

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Doktora Tezi

**TÜRK EDEBİYATINDA KONUSUNU
TÜRK TARİHİNDEN ALAN ROMANLAR
(1996-2000)**

Hazırlayan

Semiha ÖZEL YAMAN
2502050068

Danışman

Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

İstanbul 2015

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Semiha ÖZEL YAMAN Numarası : 2502050068

Anabilim/Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Danışman Öğretim Üyesi : Prof. Dr. Kazım YETİŞ
Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Tez Savunma Tarihi : 20.01.2015 Tez Savunma Saati : 10.00

Tez Başlığı : Türk Edebiyatında Konusunu Türk Tarihinden Alan Romanlar(1996-2000)

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **50. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Kazım YETİŞ		Kabul
2- Prof. Dr. Fatih ANDI		Kabul
3- Prof. Dr. Hasan AKAY		Kabul
4- Yrd. Doç. Dr. İsmail KARACA		Kabul
5- Yrd. Doç. Dr. Nuri SAĞLAM		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK		
2- Prof. Dr. Sema UĞURCAN		

Türk Edebiyatında Konusunu Türk Tarihinden

Alan Romanlar (1996-2000)

Semiha ÖZEL YAMAN

ÖZ

Çalışmamızda basım tarihi 1996-2000 yılları arasında olan tarihî romanları inceledik. Beş yıllık dönemde yayınlanan 53 roman, zaman, mekân, kahramanlar ve bakış açısı kriterleri göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Zaman bölümünde; kronolojik zaman, kozmik zaman, sosyal zaman unsurları yanında romanda zamanın çoğaltılması tekniklerini tespit ettik. Mekân bölümünde, romanda kullanılan mekânları özelliklerine göre sınıflandırdık.(Açık mekân, Kapalı mekân vs.) Kahramanlar bölümünde, roman kahramanlarını tarihî veya kurmaca oluşlarına, cinsiyetlerine, eğitim durumlarına, mesleklerine ve sosyal konumlarına göre sınıflandırdık. Bakış açısı bölümünde ise romanlarda kullanılan anlatım yöntemlerini ve romancının eserdeki görüntüsünü kısaca anlattık.

ABSTRACT

In this study, we examined about the historical novels which were published in 1996-2000. We analyzed fifty three historical novels which were published in these five years according to their time, place, characters and point of views. On the ‘time’ part, we determined chronological time, cosmic time, social time, elements and the techniques for increasing the time ind the novel. On the ‘place’ part, we classified the places according to their specialities (Open Places, Closed Places, etc.) on the ‘characters’ part, we classified the characters according to their reality or fictionality, sexuality, education, profession and social life. On the ‘point of view’ part, we told about the narration methods which were used on the novels and writers opinions shortly.

ÖNSÖZ

Tarihî roman türü, edebiyatımızda görülmeye başlandığından itibaren çok sevilen bir tür olmuştur. Gerek yazarlar gerekse okuyucular açısından ilgi çeken tarihî romanın dünya edebiyatında ortaya çıkışı da çok geriye gitmez. Tarihî romanın kısa bir zamanda yoğun bir ilgiye mazhar olması gösteriyor ki, tarihin kurmaca ile birleştirilmesi, okuyucuya tarihin kendisinden daha ilginç gelmektedir. Bir milletin ortak kültür hazinesinin önemli bir şubesi olan tarih kavramının, roman konusu olması, romancılar tarafından kimi zaman milli bilinç oluşturmak, kimi zaman halkı düşünceleri doğrultusunda hareket etmeye yönlendirmek ve kimi zaman da ideolojik bilgiler aşlamak için kullanılmıştır. Bu tarz romanlarda verilen tarihî bilgiler kesin gerçek olarak sunulur. Tabii her tarihî romanın böyle gayeler güttüğünü söylemek mümkün değildir. Özellikle son dönem romanlarında postmodern tarih kuramının etkisiyle tarihe bakış, sorgulayıcı bir nitelik kazanır. Bundan dolayı tarih, değişmez bir gerçek olarak kabul edilmez ve tarih de romancı için çok malzeme bulunan bir kaynak olur. Okuyucuların ve romancıların zaten ilgisini çeken tarihî roman, postmodern edebiyatla tarihi farklı bir açıdan çekici kılmış ve tarihî romanı daha da popülerleştirmiştir.

19. yüzyıldan beri edebiyatımızda böylesine ilgi gören bir alt tür olan tarihî roman hakkında kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığı dikkat çekici bir durumdur. Bu konuda yapılan ilk çalışma Hülya Argunşah'ın doktora tezidir.¹ Bu çalışmada başlangıcından 1990 yılına kadar 224 tarihî romanımız incelenir. Ancak 432 sayfalık tezde incelenen 224 romanın ne kadar kapsamlı olacağı malumdur. Konu hakkında daha kapsamlı bir çalışma yapmak ihtiyacı ile Prof. Dr. Kazım Yetiş tarafından, edebiyatımızda Türk tarihi ile ilgili yazılmış tarihî romanları inceleyen seri doktora tezleri yazılmıştır. Bu tezlerden ilki Zeki Taştan'ın başlangıcından 1950'ye kadarki tarihî romanları inceleyen çalışmasıdır.² Prof. Dr. Kazım Yetiş danışmanlığında

¹ Hülya Eraydın Argunşah, “**Türk Edebiyatında Tarihî Roman**” (Türk Tarihi İle İlgili), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1990, 432s.

² Zeki Taştan, “**Türk Edebiyatında Tarihî Romanlar**” (Türk Tarihiyle İlgili, 1871-1950), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2000, 1314s.

hazırladığımız tezimiz, serinin 1996-2000 yılları arasında basılmış tarihî romanlarını kapsamaktadır.

1996-2000 yılları arasında basılmış ve Türk tarihini konu alan romanların tespiti, kütüphanelerin söz konusu yıllarda basılmış eser kataloglarını incelemek, tarihî romanı konu alan eserleri ve makaleleri taramak ile bibliyografya çalışmalarını incelemek şeklinde gerçekleşmiştir. 1996'dan başlayarak 2000 yılı dâhil olmak üzere beş yıllık bir zaman diliminde basılmış tarihî romanları incelediğimiz çalışmamız önsöz, giriş, zaman, mekân, kahramanlar, bakış açısı, sonuç ve bibliyografya bölümlerinden oluşmaktadır.

Uzun bir zaman dilimini kapsayan bu çalışmanın gerçekleşmesinde, beni yüreklendiren, yönlendiren, bilgilendiren ve tecrübeleriyle destek olan hocam Prof. Dr. Kazım Yetiş'e sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim. Danışmanlığının ötesinde sabrını da benden esirgememiştir. Bunun yanında zaman zaman fikirlerine başvurduğum hocalarım Prof. Dr. M. Fatih Andı'ya ve Prof. Dr. Hasan Akay'a teşekkürlerimi sunarım. İnceleme konusu olacak romanların tespitinde yardımını gördüğüm arkadaşım Dilek Nalbantlar'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Semiha Özel Yaman

İÇİNDEKİLER

Öz/Abstract	iii
Önsöz	iv
Kısaltmalar	10
GİRİŞ	11
I. BÖLÜM-ZAMAN	15
Romanda ve Tarihî Romanda Zaman	15
Romanlarda Zamanın İşlenişi.....	35
II. BÖLÜM-MEKÂN	210
Romanda ve Tarihî Romanda Mekân.....	210
Romanlarda Mekânın İşlenişi.....	214
I.TABIİ COĞRAFYA	236
a) Dağ ve Tepeler.....	236
b) Mağara	246
c) Orman	249
d) Akarsu.....	255
e) Deniz ve Göl	264
f) Bataklık.....	277
g) Ova.....	278
h) Adalar	282
ı) Çöller.....	286
i) Bozkır	288
II. YAPMA MEKÂNLAR	289
1. Açık Mekânlar.....	289
a) Kaleler.....	290
b) Cadde, Sokak ve Meydanlar.....	295
c) Köprüler.....	309
d) Bahçeler.....	312
e) Çadırlar.....	322
f) Kuyular.....	326
g) Sığınaklar.....	328
h) Siperler.....	330
2. Kapalı Mekânlar.....	331

A)	Meskenler.....	331
a)	Saray	331
b)	Köşk ve Yalı	343
c)	Şato.....	345
d)	Konak ve Evler.....	349
B)	Din ve Eğitim Mekânları.....	373
a)	Camiler.....	373
b)	Kilise.....	381
c)	Manastır.....	385
d)	Havra.....	386
e)	Tekke, Türbe ve Dergâhlar.....	387
f)	Üniversite ve Medreseler.....	394
g)	Okullar	397
C)	Konaklama, Dinlenme ve Eğlence Mekânları.....	400
a)	Oteller-Hanlar	401
b)	Kahvehaneler.....	406
c)	Lokanta ve Meyhaneler.....	414
d)	Hamam.....	422
e)	Çeşmeler.....	424
D)	Diğer Mekânlar.....	427
a)	Kuleler.....	428
b)	Hapishaneler-Zindanlar.....	430
c)	Değirmenler.....	435
d)	Mezarlar.....	436
e)	Karargâh ve Karakollar.....	443
f)	Müzeler ve Sanat Mekânları.....	448
g)	İstasyon ve Havaalanları.....	451
h)	Dükkân, İşyeri ve Atölyeler.....	455
ı)	Kütüphane.....	465
i)	Mahkeme Salonu.....	465
j)	Hastane.....	466
k)	Kimsesizler ve İhtiyarlar Yurdu.....	469
l)	Halkevleri.....	470

III. BÖLÜM-KAHRAMANLAR.....	472
Romanda ve Tarihî Romanda Kahramanlar.....	472
A) Tarihi Kahramanlar.....	484
B) Kurmaca Kahramanlar.....	647
C) Cinsiyetlerine Göre Kahramanlar.....	914
D) Eğitim Durumlarına Göre Kahramanlar.....	951
E) Sosyal Konumlarına Göre Kahramanlar.....	976
F) Mesleklerine Göre Kahramanlar	1016
I. Yöneticiler.....	1016
a) Han, Padişah, Çar, İmparator, İmparatoriçe, Kral, Kraliçe, Cumhurbaşkan, Başbakan.....	1016
b) Sadrazam, Vezir, Paşa.....	1029
c) Defterdar.....	1037
d) Nişancı.....	1038
e) Kazasker.....	1038
f) Reis-ül küttâp.....	1039
g) Vali, Beylerbeyi, Sancakbeyi, Eyalet, Taşra Yöneticileri, Kaymakam.....	1039
II. Din Görevlileri.....	1044
III. Eğitim Görevlileri ve Bilim Adamları.....	1054
IV. Güvenlik Görevlileri.....	1061
V. Sağlık Görevlileri.....	1082
VI. Adalet Çalışanları.....	1089
VII. Yerel Yönetim Görevlileri.....	1091
VIII. Saray Çalışanları.....	1093
a) Musahip.....	1093
b) Mabeyinci.....	1093
c) Haremağası.....	1094
d) Kapıcıbaşı ve Kapıcılar.....	1097
e) Hazinedar.....	1097
f) Kethüda.....	1098
g) Silahtar.....	1099

h) Bostancıbaşı.....	1099
IX. Politikacı ve Milletvekili.....	1100
X. Müzisyen ve Şarkıcılar.....	1102
XI. Şair ve Yazarlar.....	1106
XII. Tüccar, Hancı, Esnaf ve Zanaatkârlar.....	1109
XIII. Mimar ve Sanatkârlar	1122
XIV. Tarikat Mensupları.....	1025
XV. Elçi, Ataşe.....	1129
XVI. Denizci ve Balıkçı.....	1133
XVII. Hizmet İşçileri.....	1136
XVIII. Köle, Cariye.....	1141
XIX. Diğer Meslekler.....	1143
a) Kâtip, Mektupçu, Sekreter.....	1143
b) Müneccim.....	1146
c) Büyücü, Falcı, Medyum.....	1147
d) Tercüman.....	1147
e) Vakanüvis.....	1149
f) Kütüphaneci.....	1149
g) Cellat.....	1150
h) Casus.....	1151
ı) Ulak, Haberci.....	1153
i) Kılavuz.....	1154
j) Çoban.....	1155
k) Havayolu Görevlileri.....	1155
l) Yasadışı İşleri Meslek Edinenler.....	1156
IV. BÖLÜM-BAKIŞ AÇISI.....	1160
Romanda ve Tarihî Romanda Bakış Açısı.....	1160
SONUÇ	1201
BİBLİYOGRAFYA	1218
ÖZGEÇMİŞ	1231

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.e.: Aynı eser

a.g.mak.: Adı geçen makale

Bkz.: Bakınız

C.: Cilt

ev.: Çeviren

Haz.: Hazırlayan

s.: Sayfa

GİRİŞ

Tarihî roman kavramı, roman türünün bir alt başlığıdır. Tür, geçmişte insanların destanlar ile karşıladığı tarih ve kurmaca ihtiyacının, roman kültürü başladıktan sonra roman ile karşılanması sonucu ortaya çıkar. Oluşumunda milli duyguların büyük etkisi olan tarihî romanın dünyada ortaya çıkışı da yine milliyetçilik düşüncesi ile olur. İskoçyalı Walter Scott ile başlayan tarihî roman³, bizim edebiyatımıza girmekte de fazla gecikmez. Bizde de bu durumu, yavaş yavaş uyanan milliyetçilik düşüncesi ile açıklamak mümkün olduğu kadar, dönemin siyasi hayatındaki sıkıntılar, yenilgi ve toprak kayıplarının da etkisi olduğu aşîkârdır. Tarihî romanın Türk edebiyatındaki örneği ilk romancılarımız tarafından verilir.⁴ O günden bu güne uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen tarihî romanın, isimlendirmesi, tanımı ve tespiti konusunda uzlaşılmış değildir. Bilim adamları, romanları tarihî veya tarihsel gibi isimlerle isimlendirmekte, ancak romancılar ise bu isimlendirmelere karşı çıkmaktadır. Orhan Pamuk, tarihsel roman dendiğinde bir dönemin toplumsal sorunlarını dramlaştırarak işleyen romanları anladığını ve Beyaz Kale adlı romanının tarihsel roman değil “tarihten söz eden roman” olduğunu dile getirir. Zülfü Livaneli Engereğin Gözündeki Kamaşma’nın tarihsel roman kategorisine girmediğini, romanın temel ekseninin iktidar ve çevresindekiler olduğunu ifade eder.⁵ Erol Toy ve Hilmi Yavuz ise tarihî roman ile tarihsel romanı birbirinden ayırır. Erol Toy, bu ayrımı ifade ederken, tarihsel romanın insanı, toplumsal kesitin her yönüyle kavramaya çalıştığını, tarihî romanın ise tarihî kişilerin romanı olduğunu belirtir.⁶ Hilmi Yavuz, bugünden geçmişe bakan romanlara tarihî, zamanının toplumu ve insanını anlatan romanlara ise tarihsel roman adını verir.⁷ Adlandırma tartışmalarının sürdüğü tarihî romanın, tanımı ve nasıl tespit edileceği konusunda da fikir birliği yoktur. “Zaman” bölümünde detaylı bir şekilde anlatılacak olan romanların çift zamanlı olmasının, romanı tarihîlikten uzaklaştırdığı görüşünün yanında, tarihî romanların geçmişe bakışını vurgulamak üzere özellikle çift zamanlı olması gerektiğini belirtenler de vardır. Romancının

¹ Turgut Gögebakan, **Tarihsel Roman Üzerine**, Ankara, Akçağ Yay., 2004, s.16.

² Taştan, **a.g.e.**, s.24.

³ Konur Ertop, “Romancılığımızda Tarihe Yaklaşım”, **Hürriyet Gösteri**, Sayı 197-198, Nisan-Mayıs 1997, s. 62.

⁴ Erol Toy, “Roman Yazarı Fîli Kôr Gibi Tarif Etmeyip Bütünü Anlatmalıdır”, **a.e.**, s.66.

⁵ Hilmi Yavuz, “Tarihi Roman Ancak Belli Bir Tasarımdan Yola Çıkılarak Yazılabilir”, **a.e.**, s.69.

yaşamadığı zamanları anlatmasının gerekliliği, tarihî dönemin üstünden en az elli yıl geçmesi ya da tarih yazımında geçerli olan otuz yıllık sürenin geçmesi gerektiği gibi kriterler tarihî romanın tespiti için öne sürülen kriterlerdir. Biz çalışmamızda, tartışmalı tutumlardan kaçınarak genel kabule uygun kriterlerle tarihî romanları tespit ettik. Tarihî bir dönemi veya tarihî kişileri ön plana çıkaran; tarihi zemin olarak kullanan romanları tarihî roman olarak belirledik. Bunlar içinden yazma zamanı ile tarihî zaman arasında yaklaşık kırk yıllık bir zaman dilimi olmasına dikkat ettik. Çift zamanlı romanları da tarihî roman olarak kabul ettik.

Türk tarihi ile ilgili olarak 1996-2000 yılları arasında basılmış tarihî romanların listesini çıkarmak için başvurduğumuz ilk kaynak pek tabii ki kütüphaneler oldu. Söz konusu yıllarda basılmış eserlerin kataloglarını incelemek, tarihî romanı konu alan eserleri ve makaleleri taramak ile bibliyografya çalışmalarını inceleyerek romanları tespit ettik. Romanları belirlerken vaka zamanının yazma zamanından en az kırk yıl geriye gitmesine, romanın Türk tarihini konu almasına dikkat ettik. Ancak çift zamanlı romanları, tarihî dönemin “geçmiş”liğini vurguladığı için tarihî roman olarak kabul ettik. Bu çalışma sonunda bu beş yıllık sürede basılmış elli üç tarihî roman tespit ettik.

1996’dan 2000 yılı dâhil olmak üzere beş yıllık bir zaman diliminde basılmış tarihî romanları incelediğimiz çalışmamız dört ana bölümden oluşur: Zaman, Mekân, Kahramanlar ve Bakış Açısı.

Zaman kavramının tarihî romanlar söz konusu olduğunda belirleyici bir nitelik taşıdığı tartışılmaz bir gerçektir. Bundan dolayı tezimizin ilk bölümünün “Zaman” olması gerektiğini düşündük. Tarihî romanlarda hangi tarihî dönemlerin ele alındığı, zaman bakımından incelenmesi gereken ilk konudur. Çalışmamıza konu yıllarda basılmış tarihî romanlar içerisinde bir romanın Hun İmparatorluğu dönemini, bir romanın Büyük Selçuklu İmparatorluğu dönemini, bir romanın Anadolu Selçuklu Devleti dönemini, 34 romanın Osmanlı İmparatorluğu dönemini, bir romanın Safevi Devletinin ortaya çıkışını ve 16 romanın da Cumhuriyet dönemini konu aldığı görülmektedir. Zaman bölümünde işlediği döneme göre sıralanan tarihî romanlar, ilk olarak vaka zamanı açısından incelenecektir. Vaka zamanının başlangıç ve bitişinin tespitinden sonra romanda zamanın işlenişine dikkat çekilerek zamanın kronolojik mi, sıçramalı mı işlendiği ortaya konulacaktır. Ayrıca romanların kozmik zaman unsurları

ile sosyal zaman unsurları da ele alınacak; böylelikle 1996-2000 yılları arasında basılan tarihî romanlarda tercih edilen dönemler, romancıların zamanı işlemede tercih ettiği yöntemler, romanlarda yer alan kozmik ve sosyal zaman öğeleri ortaya çıkmış olacaktır. Ayrıca romanların yazma zamanı ile tarihî zaman arasındaki süre de tespit edilecektir.

Tezimizin ikinci bölümü mekân incelemesi şeklindedir. Konu tarihî roman olunca, mekânın niteliği ve gerçekliği de ayrı bir önem kazanmaktadır. Tarihî dönemin, işlenen mekânlarda görünmesi okuyucuda gerçeklik duygusu oluşturur. Ayrıca romancının eserde mekânı işleme konusundaki başarısı da eserin başarısı ile doğru orantılıdır. Çalışmamızda, tarihî romanları, romancıların birbirlerinden etkilenip etkilenmediklerini daha iyi görebilmek için baskı tarihleri açısından sıralayarak değerlendireceğiz. “Mekân” başlığı altında ilk olarak tarihî romanda mekânın önemi ve tarihî romanların mekân açısından genel değerlendirilmesi yapılacaktır. Ardından romanlardaki mekânları Tabii Coğrafya ve Yapma Mekânlar genel başlıkları altında tespit edeceğiz. Tabii Coğrafya, kendi içinde dağ ve tepeler, orman, akarsu, deniz ve göl, bataklık, ova ve vadi, adalar, çöl ve bozkır olarak ayrı başlıklara ayırdık. Tarihî romanlarımızda ‘Yapma Mekânlar’ı da, ‘Açık Mekânlar’ ve ‘Kapalı Mekânlar’ başlıkları altında detaylandıracağız. Bu başlıklar altında romanlarda mekânın tarihî dönemlerle ilgisi ve ne amaçla kullanıldığı da ele alınacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü, söz konusu romanlardaki insan unsurudur ki, tezimizin en kapsamlı bölümünü oluşturur. Eserlerin yine baskı tarihlerine göre sıralandığı bu bölümde, roman kişileri öncelikle tarihî veya kurmaca oluşlarına göre tasnif edilecektir. Romanların sadece başkahramanlarının değil, tüm kahramanlarının inceleneceği bu bölümde, herkesin yakından tanıdığı tarihî kişiler ve romanda figüratif öneme sahip tarihî kişiler hakkında dipnot vermeyi gereksiz görüyoruz. Farklı romanlarda karşımıza çıkan aynı kahramanlar, baskı tarihi en eski olan romanın işlendiği kısma taşınacak; aynı kahramanın farklı romanlarda hangi farklarla ele alındığının açık bir şekilde görülmesi sağlanacaktır. Kurmaca kahramanların da tamamının romandaki rolleriyle inceleneceği tezimizin kahramanları, cinsiyetlerinin romanda kendilerine kazandırdığı veya kaybettiği konumlarıyla, eğitim durumlarının romanda belirtilip belirtilmeyişi ve bu durumun vaka örgüsüne etkisiyle,

kahramanların ön plana çıkarıldıkları sosyal konumlarıyla ve mesleklerinin kurgudaki önemine göre incelenmesi planlanmaktadır.

Romanlarımızda ‘Cinsiyetlerine Göre Kahramanlar’ alt başlığı altında eserlerde yer alan kadın ve erkekler kahramanların sayıları ve eserdeki nitelikleri ele alınacaktır. Her iki cinsin romanda dikkatlere sunulan farklılıkları, romanlardaki üstünlükleri üzerinde durulacaktır. Eğitim durumlarına göre de incelenecek roman kahramanlarının eserdeki rolleri ile eğitim durumlarının ilgisinin sorgulanması hedeflenmektedir. Romanlarımızda kahramanların meslekî durumlarının kendilerine yüklenen rollerle alakası ve romancıların kahramanlar için hangi dönemlerde hangi mesleklere ağırlık verdikleri kahramanların meslekleri açısından değerlendirildiği alt bölümde görülecektir. Tezimizde kahramanların sosyal hayat içindeki konumları ve bu konumları etkileyen unsurlar da ele alınmıştır.

Bakış açısına ayrılan son bölümümüzde, romancıların eserdeki görüntüsü tespit edilmeye çalışılacaktır. Romancının eseri okuyucuya sunarken yarattığı anlatıcı, onun kullandığı bakış açısı ve vaka örgüsünü okuyucuya aktarırken kullandığı tekniklerin belirleneceği bu bölümde, tarihî roman yazarlarının ele aldıkları tarihî dönem ve kişilere karşı yaklaşımları, yorumları, tavırları ve okuyucuya bir mesaj vermek isteyip istemedikleri de ortaya çıkmaktadır. ‘Bakış Açısı’ bölümünde de romanlar baskı tarihlerine göre sıralanarak incelenecektir.

I. BÖLÜM

ZAMAN

Tarihî Romanda Zaman

Romanın zamana bağlı bir sanat dalı olduğu⁸, bugüne kadar çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. E.M. Forster, romancı bundan hoşlanmasa da "...her romanda bir saat" in var olduğunu ve romanın temelini oluşturan öykünün buna dayandığını belirtir:

"Roman yazarı hoşlanmıyor olabilir bu saatten. (...) Romanın temeli öyküdür ve öykü olayların zaman sırasına göre dizilerek anlatılmasıdır."⁹

Bir öykü çerçevesinde kurulmuş olan romanda, olay örgüsünün oluşturulabilmesi için gerekli bir bağ durumunda olan zamana, çeşitli açılardan yaklaşılması gerekmektedir. Roman türünde zaman kavramının algılanması; önem derecesinin artması veya az olması; kahramanların, yazarın ve okuyucunun zamanlarının farklı vasıflar taşıması, kavramla ilgili ele alınması gereken başlıklar olarak karşımıza çıkar. Konumuzun tarihî romanlar olması, zamana bir de tarihle bağlantısı açısından yaklaşmayı gerekli kılmaktadır. Çünkü tarihi işleyen bir romanda vaka zamanı tarihin bir dönemini ele almaktadır ki, bu durum vaka zamanının doğrulanabilirliğini gündeme getirir.

Kurgusal bir yapıya sahip olan romanda "zaman" denince ilk akla gelen şey, vaka zamanıdır ki, bunu en basit şekliyle "romanda kişilerin başından geçen olayların başlama ve bitmesi arasında geçen zaman" diye tanımlayabiliriz. Ancak vaka zamanının romanda yer alışı bu kadar basit bir ifadeyle anlatılamaz. Romanın kurgusal olması, anlatılan diğer unsurların yanında zamanın da "itibari" olmasını birlikte getirmektedir.¹⁰ İtibari, yani söz konusu roman için oluşturulmuş olan vaka zamanı,

¹ Roland Bourneur-Real Quillet, **Roman Dünyası ve İncelenmesi**, Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s.119; Mustafa Miyasoğlu, **Roman Düşüncesi ve Türk Romanı**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1998, s.29.

⁹ E. M. Forster, **Roman Sanatı**, İstanbul, Adam Yayınları, 1982, s.68.

³ Şerif Aktaş, **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1991, s.117.

anlatıcının kahramanların hayatının ele aldığı kesimini çeşitli şekillerde derinleştirmesi veya atlamalarla takvim zamanını uzatması şeklinde ortaya çıkar.

Hayatın dolaylı yansıması olarak kabul edebileceğimiz ve seçilmiş, öne çıkarılmış olaylar bütününden oluşan romanın, gerçeğin veya zaman söz konusu olduğunda vakanın gerçekleşmesi için gereken zamanın tamamını eserde okuyucuya aktarabilmesi mümkün değildir.¹¹ Gerçek zamana göre bozulmuş olan zaman, esere daraltılmış olarak yerleştirilir.¹²

Romanda zamanı "harfî harfine uygulamak imkânsız"¹³dır; ancak takvim zamanı, çeşitli şekillerde değiştirildiğinde romanda yer alabilir bir hale gelmektedir. Romanda anlatılmak istenen ve öncesi-sonrası olan olaylar, kimi zaman geçmişte yaşanan kısmıyla, kimi zaman gelecekle bağlantısı kurularak okuyucuya aktarılabilir. Geriye dönüş, ileri gidiş, iç monolog, bilinç akışı veya eşzamanlı anlatım teknikleri kullanılarak derinleştirilen veya özetleme, atlama tekniği ile öne çıkarılmak istenenlere yer verilen vaka zamanı, kimi zaman birkaç saati ya da bir anı, kimi zaman da -geleneksel romanda olduğu gibi- kronolojik sıra takip eden bir yapı içinde, zamanda özetleme ve atlama ile birkaç neslin hayatını da kapsayabilir. E. M. Forster, romanın yapısını anlattığı eserinde insanın yaşamını ikiye ayırarak "zaman içinde sürülen yaşam ve değerlere göre sürülen yaşam"¹⁴ olarak adlandırmış; romanda anlatılması gerekenin "değerlere bağlı yaşam" olduğunu belirtmiştir. Bilindiği gibi hiçbir seçme yapmadan anlatmanın çekiciliği yoktur. Bu durumu kimi araştırmacılar romanda yapılan seçmelerin eserin estetik bünyesine uygun ve gerekli bir durum olmasına¹⁵; kimi araştırmacılar ise yazarın her şeyi söylemede güçsüz kalışına bağlamaktadır.¹⁶ Esasen her iki değerlendirme de doğrudur.

Romanda zamana yer verilmesi, geleneksel romanda özetlemeler ve atlamalar yardımıyla yapılan seçmeler sayesinde gerçekleştirilirken, modern romanda insanın kendi zamanını romana yansıtabilme, gerçek zamana yaklaşma isteği bir problem olarak karşımıza çıkar.¹⁷ Dün-bugün-yarın sırası ile anlatmanın gerçeği yansıtmadığı düşüncesiyle modern romanda geriye dönüş, ileriye gidiş, bilinç akışı, iç monolog, eş

⁴ Şaban Sağlık, "Kurmaca Alemin Kurmaca Sözcüklerinden Romanda Zaman-Mekan-Tasvir", **Hece-Türk Romanı Özel Sayısı**, 65/66/67, Eklerle 2. bs., Ankara, 2010, s. 128.

⁵ Aktaş, **a.g.e.**, s.130.

⁶ Bourneur-Quellet, **a.g.e.**, s.124.

⁷ Forster, **a.g.e.**, s.67.

⁸ Aktaş, **a.g.e.**, s.132-136.

⁹ Bourneur-Quellet, **a.g.e.**, s.121

¹⁰ Rasim Özdenören, **Yazı, İmge ve Gerçeklik**, İstanbul, İz Yayıncılık, 2002, s.45.

zamanlı anlatım gibi tekniklerle yaşamda var olan zaman, esere yansıtılmaya çalışılmıştır.¹⁸

Mehmet Tekin'in ifadesiyle,

"İnsanlık zamanı 'modern' öncesi ve sonrası olarak yaşamış ve yaşamaktadır. Modernleşme öncesinde zaman, teoloji eksenliydi ve bölünmemişti. Modernleşme sonrasında zaman parçalanır ve zamanın akışını; salise, saniye, saat, gün, hafta, ay, yıl, onyıl, yüzyıl kesinlemeleriyle idrak ederiz. Bu durum, belki insana, zamana hükmetmekten dolayı gurur verebilir ve vermiştir de..."¹⁹

Modern dünyanın oluşturduğu bu yeni durumun dikkatleri zaman kavramının üzerine çekmesi de tabiidir.²⁰ 19. yüzyılın geleneksel romanında zaman²¹, asla öne çıkmayan, sadece vaka örgüsünü sıraya koymaya yarayan araç olarak kullanılan bir unsurdur. Vaka, eserde dün-bugün-yarın sırasıyla anlatılır.

"O (geleneksel anlatı), zamanı bir kurgu sorunu olarak görmüyordu; zaman, olayların 'sahipliğini' sağlamak için arada bir hatırlanan soyut bir değerdi. Bu konuda ayrıntıya -asla- gidilmez, zaman 'blok olarak' hissettirilirdi ve yine zaman, çok hızlı bir seyir arz ederdi"²²

19. yüzyılın gerçeklik anlayışının romanda yansıması olan bu durum, Newton fiziğinin edebiyattaki uzantısı olarak kabul edilmektedir.²³ Ancak modern dünyada bilimsel alanda yapılan keşifler zamanın farklı şekillerde de algılanabileceğini ortaya koymuştur. Einstein'ın relativizm, Max Planck'ın kuantum, Heisenberg ve Bergson'un

¹¹Bkz.: Sevim Gündüz, **Roman ve Öykü Yazma Sanatı**, İstanbul, Toroslu Kitaplığı, 2007, s.34-35.

¹² Tekin, **a.e.**, s.109.

¹³ William T. Noon, "Modern Edebiyat ve Zaman Kavramı", **Roman Teorisi**, Haz. Philip Stevick, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988, s.255.

¹⁴ Mehmet Tekin, kitabında Rasim Özdenören'in geleneksel romanla ilgili şu sözlerine yer verir: "Klasik roman zaman anlayışı, oldukça mekanik bir düzeyde gelişir: Roman örgüsü, daha baştan zamanın üç hali ile kayıtlanmıştır. Geçmişte, belirli bir zamanda başlayan entrika, hale doğru bir gelişme gösterir, genellikle olayların düğüm noktası olarak beliren hal (şimdiki zaman), entrikanın çözümünü gelecek zamana bırakır. Entrikanın gelişmesi veya romanın örgüsünün çok gerekli biçimde ortaya koymadığı durumlarda, zamanın akışına müdahale edilmez. (...) Zaman, geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman olarak adeta kesin kategoriler halinde belirlir. Birinden diğerine geçişin kuralları vardır, yazar bir zamandan ötekine geçerken genellikle bunu okuyucuya açıklar. Bir başka deyişle, klasik romanda zaman, zihnimizde dinamik bir süreç olarak belirlenmez." Mehmet Tekin, **Roman Sanatı ve Romanın Unsurları**, İstanbul, Ötüken Yay., 2010, s. 113-114.

¹⁵ Tekin, **a.e.**, s. 111.

¹⁶ Yıldız Ecevit, **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**, 7. bs., İstanbul, İletişim Yay., 2011, s.23.

zamanın sürekliliği (duree reele) teorileri dolayısıyla zaman ve mekân kavramlarına getirilen yeni yorumlar, sanat ve edebiyat dünyasında etkisini hemen göstermiştir.²⁴

"Einstein fiziğinde zaman eşit aralıklarla çizgisel akmamakta, ışık hızına göre değişmekte, madde ya da uzam ise yine farklı koşullarda farklı görünümler vermektedir. Heisenberg, çekirdek fiziğinde parçacığın ortadan kaybolduğunu söyleyerek maddeye belirsizlik katmış, onu aşkın bir boyuta taşımıştır. Yeni fizik, dünyanın alışlagelen görünümünü tümüyle değiştirmiş, içinde yaşadığımız uzamı kuşkulu kılmış, değişmez bir akış içindeymiş gibi görünen zamanı göreceleştirmiştir."²⁵

Modern roman, psikoloji ilmi sayesinde bilincin hareketliliğini keşfetmiş ve bu yeni bilgiler ışığında vaka zamanının sırasını bozmuş, zamanı kısaltmış; fakat bunun yanında zamanın çeşitlenmesini, derinleşmesini sağlamıştır. Bilinçte, herhangi bir çağrışıma bağlı olarak veya bağlı olmaksızın geçmişe dönüş, zamandan zamana atlayan bir akış, düşüncelerin birbirine bağlı veya bağlı olmaksızın ardı ardına geliş romanı aktarılmaya çalışılmıştır. Çünkü insan gerçek hayatında yerken, içerken, çalışırken, yürürken düşünmekte; aslında bu işleri yaparken beyniyle farklı yer ve zamanlarda yaşayabilmektedir. İnsan fiziksel duruşuyla takvim zamanına, psikolojik duruşuyla bilincin zamanına bağlı bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla ikisini birden idrak edebilmektedir. 20. yüzyıl romanının en belirgin özelliği²⁶ olarak kabul edilen zaman kavramına getirilen farklı yaklaşımlar, "Özellikle 1920'lerden sonra bazı bilim adamlarının (Jung, Adler, Bergson, Freud) araştırma ve keşifleri sonucunda; insanın, psikolojik açıdan 'basit' ve 'statik' değil, 'karmaşık' ve 'dinamik' bir yapıya sahip olduğu anlaşılması"²⁷ gibi gelişmelerle zaman, post-modern romanın da ilgi odağı olmuş ve olabildiğince kısaltılmaya çalışılmıştır. Bunun için farklı kahramanların gözünden anlatılarak çoğaltılan kısa zamanlar romanda işlenmeye başlamış; hatta "sürenin uzun zamanlı olmasından ziyade bir 'an'lık süreler üzerine dikkat yoğunlaştırılmış", anların romanı yazılmaya çalışılmıştır; "zaman binlerce parçaya bölünmüş, ayna veya mikroskopik parçacıklar"a dönüştürülmüştür²⁸.

¹⁷ Tekin, **a.g.e.** , s. 114.

¹⁸ Ecevit, **a.g.e.** , s.26-27.

¹⁹ Gürsel Aytaç, **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Ankara, Gündoğan Yayıncılık, 1990, s.255.

²⁰ Tekin, **a.g.e.** , s. 116.

²¹ Bourneur- Quellet, **a.g.e.** , s.126.

"17. yüzyıldan itibaren artan bir tempoyla başlayan bu süreçte, birey merkezli ve anılan modernleşme projesini geniş yığınlara taşımaya koşulacak olan modern roman (yeni bir anlatı türü!) filizlenmeye başlar. İkincisi birey gerçeğine paralel olarak saat gerçeği de gündeme gelir. Bu, zamanın parçalanarak idrak edilen zaman kavramını bir yapı ve kompozisyon sorununa dönüştürecek, hatta bir vakit sonra, bizzat zaman kavramını konu edinecek, anlatacaktır (zeitroman)."²⁹

Postmodern romanın tarihe getirdiği yeni bakış açısından burada bahsedilmesi gerekmektedir. Yeni tarihselcilik adı verilen bu yaklaşım, tarihin metinselliği ve kurgulanmış olması, dolayısıyla gerçeği yansıtmadığı, tarihçilerin yorumlarından ibaret olduğu düşüncesini ihtiva etmektedir. Bu düşünceye göre metne geçirilen her bilgi gibi tarihsel bilginin de oluşturulmasında yararlanılan kaynakların her birinde tarihçinin yorumu bulunur. Tarihçi bu kaynaklardan yararlanmakla zaten bir yoruma dâhil olmaktadır. Elde ettiği bilgi ve belgeleri metne geçirirken tercih ettiği sunuş biçimi, yani kurgulama da -ister istemez- tarihçinin öne sürdüğü düşünciyi doğrulamak üzere oluşturulur. Bu bilgi ve kurgunun dil ile ifadesi ise başka bir yorumdur; çünkü seçilen sözcükler, kurulan cümleler, verilen yargılar tarihçinin dünya görüşü ve tezi ile doğrudan alakalıdır. Dolayısıyla tarihçi, seçtiği kaynaklarla ve elde ettiği bilgileri bir araya getirirken oluşturduğu kurguyla; bunları metne dönüştürmüş olmakla tarihi kendi bakış açısından görmekte ve göstermektedir. İşte bu şekilde yazma süreci içinde değiştirilmiş, yoruma maruz kalmış olduğu için tarihin objektifliğinden söz etmek mümkün değildir. Bunun yanına tüm bilgilere aynı anda ulaşabilmenin mümkün olmayışı da eklendiğinde tarih, bilimselliği sorgulanabilir bir 'bilim' haline gelir. Bu durum, 'gerçekliği tartışılabilir' olan tarihe karşı romancının sorumluluğunu azaltan, özgürlüğünü artıran bir alanın açılmasına neden olur. Postmodern romanın ilgisini tarihe yönelten de budur. Çünkü tarih değiştirilebilir, yeniden yorumlanabilir; zaten var olan tarih değiştirilmiştir, kurgu ve yorumdan ibarettir.³⁰ Ancak, yeni tarihselcilik ve postmodern romanda tarihin bu yaklaşımla

²² Tekin, **a.g.e.**, s.113. "Yüzyılımızın daha ilk yarısında Franz Kafka, James Joyce gibi romancılar, on dokuzuncu yüzyılda doruğa ulaşan klasik roman anlayışının sarsılmasına sebep olmuşlardır. Bunların yanı sıra Amerikalı romancı William Faulkner 'bilinç akımı' olarak adlandırılan başka yöntemi geliştirmişti romanda. Bütün bu yeni atılımlar ve çıkışlar, 2. Dünya Savaşı sonrasında, on dokuzuncu yüzyıl romanına tam bir tepki olarak doğan yeni romancıları hazırladı." Durali Yılmaz, **Roman Sanatı ve Toplum**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1996, s.56-57.

²³ Yeni tarihselcilik ve Postmodern romanın tarihe yaklaşımı konusunda Bkz.: S. Dilek Yalçın Çelik, **Yeni Tarihselcilik ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları**, Ankara, Akçağ Yayıncılık, 2005; Serpil Opperman, **Postmodern Tarih Kuramı: Tarih Yazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman**, Ankara, Evin Yayınları, 1999; Yıldız Ecevit, **a.g.e.**, 2011; R.G. Collingwood, **Tarih Tasarımı**, Çev. Kurtuluş Dinçer, İstanbul, Doğubatı Yayınları, 2010; Yıldız Ecevit, **Orhan Pamuk'u Okumak Kafası Karışmış Okur ve Modern Roman**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008; Mehmet Küçük, **Modernite**

kullanılması, tarihçi ve romancı arasında, bilimadamı veya sanatçı olma bilinci anlamında fark olması; milletlerin ve kişilerin hakkına saygı duyulması konularında tartışmayı da beraberinde getirir.

Yazma zamanı, romanın "itibari" olmayan zamanlarından biridir. Yazma zamanını Şerif Aktaş,

"Anlatma esasına bağlı bir metinde yazma zamanı, eserde edebi olma vasfını veren unsurların terkip halinde ilk defa bir araya geldiği andır."³¹

şeklinde tanımlamaktadır. Söz konusu vakanın yazıya aktarıldığı zamanı işaret eden yazma zamanı, vakanın kendi zamanı ile elbette farklıdır. Yazarın zamanın içinde olması nedeniyle de kronolojik karakterlidir. Yazma zamanı, anlatıcının vakayı yazıya geçirdiği zamandır ve yazma zamanı ile vaka zamanı arasındaki sürenin uzaklığı-yakınlığı, anlatımdaki tutumu da etkilemektedir. Zaman kavramının dönemin zihniyetini de içine alan bir genişlikte olması, vaka zamanı ile yazma zamanı arasındaki sürenin uzak olmasının dönemin zihniyetinden ve döneme ait diğer hususlardan da uzak olma; bu iki zaman arasındaki yakınlığın da vaka zamanını ve dönemin zihniyetini algılayıp aktarma yeterliliğine sahip olup olmama problemlerini de birlikte getirmektedir.³² Yazıya geçirme zamanının dışarıdan bakıldığı kadar basit olmadığını ifade eden Roland Bourneur ve Real Quellet, sosyo-ekonomik sistemin, bilimsel gelişmelerin oluşturduğu okuyucunun, romanın yazma tekniklerini ister istemez etkilediğini dile getirirler.³³

Okuma zamanı da yazma zamanı gibi eserin "itibari" yapısı dışında bulunmaktadır. Romanın okuyucu tarafından okunmaya başladığı andan itibaren okuma zamanı da başlar. Yazar elbette romanını yazarken içinde bulunduğu zamanın okuyucu profilini dikkate alarak yazmaktadır ve okuma zamanının nitelikleri romanı şekillendiren bir unsur olmaktadır.³⁴ Ancak, yazarın tavrını, romanın yazıldığı devirden sonra da okunabilir bir tür olması da etkiler. Tabii ki okuyucunun zamanı da

Versus Postmodernite, Ankara, Vadi Yayınları, 2000; Ömer Türkeş, "Romana Yazılan Tarih", **Tarih ve Toplum**, Sayı 91, 2002,s.166-187; Paul Ricœur, **Zaman ve Anlatı: Dört, Anlatılan (Öykülenen) Zaman**, YKY Yay., İstanbul, 2013.

²⁴ Şerif Aktaş, **a.g.e.** , s.137.

²⁵ Bourneur-Quellet, **a.g.e.** , s.134; Mehmet Can Doğan, "Tarihî Romanın Dinamikleri ve Son On Beş Yılın Tarihî Romanları", **Türk Yurdu, Türk Romanı Özel Sayısı**, Sayı 153-154, Cilt 20, Mayıs-Haziran 2000, s. 150.

²⁶ Bkz.: Bourneur- Quellet, **a.g.e.** , s.139.

²⁷ Bourneur- Quellet, **a.e.** , s.138.

kendi zamanının zihniyetini içine almakta; eserin yazıldığı tarihten okuyucunun eline geçtiği süreye kadar bir değişime uğrama ihtimalini saklı tutmaktadır.

"Roman okuyucusu, uzun bir zaman şeridi içinde hareket eder. Onun romanı okuduğu zaman da, bu zamanın sınırları içindedir. Romanın okunuş tarihi ile, romandaki olayların olduğu tarih, birbirinden farklı olabilirler. Tarihi romanlarda olduğu gibi, bu fark epeyce çok ise, okuyucunun, romandaki geçmiş zamana girebilmesi ve onun ruhunu anlayabilmesi için hayal gücünü zorlaması gerekebilir. Okuyucu, konu ve üslup bakımından bir zamanlar çağdaş sayıldığı halde, zamanla eskimiş olan bir romanı okurken, daha büyük bir gayret sarf etmek zorunda kalabilir. Yani roman, çağdaş bir eser olmasına rağmen, etkisi bakımından tarihi bir roman hüviyetine bürünmüşse, okuyucunun onu anlamak için büyük bir gayret sarf etmesi gerekir." ³⁵

Biz tezimize konu olan romanlarda zamanı incelerken öncelikle vaka zamanına baktık. Olayların geçtiği zamanın tarihin neresinde durduğunu ve ne kadarını kapsadığını tespit etmeye çalıştık. Söz konusu tarihi zamanın diğer verileri olan kozmik zaman ile sosyal ve kültürel zaman unsurlarını, yaşanan coğrafya, giyim-kuşam tarzı, tarihi olaylar ve kişiler, insanların söz ve ifadelerinden vaka zamanını belirlemek için faydalandık.

Zamanın eserde işlenişine de kullanılan teknikler açısından yaklaştık. Kronolojik sıraya koyulmuş zaman kullanımı mı, kronolojik olmayan bir kullanım mı tercih edilmiş, atlamalar veya sıçramalar var mı, geriye dönüşler yapılmış mı, bilinç akışı var mı, iç monolog, iç diyalog veya eş zamanlı anlatıma yer verilmiş mi, an'ı çoğaltma söz konusu mu gibi sorulara verilen cevaplardan yola çıkarak zamana dair tekniklerin romandaki yansımalarını bulmaya çalıştık. Ayrıca romanda kozmik zamana verilen yer de çalışmamızda dikkatimizi çeken bir başka başlık oldu. Kimi zaman eserlerde kozmik zamanın vaka zamanı tespitinde tek bulgu ya da en büyük bulgu olduğunu gördük.

Zaman bahsinde incelediğimiz son başlık "yazma zamanı" oldu. Yazarın eserini ne zaman yazdığını, eserinde yer verdiği tarihî dönem ile yazma zamanı arasındaki süreyi tespit etmeye çalıştık. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasındaki sürenin yazarın işlediği zamana yaklaşımını etkileyip etkilemediğini eserden yola çıkarak göstermek istedik. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasındaki sürenin tezimiz açısından başka bir önemi daha bulunmaktadır ki bu da bir romanın tarihi roman kabul edilebilmesinde bu

²⁸ Stevick, **a.g.e.** , s. 232.

süreyle ilgili bir kıstasa ihtiyaç duyulmasıdır. Bu konuda birbirinden farklı birçok görüş ve tartışmalı konu vardır. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasında tarihilik vasfının algılanabileceği, olayların sindirilebileceği kadar bir zaman dilimi geçmiş olması, buradaki asıl sorunsaldır. Yazılacak olan tarihî dönemin kahramanlarının hayatta olması, dönem ile ilgili tartışmaların popüleritesini koruması, tüm bunların tarihe subjektif bir yaklaşıma neden olması başlıca endişelerdir. Ancak, bu konuda bilim adamlarının ortaya koydukları kriterler arasında birlik yoktur. Sadık Tural, eserin tarihi roman vasfını kazanabilmesi için romancının yazdığı tarihî döneme şahit olmaması gibi bir kriter ortaya koyar.³⁶ Erol Güngör'e göre, bir romanın tarihilik vasfı taşıyabilmesi için yazma zamanı ile vaka zamanı arasında en az elli yıl bulunmalıdır.³⁷ Cemil Meriç ise tarihçilerin dikkat ettiği "otuz yıl" kriterine romancıların da dikkat etmesi gerektiğini ifade eder.³⁸ Tavsiye edilen bu süreler tarihi gerçeğin idraki için geçmesi gereken süredir. Ancak, bu noktada sorulacak bazı sorular da gündeme gelir. Romancı, tarihe bir tarihçi gibi mi yaklaşmalıdır? Tarihçinin objektiflik iddiası, romancının da iddiası olabilir mi, olmalı mı? Romancı da tarihin tanığı ve tarih bilimi için tanıkların verdiği bilgiler de muteber değil midir? Bu tarzda sorulacak sorular tarih ve roman arasındaki farkları ortaya koymaya yöneliktir. Nitekim Hilmi Yavuz da tarihi romana bir zaman aralığı kriteri konmasına itiraz eder:

"Şu anda, bir saniye öncesi bile tarihtir bizim için. Dolayısıyla tarihin mutlaka bizden çok daha önceki çağlarda olması gerekmiyor. Mesela Kemal Tahir Mütareke İstanbul'u yazıyor. Bu roman tarihseldir. Peki tarihselliğin boyutu ne, kaç yıl. 50 yıl eski olan romanlara tarihsel roman diyoruz. Böyle bir şey olabilir mi? Tarihsel romanın belli zamanla, sınırlandırılmasına itirazım olduğunu söylemek istiyorum. O zaman ölçüt ne olacak? Ben bundan beş yıl önceyi anlatmaya kalksam bu tarihsel bir roman olmayacak mı? Sınır nedir? Tarihselden neyi anlıyoruz. Mutlaka toplumsal olan bir şeyi mi? Örneğin benim bundan 5-10 yıl öncesine ilişkin yaşadığım bir toplumsal olay tarihsel bir olay olarak sayılmayacak mı?"³⁹

Geçmişte tarihi romanın sınırlarını sadece yazma zamanı ile vaka zamanı arasındaki süre ile çizmek mümkünken modern ve postmodern romanın zamana getirdiği yeni yorumlar, tarihi romanın sınırları konusuna başka tartışma konuları da

²⁹ Sadık Tural, **Zamanın Elinden Tutmak**, Ankara, Ecdâd Yayınları, 1991, s.231.

³⁰ Erol Güngör, **Dünden Bugünden**, İstanbul, 1990, s.18.

³¹ Cemil Meriç, '47'liler -yahut- Bir Romanın Düşündürdükleri', **Hisar**, No:138, Haziran 1975, s.8.

³² Yavuz, **a.g.mak.**, s.69.

getirmiştir. Yazılan zamandan belirgin uzaklığı olan bir tarihî dönemi işleyen, bu tarihî dönemde başlayıp biten tarihi romanların yerini, bugün iki zamanlı romanlar, bir ucuyla tarihî dönemlerde başladığı halde yazılan zamana uzanan romanlar almıştır. Bu romanlar tarihî dönemlerle yazma zamanına yakın dönemleri konu aldığından klasik tarihi roman tanımının dışındadır. Mektup, günlük, hatıra veya kitap gibi metinlerle geçmişe uzanan bu tarz romanlar, bazen bir anlatıcı yoluyla da iki zamanlı kurgulanmış olabilir. Kahramanların çağrışımlarla geri dönüşleri roman kurgusunu çift zamanlı hale getirebildiği gibi, üst kurmaca tekniğinin kullanımı da iki zamanlı anlatımı beraberinde getirir. Ya da roman zamanı birkaç nesil devam ettirildiğinde vaka zamanı tarihî dönemlerden başlayarak yakın dönemlere uzanır. Bu konuda, iki devrin mukayese edildiği romanların da tarihi roman sayılacağı⁴⁰, roman zamanında değişik yaklaşımlarla anlatıcının çağdaş, hikâyenin tarihi olabileceği⁴¹, hatta tarih bilincinin şimdiki zaman ve geçmiş zaman arasındaki ilişkiyi kavrama anlamı taşıdığı düşünüldüğünde iki devrin mukayesesinin modern tarihi romanda gerekli bir durum olduğu şeklinde görüşler vardır.⁴² Akademik tarih yazıları bu farkı hissettirmemeye çalışsa da modern tarihi romanda bu duruma özellikle dikkat çekildiği söylenebilir. Hilmi Yavuz da tarihi "genişletilmiş şimdiki zaman" olarak gördüğünü; tarihin bugünün insanına ne ifade ettiğini belirten romanların da tarihi roman olduğunu ifade eder.⁴³

1996-2000 yılları arasında basılmış olan tarihi romanları işlediğimiz bu çalışmada, çift zamanlı romanlara sıkça rastlıyoruz. Sosyal bilimlerin kesin ve net tasniflerinin yapılamayacağı gerçeği ışığında çift zamanlı romanlara da tarihi roman olarak tezimizde yer verdik. Ele aldığımız romanlarda, vaka zamanı ile yazma zamanı arasında yaklaşık kırk yıllık bir zaman farkı bulunmaktadır.

Tezimize konu olan romanların tarihî dönemlere göre dağılımına bakıldığında bir romanın Hun İmparatorluğu, bir romanın Büyük Selçuklu İmparatorluğu, bir romanın Anadolu Selçuklu Devleti, 33 romanın Osmanlı İmparatorluğu, bir romanın Safevi Devleti, 16 romanın da Cumhuriyet dönemini işlediği dikkati çekmektedir. Roman sayısının fazla olduğu bölümlerden Cumhuriyet döneminde zaman 20. yüzyıl ile sınırlandırılabilirken, Osmanlı döneminde daha geniş bir zaman dilimi söz

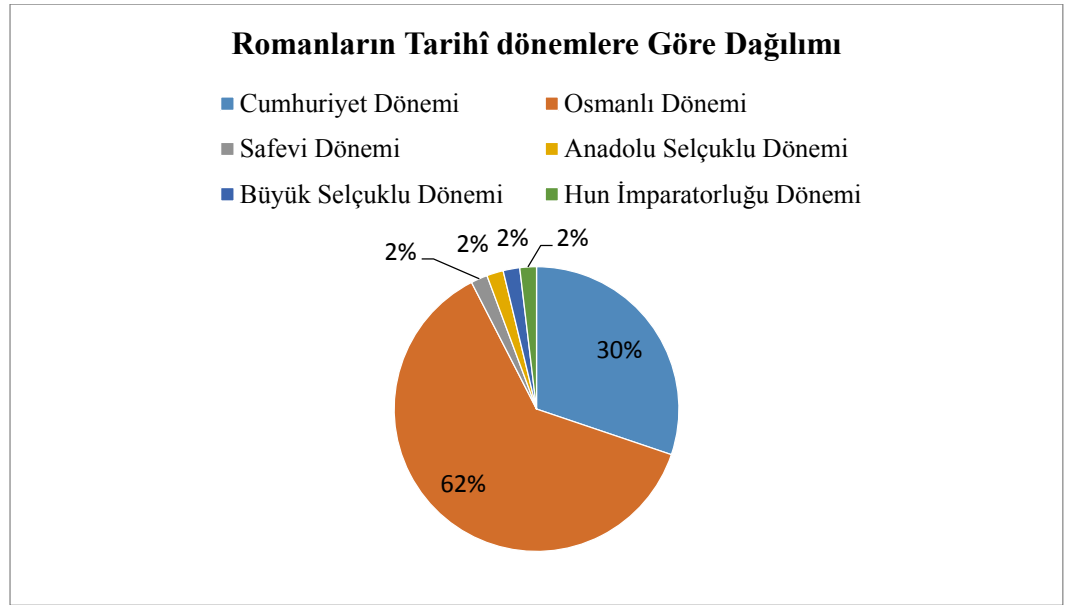
³³ Alemdar Yalçın, **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**, Ankara, 1992, s.176.

³⁴ Stevick, **a.g.e.**, s.240.

³⁵ Priska Furrer, "Mekanın Anlamlandırılması ve Tarihsel Romanda Tarih Bilinci", **Tarih ve Toplum**, Sayı 198, Haziran 2000, s.372.

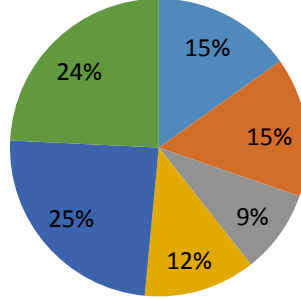
³⁶ Yavuz, **a.g.mak.**, s.69.

konusudur. 15. yüzyıldan başlatabileceğimiz bu kısım, 20. yüzyıla kadar uzanır. Romanlardan 5 tanesi, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemlerini içine alan 15. yüzyılı, 5 tanesi Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murat dönemlerini içine alan 16. yüzyılı, 3 tanesi IV. Murat, I. İbrahim ve IV. Mehmet dönemlerini içine alan 17. yüzyılı, 4 tanesi I. Abdülhamit, III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmut dönemlerini içine alan 18. yüzyıldan 19. yüzyıla akan bir zamanı, 8 tanesi Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, Mehmet Reşad ve Sultan Vahdettin dönemini içine alan ve 19. yüzyıldan 20. yüzyıla akan bir zamanı konu alır.

Osmanlı Devleti Dönemini Konu Alan Romanların Yüzyıllara Göre Dağılımı

■ 15.yy. ■ 16.yy. ■ 17.yy. ■ 18.-19.yy. ■ 19.yy'dan 20.yy'a ■ 20.yy.

Romanların dönemlere ve yüzyıllara göre dağılımı şöyledir:

Hun İmparatorluğu

Akkartal(Hüsrev Özel,2000)

Büyük Selçuklu Devleti

Yıldızsayan(Haldun Çubukçu,1996)

Anadolu Selçuklu Devleti

Güvercine Ağıt(Gürsel Korat,1999)

Safevi Devleti

İsmail(Reha Çamuroğlu,1999)

Osmanlı İmparatorluğu

15. yüzyıl

Yürek Seferi(Yavuz Bahadıroğlu,1999)

Kara Büyülü Uyku(Vecdi Çıracıoğlu,1999)

Beyazateş Adası(Murat Erman,1998)

Sarayın Gözyaşları: Cem Sultan'ın Romanı(Murat Aykaç Erginöz,2000)

Resimli Dünya(Nedim Gürsel,2000)

16. yüzyıl

Kiraze(Solmaz Kamuran,2000)
Nurbanu(Teoman Ergül,2000)
Benim Adım Kırmızı(Orhan Pamuk,1998)
Nü Peride(Hakan Akdoğan,1998)
Pinhan(Elif Şafak,1998)

17. yüzyıl

Güç ve Güzellik(Adnan Özyalçın,1997)
Engereğin Gözündeki Kamaşma(Zülfü Livaneli,1996)
Sur ve Sultan(Reha Bilge,2000)

18. yüzyıldan 19. yüzyıla

Nağmeler Tahtım Olsaydı(Derman Bayladı,1999)
Hatice Sultan(Hıfzı Topuz,2000)
Son Yeniçeri(Reha Çamuroğlu,1999)
Kitabül-Hiyel(İhsan Oktay Anar,1996)

19. yüzyıldan 20. yüzyıla

Taif'te Ölüm(Hıfzı Topuz,1999)
Meyyale(Hıfzı Topuz,1998)
Mahrem(Elif Şafak,2000)
Paris'te Son Osmanlılar(Hıfzı Topuz,1999)
Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi(Selma Fındıklı,1997)
Kılıç Yarası Gibi(Ahmet Altan,1998)
Saray Meydanında Son Gece(Selma Fındıklı,1999)
Segâh Peşrev(Hulusi Yazıcıoğlu,1999)

20. yüzyıl

Çiçekli Mumlar Sokağı(Yılmaz Karakoyunlu,2000)
Çanakkale Mahşeri(Mehmet Niyazi,1998)
Bir Hilal Uğruna(Yaşar Çalışkan,1996)
Çete Ayşe(Sabahattin Burhan,1996)
Ankara 1920(Celal Hafifbilek,1998)

Gölgeden Akan Işık(İbrahim Dizman,1998)
Savaşın Çocukları(Ahmet Yorulmaz,1997)
Maria-Göç Acısı(Ertuğrul Aladağ,1999)

Türkiye Cumhuriyeti

Bir Ada Hikâyesi(Yaşar Kemal,1.cildi 1998)
1929(Ahmet Sipahioğlu,1997)
36 Baharı(Fatma Gürel,2000)
Dersim(Muzaffer Oruçoğlu,1997)
Dersim Terteleşi(Haydar Işık,1996)
Dağı Dağa Kavuşturana(Süleyman Sağlam,2000)
Güven(Vedat Türkali,1999)
Hayatın Öteki Yüzü(Ali Osman Alkanlar,1998)
İstanbul Bir Masaldı(Mario Levi,1999)
Kırksekiz Kırkdokuz Elli(Gürbüz Azak,1997)
Islak Kentin İnsanları(Zerrin Koç,2000)
Alayın Kızları(Mucize Özunal,2000)
Ölü Yüzler(Ali Özenç Çağlar,1998)
Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri(Tunç Umay,1999)
Hulki Bey ve Arkadaşları(Yiğit Okur,1999)
Efrasiyab'ın Hikâyeleri(İhsan Oktay Anar,1998)

1996-2000 yılları arasında yayımlanmış olan tarihi romanların seçtikleri tarihî dönemlerin bazılarında yoğunluk olduğu göze çarpar. Günümüze yaklaştıkça yoğunluğun arttığı; uzak tarihî dönemlerin ise romancılar açısından ilgi çekiciliğini uzaklığı ölçüsünde kaybettiği görülmektedir. Hun İmparatorluğu, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerine dair birer romanın bulunması yanında Osmanlı Devletinin 500 yıllık bir dönemi 33 adet romanla işlenmiştir. Bu romanların 16 tanesinin de yine 19 ve 20. yüzyıllara ait olması dikkat çekicidir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde yüz yıldan az bir zaman dilimi için 18 roman yazıldığı görülüyor. Ayrıca romanların tarihî dönem tercihlerini, konuların popülerliği ve günümüze etkilerinin devam edip etmemesi yanında, trajik durumların etkisinin olduğu dikkati çekmektedir. Osmanlı dönemini işleyen romanlarda yer verilen konuların başında, son zamanlarda okurun çok ilgisini çeken saray kadınları gelir.

İncelediğimiz romanlar arasında kimi zaman **Nurbanu**'da⁴⁴ olduğu gibi cariye-likten valide sultanlığa yükselmiş kadınlar romanının konusu olurken, kimi zaman da **Kiraze**⁴⁵, **Engereğin Gözündeki Kamaşma**⁴⁶, **Sur ve Sultan**'da⁴⁷ olduğu gibi dolaylı bir şekilde karşımıza çıkar. **Kiraze**'de Hürrem Sultan, Nurbanu, Safiye Sultan bahsi geçen kahramanlardır. **Engereğin Gözündeki Kamaşma** ve **Sur ve Sultan**'da Kösem Sultan-Hatice Turhan Sultan çekişmesi işlenir. III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultanın konu alındığı **Hatice Sultan**⁴⁸, Mediha Sultanın hayatının anlatıldığı **Paris'te Son Osmanlılar**⁴⁹ ise padişahların kız kardeşleri veya **Meyyale**'de⁵⁰ olduğu gibi sarayda yetişmiş kızlar da romanlara konu olarak seçilmiştir. Saraydaki özel hayatların ilgi çekiciliği bugün de devam etmektedir.

İstanbul'un fethi bir diğer ilgi odağıdır. Bu önemli olay, Osmanlı Devleti ve Türkler açısından başlangıç anlamı taşıırken Bizans Devleti için son anlamına gelmesi; Türkler ve Müslümanlar açısından İstanbul'un önemi; Müslümanlık ile Hristiyanlığın yüz yüze gelmesi gibi nedenlerle ön plana çıkar. Her ne kadar tek bir olayla sınırlandırılmasa da İstanbul'un fethini de işleyen **Yürek Seferi**, fetih öncesi top dökümü işini konu alan **Kara Büyülü Uykusu**, fetih sonrasını işleyen ve Fatih'i iki dinli gösteren **Beyazates Adası**⁵¹, tarihin bu dönemini ön plana çıkaran romanlardır.

Fatih Sultan Mehmet'in oğulları arasındaki taht kavgası ve bu kavgayı kaybeden Cem Sultanın trajedisi, **Sarayın Gözyaşları**⁵² ve **Resimli Dünya**⁵³ adlı romanların ilgisini bu döneme kaydıran nedendir.

Osmanlı İmparatorluğunda durumun kötüye gittiğinin ve Avrupa'ya ayak uydurmak gerekliliğinin anlaşıldığı; batılılaşma yolunda adımlar atıldığı dönemler de

³⁷ Teoman Ergül, **Nurbanu**, 9. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, t.y., 343 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2000)

³⁸ Solmaz Kamuran, **Kiraze**, 23. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, t.y., 390 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2000)

³⁹ Zülfü Livaneli, **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, 21. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001, 178 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 1996)

⁴⁰ Reha Bilge, **Sur ve Sultan**, 1. Baskı, İstanbul, Evrim Yayınları, 2000, 427 Sayfa.

⁴¹ Hıfzı Topuz, **Hatice Sultan**, 11. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2008, 246 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000)

⁴² Hıfzı Topuz, **Paris'te Son Osmanlılar**, 21. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009, 302 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)

⁴³ Hıfzı Topuz, **Meyyale**, 32. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009, 224 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1998)

⁴⁴ Murat Erman, **Beyazates Adası**, İstanbul, Telos Yayınları, 1998, 257 Sayfa.

⁴⁵ Murat Aykaç Erginöz, **Sarayın Gözyaşları- Cem Sultan'ın Romanı**, İstanbul, Yalçın Yayınları, 2000, 151 Sayfa.

⁴⁶ Nedim Gürsel, **Resimli Dünya**, 7. Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 2002, 335 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 2000)

roman yazarlarının ilgilendikleri tarihî dönemlerdir. III. Selim'den itibaren başlayan bu tarihî dönemde yenileşme çabaları ve yapılan yenilikler, bunlara halkın tepkisi incelediğimiz romanlarda yerini alır. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**⁵⁴, III. Selim'in bu yenilikçi ve müzisyen yönüyle ilgilenirken Hatice Sultan'da, padişahın kız kardeşi, mimaride döneme getirdiği Avrupalı anlayış ve III. Selim'in yenilikçi anlayışını kendisi de benimsemiş bir kişi olarak işlenir. **Son Yeniçeri**, yine III. Selim döneminde başlayan yeni ordu fikrinin olgunlaşıp uygulamaya kesin olarak konulması hadisesini işlerken; **Kitabül-Hiyel**⁵⁵, III. Selim döneminden başlayan ve II. Abdülhamit dönemine kadar uzanan vakalarında, aslında hep orduya kazandıracak yeni silahları tasarlayan mucitleri konu alır. **Mahrem**'de⁵⁶ ise, 1885'e geçildiğinde kahraman, insanların artık eski insanlar olmadığını, Avrupalı olana meylettiklerini fark ederek, temaşa çadırını onların beğenisine sunar.

Dikkat çekici derecede çok işlenen dönemlerden biri de II. Abdülhamit dönemidir. II. Abdülhamit döneminin, Jön Türkler, istibdat ve İttihat Terakki örgütü kavramları ile gündeme gelen; bugün de siyasi gündemden düşmemiş bir görüntüsü vardır. **Taif'te Ölüm**⁵⁷, Sultan Abdülaziz'i darbe ile tahttan indirdikten sonra V. Murat ve ardından II. Abdülhamit'i tahta çıkaran Mithat Paşanın hayatı, başarıları, sürgünleri ve Taif'te ölümünü konu alır. Meyyale, Abdülaziz'in devrilmesine ve ölümüne, Yıldız Mahkemelerine ve Mithat Paşanın ölümüne yine art alanında yer veren bir romandır. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**⁵⁸, aynı padişah döneminde kaybedilen Bosna'dan göç etmek zorunda kalan bir aileyi; **Saray Meydanında Son Gece**⁵⁹ ve **Kılıç Yarası Gibi**⁶⁰ II. Abdülhamit'e karşı orduda yürütülen gizli yapılanmayı ele alır. **Segâh**

⁴⁷ Derman Bayladı, **Nağmeler Tahtım Olsaydı, III. Selim'in Romanı**, İstanbul, Say Yayınları, 1999, 319 Sayfa.

⁴⁸ İhsan Oktay Anar, **Kitab-ül Hiyel**, 20. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010 154 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996)

⁴⁹ Elif Şafak, **Mahrem**, 31. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2010, 287 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları, 2000)

⁵⁰ Hıfzı Topuz, **Taif'te Ölüm**, 19. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009, 255 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)

⁵¹ Selma Fındıklı, **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2005, 140 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Sel Yayıncılık, 1997)

⁵² Selma Fındıklı, **Saray Meydanında Son Gece**, 2. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, 159 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)

⁵³ Ahmet Altan, **Kılıç Yarası Gibi**, 52. bs., İstanbul, Alkım Yayınları, 2006, 352 Sayfa. (1. bs., İstanbul, Can Yayınları, 1998)

Peşrev⁶¹, **Paris'te Son Osmanlılar** da Jön Türklerden İttihat ve Terakki Partisine geçişte dönemin meselelerini konu alan romanlardır.

Tezimize konu olan beş yıllık zaman diliminde en çok ilgi çeken konulardan biri de Osmanlı Devletinin çöküş dönemi ve bu dönemde birbiri ardınca gelen savaşlar, Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarıdır. Bu dönemdeki büyük savaş Çanakkale savaşı ve Kurtuluş savaşının gizlilik içinde yürütölmeye çalışılan hazırlıkları romanlarda karşımıza çıkar. **Çanakkale Mahşeri**⁶² ve **Bir Hilal Uğruna**⁶³ adlı romanlar Çanakkale Savaşını; **Çiçekli Mumlar Sokağı**⁶⁴, **Çete Ayşe**⁶⁵, **Ankara 1920**⁶⁶ ve **Gölgeden Akan Işık**⁶⁷ adlı romanlar doğrudan Kurtuluş Savaşı ve hazırlıklarını konu almaktadır; ancak bunların yanında aynı konulara kısa süreli değinen romanlar da vardır. **Bir Ada Hikâyesi**⁶⁸ dörtlemesi Çanakkale ve Sarıkamış cepheleri ile Kurtuluş savaşına yer verir.

Küçölen imparatorluğun kaybedilen topraklarından göçler ve Lozan Anlaşması ile Cumhuriyetin meselesi olmasına rağmen Rumların savaşlar boyunca Türk halka yaptıkları kıyım ve eritme çabasından dolayı Osmanlı Devletinin çöküş dönemine ait olaylarla beslenen Türk-Yunan nüfus mübadelesi, romanların bir başka ilgi odağıdır. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**, yerleştiğı Bursa'da, Bosna'nın hasreti ile ölen bir muhacir ile **Savaşın Çocukları: Girit'ten Sonra Ayvalık**⁶⁹, **Maria: Göç Acısı**⁷⁰, **Bir Ada Hikâyesi** dörtlemesi Türk-Yunan nüfus mübadelesi konusunu işler.

⁶⁴ Hulusi Yazıcıoğlu, **Segâh Peşrev, Bir İttihat Terakki Romanı**, İstanbul, Ayışığı Kitapları Yayınları, 1999, 203 Sayfa.

⁶⁵ Mehmed Niyazi, **Çanakkale Mahşeri**, 51. Baskı, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2010, 535 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Ötüken Yayınları, 1998)

⁶⁶ Yaşar Çalışkan, **Bir Hilal Uğruna**, Konya, Uysal Kitabevi, 1996, 152 Sayfa.

⁶⁷ Yılmaz Karakoyunlu, **Çiçekli Mumlar Sokağı**, 8. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2004, 293 Sayfa. (1. Baskı, 2000)

⁶⁸ Sabahattin Burhan, **Çete Ayşe**, 2 c., 3. Baskı, İstanbul, Nesil Yayınları, 2009, 1.c., 376 Sayfa (1. Baskı, İstanbul, Nesil Yayınları, 1996); **Çete Ayşe**, 2 c., 3. Baskı, İstanbul Nesil Yayınları, 2007, 2.c., 333 Sayfa.

⁶⁹ Celal Hafıfbilek, **Ankara 1920**, 1. Baskı, İstanbul, Telos Yayınları, 1998, 429 Sayfa.

⁷⁰ İbrahim Dizman, **Gölgeden Akan Işık**, 2. Baskı, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2008, 173 Sayfa (1. Baskı, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998)

⁶¹ Yaşar Kemal, **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikâyesi**, 4 c., 11 Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, 1.c., 318 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Adam Yayınları, 1998); Yaşar Kemal, **Karıncaın Su İçtiğı, Bir Ada Hikâyesi**, 4 c., 7.Baskı, İstanbul Yapı Kredi Yayınları, 2010, 2.c., 508 Sayfa. (1.Baskı,İstanbul, Adam Yayınları, 2002); Yaşar Kemal, **Tan Yeri Horozları, Bir Ada Hikâyesi**, 4 c., 7. Bs, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, 3.c., 441 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Adam Yayınları, 2002) ; Yaşar Kemal, **Çıplak Deniz Çıplak Ada, Bir Ada Hikâyesi**, 4 c., 1.Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, 4.c., 267 Sayfa.

⁶² Ahmet Yorulmaz, **Savaşın Çocukları**, 8. Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2006, 143 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Belge Yayıncılık, 1997)

⁶³ Ertuğrul Aladağ, **Maria-Göç Acısı**, İstanbul, Belge Yayıncılık, 1999, 127 Sayfa.

Cumhuriyet dönemini işleyen romanlarda Cumhuriyeti kuran ve yeni bir nesil yaratma ideali uğrunda çalışan kişi ve kurumlar; Dersim meselesi, DP-CHP çekişmesi, II. Dünya Savaşı ve komünizm ilgi çeken konulardır. Ancak bunların yanında son dönemde yazarların çok ilgi gösterdiği aile tarihleri denebilecek biyografik romanlar da vardır. İdealist cumhuriyet aydını **36 Baharı**⁷¹ ile **Hayatın Öteki Yüzü**'nde⁷²; Dersim meselesi **Dersim**⁷³ ve **Dersim Tertelesi**⁷⁴ adlı romanlarda; DP-CHP arasındaki iktidar mücadelesi ve o günlerin sıkıntıları -bazı romanlarda küçük parçalar halinde rastlansa da- **Kırksekiz, Kırkdokuz, Elli**⁷⁵, **Islak Kentin İnsanları**⁷⁶, **Alayın Kızları**⁷⁷, **Ölü Yüzler**'de⁷⁸; II. Dünya savaşı **Güven**⁷⁹, **Dağı Dağa Kavuşturur**⁸⁰ adlı romanlarda karşımıza çıkar. Bunun yanında **İstanbul Bir Masaldı**⁸¹ Cumhuriyet döneminde yaşanan II. Dünya savaşında Nazi kampları, DP-CHP çekişmesi ve uygulamaları gibi konular yanında Osmanlı dönemine ait I. Dünya savaşına değinen uzun soluklu bir romandır. **Ankara 1920**, komünizm ve Türkiye'deki gelişimi ile Osmanlı'nın yıkıldığı yılları işlerken, **Güven**'de yine aynı konunun Cumhuriyet dönemindeki yansımasıyla yer alır. Hıfzı Topuz'un **Meyyale** adlı romanı biyografik tarihi roman olma yanında aile tarihi olarak da düşünülebilir.

1996-2000 yıllarında basılmış tarihi romanlarda dikkatimizi çeken bir diğer husus da romanların zaman kullanımı bakımından geleneksel tarzdan tamamen uzaklaşması; modern ve postmodern tekniklerin yaygınlığıdır. Romanların çoğunda -teknikleri başarılı kullanan sayısı az olsa da- zamanda geri dönüş, bilinç akışı, iç konuşma, eşzamanlı anlatım gibi tekniklerle zamanı olabildiğince kısaltmaya dayalı modern ve postmodern yaklaşımlar söz konusudur. İşlediğimiz romanlardan **Akkartal** ve **Çanakkale Mahşeri** dışında zamanın kronolojik işlendiği roman yoktur. İncelediğimiz diğer romanlardan, zamanın farklı kahramanlarca tekrar tekrar

⁶⁴ Fatma Gürel, **36 Baharı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000, 197 Sayfa.

⁶⁵ Ali Osman Alkanlar, **Hayatın Öteki Yüzü**, y.y., Eğitim Alanı Yayınları, 1998, 214 Sayfa.

⁶⁶ Muzaffer Oruçoglu, **Dersim**, İstanbul, Babek Yayıncılık, 1997, 391 Sayfa.

⁶⁷ Haydar Işık, **Dersim Tertelesi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1996, 240 Sayfa.

⁶⁸ Gürbüz Azak, **Kırksekiz Kırkdokuz Elli**, İstanbul, Zafer Yayınları, 1997, 127 Sayfa.

⁶⁹ Zerrin Koç, **Islak Kentin İnsanları**, 2.Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 2000, 280 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 2000)

⁷⁰ Mucize Özunal, **Alayın Kızları**, İstanbul, Can Yayınları, 2000, 141 Sayfa.

⁷¹ Ali Özenç Çağlar, **Ölü Yüzler**, İstanbul, AD Kitapçılık, 1998, 518 Sayfa.

⁷² Vedat Türkali, **Güven**, 2 c., 12 Baskı, İstanbul, Everest Yayınları, 2008, 1.c., 861 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Gendaş Yayınları, 1999); **Güven**, 2. c., 13.Baskı, İstanbul, Everest Yayınları, 2009, 607 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Gendaş Yayınları, 1999)

⁷³ Süleyman Sağlam, **Dağı Dağa Kavuşturur**, İstanbul, Can Yayınları, 2000, 312 Sayfa.

⁷⁴ Mario Levi, **İstanbul Bir Masaldı**, 6.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, 741 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)

yaşanması şeklinde eşzamanlı ya da paralel anlatımlar denebilecek bir anlatım, 31 Ağustos 1298'in yağmurlu gününü farklı farklı kahramanlara tekrar yaşatan **Güvercine Ağıt**⁸²; **Benim Adım Kırmızı**⁸³; **Pinhan**⁸⁴; **Bir Ada Hikâyesi**; **Güven**; **İstanbul Bir Masaldı**; **Alayın Kızları** adlı romanlarda karşımıza çıkar. Bilinç akışı ve iç monolog tekniklerinin çok kullanıldığı **Güven**'in dışında **Ölü Yüzler**'de kahramanın sayıklamaya dönüşecek bir bilinç akışını; **Ankara 1920**'de roman zamanının sıralamasının bilinç akışını hatırlatacak şekilde uygulandığını görüyoruz. Yine postmodern anlayıştan kaynaklanan zamanı olabildiğince kısaltma, neredeyse tek bir ana yaklaştırma tavrı da işlediğimiz romanlarda gözümüze çarpar. Ancak bu tavırdan iki ayrı tutum da dikkati çeker. Romanların bazılarında bir buzdağı misali, olayların en gergin anından başlayarak düğümün kısa sürede çözüldüğü kısmın anlatılması ve geri dönüşlerle boşlukların doldurulması; bazı romanlarda ise çok kısa bir zamanın bilincin farklı zamanlarda gezerek çoğaltılması şeklindedir. **Yürek Seferi**⁸⁵, kahramanın türbeye giriş ve çıkışı arasındaki yarım saattir; ancak bu yarım saatte kahramanın ruhu yüzyılları dolaşmıştır. **Beyazateş Adası**'nda altı günde bir elyazması ile 19 yıl anlatılır; **Resimli Dünya**'da zaman on gündür, ancak bilinç resimlerin dünyasına girerek zamanlar arasında dolaşır. **Benim Adım Kırmızı**, **Pinhan**, **Engereğin Gözündeki Kamaşma** adlı romanlarda zamanın buzdağı şeklinde işlendiği görülür. **Sarayın Gözyaşları**'nda yaklaşık bir aya Cem Sultanın 18 yılı, **Nü Peride**'de⁸⁶ bir güne uzun bir zaman; **Sur ve Sultan**'da 3 güne 31 yıl sığdırılır ve roman zamanı derinleştirilir. **Mahrem** adlı romanda da zaman yarım saatlik bir süredir; ancak tam bir halka olacak şekilde kurgulanmış; yarım saatin sonunda başladığı noktaya geri dönmüştür. Okura zamanı bir bütün olarak algılatmaya çalışan, bazen adeta zamansızlaşan **Yıldızsayan**'da⁸⁷ kahraman, zaman ve mekânın üstünde bir yerde adeta tüm zamanları birlikte yaşar. Bunun gibi **Yürek Seferi** de dünyanın yaratılışından yaşanan zamana tüm zamanları birlikte hisseden ve hissettirmeye çalışan, zamanlar

⁸⁵ Gürsel Korat, **Güvercine Ağıt**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, 261 sayfa. (1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999)

⁸⁶ Orhan Pamuk, **Benim Adım Kırmızı**, 32. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, 470 Sayfa (1. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998)

⁸⁷ Elif Şafak, **Pinhan**, 14. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2010, 228 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 1998)

⁷⁸ Yavuz Bahadıroğlu, **Yürek Seferi**, 9. Baskı, İstanbul, Nesil Yayınları, 1999, 207 sayfa.(1.Baskı,1999).

⁷⁹ Hakan Akdoğan, **Nü Peride**, 12. Baskı, İstanbul, Doğan Kitap, 2009, 115 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 1998)

⁸⁰ Haldun Çubukçu, **Yıldızsayan**, 2.Baskı., İstanbul, Gendaş Yayınları, 2004, 341 sayfa. (1.Baskı, İstanbul, Telos Yayınları, 1996)

üstü bir tutum içindedir. **Kılıç Yarısı Gibi**'de ise zamanı bir bütün olarak yaşayan kahraman, zamanla ilişkisini kaybeder ve adeta zamansızlaşır.

Okuyucunun zamanı ile anlatıcının zamanını bütünleştirme amacı taşıyan postmodern bir teknik olan üstkurmaca, incelediğimiz dönemdeki romanlarda karşımıza çıkar. Cem Sultan'ın romanını yazan kahramanı dolayısıyla **Sarayın Gözyaşları**'nda, kahramanın romanla aynı konulu hikâyesi dolayısıyla **Nü Peride**'de, farklı bir roman yazmak üzere yola çıkıp kendini farklı bir yolda bulan roman yazarı kahramanı **İstanbul Bir Masaldı**'da; özellikle romanın son kısımlarında kurmacayı hissettirmesiyle **Benim Adım Kırmızı**'da üst kurmaca tekniğinin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Metin adacıkları oluşturarak zamanı derinleştirme yine postmodern romanlarda kullanılan tekniklerden biridir. Çalıştığımız romanlarda da çeşitli yöntemlerle metin adacıkları oluşturulmuş ve aslında kısa bir süre olarak gösterilen zaman çoğaltılmıştır. **Beyazateş Adası**'nda bir Kur'an-ı Kerimin sayfaları bir katmanla kapatılarak üzerine Mimar Sinaüddin Yusuf bin Abdullah'ın hayatı yazılmış bir elyazması kitap, altı günlük vaka zamanında 19 yıllık bir zamanın anlatımı sağlamıştır. **Sarayın Gözyaşları**'nda romancı, Şair Sadi'nin Cem Sultanın hayatını anlattığı Vakıat-ı Cem Sultan adlı bir kitaptan yararlanarak romanı yazar. Romancı, Sadi'nin kitabından vakaları takip ederek bir aylık bir süreyi 18 yıl olarak çoğaltır. **Nü Peride**, Ermeni Ante'nin günlükleri ve kahramanın hikâyesi ile bir günü, tespit edilemeyen ama ayları bulduğu tahmin edilebilecek bir zamanla genişletir. **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, haremağasının elyazmalarını okuyan Profesör Ludwig'in kısa zamanında, yine kısa fakat derinleştirilmiş 11 günü anlatır. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**, III. Selim'in Gizli Kalmış Hatıra Defterinden yararlanan bir romandır. **Hatice Sultan** ve **Bir Hilal Uğruna**, **36 Baharı** adlı kitaplarda mektuplar, **Alayın Kızları**'nda mektup benzeri ancak niteliği tam tespit edilemeyen yazılı konuşmalar, **Mahrem**'de Nazar Sözlüğü karşımıza çıkarken **Efrasiyab'ın Hikâyeleri**'nde⁸⁸ Ölüm ve Cezzar Dede'nin Uzun İhsan'ı ararken birbirlerine anlattıkları öykü adacıklarına rastlarız. Aslında bir gün süren vaka zamanı, bu metin adacıklarıyla vaka zamanından 50 yıl öncesine kadar gider.

⁸⁸ İhsan Oktay Anar, **Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri**, 21. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, 242 Sayfa. (1.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998)

İncelediğimiz romanlarda montaj tekniği de yine postmodern bir tercih olarak karşımıza çıkar. **Kitabül-Hiyel**'de, kahramanlar hakkında farklı kişiler tarafından anlatılanların art arda getirilmesi, bütünlüklü bir vaka örgüsü oluşturacak şekilde tanzim edilmiştir. **1929**⁸⁹ adlı roman ise, takvim sayfaları benzeri düzenlenmiş; ancak zamanda yapılan seçmelerle bu sayfaların oluşturduğu vaka örgüsünü bütünleştirmek okuyucuya kalmıştır. **Mahrem** de, 1868, 1895, 1980 ve yaşanan zamanların ilgisini bütünleştirmeyi okuyucuya bırakan bir romandır.

Tarihî dönemi yansıtırken farklı sanatlardan yararlanarak romanın sosyal zamanını oluşturan sanatlar arasılik, incelediğimiz romanların bazılarının tercih ettiği postmodern tutumdur. **Resimli Dünya**'da, bir sanat tarihi profesörü olan kahraman, adeta Venedik'te gördüğü resimlerin dünyasına girerek tarihi zamanlara uzanır. Resimler, romanın bel kemiğini oluşturacak kadar önemlidir. **Benim Adım Kırmızı**'da, nakkaşlık sanatı ve romanın sosyal zamanında batı ve doğunun resim sanatına yaklaşımları karşımıza çıkar. Bunların yanında belki sanatlar arasılik başlığına fazla uymayacak; ancak bilim ve sanat arasında ilgi kurulabilecek şekilde **Kitabül-Hiyel** ve **Kara Büyülü Uyku**⁹⁰, biri bilimsel buluşlar diğeri top döküm yöntemlerine dair resimlere yer verirler. Bu şekilde romanın vaka örgüsünü de sosyal zamanını da çizimlerle anlatmış olurlar.

Yeni tarihselcilik anlayışı, postmodern roman için tarihin zengin bir kaynak olmasını da beraberinde getirmiştir. İncelediğimiz tarihi romanlarda da yeni tarihselcilik yaklaşımını benimseyen postmodern romanlar vardır. Bunlardan bir kısmının tarihi sadece bir zemin olarak kullandığı; bir kısmının tarihi oyunlaştırdığı, değiştirdiği, yeniden kurma iddiasında olduğu ve tarihi fantastik bir dünya olarak düşündüğü dikkati çeker. **Benim Adım Kırmızı, Kitabül-Hiyel, Mahrem, Nü Peride** gibi romanlar sosyal zamanı ile bazı ipuçları vermenin dışında, dönemin tarihine ve tarihi kişilere belirgin şekilde romanda yer vermez. Yine bu gruba dâhil edebileceğimiz **Pinhan**'da, romanın sosyal zamanında dahi ipuçları oluşturacak tarihi unsurlara rastlayamayız. Bu tarz romanların vaka örgüsü, yaşanan dönemlerle anlam kazanır; ancak bu dönemlerle ilgili bilgi vermeye gerek yoktur. Bazı romanlarda ise, tarih bir bilmeceye, kitabı kapattığınızda da bitmeyen bir oyuna dönüştürülür. Bunun yanında tarih, bilimsel bir alan değil, romancının yeniden kurgulayabileceği bir

⁸² Ahmet Sipahioğlu, **1929**, 1.Baskı, İstanbul, Metis Edebiyat, 1997, 261 Sayfa.

⁸³ Vecdi Çıracıoğlu, **Kara Büyülü Uyku**, 3. Baskı, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003, 159 Sayfa. (1. Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 1999).

malzeme olarak algılanır. **Beyazateş Adası**, adeta bir bilmece gibi kurgulanmasının yanında, tarihi şahsiyetler ve dönemler hakkında hiç de alışık olunmayan, bazen okuyucuyu rahatsız edebilecek yaklaşımlara sahiptir. Fatih Sultan Mehmet ve dönemin birçok şahsiyeti iki dine birden inanan kişiler olarak, öldüğü bilinen kişiler de başka kimliklerle başka yerlerde yaşamına devam etmiş gibi gösterilir. **Sur ve Sultan, Güvercine Ağıt, Yıldızsayan ve Kitabül-Hiyel**'de daha sınırlı olmak kaydıyla aynı tarz değiştirmelere rastlarız. Yeni tarihselciliğin, zamanın ve olayların tarihçinin ve bizim algılayışımıza bağlı olduğu düşüncesi, **Yıldızsayan**'ın kahramanı Rüstem'in şu sözlerinde ifadesini bulur:

“Yaşadığımıza dair kanaatlerimizi oluşturan o görüntülerin sıralanmaları, zahir'le batını iç içe barındıran bir tarih oluşturmakta ve o tarihten payımıza düşeni, eşyalar ve başkalarıyla ilişkiye girerek, etkiledikten, etkilendikten sonra zihnimize yerleştiriyoruz, ancak ondan sonradır ki hayat denilince, ne kadar ileriye dönük olursa olsun aklımıza hep o görüntüler geliyor: kendimize ait veya bizim için bir şeyler ifade ettiği sürece anlamlandırabildiğimiz hissiyat, korku, sevinç, keder, hüzn, acı, mutluluk, melal... Ama biliyor musun ki sevgili müneccimim, bütün bunlar tarih olmayabilir de! Tarih dışı görüntülerin akışı ve hislerin taşıması.”⁹¹

Bunun yanında tabii ki incelediğimiz romanlarda, tarihteki tartışmalı konularda taraflı, bilinçsiz veya iyi niyetli olduğunu düşünemediğimiz tutumlar da vardır. Ancak bunları postmodern roman ve yeni tarihselcilik anlayışıyla ilgili değil, sübjektif yaklaşımlarla açıklamak mümkündür.

Romanlarda Zamanın İşlenişi

İşledikleri dönemlere göre sıralanmış olan 1996-2000 yılları arasında basılmış tarihi romanlardan **Akkartal**(H.Özel,2000)'de olaylar Hun İmparatorluğu döneminde başlar; Türklerin Maniheizme geçtikleri Uygurlar döneminde de son bulur. Başkahraman Akkartal'ın ortaya çıkışı, Uygur Devleti dönemine denk düşer. Romanın ilk 48 sayfasının Akkartal'ın öyküsüyle bir ilgisi bulunmaz; ancak bu bölümde Türklerin dünya tarihinde var oluşları özetlenir. Her ne kadar olay örgüsü ile doğrudan bir ilgisi bulunmasa da Hun İmparatorluğu dönemi ile Uygur Devleti dönemi arasındaki bağlantı Mete'nin kılıcı Alpagut'un Mete'den sonra Akkartal'a rüyasında

⁸⁴ Çubukçu, a.g.e., s.56.

verilmiş olması ile kurulur. İlk bölümde MÖ 238'de Tengri dağının kuzeybatı eteklerindeki topraklara sıkışıp kalan Türklerin yenilgileri, ayaklanma girişimlerinin başarısızlığa uğraması, Teoman Beyin Türkleri toparlaması, bu arada Mete'nin doğumu, Türklerin Çinli, Sienpi ve Yüeci düşmanlarına karşı başlayan topraklarını geri alma savaşı, Mete'nin üvey annesinin oğlunu tahta geçirme hevesiyle Yüecilere barış rehini olarak verilmesi ve iki yıl sonra firarı; babasıyla giriştiği taht savaşı ve Teoman Beyin ölümü; Mete'nin Çinlilerin MÖ 214 yılında inşasına başladığı bilinen Çin Seddini geçerek Çin'i vergiye bağlaması; 35 yıllık hükümdarlığında 26 devleti kendisine boyun eğdirmesi; ölümü, oğlu Kiok (Gök Han)'un 14 yıl⁹², torunu Kün Tanhu'nun 36 yıl hükümdarlığı⁹³ ve daha sonra devletin Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye ayrıldığı anlatılır. Bundan sonraki yaklaşık dokuz yüz yıl "Asırlar Sonra Turan Diyarı" başlığından sonra "Tanhu Mete zamanından sonra yüzyıllar geçmiş"(s.49) ifadesi ile anlatılır ve Akkartal isimli kahramanın öyküsüne geçilir.

Bundan sonraki bölümde Uygur tarihi Kutluk Bilge Kağan'ın ölümü ile başlamaktadır. Yerine oğlu Moyen Çor geçmiştir. 40 günlük yas töreninin ardından 40 günlük şenlikle yeni kağanın tahta oturuşu kutlanır. Tarihi kaynaklara göre Uygur Devletinin ilk kağanı Kutluk Bilge Kağanın kısa hükümdarlığının⁹⁴ ardından Moyen Çor, 747 yılında tahta çıkmış⁹⁵ ve 759 yılında ölmüştür⁹⁶. Moyen Çor'un tahta geçişinin kutlandığı 40 günlük şölende Akkartal ortaya çıkar. Şölendeki yarışlarda tanıştığı Denizler Ülkesi Kralı Tamuro'nun başını dertten kurtarmak için yola çıkar. Yolculuğu esnasında Müslüman bir yol arkadaşı ile Müslümanlık hakkında bilgi edinir. Bu arada Araplar ve Çinliler arasında geçen Talas Savaşı hazırlıkları ile ilgili duyumlar alınır. Romanda Talas savaşının ardından Moyen Çor Kağan'a Araplardan İslamiyete davet gelir.

⁸⁵ Bahaeddin Ögel'in eserinde Kiok'un hükümdarlık yılları MÖ 174-160 olarak belirtilmektedir. Bkz.: Bahaeddin Ögel, **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I**, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1981, s.500.

⁸⁶ Bahaeddin Ögel'in kitabında ve Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nde Kün Tanhu(Kün Sin)'nun hükümdarlığı romanda belirtilenden farklı olarak MÖ 160-126 tarihleridir. Bkz.: Ögel, **a.g.e.**, s.540; "Hunlar", **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 11, t.y., s. 5423.

⁸⁷ "Göktürk İmparatorluğunun iç ve dış tesirlerle ikiye bölünerek gittikçe zayıflamasından sonra Uygur Türkleri 627'den itibaren Karluk, Basmıl, Dokuz Oğuz Türklerini kendi saflarına çekerek 50 bin kişilik bir ordu teşkil etmiş ve 744'te Göktürk imparatorluğunun yerine Uygur Devletini kurmuştur." Erkin Alptekin, **Uygur Türkleri**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1978, s.18.

⁸⁸ Moyen Çor'un hüküm sürdüğü yıllar Erkin Alptekin'in eserinde 747-759 olarak gösterilmekte (Alptekin, **a.g.e.**, s.18) Saadettin Gömeç'in eserinde ise kardeşi Tay Bilge Tutuk'la girdiği taht mücadelesi sonrasında 748'de başladığı bildirilmektedir. (Saadettin Gömeç, **Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara, Berikan Yay., 2000, s.52-58)

⁸⁹ "759 yılında Moyun Çor Kağanın vefatını, Tez Yazıtındaki 'İl Etmiş Kanım ölüp cennete gitmiş' diye verilen cümleden öğrenmekteyiz." Gömeç, **a.g.e.**, s.78.

Dinler hakkında araştırma yapmak üzere kağan tarafından görevlendirilen Akkartal'ın İstanbul yolculuğundan dönüşü Moyen Çor Kağan'ın ölümüne rastlar. Moyen Çor'un ölümünün ardından oğlu İltutmuş Böğü Şad kağan olur. Türkler ve Tibetliler arasındaki savaşta yenilgiye uğrayan Tibetliler tarafından misafir edilen Böğü Kağan, burada kaldığı süre içinde gördüğü sanat evleri ve manastırlardan, rahiplerle yaptığı sohbetlerden etkilenmiş ve mani dinine geçmiştir. 762 yılında Uygur kağanının mani dinine geçmesiyle göktanrı inancına sahip olanlar sahneden çekilmesiyle romanın vaka örgüsü tamamlanır. Buna göre vaka zamanı, MÖ 238 yılında başlar ve Uygur halkının Mani dinine geçtiği MS 762 tarihinde sona erer.⁹⁷ Roman, 1000 yıllık bir zaman dilimini kapsar.

M.Ö.238-M.S.762 tarihleri arasında geçen olaylar, romanda kronolojik sırayla işlenmiştir. Vaka zamanının oldukça uzun bir süreye yayılmış olması; zamanın kronolojik kullanımı; Akkartal ve Mete'nin kahramanlıklarının öne çıkarılmak istenmesi dolayısıyla asırlar, yıllar, günler yerine göre bir cümleyle özetlenerek zaman hızlandırılmıştır. Ancak Mete ve Akkartal aksiyon içinde okuyucuya gösterilmiş; bu durumda da vaka zamanı yavaşlatılmıştır.

Eserde kozmik zaman unsurları da dikkati çeker. Teoman Bey dağılan Türkleri yeniden bir araya getirmek için sonbahara kadar zamana ihtiyaç duyar(s.3). Mete, Çin seddine doğru "sabah erkenden" toparlanmış olan ordu ile sefere çıkar(s.40). Ordu Çin seddine geldiğinde vakit öğlen olmuştur(s.41). Çin hükümdarı Gao-Ti ile Mete arasındaki savaşta "akşam karanlığı basarken" ordu bir araya gelir, sabaha karşı tekrar saldırı planlanır(s.47).

Güneş yeni doğarken Mete Han Göktanrıya şükranlarını sunar ve dua eder(s.23). İstanbul'a yolculuğunu kervanla yapan Akkartal'ın kervanındaki hizmetkârlar, akşam karanlığı çökerken çadırları kurar ve konaklamak için uygun bir alan bulurlar(s.255). Maniheizt din adamları ile tartışmak üzere Ulu Dergâh'ın pirleri üç gün önce çıktıkları yolculukta Ötüken'e akşamüstü varırlar(s.299). Aynı grubu dönüş yolunda öldürmeye çalışanlarla pirlere arasında, şafak vakti başlayan dengesiz savaş, kuşluk vakti yaklaşmasına rağmen devam eder(s.310). Akkartal'a ulaşmak isteyen Tangülü'nün kardeşi Sunkur, sabahın ilk ışıkları ile uyanır(s.322) ve çıktıkları yolda günün ikinci vakti geldiğinde karşılarına onları engellemek isteyen Kıyan ve adamları çıkar(s.325).

⁹⁷ MÖ 238 tarihi eserde belirtiliyor olmakla birlikte, 762 tarihi belirtilen kaynağa dayanmaktadır. Gömeç, **a.g.e.**, s.82-84; Alptekin, **a.g.e.**, s.19.

Akşamları ders saati olan(s.49) Ulu Dergâh'ta, öğrenciler seher vakti uyanır, kuşluk vaktine kadar süren beden eğitimi ve pusat talimleri yaparlar(s.51).

Roman kişilerinden olan Koca Tuğrul bilge bir demircidir; kılıç yapar(s.2). Teoman Bey onun bilgisinden faydalanmak üzere ziyarete geldiğinde "pusat (silah) rafının sağ önünde kurulu bir taş masanın başına"(s.2) otururlar. Mete Han, tiginliği sırasında Yüceçilere barış rehini olarak gönderilir ki, bu aynı zamanda üvey annenin Mete'yi liderlikten uzaklaştırmak için bulduğu bir çözümdür(s.11). Mete'yi kaçırmaya gelenler "Gök gire, kızıl çıka!" diye and içerler; bu atalardan gelen en kutsal yemindir(s.19). Hun Türklerinde ordu mensubu kişilere düzenli olarak maaş ve talep halinde barış zamanlarında işleyecekleri topraklar verilir(s.31).

Ulu Dergah'da işlenen derste anlatılanlar Türklerin o dönemdeki yaşam şekli ve inanışlarına dair bilgiler verir:

"köklü ecdadımız, asırlar öncesinden beri bizlere, gerek yazılı ve gerekse ağızdan ağıza, dilden dile, çağdan çağa ve nesilden nesile iletilirler, biliniz ki; Kişi, Tanrı Beldesi'nde önce (uyu-usuq) uyku-uyuşuk, hareketsiz, şekilsiz, renksiz ve kokusuz bir halde beklerken. Daha sonra, yüce Tanrı'nın dilemesiyle vadesi tamam olup, ozlaşarak (evrim ve değişimle) alev-ışık topu haline gelir ve oradan döne döne yeryüzüne iner. Burada, Yaratan'ın destur ve düsturuyla yeniden ozlaşarak yeryüzü kişisi olur. Geldiği yer, Tanrı katı olduğu için, kişi şerefli ve kutsal olur.

Sonra bu kutsal kişiler toplanıp, aralarından birini Buğ (Bey) seçerler. Buğ'a, 'Kutsama Töreni'yle Güneş'in eşi Ay tarafından ait olduğu halkına kul gibi hizmet etme görevi verilir. Seçilen Buğ ömrünü tamam edip öldüğünde, Budun (Halk) toplanarak onun muhakemesi yapılır. Eğer Beğ halkına iyi hizmet etmişse 'ALP' sıfatına layık görülerek, kutsama töreniyle cesedi yakılır. Böylece bedeni kül olurken, canı (Tin'i) tekrar ozlaşarak, alev, ışık haline gelip, tekrar semaya yükselerek Tanrı katına geri döner..."(s.50)

Ulu Mabet'teki derslerde öğrenciler arasında "'Buskaçi' gibi savaş talimi sayılacak oyunlar" oynanır, yarışmalar yapılır(s.51).

Uygur Türklerinde kağan öldüğünde Ötüken'deki kağanlık sarayının en yüksek burcuna her gün bir tane daha eklenerek kırk gün gam davulları çalınır, kırk birinci günde kırk kös yeni kağanın tahta çıkışı için başlayacak olan kırk günlük şenlikleri haber verir(s.52). Kağanın tahta oturma şenliklerinde, törenle kağanın kuşanacağı kılıç, kağanlık tacı ve sarı, kırmızı, yeşil renkli parçalardan oluşan ipek mendil getirilir. Kağan önce tacı, sonra kılıcı alır. Taç, yakut ve zümrüt kakmalıdır ve gümüşten yapılmıştır, tam ortasında altından bir kurt başı ile süslenmiştir(s.53). Tahta çıkış şöleninde yarışmalar yapılır ve geleneksel "buskaçi" oyunu oynanır(s.54).

Teoman Bey "kısırak sütünden mayalanmış keskin kımız"ından içer ve Demirci Tuğrul'a "eçi" (amca) diye hitap eder(s.3). Akkartal, atına "su içiren ezgi"yi çalarak onun keyifli bir şekilde su içmesini sağlar(s.234).

Akkartal, sosyal ve kültürel anlamda tarihin verdiği bilgilerle örtüşen bir yapı içindedir. Ancak eserde zamanıyla çelişen bazı ifadeler rastlamak da mümkündür. Romanın ilk sayfalarında Tangülü “Çünkü ben on sekizimi çoktan aşmış, ergen durumdayım...” (s.65) demektedir. Oysa 18 yaş sınırı, daha ziyade batı kültürüne ait bir unsurdur ve batı kültürü ile karşılaşma henüz gerçekleşmemiştir. Ayrıca roman boyunca kullanılan bazı ifadeler eserde söz konusu olan zamanla uyumsuzluk gösterir.

“Son raddeye kadar bekleyen Sarıbörü, nihayet mahut plana start vererek ulak Bozok’u sezdirmeden hemen yola çıkarmıştı.” (s.12)

Yine Akkartal, romanın sonlarında zihninden şunları geçirir:

“Hayatın bu hal ve düzenine rağmen olabilirse onu müşfik ve acımalı kılmak için göndericileri gene yüce yaratan olan yalvaçlar gelmişlerdi. Ama onlarınki açıkça ne beyhude bir çabaydı. Çünkü bütün bunlar esasen tabiatın halk edicisi kudret sahibinin bir eseri ve öyle görünüyordu ki yaratışının kaçınılmaz, çelişkili bir koşuluyla adeta. Bunu değiştirmek ve daha insancıl kılmak isteyenlerin umudu, göle yoğurt mayası çalan bir meşhur hocanınki kadar bile olası görünmüyordu oysa.” (s.256-257)

Romanın yazma zamanı ile vaka zamanı arasında yaklaşık 1330 yıl bulunmaktadır. Yazımının tamamlandığı yıl 1992; ancak basım yılı 2000'dir.

1996 yılında yayımlanan **Yıldızsayan**(H.Çubukçu,1996) romanında 11. yüzyılın siyasi olayları, şii-batını-sünni çatışması ve bunun yanında Müslüman-haçlı mücadelesi anlatılır. Anlatıcının "481 yazıydı" (s.21) ifadesinden yola çıkarak romanın vaka zamanının, Melali adlı kahramanın hocası Hakim Mavsili'nin ülkenin buhranlı günlerine dair kehanette bulunduğu hicri 481 yılında başladığını söyleyebiliriz. Hicri 481 yılı, miladi 1089 yılına tekabül eder ki, bu dönemde belirtilen coğrafyada Selçuklu Devleti ve Melikşah hüküm sürmektedir. Hakim Mavsili'nin öngördüğü buhranlı dönemde, İslam dünyasında Batıni tarikatı sıkıntılar yaratmaktadır; bu tarihten birkaç yıl sonra ülkenin idarecileri hayatını kaybedecektir ve bundan kısa bir süre sonra da Müslümanlar Haçlılarla mücadele etmek zorunda kalacaklardır. Emir Aslantaş'ın komutasında Hasan Sabbah'ı ele geçirmek üzere Alamut'a giden ordunun içinde Melali de yer alır. Emir Aslantaş'ın Alamut'u kuşatması Mayıs 1092 tarihinde

gerçekleşmiştir. Hakim Mavsili'nin kehanetinden sonra Nizamülmülk öldürülür. Onun ölüm tarihi olan 14 Ekim 1092⁹⁸ tarihinden bir ay sonra 19 Kasım 1092 tarihinde de Melikşah ölür. Bu karışık dönemde Melali Halep'e gelir. Halep'te Melikşah'ın yeğeni Rıdvan Bin Tutuş hakimiyetini ilan etmiş ve Suriye Selçuklu Devletini kurmuştur. Sakin geçen günlerin ardından ortaya çıkan Haçlı tehlikesi Halep civarını da tehdit etmeye başlar, Hristiyan orduları şehrin kapılarına dayanır. Haçlıların şehri tehdit etmesi, Halep hâkimi Rıdvan Bin Tutuş'un askeri ve siyasi destek araması, şehirde Bâtınilerin hâkimiyetini beraberinde getirir. Hatta siyasi destek arayan Emir Rıdvan, 1097 yılında Fatımi halifesi adına hutbe okutmuş; ancak aradığı desteği bulamayınca iki ay sonra tekrar sünni halife adına hutbe okutmaya başlamıştır⁹⁹. Ülkenin içinde bulunduğu siyasi buhran sırasında Haçlı orduları Halep'e 1110-1113 yılları arasında saldırmışlardır.¹⁰⁰ Rıdvan Bin Tutuş'un Emir Tuğtekin'den yardım istemesi ve Halep şehrinin Tuğtekin'in ordusu sayesinde kuşatmadan kurtuluşu ile şehirden ayrılan Melali, bir köye yerleşir. Yıldızsayan'da zaman, İbni Melali'nin Halep etrafındaki kuşatmanın kırılmasıyla, yani 1113 yılında şehirden ayrılmasına kadar takip edilebilir iken, şehirden ayrıldıktan sonra muğlaklaşmaktadır. Anlatıcının dilinden okuduğumuz bundan sonraki bölümlerde zaman oldukça kapalıdır; tarihi olaylar anlamlandırmaya müsait değildir. Ancak Gazali'nin medresesine girdiğinde 20 yaşında olduğunu (s.89) ifade eden ve altı ay medresede kalan kahramanın, Nizamülmülk'ün ölümünde yine medresede bulunmasından, Haçlı seferlerinin 1097 tarihinde başlaması ve 1092 yılında yirmi yaşında olan Melali'nin, Halep'ten 1113 yılında ayrılmasından çıkarabildiğimiz vaka zamanı 1089-1113 yılları arasındaki 24 yıldır. Şehirden ayrıldığında 41 yaşında olan kahraman, son sayfalarda anlatıcının konuştuğu metinlerde "gümüşü saçlı" (s.295) olarak gösterilmektedir.

Romanda zamanın işlenişi kronolojik bir sıra takip etmemektedir. Kahraman hayatının önemli gördüğü kısımlarını, aslında dönemin önemli olaylarını metinleştirmektedir; ancak böyle olunca da zamanda on-on beş yıllık atlamalar olmaktadır. Anlatıcı Melali, küçüklüğünden on yedi yaşına, yirmi yaşına, yirmi altı, kırk yaşına atlamaktadır. Ayrıca romanda kahraman, zaman zaman içinde bulunduğu anın dışına çıkmaktadır. Rüstem'le Nizamülmülk'ün sarayına gitmek üzere çıktıkları yolculukta, farklı bir zamana ve mekâna geçmiş, adeta zamansızlaşmıştır.

⁹¹ "Nizamülmülk", (Çevrimiçi) <http://www.wikipedia.org>, 12.11.2014.

⁹² "Rıdvan Bin Tutuş", **a.g.e.**, C: 19,s. 9814.

⁹³ "Halep", **a.g.e.**, C: 10, s.4953.

“Bir şimşek gümüş parıltısında, siyah suretlerin donmuşluğunu bir göz kırpmı zaman olmaktan çıkarıp, zamanın kendisinin de donduğu; onun atı üzerindeki görüntüsünün, ağaçların, hatta yağmur damlalarının sabitleştiği, siyah ve beyazdan gayri bütün renklerin kaybolduğu bir resim haline getirdi; zamanın durduğunu gördüm! Ve elbette o an’ın, kendi halindeki zamanların bittiği nokta –kesildiği an demek belki daha doğru olur- bir başka zamanın kapısından içeri girilen an olduğunu, aynı vakte denk düşecek bir kavrayış içinde idrak edemezdim.”(s.37)

İbni Melali, kimi zaman da yaşanan zamanın ötesine geçmekte; Hakim Mavsili’nin ölüm haberi üzerine Nişapur’a Hakim Mavsili’nin evine gitmekte; Mavsili ile Nizamülmülk’ün ruhlarının konuşmalarına şahit olmaktadır:

“Ruhum Nişapur’a, o sade, ferah evine ulaştı Mavsili’nin. (Karşımda hala hızla benden uzaklaşmakta olan Büyük Vezirin küçülen görüntüsü...) Ayaklarımın dibinde değildi gölgem, ne kadar korktum ansızın! Oysa Nizamülmülk’ün gölgesi yerinde duruyordu, o uzayan mekanın içinde yol alsa da... (...) Ve bir şey daha oldu, akşamın harlı rüzgarı tülleri savurup, alacakaranlıkla birlikte bir başka gölgeyi getirip bıraktı odaya: Hocam Hakim Mavsili’nin gölgesini...” (s.74-75)

Kimi zaman da ondan başka kimseye görünmeyen bir harabenin içindeki bir heykel ve onun mekânı, kahramana farklı zamanları, dünyanın oluş anından içinde bulunduğumuz yüzyıla kadar bir arada yaşatabilmektedir:

“İşte zeminin mozaik bezemeleri: açık mavi tenli, gözleri zeytin karası; oluş anını bildirmeye hazırlanıyorlar... Harmanimin eteklerine değdi ışık... Zaman seni bekliyor... Ötekileri tanıyor musun? Babamı tanıyorum, annemi, kardeşimi... Ne kadar çok insan var, ne kadar sakin, huzurlu ve güzel insanlar... En çok sevdiklerim, akrabalarım var... O, benim çocukluğum işte, arkadaşlarım arasında... Kirmeninde bulutları eğiriyor ninem, kırmızı bulutları, yeşil bulutları, beyaz bulutları... (...) Benim devranımın göğü değil bu gök, ama ondan daha güzel zamanların göğü... (...) Rüstem ve mavi ışık, ateşin kızıl kuru simsiyah gözlerinde kavimlerin gecelerini tutuşturuyor... ‘Haberleri izlendin mi?’ Ne haberi, izlemek de ne!...(...) Hafiflemiş vücudumla tek adımda yüzyıllar geçiyorum, saçlarımın ucuna erişiyor, rüzgarla hayat değer oluyor bedenime...” (s.252-253)

İlk bölümün isminin tersine çevrilmiş hali olan, “Yalana Benzer Gerçek” adlı son bölümde ise zaman, kahramanın Nizamülmülk’ün sarayından çıkıp Rüstem’in kesik başını aldığı gecedan son güne kadar yeniden yaşanır. Ancak kahramanın öldüğünü düşündüren satırlardaki anlatım, adeta “hayatın bir film şeridi gibi gözün önünden akıp gitmesi”ni hatırlatmaktadır. Görülüyor ki Yıldızsayan’da vaka zamanı

belirli bir zaman olsa da anlatıcı geçmiş-gelecek ve derinlik diyebileceğimiz bir şekilde zamanda kendisini serbest bırakmıştır.

Yıldızsayan, kahramanının müneccim olmasıyla kozmik zamanın önem taşıdığı bir romandır. Yıldızlara bakan İbni Melali için gecelerin anlamı elbette ki farklıdır. Hocası Hakim Mavsili'nin devletin geçireceği buhranlı dönemi yıldızlardan okuduğu gece(s.23), İbni Melali'nin Rüstem'le çıktıkları yolculukta farklı bir zaman ve mekana geçtikleri şimşekli, yağmurlu gece(s.27), vezirin sarayından ayrıldığı fırtınalı ve yağmurlu gece(s.64), nücüm ilmine veda ettiği gece(s.97), Nizamülmülk'ün öldürüldüğünü havuza yansıyan gökyüzü görüntüsünden anladığı gece(s.141) vs. gibi zamanlar kozmik zamanın özellikle bir müneccimin hayatındaki yerine işaret etmektedir.

Müneccimliğin meslek olarak kabul edildiği bir dönemde yaşayan Melali'nin babası iyi çevgân oynar ve oğlunun iyi bir silahşör olması için usta muhariplerden ders aldırır(s.32). Çünkü o dönemde savaşçılık önemli bir özelliktir. Nizamülmülk'ün ölümünden sonra Bağdat şehrinde sultan ve vezirleri için yeni saraylar yapılır, bunların yapımı için Bağdat'a ustalar, zanaatkârlar, ameleler yetmez. Bu sarayların dışlarına önem verildiği kadar içlerinin tefrişine de önem verilir ve bu adeta bir yarışa dönüşür(s.129). Dönemin bu zenginlik ve şaşaası halkın her yerde karşısına çıkar. İbni Melali, çarşıda devasa bir avizenin taşınışına şahit olur. Bu, "tunçtan kollarının şamdan ağızları altınla kaplanmış, herhalde ışıkları kırarak türlü renk oyunları ile zevk vermesi için saçak saçak renkli, billur taşlarla bezenmiş" gösterişli bir avizedir(s.131). Bu şaşaanın yanı başında kentte küflü, kuru bir ekmeği bile bulamayanlar da vardır. Şehirde ihtişam ve fakirlik arttıkça muhafızların sayısı da artar(s.130). O dönemde Bağdat'ta şöhreti cihanı tutmuş, içinde filler, zürafalar, kaplanlar, timsahlar, yılanlar, ejderhalar bulunan bir hayvanat bahçesi vardır(s.178).

Dönemin yas gelenekleri, Melikşah'ın öldüğü zaman siyasi ortamın belirsizliği ve taht kavgalarından dolayı uygulanamaz. Ne atların kuyrukları kesilir, ne cesedi bekletilir, ne de Türk beyleri kara matem elbisesi giyer(s.173).

1996 yılında yayımlanmış olan roman, yazıldığı zamandan dokuz yüzyıl öncesini anlatır.

13. yüzyıl Anadolu'sunu işleyen ve "1294 yılının Ağustos ayının son günü"nde başlayan olayların anlatıldığı **Güvercine Ağıt**(G.Korat,1999) adlı romanda, vaka zamanının aynı yılın sonbaharında tamamlanır. Net bir tarihle başlayan vaka zamanı, kozmik zamana ait bir unsurla, "sonbahar"la biter. Her biri farklı yerlerden yola çıkan

Ermeni papazı Civan, Andaluçyalı tüccar Ebu Fazıl İbni Kuseyri, Tamışvarlı Mihayıl ve Derviş Saruca Abdal'ı İhlara Vadisindeki zindanda buluşturan olaylar, 31 Ağustos 1294 tarihinde başlar. Ancak zindandaki bu buluşma öncesine kadar vaka zamanı, her biri için 31 Ağustos tarihine döner, her kahraman için eş zamanlı ilerler. 31 Ağustos gününün yağmuru bu yolcular ve diğer kahramanların kaderinde önemli bir dönemeç olur. Anadolu'nun o tarihlerdeki sancılı siyasi sürecini ve toplumsal yapısını okuyucunun zihninde canlandırabilmek için seçilmiş bu kahramanlar yanında, onların kaderleri üzerinde etkili olan emirler de aynı yağmurlu günü yaşarken romanda karşımıza çıkar.

Stavro'nun dedelerinin zamanında gelişen olaylar, romanın vaka örgüsünün alt yapısını oluşturur. Babai isyanı ve sonrasında zayıflayan Anadolu Selçuklu Devleti'ne saldıran Moğollarla yapılan Köseadağ savaşı (1243), Selçuklu Devleti'nin Anadolu'da hâkimiyeti kaybetmesine ve ülkenin Moğolların atadığı valilerce yönetilmesine neden olmuştur.¹⁰¹ Ancak Anadolu Selçukluların toparlanma çabaları ve Anadolu'da yaşanan hareketlilik Moğolların duruma müdahale etmelerine neden olur. Vaka zamanının sonuna işaret eden bu olay, romanın çeşitli yerlerinde "sonbahar" olarak ifade edilir. III. Alaüddin Keykubat, bu ayaklanma girişiminden sonra tahttan uzaklaştırılır ve yerine II. Gıyasettin Mesut getirilir.¹⁰²

31 Ağustos 1294 tarihinde başlayan vaka zamanı, Civan adlı Ermeni papazının "bir aydan fazla" yer altında tutulması, daha sonrasında İhlara Vadisindeki taş zindanlardan birine bilinmeyen bir süre kapatılması, buradan çıktığında ve olaylara Moğolların el koymasıyla romanın son bulduğunda "sonbahar" olması, vaka zamanının eylül ve ekim aylarını kapsayan iki ay olduğunu düşündürür.

Romanda zamanın işlenişi kronolojik bir sıra takip etmemektedir. Eş zamanlı anlatımla, vaka zamanının başlangıcı sayılan güne farklı kahramanlar ve farklı mekânlarla tekrar tekrar dönülmüştür.

Roman boyunca, Stavro'nun kendisi ve ailesinin lanetlenmesine neden olan olayları(s.16-17), annesini ve annesinin ölümünü(s.26-31) hatırlaması; yine Saruca'nın Haydar'la karşılaştığı ve aralarında geçen, Saruca'nın içinde ukde kalan konuşmayı(s.63) hatırlaması, Şahveli'nin Şamnalika'nın ölen kocasını(s.166-167)

⁹⁴ Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.9-13

⁹⁵ "Selçuklular", **a.g.e.**, C: 20, s.10324.

hatırlaması, vaka zamanında geriye gidişler olarak karşımıza çıkar. Haydar ise vaka zamanından 50 yıl öncesinde ortadan kaybolmuştur.

Güvercine Ağıt'ta, kozmik zamanın önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Olaylar belirli bir takvim zamanında başlamıştır; ancak aynı zamanda “bir akşamüstü”dür. Vaka zamanının bitişine dair bir tarih verilmezken mevsimin “sonbahar” olduğu birkaç kez vurgulanmaktadır. Papaz Civan'ın yeraltı şehrinde çıkarılış zamanı, yer tespiti yapılamaması için “gece” olarak seçilmiştir(s.106). Mevsim ise sonbahardır: “sonbahar alıp başının yürümüşü, kavak yaprakları sararmış, dağlar karla kaplanmıştı” (s.105) Bunların yanında günün “kuşluk”, “akşam”, “alacakaranlık”, “sabah”, “gündoğumu” gibi vakitleri de olayların anlatımında kullanılmıştır.

Türklerin zamanla ilgili kültürel değerleri de Güvercine Ağıt'ta karşımıza çıkar:

“Üllüzuçuran rüzgarından önce gelen bu soğuk dalgası, bu yıl yazın erken biteceğini aklı getiriyordu.” (s.77)

“Cübbesinin savrulan etekleriyle boğuşarak tepelere tırmanan Mihayıl, Türkmen otağındaki yılan günü şenliğini uzaktan tek başına izlerken, Fazıl'ın bu eşitler meclisinde eşitsiz olan tek kişi olduğunu düşünüyor” (s.91)

“Tavuşgan senesinde Çuglan öldü.” (s.214)

ifadeleri Türk kültüründeki zaman kavramını işaret eder.

Romanın sosyal zaman unsurlarından biri de o dönemin inançlarıdır. Birçok inanç birlikte hatta iç içe yaşanır. Yağmur beklenen hava, dönemin insanları için kötülüğün işareti olarak kabul edilir. O dönemde ve yöredeki insanlar bu kötülükten korunmak için cami, havra ve kiliselere sığınır(s.7).

Kapadokya coğrafyasında dönemin dini hayatı çeşitlilik gösterir. Dağ başlarında güneş doğarken saygı duruşu yapan insanların yaşadığı bu coğrafyada ezan ve çan sesleri ile, Moğol kamları ile gülbank çeken dervişlerin sesleri birbirine karışır(s.37). Hacı Bektaş dervişleri bu çeşitliliğin unsurlarından biridir ve romanda bu öğretiye dair bilgiler önemli bir yer tutar. Bir Hacı Bektaş dervişi olan Saruca Abdal, ruhun başka bir bedende aynı adla ortaya çıkmasını büyük bir keramet işareti sayar(s.63). Saruca Abdal, Kuran'ı eksiksiz öğrenerek şariat kapısını, tüm dinleri öğrenip mürşitten el alıp tarikat kapısını ve şeyhinden el alarak marifet kapısını geçmiş bir derviştir, halifeden el alıp şeyh olmasına az bir zaman kalmıştır. Saruca Abdal bir 'babagan' olmuştur ki, bu Hacı Bektaş Dergâhında hiç evlenmemek anlamına gelir(s.67). Bu tarikatın

özelliklerinden biri de nefes söylemektir. Saruca Abdal da nefesler söyler(s.67,129,130) ve tef eşliğinde, özel hareketlerle kendinden geçer:

"Tefe vurmanın şiddetini artırdıkça kafasını sol omzunun üstünden kalbine doğru eğdi ve hızla sağa doğru yükseltip hareketlerini hızlandırmaya başladı. Cihar darb denen bu hareket başın dört ayrı köşeye 'vuruşunu' temsil ederdi ve baş 'sonsuz' işaretiyle devindikçe hava, su, ateş ve toprağın -dört elementin- kutsal dörtlmesiyle coşan derviş her bir vuruşun anlamını bilirdi: Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat."(s.129)

Bundan sonra coşkulu bir ritme ulaşan Saruca, sol ayağını yere vurarak zıplamaya ve zil sesiyle nefesinin ayarını denk düşürmeye başlar. "Temmet ya kerim-i zülcelal, lebbeyk."(s.130) diyerek, ellerini göğsünde çapraz olarak birleştirip sağ ayağının başparmağını sol ayak başparmağı üzerine bastırıp semahı bitirir(s.129-130). Bu tarikat öğretisine göre babagan bir derviş çilesini bitirince cerre çıkıp dilenmeli; kendi nefsinin bu şekilde eğitmelidir. Dilenerek topladıklarını da yol boyunca uğradığı tekkelere bırakmalıdır, çünkü bu iş azla yetinmeyi öğrenmek için yapılır(s.121).

Dönemin başka bir tarikatı Rumiyan Bacılar tarikatıdır ve halifesi Gülbeyaz adında bir kadındır. Ancak Saruca Abdal, Hacı Bektaş öğretisine benzeyen bu tarikatın bir kadın halifesi oluşunu tarikat geleneğine aykırı bulur(s.122). Kapadokya'da çift aslan düşüncesine bağlı tek tarikat Gülbeyaz'ın tarikatıdır(s.124). Bu tarikat birçok Hristiyanı çekerek bu dine zarar verir.

Türkmen obalarının da farklı bir inancı vardır. Yaylakta Müslüman gibi dolaşırlar, kışın ise yerin altında yaptıkları gizli bir yurtta farklı bir din yaşarlar(s.216). Tüm farklılıkların birbirine karıştığı dönem ve coğrafyada bir Hristiyan olan Stavro da sarık takar(s.200).

Dil, zaman zaman 13. yüzyıl Anadolusunda kullanılan haliyle romanda karşımıza çıkar:

"Anam der idi: Bu dili belle, Horasan pirlerinin tilciklerini unutma tor şahanım. Ger kim gedüp atalarının yurdunu görmezseñ, ger kim şu zehmetkeş ana üreğın kutluğ itmezseñ südüm gözünden çağlasuñ."(s.39)

Yine dönemin Türkmen geleneklerine göre önemli bir kişi obaya geldiğinde on iki günden önce ayrılmasına izin verilmez, on iki gün boyunca ağırlanır(s.42). Etten başka bir şey yenmeyen Türkmen yurdunda konuğun yemek yemeğişi Türkmenler için

büyük bir sıkıntı olur, çünkü "konuğa Tanrı kadar saygı duymak gerektiğine" inanılır(s.88). Kayseri Emiri Mengüberdi, Moğollar tarafından esir edildiğinde onu, boynuna taktıkları ipi atın terkisine bağlayarak çıplak ayaklı, kaftansız ve sarıksız bir şekilde sokaklardan geçirirler(s.118). Geleneklere göre bu aşağılama anlamı taşır.

Yazma zamanı 1999 olan Güvercine Ağıt'ın yazarı, altı bölüm boyunca her bölüm başında yer alan zamanla ilgili ifadelerle kavramın devamlılığı ve iç içe geçen yapısı dolayısıyla, romanın ele aldığı zamanın yaşanan zamanın bir parçası olduğunu vurgular.

Yavuz Bahadıroğlu tarafından yazılmış olan **Yürek Seferi** (Y.Bahadıroğlu,1999) adlı romanda vaka zamanı kahramanın "bir sonbahar günü"(s.13) Bursa'da Orhan Gazi Türbesine girdiği andan itibaren başlayan ve çıkışına kadar süren yarım saattir. Romanda bu yarım saatin tarihin hangi zamanında gerçekleştiğine dair bir bilgi bulunmamakla birlikte kahramanın kıyafetlerinden, internet görüşmeleri yapılmasından ve bahsi geçen, hepsi geçmişte gerçekleşmiş olan tarihi olaylardan yola çıkarak zamanın günümüzden ortalama 10 yıl geriye gidebileceğini düşünebiliriz.

"Önsöz Yerine" adlı bölümünde "Zaman aslında bir sürekliliktir"(s.5) ifadeleri bulunan romanda, Orhan Gazi zamanını ve onun giyinişini merak eden kahraman, zamanın ötesine geçer ve kendini Bursa surlarında nöbet tutan bir asker olarak bulur. Bakışları Şehzade Süleyman ile bütünleşir ve o olur. Böylece başlayan yürek seferinde kahraman, Çimpe kalesinin fethini, İstanbul'un fetih hazırlıklarını, fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet'in yayınladığı amannameyi; Fatih'in İstanbul'da yanına başı örtülü eşini alıp dolaşmak istediğinde üniversiteye girmesine izin verilmemesini, bu uygulamaya maruz kalan kızların Beyazıt Meydanında imza toplamasını; kızların uğradığı haksızlıkları; meydanda bir zamanlar sağ-sol çatışmasında birini öldürdüğü için hapsedilmiş olup hapisten yeni çıkan kişinin hikâyesini ve pişmanlıklarını; imza toplayan başörtülü kızın gözaltına alınışını; kızın mahkemece salınmasından sonra dönerken uğradığı site devletinde Sokrates'in düşüncelerinden dolayı ölüme mahkûm edilmesini; yine aynı meydandan Said Nursi'nin yargılanmak üzere jandarmalar arasında götürülüşünü; Roma'da Galileo'nun yargılanışını; meydanda kızın Fatih Sultan Mehmet'ten imza almasını idrak eder. Fatih'in mührünün büyüyüp sayfalar aşarak kızı uzaya çıkarması, uzayda türbeye giren kahramanla karşılaşmalarına neden olur. Aralarında geçen konuşmayla eşinden ayrıldığını öğrendiğimiz kahramanın iki yıl önce fakir bir memur olduğu zamanlara dönülür. Yeni patronu Neron'a benzeterek

Neron zamanına, harf ve şapka inkılabı zamanlarına, Türk tarihindeki darbelere, dinozorlar zamanına gidilir. Hezarfen ve Lagari Hasan'ın uçuşları, Yeşilköy'e iniş izni istemeleri; Timur-Yıldırım Beyazıt savaşı dolayısıyla Ankara'ya da inememeleri; Nuh tufanını, Amerika'ya gidip oranın bomboş olduğunu görmeleri; Lagari Hasan ve Hezarfen'in Sezar'ın öldürülüşünü izlemeleri ve Brütüs'ün alkışlanmasına şaşkınlıkları da kahramanın yürek yolculuğunda durduğu duraklardandır.

Zamanın geçmiş-an-gelecek şeklinde algılanmasına romanın önsözünde karşı çıkan Bahadıroğlu, eserinde bu düşüncesini pratiğe geçirmiş görünmektedir. Yürek Seferi'ndeki kahramanın zamanına paralel olarak, dünyanın öbür ucunun bir bilgisayar tuşu kadar yakın olduğu bir zamanda, düşüncelerinden dolayı hapsedilmiş bir babanın çocuğunun internet üzerinden yaptığı görüşmeler ve zaman zaman çocuğun görüşmelerinin onun hayatının farklı yönlerini ortaya çıkaracak şekilde yeniden karşımıza çıktığı romanda, bir çocuğun internet üzerinden düşünce suçlusu babasının durumunu dünyadaki diğer çocuklarla paylaşması ve onların buna şaşırmasını görürüz. Romanda kahramanın zamanın derinliğine yaptığı yolculuğa paralel olarak çocuk da adeta internet üzerinden zamanda yatay düzlemde bir yolculuk yapmaktadır.

Romanın vaka zamanı bir kozmik zaman unsuru olan "sonbahar"da gerçekleşmektedir. Bu gibi kozmik zaman kullanımları romanın çeşitli sayfalarında karşımıza çıkar:

"Bursa'ya karanlığın alacası inerken sur dibindeyim..."(s.16)

"Birleşup hazırlanıyorlar ve bir öğle üzeri gazi karındaşlarımın üzerine çullanıyorlar." (s.39)

"Akşama doğru küffâr tabana kuvvet kaçıyor." (s.40)

"Vakit geceyarısı"(s.111)

"Yaz..." (s.181)

Ancak romanda padişahlar Orhan Gazi ve Fatih Sultan Mehmet'in düşünme ve ibadet zamanlarının gece saatleri olduğu görülmektedir ki bunun başarılı devlet adamının bir niteliği olduğu anlaşılmaktadır(s.17-18; 48).

Romanda sosyal zaman daha ziyade kıyafetlerde vurgulanmaktadır. Kahramanın kıyafetindeki çanta, şapka ve kravat Orhan Gazi zamanına giden kahramanı nöbeti devralan asker tarafından tuhaf karşılanır:

"Sözlerin yüreğinden gelme amma, kılığın bir garip; hele başındaki lengeri, ilktir görmedeyim; sakın bu kefere lengeri olmasın." (s.19)

Yürek Seferi 1999 yılında yazılmış bir romandır.

İstanbul'un fetih hazırlıkları sırasında yapılan top döküm çalışmalarını işleyen **Kara Büyülü Uykü**(V.Çıracıoğlu,1999), Macar dökümcü Verbain'e yardımcı olacak, Verbain'in memleketlisi Yannis'in dökümhaneye gidiş yolculuğu ile başlamakta; roman sonunda hatalı ikinci topun denenmesi sırasında her ikisinin de ölümü ile son bulmaktadır. Belirsiz bir zamanda başlayan ve zamana ait ifadelere olabildiğince az yer veren romanda, Macar dökümcünün çalışmalarının devam ettiği sıralarda Rumeli Hisarı civarında yapılan bir çatışmada şehit olanların mezar taşında kullanılan ifadeler, yılın 1451 olduğunu göstermektedir:

“Ak Şemsettin'in değerli arkadaşıydı./ Sultan Mehmet Hanın babasıyla buraya gelmişti./ Es Seyit Eş Şeyh Bedrettin oğlu/ Es Seyit, Eş Şeyh Mahmut/ Eş Şeyh Mustafa oğlu / 1451 yılı” (s.130).

Romanın son sayfalarında ise Aralık ayında olduğu belirtilmektedir ki, bu tarihe kadar döküm tamamlanmış, ilk dökümün denemesi başarıyla sonuçlanmıştı; ikinci dökümün denemesinin yapılması için havaların düzelmesi beklenmektedir:

“Aylardan aralıktı; havalar iyice soğumuş, kış hazırlıklarını iyice hızlandırmıştı... Verbain'in duyduğuna göre Sultan, nisan ayına kadar dört tane daha top dökümü istiyormuş. Bundan Konstantinopolis'i kuşatmasına az bir zaman kaldığını anladım.” (s.155)¹⁰³

Romanda, kaynaklarda yapımının üç ay sürdüğü bildirilen “şahi”nin yapım süresine dair bilgi de verilmez.¹⁰⁴

⁹⁶ Romanda sözü edilen iki önemli tarihi olay vardır ki, bunlardan birincisi İstanbul'un fethine hazırlık çalışmalarından olan tecrübe topu dökümü; diğeri ise Rumeli Hisarının yapımıdır. Rumeli Hisarının yapımı konusunda İsmail Hakkı Uzunçarşılı şöyle demektedir: “ kale yapılan yerin civarında bulunup sonradan harap olan Arhi Mihail Kilisesi harabesinden bazı mermer sütunlardan istifade edilecekti.(Bu olaydan romanda bahsedilmektedir.YN) Boğazın İstanbul limanından Beykoz ve Yeniköy'e kadar olan kısmının en dar yeri Anadoluhisarı ile yeni yapılacak kalenin arası idi. Padişah, kale inşasını üç vezir arasında taksim etti.(...) Boğazkesen kalesi inşasına beş altı bin amele ile 21 Mart 1452'de başlanarak dört ayda (Halkondil üç ay diyor) yani temmuz sonunda tamamlandı” Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.461-462. Top döküm çalışmaları için ise, “Hisar işi bitip ayrılmadan evvel padişah iki gün İstanbul surlarını ve hendeklerini tetkik ettikten ve küçük bir tarassud kuveti bıraktıktan sonra eylül ayının birinci günü Edirne'ye dönmüştür. Sultan Mehmed Edirne'ye dönünce bir taraftan mühendis Muslihuddin ve Sarıca Sekban ve Rumelihisarının inşası esnasında İstanbul'dan kaçarak Osmanlılara iltica etmiş olan Macar Urban'ın nezaretleri altında kale muhasarasında kullanılacak büyük tecrübe topları döktürdü” Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.463-464.

⁹⁷ Murat Duman, “Fatih Devrinde Topçuluk”, **Sızıntı**, Mayıs 2010, Yıl 32, Sayı 376, (Çevrimiçi) <http://www.sizinti.com.tr>, 12.11.2014.

Kara Büyülü Uyku'nun vaka zamanı ile ilgili kesin bir şey söylenememekle beraber Rumeli Hisarının ve top dökümlerinin yapıldığı fetih öncesi hazırlıklarından yola çıkarak vaka zamanının, 1451 ile 1452 sonları olduğu düşünülebilir. Genel olarak sıralı bir zamanın tercih edildiği romanda, geriye dönüşler de vardır. Verbain'in Bizanslıların kendisini memnun etmeyen muamelelerini hatırlaması(s.17), Sultanın kardeşlerini öldürtmesini hatırlaması(s.22), Agii Michael Kilisesi papazlarından birine yapılan tacizin başpapaz tarafından hatırlanması(s.30-31), ismi belirtilmeyen ustanın arkadaşı Mıgırdıç'la karşılaşmalarını hatırlaması(s.105-106), romanda kronolojik sıranın bozulduğu kısımlardır.

Romanda kozmik zamanın kullanıldığı yerler de vardır; ancak bu kullanımların çok özel bir anlamı yoktur: Roman, "bütün gece" yapılan yolculuktan sonra bir sabah başlar, bu gecenin veya sabahın vaka zamanı için açıklayıcı bir tarafı yoktur(s.7). Agii Michael Kilisesi Başpapazı, sabah erkenden uyanıp bütün gece düşünerek verdiği Türklere sığınma kararını diğer papazlarla paylaşır(s.40).

Akşamlar ve geceler dinlenme, eğlenme zamanlarıdır; ancak bazı gizli işler için de en doğru zaman gecelerdir: Akşam olduğunda dökümhanede herkes işi bırakır ve yemeklerini yiyerek dinlenmeye çekilir(s.56). Gizlice Verbain'in döküm notlarının kopyasını çıkaran Yannis bu işi gece yarısı yapar. İş bitirip Hacı Ağanın evine doğru yürüdüğünde sabaha daha çok vardır(s.77). Mercia Hermes'in sefahat mabedinde eğlenceler gece başlar(s.119). İç hesaplaşmalar da insana yalnız kalıp düşünme imkânı veren akşam saatleridir. Yannis, cücenin ölümüne sebep olduğu için dökümhaneye döndüğü günün akşamında işlediği günahları düşünerek vicdan azabı çeker(s.148).

Şehre akın ve yağmaya giden sultanın usta askerleri sabahın erken saatlerinde başladıkları işi öğle vakti olduğunda bitirirler(s.128). Kış soğukları arasına sıkışmış yazdan kalma bir günde ikinci topun denemesi yapılır(s.156).

O dönemde haberleşme güvercinlerle yapılır. Hacı Muslihiddin Ağa, Sultana yazdığı tezkereyi güvercinle göndermiş, cevap ise fazla gecikmeden ertesi gün yine güvercinle gelir(s.19,72). İkinci topun denenmesi sırasında gökte uçuşan Arap çulhalardan biri daireler çizerek döner ve süzülere topun namlusunun ucuna konar. O dönemde Arap çulhaların kara haber taşıyıcı olduğuna inanılır(s.157).

Dönemin inşaat teknikleri doğal malzemelerin karıştırılmasına dayanır. Rumeli Hisarının yapımında yumurta akları, kiremit ve tuğla tozları ile kireç karıştırılarak yapılan Horasan adı verilen bir harç kullanılır(s.138-139).

Padişah, İstanbul'un fethine o kadar yoğunlaşmıştır ki çalışırken onu elbiselerin dahi rahatsız etmemesini ister. Bunun için hazırlanan, ancak zevkten ödün verilmeyen elbiselerde rahatlık önceliklidir:

"Dirsekten yukarıya doğru gelen bu kısa kollarda hareketlerini daha özgür kılabilmek için sarayın esvapçıbaşları kol ağızlarını ön kısımlardan bir hayli oymuşlardı."(s.26)

Padişahın döküm çalışmalarını görmek üzere geldiğinde Müslümanlar hep bir ağızdan "Padişahım çok yaşa, padişahım çok yaşa..."(s.80) diye tezahüratta bulunurlar.

İlk baskısı 1999 yılında yapılmış olan Kara Büyülü Uyku yaklaşık 550 yıl öncesine uzanmaktadır.

Fatih döneminde yaşamış bir mimarı, Mimar Sinaüddin Yusuf bin Abdullah'ın hayatını konu alan ve içinde fantezi öğeler ile macera öğeleri taşıyan roman **Beyazateş Adası**(M.Erman,1998), Murat Erman tarafından yazılmıştır. Vaka zamanı, yazarın kendi adından esinlenerek isimlendirdiği kahraman İtalyan mimar Ermano Muratore'nin bir gün önce ayrıldığı İstanbul'a dönüşüyle havaalanında başlar. Romanın ana unsuru diyebileceğimiz el yazması kitabın, yönetmen Murat Erman tarafından sahibine teslim edilmesiyle sona erer.

Vaka zamanının kimi kısımlarının tespit edilebilir durumda olmadığı **Beyazateş Adası**'nda, İtalyan mimarın İstanbul'a, kaybettiğini düşündüğü el yazması kitabı almak üzere geri dönmesi, ancak bütün bunların kız arkadaşı Yasemin tarafından tezgâhlendiğini ve kitabın onda olduğunu öğrenmesi üzerine, kitabın asıl sahibine teslimine kadar süren bir macera başlar. Kahramanların, hiç bir tarikata üye olmayan Hoca Üveys'in bedenindeki Taklib-i Dineyn-i Halvetiye tarikatı piri Sinan-ı Atik'in, ruhunu teslim edememenin acısını dindirmek amacıyla kitapta yazılanları öğrenmeleri gerekmektedir. Mimarın ruhunu azat etmek için Ermano Muratore ve Yasemin, Hoca Üveys rehberliğinde, Tekfur sarayına giderler. Kitabın açılmasıyla fetih gününe giden ve o günü yaşayan bu üç kahraman, kitabın içinde yazılanları da öğrenmiş olur. İtalyan mimar ve derviş, ruhun düğümlerle bağlandığını anlayıp, kitabın alındığı yere, Bozcaada'ya, yani Beyazateş adasına giderek düğümleri açarlar. Hoca Üveys'in kaybolmasından sonra Yasemin ve Ermano Muratore'nin burada yaşamaya karar vermesiyle İtalyan mimarın 6 gün süren macerası -kopyasını çıkardığı kitabı Murat Erman'a vereceği güne kadar- tamamlanmaktadır.

Romanda Ermano Muratore'nin macera içinde gösterildiği altı günün 1997 yılında olduğu anlaşılmaktadır:

"İnsanlığın yirmi birinci yüzyıla adım atmasına üç yıl kala, ortaçağın karanlığına hem de o çağın karanlık inançlarına özlem duyarcasına istekle sürükleniyordum." (s.52)

Hoca Üveys, Ermano Muratore ve Yasemin'in, Tekfur sarayına gittikleri 2. günün ağustos ayı içinde olduğu belirtilir:

"Ağır ve sıcak havasını solumakta zorlandığımız o ağustos gecesi karanlığında, dibinde yatırlar bitmiş Eğrikapı'dan, yani eski adıyla Porta Kaligaria'dan, çift kat sur boyunca dizili eski evlerin önünden geçerek, seyrek dikilmiş direklerin kör ışıkları altında ama aslında, harabesini geride bıraktığımız Vlahkerna Sarayı'nın, içine küçük kiliseler serpiştirilmiş geniş bahçesindeki çiçekleri ezerek, yokuş yukarı, Tekfur Sarayı'na yürüyorduk..."(s.70)

Romanda kendi macerasını Perşembe akşamından Cuma sabahına kadar yaşayan Murat Erman adlı yönetmenin geriye dönüşü ile Çanakkale savaşı hakkında çekeceği filmin araştırmasını yapmak üzere gittiği Bozcaada'da Ermano Muratore ile tanıştığını ve kitabı aldığını öğreniriz. Ermano Muratore'nin, yönetmene kitabı verdiği tarih belirsizdir. Yukarıda belirtilen Ağustos 1997 tarihinin üzerinden ne kadar zaman geçtiği de anlaşılmamaktadır. Romanda vaka zamanı, aynı cuma sabahı Murat Erman'ın kız arkadaşı Gelsomino'nun Ermano Muratore'yi İtalya'ya yolcu ettiği haberi ile bitmektedir.

Romanın vaka zamanı, geri dönüşlerle bir ay öncesine kadar derinleştirilmektedir. Bir ay öncesinde İtalyan mimar Ayasofya'nın onarım işlerini planlamaya gelmiştir. Kendisine rehberlik eden, aynı zamanda kız arkadaşı olan Yasemin'le gittikleri Bozcaada'da mimarın tanıştığı 90 yaşındaki Dimitri'nin kendisine kitabı vermesi(s.22-36), Hoca Üveys'le Ermano Muratore'nin ilk karşılaşması(s.47-63) geri dönüş tekniği ile anlatılmaktadır. Ayrıca aksiyon içinde atlanan bölümler de özetlenerek okuyucuya aktarılır. Yasemin'in Türkiye'den ayrılan mimarın valizini karıştırması ve onu çarşaf giyerek izlemesi(s.40-45), kitabın gizi çözüldükten sonra Dimitri ve Eleni'nin başına gelenler(s.226), düğümler çözüldükten sonra Hoca Üveys'e olanlar(s.236-238) özetleme tekniği ile anlatılmıştır.

Romanda ikinci vaka örgüsü el yazması kitapta yazılanlardan oluşmaktadır. Mimarın hayatı, 22 yaşından başlanarak bu kitapta anlatılmaktadır. 22 yaşında Attilio adında bir Katolik olarak Venedik'e gelen mimarın, deniz yolculuğunda bir kaza geçirerek boğulmaktan Melekper Ana tarafından kurtarılması; kendisini ateşle vaftiz eden Melekper Ananın, ona Rinascimento Salamandre adını ve ateşgedelik inancını

vermesi; Büyük Türk'ün (II. Murat) sarayına gitmek isteyen Sofia'nın yanında akıncı Türk ile Edirne'ye gitmesi; Edirne'den ayrılışında geçirdiği ikinci gemi kazasında bu sefer Konstantiniye'de kurtarılması; kölelikten sonra Lukas Notaras tarafından keşfedilmesi ve Ayasofya'nın tadilatını yapması; artık bir Ortodoks Hristiyan Hristopulos olması; fetihten önce Notaras tarafından Fatih'e övülen mimarın fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet tarafından aratılması; Sadrazam Mahmut Paşa'nın onu bulması; Hristiyanlığından vazgeçmeden Müslümanlığı kabul edip Sinan-ı Atik bin Abdullah olması; Fatih'in kendi adına yaptırdığı caminin sütunlarını padişahın istediği ölçülerde yapmayan Sinan-ı Atik'in 31 yaşında iken elleri kesilmesi ve ardından ölüm cezasına çarptırılması; ancak padişahın izniyle gizlice kimliği değiştirilerek, Leukophrysli Anatole olarak ölümden kurtulması ve çıktığı deniz yolculuğunda üçüncü defa boğulmaktan kurtularak Bozcaada'ya çıkması, 10 yıl sonra padişahın ölümü ve Sofia'yı orada bulması kitapta yazılanlardır.

Fatih Sultan Mehmet'in 1480 yılında ölmesinden yola çıkarak burada anlatılanların vaka zamanının, kahramanın 22 yaşında olduğu 1461 yılından padişahın öldüğü 1480 yılına kadarki 19 yıl olduğunu söyleyebiliriz. Ancak romanda pir mimarın ölmediği, hikâyesinin Hoca Üveys'te devam ettiği belirtilmektedir. 1480 yılında biten vaka örgüsü, kitabın varlığı dolayısıyla 1997 yazında Hoca Üveys, Ermano Muratore ve bundan kısa bir süre sonrasında kitabın kopyasını çıkardığı için Murat Erman'a bağlanmaktadır.

Romanın bu bölümünde kaptan Marco'nun özetlemesi ile 4. Haçlı Seferinde Venediklilerin yaptığı zulümler (s.87-88) anlatılmaktadır. Mimarın çocukluğu ve annesinin kardeşini doğum yapışı(s.89-90); Melekper Ana'nın akıncı Türk İshakoğlu İsa'nın babası tarafından kaçırılan ve Müslüman yapılan oğlu(s.92) ise geri dönüşlerle okuyucuya aktarılır.

Romanda sıkça kozmik zaman unsurları kullanılmaktadır.

"Dokuz saat önce kanatlandığım İstanbul Atatürk Havalimanına aynı günün gecesinde" (s.17)

"Sabahın erken saatlerinde" (s.36)

"Ertesi sabah kahvaltıda" (s.40)

"Her sabah güneşten önce doğuyordu." (s.94)

"Mevsimlerden kış, günlerden ise sakınılması gereken o sarsıntılı salılardan biriydi" (s.115)

"Yaklaşan kışın tembelliğini de hesaba katarsak, yaklaşık dokuz-on ay." (s.181)

"Güneş henüz doğmamıştı ama gün ağarıyordu." (s.211)

"Adadaki üçüncü günümüzün akşamında" (s.226)

gibi birçok ifade roman boyunca karşımıza çıkmaktadır. Kozmik zamanın en anlamlı kullanımı "perşembeyi cumaya bağlayan gece" (s.13,47) ifadesinde görülmektedir ki mimarın Hoca Üveys'le buluşmaları bu gece gerçekleşir ve bu gece romanda mistik bir anlamla kullanılır.

Romanda sosyal zaman unsurları daha ziyade tarihi olaylar ve kıyafetlerde görülür. II. Murat'ın tahtı oğluna bırakıp Bursa'ya çekilmesi(1444), sonra tekrar tahta oturması(1446), Fatih Sultan Mehmet'in çocuk(1444) ve genç(1451) padişahlığı, İstanbul'un fethi(1453), IV. Haçlı seferi(1200-1204), Mahmut Paşa Camiinin(1464), Fatih Camiinin yapımı(1470) ve mimarı Sinan-ı Atık'in ellerinin kesilmesi romanda geçen tarihi olaylardır. Kıyafetler ise romanda tarihî döneme uygun olarak önem taşımaktadır. Farklı medeniyet ve dinlerin karşılaştığı bir dönemi işleyen romanda Tekfur sarayında üç kahramana yol gösteren "Altın işlemeli eflatun tunik giymiş, ayaklarındaki sandaletlere imparatorluk simgesi olan çift başlı kartal işlenmiş, kısa sakallı, uzun kır saçlı" adamın kıyafeti(s.71-72); mimarın gizlice kaçırılışında kullanılan Venedikli kıyafeti önem kazanmaktadır(s.184). Mimarın Mara Hatun'la görüşmesinde, Mara Hatun'un Sinan-ı Atık'in kıyafeti ve davranışıyla ilgili tepkisi, dönemin giyim-kuşam, selamlaşma ve din ilişkisi anlayışını ortaya koymaktadır:

"Başlığımı çıkartırken, önünde diz çöküp boyun kırdım. Bekledim, ama doğrulmam için bir şey söylemiyordu. Hemen yanında duran hekim Yakup Paşa ile fısıldaştığını duydum ve ardından 'Müslüman mısın yoksa Hristiyan mı?' diye sordu. Yanıt veremedim. 'Yüzüme bak!' derken sesi biraz daha yükseldi. Sabah çiğ demi değildi, son kez üç gün önce kazıttığım başımda aniden beliren su zerrelere. Başımı kaldırdığımda, binlerce gözenekli fiskiye gibi terliyordum. 'Kafası kazınmış, sakalı Müslümanca tıraşlanmış bir Hristiyan olduğunu söyleme sakın' dedi ve devam etti; 'Yok eğer Müslümansen nerede görülmüş bir Müslümanın olur olmaz yerde baş açtığı?'" (s.186-187)

Ayrıca romanda Dimitri'den kitabı alırken Bozcaada'da gördüğü dervişin kıyafetini merak etmesi üzerine Ermano Muratore'ye Dimitri'nin cevabı kıyafete yüklenen siyasi anlamı ima etmektedir:

"Uzun zaman önce de görmüş onu mezar başında, ama o zamanlar üstünde ceketle pantolon varmış. Son on yıldır bu garip kılıkla görünüyormuş. Giysi değişikliğinin nereden kaynaklandığını sorduğumda, bunun nedenini, özellikle son on beş yıldır Türkiye üstünde lodos yönlü esen siyaset rüzgarlarına bağladı." (s.32)

Beyazateş Adası'nın birinci baskısı 1998 yılında yapılmıştır. Vaka zamanını iç içe iki farklı halkalar olarak düşünecek olursak yazma zamanı ilk halkadan 1 yıl sonra, ikinci halkadan yaklaşık 500 yıl sonradır.

Sarayın Gözyaşları-Cem Sultan'ın Romanı(M.A.Erginöz,2000), adından da anlaşılabilirceği gibi, Cem Sultan'ın trajik hayatını konu edinmektedir. Ancak, romanın kurgusunda iki vaka zamanı vardır: Üstkurmaca tekniği ile yazma faaliyeti içinde gösterilen romancının zamanı, Şair Sadi'nin anlattığı Cem Sultan'ın zamanı. Topkapı Sarayında gördüğü, Cem Sultan için hazırlanmış, ama giymesi kismet olmamış "tılsımlı gömlek"ten etkilenecek Cem Sultan'la ilgilenmeye başlayan yazara Şair Sadi düşsel bir şekilde Cem Sultanın hayatını anlatır. Bu kısım, romanın ikinci vaka örgüsü, roman içindeki romandır. Romancının vaka zamanı "bu sonbahar öğle sonrasının serinliğinde" (s.6) Cem Sultanın tılsımlı gömleğini görmesi ile başlar; yaklaşık bir ay içinde, romanın bitmesi ile sona erer. Şair Sadi Vakıat-ı Cem Sultan adlı kitabıyla, Cem Sultan'ın hikâyesini anlatmaya başlar. Romanı yazabilmek için Bursa'ya yerleşen ve "eylül günlerinin ılık havaları"(s.69)nda romanını yazmaya devam eden yazarın evine sığınan arkadaşı Mehmet, bir gün önce darbe olduğunu bildirir. Yani tarih 13 Eylül 1980'dir. Romanın 116. sayfasında "eylülün son günüydü" diyen yazar, 1980 Ekim'inin ilk günlerinde romanını bitirir ve Mehmet de Paris'e kaçamadan yazarın yanından ayrılmak zorunda kalır. Romancının vaka zamanının 1980 yılının Eylül ayından Ekim ayına, bir ay olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında romancı, 12 Mart darbesi ile İstanbul'daki kariyerine son vererek Paris'e yerleşmek zorunda kaldığını geriye dönüşle hatırlamakta(s.70-71); bu geri dönüşle vaka zamanının kısa bir süreliğine dışına çıkmaktadır.

Cem Sultan'ın anlatıldığı kısmın vaka zamanı Mayıs 1481 tarihinde başlar; Cem Sultan'ın 1495'teki ölümünün ardından Osmanlı'ya teslim edildiği 1499 yılında sona erer. Vaka zamanının başlangıcında Fatih Sultan Mehmet'in ölüm haberi ulaşmadan birkaç gün önce Cem Sultan, içinde Şair Sadi'nin de bulunduğu bir mecliste gösterilir. Tarih Mayıs 1481'dir. Cem Sultan'ın babasının ölüm haberini alıp ağabeyi II. Bayezid'le giriştiği taht kavgası, savaşları, kısa süren sultanlığı, yenilmesi, Mısır'a sığınması, Anadolu beylerinin ihaneti, Rumeli'ye geçmek üzere Rodos Şövalyelerinden yardım istemesi ve böylece Avrupa'da başlayan sürgün hayatı, Cem'in Hristiyan âlemi için Osmanlı'nın Avrupa'daki ilerleyişinin durdurulması, hatta Avrupa'dan çıkarılması, aynı zamanda da Osmanlıdan para koparmak amaçları ile koz olarak kullanılması; bu amaçlarla Fransa ve Papalığın onu paylaşamaması, cenazesinin

bile 4 yıl boyunca teslim edilmemesi, belirtilen tarihten cenazenin teslim edildiği 1499 yılına kadar romanda anlatılan olaylardır.

Romanda kozmik zamanın günün herhangi bir bölümünü anlatmaktan öte bir anlam taşımadığını görmekteyiz. Bunun yanında "Her şey baharın yaza bağlandığı bir mayıs gününde başladı." (s.9), "Yazı andırır bir gündü." (s.11), "dışarısı alacakaranlıktı" (s.15), "ertesi sabah" (s.23), "öğleye doğru" (s.26), "şafak atarken" (s.34), "bir gün, bütün gece" (s.91), "akşamüstü" (s.142) benzeri ifadeler sıkça kullanılmıştır.

Sarayın Gözyaşları'nda, Cem Sultan'ın ağabeyi Bayezid'le giriştiği taht kavgası ve Avrupa'da yaşadığı tutsaklık hayatı; ilk vaka halkasında yaşanan 12 Eylül darbesi, tarihiliği ile romanda sosyal zaman unsuru olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında, Cem'in farklı bir kültür içinde yaşaması dolayısıyla Batılıların Cem Sultan'da yadırgadığı ve Cem Sultan'ın Batılılarda yadırgadığı adetler de dikkati çekmektedir. Cem Sultan'ın yıkanmak istemesi Batılıların şaşırdığı bir durumdur(s. 112); Avrupa'daki kadınların kıyafetleri ve rahat tavırları da Cem Sultan tarafından yadırganır (s.100). Ayrıca, romanda Cem Sultan'ın Avrupa'daki yaşantısı boyunca Türk usulü giyinmeye devam ettiği de anlaşılmaktadır.

Romanın yazma tarihi 2000 yılıdır ve işlediği tarihî dönemlerin ilki 20 yıl, ikincisi 500 yıl öncesidir.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000), başkahraman sanat tarihi profesörü Kamil Uzman'ın Gentile Bellini hakkında araştırma yapmak üzere Venedik'e gelmesiyle başlayan ve burada öldürülmesi ile tamamlanan vaka örgüsü üstüne kurulmuş bir romandır. Burada geçen günler boyunca, kahramanın yaptığı araştırmalar dolayısıyla tarihten yararlanan roman, Venedik sokaklarında ve kütüphanelerindeki tarihe, Türk tarihi ile kesiştiği noktalarda yer vermektedir. Roman, Kamil Uzman'ın, bir kış sabahında (s.75) Venedik tren istasyonuna inmesi ile başlar. Zamanın daha ziyade kozmik ifadelerle hissettirildiği ve geçirdiği günlerin sayısı, kozmik zaman ifadelerinden anlaşılan Resimli Dünya'da vaka zamanı 10 gündür. Kamil Uzman, Venedik'e gelir, bir aylığına kiraladığı stüdyo daireye yerleşir ve araştırmalarına başlar. Bu arada tanıştığı Lucia adlı kütüphane görevlisi ile kurduğu ilişkinin bir yanlış anlama sonucu bittiğini düşünmesinin ardından gittiği bir hayat kadının korumaları tarafından, kiraladığı stüdyoda öldürülür. 10 günlük vaka zamanının sona erdiği gece, Venedik Karnavalının da ilk gecesidir. Vaka zamanının tespitinde kullanabilecek tek unsur olan Venedik Karnavalı, her yıl şubat ayında yapılmaktadır. Dolayısıyla

kahramanın mevsimlerden kış olduğunu belirttiği romanda, vakanın ocak sonu şubat başında cereyan ettiğini söyleyebiliriz.

Romanın kahramanı Kamil Uzman, roman boyunca yaptığı çalışmaları hatırlar ve söz konusu sanatçılarla kendi hayatı arasında ilişki kurar. Romanın 229. sayfasında bu sanatçılardan Fikret Mualla'nın ve Baudlaire'in 46 yaşında öldüğünü ve kendisinin de aynı yaşta olduğunu belirtir. Ayrıca "lise son sınıftayken" (s.199) boğaz köprüsünün yapımına karşı protesto gösterilerine katıldığını belirtir. Boğaz köprüsünün yapım çalışmaları 1970 yılında başlamıştır¹⁰⁵. Bu tarihte lise son sınıfta olan Kamil Uzman'ın 1952-1953 doğumlu olduğunu ve Venedik'te bulunduğu tarihin ise 1998 veya 1999 olduğunu tahmin edebiliriz. Bu bilgilerden yola çıkarak Resimli Dünya adlı romanın vaka zamanının 1998 veya 1999 yılının ocak sonu ve şubat başında geçen 10 günü olduğunu söyleyebiliriz.

Romanda asıl vaka zamanı Kamil Uzman'ın zamanı olmakla birlikte, araya giren iki ayrı kişinin, Gentile Bellini ve Giovanni Bellini'nin de kendi zamanı içinde gösterildiği dikkati çekmektedir.

Gentile Bellini, romanda 1479 Eylül'ünde Fatih Sultan Mehmet'in daveti üzerine İstanbul'a yola çıkarken ve İstanbul'da padişah tarafından kabul edilmeyi beklerken gösterilmektedir. Gentile Bellini'nin zamanı 1479 Eylül'ünden itibaren 18 ay (s.221) olarak belirtilmekle, resmin tamamlanmasının padişahın ölümünden altı ay önce (Kasım 1480) (s.221) gerçekleştiği ifade edilmektedir. Gentile Bellini'ye ayrılan bölümde ressamın zamanı İstanbul'a davet, yolculuk ve padişah tarafından kabul edilmeyi beklerken yaptığı İstanbul gezileri ile sınırlıdır ve bu zamanla ilgili "güz" (209) olması ve Eylül 1479 tarihi dışında bir bilgi verilmemiştir.

Giovanni Bellini ise, 77 yaşında, ağabeyi Gentile Bellini'nin öldüğü yıl olan 1507 yılında karşımıza çıkar. Karısı ve çok sevdiği oğlunun ardından ağabeyini de kaybetmiştir ve romanda onun yarım kalan işini yine onun vasiyeti üzerine tamamlamakta iken gösterilir. Giovanni Bellini'nin zamanı, bir sabah "gün ağarmadan" (s.265) uyanması ile başlamakta, yapılan çalışmalardan sonra yarım kalan eserin tamamlanması ile aynı gün bitmektedir.

Roman, kahramanın araştırmacı kimliği dolayısıyla gördüğü eserlerle veya edindiği bilgilerle daha önce yapmış olduğu çalışmalara, tarihi kişilere ve olaylara uzanmaktadır. Batı resimlerinde yer alan Türk figürlerini araştırırken Cem Sultanı da

⁹⁸ "Boğaziçi Köprüsü", **a.g.e.**, C: 4, s.1754.

araştırmasına dâhil eden ve onun bir zamanlar yaşadığı Fransa'daki Zizim Şatosunu; yine Fransa'da Fikret Mualla'nın kaldığı çiftlik evini gezdiği günleri ve bu vesileyle Cem Sultanı hatırlayan Kamil Uzman, aynı zamanda Bellini ailesi ve Venedik'in geçmişi dolayısıyla Türk tarihine, İstanbul'un fethine ve Osmanlı-Venedik savaşlarına uzanmaktadır. Bu araştırmaların bağlantısıyla Gentile Bellini'nin zamanına giden romanda, ressam, İstanbul'a gitmenin heyecanı yanında bilmediği bir dünyaya girmenin korkusuyla Fatih hakkında söylenenleri (s.182), yapılan savaşları (s.184) ve İstanbul'un düşüşünün Venedik'te nasıl büyük bir yasa dönüştüğünü (s.177) hatırlayarak içinde bulunduğu zamandan uzaklaşır.

Giovanni Bellini'ye ayrılan bir günlük zamanda ise ressam, Albrecht Dürer adlı Alman ressamla görüşmesi (s.267-270), ağabeyinin vasiyetini gerçekleştirmesi karşılığında babası Jacopo Bellini'nin çizim defterini kendisine bırakacağını (s.273-274) hatırlaması ile yakın zamana; Vittore ve Leonardo da Vinci ile buluşmalarını (s.287-289), ailesinin onu her zaman dışlamış olmasını (s.290-292) hatırlaması ile uzak geçmişine dönmektedir.

Romanda kozmik zamanın önemli bir yeri olduğunu, özellikle "kış"a dair ifadelerin anlamlı olduğunu söyleyebiliriz. Cem Sultan bir Noel gecesi çalan çanların etkisiyle garipliğini "kış gecesi"ne (s.70) haykırır. "Güneş sarayların ardından kaybolana dek orada kaldı. Su renk değiştirdi yavaşça." (s. 78); "Venedik'te Zattere Rıhtımı'na çömelmiş günbatımını izlerken" (s.86) gibi kozmik ifadelerle hissettirilir.

Resimli Dünya'da, Cem Sultan'a resimlerinde kullanan ressamlardan yola çıkarak Cem Sultan'ın Avrupa'da geçirdiği esaret hayatı, Fransa'da yaşadığı şato, Helene Sassenage ile yaşadığı aşk (s.64-70); Gentile Bellini'ye "Gran Turco"dan gelen davet ve onun İstanbul'a gidişi (s.173-178), Türklerle Venediklilerin savaşları (s.183-184), Cenevizlilerin İstanbul'un fethinde Türklerle yardım etmeleri karşılığında imtiyazlarını korumuş olması (s.200) gibi tarihi unsurlar yanında romanda Fatih zamanındaki sosyal hayattan izler de vardır: İstanbul'dan gelen davet Gentile Bellini'ye ulaştığında yapması istenen resimle ilgili aklından bazı düşünceler geçer. Bunlardan biri o dönemde Türklerin kıyafet anlayışını gösterir:

"Fondaco dei Turchi'de Osmanlı tüccarlarının giydiği sarıklar elbette İstanbul fâtihininkinden farklı olmalıydılar. Hiçbiri başı açık dolaşmıyordu zaten. Ya sivri bir külah giyorlardı ya da silindir biçiminde upuzun serpuşlar. Kiminin Venedik'in bacaları gibi yukarıya doğru genişleyen şapkaları da vardı. Ama en çok balkabağı büyüklüğündeki o dilim dilim sarıklarıyla dikkat çekiyorlardı." (s.175)

Bellini İstanbul'da gittiği bir meyhanede "kel başlarında bir tutam saç bırakmış yeniçeriler"i görür(s.203). Fetihten sonra İstanbul'da kurulan yeni medeniyeti fark eden Bellini, Fatih'le ilgili olumsuz düşüncelerini gözden geçirme ihtiyacı hisseder: Kentte Müslüman mahalleleri kurulduğunu, Haliç boyunca sıralanan depoları, çarşıları, kervansarayları görür. Fetihten sonra kaçan Ceneviz ailelerinin çoğu geri dönmüştür. Rumlar, Latinler, Yahudiler özgür bir şekilde hayatlarına devam ederler(s.202-203). Bellini'nin karşılaştığı kör derviş ona padişahın kendisine resmini yaptırmasıyla günaha girdiğini söyleyerek doğu medeniyetinin resme bakışını ifade eder(s.214).

Romanın sonundaki nota göre eser, 1995-1999 yılları arasında yazılmıştır. Roman, yazıldığı zamandan yaklaşık 500 yıl öncesine ait tarihi olayları konu almaktadır.

Zamanın kronolojik işlenmediği **İsmail**(R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda vaka örgüsünün ortasından, İsmail'in doğumundan başlanır. Esasında romanın vaka zamanı İsmail'in dedesi olan Şeyh Cüneyd zamanına uzanır. Çünkü İsmail'i Safevi Devletinin kurucusu yapan olayların temeli Şeyh Cüneyd tarafından atılmıştır. Safeviye tarikatını bir devlete dönüştürmek için harekete geçen Şeyh Cüneyd'in tarikat liderliği 1447-1460 yılları arasındadır. Erdebili dervişlerin Sufiyani Rum dedikleri Türkmenleri şikâyet etmeye Şeyh Cüneyd'e gittikleri gün vaka zamanı başlar. Bu günden sonraki birkaç gün içinde halifeler toplanır. Sefer kararı alınan bu gün romanda Eylül 1459'un bir günü olarak belirtilir.(s.29) Vaka zamanının başlangıcı olarak bu tarihi kabul edebiliriz. Olayların sona erdiği tarih ise İsmail'in öldüğü 24 Mayıs 1524 tarihidir. İsmail'in dedesinden başlayarak babası Haydar ve İsmail'le Safeviye tarikatının Safevi Devletine dönüşmesini ve bu yükselişin Çaldıran Savaşı ile sona ermesini işleyen romanın vaka zamanı 65 yıldır. Geri dönüşlere fazla yer verilmeyen romanda, sadece Şeyh Cüneyd'in amcası Şeyh Cafer'in Cüneyd'in tarikatın başına geçtiğinden beri getirdiği ve kendisinin rahatsız olduğu değişiklikleri ve aldığı tedbiri düşünürken geriye döndüğünü görürüz: Cüneyd 1447 yılında tarikatın başına geçmiş, amcası, yaptıklarından duyduğu rahatsızlık dolayısıyla onu 11 yıl Erdebil'den uzaklaştırmıştır. 1459 yılında dönen Cüneyd, 1460 yılında Şirvan'a yaptığı sefer sırasında Şirvanşah tarafından öldürülmüştür. Şeyh Cafer'in geri dönüşü de Şeyh Cüneyd'in Şirvanşah'la karşılaşmasına gelene kadar yaptıklarının ve düşündüklerinin mahiyetini ortaya çıkarma konusunda eksik kalan unsurları tamamlamak amacını taşımaktadır.

Bir hükümdarın romanı olan **İsmail**, daha ziyade onun savaşlarını, bu konudaki başarı ve başarısızlıklarını işler. Kendine göre kuralları olan savaşta ise, mevsimlerin ve günün saatlerinin de önemi bulunmaktadır. Dönemin şartlarından kaynaklanan bir şekilde ilkbahar hareketin başladığı, yaz hedefin gerçekleştirildiği, sonbahar ise toparlanma ayı olarak karşımıza çıkar. Romanda kış ayları genellikle savaşa hazırlık yaparak geçirilirken, savaşlar bahar ve yaz aylarında yapılır:

"Demek ki bahar geldiğinde yine sefere çıkmak ... gerekecekti." (s.207)

Bu duruma, Haydar'ın Çerkezlere düzenlediği seferden sonbaharda dönmesi (s.50), ilkbaharda Haydar'ın yeniden sefere çıkması(s.50), 1493 ilkbaharında Sultan Ali'nin Akkoyunlu hükümdarı Rüstem'e karşı taht iddiasında bulunan şehzadeyle savaşması(s.71), Akkoyunlulara seferin 1501 baharına denk getirilmesi (s.182), Çaldıran savaşının yazın yapılması gibi birçok örnek verilebilir. Yine yolculuklar da kış aylarında konaklamayı, bahar ve yaz aylarında hareket etmeyi gerektirmektedir: İsmail'in saklanmaktan vazgeçme kararı kışın verilmesine rağmen Erdebil'e baharda yola çıkılması da bu sebepten kaynaklanır(s.113).

Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte kalkmayı alışkanlık haline getiren İsmail'in anlatıldığı romanda İsmail için sabah saatleri önemlidir.

"Erdebil bir bahar sabahı uyandığında, yıllardır beklediği şeyhini kapılarının önünde buluverdi. İsmail, yolculuğu sabahın ilk ışıklarıyla birlikte orada olacak şekilde planlatmıştı. Bu, onun yeni bir huy edindiğinin ve bu huydan çok hoşlandığının belirtisiydi." (s.113)

"Sabah İsmail her zamanki teftişini yapıp ormana girdiğinde" (s.147)

Günün kısımları bir savaş için de önem taşımaktadır. Şirvanşah'la İsmail'in karşılaşması sabah saatlerine denk gelir. "1500 yılının ağustos ayının bir sabahında, güneşin ışıkları yeryüzünü henüz aydınlatırken" iki ordu karşı karşıya gelir(s.170). Çaldıran Savaşında ağır topları olan Osmanlı ordusunun yerleşmesi akşamı bulunca savaş sabaha kalmıştır(s.326). Akşam saatleri ise eğlencelerin düzenlendiği saatlerdir. "Akşamın ileri saatlerinde, İsmail eğlence sofrasındaiken" karşımıza çıkar(s.184). Yine kaçmak için en uygun zaman da gecedir(s.83).

Cüneyd'in Şirvanşah'la savaşı(1459); oğlu Şeyh Haydar'ın babasının intikamını almak üzere Şirvan ülkesine saldırması ve ölümü(1488); İsmail, annesi, ağabeyi Sultan Ali ve kardeşi İbrahim'in iki yıl İstar'da tutulmaları; Sultan Ali'nin Akkoyunlu Rüstem'e taht kavgasında yardım ederken gösterdiği başarıyla onu kışkırtması ve

bu nedenle öldürülmesi(1493); Sultan Ali'nin ölmeden şeyh ilan ettiği altı yaşındaki İsmail'in yıllarca Akkoyunlulardan kaçırılması; İsmail'in 12 yaşında ortaya çıkması (1499); Erzincan'da Anadolu'dan gelen Türkmenlerle güçlenerek Şirvanşah'la savaşıp babası ve dedesinin intikamını alması(1500); Akkoyunluları yenerek Safevi Devleti'ni kurması(1501); Özbek hükümdarı Muhammed Şibahi Han'la savaşarak onu yenmesi(1510); Şahkulu isyanı(1511); Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı(1512); Çaldıran savaşı(1514); Yavuz'un(1520) ve İsmail'in ölümü (1524) romanda bahsi geçen tarihi olaylardır.

İsmail'de, dönemin sosyal hayatı ve tarikatın adabı romanın olaylarının doğal seyrini bozmadan yerini almıştır. Romanın başlangıcında Erdebili ve Rumlu dervişler arasında çıkan çatışma, Rumluların tarikat adabına uymayıyla ilgilidir. Erdebili dervişler ibadetlerini sessiz ve huzur içinde yaparken Ankara Savaşında Timur'dan kaçarak gelen Rumlu dervişler saz çalarak ve raks ederek ibadet etmektedir(s.11-15). Şeyh Cüneyd'in askerlerinin giydiği simge anlamı taşıyan başlık "binlerce kızıl kumaştan yapılma on iki dilimli başlık. Her bir dilim bir imamı simgeliyordu."(s.31); şeyhlerle karşılaşma ve ayrılmanın adabı "el yine üç kez öpüldü, bu kez iki omuz ve göğüs de 'Allah, Muhammed, Ali' denilerek öpüldü."(s.33); Safevi Şahı İsmail'in halkına göre taşıdığı anlam "Onlara göre İsmail, Allah'ın yeryüzünde vücut bulmuş haliydi. İsmail bu iddiaya katılmıyor, bunu aşırılık olarak gördüğünü söylüyor, ama ne duaların 'Bismişah' diye başlatılmasına ve ne de 'Allah'ın kanıtı' sıfatına karşı bir davranışta bulunmuyordu."(s.218); İsmail'in Erdebil'de saklandığı zaman evine girilmesinin toplum tarafından ayıplanması dolayısıyla "dul" bir kadının evine gizlenmesi(s.81); İsmail'in Safevi adeti olarak savaşa eşlerini de götürmesi(s.315) dönemin sosyal yapısını ortaya koyan ifadeler olarak kabul edilebilir. Çaldıran Savaşının sonunu ateşli silahların belirlemesi de dönemin savaş tekniklerini işaret etmektedir(s.328). İsmail'in giyinişi de döneme ait bir anlam taşır. Erzincan'da bir köyde asker toplamak için beklerken şöyle giyinmektedir:

"hafif bir keçe gömlek, kalın dokunmuş ipekten bir pantolon ve uzun süvari çizmelerinden oluşan giysisini giydi, başına da yeşil sardığı kızıl külahını geçirdi. Necm'in kendisine seneler önce hediye ettiği Fars işi hançerini kuşağına soktu." (s.143)

İlk baskı zamanı 1999 yılı olan roman, zamanından yaklaşık 550 yıl öncesinin tarihi konularını işlemektedir.

1492'de Yahudilerin Elhamra Kararnamesi (31 Mart 1492) ile İspanya'dan sürülmesi, birçok Yahudi'nin Osmanlı ülkesine gelmesine neden olan bir tarihi olaydır. **Kiraze**(S.Kamuran,2000) adlı roman, söz konusu kararnameden 10 gün önce başlar. 21 Mart 1492 tarihi, Yahudi aile De Toledo'ların büyük oğlu Hayım'ın Hristiyanlarca öldürüldüğü ve romanda olayların başladığı gündür. Zamanda atlamalarla, Toledoların kızı Raşel ve küçük kardeşiyle İspanyadan ayrılımları, Osmanlı Devletine doğru çıktıkları yolculukta Raşel'in tüm ailesini kaybetmesi, bin bir güçlükte ulaştığı İstanbul'da Toledo'da âşık olduğu Moşe ile karşılaşp evlenmesi, kızı Ester'in Raşel'in uğradığı tecavüzle doğan ve Fas'ta bırakıp geldiği oğlu Burak Paşa'ya âşık olması, onları ayırması, Ester'in kuyumcu kocasının mücevherlerini sarayda pazarlaması, Ester yani Kiraze'nin Hürrem Sultan ve Safiye Sultan'la dostluğu, aşkıdan ayrılmanın acısını para kazanarak gidermeye çalışması, Venedikli tüccarlar için saraydan izin alınmasını sağlaması, çok para kazanması, Pargalı İbrahim'in, Burak Paşa'nın, Şehzade Mustafa'nın, Sokollu'nun öldürülmesi, Ester'in oğlu Moşe'nin Burak Paşa'nın torunu Mikail ile dostluğu, ayarı düşürülen paranın yeniçeriler arasında huzursuzluğa neden olması, bu huzursuzluğun rüşvet karşılığı Venediklilerle saray arasındaki iş bağlantısını sağlayan Kiraze'nin başı istenerek dile getirilmesi, Kiraze'nin "seksen küsur" (s.386) yaşında sipahilerce öldürülmesi, onu korumaya gelen oğullarının da ardından öldürülmesi, romanda anlatılan olaylardır. Vaka zamanının sona erdiği tarih ise 18 Haziran 1598'dir. Romanda anlatılan vakaların başlangıç ve bitiş tarihi arasında 106 yıl bulunmaktadır. Kiraze'nin vaka zamanı, 21 Mart 1492 ve 18 Haziran 1598 arasındaki 106 yıldır.

Romanda olayların anlatımı kronolojik değildir. Kiraze, John Sanderson'un "Levant'ta Seyahat"¹⁰⁶ adlı kitabından bir Yahudi kadının ve üç oğlunun sadrazam divanının önünde öldürülmesini anlatan bir alıntıyla başlar. Alıntıda belirtilen Yahudi kadının romanı olan Kiraze'de, ilk bölüm 21 Mart 1492'de başlar. Bundan sonraki kısımlarda, 17 Eylül 1494, 22 Şubat 1495, 29 Ağustos 1526 şeklinde tarihler belirtilerek, gün gün olayların gidişatını etkileyen önemli zamanlar okuyucuya aktarılmış ve arada geçen önemli olaylar özetleme tekniği ile verilmiştir. Geriye dönüş tekniğine de yer verilen romanda geri dönüşlerin yine vaka zamanı içinde olduğu dikkati çekmektedir. Raşel'in Toledo'dan çıktıkları yolculukta abisine beddua ettiği ve abisinin öldüğü günü, o gün sevgilisi Moşe'nin söylediklerini hatırlaması (s.66),

⁹⁹ **The Travels of John Sanderson in the Levant**, 1584-1602, Hakluyt Society, 1931.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem'i ilk gördüğü "birkaç gece önce"sini hatırlaması (s.162-163), Çuhadarbaşı Sokoloviç Mehmed'in Makbul İbrahim Paşa'nın kaftanını bir kenara koyarken onun başına gelenleri düşünerek dört ay öncesine gitmesi (s.232-233); Raşel'in, yıllar önce yaşadığı Santorini adasının Osmanlılar tarafından fethedilmesi üzerine oradaki arkadaşı Maria ve türkülerini hatırlaması(s.241); İngiltere kraliçesi Mary Tudor'un hamileliğinden çağrışımla tahta bir erkek varis bırakamayan annesi ve ondan sonraki üvey annelerinin başlarına gelenleri düşünmesi (s.285-287); Kanuni'nin Hürrem'in cenazesine gitmeden önce onun hareme ilk geldiği günleri düşünmesi (s.292); Kiraze ve Burak Paşa arasında haberleşmeyi sağlayan Kira Kadının ölüm döşeğinde Kiraze'yi çağırıp yıllar önce annesine verdiği sözü anlattığında Kiraze'nin yıllar öncesine dönerek Kira Kadının kendisine söylediklerini hatırlaması (s.301) zamanda geri dönüşler olarak karşımıza çıkar.

Romanda kozmik zaman, insan hayatına etkileri, daha ziyade kısıtlayıcılığı ile yer almıştır. Toledoların yolculuklarını gündüzleri yapıp havanın kararmasıyla olabildiğince gizli bir yerde konaklamaları (s.47); Raşel'in ailesini kaybettiği deniz yolcuğunun kış ayında ve gece yapılmasının çok da uygun olmadığına belirtilmesi (s.65-66); Kanuni'nin, karşısına çıkmayan Şarlken'i kovalarken kış geldiği için savaştan vazgeçip ülkesine dönmesi (s.205); "mevsim kış olmasına rağmen" II. Selim'in tahta çıkışının kutlanması (s.320); Moşe'nin çalıştırdığı matbaada kış mevsiminde fazla iş olmayışı (s.343); yaklaşan kışın depremzedeler için zor şartlar oluşturmasından korkulması (s.135); Sultan Mehmet'in sefere çıkmak için ilkbaharı seçmesi (s.384) mevsimlerin ve günün vakitlerinin hayata etkisi olarak karşımıza çıkar. Yine sabah erken saatlerde günün başlaması da günü değerlendirmek açısından önemli bir unsurdur. Balıkçılar gün doğmadan işlerine başlar (s.10) ve Enderun'da eğitim yine gün doğmadan başlar(s.128). Ester yani Kiraze Burak Paşaya kaçmak için "sabahın körü"nü seçmiştir(s.196-197).

Romanda olay örgüsüne katkısı bulunan her şehir sosyal zamanı içinde gösterilmiştir. Toledo, Napoli, Fez, Venedik, Ferrara gibi şehirlerin dışında Türk tarihini ilgilendiren şehirler İstanbul ve Edirne'dir. Bu Türk şehirleri, Müslümanların şehirdeki yerleşimleri, yaşam şekilleri ile bu şehirlerde yerleşen azınlıklar ile bunların ticari ilişkileri, hatta bazılarının gizli siyasi ilişkileri ile romana yansıtılmıştır. Buna göre Yahudilerin İstanbul'da matbaa işleri, kuyumculuk ve bankerlik gibi işlerle ilgilendikleri görülmektedir. Romandaki Rum Kira Kadın ise "bohçacı" diye

nitelendirebileceğimiz bir mesleği icra etmekte, çeşit çeşit kumaşları evden eve gezdirmekte, aynı zamanda âşıklar arasında haberleşmeyi gerçekleştirmektedir.

Bir başkent olan İstanbul'un mekân olarak seçildiği romanda, saray ve padişahlar yaşam tarzıyla zamanın özelliklerini yansıtmaktadır. Devlet yönetimine dair olmak üzere divanda devlet meselelerinin görüşülmesi(s.52), padişahın sefer için şeyhülislamın fetvasına ihtiyaç duyması (s.247); yabancı elçilerin kabulü gibi unsurlar dikkat çekicidir. Bunun yanında saray adetlerinden olan geri geri yürüyerek huzurun terk edilmesi (s.55), padişahın eteğinin öpülmesi (s.57,75,97), ağırila gelen Macar elçilerinin adet gereği beygirle gönderilmesi(s.263) gibi unsurlar da romanda karşımıza çıkar. Yavuz Sultan Selim'in Mısır dönüşü yolda ileri geri konuşan Yunus Paşanın eyerinin ipini kesmesinin idam fermanı anlamını taşıması(s.152), Kanuni Sultan Süleyman'ın kabrinin yanına cengâverliğini göstermek üzere "bir yanına değerli taşlarla süslü bir kılıç, öbür yanına da bir okla sadak" konulması (s.320); elçilerin hediyelerle gelip hediyelerle gönderilmesi (s.53,328) de saray adetlerindendir. Devşirme ve Enderun Mektebi zamanın devlet adamı yetiştirmek için kullanılan yöntemidir.

Romanda savaflara çokça yer verilmesi de sosyal zamanla örtüşmektedir. İnebahtı ve Preveze deniz savafları, Kıbrıs'ın fethi, Bağdat ve Mısır seferleri gibi altı padişah dönemine ait birçok savaş romanda karşımıza çıkar. Romanda Mohaç savaşında kullanılırken gösterilen "hilal tekniği" dönemin savaş tekniklerindendir. Kalelerin savunmada önemi, fethedilen yerlere yapılan kalelerin romanda yer almasından anlaşılmaktadır(s.95). İnebahtı zaferi şenliği(s.97); sultanın üç oğlunun Ester'in düğünü ile çakişan sünnet şenlikleri(s.209); Şehzade Bayezid ve Şehzade Cihangir'in hokkabazlar, cambazlar, ateş yutan adamlar, uçurulan kuşlar, aslanlar, kaplanlar ve maymunların gösterileriyle gerçekleştirilen düğün törenleri(s.260) gibi kutlamalara da romanda yer verilir. Ayrıca romanda büyük İstanbul depreminin yaralarının sarılmasının ardından II. Bayezid, halka acılarını unutturmak üzere bir şenlik düzenler(s.139).

Sosyal zamanı ifade eden diğet unsurlardan olan kılık-kıyafet, kullanılan eşyalar ve yeme-içmeye dair de romanda işaretler bulunmaktadır. Romanda camiye giden Müslümanların kıyafeti şöyledir:

"müezzinler minarelerden ezana başlayınca, elleri tespihli, başı sarıklı adamlarla dolup dolup taşıyordu Ayasofya, Molla, Zeyrek, Mahmut Paşa, Fatih, Eyüp Sultan Camileri." (s.13)

İstanbul'da yaşayan bir Venedikli tüccarın dış görüntüsü ise şöyledir:

"Böyle kalabalık, alım gücü yüksek bir pazardan uzak kalmak hiç mi hiç işlerine gelmiyordu bu püsküllü şapkalı, külot pantolonlu, keçi sakallı adamların." (s.257)

II. Bayezid'in İspanya'dan Müslümanları gemi ile alıp getirmek üzere görevlendirdiği Kemal Reis'in kıyafeti romanda şu ifadelerle anlatılır:

"Başını iyice kazıttığı için kızgın güneş altında şıkır şıkır parlıyordu, kulağındaki halkayı çekiştirdi ve siyah uzun bıyıklarını burdu. Üzerinde kısa bir mor cepken ve ayağında kırmızı bir şalvar vardı. Belindeki palanın kabzasına sinirli sinirli dokundu, kolundaki kükreyen aslan dövmesini kaşıdı." (s.91)

Savaşa giderken Kanuni'nin görüntüsü şöyledir:

"Sultan Süleyman bembeyaz bir atın üzerinde, sırtında metal zırhı, başında tepesi tüylü padişah kavuğu, elinde pırıl pırıl parlayan kalkanı, belinde kabzası zümrütlerle donanmış eğri palası; olarca hilalli, yıldızlı, sırma işlerle süslü yeşil, kırmızı bayrağın ve tuğun altında, ordularının tam ortasında, kımıldamadan duruyordu." (s.174)

Romanda saray kadınlarından ise, Hürrem Sultan ve Safiye Sultanın kıyafetleri tasvir edilmiştir: Hürrem "yakası Fransız danteliyle süslü ipek bir bluzla, lacivert kadifeden bir yelek diktiriyordu ve bir yığın da saten şalvar." (s.235); Safiye Sultan romanda şu kıyafetlerle gösterilir:

"Üzerinde parlak yeşil kadifeden bir kaftan ve kayısı rengi ipek şalvarı vardı. Sarı saçları, başına koyduğu altınlarla süslü minik fesinin tülleri arasından lülelerle dökülüyordu omuzlarına. Parmakları, kulakları ve boynu gözlerinin ve yeğinin renginde zümrütlerle süslüydü." (s.385)

Romanda dönemin sosyal zamanını ortaya çıkaran eşyalardan bazıları ise şöyledir: Bir yerden bir yere gitmek için özellikle kadınların kullandığı "tahtirevanlar" (s.241), tüy kalem (s.273), fenalaşanlar için "kafuru ve limon çiçeği"(s.237)nin yanında İran elçisi tarafından padişaha getirilen hediyeler de hem dönemin eşyalarını hem de zihniyetini yansıtır:

"İranlılar yanlarında göz kamaştırıcı mücevherler, kumaşlar, çadırlar, kılıçlar, halılar, şahinler, doğanlar ve en önemlisi bolca parayla gelmişlerdi. (...) Bunların arasında en ilginç olanı zehirle karşılaşıncı kendi kendine kırılan sekiz firuze çanaktı." (s.328)

"Pirinç bardaklarda buz gibi şerbetler ve küçücük, kenarı fırfırlı tabaklarda reçeller, tatlılar" (s.236) da şatafatlı bir yaşama dair ipuçlarıdır.

Romanın ilk baskısının zamanı 2000 yılıdır. 15. yüzyıl sonunda başlayıp 16. yüzyılın sonunda biten; II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed olmak üzere 6 padişahın zamanını kapsayan Kiraze, yazma zamanından 400 yıl öncesinden başlayarak 100 yıllık bir zamanı işlemektedir.

Nurbanu(T.Ergül,2000) adlı roman, konusunu II. Selim döneminden almaktadır. II. Selim'in kadını olan Nurbanu'nun Manisa'ya Selim'in yanına gönderilmesiyle başlayan roman, Selim ve Bayezid arasındaki taht kavgasının sonuçlanmasıyla biter. Romanın 57. sayfasındaki "Kanuni Sultan Süleyman ile Hürrem Sultan'ın oğulları Selim, Nurbanu'nun Manisa'ya gelmesinden iki yıl önce, on dokuz yaşlarında 'tabl ve alem ve yeşil sancak' verilerek, iki bin yeniçeri ile Konya Sancakbeyliği'ne atanmıştı.' ifadesinden anlaşıldığı kadarıyla Nurbanu'nun Manisa'ya gelişi, Şehzade Selim'in Konya Sancakbeyliğine atanmasından 2 yıl sonradır. Dolayısıyla vaka zamanının başlangıcı, 1542 yılındaki bu atamanın iki yıl sonrası olan 1544 yılıdır. Romandaki olayların sona erişe ise, şehzadeler arasındaki taht kavgasını Selim'in kazanması ve ardından Bayezid'in öldürülmesi ile sona erer. Bayezid'in ölüm tarihi ise 1561 yılıdır. Buna göre romanın vaka zamanı 1544 ve 1561 yılları arasındaki 17 yıldır. Söz konusu zaman aralığı içinde geçen olayların anlatımında kimi zaman geri dönüşlere başvurulmuştur. Nurbanu'yu Manisa'ya getiren bostancı hasekisi Resul'ün Şehzade Mustafa ile Manisa'ya geldiği günleri hatırlaması(s.17); geldiğinde şehzadenin avda olduğunu öğrenen Nurbanu'nun onu beklerken çocukluğunu, esirliğini, haremdeki eğitimi, buraya geliş sürecini hatırlaması(s.33-38); Şehzade Selim'in adamlarının ona yaranmak için düşünmeden yaptığı hareketler dolayısıyla Maraş'ta konaklarken çıkan rezaletin Selim'in "Maraş'taki güzeller gibi olmasın!" (s.240) sözü üzerine birkaç yıl öncesine geri dönülmesi(s.241) vaka zamanında yaşanan hareketliliklerdendir. Roman boyunca özetlemelerle zamanın akışının hızlandırıldığı ve Manisa'nın geçmişine gidildiği görülmektedir. Manisalı yaşlı bir kadının dedesinden dinlediği Saruhanlıların Manisa'yı fethetmesinin ilginç hikâyesinin anlatılması(s.65-70); Fatih Sultan Mehmet'in Manisa'da geçirdiği şehzadeliğinin ve ilk padişahlığının anlatılması(s.115-116) romanda dikkati çeken ve

vaka zamanı ile doğrudan alakası olmayan anlatmalardır. Vaka zamanı içinde olan Şehzade Selim'in Edirne'de taht koruyuculuğunda geçirdiği bir buçuk yılın Deruni tarafından özetlenerek anlatılır(s.177). Romanın son sayfaları ise, kahramanların romanın bittiği zamandan sonra yaptıklarını özetler. Bu son bölüm, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, Nurbanu, Murad, Sokollu Mehmed Paşa, Canfeda, Nergizeda ve Resul'ün hayatlarının kalan kısmının özetlendiği bölümdür.

Nurbanu'da kozmik zamanın, Osmanlı dönemini işleyen diğer romanlardan farklı olarak bir padişahın değil Anadolu'daki bir şehzadenin anlatılmasından kaynaklı bir şekilde, Anadolu gelenekleriyle ilgili olarak kullanıldığını görürüz. Eski Türk geleneklerinden yaz aylarında yaylaya çıkma geleneği ile karşılaştığımız romanda baharda havanın ısınmaya başladığı günlerde ve yazın, bazen şehzadenin kendisi de olmak üzere haremının Bozdağ'a çıktığı görülür(s.122). Hatta şehzadelikliğini Manisa'da geçirmiş bir başka padişah Fatih Sultan Mehmet de şehzadelikli sırasında bu geleneğe uyar(s.115,120) Sonbaharda ise şehre geri dönülür(s.126). Bahar ayları, attarlar için ayrı bir önem taşır. Roman kahramanlarından attar Çalabvermiş'in dedesi ve babası Manisa Dağı'na çıkarak şifalı bitkileri toplarlar(s.29). Kış ayları ise romanda daha ziyade imkânsızlık ayları olarak karşımıza çıkar. Bu, mevsimin doğal akışının yarattığı bir durum olmakla birlikte dönemin şartlarında kış mevsiminin daha ağır yaşandığını düşündürür. Manisa dağlarında kışın kar yağdığında yolların kapanması(s.88); İran üzerine sefere çıkan ordunun kışın konaklayarak baharda harekete geçmesi (s.214,220,224,315); yeniden Konya'ya atanan Şehzade Selim'in kış şartlarında yola çıktığı için yanında götürdüğü hayvanlardan bazılarının ölmesi(s.304) romanda kış mevsiminin görüntüsüne dair örneklerdir. Ayrıca kışın soğuşundan çinileri korumak için üzerlerine ipekli kumaşlar örtülmesi (s.283) ve Hürrem Sultan'ın kendisine asıl memleketini hatırlatan kışları sevmesi sebebiyle son günlerini geçirdiği Edirne kışı da romanda yer almaktadır(s.264).

Kozmik zaman romanda, haremde akşamların eğlence zamanı olması(s.123); kardeşler arasındaki savaşın gündüz gerçekleşmesi(s.328); Saruhanlıların bir aksakallının tavsiyesi üzerine keçilere kandil takma suretiyle düşmanı gecenin karanlığından yararlanarak askerlerin çokluğuna inandırmaları ve bu şekilde kaleyi fethetmeleri(s.67-70); gecenin karanlığının Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde dahil bulunan Rüstem Paşanın ordugâhtan kaçması için fırsat oluşturması(s.210) gibi kullanımlarıyla da karşımıza çıkar.

Vaka zamanını oluşturan 17 yıl içerisinde romanda dile getirilen tarihi olaylar şunlardır: Kanuni'nin İran seferi (1548-1549); Nahcivan seferi (1553); Şehzade Mustafa'nın katli(1553); Bayezid-Selim arasındaki taht savaşı(1559); Bayezid'in yenilip İran Şahına sığınması(1559); Bayezid'in öldürülmesi(1561).

Romanda bir harem kadını ve bir şehzadenin aşkının anlatılması dolayısıyla sosyal zamana yansıyan unsurlar daha ziyade Osmanlıda harem gelenekleri, haremdeki hayattan izler, devlet yapısını oluşturan unsurlar, devlet gelenekleri, şehzadenin yaşam tarzına dair usuller, kıyafetler ve eşyalar, yeme-içmeye dair bilgiler, zamanın kurumları hakkındaki ifadeler şeklindedir.

Osmanlı'da saray kadınlarının şehir içinde ve dışında arabayla seyahat etmeleri bir gelenektir(s.9,12). İstanbul'dan getirilen Nurbanu da gösterişli bir araba ile Manisa'ya kadar gelmiştir(s.9). Bu arabalarda, yolculukta rahatlık sağlamak için altına ot ve saman dolu çuvalların yerleştirildiği nadir bulunan kumaşlarla kaplı minderler kullanılır(s.14-15,312).

Romanda cariyelerin aldıkları eğitim de ayrıntılı biçimde anlatılmıştır(s.35-36). Cariyelerin çırak çıkarılmaları (s.71), geceleri her on cariyeye arasında bir kadının yatması(s.81), Nurbanu'nun kendi yaptırdığı hamama gidememesi dolayısıyla harem kadınlarının hamama gitmemeleri(s.84), Nurbanu'nun çocuğunun doğumu sonrasında altı gün süren ve loğusa odasına konan beşiğin içine lala, hoca ve diğer görevlilerin hediye koyması ve harem eğlenceleri ile gerçekleştirilen loğusa tebriki(s.72), saraylıların mesire yerlerine çıkacağı zaman haremağasının "Halvet" diye bağırması ve halkın orayı boşaltması(s.120-121), padişahın kızları, kız kardeşleri, kız torunlarının evlenme sistemi ve bunların genellikle yaşını başını almış paşalarla evlenmeleri(s.332) romanda değinilen hareme dair diğer geleneklerdir.

Romanda dönemin devlet sistemine dair işaretler de yer alır. Şehzadelerin gönderildikleri sancakta devlet yönetimini öğrenmesinin hedeflendiği Osmanlı devlet sistemine göre şehzade sancağında da divan toplantıları yapılır(s.101). Yine devletin minyatür biriminde devlet yönetimini öğrenen şehzade, sefere çıkan padişahın ordusuna kendi ordusu ile katılacağı zaman ordunun İstanbul'da yaptığı hazırlığın bir benzerinin şehzade sancaklarında da yapıldığı görülür. Şehzadenin ordusu kendi içinde tüm ordu birimleri bulunan minyatür bir ordu durumundadır(s.155). Ordu hazırlığının tamamlandığını göstermek üzere esnaf alayı geçit töreni yapar ve bu tören şehzade tarafından izlenir(s.157). O dönemde şehzadeler sancağa çıkarken yanında "hocaları, lalası, kethüdası ve defterdar, nişancı, reisülküttab, ruznameci, çavuşbaşı,

divan kâtibi, zanaatkâr, tabib, mirahur, çaşnigir", "özel haremi, harem ağaları, hadımlar, saray kethüdaları, iç oğlanları, mutbak emini, hazine kethüdası, kilercibaşı" (s.57) gibi devlet görevlileri eşlik etmektedir. Bu devlet görevlilerinin kıyafetleri hakkında da romanda bilgiler vardır. Sarı külahlı bostancılar(s.10), "kırmızı tepelikli kavuk, bol yenli kontoş kürk, kırmızı dökme şalvar üstüne entari giymiş kapıağası(s.14), "kız saçına benzeyen örükleri keçe külahlarının yanlarından göğüslerine sarkan" zülüflü oğlanlar(s.15), "akdizge, sarıdizge, uskumru denilen Londra kumaşı, bez, beyaz şemle, kırmızı bez, kırmızı makdem giy(en)" dokuzuncu derece bostancı(s.17), "elbiseleri kısa fistana benzeyen" peykler(s.192-193) ve "omuzlarında kaplan kürkleri", "miğferlerine kurt kuyrukları" asılı olan Rumeli askerleri(s.223) kıyafetleri hakkında bilgi verilen devlet görevlileridir. Harem yazıcısı Mustafa'nın giydiği okumuşlara özel "uzun kollu, dirseğe dek yırtmaçlı, yere değen" kıyafet ile Mustafa'nın diğer kıyafetleri hakkında detaylı bir anlatım göze çarpmaktadır(s.173). Ayrıca, sahtiyan tüccarı Rev Dayan aracılığıyla kethüdanın cizye toplama ve örgütlenme karşılığında ödenen Rav-ı Yahudiyan ödemeleri gibi bilgiler verilir(s.165). Harem kadınlarından ise Hürrem Sultan(s.40), Nurbanu Sultan(s.19), cariyelerden Nergizeda'nın (s.140) kıyafetleri tasvir edilir. Harem kadınlarının kıyafetleri de özel anlamlar taşımaktadır. Nurbanu, şehzadeden çocuk sahibi olduğunda samur kürk giyme hakkı elde eder(s.72).

Dönemin şehzade için koyduğu kurallara da romanda yer verilir. Padişah payitahttan ayrıldığında taht koruyuculuğu göreviyle bile olsa şehzadeler İstanbul'a giremezler(s.160). Şehzadeler başlarına padişahların giydiği 'yeşil mücevveze' giyemezler, romanda şehzadelere has 'kırmızı mücevveze'yi değil de yeşil olanını giyen Bayezid'in bu davranışı tahtta gözü olması şeklinde yorumlanır(s.233,283). Yine şehzadeler öldürüldüğünde erkek çocuklarının öldürülmesi de Osmanlı devletinde uygulanan bir kuraldır(s.228).

Bir devşirme olan Resul adlı kahramandan yola çıkılarak Osmanlı'da devşirme usulü de romanda anlatılmaktadır(s.88-89). Resul ve Nergizeda, Resul'ün yeniçeri olması ve yeniçeriliğin evlenmeye izin vermeyişi dolayısıyla evlenemezler(s.136). Nergizeda'nın Resul için bıraktığı, içinde pul olan "yağlık" da "derdime derman bul" anlamını taşımaktadır(s.136).

Ata binme de o dönemde izne bağlanmıştı ki, bu izin sadece saray çalışanlarına verilir(s.171). Ne kadar zengin olursa olsun halktan kimseler ata binemezler. Sıradan insanlar at besleyemez ve binemez(s.138).

Manisa, romanda olayların büyük çoğunluğunun yaşandığı şehirdir ve romanda sosyal, kültürel, tarihi ve ekonomik yapısıyla da yerini alır. Manisa'da Türk, Ermeni, Rum ve Yahudilerden oluşan etnik çeşitlilik(s.12); dönemin tarım ve ticareti(s.23-26); Manisa medreselerinde verilen eğitim(s.191); Manisa halkının Şamanizm'e dayanan bitki bilgisine ve şehirde Türkçe isimlerin tercih edilmesine romanda yer verilmiştir(s.28). Saruhan Bey ile şehre gelmiş bir ailenin oğlu olan Çalabvermiş'in dedesi şamanlardan kalma "alnı kuzu tüylü sivri börk giyer"(s.28).

Romanda o döneme has yaşam tarzını yansıtan yiyecek-içecek ve eşyalar da dikkati çeker. Mevlevilerin "sade gümüş bardaklarla gelincik şerbeti, çeşitli meyve şurupları"(s.50); Mevlevi geleneklerine uygun olarak "gülbank" okunduktan sonra "lokma dedikleri etli, sebzeli pilav, hoşaf ve meyveyi"(s.56) getirmeleri Mevleviliğe ait unsurlar olarak romanda karşımıza çıkar. Divan toplantısında ikram edilen şerbetler ise Mevlevi dergâhındaki sadelikten uzaktır. Buzlu ve güzel kokulu şerbetler "görmeli güğümler içinde" getirilir ve "değerli taşlarla işlenmiş gümüş kupalarla" ikram edilir(s.102).

Nurbanu'nun şehzade sarayına ilk gelişinde araba sesinden havalanan kuşlar "kuş evleri"ne çekilir(s.10). Yerleştirildiği odanın duvarları İznik çinileri ile kaplıdır. Duvarlarda ince tahta işlemlerle çevrili dolaplar vardır(s.19). Mevlevihane'nin dekorasyonunda yerel izler göze çarpar. Bahçedeki kameriyede Eşme ve Uşak kilimlerinden hazırlanan sedir ve büyük minderler vardır(s.48).

Yazıcı Mustafa'nın kullandığı yazı takımları ve diğer eşyalar da döneme has özellikler taşır. Mürekkep kumkuması, kâğıt kesme makası, yazı kalemi olarak kullanılan Trabzon ve Acem kamları, kalemtraşlar, kalemtraşları için bilek taşları, kamların açılmasında kullanılan maktalar, yazıları kurutmak için kullanılan rıh kutusu, demir pergel, mürekkepte ıslatılmış sünger, çuha parçalarının saklandığı gümüş kap, altın varaklar ve çeşitli boylardaki kâğıtlar o dönemde kullanılan yazı malzemeleridir(s.172-173).

Kurumlara ilgilendikleri alanlarla ilgili levhalar asılması da dikkati çeken sosyal zaman unsurları arasındadır. Bostancı koğuşlarının bir odasında "İnna fetehna leke fethen mübina" ayeti yazılı bir levha bulunmaktadır(s.16); ayrıca Nergizeda'nın yattığı Hafsa Sultan Darüşşifası'nın bir odasında ise "El ilmü ilmani ilm'ül ebdan ve ilm'ül edyan" yazılı levha bulunmaktadır(s.310).

Nurbanu, 16. yüzyıl ortalarını işleyen bir romandır. Baskı zamanı 2000 yılı olan roman yazma zamanından 450 yıl öncesini konu almaktadır.

Benim Adım Kırmızı'da(O.Pamuk,1998) vaka zamanı, 1591 yılının kış aylarında geçen 11 gün içinde tamamlanmaktadır. Romanın bitiminden dört yıl sonra, adı zikredilmeyen padişahın ölmesi, yerine Sultan Mehmet'in geçmesi(s.467), onun ölümünden sonra ise Sultan Ahmet'in tahta geçmesinden (s.468) anlaşıldığı kadarıyla romanda geçen olaylar III. Murat zamanında yaşanmıştır. 1574-1595 yılları arasında tahtta kalan III. Murat'ın ölümünden dört yıl öncesi ise 1591 yılıdır. Yine roman kahramanlarından Şeküre'nin kocası Safevilere karşı savaşa gitmiş ve dört yıldır dönmemiştir(s.55). Şeküre'nin eşinin savaşa gittiği yıllarda, Çıldır savaşı ile başlayan ve Ferhat Paşa Antlaşması ile sona eren, 1578-1590 Osmanlı-İran(Safevi) savaşları yapılmaktadır. Romanın kahramanı Kara'nın, eniştesinin çağrısı üzerine İstanbul'a gelmesiyle başlayan olaylar gün gün şu şekilde gelişir: Vakaya çok önemli bir katkısı olmayan ilk gün, Zarif Efendi'nin öldürülmesinden 3 gün sonra Kara'nın İstanbul'a gelip Enişte ve Şeküre'nin eskiden oturdukları eve gitmesi; 2. gün Enişte'nin eski mahalleye gelen Kara'yı çağırıp evinde kitabı anlatması, bitirmek için yardım istemesi; 3. gün Kara'nın kitapla ve Zarif Efendinin ölümüyle ilgisi olabilecek diğer nakkaşlarla ve Başnakkaş Üstat Osman'la konuşması, Zarif Efendi'nin cenazesi; 4. gün Enişte ile Kara'nın bütün gün kitapla ilgili çalışmaları; 5. gün Enişte ve Kara'nın devam ettikleri çalışmaların ardından Enişte'nin öldürülmesi, 6. gün Şeküre ile Kara'nın nikâhlanması; 7. gün Eniştenin saklanan ölümünün mahalleye ilan edilmesi ve Kara'nın saraya cinayeti bildirmesi; 8. gün ve 9. günlerde katili üslubundan bulmak için Kara ve Başnakkaş Üstat Osman'ın Hazine-i Enderun'da çalışmaları; 10. gün diğer nakkaşlarla Kara'nın katili bulmaya çalışması, katili bulması ama kaçırmaması; 11. gün sabahı katilin öldürülmesi, Kara'nın ailesinin yanına dönmesi.

Benim Adım Kırmızı'nın kısa vaka zamanı, aslında diğer postmodern romanlarda görüldüğü gibi buz dağının görünen kısmıdır. Romanda, nakkaşlıkta aslında o dönemde zaten var olan doğu-batı tartışmasının Enişte'ye padişah tarafından hazırlatılan kitapla somutlaştığı ve açık bir çatışmaya dönüştüğü günler anlatılmaktadır. Venedikli ressamlara özenen ve perspektif usulü ile çalışmak isteyen Enişte'nin karşısında geleneksel usullerle çalışan nakkaşhanenin başnakkaşı Üstat Osman vardır. Bu iki ucun arasında ise kararsız kalmış, nakkaşhanenin sivrilmiş üç nakkaşı Leylek, Kelebek ve Zeytin bulunmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmaların dedikodularından cesaret alan ve resme karşı çıkan Erzurumlu Nusret Hoca cemaati romanın olay örgüsünde çekinilen bir güç olarak karşımıza çıkar. Romanda anlatıcı,

11 gün içinde gerçekleşen olayların alt yapısını gerektikçe geriye dönüşler yaparak okuyucuya aktarır.

Katilin Zarif Efendi'yi öldürdüğü yangın yerine gitmesiyle cinayet gününe dönmesi(s.27-30); Enişte'nin Kara'nın İstanbul'a dönüşü ile 30 yıl öncesinde onun küçük bir çocuk olduğu zamanları(s.31), kızı Şeküre'ye âşık olduğu için kendisinin onu İstanbul'u terk etmek zorunda bıraktığını hatırlaması(s.33); Şeküre'nin Kara'nın kendisine âşık olduğu günlere dönmesi(s.51-52); yine Şeküre'nin kayınbiraderi Hasan'ın abisinin yokluğundan istifade edip kendisini rahatsız ettiği zamanları hatırlaması(s.56-58); Enişte'nin padişahın iki yıl önce kendisini gönderdiği Venedik'te gördüğü portreleri hatırlaması(s.125-127); Kara'nın Şeküre'nin evinde geçirdiği günü geri dönüş tekniği ile okuyucuya aktarması(s.136); bohçacı Ester'in iki yıl önce öldürülen bohçacı kadını hatırlaması(s.392); Zeytin, Leylek ve Kelebek'in nakkaşhaneye çırak verildiği yılları, birlikte geçirdikleri günleri hatırlamaları(s.435-436); katil Zeytin'in 25 yıl önce gittiği akrabasının evinde geçirdiği geceyi hatırlaması(s.458) gibi geri dönüşlere sıkça rastlanmaktadır. Romanda 30 yıl, 25 yıl ve 12 yıl öncesine dönüldüğü gibi birkaç gün öncesine, hatta saatler öncesine dönüşlere de rastlanır. Ester, üstkurmaca tekniği ile konuşturulduğu bir sahnede birkaç saat öncesine postmodern bir geri dönüş yapmaktadır: "Kara'ya verdiğim mektupta neler yazdığını hepinizin merak ettiğini biliyorum. Bu bende de bir merak olduğu için hepsini öğrendim. İstiyorsanız hikâyenizin sayfalarını geri geri çeviriyormuş gibi yapın da bakın ben ona o mektubu vermeden daha önce neler oldu, bir anlatayım."(s.46) Vaka zamanının tamamlanmasından sonra gelişen olaylar ve 26 yıl ise özetleme tekniği ile birkaç sayfada anlatılmıştır.

Kış mevsiminde geçen olayları anlatan **Benim Adım Kırmızı**'da, kozmik zaman bazen özel bir anlam taşıyan kullanımlarla karşımıza çıkar. Diğer romanlarda olduğu gibi gizli işlerin ve cinayetlerin geceleri işlenmesi kozmik zamanı anlamlandırır. Zarif Efendi'nin öldürülmesi bir gece gerçekleşirken(s.27), Enişte'nin öldürülmesi bir akşamüstüdür(s.179). Katil Zeytin, cinayet işledikten sonra geceleri evinde duramaz; her gece dışarı çıkar ve kendini boşaltılmış, harabe durumundaki Kalenderi Tekkesinde bulur(s.142). Katilin ortaya çıkarılması da bir geceye rastlamaktadır(s.419, 426). Ayrıca Enişte'nin gizliliğine çok önem verdiği kitabın resimleri her gece birbirinden ayrı bir şekilde gelen nakkaşlarca çizilmekte; aynı resmin parçalarını çizen nakkaşlar diğerlerinin çizdiği kısımları görmemektedir(s.140). Her kötülüğü dini kurallara riayet edilmemesiyle açıklayan

Erzurumlu Nusret Hoca'nın adamlarının, nakkaş ve hattatların kahvehanesini basmaları ve meddahı öldürmeleri de bir gece vaktinde gerçekleşir(s.450).

Romanda günün vakitlerinin ifadesi, dönemin anlayışına uygun olarak dini adlandırmalarla kullanılır: Kara'nın nakkaşlar Leylek, Zeytin ve Kelebek'i kitap ve Zarif Efendi'nin ortadan kaybolmasıyla ilgili olarak sorgulamaya gitmesi "öğle namazından önce" (s.76) Kelebek; "öğle namazı vakti" (s.84) Leylek; "öğle namazından sonra" (s.91) Zeytin sırasıyladır. Yine at resmiyle katilin üslubunu yakalamak isteyen Üstat Osman'ın açtırdığı sözde yarışma için at yapan nakkaşlara saraydan adamların geldiği vakitler şöyledir: "akşam namazından önce" (s.314) Zeytin; "akşam namazı vakti" (s.316) Kelebek; "akşam namazından sonra" (s.318) ise Leylek yaptıkları at resimlerini görevliye teslim ederler. Bunun gibi Kara ve Üstat Osman içerdeyken Hazine Odasının kapıları "akşam namazı" ve sabah vakitlerinde açılır(s.351,371,386).

16. yüzyıl İstanbul'unda geçen **Benim Adım Kırmızı**'da, sosyal zamanı ifade eden unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Zaten romanın merkezindeki çatışma, sosyal bir probleme, doğunun nakkaşlık geleneğinden kopmanın yarattığı sıkıntılara dayanmakta; Türklerin bir medeniyetten diğerine geçişinin bir meslek grubu üzerindeki etkilerine işaret etmektedir.

Romanda nakkaşlık mesleğinin gerekleri yer alır. Padişaha nakkaşhanedeki çalışmaları takip etmek istediğinde yapılan 'vaziyet vermek' (s.69); dönemin başkentinde yapılan kutlamaları resmeden çalışmalar yapmak(s.70) nakkaşların görevleridir. Ancak nakkaşların tek görevi padişahın emirlerini yerine getirmek değildir. Meraklı yabancılar için hazırlanan kıyafetnameleri de nakkaşlar hazırlar; ancak bunların sanat değeri yoktur(s.141).

Benim Adım Kırmızı'da dönemin Osmanlı toplumunun tarihi, siyasi ve ekonomik sorunları, toplumsal gruplar ve bazılarının diğer gruplar üzerindeki baskıcı tutumu, hukuk sistemindeki bozukluklar, toplumda kadınların yeri, kıyafetler, düğün ve cenaze gibi özel günler, yeme-içme alışkanlıklarına da yer verilir. Yalnız bunların önemli bir kısmı tarihî realiteler değil yazarın görüşleridir.

Paraya ayrılan bölümde, İstanbul'da tedavülde bulunan kalp paraların ekonomide yarattığı güvensiz ortamı görürüz(s.121). Kıyafetler de döneme ve statüye has özellikler taşımaktadır. O dönemde çarşılarda "yoksul mahallelerin soluk ve bol kaftanlar giyen kadınları", giymek zorunda olduğu pembe elbiseleri ile Yahudiler göze çarpar(s.74-75). Enişte, karlı ve soğuk bir günde, Zarif Efendi'nin cenazesine giderken

içine "fazladan bir yün gömlek", "kalın keçeden kuşak", "tavşan kürklü şalvar" giyer(s.108). Evlenirken Şeküre, "kıpkırmızı gelin giysileri ve başından ta aşağıya inen pembemsi bir gelin teli"nden oluşan bir kıyafet giyer ve düğün alayının yedekte getirdiği ikinci beyaz ata biner ve gelin alayı yola koyulur(s.232-233).

Ester, Enişte'nin cenazesinde hazırlanan yemeklerden yola çıkarak o dönemde özel günler için hazırlanan yemekleri anlatır:

"Bayram törenlerinde baklava, nane macunu, badem ezmeli ekmek ve pestillere; sünnet törenlerinde etli pilavla fincan böreklerine; Padişahın At Meydanında yaptığı törenlerde vişne suyu içmeye; düğünlerde her şeyi yemeye; cenazelerden sonra da konu komşunun yolladığı susamlı, ballı, miskli helvalardan atıştırmaya bayılırım." (s.277)

Romanda saray yaşantısına dair gelenekler de yer alır: Üstat Osman'ın Hazine-i Enderun'a girmek talebinin, Kara tarafından "Harem'e girmek kadar pervasız bir istek" olarak kabul edilmesi(s.341); Hazine-i Enderun'un kilidinin mühürleri yırtılarak özel bir şekilde açılması (s.342) bu yaşantıyı okuyucuya hissettirmeye dayalı anlatımlardır.

Romanın yazma zamanı, eserin sonunda belirtildiği üzere 1990-1992, 1994-1998 yılları arası; baskı zamanı ise 1998'dir.

Nü Peride(H.Akdoğan,1998), paralel ilerleyen ve birbirine Ermeni Ante'nin günlüğü ile bağlanan çift vaka örgüsüne sahip bir romandır. Romanın iki vaka zamanından biri -sosyal zaman unsurlarından anlaşıldığı kadarıyla- günümüze yakın bir zamanda geçerken; Halil, Peride ve Ermeni Ante'nin hikâyesi 16. yüzyılda geçmektedir.

Nü Peride adlı romanın birinci halkasında, çocukken geçirdiği kaza sonucu sakat kalan Necati'nin, sakat kalmasının nedeni olarak düşündüğü çocukluk arkadaşı Beril'i işkence ederek sakat bırakışı işlenmektedir. Ancak bunlar, ikinci halka olan, yüzyıllar önce aynı evde yaşamış ve insan suretini resmetmenin yasak olduğu bir dönemde nü resim çizmeyi kafasına koymuş ressam Halil'in hikâyesiyle paralel bir şekilde anlatılır. Sonrasında Beril'in erkek arkadaşı Nevtan olay örgüsüne dâhil olur ve olay örgüsü Ermeni Ante'nin günlüklerinde anlattıkları ile paralel ilerler. Nevtan, Beril'i sormak için Necati'nin evine gittiğinde, Halil ve Peride'nin hikâyesi Ante ile Mihriban'ın hikâyesi ile birleşir.

İç içe geçmiş bu vakalardan birincisi, ikincisini de kapsayan, Necati'nin başkahramanı olduğu vaka örgüsü; ikincisi ise Halil, Peride ve Ante'nin kahramanları

olduğu vaka örgüsüdür. Birincisinin vaka zamanı Necati'nin yaptıklarını ve başına gelenleri düşündüğü bir gündür. Bir günlük vaka zamanı geri dönüşlerle çoğaltılmış ve derinleştirilmiştir. Ancak geri dönüşlerinde kahramanın sakat kaldığı güne dönmesinin (s.11,19-20) dışında uzak geçmişe gitmediği dikkat çeker. Romanın son sayfalarına kadar ilk vaka örgüsünün tamamı geri dönüşlerden oluşur. Beril'in onu ziyarete gelişleri, bu ziyaretlerde yakınlaşmaları, daha sonra Beril'in bir sevgilisi olduğunu anlaması, dostlarının Beril'i sormasının onu rahatsız etmesi, Beril'e Halil ve Peride'nin hikâyesini hediye etmesi, kadını hapsetmesi ve ona işkenceler etmesi, onun öldüğünü sanması, yargılanması, Beril'in sakat kaldığını mahkeme günü öğrenmesi roman boyunca geriye dönülerek anlatılan olaylardır. Bu geriye dönüşlerin zamanına dair romanda net işaretlere rastlayamayız; ancak romandaki ifadelerle bakarak bunları aylarla ifade etmenin yanlış olmayacağı düşüncesindeyiz.

Necati'nin kendisi ve Beril ile paralellik kurduğu Halil ile Peride'nin hikâyesi ise, Necati tarafından gerçek olduğu düşünülerek yazılmış bir hikâyedir ve 16. yüzyılda Necati'nin evinde başlar. Bu hikâye bir süre sonra Beril'in erkek arkadaşı Nevta'nın eline geçen hikâyedeki Halil'in arkadaşı Ermeni Ante'nin günlüğü ile devam eder. Vaka zamanı, Halil'in gördüğü her şeyin resmini yapmasıyla başlar. Padişahın gözünde değerli bir kişi olan Halil'in babası Sadi Bey, kahve ve tütün Osmanlı ülkesine getirerek padişahın bunları satabilmek için izin koparır. Ancak İstanbul'da kahvehanelerden kaynaklanan büyük yangın ve ardından padişahın gizli tütün yetiştiriciliği dolayısıyla idam edilir. Yangında yakınlarını kaybedenlerin hışmından kaçmak isteyen annesi, oğlunu ikna edemeyerek tek başına İstanbul'dan ayrılır. Yalnız kalan ve nü resimler çizmek isteyen Halil, mahalledeki Peride'yi kaçıtır ve resmini yapar. Mahallelinin baskını sonucu tabloları, Peride ve kendisi yakılır. Yaralar ve yanıklar içindeyken dostu Ermeni Ante tarafından kurtarılır. Ermeni Ante'nin günlüğüyle, devam eden olaylardan önce Ante'nin vergi ödememek için Müslüman oluşu, deniz savaşlarında gösterdiği başarılar, ticari başarıları, Şemsi Paşa'nın kızı Mihriban'la nişanlanması, yakalandığı hastalıktan dolayı meyhanesinin mahzeninden dışarı çıkamayıp nişanlısına kavuşamaması, meyhanenin altından açtığı tünelle nişanlısına ulaşmaya çalışması anlatılır. Vaka örgüsünün bundan sonraki kısmını Necati, Mihriban Hanım'ın Ermeni hizmetçisinin günlüğünden tamamlayarak yalnız kalmaktan korkan Halil'in Ante ve Mihriban'ın çıkış yerlerini kapatarak onları ölüme terk edişini ve kendisinin de alkol komasından ölüşünü anlatır. Halil'in "genç yaşta"(s.15) ressamlığa başlaması ve ölmesi arasında geçen zamana dair net bilgiler

rastlayamadığımız romanda, bu kısmın 16. yüzyılda Sultan III. Murat zamanında geçtiğini düşündürecek ifadeler bulunmaktadır. Tütün, kahve ve kahvehanelerin yasaklanması, bu yasağın İstanbul'da çıkan büyük yangın vesilesiyle uygulamaya konması III. Murat döneminde gerçekleşmiştir¹⁰⁷. Romanda Ermeni Ante'nin katıldığı, Akdeniz'deki küçük deniz savaşları da III. Murat döneminde (1574-1595) gerçekleşmiştir.

Romanda kozmik zaman öğelerinden mevsimlere fazla yer verilmediği, daha ziyade günün gece ve gündüz vakitlerine değinildiği dikkati çeker. Ermeni Ante için ilkbaharın başlangıç anlamına gelmesi ve ona mutluluk vermesi (s.53) mevsimlerin dikkate değer tek kullanımıdır. Bunun dışında romanda gecelerin gündüzlere oranla daha fazla kullanıldığı söylenebilir. Necati'nin geceleri yalnızlığını gidermek için yıldızlara bakması(s.10), yine Necati'nin kendi gecelerinin karanlığı ile Beril'in gecelerinin ışıltısının karşılaştırılması (s.25); Ressam Halil'in gündüzleri uyuyup geceleri resim yapması(s.16), bazen de gündüzleri dışarıyı, geceleri ise mahzende hayallerini çizmesi(s.27), babası Sadi Bey'in gece idam edilmesi(s.24), yeniçerilerin gece kuyumcu dükkânını talan etmeleri(s.28), bir gece yaptığı çalışmalara sinirlenip dışarı çıkarak hamamı keşfetmesi(s.30), gece gizlendiği yerden gündüz hamamı izlemesi(s.32,33), Ermeni Ante'nin dayısının onu kaçırmak için gece gizlice evine gelmesi(s.57), tersanede geceleri Ante'yi öldürme girişimleri(s.59), bir kahraman olan Ante'nin dalkavuklarından ancak geceleri kurtulup yalnız kalabilmesi(s.71) gibi örneklerde de görüldüğü üzere geceler romanda sıkça yer alır. Gündüzler ise "sabah ezanından sonra" hayatın başlaması ile bir kaç yerde karşımıza çıkar(s.32,61, 72,78).

Nü Peride'de sosyal zamanın romanın birinci vaka örgüsünde gerçeğe yakın; ancak ikinci vaka örgüsünde yeterince gerçekçi verilemediği görülmektedir. Birinci vaka örgüsünde kullanılan teleskop(s.12), koltuk (s.13), mürekkepli kalemler ve pembe kâğıtlar(s.26), tekerlekli sandalye(s.29), evin tapusunun alınması(s.65), antikacılık mesleği(s.66), elyazmasının değerli kabul edilmesi(s.66), suçlunun mahkemece yargılanması(s.109-110), gazetelerde yaptıklarının yer alması(s.109), mahkemede bir medya ordusunun onu beklemesi(s.109) gibi unsurlar günümüze yakın zamanları işaret eden unsurlardan bazılarıdır. İkinci vaka örgüsünün padişahın başarısız bir seferden dönüşü(s.15); yangından dolayı tütünü yasaklaması(s.24), deniz

¹⁰⁰ "Kahvenin Vatanı-Yetiştirilmesi ve Anadolu'ya Gelişi", (Çevrimiçi) ekitap.kulturveturizm.gov.tr, 12.11.2014.

savaşları(s.61,79) gibi tarihi olayları romanın sosyal zamanının tarihe dair yönleridir. Bunun yanında toplumun yaşayışına ve kullanılan eşyalara dair unsurlar da romanda yer alır. Romandaki sosyal kabullerden biri insan tasviri çizilmesinin yasak olmasıdır(s.15,27) ve Ressam Halil'in en büyük sıkıntısı budur. Yine kahve ve tütünün bağımlılık yapması dolayısıyla yasak olması(s.16,23-24), meyhanecilerin gayrimüslim oluşu(s.27) ve Müslümanlardan farklı vergi ödemeleri(s.53), gayrimüslim ile Müslümanların farklı semtlerde oturması ve farklı yaşam tarzları(s.55), hamamda yıkanma zorunluluğu(s.32-33), kadınların çarşaf giymesi(s.33), padişahın dört kızdan sonra bir oğlu oluşu şerefine yeniçerilere bir gün izin verilmesi(s.89), barut yüklü ateş gemileri ile düşman donanmalarını batırma ve düşmanın farklı ve üstün silahları(s.62-63) gibi unsurlarla 16. yüzyıl sosyal hayatı romanda canlandırılmaya çalışılmıştır.

Nü Peride'nin yazma zamanı 1998 yılıdır.

Romandaki sosyal yaşantı ve dil öğelerinden yola çıkarak Osmanlı Devleti döneminde geçtiğini düşündüğümüz **Pinhan**'da(E.Şafak,1998), vaka zamanını tam olarak ortaya çıkarabilecek izleri bulmak mümkün değildir. Pinhan adlı dervişin İstanbul'a gitmek üzere tekkesinden ayrıldığı gün başlayan vaka zamanı, Pinhan'ın ikibashılığından kurtularak döndüğünde ölmesi ile sona erer. Ancak bu zamanın niceliğini tespit etmek mümkün değildir. Postmodern tarzdaki romanda "halka" motifi sıkça kullanılmış, hatta zamanın kurgulanmasında da bu motiften yararlanılmış; vaka zamanı halkalar halinde romana yerleştirilmiştir. Halkalar şeklindeki zamanın merkezinde Dürri Baba'nın zamanı bulunmaktadır ki, o aslında zamanın üstünde bir algılayışa sahiptir. İç içe halkaların biri Mevlevi dergâhının sırrı olan kitabın hikâyesinin zamanı, diğeri Nakş-ı Nigar Mahallesinin hikâyesinin zamanı ve en dış halka da Pinhan'ın hikâyesinin zamanıdır. Bu hikâyelerin her bir hikâye diğeriyle bir noktada kesişmektedir.

Roman Pinhan'ın hikâyesinin vaka zamanı ile başlamakta ve onun zamanı ile bitmektedir. Ne kadar sürdüğüne dair net bir emare bulunmayan bu vaka zamanında çeşitli şekillerde geriye dönüşler ve önceleri anlamsızmış gibi görünen ancak romanın ilerleyen sayfalarında anamlanan ileriye gidişler görülmektedir. Romanın ilk sayfalarında çift cinsiyetli Pinhan, kendi hikâyesini bulmak üzere İstanbul'a doğru yola çıkar. Burada Dürri Baba'nın kendisine hediye ettiği inciye çaldırır. İncinin satıldığı Cüce Cafer vesilesiyle çok seveceği Karanfil Yorgaki ile tanışır. Dürri Baba'ya dönmek için yola çıktığında yolu Nakş-ı Nigar mahallesine düşer. Orada kendisini

beklemekte olan mahallenin sözü dinlenir kadınları, onu mahallenin yardımına çağırır. Nida Hamamında geçtiği fantastik boyutta ikibaşlılığından kurtularak çok güzel bir kadına dönüşür. Romanın son sayfalarında, ilk sayfalardaki gibi aynı taş köprüünün üstünde görünen Pinhan, Dürri Baba Tekkesine doğru yola çıkar. Ama tekke, gizli kitap yüzünden, kadiya gönderilen bir emirle harabeye döndürülmüştür. Dürri Baba'nın ebru odasındaki ceviz sandıktan çıkan gizli kitabı okumaya fırsat kalmadan hamamda yaşadığı fantastik boyutta aldığı yılan zehrinin vakti tamam olur ve orada ölür. Ardından gelen ve ona incisini getiren Karanfil Yorgaki, onun cesediyle karşılaşır. Ona, Pinhan'ın yine başka bir zaman geçtiği fantastik boyutta gördüğü Canfeza(Pinhan) isimli o güzel kadının mezarını yapar ve mezar taşını oyarak inciye yerleştirir.

Diğer halka, eski adı Akrep Arif, yeni adı Nakş-ı Nigar olan mahallenin zamanıdır. Burada da vaka zamanını tam olarak belirlemek mümkün değildir. Ancak, "Ramazan-ı Şerif yaklaşıyordu"(s.83) ifadesinden ve olayların bayramın birinci günü sona ermesinden romanın bu halkasının yaklaşık bir ay olduğunu söyleyebiliriz. Yeni adı Nakş-ı Nigar, eski adı Akrep Arif olan mahalle, Akrep Arife ihanetleri dolayısıyla cezalandırılmaktadır. İçi öfke dolu Nevres adlı çocuğu kullanan Kepoz adlı cin, kendisini yıllarca tutsak eden ve mahallenin önde gelen yedi kocakarısından olan İsmihan Kadın'ı öldürür. Mahalledeki bu uğursuzluğu gidermek isteyen diğer altı kocakarı Pinhan'ı bulup Pinhan'la birlikte mahallenin de ikibaşlılığından kurtulmasını sağlar.

Bir diğer halka, Hezarpare Horoz Baba Tekkesinde bulunan ve sadece bu tekkenin şeyhlerinin bildiği bir sır olan gizli kitabın kendisinden bir hafta önce istenmesine canı sıkılan Şeyh Mehmed Mühür Efendi'yle başlar. Buradaki vaka zamanı ise üç gündür. Şeyh Mehmed Mühür Efendi bu süre içinde gizli kitabı, Denizli'deki Dürri Baba Tekkesine gönderir; kitabı isteyenine ise sahte bir kitap verir. Tekkede bir yangın çıkar. Yangın tekkeyi küle çevirmekle kalmaz, Defterdar Celal mahallesine de sıçrar.

Bu üç halkadan kitabın halkası yangınla Nakş-ı Nigar mahallesine bağlanmakta, kitabı isteyen kişinin Pinhan'a para vermesi ve kitabın Dürri Baba tekkesinde Pinhan'ın karşısına çıkmasıyla da Pinhan'ın halkasına bağlanmaktadır. Nakş-ı Nigar Mahallesi Pinhan'a ikibaşlılığı ile benzemekte ve ondan kurtulma konusunda bağlanmaktadır. Bu halkaların merkezindeki "nokta", bunları birbirine bağlayan "nokta" da Dürri Baba'dır.

Pinhan'ın halkası ise, tüm diğer halkaları kapsayan bir halkadır ve diğer halkaların vaka zamanı Pinhan'a ait zamanın bir bölümünü oluşturmaktadır.

Her üç halkada da zamanda geri dönüşler, bazen de ileri gidişler bulunmaktadır. Pinhan'ın hikâyesinde Dürri Baba'nın gözlerine bakmasıyla onu ilk gördüğü güne dönen Pinhan'ın tekkeye girişi, tekkedeki diğer dervişler ve hikâyeleri, Dürri Baba'nın kendisine verdiği ad, tekkede geçirdiği günler, hikâyesini aramak üzere aldığı karar okuyucuya aktarılır(s.10-62). Pinhan, fantastik boyuta geçerek kendisini tekkeye girmesine neden olan olayın minyatürüyle ve hiç görmediği bir mezarlıkta -kendisine ait olduğunu bilmediği- mezarıyla karşılaşır(s.53-56). İstanbul'da iken ise, gizli kitabı alan Mısırlı İbrahim Efendi'nin keşkölüne attığı para ile bir gün önce hasta kızı için kendinden yardım isteyen kadının çıldırmış gözlerini hatırlatır(s.139). Nakş-ı Nigar mahallesinin halkasında Nevres'in mahallenin bekçisiyle kaçan annesini hatırlaması(s.101); kitabın halkasında ise Şeyh Mehmet Mühür Efendi'nin, bir hafta önce Mısırlı İbrahim Efendi'nin gizli kitabı kendisinden istediğini (s.123) ve kitabın kendisine nasıl ulaştığını hatırlaması(126-131) zamanda geriye dönüşlere neden olmaktadır. Ayrıca romanda her bir halkanın başladığı nokta bittiği noktada tekrar etmekte, yeni anlamlar kazanmaktadır.

Pinhan'da kozmik zaman, her olay ve halka için gerektiğçe kullanılan ve kendi içinde anlam taşıyan bir görünüme sahiptir. Romanın ilk sayfalarında "karakış" kişileştirilir. Kış tekkedekilerin onu ağırlamasına karşın onlara tepeden bakan bir kişi olarak gösterilir(s.21). Kış, Dulhani Hasan'ın kendisiyle yaptığı kavgada mağlup olur. Ardından gelen "evvelbahar" ise "yeşil ve ıplık"tır ve o da tekkede ağırlanır(s.29). Ceviziçi Tahir için kozmik zamanın kendine göre bir anlamı vardır. O, "güneş tepeye yaklaştığında hikâyesini omuzlar, yollara koyulur", çünkü tüm öğleden sonra ve akşam saatleri dedikoduları toplar ve gece bunları karısına anlatırken ancak "sabahın ilk saatleri"nde uyuyabilir(s.70,71).

Beberuhi Rıza'nın zamanları ise bekçilik mesleği gereği gecedir(s.83). Şeyh Mehmet Mühür Efendi için ise gün "sabah namazından sonra" başlar(s.122). Nevres'i, içindeki öfkeyi ortaya çıkarmaya iten ses, ona geceleri gizlice kendini duyurmaktadır(s.179,191). Yine bir "bayram sabahı gizlice" (s.195) evden çıkan Nevres, İsmihan Kadın tarafından hapsedilen mahallenin cini Kepoz'u serbest bırakır.

Romanda sosyal zamana ait unsurlar vaka zamanının Osmanlı döneminde geçtiğine dair tek işaret olarak karşımıza çıkar. Romanda Osmanlı Devleti'nin her anlamda yerleşmiş ve artık kök salmış adetlere sahip olduğu bir dönemini konu alan

Pinhan'da, bazı tarikatlardaki davranış biçimlerine; İstanbul halkının gündelik hayatına dair özellikler, romandaki asıl atmosferi oluşturmaktadır.

Bir derviş olan Pinhan'ın küçük yaşta tekkeye girişiyle tanıştığı tekke hayatındaki usullerden birisi de kahvesini alan Dertli Hagopik'le Pinhan arasındaki konuşmadan anlaşılmaktadır:

"Pinhan o vakit gülümseyerek 'Aşkolsun!' dedi. 'Aşkın cemal olsun' dedi Dertli Hagopik delikanlının gözlerinin içine dosdoğru bakarak. 'Cemalin nur olsun' dedi Pinhan, başını hafifçe eğip, hürmetini göstererek. 'Nurun ala nur olsun' dedi Dertli Hagopik iki yudum arası." (s.37).

Dervişin kıyafeti de sosyal zamana ait bir özelliktir.

"Elifi şalvarı, deve yününden gömleği, tennuresi birer birer uzaklaştılar." (s. 51)

Yine Pinhan, Hırpani Baba tekkesinde görüp oradaki dostlarından öğrendiği keşkülle para toplama geleneğini sürdürür(s.138-139).

Osmanlı Devletinde gündelik hayata dair ifadeler de dikkat çeken unsurlardandır. Eskiden ahşap evlerden oluştuğu bilinen İstanbul'da yangınların önemi büyüktür ve bir yangının bütün mahalleyi sarması, hatta diğer mahallelere bulaşması an meselesidir(s.77).

Pinhan'ın ilk baskı zamanı 1998'dir.

Osmanlı İmparatorluğunun çalkantılı bir döneminde padişah olan IV. Murat'ın saltanat yıllarını anlatan **Güç ve Güzellik**'in(A.Özyalçın,1997) vaka zamanı, IV. Murat'ın tahta çıktığı yıllardaki durumu göstermek üzere, ağabeyi Genç Osman'ın tahta çıkışı ile başlamakta ve Genç Osman'ın dört yıllık saltanatı boyunca askeri yola getirmeye çalışması, ancak çabalarının fayda vermeyişi ile sürmektedir. Genç Osman'ın tahta çıkış tarihi olan 26 Şubat 1618'den başlayan vaka zamanı, IV. Murat'ın 6 Şubat 1640 yılında ölümü ile sona ermektedir. Romanda bu süre içinde Genç Osman'ın askerle mücadelesi, öldürülmesi, akli dengesi yerinde olmayan amcası I. Mustafa'nın tahta çıkarılması, yaklaşık 1,5 yıllık zorlama padişahlığından sonra IV. Murat'ın 11 yaşında tahta çıkışı, padişahın yaşının küçüklüğü dolayısıyla bir müddet devletin annesi Kösem Sultan tarafından yönetilişi, IV. Murat'ın yönetimi ele alıp her alanda gücünü hissettirmeye çalışması, tütün ve içki yasağı, Lehistan'la daha önce

yapılan anlaşmayı devletin lehine döndürmesi, başarıyla sonuçlandığı Revan ve Bağdat seferleri anlatılmaktadır.

Kısa süren Genç Osman dönemi ile IV. Murat dönemlerini konu alan **Güç ve Güzellik**'in vaka zamanı 22 yıldır. IV. Murat'ın, bir eğlence akşamında nedimlerinden Musa Melek Çelebi'yi ilk gördüğü günü hatırlaması (s.93-94) dışında romanda geri dönüşlere rastlamak mümkün değildir. Aynı şekilde Abaza Mehmet Paşa ile ilgili olarak verdiği idam kararından pişman olan padişahın paşanın kaçmasına izin vermesi ve padişahın ölümünden sonra ortaya çıkınca I. İbrahim tarafından öldürülmesi(s.97-98) ise, romanda zamanın ileriye atlayan biçimde kullanılışı olarak karşımıza çıkar.

Kozmik zaman, romanda hazırlıklı olayların sabah ve sabah namazından sonra başlaması; gecelerin eğlence ve teftiş zamanı olması şeklinde karşımıza çıkar. Genç Osman'ı devirmek üzere ayaklanan yeniçerilerin sabah namazından sonra harekete geçmesi(s.12); gece boyunca süren savaş hazırlıklarının sabah tan yeri ağarırken tamamlanıp savaşın başlaması(s.221); esnaf ordu alayının Alay Köşkü önünden geçişinin sabah namazından sonra başlaması (s.298) gibi hazırlığa dayalı işler sabah erkenden başlar.

Güç ve Güzellik'te, içki ve tütün yasağının denetlemek üzere IV. Murat geceleri tebdil-i kıyafet dolaşır. Bir gece Hocapaşa mahallesinde gördüğü genci (s.156), bir başka gece de deniz kenarında gördüğü bir sarhoşu (168) bu yasağa uymadığı için padişahın öldürmesi; bir gece teftişte iken Nef'i'nin evinin önünden geçerek evinde düzenlediği eğlenceyi basması(s.193); bir başka gece de Hezarfen Ahmet Çelebi'nin evinin önünden geçerken ışığını görüp çalışmalarından dolayı rahatsız etmemesi(s.197) IV. Murat'ın geceleri teftişte olduğu zamanlardan bazılarıdır.

Romanda Genç Osman'ın gizlice öldürülmesi(s.31); Anadolu'daki Deli İlahi adlı zorbanın öldürülmesi(s.140); Şam Valisi Deli Yusuf Paşa'nın öldürülmesi(s.142); Şeyh Mahmut'un ve Sitti Zühre'nin öldürülmesi(s.339) gece gerçekleşen cinayetlerdir.

Güç ve Güzellik, üç padişahın döneminde gerçekleşen önemli tarihi olaylar yanında, 17. yüzyıl İstanbul'unun saray gelenekleri ve savaş geleneklerine, zafer ve doğum şenliklerine, cenaze törenlerine, dönemin inançlarına, kıyafet ve yeme-içme geleneklerine, yaşam alanlarına, kullanılan eşyalara yer verir.

Vaka zamanını okuyucunun gözünde inandırıcı hale getirmek için ihtiyaç duyulan sosyal zaman unsurlarından biri saraya ait geleneklerdir: Padişahın tahta çıkışında zabıtlere kaftanlar, askerlere bahşişler, Ağa Kapısına bin kelle şeker göndermesi, Orta Camiine ipek halılar döşetilmesi(s.50); Eyüp Sultan Türbesinde kılıç

kuşanma töreni(s.65); tahtın eşiğindeki saçakların öpüldüğü ayak öpme geleneği(s.134); yarı bellerine kadar eğilen yabancı elçilere padişahın huzurunda yer öptürülmesi(s.348); mehter eşliğinde tahtın saçaklarını öperek geçmek suretiyle bayramlaşma(s.352) gibi gelenekler dönemin devlet erkânının uyması gereken kurallardandır. Padişahın cenaze töreninde atlarının ters eğilerek önde yürütülmesi de o günlerde yaşatılan eski bir Türk geleneği olarak görülmektedir(s.358).

Fetih anlayışının esas olduğu ve savaşçılığın özel bir önem taşıdığı Osmanlı savaş gelenekleri de romanda karşımıza çıkar: Yeniçerilerle birlikte sefere katılan ordu esnafı ve bunların padişah savaşa gitmeden onun önünden 2-3 gün süren geçit töreni ile geçmeleri (s.210-211; 297-301); sefere giderken konaklanan yerde padişahın otağının önüne konulan tahtında oturup herkesin rütbesine göre sırayla tahtın önünden geçerek padişahla selamlaşması(s.218); Revan kale emiri Emirgüneoğlu ve komutanlarının teslim olurken kılıçlarını boyunlarına asmaları (s.230); Revan'ın alınışının şehrin yedi gün boyunca aydınlatılarak kutlanması(s.232); yine Revan'ın alınışının İstanbul'da gündüzleri zafer alayı ve geceleri fener alayı ile yedi gün yedi gece kutlanması(s.242); Silahat Mustafa Ağa'nın yeni icat edilen tüfekli adamları(s.254); Bağdat seferinde tuğların sınıra kadar önde gidişi sınırda ise arkaya geçişi geleneğinin tartışılması romanda yer alan savaşa dair geleneklerdir. Savaşta padişahın tutumu ve askeri motive etmek için kullanılan yöntemlere de romanda yer verilir:

"Oturduğu tahtın iki yanına altın ve gümüş keseleri açtırmıştı. Askerler, getirdikleri her düşman başı için otuz-kırk kuruş alıyordu. Altlarındaki atları ölenlere ise ellişer altın veriliyordu. Yaralıları yirmi beş kuruş alırken yaralananları padişah huzuruna getirenlere onar kuruş dağıtılıyordu. Düşman toplarının attığı gülleleri toplayıp getirenler de birer altını hak ediyordu."(s.227)

Akşamlarını bilim, sanat ve eğlenceye ayıran IV. Murat'ın eğlence ortamları zaman zaman romanda tasvir edilmiştir:

"Padişah ve nedimi köşkte yorgunluk çıkarırken içoğlanları sofrayı havuz başına kurdular. Sofra büyük gümüş bir siniydi. Üstünü kırk çeşit yiyecek ve meyvalarla donattılar. Çevresine halılar döşeyip padişahla nediminin oturması, isterlerse sere serpe uzanmaları için yumuşak şiltelerle dirseklerini dayayacakları atlastan renk renk yastıklar yerleştirdiler. Havuzun karşısına çalgıcılarla hanendelerin diz üstü oturarak çalıp söyleyecekleri büyük ve yumuşak bir halı serdiler." (s.86)

Sabahtan çıkılan sürek avından sonra akşam yapılan şenlikte av hayvanlarının pişirilip yenmesi; Revan'da padişahın "keklik pilavı, çilav, nar pilavı, amber pilavı ve kebablarla türü meyvalar" (s.235) ağırlanması; padişahın Emirgüneoğlu'na Galata'da bulunduğunu söylediği "her türlü balık, et yemeklerinin, balık çorbalarının, mürekkep balığı yahnilerinin, böbrekli bulgur pilavının, yumurtalı çiroz tavalarının, midyeli böreklerin, mantar böreklerinin, tandır kebablarının" (s.259) romanda yer alan dönemin yemekleri ve eğlence anlayışı hakkındaki işaretlerdir.

Mekânlarda kullanılan eşyalar ve kıyafetler de dönemin canlandırılmasına yardımcıdır: "kadife yastıklar, yumuşak şiltelerle döşeli sedir"(s.66); Bağdat Köşkündeki "sim işlemeli kumaşla döşeli sedir"(s.344); Kâğıthane gecelerine eğlenmeye gelenlerin nakışlı çadırları(s.287); padişahın sefere götürdüğü, parçalara ayrılp her gidilen yerde yeniden birleştirilebilen köşkü(s.304); valide sultanın sırmalı kumaşlarla süslü, tekerlekleri gümüşten arabası(s.340); padişahın Evliya Çelebiye armağanı olan "değerli taşlarla süslenmiş bir gümüş divit, Hint sedefiyle işlenmiş bir rahle" (s.272), "baştan başa mücevherle kaplı balık dışinden yapılmış arka kaşağısı" (s.279); Başvezir Bayram Paşa'ya hediye edilen "altın zincir, çifte samur kaftan, eğeri değerli taşlarla bezenmiş bir at ile yine üstünde değerli taşlar olan bir hançer" (s.304). Kıyafetler de yaşam tarzı gibi şaşıktır:

"Kösem'in üstünde pırlanta düğmelerle süslü atlastan bir elbise vardı. Başındaki yüksek hotozunun üstünden omzuna parıltılı bir kaşmir şalı sarkıtılmıştı."(s.54-55)

Çocuk padişahın kıyafeti ve görüntüsü şöyledir:

"Başına giydirilen büyük kavuğu, üstüne giydirilmiş olan düğmeleri elmaslı pamuk içliği ile samur kürklü bol kaftanı aynı bolluktaki ipek şalvarı bile bu görüntüyü değıştirmiyordu." (s.70).

Bir başka yerde ise padişahın kıyafeti şu şekilde tasvir edilir:

"İşlemeli gömleğinin kollarını düşüne düşüne yavaş yavaş indirdi. Altın sorguçlu kavuğunu başına geçirdi. Kolsuz, üstü mücevherle işli kürklü kaftanını getirip üstüne giydirdiler. Ayaklarına süslü çizmelerini geçirdikten sonra kılıcını beline bağladılar. Eline sapı mücevherlerle süslü hançerini verdiler. O da belindeki al kuşağının arasına soktu." (s.117)

Padişahın savaş kıyafeti

"Dışarı çıktıklarında Murat'ın başında, önünde mücevherle bezeli sorgucu olan iki yanı kıvrık çelik tolgası vardı. Üstüne zırhını kuşanmıştı. Ayağında altın sırma işlemeli şalvarı ile klapdan işlemeli ve değerli taşlarla süslü çizimleri bulunuyordu." (s.91);

yeniçeri ağası Hasan Halife'nin kıyafeti

"Başında kenarı tüy sorguclu büyükçe bir kavuk taşıyordu. Üstüne ayaklarına kadar inen, uzun, her tarafı kapalı bir kaftan giymişti. Göğsü altın şerit ve kordonlarla süslüydü. Düğmeleri altındandı. Kolları da işlemeli olan kaftanın omuzlarından aşağı atkı gibi iki kumaş parçası sarkıyordu. Ayaklarında işlemeli çedikler vardı." (s.91-92);

Evliya Çelebi'ye padişahın armağanı olan "altın yaldızlı altı dar, üstü geniş Yusufi denen dilimli bir başlık" (s.270) dönemin kıyafetlerini işaret etmektedir.

Osmanlının diğer padişahları gibi bilim ve sanata önem veren IV. Murat perşembe akşamları bilimle ilgilenenleri, cuma akşamları musiki ile ilgilenenleri, cumartesi akşamları şairleri, pazar akşamları oyuncularını, pazartesi akşamları güngörmüş yaşlıları, salı akşamları halktan yetkili kişilerle hayır sahiplerini, çarşamba akşamları ise dervişler ve aydınları toplar, sohbet eder (s.177-178).

Romanın yazma zamanı, sonunda belirtildiği üzere 1996 Ağustosunda başlamış ve 1997 Ocak'ında bitmiş; ilk baskısı 1997 yılında yapılmıştır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli,1996) adlı romanın ilk baskısı "Haremağasının Elyazmaları" şeklindedir ve doğrudan 17. yüzyılda yaşayan bir haremağasının notları olarak yayımlanır¹⁰⁸. Sonraki baskıda yazar romanının girişini değiştirir. Haremağasının elyazmalarını bulmuş olan Alman tarih profesörü Ludwig'in notlarını "Profesör Ludwig Steinfeld'in Notları" şeklinde kitabın başına ekler. Notlar Aralık 1941'de Nazi Almanyasından kaçarak Türkiye'ye gelen bilim adamlarından Steinfeld'in Hitler'in iktidara gelişini ve kendisinin Almanya'dan ayrılışını, Türkiye'de öğretim görevlisi olan Belgin ile yakınlaşmasını, haremağasının el yazmalarını birlikte okumalarını anlatmaktadır. Vaka zamanı Aralık 1941 olan bu ilk kısmın zamanı, 1933'te Hitlerin iktidara gelişi ile 1941'de profesörün Türkiye'ye gelişi ve Belgin'in evlenme kararı arasındaki bir devreyi kaplar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'nın ikinci kısmı, "Haremağasının Elyazmaları"nın zamanı açıkça verilmez. Bununla beraber tarihi olay ve

¹⁰¹ Zülfü Livaneli, a.g.e., 1. Baskı, 1996.

şahsiyetlerden romanda IV. Murat, I. İbrahim ve IV. Mehmet dönemlerinden seçmeler yapıldığı söylenebilir.

"Haremağasının Elyazmaları" adını taşıyan kısımda zaman 17. yüzyıldır. Bu zamanda da ilk kısımda olduğu gibi, bir iktidar kavgası yaşanmaktadır. Vaka zamanı, diğer kahramanlar gibi ismi hiçbir şekilde zikredilmeyen padişah I. İbrahim'in tahttan indirilip bir odaya hapsedilmesi ve boğdurulması arasında geçen 11 günlük bir zaman dilimidir. Romanda olayları bu hale getiren süreç ve sonuçları, zamanda geriye ve ileriye sıçramalarla okuyucuya anlatılmaktadır. Geri dönüşlerin daha ziyade IV. Murat'ın padişahlık dönemi ile I. İbrahim'in padişahlık dönemleri olan romanda bu kısmın yazarı ve aynı zamanda anlatıcısı olan Haremağası Süleyman'ın geçmişine dair hatırlayabildiği zamanlar da romana geri dönüş yoluyla girer. Habeşli Süleyman, elyazmasının başında sarayın düzenini, kendisi ve kendisi gibilerin saraydaki ayrıcalıklı yerini, padişaha bakış açısını belirttikten sonra hadım edildiği günü hatırlar(s.35-37). Bu arada ülkede, padişahın başına gelecek kötü olayların alametleri yaşanmaktadır. Tarihe 28 Haziran 1648 depremi olarak geçen alametlerden biri, "Koskoca imparatorluk başkenti büyük depremlerle iki ay boyunca hep sallanmaya devam etti"(s.32) ifadesinden anlaşıldığına göre Temmuz ve Ağustos aylarında da sürmüştür. 7 Ağustos tarihinde ise, I. İbrahim, annesi Kösem Sultan ve Şeyhülislam Abdürrahim Efendi tarafından tahttan indirilmiş ve yerine oğlu IV. Mehmet tahta oturtulmuştur. İstanbul'da ayaklanma belirtileri görülmesi üzerine de 18 Ağustos 1648 tarihinde boğdurulmuştur.¹⁰⁹

Postmodern anlayışla yazılmış olan **Engereğin Gözündeki Kamaşma**'nın vaka zamanı sınırlı bir süre içinde, 11 günde gerçekleşmektedir. Tabii bu arada geriye ve ileriye gidişlerle zaman derinleştirilmektedir. Söz konusu 11 gün, aslında o tarihe kadar tüm şartları oluşmuş olan bir sürecin artık bitiş günleridir. Anlatıcının geriye gidişleri ise son günleri getiren geçmiş olayları okuyucuya açıklamak şeklindedir. Romanda, Haremağası el yazmalarında geri dönüşler yaparak yaşanan olayların müsebbibi olan Kösem Sultan'ın etkisi altında kalan üç padişah (IV. Murat, I. İbrahim ve IV. Mehmet) döneminden, IV. Murat, daha çok da I. İbrahim dönemini karakterize edecek zamanlara uzanır. Tahta çıktığında I. İbrahim'in saltanatla kan bağı olan herkesin gözlerine mil çektirdiğinin(s.50); IV. Murat'ın sarayda kadın görmek istemeyişi nedeniyle özel ayakkabılar yaptırışı ve içkiyle tütünün yasaklamasının(s.57-

¹⁰² "İbrahim Deli", a.g.e., C: 11, s. 5533.

58); I. İbrahim'in imparatorluğun en şişman kadını buldurup cariyeye yapmasının(s.111-113); IV. Murat'ın ölümüne inanamayışı, kendisinin öldürüleceğini düşüncesinin(s.114-117); ölüm merakı dolayısıyla öldürdüğü insanların(s.122-127) anlatımıyla yaşanan zamandan geriye dönülür. IV. Mehmet tahta çıktıktan sonra başlayan valide sultanlar Kösem Sultan –Turhan Hatice Sultan arasındaki iktidar kavgası, Kösem Sultanın ölümü ile son bulur. Çocuk padişahı başarısız öldürme girişimi sonucunda gerçekleşen Kösem Sultanın ölümü I. İbrahim'in öldürülmesinden sonra, yani vaka zamanının bitişinden 3 yıl sonra gerçekleşmesine rağmen haremağası zamanda ileriye geçerek bu olayı da anlatmıştır(s.142).

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da kozmik zaman, aksiyon üzerinde belirleyici bir etkiye sahip değildir; ancak bunun yanında kısa süreli etkileri de vardır: "Bütün gece hadımın elyazmaları üzerinde çalıştım, bu yüzden Pazar sabahı çok geç ve yorgun uyandım." (s.18) Aslında Profesörün gece boyunca çalışması, yaşadığı olaylar dolayısıyla kendini yalnız hissetmesi ve mutsuz olmasının işaretidir. Hezarpare Ahmet Paşa'nın öldürüldüğü gece, yaşanacak kötülüklerin işaretlerini verir, halkın kimi sıcaktan yanarken kimi soğuktan donar(s.75). Gecenin sabahında ise çınarın yanına varıldığında hiçbir esinti yoktur, yaprak bile kıpırdamaz(s.80). IV. Murat'ın ölümünü bildiren kapağasının "yatsı namazından epey sonra" gelmesi I. İbrahim'de, bunların kendisini öldürmek için bir tezgâh olduğunu düşündürür(s.114); kozmik zaman unsuru ile dönemin şehzade ve padişah infazı için seçilen zamanları hakkında bir fikir vermektedir. İbrahim'in öldürülme zamanı ise sabah namazı vaktidir(s.173).

Romanda 17. yüzyıl Osmanlı devletinde, harem hayatı, iktidar çekişmeleri, entrikalar ve aslında hiç kimsenin olduğu gibi davranmadığı bir ortamdaki yaşam biçimleri ile ilgili yazarın yorumları vardır. Haremağası, o dönemde zenci çocukların kaçırılarak hadım edilmesi ve hareme satılmasını tecrübe etmiş bir kişidir ve bu halinden dolayı sarayda ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Sarayın bazılarına kapalı kısımları bir padişaha bir de haremağalarına açıktır(s.27-31,36). Haremde yaşayan kadınlar ise bir tutukludan farklı değildir. Kendilerine öğretilen şarkıları söyler, iğne oyası yapar, haftada bir kez bahçeye çıkarıldıklarında su perisi oynarlar(s.31). Suç işleyen cariyelerin cezası Sarayburnu'ndan bir çuval içinde denize atılmaktır(s.53). Harem, çocuk yaştayken buraya getirilmiş mutsuz kadınlar cennetidir(s.56); "hiçbir zaman güzel kadınların birer kuğu gibi süzülmediği, aşk, şarkı, raks cenneti değildi"r(s.136). Bu kadınların tek eğlencesi dedikodu, entrika ve kıskançlıktır(s.136).

Osmanlı sarayında Türklerin önemsiz bir yeri vardır. Cariye Safiye'nin gizlice görüştüğü Türk'ü öldürten Haremağası, "Osmanlı sarayında bir Türk'ün hesabını kim sorardı ki?" diyerek bu değersizliği ifade eder(s.54). Sarayın ileri gelenleri Sırp, Hırvat, Rum, Macar, Çerkez, İtalyan ve Afrikalılardır(s.54).

O dönemde bir padişah, kullarının canının, malının, ırzının, inançlarının, düşüncelerinin hatta rüyalarının sahibidir ve onun elbette kullarını öldürmeye de hakkı vardır(s.60). Padişahın hapsedilmesi sırasında bu gibi durumlarda ne yapılması gerektiğini bilen saray halkından ses seda çıkmaz; saraya bir ölüm sessizliği çöker; hasbahçedeki tavuskuşları bile durumun korkunçluğunu anlayarak kuytu köşelere siner(s.43).

Şehzadenin doğumu, şehirde cambazlar, hokkabazlar, kırk gün kırk gece kuzu etli pilavlar ve helvalarla kutlanır; altın ve gümüşlerden nahiller yapılır(s.72). Yeni padişahın tahta çıkış töreninde saray erkânı padişahın teker teker önünden geçerek "Bismillah Padişahım!" der(s.116). Padişaha Hazreti Ömer'in imamesini getirir, giydirebilir(s.116). Münadiler İstanbul'un dört bir yanına dağılarak padişahlığını ilan eder, "üç şerefeli minarelerden" adına ezanlar okunur, "üç tuğlu imparatorluk bayrağı" isminin şerefiyle dikilir, memleketin tamamında şölenler düzenlenir(s.117).

Yazma zamanından 55 ve üç yüzyıl öncesini vaka zamanı olarak seçen Engereğin Gözündeki Kamaşma, 1996 yılında yazılmıştır.

Sur ve Sultan(R.Bilge,2000) adlı romanın vaka zamanı, 17. yüzyılda I. İbrahim'in tahttan indirilip yerine 6,5 yaşındaki oğlu IV. Mehmet'in oturtulması ile başlamaktadır. Babasının ölüm fermanının imzalatılmasıyla biten çocuk padişahın zamanından, -herhangi bir bağ olmaksızın- 21. yüzyıla geçen romanda, bu ilk bölüm I. İbrahim'in 7 Ağustos 1648'de tahttan indirilmesi ile 18 Ağustos 1648'de öldürülmesi arasında geçen 11 gündür. Bundan sonra 21. yüzyıla atlayan vaka zamanının ilk kısmı üç gün sürer. Spinola isimli İsviçreli usta hırsızın Kaşıkçı Elmasını çalmak üzere İstanbul'a gelişiyle başlayan vaka zamanı, kendisiyle neredeyse aynı özellikleri taşıyan Türk polis Kaan'ın onun peşine düşüp Topkapı Sarayında karşılaşmalarına kadar devam eder. Spinola, İstanbul'daki ilk gününde odasında dinlenir; ikinci gününde yaptığı Topkapı Sarayı ziyaretinin ardından üçüncü gün elması çalmak için iş başına geçer. Tam elması ele geçirecekken Kaan'la karşı karşıya gelirler ve aralarında çıkan kavga ile bayılıp ikisi de aynı yerde, ama farklı bir zamanda, 17. yüzyılda gözlerini açarlar. Tekrar kendi zamanlarına döndüklerinde Spinola kendisi için hazırlanan helikopterle kaçarken, Kaan yaralı bir şekilde hastanededir. Romanda 17. yüzyıla

geçiş kadarki vaka zamanı üç gün gibi belirli bir süre iken, kendi zamanlarına döndüklerinde zaman belirsizleşir. Kaan'ın hastanede ne kadar kaldığı ve kendine ne zaman geldiği belirsizdir.

Kaan ve Spinola'nın 17. yüzyıl İstanbul'una geçtikleri zaman, IV. Mehmet'in padişahlığının üçüncü yılı, yani padişahın babaannesi Kösem Sultan ile annesi Turhan Sultan arasındaki çekişmenin Kösem Sultanın ölümü ile sona erdiği 1651 yılıdır. Spinola, gözünü açtığı ortamın farklılığını anlayarak hemen Galata'ya giderken Kaan, Turhan Sultanı Kösem Sultanın adamlarına karşı koruyan kişilerden olur. Bu şekilde devlet idaresinde güven kazanan Kaan, Osmanlı sarayı için çalışmaya başlarken, Spinola, Osmanlı'nın gerileme dönemini başlatan Avusturya-Osmanlı çatışmasının baş aktörlerinden biri olur. Devamlı Spinola'yı izleyen ve yaptıklarını takip eden Kaan onun, Kaşıkçı Elmasının peşinde olduğunu öğrenir. 17. yüzyıl İstanbul'unda geçen olayların vaka zamanı, padişahın Viyana'ya sefere çıkılacağını haber vermesi ve Kaan'ın Spinola'dan önce Kaşıkçı Elmasını alıp padişaha teslim etmesiyle sona erer. II. Viyana kuşatması hazırlıkları Ocak 1682 yılında başlamıştır¹⁰³. Dolayısıyla vakaların bu yüzyılda geçen kısmı 1651 yılından 1682 yılına kadar devam eder, yani 31 yıl sürer.

Romanda vaka zamanı kronolojik değildir. Başlangıç, IV. Mehmet'in tahta çıktığı 1648 yılıyla yapılırken, sonrasında yakın zamana geçilmekte, ardından 1651-1682 arasındaki 31 yıl anlatılmakta ve son olarak tekrar yakın zamana geçilmektedir. 17. ve 21. yüzyıla dönüşümlü olarak yer verilen romanda her iki zamanı birbirine bağlayan unsur Kaşıkçı Elmasıdır. Vaka zamanı için bir anlamı olmayan özleyişleri ifade eden geri dönüşler (s.234) dışında geri dönüşlere rastlanmayan romanda 17. yüzyıldaki Kaan'ın, rüyası ile 21. yüzyılın İstanbul'unu yaşadığı da olur (s.214); ancak bunun da vaka zamanına bir etkisi söz konusu değildir.

Sur ve Sultan'da kozmik zamanın, gizli işlerin yapılacağında seçilen dilimleriyle önem kazandığını görüyoruz. Romanın ilk sayfalarında I. İbrahim'in bir odaya hapsedilerek tahttan indirilmesi bir gece gerçekleşmektedir(s.6). Yine valide sultanlar arasındaki çatışmanın hazırlıkları da bir akşam başlar ve saray halkı ürkütücü bir gerginlikle beklemeye başlar(s.78); olaylar sabaha kadar sürer(s.89). Spinola da elması çalmak için zaman olarak akşamüzerini seçer(s.47). Spinola'nın Avusturya elçisi Prens von Leslie ile gizli buluşmaları sabahın erken saatlerinde ve o dönemde

¹⁰³ "II. Viyana Kuşatması", (Çevrimiçi), <http://www.wikipedia.org>, 12.11.2014.

kullanılmayan Kız Kulesindedir(s.242); diğerk buluşma ise Habsburg elçisinin sabah erkenden olağan bir gezintiye çıkmış gibi, buluşma noktasına gelmesiyle gerçekleşir(s.272).

Sur ve Sultan adlı romanda, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın 1676 yılında ölümüne rağmen romanda, Viyana'ya düzenlenecek sefer sırasında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa değil de Köprülü Fazıl Ahmet Paşa veziriazam olarak gösterilmesi gibi tarihle çelişen durumların olmasının yanında sosyal zamana özel bir dikkat sarf edildiği, dönemin sosyal hayatının birçok yönden romanda canlandırılmaya çalışıldığı görülür: Padişahın saltanat kayığıyla gezisi sırasında etrafını çeviren dört koruma kayığı bulunur ve bunlardan etraftaki kayıklara uzaklaşmaları uyarısı yapılır. Bu kayıklar saltanat kayığına bir ok atımı mesafeden fazla yaklaşamaz(s.167). Yeniçerilerin askeri güçleri ve fokur fokur kaynayan kazanları, Mevlevi ve Nakşilerin seçkin konaklardaki etkileri, softa takımı olarak nitelendirilen Kadızadeler, her şeyden şüphe ettiği için her şeye de inanan Merakiler İstanbul'daki güç dengelerini oluşturur(s.175). Avusturya elçisi onuruna düzenlettirdiği şenliklerde yılanlarla yapılan gösterileri, hokkabazları, cambazları, ağızlarından alev saçan adamları, meydandaki dev yelkenlilerle yapılan savaş canlandırmasını padişah, At Meydanına bakan balkondan izler(s.328-330). Padişahın Topkapı sarayında verdiği ziyafette sofrası sofanın en ucunda yüksekçe bir yerde bulunur ve padişah burada tek başına bulunur. Padişahın ziyafetindeki oturma düzeni şöyledir:

"Uşaklar Padişah sofrasının üzerine som altın bir sini getirdiler. Sininin kenarlarında çeşitli pırlantalar nakşedilmişti. Sultanın oturduğu yüksekliğin hemen altında, sağ tarafta sırmalı yeşil, sarı ve kırmızı giysileriyle vezirler oturuyordu. Onların tam karşındaysa koyu mavi, yeşil ve kahverengi işlemesiz giysileriyle bilim adamları, kadılar ve öteki yüksek görevliler yer almışlardı. Padişaha daha uzak bir mesafe de ise üst düzey yeniçeri ve sipahi ağaları oturtulmuşlardı."(s.189)

Ziyafette padişahın altın kap ve mercan kaşıkla içeceği tarçın kokulu balık çorbası, pekmezli salça ile kızartılmış gerdan eti, fırınlanmış kuzu kebabı, balık çorbasından sonra çilek şerbeti, kuzu fırın kebaptan sonra demirhindi şerbeti, külbastılardan sonra da nar şerbeti ikram edilir(s.189-190).

Sayfalar süren anlatımlarla romanda yer alan bu unsurlardan biri de padişahın ava uğurlanış törenidir:

"Padişahın Alay Köşkünde geçit için beklediği haberi kulaktan kulağa yayıldı. Meydandaki kalabalık dalgalandı. Saflar oluştu. Atların başları dikleşti. Az sonra da aşağıdan davul vuruşları duyulmaya başlandı. (...)Daha sonra avcılar loncası, önden dört, yanlardan ikişer ve arkadan da dört tutsağın taşıdığı deve bir sahneyi geçirdi. Sahnenin üzerinde yeşil bir tümsek yapılmış, yapma ağaçlar ve bitkiler yerleştirilmişti. Tümseğin en tepesinde uzun boynuzlu doldurma bir geyik konulmuştu. Yan taraflarda yine yaban keçisi, ceylan gibi doldurulmuş hayvan postları canlıymış gibi poz verdirilerek tutturulmuş; sahnenin kenarındaki düzlüğe bir kaç doldurulmuş tavşan, sol taraftaki pek yüksek olmayan bir tümseğe ise, doldurulmuş bir ayı sabitlenmişti." (s.193-194)

Sur ve Sultan, 2000 yılında basılmış bir romandır ve zamanından 350 yıl öncesini konu almaktadır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı(D.Bayladı,1999) adlı romanın vaka zamanı Selim'in babası III. Mustafa'nın vefat edip amcası I. Abdülhamit'in tahta çıktığı 21 Ocak 1774 tarihinde başlar. Yaşça en büyük şehzadenin tahta çıktığı bir sistemde Selim, veliaht şehzadedir. III. Selim'in hayatının ve yapmak istediği yeniliklerin anlatıldığı romanda, Selim'in öldürülmesi ve II. Mahmut'un tahta çıkmasıyla vaka zamanı da tamamlanır. Ölümü 28 Temmuz 1808 tarihinde olan III. Selim'in romanında vaka zamanının 1774-1808 yılları arasındaki 34 yıl olduğu görülmektedir. Bu süre içinde padişahın şehzadelik, veliaht şehzadelik, padişahlık ve devrik padişah olduğu günleri konu alınır. Vaka zamanı kronolojik sıra takip etmeyen Nağmeler Tahtım Olsaydı'da vakalar, III. Selim'i yeniden tahta çıkarmak isteyen Alemdar Mustafa Paşa'nın sarayın kapısına dayanması ile sondan başlar. Tahttan indirileceğini anlayan IV. Mustafa'nın III. Selim ve Şehzade Mahmut'u öldürerek tahta kendinden başka seçenek bırakmak istememesi sebebiyle III. Selim öldürülür. II. Mahmut öldürülmeden Alemdar Mustafa Paşa saray kapısını kırarak içeri girer. Bundan sonra "gizli kalmış hatıra defteri"nden alınan parçayla III. Selim'in tahttan indirildiği ve mahbeste geçirdiği günlerine dönülen romanda, kimi zaman kendi hatıra defteri, kimi zaman Halil Hamit Paşanın notlarıyla geri dönüşler yapılır. Vaka zamanında önce, sondan bir yıl öncesine, ardından ise şehzadelik günlerine gidilir. Peykidil'in Selim'e duyduğu karşılıksız aşk, Halil Hamit Paşanın geçmişi, Selim'in doğumundan şehzadelğine kadar olan hayatı, II. Mahmut'un III. Selim'i öldüren ve kendisinin de elinden zor bela kurtulduğu zorbaları cezalandırması gibi olayların romanda özetleme tekniği kullanılarak verildiği görülmektedir.

Romanda kozmik zaman kullanımlarına da rastlamaktayız. Şehzadelğinde İstanbul'un güzelliğini izlemeyi çok seven III. Selim'in saltanat kayığı ile

gezintilerinden özellikle güneşin batmaya yüz tuttuğu zamanlarda döner(s.53). İngiliz donanması İstanbul boğazında bekleyerek saraya istediklerini kabul ettirmeye çalışırken halkın, kış mevsiminde boğazda kayıkla beklemenin zorluğuna aldırmaksızın donanmanın etrafını kayıklarla çevirmesinde de kozmik zamanın yaşantıdaki yerini görürüz(s.247). Yine savaşların günün aydınlandığı saatlerde başlayıp akşam saatlerinde sona erişini bu romanda da görmekteyiz. Napolyon, Cezzar Ahmet Paşa ile zorlu karşılaşmasında sabahtan başlattığı saldırıdan, akşam vakitlerine yaklaşıldığı halde bir sonuç alamaz(s.215).

Osmanlı Devletinde çalışma günün erken saatlerinde başlar. Halil Hamit Paşa, sadaret makamına getirildiği günün sabahında "gün daha yeni ışımaya" (s.87) başlarken evinden çıkar. Yine Kabakçı Mustafa isyanına katılanların toplanma zamanı için geceyi seçtikleri görülmektedir(s.295). Alemdar Mustafa Paşanın Kabakçı'yı öldürtmesi de gecedir(s.310). Önemli olaylarda, günün uygun olan veya olmayan zamanlarına bakılmaksızın hareket edildiğini görürüz. Amcası I. Abdülhamit'in ölüm haberi, veliaht şehzade III. Selim'e "sabahın köründe" ulaştırılır(s.115).

Romanda sosyal zaman unsurlarının romanın atmosferini oluşturan bir ortam yaratmaktan çok olay parçalarını ve olay örgüsünü ilgilendirdiği kadar yer aldığı dikkati çekmektedir.

Yeni padişahın tahta çıkışı İstanbul halkının alışageldiği bir durumdur ve Selim'in ölüm haberi ve II. Mahmut'un tahta çıkışını halk şöyle karşılar:

"İstanbul halkı, yüzünü pek görmese de, adını on sekiz yıllık saltanatı süresince her gün duya duya Sultan Selim'i tanımişti ama, Osmanlı Sarayında Mahmut adında bir şehzadenin yaşadığı halkın büyük çoğunluğunca onun tahta çıktığı gün öğrenilmişti ancak. 'Ali Osman soyunda şehzade kıtlığına kıran mı girdi, bir olmazsa öteki, giden ağam, gelen paşam!' boşvermişliğine uygun olarak olumlu olumsuz hiçbir tepki göstermemişti." (s.36)

O dönemde yeniçeriler padişah değişikliğini sadece cülus olarak gören yozlaşmış bir kurumun temsilcileridir. Yeniçeri ordusunun hali, dönemin en önemli sorunudur ve padişahın sonunu da bu konuda almak istediği tedbirler getirir.

Şehzadeliğinden başlayarak anlatılan III. Selim'in geçirdiği şehzadeliğin nitelikleri ve bunların oluşum şartları Osmanlı devlet yönetiminde değişen unsurlar olarak karşımıza çıkar. Sultan I. Ahmet'ten önce tahta çıkanın diğer taht adaylarını öldürmesi geleneği varken I. Ahmet'ten sonra hanedanın en yaşlı şehzadesi padişah

olur, ancak diğer şehzadeler kafeste tutulur(s.39). Bunun yanında yeni düzenlemenin şehzade katlini tamamen sona erdirmesi mümkün olmaz, içeriden veya dışarıdan kaynaklanan herhangi bir olay şehzadelerin tehlike anlamı taşımasına ve öldürülmesine neden olabilir(s.48).

Saray gelenekleri, bir padişahı işleyen **Nağmeler Tahtım Olsaydı** adlı romanda yine karşımıza çıkar. Padişahların şehzadelerle gerekmedikçe görüşmemesi, birbirlerini ancak bayram kutlamalarında görmeleri (s.76); padişahın eteğini öpme (s.76,83,84) gibi geleneklerin yanında tahta çıkışın saray geleneklerine göre önce sadrazam ve şeyhülislamın, ardından kızlarağasının yeni padişaha bağlılık yeminini sunması gerekir. Bundan sonra sıra cülus törenine gelir. İkinci Avluda Akağalar Kapısı önüne yerleştirilen tahtta padişaha Hazreti Yusuf'un 'yusufi' denilen serpuşu giydirilip saray erkânı da bağlılık yeminlerini sununca tören tamamlanır(s.116). Halka yeni padişahı bildirmek ise münadilerin davullarla "Ey ahali duyduk duymadık demeyin! Devir Sultan Selim devridir!" diye bağırımlarıyla haber verilir. Tahta çıkma töreni, padişah sıfatıyla ilk cuma selamlığına çıkmak ve Eyüp Sultan Camisinde törenle kılıç kuşanmakla tamamlanır(s.116-117).

Romanda Nizam-ı Cedit askerlerinin kıyafetine detaylı olarak yer verilmiştir:

"Ayaklarında çuhadan çakşır, onun üzerinde bedenlerini sıkı sıkıya saran bir tür ceket, bellerinde sıkma kemer, sol omuzdan bele doğru çaprazlama inen bir deri kayış, dizden aşağı baldırları kavrayan dolaklar ve altında pabuçları, başlarında serpuş, ellerinde de süngülü tüfekleriyle tam anlamıyla göz dolduran bir görünüm sunuyorlardı bu yeni askerler." (s.153)

Kabakçı Mustafa ve yandaşlarının isyana sebep olarak gösterdikleri Nizam-ı Cedit askerleri, frenk kıyafeti giydirilmiş ve dinden çıkmış kişiler olarak görülür. Sözde dinlenen vaazlarda şöyle denir:

"askere setre pantolon giydirip imanına halel getiren, önlerine muallim diye Frenkleri düşüren padişaha, Allah elbette ki yardım etmez. Halifeliğe layık olmadığını böylece ortaya koyar"(s.263)

Alışlagelmiş sosyal ve siyasi düzeni değiştirmek isteyen III. Selim, gelenekçilerin ve kurulu düzenin varlığına bağlı bir kimliğe sahip kişilerin tepkisiyle karşılaşır(s.274,281).

III. Selim de Osmanlı'da var olduğu bilinen tebdil-i kıyafet ile halk arasında dolaşp halkın durumunu ve yapılan işlere yaklaşımını öğrenmek ister. Bu amaçla

başına bir fes giyip, üzerine lahur şal sarar; belindeki kemerinin içine de bir yatağan sokuşturarak tersane kethüdası kılığına giyer(s.71). Yine bu şekilde Üsküdar'da gittiği kahvehanede bir halk ozanının kendisini eleştiren şiirini dinler ve padişahı savunup kahvehane halkını ikna etmek ister. Bu kahvehanede ise İstanbul halkının yaşayışına dair ipuçları bulmak mümkündür. Halk kahvehanelerde âşık sanatını icra eder. Kendisi de bir sanatçı olan III. Selim'in saraya âşık tarzı sanatçıları da almayı düşünmesi üzerine yanındakiler, bu müzik ile sarayda yapılan müziğin uyumsuzluğu konusunda görüşlerini bildirirler(s.223-225).

18. yüzyılı konu alan **Nağmeler Tahtım Olsaydı**'nın baskı zamanı 2000'dir. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasında 250-300 yıl vardır.

Hıfzı Topuz'un **Hatice Sultan**(H.Topuz,2000) adlı romanı, III. Selim dönemini işler. Romanın vaka zamanı, Hatice Sultan'ın Fransız ressam ve mimar Melling'le tanışmasıyla başlamakta; Yeniçeri Ocağının kapatıldığı sene, Hatice Sultan'ın ölümünden dört yıl sonra Melling'den gelen mektup üzerine, Hatice Sultan'ın bir süre birlikte yaşadığı İzzet Bey ve Melling'in Fransa'da buluşmasıyla sona ermektedir. Romanda Hatice Sultan'ın Melling'le tanıştığında yaşının 22 olduğu belirtilir(s.13). 1174'te babası öldüğünde 6 yaşında olan(s.8), dolayısıyla 1768 yılında doğan Hatice Sultan'ın 22 yaşında olduğu yıl 1788'dir, dolayısıyla vaka zamanının 1788 yılı ile, Yeniçeri ocağının kapatıldığı 1826 yılı arasındaki 38 yıl olduğunu söyleyebiliriz. Romanın başlangıcında Hatice Sultan'da Melling'in uyandırdığı hisler dolayısıyla Melling'den önce mutsuz olup olmadığını düşünmesiyle zamanda geri gidilir ve sultanın hayatının babası III. Mustafa'nın öldüğü zamandan yaşadığı zamana kadar olan kısmı okuyucuya sunulur. Romanda babası öldüğünde Hatice Sultan 6 yaşındadır(s.8). Bu geri dönüşle Sultanın 6 yaşından 22 yaşına kadar bilgi verilmiş olur. Romanda başka geri dönüşler de bulunmaktadır; ancak bunlar vaka zamanı içinde hatırlanan zamanlardır: III. Selim'in padişahın yaptıklarının günü gününe kayıt altına alan serkatibine yazdıklarından bir kısmını okutturarak tarihi belirtilmeyen bir zamana gidilir(s.95). III. Selim'in, kız kardeşi Hatice Sultan'la sohbetinde İstanbul Boğazına gelip başkenti tehdit eden İngiliz donanmasını ve yaşanan gerginliği anlatmasıyla bu olayın zamanına(1807) gidilir. Romanın 238-239. sayfalarında ise Melling ve İzzet Beyin konuşmalarında II. Mahmut'un batı resmi ve müziğine olan ilgisi somut olaylarla anlatılarak olayların yaşandığı belirsiz zamana gidilir.

Zamanda anlatıcının özetlemeleri ile yapılan atlamalar da vardır. Bunun en belirgin örneği şu şekildedir:

"Yıllar geçti aradan. Hatice Sultan'la İzzet Bey'i mutlu günlerde bıraktığımızda 1808 yılından on sekiz yıl sonra, 1826 yılının ilk aylarında Paris'ten Neşetabad Sarayı'na bir mektup geldi."

Bu ifadelerden sonra II. Mahmut'un yaptığı yenilikler ve diğer icraatları sayılarak bu 18 yıl özetlenmiştir.

Romanda kozmik zaman kullanımlarından birkaçı şöyledir: İstanbul'un güzelliğinin akşamüstü görüntüsü (s.8); halk arasında dedikoduya neden olan boğazda sabaha dek süren kayık sefaları(s.91); Hatice Sultan'ın akşamüstleri çay saati oluşu (s.155). Ayrıca kışın zorlukları, Melling'in maddi sıkıntılara düşürmesiyle romanda karşımıza çıkar(s.63-64). Bunların dışında Hatice Sultan'da kozmik zamanın "ertesi gün öğleye doğru"(s.20); "bir akşamüzeri" (s.34); "bazı akşamlar" (s.43); "o sabah" (s.60); "öğle üzeri" (s.118); "o akşam" (s.177) gibi sıradan kullanımlarına da rastlarız.

Romanda dönemin birçok tarihi olayına değinilmiş; özellikle devrin yenileşmeye verdiği önem, bu konuda devlet-yeniçeriler, ulema sınıfı arasındaki çekişme işlenmiştir. III. Selim'in tahta çıkışı (1789); Rusların Özi kalesini ele geçirip tüm halkı kılıçtan geçirmeleri(17 Aralık 1788); Nizam-ı Cedit'in kurulması; Fransa ve İsviçre'den subaylar getirtmesi; Kabakçı Mustafa isyanı(Mayıs 1807); Nizam-ı Cedit'in kaldırılması; III. Selim'in tahttan indirilmesi ve IV. Mustafa'nın tahta çıkarılması(1807); Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşanın İstanbul'a gelerek III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak istemesi ve III. Selim'in öldürülmesi(28 Temmuz 1808); II. Mahmut'un tahta çıkarılması(1808); Alemdar'ın öldürülmesi(14 Kasım 1808); II. Mahmut'un yaptığı yenilikler romanda yer alan tarihi olaylardandır.

Bu tarihi olayların haricinde dönemin sosyal zamanını yansıtan başka unsurlar da bulunmaktadır. Bir Osmanlı padişahının kız kardeşi anlatılırken saray geleneklerine yer verilmesi de normaldir. Dönemin geleneklerinden biri hanım sultanların, eşleri İstanbul dışına çıktıklarında eşleriyle gidememeleridir(s.9). Saraydaki kadınların ve cariyelerin Beşiktaş Sarayına gelişlerinde Hareme geçmek için kullandıkları yolun ipek kumaşlarla kapatılması (s.46); kendisi de bir müzisyen olan III. Selim'in, sarayda musiki toplantıları tertip etmesi(s.69-70); padişahın çalışmalarından hoşlandığı Mimar Melling'e ancak yabancı elçilere, sadrazamlara, şeyhülislamı ve vezirlere giydirilen hilatı giydirerek onu ödüllendirmesi(s.47); padişahların tahta çıkış törenleri(s.139,172) gibi saray gelenekleri romanda karşımıza çıkmaktadır. II. Mahmut'un Alemdar tarafından tahta çıkarılmasının ardından yapılması gerekenler şu

şunlardır: "Saray geleneklerine göre Alemdar'a kahve ve tatlı sunmak gerekiyordu. Kahvecibaşı korkudan kaçmıştı, kahve pişirilemedi. Tatlı getirildi."(s.172).

Devletin kurumlarının ve bazı saray görevlilerinden serkatibin ve yamakların görev ve sorumlulukları da romanda açıklanarak okuyucuya dönemin özellikleri hakkında bilgi verilir(s.93,105). Devrin siyasi ve sosyal açıdan neredeyse en önemli problemi Yeniçeri Ocağıdır. Ocağın, Murat Hüdavendigâr'dan itibaren durumu anlatılırken 18. yüzyıldaki başıbozukluğu vurgulanır(s.29).

Romanda o dönem İstanbul yaşamından izler bulmak da mümkündür. Kapalıçarşı'daki insan kalabalığı satılan çeşit çeşit kumaşlar ve eşyalar anlatılır(s.49). Romanda fetihten itibaren Cenevizlilerin İstanbul'daki yerleşim, Galata ahalisi ve bunların yaşam şekilleri(s.55-57), III. Selim döneminde İstanbul'da yabancıların ve Müslümanların yerleşim yerleri(s.10) dönemin sosyal hayatıyla ilgili ipuçları olarak karşımıza çıkar. Romanda, dönemin kıyafetleri, sosyal ortamı canlandırmaktan ziyade, kıyafetteki doğu-batı farklılığı ve iki kültürde de diğerine benzeme merakıdır. O dönemde, Fransız yardım kurulunun gelişinde Hafız İsmail Paşa "Divan'daki sedirine" otururken Fransız generale "Fransız koltuğu" getirilir(s.67). Melling Hatice Sultanın karşısına ilk çıktığında şu şekilde giyinmiştir: "Başında garip bir serpuş vardı, sırtında uzun bir ceket, ayaklarında çizmeler." (s.13) 18. yüzyıl Fransa'sında Osmanlı kıyafetlerinin ve yaşayış tarzının, İstanbul resimlerinin çok moda olduğu romanda belirtilmektedir(s.66). Osmanlı yaşantısının resmedildiği kataloglar Fransa'da çok rağbet görmektedir. Giysi resimlerinin yanında kataloglarda İstanbul'daki çeşitli yapılar ve bazı görevlilerin üniforma niteliğindeki kıyafetlerinin çizimleri yer alır(s.68). Bunun yanı sıra, resimlerden ilhamla Fransızlar arasında Türk gibi giyinme merakı da doğmuştur.

"Van Mour Türk modasını Avrupa'ya yaydı. Varlıklı insanlar ve soylular onun resimlerinde gördükleri Türk kılığına girmeye yöneldiler. Bir Türk modasıdır çıktı. Varlıklılar 'alaturka' giyinmeye heves ettiler." (s.84)

"Favray Avrupa'da Türk giysilerini tanıtanların da arasında yer alıyor. Jean-Jacques Rousseau da ondan esinlenerek başına Favray'ın resimlerinde gördüğü türde bir serpuş yaptırmış. Favray oto-portrelerinde de kendini hep Osmanlı kılığıyla yapmış." (s.87)

Osmanlı'da ise Fransız tarzına benzeyen kıyafetlere özenilir. Alafranga kıyafetler ilk olarak askerlere giydirilir ve bu durum toplumun bazı kesimleri

tarafından hoş karşılanmaz(s.31). O dönemde kıyafet, diğer zamanlardan daha fazla anlam ve önem taşımaktadır. Nizam-ı Cedit askerlerinin kıyafetleri Kabakçı Mustafa isyanının görünüşteki nedeni olarak karşımıza çıkar. Yamaklar, Nizam-ı Cedit kıyafetlerini giymek istemez, zıpka denilen bir kıyafet kullanırlar(s.107). Kıyafette yenileşme o dönemde adeta devlet politikasıdır. II. Mahmut'un tahta oturmasının ardından kıyafette bir sadelik ve alafrangalık göze çarpmaya başlar.

"II. Mahmut kendinden önceki padişahların giyimini kuşamını da hiç beğenmiyordu. Neydi o koca koca kavuklar, kürkler, yerlere kadar uzanan etekler, kaftanlar, sırmalar, püsküller, tüyler, koca koca nişanlar, değerli taşlardan yapılmış çeşit çeşit takılar? Genç Hünkar giyimde sadeleşmeden yanaydı. Mısırlıların kılığını benimsedi, sakalını kısalttı, Avrupalılara yaklaşmanın yollarını aradı. Memurların setre denen uzun ceketle pantolon giymelerini zorunlu kıldı." (s.215)

İstanbul'da yaşayan Baron Hübsch'ün evini ziyaret edip kızının resim koleksiyonunda kendi resmine rastlayan II. Mahmut, bu resmi kaftanlı, külahlı olduğu için beğenmez(s.239-240). Yine padişahın kurduğu Asakir-i Mansure-i Muhammediye adlı ordunun kıyafeti de alafranga tarzıdır(s.225).

Mimaride de batılı bir yaklaşım tercih edilir; III. Selim ve Hatice Sultan'ın tercihleri batı mimarisi yönündedir. Hatice Sultan, Melling'den Büyükdere'deki Frenk yalıları gibi bir saray yapmasını ister(s.14) ve yapılan bu saray İstanbul'da neo-klasik stildeki ilk yapı olan Neşetabad sarayıdır(s.44). III. Selim, Melling tarafından Beşiktaş Sahilsarayının yanına yeni bir köşkün yapılmasını, ancak bunun batı tarzında bir yapı olmasını ister ve Melling buraya Korent üslubuyla, Gotik mermer sütunlara dayanan, eski Yunan döneminden kalma yapıları andıran Hünkâr Köşkünü yapar. Bunun yanına yaptığı Valide Sultan Sarayı da o dönem için "çok modern ve çok şaşırtıcı" eserlerdir(s.46).

III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde yenilik bir devlet politikası durumundadır. III. Selim döneminde sarayda ilk defa opera oynanmıştır(s.46). II. Mahmut da III. Selim'in yaptığı yeniliklere devam etmiş "İtalyan besteci Donizetti'nin kardeşini İstanbul'a getir"miş ve ona Muzika-i Hümayun'u kurdurmuştur(s.238). Bunun yanında devletin bu politikasından rahatsız olan gruplar da vardır. Bu gruplar III. Selim döneminde saraylara, konaklara giren alafranga eşyaları dinsizlik olarak niteler ve padişahı dinsiz ilan ederler(s.93). Bu grupların Nizam-ı Cedit'e karşı çıkma sebebi de batılı kıyafet anlayışıdır. Askerleri "başı şapkalı Frenk" olarak niteleyen gruplar, "Yakında bütün halka Frengane fistan ve elbise giydirerek ülkeyi Kafiristan

yapacaklar.", "Askere setre pantolon giydirip dinsel inançlarını yıkmaya çalışıyorlar. Muallim diye de Frenkleri getiriyorlar."(s.146) diyerek propaganda yaparlar. Hatice Sultan'ın başağası da Melling'in yaptığı süslemeleri Kur'an'a aykırı olduğunu ve günah sayıldığını söyleyenler arasındadır(s.43-44).

Romanda Şeyh Galip ve III. Selim'in dostlukları dolayısıyla divan şiiri geleneği ve Mevlevi geleneklerine de yer verilmiştir. Şeyh Galip, âşık olduğu Beyhan Sultan'ın yaptırdığı şelaleli havuz için ve ağabeyine yaptırdığı Kasr-ı Hümayun için kasideler yazar. Romanda Şeyh Galib'in erken yaştaki ölümü de Mevlevi geleneklerine göre yaptığı bir saygısızlığın vicdan azabına bağlanmaktadır. Bu konudaki rivayetlere göre ölüm nedenlerinden Mevlevi geleneklerine bağlı olanları şunlardır: Yenikapı Mevlevihanesi şeyhinin yanında Mevlevi külâhını çıkarması; Mesnevi'yi özetleyip yorumlayan Yusuf Dede'nin yanında Mesneviyi okumaya kalkması; Yenikapı Mevlevihanesinin kapısına kadar atıyla gitmesi(s.76).

Romanda, Hatice Sultan aslen bir İtalyan olan annesinden öğrendiği kadarıyla Melling'le Latin harflerini kullanarak mektuplaşır; ancak bu mektuplarda kullanılan dil Türkçedir. Latin harflerinin kullanımı romana göre bilinçli olmayıp ikisi arasında bir şifre anlamı taşımaktadır(s.50).

18. yüzyılı konu alan Hatice Sultan'ın baskı zamanı 2000'dir. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasında 250-300 yıl bulunmaktadır.

1999 yılında basılmış olan **Son Yeniçeri**(R.Çamuroğlu,1999), adından da anlaşıldığı üzere yeniçeriliğin kaldırılışı hadisesini ele almaktadır. 1769 mayısında(s.11) 38. orta odabaşısı Arif Ağa tarafından esir edilen Michaul oğlu Petru'nun diğer adıyla Sarı Abdullah'ın esirliğiyle başlayan vaka zamanı, Sarı Abdullah'ın esir alındığı gün doğan Arif Ağanın oğlu sonradan 38. orta çorbacısı olan Sabit'in, yeniçerilerin dağıtılmasından iki yıl sonra 28 Haziran 1828 tarihinde (s.497) dönmesiyle sona erer. Romanda anlatılan vakanın tam zamanı son yeniçeri Sabit'in doğumundan 59 yaşına kadardır. Ancak romanda olaylar sıralı bir şekilde anlatılmaz. Roman, Sabit'in 11 yaşında olduğu 12 Mayıs 1780 tarihinde Sarı Abdullah'ın Erikli Baba Dergâhında Ahmet Baba ile bir araya geldiği gün başlar. Bundan sonra ise zaman Mayıs 1769 tarihine dönerek olaylar en başından anlatılır. Bu 59 yıllık vaka zamanı boyunca pek sık olmasa da zamanda geri dönüşler yaşanmaktadır. Daha önce bahsettiğimiz, esir Petru'nun savaşa giderken annesinden ayrılışını hatırlaması(s.17); Avami Abdi Baba'nın Patrona Halil isyanını ve isyanda yeniçerilerin rolünü hatırlaması(s.376) romanda yer alan geri dönüşler olarak karşımıza çıkar. Ayrıca vaka

zamanında belirgin atlamalar da yapılmaktadır. Romanın bir bölümünden diğerine geçişte 2, 3 yıl hatta daha uzun süreli atlamalar yapılmaktadır.

Son Yeniçeri'de kozmik zamana dair ifadeler tarihi zaman ve sosyal zaman ile örtüşmektedir. Dini hayatın sosyal hayatla etkileşimine bağlı olarak günün sabah namazından sonra başlayışını, yolculuklarda ve savaşta kozmik zamana göre hareket edilmesini, gizli işlerin ve önemli hazırlıkların gece yapılmasını ve tarihi zamanların kozmik ifadelerini romanda görmek mümkündür.

Son Yeniçeri'de de diğer romanlarda olduğu gibi, sabahlar her zaman bir başlangıç anlamı taşımaktadır. Romanda, esirlerin yanına sabah ezanından hemen sonra gelen Arif Ağanın Sarı'yı seçmesi(s.12); evin günlük işlerine "sabah erkenden" (s.37) başlanması; Sarı'nın kiliseye giderken "sabah erkenden" (s.42) çıkması; Sarı Abdullah'ın Müslüman olma törenine sabah erkenden başlanması(s.53); "sabah ezanından sonra" (s.130) Sabit'le Sarı'nın birlikte yanan evlerinin inşaatına gitmeleri; ordugâha katılmanın da sabah erkenden olması(s.177); Şebeş Zaferinden sonra yeniçerilerin birbirine düşüp esir savaşı yapmalarının ardından ordugâhtan sabahları ayrılıp etraftan topladıkları esirlerle akşam dönmeleri (s.214); Sabit'in çorbacı olduktan sonra sabah ezanıyla çıkıp işe gitmesi (s.252) sabah vakitlerinin başlangıç olmasına dair örneklerdendir. Akşamları ise dinlenme, önemli konular konuşma ve demlenme zamanıdır. Kiliseden gözleri şiş dönen Sarı'ya Arif Ağa'nın bir akşam konuşmak üzere ikisi için sofraya hazırlatması(s.46); 33. cemaat ortası çorbacısı Latif Ağa'nın önemli bir konu konuşmak üzere 20 Ağustos 1782 akşamı Arif Ağa'ya gelmesi(s.113); Abdi Baba'nın konukluğu zamanında her gece muhabbet ve dem sofrasının kurulması (s.376) bu duruma dair romandaki birkaç ifadedir.

Seferden dönen ordu için günün şartlarından kaynaklı bir şekilde gündüz yol alma, gece konaklama zamanıdır:

"Geceleri menzil hanlarında kalıyor, gündüzleri neredeyse durmadan ilerliyorduk." (s.17-18)

Yine sefere çıkarken tercih edilen zamanlarda mevsim şartları göz önünde tutulur:

"Artık sonbahar gelmiştir Sarı. Bahara kadar olmaz. Zaten bahara kadar hazırlıklar ancak biter. Moskof da bahara kadar büyük kuvvet getiremez. Şimdi bahara kadar hudutlarda karşılıklı atışılır, baharda da biz sefere çıkarız inşallah', dedi." (s.165)

Günlük çatışmalar da sabahları başlamaktadır: Yeniçerilerle kalyoncular arasındaki çatışmalar(s.76,78); Şebeş zaferi (s.207) ve yeniçerilerin saraya saldırıya geçmeleri sabah başlamaktadır(s.418). Ancak gizli olması gereken çalışmalar ve konuşmalar geceleri yapılır. Mehadiye Boğazında durdurulan Osmanlı ordusu lağımcıları boğazı geçebilmek için geceleri kazı yapmaktadır(s.194). Fransız ihtilalinden sonra saltanatın kaldırılmasını isteyen bir metnin, konulduğu yerde sabahın erken saatlerinde bulunması(s.240); Alemdar Mustafa Paşa'ya karşı harekete geçen yeniçerilerin 15 Kasım 1808'i 16 Kasım'a bağlayan gece Yeni Odalarda bir araya gelerek plan yapmaları (s.406); 21 Nisan 1821'i 22 Nisan'a bağlayan gece Yunanlıların ayaklanması (s.439); Yunan isyanında bir Bulgar'ın gizlice verdiği habere göre kuşatma altındaki Yunanlıların gece hatları yarıp kaçmaya çalışmaları(s.446) Son Yeniçeri'de geceleri yapılan gizli işlerdendir.

Romanda sosyal zaman unsurları, vakanın gerçeklik atmosferini oluşturma niteliğine sahiptir. Zamanın özelliklerine uygun olarak yer sofrası(s.1,4), sofrada kullanılan peşkir(s.1), yemekte pilav yenip sıra içilmesi(s.29), sabahları çorba içilmesi(s.29) gibi günlük yaşama dair ifadeler rastlarız. Misafirlerin yanında kölenin öksürmesinin ve misafir ayakkabıları düzeltilirken uç kısmın dışarı doğru değil eve doğru çevrilmesi gerekliliği(s.39), yemekte başlığın önüne takılan iki kaşıktan birinin verilmesinin önemi(s.29), yeniçerilerin yaptığı toplantıda büyük olanın en son konuşmasının adaptan oluşu gibi saygı kuralları(s.273) romanda karşımıza çıkan sosyal hayat unsurlarındandır.

Romanda genel olarak İstanbul için "İslambul" ifadesi kullanılır. İstanbul, romanda hem halkın yeniçerilerle ve sarayla ilişkileri, hem de halkı ve Müslüman-gayrimüslim ayrımı ile romanda yerini alır. Sarı Abdullah, İstanbul'a ilk geldiği günlerde gördüğü papazlara çok şaşırır. Bunlardan Ermenilerin kilise ve din adamlarını farklı bulurken Rumların kilise ve din adamlarını Ruslarınkine benzetir(s.25). Ulema ve yeniçeri arasındaki belirgin çizgi de Sarı Abdullah'ın dikkatini çeker; bunların birbirlerinin sürdürdüğü hayatı onaylamadıklarını düşündüren bir hali vardır(s.68). Şehri gezerken İstanbullularda belirgin bir gerginlik fark eden Sarı Abdullah, onların her an bir felaket beklemelerini, eğer beklemeyen ve rahat biri varsa bunu onun aptallığına ya da yabancı oluşuna vermelerini saraya bağlar. Gerginliğin kaynağı saraydır(s.111). Çıkan yangında evleri yanan Sarı Abdullah, İstanbul'daki evlerin ahşap yapısından dolayı bir yangında evini kaybetmemenin

mucize olduğunu düşünür(s.130). O dönemde İstanbul'da kahvehaneler halkın nabzının tutulduğu yerlerdir. Abdi Babanın ülkenin durumuna dair fikirlerini anlatmak üzere cemaatini topladığı yer, cemaati çeşitlilik gösteren Çardak Kahvehanesidir(s.133). Bunun yanında kahvehanelerde söylenen destanlar halkın siyasi meselelerle ilgili görüşlerini dile getirir. Kahvehanelere her gün yeni bir destan düşer:

"Tirsinikliolu, Gavur İmam, Sırıkoğlu, Pazvandoğlu, bu destanların başkışileriydiler. Eğlenmek için destancıya soruyordu, 'Hey! Destancı! Kimdir bu kahramanlar!' Destancı sağa sola bakınır, yutkunur, sonra cevap verirdi, 'Osmanlı'ya haddini bildirmiştir bunlar Ağam!', 'Vay vay!' diyorduk, 'Nasıl yapmışlar bunu?' 'Dağa çıkmışlar, kasaba, şehir vurmuş, paşa ordusu bozmuş, fakirin hakkını almışlar!'" (s.320)

O dönemde kahvehanelerde söylenen Benli Halime'nin, küçük kâğıtlarla elden ele gezen destanı, Mısır'ın Fransız elinde kalışını dile getirir(s.322). İstanbul'da yaşanan depremin İstanbullularca yorumu şöyledir:

"'Allah Nizamı Cedid'e kızmış.' 'Frenk usulleri alınırsa işte böyle olurmuş' 'Kafirlik diz boyu olunca Nuh Tufanı da böyle böyle gelirmiş' 'Yüce Allah, 'Ya siz bu kafirleri tepeleyin ya da ben sizin tümünüzü birden tepelerim!' diyormuş." (s.331)

Yeniçerilerin meslekleriyle ilgili bilgilere romanda ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Görevine aşkla bağlı olan Arif Ağa ve oğlu Sabit ile diğer yeniçeriler üzerinden yeniçerilik ile ilgili detaylar yanında ocağın tarihine de yer verilir. Yeniçeri kıyafeti giyinen Arif Ağanın görüntüsü şöyledir:

"Başında zerrin külâhı, üzerinde yeşil sobramanisi, beline çapraz sokulmuş piştovları ve belinden sarkıttığı ve bende özel bir hatırası olan kılıncıyla tam da dediği gibi ejderha sıfatındaydı." (s.74-75)

Arif Ağanın savaş dışındaki kıyafeti ise şöyledir:

"Yüksek rütbeli bir subay olduğunu düşündüğüm bu adam, ilk görüşüme kıyasla oldukça süslü ve temiz giyinmişti. Başındaki beyaz başlığın üzerine tüyler takmış, beline silahlığının üzerine geniş bir ipek kuşak sarmış, ayağına pırıl pırıl sarı çizmeler giymişti. Üzerinde son derece süslü bir kaftan vardı. Sol tarafından uzunca bir kılınç sarkıyor, kuşağına sokulmuş iki piştov ve bir hançer hemen dikkat çekiyordu." (s.12).

Sabit, Avusturya ile yapılan savaşta serdengeçti olmuş ve "serdengeçti kavuğu" (s.249) takmaya başlamıştır. Yeniçerilerde her ortanın bir işareti vardır ve bu işaretler askerlerin kollarına kazınmıştır(s.14,27). Orduda "teber" adı verilen ve özel bir kıyafet giyinen Bektaşî din adamlarının bulunduğu(s.18), orta imamlarının savaş esnasında Kur'an-ı Kerim okudukları (s.207) romanda görülmektedir.

Ordu sefere çıkmadan bir süre önce ordu esnafı alayı Alay Köşkü önünden geçit töreni yaparlar(s.177). Askerler orduya katılmak üzere evden çıkarken gusül abdesti alır ve giyinmeleri gereken onca şeyi giyerler(s.178). Lağımçıların savaşdaki önemi romanda Mehadiye Boğazına sıkışan orduyu, bu grubun çıkarmasıyla gösterilir. Bunların bazıları kazar, bazıları kazılan toprakları dışarı taşır, bazıları küçük keresteleri toprağın çökmemesi için yerleştirir, bazıları da manda derisinden bir körükle içeri hava basarlar(s.195).

Yeniçerilerin genelinin Bektaşiliği dolayısıyla romanda Bektaşiliğe de önemli bir yer verilmiştir. Sarı Abdullah'ın Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçişi, Bektaşiliğe has bir törene dönüşmüş olarak romanda sayfalarca anlatılmıştır(s.53-62). Bektaşilikte "çifte vav"ın önemli bir işaret oluşu(s.3); günahlardan arınma yolu olan "baş okutma" (s.157); Bektaşî babanın ölümü vuslat olarak kabul etmesi (s.160); Mimar Sinan'ın yaptığı köprüden geçerken yeniçerilerin üç defa "Aşkolsun!" diye bağrırmaları (s.184); cenaze sırlamaları (s.289); Bektaşî tarikatına üye olanlara takılan büyük teslim taşı (s.380) gibi ifade ve terimlere romanda sıkça rastlanmaktadır.

Bektaşilikte hiç evlenmemeyi seçenlere "mücerret" denmektedir. Roman kahramanlarından Sabit de mücerret olur, bu ikrar da pir evi dışında bir yerde verilmez(s.314). Bektaşilikte mücerret olanlar "mengüş" adlı bir küpe takarlar(s.315). Bektaşîlerin dem içmelerinde de bir usul vardır. Dem dolu piyaleler kaldırırken 'Nur olsun!', 'Aşkolsun!' ifadeleri kullanılır(s.4). Vedalaşma usulü ise şöyledir:

"Sağ omzunu, sol omzunu, sonra yine sağ omzunu ve göğsünü üç kez öptüm, elinin içine üç küçük niyazda bulundum, geri geri giderek meydandan çıktım."(s.5)

1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı; I. Abdülhamit'in ölümü(1774), 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşı; 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşı; Sırp isyanı(1806,1814); Kabakçı Mustafa isyanı(1807); III. Selim'in tahttan indirilişi(1807); IV. Mustafa'nın tahta çıkışı(1807); Alemdar Mustafa Paşanın Rusçuk'tan gelişi(1808); III. Selim'i tekrar tahta çıkarmak istemesi ve III. Selim'in öldürülüşü(1808); II. Mahmut'un tahta

çıkışı(1808); Sened-i İttifak'ın imzalanması(1808); Alemdar'ın öldürülmesi(1808); Bükreş antlaşması(1812); Yunan isyanı (1821); yeniçeri ocağının kaldırılması(1826) romanda yer alan tarihi olaylardan önde gelenlerdir.

Son Yeniçeri, ilk baskısını 1999 yılında yapmıştır. Roman, zamanından 200-250 yıl öncesini işler.

Kitab-ül Hiyel(İ.O.Anar,1996), Osmanlı döneminde "hiyel ilmi" yani mekanik bilimiyle ilgilenen üç kuşak usta-çırağın romanıdır. Romanda yer alan vakalar çeşitli anlatıcılar tarafından "raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı asar" ya da "...dan nakledildiğine göre" gibi ifadelerle okuyucuya aktarılır. Bundan dolayı da romanda zaman anlamında birbirini izleyen ve devr-i daim makinesinin icadı peşindeki kişilerin hayatlarını oluşturan olaylar dizisi bulunmaktadır. Geleneksel hikâye anlatımını tercih eden romanda vakaların zamanı yine sözlü gelenekte olduğu gibi belirsiz gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak vaka kuruluşunda rol oynayan tarihi ve sosyal olaylar neticesinde vaka zamanı -çok belirli olmamakla birlikte- ana hatlarıyla ortaya çıkar. İlk usta olan Yafes Çelebi'nin çıraklığı ile anlatıma başlanan romanda, Yafes Çelebi yaptığı bir kılıç yüzünden peştemali çıkarılarak ahi teşkilatından atılır ve ne yapacağını bilmez halde meyhanelerde gezerken Nizam-ı Cedit askerleri ile yeniçeriler arasındaki bir çatışmaya şahit olur(s.16). Buradan anlaşılmaktadır ki romanın vaka zamanının başlangıcı III. Selim döneminde ve Nizam-ı Cedit'in kurulmasından sonradır. Bu bilgiye dayanarak vaka zamanının, Nizam-ı Cedit'in kuruluş tarihi olan 1793'ten sonra başladığını söyleyebiliriz. Romanın sonlarında ise realist ve natüralist hikâyeler için kullanılan ifadelerden II. Abdülhamit dönemine geçildiği anlaşılmaktadır:

"Onları, Sultan Abdülhamid Efendimize yaranmak için onun giyim, kuşam ve davranışlarını kopya eden paşalara benzetiyordu." (s.150)

1876-1909 yılları arasında tahtta kalan Abdülhamit devrinde, ülkede ve dünyada meydana gelen değişikliklere de romanda yer verilmiştir. Bunlardan ampulün icadı (s.132) vaka zamanının tespitinde yararlanılabilecek bir unsurdur. Ampulün 1882 yılında icat edilışinden yola çıkarak vaka zamanının bitişinin de 1800'lerin sonları olduğunu söyleyebiliriz. Ulaşılan bu bilgilere dayanarak Kitab-ül Hiyel'in vaka zamanı, 1800'lü yılların başı ve sonu arasındaki ortalama 100 yıldır diyebiliriz. Ancak romanın, Calud'un ölümünden sonra Üzeyir'in yaşadığı ve vaka zamanının da son iki

yılı zamanın ötesinde yaşanmış; iki yıl önce yaşanan olaylar asırlar öncesinde yaşanmış gibi anlatılmıştır.

Romanda III. Selim döneminde Nizam-ı Cedit ordusunun varlığı(1793-1807); III. Selim'in Kabakçı Mustafa isyanı sonucunda öldürülmesi¹¹¹; Alemdar Mustafa Paşa'nın gelmesi ve II. Mahmud'u tahta çıkarması(1808), Sekban-ı Cedit'i kurması(1808), Sened-i İttifak'ı imzalatması(1808); Alemdar'ın öldürülmesi(1808); Mora isyanı(1821); Vaka-i Hayriye(1826); Tanzimat Fermanı(1839); Kırım savaşı(1853-1856); Cadde-i Kebir'in havagazı ile aydınlatılması; Yeni Osmanlıların Paris'e gitmesi; ampulün icadı(1882); Sultan II. Abdülhamid'in saltanatı(1876-1909) gibi tarihi olaylara romanda yer verilmiştir.

Romanda yaratılan sosyal zaman ilk olarak dil ile okuyucuya hissettirilmektedir. Romanın başında şu ifadeler yer alır:

"Raviyan-ı ahbar ve nakılan-ı asar kah hayretü minnet, kah nefretü ibretle şunları rivayet ve hikâyet ederlerdi"(s.11)

Meslek hayatına demircilikle başlayan Yafes Çelebi'den demircilikte gösterdiği üstün başarı dolayısıyla ahilik teşkilatına kabul edilir. Yafes Çelebi'nin, "yiğitler, kethüdalar ve bizzat şeyh huzurunda gülbankı Allah Allah çekilip" peştemalı bağlanır, gediği bağışlanır, esnaf sandığından akçesi verilerek dükkânı açılır(s.12-13). Yapılan bu tören ve işlemler; sonrasında Yafes Çelebi'nin mertliğe yakışmayan bir silah icat etmesi dolayısıyla şeyh tarafından gediğinin iptali ve Yafes Çelebi'nin işsiz kalması(s.13), dönemin esnafılık düzenine ve teşkilatına işaret eden bir sosyal zaman unsurudur. Dönemin hiyel ilmine bakış açısı ise şu cümlelerde saklıdır:

"Müzik kutusu haline soktuğu demir külçesine böylece şarkı söylemesini emreden hiyelci ise, elbette padişahın sadık bir bendesi olarak, gerçek bir büyücüydü." (s.15)

Yine Yafes Çelebi'nin çalışmalarından "debbabe"nin yapımında döküm esnasında bir üfürükçü tutularak "tuncun kıvama gelmesini engelleyen bütün büyüler ve nazarlar" (s.25) defedilir. Dönemin bir gerçeği olan rüşvet (s.26-28, 40-41) engelinden geçerek sadrazama ulaşan Yafes Çelebi'nin evrakları, sadrazamın müneccimbaşının belirlediği eşref saatini bekler:

¹⁰⁴ Romanda III. Selim, tarihi bilgilerin aksine isyan sonucu öldürülmüştür. **a.g.e.**, s.39.

"Evrakların okunacağı eşref saat, bir sonraki ayın yirmibirine düşen cuma günüydü. Fakat cuma günleri tatil olduğundan müneccimbaşıdan bir zayıce daha istendi." (s.28)

Sarayın içinde dilekçelerini sunmak üzere bekleyenlerden bazıları "dikkati çekerek bir an önce okunmasını sağlamak için evrakına gülyağı sürüyor, bazıları ise usturlabla güneşin yüksekliğini ölçerek eşref saatin geçip geçmediğini denetliyordu." (s.40) Nizam-ı Cedit askerlerinin Avrupai kıyafetleri ve talimleriyle yeniçerilerin kızgınlıklarını üstlerine çekmeleri bu döneme ait sosyal gerçekliklerdir(s.17). Yeniçerilerin ortalarının işaretini dövme olarak kollarına işletmeleri(s.69), Vaka-i Hayriye'den sonra, kendisinde de dövme olan Yafes Çelebi'nin öldürülmesine neden olur. Yafes Çelebi ve çıraklarının sürekli savaş aletleri icat etmeye çalışmalarının da, o dönemde Avrupa'da görülen yeni savaş aletlerine ayak uydurma gayretinden kaynaklandığı düşünülebilir. Yafes Çelebi de o dönemde Avrupa savaş ilimlerine yetişmek amacıyla açılan okullardan Mühendishane-i Bahri'de bir süre eğitim alır(s.18). Debbabe adlı icadının gösterisini hayal eden Yafes Çelebi'nin düşündüğü tören de dönemin sosyal hayatı ile uyum içindedir:

"bu gösteri Kağıthane'de yapılacak, otuzbeş yiğidi taşıyan debbabe, kös, kudüm, nekkare ve çiftenara feryatları eşliğinde, gülbank çekilip dualarla suya inecek, dereyi geçerken bir yandan da topunu ateşleye ateşleye karşı kıyadaki temsili palangaya hücum edecekti." (s.25)

III. Selim'den itibaren başlayan Batılı tarzda yenileşme hareketleri, üç kuşağın kıyafetlerinde kendini gösterir. Yafes Çelebi'nin kendisi için aldığı kıyafetler ve saç kesimi şu şekildedir:

"Kendisine bir Trablus şalı, sırmalı bir camadan, perişani kavuk ve cübbe beğendi. Bir kahvehanede dinlenirken kafasını güzelce kazıttı ama kanunu kadim üzere, tepesindeki bir tutam saça dokundurtmadı."(s.38)

Yafes Çelebi, kölesi Calud'un kıyafetlerinden öte saçlarına tepki gösterir ve bu uzun saçların "kanunu kadimi ayaklar altına al"dığını düşünür:

"Çünkü kendisi, atalarının adeti üzere diğer herkes gibi ayda bir berbere gidip kafasını kazıtır, yalnızca tepede bir tutam saç bırakırdı." (s.79)

Calud'un kıyafeti ise şöyledir:

"Ayaklarda, topuklarına basılmış birer yemeni. Baldırı gösterecek şekilde, dizlere kadar inen bir mor çakşır. Belde Cezayir şalı ve üstünde kalın bir kemer. Kemere sıkıştırılan bir çift dolu piştov. Üstüne, dantelalı bembeyaz bir Frenk gömleği. Yakada papyon. Sırta vurulmuş simli bir camadan. Kafaya bir bareta. Zeytinyağıyla taranmış ve baretanın kenarlarından taşan uzun, kıvırcık saçlar."(s.78-79)

Calud'un çırağı Üzeyir'in kıyafetindeki değişim de zamanın ve sosyal hayatın değiştiğinin işaretidir: Üzeyir, "Elinde gümüş topuzlu bastonu, parlak iskarpinleri, ütülü redingotu ve düzgün fesiyle" (s.141) görenlere beyefendi olduğunu düşündürür. Yenileşme sadece kıyafetlerde değildir; İstanbul'un özellikle azınlıkların yaşadığı bölgelerinde de değişimler yaşanmaktadır:

"Zerduva Kazım Paşa damadı Ali Sansar Efendi, o tarihlerde, yani Kırım Savaşı arefesinde Cadde-i Kebir'in usul usul büyüdüğünü, açılan tiyatrolarda kaşlı gözlü, ahu bakışlı, gül yüzlü, kiraz dudaklı aktrislerin boy gösterdiğini(...) yazmıştır" (s.104)

Yafes Efendi, o dönemde kullanılan eşyalardan "kurmalı saati"(s.65)'ni kurmayı unutmaması yüzünden icat ettiği denizaltıda ölümle burun buruna gelmiştir.

Zamanın çok önemslenmediği, okuyucuya anlatma arasındaki bazı ifadelerle hissettirilmeye çalışıldığı romanda, kozmik zaman da önemli bir yere sahip değildir. Diğer romanlarda olduğu gibi geceler gizli ve esrarengiz işlerin yapıldığı zamanlardır: İsteddiği beratı vermeyen Uzun İhsan Efendi'nin oğlunu kaçıran Yafes Çelebi, bu işi gerçekleştirebilmek için güneşin batmasını bekler(s.58). Calud, Yafes Çelebi'den gizli gizli geceleri onun mekanik ilmi ile ilgili notlarını okur ve öğrenmeye çalışır(s.77). Yafes Çelebi'nin, bulmayı çok arzu ettiği İskender'in iktidar taşını, çalışmalarından elini eteğini çektiğinde bulması ve onu geceleri eline alması da gizlilik taşır. Bu taş geceleri görünmekte, güneş doğarken kaybolmaktadır(s.80). Parasını koruyabilmek için kendini hapse attıran tefecinin kasasını muhafızlar geceleri gizlice incelerler(s.94). Calud, çırağı Üzeyir'i korkutmak için gecenin karanlığı ve korkutuculuğundan yararlanarak ona korkunç hikâyeler anlatır, onu kendine mecbur kılar(s.131). Yafes Çelebi'den kalma, İskender'in iktidar taşını bulup kaybettiği evde Üzeyir Bey, geçirdiği son gece devr-i daimin sırrını çözer ve iktidar taşını bulur(s.151-152). Calud'un ustasının elinde gördüğü iktidar taşının sırrına vakıf olma isteği dolayısıyla

Yafes Çelebi tarafından ruhunun 40 gün 40 gece eziyetle terbiye edildiğini; bu işin geceleri eziyet gündüzleri dinlenme şeklinde gerçekleştirildiğini görürüz(s.86). Ramazan gecelerinde teravihten sahura kadar konukların birbirlerine hikâye anlatmaları, hatta bunu bir müsabakaya çevirerek bu ayı eğlenceli kılma geleneği de romanda yer almaktadır(s.144-148). Gündüz çalışmanın ve başlangıç yapmanın zamanıdır. Yafes Çelebi, kendisine çalışmalarında yardımcı olmak üzere bir köle almak için her perşembe "güneş doğar doğmaz"(s.49) esir pazarına gider ve icat ettiği tahtelbahri "gün aydınlanmasına az zaman kala" (s.63) denize indirir.

Vaka zamanı günümüzden 200 yıl öncesinde başlayan **Kitab-ül Hiyel**'in yazma zamanı "10 Mart 1993"tür(s.153). Kitabın yazma zamanı ile basma zamanı arasında ise 3 yıl bulunmaktadır.

Mithat Paşa'nın hayatını anlatan **Taif'te Ölüm**(H.Topuz,1999) adlı romanda vaka zamanı Paşanın doğumu ve ölümü arasındaki yıllar olarak görünse de; Mithat Paşa'nın doğumundan ilk evliliğine kadar olan kısım vaka anlatımı şeklinde değil çok kısa bir özet şeklinde olduğundan vaka zamanını Mithat Paşa'nın Naime Hanımla evlendiği 1848 yılından 1884 yılında ölümüne kadar olan 36 yıllık zaman dilimi olarak kabul etmek daha doğru olacaktır. Romanda söz konusu 36 yıl, kronolojik bir şekilde anlatılmaz. Roman, Paşanın ölümünden iki gün önce, 6 Mayıs 1884'te yazdığı bir mektuptan yapılan alıntı ile başlamaktadır. Bu başlangıcın ardından Paşanın Taif'te geçirdiği son bir yıl anlatılır ve ardından gelen bölümde onun doğumundan başlayarak hayatı ve yaptıkları romanda verilir. Biyografik roman niteliği taşıyan Taif'te Ölüm'de vaka zamanında ileri ve geri gidişlere rastlanmaktadır. Romanda Paşanın başarıları ve bunları çekemeyenler dolayısıyla başına gelenler anlatılırken sık sık ileri ve geri gidişler karşımıza çıkar. Mithat Paşa'yla Girit'teki sohbeti sırasında Muhtar Paşa'nın Abdülhamit'in tahta çıkarılışı sırasında Rüştü Paşanın kendisine söylediklerini hatırlaması(s.146); Girit'e gelen İzzettin vapurunu görünce Mithat Paşanın sürgüne gönderilişini hatırlaması(s.148) gibi geri dönüşlerin yanında kahramanlardan bazılarının hayatları hakkında anekdotlar anlatılırken yapılan geri dönüşler de romanda karşımıza çıkar: Rüştü Paşanın Abdülaziz cinayetiyle ilgili yargılama emri üzerine Rüştü Paşanın hayatının bazı kısımlarının anlatılması(s.175-177); Abdülaziz cinayeti ve Mithat Paşanın Fransız sefaretine sığınmasıyla ilgili olarak yazdığı yazılar dolayısıyla eleştirilen Ahmet Mithat Efendi ve Mithat Paşa ilişkisine dair anlatımlar(s.200-203); Mithat Paşa ile birlikte Taif'e gönderilen Nuri Paşa ve Mahmut Celalettin Paşanın hayatlarının anlatıldığı kısımlar(s.218-224) bu kahramanların

anlatıldığı bölümlerde onlara dair geri dönüşlerdir. Roman zamanından ileri gidişler ise şöyledir: Sadareti döneminde Paşanın Cevdet Paşayı Maraş'taki sürgününden kurtardığı anlatılırken 9 yıl sonrasına gidilerek onun Mithat Paşayı tutuklatıp yargılamasının anlatılması(s.58); yine Mithat Paşanın sadareti sırasında eski sadrazam Mahmut Nedim Paşayı yargılatmasının anlatıldığı sırada Mithat Paşa devrildiği zaman Mahmut Nedim Paşanın yeniden padişahın gözüne girdiği günlere gidilmesi(s.64); Mısır Hıdivinin Avrupa ülkelerinden borç almak üzere padişah'tan istediği izne Mithat Paşanın karşı çıkışı üzerine yine zamanda ileri gidilerek Mithat Paşanın muhalefetine rağmen verilen bu izin yüzünden Hıdivin borçlarını ödeyemeyerek tahtından olduğunun anlatılması(s.71); II. Abdülhamit'in hediye ettiği kol düğmelerinin Paşadan sonra ne olduğunun anlatılması(s.99); Avrupa'da sürgünde iken Plevne ve Gazi Osman Paşanın hazin sonunu öğrenen Mithat Paşanın Gazi Osman Paşa hakkındaki merhametli düşünceleri anlatılırken dört yıl sonrasına gidilerek Osman Paşanın Mithat Paşa hakkında verilen idam kararının derhal uygulanmasını istemesinin anlatılması(s.135); Berlin anlaşmasını imzalanması üzerine, Mithat Paşanın öngörüsünü haklı çıkaracak şekilde, bu anlaşmayı imzalayanların başına gelen olumsuzlukların anlatılması(s.141); Mithat Paşaya Suriye valiliği sırasında "çok yaşa" denmesinden rahatsız olan padişahın yıllar sonra bir gün sadrazamına yazdığı notta yer vermesinin anlatılması(s.152) romandaki ileri gidişlerdir.

Gündüz ve geceler romanda olayların gerçekleştiği zamanlardır. Bunun dışında kozmik zaman olarak kış mevsimi karşımıza çıkar ki mevsimin oluşturduğu zorluklar dolayısıyla Mithat Paşa çiftliğine gidemez(s.76). Kış, Paşanın Girit'te İzzettin vapurunun yaklaştığını görünce hatırladığı Avrupa sürgününe de kışın zor şartlarında aynı vapurla çıktığı aklına geldiğinde romanda tekrar karşımıza çıkar(148). Taif'te Ölüm adlı romanda geceler ve sabahın çok erken saatleri suikastların, idamların, gizli sürgünlerin saatleri olarak dikkati çeker. Taif'teki zindanda her akşam, gece yapılacak bir zehirlenme girişimine önlem olarak kaplar yatmadan önce işaretlenir(s.19). Bu tedbirlere rağmen öldürme girişimleri bazı geceler tekrar eder(s.243,244,248-249). Mithat Paşaya İzmir'de düzenlenen suikast da gecedir ve gece karanlığından faydalanarak girişime yangın süsü verilmeye çalışılmıştır(s.162-163). Abdülaziz'den sonra tahta çıkarılan V.Murat, o gece ve ardından gelen birkaç gece, yalnız kalmak istemez; Mithat Paşa ve diğer ileri gelenlerin de sarayda yatmasını ister(s.86). Mithat Paşanın görevden alınması ve Avrupa'ya sürülmesi, halkın tepkisinden çekinildiği için sabahın çok erken saatlerinde gerçekleşir(s.110-111). İdam cezası sürgüne çevrilen

Mithat Paşa ve diğerleri Yıldız Sarayından çıkarılırken yine tepkilerden çekinildiği için akşam olması beklenir(s.226). Ayrıca gecelerin uyuyup dinlenme zamanı olmasından dolayı, romanda mahkûmları rahatsız etmek ve uyutmamak için çeşitli yöntemlere başvurulur. Dışarıdaki askerlerin türküler söyleyip yüksek sesle konuşmaları(s.211), Taif'te de mahkûmların uyumasını engellemek için kışlanın önüne uyuz develer bağlanması(s.234) bunun örnekleridir.

Romanın sosyal zamanı tarihi ve siyasi olayları ile, aynı zamanda yaşam tarzı ve kültür ile uygunluk göstermektedir. İstanbul Konferansı, Kırım Savaşında İstanbul'un Fransız askerleriyle dolması, Mithat Paşanın Avrupa'da öğrendikleriyle meşrutiyet rejimi fikrini geliştirmesi, Şura-yı Devletin kurulması, Rumeli'deki ayaklanmalar, Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ölümü, Sırp ve Bulgar ayaklanması, Sultan Murad'ın tahta çıkarılışı ve 92 gün sonra indirilmesi, Kanuni Esasi ve Meşrutiyeti ilan etme şartıyla II. Abdülhamit'in tahta çıkarılışı, Mithat Paşanın Avrupa'ya sürülmesi, Berlin Anlaşması, Fransa'nın Tunus'u işgali, Abdülaziz'in ölümüyle ilgili olarak kurulan Yıldız Mahkemesi ve Mithat Paşanın Taife sürülüp orada öldürülmesi dönemin romanda belirtilen tarihi olaylarıdır. Osmanlı Devletinin Avrupa ile ilişkilerinde başlayan değişim devam ederken Avrupa'daki devletlerde ortaya çıkan farklı yönetim şekillerini Osmanlıda da uygulamaya çalışan bir grubun varlığı ve bu grupla mevcut yönetimin arasındaki çatışma, romanda dönemin siyasi atmosferini oluşturur. Romanda Mithat Paşayı öldürme konusunda padişahın Avrupa'dan çekinmesi(s.10); Mithat Paşanın hürriyet kahramanı olarak tanıtılması(s.97); yargılama yönteminin değişmesi, mahkeme kurulması ve avukat tahsis edilmesi(s.205); padişah dışındaki bir kişiye "yaşasın" diye hitap edilmesinin başka heveslere işaret etmesi(s.106); yönetimin sansürcü yaklaşımı(s.48,118); Topkapı sarayına atla girmesinin Mithat Paşanın kendini padişah gibi gördüğüne yorulması(s.71); eski padişahların vezirlerini idam etmelerinin yaşanan asır için geride kalmış bir gelenek olarak kabul edilmesi(s.219); eski bir gelenek olan önemli görevlere atananlardan zengin bir kefil istenmesi geleneğinin Namık Kemal'e sıkıntı çıkarmak amacıyla uygulanmak istenmesi(s.49) dönemin atmosferini yansıtan olaylardır. Bunun yanında saltanatın eski geleneklerinden yeni padişahın hattı hümayun yayınlatması(s.84) ve tahta çıkışın geleneklerinin(s.90) uygulanmaya devam edildiği görülmektedir.

O dönem Osmanlı toplumu için yenilik olarak kabul edilebilecek yaşam tarzındaki değişimler de romanda karşımıza çıkar. Abdülaziz'in Avrupa'da gezmeye

çıkması Osmanlı Devleti için çok yeni bir durumdur(s.34). Tıbbiye Mektebinde hipokrat yemini edilmesi(s.13), Mithat Paşanın Şam'da tiyatro açtırması(s.151), yerel ve milli gazetelerin basılması(s.201) Osmanlı toplumu için; Avrupa'da kloroformun keşfi(s.14), gazete fotoğrafçılığının gelişmemiş olması(s.132) ise Avrupa toplumu için önemli sosyal olaylardır.

Mithat Paşanın yokluktan gümüş eşyalarını satmak zorunda kalmasına rağmen ayıp olacağı endişesiyle satamaması(s.17); taksi gibi kiralık atların bulunuşu(s.50); cuma günlerinin tatil oluşu (s.56,71); bebek hazırlıkları, bebeğe isim verme ve doğum tebrikleri(s.65); yazın kiralık yalılara gidilmesi(s.70) o dönem toplumunun gündelik yaşamına dair romanda karşımıza çıkan ifadelerdir.

Dönemin geleneklerine göre padişah kızı Fatma Sultana evlenirken düzenlenen gelin alayı şöyledir:

"Alayın başında çift kürekli bir kayık bulunuyordu. O kayıkta Sultan'ın Hazine kethüdası yer almıştı. Onun arkasındaki kayık Haznedar Usta'nın kayığıydı. O iki kayığı Sultan'ın kayığı izliyor, onun peşinden de cariyelerin kayıkları geliyordu. Onları, içinde çeşitli davetlilerin yer aldığı otuz kayık kovalıyordu. Daha arkada da birkaç mavna görülüyordu. Çırağan Sarayı'yla Baltalimanı'nın arası dört kilometre kadardı. Alayın başı Baltalimanı'na yaklaştığı zaman alayın sonu daha Çırağan Sarayı önlerindeydi." (s.219)

Mithat Paşanın yurt dışına çıkarken orada bulunamayacağı için götürülen şeyler, o dönemde insanların giyim-kuşam ve yeme-içme adetlerine dair bir fikir vermektedir:

"sandıklardan fanilalar, yün çamaşırlar, alafranga mintanlar, potinler, mendiller, keseler, havlular, yelekler, kolalı gömlekler çıkartıldı. Naime Hanım bulgur, erişte, kuru üzüm, tarhana, vişne ve kayısı kurusu, pestil, cevizli sucuk gibi yiyecekler temin etti, bunların hepsi bir tahta bavula yerleştirildi."(s.26)

Padişah II. Abdülhamit'in kız kardeşinin tören kıyafetinde ise Avrupa'dan esintiler bulunur:

"Cemile Sultan önde gider, başına dantelden bir hotoz koyar, uzun etekli kahverengi giysiler giyer, eteğini beline takardı." (s.223)

Mithat Paşanın romanda bir yerde belirtilen kıyafeti de döneme ve modaya uygunluk göstermektedir:

"En zarif elbiselerini giymiş ve Londra'dan aldığı bir papyon kravatı takmıştı. Kolalı yakasının içinde boynu ve başı dimdik duruyordu." (s.148)

Kullanılan eşyalarda da batı modası dikkati çeker. Paşaya bir mektup getiren Ebuzziya "salondaki büyük Fransız koltuklarından birine" (s.50) oturarak bekler. Mısır Hıdivinin Emirgan'da verdiği ziyafette kullanılan ve sonrasında o günün hatırası olmak üzere saraya gönderilen som altından tabak, çatal, kaşıklar ve diğer eşyalar ise şatafat ve israfı işaret eder(s.69).

Romanın baskı zamanı 1999'dur.

Meyyale(H.Topuz,1998) adlı romanda Hıfzı Topuz, yine bir dönemin sosyal ortamı içinde bir tarihi kişiyi ele almıştır. Romancının büyük anneannesi olan Meyyale, yaşamının başından sonuna kadar romanda anlatılır; dolayısıyla romanın vaka zamanı Meyyale'nin doğduğu yıl olan 1857 yılı ile öldüğü 1918 yılları arasındaki 61 yıldır. Sultan Abdülaziz'in şehzade iken gizlice doğan oğlu Yusuf İzzettin Efendi'ye gizlendiği yıllarda arkadaşlık etmesi için getirilen bir bebek olan Meyyale, romanda saraydaki eğitimi, evlilikleri, çocukları, yakınları ve dönemin olayları ile anlatılır. Söz konusu 61 yıl içindeki siyasi, sosyal ve tarihi olaylar romanda önemli bir yer tutmaktadır. Bu yıllar içinde Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülaziz, V. Murat ve Sultan Abdülhamit tahta çıkar ve bu yıllar Türkiye'nin batılılaşması için girişimlerin yapıldığı sancılı yıllardır. Bundan dolayı romanda yazar, batılılaşma sürecini ve roman kişilerinin serüvenini anlatmak üzere zamanda ileri veya geri giderek vaka zamanında seçmeler yapar. Annesi Dürrinev'in Yusuf İzzettin Efendi'ye hamileliği ile 1857 yılında başlayan roman, yine 1857'de Kafkaslardan göç etmek zorunda kalan ailelerden olan Meyyale ve annesinin İstanbul'a gelişiyle devam eder. Bu kısımda Osmanlı Devletinde yenilik sürecinin başladığı III. Selim dönemi, II. Mahmut dönemi, Nakşidil Sultan, Sultan Abdülmecit'in yaptığı yenilikler anlatılır(s.9-14). Romanın bundan sonraki kısmında Sultan Abdülmecit'in Perestu Sultan'ı ilk gördüğü zamana gidilerek(s.29); Meyyale'nin kocası Hasan Hilmi Paşa'nın kardeşleriyle ülkenin içinde bulunduğu duruma dair sohbetlerinde Genç Osmanlıların kuruluşu anlatılarak(s.79); yine aynı sohbette Nizam-ı Cedid'in kurulduğu yıllarda asker elbiselerinden kaynaklanan yerli ve yabancı kumaş rekabetinin yaşandığı günlere dönülerek(s.89); gittiği kiraathanede bir emekli miralayın Hasan Hilmi Paşanın kardeşi Ömer Bey'e bir

gün öncesinde V. Murat'ın tahttan indirilişinde yaşanan olayları anlatmasıyla(s.121) roman zamanından geriye dönüşler yapılmıştır.

Roman boyunca sık sık şahısların tanıtılması amacıyla roman kahramanlarının geçmişlerine dair anlatmalar yer alır. Bunların büyük kısmı özetleme şeklinde olmakla beraber bu kişilere dair bazı anekdotlar da bu kısımlarda yer alır. Romanın bu tür yerlerinde zamanda ileri gidişler de olmakta, kahramanlar yaşadığı gösterilen andan geride kalan halleri ve bazen gelecekleri ile romanda karşımıza çıkmaktadır. İmparatoriçe Eugenie (s.34); Sadrazam Nevres Paşa (s.36); Hasan Hilmi Paşa (s.48) geçmişlerine yer verilen kahramanlarken, Atıf Bey (s.46-48); Yusuf İzzettin Efendi(s.54); harem ağaları ve son haremağaları (s.66-69); Mithat Paşa(s.150-151); Namık Kemal (s.153); Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasının sonrası(s.155); devletin koruduğu İbni Suud'un ihaneti(s.183); Hasan Hilmi Paşanın valilikten azline neden olan Ratip Paşanın sonu(s.187); Hasan Hilmi Paşanın öldüğü gün doğan Leman adlı kızının gelecekteki konumu(s.218) roman zamanından ileri giderek anlatılan olaylar ve kahramanlardır.

Romanda kozmik zamanın pek nitelikli bir kullanımı olmadığını görüyoruz. Meyyale, İstanbul'da bir sonbahar tasviriyle başlar(s.8); ancak bu anlatılacaklara giriş niteliği taşımaktan öteye geçmez. Bunun dışında "gece, akşam, sabah, öğleden sonra" gibi kullanımlara -fazla olmamak kaydıyla- rastlarız. Bunlardan en dikkate değer olanları şunlardır: Meyyale ile birlikte Yusuf İzzettin Efendi'ye arkadaş olması için saraya getirilen Çeşmidil ile aşık olduğu Kemal Bey mabeyin dağıldığında, akşam bahçede buluşurlar(s.56). Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilişi de gece boyunca gizlice yapılan hazırlıklarla gerçekleşir. Sabah padişah uyandığında gördüğü tablodan bütün gece sarayın etrafının kuşatıldığını anlar(s.93-96). Romanda önemli bir olay olan padişahın tahttan indirilişi gerçekleştiğinde günün vakitleri daha ayrıntılı bir şekilde ifade edilir. Bu olayın anlatıldığı bölümde "sabahın erken saatleri"(s.93), "öğleye doğru"(s.94), "öğle üzeri"(s.97), "o sabah" (s.102), "öğleden sonra" (s.102), "öğle"(s.104), "akşam üzeri"(s.105), "ertesi sabah" (s.105), "aynı sabah" (s.105) ifadeleri padişahın halledildiği ve öldüğü günlere ait kozmik zaman ifadeleridir.

Meyyale'nin eşi Hasan Hilmi Paşanın ölümü "bir akşam"(s.217) gerçekleşir. Ancak Meyyale'nin korkusundan "sabaha kadar"(s.218) bekletilir.

Romanda dönemin sosyal zamanını oluşturan tarihi, sosyal, siyasi ve ekonomik olaylar da yer almaktadır. Sultan Abdülmecit ve Abdülaziz'in batılılaşma yolunda attığı adımlar, Şurayı Devletin kurulması, Genç Osmanlıların faaliyetleri, Kırım

Savaşı sonunda Osmanlının terk ettiği Kafkasya'da Rusların Çerkezleri göçe zorlaması, Balkanlardaki isyanlar, devletin Avrupa'ya borçlanması ve ekonomik açıdan iflası, Paris Konferansı, Paris Antlaşması, Abdülmecit ve Abdülaziz'in saltanatı, Abdülaziz'in halli ve intiharı, V. Murat'ın tahta çıkışı ve üç aylık saltanatı, Abdülhamit'in tahta çıkışı, Meşrutiyetin ilanı, Kanuni Esasinin kabulü, Meclisin kapatılması, Ermeni olayları gibi tarihi olaylar romanda karşımıza çıkar. Hatta bu tarihi olaylar sosyal hayatın içinde çeşitli yansımalarla yeniden ortaya çıkar. Romanda da Karadağlıların devlete baş kaldırması üzerine bir deyim oluşur: "devlete boyun eğmeyenlere 'Kendini Karadağ Prensi sanıyor,' derler."(s.73) Tarihi olaylar yanında dönemin sosyal hayatı da romana yansıtılmıştır. Meyyale bir harem kadını olduğundan romanda hareme dair birçok bilgi ile karşılaşmaktadır. Haremden cariyeler olacak kızların nitelikleri(s.17), cariyeler hediye etme geleneği(s.17,31), cariyelere verilen eğitim(s.32), bunlara verilen isimler(s.17,25), sarayda kadınlar için yapılan tiyatro ve bale gösterileri(s.35), saz heyetleri(s.60), saray bahçesinde halvet olma ve eğlenceler(s.60), çırak çıkarma geleneği(s.40-41), harem kadınları için önemli bir mevki olan haznedarlık(s.43) gibi hareme dair geleneklere romanda rastlanmaktadır.

Romanda kullanılan eşyalar ile yeme-içme adetlerinden yola çıkarak zamanın yaşayış biçimi okuyucuya hissettirilmeye çalışılmıştır. Kadınların feracelerini giyerek dışarı çıkmaları(s.19); saray kadınlarının kullandığı arabalar ve sıradan arabalar(s.19); Meyyale ve annesinin Kafkasya'dan göçerken kullandığı üstü çadır beziyle kaplı yük arabaları(s.21) gibi o dönemin arabaları; Meyyale'nin düğünü vesilesiyle dönemin çeyiz serme geleneği, bunların el işi sandıklara yerleştirilip birkaç gün önce yaşayacağı eve gönderilmesi geleneği(s.41) gibi evlenme törenlerine ait gelenekler belirtilir. Meyyale düğününde bir duvak takar, düğün telleri yüzünün iki yanından topuklarına kadar uzanır. Çil çil altınların serpiştiği düğünde 'bando-mızıka' bir düğün marşı çalar(s.42). Meyyale'nin ikinci eşi Hasan Hilmi Paşanın konağının salonu, büyük bir Şirvan halısı, pirinç bir mangal, Bilecik kadifesinden yapılmış perdeler, sedef kakmalı, gümüş işlemeli, Şam işi kavukluklar, sedir, Fransız koltuğu, İznik çinileri, Beykoz çeşmibülbülleri, gülabdanları, zarflı fincanlar, muazzam bir avize, Ayvazovski'nin bir tablosu gibi eşyalarla tefriş edilmiştir(s.74). Hasan Hilmi Paşa'nın kardeşlerinin kıyafetleri de dönemin batılılaşma geleneğine uygundur. Kardeşlerden biri "çift sıra altı düğmeli, kurşuni renkli bir redingot, yelek ve pantolon"la "kolalı bir beyaz gömlek ve papyon bir kravat" kullanırken diğerleri de "hokka biçimi, Aziziye denen üstü dar, altı geniş fesler" takarlar(s.74).

Meyyale, romanın son sayfasında belirtildiği üzere Eylül 1997 tarihinde yazılmıştır.

Mahrem(E.Şafak,2000) adlı romanda zaman postmodern bir tavırla işlenmiştir. Vaka zamanı, 1999 kışında, adı belli olmayan şişman kadın kahramanın dolmuşa binmesi, bir miktar gittikten sonra inmesi ve yaşadığı evin önünde gördüğü akli dengesini kaybetmiş bir kadını izlemesi arasında geçen süredir ki bir saat civarında olduğu düşünülebilir. Ancak roman, bir saat olarak tahmin ettiğimiz vaka zamanını derinleştirerek işlemektedir. Romandaki vakalar, geri dönüşler ve onların içindeki geri dönüşlerle, rüyalarla ve bir daireyi düşündürecek şekilde kurulmuştur. Dolmuşta içinde bulunduğu durumdan kaynaklanan bir şekilde şişmanlığını düşünen kadın, çocukluğuna ve zayıflamaya çalıştığı günlere(s.29-31) gider; midesinin yıkandığında doktorla olan konuşmasını ve pastanelerde pastalar yiyişini(s.32-35); çocukluğunda tanıdığı çok şişman bir kadını(s.36) hatırlar. Dolmuşta yanında oturan kadının "pörtlek gözlü" çocuğunun birden üçe kadar sürekli saymasıyla romanda anlatılanlar "Bir", "İki", "Üç" sırasıyla, kahramanın çocukluğunda yaşadığı tecavüzü hatırlatan başlıklar kullanılarak 1885 yılına gidilir. Kadınların ve erkeklerin zaaflarını anlayan Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi'nin, 1999 yılında yerinde Be-Ce ve şişman kadının yaşadığı Hayalifener Apartmanı bulunan yokuşun tepesinde vişne rengi çadırında kadınlar için dünyanın en çirkin ve garip kadınlarını; erkekler için ise dünyanın en güzel kadınlarını teşhir ettiği 1885 yılına gidilir. Bu çadırdaki teşhir edilen iki önemli kişi vardır: Samur-kız ve La Belle Anabelle. Samur-kız yarı samur yarı insan olarak bir garabet örneğidir. Onun nasıl bu hale geldiği ise 1648 yılı Sibiry'a'sına gidilerek okuyucuya anlatılır. La Belle Anabelle ise eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Onun geçmişi ise 1868 Fransa'sına gidilerek anlatılır. Samur-Kız ve La Belle Anabelle'in geçmişlerinin anlatıldığı bu bölümlere anlatıcının şu sözleriyle giriş yapılır:

"(...) vişne rengi çadırdaki Samur-Kız'ın ne aradığını anlayabilmek için biraz gerilere uzanmak lazım şimdi. Geriye, yani bütün sırları sırlayan geçmişe. Zamanda ve mekanda yola koyulmak lazım şimdi. Öyle fazla geriye değil: Yaklaşık iki asır öncesine."(s.62)

"(...) vişne rengi çadırdaki La Belle Anabelle'in ne aradığını anlayabilmek için biraz gerilere uzanmak lazım şimdi. Geriye, yani bütün sırları sırlayan geçmişe. Zamanda ve mekanda yola koyulmak lazım şimdi. Öyle fazla geriye değil: Aynı yüzyıl içinde biraz gerilere." (s.142)

1885 yılında Pera'da vişne rengi çadırdaki buluşan Samur-Kız ve La Belle Anabelle'in geçmişlerine gidilir.

Bir başka zaman "Üç -Sobe" bölümünde geçilen 1980 yılıdır. Kahramanın çocukluğuna dönülen bu bölümde onun şişmanlığının sebebi olan tecavüz anlatılmaktadır(s.216-250). Geri dönüşlerle 1999 yılından 114 yıl öncesine, 351 yıl öncesine, 131 yıl öncesine, 19 yıl öncesine gidilmektedir.

Romanda rüyalar da önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. Hatta rüyalar ve gerçekler birbirinden ayırt edilemeyecek durumdadır. Rüyasında uçan bir balon olduğunu gören kahraman roman sonunda kendini havagazıyla zehirlemek ister ve kendini bir uçan balon gibi hisseder. Kahramanın roman boyunca yaptığı iç konuşmalar da zamanı derinleştiren unsurlardır.

Kozmik zamanın romanda kullanılışı konuyla da uygunluk göstermektedir. Mahrem adını taşıyan ve rahatsız edici nazarlara maruz kalanların konu edildiği romanda geceler mahrem zamanlar olarak önem taşır. Gece mahremiyet anlamı taşımaktadır:

"Derken, gece üzerlerine kapanırdı. Gece çiğnenmiş bir yemin gibi teselliye aç; üzerindeki ölü deriden kurtulmaya çalışan bir yılan kadar yeniliğe muhtaçtı. Gece, bu seyirlik dünyada kimsenin kimseyi görmediği tek zamandı."(s.172)

Birbirleriyle büyük bir zıtlık içinde olan şişman kahraman ile sevgilisi cüce Be-Ce gezmeye geceleri çıkar(s.103); bazen de geceleri tebdil-i kıyafet dışarı çıkarlar(s.117-118,184-186). Kocasını başka bir kadına kaptıran ve aklını yitiren kadın da bir gece dışarı fırlar; evde, mahrem yaşanması gerekeni dışa vurarak yabancı gözlere seyirlik olur(s.14,287). Be-Ce ile şişman kahraman da gözden uzak zamanlarda, akşamlarda bir araya gelirler. Be-Ce Nazar Sözlüğü'nü geceleri yazar(s.108). Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi'nin vişne rengi çadırındaki gösteriler de "akşam ezanından sonra" başlamaktadır (s.43,46,61,128,141).

Romanda farklı tarihlere göre farklı sosyal zaman unsurları görülmektedir. 1999 yılında geçen olaylarda sosyal zaman unsurları, 1885 ya da 1980 yılı İstanbul'undan farklıdır; ancak bir devamlılık da dikkati çeker. Romanın ilk sayfalarında sokakta seyirlik bir manzara oluşturan akli dengesini yitirmiş kadının ailesinin mahalleye rezil oldukları için taşınmak ihtiyacı duymaları (s.15,19-20) geçmişle bağlantılı bir sosyal zaman unsurudur. Ancak dolmuş şoförünün karşıdan karşıya geçen ve gözleri

görmeyen yayaya korna çalması(s.37) yozlaşmış bir toplumu işaret etmektedir. Be-Ce ile ilk karşılaşmalarını kahramanın hatırlaması sırasında Be-Ce'nin fotoğraf makinesinin filmleri(s.257) dikkati çekmektedir.

1980 yılındaki sosyal zaman unsurları da değişimin işaretlerini taşımaktadır. Bu dönemde kullanılan ve yalnızca misafirlere çıkarılan "cam çay kaşıkları"(s.218); babaannenin fenalaşan ev sahibine yapılan ilk müdahale, kolonyalı bezler sarma ve kolonyalı su içirme(s.226); ilkokul müdürünün çocukların toplumda yeni yeni yaygınlaşan televizyonu izlemelerine karşı olması(s.227) dikkati çekmektedir.

1885 yılında ise sosyal zaman unsurları Batılılaşmanın, yenileşmenin izlerini taşımaktadır. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi'nin seyirlik bir çadır oluşturma fikri, insanlardaki Avrupaileşmeyi keşfetmesiyle ortaya çıkar; artık eski adetlerin pabucu dama atılmıştır(s.58,62,139,142).

Romanda baklava ile bonbonlar(s.58) ve taş evler ile ahşap evler(s.139) doğu ve batı medeniyetlerini temsil eden unsurlar olarak karşılaştırılır. Tüm bu unsurların yanında kullanılan eşyalar da sosyal zamanı işaret eden unsurlar olarak karşımıza çıkar. Ferace(s.43), fayton (s.46,132), tahtirevan(s.46,132), samur kürk(s.89) bunlardan bazılarıdır. Yılanbazın "gümüş pazubendi", "halkavi küpesi", "belinde sırma kuşağı" vardır(s.86).

Romanın ilk baskısı 2000 yılındadır.

Paris'te Son Osmanlılar(H.Topuz,1999) adlı roman, Sultan Abdülmecit'in kızı Mediha Sultanın hayatını konu alır. Damat Ferit Paşanın öldüğü 1923 Ekiminde başlayan romanda vaka zamanı, Mediha Sultanın 1928 Aralık'ında ölümü ile sona ermektedir. Beş yıllık vaka zamanının çok kısa bir biçimde işlendiği romanda, zaman Ekim 1923'ten Abdülmecit dönemine, Abdülmecit'in Mediha Sultanın annesi Gülustu ile karşılaşmasına ve Mediha'nın 1856 yılında doğumuna geçmekte ve ardından başka tarihi olaylara değinmektedir. Bu geri dönüş ve bu kısmın içindeki geri dönüşler olay örgüsünün asıl kısmını oluşturmaktadır. "Peki kimdi Mediha Sultan?"(s.10) ifadeleri ile başlayan bu bölümde Mediha Sultanın ve kardeşi Sultan Vahdettin'in doğumu, Sultan Abdülmecit'in ölümü, Gülustu'nun koleradan ölümü, çocukların diğer saray kadınlarına verilmesi, Sami Paşa ailesi, Sami Paşanın küçük oğlu Necip Beyle Mediha'nın karşılaşması, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, ölümü, Ali Suavi'nin V. Murat'ı tahta geçirme girişimi, bunun ardından Necip Beyin Paris'e gönderilerek uzaklaştırılması, Necip Beyin Georgette ile arkadaşlığı, Paris kuşatması sırasında Fransızlarla birlikte savaşan Reşat, Mehmet ve Nuri Beyler ve Genç Osmanlılar, Necip

Beyle Mediha Sultanın evlenmesi, Plevne ve Elena savaşları, Necip Beyin ölümü, Müşir Fuat Paşanın ailesi, Paşanın hakkında verilen jurnaller dolayısıyla sürgüne gönderilişi ve dönüşü, Sadullah Paşanın intiharı, Mediha Sultanın Damat Ferit Paşa ile evlenmesi, I. Dünya savaşı, Mondros Ateşkes Antlaşması, İstanbul'un işgali, Kuvayi Milliye, Damat Ferit hükümetinin Milli Mücadeleye karşı tavır takınması, Damat Ferit ve Mediha Sultanın İngiliz istimbotuyla kaçışları okuyucuya aktarılanların ana başlıklarıdır. Bundan sonra tekrar asıl vaka zamanına geçilerek Mediha Sultanın Damat Ferit öldükten sonra kardeşi Vahdettin'in yanına San Remo'ya yerleşmesinin ardından 3 Aralık 1928 tarihinde ölümü bir gazete haberiyle okuyucuya verilir.

Romanda geri dönüşle olay örgüsünün Mediha Sultan doğumundan Fransa'ya kaçışına kadar kısmının anlatılmasının yanında, bu bölüm içinde de geri dönüşlere ve ileri gidişlere başvurulmaktadır. Necip Beyle birlikte Fransa'daki Türk sefaretinde çalışan Abdülhak Hamit'in hayatının Paris'ten ve hatta cumhuriyetten sonrasındaki kısmı da zamanda ileriye geçilerek okuyucuya aktarılır(s.53). Bunun gibi Georgette'in anlatımıyla Paris komünündeki Genç Türklerle zamanda geriye gidilir(s.68). Bu şekilde Reşat, Mehmet ve Nuri Beyler, Namık Kemal, Ali Suavi ve diğer Jön Türklerin Avrupa'daki hayatları romanda yer alır(s.75-118). Müşir Fuat Paşanın Elena'da gösterdiği kahramanlıktan yola çıkılarak Paşanın babası ve halasından başlayarak kökeni, kendisine kurulan tuzakla sürgüne gönderilişi ve sürgünden döndüğü günlerde ülkenin içinde bulunduğu durum geriye ve ileri gidişlerle anlatılır(s.181-182). II. Abdülhamit döneminde verilen jurnallerin roman zamanından ileri gidip 1908'den sonra meydana çıkması ve rahatsızlık yaratıp yok edilmesi(s.232); Fuat Paşanın sürgün edilmesine neden olan Fehim Paşanın bunların sonrasında neler yaşadığı(s.232-233) romanda yer alan diğer ileri gidişlerdir.

Romanda kozmik zamanın eğlence zamanlarında, gizli işler yapılacağı ve olağanüstü olaylar yaşandığında önem kazandığı görülmektedir. Bunun yanında kozmik zaman unsurlarının alışkanlıkları ifade ettiği durumlar da bulunmaktadır. Paris'te geçen zamanlar genellikle akşam ve geceleri geçirilen eğlenceli zamanlardır: Necip Bey ve sevgilisi akşam Paris'in kenar mahallelerini ve başka yerlerini gezmeye giderler(s.59,60). Namık Kemal, sürgünde akşamları içki içerek vakit geçirir(s.141). Sultan Abdülaziz, tahttan indirildiğini gece boyunca gerçekleştirilen hazırlıklardan sonra sabah top sesleriyle öğrenir(s.31). Yeni Osmanlılar bütün gece aralarında tartışır ve cemiyetin esaslarını belirlemek için ertesi gün piknik süsü verilmiş toplantı yaparlar(s.78). Mustafa Fazıl Paşanın padişaha yazdığı mektup sabaha kadar tercüme

edilir ve baskıya yetiştirilir(s.81). Fransız elçiliğine sığınarak gerçekleştirilen kaçışlar da akşam saatlerine denk düşürülür(s.86,94,112). Cemiyeti ihbar eden Ayetullah'ı öldürmek için İstanbul'a gelen Mehmet, sabahın erken saatlerinde gizlenerek öğleye kadar onu bekler(s.104). Roman kahramanlarından zenci köle Yusuf ve cariyeye Suzidil'in akşamları gizlice buluşmaları(s.213) ve yine bir akşam kaçmaları da(s.218) gecenin karanlığından faydalanılarak gerçekleştirilen gizli işlerdendir. Bu gibi olağanüstü ve gizli durumlarda akşam ve gece saatleri de önem kazanır. Yaz ve kış aylarında yaşanan mekanların değiştirilmesi mevsimlere bağlı bir İstanbul geleneğidir(s.40,171,228). Fuat Paşanın yaz aylarında Emirgan'da eğlence ve fener alayları düzenlemesi de mevsimin imkânlarından kaynaklanmaktadır(s.241). Kış mevsiminde Sadullah Paşanın elçilik yaptığı Almanya'da devlet ricalinin katıldığı ziyafetler düzenlenir(s.250).

Romanın sosyal zamanını oluşturan tarihi meseleler de olay örgüsünde yer alır. İstanbul limanı açıklarında demir atmış ve Sivastopol'a gidecek olan İngiliz, Fransız donanmasının Kırım savaşına katılması(1853-1856), Avusturya ile Eflak-Boğdan anlaşmazlığı(1855), Islahat Fermanı(18 Şubat 1856), Paris Antlaşması(30 Mart 1856), yönetim merkezinin Dolmabahçe Sarayına taşınması(1856), Sultan Abdülmecit'in ölümü(1861), Sultan Abdülaziz'in tahta çıkışı(1861), tahttan indirilmesi(Mayıs 1876) ve ölümü(Haziran 1876), V. Murat'ın tahta çıkarılması(Mayıs 1876) ve ardından II. Abdülhamit'in tahta çıkması(Ağustos 1876), Ali Suavi'nin saray baskını sonucunda öldürülmesi(Mayıs 1878), Paris kuşatması(1870-1871), basın kanunu ve ülkeden sürgünler(1867), Genç Osmanlıların Paris'e kaçmaları(1867), Sultan Abdülaziz'in Fransa ziyareti dolayısıyla Paris'ten gönderilmeleri(1867), Avrupa'da çıkardıkları gazeteler, padişahın affıyla İstanbul'a geri dönmeleri(1870), 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, Plevne kuşatması(1877), Elena zaferi(1877), Rusların Ayastefanos'a kadar gelmesi(1878), Fuat Paşanın Şam'a sürülmesi(1902) ve 1908 affıyla İstanbul'a dönmesi, II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi(1909), Balkan Savaşı(1912-1913), I. Dünya savaşı(1914-1918), Berlin Konferansı(1878), Sultan Reşat'ın ölümü(1918), Sultan Vahdettin'in tahta çıkışı(1918), Mondros Ateşkes antlaşması(1918), İzmir'in işgali(1919), İstiklal savaşı(1919-1923) ve Damat Ferit Paşa hükümetinin milli mücadeleye olumsuz tutumu, Kuvayı İnzibatiye(1920) romanın işlediği zamanın sosyal hayattaki tarihi yansımalarıdır.

Romanda dönemin gelenekleri, giyim-kuşam alışkanlıkları, siyasi hayatın ve batılleşme düşüncesinin oluşturduğu kabuller ve çatışmalar da karşımıza çıkar. O

dönemde haremdeki cariyelerin çırak çıkarılması da romanda yer alır(s.12). Padişah ölünce veya devrilince ailesi ve haremdeki tüm kadınlar sarayı terk eder(s.18). Saray kadınları, bayramlaşmayı muayede salonunda kafes ardından izler(s.28). Romanda hanedan sülalesinden kadınların evlenme usullerinden de bahsedilir. Mediha Sultanın evleneceği Necip Beye bu durum sadece bildirilir(s.153) ve saraya damat olanların derecelerinin kendiliğinden yükselir(s.167).

O günlerin kıyafet alışkanlıkları bir çatışmayı da içinde barındırmaktadır. Dönemin insanı batılı giyiniş ile geleneksel kıyafet arasında bir durumda görünmektedir. Paris'te görevli Necip Beyin sevgilisi Georgette onun fes giymesinden rahatsız olur(s.44) ve Necip de bundan sonra Fransızlar gibi giyinir(s.45). Ancak Necip gibi davranan Londra sefiri Muzurus Paşa ve ikinci katip Sami Paşazade Sezai Beylerin şapka giyinmesinin padişaha jurnal edilmesi onların görevden alınmasına neden olur(s.190). Kıyafetleri ve görüntüleri konusunda daha muhafazakar görünen Reşat, Mehmet ve Nuri Beyler, Fransız ordusuna gönüllü katıldıklarında Fransız ordusu üniforması giymelerine rağmen feslerini çıkarmazlar(s.121). İstanbul'da kadınlar arasında da giyim-kuşamda değişiklikler vardır. Suphi Paşanın Şam'dan İstanbul'a dönerken getirdiği çarşaf kumaşıyla İstanbul kadınları arasında bir çarşaf modası başlar(s.178). O dönem İstanbul'unda mesire yerlerindeki kızlar "yaşmaklı, feraceli, elleri yelpazeli, şemsiyeli"dirler(s.24). Abdurrahman Sami Paşanın 40 odalı muazzam konağı o dönemde çok meşhurdur ve bütün aile bu konakta birlikte yaşar(s.23). Nergisnihal, Necip Beyin Mediha Sultana aşık olması için aşk büyüsü yaptırmayı teklif eder(s.26). Mediha'nın Necip Beye aşkını hatırlatan arkadaşları mani söyleyerek ona takılır(s.26). Ali Suavi'nin İngiliz eşi, o zamanın toplum yapısında batılı giyinişi ve özgür davranışlarından dolayı yadırganır(s.38). O dönemde sultanların, paşazadelerin ve beylerin nişan, nikâh ve düğünleri uzun hazırlıklarla ve şaşıaalı bir şekilde düzenlenir(s.155). Mediha Sultanın düğününden sonra da Yıldız Sarayının Merasim Salonunda at nalı biçiminde büyük bir sofra kurulur. Orkestranın eşlik ettiği ziyafet sonrasında nikâhta görevli olanlara vekil ve şahitlere tabaka, enfiye kutusu, saat ve kordon gibi hediyeler ya da doğrudan para hediye edilir(s.156). Kadınların katıldığı düğün yemeğinde, gümüş zarflı bardaklarla şerbet, ufak sahanlarda salata, börek, zeytinyağlı dolma servisi yapılır(s.157).

Siyasi hayattaki gelenekler de romanda önemli bir yer tutar. Bayram sabahı, bayram alayıyla camiye giden Sultan Abdülaziz'in, Dolmabahçe Sarayının Muayede Salonunda bayramlaşma töreninde protokol şöyledir:

"Önce nazırlar, paşalar, devletin üst kademelerindeki görevliler gelip Padişah'ın eteğini öptüler, onları Şeyhülislam, Rum ve Ermeni Patrikleri ve Hahambaşı izledi. Arkadan sefirler, Hünkâr yaverleri ve paşazâdeler sıraya girdi."(s.29)

Padişah hareme geleceği zaman ikinci haznedar elindeki asayı havaya fırlatarak padişahı selamlar(s.30). Mediha Sultan bulunduğu saraydan duyduğu top seslerinin padişahın devrildiği anlamına geldiğini öğrenir(s.31). Mustafa Fazıl Paşanın gözden düşmesine neden olan olay, cuma selamlığına sivil kıyafetle gelmesi, bunun padişaha saygısızlık anlamı taşımasıdır(s.80). İstanbul'da yalnız hünkâr ve sultanlar dört atlı arabaya sahip olabileceği için Sami Paşanın eşi dört atlı arabasıyla yaptığı gezide durdurulur(s.169). Sürgüne gönderilen Fuat Paşa, kılıcını Şam Merkez Kumandanına adet üzere teslim etmek ister; ancak kumandan gelenekleri çiğneyerek kılıcını almaz(s.239). Padişahın tahta çıkışının her yıldönümünde tüm ülkede kutlamalar yapılır(s.240). O dönemde yaygın olan köle ticareti, köle hediye etme geleneği(s.195), devletin 1847'de yayınladığı fermanla yasaklanır(s.197-199,204).

Romanın baskı zamanı 1999'dur. Bu tarihten yaklaşık 70 yıl öncesini vaka zamanı olarak seçen romanda yazma zamanından yaklaşık 150 yıl öncesine kadar uzanılır.

1997 yılında yayımlanmış olan **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**(S.Fındıklı,1997) adlı roman, 93 Harbi sonrasında Bosna-Hersek'ten Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan bir aileyi konu almakta ve Balkanlar'ın yavaş yavaş Osmanlı'nın elinden çıkışını anlatmaktadır. Romanın vaka zamanı Ruslarla yapılan savaş sonrası Ayastefanos Anlaşması gereğince Bosna-Hersek'in işlerinde bağımsız olması tarihlerinde başlamakta; Avusturya'nın verdiği notayla Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını bildirmesinin ardından dört yıl daha devam ederek sona ermektedir. Ayastefanos Anlaşması 3 Mart 1878 tarihinde imzalanmıştır ve Firuz Ağa ile ailesi de baharda göç yoluna çıkarlar. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını bildiren notası ise 5 Ekim 1908 tarihindedir. Bunun ardından Firuz Ağanın memleket hasretiyle ve küskünlükle öldüğü güne kadar dört yıl daha geçer. Romanda da Firuz Ağanın torunu Muradiye'nin evinde öldüğü akşam, göçten sonra 35 yıl olduğu ifade edilir(s.129). Dolayısıyla vaka zamanının 35 yıl olduğunu söylemek mümkündür. Ancak vaka zamanı dışında, konuyla alakalı bir şekilde Firuz Ağanın çocukluğu ve gençliğine geri dönüşler olmaktadır.

Vaka zamanının anlatımında atlamalar vardır; ancak zaman içinde geri dönüşlerle vaka örgüsünün eksik kalan kısımları tamamlanır. Zaman, Firuz Ağanın 53 yaşında Bosna'nın terk edileceğini öğrendiği, ailece çıkılan göç yolculuğu, Bursa'ya gelişin iki ay sonrası, 15 yıl sonrası, 80'inden sonra torunu Salih'in ölümünden dört yıl sonra şeklinde atlamalarla ilerler. Bu atlamalar arasında gelişen olaylar Firuz Ağanın çağrışımlarla yaptığı geri dönüşleri sonucu okuyucuya aktarılır. Bursa'ya gelişten iki ay sonrasında Firuz Ağa, ilk durakları olan İstanbul'daki günlerini, hastalığını(s.48-56), Bursa'ya göçme fikrinin ortaya çıkışını(s.57-62), İsmihan'ın ölümünü(s.71), onun kabrine gittiği günleri(s.76) hatırlayarak atlamayla doğan boşlukları tamamlamış olur. Firuz Ağanın torunu Salih'in ölümünden dört yıl sonraki zamanda ise Salih'le ilgili ve Salih'in Jön Türklere katılmasıyla ilgili hatırlamalarla dönemin siyasi olaylarından Bosna-Hersek'in Osmanlı coğrafyasından kesin olarak kopuşu ve sonrasında gelişen siyasi olaylar anlatılır.

Romanın özellikle başlangıç kısımlarında gerçekleşen geri dönüşler genellikle vaka zamanının öncesine doğrudur; ancak Firuz Ağa Bursa'da iken de Bosna'da yaşadığı mutlu günlere geri döner. Osmanlı'nın Bosna'dan çekileceğinin kesinleşmesi üzerine Firuz Ağa küçüklüğüne, halasının evli olduğu Budinlileri ve Osmanlı'nın Budin'den çekilişini dedesinden dinlediği hikâyelerle hatırlar(s.8,14). Göç kararını eşinden önce damatlarına açıklamasına güvenmesinden eşiyle evlendikleri günü(s.20), çocukluk arkadaşı Stanko'yla kan kardeş oluşlarını(s.65-68), eşini ilk gördüğü günleri(s.94), Stanko'nun oğlunun düğününü(s.99), beraber ilk içki içişlerini(s.103), kızı Fatma'nın ablası Şefika'nın çeyizlerini dağıttığını(s.122) hatırlaması geri dönüşlerle vaka zamanına çıkılan kısımlardır.

Bir muhacirin romanı olan **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**'de bahar hem vaka zamanının başladığı zamandır, hem de göç için en uygun zamandır. Firuz Ağa ve ailesi Bosna'yı Osmanlı'nın terk edeceğini duyduktan sonra vakit geçirmeksizin bu uygun zamanı değerlendirmek ister. Aliya'nın ailesi de kışa yakalanma riskine karşı Niş'te "kayınçosunun evinde kışlayıp" gelmeye karar verir(s.38). Romanda olağanüstü şartların olduğu zamanlarda günün vakitleri alışılmışın dışında kullanılır: Normalde akşam dükkânından çıkan Firuz Ağa, Bosna'nın elden çıktığı haberini alınca ikindi üzeri dükkândan çıkar(s.5). Ancak evdekilerin olağanüstü bir durum olduğunu anlamalarından çekinerek evine gidemez. "Akşamın dar vaktinde"(s.18) damatlarını çağırarak verdiği kararı konuşur. Aynı günün akşamı, karısının kırgınlığı nedeniyle romanda yer alır(s.22). Kahramanın Stanko'yla konuşmaya ve evini satmaya gitmesi

de gecedir(s.25). Vişgrad'da baba dostunun evinde geçirilen gece de yine huzursuz bir gece olarak romanda yer alır(s.35). İstanbul'daki günlerin Ramazan ayına rastlaması dolayısıyla sahur vakitleri de roman zamanına dâhil olur(s.57). Kış, göç için uygun olmayan bir zaman olmasının yanında, terk edilmiş bir evde yaşamak zorunda kalan aile için de zor bir mevsimdir. Firuz Ağanın damadı kış bastırmadan ev bulmak ister(s.58).

Roman kahramanları Bursa'ya yerleştikten sonra kozmik zaman biraz geri plana itilir. Ama yine de Firuz Ağanın "öğle vakti" dükkânı bırakıp eve gelmesi yine olağanüstü bir hale işaret eder(s.72). Yazları aile, yataklarının yünlerini kabarttırır(s.82). Kuşluk vaktinde evden çıkan Firuz Ağa, gönlünün acısını dindirmeye çalışırken her şey ona memleketini hatırlatır ve vaktin nasıl geçtiğini anlamaz. Öğleyin yağın ilkyaz karının kesilmesinin ardından onu dalgınlığından ikindi vakti komşusu fırıncı uyarır. İlkyaz "acı ayazlı"dır(s.98). Memleketinden ayrıldığından beri çok mutsuz olan Firuz Ağa'nın Bursa'daki evinde güneş yalnız ikindi vaktinde görünür ve Firuz Ağa bunu "İkinci güneşi yılan dili gibi incecik ışığını odamıza uzatmış" (s.96) "Odanın ortasında yılan dili güneş... Demek öğle çoktan ikindiye devrilmiş..." (s.116) şeklinde ifade eder.

Osmanlı'nın Bosna'dan çekilmesi ve yönetimi Nemçe'ye bırakması(1878), daha önce Budin'in bırakılmış olması, daha önce Sırların ayaklanmaları, Kara Yorgi'nin isyan çıkarmış olması(1806-1812), bir süre önce II. Abdülhamit'in tahta oturup II. Meşrutiyet'i ilan etmesi ve iki yıl geçmeden kaldırması(1878), 93 Harbinin sonucu olan göçler, Sırlara muhtariyet verilmesi, II. Abdülhamit'e düzenlenen suikast(1905), Nemçe'nin Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını bildiren notası(1908), ülkede Nemçe mallarının protesto edilmesi romanın sosyal zamanında gerçekleşen tarihi olaylardır.

Sırça haznede süzölmüş tömbeki dumanını çekerek nargile içme(s.8), konuşmalar arasına türküler katma(s.9), kilere konulacak iftariyelikler hazırlanarak, fitrenin, zekatın ölçüsü yapılarak, "Bursa ipeklisinden elbiselik, Şam kumaşından döşemelik" kestirerek yapılan Ramazan hazırlıkları(s.11), kahramanın

"Kireç gibi aklaştırılmış o pembe teni üstüne renkli pullar, altın tellerle kaba çiçekler, yapraklar işlenmiş... Alnındaki nakış ondan da beter... Kaşları kapkara bir boyayla birleştirilmiş... Yüz yazısı dedikleri böylesine iğrenç, ürkütücü bir şeymiş meğer... Yalnız gözleri kalmış değişmeyen... Bunca çirkinlik ortasında ıslıl ıslıl..."

dediği gelin makyajı(s.20), gelinin aç bırakılmış olması(s.21), takkesiz görünmeme(s.38), Bosna'daki Bursa Bedesteninin her gün dualarla açılıp işbaşı

yapılması(s.66), belli bir yaşta kızların çarşafa girmesi(s.95), Saraybosna'da gelinlik kızların yüzleri açık dolaşması(s.97), Ramazan ayında meyhanelerin kapalı oluşu(s.98), sarıklı ve ihtiyar Firuz Ağanın meyhaneye gidişinin yadırganması(s.98), Hristiyan olan Stanko'nun sevdiği kızı Firuz'a göstermesi ancak Firuz Ağanın ona İsmihan'ı göstermeyi uygun bulmayışı(s.104), Firuz Ağanın helva yapılmasını yadırgayarak

"Tekne dolusu hamur yoğurur, mis gibi lokum kızartılırdı ölülerimiz için. Unutuldu gitti hepsi. Yalnız helva var şimdi..."

dediği ölüm yemekleri(s.121), Batılı geleneklerin yaygınlaştığı ülkede yeni yeni başlayan, Salih'in çok beğendiği ve kendisinin de yapmak istediği Hariciye Nazırı Ahmet Tevfik Paşanın düğünü gibi kadınlar ve erkeklerin bir arada olduğu düğün(s.136) o dönemin gelenek ve alışkanlıkları olarak romanda karşımıza çıkar.

Söz konusu dönemde kullanılan eşyalar ve kıyafetler de romanda yer alır. Firuz Ağanın çok zengin ve görgülü Budinlilerin gelini olan halasının kıyafeti, çocuk Firuz'un gözünde her zaman çok güzel ve göz alıcıdır, aynı zamanda dönemin giyim-kuşam geleneklerinden izler taşır. "Yine al ipekten İstanbul feracesi üstünde... Başında ipek püsküllü fes..." (s.10). "sarı sahtiyandan potinler" (s.11) giyen hala, "feracesinin eteği bol kesimli pembe şalvarına sürtünerek" hışırdamasıyla ve kokusuyla Firuz'a masal kadınlarını hatırlatır. Erkekler evde "gecelik entarisi" ile otururlar. Firuz Ağanın dedesi (s.10) ve damadı Aliya romanda gecelik entarisi kullanan kişiler olarak karşımıza çıkar. Firuz Ağa, Bursa'da sarık, cüppe ve lapçın kullanır(s.74). Bursa'da doğan Salih muallimliğe başladığında "İstanbulin ceket" giyer(s.119). Tüm bu kıyafetlerin yanında gaz lambası(s.12), gümüş zarflı fincan(s.18), gülabdan(s.29), akik tespih(s.89), gümüş lokum taşı(s.93) romanda karşımıza çıkan eşyalardır.

Romanın baskı zamanı 1997 yılıdır. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasında yaklaşık 100 yıl vardır.

Kılıç Yarası Gibi(A.Altan,1998) adlı roman İttihat ve Terakki Fırkasının gizli bir teşkilat olmaktan çıkıp, padişaha alenen isyan eden bir güç haline dönüşmesini Mehpare Hanım eksenindeki vaka örgüsü ile anlatan bir romandır. Romanda asıl vaka zamanı, Osman'ın odasına gelen ölümlerden hikâyelerini dinlediği zamandır; ancak bu zaman romanda tespit edilebilir durumda değildir. Ölümlerin anlattıkları ise Mehpare Hanımın Şeyh Yusuf Efendi ile evlenmesiyle başlamakta ve İttihat Terakki Fırkasının Kanun-i Esasi'yi yürürlüğe koydurduğu günlerde Mehpare Hanımın ikinci eşi Hikmet

Beyin intihar etmesiyle sona ermektedir. Vaka örgüsü, roman kahramanlarının birkaç kuşak sonrası torunları olan Osman'ın evine gelen ruhların anlatımından oluşur ve bu ölülerin "hikâyeleri Şeyh Efendi'nin düğününün yapıldığı o tuhaf günden başla"maktadır(s.6). Osman'ı roman boyunca kendi zamanı içinde neredeyse hiç görmeyiz. Kendi zamanını da daha çok bir bütün olarak ölülerin zamanıyla birlikte yaşamakta; adeta kendi zamanında değil ölülerin zamanında yaşamaktadır:

"Zamanla ilişkisini çoktandır kaybetmişti, zaman artık onun için hep aynı yöne doğru akan bir nehir değil; geçmişin, anın, hatta geleceğin içinde biriktiği büyük bir göldü. Bu gölün sularına dalıyor, kendi geçmişiyle, ölüleriyle birlikte bugünden uzaklaşıyordu. Zamanın, akan bir nehirden duran bir göle ne vakit döndüğünü hatırlamayacak kadar derinlerdeydi artık; bu gölün içinde bazen hiç karşılaşmak istemediği insanlara ve sahnelere rastladığında bütün gücüyle daha dibe kaçmaya uğraşıyordu." (s.29)

Ölülerin Osman'a anlattıkları ise geri dönüşlerden ibarettir. Şeyh Yusuf Efendi ile 1,5 yıl evli kalan Mehpare Hanım bu evlilikten bir kız çocuğu dünyaya getirir. Rukiye adlı bu kız çocuğu, Mehpare Hanım ve ikinci eşi Hikmet Bey Selanik'te iken Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe konmasından sadece aylar önce "15'ini geçiyor" (s.299) olarak ifade edilir. Dolayısıyla geri dönüşlerin zamanı tamamlandığında Rukiye yaklaşık 16 yaşındadır ve Mehpare Hanım ile Şeyhin evliliğinden hemen sonra doğduğu düşünülürse zaman 1908'den 16-17 yıl geriye, 1891-1892 yıllarına kadar gider.

Romandaki olayların anlatımında geceler ve gündüzler aynı oranda yer almaktadır. Romanın kurgusunda önemli bir yere sahip olan ölülerin Osman'a hikâyelerini anlattıkları zamanlar gecelerdir(s.32,121). Gizli bir örgüt olan İttihat ve Terakki'nin üyeleri, toplantılarını geceleri yapar(s.169,240,281) ve gün doğarken(s.242) veya gece yarısına doğru(s.309) gizlice dağılırlar. İttihat ve Terakki Partisinin Reval görüşmesi üzerine siyaset sahnesine çıktığı ve yabancı ülkelerin büyükelçiliklerine gönderilmek üzere hazırladıkları bildiri sabaha karşı hazırlanır(s.317). Hikmet Bey kendisine verilen yasak makaleyi gece Fransızcadan Türkçeye çevirir(s.232). Bulgar komitacıların düzenledikleri patlamalar da gece gerçekleşir(s.271). Osmanlı Bankasının havaya uçurulması da gece yapılan hazırlık sonucu sabah gerçekleşir(s.275). Komitacılarla yapılan silahlı çatışmada sabahtan akşama kadar vuruşulur ve asker gece çekilir(s.303-304). Rukiye'nin doğumu gece gerçekleşir(s.35). Fehim Paşanın adamının Dilaver tarafından öldürmesinden dolayı gece yarısı Dilaver'in peşine düşülür(s.93). Müşir Fuat Paşanın sürgüne gönderilme

kararının bildirildiği ve sarayda tutulduğu gece, saray çok hareketlidir(s.119). Fuat Paşa geceyi İzzettin vapurunda geçirmek üzere gece vapura götürülür(s.123). Bu gecenin ardından ertesi sabah tevkifler başlar(s.125). Bunlardan sürgüne gönderilenlerin bazıları bir gece yarısı kendini vurur(s.125). Şeyh Efendi zikir törenlerini geceleri yapar(s.128) ve zikir geceleri sonrasında yalnız kalınca kendisini aşkının günahından dolayı affetmesi için Allah'a yalvarır(s.99). Romanda Osmanlı halkı gecelerden korkar, gece yaşamayı beceremez ve geceyi "ölümle, felaketle, dertle" bir görür(s.61). Hikmet Beyin bahçesindeki camlarla kaplı mum imalathanesinin geceleri ıslıl ıslıl görüntüsü çok beğenilir(s.175). 1899'u 1900'e bağlayan yılbaşı gecesi de özel bir zaman olarak romanda yer alır. Fuat Paşa ile onu gözden düşürmeye çalışan diğer paşaların adamları gündüz vakti çatışır(s.49,63). Fuat Paşanın öğleden sonra ihtilal yapacağı iddia edilir(s.113). Bulgarların Selanik'te düzenlediği saldırıların gerçekleştiği gün sabah ve öğleden sonra vakitleriyle ayrıntılı olarak anlatılır(s.272-273). Bahar, kış ve yaz mevsimlerine bir iki defa da olsa yer veren romanda kolera salgını yaz aylarında İstanbul halkını kasıp kavurur(s.37).

Osmanlı Devletinde ve II. Abdülhamit döneminde(1896-1909) geçen olayları işleyen romanın ele aldığı dönemde jurnalciliğe dayalı bir hafiye sisteminin olması, Müşir Fuat Paşanın ihtilal hazırlığı yaptığı jurnalleriyle gözden düşürülüp Şam'a sürdürülmesi(1902), Makedonya ve Selanik'te garnizonların İttihad-ı Osmani Cemiyeti adlı gizli örgütün yaydığı fikirlerle kaynıyor oluşu, örgütün günden güne güçlenmesi, Selanik'te Bulgar komitacılar tarafından Osmanlı Bankasının ve ardından Fransız gemisi Guadalquivir'in havaya uçurulması(1903), büyük Selanik baskını, büyük Bulgar isyanının başlaması, Makedonya'da Müslüman köylerinin basılması, Reval buluşması(1908), İttihatçıların bir bildiriyle ortaya çıkmaları, Selanik Merkez Kumandanı Nazım Beyin vurulması(1908), Enver Paşayla birlikte birçok askerin dağa çıkıp yüzbaşı isyanını başlatması(1908), Selanik'te Şemsi Paşanın öldürülmesi(1908), İttihatçıların Teşkilat-ı Esasiye ve Meşrutiyet isteyen bildiriler dağıtılmaları(1908), Kanun-i Esasi'nin kabul edilmesi(1908) gibi tarihi olaylar yaşanır.

Döneme ait eşyalar, kıyafetler, gelenek ve alışkanlıklar, siyasi olaylar, gelenekselin karşısında yer alan alafranga sosyal hayat unsurları romanın sosyal zamanına dair ipuçlarıdır. Fildişi baston, gümüş kılıç, idare lambası, döner maroken koltuklar kullanan kahramanların kıyafetleri de dönemin özelliklerini taşımaktadır. Mehpare Hanımın geleneksel tarzda yapılmış olan ilk düğünündeki gelin kıyafeti geleneksel bir gösterişe sahiptir. Elbisesi, sırmalarla bezeli üçetek, incilerle işlenmiş

şalvar, beyaz güderiden, gümüş nakışlı ayakkabılar, minik altın pullarla süslenmiş tül gömlek, "incecik altın zincirlerden saç bağı biçiminde örülmüş kalın bir kemer", gül biçiminde elmas bir taç, salkım küpeler, akarsu adı verilen elmas gerdanlık, "al bürümcükten gelin duvağı"ndan oluşur(s.9). Şeyhin düğünündeki kıyafeti ise, siyah cüppe ve siyah külah ile sade ve her zamanki gibidir(s.10). Mehpare Hanımın alafranga tarzda yapılan ikinci düğününde misafirler için büyük sofralar kurulur ve sofralarda "çerkeztavukları, yalancı dolmalar, bademli ve kaymaklı pilavlar, subörekleri, gerdaniyeler, imambayıldılar" ikram edilir, uşaklar bu gün için feslerine beyaz mendil sarıp bir ucunu omuzlarına bırakır ve frenk usulü smokinler giyer(s.22). Romanda dönemin kabadayı kıyafeti, Dilaver adlı kahramanın adamları aracılığıyla gösterilir:

"...diğer üçü, boğazdan büzmeli siyah mintan, çapraz yelek, bol paça pantolon, yumurta topuk ayakkabılar giyip sıfır numara sivri feslerini alınlarına doğru bastırıp, altından bir tutam kakül çıkartmış üç kopuktu" (s.90)

Mehpare Hanımın ilk düğününde babası kızının beline bir şal kuşağı bağlayıp bir gümüş kılıcın üstünden atlatır ve ona "Dedelerin gibi bu kılıcı iyi kullanacak evlat ve ahfad yetiştir" der(s.9). Şeyhin nikâhından sonra zikir yapılır(s.10). İstanbul'da bohçacı kadınlar aracılığıyla evlenecek kızlara bakılır(s.15). Mehpare Hanımın ikinci düğünü alafranga tarzda olsa da harem kısmında düğün daha geleneksel bir şekilde gerçekleşir(s.24). Anadolu'da akbabalara ciğer ziyafeti verme düğünden sonra yapılan bir kutlama geleneği olarak karşımıza çıkar(s.81). O dönem Osmanlı toplumunda "konuşma üslubundaki terbiye ve nezaket her şeyden daha önemli" tutulur(s.250). Osmanlı'da kızların 13-14 yaşlarında evlendirilmeleri dolayısıyla Şeyh'in bu yaşlara gelmiş kızlarına eş düşünmesi gerekir(s.288).

Bu geleneklerin yanında Avrupa'yı örnek alarak oluşturulan yeni bir sosyal yapı da beraberinde yaşanmaktadır. Mehpare Hanım ve Hikmet Bey o dönem için kabul edilmesi zor bir şey olmasına rağmen evlenmeden önce yüz yüze görüşürler(s.17). Yine Mehpare Hanım ile Hikmet Beyin düğünü, konuklar tarafından yadırganan birçok alafranga unsuru barındırmaktadır:

"Reşit Paşa'nın dostu olan yaşlı paşalar(...) yanan ıstakozları, başı açık Fransız şarkıcıyı 'acaib-ül garaip' mırıltılarıyla pek de tasvip etmediklerini çevrelerine hissettiriyorlar"(s.22-23).

Eski paşaların rahatsızlıklarına karşılık Hikmet Beyin arkadaşları ise gülünç bir hali olan manzarayı hayranlıkla izler ve 'harika azizim, kadın bir bülbul' ya da 'bizde böyle piyanist yok ki üstadım' gibi yorumlar yapar(s.23). Düğünden sonra Paris'e gittiğinde çarşafını çıkaran(s.39) Mehpare Hanımın, orada bindikleri arabaya saldıran 'amelelerin paşaları yıkmak istemesi'ne şaşırması da kendi sosyal hayatı ile ilgilidir(s.44). Hikmet Beyin Paris'te yaşayan annesi Mihrişah Sultanın İstanbul'a başı açık gelmesi büyük olay olur ve Sultan hakkında halkın inanacağı, tepki göstermeyeceği bir hikâye uydurulur(s.189). Roman kahramanları, piyano çalmayı bilir(s.20), çocuklarına Fransız mürebbiyeler tutar(s.45), masada yemek yer(s.61), robdöşambırlar giyer(s.177), şansonlar söyler(s.177), telgrafla haberleşir(s.116), fotoğraf denen yeni icat karşısında şaşkındır(s.158,167). Landon arabalar(s.252) ve otomobiller(s.313) zenginlerin ulaşım aracı olarak karşımıza çıkar. Baskı ise litograf tekniği ile yapılmaktadır(s.211). Beyoğlu, o dönemde yaşanan ikilik hatta çok çeşitliliği yansıtan bir görüntü arz eder. Havagazı fenerleri ile aydınlatılan Cadde-i Kebir'de, tiyatrolara, meyhanelere, cafelere, birahanelere gelen, "poturları, şalvarları, ütülü üniformaları, smokinleri, redingotlarıyla" yüzlerce insan vardır(s.243). Mehpare Hanım ve Hikmet Bey Fransız sefarethanesinin düzenlediği 1900 yılının karşılandığı yılbaşı balosuna katılır; dans eden uzun tuvaetli kadınlar ve smokinli erkekler arasında birkaç Osmanlı olarak kıyafetleriyle ayrılırlar(s.136). Bu arada çocuklar da Fransız mürebbiyeler ve Arap halayıklar elinde ikili ortamda büyürler(s.138). Bu durum Mehpare Hanım ile Hikmet Beyin arasında da bir soruna dönüşür. Ne kadar batılılaşmak istense de bazen bunun yükü ağır gelmektedir(s.271).

Romanın baskı zamanı 1998 yılıdır. **Kılıç Yarısı Gibi** yaklaşık 100 yıl öncesini işleyen bir romandır.

Saray Meydanı'nda Son Gece(S.Fındıklı,1999) adlı romanda vaka zamanı 1906 yazında Erzincan'da başlar ve 1918'in "sonyaz"ında biter. Fikret'in doğup büyüdüğü Erzincan'dan ayrılacağı günün gecesinde Saray Meydanı'nda dolaşmasıyla başlayan roman, 12 yıllık yaşanmışlıkların ardından tekrar Saray Meydanı'na gelmesiyle sona erer. Roman 1906 yazı, 1907 kışı, 1909 ilkbaharı, 1917 kışı, 1918 sonbaharı ve 1919 kış günlerinde geçerken arada kalan kısımlar ve yaşanan olayları hazırlayan etmenler geri dönüşlerle anlatılır. Fikret ve Didar adlı iki kahramanın anlatıcı olarak karşımıza çıktığı romanda, bu iki kahraman sıralı bir şekilde sözü alır ve ortaya çıktıkları zamandan gerilere giderek romanın vaka örgüsünü kurarlar. İlk bölüm sadece bir geceden, ikinci bölüm sadece bir sabahtan oluşmaktadır. Diğer

bölümlerde de zaman geri dönüşlerle çoğaltılmaktadır. İstanbul'a gitmeden Saray Meydanı'nda son geceyi, sabaha kadar düşünceler içinde ve hatırlamalar içinde geçiren roman kahramanı Fikret, annesinin 8 ay önce ölmesini(s.7), askeri okula başlayacağı zaman Arap komşu oğluyla beraber gitmek istemeyişini(s.9), askeri rüştiyede çavuşların attığı tokatları(s.12), babasının attığı tokatı(s.12), annesinin ölümünden sonra akraba evlerinde geçirdiği 16 günü(s.12-17), annesinin hastalığı ve ölümünü(s.13-14), evi gezerken aldığı tütün kokusundan annesinin tütün içişini(s.14-15); babasının annesini ilk görüşünün hikâyesini(s.15), babasının ablasını ziyaretten dönüşünü odadan izleyen annesini(s.16), annesinin ölümünün ardından eve döndüğü gün öğretmeninin eve gelip onu götürmesini(s.17-24), diş ağrısıyla okuldan eve döndüğünde babasının onu öldü sanıp can vermesini(s.27-29), Erzincan'daki Hamidiye çeşmesinin önünden geçerken hocasının tükürmesi ve kızgınlığını dile getirmesini(s.31) hatırlar. Roman boyunca Fikret'in işkenceden sonra eczanede tedavi oluşu, Didar ve ailesinin Erzurum'un işgalinden dolayı Sivas'a göçmesi, Fikret'in Bağdat'ta savaştıktan sonra Mondros mütarekesi yapılmasından dolayı terhis edilen orduyla birlikte vatana dönmesi, Bağdat'tan Erzincan'a gitmesi sırasında yapılan geri dönüşler vaka zamanının arada geçen kısımlarını tamamlar. II. Abdülhamit'e muhalif kahramanları olan romanda II. Abdülhamit'e düzenlenen suikast, Tevfik Fikret'in bunun üzerine yazdığı şiir, gazeteci Hasan Fehmi'nin öldürülmesi, Erzurum'un işgali, Sarıkamış'ta yaşanan facia, I. Dünya savaşı, Mondros Mütarekesi uyarınca Bağdat'ın İngilizlere terki, Arapların ihaneti gibi tarihi olaylara da değinilir.

Romanda kozmik zaman, özellikle "gece" özel bir yer tutar, hatta Fikret Erzincan'daki son gecesinde karşılaştığı siyah kediye Gece ismini verir. Romanın birinci bölümünde geri dönüşlerle anlatılan bütün olaylar Fikret'in Erzincan'da geçirdiği son gecede ki hatırlamalarıdır. Bu kısımdaki geri dönüşlerden birinde de gece onun için korkutucudur. Annesinin ölümünden sonra eve döndüğü günün gecesi evdeki bütün lambaları yakmak ister(s.19). Ayrıca Didar'ın annesinin ölümü(s.100), annesinden sonraki en yakını Maran'ın onu terk etmesi de(s.119) gece gerçekleşir. Romanda Bağdat'taki cephede yapılan savaşlar "gün doğumuyla sipere iniş"le başlar ve "akşam alacası"nda sona erer(s.135). Bu cephede bazı geceler Araplar, Türk askerlerine baskın yapar(s.150).

Kış mevsimi, ülkenin doğusunda gösterdiği sert yüzüyle romanda da yer alır. Kış şartlarının zorluğu savaş ve göç esnasında daha yoğun hissedilir(s.51,111). Bunun yanında Didar için nişanlandığı kış daha da ağır geçmiştir(s.57).

Romanda günlük hayata dair unsurların daha ziyade kıyafet, kullanılan eşyalar, Avrupai hayat tarzı ve siyasi durumla ilgili olduğu göze çarpmaktadır. Roman kahramanlarından Fikret, ağabeyi Nüzhet ve Fikret'in hocası Kazım Beyin asker olması dolayısıyla dönemin asker kıyafetini romanda birkaç yerde görürüz. Fikret, zabıt olan üvey ağabeyi Nüzhet Beyi, sırma kordon, yıldızlı düğmeleri olan zabıt giysisi, başında ipek püsküllü Hamidiye fesle hayal eder(s.8). Kendisinin asker okulu elbisesi lacivert çuhadan gümüş düğmeli setre, yanı kırmızı şeritli pantolon, beyaz keten gömlek ve festen oluşur(s.10).

Erzincan'da başlayan ve Didar'la Erzurum'da kalan romanda yerel kıyafetlere de yer verilir. Fikret'in annesinin kıyafeti yerel özellikler taşır:

"Erzincan halkının geleneği, parlak kumaşları hep dışlamış olsa da aldırış etmiyordu. Ufak tefek bedeninden dökülen, saman rengi Şam ipeklisi, tokasına Hamidiye tuğrası işlenmiş gümüş kemeri, mor kadifeden ev hırkası, erguvani sahtiyandan burnu püsküllü terlikleri ile baş eğmeyen edasını odalara, sofalara bile kabul ettirerek oturmuştu damasko yaygılı sedirde."(s.15).

Didar'ın nişanlanacağı Fehim Efendi ise Erzurum'da giyilen kıyafetlerle romanda karşımıza çıkar. Kara çuhadan zıgva şalvar giyen Fehim Efendinin cepkeni, şal kuşağı ve köstekli saati, burma bıyıkları vardır(s.58); "parlak yünden, beyaz üstüne yeşil nakışlı kaba çorap"lar giyer(s.60). Bu haliyle Fehim Efendi, modern kıyafetler içinde gördüğü Fikret'ten sonra Didar'a hoş görünmez.

Romanda kullanılan eşyalar da dönemin sosyal hayatını ifade eder. Közlü ütü(s.10), Ermeni ustanın gül ağacından yaptığı sehpa(s.13), gaz lambası(s.13), fayton(s.18), Beykoz işi kavanoz(s.25), yeşil kadife takke(s.25), kahve değirmeni(s.25), gülabdanlar(s.116-117) romanda geçen bu tarz eşyalardır. Ancak İstanbul'a gelindiğinde bu durum değişir ve Osmanlı'nın değişen, Avrupa'daki yenilikleri takip etmeye çalışan yüzü ortaya çıkar. Haberleşme aracı olarak kullanılan telgraf(s.39), gazete(s.53), dinlenmek için Lö Bon'da sıcak çikolata içme(s.62), monoklü (s.62), tahta vagonlar(s.127), asansör(s.144), elektrikle aydınlatma(s.145), kalorifer(s.145) İstanbul'da yaşanan hayatta yerini bulur.

Romanda yeme-içmeye dair karşımıza çıkan tek bilgi, Fikret'in babasının ablasından getirdiği kışlık yiyeceklerdir:

"Meyve kuruları, sarı yağ, pekmez, beyazlığı dillere destan Kemah tuzu, bir de katık peyniri..."(s.16).

Cenaze evine kara çarşafıla gitme(s.26), kaç-göç geleneği(s.41), gelin faytonu(s.52) ve gelinin süslenmesi(s.60) gibi sosyal zaman unsurları da dikkati çeker.

Dönemin siyasi olayları ve zihniyeti de romanda kendini gösterir. Kazım Hoca meşrutiyet yönetiminden yanadır ve II. Abdülhamit düşmanıdır. Erzincan'daki çeşmeye Hamidiye çeşmesi denmesinden hoca rahatsız olur(s.31) ve padişah için "kızıl sultan" ifadesini kullanır(s.31). Hürriyet, müsavat, adalet(s.71) dönemin en meşhur kavramlarıdır. Ancak, ittihatçılar da kendilerinden bekleneni gerçekleştiremez ve üstelik eleştirdikleri güvensizlik ortamının aynını hafiyeleriyle kendileri de oluşturur(88-89).

Romanın baskı zamanı 1999'dur.

İttihat ve Terakki dönemini işleyen **Segâh Peşrev**'in(H.Yazıcıoğlu,1999) vaka zamanı, Haziran 1909 tarihinde başlar ve 1911'in son aylarında biter. Romanda da vaka zamanı -tarihleri belirtmenin yanında- "iki yılı aşkın bir süre"(s.188) şeklinde ifade edilir. Hukuk Mektebinden mezun olup Anadolu'ya gitme konusunda ısrarcı olan Kemal Beyin bir tesadüf eseri, kendisi doğmadan babasının İstanbul'a geldiği memleketine müddeiumumi olarak atanmasını; burada yaşanan ve kökü geçmişe dayanan meseleler ile dürüst insanların tutunamadığı bir toplumsal yapının, İttihat ve Terakki hükümetinden güç kazanarak sürmesini; Kemal Beyin direnmesine rağmen bu yapıya karşı duramayıp İstanbul'a geri dönüşünü anlatan romanda, bu iki buçuk yıllık süre içinde yakın ve uzak geçmişe gidişler de olmaktadır. "Ocak 1910" tarihi verilerek başlayan ikinci bölümde Kemal Beyin göreve başladığı ilk günlerde karşılaştığı ve unutamadığı kızı gördüğü günü hatırlaması(s.18-19); çocukluğunda Ebu Bekir Efendinin Yunus Emre'den okuduğu ilahileri, onunla Mesnevi okumalarını hatırlaması(s.21-22); babasının köyünden olan ihtiyarın köyün geçmişini anlatması yoluyla III. Selim zamanına kadar gidilmesi(s.55-57); romanın sonunda Kemal Beyin kasabadan ayrılırken ilk geldiğinde durduğu tümsek üzerinde durup kasabaya geldiği günleri düşünmesi(s.198) Segâh Peşrev'de karşımıza çıkan geri dönüşlerdir.

Romanda kozmik zaman unsurlarından gündüzlerin iş ve çalışma vakti gecelerin de dinlenme ve eğlenme vakti olduğu dikkati çeker. Ayrıca gece, suçların işlendiği ve tacizlerin yapılması için uygun görülen bir zaman dilimidir. Kahraman sabahları hükümet konağına giderek iş başı yapar(s.78,92). Müddeiumumi olan Kemal Beye öğle üzeri ceset bulunduğu haber verilir(s.25). Başka bir yerde "öğleye doğru" bir yaralama olduğu bilgisi verilir(s.83). Kemal Bey sevdiği kızla nişanlanmasını

sağlayacak Ali Naki Beyin öğleyin geleceğini öğrenip heyecanla öğleyi bekler(s.92). Akşam üstleri ise eve dönüş vaktidir(s.20). Gündüzden bazı olayların koğuşturmasını yapmak üzere köye gittiği için gece yarısı kitap okumakta zorlanır(s.31). Normal zamanlarda kahramanlar gece yarısına kadar kendini sohbete kaptırır(s.70). Kemal Beyin çocukluğunun kış geceleri Mesnevi'nin ve Yunus Emre ilahilerinin okunduğu zamandır. Kasabanın önde gelenlerinin kasaba dışında eğlenmek için seçtikleri vakit de gecedir(s.122,128).

Romanda Kemal Beyin gözünü korkutmaya çalışan kasabanın önde gelenleri gece yarısı evin etrafında dolaşıp kahramanı taciz etmeye çalışırlar. Geceleri evin etrafında şüpheli şahıslar görülür(s.100). Silah sesi duyulur(s.101). Evinin camları kırılır(s.113). Akşamdan sonra eşkıya Akbıykoğlu kasabaya gizlice iner(s.124).

Mevsimlerden bahar, yaz ve kış ayları romanda yer alır. Bahar ayları Kemal Beyin kasabaya alışmaya başladığı aylardır(s.31). İşlerine kendini kaptıran Kemal Bey ikinci senesinde baharın geldiğini fark etmez(s.153). Kış çok sert geçer(s.132). Yaz ise tam tersi hayatı durduracak kadar sıcak olur(s.96).

Romanda İttihatçıların hükümetinin eleştirilmesi(s.9,10,23,76,77), Trablusgarp'ın işgali(1909), Sadrazam Hakkı Paşanın istifası ve yerine Sait Paşanın getirilmesi(30 Eylül 1911) dönemin tarihi olayları olarak görünür. Romanın sosyal zamanına işaret eden siyasi olaylar, giyim-kuşam ve eşyalar, gelenekler de karşımıza çıkar: Romanın sosyal döneminde atlı tramvay, yaylı, yarım aylı keçe külah, sarık ve cüppe kullanılmaktadır. Müderris Emin Efendinin çalışma eşyalarına da romanda yer verilir:

"...küçük bir masanın üstüne hokka takımları ve divitler rastgele serpiştirilmişti. Sedirin ortasında bir rahle, rahlenin üzerinde açık bir kitap vardı."(s.21).

Romanda zabitlerin uçları yukarıya kıvrık Wilhelmvari bıyıkları vardır(s.18). İyilerin dostu olan eşkıya Kurtoğlu Selim, cepken, mavi çuhadan şalvar, Trablus kuşağı ve arasına sıkıştırılmış küçük bir hançerle parabellum, filinta, balık gözü işlemeli silahlık kullanır(s.110). İttihat ve Terakki Partisinin temsilcisi olarak kasabaya gelen Memduh Sezai Beyin kıyafeti ise batılı tarzıdır. Başında yana yatırılmış kalpak olmasa, Avrupa işi beli dar ceketi, bastonu, kelebek kravatı ve çenesindeki sakalıyla yabancı sanılabilecek bir görüntüye sahiptir(s.79).

Kemal Beyin düşen çocuğun sıyrıklarını kolonyayla pansuman yapıp kanayan yerlere un bastırması(s.19). İşkence edilen adamın iyileşmesi için yeni kesilen koyunun postunun sarılması (s.102) dönemin halk tedavi yöntemidir. Taşraya gazetelerin gecikmeli gelişi(s.72), cuma günlerinin tatil oluşu(s.130), Osmanlı'da ticaretin gayrimüslimlerin elinde olması(s.5), Kemal Beyin geri dönüşünde belirtilen mektebe başlama töreni(s.39), Sultanahmet meydanında padişahı gördüğü selamlık töreni (s.39) dönemin sosyal gerçeklikleridir.

İmparatorluğu ayakta tutabilmek için o dönemde teklif edilen Avrupalılık, Türkçülük ve Ümmetçilik akımları(s.8), dönemin önemli kavramları, hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet(s.74) kavramları romanda da karşımıza çıkar. İttihat ve Terakki hükümetinin sık sık eleştirildiği romanda iktidara göre tavır takınan insan tipleri vardır. Bunlar Meşrutiyetin ilanından hemen sonra fesi atıp kalpak aramış, bulamayınca İstanbul'a ısmarlamış; Meşrutiyetten önce camiden çıkmazken, sonra namazı niyazı terk etmiş kişilerdir(s.36-37). Hürriyetin ilanıyla çıkarılan af sonucu aç kalan bazı eski eşkıyaların tekrar eşkıyalığa soyunması romanda önemli bir toplumsal sorun olarak görülür(s.34). Bir kasabada geçen olaylarda köylülerin o dönemde kurulmuş bulunan Ziraat Bankasından kredi almaları da dönemin gerçekliklerindendir(s.133).

Romanın baskı zamanı 1999'dur. Vaka zamanı ile yazma zamanı arasında 90 yıllık bir süre bulunmaktadır.

İmparatorluğun son yıllarında geçen olaylar sırasında II. Abdülhamit'in tahtta olduğunu bazı ifadelerden anladığımız **Çiçekli Mumlar Sokağı**'nda(Y.Karakoyunlu,2000), vaka zamanının sonu Anadolu'da Milli Mücadelenin başlatıldığı 1919 yılıdır. Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ve Amasya Tamimi gibi tarihi olaylardan bu durum anlaşılır. Ancak vaka zamanının başlangıcına dair tespitte bulunabileceğimiz tek ip ucu Halit Beyin yaşıdır. Vaka zamanı bir sonbahar ikindisinde Batum'da başlayan romanda, henüz doğmamış olan Halit Bey, 1911-1912 yılları arasında gerçekleşen Trablusgarp Savaşı sırasında göreve yeni başlamış bir subaydır ve 25 yaşındadır. Bu bilgilere dayanarak Halit Beyin 1886 tarihinde doğduğunu tespit edebiliriz. Halit Beyin annesi, dayısıyla birlikte Batum'dan İstanbul'a göç ettiği zaman bekardır. Evlilik tarihi de belirtilmeyen romanda, kahramanların Batum'dan ayrılışlarını hazırlayan olayların gelişiminden yola çıkarak Halit Beyin doğumuna kadar Batum'da ve İstanbul'da geçen zamanı, 1,5-2 yıl olarak tahmin ettiğimizde vaka zamanının 1884/1885 ile 1919 tarihleri arasında geçen 31-32 yıl olarak belirleyebiliriz.

Yukarıda belirtilen zaman aralığında geçen vakaların anlatımında, özellikle kahramanların tanıtıldığı, olaylar ve kişiler arasındaki bağlantıların kurulduğu kısımlarda, geri dönüşlere başvurulduğu görülmektedir. Geri dönüşler başlangıçta vaka zamanı dışında iken, romanın ilerleyen kısımlarında vaka zamanı içinde olmaktadır. Romanda Namı Hafız'ın küçüklüğüne(s.9), öksüz ve yetim kaldığı, kendisini Boğos Ağanın büyüttüğü(s.9); Boğos Ağanın ailesinde yaz geceleri musiki meclisleri kurulduğu(s.10-11); Boğos Ağa ile eşinin tanıştığı; Boğos Ağanın öldüğü(s.13), karısı ile kızının Tiflis'e göçtüğü günlere(s.14); Mülazım Efendi ve Bünyamin'in Ospedale'deki¹⁰⁵ günlerine(s.38-39) dönüşler vaka zamanı dışında gerçekleştirilir. Halit Beyin dayısı Yüzbaşı Reşit ve annesi Gülistan'ın İstanbul'a gelmelerinin ardından uzun bir atlama ile Halit Beyin Harbiyeyi bitirdiği yıla geçilen romanda, arada oluşan boşluk Halit Beyin hatırlamalarıyla doldurulur. Halit Bey annesinin müzik eğitimini(s.60), İstanbul'da hemen her önemli olay için bestelenen marşları çalışı ve mahalle çocuklarına marşları öğretmesi(s.63-66), Halit Beyin babasının etkisiyle önce Mülkiyeye sonra dayısının etkisiyle Harbiyeye devam edişi(s.89), okul günleri ve ilk defa kıtaya çıkışları(s.95), ittihatçı askeri okul öğrencileri(s.106), Halit Bey ve annesinin bayram öncesi Mısır Çarşısı alışverişleri(s.113) gibi vaka zamanı içinde olan geri dönüşler de romanda karşımıza çıkar.

Çiçekli Mumlar Sokağı, bir kozmik zaman unsuru ile, sonbahar ikindisinde başlar. Romanda olayların çoğunlukla akşam ve gece vakitlerinde geçtiği de dikkat çekicidir. Önemli olayların geneli gece olurken, romandaki olayların gösterildiği vakitler de gecedir. Namı Hafız'ın babası bir sabah pusuya düşürülerek öldürülür, annesi ise aynı günün gecesinde ölür(s.9). Namı Hafız'ı büyüten Boğos Ağa da bir gece ölür(s.13). Evangelismos, Müslüman olduktan sonra Ela Hatun da perişan bir halde, bebeğini dünyaya getirmek üzere iken gece vakti Namı Hafız'ın tekkesine sığınır(s.15). Tiflis'te akşam ve geceler Çiçekli Mumlar Sokağının mumları kokar(s.16). Mülazım Efendi ve Bünyamin, çocukluklarında Batum'dan İstanbul'a takayla bir gece getirilir(s.41). Rus eşkıyaların baskını da gece gerçekleşmiştir(s.56). Gülistan, Mithat Paşanın yargılandığı geceyi hatırlar(s.133). Silah alışverişi için buluşan Bünyamin ile Mülazım Efendi bunun için akşam vakitlerini seçer(s.134,149). Nusret Şakir tehlikeli bir akşam evinden dışarı çıkmaz(s.134). Teşkilat-ı Mahsusa'dan

¹⁰⁵ Kimsesizler yurdu.

gelen emirle Halit Bey bir gece vakti Viyana'ya doğru yola çıkar(s.167). Hürriyetçiler her akşam bir araya gelerek ihtilali hazırlarlar(s.170). Halit Bey Avusturya'da akşam operaya gider(s.182); Trablusgarp'ta geçirdiği günlerde her akşam bir fedai Kuran-ı Kerim okur(s.199-200). Sultan Reşat'ın ölümü de gecedir(s.223). I. Dünya Savaşı sonucunda İttihatçı paşalar bir gece yarısı ülkeyi terk ederler(s.229-230). Anadolu'ya silahların gönderilmesi de bir gece gerçekleşir; "şafak söktüğünde" tekneler Boğazı geçer(s.289). Günün diğer vakitleri de romanda kullanılmaktadır; ancak dikkat çekici bir yoğunluğa ve niteliğe sahip değildir.

Çiçekli Mumlar Sokağı adlı romanda konu alınan döneme dair ve söz konusu dönemi etkileyen tarihi olaylar da yer almaktadır. 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, I. Meşrutiyetin ilanı(1876), Balkan Harbi(1912-1913), Mehterhane-i Hakaninin kuruluşu(1911), İngiltere ve Rusya arasındaki sömürge paylaşımı görüşmesi (Reval görüşmesi, 1908), II. Meşrutiyetin ilanı(1908), Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilerek Selanik'e gönderilmesi(1909), İtalyanlarla Trablusgarp Savaşı (1911-1912), Mithat Paşanın yargılanması (1881), İttihat ve Terakki'nin yönetime el koyması(1908), Balkan harbi çıkınca II. Abdülhamit'in İstanbul'a geri getirilişi(1912), Trablusgarp ve Bingazi'nin İtalyanlara bırakılışı ve Quchy Antlaşmasının imzalanması(1912), Rodos ve on iki adanın İtalyanlarca işgal edilmesi(1912), Teşkilat-ı Mahsusa'nın Trablusgarp'ta gerilla savaşı başlatması(1912), Sultan Reşat'ın tahta çıkışı(1909), Ermenilerin ihaneti(1915), Şeyh Şenusi'nin İstanbul'a davet edilişi(1917), Lawrence'ın Arapları Osmanlı devletine karşı kışkırtması(1916-1918), Sultan Reşat'ın ölümü(1917), Sultan Vahdettin'in tahta çıkışı ve törende Şeyh Şenusi'nin kılıç kuşandırması(1917), Mondros Ateşkes Antlaşması(1918), İstanbul'un işgali(1918), İzmir'in işgali ve yerli Rumların ihaneti(1919), İstanbul'da düzenlenen Fatih mitingi(1919), Atatürk'ün Samsun'a çıkışı(1919), Amasya Tamimi(1919) ve Anadolu'daki Milli Mücadeleye İstanbul'dan silah gönderme şeklinde destek verilmesi romanda karşımıza çıkan tarihi olaylardır.

Batum ve İstanbul'da geçen olayların yer aldığı romanda Batum ile İstanbul'da yaşanan siyasi ve sosyal hayat, halkın yaşama biçimi, yeme-içme, kıyafet ve eşya alışkanlıkları, geleneklerle ilgili veriler dönemin sosyal zaman özelliklerini karşımıza çıkarır.

Batum'da Çarşı Camii avlusunda, ikinci namazı çıkışlarında üzüm salkımları ve peynirler hazırlanır(s.7). Mülazım Efendi kabadayıları sokaklarda gezdirirken susayınca mahalle evlerinden birinden su getirir; ancak bahçe duvarını geçmesi onun

"evin mahremiyetine" girmesi anlamını taşır(s.35). Romanda Mülazım Efendi, "devletin simgelendiği ay yıldızlı mülazım şapkası" kullanır ve bu karşısındaki kabadayılardan devlete saygısından dolayı ona da saygı duymasına neden olur(s.37). Mülazımın karşısındaki kabadayılardan kıyafeti, o dönemin kabadayı kıyafeti modasına göredir: "Ceketler omuzdaydı. Fesler geriye atılmış, yeleklerin üst ceplerine bir örnek gümüş tabakalar yerleştirilmişti. Genizleri yakan keskin tütün kokusu yayılıyordu. Gömlekler düğme düğme çözülmüş; iman tahtasındaki kılların görünmesine özen gösteren kabadayılıkla bağırarak açık tutulmuştu. Bellerine sarılmış kuşakların ucundan ibrişimler sarkıyordu. Kemik rengi Bursa ipeklerine göz nuruyla işlenmiş maviler, sarılar, beyazlar, okunmuş üflenmiş nazar boncuklarını andıran renklerin uyumunda dizilmişlerdi."(s.33) Yine o dönemde İstanbul'da "vardacılık" diye bir meslek vardır ve vardacılar arabaların geldiğinin bağırarak halka duyurulması ve yolun açılması görevini yerine getirir(s.54). Dönemin İstanbul'unda da kadınların kıyafetlerinde moda ve zarafet yarışı vardır. Kadınlar, modaya uygun kıyafetlerini göstermek için gezintiler yaparlar(s.113). İstanbul'a elektriğin gelişi de günlük gazetelerden okunduğunda şehirde bayram havası eser(s.114). Evler ve mescitlerin damı kestane rengi Osmanlı kiremitleriyle yapılır(s.51); trenle yolculuk yapılır(s.50); manyetolu telefonlar kullanılır(s.198). Hamam kültürüne sahip bir Osmanlı olan Halit Bey, Avusturya'daki otelin banyosunu yadırgar(s.176).

Müslüman ve gayrimüslim halkın bir arada yaşadığı Batum'da Müslümanlar arasında da, gayrimüslimler arasında da yerleşmiş bazı davranış şekilleri vardır. Batum'da Çarşı Camiinde ikindiye esnaftan birinin, cumayı ise kökboyacıların okuması adettendir. Gayrimüslimler ise, cuma ezanı ve namazı boyunca gayet saygılı bir tutum içindedirler. Ermeni esnaf ezan okunmasıyla kepenklerini indirir, Süryaniler, Latinler, papazlar namaz boyunca avluda bir kenarda ayakta beklerler. Namaz bitiminde ise herkes masa başına gelir ve 'Allah kabul etsin' diyerek camiden çıkanlara iyi dileklerini sunarlar(s.8). Tiflis'te ise çiçekli mumlarıyla ünlü, kiliseye giden herkesin uğradığı bir sokak bulunur(s.17). Rakım Hoca, Batum'da misyonerlik faaliyetleri olan bir Amerikan okulunda çalışır(s.19). Yesevi tarikatı şeyhi Namı Hocanın "mevcut tekkelerin yarısı kadar bile medreseimiz yok..." sözlerinden ülkedeki eğitimin durumu anlaşılır(s.19). Dönemin insan eğitiminde tekkelerin rolü büyüktür. İstanbul'daki yüzlerce tekkede birbirini görmeyen, bilmeyen insanlar aynı "toplumsal yorumun ahlakında bütünleyici değerler"e sahip olurlar. Romanda "bir çeşit semt kütüphane"sine benzetilen bu tekkelerde toplumsal şuurlaştırılır ve ülkenin sosyal,

siyasal ve ekonomik durumu bu şuur perspektifinde tartışılır(s.67-68). Bu tekkelerde, özellikle Mevlevihanelerde musiki eğitimi, tekke eğitiminin içine dâhildir(s.67). O dönemde İstanbul'da musiki eğitimine özel önem verilir(s.67). Zengin konaklarında da evlerin kızlarına ve cariyelerine mutlaka müzik eğitimi verilir(s.68). O dönemlerin bir özelliği olan Batı kaynaklı yenilikler musiki alanında da görülür; ülkede bir batı müziği merakı başlar; ancak Türk müziği değerini hiç yitirmez(s.68). Mızıka-yı Hümayun'da, savaşlar ve önemli siyasi olaylar için marşlar bestelenir(s.61-62). II. Meşrutiyet, Balkan Harbi, I. Dünya savaşı, hakkında marşlar bestelenen önemli olaylardandır(s.65). Bu marşların notalarını edinen Gülistan Hanım, mahallenin çocuklarına bu marşları çalıştırır ve sokaklarda hep birlikte bunları okurlar(s.66). Halit Bey eğitimine babasının isteği ile Mülkiye Mektebinde başlar. Mülkiye Mektebinde okumanın o dönem için özel bir önemi, itibarı vardır; zaten bu okullara girmenin o kadar çok şartı vardır ki bu şartları ancak itibarı yüksek kişiler yerine getirebilir. Bu okullara girmek isteyen "Müslüman öğrenciler belediyeden; gayrimüslim öğrenciler ise, mensup olduğu Patrikhane'den ya da Sinagog'tan" belge getirmek zorundadırlar(s.89).

O dönemde mahallenin zengin konaklarında fakirler için yemekler pişirilir ve dağıtılır. Bu gelenek gerçekleştirilirken de fakirlerin rencide olmamalarına özel önem verilir(s.95). Tekne yola çıkarken kurbanlar kesilir ve kurbanın kanı alınlara sürülür(s.117). Galata'ya yapılan köprüye alışmak ve güvenmek halk için zordur. Gülistan Hanım köprüden her geçişinde "Ecel köprüsünden geçip sağlimen döndük, elim biraz rahatlasın bir kurban keseceğim"(s.114) der. Bu tahta köprüden denizin dalgalı olduğu günlerde geçmek daha da zordur(s.114). Köprüden her geçişte 'müruriye resmi' adı verilen bir para verilir(s.115). Rumların yoğun olarak yaşadığı Feriköy'deki bayramlar çok zevkli geçer; çünkü burada panayıra benzer bayramyerleri kurulur; ketenhelvacılar, akide şekerciler, macuncular, turşu suyu satıcıları da bugünlerde Feriköy'e gelir(s.116).

Tiyatro kültürünün artık yerleştiği İstanbul'da sinema filmleri de gösterilmektedir. Şehzadebaşı'nda tiyatroya giden ve Hüseyin Rahmi'nin romanından uyarlanan Mürebbiye filmine de gitmek isteyen Gülistan ve Nevber Hanımlar İstanbul'u işgal eden güçlerin filmi yasaklaması üzerine sinemaya gidemezler(s.239,241).

I. Dünya Savaşı yenilgisinin kabul edilip Mondros görüşmelerinin başlaması, Beyoğlu'nu bayram yerine çevirir, buradaki evlere İngiliz, Fransız ve İtalyan

bayrakları asılır. Kiliseler çanlarını uzun uzun çalarak bu başarıyı kutlar(s.232). Bunlardan sonra İstanbul'un işgali, ardından İzmir'in Yunanlılarca işgali halkın sabrını taşırır. Fatih mitingi böyle bir ortamda gerçekleşir(s.243-244). Yavaş ama emin adımlarla Anadolu'da bir istiklal savaşı başlar.

Romanın yazma zamanı, eserde de belirtildiği üzere, Şubat 2000'dir. **Çiçekli Mumlar Sokağı**'nın konu aldığı zaman dilimi ile yazma zamanı arasında yaklaşık 100 yıllık bir uzaklık vardır.

Çanakkale Mahşeri(M.Niyazi,1998) adlı roman adından da anlaşıldığı üzere, I. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen Çanakkale Savaşını konu alan bir romandır. Romanın vaka zamanı, savaşın tarihi zamanı ile paraleldir. Romanda zaman Çanakkale Savaşının başladığı 18 Mart 1915'ten birkaç ay önce başlar. "Yılın son ayı" (s.20) ifadesiyle anlatılan 1914 Aralık'ı ile başlayan vaka zamanı, savaşın zaferle sonuçlandığı ve düşman askerinin tahliye edildiği Aralık 1916'da biter. Dolayısıyla vaka zamanı iki yıllık bir zaman dilimidir.

Romanda zaman kronolojik bir şekilde ilerlemekte geri dönüşlere rastlanmamaktadır. Romanın tek geri dönüşü Molla Kazım'ın medresenin yatakhaneindeki günlerini hatırladığı kısımdır(s.466) ki, burası da olabildiğince ayrıntısız, kısa bir anlatıma sahiptir.

Romanda vaka zamanı çok detaylı işlendiğinden kozmik zamana önem verildiği göze çarpar. Roman zamanında günlerin vakitlerinin büyük bir önemi vardır. Savaş gece-gündüz demeden devam etmekte; gündüzleri karşılıklı çatışma şeklinde sürerken gece, sabaha karşı, seher vakti gibi zamanlar, siper kazma, ertesi günkü saldırıya hazırlık yapma, pusuya düşürme ya da projektör ışığında savaşma şeklinde romanda karşımıza çıkar. Gecelerin romanın kozmik zamanındaki önemi gizli savaş hazırlıklarının yapılabildiği, kimi zaman da dinlenme zamanı olarak kullanılmasıdır. Askerler alacakaranlıkta uyanırlar(s.15); akşam karanlığı basarken keşif uçağı hasar tespiti yapar(s.19); geceleri sabaha kadar istihkam kazılır(s.32,38,97,111); gece bombardıman yapılır(s.33); akşam karanlığında mayın toplanır(s.43); yapılan saldırılarla gecenin sessizliği kıyamete dönüşür(s.45); gece yarısına doğru mayın döşenir(s.51); gün doğmak üzereyken siper kazmadan dönülür(s.109); öğleleri irtibat yollarından kazanlarla yemek gelir(s.118); gece müttefik donanmalarının gelişi nöbetçiler tarafından fark edilir(s.134); sabahın erken saatlerinden itibaren bombardıman başlar(s.147); yaralıların taşınması için akşam karanlığı beklenir(s.154); gecenin ilerlemesine rağmen çatışma bitmez(s.171); savaş geceleri de projektör

ışığında devam eder(s.185); yaralı esirleri kurtarmak için gece baskını düzenlenir(s.211); sabah hücumu kalkılır(s.211); zifiri karanlık gecede düşman çadırları bombalanır(s.224); baskın gece savaşına dönüşür(s.248); yeni birlikler güneş doğarken gizlice vapurdan çıkarılır(s.326); düşman son darbeyi indirmek için tan yerinde saldırır(s.347); fecirle ölümcül darbe vurma hücumu yapılır(s.504); müttefiklerin çekilmesi de geceleri gizlice yapılır(s.530).

Aynı günün okuyucuya yansıtılabilecek her bir anının romanda yer aldığı da olmaktadır. Şafağın donanma toplarının alevleriyle başladığı gün(s.457), öğleye doğru müttefiklerin ateşi bir bölgede yoğunlaştırmaları(s.458), güneş batı ufkuna indiğinde bu bölgede ilerlemeleri(s.458), akşam karanlığı indiğinde bazı siperleri boşaltmaları(s.459), gecenin koyuluğunda ağaç boyunca yükselen alevlerle (s.459) çatışmaya devam edilmesi şeklinde ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.

Mevsimlerse savaşı etkilediğinde romanda yer alır. Kış(s.48), bahar(s.53, 57, 84); yaz (s.256, 334, 345) mevsimleri karşılaştığımız kozmik zaman unsurlarıdır.

Belgesel roman niteliği taşıyan **Çanakkale Mahşeri**, tarihimizde önemli bir yere sahip bir savaşı ayrıntılı bir şekilde ele aldığı için romanda anlatılanlar dönemin tarihi olaylarını yansıtmaktadır. Çanakkale'de savaşın başlaması, müttefiklerin planları, bu saldırılar karşısında gayrimüslimlerin bayram yapıp karşılama komitesi hazırlaması(s.20,21), Çanakkale'nin işgal planını Yunan Genelkurmayının hazırlaması(s.47), Seyit Onbaşı'nın Ocean zırhlısını batıran topu atması(s.74), İttifak güçleri arasında yer alan Pencaplı Müslümanların savaşmak istememesi üzerine geri hizmette tutulmaları(s.216), boğuşma vaziyetinde ölmüş bulunan iki asker(s.221), Türk esirleri düşman güçlerinin yakması(s.244), Goliath zırhlısının batırılması(s.272), İtalya'nın ittifak güçleri yanında savaşa girmesi(s.276,297), İttifak devletlerinin Rus çarına komünistlerin kökünü kazıma sözü vermeleri, Esat Paşa'nın yaralı ve ölüleri toplamak için zaman verilmesi yönündeki teklifinin General Birdwood tarafından reddedilmesi gibi savaşın bireysel plandaki tarihi yönü yanında Çanakkale boğazının Anadolu yakasına yapılan ilk saldırılar(25 Şubat 1915), ilk en güçlü saldırının yapılarak cephenin kesin olarak açılması(18 Mart 1915), harekâtın önce donanma ile başlatılması ve boğazdan geçmeye çalışılması (18 Mart 1915), Seddülbahir, Zığındere, Arıburnu ve Anafartalar'da gerçekleşen şiddetli çarpışmalarla savaşın ulusal boyutlu tarihi unsurlarına da romanda yer verilmiştir. Bulgaristan'ın İtilaf devletleri yanında savaşa girmesi(14 Ekim 1915), başarısızlığın kabul edilip bölgeden çekilme kararı alınması(3 Kasım 1915-7 Aralık 1915), bu kararın gizlilikle uygulanmaya çalışılması

da dönemin romanda geçen tarihi olaylarından. Cephe büyük çatışmalar olurken cephe gerisinde yaşanan açlık, sefalet ve acı da romanda zaman zaman değinilen tarihi gerçekliklerdir.

Dönemin tarihi olayları yanında sosyal yaşantısı da romanda yerini alır. Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu zor durum, imkânsızlıklar ve teknik yetersizlikler yanında askerlerin manevi duygularının güçlülüğü, cephe gerisindekilerin cepheye destek olmak için tüm fakirliklerine rağmen ellerinden gelen her şeyi yapmaları sosyal zamanı hissettiren unsurlardandır. Bununla beraber düşman güçlerinin her türlü imkâna sahip olmaları; ancak maddi güçlerine karşın manevi güçlerinin Türklerle karşılaştırıldığında yetersiz kalışı da sosyal zamanın gerçekliğidir.

Teknik donanımı yetersiz olan Osmanlı güçleri bunu düşmana belli etmemek üzere sahte bataryalarda pamuk yakarak duman çıkarır, gerçek batarya olduklarını düşündürmek için de yerleştirilen küçük topraklarla arada bir atış yapar(s.25). Bir yüzbaşının odası meşe ağacının dibinde eşilmiş olan sığınaktır ve oradaki eşyalar portatif masa, sandalye ve telefondur(s.125).

Askerler siperlere serili kuru ot ve saman doldurulmuş yataklarda sırayla dinlenmek durumundadır(s.14); bazen yiyecek bir şey bile bulamaz, sadece su içerler(s.181). İmkânsızlıkların yanında yorgunluk da onlar için ayrı bir sıkıntı oluşturmalarına rağmen şuuraltılarındaki vatanını savunma düşüncesi askerleri canla başla savaşmaya itmektedir(s.178); onlar adeta bir otomat haline gelmişlerdir(s.220). Petrol lambası(s.223) veya karpit lambası(s.223) ile mekânlarını aydınlatan Türk kuvvetleri, makaslı dürbün(s.339) kullanır. Demir ve çimento bulup siper inşa edemez; ya kütüklerle(s.358) ya da baskınla müttefiklerden demir ve çimento alarak siperler oluştururlar(s.358). Şehitlik mertebesine erenleri tanıyabilmek için kıyafetlerine üzerinde adları ve adresleri yazılı olan deri parçası bağlar; yanlarında ilk yardım malzemeleri taşırlar(s.375). O günün şartlarında bir askerin yanında kılıç, tabanca, ilk yardım malzemesi yanında, bir de peksimet bulunmalıdır(s.470).

Askerler kıyafet bakımından da kötü durumdadır; bazen siperlerinden çıkıp "ölülerin ayaklarından potinlerini" alırlar(s.416). Asker kıyafeti bulamayan bazı askerler sivil kıyafet giyerler. Mehmet Muzaffer'in elbisesini düşman askerleri, Türklere mahsus askeri bir sınıfın üniforması zanneder(s.513). Zorluk ve imkânsızlık içinde bulunan Osmanlı ordusunun karşısında ise dönemin tüm imkânları ile donatılmış bir düşman bulunmaktadır. Donanmanın gemileri arasındaki Queen Elizabeth muhteşem görünmektedir(s.24). Bunun yanında düşman,

projektörlerle(s.45,185,186,224), aydınlanma fişekleriyle(s.224) Türk kuvvetlerine geceleri de saldırı yapabilecek güçtedirler. Bombardımanların çoğu geceleri yapıldığından karartma yapılır(s.33).

İngiliz komutanların kıyafetleri de diğer imkânlarıyla orantılı bir şekilde kış şartlarına uygundur. Onlar içi tüylü, meşin eldivenler, kalın paltolarla dolaşır(s.527); kendilerine savaş şartları içinde bile "gümüş karışımı tepsi"yle ikramda bulunulur.(s.528)

Askerler fedakârlık duygularıyla savaşırken cephe gerisindeki halk da eşlerini ve oğullarını askere göndererek sıkıntılarla kendi kendilerine başa çıkmaya çalışırlar(s.29,34). Yanında kalan tek çocuğu Nadiye'ye kendi entarisini söküp elbise diken(s.401) Oğuz Amcanın eşi, öküzü çift olmadığı için tek öküzün yanına eşeğini bağlar(s.84). Bunca yokluğa, sıkıntıya ve ölüm riskine rağmen halk, çocuğunu kınalayarak askere gönderir. Neden kınalandığını soran ere annesi, mektupla verdiği cevapta onu Allah yoluna kurban olması için gönderdiğini söyler(s.320). Geride kalan diğer erkekler de askere gönüllü gitmek için uzun kuyruklar oluştururlar(s.23).

Şartlarının çok sıkıntılı ve zor olmasına rağmen askerlere savaşma gücü veren manevi duygularıdır. Askerlerden Mıstık, parmaklarıyla güneşin durumunu ölçerek namazını kılar(s.17); siperlerde Kuran okunur(s.27); bayram namazı cephede bile olsa kılınır(s.395); siperlerde hazır bekleyen askerler ya 'Selaten tuncina' okur, ya da 'Allah! Allah!' derler(s.247). Cephede şehitlik mertebesinin üstünlüğü hakkında askerler aralarında konuşur(s.279-280). Manevi duygularının gücüyle savaşan askerlere evliyalar da yardım eder. Susuzluktan bitkin bir halde yürüyen askerlerin karşısına çıkıp onlara su veren ak saçlı ihtiyarın tarif ettiği köyüne vardıklarında onun 300 yıl önce yaşamış bir evliya olduğu anlaşılır(s.427-428). Düşman askerlerinin maneviyatı ise güçsüzdür, General Stopford Hamilton'a gönderdiği mesajda askerin atılganlık gösteremediğini, basit saldırılarda bile kaçtıklarını ve gizlendiklerini anlatır(s.479). İki İngiliz eri, açtıkları çukura iki taraftan ölüleri karışık bir şekilde gömerken henüz ölmemiş bir Türk askerini de "Çanakkale'de bu kadar ölünür" diyerek ölülerin içine atarlar(s.383).

İnsani yönleri de yüksek olan Türk askerleri yaralı bir düşman askerini götürüp siperine bırakacak kadar yüce gönüllüdür(s.216). Türk askerleri, Triumpf zırhlısı batırıldıktan sonra telaşa kapılıp yardıma giden torpitoları, kurtarma araçlarını vurmayı insanlıklarına yakıştıramaz(s.404). Mıstık, susuzluktan ölmek üzere olan iki İngiliz askerine, arkadaşları için taşıdığı sudan verir(s.408-409). İki tarafın askerleri

bir süre sonra birbirlerine alışarak el sallar ve yiyecek alışverişinde bulunur(s.411). İki taraf da ölümlerini ayırt etmeden beraber gömerler(s.383).

Dönemin siyasi özelliklerinden biri, İstanbul'un Müslümanlardan alınmasının Haçlı savaşlarından beri büyük bir tutku durumunda olmasıdır. Hamilton için İstanbul'u ele geçiren başkomutan olma Hristiyan aleminin yüzyıllara varan rüyasını gerçekleştiren kişi olma anlamı taşır(s.174-175). Yerli azınlıklar da düşmanlarla aynı safta yer alıp aynı düşünceleri paylaşır. Bozcaada'daki Rum köylüler düşman askerlerine uçak pisti hazırlar(s.119). İstanbul'da ise, azınlıklar, gelecek işgal ordusunun Cadde-i Kebir'de yapacağı resmi geçidi görebilmek için camlar kiralar(s.20-21). Azınlıklar itilaf kuvvetlerinin gecikmesiyle sabırsızlanırlar; ancak bu savaş beklenilmeyen bir şekilde vatanını ölümüne koruyanların zaferiyle sonuçlanır.

Çanakkale Mahşeri'nin baskı zamanı 1998'dir. Vaka zamanı ile yazma zamanı arasında 82-84 yıl vardır.

I. Dünya savaşı sırasında Çanakkale cephesinde yaşananları konu alan **Bir Hilal Uğruna**(Y.Çalışkan,1996) adlı romanda vaka zamanı, "Osmanlı'nın son yılları"nda Çanakkale cephesinin açılmasıyla çıkan seferberlik emri üzerine cepheye gidecek olan askerlerin aileleriyle geçirdikleri son gün başlar. Tam olarak belli olmayan bu başlangıçtan sonra "20 Şubat 1915" tarihine geçilir.¹¹³ Romanda vaka zamanının sonu 18 Mart başarısızlığından sonra düşmanın gerçekleştirdiği "ilkbaharın bu güneşli ve güzel gününde"(s.142) yeni hücum sırasında gözlerini kaybeden Murat'ın evine dönmesi ile sona erer. Romanda vaka zamanı, 20 Şubat ve 18 Mart 1915 tarihleri arasında net iken öncesinde ve sonrasında zamanı tespit etmeye yarayacak hiçbir ifade yer almamaktadır. Ancak 20 Şubat'ta cephede yapılan konuşmaya göre ilk hücum 3 Kasım 1914 tarihinde gerçekleştirilmiştir(s.52). Buradan yola çıkarak seferberlik emri üzerine askerlerin yeni açılan bu cepheye hareketinin Kasım-Aralık 1914 tarihinde gerçekleştiğini düşünebiliriz. Vaka zamanının bitiminde ise 18 Mart'tan sonra, yine bir ilkbahar gününde gerçekleşen hücumlardan birinde yara alıp savaşamayacak hale gelen gazilerin memleketlerine gönderilmesi de yolculuğa çıkabilecek duruma gelmeyi gerektirdiği düşünülecek olursa en az bir aylık bir süre gerektirir. Romanda "ilkbahar" ifadesinden yola çıkıldığında vaka zamanının sonu Nisan-Mayıs ayları olarak tahmin edilebilir. Dolayısıyla vaka zamanının Kasım-Aralık 1914 tarihinden

¹⁰⁶ Romanda 20 Şubat tarihi ilk olarak 51. sayfada geçtiğinde yıl 1914 olmasına rağmen, tarihi gerçekliğe de uymayan bu tarih, 60. sayfadaki ikinci kullanımında 1915 olarak karşımıza çıkar. Bu da bize, 51. sayfadaki ifadenin bir tashih hatası olduğunu düşündürür.

Nisan-Mayıs 1915 tarihi arasındaki 6-7 aylık bir zaman dilimini kapsadığı sonucuna ulaşırız.

Roman boyunca mektup, rapor ve anlatma gibi sebeplerle geri dönüşler yapılır. Müstahkem Mevki Kumandanının, Kurmay Başkanı, Tabya ve Batarya Kumandanları ile yaptığı toplantıda Müstahkem Mevki Kumandanının anlatması üzerine, 20 Şubat 1915'ten Çanakkale cephesinde ilk şehidin verildiği 3 Kasım 1914 tarihine gidilir(s.52). Müstahkem Mevki Kumandanının 3 Şubat 1915 tarihindeki bombardıman eşliğinde yapılan çıkartma hakkında yazdırdığı raporla 25 Şubat'tan 3 Şubat 1915'e geri dönülür(s.68-69). Kevser'e eşi Mehmet'ten, Gönül'e nişanlısı Murat'tan, Ayşe Teyzeye oğlu Halit'ten gelen mektuplarla cephedeki savaş günlerine gidilir. 19 Şubat bombardımanını (s.55-56) ve 17-18 Mart günlerini anlatan mektuplarla(s.135-136) belirtilen tarihlere geri dönüşler yapılır. Seyit Onbaşının padişahın daveti üzerine İstanbul'a gittiği sırada, top bataryası arkadaşının onun gösterdiği yiğitliği komutanlarına anlatmasıyla, 18 Mart tarihinde yaşanan saldırıya geri dönüş yapılır(s.138-139).

Romanda kozmik zaman, 17 Mart'ı 18 Mart'a bağlayan "gece yarısı" Nusret Mayın gemisiyle gizlice mayın döşemeye gidilmesi(s.126,130) dışında vakalar açısından bir önem arz etmez. Bunun dışında romanda "ikindi" vakti okunan ezanla namazlar kılınır(s.20); "gecenin geç vakti" cepheye giden baba uyuyan küçük oğluyla konuşur(s.48); cepheye gidecek olanlar sabahleyin yola çıkarlar(s.42); "sabahın ayazında" buzları kırarak boy abdesti alan asker öğleyin şehit olur(s.62); bahar sabahı mektup gelir(s.74). "Kış"(s.51,95,), "bahar"(s.140,142), "güneş batarken"(s.68), "akşam"(s.67,124), "sabahın loş aydınlığı"(s.133) gibi başka kozmik zaman ifadelerine rastlanmakla birlikte kozmik zamanın romanda yeterince işlenemediği dikkati çeker.

Romanın sosyal zamanını oluşturan tarihi unsurlar I. Dünya savaşı ve daha ziyade Çanakkale'de gösterilen dillere destan savunmadır. Bunun yanında İmparatorluğun son yıllarında yaşadığı savaşlar da romanda zaman zaman yer almaktadır. Balkan harbinin yaralarının henüz kabuk bağlamadan yeni savaşa girilmesi(s.10), payitahtın Konya'ya taşınması düşüncesini Sultan Reşad'ın göz yaşlarıyla kabul edişi(s.108), kendisine bu konuda danışılan II. Abdülhamid'in bunu onaylamaması(s.111), Nusret mayın gemisinin gece yarısı gizlice döşediği mayınlar sayesinde 18 Mart günü boğazdan geçmeye çalışan düşman donanmasının bunu başaramayı(s.12-132) romanda yer alan tarihi olaylardandır.

Bir Hilal Uğruna adlı romanın kahramanlarının oturduğu ev "sade fakat san'atlı döşenmiş" bir köy evidir(s.5). Ayrıca evde kullanılan eşyalarda da incelik göze çarpar: Evin bir odasında "ceviz ağacından, nakış nakış oymalı, süslü bir kitaplık", "zarif işlemeli bir Kur'an rahlesi", "kenarları dantel gibi işli şamdanlık", "ibrişim nakışlı, karanfillerle işli parlak kadife kaplı Kur'an-ı Kerim", "gümüş dipçikli tüfek", halı yastıklarla kaplı divan ve "düğün hediyesi ipek seccade" ile "Hilye-i Saadet levhası" bulunur(s.5-6). Oyali yazmalar(s.7) kullanan Kevser'in evinde "gümüş zarflı fincanlarda" kahve içilir(s.31). Romanda eski köy evlerinin geçmiş ihtişamlı günlerin birer hatırası olmak üzere ince bir zevk ile yapıldığı ve döşendiği vurgulanır. "kalaylı bakır güğüm", "zarif işlemeli sofrası", "bakır mangal"(s.16), Gülsüm Teyzelerin zor durumda kalarak Ermeni Yanıkyan'a satmak zorunda kaldığı "fildişi kakmalı tülbent sandığı", "tombak ibrik", "gümüş zarflı kahve fincanı", "kahve değirmeni"(s.73) roman kahramanlarının savaşla düşen yaşam standartlarına dair birer işaret olarak romanda yer alır. Kumandanın seyyar masası(s.65), dürbünü(s.65), manyetolu telefon(s.51), harita(s.51), müşir(s.51) ise cephede kullanılan eşyalar olarak karşımıza çıkar. Cephe gerisinde imkânsızlıklar ve yokluklar vardır; çünkü cepheye gidip dönmeyenlerin bağı bahçesi, aile ve çocukları perişan olmuşlardır(s.146). Geride kalanlar, ellerinde kalan değerli eşyalarını satarak geçimlerini sağlayacak duruma düşer(s.72). "Fırsatçı Rum ve Ermeniler" bu eşyaları halktan yok pahasına alıp Avrupa'ya pazarlar(s.54,72,96). Bütün bunlara rağmen halk, cephedeki askerine elinden geldiğince yardım etmektedir. Hatta Hasan Dayı, mesele vatanın kurtarılması olunca, kardeşini öldüren ve kan davalı olduğu kişinin cepheye giden oğluna kefen parasını verir(s.46).

Romanda halk arasında türkü, mani ve marşların yaygınlıkla kullanıldığı dikkati çeker. Kevser ve eşi Mehmet konuşurlarken dışarıdan Çanakkale marşı duyulur(s.6). Kevser, kocasını cepheye göndermenin hüznünü Yemen türküsünü söyleyerek ifade eder(s.8). Gönül cepheye giden nişanlısı için hazırladığı mendile dualarla birlikte maniler de işlemiştir(s.25,35). Murat, nişanlısı Gönül'ü düşününce aklına gelen maniyi söyler(s.22). Yaşlı Ayşe Teyze cepheye göndereceği oğlu Halit için hüznü deyişler söyler(s.26-27,30). Cephede şehit düşen asker için ağabeyinin söylediği ağıtı Murat, nişanlısına mektupla gönderir(s.63-64). Ayşe Teyzeye oğlu Halit, cephede söylenmiş ve çok hoşuna gitmiş olan bir şiiri annesine gönderir(s.81-82). Cephede âşık neferlerin destanları da ağızdan ağıza yayılır(s.91-94). O dönemde mektuplara "Deruni dilden, can ü gönülden" şeklinde girişler yapılır(s.150). Şehir camilerinde kadınlar için ayrı

bölüm olsa da köy camisinde kadınlar için bir bölüm yoktur ve kadınlar cuma günleri hocanın vaazını cami penceresi önünden dinlerler(s.12-15,70-71).

Siperlerde sürünmekten dirsekleri yırtılan asker kum torbalarından yaptıkları yamaları diker(s.68); ancak yine de büyük bir gayretle savaşırlar. Bu durum müttefik Almanlar için şaşkınlık vericidir(s.114).Siperlerde askerler vakit buldukça Kur'an-ı Kerim okur; cemaatler halinde namaz kılar(s.91,115). Hatta kahramanlık türküleri ve marşlar söyler(s.91). Bunun yanında hiç bitmeyen sütünü siperler arasında gezerek askere dağıtan Kaşıklı Dede gibi öte aleminden gelerek Türk askerlerine yardım edenler de askerin manevi gücünü yükselten unsurlardan olarak romanda yer alır(s.114).

Romanın baskı zamanı 1996'dır. 1914-1915 yıllarını işleyen Bir Hilal Uğruna adlı romanın yazma zamanı ile vaka zamanı arasında 81-82 yıl bulunmaktadır.

Sabahattin Burhan tarafından yazılan iki ciltlik roman **Çete Ayşe**(S.Burhan,1996), Aydın'ın işgali, işgal sırasında Yunan zulmü ve işgale direnen Türk halkını konu alan bir romandır. Emir Ayşe, Aydın'ın işgalinden sonra oluşan küçük direniş gruplarından Sancaktar Ali Efe grubuna, ardından da Yörük Ali Efe grubuna katılarak işgalcilerden kurtulmak için savaştı. Romanın vaka zamanı Aydın'ın işgalinin Çete Ayşe'nin köyü olan İmamköy'de duyulmasıyla başlar. 27 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından işgal edilen Aydın, efelerce bir ay sonra 29 Haziran 1919'da kurtarılsa da daha güçlü birliklerle gelen Yunanlılar tarafından ikinci defa işgal edilir. Şehrin ikinci defa işgalden kurtuluşu 7 Eylül 1919'dur; ancak, Çete Ayşe 7 Eylül'den kısa bir süre önce hastalığı ve cephenin güçlenmesi nedeniyle Yörük Ali Efe tarafından görevini yerine getirmiş sayılır. Romanda vaka zamanı ilk işgalden birkaç gün sonra 1919 Mayısının sonunda başlar, Ağustos ayının sonunda Çete Ayşe'ye artık ihtiyaç kalmayınca vaka zamanı sona erer. Dolayısıyla vaka zamanı Mayıs sonundan Ağustos sonuna kadar olan üç aydır. Üç aylık bir zaman dilimini iki ciltte ayrıntılarıyla anlatan romanda geri dönüşler de karşımıza çıkar. Çete Ayşe'nin köyden ayrılma kararı veren Habiboğlu Keziban'la olan çocukluk ve ilk gençlik günlerini hatırlaması(1.c.,s.34); cephede geçirdiği Ramazan bayramının ona Çanakkale'de şehit olan eşi Mustafa'yla geçirdiği bayramları hatırlatması(1.c.,s.302); Binbaşı İsmail Hakkı Beyin cephede yaşanan can pazarından Çanakkale savaşındaki günlerine gitmesi(2.c.,s.66); Menderes ırmağını görünce Çete Ayşe'nin arkadaşı Keziban'la çeşme başı sohbetlerini hatırlaması(2.c.,s.179); Ayşe'nin cepheye hizmet eden kadınlardan Aydın savaşında canla başla hizmet eden yaşlı bir kadını hatırlaması(2.c.,s.211) gibi geri dönüşler karşımıza çıkar.

Romanda vaka zamanının çok ayrıntılı bir şekilde işlendiği göze çarpmaktadır. Özellikle halkın uğradığı zulüm ve çatışmalar anlatılırken zamanın detaylarla uzadığı, ancak cephe gerisinde geçen zamanda atlamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum kozmik zamana da yansır. Ayrıntılarıyla işlenen günlerin hemen her vakti romanda yer alır: gün doğmadan, tan yeri ağarırken, kuşluk vakti, öğleye doğru, güneş tam tepelerinin üstünde, ikindiye doğru, akşam, gece, gece yarısı gibi ifadelerin sıklıkla kullanıldığı dikkati çeker. Her an çatışmanın içinde olunan bir zaman diliminde günün vakitleri artık eski alışkanlıkların dışında bir mahiyet gösterir. İşgalden önce İmamköy'de öğle sıcağında herkes uykuya dalar ve akşam serinliğinde hayat yeniden ve daha dinç olarak başlar(1.c.,s.124). Koyunlar akşam sağılır(1.c.,s.132); gece yarısını geçince koyunlar ıslıkla toplanarak sulanır(1.c.,s.132). Çocuklar gece yarısına kadar oyunlar oynarlar, ama gün doğmadan da uyanırlar(1.c.,s.133). İşgalden sonra ise günün hiçbir vaktinde dışarıda insan görünmez, köy yarı terk edilmiştir. İnsanlar bağ, bahçe işlerini bile korkarak yapmaya çıkarlar. İşgali yaşayan Ayşe geceleri uykusuz geçirir(1.c.,s.83), yaz gecesinde sabaha kadar harmanda dolaşır(1.c.,s.83). Gece vakitleri gizli işlerin ve hazırlıklarının yapıldığı zaman olarak kullanılır. Çete Ayşe terk edilmiş evine gece gizlice gider(1.c.,s.135), karanlıktan yararlanarak ailesine ve diğer insanlara yiyecek götürür(1.c.,s.140). Aydın'ın ilk kurtuluşuyla köyüne dönenlerin ikinci işgal karşısında kaçmak için seçtikleri zaman "gün batarken"dir ve amaç Yunanlılara yakalanma ihtimali olan sabah olmadan Menderes'in karşı kıyısına geçmektir(1.c.,s.339-346). Yunanlılar da gece karanlığından faydalanarak evleri basar(1.c.,s.115); Türk kuvvetlerini pusuya düşürür(1.c.,s.255). Yunan kuvvetlerine karşı ilk baskın da Yörük Ali Efe tarafından gece düzenlenmiştir(1.c.,s.141), bu baskın, direniş hareketinin de başlangıcıdır.

Acil verilmesi gereken kararlarda normal zamanlar beklenmez, gece yarısı yapılan toplantıyla(1.c.,s.232,234) gün doğmadan taarruza kalkılır(1.c.,s.252). Yörük Ali Efe, bu bölgedeki savaşlarda lider konumundadır ve ihtiyaç temini için sabaha kadar uykusuz kalır(2.c.,s.128). Türk kuvvetleri geceleri istihkam kazarak ertesi güne hazırlık yapar(2.c.,s.125); Yunan kuvvetlerinin kullandığı köprü, büyük bir gizlilikle gece havaya uçurulur(2.c.,s.143). Gece çatışmalarının da yaşandığı romanda kahramanlar düşman askerinin gizlice siperlerine gelmesinden çekinir(2.c.,s.72). Yine de gece yapılan çatışmalar mecbur kalındığında gerçekleşir. Bunun dışında karanlık çökünce top sesleri kesilir ve ertesi gün sabah tekrar başlar(1.c.,s.371); karanlığın

çökmesiyle çatışma hafifler(1.c.,s.284), akşam olup hava kararınca çekilirler(2.c.,s.64). Gece hangar ve vakıf binaları dolar, tan yeri ağarırken ise boşalır(2.c.,s.83); gün doğmadan cepheye gidilir(2.c.,s.53). Cepheye askerlerin ihtiyaçlarını taşıyan köylüler gün doğarken hazırlığa başlar(2.c.,s.231). Aydın'ın yanışının güneş batarken görüntüsü de bir tezat oluşturmaktadır(1.c.,s.283).

Aydın'ın işgali, I. Dünya savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde yaşanan işgallerden yalnızca birisidir. 27 Mayıs 1919 tarihinde gerçekleşen işgalin ardından protesto gösterileri düzenlenmesi de bir sonuç getirmez. Yunanlılar tarafından işgal edilen bölgede yaşayan yerli Rumlar, Yunan askeri üniformasını giyerek Yunan ordusuyla birlikte Türklere karşı savaşır ve Yunanlılara rehberlik ederler. Yerli halk Menderes nehriyle ayrılan bölgeden nehrin güneyine, İtalyanların işgali altındaki bölgeye geçmek isterken Yunan topraklarına ve makineli silahlarına hedef olurlar. Romanda, dönemin tarihi gerçekliğine uygun olarak Yörük Ali Efe, bölgede direnişi başlatan ve devam ettiren kişidir. Yunan askerlerinin yerli halka insafa sığmayacak zulümleri de romanda yer alır. Yunanlılar Megalo İdea düşüncesini gerçekleştirmek üzere Eskişehir'e kadar ilerlemeyi hedeflemektedir. Aydın'dan çekilmek zorunda kaldıkları zaman şehri yakarak giderler. İngiliz Generali Milne'in Türkler ve Yunanlılar arasındaki çatışmaları önlemek için belirlediği Milen hattı da romanda yer alan dönemin tarihi gerçeklerdendir.

Tarihi olaylar yanında sosyal hayat unsurlarını da döneme ve zamana ait bulgular olarak romanda karşımıza çıkar. Çete Ayşe'nin yaşadığı evin taştan yapılmış iki oda ve önünde hayat olmak üzere geleneksel bir yapısı vardır(1.c.,s.83). İşgal dolayısıyla, eskiden Ramazan aylarında yapılan evlerde toplanıp sohbetler, toplu sahur yemekleri yapılamaz(1.c.,s.84). İncirlere iğlek atmak da İmamköylü kadınların yaptığı incirlerin olgunlaşmasını sağlayan bir işlemdir(1.c.,s.90-91); ancak işgalden dolayı bunun da vakti geçer. Artık kimseciklerin görünmediği dere kenarı önceleri kadınların çamaşır yıkadıkları yerdir(1.c.,s.91). Köyde işler "el birlik" geleneğiyle yapılır, ama artık herkes kendi canının derdine düşmüştür(1.c.,s.92). Yunan işgalinden önce insanlar yazın öğle sıcağında vakti uyuyarak geçirir(1.c.,s.123); yaz günlerinde koyun ve inekler "akşam üşentiliğinde" sağılır ve hemen kaynatılır(1.c.,s.132); pişirilen sütlerin yoğurt yapma sıcaklığına gelmesine kadar çocuklar sokaklarda saklambaç, ip atlama, kaydırak, beş taş, evcilik gibi oyunlar yanın da leylek leylek havada oyununu oynarken köy artık bu canlılığından mahrumdur(1.c.,s.132-133).

Romanda dönemin ve bölgenin giyiniş, şive, yiyecek ve adetlerine dair işaretler de bulunur. İmamköy'ün hocası Üsküplü Tahir Hoca "geniş beyaz cüppe" giyer(1.c.,s.28). Köyü terk edenler "Koca garıngacın dibine, Koca garıngacın dibine!" (1.c.,s.40) diye koca karaağacın dibinde toplanırlar. Tahta kaşıkla yemekler yenen o zamanda gelinlikler sandıklarda karanfille saklanır; yeni gelinler de özel günlerde kendi diktikleri karanfil kokulu gelinliklerini giyerler(1.c.,s.88). Bu karanfiller gelinlerin çocuklarının banyo suyuna atılarak çocuklar da karanfilli suyla yıkanır(1.c.,s.88). Çete Ayşe de gelinliğini karanfillere sarılı bir şekilde saklar. Sancakdarın Ali Efe'ye katıldığı zaman ona zeybek kıyafeti verilir ve bu alışılmış bir durum değildir(1.c.,s.173). Sancakdar Efe onun bu yeni kıyafetini görünce şunları söyler: "sen bu elbiseleri kuru dava uğruna giymedin. İstiklalimiz ve hürriyetimiz için giydin..." (1.c.,s.174) Emir Ayşe eşinin şehit olmadan önce kullandığı kuşağı beline sarar ve silahlığını üzerine kuşanır; evleneceği kişi için önceden işlediği pembe yağlığı da silahlığın önünden sarkıtır(1.c.,s.247). Çete Ayşe'nin, zeybek torbası, silahlığı, kütüklüğü ve sırtındaki tüfeği, belindeki tabancaları, kulaklısı her zaman yanında bulunur(2.c.,s.316). Çocuklarını küllü suyla yıkayan (2.c.,s.22) Çete Ayşe'nin köyünde kadınlar çocuklarını kıl ipe sırtına bağlar(2.c.,s.273). Çökelek, arpa yufkası ve bazdırmanın yanında(2.c.,s.160) yumruklanmış soğan yenir(2.c.,s.161). Dönemin zor şartlarında bu sofraya zengin olarak kabul edilir. Dinamit lokumu hazırlarken kalp ritmi artan Adnan (Menderes) Beyi, Mestan Efe çamura gömerek tedavi eder(2.c.,s.148).

Romanda toplum hayatında saygının yerini ve önemini belirtecek ifadeler rastlarız. Sancakdarın Ali Efe'ye acil bir haber getiren Konuklulu Şakir, atından inmeden konuşmanın saygısızlık kabul edilmesinden dolayı özür dileyerek konuşmasına başlar(1.c.,s.200). Çete Ayşe, Yörük Ali Efe'nin huzuruna çıktığı zaman saygısından dolayı söze ilk onun başlamasını bekler(2.c.,s.26).

Romanda dönemin unutulmayan olaylarından biri de yerli Rumların ihanetidir. Türkler, işgalden önce, onların azınlık olduğunu hissettirmemek için elinden geleni yaparken onların Yunan askeri olup savaşmak üzere karşılarına geçmelerinden çok etkilenmişlerdir. Azınlıklar şehrin işgaline gelen Yunan komutanlarını karşılamaya giderler(1.c.,s.30). Rum kasaplar, Yunan zulmünden kaçarak köylerini terk etmek zorunda kalan halkın hayvanlarını keser ve normal fiyatının çok çok üstünde satar(1.c.,s.133). Umurlulu zengin Rum Celep Monol, "daha Yunan Aydın'a çıktığı gün eline satırı almış. Umurlu halkına 'hepinizi satırla doğrayacağım. Kanınızı içeceğim!'" diye bağırıştır(1.c.,s.261). Cephede savaşan Türklerin karşısına bazen

Türkçe konuşan Yunan askerleri çıkar ki bunlar yerli Rumlardır(1.c.,s.293). Ayrıca yerli Rumlar, Yunan zulmünü kolaylaştıracak şekilde rehberlik ederler(1.c.,s.348). Yunanlıların Aydın'ın kısa bir süreliğine kurtarıldığı zaman şehri yakarak çıkmalarının ardından yerli Rumlar, şehri Türklerin yaktığını söyler(2.c.,s.226). Kaçamadıkları için şehre giren Türk askerlerini karşılarında gören yerli Rumlar, Yörük Ali Efe'den affedilmelerini ister; Yörük Ali Efe ise onları affeder(1.c.,s.318-319). Romanda bu ihaneti benimsemeyen, onaylamayan Rumlar da vardır(1.c.,s.215).

Türkler huzur ve güven içinde yaşıyorken memleketlerini işgal eden bu yabancı askerleri asla kabul edemez ve yoksulluklarına muhacirlik ve açlık eklenir, buna rağmen cepheye koşar veya cepheye koşana destek olur. Çete Ayşe, gece yarısı gizlice evine geldiğinde evde bulduğu bir parça kuru ekmekle sahur yapmak ister; ancak yediği kuru ekmek aç insanları düşününce boğazında kalır(1.c.,s.140). Direnişin başlamasıyla civar köylerden erzak ve gönüllü istenir(1.c.,s.245). Cephe gerisinde kadınlar, kızlar ekmek pişirir, erkekler de pişirilen yufka ve yemekleri su testileriyle birlikte ateş hattına kadar getirir. Umurlulu Hoca ise cephenin manevi gücünü diri tutmak için ateşli nutuklar söyler(1.c.,s.275). Çatışmalar sürerken sırayla namazlarını kılan(1.c.,s.270) askerlerin yanında mevziin içine oturan hafızlar Kur'an-ı Kerim okur(1.c.,s.304). Yunanlıların çok yakınına gidilerek köprünün havaya uçurulmasıyla görevli olanlar temiz çamaşırlar giyip boy abdesti alır; şehitlik makamına hazırlanarak yola çıkarlar(2.c.,s.141). Yüzbaşı İsmet'in gösterdiği büyük cesaret, cephe gerisine de sirayet eder; cepheye yaklaşmaya korkan gönüllüler ellerinde orak, tırpan, kılıç, hatta sopalarla düşmanın peşinden kovalar(1.c.,s.315-316). Düşmanın Aydın'a ikinci defa girişi, birincisinde yaptıklarından dolayı herkesin evini köyünü terk etmesine neden olur. Bundan dolayı İtalyanların bölgesine geçen Türkler bölgenin nüfusunu dört katına çıkarır. Her yer perişan vaziyetteki, aç sefil insanlarla dolar(2.c.,s.15). Durumları muhacirden çok savaş esirlerine benzeyen kadınlar ve ağlaşan çocuklar ekmek sırasına girerek bir ekmek alabilmek için beklerler(2.c.,s.19). Osmanlı ordusunun askerleri de perişan haldedir; yamalı üniformaları, eski model tüfekleri vardır(2.c.,s.53). Cepheye yaralananlara müdahale etmek için şartlar müsait değildir. Ağrı kesici olarak kullanılan "toz kinin" de çok azdır; ancak çok kötü durumdakiler için kullanılır(2.c.,s.82). Kendisi emzikli olmasına rağmen evdeki bulgur pilavının yarısını cepheye gönderen kadın, pilavı getiren kızının kendisinin kimliğini açıklamamasını, sağ elin verdiğini sol elin görmemesi düsturunca özellikle tembih eder(2.c.,s.99). Yerli Rumların yaptıklarını onaylamayan Koca Yorgi'ye zarar

verilmesini istemeyen Çete Ayşe "Masum kanı karışan dava kazanılamaz" der(1.c.,s.216). Ancak Yunanlılar aynı şekilde davranmaz, ağır yaralı Yunan askerine su verme büyüklüğünü gösteren Mustafa Çavuş'a Yunan askeri suyu içtikten sonra ağzında tutar ve tükürür(1.c.,s.308).

Romanda Yunan zulmünden dolayı kendinden tiksinecek duruma gelmiş insanların trajedisine de yer verilir. Kendisi ve kuzenlerinin defalarca ırzına geçilen ve çeşitli şekillerde işkenceler edilen ve kendine tahammül edemeyerek intihar eden genç bir kızın (1.c.,s.362-375); çocuğu, karısı ve kendisinin gözleri önünde kesilen etleri pişirilerek kendisine yedirilen ve karısına gözleri önünde tecavüz edilen, defalarca intihar etmesine rağmen ölemeyen, cephede vurulmasına "Yine ölemedim" diye tepki gösteren kahramanın(2.c.,s.91-93) trajedileri romanda verilen en çarpıcı örneklerdir.

Çete Ayşe romanının baskı zamanı 1996'dır. Yazarın öncesinde çok araştırma ve röportajlar yaptığı, içindeki resimlerden de anlaşılan romanda araştırma süreci hakkında bir bilgiye rastlamıyoruz. Romanın ele aldığı zaman ile yazma zamanı arasında 77 yıl bulunmaktadır.

Ankara 1920(C.Hafifbilek,1998), adından da anlaşılacağı gibi 1920 yılının Ankara'sını anlatmaktadır. Bu dönemde Ankara'da yaşanan olaylar romanın asıl konusudur. Söz konusu olan tarih, Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine geçişin yaşandığı ve işgalden kurtuluş mücadelesi verildiği bir tarihtir. Romanda her ne kadar 1920 tarihi verilse de vaka zamanı, Osmanlı ordularının terhis edilmesiyle başlar. Roman kahramanı 30 Ekim 1918'de yapılan Mondros Ateşkes Antlaşması uyarınca Hüseyin terhis olmuştur ve memleketi Kırşehir'e dönmektedir. Kırşehir'e doğru yola çıkan Hüseyin, daha İstanbul'dan çıkmadan yolda bir Rum çetesi tarafından esir alınır. Hüseyin'i Rumların elinden Yahya Kaptan çetesi tarafından kurtarılan Hüseyin böylece Milli Mücadeleye katılmış olur. Çetenin ileri gelenlerinden Ankaralı Bekir Efe ile Ankara'ya gelir. Mustafa Kemal de, Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelir. Bekir ile Hüseyin Ankara'ya Mustafa Kemal'den önce gelmişlerdir. Romanda vaka zamanının sona ermesi de Atatürk'ün Ankara'ya gelişinden tam bir yıl sonra 27 Aralık 1920'de Sabire Büyükananın ölümü iledir. Dolayısıyla vaka zamanı 1918 sonunda başlayan 27 Aralık 1920 tarihinde sona eren bir yılı aşkın bir süredir. Ordunun terhisi ve Bekir Efe'nin Ankara'ya gelişi, Ankara'nın işgali, Ankara Valisinin tutumu, İstanbul Hükümetinden valinin görevden alınmasının istenmesi, Ankara valisinin devrilmesi ve yerine yeni "Ankara Hakanı"nın seçilmesi, Sivas ile Ankara'nın durumunun görüşülmesi, Ankara'nın işgali, Ermeni ve

Rum azınlığın davranışları, Atatürk'ün Ankara'ya gelmesi, Ankaralıların Meclis açılışında canla başla çalışmaları, Meclisin açılışı, Nallıhan-Beypazarı'ndaki ayaklanmanın Bekir Efe tarafından bastırılması, Çerkez Ethem'in gelişi, Çapanoğlu isyanının bastırılması, Yunanlılara karşı verilen mücadele, Komünist Partisinin açılması, Bekir Efenin Bakü'ye gitmesi bu tarihler arasındadır. Vaka zamanını tespit etmek için sıraladığımız bu olayların romanda işlenişi buradaki gibi sıralı değildir. Zamanın romanda kronolojik değil, atlamalarla işlendiğini görüyoruz. Zamanda sıçramalarla vaka zamanının kronolojisi bozulmuştur. Bu haliyle roman, vaka zamanının ortasından başlamış görünmektedir. Romanın ilk sahnesinde, tarih 1920'dir; ancak bundan sonraki sahnede, Hüseyin'in terhis olup Edirne'den Kırşehir'e gitmeye çalıştığı sırada başından geçenler anlatılırken ise tarih 1918 sonlarıdır. Ardından gelen küçük bölümlerde de tarih yine 1918 sonu 1919 başlarıdır. Roman boyunca bu atlamalara sürekli rastlarız. Küçük bölümlerden oluşan romanda zaman, adeta 'anlatıcıya ait bilinç akışı' diyebileceğimiz bir tarzda işlenmiştir. Anlatıcı, bir Ankara'dan, bir Yozgat'tan, bir Kırşehir'den, bir Allem Kallem Hanından anlatmaktadır. Romanda, Sabire Büyükanan, kediciği Gümüş ile konuşurken sürekli geriye dönmekte ve savaş öncesi olayların da romanda yer almasını sağlamaktadır. Aynı şekilde diğer kahramanlar da geriye dönerek Türk tarihinden kesitler sunmaktadır. Bu şekilde romanda, Osmanlı'nın son dönemi; Kurtuluş Savaşı ve Türkiye'de komünizmin geçmişiyle tablo tamamlanmaktadır. Bekir Efenin kardeşi Ali'nin hapisshanede iken, karısı Siranuş'u evlenmeden ve babasının ölümünü bilmediği zamanlarda hatırlaması(s.62-64) veya Sabire Büyükananın Ankara'da çıkan büyük yangın ve kuraklığı hatırlaması(s.120-125) romanda geriye dönüşlere örnek olarak gösterilebilir.

Ankara 1920'de, kozmik zaman ifadeleri de kendini gösterir: "Akşama doğru"(s.193), "geldikleri günün akşamı" (s.221), "Ertesi sabah Hakan Yahya Galip Bey Mehmet Efendiyi çağırdı." (s.237) "'Allahuekber' sesiyle uyandı Hüseyin. Yatsı olmuştu demek." (s.243) Ancak kozmik zaman, Hüseyin'in Yozgatlı gardiyan tarafından hapisshaneden kaçırılışı (s.12) ve Ali'nin ağabeyi ile onun eşi Fatma tarafından hapisshaneden kaçırılışı (s.340) sırasında özel bir anlam kazanır. Bu zamanların sabaha karşı oluşu dikkati çeker. Bunun gibi Yahya Kaptan çetesi Küçük Aslan çetesine gece baskını yapar(s.31). Olağanüstü durumlarda da günün vakitleri çok değerlidir: Osmanlı hükümetinin görevlisi olan Ankara valisini tutuklamak üzere hazırlık yapıldığında bir "Gazel vakti akşamı" yola çıkılır, gece yarısı gelinen

Elmadağ'da sabaha kadar dinlenilir ve güneş doğarken yeniden yola çıkılır(s.152). Ankara'da ilkbahar gelse de kış bitmez(s.131).

Mustafa Kemal'e "Konguru Paşası" denen romanda Nallıhan ve Beypazarı'ndaki ayaklanma(Mart 1920), Çapanoğlu isyanı(Mayıs-Haziran 1920) ve Anzavur isyanı(birincisi Kasım1919, ikincisi Nisan-Mayıs1920), bu isyanlar dolayısıyla Ankara Hükümetince çıkarılan Hıyanet-i Vataniye kanunu (17 Mart 1920) ve İstiklal Mahkemeleri ile Ankara'da yeni meclisin açılışı (23 Nisan 1920) romanda yer alan tarihi olaylardandır.

Hapishanede kalanlar gaz feneri kullandığı(s.11) romanda Bekir Efenin Ankara'ya dönüşü düğün dernek gibi kutlanır. Ailesi Ankara'da sofçuluk yapan Bekir Efenin memleketinde sofalar Ankara keçisi tiftiğinden dokunur(s.45). Bekir'in gelmesi şerefine Hacettepe'deki evin iç avlusuna yer sofraları kurularak Ankara'nın dört bir yanındaki Ermeni, Yahudi, Rum, Türk kim var kim yoksa ziyafete davet edilir, mevlitler okunur, on beş koyun kurban edilir, seğmenler zeybek oynar(s.47). İstanbul'da okurken İnsaniyet gazetesinde düzeltmen olan ve Osmanlı Sosyalist Fırkasına katılan(s.39) Bekir Efe, Milli Mücadele sırasında Azmi Milli adlı gizli bir dernek kurar. Bu dernek, ilk etkinlik olarak Aka Beyin Muhterem Katil adlı oyununu oynatır(s.142). Ancak üç gün sürebilen bu etkinlik sonunda, oyunun sahneden kaldırılması yanında Ankara'da çıkarılan Selamet ve Mefkure gazeteleri de süresiz kapatılır(s.143).

Atatürk'ü Ankara'ya gelişinde önde seğmenler, arkalarında Nakşibendi, Sadi, Rufai, Mevlevi, Hacı Bayram Veli müritleri, Ahiler, Bektaşiler karşılamaya gider(s.178). Dervişlerin arkasında esnaflar vardır(s.179). Hoca Rıfat Efendi başkanlığında bir heyet kentin girişinde kent adına hoş geldin demek için bekler(s.180).

Dönemin Ankara düğünleri de, romanda Safiye ile Ali'nin düğünü vesilesiyle anlatılır. Sonraki adı Safiye olan Siranuş, boyunlarına sırmalı ipekler asılı olan atlar arasına bağlanmış "oyma işlemeli tahtirevan" ile getirilir. Gelinin gözlerine sürme, kaşlarına rastık, el ve ayaklarına kına yakılır. Kulaktan ense köküne kadar kaküller kesilerek "kılaptan telleriyle kırk kamçı" örülür. Yüzüne de kırmızı pulla ay yıldız işlenmiş kırmızı, bürümcük bir duvak örtülür(s.223). Bekir Efenin karısı Fatma, cezaevi müdürü olan ağabeyi Şakir Efendiden kayınbiraderi Ali'nin cezaevinde oluşu konusunda yardımcı bir türkü yakarak ister(s.335-336).

Yazma zamanı Eylül 1997, baskı zamanı 1998 olan romanın vaka zamanı ile yazma zamanı arasında 77 yıl bulunmaktadır.

Kurtuluş savaşı, Cumhuriyetin kurulma süreci ve inkılapları konu alan **Gölgeden Akan Işık**'ın(İ.Dizman,1998) vaka zamanı 1920 Martında (s.12) başlar; 1924 yılında üç ay, cumhuriyetin 11. yılı olan 1934 yılında üç ay kalarak 27 Aralık 1934 gecesi sona erer. Zamanda üç ana durak yeri ile bu durak yerlerinden zamanda geri dönüşler şeklinde kurgulanmış olan romanda, 1920 yılı olduğunu ikinci zaman durağında anladığımız ilk kısımda, başkahraman Cemal Bey, bir Kuva-yi Milliyeceidir ve Kuva-yi Milliyeceilere borç vermeyen Osmanlı Bankasını soyan bir genç olarak karşımıza çıkar. Bu kısımda Mustafa Kemal'in ve kurtuluş hareketinin Samsun'daki temsilcisi durumundadır. İkinci zaman durağında Atatürk, cumhurbaşkanlığında henüz bir yıl bile geçmemişken bir eylül günü Samsun'a tekrar gelir. 20 Eylül 1924 tarihinde gerçekleşen bu ziyarette Atatürk, Cemal Beyi 1920 yılından hatırlar. 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulma hazırlıklarına kadar giden bu bölüm yaklaşık üç ay sürer. Bundan sonraki durakta yıl 1934'tür ve bu yılın 29 Ekim kutlamalarından 27 Aralık kutlamalarına kadar üç ay boyunca devam eder. Cemal Bey, Ankara'da bir milletvekilidir ve muhalif çalışmalara karşı Atatürk'ün ve inkılapların ardında sonuna kadar duran bir kişidir. Roman, 14 yıllık bir zamanı 1920, 1924 ve 1934 tarihlerinden yapılan geri dönüşlerle okuyucunun zihninde bir bütün oluşturacak şekilde vermeyi hedefler.

1920 yılının anlatımında Cemal Beyin Trabzon'un işgali dolayısıyla sevdiği kız Melekper'in ailesiyle Samsun'a yerleşmelerini ve Ruslar ayrıldığında Trabzon'a geri dönüşlerini hatırlaması(s.12-13); Trabzon'daki öğrencilik günlerini ve Cavit Beyin şehirde gazete çıkarmaya başlamasını hatırlamasıyla(s.21) 1916 ve 1919 yıllarına geri dönülür. Atatürk'ün 20 Eylül 1924 tarihinde gerçekleştirdiği ikinci Samsun ziyaretiyle başlayan ikinci kısımda zaman, 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluş hazırlıklarının yapıldığı günlere kadar yaklaşık üç ay devam eder. Bu kısmın anlatımında Cemal Bey, Atatürk'ün 1920 yılında Ankara'da Müdafaa-i Hukuk Temsilcileri olarak Cemal Bey ve arkadaşlarını kabul ettiğini (s.41); okul yıllarında Trabzon'a yaptığı yolculukları (s.45-46); İstiklal gazetesinin 5 yıl önce kuruluşunu (s.48) hatırlaması; çocukluğuna dönerek babası ve Azmi Beyin inkılap sözcüğüne yüklediği anlam ile şimdiki algının farklılığını düşünmesi(s.49); babasıyla son anısını hatırlamasıyla(s.50) zamanda geri dönüşler yaparken aynı eylül günü Cemal Beyin eşi Melekper de Rusların Trabzon'a geldiği ve onların şehri terk etmek

zorunda kaldığı 1916 yılına(s.53); Trabzon'da yaşadığı günlere geri döner ve komşularını hatırlar(s.62).

Doktor Artun'un ırkdaş ve dindaşlarının şehri terk edişini ve bir yıl öncesinde Osmanlı'ya nasıl sövdüklerini ve silahlandıklarını(s.66); Doktor Sami'nin Eskişehir'de savaş günlerinde gördüğü manzaraları(s.74,76-78) ve Zehra Hanım'ın Batum'u çocukluğu ve gençliğinde bir Türk şehriyken (s.83) hatırlamaları yine Eylül 1924 tarihinden farklı kişilerce farklı zamanlara yapılan geri dönüşlerdir. Bu bölüm, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulma hazırlıklarının yapıldığı günlerde eşi Melekper'le kayınpederini ziyaret eden Cemal Beyin Melekper'in işgalden sonra Trabzon'a tekrar dönüşünü hatırlaması(s.90) ve Trabzon'da savaş öncesi müziğini severek dinlediği bazı Rum ve Ermenilerin yaptıklarını arkadaşından dinlemesi(s.90-91) şeklindeki geri dönüşlerle sona erer.

Cumhuriyetin 11 yılının kutlandığı 29 Ekim 1934'ten 27 Aralık 1934'e kadar olan üçüncü zamanda milletvekili Cemal Beyin meclisteki komisyon toplantısından çıkışta Gazi ile yaptıkları yürüyüşü(s.108-111); Gazinin 14 yıl öncesinde tek başına çıktığı yolculuğunda ne kadar yalnız olduğunu(s.132); şimdilerde antlaşmalar imzalanan Yunanistan ile 12 yıl öncesinde yapılan savaşları hatırlaması yanında(s.134); Ruhat'ın sevgilisi Cezmi'ye yazdığı mektupla Çocuk Esirgeme Kurumu için yapılan maskeli baloyu ve Ankara Halkevinde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi dolayısıyla yapılan toplantıyı anlatması(s.145-147); Cemal Beyin Cezmi'nin babası ile 14 yıl önce aralarında geçenleri hatırlaması(s.171) romandaki diğer geri dönüşlerdir.

Romanda kozmik zaman unsurları da karşımıza çıkar. Akşamın karanlığı diğer romanlarda olduğu gibi kimi zaman sakınılması gereken bir durum, kimi zaman da gizli işlerin örtüsü durumundadır. Romanda Kuva-yi Milliye adına yapılan banka soygunu için seçilen zaman akşamdır(s.21) ve yine "akşamın bu saatinde çalan kapı" Cemal Beye tedirginlik verir(s.22). Kimi zaman da yolculuklarda akşama kalınmaması gerekliliği dolayısıyla akşam vakti romanda karşımıza çıkar(s.34). Romanın cumhuriyetin ilanından sonraki kısmında geceler eğlencelerin, baloların zamanı olur. Cumhuriyetin 11. yılı kutlama etkinliklerinden biri de gece düzenlenen balodur ve balo gece yarısına kadar sürer(s.107,119). Bunun yanında Çocuk Esirgeme Kurumu için düzenlenen maskeli balo da gecedir ve bu balo da gece yarısını aşar(s.139,144). Sıkıntılı veya heyecanlı günlerde geceler sabah olmak bilmez. Cemal Bey hazırladığı

raporun Çankaya'ya çıkıp Gazi'nin incelemesine tabi tutulacağı zaman sabaha kadar uyuyamaz(s.125).

Bir yanıyla toprağa bağlı olan Cemal Beyin Samsun'daki yaşantısında mevsimlerin de önemi vardır. Kışın şehre geldiğinde buralardan gitmek istediğini unuttur; ancak ilkyazda tabiat yeşillenirken fındık toplamak için köye dönmek gerekliliği karşısında bu şehirden ayrılmak istediğini yeniden hatırlar(s.45). Güz mevsiminde ise artık fındık toplama işi bitmeye yüz tutar(s.60).

Romanda günün vakitlerinde tabiatın farklı durumları ve güzelliği de yer alır: "Karadeniz'in bu ışıkl, ılık ve lacivert gecesinde, dışarıda zakkumların iç bayıltıcı kokusu ortalığı sarmışken" (s.23), "Güneş doğudaki dağların arka yüzünü aydınlattığında, bu yana mor ve kırmızı karışımı bir ışık demeti düştü" (s.26), "Doğuda yükselen ikiz tepeler, sabahın kırmızı ışıltısı rengini yansıtıyordu henüz." (s.63), "Güneş ufka doğru evrilmiş, bir fırça darbesiyle kırmızı bir tabloya dönüştürmüştü dağları." (s.156) gibi.

Romanda sosyal zaman, tarihi olaylar yanında sosyal hayata dair bulgularla kendini gösterir. Rusların 1916 yılında Trabzon'u işgali, İngiliz işgali altındaki Samsun'a İngilizlerin muhrip göndermesi, Türkler arasında Amerikan mandasını düşünenlerin varlığı, Mustafa Kemal'in bu tavırlarıyla İngiliz desteğindeki bir Yunan işgaline çanak tuttuğu düşüncesi, Mustafa Kemal'in cumhuriyetin ilanından sonraki yurt gezilerinde 20 Eylül 1924'te Hamidiye kruvazörüyle Samsun'a ikinci defa gelişi, cumhuriyetten sonra Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün diktatörlükle ithamı, Atatürk'e suikast ve inkılaplar romanın işlediği döneme ait tarihi olaylardır.

Bu dönemde sosyal hayatta inkılaplarla ve yeni rejimle birlikte ciddi değişimler yaşanır. Anadolu'da yaşanan hayatı derinden etkileyemese de, ülkenin en ücra köşesine kadar götürülmeye çalışılan bir değişim romanda yer alır. Ayrıca değişen siyasi ortam ve başkaldırlara çok tedbirli bir yönetim karşısında ortaya çıkan gizli veya açık bir muhalefet de vardır; ancak cumhuriyetten sonra bazı insanların oluşturduğu, çıkar sağlamak için dalkavukluklara başvuran bir grup da romanda karşımıza çıkar.

Cumhuriyet öncesiyle başlayan romanda müftü efendi cüppesiyle dolaşır(s.9). Samsun'da Rum, Ermeni ve Türkler aynı havayı teneffüs eder(s.13), ezanla çan sesleri bir arada duyulur(s.14). Haberlerin telgraf vasıtasıyla ulaştırıldığı dönemde şehirlerde telgrafhaneler bulunur(s.17). Anadolu Ajansı, Mustafa Kemal'in söylevini, yurt gezisinden önce telgrafla bütün şehirlere ulaştırır(s.36). O dönemde insanlar tarafından

kullanılan bir eşya olan çarıkların hazırlandığı çarıkçılar bulunur(s.17). Kalpağın ise o dönemde siyasi bir gösterge olarak kullanıldığı düşünülebilir(s.20). Gazeteler sadece İstanbul'da değil Samsun'da da vardır ve Samsun'da çıkarılan gazetenin adı da bir dünya görüşünü yansıtacak şekildedir: İstiklal(s.20). O dönemde süslü çingiraklı faytonların yanında otomobiller de kullanılır(s.32). Toprak yollarda ise zıplaya zıplaya giden yaylılar kullanımdadır(s.44). Elektrik olmasına rağmen yaygın bir şekilde kullanılmayan dönemde mekanlar petrol lambası veya gaz lambası ile aydınlatılır(s.40,42,55,84). Cemal Beyin Samsun'daki evinde "konsolun üzerine oturtulmuş petrol lambası", "dantel perde", "babasının mine işlemeli çakaralmazı" gibi eşyalar bulunur(s.58). Samsun'un gelir kaynağı olan fındık da romanda sıklıkla yer alır. Köyünde fındık işleriyle uğraştığı sıralarda giyindiği kıyafetle Cemal Bey bir köy ağasına benzer(s.79). Gramofon dönemin müzik kutusudur(s.74), çevrilen bir kolla çalıştırılan aletin ses borusu istenilen yöne çevrilerek sesin o tarafa daha yüksek bir şekilde gitmesi sağlanır(s.107). Çini sobaların (s.131), tahta valizlerin(s.152) kullanıldığı dönemde, otellerin de yalnızca genel banyolar vardır(s.151).

Cumhuriyetin ilk yıllarında, özellikle inkılaplar dolayısıyla dönemin sosyal yaşantısı ve değerlerinde büyük değişiklikler yaşanır. Kıyafet değişikliğinde kanun çıkarılmadan önce Atatürk kendi kıyafetleriyle halka öncülük eder. Romanda Atatürk'ün kıyafetleri ve şık görüntüsü sık sık tasvir edilir(s.43,110,158). Samsun'da yapılan Cumhuriyet balosunda da vali bastonlu ve fraklıdır(s.99). Cemal Bey, yeni kıyafet kültürünün bir ögesi olan kravatı bağlamayı bir türlü öğrenemediği için kendine kızar(s.103). Atatürk maskeli baloya giderken bu baloda yasakladığı kisveleri giyen olursa ne yapması gerektiğini düşünür(s.139) ve salonda rahip giysili kişilere gülerek "Bu ve benzeri giysiler artık yalnızca böyle balolarda giyilebilir."(s.142) der.

Öğretmen Rabia, çalıştığı okulda öğrencileri ve öğretmenler tarafından yadırganır. Öğrenciler bir bayan öğretmene alışamaz ve ona bakamazlar. Öğretmenler odasında, türbanını bazen çıkaran Rabia'dan erkek öğretmenler gözlerini kaçırır(s.68,69). Öğretmen Rabia gibi Ruhat da kıyafetiyle kadınlara öncülük etmektedir(s.104). Atatürk'ün kadınlara seçme ve seçilme hakkı verışı de roman kahramanları arasında sevinçle karşılanan bir inkılap(s.129). Halkın eğitiminin yükseltilmesi için her kasabaya, her köye bir okul yapılması Gazi'nin şehrin ileri gelenlerinden isteğidir(s.45). Halkın eğitilmesi ve devrimleri özümsemesi için kurulan halkevleri de romanda yer alır(s.120).

Cemal Bey inkılap sözcüğünü Gazi'den duyduğunda sözcüğün taşıdığı anlamların kısa bir zaman içinde nasıl değiştiğini düşünür. Babasıyla İttihatçı Azmi Beyin konuşmalarında inkılap sözcüğünün korkutucu bir anlam taşımasından birkaç yıl sonra Trabzon Sultanisi'nde okurken inkılap öğrenciler arasında sıradan bir sözcüğe dönüşür(s.49). Cumhuriyetle birlikte ise yaşanan bir şey olmuştur. Alfabele gerçekleştirilen inkılabın ardından dilde de öztürkçeleştirme hareketi romanda yer alan cumhuriyete bağlı bir gelişmedir. Öğretmen Cezmi, Cumhuriyetin 11. yıldönümü dolayısıyla yaptığı konuşmasında bu tarz, Türkçeden türetilmiş yeni kelimeler kullanır: "Kamumuzu kutlularım."(s.96) "Yaltırlıklı utkular ulusumuzu bekliyor. Ulusumuz kendi özlükleriyle yarınlara baysal utkular kazandıracaktır."(s.97) cümlelerini kurarken alfabesini değiştiren ve hemen öğrenen bu halkın dilini de değiştireceğini, bunu yapmakla kendi dilini yeniden öğrenmiş olacağını düşünür(s.97). Soyadı kanunu da romanda yer alan inkılaplardandır. Cemal Bey "Gürkan" soyadını alırken gençlere kendilerine yakışan soyadlar seçmelerini tavsiye eder(s.121). Cumhuriyet kavramı toplum için çok yenidir. Kavramla ilgili yazılar yazan gazeteci Cavit Bey ikide bir uyarılmaktan şikayet eder(s.50).

Balolar da cumhuriyetle birlikte tanışılan eğlencelerdir. Romanda cumhuriyetin 11. yılı dolayısıyla düzenlenen balonun yanında Çocuk Esirgeme Kurumu yararına bir maskeli balo yapılır(s.139) ve olayların sona erdiği 27 Aralık tarihinde ufukta bir yılbaşı balosu görünmektedir(s.153). 11. yıl için hazırlanan baloda halkevinin camları krepon kağıtları, küçük kağıt bayraklar ve defne dalları ile süslenmiştir(s.100).

Ülkenin o dönem basın hayatındaki dergi ve gazetelerden bazıları da romanda yer alır. Cumhuriyet ve Kurun gazeteleri, Kadro dergisi o dönemin basın hayatından isimlerdir(s.124,127,129,133).

Cumhuriyetin ilk yıllarında rejime ve Atatürk'e sonuna kadar bağlı gruplar olması yanında muhalif gruplar da bulunur. Atatürk'e İzmir'de suikast düzenleyenlerden biri Cemal Beyin eski arkadaşı, kız kardeşinin nişanlanacağı Cezmi'nin babasıdır ve Atatürk'ü diktatörlükle suçlar. Dönemin gerçeklerinden İstiklal mahkemelerinde yargılanmış, can korkusuyla bağışlanma dilemiş ama dostları ve oğlu bile onu terk etmiştir(s.105-106). Muhalifler yanında dalkavuklar da romanda samimiyetsiz ve tehlikeli olarak gösterilir(s.62). Aşırı hareketleriyle yönetime şirin görünmeye çalışanlar da devrimlere zarar verir. Vali, müzisyenlerin 10. Yıl marşını canlı söylemede ısrar etmesini, onların devrim düşmanı olmaları şeklinde yorumlar. Onlara haddini bildirirken kendisini gören gazetecilerin hakkında 'Devrimci vali,

mürteci müzisyenlerden hesap sordu!' gibi başlıklar atacaklarını ve bu şekilde Gazi'nin gözüne gireceğini hayal eder(s.108). Devrimler sadece makam peşindeki bu kişiler tarafından değil Anadolu halkı tarafından da içselleştirilememiştir; dışarıda modern kıyafetler giyinseler de evlerinde eski yaşam biçimlerini sürdürme konusunda ısrarlıdırlar(s.116).

Savaş sonrası için insanların büyük beklentiler içinde olması ve bunların gerçekleşmeyişi küskün gruplar doğurmuştur. Cemal Beyin okul arkadaşı Selahattin de böyle bir hayal kırıklığı yaşar(s.93). Anadolu'nun her köşesinde yokluk ve sefalet vardır. Samsun'da öğretmenlik yapan Rabia'nın öğrencileri de fakir ve sefil bir görüntü içindedir(s.68). Anadolu halkını tanıyıp tanımadıkları konusunda şüpheye düşen Doktor Sami, bu insanları savaş esnasında daha yakından tanıdığı halde onların batıl inançlarını anlamakta zorluk çeker:

"'Bu nasıl bir inanç, nasıl bir anlayış' diye söylenirdi Sami. 'Hiçbir başarıyı kendilerine mal etmiyorlar.'" (s.76)

Anadolu halkını kendinden başka bir yerde konumlandırmış aydın olan Doktor Sami Anadolu halkının "saatinin tiktaklarını" duyamaz(s.78).

Gölgeden Akan Işık 1998 yılında basılmıştır. Romanın yazıldığı tarihten 79 yıl öncesinden başlayarak 64 yıl öncesine kadar bir zaman farkı bulunur.

Savaşın Çocukları(A.Yorulmaz,1997), Girit'in Osmanlı Devletinden ayrılış sürecini konu alan bir romandır. Roman kahramanı Aynakis Hasan, belirsiz, ama bütün olayların sonuca ulaştığı bir zamandan bu romandaki olayları anlatır. Romanda olaylar, kahraman 10 yaşında iken başlar. Girit'te baş gösteren isyanın ardından 13 yaşında yaşadıkları köyü terk eden başkahraman Hasan ve ailesi Hanya'ya yerleşir ve orada 26 yıl boyunca, 1923'e kadar kalırlar. Bu süre içinde babasını ve annesini kaybeden Aynakis Hasan, Lozan'da nüfus mübadelesi kararı alındıktan sonra, can güvenliği de tehlikeye düştüğü için 1923'te Girit'ten ayrılır. Romanda 1897-1923 yılları arası olarak belirtilen 26 yıl Hanya'da yaşayan ve Hanya'ya geldiğinde 13 yaşında olan kahramanın yaşından yola çıkarak vaka zamanının başlangıcını 1894 yılı olarak tespit ederiz. 1923'te Hasan'ın Girit'ten ayrılıp Ayvalık'a gelmesiyle vaka zamanı sona erer. 1984'ten 1923'e uzanan vaka zamanı 29 yıldır.

Savaşın Çocukları'nda zamanın ilerleyişi, genel olarak kronolojik bir sıra içinde gerçekleşir; ancak Aynakis Hasan'ın ailesiyle birlikte köylerini terk ettikten sonra

gittikleri ve 45 gün kuşatmada kaldıkları Kamış köyünün, o günden 45 yıl sonra, II. Dünya savaşında yerle bir edildiğini Ayvalık'ta öğrendiği(s.17); Anadolu'ya gelen göçmenlerin burada hor görülüşlerinin(s.21) ve Kavas Ahmet Ağanın Ayvalık'a geldikten sonra kavaslık yapamayacağı için meyhane işlettiğinin anlatıldığı(s.101) kısımda vaka zamanında ileri doğru atlama söz konusudur.

Romanda kozmik zaman, sosyal hayattaki rutin unsurları anlatmada ya da olağanüstü olay ve durumların etkisini artırmak üzere kullanılır. Girit'te Hasan'ın köyünde kış gecelerinde kadınlar arasında ev gezmeleri yapılır(s.19). Kışları çok soğuk olmayan Girit'te kışın diğer mevsimlerden farkı küçük mangalın dışarıdan içeri taşınmasıdır(s.20). Kahraman için kışın ve yazın kokuları da evdeki yiyeceklere göre farklılık gösterir:

"Evimizin kış kokusu, her yanı saran bu üç-dört yararlı bitkinin ve soğangillerin kokusuydu. Yazın da irili ufaklı toprak kaplarda, saksılarda yetiştirilen karanfillerin, fesleğenlerin sıcakta evimizin içini-dışını saran kokuları..." (s.20-21)

Bahçeye ya da zeytin tarlasına gün ışımadan gidilen(s.22) köyde imkânlar elverdiği kadar eğitim almaya gayret eden Hasan gecelerce çalışır(s.26). Hasan, Hanya'da hesabını tuttuğu matbaanın sahibine her gün akşam olduğunda hesaplarla ilgili bilgi verir(s.70) ve cumartesi akşamları yemeği patronunun evinde yemek bir geleneğe dönüşür(s.81). Ramazan gecelerinde teravih sonrası camiden çıkanların oluşturduğu canlılık, Hanya şehrinin alışılmış hallerindendir(s.77).

Olağanüstü durumlarda da günün vakitlerinin önemi vardır. Bütün ailenin bir araya geldiği akşam saatlerinde baba, Girit'in gittikçe gerginleşen ortamı hakkında ailesine bilgi verir(s.34,35). Akşamların değişmez kuralı olan birlikte sofraya oturma geleneği, bir akşam ağabeyin öldürülüşü ile bozulur(s.37). Köylerini terk etmek zorunda kalan aile bir cuma sabahı gün ağarırken yola çıkar(s.38). Bir akşam vakti ise Rumlar, tamamı Türklerden oluşan Kandona'yı kuşatırlar ve gece boyunca bir tek lamba bile yakılmaz(s.45). Gün ışımasıyla sessizlik bozulur(s.46); gece yarıları tedirgin bekleyişlerle geçer(s.48). Hanya'ya taşınınca da devam eden bu güvensiz ortam dolayısıyla, bakkallık yapan enişte, akşamları geç olmadan dükkânı kapatır(s.65).

Girit'teki Türklerin milli duruşları, Rumlarla olan ilişkileri, sosyal hayatlarına dair unsurlar ve tarihi olaylarla da romanın sosyal zamanı ortaya çıkar. Daha önce 1866

yılında da bir ayaklanma gören Girit'te yaşayan Rumlar, bu sefer 1896 yılının sonuna doğru Venizelos'un kışkırtmalarıyla bir isyan daha çıkarır. "Büyük Yunanistan" düşüncesiyle tüm Türklerin öldürülmesi yönünde Rumları kışkırtan(s.12) Venizelos'un oluşturduğu bu isyanın merkezi Hanya'dır(s.58). Adadaki Türkler I. Dünya savaşında Yunan ordusuna alınmış; ancak Osmanlı'ya ateş etmedikleri için savaş mahkemelerinde yargılanmıştır(s.16). Hanya'nın Suda limanına dört büyük devletin savaş gemileri demirlemiş ve Yunanlıların yanında yer aldıklarını göstermiştir(s.12). Osmanlı donanmasının güçsüzlüğünden cesaretlendiği düşünülen(s.44) Rumlar, Yunanistan'dan Vassos adlı bir subayın emrinde Girit'e gönderilen orduyla birleşir(s.44). Bu ordu tarafından 45 gün boyunca kuşatılarak aralıklı saldırılarla birlikte açlıktan öldürülmeye çalışılan Türkler, İtalyan ve Fransız askerleri tarafından kurtarılır(s.53). 1898 yılında, Rus, İngiliz, İtalyan ve Fransız güçlerince Yunan prensi Georgiyos adaya genel vali olarak atanır(s.58). Kral Konstantin'in Hanya kalesine Yunan bayrağı çekişini Türkler ağlayarak izler(s.58). Tüm katliamlara, cinayetlere, tacizlere rağmen Türkleri buradan kaçırmayı başaramayan Venizelos, onlara Türk değil Müslüman denmesi ve Hristiyanlaştırılmaları yönünde telkinlerde bulunur(s.58). Türkleri eritme konusunda Venizelos'un bir başka fikri de Türk erkeklerini Rum kadınlarla evlendirmektir(s.109). Sonuçta 1913'te Girit Yunanistan'a verilir(s.76). Hanya'nın en büyük camii olan Hünkâr Camii, Ayas Nikolaos adıyla kiliseye dönüştürülür(s.76). Girit'in elden çıkmasının ardından Yunanlıların Anadolu kıyılarını işgal etmiş olması, Giritli Rumlar arasında büyük bir sevinç yaratır(s.78); Anadolu'dan getirdikleri esir Türk subayları, adalı Türkler arasında üzüntü kaynağıdır, onlara gizli gizli yardım ederler(s.78). Mustafa Kemal'in Anadolu'da örgütlendiği haberi Türkler arasında bir ümit, Rumlar arasında ise bir kaygıya neden olur(s.99). 1920'de ise, Anadolu'nun paylaşılacağı haberi üzerine adalı Rumlar kutlamalar yapar(s.108). Ancak Anadolu'nun Yunan askerinden temizlenmesinin ardından(s.120) bunun kızgınlığıyla Girit'te Türklere karşı saldırılar artar(136). Lozan'da alınan nüfus değişimi kararı ise Türkleri büyük bir üzüntüye sevk eder(s.123).

Bu kışkırtmalardan ve cinayetlerden önce adada iki halk barış içinde yaşamaktadır. Her iki milletin din adamları birbirine saygılıdır, bu halin bozulması adanın da huzurunun kaçması anlamına gelir(s.20). Bundan önce iki millet köyde işlerini birbirine yardım ederek halleder:

"Bir Türk'ün bir Rum'a bağbozumunda yardım etmesi, Rum'un da yine ailece Türk'ün zeytinlerini toplamasına ya da sebze bahçesini çapalamasına katkıda bulunması doğal imecelerd. Başlarına doladıkları, Türklerin beyaz Rumların siyah mendilleri; 'vrakia' dediğimiz şalvarımsı külotları, ayaklarında çizmeleriyle bıyıklı erkekler; Türk kadınlarının beyaz, Rum kadınlarınınnsa kara başörtüsü kullandığı uyumlu bir topluluk. Dinsel inancımızdan ötürü bize 'Turkos', 'Musulmanos' ya da 'Muhammetyanos' diyorlardı. O kadar. Bayramlarda, yortularda karşılıklı saygı, yaygın bir biçimde kendini gösterirdi. Türk, yortusunda Rum'a, 'Kales yortes', bayramda da Rum, Türk'e 'Kalosu bayramı' derdi." (s.19)

Ancak bu barış havasının yanında bazı Rumlarda gizli bir çekememezlik vardır. Tarımla uğraşan Türklerin ticarete atılması Rumlar tarafından istenmez. Hasan'ın eniştesinin açacağı bakkal dükkânına engel olmak için, Rum bakkal tarafından Hasan'ın ablası ve ailesinin kafasını karıştıracak dedikodular çıkarılır(s.24).

Girit Türkleri, Türk olduğunu bilmekle birlikte Türkçe konuşmazlar. Bildikleri Türkçe sözcük sayısı birkaç kelimeden ibarettir(s.13-14). Aynakis Hasan, Türkçeyi esir olarak adaya getirilen bir Türk subayından öğrenir. Adaya İstanbul'dan gönderilen öğretmenler de inanılmayacak derecede cahildir(s.14). Hasan'ın köyünde okul yoktur, onlar için okul demek cami demektir(s.24). Ancak adalı Türklerin din duygusu, adada olan bitene karşı durabilmelerini sağlayan en önemli etmendir:

"Köylerimizin kuşatılması, ırktaşlarımızın öldürülmesi, papazlarla ve okullarla yapılan Rumlaştırma girişimleri, temelde hep boşa çıkmıştır. Gerçi, yaslarımızda onlara bakarak karalar giydik; Rumcayı anadilimiz yerine koyduk, ama dinimizle Türklüğü hiçbir zaman unutmadık. O denli ki, Girit Türkü'ne, hem de Rumca olarak sorarlar: 'Türk müsün Mehmet?' Yanıtı hem Rumcadır, hem de hazindir: 'Meryem adına yemin ederim ki Türk'üm.' Bu iki şeye sarıldık hep." (s.15)

Bazı Türk kadınlarının dokumacılık yaparak ihtiyaçlarını karşılamının yanında para da kazandıkları(s.23) Girit'te, bazı yoksullar zembilcilik yapar ki bu zembil adlı sepette evlere yiyecek taşımaya verilen addır(s.25).

Aynakis Hasan'ın köyündeki evi romanda şöyle tarif edilir.

"Evimiz iki katlıydı. Girişte sağda, yerden iki karış yüksekliğinde bir oda, odadan sonra ocağın, mutfak eşyalarının bulunduğu bir boşluk, dışardaki avluda da bir ayakyolu ve hayvan damı. Üst katta biri büyücek, diğeri daha küçük iki oda."(s.20)

Diğer Türkler de evlerinde buna benzer bir yapıyı kullanırlar.

Ramazan ayı Hanya'da da farklılığını hissettirir. Splantzia Alanında, teravihten çıkan insanlar, gece yarısına kadar tombala oynar, bunlara ödül olarak tepsi tepsi baklavalar, canlı kuzular verilir. Hanya'daki Türklerin hemen her kesimi bu alanda toplanır ve burası teravih sonrası bir bayram yerine döner(s.77).

Türklerin, Rumlarla iyi geçinilmesini padişahın istediği düşüncesinde olduğu Girit'te Rumlar, "Türkler dışarı!" diye bağırırlar(s.21,27). İstanbul'da yapılan gösterilerde "Girit bizim canımız, feda olsun kanımız!" diye tezahürat yapılmasından ümide kapılan Hasan'a patronu Vladimiro, bunlara inanmamasını, Yunan kilisesi ve politikacılarının tüm dünyayı kandırarak Türkleri Girit'ten çıkaracağını söyler(s.21). Girit'i Yunanistan'a bağlamayı hedefleyen Girit Milli Meclisinin seçim hazırlıklarının yapıldığı, dört büyük devletin gözetiminde Yunan prensinin vali olduğu, adaya Yunan bayrağının asıldığı bir dönemde yapılan yılbaşı kutlamalarında söylenen marşlar Türkler için çok acı ve kaygı vericidir. Bu marşların birinde "Türk'ü kesin, parçalayın zalimi!" sözleri vardır ve bu marşlar "kulak zarlarımızı patlatırcasına" çalınır(s.58).

Girit'ten Anadolu'ya gelindiğinde ise kendilerini vatanlarında hissedemeyen adalılar ve Anadolu halkı arasındaki farklılıklar problemlere neden olur. Onlara, 'Yarım gavur!', 'Gavur tohumu!' denir(s.21).

Girit'teki kıyafet, kullanılan eşyalar ve yemek kültüründen izler romanda karşımıza çıkar. Giritli Türk erkeklerinin giyinişi Aynakis Hasan, babası, Kokulu Nail Bey, Ferit Bey ve Hacara ile romanda yerini alır. Hasan'ın kıyafeti şöyledir:

"Doğrusunu isterseniz, bana 'Aynakis' Hasan demelerinin nedenini bir türlü anlayamamışımdır. Tertemiz çizmelerimden, haki külot pantolonumdan, bastonumdan, başımdaki kırmızı festen miydi acaba?

Kimbilir, belki boğaz kısmını parlak taşlı, uzun bir iğneyle tutturduğum gömleğimin yakasındaki kravattandı, belki de sağ elimin küçük parmağındaki, şarap renkli taşıyla ilgi çeken yüzüğümden... Sonra buna da aklım yatmıyor, yeleşimdeki altın köstekli, ince, zarif saatimdendi, diye düşünüyorum bazen." (s.11)

"İskeleyle çıktığımda, Sabri Paşa'nın bir askeri selam durdu bana! Çizmem, haki külotum, köstekli saatim, ceketim, fesim ve bastonumla, beni subay sanmıştı herhalde!.." (s.143)

Kokulu Nail Beyin görüntüsü çok ilginçtir:

"Yakasındaki karanfile küçük el fenerlerinin ampulünü takıp, cebindeki pile bağlı gizli bir telle pırıl pırıl aydınlatan, Avrupa'dan getirttiği losyonlarla ayaklarını yıkayan, gazyağı ve lüks lambalarının

aydınlatamadığı sokaklardan geçerken pencerelerden, 'Kokulu Nail Bey geliyor!' diye Rum kadınlarının birbirlerine sinyal verdikleri beyzade..."(s.11)

Hasan'ın babası Ali Ağanın ise "şalvara benzeyen vrakia", cepken, Girit'te giyilen kısa çizmeleri vardır(s.21-22) Mert ve gözü pek bir adam olan Hacara, başına alnını sıkkan bir file, beline kuşak takar; vrakia denen şalvar giyer(s.116).

Fes, Girit'te Müslümanlığın sembolü durumundadır; Müslüman ve Hristiyanlar için farklı anlamlar taşır. Müslüman kadınlar için Müslümanlığın yaşadığı anlamı taşıyan fes, Rum kadınlar için ise çapkın ve yakışıklı erkeğin süsüdür(s.12). Girit'te yaşanan gerginlikten dolayı Girit'in zenginlerinden Ferit Bey, Fransız uyruğuna geçer ve fesini çıkarır(s.12).

Bir ada olan Girit'te balık, yemek kültüründe özel bir yer tutar(s.18). Giritli Türkler Ramazan bayramında misafirlerine baklava ve turunc reçeli ikram ederler(s.77). Kabaktan yapılan koloçitha böreği(s.127) ve kabak çiçeği dolması da Girit'te yapılan Türk yemeklerindendir(s.83).

Girit sokaklarında Müslüman kadın ve erkeklerin yürüyüşü de diğer İslam topluluklarında olduğu gibidir. Erkek kadından bir-iki adım önde yürür(s.133). Giritli Türklerde, Anadolu'da olduğu gibi, ailede gerçekleşen ölümün ardından düğünün yapılması için kırk gün geçmesi gerekir. Hasan'ın ağabeyinin öldürülmesinden sonra, nişanlı olan ablasının evliliği için kırk gün beklenir(s.43-44). Aydınlatmanın kandillerle yapıldığı(s.25,26) Girit'te Türkler ve Rumlar arasında sözlü bir edebiyat vardır. İnsanlar birbirlerine derdini, aşkını "koşuk"larla ifade eder(s.28).

Baskı zamanı 1997 olan Savaşın Çocukları, 103 yıl öncesinden 74 yıl öncesine kadar süren tarihi bir zamanı ele alır.

Maria-Göç Acısı(E.Aladağ,1999) adlı roman da Türk-Yunan nüfus değişimi üzerine yazılmış bir romandır. Mübadele denilince Lozan Antlaşması uyarınca yapılan nüfus değişimi akla gelse de, bu romanda konu daha geniş bir zaman çerçevesinde düşünülmüştür. Roman 1908'de Girit'te başlar. Vaka zincirinin ilk halkası Güzel Fatma'nın çocukluğunda yaşadığı üç sayfalık bir katliam görüntüsüdür(s.8-10). 1908 tarihi, Girit'in, 1821'deki Mora ayaklanmasının ardından 1829'da bağımsızlığını kazanan Yunanistan'a bağlanması tarihidir. Romanda bundan sonra olayların geçtiği coğrafya, Anadolu'dur ve bu sefer acı çekenler Rumlardır. Tarih ise, Lozan sonrası nüfus mübadelesinin yaşandığı, 1923-1924 tarihleridir. Maria-Göç Acısı'nda vaka zamanı, 1908'de nüfus değişimini hazırlayan nedenlerle başlar; mübadelenin

sonrasında annesi Rum, babası Türk olan Mehmet'in annesini Yunanistan'a gönderdikten sonra, babasının da daha önce işlediği cinayetten dolayı idam edilmesi yüzünden sahipsiz kalmasıyla sona erer. Romanın vaka zamanı bu şekilde belirsiz bir zamanda biter.

Romanda zamanın kronolojik bir akış içinde olmadığını görüyoruz. 1908'de başlayan kıyım sahnelerinden sonra, Güzel Fatma'nın hayatının ilk bölümü özetleme tekniği ile anlatılır. Bir daha karşımıza çıkmayan Güzel Fatma, romanın son sayfalarında, bir mübadil olarak 1923-1924 tarihlerinde Muğla'ya yerleşmekte iken görülür. İkinci bölümde Muğla'da, Mora isyanından sonra Anadolu'ya göç ettirilen Moralı Ali'nin evini boyayan Mihail Usta ve Müslüman olarak adını Gülfidan yapan Maria'yı ve onların aşklarını görürüz. Bundan sonra mübadele ve mübadillerin geçmişleri verilir. Mübadele ile gönderilen Yorgi'nin geriye dönüş tekniği ile mübadeleden önceki hayatı, ailesi, Aydın'daki yerli Rumların İzmir'e çıkan Yunan askerlerine güvenerek komşularına saldırışları anlatılır(s.27-34). Tekrar aktüel zamana dönen anlatıcı, dokuzuncu bölümde zengin bir Rum'un çiftliğini tanıtarak bir bakıma mübadeleden önceki mutlu günleri anlatmış olur(s.75-79). Şükrü adlı kahramanın askerlik günleri ve askerden kaçışı da geriye dönüşle okuyucuya aktarılır(s.44-58).

Romanda asıl vaka, Kurtuluş Savaşı sırasında yerli Rumların tavırlarından dolayı yaşanan Türk-Yunan nüfus mübadelesidir. Dolayısıyla asıl vakalar 1923-1924 yıllarında yaşanır. Ancak bu zamanda yaşananların dayandığı, Mora Ayaklanması, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit'in Yunanistan'a ilhakı, İzmir'in işgali, yerli Rumların tavırları, Osmanlının askerlik politikası gibi önemli tarihi olaylara da değinilmiştir.

Romanda kozmik zaman öğelerine de yer verilir; ancak kozmik zaman vaka zamanını etkileyen bir öneme sahip değildir. Gizlenmek istenen işlerin zamanı, sabahın çok erken saatleri ve gecelerdir: Mihail Usta, Yunanistan'a gitmemek için intihar etmeden önce, gizli aşkı Maria ile kızı Maria'yı sabah gün doğmadan, Mevlevi Muğlevi'nin mezarına mum dikerken gizlice izler(s.18-19). Oğlunun Yorgi'nin kızıyla evlenmesini istemeyen kadın, gece yarısı oğlunu izler ve Müslümanlara kızın kaldığı yeri göstererek linç edilerek öldürülmesini sağlar(s.32-33). Şükrü, askerden kaçmak için gece yarısını bekler(s.56). Asker kaçakları güneş doğana kadar durmadan koşarlar(s.62). Kara Efe ve çetesinin peşindeki jandarma, gün ağarmadan onların bulunduğu bölgeyi sarar(s.88). Şükrü, cinayetten yakalanarak hapse atıldığında, bir gece yarısı hapishanenin kapısı açılır ve idam edilmeye götürülür(s.125). Şölen

zamanları da gecedir; Şükrü, Cavur Çiftliğindeki şölende sabaha kadar eğlenir(s.77). Sürgüne gidileceği günden önceki gece Yorgi'nin evinde yas günü gibidir(s.31).

Eserin basım zamanı 1999 yılıdır.

Yaşar Kemal'in dört ciltten oluşan ve her bir cildin özel adı bulunan **Bir Ada Hikâyesi** (Y.Kemal,c.1,1998;c.2,2002;c.3,2002;c.4,2012)adlı ırmak romanın ilk cildinin basım tarihi 1998 olduğu için devam eden ciltleri de tezimize dâhil ettik. Türk-Yunan nüfus mübadelesini konu alan romanın adından da anlaşıldığı gibi olaylar bir adada geçmektedir. Romanda Rumların meskun olduğu, gerçekte olmayan Karınca adasının nüfus mübadelesinde boşaltılması; Poyraz Musa ve ardından Anadolu'nun ve Yunanistan'ın farklı yerlerinden gelen insanların sığındığı bir adaya dönüşmesi işlenmektedir. Roman, Poyraz Musa'nın adaya çıkışıyla başlar. Poyraz Musa'nın adaya çıktığında, zaten ada bu tarihi karardan dolayı boşaltılmış durumdadır. Bilindiği gibi Türk ve Yunan yetkililer arasında mübadele konusundaki antlaşma 30 Ocak 1923 tarihinde yapılmış, zorunlu göçe ise 1 Mayıs 1923 tarihinde başlanmıştır.¹¹⁴

Romanın ilerleyen sayfalarından Poyraz Musa'nın adaya gelişinin adanın boşaltılışından üç gün sonraya tekabül ettiği anlaşılmaktadır (c.1,s.118). Poyraz Musa'nın adada geçirdiği bir günden sonra kasabaya gidişinin ve ardından Kadri Kaptanla ertesi gün adaya dönüş yolculuğunun anlatıldığı birinci bölümün ardından vaka zamanının başına dönülür. Adada yaşayan Rumları, mübadele kararını öğrenmiş ve aralarında tartışırken görürüz. Bir yüzbaşı ve yanındaki askerlerin adaya gelip kararı adalılara okuduklarında zaman nisan ayıdır. Yüzbaşının onlara “size mayısın onuna kadar mühlet veriyorum” (s.78) demesinden ve “Vakit çabuk geçti, göz açıp kapayıncaya kadar mayıs ayına gelindi” (s.85) ifadelerinden nisan ayı olduğu anlaşılmaktadır. Adadan ayrılmayan Vasili, Poyraz Musa'nın gelişini üç gün sonra gördüğünde ise tarihin 13 mayıs olduğu ortaya çıkmaktadır. Romanın üçüncü cildinin son sayfalarında ise kışın gelmiş olması, “Bundan sonra şubatın ortalarına kadar ne kar durdu, ne balta sesleri kesildi, ne de bacalardan duman eksik oldu.” (c.3, s.436) ifadelerinden anlaşılır. Dolayısıyla romanın ilk üç cildinde vaka zamanı 1923 nisan ayından 1924 şubat ayına kadar on bir aylık bir süreyi kapsamaktadır. Romanın

¹⁰⁷ “Lozan’da, 30 Ocak 1923 tarihinde, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan ‘Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi’ne İlişkin Sözleşme ve Protokol’ bu sürecin önemli bir halkasıdır. Bu sözleşme, İstanbul dışındaki Türkiye topraklarına yerleşmiş Rum-Ortodoks Türk uyrukları ile Batı Trakya dışındaki Yunanistan topraklarında yerleşmiş Müslüman Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923’ten başlayarak, zorunlu mübadelesini içeriyordu.” Kemal Arı, **Büyük Mübadele**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5.bs, İstanbul 2010, s.1.

dördüncü cildinde ise, vaka zamanında ayrıntılı bir anlatımdan ziyade, üç cilt boyunca anlatılan olayların toparlanması amaçlanmış, bundan dolayı da daha uzun bir zamanda gerçekleşen olaylar anlatılmıştır. Vaka zamanı, narların tomurcuklandığı(s.46) ilkbahar aylarından devam eden dördüncü cildin son sayfalarında 1924'te Yunanistan'dan gelen ve Çukurova'ya yerleştikten "birkaç yıl sonra"(s.246) kaybolan muhacirleri arayan bir kişi adaya gelerek Poyraz'ı bulur. Zamanın net biçimde ortaya konmadığı dördüncü ciltte, bu ifadelerden yola çıkarak on bir aylık vaka zamanına "birkaç yıl daha" eklemek gerekecektir.

Mübadeleyle gelen Türklerin yanında savaşın perişan ettiği ve Anadolu'nun farklı yerlerinden açlığın ve yoksulluğun attığı birçok kişinin, yerleştiği bu adada hayata yeniden sarılmalarını işleyen romanda, hemen her kahramanın geçmişine dönülür. Romanda, geriye dönüşlerle vaka zamanı dışına çıkılırken bazen yakın geçmişe geçişler, bazen de 20-30 yıllık geçmişe dönüşler olmaktadır. Roman kahramanlarından Vasili'nin geçmişine dönülerek Çanakkale savaşı zamanı ve Sarıkamış'ta yaşanan olayların vahameti gözler önüne serilir(c.1,s.124-125,128-130,135-136). Poyraz Musa'nın muskasını kaybetmesinden sonra, vaka örgüsü için önem arz eden bir figür olan muskanın taşıdığı anlam, Poyraz Musa'nın I. Dünya Savaşında orduya alınmasıyla başlayan zamana dönülerek okuyucuya aktarılır(c.1,s.247-287). Adaya dönen Lena ile Yunanistan'a giden mübadillerin durumu, adaya gelen mübadiller ile Yunanistan'dan adaya gelene kadarki süreç roman zamanına dâhil edilir(c.2,s.35-36). Nişancı Veli ile Osmanlı'nın son 20-30 yılı, yaşanan savaşlar ve bu savaşlarda Anadolu insanının sıkıntıları dile getirilir(c.2,s.113-136). Baytar Cemil ile doğudaki Osmanlı-Rus savaşı sonucunda şehirlerini terk eden Vanlılar, I. Dünya Savaşı ve sonrası ile gösterilmektedir(c.2,s.139-170). Kaçak Hasan'ın anlattığı Sarıkamış cephesindeki durum ile 1915 ve sonrası doğu cephesi ile ilgili bilgiler verilmektedir(c.3,s.96-107). Bu geriye dönüşlerde biz sadece kahramanı tanımış olmayız; Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yaşanan olayları ve halkın çektiği sıkıntıları da öğreniriz.

Romanda kimi zaman eş zamanlı anlatımlara başvurulmakta, kimi zaman da bir kahramanın bıraktığı yerden diğerinin zamanına geçildiği görülmektedir. Romanın ilk kısımlarında Poyraz Musa'nın adaya çıktığında yaşanan zamanın, sonraki bölümlerde Vasili'nin gözüyle de anlatımı gerçekleşir. Roman mayıs ayının 13üncü günü başlamakta, ikinci bölümde nisan ayına dönülmektedir. Sonraki bölümde mayısın 10uncu gününe geçilmekte, 13üncü gün ve ertesi gün Vasili tarafından tekrar

yaşanmaktadır. Daha sonra olaylar Poyraz Musa'nın ve Vasili'nin kaldığı yerden birleşerek devam eder. Romanın üçüncü cildinde Poyraz Musa'nın bıraktığı vaka zamanı, Nişancı Veli'nin Karadeniz'e giderek orada oğullarını bekleyen eşi Sultan'ı alıp adaya dönüşüyle ilerlemektedir. Bir Ada Hikâyesi'nde zaman, kahramanlar tarafından eş zamanlı veya ardışık şekilde yaşanmaktadır.

Roman boyunca ortaya çıkan her kahramanla o kahramanın dünyasından geçmiş günlere dönülmektedir:

Poyraz'ın hikâyesi, fırtınalı bir günde denizde boğulmak üzereyken Vasili tarafından kurtarıldığında kaybolan muskasının bulunmasından sonra vaka zamanını geçmişe döndürür. 1914-1915 yıllarında savaşa çağrılmasından başlayarak Poyraz'ın hayatı, başından geçen badireler ve onu bu bomboş adaya atan sır anlatılır(c.1, s.247). Savaşın sona Fransız işgaline karşı Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği bir yüzbaşının etrafında toplanmalarını, Fransızların işgali bittikten sonra Bedevi çadırlarını basmalarını, bu baskınlardan birinde bir Arap şeyhinin akrabasını öldürmesini, Emir Selahaddin'in onu korumasıyla ölümden kurtuluşunu, karargâha dönüşünü, kahraman ilan edilmesini, istiklal madalyası almasını, oradan ayrılıp köyüne gidişini, köyünü yerinde bulamayışını okuyucu, anlatıcının Poyraz'ın geçmişine dair verdiği bilgilerden öğrenmektedir. Bu geriye dönüşten sonra olaylar kaldığı yerden devam eder.

Vasili, Çanakkale savaşında ve Sarıkamış'ta bulunduğu günleri hatırlamalarıyla; Doktor Selman Sami'nin(c.1,s.214-220) ve sonrasında Hançerli Efenin(c.1,s.221-225) adaya ilk gelişlerinde Poyraz'la diyaloglarıyla geçmişe dönülür. Musa Kazım Ağaefendi ile Girit'teki son Osmanlı günlerine, mübadele yolculuklarına; Ali Çavuş, Kör Salih ve Arsen Usta ile de Çanakkale Savaşı günlerine gidilir. Yine roman kahramanlarından Melek Hatun'un gençlik günleri, Kadri Kaptan'ın şehit düşen babası ile hikâyesini anlatmasıyla okuyucuya sunulur(c.2, s.38-39). Beraberinde gelenler ile aklıktan ölmek üzere iken adalılar tarafından bakılan ve iyileştirilen Nişancı Veli'nin geçmişi de onun gençlik günlerine dönülerek anlatılır. Vaka zincirini durdurularak Nişancı Veli'nin eşi Sultan'ı ilk gördüğü günden itibaren hayatının önemli olayları, savaşları, savaşın kaçışı, oğullarının şehit oluşu, torunlarıyla birlikte yollara düşüşü anlatılır(c.2, s.113-136).

Kahramanların geçmişlerine dair olaylar genellikle, anlatıcının araya girip geçmişi anlatmasıyla okuyucuya sunulurken on bir aylık zaman içinde gelişen olaylar, diyaloglarla ve özetlemelerle verilir. Mesela Baytar Cemil, romanda bir defa ortaya

çıktıktan sonra adaya dönmek üzere ayrılır. Diğer kahramanların aksine Baytar Cemil'in, romanda ilk ortaya çıkışında geçmişi hakkında bilgi verilmez. Baytar Cemil kendisine ayrılan bölümde, savaştan yaralı kurtarılışından başlayarak zaman I. Dünya Savaşının son günlerine döner. Esir düşüşü, esaretten kaçışı ve memleketi Van'a dönüşü, ailesini, nişanlısını ararken bomboş bir şehirle karşılaşmasıyla Baytar Cemil'in geçmişine ışık tutulur. Adaya ikinci gelişinde, adaya ilk gelişi ile ikinci gelişi arasındaki Baytar Cemil'in ailesini ve nişanlısını arayışı, gittiği yerler, Poyraz Musa ve Baytar Cemil arasında geçen diyalogla okuyucuya aktarılır. (c.2, s.171) Lena'nın Poyraz'la tanışmasında geçen diyalogla, mübadillerin adadan ayrılışlarından sonra geçen zamana dönülür ve özetle o günler anlatılır (c.1, s.233). Musa Kazım Ağaefendinin nüfus değişimi sırasında ölen karısı ile aşkları ve evliliklerinin anlatıldığı kısımda ise Ağaefendinin gençlik günlerine dönülür(c.4,s.45-46,230-231). Balıkçı Hırsto ise, Vasili gibi mübadeleden saklanan bir kişidir. Onun saklanma hikâyesi de zamanda geri dönüşle okuyucuya anlatılır(c.4,s.205-228).

Romanda kozmik zamana, adanın doğayla iç içe olması dolayısıyla sıkça başvurulduğu görülmektedir. Zaman adeta saatlere, günlere göre değil doğanın zamanına göre yaşanmaktadır. Poyraz'ın adaya çıktığı zaman şu ifadelerle belirtilir:

“Tanyerleri ısıdı ısıyacaktı. Deniz sütlimandı, apaktı. Küreklerin şıptısından başka ses yoktu. Martılar daha uyanmamıştı. Gün doğmadan önceleri, dünya dümdüzken, deniz işte böyle sonsuz bir aklığa keser.” (c.1, s.9)

Adalılar günleri güneşe göre algılamaktadır:

“Neden sonra kendine geldiğinde baktı ki güneş tepeye gelmiş de devrilmiş gidiyor.” (c.1, s.124)

“Uyumuştı. Bir gürültüyle yerinden fırladı. Güneşe baktı, gün kuşluğa gelmişti.” (c.1, s.165)

“Tekne iskeleye yanaştığında güneşin batmasına daha çok vardı. Batıda da denizin üstündeki bulutlar apaktı.” (c.2, s.89)

“Gün batıya yıkılmış gitmiş, Süleyman'ın üstüne gelmiş onu ter içinde koymuştu.” (c.3, s.10)

“Gün ışığı kompartıman penceresinin içine düşerken Ağaefendi uyandı” (c.3, s.50)

“Akşam oldu, gün battı, küskün gibi dağıldılar, herkes evine gitti. Bir dengbej kaldı çeşmenin başında, o kadar üzüldü ki, yerinden kalkamıyordu. Yatsı oldu, ay batıya doğru yıkıldı gitti, dengbej

ayağa kalkarken zorlandı, ayakları onu aldı tepeye götürdü, ay ışığında yazılı taşı gördü, üstüne oturdu, önce mırıldanır gibi bir savaş ağıdına başladı, sesi yükseldi, ağıt bir destan oldu” (c.3, s.261)

Poyraz Musa'yı öldürmek üzere onu arayan adamların adaya geliş zamanları olabildiğince gizlidir. Bunlardan Süleyman ortalık ağarmadan adaya varırken(c.3,s.14); Kerim ve Peri, gündüz adaya girmemeye gayret gösterir(c.4,s.7); gizlice gece geldiklerinde ise fark edildikleri için geri dönerler(c.4,s.29).

Romanda, son cilde kadar zamanın akışı oldukça yavaş seyretmektedir. Gerek doğadaki gerek insanlardaki hiçbir ayrıntıyı isimlendirmeden bırakmayan romancı, zamanı neredeyse her anıyla romana yansıtmıştır. Romanın 318 sayfalık birinci cildinde yaklaşık 20 günlük bir zaman dilimi; ikinci ciltte biraz hızlanan zaman, üçüncü ciltte yaz sonundan kış ortasına kadar devam eder ve son cilt ise birkaç yıllık bir zamanı kapsar.

Romanda ön plana çıkarılan tarihi meselelerin başında Türk-Yunan nüfus mübadelesi gelir. Bu olayın siyasi plandan ziyade insani planda işlendiği romanda I. Dünya Savaşında Çanakkale cephesi, Sarıkamış faciası da çeşitli kahramanlarla tekrar tekrar anlatılır.

O döneme has eşya ve kıyafet kullanımları romanda yerini alır. Yine dönemin Kuvayi Milliyecilerin özellikleri Poyraz Musa dolayısıyla karşımıza çıkar. Halep işiyle işlenmiş ipek gömlek, kırk düğmeli mavi değerli kumaştan yelek, körüklü çizme, kravat, incili kravat iğnesi ve Longines marka altın köstekli saat kullanan Poyraz Musa kalpağını Kuvayi Milliyeciler gibi yan takar(c.1,s.20). Hançerli Efe ise, kısa ve altın sırmayla işlenmiş şalvarı, rugan ayakkabısı, cepkeni, yeşil ipekten kuşağı, "kabzası gümüş savatlı, bir kılıç kadar uzun, kını altın, gümüşle bezeli hançeri" ile efe kıyafeti içinde karşımıza çıkar(c.1,s.225-226). O dönemde Girit'ten gelen Musa Kazım Ağaefendi, para olarak Napolyon altını kullanır ve altınlarını "altın kakmalı, sırma işleme güzel, kahverengi deriden, biçimli bir kubur"un içindeki mor kesede saklar(c.2, s.227). Mübadeleyle Yunanistan'a giden Elia Efendinin iki at koşulu arabası rengârenk nakışlarla bezeli halis Bursa işi bir arabadır(c.2, s.402)

O zamanlarda çok kullanılan kök boya tekniği de halı ve kilim iplerinin boyanmasında kullanılır. "Sici" dedikleri bir otlar ipler kaynatılarak boyama işlemi gerçekleştirilir(c.2, s.336; c.4,s.37,110). Çam bardakların kullanıldığı bu dönemde aynı zamanda işlemeli bakır taslar, gümüş tepsiler, bakır cezveler ve Osmanlı fincanları da kullanımdadır(c.4,s.202). Ermeniler bu romanda da ev yapımında usta bir

millet olarak gösterilir. Vasili ve ailesinin, içindeki oymaları dillere destan olan adadaki evini bir Ermeni usta yapmıştır(c.1,s.184).

Romanda halkın o dönemdeki inanışlarına da rastlarız. Çanakkale savaşında "yeşil donlular"ın yanında Kazdağı'ndaki Alevilerin yatırı Sarıkız'ın da yardımı koştığına inanılır(c.4,s.96). Musa Kazım bin yıllık zeytin ağacının kışın yakmak üzere kesilmesine engel olmak için giysisini parçalayarak ağacı dilek ağacına çevirir(c.4,s.154). Romanda Aleviler ve sosyal hayatlarına dair ifadeler de yer alır: Musa Kazım Ağaefendiye "Sultanım" ifadesini kullanması Melek Hatunun da Alevi olduğunu gösterir(c.2,s.226). Alevi piri olan Musa Kazım Ağaefendi on iki pirli yüzük takar(c.2,s.425). Ali Hüseyin adlı kökboyacının ve babasının adının Caferi Sadık olmasından dolayı Musa Kazım, onun Alevi olduğunu anlar. Kendi ismi de Alevi ismidir. Ancak Musa Kazım, Aleviliğini saklamak isteyen Ali Hüseyin'in büyük bir toplumsal baskı altında olduğunu düşünür(c.4,s.112). Yine Alevilerin semah ve mengü adlı dini törenleri de romanda anlatılır(c.4,s.94).

Filiz Aygündüz'ün, Milliyet gazetesinde Yaşar Kemal'le yaptığı söyleşide "Ne zaman başladınız bu dörtlemeyi yazmaya?" sorusu üzerine yazar, "11 Nisan 1996'da başladım. Birinci 360 sayfa, ikinci 495, üçüncü 400, dördüncü de 350 - 400 sayfa kadar. Toplam 1500 - 1600 sayfa..."¹¹⁵ cevabını vermiştir. Yaşar Kemal'in romanı yazmaya başlaması 1996 yılı olsa da kitabın konusunun zihninde olgunlaşma süreci daha uzundur. Yazar bunun için de başka bir röportajında şunları söylemektedir:

"Ben böyle çalışırım. Önce romanın konusu gelir aklıma. Bu romanın konusunu da, 1973'te Abidin Dino'ya anlattım. 1977'de de Zülfü Livaneli'ye..."¹¹⁶

1923'ten 1930 yılına kadar devam eden bu tarihi hadise, yazar tarafından 66 yıl sonra yazılmıştır. Yaşar Kemal'in, 1996 yılında yazmaya başladığı romanının ilk cildinin birinci baskısı 1998 yılında yapılmıştır.

1929(A.Sipahioğlu,1997) adlı roman, adından da anlaşıldığı gibi, 1929 yılını, Avrupa'da eğitim görmüş olan Şekip Beyi merkeze alarak işlemektedir. Romanın vaka zamanı 12 Kasım 1928 tarihinde başlar ve 30 Aralık 1929 tarihinde sona erer. Aslında Şekip Bey, Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin gittikleri ülkede vakitlerini eğitim

¹⁰⁸ Filiz Aygündüz, "Benim Derdim İnsan", (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr>, 10 Mayıs 2002.

¹⁰⁹ Beklemenin ve Sabrın Romanı, Karıncanın Su İçtiği Bir Ada Hikâyesi 2, Yaşar Kemal, (Çevrimiçi) <http://www.insanokur.org>, 12.11.2014.

dışındaki işlerle harcamalarının bir göstergesidir. 1929 yılı, onun Türkiye'ye dönüşü ve Türkiye'de de kendini yetiştirememiş bir insan olduğunun anlaşıldığı bir yıldır. Romanda bir takvim yaprağı misali 12 Kasım 1928'den 30 Aralık 1930'a, arada atlamalar olsa da, vaka örgüsü gün be gün anlatılan olaylarla örülür. 12 Kasım 1928, 20 Kasım 1928, 22 Kasım 1928, 14 Aralık 1928, 27 Aralık 1928, 31 Aralık 1928, 1 Ocak 1929 şeklindeki bu kronolojik ilerleyiş içinde, Şekip'in Avrupa'da neler yaptığı, kah kendi ağzından kah o günlere şahit olmuş kişilerce anlatılmasıyla, bir kaç geri dönüş karşımıza çıkar. Şekip, Cafe Voltaire'de çalıştığı günleri, 1926'ya ve daha öncesine giderek, İstanbul'daki Ateş ve Kafes Kulübünün sahibine anlatır(s.24). Gazetede ki başyazarın Şekip'i Avrupa'da muvaffak olmuş bir Türk genci olarak tanıttığı yazısında Şekip'in Avrupa'ya gitmeden önce gösterdiği başarılar anlatılır(s.35-36). Onu tanıyan kişinin gazeteye yazdığı yazı dolayısıyla da Şekip'in hayatının Avrupa'daki kısmı okuyucuya aktarılır(s.38-40).

Romanda kozmik zaman olayları etkileyecek bir öneme sahip değildir. Birkaç kullanımı dışında özel anlam taşımaz. Şekip'in annesi, babasının ölümünün ardından ertesi gün toprağa verilecek cesedi evinde bırakır ve geceyi komşusunda geçirir(s.12). Yılbaşı kutlamasının akşam yapılması da kutlamanın niteliğine bağlıdır(s.22). Gazetede ki haberlerde Haliç taraflarındaki bir gök cisminin gece karanlığında görüldüğü ifade edilir(s.86). Akşamüzeri beşten sonra cadde ve bulvarlar tenhalaşır ve sokaklarda kimse kalmaz(s.119). Medyum Enis Behiç'in içine giren Letafet Hanımın ruhu, bunun için cumartesi akşamlarını seçer(s.123). Şekip yangın çıkarmak için gece yarısını seçer(s.259).

Takvimin yaprakları gibi ilerleyen romanda vaka günlerinin sıcaklıkları, dolayısıyla mevsimler de romanda yerini alır. 1929'un karşılandığı günlerde kış çok zor geçmektedir, öyle ki boğazın sularında büyük buz kütleleri görülür(s.78,104). 1929 yazı ise çok sıcak geçer, hava sıcaklığı 38 dereceyi bulur ve buz sıkıntısı çekilir(s.165). 1929 Eylülünden itibaren havalar soğumaya başlar ve kış erken gelir(s.197). Güneş tutulması da romanda öğle vakti gibi bir kozmik zamanla anlam kazanır(s.223).

Yeni Türk alfabesinin kabulü ve herkese öğretilmesi için açılan Millet Mektepleri romandaki döneme has tarihi bir kurumdur. Bunun yanında devlet bursuyla Avrupa'ya musiki eğitimi almak üzere gönderilen öğrenciler, Ankara'nın inşası için yurt dışından mimar getirtilmesi, Takrir-i Sükun Kanununun kaldırılması, 1929 dünya ekonomik krizi ve Türk-Yunan nüfus mübadelesi gibi başka tarihi olaylar da romanda yer alır. Bunun yanında kullanılan eşyalar, dönemin sosyal, kültürel ve siyasi hayatına

dair unsurlar da romanın sosyal zamanı ile uyum gösterir. Gramofon(s.11,61,63,70), tramvay(s.12), Şekip'in Avrupa'da çalıştığı yerde sahnede kullanılan projektör(s.49), zeplin(s.189,207) gibi aletler dönemi için yaygınlaşmaya başlayan aletlerdir. İstanbul'da kadınlar kapalı bölmelerde deniz banyosu alır(s.145). Yılbaşı kutlama adetinin yeni çıktığı ülkede(s.28) Ramazan ayı dolayısıyla gece kulüpleri ve barların işleri kesatlaşır(s.65). 1 Mayıs "amele bayramı" olarak kutlanır(s.112). Nazım Hikmet adlı "yeni yetme bir şair" de Abdülhak Hamid'i diline dolar(s.126).

Dönemin dil konusundaki çalışmaları, mağazaların adlarının Türkçe olmayışı(s.106), Milli Lisan konusu(s.167) romanda yerini alır. Bazı "kendini bilmez Türk vatandaşları" ecnebi lisanlarında konuşmaya gayret eder(s.168). Bu duruma tepki sadeleştirme çalışmalarıyla verilir: "'Çalabuk', 'yalabuk', 'salabuk' ve 'kabuk'" gibi türetilen Türkçe sözcüklerin uydurma olduğu iddia edilir(s.175).

Romanın baskı zamanı 1997'dir. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasında 68 yıl bulunmaktadır.

36 Baharı(F.Gürel,2000), adından da anlaşılacağı gibi zaman olarak 1936 yılı konu edilir. Cumhuriyetin, ömrünün baharını yaşadığı yıllarda halkevlerinin fonksiyonunu bir aşk hikâyesi üzerinden anlatan romanda olaylar, "ağaçlarda kalan son yapraklar"ın(s.10) da döküldüğü bir zamanda Kasım 1935'te¹¹⁷ başlar. Doktor Kemal'in halkevi vasıtasıyla bir araya geldiği ve aşık olduğu Rus Maria ve ailesinin Fransa'ya yerleşmek üzere Edremit'ten ayrılmasıyla, Ekim 1936'da biter. Ancak bir mektuptan oluşan son bölümle, arada kalan dört yıl bazı ipuçlarıyla doldurularak 1940 yılında romanın vaka zamanı tamamlanır. Tek mektupla, daha önceki bölümlerde gelişen ve tamamlanmadığı hissi bırakan olaylar sonuca ulaşmış olarak okuyucuya aktarılır.

Kasım 1935'ten 1940 yılına kadar uzanan vaka zamanı, sıralı bir şekilde anlatılıyormuş gibi görünse de zamanda geri dönüşler vardır. Bu şekilde kahramanlar, 1935-1936 yılları öncesindeki hayatları anlatılarak tanıtılır ve vaka zamanı gerilere götürülür. Çocuk kahraman Pervin, ölen babası ile annesinin birlikteliklerini, babasının ölümünden sonra anneannesi ve dayısı Kemal'in yanına yerleşmelerini, annesinden duyduğu şekliyle anlatarak, okuyucuyu Kurtuluş savaşı ve sonrasına

¹¹⁰ 36 Baharı'nda her bölümün başına reklam, ilan veya duyuru gibi romanla doğrudan ilgisi olmayan, ancak dönemin sosyal zamanını hissettirmeyi hedefleyen parçalar yerleştirilmiş; altına da tarih ay-yıl olarak atılmıştır. Bu kısımlarda belirtilen tarihler romanın vaka zamanı ile de uyumlu olarak ilerler. Buna göre ilk bölümdeki satılık piyano ilanının tarihi olan Kasım 1935 tarihini vaka zamanının başlangıcı olarak kabul ediyoruz.

götürür(s.13-15). Yine Pervin'in anneannesini anlatırken, kendisinden dinlediği kadarıyla hayatına dair geri dönüşler yaparak, anneannesinin babasının şehit olduğu 93 Harbine, kardeşinin şehit olduğu Balkan savaşına ve dedesinin Kuvayı Milliye'yi oluşturan çalışmalarıyla Kurtuluş Savaşı ve sonrasındaki günlere gidilir(s.17-120). Bunların dışında Halkevi Başkanı Avukat Tahsin Beyin, 1935 yılında Edremit'te halkevinin kuruluşunu hatırlaması(s.42-44); Üsküdarlı Hocanın Kızı Saadet'in Rus Maria ve ailesinin 1917 Rus devriminden kaçarak Türkiye'ye yerleşen Rus soyluları olduğunu anlatması(s.63-64); eczacının halkevinin verdiği çok sesli müzik dinletisiyle I. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'da geçirdiği günlere gitmesi(s.92-93); Maria'nın, Kemal'le olan ilişkisini geriye dönerek Saadet'e anlatması(s.100-103); savaşta kullanılan Yavuz Zırhlısını görmek ve gezmek için Doktor Kemal'le Burhaniye'ye giden Gazeteci Ziya Beyin Yavuz Zırhlısını görünce kısa bir zaman önce bu kıyılarda gerçekleşen savaşı hatırlaması(s.105-107) romandaki diğer geri dönüşlerdir.

Zamanda 1936'dan 1940'a yapılan uzun aralıklı bir atlamanın yanında zamanın farklı kişilerin anlatımlarıyla üst üste getirilişi de söz konusudur. Pervin'in gözüyle anlatılan birinci bölümde tamamlanmış olan, halkevine piyano almak için dayısı Doktor Kemal ile Müzik Öğretmeni Niyazi'nin İstanbul yolculukları, müzik öğretmenin gözünden anlatılan ikinci bölümde yola çıkma zamanından başlar. Maria ve ailesinin Edremit'ten ayrılıp Fransa'ya yerleşeceği de, romanın farklı kişilerce anlatılan bölümlerinde Üsküdarlı Hocanın Kızı Saadet'in, Gazeteci Ziya Beyin ve Pervin'in ağzından aktarılır.

Romanın anlatımında kozmik zamana da yer verilir. Kemal Beyin evine gelen kadın, içinde bulunduğu olağan dışı durumdan dolayı "bir akşam vakti" olmasına rağmen hasta kızını doktorun evine getirir(s.15). Doktor Kemal ile Maria'nın gizli buluşmaları "akşam güneşinin kaybolan ışığında" gerçekleşir(s.99). Zor durumdaki muhacirlerin mahallesinden gece vakti yangın alevleri parıldar(s.65). İstanbul yolculuğuna çıkmak için seçilen vakit sabahdır, ortalık henüz alaca karanlıktır(s.27). Yolda akşam karanlığı yaklaşırken durulan mevkide geceye yolda yakalanmamak için konaklanır(s.29). Ava çıkmak için de seçilen vakit yine sabahın erken saatleridir(s.120). Kutlamalar ve eğlenceler için uygun olan vakit ise akşam vakitleri ve gecedir: İstanbul'dan piyano alınıp Edremit'e getirildiğinde bir akşam bunun kutlaması yapılır(s.41). Çok sesli müzik konseri de gece gerçekleşir(s.69). Abdülhak Hamit'in ilçeye gelişi üzerine gece, tiyatro gösterisi ve konser düzenlenir(s.196).

Yaşanılan coğrafyaya bağlı olarak mevsimler anlamını değiştirir: Ege'de kış zeytin demektir(s.52); sabahın çok erken saatlerinde zeytin toplamaya gidilir(s.52). Yazları dışarıda oturulan(s.54) Ege'de, yazdan kışa geçerken şunlar yapılır:

"Çoğu evlerde yazlık odalardan kışlık odalara geçilir. Naftalin kokulu sandıklardan kışlıklar çıkarılıp havalandırılır. Sıcak günlerde yapılan tarhana, makarna, salça, yufka ve reçeller bir sandık odasındaki veya kilerdeki yerine çoktan yerleşmiş, kurutulmuş biber, patlıcan, bamya hevenkleri, duvara asılmıştır. Kışın sobada yakılacak zeytin kökleri ve odunlar istiflenmiş, kış beklemektedir. Küp küp kesilmiş ev yapımı sabun kalıbları uygun bir köşeye dizilmiştir."(s.126)

Sonbahar ve akşam, romanda Ege'ye has güzelliği ile yer alır:

"Sonbahar, Ege'ye eteğini sürüye sürüye gelir. Oyalanır. Güzelliğini iyice göstermeden çekilmez. Yeşil zeytin taneleri dallarda külte külte sallanırken, bahçeler bu tatlı serinliğin etkisiyle yeniden dirilip, çiçekler son bir kez coşar. Artık kızgın olmayan parlak güneş, pırıl pırıl yansır evlerin renkli yüzlerinde."(s.126)

"Çıplak dallar ve sararmış yapraklar arasındaki yeşil çamlar ve zeytin ağaçları çok hoş bir sonbahar resmi çiziyordu."(s.162)

"Batmakta olan güneşin ışıklarının, dal uçlarından vurup aydınlattığı bir zeytin ağacının altında oturdunuz mu hiç? Akşam güneşinin eğimli ışıkları, yaprakların altındaki gri, ince tüylerden yansıyor ve ağaç, pırıldayan binlerce gümüş lambayla donanmış, kocaman bir avizeyi andırıyordu." (s.165)

İtalya'nın Habeş topraklarına çıkarma yapması(s.41); 1930 dünya ekonomik krizi(s.43), Montreaux Boğazlar anlaşması(s.120), Kubilay olayı(s.151), Almanların Paris'e girmesi(s.193), Atatürk'ün ölümü(s.196) gibi dönemin tarihi olayları da romanda yer alır. 1876 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında, 1899'da Girit'ten, 1912'de Midilli ve Balkanlardan gerçekleşen göçler de romanda dikkati çeken tarihi olaylardır.

Çocukların siyah önlük giyip, beyaz yaka taktıkları(s.10); çamaşırların akşamdan hazırlanan küllü sularla yıkandığı(s.22); yıpranmasın diye valizlere kumaş kılıflar takıldığı(s.25); İstanbul'da kadınların giyimleriyle film yıldızlarına benzediği(s.35); tahta koltukların kullanıldığı(s.45); fotoğrafçıya giderek aile fotoğrafı çektirildiği(s.45), aile büyüklerinin fotoğrafıda çektirilmiş fotoğraflarının evlere asıldığı(s.46); gelen misafirlere reçel ikram edildiği(s.90); kömürlü ütülerin kullanıldığı bir dönemi anlatan 36 Baharı'nda kahramanlar dikkatli ve titizdir. Pervin'in

anneanesi için hazırlanan yemeklerin uyumu çok önemlidir(s.18). Misafirler ise, kar beyaz çarşafarla, dantelli ve kanaviçe işlemeli yastıklarla, dikişi kuş desenli saten yorganlarla ağırlanır(s.25).

Romanın konu aldığı dönemde gazeteler, haftada bir vapurla İstanbul'dan gelir(s.16). Kitaplara ulaşmak da gazetelere ulaşmak kadar zordur. Kahramanlar gazetelerde tefrika edilen romanları biriktirmek suretiyle kitaplara sahip olurlar(s.16). Akşam ajansı dinlenen(s.22) kasabada, radyo sayısı sınırlıdır(s.38). Eczacılar ilaçları kendileri yapar(s.38). Gazeteciler tek başına, pedallı baskı makineleriyle çalışır(s.66-67). Yoksul aileler çocuklarını zengin ailelerin yanlarına besleme verirler(s.76). Düzenlenen konser, temsil gibi etkinliklere kasaba halkı oldukça şık katılmaya özen gösterir(s.69). Yabancı biriyle evlilik o dönemde kötü karşılanan bir durumdur. Rus Maria ile evlenmek isteyen Doktor Kemal'in annesi, oğlunun babasının şehit olduğu 93 Harbinde savaştığımız bir milletin kızıyla evlenme isteğinden dolayı yataklara düşer(s.97,113). Komşuluk ilişkilerinin çok güçlü olduğu kasabada, Kemal'in annesinin hastalığı dolayısıyla tüm komşular yemekler getirerek ziyarette bulunur(s.114). Kemal'in Maria konusunda ısrarlı olması karşısında eve bir kadın getirilerek dua ettirilir(s.115). Rus Maria'nın dikiş gibi el işlerini bilmeyişine çok şaşırان Saadet için bunlar bir kadının elinden mutlaka gelmesi gereken işlerdir(s.56). O yıllarda ancak subay eşleri kendileri için hazırlanan tahta perdelerle kapatılmış bölümlerde denize girebilirler(s.107-108).

1926'da elektrik verilen şehirde, Pervin'in babasının ölmeden önce çalıştığı, Elektrik İdaresi'nde çalışmak çok havalıdır(s.13). Evlere elektrik verilmesinden sonra radyolar da yaygınlaşmaya başlar(s.78-79). O günlerin konularından biri de radyoların markası ve özellikleridir. Yeni radyolardan Philips'in ısınması için az beklenir ve paraziti azdır(s.79). İtfaiyecilik anlayışı da dönemin gelişmelerine paralel olarak değişiklik gösterir. Belediyenin yeni aldığı Ford marka azöz ilk önemli çalışmasını muhacir mahallesinde çıkan yangını söndürerek gerçekleştirir(s.66). "iri bir huniye benzeyen bacasından dumanlar saçarak" yaklaşan "tam alnındaki, içi aynalı, yuvarlak tek farı, dökme demirden düz burnu"yla tren lokomotifleri de 1924'te Almanya'dan getirilmiştir(s.104). Bundan önce ise yük katarları yıllarca hayvanlarla çekilmiştir(s.104).

Romanın ilk baskısı 2000 yılında yapılmıştır. Yazma zamanı ile vaka zamanı arasında 64 yıl bulunmaktadır.

1937-1938 yılları arasındaki Tunceli-Dersim askeri harekâtını konu alan **Dersim**(M.Oruçoğlu,1997) adlı romanda, vakalar, anlatma sırasında 93 yaşında olan Yavan Dedenin gözünden anlatılmıştır(s.7). Bütün roman Yavan Dedenin 93 yaşından geriye dönüşünden ibarettir. Yavan'ın doğumundan başlayan olaylar, Dersim isyanının bastırılmasına kadar devam eder. Yavan'ın doğumundan, altı yaşında babasından yediği dayaklara, evden kaçıp annesinin ölümüne neden oluşuna, 14 yaşında eşkıyalık yapışına ve I. Dünya savaşına katılışına, firar edişine ve Şeyh Sait isyanının sona erdirilip, Şeyh Sait'in idam edildiği gün (29 Haziran 1925) terhis oluşuna kadar olayların anlatımının hızlı olduğu romanda bu kısımdan sonra, Yavan Tujik dağına yerleşir ve Dersim'de gerginlikler başlar. Dersimlilerden, I. Dünya savaşında Osmanlı ordusundan gizlice aldıkları silahları teslim etmelerini ve devlete tabi olmalarını isteyen dönemin hükümetinin, direnişle karşılaşması üzerine Eylül 1937'de askeri harekât başlar. Ağustos 1938'de harekâtın tamamlanmasıyla romanda vaka zamanı da tamamlanır. Romanın baskı zamanının ve Yavan Dedenin yaşının oluşturduğu ihtimaller, vaka zamanının başlangıcı olarak yüzyılın başını işaret etmektedir. Dolayısıyla vaka zamanı 1900'lerin başından başlayarak Ağustos 1938'de tamamlanmakta ve yaklaşık 35-40 yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süre içinde, vaka zamanında geri dönüşlere de yer verilir. Dersimlilerin lideri Seyit Rıza'nın Yavan'ı dinlerken "1908'de 35 taburluk bir ordu ve ünlü Cebran Süvari Alayı ile Dersim'e saldıran Neşet Paşa'yı"(s.47) ve öldürülen Ferhadan reisi Keko Ağayı (s.47); 40 yıl öncesine giderek babasının kendisine sığınan Ermeni beyini devlete teslim etmeyişini(s.62); 20 yıl öncesinde Kumandan Deli Halil'in Ermenileri doğudan atmak için yardım isteyişini(s.64); 1912'de patlak veren Dersim savaşında esir aldığı Hıdır ağayı serbest bırakışını(s.67) ve ömrünün son günlerinde isyandan önce diğer aşiretlere yaptığı ve şimdi yapmaktan pişman olduğu baskınları(s.150) hatırlamasıyla vaka zamanı içinde veya dışındaki zamanlara geri dönüşler yapılmaktadır. Seyit Rıza'ya ait olan bütün bu geri dönüşler yanında Seyit Rıza'nın tutukluluk süresince hapisane arkadaşı Sey Usên'e Erzurum'da gördüğü Ermeni tehcirini ve Ermenilerin geri dönüp yaptıkları katliamları anlatmasıyla da(s.111-116), zaman 1915-1918 yıllarına gider.

Tabiatın insanla bütünleştiği bir roman olan Dersim'de kozmik zaman önemli bir yer tutar. Mevsimlerin sert şartlarına ve insan hayatında oluşturduğu etkilere yer verilir. Söz konusu coğrafyada kışın sert geçmesine coğrafyanın zor şartları da eklenince mevsim daha sert bir şekilde hissedilir. Burada yaşayan halkın hayatını

şekillendiren kış mevsimi, aynı zamanda çatışmaların durması anlamına gelirken, bahar ise çatışmaların başlaması anlamına gelmektedir. Yine günün hemen her vaktinin yer aldığı romanda vakitler savaşma, saklanma, baskın veya cenaze kaldırma gibi konularda özel bir öneme sahip olur.

Bir kış gecesi ocaktaki közle evi yakmaya çalışan ve tipili bir gecede(s.8) evden kaçan altı yaşındaki Yavan'ı, annesi tipiye rağmen aramaya çıkar; annenin cesedine ancak baharda ulaşılabilir(s.8). "Çiğ damlalarının her şeye hakim olduğu bir şafak vakti" Yavan, ilk aşkıyla karşılaşır(s.9); Ermenilerin toplu sürgünlerinin başladığı "aylı bir gecede" ordudan firar eder(s.11). Firar ettiğini fark ettirmeden tekrar girdiği ordudan terhis edildiğinde geceyi mağarada geçirir(s.14). Koç Uşağı aşiretine karşı devletin harekete geçeceği haberi üzerine Koç Uşağı aşiretinden 150 kişi "geceleyin ani bir baskınla" bir bölüğü yok edip cephanesini alır(s.16). Yavan, kendini sağlama alabilmek için kış bastırmadan köyü terk eder(s.17). Seyit Rıza'nın Sin Karakolu ve köyüne yaptığı kuşatma gece, şafağa doğru kaldırılır(s.22). Dersimliler ve askerler arasındaki çatışmalar geceyle gündüz arasındaki sınırı kaldırır(s.27). "Toprağın kabus gördüğü yaralı bir şafak vakti" uçakla bombardıman yapılır(s.48). Seyit Rıza ve birkaç adamı gece daralan çemberi yararak kaçar(s.49). Şafak sökmeden kalkan(s.55) Yavan, Dersim'de yaşanan olağan üstü olaylar nedeniyle kış girmeden yiyecek temin etmeye çalışır(s.59). Dersim'de kıştan bahara kadar olan zaman kuvvet toplamakla geçirmek üzere planlanır(s.63). Seyit Rıza'yı Erzincan valisiyle görüşmeye ikna etmek üzere gelen Usên ağa "gecenin yarılacağı" zamana kadar Seyit Rıza'ya dil döker ve onu ikna eder(s.68). Erzincan'da tutuklanan Seyit Rıza gece yarısına kadar uyuyamaz(s.93). Dersim'deki çatışmalardan dolayı gündüz gezmek tehlikeli hale gelmiştir(s.103). Seyit Rıza ve onunla birlikte idam edilecek kişiler gece hücrelerinden alınır(s.158); "şafak karanlığının erimeye başladığı zaman" idam sırası Seyit Rıza'ya gelmiştir(s.163). Halk, kış yaklaştığı için askerın çekilmek zorunda olduğunu düşünür(s.109). "Kış, Dersim'i Dersimlilere ver"ir(s.191). Halk, kışa güvenerek askerın gelemeyeceğini düşünür(s.209). Kış boyunca boş durmayan Dersimliler askerlere baskınlar yapar, kışa rağmen yapılan baskınlara Genel Vali Abdullah Alpdoğan şaşırır(s.245). Baharın gelmesi, yeniden çatışma demektir(s.247). Baharın gelmesiyle de, çatışmaya hazırlanan silahlı Dersimlilerin sayısı artar(s.303); Dersim kış boyu silahlanmış(s.304). Demenanlılar çatışmaların gerçekleştiği Kırmızı Dağ ve Laç deresi arasında geceleyin kritik noktalara mevzilenirler(s.345). Gündüz çatışmalardan sonra gece ölümler toplanır(s.346). Ölümlerin toprağa verilmesi de gece

gerçekleştirilir(s.346). Tan aydınlığını top ve makineler döver(s.352); güneşin batışıyla insanlar ortaya çıkar(s.362). Özel eğitilmiş askerler Laç deresine geceleyin girip mevzilenir(s.366).

Dersim'de mağaraların, ağzı örümcek bağlamayacak kadar giren çıkını çoktur(s.26); mahsuller de büyük mağaralarda saklanır(s.27). Köylerde yaşayan Dersimliler, mağaraları yaşam alanı olarak kullanmanın yanında toprak alanları oyarak kendilerine ev yapar. Yavan, oyup genişletmekle iki hafta boyunca uğraşarak Cilsur'la yaşayacağı bir sığınak yapar ve içeriye yaşamaya uygun hale getirir(s.56). Esrar ekimi yapılan Dersim'de, esrar tütünle birlikte içilir(s.67). Sıcak odun külüyle sakallarını yıkayan(s.336) Dersimliler, çatışmalardan dolayı gece bulabildikleri ölülerini gömmeyip mağaralara götürüp sabaha kadar başında ağıt yakmak isterler(s.346).

O dönemde Dersim'de halk hekimliği bütün hastalıkların tedavi yöntemidir. Dersim'in doktoru da halk hekimliğinde uzmanlaşmış Xidê Sılıç'tır. Baharla köylerine dönen köylüleri ziyaret edip hasta ve yaralıları tedavi eden Sılıç, gittiği evlerden birinde verem olan iki çocuğa kendi yaptığı ilacı verir:

"Torbasını açtı. Verem olanlar yabanbalı ile köpek yavrusunun beynini karıştırarak yaptığı ilaçtan birer küçük kaşık yedirdi."(s.200)

Yine aynı evde awzêrık(sarılık) olan çocuklara yedirmesi için de kuru kayısı verir:

"...torbasından dört kuru kayısı çıkardı. Kadına verirken hafif yaklaştı. 'Bunları awzêrık olan çocukların sidiğiyle kaynat, çocuklara içir. Sidikleri karıştırma. Herkes kayısıyla kaynamış kendi sidiğini içsin,' diye fısıldadı."(s.200)

Dersim'de o dönemde halkın kullandığı eşyalar, kıyafetler, yeme-içme adetleri ve inanışları da karşımıza çıkar. Romanda şeyh, deve tüyünden dokunmuş kırk pencereci çadırda yaşar(s.10). O günün yaşam şartlarında çarık güncelliğini yitirmemiş bir eşyadır(s.15). Yavan, "kısırak kuyruğu ve koyun yünü karışımından dokunmuş kolik"(s.17), nakışlı puşu ve "keçi kılından sıkıca dokunmuş tam kollu şabik" kullanır(s.17), ipli yün çoraplar giyer(s.18). Gaz lambası(s.20) ve lüks lambasının(s.159,161) dönemin sosyal şartlarıyla uygunluk taşıyan bir eşya olduğu romanda, yerlere nakışlı keçeler serilir(s.32) ve yemek yerken tahta kaşıklar kullanılır(s.249).

"Hozat'ın rayihalı danaburan tütününden" sarılan sigaraların içildiği dönemde, çortandan(kurut)(s.17); tulum peynirinden(s.55); avrenc denilen tuluktan çıkarılan kurutlardan(s.61) ve "toraqa serto denilen yağlı çökelek"ten(s.194) ayran yapılır. Yavan, Erzincan'da gittiği Kozık Kazo'nun evinde "sarımsaklı ayran, yağ ve yufka ekmeğiyle yapılan Şirê soji", "unun, soğanla yağda yavaş yavaş kızartılmasıyla yapılan Sorxas sosu"nu severek yer(s.142). Yabani otlar da yiyecek olarak kullanılır. (s.311)

Romanın baskı zamanı olan 1997 yılıyla vaka zamanı arasında 59-60 yıl bulunmaktadır.

Dersim Tertelesi(H.Işık,1996), Dersim romanı gibi 1937-1938 olaylarını anlatır. Romanın vaka zamanı, 1937 sonu, 1938 başında yaşanan kış mevsiminde başlar. 1937'de Seyit Rıza'nın önderliğinde gelişen isyandan sonra kış geldiği için ara verilen operasyonun ikinci yarısı baharla başlar ve Alibinat'ın iki kişi hariç tüm ailesi öldürülür. Alibinat dışındaki iki kişiden biri olan oğlu Mirzali Ayvalık'a sürülürken, torunu ölüler arasında sağ kalmış Gule operasyona katılan yüzbaşı tarafından evlatlık alınır. Adı Hayriye'ye dönüştürülen Gule'nin yıllar sonra öğrendiği gerçeğe, öğretmen olarak Tunceli'ye dönüşü vaka zamanının sonudur. 1938 sonbaharında, o zamanlar yüzbaşı olan Hayrettin'in karısı Cevriye'ye hediye ettiği Gule, 18 yıl sonra(s.196), ölmek üzere olan üvey annesinden gerçeği öğrenir. Okulu bitirmesine 6 ay kalmıştır(s.180). Üvey babasıyla aralarında geçen arbede sonucu babasının da hayatını kaybetmesi üzerine, okulu bitirir bitirmez öğretmenlik yapmak üzere Tunceli'ye gelir. Romanda vaka zamanının 1937 sonu 1938 başında başladığını, Gule'nin 1938 sonbaharında evlatlık alındığını, bunun üzerinden 18 yıl ve 6 ay geçtiğini düşünecek olursak vaka zamanının 1938'den 1957'ye kadar olan 19 yıl olduğu anlaşılır.

Romanın vaka zamanı olan 19 yıl içinde geri dönüşler yapılır: 1937-1938'in kış gecelerinde köylüleri, anlattığı masallarla eğlendirip tarihi meselelerle bilgilendiren Alibinat, geçen senelerde Cefo Derg'in Uso Kuro'nun yetimlerinin tarlasının sınırını kendi lehine değiştirmesinden dolayı ona karşı aldığı tavrı(s.9) ve geçen yaz sünni Berivan ve Said'in köylerine sığınmasını(s.11-12); Said, Berivan'ı kaçırıp bu Alevi köyüne getirdiği günleri(s.61-62); Cevriye, 18 yıl sonra Hayriye'nin(Gule) kocası tarafından getirildiği günleri(s.180-190) ve Mirzali, af çıkıp 10 yıl sonra köyüne döndüğünde Ayvalık'ta aşağılandığı günleri(s.238) hatırlayarak vaka zamanı içinde ve dışında geri dönüşler gerçekleştirirler.

Romanda kozmik zamanının, özellikle kış mevsiminin bölge coğrafyasındaki zorluğu dolayısıyla önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. 1937-1938 kışı çok

zor geçmektedir, köylüleri fakirleştiren bu kışın biraz daha uzun sürmesi sıkıntıları kıtlığa dönüştürebilir(s.41); kar fırtınaları evden dışarıya bile çıkmayı zorlaştırır, gündüzü geceye çevirir(s.5). Kıştan dolayı ordu kışlarına çekilmiştir(s.45). İlkbaharda ise tenkil başlayacaktır(s.53). Uzun kış geceleri köylüler için bir araya toplanma ve Alibinat Dedenin anlattıklarını dinlemek anlamına gelir(s.7,10). Baharın gelmesi 'Newroz'un gelmesi demektir(s.71) ve baharla doğaya, insanlara bir canlılık gelir(s.71).

Ordunun köylerin üzerine yürüdüğü zaman 'gün ortasında' ortalıkta dolaşmak can güvenliği açısından tehlike arz eder(s.137). Karısının ölümü üzerine intihar eden Said'in aranması öğleden sonra başlar, ancak gecenin karanlığına kadar sürer(s.65). Sabahın köründe tekrar aramaya başlayan köylüler, onun cansız bedeniyle karşılaşır(s.66). Geceleri hep aynı kabusu gören Hayriye'nin(s.173), gerçeği öğrendiğinde daha fazlasını öğrenmek için başvurduğu Ziya Bey bütün gece uyuyamaz(s.214) ve bir gece içini döker(s.226). Alibinat'ın oğlu Mirzali ise Tunceli'ye gelen ve ölümler arasından canlı çıkan kızın annesine benzerliğinden onun kendi kızı olduğunu anladığında bütün gece uyuyamaz(s.239). Ayrıca cuma geceleri Dersimliler için cem tutma gecesidir(s.41).

Dersimliler dağlara çıkarak kurban keser ve dualar ederler(s.60,84-88). Dağlara kurban kesmeye çıkarken hayvanlarından inerler. Çünkü sevgiliye at sırtında gidilmeyeceği inancı vardır(s.85). Alibinat, Duzgın denilen dağa dualar eder, sağlık, iyilik, felaketlerden koruma diler(s.76).

Alevi Kürtlerin cem töreni de romanda uzun uzun anlatılmıştır(s.8,41-46). Bu törenlere davet edilmeyen sünnilerden, köylerine sığınan Said ve Berivan'ı ayrı tutar ve onların cemi izlemelerine izin verirler(s.42). "Teverik"lerin asılı olduğu sütunların altında dua eder(s.24,117) ve mum yakarlar(s.41).

Tavşanı yemeyen Dersimliler(s.18), keklik için de iyi şeyler düşünmezler. Keklik, avcıya diğer kekliklerin de yerini gösteren bir hayvan olarak görülür; kendi soyunun sonunu getirdiği düşünülerek sevilmez(s.52).

Dersim Tertelesi adlı romanın baskı zamanı 1996'dır.

Dağı Dağa Kavuşturan(S.Sağlam,2000) adlı roman, II. Dünya Savaşı sırasında Kayseri'de geçen, eşkıyalığı/efeliği konu alan bir romandır. Romanda vaka, Mehmet Efendi'nin küçük oğlu Sırrı'nın "kayrak taşlarından fişkırان sıcak" (s.7) bir havada babaannesine gitmesiyle başlamaktadır. Pekmez kaynatma mevsiminin gelmeyişiinden(s.27) ve Sırrı'nın babaannesine giderken çok sıcak bir hava

olduğundan mevsimlerden yaz olduğu anlaşılmaktadır. Bir yaz gününde başlayan vaka zamanı, Osman'ın kaçıışı ile son bulmaktadır. Bir eşkıya olan ve küçük Sırrı'nın giderken onu görmesiyle romana dâhil olan Osman'ın, jandarma tarafından kapana kısıtıldığı sırada kaçtığı anda ise mevsim “kış sonu” (s.249)dur. Yaz mevsiminin en sıcak olduğu zamanların temmuz-ağustos aylarına rastladığını, kış sonu ifadesinin ise mart ayı için kullanılabileceğini düşünürsek vaka zamanının sekiz-dokuz aylık bir süreyi kapsadığını söyleyebiliriz. Romandaki sosyal zaman unsurları dolayısıyla vaka zamanının yılı hakkında da bir fikir sahibi olabiliriz. Gazetede Çekoslovakya'nın Almanlar tarafından işgal edildiği, Trakya'ya asker yığıldığı haberleri çıkar(s.63). Almanların Çekoslovakya'yı işgali 15 Mart 1939 tarihinde gerçekleşmiştir.¹¹⁸ Hitler'in askerlerinin Yunanistan'ı işgal ederek Edirne kapılarına kadar gelmeleri ise 1941 Nisan'ına denk düşmektedir.¹¹⁹ Bir yılın yaz sonu ile kış sonu arasında geçen vaka zamanının 1939-1940 yılları olduğun düşünebiliriz.

Romanda vaka zamanının akış hızı olaylara göre farklılık göstermektedir. Anlatıcının önem verdiği olaylarda zamanın akış hızı yavaşlatılırken, önemsiz olaylarda zaman hızla akmaktadır. Osman'ın dağlarda dolaştığı zamanlar hızlı ilerlerken jandarmadan kaçması sırasında zamanın yavaşladığını görürüz. Osman'ın romandaki son bir günü, 312 sayfalık romanın yaklaşık 70 sayfasını tutmaktadır.

Dağı Dağa Kavuşturan adlı romanda zaman kronolojik olarak ilerlese de zaman zaman geri dönüşlerle vaka zamanının dışındaki zamanlara da gidilir. Romanda geriye dönüşler Kurtuluş Savaşı günlerine, Cumhuriyetin ilk yıllarına veya Osmanlı Devletinin son günlerine yapılmaktadır. Hatem Ağa ile Osman'ın eşkıyalık yaptığı günler Osman'ın o günleri düşünmesiyle okuyucuya aktarılır:

“Çeteciliği Ermeni ve Rum eşkıyalarına karşı yaptılar. Everek ve Hacın törelerini kasıp kavuran eşkıyaları sindirdiler. Darda kalınca birkaç posta arabası, tren soygunu ve köy bastılar. Böylece eşkıya sayıldılar. Ama kaderleri Cumhuriyetle çıkan afla değişti. Çeteler, olduğu gibi şehre indi. Bazısı izini kaybettirdi, bazısı da siyasi güç kazanıp nüfuz sahibi oldu.” (s.29)

Yine jandarma Ermenilerin evini bastığında, ev sahibi Ermenilerin ailesiyle ilgili bilgiler verilerek Kurtuluş Savaşı günlerine dönülür(s.242-243). Osman'ın sığındığı

¹¹¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, C:I, Ankara, İş Bankası Yay., 1992, s. 288; Hans-Adolph Jacobsen, **1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1989, s.6.

¹¹² Jacobsen, **a.e.**, s.32.

çiftliğin sahibi Çitoğlu ile yanaşması Hüseyin arasında geçmişte yaşanmış bir mesele de romanda vakanın düğümlendiği önemli bir olay olarak okuyucuya anlatılır(s.249-250). Yine 1915 Ermeni tehciri de romanda geriye dönüşlerin yapıldığı zamanlardandır. Çitoğlu'nun babasına bir küp altını emanet eden Ermeni Sezeryan Efendi de hikâyesi de bu şekilde romanda yer bulur(s.251-255).

Romanda kozmik zaman önemli bir yere sahiptir. Vaka zamanı yaz günü, öğle sıcağı vaktinde başlar(s.7); "kış sonu"nda biter(s.249). Öğle sıcağı yılanların en azgın vaktidir(s.7).

Romanda Osman'ın askerlerden kaçıışı işlendiğinden, bu kovalamacada kozmik zamanın özellikle akşam, gece, sabaha karşı gibi vakitler önem kazanır. Küçük Sırrı'nın onu gündüz vakti görmesi yengesini şaşırtır(s.11). Osman ıpıssız dağlarda gece olunca namaz kılar ve Allah'a dua eder(s.33). Üç gün pusuda kalan Osman, bir gece yarısı "Allah Allah" diye zikrederek yoldan geçerken kimse ona ateş edememiştir(s.33). Yine bir gece vakti, halktan birinin düğününden dönerken Osman'a pusu kurulur(s.44). O pusu gecesi Osman vurulur ve onu uğurlamaya gelen Nazım ölür(s.46). Sığındığı Ayşe Hala ve Sucunun Deli Çavuş onu iyileştirir ve bir şafak vakti uğurlarlar(s.47). Osman ve arkadaşları şafak vakti yola çıkar ve Tekmezar adasında gizlenirler(s.154). Gün ağardığı için köşeye sıkışan Osman'ın izleri belli olur ve askerler yerini tespit ederler(s.286).

Köyde kış hazırlığı yapılırken erişte kesilir; pestiller yapılır; dut, kayısı, üzüm kuruları hazırlanır; sebzeler kurutulur; turşular kurulur; çörekotlu peynirler çömlleklerle toprağa gömülür(s.48-49).

Romanın son sayfasında 1996-1998 tarihleri yazma zamanı olarak ifade edilmiştir. Vaka zamanı ile yazma zamanı arasında yaklaşık 55 yıllık bir zaman dilimi bulunmaktadır.

Güven(V.Türkali,1999)de II. Dünya Savaşı yılları işlenir. Vakalar, Turgut'un Refik'i bir kahvede beklemesi ve ardından Necla ile buluşmasıyla başlar. Romandaki ikinci sahne olan aynı günün akşamında Halil'in "Üç ayda Moskova'ya dayandı faşist köpekler."(s.17) ifadesi, Eylül ayını işaret eder. 22 Haziran 1941'de Sovyetler Birliğine saldıran Almanların üç ay sonra Moskova'ya dayanmaları Eylül ayına denk düşmektedir. Görülüyor ki romanda vakaların başlangıç zamanı Eylül 1941'dir. Vaka zamanının sonu ise 1945 tarihi, II. Dünya Savaşının da sonudur. Romanın bitiminde, açıklama ya da tamamlama diyebileceğimiz bir bölüm yazan Vedat Türkali şunları

söylemektedir: “II. Dünya Savaşı’nın bitmesiyle roman da bitti benim için. Söyleyeceğimi söyledim.”(c.2,s.603)

Romanda Eylül 1941’den Ağustos-Eylül 1945’e kadar tarihi olayların sırayla verildiği bir vaka zamanına sahip olan **Güven**'de, dönemin tüm önemli sosyal ve siyasi olaylarını görebiliriz:

22 Haziran 1941’de Almanların Sovyetlere saldırması, 19 Ekim 1941’de Stalin’in savunma emri, Moskova’ya 60 km kalması, Şubat 1942’de Alman büyükelçisi Von Papen’e Ankara’da düzenlenen suikast, 11 Kasım 1942’de çıkarılan Varlık Vergisi, 5 Ağustos 1942’de Şükrü Saraçoğlu’nun Mecliste yaptığı Türkçü konuşma, İstanbul’da ekmek karnesi uygulamasının başlaması, 28 Şubat 1942’de Zeynep Hanım Konağının yanışı, Temmuz 1942’de Başbakan Refik Saydam’ın ölümü, 27 Kasım 1942’de Toulon’da Fransız donanmasının intiharı, 12 Haziran 1942’de Almanlarla yapılan Tediye antlaşması, 1944’te Almanların Macaristan’ı işgali, 21 Nisan 1944’te Almanlara krom satışının durdurulması, Haziran 1944’te boğazlardan geçen ticaret gemisi görünümlü savaş gemileri dolayısıyla Numan Menemencioğlu’nun istifasının sağlanması, 2 Ağustos 1944’te Almanya ile ilişkilerin kesilmesi ve Paris’in kurtuluşu, 23 Şubat 1945’te Türkiye’nin savaş ilanı, 11 Şubat 1945’te Yalta Konferansı, Nisan 1945’te BM Bildirgesinin Türkiye tarafından imzalanması, Roosevelt’in ölümü, Mussolini’nin öldürülmesi, Haziran 1945’teki Dörtlü Taktır.¹²⁰

Vaka zamanının tarihi zamanla örtüşmesini romanın aşağı yukarı her sayfasında görebiliriz. Kahramanların hemen her konuşması ve yaptıkları işler, dolaylı veya doğrudan ülkenin o zamanki siyasi durumuyla yakından ilişkilidir: Turgut’la dönemin ideolojisinden yana olan arkadaşı Fuat’ın Atatürk ve İsmet Paşa’dan konuşmaları (c.1, s.37-38); Necla’nın babası Eşref Bey ve Necla’yı görmeye gelen Turgut’un, II. Dünya Savaşını ve ülkedeki gençliğin durumunu tartışmaları(c.1, s.82-83); Galip ile Eşref Bey’in, hem ülkenin savaşa çekilmeye çalışılmasından hem de devletin diğer meselelerinden bahsetmeleri(c.1, s.314-315) bu çerçevedeki konuşmalardan birkaçıdır.

Romandaki altı kahraman olayları kendi zamanlarında yaşar ve farklı yorumlar. Üstelik bu kahramanlar ayrı görüşleri temsil eder. Böylece II. Dünya Savaşında Türk halkının içinde bulunduğu durum, Alman yanlısı, Sovyet yanlısı, zengin ve çıkarını

¹¹³ Bkz.: Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**

düşünen kesimlerin ifadeleriyle romana yansıtılmaya çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında, romanda her bir kahramanın ve bütün romanın zamanının, ileriye akan biçimde ele alındığı görülmektedir. Ancak bilinç akışı ve iç monologların fazlaca kullanıldığı romanda, çağrışımlarla geriye dönüşlerin varlığı da göze çarpmaktadır.

Turgut gibi üniversite öğrencisi olan Halil'in partiyi düşünürken kendini "taştan bir duvara kapatılmış gibi" hissetmesi onu, Sivas'ta lise öğrencisi olduğu yıllarda hapse atıldığı günlere döndürür. Ancak aşağıdan gelen bağırımların yaptığı çağrışımla, seslerin sahibi Süheyla ve diğer komşular üzerine bir bilinç akışı gerçekleşir. Halil, Süheyla'nın kişiliğini, kocası Berber Şahin'in onu kıskandığını, aralarında epey yaş farkı olduğunu, bunları komşu kadından duyduğunu düşünür(c.1,s.18-19).

Romanda kahramanların ve yakın çevrelerinin geçmişlerine dair bilgiyi, geri dönüşlerle öğreniriz. Bu dönüşler, kimi zaman iç konuşma ve bilinç akışı ile kimi zaman da anlatıcı yoluyla yapılır. Romanın ilk sayfalarında Halil'in iç konuşmalarıyla geçmişteki Sivas olayları, geleceği belirleyecek şekilde hatırlanır(c.1,s.18).

Bunun gibi Necla'nın annesi Mükerrerem Hanımın iç konuşmalarından Necla ve ailesinin geçmişi ile ilgili bilgi verilir(c.1,s.88). Turgut'un, ablasının ve yeğeninin yanına yerleşme istekleriyle geçmişe, çocukluğuna dönmesi(c.1,s.174) de geriye dönüşlerle okuyucuya bilgi verildiği kısımlardır. Galip'in romanda ortaya çıktığı II. Bölümdeki ilk sahnede de Galip'in geçmişi anlatıcı tarafından okuyucuya özetlenir.(c.1,s.265) Bu şekilde açıklamalı bölümlerde vaka zamanının yavaşladığını, hatta durduğunu bilincin zamanının başladığını görürüz(c.1,s.198). Bu şekilde kahramanlar iç konuşmaya dalarken vaka zamanı durur, psikolojik zaman başlar.

Romanda, zaman akışının yavaşladığı bölümler yanında hızlandığı bölümler de vardır. Romanın da savaşın da sonlarına doğru vaka zamanının hızlandığını ve birkaç cümlede ayların ya da günlerin geçtiğini görürüz(c.2,s.303).

Romanda kozmik zaman kullanımı özellikle, Türkiye'de komünizmin gizli bir şekilde yayıldığı, yasaklı olduğu bir dönemin işlenmesinden kaynaklı olarak gizliliğe dikkat edilmesi yönüyle karşımıza çıkar. Bu durumda gizliliğin sağlanması için gecenin karanlığı önemli bir yardımcıdır. Halil, örgüt için tuttukları ve sürekli gece gelip gittiği evi, yine bir akşam karanlığında ararken bulamamaktan korkar(c.2,s.27); sakladığı baskı aletini gece geç saatlerde gizlice kaldığı evden çıkarır(c.2,s.52); Turgut'la birlikte "gün ısıdı ısıyor"ken Necla'nın yaşadığı konağın üst katına saklar(c.2,s.57). Turgut, o gece nöbet tutarken izlendiklerinden şüphelenir(c.2,s.161).

Halil, saklandığı evde gündüzleri dışarı çıkmaz; tanınmamak için geceleri dışarı çıkar(c.2,s.318). Sabah erken saatlerde Turgut, elinde Vatan gazetesi olacak bir kişiyle buluşacak, ondan aldığı mesajı sürgündeki kişiye ulaştıracaktır(c.2,s.172). Aynı kişiyle birkaç gün sonra akşam yeniden buluşurlar(c.2,s.175). Halil, yakalandığında Ankara Caddesinde yer altındaki hücrelerin olduğu kısımda gece sorgulanır(c.2,s.423). Legal çalışmalar içinde olan Sahir Hoca ve ailesi bahar sonu yazlığa taşınırlar(c.1,s.323). Sahir Hoca ve eşi Nedret, dostlarıyla yaptıkları akşam sohbetlerinde komünizm konusunu konuşurlar. Bir gece geç saatlerde, Sahir Hoca'nın Ankara'da okuyan öğrencisi, onun Kürt arkadaşı ve Turgut sohbet etmek üzere evlerine gelirler(c.1,s.612). Rahmi Usta ve Sahir Hoca akşamları evlerinde bir araya gelerek komünizmin durumu ve geçmişi üzerine sohbetler ederler(c.1,s.661). Nedret ve Sahir, Kürt dostlarının evine yemeğe gittiklerinde sohbet uzayınca gece yarısını geçerken kalkarlar(c.1,s.828).

Güven'in baskı zamanı 1999 yılıdır. Vaka zamanı ile baskı zamanı arasında 55-60 yıl bulunmaktadır. Tarihî dönemin yorumlanmasının kahramanlara göre farklılık arz ettiği romanda Türkiye'de Türkiye Komünist Partisinin kuruluşu, geçmişi, eleştiriler ve II. Dünya Savaşının "faşist-komünist" savaşına dönüştüğü bir dönemde Türkiye'deki komünistlerin –birkaç cümleyle de Türkçülerin- bu durumdan olumsuz etkilenişleri ele alınmaktadır.

Hayatın Öteki Yüzü(A.O.Alkanlar,1998), Cumhuriyetten sonra kurulmuş Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin, köylünün hayatındaki etkin rolünü işleyen bir romandır. Romanın vaka zamanı II. Dünya savaşının sürdüğü(s.5), işlemlerden dolayı biraz geç başlanan 1944-1945 eğitim-öğretim yılında(s.44) başlar. Umut adlı köy öğretmenin, köylünün bağınazlığını ve ilkel şartlarını değiştirmek üzere başladığı savaşı başarıyla tamamladığını düşündüğü iki sene sonra, tayin isteyip yeni öğretim yılının açılmasına az bir zaman kala köyden ayrılması ise vaka zamanının sonudur(s.214). Buna göre romanın vaka zamanı, 1944 yılının Eylül-Ekim aylarında başlayan, 1946 yılının Ağustos-Eylül aylarında sona eren iki yıldan ibarettir.

Vakaların genellikle kronolojik ilerlediği romanda kısa süreli geri dönüşlere de rastlıyoruz. Göreve başlamak üzere ilçeye gelen Umut Öğretmen, bir sigara içmeyi düşündüğünde geri dönerek Köy Enstitüsünde sigara yasağının başladığı günleri(s.13-14); çocukluk yılları ve çocukluğunda oynadıkları oyunları hatırlayan(s.15-16,18) Umut, yıllar önce parasızlıktan memleketine yürüyerek geldiği günlere giderek vaka zamanını geriye döndürür(s.60). Kurtuluş Savaşı gazisi Sülo Dayı da zaman zaman

Kurtuluş savaşı günlerini anlatarak zamanda geriye doğru gider(s.60-61,167-168). Tüm vakaların, öğretmenin sorun çözme becerisini ve idealini ortaya koymak üzere tasarlandığı romanda, bu olayların olgunlaşma süreçleri hızla atlanır; öğretmenin göreve başladığı ilk bir buçuk yıl zaman daha yavaş ilerlerken son zamanlarda adeta günler ve mevsimler birbirini kovalar. Romancı kozmik zamandan çok faydalanmıştır. "Güz gelmişti"(s.84), "Artık son güze girmiştik"(s.95), "Kışı yarılamıştık"(s.103), "Bahara yaklaştığımız halde"(s.104), "Bahar geliyorum diyordu"(s.106), "Artık iyiden iyiye bahar gelmişti"(s.111), "Artık güz kendisini göstermişti" (s.144), "Kışı bitirmek üzereydik"(s.164), "bahara yaklaşmıştık"(s.170), "Bahar Kendini göstermeğe başlamıştı"(s.172), "Bu yıl da sonbaharı getirmiştik"(s.196), "Kış adamakıllı bastırmıştı"(s.208) gibi ifadelerle mevsimlere göre yapılacak işler ve zamanın hızla ilerlediği belirtilmektedir. Bu tarz ifadeler vaka zamanının ilk bir buçuk yılında yapılacak işlerin zamanını anlatmak için kullanılırken geri kalan zamanda hızlı bir ilerleme anlamını taşır.

Mevsimler ve günün vakitleri köylüler için şöyle anlamlar taşır: Bahara yaklaşıldığı halde hâlen fazla kar yağmaması köylüler için yazın kurak geçmesi anlamına gelir(s.104-105). Köyün yolunun yapımı için sabah erkenden hummalı bir çalışma başlar(s.135). Baharla birlikte bahçeler belleniş gübrelenerek dikime hazırlanır(s.170). Bahar mevsimi köylüler için evlerdeki yiyeceklerin tükenmesi anlamını taşır(s.172). Ancak bu aylarda inekler doğurur, tavuklar yumurtlar, süt, yoğurt ve yumurtaya kavuşan köylüler darlıktan kurtulur(s.172). Sonbaharda evlerinin önlerine açtıkları kuyulara baharlık yiyeceklerini saklayan köylüler, bu aylarda bunları tüketir ya da satıp ihtiyacını alır(s.172-173). Baharın iyiden iyi yaklaştığı günlerde köylüler tarlalarına arpa ekmeye başlar(s.176).

Yolculukta da kozmik zaman, dönemin şartlarına göre büyük önem taşır. Köye öğretmen için ev yaparken, gereken kireci almak için kireç ocağına doğru erkenden yola çıkan muhtar ve öğretmen, menzile ancak akşama varır, geceyi ağaçların dibinde geçirir ve sabahleyin geri dönmek üzere yola çıkar(s.57); köye ancak akşam ezanında gelebilirler(s.68). İle, Ziraat Bankasına giden köylüler, sabah banka açılmadan banka önünde olacak şekilde yola çıkarlar(s.153). Öğretmen ilçeden tohum almak üzere sabah erkenden yola koyulur(s.178).

Olağanüstü olaylarda ise kozmik zaman, olayın sıradışı oluşunu vurgulamak üzere kullanılır: Bir gece evini jandarmaların bastığı kadının gelini korkudan erken doğum yapar(s.31). Resul Ağanın kızı kaçırlır ve evi sabahtan kurşunlanır(s.45).

Umut Öğretmenden önceki öğretmen okulda gece yarısı cinlerin baskınına uğramış ve köyü terk edip gitmiştir(s.51). Öğle olmasına rağmen kalkmayan öğretmen, köylüler tarafından merak edilir ve evine bekçi gönderilir(s.56). Bir sabah erken saatte öğretmenin kapısını çalan Sülo Dayı, bütün gece uyuyamayıp kan davalılarını ikna etmek üzere bulduğu yolu onunla paylaşmak ister(s.193). Hayvan sayımında görevli olan öğretmen sabah erkenden kalkar(s.41).

Romanın sosyal zamanı, daha ziyade Kurtuluş Savaşından çıkan yeni Türkiye Cumhuriyetinin uzak durduğu II. Dünya savaşı ve bunun ülkede yarattığı sıkıntılar ile Köy Enstitülerinin yüklediği misyonu gerçekleştirmek üzere ülkenin dört bir yanına dağılmış öğretmenlerin çabalarıyla ülkeyi kalkındırma ve halkı bilinçlendirme hedefiyle ilişkilendirilebilir. Köylülerin yaşam biçimi, inandıkları değerler, döneme has kullanılan eşyalar ve giyim-kuşam da romanın sosyal zamanına dair işaretler olarak kabul edilebilir.

Sarı pirinçten yapılmış şekerlikte kırılarak hazırlanmış şekerler bulunur(s.7). İnsanlar üstünde pulluk tutan bir köylü resmi olan Köylü markalı sigarayı içer(s.14). O dönemde birde "Serkildoyan" adında pahalı bir sigara da vardır, ama çoğu insanın bunu almaya gücü yetmez(s.14). Özellikle köylerde yolculukların at sırtında(s.17), taşımanın ise kağnılarla(s.53) yapıldığı dönemde, cep saatleri kullanılır ve çoğunun markası da "Serkisof"tur(s.17). Beş numaralı petrol lambası(s.29) ve sadece misafirden misafire çıkarılan lüks lambası(s.163) aydınlatma aracıdır. Kavla ateş yakıldığı(s.64), yerlerde keçenin, yaslanmak için ot yastıklarının (s.72), yemek yemek için pesgun adlı tahta yer sofrasının(s.157) kullanıldığı köyde Resul Ağanın görünüşü şöyledir:

"Elinde kehribar müştüğe takılı sigarasını içiyordu. Yeleğinin iki cebi arasında uzanan gümüşten kalınca bir zincir vardı. Başındaki siyah dalgalı puşusunun püskülleri alnından aşağı dökülmüştü."(s.48).

Romanın yazma zamanı, son sayfada belirtildiği üzere Ocak 1995'tir.

"Bir ailenin altmış yıllık serüveninin romanını"(s.348) yazmak üzere yola çıkmış bir yazar olan kahramanın "anlaşmayı bozmasıyla"(s.348), söz konusu ailenin fertlerini geçmişten yaşanan zamana getirdikleri, kişiliklerini oluşturan tüm olay ve unsurlarıyla anlatan bir romana dönüşen **İstanbul Bir Masaldı**(M.Levi,1999), tabir yerindeyse bir geniş zaman romanıdır. Yazar, "aradan yıllar, çok uzun yıllar geçtikten

sonra"(s.40), "günün birinde, bir akşam vakti"(s.42) gibi masalsı ifadeler kullanarak zamanı bir bütün gibi algılamaya neden olan bir anlatımı tercih eder. Bundan dolayı roman, yaşanan özel zamanlardan ziyade, içine 100 yıl, 50 yıl veya 10 yıl öncesini bir arada alabilen anlatımlardan ibarettir. Anlatılan ailenin her bir ferdi, eğer ulaşılabilirse kendisi, ulaşılamiyorsa birinci dereceden yakınlarının ağzından kendi macerası içinde gösterilir. Bir Yahudi ailesi olan Venturalar ve aile fertleriyle yolları kesişmiş kahramanlar romancının soruşturmaları ve bu soruşturmalarda anlatılanlarla okuyucuya aktarılmıştır. Bu soruşturmaların her biri zamanda geriye dönüş anlamı taşır.

Romanın vaka zamanı belirsizdir. Başlangıçta, Madam Estreya'nın ölüm yemeğinde bir arada gösterilen aile fertleri ve Madam Estreya'nın ilişkisine dayalı hatırlamalarla geri dönüşler yapılır. Bu geri dönüşlerle birçok kahramanın anlatılmasından sonra, o akşama tekrar dönülür. Bu defa ailenin gelini olan Jülyet'in gösterdiği fotoğraflardan yola çıkarak başka kahramanlarla ilgili bilgiler verilir. Bunlar da fotoğraflardaki görüntülerin alındığı anlara ve o anlarla ilintili başka zamanlara geri dönmek şeklindedir. Kimi zaman bir otel odasında Mösyö Rober'in kendisi ve ailesine dair anlattıkları, kimi zaman Tant Tilda ile bir öğle sonrasında çay içerken anlatılanlar, kimi zaman Berti ile yapılan yürüyüşlerde ortaya çıkanlar, kimi zaman da kahramanların dünyasından birileriyle yapılan görüşmelerle, zamanda sürekli bir geri dönüş yaşanır. Bu yapılan görüşmelerle ilgili de net bir zaman verilmez ya da zamanı ortaya çıkaracak bir ipucuna rastlanmaz.

Mösyö Jak ile Madam Roza'nın merkezde olduğu düşünülebilecek bir aile, bunların iki çocukları Berti ve Ceri, Berti'nin eşi Jülyet ve kızları, Madam Roza'nın kardeşleri Madam Estreya, Mösyö Rober, Tant Tilda; Mösyö Jak'ın ağabeyi Nesim, karısı ve kızları; Mösyö Jak'ın annesi Madam Perla ve Avram Efendi; Mösyö Jak'ın sevgilisi Olga, iş arkadaşı Kirkor Amca hikâyesi anlatılan kahramanlardan öne çıkanlardır. Bu kahramanların her birinin zamanı, bazen ortak noktalarda kesişse de birbirinden farklıdır.

Romanın geri dönüşlerinin zamanını, ömrünün çoğunu Osmanlı döneminde geçirmiş olan Avram Efendiyle başlatmak gerekir. Avram Efendi, çıraklığında Abdülhamit dönemini yaşamış; Meşrutiyeti, işgal günlerini ve Cumhuriyeti yaşamıştır. Dolayısıyla geri dönüşlerin en uzak zamanı 1800'lerin son yıllarıdır. Romanda geri dönüşlerin en yakın zamanların tam olarak ifadesi mümkün değilse de Berti'nin 1954'te Cambridge'e Siyaset Bilimi okumak üzere gitmesini bir çıkış noktası

olarak tespit edersek, Berti'nin evlendikten beş yıl sonra intihar eden kızının hikâyesi üzerinden yapılan ufak bir hesaplamayla tarihi 1980'lere kadar getirebiliriz. İstanbul Bir Masaldı, 1800'lerin sonundan 1980'lere kadar uzanan süreci, tarihi olaylarla destekleyen bir anlatıma sahiptir. Romadaki geriye dönüşler içinde Türk ve dünya tarihine dair birçok olay da vaka örgüsü içinde, kahramanları etkilediği kadar yerini almıştır. Türk coğrafyasında yaşayan Yahudileri en çok ilgilendiren meseleler, 1942'de çıkarılan bir defaya mahsus olmak üzere gayrimüslimlerden alınan Varlık Vergisi ve II. Dünya savaşı sırasında gayrimüslimlerin yeniden askere alınmasını ifade eden Yirmi Sınıf Askerlik'tir. Romana göre Yahudiler, bu meselelerden dolayı İsmet İnönü'yü sevmez ve yine bu dönemleri yaşamış Yahudilerin CHP'li olması rastlanan durumlardan değildir(s.41). Bunun yanında savaş sırasında Toplama Kampları, bu kamplarda ölen aile mensupları, Türkiye vatandaşı olmanın bu kamplardan kurtulma anlamı taşıması da romanda yer alır(s.543). Mösyö Jak'ın ağabeyi Nesim bu kamplarda ölmüştür. 1933-1935 yılları arasında İspanya'daki iç savaştan sonra Fransa'ya yerleşen komünist Enrico Weizman ise onunla birlikte kampa götürüldüğü halde bu kamplardan sağ kurtulmuştur(s.539).

İmparatorluğun son yıllarına kadar giden geri dönüşlerde I. Dünya savaşı sırasında İstanbul'a yerleşen Olga'nın babasına, İstanbul'daki akrabası, Yahudilerin burada çok rahat ettiklerini, Yidiş'i rahatlıkla konuştuklarını, padişahın doktorlarının bile Yahudilerden oluştuğunu ifade eder(s.57). Mösyö Jak'ın babası Avram Efendi, dönemin İstanbul'unda Meşrutiyeti, Balkan savaşlarını, I. Dünya savaşını, işgal yıllarını yaşar(s.639-640).

Belirsiz zamanların seçildiği romanda, kozmik zaman da vaka zamanı gibi masalsi ifadelerle karşımıza çıkar:

"'Yazımı', başkalarından, bana bu 'yazıyı' kabul ettirmek isteyenlerden elimden geldiğince uzaklaşarak anlamaya, daha da önemlisi sorgulamaya çalıştığım, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen gecelerde de böylesi bir duyguya kapılmıştım. Bana duyurulanları, hayatımın bir yerlerine koymaya çalıştığım gecelerdi o geceler..."(s.9)

"Kimi gecelerde, bulunduğumuz pencerenin kenarından başka gecelere bakıyoruz."(s.19)

"O köstekli, eski 'Ukrayna saati'nin, Mösyö Jak'ın hayatına girdiği geceyle ilgili, hiçbirimizin, hiçbir zaman gerektiğince anlayamayacağı, yalnızca iki insan arasında kalacak bazı anları, ayrıntıları vardı hiç kuşku yok ki."(s.46)

"O gecikmiş geceler, o gecelerde yaşanan, yakalanan, deyiş yerindeyse keşfedilen o şiirin, o dostluğun büyüü düşünöldüğünde, bir eksikliğin anlatımıydı da çünkü biraz."(s.52)

"O beraberliğı biraz gecikerek yaşayabildikleri o son gecelerin birinde"(s.54)

"Yazı muştulayan o akşamlardan biriymiş. Melek Sineması'nda bir Rita Hayworth filmi oynuyormuş."(s.60)

Bu tarz ifadelerle romanda yerini alan kozmik zaman genellikle belgisiz sıfatlarla kullanılır. Buna rağmen kozmik zamanın özel anlamlar ifade edecek kullanımları da bulunur: Geceler ortadan kaybolmak için olabilecek en uygun zamanlardır. Kirkor Amcanın komşusu Parsek Dikranyan bir gece yarısı apar topar kaçır(s.79). Romanda yemekler, eğlenceler ve başka etkinlikler akşam ve gece vakitlerinde gerçekleşir: Bir sonbahar akşamı, yazar-kahraman Ventura ailesiyle birlikte Kireçburnu'nda yemek yer(s.99); Jülyet'le bakılan Ceni'nin nişan gecesine ait fotoğraf, Jülyet ve romancıyı o geceye götürür(s.144). Jülyet ve Berti, bir akşam konferans çıkışında Mimiko'yla karşılaşır(s.155). Bir kış akşamı konser salonunda yazar Anita'yla tanışır(s.206). Mösyö Rober, Prenses Süreyya'nın Monte Carlo'ya geldiğı gece beraber oynadıkları kumarda ona çok kazandırır(s.279).

Romanda ölümün kasvetli havasıyla akşam ve gece vakitleri uygunluk gösterir. Muhittin Bey bir akşam vakti aniden ölür(s.42); Arap Sedat bir gece otel odasında ölü bulunur(s.91). Madam Roza, uzun bir gecenin ardından bir sabah ölür(s.104); Olga da Madam Roza'dan altı ay sonra bir gece yatağında ölür(s.141).

Sinagogda gerçekleşen evlilik töreni sabah vakitlerindedir; aynı günün akşamında ise düğün yemeğı verilir. Berti ve Jülyet bir eylöl sabahında evlenirler(s.423). Jülyetlerin evinde gece düğün yemeğı için bir araya gelinir(s.448). Jülyet ve Berti'nin kızı Rozi'nin düğün gününün gecesinde Tarabya'da bir lokantada büyük bir davet verilir(s.461).

Günün vakitleri bazen roman kahramanına göre farklı bir anlam kazanır. Berti, Marcelina ile bir perşembe akşamı tanıştığı için bu vakitleri çok sever(s.363). Yine aynı sebepten baharlar Berti'ye ayrılıkları hatırlatır(s.404,406).

Kirkor Amca bazı sabahlar dükkânı erken açar ve dükkânın önünü süpürür; işte bu sabahlar Kirkor Amcayla yazarın sohbet zamanlarıdır(s.79). Yoğun çalışmalar söz konusu olduğunda geceler dinlenme anlamı taşımaz. Kirkor Amca çıraklığında bazen dükkânın kepengini kapatarak gece geç vakitlere kadar ustasıyla çalışır(s.72); halıcılık

yapan Avram Efendi ise kendisine getirilen üç parça olmuş tarihi bir halıyı gecenin ilerleyen saatlerine kadar çalışarak tamir eder(s.628).

Yahudilerin dini bayramı olan pesah (hamursuz bayramı) da romanda çokça yer alır. Roman kahramanları bu akşamlarda bir araya gelir. Gösterdiği fotoğrafla Londra'da geçirdiği Pesah akşamlarını ve bu akşamlarda yanında olan kişileri anlatan(s.227) Mösyö Rober, ablası Madam Roza'nın ölümünden sonra bir araya gelinecek olan pesah akşamına katılmaz(s.245).

Geriye dönüşlerle 1800'lerin sonundan 1980'lere kadar gelen roman, uzun ve toplumsal hayatta değişimin fazlasıyla yaşandığı bir zaman dilimini ele alır.

Borch çorbası(s.53), pesah akşamı yemeği için hazırlanan ıspanak böreği, pırasa köftesi, haşlanıp fırında kızartılan ördek yumurtası, hamursuz ekmeği, beyaz reçel(s.276), bimuelikos (s.276), kremalı kahve yapmakta kullanılan şikore(s.327) gibi yiyecek-içecek tercihleri yanında, Yahudiler özellikle cuma akşamları Rum mezeci Tanaş'tan aldıkları mezeler de yemek tercihiine ışık tutar(s.189).

Romanda dönemin kıyafetlerine dair birçok unsur bulunmakla birlikte, bunlar arasında alışılmışın dışında olanlardan biri Mösyö Tahar'a eski bir casus havası veren baston ve kara gözlükleriyle tamamladığı şık kıyafeti(s.27), diğeri ise Nesim'e toplama kampında giydirilen çizgili ceket, pantolon, bere ve tahta ayakkabılardan oluşan kıyafettir(s.551).

Kitabın başında Mario Levi hakkında yazılan kısa biyografideki ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla romanın yazma zamanı 1993 yılından 1999 yılına kadar devam eden altı yıllık bir süreçtir.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli(G.Azak,1997) adlı roman, 1948 yılından Demokrat Partinin iktidara geldiği 1950 seçimlerine doğru gidilirken, partilerin iktidar mücadelesinin halktaki yansımaları ortaya koyan bir romandır. Romanın vaka zamanı, 1948'in(s.28) güneşin adeta her yeri kavurduğu bir gününde(s.6) başlar ve 14 Mayıs 1950 seçimlerinin sonuçlanmasının ardından 22 Haziran 1950'de kasaba halkının yıllar sonra yeniden Arapça dinlediği ezanı duyup gözyaşlarına boğulmasıyla sona erer. Romanın vaka zamanı 1948-1950 arasındaki iki yıldır. Vaka zamanından geriye dönüşler de olan romanda, Deli Yusuf'un anlattığı, devlete başkaldırıp fakir halkı korumak üzere dağa çıkan Gümüş Diş'in hikâyesiyle "15 yıl kadar evvel"ine gidilir(s.31-33,52-54). Kasabada düzenlenecek olan güreşleri konuşurken Meytar Mustafa'nın güreşi izlemeye gelecek olan Dodurgalı'nın İstanbul'da Arap pehlivanı görülmemiş bir şekilde yenerek ün kazanmasını ve Dodurga'ya gelene kadar her yerde

düğün dernekle karşılaşmasını anlatarak zamanı, şimdi yaşlanmış olan Dodurgalı'nın gençliğine götürür(s.77-83). Diğer bir geri dönüş Nazmi Beyin ölümünden sonra gelen eşinin, kocasına ait defteri küçük Ali'ye vermesi üzerine, Ali'nin defterin ilk üç sayfasında gördüğü yazılarda Nazmi Beyin kasabaya sürüldüğü ilk üç ayı anlatmasıyla gerçekleşir(s.113). Nazmi Bey 22 Şubat 1948'de sürgününün üç ayı doldurduğunu anlatmaktadır(s.113-115).

Romanda zamanın şartlarına göre, yolculuk anlatımında, günlük işler ve gizli işlerin anlatımında kozmik zaman öğeleri karşımıza çıkar. İstanbul'dan sürgün olarak Honaz'a gönderilmiş olan Nazmi Bey, her gün sabah erkenden kalkar ve işine gider(s.12). Her gece merdiven başına bıraktığı 25 kuruşla Ali, her sabah onun için Tasvir gazetesini alır(s.18). Nenesi Ali'ye gün doğacak olmasına rağmen hala uyanmamasına kızar(s.15). Kasabada sabahlar erken başlar(s.59). Ali, akşam alacası olmasına rağmen Deli Yusuf'a gönderilen önemli bir haber olan onun için kız bulma haberini ulaştırır(s.25). Her yaz beş altı defa gelen selle kasabalı zarar görür(s.37); bu seferki selde de ikindiye kadar karşı tarafa geçmek imkânsızdır(s.37). Deli Yusuf'a bakılacak kız için Köke'ye gitmek üzere yola çıkılacağında Hörü Hala "er vakitte" avluya girer(s.90); "güneşin doğsam mı, doğmasam mı" dediği saatlerde kasabadan çıkılır(s.90); öğleden evvel Köke'ye ulaşmak isteyen nenesi, Ali ve Hörü Hala, kuşluk vakti bir ahlatın dibinde oturup yanlarındaki çıkından yiyecekler yerler(s.90). Veremli bir sürgün olan Nazmi Bey, ölümünün ertesi günü öğle üzeri namazı kılınarak toprağa verilir(s.111).

Kasabada Demokrat Partisinin İlçe Merkezini kurmaya karar veren bir grup gece gizlice toplanır ve yemin eder(s.38). Bir dükkân bulan Demokrat Partililer, tabelayı gece yatsıdan sonra asarlar(s.66). Gece yarısı hayra yorulmayan sesler duyan Ali ve ailesi dışarı çıktığında yeni partiyi kasabaya getirmeye çalışanların evlerinin taşlandığını anlar(s.100). Kasabada Kuran-ı Kerim, geceleri gizli gizli okunur(s.104). Seçim günü geldiğinde herkes gibi küçük Ali de heyecan içindedir, erkenden hazırlanır(s.121). Kasabada öğle olmadan herkes oyunu kullanmıştır(s.121). Seçimin yapıldığı 14 Mayıs akşamı ay bile farklıdır(s.122). Seçim sonuçları çarşamba öğlesinde açıklanır(s.123).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli, DP-CHP çekişmesi üzerinde dururken dönemin siyasi, sosyal hayatı, halkın içinde bulunduğu durum ve alışkanlıklarını da yansıtır. CHP ve Milli Şefin iktidarda olduğu dönemde halkın ödemekte zorlandığı vergiler,

fakirliği, dini inançların sınırlandırılması ve engellenmesi, CHP iktidarını sürdürmeye yönelik baskılar romanda yer almaktadır.

En sevdikleri hediye halkalı şeker ve leblebi şeker olan köylüler eğer para bulabilirlerse Sümerbank'tan kefenlik bez ya da Amerikan bezi alırlar(s.55). Terzinin oğullarının giydiği "kaput bezinden (ve hep yamalı) zıbınlar" ve "bir zamanlar kahverengiye boyanmış, beli lastikli kaput pantolonlar" gibi Ali de annesinin yeşile boyadığı kaputtan yaptığı zıbını, kahverengiye boyadığı kaputtan yaptığı pantolonu giyer. Yeni kıyafetler ise sadece Ramazan bayramlarında giyilebilir(s.64).

Veremli olan Nazmi Bey bir bardak limon suyunun içine beş yumurtanın kabuğunu ufalayıp koyarak eritir ve bir kilo balla karıştırarak ilacını kendisi yapar(s.12). Babası ve dedesi olmayan küçük Ali'yi nenesi evin erkeği olarak görür ve öyle yetiştirmeye çalışır(s.15). Ali'nin en sevmediği iş akşamdan kül içine gömülen közlerin sabahleyin çıkarılması ve küçük çıraların közlere değdirip üflenerek yakılmasıdır(s.17). Kül, dönemin insanların hayatında önemli yer tutar. Çamaşırlar külle yıkandığı gibi, nene hamur yoğururken una bir avuç kül katar. Fatıma Anamızın böyle yaptığını, bu şekilde karnın vara yoğa ağrımayacağına düşünür(s.17). Kasabanın kadınları dağdan kestiği iri dalları denk yapar, urganlayıp kışın yakmak üzere kasabaya indirir(s.95). Ölen gençlerin ailelerine gidildiğinde sazla ağıtlar yakılır(s.106).

Zeytinyağı, kekik ve tuz ekilen(s.36) veya bir avuç tuzlu biberle katlanmış(s.91) yufkaların yendiği kasabanın pazarında yoğurt, pekmez, çökelek, patlıcan ve biber kurusu, erik, karpuz, toprak testi ve bardaklar, demirci işi görekler ve anahtarları, Hazreti Ali'nin cenkleri, Battal Gazi hikâyeleri anlatan kitaplar satılır(s.55). Kar helvası ve kar şurubu satan ihtiyar şerbetçiler de vardır(s.55). İlk veya ikinci yağın kardan olmamasına üçüncüsü olmasına özellikle dikkat edilen kar, "dağdaki oda iriliğinde kuyulardan ve mağaralardan hızarla kesilip pazar yerine taşınır."(s.56) Bu karlardan kar helvası şu şekilde yapılır:

"Yayvan bakır taslara kazına kazına kar doldurulur. Tam ortasına toprak testiden iki fincan pekmez ilâve edilir. Tahta kaşıkla ve hünerle karılan kar helvası bir dakikada tamamdır..."(s.56)

Kar şurubunun yapımı ise daha başkadır:

"Cam bardaklara, yarıya kadar kar kazınıp, üstüne pekmezli su dökülerek hafifçe karıştırılır... Şerbet ise bildiğimiz şerbettir ki, Kızılhisar küplerinde içine kar atılıp serinletilmiş; genizde, yanakta ve damakta tatlı bir râyiha bırakan pekmezli soğuk sudur."(s.56)

Kav çakmakla yakılan "cigara"lar tabakada tutulur(s.50,80).

Romanın baskı zamanı 1997'dir.

Buhara'da başlayan ve Samsun'da devam edip sona eren **Islak Kentin İnsanları**'nın(Z.Koç,2000) vaka zamanı "1874 yılının güz mevsimi"nde Buhara'da Kerim Bey ve Lola Hanım ile başlar(s.9); 1986 yılında Kerim Beyin oğlu Alim Bey ve kızları ile Samsun'da biter(s.278). Üç neslin anlatıldığı Islak Kentin İnsanları'nın vaka zamanı 112 yıldır. Bu kadar uzun bir zamanı işleyen romanda fazla olmamak kaydıyla zamanda geri dönüşler ve tabii olarak atlamalar yer alır. Buhara'dan Samsun'a göç eden Kerim Bey bir buçuk yıl öncesinde anne, baba ve kız kardeşini kaybettiği Rus baskınına hatırlayarak(s.11); Kerim Beyin oğlu Alim Bey üç yıldır oturduğu evi yeni aldığı ve komşu kızı Gülhiz'le aşık olup evlendiği günleri hatırlayarak(s.50-60); Alim Beyin kardeşi Feyzi'nin nikâhsız karısı Rus kızı, Feyzi'yle tanışıp köye gelişini hatırlayarak(s.95-96) ve Feyzi Gülhiz'i ilk gördüğü, ağabeyinin onu kendisinden önce istediği ve evlendiği günleri hatırlayarak(s.96-97) roman zamanında geri dönüşler gerçekleştirir. Roman zamanında geri dönüşlerden ziyade atlamalar dikkati çeker. Oldukça uzun bir süreyi vaka zamanı olarak tercih eden romanda bu tip atlamalara rastlamak sürpriz değildir. Vakalar, ayrıntıya girilmeksizin, en can alıcı noktalar verilerek hızlı bir şekilde anlatılır. Kerim Beyin Lola ile karşılaşmasından hemen sonra, bir ay sonraki evliliklerine(s.15), evlilikten altı yıl sonrasına(s.16), ardından 1900 yılına(s.16), onun da ardından 1902, 1904, 1907'de çocukların doğumuna atlanır. Roman boyunca da atlamalar devam eder.

Kozmik zamanın, romanın vaka zamanında büyük etkiler oluşturmamakla birlikte sıklıkla kullanıldığını görüyoruz. Buhara'da pamuk tarlalarında "güneşi batıncaya kadar" işçileriyle çalışan(s.9) Kerim Bey, "gün batımından sonra" vadide atla koşturarak düşüncelerini dağıtmaya çalışır(s.12). Gün batımında gördüğü(s.12) Lola'ya aşık olan Kerim Beyi gece uyku tutmaz ve sabah erkenden kalkar(s.12). Samsun'a gelen ve babalarını kaybeden Alişir, Alim ve Feyzi, güneş doğmadan önce uyandıklarında Kerim Beyi unutamayan annelerini akşam oturduğu yerde bulurlar(s.20). Alişir, bir kuşluk vakti Samsun'un işgalinden dolayı oluşan çetelere katılır(s.22). Bazı Türkler geceleri işgalci İngilizlere taşıyıcılık yapar(s.34). Türk direnişçilerin lideri olan Mehmet Reis'i hapsedildiği yerden kurtarmak üzere gerçekleştirilen kuşatmanın hazırlığı geceden başlar(s.49). Samsun'a 40 km ötede çiftçilik yapan Feyzi'nin köyünde geceleri imeceyle "tütün tonga"lanır(s.97,98).

"Sabaha karşı üçte" fenerlerle tarlalara giden işçiler "sabahın dokuzunda" yığdıkları tütün yapraklarını gece yarısına kadar dizmekle uğraşırlar(s.88-89).

Romanda günün vakitleri yanında mevsimler de kozmik zaman unsuru olarak karşımıza çıkar. Samsun'da mevsimlerden birisi, ilkyaz eksik yaşanır; yaz birden bire gelir(s.31). Şehre güz "hafif kızıla çalan sarı bir örtü gibi" yıkılarak gelir(s.50). Uzun kış gecelerinde kar helvaları pişirilir(s.57). Feyzi'nin köyünde ise kış yaman geçer, köylü evine kapanarak tütün işleriyle uğraşır(s.97). Islak kentin insanları daha çok güz mevsiminde sahile inmeyi tercih eder; çünkü kentin en güzel mevsimi güzdür:

"Taze incir kokardı sokaklar. Üzüm kokardı, nar kokardı. Manolyaların baygın kokusu bu mevsimde daha bir keskinleşir, kuş cıvıltıları gün boyu kesintisiz sürerdi."(s.128-129).

Alim Beyin kızı Sümeyye'nin ise en sevmediği mevsim güzdür. Çünkü bütün çocukların okula başladığı bu mevsimde o okula gidememektedir(s.136).

Pamuk ekimi yapan(s.9) Kerim Beyin Buhara'daki evi, dönemin ve bölgenin yapılarının tercih ve tanzimini ortaya çıkarır:

"Evi tek katlı olup, dört bir köşesinden tahta direklerle yükseltilmişti. Evin altındaki boşluğun bir bölümünü ahır olarak, kalan bölümünü ise kurutulmuş yiyeceklerle ağaç kütüklerini depolamak için kullanıyordu. Ev; saman, kil, gübre karışımıyla yapılmıştı. Bu çeşit yapılan evlere, saman kerpici deniliyordu. Uzun, sıcak yaz aylarında odaların içini oldukça serin tutmaya yarıyordu. Pencere küçük ve sayıca az yapıldığından, aynı zamanda odaların içi de loştu."(s.9)

Piyalelerle su içen Buharalı kadınlar başına "hörük" denilen bir başlık takar(s.12,13).

Ailenin Anadolu'daki ilk yerleşim yeri olan Sürmene'de at hırsızları cirit atar(s.19). Daha sonra geldikler Samsun'un, 1900'lerdeki on altı bin kişilik nüfusun şöyledir:

"Samsun'un o tarihteki nüfusu on altı bin dolayındaydı, bunun yedi bine yakınını Rumlar, iki binini Ermeniler, kalanını da Türkler ve gene bir Türk kolu olan Çerkezler oluşturmuyordu."(s.19).

II. Dünya savaşının sonunun geldiği zamanlarda ise Samsun esnafında bir kıpırdanma görülür. Kent nüfusu 36 bine ulaşır, güneşli pazar günlerinde kent halkı faytonlardan oluşan konvoylar halinde Söğütlü Bahçe'ye gider, giyim-kuşama düşkün olan Samsunlu genç kızlar, vistra adı verilen yumuşak keten elbiselerin üstüne dekor(tunik) alırlar(s.142). "Ayakkabılar, dolgu ökçeli, tokalı ya da zincirli olup el

yapımı"dır(s.142). Orta sınıfın altındakiler ise "basma, poplin, divitin, pazen" kumaş kullanır.

"Erkekler bol paçalı keten ya da yünlü kumaşlardan hazırlanan, kemer altından serbest pensli pantolon, üstüne de frenk yakalı gömlek, yelek, ceket ve fötr şapka alırlardı." (s.143)

Genç kızlar da cumhuriyetin getirdiği yeniliklere erkekler gibi adapte olmuştur:

"Genç kızlar o yıllarda eşarbi tümüyle atmışlar, kadınların da çoğu çıkarmıştı. Kızların beyaz kısa çoraplarına karşın kadınlar ekonomik güçlerine göre ipek ya da naylondan ince çorap giyiniyorlardı. Amaroza olarak adlandırılan saf ipek kumaşı, gene hali vakti yerinde olanlar kullanıyorlardı."(s.143)

Modası geçen veya rengi solan kazak ve elbiseler de sökülüp boyanarak yeniden kullanılır(s.143). Alim Bey kızlarını ve karısını ayda bir kez sinemaya götürür; ancak sinemaya gidilirken giyilecek kıyafetler özenle seçilir(s.144). Alim Beyin ikinci karısı olan Şahide, köylü kızı olduğu için şehre ilk geldiği zamanlarda kalın bir atkı takarken önce atkıyı çıkarıp eşarp takmaya(s.147) sonra eşarbi da çıkarıp şapka takmaya başlar(s.152). 1950 yılında ise şehirdeki tüccar sayısında büyük bir artış görülür. Tütün işi ticaret hayatında ilk sıraya yerleşecek boyutlar kazanır(s.200). Şehirdeki bu ekonomik büyüme insanların hayatına da akseder. Şehir kulübü, sadece zenginlerin kabul edildiği, üyelerin her akşam ailece yemek yediği, kulübün Macar hocasından çocuklar ve hanımların tenis dersi aldığı bir yerdir(s.200-201). Zengin ailelerin çocukları, liseden sonra eğitimlerini Avrupa ve Amerika'da tamamlarlar(s.201). Şehirde Amerikan yapımı arabalar boy göstermeye başlar(s.201). Zengin ve fakir arasındaki farkın açıldığı şehirde yaşam şartları ve kullanılan eşyalardan insanların mensup oldukları tabaka anlaşılır. Zengin kadınların giyim-kuşamındaki unsurlar çok belirleyicidir:

"Nohut iriliğinde vidalı elmas küpeler, gül biçiminde kırmızı altın üstüne işlenmiş iri elmas küpeler, kulaklardan sallanan badem elmaslar, yirmi otuz dolamalı inciler, flemenk elmaslarıyla bezenmiş akarsu gerdanlıklar, bilezikler bir akım olduğu gibi varsıl sınıftan gelen kadınların neredeyse göstergesi olmuş durumda. Sonra kürkler... yaka, kol ve manşon için ajantin, bütün olarak vizon, yaşa uygun olarak da astragan." (s.201)

Sümeyye, düğünden önce yapılan nikâhında, nişanlısı Sezai Bey hiç bir masraftan kaçınmayarak aldığı şu kıyafeti giyer:

"Siyah tayyörünün içine giydiği beyaz ipekli bluzu, siyah dantel eldivenleri ve aynı renk şapkası, gri krokodil deriden çanta ve pabuçlarıyla çok şık, çok göz doldurucu olmuştu Sümeyye."(s.211)

Romanda Buhara Türklerinden olan Lola Hanım ve Kerim Beyin kullandığı Türkçeden de bazı örnekler yer alır. Lola Hanım oğlu Feyzi'ye şöyle der:

"Ne bu halin? Oklanmış karaca kimin aparırsın."(s.62)

Kerim Bey ise Lola Hanımı gördüğü günü şöyle anlatır:

"Otları yel kimi paraladı. Hörüğünden başa düştüm. Peşi sıra seyrettim, ama erişemedim. İzine de rast gelemedim. Yadımdan günlerce çıkmadı."(s.196)

Islak Kentin İnsanları'nın yazma zamanı, romanın son sayfasında belirtildiği üzere Ağustos 1999'dur.

Alayın Kızları(M.Özünel,2000), Van Erciş'teki alayda çocuklukla ilk gençlik arası yıllarını birlikte yaşayan yedi kızın romanıdır. Buradan ayrılıp farklı illerde farklı hayatlar yaşamaya başlayan kızlardan biri, otuz yıl sonra diğerleriyle bir araya gelmek ister. Kızların alayda geçirdiği günler, Demokrat Parti Başkanı Başvekil Adnan Menderes'in alayı ziyaret ettiği günlere rastlayan 23 Nisan gösterisi sonunda çektiirdikleri fotoğrafla kızlar tarafından hatırlanır. Demokrat Partinin 1950-1960 yılları arasında iktidarda bulunduğundan yola çıktığımızda, kızların ilk gençlik günlerinin 50'li yıllar olduğunu; hatta ileriki sayfalarda "petrol yasası"nın gündemde olduğu bilgisinden(s.95) yasanın çıktığı 1954 tarihinde artık kızlar dağıldığı için süreyi 50'li yılların başı şeklinde sınırlandırabiliriz. Bundan 30 yıl sonra Zeynep'in bir araya gelme çağrısıyla kızlardan üçü tekrar Süphan dağlarının eteğine gelir; ancak ikisi birbirini bulur. Zamanı kronolojik ilerlemeyen ve bazen karmaşıklığa varacak derecede farklı zamanlara atlanan romanda, vaka zamanının 1950'lerden 1980'lere 30 yıllık bir dilimi kapsadığını söyleyebiliriz. Geri dönüşler, kişilerin hikâyelerinin anlatıcı ya da bir araba tarafından yahut da kişilerin mektup mu, karşılıklı konuşma mı olduğu anlaşılamayan niteliği belirsiz konuşmalarıyla okuyucuya sunulmasıyla zaman 1900'lerin başına kadar uzanır.

Kızlardan zenci olduğunu anladığımız Gülay'ın dedesi Arap Reisi görür gibi olmasından anlatımına geçilen Arap Reis, Antalya'nın İtalyanlar tarafından işgalini yaşaması dolayısıyla Mondros Mütarekesi sonrasına(s.21); Gülay'ın babası Özkan Başçavuşun Kore'ye giderek orada savaşması dolayısıyla da 1950'de Kore'ye asker gönderildiği günlere gidilir(s.22). Kızlardan Zeynep'in annesi Sitare Hanım izlediği cumhuriyet bayramından kendi çocukluğunun cumhuriyet bayramlarına ve yaşadığı zamana kadar gelen hikâyesine döner. Sitare Hanımın çocukluğunda İsmet Paşa başvekilidir(s.70). Ayşen'in ikinci defa evlenen annesinin yeni kayınvalidesinin gelinine Selanik'ten İstanbul'a göç yolculuğunu, İstanbul'u ve İzmir'e gelişini anlattığı kısımda zaman Ayşen liseye giderken doksan yaşını aşmış bulunan kadının 15 yaşına kadar gider(s.126-130). Cahide'nin çocukluklarından otuz yıl sonra Zeynep'e, eşi Ziya'nın 1918'de İstanbul'a göçen, Don Kazaklarından olan ailesini anlatmaya 1918'den başlar(s.31-35).

Romanda geceler, eğlence, nöbet ya da gizli işlerin zamanı olduğu gibi bazen de çalışma zamanıdır: Cahide Cansev'in katıldığı ve ödül aldığı konser gece gerçekleşir(s.16). Astsubayların ailelerinin subaylardan daha sıcak bir ilişkisi olduğu alayda eşlerin nöbet gecelerinde astsubay aileleri bir araya gelir(s.19). Annesi, kendisini hayal kırıklığına uğrattığı için yüzüne bakmadığı Cahide'yi, uyuyor zannettiği geceleri öper(s.29). Arkadaşı Nazan, bir gece gizlice Cahide'ye Ziya'dan mektup ve hediyeler getirir(s.29). Ziya'nın annesi Valentin geceleri şarkıcılık yapar(s.33). Bilimsel çalışmalar yapan Gülay gece yarısını çoktan geçmesine rağmen çalışmaya devam eder(s.44). Zeynep'in Van'da doktorluk yapan oğlu gece nöbete kalır(s.65). Kızlardan Zeynep'in annesi Sitare'nin teyze kızı Nezihe, uğradığı tecavüzden sonra gecelerce uyuyamaz(s.73-74). Bir gece Gönül, arabada uyurken annesinin babasına ihanet ettiğini görür(s.93).

Van, Erciş'te yaşadığı anlaşılan alayın kızları, çok soğuk, erkenden gelen ve tipili kış günleri yaşar. Kışları, kar "külek külek" dökülür(s.24). Kimi zaman kış erkenden bastırır, daha okullar açılmadan kar yağmaya başlar(s.19). Bu erken gelen kış çıkmadan Gülay'ın annesi ölür(s.23). Burada "sabahla birlikte gecenin alacası" kardan dolayı "parlak bir aklığa" dönüşür(s.9). Yazın göl üstünde "kızıldan mora dönüşerek" batan güneşin görüntüsü(s.28) eşliğinde Cahide keman çalışır. Gülay'a göre bozkırın bozlakları tan yeri ağarırken bir aryaya dönüşür(s.57).

Romanda kahramanların hayat hikâyeleri anlatılırken dönemin tarihi, siyasi ve sosyal hayatı, alışkanlıkları da karşımıza çıkar. Antalya'da yaşayan Arap Reis şehrin

İtalyanlar tarafından işgal edildiğini görür(s.21). 1918'de Kırım'dan göç eden Ziya'nın annesi ve ailesinin gelişinden sonra İstanbul işgal edilir(s.31). Anadolu'daki direniş ortaya çıkana kadar, işgal Rum, Ermeni azınlık ile işgalci İngiliz ve Fransızlar için eğlenceli bir şekilde devam eder(s.33). Özkan Başçavuş 1950'de Kore'ye giden Türk birliğinde yer alır(s.22).

Geri dönüşleri de düşündüğümüzde uzun bir zaman dilimini okuyucuya sunan romanda sosyal hayata dair unsurlar bahsi geçen zamana göre farklılık gösterir. Ülkenin doğudan batıya doğru birden çok bölgesine ait sosyo-kültürel yapının yer aldığı romanda geçmiş zamanların sosyo-kültürel hayatından da izler bulunur. Alayın kızlarının çocukluklarında okula kızakla gidilir(s.9-14). Şakir Zümre sobası(s.24), cislavet lastik çizme(s.24), manşon(s.12), aynalı konsol, sedef kakma satranç masası, manyetolu kara telefon(s.27), gramofon(s.34), ispirto ocağı(s.67) gibi eşyaların kullanılır.

Kürt gelinleri "hızma", "üç etekli, mor, yeşil, telli poşular" kullanırlar(s.25). Zeynep, babaannesini hep şu kıyafetiyle hatırlar:

"Başında kalem işi biber oyali yemenisi, üzerinde markizet basma entari. Yakası kare biçiminde açık."

Yazma zamanı, romanın son sayfasında belirtildiği üzere, Aralık 1998'dir.

Manisalı bir ailenin Kurtuluş Savaşı sonrasında 1960'ların sonuna kadar üç neslini anlatan **Ölü Yüzler**(A.Ö.Çağlar,1998), yoksulluk içinde bıraktığı ailesini, salgın hastalıklarla azalmış olarak bulan Ali Gede, oğlu Rıza ve onun babasından aldığı yoksulluk mirasını bıraktığı oğlu Doğan'ın romanıdır. Ölü Yüzler'in vaka zamanı, Ali Gede'nin savaştan dönmesiyle başlar; torunu Doğan'ın işçi olarak Almanya'ya ayak basmasıyla sona erer. Ali Gede'nin köyüne dönmek için yola çıktığında Lozan anlaşması imzalanmıştır(s.9). Dolayısıyla 1923 yılında başlayan¹²¹ vaka zamanının, 27 Mayıs 1960 darbesinin ve Yassıada yargılamalarının yapılp

¹²⁴ Vaka zamanının kurgusunda hatalar olan romanda Ali Gede, oğlu Rıza'yı üç yaşında bırakarak savaşa gitmiştir(s.31). Ancak romanın ilerleyen sayfalarında Rıza, askerliğinin ikinci yılında(1940), 1938 yılında doğan kızını 20 günlükken bırakıp askere geldiğini ifade eder(s.159). 1938'de 20 yaşında olduğunu düşündüğümüz Rıza'nın 3. yaşı 1921 yılına tekabül eder. Bu da I. Dünya savaşından itibaren 8 yıl aralıksız savaşın yaşandığı ve romandan uzun yıllar savaştığı anlaşılan Ali Gede'nin bir yıl askerlik yapıp gelmesi anlamına gelir. Romanda vakalar savaşın tamamlandığı, savaş sonrası yaraların sarılmaya çalışıldığı bir dönemden başladığı için vaka zamanının başı olarak Kurtuluş savaşının cephede ve masada bitiş tarihi olan 1923'ü kabul etmeyi uygun görüyoruz.

tamamlandığı ve 1960'ta başlayan Almanya'ya işçi alımının devam ettiği yıllarda, 1960'ların ikinci yarısında sona erdiğini söyleyebiliriz.¹²²

Romanda vaka zamanından geriye dönüşler de vardır. Ali Gede, savaştan sonra evine dönerken cephedeki günlerine(s.8); uzun kış gecelerinde annesinin anlattığı masalları hatırlayarak çocukluk günlerine(s.13-17); babasının İran'dan geldiği tarihlerde Yunanistan'dan gelen kardeşlerin çiftliğinde çalışmaya başladığı günlere(s.17); savaştan önce karısı Hafize'yle vedalaşıp ayrıldığı güne(s.20) giderek; Bakkal Ahmet Dayı yaşanan kuraklık dolayısıyla I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan kuraklığı(s.45) hatırlayarak; Fuat Bey çiftliğe arkadaşlarıyla geldiğinde dört yaşındayken çiftlikte geçirdiği zamanları, cumhuriyetin ilk yıllarını, mübadeleyle gelen muhacirleri ve tavuk kovaladıkları günlere(s.145-150), Kıranların Duran'ın çağırıp oğlu Hayrettin'in ondan çaldığı çiftte için kusura bakmamasını söylediği güne(s.298) dönerek; Besim Ağa Kıranların Duran'ın ve oğullarının bir karınca yuvasını ateşe verip diğer hayvanlara da nasıl eziyet ettiğini(s.244-245) hatırlayarak ve hapishaneden çıkan Mustafa on bir yıl öncesine dönerek karısını öldürüşünü ve pişmanlığını Rıza ile karısına anlatarak(s.376-377) romanın kronolojik ilerleyen vaka zamanını değiştirirler. Ölü Yüzler'in son kısmında üçüncü kuşak olan Doğan, kendisini Almanya'ya götüren uçak yolculuğunda, roman boyunca anlatılan ve bir çoğu ölmüş olan kişilerin hepsini bir arada, sayıklama şeklinde hatırlayarak vaka zamanı dışına çıkar(s.495-517).

Teknolojinin gelişmiş olmadığı dönemlerde Anadolu'da var olan, uzun kış gecelerinde masal anlatma geleneği, Ölü Yüzler'de de karşımıza çıkar. Ali Gede, köyüne dönerken annesinin kış gecelerinde anlattığı hikâye ve masalları hatırlar(s.13). Çocukken bu masalları öyle çok sever ki tan ağarana kadar annesine masal anlattırır(s.17).

Romanda kozmik zamanın köyün günün vakitlerinde görülen genel durumunu anlatmak için kullanıldığı da görülür: Köyde her zaman sabah en erken kalkan kişi Emine Kadındır(s.21). Beylerin konağında akşam saatleri çok hareketli geçer; avlu işten dönen insan ve aletlerle dolar ve bu hareketlilik Hikmet Hanımın çok hoşuna gider(s.35). Köylü akşam olunca bahçedeki işlerini bitirerek evine döner(s.43). Kız çocuklarının hava karardıktan sonra eve dönmesi hoş karşılanmaz, Ali Gede'nin kızına

¹²²Doğan'dan daha önce Almanya'ya gidenler ve orada hayatını tamamlayanlar olmasından Doğan'ın ilk gidenler arasında olmadığı düşünülebilir.

ninesi bunun için çok kızar(s.55). Kış geceleri, çeyiz sandıkları boşaltılıp gözden geçirilir ve diğerlerine gösterilir(s.118). Rıza'nın kızları sabahın erken saatlerinden akşamın karanlığına kadar çalışırlar(s.172). Kahveci Ahmet, sabahın karanlığında mavi ispiertosunu içmeye başlar ve buna akşam yatana kadar devam eder(s.177).

Yolculukta kozmik zaman diğer romanlarda olduğu gibi bu romanda da önem taşır. Ancak, Ölü Yüzler'de, yolculuk için kullanılan vasıtaların üç nesil boyunca değiştiği de göze çarpar. Savaştan çıkıp yola düşen Ali Gede, gece boyunca yürüyerek köyüne ulaşmaya çalışır. Tan ağarmadan köye girip ailesini şaşırtmak isteyen, ancak hâlâ köye ulaşamayan Ali Gede, şafak söktüğünü görünce bunu gerçekleştiremeyeceğini anlar(s.19). Çobanların kaldığı bir barakada gün ışıyınca kadar uyuyan kahraman, gün doğunca yola düşer(s.21). Küçük Rıza ve babası, köyden kasabaya kavun satmak için at arabasıyla hava henüz karanlık iken yola çıkar(s.68); köye döndüklerinde ise akşam ezanı zamanıdır(s.73). Ali Gede ve yanındakiler yakın bir köye, Rıza'nın sevdiği kızı istemek için kuşluk vakti yola çıkarlar(s.129). Askerden dönen Rıza'yı getiren Postacı Mehmet'in at arabası karanlık bastıktan sonra yola çıkmış olduğu için geç kaldığı düşünülür(s.166). At arabasıyla sabah kasabaya gidileceği zaman gecedен arabanın parçaları onarılır(s.124). Sabah başlanan yolculukta kasabaya varıldığında "güneş bir adam boyu yükselmiş" olur(s.218).

Mevsimler, yapılan işlere göre farklı bir anlama ve öneme sahiptir. Beyler için kış büyük şehirlerde yaşama zamanıdır, onlar kışı Manisa, İzmir gibi şehirlerdeki evlerinde geçirirler, yazın ise çiftliğe gelirler(s.18). Yıllar sonra ise ölümler ve evlilikler nedeniyle dağılan aileden sadece Fuat Bey, her yaz çiftliğe gelmeye devam eder(s.138). Köylüler kış bastırmadan alışverişlerini yapmalı, kışın köyden fazla dışarı çıkmamak üzere hazırlanmalıdır(s.24). Kışın köyde yapılacak bir iş kalmaz, hava da yağmurluysa herkes kahvehanelerde oturur(s.63). Güz yaklaşırken köyde işini bilmeyenler hâlâ tütün tarlalarında uç toplamaya devam ederken işini bilenler çoktan anızlarını, tütün ve pamuk tarlalarını sürmeye başlar, mevsimlik işçiler memleketlerine döner, bazı köylerde kışlık unların öğütülmesi için değirmene gidilir, yağmur başlamadan damlar aktarılır(s.242). Kıştan önce "pamuklar çekilerden sonra ambarlara" taşınır, "oradan, arabalarla şehre" götürülür; geriye tarlaların yeniden işlenmesi kalır:

"Biten pamuk, anızlar sürülüyor, tırmıklanıyor, sonra bir süre beklemeye bırakılıyordu. Karakış ve yağmurlar geçince toprak yeniden aktarılıyordu. Bu işlem bahara kadar devam ederdi. Bahardaysa,

cemrenin ilk toprağa düşüşüyle, işçiler yeniden ovalara iner; yaşlısı genci, çoluğu çocuğu, kuşlar gibi cıvıldaşır dururlardı yıl boyu."(s.64-65)

Tütün işleri kahramanlara pamuk veya zeytinden daha ağır gelir, kışın başlayan tütün işleri bir dahaki kışa kadar devam eder(s.105). Avlanma da kış mevsimine ait bir iştir. Şafak sökerken çıkıp hava kararınca kadar devam eden avda vurulan hayvanlar da fakir halkın beslenme kaynaklarından biridir(s.73-76). Kış, Rıza'nın karısı Saadet gibi hassas ve zayıf bünyeliler için aynı zamanda hastalık demektir, çocukları küçükken Saadet kışları hastalıktan kurtulamaz(s.226). Rıza sıkıntıya düştüğünde, babası Ali Gede'nin "Kış yoksulun düşmanıdır!" dediğini hatırlar(s.249). Şehirde ise insanlar yazın Manisa mesirelerine pikniğe gider(s.464).

Olağanüstü zamanlarda kozmik zaman durumun olağan üstülüğünü ortaya çıkaracak bir unsurdur: Kuraklık yaşandığı yıl, yağmur duasının ardından akşama doğru başlayan fırtına ve sonrasındaki birkaç damlanın sevinciyle çocuklar "gece devrilmesine rağmen" dışarıda oynamaya devam ederler(s.51). Kızını Rıza'ya vermek istemeyen Besim Ağa, bir sabah gün doğmadan eşyalarını toplayıp köydeki evinden taşınır(s.125). İki kızıdan sonra bir oğlu olan Rıza ve Saadet, bütün gece sevinçten uyuyamaz ve bebeği seyrederler(s.174). Rıza'nın at arabasının geceleyin çamura saplanıp kalması ona zor anlar yaşatır(s.179). Birinin diğerini öldürdüğü iki kardeşin çocukları, akşam karanlığında silahla dışarı çıktıklarında anneleri bu durumu şüpheyle karşılar(s.268). Gece eve gelmeyen oğlu Zahide Kadını tedirgin eder(s.281). Başları dertten kurtulmayan Kıranlardan Duran'ın yaz ortasında hırsızlıktan tutuklanıp hapse atılması, tütün ekimini alt üst eder(s.322). Yine Duran, bir gece kardeşine ağır sözler söyleyen Çetin'i öldürür(s.446) ve gece el ayak çekilince kaçar(s.457).

Ali Gede, yürüyerek yaptığı yolculukla köyüne ulaşmaya çalışır(s.8); çünkü onun döneminde ulaşım araçları yeterince gelişmemiştir. Kağnıların, karasabanların kullanıldığı(s.10,25) dönemde, en yaygın ulaşım vasıtası at arabasıdır(s.24). O yılların en büyük problemlerinden birisi ulaşım sorunudur; otomobilin, elektriğin, radyonun olmadığı yıllardır(s.149). Bu dönemde insanlar, aydınlatma aracı olarak yağdanlık(s.13), boya olarak mavi çivit(s.29), çiftçilik işleri için saban, pulluk, dişli tırmıklar(s.35), yemekte tahta kaşık(s.84), sığır barsağından örme kamçı(s.138), sıra ve sirke küpleri(s.147), çiğneme taşları(s.146) kullanırken, beyler ise devri için büyük yenilik olan tiryal makinesi(s.146) kullanır; su ihtiyacını tulumbalardan çekerek karşılarlar(s.68,106). Ava çıkarken lüks fenerleri kullanırlar(s.73). Ali Gede askere giderken eşi Hafize ona "sandığından çıkardığı yün çorapları, iç fanilaları, bir işli

beyaz mendil" verir(s.20). Rıza'yı beğenen Hüsniye, ona "yazmalar, işlemeli ipek mendiller", "yün çoraplar" gönderir(s.120). Ali Gede'nin ikinci evliliğinde gelinin kıyafeti şöyledir:

"Gelinin sırtında, Emine Kadın'ın sandığından çıkardığı, yeşil, ince parlak tellerle işlemeli bir elbise, renkli ipliklerden dokunmuş, diz altlarına kadar çoraplar; yüzüye, beyaz ince bir tülle örtülü." (s.60).

Çiftliğin sahibi Mehmet Ali Beyin av kıyafeti şunlardan oluşur:

"...ayağında yün kumaştan külotpantolon ve dizlerini aşan lastik çizmeleri vardı. Sırtına geçirdiği başlıklı deri paltosuyla bir daha heybetli görünüyordu." (s.75)

Kasabaya gittiklerinde babası Rıza'ya içi kırmızı pazenden parlak lastik ayakkabılar alır(s.72). Pazarda şişeler içinde kara sülükler satılır(s.72). Köye haftanın belli günlerinde gelen nalbantlar, bu köydeki hayvanları nallayarak başka köylere geçerler(s.132)

Kurtlu, yağsız tuzsuz karavanalardan sonra Ali Gede dereotuyla yoğurtlu baklayı özler(s.24). Yağmur duasından sonra köyde pilav ve lokma yenir(s.49). Yoksulların yemeği ya Ali Gede'nin evinde pişen kuru fasulye ve bulgur pilavı(s.54) ya da ayran ekmektir(s.105). Askerden dönerken Ali Gede, tütününü bir İngiliz gazetesine sararak içer(s.11).

Köyde yapılan her inşaatın çatısına bir bayrak asılması ve komşuların getirdiği renkli basmalar bayrak direğine dolanması şeklinde bir gelenek vardır. Bunlar 3-4 gün bu şekilde asılı kalır(s.229). Evlilik törenleri, takılar, eşyalar ise köyün geleneklerine göre şöyledir:

"Üstelik birkaç yıldır gelinin çeyizleri öyle at arabalarıyla değil, kırmızı, mavi, yeşil traktörlerin yeni renkli römorklarına yüklenerek giderdi. Ve gelinlik kızlar arasında 24 ayar Reşat altını beşbirlikler revaçtaydı. Cumhuriyet altınına da hayır demezlerdi doğrusu. Sarıliralarsa, en az üç bir tarafta üç bir tarafta olmak üzere, altı tane olurdu. Bilezik dersiniz ona keza; en fakiri bile hiç olmazsa bir tel bilezik takması gerekiyordu geline. Verilecek kızlar için, haftalar boyu listeler hazırlanırdı. Ceviz ağacından bir aynalı dolap, bir çift kilim. Daha zengini halı. Bir koltuk takımı. Alındıktan sonra yaşam boyu onların üzerinde kimse oturmayacakmış, olsun. 'Var!' desinler yetişir. Nasıl olsa arada bir, iki misafir gelir ve asfinik kokan o buz gibi odaya buyur ederlerdi."(s.347).

Çarşafa girme bu dönemde de köyün yetişkin olarak değerlendirilen kızları için geçerliliğini koruyan bir gelenektir. Kızlar ilkokulu bitirir bitirmez çarşafa girer, sokağa tek başına çıkamaz. Çocuklarına eski yazıdan Hazreti Ali'nin Kesik Baş hikâyelerini, Ferhat ile Şirin, Arzu ile Kamber'i okuyan(s.223) Rıza da, kızlarının fazla dikkat çektiğini fark edince onları çarşafa sokar(s.251-252). Köyde erkeklerin aileleriyle birlikte yemek yememek şeklinde bir adeti vardır. Bazı evlerde çocukların yemeği erkenden yedirilir, bazı evlerde ise erkekler çocuklarla sofraya oturmaz, mutfakta ayrı yer(s.248).

Kızamık, o dönem için öldürücü bir hastalıktır ve köydeki birkaç çocuk hastalıktan ölür. Bazıları ise hastalıktan korunmak için muskalar yazdırmıştır(s.250). Bakkal Nazım, bu durumu halkın fakirliğiyle açıklar:

"Bunda gülünecek ne var? Recep muskayı bir liraya yazıyor, Doktor Ziya Bey'se, bir muayene için beş banknot alıyor"(s.251).

Romanın son sayfasında verilen bilgiye göre yazma zamanı 1992-1995 yılları arasındır.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri(T.Umay,1999) adlı romanın vaka zamanı, 3 Nisan 1953 gecesı, NATO'nun Akdeniz'deki Mavi Deniz Tatbikatından dönen Dumlupınar denizaltısı ile Naboland adlı ticaret gemisinin Çanakkale Boğazı civarında çarpışmasından kısa bir süre önce başlar. Bu çarpışma 4 Nisan 1953 günü 02.15'de gerçekleşir. Denizaltının güvertesinde bulunanlardan bazıları kurtulurken, denizaltı bazı kısımlarından su alarak içindeki mürettebatla birlikte denizin dibine iner. İçerideki 22 mürettebatı kurtarmak için yapılan çalışmalar üç gün boyunca devam eder; ancak denizaltıya ulaşılamaz. İçeridekilerin hayatlarından ümit kesildiği üçüncü günün sabahı yani 7 Nisan sabahı çalışmalar durdurulur. Olaydan sonra 11 Nisan 1953'te başlayan mahkeme sürecinde iki geminin kaptanı da suçlu bulunarak hapis cezasına çarptırılır. Romanda vaka zamanının başlangıcı 3 Nisan 1953 gecesidir, 7 Nisan sabahı sona eren çalışmalarla çarpışma arasında üç günden biraz fazla bir süre söz konusudur. 11 Nisanda başlayan yargı sürecinin ne kadar devam ettiğine dair bir bilgi de romanda bulunmaz. Esasen romanda kurtarma çalışmaları tamamlandıktan sonraki kısım Milli Savunma Bakanlığı Temsil Bürosunun olayla ilgili tebliğleri, yargı sonuçları ve yazarın değerlendirmesi şeklindedir. Bundan dolayı kısmı romanın vaka zamanının dışında tutabiliriz. Bu

durumda romanın vaka zamanı, denizaltı mürettebatının kazadan sonra kurtarılmayı beklerken ve çalışmalar devam ederken geçen üç günlük bir zaman dilimidir.

Romanda bu süre içinde, içerdeki askerler zaman zaman hatırlama yoluyla geri dönüşler gerçekleştirir. Cemal Çavuş, ölümü halinde karısı ve çocuklarının durumunu düşünürken, karısıyla tanıştığı ve evlendiği günlere geri döner(s.40). Selami ise seyahate çıkmadan bir hafta önce ailesi ile beraber yaptıkları pazar kahvaltısını, kızını, karısıyla şimdi çok önemsiz bulduğu tartışmalarını hatırlar(s.43-45).

Romanın kozmik zamanı, daha ziyade çarpışma gecesine ait ifadelerde karşımıza çıkar. Çarpışmanın mehtapsız karanlık bir gecede gerçekleşmesi, olaya müdahale açısından iyi olmamıştır(s.5,6). Bu durum içerideki askerlerin battı şamandırasının bulunmasına dair ümitlerini azaltır. Yukarıda gün ağardığında ise şamandıra görülerek yer tespiti yapılır(s.26).

NATO tatbikatından dönen Dumlupınar ve I. İnönü denizaltılarından Dumlupınar'ın çarpışma sonucu batması ve içerideki askerlere ulaşamaması tarihi bir gerçekliktir. Nara Burnuna yakın bir noktada gerçekleşen çarpışma sonucu güverteden denize düşen yedi kişiden beşi, çarpan gemiden gelen yardımla kurtarılır. Ancak diğer iki kişinin cesedine ulaşılır. Denizaltıya çarpan Naboland adlı ticaret gemisi, yolundan alıkonur. Gölcük'teki Denizaltı Filosu Komutanlığından yardım gelir; filo komutanı Fahri Korutürk'tür. Denizin altında kalan 22 kişi oksijen yetersizliğinden hayatını kaybeder. Romancı, bu tarihi olayı anlatırken birçok tarihi kitap ve o günlere ait gazetelerden yararlanmıştır.

Romanın yazma zamanıyla ilgili olarak yazar romanın Önsöz'ünde kitabı bitirişinin bir seneden fazla sürdüğünü söyler(s.4).

6-7 Eylül olaylarını konu alan **Hulki Bey ve Arkadaşları**(Y.Okur,1999) adlı romanın vaka zamanını üç kısımda ele alabiliriz. Birinci kısımda Hulki Bey, 5 Eylül 1955 gününün akşamında işten çıkar(s.16); her akşam yaptığı gibi Tokatlıyan'a gelerek birasını içer ve Katya'yla beraber yaşadığı evine gelir. 6 Eylül 1955 günü Cadde-i Kebir'de, Atatürk'ün Selanik'teki evinde bomba patlatıldığı iddiası üzerine yapılan miting vardır. Hulki Bey bunu işyerinin penceresinden izler ve akşam dikkatli bir şekilde evine ulaşır. Ancak Hulki Bey, babasının meyhanesinin yakıldığı haberini alan ve meyhaneye giden Katya'nın ardından dışarı çıktığında tank altında kalarak 6 Eylül akşamı hayatını kaybeder. 5 Eylül akşamında başlayan ve 6 Eylül akşamı biten bu bölümde vakalar bir gün sürer.

İkinci kısmın zamanı, bu olaydan 20 yıl sonrasında Ağustos 1975 tarihinde başlar. Eskişehir'de yaşayan Hulki Beyin arkadaşı Kamil'in işi, çocuğu olmayışının oluşturduğu arayışları, ölümü ve ardından eşi Müjde'nin işleri devralışı ile Aralık 1975 tarihinde sona erer. Bu kısımdaki vakalar beş ayda tamamlanır.

Üçüncü bölümde ise, zaman tekrar olayların yaşandığı 1955 yılına 7 Eylül gününe döner. Katya'nın babası, ağabeyi ve Hulki Beyi kaybetmesiyle yaşadığı travma dolayısıyla tedavi görmesi, ardından yanan meyhaneyi yeniden inşa ettirmesi, yirmi yıl boyunca başarıyla işletmesi ve sigarasından tutuşan meyhanede, Hulki Beyle tanıştıkları zamandan otuz yıl sonra, 1976 baharında hayatını kaybetmesi anlatılır. Son kısmın zamanı ise yirmi yıldır. Her üç kısmın vaka zamanı 5 Eylül 1955 tarihinden Katya'nın 20 yıl sonraki ölümüne kadar toplam 20 yıldır.

Geri dönüşlerin de yer aldığı roman, 5 Eylül 1955 akşamında, Hulki Beyin, babasından, ona da Büyük Taarruz'da şehit olan arkadaşından kalan cep saatinin hatırlattığı şehitlik hikâyesiyle başlar(s.11). On yıl önce Hulki Bey ve arkadaşlarının bir gece okuldan kaçıp Paradisos adlı meyhaneye gitmeleri, burada Katya'yla tanışmaları, okul idaresinin durumu fark ederek onlara üç gün okuldan uzaklaştırma cezası vermesi, bu üç günü Salih'in Şükran adlı bir hayat kadınının evinde geçirmesi, Şükran'ın başından geçenleri anlatması, Katya'nın, babası Yorgo'nun, ağabeyi Andon'un ve Yorgo'nun yetiştirdiği Aleks'i'nin hikâyesi, okulu bitiren gençlerden Hulki Beyin okumaya gideceği Paris'e Katya'yı da gizlice götürmek istemesi, ama babasının bunu öğrenmesinden dolayı gerçekleştiremeyişi, yalnız gittiği Paris'ten babasının ölümü üzerine eğitimini kesip geri dönüşü, arkadaşlarının üniversite eğitimi, bir günlük vaka zamanı içinde Hulki Beyin geri dönüşleriyle anlatılan olaylardır. Bu geri dönüşlerle romanın vaka örgüsü kurulur.

Yirmi yıl sonrasına geçilen ikinci bölümde Ağustos 1975 tarihinde Eskişehir'de işinin başında gördüğümüz Kocakafa Kamil, Müjde'yle çocukları olmayışından dolayı yeniden evlenmeyi düşünür. Romanın bu kısmında, dedesi Kamil Ağanın katıldığı Kurtuluş savaşı sonrası halı işi kurduğunu, içinde iki konak olan büyük bir ev aldığını, Kamil'in çocukluğunda Salih'le bu konakta geçirdikleri yaz tatillerini, Müjde'nin küçüklüğünü, babası ve amcasının mal varlığı bölünmesin diye Müjde ve Kamil'i evlendirmelerini; Hulki Beyin Katya'yla Paris'e kaçacağını babasına ihbar ettiğini Kamil'in geri dönüşleriyle öğreniriz.

Katya'nın ön plana çıktığı üçüncü bölümde Salih'in 1938 yılında 12 yaşındayken Galatasaray Lisesine başlamasından, üniversiteden sonra yurt dışında devam ettiği

eğitimine ve Hukuk Fakóltesi dekanı oluşuna kadarki akademik hayatını dőřünmesiyle vaka zamanı geriye döner.

Romanın vaka zamanının tespitinde de kullandığımız kozmik zamana romanın başka kısımlarında da rastlıyoruz. Gecenin, gizli işlerin zamanı olarak karşımıza çıktığı romanda, olağan üstü durumlarda da vaktin getirdiği alışkanlıkların bir önemi yoktur. Galatasaray Lisesinde okuyan dört arkadaş okuldan kaçmak için gecenin onunu beklerler(s.68). Okulda yapılan gece yoklamasında durumun fark edilmesi onlar için hiç de iyi sonuçlar doğurmaz(s.82). Katya ile Hulki Bey bir eylöl akşamında Paris'e kaçmaya karar verirler(s.133). Paris'e tek başına gitmek zorunda kalan Hulki Beye, Katya yazdığı mektuplarla bunu neden yaptığını sorar; utancından cevap yazamayan Hulki Bey, bir gece şafak sőkene kadar içini kırk sayfalık bir mektupla boşaltır(s.169,171). 6 Eylül akşamı alevlenen olaylarda, azınlıklara ait bir çok ev ve işyeri tahrip edilir(s.203). Katya'nın babası Yorgo Ustanın meyhanesi de 6 Eylül gecesi yakılır(s.251). Polis, o gece uyumadan görev başındadır(s.214). Hukuk Fakóltesi dekanı olan Salih'e arkadaşı, rektör seçimi dolayısıyla dekanların gece gizli bir toplantı yapacaklarını söyler(s.301). Katya, psikolojik tedavi gördükten sonra kendisini yaşama bağlayan meyhanenin yeniden yapımını, her sabah çok erken saatte inşaata giderek takip eder(s.269).

Hulki Bey her sabah bıyıklarını maşayla kıvrır(s.13) ve iře öyle gider. İşten çıktığında "geceye kapılarını ačan bir akşam" başlar(s.15), her akşam Tokatlıyan'da emekli konsolos arkadaşı ile birasını içen Hulki Bey sonra eve dőner(s.182). Müřterileri gecenin onuna doğru gelen(s.188) Yorgo Usta, her gecenin sonunda muhasebecisinden hesabı alır(s.179). Çalışkan bir tip olan Aleksi, akşamları erken yatar, sabah altıda kalkar ve her akşam Yorgo'ya uğrayarak bir emri olup olmadığını sorar(s.192). Kamil, öğlen rakılarının ardından ikindiye kadar devam eden uykularla düzensizleştirdiği hayatından dolayı çok kilo alır(s.217). Katya yakılan meyhaneyi, 1957 baharında paskalya gecesi yeniden açar(s.270). Heyecanlı bir bekleyişle gečen ilk geceden sonra(s.273) Paradisos her gece tıklım tıklım dolar(s.281). Katya, her gece burada şarkılar söyler(s.272).

Güz mevsimi, şiirden hoşlanan Hulki Beye Yahya Kemal'i hatırlatır:

"Boğazı tasvir ederken ne der efendim: 'Benzetmek olmasın sana dünyada bir yeri/ Eylül sonu böyledir İsviçre gölleri...' 'Daha eylölün başındayız. Bugün ayın beşi. Ayın sonunda Katya'yı alayım; Sarıyer'e kadar uzanıp o firuze nehri seyre dalalım.'"(s.20-21).

Yaz tatili boyunca bir araya gelemeyen arkadaşlar(s.128), mezun olup her biri kendi hayatına başlarken "o güz akşamı" bir araya gelir ve bir fotoğraf çektirirler(s.131). Halıcılık yapan Kamil'in yaşadığı şehirde güz geldiği için "kılıç artığı bir-iki turist" kalmıştır(s.237).

Roman kahramanlarından okulun Arnavut bekçisi, İstanbul'a geldiğinde Balkan harbi devam etmektedir(s.98). 1914 Eylülünde Saraybosna'da öldürülen biri dolayısıyla dünyanın birbirine girdiğini görmüş(s.98); Çanakkale savaşına gönüllü katılmıştır(s.99). İstanbul'un işgalini(s.99); Sakarya Meydan Muharebesini(s.99); Cumhuriyetin ilanını(s.99) yaşamıştır. Gazetelerde Yunanlıların Atatürk'ün Selanik'teki evini bombaladıkları haberi(s.197) ve bu haberler üzerine yapılan miting ve yağma(s.198-200,203-210); ancak bu haberlerin asılsızlığı, bunu bir Türk'ün gerçekleştirmiş olması(s.197-198) da romanda yer alan dönemin tarihi olaylarıdır.

Köstekli saat(s.11), imparatorluktan kalma sokak fenerleri(s.51), gramofon(s.71), dökme demirden Şakir Zümre sobası(s.112), çini soba(s.69), Philips marka minik radyo(s.139), fötr şapka(s.235) gibi eşyaların kullanıldığı dönemde Salih'in girdiği, ne olduğu belli olmayan dükkânda bulunan şeyler de dönemin niteliklerini yansıtır:

"Gazyağı tenekeleri, gazyağı lambaları, lamba şişeleri, lamba fitilleri, nohut çuvalları, fasulye çuvalları, pirinç çuvalları, bulgur, patates, soğan çuvalları, çuvalla ığde, sabun, fitil, sinek kâğıtı, uçurtma kâğıtı, çita, kırtasiye, kalemler, tebeşirler, silgiler, kerpetenler, keserler, kakuçlar, pastırma, bolca sinek... Camını sinek pisliği sarmış tavandan sarkan bir gaz lambası..."(s.111)

Romanın baskı zamanı 1999'dur.

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri(İ.O.Anar,1998) adlı roman, "Çok değil, bundan otuz yıl kadar önce"ki bir zamanda(s.7) geçen, Binbir Gece hikâyeleri tarzında yazılmış bir romandır. Romanın içindeki hikâyelerden ilkinde, Ölüm'ün kullandığı "Çok değil günümüzden sadece yarım asır kadar önce, yani cumhuriyetin yirminci yıllarının sonuna doğru"(s.18) ifadesinden anlaşıldığı üzere "30 yıl önce"(s.7) diye belirtilen tarih 1970'li yılların sonudur. Vaka zamanı, Ölüm'ün, mahallenin kabadayısının ensesine soğuk soğuk üflemesiyle başlar. Durumu anlayarak evinden tam bir hafta çıkmayan(s.10) kabadayıyı evden çıktığında yakalayan Ölüm, onunla, oynayacağı oyunun kazananına göre canını hemen ya da yüz yıl sonra almak üzere anlaşır ve

bundan sonra gece yarısına tam yedi saat kala başlayan zaman(s.12) güneş battıktan epey sonra biter(s.241). Gece yarısı oynanan oyunda kaybeden kabadayı ve canını rehin verdiği kan kardeşi ölür. Yine canını almak üzere yanına aldığı Cezzar Dedeye, kabadayıyla oynadığı oyunda eşi olması karşılığında anlatacağı her hikâye karşılığında ömrüne bir saat daha ekleyeceğini söyleyen Ölüm ile Cezzar Dede, korku, aşk, din gibi konularda hikâyeler anlatır ve sıradaki kişi olan Uzun İhsan'ı, gideceği mahalleleri kara kaplı defterden takip ederek ararlar. Ölüm, bu şekilde "güneşin doğmasına az bir zaman kala"(s.16) aramaya başladığı Uzun İhsan'ı güneş batacakken bile eline geçiremez. Bu sırada Cezzar Dedenin torunlarının güldürmeyi başardığı Ölüm, dedenin canını almaz ve Cezzar Dedenin "güneş battıktan epeyce sonra"(s.241) torunlarını uyutmak üzere masala başlamasıyla vaka zamanı tamamlanır. Kısaca "tam bir hafta"(s.10) şeklinde ifade edilen süre ile kozmik unsurlarla detaylandırılan bir günden oluşan vaka zamanında Ölüm ve Cezzar Dedenin birbirlerine anlattığı sekiz hikâyenin Uzun İhsan'ı arama yolculuğu ile bağlandığı romanda, her bir hikâyenin kahramanı aslında romanın kahramanları olarak Ölüm ve Cezzar Dedenin gezdiği mahallelerde karşılarına çıkarlar.

Masal niteliği ağır basan iç metinlerde çoğunlukla gidilen zamanlar ve vaka zamanı belirgin değildir. İlk hikâye olan Güneşli Günler'le Ölüm, "günümüzden yarım asır önce, yani cumhuriyetin yirminci yıllarının sonuna doğru"(s.18) bir yatılı okulda öğrencilerin korku hikâyesini; ikinci hikâye olan Bidaz'ın Laneti'yle Cezzar Dede belirsiz bir zamanda geçen bir defne bulma hikâyesini; Bir Hac Ziyareti'yle yine Cezzar Dede "günümüzden elli yıl kadar önce"(s.57) rotası Hindistan'a, Budist manastırına çevrilen bir hac yolculuğunu; Dünya Tarihi'yle Ölüm, "Bir zamanlar"(s.84) ama "esnaf şeyhi"nin (s.91) bulunduğu bir zamanlarda bir tüccarın rüyasına giren ak sakallı dedenin ardından geçirdiği yolculuğu; Ezine Canavarı'yla Cezzar Dede, "bundan otuz kırk yıl kadar önce"(s.139) dört kızın ve dul annelerinin dört oğlan ve dul babalarıyla evlenmeye giden hikâyesini; Hırsızın Aşkı'yla Ölüm, "Vaktiyle" (s.188) Bursa'ya yakın bir kasabada yaşayan hırsızın bir keman ve keman sanatçısına olan aşkını; Şarap ve Ekmek'le Cezzar Dede, "Vaktiyle"(s.206) cennete uçan ama sözünü dinlemeyen babasını yanında götüremeyen beş yaşındaki bir kızın hikâyesini; Gökten Gelen Çocuk'la Ölüm, "Yakın zamanda"(s.220) geçen ve Süpermen filmini anımsatan beş yaşındaki gurbüz çocuğun hikâyesini anlatır.

Vaka zamanının çoğunlukla kozmik ifadelerle belirtildiği romanda Ölüm, her gece bir büyük rakı deviren(s.7) kabadayıya ikili oynanacak oyunda yanına eş bulması

için gece yarısına kadar süre tanır(s.12). Güneş battıktan hemen sonra ise Cezzar Dedenin kapısını çalar(s.12). Kabadayı, kan kardeşi, Cezzar Dede ve Ölüm gece yarısı sabahçı kahvesinde Ölüm'ün kazandığı oyunu oynarlar(s.15). Güneşin doğmasına az bir zaman kala kahvehaneden çıkar(s.16), gün doğarken Uzun İhsan'ı aramaya başlarlar(s.17). Ölüm ilk hikâyeyi bitirdiğinde ortalık iyice aydınlanmıştır(s.36). Uzun İhsan'ın dört defa elden kaçırılışının ardından öğle olmuş, günün yarısı bitmiştir(s.139). Güneş iyice alçaldığında da Uzun İhsan yakalanamamıştır(s.219). Güneş batmak üzereyken İhsan'ı yakalayamayan Ölüm'ün kimliği, Cezzar Dedenin torunları tarafından anlaşıldığında onlara kendisini güldürmeleri için güneş ufukta kaybolana kadar süre tanır(s.240). Bu oyunu Ölüm'ü güldüren çocuklar kazanır ve güneş battıktan epey sonra hikâyelerini dinleyerek uyurlar(s.241).

Kozmik zaman anlatılan hikâyelerde de karşımıza çıkar. Güneşli Günler adlı hikâyede korkunç bir bina olan yatılı okulun etrafından insanlar hava karardıktan sonra geçmeye korkarlar(s.19). Gecenin bir vaktinde çakan şimşekler yatakhane'deki öğrencilerin en büyük korkularındandır(s.30); böyle gecelerde tuvalete gitmek bile cesaret ister(s.31). Öğrencilerden biri gece yarısı korkmadan dışarıda dolaşıp tekrar içeri geleceği konusunda arkadaşlarıyla iddiaya girer(s.32) ve resme yetenekli gürbüz çocuğun her gece kanını emen müdürü bunu yaparken görür(s.34).

Bidaz'ın Laneti adlı hikâyede ise define arama için seçilen zaman "gecelerden bir gece"dir(s.48). Bir Hac Ziyareti'nde İlimdar adlı imam, gördüğü Buda resminden gözlerini "gün batana dek" ayıramaz(s.59). İlimdar'ı hacca göndermek için para istedikleri ağa, parayı verme karşılığında oğlu ve babasını da hacca götürmesini ister; ancak oğlan dolunaylı gecelerde evden kaçıp tavuk ve koyunları parçalar(s.62); dede de gece vakti yemek isteyip gelen yemekleri de beğenmeyecek kadar huysuz biridir(s.63). Hac yolculuğunda dolunaylı gecede bütün kurtları bindikleri otobüsün peşine takan ve yolculardan birinin kulağını koparan oğlanın yüzünden şafak sökerken otobüsten indirilirler(s.67). İmam, Hindistan'dan dönerken kış kıyamette otobüsten iner ve donarak ölür(s.80).

Dünya Tarihi'nde çarşıların bulunduğu bedestenin müşterileri öğle sonları azalır(s.87). Dükkânını satıp tüm parasını fakirlere dağıtan ve Salih Dedeyi aramaya yola koyulan tüccar, gece Acıpayam dağıının eteğinde âlem yapan beyzadeleri gizlice izler(s.113); köpekten korkarak gecenin bir vakti daldığı evde başına geleceklerden çekinir(s.117). Ezine Canavarı adlı hikâyede sabahın köründe dükkân açan(s.152) dul kasap, evlerinde yaşayan ve pisliklerle beslenen dev fareyi gece yarısı uyurken pusuya

düşürmek ister(s.155,182). Nafile Kalfa, iki tarafın arasında çöpçatanlık yaparken merakta bırakmayı ihmal etmez; bu yüzden gece yarısına yaklaşmasına rağmen kasap, kalfanın evine gelir(s.157). Gelişen olaylar üzerine oğlanlar gece heyecandan uyuyamaz, sabah erkenden de kalkarlar(s.165).

Hırsızın Aşkı'nda, hırsız ailesinde hayat gece hırsızlığa çıkmak, sabah eve gelip akşama kadar uyumak şeklindedir(s.189). Şarap ve Ekmek'te imam her gece meyhaneye gelerek hem içer hem de kızını kaybettiği için ağlar(s.205). Gökten Gelen Çocuk, bir gece vakti bahçeye düşer(s.220). Anne ve baba ona koyacağı isim konusunda gece tartışıp dururlar(s.221). Babasının ve annesinin ona farklı roller vermesi gece çocuğun gözüne uyku girmemesine neden olur(s.228). Oğlan bir ramazan günü, güneş dağların ardında battığı halde minareye kendini hapsederek akşam ezanının okunmamasına neden olur ve bir leylekle cennete gider(s.230).

Romanın sosyal zamanının göstergelerinden biri kabadayının hali ve kıyafetleridir:

"İnce beyaz çizgili lacivert takım elbisesinin ceketini, her an çıkabilecek bir kavgayı dikkate alarak omuzlarına şöyle bir atar, yengeç gibi yampiri yampiri cadde sokak yürüyüp bela arardı. Her gece devirdiği bir büyük rakının kan çanağına döndürdüğü gözleriyle gelip geçene dik dik bakan bu bitirime tesadüf edenler, onun göbeğine kadar açık gömleğini, göğsündeki muskayla iki falçata izini, yeleğindeki saldırganın ucunu ve serçe parmağında parıldayan şövalye yüzüğünü gördüklerinde derhal sıvıştılar." (s.7)

Kabadayı eve geldiğinde hanımları, "topuklarına bastığı yüksek ökçeli ve sivri burunlu" ayakkabılarını ve temiz çamaşırlarını çıkarıp "çizgili mavi pijamasını getirirler" (s.8). Yardakçıları olan "kişiler onun suni ipek gömleğinin ne kadar görkemli, tespih şaklatışının ne kadar şaşılaştırdığını" söyler(s.9). O dönem için ihtiyaçların nitelikleri de şu şekilde sayılır:

"Çünkü ihtiyaçlar zaten, evlatlarının mürüvvetini görüp Hac farızalarını yerine getirmiş, ona buna borçlarını ödeyip kefen paralarını biriktirmiş olduklarından, Ölüm'le karşılaştıklarında gençler gibi mazeret beyan etmezlerdi." (s.12)

Cezzar Dedenin torunlarının radyoda masal dinleyerek uyuduğu(s.15) romanda, Uzun İhsan'ı ararken karşılaştıkları aile boyu düğünde İhsan'ın gelinlere altın paralar taktığı görülür(s.82).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri adlı romanın baskı zamanı 1998'dir.

1996-2000 yılları arasında basılmış olan tarihi romanlarda zaman kavramına vaka zamanı, kozmik zaman ve sosyal zamanın kullanımına genel olarak baktığımızda, artık zamanı geleneksel tarzda işlemenin fazla tercih edilmeyen bir yöntem olduğunu, daha ziyade modern romanın açılımıyla ve ardından postmodern romanın yenilikleriyle zenginleştirdiği bir zaman anlayışının kullanıldığı görülür. Tarihî dönemler de bu romanlarda hiç de tarih kitaplarında anlatıldığı gibi yer almaz. Çünkü romancı zaten kurgu olduğunu düşündüğü tarihe karşı kendini sorumlu hissetmez. Ele aldığımız dönemde yayınlanmış romanların, zamanı modern ve postmodern tekniklerle kurgulayıp, tarihi popüler kültürün istediği ve beklediği yönde işlediğini söyleyebiliriz.

II. BÖLÜM

MEKÂN

Romanda ve Tarihî Romanda Mekân

İnsan, doğası gereği mekândan ayrı düşünülemez. Romanda insanla bağlantılı diğer ana unsurlar da gerçekleşebilmek, bir anlam kazanabilmek için mekâna ihtiyaç duymaktadır. İnsanı ve insanla ilgili tüm unsurları mekânsız düşünmenin imkânsızlığı, kurgudaki bu kaçınılmaz gerekliliğin sebebi olarak karşımıza çıkar. Ayrıca kurmacanın bütün unsurlarını içinde bulunduran vakanın varlığı da, 'mekân' düşüncesini doğrudan akla getirmektedir; çünkü olayların yaşandığı bir yer, bu olayları gerçekleştiren şahısların ellerinin değdiği, ayaklarının bastığı, gözlerinin gördüğü bir mekân olmalıdır. Romanda zaman ve kişiler kadar dikkat çekici görünmese de kurguda vazgeçilmesi mümkün olmayan mekân, kişilerin zaman içinde yaşadığı olayların gerçekleşebilmesi için gereken bir zemindir. Bu zemin, romanda ve diğer kurmaca eserlerde olayların gelişeceği sahne anlamı taşır ve okuyucuda gerçeklik duygusu oluşturmak için ihtiyaç duyulan bir unsurdur. Bunun için romancı, mekânı olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak ve atmosfer yaratmak için kullanabilir.¹

Olayların geçtiği mekânın tanıtılması, daha çok okuyucu açısından önem taşır. Çünkü mekân, romancının anlatacağı olayların okuyucunun muhayyilesinde oturacağı zemindir. Kahramanların çiziminde de büyük önem taşıyan mekân, bazı kahramanlar için bütünleyici bir unsurdur. Söz konusu kahramanlar, mekânlarından çıkarılıp başka bir mekâna yerleştirildiklerinde neredeyse tüm özellikleri anlamsızlaşır. Toplumu yansıtan mekân, romanın işlediği sosyo-kültürel ortama, "maddi ve manevi değerler manzumesi"ne işaret ederken, bugünün romancıları mekâna işlevsel olduğu sürece eserde yer verirler.²

Romanda oluşturulan mekân, sadece o roman için var olan, anlatıcının gözünden görülen kurmaca bir mekândır ve eserin kurgusu için nasıl bir mekâna ihtiyaç

¹ Tekin, **a.g.e.**, s. 129.

² Tekin, **a.e.**, s.130-131.

duyuluyorsa o yönde seçme ve ayıklamalar yapılarak oluşturulur. Bu noktada anlatıcının kimliği ve roman içindeki yeri büyük önem taşır. Anlatıcının gözünden görülen mekânda, seçme ve ayıklamalar da anlatıcı tarafından yapılır. Gerçek bir mekânda yaşayan yazarının bilgi ve kültürüne tâbi olan anlatıcının aktaracağı kurgu ve bakış açısı bu bilgiye göre şekillenir. Buna rağmen kahraman-anlatıcı ile hâkim bakış açısını kullanan anlatıcının mekânı algılaması ve anlatması elbette kurgulamada bir farklılık meydana getirir. Kahraman-anlatıcı söz konusu olduğunda, kahramanın mekâna ve mekânı tamamlayan unsurlara bakışı, bunları yorumlayışı, kahramanın içinde bulunduğu ruh hâlini; etkilendiği sosyo-kültürel yapıyı; olaylar ile mekânın ilişkisini ortaya çıkarır. Söz konusu mekânda kahramanın dikkatini çeken unsurlar ve bunlar için kullanılan ifadeler, onun mekâna karşı tutumunu ifade eder. Yazar-anlatıcı söz konusu olduğunda ise, anlatıcının tutumuna göre mekânın farklı farklı yönleri okuyucuya aktarılır. Fakat anlatıcının seçimi ile psikolojik durumu arasında ilişki kurmak mümkün değildir; çünkü yazar-anlatıcı vakada rol sahibi değildir. Yazar-anlatıcının mekân ile ilgili ifadeleri tamamen onun tayin ettiği bir durum olmasına rağmen, okuyucu, bu ifadeleri yazar-anlatıcıya değil kahramanlara bağlar. Kahramanların ruh hali ve yaşayacağı olaylar mekânın anlatım tarzıyla okuyucuya hissettirilir. Bazı romanlarda kahraman ve mekân arasında çift yönlü bir alışveriş bulunur. Kimi zaman, mekânın sadece adının geçmesi yeterli olabilirken, kimi zaman ise eşyalarla zenginleştirilerek yahut kahramanın kimliğinin, kişiliğinin yansıması olarak kullanılabilir. Mekânı oluşturan, bazen ise tamamlayan eşyalar, kahraman için çok önemli, kurguyu kuvvetlendiren, anlam veren bir nitelikle, mekânla bütünleşmiş bir vaziyette okuyucu karşısına çıkabilir. Bazen de mekân kahramanlarla değişir, canlanır yahut sönük, donuk bir hâl alır. Kahramanlar ve olay örgüsünü bütünleyen arka plân olarak karşımıza çıkabilecek olan mekân, kahramanların içinde bulundukları durumun veya olayların sebebini açıklayan unsur şeklinde de romanda yer alabilir.

Romanda mekân, bazen "mimesise bağlı yaratma tarzı" ile belirli bölümlerle resim çizme şeklinde yer alırken bazen de "tecrid tarzı" ile mekâna ait özelliklerin hissettirilmesi şeklinde karşımıza çıkar. Her iki tarz için iki ayrı yöntem de dikkati çeker: Tasvir/betimleme, öyküleme. Olayları ve zamanı durdurarak mekânın resmedilmesine dayalı anlatım tasvir; olayların anlatımı sırasında yeri geldikçe anlatılan ya da sezdirilen bir tarzla mekânı okuyucuya sezdirme öykülemedir. Başlı

başına bir kısmı oluşturan mekân tasvirleri kimi zaman hazırlık, kimi zaman ise olayların tansiyonunu düşüren bir unsur, mola değeri taşımaktadır.³

Romanda mekân, olmazsa olmaz bir unsurdur; ancak, vaka örgüsündeki yeri her zaman aynı değildir. Mekânın genellikle olay örgüsünde belirleyici bir role sahip olmadığı görülmekle birlikte kimi zaman bakış açısının mekânı merkez alıp, kişileri ve vaka örgüsünü onun etrafında dolaştırdığı da görülür. Mekân bazen romanda birinci sıraya oturur, vakanın gelişiminde önemli rol oynar; hatta roman şahıslarından biri haline gelir.⁴

Romanın tarihine bakıldığında mekânın romandaki yerinin edebî akımlara göre farklılık gösterdiği dikkati çeker. Klasik romanda mekân, masalımsı özellikler taşıdığı için fazla ön plana çıkmayan, okuyucuya sadece varlığı bildirilen bir unsur olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla gerekli olduğu için var olan, ancak daha fazla önemi bulunmayan bir unsurdur. Romantizm akımında, geçmişe göre daha özenli tasarlanmış olması ve duyguların yansıtılmasında bir araç olarak kullanılmasıyla önem kazanan mekâna asıl dikkatleri çeken realist romandır. Gelişen bilimsel anlayışla mekâna farklı gözlerle bakan ve fiziki çevreye çok önem veren realistler bunu mekânı öne çıkarmak düşüncesinden ziyade insanın fiziksel çevresiyle tanımlanabileceği düşüncesinden hareketle yaparlar.⁵ Çevre tasvirlerine çok yer veren realist romanda çevreye kişilerin gözünden bakılması "devrim niteliğinde" bir yeniliktir. Mekânı romanda fon olarak kullanma statüsünden çıkaran ve ona dinamik bir özellik kazandıran, realist romancılarıdır. Natüralist romanda ise mekân, kahramanları biçimlendiren bir unsurdur. Kahraman mekâna bağlı, hatta mahkûmdur. Natüralistler, insanın hayatını ve davranışını çevre ve irsiyetin belirlediğini savunur.⁶ Modern romanda ise mekâna farklı işlevler yüklenmiştir. Mekânın işlevleri konusunda Şaban Sağlık tarafından yapılan tasnif şöyledir: Mekânın işlevlerinden birincisi, mekânı değerlendiren kahramanın psikolojik durumunu yansıtırma işlevidir. İkincisi, çağrışım işlevidir ki, mekân kahramanın çağrışım yapmasına vesile olan bir unsurdur. Bazı mekânların işlevi, romanda insan ilişkilerinin sembolü olmaktır. Karşılaşma, tanışma, birleşme,

³ Aktaş, **a.g.e.**, s.141-148.

⁴ Aktaş, **a.e.**, s.146.

⁵ Bourneur-Quellet, **a.g.e.**, s.106; Gaston Bachelard, **Mekânın Poetikası**, İthaki Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2014, s.34.

⁶ Tekin, **a.g.e.**, s.140.

ayrılma anlamları ifade eden, restoranlar, konser salonları gibi mekânlar bu türdendir. Bazı mekânların işlevi, kişilerin mutluluk veya mutsuzluk, huzur veya huzursuzluk nedeni olabilir. Mekân bazı romanlarda ise sanatsal işlevle kullanılır. Mekânın, tasvirlerinin esinlendiği gerçek mekânı sevdirmeye işlevi yüklendiği de görülür. Romanda mekân tasviri, fikrî işlev taşıdığı anda ise, mekânın olumsuz özellikleri ön plana çıkarılarak düzeltilmesi gerektiği tezi okuyucuya ulaştırılır. Kimi zaman da mekân tasvirleri, sembolik anlamlar taşıyabileceği gibi sezdirme amacıyla da kullanılır; mekânın anlatımından gelecek vakanın niteliği anlaşılır. Bazı mekânlar, içinde yaşayan insanları tanıtmaya işlevine sahiptir; mekân tasvirleri kahramana dair nitelikleri ortaya çıkarabilir. Özgürleşme ve bireyselleştirme işlevi de özellikle iç mekânlara yüklenen bir işlevdir.⁷ Son dönem postmodern romanında ise mekânın yeniden masalsılaştırıldığı dikkati çeker. Mekân postmodern romancı için diğer unsurlar gibi oyunlaştırılabilir ölçüde önemlidir. Bu romanlarda, mekân kimi zaman imgeleştirilirken kimi zaman da romanın farklı zamanları arasında bağ kuran bir unsurdur. Postmodern romanda zaman ve mekân bütünlüğü bozulur; anlamdan ziyade oyunlaştırma ön plana çıkar. Tüm unsurlarda olduğu gibi mekânda da görecelik, simülasyon, sanal gerçeklik gibi kavramlarla karşılaşırız. Diğer akımların romana gerçeklik kazandırma endişesi dolayısıyla ihtiyaç duydukları sahne, gerçeklik duygusunu sarsmaya çalışan postmodern roman için aynı anlamı taşımaz. Çünkü postmodern romanın gerçekliği yabancılaştırılmış bir gerçekliktir.⁸ Zamana farklı yaklaşımlar getiren postmodern anlayış, içinde yaşanan mekânı da kuşkulu kılmış; bunu da romana taşımıştır.⁹

Birbirinden ayrı düşünölemeyecek zaman ve mekân kavramları tarihî roman söz konusu olunca diğer roman türlerinden daha özel bir anlam ifade eder. Belli bir tarihî dönemi işleyen romanda söz konusu dönemin mekânı da zamanla birlikte yerini almak durumundadır. Bu haliyle döneme ait mekân bilgilerine sadık kalması beklenen romancının elinde genel çizgileri bulunan bir mekân vardır. Tarihî romanın mekânı diğer romanlarda kullanılan mekândan daha fazla zamana bağlıdır. Mekânın anlatılışı, romanın sosyal zamanı ve seçilen zamanın sosyo-kültürel yapısı hakkında bize ipucu olmaktadır. Çünkü mekân zevki nesilden nesile, çağdan çağa, anlayıştan anlayışa

⁷ Sağlık, **a.g.mak.**, s.141-143.

⁸ Ecevit, **a.g.e.**, s.65.

⁹ Yıldız Ecevit, **Orhan Pamuk'u Okumak**, İletişim Yay., 2. baskı, İstanbul, 2008, s.18.

değişir. Roman mekânları olan tabî ve yapma mekânlar, evler, saraylar, sokaklar, dinî mekânlar, hanlar, hamamlar, restoranlar vs. ile bunların içini dolduran eşyalar, sosyo-kültürel yapının ifadesi olarak ya da bir sembol değeri taşıyarak okuyucu karşısına çıkabilmektedirler. Zaman ve değerlerin yoğurduğu ve bir atmosfer gibi insanı kuşatan mekân, sosyo-kültürel yapı ile şekillenmektedir. Bundan dolayı da romanda gerçekliği tamamlayacak sosyal zaman unsurlarına da ihtiyaç duyurur. Olayları 17. yüzyılın İstanbul'unda geçen bir romanın günümüz İstanbul'unu anlatması gerçeklik hissini ortadan kaldıracığı için anlamsızlaşır. İki zamanı ve mekânı birbirinden farklılaştıran şey ise, mekândaki ve sosyal yaşantıdaki değişikliklerdir.¹⁰

Tarihe farklı bir yaklaşımı olan ve tarihî konulara ilgi gösteren postmodern anlayışta mekânın farklı tezahürleri vardır: Mekân, kimi zaman yaşanan an ile tarihî zaman arasında bir köprü durumundadır. Kimi zaman da eğlendirme unsuru olarak düşünülen gelenekten yararlanılır ve bundan dolayı mekânların da geleneksel kimlikler taşıdığı ya da geleneğin kalıbıyla kullanıldığı görülür. Mekânı imgeleştiren ya da oyunlaştıran postmodern tarihî romanlarda mekânlar bazen haritalarla somutlaştırılırken bazen de mekânın, tarihî döneme ait isimlendirmeler kullanılır.

Romanlarda Mekânın İşlenişi

Yıldızsayan (H.Çubukçu,1996) Selçuklu Devleti döneminin mekânlarını konu alır ve romanda mekân tasvirî bir anlatımdan çok olayların içinde okuyucunun karşısına çıkar. Çocukluğunun geçtiği şehir belli olmayan İbni Melâlî, babası tarafından Nişabur'a, Hakim Mavsili'den eğitim almak üzere getirilir. Buradan Bağdat'a Nizamülmülk'ün sarayına giden Melâlî, Alamut kalesine önce kuşatmaya katılan bir asker olarak, sonra Bâtınîlere katılmak üzere gitse de her ikisinde de başarılı olamaz. Devletin karışık dönemlerinde Halep'e gidip bir handa uzun süren misafirliği sonrasında yerleştiği belirsiz köydeki mekân romanda karşımıza çıkan asıl mekândır diyebiliriz. Çünkü üstkurmaca içinde gördüğümüz Melâlî, bu evde, buraya gelene kadar yaşadıklarını anlatan bir roman yazmaktadır. Melâlî'nin yaşadığı evde ön plana çıkarılan mekânlar ise, yazılarını yazdığı ve dışarı çıkmaya korktuğu oda ile tüm

¹⁰ Furrer, **a.g.mak.**, s.371.

tanındıklarının gölgelerinin bulunduğu, girmeye korktuğu, ama şarap almak için girmek zorunda olduğu mahzendir. Her iki mekân da kahraman için özel anlamlar ifade eder. Odasında bulunan bazı eşyalar, onu bu odaya bağlayan unsurlar iken, mahzendeki gölge-ruhlar onu mahzenden uzaklaştıran unsurlardır. Mekâna yüklenen anlamlarla da postmodern bir görüntü çizen Yıldızsayan'ın kahramanı Melâlî, roman boyunca yazma eylemi sırasında bu odada, yazdıklarının yaşandığı bölümlerde ise yukarıda sayılan mekânlarda okuyucu karşısına çıkar.

Mekânın anlatımının çok önemsenmediği bir roman olan **Engereğin Gözündeki Kamaşma**(Z.Livaneli,1996)'da olaylar Osmanlı'daki iktidar kavgası etrafında şekillendiğinden, çok kullanılan mekânlar yine Osmanlı sarayı ve İstanbul sokaklarıdır. Sadece ihtiyaç duyulduğunda mekâna ait unsurların yer aldığı romanda, mekân anlatımında ayrıntılara da yer verilmez. Romanda hakkında en çok bilgi verilen mekân sarayda padişahın kapatıldığı çinili odadır.

III. Selim döneminden başlayarak batıdaki teknolojik gelişmelere ayak uydurma amacıyla buluşlar yapma peşindeki üç kuşak hiyelkârın romanı olan **Kitab-ül Hiyele**'de (İ.O.Anar,1996) en çok kullanılan mekânlar, Yafes Çelebi'nin İskender'in iktidar taşını bulup kaybettiği yerdeki iki katlı evi, sık sık gittiği meyhaneler ve kıraathanelerdir. Mekânların ayrıntılarına yer verilmeyen romanda, iktidar taşıyla özdeşleşen Yafes Çelebi'nin evinden -sadece gerektiği kadar- bahsedilir. Yafes Çelebi, iktidar taşını bu iki katlı evin bir odasında bulur ve eline alır. Yafes Çelebinin ve onun iki kuşak daha devam eden çiraklarının hikâyesi, meddahlık geleneğinde olduğu gibi kahvehanelerde anlatılır.

Bir Hilâl Uğruna(Y.Çalışkan,1996) adlı romanda mekân, Çanakkale'ye Seddülbahir Tabyasına giden Mehmet'in köyü ve Çanakkale cephesidir. Vaka kurgusu gibi mekânın anlatımının da yeterli olmadığı romanda, cephe gerisinde gittikçe fakirleşen Anadolu evlerinin bir sembolü olmak üzere Mehmet'in evi tasvir edilir. Mehmet ve Kevser'in evinin savaş öncesi görüntüsü ile savaş sonrası görüntüsü arasında, fakirleşme anlamında büyük fark vardır. Roman, okuyucuya ulaştırmak istediği tezi doğrudan ilgilendiren mekânlar dışındaki mekânları ihmal eder.

Kurtuluş Savaşı öncesi başlayan yerel direnişlerden birinin konu alındığı **Çete Ayşe** (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda, mekân genel olarak Aydın şehridir. Çete Ayşe'nin ve katıldığı milislerin amacı da Aydın'ı Yunan işgalinden kurtarmaktır. Belgesel özelliğiyle ön plana çıkan romanda mekânlar, işgal öncesi sosyal yaşantısı ve işgal sonrası yaşantısı ile yer alır. Romanda Çete Ayşe'nin köyü olan İmamköy daha

ziyade olayların merkezindedir. Yunan zulmünün anlatılması hedeflenen romanda, dönemi gören kişilerin verdiği bilgilerden ve tarihî bilgilerden hareketle bu olağanüstü olayların yaşandığı mekânlar seçilmiş, romanda bunlar canlandırılmıştır. Ancak mekânlar, doğrudan tasvir edilmek yerine, anlatılan vahşetin içinde gerektiği kadar yer alır. Emir Ayşe'nin köyü İmamköy'ün işgali, köylülerin Menderes ırmağının İtalyan bölgesi olan diğer tarafına geçmek isterken ırmak ortasında katledilmeleri, bu olaylar sırasında köy civarındaki doğal mekânlarda Emir Ayşe'nin karşısına çıkan cesetler ve işkence izleri, yardım ulaşması zor olduğu için katliam yapılan dağ köyleri, romanda karşımıza çıkan mekânlardır. Romanın ele aldığı zaman ve mekân konusunda tarihe sadık kalmaya özel çaba gösterildiğini, roman içindeki resimlerden ve hazırlık çalışmalarının yer aldığı bölümden anlamak mümkündür. Roman içinde yazarın, tanıklarla konuştuğu zamanlarda çekilmiş resimleri yanında, bahsi geçen mekânların görüşmeler sırasındaki durumları da resimlenmiştir.

Dersim Tertelesi(H.İşık,1996) adlı roman da Tunceli isyanını konu alır. Dersim romanıyla aynı tarihî mesele üzerine yazıldığı için mekânlar arasında da büyük benzerlikler vardır. Ancak Dersim Tertelesi'nde anlatıcı, estetik tercihler yerine bir mesaj vermeyi hedeflediğinden mekân fazla işlenmemiştir. Tunceli'deki Mergasur köyü ve kutsal dağlar genel mekândır. Köyde üzerinde durulan üç ev vardır. Bunlardan birincisi Alibinat'ın kış akşamları etrafına tüm köylüleri toplayarak içinde bulundukları durum ve tarihî geçmişi hakkında bilgiler verdiği evidir. İkincisi köyün en güzel evi olan Rıza Çavuş'un beyaz konağıdır. Burası askerler tarafından karargâh olarak kullanıldıktan sonra yakılır. Köyün güzelliğiyle ön plana çıkarılan diğer evi de askerler tarafından yakılır. Dağlar ve dereler ise çatışmaların yapıldığı yerler olmanın yanında, kutsal kabul edilen mekânlardır. Alibinat, Rıza Çavuş ve birkaç kişi daha baharla birlikte Duzgün dağına ziyarete gittikleri ve köyde bulunmadıkları için kurtulurlar. Kurşuna dizilen köy halkından sağ kalan küçük kız, Hayriye ismi verilerek evlatlık alındığında İstanbul, Moda'da güzel bir evde yaşar. Bu ev, anlatıcı için Dersimlinin parası ile döşenmiş bir evdir. Hakkındaki gerçeği öğrendiğinde İstanbul'dan ayrılarak Dersim'e gelen Hayriye, kendisini buraya getiren Ziya Amca ve diğer Dersimliler ile kutsal Duzgün dağını ziyaret eder.

IV. Murat'ın hayatını anlatan **Güç ve Güzellik**(A.Özyalçın,1997) adlı romanda bir padişah konu alındığından mekânlar, tabîi olarak saraylar; ordusuyla savaş meydanına giden bir padişah söz konusu olduğu için de savaş meydanlarıdır. Bağdat ve Revan'ı yeniden fetheden IV. Murat, savaş alanlarında ve kalelerde de

okuyucu karşısına çıkar. Koyduğu yasakları bizzat denetleyen padişahı İstanbul sokaklarında görürüz. Padişahın güzelliğine özel önem verdiği sarayların betimlenmesine romanda çok yer verilir. Bağdat ve Revan'ın fethi için yapılan Bağdat ve Revan köşkleri, Emirgüneoğlu'nun padişahın Üsküdar'daki sarayının birebir aynısı olan Revan'daki sarayı, Emirgan'da yaptırdığı saray betimlenen mekânlardır. Güzelliğe düşkün olan padişah, Emirgüneoğlu ile İstanbul'un tabîî güzellikleri arasında dolaşmayı da sever.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi(S.Fındıklı,1997) adlı roman, Firuz Ağa ve ailesinin, Saraybosna'dan ayrılma kararı almasıyla başlar. Buradan İstanbul'a ve İstanbul'dan da Bursa'ya yerleşen Firuz Ağanın ruhu ve yüreği Saraybosna'da kalır. Ailenin Bursa'ya yerleşme nedeni Bursa'nın Saraybosna'ya benzetilmesidir. Uzun tasvirlerle yer verilmeyen romanda, Saraybosna ve Bursa'da mekânlara dair nitelikler, olayların ilerleyişi sırasında okuyucuya gösterilerek anlatılır. Sembol değerleri bulunan bu mekânlardan ilki olan Saraybosna'da Firuz Ağanın evidir. Budinlilerin gelini olan halasının evi ise çok büyük ve güzeldir. Bu zenginlikten sonra göçle geldikleri İstanbul'da yıkıldı yıkılacak bir viraneye sığınan ve bir süre burada yaşayan aile, annelerini İstanbul'da toprağa verip yerleştikleri Bursa'yı bıraktıkları şehirlerine benzetir. Buradaki Setbaşı ve Irgandı köprüsü ile Saraybosna'daki Çumurya köprüsü; Nilüfer çayı ve Milačka ırmağı birbiriyle denklik içinde kullanılmıştır. Bursa'da köprü üstüne çıkarak sularını izlediği ırmak, Bosna'nın elden çıktığını öğrenen Firuz Ağayı, Saraybosna'da Çumurya köprüsüne giderek suyunu izlediği ırmak kadar hiçbir zaman mutlu etmeyecektir. Irmaklar ve köprüler Firuz Ağanın derdini döktüğü mekânlardır; roman boyunca onu sık sık subaşında ve köprü üstünde görürüz. Bursa'daki ev ise, ailenin fakirleşmesinin sembolüdür. Sadece "yılan dili güneş"in girdiği, bu "kuş kafesi" ev ve içinde yaşanan fakir hayat Firuz Ağaya çok ağır gelir.

Savaşın Çocukları(A.Yorulmaz,1997) adlı romanda mekân Girit adasıdır. Adanın çeşitli bölgeleri, çoğunlukla da başkent Hanya şehri romanda mekân olarak işlenmektedir. Hasan, yaşamına Girit'te Kandano'ya bağlı Kamış köyünde başlar. Bir-iki cümlelik tasvirlerle anlatılan, daha ziyade sosyal hayatına dikkat çekilen köy, burada ve Girit'in diğer bölgelerinde başlayan huzursuzluk dolayısıyla Hasan ve ailesi tarafından terk edilir. Yolda rastladıkları silahlı Rumların Kandano'ya yönlendirdiği aile, etrafı kuşatılan bu kasabadan kırk beş gün sonra kurtarılır. Dört büyük devletin korumasıyla Hanya'nın batısındaki Kissamu körfezindeki Kastel'e götürülür. Bir süre sonra ise Hanya'ya yerleşen Hasan'ın bundan sonraki durağı yıllar sonra Ayvalık olur.

Roman boyunca mekânların fazla önemsenmediği, en fazla bir-iki cümleyle betimlendiği ve daha ziyade isimlerin telaffuzu ile yetinildiği dikkati çeker.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda olayların genel mekânı İstanbul'dur. Parça parça verilerek okuyucuyu anlamlı bir bütün oluşturması beklenen romanlardan biri de 1929'dur. Tarihî zamanların oyunlaştırıldığı romanda, mekânlar, o dönemde Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin döndüklerinde yarattığı hayal kırıklığını ispat edecek biçimde seçilmiştir. Avrupa'da eğitim gördükten sonra dönen Şekip ve onun gibi Avrupa'da okuduğu halde onu kıskanan mimar Cemil bu tipin iki farklı örneğidir; ikisi de Ateş ve Kafes Kulübü adlı eğlence mekânında bir araya gelirler.

Dersim(M.Oruçoğlu,1997) adlı romanda genel olarak mekân, Tunceli'nin dağ, mağara ve dereleri ile zaman zaman Erzincan şehridir. Romanda, insanı tabiatın bir parçası olarak görürüz. Romanın neredeyse tamamında mekân, dağlar başta olmak üzere tabiî coğrafyadır. Yavan için dağlarda yaşamak ile köyde yaşamak arasında neredeyse bir fark yoktur. Roman boyunca köyünde hiç gösterilmeyen Yavan, dağlarda yaşar. Devlet ve Dersimliler arasında yaşanan gerginliğin tırmandığı günlerde, dağdan inerek Seyit Rıza'nın yanına gelen Yavan, yaşanan çatışmalar dolayısıyla dağlara saklanan diğer insanlarla birlikte yine dağlarda yaşar. Tabiî ki dağda yaşama mekânı mağaralardır. Dersimliler için inanç bağlamında özel anlamlar taşıyan dağların yanında, mağaralar, dereler Dersim'in çetin coğrafyasına ait unsurlardır. Bu durum devletle çatışan Dersimliler için bir avantaj, ordu için dezavantajdır. Askerî birliklerle çatışanlar, bu coğrafi şartlardan yararlanır. Mekân anlatımında tasvirici bir yaklaşımı bulunmayan anlatıcı, mekâna dair açıklamaları aksiyon arasına serpiştirmiştir.

Demokrat Parti'nin iktidara gelişini konu alan **Kırksekiz Kırkdokuz Elli**(G.Azak,1997) adlı romanda adı belirtilmeyen ancak Acıpayam olduğu anlaşılan kasabada, Demokrat Parti ilçe teşkilatının kuruluş çabaları ve bunu engellemeye çalışan Cumhuriyet Halk Partililerin mücadelesini görürüz. Kasabadaki Hükümet Konağı, esnaf dükkânları, çay bahçesi, taşlanan evler hep bu çatışmayı dile getirmek üzere seçilmiş mekânlardır. Uzun uzun anlatılmayan bu mekânların bulunduğu kasabanın etrafında Menteşe, Honaz ve küçük kahramanın mekânı olan Gencer dağları ile fakir halkın dökülen başakları topladıkları Acıpayam ovası bulunur.

İstanbul'un fethi ve sonrası ile yakın zamanın bir arada işlendiği **Beyazates Adası**'nda (M.Erman,1998) yoğun olarak kullanılan mekânlar Bozcaada, İstanbul'un sur içi olarak adlandırılan tarihî mekânları yanında özel olarak Fatih semti ile buradaki

Kumrulu Mescit'tir. Sürekli bu mekânların birinden diğerine akan bir kurguya sahip olan romanda, mekânlar ve kahramanlar birbirine benzeyen unsurlara sahip olmakla birlikte gizemli kitap ile de birbirine bağlıdır. Son dönem tarihî romanlarda tercih edilen bir tarz olan iki zamanın tek bir mekânla bağlanması tekniği Beyazateş Adası'nda da vardır. Yakın zamana ait olan kahraman Ermano Muratore ile rehberi ve sevgilisi olan Yasemin, Bozcaada'ya geldiklerinde Ermano Muratore'nin eline geçen elyazması ve zamanlar üstü kahraman, onun bu adada bir süre yaşadığı ifade edilen meslektaşının hikâyesine geçilmesine neden olur. Romanın asıl anlatmak istediği tarihî dönem olan Fatih dönemi bu vesileyle anlatılır ve Bozcaada her iki zamanı birbirine bağlayan mekândır.

Mekânın İstanbul şehri olduğu **Benim Adım Kırmızı**(O.Pamuk,1998) adlı romanda, olaylar genel olarak Enişte Efendinin Yakutlar Sokak'taki evinde geçer. Bunun yanında İstanbul sokakları, kahvehane, terk edilmiş tekke, nakkaşhane ve sarayın bazı odaları ile diğer kahramanların evleri de mekân olarak kullanılmıştır. Mekânın önemsendiği görülen romanda, evler, tekke, nakkaşhane gibi öne çıkarılan mekânların anlatımı, okuyucunun zihninde gerektiği kadar ayrıntılandırılır. Tasvirde ziyade öyküleme tekniği ile okuyucuya hissettirilen mekânlardan çalışma alanı olarak nakkaşhanenin veya evin seçimi, yapılan çalışmanın gizliliği açısından anlamlar taşır. Kahraman-anlatıcıya farklı kimlikler kazandıran romanda, bu kimliklerden bazıları aslında bir meddahın seslendirmesidir. Meddahın hikâyelerini anlattığı, başka bir ifadeyle Enişte'nin kitabındaki nesnelerin konuştuğu bölümler, nakkaşların devam ettiği bir kahvehaneden seslendirilir. Erzurumîlerin, İslamiyete aykırı işler yapıldığı gerekçesiyle kahvehaneyi basması ve meddahı öldürmesi, burada anlatılan hikâyelerin beğenilmeyişinden kaynaklanır. Romanda meddahlık geleneğini postmodern anlayışla bütünleştiren romancının, mekânın geleneksel yönünü, pek de geleneksel olmayan bir amaç için kullandığını görürüz.

Ana mekânın İstanbul olduğu **Nü Peride** (H.Akdoğan,1998)'de İstanbul'da Sadi Beyin konağı ile Ermeni Ante'nin meyhanesi, yüzyıllar öncesi ile sonrasını birbirine bağlayarak romanın kurgusunun belkemiğini oluşturur. Yüzyıllar önce bu mekânlarda yaşayanların, günümüzde yaşayanlara ilham kaynağı olması romanın özü olarak söylenebilecek cümledir. Sadi Beyin oğlu Halil'in hikâyesini yazarak kendi hikâyesini de kurmak isteyen Necati, postmodern romanın zaman ve mekânı kuşkulu kılma, gerçekliğini sarsma tekniğini romanda şöyle ifade eder:

"Geçmişe ait ufacık bir anımsama gerçeğin içine kurmacayı da katarak hayallememe sebep oluyordu. Kimi zaman kurmaca bir mekân, geçmişte bulunduğum gerçek bir mekândan daha yaşanmış geliyordu. Karışıyor, karıştırıyordum. Gerçeklerden, kurmaca zaman-mekân'a doğru kaçırıyordum. Hangisinin daha gerçek olduğunu bulamıyordum. -Belki de düşlerdir gerçek olan!-"(Akdoğan,s.25)

Pinhan(E.Şafak,1998) adlı romanda, kullanılan mekânların sembolik anlamları yanında, mekânları birbirine bağlayan bir kurgu vardır. Pinhan'ın tasavvufu tanıdığı Dürri Baba Tekkesi, Hezarpare Horoz Baba Tekkesi, Nakş-ı Nigar/Akrep Arif mahallesi, bu mahalledeki Nida hamamı gibi mekânlar, ya iki başlılığı ya da iki başlılığın bir olarak oluşturduğu güzelliği temsil eder. Romanda her şeyin, eşyaların bile ruhu ve özelliği olduğu gibi mekânların da ruhu ve kimliği vardır. Romanda mekânlar olayların kurgusunda da önem taşır. Kendi hikâyesinin peşinden İstanbul'a gelen Pinhan, iki isimli ve bundan muzdarip olan mahalleye gelerek buradaki hamamda kendi iki başlılığından kurtulur ve güzelliğe kavuşur; mahalleyi de huzura kavuşturur. Tarikata ait gizli bir kitapla birbirine bağlanan Dürri Baba Tekkesi ile Hezarpare Horoz Baba Tekkesi de bu kitap yüzünden yok olur.

Romancının büyükannesi Meyyale ve dönemin tarihî olaylarını konu aldığı **Meyyale**(H.Topuz,1998) adlı romanda olayların gerçekleştiği mekânlar İstanbul'da bulunur. Kafkasya'dan gelip bir cami avlusuna sığınan ve henüz bir bebek olan Meyyale, gizli doğan şehzade Yusuf İzzettin'e arkadaşlık yapması için, sarayın çatı katında hazırlanan gizli bir odada dört yıl kalır. Sultan Abdülaziz'in tahta çıkmasıyla, şehzade ve arkadaşları da ortaya çıkar. Meyyale, Sultan Abdülaziz'e bağlı olarak bir süre yaşadığı Dolmabahçe Sarayı'ndan evlenerek ayrılır ve eşi Hilmi Paşanın büyük ve güzel yalısına yerleşir. Meyyale, romanda salonunun tefrişi az da olsa tanıtılan yalıya, Pertevniyal Valide Sultanı da kısa bir süre misafir eder ve bir süre sonra Hilmi Paşanın görevi dolayısıyla köşkten ayrılmak durumunda kalır. Hicaz valiliği görevinden sonra Sivas'a gönderilen Paşa ile gitmeyen Meyyale, mesafelerin uzaklığından kaynaklanan bir şekilde eşinin yeniden evlendiğini öğrenir. Bunun üzerine geldiği Sivas'ta, eşi tarafından bir konağa yerleştirilir; ancak birkaç gün sonra eşini kaybeder. Romanda, mekân genellikle, okuyucu tarafından biliniyormuşçasına, isimler düzeyinde kullanılır.

Sultan II. Abdülhamit'in padişahlığı dönemleri ile tahttan indirilişini işleyen **Kılıç Yarısı Gibi**(A.Altan,1998) adlı romanda asıl mekân, kahramanların öldükten yıllar sonra son torunları olan Osman'ı buldukları yerdir. Ruhlar bu odaya gelerek

hayatlarını ve birbirleriyle ilişkilerini kahramana anlatır ve vaka örgüsünü oluştururlar. Mekânın, tasvirlerden ziyade olay örgüsü içine yerleştirilmiş bir şekilde okuyucuya aktarıldığı romanda, Mehpâre Hanım ve Hikmet Beyin düğünlerinin yapıldığı yalının bahçesi ve düğün için hazırlanan ortam, zamanın zevk ikiliğini gösterme amacıyla tasvirli ifadeler serpiştirilerek anlatılır. Aralara serpiştirilen bu tarz anlatımlarla roman mekânlarının atmosferi oluşturulur. Şeyhinin kişiliği ile örtüşen sessiz, loş ve acı çeken tekke; Mehpâre Hanımın günahkâr ve mutsuzluğa mahkûm evleri; Mihrişah Sultanın şaşaasına yakışan yalı; Reşit Paşanın gözlemci ve etkisiz tavrıyla örtüşen yalısı; Ragıp Beyin annesi gibi sessiz ama sıcak evi; Osman'ın içinde yaşayanlar ölmüşçesine tozlu ve bakımsız odası, atmosferi hissettirilen mekânlardandır. Romanda seçilen mekânlar, tarihî olaylarla örtüşecek biçimde İstanbul, Selanik ve Manastır'dır.

Çanakkale Mahşeri(M.Niyazi,1998) adlı romanda kullanılan mekânları cephe ve cephe gerisi olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Mekânlar Çanakkale Boğazı, Boğazın iki yanında bulunan cepheler, adalar ile cephe gerisinde Hasan Şakir'in dedesinin yaşadığı İstanbul ve Oğuz Amcanın altı kişilik ailesinden karısı ve kızının yaşadığı Kemah'ın bir köyüdür. Romanda vakaların büyük çoğunluğu Boğaz ve civarındaki cephelerde geçer. Romanda mekân konusunda dikkati çeken en önemli özellik, zamanda olduğu gibi mekânda da ayrıntılı bir anlatımın tercih edilmesidir. Belgesel özelliği ön plana çıkan romanda, coğrafya -savaşta stratejik olduğu önemde-detaylandırılarak okuyucuya aktarılır. Çanakkale'de yaşanan çetin savaşın cephedeki durumu ile cephe gerisine aksedişi üzerinde durulduğundan romandaki mekânlardan Hasan Şakir'in dedesinin müderris olduğu Tıbbiye, tüm öğrencilerin cepheye koşması dolayısıyla boşalmış, büyük konağı ise ölen ve şehit olan yakınlar dolayısıyla yalnız bir kişiye kalmıştır.

Ankara 1920 (C.Hafifbilek,1998) adlı romanda olayların çoğunluğu Ankara'da geçer. Romanda mekânların tasvir edilmediği, mümkün olduğunca aksiyon içine yerleştirildiği gözlenir. Zamanın bilinçakışı şeklinde sürekli değiştiği romanda, buna bağlı olarak mekânın da sürekli değiştiğini söylemek mümkündür. Ancak bu yerler genellikle Ankara şehrindeki farklı mekânlardır. Bunun yanında İstanbul, Eskişehir ve Kırşehir de kısa süreli mekân olarak karşımıza çıkar. Romanda gizlenmek için seçilen yerler, genellikle şehrin dışında gözlerden uzak olan Ankara'nın bağları ya da birinin saklanmaya cesaret edemeyeceği kadar göz önündeki yerlerdir. Bekir Efe ve Kekliğin Kız, önce bağ evlerinde saklandıktan sonra, Hacettepe'deki eve gelirler. Romanda zindan, mekân olarak sıkça kullanılır. Hapishaneye çevrilmiş olan Allem Kallem

Hanındaki Ali'nin, zamanlar ve mekânlar arasındaki bilinçakışı sırasında sürekli karşımıza çıkarılması anlamlı bir tercihtir. Takrir-i Sükûn yasasıyla, Kurtuluş mücadelesi için canla başla çalışmış insanların zindanlara doldurulmuş olmasını eleştirmek, bu tercihin nedenidir. Romanda vaka örgüsünden ziyade, Ankara şehri, hem yerleşim yerleri açısından, hem de siyasî açıdan öne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Gölgeden Akan Işık(İ.Dizman,1998) adlı romanda Samsun'da başlayan Kurtuluş mücadelesine katılan Cemal Bey, cumhuriyetin ilanından sonra milletvekili olarak Ankara'da yaşar. Romanın mekânı da, başkahraman Cemal Beyle birlikte Samsun'dan Ankara'ya uzanır. Cemal Beyin Samsun'daki evi, köyünde bulunan ve bir zamanlar Müdafaa-i Hukukçuların gizlendiği mekân olan evi, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin yeri, Cumhuriyetten sonra milletvekili seçilen Cemal Beyin Ankara'daki evi, Çankaya köşkü, başbakanlık konutu, Samsun'daki halkevi ve lokal, devlet hastanesi romanda yer alan mekânlardandır. Bunların roman kurgusuna yerleştirilmeleri, daha ziyade tasvirî anlatımla yapılır. Ancak tasvirler uzun uzun yapılmak yerine, aksiyon arasına sıkıştırılmış olan bir veya birkaç cümle şeklindedir. Romanda mekân ön planda değildir.

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda mekân, Marmara Denizindeki hayalî bir ada olan Karınca Adasıdır. Mübadeleyle boşaltılan bu Rum adasına Türkiye'nin dört bir yanından gelen kahramanlarla farklı mekânlar da dâhil olur. Romanda doğal mekânların özel bir yeri vardır. Roman kahramanları adeta tabiatla bütünleşmiş bir görüntü içindedirler. Atmosfer oluşturarak insanları kuşatan ve onları yüreğine, ruhuna kadar etkileyen tabiat, romanın kahramanlarından biridir. Bir Ada Hikâyesi, şiirsel anlatımıyla da tabiata yazılmış bir şiir gibidir. Bunun için uygun bir mekân olan adadaki yapma mekânlar da tabii mekânla uyum içindedir. Roman boyunca yapılan uzun tasvirlerde ağırlık, yine doğal mekânlardadır.

Köy Enstitüsü öğretmenlerini anlatan ve tezli bir roman olan **Hayatın Öteki Yüzü**'nde (A.O.Alkanlar,1998) genel mekân, Anadolu'nun doğusundaki bir köydür. Mekâna kısa tasvirler dışında fazla yer verilmeyen romanda önemli olan tezi ispatlamaktır.

Ölü Yüzler(A.Ö.Çağlar,1998) adlı romanda mekân Manisa'daki Mecidiye köyüdür. Romanda Ali Gede ile gösterilen birinci nesilden sonra köydeki ikinci nesil Rıza ile devam eder. Üçüncü neslin temsilcisi Doğan ise artık köyden ayrılıp

Almanya'da işçi olur. Her üç nesil ve daha öncesi, köyde beylerin hizmetkârı olarak çalışmıştır. Bu kadere değiştirmek isteyen Rıza, çok çalışır; ancak köy şartları fazla çalışmayla zenginleşmeye müsait değildir. Üstelik beyler de köyü terk etmiştir. Bahçeler, tarlalar, evler, dere ve beylerin çiftliği, zamanla çoğalan kahvehaneler köydeki mekânlardır; kahramanlar zaman zaman kasabaya inerek hana atını bağlar, buradaki dükkânlardan alışveriş yapar ve lokantalarda yemek yer. Mekân tasvirlerine sıkça başvurulmuş romanın ilk sayfalarından sonra tasvirler gittikçe kısalır.

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri(İ.O.Anar,1998) adlı romanda mekân adı belirtilmeyen "Anadolu'nun orta yerindeki bir kasaba"dır. Cezzar Dede ve Ölüm, Uzun İhsan'ı hikâyeler anlatarak ararken bu kasabanın mahallelerinde dolaşır. Romanın metin adacıklarında olayların geçtiği mekânlar kimi zaman "Anadolu'nun orta yerindeki bir köy", "Anadolu'nun bir köyü", "küçük bir Anadolu şehri", "Anadolu'nun orta yerinde bir kasaba" gibi belirsiz ifadelerle; kimi zaman da "Diyarbakir'in Divana köyü", Ezine, "Bursa'ya yakın bir kasaba" ya da "Kayseri'nin bir kasabası" gibi yarı belirli ifadelerle okuyucuya aktarılır. Bu romanında da geleneksel anlatı tarzlarından yararlanan İhsan Oktay Anar'ın, hikâye anlatma geleneği ile kurguladığı romanda, mekânlar masalsı özellikler taşır. Ölüm ve Cezzar Dedenin birbirine anlattığı hikâyeler tıpkı masallar gibi genellikle "vaktiyle" şeklinde belirsiz zaman ifadesi ile başlar ve ardından yukarıdaki gibi belirsiz ya da yarı belirli mekân ifadeleri gelir.

Anadolu Selçuklu Devletinin Moğol istilası ile karıştığı günlerin işlendiği **Güvercine Ağıt**'ta (G.Korat,1999) Çukurova'dan, Kayseri'den, Beyşehir düzlüğünden, Bor'dan paralel bir zamanda yola çıkan kahramanların yolu, Peristrama Emiri Stavro'nun lanetlenme korkusu dolayısıyla İhlara Vadisindeki mağara-zindanlarda kesişir. Bu romanda emirlerin konakları yanında vadideki manastır ve kiliseler, zindanlar, yer altı şehirleri ile İhlara vadisinin doğal mekânlarıyla karşılaşırız.

Tek bir zamana bağlanması zor bir roman olan **Yürek Seferi**'nde (Y. Bahadıroğlu, 1999) mekânların da tek bir tarihî döneme bağlanması zordur. Günümüz mekânı olan Orhan Gazi türbesinde geçirilen yarım saat ile Orhan Gazi döneminden Türk tarihinin dönüm noktalarına değinerek tekrar türbeye dönen zaman, mekânla kimi zaman uyumsuzluk gösterir. Orhan Gazi zamanına giden ve onun sabaha kadar sönmeyen ışığını gören kahraman, kimi zaman Çimpe kalesinin fethinde, kimi zaman Fatih'in fetihten önce kurduğu otağda, kimi zaman fetihten sonra Fatih'in sarayında, kimi zaman da Beyazıt Meydanında başörtüsü yasağını kaldırma amacıyla imza toplayan bir kız olarak karşımıza çıkar. Mekân ve zamanın örtüşmediği kısımlardan

biri kahramanın sosyal zaman unsurları olan elbiselerini üzerinde taşıyarak gittiği Orhan Gazi dönemiyle; bir başkası, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul Üniversitesine sakallı bir şekilde girmek istemesiyle görünür. Ayrıca günümüze yakın zamanda internet üzerinden sohbet eden çocuk, Amerika, Almanya, Malezya, İngiltere, Avustralya, Fransa'ya uzanarak mekânlar arası geçişler yapar. Türbeye giren kahramanın kendi içinde tarihin derinliklerindeki mekâna doğru yaptığı yarım saatlik yolculuğu çocuk da internet üzerinden yatay biçimde gerçekleştirir.

İstanbul'un fetih hazırlıklarının yapıldığı günleri konu alan **Kara Büyülü Uyku**(V.Çıracıoğlu, 1999) adlı romanda mekân, genel olarak Regio-Büyükçekmece gölü civarında bulunan top döküm atölyesidir. Atölyenin top dökümü için kullanılan birimlerinin daha ayrıntılı anlatıldığı Kara Büyülü Uyku'da denemeler de göl civarındaki açık alanda yapılır. Postmodern bir tercih olarak mekân isimlerinin anlatılan zamandaki adlarının kullanıldığı romanda, okuyucu karşısına kısa süreli çıkarılan Sultan'ın Edirne'deki sarayı ile Verbain'in yardımcısı Yannis'in yaşadığı Asomata(Rumelihisarı) köyü, buradaki -sonradan hisarın yapıldığı- Agii Michael Kilisesi ile Mercree Hermes'in sefahat mabedi romandaki diğer mekânlardır.

Safeviliğin bir tarikatten bir devlete dönüşmesini ve Şah İsmail'le ulaştığı zirveyi, İsmail'in Yavuz Sultan Selim tarafından zirveden indirilişini konu alan **İsmail**(R.Bilge,2000) adlı romanda olaylar, başlangıçta Erdebil'deki Safevi tekkesi merkezlidir. İsmail'in asker toplamak için gittiği Erzincan; Tebriz'in alınması ve başkent yapılmasından sonra Tebriz de mekân olarak karşımıza çıkar. Romanda, Azerbaycan coğrafyasında gerçekleşen savaşlar ve Anadolu'daki Şahkulu ayaklanması da farklı mekânlarda gerçekleşen olaylardır.

Taif'te Ölüm(H.Topuz,1999) Mithat Paşanın hayatını, Sultan Abdülaziz, V.Murat ve II. Abdülhamit dönemlerini konu alan bir romandır. Başta İstanbul olmak üzere, Paşanın sürgüne gönderildiği Girit, Paris, Londra ve valilik yaptığı Tuna, Şam ve İzmir vilayetleri ile öldüğü Taif, mekân olarak karşımıza çıkar. Mithat Paşanın siyasî kariyeri ve kendisine yapılan haksızlıklara kilitlenmiş görünen anlatıcı, mekâna dair anlatımlara girişmez. Mekâna dair hususiyetler, kahramana etkisi var ise romanda yer alır. Mithat Paşayı gözden düşüren, mekâna dair kabullere aykırı davranışdır. Kullanılmayan Topkapı Sarayına atla girmesi, Paşanın padişahlık hevesine yorulur ve sadrazamlıktan alınmasına neden olur. Mithat Paşanın yaşadığı mekânlar, tarihî mekânlarla uyum gösterir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı(D.Bayladı,1999) adlı, III. Selim dönemini işleyen romanda mekân pek tabîî ki yine Topkapı Sarayıdır. Ancak serbest bir şehzadelik dönemi geçiren III. Selim, kimi zaman kısa süreli de olsa sarayın dışında görünse de buralar hakkında dikkate değer bilgiler verilmez. Romanda İstanbul olan mekân, ön plana çıkarılmadan kullanılmıştır.

Yeniçeri Ocağının kaldırılışını, yeniçeriler tarafından bakarak işleyen **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda kahramanların yeniçeri ve Bektaşî olmaları dolayısıyla kullanılan mekânlar da farklıdır. Yeni Odalar, Bektaşî kahvehaneleri ve tekkeleri, yeniçerilerin hem kendilerini ait hissettikleri, hem de bir arada bulunarak organize oldukları mekânlardır. Romanda öne çıkan ve bir grubun aidiyet duygusunun somutlaştığı bu mekânlar, yeniçeriler ile aynı kaderi paylaşır. Yeniçeriliğin ilgasından sonra Yeni Odalar, kahvehaneler, tekkeler de yıkılır. Yeniçerilere ait mekânlar dışında Arif Ağanın evi, yanmadan önce ve yandıktan sonraki halleriyle okuyucuya gösterilir. Bunun yanında savaş meydanları da romanda yeniçerilerin o dönemdeki durumunu ortaya koyma vesilesi oluşturan mekânlardandır.

Paris'te Son Osmanlılar'da (H.Topuz,1999) Hıfzı Topuz'un diğer romanları gibi Osmanlı Devletinin son dönemlerinin siyasî ve tarihî olayları konu alınır. Roman, Fransa'nın güney kıyılarından devamla İtalya sınırındaki Menton'da bulunan, Cumhuriyetten sonra Damat Ferit ve Mediha Sultan'ın yaşadığı ve sadece dış görüntüsüyle anlatılan Villa Nobel'in tasviri ile başlar. Villanın içine dair herhangi bir ifadenin kullanılmadığı romanda, bu mekân anlatılacak olaylara geçiş için bir araçtır. Buradan Mediha Sultan'ın hayatının, babasının padişahlığından başlayarak anlatılmasına geçilir. Bundan sonra mekân İstanbul'dur. Anlatıcı, İstanbul'un o dönemdeki sosyal yaşantısını okuyucu gözünde canlandırmak amacıyla İstanbul'un mesire yerlerini, buraya gelen insanların nasıl vakit geçirdiklerini ve İstanbul'da üst düzey devlet memurlarının yaşantısını mekândan yola çıkarak anlatır. Sami Paşa'nın Taşkasap'taki konağı da bunlardan biridir. Her vesile ile "muazzam" olduğu okuyucuya aktarılan konakla ilgili tek bilgi kırk odalı olmasıdır. Bunun dışında mekânın niteliğine dair bir ifade kullanılmaz. Mekânın genel olarak İstanbul olduğu romanda, Mediha Sultan'ın ilk eşi Necip Beyin görev yaptığı Paris de bir süreliğine roman mekânı olarak kullanılır. Anektodlar biçiminde anlatılan şehir, İstanbul'un anlatımında olduğu gibi sosyal yaşantısını okuyucuya aktarma amacıyla tabîî güzellikleri ve eğlence mekânlarıyla ön plana çıkarılır. Paris'te Son Osmanlılar'da da

mekânın okuyucu tarafından bilindiği kabulüyle hareket eden ve mekân isimleri düzeyinde kalan anlatıcı dikkati çeker.

II. Abdülhamit ve İttihat Terakki dönemini konu alan **Saray Meydanı'nda Son Gece**(S.Fındıklı,1999) adlı roman Erzincan'da Saray Meydanında başlar ve aynı meydanda biter. Fikret, Erzincan'dan, hocası Kâzım Beyle birlikte ayrıldıkları gece, meydanda dolaşarak bu şehirde yaşadıklarını hatırlar. Kâzım Beyin ablasının kızı Didar'a âşık olan Fikret, Kâzım Beyle İstanbul'a gider ve öğrenimine burada devam eder. I. Dünya Savaşının çıkmasıyla Bağdat'ın savunmasında savaşıır. Şehre giren Ruslardan kaçarak Sivas'a gelen Erzurum halkı içinde Didar da bulunur. Aradan yıllar, işkenceler, hayal kırıklıkları ve savaşlar geçtikten sonra, sevdiği kızı bulma amacıyla Erzurum'a gitmeden önce yeniden geldiği Erzincan'da yine Saray Meydanına gelen Fikret, buradan şehri ve eski hatıralarını seyrederek. Fikret'in hayatının çocukluğundan savaş sonrası günlerine kadar anlatıldığı romanda, mekânlar döneme damgasını vuran savaşla birlikte değişiklik gösterir. II. Abdülhamit döneminde insanlar, normal yaşantılarında ve rahat bir şekilde yaşadıkları evlerinde gösterilirken savaş döneminde göç edilen şehirlerde kilise yıkıntıları ve virane evler okuyucu karşısına çıkar. Savaş için olağan sahneler olan siperler ve yaralıların tedavi edildiği hastaneler de romanın olayları arasına serpiştirilmiş mekânlar olarak gösterilir.

İttihat ve Terakki Partisi sonrasını işleyen **Segâh Peşrev**(H.Yazıcıoğlu,1999) adlı romanda mekân genel olarak adı belirtilmeyen bir Anadolu şehridir. İstanbul'da başlayan vaka zinciri, kahramanın baba memleketi olan bu Anadolu kasabasına müddeiumumi atanması ile burada devam eder. Romandaki tüm mekânlar tasvirlerle ayrılmış bölümlerle anlatılır. Kasabanın sokakları; Kemal Beyin kasabaya geldiği günlerde misafir olduğu Emin Efendinin konağı; kasaba çarşısı, dükkân ve kahvehaneleri; Kemal Beyin babasının köyü olan Erenler köyü; İttihat ve Terakki cemiyetinin kasabadaki kıraathanesi, Tevfik Beyin Obacık'taki çiftlik evi vs. uzun uzun tasvir edilmiş mekânlardır.

Maria, Göç Acısı(E.Aladağ,1999) adlı romanda Girit adasında geçen giriş sahnesi dışında, olay örgüsünün mekânı Muğla'dır. Burada Rumlara ait çiftlikler, değirmenler ve diğer mekânların Türk mekânlarından daha çok tercih edildiği görülür. Rumlara ait olan ya da Rumların yaşadığı mekânlar romanda daha fazla yer alır. Başkahramanlardan Şükrü, Cavır çiftliğinde çalışır ve burada âşık olduğu Maria ile evlenir. Bir başka Maria ise, yine bir Türk'le evli olan ve Müslümanlığı seçtiği halde gizlice eski dinini devam ettiren bir kahramandır. Evinin yapımı sırasında, Rum ustaya

gizli ikona yerleştirten Maria-Gülfidan ile Rum usta arasında aşk yaşanır. Sürgüne götürölen Rum erkekleri, ıssız dağlık ve ormanlık bölgelerden götüröten ve şükrü'nün arkadaşı olan eşekçiler tarafından saldırıya uğrar. Romanda Mevlevî tekkesinin özel bir yeri vardır. Hem Müslömanların, hem de Hristiyanların ziyaret ettiği, her iki dinin bulunduğu bir mekân olarak anlatılır. Annesi Yunanistan'a giden ve babası idam edilen, şükrü ve Maria'nın oğlu Mehmet, farklı dinlere mensup anne ve babasının ortasında bir yerde dururcasına bu tekkeyi çok sever ve sürekli burada oynar.

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'deki komünist kesimin hikâyesi olarak nitelendirebileceğimiz **Güven** (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda mekân çoğunlukla İstanbul'dur. Kahramanların bir kısmı İstanbul'a üniversite eğitimi için gelmiştir. Bunun yanında Turgut'un Refik'i ziyaret etmek için roman boyunca iki defa gittiği Ankara, Necla'nın Turgut'un kendisini aldattığını öğrenip ortadan kaybolduğunda gittiği Bursa ve İzmir; partinin verdiği görevle Turgut'un sürgündeki bir kişiye haber ulaştırmak üzere gittiği Kırşehir de kısa süreliğine romanda mekân olarak karşımıza çıkar. Romanda kahramanların iç konuşmaları ve diyalogları, mekânı ikincil bir konuma iter. Sadece romanın ilk sayfalarında gösterilen Necla'nın babası Eşref Beyin evi, bir sembol değeri taşımaktadır. Bu ev, Cumhuriyetin oluşturduğu zengin kesimin göstergesidir. Turgut, bir komünist olarak bu eve gelmekten, içindeki şaşaa ve zenginlikten rahatsız olur. Necla da bir süre sonra bu evden ayrılarak Beyazıt'ta eski bir konakta yaşamaya başlar. Bu mekânların yanında Turgut ve Halil'in yaşadığı, daha ziyade öğrenci ve yoksul kesimin tercih ettiği, romanın ilerleyen sayfalarında yıkılan eski konak, Turgut'un ablasıyla yaşadığı zemin kat, Rahmi Ustanın, Sahir Hocanın, Süheyla'nın, Galip'in, Refik'in evleri de romandaki mekânlardandır. Halil, gözlerden uzak bir yerde baskı makinasını saklamak için bir ev kiralar. Evi su bastığı için makinayı parçalayarak Necla'nın yaşadığı eski konağa saklar. Halil'in saklanması için Süheyla'nın ayarladığı ev de romanda yer alan mekânlardan biridir. Sorgu ve gözaltı için kullanılan Sansaryan Han, romandaki komünist kahramanların mecburen uğradığı mekândır.

İstanbul Bir Masaldı(M.Levi,1999) adlı romanda yolu İstanbul'da kesişmiş olan ve merkezinde Mösyö Jak'ın ailesinin bulunduğu Yahudi kahramanların hikâyesi anlatılır. Mekân, bu kahramanlarla birlikte zaman zaman İstanbul dışına çıktığında Londra, Viyana, Telaviv, İskenderiye gibi mekânlarla karşılaşırız. İstanbul'u yaşayan kahramanlarla görüşmeler yaparak roman yazmaya çalışan romancı, "İstanbul'un 'batı'ya en yakın yarımadasında" doğmuştur. Roman kahramanı Yahudilerin

çoğunluğunun yaşadığı İstanbul'un bu semtinden, bir Türk'le evlenip ayrılan ve Harem'e yerleşen Madam Estreya, diğer Yahudiler tarafından çok garip karşılanır. Çünkü roman zamanında bir Yahudi'nin Harem gibi bir semte yerleşmesi cesaret edebileceği bir şey değildir. Roman mekânları, anlatıcının ruh hali ile şiirsel bir anlatıma sahiptir. Kahraman-anlatıcı, mekânın intibalarını ve mekâna bağlı duygularını okuyucuyla paylaşır:

"Bizim, yıllardır yaşadığım bu şehre, farklı bir pencereden bakan yaz gecelerimiz vardı örneğin. Bir balkondaydık. Akşamsefalarının kokusu, hayatımdaki birçok eski bahçenin yalnızlığını barındırıyordu. O bahçelerin birine o zaman da bir kez daha dokunmak istemiştım. Bir ateşböceğini avuçlarının içine almıştı annem. Ateşböceği, o karanlıkta, o avucun sıcaklığında parıldamaya devam ediyordu. Orada, o köşede, başka ateşböcekleri de vardı. Başka ateşböcekleri de... Onunla, o balkonda, ya da o evin bir başka odasında eski şarkılarımı da paylaşmaya çalışmışım sonra. Şarkıların, gerçekten yaşanmış şarkıların içimizden hiçbir zaman gitmeyeceğini, gidemeyeceğini biliyordum çünkü."(Levi, s.17)

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri(T.Umay,1999) adlı romanda mekân Çanakkale Boğazında Nara Burnu açıklarında batan denizaltıdır. Denizin yüzünde ve dibinde gerçekleştirilen kurtarma çalışmaları dolayısıyla mekân, büyük çoğunlukla denizdir. Mekânın anlatımı, daha ziyade bilimsel bir üslup taşır. Hakkında teknik bilgilerin de verildiği denizaltıda bulunan kahramanların geri dönüşleri kısa süreli olarak mekânı değiştirir.

Hulki Bey ve Arkadaşları(Y.Okur,1999) adlı romanda olaylar için seçilen genel mekân İstanbul olmakla birlikte Paris ve Eskişehir de karşımıza çıkar. Galatasaray'da öğrenci olan arkadaşlar, okulun yatakhaneinden kaçtıkları bir gece Paradisos adlı meyhaneye gelirler. Burada şarkı söyleyen Katya ile aralarında aşk başlayan Hulki, Paris'e eğitim için gittiğinde Katya'dan ayrılır. Döndüğünde Afrika Pasajının beşinci katındaki evinde Katya ile birlikte yaşamaya başlayan Hulki Bey, 6-7 Eylül olaylarında öldüğü gün Katya'nın babasına ait olan Paradisos da yakılır ve Yorgo Usta ile Andon da burada ölür. Bir günde üç kişiyi kaybeden ve bir süre tedavi gören Katya için Paradisos, hayata tutunma nedeni olur. Eskişehir'de yaşayan Kocakafa Kamil, büyük bir aile şirketinin varisidir ve halıcılık yapmaktadır. Porsuk Çayı civarında büyük bir bahçede bulunan ve iki kuzen olan karı-kocaya ait iki büyük konakta yaşar. Romanda mekâna dair hususiyetlere önem verildiği dikkati çeker. Tüm kahramanları birbirine bağlayan iki mekân vardır: Galatasaray Lisesi ve Paradisos.

Hun ve Uygur dönemlerini konu alan **Akkartal**(H. Özel, 2000) adlı romanda, ana mekân pek tabii ki Türklerin o tarihlerde yaşamış olduğu Tanrı Dağı eteklerindeki Ötüken ve civarıdır. Bununla birlikte Tebriz, İstanbul gibi mekânlar da kullanır. Ayrıca romanda hayalî bir mekân olan Denizler Ülkesi samuraylarıyla Japonya'yı andırmakla birlikte, Yeşil Ejder Adası ve bu adada yaşayan şeytanın kölesi olarak kötülük saçan Despot Zungo ile bir masal mekânı görüntüsü verir. Teoman ve Mete zamanından başlayan romanın bu zamanda çadırların egemen olduğu bir hayat dikkati çeker. Mete zamanında Hunlarda da, Mete'nin rehin verildiği Yüecilerde de çadırlar sürekli bir yerden bir yere göçmek anlamı taşımamakla birlikte çadırlardan kurulmuş kentlerden söz etmek daha doğru olacaktır. Ancak Uygur Devleti zamanına gelindiğinde yerleşiklik kağanın sarayından, ulu dergâhtan ve kurulmuş mahallelerden anlaşılır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı(M.A.Erginöz,2000)'nda kullanılan mekân yine zamanlar arasında bağlantı kurulacak şekilde oluşturulmuştur. Cem Sultanın romanını yazan kişi, müzede gördüğü ve Cem Sultanın hiç giyemediği tılsımlı gömlektten çağrışımla Cem Sultanın romanını yazmaya karar verdiğinde, Cem Sultanın padişahlığını ilan ettiği ve türbesinin bulunduğu Bursa'da bir ahşap eve yerleşir. Üstkurmaca içinde gördüğümüz romancının mekânı, yoğunlukla Bursa ve ahşap ev iken, Cem Sultan'ın zamanında taht mücadelesi ve sürgün hayatından dolayı mekân farklılık gösterir. Daha çok Vatikan ve Fransa'da tutulan Cem Sultan, zindan vazifesi gören şatolarda yaşar.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda mekân adeta romanın en önemli unsuru durumundadır. Ayrıntılı tasvirlerle anlatılan Venedik sarayları, kiliseleri, evleri, müzeleri, meydanları, sokakları ve bu yapıların duvarlarındaki, müzelerdeki resimler ve heykellerle roman, gerçekten bir "resimli dünya"yı okuyucusuna aktarır. Oluşturulan "resimli dünya" ile Venedik adeta görmüşçesine zihnimizde canlanır. Romanda Venedik, tarihî yapıları yanında yaşayan mekânları ile de yer alır. Kahraman bu mekânları, hem bir sanat tarihi profesörü olarak hem de bir turist gözüyle anlatır. En çok kullanılan mekânlar tarihî yapılar, müze ve kitaplıklar, kahramanın sık sık uğradığı kahvehane ve lokantalardır. Kamil Uzman'ın çocukluğunda annesiyle yaşadığı, onun ölümünden sonra da kötü günler geçirdiği bodrum katı ile Venedik'te kiraladığı stüdyo daire, aynı karanlık ve nem içinde olmakla kahramanın yalnızlığını vurgulayan ve kötü bir sonu işaret eden mekânlardır. Resimli Dünya mekânın çok önemli olduğu, hatta şahıslaştığı bir romandır.

Kirâze(S.Kamuran,2000) adlı romanda, Engizisyon Mahkemeleri ile kral ve kraliçenin Yahudilerin tehcirine dair verdiği kararlar İspanya'da başlayan olaylar İstanbul'da devam eder. Olayların çoğunluğunun geçtiği mekân olarak karşımıza İstanbul'un çıktığı romanda, Kirâze'nin annesi Raşel'in İstanbul'a gelene kadar bulunduğu yerler İspanya'da Toledo, Granada, Fas'ta Fez, Merillia; Lizbon, Napoli, Vatikan, Medina Del Campo, Antwerp, Baden, Loire gibi Osmanlı İmparatorluğunu etkileyen olayların hazırlandığı yerler, Edirne, İnebahtı, Bağdat, Mohaç gibi dönemin tarihini oluşturan olayların gerçekleştiği yerler de anlatıma dâhil edilmiştir.

Nurbanu(T.Ergül,2000) adlı romanda II. Selim'in şehzadelığının Nurbanu ile geçen kısmı işlenir. Tercih edilen zamandan dolayı, Selim'in şehzadelik döneminin çoğunu geçirdiği Manisa, en çok kullanılan mekândır. Romanda, Manisa, sosyal hayatı, coğrafi güzellikleri ve şehzade sarayıyla ilgili unsurlar öne çıkarılarak romana yerleştirilir. Öyle ki, romanda Nurbanu ve II. Selim'in Manisa'nın anlatılması için birer araç olduğunu düşündürecek tarzda mekân ön planda tutulur. Şehzadenin daha sonra geçtiği Konya ise, mekân olarak çok daha az kullanılmakla birlikte daha ziyade Manisa ile kıyaslaması yapılarak romanda yer alır. Bunların yanında İstanbul, Edirne, Şehzade Bayezid'in bulunduğu Kütahya, Amasya ve Kanuni'nin düzenlediği seferler sırasında geçilen mekânlar da kısa süreli olarak karşımıza çıkar.

Tarihi, polisiye bir olayın konusu yapan **Sur ve Sultan**(R.Bilge, 2000) adlı romanda en çok kullanılan mekânlar Topkapı Sarayı ve İstanbul sokaklarıdır. Yakın zamana ait kahramanlardan uluslararası bir hırsız olan ve Kaşıkçı Elmas'ına göz diken Spinola ve onu yakalamaya çalışan polis Kaan, Topkapı Sarayında karşı karşıya geldiğinde aynı mekânda yüzyıllar öncesine gidilir. Topkapı Sarayı, her iki zamanı birbirine bağlayan bir unsur olarak romanda yer alır. Yakın zamanda müze olarak görülen saray, geçmişe geçildiğinde yaşanan bir mekân olarak okuyucu karşısına çıkar. Özellikle tarihî anlam taşıyan bu mekânlar, tasvir edilmeden ancak adres verircesine ayrıntılı bir şekilde anlatılmış; bu şekilde romanın tarihî atmosferinin inandırıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

III. Selim'in kızkardeşi Hatice Sultanın hayatını konu alan **Hatice Sultan**(H.Topuz,2000) adlı romanda özellikle sultanın Avrupaî tarzda yaptırdığı sarayı ön plana çıkar. Hatice Sultan, roman boyunca bu mekânda okuyucu karşısına çıkar. Ağabeyi gibi yenilikçi bir kimse olan Hatice Sultan'ın sarayı, dönemi için bir yeniliktir. Fransız mimara yaptırılan saray, Avrupaî tarzıyla dönemin mimarî anlayışına damgasını vurmuş, birçok yapıya da esin kaynağı olmuştur. III. Selim de

aynı mimara başka eserler yaptırmıştır. Romanda Melling'in yaptığı en büyük eser Hatice Sultanın sarayıdır. Bu mekân Hatice Sultan ve Melling arasında bir aşkın doğmasına neden olmasıyla da önemlidir. Melling bir süre burada Hatice Sultan ile yaşar. Girişi saraydan olan yandaki köşk, Melling ve Hatice Sultanın gizli mekânıdır. Mekân bu romanda dönemin yenileşme hareketlerinin mekândaki görüntüsü olmasıyla sembolik bir anlam yüklenmiş; neredeyse romanın yazılmasına vesile olmuş görünmektedir.

Mahrem(E.Şafak,2000) adlı roman, 1999 yılında Pera'daki Hayalifener Apartmanı'nda başlar. Bu apartman, romandaki bütün olayların düğümlendiği bir yerde bulunur. Aynı yerde, yaklaşık yüz yıl önce seyirlik amaçla kurulmuş olan vişne rengi çadır bulunur. 1648 Sibiryasında ve 1868 Fransasında gerçekleşen olaylar ise vişne rengi çadıra bağlanır. Çünkü Sibirya'dan getirilen ve çadırdaki çirkinliği teşhir edilen Samur-Kız'ın hikâyesi 1648'e uzanmaktadır. Fransa'dan getirilen ve çadırdaki güzelliği teşhir edilen La Belle Anabelle'in hikâyesiyle de 1868 Fransasına gidilir. 1980 İstanbulu ise okuyucuyu kahramanın şişmanlık nedeni olan çocukluk günlerine götürür. Tüm bu zaman ve mekânların paralel işlendiği romanda, teşhirlik kişilerin toplandığı mekân, aynı yerde kurulmuş olan Hayalifener Apartmanı ve yüzyıl öncesindeki vişne rengi çadırıdır. Vişne rengi çadırı hatırlatacak biçimde vişne rengine boyanan apartmanın bulunduğu alanda, yüzyıl önce kendisi de insanların gözünden kaçamayan Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi yaşarken sonra, aralarında akrabalık olduğu belirtilmeyen ancak gözleri Memiş Efendiye benzeyen cüce Be-Ce yaşar. Memiş Efendi'nin, bu alanda Samur-kız ve La Belle Anabelle ve diğerlerini teşhir ettiği gibi, Be-Ce de görülmeye dayalı nazar sözlüğüyle şişman kahramanı teşhir eder. Başlangıçta kopukmuş gibi görünen, ancak roman ilerledikçe diğer mekânların kendisine bağlandığı bu mekân bir yokuşun tepesindedir. Diğer zamanların mekânlarında, Sibirya'da samur avcılarının barakaları, Fransa'da Anabelle'in ailesinin yaşadığı büyük ev, şişman kahramanın çocukluğunda ise babaannesinin alt katında kiracı olarak oturduğu iki katlı, bahçeli ev ön plana çıkar. Romanda mekân, gerektiği kadar yer verilen ve postmodern tarzda oyunlaştırılmış ve sembolleştirilmiş bir biçimde kullanılır.

Çiçekli Mumlar Sokağı(Y.Karakoyunlu,2000) adlı romanda Batum'da başlayan olaylar, bazı kahramanlarla -kısa bir süre- Tiflis'te, bazı kahramanlarla ise İstanbul'da devam eder. Teşkilat-ı Mahsusa'nın İtalyan işgaline karşı faaliyetleri dolayısıyla, Trablus da bir süre için mekân olarak karşımıza çıkar. Tasvirî bir anlatımın

tercih edildiği roman, Batum'da Çarşı Camisi avlusunun tasviri ile başlar. Bunun gibi Tiflis'teki Çiçekli Mumlar Sokağı, Kuzey Ospedalesi, Ramo'nun Kiryakidis'i ararken çıktığı yokuş, Halit Bey gözüyle Yıldız Sarayının bahçesi, Viyana'daki otel, Pola Körfezi, Trablusgarp'taki mektep binası uzun tasvirlerinin yapıldığı mekânlardır. Bunlar dışında romanda yer alan mekânlar, aksiyon içinde okuyucuya hissettirilen yahut kısa tanıtları yapılan kahramanların evleri, cami, dükkân ve kahvehanelerdir.

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda genel olarak tercih edilen mekân Edremit'ttir. Bunun yanında kısa bir süre için İstanbul ve Bandırma da mekân olarak karşımıza çıkar. Romanın en önemli mekânı Edremit halkevidir. Halkevinde çok sesli müzik yapma arzusuyla, İstanbul'a müzik öğretmeni ile birlikte piyano getirmeye giden Kemal Bey, hastanedeki görevi yanında halkevinin polikliniğinde de çalışır. Burada bir araya gelen gençler, çeviriler, konser hazırlıkları, dans kursları ve yurdu ileri götürme hedefiyle yapılması gerektiğini düşündükleri faaliyetler gerçekleştirir. Kemal Beyin Maria'ya olan aşkı da halkevinde başlar. Fatma Gürel, romanını yazma nedenini Önsöz'de şöyle açıklar:

"Genç Cumhuriyetimizin gelişmekte olduğu o umut dolu yıllar, o yılların coşkulu, yurtsever, çalışkan insanları ve dünyaya örnek bir kültür kurumu olan Halkevleri... Hepsi artık geçmişte kalan sevgili ve saygıdeğer anılar..."

Bu romanı yazarken onlara bir ışık tutmayı amaçladım."(Gürel, 2000)

Romanda diğer mekânlar, Kemal Beyin de yaşadığı annesinin evi, piyano almak için gidilen dükkânlar, İstanbul'daki pastane, Nihat Beyin eczanesi, yoksul muhacir mahallesi, Hacı Teyzelerin İzmir'deki evi, Bandırma Halkevi, Pervin'in okulu, Zaireci Zihni Beyin ve Lütfü Beyin evleri, romanda uzunca tasvir edilen mekânlardır.

Dağı Dağa Kavuşturan(S.Sağlam,2000) adlı romanda olaylar Kayseri şehri ve civarındaki dağlarda geçer. Romanda şehrin sokakları, çarşısı, dükkânları, Mehmet Efendinin evi, dağlarda yaşayan Osman'ın, mahzeninden iki yanındaki evlere geçiş olan ve saklandığı kendi evi, Hatem Ağanın evi, çiftlik evi, Osman'ın saklandığı Çitoğlu'nun çiftlik evi, göldeki ada, sığınak olarak kullanılan mağaralar ve dağlar romanda karşımıza çıkan mekânlardır. Roman boyunca Hatem Ağanın desteği ve kışkırtmasıyla yakalanmasını sağlamak için jandarmalar ve Osman arasındaki kovalamaca, onun için af çıkarılmasına kadar gider. Affedileceğine inanmayarak Hatem Ağanın çiftlik evini yakan Osman, önce göldeki adaya, sonra ise Çitoğlu'nun

çiftlik evine saklanır. Peşindeki jandarmalarla dağlara çıkan Osman, Yılanlı dağda sıkışınca yardımına eski arkadaşı Amir Efe koşar. Onun yol göstermesiyle buradan çıkan Osman, yakalanamaz.

Islak Kentin İnsanları(Z.Koç,2000) adlı romanda olayların büyük çoğunluğunun yaşandığı mekân Samsun'dur. Hikâyesi Buhara'da başlayan aile, hanlığın durumunun kötüleşmesi ve Kerim Beyin ailesinin Rus baskınında öldürülmüş olması dolayısıyla Anadolu'ya gelerek Sürmene'ye yerleşir. Buhara'yı hatırlatan atını çaldıran Kerim Bey, memleket özlemine dayanamayarak burada ölür. Bundan sonra Samsun'a yerleşen ailenin başkahramanı Alim Bey, üçüncü kuşağın başkahramanı ise Sümeyye olur. Alim Beyin gayretleriyle zenginleşen ve çok güzel bir konakta yaşamaya başlayan aile, Alim Beyin eşinin ölümü ile eski günlere döner. Çocuklarını köydeki kardeşinin evine bırakan Alim Bey, çocuklarının çok sevdiği o güzel evi satar. Önce çok kötü olan evleri, daha iyisiyle değiştirilse de aile bundan sonra böyle güzel bir evde oturamaz. Romanda, en çok öne çıkarılan ve tasvir edilen mekânlar, Kerim Beyin Buhara'daki evi ile Alim Beyin aldığı üç katlı, güzel ev ve değiştirdiği diğer iki evdir. Bunlar dışında, Alim Beyin dükkânı, Samsun'un Söğütlü Bahçe'si, Piraye'nin gelin gittiği ev de tasvirine yer verilen mekânlardır. Romanın diğer mekânları daha kısa anlatımlarla karşımıza çıkar.

Alayın Kızları(M.Özünel,2000) adlı romanda Van-Erciş'teki Toprakkale Askeri Lojmanlarında başlayan, Türkiye'nin ve dünyanın dört bir yanına dağılarak ayrılıklarla devam eden ve uzun yıllar sonra oteldeki buluşmayla alevlenen bir arkadaşlık hikâyesi anlatılır. Toprakkale Lojmanlarının betimlemesi ile başlayan romanda birçok kısma böyle betimlemelerle giriş yapılır. Roman boyunca konser salonları, evler, okullar, araştırma merkezleri ve birçok mekân bu şekilde tasvirici bir anlatımla okuyucuya aktarılır.

Genel çerçevesini çizdiğimiz mekânı daha yakından tanımak için ayrıntıya girmek gerekir. Bunun için 1996-2000 yılları arasında basılmış romanlardaki mekânı iki ana kategoride düşünebiliriz. Her kategoriyi de mekânın mahiyet ve fonksiyonuna göre sıralamak mümkündür:

I. TABİİ COĞRAFYA

- a) Dağ ve Tepeler
- b) Mağara
- c) Orman

- d) Akarsular
- e) Deniz ve Göl
- f) Bataklık
- g) Ova ve Vadi
- h) Adalar
- ı) ölller
- i) Bozkır

II. YERLEŞİLEN, BARINMAK VEYA BİR İHTİYAÇ İÇİN YAPILAN MEKÂNLAR

1. Açık Mekânlar

- a) Kaleler
- b) Cadde, Sokak ve Meydanlar
- c) Köprüler
- d) Bahçeler
- e) Çadırlar
- f) Kuyular
- g) Sığınaklar
- h) Siperler

2. Kapalı Mekânlar

A) Meskenler

- a) Saray
- b) Köşk ve Yalı
- c) Şato
- d) Konak ve Evler

B) Dinî mekânlar

- a) Camiler

- b) Üniversite ve Medreseler
- c) Okullar
- d) Tekke, Türbe ve Dergâhlar
- e) Kilise
- f) Manastır
- g) Havra

C) Konaklama, Dinlenme ve Eğlence Mekânları

- a) Kahvehaneler
- b) Lokanta ve Meyhaneler
- c) Oteller/Hanlar
- d) Hamamlar
- e) Çeşmeler

D) Diğer Mekânlar

- a) Kuleler
- b) Hapishaneler-Zindanlar
- c) Değirmenler
- d) Mezarlar
- e) Karargâh ve Karakollar
- f) Müzeler ve Sanat Mekânları
- g) İstasyonlar ve Havaalanları
- h) Dükkân, İşyeri ve Atölyeler
- ı) Kütüphane
- i) Mahkeme Salonu
- j) Hastane
- k) Kimsesizler ve İhtiyarlar Yurdu
- l) Halkevleri

Ele aldığımız romanlardaki mekânlar bunlardır. Belirtilen mekânların herbirinin romanlardaki ağırlığı ise değişmektedir. İncelediğimiz romanlarda mekânları, kendisine verilen yer bakımından değerlendirdik. Titizlikle yaptığımız bu çalışmada söz konusu mekânların, romanlardaki rolleri şu şekildedir:

I. TABİÎ COĞRAFYA

Tabiî coğrafya, insanların yaşam alanları dışında kaldığı için doğallığı bozulmamış mekânlardır. Dağlar, ormanlar, akarsular, denizler, göller, adalar, ovalar, çöller, bozkırlar bu tarz doğal mekânlardır. İnsanlar buralara çeşitli amaçlarla, ancak ihtiyaç duydukça gelir ve giderler. İncelediğimiz romanlarda da kahramanlar ihtiyaç duydukça tabiî coğrafya alanlarına gelmiş, ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Tabiî coğrafyayla insan münasebeti, genellikle buralardan avlanma, toplama veya ekme-biçme yoluyla beslenme; güzelliğinden faydalanarak dinlenme ve eğlenme veya bir yerden bir yere giderken geçme şeklinde karşımıza çıkar. Ancak bunların dışındaki münasebetlerden söz etmek de mümkündür ki, bunların başında saklanmak gelir. İnsanlar saklanmak için çoğunlukla tabiî coğrafyayı tercih eder. İncelediğimiz romanlarda eşkıya, asker kaçakları, düşmandan kaçanlar veya buralara sürgün edilmiş kahramanlar karşımıza çıktı. Bir süreliğine insanlardan uzaklaşmak isteyenler bunun için tabiî coğrafyayı tercih eder.

a) Dağ ve Tepeler

İncelediğimiz romanlarda gördüğümüz tabiî coğrafya unsurlarının önemli bir başlığı dağlar ve tepelerdir.

Yıldızsayan(H.Çubukçu,1996) adlı romanda Melâlî ve Genceli Rüstem, Bağdat'a, Nizamülmülk'ün sarayına doğru çıktıkları yolda dağların sarp kayalıklarını aştıktan sonra bir ovaya ulaşırlar(s.26). Bu hiç bitmeyecekmiş gibi olan yolculukta karşılına zaman zaman dağlar çıkar(s.28). Yine bir dağa tırmandıklarında burada ateşten bir kahraman olan Rozarin'in köyüne ulaşırlar(s.31,36). Melâlî, Alamut'ta dağın başına kurulmuş olan kalede yaşayan Hasan Sabbah'ın yanına ulaşmak için çıktığı yolda, dağın eteklerinden geri döner(s.68). Bağdat'tan ayrıldığında tüm şehri görebileceği bir tepeye çıkararak şehre bakar(s.179). Halep'ten de ayrılıp nereye gittiğini

bilmez bir şekilde yola çıktığında dağların yükselmeye, ormanın sıklaşmaya başladığı ve sadece varlığını yaşayanların bildiği hayali denebilecek bir şehir, dağların zirvelerinin arasından geçerek ulaşır(s.326,328).

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996), padişahın ava çıkışında Marmara'nın sık ormanlı dağları ve tepeleri boru sesleriyle inler(s.41).

Bir Hilâl Uğruna(Y.Çalışkan,1996) adlı romanda köyü dağların eteğinde(s.95) olan Mehmet Çavuş'un bulunduğu Çanakkale cephesinde Boğaz'ın yüksek tepeleri topa tutulur(s.51).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1999) adlı romanda gizlice dağlarda atış talimi yapan(c.1,s.119) Çete Ayşe, diğer efelerle birlikte Aydın'ı kurtarmak için Kepez sırtlarında yapılan savaşlara katılarak(c.1,s.276) Yunanlıların Aydın'dan çıkarılmasına katkıda bulunur. Aydın'a tekrar giren Yunanlılarla Kepez sırtlarında yeni bir savaş başlar(c.2,s.89). Efeler Hamamköy adlı dağ köyünde verilen karar üzerine Küre Gediği eteklerindeki mevzilerine dağ yollarını takip ederek giderler(c.2,s.290). Çete Ayşe, kendi grubundaki en yakın yardımcısı Bahir'i Mendegüme dağlarındaki savaşta şehit verir(c.2,s.311). Yunanlılar işkencelerini daha rahat uygulamak için dağ köylerini seçer(c.1,s.177).

Dersim Tertlesi (H.Işık,1996) adlı romanda halk arasında dağların önemi büyüktür. Tujik Bava, Koye Sur, Pule Tacniye, Kırklar, Karsniye, Zel ve Koye Duzgın adlı bu dağlar, her birinin başında bir "ziyaret" olması niteliğiyle kutsiyet kazanmıştır(s.6). Tunceli'de çatışmaların ara verdiği kıştan bahara çıkınca Alibinat ve Rıza Çavuş yanındakilerle birlikte Duzgın dağına çıkar(s.85) ve bir süre burada kalarak ibadet ederler(s.103). Tunceli'deki bu dağlar bir süre yasak bölge ilan edilir(s.156). Hayriye, gerçeği öğrenip memleketine geldiğinde Duzgın dağına ziyaret eder(s.233).

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçın,1997) IV. Murat, Bursa gezisi sırasında Uludağ'da avlanırken Kösem Sultandan gelen ve padişahı devirmeye yönelik girişimleri haber veren mektupla hemen İstanbul'a döner(s.161). O dönemde uçma çalışmaları yapan Hezarfen Ahmet Çelebi, Galata Kulesinden başladığı uçuşunu Üsküdar'da Doğancılar Tepesinde bitirir(s.199). Revan Kalesinin fethinde ordu Hünkâr Tepesi denilen bir yere yerleştirilir(s.221). Padişahın Bağdat seferi sırasında, kendisinden şikâyet edilen şeyhin askerleri ile ordu Bozdağ eteklerinde savaşa tutuşur(s.308). Askerlerden Osman Ağa, yakaladığı iki köylüye şeyhin dağdaki yerini söyler ve burayı basar(s.309).

Savaşın Çocukları(A.Yorulmaz,1997) adlı romanda adanın en yüksek dağı Psiloritis'tir(s.117).

1929 (A.Sipahioğlu,1997) adlı romanda zeplin ile geziye çıkan muhabir, Sofya civarında Vidos Balkanları yakınından(s.220); Pilovdiv bölgesinde ise Rodop dağlarının üstünden(s.221) geçer.

Dersim(M.Oruçoğlu,1997) adlı romanda dağlar ve doğa, hayatın, bölgenin ikliminin bir parçası olarak kabul edilir. Küçüklüğünde evinden kaçan Yavan'ın peşinden Munzur dağına giden annesinin cesedine ancak baharda ulaşılır(s.8). Yavan, ilk evliliğini yaptığı Cino'yu dağdaki mağarasına getirir. Kurşuna dizilmekten kurtardığı Cilsur, Erzincan'dan getirdiği Dersimli dul kadınlar Şifa, Awke ve Gule'yi de dağda bulduğu ya da yaptığı mağaralara yerleştirir. Yavan, erzakını da Tujik dağına gömerek saklar(s.170). Halk arasında haklarında efsaneler anlatılan(s.237) ve tepelerinde "ziyaret"lerin bulunduğu bu dağlar, Tujik dağı, Düzgün dağı, Kırmızı dağ, Zel dağı, Şah Hüseyin dağı ve Munzur dağıdır. Baharın gelişi ile Mürşid Mırto ve aynı mağarayı paylaşanlar, Kırmızı dağın tepesine çıkar ve ateşte yıkanır(s.308). Devletin orduları ile Tuncelili direnişçiler arasındaki çatışmaların çoğu dağlarda gerçekleşir. I. Dünya savaşı ve Kurtuluş savaşı sonrası dağlar asker kaçakları ile dolmuştur(s.11). Kendisi de bir asker kaçağı olan Yavan, Munzur dağında tek başına yaşayan ilk eşkıya olur(s.9). Şeyh Sait isyanında devlete yardımcı olduktan sonra kaçak olmamasına rağmen Tujik dağına yerleşen(s.14) Yavan, Tujik dağı eteğindeki Ağdat'ta bulunan Seyit Rıza'ya katılır(s.16). Dersim'de direniş kışın dağlarda devam eder(s.101). Direnişçilerin lideri durumundaki Seyit Rıza, içinde kaldığı çemberi büyük kayıplarla kırarak Munzur dağına çıkar(s.60). Savunma cephesinin Munzur dağında kurulmasını ve bahara kadar güç toplamayı planlayan Seyit Rıza, kış şartlarında ordunun dağlara çıkamayacağını düşünür(s.63). Seyit Rıza, tutuklandığında Tunceli dağlarına silah yığmakla suçlanır(s.119). Dersimliler arasında, askerlerin Kırmızı Dağ'dan Sin'e, Sin'den Karaoğlan'a kadar tutulan dağlardan kışlaya çekilmesi "Kırmızı Dağın esirlikten kurtulması" olarak yorumlanır(s.127). Baharla birlikte yeniden başlayan askerî harekâta ordu Kırmızı dağı ve Tujik dağını(s.348), Bobyezibaba, Koz dağı, Dolubaba, Azizabdal ve Zel dağını(s.359) kontrol altına alır. Buralarda kanlı çatışmalar olur(s.350).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli(G.Azak,1997) adlı romanın küçük kahramanı Ali, canı sıkıldığı zaman Gencer dağına çıkar. Orada "en tepenin en dik tümseğine" gider. Recep Dayının çocuklarını torbaya koyup hükümet konağı önünde haykırdığı

zaman(s.9); İstanbullu Nazmi Amca öldüğü zaman(s.110); Türkçe ezandan sonra Arapça ezanı ilk duyduğu zaman(s.126) Ali, Gencer dağındaki "en tepenin en dik tümseğine" çıkar. Gencer dağının solunda da en yüksek dağ Honaz dağı bulunur(s.10). Halk arasında hikâyesi söylenen kahraman Gümüş Diş, devlet zulmüne karşı koymak için dağlara çıkar(s.31). Ödemiş civarındaki İnce Mehmet, gönderdiği haberde Ödemiş, Aydın ve Tire'deki dokuz dağın kendisine ait olduğunu, Denizli, Kızılhisar, Acıpayam, Yatağan ve Eşeler Yaylası dağlarının onun olduğunu bildirir(s.32). Anlatıcı bahar geldiğinde dağların güzelliğini şöyle ifade eder:

"Gökyüzüne kafa tutan Menteşe Dağları işte bu zaman kadifeleşir. Bozdağ'ın keyfine diyecek yoktur. Denizli'nin 'Deli Dumrul'u Honaz, efelenmeyi işte o zaman bırakır ve Kazık Beli'ni yolculara açar."(s.108).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman,1998) İstanbul'un fethi günlerine giden kahraman, hem sur içinde kilisede, hem de Haliç'in karşı tepelerinde dua edenleri surlardan görür(s.74). Mimar Sinan-ı Atik'in defterine geçildiğinde ise, mimarı Rinascimento Salamandre ismiyle denize dik inen, keşişlerin bile manastır kurmaya cesaret edemeyeceği bir uçurumda Melekper Ana ile yaşarken görürüz(s.92). Buna benzer bir uçurum, Beyazateş Adası'nda Sofia'nın ateşini yaktığı yer olarak tekrar karşımıza çıkar(s.224). Mimar ve Sofia, Akıncı Türk'le Büyük Türk'ün sarayına doğru giderken, akıncıların gidişte kullandıkları yolu dönüşte kullanmamaları dolayısıyla sarp dağlardan geçerler(s.101). Beyazateş Adası'nın, yani Bozcaada'nın tek dağında üç inancın din adamları karşılaşır(s.198). Yönetmen Murat Erman'ın, gizemli kitabın yerine ulaşabilmesi için, sonunda yazan Felak suresini, adaya ulaşip bu dağ denebilecek tepede okuması gerekir(s.256).

Benim Adım Kırmızı(O.Pamuk,1998) adlı romanda Kara, İstanbul'u terk ettikten sonra Acem ülkesinde dört yıl boyunca karlı dağlarda, bozkırlarda mektup taşıyıp vergi toplamıştır(s.13).

Pinhan(E.Şafak,1998) adlı romanda Pinhan'ın macerasının başladığı Dürri Baba Tekkesi Denizli civarında sarp bir dağın eteğinde kurulmuştur(s.132).

Kılıç Yarası Gibi(A.Altan,1998) adlı romanda Ragıp Bey emrindeki askerleriyle birlikte Madedon dağlarında Bulgar çeteleriyle savaşır. Burada sıkıştırdıkları çetenin üyeleri teslim olmaktansa birbirlerini öldürmeyi tercih eder.(s.303-305). Enver Beyin eniştesi olan Selanik Merkez Kumandanı Nazım Beyi

vurmaya karar veren ancak başarılı olamayarak kimliğini açığa vuran ittihatçı kahramanlar ve Enver Bey dağa çıkarak yüzbaşı isyanını başlatırlar(s.324-325).

Çanakkale Mahşeri(M.Niyazi,1998) adlı romanın neredeyse tamamı Çanakkale Boğazındaki tepelerde geçer. Çünkü müttefikler, sadece Çanakkale Boğazını geçmekten ziyade, Boğazın tepelerini kendileri için emniyete aldıktan sonra İstanbul'a girmek isterler. Müttefiklerin hedefindeki tepeler ise Boğaza hâkim olan Alçıtepe ve Kabatepe'dir(s.92). Bu tepelere ulaşmayı kolaylaştıracak Aytepe(s.195), Lalababa Tepesi(s.447) müttefikler tarafından ele geçirilir. Bunların dışında işgalci kuvvetler Çikolata Tepe'ye, Mestan Tepe'ye, Besim Tepe'ye hücum ederler. Ancak tüm hücumlar sonuçsuz kalır; bu tepeler ele geçirilemez, işgal edilenler ise elde tutulamaz.

Ankara 1920 (C.Hafifbilek,1998) adlı romanda Osmanlı ordusundan terhis olan Hüseyin, bulduğu atları dağda otlatır(s.26). Sabire Büyükananın gençliğinde, Ankara'da yaşanan büyük kuraklık sırasında, eşi Kızıl Ali Elmadağı'na giderek eşeklerle şehre su getirir(s.125). Ankara valisini tutuklamaya karar veren Kuvayi Milliyeciler, Elmadağı'na gelip dinlendikten sonra Kılıçlar Beli mevkiinde valiyi karşılar(s.152). Çetesi ile Eskişehir'de Yunanlılara karşı savaşan Bekir Efe, Domaniç dağlarında pusuya düşürülür(s.197).

Gölgeden Akan Işık(İ.Dizman,1998) adlı romanda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri Cemal Beyin tepeler üstüne kurulu köyündeki evine çekilerek askerî güç toplamaya çalışır(s.28). Cemal Bey, bu tepelerde Cumhuriyetin ilanından sonra arkadaşı Doktor Sami ve eşini de gezdirir(s.81).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı romanda adanın, adı ve nitelikleri belirsiz dağının eteklerinde nar bahçesi bulunur(c.1,s.11). Poyraz Musa adlı kahramanın çocukluğu Toros dağlarında geçmiştir. Savaştan sonra da Toros dağlarındaki Uzunyayla'ya giden Poyraz Musa ailesini ve köyünü burada bulamaz. Romanda, savaşlara katılmış kahramanların sık sık anlattığı I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı hatıraları dolayısıyla özellikle Allahuekber dağları ve Sarıkamış faciası sık sık karşımıza çıkar. Hacı Remzi ve Perikles'i, Allahuekber dağlarında karlar altından iki kadın kurtarmıştır(c.1,s.61). Vasili(c.1,s.174), Poyraz(c.1,s.247), Kaçak Hasan(c.3,s.96) da Allahuekber dağlarından kurtulmuş kahramanlardır. Savaş günlerinde Hançerli Efe, Karıncalı dağda bir çete kurmuş ve zenginden alıp fakire vermiştir(c.1,s.223). Poyraz'ı Arap

şeyhinden koruyan Emir Selahattin bir süre Yezidilerle birlikte Sincar, Cudi, Ararat, Süphan dağlarında kalır(c.1,s.257). Romanda, Kazdağı, Rumların deyişiyile İda dağı, Melek Hatunun yetiştiği ve adadan sürekli gözlediği bir dağdır(c.2,s.39,47,446,465). Nişancı Veli, ilk görüşte peşine düştüğü Sultan'ı yaşadığı dağa kadar takip eder(c.2,s.114) ve onunla evlenerek uzun zaman bu dağda yaşar(c.2,s. 121).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar,1998) adlı romanda köylüler kıbledeki dağın kayalıklarına bakarak baharın gelip gelmediğini takip eder(s.36). Kireç ocağına doğru yola çıkan öğretmen, muhtar ve köylüler, geçtikleri çayın iki yanında dikleşen ve yemyeşil dağları görürler(s.59). Havalara soğuyunca köyün kuzeyini saran dağlar sararır(s.151). Kan davalısını vuran Nazım, hapse girme korkusuyla aylarca dağda gezer(s.193).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar,1998) adlı romanda savaştan dönen Ali Gede'nin köyünün yakınında "kale" diye adlandırılan küçük bir dağ vardır(s.13). Rıza, oğluna kıyamaz ve odun için dağa kendisi gider(s.176).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar,1998) adlı romanda Cezzar Dedenin anlattığı Bir Hac Ziyareti hikâyesinde, hacca gitmek üzere yola çıkan imam, Zekeriya Dede ve vahşi bakışlı oğlan dağ yolunda ilerlerken, imam, oğlanın yokluğunu fark eder(s.64). Dedenin onu otobüsün arkasına bağladığını öğrenince, dağ başında otobüsü durdurup dışarıya bakan imam, vahşi bakışlı oğlanın etrafına kurtların toplandığını ve ona hiç zarar vermediklerini görür(s.66). Kamyonla devam edilen yol boyunca çöllerden değil de dağ ve tepelerden gidilmesi, Zekeriya Dedeyi şüphelendirir(s.69). Üç kahraman, katır sırtında kuzeydeki dağlara doğru çıkar; dağların doruklarına yakın bir yerde bir budist manastırına giderler(s.71). Oğlanı manastırda bırakıp dönerlerken, kendine zarar vereceğini düşündüğü imama karşı kendini Buda'nın asasıyla savunmak isteyen Zekeriya Dede, katır sırtında dağ geçidini aşarken imamın sırtına sopayı indirmek ister; ama asayı uçuruma düşürür(s.78). İmam, köye dönüşte, giderken oğlanın etrafını kurtların sardığı dağda iner ve dağın zirvesine çıkar(s.80). Ölüm'ün anlattığı Dünya Tarihi hikâyesinin bir kısmı da Acıpayam dağında geçer. Rüyasına giren aksakallı dedenin çağırdığı Acıpayam dağına giden(s.99) tüccar, dağın zirvesindeki kulübeyi bulana kadar dağın eteklerine kurulu çiftlikte yaşayan dört kardeşi(s.114), dağdaki mağarada yaşayan onların diğer üç kardeşini(s.121), dağda odun kesen iki kafalı diğer kardeşlerini(s.125) görür. Rüyasına giren aksakallıya ait olan dağ zirvesindeki kulübede(s.128) bir süre yaşayıp aksakallının kendisi olduğunu anlayan tüccar Aptülzeyyat, bu hayata dayanamaz ve dağdan iner(s.136). Cezzar

Dedenin anlattığı Şarap ve Ekmek adlı hikâyede Sefa adındaki imamın sütanesi, inzivaya çekilerek dağ köyündeki evinde yaşar(s.207). Sefa'nın sütannesine emanet ettiği kızı, dağdan inerken kötü kalpli bir kişi tarafından takip edilir(s.210).

Kayseri, Toroslar, Ürgüp, Beyşehir ve Ihlara Vadisi civarlarında geçen olayların konu alındığı **Güvercine Ağıt**(G.Korat,1999), Ermeni Papazı Civan'ın 31 Ağustos akşamında yağan yağmur nedeniyle ormanlık Toros dağlarında kaybolmasıyla başlar(s.8). Aynı tarihte, kaçırılıp Endülü's'e getirilen annesinin memleketi Niğde'ye giden Ebu Fazıl İbn-i Kuseyri, Toros dağlarında yaptığı yolculuktan dolayı kendini dağlar tarafından kuşatılmış gibi hisseder(s.36). Bu yolculukta Fazıl, Toros yaylalarını, dağ başlarını, Erenler dağını aşar(s.37). Fazıl'ın yol arkadaşı Keşiş Mihayıl ise Athos dağındaki Ayion Oros adlı manastırdan kaçmıştır(s.90). Mihayıl, Toros yaylalarında konaklayan Türkmen oymağının şenliğini dağ yamaçlarında izler(s.92). Venedikli tüccar Manzoni ise son ticaret yolculuğunda karlı dağın yanındaki handa konaklar(s.135).

Mekânların da, kişiler ve zaman gibi sınırlandırılmaz olduğu **Yürek Seferi** (Y.Bahadıroğlu,1999) adlı romanda, kahramanların bir anda zaman değiştirmesiyle mekân Cizre Dağı, Çanakkale'de savaşı kahraman da bir PKK'lı terörist olur(s.32). Şehzade Süleyman, Çimpe Kalesinin fethinde şehit olur ve Bolayır tepesine gömülür(s.39).

Kara Büyülü Uykuda (V.Çıracıoğlu,1999) İstanbul'un fethinden önce sur dışındaki avlak bölgede küçük bir meydan savaşı yaşanır. Bu savaşta şehit düşen askerlerin gömülü olduğu bu tepeye Duatepe adı verilir(s.130).

İsmail (R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda İsmail'in babası Haydar ile Şirvanşah Ferruh, Elbraz Dağı eteklerinde karşılaşır(s.59). İsmail, yıllarca saklandıktan sonra ortaya çıktığında asker toplamak üzere Erzincan'a Tercan'ın güneyindeki Sarukaya Yaylağı'na gider(s.138). Burası dağların arasındaki bir cennettir(s.140). Şahkulu, üzerine Ali Paşa ve ordusunun geldiğini öğrendiğinde Antalya kuşatmasını kaldırarak dağlık Kızılkaya bölgesinde savunma yapmayı uygun bulur(s.284). İsmail, Çaldıran Ovasında savaşa hazırlanan orduları bulunduğu tepeden izler(s.325). Uğursuz olduğuna inanılan Şahdağ'da uzun ve eğlenceli bir ava çıkan İsmail, dönüş yolunda hastalanır ve ölür(s.345).

Nağmeler Tahtım Olsaydı(D.Bayladı,1999) adlı romanda İstanbul'un tepeleri manzara anlamı taşıyan mekânlardır. III. Selim, şehzadelik döneminde sarayın

bahçesinden İstanbul'un tepelerini ve o tepelerde kurulu mimarî şaheserleri izlemeyi çok sever(s.54).

Osmanlı ordusu içinde Nemçe ile savaşa giden **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu,1999) Sabit, Mehadiye Boğazı adı verilen, iki dağ arasındaki bir geçitten geçmek zorundadır. Bu zor geçitten Sabit ve diğer serdengeçtiler sayesinde geçen ordu, ilerde dağların yamaçlarında süren çatışmalardan çıkan beyaz dumanları görür(s.203). Rum ayaklanmasını bastırmaya giden Sabit'in de içinde bulunduğu yeniçeri ordusunun Mesolongi denilen şehirde kuşattığı Rum ihtilalcilerin kuşatmayı yarıp çıkacakları ihbarı üzerine Zygos Dağı Geçidine asker yığılır(s.446).

Paris'te Son Osmanlılar(H.Topuz,1999)'da Sami Paşazade Sezai'nin en sevdiği şeylerden biri Çamlıca tepesinden havai fişek atmaktır(s.170).

Saray Meydanı'nda Son Gece(S.Fındıklı,1999) adlı romanda Ermeni Maran'ın oğlu ve kocası yıllar önce av için çıktıkları Palandöken dağında ölmüştür. Maran, bu yüzden "Erzurum Çarşı Pazar" türküsünü sevmez(s.45). Fikret'in Bağdat'ta bulunduğu karargâh iki çıplak tepe arasına kurulmuştur(s.130).

Segâh Peşrev(H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Beyin atandığı kasabanın hükümet konağı şehre kuşbakışı bakan bir tepede kurulmuştur(s.16). Romanda kasaba eşrafiyla işbirliği içindeki eşkıya Akbıyıkoglu ve çetesi tarafından gerçekleştirilen bazı adlî vakalarda da mekân dağlardır(s.25,140,175).

Maria, Göç Acısı(E.Aladağ,1999)'nda Osmanlı ordusundan kaçan Şükrü ve arkadaşları, bir süre dağlarda gezer(s.65). Nüfus mübadalesinden dolayı Rum erkeklerinin Muğla'dan Denizli'ye yolculukları dağlardan devam eder(s.94). Dağların ıssızlığı, asker kaçağı olan eşekçilerin Rumları bir av gibi görmesine neden olur(s.36). Burada Niko'yu öldüren Keskin Diş lakaplı asker kaçağı, dağlara saklanır(s.93).

Akkartal (H.Özel,2000) adlı roman “Başı dumanlı, göğsü çimenli ulu Tengri Dağının” anlatımı ile başlar(s.1). Türkler burada Tanrı dağı eteklerinde yaşar. Burası Teoman Beyin, Hun İmparatorluğunun temellerini attığı yerdir. Akkartal'ın ilk bölümünde yerleşim yeri “kut dağı Tengri'nin kuzeybatı eteklerindeki topraklar”dır (s.7). Tigin Mete, rehin verildiği Yüceçilerden kaçırıldıktan sonra askerleriyle, Teoman Beyin ordusunun güzergâhına bir ok atımı mesafedeki meşe ve fındık kümeleriyle örtülü bir tepede küçük bir açık alan bularak dinlenirler(s.17). Teoman Beyin ordusu Mete'nin geldiğini görünce onun bulunduğu tepeye doğru harekete geçer(s.22). Çinlilerle yapılan savaşta Ötemiş ve askerleri çok iri kayaların bulunduğu bir tepenin üzerinden Gao-Ti'nin öncü askerlerini görürler(s.46). Uzaklardaki bir tepede gizlenen

iki kişi, Akkartal'ın bulunduğu kervana bir tuzak kurar; ormanlık ve çok engebeli dağın eteklerinde saldırıya geçer(s.177). Bu tuzağı salimen atlatan kervan ve Akkartal, akşama Pamir dağı eteklerine ulaşır(s.180). Ertesi gün Pamir dağını aşarak bir öğle vakti Tengri dağı eteklerine ulaşır(s.182). Kam Bilge Ata, Zengibar dağındaki bir mağarada inzivaya çekilmiştir(s.224, 296). Tangülü ve kardeşi Sunkur, Akkartal'a ulaşabilmek için Altay dağlarını geçerler(s.317).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan, Bayezid'e karşı yenilgisini anlayan Cem Sultan ve kalan askerleri, Yenişehir'den Toros dağlarına kadar iki günde giderler. Toroslardaki bir geçidin sarp kayaları arasına girdiklerinde bir grubun saldırısına uğrarlar(s.37). Bir süre Teke Yarımadasının dağlarında saklanan Cem Sultan ve askerleri, bu çıplak dağlarda başıboş dolaşırlar(s.44). Sürgün hayatı başladıktan sonra Cem Sultan ve yanındaki otuz kişi, gemiyle İtalya sahillerinden giderken denizin bitiminden başlayarak sivrilen dağlar görür. Ağaçlık alanla birlikte dağların görüntüsü Cem Sultan'ı biraz canlandırır(s.74).

Resimli Dünya (N.Gürsel,2000) adlı romanda dağlar yaşanan bir mekân olmaktan ziyade şehrin görüntüsünü tamamlayan bir fon anlamı taşır. Sanat tarihi profesörü Kamil Uzman, Fikret Mualla'yı araştırmak üzere Fransa'ya, onun yaşadığı Reillanne köyüne giderken geçtiği tarlalar arasında Sainte-Victoire Dağını görür. Bu dağ, Kamil Uzman için Cezanne'ın tablosundaki görüntüsü dolayısıyla önem taşır(s.128). Kamil Uzman, Fikret Mualla'nın bir gece vakti geçtiği yoldan, gündüz geçer ve onun göremediği nefis manzarada Durance Irmağı, Van Gogh'un tablosundaki gibi günebakanlar ve mor dağlar görür(s.131). Venedik'te bulunan Kamil Uzman, geldiğinde şehrin merkezi ile ilgilendiği için sonradan gördüğu açık deniz, ardındaki dağlar ve doruklardaki karları Giovanni'nin tablolarına benzetir(s.303).

Kirâze (S.Kamuran,2000) adlı romanın kahramanı Raşel, Toledo'da yaşarken, Tahoe ırmağı kıyısına gittiğinde, ırmağın kıyısına tepeden aşağı gelen bir Hristiyan grubu görür(s.28). Ailesinin diğer fertlerini de gemi kazasında kaybeden Raşel, kardeşi Avram'ı Fas'ta deniz kıyısındaki bir kayalığın tepesine gömer(s.79). Raşel'in uğradığı tecavüzden doğan Christian, Kora Ana'nın yanında Magnamata köyünün arkasındaki dağa keçi otlatmaya gider(s.115). Kirâze'nin babası, ablası ve sonrasında oğlu tarafından işletilen matbaa Kuruçeşme'nin tepelerindedir(s.362).

Nurbanu(T.Ergül,2000) romanında Manisa şehrinin dağları, sıcağdan bunalan saray halkının yazları geçirmek veya şehzadenin avlanmak için tercih ettiği mekândır.

Manisa'daki sarayın arkasında Spil Dağı bütün heybetiyle yükselir. Dağın eteklerinde ise şehrin kalesi bulunmaktadır(s.11). Nurbanu, Şehzade Selim Bozdağ'da avlandığı sırada Manisa Sarayına getirilir(s.20). Şehzadeliği Manisa'da olan Fatih Sultan Mehmet de çocukluğunu ve gençliğini Bozdağ'daki Sultan Yaylasında geçirmiştir(s.87,118). Burada bulunan Sultan Sarayı da Fatih'in oğlu Mustafa tarafından yaptırılmıştır(s.87). Şehzade Selim, çok sıcak günlerde avlanmak için Gördes, Demirci, Borlu dağlarını da tercih eder(s.239). Hamile olan Nurbanu, üç kızın ardından bir erkek evlada kavuşabilmek için Bozdağ'ın uğurundan medet umar. Bu nedenle bu çocuğunun Bozdağ'da doğması yönünde şehzadenin iznini alır ve oğlu Murad'ı Bozdağ'da dünyaya getirir(s.120-123). Hürrem Sultan, Manisa Spil Dağı'nda bir süre oğulları Selim, Cihangir ve torunları ile kalır(s.93). Saray ahalisinin burada kaldığı süre içinde dağda yapılan gezintilerde, Resul ile şehzadenin eski gözdelelerinden Nergizeda arasında bir aşk başlar(s.97). Nergizeda'ya kavuşamayan ve Manisa'dan ayrılan Resul, Sinop dağlarında, Dranaz tepesinde dolaşan Deli Çoban olur(s.343). Manisa'nın yerlilerinden Attar Çalabvermiş'i küçüklüğünde babası Manisa Dağı'na çıkarır ve dağlarda şifalı bitkileri birlikte toplarlar(s.29). Şehzade Selim, yolculuğu esnasında duraklayarak Balaban, Alaçam ve Kazdağları'nda avlanır(s.297).

Sur ve Sultan(R.Bilge,2000) adlı romanda, usta bir polis olan, ancak Kaşıkçı Elması peşinde iken kendini 17. yüzyılda bulan Kaan ile Köprülü Fazıl Ahmed, Hasköy'ün sırtlarındaki tepelerde dolaşmaya çıkarlar(s.125). Uluslararası hırsız Gianno Spinola'nın, Osmanlı başkentinde topladığı bilgileri Avusturyalılara satmak amacıyla Prens von Leslie ile planladıkları gizli görüşmenin mekânı olan koruluk alana tepelerden geçerek gidilir(s.272,283).

Mahrem(E.Şafak,2000) adlı romanda, Hayalifener apartmanı bir tepenin üzerine kurulmuştur.

Çiçekli Mumlar Sokağı(Y.Karakoyunlu,2000) adlı romanda Batum'daki Kuzey Ospedalesi yalçın bir tepenin eteklerine kurulmuştur(s.48).

36 Baharı (F.Gürel,2000) adlı romanda Ege'de kış aylarında Kazdağı ile Madra dağları arasında tutulan ayaz, kasabaya soğutur(s.51).

Dağı Dağa Kavuştur(S.Sağlam,2000) adlı romanda haksızlığa uğradığı için eşkıya olan Osman, Kayseri'nin dağlarında yaşar. Roman, küçük bir çocuk olan Sırrı'nın onu, Dağdağı'nın altından Yılanlı Dağa çıkarken görmüş olmasının yarattığı heyecanla başlar(s.10). Sırrı'nın annesi Hayriyanım, sahipsiz sanılmamaları düşüncesiyle Yılanlı dağa doğru attığı kurşunlarla "dağı dağa kavuşturur"(s.12).

Dağlarda yaşamaktan ve dağların yalnızlığından çok sıkılmış olan(s.31) Osman'ın mekânı Yılanlı Dağ'dır(s.27). Dağa avlanmak üzere çıkan Nuhmamed ve kardeşleri, Osman'ı gördüklerinde önce kaçar, sonra Arpadağı'nda ona çocukça bir pusu kurar(s.57). Osman'ın Hatem Ağanın çiftliğini yakması, çevre illerden askerî yardım gelmesine neden olur. Bu askerlerden bir kısmı Dokuz Dolambaç ve Topuz dağlarına konuşlandırılır(s.182). Her yerde aranan Osman, Çitoğlu'nun çiftliğinde de kuşatılınca, Erciyes dağı yönüne doğru kaçar(s.276). Onun geçeceği yol üzerindeki Hasandağı hizasında Hatem Ağa ve Amir Efe, Osman'a pusu kursa da Amir Efe eski arkadaşını vurmaz(s.280). Büyük Yılanlı dağına giden(s.292) Osman, atının ayak izleri takip edilerek dağda sıkıştırılır(s.300). Ancak Amir Efenin Taşdenizi'nde yaptığı rehberlik sonucu kaçar(s.308).

Islak Kentin İnsanları(Z.Koç,2000) adlı romanda Sürmene'de Kerim Bey oğullarını yanına alarak odun kesmek için dağa gider(s.17).

Alayın Kızları(M.Özünel,2000) adlı romanda başvekilin şehre geleceğini duyuran "pembe kâğıtları" lojmana atan uçak, dağların üstünden uzaklaşır(s.62).

Dağlar ve tepeler, incelediğimiz romanlarda genellikle avlanmak isteyenlerin veya odun keserek ihtiyacını karşılamak isteyenlerin mekânıdır. Ancak bunun dışında dağlar, asker kaçaklarının, eşkıyaların, devletle çatışmaya girenlerin, düşmanından kaçanların da sığındığı bir yer olur. Bir yerden bir yere gitmek için bazen geçilmesi gereken dağlar, bazen de kutsal bir hüviyet kazanmış olarak ya da dağlar ve tepeler yükseklikleri dolayısıyla gözetleme maksadıyla karşımıza çıkar.

b) Mağara

İncelediğimiz romanlarda mağaralar da mekan olarak kullanılmaktadır.

Yıldızsayan(H.Çubukçu,1996) adlı romanda Melâlî, kendisinden başka kimsenin görmediği harabata bir mağaradan geçerek girer ve orada bir meydan ve bir heykel görür(s.191). Serin, girişi belli belirsiz olan mağaranın Babil kulelerini yapanlardan kaldığını düşünür(s.220). Bir münecim olan Melâlî, mağaranın içindeki suya kan damladığını, gelecekte de kan akacağını görür(s.239). Melâlî, Halep'te kaldığı süre içinde bu mağara ve beraberindeki mekâna sürekli gider(s.248).

Dersim Terteleşi(H.İşık, 1996) adlı romanda Mergasur'un basılmasının ardından mağaralar dolar(s.137). Alibinat, kurşuna dizilen insanlar arasından sağ

kurtulan çocuğu Öküz mağarasına götürür(s.146). Tujik ve Sur dağlarının mağaralarının ağızları askerler tarafından beton duvarla kapatılır(s.149). Bu sırada Öküz mağarası gözden kaçır ve içindekiler kurtulur(s.150).

Güç ve Güzellik(A.Özyalçiner,1997) adlı romanda mağaranın mekân olarak karşımıza çıktığı tek kısım, Bağdat'ın fethi sırasında hile yapan ve topuz darbeleriyle kaleden çıkarılan İranlıların bazılarının, Şehriban'da büyük bir mağaraya sığındıkları kısımdır. Ancak mağara birdenbire çökünce, içindekiler orada ölür(s.332).

Dersim(M.Oruçoglu,1997) adlı romanda mağaralar Dersim halkı tarafından barınma mekânı olarak kullanılır. Evlendiği kadını alarak mağaraya getiren(s.17) Yavan, daha sonra kurşuna dizilmekten kurtardığı Cilsur'u kendisinin oyarak yaptığı mağaraya(s.56), Erzincan'dan getirdiği Şifa, Awke ve Gule'yi de doğals.168) veya kendisinin yaptığı(s.258) mağaralara yerleştirir. Ordunun köylere girmesi dolayısıyla Dersim halkı mağaralara yerleşir(s.30). Özellikle Laç deresindeki mağaralar en çok tercih edilen yerlerdir(s.38). Cilsur'un mağarası da Laç deresindedir(s.56). Mürşid Mirto'nun mağarası sayıca çok kişinin sığındığı bir mağaradır(s.100). Zaman zaman aklı dengisini kaybeden yaşlı Mürşid Mirto, mağaradan kaçır ve yakalanarak geri getirilir(s.207). Baharla boşaltılan(s.332) mağaralar, çatışmalar başlayınca yeniden dolar(s.341). Ordunun Laç deresini kontrol altına almasıyla diğer mağaralarla birlikte Mürşid Mirto'nun mağarası da boşaltılır(s.376). Dağlardaki bu mağaralar kimi zaman karargâh olarak kullanılır: Seyit Rıza'nın kaldığı Tujik mağarası(s.63), İvise Sey Qali'nin mağarası(s.57) ve Dersim'in önde gelen direnişçilerinin toplandığı Laç mağaralarından biri(s.244) bu amaçla kullanılır. Sile Pet'in mağarası(s.189), İvis'in Aslanagzı denilen mağarası(s.203), Esketune Olte mağaraları(s.231), Mossların kaldığı mağara(s.287), Emrali'nin gizli mağarası(s.386) romandaki diğer mağaralardır. **Dersim** romanında mağaralar, önemli yer tutan mekândır.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli(G.Azak,1997) adlı romanda yaz sıcaklarında yararlanmak üzere mağaralara kar biriktirilir(s.56).

Beyazateş Adası'nın (M.Erman,1998) kurgusunda önemli rol oynayan elyazması gizli kitap, Beyazateş Adalı Dimitri ve ailesinin erkekleri tarafından bir yer altı mağarasında saklanır. Kale yıkıntıları arasındaki mezarı geçtikten sonra girilen köstebek yuvasına girerek mezarın tam altındaki altı kubbeli bir deniz mağarasına gelir. Ermano Muratore, mağaradaki tabiat güzelliğine hayran kalır(s.30).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı

romanda mübadeleden kaçarak adadan ayrılmayan Vasili, buradaki mağarada saklanır(c.1,s.98). Hançerli Efe, beraber vuruştugu Çakırcalı Efe öldürölünce cesedi mağaraya alır ve tanınmasına engel olmak için başını keser(c.1,s.223). Savaş bitince köyüne dönen Poyraz, köyün boşaltıldığını görür ve kendisini öldürmek için peşinden gelen adamlardan saklanmak için mağaraya gizlenir(c.1,s.284). Savaştan kaçan askerlerden dolayı dağlardaki mağaralar asker kaçağı ile doludur(c.3,s.175).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri(İ.O.Anar,1998) adlı romanda Bidaz'ın Laneti bir mağara mezarda geçer(s.48). Mağaradaki hazineyi bulmaya gelen defineciler, yanlışlıkla dokundukları altın mumyanın canlanmasına neden olur(s.51). Dünya Tarihi'nde ise, Feyyuz'un harami oğulları, Zehir, Nezir ve Demir, Acıpayam dağındaki bir mağarada yaşar(s.125).

Güvercine Ağıt'ta(G.Korat,1999) Toroslarda kaybolan Civan, önce bir mağaradan gelen davul sesini duyar, sonra bu mağaradan dizi halinde çıkan insanlar görür(s.11). Bu gizli topluluk tarafından fark edilen Civan, topluluğun yaşadığı yer altı şehrindeki mağarada hapsedilir(s.20). Mağaraların aynı zamanda zindan olarak kullanıldığı bu coğrafyada vadinin kıvrıldığı yerde en az yirmi mağaradan oluşan bir garnizon bulunur(s.159). Saruca Abdal, Gülbeyaz ve diğer tutsaklar da mağara zindanlarda tutulur(s.170,241).

Güvercine Ağıt'taki coğrafyada kayaların oyulmasının kolay olması özelliği dolayısıyla mağara ve yeraltı şehirleri oluşturulur. Yer üstüne çıktıklarında Müslüman gibi davranan, ama yeraltında farklı bir din yaşayan Türkmenler, putlarını gizleyebilmek için yeraltında kendilerine gizli bir şehir kurmuştur. Bu kocaman yeraltı şehrinde sayısız hayvan ve insan yaşar(s.22). Bu yeraltı şehrinde Civan fırında çalışır(s.47). Emir Muhyiddin'in dağıttığı birliğin çoğu da yeraltı şehirlerine sığınır(s.212).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu,1999), Neron Roma'yı yakınca kahramanın da evi yandığından, kahraman dağıdaki bir mağarada yaşar(s.148).

İsmail (R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda küçük şeyh İsmail'in Akkoyunlulardan saklandığı ilk yer Erdebil'deki tarikatın çile mağarasıdır. Ancak şeyh için mağara güvenli bir sığınak değildir(s.79-80). İsmail, Erzincan'da konakladığı yaylakta köylülerin "ormanın ruhu" olarak adlandırdıkları iri bir ayıyı mağarasının önünde bekleyerek öldürür(s.147-148). İsmail, köylülerin ayıyı mağaranın önüne gömmelerini ve saygıda kusur etmemelerini söyler(s.149). Şahkulu'nun babası Hasan Halife, küçüklüğünden itibaren Teke ilinde kerametler gösterdikten sonra Kızılkaya

yakınındaki bir mağaraya yerleşir(s.269). Evlendiğinde eşini mağaraya getirmeyen Hasan, Erdebil'de iken doğan oğlu Şahkulu'nu on yaşından sonra yanına, mağaraya alır(s.271).

Saray Meydanı'nda Son Gece(S.Fındıklı,1999) adlı romanda Fikret'in annesi, eşinin Kemah'tan getirdiği Soğuk Mağaralar'da saklanan katık peynirini eşini kırmamak için istemeden yer(s.16). Erzurum'dan Rus işgali dolayısıyla ayrılan, içinde Didar ve ailesinin de bulunduğu grubun kadınları bir kilise yıkıntısında kalırken, erkekleri yakınlardaki bir mağarada geceler(s.98).

Maria, Göç Acısı(E.Aladağ,1999) adlı romanda ordudan kaçan Şükrü ve arkadaşları, Hristiyan göçmenlerin çadırlarının yakınında bir mağarada yaşamaya başlar(s.69). Dağlarda eşkıyalık yapan Kara Efe, jandarmadan gizlenmek için "zindan" adını verdiği bir mağarada saklanır; ancak, kendisinden bıkan Hacı Veli, burayı jandarmaya gösterir(s.88).

Akkartal'da(H.Özel,2000) Koca Tuğrul adlı yaşlı kılıç ustası, bir mağarada kurduğu demirci ocağında kılıçlarını yapar(s.1). Despot Zungo adlı büyücünün adasına da bir mağaradan girilir(s.77). Kervanla giden Akkartal'a tuzak kuranlardan tepede gözcülük yapan kişi, onu görünce mağarada saklanan arkadaşlarına haber verir(s.177). Bilgiç Ata Zengibar dağındaki bir mağarada inzivaya çekilmiştir(s.224).

Kirâze (S.Kamuran,2000) adlı romanda Raşel'in bir süre yaşadığı Santorini'de insanlar kayalara oyulmuş mağaramsı odalarda yaşar(s.123).

Dağı Dağa Kavuşturan(S.Sağlam, 2000) adlı romanda Osman'ın yakalanması için, seferberlik sırasında asker kaçaklarının kullandığı mağara ve sığınaklar didik didik aranır(s.13). Gölgelikaya'daki mağara, Osman'ın adamları tarafından kullanılır(s.132). Osman, affedilmesi konusunu adamları ile konuşmak için mağaraya gelir(s.133). Mağaradaki konuşmadan teslim olmama kararı çıkar(s.136).

Mağaralar, incelediğimiz romanlarda genellikle saklanmak maksadıyla kullanılır. Bunun yanında mağaraların yaşam alanı, çalışma mekânı, çile ve inzivaya çekilme yeri, soğutucu, zindan veya mezar olarak kullanıldığına da rastlamak mümkündür. Çalıştığımız romanlarda mağara kullanımı, işlenen tarihî dönem günümüzden uzaklaştıkça artar.

c) Orman

İncelediğimiz romanlarda kullanılan tabii coğrafya unsurlarından biri de ormanlardır.

Yıldızsayan(H.Çubukçu,1996) kahramanı Melâlî ve Genceli Rüstem, Bağdat'a giderken yalnız kendilerinin gördüğü Rozarin'in köyüne doğru sık ağaçların arasından geçerek giderler(s.36). Melâlî, Dağın Şeyhine giderken de sarp yollardan, geçit vermez fundalıklardan ilerler(s.65). Alamut'a doğru ikinci defa çıktığı yolculukta, dallar ve yapraklardan ayın bile görünmediği, geçit vermez bir ormandan geçer ve gözleri iki ateş olan ve ona yol gösteren çobanla karşılaşır(s.164).

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda, Türkiye'ye sığınmış bir Yahudi olan Profesör Ludwig Steinfeld, Almanya'da eşi Hannelore ile evliliklerinin ilk yıllarında Kara Ormanlar'da uzun yürüyüşler yaptıklarını hatırlar(s.9).

Çete Ayşe (S.Burhan, CI-II, 1996) adlı romanda ormanlar, sivil halkın Yunan askerinden saklanmak için kullandığı(c.1,s.45), milislerin işgalci karakollara baskın yaparken yararlandığı(c.1,s.147), işgalci Yunan askerlerinin yer tespitini zorlaştıran(c.2,s.105), işgalcilerin de saklanmak üzere kullandığı(c.2,s.210) mekânlar olarak karşımıza çıkar.

Dersim Terteleşi(H.Işık,1996) adlı romanda çok çetin geçen kıştan dolayı hayvanlar, Jewe ormanına götürülerek doyurulur(s.40). Duzgın dağından gelip olayları izleyen Xıdır ve Saverdi, ormanı bir solukta geçerek ceviz ağaçlarına varır(s.108). Yakılan Mergasur köyünün alevleri köyün altındaki koruluğa ulaşır(s.125). Kurşuna dizilen insanları Koye Sov'un yamaçlarındaki ormanlara gizlenmiş olan civar köyün köylüleri izler(s.133). Tunceli'ye gelen Hayriye, yolculuğu sırasında Kutu deresinde verilen molada etraftaki ormanlık dağlara bakar(s.229).

Güç ve Güzellik(A.Özyalçın,1997) adlı romanda Emirgüneoğlu ile Baltalimanı'na gezmeye çıkan padişah, geniş bir ormanlık alan olan Feridun Paşa Bahçesine gider(s.265). Burası, İstanbul'un fethinden önce Siporodes adlı bir servi ormanıdır(s.286).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi(S.Fındıklı,1997) adlı romanda göç yolunda orman içinde engelsiz bir yoldan indikleri sırada kızlardan Fatma rahatsızlandığı için mecburen mola verilir(s.43).

Dersim(M.Oruçoğlu,1997) adlı romanda dağlardaki ormanlar, genellikle kısa süreli kullanımı olan mekânlardır. Yavan, ormanda sırt üstü yatarken, Seyit Rıza'nın müfrezesini Koçan mıntıkasındaki Uzun Meşe ormanına çekmesini ve günlerce Efendi ile konuşmasını düşünür ve buna bir anlam veremez(s.30). Yavan, Tokmakkaba, Titenik ve Sarioğlan üçgenindeki ormanların yandığını görünce, ordunun burayı "işgal ettiğini" anlar(s.40). Seyit Rıza, içinde kaldığı çemberi yarmak üzere ormanın dip karanlığında bekler(s.49). Yavan, Awke ve Şifa'yı önce çıplak bir ormanda bulunan yıkılmış köme getirir(s.191). Yavan, Munzur kıyısında gördüğü tek ayak izlerini takip ederek ormana girer ve burada bir yeraltı evi bulur(s.296). Çatışmalar sırasında Yavan, yakındaki bir ormana girerek sesleri dinler(s.353).

Beyazateş Adası'nda(M.Erman, 1998) mimar ve Sofia'yı Edirne'deki saraya götüren akıncı Türk, onları sarp dağların sık ormanları arasından geçirir(s.101). Dağın yamacından aşağı, ağaçların seyredildiği bir yerden baktıklarında bir köy görürler(s.103). Beyazateş Adasının batı ucunda ise çamlık vardır ve deniz fenerine doğru giden mimar, ormanın sıklaşmasıyla buradan çıkamayacağı hissine kapılır(s.223).

Meyyale(H.Topuz,1998) adlı romanda Sultan Abdülaziz'in Belgrad ormanlarında avlanmayı sevdiği(s.7) ve Valide Sultan'ın torunu Yusuf İzzettin yalnız büyümemesi için saraya getirilecek çocukları almaya gittiği sırada yine Belgrad ormanlarında avda olduğu belirtilir(s.18). Abdülaziz'i öldürmekle suçlanan Pehlivan Mustafa Çavuşa, cinayeti itiraf ettirmek için ormanda işkence yapılır(s.165).

Kılıç Yarası Gibi(A.Altan, 1998) adlı romanda Mehpare Hanımla Hikmet Beyin düğün törenlerinde yalının bahçesinin arkasındaki tepelere kadar uzanan koruluktaki bütün ağaçların dallarına fenerler asılır(s.21). Düğünle ilgili saraya giden jurnallerde koruya asılan fenerlerle Çırağan Sarayındaki veliahta işaret verildiği de söylenir(s.23). Paris'te yaşayan ve güzelliği ile bir efsane olan Hikmet Beyin annesi Mihrişah Sultan uğruna Boulogne Ormanında şafak vakti düellolar yapılır(s.37).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi,1998) adlı romanda bölgenin yapısının savaşa etkisi de yer alır. Müttefikler savaş planlarında çıkartma yapacakları yerleri tespit ederken alanın ormanlık oluşunun kendileri için bir tehlike oluşturması ihtimalini düşünürler(s.88). Türkler de ormanlık araziye Boğazdaki donanmayı gözetlemek için kullanır(s.121).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek,1998) adlı romanda Eskişehir'de Bekir Efe'nin Yunan askerinin pususuna düşmesi, ormandaki ağaçlara bağlanmış kadınları kurtarma

çabasından kaynaklanır(s.202). Yozgat'ta çıkan Çapanoğlu isyanını bastırmak için Yozgat'a gelen Çerkez Ethem, geldiğini göstermek için Çamlık'a dört kesik baş bıraktırır(s.355).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Osmanlı Bankasını soymak üzere bir araya gelen Cemal Bey ve yanındakiler, bu buluşma için Soğukpınar'daki küçük koruluğu seçerler(s.16). Cemal Beyin köyündeki konağının yanında küçük bir koruluk vardır(s.81).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz Musa, köyüne giderken orman içi Türkmenlerinin köylerinde kalır(c.1,s.283). Enver Paşa, Kaçak Hasan ve yanındaki hasta askerin, sağ kalan birkaç kişiden biri değil de asker kaçağı olduğunu düşündüğü için asılmaları emrini vererek atını ormana sürer(c.3,s.164). Boğulmak üzere ormana götürülen Kaçak Hasan, diğer askerler infaz edilirken ormana kaçar(c.3,s.169). Poyraz'ı öldürmek üzere gelen Kerim ve Peri, Kaba Ada'da ormanı dolaşırlar(c.4,s.15).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar,1998) adlı romanda Aptülzeyyat, dağa yukarı tırmanırken sesleri takip ederek ormana girdiğinde buraya sürgün edilmiş iki başlı bir devin ağaç kestiğini görür(s.125).

Güvercine Ağıt'ta(G.Korat,1999) Ermeni Papazı Civan'ın kaybolduğu Toros dağları, aynı zamanda çok sık ve uzun ağaçların bulunduğu bir ormandır(s.8). Burada acayip havyan sesleri duyulur ve Civan'ın yakalanmasına karşısına dikilen bir ayı neden olur(s.10).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Erzincan'da konaklarken İsmail'e, "ormanın ruhu"nun köylülere saldırdığını, bir genç kızı öldürdüğünü ve ormana gidenlerin içine de korku saldırdığını anlatırlar. Ormandan korkan köyün erkekleri bir gün toplanarak ormana girmiş; ancak ayıya değil, birbirlerine zarar verdiklerini görüp ümitsizlik içinde köye dönmüşlerdir. İsmail buraya geldiğinde sevinen köylüler, ormanın rızasının alınması gerektiğini söyler. Ormana giderek ayıyı öldüren İsmail, şeyhliğine yakışır bir işe imza atmış olur(s.144-149). Şahkulu isyanında, Döşeme derbendinde bulunan Şahkulu ve adamları, derbendin altından ormana kadar uzanan bir tünel yoluyla sarp derbentten kaçma imkânı bulurlar(s.279).

Taif'te Ölüm(H.Topuz,1999) adlı romanda dönemin Mısır Hıdivi, kendisine ait olan Emirgan korusuna bir köşk yaptırmıştır ve burada yaşar(s.69). Padişah Abdülaziz'in sevdiği şeylerden biri, Belgrad ormanlarında avlanmaktır(s.74).

Son Yeniçeri(R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda, son yeniçeri Sabit, ocakları topa tutulduktan sonra, yanındaki yeniçerilerle Belgrad ormanlarına saklanır(s.472-473). Karadenizli yamakların köylerinin ihtiyaçlarını karşıladığı yeniçeriler, II. Mahmud'un Belgrad ormanını yaktırmasıyla buradan da ayrılmak zorunda kalırlar(s.489-492).

Paris'te Son Osmanlılar(H.Topuz,1999)'da Mediha Sultan, İhlamur korusundaki kasra geldiği sırada, Necip Bey ve arkadaşları da koruya gelmiştir. Mediha Sultan ve Necip Bey burada tanışır(s.24). Necip Bey, Paris'teki sevgilisi Georgette ile Saint Germain ormanına ya da Fontainebleau ormanına gezmeye gider(s.56). Yeni Osmanlılardan beş arkadaş, Sağıroğlu Mehmet Beyin evlerinde toplanmalarının ardından Belgrad Ormanlarına doğru yola çıkar, burada gizli bir toplantı yaparlar(s.78). Müşir Fuat Paşa, yazları Emirgân korusunda halk için eğlenceler, fener alayları düzenler(s.241).

Segâh Peşrev(H.Yazıcıoğlu,1999) adlı romanda Akbıyıköğlu adlı eşkiyanın dağa kaldırdığı kişi ormanda ölü olarak bulunur(s.25). Akbıyıköğlu'nun korkulu rüyası Kurtoğlu Selim, yıllar önce Akbıyıköğlu'nu elinden kaçırmış; ancak onun yanındaki Çatalkafa'nın cesedi ise bir köyün ormanında bulunmuştur(s.28). Kemal Bey göreve başladıktan sonra iki orman kolcusu orman içinde vurulur(s.34). Bir dağ yamacında kurulu Erenler köyünün etrafı da ormanlarla kaplıdır(s.55). Kasabanın bu günkü eşrafının ataları ile Kemal Beyin ataları arasındaki çatışma köy yakınlarındaki bir ormana bir asinin saklanması ile başlar(s.62). Kasaba eşrafı Tevfik Beyin çiftlik evi sık bir ormanla kaplı Kurtöreni tepesinde kurulmuştur(s.122). Fıfır Osman adlı çete üyesi ormanda saklandığı yerde, Kurtoğlu Selim tarafından yakalanır(s.144). Hana çağrılan Kurtoğlu Selim'e pusu kurup öldürenler hanın doğusundaki ormanda gözden kaybolur(s.172).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ,1999) adlı romanda Rumların Denizli'ye yolculukları ormanlık dağlardan yapılır(s.25). Asker kaçağı Şükrü ve arkadaşları, bastıkları ev sahibinin şikâyeti üzerine jandarma tarafından takip edilince, ormana, atların giremeyeceği "çöğür"lere saklanırlar(s.65).

Akkartal'da(H.Özel,2000) roman boyunca hep yolculuk halinde gösterilen kahraman dağlar, tepeler, vadiler geçmesinin yanında çam koruluklarından da geçer(s.177). Büyücü Zungo'ya ulaşmak için ipuçlarını takip eden Akkartal, iki şüpheli kişiyi bulmak için koruluk bir alandan geçerek bu koruluğun içinde gizlenmiş bir eve

ulaşır(s.127-129). Akkartal ve Arıkboğa'nın oğlu Sunkur orman içindeki düz yolda yürürken tehlikeli biçimde kontrolsüz giden bir binici görürler(s.212).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz,2000) Cem Sultan, bî-rıza ilk seferinde İtalya kıyılarında dağların tepelerindeki meşe, deniz çamı, sedir ağaçlarından oluşan ormanlar görürler. Kıyının bu güzel görüntüsü Cem Sultan'ı biraz neşelendirir(s.74).

Resimli Dünya (N.Gürsel,2000) adlı romanda Kamil Uzman, Zizim Şatosunu görmeye gittiği gün karşısına çıkan orman manzarası onda resim yapma isteği uyandırdığı için, sehpasını ormanın bir köşesine kurar ve buranın resmini yapar(s.68). Gentile Bellini, İstanbul'a Fatih'in resmini yapmaya geldiğinde boğazda sık ağaçlı ormanlık tepeleri görür(s.201).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Kanuni Sultan Süleyman'ın başarısız Budin kuşatmasından sonra Baden'de kalan Raşel'in oğlu Burak Paşa ve akıncı birliği bir korulukta saldırıya uğrar ve Burak Paşa öldü sanılarak bırakılır(s.208).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Attar Çalabvermiş ve babasının Manisa Dağında karşılaştığı papaz, onlara ormanın tabanında yetişen Manisa lalesini tanıtır(s.30). Resul, Sinop'taki çiftlikte köknar, kıızılağaç, meşe ormanlarında hayvan otlatır(s.89). Resul'ün Nergizeda'yı ilk görüşü Sultan Yaylasındaki ormanda olur(s.97). Nurbanu, oğlunu dünyaya getirmek için Bozdağ'a çıkarken tavşan, tilki ve sincapların önüne çıktığı ormandan geçer(s.122). Şehzade Selim, taht koruyuculuğu sırasında Edirne'de iken Rumeli ormanlarına bol bol ava gider(s.177). Manisa'da Kayacık'tan itibaren karşısına çıkan ormanlar arasında, Gördes, Demirci, Borlu dağlarındaki ormanlar arasında avlanır(s.239). Bursa'da iken de Balaban dağı ormanlarında avlanır(s.297). Buradaki ormanlarda Bayezid'in ajanları olduğu anlaşılan üç kişi yakalanır(s.297-298).

Sur ve Sultan(R.Bilge, 2000) adlı romanda, ormanlar av ve eğlence yanında gizli görüşmelerin yapıldığı bir mekân olarak karşımıza çıkar. Bir anda kendini 17. yüzyılda bulan Kaan, burada Köprülü Fazıl Ahmed ile Beşiktaş'ın arkasındaki ormanda dolaşmaya çıkarlar(s.125). Gianno Spinola Avusturyalı Prens von Leslie ile Pera'nın arka taraflarındaki bir ormanlıkta gizlice buluşarak ulaştığı bilgileri paylaşır(s.272-273). Spinola'nın bu görüşmelerinden biri de ormanın derinliklerinde bulunan bir kulübede gerçekleşir(s.387). Padişah IV. Mehmet, Edirne'de bir ormanda ava çıktığında, karşılaşma tesadüfmüş gibi Rus Kazakları ile gizli bir görüşme yapar(s.207-208). Kaan, Kaşıkçı Elmasını güvenli bir şekilde teslim aldıktan sonra,

saraya doğru çıktığı yolda bir korunun içinden geçer. Spinola ve adamları, korunun içi elması almaları için uygun bir ortam oluşturduğundan burada Kaan ve adamlarına saldırır(s.415-416).

Hatice Sultan(H.Topuz,2000) adlı romanda Kabakçı Mustafa'nın adamlarından kaçan Boğaz Nazırı, kayıktan inip ormana doğru kaçmaya çalışırsa da başarılı olamaz(s.112).

Mahrem(E.Şafak,2000) adlı romanda La Belle Anabelle'in bir efsane kahramanı olan babası, efsanede bir porsukağacı ormanında ölmüştür. Anabelle de kendisini dışlayan ailesinden kaçarak porsukağacı ormanında gününü geçirir(s.159).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam,2000) adlı romanda ava çıkan Nuhmamed ve kardeşleri, girdikleri koruda yılanlardan tedirgin olurlar(s.58).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç,2000) adlı romanda Kerim Bey oğulları ile ormana odun kesmeye gittiklerinde ölür(s.18).

Alayın Kızları (M.Özünel,2000) adlı romanda Toprakkale lojmanlarının hemen arkasından bir çam ormanı başlar(s.9). Gülay, Mısır'da bir hurma ormanı ortasına kurulmuş olan araştırma merkezinde çalışmalar yapar(s.41).

Romanlarda ormanlar, diğer tabiî coğrafya unsurları gibi, odun ihtiyacını karşılamak, güzelliğinden faydalanmak ve bir yerden bir yere giderken kullanılan tehlikeli bir yol olarak karşımıza çıkar.

d) Akarsular

Yıldızsayan(H.Çubukçu, 1996) adlı romanda, Melikşah doğum günü öncesinde, Tuğrulbey şehrini yaptırarak Bağdat'ı inşa etmek ister. Ayrıca şehirde saray ve köşk yarışı vardır. Bunlardan dolayı Dicle nehri hiç olmadığı kadar hareketli ve ticaret gemileri ile doludur(s.130). Melikşah'ın doğum gününde kutlama Dicle nehri kıyısında başlar; saltanat kayıkları ile saray halkı ve misafirler gelir(s.151). Nehrin iki yanı da süslenmiş, ışıklandırılmıştır(s.152).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Menderes nehri, işgal günlerinde İtalyan ve Yunan bölgesini ayıran bir sınır olmasıyla büyük önem taşır. Yunan askerinin zulmünden kaçan halk, nehrin güneyine geçerek İtalyanların işgalindeki bölgeye gitmeye çalışır(c.1,s.39). Ancak Yunanlılar nehrin ortasına kadar gitmesine izin verdikleri gemilerdeki sivil halkı top ateşine tutarak katliam

yapar(c.1,s.47). Nehrin karşı tarafında teşkilatlanmış milislere katılmak isteyenler de nehrin karşısına geçer(c.1,s.145). Aydın'ın ikinci defa işgalini haber alan Aydınlılar, hemen toparlanarak Yunanlılar gelmeden nehri geçip İtalyan bölgesine geçmeye çalışır. Birinci defa kalıp Yunanlılarla savaşan Çete Ayşe de ikinci işgalde karşıya geçenler arasındadır(c.1,s.338). Karşıya geçenler arasında bulunan ve yaşadığı korkunç işkenceler nedeniyle yaşamak istemeyen Melike, karşıya geçtikten sonra kendini Menderes'in sularına bırakarak intihar eder(c.1,s.374). Adnan Bey ve arkadaşları, Yunanlıların kullandığı köprüyü havaya uçurmak üzere Menderes üzerindeki köprüyü dinamitler(c.2,s.153). Menderes nehri yanında Çete Ayşe ve arkadaşlarının yakınında çatışmaya girdikleri Emirdoğan çayı(c.1,s.218), Çiftlikli Kübra'nın köyüne giderken geçtikleri(c.2,s.47) ve zaman zaman etrafında çatışmalar olan(c.2,s.217) Musluca Çayı, Adnan Bey ve arkadaşlarının havaya uçuracakları köprüye giderken geçtikleri Madran dağlarından inen dere(c.2,s.149), hastalığı sırasında kaldığı Hamamköy'den çıkarken köylülerin Çete Ayşe ve kızanlarını yanına kadar uğurladıkları Kozluk Çayı da(c.2,s.316) romanda karşımıza çıkan derelerdir.

Dersim Tertelesi (H.Işık,1996) adlı romanda köye sığınan Sünni olan Said ve Berivan "çayın öte geçesindeki" köyden kaçmıştır(s.38). Sonbaharda girilmiş olan çatışmalarda Kutu deresinde askerin çok kayıp vermiş olması, komutanları çok sinirlendirir(s.71). Köye gelen askerler Dere Lay'ı geçerler(s.97). Alibinat'ın torunu Gulse, askerler tarafından taciz edilmeye dayanamaz ve Dere Lay'ın bulunduğu uçuruma kendisini atar(s.129). Alibinat, Pülümür'de kamyonu binen orta yaşlı Kürt'le Haydaran çayı boyunca konuşur(s.165). Emekli asker Dersimli Ziya, beraber Tunceli'ye geldikleri Hayriye'ye Kürtlerin yiğitçe vuruştığı dere olarak tanıttığı Kutu deresini gösterir(s.229).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın,1997) adlı romanda Revan'ın fethi sırasında, yakınlardaki ırmakla kale arasındaki yarığın kapatılmasıyla köprü alınır ve kalenin dışarıyla ilişkisi kesilir(s.225-226). Sultan Murat, ordusu ile Tebriz'e giderken geçtikleri Aras Irmağından taşkın bir halde iken geçmek ister. Ancak askerlerden birinin suya düştüğünü gören padişah, onu tek eli ile akıntıdan kurtararak kıyıya kadar taşır. Bu durum, askerler tarafından tezahüratla karşılanır(s.245). Emirgüneoğlu ile Boğaz gezisinde padişah, Göksu deresini de gösterir(s.266-267). Yine padişahın Emirgüneoğlu ile Kâğıthane sırtlarındaki gezisinde çayırılığın ortasında, iki yanı çınar, kavak ve salkım söğütlerle bezeli, büyücek bir dere görürler(s.283). Padişah, ordusu ile Halep'e giderken geçtiği Adana'da, sekiz kişi beylerbeyinden neler çektiklerini

anlatmak üzere kendilerini kaleden ırmağa bırakırlar. Antakya'ya geçtiklerinde ise Asi Irmağı köprüsü üstünde halkın kendisini beklediğini öğrendiğinde Adana'daki olayın yinelenmesinden çekinerek ırmağı başka bir yerden geçer(s.314). Ordu, Nizip'ten Birecik'e Fırat'ı kırk parça gemiden oluşan köprüyle geçerken padişah, kayıkla geçmeyi tercih eder(s.317). Bağdat kalesi, Dicle'nin doğu kıyısına kurulmuştur ve Dicle'ye bakan kısımlarında bile kuleler vardır(s.323). Kaleye yönelik saldırıyı güçlendirmek için Dicle yoluyla gelen toplar bataryalara dağıtılır(s.325).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi(S.Fındıklı,1997) adlı romanda Bosna'nın bırakıldığı haberini aldığı anda dükkânda duramayarak Miliçka kıyısına gider ve dereyi seyrederek içinde bulunduğu durumu düşünür(s.5-7). Suların çağılmasıyla geçmiş günleri, Budin'in elden çıkışının dedesi tarafından anlatılmasını hatırlar(s.10). Vişgrad'da baba dostunun evinde kalırken Firuz Ağa, geçtikleri yoldaki Drin suyunu düşünür. Irmak çok kabarmıştır, her baharda olduğu gibi taşacaktır(s.37). Göç yolu Tuna boyunca ilerler(s.43). Bu sırada Tuna'nın Sava ile birleştiği yere gelerek düşüncelere dalan Firuz Ağayı düşüncelerinden bir yaşlı adamın sesi çıkarır(s.106-107). Firuz Ağa, Bursa'da da bunaldığı günlerde dere kenarlarına gider. Burada Setbaşı Köprüsünün altında Gökdere ile birleştikten sonra Nilüfir Çayına karışan Karınca Deresi kenarında yürür(s.98). Bu sırada karşılaştığı Fırıncı Şükrü Efendi ile Namazgâh Deresine küçük bir kâğıt atarak dilek dileyen bir kadın görürler(s.114).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz,1997) adlı romanda Aynakis Hasan'ın doğup büyüdüğü köyün kenarından geçen bir küçük çay vardır(s.18). Bu çayın başında Hasan'ın ağabeyi Mahmut, kız arkadaşı Ayşe ile konuşur(s.29).

1929 (A.Sipahioğlu,1997) adlı romanda Şekip'in annesi, oğluna yazdığı mektupta, babasının kendisini evde çalışan Sıdika ile aldattığını düşünüp Kurbağalıdere'nin sularına baktığını anlatır(s.10).

Dersim (M.Oruçoğlu,1997) adlı romanda Munzur ırmağı, Yavan'ın gelip geçtiği yollar üzerinde bulunması dolayısıyla sık sık adı geçen bir ırmaktır(s.53). Bu geliş gidişlerinden birinde Munzur'a düşen Yavan, donma tehlikesi geçirir(s.171). Son çatışmaların yaşandığı günlerde Munzur ırmağını geçmeye çalışan Yavan, ırmakta sürüklenen ölümlere çarpar(s.382). Ancak, Tunceli'nin coğrafi niteliklerinin barındırdığı zorluklardan biri de derelerdir. Dersimliler, ordunun bu derelerin olduğu bölgelere giremeyeceğini düşünür(s.27). Çatışmaların yoğunluğu Laç deresi, Kutu deresi, İksor deresi, Kalaylı dere, Mercan deresi, Ahpanos, Merxo deresi ve Kalan deresi civarlarında yaşanır(s.325,351). Ancak bu çatışmaların en büyüğünün yaşandığı

mekân Laç deresi civarındır(s.). Laç deresine gelene kadar, diğer derelerin civarı kontrol altına alınır(s.344). İki yanında dik yamaçları bulunan derenin zorlu tabii şartları, direnişçilerin burada konuşlanmalarına(s.58), ordunun da onların peşinden buralara gelmesine neden olmuştur(s.350). Laç deresinin kontrol altına alınması, çatışmaların sona erdirilmesi anlamını taşır(s.367).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak,1997) adlı romanda kasabayı ortadan bölen bir çay vardır(s.36). Yaz aylarında coşan çay, mevsim boyunca yedi sekiz defa sele dönüşerek bir kaç evi, hatta insanları götürür(s.37).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman,1998) Edirne'den Ege kıyılarına inmek isteyen mimar, Meriç nehri boyunca güneye inecek ve Ege kıyılarına ulaşacaktır(s.109).

Pinhan (E.Şafak,1998) adlı romanda kahraman, gördüğü rüyayı tekkenin yakınlarındaki dereye anlatır. Her mekânın bir ruh ve kimliğe sahip olduğu romanda dere de konuşan ve hareket eden bir varlık olarak gösterilmiştir; çünkü kahraman onun dilinden ve halinden anlar, onun konuşmalarını duyar. Pinhan'ı "hoşgeldin" diyerek karşılayan derenin sesi ondan rüyalarını anlatmasını isterken gittikçe kalınlaşır ve şefkatli bir annenin sesine dönüşür. Pinhan rüyalarını anlattıktan sonra dere yükünü alır ve sularını ikiye ayırıp iki aynaya dönüştürerek rüyaların tabirini yapar. Derenin yatağına sığamayarak taşması, Pinhan'ın onun söylediği asıl önemli şeyleri duyamamasına neden olur(s.32-33). Bundan sonra dere onun sırdaşıdır(s.63). İkibaşlılığından kurtulup tekkeye döndüğünde bir harabe ile karşılaşan Pinhan, harabedeki sandığı dereye atar. Yıllardan beri kilitli olan sandığın anahtarı da "vakt-i zamanında" dereye atılmıştır(s.11). Atar atmaz açılan kilitli sandıktan, tekkenin bu hale getirilmesine neden olan kitap çıkar. Dere o kadar hızlı akar ki Pinhan kitabı okuyacak vakit bulamaz(s.227). Pinhan'ın ardından gelen Karanfil Yorgaki, onun cansız bedenini derenin yanında bulur(s.228).

Meyyale (H.Topuz,1998) adlı romanda, Meyyale'nin geldiği bölge olan Kafkasya'da Çerkezler Kuban Irmağı kuzeyine sürülürler(s.31).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan,1998) adlı romanda Hikmet Bey, kışları Paris'te annesinin yanında geçirerek tahsilini yapmış; bu sırada da Sen nehri kıyısında dolaşmıştır(s.13). Karısı ile Paris'e geldiklerinde yine nehir kenarında akşam yürüyüşleri yaparlar(s.39).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) nde zor şartlarda savaşılan askerler, kimi zaman, çekilmek için güvenli olduğunu düşündükleri derenin içinden geçmek zorunda kalırlar(s.199). Uzun zaman süren savaşta, yazın kuruyan dereler yol bulmak için

askerlere yardımcı olur(s.301). Yazın kuruyan dereler, kışın çılgın seller oluşturarak iki tarafın da hazırladığı siperleri, irtibat hendeklerini alıp götürür ve savaşa mecburi mola verilir(s.530). Düşman, denizdeki güvenliği bozduğu gibi, Karanlıkıman'a dökülen derenin ağzına kadar torpido yerleştirir(s.326).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Ankara'daki İncesu deresi(s.417) ve Hatıp çayı(s.62), Çubuk çayı(s.88), Ayaş çayı(s.263), Cebeci çayı(s.291) gibi çaylar ile Eskişehir'deki Porsuk nehri(s.220,231) karşımıza çıkar.

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman,1998) adlı romanda Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticileri, Cemal Beyin köyüne giderken sert çizgileri olan vadinin derinliğinde köpüren ırmağın sesini duyarlar(s.27).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz Musa ve yanındakiler, Dicle'yi geçince karşılaştıkları Yezidileri öldürür ve Dicle'ye atarlar(c.1,s.248). Yezidi kırımından dolayı Fırat ve Dicle nehirleri günlerce insan ölüleriyle dolmuş, kırmızı akmıştır(c.1,s.255). Kaçak Hasan, kaçarken kaldığı Gürcü köyünün deresinden balıklar tutar(c.3,s.173). 1924'te Çukurova'da Ceyhan ırmağı kıyılarına Yunanistan'dan gelen mübadiller yerleştirilmiş; ancak üç aile kaybolmuştur(c.4,s.245).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar,1998) adlı romanda Umut Öğretmen, kasabadan atandığı köye doğru Reşit Ağa ile birlikte giderken cılız akan taşlı dereden geçerken çocukluğunda bu derenin buzları üzerinde kaydığını hatırlar(s.18). Köy evlerinin bitiminde, kenarlarında söğüt ağaçları bulunan ince bir dere akar(s.24). Öğretmen evinin yapımı için köyün güneyinden geçen ırmaktan kum taşınır(s.52). Kireçoçağına giden öğretmen ve köylüler, geçtikleri derenin çağlıtıyla akan suları dolayısıyla birbirlerini zor duyar(s.58). Köylüler, yağmur duasından sonra imam başkanlığında ırmağın kenarına gelir ve yetmiş bin okunmuş taş ırmağa atılır(s.74).

Ölü Yüzler(A.Ö.Çağlar,1998) adlı romanın mekânı olan köyü, Konurca suyu ikiye bölmektedir(s.13). Bahçelerin sulanması açısından köylü için büyük önem taşıyan suyun yanından Rıza bir ev ve bahçe alarak evini değiştirir(s.390). Ilgın Çayının çakılları ise köylünün yol ve ev yapımında sıkça kullandığı bir malzemedir(s.78). Zaman zaman taşarak felakete neden olan Ilgın Çayın ıslahı devlet tarafından yapılır(s.362). Konurca'yla birleşen Ilgın Çay, Gediz Nehrine akar(s.128).

Genellikle vakaların açık mekânlarda geçtiği **Güvercine Ağıt'ta** (G.Korat, 1999), 31 Ağustos 1294 günü yağın olağan üstü yağmur dolayısıyla çobanlar

hayvanları selden korumak için ırmak boyundan uzaklaşmaya çalışır(s.7). Bu sırada İhlara Vadisi'ndeki derenin çağlításının artıp bir keçinin "acı acı beğermesinden ve sesinin bir duyulup bir kesilmesinden" sele kapıldığı anlaşılır(s.14). Yağmur İhlara Deresi'ni coşturmuş, dere gürültüyle akar olmuştur(s.15). Saruca Abdal ve yanındaki dervişler yağmurdan sonra Venessa'ya doğru giderken Alışırnak'ın sele dönüşmüş suyunun sesini dinler ve biraz sonra ırmağın dar bir yerine kurulmuş tahta köprüden geçmek üzere dizilirler(s.68). İhlara Vadisindeki konağında yaşayan Peristrama Emiri Stavro, konağından yakınlardaki İhlara Deresinin sesiyle durgun bir doğa parçasında olduğu hissinden kurtulur(s.160). Venedikli tüccar Manzoni ve Keşiş Mihayıl, episkoposun yardımıyla zindandan kurtulunca dere boyunca yürür ve derenin karşı tarafına geçerek yamaca doğru tırmanır(s.232). Salındıktan sonra Stavro'nun askerleri tarafından kaldığı manastırdan alınan Mihayıl'ın, dere boyundan inerek getirildiği hızlı akan noktada kesilen başı derenin içine gider(s.240).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu,1999) Sultan'ın sarayı Tunca nehri kıyısındadır(s.46). Verbain'e yardımcı olarak verilen Yannis, çocukluğundan köyünde "söğüt ve kavak ağaçlarının çevrelediği" dere, söğüt dallarının gölgesinde yüzdüğü günleri hatırlar(s.98).

İsmail (R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda İsmail'in babası Haydar, Şirvanşah'la savaşmaya giderken Kur Nehri'nden geçer(s.55). Haydar'dan sonra şeyh olan büyük oğlu Sultan Ali, Akkoyunlu ordusu ile karşılaşmaya giderken geçmek zorunda kaldıkları küçük dere, atının tökezlemesi ve kendisinin üzengiden kurtulamamasın yüzünde boğularak ölür(s.75). Safevilerden bir türlü kurtulamayan Şirvanşah, sarayında İsmail'in ordusunun Kür İrmağını geçerek ilerledikleri bilgisi üzerine savaş hazırlığı yapmaya başlar(s.168).

Taif'te Ölüm (H.Topuz,1999) adlı romanda Mithat Paşa Tuna Valisi iken padişah Avrupa gezisinden Tuna nehri yoluyla ülkeye döner ve Tuna'da paşa ile de görüşür(s.34). Çerkez Hasan adlı kahraman Hüseyin Avni Paşa'yı bir gün Göksu'da vurmaya kalkar(s.87). Sultan Abdülmecit'in kızlarından olan Fatma Sultan, Nuri Paşa'yı Göksu gezintilerinde görür(s.220).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu,1999) adlı romanda, Dinyester nehrinin hemen yakınlarındaki Reut adındaki bir ırmağın üzerinde bulunan Beltsi'de yaşayan ve Hotin Kalesindeki Türkleri gözetlemeye memur edilen Michaul oğlu Petru'yu, yeni adıyla Sarı Abdullah'ı, Ruslarla savaşa gelen yeniçerilerden Arif Ağa esir alır(s.9). Arif Ağa'nın oğlu Sabit'in bulunduğu ancak yeniçerilerin birçoğunun İstanbul'dan

uzaklaştırma sebebi olarak düşünüp katılmadığı, Ruslara karşı düzenlenen seferde iki ordu Tuna nehrinin iki kıyısında bekler; savaşmaz(s.351).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı,1999) adlı romanda evlerinin emektarı olan Maran'ı, Ermenilerle ilişkisi olduğu şüphesiyle takip eden Didar, onun nereye gittiğini görünce şehri bölen Murdar ırmağına doğru yürüyerek oradan ayrılır(s.119). Bağdat'ın savunmasında görevli birliklerden birinde bulunan Fikret, oradaki son gecesinde Dicle'yi seyrederek düşüncelere dalar(s.124). Kutül Amâre'yi nehir boyunca kuşattıklarını hatırlar(s.135). Buradan ayrılırken Fikret, Dicle nehrine son bir kez bakıp burada şehit olan Aziz Çavuş'a veda eder(s.153).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu,1999) adlı romanda Kemal Beyin babasını anlatan ihtiyar kahraman onun içinde bulunduğu Tuna cephesindeki savaşta Tuna nehri güneyine yerleştirilmiş bir birlikte olduklarını anlatır(s.69). Tevfik Beyin Obacık'taki çiftlik evi Dolaklı çayının yanında kuruludur(s.122). Çiftlik evindeki eğlence Dolaklı çayından geçen bir atlının getirdiği haberle bozulur(s.128).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ,1999) adlı romanda Yorgi, Çakal çayındaki değirmenin sahibidir(s.26). Kara Efenin adamları, bastıkları Cavour Çiftliğinde işkence ettikleri Yani'yi öldürerek cesedini yakındaki dereye atarlar. Derenin adı bundan dolayı "Cavourölen deresi" olur(s.88).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi,1999) adlı romanda Berti, yükseköğrenimini yaptığı Cambridge'e yıllar sonra gittiğinde, romantik duygularla nehre bakar(s.389).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Beyin Galatasaray'dan sınıf arkadaşı olan ve ailesi Eskişehir'de yaşayan Kocakafa Kamil, her yaz arkadaşı Kalkuyruk Salih'i de alarak, Porsuk Çayı yakınındaki yazlık evlerine götürür(s.62).

Akkartal'ın (H.Özel,2000) aynı isimli kahramanı, Tamuro'ya yardım etmeye için yola çıktığında ilk durağı Orhun ırmağının küçük kollarından birinin başlangıcı olan bir deredir(s.72). Ötüken'e ulaşmak için Narya nehrini geçer(s.182).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz,2000) Cem Sultan ve Bayezid orduları arasında Yenişehir Ovasında gerçekleşen karşılaşmada Cem Sultan ve Şair Sadi nehrin beri tarafındaki tepeye çıkıp savaşın gidişatını izler(s.36). Karamanlılar, Cem Sultan'ın yanında yiğitçe savaşarak nehrin kıyısına doğru çekilirler(s.37). Yenilgi anlaşıldıktan sonra, yanındaki grupla Toros dağlarına varan Cem Sultan, burada uğradıkları saldırıda yaralanır ve Tekke Nehri civarında yarasını sararak sınırdan dışarı çıkmaya hazırlanırlar(s.38). Avrupa'da paylaşılamayan

Cem'i almak için direten Fransızlar İtalya'ya hücum ederek Tiber Nehri ağzını kapatıp Romalıları açlıktan kıvrandırır(s.135).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda kahraman Cem Sultanın hapsedildiği Zizim Şatosuna giderken gördüğü ormanın resmini yapar ve uğuldayarak akan nehrin ürkütücü sesini de resmine yerleştirmek ister(s.68). Fikret Mualla'nın yaşadığı Reillance köyüne giderken ise Durance Irmağını görür(s.131). Londra'daki günlerini hatırlayan Kamil Uzman, Gentile Bellini'nin yaptığı Fatih Sultan Mehmet portresini her seferinde bir sebeple sergilemeyen National Gallery'ye kızarak Thames nehri kıyısına gider(s.222). Yine Avrupalı ressamların tablolarındaki Türkleri ve Cem Sultanı araştırmak üzere gittiği Boston'da, Carles Irmağının soğuktan donmuş olduğunu görür(s.230).

Kirâze (S.Kamuran,2000) adlı romanda Raşel, sevgilisi Moşe ile Taho ırmağı kıyısında buluşmaya gider; ancak bu buluşma ağabeyi Hayım'ın burada Hristiyanlarca öldürülmesine neden olur. Hayım'ı, kanlar içinde derenin taşları arasında bırakırlar(s.16-18,27-29). O gece eve gelmeyen Raşel, sabaha karşı Taho kıyısındaki sazlıkta baygın olarak bulunur(s.33). 1498 yazında Edirne'de, Tunca ve Meriç'in suları azalmış gibidir(s.73). İstanbul'daki kırk beş gün süren depremde sonra Edirne'ye giden padişahı orada da deprem, fırtına ve Tunca nehrinin taşması sonucu depremde kalan harabelerin su altında kalması bulur(s.133). Fransa kralı François, sıkıntılı bir şekilde kenarları kahverengi, ortası koyu yeşil Loire ırmağı kenarında dolaşır ve yanındakilerle Avrupa ülkelerinde olup bitenleri, Osmanlı'yla ilişkileri konuşur(s.200). Ester, diğer adıyla Kirâze, yeni evinden Kâğıthane deresinin döküldüğü Haliç'i görür(s.248). Macar kraliçesi İzabel, sarayın penceresinden Tuna nehrine bakarken Osmanlı yönetimine veryansın eder(s.262). Yahudi Nasi'nin örgütlemesiyle gizlice yerleşilen Taberiye'de, Şeria ırmağının taşıdığı sularla beslenen gölün etrafında gizli hazırlıklar yapılır(s.307).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Resul, Hüseyin Ağanın oğlunun sünnet düğününe gitmek ve orada Nergizeda'yı görmek üzere yola çıktığında Akbaldır dere yatağına iner(s.137). Kanuni'nin İran Şahına açtığı savaşa katılmak üzere yola düşen Selim'in ordusu, Gediz nehrinin kuzeyine ordugâhını kurar(s.155). Kanuni'nin ordusuyla buluştuktan sonra taht koruyuculuğu için Edirne'ye gideceğini öğrenen Selim, gençliğinde Tunca, Arda ve Meriç nehirlerinin çevrelediği Edirne'de yaptıkları avları hatırlar(s.159). Şehzade Selim'in şehirden ayrılması Akbaldır deresi kenarında kurulan kahvehanede konuşulur(s.277). Amasya'ya istemeye istemeye giden Bayezid,

buradaki sarayı beğenmeyerek Yeşilırmak kenarına kurdurduğu ordugâhında kalır(s.314).

Sur ve Sultan (R.Bilge,2000) adlı romanda, padişahın ava gitmek için tercih ettiği Edirne'ye giden Kaan'ın ve Spinola'nın da içinde bulunduğu kabile, şehre girişte, Tunca nehrine doğru yönelir. Yeni Saray, Tunca kıyısında yeşillikler arasından görünür(s.199). Kaan, Edirne'de sarayda kalmayı tercih etmeyerek bir kervansarayaya yerleşir. Burada da dönemin siyasî ortamındaki kilit kişilerle konuşan Kaan, başvezire Yahudi cemaatinin durumu hakkında edindiği bilgileri verdikten sonra Tunca nehri kıyısında at koşturur(s.202). Edirne'de avlanılacak ormana giderken de kabile, Tunca nehrini izleyerek yol alır(s.207).

Mahrem (E.Şafak,2000) adlı romanda Yakutsk şehrini kuran Beketov, çara Lena nehri boyunca ilerledikten sonra Yakut topraklarına vardığını ve bir kale kurduğunu anlatır(s.65). Sibiry'a'daki samur avcısı Timofei Ankidinov, efsanevi Pogiça nehrine inanır ve onu bulmaya çalışır(s.68). Anabelle'nin annesi, âşık olduğu efsane resmin kahramanı delikanlı ile nehrin kenarında buluştuğunu düşünen (s.144) kadın, hem efsanenin hem de gerçeğin dünyasında yaşarken nehrin kenarında aslında kocasıyla buluşur(s.154). Nehrin kenarındaki buluşmadan doğan ve resimdeki delikanlının bir eşi olan Anabelle'yi nehrin kenarında çeken bir şey vardır(s.159). Yine böyle ayaklarını nehre uzatarak oturduğu bir gün gezici kumpanyanın sahibi güzelliğini görerek onu kumpanyasına katmak ister(s.160).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu,2000) adlı romanda Evangelismos'un Yesevi dergâhına sığındığı gece, dergâhın yanındaki dere coşmuş, Gülistan'ın karşı taraftaki evine Evangelismos'u götürmek mümkün olmamıştır(s.23,45). Kahramanlardan İmrozlu Ramo'nun babası hakkındaki efsanevi bilgilerden biri de babasının yüzme bilen tek asker olarak Şeria nehrini geçtiğinde İngilizler tarafından vurulduğudur(s.63).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç,2000) adlı romanda Kerim Beyin Buhara'da yaşadığı yerler Zerefşan Irmağı'nın deltasındaki Şahrud kanalı civarındadır. Kerim Bey buralarda pamuk yetiştiriciliği yapar(s.9). Buradaki evinin balkonun kenarından çaya doğru uzanan bir tahta bent vardır(s.9). Bir baskında ailesini kaybeden Kerim Bey, sıkıntıdan kanal boyunca dolaşır(s.12). Böyle bir günde Lola Hanımı görür(s.13). Amcalarının köyünden kaçmaya karar veren kızlar, şehre ulaştıran kestirme yol olarak Mert ırmağını takip etmeye karar verirler(s.93). Sümeyye'nin, bir köylünün kardeşine giymesi için izin vermediği ayakkabılar Kördere'ye atması köyde kıyametin

kopmasına neden olur(s.102). Kaçma planlarını gerçekleştirmek isteyen ve Mert Irmağına ulaşan kızlar, leş parçalayan köpeği görüp duraklayınca amcalarına yakalanır(s.114).

Alayın Kızları (M.Özünel,2000) adlı romanda Gülay, Mısır'daki araştırma merkezinde Nil nehrinden alınan sularla çalışır(s.44).

İncelediğimiz romanlarda sıklıkla karşımıza çıkan akarsular, genellikle ulaşım amacıyla kullanılır. Bunun yanında dinlenmek, balık tutmak veya yol bulmak işlevleriyle gördüğümüz akarsular, bazen tabîî afetlere de neden olabilir.

e) Deniz ve Göl

Romanlarda sıklıkla rastladığımız mekanlardan biri de denizdir. Göller de romanlarda mekan olarak karşımıza çıkar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda haremağası kendi hikâyesini anlatırken, Habeşistan'dan kaçırıldıktan sonra gemilere bindirilişinden, havasız ve leş gibi kokan gemi ambarında üst üste yığılışlarından bahseder(s.35). Mola verilen limanda, hadım edildikten sonra yeniden başlayan deniz yolculuğuyla İstanbul'a gelişini elyazması kitapta anlatır(s.36-37). İbrahim'in tahttan indirilip hapsedilmesinden sonra tahta çıkarılan çocuk padişah, saltanat kayığına bindirilir ve deniz yoluyla Eba Eyyub-ül Ensari Hazretlerinin türbesine götürülür(s.85). Sultan İbrahim döneminde, padişah ölüm oyunları ile oyalanırken deniz akıncıları, Cebelüttarik Boğazını geçerek Atlas Okyanusuna çıkar, Kanarya Adaları ile İrlanda'yı vurur, İskoçya'yı dolaşarak Şimal denizine varır, Norveç kıyılarında dolaşır, İzlanda üzerinden Amerika'nın Ternöv sularına ulaşır(s.126-127).

Kitab-ül Hiyele (İ.O.Anar, 1996) verdiği rüşvetlere rağmen hiçbir çalışmasına ihtida beratı alamayan Yafes Çelebi, bir denizaltı tasarlar. Artık bürokrasi ile ilgilenmekten vazgeçerek bu çalışmasını doğrudan padişaha göstermek isteyen Yafes Çelebi, denizaltıya binerek padişahın geçeceği kısımda beklemeye başlar. Ancak saatini kurmayı unutan, dolayısıyla padişahın geçeceği saati kestiremeyen Yafes Çelebi, denizaltında mahsur kalır ve canını zor kurtardığı gibi padişaha da icadını gösteremez(s.52-57,64-68).

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda savaş denizden karaya yönelik olduğundan deniz çok kullanılan bir mekân olarak karşımıza çıkar. Düşman

kuvvetleri Boğaz'daki donanması ile Boğaz'ın iki yanındaki tepeleri bombalar. Donanmanın kalbi amiral gemisi "Kuin Elizabeth"tir(s.56); önce Amiral Carden sonra Amiral Robeck savaşı buradan yönetir(s.99). Boğaz'dan geçip Marmara'ya açılmak isteyen düşman zırhlıları, kimi zaman Nusret Mayın Gemisinin gece operasyonu ile yerleştirdiği mayınlar sayesinde(s.132), kimi zaman da askerlerin yüreğinin gücüyle batırılır(s.139).

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Ayvalık'a sürülen Mirzali, bu süre içinde kimi zaman deniz kenarında kimsenin bulunmadığı kuytu bir yere gider ve gözleri Duzgün dağına bakar(s.238).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı roman, Genç Osman dönemi ile başlar. Padişah ve yeniçerilerin ilişkisinin gerginleştiği bu dönemde, meyhanede yakalanan yeniçeriler denize atılır(s.10). Genç Osman'ın padişahlığı sırasında, o güne kadar hiç yaşanmamış bir şey olmuştur. Boğaz tamamen donmuş, iki kıyı arasında yürüyerek gidip gelmek mümkün olmuştur(s.10). Genç Osman'ın ölümünden sorumlu tutulan Davut Paşa ve Kilindir Uğrusu, öldürülerek denize atılır(s.49). Uludağ'da avlanırken annesinin gönderdiği tahttan indirme hazırlığı haberiyle yola çıkan Sultan Murat, Yalova dolaylarından Gebze'ye geçmek için bir kadirga bulamayınca, şiddetli rüzgâr ve dalgalarla aldırma kayıkla denize açılır(s.161). İstanbul'a vardığında bunları yapan Şeyhülislam Ahizade ve oğlu İstanbul Kadısını Kıbrıs'a süren padişah, onların gidişinden sonra durumdan emin olarak henüz fazla ilerlememiş olan Ahizade'yi denizden aldirarak başını vurdurur(s.163). İçki içmeyi de yasaklayan padişah, bir gece deniz kıyısında gördüğü bir sarhoşa attığı okla adamın dalgalar arasında kaybolmasına neden olur(s.168). Bir başka akşam da Üsküdar'dan karşıya geçmek isteyen padişah, bindiği kayık Kız Kulesi açıklarına geldiğinde kayıkçının çıkardığı testi ile şarap içmeye başladığını görür(s.169-171). Nef'i de, Sultan Murat döneminde boğdurulup denize atılanlardandır(s.196). Padişah, Emirgüneoğlu ile Sarayburnu'ndan saltanat kadirgasına biner ve Emirgüneoğlu'na Boğaz'ı gezdirir(s.262-268). Sultan Murat'ın döneminde donanma için yapılan gemiler de, o güne kadar görülmemiş gemilerdir ve üç ayda üç tane tamamlanarak denize indirilirler(s.346).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) romanında, dedesi Firuz Ağaya çocukluk günlerinde "Çargrad" olarak isimlendirdikleri İstanbul'un ortasından su aktığını anlatır(s.14). Firuz Ağa ve ailesi Bosna'dan İstanbul'a gelirken Varna'dan sonrasını vapurla geçerler(s.53).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda olaylar bir ada olan Girit'te geçer. 1897 ayaklanmasından sonra Hanya'nın Suda limanına dört büyük devletin donanması demirler(s.12). Kaptan Bunato çetesinin cinayetlerinden bıkan Baduryana köyü sakinlerinden iki aile toparlanıp denize ulaşır. Tekneyle açılır; ancak sonlarına dair kimseye bir bilgi ulaşmaz(s.72). Hanya'da esir olan Bursalı Kemalettin Bey, anayurda dönme izni alınca, Hasan, Türkçe öğretmenin vapura, denizde gözden kayboluncaya kadar bekler(s.123). Bir süre sonra da San Marko vapuruna binerek Girit'ten ayrılmak zorunda kalır(s.140).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda yılın olaylarından biri, Alman askerlerinin Marmara Denizinde dolaşırken isyan çıkararak gemiyi ele geçirmesi ve İstanbul'a erzak ve kömür ikmal yapmak üzere uğramasıdır(s.26). Ocak ayında kötü hava şartlarından dolayı Salacak adlı gemi Galata köprüsüne bindirir ve pek çok yolcu denize dökülür(s.37). İstanbul'un zenginleri, Boğaz'a gelen İtalyan deniz tayyareleri ile Monte Carlo'ya gider(s.101). Haziran'da Boğaz kıyılarında dört tarafı kapatılmış "banyo"larda kadınlar denize girer(s.145). Temmuz ayında Marmara denizinde korsanlık yapan ve yatları çevirip ateşe veren Korsan Kadri yakalanır(s.165). Boğazda görülen balina yavrusunu balıkçılar kuyruğundan tutarak açık denize çıkartmaya çalışırlar(s.167). Ağustos ayında çıkan Mührican fırtınası, Marmara denizinde dalgaların altı yedi metreye kadar çıkmasına neden olur(s.186). Eylül'de Sulh isimli bir gemi Fenerbahçe önlerinde karaya oturur(s.190). Ekim ayında halk arasında hayalet gemi olarak bilinen mürettebatsız Alman zırhlısı Marmara'da yeniden görülür(s.205). Kasım ayında bir Flemenk uçağı Kilyos açıklarında denize çakılır(s.223). Şekip, Cenevre'de okurken hocasının eşi Madam Laparra ile fiskiyeli gölde sandala biner(s.40).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) vakaların merkezinde bir ada bulunması dolayısıyla deniz ve deniz araçları sık kullanılır. Ermano Muratore ve rehberi Yasemin, Bozcaada'ya gitmek üzere feribota biner ve Bozcaada'nın görüntüsünün her dakika büyüdüğü bir yolculuk yaparlar(s.21). Dönüş yolcuğu da feribotla yapılır(s.36). Deniz kenarında bir lokantada yemek yiyen İtalyan mimar ve olaylara dâhil olan rehberi Yasemin'e, balıkçı kılığındaki Üveys derviş deniz kıyısındaki kayığından bir balık getirir(s.69). Mimar Sinan-ı Atik'i doğduğu topraklardan Venedik'e getiren, bir deniz kazası sonucu gemisinin batması ve boğulmaktan kurtarılmasıdır(s.84). Sofia da buna benzer bir şekilde, bindiği gemiden kendini denize atıp boğulmak üzereyken bir balıkçı tarafından kurtarılır ve Melekper Ana'ya teslim edilir(s.93). Mimar,

Venedik'ten yaptığı yolculukta geçirdiği ikinci deniz kazasında Melekper Ana tarafından yaşama döndürülür(s.95). Arşipel denizinin İyonya kıyılarını dolaşmak için çıktığı bir başka deniz yolcuğu, köle olarak satılmasıyla son bulur(s.115). Ulema korkusundan yerine başkası öldürülerek Toma da Lever adıyla Beyazateş Adasına gönderilen Sinan-ı Atik, buraya bir deniz yolculuğu ile gelir(s.191-194).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda katil, Zarif Efendinin cenazesinden sonra birlikte yola çıkan Kara ve Enişte'yi takip eder. Eyüp İskelesinden bindikleri dört kürekli kayıkla denizde yolculuk eden Kara ve Enişte ile katilin altı kürekli kayığı, Fenerkapı açıklarında birbirlerine yaklaşır(s.118). Paranın konuşturulduğu bölümde, kalp paranın Venedik'ten gemilere yüklenip İstanbul'a gelişi anlatılır(s.122). Enişte Efendinin ölümünden sonra Şeküre ile alelacele evlenmek durumunda kalan Kara, onun boşanabilmesi için Üsküdar'a Unkapanı'ndan kayığa binerek geçer(s.226).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda 16. yüzyılı işleyen kısımda Halil, babasının idamı, annesinin ise şehri terk etmesi üzerine yalnız kaldığında gündüzleri vaktini تنها deniz kıyılarında denizi izleyip resmini çizerek geçirir(s.27). Nü resim yapma tutkusuyla, deniz kıyılarında ağaçların arkasına gizlenerek ipek elbiseleriyle denize giren kadınları izler(s.28). Ermeni Ante, mecbur kaldığı için kabul ettiği Müslümanlığı yaşamaması dolayısıyla gönderildiği askerlikte, Tunus açıklarındaki bir deniz savaşına katılır. Görevli olduğu ateş gemisinin hedefe ulaşmasını sağlayan bir kahraman olarak savaşın kazanılmasını sağlar(s.60-64). Ante'nin İstanbul'a dönüşü de deniz yolu ile olur(s.71).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Sultan Abdülaziz'in hallinde Dolmabahçe Sarayı hem karadan hem de denizden kuşatılır(s.96). Devrik padişah, Topkapı Sarayından kayıklarla alınarak deniz üzerinden Feriye Sarayına getirilir(s.103). II. Abdülhamit döneminde ise, Abdülaziz darbesini yapan Mithat Paşanın sürgün kararı İzzettin vapurunun Marmara Denizine açılması ile gerçekleşir(s.149). Üç günlük yolculuktan sonra Paşa, Adriyatik kıyılarındaki Brindisi limanına ulaşır(s.150). Abdülaziz cinayeti suçuyla Tair'e gönderilen Mithat Paşa, yine İzzettin vapuru ile Cidde'ye kadar gider(s.151).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Mehpare Hanım, Şeyh Yusuf Efendi ile düğününde Haliç kıyısındaki tekkeye kayıkla gelir(s.9). Haliç'te bağlı duran Donanma-yı Hümayun'a zabıt olarak atanan ve Şeyhin haber kaynaklarından Hasan Efendi, Haliç'te çürümeye bırakılmış bu gemilerde yaşayan diğer zabitlerle birlikte

güvertelerde tavuk besler(s.33). Paşaların, kendisine kurdukları tuzaklarla sonunda padişahı suçluluğuna inandırdıkları Fuat Paşa, İzzettin vapuru ile Şam'a gönderilir(s.124). Fuat Paşanın gidişi ile hamisiz kalan Ragıp Bey, bir gün çaresiz bir ruh hali ile okuldan eve dönerken Unkapanı'ndan bir kayığa biner; simsiyah bir deniz ve kapkaranlık bir şehir görüntüsüne dikkat ederek karşıya geçer(s.143). Mihrişah Sultan, Paris'ten İstanbul'a geldiğinde kiraladığı yalının önünden akan lacivert denizi gördüğünde İstanbul'u unuttuğunu fark eder(s.191). Selanik'te görevlendirilen Hikmet Bey, Bulgarların düzenlediği saldırılardan huzursuz olan mürebbiyeleri Matmazel Chantal'ı Guadalquivir gemisine bindirdikten sonra, geminin körfezin ortasına geldiğinde büyük bir patlama ile battığını görür(s.277). Körfez sularına gömülen gemiden denize dökülen insanları toplamak için kayıklar denize açılır; ancak kurtulanlar arasında mürebbiye yoktur(s.278).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi,1998) adlı roman boyunca iki önemli mekândan biri denizdir ve karşımıza bir savaş alanı olarak çıkar. Müttefik güçleri İngiliz, Fransız ve Rus gemilerinden oluşan bir donanma ile Çanakkale Boğazına konuşlanmıştır. Bu gemilerden Queen Elizabeth zırhlısı, savaşın sevk ve idaresinin yapıldığı merkezdir. Toplantılar burada yapılır(s.88,115) ve savaşın gidişatı Başkomutan Hamilton tarafından buradan idare edilir(s.119). Romanda tek tek isimleri yer alan kruvazatör, zırhlı, muhrip ve şilepler yanında bir de uçak gemisi, Boğaz açıklarında bulunan ve Türk askerleri üzerine bomba yağdırır. Bouvet, Goulois, İnflexible, İrresistible, Triumpf zırhlıları Türkler tarafından batırılır. Ocean zırhlısı ise Seyit Onbaşının attığı top mermisi ile batırılır(s.74). Türk gemilerinden Mesudiye gemisi ise, bir müttefik denizaltısı tarafından batırılır(s.37). Nusret mayın gemisinin onca donanmanın bulunduğu Boğazda gizlice mayın döşemesi çok zor; ama başarılan bir iştir(s.51-53). Muavenet-i Milliye gemisi ise gece düzenlediği ölümüne saldırı ile Goliath adlı zırhlıyı torpilleyerek Boğazın sularına gömer(s.267-273).

Ankara 1920 (C.Hafıfbilek, 1998) adlı romanda terhis olan Hüseyin, Haydarpaşa garına gitmek üzere vapura binerek bir deniz yolculuğu yapar(s.14).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) romanında karşımıza çıkan deniz, Samsun'un kıyısı bulunan Karadeniz'dir. Kentin açıklarında demirleyen bir muhrip Samsun'a gelen İngilizler, valilik önüne astıkları bildiri ile teslimiyet isterler(s.31). Gazi, Samsun'a Cumhuriyetten sonraki gelişinde de deniz yolunu kullanır(s.35).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir

romanda farklı yerlerden gelen insanları birleştiren mekânın bir ada olması, denizin de romanda önemli bir yer kazanmasına neden olur. Denizde başlayan romanda Poyraz Musa, kayıkla adaya gelir(c.1,s.9). Adaya yerleşen Kadri Kaptan'ın teknesi ada ile kasaba arasındaki denizi aşmak üzere en çok kullanılan araçtır(c.1,s.52). Aynı zamanda adalıların beslenme kaynağı olan denizde, Vasili(c.1,s.114) ve Poyraz(c.2,s.206) kayıkları ile, Nişancı Veli(c.2,s.257) ve Baytar Cemil(c.2,s.274), kendileri için alınan motorlar ile balıkçılık yapılır. Aslında çok uysal olduğu ifade edilen(c.1,s.19) denizde Poyraz Musa'nın geçirdiği boğulma tehlikesi, adaya ilk çıkını vurmaya yeminli Vasili'nin Poyraz'la dost olmasına neden olur(c.1,s.239). Poyraz Musa, denizin içinde yürümeyi çok sever(c.3,s.36). Girit'ten gelen Musa Kâzım Ağaefendi ve kızları da buraya gelirken çok kötü bir vapurla deniz yolculuğu yapmış; yolda ölen annelerini denize atmışlardır(c.2,s.184). Kaçak Hasan, dağa kaçan asker kaçaklarının yakalandığını gördüğünden yakalanmamak için denizde dolaşır(c.2,s.507). Romanda tasvirine sık sık rastladığımız bir mekân olan denizin adından hiç bahsedilmese de -Kaba Ada ve Hayırsız Ada ipuçlarından yararlanıldığında- burasının Marmara denizi olduğu söylenebilir. Romanın Baytar Cemil'in hikâyesine ayrılan kısmında Van Gölü de mekân olur. Ailesini bulmak üzere memleketine giden Baytar Cemil, Van Gölünü seyreder(c.2,s.142) ve Sofi ile birlikte göldeki Akdamar adasında yaşayan Kırkor'u görmeye gider(c.2,s.157).

Güvercine Ağıt'ta (H.Çubukçu, 1999), Niğde'den kaçırılıp Kurtuba'ya getirilen annesinin vasiyeti üzerine, Niğde'ye gitme kararı alan Fazıl, Akdenizi gemi yoluyla geçer ve Alaiye'den itibaren kara yolunu kullanır(s.36). Beyşehir düzlüğünde göl kenarında bir handa kalır(s.35). Türkmen kocası Handili ve aşireti Kuş Gölü civarında konaklar. Kuş Gölü, Naldöken Bayırını tırmandıktan sonra Topuzdağı'nı da aşınca görünen, dümdüz bir ovayla insanın ayaklarına halı gibi serilen bir göldür(s.193).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Çimpe Kalesinin fethi sırasında Süleyman Paşa'nın oluşturduğu gruplar salları yaparak Çimpe ile Temaşalık arasındaki denizi geçerler(s.26). Hezarfen Çelebi ile Lagari Hasan, uçtuklarında Ankara ve İstanbul'daki havaalanı kulelerinin iniş izni vermemesi dolayısıyla okyanusu uçarak geçip Amerika kıtasını bulurlar(s.169).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) top döküm çalışmalarının yapıldığı dökümhane Regio Gölü, bugünkü adıyla Küçükçekmece Gölü yakınlarına kurulmuştur. Yannis ve Macar dökümcü Verbain, gölün yakınlarındaki dökümhaneye gelirler(s.7,17). Gölün üzerine çöken karanlık dökümhaneden görülmektedir(s.56).

Verbain'in çizimlerini çalması için görevlendirilen Yannis'e, çizimlerin yerini gösteren kambur cüce, o gece öldürülür ve göle atılır. Sabah cücenin kıyıya vurmuş cesedinin etrafına toplanan herkes, buna oradan geçen Yannis'in neden olduğunu bilmektedir(s.95). Yapılan topların denemeleri de Regio Gölü yakınlarındaki düzlükte yapılır(s.152). Yannis, ikinci denemeden önce göl kıyısında yürüyüşe çıkar ve göl üstünde uçan Arap çulhaları iyiye yormaz(s.156). Agii Michael Kilisesi, deniz kenarında kurulmuştur. Denizin "kıyıları döven kabarık dalgaları" kiliseden duyulur(s.43). Yannis, evinin bulunduğu Asomata'da (Aşıyan), çamaşırını sahile inerek deniz suyunda yıkar(s.106). Vulgarlı, sahilde kilisenin ters tarafındaki kayalıklardan balık yakalar(s.116).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Haydar, Şirvanşah üzerine yürüyüşünde Hazar Denizinin batı kıyılarını takip ederek kuzeye doğru gider(s.55).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) romanında Mithat Paşa, sadarete iken hakkında çıkan sürgün kararı dolayısıyla saraya çağırılır ve Dolmabahçe açıklarında bekleyen İzzettin vapuru ile ülke dışına sürgüne gönderilir(s.110-111). Vapur, halktan gelecek tepkiye göre geri getirilmek üzere, hareket ettikten sonra bir süre Çekmece açıklarında bekletilir; sonra yolculuğuna devam eder(s.119). Gelibolu açıklarında fırtınaya tutulan vapur, önce Yunanistan'ın Sıra adasına uğrar, sonra Adriyatik denizine açılarak İtalya kıyılarına ulaşır(s.121-123). Affedilerek Girit'te oturmasına izin verilen Paşa, Marsilya'dan tekrar Akdeniz'e açılarak Girit'e gider(s.143-144). Abdülaziz'i öldürmek suçuyla tutuklanan Mithat Paşa, limanda bekleyen vapura alınarak orada sorgulanır; sorgu sonrasında da aynı vapurla İstanbul'a götürülür(s.195-198). Mithat Paşanın Taif'e götürülüşü yine deniz yoluyla ve yine İzzettin vapuruyla. Paşa, bu defa vapurun sonradan yerleştirilmiş, konforsuz kamaralarında kötü bir yolculuk yapar(s.227-229).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Şehzade Selim, saltanat kayığı ile yaptığı gezintileri özellikle güneşin batış saatlerine denk getirerek Boğazın güzelliğini temaşa eder(s.53). Güzelliği yanında stratejik konumu itibarıyla de Boğazlar ve Marmara Denizi önemlidir. Nitekim, III. Selim döneminde, Bozcaada açıklarında bir süre kalarak Osmanlı padişahına gönderdikleri şartların kabul edilmesini bekleyen İngiliz donanması, kurban bayramı rehabetinden yararlanarak İstanbul Boğazına girer ve padişahın sarayını yerle bir etme tehdidinde bulunur. Ancak, bir taraftan İngiliz donanması diplomatik yollarla oyalanarak askeri hazırlıklar yapılırken diğer taraftan da neredeyse denizin yüzeyini tamamen kaplayan kayıklara

halkın hücum etmesiyle durum, Osmanlı Devleti lehine değişir ve donanma Boğazlardan çekilmek durumunda kalır(s.234-252). Romanda Boğazın yüzeyi bir kere daha kayıklarla dolar. Ancak bu defa sebep, Kabakçı Mustafa isyanına katılmak üzere toparlanan yeniçerilerin dört bir yandan akınıdır. Rumeli Kavağından başlayan isyan Et Meydanında devam eder. Bu isyan sırasında Boğaz Nazırı ile yamaklar arasında denizde kayıklarla bir kovalamaca yaşanır(s.284-298).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Sarı Abdullah, Erikli Baba Tekkesinden her çıkışında deniz kıyısına giderek dalgaların kıyıyı dövüşünü izler(s.5). III. Selim döneminde, Çanakkale'yi geçerek Ayastefanos önüne gelen İngiliz donanmasına karşı yeniçeriler kıyılara toplar yerleştirdikten sonra, kayıklarla denize açılır. Bu şekilde İngilizler, burada bekledikleri her gün daha zor bir duruma düşer(s.338-340). Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra, Sabit'in durumunu öğrenmek üzere dışarı çıkan Sarı Abdullah, denizin kıyılarının şişmiş cesetlerle dolu olduğunu görür(s.483).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Namık Kemal ve Ziya Bey, Fransız Sefaretinden çıkarak Tophane iskelesine gelirler. Burada kendilerini bekleyen Bosfor vapuruna binerek Fransa'ya doğru yola çıkarlar(s.86). Romanda Müşir Fuat Paşanın anlatıldığı bölümde, Fuat Paşanın babası İncirköylü Hasan Paşanın anne ve babasının Kafkasya'dan İstanbul'a getirdiği deniz yolculuğu da anlatılır. Paşanın ailesinin bindiği gemi Karadeniz'de Ereğli açıklarında patlayan fırtınada karaya oturur. Bu kazada Hasan Paşanın babası ölür. İstanbul'da kalmaya razı olmayan anne ise, dönüşte aynı yerde çıkan fırtınada vefat eder(s.221-222). Fuat Paşa, hakkında oluşturulan olumsuz kamuoyu sonrasında Şam'a sürüldüğünde, deniz üzerinden İzzettin vapuruyla götürülür(s.236-238). Altı yıla yakın sürgünde kaldıktan sonra Meşrutiyetin ilanı ile İstanbul'a dönen Paşa, Senegal adlı bir Fransız vapurunu kullanır(s.240). Damat Ferit Paşa, Anadolu'daki hareketin başarıya ulaşmasının ardından ülkeyi terk etmeden önce, bir İngiliz motoruyla Baltalimanı'ndaki sahilhaneye gelir ve eşyalarını alarak aynı motorla gider(s.292-294).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret ve Kâzım Bey, Erzurum'dan sonra Trabzon'dan deniz üzerinden İstanbul'a yola çıkarlar(s.46). Didar, Sivas'ta dergâha gidip virane evlerine döndüğünde kumasının Tödürge gölünün balıklarını pişirdiğini görmesi, ona gölün kıyısından sıkıntılarla geçişlerini hatırlar(s.115).

Güven'de (V.Türkali, C.I-II, 1999) kahramanlar Refik ve Turgut, bakkaldan aldıkları yiyecekleri deniz kenarına götürür ve burada oturarak konuşur(c.1,s.134). Kahramanların kimi zaman vapur yolculuklarına çıktıkları romanda Rahmi Usta, Sovyetler Birliğine Karadeniz'in durgun bir gününde motorla gitmiştir(c.1,s.209). Halil, Mazlum'la vapur yolculuğu sırasında karşılaşır(c.1,s.287). Galip Bey, gizli bir görevle gönderildiği adaya vapur yolculuğu ile ulaşır(c.1,s.521). Saklandığı evden gece çıkan Halil, Atatürk Köprüsü üzerinde Haliç'in karanlık sularına bakarak düşünür(c.2,s.317).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda İstanbul'daki Rumların oturma izinlerinin yenilenmemesi üzerine Yunanistan'a dönmek zorunda kalan Yelekçi Niko hakkında Pire Limanı'ndan kendini denize attığı şeklinde rivayetler duyulur(s.98). Mozes'in arkadaşı Carlo, sevdiği Sylvia'yı bindiği gemi kalkarken görebilir(s.113). Onun döndüğü gemiyi görebilmek için de Boğaz'da kılavuz kaptanlık yapar(s.114). Mimiko ve Lena, tanıştığı günlerde Büyükada'da denize girerler(s.162). İncila Hanım, Kanlıca'daki yalısı yıkılıp yerine yapılan yalı dairesinde Boğaz'da yüzer ve denizle yaşar(s.249). Tam bir Osmanlı olan Nesim, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuyla İstanbul'dan ayrıldığında, gemi Çanakkale Boğazını geçerken fesini denize atar(s.525). Nesim, Atlas Okyanusu kıyısında küçük bir yer olan Biarritz'e yerleşir(s.529). Burada fırtınalı günlerde denizin dev dalgalarının oluşturduğu manzara çok güzeldir(s.534). Mösyö Jak, küçüklüğünde annesi ile tiyatroya gidişlerinde Unkapanı'na gidilen sandal yolculuklarında denizin sessiz güzelliğini hatırlar(s.633). Toplama Kamplarından sağ kurtulan Enrico Weizman, ambulansla Konstanz Gölü ortasındaki adaya götürülür(s.557).

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri'nde (T.Umay, 1999) en önemli mekân denizdir. Akdeniz'deki Mavi Deniz tatbikatından dönen Dumlupınar ve Birinci İnönü denizaltılarından Dumlupınar'a, Çanakkale Boğazının Nara Burnu açıklarında bir şilep çarpar(s.7). Çarpmanın etkisiyle su almaya başlayan denizaltıdan güvertede bulunan ve denize dağılan mürettebat, çarpan gemiden gelen filikalarla kurtarılmaya çalışılır(s.8). Suyun dibine oturan denizaltının kış torpido bölümüne su giremediği için, denizaltıdaki astsubaylar da denizin dibine inmiş olur(s.9). Burada kurtarılmayı bekleyen askerlerden Niyazi, Sakarya denizaltısıyla Pendik açıklarında yaptıkları kurtarma tatbikatını hatırlar(s.17). Denizin üstünde kurtarma çalışmaları için tüm hazırlıklar tamamlanırken, denizin 267 kadem aşağısında denizaltıdakilerin çoğu bayılmış, diğerleri de bayılmak üzeredir(s.48). Deniz dibine gönderilen dalgıçlardan

sadece bir tanesi dibe kadar ulaşmış; ancak o da fenalaşarak yukarı çekilmiş ve üç saat basınç odasında kalması gerekmiştir. Diğer dalgıçlarsa denizin dibine bile ulaşamamıştır(s.50).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda arkadaşı Cem'i, askerlik için Ankara'ya gönderen Hulki ve Cem'in annesi, beraberce vapura biner ve yol boyunca Hulki'nin öğrenim planlarını konuşurlar(s.137). Hulki Bey, Katya'yı yanında götüremeden deniz üzerinden yola çıktığı(s.151) Fransa'dan, babasının ölümü üzerine yine deniz üzerinden döner(s.173).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) kahraman Issık gölün güneyinden geçerek Ötüken'e gelir(s.182). Kendisini çağıran Moyen Çor Kağanı Lop gölü yakınlarında bulur(s.188). Roman boyunca birçok kez deniz yolcuğuna çıkan Akkartal'ın yolculuklarından ilki Denizler Ülkesi Kralı Tamuro'yu Büyücü Zungo'dan kurtarmak için çıktığıdır. Deniz yolculuğu için gerekli olan "Biri uzun üç direği olan ve serenlerinden gergisiz yelkenler sarkan gemi"yi(s.85) görür. Tamuro'yu kurtarmak için çıktığı yolculukta, Mirza ve Tao-Li ile güvertede dinler üzerine sohbetler eder(s.113). Gemiyle Zungo'nun yaşadığı Yeşil Ejder Adasına gider(s.135). Akkartal, limanın en derin olduğu yerde demir atmış olan Tamuro'nun krallık kadırgasında ağırlanır(s.146). Bu deniz yolculuklarında birçok liman kasabasında da konaklayan Akkartal, Şantung'dan yola çıktıktan sonra Şangay limanına uğramadan "Saridenizle Çin denizine inen bütün kıyıları dolaşıp nihayet bir öğlen vakti Hint denizine" ulaşır(s.161).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultanın deniz yolculuğu, Rumeli'ye deniz yoluyla geçmek için yardım istediği Rodos Şövalyelerinden gelen gemilerle başlar. Gemiye bindiklerinde sahil boyunca demirli olarak dört gün beklerler(s.56). Rodos Şövalyelerinin Tarikat gemileri Osmanlı karasularına girmez. Büyük kalyondan bir kayık ayrılarak Cem Sultan ve yanındaki otuz kişiyi, pahalı halılar serilmiş kalyona götürür(s.57-58). Yol boyunca üzgün olan şehzade, denizden İtalya kıyılarını görünce biraz canlanır(s.74). Nis'te ise deniz yolculuğu tamamlanır(s.75). Cem Sultan'ı önce bir misafirmişçesine tutsak eden Avrupalılar, yavaş yavaş ona tutsaklığını iyice hissettirir. Cem Sultan ve Sadi bulundukları kaleden yanındaki otuz kişilik grubun denize doğru götürüldüğünü ve beşer beşer denize atıldığını görürler(s.94). Beyazid, Cem Sultan'ın cenazesi dört yıl boyunca teslim edilmeyince Napoli'ye savaş gemisi gönderir. Bunları gören Napolililer, tabutu çok süslü bir geminin ambarına koyar ve bekletmeye gemide devam

ederler. Gemi üç ay sahil açığında bekletilir. Ancak, Beyazid'den gelen tehditle teslim edilir(s.144).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda vakalar zaten bir ada ülkesi olan Venedik'te geçmektedir. Bundan dolayı deniz, kıyıları, ulaşım araçları ve görüntüsü ile romanda sık sık karşımıza çıkar. San Marco'ya gitmek isteyen, ancak Büyük Kanal'dan geçmeyen, daha hızlı bir araç istediği için 52 numaralı vaporettoya binen profesörü gondolsuz bir deniz rahatlatır(s.56). Sık sık Bebek'teki evinin Boğaz manzarasını da hatırlayan Kamil Uzman, gece geç vakit, bir gemiye bindiğini, kamarasında denizin hışırtısını duyduğunu, geminin batmasından korktuğunu ertesi günün sabahında hatırlar(s.95). San Zaccaria'ya gitmek için bindiği 52 numaralı vaporettonun boşluğu, yalnızlığını Venedik'te sıkça hatırlayan Kamil Uzman'da bir korkuya dönüşür(s.141). 52 numaralı vaporettoyu sık sık kullanan Uzman, vaporettoya bindiğinde her zaman arka güverte'deki banklara oturarak denizi seyrederek(s.156). Kamil Uzman, Fondamente Nuove'ye kadar yürüyerek geldiği yerde açık denizi görür. Az ilerdeki San Michele Mezarlığı denizin tam ortasında durur(s.303). Gentile Bellini, padişahın portresini yapmak üzere İstanbul'a deniz yolculuğu yapar(s.179). Binddiği gemi Adriyatik'e açılır ve gece geminin yalpalaması Bellini'yi uyutmadığından kaptanın yanına giderek onunla sohbet eder(s.181). Güvertede, kaptanın yanında fazla kalamayan Bellini, kamarasına iner; ancak deniz yolculuklarına alışık olmayan ressam için bu yolculuk fazla korkutucu olur. Karanlık denizin kendilerini yutacağı korkusu onu rahat bırakmaz(s.182). Birkaç gün bir adada denizin sakinleşmesini bekledikten sonra tekrar yola çıksalar da "bir aygır" gibi olan deniz, gemiyi sırtından atmak için çalışmaya devam eder(s.186-187). Romanda bu deniz yolculuğu sayfalar süren bir anlatımla yer alır(s.179-196). Bellini, İstanbul'a geldiğinde Galata'dan Sarayburnu'na kayıkla geçer(s.209).

Kirâze(S.Kamuran, 2000) adlı romanın başında yapılan İstanbul tasvirinde kıyısını süsleyen evler, ticaret gemileri ve etraftaki surlarla Boğaz ve Marmara denizi anlatılır(s.9-10). Yahudilerin ülkeden sürüldüğü sıralarda İspanya'da Kristof Kolomb, Atlantik Okyanusu'na çıkmak için hazırlıklar yapar(s.42). Kolomb'un azgın dalgalarla boğuşarak geçen ve aylar süren yolculuğundan dönüşünü İspanya kraliçesi göremez(s.114). İspanya'nın bir kısmından ayrılan Yahudiler gemilerle Kuzey Afrika sahillerine ve oradan Osmanlı topraklarına, Kuzey İspanya'daki Yahudiler ise Manş Denizi ve Akdeniz yoluyla İngiltere, Fransa, Hollanda ve İtalya'ya giderler(s.45). Koca Mustafa Paşa, Vatikan'da Cem Sultanı zehirleyen tıraşı yaptıktan sonra İstanbul'a

İmpavido gemisiyle hareket eder. Ancak bu kış gecesinde Akdeniz'e benzemeyen Atlantik, patlamaya hazırlanan sinirli bir kadın gibidir(s.65). De Toledolar da aynı zamanda gemiyle İstanbul'a giderler; ancak hırçın deniz, karanlık sularda gıcırtilarla ilerleyen gemiyi parçalayarak Raşel'in ailesini yutar(s.66-69). İnebahtı Körfezinde Brodano Adası önlerinde Venedik donanması komutanı Alban Armenio ile Kemal Reis karşılaşır. Alban, yıllar önce Akdeniz'de gemilerini yakıp mürettebatını kılıçtan geçiren Kemal Reis'ten bunun intikamını almak istemektedir. Ancak savaş yine Osmanlı donanmasının zaferi ile sona erer(s.90-94). Barbaros Hayreddin Paşa, Akdeniz'deki başarılarına Preveze Savaşındaki başarısını da ekleyerek Akdeniz'in tamamının hâkimiyetini sağlar(s.244-246,257). Venedik'te yaşayan gizli Yahudi Nasilerin durumlarının anlatımı, San Marko Meydanının denizin yükselmesiyle sular altında kalışının tasviriyle başlar(s.272). Saray önündeki sipahi huzursuzluğu sonucu öldürülenler ibret olsun diye Sarayburnu'ndan denize atılır(s.378).

Taberiye'de Yahudilerin "vaad edilmiş topraklarına" gizli bir şekilde yerleşmelerinin merkezinde yedi akarsu tarafından beslenen armut biçimli göl vardır. Kenarında şifalı suları olan gölün etrafında bahçeler yapılmıştır(s.305-306).

Nurbanu(T.Ergül, 2000) adlı Yahudi kökenli cariye, ailesiyle birlikte İstanbul'a gelmek üzere Sicilya'dan bir Malta gemisiyle ayrılır. Ancak Türk korsanları tarafından çevrilen gemiden esir alınan Nurbanu, İstanbul'a bir cariye olarak gelir(s.33). Şehzadelerin İstanbul'a girmelerinin yasak olması dolayısıyla Selim, Anadoluhisarı'ndan Rumelihisarı'na geniş karınlı gemi ile geçerek Edirne'ye doğru yola devam eder(s.160).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda uluslararası hırsız Spinola, İsviçre'de Lemman Gölü kıyısındaki villasından havaalanına gitmek üzere ayrılır(s.16). Spinola'yı kovalarken 17. yüzyıla gelen ve sarayda gizli haber alma örgütünün başına getirilen Kaan ve başvezir Fazıl Ahmed'i, saltanat kayığı ile Boğaz'da gezintiye çıkmaya hazırlanan padişah, Boğaz gezintisine davet eder. Kaan ve Fazıl Ahmed, saltanat kayığını takip eden bir kayıkla güneş batana kadar Boğaz'da gezinti yapar(s.165-167). Spinola'nın gizli görüşmeleri için tercih ettiği alanlardan biri de Kız Kulesidir. Buraya gitmek için denizden yola çıkan Habsburg elçisi Prens von Leslie, hoşlanmadığı bu yolculuğa çıkmaya kendisini mecbur bıraktığı için, Spinola'ya çok kızar(s.233-238). İstanbul'a atanan Fransız elçisini getiren gemi, Topkapı Sarayı karşısına ulaşınca Osmanlı'daki diplomatik kurallara göre yapmak zorunda olduğu top ateşleyerek sarayı ve sultanı selamlamayı yapmadığı için Türk savaş gemileri

tarafından durdurulur(s.407). Saraydan bir kayıkla elçilik gemisine giden Kaan, elçi ile durumu görüşür ve sonunda elçi bunun bir yanlış anlamadan kaynaklandığını ifade ederek top atışını gerçekleştirir(s.407-409).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Hatice Sultan, bir gün beş çift kayığı ile Boğazda dolaşırken Baron Hübsch'ün Büyükdere kıyılarındaki yalısını görür ve sarayını Avrupaî tarzda yenileme fikri buradan doğar(s.11). Mimar Melling ile eşi Luiza'nın Cenova'ya yolculukları deniz yoluyla gerçekleşir(s.88). III. Selim döneminde Boğaz'a demir atan İngiliz donanması ve İstanbulluların Boğaz'ı kayıklarla doldurarak duruma tepki göstermeleri bu romanda da karşımıza çıkar. III. Selim, Boğaz'da yaşanan bu krizi Hatice Sultana anlatır(s.101-104). Kabakçı Mustafa isyanı başladığında da Boğaz'da benzeri bir görüntü meydana çıkar. Karşı kıyılardaki yeniçeriler ve yamaklar kayıklarla Boğazın öbür kıyısına geçerek Büyükdere Çayırından Et Meydanına doğru yola çıkan diğer grupla birleşirler(s.117). II. Mahmut tahta geçtikten sonra, amcası III. Selim'i öldüren ve ölümüne sebep olanları cezalandırır. Bunların içinde cariyeler de vardır. Bunlardan dördü Fenerbahçe açıklarında; onu ise Kızkulesi açıklarında boğularak denize atılır(s.173).

Mahrem'de (E.Şafak, 2000) Sibiry'a'nın kuzeydoğusuna denizden ulaşmak isteyen samur avcılarının Timofei Ankidinov'un içinde bulunduğu gemi parçalanarak batır; ancak Ankidinov bu kazadan kurtulur(s.67-69). Şişman kahraman, Be-Ce ile bir vapur yolculuğu sırasında karşılaşır(s.253).

Çiçekli Mumlar Sokağı'nda (Y.Karakoyunlu, 2000) Batum ve İstanbul arasındaki yolculuklar deniz yoluyla yapılır. Gülistan Hanım ve kardeşi Yüzbaşı Reşit(s.55), Namlı Hafız ve Evangelismos(s.118), Ospedale çocukları Mülazım ve Bünyamin(s.41) deniz yoluyla İstanbul'a giderler. İmroz adasından İstanbul'a gelen Ramo da deniz yolunu kullanır(s.62). Batum'un bir liman şehri olması da denizi ticaret yolu olarak kullanan ulaştırma şirketleriyle romanda karşımıza çıkar. Nusret Şakir'in babasının böyle bir şirketi vardır ve bu şirket de kurtuluş mücadelesine yardım için kullanılır(s.276-289).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Kemal Bey ve Müzik Öğretmeni Niyazi Bey, İstanbul yolculuklarının bir kısmını deniz yoluyla gerçekleştirir(s.30). Halkevi başkanı Avukat Tahsin Bey, denize girenleri gören halkın bu duruma alışacağını düşünür ve eşiyle birlikte herkesin görebileceği yerlerde denize girer(s.108).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Osman ve adamları, adı belirtilmeyen göldeki gizli adaya sığınır(s.147). Osman'ın sazlığa girdiğini gören

tanıkların olması dolayısıyla göl kenarına gelen Binbaşı İbrahim, Hatem Ağanın tüm ısrarlarına rağmen askerlerini bilinmeyen bir tehlikeye atamayacağını söyleyerek göle girilmesine izin vermez(s.174).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda işgal kuvvetleri komutanı Wilson, kendisini gemiye götüren kayığa binerken geri geleceğini söyler ve kısa bir süre sonra savaş gemileriyle Samsun kıyılarında görünür(s.50).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda civarında yaşanan Van Gölü'nün bahsi geçer. Kar yağdığı zaman Van Gölü, İskele Caddesinin ucunda bulutlara asılmış gibi görünür(s.24). Annesi vali konağında hizmetçilik yapan Cahide, konaktan görünen göl üzerinde güneş batarken valinin kızı olan arkadaşı ile keman çalışır(s.28). Alayın kızlarından Zeynep'e mektup gönderen oğlu, annesinden çok dinlediği gölün kıyısındaki hastanede çalışır(s.64).

Genellikle deniz araçlarıyla yolculuk yapılırken mekân olduğunu gördüğümüz denizler, hemen her romanda rastlanan bir mekândır. Güzelliğine romanlarda çok yer verilen deniz, kazalarıyla da dikkat çekici oranda fazla kullanılır. İncelediğimiz romanlarda gemi kazaları yanında bir de denizaltı kazası vardır. Bunların yanında denizler savaş meydanı olarak da karşımıza çıkar. Göller ise ulaşım amacıyla değil, daha ziyade güzelliğiyle ön plana çıkar. Deniz ve göllerin gözlerden uzak olması, kimi zaman gizlenme mekânı olarak kullanılması anlamı da taşır.

f) Bataklık

Gerçek hayatta da mekân olarak fazla görmediğimiz bataklıklar, incelediğimiz romanlarda da nadiren rastlarız.

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Aydın'ın ikinci işgali sırasında Menderes'in karşısına geçmek için yola çıkan Çete Ayşe ve yanındakiler, Aydın'ın altındaki bataklıktan geçerler(c.1,s.343).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda kasabanın yakınındaki ovanın bir kısmı bataklıktır(s.30).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda dağlarda savaşan Bulgar çetecilerinden Kaptan Uzunof, Ragıp Bey ve askerleri tarafından sıkıştırıldığında arkası bataklık olduğu için kaçamaz(s.304).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda istasyonu kendisine karargâh yapan Mr. Vitol, yakındaki Kanlı Göl bataklığından gelen sivrisineklerden rahatsız olur(s.95).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Vasili, savaş günlerinden bataklık kıyısındaki savaş alanını ve şişmiş ölümlerle dolmuş siperleri hatırlar(c.1,s.135).

Mahrem'de (E.Şafak, 2000) vişne rengi çadırın kurulduğu alanın vaktiyle bir bataklık olduğu söylene de gelenlerin buna inanası gelmez(s.132). Elektrik idaresinin elindeki haritada Hayalifener Apartmanının yerinde büyükçe bir bataklık görünür ve en az bir asır yaşındadır. Bundan dolayı da apartmanın elektriğinde durmadan sorun yaşanır(s.197).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Yılanlı Dağın baktığı ovanın büyük kısmı bataklıktır ve buradan gelen sinekler insan sağlığını tehdit eder(s.29). Gölde, Osman'ın saklandığı adaya balçık bir bölgeden geçerek gidilir(s.151). Kanlı Bekir, bataklık içinde yürüyerek adayı tespit eder(s.153). Çevre illerden getirtilen botlarla adaya giden askerler, bataklık içinde kürek çekmekte zorlanınca Batağın Hasan, bunun sırlarla yapılması gerektiğini söyler(s.181).

Bataklık, romanlarda ya uzak durulması gereken mekânlar olarak ya da kurutulup kullanıma uygun hale getirilmiş mekânlar olarak dikkati çeker. Bataklıklar, genel olarak ismen geçer ve varlığı ile kahramanların davranışını etkilemektedir.

g) Ova

Romanlarda sıkça karşımıza çıkan ovalar, toprağa dayalı faaliyetlerde ve düzlük olması nedeniyle savaş meydanı olarak kullanılır.

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Azmak ovası, Yunan askerinden kaçıp nehrin karşısına geçmeye çalışanların toplandığı mekândır(c.1,s.41). Direcik tarafından gelenler ise Düden ovasını geçerek gelirler(c.1,s.55). Silah bulmak için Aydın'a giden Çete Ayşe, Aydın ovasından geçer(c.1,s.94). Çete Ayşe, Yunanlıların ikinci defa kenti işgali sırasında nehrin karşısına geçmeye giderken Aydın ovasından geçer ve buradaki köstebek yuvası gibi top mermisi izlerini görür(c.1,s.344). Savaş, Aydın ovası ve Kepez sırtlarında devam eder(c.2,s.54).

Dersim Terteleşi (H.Işık, 1996) adlı romanda Mergasur köyünden alınan köylüler, Dere Gere'nin arkasındaki geniş düzlükte kurşuna dizilir(s.130).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Revan'a harekete geçen ordu, Sivas düzlüğünde konaklayarak bayramı kutlar(s.217). Tebriz'e gelen ordu, Tebriz önlerindeki Sadabad düzlüğüne iner(s.246).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hacara Hasan, bulundukları köyü kuşatan Rumları, attığı bıçaklarla öldürür; onlar durumu anlayınca kadar ise ovaya iner(s.49).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda kasabadaki herkes gibi fakir olan Ali, annesi ve ninesi, diğer kasabalılarla birlikte ovadaki tarlalarda yerlere düşen başakları toplar(s.29).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Prusya ordusunun topçu birliğinde görevlendirilen Ragıp Bey, geniş Alman ovalarında at koşturur(s.214). Manastır'da görevli olan İttihat Terakki örgütü üyesi Cevat Bey, geniş ovaya yüksek bir yerden bakan karargâhın bahçesinde ovada ardı ardına ateşler yandığını fark eder. Bulgar isyanı bu şekilde başlar(s.294).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda denizden bomba yağdırılan yerlerden biri de Kumkale arkasındaki ovadır(s.132,148). Burası Türk askerlerinin ova üzerinden akışını engellemek üzere topraklarla dövlür(s.150). Bu geniş ova, iki ordunun karşı karşıya geldiği bir mekân olarak da karşımıza çıkar(s.354).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Anzavur isyanı etkisiyle ayaklanan Ankara'nın ilçelerinden gelen isyancılar Haymana ovasını doldurur(s.195). Çapanoğlu taraftarları ile Çerkez Ethem güçleri Yozgat yakınındaki ovada karşı karşıya gelir(s.361).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Vasili'nin hatırladığı savaş günlerinden birinde savaş alanı bir ovadır ve ovayı binlerce kaldırılmamış ölü kaplamıştır(c.1,s.128). Vasili, deniz gibi uçsuz bucaksız karlı ovada yürürken kulağının dibinden kurşunlar geçmeye başlar(c.1,s.229). Mübadil Hüsman ve ailesi, son olarak uçsuz bucaksız bir ovaya bırakılır(c.2,s.61). Kaçak Hasan ve arkadaşı, ormanı çıktıktan sonra bir ovaya gelir(c.3,s.170).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Umut Öğretmenin atandığı köy, büyük bir ovanın güney yakasına kurulmuştur(s.21). Köyün güneyinden

akan ırmağın kilometrelerce uzağındaki ovaya, kanal açarak su getirme çalışmaları sırasında ovada insanlar sıcaktan bunalır(s.121).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köyün etrafını Mecidiye ovası kuşatır(s.37). Beylerin konağında çalışan ve sabahları avluyu düğün yerine çeviren halk ovaya dağılarak çalışır(s.57). Köylünün Sakarkaya ovasında da tarlaları vardır(s.58). Rıza Sakarkaya ovasından aldığı tarlaya tütün eker(s.213). Muhittin'i öldüren Gömleksiz Sadri'nin ailesi, birkaç yıl ovada dolaşmaya korkar(s.191).

Güvercine Ağıt (G.Korat, 1999), Ağustos ayının son gününde Çukurova'daki sıcağın ve ardından gelen yağışın etkileri anlatılarak başlar(s.7). Kayseri'de surların dışında kalan Kayseri Ovası, o büyük yağmurda puslu bir göle benzer; ovadaki tarlalarda çalışan köleler yağmurdan korunmak için ot yığınlarının içine saklanırlar(s.77). Endülüs'te Ma-herid'de büyüyen Fazıl, Konya Ovası'nı gördüğünde bu uçsuz bucaksız ovayı doğup büyüdüğü yerlere benzetir(s.98). Kayseri Emiri Mengüberdi'ye, Moğolların yaptığı baskında silahlı adamlar, Yılanlı dağın eteklerinden Kayseri Ovasına yayılır ve surlara doğru harekete geçerler(s.116). Türkmen kocası Handili'nin aşiretiyle konakladığı Kuş Gölü'de bir ovanın içindedir(s.193).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) ilk topun denemesi göl yakınındaki geniş düzlükte yapılır(s.152).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda ovalar genellikle savaş meydanı olarak görülür. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, Cüneyd'in ölümünden sonra yeğeni Haydar'ı dokuz yıl sarayında büyüttükten sonra Erdebil'e getirmeden önce, Muhan Ovasında, Timuroğullarından Ebusaid Mirza'yı büyük bir yenilgiye uğratar(s.40). Şirvanşah'ı öldürmeye gelen üçüncü nesil İsmail, Pasin Ovasına geldikten sonra bir komutanını Gürcistan'ı yağmalamak üzere gönderdiği haberi Şirvanşah Ferruh'a ulaştır(s.168). Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail üzerine gelen ordusu, Sivas Ovasına geldiğinde, padişahın yaptırdığı yoklama ile asker sayısının arttığı görülür(s.315). Osmanlı ordusuyla savaşmaya giden Safevi ordusu, Hoy Ovasında ordunun diğer birlikleriyle buluşarak Osmanlı ordusunu Çaldıran Ovasında karşılamaya karar verirler(s.320-321). Ovaya önce gelen Safevi ordusunun ardından gelen Osmanlı ordusunu Şah İsmail bir tepeden izler(s.325).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda ovaları savaş ve ordugâh alanı olarak görürüz. Nemçe ile savaşa giden ordu, ilk olarak Edirne Ovasında konaklar(s.191). Ordunun bundan sonra karşılaştığı ova, Banat Ovasıdır(s.192).

Orduların karşılaştığı yer ise Şebeş düzlüğüdür(s.205). Ancak savaşın sonrasında Banat Ovasında yapılan yağma ve esir alma, Sabit'in gözünde zaferi, mağlubiyete dönüştürür(s.214).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Mete ve ordusu, Çin Seddine doğru ilerlerken Çin'in Junnan ovasına kuzeyden girişlerin olduğu yüksek duvarları gören bir alanda toplanır(s.40). Ordu uzun bir vadinin önündeki geniş alanda toplanır(s.40). Kam Kül Erkin ve öğrencileri ile Akkartal, Lop gölünün yer aldığı geniş ovada karşılaşır(s.201).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Fatih Sultan Mehmet'in ölümünün gerçekleştiği yer Maltepe'den Gebze'ye kadar uzanan ovada kurulan ordugâhtır(s.19). Bayezid ve Cem savaşmaya karar verdiklerinde Yenişehir Ovasını uygun yer olarak seçer ve kozlarını orada paylaşmak üzere ordularını yerleştirirler(s.35). Cem Sultan ve Sadi, Avrupa'daki esaret hayatından kurtulmak üzere Roşinar'daki şatodan ovaya doğru atlarını sürseler de başarısız olurlar(s.99).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Yavuz Sultan Selim, doktorunu dinlemeyerek sıktırdığı çiban yüzünden, eskiden babasıyla karşı karşıya kaldığı Çorlu Ovasına geldiğinde hayatını kaybeder(s.160). Kanuni Sultan Süleyman'ın ordusu Macar ordusuyla Mohaç Ovasında karşılaşır(s.174).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Nurbanu, Bozdağ'a götürülürken geçtikleri ovadan sonra dağa tırmanmaya başlarlar(s.121). Kanuni'nin İran'a çıktığı seferde, Şehzade Mustafa ve Bayezid, ona Konya Ovasında katılacaklardır(s.157).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda ormanda, padişahla Rus Kazakları arasındaki tesadüfmüşçesine yapılan görüşme, Kaan ve adamlarının kabileyi ormanın dışına yeşil ovalara doğru çekmesiyle gerçekleşir(s.208). Padişahın hareketinden iki gün önce yola çıkan Kaan ve Fazıl Ahmed, Edirne'den İstanbul'a doğru siyasî durum hakkında konuşarak giderken düz, verimli ve zengin bir ovadan geçerler(s.225).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Teşkilat-ı Mahsusacı Halit Bey, Viyana yolculuğu sırasında trenle büyük bir ovanın ortasından geçer(s.172).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Belediye Hastanesinde hastalar güzel günlerde dışarı çıkar ve zeytin ağaçlarıyla kaplı ovaya karşı otururlar(s.171).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda dağlarda yaşayan Osman, ovada olup biten herşeyi görebilecek bir konumda olduğundan yakalanması

kolay olmaz(s.28). Osman'ın saklandığı Çitoğlu'nun çiftliği de ovanın ortasındadır(s.265). Çiftliği çeviren askerlerin Osman'ın çiftlikten kaçtığını anlamaları üzerine ova bir anda cehenneme döner(s.279).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Rüstemoğlu'nun konağında, eşi Keriman Hanım, uçsuz bucaksız ovada çalışan işçileri izlemekten çok hoşlanır(s.122).

Ovalar zirai faaliyetlerde kullanılmasının ve savaş meydanları olmasının dışında, ovaların, hiçbir amacı olmayan, sadece görüntüyü tamamlayan bir unsur olarak kullanılışı da azımsanmayacak düzeydedir. Kurguya doğrudan etki yapmayan ovalar, tarihî romanlarda daha çok geçer.

h) Adalar

İncelediğimiz romanların bazılarında olay örgüsünün tamamı adada geçerken bazılarında olayların bir kısmı adada geçer.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Sava ile Tuna'nın birleştiği yerde durarak düşüncelere dalan Firuz Ağa, ortada yemyeşil bir zümrüt gibi duran adacığı görür(s.110).

Savaşın Çocukları(A.Yorulmaz, 1997) adlı roman, bütünüyle Girit adasında geçer.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şubat ayında Kınalıada'da yüzer iskele gece kaybolur(s.76). "Başyazarınız" gazetesindeki yazısında, hafta sonu tatilini Büyüka'da geçirmek üzere gittiğinde adada Türkçe konuşulmaması, yazılmaması, okunmamasına öfkelenildiğini yazar(s.168).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) Bozcaada, olayların merkezinde yer alır ve romana da ismini verir. Gizemli kitap Bozcaada'da ortaya çıkar ve kitabın ulaştırılması gereken, birbirlerine gizemli bağlarla bağlı kişilerin buluştuğu noktadır. İtalyan mimar Ermano Muratore, gizemli kitabı burada Bozcaadalı Dimitri'den alır(s.24). Sinan-ı Atik'in yolculuğu adacıklar üzerine kurulu Venedik'te başlar(s.86). Sinan-ı Atik, Beyazateş Adası'ndaki kaleyi genişletme göreviyle gizlice İstanbul'dan uzaklaştırılır(s.191). Kitabın gizemi çözüldükten sonra adaya gelen Ermano Muratore, adanın ortasındaki ağaçlı bir tepede tek başına kurulmuş olan konağa gider(s.218). Gemiler için ateş yakan Melekper Ana ve Sofia'nın mirasını devam ettiren Yasemin, adanın batı ucunda bulunan fenerin bakımını üstlenir(s.225).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda Ermeni Ante, Tunus açıklarında katıldığı savaş Osmanlı aleyhine döndüğünde içinde bulunduğu ateş gemisi, açığına demir attığı küçük adanın arkasından gizlice dolanarak hedefe doğru giderken adanın kayalıklarına çarpar. Buradan kurtulan gemi, hedefe doğru Ante'nin çabasıyla başarılı bir şekilde ulaştığında Ante kendini denize atarak adaya yüzer(s.61-64).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda sürgünde olan Mithat Paşa, affedilerek Girit'e gönderilir(s.150). Namık Kemal de padişahla arası iyi olmadığından önce Midilli adasına sonra Rodos, ardından da Sakız adalarına gönderilir(s.153).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Ege denizinde bulunan adalar, müttefik güçlerinin en büyük yardımcısı durumundadır. Limni adasının Mondros limanını karargâh olarak kullanan(s.48) müttefiklerin, Gökçeada'da da karargâhları bulunmaktadır(s.259). Askerler Limni ve Bozcaada'ya getirilir; ancak adalar daha fazla asker alamayacağı için geri kalan sevkiyat İskenderiye şehrinden yapılır(s.81). Bozcaada'da ise Rum kadınlar, bağlarını söker ve müttefikler için havaalanına dönüştürür(s.119). Gökçeada ve Bozcaada'dan yükselen uçaklar, bazen keşif için bazen bombalama için kullanılır(s.19,348). Müttefiklerin su ihtiyacı da adalardan karşılanır. Yaralı askerler adalardaki hastanelere getirilirken hasarlı gemiler de yine adalarda tamir edilir(s.89,119). Limni, Bozcaada ve Gökçeada dışında Skyros Adası da Fransız hastanesiyle roman kurgusunda yerini alır(s.122). Müttefik güçlerine yardımcı olan yerli Rumlardan ikisi Küçükkanafartalar köyündeki evlerini terk edip Gökçeada'ya yerleşir(s.430).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karınca'nın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda olaylar, Karınca Adasında geçer. Aslında küçük bir ada olan Karınca Adası, burada yaşayan Rumlar mübadele sonucu adayı terk ettikten sonra kimsenin gelmek istemediği bir adadır(c.1,s.30). Karınca Adasına ilk gelen, peşindeki katillerden kaçan Poyraz Musa'dır(c.1,s.18). Gizlenerek adayı terk etmeyen Vasili(c.1,s.90) ve Yunanistan'dan kaçıp adaya geri gelen Lena Ana(c.1,s.232) haricinde adaya ülkenin farklı bölgelerinden insanlar gelir; burada yeni ve güzel bir hayat kurarlar. Romanda Karınca Adası dışında Hayırsız Ada ve Kaba Ada da sık sık karşımıza çıkar. Ailesi Amerika'ya giden Aliki, Vasili'den ayrılmak istemeyerek onun evine geldiğinde, Vasili, Aliki'yi ailesinin yanına göndermek için Hayırsız Ada'ya gider ve orada bir süre kalır(c.1,s.109). Poyraz'ı öldürmek üzere Karınca Adasına yerleşen Peri ve Kerim, niyetleri anlaşıldığı için korkar ve Hayırsız Ada'da bir süre

kalırlar(c.4,s.29). Doktorun kendisini öldüreceğinden korkan Kaçak Hasan, Kaba Adaya sığınır(c.3,s.109). Girit'ten sürgün edilen Musa Kâzım Ağaefendi için, memleketi anlatmakla bitirilemeyecek kadar güzeldir(c.3,s.283). Mübadeleden kurtulmak isteyen Hırsto Reis ise, küçük bir adada gizlenir(c.4,s.205); ancak yeniden Yunanistan'a gönderilir. Baytar Cemil, ailesini bulmak üzere Van'a geldiğinde şehirde bulduğu iki kişiden biri olan Kırkor, Van Gölündeki Akdamar Adasındaki kilisede yaşar(c.2,s.159).

Taif'te Ölüm(H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, ülke dışına sürgüne gönderildiğinde geminin ilk durak yeri Yunanistan'ın Sira adasıdır(s.121). Sürgünde iken Girit'te oturmasına izin verilen Mithat Paşa, Marsilya'dan hareket ederek yine Sira adasına uğrar; buradan hareket eden gemilerle Girit'e giderek buraya yerleşir(s.143-144).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda I. Abdülhamit'in kendisinden şüphelendiği veziri Halil Hamit Paşa, görevinden alınarak Bozcaada'ya sürülür ve burada başı vurularak öldürülür(s.104). İstanbul Boğazında bekleyerek şehri ve padişahı tehdit eden İngiliz donanması, Boğaza girmeden önce Bozcaada önlerinde bekler(s.236-240). III. Selim'i tahttan indiren Kabakçı Mustafa isyanını körükleyen Sadaret Kaymakamı Köse Musa Paşa, ortalık durulduktan sonra İstanköy adasına yerleşir; ancak oraya gönderilen bir cellat Köse Musa'nın başını İstanbul'a getirir(s.318).

Son Yeniçeri(R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda, İngiliz donanmasının komutanının, çok büyük bir hata yaparak su ihtiyaçlarını karşılamak için Kınalıada'ya kendi oğlunu göndermesi üstünlüğü kaybetme sürecini başlatır(s.340).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Abdülaziz'in Fransa ziyareti dolayısıyla Paris'ten uzaklaştırılan Yeni Osmanlılardan dört kişi Londra'ya giderken, Reşat, Nuri ve Mehmet Beyler Jersey adasına giderler(s.94). I. Dünya savaşı sonrası mütarekenin imzalanacağı Mondros, Limni adasındadır(s.285).

Maria, Göç Acısı(E.Aladağ, 1999) adlı roman, Girit'in Kandiya köylerinden birinde Rumların yaptığı bir Türk katliamı ile başlar(s.7-8).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda örgüte yeni alınan Galip Bey, Adaya gönderilir. Görevi ise adaya gelip gidenleri kontrol etmektir(c.1,s.521).

İstanbul Bir Masaldı(M.Levi, 1999) adlı romanda Büyükkada, kahramanların hayatında ikinci bir yerleşim yeri durumundadır. Bir otel odasında ölen Arap Sedat'ın karısı(s.92); Ceni'nin eski nişanlısı(s.147); Mimiko ve Lena(s.162); Fortüne

Teyze(s.293); Tant Tilda ve kocası Jozef(s.310); Berti ve Jülyet(s.381) Büyükada'da kimi zaman adanın keyfini çıkarırken, kimi zaman bir kahvede otururken, kimi zaman da kiraladıkları evde yaşarken romanda ortaya çıkar. Toplama kampından sağ kurtulan Enrico Weizman, Konstanz gölündeki adaya götürülür ve orada tedavi edilir(s.557).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) kahraman, yüksek bir tepeden ibaret olan Yeşil Ejder Adasında yaşayan Zungo'yu yok eder(s.80). Akkartal, bindiği gemi battığında ise geminin bütün mürettebatı ile “uzaklı yakınli üç ada”dan birine çıkarlar(s.97). Ertesi gün adaya korsan gemisi gelir(s.107). Tamuro'nun yaşadığı Kanhantu adlı şehir de bir insanın bacakları gibi görünen bir adadır; Akkartal, burada Tamuro'nun misafiri olur.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın Rumeli'ye geçmek için kullanmak istediği Rodos, kuzeydeki ilk adadır ve bundan dolayı buraya gitmek ister. Ancak Süleyman onu tarikatın eline düşmemesi konusunda defalarca uyarırsa da Cem Sultan şövalyelerin kendisine bir kötülük yapabileceğine inanmaz(s.50-51). Rodos'a vardıklarının ertesi günü, onları adanın görülecek yerleri gezdirme bahanesiyle akşama kadar saraydan uzak tutar ve Cem hakkındaki kararı verirler(s.60). Bunu öğrendiklerinde, Rodos adasının ortasında savunmasız bir şekilde kaldıklarını anlarlar(s.68).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda adalar üzerine kurulmuş olan Venedik anlatılır. Dolayısıyla romanda ada asıl mekân durumundadır. Venedik'in adalar üzerine kurulmuş olması, zaman zaman Kamil Uzman'da bir güvensizlik duygusu oluşturur(s.33). Kamil Uzman, vaporettoyla yaptığı yolculukta Venedik'i oluşturan adalardan biri olan Giudecca Adası'nı görür. Bir akşam Venedik'ten uzaklaşmak isteyen kahraman, gideceği uzak bir yer olmadığından Giudecca Adasına gider ve burada bir kahveye oturarak Venedik'i karşıdan seyreder(s.169). Bellini, fırtınalı bir havada, kötü bir yolculukla İstanbul'a giderken, fırtınanın dinmesini beklemek üzere gemi, ıssız bir adada bekler(s.186).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda İnebahtı savaşı öncesinde iki donanma Brodano Adası açıklarında karşılaşırlar(s.90). Savaş sırasında hayatını kaybeden Burak Reis hatırasına bu adanın adı Burak Reis Adası olarak değiştirilir(s.95). Raşel'in, İstanbul'a doğru çıktığı yolculuklarda İstanbul'a varana kadar kaldığı mecburi durakları olur; bunlardan biri de Santorini Adasıdır. Bağları, yapıları ve denizi ile Raşel'in çok sevdiği bu adanın etrafında, aslında yanardağ başı olan iki ada daha bulunur. Arada sırada tüten bu yanardağ ağızları yaşayanları

korkutur(s.121-124). Raşel, yıllar sonra İstanbul'da Barbaros Hayreddin Paşa'nın bu adayı fethettiğini öğrenir(s.240). Romanda Rodos adasının alınışı da yer alır(s.163-167). Bu adalardan sonra Ege kıyılarındaki adalar da Barbaros Hayreddin Paşa'nın denizlerdeki başarısı sonucu Osmanlı toprağı olur(s.247). İstanbul'a yerleşen Josef Nasi, siyasî oyunları sayesinde Nakşa adası ve çevresindeki adaların dükalığını elde eder(s.321).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Habsburg elçisi ve Spinola, Kızkulesi'nin bulunduğu küçük adada buluşur. Ancak bu buluşma Kaan ve adamlarının kayıklarıyla saniye saniye takip edilir(s.236-239).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Boğaza gelerek İstanbul'u tehdit eden İngiliz donanması, önce Bozcaada'ya gelmiş; oradan Çanakkale'yi geçerek İstanbul'a gelmiştir(s.102). Ancak gemide içme suyu ihtiyacı başgösterdiğinde Kınalıada'ya su almaya gitmek İngiliz donanmasının aleyhine bir durumu ortaya çıkarır(s.104). III. Selim dönemi devlet adamlarından Ratip Efendi, Esmâ Sultanın kocası Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşanın girişimleriyle Rodos'ta idam edilir(s.182). Yayılmacı politikasıyla Avrupa'yı rahatsız eden Napolyon, İngilizlere esir düşerek Saint-Helene adasına sürülür(s.228).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Ramo, İmroz'dan İstanbul'a gelir. Annesi Hanife ve babasının çok yakın arkadaşı olan Berber Georgios İmroz'da yaşamaya devam eder(s.73-74).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda askerlerden kaçan Osman ve adamları, göldeki Tekmezar Adasına gider(s.147). Onları gören ve pusu kuran Kanlı Bekir, Osman'a nişan alırken öldürülür ve adaya gömülür(s.160).

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde pek çok ada olması dolayısıyla inceleme konusu olan romanlarda adalara daha çok rastlanır. Adalar yaşam alanı olarak kullanılmasının yanında, gizlenmek amacıyla da kullanılır. Denizi ve güzelliğı dolayısıyla tatil mekânı olan adalar deniz kazalarının da cankurtaranı olarak karşımıza çıkar.

1) Çöller

İncelediğimiz romanların Türk tarihini konu almasından dolayı, yaşanan coğrafyayla bağlantılı olarak çöllerin yoğun bir kullanımı yoktur.

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanın kahramanları Melâlî ile onu Bağdat'a götüren Genceli Rüstem, ilk gün çölde geceler(s.27).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda haremağası, on iki yaşında Habeşistan çöllerinden kaçırılır(s.35).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Yavan adlı kahraman, I. Dünya savaşı sırasında Osmanlı ordusunda çöllerde bulunmuştur(s.9).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda asker sevkiyatının gerçekleştirileceği İskenderiye şehrinde askerler için çölde kurulan çadır şehir gün geçtikçe büyür(s.93). Çölün şiir yüklü sessizliği İstanbul'u alma hayalleri kuran İngiliz şair Rupert Brooke için ilham kaynağı olur(s.93).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz Musa, çöllerde Bedevi çadırlarını bastığı günlerde bir Arap şeyhinin kardeşinin öldürülmesine neden olduğu için şeyh tarafından katli istenen bir kişi olur(c.1,s.252). Ancak çölde yaşayan Emir Selahattin'in otağına sığındığı için canını kurtarır(c.1,s.253) ve bu sebeple bir süre çölde yaşar. Emir Selahattin, Avrupa'nın birçok şehrini görmüş; ancak çölden vazgeçememiştir(c.1,s.258). Poyraz Musa'nın karargâhına dönüşü de çöl üzerinden zorlu bir yolculukla gerçekleşir(c.1,s.269).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda, Mithat Paşa Taife götürülürken Cidde'den Mekke'ye bir çöl yolcuğu yapar(s.230).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret, Bağdat çöllerinde İngilizlerle savaşır(s.133).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda ordudan kaçan Şükrü ve arkadaşları, uzun süre çöllerde yürürler(s.63).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan ve askerleri, yenilgiden sonra Likya dağlarında gezerken, çöl benzeri bir coğrafya ve iklim ile karşılaşır. Kumla kaplı alanlarda gecelerler(s.47,48).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Fas'ta, Alegria ve kocası Amran'la birlikte Portekizlilerden kaçarken çölün içlerine kadar giderler(s.80). Raşel, bir gece barakalardan oluşan ıssız çöl mahallesinde tecavüze uğrar(s.82).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Enver Paşa, Libya'nın İtalyanlara bırakılışı karşısında çöllerde kalıp Libyalı Müslümanları koruyacağına söz verir(s.157).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Gülay, Mısır'da çölün ortasındaki hurma ormanında kurulmuş olan araştırma merkezinde çalışır(s.41).

Mekân olarak birkaç romanda karşımıza çıkan çöller, genellikle Osmanlı Devleti dönemindeki Arap coğrafyasındadır.

i) Bozkır

Bozkırlar, iklim itibariyle yaşamaya çok müsait mekânlar olmadığından romanlarda sadece, bozkırda kurulmuş şehirlere yapılan yolculuklarda geçilen yerler olarak karşımıza çıkar.

Gölgeden Akan Işık(İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Beyin zihnindeki Ankara görüntüsünde bozkır hâkimdir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri olarak Gazi ile görüşmeye gittiklerinde(s.41) ya da milletvekili olarak Ankara'ya gidiş gelişlerinde(s.124) bozkır, gördüğü manzara içinde hep dikkatini çeker. Doktor Sami ise, Kurtuluş Savaşı sırasında görev yaptığı Eskişehir'i bozkırı ile hatırlar(s.77).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Yunanistan'dan mübadele ile gelen Hüsmen ve ailesinin bulunduğu grubun yarısından fazlası bozkırdan çıkıncaya kadar ölür. Hüsmen'in annesi ve babası da bu sırada ölenler arasındadır(c.2,s.62).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek,1998) adlı romanda Eskişehir bozkırı, bir tasvir unsuru olarak kullanılmıştır(s.198).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999), Venedikli tüccar Manzoni'yi kaldığı handan dışarı çıktığında bozkırın serinliği karşılar(s.131).

Hulki Bey ve Arkadaşları(Y.Okur, 1999) adlı romanda Galatasaray'daki dörtlü gruptan Cem, askerliğini yapacağı Ankara'ya bozkırı geçerek gelir(s.151).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) babasıyla karşılaşacak olan Mete ve ordusu "uçsuz bucaksız Asya bozkırında" günlerce at sürer(s.27). Akkartal, Tamuro'ya yardıma yola çıkınca Asya steplerinde uzun zaman yol alır ve bozkırın önünü kesen bir dere yatağında mola verir(s.71-72). Bilgiç Atanın inzivaya çekildiği Zengibar dağı da bozkırın ortasında, çok da yüksek olmayan bir dağdır(s.225).

Alayın Kızları(M.Özünel, 2000) adlı romanda Türkiye'ye gelip memleketine dönmek için treni seçen Gülay, pencereden gördüğü bozkır ve Anadolu insanı ile ilgili felsefi çıkarımlar yapar(s.47).

II. YAPMA MEKÂNLAR

Tarihin eski dönemlerinde yarı göçebe bir yaşama kültürüne sahip olduğunu bildiğimiz Türkler, çok uzun zamandan beri ise yerleşik hayata geçmiştir. Ancak geçmişimizde var olan yerleşmeye bağlı bu durum elbette ki Türk tarihini konu alan romanlara da yansır. İncelediğimiz döneme ait romanlardan sadece Akkartal'ın ilk bölümlerinde Teoman Beyin anlatıldığı kısımda göçebe kültür dikkatimizi çekerken romanın diğer kısımlarında yerleşik hayat vardır. **Akkartal** dışındaki romanların hepsinde yerleşik kültüre dayalı bir yaşam tarzı görülür. Ancak romanların konu aldıkları dönemlere göre yerleşik mekânların çeşitleri ve nitelikleri değişiklik gösterir. Özellikle Cumhuriyet öncesi ile sonrası arasında yaşama tarzına bağlı olarak mekânların niteliklerinin değiştiği dikkati çeker. Romanlardaki mekânların detaylı incelemesini yaptığımız bölümde yerleşilen, barınmak veya bir ihtiyaç için yapılan mekânları açık ve kapalı olarak ikiye ayırdık. Açık mekânlar, halkın genel kullanımı için açık alanlara yapılmış mekânlar iken; kapalı mekânlar, özel kullanım için tasarlanmış mekânlardır.

1. Açık Mekânlar

Açık alanlara, insanların ihtiyaç duydukça kullanmaları amacıyla yapılmış olan mekânları, "Açık Mekânlar" başlığı altına alıyoruz. Bir yerde topluca ve daha güvenli bir şekilde yaşama amacı ile yapılmış olan kaleler; toplanma ve ulaşma amaçlı yapılmış cadde, sokak ve meydanlar; ulaşımı kolaylaştıran köprüler; yeme-içme ihtiyacının karşılandığı ve güzelliğine dikkat edilen bahçeler; geçici bir yaşam alanı sağlayan çadırlar; su ve yiyecek ihtiyacını gidermek amacıyla yapılmış, ancak farklı amaçlar için de kullanılan kuyular; savaşın dehşetinden korunmak için yapılan sığınaklar ve siperler bu başlık altında incelediğimiz mekânlardır.

a) Kaleler

Şehirler için bir güvenlik çemberi olarak değerlendirilebilecek olan kaleler, incelediğimiz romanlarda da karşımıza çıkar.

Melâlî, **Yıldızsayan'da (H.Çubukçu,1996)** bir dağın tepesine yapılmış Alamut kalesinin eteklerine kadar ulaşır; ancak geri döner(s.68). "Dağın Şeyhi"nin "kartal yuvası"na benzeyen kalesine gönderilen elçi orayı şöyle tarif eder:

"Dağın içine oyulmuş, birbirine sarmal ama birbirleriyle irtibatı -hiç değilse görünürde- olmayan merdivenler ve onları birbirlerine bağladığını ya da ayırdığını tahmin ettiğin dehlizler, dehlizler... Hiç kapkaranlık bir gecede derin sulara dalıp, kendi etrafında girdaplar yaratarak dönmeyi denedin mi?"(s.106)

Emir Arslantaş'ın kumandasındaki askerler Alamut kalesini bir yaz boyunca kuşatır(s.110). Haçlı ordusu Halep'i kuşattığı zaman, eli silah tutan herkes şehrin kalesinin surlarına çıkar(s.316).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Sultan Murat, eski başveziri Hüsrev Paşanın idamını isteyen fermana direnmesi üzerine, Bedevi Çardağı diye anılan Tokat Kalesinden evini topa tutturur(s.114). Konya'da İzzettin Keykavus'un yaptırdığı Ahmedin adlı iç kaleyi görmek üzere atlı bir şekilde kaleye girdiğinde kale komutanı padişahı tanımaz ve onu uyarır(s.214-215). Revan Kalesi, kuşatılan ve IV. Murat zamanında alınan, Eski Saray kadar yer kaplayan bir kaledir. Emirgüneoğlu'nun kale komutanlığını yaptığı Revan Kalesi, çarpışmaların ardından teslim olur, boşaltılır(s.220-232). Osmanlı ordusuyla Tebriz'i yağmalamaya gelen padişah, Cürs şehrinin kalesini yerle bir ettikten sonra açılmayan kale kapısını, ağır bir kütüğü kullanarak indirdiği darbeyeyle paramparça eder(s.246). Bazı Acem hanları ile sultanları Selmas'ta altı bin kişi toplayarak Doğu Beyazıt'taki bir kalede toplanırlar ve Revan'ı tekrar ele geçirirler(s.280-281). Bağdat şehrinin kalesi ise, Dicle'nin doğu kıyısında bulunur ve yüz on dört kulesi bulunur. Kule kule fethedilen kale sonunda teslim olur(s.323-332).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda göç yolunda, Firuz Ağa ve ailesinin önlerine çıkan yaşlı adam, karşıdaki kaleyi göstererek geçmişte yeniçerilerin yaptıklarını anlatır(s.108).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Aynakis Hasan, Hanya Kalesine Yunan bayrağı dikilmesini acılar içinde izler(s.58).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) gizemli kitap, Bozcaada'daki kale kalıntısından bulunur(s.28). İstanbul surları önünde gerçekleşecek savaşın zamanına geçen kahramanlar, kale burcundan her iki tarafın hazırlıklarını görür(s.72). Mimar Sinan-ı Atik, gizlice İstanbul'dan Beyazateş Adasının kalesini onarmak için adaya gönderilir(s.190). Bu kale Venedik'ten kalma bir kaledir(s.227).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Enişte Efendi, öldürüldükten sonra cenazesini anlatırken, zaman kavramının üstüne çıkarak her anı birlikte görür. Burada gördüklerinden biri de Gürcistan Beylerbeyi Ali Beyin Gori Kalesindeki isyanı bastırmasıdır(s.268).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda sembolik kale vardır. Nida hamamında vücudu şehrine giren Pinhan, şehrin etrafının yumurta aklarıyla örülmüş ve geçit vermeyen kalın duvarlarla çevrili olduğunu görür. Burada kendisi için hazırlanmış kuş kanatlarıyla ateş yolundan geçmek isteyen Pinhan'a hisarlardaki muhafızlar ateşli oklarla saldırırlar(s.217).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda, Mithat Paşa, Abdülaziz cinayeti suçuyla Taif Kalesine gönderilir. Burada Mithat Paşa ve diğer mahkûmlar aynı gece öldürülür(s.151-152).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Seddülbahir'in eski kalesine yerleştirilmiş birlik, bulunduğu yerin yüksekliği dolayısıyla düşmana ağır kayıplar veririr. Ancak yerleri fark edilince denizden açılan top ateşiyle kalenin eski duvarlarında gedikler açılır(s.158). Teğmen Hüsameddin Kumkale'deki kalenin iç kısmına askerlerini yerleştirerek siperler hazırlatır(s.227).

Ankara 1920'de (C.Hafifbilek, 1998) Ankara Kalesi, şehir görüntüsünün tasviri amacıyla(s.59), Ankara'daki büyük yangının kale burçlarından görünmesiyle(s.122) ya da şehre giren mebusların hayranlık hisleriyle(s.247) karşımıza çıkar.

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Baytar Cemil, Van kalesinin kayalıklarının altından geçerken buradaki çivi yazısını kokuyan bilim adamının öldürülmesini hatırlar(c.2,s.147).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) Kayseri şehri bir kale ile kuşatılmıştır. Kayseri Emiri Mengüberdi, Moğol askeri temsilcisi Tökşin'i şehrin güney cephesini önlerine seren bir çeşit teras olan kalenin köşk odasına alır(s.78). Fazıl ve Mihayıl, Konya Ovasını geçtikten sonra şehrin dış mahallelerini de geçer ve kale kapılarından birine gelirler(s.99). Başhisar Emiri Muhyiddin, Kayseri kalesinin burçlarından gelen beklediği işaretle seçme bir grup askerini kale kapısına gönderir(s.115).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Çimpe Kalesinin alınması görevi Orhan Gazi tarafından oğlu Süleyman Paşa'ya verilir. Bu kale Orhan Gazi için devlet tapusu anlamı taşır(s.22).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) Rumelihisarı'nı yapım aşamasında görürüz. Agii Michael Kilisesi papazı, Türk sultanına yazdığı mektupta ona Hermanion Burnu'na bir kale yaptırmasını tavsiye eder ve bunun nasıl yapılacağını ayrıntılarıyla anlatır(s.42). Sultan, buraya yaptırmayı düşündüğü kalenin kuşatma sırasında kendisine sağlayacağı yararları, Karadeniz'den gelecek düşman yardımını keseceğini hocalarıyla konuşur ve bu kalenin hangi koşullarda daha çabuk yapılabileceğini tartışır(s.47).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şirvanşah Ferruh Yesar, ailesi ve hazinesini Gülistan Kalesine gönderdikten sonra şehrin surlarının önünde Safevi ordusunu görür ve niyetinin iyi olmadığını anlar(s.56). Şehirlerden ziyade Şirvanşah'ın peşinde olan Haydar, şahın sığındığı Gülistan Kalesini kuşatır. Ferruh Yesar, Akkoyunluların yardıma gelmesi üzerine kaleden çıkar; ancak tekrar kendi üzerine yürüyen ordudan kaçarak Solut Kalesine sığınır(s.57-60). Safevi şeyhleri Cüneyd ve Haydar'ın oluşturduğu tehlikeyi gören Akkoyunlu hükümdarı, Haydar'ın karısı ve Sultan Ali, İsmail ve İbrahim adlı üç oğlunu İstar'da küçük bir hisarda hapseder(s.66). Akkoyunlu hükümdarı Yakup öldüğünde bu küçük hisar alamayacağı kadar Akkoyunlu askeri ile dolar(s.71). İsmail, saklanma bitip güç toplamak üzere Erzincan'a gittiğinde, askerler arasında çıkan huzursuzluğu gidermek için, Dedebeý'in fikri olan kardan yapılmış kale ile bahar gelene kadar bir çeşit savaş oyunu oynarlar(s.106-108). Şirvanşah, İsmail'in ordusunu Gülistan ve Baykurd kaleleri arasındaki düzlükte karşılar. Ferruh Yesar, tam Gülistan Kalesine kaçacakken öldürülür(s.170-172). Safevi-Akkoyunlu karşılaşması da Safevi ordusunun Gülistan Kalesini kuşatması ile gerçekleşir ve zaferle sonuçlanır(s.182-183). Anadolu'daki Şahkulu ayaklanmasında da kaleler önemli bir yer tutar. Şahkulu, ormana alttan kazılmış bir tünelle bağlantılı

olan Döşeme derbendine sığınır. Antalya'nın sünni halkından toplanan kuvvet yenilgiye uğrayınca komutanları Subaşı Hasan Bey, Antalya Kalesine sığınır(s.279).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Taif kalesi, Mithat Paşanın hapsedildiği ve ödürüldüğü mekândır. Mithat Paşa ve diğer mahpuslar, kalede boğularak öldürülmüşler; kamuoyuna ise veba salgını sonucu öldüğü söylenmiştir

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Özi kalesinin düşmesi ve kaledeki insanların Ruslar tarafından kılıçtan geçirilmesi, I. Abdülhamit'in felç geçirmesine ve ardından ölümüne neden olacak kadar padişahı üzmüştür(s.108-111). Mısır'ı işgal eden Napolyon ve ordusu, Akka'ya gelene kadar rahat bir şekilde ilerlese de Akka Kalesine gelince, Cezzar Ahmet Paşa tarafından durdurulur. Yenilgiyi kolay kabul etmeyen Napolyon, bir daha saldırıya geçse de kaleyi düşüremez(s.214-216).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda karşımıza çıkan ilk kale Hotin Kalesidir. Arif Ağa, Sarı Abdullah'ı burada esir alır ve İstanbul'a getirir(s.10-11). Sefere çıkan ordudan Nemçeye doğru ilerleyen Koca Yusuf Paşa, İnlik Kalesini alır(s.206). Özi kalesinin Rusların eline geçmesi ve kalede yaşanan can pazarı, İstanbul'da padişah değişimine neden olur(s.226).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Müşir Fuat Paşayı sürgüne götüren İzzettin vapurunun ilk durağı olan Bodrum'da Paşa, Bodrum kalesine kapatılır(s.238).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda kasaba eşrafından Tevfik Beyin zorba atası Mehmet Ağa, padişahın hakkındaki ölüm fermanıyla sıkıştırıldığı kalede atını kale burçlarına sürerek kendini kayalardan aşağı atar(s.60).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Çin Seddi üzerine yürüyen Mete ve ordusunu Çin imparatoru Gao-Ti, Bag Teng kalesi yakınlarında karşılayacaktır(s.46). Savaşta başarısız olan imparator çareyi bu kaleye kaçmakta bulur(s.47). Zungo'nun Yeşil Ejder Adasındaki tepenin zirvesinde "insana ürperti veren şato benzeri, iç içe üç kuleden oluşan bir kale"si bulunur(s.77). Çin'de çıkan imparatoru deviren isyancılar Çang-An yakınlarındaki eski bir kalede toplanarak konuşurlar(s.292). Romanda yer alan Çin seddini de kale olarak kabul edebiliriz. Mete Han, Çin içlerine bu korunaklı duvara rağmen girmeyi başarır(s.40).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan, Bayezid'in padişahlığını öğrendikten sonra ordusuyla geldiği Bursa'da şehrin kapılarını kilitli bulur ve Ayaz Paşanın güçleriyle çarpıştıktan sonra kalenin kapıları

açılır(s.28-30). Cem, Ankara Sancakbeyi Mahmut'un verdiği destekle Konya kalesini kuşatır. Ancak kaledeki seçkin birlik Cem'i yenilgiye uğratır(s.42). Yardım istediği Rodos'tan D'obünson tarafından Rumili'ye gönderilen Cem Sultan, burada kendisini ziyaret eden Küçük Şarl'ı, kaleden çıkararak yamaçta karşılar(s.89). Cem'in yanında Rodos'a gelen otuz kişilik birliği, güvenlik gerekçesiyle kaleden çıkarılarak denize atılır. Cem ve Sadi bunu kaleden görür(s.94). Dofine'de ve Zizim Şatosunda, kalelerde hapsedilen Cem Sultana buralarda sadece kale duvarına kadar çıkma izni verilir(s.118). Fransa kralı ile Roma'dan götürülecek olan Cem, artık o kadar bezgindir ki kalenin dehlizlerinde güçlkle yürüyebilir(s.138). Bu yolculukta Valmontone, Kastel Fiorentino, Verdi gibi küçük kalelerde geceyi geçirirler(s.140).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda savaş sonrasında İnebahtı'nın denize doğru kademe kademe inen üç kalesi ve surları delik deşik olmuştur. Kolaylıkla zapt edilen kaleye Türk bayrağı çekilmiştir(s.91-95). Santorini adasındaki yerliler kalenin duvarlarına bitişik küçük taş binalarda yaşarlar(s.123). İstanbul depreminde Eğrikapı'dan Yedikule'ye kadar üç kat olan surlar yıkılmış; deprem sonrası oluşan dalgalar İstanbul ve Galata surlarını aşarak Pera sokaklarını tufana boğmuştur(s.132-133). Budin'in fethinden sonra, şehri yeniden ele geçirmek isteyen Ferdinand, kalede bulunan Zapolya ve Venedikli Gritti 3000 yeniçerinin yardımıyla saldırıyı püskürtür(s.203). Kanuni'nin fethettiği Bağdat, dibinde derin hendekler açılmış ve yüz elli kuleli kalın surları olan kale ile çevrilidir(s.217). Bu surlar üzerinde akşam güneşine bakarak oturan İbrahim Paşa ve Burak Paşa İskender Çelebi'nin idamını konuşurlar(s.221). Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü, Zigetvar Kalesinin kuşatması sırasında gerçekleşir. Sultan, bayrağın kale burçlarında dalgalandığını göremez; çünkü bir gece önce hayatını kaybetmiştir(s.319).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda İran Şahı'nın Osmanlı'yla yaptığı barışı bozması, sınırdaki bazı kaleleri işgal edip, yakıp yıkmasıyla gerçekleşir(s.182). Nurbanu, Konya'ya gelişinde kaleyi gördüğünde şehzadeden ziyade, oğlunu göreceği için sevinir(s.313). Dört köşesi beyaz mermer ve çeşitli şekillerle süslenmiş Konya Kalesi, iki kardeş Bayezid ile Selim'in karşılaştığı mekândır(s.326,328). Murad'ın kaleden izlediği babası ile amcası arasındaki savaşta Bayezid savaş meydanını terk ederek kaçar(s.330).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda, küçük padişahın tahta çıktığı zamanlarda, Çanakkale girişini tutmuş olan Venedik donanması püskürtüldükten sonra

Çanakkale'ye giden Turhan Sultan, Kilitbahir ve girişteki Seddülbahir kalelerini, masrafları kendisi karşılayarak onarttırır(s.130).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda III. Selim'in tahta çıkış sürecini başlatan olay, Özi Kalesinin Ruslar tarafından alınması ve içindeki tüm insanların kılıçtan geçirilmesidir. Bu haber I. Abdülhamit'in ölümüne neden olur ve Selim tahta çıkar(s.24). III. Selim dönemini sona erdiren Kabakçı Mustafa isyanı ise, Boğazın Karadenize açılan yedi kalesinde görevli yamaklar tarafından "frenk elbisesi" giymeme bahanesiyle çıkarılır(s.105). Padişahı indirdikten sonra kendi aralarında kavgaya tutuşan yamaklardan Kabakçı Mustafa, adamlarını toplayarak Macar Kalesini basar ve kaledeki Gürcü'lerle çarpışır(s.158).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda şehirde Seygalan Kalesi bulunur(s.287).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda ailesi Antalyalı olan Gülay'ın dedesi ve babasının evi kale içindedir(s.20).

Romanlarda kaleler, kimi zaman savunma, kimi zaman ise saldırı anında okuyucuya gösterilir. Özellikle 20. yüzyıl öncesini konu alan romanlarda daha çok karşımıza çıkan bir mekân olan kaleler, büyüklüğüne göre saklanma ve hapsedme amacıyla da kullanılır.

b) Cadde, Sokak ve Meydanlar

Romanlarda çok kullanılan mekânlardan biri de cadde, sokak ve meydanlardır; inceleme konusu eserlerde, diğer açık mekânlara göre cadde, sokak ve meydanların daha çok kullanıldığı dikkati çeker.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) Nişapur sokakları, geceleyin karanfil ve tarçın kokan masal diyarı sokakları gibi anlatılır(s.22). Nizamülmülk'ün sarayına geldikten sonra çok iyi arkadaş olan Melâlî ile Bâtını fedaisi Genceli Rüstem, geceleri Bağdat'ın karanlık sokaklarında dolaşırlar(s.54). Melikşah'ın doğum günü için yapılacak kutlamaya Bağdat, sokakları boyanarak, meydanlara ışıklar ve süsler asılarak hazırlanır(s.148). Nizamülmülk'e düzenlenen suikastı, yıldızlardan anlayan Melâlî, medreseden dışarı çıktığında şehirde olağanüstü bir hal görür, sokaklar bomboştur(s.158).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda kadınların sokağa çıkmasını yasaklamış olan padişahın ölümü duyulduğunda, arnavut taşı döşeli sokaklarda kadınların ürkek ayak sesleri yankılanır(s.57). Çocuk padişahın tahta çıkışı, İstanbul sokaklarında ve meydanlarında yapılan şenliklerle kutlanması, haremağasına biraz dokunur(s.71-72). Belirtilerini İstanbul sokaklarında gösteren ayaklanma patlak verdiğinde şişman vezir saklandığı yerden çıkarılarak öldürülür, ceset soyularak sokaklara çıkarılır. Atmeydanı'ndaki meşum çınarın çevresinde toplanan kalabalık, veziri parça parça eder(s.80-81). Haremağası, İbrahim'in padişahlık dönemini anlatırken onun İstanbul'un dar sokaklarından geçerken önüne kimsenin çıkmasından hoşlanmadığını belirtir(s.122). Devrik padişah öldürüldükten sonra münadiler, İstanbul sokaklarına dağılarak bu ölümün haberini verir(s.177).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda zamanın geçtiği sokaklardaki değişmelerle vurgulanır. Yafes Çelebi ve kölesi Calud çalışırken imparatorluğun sosyal hayatında değişiklikler meydana gelir. Cadde-i Kebir yavaş yavaş büyür ve tiyatrolar açılır(s.104). Bir süre sonra da havagazıyla aydınlatılmaya başlanır(s.107). Calud, Yafes Çelebi ölüp Yağmur ve Samur Çelebilerle çalışmalarına devam ederken ise Cadde-i Kebir'e kaldırım taşları döşenir(s.116). Calud, Üzeyir adlı çocuğu yetiştirmek üzere mektebinden alıp eve getirdiğinde ona sokağa çıkmayı yasaklar(s.130). On yıldan fazla evden dışarı çıkmayan Üzeyir, Calud'un ölümünden sonra da sokağa çıkmaya cesaret edemez(s.137). İlk defa dışarı çıktığında Tünel Meydanına gider ve havuzun kenarında oturarak etrafı seyreder(s.141).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda köy meydanları duyuruların yapıldığı alanlar olarak karşımıza çıkar. Çete Ayşe köylülerini direnişe çağırırken onları kahvehanenin önündeki köy meydanında toplar(c.1,s.242). Yunan işgali sonrasında sokaklar, insanların yerleşim yerlerini boşaltmaları ve kalanların da dışarı çıkmaya korkmaları dolayısıyla olabildiğince ıssızdır(c.1,s.35,121).

Dersim Tertelesi (H.İşık, 1996) adlı romanda Mergasur köyüne giren Yüzbaşı Hayrettin ve askerleri, köylüleri köy meydanına toplar(s.100). Adını Senem olarak değiştiren Hayriye, Ziya Amcası ile Buğday Meydanına giderek Ziya Amcanın verdiği bilgileri dinler(s.228).

Genç Osman dönemi ile başlayan **Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997)** adlı romanda, Genç Osman'ın hacca gitmesi fikrinden rahatsızlık duyan yeniçeriler Atmeydanı'nda toplanarak ayaklanma çıkarır(s.12-16). Bundan sonra İstanbul sokaklarında dolaşan tellaller I. Mustafa'nın padişahlığını ilan eder(s.24). Öldürülen

padişahın cenazesi için Atmeydanı'nda büyük bir kalabalık toplanır(s.38). IV. Murat'a karşı da ayaklanan yeniçeriler yine Atmeydanı'nda toplanır(s.106). Bu ayaklanma sonucunda Hasan Halife ve Defterdar Mustafa Paşa, Atmeydanı'nda yeniçeriler tarafından öldürülür(s.126,128). Bundan sonra padişah, her gün silahlarını kuşanarak İstanbul sokaklarında dolaşır ve Atmeydanı'nda ok ve cirit atmadaki ustalığını göstererek gözdağı verir(s.141). Padişahın kahvehane ve tütün yasağından sonra, hemen her sabah sokaklarda kırk elli ceset görülür olur(s.153). Sokakların aydınlatılmadığı bu dönemde fenersiz sokağa çıkmak da padişah tarafından yasaklanır(s.155). Padişah, kendisi Bursa'da iken arkasından darbe çalışmaları yapan Allame Şeyhi Efendiyi bineksiz bir şekilde önüne katarak İstanbul sokaklarını dolaştırıp takati kalmayınca bırakır(s.162).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Bosna'nın elden çıkarıldığını öğrenen Firuz Ağa, Çumurya Köprüsünden At Meydanına doğru yürür(s.14). Evini ve dükkânını arkadaşı Stanko'ya satmak için evine giden Firuz Ağa, dolunayın aydınlattığı dar sokakların birinden çıkıp diğerine girerek yoluna devam eder(s.25). Fatma'nın kocası Mustafa, İstanbul'a gelmek istemeyince, Firuz Ağa, Sinan Halife Mahallesinin yokuşlu yollarından geçerek onun evinin bulunduğu Öküzboğan Sokağına gider(s.33). Ancak Mustafa'nın kendisini görünce kaçması sonucu sokağın ortasında kalakalır(s.35). Bursa'da dükkânda oğlu ve damadına kızan Firuz Ağa, dolambaçlı sokaklardan geçerek Muradiye'nin Gece mahallesindeki evlerine ulaşır(s.47).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romandaki tek meydan olan Splantzia Meydanı, ortasında şadırvanı bulunan ve şehirdeki en büyük çarşı görünümündeki meydandır(s.60). Hanya şehrindeki bu meydanda yoğunluğu Türkler oluşturur(s.60). Ramazan ayında, teravihten çıkanlar bu meydanda düzenlenen eğlenceleri izler(s.77). Türkleri korkutup kaçırmayı hedefleyen Rumlar, sokakta karşılaştıkları Türklerin fesini alıp parçalar ve çeşitli hakaretlerde bulunur(s.92).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda piyes yazarı Hüseyin Suat Beyin eşi Vildan Hanım, "amele bayramı"nda dışarı çıktığında, Hâlâsgargazi caddesinde ilerlerken meydanda birçok insanın toplanmış olduğunu, Şekip'in de bunların arasında bulunduğunu görür(s.111). Vildan Hanım, eşiyle arasında geçen tartışmadan sonra kendini gece saatlerinde Moda sokaklarına atar ve Şekip Beyin evine gider(s.157). Zeplinden Almanya sokaklarına bakan muhabir, bazı sokaklardan gidiş, bazılarında geliş olduğunu görerek duruma anlam veremez(s.209).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Seyit Rıza'nın tutuklanması üzerine Erzincan'a gelen Yavan, Erzincan caddelerinde düzenli bir şekilde yürüyen askeri tören alayını izler(s.141). Seyit Rıza ve onunla birlikte idama mahkûm edilenler, Elazığ'da Buğday Meydanında idam edilir(s.163).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda Alaaddin köyündeki düğüne davetli olan Gümüş Diş, kurulan pusuyla köy meydanında öldürülür(s.32,53). Kasabadaki pazar "dümdüz giden, sonra yukarı sapan" meydanlıkta kurulur(s.55). Demokrat Parti yararına yapılan güreş karşılaşmalarında kasabanın meydanı dolup taşar(s.84).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) kitabın kendisine ulaştığı son kişi yönetmen Murat Erman, Kumrulu Mescid'i bulmak için Fatih'in daracık sokaklarında ve çıkmazlarında dolaşır(s.13). Kitabın hangi mescide ait olduğunu anlamaya çalışan Ermano Muratore de Fatih, Çarşamba, Draman, Fener gibi semtlerin sokaklarında, çıkmazlarında dolaşır(s.40). Mimar, ulema korkusundan cezalandırılmak üzere Baba Cafer zindanına götürülürken Mahmut Paşa Camisinin ve yeni sarayın bahçe kapısının sahile kadar kendisini görmek için yollara dökülen insanların, yolları iyice daralttığını görür(s.177). Mescidden dönerken Çarşamba Karakolu'nun köşesini döndüklerinde kendilerini bir Arap ülkesinde gibi hissedecekleri bir sokağa girerler(s.214).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda İstanbul sokakları da Kara'nın, katilin ve Ester'in geçtiği yerler dolayısıyla sık sık karşımıza çıkar. Kara İstanbul'a eniştesinin çağrısıyla geldiğinde, on iki yıl sonra sanki yabancı bir şehre gelmiş duygusuyla sokaklara çıkma arzusu duyar. Dolaşırken sokaklar ona darlaşmış gibi gelir. Bazı sokaklarda duvarlara, kapılara sürünerek geçmek zorunda kalır(s.14). Kara, Enişte'nin ölümünden dolayı sokaklarda koşarcasına yürür(s.224). Şeküre'yle görüşükten sonra Yakutlar Mahallesinden Haliç'e doğru dört sokak yürüdükten sonra imamla Şeküre'nin boşanması işini görüşür(s.230). Enişte'nin ölümünü saraya haber vermek üzere çıkan Kara, kendisini saraya götürecek birini bularak Soğukçeşme Kapısı'ndan Alay Meydanına çıkar(s.258). Katil, işlediği cinayetten sonra evde duramaz, sürekli sokaklarda dolaşır(s.23). Zarif Efendinin cenaze töreninden sonra Kara ile Enişte'yi takip eden katil, akşam vakti karlı sokağın ortasında durur ve Enişte'nin sokağın ucundaki evine bakar(s.119). Evde duramadığı bir akşam karlı sokaklarda, çamurlu geçitlerde, buz tutmuş yokuşlarda, kimsenin bulunmadığı kaldırımlardan geçer. Terk edilmiş sokaklara ve tekkenin terk edilmiş mahallesine; oradan da Enişte Efendinin sokağına gelir. Buradan çıkan Kara'nın peşinde sokaklarda

ilerler(s.142-146). Arandığını anlayan katil, Beyazıt'ta, Tavukçular Çarşısı'nda, Esir Pazarı'nın boş meydanında dolaşır(s.322). Ester, Şeküre'ye âşık kayınbiraderinin evine giderken evin sokağını mekân tutan kör dilenciyle takışmamak için sokağın öbür ucundan geçer(s.153). Üstat Osman, çalışırken saraydan çağırıldığı için dışarı çıkar. Çalıştıktan sonra sokaklarda dolaşmayı çok seven Üstat Osman, At Meydanı'na çıktığında kendini bir minyatürün içinde gibi hisseder(s.271).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanın birinci zaman halkasında, Halil'in babasının payitahta getirttiği kahve ve tütün nedeniyle çıkan yangınlarda, şehrin dar ve çıkmaz sokaklarına tulumbacıların giremeyişi yangının yayılmasına neden olur(s.24). Babasının idamı ve annesinin gitmesiyle yalnız kalan Halil, sokaklarda gezinerek aklında kalanları evde tablolarına aktarır(s.27).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda yaşadığı acılar dolayısıyla içi, diğer insanlara karşı intikam ateşiyle dolu olan Nevres adlı çocuk, Nakş-ı Nigar mahallesinde Babafingo yokuşu ile Kesikbaş sokağın birleştiği yerde oturur(s.67,97). Bu topal kız, elinde yoğurtlu ekmeği ile çıktığı sokağın kesme taşlarla örülü kenarından akan yağmur suları ile karıncalara set yapar(s.68). Babasının ölümünden sonra istemeye istemeye Nevres'i yanına alan halası, onu mahallenin kuzey kapısına bakan İfrit sokağındaki evine götürür(s.174). Nakş-ı Nigar'ın ruhu, Nevres'e, İsmihan Kadının hapsettiği kötü cin Kepoz'u doğu kapısına açılan Karakuşi sokağında serbest bıraktırır(s.195). Nakş-ı Nigar mahallesinin ayaklı meyhanesi Ceviziçi Tahir, ak karınca Erda'yı görünce, doğru mahallenin yedi kocakarısından biri olan Kevser Nineye gitmek için Babafingo yokuşunu çıkıp, Kara Nara sokağına girer(s.98). Mahallelinin pek sevmediği Hokkagülü İfakat'ın Murdar sokağının Zebella sokağı ile bittiği yerde bulunan evi, yaşanan uğursuzluklardan dolayı galeyana gelmiş halkın sokaklarda dolaştıkça kalabalıklaşan bir grupla basılır(s.201-202). Hezarpare Horoz Baba tekkesinden varlığını kimsenin bilmediği sırlı kitabı aldığını düşünen Mısırlı İbrahim Efendi, Melek Murat Paşa mahallesinin kadayıflarıyla ünlü olan Kadayıf sokağına girer. Buradan geçerken sokakta bekleyen Pinhan'ın keşkülüne para atar(s.137-140). Burada Dürri Babanın hediyesi olan inciye çaldıran Pinhan, günler sonra hırsız bulduğunda onunla inciye sattığı kişiye giderken Mısır Çarşısının yanındaki bir yokuşu çıkıp Kapalıçarşı istikametine yönelirler. Birbirine benzeyen dar ve تنها yollardan geçerek Cüce Cafer'in evine gelirler(s.142). Pinhan'ın geldiği Akrep Arif mahallesinin kocakarılarından Sidikli Safiye ile Hoyrat Hacer Külbastı sokağında selamlaşıp Pinhan'ı da alarak Muamma sokağına giderler. Nida hamamının kadınlar

kısmı Muamma sokağına, erkekler kısmı Keşmekeş sokağına açılır(s.210). Pinhan'ın keşfettiği vücut şehrinde ise, yılanbazı seyrederken yılanın soktuğu Pinhan, meydandan koşarak ayrılır ve ara sokaklara dalar. Damardan olan sokaklar, dar, ince ve uzundur. Burada çıkmaz sokak yoktur, çünkü şehir çıkmaz bir şehirdir(s.220).

Meyyale (H.Topuz,1998) adlı romanda Kanun-ı Esasinin ilanında, bütün nazırlar, ulema ve paşalar, askerler Bayezit Meydanında hazır bulunur(s.146).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Osman, bir barda gödüğü piyano çalan çok yakışıklı ama hiç dişi olmayan bir adamı bulaşık suyu kokan arka sokaklarda takip eder(s.31). Paris'e giden Mehpare Hanım ve Hikmet Bey, burada bir davete giderken Paris sokaklarında gösteri yapan işçilerin hücumuna uğrarlar(s.42). Mihrişah Sultanın Paris'ten İstanbul'a gelişi büyük olay olur. Çünkü Dersaadet'in sokaklarından ilk defa başı açık bir Müslüman kadın geçer(s.189). İttihat ve Terakki örgütünün hazırladığı bildirileri saray yakınlarına koymaya giden Cevat Bey, saray civarındaki sokakların boş olduğunu görür; çünkü saray yakınlarında dolaşmak pek tekin değildir(s.212). Manastır'a tayini çıkan Cevat Bey ve arkadaşları son günlerini Cadde-i Kebir'de eğlenerek geçirmek ister(s.243). Hikmet Bey ve Mehpare Hanımın bir süre yaşadığı Selanik'in caddelerinde palmiyeler vardır; sokaklarsa deniz ve manolya kokar(s.266). Selanik garı havaya uçurulduktan sonra sokaklardaki gaz lambaları aniden söner(s.271); olaylardan sonra ise ahali evine kapandığından sokaklar bomboş kalır(s.272). Ragıp Bey, İstanbul'da Beyazıt'tan aşağı inerken gördüğü sokak manzaralarını Almanya ve Selanik'le karşılaştırır ve payitahtın sokaklarının görüntüsünden utanır(s.329). Padişahın Kanun-ı Esasi'yi kabul etmesi üzerine halkın sevinçle meydanlara koşması dolayısıyla ıssızlaşan sokaklarda Konstantin Sezar adlı çapkın, Mehpare Hanımların evinin önüne gelir(s.349).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda azınlıklar müttefiklerin Cadde-i Kebir'de yapacağı resmi geçidi görebilmek üzere camları kiralamıştır(s.21). Oğuz Amcanın Kemah'taki köyünün meydanında askere çağırılanları almak üzere davul zurna çalınmaya başlanır(s.35). Savaşın devam ettiği Çanakkale'de ise sokaklar moloz yığınınına dönmüştür(s.300).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Atatürk'ün Ankara'ya gelişi, Sarı Ahmet'in Seymenler kahvesinin önündeki meydanda tellaller tarafından duyurulur(s.86). Atatürk'ü İstasyon meydanında Jandarma bölüğü ve zaptiyeler ile seymenler karşılar(s.227). Hükümet Meydanında toplanan halk Atatürk'ü bir daha görmek ister (s.228). İstanbul'a çekilen isyan telgrafından sonraki cuma namazı

Namazgâh Meydanında kılınır(s.164). Yozgat'ta isyan bastırıldıktan sonra Hükümet Meydanındaki ağaçlar idam edilmiş insanlarla dolar(s.371).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Bey, eşinin ailesini ziyaret etmek için gittiği, aynı zamanda öğrencilik yıllarını da yaşamış olduğu Trabzon'da, Gavur Meydanı'nda gezer(s.94).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Karınca Adasındaki çınarların altı adanın meydanıdır. Adadan ayrılmalari istenen Rumlar çınarların altında konuyu tartışır(c.1,s.54). Adaya gelenler, Doktor, Hançerli Efe, Hüsmen ve ailesi, Baytar Cemil, Musa Kâzım ve kızları, Tepedelenli'nin torunu, Nişancı Veli'yle yanındakiler ve diğerleri hep çınarların altında karşılaşır. Nişancı Veli, Topal Ali Çavuş'un köyünde, evlerinden çıkmayan muhacirleri ne yapar eder köy meydanına getirir(c.2,s.261). Kasabanın meydanında ise, Cumhuriyet Halk Fırkasının kuruluşunu halka anlatmak üzere gelen mebuslar konuşma yapar(c.3,s.117).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda yağmur duasına çıkacak olan köylüler köy meydanında toplanır(s.74). Başka bir gün köy meydanında toplanan köylüler manda güreşi yaptırırlar(s.107). Umut Öğretmenin köye kanal açtırma projesini duyurmak üzere getirilen davulcu ve zurnacı, köy halkını meydana toplamak için köy meydanında çalmaya başlar(s.111).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köyün kahveler önündeki meydanı seçim zamanı politikacılarla dolar(s.351). Demokrat Partili Vahit Eskişehirlioğlu geldiğinde de meydanda seçim konuşmaları yapılır(s.372).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda, hikâyeleri birbirine bağlayan olay, Anadolu'nun ortasındaki bir kasabanın mahalle ve sokaklarında Ölüm'ün, Uzun İhsan'ı aramasıdır. Cezzar Dedeyi aldıktan sonra, önce elindeki defterde yazılı olan sıradaki kişi Uzun İhsan'ı bulmak üzere Selam Mahallesi'ne gider(s.36). Oradan Aden Mahallesi'ne, buradan da sırasıyla Meva, Elhalid, Makame, Naim, Heyevan ve Firdevs mahallelerine giden Ölüm ve Cezzar Dede, romanın içindeki hikâyelerin kahramanları tarafından engellenir. Romanın hikâyelerinden Dünya Tarihi'nde, dağdaki haramilerden bıkan köylülerin planladıkları baskın, haramilerden birinin kendilerini köyün meydanına ulaşana kadar koşturduğu bir kovalamacaya dönüşür(s.124). Gökten Gelen Çocuk'ta kasabadaki matbaada çalışan Gülerk, haber bulmak için kasaba meydanında bekler(s.228).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) yağmurlu 31 Ağustos günü, esnaf şehrin dar sokaklarında mallarını içeri taşımaya çalışır(s.77). Akşama doğru askerler mal ve can kaybı olup olmadığını öğrenmek için ellerinde meşalelerle sokaklardan geçerler(s.85).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Fatih Sultan Mehmet, fetihten sonra Et Meydanına doğru yürüdüğünde burada başörtüsü eylemi yapıldığını görür(s.59). Et Meydanı, At Meydanı, Tarı Meydanı ve Beyazıt Meydanı adlarını alan meydanda başörtüsü yasağının kaldırılması için imza toplanır(s.64). 11 yıl önce burada işlediği cinayetten dolayı hapis yatan ve hapishaneden çıkan eski komünist öğrenci Beyazıt Meydanı, nam-ı diğer Hürriyet Meydanına gelir ve o günlerini hatırlar(s.79). Başka bir yerde Beyazıt Meydanı postalların tüm meydanlarla birlikte yürüdüğü bir mekân olarak karşımıza çıkar(s.98). Meydanda saldıran yaşlı kadının şikâyeti üzerine nezarethaneye alınan başörtülü kız Beyazıt'e dönerken yolu site devletinde bir meydana düşer. Burada ise Sokrates etrafına topladığı halkı düşünmeye çağırır(s.119). Beyazıt Meydanı başka bir zamanda sıra sıra sehpalara ve sehpalarda boyunlarında idam fermanları olan insanlarla görülür(s.121). Hezarfen Çelebi, Galata Kulesinden Üsküdar Doğancılar Meydanına uçar(s.166).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) Agii Michael kilisesinin papazı, Agia Sophie'ye gitmek üzere Filedelfion Amastiranum Caddesinden Forum Tavri üzerinden Forum Konstantine'ye ulaşır(s.33). Papaz, yoluna devam ederken insanlar da Artopolia Caddesinden büyük kiliseye doğru akarlar(s.33).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda, Haydar'ın öldürülmesinden sonra Akkoyunlu hükümdarı Yakup, onun kesik başını Tebriz sokaklarında teşhir etmiştir(s.69). İsmail'i evinde saklayan Uba Hatun da Tebriz pazar meydanında asılır(s.88). Yıllar sonra İsmail'in Erdebil'e dönüşünün farklılığı, şehrin dar sokaklarında insanların sessizlikle onu izlemesi şeklinde dışa vurur(s.114). Çoğunluğu sünni olan Tebriz'in alınışından sonra bazı mahallelerde çığırta gösteriler olsa da kent genel olarak suskundur(s.192).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşanın Sultan Abdülaziz'e sadrazam oluşunu Sirkeci'den Babıali'ye giden caddeyi dolduran kalabalık sevgi gösterileriyle karşılar(s.58). Mithat Paşayı Napolililer sokağa dökülerek karşılarlar(s.125). Paşa, Paris'te kaldığı otelden çıkarak Concorde meydanından Etoile meydanına kadar yürür ve buradan Necmettin Beyin evinin bulunduğu Clichy'ye gider(s.127).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda, III. Selim, şehzadeligi döneminde tebdil-i kıyafet dışarı çıktığında, eğri büğrü bir sokakta, bir yeniçeri tarafından sarkıntılık edilen bir kadını yeniçerinin elinden kurtarır(s.72). Nizam-ı Cedit askerleri At Meydanı'nda yaptıkları geçit töreninde halkın büyük beğenisini kazanır(s.152). Kabakçı Mustafa önderliğindeki isyancılar, Büyükdere çayırında bir toplantı düzenler ve oradna Et Meydanına doğru hareket eder.(s.290-291). Bu toplantıdan sonra isyanın merkezi Et Meydanı'dır(s.298,303,305).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda en çok karşımıza çıkan meydan Et Meydanı ve At Meydanıdır. Her iki meydan da Osmanlı döneminde önemli siyasî olayların mekânıdır. Alemdar Mustafa Paşanın öldürülmesinden sonra tüm yeniçeriler, Etmeydanına gelerek Yeni Odalara gider(s.410). Vaka-i Hayriye öncesi tüm yeniçeriler sabaha karşı Etmeydanına adeta akar. Buradan Atmeydanına doğru yürüyen Sabit ve yanındaki iki bin nefer, Atmeydanına ulaşıldığında beş bin nefere ulaşır(s.420). Atmeydanında beklerken II. Mahmud'un ağabeyi Mustafa'yı öldürttüğü haberini alır(s.422). Yeni talimler sırasında Mısırlı komutanın bir yeniçeriye attığı tokat dolayısıyla başlayan son isyanda geceyi Etmeydanında geçiren yeniçeriler, ertesi gün Atmeydanında Sancak-ı Şerifi çıkartan ve bazı grupların tarafına geçtiği padişah güçlerine karşı Atmeydanına doğru yürüyüşe geçer. Yeniçerileri ve Yeni Odaları topa tutan padişah taraftarlarına karşı yeniçeriler, meydanı ve kazanlarını bırakmamak için savaşırlar(s.468-470). İstanbul önlerine demirleyen İngiliz donanmasına haddini bildirmek için İstanbul halkı sokaklara dökülür(s.339).

Paris'te Son Osmanlılar'da (H.Topuz, 1999) Abdülhak Hamit'i Cumhuriyetten sonra Teşvikiye Caddesinde eşi Lucienne ile dolaşırken görenler saygıyla selamlar(s.53).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda kurgu, Fikret'in Erzincan'dan ayrılacağı geceyi Saray Meydanı'nda dolaşarak geçirmesi ve geri dönüşleriyle başlar(s.9). Meydanda dolaşırken okulunun ve meydandaki çeşmenin önünden geçer ve buralara dair anılarını hatırlar(s.31). Fikret'in Erzincan'daki evi, pazarın kurulduğu Buğday Meydanının biraz ötesindedir(s.22). Saray Meydanı'nda geçirdiği gecenin sonuna doğru, Buğday Meydanındaki evlerinin önünden ayrılarak Kâzım Beyle birlikte kaldıkları Gülabi mahallesindeki evine döner(s.35). Naim Efendiyle konuşarak yola devam ederken Cadde-i Kebir'e doğru yürüyen cıvıl cıvıl insanlar Fikret'in dikkatini çeker(s.86). Şehirdeki çan sesleri üzerine pencereden bakan Didar, sokaklarda koşuşan insanları görür ve Rus ordusunun geldiğini öğrenir(s.102).

Sivas'taki türbeyi ziyaret için kaldıkları viraneden çıktığında sokakların ve evlerin büyük bir sessizlik içinde olması Didar'ın dikkatini çeker(s.109). Hastanede tedavi görürken pencereden bakan Fikret, sokaklarda İngiliz askerlerini görür(s.150). Romanın sonunda Fikret'i tekrar Saray Meydanı'nda görürüz. Şehrine, evine, okuluna bakan Fikret, buradan Erzurum'a Didar'ı almaya gidecektir(s.154-158).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda gelişinin ilk günlerinde çevreyi tanımak için dar ve تنها sokaklarda dolaşırken daha sonra nişanlanacağı Şadiye'nin kardeşini yaralı bir vaziyette bulur(s.18). Kemal Bey, küçüklüğünde Ebubekir Efendinin kendisini Sultanahmet Meydanındaki cuma selamlığına götürdüğünü hatırlar(s.39).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Denizli'ye götürülecek olan Rum erkekleri ve aileleri meydanda büyük bir kalabalık oluşturur(s.19). Mübadele ile Girit'ten gelen Güzel Fatma'nın bulunduğu kabile, Saburhane meydanına gelir(s.118).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Necla ve Turgut'un aralarındaki soğukluğu kaldırmak isteyen arkadaşları, onları Beyazıt Meydanında yalnız bırakır(c.1,s.548). Halil'e gizli görevini bildirecek olan ve Sovyetlerden gelen Mihail, sokakta Halil'e birşey sorar gibi görevini anlatır(c.1,s.596). Bu konuşma şehrin ıssız sokakları boyunca devam eder(c.1,s.598).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Mimiko'nun ölüm haberine çok üzülen Berti, Jülyet'i küçükken Mimiko ile misket oynadıkları sokaklara götürür(s.166). Mösyö Rober, üvey oğlu Amerika'ya gittiği akşam, Londra'da Trafalgar Meydanındaki havuzda yaptığı kâğıt gemileri yüzdürür(s.267). Kızı Nora'nın yanından ayrılmasını istemeyen Jülyet, kızıyla bir gece sokağa çıkar ve sokakları dolaşarak konuşur(s.470).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Elektrik İdaresi Dairesinde çalışan Hulki Bey, mesai saati bitiminde Tünel Meydanına çıkınca özgürlüğüne kavuşmuş gibi hisseder(s.15). "Cadde-i Kâfir" benzetmesi yaptığı Cadde-i Kebir'de yürüyerek Tokatlıyan'a gitmek, Hulki Beyin her akşam yaptığı şeydir(s.16). Romanın ikinci gününde Tünel Meydanı, eli sopalı insanlarla dolar(s.203). Taksim Meydanındaki kalabalığı gören Hulki Bey, dikkatli bir şekilde civardan geçerek evine gider(s.206).

Akkartal (H.Özel, 2000), Şantung adlı egzotik şehirde oval bir meydana bağlanan hareketli, "karınca yuvalarına giden yolları" andıran cadde ve sokaklar

görür(s.80). Ötüken'de mamur caddelerden geçerek, Arıkboğa'nın konağına gelir(s.206).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem ve yanındakiler, kendilerini Rodos'tan alacak olan kalyona binmek üzere ölüm sessizliği içindeki sokaklardan geçerler(s.73). Roma'dan ayrılırken sokaklarda onları uğurlamak üzere gelen insanların oluşturduğu bir kalabalık vardır(s.140).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Venedik'in cadde, sokak ve meydanları sıkça karşımıza çıkar. Kahraman Kamil Uzman, Gentile Bellini ile ilgili araştırma yapmak üzere geldiği Venedik'te, çalışmalarının dışında sokaklarda, caddelerde dolaşır. Kanalları da Venedik'in caddeleri kabul etmek gerekir; bu yolla insanlar evlerine bile gider. Kamil Uzman, Venedik'e geldiğinde kendisine tarif edilen yoldan gitmek ister; ancak yoğun sis dolayısıyla evin yolunu bulamayacağını anlayan Uzman, gondola binerek kiraladığı stüdyo dairenin rıhtımında iner(s.20-22). Venedik'te sokaklar, meydanlar insanlarla doludur(s.24). Büyük Kanal boyunca sıralanan saraylar ve tarihî yapılar bir sanat tarihi profesörü için çok ilgi çekicidir(s.25). Büyük Kanal'dan San Marco Alanına giden kahraman, alanın kalabalığına karışmadan kitaplığa gider(s.26). Kitaplıktan çıktığında meydan bomboştur(s.27). Aqua alta başladığında San Marco Alanı sular altında kalır. Böyle bir akşam Kamil Uzman, düş gördüğünü sanırken garson tarafından uzaklaşması konusunda uyarılır(s.29). Venedik sokakları öylesine dardır ki, Kamil Uzman bunu ifade etmek için "şemsiye açamayacak kadar" ölçüsünü beğenir(s.32). Başka bir gün çalışmadan sonra dışarı çıkan kahraman Campo San Stefano alanına geldiğinde hızlanan yağmur dolayısıyla alanın boşaldığını görür. O da sığınacak bir yer ararken tarihi bir yapı olan konservatuar binasına girdiğini fark etmez(s.50). Diğer bir gün yine aynı meydana gelen Uzman, alanın çevresindeki evlere arkasını dönmüş bir heykel görür(s.76). Buradan dar sokaklardan geçerek Piazzale Roma'ya kadar yürür(s.78). Venedik günlerinden birinde ise sarhoş bir halde çıktığı lokantadan evine dönerken sokaklarda yolunu kaybeder ve iyi aydınlatılmış olan sokaklardan karanlık sokaklara geçer(s.87-88). Çalıştığı kitaplıkta görevli olan Lucia'ya kırıldığı için kitaplığa gitmediği gün Campo San Stefano'ya giden Kamil Uzman, Tommaseo'nun heykeline karşı bir puro yakar ve Bebek'teki Fuzuli heykelini düşünür(s.166). Lucia ile Kamil Uzman, buluştuklarında Cannaregio'nun yolunu tutar, alanın köşesindeki lokantaya gidebilmek için dar, karanlık sokaklardan, köprü ve kahvelerin önünden geçerler(s.238). Lucia'yı evine bıraktıktan sonra gondoldan inen Kamil Uzman,

karanlık, dar sokaklarda yürüdükten sonra kendini küçük bir alanda bulur. Venedik'te Kamil Uzman'ın karşısına hiç ummadığı anlarda bir alan çıkar(s.244). Rio Terra San Leonardo, Calle del Aseo, Fondamenta della Misericordia, Cannaregio, Campo dei Mori, Kamil Uzman'ın Lucia'nın evini ararken geçtiği yerlerdir(s.297). Gentile Bellini, İstanbul'dan kendisine çağrı geldiğinde heyecanla çalıştığı saraydan dışarı çıkarak San Marco Alanı'nı koşarcasına kat eder ve dar sokaklarda kaybolur(s.176). Çocukluğunda, o zamanlar İstanbul'un sahibi olan Bizans İmparatorunu San Marco Alanında gördüğünü hatırlar(s.185). İstanbul'a geldiğinde yeni kurulan Müslüman mahallelerini, çarşılar ve kervansarayları gördüğünde burada yeni bir medeniyet kurulduğunu anlar(s.202). İstanbul'da ilk olarak yerleştiği Galata'dan Sarayburnu'na geçtikten sonra hemen yokuş yukarı Atmeydanı'na doğru yürür(s.209).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanın başlangıcında yapılan İstanbul tasvirinde evler, sokaklar ve çarşılar başlayan günle yavaş yavaş canlanır. Kenarlarında derme çatma mahalleler bulunan şehrin eğri büğrü taşlarla döşenmiş sokaklarında insan sayısı gün ilerledikçe artar(s.9-11). Toledo'da ise bir insanın kollarını açarak iki kapıyı birden çalabileceği kadar dar ve eğri büğrü taşlarla döşenmiş sokaklarda sessizlik hâkimdir(s.15-16). İspanya'dan Yahudilerin sınır dışı edilmesi kararı tüm ülkenin küçük köy meydanlarına varıncaya kadar her yerinde davullarla ilan edildiğinde Yahudi aileler yapılacak bir şey kalmadığını anlar(s.42). Büyük bir depremle sarsılan İstanbul'da onarım çalışmalarının tamamlanması sonucu şenlik düzenlenir. Şenliğin merkezi İstanbul'daki meydanlardır(s.138). Kanuni döneminde Venedik'le Osmanlı ilişkileri çok iyidir. Venedik dükü, Semiz Çavuş'u San Marko Meydanında törenlerle karşılar(s.148). Raşel, kızı Ester ile sakladığı oğlu Burak arasındaki ilişkiyi engellemek için Pera'da oturan Kira Kadına giderken küf kokan, kargacık burgacık sokaklardan geçer(s.190).

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) Manisa'da perşembe günleri meydanlarda pazarlar kurulur(s.24). Şehzade Murad'ın sünnetinde şehrin tüm meydanlarında şenlikler düzenlenir(s.247-251). Saray-ı Amire'nin önündeki meydana şehzade için yüksek bir köşk hazırlanır(s.249).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda İstanbul'da yerleştiği otelin düzenlediği tur ile Topkapı Sarayı müzesi ve Sultanahmet Camiini gezdikten sonra meydana çıkan Spinola, rehberin meydan hakkında anlattıklarını ilgiyle dinler(s.40-42). Roman zamanı 17. yüzyıla geçtiğinde İstanbul sokakları, caddeleri ve meydanlarının bir harita titizliği ile anlatıldığı dikkati çeker. Spinola, 17. yüzyıla

geçtiğinde Galata'nın iki tarafında korunaklı taş binaları bulunan dar sokaklarında gezerken hiç yabancılik hissetmez(s.112). Köprülü Fazıl Ahmed ile iyi arkadaş olan Kaan, bazen birlikte Divan Yolundan Aksaray'a, Belgrad Kapısına konuşarak dolaşır(s.125). Kaan, bu şekilde ve tek başına çıktığı İstanbul gezilerinde İstanbul'un semtleri, mahalleleri arasındaki farklılıkları öğrenir. Bu gezileri sayesinde şehirdeki hareketliliği ve sonrasında At Meydanında toplanan sipahileri ve öldürdükleri kişilerin kellelerini çınar ağacına astıklarını görür(s.126-129). Padişah, kabul etme konusunda aceleci davranmadığı Habsburg elçisi için At Meydanı'nda bir eğlence düzenler(s.327). Macar soylusu İmre Tököli'yi almaya Edirne'ye giden Kaan, Edirne'nin gittikçe daralan ve karanlıklaşan ara sokaklarından geçerek gelen grubun saldırıya uğradığını görür ve onları kurtarır. Grubun dar, karanlık ve تنها sokaklara planlı bir şekilde sokulduğunu öğrenir(s.380-381). Kaşıkçı Elmasını saraya götüren Kaan, ormandaki saldırıdan sonra, ikinci bir saldırıya kentin içindeki dar sokaklardan birinde uğrar(s.416).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Kabakçı Mustafa isyanının merkezi, Yeniçeri Kışlasının da bulunduğu Et Meydanıdır. Boğazın kalelerinden ayrılan yamaklar ile yeniçeriler burada hem toplanır hem de öldürecekleri kişileri bu meydanda öldürürler(s.115-143). Bundan sonra II. Mahmut döneminde ayaklanan yeniçeriler yine Et Meydanında toplanır. Ancak bu toplanma Vaka-i Hayriye'nin başlangıcıdır(s.219). Buna karşı Sultanahmet Meydanında padişah yanlısı güçler bir araya gelerek Et Meydanına doğru yürür(s.221). Yıllar sonra Melling'i bulmak üzere Paris'e giden İzzet Bey, Melling'le buluştuklarında Odeon Meydanında bir cafeye gelerek konuşurlar(s.232).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı roman, kocasını genç bir kadına kaptırarak sokak ortasında cinnet geçiren kadının Be-Ce ve şişman sevgilisi tarafından izlenmesi ile başlar(s.12). Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, farklılığını fark ederek inzivaya çekildikten sonra sokağa çıktığında, dünyanın değiştiğini anlar(s.57). Be-Ce ve şişman kahraman, tebdil-i kıyafetle dışarı çıktıklarında ana caddeyi gözden yitirmeyecek şekilde ara sokaklardan yürürler(s.118). Şişman kahramanın çocukluğunda cinsel tacize uğradığı gün sokak sessiz sakinidir(s.217).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romana adını veren sokak Tiflis'tedir. Kentin "en civcivli yeri" olan ve İstanbul'da Akaretler yokuşuna benzeyen(s.19) sokakta satılan mumlar civardaki kiliselerde yakılmak üzere üretilir(s.17). Mülazım, İstanbul kabadayılarının ellerini bağlayıp Yıldız Yokuşu

başında beklettikten(s.33) sonra, tanındıkları sokaklarda gezdirerek Cihannüma mahallesine getirir(s.35). Dönemin tarihî olayları için bestelenen marşlar, çocuklar tarafından Cihannüma mahallesinin dar sokaklarında söylenir(s.62). Roman kahramanlarından Vardacı Halet Beyin kaderi, Serencebey Yokuşunda bir paşazadenin sarkıntılık ettiği bir kadını kurtarması ile değişir(s.88). Vardacı, تنها ve tehlikeli sokaklarda İttihatçıların hafiyeleri tarafından takip edilir(s.171). Nesibe, memleketi Çorum'da çarşafa girdiği gün şehrin Saat Meydanında dolaşmasına izin verilir(s.231). Romanın sonunda ise Nesibe, aynı meydanda çarşafını çıkarır(s.293). İzmir'in işgali sonrasında Fatih Meydanında düzenlenen mitinge Gülistan Hanım, oğlu Halit Bey ile katılır(s.250). Bundan sonraki protesto mitingi ve Halide Edip Hanımın konuşması Sultanahmet meydanında gerçekleşecektir(s.255).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Osman, gittiği düğünden ayrılırken herkes köy meydanında toplanarak onu uğurlar(s.43). Osman'ı ihbar etmeye Hükümet Konağına giden Fırıncı Ali, Hükümet Meydanından geçer(s.226). Osman'ın saklandığı yeri ihbar eden Hüseyin de, ifadesi alınmak üzere Hükümet Meydanına getirilir(s.263).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Samsun'un Saathane Meydanı, işgal günlerinde darağaçları kurulan ve idam edilen insanların ibret olsun diye teşhir edildiği bir mekândır(s.28). Alim Beyin çalıştığı Yorgo'nun dükkânı da bu meydana bakar(s.28). 1950'lerde ise Saathane Meydanı, zahireci dükkânlarının ve göçmenlerin yoğunlukta olduğu bir meydan haline gelir(s.200). Alim Bey ve kızlarını, Feyzi'nin köyüne götüren fayton, köy meydanında durur(s.85). Beylerce köyünün halkı da CHP'nin Cumhuriyet Meydanında düzenlediği mitinge katılır(s.119).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Olhavik Ataman, memleketinde bütün zenginliğini bırakıp İstanbul'a sığınır ve Cadde-i Kebir'de tahta tablalarla sigaralar satar(s.32). Sitare, İzmir'de yaşadığı günlerde, Alaattin Meydanında sallanan Sabit Amcasının görüntüsünü unutamaz(s.77).

Romanlarda, şehirlerin cadde, sokak ve meydanları, şehir ve içinde yaşayanlarla ilgili ciddi ipuçları ihtiva eder. Şehrin yerleşime dair kültürü, sosyal hayatı, canlılığı, siyâsî huzursuzlukların olup olmadığı bu mekânlardan anlaşılır.

c) Köprüler

Köprüler, romanlarda karşımıza çıkan kritik mekanlardır.

Kitab-ül Hiyel (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda devr-i daim makinesi peşindeki hiyelkârların çalışmaları sırasında değişen dünya mekânlarda tezahür eder. Calud, Yağmur ve Samur Çelebilerle on bir yıl boyunca savaş makinesi ile uğraşırken Haliç'e yeni bir köprü yapılır(s.116).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda işgalci güçlerle çatışmaya girilmesi, köprülerin önemini artırmıştır. Köprü geçişleri kontrol altındadır. Çete Ayşe, Aydın'dan buğday torbasına sakladığı silahını getirirken köprübaşlarının işgalciler tarafından tutulmuş olduğunu görür(c.1,s.106). Düşmanın rahat hareket etmesini engellemek üzere köprüler havaya uçurulur. Teğmen Ertuğrul Bey, İkizdere köprüsünü (c.1,s.146), Adnan Bey ise Menderes köprüsünü(c.2,s.138) havaya uçurur.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Sultan Murat, Revan kalesinin kuzey kıyısındaki ırmakta kurulu olan köprüyü alarak kaledekilerin dışarıyla ilişkisini keser(s.225-226). Göksu deresinin üstünde kaleyi karşıya bağlayan küçük tahta bir köprü bulunur(s.266-267).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda köprüler Firuz Ağanın kendi kendine kaldığı mekânlardır. Bosna'nın Nemçe'ye bırakıldığı haberini alan Firuz Ağa, dükkânda duramayarak nehrin kıyısına gider ve Çumurya Köprüsü üstünde düşünür(s.6). Köprü'nün ortasından baktığında dere üzerinde küçüklü büyüklü köprüler görür(s.7). Küçüklüğündeki konuşmaları da hatırlayan Firuz Ağa, Vişgrad'ı geçerken Drin Köprüsü üstünde kesik başlar görüldüğünü duyar(s.13). Yine küçüklüğünde Bursa Bedestenine gitmek için sözleştikleri Stanko ile Latin Köprüsü ayağında buluşurlar(s.65). Her yıl Latin Köprüsü üstünde toplanan Hristiyan topluluk papazla birlikte süslenmiş haçı köprüden suya atar(s.69). Bursa'da Karınca Deresi, Gökdere ile Setbaşı Köprüsü altında birleşir(s.98). Firuz Ağa, altında meyhaneler bulunan Irgandı Köprüsüne kadar gider(s.106). Burada Bosna'dan göçerken Tuna ve Sava'nın birleştiği yerdeki tahta köprüyü geçtikten sonra düşüncelere dalışını hatırlar(s.106). Irgandı Köprüsü üzerinde komşusuna rastlayan Firuz Ağa, meyhaneye gitme niyetinden utanarak kızına gideceğini söyler(s.112).

Savaşın Çocukları(A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda babasıyla birlikte, nişanlısına giden Havva adlı bir Türk kızı Tahta Köprü'de Rumlar tarafından kaçırılarak çeşitli işkencelere maruz bırakılır(s.69).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Ocak ayında Salacak adlı gemi Galata köprüsüne bindirir(s.37). Şubat ayında komünistler köprüye kıvılcık bayrak asarlar(s.69). Temmuz'da ve Ağustos'ta Galata köprüsü üzerindeki trafik kazaları olur(s.164,186).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Tunceli'de direnişi başlatan olay Pax köprüsünün yakılmasıdır(s.23). Seyit Rıza, görüşmek üzere çağrıldığı Erzincan'a giderken Muti köprüsü çıkışında tutuklanır(s.72). Atatürk'ün Erzincan'daki Sungeç köprüsü açılışı için gelecek olması, tutukluların idamını hızlandırır(s.157).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı roman, Pinhan'ın Dürri Baba tekkesinden ayrılış yolculuğuna çıkarken bir taş köprü üzerinde kararsız duruşu ile başlar(s.9). Bir ayağı orda, bir ayağı burda olan köprünün de temsil ettiği ikibaşlılığından kurtulduktan sonra tekrar Dürri Baba tekkesine dönen Pinhan, yine aynı taş köprünün tam orta yerinde durur. Artık köprünün hangi tarafına geçse hikâyesini bulacağını bildiği için daha huzurludur(s.224-225).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda terhis olan Hüseyin, İstanbul'da üstünden geçtiği köprüye hayran olur(s.15). Ankara'nın ise Akköprü'sü vardır(s.278).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda terk edilmiş Van'da ailesini arayan Baytar Cemil, yolun götürdüğü Bendimahi köprüsünün ayağında uyur(c.2,s.142).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köyün çayın üstünden geçen Taşköprü'sü(s.112) ve Demirköprü'sü(s.167) bulunur. Köyün kadınları çamaşırlarını Taşköprü'de yıkar(s.156).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) Saruca Abdal ve yanındaki dervişler, yağmurdan sonra harekete geçer ve Alışırnak üzerindeki tahta köprüden hayvanlarıyla birlikte geçmek isterler. Ancak köprü gittikçe daralmaktadır ve eşekler köprüde sıkışır(s.68).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Şehzade Süleyman'ın ruhu uçar ve Boğaz köprülerinin birinde intihar etmek isteyen bir kişiyi görür(s.41).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Nemçe ile savaşa giden yeniçeriler, ocaktan çıkma Sinan Ağa tarafından yapılan dört köprüden geçerken üç defa "Aşkolsun!" diye bağırlar(s.184).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda gazeteci Hasan Fehmi, Galata Köprüsü üzerinde öldürülür(s.84).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Tefik Beyin çiftlik evindeki eğlence devam ederken yakındaki çayın üzerinde bulunan köprüden geçen atlı kasabayı eşkıya bastığı haberini getirir(s.128).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Turgut tarafından aldatılmanın acısıyla kendini Bursa'ya atan Necla, Setbaşı'ndaki köprü üzerinde yürürken Nazım ve Piraye'nin ilişkisini düşünür(c.1,s.844). Halil, Seher'in bulduğu gizli eve gitmeden önce Haliç'e bakarak köprüye yürür(c.2,s.51). Halil, polis bastırırsa denize atlayabileceğini düşünerek Atatürk köprüsü üzerinde yürür(c.2,s.317).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Kirkor Amca, küçüklüğünde çırak olarak çalıştığı yere yürüyerek giderken köprüde gördüğü pantolonu yamalı adamı hatırlar(s.71). Berti, Cambridge'deki öğrencilik yıllarında Mill adlı köprünün üzerine açık hava pubına gider(s.363) ve orada Marcelina ile tanışır(s.373).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) kaçmayı kafasına koyan Cem ve Sadi, bir arkadaşlarına ormandaki küçük köprünün yanına atlar, eyerler ve elbiseler bırakmasını isterler. Gece köprüye kadar gelip burada atlar ve diğer eşyaları bulurlar; ancak kaçış başarısız olur(s.98).

Venedik'te geçen **Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000)** adlı romanda tarihî yapılar, kanallar, meydanlar yanında köprüler de sıkça karşımıza çıkar. Bir kanallar ve köprüler ülkesi olan mekânın tasvir ederek veya göstererek anlatıldığı romanda, kahraman şehirde dolaşırken Venedik'in Scalzi, Rialto, Accademia, İççeşikler köprüleri ile diğer küçük kemerli köprülerden geçer. Köprülere çıkarken dizinde bir ağrı hisseden kahraman, bu kemerli köprülerden şikâyetçi olsa da Venedik'in tüm özelliğinin köprülerde saklı olduğunu düşünür(s.48-49). Roman boyunca kahraman, Venedik'teki köprülerin altından veya üstünden sıkça geçer.

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda İstanbul'daki deprem sonrası onarılan yapılar arasında Büyük ve Küçük Çekmece köprüleri de yer alır(s.138). Mektup yazar Dona Gracia Mendes'in yaşadığı Venedik'te yüzlerce köprü silik bir gölge ile birbirine karışır(s.272).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Akbaldır deresi üzerine küçük köprüler yapılmış; etrafına kurulan kahvehanelerle burası insanların serinleyebileceği bir yer haline getirilmiştir(s.277). Nurbanu, Konya'ya doğru soğuk bir havada yola çıktığında yoldaki birçok köprüyü selin yıktığını görür(s.313).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Batum'daki Yesevi dergâhı yanındaki derenin köprüsü, Evangelismos'un dergâha sığındığı yağmurlu gece derenin taşması sonucu geçilmez hale gelir(s.24,45). İstanbul'daki Galata Köprüsü ise, Gülistan Hanımın ve birçok İstanbullunun korkulu rüyasıdır. Tahtadan yapılmış köprünün, geçişlerle birlikte sallanması denizin dalgalı olduğu zamanlarda artar(s.114). Köprü üzerindeki memurların para bozdurma şeklinde haksız kazanç sağladığı iddiası, Halit Beyin, dayısı köprüde çalışan arkadaşını çok kızdırır(s.115).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda amcalarının yanından kaçan kızlar, Mert Irmağı üzerindeki köprüden, gördükleri köpekten korkarak geçemeyince amcalarına yakalanır(s.114).

İnsanların ulaşımını kolaylaştırmak maksadı ile yapılmış olan köprüler, incelediğimiz romanlarda bu maksatla kullanılmasının yanında kimi zaman çatışma halinde olan iki grup açısından stratejik bir öneme sahip iken, kimi zaman iki ucu olması dolayısıyla 'ikilik'i temsil ederken, kimi zaman tarihî bir yapı olma niteliğiyle ön plana çıkarken, kimi zaman da sadece güzelliğiyle görünür.

d) Bahçeler

Bahçeler, ilk amaç itibariyle ihtiyaç duyulan meyve ve sebzenin yetiştirildiği bir alan olarak düşünülse de incelediğimiz romanlarda başka şekillerde kullanıldığını da görürüz.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) Melâlî'nin ilk hocası Beytami, bahçesiyle vakit geçirmeyi sever(s.15). Bazen derslerini bahçesindeki çiçeklerle ilgilenirken verir(s.17). Melâlî, yıllar sonra Halep'te Beytami ile bütünleşen Haydere Hasen'in evine gittiğinde o güne kadar gördüğü en güzel bahçeyle karşılaşır(s.207).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda Valide Sultana sokaklarda devrik padişahı tahta çıkarmanın konuşulduğunu söyleyen

haremağası, bu sözlerinden sonra İbrahim'in öldürüleceğini bildiği için, üzüntüsünü sarayın bahçelerinde dolaşarak atmaya çalışır(s.169).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Çete Ayşe, Yunanlılar köyden geçtikten sonra Elmacı bahçesinde dolaşırken, öldürülen insan ve hayvanları görür(c.1,s.73). Elmacı bahçesinden sonra gittiği Bezirganoğlu bahçesinde de yine zulmün izlerine rastlar(c.1,s.74). Sancakdarın Ali Efenin babasının içinde kule bulunan bir bahçesinde Çete Ayşe, atış talimleri yapar(c.1,s.175).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Genç Osman'a başkaldırarak saraya doluşan yeniçeriler sarayın güzel, ağaçlıklı bahçesi birinci avluya girerler(s.19). Akli dengesi yerinde olmayan Sultan Mustafa'yı deniz kenarındaki Üsküdar Bahçesine gönderen valide sultan ve Davut Paşa, şehzadeleri Üsküdar'a götürmek bahanesiyle Harem'den alarak Has Bahçeye getirtir. Burada bir haremağası şesşper ile Şehzade Murat'a saldırarak öldürmeye çalışır(s.42-43). Sultan Murat'ın tahta çıkışında cülus almamayı kabul eden yeniçeriler, kılıç kuşanma töreninden sonra sarayın bahçesinde bağıra çağıra paralarını isterler(s.65). IV. Murat'ın padişahlığında, sevdiği eğlence mekânlarından biri de bahçelerdir. Padişah, on iki bin servi ağacı bulunan Tersane Bahçesinde (s.86-87), Tokat Bahçesinde (s.93), Anadoluhisarı'nda Bostancıbaşı'nın bahçesinde(s.96) düzenlenen eğlencelere katılır. İzmit'i ve meyve bahçelerini çok beğenen padişah, kadıya burada bir kale bir kasır yapılmasını emreder(s.158). Padişah, bir gün Nef'i ile gittiği Hasköy'deki Tersane Bahçesinin havuz başında şairden bir kaside söylemesini ister. Meşhur bahar kasidesi burada doğaçlama olarak Nef'i tarafından söylenir(s.180). Revan'ın alınışından sonra Emirgüneoğlu'nun sarayına giden padişah, sarayın bahçesini, buradaki köşke benzer kameriyeyi çok beğenir(s.234-235). Revan'ın fethinden sonra oluşan sevinç dalgası sırasında şehzadelerin ikisi saray bahçesinde boğularak öldürülür(s.244). Padişah, saltanat kadirgası ile yaptıkları Boğaz gezisinde Emirgüneoğlu'na büyük ve geniş bir bostan olan Dolmabahçe'yi gösterir(s.263). Dolmabahçe'den hemen sonra olan Beşiktaş bahçesi ve Baltalimanı'ndaki Feridun Paşa bahçesi, Kandilli bahçesi, Kuleli bahçesi de bu gezide karşılaşılan bahçelerdir. Padişah, Feridun Paşa bahçesini, burayı çok beğenen Emirgüneoğlu'na verir(s.264-269). Revan'ın tekrar kaybedilişi üzerine çok sıkılan padişah, Emirgüneoğlu ile Sötlüce taraflarında bulunan Defterzade İbrahim Paşa bahçesinin güzelliği ile rahatlamaya çalışır(s.281-285). Bağdat'a sefere çıkan padişah Diyarbakır'da bir şeyhin Kavis adlı, bir yeryüzü cenneti olan ünlü bahçesinde konuk olur(s.318).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda kankardeş oldukları Stanko'nun kendisine hatıra olarak verdiği haçı bahçeye gömen Firuz Ağa, babasının abdest alırken bahçedeki tümseği fark etmesi üzerine korkuya kapılarak gerçeği söyleyemez(s.68). Stanko'nun oğlunun düğünü evin bahçesinde yapılır. Buraya gelen Firuz Ağa, Stanko tarafından çok iyi karşılanır. Düğünün gerçekleştiği bahçede her dinden insan bulunur(s.101).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Aynakis Hasan'ın babasının köylerinde zeytinliği ve bahçesi bulunur(s.22). Köyden ayrılırken buralar, Rumlara yok pahasına satılır(s.36). Türklerden oluşan Kandano kasabasında kuşatma altında kalan Türkler, yakın bahçelerdeki kış sebzeleriyle beslenmeye çalışır(s.51).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Taksim Bahçesi, Şekip Beyin yılbaşı partisi için uğrayacağı bir mekândır(s.22).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda Ali'nin ninesi bahçedeki fidanlar arasında gördüğü yılanı torununun öldürmesini ister(s.16). Kasabanın çarşısında Belediye Bahçesi vardır. Daireden erken çıkarak biraz dolaşıp Belediye Bahçesine giden Nazım Bey, bahçeyi ilk defa bu kadar kalabalık görür(s.44). Belediye Bahçesinde oturan Deli Yusuf ile Halk partililer arasında ağız dalaşı yaşanır(s.117). Halkın seçim sonuçlarını heyecanla beklediği günlerde, Ali arkadaşlarıyla komşu bahçelerden zerdali çalarken, eski milletvekilinin karısının feryadı ile seçim sonuçlarının açıklandığını öğrenir(s.123).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) İtalyan mimar ile yönetmen Murat Erman'ın adada geldikleri evin bahçesi, fenerin bahçesi gibi renkli ve bakımlıdır(s.247).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Kara, Enişte'nin eski evine gittiğinde bahçenin ıhlamur ağaçlarından buzlar sarktığını görür; bahçenin bakımsızlıktan insanın aklına ölümü getirdiğini düşünür(s.15). Asılmış Yahudinin evinden çıkan Şeküre, bu terk edilmiş evin çürümüş otlarla, çamur ve kırık dallarla kaplı bahçeden yürür(s.205). Kara, Şeküre'nin boşandığı haberini vermek üzere eve geldiğinde boş bahçede dünyanın, ağaçların ve çamurlu sokağın güzelliğine hayran olarak bekler(s.229). Şeküre ve Kara'nın evlendikleri gece, Hasan yolun öte tarafındaki boş bahçede Kara ile nikâhın geçersiz olduğu konusunda tartışır(s.246-250). Enişte'nin ölümünü saraya haber vermeye giden Kara, Divan Meydanına girince "rengârenk ve güzeller güzeli bir bahçe" ile karşılaşır(s.259). Ester, Zarif Efendinin evine giderken

"Asılmış Yahudinin evi"nin bahçesinden geçer ve bu bahçedeki ölüm kokusunu Zarif Efendinin evinde de duyar(s.280).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanın günümüz zamanının kahramanı Necati, geçmişte kendini sakat bırakan olayı hatırladığında mekânın bahçe olduğunu görürüz. Beril ile Necati, iki küçük çocuktur ve terk edilmiş evin bahçesinde evcilik oynarlar. Beril'in gönderdiği Necati'nin ağaçtan düşmesi onun sakat kalmasının nedeni olur(s.19-20). Sünnet olmak mecburiyetinde kalarak tüm mahalleye rezil olmasının ardından ortadan kaybolmak isteyen Ante, Yeniköy'deki halasının güzel bahçeli evine giderek rahatlamaya çalışır(s.55).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda çocuk, altı arkadaşı ile Dürri Baba tekkesinin bahçesinde gördüğü kuşu avlamak üzere bahçeye girer. Kuşu kaçırdıklarını girince fark eden çocuklar, boş yere gelmemiş olmak için bahçedeki elma ağaçlarına tırmanarak elma yemeye başlar. Tekkeden çıkan derviş gören altı çocuk kaçarken, Pinhan adını alacak olan çocuk kaçamaz. Aslında avlamaya çalıştığı incili kuş kendisi olan Pinhan, bundan sonra da Dürri Baba ile kendini keşfeden bir derviş olur(s.14-16). Bir öfke anında hikâyesini keşfe başlayan Pinhan, tekkenin bahçesinde daha önce hiç görmediği bir mezarlık görür(s.56). Kendini keşfederek tekkeye döndüğünde Pinhan, tekkenin bahçesini metruk ve mahzun bulur(s.227).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda, Çeşmidil, âşık olduğu Mabeyinci Kemal Beyle sarayın bahçesinde gizlice buluşur(s.56-57).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda tekkedeki gül bahçesi, bir süre tekkeye sığınan Ragıp Bey ve Şeyh Efendinin kimi zaman konuşarak kimi zaman da sessiz bir şekilde sohbet ettikleri bir mekân olur(s.126). Bu sohbetlerden sonra Ragıp Bey, tekkeye her gelişinde Şeyh Efendi ile bahçeye çıkar burada hasbihal ederler(s.141,154,184,330). Mehpere Hanımın ikinci eşi Hikmet Beyle olan düğünü ise Hikmet Beyin babasının yalısında gerçekleştirir. Burada geniş bahçe herkese açılmış, ağaçlar altında sofralar serilmiş, bir köşede kurulmuş şanoda piyano resitali ve şarkılardan sonra ilahiler söylenmiş; düğünün erkekler için hazırlanan kısmı bahçede gerçekleştirilmiştir(s.21-23). Mihrişah Sultan, yaz için Paris'ten İstanbul'a geldiğinde kiraladığı yalının bahçesini oğluyla birlikte dolaşmaya çıkar. Burası İngiliz veya Fransızların düzenli bahçelerine benzemeyen kıyısında akan denizle ayrı bir güzelliği olan bir bahçedir(s.190-191). Ragıp Bey, Almanya'da kazandığı parayla satın almak üzere Göztepe'de bir köşke gider. Burayı çok beğenen Ragıp Beyi en çok etkileyen mekân bahçedir(s.336).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda kocası ve iki oğlunu askere gönderirken sattığı öküzlerinden birinin yokluğu Oğuz Amcanın eşi Hatice için büyük sıkıntıya neden olur. Bahçesini sürmesi gerektiğinde öküzün yanına önce eşeğini süren Hatice, olmayınca ineği boyunduruğa alır(s.84-85).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Millet Bahçesi Fransızların karargâh olarak kullandıkları bir mekândır(s.96). Ankara'daki Çankaya, Kavaklıdere, Dikmen, Esat bağları da (s.180) ve meclis açılışında parmak oynatacak yer kalmayan Hacı Bayram Veli Camisinin bahçesi(s.257) romanda karşımıza çıkar.

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı Cemal Bey babasından kalma işi fındık bahçelerinde fındık yetiştiriciliğine devam eder(s.28). Cemal Beyin Batumlu annesinin zihninden Batum'un portakal bahçeleri gitmez(s.57). Cemal Beyin arkadaşı Doktor Sami'nin evinin bahçesi mandalina ağaçlarıyla donanmıştır(s.63).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda her evin bahçesi bulunan adada, nar bahçesi(c.2,s.12), böğürtlenlik (c.1,s.137), zeytinlik(c.1,s.139), kiraz ve şeftali bahçesi(c.1,s.161) ile bağ bulunur. Tüm adalılara ait olan şeftali bahçesi, Şükrü Efendi tarafından toplatılarak satılır ve parası adalılara verilir(c.3,s.271). Kadri Kaptanın annesinin kasabadaki evinin önünde portakal bahçesi vardır(c.1,s.70). Poyraz'ı öldürmek için gizlice adaya gelen Kerim, nar bahçesinde uyur(c.2,s.14). Adaya yerleşen Hüsmen'in kızları nar bahçesinde yılanlarla oynamayı adet haline getirir(c.2,s.57).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar,1998) adlı romanda Umud Öğretmenin atandığı köy okulunun bahçesinin sınırlarının belli olmayışı, bahçenin etrafının çevrilmesi düşüncesine neden olur(s.34). Öğretmenin bilimsel yöntemlerle bahçe çalışması yapma fikrini benimsemeyen köylülere örnek olmak isteyen muhtar ve Sülo Dayı, evlerinin önündeki bahçelerde bu çalışmaları yapmaya karar verir; onlara Hürüşan da katılır(s.166). Bahçelerinin verimi, yöntemin başarısını ispat eder(s.190). Küçük bir tepe üzerinde bulunan okul bahçesinin ağaçlandırılması da Umud Öğretmenin köye kazandırdığı güzellikler arasına katılır(s.184).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köyde herkesin küçük ya da büyük bahçesi vardır. Rıza'nın güçlüklerle aldığı bahçe kayınpederi ile yan yanadır(s.171). Daha sonra Konurca'nın kenarında bulunan yeni evinin bahçesinin su kenarında olması aileyi sevindirir(s.391). Köyde bahçe dendiğinde genişliği ve verimi

dolayısıyla akla gelen Kıranların bahçede(s.43) Fahrettin ve Hayrettin arasında gerçekleşen mal paylaşımı kanlı biter(s.240).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanın Güneşli Günler hikâyesinde korkunç bir ortamı olan yatılı okulun bahçesindeki ağaçların çıplak dalları, korkunç tasviri tamamlayacak biçimde ölülerin kemikli ellerine benzer(s.30). Öğrenciler, gece okulun ıssız koridorlarından geçip bahçeye çıkma cesaretini gösterme konusunda bir iddaya girerler. Bahçeye çıkıp iddiayı kazanan çocuk, okul müdürü Kont'u bir öğrencinin kanını içerken görür(s.32). Dünya Tarihi'nde aksakal Salih'in evlendiği Hürmüz, son gününde yatağının bahçeye hazırlanmasını ister ve o gece ruhu buradan göğe yükselir(s.111). Ezine Canavarı hikâyesinde, dul Hamiyet ve kızları, bahçeye kurdukları kazanlarda kaynayan sularla evlerini baştan aşağı temizler(s.145). Bu kızları istemeye gidecek olan Kasap Ayvaz'ın dört oğlu bahçeye kurulan kazanlar ve getirilen tellakla yıkanır(s.168). Gökten Gelen Çocuk'ta ise, bir gece bahçeden gelen sesle dışarı çıkan adam, bahçede gürbüz bir çocuk ve getiren leyleğin ölüsü ile karşılaşır(s.220).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) Civan ve Şahveli, Stavro'nun misafir konağında, Şamnalika'nın teslim edilmesini beklerken niteliği hakkında bilgi verilmeyen bahçede gezerek vakit geçirirler(s.247).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) padişah Edirne'deki sarayında, düşünmekten sıkılıp çakıltaşlarıyla döşeli bahçede dolaşır. Padişah buradaki bitkilerle ilgilenir, belinden çıkardığı hançerle topraklarını kabartır(s.27). Agia Sophie kilisesinden çıkanlar kilisenin bahçesinde büyük bir kalabalık oluştururlar. Kilisenin bahçesindeki devrik sütun başlarından birinin üstüne çıkan Dük Lukas Notaras, "Papa'nın serpuşu ve sakalı yerine, Türk'ün sarığı ve sakalı..." der(s.34-35). Agii Michael kilisesinin arkasındaki bostanlara koyunların girmesi, küçük bir meydan savaşıyla neticelenir(s.108). Yannis'in kulübesinin yanında küçük bir bahçe ve bahçede tahta alçak masa vardır; Vulgarlıyla Yannis yemek için bu masayı hazırlarlar(s.117).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şeyh Haydar'ın kendisi için yaptırdığı Çinili Köşk'ün yanından geçen dere, Haydar'ın yaptırdığı muhteşem bahçeyi sular(s.5). Tekkede huzursuzluk yaratan Rumlu dervişlerin, doğru bulunmayan davranışlarından biri de tekke bahçesinde raks etmektir(s.15). İsmail, Erdebil'e döndüğünde hâlâ babası ve ağabeyinin yasını tutan Alemşah Begüm'ün tek yaptığı ibadet etmek ve köşkün bahçesiyle ilgilenmektir(s.115). Tebriz'deki Safevi sarayının

bahçesi de bir cennet bahçesi kadar güzeldir. Bahçedeki hayat da bahçe kadar renklidir. Bahçedeki sohbetlere katılacak olanlar günler öncesinden bunun için özel kıyafetler seçerler. Burada kadınlı erkekli asilzadeler bir araya gelerek sohbet eder, şiir okur, tartışmalar yapar(s.301-304).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, Âli Paşa tarafından Paris'e eğitim için gönderildiğinde, burada yaşayan Necmettin Beyin kızı Meryem ile Luxembourg bahçesinde dolaşır(s.58). Sürgünde iken Mithat Paşa, Londra'da Hyde Park'ta dolaşarak vaktini geçirir(s.138).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda şehzadelik döneminde Selim, Hasbahçe'de musiki meclisleri toplar(s.49-52). İsyancıların, Et Meydanı'nda Şehzade Mustafa'yı tahta çıkaran fetvayı aldıkları haberi, padişaha sarayın bahçesindeki iftar kameriyesinde otururken ulaşır(s.306-307).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda esir olarak getirilen Petru'nun getirildiği ev, alçak duvarlı geniş bir bahçenin içinde bulunur(s.31). Burada bahçeye açılan bir odası bulunan Petru, tüm bahçeyi hükümranlığı altına alır(s.37). Bu evde önce Petru, sonra Sarı Abdullah olan bu kahramanın, yaz aylarında evin en çok sevdiği yeri bahçede bulunan çardaktır(s.113).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı roman, Menton'da Damat Ferit Paşanın yerleştiği Villa Nobel'in bahçesi her zaman bakımlıdır(s.8). İstanbul'da İhlamur Köşkü, Hacı Hüseyin Ağanın bağı denilen bir yere yapılmıştır. Cuma günleri Beşiktaş halkı bu bağlara gelerek eğlenir. Lamartine de İstanbul'a geldiğinde padişahla bu bahçede görüşmüştür(s.16-17). Fuat Paşa, Fenerbahçe'deki köşkünün bahçesinde havuzlar, Çin ve Japon evleri yaptırır(s.227).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Beye gözdağı vermek için kasabaya inecek olan Akbıyıkoglu'nun Kemal Beye zarar vermesini engellemek üzere onun evinin karşısındaki terk edilmiş evin bahçesinde üç kişi bekler(s.125). Kemal Beyin roman boyunca merak ettiği Refik Efendinin segâh peşreve olan sevgisi, onun gençliğinde bahçede oturup segâh peşrevi çalarken kendisiyle yarışan, sonra da uçup kaybolan bir kuşa bağlıdır(s.195).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Mazlum ve Halil, Kuzguncuk deresindeki bahçelerde yürüyerek neler yapılabileceğini konuşurlar(c.1,s.291). Gözaltında yaşadıkları dolayısıyla hastalanan Sahir Hocayı ziyarete gelen Turgut, onu konağın bahçesindeki kameriyede bulur(c.2,s.562). Halil'in ölümünden sonra karşılaşan Turgut ve Seher, Gülhane Parkında konuşarak yürürler(c.2,s.585).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Ceri, Büyükkada'daki yazlık evlerinin bahçesinde saatlerce tek başına oynar(s.483).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Bey ve üç arkadaşının okulda kurduğu Kapı Kolu'nun üyeleri, okulun ön bahçesine ve arka bahçesine bu vesile ile rahatlıkla girip çıkabilirler(s.59). Dört arkadaş, bir gece, öğrencilerin girmesi yasak olan ön bahçeden geçip tören kapısından kaçarlar(s.68). Kamil'in Eskişehir'deki büyük malikânesinin havuzlu, fiskiyeli, kameriyeli büyük bir bahçesi vardır(s.222).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Mete, Çinli eşinin kardeşi Wang ile sarayının sarmaşık, asma ve çiçek tarhları bulunan bahçesindeki "mimarî sanat eseri kameriyenin" önüne geldiklerinde kılıçlarını denemeye karar verirler(s.32).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem ve yanındakilerin ağırlandığı Şarl'ın sarayının bahçesinde nar, zeytin, portakal ağaçları, palmyeler, çimenler, çiçekler, fiskiyeler bulunur(s.76). Sadi, Nis'te Küçük Şarl'ın sarayının bahçesinde, kederli bir şekilde otururken Süleyman gelir ve ona Fransızca öğrenmesi gerektiğini söyler(s.78).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Kamil Uzman, Lucia'nın odasının kanala baktığını düşlemiştir; oysa Lucia, odasının dut ve akasya ağaçlarının gölgelediği bir bahçeye baktığını söyler(s.298). Kahraman, Galatasaray'da okurken ancak son sınıf öğrencilerin alındığı arka bahçede, hazırladıkları tiyatro oyunu bahanesiyle, arkadaşıyla dolaştığını hatırlar(s.323-324).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanın başındaki güne başlayan İstanbul tasviri içinde, sur dışındaki meyve bahçelerine saklanmış hırsızlar da yer alır(s.11). Raşel'in annesi Ester, Toledo'daki evlerinin bahçesine küçük bir ormana çevirecek kadar ağaç dikmiştir(s.22). Sultan II. Bayezid, 1494 Eylülünden bir gün divanı sarayın bahçesinde toplar(s.52-53). Toledo'dan sonra Lizbon'a yerleşen Raşel'in annesi kaldıkları evde kendini küçük bir bahçe yapar(s.66). Edirne'nin ilkbaharda seyre doyum olmayan lale bahçeleri meşhurdur(s.74). Depremden kısa bir süre önce kızı Luna'yı avutmak için bahçeye çıkaran Moşe, ailesinin geri kalanını kaybeder(s.130-131). Moşe ile evlenen Raşel'in yeni evinde havuzlu bir bahçesi vardır(s.140). Bu bahçede baharın tadını çıkaran Raşel, burayı küçük bir cennete çevirmiştir(s.186). Burak Paşanın kesik başını gören Ester'in, bahçede bulduğu annesine söylediği acı sözler, annesinin ölümüne neden olur(s.255). Ester'in babası Moşe ise, bu bahçede otururken sessizce ölür(s.295). Sokullu Mehmed Paşa ile Ebussuud Efendi, yan yana

olan konaklarının bahçesinde devletin durumunu konuşurlar(s.276-279). Josef Nasi gözden düştüğünde eşi kiraz bahçelerinin arasında, eskisine nazaran daha kötü bir evde oturur(s.362).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Nurbanu, saraya getirildiğinde onu karşılayan diğer cariyelerle birlikte sarayın bahçesinde konuşurlar(s.20). Cennet gibi bir bahçe olan Hünkâr bahçesinde renk renk güller, menekşeler, laleler, şakayıklar, petunya ve daha birçok çiçek bulunur. Selim bu bahçedeki saz âlemlerini, şiir sohbetlerini çok sever(s.60-61). Harem halkı, Mevlevihane'nin arkasındaki kiraz bahçelerine kiraz mevsiminde çok gider(s.121). Nurbanu, Bozdağ'a gittiğinde doğuma kadar buradaki bahçelerde keyifli zaman geçirir(s.122). Manisa'daki Yahudilerin lideri ile bir hahamı saraya çağırır Nurbanu, onlarla Hünkâr Bahçesinde kafes arkasından görüşür(s.163). Manisa'dan ayrılan Selim, kışın bile renkliliğini yitirmeyen Hünkâr Bahçesini özler(s.304).

Sultan İbrahim'in saray içinde hapsedilmesiyle başlayan **Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000)** adlı romanda, Spinola, müzedeki diğer iki adamına verdiği işaretle onların işe başlamasını sağladıktan sonra arka bahçeye giderek buranın manzarasını seyreder(s.35). Saraydan normal bir şekilde ayrıldıktan sonra, akşamüzeri, sarayın alt bahçelerinden yukarı doğru gizlice çıkar. Ancak bahçe içinde dağılmış ajanlar onları gözlemektedir(s.51-53). Bu kovalamaca esnasında bir darbe ile kendini kaybeden Kaan, gözlerini açtığında kendini yine sarayın bahçesinde, ancak 17. yüzyılda bulur. Çocuk padişah IV. Mehmet, bahçede oynamakta, annesi Turhan Sultan da onu izlemektedir(s.59-62). Spinola da, 17. yüzyıla geçtiğinde kendini gül bahçesinde bulur(s.110). Spinola, Habsburg elçisi ile bir gizli görüşmesini de pazar ayını sonrası Galata Katolik kilisesi bahçesinde tesadüfen karşılaşmış gibi yapar(s.301-302).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Hatice Sultan, Baron Hübsch'ün sadece yalısını değil, bahçesini de çok beğenir(s.11). Yıllar sonra II. Mahmut da, Boğaz'dan gördüğü bu bahçenin güzelliğinden etkilenecek gezmek ister(s.239). Hatice Sultanın, Baron'un tavsiyesi ile ulaştığı Melling, sarayı yenileme yanında dillere destan bir bahçe de oluşturur(s.23).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda 1980 İstanbul'unda, şişman kahramanın çocukluğunda yanında kaldığı babaannesinin yaşadığı evin sahibi Kıymet Hanım Teyze arka bahçede şekerleme yapar(s.216). Kedisi Elsa'nın öldürüldüğünü gören Kıymet Hanım Teyze, arka bahçeye bakan mutfak balkonundan bağırdığında bütün mahalleli arka bahçeye üşüşür(s.224).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Yesevi dergâhının bahçesinde, günlerce yağın yağmur dolayısıyla Evangelismos'un yürümesini zorlaştıracak birikintiler oluşmuştur(s.23). Halit Bey, Harbiye'yi bitirip üniforma giydiği törenin sonunda bahçenin en kuytu köşesine giderek geçmiş hatırlar(s.59). Halit Bey, Harbiye'de öğrenci iken ilk defa kıtaya çıkarılacakları zaman okulun bahçesinde toplandıklarını hatırlar(s.95). Halit Bey, okuldan mezun olup Yıldız Sarayında göreve başladığında sarayın bahçesinin güzelliği onun saray hakkındaki önyargılarını siler(s.132).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Saadet, konuk olduğu Naciye Hanımın evinin camiye komşu bahçesinde yüksek sesle konuşarak cami bahçesinde namaz kılan cemaatin rahatsız olmasına neden olur(s.54).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda yaşamın her zamanki gibi devam ettiği şehirde Kenan'ın bahçesi akşam için hazırlanır(s.128).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Alim Beyin satın aldığı Hacebe'deki evin çok güzel bir bahçesi vardır(s.51). Alim Bey evinin yanındaki beyaz evde yaşayan Gülhiz Hanımı, ilk defa bahçelerindeki çardağın altında görür(s.53). Şehir halkı, Söğütlü Bahçe denen piknik alanını güneşli pazar günlerinde doldurur(s.142).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda çocuklar, lojmanın oyun bahçesinde oynarken, gökyüzünden başvekilin ziyaretini bildiren kâğıtlar düşer(s.62). 23 Nisan töreni sonrasında alayın bahçesinde çekilen fotoğraf, yıllar sonra bir araya gelme fikrinin sebebi olur(s.65). Zeynep, Torosların üzerindeki küçük kasabanın Onikiçamlar adlı mesire yerinde, babaannesi, annesi ve kardeşleriyle pikniğe gider(s.67). Kendisini eşinin yanına götüren erin ağzının içinin yaralarla dolu olması, Sitare Hanımın bahçesinde sebze yetiştirip onlara vermesine neden olur(s.70).

Bahçenin topraktan yararlanma anlamı dışında güzelliğiyle rahatlatan ve içinde eğlence meclisleri kurulan bir mekân olma anlamı da söz konusu romanlarda karşımıza çıkar. Kimi zaman gizli buluşmaların yapıldığı bahçeler, toprak olarak düşünüldüğünde insanların uğruna birbirlerini öldürebileceği mekânlar olarak da dikkati çeker.

e) Çadırlar

Geçici bir yerleşim yeri olan ve açık alanlara kurulan çadırlar, incelediğimiz romanlarda mekan olarak görülür.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) yerleşik bir kültürün olduğu görülür; ancak çadır eskisi gibi özel günlerde yeniden kullanıma girer. Melikşah, doğum günü şenliklerinde Bağdat'a gelen elçileri ağırlamaya köşk ve saraylar yetmeyince, bahçelere çadırlar kurulur(s.150). Halep şehrini kuşatan Haçlı ordusu, kuşatma esnasında çadırlar kurar ve kuşatmayı bu şekilde devam ettirir(s.285).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Yunanlılar, önemli gördükleri yerlere çadırlardan oluşan karakollar kurmuştur(c.1,s.94).

Güç ve Güzellik(A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Revan ve Bağdat'a seferler düzenlemiş olan padişahın bu seferler boyunca bir çadır kentle hareket ettiği görülür. Revan seferi, padişah otağının Üsküdar'da kurulması ile başlar(s.209). Vezirler, savaş sırasında padişahın otağını korumakla görevlidir(s.226). Revan kalesinin teslimi padişahın çadırına gidilerek haber verilir(s.228-229). Kutlamalardan sonra Murtaza Paşayı otağına çağıran padişah, ona kale komutanlığını verir(s.233). Revan'a dönen ordu, Revan düzlüğünü kırmızı beyaz çadırlarla donatır(s.247). Padişah, Nizip'te afyon tiryakisi olduğu meydana çıkan hekimbaşısını, çadırında afyon içirerek öldürtür(s.315-317). Padişah, seferdeyken de tütün tiryakilerini çadırının önünde astırır(s.320).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda halkının tamamı Türklerden oluşan Kandano'ya yönlendirilen Aynakis'in ailesi, buraya vardıklarında kırk beş gün çadırda yaşar(s.43).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Yavan askerden firar ettikten sonra kurtardığı şeyh oğlu sayesinde şeyhin kırk odalı çadırında ağırlanır(s.10). Tunceli'deki çatışmalar sırasında da askerler yeşil çadırlar kullanır(s.110).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) fetih gününe giden kahramanlar, surların Romanos Kapısının karşısındaki uzak tepenin, büyük ve süslü çadırlarla kaplı olduğunu görürler(s.72).

Benim Adım Kırmızı(O.Pamuk, 1998) adlı romanda Kara, Üstat Osman'a doğu seferinden dönen görgüsüz bir paşanın çadırında gördüğü resimleri anlatır(s.68).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda İskenderiye'de toplanan müttefik güçlerinin oluşturduğu çadır şehir, her geçen gün büyür(s.93). Düşman

güçleri, Seddülbahir'in ele geçirilen kısmına çadırlarını kurarak yerleşir(s.222). Üçüncü Taburun alay karargâhı çalılarla maskelenmiş dört küçük çadırdan ibarettir(s.225). Hastane içinde yaralıları alacak yer kalmayınca, hastanenin önüne çadırlar kurularak yaralıların tedavisine burada da devam edilir(s.417). Hamilton, uygulamaya konulan çıkartmanın sonuçlarını, Gökçada'daki karargâhında bulunan muhabere çadırında beklerken yerinde duramayacak kadar heyecanlıdır(s.448).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda mekân olarak kullanılan çadırlar, askerî karargâh birimidir. Ankara'ya işgalci olarak gelen Fransızlar, Millet Bahçesine kurdukları çadırlarla karargâhlarını oluşturur(s.96). Ali Fuat Paşa ise Etlik sırtlarına çadırlardan oluşan karargâhını kurması azınlıklar ve işgalcileri rahatsız eder(s.118). Çerkez Ethem güçlerinin, Yozgat'ta(s.359) ve Ankara'da(s.327) kurduğu karargâhları da çadırlardan oluşur.

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Fransızları kovan asker kaçakları Bedevi çadırlarını basar(c.1,s.251). Böyle bir baskında şeyhin kardeşinin ölümüne neden olan Poyraz Musa, Emir Selahattin'in çadırına sığınarak kurtulur(c.1,s.253). Memleketinde ailesini arayan Baytar Cemil, üç günlük açlığını Ermeni çadırlarında giderir(c.2,s.140). Âşık Rum Hıdır'ın oğlu Hırsto, babasının gittiği Uzunyayla'daki çadırlardan sora sora Amber Ağanın çadırını bulur(c.4,s.263).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Sülo Dayı, askerde çok sevdiği kumandanı çadırına girerken, kapıyı çalsa da yavaş girmesinin doğru olduğunu söylemesinden dolayı öğretmen odasına yavaşça girer(s.92).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda çadırlarını su kenarına kuran çingeneler, bu çadırlarda yaşar(s.109).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Fazıl ile Mihayıl'ın karşısına Erenler Dağını aştıktan sonra yüzlerce kıl çadırdan oluşan Türkmen yurdu çıkar. Burada göçmenler onları büyük, dört direkli, kara bir kıl çadıra alarak ağırlandılar(s.38). Türkmen Handili ve iki bin çadırlık aşiretine sultanın elçisi Cemalüddin Efendi geldiğinde onu, hürmetle bey çadırına alırlar(s.194). Bu çadır Fazıl ve Mihayıl'ın da ağırlandığı kara çadırıdır(s.195).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) fetihten önce Fatih Sultan Mehmet'i konuşlandığı yerdeki otağında görürüz. Fatih Sultan Mehmet, sürekli Otağ-ı Hümayundan karşıdaki burçları seyreder(s.48,51).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) ikinci dökülen topun denemesi yapılmak üzere gelinen göl yakınında sultanın otağı geceden kurularak hazırlanır(s.156).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şeyh Cüneyd 11 yıl sürgünden sonra Erdebil'e döndüğünde Rumlular Cüneyd'e daha çok sahip çıkarlar ve her biri kendi oymaklarının bayraklarını çadırlarına dikerek ona "buradayız" mesajı verirler(s.20-21). Erzincan önlerinde kurulan ordugâhtaki Dedebeý'in büyük ve süslü çadırında bütün halifeler ve komutanlar bir araya gelerek toplantı yaparlar(s.161-163). İsmail'in Akkoyunluları da yenilgiye uğrattığında, ordugâhtaki çadırına Haydar'ın kuru kafasını getiren biri ısrarla girmek ister(s.184). İsmail, yanına gelen Şahkulu'nu ve adamlarını dağınık bir şekilde çadırlara yerleştirir ve onu burada öldürtür(s.287-296). Osmanlı ordusunun yürüyüşü sırasında yeniçeriler arasında çıkan huzursuzluğu iletmek üzere Selim'in otağına başı vücudunun üstünde giren vezirin başı otağdan bir mızrak ucunda çıkar. Bu haber İsmail'in otağına, mutlu bir haber olarak ulaşır(s.318-319). İki tarafın Çaldıran Ovasında karşılaşmayı beklediği gün, güneşte bir farklılık hisseden İsmail, Tekelü Haydar'ı otağına çağırır ve ona bu durumu danışır. O gün İsmail, otağında tedirgin bir bekleyişle güneşin kararıp kararmayacağını bekler. Güneşin karardığını gören şah, o gün otağından çıkmaz(s.321-323). Savaş esnasında Safevi askerleri Selim'in kızıl otağına ulaşmaya çalışır; ancak, savaş başarısızlıkla sonlanır(s.327).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda İzmir valiliği sırasında tutuklanan Mithat Paşa'nın ortada kalan ailesini, Süleyman Ağa adındaki kişi, bostanına kurduğu çadırlarda misafir eder(s.167).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Akka Kartalı Cezzar Ahmet Paşa, kendisine elçi göndererek teslimini isteyen Napolyon'un karargâh çadırına bir hediye paketi ile elçinin başını gönderir(s.212). Karadeniz'den, İstanbul'un Karadeniz sahillerindeki kaleleri korumak üzere getirilen yamaklar, kalelerin yakınlarındaki çadırlara yerleştirilir(s.278).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda orduyu beklemeye tahammül edemeyen Sarı Abdullah, Davutpaşa'ya gittiğinde burada kendisi gibi seferden dönecek yakınıni bekleyen yüzlerce kişinin çadır kurduğunu görür(s.246).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Bağdat İngilizlere bırakıldıktan sonra bölük çadırlarında bir toparlanma başlar(s.130).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Şükrü'nün bulunduğu birlik çadırlardan oluşur(s.56).

Akkartal'da (H.Özel, 2000), Teoman Bey, Isık Göl yakınlarındaki büyük bir çadırda yaşar(s.7). Hunların yerleşiminde önemli bir yer tutan çadır, Mete'nin rehin verildiği Yüeciler için de önemlidir. Mete, Yüecilerle Hunlar arasındaki tampon bölgelerden uygun bir yere çadır kurar, iki yıla yakın bir süre burada yaşar(s.10). Mete'nin çadırlarını nöbetçi Yüeci çadırları kuşatır(s.16). Yüecilerde han çadırı, üç tuğlu, büyük ve görkemlidir(s.13). Tahta çıkan Uygur Kağanı Moyen Çor'un sarayının önüne kurulan otağ ise, on altı direkli, dokuz tuğlu, süslü ve zümrüt yeşili perdeleri olan bir han çadırıdır(s.53). Uygurlarda yeni kağanın tahta çıkışı için sarayın önündeki düzlüğe çadırlar kurulur ve yarışmalar için yerler hazırlanır(s.52). Yolculukta ise geceyi geçirmek üzere kıl çadırlar kurulur(s.180,255). Akkartal, Ötüken'deki panayır için kurulan çadırlardan birinde ünlü Kam Kül Erkin ile karşılaşır(s.191).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) nereye sefere gittiği bilinmeyen Fatih Sultan Mehmet'in ağırlaşması üzerine, Maltepe'yi Tekfur Çayırı civarında padişah çadırı kurulur(s.19). Rodos'tan ve tarikattan kaçan Frenk Süleyman, Fatih Sultan Mehmet'in Rodos'a açtığı savaşta, Cem'in çadırına getirilir(s.49).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Sultan Bayezid, İnebahtı Yaylasında kurulan otağında savaşın sonucunu bekler(s.92). Zafer haberinden sonra, otağının önünde İnebahtı'dan yükselen dumanları seyreder(s.94). Savaş sırasında Sadrazam İbrahim Paşa çadırında ölüm döşeğinde yatmaktadır(s.96). Yeni vezir için yanındakilerle konuşan Bayezid, otağına girer(s.97). Deprem sonrasında havranın bahçesinde yardım çadırları kurulur; buralarda birçok depremzede barınır(s.134). Mohaç savaşı sonrası Sultan Süleyman vezirlerini otağında kabul ederek durum değerlendirmesi yapar(s.176). Kanuni, üç ay boyunca Şarlken'i Avrupa'da ararken kardeşi Ferdinand ve Şarlken'in elçileri padişahın otağına giderek sultana para teklif ederler(s.205).

Nurbanu(T.Ergül, 2000) adlı romanda uzun süreli yapılan yolculuklarda götürülen çadırlar, dinlenme ve konaklama için durulan yerlerde kullanılır. Hürrem Sultanın Sultan Yaylasına geleceği haberi üzerine, buradaki sarayın kalabalığı barındıramayacağı için sarayın çevresine çadırlar kurulur(s.91). Hüseyin Ağanın torunlarının sünneti için konağın avlusunda otağ şeklinde dört direk etrafına çadır kurulur(s.143). İran Şahına sefere giden padişahın ordusuna katılmak üzere yola çıkan şehzadenin ordusu, Gediz nehri yakınlarında durduğunda çadır mehterleri, şehzadenin birkaç bölümden oluşan ve yeşil şehzade sancakları dalgalanan görkemli kırmızı

çadırını; divan-ı hümayun üyeleri için şehzadenin çadırına ara çadırla bağlanmış, nakışlı sayebanlarla süslü, pencereleri perdeli çadırlarını; yeniçeri çadırlarını; hamam, hastane, kiler, saraçhane, mutfak ve çile çadırlarını kurarlar(s.155). Sipahiler ve azablar da çadırlarını yeniçerilerin çadırlarının yanında kurarlar(s.156). Selim, taht koruyuculuğu haberini aldığı anda bunu, kırmızı çadırının kapısında bekleyen lalası ile paylaşır(s.160). Şehzadelik süresi içinde ikinci defa sefere çağırılan Selim, yine Gediz kenarında görkemli kırmızı çadırı ile diğer çadırların kurulduğu ordugâhta yolculuğa hazırlanır(s.182). Sefere çıkan orduya katılmak üzere gelen Şehzade Mustafa, babasının elini öpmek üzere çadırına girdiğinde yedi dilsiz ile karşılaşır. Mustafa, babasının çadırında boğdurulur(s.205). Şehzade Bayezid'in, Kütahya yakınlarında kurduğu kırmızı çadırında Mekke Emirinin elçisini bir padişah gibi karşılaması padişahı rahatsız eder(s.233). Manisa'da sıcağın bunalan şehzade, ava çıktığında konaklama yerinde hemen çadır mehterleri çadırları kurmaya başlar(s.239). Şehzadenin oğlu Murad için düzenlenen sünnet düğününde şehirde kurulan çadırlar aydınlatılır(s.247). Bayezid, isyankâr tavırları dolayısıyla kendisiyle konuşmak üzere gönderilen Pertev Paşayı kırmızı çadırında taht ve padişahlara has yeşil mücevveze ile karşılar(s.292). Bursa'da Konya yolculuğuna ara veren Selim'in ordugâhının yanına yabancı bir çadır kurulur. Daha sonra bu çadırın sahibinin Bayezid'in sekban kethüdası olduğu anlaşılır(s.300). Konya'ya doğru yola çıkmış olan Nurbanu ve yanındakiler, geceleri çadır mehterlerinin konaklama yerlerinde kurduğu çadırlarda kalırlar(s.313). Bayezid, Amasya'ya geldiğinde, şehzade sarayında değil Yeşilirmak kenarında kurduğu ordugâhta kırmızı çadırında kalır(s.314).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında İstanbul'a gelen ve Sancak-ı Şerif'i getiren Alemdar Mustafa Paşayı, IV. Mustafa Davutpaşa'da kurduğu Otağ-ı Hümanyunla karşılar(s.161).

Mahrem(E.Şafak, 2000) adlı romanda Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, Pera'daki bir yokuşun tepesinde vişne rengi bir çadır kurar. Seyirlik bir dünya sunan bu çadır, gözlerden çıkıp gene gözlere ulaşacak, devasa bir çadır(s.61). Bu çadırın batıya bakan kapısı kadınlar içindir(s.43) ve bu kısımda çirkinlikler sergilenir(s.83-91). Çadırın doğuya bakan kapısı ise erkekler içindir(s.128) ve bu kısımda ise güzellikler sergilenir(s.141).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Tiflisli bir cambazın kızı olan Flora, Batum'a geldikleri zaman Boğos'la tanışır ve çadırların toplandığı gün çadırdan kaçarak Boğos'un yanına gider(s.11).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda adaya saklanan Osman ve adamları, burada kendileri için bir çadır kurarlar(s.155). Adaya sonradan gelen askerler, çadırı gördüklerinde Osman'ın buraya geldiğini anlarlar(s.184).

Çadırlar, göçebe hayatı vurgulamak üzere, kimi zaman Orta Asya Türk tarihî konu edildiğinde kimi zaman ise göçebe yaşam tarzını benimsemiş olan Çingenerlerin yer aldığı romanlarda karşımıza çıkar. Savaşmak üzere çıkılan sefer, bir özel durum olarak çadırların kullanıldığı bir başka ihtiyaç alanıdır. Seyirlik sanatların da çadırları mekân olarak kullandığı romanlarda görülür. Bunun dışında, romanlarda günümüze yaklaştıkça kullanımı azalan çadırlar, ihtiyaç halinde kurulan mekânlar olarak dikkati çeker.

f) Kuyular

Genellikle içme suyu sağlamak amacıyla açılan kuyuları, özel anlam taşıyacak kullanımları olduğu takdirde burada belirtmeyi uygun gördük.

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda üç neslin yaşadığı evin bahçesinde, yeniçeri zannedilerek öldürülen Yafes Çelebinin kesik başının, Yağmur-Samur Çelebilerin ve Calud'un ölü doğan çocuklarının cesetlerinin atıldığı kör bir kuyu bulunur(s.38). Yafes Çelebi, bu kuyuda iki yüz altın saklar; ancak bunlara dokunmamaya ahdetmiştir(s.75). Üzeyir, evde tamamen yalnız kaldığında sokağa çıkmaya cesaret edemeyerek bu kuyuya girer. Burada Calud'un yapmak istediği yılanı, nasıl yapacağını anlar; ancak yapmasının doğru olmadığını da fark eder. Zihnindeki yılanın ağzına kuyruğunu vererek onun kendini yemesini sağlar ve bundan sonra aklında sadece yılanın bıraktığı tek nokta kalır. Zihnindeki tek nokta ile kuyudan çıkan, sonra da kuyudaki altınları alan Üzeyir, bir süre sonra evden de ayrılır(s.137-140).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda kuyular, Yunan işkencelerinin mekânı haline gelmiştir. Emir Ayşe, dolaştığı bahçedeki kuyunun taşlarında kırılmış dişler görür(c.1,s.76). Öldürülüp kuyuya atılan insanlar da Yunan zulmünün kurbanı olmuştur(c.1,s.73). Emir Ayşe'nin yanından geçerek bahçelere gittiği Kocabıyık kuyusu(c.1,s.68), Cerid adlı şehidin öldürüldüğü Kavaklı kuyusu(c.1,s.115), Osman Amcanın öldürüldüğü Bilezikli kuyu(c.2,s.47), köprüyü havaya uçurmak için gelenlerin su çektikleri Dutlu kuyu(c.2,s.145) romandaki diğer kuyulardır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Firuz Ağanın komşusu olan kadın, koleradan kaybettiği oğlunu kireç kuyusuna gömdüklerinden dolayı akli dengesini yitirerek sürekli avludaki kuyuya inip oğlunu çıkarmak ister; ancak kızları tarafından engellenir(s.95-96).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda kuyularda saklanan karlar, yaz sıcaklarında kar helvası yapmak üzere kullanılır(s.56).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda katil, öldürdüğü Zarif Efendiyi kör kuyuya atar(s.9,29-30). Terk edilmiş tekkenin bahçesindeki kuyuda bir süre sonra Zarif Efendi bulunur(s.97).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda Akrep Arif mahallesinde düzenlenen müsabakalarda içi yarıya kadar gülsuyu, yarıya kadar da bezir yağı ile doldurulmuş geniş ağızlı Alikız kuyusuna indirilen yarışmacılar önce, gülsuyu doldurulmuş kısımda, sonra bezir yağı ile dolu olan kısımda bekletilir(s.87-88). Hezarpare Horoz Baba tekkesi şeyhi Mehmed Mühür Efendi, bahçedeki kuyuyu onarırken Mısırlı İbrahim Efendi gelir ve ondan kitabı ister(s.123). Dışarıdan kuyunun etrafında çalışan dervişlerin sesleri gelirken o, kitap odasına gider(s.126).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek,1998) adlı romanda Kekliğin Kız'ı Fransızların elinden kaçırıp Çankaya'daki bağ evine getiren Bekir Efe, ev basıldığında kız ile birlikte kuyuda saklanır(s.136).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda bir türlü gelmeyen bahar dolayısıyla köylü, yiyeceklerini sakladığı kuyuları açmaya çalışır(s.36).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Dünya Tarihi'nde Acıpayam dağının zirvesindeki Salih'in kulübesine yerleşen Aptülzeyyat, kulübenin ortasında bir kuyu görür. Günlerce kapağını kaldırmaya uğraştığı bu kuyuyu açtığında suda kendi aksini gören tüccar, yedi günün her birinde biraz daha olgunlaşarak kendini bilir(s.130).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda içlerinde kar depolanan kar kuyuları vardır(s.31). Ava çıkan Nuhmamed ve kardeşleri, dağda Osman'ı görünce, bulundukları yerden uzaklaşıp bir kuyunun başında soluklanır(s.53). Yakmak üzere çiftliğe giden Osman ve adamları Koyunbaba kuyusunda durup su içer(s.143). Kirişçinin Ahmet, mezarlıktaki içi kemik dolu olan kör kuyudan kuru kafaları toplayarak çuvala doldurur(s.211). Osman'ın peşinde olan askerlerin Çıkrıklı kuyu civarında beklediğini gören Çitoğlu'nun yanaşması Hüseyin, Çıkrıklı kuyuya gelerek

Osman'ın yerini askerlere söyler(s.258). Çıkıklı kuyu, askerlerin toplandıkları mekân olur(s.267).

Kuyular, incelediğimiz romanlarda genellikle öldürülen kişilerin atıldığı mekânlar olarak karşımıza çıkar. Öldürmeden önce yapılan işkenceler de genellikle kuyunun başında gerçekleşir. Bunun yanında cesaret ve dayanıklılığın ölçüldüğü mekânlar olarak da kullanılan kuyular, saklanmak için uygun yerlerdir.

g) Sığınaklar

Savaşlar sırasında korunmak maksadıyla yapılmış mekânlardan olan sığınaklar, genellikle savaşları konu alan romanlarda görülür.

Çanakkale Mahşeri, Bir Hilal Uğruna, Çete Ayşe romanlarında savaşın etkilerinden korunmak için sığınaklar kullanılır. **Dağı Dağa Kavuşturan**'da ise savaş günlerinden kalma sığınaklar başka amaçlarla romanda yer alır.

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda Murat, nişanlısına mektubunda, içinde uyudukları, toprak altında bulunan ve ağzı kocaman bir oyuk olan barınaktan çıkarak mektubu yazmaya başladığını ifade eder(s.74).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda sığınaklar, savaşın yoğunlaştığı zamanlarda halkın ve askerlerin bombalardan korunmak amacıyla kullandığı mekânlardır. Cephaneliğin isabet alıp havaya uçması, yanındaki sığınağın da havaya uçmasına ve birçok askerin şehit olmasına neden olur(s.13). Yüzbaşı Serdar'ın eştiirdiği sığınak, küçük bir sırtta yer alır(s.125). Albay Halil Sami, sığınağındaki telefonun başından hiç ayrılmaz ve taburlar arasındaki birliği sağlar(s.160). Çanakkale'deki sivil yerleşim yerleri bombalandığında halk sığınağa iner; bombardıman sonrası ise sığınaktan çıkarak yangınları söndürmeye çalışır(s.227).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda dağlar, seferberlik sırasında kaçak askerlerin kaldığı sığınak ve mağaralarla doludur(s.13). Bu sığınaklardan biri de taş sığınaktır. Osman, Kanlı Bekir tarafından vurulduğunda buraya getirilir ve tedavisi yapılır(s.46). Avda Osman'ı görüp tedirgin olan gençler, taş sığınakta kalan Osman'ı gözleyerek ona pusu kurmak isterler(s.58). Osman, çiftliği yaktıktan sonra Mehmet Efendinin evini arayan askerler sığınağı da kuşatır(s.192).

h) Siperler

Siperler de sığınaklar gibi savaşa dair mekânlardandır. Ateşli silahların kullanıldığı I. Dünya savaşı ve Kurtuluş Savaşının anlatıldığı romanlarda siperler mekân olarak karşımıza çıkar.

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda askerler Çanakkale'deki siperlerde kimi zaman yaşadıkları zorlu günler hakkında konuşur(s.60); kimi zaman diğer savaşlarda yaşanan heyecanı paylaşır(s.78); vakit buldukça Kur'an okur(s.91); kimi zaman toprak altında kalarak can verir(s.138). Hintli esir, kumandanı siperde üç saat boyunca gözlemiş; ancak siperlerden gelen ezan sesinden etkilenerek vurmamıştır(s.98). Kaşıklı Dede ise, siperden sipere koşarak askerlere hiç bitmeyen sütünden dağıtır(s.105).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Yunan askerlerine karşı cephe savaşı da verilir. Kepez sırtlarında başlayan siperden sipere savaşta, ele geçirilen mevzilerdeki Yunan siperlerinden de yararlanılır(c.1,s.289). Cephe savaşlarında Çete Ayşe, Çiftlikli Kübra, siperlerinde omuz omuza savaştıkları arkadaşlarının şehit edildiğini görürler(c.2,s.57,302). Cephe gerisindeki halk, savaşanlara yiyecek içecek desteği vermek üzere durmadan çalışır ve hazırladıklarını siperlere kadar getirir(c.2,s.98).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda siperler de askerler için önem arz eden mekânlardır. Gündüzleri savaşan Türk askerleri gece boyunca da siper kazar(s.97,109). Askerler siperlere serili ot ve saman doldurulmuş yataklarda yatar(s.14). İki tarafın askerleri birbirlerinin siperlerine notlar ve bazen de yiyecek atarlar(s.411). Yarbay Wilmer, Çikolata Tepesinde nal biçiminde siperler kazdırır(s.447).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Melek Hatunun kocası, Çanakkale savaşı sırasında sipere düşen bomba ile "toz" olmuştur(c.1,s.315).

2. Kapalı Mekânlar

Kapalı mekânlar, insanların genel kullanımına açık olmayan ve belirli kişi ve grupların kullanımına açık olan, barınmak, çalışmak, dini ihtiyaçları karşılamak, eğitim, konaklama ve buna benzer başka ihtiyaçlar için kurulmuş mekânlardır.

A) Meskenler

Özel hayatların yaşandığı yapılar olan meskenler başlığı altında saray, köşk ve yalı, şato, konak ve evler inceleyeceğimiz mekânlardır.

a) Saray

Saray, yönetim biçimimizin değiştiği Cumhuriyet öncesini konu alan romanlarda sıkça kullanılan bir mekândır.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996), Nişapur'da Hakim Mavsili'den dersler alarak yetişen Melâlî, hocasının tavsiyesiyle Nizamülmülk'ün sarayına gönderilir(s.25). Bir Bâtını olan Genceli Rüstem, Nizamülmülk'ün sarayına casus olarak yerleştirilmiştir(s.33). Melâlî, bir süre sonra kendisini sarayın ipekleri, kadifeleri, kuştüyü yastıkları, minderleri, kameriyeleri, bahçeleri arasında bir suret olarak bulur(s.53). Alamut'a gitmek üzere yola çıkıp dağın eteğinden geri dönen Melâlî, bir süre kendini bilmeden uyur ve saraydaki odasında uyandığında karısı Save'yi ağlarken bulur(s.62). Halep emiri Rıdvan bin Tutuş, gökyüzünde gördüğü olağanüstü durumu açıklaması için Melâlî'yi sarayına getirtir(s.267).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romandaki ana mekân Topkapı Sarayıdır. Haremağasının elyazmalarını okuyan Profesör Steinfeld, 1924 yılında Atatürk tarafından müzeye dönüştürülen Topkapı Sarayını merak ederek ziyaret eder(s.17). Haremağası, gücü karşısında boyun eğdiği ve hayranı olduğu efendisinin Sarayburnu'ndaki cennet mekân sarayında oturduğunu anlatır. Bu sarayda oturma hakkına, hatta padişah dışında birçok insanın girmesinin mümkün olmadığı yelere girme hakkına sahip kişilerden biri olarak kendini ayrıcalıklı hisseder(s.40-41). Bir gün sarayda bir hareketlilik ve dehşetli bir sessizlik olduğunu fark eden

haremağası, Harem dairesine giderek mermer sütunun ardına gizlenir. Çıgıllıklar atan padişahın sürüklenerek hareme doğru götürüldüğünü; Harem dairesinin çinili odasına gelindiğinde padişahı ve cariyesi Gülbeden'i buraya kapattıktan sonra odanın pencere ve kapısının tuğla ve harçla örüldüğünü görür(s.42-43). Bu yaşananlar karşısında sarayın sayısız odalarında hissedilen soğukluk haremağasının kanını donduracak cinstendir(s.46). Yemeğini çinili odaya götüren, haremağasına padişah sarayındaki nankörlükten bahseder(s.68). Üzüntülü bir şekilde buradan ayrılan haremağası, sadece kendisi gibiler ve saltanat ailesinin geçebileceği kapı olan Babüs-saade Kapısına yürüdüğünde kapının önünde bir kalabalığın toplandığını anlar(s.69). Büyük Validenin Kuşhane Kapısından çıkarak küçük torununu tahta doğru getirdiğini ve onu tahta oturttuklarını görür(s.70-71). Sünnetinden sonra Valide Sultan, saraydaki odasında küçük padişahı öldürme girişiminde bulunur(s.87-88). Saf bir şekilde en son odaya Valide Sultanın girdiğini söyleyen haremağası sarayın mahzenine atılarak cezalandırılır(s.93-96). Sarayın harem kısmı hiç de hayal edildiği gibi bir yer değildir. Burada rutubetli ve karanlık köşelerde ömrünü çürütmüş, birbirlerinden başka arkadaşları olmayan ve bir hapis hayatı yaşayan bahtsız kadınlar bulunur(s.135-136). Sarayda yaşayan herkes çinili oda yokmuş gibi davranır. Zaten harem herkesin giremediği bu kısma girebilenler de burası göğe uçmuş, mekândan münezzeh hale gelmiş gibi o yana bakmaz. Bu korkulu odaya yaklaşan tek kişi haremağasıdır(s.150). Bir gün sabah ezanı okunurken bu odaya gelenler duvarı kırarak devrik padişahı çinili odanın önüne çıkarırlar ve burada boğalar(s.174).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda saray, bürokrasinin ve sonuçsuz kalan işlemlerin merkezi olan bir mekân olarak karşımıza çıkar. Yafes Çelebi, sonu gelmeyen havale etmelerle, meyhane arkadaşı İbrikdar Selami Ağanın sayesinde Babü's-Selam'ı aştığında karşılaşır. Buradan Divan-ı Hümayun'a giderek istidasını çavuşbaşına verir(s.40).

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda Şeyhülislam ve Ercüment Ekrem Bey, Beylerbeyi Sarayı'nın muayede salonunda, Sultan II. Abdülhamit tarafından kabul edilir(s.109).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda anlatılan bir padişahın hayatı olduğundan saray en çok kullanılan mekân olarak karşımıza çıkar. Sarayların başında Topkapı sarayı gelir; ancak bu sarayın yanında güzel mekânlardan hoşlanan padişahın zamanını geçirdiği başka saraylar ile devlet ileri gelenlerinin sarayları da vardır. Romanın ilk kısmında, Genç Osman'a başkaldıran yeniçeriler Topkapı Sarayını

basarak padişahıtan bildirdikleri kişilerin kellesinin vermesini isterler. Padişahın buna müsaade etmeyeceğini anlayan yeniçeriler, sarayda Genç Osman'ın amcası Mustafa'nın bulunduğu odayı ararlar. Oda bulunduktan sonra ise, kubbeyi delerek Mustafa'yı çıkarır ve padişah yaparlar(s.14-23). Sultan Mustafa, Topkapı Sarayında güvende olmadığı gerekçesiyle Beyazıt'ta bulunan Eski Saraya götürülür(s.24-25). Şehzadelerden Murat'ın öldürölme girişimi ise, yine Topkapı Sarayında cereyan eder(s.42-43). Yeniçeriler, Sultan Osman'ın öldürölmesinden sorumlu tuttıkları Başvezir Davut Paşanın sarayının önünde toplanırlar(s.43). Davut Paşanın sarayı bir başka sefer de sipahilerle dolar(s.45). IV. Murat'ın annesi Kösem Sultan, Topkapı Sarayında olanları Eski Saray'dan izler(s.53). Eski Sarayda Başvezir Gürcü Mehmet Paşa ile içinde bulunulan durum ve padişahlık sırasının oğlunda olması hakkında konuşarak oğlunu tahta oturtmaya çalışır(s.54-57). Murat'ın tahta çıkış töreninin ardından saraya döndüğünde, yeniçeriler almamak üzere söz verdikleri bahşışı saray bahçesinde bağıra çağıra isterler(s.64-65). Demirci dükkânında Hasan Halife'yi gören ve onu yeniçeri ağalığına getiren padişah, göreve başlamadan son günlerini birlikte Tersane Sarayında geçirir(s.85). Katıldığı eğlencelerden sonra damla hastalığına yakalanan padişah bir süre saraydan dışarı çıkmayarak kendini toparlamaya çalışır(s.100). Sultan Murat, Anadolu'da kapıkulu süvarilerinin bir ayaklanma hazırlığı içinde olduğunu öğrendiğinden başvezirine, şeyhülislam ve diğeri ileri gelen devlet adamlarını İbrahim Paşa Sarayında toplatır(s.104). Padişahla Ayak Divanında görüşen kalabalık, Hafız Ahmet Paşayı öldürdükten sonra başını alarak sarayı terk eder(s.112). Bundan sonra Hüsrev Paşanın öldürölmesini bahane eden yeniçeriler tekrar sarayı basarlar(s.116). Bu seferki ayaklanmada Başvezir Recep Paşanın kullandığı İbrahim Paşa Sarayında padişahın nedimlerinden Musa Melek Çelebi, ardından ise Defterdar Mustafa Paşa ve Hasan Halife öldürölldükten sonra isyan sona erer(s.124- 129). Bütün bu ayaklanmaların kışkırtıcısının Başveziri Recep Paşa olduğunu anlayan padişah onu bir gün saraya çağırarak taht odasında boğdurur(s.134-135). Bundan sonra temizlik harekâtı başvezirin sarayında devlet ileri gelenleri ile yapılan toplantıdan çıkan elebaşlarının teslimi kararı ile başlar(s.138). İstanbul'un beşte birini yakan yangında Hamza Paşa Sarayı, Yahya Paşa Sarayı, Çeşmi Efendi Sarayı da yanar(s.147). Padişah, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin Galata'dan Üsküdar'a uçuşunu Topkapı Sarayından izler(s.200). Revan'ın fethinden sonra, eski kale komutanı Emirgüneoğlu'nun sarayına giden padişah, burayı çok beğenir. Burası Üsküdar'daki yazlık sarayın aynı olacak şekilde yapılmıştır; ancak bahçesinde bazı farklılıklar bulunur(s.233-237). Revan

dönüşünde padişah, Silahdar Mustafa'ya İbrahim Paşa Sarayını sürprizli bir şekilde hediye eder(s.253-254). Emirgüneoğlu, padişahın kendisine hediye ettiği Feridun Paşa bahçesinde süslü bir saray yaptırır(s.269). Padişah, bayram günü Akağalar kapısı önünde kurulan tahtta bayram tebrikini kabul ettikten sonra, İbrahim Paşa Sarayında düzenlenen eğlencede sabaha kadar nedimleriyle birlikte eğlenir(s.352). Ancak bu eğlenceden sonra hastalanan Sultan Murat, bir daha kendine gelemmez(s.356).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda gazetede, başyazar Dolmabahçe Sarayının ışıklarının uzun zamandır yanmadığını, bunun nedeninin ise Gazi Hazretlerinin saraya artık gelmeyişi olduğunu yazar(s.149).

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) gizemli kitabı okumak üzere kahramanlar Vlaherna Sarayının kalıntılarını geçip Tekfur Sarayında doğru yürürler(s.70). İlk önce yıkıntılarını gördükleri sarayın içine girdiklerinde sarayı fetih günlerindeki haliyle bulurlar(s.71). Mimar Sinan-ı Atik, köle olarak satıldığında mimar olduğu anlaşılarak Blaherna Sarayına getirilir ve Büyük Dük Lukas Notaras'a tanıtılır(s.116). Gizemli kitabın dünyasından ezan sesiyle çıkan derviş ve İtalyan mimar yine kendini Tekfur Sarayında bulur(s.209).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Enişte, Kara'ya, Venedik'e gittiğinde kendisine sarayını gezdiren kişinin evinde gördüklerini anlatır(s.35). Topkapı Sarayına giderek Enişte'nin ölümünü saraya bildiren Kara, bundan sonraki günlerini, Üstat Osman'la sarayda geçirir. Hazinedarbaşına haberi ulaştırmak için önce Kâğıt Emni'nin kapısına, sonra Babüsselam'a, ardından Divan Meydanına, Hazinedarbaşının kubbeli küçük odasına getirilir(s.258-260). Bu haberden sonra saraydan çağırılan Kara, Has Bahçe'den geçirilir, Yalı Köşkü'ne yaklaştıktan sonra sandalhanelerin arkasından kemerli bir kapıdan geçerek getirildiği odada Hazinedarbaşı ve Bostancıbaşının kendisini beklemekte olduğunu görür(s.271-272). Saraydan bir daha çağırıldığında küçük bir evin karanlık bir odasında beklettikten sonra işkence odasına alırlar(s.284-285). Bundan sonra sarayda Üstat Osman'la çalışan Kara için sarayın diğer kısımlarından kitaplar taşınır(s.309). Nakkaşlara yaptırılan at resimlerinden sonuç alamayan Üstat Osman, Hazine-i Enderun'a girmek ister. Hazinedarbaşının adamları tarafından Hazine-i Enderun'a götürülen kahramanlar, buz gibi, karanlık ve küf, toz, nem kokusu hissedilen bir odaya girerler. Asma katı da bulunan Hazine-i Enderun odası, tıktık eşyalarla doludur(s.341-343).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda Ermeni Ante, deniz savaşında gösterdiği kahramanlıktan dolayı sürekli saraya ve konaklara davet edilir(s.77).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda İstanbul'daki saraylar mekân olarak kullanılır. Bunlardan Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı ve Feriye Sarayı sık sık karşımıza çıkar. Dolmabahçe Sarayında, sarayı yaptıran Sultan Abdülmecit ve harem halkı yaşarken şehzade olan Abdülaziz, Beşiktaş'taki eski sahilsarayda yaşar(s.7). Padişah olmadan evlat sahibi olması yasak olan şehzadenin oğlunun doğumu gizli tutulduğu için, bebek, arkadaşları Meyyale ve Çeşmidil ile sarayın veliaht dairesinin tavan arasında büyütülür(s.15). Tahta çıkış törenleri, geleneğe bağlı olarak Topkapı Sarayında gerçekleştirilir. Abdülaziz de burada tahta çıkar(s.28). Abdülaziz'in tahta çıkışı ile Dolmabahçe Sarayına taşınan Meyyale'yi bir gün Valide Sultan odasına çağırır ve onu Nevres Paşa ile evlendireceğini bildirir(s.39). Bu evlilik beklendiği gibi geçmeyince Meyyale yeniden saraya döner(s.43). Hal edilen Sultan Abdülaziz, Dolmabahçe Sarayından alınarak Topkapı Sarayına götürülür(s.94-97). Şehzade Murat, Çırağan Sarayından alınarak tahta çıkarılır(s.101). Abdülaziz ise Feriye Sarayına götürülür(s.103). Burada sakallarını düzeltmek için makas isteyen Abdülaziz'in odasında cesedi ile karşılaşılır(s.107). Padişahın cesedi istimbotta Topkapı Sarayına getirilir(s.108). Bir başka kadın efendi Tiryal Hanımla birlikte Topkapı Sarayındaki haremde boş bir odasına kapatılan Pertevniyal Sultan, otuz dokuz gün burada tutulduktan sonra Feriye Sarayına götürülür(s.115). II. Abdülhamit'in tahta çıkış töreni de Topkapı Sarayında gerçekleşir(s.123). Dolmabahçe Sarayında da biat töreni yapılır(s.124). Meşrutiyetin ilanı ile Pertevniyal Valide Sultan, Çırağan Sarayından ayrılarak Tiryal Hanımın konağına yerleşir(s.127). Dolmabahçe Sarayında yapılan törenle meclis açılır(s.154). Meclis-i Mebusanın dağıtılmasından sonra Ali Suavi, Çırağan Sarayını basarak V. Murat'ı tahta çıkarma girişiminde bulunur(s.156). Abdülaziz'i öldürmekle suçlanan Mithat Paşa, Yıldız Sarayında kurulan mahkemede yargılanarak suçlu bulunur(s.151). Dolmabahçe Sarayında yapılan kurban bayramı merasimi sırasında gerçekleşen depremin büyük paniğe neden olması II. Abdülhamit'i kızdırır(s.214).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Yıldız Sarayı genellikle II. Abdülhamit ile doktoru Reşit Paşanın sohbeti vesilesiyle görülür. Padişah, şehreminin adamları ile Bedirhani Abdürrezzak Beyin adamlarının çatışmalarını böyle bir sohbet esnasında gelen jurnallerle öğrenir(s.49). Rıfkı Paşanın, oğluna askeri okulda tokat atarak çenesini kıran Ragıp Beyi şikâyetle geldiğinde de Reşit Paşa sarayda padişahın yanındadır(s.158). Bu görüşmeden sonra padişah, Reşit Paşayı Müşfika Kadınefendinin sırtındaki iltihaplı yarayı muayene etmek için hareme

gönderir(s.161). Müşir Fuat Paşa ve diğer paşalar arasındaki gerilim sonucunda Fuat Paşa, saraya giderek padişaha şikâyet ve sitem eder(s.76). Hikmet Bey de babasının padişahla olan yakınlığından dolayı saray mabeyninde kâtip olarak işe başlar(s.13). İttihat ve Terakki gizli örgütü hazırladıkları bildirileri şehrin çeşitli yerlerine dağıtırken bildirileri saray duvarlarına yapıştırma işini Cevat Bey yapar(s.212). Saraydaki cariyelerden birinin padişahın marangozhanesini yakması ve padişah tarafından affedilmesi, Reşit Paşaya göre padişahın otoritesini kaybetmeye başladığının göstergesi olan olaylardan biridir(s.237).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Şehzade Süleyman ve askerleri Tekfur Sarayına yönelirler(s.33).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) sultanın düşünmekten uykusu kaçır ve saraydaki odasının tavanındaki altın yaldızlı süslere bakar(s.21). Padişah, sadece sarayın tahta kulesinde huzur bulabilir(s.22). Saraydaki fikir karargâhına giderek fetihten sonra yapacaklarını not alır(s.25). Tunca nehri kıyısındaki köşk genişletilerek saray yeni haline kavuşturulur(s.46). Bu sarayda padişah divan toplantısından sonra hocaları ile padişahın yatağının da bulunduğu geniş ve özel bir odaya girerler(s.47). Toplantı odasında ise, Regio Gölünden gelenleri kabul eder(s.48). Padişahla görüşen Verbain, görüşmeden sonra küçük bir odaya alınır(s.50). Agii Michael kilisesinin arkasındaki bostanlarda çıkan küçük çatışmaya çok kızan padişah, sarayında öfkeli bir şekilde haberci çavuşu dinler(s.112).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda karşımıza çıkan saraylardan ilki Akkoyunlu sarayıdır. Hatice Begüm, Uzun Hasan'ın kızkardeşidir ve Uzun Hasan, kocası ölünce Haydar'a hamile olarak saraya getirir. Haydar sarayda doğar ve dokuz yıl sarayda yaşar(s.38-40). Uzun Hasan'dan sonra Akkoyunlu tahtına oturan Yakub, Haydar'ın bir şeyhten öte davranışları olduğunu görerek onu Tebriz'e sarayına çağırır. Sarayın adetlerini ve böyle bir davetin hayra yorulmayacağını bilen Haydar, Tebriz'e gelir; ama saraya gitmez. Bir zaviyeye yerleşir. Sultanların şeyhlere saygı duyması geleneği gereğince Yakub'un kendisini ziyaret etmesini bekleyerek havanın yumuşamasını sağlar. Yakub istemeye istemeye şeyhi ziyaret ettikten sonra Haydar, saraya iade-i ziyarette bulunur ve gereğince uyarılarak salimen saraydan çıkmış olur(s.52-53). Yakub'un ölümü üzerine tahta oturan Rüstem, kendisine boyun eğmeyen Baysungur'a karşı İstar'da tutulan Erdebil şeyhinin nüfuzundan yararlanmak ister. Onları saraya getirtir. Sultan Ali, sarayda sultanlar gibi karşılanır(s.70-71). Romandaki diğer saray Şirvanşah Ferruh Yesar'ın sarayıdır(s.167). Üçüncü saray,

İsmail'in Tebriz'i aldıktan sonra kullandığı Safevi sarayıdır. İsmail, kendisine itiraz eden annesi Alemşah Begüm'ün ölüm fermanını yazdırdığı taht odasından bu ölüm gerçekleştirilinceye kadar çıkamaz(s.201).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda da saray, otoritenin merkezi olarak kullanılır. Mithat Paşayı Dolmabahçe Sarayına çağıran Sultan Abdülaziz, ona sadrazamlık makamını verir. Mithat Paşa saraya girerken sarayın merasim kapısı açılır; askerler ve zaptiyeler kapı önünde sıraya geçerler(s.57). Daha önce Topkapı Sarayını görmemiş olan Mithat Paşa, bir gün saraya giderek atıyla sarayın yapılarının arasında ve bahçede gezer. Ancak Osmanlı'daki kurallara göre saraya atla yalnızca padişah girebilir. Paşanın bu tavrı, saltanat merakına yorulur ve sadrazamlıktan alınmasına neden olur(s.71-72). Sultanın tahttan indirileceği gün, Dolmabahçe Sarayı, hem karadan hem de denizden kuşatılır. Sultan Abdülaziz ve saray halkı, Topkapı Sarayına götürülürken, sultan ilan edilen Murat Efendi, Çırağan Sarayından alınarak Harbiye Nezaretine getirilir(s.81). Cülus töreninden sonra Dolmabahçe Sarayına yerleşir(s.86). Devrik padişah ise Feriye Sarayına götürülür(s.87). Sultan Murat'ın pek de parlak geçmeyen üç aylık saltanatından sonra Topkapı Sarayının kubbe altında yeniden toplanan devlet adamları bu defa da Abdülhamit Efendiyi tahta çıkarmaya karar verir(s.95). Hırka-i Şerif dairesinde hazır beklemekte olan veliahtın tahta çıkış törenleri de Topkapı Sarayında yapılır(s.95). Mithat Paşa, Yıldız Sarayında Sultan Abdülaziz'i öldürme suçuyla yargılanır(s.198). Mısır hıdivliğindeki veliahtlık sistemini değiştirmek isteyen zamanın hıdivi, Emirgân'daki ahşap sarayında büyük bir ziyafet verir; ancak ziyafet sonrasındaki tavrı Paşayı rahatsız eder(s.69-70).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda asıl mekânın Topkapı Sarayı olmasının yanında, Beyazıt'taki Eski Saray da kimi zaman karşımıza çıkar. Roman, Alemdar Mustafa Paşa Topkapı Sarayının Akağalar Kapısı önünde beklerken, odasında III. Selim'in öldürülmesi ile başlar(s.15-29). Özi Kalesinin düşmesi ve içindekilerin katli, Hasoda'da padişahın felç geçirmesine neden olur(s.109). Padişahın ölümü Veliaht Şehzade Selim'in dairesine gidilerek bildirildikten sonra sarayda Selim'in tahta geçiş töreni yapılır. Hırkayı Saadet Dairesinde devlet ileri gelenleri padişaha bağlılıklarını sunarlar(s.115-116). Yeni padişahın Eski Sarayda yaşayan annesinin, Valide Sultan olarak Topkapı Sarayına gelmesi de törenle gerçekleştirilir(s.118). III. Selim'e tahttan indirildiği fetvası ulaşınca, padişah, odasına geçmeden önce Şehzade Mustafa'nın odasına giderek padişahlığı ona devreder(s.307-308).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda saray mekân olarak çok az kullanılmıştır. İstanbul'u gezerek öğrenmeye çalışan Sarı Abdullah, buradaki herkesin gergin ve endişeli olduğunu görür ve buna anlam veremez. Ancak, sarayı gördüğü zaman gerginliğin buradan kaynaklandığını anlar(s.111). Saraya Selim'in ölümünden sonra girebilen Alemdar Mustafa Paşanın yanına getirilen II. Mahmud, paşayı Hırka-i Şerif odasına çağırır ve onu sadrazamı yapar(s.391).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı roman Mediha Sultan, o dönemde yeni taşınmış olan Dolmabahçe Sarayında doğar(s.11,15). Mediha Sultanın babası olan Sultan Abdülmecit, son günlerinde hastalığından dolayı saraydaki dairesinden çıkamaz(s.17). Padişahın ölümü ile ikbali Gülüstü ve çocukları Mediha Sultan ile Vahdettin Eyüp'te bir sahilsaraya yerleştirilir(s.18). Tahta çıkan Abdülaziz, saraydan ayrılanlar için Ortaköy'de Feriye sarayını yaptırır(s.19). Mediha Sultan, annesinin ölümünden sonra Feriye Sarayına yerleşir(s.22). Abdülaziz'in tahttan indirilmesinin ardından Feriye Sarayında deniz üstü bir daire boşaltılarak padişah getirilir(s.32). Romanda Mediha Sultan, Dolmabahçe Sarayının muayede salonunda, II. Abdülhamit'in padişahlığında bayramlaşma törenini izler; ancak Necip Beyi göremez(s.33). Ali Suavi'nin Rumelili göçmenlerle Çırağan Sarayını basarak V. Murat'ı tekrar tahta çıkarmak istemesi olayı bu romanda da yer alır(s.37). Mediha Sultanın ağabeyi olan II. Abdülhamit, Mediha Sultanın düğünü şerefine Yıldız Sarayında bir ziyafet verir(s.156). Fatma Sultanın ölümünden sonra Baltalimanı'ndaki sahilsaray Mediha Sultana verilir(s.160). Yeşilköy'e karargâh kuran Rusların komutanına Dolmabahçe Sarayında, Beylerbeyi Sarayında yemek verildiğinde komutanı karşılama görevi Müşir Fuat Paşaya verilir(s.226). Mediha Sultanın Ferit Bey ile olan düğünü, Baltalimanı sahilsarayında yapılır(s.275). II. Abdülhamit, tahttan indirildikten on yıl sonra Beylerbeyi Sarayında ölür(s.283). Anadolu'daki hareket İzmir'in de kurtarılmasıyla tamamlandığında Sultan Vahdettin, Yıldız Sarayında on bir kişilik bir grup oluşturarak vatani terk eder(s.298).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret'in üvey ağabeyi Nüzhet, Yıldız Sarayını korumakla görevli bir zabittir(s.8). II. Abdülhamit'in sarayını koruması Fikret'in ona olan kızgınlığını artırır(s.68).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Avram Efendinin ustası Kevork Efendi, saray çevresinde de tanınır; padişah onu pek çok kez makamında kabul etmiştir(s.623).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Mete, Çin'e yapacağı sefer öncesinde Kansu şehrindeki Çin mimarîsiyle yapılmış sarayda bir yıl kalır (s.31). Mete ve ordusu Çin seddini geçtiğinde Çin imparatoru görkemli sarayında habersizce oturmaktadır(s.45). Uygur devletinde kağan artık çadırdaki değil sarayda oturur. Ancak yeni kağanın tahta çıkışı şenliklerinin yapılacağı zaman çadırlar kurulur(s.52). Akkartal, kağanın elçisi olarak İstanbul'a gittiğinde Bizans tekfurunu onu sarayının misafirhanesinde ağırlar(s.268). Mani dinini seçen Böğü Şad Kağanın, yeni dinin Göktanrı inancıyla karşılaştırılması için çağırdığı Ulu Dergâh hocaları sarayda gece öldürülmek istenir(s.307).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan, Karaman beyinin eski kentin ortasındaki sarayında oturur(s.10). Tekfur Çayırında hayatını kaybeden padişah saraya kadar askere bilgi verilmeden getirilir. Padişahın ölüm haberi saraya varıldığında açıklanır(s.22). Bayezid'e daha erken giden haber dolayısıyla 10. gecenin sabahı şehzade saraya gelir ve babasının cenazesinden sonra yas için Topkapı Sarayına çekilir(s.22-23). Cem, sarayının avlusunda yaptığı toplantıda Bursa'ya doğru hareket kararı alır(s.26). Ayaz Paşa birliklerini yendikten sonra Bursa'ya giren Cem Sultan, eski saraya girer. Bursa sarayı taş yapısıyla saygı uyandıran, her şeyi güç ve zaferle ölçen sultanların izlerini taşır(s.30). Fatih Sultan Mehmet'in halası Selçuk Hatun'u ağabeyine gönderen Cem Sultan, onu Orhan Han'ın odasında bekler(s.34). Cem Sultan, Mısır Sultanına sığındığında Kahire'de veziriazamların sarayına yerleştirilir(s.40). Rodos'ta yerleştirildikleri yer yine bir saraydır(s.60). Nis'e geldiklerinde kralın yeğeni olan Şarl'ın sarayında ağırlanırlar(s.76). Cem ve Sadi, Vatikan'a getirildiğinde krallara ayrılan odalarda tutulurlar(s.125). Vatikan koridorlarından geçtikten sonra III. İnokentiy, huzuruna çıkarılan Cem'den düzenleyecekleri Haçlı seferi için destek ister(s.127). Cem'i almak üzere direten Fransa kralı VIII. Şarl, Roma'ya gelir ve San Marko Sarayına yerleşir(s.137). Cem, Napoli'de Feran'ın oğlu Alfonso'nun sarayında ölür(s.141).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda saraylar tarihi nitelikleriyle ön plana çıkarılır. Kamil Uzman bu mekânlara bir sanat tarihi uzmanı gözüyle bakmaktadır. 1 numaralı vaporettoya binerek Büyük Kanal'da yolculuk yapan kahraman Palazzo Foscari-Contarini sarayını görür. Burası bir saraydan çok yazlık evi andırır. Palazzo Gritti adlı sarayı da aynı şekilde değerlendiren Uzman, sarayın sade bir yapısı olduğunu düşünür(s.24). Palazzo Flangini ise fazla albenisi olmayan, çilek rengi kalp biçimli dolaplarıyla ünlü bir taş yapıdır(s.25). Wagner'in öldüğü Palazzo

Vendramin Calergi; Osmanlı tüccarlarının kaldığı Fondaco Dei Turchi ile Palazzo Bathagia Belloni, Palazzo Soranzo, Palazzo Barbarigo, Palazzo Giani Della Vida adlı saraylar Kamil Uzman'ın Büyük Kanal gezisinde dikkatini çeken saraylardır(s.25). Doclar Sarayı, Venedik'te gondolların önünden geçtiği bir diğer saraydır(s.29). Kanalın kıvrımındaki, bağrından bir papa bile çıkarmış olan Cà Rezzonico sarayını başka bir gün mutlaka görmek isteyen Kamil Uzman, yapının içindeki resimleri hayal eder(s.49). Girdiği bardan etrafa bakarken alanın bitiminde eski bir saray yavrusu yapı görür ve bu sarayda da, diğer saraylar gibi artık kimsenin oturmuyordur(s.155).

Gentile Bellini'ye İstanbul'a çağrıldığı haberi ulaştığında Doclar Sarayının Büyük Konsey Salonunun fresklerini onarmaktadır(s.173). Bellini, İstanbul'a geldiğinde handan bile çıkmadan gördüğü ilk yapı Ceneviz Podestası'nın saraydır. Sarayın taş duvarları bir kale heybeti taşır(s.200).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda dönemin siyasetini yönlendiren merkezlerden Topkapı sarayı, Edirne sarayı, Vatikan papalık sarayı, Kastilya sarayı, Macar sarayı, Venedik Düklük sarayı, İngiltere sarayı bu başlıkta karşımıza çıkan mekânlardır. Osmanlı'nın sarayı, diğer devletlerin ajanlarının bulunduğu bir saraydır(s.55). Sarayın haremi, entrika kaynağı ve Osmanlı yönetiminin asıl sahibidir. Burada Hürrem, Nurbanu ve ardından Safiye Sultanlar iktidarın gerçek sahibi olarak karşımıza çıkar(s.170-173). Ester'in annesi Raşel, kızının sürekli saraya ve hareme gidişinden rahatsızlık duyar(s.211). Ester, sarayın haremde Safiye Sultanın iktidarı ele geçirmesiyle daha güçlü bir konuma gelir; çünkü Safiye Sultan, dolayısıyla padişah Ester'in sözünden çıkmaz(s.356-359). Ancak bir süre sonra ayaklanan sipahiler sarayın önünde toplanarak defterdarbaşının teslimini istemesiyle huzursuzluk baş göstermiş; yeniçeri ağasının yetişmesiyle isyan bastırılmıştır(s.377-378). Bu günlerde saraya geldiğinde Ester, sarayı hiç bu kadar ıssız görmediğini düşünür(s.378). Saray önünde toplananlar, Kirâze yani Ester'in başını istediklerinde Safiye Sultan buna şiddetle karşı çıksa da saraya gelen Kirâze'yi burada öldürürler(s.388). Edirne'de Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Yeni Saray, Bayezid'in yılın belli zamanlarını geçirmeyi adet edindiği bir saraydır(s.74). Vatikan sarayında, Pinturicchio tarafından resimlenen odalarda Papa Aleksandr Borgia ve onun kendisi gibi düşük ahlaklı çocukları yaşar(s.59). Cem Sultanı hapseden Papa, rehinesini Fransa kralına teslim etmek zorunda kalmanın intikamını zehirleterek alır(s.61-64). Entrikaları ve zehirli yemek davetleri herkes tarafından bilinen Borgialar, sonunda kendi kurdukları tuzağa düşerler. Papa, Pinturicchio tarafından tavan ve duvarları dini resimlerle süslenen ve

altın yaldızlı mobilyalarla donatılmış sarı salonda kardinal için hazırlattığı yemekte, zehirli şarabı kendisi içtiği için hayatını kaybeder(s.102-107). Fransa sarayında da iktidar bir kadının, küçük oğlunun kral olmasıyla kral naipliğine sahip olan Catherine de Medici'nin elindedir. Venedik'te, Yahudilerin Osmanlı sarayında ve Düklik sarayında büyük saygı görmeleri ve sarayların Yahudilerle kaynaması konuşulur(s.349). Kastilya kraliçesinin sarayı yüksek tavanlı taş koridorları ve geniş salonları olan bir saraydır. Kastilya ve Aragon kraliçesi İsabella, sarayının yatak odasında vasiyetini yazdırdıktan sonra gözlerini yumar(s.111-115). Macar sarayında ise Kraliçe İzabel'i, Osmanlılar tarafından on beş günlük bebeği ile saraydan çıkarılışından dolayı söylenirken görürüz(s.262).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Saray-ı Âmire de denilen Manisa'daki şehzade sarayı en çok kullanılan mekândır. Bunun yanında Spil dağındaki Sultan Sarayı, Topkapı Sarayı, Edirne'de Yeni Saray, Kütahya şehzade sarayı, Konya şehzade sarayı, Amasya şehzade sarayı da karşımıza çıkar. Manisa'da kentin dışında Saray-ı Şehzadegan'ın önünde Nurbanu'nun arabasının durmasıyla roman başlar(s.9). Taş ve tuğladan yapılmış yüksek duvarlarla çevrili olan sarayı Gazi Sultan Murad Han yaptırmış olduğundan bir sultan sarayına benzer(s.10,119). Sarayın arkasında Spil dağları yükselir(s.11). Saraydaki divan toplantıları, şehzadenin selamlık dairesine bitişik olan büyük salonda yapılır(s.101). Manisa Dağındaki Sultan Sarayını, Şehzade Mustafa yaptırmıştır(s.120). Harem halkı yazın buraya gelir(s.96). Hürrem Sultan Edirne'de Yeni Saray'da hasta yatarken oğullarının durumunu ve kendisinden sonra eşinin durumunu düşünür(s.264-265). Nurbanu, Bayezid'le gerçekleşen karşılaşmayı kazanan Selim için, Konya sarayının haremde güzel bir sofradır(s.333). Kütahya'daki şehzade sarayında "ufak divanı"nın toplandığı, duvarlarındaki Kütahya çinileri kışın zarar görmemesi için kumaşlarla kapatılan oda da fermanı alan Bayezid, okuduklarından memnun kalmaz(s.282-283). Bayezid'in gönderildiği Amasya şehzade sarayı, dağın eteğinde, bahçeli tek katlı tuğladan basit bir binadır. Bayezid buraya geldiğinde Yeşilırmak kenarına kurdurduğu ordugâhta kalır(s.314).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda en çok kullanılan mekânlar saraylardır. Bunların başında da Topkapı Sarayı gelir. Romanın günümüze yakın kısmında müze olarak gördüğümüz saray, 17. yüzyıla geçildiğinde devletin idare merkezidir. Romanın başında Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi ve hapsedilmesi vakalarının cereyan ettiği yer olarak Topkapı Sarayını görürüz. Topkapı Sarayı müzesindeki polisiye kovalamaca sonunda kendilerini 17. yüzyılda bulan Kaan ve

Spinola, bu zamanda da saraya yakın bir durumdadır. Kaan, 17. yüzyıla geçtiğinde Turhan Sultanı Kösem Sultana karşı koruyan grubun içindedir(s.133-136). Kurduğu ilişkilerle bir süre sonra saraya kabul edilen Spinola'nın gözüyle Topkapı Sarayının durumu biraz daha farklıdır. Bir Hristiyan olan Spinola, Osmanlı sarayının içinde gördüğü kiliseye çok şaşırır(s.144-145). Romanda sarayda yaşanan sosyal hayatı canlandıracak anlatımlar da bulunur. Bunlardan biri, padişahın Topkapı Sarayında verdiği yemekler, sofra düzeni, kullanılan eşyalarla anlatılan ziyafettir(s.188-191). Padişahın avlanma için gittiği Edirne'deki Yeni Saray, Tunca nehri kıyısına kurulmuştur ve padişah her an gelebilecekmiş gibi hazır bekletilir. Devlet erkânının sarayları ile yabancı kralların sarayları da çok fazla olmamak kaydıyla karşımıza çıkar: Padişah, Habsburg elçisi için düzenlediği eğlenceyi, Atmeydanı'na bakan İbrahim Paşa Sarayının balkonundan izler(s.327-331). Fransa'nın çocuk kralının Louvre Sarayına, buradan İstanbul'daki çocuk padişaha tahta çıkışı şerefine hediyeler hazırlanmasıyla rastlarız(s.93-96). Avusturya kralı Leopold'u da Osmanlı ile ilgili siyasî düşünceler içinde soğuk bir yapısı olan Hofburg Sarayına giderken görürüz(s.100).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda mekân olarak en çok saraylar kullanılır. Romanda ön plana çıkan mekân, Hatice Sultanın Neşetabad Sarayıdır. Hatice Sultana ağabeyinin hediyesidir; ancak Hatice Sultanın istediği gibi değildir. Boğaz'da yaptığı gezi sırasında gördüğü Baron Hübsch'e ait olan Avrupaî tarzdaki yalı ve bahçesini çok beğenerek burayı tanzim eden mimar Melling'i buldurup kendi sarayını da bu şekilde yeniletir(s.11). Neşetabad Sarayı, İstanbul'da neo-klasik stildeki ilk yapı olur(s.44). Hatice Sultanın sarayı Avrupalı elçilerin de dikkatini çeker. Bir gün İki Sicilya elçisi ve ailesi sarayı gezmek için, Hatice Sultanın izniyle Neşetabad'a gelirler(s.45-46). Romanda Topkapı Sarayı, daha ziyade siyasî ve tarihî olayların yaşandığı mekân olarak ön plana çıkar. I. Abdülhamit'in ölümü, III. Selim'in tahta çıkışı, isyanla başlayan kafes hayatı ve öldürülmesi gibi tarihi, siyasî olaylar Topkapı Sarayında gerçekleşir. Bunun yanında saray, kimi zaman kardeşlerin ziyaretlerine de mekân olur. Padişah, Hatice Sultanı sarayına çağırarak haremdeki Safnaz adlı bir cariyeyle olan aşkını anlatır(s.37-38). Hatice Sultan, Melling'den rahatsız olan başağasını şikâyet etmek üzere ağabeyine, Topkapı Sarayına gider(s.44). İsyan sırasında da Hatice Sultan, halayık kıyafeti giyerek Topkapı Sarayına gider, geceyi orada geçirerek ağabeyine destek olmaya çalışır(s.135-137). III. Selim, Melling'e Beşiktaş'taki sahilsarayın yanına yaptırdığı Hünkâr köşkünden sonra, yanına da Valide Sultan Sarayı yaptırır(s.46). III. Selim, diğer kızkardeşi Beyhan Sultana da

Akıntıburnu'nda bir saray hediye eder(s.10). Beyhan Sultan Çırağan Sarayının olduğu yerde bulunan sarayında oturur(s.27). Paris'e dönen Melling'in yapıtları Saint-Cloud Sarayında Napolyon'un eşi Josephin'e gösterilir(s.89,209).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda saraylar muhiti olan Beşiktaş'ta(s.62) oturan Halit Bey, Harbiye'den mezun olduğunda, o zamanlar kullanılmayan Yıldız Sarayının korumasıyla görevlendirilir(s.126). Saray, II. Abdülhamit'in padişahlığı zamanında gücün merkezi iken bu haliyle eski anlamını kaybeder(s.130). Buradan Beylerbeyi Sarayına, Şehzade Mehmet Abid'in yaverliğine verilen Halit Bey, görev haberini aldığı anda tuttuğu kayıkla sarayın önünden birkaç kez geçerek çalışacağı mekânı görmek ister(s.136). Padişah, I. Dünya savaşı ortamında Topkapı Sarayının Hırka-yı Şerif odasında toplantılar yaparak İslam âlemine mesajlar verir(s.162).

İncelediğimiz romanlarda saraylar, bir yönetim mekânı olarak kullanımının yanında ihtişam ve güzelliği ile de söz konusu edilir. Özellikle Osmanlı Devletini işleyen romanların birçoğunda, olaylar padişah veya saray kişileri çevresinde geçtiğinden mekân olarak da saraylar ön plana çıkar. Bunun yanında Hun ve Uygur dönemlerini işleyen Akkartal ve Selçuklu dönemini işleyen Yıldızsayan gibi tarihin daha uzak dönemlerini konu alan romanlarda bile bu durum değişmez. Yönetim saraylardan gerçekleştirilir. Osmanlı döneminde en çok bahsi geçen saray tabî ki Topkapı Sarayıdır. Bunun yanında ilk dönemlerde Edirne'deki Yeni Saray, Bursa'daki Eski Saray ve son dönemlerde Dolmabahçe Sarayı ile Yıldız Sarayı karşımıza çıkan padişah saraylarıdır. Ölmüş veya devrilmiş padişahların ve ailelerinin oturdukları mekânlar da bunun için kullanılan saraylardır. Cumhuriyet sonrasında saraylar, farklı bir nitelikle karşımıza çıkar. Atatürk'ün çalışma ofisi olarak kullandığı Dolmabahçe sarayını bir tarafa bırakırsak, saraylar artık bir müze ve tarihi eser hüviyeti taşır. Bunların dışında yabancı devletlerin sarayları da kısa süreli olarak romanlarda görülür.

b) Köşk ve Yalı

Bir yerleşim mekânı olarak köşk ve yalılar, daha ziyade zenginliğin izlerini taşıyan mekânlardır. İncelediğimiz romanlarda köşk ve yalıların çoğunluğu İstanbul'dadır ve bu mekânlarda yaşayanlar, Osmanlı Devleti döneminde veya o dönemden kalma devlet adamları ve maddi gücü yerinde olan kimselerdir.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Sultan Murat, sürekli ayaklanan askerleri durdurmak için Sarayburnu'ndaki Sinan Paşa Köşkünde bir ayak divanı toplayarak ayaklanan grupların liderlerinden bağlılık sözü alır(s.135-136). Padişah, bir gün Nefi ile Tersane Bahçesindeki köşke gider ve burada Nefi meşhur bahar kasidesini söyler(s.180). Sefer öncesi esnaf alayının geçişini padişah, Alay Köşkünün penceresinden izler(s.211). Revan zaferi onuruna Topkapı Sarayı bahçesinde İstanbul'un her iki yakasını da kuşbakışı gören Revan Köşkü inşa edilir(s.248,257). Emirgüneoğlu ile padişahın Boğaz gezisinde deniz kıyısında sıra sıra yalılar görülür. Bunlardan bazıları Safiye Sultan, Ekmekçizade Hasan Paşa, Baltacı Mahmut Paşa, Cağaloğlu Mehmet Bey, Nakkaş Paşa yalılarıdır(s.264). Padişah, Revan'ın düşmesinden dolayı hüznlenerek, her zaman sıkıntılı olduğunda geldiği Karağaç Yalısına gelir ve burada biraz rahatlar(s.281-282). Padişahın seferde kullandığı, parçalanabilir ve taşınabilir bir köşkü bulunur. Bağdat seferinde de bu köşkle yola çıkılır(s.304). Bağdat'ın fethi de saray bahçesindeki Bağdat Köşkü ile taçlandırılır(s.343).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Mart ayında İçerenköy'deki bir köşke düzenlenen baskında iki emekli haremağası kardeş Cumhuriyeti yıkmak suçundan tutuklanır(s.94). Vildan Hanım eşi Hüseyin Suat Bey ile birlikte bir köşkte yaşamaktadır(s.110). Mayıs ayında İstanbul'da Boğaziçi kıyılarını yalılar ve köşkler süslerken(s.120), Eylül ayında esaslı bir yıkım hareketi başlar(s.198).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda Topkapı köşkünde Mara Sultan ve Fatih Sultan Mehmet'le görüşür; farklı bir kişi olarak İstanbul'dan ayrılır(s.188).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Enişte Efendi, cenazesinden sonra, zamanı tek bir an gibi yaşarken, on iki yıl önce sadrazamın kabul edeceği Venedik elçisini yalısından aldıklarını görür(s.268).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda düğün alayı Nevres Paşanın köşküne Meyyale'yi getirir(s.42). Meyyale'nin ikinci eşi olan Hasan Hilmi'yle olan düğünü, Hasan Hilmi Beyin yeni aldığı Rumelihisarı'nda yalısında yapılır(s.51). Meyyale'nin çocukluk arkadaşı şehzade Yusuf İzzettin Efendi, Çamlıca tepesinde güzel bir köşkte yaşar. Sonraları ise Zincirlikuyu köşkünde bileklerini keserek intihar eder(s.54). Meşrutiyetin ilanından sonra Tiryal Hanımın konağına taşınan Pertevniyal Valide Sultan, iki gün Meyyale'nin Rumelihisarı'ndaki yalısında misafir olur(s.127-128).

Mithat Paşa, İzmir'de tutuklandıktan sonra Yıldız Sarayındaki Çadır Köşküne getirilir ve burada kurulan mahkemede yargılanır(s.151).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda yalı, köşk ve konak ayrımının yapılmadığını, başlangıçta yalı olarak ifade edilen bir mekânın daha sonra konak olarak anılabildiğini görüyoruz. Fransa'dan döndükten sonra Mehpare Hanımlar, Abdürrezzak Beyin köşkünün yanındaki köşke taşınır. İki köşkün bahçeleri bitişiktir. Komşu köşkün caddeden içeri giren bozuk yolunda evin hanımının arabasının tekerinin kırılması, şehremini ve Abdürrezzak Bey arasında şehrin göbeğinde adam kaçırmaya, çatışma ve cinayetlerle sonuçlanır. Bu sırada çatışmaları kendi köşkünden izleyen Mehpare Hanım, fenalaşır(s.45-60). Bu köşkün bahçesindeki müstemilat, bir süre Hikmet Beyin mum imalathanesi olur(s.174). Hikmet Beyin düğünü, padişahın doktoru olan babası Reşit Paşanın Arnavutköy'deki geniş yalısında yapılır(s.21-25). Mihrişah Sultan, yazı geçirmek üzere İstanbul'a geldiğinde Boğaz'ın en güzel ve en büyük yalısı Sultan için hazırlanır(s.183). Müşir Fuat Paşanın Feneryolu'nda dillere destan bir köşkü bulunmaktadır. Paşayı padişahın gözünden düşürmeye çalışan diğer paşalar, sürekli Fuat Paşanın köşkünün önünden geçerek ona meydan okurlar. Paşa, bu şekilde köşkün önünden geçen Rasim Paşayı köşke alarak döver ve hakkında döndürülen dolapları öğrenir(s.72-75). Ragıp Bey, Almanya'da katıldığı bir yarışmada aldığı birincilik ödülü ile Göztepe'de çok beğendiği bir köşk bulur(s.335-337).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Başbakan İsmet İnönü, Cemal Beyi, köşkünde kabul eder ve Karadeniz bölgesindeki tarım konusunda fikirlerini alır(s.138). Cemal Bey, Çankaya Köşkünde katıldığı davette Atatürk'ün kendisine gösterdiği ilgiyi yeniden milletvekili seçileceğine yorar(s.156).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Erdebil'deki tekkede Haydar kendisi ve tarikatın önde gelenleri için Çinili Köşk yaptırmıştır. Haydar, oğlunun doğumunu burada bekler(s.5-6). Saklanmanın ardından ortaya çıkan İsmail, Erdebil'e geldiğinde annesi onu bu köşkte bekler. Zaten eşi ve oğlunun yasını tutan kadın köşkten sadece bahçeyle ilgilenmek için çıkar(s.115-116). İsmail, Tebriz'i aldıktan sonra, Heşt Behişt Köşkünde bulunduğunu duyduğu annesinin elini öpmeye gider(s.195).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Namık Kemal, Avrupa'dan döndükten sonra, Murat Efendiyi tahta geçirme konusunda, sadrazamın Fikirtepesi'ndeki yazlık köşküne giderek görüşmeler yapar(s.51). Mithat Paşa, Şam valiliği görevine giderken Şam yolu üzerinde bir köşkün önünde durulur. Bu köşkte Cezayir bağımsızlık kahramanı Abd-el-Kader oturmaktadır(s.150). Mithat Paşa,

Abdülaziz'i öldürmekten yargılandığı günlerde Yıldız Sarayının bahçesindeki Çadır Köşkünde tutulur(s.198).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda mekân olarak kullanılan köşkler, Topkapı Sarayı avlusundaki köşklere aittir. Padişah tahta çıktıktan bir süre sonra devletin durumu hakkında, Sarık Odası da denen Revan Köşkünde bir toplantı yapar(s.125). III. Selim, annesi Mihrişah Sultanın yaptırdığı Serdab Köşkünde bir musiki toplantısı düzenler(s.183). Başka bir gün ise musiki toplantısı Bağdat Köşküdedir(s.264).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Sarı Abdullah, Nemçe'ye giden orduyla beraber gidecek olan esnafın Alay Köşkü önünde yaptığı geçit resmini izler(s.176). Alemdar Mustafa Paşanın yaptıklarından sıkılan yeniçerilerin sadrazama karşı saldırısı, Kâhya Köşkünün ateşe verilmesi ile başlar(s.407).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Damat Ferit Paşa, Menton'da Villa Nobel denilen bir evde oturur(s.8). Onların gelişinden bir ay sonra Sultan Vahdettin San Remo'da bir villa kiralayarak taşınır(s.9). Romanın sonunda ise, bu ifadelerle çelişen bir şekilde Sultan Vahdettin'in San Remo'da Villa Nobel denilen bir villaya yerleştiği söylenir(s.299). Padişah, burayı pahalı bulduğu için daha sonra Villa Magnolia adlı başka bir köşke taşınır(s.300). Sultan Abdülmecit'in sevdiği yerlerden biri İhlamur köşküdür(s.17). Necip Beyin ailesi yazları Sami Paşanın Çamlıca'daki köşküne taşınır(s.40). Yeni Osmanlılar toplantılarını Sağiroğlu Ahmet Beyin yalısında yapar(s.78). Yapılan gizli toplantılar duyulunca yalıyı zaptiyeler gözaltına alır(s.93). Yeni Osmanlıların birer görevle İstanbul'dan uzaklaştırılmaya çalışıldığını anlayan gençler, Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın Bebek'teki yalısına giderek sadrazamla görüşürler(s.137). Necip Beyin babası Sami Paşa, çok geniş bir aileye sahip olduğundan Çamlıca'da kırk odalı bir köşk kiralar(s.170). Sultan Abdülhamit, dönemin devlet adamlarından Müşir Fuat Paşaya Fenerbahçe'de büyük bir köşk hediye eder(s.227). Paşa bu köşkten projektörlerle denizde ışık oyunları yaptırır(s.228). II. Meşrutiyetten sonra sürgünden dönen Fuat Paşa İstinye'deki yalısına gider(s.241).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Nedret'in dedesi Rasim Efendinin köşkü ailenin yazları geçirdiği mekândır(c.2,s.227). Galip Beyin de katıldığı yılbaşı partisi emekli konsolos Hüdayi Beyin Kuzguncuk'taki yalısında yapılır(c.2,s.403).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Hugo ile evlenip Londra'da yaşamaya başlayan İncila Hanımın ailesinin Kanlıca'da yalısı vardır. Bu yalıda yaşadığı dönemlerde, İncila Hanımın söylediği şarkıları dinlemek üzere yalının önüne gizlice gelen sandallar vardır(s.235). İncila Hanım, yalı kendisine kaldıktan sonra her yaz İstanbul'a gider(s.236).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Beyin İttihatçı dedesinin Erenköy'de köşkü vardır(s.63). Hulki Bey, Paris'e gidene kadar bu köşkte kalır(s.95). Babasının ölümünden sonra ağabeyinin eşinin ısrarıyla yıktırılan bembeyaz köşkün yerinde içi su dolu bir çukurdan başka şey kalmaz(s.47).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın eşi Konya dışında bir köşkte, Cem'in Sırp prensesi annesiyle birlikte oturur(s.10).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Manisa'da Lala Cafer Paşa, Pür Nefes Çelebi, kumaşçı Hacı Sinan'ın köşklerinde kaç-göç olmadığından harem sıkıcı değildir(s.128). Edirne'ye taht koruyuculuğuna gönderilen Selim, oradaki Av Köşkünü, Sarayı'ndeki köşkleri, Bülbül Köşkünü mutlulukla hatırlar(s.159).

Sur ve Sultan'da (R.Bilge, 2000) sadece saray içindeki köşklere yer verilmiştir. Bu köşklere Bağdat Köşkü, padişahın şair ve müzisyenleri bir araya topladığı; Alay Köşkü, kendisiyle Edirne'ye gidecek olan avcılar loncasının geçişini izlediği; Sofa Köşkü Evliya Çelebi'nin sohbetini dinlediği mekânlar olarak karşımıza çıkar.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda III. Selim, Hatice Sultana verdiği sarayların yanında Ayvansaray'da köşk hediye eder(s.10). Hatice Sultan, Büyükdere kıyısından geçerken Baron Hübsch'ün köşkünün güzelliğinden çok etkilenir. Neşetabad sarayının yenilenmesinin ilham kaynağı olan(s.11) bu köşk, yıllar sonra II. Mahmud'un da ilgisini çeker ve padişah bir gün burayı gezer(s.239). Neşetabad Sarayı yenilenirken bir de köşk ilave edilir. Bu köşke yalnızca saraydan giriş vardır(s.15,42). Melling, padişah için Beşiktaş Sarayının yanına, önündeki galeri Korent üslubunda olan Hünkâr Köşkünü yapar(s.46).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Tahttan indirilen II. Abdülhamit, bir süre Selanik'teki Alatin Köşkünde tutulur(s.150). İttihat ve Terakki paşaları, I. Dünya savaşı sonuna doğru, Kuruçeşme'deki yalıdan küçük bir kayıkla kendilerini imparatorluk dışına çıkaracak olan Alman zırhlısına ulaşır(s.229).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Laika Hanım, ikinci eşi Esat Beyin yalısına taşınırken kızını yanında götürmez(s.124).

İncelediğimiz romanlarda İstanbul hayatına dair mekânlar olarak gördüğümüz köşk ve yalılar, genellikle zengin kahramanların yaşam alanıdır.

c) Şato

Kültürümüze ait olmayan bir mekân olmasına rağmen şatolar, incelediğimiz romanlarda karşımıza çıkar. Ancak, şatoların bulunduğu yerler Türk coğrafyası değildir.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, sürgün günlerinde Londra'da kalırken Southerland Dükünün Dunrobin Castle'deki şatosuna giderek burada bir süre kalır(s.141).

Hulki Bey ve Arkadaşları(Y.Okur, 1999) adlı romanda Eskişehir'e ve Kamil'in halı dükkânına sık sık gelen turist kadın, dükkânda çalışan coğrafyacı çocuğu ülkesine götürerek ölen kocasının şatosuna yerleşir(s.250).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) kahraman, büyücü Zungo'nun yaşadığı şatonun içinde ilerler ve Zungo'yu ateşin içinde yok olurken görür(s.138).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Kamil Uzman, Cem Sultanın iki yıl yaşadığı Zizim Şatosuna gider. Fransa'da Bourgneuf'da bulunan şatoya, girer girmez insanı bir küf kokusu karşılar. Yekpare taş merdivenlerinden Cem'in kaldığı bölüme çıkan Kamil Uzman, onun bir Noel gecesi şatonun duvarlarında yankılanan çan seslerine dayanamayıp şatonun en yüksek kulesine çıkarak dönerek son yazdığı şiiri okumasını hayal eder(s.70). Fransa'da hızlı trenle yaptığı gezileri hatırladığında yol kenarlarındaki alımlı şatolar da hatırına gelir. Loire Şatolarını teker teker dolaşmıştır(s.85).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın Avrupa'da geçirdiği günlerde tutulduğu yerler çoğunlukla şatolardır. Cem ve yanındakiler, Nis'ten sonra Rumili'de eski, yoksul, karanlık geçitlerini örümcek sarmış, rutubetli bir şatoya gönderilir. Cem'in odasının direkleri çürümüştür(s.81). Rahiplerin bir bahane ile Cem'den ayırmaya karar verdikleri Frenk Süleyman, öldürülerek şatonun mahzenlerine gömülür(s.85). Cem Sultan bütün gününü nemli ve küflü odasında geçirir(s.87). Cem ve Sadi, Rumili'den sonra Dofine'de bir şatoya götürülürler(s.95). Bundan sonraki şato Roşınar'daki orta dereceli bir şatodur(s.97). Boazlami'deki şatoda kalırken Elen Sasenaj ile babası, Cem'i ziyarete gelir ve bundan

sonra Elen ile Cem bir süre görüşür(s.102-103). Burganöv'de, Bayezid'in Cem için ödediği nafakanın bir kısmıyla yapılan, Zizim Kulesi adını alacak olan tek kuleli bir şatoya getirilirler. Bu şatoya Cem için bir de hamam yaptırılmıştır(s.117). Cem, Napoli'de öldüğünde Gaete Şatosuna götürerek mahzene konulur(s.142).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Nasi, Yahudiliğini gizlediği zamanlarda François'nin Blois'teki şatosunda kral ile görüşme yapar(s.267-271).

d) Konak ve Evler

Romanlarda, büyük bir bölümü işgal eden mekânlardan biri de konak ve evlerdir. Böyle bir mekânı bulunmayan roman hemen yok gibidir. Kahramanların özel hayatları ve gerçek kimliklerini burada bulmak mümkündür.

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda Melâlî, Beytami'nin evinin avlusundan geçip hocasının loş odasına girer(s.18). Melâlî, anlatıcı tarafından anlatıldığı bölümlerde hep odasında görünür. Bunun dışında mahzene şarap almak için iner; ancak evin Melâlî'ye ait odası da mahzen de olağandışı özellikler taşır. Melâlî, "tanıdığını düşündüğü" odasında yazar, şarabını içer, aynaya ya da pencereye bakar; burası kahramanın kendini güvende hissettiği dar bir mekândır(s.8). Melâlî'ye göre bu oda da bir sandıktır; tıpkı Rüstem'in başını ve başka şeyleri saklayan sandığı gibi(s.35). Bu odanın da diğerleri gibi bir ruhu vardır(s.40). Melâlî kendisini bu küçük odaya kapatmıştır(s.160). Bu odadan sadece mahzene inmek için çıkar; ancak mahzen insanı nefes alamaz hale getiren kokusu, tanıdığı herkesin gölgelerinin gizlice gelip saklandığı, Melâlî'nin karşılaşmak istemediği "mahzendeki"nin yaşadığı ve Melâlî'nin her seferinde kalp çarpıntılarıyla girip çıktığı bir yerdir:

"Kemiksiz, irinlenmiş, kurtlanmış, kabuk bağlamış yaralarla dolu et yığınlarından oluşan bir zeminde, kaynağını kestiremediği bir kudret, ayakta kalabilmesini mümkün kılıyor; bedeninin ruhundan sıyrılıp o şekilsiz yığına dâhil olmasını engelleyen de bu!"(Çubukçu, s.13)

Melâlî'nin yanından ayrılan herkesin gölgesi gizlice mahzene gider(s.262).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda Profesör Steinfeld'ın, İstanbul'a geldikten bir süre sonra Ayazpaşa'da deniz gören bir daire kiraladığı belirtilir(s.10). Elyazması kısmında, haremağası, "değerli kılındığı" gün, bir evin sofasına götürüldüğünü hayal meyal hatırlar(s.36). Padişah bir gün şehrin dar sokaklarında karşılaştığı arabacıyı öldürdükten sonra yakınlardaki bir imamın evine

gider. Buraya sadrazamını çağıran padişah, arabacıların dolaşmasını engellemediği için sadrazamını öldürür(s.123).

Kitab-ül Hiyel (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda Yafes Çelebinin debbabesine tüm parasını harcayarak beş kuruşsuz kalan Zencefil Çelebinin babası, yedi yangını atlatan sihirli evlerini satmak zorunda kalır. Bundan sonra, çelebi ile babası, evin avlusundaki bir barakada yaşarlar(s.27-28). Yafes Çelebi, saksağan yuvalarından topladığı altınlarla Galata'da, Mevlevihane'nin tam karşısında, Büyük İskender'in iktidar taşını ele geçirip kaybettiği yerde bulunan iki katlı bir ev satın alır(s.38). Çalışmalarını bu evde yapan Yafes Çelebi, tahtelbahirden sonra tövbe ederek köşesine çekildiğinde iktidar taşını bu evde bulur(s.81). Bu taş elinde tuttuğunu gören Calud'un sırrını istemesi üzerine Yafes Çelebi, onu kırk gün evin bodrumunda çileye aldıktan sonra taş kufasında araması gerektiğini söyler(s.86-87). Yafes Çelebinin tefeciden borç alırken ipotek ettirdiği bu ev, yüz on bir yıl sonra Üzeyir Beyin elinden alınır(s.151). Hiyel Kalemî reisinin evi ise Beyazıt'ta bulunur. Romanda bu evin bahsinin her geçişinde içinde eğlence vardır. Hiyel Kalemî de bu evin avlusundaki barakadır(s.41,144).

Dersim Terteleşi (H.İşık, 1996) adlı romanda köyün bilgisi Alibinat'ın evi, kışın köylülerin bir araya geldiği ve Alibinat'ın anlattığı tarihî olayları dinledikleri mekândır(s.6). Alibinat'ın işçiliğini çok beğendiği evi, Ermeni yapımıdır(s.24). Köyün en güzel evi Rıza Çavuşa aittir(s.97). Beyaz kesme taşlardan yapılmış, iki katlı konak(s.42), köyü basan Yüzbaşı Hayrettin'in karargâhı olur(s.108). Konak önünde toplanan köylüleri götüren askerler, Rıza Çavuş ve ailesi içindeyken konağı ateşe verir(s.123). Köyün ikinci güzel evi Memli'nin evidir(s.119). Bu evde cem töreni yapılır(s.41). Dersim'de olaylar durulduktan sonra Alibinat, kızkardeşinin kasabadaki evine yerleşir(s.155). Yıllar sonra, küçük bir çocukken Dersim'den alınan ve Yüzbaşı Hayrettin'in evlatlığı olan Hayriye, İstanbul'da Moda'daki konakta yaşar(s.167). Annesinin ölümünden sonra gerçeği öğrendiği için babası ile evde yaşanan boğuşmada Hayrettin ölür(s.203). Hayriye ise, Dersimli emekli general Ziya'nın evine sığınır(s.205). Hayriye'ye yardımcı olmak için eve gelen Dersimli Ziya, evin Dersimlilerin parası ile döşenmiş olduğunu düşünür(s.212).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Genç Osman'ın hocasını öldürmek isteyen isyancılar, onun Sultanahmet Camii yanındaki konağına gider. Konaktan kaçan hocayı yakalayamayan kalabalık, konağı yağma eder(s.13-14). Bu kargaşada Defterdar Baki Paşa ve İstanbul Kadısı Hocaşade Sadettin'in konakları da

yağmalanır(s.25). Aynı şekilde Gümrük Emni Murat Çavuşun konağı da yağmalanır; Hacı Subaşı'nın konağı ise yerle bir edilir(s.27). İstanbul'da normale döndürülemeyen hayat, zorbaların sipahi kıyafeti ile Ramazan ayı boyunca sokaklara kurdukları salıncaklara gözlerine kestirdikleri ev veya konağa giderek para istemeleriyle daha da bozulur. Para vermek istemeyenlerin evleri tutuşturulur(s.132). Padişah, Nefi'nin evinin önünden geçerken ışığının yanık olduğunu görmesi üzerine evini basar(s.193). Bir gece, ışığının yandığını gördüğü bir evin önünden geçerken hiddetlenen padişaha bu evde Hezarfen Ahmet Çelebinin oturduğu ve bilimsel çalışmalar yaptığını anlatılır(s.197-199).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Firuz Ağayı Bosna'daki evinde damatları ve oğlu ile toplanıp İstanbul'a göç kararını konuşurken görürüz(s.15-18). Firuz Ağanın hatırlamalarında ise, dedesi ve halasının konuşmaları dedesinin yüksek tavanlı evinde gerçekleşir(s.8-10). Bu konuşmalarda halanın evinden de bahsedilir. Çok zengin olan Budinlilerin Konak Altı semtindeki evleri küçük Firuz'a uçsuz bucaksız görünür(s.8). Bosna'dan İstanbul'a gelen aile, kalacak bir yer bulamadığından sur dibindeki diğer eğri büğrü evlerin yanında sahibi belli olmayan, yer yer çökmüş bulunan bir viranede yaşamak durumunda kalırlar(s.48). Artık Bosna'daki gibi zengin olmayan Firuz Ağanın ailesi Bursa'da dört odalı, "kuş kafesi"(s.47), bakımsız, güneş görmeyen bir evde oturur(s.72). Firuz Ağa, gitmeden evini ve dükkânını satmak üzere Stanko'nun her zaman taşıdığı sabun kokan evine gider(s.25). Göç yoluna çıkan aile, ilk gecesini Vişgrad'da baba dostu Mahmut Ağa'nın evinde geçirir(s.35). İstanbul'da viranede yaşarken Firuz Ağanın oğlu Ramiz, Acemin evi denilen bir eve ve buradaki bir kadına dadanır(s.61). Göç yolunda karşılarına çıkan yaşlı adam, onları tek başına yaşadığı, Bülbülderesi'ndeki sessiz evine götürür(s.110). Firuz Ağanın oğlu Ramiz'den olma torunu Muradiye karşı eve gelin gitmiştir(s.123). Firuz Ağa onun evinde yemeğe davetli(s.126) olduğu sırada fenalaşır ve burada ölür(s.137).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hasan'ın ailesinin köylerinde iki katlı evleri vardır(s.20). Hasan'ın babası da bu evde doğmuştur(s.31); ancak, adada yaşanan gerginlikler ve bir akşam evden çıkıp bir daha gelmeyen(s.37) Hasan'ın ağabeyi Mahmut'un öldürülmesi evi bir Ruma satarak(s.40) köyden ayrılmayı gerekli kılar. Hanya'da yeni bir hayat kuran Hasan, şehrin varoşlarında bir bağevinde otururken(s.57) bir süre sonra kente inerek Veneti Kastana'da daha sonra satın alacağı(s.84) bir ev kiralar(s.59). Aynakis'in eniştesi bakkal dükkânını erkenden

kapatır ve evine çekilir(s.65). Türk dostu Vladimirov, her cumartesi Hasan'ı evinde ağırlamayı bir geleneğe dönüştürür(s.76). Süslü Hüsniye, bir işinin takibini yapması için Hasan'ı evine çağırır(s.86). Hasan, Alyot'un kahvehanesinin önünden geçerken üst kattaki evden sürekli kendisini gözetleyen kadın tarafından eve çağırılır(s.98). Bu davetle başlayan iş ortaklığı dolayısıyla Hasan bu eve sık sık gelmeye başlar(s.127).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip Bey, annesi ile Kurbağalıdere'de bir konakta yaşar(s.14). Cenevre'deki eğitimi sırasında Şekip Bey, hocası Mösyö Laparra ile, evinden çıkmayacak şekilde bir dostluk tesis eder(s.39). Romanda karşımıza çıkan bir diğer ev, Pervin Hanımın evidir(s.128). Şekip, Pervin Hanımın evine haftada bir piyano dersi vermeye gelir(s.214).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda küçüklüğünde, bir kış gecesi evi yakmaya kalkan Yavan'ın evden kaçması, annesinin ölümü ile neticelenir(s.8). Dersim'de gelişen olaylar üzerine Seyit Rıza'nın evine giden Yavan, onun savaş alametlerini giyindiğini görür(s.22). Seyit Rıza'nın tutuklanması ile Erzincan'a giden Yavan, burada Kozık Kazo'nun yeşil kapılı evinde konuk olur(s.142). Sılıç adlı halk hekimi, kışın civardaki köylerin evlerini tek tek dolaşarak hastaları iyileştirmeye çalışır(s.199). Bu dolaşmaların birinde, Sey Qali'nin evinde geçirdiği gece, isyanın liderliğini yapan İvis ve arkadaşları evde toplantı yapar(s.205). Yavan, Pülümür tepelerinde yolunu kaybetmişken, Ayı Ano'nun evini (s.261); Munzur kıyısındaki izleri takip ederek Bılbıl Bilo'nun kızının yeraltındaki evini(s.296) bulur.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda Alilerin tek göz odalı evinin(s.17) üst katında, buraya sürgün olarak gönderilen Nazmi Bey kiracı olarak oturur(s.11). Ali, duvarları gazete kupurleri ile dolu olan Nazmi Beyin evine sık sık gider(s.41). Kasabada Demokrat Parti Merkezi kurulmasını istemeyenler Hörü Halanın, Deli Yusuf'un ve Cemil Dayının evini taşlar; camlarını kırar(s.101). Kasabanın evlerinde, sürekli ölen genç-yaşlı insanların yası tutulur(s.104).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanın kurgusundaki düğüm İtalyan mimar ve rehberi Yasemin'in Bozcaada'da bir bağ evi kiralamaları ve bu evin sahipleri ile iletişime geçmeleriyle atılır(s.22). Ev bağın içinde ve haç şeklindedir(s.26). Ev sahibi Dimitri'nin evi ise iki katlıdır(s.32). Mimar ve üveys dervişin gezdikleri mahallelerdeki evler, İtalyan mimara çok ilginç gelir. Çünkü tarihi kentin ortasındaki bu evler iki-üç katlı ve sefil görüntülüdür(s.41). Rehber Yasemin'in evi, Cihangir semtinde, Boğazı, Üsküdar ve Kızkulesi'ni, Kadıköy'ü, Sarayburnu'nu ve Galata Köprüsünü gören bir terasa sahiptir(s.45). Fatih döneminde İstanbul'a gelen mimarın

zengin bir Rum dönmesine yaptığı konağı Mahmut Paşanın görüp beğenmesi, onun yeni kurulan şehirde kariyerinin başlangıcı olur(s.128). Mimar ve dervişin adada kaldığı ev, fener ve fenerin bulunduğu uçurumdaki ev, zamanlar içinde açılan koridorlarla bakımlı ve güzel bir halde, koridordan çıkınca harabe halinde okuyucu karşısına çıkar. Kitabın gizini çözdükten sonra adaya dönen derviş, adada kendileri için hazırlandığını söylediği konak, aslında bir harabe halindedir. Ancak İtalyan mimarla derviş bu evi aradıkları gibi bulur ve burada konaklarlar(s.218). Mimar, Yasemin'i fenerdeki evde bulacağını bilir(224). Ancak kahraman, bir anda kaldığı konağı da fener evini de bir harabe olarak bulur(s.235). Farklı bir zamanda, İtalyan mimar ve Yasemin, adanın batı ucunda bulunan deniz fenerine yakın verandalı tek katlı bakımlı bir evde yaşarken tekrar karşımıza çıkar. Elyazması gizemli kitap yönetmen Murat Erman'a bu evde verilir(s.246-247).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda en çok kullanılan mekân Enişte'nin evidir. Bunun dışında Şeküre'nin kayınpederinin evi, "Asılmış Yahudi'nin evi", Kara'nın, Zarif Efendinin, Zeytin, Leylek ve Kelebek'in evi, Kara'nın uzak akrabasının evi ve mahalle imamının evi az da olsa kullanılır.

Enişte, Kara ile olan ilişkisini anlatırken eski evinde yaşadıkları zamandan başlar. Kara, Aksaray'daki kestane ve ıhlamur ağaçlarının gölgelediği eve yerleştikten sonra Enişte'nin evine gelir gider(s.31). Kara'nın yokluğunda ise, Enişte, iki katlı, gösterişli bir ev yaptırmıştır. Böyle bir evi yaptırabilmek için az çok bir servete sahip olmak gerekir. On iki yıllık ayrılıktan sonra Kara, geldiği bu yeni evin nakış odasında kabul edilir(s.33-34). Şeküre, Kara'yı, gömme dolaplı odadaki dolabın içindeki delikten izler(s.38). Sürekli Enişte'nin evinin etrafında gezen katil, Zarif Efendi'yi toprağa verdikten sonra Enişte'yi takip ederek sokağın ucundan onun iki katlı, gösterişli evine bakar(s.119). Ölümün resmi de yine bu iki katlı evin yarı karanlık nakış odasında çizilmiştir(s.147). Yine ayaklarının kendini Enişte Efendinin evine getirdiği bir gün katil, açık olan kapıdan eve girer; ahşap merdivenlerden gürültü yaparak çıkar, Şeküre'nin çocuklarıyla uyuduğunu düşündüğü odaya girer ve buraları karıştırır, sonra Enişte'nin odasına girer(s.180-181). Odada yaptıkları konuşmanın ardından Zarif Efendi'yi öldürdüğünü itiraf eden katil, Enişte'yi de öldürür(s.180-204). Yahudi'nin terk edilmiş evinden kendi evine gelen Şeküre, evde bir gariplik olduğunu anlar. Evde, yazlık nakış odasından gelen tıkırtıdan sonra taşlıktan avluya açılan kapının gıcırdadığını duyar. Mavi kapılı nakış odasına girdiğinde ise babasının cesedini görür(s.206). Enişte'nin aşkla baktığı, kapı ve köşelerini titizlikle naksettirdiği evin

böyle tarumar edilmiş olması Şeküre'ye dokunur(s.212). Kara'yla Şeküre'nin nikâhı da bu evde olur(s.236). Konuklar gönderildikten sonra, sabaha doğru Hayriye'nin çığılığıyla Enişte'nin öldüğü mahalleye duyurulur(s.254-255).

Şeküre, kayınpederinin Çarşıkapı'daki kira evinde oturduğu günleri okuyucuya anlatır(s.56). Mektup götürüp getirmek için Ester'in de sık sık gelip gittiği bu ev, Ester için karanlık ve sevimsizdir(s.99). Evin içi o kadar karanlık ve kasvetlidir ki, Ester evden çıktıktan sonra Baharatçılar Çarşısındaki kokularla kendine gelmeye çalışır(s.100-101). Ester'in kendini mezara girmiş gibi hissettiği bu karanlık evden Şeküre'ye de buraya dönmeyi istememesi için sevimsiz bir şekilde bahseder(s.152). Şeküre'nin Kara saraydayken gittiği kayınpederinin evine Kara'yla gelen Ester, bu defa eve girdiğinde burayı zengin evleri gibi sıcak bulur(s.392). Kara, kiraladığı boş evin, boş odasında aşağı yukarı giderek Şeküre'nin mektubunu düşünür(s.64). Kara, nakkaşhanenin nakkaşlarından Kelebek'in evine gidip onunla konuşurken sofada, yan odada gezen eşinin tıkırtılarına Kara'nın dikkat etmesi Kelebek'i kızdırır(s.80). Kara'nın, konuştukları nakış odasını incelemesi de Kelebek'in hoşuna gitmez(s.83). "Asılmış Yahudinin evi" ise Şeküre ile Kara'nın buluşarak konuştukları gizli mekânlarıdır(s.138). Bu eve Kara'yı Şeküre'nin oğlu götürür. Burası, ağaçlar arasında gizlenmiş gibi duran sarı bir evdir(s.138). Şeküre ile Kara'nın ilk buluşması bu evde olur(s.169-178). Enişte'nin öldürülmesinden sonra, Kara ve Şeküre, neler yapmaları gerektiğini görüşür(s.218-223). Kara'nın Enişte'nin cenaze işlerini yapması için çağırdığı imamın evi küçük bir fare deliğine benzer. Bu ev, pek çok gösterişli camiye tezat oluşturacak şekilde duran imam evlerinden biridir(s.257). Şeküre'yi Hasan'ın evinden alan Kara, onu uzak bir akrabasının evine götürür. Şeküre ve çocuklar geceyi burada geçirir(s.462).

Nü Peride (H.Akdoğan,1998) adlı romanda Sadi Beyin konağında günümüze yakın zamanda yaşayan kötürüm Necati, günlerini bu evin penceresinden sokağı izleyerek geçirir(s.10-11). Kendisini ziyarete gelen Beril'i evin kasvetli ve korkutucu mahzenine indirerek burada ona hediye ettiği hikâyeyi okur(s.12-13). Halil, bu mahzeni 16. yüzyılda zeytinyağlı lamba ve mumla aydınlatarak, buradan günlerce çıkmadan resimler yapar(s.27-28). Halil, Peride'yi kaçırdığında her yerde kızı arayan mahalleli, bütün şüpheli evleri aradıktan sonra, Sadi Beyin büyük gri evine yönelir. Balyozlarla açılan kapıdan eve girenler son anda mahzeni fark eder ve burada gördükleri nü resimlerle çılgına döner(s.46). Beril, Nevtan'ın Ermeni Ante'yi bu kadar kafasını takması kendisini rahatsız ettiği için, beraber yaşadıkları evden ayrılır(s.94).

Bir süredir Beril'den haber alamayan Nevtan, onu Necati'nin eski bir semtteki, eski evinde bulabileceğini düşünür. Burayı ölü bir eve benzeten Nevtan'ı mahzene indiren Necati, ona Ermeni Ante'nin de dâhil olduğu Peride ve Halil'in hikâyesinin sonunu anlatır(s.95-100). Necati, yüzyıllar öncesinde Halil'in Peride'yi bağladığı gibi Beril'i bağlayarak üst kattaki odalardan birinde tutar(s.107). Ermeni Ante, savaş başarısından sonra birçok zengin konağa davet edilmiştir. Bunlardan biri de Şemsî Ahmet Paşa konağıdır. Burada kendisi için verilen ziyafete katılmak için çıktığı yolda hastalanan Ante, bir süre bu konakta bakılır. Burada Ante, Ahmet Paşanın kızı Mihriban'a âşık olur(s.77-79). Ante ve Halil, meyhanenin altından kazdıkları tünelle Şemsî Ahmet Paşanın konağına ulaşmaya çalışırlar(s.86-87,90).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda Nevres adlı çocuğun evi, Babafingo yokuşu ile Kesikbaş sokağının bittiği yerde güç bela ayakta duran iki katlı ahşap evdir(s.67). Evin sağdaki odasında Kuran-ı Kerim okunur; hemen yanındaki odada ise öd ağacı yakılır. Soldaki, hala arak kokan babasının odasında ise babasının cansız bedeni yatmaktadır. Evde, ara sıra, bekçiyle kaçan annesinin gülbeşeker kokusunu duyar(s.99). Halası, Nevres'i bu evden alarak kendi ahşap evine getirir(s.174). Nevres'le konuşurken ak karınca Erda'yı gören Ceviziçi Tahir, bunu hemen Kara Nara sokağının ortasındaki üç katlı ve sarmaşıklarla örtülü ahşap eve giderek Kevser Nineye haber verir(s.98). Kevser Nine, bu evin üçüncü katına ve torunu İdris'e el koyma karşılığında gelinini serbest bırakmıştır(s.106-107). Ramazan ayı boyunca mahallenin kadınları, mahallenin yedi kocakarisından Macuncu Makbule'nin evine doluşarak ona akıl danışır(s.182). Mahalledeki meşhur evlerden biri de Hokkagülü İfakat'ın camgöbeği boyalı evidir. Ev, Murdar sokağının Zebella sokağı ile bittiği yerdedir(s.201). Bayramdan önceki gece evde cümbüş olduğunu duyan mahalleli evi basar(s.202-204). Pinhan, incisini çalan kişiyle, inciye satın alan Cüce Cafer'in izbe, harap evine gelir(s.142). Cüce Cafer, hastalanan Nakş-ı Nigar'ı Akrep Arif mahallesinde oturan Bedrenk Asiye'nin evine götürdüklerini, o evin üçüncü katında yedi gün boyunca kimsenin görmesine izin verilmeden tedavi edildiğini anlatır(s.147-148). Pinhan, bu köhne ve izbe mekânda sırf incisini almak için kalır(s.151). Karanfil Yorgaki ile bu kuytu evin arka bahçeye bakan geniş odasında buluşur(s.161).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Meyyale'nin annesi Şuhucihan Hanım, evlendiği Halit Beyin Beşiktaş'taki konağına yerleşir(s.62). Hasan Hilmi Beyin, Nişantaşı'nda bir konağı vardır. Yazları Rumelihisarı'ndaki yalıda, kışları Nişantaşı'nda geçirir. Hasan Hilmi Beyin babası Musa Paşa da Beşiktaş'ta Kılıç Ali

mahallesindeki konakta yaşar(s.73). Zaman zaman, Hasan Hilmi Beyin Nişantaşı'ndaki konağında kardeşler bir araya gelerek ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında fikir alışverişinde bulunurlar(s.74-90;156-171). Abdülaziz'in hallinden sonra Mithat Paşanın konağında yapılan nazırlar toplantısı, Çerkez Hasan tarafından basılır ve iki nazır öldürülür(s.117). Mithat Paşa, V. Murat'tan umduğunu bulamayınca, Teşvikiye'de Perestu Kadının konağına giderek Abdülhamit Efendi ile görüşür(s.122). Hasan Paşa ve ailesi Hicaz'da vilayet konağında kalırlar(s.184). Kızları Rebia'nın düğünü de bu konakta yapılır(s.185). Yeni evliler İstanbul'a giderek Nişantaşı'ndaki konağa yerleşirler(s.186). Hasan Hilmi Paşanın Sivas görevi sırasında evlendiğini öğrenen kızı Rebia, Sivas'a giderek hükümet konağına yerleşir(s.196). Meyyale de Sivas'a gelince onun için vilayet konağı bitişiğinde bir konak kiralanır(s.208).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanın kahramanlarının son kuşak torunu olan Osman, bir evde ölümlerle konuşur; ancak bu evde mi konuşmaya başlamıştır, yoksa ölümler mi onu bu eve getirmiştir bunu bilmez(s.5-6). Ölümler onun evine farklı kıyafetlerle ve farklı zamanlarda, bazen de birlikte gelir ve hikâyelerini anlatırlar(s.11,56,100,127). Aslında Osman, gittiği barda çok yakışıklı, ama dişsiz piyanistin peşine takılarak bu tozlu evi ve ölümleri bulmuştur(s.32). Mehpare Hanım ve Hikmet Bey, Selanik'te Osmanlı Bankasının arka sokağındaki geniş bir konakta yaşar(s.270). Halk hürriyeti kutlarken, konağın önünden sık sık geçen Konstantin Sezar, son bir kez daha gelir ve Mehpare Hanımı da alarak gider(s.349). Hikmet Bey, akşam konağa dönen eşine hesap sorar ve konağın çalışma odasında intihar eder(s.351). Ragıp Bey, Anadolu'dan İstanbul'a döndüğünde zar zor bulduğu evden(s.82) kirası ucuz olduğu için Üsküdar'ın kuş uçmaz kervan geçmez bir tepesindeki konağa annesiyle birlikte taşınır(s.142). Bu konak gözlerden uzak oluşuyla Ragıp Beyin İttihatçı ağabeyi Cevat Beyin arkadaşları ile toplantı yaptıkları bir mekâna dönüşür(s.168). Ragıp Beyin, Çiçekçi'deki Vrangeli'nin evinde çıkardığı kavga ve Fehim Paşanın adamlarından birini vurması, Fuat Paşayı sıkıntıya düşürür(s.87-92). Mabeyinde çalışan Hikmet Bey, Hariciye Nazırının Ayazpaşa'daki konağına giderek padişahın sorusunu nazıra iletir(s.103-106). Fuat Paşa hakkında çıkan dedikodulardan kurtulup padişahın gözü önünde bulunmak için Şehzadebaşında bir konak buldurarak buraya taşınır. Ancak, bu da paşanın darbe hazırlıklarını tamamladığına yorulur(s.109). İttihatçı Cevat Bey ve Çarşamba'daki arkadaşlarının evine yerleştirdikleri litografi aleti ile bildiri çoğaltır(s.211). Hikmet Bey, İttihat ve Terakki örgütünün gizli evine gözleri bağlı bir şekilde götürülür(s.282). Bulgar çetecilerinden

Uzunof'un intiharından sonra Selanik'teki karargâha dönen Ragıp Bey, Alatinî Tuğla Fabrikasının arkasındaki küçük eve giderek gizli toplantıya katılır(s.307,319). Selanik Merkez Kumandanı Nazım Beye evinde suikast düzenlenir; ancak başarılı olunamaz(s.320-323). Mehpare Hanım, Selanik'te, Konstantin Sezar'ın bağ evine gider(s.349).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Oğuz Amcanın Kemah'taki evi, bir hüzün mekânı olarak karşımıza çıkar(s.87). Oğuz Amcanın karısı, yokluk ve sıkıntı içinde olmayı bir yana bırakıp cephedeki eşi ve oğullarını düşünür(s.35). Müderris Rasih Efendi ise, hayattaki tek yakını olan torunu Hasan Şakir'i de cepheye gönderdikten sonra sarayı andıran evinde yapayalnız kalır(s.31). Çanakkale'deki evlerin her biri ise harap vaziyettedir(s.268). Müttefiklerin insafsızlığından korunmak üzere boşaltılan(s.29) evler, artık bir savaş siperi olarak kullanılır(s.173,189).

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda en çok kullanılan iki mekândan biri Mehmet Çavuş'un evidir. Burası sade; ama sanatlı döşenmiş bir köy evidir. Diğer köy evleri gibi bir selamlık ve iki odadan oluşur(s.5). Bu evde yüzyıllar boyunca Anadolu'da olgunlaşmış zevkin izleri olan ibrikler, seccadeler, tüfekler, mobilyalar bulunur(s.16). Kevser ile onun kardeşinin nişanlısı Gönül, bazen de Ayşe Teyze, bu evde bir araya gelerek Çanakkale cephesindeki eş, oğul ve nişanlıdan gelen mektupları tekrar tekrar okur ve konuşurlar(s.24,80,89). Romanda karşımıza çıkar diğer ev, Kevser'in ziyarete gittiği Ayşe Teyzenin fakir evidir(s.87).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda sadece Çete Ayşe'nin babasının evine yer verilmiş ve tasvir edilmiştir(c.1,s.83). Yunan işgali sonrasında Ayşe'nin köyündeki bütün evler boşaltılmıştır. Çete Ayşe, bir gece gizlice evine gittiğinde, eve gelen Yunan askerlerinden saklanmak için avludaki bacaya girer(c.1,s.137). Romanda yer alan diğer evler Yunan askerlerine yardım ettikleri bilinen ve basılan yerli Rumlardan İstelyo, Karahaç ve Yorgi'nin evi(c.1,s.213), Sancaktarın Ali Efe'nin sevdiği kızın babasının evi(c.1,s.327), Çiftlikli Kübra'nın evi(c.2,s.50), Çete Ayşe, Çiftlikli Kübra ve Ayşe Çavuşa tahsis edilen yol çavuşu lojmanı(c.2,s.127), Yunanlıların Aydın'ı işgal edeceğini önceden haber veren Hoca Nuri Efendinin evi(c.2,s.246), Çete Ayşe'nin hastayken bakıldığı Hamamköy'deki Şerife Hanımın evi(c.2,s.272) dışında baskınla girilen ve içindekilere işkence yapılan birçok ev(c.1,s.186,187,321;c.2,s.11,100) romanda karşımıza çıkar. Osmanlı ordusuna bağlı Aydın'daki 57. Tümen Andon Ağa çiftliğine çekilmiştir(c.1,s.27).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Bekir Efenin ailesi Hacettepe'deki evde oturur(s.44). Çok büyük olan bu ev, kimi zaman Bekir Efenin gizli hücre evi(s.140), kimi zaman küçük bir hastane(s.174) olarak karşımıza çıkar. Bekir Efenin ailesinin Çankaya'da bağ evi de bulunmaktadır. Bekir Efe, Kekliğin Kız'ı Fransızların karargâhından kaçırdıktan sonra buraya getirir(s.108). Kekliğin Kız'ın ev, Bekir Efenin sık sık uğradığı evlerdendir(s.145). Ankara'ya gelen Atatürk'ün önce Tarım Okulu, sonra istasyonda kalması Ankaralıları için dert olur ve sonunda Atatürk'e uygun bir ev bulunur(s.238). Rum çeteci Hristo, Hüseyin tarafından bir bağ evinde iken öldürülür(s.33). İşgalci komutan Mösyö Braza, Yahudi Kalef'in üç katlı konağına zorla yerleşir(s.95). Çerkez Ethem'in kardeşi Saruhan Mebusu Reşit Bey, bir süre Bekir Efelerde kaldıktan sonra Hamamönü'nde bir eve taşınır(s.293). Yozgat'taki isyanda, çatışma yıkılan evler arasında devam eder(s.363). Hüseyin ve Bekir Efenin yeniden karşılaşması ise bu yıkık evler arasında gerçekleşir(s.364).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Samsun'da ailesiyle yaşadığı evi(s.12); tepelere kurulmuş köyünde, Kuvayi Milliye güçlerinin toplandığı(s.22), birinci katı taş, ikinci katı ahşap olan(s.28) köydeki işlerini gördüğü evi ve milletvekili seçildikten sonra Ankara'da yaşadığı Anafarta Apartmanındaki dairesi (s.131) Cemal Beyin kullandığı evlerdir. Doktor Sami'nin ise mandalina bahçeli bir evi vardır(s.72). Cemal Beyin kayınpederi, Cumhuriyetten sonra daha da zenginleşmiş, evine alafranga, küvetli bir banyo yaptırmıştır(s.89).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Karınca Adasında, deniz kıyısında sıra sıra dizilmiş, iki katlı evler; doğu tarafında ise, iki katlı yan yana dizilmiş tahta evler vardır(c.1,s.10). Adalı Rumların yaptığı bu evler, kendilerinden sonra adaya yerleşenler tarafından satın alınarak kullanılır. Poyraz Çorbacı Manolis'in evini(c.1,s.29); Melek Hatun ve Kadri Kaptan Ketî Sotiri'nin evini(c.1,s.305); Vasili, "resimli evi" (c.1,s.294); Hüsmen balkonundan Kazdağı görünen mor evi(c.2,s.74); Nişancı Veli, içi resimli "adanın en güzel evi"ni(c.2,s.136) alır. Vasili, adada tek başına iken Çorbacı Dimitro'nun üç katlı saray gibi evini kullanır(c.1,s.98). Perikles, evinden ayrılırken duvarlara yaptırmış olduğu resimleri götüremediğine üzgündür(c.1,s.67). Melek Hatun'un kasabada portakal bahçesi içinde küçücük beyaz bir evi vardır(c.1,s.70). Emirîn çadırından Urfa'ya dönen ve kahraman ilan edilen Poyraz için, Kürt Beyi Milli İbrahim Paşanın konağında ziyafet düzenlenir(c.1,s.280). Savaştan sonra evine dönen

Poyraz(c.1,s.283) ve Baytar Cemil(c.2,s.152), ailelerini evlerinde bulamaz. Ali Çavuş'un köyünde rengarenk boyanmış ahşap evler bulunur(c.2,s.239). Çorbacı Elia'nın içinde saray gibi bir konağı bulunan çiftliğini Musa Kâzım Ağaefendi satın alacaktır(c.2,s.402). Musa Kâzım, Girit'e geri dönebilmek için, okuldan arkadaşı olan Sait Rahmi'nin İstanbul'daki beyaza boyanmış büyük konağına gider(c.3,s.53). Hacı Remzi'nin konağı ise eskiden Lefteris Farasoğlu adlı bir Rumundur(c.3,s.117). Adalıların kasabada her zaman misafir oldukları ev Hayri Efendinin konağıdır(c.3,s.151). Hırsto, mübadeleden kurtulmak için yakınlarıdaki küçük bir adadaki yıkılmış, iki katlı konakta kalır(c.4,s.205).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Umut, annesinin kasabadaki evine gelir(s.9). Onu görevlendirildiği köye götüren Reşit Ağa, ilk günlerde evinde ağırlar(s.22). Öğretmen, Reşit Ağanın köydeki evine, daha sonra kızının kaçırılması(s.45), samanlığının yakılması(s.97) ve Reşit Ağanın kan davalıları tarafından öldürülmesi(s.125) dolayısıyla bir kaç kez daha gider. Öğretmen köyde duyduğu silah sesleri nedeniyle hemen muhtarın evine gider(s.45). Köyde öğretmen için uygun bir öğretmen evi yoktur. Öğretmen, dersliklerin yanındaki tek odalı ve tavandan pencereli loş evde oturur(s.29). Öğretmenin okulda kalmasından hoşnut olmayan köylü, onun için yeni bir ev yaptırır(s.68). Bundan sonra öğretmen, ailesini bu yeni eve getirir(s.95). Sülo Dayının köyün dış tarafında bulunan, bir odası yandan pencereli olan bir evi vardır(s.72). Umut Öğretmen, Sülo Dayı hastalandığında da onu evinde ziyaret eder(s.201). Resul Ağanın kızının kaçırıldığı Davo Ağanın evi kurşunlanır(s.45). Köyün evleri karmakarışık bir görüntü içindedir(s.21). Toprak-saman karışımı bir harçla yapılmış olan evlerin korunma ve ısınma gibi nedenlerle penceresi damdadır(s.23).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Mecidiye köyünde yaşayan herkes gibi savaştan dönen Ali Gede de çok fakirdir. Elindeki evlik arsaya iki göz odanın temelini zor atar(s.92). Ali Gede'nin ölümünden sonra baba evinden çıkarılan Rıza, babasının zor şartlarda yaptığı iki göz eve geçer(s.168). Rıza ve ailesi, yıllar sonra, köyden ayrılan Mustafa'nın kendilerine sattığı, dere kıyısındaki evi alınca düzgün bir evde oturabilir(s.467). Köyün en güzel evleri, Boşnak Ahmet Ağanın oğullarının, İstanbul konaklarını andıran çiftlik evleridir(s.18). Köyün beylerden sonra en zengini olan Kıranların Hayrettin ve Fahrettin'in evleri de çiftlik evleri gibidir(s.230). Koçana'dan Türkiye'ye göçen Besim Ağa ve ailesine Kado'nun evinin arkasında iki göz bir ev bulunur(s.81). Kıranların, ortakçısı olan Seyfi'yi iftira atıp

dövmesinin ardından perişan haldeki adam, kapısı yukarıdan sallandırılan bir kilimden ibaret olan bağ evine getirilir ve burada tedavi edilir(s.101).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Bidaz'ın Laneti hikâyesinin kahramanı olan Galloğlu Hamdi, evinde karısı ve kaynanası ile birlikte yaşar(s.42). Dünya Tarihi'nde Aptülzeyyat'ın gittiği Acıpayam dağı eteklerindeki konakta birbirinden zalim dört beyzade yaşar(s.99). Dağın zirvesine çıkan Aptülzeyyat, burada aksakal Salih'in eski ve küçük kulübesini bulur(s.128) ve kulübenin ortasındaki kuyuda kendi hakikatini bularak Salih'in kendisi olduğunu anlar(s.131). Ezine Canavarı'nda Hamiyet ve kızları, Zürefa Mahallesindeki ahşap evlerinde yaşar(s.143). Onlarla evlenecek olan Ayvaz Kasap ve oğullarının evleri ise, Hoyratlar Mahallesindedir(s.150). Evin bütün pisliğinin süpürülmesiyle beslenerek artık bir canavara dönüşen farenin yaşadığı altıncı odanın altında kasap dükkânı bulunur(s.154). Evdeki hareketliliği fark eden komşu Maymun Saniye'nin eve gelip bu canavarı görmesiyle evin adı canavarlı eve çıkar(s.181). Kızları ve kendisine söz kesilen kadın, bu evde yaşamak istemeyince canavarı öldürmeye karar veren kasap ve oğulları, bu girişim sırasında evin yanmasına neden olur(s.183). Ev yandığı için kaçmak zorunda kalan canavarın yerleşmek için bulduğu yeni ev ise Hamiyet'in evidir(s.185). İki aileyi buluşturan Nafile Kalfa'nın evi de hem Hamiyet'in(s.160) hem de kasabın(s.157) gelip gittiği bir ev olur. Şarap ve Ekmek hikâyesinde, Zeynelabidin adlı kahraman, iki katlı evlerine gelen çocuklardan birinin yaptığı yaramazlık nedeniyle çocuklardan hoşlanmaz(s.204). Kasabanın mahallelerinde Uzun İhsan'ı arayan Ölüm, onun kaldığı ve her odasında farklı ailelerin yaşadığı binaya girer; burada Güneşli Günler'in kahramanı olan kanlı canlı oğlanın resim yaptığını görür(s.202). Kara kaplı defterinde Uzun İhsan'ın Heyevan mahallesinde bir barakada olduğunu gören Ölüm, bu barakaya gittiğinde onun evde olmadığını görür(s.219). Buradan da kaçan Uzun İhsan, Firdevs mahallesindeki evde kestirmekte iken Ölüm onu görür. Ancak, içeri girmesine bir yandan ablası Uykü, diğer yandan da pencere önündeki köpek izin vermeyince Uzun İhsan'ı yine elinden geçirir(s.234).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999), Peristrama Emiri Stavro'nun konağına İhlara Vadisinin kayalık çukurunu geçince varılır(s.14). Burada etrafı yüksek duvarlarla çevrili ve Stavro'nun uğursuzluğuna inandığı için misafir konağı olarak kullandığı, Stavro'nun üvey dedesine ait ikinci bir konak daha vardır(s.14). Stavro, dedesine ait bu konağı kullanmamış, kendine kiliselere ve manastıra daha yakın bir yerde yeni konak yaptırmıştır(s.14). Başhisar Emiri Muhyiddin ise Stavro'nun öz

dedesi Haydar'a ait olan taş avlulu, Şam tarzında yapılmış köşk denen yazlık odası bulunan konağında yaşar(s.42). Başhisar emirinin konağına çağrılan Stavro, aslında öz dedesi Haydar'a ait bu konağa bir yabancı gibi gelişinden sıkıntı duyar(s.70) Episkoposun ricasıyla serbest bırakılan Fazıl ve Mihayıl, Stavro'nun konağına getirilir ve burada Stavro tarafından sorgulanır(s.182). Civan ve Şahveli, Stavro'nun dedesi eski Peristrama Emiri Manuel'in konağında misafir edilir(s.220,255).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) internet üzerinden dünyayı dolaşan çocuk, evindedir ve evinin penceresinden baktığında karşı apartmanlardaki evlerden birinin ardında bir kadının Kur'an-ı Kerim okuduğunu görür(s.9). Orhan Gazi'nin türbesini ziyaret eden kahraman, Bursa'da surlara yakın cumbalı ahşap evin penceresindeki ışıkla Kur'an okuyan bir adam görür(s.17). Mahalle mektebine başlayacak olan çocuk evlerinin cumbasına oturur ve sokağı gözleyerek kendisini almaya gelecek olan hoca ve öğrencileri bekler(s.152).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) İstanbul'un bakımsız hali, neredeyse yıkılmak üzere olan evlerinde de görülür(s.32). Yannis'in yaşadığı kulübe, Promenterion Hermanion Burnu'ndadır(s.94). Yannis'in tek pencereli kulübesinin yanında başka kulübeler de bulunur(s.101).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda tekkenin bahçesinde, daha çok çilehane veya hapishaneye benzeyen, iki katlı müzevazı bir konutta Cüneyd'in amcası Şeyh Cafer oturur(s.19). Cafer'in hücre de denebilecek garip konutunda Tekelü Haydar ve Cafer konuşmadan oturur ve yıldızlardan Cüneyd'in girişimlerinin sonuçlarını görmeye çalışırlar(s.29-30). İsmail'i Akkoyunlulardan saklayan halifeler, mağaradan sonra onu Kadı Ahmet'in; dul olduğundan girilemeyecek olan Hancan Hatun'un; Rumlular mahallesinde olan ve cinlerin beklediği Uba Hatun'un; Kargan köyünde bir vaizin evinde saklarlar(s.81-83). Sabırsızlanan askerler bütün evleri aramak ister; ancak, Erdebilliler "evlerinin mümin evi" olmasından dolayı aranmasının dinen mümkün olmadığını söyleyerek meseleyi dini tartışmaya dönüştürürler(s.81). Lahican'da Vali Mirza Ali, ona saygısını ifade eden bir konut hazırlatmıştır(s.88). İsmail, Erdebil'e döndüğünde büyük amcası Şeyh Cafer'in konutunu temizleterek Necm'le birlikte orada kalır. İsmail, önemli olduğunu hissettiği ikinci kata çıkmaktan, amcasının mahremiyetine girmiş olma düşüncesiyle çekinir. Üst katta, perdeli kapıyla geçilen ve Cafer'in neredeyse ömrünün tamamını geçirdiği büyük bir oda vardır(s.117-120). Erzincan'da Sarukayası yaylağında İsmail ve askerlerini Ustacaluların Çavuşlu

Obası lideri Oğlan Emet, derme çatma evinin "geniş ve uzun bir mekânı"nı iki ay boyunca İsmail ve halifelerine tahsis eder(s.140).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşanın ikinci eşi Şehriban'la evliliği, Bağdat'taki vali konağında kıyılan nikâhla gerçekleşir(s.45). Şehzade Murat'ı tahta geçirmek isteyenler sık sık Mithat Paşanın Beyazıt'taki konağına uğrar(s.50). Paşa, sadrazamlıktan azledildiğinde vaktini konağında ailesi ile geçirir(s.73-75). Çerkez Hasan, Şehzade Murat tahta çıkarıldıktan sonra Mithat Paşanın nazırlarla konağında yaptığı toplantıyı basar ve iki nazır ve bir konak çalışanını öldürür(s.88-89). Sultan Murat'ın sağlığının yerinde olmadığı anlaşıldıktan sonra, Mithat Paşa, Abdülhamit Efendinin oturduğu Nişantaşı'ndaki konakta şehzadeyi ziyaret eder(s.92). Sürgün günlerinde Paris'te Avenue Victor Hugo'da bir apartman katı kiralar ve bir gün evinin önüne toplanan pozitivistlere evin balkonuna çıkarak seslenir(s.130-131). İzmir'de kendisine düzenlenecek suikastı önceden haber alan Paşa, konağında kuşatılır(s.160-161). Taif'e getirilen Mithat Paşa ve diğer mahkûmlar, şerifin konağına götürülür ve şerifin eli öptürülür(s.231-232). Mithat Paşanın ölümünden sonra sakladığı belgeleri bulmak için hafiyeler, Paşanın Beyazıt'taki konağına girer ve aradıklarını bulamayınca burayı kundaklar(s.236-237).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Arif Ağanın Hacı Hamza mahallesinde, geniş bahçeli, iki katlı yeni bir konak yavrusu evi vardır(s.5). İstanbul'a Petru olarak getirilen Sarı Abdullah da, Arif Ağanın kölesi olarak bu evin bahçeye açılan küçük odasında yaşar(s.37). Büyük yangında bu ev yanınca, yeniden yapılmaya kadar Arif Ağa ve ailesi, arkadaşı Bayraktar'ın Eyüp'teki evine yerleşir(s.125,129). Seferde bir kolunu dirseğinden kaybeden Arif Ağa, evde sessiz sedasız oturarak büyük odada Kuran okurken, vaktiyle ona beddua etmiş olan annesi de küçük odada aynı sessizlikte oturarak tespih çeker(s.251). Çardak Kahvehanesinin asi babası Abdi Baba, Kabakçı Mustafa isyanından sonra bir süre Arif Ağanın evinde kalır ve burada ölür(s.370-380). Bahçeye kurduğu marangozhanesinde ustalığını yavaş yavaş ilerleten Sarı Abdullah, bir süre sonra sipariş almaya başlar. Kendisine sipariş veren Yorgi adındaki bir Rum'un evine giden Abdullah, ilk görüşte farklı olan ancak yine de benzerlikler taşıyan bu taş evi inceler(s.426). Sabit, ilk gençliğinde nişanlısını bıçakladığı Aliki'yi, ocaklıların gâvur mahallesini basmalarını engellemek üzere gittiği Samatya'da görür. Habip ve Sabit, Aliki ve Nikola'nın evlerine konuk olarak kahvelerini içer(s.442). II. Mahmud, Şeyhülislamın konağında ocağın önde gelen zabitleriyle bir toplantı yaparak yeni bir asker ocağı kuracağını bildirir. Buradaki hayal

perdesini artık bilen ve gereğini yapan ocaklılar arasında Sabit de vardır(s.453). Yeniçeriler dağıtıldıktan sonra Habip'in cesedini görerek alan Abdullah, onu Abdurrahman Derviş'in evine getirir ve burada yıkar(s.485). Sarı Abdullah, Arif Ağanın öldürülmesinden sonra mahalleden ayrılarak bir Rumun sattığı bahçeli, taş bir evi alır ve yerleşir(s.499).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Sami Paşanın Taşkasap'ta kırk odalı muazzam bir konağı vardır(s.23). Suphi Paşanın kırk odalı konağında dönemin ünlü edebiyatçılarının katıldığı büyük edebi toplantılar yapılır(s.179). Necip Bey, Paris'te Rue Fauburg Saint Antoine'da bir apartman dairesinde kalır(s.45). Necip Beyin İstanbul'a çağırıldığı haberi, Neuilly'de bir apartman dairesi kiralarak içini döşettiği günlerde gelir(s.147). Fuat Paşayı gözden düşürmeye çalışan Fehim Paşanın hafiyeleri, paşanın Şehzadebaşı'ndaki konağı göz altına alırlar(s.233).

Saray Meydanı'nda Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romandaki evlerden biri Fikret'in on üç yılını geçirdiği Erzincan'daki iki katlı evdir(s.12). Babasından sonra annesini de kaybettikten sonra bir süre akrabalarında kalan Fikret, tekrar baba evine döner(s.13). Askeri rüştiyeden hocası Kâzım Bey, onu bu evde yalnız bırakmaz ve Gülabi mahallesindeki iki göz bekâr odasına, yanına alır(s.24). İstanbul'a gitmeden önce Erzurum'daki ablasına uğrayan Kâzım Bey ve Fikret, burada Narmanlı mahallesindeki evin Didar'ın babasının ölümünden beri kapalı olan selamlık bölümünde kalırlar(s.42). Didar ve Fikret, bu evde birbirlerini görerek sever. Ancak daha sonra Fehim Efendi ile evlendirilen Didar, hep bir sığıntı olacağı Gülahmet mahallesindeki eve gelin gider(s.36) Erzurum'un işgali üzerine şehirden ayrılan Didar, annesi, emektarları Maran, kuması ve çocukları, Sivas'ta yıkıldı yıkılacak bir viraneye sığınır(s.94). Burada çocuklarıyla birlikte üst katta gününü gün eden(s.96) kuması, Didar ile Maran'ın arasını açar(s.122). Kâzım Bey ve Fikret'in İstanbul'da yaşadıkları ev, her ikisinin de Bekirağa Bölüğündeki işkenceden sonra buluştukları mekân olarak karşımıza çıkar(s.72).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Bey kasabaya geldiğinde Müderris Emin Efendinin evinde bir süre kalır. Burada kendisini Üsküdar'daki konakta ve çocukluk günlerinde gibi hisseder(s.20). Aslında Üsküdar'daki konak Ebubekir Efendiye aittir ve onlar bahçedeki kulübede yaşarlar(s.40). Emin Efendinin evindeki üç aylık misafirlikten sonra Kemal Beye bir ev bulunur(s.25). Kaymakam Ali Naki Beyin konağında Şadiye Hanımın fikri alınmak

üzere tertip edilen davete Kemal Bey de katılır(s.89). Kız isteme için ise Şadiye Hanımın dedesi Lütfi Efendinin evine gidilir(s.94). İttihatçıların başka bir yere tayinini çıkardıkları Ali Naki Beyi uğurlamak üzere Kâzım Beyin konağında bir ziyafet verilir(s.97). Körşeytanın Sadullah, kasaba ileri gelenleri tarafından, Kemal Bey evinde iken evin önünden geçerek tacizde bulunur(s.105). Bu tacizler bir süre sonra evin camının kırılmasına kadar varır(s.113). Tevfik Beyin Obacık'taki çiftlik evinde düzenlenen eğlence, kasaba yöneticilerini kasabadan uzaklaştırma amacını taşımaktadır(s.122). Bu eğlence sayesinde meydanı boş bulan Akbıykoğlu adlı eşkıyanın, Kemal Beyin evinin önünden geçerek ona gözdağı vermekle görevlendirildiğini anlayan Kurtoğlu Selim'in adamları Kemal Beyin evini gözler(s.125-126). Tevfik Bey ve mahkeme kâtibi Şevki Bey, Akbıykoğlu ile çiftlik evinde bir araya gelirler(s.136). Kurtoğlu Selim, Doğancılar köyünün girişindeki evinde oturur(s.141). Müddeiumuminin kendisi hakkında tutuklama istediğini öğrenen Tevfik Bey, konağına giderek Zeki Efendi ile durumu görüşür(s.147).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Muğla'da yaşayan Moralı Ali, evini Mihail Ustaya yaptırır(s.11). Sonradan Müslüman olmuş olan Gülfidan, Mihail Ustaya sıvanın altına gizli bir ikona yerleştirir(s.12). Barutçu adlı Rumun Saburhane'de Türk mahallesinde her yanı mermer olan saray gibi bir evi vardır(s.75). Sarı Manol'un evi ise taş örgülü ve mavi saçaklıdır(s.76). Şükrü, mübadele sonrasında kimsenin kalmadığı Cavur Çiftliğindeki evlerini tamir eder ve karısını bekler(s.121).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Necla'nın babası milletvekili Eşref Beyin Cihangir'de lüks bir apartman dairesi bulunur. Necla ve Turgut, arkadaşlıklarının ilk günlerinde bu eve sıkça gelir(c.1,s.8). Necla'nın hastalandığı günlerde Turgut, bu eve arkadaşını ziyarete gelir(c.1,s.85). Romanın ilerleyen zamanında Necla, bu evden ayrılarak yalnız yaşamaya başlar(c.1,s.347). Necla'nın taşındığı ev, fakülteden arkadaşı olan Sadi'nin babadan kalma eski bir konaktır(c.1,s.348). Necla'nın yedek anahtarlarını yaptırarak Turgut'a verdiği evin eşyalarla dolu katı, Halil'in baskı aygıtını sakladığı mekân olarak kullanılır(c.2,s.55,74). Necla, buradan, daha önce arkadaşı Jülide'nin kullandığı Laleli'deki apartman dairesine taşınır(c.1,s.856). Turgut, arkadaşı Halil ile Beşiktaş'ta dört katlı, eski bir konağın bir odasını paylaşır(c.1,s.17). Bu konağın diğer odaları ise yoksul aileler tarafından kiralanmıştır(c.1,s.17). Nazım'ın yasak şiirleri eski konağın ortak kullanılan tuvaletinde saklanır. İki öğrencinin odasına zaman zaman aynı düşüncedeki arkadaşları gelir(c.1,s.122). Süheyla ve Seher de bu odaya gelerek

komünistlik üzerine sohbet ederler(c.1,s.157). Turgut, bir arkadaşı yardımıyla ablası ve yeğeni ile yaşayacağı zemin katta bir ev bulur(c.1,s.237). Turgut gözaltına alınırken aranan(c.1,s.233) bu eve, zaman zaman Halil gelir(c.1,s.303). Baskı aygıtı kendisine teslim edilen Halil, aygıtı saklayabilmek için Kasımpaşa'da gözlerden uzak bir ev kiralar(c.1,s.757). Ancak su basan evden aygıtı çıkarmak zorunda kalır(c.2,s.51). Sovyetler Birliği Konsoloslukunda saklanan Halil, buradan çıktığında Seher'in Süheyla'nın yardımıyla ayarladığı eve geçer(c.2,s.303). Gündüzlerini bu evde geçiren Halil, geceleri dışarı çıkar. Ancak, buraya yapılan baskında arka avluya bakan pencereden atlarken yakalanır(c.2,s.311). Rahmi Ustanın evine gelen gençler Partiyle ilişki kurmaya çalışır(c.1,s.61). Rahmi Usta, bu iki katlı ahşap evde eşi Fehime Hanımla birlikte yaşar(c.1,s.60). Sahir Hocanın evi, ahşap evler arasındaki beton apartmanın ikinci katıdır(c.1,s.233). Sahir Hoca, eşi Nedret'le birlikte bu evde Rahmi Ustayı(c.1,s.324), Turgut'u, eski öğrencilerini(c.1,s.612) kabul eder. Sahir Hocalar, yazları, Nedret'in büyükbabasının Anadolu yakasındaki konağına taşınırlar(c.1,s.216). İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencisi Necla'nın hocası Halide Edip Hanım, derslerini kimi zaman evinde yapar(c.1,s.51). Galip'in evi(c.2,s.339), Mithat'ın Süheyla için açtığı ev(c.2,s.33), Refik'in Ankara'daki evi(c.2,s.184), Lüsyan'ın evi(c.1,s.433), Sahir ve eşinin yemeğe gittiği Kürt doktorun evi(c.1,s.813), Doktor Şefik Hüsni'nün Osmanbey'deki evi(c.2,s.75) ve Güzelbahçe'de düğün yapılan konak yavrusu ev(c.2,s.195) romandaki diğer evlerdir.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda evler, çok kullanılan mekânlardandır. Roman yazarı olan anlatıcı, hayali bir evin balkonu ve odalarında eski şarkıları paylaşma isteği duyar(s.17). Jülyetlerin evinde, Madam Estreya'nın ölümü üzerine verilen yemekte, yazar ve diğer kahramanlar bir araya gelir(s.36). Bu evde hep beraber kutlanan Pesah akşamına Mösyö Rober katılmaz(s.274). Mösyö Jak'ın iş arkadaşı ve sevgilisi Olga, Şişli'de küçük ve eski bir dairede yaşar(s.47). Mösyö Jak'ın babası Avram Efendinin Halıcıoğlu'nda on dokuz odalı, üç katlı büyük bir evleri vardır(s.622). Dönemin tüm önemli tarihî olayları bu evde yaşanmıştır(s.639). Bir yangınla yok olan bu evin ardından Asmalımescit'teki büyük dairelerine(s.603); buradan da Harbiye'deki apartman dairelerine(s.604) taşınırlar. Büyükada'da Mösyö Jak'ın, oğlu Berti'nin de kullandığı yazlık evi bulunur(s.380). Gençliğinde Madam Eleni'yi, babası âşık olduğu Türk subayla kaçmasını engellemek için eve hapseder(s.183). Madam Eleni, bu evden babasının cenazesine gitmek için bile çıkmaz(s.188). Öldüğünde içeri giren çilingir, evde derin bir sessizlik olduğunu

hisseder(s.202). İncila Hanımın Londra'da, eşi öldükten sonra odalarını kiraladığı evi, Mösyö Rober, Mösyö Tahar ve Mösyö Aldo için bir aile anlamını taşır(s.229). Anlatıcı-yazar, Tant Tilda'yı dinlemek için Kurtuluş'taki evine gider(s.284). Çok kısa süre evli kaldığı Jozef'le adada bir ev kiralayan(s.309) Tant Tilda, eşinin rahatsızlığı nedeniyle Asmalımescit'teki evine döner(s.314). Jozef, Asmalımescit'teki bu küçük evde ölür(s.315). Konsolos Fahri Beyin Salacak'ta inzivaya çekildiği ev(s.671); Madam Estreya'nın bir Yahudinin oturmaya asla cesaret edemeyeceği Harem'deki evi(s.39); Mozes'in İstanbul'a yerleşmesini sağlayan kuzeni Norbert'in göz kamaştırıcı dairesi(s.57); Mozes'in Schwartz'ı yerleştirdiği evi(s.115); Olga'nın ağabeyi Jacob'un Meksika'daki evi(s.130); Mimiko'nun Jülyet ve Berti'yi davet ettiği evi(s.158); Muhittin Beyin kızkardeşi ile yaşadığı Emirgan'daki evi(s.165); Şişli'deki apartmanın bir hücreye benzetilen kapıcı dairesi(s.175); Fortüne Teyzenin Büyükadadaki evi(s.293) ve Kadıköy'deki bahçeli küçük evi(s.294); Jülyet'in arkadaşı Nora'nın herkesi kışkırtan Boğaz'daki dairesi(s.442); Ceri'nin Amerika'daki çiftlik evi(s.490); Nesim'in Biarritz'deki evi(s.534) romanda kısa süreli mekânlar olarak karşımıza çıkar.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Bey ve Katya, Afrika Pasajı'nın beşinci katında, iki odalı evlerinde birlikte yaşar(s.45). Okuldan uzaklaştırma cezası alan dört arkadaştan Salih, gidecek yer bulamayınca Şükran'ın bodrum katındaki tek odasında bir kaç gün kalır(s.112). Paris'e okumaya giden Hulki Bey, burada 1789'dan kalma eski bir binanın çatı katındaki odasında kalır(s.155). Katya, babasının Tarlabası'nda Gülşen Apartmanı'nda doğmuştur(s.178). Babası, ağabeyi ve Hulki Beyi kaybeden Katya, tedavisinin ardından Gülşen Apartmanındaki evinde yaşamaya devam eder(s.252). Katya'nın babasının eğitimini yaptırdığı Aleksi'nin eski evi, Emin Efendi Camii arkasında, harap bir evdir(s.187). Doktor olduktan sonra ise, Arnavutköy'de ahşap bir Osmanlı evine taşınır(s.192). Kamil'in Eskişehir'de ailesinden kalan büyük malikânesi vardır(s.222). Salih, üniversitede dekanlığı sırasında Rebul Eczanesi ile Rumeli Han arasındaki binanın üst katında yaşar(s.300).

Akkartal(H.Özel, 2000), ele geçirdiği korsan gemisiyle Kanhantu'ya girdiğinde endişelenen Kanhantu'nun daimyosu durumu anlayınca Akkartal'ı konağına davet eder(s.123). Akkartal'ı büyücü Zungo'ya götüren kadın ve adamın yaşadıkları ev, sık ağaçlar arasındaki bir taş yapıdır(s.128). Arıkboğa Noyanın tamamen ahşaptan, geniş

ve muntazam bir konağı vardır(s.206). İstanbul'da ise Akkartal, Başpiskoposla, onun kâgir konağında konuşur(s.283).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) romancı, İstanbul'daki evinde, gündüz gördüğü Cem Sultan için yapılmış tılsımlı gömleği düşünerek pencereden Boğazı izler(s.5-7). Şair Sadi onu elinden tutup pencereden dışarı uçurur(s.8). Yazar, romanını yazmak için Bursa'da Muradiye Mahallesinde cumbalı ahşap bir eve yerleşir(s.15). Kendini bu eve hapsederek Cem Sultan'ın romanını yazmaya karar vermiştir(s.18). Bir akşam kapı çaldığında ahşap merdivenlerden aşağı inen yazar, karşısında darbe yönetiminden kaçan arkadaşını görür(s.69). Arkadaşı, bu evin kendisi için güvenli olabileceğini düşünmüştür(s.70). İkisi de bu ahşap evde tutukludur(s.71). Romanı bitirdiğinde allak bullak olan yazar, yatak odasına gider ve uyur(s.148). Polisin gelişi ile arkadaşı Mehmet evin penceresinden atlayarak kaybolur(s.150).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda yaşanan bir mekân olarak Kamil Uzman'ın bir tanıdığından kiraladığı stüdyoyu görürüz. Bu stüdyo, kanala bakan bir evin bodrum katındadır(s.20). Kamil Uzman, köstebek yuvasından farksız bu stüdyoda yaşamayı kendine yakıştıramaz(s.22-23). Pencereden görünen evin benzeri bir Venedik sarayında oturmalıdır(s.23). Evin basık, üzerine yıkılacakmış gibi duran tavanını gördüğünde Bebek'teki evini, uyanır uyanmaz balkona çıkıp gördüğü Boğaz manzarasını hatırlar(s.55). Burası, Kamil Uzman'ın çocukluğunu geçirdiği, annesini kaybettiği ve mutsuz olduğu bodrum katındaki evlerine benzer; buradan da bulutlar görünmez(s.83). Lucia, Kamil Uzman'ın hayal ettiği gibi bir sarayda değil, alçakgönüllü bir evde yaşar(s.239). Kamil Uzman, küf ve rakı kokusuyla çocukluğunu hatırlatan bu stüdyoda öldürülür(s.333-335).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Raşel ve ailesinin yaşadığı Toledo'da evler neredeyse bitişik denebilecek kadar yakındır(s.15). De Toledoların yolculuğu henüz bitmemişken Nahmiyaslar Balat'ta ahşap evlerine yerleşirler(s.51). Edirne'de Müslüman evleri cumbalı, geniş kapılı ve ahşap; Ermeni evleri beyaz taştan, çift merdivenli; Yahudi evleri ise panjurları sıkı sıkı kapalı ve avluları kayrak taşı döşenmiştir(s.73). Raşel, Fas'ta bir başka İspanyol Yahudisinin yoksul evinde kalır(s.79). Burada Mellah'ta derme çatma kulübelerde yaşarlar(s.80). Raşel, Napoli'de beş ailenin birlikte paylaştığı iki katlı evde yaşar(s.110). Santorini'de Rabi Salamon evinin geniş odasını, izinsiz bir şekilde sinagog olarak kullanır(s.125). Raşel, İstanbul'a geldiğinde Rabi Salamon'la birlikte sinagogun arkasındaki ahşap evde

yaşar(s.128-129). Ester'in ablası Soli'nin ve eşinin evi Yahudi mahallesinde değil, Galata'dadır. Burası taş duvarlı, geniş teraslı bir evdir(s.177). Burak Paşa, Soli'nin kocasını ziyarete geldiğinde kendi evlerine benzemeyen bu evi merakla inceler(s.181-182). Kira Kadının Pera'daki evi birbirine bitişik, boyası gitmiş, iki katlı cumbalı evlerden biridir(s.190-191). Gizli Yahudi Nasilerin Antwerp'te geniş salonlu, sanat eseri olarak nitelendirilebilecek mobilyalarla döşeli, dışı heykellerle süslenmiş, muhteşem bir evi vardır(s.228-229). Büyük paralar kazanarak zenginleşen Ester, kendine Pera'nın en güzel yerinde Haliç'e bakan, geniş balkonlu, görkemli yeni bir ev alır(s.248-249). Sokollu Mehmet Paşa ile Ebussuud Efendi, Sötlüce'de birbirine komşu iki konakta oturur(s.276). Nasilerin Ortaköy'de Belvedere adı verilen muhteşem konakları vardır(s.300). Tüm mal varlığına el konan Nasi'nin eşi, kendine kiraz bahçeleri arasında bir ev bulur(s.362).

Nurbanu (T.Ergöl, 2000) adlı romanda saray kadınlarından Çeşmiferah ile evlenen Hüseyin Ağa, büyük ve güzel konağında oğulları ile oturur. Aynı sokakta Lala Cafer Paşa, Pür Nefes Çelebinin konağı da bulunur(s.126). Resul, bu konakta Nergizeda ile gizlice buluşur(s.144-146). Manisa'da yaşayan Yahudilerin bir mahallede evleri değerin üstünde alarak yoğunluk oluşturmaya çalıştıkları fark edildiğinde kadı duruma müdahale ederek evleri Yahudilerden alır. Ancak Nurbanu'nun girişimi ile evler Yahudilere iade edilir(s.169). Ordunun seferden dönmesi ile şehirle birlikte paşaların konakları da canlanır(s.176). Oğlu Şehzade Mustafa öldürülen Mahidevran'a saray gelenekleri dışına çıkılarak para yardımı yapılmadığından, Mahidevran, Bursa'da bir kira evinde oturur(s.228). Selim'in Manisa'dan ayrılmasıyla saray görevlilerinin köşk ve konakları da boşalır(s.277).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda cariyeye Melek, Kaan'ı küçük bahçeli evine davet eder(s.109). Spinola, önceleri İstanbul'da kendine Galata'nın yukarı mahallelerinde bir ev kiralar(s.114). Ancak daha sonra işlerini daha iyi takip edebilmek için Vefa'da orta boy bir konağa yerleşir(s.313). Köprülü Fazıl Ahmed Paşa, işlerini konağından yönetmektedir(s.156). Kaan, bu konakta Evliya Çelebi ile tanıştırılır(s.124). Kaan'ın evinin ise, romanda sadece adı geçer(s.225,339). Spinola, elmasla ilgili falcıdan bilgi almak için yaşlı falcının ahşap, iki katlı, harap bir kapısı bulunan evine gider(s.283). Macar soylusu İmre Tököli, İstanbul'a geldiğinde Boğaziçi'nde bir konağa yerleştirilir(s.384).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Melling, önceleri Galatasaray Sultanisinin arkasından Tophane'ye uzanan bir mahallede daire kiralar(s.41). Burası

Cenevizlilerden kalma evlerden biridir(s.55). Melling'in Fransa'daki evi dört katlı kâgir bir yapıdır(s.230). Melling, İzzet Beyi burada da ağırlar(s.242). İsyân sırasında ikili oynayan Musa Paşa, konağında devlet ileri gelenleri ile bir toplantı düzenler(s.120). Bu konaktaki toplantıdan çıkanlardan biri olan İbrahim Kethüda, bir Ermeni kalfanın evine giderek şaraphanenin mahzeninde saklanır(s.133). Serkatip Ahmet Efendi de saklandığı dostunun evinde öldürülür(s.145). İstanbul'da kadınlar İstanbul Efendisinin konağına giderek konağın önünde ciğerli eylem yapar; pahalılığı ve buna rağmen kendisinin güzel konaklarda oturmasını protesto ederler(s.157). İsyandan sonra İstanbul'a gelen Alemdar Mustafa Paşanın adamları Kabakçı Mustafa'yı pencereden kaçarak saklandığı bitişik evde öldürür(s.159). Sadaret konağında kalan Alemdar Mustafa Paşa, konakta yangın çıktığı oyunu ile dışarı çekilerek öldürölmek istenir. Oyunu anlayan Alemdar dışarı çıkmaz; ama çatışarak öölür(s.188-189). Yeniçerilerin bir kez daha isyanı bardağı taşıran son damla olur ve II. Mahmud, Şeyhülislamın konağında bir toplantı düzenleyerek yeniçerilerden hoşnutsuzluğunu dile getirir(s.216-217). İzzet Bey, Hatice Sultan öldükten sonra Neşetabad sarayından ayrılarak Beşiktaş'ta bir konağa yerleşir(s.226).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda Be-Ce ve şişman sevgilisinin birlikte yaşadığı Hayalifener Apartmanındaki evleri en çok kullanılan mekândır. Burası, dik bir yokuşun tepesinde, yüz yıl önce Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin vişne rengi çadırı kurduğu yerdir. Her iki mekân arasındaki bağlantı sadece kuruldukları yer değildir(s.203). Burada Memiş Efendi, güzellik ve çirkinliği gözler önüne sererken, yüz yıl sonra Be-Ce de Nazar Sözlüğünü bu evde yazar. Şişman kahraman, vişne rengine boyanan evde(s.203) gözlerden uzak ve rahat bir hayat sürerken(s.196) aslında Nazar Sözlüğü ile teşhir edildiğini anladığında çok kırılır. Bir başka ev, şişman kahramanın babaannesi ile birlikte oturduğu tuzlanmış çağla yeşili rengindeki evdir. İki katlı bu evin üst katında ev sahibi Kıymet Hanım Teyze otururken alt katında babaanne kiracı olarak bulunur(s.216). Kahramanın, yaşadığı tacizi gördüğü için evsahibinin kedisini öldürmesi ve mantılara kattığı cam kırıkları, babaannenin evinden çıkarılmasına neden olur(s.229). 1880'lere gidildiğinde Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, karşılaştığı adamın taş evlerde yaşayanlara benzemek istemesinden dolayı dönemin taş evleri ve ahşap evlerini karşılaştırır. İki ayrı kültürün temsilcisi olan evlerden taş olanlar içi boşaltılsa da vakur kalabilirken, içindekilerle birlikte yaşayan ahşap evler boşaltıldığında çöker(s.139). Fransa'da Anabelle'nin annesi Madame de Marelle'nin malikânesi de romanda yer alır(s.143). Bu evin tavanarasında bulduğu

resimde gördüğü delikanlıya âşık olan Madame de Marelle'nin eşi bu resmi kitaplık odasında gördüğünde eşinin durumunu ve ihanetini anlar ve Anabelle'yi görmek istemez(s.156-158). Samur avcıları ağır kokuları olan barakalarda kalır. Burada sobanın yanında yatma hakkını güçlüler kazanır(s.66).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda derinlik kazanmayan mekânlardan biri de evler ve konaklardır. Namlı Hafız, babası öldürüldükten ve yatalak olan annesi de kısa zamanda öldükten sonra Boğos Efendi onu kendi evine alır ve evlatlarından ayırmaz(s.9). Gülistan'ın ve kardeşlerinin Batum'daki konağı, yağmurlu bir gecede doğum yapmak üzereyken Yesevi dergâhına sığınan Evangelismos'un, hava düzeldikten sonra götürüldüğü, dergâhın karşısındaki mekândır(s.50). İstanbul'a taşınan Gülistan, burada Tevfik Beyle evlendikten sonra, Cihannüma mahallesinin Ali Efendi sokağındaki küçük evlerden birine yerleşir(s.60). Halit Beyin çocukluğu bu evde geçer. Gülistan Hanımın avlusunda iki ev vardır; bunlardan büyüğünde Gülistan Hanımın sözü geçer; bitişikte ise aileye teslim edilmiş olan yetim kızlar yaşar(s.85). Babası tarafından Hukuk Mektebini okuması için Batum'dan İstanbul'a gönderilen Nusret Şakir'e, Fransız acentası sahibi ve karısı Seniha Saffet, bir ev bulur; burayı döşer(s.93). Bu ev, Samsun'da başlayacak olan kurtuluş mücadelesine destek vermek amacıyla toplanan paraların bir kısmının da saklandığı bir mekân olarak karşımıza çıkar(s.257-262,282). Namlı Hafız, İstanbul'a geldiğinde burdaki dergâhın bitişikindeki evde, Evangelismos ve oğlu İsa Ahmet ile birlikte yaşar(s.120). Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli fedailerinden olan Yakup Cemil, Nevber Hanımla birlikte Kumkapı'daki evlerinde yaşar(s.195).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanın başkahramanı Doktor Kemal Bey, annesi, ablası ve yeğeni ile birlikte iki katlı evinde yaşar(s.14). Evin mutfağı küçük Pervin'in en sevdiği yerdir. İzmir'den gelen dede akrabası Hacı Bey ve karısı, evin yola bakan odasında ağırlanır. Kemal Bey için kız bakmaya İzmir'e giden anneanne ve anne, Hacı Beylerin Göztepe'deki iki katlı, cumbalı evinde kalır(s.87). Kemal Beyin sevdiği Rus Maria ise, Rumlardan kalma iki katlı evde ailesiyle birlikte kalır(s.60). Muhacirlerin bulunduğu mahallede çıkan yangında, zaten hepsi fakir olan evler yanar. Avukat Tahsin ve eşi Muazzez, yangında anne-babasını kaybeden küçük bir çocuğu evlat edinmek üzere, fakirliği her halinden belli olan küçük tahta bir eve giderler(s.80). Kasabadaki çıkmaz sokağın girişinde Zahiracı Zihni Beyin evi, girişin öbür köşesinde ise Ziraat Bankası ikinci Müdürü Lütfü Beyin evi bulunur(s.175).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda çok çeşitli evler mekân olarak karşımıza çıkar. Bunların başında Mehmet Efendinin evi gelir. Köyde ışığı en son sönen ev, Mehmet Efendinin evidir(s.23). Osman'la teslim olması konusunda konuşmakla görevlendirilen Mehmet Efendinin evi, Osman kaçtıktan sonra aranır(s.190). Aynı zamanda Pembe Hala ve Fadime Halanın tek göz evleri de aranır(s.190). Bu olaydan sonra Hayriyanım, bu evde yaşamak istemediği için şehirdeki evlerine taşınırlar(s.197). Vali tarafından Osman'ı teslim olmaya ikna etmekle görevlendirilen Mehmet Efendi, Osman'la Sucunun Deli Çavuş'un evinde görüşür(s.115). Dağlarda yaşayan Osman'ın ise, arada bir uğradığı evler yeğeni Semiha'nın evi(s.31) ve yeğeni Saadet'in evidir(s.48). Osman'ın kendi evi ise, Kirişçinin Ahmet'in evi ile yan yanadır ve bodrumlardan hem Ahmet Efendi'ye hem de yandaki Ermenilerin konağına geçiş vardır(s.210). Kirişçinin Ahmet'in evine gelen Osman'ın yeri, Ahmet Efendinin kuru kafalarla yaptığı âlemi evin damından Fırıncı Ali'nin görmesi sonucu tespit edilir(s.221). Bunun üzerine Kirişçinin Ahmet'in evi sarılır(s.233), Osman ise bodrumdan kaçır. Osman, buradan Çitoğlu'nun çiftlik evine gider(s.262); fakat uzun süre kalamaz. Romanda karşımıza çıkan diğer evler büyükannenin evi(s.8), büyükamcaların evi(s.16), Devegüdenin Recep Emminin evi(s.95); Sümbaba'nın evi(s.131); Hatem Ağanın yakılan çiftlik evi(s.146); Cemal Ağanın evidir(s.213).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Buhara Türklerinden olan Kerim Beyin burada, saman kerpicinden yapılmış, tek katlı, tahta direkli, yalnız yaşadığı bir evi vardır(s.9). Kerim Beyin anne, baba ve kızkardeşi bu evin önündeki tahta bendin üstünde katledilmiştir(s.11). Kerim Bey, karısını alarak Sürmene'de bulunduğu eve yerleşir(s.17). Burada mutlu olamayan ve Kerim Beyi kaybeden aile, Samsun'a yerleşir. Samsun'da da fakir bir evde yaşarlar(s.31). Yorgo Ustanın çırağı olan Alim Bey, ustasının Hacebe mahallesindeki evini çok beğenir(s.42). Alim Bey, daha sonra bu mahalleden çok güzel, geniş ve güzel bahçeli, üç katlı bir ev satın alır(s.51). Evin yanındaki beyaz ev ise Turgut Beye aittir(s.53). Alim Bey bu evin bahçesinde gördüğü Gülhiz'e aşık olur(s.54). Annelerinin ölümünden sonra sürekli evin çatı katında oynayan(s.82) kızlar, amcalarının yanında iken satılan bu evi roman boyunca unutamazlar. Annelerinin ölümünden sonra kızlar, babaları tarafından amcasının Beylerce köyündeki içinde çok az eşyası bulunan evine getirilir(s.86). Kızları amcalarına gönderen Alim Bey, daha küçük tek katlı ve çarşıya yakın ahşap bir ev alır(s.110). Kızların amcalarının evinden kaçıp gelmesinden dolayı Alim Bey

yeni bir ev satın alır(s.131). Yıllar sonra bu evin yerine yapılan lüks apartman dairelerine Sümeyye ve üvey annesi Şahide oturur(s.271). Sümeyye'nin arkadaşı yarbay kızı Merih, Sümeyye'nin evine çapraz bakan cumbalı evde oturur(s.154). Piraye, Hacebe Mahallesindeki güzel Rum evlerinden birinde oturan Kudret'le evlenir(s.162); ancak mutlu olmaz. Piraye'den sonra evlenen Ebrar'ın evi çarşıya yakındır(s.170). Sezai Beyle evlenen Sümeyye'nin evi de kocasının dükkânına yakın olmak üzere seçilmiştir(s.224). Daha sonra evini değiştiren Sümeyye, ablasının evine bitişik bir ev tutar(s.228).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanın kahramanları, Toprakkale'deki askeri lojmanda oturur(s.9). Lojmanın ön sırasında subaylar, arka sırasında ise astsubayların evleri bulunur. Ön sıradaki evlerde oturanların birbiriyle ilişkisi daha resmi iken, arka sıradaki evlerde oturanların ilişkileri oldukça samimidir(s.19). Vali konağının demirbaşı durumunda olan annesi ile konakta yaşayan Cahide, müzik öğretmeni Ziya'yla olan ilişkisi duyulduktan sonra alt kattaki yerine tekrar gönderilir(s.29). Ziya'nın babası olan zabıt, Valentin ve kız kardeşi için Asmalımescit'te bir ev tutar(s.34). Ziya, teyzesi ile Parmakkapı'daki evde kalırken, babası ve amcası gelerek onu buradan götürür(s.36). Sitare Hanımın ailesinin uzaktan akrabası olan adamın, Sitarelerin cumbalı evlerine gelerek teyze kızı Nezihe'yi istemediği şeylere zorlar(s.73). Babasının iflası ve kardeşinin İzmir'de memuriyete başlaması nedeniyle Sitare ve ailesi, eski bir İzmir evinde yaşamaya başlar(s.77). Tekrar memlekete dönmek zorunda kalan aile, Sitare'nin dayılarından birinin Arapoğlu Makasındaki küçük evine yerleşir(s.77). Sitare, eşi ile bu evde tanışır(s.78). 15. evlilik yıldönümlerinde çekilmiş fotoğraf, konaktan bozma bir lojmanın önünde çekilmiştir(s.80). Gönül, Beşiktaş'ta bodrum katındaki hücre evinden, Kadıköy iskelesinde teslim etmek üzere bir valiz alır(s.90). Zeynep ise, aynı örgüt evinde yaralı olarak bulunur; ancak Gönül onu görmez(s.96). Ayşen'in Tuzla'daki evi havuzlu, garajlı, lüks bir yapıdır; ancak içinde yaşayanlar mutlu değildir(s.113).

Roman kahramanlarının çok kullandığı mekânlardan olan evler, özel bir anlam yüklenemeyecek kadar çeşitli amaçlar için kullanılmıştır. Evlerin tasvirleri romancıların ustalığı ile doğru orantılı bir şekilde romanda yer alır.

B) Din ve Eğitim Mekânları

Romanlarda dinî mekânlar ve eğitim mekânları da bulunur. Dinî mekânlar, camiler başta olmak üzere kilise, havra ve manastırdır. Tekke, türbe ve dergâhlara da dinî bir nitelik atfetmek mümkündür. Ancak tekke ve dergâhlar eğitici bir işlev de üstlenir. Medreselerin de buna benzer bir hüviyeti vardır. Ancak, eğitim niteliği farklı olsa da seviyesi bakımından medreseler ve üniversiteleri aynı başlık altında değerlendirdik. Okullar da yine bu başlık altında değerlendirilecektir.

a) Camiler

Türk tarihini konu alan romanlarda, dinî mekân olarak ilk akla gelebilecek olanı camilerdir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda Yeniçeri Ocağındaki Orta Camii, yeniçerilerin bir araya gelerek önemli gördükleri meseleleri tartıştıkları bir yer olarak karşımıza çıkar. Haremağası da yatsı namazlarını burada kılarak, padişahın hapsedilmesiyle ilgili neler düşünüldüğünü öğrenmeye çalışır(s.74-75,151). Padişahın indirilmesinden sonra sadrazamın kellesini isteyen ve alan yeniçerilerin camisi olan Orta Camiine yatsı namazına gelen cemaat, padişahın hapsedilmesine karşı çıkar(s.152-153).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda oğlu Zencefil Çelebinin uğruna tüm parasını ve sihirli evini kaybeden baba Ayasofya Camii önünde dilenmeye mecbur olur(s.28).

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda üç köy ortasına kurulmuş olan "Ulucami"de Çanakkale'ye gidecek olan askerler, helalleşmek için köylülerle bir araya gelir(s.10,43). Cami kürsüsünden hocanın yaptığı vaazı, camide kadınlara ayrılmış bir yer bulunmadığından, kadınlar pencere kenarından dinler(s.12,70).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Yunan askerlerinin İmamköy'e gelişi cami minaresindeki gözcünün bağırması ile köy halkına haber verilir(c.1,s.31). Yunan komutanın köy odasında toplanması emri, Araplı köyü halkına cami minaresinden yapılan ilanla haber verilir(c.1,s.178). Aydın'daki Ramazan Paşa Camii önüne Yunan bayrağı asılır(c.1,s.98). İmamköy'ün camisi Yunanlılar tarafından

yakılır(c.1,s.122). Romadaki diğer cami, Vakıf Camii'dir. Burası milislerin karargâhı olan istasyon binası yanındadır ve bazı gönüllüler caminin odasına ve avlusuna yerleşir(c.1,s.230). Burada sabah namazları birlikte kılınır ve Galip Hocanın vaazları dinlenir(c.1,s.239). Yörük Ali Efe, Aydın'ın birinci defa işgalden kurtarılışında, Bey Camii'nde Yunanlıların yakmak için topladığı insanları kurtarır(c.1,s.312).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda, yeni padişah ve padişahın ayrılmak istemediği annesi ile cariyeleri, güvenlik gerekçesiyle Yeni Odalardaki Orta Camiine götürülür(s.25-27). Saraydan çıkarılan Genç Osman ise Orta Camiine getirilip göz altına alınır(s.28-29). Burada birkaç kez öldürme girişiminde bulunulan Genç Osman, camiden dışarıdaki kalabalığa seslenir; ancak etkili olamaz(s.29-30). Genç Osman gece camiden alınarak Yedikule zindanlarında öldürülür(s.31-32). Genç Osman'ın cenazesi Sultanahmet Camiine götürülür(s.38). Eski Başvezir Davut Paşa da idamdan son anda kurtarıldıktan sonra Orta Camiine götürülür. Buna çok şaşırان başvezirin gönderdiği Kapıcılar Kethüdası Ahmet Ağa, Orta Camiini basarak Davut Paşayı Yedikule zindanlarına götürür ve öldürür(s.48-49). İstanbul'daki veba salgını için Tersane yakınlarındaki bir camide yapılan duaya Sultan Murat da katılır(s.79). İstanbul'un beşte birinin yandığı yangın Sultan Selim Camisi civarında devam eder. Yangında Fatih Camii minarelerinin de külahları tutuşur(s.147-148). Sultan Murat, koyduğu yasakları denetlerken bir gün Hocapaşa mahallesindeki camiden çıkan bir genç görür. Bu genci fenersiz gezdiği için öldürtür(s.156). Padişahın Evliya Çelebi ile tanışması Ayasofya Camiinde gerçekleşir. Bir Kadir gecesi buraya gelen padişah, kendisine ayrılan kısımda Evliya Çelebinin Kur'an-ı Kerim okuyuşunu çok beğenir(s.269-270). Sultan Murat'ın cenaze töreni de Sultanahmet Camiinde yapılır(s.359).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Firuz Ağa ile gitmek istemeyen damadı imam Mustafa, Fatma'nın gitmesini engellemek için oğlu Murat'ı beş vakit camiye götürür(s.31). Firuz Ağa, Bursa'da Irgandı Köprüsü üzerinde gördüğü komşusu ile Emir Sultan'da bir cenaze namazına gitmek zorunda kalır(s.114).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Kandano'daki kuşatmada, kasabaya atılan toplardan biri cami avlusuna düşer(s.47). Topun gücünün bu kadar olduğunu düşünen Türkler, camiye cuma namazına geldiklerinde atılan topla bir katliam yaşarlar. Hasan'ın babası da camide öldürülenler arasındadır(s.52). Hasan, Hanya'da Ramazan günlerinde teravih namazını Hünkâr Camii, Cezayir Kolu Camii, Yalı Camii, Yusuf Paşa Camii, Kastel Camii, Ağa Camii, Mevlevihane Camii,

Kalekapısı Camii, Kumkapı Camilerinde kılar. Hanya'nın en büyük camii olan Hünkâr Camii, Ayos Nikolaos adıyla kiliseleştirilince diğer camilerin cemaati artar(s.76). Türk halkı tacizleriyle bıktırmaya çalışan Rumların, minarede ezan okuyan müezzine taş atması doğal kabul edilir hale gelmiştir(s.92).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda çarşı içinde güreş müsabakası duyurusu yapmasına engel olunan Cemil Dayı, Çarşı Camiinin minaresine çıkar ve şerefeden duyuruyu yapar(s.58). Yukarı Caminin ahşap minaresinde Veli Hoca, Türkçe ezan okur(s.71). İstanbullu Nazmi Beyin cenaze töreninde cami avlusu dolup taşar(s.111). Seçimden sonra Yukarı Camiin ahşap minarelerinden duyulan ikinci ezanı tüm kasabayı gözyaşlarına boğar(s.125).

Beyazates Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda camilerden ziyade mescitler dikkat çekici bir yoğunluk gösterir. Romanın kurgusunda Sinan-ı Atik'in huzura kavuşamayan ruhuna kurtarabilmek için aradıkları yerin Kumrulu Mescit olduğunu gizemli kitabın dünyasına girdiklerinde anlar; ancak bunu anlayana kadar Fatih semtinde birçok mescit gezerler. Üflenmiş düğümleri de mescitte bulur ve çözerler. Yönetmen Murat Erman'dan kitabı alacak olan kişi Kumrulu Mescide gelecektir(s.13). Pammakaristos Kilisesi fetihten sonra Fethiye Camii adını almıştır; ancak aktüel zamanda caminin içi de dışı da çok pis ve bakımsızdır(s.41). Ayasofya'yı tamir etmek için gelen İtalyan mimar, hiçbir tarikata bağlı olmayan ve yaşı bilinmeyen dervişle Fatih Camii'nin haremde karşılaşır(s.49). İtalyan mimarın, rehberi Yasemin'i Fatih civarında dolaştırması, kitabın hangi mescide ait olduğunu bulabilmek içindir(s.51). Üveys derviş ve mimarın bir dahaki karşılaşmasında derviş Fatih Camii hakkında bilgi verir(s.61). Derviş ve İtalyan mimar, Tekfur Sarayında gizi çözülen kitapla birlikte aranan mescide gider(s.210). Burası Fatih'in Çarşamba semtinde Sinan-ı Atik'in mezarı bulunan Kumrulu Mescittir(s.211). Bu mescitte buldukları düğümlü iplerle gizi çözerler(s.214). 15. yüzyılda Mahmut Paşa, Sinan-ı Atik İstanbul'da bir köle iken, Rum dönmesi için yaptığı güzel evi görür ve kendi adına yaptırmak istediği camiye onun yapmasını ister; ancak cami yapacak kişinin önce azad edilmesi, sonra Müslüman olması gerekmektedir(s.129). Mahmut Paşa Camiinin yapımından sonra onun çalışmalarının beğenilmesi padişahın da ona cami yapma işini vermesi sonucunu doğurur(s.131). Yapımı dört yılda tamamlanan cami, kubbeli bir şekilde tasarlanmıştır ve kubbesinin çapı Ayasofya'ninkinden küçük, yerden yüksekliği ise hemen hemen aynıdır. Cami bu haliyle padişahı memnun etmiştir (s.132). Mimar Sinan-ı Atik ile padişah Ayasofya'nın deprem sonrası tamirinde camide bir araya gelir ve dinler

üzerine bir konuşma yaparlar; bu konuşma kendisi, mimarı ve hekimbaşının çift dinli olduğu anlamı taşır(s.138-168).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Zarif Efendinin cenazesi, Edirnekapı'da Mihrimah Camiinden kaldırılır(s.97,109). Kara, Şeküre'yle nikâhını kıyacak imamı çağırmak için, Yasin Paşa Camii'ne gider(s.230).

Pinhan(E.Şafak, 1998) adlı romanda Akrep Arif mahallesinde düzenlenen müsabakalardan birinde geçilmesi gereken Kancıklık Dehlizi, Gülfam Camiinin içine açılır(s.88). Bayram sabahı, mahallenin bütün erkekleri camiye gider(s.195).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Pertevniyal Sultan, Abdülaziz'in gizli tutulan oğluna arkadaş bulmak için Nusretiye Camii avlusunda ülkelerinden göçmek zorunda bırakılan Çerkezlerin yanına gider(s.18). Murat Efendi, tahta çıkarılmak üzere dairesinden alınarak Dolmabahçe Camiine götürülür(s.101). Pertevniyal Valide Sultan, son günlerinde Laleli'de yaptırdığı camiye ziyaret eder(s.173).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Fehim Paşanın hafiyeleri, Müşir Fuat Paşanın evinin etrafındaki Şehzadebaşı Camiinin avlusuna iskemlelerini atarak paşanın evini izler(s.111).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Seddülbahir ve Arıburnu'ndaki Tıbbiye öğrencileri cuma günü izin alarak önce Ulu Cami'de namazlarını kılar; ardından birlikte vakit geçirirler(s.112). Müderris Rasih Efendi, eve giderken halkın içinde bulunduğu mahzun hali görür. Cami önünde mendil açan ve sık sık gözlerini kurulayan bir kadın bu manzaralardan biridir(s.336).

Ankara 1920 (Y.Çalışkan, 1998) adlı romanda Hacı Bayram Veli Camii, Atatürk'ün Ankara'ya gelişinde ilk uğradığı mekândır(s.92). Meclis açılışından önce cuma namazı yine aynı camide büyük bir kalabalıkla kılınır(s.256). Eskişehir'de Çerkez Ethem'in birliklerini uzaktan gören Bekir Efe, askerlerini cami avlusuna yerleştirdikten sonra beklemeye başlar(s.181). Eskişehir'de Yunan korkusuyla terk edilmiş bir köye girdiğinde ise, köy camisinde tek bir kişiye rastlar(s.201).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz, Urfa'ya geldiğinde Halil İbrahim Peygamberin makamını ziyaret ettikten sonra bitişikteki camiye gider(c.1,s.282). Van'ı terk etmeyen iki kişiden biri olan Sofi, Hüsrev Paşa Camisinde kalır(c.2,s.157).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda yağmur duasına çıkan köylü, dua bitince cami yanına gelerek iki koç kurban eder(s.75).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda caminin hocası minareden köy manzarasını izlemeyi çok sever(s.112). Minarede ezan okumaya hazırlanan hoca, Rıza ile Saadet'in işaretlediğini görür(s.113). Köyde Ramazan ayında topu ateşlemekten sorumlu Karaman Amcanın kullandığı topun arıza yapması, cami avlusunda bekleyen köylüler ve minarede bekleyen hocanın sabrını taşırır(s.337).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Bir Hac Ziyareti hikâyesinde Divana köyünün eski imamının, minarenin şerefesinde ezan yerine gazel okuması köylülerin sabrını taşırır(s.57). Köylülerin imam-hatip okuluna göndererek bu iş için okuttukları imam köye geldiğinde, eski imam camiden çıkmaya yanaşmadığı gibi minarenin şerefesinden de inmez(s.58). Dünya Tarihi'nde, çarşıdaki caminin imamı, beş vakit minarenin şerefesine çıktığında, dünya işi ile meşgul olan aşağıdaki insanlara içinden sitem eder(s.84). Çarşı esnafı, bir vakit bereket kesilince Çarşı Camiinde mevlüt okutur(s.86). Aptülzeyyat'ın malını mülkünü çarşıdaki tekkede dağıtacağını duyan fakirler, cuma namazı kıldıkları Çarşı Camiini tıka basa doldurur(s.93). Hırsızın Aşkı'nda, özel kemanı çalmaya gönderdiği torunu gelmeden ölen dede, cami gusülhanesinde yıkanır ve camide namazı kılınır(s.193). Çocuklardan hoşlanmayan Zeynelabidin, cuma namazı için gittiği camide, çocuklar üzerine hutbe okurken ağlamaya başlayan ve fenalaşan imamı dinler(s.205). Gökten Gelen Çocuk hikâyesinde haber toplayamadığı için patronu tarafından aşağılanan Gülerk, minarenin şerefesine çıkarak kendini aşağı atmak ve iyi bir haber oluşturmak ister. Aşağıya toplanan kişiler arasındaki anne ve babasının çok farklı taleplerinden de bunalan çocuk, cami kubbesine yuva yapan leylek tarafından cennete götürülür(s.231).

Güvercine Ağıt'ın (G.Korat,1999) ilk sayfasında Çukurova'ya yağın yağmur dolayısıyla insanlar, tanrının evine bir şey olmayacağı düşüncesiyle mabetlerine çekilmiştir. Müslümanlar camilere sığınmıştır(s.7).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) fetihten sonraki günlerde Fatih Sultan Mehmet, Ayasofya'da namaz kılmak ister; ancak maiyeti caminin niceden beri müze olduğunu, Yunus Emre Oratoryosu ya da Dokuzuncu Senfoni'yi dinlemek için gidebileceklerini belirtir(s.68). Hapisten çıkıp Beyazıt Meydanında dolaşan eski komünist kahraman, Beyazıt Camiinden gelen ikinci ezanı sesiyle cami avlusuna girer, şadırvanı görünce babasının ona küçüklüğünde abdest almayı öğretişini hatırlar(s.97).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Akkoyunlulardan kaçırılan küçük şeyh Geylan'a geldiğinde valinin evinde kalması teklifini reddederek Reşt Camii'nde kalır. Burası bir şeyh için de uygun bir mekândır(s.85). Şehirdeki Sünni avından sonra

mezheplerini değiştirmenin göstergesi camiye gitmek olmuştur. Çünkü camilerde namaz şii fikhına göre kılınır ve vaizler de bu mezhebi anlatır(s.219-220). Allah'a ibadet için ibadethane gerekmediğini savunan şahkulu, isyan sırasında cami, mescit ve medreseleri yakar(s.279).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda III. Selim'in ölümü payitahtın selatin camilerinde verilen selalar ile duyurulur(s.35). Selim, tebdil-i kıyafet dışarı çıktığı bir gün öğle namazını Sultanahmet Camii'nde, ikindi namazını ise, Sokollu Mehmet Paşanın Mimar Sinana yaptırdığı camide kılar(s.71-72). şehzade, tahta çıktığı zaman ise önce cuma günü Ayasofya Camiinde cuma namazı kılar; ardından Eyüp Camii'ne giderek kılıç kuşanır(s.117). III. Selim'e padişahlığı döneminde, Ayasofya Camii'nin Hnkr Mahfilinde namaz kılarken bir suikast düzenlenir(s.131). ldrlmesinden sonra padişahın cenazesi Laleli Camii'nde kılınan namazla uğurlanır(s.316).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Sabit, diğer yeniçerilerle birlikte Yeni Odalar'daki Camii Miyane'de toplanır(s.271). Kabak Mustafa isyanı üzerine yeniçeriler Orta Camii'nde toplanır ve ne yapacaklarına karar verirler(s.359-360). Yeni usul talim sırasında çıkan olaylar, yeni bir isyanı başlatırken yeniçeriler yine Orta Camii'nde toplanarak buradan harekete geçerler(s.464).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Didar'ın, Sivas'ta gittiği türbenin yanında ahşap mescit vardır. nce kimsenin bulunmadığı şeyh oban mescidi namaz vakti gelince hareketlenmeye başlar(s.114).

Segh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda kasabanın en büyük camii olan mer Hilmi Paşa Camii görülür. Kemal Bey, Ömer Hilmi Paşa Camiinde cuma namazını kıldıktan sonra şehri tanımak için dolaşmaya çıkar(s.18). Romanın ilerleyen sayfalarında hayatını kaybeden Emin Efendinin cenaze namazı yine mer Hilmi Paşa camiinde kılınır(s.99).

Maria, G Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Rumlar, Girit'in Kandiya köylerinden birinde kadınları camiye doldurduktan sonra, cami avlusunda erkeklerin bir bir başını keser(s.7).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Halil, Süleymaniye'ye kızıl bayrak asmayı planladığı iddiasıyla aranır(c.2,s.92). Saklandığı evden geceleri çıkan Halil, Sokullu Mehmet Camii'ne vardığında yağmur yağmaya başlar(c.2,s.317). Hayatını kaybeden Hüsnümelek Beyin cenaze namazı, Teşvikiye Camiinde kılınır(c.2,s.371).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Taksim civarındaki Ağa Camii, Galatasaray Lisesi çavuşunun namaza gidip okula kızların alınmaması duasını ettiği mekân olarak karşımıza çıkar(s.102). Okuldan uzaklaştırıldıklarında Sahaflar Çarşısına giden Salih, çıkışta Beyazıt Camiine girer(s.122). Katya'ların yaşadığı Gülşen Apartmanı kapıcısının devam ettiği Emin Efendi Camiinde imam Rumlara karşı insanların kalplerine kin tohumları eker(s.178).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda, mekânın genel olarak Venedik olması dolayısıyla cami çok adı geçen bir mekân değildir. Ancak Gentile Bellini'nin, Ayasofya'ya girdiğinde, duvarların bembeyaz görüntüsü karşısında gözlerine inanamaz. Mozaikler örtülmüş ve kubbenin altına Arap harfleriyle bir yazı yazılmıştır(s.213).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanın Sultan Bayezid, cumaları atına binerek namazı kılmak üzere Ayasofya'ya gider(s.15). İstanbul'da yaşanan büyük depremde Fatih Camii'nin dört sütununun başlıkları yıkılır ve kubbenin bir tarafı sola eğilir. II. Bayezid Camii ise sağlam görünse de bahçesindeki diğer yapılar yıkılmıştır. Depremde Hadım Ali Paşa Camii'nin de kubbesi yok olur(s.132). Korku içinde ibadete koşan İstanbulluların tek gidemedikleri yer Ayasofya'dır; çünkü depremde üst sıva döküldüğü için, altta bulunan resimli mozaikler ortaya çıkmıştır(s.134). Kanuni Sultan Süleyman, Rodos'u fethettikten sonra camiye döndürülen kiliseye giderek ibadet eder(s.165). Aynı durum Budin'in fethinden sonra İzabel'in eski kiliseden gelen ezan sesini duymasıyla romanda yerini alır(s.263). Hürrem'in öldüğünde cenaze namazı henüz biten Süleymaniye Camiinde kılınır(s.292-293). Kanuni öldüğünde yine aynı camide karısının yanına defnedilir(s.320).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Manisa'da kale eteğinde Saruhan Beyin torunu İshak Beyin yaptırdığı Ulu Cami görünür. Camiin şadırvanı ve oturma yerlerinde mahallenin ihtiyarları oturur. Kentin ileri gelenleri ise haftada bir gün namazı burada kılmayı gelenek haline getirmişlerdir(s.12). Nurbanu, Regaip kandili gecesinde gittiği Sultan Camiinin kadın mahfilinde, Manisalı bir kadından dinlediği hikâye ile Manisa'nın uğuruna inanır(s.64). Bundan dolayı Selim'in doğduğu yıl annesi Hafsa Sultanın yaptırdığı Sultan Camiinin de özel bir yeri vardır(s.84). Şehzade, divan üyeleri ile sabah namazını Hatuniye Camisinde kıldıktan sonra saraya gelerek divanı toplar(s.101). Şehzade, cuma namazını Sultan Camiinde kılacağı için camide sabahtan temizlik ve hazırlık başlar(s.192). Cuma namazı vakti, halkın meraklı bakışları arasında cuma alayıyla şehzade Sultan Camiine gelir(s.193-195). Halep'te ölen

Şehzade Cihangir'in cenaze namazı Halep Camiinde kılınır(s.216). Nurbanu, şehzadeler arasındaki savaş Selim lehine bittiğinde, saray kadınlarıyla birlikte Alaüddin Camiine giderek dua eder(s.326).

Sur ve Sultan(R.Bilge, 2000) adlı romanda Edirne'ye girişte, padişahın av kafilesini Selimiye Camii karşılar(s.198). Süleymaniye Camiinin ilk defa yanından geçen Spinola, bu camiye hayranlıkla bakar(s.283).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda III. Selim, Ayasofya Camiinde namaz kılarken, Trabluslu bir asi çıkardığı gülleyi padişahın mahfiline fırlatarak onu öldürmek ister(s.31). III. Selim'in cenazesi Laleli Camii'nde kılınan namazdan sonra toprağa verilir(s.169).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Batum'daki Çarşı Camii'nde bir gelenek vardır. İkinci ezanını çarşı esnafı okur. Namazdan sonra, cami şadırvanında soğutulan üzümler avluda yenir(s.7-9). Piyale Paşa sırtlarından Okmeydanı'na uzanan yolun başındaki küçük mescit, Arhavili kurnaz bir kalfa tarafından, Hasan Çelebi Mescidinin mimarîsinden aşırılarak yapılmıştır(s.51). Arhavilinin, mescidin ilk cumasındaki cemaate, eğer bir gün tamir gerekirse bunun mahallelinin onayı alınmadan yapılmamasının rüyasında kendisine söylendiğini iletmesi, mescidin sık sık akan damını mahalleliler için bir soruna dönüştürür(s.52). Ancak yılda bir kere burada ikinci namazı kılan Vardacı, gereken parayı mahalleliye verir(s.55). Namlı Hafız, Batum'dan gelerek Mevlevi dergâhında biraz kaldıktan sonra Piyale Paşa mescidinde görevlendirilir(s.124). Bu cami roman boyunca çeşitli olayların mekânı olur: Tövbe duygusuyla sabah namazına gelen Ramo, Namlı Hafız'la birlikte sabah namazını kılar(s.130). Vardacı ile Yakup Cemil'in gizli buluşması camide gerçekleşir(s.169). Sıkıntılı bir gününde Vardacı, burada sabah namazını kılar(s.229). Değişik yerlerden toplanan silahlar cami mahzeninde saklanır(s.256). Aynı amaçla toplanan paralar ise cami mihrabında saklanır(s.280). Piyalepaşa mescidi, kurtuluş mücadelesini destekleyen merkezlerden biri olarak gözlerden uzak tutulmaya çalışılır(s.203). Harbiye'de cılızlığı nedeniyle kıtaya çıkarılmayan İhsan, mescide giderek Kur'an okur ve gözyaşlarıyla dua eder(s.98). Fatih mitinginin olduğu gün Fatih, Şehzadebaşı ve Yavuz Selim camilerinin minarelerinden tekbir sesleri yükselir(s.254).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Saadet, Kurşunlu Camine bitişik oturan Naciye Hanımı ziyaretinde bahçede yüksek sesle konuşarak cami bahçesinde namaz kılanları istemeden rahatsız eder(s.54).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Osman, Çitoğlu'nun çiftliğine gitmek için geçeceği Çifteönü Camiinin avlusunun boşalmasını bekler(s.247). Çitoğlu'nun babası Hacı Mustafa öldüğünde oğulları Gülük Camiinde babaları için mevlid okuturlar(s.256).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda memleketini unutamayan Kerim Bey, Buhara'daki kaleyi ve mavi minareli, kemerli duvarlı camiye yeniden görmek için dayanılmaz bir istek duyar(s.16).

İncelediğimiz romanlarda camilerin ibadethane niteliği biraz geri planda kalır. Söz konusu romanlarda camiler, bir toplanma ve fikir teatisinde bulunma mekânı veya duyuru yapılan bir yer ya da tarihi anlamı ve estetiği ile ön plana çıkar.

b) Kilise

Kilise, Türk coğrafyasında geçen olayların anlatıldığı romanlarda yer alıyorsa Rum ve Ermeni azınlığın; Türk coğrafyası dışında görülüyorsa Hristiyan milletlerin dinî mekânları olarak kullanılır.

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda Mora isyanı sonrasında Ortodoks Patriği Patrikhane kapısında ipe çekilir(s.77).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Stanko, arkadaşı Firuz'u, görüştüğü kızı göstermek için pazar günü Eski Kilisenin önüne çağırır(s.104).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hasan'ın Türk dostu patronu Vladimirov'un eşinin cenaze töreni kilisede gerçekleştirilir(s.115).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Seyit Rıza, Zage deresindeki eski Ermeni kilisesine gider ve sekiz ay önce bu kilisede Dersim'in ünlü ağaları ile yaptığı toplantıda aldığı sözlerin tutulmadığını düşünür(s.62).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda camiler gibi daha ziyade tarihî mekânlar olarak karşımıza çıkan kiliseler de nadiren dini anlam taşıyacak şekilde kullanılmıştır. Bozcaadalı Dimitri'nin dini konular ve kiliseye ilgisizliği dolayısıyla Eleni, eşinin günahının bedelini ödemek üzere kilisede ücretsiz mum imal eder(s.32). İtalyan mimar kitabın ait olduğu mescidi bulabilmek için Fatih'te dolaşırken "küçük küçük türkek kiliseler" yanında Aya Maria Mugoliotissa, diğer adıyla Kanlı Kilise, Patrikhanenin önceki merkezi ve Fethiye adıyla camiye dönüştürülen Pamakaristos

Kilisesini görür ve bunların bakımsızlığı ve etraftaki sarıklı ve çarşafli insanlardan rahatsız olur(s.41). Fetih gününe gidildiğinde Ayasofya kilise olarak ve bu önemli günde Hristiyanların tanrılarından yardım istedikleri yer olarak görülür(s.73). Gizemli kitabın dünyasına geçildiğinde mimar Sinan-ı Atik'in fetihten önce bir köle olarak İstanbul'a getirildiğinde, Aya Apostolon Kilisesi'nde bir Ortodoks olarak vaftiz edilir(s.116). İstanbul'un fethi gerçekleşince insanlar, Panmakristos Kilisesi ile Haliç surları arasındaki Aya Maria Mogoliostissa Kilisesine sığınır(s.118). Mimar ve Notaras da bu kiliseden esir olarak çıkarılan kişilerdendir(s.119).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda dinine düşkün olan General Hamilton, Gökçeada'daki kiliseye giderek dua eder(s.362).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Siranuş'un ablası Ani, kilisede yapılan törenle toprağa verilir. Sabire Büyükanı kiliseye ilk defa bu sebeple gider(s.383).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Ermeni Doktor Artun, Kurtuluş Savaşı sırasında Ermenilerin papazlar tarafından kiliselerde tahrik edildiğini hatırlar(s.66).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda adanın kilisesi, savaşlar sırasında hastane olarak kullanılmıştır(c.1,s.27). Adalı Rumlar, buradan ayrılmadan önce kilisede, büyük bir kalabalık halinde bir araya gelir ve dualar ederler(c.1,s.89). Ada boşaltıldıktan ve henüz tamamen dolmadan Hacı Remzi, yok pahasına satın aldığı bu kiliseyi yıktırır(c.2,s.283). Van Gölündeki Akdamar adası kilisesi, şehri terk etmeyen Kırkor'un sığındığı bir mekân olur(c.2,s.157).

Güvercine Ağıt'ın (G.Korat,1999) başında Çukurova'da yağmurun getirdiği felaketlerden dolayı Hristiyanlar kiliseye sığınır(s.7). Stavro, sultanın elçisi Cemalüddin Efendi'nin kendisini ziyaretini hayra yormayarak konağına gitmeden önce yakınındaki kiliseye uğrayarak dua eder(s.15). Cemalüddin Efendinin getirdiği lanetli haberi duymamak için kiliseden dışarı çıkmak istemez(s.17). Stavro, Episkopos Makriyannis ile pazar ayininden sonra kiliseden çıkarak Stavro'nun konağına giderler(s.155). Karısı Siranuş'un ölümünden sonra Stavro, her gün değişik bir kilisede karısının ruhu için ilahi okutur(s.207). Mihayıl, Civan ve Şahveli, Şamnalika'yı beklerken patikadan geçerek "bir kaya kovuğundan ibaret" olan kiliseye girerler(s.227).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) Asomata Köyünün Hermanion Burnunda deniz kıyısına kurulmuş Agii Michael Kilisesi, romanda çok kullanılan mekânlardan biridir. Kilisedeki papaz ve keşişler, kilisenin yanında kurulmuş Mercrea Hermes'in sefahat mabedinden büyük huzursuzluk duyarlar(s.29). Bu sefahat mabedinden yapılan tacizlerden en küçüğü, Mercrea Hermes'in kilisenin çok eskilerden kalma yazılı taşlarına dokunarak geçmesidir(s.30). Görkemli kubbesi güneşle aydınlanan Agia Sophie, yoksul ve dilencilerin barınağı olmuş; bakımsızlıktan yıkılacak duruma gelmiştir(s.33). Sırtüstü yatmış bir ana tanrıçaya benzeyen Agia Sophie, tabandan geçirilen kurşun borularla ısıtılır(s.33-34). Kilisenin bir de kayıkhanesi bulunur(s.43). Mıgırdıç, kilisenin sahile denize bakan duvarından "andonta" toplar(s.105). Kilisenin arkasındaki tarlada gerçekleşen çatışmayı papaz, kilisenin taş penceresinden izler(s.110-111). Küçük meydan savaşı sonrasında Mercrea Hermes'in sefahat yuvasının yıkılmasından ardından, sıra Agii Michael Kilisesine gelir. Kilisenin kapısına vurulan koçbaşlarının sesini duyunca papaz, yazdığı mektuptan pişmanlık duyar. Yıkılan sefahat yuvası ve kilisenin yerine, kale, kalede kalacaklar için evler, küçük bir cami ve Hristiyanlar için bir kilise yapılır(s.139).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Arif Ağanın esir alarak İstanbul'a getirdiği, ancak inancına karışmadığı Petru, kiliseye gider. Beltsi'deyken annesinin zoruyla kiliseye gittiğini hatırlar(s.41). Osmanlının bu döneminde Rumluk davası güden gizli örgütlerin kiliseleri doldurduğu Sabit'in de dikkatini çeker(s.438). Bundan dolayı Patrikhane Kilisesi'nin Petro kapısı önünde Patrik ve kethüdası idam edilir(s.445).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Suphi Paşa, Aya İrini kilisesinin cephaneye ambarına toplanmış olan arkeolojik yapıtları düzenletir ve eski eserler koleksiyonu oluşturur(s.172-173).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda tüm kiliselerden birlikte çalan çanlarla anlaşılan Rus işgali dolayısıyla(s.101) Erzurum'u terk eden Didar ve yakınları, Kemah'ta bir kilise yıkıntısında geceler(s.98). Didar, annesini bu kilise yıkıntısında kaybeder(s.108). Romanda, bir ortodoks olan Maran'ın zaman zaman kiliseye gittiğini görürüz(s.59). Sivas'ta, onunla evlenmek isteyen Nişan Efendi de kendisini kilisede görmüştür(s.121).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Müslüman olan Gülfidan, zaman zaman Mihail Ustanın kızı Maria ile kiliseye gider(s.15). Maria da, Şükrü ile

evlenerek Müslüman olsa da içten içe eski dinini sürdürür ve oğluyla birlikte kiliseye gider(s.113). Rumların Yunanistan'a gitmesinden sonra kilise çocuklar için oyun alanına döner(s.122).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Kırkor Amca, hiç kiliseye gitmez(s.69); ancak, öldüğünde cenaze töreni Feriköy'deki küçük kilisede yapılır(s.100).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Saint Antoine'ın çanı, okuldan kaçtıkları karlı gecede dört arkadaş için saati takip etme yoludur(s.68,82).

Akkartal (H.Özel, 2000), İstanbul'a gittiğinde Başpiskopos onunla kiliseleri Hagasophiya'da buluşmayı teklif eder(s.280).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem, Zizim Şatosunda iken Bayezid'den gelen elçi, şatoda kabul salonu olmadığından onları kilisede görür(s.120).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda kiliselere bir sanat tarihi profesörünün gözünden bakılır. Girdiği bir kahveden San Giorgio Adasındaki kilise, kubbesi, çan kulesi ve mermer sütunlarıyla Kamil Uzman'ın dikkatini çeker(s.28). Başka bir zaman aynı kiliseyi bir deniz tapınağına benzetir(s.87). Vaporetodan Giudecca Adasının minare biçimli çan kuleleri olan Redentore Kilisesini görür(s.59). San Zaccaria Kilisesini görünce duraksamadan giren Kamil Uzman, kilisenin duvarında gördüğü resmin Giovanni Bellini'ye ait olduğunu görür görmez anlar(s.147). Bellini'nin babası Jacopo baba mesleğini öğrenmek yerine San Marco Kilisesindeki eski Bizans mozaiklerini seyreder ve gelecekteki kendi mesleğinin ve çocuklarının mesleğinin temelini atar(s.108). İstanbul'a gittiğinde Gentile Bellini, bazı Bizans kiliselerinin olduğu gibi ayakta olduğunu görür(s.201).

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) kilise, ilk olarak, Yahudilerin ülkeden sınır dışı edilmelerini engellemek için din değiştiren seksen yaşındaki haham Don Abraham Senyor'un, kral ve kraliçenin de katılımıyla vaftiz edilişi ile karşımıza çıkar(s.18-19). İnebahtı'da, Rodos'ta, Budin'de ve İstanbul'da kiliseler camiye çevrilmesiyle de romanda yer alır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda uluslararası hırsız Spinola, 17. yüzyıla geçtiğinde geceyi Galata Katolik kilisesinin bahçesinde geçirir(s.111). Ayrıca Spinola, Habsburg elçisi ile yaptığı gizli görüşmelerinden birini de yine bu kilisenin bahçesinde gerçekleştirir(s.301). Daha sonraları Osmanlı sultanının sarayına girme şansı yakalayan Spinola, girişteki kiliseyi gördüğünde çok şaşırır(s.144-146).

Avusturya Kralı Leopold ise her zaman gittiği Fratres Minores Kilisesi yerine yeni yapılmış Kapuçin Kilisesindeki ayin esnasında ve sonrasında okuyucuya gösterilir(s.99).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Melling'in Galatasaray'daki evinin sahibi olan Kolombo'nun cenaze töreni Santa Maria Kilisesinde yapılır(s.58). Melling ve Luiza'nın kızları Adel'in vaftiz töreni de yine aynı kilisede gerçekleştirilir(s.64). İstediklerini ele geçirmelerine rağmen durulamayan yamaklar Kasımpaşa'daki Ermeni Kilisesini, ardından Rumeli Feneri'ndeki Rum Kilisesini basarlar(s.158).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Çiçekli Mumlar Sokağının etrafında kiliseler bulunduğundan pazar sabahı çanlar vurulunca sokakta telaş başlar(s.17). Bu kiliselerin önünde çiçekli mumlar satılır(s.18). Seniha Saffet'in Beyrutlu Armatör Enver Saffet'le evliliği Tiflis Kilisesinde gerçekleşir(s.155).

c) Manastır

Genellikle manastırlara Hristiyanlığa ait bir dini kurum olarak rastlarken, Efrasiyab'ın Hikâyeleri'nde bir Budist manastırı bulunmaktadır.

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Rum çeteciler kaçırıp işkenceler ettikleri Havva'yı manastıra getirerek Hristiyan olmaya zorlarlar(s.69).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda padişahın üvey annesi, Sırp prensesi Mara Sultan, Aziz Sergius ve Bacchus Manastırında yaşar(s.184).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda bir kitapta gördüğü Buda resminden etkilenen Bir Hac Ziyareti kahramanı İlimdar, yanında gönderdikleri Zekeriya Dede ve vahşi bakışlı oğlanla birlikte, bir tepenin zirvesinde, sade ve mütevazı bir budist manastırına gider(s.71). Burada vahşi bakışlı oğlanın çok kısa sürede kazandığı derece karşısında biraz da kıskançlık duyan İlimdar, Zekeriya Dedeyi de alarak manastırdan ayrılır(s.78).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Stavro, Fazıl'ı almak için onun kaldığı manastırı basar; ancak askerlerine bir manastıra baskına gittiğini söylemez(s.174). Başhisar Emiri Muhyiddin, emirliği ve tüm dostlarını kaybettikten sonra bir manastıra sığınır(s.211). Mihayıl ve Manzoni, tırmanarak çıktıkları manastırda Mihayıl, episkoposa Stavro'nun kendisine verdiği söze rağmen yaptıklarını anlatır(s.234).

Manastırın bitişiğindeki papaz yatakhanesine gelen askerler Mihayıl'ı Fazıl'a götüreceklerini söyleyerek alır ve öldürürler(s.240). Episkopos, Stavro'nun kendisine verdiği sözlere rağmen öldürdüğü kişilerden duyduğu utanç dolayısıyla Peristrama Manastırını temsile hakkı kalmadığını düşünerek Damsa Manastırına kapanmaya gider(s.250).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Nesim'in dört yaşındaki kızı Jinet, Fransa'da yaşadıkları evlerinin kapıcısına gizlice teslim edilerek Toplama Kampına gitmekten kurtarılır. Kapıcı kadın, başına bir şey gelmesi korkusuyla onu manastıra verir. Jinet, bir süre manastırda dini eğitim alır(s.567)

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) Fransa kralı, Loire ırmağı etrafındaki sıkıntılı yürüyüşünün sonunda ileride ırmak kenarında küçük, sarı boyalı manastırı görür ve dua ederek rahatlamak üzere oraya gider(s.204).

d) Havra

İncelediğimiz dönem içinde Yahudileri konu alan romanların varlığı havra/sinagogları da mekân olarak işlemeyi gerektirir.

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Ermenilerin üç yüz Yahudi kızını öldürmelerini protesto eden Ankara'daki Yahudiler, sinagogda büyük bir yas töreni yapar(s.68).

Güvercine Ağıt'ın(G.Korat,1999) ilk sayfasında Çukurova'da yağmurun getirdiği felaketlerden tanrıya sığınan Yahudiler havraya koşarlar(s.7).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Madam Estreya'nın cenaze töreni, mezarlıktaki küçük sinagogda yapılır(s.37). Madam Estreya'nın cenaze yemeğine katılmayan Tant Tilda, ablası için son duasını sinagogda tek başına yapmak istediğini söyler(s.43). Berti ve Jülyet'in evlilik töreni, Zülfaris Sinagog'unda yapılır(s.423). Berti ve Jülyet'in kızları Rozi de Neva Şalom Sinagogu'nda evlenir(s.461).

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) İstanbul'a geldiğinde Raşel'in yaşadığı yer sinagogun arkasındaki evdir(s.128). Deprem sonrasında Raşel'i bu havrada gören Moşe, onunla konuşabilmek için günlerce havraya gelir gider; ancak Raşel onunla görüşmek istemez(s.139).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Edirne'ye padişahın av kafilesi ile gelen Kaan, şehri dolaşırken karşılaştığı ve sohbet ettiği Moşe Zavaro'nun evini bulabilmek için önce sinagogu bulur.

e) Tekke, Türbe ve Dergâhlar

Tekke ve dergâhlar, dini niteliği yanında eğitim kurumu olma niteliğini de taşıyan mekânlar; türbeler ise özel ziyaretlerin gerçekleştirildiği mekânlar olarak romanlarda karşımıza çıkar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda küçük padişahın kılıç kuşanma töreni Eyüp Sultan türbesinde yapılır(s.85). Haremağası, bazen Galata'daki Mevlevi tekkesine gider ve orada şeyh efendi ile görüşür(s.97).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Emir Ayşe, Çiftlikli Kübra ve Ayşe Çavuş, Hoca Nuri Efendiyi ziyarete giderken Ayşe Çavuş, Dömen Dede türbesini de ziyaret etmek ister; ancak fazla vakitleri olmadığından tepenin üzerinden dualarını ederek yollarına devam ederler(c.1,s.246).

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda dağların her biri yatır olarak kabul edilir(s.6). Alibinat, baharda Rıza Çavuşla birlikte bu dağlardan Duzgın'a çıkar(s.85) ve burada bir süre kalarak ibadet eder(s.103). Alibinat, öldükten sonra bir tepeye gömülür ve bu tepe de bir yatıra kavuşur(s.173).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda öldürülen Genç Osman, Sultanahmet Camii yanındaki babasının türbesine gömülür(s.39). IV. Murat, tahta çıkışının ertesi günü Eba Eyyübel Ensari'nin türbesinde kılıç kuşandırılır(s.65). Padişah, Bursa'ya gittiğinde atalarının türbelerini ve Emir Sultan türbesini ziyaret eder(s.159). Ayaklanma teşebbüsü dolayısıyla öldürülen Şeyhülislam Ahizade, Florya sahilinin kumlarına gömüldüğünden kendi medresesi yakınına önceden kendisi için yaptırdığı türbe boş kalır(s.163). Revan seferi sırasında Konya'dan geçen padişah, Mevlana Hazretlerinin türbesini de ziyaret eder(s.215). Revan zaferinden sonra öldürülen şehzadeler, Genç Osman'ın da bulunduğu türbeye gömülür(s.244). Padişah, Bağdat seferi sırasında da Şeyh Edebalı'nın, Seyit Battal Gazi'nin ve Nasrettin Hoca'nın türbelerini ziyaret eder(s.304). Bağdat'ı fethetmeden İmam-ı Azam Ebu Hanifi'nin türbesini ziyaret etmeyen padişah, fetihten sonra türbeye ziyarette bulunur(s.332).

Sultan Murat da ölümünden sonra Sultanahmet Camii yanındaki türbeye gömülür(s.359).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda civardaki dağların başında ziyaretler vardır ve roman kahramanları sık sık onlardan yardım diler. Tujik dağında Tujik baba(s.69); Düzgün dağında Düzgün baba(s.218) bunlardan romanda adı geçenlerdir.

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda mescitler yanında tekke ve zaviyeler de gezilir(s.41). İtalyan mimar ve derviş bir tarikat hücrelerinde kuytu bir köşeden halkayı izler(s.47). Fatih'in türbesi de, Fatih Camii'nin kibleye bakan tarafındadır(s.50). İtalyan'a göre yarı manastır hayatı olarak kabul edilebilecek hayatlar yaşanan tekkeler gündüzleri bu sebepten boştur(s.67).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda bir Kalenderi olan katil Zeytin, evde duramadığından, cinayeti işlediği yanmış, yıkılmış ve terk edilmiş tekkeye gider(s.27). Buraya her geldiğinde silip süpüren Zeytin, bunu yaparken Allah'a kendini affettirmek ister(s.143). Zeytin, yine kendini sokaklara attığı bir gün uzun uzun yürüdükten sonra girdiğinde içini huzur kaplayan tekkeye gider(s.325). Katilin kimliğini anlayan Kara, Leylek ve Kelebek'le birlikte Zeytin'i evinde bulamayınca, sık sık gittiğini bildikleri Fenerkapı yakınlarındaki terk edilmiş Kalenderi tekkesine gitmeye karar verirler(s.425). Zeytin'i burada namaz kılarken bulurlar(s.426). Burada Kara'nın sorguç iğnesini gözlerine batırdığı Zeytin de Kara'yı yaralar ve tekkeden kaçır(s.431-458). Bayezit Camii imamı Erzurumlu Nusret Efendi yandaşları Sağırkapı'daki Cerrahi tekkesini basıp herkesi döverler(s.391).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda en çok kullanılan mekânlar tekkelerdir. Bunlardan ilki Dürri Baba tekkesidir; tekkedeki olaylar yine halka motifini hatırlatır. Pinhan'ın tekkeden ayrılışının başlangıcı olan taş köprüde başlayıp burada biten romanda, ikinci sahne, Dürri Babanın ebru odasıdır. Dürri Babanın ebru yaptığı bu mekân, Pinhan'ın durumunu öfkeyle kabul ettiği anlarda yeniden yaşanır(s.10-11;61-63). Tekkede Ruz-ı Muhabbete alınmayan Pinhan, bunun hikâyesi olmadığından kaynaklandığını öğrenir ve öfkeyle çıktığı kapıdan tekke içinde hiç görmediği yerlere gider(s.48,53). Kendine geldiğinde Dürri Baba ile ebru odasındadır(s.61-63). Ebru odasında Dürri Babadan inciye alarak İstanbul'a giden Pinhan tekrar Dürri Baba tekkesine döndüğünde tekke "zındık kitap" yüzünden yerle bir edilmiştir(s.224). Romandaki ikinci tekke Hezarpare Horoz Baba tekkesidir. Bu tekke de Dürri Baba tekkesi ile aynı damara bağlıdır. Burada sadece Şeyh Mehmed Mühür Efendinin bildiği, tarikat sırrı olarak addedilebilecek bir kitap bulunur. Kitap, varlığının

öğrenilmesi dolayısıyla Dürri Baba tekkesine gönderilir ve saatler sonrasında tekkede çıkan yangın tekkeyi küle çevirir (s.119-136). Üçüncü tekke Pinhan'ın keşkülle para toplamayı öğrendiği ve İstanbul'da en uzun süre kaldığı Hırpani Baba tekkesidir(s.138).

Defterdar Celal mahallesindeki yangın sırasında çaldığı gerdanlık ile yetinemeyen Sefih Ali, mahalledeki evliya türbesini fark eder. Üç kollu, pirinç fiske şamdanların, hatta evliyaya göre çok değerli olabilecek sanduka örtülerinin bulunduğu türbeyi soyan Sefih Ali, mahalledeki nedamet çeşmesinde yıkanarak af diletilir(s.80-82,84)

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Pertevniyal Valide Sultan, Aksaray'da yaptırdığı Valide Camii yanındaki türbeye gömülür(s.175).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Mehpare Hanım Şeyh Yusuf Efendinin tekkesine gelin gelir. Mehpare Hanımın düğününde, gelinin gelmesinden sonra tahta kafeslerle ayrılmış bölmenin ardında kadınlar, diğer kısımda erkekler zikir çekerler(s.10-11). Zaman zaman tekkeye gelen Hasan Efendi adlı derviş, Mehpare Hanımın gelişi ile tekkede bir suskunluk ve uğursuz olaylar yaşandığını anlatır(s.35). Mehpare Hanım tekkeden ayrıldığından beri acı tekkenin her yerine sinmiştir(s.69). Şeyh Efendi her gece zikir salonunda kendisini bu acı ve günahattan kurtarması için Allah'a dua eder(s.99). Şeyh Efendinin ikinci eşinden olan kızları tekkenin harem kısmında sessiz ve ışısız bir şekilde büyür(s.141). Beyoğlu alemleri sırasında bir kavgaya karışarak Fehim Paşanın adamlarından birini yaralayan Ragıp Bey de Hasan Efendi vasıtasıyla tekkede saklanır(s.93). Tekkeye devamlı gelip Şeyh Efendi ile dostluk kuran Ragıp Bey, okulda paşazadenin çenesini kırınca yine tekkeye sığınır(s.151). Almanya'dan döndüğünde de yine tekkeye gelen(s.333) Ragıp Bey, tekkede yapılan sade bir düğünle Şeyh Efendinin damadı olur(s.341). Mihrişah Sultan, aralarında daima bir rekabet bulunan gelini Mehpare Hanımın eski kocası olan Şeyh Efendiyi tekkesinde birkaç defa ziyaret eder. Bu ziyaretler esnasında tekkede olağanüstü bir gerginlik yaşanır(s.205). İstanbul'a başı açık gelen Mihrişah Sultan, tekkeden başı kapalı olarak çıkar(s.208).

Çanakale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Molla Kâzım, kendilerine su veren Derviş İbrahim adlı kişinin üç yüz yıl önce yaşamış bir ermiş olduğunu, Derviş'in adını söylediği köydeki türbesini görünce anlar(s.428).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Ankara'daki Hacı Bayram Veli Türbesi, Ankara'ya gelen Atatürk'ün ilk ziyaret ettiği mekândır(s.227). Meclis

açılışında da türbe önünde koç kurban edilir(s.257). Bekir Efenin nişanlısı Fatma, Yağlıdede Türbesinde nişanlısı ile kavuşmayı diler(s.50). Sabire Büyükanca, Rufai Dergâhına gittiğinde, şeyhin yanan fırına girip, sağ salim çıkışını hayretle hatırlar(s.178). Bekir Efe ile evlenen Fatma, Ali ile evlenen Siranuş, düğün töreni sırasında Tacettin Sultan Türbesine giderek burada dilek diler(s.223). Ali'nin kayınvalidesi Hayganuş, kızı ve kendisinin başına gelenler sonrası akli dengesini kaybettiğinde Bağlum'daki yatırda uyutulur ve burada şifa bulur(s.391).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz, Emir'in yanında iken onunla Şeyh Adi bin Misafir'in türbesini (c.1,s.259); Urfa'ya döndüğünde Halil İbrahim Peygamberin makamını(c.1,s.282) ziyaret eder. Baytar Cemil, Van'a gittiğinde bir tepenin üstünde bulunan türbede dualar eder(c.2,s.161).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köydeki kuraklık üzerine yağmur duasına çıkan köylü, mezarlıktaki yatır etrafına toplanarak dua eder(s.48). Köyün kabağacının dibinde olduğuna inanılan bir başka yatır ise Bekçi Besim'i bazen tedirgin eder(s.136).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Dünya Tarihi'nde, gördüğü rüyadan sonra dükkânının gittikçe hayal olduğunu fark eden kahraman çarşı ortasındaki tekkede esnaf şeyhini ziyaret eder(s.91). Esnaf şeyhinin de yol göstermesiyle rüyasında gördüğü dedeyi bulmak üzere yola çıkacak olan Aptülzeyyat, tekke önünde malını mülkünü fakirlere dağıtır(s.93).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Saruca Abdal, Kayseri'den çıktığı yolculuk boyunca uğradığı tüm tekke ve dergâhlarda Hayrüddin Aka adlı tezyinkarın yaptığı kümbete yerleştirdiği güvercin gölgesi yüzünden yıldırım çarpmasının konuşulduğunu görür(s.122). Bu tekke ve dergâhlardaki diğer bir konu Kalveri'deki Gülbeyaz adlı kadının kurduğu Rumiyan Bacıları dergâhıdır(s.122).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) farklı zamanlar, farklı mekânlar ve farklı kişilerle gerçekleşen yürek seferi, kahramanın Orhan Gazi'nin türbesine girmesiyle başlar. Burada bir sanduka ve üzerinde kadife bir örtü, Arapça yazılar görür(s.14). Orhan Gazi'ye daha yakın olmak duygusunu içinde hisseden kahraman, tek bir an olan zamanın içinde çeşitli mekânlar ve insanları gezer. Bu yürek seferi bittiğinde kahraman, hala türbenin kapısındadır(s.206).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda olayların merkezinde, özellikle Şeyh Cüneyd, Şeyh Haydar zamanlarında, Erdebil'de bulunan Safevi tekkesi bulunur. Burası adeta Safevi tarikatının cisimleşmiş halidir. Tekkenin içinde bulunan Şeyh Safi'nin türbesine açılan küçük avludan girince sol kenarda Şeyh Cafer'in evi bulunur(s.19). Timur'la gelen Ankara savaşı tutsakları, o zamanki şeyh Hoca Ali'nin isteği üzerine tekkede kalırlar. Çünkü Erdebil Tekkesine sığınan kim olursa olsun geri çevrilmez(s.12). Ancak sonraları bu dervişler tekke avlusunda saz çalarak, raks ederek tekkenin kurallarını ve sükunetini bozdukları için büyük sorun oluştururlar(s.14-15). Şeyh Cüneyd, Anadolu'da geçirdiği 11 yıllık sürgünden sonra döndüğünde tekkenin önü Türkmen çadırlarıyla bir ordugâha döner(s.20). Şeyh Haydar, kendisini sarayına çağıran Yakub'un niyetinin halis olmadığını anlar ve Tebriz'de bir zaviyeye gider(s.53). İsmail, onu ele geçirmek isteyen Akkoyunlulardan kaçırılırken ilk önce tekkede saklanır; ancak burasının güvensizliği dolayısıyla şehrin şii kadısı yardımıyla tekkeden kaçırılır(s.80). Burada bir çok evde saklandıktan sonra Uba Hatun, İsmail'i bir türbede saklar; çünkü türbelerin dokunulmazlığı vardır(s.83). İsmail'in Erdebil'e girip tekkeye doğru gidişi ve tekkeye girişi istediği gibi şaşaalı olmaz. İsmail, tekkeye girdiğinde geniş avluya, mutfığa, Cafer'in konutuna, küçük cami ve Çinili Köşke, çeşmeye tekke mağarasına özlemle bakar(s.114-115). Gece olunca da derviş hücrelerinden birinde yatar(s.117). Tekkede Cüneyd zamanında kurulmuş olan bir saz atölyesi de bulunur(s.121). Şeyhin tekke içinde askerlerle korunması dervişleri rahatsız eder(s.122-123). Erdebillilerin istedikleri ilişkiyi kuramadıkları şeyh, onları tekkesinde kabul eder; şeyhi dize getirdiklerini düşünen halk tekkeye girince yanıldığını anlar(s.129-130).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, Bağdat Valisi iken bir gece gördüğü rüyayı yorumlatmak üzere Alevi dergâhına gider ve dede ile görüşür(s.41).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda III. Selim'i sık sık Mevlevihaneleri ziyaret ederken görürüz. Galata ve Yenikapı Mevlevihanesi padişahın gittiği Mevlevihanelerdir. Galata Mevlevihanesinin şeyhi Şeyh Galib'e özel bir değer veren, şiirlerini beğenen padişah, şeyhle şiir, musiki ve devletin durumu hakkında sohbetler eder(s.135-147). III. Selim, semahanede sema törenleri de izler(s.148-151). Şeyh Galib'in ölümünden sonra ise padişah, onun boşluğunu Yenikapı Mevlevihanesinde tanıdığı genç bir derviş olan Hamamizade İsmail Dede Efendi ile doldurmaya çalışır(s.232). Tahta çıktığında padişah, Eyüp Sultan Türbesini ziyaret

ederek burada kılıç kuşanır(s.117). Ölümünden sonra ise, babası III. Mustafa'nın türbesine defnedilir(s.316).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Sarı Abdullah, önce "Fırka-i Naciye'nin, Tarikatı Bektaşîyye'nin Erikli Baba Tekkesi"ne devam eder. Burada Ahmed Baba ile hiç konuşmadan saatlerce oturur; ancak bundan büyük bir haz duyar(s.2-3). Petru, bu tekkede Müslüman olarak Abdullah adını alır. Sarı Abdullah'ın Müslüman oluşu büyük bir törenle gerçekleştirilir(s.52-63). Ahmed Babanın hastalanması üzerine hemen her gün yine Erikli Baba tekkesine gider(s.155). Abdullah'ın sohbetine devam ettiği Abdi Baba, kahvesi kapanınca postu Sütlüce Dergâhı'na serer ve Sarı Abdullah da oraya gelir(s.229). Arif Ağanın annesi Zehra Hanım'ın cenazesi Erikli Baba tekkesinden kaldırılır(s.289). Mücerret olmaya, evlenmemeye karar veren Sabit, Hacı Bektaş'a giderek Pir Evi'nde postta oturan dedebabaya gider(s.314).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Suphi Paşanın Şam valiliği sırasında Hama çarşısının duvarındaki, hiyeroglif yazılı taşın arkeologlarca buradan çıkarılması, tekkedeki dervişler arasında infiale neden olur; çünkü taşın kutsallığına inanılmaktadır(s.174). Sadullah Paşanın Viyana'dan getirilen naaşı, Sultan Mahmut türbesine gömülür(s.264).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Didar, Sivas'ta Şeyh Çoban Tekkesine gittiğinde ıssız dergâhın önünde bir derviş görür(s.110). Derviş, onunla ilgili birçok şeyi bilir ve tesbih falyıla ona Fikret'ten haberler verir(113).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda köyde zorbalıkla egemenliğini kurmaya çalışan Karabaşoğlu Mehmet Efendi, Erenler köyündeki türbeyi önce sahiplenir, sonra "mezbeleliğe" dönüştürür(s.56).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Rum ve Türk mahallesinin ortasında bulunan(s.124) Mevlevihane, Müslüman ve Hıristiyanların ziyaret ettiği bir mekândır. Maria ve Gülfidan burada mum yakarak dualar eder(s.19). Muğlalı kadınlar özellikle Mevlevihanedeki Şahidi Hazretlerinin türbesini ziyaret eder(s.123).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda okulun kayıt bürosunda görevli olan Çavuş, bu unvanı alınca Eyüp Sultan'a gider ve burada kurban keser(s.100).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Tanrı dağında "hem dergâh, hem ordugâh olacak" bir "muazzam bir bina inşa edilir. Koca Tuğrul Dergâhı onun eski mağarası ile birleşen,

revaklı, yüksek bir kapıya sahiptir(s.24). Aynı zamanda bir mabet olan bu dergâhta öğrenciler bir savaşçı ve kam olacak şekilde yetiştirilir(s.51). Daha sonra bu dergâhın hocalarından biri olan Akkartal'ın asıl mekânı burasıdır. Buradan dergâha gider.

“Nihayet buralardan bile gök kubbeli kadim dergâhın gözetleme kuleleri parıltılı alemleri gözükmeğe başlamış... Yukarılara doğru kıvrım kıvrım tırmanan dar yol, dergâha gelenlerin susuzluk gidermeleri için biraz daha aşağıda taşla yapılmış bir çeşmenin önünden geçiyordu.” (s.182)

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın romanını yazmaya karar veren romancı, Cem Sultan'ın türbesinin bulunduğu Bursa'da bir ev kiralar(s.15). Cem Sultan Napoli'den getirildikten sonra ağabeyi Mustafa'nın Bursa'daki türbesinin yanına gömülür(s.151).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Gentile Bellini, İstanbul'daki bir meyhanede tanıştığı, Venedik'te yaşamış olan derviş, Gül Babanın tekkesine sığınmıştır. Bellini'ye hayatını anlatırken Gül Babanın tekkesindeki günlerini de anlatır(s.207).

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) Kanuni'nin fethettiği, türbeleri ve kutsal ziyaret yerleri olan Bağdat'ta, fetihten sonra Sünni mezhebi kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanifi'nin türbesi bulunur. Bağdat'ın kenar mahallelerinde yapılan bir kazıda duyulan güzel kokularla ortaya çıkan kabire türbe yapılır(s.218-219).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda şehirde bulunan Mevlevihane, Saruhan Beyin oğlu İshak Bey tarafından yaptırılmıştır. Bu Mevlevihane, Konya'dan sonra ikinci önemli merkez olarak kabul edilir. Şehzadenin de geleceği beklenen Şeyh Efendi ile görüşmeye Selim'in hocası İbrahim Çelebi gelir. Buradaki görüşme Mevlevihanenin bahçesinde gerçekleşir(s.46-49). Konya'da şehzadeler savaşından sonra Alaüddin Camiinde dua eden Nurbanu, kızları ve diğer saray kadınları Mevlana'nın türbesine giderler. Burada şeyh, istedikleri zaman onları dergâha alır ve semahanede dervişleri izlemelerine izin verir(s.326-327).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda padişahın çok sevdiği cariyesi Safinaz, genç yaşta ölür ve III. Mustafa türbesine gömülür(s.39). III. Selim'in naaşı da III. Mustafa türbesine defnedilir(s.169). Selimden sonra öldürülen IV. Mustafa, babası I. Abdülhamit'in Bahçekapı'daki türbesine gömülür(s.194). Hatice Sultan ise ölümünden sonra Eyüp'teki Mihrişah Valide Sultan türbesine gömülür(s.244).

III. Selim'in dostluk gösterdiği Şeyh Galib, yazdığı bir kaside ile tekkenin onarılması için yardımını isteyince padişah, hem tekkeyi onartır hem de buraya bir semahane ekletir(s.71). Kabakçı Mustafa isyanı, İstanbul'daki Bektaşî tekkelerinde de

konusulur. Sütölçe'deki Bademli ya da Münir Baba tekkesinde toplanan muhipler ve dervişler durumu değeriendirir(s.140-142).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Batum'da Namlı Hafız'ın şeyhi olduğı Yesevi dergâhı bulunur(s.49). Bir papaz kızı olan Evangelismos, gayrimeşru çocuğunun doğumuna yakın dergâha sığınır ve hayatının bundan sonraki kısmı, İstanbul'a gidene kadar bu dergâhta geçer. Batum'daki Rus baskınları dolayısıyla burada kalması uygun bulunmayan Namlı Hafız, Evangelismos'u ve İsa Ahmet'i alarak İstanbul'daki Bahariye Mevlevihanesine gönderilir(s.117). Halit Bey, Yahya Efendi Dergâhının mezarlığında yürürken eski bir arkadaşını onu dergâha götürür ve burada yaptıkları gizli bir görüşmede, Halit Beyin Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olarak Trablusgarp'a gönderileceğini söyler(s.164).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Kardeşkaya denilen yerde bir yatır olduğına inanılır(s.84). İnsanlar buradan dualar okuyarak geçer(s.113). Osman, teslim olmak yerine Hatem Ağanın çiftliğini yakmaya giderken yatırın yanında geceyarısı karşısına çıkan Cemil, durumdan haberdar olmadığı halde onlara iyi yapmadıklarını söyler(s.137).

f) Üniversite ve Medreseler

Günümüz eğitim anlayışında üniversiteler mesleki eğitim verirken, geçmişteki eğitim kurumlarımızdan olan medreseler dini eğitim verir. Dolayısıyla eğitim seviyesi aynı olmasına rağmen nitelikleri farklı olan iki eğitim kurumu, isminin ifadesiyle dahi farklı tarihî dönemi düşündürecek bir özellik taşır.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996), Melâlî adlı başkahraman, Nizamülmülk tarafından yaptırılan Bağdat Nizamiyesi'nde öğrenci olarak karşımıza çıkar. Medreseye büyük vezirin tavsiye mektubuyla yerleşen Melâlî'nin hocası Gazali'dir. Medrese, revakların altında hücrelere bölünmüş odalar, büyük ve eyvanlı derslikler, mutfak, kütüphane, müderris odaları, mescit ve avlunun ortasındaki küçük havuzdan oluşur(s.91). Hüccetülislam Gazali'nin medresedeki odası diğerlerinininkinden biraz daha büyüktür(s.95). Melâlî, medresede vaktinin çoğunu kütüphane ve havuz başında geçirir(s.99,101). Nizamülmülk'ün öldürölüşünü de bu havuzda görür(s.154-155).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda haremağasının elyazmalarını okuyan kişi, İstanbul Üniversitesinde bir profesördür.

Üniversitede tanıştığı Belgin'le aralarındaki yakınlık sona erdiğinde de karşılaşmalarında selamlaşır, kısa bir şekilde konuşurlar(s.15).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda Yafes Çelebi, bir frenk mühendisin yardımıyla Mühendishane-i Bahrî'ye girer. Burada pek başarılı bulunmayan Yafes Çelebi, koruyucusu mühendisin de ölümüne neden olduktan sonra okuldan atılır(s.18-20).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda şehrindeki yabancı egemenliğine tahammül edemeyen Firuz Ağa, kendini Mısırî Hacı İsmail Medresesi önünde bulur. Buraya baktığında yarı karanlığa gömülmüş kurt bir yapı görür(s.15).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip Bey, Cenevre Konservatuarında piyano eğitimi almak üzere Avrupa'ya gönderilir(s.35). İstanbul'a döndüğünde ise Belediye Konservatuarında muallim olarak göreve başlar(s.51). Şekip'i çok kıskanan Cemil Bey ise, aynı dönemde Cenevre Güzel ve Tabii Bilimler Üniversitesi, Mimarlık Fakültesinde eğitim görür(s.51).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Seyit Rıza, I. Dünya savaşı sırasında Deli Halit Bey ile konuşarak, Ruslardan Ermenilerden kalan silahları katırlara yükleyerek Dersim'e getirmiş; burada Karaköse mahallesindeki medreseyi askeri depo haline getirmiştir(s.115).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Rumeli'nden aldıkları kötü haberler dolayısıyla, çoğu Rumelili olan Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye medresesi öğrencileri, dersleri bırakır ve Beyazıt'tan yola çıkarak gösteri yürüyüşü yaparlar(s.109).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Şeyh Efendinin her yerde eli ve kulağı vardır. Bir çok esrarengiz olay yaşanır, bunlardan biri de hürriyet için gizli toplantı yapan bir gencin zaptiyelerden kaçarken bir el kendisini medrese bahçesine çeker(s.140).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda cephede birçok medrese ve üniversite öğrencisi de bulunur(s.19). Hasan Şakir'in dedesi Müderris Rasih Efendi Tıbbiye'de hocadır. Sınıfında memleketin durumundan bahsedince heyecanlanan öğrencileri askerlik şubesine giderek gönüllü yazılır(s.22). Öğrencilerin çoğunu şehit eden Çanakkale Savaşı bittiğinde Müderris Rasih'in sınıfında hiç öğrenci kalmamıştır(s.534).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Beyin kızkardeşi Ruhat, İsmet Paşa Kız Enstitüsüne devam eder(s.100).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) kale dizdarı Alemdaroğlu Kemal öğrencileri başları açık olmadığı için üniversiteye almaz(s.36). Et Meydanında dolaşan Fatih Sultan Mehmet, eşi Sitti Mükrim Sultanla birlikte "medrese misillü üniversiteye" girmek istediklerinde, onlara sakallı ve örtülü oldukları için izin verilmez(s.62).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şahkulu, cami ve mescitler yanında medreseleri de yakar(s.279).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Rumeli'deki ayaklanmalar ve yaşanan kıyımlar dolayısıyla çoğu Rumelili olan medrese öğrencileri, önce medreselerde toplanır; sonra sokaklara dökülerek tepkilerini gösterirler(s.76).

Türkoloji öğrencisi Turgut, İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencisi Necla, Hukuk öğrencisi Halil, Çapa'daki Öğretmen okulu öğrencisi Seher gibi kahramanları olan **Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999)** adlı romanda üniversitenin fakülteleri de mekân olarak karşımıza çıkar. Edebiyat Fakültesi kapısında Necla'yı Sadi ile gören Turgut, bu durumdan rahatsız olur(c.1,s.33). Kemal adlı arkadaşları Fatih'teki medresede kalan Turgut ve Halil, zaman zaman medreseye gelir(c.1,s.39). Medrese, polisin de dikkatini çeken yerlerdendir(c.1,s.77). Edebiyat Fakültesi olarak kullanılan Zeynep Hanım Konağının yanması nedeniyle Necla'nın fakültesi Beşiktaş'taki kıyı saraylardan birine taşınır(c.1,s.357). Refik'in yanına Ankara'ya giden Turgut, götürüldüğü Dil-Tarih Fakültesindeki serbest ortamdan dolayı şaşkındır(c.1,s.561).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda İncila Hanım Belediye Konservatuarında okuduğu zamanlarda hayranlık yaratan bir güzelliğe sahiptir(s.235). Berti, Cambridge Üniversitesinde Marcelina ile arkadaşlık yapar(s.360).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Galatasaray öğrencisi olan dört arkadaş, mezun olduktan sonra ayrılarak üniversite eğitimini devam ettirir. Hulki Bey, Paris'te hukuk eğitimi almaya gider. Kaydını yaptırmak için Murat adlı komünist öğrenci ile geldikleri(s.154); dersleri takip etmekte zorlandığı(s.157), pek de başarılı olmadığı(s.165) okulda, arkadaşı Corinne ona yardımcı olur. Eğitiminden sonra kariyerini akademik alanda yapan Salih ise, üniversitede dekan olur(s.305).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda karşımıza çıkan konservatuar binası, diğer yapılar gibi sanat tarihi açısından ele alınır. Kahraman Kamil Uzman, II. Dünya savaşıdan sonra konservatuar olarak kullanılan Palazzo Pisani'ye, yağmurlu bir havada yağmurdan korunmak üzere girer ve yapının avlusundaki resimleri ve heykeli inceler(s.50-52).

Nurbanu (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Manisa'da müderrisinin aldığı maaşa göre tasnif edilen medreseler, şehrin eğitim ve kültür merkezi olmasında rol oynar ve diğer illerden buraya öğrencilerin gelmesine neden olur(s.191-192).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Boğos Efendinin ölümünden sonra Madam Flora, kızı Erguvan'ı, Tiflis Konservatuarı'na yazdırmaya götürür(s.14). Halit Bey, Trablusgarp'ta tanıştığı Kaşif Hoca'nın Bingazi Üniversitesinin profesörü olduğunu öğrenince çok şaşırır(s.292).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Sitare'nin medrese hocası olan babası Hoca İsmail Efendi, medresesinin kapatılması konusunda Atatürk'ün yanında olmuştur(s.71).

g) Okullar

Okul ve mektep, eş anlamlı iki sözcük olmasına rağmen tarihî dönemleri hakkında bir fikir verir. İncelediğimiz romanlarda her iki dönemden de eğitim kurumları bulunmaktadır.

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda bilgisini aktaracağı birini arayan Calud, başıboş çocukların okutulduğu İstanbul Sanayi Mektebine giderek müdürün odasına gelen on iki çocuğun içinden Üzeyir'i seçerek evine getirir(s.128-129).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Yunanlıların Aydın'ı işgali üzerine İmamköy'ün hocası Üsküplü Tahir Hoca, öğrencilerini mektebe toplayarak okulun tatil edildiğini duyurur(c.1,s.25). Yunanlılar İmamköy'e girdiklerinde mektebe Yunan bayrağı çekerek köyden ayrılırlar(c.1,s.36).

Dersim Tertesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Hayriye, okuduğu öğretmen okulundaki sınavda Atatürk'ün babasının adını hatırlayamaması, bir general kızı olması dolayısıyla öğretmenleri tarafından şaşkınlıkla karşılaşır(s.218).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Firuz Ağanın torunu Salih, yan komşusu Fırıncı Şükrü Efendinin oğlu Cemil gibi Darülmuallimin'de okur(s.97).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda, bu yıl açılan Millet Mekteplerinde, değişen alfabenin öğretilmesi için seferberlik düzenlenir(32). Pervin Hanım, Şekip'i öğretmeni olduğu bu mekteplerden birinde tanır(s.106).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Anadolu'daki görevinden sonra İstanbul'a dönen Ragıp Bey, Askeri Sanayi Mektebine riyaize hocası olarak atanmıştır(s.83). Genellikle paşa çocuklarının okuduğu ve hocaların öğrencileri karşısında ezildiği bu okulda Ragıp Bey bir paşazadeyi tokatlayıp çenesini kırınca hayatı beklenmedik biçimde değişir(s.146-149). Mehpare Hanımın kızı Rukiye, Selanik'te bir Fransız okuluna gider(s.266). Rukiye, bu okuldaki yabancı öğrencilere bakarak çarşıya girmeyi reddeder(s.299).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda müttefikler İskenderiye'deki Victoria Koleji'ni Fransız Genel Karargâhına çevirir(s.102).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda okulun reisi Ali, okulu Ankara Sultanîsi'nde İstanbul'un işgali üzerine arkadaşları ile nasıl davranmaları gerektiği konusunda dört saat tartışır(s.93). Bekir'in yazdığı yazılardan dolayı Mefkûre gazetesi Sultani'de, öğrenciler tarafından kapışılır(s.131).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Bey, tüm zengin çocukları gibi, Trabzon Sultanisine yatılı olarak gönderilir. Kahraman, sultaninin yüksek tavanlı sınıflarında, bir zamanlar telaffuzu büyük tehlikelere neden olan kavramların rahatlıkla konuşulduğunu hatırlar(s.49). Doktor Sami'nin eşi Rabia, çalıştığı okulda gerek bayan öğretmen oluşu, gerekse öğretmenler odasında zaman zaman başını açması ile yadırganır(s.68-69).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda savaşlar sırasında Karınca Adasında bulunan okul, yaralıların tedavisinde kullanılmıştır(c.1,s.27;c.2,s.37). Hacı Remzi tarafından bir binası yıktırılan okul, adaya yerleşen doktorların gayretleriyle yeniden açılır(c.3,s.407). Adalılar, kız erkek bütün çocuklarını okula gönderir(c.3,s.420).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Maarif Memurluğu kasabanın üç sınıflı tek okulundadır(s.10). Umut Öğretmen, okulu bir yıldır kapalı bulunan bir köye atanır(s.12). Öğretmen köye gittiğinde karşısında yüksekçe bir tepe üzerinde bulunan çatısı saclı bir bina bulur(s.21). Umut Öğretmen, şevkle çalışarak okulun tüm eksiklerini gidermeye uğraşır.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda lastikleri su aldığı için okula takunyayla giden Rıza'nın kızı, öğretmenin uyarısından dolayı okula gitmek istemez(s.212). Köy okulunda yapılan ve ilçeden yetkililerin de katıldığı törendeki oyunda, çingenelerin gururu olan Binnaz başrolü oynar(s.260).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda yirmili yılların sonunda geçen Güneşli Günler hikâyesinde mekân bir yatılı okuldur(s.18). Anadolu'daki bir köyün dışında, hapishane benzeri dört katlı bir bina olan bu okul, çirkinliği, büyüklüğü, ıssızlığı, rengi ile çok kasvetli bir yapıdır(s.19). Okula yeni atanan ve porfiria hastalığı nedeniyle güneşi görür görmez vücudunda yaralar açılan yeni müdür nedeniyle okulun güneş alan her yeri kapatıldığından mekân daha korkunç bir hal alır(s.22).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Müşir Fuat Paşa, İstanbul'a gelmeden önce eğitimini Kahire'de Abbasiye Harp Okulunda alır(s.222). Bir sabah okulda, Fuat Paşanın nişanlısının ailesine ait olan saraydaki yangın dolayısıyla büyük telaş yaşanır. Tüm öğrenciler yangını söndürmeye gider(s.223).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Mekteb-i Hukuk'u birincilikle bitirmiş olan Kemal Beyin çocukluk anılarından biri dualarla mahalle mektebine başlamasıdır(s.39). Ağabeyi Hakkı ise iptidai mektepten sonra Kuleli Askeri İdadisinde eğitimine devam eder(s.41-42).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Erzincan'daki askeri rüştiyeye devam etmekte iken annesini de kaybeden Fikret'i, hocası Kâzım Bey yanına alır(s.20). Fikret, Erzincan'dan ayrılacağı son gece okul önünde dolaşarak buradaki günlerini hatırlar(s.11). Fikret, Bekirağa Bölüğündeki işkenceden çıkınca, Kâzım Beyin de öğretmenlik yaptığı Mercan İdadisinde edebiyat hocasının padişahın cülusunun yıldönümü için tahtaya yazmasını istediği beyit yerine Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesinden bir beyit yazdığını hatırlar(s.78-80).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Mimiko, annesinin maddi durumu iyi olmadığı için Ticaret Lisesinde okur; ancak okulda tek Yahudi olmak pek eğlenceli değildir(s.153). Mösyö Jak ve sınıf arkadaşları, deniz manzaralı Alliance Israelite Universelle Mektebinde okuduğu günlerde, matematik öğretmeni Mösyö Natan'ın okula gelememesi için fırtına çıkmasını bekler(s.611). Anlatıcı-yazarın küçüklüğünde anneannesinin okuluna öğle yemeği getirmesi, onu arkadaşları arasında küçük düşürür(s.728).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Galatasaray Lisesi, Hulki ve arkadaşları Cem, Salih ve Kamil'in okuduğu mekândır. Geriye dönüşle gidilen mekânda bu dört arkadaş kimi zaman edebiyat dersinde şiir okurken(s.167), kimi zaman okulun eski tören kapısını zorlarken(s.58), kimi zaman gece yataktaneden kaçarken(s.52), kimi zaman disiplin kurulunda ifade verirken(s.84) karşımıza çıkar.

Hulki Beyin mezun olduktan sonra ayak basamadığı(s.34) okula, Salih, Katya'nın yardım meselesini konuşmak üzere gider(s.288).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Kamil Uzman, geçmişine döndüğünde Galatasaray'da yatılı okuduğu günleri hatırlar. Bu günlerden ilkinde, okulun yatakhaneğinde kravatını çözmek için uğraştıktan sonra, arkadaşlarına aldırmandan yorganını başına çekerek ağlamıştır(s.258-259).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Kurşunlu Mektep, Çapraz-ı Sagir Sübyan Mektebi, Sultan Sübyan Mektebi, Hatuniye Sübyan Mektebi gibi kurumlar şehrin kültür hayatında önemli yer tutar(s.191).

Çiçekli Mumlar Sokağı(Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Batum'daki Amerikan Mektebi, misyonerlik faaliyeti yürüten bir okuldur(s.19). Okulun öğretmeni Rakım Bey, okulun kütüphanesinden Namı Hafız'a kitaplar gönderir(s.12). Halit Beyin okulu Harbiye'de, kıtaya çıkacakları haberi, öğrenciler arasında heyecan yaratır(s.95). Halit Beye, Trablusgarp'ta bir okul açtırılır ve okulun müdürlüğü kendisine getirilir(s.195). Mektebin İtalyanlarca inşa edilmiş eski gümrük binasında açılışı, yerli fedailerin Kur'an okumalarından sonra törenle gerçekleştirilir(s.197-200).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Pervin'in okulunda yağmurlu günlerde öğrenciler dışarı çıkarılmaz(s.11). Pervin, Cumhuriyet kutlamalarında okulun süslenmesi ve bir bayram yerine benzemesi dolayısıyla okula uçarak gider(s.154).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Ebrar, nakış öğrenmek için özel bir yurda gider(s.137). Ebrar'ın oğlu Kerim'in Türkçe öğretmeninini verdiği "27 Mart Devrimi" konulu kompozisyona yazdığı evde söylenenleri yazması, okuldan atılmasına ve şehirdeki hiçbir okulun onu kabul etmemesine neden olur(s.242).

Alayın Kızları (M.Özünal, 2000) adlı Ankara'ya gelerek Maarif Kolejine başlayan Gönül, Van'daki okulunu unutmak ister(s.92). Gönül, kardeş okul projesiyle okuluna gelen Zeynep'i tanımamış gibi yapar(s.94). Birkaç yıl sonra Zeynep, Gönül'ün okuluna yine gelir(s.95).

C) Konaklama, Dinlenme ve Eğlence Mekânları

Bu başlık altında geçmişte kervansaray/han adıyla yakın zamanda ise otel adıyla karşımıza çıkan konaklama mekânı, çeşme, hamam gibi dinlenmek ve temizlenmek

için kullanılan mekânlar, kahvehane, lokanta ve meyhaneler gibi bir araya gelme anlamı ağır basan mekânları işleyeceğiz.

a) Oteller- Hanlar

Otel ve hanlar, konaklama ihtiyacını karşılayan mekânlardır.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) Melâlî, Bağdat yolculuğu sırasında bir handa konaklar; Rüstem bu kötü ve bakımsız hanın bile saraydan daha iyi olduğu fikrindedir(s.29). Melâlî, Bağdat'tan ayrılacağı bunalımlı günlerde de geceyi meyhanede, gündüzü bir handa yatarak geçirir(s.175). Halep'te yerleştiği Mirza İbrahim'in hanı onun için bir ev yerini tutar; çünkü Mirza onu kaybettiği oğlu yerine koyar(s.181). Haçlı kuşatması sırasında bu han da diğerleri gibi tıklım tıklım dolar(s.268).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Aydın'ın işgal edilmesine karşı yapılabilecekleri konuşmak üzere, Aydın Hürriyet ve İtilaf Fırkası, İstanbul Otelinde toplantı yapar(c.1,s.27).

Dersim Terteleşi (H.İşık, 1996) adlı romanda Rıza Çavuş, kaymakamla görüşmek üzere geldiği kasabada, kaymakamın yanında askerler tarafından aşağılandığını düşünür. Kaymakamlıktan sonra gittiği Paş'ın hanına sarhoş gibi girer(s.73).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda, Sultan Murat, Anadolu'daki sipahileri İstanbul'a çağırır ve gelen askerleri Ayasofya yakınlarındaki Kurşunlu Hana yerleştirir(s.105). Bağdat seferi sırasında, Kızılkilise'de Hüsrev Paşa tarafından yaptırılmış olan büyük handa, Çiftelerli Osman Ağa, padişahın şerefine bir şölen verir. (s.304). Yine aynı sefer esnasında ordu Çakıt Hanı denilen bir yerde konaklar. Başvezir Bayram Paşanın yaptırdığı Çakıt Hanının açılışını Sultan Murat yapar(s.313).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hasan, anayurda doğru çıktığı yolculuktaki duraklarından Brindisi'de denizcilerin kaldığı bir otelde kalır(s.142).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Büyükada'da bulunan Hotel Döplaj, Hotel Dezentranje, Hotel Kaipso, Hotel Venezia ve Hotel Belair'de Türkçe dışında her türlü dil kullanılır(s.165). İstanbul'a gelen Madam Laparra, Tokatlayan Otelinde

Şekip'le birlikte intihar eder; ancak kapısı kırılan odadan çıkarılan iki âşık kurtarılır(s.246).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda yönetmen Murat Erman, Ermano Muratore'den aldığı kitabı teslim edeceği günlerde, Sunshine Otelinde kalır(s.14). Ermano Muratore de Ayasofya'nın onarımı için İstanbul'a geldiğinde Sunshine Otelinde kalır. Gizemli kitabı Dimitri'den alıp ülkesine döndüğünde kitabı bulamayarak geri döner ve ayrıldığı otele aynı gün geri döner(s.20). Bu şüpheli geri dönüş, otele polislerin gelmesine neden olur(s.38). Bavulları kasıtlı bir şekilde değiştiren Yasemin, mimardan şüphelendiği için kaldığı oteli yukardan gören bir başka otelden onu izlediğini söyler(s.41).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda ağaç kendi hikâyesini anlatırken kervansarayda karşılaşan nakkaşların aynı kitap için resim yaptıklarını anlayarak resimlerin kitabın neresine ait olduğunu anlamaya çalıştıklarını söyler(s.61).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Limni'den İskenderiye'ye gelen Hamilton, Metropol oteline yerleşir(s.95).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda en çok dikkati çeken mekân, Allem Kallem Hanıdır. Hıyanet-i Vataniye kanunu çıkarıldıktan sonra, o kadar çok kişi cezaevine alınır ki, artık cezaevleri dolar. Bundan dolayı Allem Kallem Hanı, cezaevine dönüştürülür(s.53). Bunun yanında Ankara'da meclis açılışı, hanların, otellerin tamamıyla dolmasına neden olur(s.248). Şehirdeki bütün hanlar dolu olduğu için Hüseyin'i hancı kendi odasında yatırır(s.272). Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Attarbaşı Mehmet Beyin Samanpazarı'ndaki otuz odalı hanına sahibinin teklifiyle taşınır(s.175). Bekir Efe, çetesiyle Eskişehir'de Yunanlılara karşı çatışırken karargâh olarak kullandığı köyün tek hanında kalır(s.191). Bekir, Eskişehir'den Ankara'ya dönmeden önce kızkardeşi Name ve eşi Fatma'ya şehri gezdirmek için şehirde bir otele yerleşir(s.220). Bu otelde Bekir Efe'yi, Saruhan milletvekili Reşit Bey ziyarete gelir(s.232).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Palas, özellikle restoran kısmı ile dönemin siyaset adamlarının uğrak yeridir(s.140,145,153,159). Cezmi, Ruhat'ın ailesiyle tanışmak üzere Ankara'ya geldiğinde, sobalı ve genel banyolu Ulus'taki Kanaat Otelinde kalır(s.150-151).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz Musa, Girit'e geri dönmek isteyen Musa Kâzım

Ağaefendiyi Ankara'da milletvekilliği yapan kumandanına götürdüğünde "Ankaranın en güzel oteli"nde kalırlar(c.3,s.41). Buradan hakarete uğrayarak çıkan kahramanlar İstanbul'a geçer ve Pera Palas'a yerleşirler(c.3,s.52). Musa Kâzım ve Poyraz, yaptıkları görüşmelerin sonucunu almak üzere yeniden İstanbul'a geldiklerinde yine Pera Palas'ta kalırlar(c.3,s.299). Melek Hatunla evlendikten sonra, yanına kızları ile sevdiklerini alan ve İstanbul'a gelen Musa Kâzım Ağaefendi, yine Pera Palas'ta kalır(c.4,s.241). Nişancı Veli, eşini almak için memleketine giderken Sirkeci'de ucuz bir otelde mola verir(c.3,s.189).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Ziraat Bankasına giden köylüler ildeki hanlardan birinde kalır(s.153). Kasabaya inen öğretmen, atını Yusuf Efendinin hanına bağlar(s.203).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Rıza ile babası Ali Gede köyden kasabaya indiklerinde atlarını Poyrazoğlu Hanına bağlar ve işlerini tamamlar(s.70). Köylüler kasabaya ne zaman inseler, Poyrazoğlu Hanında mola verip daha sonra alışverişlerini yapar ve köye dönerler(s.149).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Andaluçyalı tüccar Fazıl, yağmurun dinmesini beklemeden kaldıkları handan kendilerini çıkarıp yola düşüren kervanağasının inatçılığına kızar(s.35). Yeraltı şehrinde yaşayan Türkmenlerin suçsuzluğuna inanarak serbest bıraktıkları Civan, tepeleri aşip Sindelhüyük yakınlarında bir hana gelir. Hancı, onu küçük hanın en kuytu köşelerinden birine götürür(s.107). Hanı basan Stavro'nun askerleri Civan'ı tutuklayarak hapseder(s.113). Saru Han'da korkunç bir düş görmesinden dolayı günlerce uyumayan Venedikli tüccar Manzoni, Alay Han'da günlerin yorgunluğunu uyuyarak atar(s.131).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Arif Ağa, Kabakçı Mustafa isyanında Orta Camii'nde toplanan yeniçerilere seslenen Habib'e sorular sorar ve onunla, Kapalıçarşı'nın Kerpiç Hanı'nın bir odasında gizli bir toplantı yapmasını kınayan bir üslupla konuşur(s.364).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, Âli Paşa tarafından Paris'e gönderildiğinde Concorde meydanına yakın bir otele yerleşir(s.27). Sürgüne gönderildiğinde bir daha geldiği Paris'te Paşa, yine aynı otele gider ve yerleşir(s.125-126). Sürgünde iken de ülkenin sorunlarına duyarsız kalamayan Mithat Paşa, siyâsî görüşmeler yapmak üzere geldiği Viyana'da Metropole oteline yerleşir(s.136). Paşaya suikast görevi ile İzmir'e gönderilen yaver, burada bir otele yerleşir(s.158).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Abdülhak Hamit, İstanbul'da Maçka Palas'ta oturur(s.53).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Bey, kasabaya geldikten sonra bir süre Kocaoğlunun hanında kalır(s.17). Tomaçoğlu çetesini bir handa pusuya düşürmeye çalışan İsmail Ağa, kendilerinin etrafının sarıldığını anlayınca çekilmek zorunda kalır(s.29). İpliksiz'in hanına Erenler köyünden iki kişi gelir(s.50). Bunlar Kemal Beyin babasının ahretliği ve onun özürlü kızıdır(s.53). Kasabadaki karışıklık vilayetten duyulunca, bir görevli tüccar kılığında bir hana iner(s.104). Kör Ahmet'in hanı, Kurtoğlu Selim'in kalmayı tercih ettiği bir handır(s.106-109). Kemal Beyin emrine verilen Pala Haydar, hana geldiğini öğrendiği Kurtoğlu Selim'le buluşarak, Kemal Bey için kurulan tuzakları konuşur(s.112).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda, Kâzım Bey, Bağdat'a gideceği belli olan Fikret'in İstanbul'daki son gecesinde, onu cam asansörü, elektriği, kaloriferi ve süslü odaları bulunan Şahin Paşa oteline götürür(s.144).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Denizli'ye götürülen Rumlar geceyi Yenihan'da geçirir(s.94). Girit'ten gelen Türk mübadillerden Güzel Fatma ve kafilesi, Saburhane Meydanında Muğlalı Rumlardan Apostol'un terk edilmiş hanına yerleşir(s.119).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Eşref Bey, Ankara'ya gittiğinde Ankara Palas'ta kalır(c.1,s.93). Sovyetler Birliği günlerinde Rahmi Usta, komiterndeki önderlerin kaldığı Lüks Otel'de kalır(c.1,s.201). Turgut'un amcası, Sirkeci'de Reşadiye Otel'i'ne inen köylüleri ile pekmez, üzüm, incir gönderir(c.1,s.568). Galip, küçük tatilini Parkotel'de yapar(c.1,s.641). Turgut'tan uzaklaşmak ve kendini dinlemek için İstanbul'dan ayrılan Necla, Bursa'da Çelikpalas'ta kalır(c.1,s.843). İzmir'de yerleştiği otelde liseden arkadaşını görmekten pek de memnun olmaz(c.1,s.849). Galip Beyin, krom işi dolayısıyla görüştüğü kişilerden biri de kendisini Tarabya'daki Konak Otel'de bekleyen Salim Beydir(c.2,s.120). Kırşehir'de sürgünde olan kişiye gizli mektubu götüren Turgut, burada kendisine tavsiye edilen otelde kalır(c.2,s.179).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanın kahramanlarından Arap Sedat, doğu seferinden dönerken İstanbul'a yakın bir kasabanın küçük bir otel odasında ölür(s.90). Şişli'deki apartmanın kapıcısı Hüsnü'nün evden kaçan kızı Şükran, Sirkeci'deki bir otelde sevgilisi ile ölü olarak bulunur(s.176). Anlatıcı-yazar, kahramanlarından biri olan Mösyö Rober'le Sıraselviler'deki küçük ve salaş otelde görüşür(s.219). Mösyö Rober, ailesine yalancı bir başarı göstermek amacıyla

İstanbul'a geldiğinde eşiyle Park Otel'in en güzel odasında kalır(s.262). Onlara, İngiltere'de The Grosvenor otelinde kaldığını söyler(s.268). Anlatıcı-yazar, bu otele gittiğinde Mösyö Rober'i ve onun anlattığı resepsiyonist Mr. Jefferson'ı bulamaz(s.269). Tant Tilda, Londra'ya ziyarete gittiği ağabeyi, onu lüks bir otele yerleştirir ve her gün kapısına şöfor gönderir(s.322). Berti'nin üniversiteden arkadaşı olan Gordon Lucas, İstanbul'a geldiğinde arkadaşı ve anlatıcı-yazarla Hilton Otelinin lobisinde bir araya gelir(s.391). Anlatıcı-yazar, Viyana'ya Jinet ile görüşmeye gittiğinde burada pansiyona benzeyen bir otelde kalır(s.513).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda okuldan uzaklaştırılan Kamil, üç gün boyunca Emperyal Otel'de kalır(s.97). Üniversiteye devam ederken de yine kaldığı bu otele, hafta sonları Salih de gelir(s.135). Eğitim için Paris'e giden Hulki Bey de buradaki ilk günlerini bir otelde geçirir(s.152).

Akkartal'da (H.Özel, 2000), Denizler Ülkesine gitmeye karar veren kahraman, Şantung'a ulaştığında güzel, bakımlı, zevkli ve temiz bir hana yerleşir(s.83). Han odasının balkonundan bakıldığında, limanda demir atmış irili ufaklı tekneler görülür(s.84). Ötüken'e doğru yola çıktığında ise, Karaşar'dan biraz sonra Oğan Hanında konaklar(s.202). Akkartal, Tebriz'in taş döşeli caddelerinde dolaştıktan sonra tavsiye edilen hana gider(s.236). Burada eski yol arkadaşı Mirza'nın kardeşi Cihangir'le karşılaşan Akkartal, İstanbul'a giden kervanın bulunduğu, büyük kervansaray'a gider(s.239). Hocalarının yerini boş bırakmamak için dergâha doğru yola çıkan Akkartal, Beşpınar hanında geceler(s.322).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Gentile Bellini, İstanbul'a geldiğinde Galata'da, Ceneviz Podestasının sarayına bakan bir handa kalır(s.200).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Manisa'da pazarın kurulduğu perşembe günleri Kurşunlu Han, Ali Bey Kervansarayı, Veled Bey Kervansarayı dolup taşar(s.25). Yahudiler, şehirde Müslüman halkla karışık ya da hanlarda yaşar(s.169). Rüstem Paşa, Şehzade Mustafa öldürüldükten sonra tepki çektiği için kaçarcasına, Ereğli hanında yolculuk hazırlıklarını yaptıktan sonra Bolvadin ve Sapanca'daki hanlarda kısa molalar vererek bir an önce İstanbul'a ulaşmaya çalışır(s.211).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Spinola, İstanbul'a geldiğinde Grand Hotel Messina adlı otelde, Boğaza bakan bir süit odada kalır(s.20-21). Edirne'ye padişahla birlikte giden Kaan, Yeni Saray'da kalmak yerine Rüstempaşa Kervansarayı'nda, kalın halılar serilmiş, ocaklı ve geniş bir odada kalmayı tercih eder(s.200). Elması teslim ederek görevini tamamlayan ve Spinola'yla karşı karşıya

gelmeyi kafasına koyan Kaan, onu bir anda bulur. Hancının verdiği bilgiyle odasına giden Kaan'la Spinola burada karşı karşıya gelir; ancak, Spinola yine kaçmayı başarır(s.422-423).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda II. Mahmud'un Şeyhülislamın konağındaki toplantıda yeniçerilere karşı tavrını sertleştirmesi karşısında burada bulunan yeniçeri ağaları toplantıdan sonra bozguncu eylemlere girişirler. Büyükçarşı'daki bir anda toplanarak padişaha karşı alacakları tavrı konuşurlar(s.218). İzzet Bey, Paris'e gittiğinde Odeon meydanı yakınlarında ufak bir otele yerleşir(s.229).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Batum'dan gelen Nusret Şakir bir süre otelde kalır. Küçük, temiz ve müşterisiz olan iki katlı otelin en büyük odası Nusret Şakir'e verilir(s.70). Halit Bey, Teşkilat-ı Mahsusa adına Trablusgarp'a gönderileceği denizaltıya binmek üzere Viyana'ya gönderildiğinde bir otelde kalır(s.176). Otelin yüksek tavanı, kadife kaplı duvarları, rengârenk çiçeklerle süslenmiş odası, banyosundaki alışılmadık görüntü Halit Bey'e farklı bir mutluluk yaşatır(s.177).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Kemal Bey ve Niyazi Bey, piyano almak üzere İstanbul'a giderken Osmanlar'da, önünde lokantası bulunan handa geceler(s.29). Kemal Bey İstanbul'da Ayaspaşa tarafında bir otelde kalır(s.32).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Kırım'dan İstanbul'a göçen Olhavik Ataman, şoförlüğünü yaptığı Romen sefirini beklerken çoğu geceler Grand Rue de Pera, Hotel Angletere'in önünde sabahlar(s.32). Yıllar sonra Grand Otel'de tertip edilen buluşmaya kızlardan sadece Cahide, Zeynep ve Ayşen gelir(s.132).

b) Kahvehaneler

İnsanların sosyalleştiği mekânlardan biri olan kahvehaneler, çok eski zamanlardan beri kültürümüzün bir parçasıdır. Tarihimizi işleyen söz konusu romanlarda da bu kültür unsuru karşımıza çıkar.

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda Kuledibindeki Tamburlu kıraathanenin sohbetlerinden biri Yafes Çelebinin üç nesil devam eden hikâyesidir(s.11). Roman boyunca bu kıraathanede anlatılan hikâyeler birbirini tamamlayarak bir kurgu oluşturur. Bu kıraathane, zamanında Yafes Çelebinin de devam ettiği bir mekândır(s.39). Yafes Çelebi, Galata'daki evi satın alıp içinde

kendince bir atölye oluşturduktan sonra bir kahvehaneye gelerek burada "kanun-ı kadim üzere" kafasını kazıtır(s.38). Uzun İhsan'a baskı yapmak üzere çocuğunu kaçırmaya karar veren Yafes Çelebi, eve yakın bir kıraathanede güneşin batmasını bekler(s.58).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda İskele kahvesi, İmamköy istasyonunda bulunduğu için her zaman kalabalık olmasına rağmen, işgal haberi ile ıssız bir mekâna döner(c.1,s.19). İmamköy'deki Narcioğlu Kahvesi, önündeki köy meydanı dolayısıyla da toplanma, dağılma ve haber alma mekânıdır(c.1,s.21,83,121). Çete Ayşe, İmamköy'deki evine geldiğinde de kızanları Narcioğlu kahvesinde bekler(c.1,s.203). Köy halkını direnişe çağıran Çete Ayşe, Narcioğlu kahvesi önünde konuşur(c.1,s.242). Sancakdarın Ali Efe bahçeye geldiğinde kızanları Çifte Kahveler'de nöbet bekler(c.1,s.172). Miralay Şefik Beyin, Osmanlı topraklarını zarar görmemesi için emniyete aldığı Derviş Kahveleri(c.1,s.371), Yörük Ali Efenin Demirci Mehmet Efe ile konuştuğu Kuşbaz Kahvesi(c.2,s.31), artık milislerin ikametgâhı olan Rum kahvesi(c.2,s.127) romanda karşımıza çıkan diğer kahvehanelerdir. Menderes'in karşısına geçip muhacir durumuna düşen Aydınlıların mekânı ova kahveleri ve kahve çardakları olmuştur(c.2,s.16).

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Alibinat, kasabada, kardeşinin evinde yaşarken gittiği kahvehanede, halka tarih dersleri vermeye devam eder(s.170).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda padişahın Hüsrev Paşayı öldürtmesi bir isyana sebep olur. Bu isyan öncesi yeniçerilerin konuşup birbirlerini galeyana getirdikleri yerlerden biri de kahvehanelerdir(s.116). Kahvehanelerin bu şekilde, dedikodu yuvası olması, aynı zamanda şehrin huzurunu bozan işlerin buralardan başlaması padişahı harekete geçirir(s.148). 16 Eylül 1633'te kahvehaneler kapatılır ve tütün yasaklanır(s.149). Bundan sonra kahvelerin birçoğu yıkılır, bazıları da bekâr odalarına çevrilir(s.151).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda İstanbul'da viranede yaşarken teravih namazına giden Aliya ve Ramiz, namaz çıkışında bir kahveye uğrarlar(s.60). Aliya, Ramiz'in dadandığı evi kahveden öğrenir(s.61). Firuz Ağa, Kahveci Selim'in kahvesine, sabahın erken saatlerinde gittiği bir gün kahvecinin, torunu Meryem'i kendisine ikinci eş olarak istemesine sinirlenir ve kahveyi terk eder(s.80-86).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda, Aynakis Hasan, Hanya'ya geldikten sonra, Kandano'da tanıştığı Hacara ile Splantzia Meydanındaki

kahvehanelerin birinde karşılaşır(s.57). Bu meydanda dokuz büyük kahvehane vardır ve dokuzunu da Türkler işletmektedir(s.60). Süslü Hüsniye'nin eniştesi de bir kahvehanede ocakçılık yapar(s.85). Emlakçılık yapan Mariya adlı kadın, Alyot'un kahvesinin üstünde oturur(s.98). Kadın, Hasan ile iş görüşmelerini bu kahvede yapar(s.118).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Yavan, Erzincan'da Dersimlilerin kahvehanesine gider(s.74).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda Deli Yusuf'u bulmakla görevlendirilen Ali, kahvehaneleri dolaşarak Yusuf'u arar(s.117).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda bir meddah kahvehanesi görürüz. Enişte için resimler çizen nakkaşlar, bu resimlerin benzerlerini burada çizerler ve meddah bu resimleri seslendirir(s.132). Para, at, ölüm, kırmızı, köpek, ağaç, iki abdal ve kadın resimleri meddahın kahvehanede gösterdiği resimlerdir(s.120). Resimlerin farklılığı dolayısıyla dedikodusunun yapılmasına bir de meddahın seslendirmesi eklendiğinde Erzurumilerin tepkisi bir gün kahvehanenin basılması ve meddahın öldürülmesi şeklinde olur(s.399-407). Nakkaşhanenin nakkaşları bu kahvehaneye sık sık gider(s.24,325,420). Kara da şehre geldiğinde bu kahvehaneye girer(s.17).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda Halil'in babası Sadi Beyin, padişahın Halep'e gönderdiği heyetle gitmesi, İstanbul'da kahvehanelerin açılmasını başlatan olaydır. Çünkü padişahın koruduğu Sadi Bey, burada gördüğü kahveyi başkente getirmek için padişahın izin kopardıktan sonra şehirde yeniden kahvehaneler açılır(s.16-17). Fakat, sonraları İstanbul'daki büyük yangınların kahvehanelerden çıktığının anlaşılması, Sadi Beyin idamına neden olur(s.24). Ermeni Ante, sünnet edildikten sonra evine hızlıca gitmeye çalışırken önünden geçtiği kahvehanede bulunan şair Hayali Hakkı Efendinin söylediği manzume herkesin diline takıldığından Ante, mahalleyi bir süre terk etmek durumunda kalır(s.55).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda incisini görmek ihtiyacı hissederek çıkardığında Kayserili Kavanoz Bekir'e çaldıran Pinhan, Bekir'in ardından onun gittiği kahvehaneye girer(s.140). Hüner Kahvehanesinde yılanbazı izlerken Bekir'i kaçıran Pinhan, bundan sonra inciye bulmak ümidiyle sürekli kahvehaneye gelir ve sonunda Bekir'le karşılaşır(s.141).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Hasan Hilmi Paşanın küçük kardeşi Ömer ve miralay emeklisi kıraathanede Sultan Murat'ın halliyle ilgili gelişmeleri konuşur(s.120).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Almanya'da yaşadığı günlerde birlikteki arkadaşları Ragıp Beye şaka yapmak için onu hiç hoşlanmayacağı bir cafeye gönderirler. Buraya gönderildiği için çok sinirlenen Ragıp Bey, birliğe döndüğünde kendisini cafeye yönlendiren arkadaşını düelloya davet eder(s.215). Cevat Bey ve arkadaşları, Manastır'a hareketten önce Beyazıt'ta bir kahvede buluşur; helalleşip ayrılırlar(s.248). Ragıp Bey, Selanik dönüşü şeyhle görüştüktan sonra Hasan Efendi ile bir kır kahvesinde oturur(s.335). Mülazım Atıf Bey, Şemsi Paşayı vurma düşüncesini, Manastır'da telgrafhane yakınındaki bir kahvehanede Cevat Bey ve arkadaşlarına açıklar(s.345).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Molla Kâzım, Balkan savaşında tanıştığı Mehmed'le savaşın ilk şehitlerinin toprağa verilmesinden sonra karşılaştıklarında bir kahveye girip sohbet ederler(s.79). Hasan Şakir ve arkadaşları, bir cuma günü izin alarak gittikleri Ulu Cami'den çıkınca deniz kenarında bir kahvede otururlar(s.112).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Hüseyin'in, Hristo'nun elinden kurtulup Gebze'de bir kahvehaneye gelmesi, onun Yahya Kaptan çetesine girmesine vesile olur(s.26). Ankara'da, Sarı Ahmet'in Seymen Kahvehanesi, şehrin merkezinde bulunur(s.75) ve Bekir Efenin Ankaralıları örgütlediği bir mekândır(s.114). Meclis binasında elektrik olmadığından kahveler dolaşarak büyük lamba aranır. Bir kahvede bulunan kristalli, süslü, kocaman bir avize bulunur ve meclis salonuna asılır(s.254). Hıyanet-i Vataniye kanunu dolayısıyla herkesin evlerine çekildiği Ankara'da kahveler de boşalır(s.403).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Kemal Paşanın, kurtuluşa yönelik çalışmaları duyuldukça kahvehanelerde umut verici haberler yayılır(s.32). Doktor Sami'ye göre halk, herşeye razı olan uyuşuklukları ile kahvehanelerde Hazreti Ali cenklerini dinler(s.77). Cezmi, Hami'nin kahvesinde Frenk Sacit'ten dans dersleri almıştır(s.112).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz Musa, Üzeyir Hanla birlikte girdikleri kahvehanede, kendisini adaya götürecek olan Kadri Kaptanı bulur(c.1,s.51). Poyraz Musa ve Musa

Kâzım Ağaefendi, İstanbul'a gittiklerinde Ağaefendinin burada öğrenci iken gittiği kahvehaneye gidip otururlar(c.3,s.52).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda kamyonla kasabaya gelen Umut ve arkadaşı, ısınmak için bir kahveye girerler(s.6). Atandığı köye gitmek isteyen Umut, köylülerin sık sık geldiği Yusuf'un kahvesinde bekler ve köyden birini bulur(s.17). Köyden kasabaya inen öğretmen, Yusuf'un kahvede bir çay içer(s.203).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Ali Gede zamanında, köyde sadece Topal'ın kahvesi varken, sonraları Cıgı'nın kahve ile birlikte kahve sayısı gittikçe artar(s.58). Kahveci Ahmet'in kahvesi(s.63), Mehmet Hocanın kahvesi(s.152), Kör Ahmet'in kahve(s.163), Nazım Efendinin, Halil Ağanın kahveleri(s.229) köyde sonradan açılan kahvelerdir. Köylüler akşamları, özellikle kış aylarında vakitlerini kahvehanelerde geçirir(s.108). Köye gelen siyasetçiler, köylülerle kahvehanelerde görüşme yapar(s.372). Seçimler ve 27 Mayıs darbesi öncesinde parti tartışmaları(s.368), darbe sonrasında haberler ve yorumlar yine kahvehanelerde yapılır(s.400). Darbe sonrası CHP'lilerin kahveleri diğerlerine göre daha fazla iş yapar(s.408).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Ölüm ve kabadayı, yaptıkları anlaşmaya göre yanlarına aldıkları birer kişi ile bir sabahçı kahvesinde buluşup kazananın istediğinin olacağı bir oyun oynarlar(s.15). Bidaz'ın Laneti'nde Galloğlu, kasabadaki istasyon kahvesinde tanıdığı defineci bir adamla elindeki haritanın diğer yarısı için anlaşır(s.44). Bir Hac Ziyareti'nde sıradışı bir imam olan İlimdar, köy kahvesine gelip türküler dinler, oyun havası başlayınca namaz vaktini bekleyen köylüleri halaya kaldırır(s.58). Dünya Tarihi'nde Acıpayam'dan okumak üzere ayrılan Feyyuz hakkında gazetede çıkan haber, gittiği kıraathanede babasına gösterilir(s.101).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) hapishaneden çıkan kahraman, hala işlediği cinayetin vicdan azabını yaşayarak kâbuslar görür. Bunlardan birinde eski komünist öğrenci, karanlık bulutların arasında bir kahvehaneye girer ve burada öldürdüğü kişinin iskeleti onu yargılar(s.90).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşaya suikast görevi ile İzmir'e gönderilen yaver, bir Yahudi zaptiye görevlisi tarafından izlenir. Telgrafhanedeki memur, zaptiye görevlisinin bulunduğu kahveye gelerek bu konuda haberler getirir(s.162).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda padişah III. Selim, tebdil-i kıyafet, yanındaki iki kişiyle Üsküdar'da bir kahvehaneye gider. Burada gördüğü âşıktan bir şeyler dinlemek isteyen Selim, Mısır'ın Fransa tarafından işgalinden dolayı padişaha sitem eden bir destan dinler. Bu konudaki rahatsızlığını dile getirerek kahvehaneden ayrılır(s.221-228).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda kalyoncuların Galata'da Koca Hamza'nın kahvehanesini basıp yağmaladığı ve Koca Hamza'yı öldürdüğü haberi Arif Ağaya geldiğinde Ağa, Sarı Abdullah'ı alarak yola çıkar(s.72). Galata'da Koca Hamza'nın kahvehanesinde toplanan grup olayın nasıl olduğunu konuşur(s.79). Sarı Abdullah, Abdi Baba ile ilgili merakını cezbeden sözlerden sonra bir gün Abdi Babanın postunu serdiği Çardak Kahvehanesine gider. Sarı Abdullah, yirmi altıncı cemaat ortasından emekli Cezmi Ağanın işlettiği kahvehaneye ve Abdi Babanın sohbetlerine uzun bir süre devam eder(s.130-137). III. Selim, tahta çıktığı günlerde İstanbul'a bomba gibi düşen Fokşan ve Boza bozgunlarından sonra savaştan bahsedilmesini yasaklar ve kahvehaneleri kapattırır. Kapanan kahvehanelerden biri de Çardak'tır(s.226). Sahibi, müşterisi ve postnişini yeniçeriler olan kahvehanede, padişaha muhalif bir hava hâkimdir. Benli Halime destanı da kahvehanelere düşen ve padişahı rahatsız eden destanlardan biridir(s.319-325). Abdi Baba'nın ölümünden sonra onun Çardak'taki mahfiline Sarı Abdullah geçer(s.385).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda haremağası Süleyman Ağa, hastalanan Gülustû için yardım istemeye Eyüp camii karşısındaki bir kahvehaneye gider(s.20). Ferit Bey, Saint Michel'de bir cafede bir kum torbasına yapılan Türk kafasından rahatsız olur ve elçinin belediyeye başvurarak kahvelerden bunları kaldırtmasını ister(s.50). Paris'te Necip Bey ve kız arkadaşı kenar mahallelerde bulunan ve gizlice devrim şarkıları söylenen bir kahveye giderler(s.59).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda kasabada bakırcılar çarşısının tam ortasında bulunan lonca kahvehanesi akşam namazından sonra dolmaya başlar(s.44). Bu kahvehanede müddeiumuminin babasının Halil Onbaşı olduğu ve onun da kasabadan olduğu konuşulur(s.46). Kasabada İttihat ve Terakki Cemiyetinin kıraathane olarak kullandığı kulüp binasına konuşma yapmak üzere İstanbul'dan Memduh Sezai Bey gelir(s.72). Kasabada meydana gelen olayları daha iyi öğrenebilmek için halk kahvehanelerde toplanır(s.130). Parmaksızın kahvehanesinde toplanan insanlar Parmaksız'ın Sadık Çavuş'u dinler(s.191).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda mübadele sonrasında Şükrü'nün köyünün kahvesinde gidenlerin geri döneceği konuşulur(s.121). Şükrü, kahvehaneye, oğlunu aşağılayan köylüleri uyarmak için gittiğinde kendisi de "cavur kocası" diye aşağılanır(s.122).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı roman Turgut'un Refik'i Haliç'te bir kahvede beklemesi ile başlar(c.1,s.3). Serbest bırakılmasından sonra Adliye Kahvesinde buluşan Refik ve Turgut, sorguda olanları konuşur(c.1,s.129). Partiyle irtibat kurmak isteyen gençler, Aksaray'da bir kahvede buluşarak Rahmi Usta'nın evine doğru yola çıkarlar(c.1,s.60). Görüşmeyi değerlendirmek için de yine bir kahvede buluşup birlikte balıkçı barınağına giderler(c.1,s.72). Seher ve Halil, Topkapı'da sur dışındaki kıyı kahvelerin birinde oturup saatlerce konuşur(c.1,s.284). Anadolu yakasında bir kahve işleten Mazlum'la karşılaşan Halil, bu kahvehanede oturup savaşı konuşur(c.1,s.287). Adaya gizli görevle gönderilen Galip, fazla dolu olmayan bir kahvede oturur(c.1,s.522). Tayyar, Ankara'ya giden Turgut'u, Refik'le birlikte oturduğu Ulus'taki Kızılırmak Kıraathanesinden alarak Keçiören'e götürür(c.1,s.563). Turgut, Hasan, Nihat, Ohannes ve Kemal'in katıldığı, Topkapı'da kır kahvesinde yapılan toplantıdan ayrı hareket etme kararı çıkar(c.1,s.578). Hayatından sıkılan Turgut, hiç yapmadığı bir şeyi yaparak bir mahalle kahvesinde oyun oynayanları seyreder(c.2,s.544).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Jülyet, Ceni'nin eski nişanlısı ile Büyükkada'da bir kahvede karşılaşır(s.147). Mösyö Rober, Mr. Jefferson ile İtalyan kahvesinde yıllar sonra buluşur(s.269). Anlatıcı-romancı, Jülyet'in kızı Nora ile yaşadığı kısa ilişkisinde Bebek'teki kahvelerine giderler(s.459). Romancı, Jinet'le Viyana'da bir kahvede buluşur ve görüşmesini yapar(s.503).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Şehir Tiyatrosu kapısından çıkan Hulki Bey, karşıda Kanuni Esasi Kıraathanesinden oluk gibi duman sızdığını görür(s.39). Okuldan mezun oldukları gün dört arkadaş Eftalofos Kahvesinin üst katında Taksim Meydanına karşı oturur ve oradan çıkınca bir fotoğraf çektirir(s.128). Hulki, Paris'e gittiğinde kaldığı otelin altındaki kahvede, buraya daha önceden gelmiş Türk öğrencilerle konuşur(s.152).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda ünlü kahvehaneleri bulunan Venedik'te kahraman, sık sık kahvehanelere gider. Marciana Kitaplığından çıktıktan sonra kararmış taş kemerlerin altındaki kahvenin terasına oturur(s.27). Karanlık stüdyodan çıkıp Piazzale Roma'daki kahveye giren Kamil Uzman, 'cappucino'sunu

yudumlarken dışarıyı zevkle izler(s.40). Yağmurlu havada girdiği konservatuar binasından sonra Cafe Chioggia'ya oturan kahraman, Venedik'e geldiğinden beri kimseyle konuşmadığı için son iki günün bir yüzyıl gibi geldiğini düşünür(s.52). Kitaplıkta görevli Lucia ile ilk buluşmaları, "bir kahve içimi" olarak anlaştıkları için küçük bir kahvede gerçekleşir. Kahve, Campo San Stefano'ya gelmeden dar sokaklardan birindedir(s.102). Kamil Uzman, Fransa'da Fikret Mualla'nın kaldığı köye gittiğinde, Mualla'nın Kanuni adını verdiği Canoni'nin Kahvesi'ne gider(s.136). Pazar günü olduğunu fark etmeyerek çalışmak için dışarı çıktığında sokakların ve tüm araçların boşluğunu görünce yalnızlığını daha çok hisseden Kamil Uzman, Doclar Sarayı karşısındaki Kafe Chioggia'ya girerek diplerde bir masaya oturur; buranın kalabalığında teselli bulur(s.142). Kitaplıktaki tavrından dolayı Lucia'ya gücendiği gün Giudecca Adasındaki rıhtım boyunca yürüdükten sonra bulduğu ilk kahveye oturur(s.169). Lucia ile tekrar buluşmak için sözleştiklerinde yine aynı kahveyi tercih ederler(s.235). Kamil, Lucia'yı bıraktıktan sonra sabaha kadar sokaklarda dolaşır ve bir sabahçı kahvesi bularak oturur(s.246). Lucia'nın evine geleceği gün onu beklemek için yolunun üzerindeki bir kahveye oturur. Ondan umudunu kesene kadar bekler; ancak kahveden çıktığında sokaklarda kimseler kalmamıştır(s.302).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Kaan, İstanbul'da yaşayan Ortodoks Karamanlı Türklerin kahvehanesine girer ve burada bir ak sakallı Karamanlı ile konuşur(s.127-128). Kaan, girdiği ferah bir kahvehanede ise, sohbet konusu ülkedeki kahvehane macerasıdır(s.172-176). Bir başka gün mütevazı ve küçük bir kahvehaneye girer. Kaan, burada büyük bir huzur duyar(s.259).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda isyancı başı Kabakçı Mustafa, diğer yamaklarla bir kahvehanede konuşarak onları örgütler(s.108). Kabakçı, kahvehanelerde daha önce yaptığı güç gösterileri dolayısıyla kendisinden çekinilen bir kişi haline gelmiştir(s.114).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Halit Bey, köprüden geçmeden önce Küçük Kahve denilen bir kahvehaneye girip buraya gelen köprü tahsildarlarını görünce, okulda köprü tahsildarı olan dayısını savunan arkadaşını hatırlar(s.121). Nusret Şakir, İstanbul'da sabahları okuluna gider, akşamları Beyazıt Kırathanesinde yeni dostlarıyla sohbet eder(s.122). Bünyamin, kendisine söylenen Aşkî Mustafa'nın Kasımpaşa'daki kahvehanesine gider(s.177). Meddah Kahvehanesi, Ramazan bitince mahalle kahvehanelerine döner(s.188). Milli mücadele için Vardacı,

Nusret Şakir ve Namlı Hafız'da biriken paralar, bir kahvede buluşarak birleştirilir(s.281-282).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda annelerinin ölümünden sonra kızları evde tek başına bırakan Alim Bey, Merkez Kırathanesine giderek tavra oynar(s.81). Alim Bey, sohbetinden hoşlandığı Şevket Baba'yla kahvede bir araya gelir(s.111). Alim Bey, yeni ev alma düşüncesini, akşam kahveye gidince oradakilerle paylaşır(s.129).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Valentin, şarkılı bir kahvede çalışır(s.33). Zeynep, Gönül'ün arandığına dair fotoğraflarının kahvehanelerde de asılı olduğunu görür(s.96).

Kahvehaneler, incelediğimiz romanlarda kahve veya çay içme anlamı çok gerilerde kalmış bir mekân olarak kullanılır. Romanlarda kahvehaneler, insanların toplandığı, fikir teatisinde bulunduğu, dedikodu ve fitnelerin yayıldığı, isyanın başladığı bir mekân olmanın yanında meddahı ve aşığı ile de halkın eğlence ihtiyacını karşılayan bir mekândır. Toplumun nabzının tutulduğu bir mekân olan kahvehanelerin kapatılması meselesi de romanlarda işlenmiştir.

c) Lokanta ve Meyhaneler

Bu başlık altında ele alınan mekânlar da insanların sosyalleştiği mekânlardır.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) Melâlî, kendini Nizamülmülk'ün sarayından Rüstem ile Bağdat'ın karanlık sokaklarındaki meyhanelere atar(s.54). Melikşah'ın doğum günü için hareketli günler yaşayan Bağdat'ın kenar mahallelerindeki meyhanede yalnız başına oturur(s.149). Medreseden ayrıldıktan sonra Bağdat'ı terk edeceği günlerde gecelerini meyhanelerde, gündüzlerini ise uyuyarak geçirir(s.175). Halep'te hanında kaldığı Mirza, bir gün Melâlî'nin de içinde bulunduğu arkadaşları için Halep'in meşhur meyhanesini kapatarak ikramda bulunur(s.214).

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda profesör, Taksim ve Pera'da bir çok hoş lokanta ve meyhane olduğunu düşünür(s.10).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda meyhaneler Yafes Çelebinin sıkça gittiği mekânlardandır. Bundan dolayı Yafes Çelebinin hikâyelerinin bir kısmı da meyhanelerde anlatılır. Bunlardan biri Fener'deki Sümbüllü meyhanesidir(s.14).

Yafes Çelebi, yaptığı silah yüzünden gediği iptal edilince bir süre meyhanelerde yatar, külhanlarda kalkar(s.14). Kimi zaman kucağında hiyel kitapları ile meyhanelerde sızar(s.15). Sevdiği kızı alabilmek için para biriktirip İstanbul'a dönen Zencefil Çelebi, biraz dinlenmek için girdiği Galata'daki bir meyhanede Yafes Çelebi ile tanışınca hayatı tamamen değişir(s.24). Sarayda verdiği istidaya anlaşılmaz sözlerle karşılık verilmesi dolayısıyla umutsuzluğa kapılan Yafes Çelebi, Fener'de bir meyhaneye gelerek gece boyunca gözyaşı döker(s.40). Bundan sonra sürekli Hiyel Kalemine gidip evrakının mühürlenmediğini gördüğü her zaman kendini Fener'deki meyhanelere atar(s.43). Yafes Çelebi, bu başarısızlıklardan sonra meyhanelerin devamlı müşterisi olur(s.48). Üzeyir, aklında kalan tek noktadan başka bir şey hatırlayamadığı için gittiği doktordan sonra Strasburg Birahanesine gider ve burada Yafes Çelebi'yi tanıyan birini görür(s.142).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Aynakis Hasan'ın büyüdüğü köyde, meyhane bir Rum tarafından işletilir(s.18). Hasan, en çok Voleonitis'in meyhanesi, Nuri'nin meyhanesi(Savaşın Çocukları), Pavli'nin meyhanesi ile Renieri adlı lüks bir meyhaneye gider(s.94). Bu meyhanelerde Türk arkadaşları ile Girit'teki durumu, son haberleri konuşur(s.92). Girit'te gerginliğin tırmandığı günlerde ise, güvenlik nedeniyle en çok Nuri'nin meyhanesine giderler(s.139).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip'in sıklıkla gittiği ve burada dostluklar kurduğu, Beyoğlu'nda yeni açılan Ateş ve Kafes Kulübü, en çok kullanılan mekândır(s.23). Burası, Şekip'in Zürih'te iken çalıştığı Cafe Voltaire'in bir benzeri olarak İstanbul'da kurulmuştur(s.24). Şekip, Dadaistlerin mekânı olan Cafe Voltaire'de ip üstünde gösteriler yapar ve ateş yutar(s.48). Şekip, Cenevre'de Madam Laparra ile kafeşantanlarda gezer(s.40). Mösyö Laparra, Venedik'te gittikleri bir restoranda Şekip'e benzeyen garsona bıçakla saldırır(s.184).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda Rumeli Hisarı yakınında küçük bir lokantanın, kaldırıma taşmış ve yandaki caminin musalla taşının yanına kurulmuş masasında Yasemin ile Ermano Muratore yemek yer(s.66). Mimar Sinan-ı Atik, henüz Venedik'te iken at dörtlüsünü uzaktan gören bir meyhaneye gider ve orada Marco Da Raguza'nın son Haçlı seferinde olanları dinler(s.87). Osmanlı'da Hristiyanların meyhane işletmeleri serbesttir; ancak ordu sefere çıkacağı zaman bütün meyhaneler kapatılır. Bundan dolayı mimar Edirne'ye giderken yol boyunca bütün meyhanelerin kapalı olduğunu görür(s.168-169).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Erzurumiler kahvehane baskınından bir gün önce bir meyhaneyi ve ardından bir tekkeyi basmışlardır(s.391).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda Halil, şarabını, tek dostu olan Ermeni Ante adındaki bir gayrimüslimin meyhanesinden alır(s.27). Bir deniz savaşında büyük başarılar gösteren, ancak kendisine bulaşan hastalık yüzünden dışarı çıkamayacak hale gelen Ante, Galata'da satın aldığı dükkânı meyhane yaparak mahzenine yerleşir(s.34,80). Lavirentos adındaki bu meyhanenin en iyi müşterisi Halil'dir(s.85). Peride'yi kaçırp resmini yaptıktan sonra tablolarla birlikte yakılmak istenen Halil'i kurtaran Ante onu meyhanenin mahzenine getirir. İnsan içine çıkamayacak hale gelen Halil, Ante ile mahzende yaşamaya başlar. Halil ile Ante, buradan Ante'nin nişanlısı Mihriban'ın konağına giden bir tünel kazmaya çalışırlar; ancak hedefe ulaşamazlar(s.86-90). Ante'den sonra padişahın fermanıyla tüm meyhaneler kapatılırken Lavirentos da kapatılır(s.99). Yüzyıllar sonra, Nevtan'ın bütün şehri arayarak bulduğu dükkân, Ermeni Ante'nin meyhanesidir(s.65-66,73-74,80).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda incisini geri almak için yanından ayrılmadığı Cüce Cafer'le birlikte bir meyhaneye giren Pinhan, aslında burayı terk etmek istese de daha önce hiç görmediği bu mekânı merak etmesi, bu duygusunu yener(s.154). Meyhaneci Manol'un meyhanesinde edep ve terbiye kaidelerine riayet edilmesi gerekir(s.153). Ezan okunana kadar saz ve söz geçişleri yapılan meyhanede ezandan sonra telaşsız bir şekilde içkiye başlanır. Cüce Cafer, sofrâ şamdanı yanana kadar hiçbir yiyeceğe elini sürmez(s.155). Pinhan, burada ateşoğlu Karanfil Yorgaki'yi tanır(s.156-157). Meyhanecinin kapı önündeki çingırağı çalmasıyla meyhanenin kapandığını anlayan müdavimler ayaklarını sürüye sürüye buradan çıkarlar(s.158-159).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Şantung'dan sonra bir koy kasabasına demirleyen geminin mürettebatı, soluğu denizci meyhanelerinde alır(s.162).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) uyuşturucu işiyle uğraşan ve Neron'a benzeyen mafya babası, kahramanı beş yıldızlı otelin denize nazır restoranına götürür(s.136).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Kamil Uzman, "şemsiye açamayacak kadar dar" sokaklardan geniş bir alana çıktıktan sonra bir pizzacıya girer(s.32). Yalnızlıktan sıkılan kahraman Zattere Rıhtımına çömelmiş günbatımını izlerken kalkıp önüne çıkan ilk lokantaya girer ve orada Giudecca Adasını gören

pencere kenarındaki iki kişilik masaya oturur, ne yapacağını düşünür(s.86-87). Lucia'yla ikinci buluşmalarında, kız onu mahallesine yakın bir lokantaya götürür(s.238). Kitaplıkta keyfi yerine gelen Kamil, önüne çıkan ilk bara girer ve kadehleri peş peşe yuvarlar(s.154). Gentile Bellini, İstanbul'da huzura kabulünü beklerken Galata meyhanelerini dolaşır. Dimitri'nin Taş Merdiven Meyhanesi'nde kör bir dilenci ile karşılaşır. Bu meyhanede Bellini, dilencinin hikâyesini ve doğunun resim anlayışını dinler(s.203-209).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) romancı, Bursa'da Muradiye Kütüphanesinde yazacağı roman için malzeme topladıktan sonra eve dönmeyip bir meyhaneye girer(s.116).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Manisa'da meyhaneler Horos adlı köydedir. Nurbanu'nun gelişinin haber alındığı zaman konu buralara gelenlerce konuşulur(s.27). Resul de canı şarap içmek istediğinde Horos'taki meyhanelere gider(s.87). Taht koruyuculuğundan dönen şehzadenin gelişiyile Horos köyündeki meyhaneler de canlanır. Rum Yanko'nun meyhanesinde Edirne'de padişahla birlikte kalanlardan Edirne günleri dinlenir(s.176). Bu meyhaneler aslında Müslüman devlet adamlarına aittir; işletmeleri ise Hıristiyanlara verilmiştir(s.178). Şehzade Mustafa'nın ölümünden sonra ortaya çıkan ve Mustafa olduğunu iddia eden kişi, Rumeli'nin önemli merkezlerinde, özellikle tımarlı sipahilerin devam ettiği meyhanelerde konuşulur(s.219).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Genç Osman'ın, ara sıra, paşaları ile birlikte tebdil-i kıyafet dışarı çıkıp meyhaneleri dolaşması halkı rahatsız eden hususlardan biridir(s.9). IV. Murat'ın henüz idareyi eline alamadığı dönemlerde Hüsrev Paşanın öldürülmesine itirazlar, kahvehanelerden ve meyhanelerden yükselir(s.116). Padişah da "gedikli" ya da "koltuk" meyhanelerin hepsini kapatır ve içkiyi yasaklar(s.166-167). Yasağını denetleyen padişah bir gece, Haliç'te Kiremit mahallesinde gizli çalışan bir meyhaneye tebdil-i kıyafet gider ve yasağa uymayanları cezalandırır(s.168-169).

Sur ve Sultan(R.Bilge, 2000) adlı romanda Spinola, otelin düzenlediği tur ile Topkapı Sarayına gittiğinde buradaki Boğaza nazır lüks bir lokantada öğle yemeğini yer(s.39). 17. yüzyıla geçtiğinde ise meyhaneler, diğer kahramanlardan ziyade Spinola söz konusu olduğunda mekân olur. Spinola, Ali Ufki Bey ile meyhanede tanışır(s.114-118). Kendisine haber taşıyan Kamil Efendiyi Galata'daki bir meyhanede bulur(s.390).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Melling, Galata'daki Rum meyhanelerine gider. Hatice Sultanın kendisiyle görüşmemesi üzerine meyhanelere daha sık uğrar(s.56). Melling, Paris'e gittiklerinde, burayı ilk defa gören eşi Luiza'yı Strasbourg lokantalarına götürür(s.89). İzzet Bey de Melling'i bulmak için geldiği Paris'te, mimarın evine not bıraktıktan sonra ufak bir restoranda akşam yemeğini yer(s.231).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Paşa, ilk Paris günlerinde, Seine ve Marine kıyılarındaki içkili restoranları çok sever(s.27). Paşaya suikast için İzmir'e gelen yaver ve ondan laf almaya çalışan memur, Karantina'da bir Rum meyhanesine gider; burada konuşurlar(s.158).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Necip Bey ve Abdülhak Hamit, kız arkadaşları ile Nogent'da çiçekler içindeki bir restorana giderler(s.47). Bundan bir kaç gün sonra da Cafe Voltaire adlı bir restorana giderler(s.54). Ferit Bey, Paris'te gittiği Le Grand Vizir adlı bir lokantada istediği Türk yemeklerini bulamayınca burayı şikâyet eder(s.50). Necip Bey bir akşam da Georgette ile Montparnasse'da Arrosoir adlı bir lokantaya giderler(s.60). Fransa'ya kaçmaya karar veren Namık Kemal ve Ziya Bey, Beyoğlu'nda bir lokantada buluşur ve sefarete giderler(s.86).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda tebdil-i kıyafet dışarı çıktıklarında, kadın kılığına giren Be-Ce'nin girdiği her barda içki içmesi şişman kahramanı rahatsız eder(s.119). Be-Ce'nin hareketleri yüzünden çıkan kavgada, burnu kanayan şişman kahraman ile Be-Ce, loş bir bara girerler. Şişman kahraman, burada burnundan akan kanın durmasını beklerken sevgilisi yine içki içer(s.122).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda memleketinden çıkmak zorunda bırakılmasını hiçbir zaman affetmeyen ve bunun öfkesini her zaman hisseden Firuz Ağayı ayakları, Ramazan dolayısıyla meyhanelerin kapalı olduğunu bilmesine rağmen Irgandı Köprüsünün altında kurulu meyhanelere götürür(s.98). Burada Stanko ile ilk defa meyhaneye gidişini hatırlar. Burası dar ve karanlık bir sokağa açılan köhne bir yapının mahzenidir ve her çeşit insan bulunur(s.103).

Kılıç Yarısı Gibi(A.Altan, 1998) adlı romanda ölülerin son torunu olan Osman, loş bir barda gördüğü piyanistin peşinden çıkarak ölülerin evini bulur(s.30). Mehpare Hanım ve Hikmet Bey, Paris ziyaretinde Hikmet Beyin gençliğinde gezdiği meyhane, lokanta ve gazinolara giderler(s.39). Ragıp Bey Anadolu'dan İstanbul'a döndüğünde

Galata'da İspiro'nun meyhanesinde üç arkadaşıyla içki içer(s.87). Cevat Bey, Manastır'daki görevine başlamadan önce arkadaşlarıyla Langa'da Maksud'un yerine giderler(s.243).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Fransızlar, Millet Bahçesi yanındaki caddede bulunan Teodor'un lüks lokantasına gider(s.96). Bekir Efe, Eskişehir'de gazete çıkarmak üzere kurulan matbaanın sevinciyle iki Rum esiri de alarak meyhaneye gider(s.231). Bekir'in kaldığı otele gelerek gazetesini tebrik eden Saruhan milletvekili Reşit Bey de onu istasyon lokantasına davet eder(s.232).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda eski posta müdürü Cahit, Doktor Sami'yi deniz kıyısındaki eski Rum yapısı olan lokale çağırır ve burada onu, Ziya Hurşit ile birlikte muhalefete davet eder(s.70). Milletvekili seçilmeden önce Melekper'in ailesini ziyarete Trabzon'a gelen Cemal Bey, burada okul arkadaşı Selahattin ile eskiden çok geldikleri Ferah Lokantasına gider(s.90). Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Palas'ın restoranı siyaset adamlarının akşamları balolar veya yemeklerle buluştukları mekândır(s.153,159). Ankara'ya gelen Cezmi, Ruhat'la heykelin karşısındaki Manolya Pastanesinde buluşur(s.152).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda kasabaya yeni gelip adadan ev alan Poyraz'ı Mal Müdürü Ahbdülvahap Bey, Hacı Stavro'nun lokantasına götürür(c.1,s.30). Poyraz, adadan birkaç kişi ve kasabanın eşrafı lokantaya gittiğinde dolu masalardan birinde gözlerini üstüne dikmeleri ile Poyraz'ı huzursuz eden beş kişi bulunur(c.2,s.453). Musa Kâzım Ağaeftendi ile Ankara'ya gelen Poyraz'ı yüzbaşı olan arkadaşı şehrin en iyi lokantasına götürür(c.3,s.41).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda kasabaya inenler, gün boyu işlerini hallederken Zogo'nun Lokantasına(s.69) ya da Köfteci Ramis'e(s.72) gider. Kıranların iki kardeşinden biri mal paylaşımı yüzünden diğerini öldürüp hapse girince başsız kalan iki kardeşin çocukları, barlarda meyhanelerde gezmeye başlar(s.282,309). Saka'nın Lokantası da Kıranların Suat ve Çetin'in sık gittikleri yerlerdendir(s.447).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Anadolu'nun orta yerindeki kasabada geçen romanın külhanbeyi kahramanı her gece meyhanelerde racon keser(s.7). Dünya Tarihi'nde vücutları aynı olan Abuzer ve Alemdar adlı kahramanlardan Alemdar, meyhaneye gittiğinde, mecburen onunla gelen ve çok dindar olan Abuzer, verdiği dini bilgilerle meyhanedeki herkesi rahatsız eder(s.126).

Ezine Canavarı kahramanları Hamiyet ve kızları, evdeki işlerini bitirince Ezine Lokali'ne giderek "insan içine çıkarlar"(s.146). Şarap ve Ekmek hikâyesinde Kayseri'nin bir kasabasında önce camiye giden Zeynelabidin, akşam gittiği meyhanede cami imamını yine gözyaşları içinde bulur(s.205).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Çöplük ve Küllük arasındaki Eminefendi Lokantası, öğrenci, öğretim üyesi herkesin geldiği bir mekândır(c.1,s.29). Eşref Bey, Ankara Palas'ta kalır ve Karpiç'te yemek yer(c.1,s.93). Necla, Mansur Beyle sözleştikleri Abdullah Efendi Lokantasında Galip Beyi bulur(c.1,s.365). Adaya gizli görev için gönderildiğini düşünen Galip Bey, iskeleyi gören bir lokantada otururken yanına Hadi Bey ve kayınbiraderi gelir(c.1,s.523). Salih'in birahane kutlanan doğumgünü, Turgut ve Necla'nın tekrar bir araya gelmesine neden olur(c.1,s.543). Turgut, Ankara'ya gittiğinde götürüldüğü Karpiç'in büyüklüğü karşısında çok şaşırır(c.1,s.564). Necla'yı bir süre göremeyen ve durumunu merak eden Turgut, telefon etmek üzere bir muhallebiciye girer(c.1,s.695). Sıkıntılı bir gün çalıştığı gazeteden çıkan Turgut, önce Sirkeci'de bir lokantaya girer(c.2,s.28) sonra kalabalık bir birahane(c.2,s.29); sonra da Süheyla'nın çalıştığı gazinoya(c.2,s.30) gider. İzlendiğinden şüphelenen Halil, Baylan Pastanesine girer(c.2,s.50). Turgut, İstanbul'a gelen Refik'le birlikte Çiçek Pasajı'nda bir barın kıyısında içkisini içer(c.2,s.193). Galip, yılbaşı partisinde yeniden karşılaştığı Semra ile Tuna Birahanesine gider(c.2,s.407). Tutukluluğu sona eren Turgut, yine Çiçek Pasajında Refik ile buluşur ve yeni açılan bir meyhaneye gider(c.2,s.545).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Mösyö Jak ve Muhittin Bey, eşlerinden gizli şekilde bir araya geldiklerinde mutlaka Borsa Lokantasına giderler(s.41). Kirkor Amca ve Niko, "demlenmek" için Balıkpazarı'ndaki meyhanelerden birine gider(s.93). Nişanlısından ayrıldıktan sonra İzmir'e teyzesinin yanına giden Ceni ile romancı bir pastanede oturup konuşur(s.145). Mimiko ve Lena, tanıştıkları akşam Tepebaşı'ndaki bir lokantada yemek yerler(s.162). Lena, Mimiko'yu terk ettikten sonra da Mimiko, bu lokantaya gider ve eşini bekler(s.163). Tant Tilda, genç yaşta kaybettiği eşiyle Lebon Pastanesine giderler(s.301). Rozi'nin düğünü, Tarabya'da denize bakan müzikli lokantalardan birinde gerçekleşir(s.341). Berti ile romancı, Çiçek Pasajının girişindeki kokoreççide yemek yer ve içki içerler(s.355). Berti, Mill köprüsü üzerindeki açık hava pub'ında Marcelina ile tanışır(s.363). Berti, Jülyet'e Rejans'ta yemek yerken evlenme teklif eder(s.420). Berti, Jülyet'e nişanlanmadan bir süre önce, Kervansaray'da buluşup eski sevgilisi Marcelina'yı

anlatır(s.434). İstanbul'a gelen Enrico Weizman'la Rumelikavağı'nda bir lokantada bir araya gelinir(s.565). Anlatıcı-romancı, roman sonunda bir barda kendisine benzeyen yaşlı biriyle karşılaşır(s.737).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Katya'nın babası tarafından işletilen Paradisos adlı meyhane, romanda önemli bir yer tutar. Bir gece okuldan kaçarak arkadaşlarıyla birlikte Paradisos'a gelen(s.68) Hulki, büyük bir aşk yaşayacağı Katya ile ilk defa burada karşılaşır(s.74). 6-7 Eylül olayları sırasında yakılan meyhanede, Katya'nın babası ve ağabeyi ölür(s.251). Aynı olaylar sırasında Hulki'yi de kaybeden Katya'yı hayata bağlayan şey, Paradisos'un tamamen aslına uygun bir şekilde yeniden açılması ve buranın eski itibarına kavuşmasıdır(s.262). Yıllar sonra Katya da, Paradisos'ta kaldığı bir gece sigarasından çıkan yangınla ölür(s.311). Hulki Bey, Elektrik İdaresi'ndeki işine başladığından beri, her akşam işyerinden çıkar ve yürüyerek Tokatlıyan'a gelir(s.16). Hulki Bey, 5 Eylül akşamı da geldiği Tokatlıyan'ın o akşam için çok تنها olduğunu, her zaman gelen Galatasaraylı öğrencinin ve her akşam sohbet ettiği emekli konsolosun gelmediğini görür(s.27). Tokatlıyan'a gelmeden önce önünden geçtiği Markiz de aynı şekilde boştur(s.21). Hulki Bey, Katya'nın manevi kardeşi Aleksi'yle Fişer'de buluşur(s.186).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Berber Georgios, İmroz'daki meyhanenin bahçesindeki manolyanın altında oturmayı çok sever(s.74).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Niyazi Bey ve Kemal Beyin, İstanbul'da girdikleri pastanenin rahatlatıcı bir havası vardır(s.34). Eczacı Nihat Bey, müzik öğretmenine Almanya'daki tutsaklık günlerinde ara sıra gittiği ve adını "Kanatlı Tekne" olarak hatırladığı barda klasik müzik dinlediğini anlatır(s.92).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Sümeyye'nin âşık olduğu Sedat'ın ailesinin Park Caddesinde lokantaları bulunur(s.144). Sedat, yazın her öğlen, sefertası ile lokantaya gider ve eve buradan yemek getirir(s.163). Sezai Bey, nişanlısı Sümeyye ve annesini Bafra yönünde yeni açılmış bir kır lokantasına yemeğe götürür(s.212).

Alayın Kızları (M.Özünal, 2000) adlı romanda Valentin yıllarca barlarda şarkı söyler(s.34).

d) Hamam

Hamamlar, temizlenme anlamı taşıyan mekânlar olsa da, tarihimizdeki hamam kültürü buna temizlenmenin ötesinde, dinlenme ve eğlenme anlamı da katar.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Sultan Murat, Bursa gezisinde Yeni Kaplıca'ya gider; suyu ise insana güzellik ve şifa veren bu hamamı padişah çok beğenir; burada beş gün geçirir(s.159-160). Ordu sefere çıkmadan, birlikte gidecek olan esnaf alayının geçişinde arabaların üzerine bulunan seyyar bir hamam dikkati çeker. Bu hamam, keçeden yapılmıştır; üstünde yuvarlak camlardan kubbeleri bile bulunur(s.211-212). Padişah, Revan'da Emirgüneoğlu'nun sarayının hamamını da çok beğenir. Romanda uzun uzun tasvir edilen hamam, padişahın keşke benim başkentimde de böyle bir hamamım olsaydı şeklinde iç geçirmesine neden olur(s.238-240). Sultan Murat, mehtaplı gecelerde Emirgüneoğlu'nun bahçesindeki duvarları billurdan hamama gitmeyi çok sever(s.288).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanın 16. yüzyıldaki zamanında, nü resim yapmayı kafasına koyan Halil, kadınlar hamamının terasına bir gece gelerek burada kendisi için oluşturduğu gizlenme yerinde saklanır. Ancak hususi banyoların nereye denk geldiğini bilemeyen Halil, bir gün çarşaf giyerek hamama girer ve içeriden tespit ettiği yere terastan açtığı delikle yine gözetlemeye başlar(s.31-33).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda hamam önemli ve kilit mekânlardan biridir. Akrep Arif ya da Nakş-ı Nigar mahallesinde Nakş-ı Nigar adlı bir paşa kızının son isteği olarak yapılan Nida hamamı bulunur. Pinhan, Nida hamamında, her iki isimden de vazgeçemeyen, ancak uğursuzluktan korkan mahallelileri ikibaşlılıktan kurtarır. Pinhan, Nida Hamamında vücudu şehrine girer ve burada idrak ettikleriyle ikibaşlılığından kurtularak çok güzel bir kadına dönüşür; hem de mahalleyi ikibaşlılığından kurtarır(s.210-223).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda doktor Reşit Paşanın, Müşfika Kadınefendinin sırtında oluşan iltihaplanmanın bir sinek ısırığından kaynaklanmış olabileceğini söylemesi, padişahın Reşit Paşayı hamama göndererek sinek olup olmadığına baktırmasına neden olur(s.163-164).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Bekir Efe ve kardeşi Ali'nin düğünlerinde, Karacabey Hamamı kapatılarak, gelin ve damat hamamları yapılır(s.222).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Ezine Canavarı'nda kasap ve dört oğlu, ayda bir Ezine'nin meşhur Abaza Halil Paşa Hamamı'na gider(s.153). Gökten Gelen Çocuk'ta küçük Gülerk'i annesi, mahalle hamamına götürerek güzelce yıkar(s.225).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Alemdar Mustafa Paşanın askerleri Şengül Hamamında yatarlar. Bundan dolayı, Alemdar'a düzenlenecek saldırıda bu hamamın önüne yeniçeriler nöbetçi bırakır(s.407).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Fransa'dan gizlice dönen Mehmet, arkadaşlarından Salim Beyle görüşmek için Haseki Hamamını seçer(s.111).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan, Avrupa'daki tutsaklık hayatında hamamı olmayışından dolayı sıkıntı çeker(s.112). Sürekli bu konuda ısrar eden Cem ve Sadi'nin ısrarları sonucu Burganöv'deki şatoya hamam yaptırılır(s.117).

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) Yavuz Sultan Selim, doktorunun izin vermemesine rağmen hamama gider ve orada tellaklara sırtındaki olgunlaşmamış çıbanı sıktırır(s.160). II. Selim ise, yeni yaptırdığı hamamda düşer ve başını mermer basamaklara çarparak ölür(s.342).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) Manisa'ya geldikten sonra, küçük bir kafiyeyle hamama götürülerek yıkanır(s.43-45). Saraydan ayrılan Çeşmiferah, Alacahamam, Yakut Ağa Hamamı, en çok da Sultan Hamamına gider(s.128). Yıllar sonra Selim, sultanlığı sırasında kendi yaptırdığı hamamı gezerken düşüp ölür(s.340). Nurbanu ise, İstanbul'da Çemberlitaş'ta yaptırdığı hamama, Yahudiler için ayrı bir bölüm ekletir(s.341).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Kösem Sultanı öldürmek üzere harekete geçerek Valide Taşlığında ayrılan adamların bir kısmı Hünkâr Hamamına gider(s.82).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda şişman kahraman, çocukluğunda kadınlar hamamında gördüğü manzarayı unutamaz. Burada iri yarı bir natırın, kemikleri sayılacak kadar zayıf bir çocuğu keselemesi korkunç bir anıdır(s.94).

e) eşmeler

eşmeler, genellikle yolculuklarda dinlenmek ve rahatlamak üzere durulan mekânlardır. Ancak, Saray Meydanı'nda Son Gece'de olduğu gibi yaptıran kişiyle de özdeşleşip özel anlamlar kazanabilir.

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Aydın'ın işgal edildiğini duyan Emir Ayşe, arkadaşı Keziban ile köydeki Uluyol eşmesi önünde durup konuşur(c.1,s.28). Emir Ayşe, Yüzbaşıoğlu eşmesinin yanından dereye inip baktığında köylülerin akın akın köyden kaçtığını görür(c.1,s.116). İkinci işgalden sonra daha büyük korku ile Menderes'in karşı kıyısına geçen köylüler, eşme başları, ova kahveleri ve kahve ardakları altını mekân tutarlar(c.2,s.16). Çete Ayşe ve kızanları eşme başında durup atlarını da dinlendirirken Gökçen Efenin muhasaraya alındığı haberi gelir(c.2,s.320).

Dersim Terteleşi (H.Işık, 1996) adlı romanda etin geçen kış dolayısıyla köylüler haftalar boyunca köy çeşmesine gitmez, kar içerler(s.24). Duzgın'a giden Alibinat ve Rıza avuş, kötülerin karşısında kuruyan Ceviz çeşmesinden su içerler(s.87).

Güç ve Güzellik (A.Özyalmer, 1997) adlı romanda çeşmelerden en çok karşımıza çıkana, sarayın bahçesindeki Cellat eşmesidir. Genç Osman'ın cesedinden kulağını keserek Valide Sultana götüren cebecibaşı, saray bahçesinde sıkıştırılarak yakalanır ve hemen oradaki çeşmenin başında boynu vurulur(s.47). Aynı şekilde eşme başına getirilen Davut Paşa, kurulan bir planla çeşmenin başından kurtulsa da bu çok uzun sürmez(s.47-48). Sultan Murat, olaylı bir dönemden sonra, yaptığı temizlik harekâtında Cellat eşmesi başında elebaşlarının boynu vurulur(s.139).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda damadı Mustafa ile konuşmak üzere Fatma'nın evinin sokağına giden Firuz Ağa, ıhlamur ağacı dibindeki ufak kurnalı çeşmeye gider ve burada bekler(s.34). Mustafa'nın yaklaştığını görünce heyecandan eşme taşına yığılır(s.35).

Beyazateş Adası(M.Erman, 1998) adlı romanda Kumrulu Mescitte yer alan ikiz taşlı mezarın yanında sebil de bulunur(s.211).

Pinhan (E.şafak, 1998) adlı romanda Akrep Arif mahallesinde, herhangi bir suç işleyenler, mahallenin firuze inili, selvi motifli, bakır taslı çeşmesine gelerek herkesin önünde pişmanlığını bildirir, üç avuç suyla başını sıvazlar ve günahlarından

kurtulur. Doğru yolu bulduğuna nişan olmak üzere de gönlünden geçeni bu çeşmenin başına bırakır(s.74). Evliya türbesinin sanduka örtüsünü çalan Sefih Ali de nedametinin nişanı olarak buraya sanduka örtüsünü bırakır(s.75,84). Nevres de gördüğü rüyaları sabah, kimselere görünmeden evden çıkarak mahalledeki nedamet çeşmesinin gürül gürül akan suyuna anlatır(s.175).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Pertevniyal Valide Sultan, ömrünün son günlerinde yaptırdığı Laleli Camii yanında, yine kendisinin yaptırdığı çeşmeleri gezer(s.173).

Çanakkale Mahşeri(M.Niyazi, 1998) adlı romanda Mıstık, katırı ile cepheye pınardan su taşımakla görevlidir(s.407).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda terhis olan Hüseyin, dönüş yolcuğunda bir çeşme başında dinlenir(s.23). Hüseyin, Ankara'dan ayrılırken Erzurum Mahallesinde, kadınların çamaşır yıkadığı yeraltındaki memba sulu çeşmenin önünde çamaşır yıkayan kadınlara bakar(s.52). Kırşehir'den Ankara'ya gelişinde ise yine aynı çeşmede durması, tutuklanmasına ve İstiklal Mahkemesine çıkarılmasına neden olur(s.273).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Bey, banka soygunu öncesinde arkadaşları ile Soğukpınar'a adını veren çeşmeden su içip son hazırlıklarını yaparlar(s.17).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Karınca adasının meydanında, üç çınarların tam ortasında bir çeşme bulunur(c.1,s.14). Çeşme, Poyraz Musa ve Zehra'nın görüşme mekânıdır(c.2,s.387). Ali Çavuş'un köyünde de meydandaki çınarın altında çeşme bulunur(c.2,s.239).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda kireç ocağına giden öğretmen ve köylüler bir çeşme başında dinlenir(s.59).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Fazıl ile yol arkadaşı Mihayıl kervandan ayrılarak beraber devam ettikleri yolculukta dağ başlarından geçer ve pınarların başında konaklarlar(s.37).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda İsmail, İstar'daki hisarda her sabah kalkar ve kaldıkları binanın bahçesindeki çeşmede yüzünü yıkar(s.67). Dönüşünün ardından tekkedeki ilk sabahında doğruca çeşmeye giden İsmail, yüzünü yıkadıktan sonra güneşe bakar(s.117). Yıkanmamış bir yüzle güneşe bakmanın saygısızlığına

inanan İsmail, çeşmeden bol bir şey olmayan Sarukaya'da kalırken uyandığında yüzünü çeşmede yıkar(s.143).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Sarı Abdullah, bir gün Yusuf ile sarayın kapısındaki "muazzam çeşme"yi ve ardındaki kapıyı gördüğünde şehirdeki gerginliğin nedenini anlar(s.111). Abdi Baba, padişaha Fransız ihtilalini örnek gösteren bildirinin yeniçerilerin devam ettiği bir dergâhın bahçesindeki çeşmenin üstüne bırakılmasını çok manidar ve tehlikeli bulur(s.240).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Beyi rahatsız etmek için evi etrafından dolanan Körşeytanın Sadullah, sokakta dolaştıktan sonra sokak başındaki çeşmede elini yüzünü yıkar(s.105). Çeşmenin başında onu gözleyen Haydar Ağa, Kemal Beyin kendisini görmesiyle kaçar(s.115). Başkatip Hilmi Efendi, uyandığında evlerinin karşısındaki çeşmede sabah namazı abdestini alırken, gece gördüğü rüyayı da suya anlatır(s.162). Kemal Bey, yaşadığı olumsuzluklar neticesinde kendisini bıraktığında Haydar Ağa onu bırakmaz ve evinin karşısındaki çeşmede onu bekler(s.192).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda son gecesinde Saray Meydanı'nda dolaşan Fikret, meydandaki çeşmeyi görünce hocası Kâzım Beyin, Müşir Zeki Paşa tarafından Sultan Abdülhamid'in yirmi beşinci saltanat yılı anısına yaptırılmış bu çeşmeye, Kurutelek çeşmesi değil de Hamidiye çeşmesi denmesine kızdığını ve bu çeşmenin yanından her geçişinde yere tükürdüğünü hatırlar(s.31). Savaş sonrası buraya yeniden gelen Fikret, çeşmenin kurumuş olduğunu görür(s.156).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Turgut, partiden gelecek olan adamı Alman Çeşmesi'nde, elindeki gazete ile bekler(c.2,s.172).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) uzun bir yolculuktan sonra dergâha dönen Akkartal, aşağılardaki çeşmeye gelince burada eğlenen gençler onu tanır ve hocalarına müjde vermeye giderler(s.183). Kam Kül Erkin ve öğrencileri Bozyayla yolundaki Akpınar'ın başında konaklar ve atlarını sularlar(s.200). Tebriz'e gelen Akkartal, bir usta nalbant ararken gördüğü üç kurnası olan çeşmeden atına su verir(s.234). Bu arada çeşmede dinlenir.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Bellini, İstanbul'da Atmeydanı'na geçtiğinde ulu bir çınarın gölgesindeki çeşmede elini yüzünü yıkar(s.209).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın tılsımlı gömleğinden çok etkilenen yazara gelen ak saçlı ve sakallı delikanlı

Sadi gelir ve onu elinden tutarak bir pınarın başına getirir. Yazar, pınarın buz gibi suyundan içer ve elini, yüzünü yıkar. Ve Sadi bundan sonra anlatmaya başlar(s.8). Cem'in hikâyesi bittiğinde Sadi ve yazar pınarın başında oturmaya devam ederler. Yaşananların acısından pınar bile susmuştur(s.146). Cem Sultan yenilginin sonrasında Likya dağlarında dolaşıp dururken pınar başlarında mola verirler(s.44). Böyle bir günde karşılaştıkları tek pınarın başında askerler sıra bekler(s.45).

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) sarayın içindeki Cellat Çeşmesi, başı kesilenlerin teşhir edildiği bir mekân olarak görülür. Ester, Hürrem Sultan'ın verdiği haberle Cellat Çeşmesine koşar; çeşmeye yaklaştığında aşık olduğu, ama kardeşi olduğunu bilmediği Burak Paşanın kesik başını görür(s.252-253).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda müze-saraya girmeye çalışan Spinola, haremın arkasındaki çeşmenin dibine saklanır(s.54).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda vişne rengi çadırın kurulduğu tepeye çıkarken çıkılan iki yokuşun arasında bir çeşme bulunur. Çadıra doğru çıkan kadınlar ve erkekler, çeşme başında su içer ve dinlenirler(s.45,131). Erkekler ise, çadırdaki gördükleri güzelliğin etkisinden kurtulamayarak yokuştan aşağı inerken yine bu çeşmeye uğrar, yüzlerini yıkarlar(s.172). Yüz yıl sonra buraya kurulan Hayalifener Apartmanında yaşayan şişman kahraman, iki yokuşun arasındaki bu çeşmenin kurumuş; üzerinin afişler ve ilanlarla kaplı olduğunu görür(s.202).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Yemişçi evlerinin kızlarından olan Nesibe, Kasımpaşa'da köşe çeşmesinden su içerken, bu evlere getirildiği ilk gün bu çeşmenin başında yüzünü yıkayıp güzelliğini göstermesinin istendiğini gözyaşıyla hatırlar(s.250).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Yazı çeşmesinde Mehmet Efendi ve oğulları hayvanlarına su içirerek dinlendirir(s.81).

D) Diğer Mekânlar

Diğer Mekânlar başlığı altında kule, hapishane-zindan, değirmen, mezar, karargâh ve karakol, müze ve sanat mekânları, istasyon ve havaalanları, dükkân, işyeri ve atölyeler, kütüphane, mahkeme salonu, hastane, kimsesizler ve ihtiyarlar yurdu, halkevleri gibi romanlarda karşımıza çıkan diğer mekânlardır.

a) Kuleler

Kuleler genellikle gözetleme, hapsetme ya da gizli buluşmaların mekânı olarak karşımıza çıkar.

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda, Melâlî ve Rüstem'in Bağdat yolculuğu sırasında yağmurla hastalanan Melâlî bir rüzgâr kulesinde baygın yatar(s.39). Halep'te gördüğü harabatın içinde de bu rüzgâr kulesini görür(s.170).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Sancaktarın Ali Efenin babasının yaptırdığı ve gözetleme kuleleri olan Kuleli Bahçe, Emir Ayşe'nin Çete Ayşe'ye dönüştüğü mekândır(c.1,s.170). Menderes'in aralarına sınır çizdiği Yunanlılar ve İtalyanlar nehrin iki yakasını birleştiren köprünün bitiş noktalarına gözetleme kuleleri dikmiştir(c.2,s.12).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda belini sıcak tutmak için kırk kulaç uzunluğundaki kuşağı sararak Galata Kulesindeki ahababının yanına giden buradan da kuşağı açılarak düşen kişi, Yafes Çelebinin yeni icadı için ilham kaynağı olur(s.43). Yafes Çelebi, Alemdar Mustafa Paşanın adamlarından biri tarafından kabul edilerek yapacağı çalışmaların destekleneceği haberi almasının akşamında uzaklarda bir yangın görür. Yangını izlemek için on akçe vererek kuleye çıkan Yafes Çelebi, sadrazamlık makamının yeniçeriler tarafından kuşatıldığını görür(s.48).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Hezarfen Ahmet Çelebi, meşhur uçuşuna, havanın ve rüzgârın durumunu da ölçmeye müsait olan Galata Kulesinden başlar(s.199). İyi korunan Bağdat kalesinin 211 kulesi bulunur. Bunlardan 97'si Diele nehrine bakarken 114'ü ise karayı kontrol eder(s.323). Savaş sırasında başvezir, Ak Kapı kulesini; Kaptan-ı Derya Mustafa Paşa da başka büyük bir kuleyi yıkar. Hüseyin Paşanın top atışlarıyla iki büyük kule daha yıkılır(s.325).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Eylül ayında şehir hatları vapurlarının yolcuları Kız Kulesi'nden inleme ve kadın çılgınlıkları duyduklarını iddia ederler(s.199). Şehir meydanlarındaki saatlerin birbirinden farklı olmasından dolayı, Beyazıt Kulesinin tepesine "zaman direği" yerleştirilir(s.248). Galata Kulesindeki bayrak direğine her saat çekilen "zaman topları" kaybolur(s.251).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda gizem çözüldükten sonra Yasemin'i arayan Ermano Muratore, fener kulesine çıkmak ister(s.225).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Moğol karakolunu basan askerlerin gelişini kulede gözetleyen bir asker vardır(s.139).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Hezarfen Ahmet Çelebi, Galata Kulesinden uçup Üsküdar'da Doğancılar Meydanına iner(s.166). Lagari Hasan ile yaptıkları uçuşta İstanbul Atatürk Havalimanı kulesinden iniş izni isterler(s.167). Ancak kuleden izin verilmez(s.168).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu,1999) İstanbul'u alma aşkıyla yanıp tutuşan padişah sadece Edirne'deki sarayının tahta kulesinde biraz huzur bulabilir(s.22).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Kızkulesi, devrik padişahın haremdeki odasını göstererek öldürülmesini çabuklaştıran Şehzade Mustafa'nın cariyesi Peykidil ve on cariyenin daha öldürülerek denize atıldıkları mekân olarak karşımıza çıkar(s.317).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Koca Hamza'nın kahvehanesine ulaşmak için Galata'ya geldiklerinde kuleyi ilk defa gören Abdullah, Galata Kulesine bakakalır(s.79).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Çin Seddinde, her üç yüz metrede bir gözetleme kuleleri ve bu kulelerde görevli askerler vardır(s.42-45). Büyücü Zungo'nun kalesinde muhafızların gözetleme kuleleri bulunur(s.77). Bunlar yüksek kulelerdir(s.135). Büyücü Zungo'nun kulesi en üsttekidir(s.137).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda yer alan kuleler, genellikle dışarıdan seyredilen kiliselerin çan kuleleridir. Kamil Uzman, San Marco Kilisesinin balkonundan çan kulesine doğru şaha kalkmış atlar görür(s.28). Oturduğu bardan dışarıyı seyreden Kamil Uzman, tam karşıdaki kilisenin çan kulesini görür. Kule, diğer kuleler gibi eğik değildir. Venedik'teki diğer kulelerin temelini suyun oymasına rağmen bu kule, küçük kubbesi ve ön cephesinde taş heykelleriyle dimdik durur(s.154). Cem Sultan'ın Bourgneuf Kulesine hapsedildiğinde buranın duvarlarını Hélène'i tasvir eden halılarla süslediğini ve bu halılardan birini daha sonra gördüğünü düşünür(s.71). Bellini, İstanbul'a gittiğinde huzura kabulünü beklerken Galata'da dolaşır. Bu dolaşmalardan birinde İsa Kulesi'ne çıkarak buradan şehrin görüntüsünü izler(s.201-202).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem'i Nis'te ağırlayan küçük dükkân Şarl'ın Rumili'deki ziyaretinde birbirleriyle kucaklaşarak şatonun kulesine doğru yürürler(s.89). Rahip, Burganöv'deki şatoda yapılan hamamı

göstermek için Cem ve Sadi'yi önce kuleye, sonra kale duvarına çıkarır(s.117). Cem'in Zizim Kulesinde, kule dışına çıkması yasaklanmıştır(s.118).

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) İstanbul'a getirildiğinde şehri inceleyen Christian, diğer adıyla Burak'ın dikkatini çeken yerler arasında, Galata Kulesi ve oyuncağa benzeyen Kızkulesi de vardır(s.128-129). Aynı şekilde İstanbul'a yerleşeli uzun zaman olmayan Josef Nasi için de Kızkulesi güzel bir manzara oluşturur(s.289). Deprem sonrası onarılan yerler arasında bu iki kule de bulunur(s.138). Fransa kralı, İtalya'da yaptığı savaşta esir düşerek Madrid'te bir kulede hapsedilir(s.204). İngiltere kraliçesi Mary Tudor, Katolik olmayan kardeşi Elizabeth'i Londra Kulesinde hapseder(s.287). Bu durum bir yıl boyunca devam eder(s.311). Elizabeth ise kraliçe olduğunda İskoç kraliçesini on altı yıl boyunca Londra Kulesine kapatır(s.353).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Saray-ı Âmire'nin avlusunda kesme taş ve tuğladan örülü bir kule ve sağ tarafta biri büyük biri küçük iki kule bulunur(s.13).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Kızkulesi, Spinola ve Habsburg elçisinin ıssız ve gözlerden uzak olması nedeniyle gizli buluşmalarına mekân olur(s.236).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Alemdar Mustafa Paşa, Sadaret konağında kendisine düzenlenen saldırı karşısında konak halkını bahçedeki taş kuleye gönderir. Daha sonra cariye ve halayıkları gönderme konusunda yeniçerilerle anlaşılan Alemdar, bu kuleyi, tepesini delmeye çalışan birçok yeniçeri ile birlikte havaya uçurarak kendi hayatına son verir(s.189-190).

b) Hapishaneler-Zindanlar

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda hapishane olarak yapılmış mekânlardan ziyade, sarayın bazı kısımlarının hapsedme amacıyla kullanıldığı görülüyor. Sarayın çinili odası, duvarı ve penceresi örülüp kapatılarak padişah için, sarayın mahzenindeki bir hücrenin de haremağası için zindan niyetiyle kullanıldığı dikkati çeker.

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda altınlarını hırsızlardan korumak için bir suç işleyip Baba Cafer Zindanına kapatılan Ali Elmas Efendi'nin kasası, Calud ve adamları tarafından zindanın altına giden bir tünel kazılarak çalınır(s.93-95).

Dersim Tertelesi (H.İşık, 1996) adlı romanda kahvehanede halka tarih dersleri veren Alibinat, bu anlattıklarından dolayı hapse atılır(s.170).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda Genç Osman'ın ölümüne neden olan ayaklanma esnasında, yeniçerilerin bir kısmı sarayı basarken, bir kısmı da Baba Cafer Zindanının kapılarını açarak tutsakları serbest bırakır(s.25). Saraydan alınan Genç Osman, önce Orta Camiine getirilir; ardından öldürülmek üzere Yedikule Zindanlarına götürülür(s.31). Zindan önünde toplanan halkın arasından geçirilerek zindana alınan devrik padişah, burada işkence ile öldürülür(s.32-33). Genç Osman'ı öldürenlerden Davut Paşa ve Kilindir Uğrusu da yakalanarak Yedikule Zindanına kapatılır(s.47).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Anadolu'dan savaş esiri olarak getirilen Bursalı Mülazım-ı Sani Kemalettin Bey, Hanya'nın Üsera Kampına götürülür. Onu burada görmek Hasan ve diğer Türkleri çok üzer(s.78).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Mayıs ayında, İzmir'de, poşu takan bir deveci, Şapka ve Kıyafet Kanununa muhalefetten hapse atılır(s.131).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Seyit Rıza, Erzincan'da hapsedilir. İstiklal Mahkemesinde yargılanmadan önce hapishanede Kureyşan aşireti lideri Sey Usen'le birlikte kalırken(s.89), mahkeme sonrasında her bir hükümlü bir hücrede tutulur(s.138).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı Gümüş Diş öşürünü ödeyemediği için hapse atılmış, bundan dolayı dağlara çıkmıştır(s.31).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda Sinan-ı Atik, kendisini çekemeyenlerin oluşturduğu baskı sonucu Baba Cafer zindanına götürülür(s.177). Ancak küçük bir hücrede gizlice Frenk kıyafetleri giydirilerek zindanın kulesinde kendisini bekleyen Mahmut Paşa'ya götürülür(s.179).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda sakatlığından sorumlu tuttuğu Beril'i evine hapsederek işkence yapması dolayısıyla Necati, bir hücreye hapsedilir(s.110).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda sarayın duvarlarına Cevat Beyin yapıştırdığı bildiriler dolayısıyla imparatorluğun dört bir köşesindeki subaylar tevkif edilerek askeri hapishanelere gönderilir(s.213).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanın hapishaneleri esir kamplarıdır. Yüzbaşı John Weistock, Türklerin gözünü yıldırım için esirleri büyük

bir barakada toplan ve tepelerden gözetleyen Türk askerlerinin göreceği bir biçimde barakayı ateş verir(s.244).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda işgalci güçler, herhangi bir sebeple cezaevine aldıkları Ankaralıları yargılamak isterler(s.117). Valinin tevkif edilmesiyle cezaevlerinin kapısı açılarak iki yüz mahkûm kurtarılır(s.160). Romanda, Allem Kallem Hanı hapishane olarak kullanılır(s.53). Çünkü Hıyanet-i Vataniye kanunu dolayısıyla cezaevlerinde yer kalmamış, hanlar cezaevine çevrilmiştir(s.59). Hüseyin, Bekir Efenin kardeşi Ali, Bitikli Cafer Ağa da hapse atılanlar arasındadır; ancak üçü de hapishaneden kaçırlılır(s.54,290,338).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda tekneye hayvan sokan Rum mübadiller, Pire'de durduklarında hapse atılırlar(c.1,s.302). Girit'te çok saygın bir kişi olan Musa Kâzım Ağafendi'nin general arkadaşı, ona hapishaneden mektup yazar(c.3,s.388).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda kan davalı olan Reşit Ağanın oğlu Nazım, Sülheddin'in oğlu Zarifi tabancayla yaraladığı için hapse atılır(s.193).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köydeki bir düğünde Muhittin'i öldüren Gömleksiz Sadri, hapse atılır(s.191). Mal paylaşımındaki anlaşmazlık nedeniyle kardeşini öldüren Kıranların Hayrettin(s.243) ve oğlu Taha da(s.277) hapse girer. Olaya karışan Fahrettin'in oğlu Suat da bir süre hapis yatar(s.261). Kendisinden ayrılmak isteyen karısını öldüren Mustafa'nın hapisten çıkışının ardından Rıza ve Saadet, Mustafa'ya geçmiş olsuna gider(s.375). Kıranların Duran, kardeşi Suat'la kavga eden Çetin'i öldürür ve o da on iki sene hapse mahkûm olur(s.459).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Hırsızın Aşkında, hırsızların mahallesinin bazı fertleri hapishanede ekmek elden su gölden yaşarken çıkan genel af, tüm aileleri geçim sıkıntısına düşürür(s.190).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) hapishanelerin tamamı mağaralardan oluşur. Ermeni Papazı Civan, sırlarını öğrendiği için, Türkmenlerin yer altı şehrinde kayaya oyulmuş bir hücreye konur(s.21). Saruca Abdal da Stavro'nun askerleri tarafından İhlara Vadisindeki bir zindana atılır ve kocaman bir taşla kapısı kapatılır. Burası bir yeraltı zindanıdır(s.128). Stavro'nun konağına yakın bir yerde, İhlara Vadisi'nde oyulmuş olan büyük zindanda birçok tutsak işkence görür(s.160).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) romandaki çocuğun babası, tarihten bu güne düşündüğü için yargılanan, işkence ve ceza gören kişilerin sembolüdür. Roman boyunca farklı zamanlarda farklı zindanlarda hep işkence görürken karşımıza çıkar. Baba, ilk olarak rutubetli koridorları olan taş binanın, taş ranzası bulunan taş hücrelerinde işkence görür. Orhan Gazi'ye suikast düzenleyen Urumça martoloslarından olup olmadığı sorgulanır(s.20). Aynı kişi, "Azapkapusu" denen zindanlık bölgede, yosunlu taş hücrede, Türk padişahının casusu olmakla suçlanır(s.42). Hapishane "çergisinde" sorguya alınan çocuğun babası, bu defa da Hünkâra suikastla suçlanır(s.47). Beyazıt Meydanında imza toplayan başörtülü kız, yaşlı kadının şikâyeti üzerine nezarethaneye alınır(s.111).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Erdebil'de bulunan küçük hapishaneye önceleri çok az ihtiyaç olurken, halkın Haydar'ın çıktığı seferlerle şehrin zenginleşmesi sonucu zindana daha çok ihtiyaç duyulur hale gelir(s.51).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, Yıldız Mahkemesindeki yargılama süresince sarayın bahçesindeki Çadır Köşkünde bir hücrede tutulur. Taif'e mahkûmları götüren İzzettin vapurunda da bunun için özel kamaralar yerleştirilmiştir. Taif'te ise Mithat Paşa ve diğer mahkûmlar kalenin hapishanesinde cezalandırılır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda III. Selim, musikişinas Sadullah Ağa ile cariyesi Mihriban'ın birbirlerine âşık olduklarını anlayınca, Sadullah Ağanın öldürülmesini, Mihriban'ın ise zindana atılmasını emreder(s.177).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda aslında bir askeri alan olan Bekirağa Bölüğü, hapsetmek ve işkence etmek için kullanılır(s.65).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda hırsızlık olayını çözen bekçinin öldüresiye dövülmesine kızan Kemal Bey, geceyi bekçinin yanında cezaevinde geçirir(s.102). Müddeiumuminin kasaba eşrafından Tefik Bey ve Hamdi Ağayı cezaevine göndermesi, kendisinin de sonunu hazırlar(s.152). Bu kişilerin hapse atılmasına neden olan Fırfır Osman'ın, gizlice cezaevinden alınarak vilayetteki cezaevine gönderilmesinin ardından Tefik Bey ve Hamdi Ağa, otuz günlük mahkûmiyetlerini tamamlayarak hapisten çıkarlar(s.160).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda ordudan kaçmadan önce çıkan olayda ölen yüzbaşının ölümünden sorumlu tutulan Şükrü, mübadele sonrasında tutuklanarak bir süre sonra idam edilmek üzere cezaevine konur(s.125).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Cağaloğlu'nda, Ankara Caddesinden girilen ve yer altında uzayan bir tünel boyunca hücreleri bulunan Sansaryan Han ve handa bulunan Birinci Şube, kahramanların gözaltına alındığı; işkence gördükleri yerdir. Turgut içeri alındığında Sahir Hoca tanıklık yapmak üzere Sansaryan Han'daki Birinci Şubeye çağrılır(c.1,s.228). Turgut, burada bir süre hücrede tutulur ve sorgulanır(c.1,s.239). Komünistliği tespit edilen bütün roman kahramanları gözaltına alındığında Galip Bey, sorgulamaya katılmak üzere Sansaryan Hana gelir(c.2,s.382). Rahmi Ustanın(c.2,s.352), Necla'nın(c.2,s.451), Turgut'un(c.2,s.386) ve Halil'in(c.2,s.424) sorgulamaları da burada yapılır. Halil, yapılan işkencelere dayanamaz ve ölür(c.2,s.449).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Mösyö Rober Milano'da bir süre hapisanede yatar ve arkadaşı Mösyö Aldo tarafından kurtarılır(s.257). Fransa'da yaşayan Nesim ve ailesi, 2. Dünya savaşı sırasında önce Bayonne Hapishanesine alınır(s.543); sonra Toplama Kamplarına götürülür(s.550). Onlarla birlikte Toplama Kampına götürülen Enrico Weizman, cesetlerin yakıldığı fırınlarda çalışır ve kamptan kırk kilo olarak kurtulur(s.555).

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) adlı romanda kazayla ilgili yapılan yargılamada denizaltıya çarpan Naboland'in kaptanı Oskar Lorenzo hapis cezasını Türk cezaevlerinde ve denizaltı kumandanı Sabri Çelebioğlu ise Hendek cezaevinde çeker(s.54).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Katya'nın ağabeyi, saldırganlığı dolayısıyla sık sık nezarete alınır(s.179). 6 Eylül akşamı yaşananlardan dolayı, Katya, yirmi altı gün nezarete tutulur(s.251).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) Büyücü Zungo'nun kalesinin en aşağı katında hapsettiği esirleri vardır(s.144).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda bu tarz bir mekân olarak Cem Sultanın aynı zamanda zindanı olan Bourgenauf Şatosu karşımıza çıkar. Kamil Uzman, yüzyıllar önce bu amaçla kullanılmış yapıda Cem Sultan'dan izler aradığını hatırlar(s.67). Kamil Uzman, Venedik'teki bir zindanda mahkûmların içeri atılmadan gün ışığını son kez gördükleri kafesli pencerelerin boş olduğunu görür(s.146).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın Avrupa'da kaldığı süre içinde tutulduğu her ev, kervansaray, saray ya da şato onun için bir zindandır.

Kirâze'de (S.Kamuran, 2000) İstanbul'da yeni başlayan günde Yedikule zindanına üç mahkûm daha getirilir. Bu mahkûmlar önce Kasımpaşa'daki Tersane zindanına, sonra Rumelihisarı'ndaki Kara Kule'ye, arkasından da Yedikule'ye götürülür(s.11). Romanda Fransa kralı Madrit'te bir kulede; İngiltere kraliçesinin kardeşi Elizabeth Londra Kulesinde; İskoç kraliçesi de İngiltere kraliçesi Elizabeth tarafından Londra Kulesinde hapsedilir. Kuleler, aynı zamanda hapishane olarak kullanılır.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda şehzadenin sefer için kurduğu ordunun çadırdan oluşan ordugâhında askerleri cezalandırmak için yapılmış çile çadırları vardır(s.155).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda I. İbrahim, sarayın bir odasında hapsedilir(s.6-13).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Bünyamin, hapishanede arabacı ile aynı koğuştaki efelik taslayan herkesi diz çöktürürler(s.236).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Osman'ı, Kirişçinin Ahmet'in evinde gören Fırıncı Ali, Kirişçinin Ahmet, Cemal Ağa, Osman'ın eşi ve Ermeni kardeşler nezarethaneye alınır(s.246).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda işgal günlerinde Samsun'da yerel kurtuluş hareketini idare eden Mehmet Reis, Güzel Fatma ve evine gelen yabancı askeri döverken düşman tarafından ele geçirilip garnizon binasındaki dar ve küçük pencereli bir odaya hapsedilir(s.46).

Alayın Kızları (M.Özünal, 2000) adlı romanda Cahide, kocası cezaevine düşünce ondan boşanır(s.39). Gönül, çocukluğunda Bergüzar'ın getirdiği yufkaların kokusunu yıllar sonra bir kez de kadınlar koğuşunda alır(s.98).

c) Değirmenler

Değirmenler, fazla olmasa da romanlarda karşımıza çıkan mekânlardandır.

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Sancakdarın Ali Efe, Şıvgı değirmenlerinden geçerek Çayyüzü köyüne girer(c.1,s.153).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda, yoğun bombardıman nedeniyle askerler Seddülbahir köyünün değirmeninin arkasına sevk edilir(s.28).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Karınca adasında üç tane yel değirmeni bulunur(c.1,s.10). Bu değirmenlerden birini adaya gelen Poyraz satın alır(c.1,s.32). Adaya gelen ilk kişiyi vurmaya yemin eden Vasili, değirmende bulduğu başörtüye özel anlamlar yükler(c.1,s.94). Çalışmayan ve Zehra ile Poyraz'ın buluştuğu bir mekân olan(c.3,s.76,241,317) değirmen, Arsen Usta'nın adaya gelişi ile tamir edilir(c.3,s.183); Hançerli Efe değirmeni çalıştırma işini üstüne alır(c.4,s.181).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda sulama çalışmalarıyla artan verim dolayısıyla köyün değirmeni köylülere yetmediği için komşu köylerin değirmenlerine gidilir(s.144).

Ölü Yüzler(A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Fuat Bey, küçüklüğünde değirmenin nasıl çalıştığını tedkik eder(s.146). Başdeğirmen değirmen, köylülerin unlarını öğütme zamanında çok kalabalık olur(s.38). Başka zamanlarda değirmen ve civarı, bazen Satılmış ve arkadaşlarının(s.193), bazen de Kıranların Duran'ın ve arkadaşlarının içki içtiği bir yerdir(s.307). Değirmen tarafından gelen iki el silah sesi, değirmen altında içen ve amcaoğullarına gözdağı vermek isteyen Duran'ın silahından gelir(s.314).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda çiftliğin yakınındaki değirmene gelen Kurtoğlu Selim ve arkadaşlarına pusu kuran Akbıykoğlu, bu işi yüzüne gözüne bulaştırır(s.139).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Müslümanların günah kabul ederek değirmencilik yapmayışı ve Rumların değirmenciligi ön plana çıkarılır. Sürgünlerden Yorgi'nin Çakal çayında değirmeni vardır(s.26). Askerden kaçan Şükrü ve arkadaşları, uzaktaki köyden gelen ezan sesi ve gördükleri değirmenden dolayı buranın Müslüman ve Hristiyan karışık bir köy olduğunu anlar(s.67). Zengin Rumlardan alıp fakirlere veren Kara Efe ve adamları, dere kenarındaki değirmeni gördüğünde oraya yönelir(s.85).

d) Mezarlar

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda, dövmesi bulunan Yafes Çelebi, bundan dolayı Yeniçeri Ocağının kaldırıldığı zaman yeniçeri zannedilerek öldürülür.

Başı kuyuya atılan Yafes Çelebinin bedeni Kasımpaşa Mezarlığına gömülür(s.69). Calud da öldüğünde aynı mezarlığa gömülür(s.124).

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda Murat, siperlerde süt dağıtan Kaşıklı Dedenin köyüne giderek kendisini görmek isteyince, köylüler onu yirmi yıl önce ölmüş olan Kaşıklı Dedenin mezarına götürür(s.106).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda birçok ölen olmasına rağmen mezarları gerçek kullanımları ile değil, çatışmaların olduğu, karakolların kurulduğu bir mekân olarak görürüz. Köye girerken Yunan askerlerinin biriktiği İmamköy mezarlığı(c.1,s.35), Yunanlıların katliam yaptıkları Araplı köyüne girerken içinden geçtikleri mezarlık(c.1,s.176), İtalyan bölgesinde askerlerle ilerlerken Çete Ayşe'nin bir İtalyan devriyesi ile karşılaştığı Baltaköy mezarlığı(c.2,s.14), Yörük Ali Efenin bir Yunan mangasını pusuya düşürdüğü Umurlu mezarlığı(c.2,129) romanda mekân olarak kullanılan mezarlıklardır.

Dersim Terteleşi (H.Işık, 1996) adlı romanda öldürülen Mergasurlu köylülerin cesetlerini bulan yakınları, onlar için mezar kazmaya başlar. Alibinat ölünce Pule Jare'ye gömülür(s.173). Emekli general Hayrettin, ölümünden sonra Karacaahmet Mezarlığına gömülür(s.214).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda ayaklanmacılar tarafından öldürülen padişahın nedimlerinden Musa Melek Çelebinin cesedi, bırakıldığı yerden padişahın adamları tarafından alınarak Eyüpsultan mezarlığına gömülür(s.127). Tebriz'in yağmalanmasından İlhanlı hükümdarı Gazan Hanın mezarının bulunduğu Şenb-i Gazan da kurtulamaz(s.247).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda, Firuz Ağa ve ailesinin İstanbul'da bir süreliğine kullandıkları viranenin yanında mezarlık bulunur. Burayı ilk gördüğünde Firuz Ağa Bosna'da bıraktıkları ölümlerin düşman elinde kaldığını düşünür(s.52). İsmihan'ı burada kaybeden Firuz Ağa, sürekli onun mezarı başında olmak ister. Ne zaman ortadan kaybolursa onu burada bulurlar(s.76).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hasan'ın annesi, köyünden ayrılırken öldürülen oğlu Mahmut'un mezarını Rum komşusuna emanet eder(s.38). Kandano'da öldürülenlerden biri olan Hasan'ın babasını da mezarlığa gömerler(s.52). Bu kasabadan ayrılıp Hanya'nın batısındaki Kastel'e giden Türklerden yolda ölen iki ihtiyar, yol kenarında açılan mezarlara gömülür(s.53).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip'in babası Karacaahmet mezarlığında toprağa verilir(s.12).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda oğlunu bir ayı öldüren Ayı Ano, oğlunun mezarı başında öldürdüğü ayının dişlerini tek tek çekişle ezer(s.264).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda verem hastası olan ve hayatını kaybeten Nazmi Bey, toprağa verildikten sonra Ali mezarlıktan ayrılmaz ve Nazmi Beyle başbaşa kalmak ister(s.112).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda mimar Sinan-ı Atik'in Kumrulu Mescitteki ikiz taşlı mezarı ile Bozcaada'da kale kalıntısı içinde yer alan ikiz taşlı mezar, sırrı çözülmesi gereken bir durumu işaret eder. Gizemli kitap, baş ve ayak taşları eski dinlere ait sunak taşına benzeyen taşları bulunan kale kalıntısındaki mezarın altındaki mağaradan çıkar(s.28). Ermano Muratore, Fatih'te kitabın ait olduğu mescidi ararken tekke, zaviye ve mescitlerin bahçelerinde küçük mezarlıklar olduğunu görür(s.40-41). Bunlardan bazıları meşe ağaçları şişirip patlatmış ermiş babaların mezarlarıdır(s.41). Bu aramalardan mimarın aklında, nerede olduğunu hatırlamadığı ikiz taşlı mezar kalır(s.67). Aslında mimar ve derviş aradıkları Pir Mimar'ın mezarını görmüşlerdir; ancak mimar bunu hatırlayamaz(s.68). Aranan mezar, Fatih'in Çarşamba semtinde bulunan Kumrulu Mescitte bulunur(s.211). Mimar Sinan-ı Atik'in hayatını anlatan kitapta ise Pir Mimar, kendisi yerine öldürülen kişinin gömüldüğü mezarda, taşlardan ayak ucuna dikilmesi gereken baş uca, baş uca dikilmesi gereken taşın ayak ucuna dikildiğini ifade eder(s.78). Mezar taşlarının ters dikilmesi, Hristiyanlıkta aforoz edilmenin bir göstergesidir(s.82).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda Kara, Haliç'e bakan mezarlığa giderek şehre geldiğinde annesinin ve diğer akrabalarının mezarını ziyaret eder(s.13-14). Zarif Efendi, cenaze namazı kılındıktan sonra Eyüp mezarlığına götürülür(s.109). Enişte, burada katilin mezarlığın yokuşunu çıkan bu kalabalık arasında olduğunu düşünür(s.111). Üstü örtülen mezara baktığında, içinde neler olduğunu, dini bilgilerinden yola çıkarak aklından geçirir(s.113). Katil ise, Zarif Efendi gömülürken o kadar abartılı ağlar ki, neredeyse mezarın içine düşecektir(s.114). Cenazesini izleyen Enişte ise, küçük Tepecik Mezarlığına doğru tabutunun düzenli bir şekilde indirildiğini; kalabalığın bir ip gibi uzayan kalabalığı görür(s.267).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda Ante, meyhanenin mahzeninden kazdığı dehlizden çıkan toprakları boş fiçılara doldurarak yakındaki bir mezarlığa boşaltır(s.87).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda hikâyesi olmadığı için öfkelenen Pinhan, kendini dışarı attığında bir mezarlıkta olduğunu görür. Etrafı çitlerle çevrili mezarlıkta yabani otlar ve çiçekler vardır. Bu mezarlığın Dürri Baba tekkesinde olduğunu bilmesine rağmen burayı daha önce görmeyişine şaşırır(s.53). Yavaş yavaş ilerleyerek baktığı mezar taşları arasında irili ufaklı, kitabeli, kitablesiz, tasvirli tasvirsiz, çeşit çeşit taşlar görür. Bazı mezar taşlarını okuyan kahraman, kadınlara ait mezar taşları ile de karşılaşır(s.54). İlgisini çeken bir mezar taşının Canfeza adlı bir kadına ait olduğunu kitabesinden okur. Bu mezarın iri, mavi damarlı sütbeyaz mermer taşında küçük bir oyuk vardır ve boştur. Bu oyuğa henüz konmamış bir şey olduğunu anlayan Pinhan, oyuğun etrafında kalın ve kıvılcık bir saç örgüsü görür(s.55). Mezarın başında içi bir tuhaf olan Pinhan'ın gördüğü aslında kendi mezar taşıdır. Bir başka mezar taşında bir testi ve yarıya kadar dolu bir peymane görür(s.57). Böylesine birbiriyle ilgisiz bu insanların Dürri Baba tekkesinin mezarlığında ne işi olduğunu anlayamaz(s.57). Burada bir Kalenderi dervişinin mezar taşına dayayarak oturduğunda, bütün tekke ahalisinin mezarlıkta toplanarak bir halka çizdiğini görür(s.58). Hezarpare Horoz Babanın mezarı da tekkenin bahçesindedir. Onu sevenler buraya bir mezar yaptırıp, kan kırmızı bir horoz tüyünü mezar taşına koyarlar(s.130). Karanfil Yorgaki'yi kaçıran Tannaz Mustafa ve adamları onu perişan bir halde uzak bir semtteki mezarlığa bırakır. Kendine geldiğinde mezar taşlarını seyreden Yorgaki, o kadar üzgündür ki, toprak yarıp kendisini de içine alsın ister(s.167). Pinhan'ın ardından Dürri Baba tekkesine gelen Yorgaki, derenin kenarında cesedini bulduğu Pinhan'ı tekkenin arka bahçesindeki mezarlığa getirir ve elleriyle kazdığı mezara gömer. Yaptırdığı mezar taşına Pinhan'ın daha önce gördüğü kendi mezarına ait taşta yazanları yazar ve taştaki oyuğa inciyi yerleştirir. Ona "bekle beni" diye seslenen Yorgaki, testi ve meyle dolu peymanenin bulunduğu mezara daha sonra gelecektir(s.228).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda önemli mekânlardan biri tekkenin Haliç kıyısındaki mezarlığıdır. Burası Şeyh Yusuf Efendi ile Ragıp Beyin sessiz bir konuşma ile dostluklarını pekiştirdikleri mekânlardan biridir(s.97,98,100,126,331). Ragıp Beyin yokluğunda ise Şeyh Efendi, gül bahçesi ve mezarlıkta tek başına dolaşır(s.141,171). Osman, eski tekkeye yerleşen sütannenin hayırsız oğlu mezarlığı bir sinemacıya kiraladığında buradaki mezar taşları üzerine oturup film izler(s.9). Ragıp Bey, sıkıştıkları yerde teslim olmayarak birbirlerini vuran Bulgar çetecileri, askerlerine mezar kazdırarak gömdürür(s.307).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda savaşın ilk bombardımanında başarılı olamayan müttefikler, yüz on dört askeri şehit eder. Şehitler, Çanakkale'nin her yerinden akın akın insanların geldiği Değirmenlik mezarlığında hazırlanan mezarlara gömülür(s.76). Daha savaşı göremeden ölen Rupert Brooke da Skyros adasının en yüksek tepesindeki zeytin ağacının altına gömülür(s.123). İki tarafın ölü askerlerini toplamak üzere ateşkes ilan etmesi üzerine, şehitler arkalarda hazırlanan toplu mezarlara hoca eşliğinde gömülür. Müttefiklerin ölülerinin başında ise bir papaz devamlı okur(s.297). Şehit olan Hasan Şakir'i arkadaşı Yusuf, bir tepeciğe gürgen fidesinin dibine gömer(s.330).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda nişanlısı Fatma ile buluşmaya giden Bekir Efe, geçtiği mezarlıkta dedesi Kızıl Ali'nin mezarı yanından geçerken savaşta onca alıştığı ölümden ürperir(s.50). Kırşehir'e dönen Hüseyin, bir yıl önce ölmüş olan nişanlısı Narin'in boynu bükük mezar taşını bulur(s.245). Eskişehir'de pusuya düşen Bekir Efe, öldürülen iki askerini mezarlıkta karla yıkatar ve kaputlarını kefen yapıp gömdürür(s.208). Öldürülen Ani de Hristiyan mezarlığına gömülür(s.383). Bağlum'daki yatırda iyileşen Hayganuş'un ilk isteği kızı Ani'nin mezarına gitmek olur(s.391).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, 1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz, köyüne gidip kimseyi bulamayınca köyün mezarlığına bakar; ancak taze mezar göremez(c.1,s.290).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Sülü Dayının ölümünü duyan gençler, hemen mezarlığa koşar(s.210). Dayının tabutunun bir kolunu, mezarlığa kadar Umut Öğretmen taşır(s.211). Öğretmen köyden ayrılmadan önce, sık sık gittiği Sülü Dayının mezarını tekrar ziyaret eder(s.214).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda uzun zaman yağmur yağmamasından rahatsız olan köylüler mezarlıkta bir araya gelerek yağmur duası ederler(s.47).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Bidaz'ın Laneti kısmında bir mağara-mezarda bulunan Bidaz adlı sultanın hazinesini bulmaya giden Galloğlu Hamdi ve defineci, mezar odasına girdiklerinde buradaki tek altının Bidaz olduğunu görürler(s.50). Altın cesede yanlışlıkla dokunarak onun canlanmasına neden olan adamlar ile hortlak arasında, mezar odası içinde bir kovalamaca başlar(s.51).

Hırsızın Aşkı'nda duygusal hırsızın dedesi, hırsız kemani çalıp gelene kadar ölür ve cenaze işlemlerinden sonra kabristana götürülür(s.193).

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Bozcaada'da öldürülen Halil Hamit Paşanın kesilen başı, Karacaahmet Mezarlığına gömülür(s.105).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda yeniçeriler ile padişah yanlısı askerler arasındaki savaşta öldürülen Habib'i boynunda yafta ile asılı bulan Sarı Abdullah, alır ve yıkayarak, yıkılıp dağıtılmış Bektaşî mezarlığına gömer(s.486).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Abdülhak Hamit, çok kalabalık olan cenaze töreniyle Zincirlikuyu mezarlığına gömülür(s.53).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda babasının ölümü üzerine İstanbul'a giden Kemal Bey, onun henüz bir toprak yığını halindeki mezarını ziyaret eder(s.43). Kurtoğlu Selim'le konuşmaya giden Pala Haydar, kasaba mezarlığına gelince mezarlar arasından hancı Kör Ahmet'in oğlu Süleyman karşısına çıkar(s.106). Kemal Beye gözdağı vermek isteyen eşkıyalar kasabaya mezarlık tarafından girerler(s.123). Fırfır Osman'ı kasabadakilerden korumak için vilayet cezaevine götürecek olan Mahmut Ağa, gelecek kişileri mezarlıkta bekler(s.160).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret, savaş sonrası Erzincan'a geldiğinde mezarlıkların tahrip edildiğini görür(s.158).

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda doğduğu şehri terk etmek istemeyen ve intihar eden Mihail Usta, mezarının Gülfidan'ın yanında olmasını ister(s.22). Gülfidan da her zaman Mihail Ustanın mezarına kırmızı güller bırakır(s.126). Kasabada Mevlevihanenin mezarlığında süslü taşları olan birçok mezar bulunur(s.123).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Yasef, eski karısının mezarına hiç gitmez(s.650). Yasef öldüğünde Hasköy mezarlığına gömülür(s.653).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Bey, Paris'te iken babasının ölüm haberini alıp ülkeye döner ve babasının Karacaahmet'teki mezarını ziyaret eder(s.174). Aleksi, Yorgo Ustanın yardımlarıyla okuyup doktor olunca babasının Rum mezarlığındaki mezarını düzelttirir(s.192). Müjde, Kamil'in cenazesinin ertesi gün yeniden mezarlığa gider, mezarın düzenlenmesi için talimat verir(s.244).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda, kahraman Lucia ile gerçekleşmeyen üçüncü buluşmalarından ümidi kestiğinde sokaklarda dolaşmaya

başlar ve San Michele Mezarlığını görür. Burası sanki denizin tam ortasındaymış gibi görünür(s.303).

Kirâze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda İstanbul'daki hareketli günleri seyreden, yüce çınarlar, servi ve çamların altında yatan binlerce sessiz tanık vardır(s.13). Raşel'in küçük kardeşi Avram, Fas'ta deniz kıyısında, kayalığın tepesindeki küçük mezarında yatar(s.79). Raşel'i koruyup yardım eden Amran ise tifüs salgınıyla ölünce Napoli'de toplu mezar olmak üzere kireçlenmiş çukura, diğer ölülerle birlikte gömülür(s.108).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Edirne'ye beraber gittiği Fazıl Ahmed'in danışmanı ve sırdaşı Osman Dede, Edirne'ye ulaştıklarında Bektaşî derviş Otman Baba'nın mezarını ziyaret eder(s.379).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Mevlevilere özel ilgi duyan ve sonrasında vereme yakalanan Rum genci, öldükten sonra, şeyhten alınan izinle Mevlevî mezarlığının "Hamuşlar" bölümünde toprağa verilir(s.72). Alemdar Mustafa Paşanın parça parça olmuş cesedi, Et Meydanına getirildikten sonra Yedikule dışında bir hendeğe atılır. Ancak ölümünden yüz yıl sonra Zeynep Sultan Mezarlığına taşınır(s.191).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Tevfik Bey, zaman zaman babasının Yahya Efendi Dergâhının bahçesindeki mezarını ziyaret eder(s.73). Tevfik Beyin oğlu Halit Bey de bu mezarlığı ziyaret etmekten büyük bir huzur duyar(s.160). Burada kendisini bekleyen arkadaşı, Halit Beye Teşkilata kabul edildiğini ve Trablusgarp'a gönderileceğini söyler(s.161). Sultan Reşad vefatından sonra Eyüp'e gömülür(s.223).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda atı hastalanan Mehmet Efendi, Recep Efendinin tavsiyesiyle oğlu Nuhmamed'i İyiler Mezarlığına göndererek çipki ile mezarlığın etrafında döndürür ve at iyileşir(s.108). Osman'ın saklandığı Tekmezar adasında bir mezar bulunduğu için adaya bu ad verilmiştir(s.155). Bataklıkta öldürülen Kanlı Bekir de adaya gömülür(s.160). Hacı ise, geceyi Kanlı Bekir'in mezarının yanında olacağını bekleyerek geçirir(s.164). Kirişçinin Ahmet, İyiler Mezarlığına giderek buradaki kuyudan kuru kafalar getirir(s.211) ve onlarla âlem yapar. Osman, Çitoğlu'nun çiftliğine giderken mezarlıktan geçmeyi özellikle tercih eder(s.247).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Alim Beyin babası Kerim Beyin mezarı, Lola Hanımın isteği üzerine Sürmene'deki evin arka bahçesine yapılır(s.18).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Olhavik Ataman, karısını Arnavutköy Mezarlığında toprağa verir(s.32). İntihar eden Nezihe'nin cesedi, bir an önce konuyu kapatmak için alelacele mezarlığa taşınır(s.76). Sitare toprağa verildikten sonra, mezarı sulamak isteyen çocuklar koşuşturur(s.85).

e) Karargâh ve Karakollar

Karargâh ve karakollar, askeri alanlarda veya güvenlik alanlarında karşımıza çıkan mekânlardır.

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda Yunan ve İtalyan karargâhları ile Türk gönüllülerinin kurduğu karargâhlar vardır. Gönüllü milisler, Umurlu'daki istasyon binasının hangarını, yanındaki Vakıf Camii'ni bu amaçla kullanırlar(c.1,s.230). Köşk'te ise umum karargâh binası, Yörük Ali Efenin bütün milis komutanlarını topladığı mekândır(c.2,s.177,198). Zaman zaman köylüler de evlerini karargâh olarak kullanılması için milis kuvvetlerine tahsis eder(c.2,s.266,268). Yunanlılar, Aydın'daki merkez karargâhları haricinde önemli gördükleri noktalara karakollar kurmuştur(c.1,s.94). Bu karakollara, içlerinde Çete Ayşe'nin de bulunduğu Türk milisler tarafından baskınlar düzenlenir(c.1,s.142,161,167;c.2,s.160). İtalyan karargâhı ise, Menderes nehrinin güneyindeki bölgede, köprü'nün tam karşısında bulunur(c.1,s.372). Çete Ayşe, İtalyan bölgesine geçince askerler tarafından karargâha getirildikten sonra gideceği yere götürülür(c.2,s.12).

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda Mehmet Çavuş, Çanakkale Müstahkem Mevkii Kumandanının karargâhında posta neferi olarak görev yapar(s.90). Burası gür çalılıkların önündeki bir düzlükte kurulmuştur(s.65). Kumandan, çalışmalarını(s.90), görüşmelerini(s.114,125), toplantılarını(s.83) karargâhında yapar.

Dersim Terteleşi (H.Işık, 1996) adlı romanda kışlada yapılan toplantıda Dersim'deki harekâtın nedenleri ve nasıl yapılacağı tartışılır(s.51). Köyü basan Yüzbaşı Hayrettin, karargâhını Rıza Çavuşun evinde kurar(s.108). Ceza olsun diye

askere alınan yaşlı Alibinat, hep dışarıdan gördüğü kışlayı, bu defa içeriden görür(s.161).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda yeniçerilerin kışlaları, isyan merkezi olarak karşımıza çıkar. Romanın ilk sayfalarında Genç Osman'ın yeniçerilere karşı arayışlar içinde olması Yeni Kışlalarda hareketliliğe ve isyana neden olur(s.12,15). Kışlalara, kendileriyle anlaşmak isteyen padişahın şartlarını anlatmak üzere gelen yeniçeri ağası, burada öldürülür(s.26). IV. Murat'ın Revan kalesi önündeki savaşı sırasında, padişahın ordugâhına gönderilen elçi, kale komutanı Emirgüneoğlu'nun kaleyi teslim edeceğini haber verir(s.227). Padişahın Revan seferi sırasında, Revan'dan sonra alınan başka kalelerin fetih haberleri de ordugâhta sevinç yaratır(s.247). Padişah, kendisini Mehdi ilan eden Sakarya Şeyhini, ordugâhına çağırır(s.309). Sultan Murat, ordugâhında da sık sık tebdil-i kıyafet dolaşır(s.311-312). Tütün yasağı, ordugâhta da devam eder. Bağdat yolu boyunca tütün içenlerin çeşitli şekillerde öldürülerek padişahın otağının önüne asılması ordugâhta herkesin gözünü korkutur(s.319).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (1997) adlı romanda yirmi sekiz yıl önce Bistirig'de kurulan yeni kışlalar, her önünden geçtiğinde Firuz Ağanın göğsünü kabartır ve ona güven verir(s.7).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip'in ailesinin evinde çalışan Sıdika, beyin ölmesinden karısını sorumlu tutar ve karakola şikâyetle gider(s.11). Gramofon satan dükkânlara saldıran Şekip'i annesi ve Kavas Şevket'le birlikte Taksim Polis Karakoluna alırlar(s.68). İstanbul'da karısını arayan Mösyö Laparra, Beyoğlu Karakoluna gelerek polislerle konuşur(s.246).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Mamikan, Amutka, Karaoğlan, Burnak ve Pulur'a yapılan kışlalar Dersimlileri rahatsız eder(s.21). Seyit Rıza, iki yüz elli kişilik kuvvetle Sin karakolu ve köyünü basar; oğlunun katillerini bulamayan, Kurmay Albay Şevket'in Hozat karargâhında olduğunu öğrenen Seyit Rıza kuşatmayı kaldırır(s.22). Seyit Rıza karargâhını Halvori Vank'a, Alişer ise Tujik dağı eteğindeki mağaraya kurar(s.26). Binbaşı Şevket'in karargâhı ise Hozat'tadır(s.29). Alişer, karargâhında Rehber tarafından öldürülür(s.33). Seyit Rıza'nın yaralı oğlunu askerlere götüren Yavan ve Bılbıl Bilo, Hozat garnizonuna girer(s.41). Yavan, buradan istihbaratçı belgesi alarak ayrılır(s.44). Seyit Rıza, yakalandıktan sonra General Alpdoğan'ın Gazik'teki karargâhına getirilir(s.83). Laç deresini kontrol altına alan askerler, burada geçici karakollar kurar(s.378).

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Mabeyinci Fahri Bey, Çırağan Sarayının karakol bölümünde bir araya gelerek durumu görüşen nazırlara Abdülaziz'in intiharını bildirir(s.107). Çırağan Sarayı bitişiğindeki karakola götürülen ceset, doktorlar tarafından incelenir(s.111).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Şam'daki karargâhta sıcaktan bunalmış iken Ragıp Beye İstanbul'a görev emri gelir(s.78). Ragıp Beyin karargâhta bıçak oyunları Fuat Paşanın dikkatini çekmiştir(s.85). Şehzadebaşı Camii civarında Fuat Paşanın adamları ve hafiyeler arasındaki çatışmadan sonra Fuat Paşaya ait paketleri kapalı hafiyeler Şehzadebaşı Karakoluna koşarlar(s.112). Fuat Paşanın darbe girişimi suçlamasıyla sürgüne gönderilmesinin ardından şehirde bir çok subay evlerinden alınarak Balmumcu Kışlasına götürülür(s.125). Manastır'da, ovaya yüksek bir tepeden bakan karargâhın bahçesinde oturan Cevat Bey, tüm Manastır'ın bir anda yanmaya başladığını görür(s.294). Ragıp Bey, Selanik'te Bulgar esnaftan para toplayarak dağdaki çetecilere gönderen bir adamı öldürdükten sonra karargâha döner(s.312).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda karargâhlar sık kullanılan mekânlardan biridir. Türk komutanı Esat Paşanın karargâhı yer altındadır(s.140). Esat Paşa, karargâhında hiç masasından kalkmayan haritası ile sürekli çalışır(s.104). Savaşın yoğun zamanlarında Esat Paşanın karargâhına "imdat" mesajları yağar(s.117). Müttefik güçlerinin başkomutanı Hamilton'un Gökçeada'da karargâhı bulunmakla birlikte(s.259), Queen Elizabeth adlı zırhlı da karargâh olarak kullanılır(s.119). Donanma komutanı De Robeck'in karargâhı ise Limni Adasının Mondros limanındadır(s.48). Bunun yanında her tabur komutanının karargâhı bulunur(s.34). İskenderiye'deki Victoria Koleji Fransız Genel Karargâhına dönüştürülmüştür(s.102). İki tarafın ölümlerini gömmek ve yaralılarına iyi davranmak esasına dayanan anlaşmayı yapmak üzere Ohrili Kemal, gözleri bağlanarak Anzak Kolordu Komutanının karargâhına götürülür(s.293). Hamilton'un yerine atanan General Monro, araştırmalarından sonra karargâhında yaptığı toplantıdan da edindiği izlenimlerle savaşın sona erdirilmesine dair bir rapor yazar(s.530).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda işgalci İngilizler istasyon binasını karargâh olarak kullanırken(s.95), Fransızlar Millet Bahçesine kurdukları çadır ve portatif kulübeleri karargâh yaparlar(s.96). Osmanlı ordusunu kumandanı Ali Fuat Paşa, şehir işgal edildikten sonra Etlik sırtlarına karargâhını kurar(s.118). Bekir Efe, Eskişehir'de çetecilik yaparken bir köyü karargâh olarak seçer(s.191). İstasyon

binası, Ankara'ya geldikten sonra Atatürk'ün karargâhı olur(s.235). Çerkez Ethem de Ankara'da Bostanlar'da karargâh kurar(s.278). Anzavur'a bağlı Ayaş'taki isyancılar, İçmeler'de karargâh kurarlar(s.263). Bekir Efenin babasının ortağı olan Agop Efendi, Ermenilere yardım ettiği gerekçesiyle Sincan'da karakol duvarında kurşuna dizilir(s.66).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Beyin köydeki evine çekilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yöneticileri burayı karargâh olarak kullanmaya karar verir(s.30).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda emirin yanından Urfa'ya dönen Poyraz, karargâha yerleşir(c.1,s.276). Enver Paşa, Kaçak Hasan'ın tutulduğu karargâha kurmaylarıyla gelir(c.3,s.163).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Sülheddin'in ölümünden sonra kanlıları Nazım ve Kâzım, karakola götürülür(s.141). Nazım'ın kan davalıları tarafından dövülmesi, karakola bildirilir(s.174).

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat,1999) Selçuklu garnizonunun yanında Anadolu'yu denetimi altında tutan Moğolların karakolu vardır(s.138).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) Fatih Sultan Mehmet, fetihten önce ordugâhını Topkapı'ya kurmuştur(s.43).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Babasının öcünü alan İsmail ve ordusu Mahmudabad'da kışlarken, Necm'in dikkatini karargâhta, İsmail'in geliştirmiş olduğu karar alma aşamaları çeker(s.175).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşanın sürgüne gönderilmesi üzerine sokağa çıkan yirmi otuz kişi Babîâli karakoluna götürülürler(s.120). Mithat Paşa İzmir'de tutuklandıktan sonra Merkez Komutanlığına getirilir(s.189).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Yeniçeri kışlası, sefere giden ve seferden dönen ordunun, isyan çıkaran yamakların ve yeniçerilerin, ocaklılara saldıranlara karşı birleşen askerlerin bir araya geldikleri ve kararlar aldıkları bir mekân olarak karşımıza çıkıyor. Koca Hamza'yı öldürenlerden intikam almak isteyen yeniçeriler Yeni Odalarda toplanır(s.76-78). Nemçe savaşından sonra yine aynı mekânda toplanan ordu, daha sonra dağılır(s.250). Kabakçı Mustafa isyanını haber alan yeniçeriler Yeni Odalara koşarak durum değerlendirmesi yapar ve Kabakçı'nın

yanında yer alır(s.358-364). Burada toplanan Sabit ve on dört çorbacı, bir o kadar da odabaşı, Alemdar'dan kurtulmaya karar verir(s.403-405). Yeni usul talimlerde çıkan olaylar sonrasında Yeni Odalarda toplanan yeniçeriler ayaklanır; ancak bu ayaklanma ocağın sonunu getirir(s.464). Sancak-ı Şerif'i Atmeydanına dikerek ordugâhını kuran padişah, Yeniçeri kışlasını topa tutturarak yeniçerileri yok eder(s.469). Nizam-ı Cedit askerlerinin kışlası ise Levent çiftliğidir(s.265). Sarı Abdullah, Nemçeyle savaşa giden ordudaki Ağası ve oğlunu uğurlamak için Davutpaşa sahrasındaki ordugâha gider(s.179). Nemçe zaferinden sonra kendini kaybeden yeniçeriler, etraftaki köyleri basarak insanları kaçıır ve esir alırlar. Öyle ki ordugâhtaki esirlerin sayısı ordudaki askerlerin sayısını aşar(s.214).

Paris'te Son Osmanlılar (1999) adlı romanda Mehmet'in gizlice gelerek Ayetullah'ı tehdit etmesi sonrası Ebuzziya Tevfik, Galata'da Voyvoda karakolu önünden geçerken içeri çağırılır ve sorgulanır(s.91). 93 Harbinde Ruslar karargâhını Yeşilköy'e kurar(s.226). I. Dünya savaşı sırasında, Amiral Calthorpe karargâhını Mondros'ta kurmuştur; bundan dolayı mütareke görüşmeleri burada yapılır(s.285).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Tuna cephesine katılacak birliğin komutanı İbrahim Ethem Efendi, Kemal Beyin babasının yatkınlığı dikkatini çektiği için onu tabur karargâhına alır(s.68). Tuna'ya doğru hareket eden tabur, Vidin Kışlasında konuşlanır(s.69). Kasabada dönen tezgahları açığa vuran Fıfır Osman, kasabaya getirildiğinde karakolda bir odaya alınır(s.145).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret'in bulunduğu bölük karargâhı iki çıplak tepe arasında kurulmuştur(s.130).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Turgut, Tophane Karakolunun önünden geçerken, içerde kimlerin olduğunu acıyarak düşünür(c.1,s.128).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Bursa'ya gelen Cem Sultan, şehre giremeyince ordugâhına geçer(s.28). Bayezid ise, Bursa'ya üç saatlik bir mesafede ordugâh kurmuştur(s.31). Selçuk Hatun ile Şair Sadi, Bayezid'le konuşmak üzere ordugâhına giderler(s.32). Bu konuşmanın faydasız olduğunu anlayan Cem Sultan, gün ağarmadan kent altındaki ordugâhı terk edeceklerini, açık ovaya yerleşeceklerini söyler(s.35).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Selim, İran Şahı üzerine yürüyecek olan babasına katılmak için Gediz nehri yakınında kurduğu ordugâhta hazırlığını yapar(s.155). Kanuni Sultan Süleyman ise Eskişehir yakınlarında ordugâh kurmuştur(s.157). Şehzade Mustafa'nın ölümü de padişahın ordugâhında

gerçekleşir(s.205). Selim, Bursa'da ordugâhta beklerken yakınına gelen yabancı çadırla tedirgin olur(s.300). Konya Kalesi önlerinde çarpışmaya hazırlanan kardeşlerden Selim, kale dışında kurduğu ordugâhında, askeriyle birlikte kalır(s.326). Bunlar yaşanırken padişah da her ihtimale karşı Üsküdar'a ordugâhını kurar(s.330).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda yeniçerilerin kışlaları, Spinola'nın organize ettiği isyanın merkezi olur(s.346).

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) adlı romanda Napolyon, Melling'in hazırladığı gravürleri Finkenstein karargâhında görür(s.89). Alemdar Mustafa Paşayı, Davutpaşa'da Otağ-ı Hümayun'la karşılayan IV. Mustafa, Alemdar'ın Çırpıcı Çayırında ordugâh kurmasına izin verir(s.161-162). Yeniçerilerin son ayaklanması sırasında Yeniçeri kışlası, Sultanahmet Camii yanına kurulan ordugâhtan yönetilen savaşıyla yerle bir edilir(s.223-224).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Yüzbaşı Reşit, karargâhta duyduğu Rusların Müslümanlar hakkında sinsî planları olduğu haberi üzerine büyük bir tedirginlik yaşar(s.47).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Osman'ın geçeceği yollara gizli karakollar yapılır(s.232). Alay karargâhı ise hükümet konağı içindedir(s.263).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda kenti üç noktadan idare eden işgalcilerin büyük bölümünün toplandığı nokta İnzibat Karakoludur(s.37). İkinci idare noktası kentin güneyindeki kışla, üçüncüsü ise lise binasıdır(s.38). Yakalanan ve garnizona hapsedilen(s.46) Mehmet Reis, garnizon binası sarılarak kurtarılır(s.49). Alim Bey, kentin kışlasında kısa dönem askerlik yapar(s.60).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Ayşen'in babası, askerliğini kullanarak ticaret yaptığı için cezalandırıldığında karargâh merdivenlerini üzgün bir şekilde iner(s.118).

f) Müzeler ve Sanat Mekânları

Kitab-ül Hiyel (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda Esmeralda'dan görüşme sözü alan Calud, akşam onun da oynadığı Kamelyalı Kadın adlı oyunu izlemek üzere Parodi Tiyatrosuna gider; ancak burada çıkan olaylar nedeniyle Esmeralda ile görüşemez(s.108).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Beyoğlu'nda dışı elektrikli ampullerle süslenen sinemalar dolup taşarken, tiyatrolara uğrayan yoktur(s.83). Gazetenin başyazarı, Hüseyin Suat Beyin "Ana Aşk" adlı piyesini izlemek üzere tiyatroya gider(s.136). İzmir'de Elhamra Tiyatrosunda Süreyya Operet Kumpanyasının sunduğu operet sırasında Muhlis Sabahattin ve Hüseyin Suat Bey yumruk yumruğa birbirine girer(s.233).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Atatürk, Lozan Antlaşması öncesi ve sonrasını işleyen bir sergiyi, sergievinde heyecanla ve mutlulukla gezer(s.132).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Rıza'nın oğlu Doğan, Manisa Mesiresinde çadır tiyatrosunu görür(s.465).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Hırsızın Aşk'ında, Belediye Tiyatrosu'nda konser verecek olan ünlü kemancı kadının kemanını çalmakla görevli olan Fezâî adlı hırsız, dedesinin verdiği balmumuyla kulaklarını tıkayarak salona girer(s.191) ve kemanı çalar(s.192). Daha sonra âşık olduğu ve çalmayı öğrendiği kemanı babasının sattığı adamın konser vereceği büyük şehirlerden birindeki salona gelen Fezâî, sahneye çıkıp kemanı alır(s.199). Aynı binanın üzerine çıkarak kendini aşağı bırakır(s.200).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Abdülhak Hamit ve Necip Beylerin en sevdikleri kabare Moulin Rouge'dur(s.42). Namık Kemal'in Vatan yahut Silistre adlı oyununun Gedikpaşa Tiyatrosunda oynanmasının ardından sokaklarda gösteriler düzenlenir(s.138).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda sinema kapısı bazen bir buluşma mekânıdır. Necla, sinema kapısında Refik'ten alacağı şiirleri getirecek olan Turgut'u bekler(c.1,s.8). Yılbaşı partisine gidecek olan Necla ve Jülide, Salih'i Tepebaşı'nda komedi tiyatrosu girişinde bekler(c.1,s.754). Halil'in yerine Seher'le görüşmeye giden Turgut, buluşma yeri olarak Tepebaşı'nda Şehir Tiyatrosu gibi göz önünde bir yer seçmelerini doğru bulmaz(c.2,s.165). Ne yapacağını bilmez bir şekilde dolaşan Turgut Hilal sinemasına girer; filminden sonra izleyicilerin Rusça olarak Enternasyonal'i söylemelerinden çok etkilenir(c.1,s.35). Fehime Hanımın olmadığı bir gün Rahmi Usta, Sahir Hoca ve eşi ile sinemaya gider(c.1,s.323). Halil ve Lüsüen, pastaneden sonra birlikte yürürken Sümer Sineması'nda film izlemeye karar verirler(c.1,s.431). Hasta babası ile ilgilenen Necla'ya ulaşamayan Turgut, tiyatroya giderek Salih'in oyununu izler(c.2,s.169).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Olga ve Henri'nin ilişkilerinin ilk gününde Melek Sinemasında Rita Hayworth filmi izlerler(s.60). Sinemayı tutku derecesinde seven Tant Tilda'yı, Glorya'nın ve Konak'ın kapanması, Elhamra, Alkazar, Melek'te de eskisi gibi filmlerin olmayışı üzer(s.318). Romancı, Viyana'da opera izler(s.514). Halıcı Avram Efendinin onardığı tarihi halı, Londra'daki bir müzede sergilenir(s.631).

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) adlı romanda denizdeki dalgalar nedeniyle kopan battı şamandırası, kurtarma gemisine alınır ve Beşiktaş Müzesine kaldırılır(s.50).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Beyin babasından dolayı Şehir Tiyatrolarında tanıdıkları vardır(s.22). Hulki Bey, Galatasaraylı öğrencinin okuldaki tiyatro gösterisi için ihtiyaç duyulan malzemeleri sağlamak üzere Şehir Tiyatrosuna gider(s.28) ve buraya sadece özel kişilerin girebileceği kulislere geçilen yan kapıdan girer(s.31). Okuldan uzaklaştırma cezası alan dört arkadaş, bu konuyla ilgili sorunlarını evde hallettikten sonra Alkazar Sinemasına gider ve eğlenceli bir film seyrederek(s.105).

Resimli Dünya'da (N.Gürsel, 2000), bir sanat tarihi profesörü olan kahraman, Venedik'e Avrupa resimlerinde Türk unsurlarını arama çalışması yapmak üzere gelmiştir. Burayı "müzeler şehri" olarak adlandıran araştırmacı, bu müzeleri sistemsiz bir şekilde ziyaret eder ve buralardaki resimleri ayrıntılarıyla, hikâyelerini hatırlayarak inceler. Accademia, Kamil Uzman'ın Venedik'e ilk geldiği anlarda görmeyi planladığı bir müzedir(s.19). Bu müzeye girer girmez resimlerin dünyasına öylesine dalar ki bu müzeyi gezenlerin bile dikkatini çeker. Londra'daki araştırmalarından hatırladığı ise National Gallery'de ne zaman gitse Bellini'nin Fatih Sultan Mehmet portresinin bir bahane ile sergide olmadığını görmesi ve bu duruma olan kızgınlığıdır(s.222). Kamil Uzman'ın gittiği bir başka müze, Scuola Dalmati dei Sanri Giorgio e Trifone'dir. Kamil Uzman burasının tabloları gün ışığından korumak için bilinçli bir şekilde karartıldığını düşünür(s.251-258).

Topkapı Sarayı, **Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000)** adlı romanın ilk sayfalarında müze olarak karşımıza çıkar. Spinola, sarayın giriş kapısını, mutfak bölümünü, padişah giysilerinin saklandığı bölümü gezdikten sonra iç hazine bölümünde aradığı elması bulur(s.33-37). Buraya akşamüzeri, bu defa soygun için tekrar gelen Spinola, kendini 17. yüzyılda bulur(s.51-55).

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda tiyatrolarda rekabetin kızıştığını gören Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, bir çadır kurmaya karar verir(s.60). Özellikle birlikteyken gözlerden uzak olmayı seven Be-Ce ve şişman kahraman, bu yüzden sinemada kendilerini daha rahat hisseder(s.106). Be-Ce'ni sözlük merakı sinemaya gittikleri bir gün başlar(s.107).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Viyana'da içlerinde Halit Beyin de bulunduğu teşkilatçılar operaya götürülür. Burada teşkilatçılar için Türk Marşı çalınır(s.182). Halit Bey, annesini Şehzadebaşı'nda tiyatroya götürür. Gülistan Hanım, çok sevdiği Mürebbiye romanının filmi görmek üzere sinemaya da gitmek ister(s.239). Ancak İstanbul'un işgali üzerine sinemalar kapatılır ve filme el konulur(s.241).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Kemal Bey, İstanbul'da Niyazi Beyden ayrıldıktan sonra sinemaya gider(s.35).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda şehirdeki Tan sinemasında Dirilen Mumya adlı film gösterimdedir ve izleme rekorları kırar(s.128).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda sinemaya gitmek, Alim Beylerin evinde de büyük heyecan yaratır. Sümeyye'nin filmde izlediklerini gerçekmiş gibi algılaması, aile içinde gülüşmelere neden olur(s.144). İçlerinde Sema'nın da bulunduğu 19 Mayıs Lisesi öğrencileri, hazırladıkları ve Zafer Sineması'nda oynayacakları tiyatro gösterisine Sümeyye de davetlidir(s.152).

Alayın Kızları (M.Özünal, 2000) adlı romanda usta kemancı Cahide Cansev, konser salonunda kendisi için hazırlanan törende, bakanın elinden ödülünü alır(s.16). Amiral, Olhavik Ataman'ın cenaze töreni için Majestik Sineması önündeki bilet satışına bir günlük ara verir(s.33). Gönül'ün okuluna Zeynep'in geldiği günlerde Ankara Sanat Tiyatrosunda "Cesaret Ana" oynar(s.95). Güzin'in kurduğu tiyatro, bol seyircili güzel günlerin sonunda kundaklanır(s.109).

g) İstasyon ve Havaalanları

İstasyon ve havaalanları, insanların uğurlandığı veya karşılandığı mekânlardır.

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romandaERCÜMENT EKREM BEY ve Şeyhülislam, Sultan Abdülhamit'e, payitahtın Konya'ya taşınma hazırlıklarının

yapıldığını, nakliye treninin Haydar Paşa istasyonunda hazır beklediğini bildirmek üzere Beylerbeyi Sarayına gelirler(s.108).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda İmamköy'ün tren istasyonu, Üsküplü Tahir Hoca ve damadının işgal öncesi her gün posta treni ile geldiği istasyondur(c.1,s.21). Ancak, işgal dolayısıyla mektebi tatil etmeye gelen hocanın, tüm köy gibi istasyonun da ıssız hali dikkatini çeker. İmamköy tren istasyonunda düşman tarafından kullanılan trene baskın yapılır(c.1,s.146). Bu baskınlar ve karakol baskınlarını tebrik etmek üzere, Şumnulu Binbaşı İsmail Hakkı Bey, Köşk istasyon binasında bir toplantı düzenler(c.1,s.223). Aydın'daki Bey Cami yanındaki tren istasyonu ve gar çevresi, yerli Rumlar ve Yunanlılardan geçilmez(c.1,s.98). Umurlu'daki istasyon ve hangarı, gönüllü milislerin toplandığı mekân olarak karşımıza çıkar(c.1,s.230). Aydın'a ikinci defa giren Yunanlıları çıkarmak üzere harekâta başlamadan önce istasyon binasında dualar edilir(c.2,s.43).

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Ziya Amcanın ailesi ile Dersim'e giden Hayriye, Haydarpaşa Garından trene biner(s.227).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Ocak ayında karlı İstanbul manzarasını seyretmek üzere Yeşilköy meydanından havalanan dört yolcusu bulunan uçak kaybolur(s.38). Psikiyatrist Dr. Asım Bey, İstanbul'a geldiğinde istasyonda toprağı öper(s.197).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Atatürk'ün Sungeç köprüsü açılışı için gelecek oluşu, civar illerden istasyona gelerek Atatürk'ten Seyit Rıza'nın affını istemeye hazırlanmasına neden olur(s.156).

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda Ermano Muratore, aynı günün gecesinde İstanbul Atatürk Hava Limanından Türkiye'ye giriş yapar. Bir ay önceki girişinde VIP salonunda ağırlanarak yapılan pasaport işlemleri, ikinci gelişinde ilki gibi kolay olmaz(s.17). Mimarın aynı gün geri dönmesinin nedeni, bavulunun içinde elyazmasının bulunmayışındır. Bu ise Yasemin'in gizlice hava limanına gelip VIP salonunda mimarı beklemesi, gelmeyince, hava limanındaki arkadaşlarını araya koyarak bavulu değiştirtmesi sonucu gerçekleşir(s.43-44).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Ali Şamil Paşanın Şehremininin adamları tarafından öldürülmesinin intikamı, Şehremini ve oğlunun Göztepe İstasyonunda öldürülmesi ile alınır(s.222). Bulgarlar Selanik'te garı basıp gaz deposunu havaya uçururlar(s.271).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Bozcaada'da bağlık bir alan Rum kadınların yardımıyla sökülerek uçaklar için piste dönüştürülür(s.119). Akyazılı Mehmed, Balkan savaşı sonrası annesinin istasyonda şehit ağabeyini bekleyişini hiç unutamaz(s.345).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda istasyon binası, gerçek amacı dışında bir karargâh olarak kullanılır. Önce İngilizlerin karargâhı olan(s.95) istasyon binası, sonrasında Atatürk'ün karargâhı olarak karşımıza çıkar(s.235). İstasyonun depoları, cepheye gönderilecek yiyecekleri koymak için kullanılır(s.171). Terhis olan Hüseyin, memleketine dönmek için Haydarpaşa Garına gittiğinde trene binebilmek için cebinden yeterli para çıkmayınca istasyondan ayrılmak durumunda kalır(s.15). Bekir Efe, Eskişehir'de çetecilik günlerinden sonra Ankara'ya döndüğünde, Eskişehir'de kurduğu matbaaya yazılarını trenle gönderir; oradaki çalışanları ise yazıyı istasyondan alır(s.253).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Samsun'dan gelen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerini Mustafa Kemal, Ankara'daki istasyon binasında kabul eder(s.41). Doktor Sami, Eskişehir'de görev yaptığı Kurtuluş Savaşı günlerinde istasyondaki trenin etrafının sarılmasından Mustafa Kemal'in geldiğini anlar ve istasyona koşar(s.77). Ruhat'ın ailesi ile tanışmak üzere Ankara'ya gelen Cezmi, Ankara Garında iner ve vakit erken olduğundan bekleme salonunda bekler(s.149).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Musa Kâzım Ağaefendi ve Poyraz Musa, Ankara'dan İstanbul'a gitmek için tren istasyonuna gelirler(c.3,s.49). Ankara'dan Cumhuriyet Halk Fırkası binasının açılışı için gelen mebuslar, kasabanın istasyonunda karşılanır(c.3,s.129).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köyün en yakınındaki tren istasyonu Kayışlar köyündedir(s.149).

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşaya Girit'e dönebileceği haberi ulaştığında, Vasıf Efendi Gare de Lyon'dan paşanın biletini alır. Mithat Paşa buradan törenle uğurlanır(s.143).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Şam'a sürülen Fuat Paşa, Beyrut limanına ulaştığında, vapurdaki kötü yemeklerden yemeyip acıktığı için gara götürülür ve burada yemek yer(s.239).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret, Haydarpaşa garından tahta vagonlarla Bağdat'a gönderilenler arasındadır(s.125).

Güven(V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Ankara'ya giden Turgut'u istasyonda Refik karşılar(c.1,s.561). Turgut, Kırşehir'e ulaştıracağı gizli haberi götürmek üzere Haydarpaşa'ya gider(c.2,s.175). Yolculuğu sırasında durulan Eskişehir istasyonunda bir sahlep içer(c.2,s.176). Yerköy istasyonunda kendisini Kırşehir'e götürecek bir araç bulmak için saatlerce bekler(c.2,s.183). Görevini tamamlayıp Kırşehir'den ayrılan Turgut, habersiz bir şekilde Ankara'ya geldiği için istasyonda kimse tarafından karşılanmaz(c.2,s.184).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Berti, yıllar sonra Cambridge'e eski otobüs garından girince beklediği kadar heyecanlanmaz(s.388). Nesim ve toplama kampına götürülenler garın arka tarafında yük vagonlarının kalktığı yerden götürülür(s.548).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Cem'i, askerliğini yapmak üzere Haydarpaşa Garında annesi Jale ve arkadaşı Hulki uğurlar(s.137). Hulki Bey, Paris'e Lyon Garından girer(s.152).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı roman Kamil Uzman'ın Santa Lucia İstasyonu'nda trenden inmesi ile başlar(s.15). Bourgenauf Şatosunu görmeye gittiğinde ise, belediye kitaplığı sorumlusu onu Souterraine İstasyonu'ndan alır ve beraber yola çıkarlar(s.67).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Spinola, evinden ayrıldıktan sonra Zürih Havaalanına gelir. Buradaki yeraltı garajına arabasını bırakan Spinola, THY'nin Zürih-İstanbul seferini yapan uçağına biner. İndiği Atatürk Hava Limanının kalabalıklığı, dikkat çekmeyeceği için onu sevindirir(s.19).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Halit Beyi Avusturya'nın deniz üssünün bulunduğu Pola'ya götüren tren, Sirkeci garından kalkar(s.167). Halit Bey, Viyana tren istasyonunda yüksek rütbeli komutanlar tarafından karşılanır(s.175).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda halkevine piyano almak için İstanbul'a giden Kemal ve Niyazi Beyler, Balıkesir Garına gelerek trene binerler(s.29). Pervin, annesi ve anneannesi ile birlikte İzmir'e gittiğinde onları garda Hacı Bey karşılar(s.87).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Samsun'da 50'lerde yapımına başlanan deniz limanı ve havalimanı 1960'ta tamamlanır(s.230).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Gülay, havaalanında kendisini Mısır'dan Türkiye'ye getirecek uçağın içinde bekler(s.40). Gülay'ın tren yolculuğunda Isparta Garından heybeli köylüler trene biner(s.54). Gönül'ün arandığına dair resimler, metro istasyonlarında, otogarlarda asılıdır(s.96).

h) Dükkân, İşyeri ve Atölyeler

Çalışma alanları kimi zaman dükkânlar, kimi zaman işyerleri, kimi zaman da atölyelerdir.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) Melâlî, Halep çarşısının dükkânlarında değerli malların içerilere saklandığını görmüştür. Çarşının küçük arka sokağındaki bir dükkâna satıcının çağrısıyla giren Melâlî'ye, satıcı dipteki bir ardiyeden bir küre şeklindeki kırmızı diba bir kutu çıkarır. Aslında Melâlî'nin gördüğü çoğu diğer mekânlar gibi bu da yalnızca ona görünen bir dükkândır(s.301).

Kitab-ül Hiye (İ.O.Anar, 1996) adlı romanda Yafes Çelebi, peştemali bağlanarak demirciler çarşısına kabul edildikten sonra, mertliğe sığmayan bir kılıç yapar(s.13). Zencefil Çelebinin masraflarını karşıladığı topun dökümü Haseki Hamamı civarındaki bir dökümcü dükkânında yapılır(s.24). Tahtelbahri yapmaya karar verdiği zaman Yafes Çelebi, Hasköy'de bir atölye kiralar ve çalışmalarına başlar(s.60). Yafes Çelebi hiye çalışmalarına tövbe ettikten sonra Calud'un çalışması için evin alt katına bir saatçi dükkânı açar(s.77). Diyarbakır'dan gelen Samur ve Yağmur Çelebiler Calud'un atölyesini gördüklerinde hayran kalırlar(s.98). Yıllardan sonra ilk defa dışarı çıkan Üzeyir, biraz Tünel Meydanında etrafı seyrettikten sonra bir terziye gider ve kıyafet sipariş eder. Oradan Hristodulo Konstantino Kitabevinden romanlar alır. Birkaç gün sonra aldığı yeni kıyafetleriyle Vanberg'in fotoğraf stüdyosuna gidip resmini çektirir. Burguy'dan baston alır; Löbon'da yemek yer; Dimitrakopulos Bakkaliyesinden ihtiyaçlarını tedarik eder(s.141).

Çete Ayşe (S.Burhan, C.I-II, 1996) adlı romanda İmamköy'ün bakkalı köye giren Yunan askerlerini bakkalın bir köşesine sinerek izler(c.1,s.36). Emir Ayşe, silah satın almak amacıyla Aydın'a gittiğinde bir zahireci dükkânına girer(c.1,s.100) ve aldığı buğdayların arasına silahını saklayarak köyüne döner. Menderes'in güneyine geçen Çete Ayşe, buradaki muhacirlerin Hüseyin Usta'nın fırını önünde sıraya dizilmiş olduklarını ve perişan hallerini görünce çok üzülür(c.2,s.19).

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda İstanbul'da ayaklanmayı fark eden esnaf, açtıkları dükkânlarının kepenklerini hemen kapatır(s.12). Bir gün Sultan Murat, Nef'i ile birlikte tebdil-i kıyafet dolaşırken demirciler çarşısındaki dükkânlardan birinde Hasan Halife'yi demir döverken görür ve güzelliğine hayran olurlar(s.84-85).

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) adlı romanda Bosna'nın Nemçe'ye bırakıldığı haberini dükkânda şamdan sattığı sırada Simon Efendiden öğrenen Firuz Ağa, kendini dükkândan dışarı atar(s.5). Dükkâna gelen Fatma, babasına eşi Mustafa'nın onlarla birlikte gelmeyeceğini söyler ve kızı Meryem'le birlikte baba evine döner(s.31). Bursa'ya yerleşen aile Bedesten'de küçük bir dükkân edinerek burada gümüşçülüğe devam eder(s.47).

Savaşın Çocukları (A.Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hanya'da annesinin hazırladığı turfandaları satan küçük Hasan, Yusuf Kenan Matbaasında dizgicilikle, Baha Beyin fotoğrafhanesinde ise fotoğrafçılıkla ilgili bilgi sahibi olur. Bir süre sonra da Baha Beyin fotoğrafhanesine "yaman"ır(s.56). Splantzia Meydanındaki Şaban Ağanın dükkânına peynir almaya uğrayan Hasan, Şaban Ağanın Venizelos için oy isteyen Rum'u terslediğini görür(s.58). Hasan'ın eniştesi Tabyalar'da küçük bir bakkal dükkânı açar(s.59). Bir gün onu matbaasına çağıran Kir Vladimiros, Hasan'a matbaasında iş verir(s.62). Bu basımevi Hasan'a okul gibi gelir(s.90). Hasan, kendisine iş teklifinde bulunan Mariya ile avukat Varuçakis'in yazıhanesinde buluşur(s.101). İşler ilerleyince, bu iş için bir yazıhane açar(s.131).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip Bey, müziğin aslını değil, kaydını dinleten gramofonlara düşmanlığından yanına topladığı bir grupla dükkânları tahrip eder(s.65). Pervin Hanım, Figaro'da kendine bir elbise diktirir(s.104). İstanbul'da yaşanan buz sıkıntısı dolayısıyla buz satan dükkânların önünde izdiham yaşanır(s.154). Şekip, İstanbul'da çıkardığı büyük yangını Solomon ve Solomon adlı kardeşlerin dükkânından başlatır(s.256).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Yavan, bakırcılar çarşısı içinde gezerken ise Kozık Kazo ile karşılaşır(s.140).

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G.Azak, 1997) adlı romanda kasabanın çarşısında Terzi Hasan'ın dükkânı, fırın, manifatura dükkânı, Gözlüklü Mustafendi'nin kırtasiye dükkânı, Kara Hasan'ın arzuhalci dükkânı, bakkal, gazeteci Mustafa Dayının dükkânı da vardır(s.19). Nazmi Bey için gazete alma görevini üstlenen Ali, Mustafa Dayının dükkânına gelir(s.63). Demokrat Parti İlçe Merkezini kurma çalışmaları, Terzi

Hulusi'nin dükkânında yapılır(s.47). Nalbant Ramazan ise, dükkânını Parti Merkezi olmasını teklif eder ve parti tabelası onun dükkânına asılır(s.61).

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda çeşitli esnaf dükkânları yanında, en önemli çalışma mekânı nakkaşhanedir. Ancak Enişte'nin hazırladığı kitap, nakkaşhanede huzursuzluğa neden olmaması için evde çalışılır(s.69,129). Kara, eniştesinin isteği üzerine nakkaşhaneye giderek Üstat Osman'la görüşür. Ayasofya'nın arkasındaki nakkaşhane binasında Kara da küçükken çıraklık yapmıştır. Dış görünüşünde bir farklılık olmayan nakkaşhanenin büyük ustaları artık evlerinde çalıştığı için Kara'ya burası terk edilmiş gibi gelir(s.66). Başnakkaş Üstat Osman'la bir süre konuşan Kara'ya, başnakkaşın isteği üzerine vaziyet verilir(s.69). Katil olduğu anlaşıldıktan sonra, Ekber Şah'ın sarayına gitmek için limana doğru ilerlerken 25 yılını geçirdiği nakkaşhane binasının kemerlerini görme hevesine kapılan Zeytin'i, Hasan'ın kırmızı kılıcı burada bulur(s.460). Kara, İstanbul'a geldiğinde, Enişte'nin yeni evini, eski evin mahallesindeki dükkânında çalışan berberden öğrenir(s.15). Mezarlık ziyaretinden sonra ciğerci dükkânında karnını doyurur(s.17). Şeküre'yi kayınpederinin evinden almak için de yine bu berber dükkânındaki çırağı ve bir arkadaşını alarak gider(s.390). Kara, Enişte'nin ölümünü saraya ulaştırabilmek için babası tarafından akrabası olan döşemeciyi Soğukçeşme kapısı karşısındaki terziler kârhanesinde bulur(s.258). Katil, boş boş gezerken çorbacı ve muhallebici dükkânları arasında, berber ve ütücüler ile fırıncının, bakkalın önünden geçip bir aktarın dükkânına girer; burada gördüğü her şeyi nakşetmek ister(s.322).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda Halil, hamamda resmini yapmaya karar verdiği kızı boya almak üzere gittiği nakışçı dükkânında görür(s.34). Peride'yi kaçırdıktan sonra boya almak için yeniden gittiği dükkânın kapalı olduğunu görür(s.39). Kendisine ulaşmak için tünel kazılan Mihriban'la Ermeni Ante arasındaki mektuplaşma yine nakışçı dükkânı yoluyla olur. Mihriban'ın Ermeni hizmetçisi, mektubu nakışçı dükkânına bırakır ve buradan alır(s.96). Kadı, Ermeni ve Yahudilerin arasında kendini Müslüman hissedemediğini düşündüğü Ante'yi Edincik tersanesine çalışmaya gönderir. Ante, burada gemi yapımında çalışır(s.56,59-60).

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda Ceviziçi Tahir, dedikodularını taşıırken sebze dükkânlarına gider ve burada hem anlatır, hem içer, hem içirir, hem de sebzeleri meze yapar(s.72). Mısırlı İbrahim Efendi, almaya çalıştığı kitabı alarak Kadayıf sokağına girdiğinde, dükkânlardan yükselen kadayıf kokuları dolayısıyla bir kadayıf dükkânına girmek üzereyken dikkatini çeken Pinhan'ın keşkülüne bir altın atar(s.138).

Pinhan, incisini almak için yanından ayrılmadığı Cüce Cafer'le birlikte dükkân dükkân gezerek Cafer'in para toplamasını izler(s.152).

Kılıç Yarısı Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Şemsi Paşayı öldüren mülazım bir ayakkabıcı dükkânına girerek burada saklanır(s.346). Ragıp Bey, paşazadeyi dövdükten sonra Harbiye Nezaretine çağırılır(s.166). Padişah kendisinin fotoğrafını görmek istemiştir. Bunun için Beyoğlu'na gider ve İnnadi Efendi'nin fotoğrafhanesinde fotoğraf çektirir(s.167). Cevat Bey ve arkadaşları, Yüksekaldırım'da bir küçük dükkândan elden düşme bir litografi aleti satın alırlar(s.211). Hikmet Bey, İttihat ve Terakki örgütünden arkadaşlar edindikten sonra Babîâli yokuşundaki gazete binalarına ziyaretlerini sıklaştırır(s.232,258). Bu sıklaşan ziyaretler sarayın da dikkatini çeker ve Hikmet Beyin Selanik'e tayini çıkar(s.264). Hikmet Bey, Selanik'te akşamları evine giderken uğrayıp kaymak ve süzme yoğurt aldığı sütçü dükkânının aslında Bulgar komitacıların üssü olduğunu daha sonra öğrenecektir(s.270).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda Hasan Şakir ve arkadaşları izin aldıkları gün birlikte fotoğrafçıya giderek fotoğraf çektirirler(s.115). Müderris Rasih Efendi, kendi dünyasına dalmış bir şekilde girdiği bakkal dükkânında karşılaştığı çocuktan çok etkilenir. Babası cephede olan çocuğun ailesinin bakkal masraflarını üstlenir(s.338).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Bekir Efenin babası Hacı Mehmet'in Agop Efendi ile birlikte işlettiği bir fırını (s.45); Bedesten'de de zahire dükkânı ve sof ipeği tezgâhı(s.120) vardır. Bekir Efenin Eskişehir'de çıkardığı Emek gazetesi matbaasında isimleri İsa ve Mirza'ya dönüştürülen iki Rum çalışır(s.220).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda banka soygununa giden Cemal Beyin geçtiği sokaklarda, Kadayıfçı İlya'nın dükkânından süt ve hamur kokusu, Harutyun'un bakırcı dükkânından çekiç sesi, Zühtü Efendinin mağazasında deri indirme telaşı vardır(s.16). Soygunda görevli iki kişiyi çarıkçı dükkânı önünde, Salih Beyi ise Münevver ül Efkâr Kitaphanesinde gören Cemal Bey biraz daha rahatlar(s.17). Emekli öğretmen Cavit Beyin kurduğu İstiklal adlı gazetede Cemal Bey de yazılar yazar. Gazetenin basımevine sürekli uğrayan Cemal Bey yazısını burada yazar(s.20).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Poyraz Musa, kasabaya geldiğinde Uğur İncelik Berberinde

traş olur(c.1,s.21). Adaya yerleşenler, kasabadaki Hayri Efendinin mağazasından(c.2,s.95) ve Cafer'in dükkânından (c.2,s.230) alışveriş yaparlar. Rumlar gitmeden önce çarşı ve dükkânlar bulunan adada yerleşim arttıktan sonra bir bakkal dükkânı(c.3,s.361) ve bir demirci dükkânı(c.3,s.181) açılır. Poyraz Musa, Urfa'da, Emir Selahattin'in kendisine verdiği muskaya bir kılıf ve arma yapması için Saraç Şehmus'un dükkânına gider(c.1,s.277).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda Öğretmen kasabaya indiğinde ilçenin bakkal ve kırtasiyesi olan dükkândan defter kalem alır(s.203).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda köyde Topal'ın kahveye sığmayanlar Ahmet Dayının bakkal dükkânında toplanır(s.44). Köy imamı Mehmet Hoca, evinin bir odasını bakkal dükkânına çevirir(s.63). Rıza'yla kasabaya giden Ali Gede, burada oğlunu ayakkabıcıya götürür(s.72). Çay kenarında yerleşen çingenelerden Hasan Ustanın demirci dükkânı vardır(s.107). Köyün bir zamanlar çok kazanan beyinin oğlu Fuat Bey, Levent'te bir mefruşat mağazası işletmeye başlar(s.472).

Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) adlı romanda Ölüm'ün canını almak üzere geldiği kabadayı, bakkaldan içkisini alırken ensesinde Ölüm'ün soğuk nefesini hisseder(s.9). Bir hafta evinden çıkmayan külhanbeyi, içkisi bitip tekrar bakkala gittiğinde yine o soğuk nefesi hisseder(s.10). Dünya Tarihi hikâyesinde küçük bir Anadolu şehrindeki üç asırlık çarşıda dükkânı bulunan Aptülzeyyat, bir öğle sonrası dükkânı önünde kestirirken rüyasına giren aksakallı, tüccarın hayatını değiştirir(s.87). Rüyasındaki aksakallının sözlerini önceleri ciddiye almayan Aptülzeyyat, yeni ürünler getirmesine rağmen günler geçtiği halde dükkâna tek bir kişi bile gelmeyince, ticarethanesine uzaktan bakar ve mekânın sönük, adeta bir hayal gibi görüldüğünü anlar(s.90). Ezine Canavarı'nda, dört oğlu bulunan Ayvaz Kasabın dükkânı, evin canavarın yaşadığı altıncı odasının altındadır(s.152). Bu odaya yığılan evin tüm pisliği bir gün dükkânın üstüne çöker(s.154). Kasap Ayvaz, Lezzet Kasabı adlı dükkânın bir başka şubesini Lezzet -2 adıyla kasabanın başka bir yerinde açar(s.152). Kasabın, kız istemeye gidecek olan oğulları için Kont Terzihanesi'ne kıyafet siparişi verilir(s.167). Gökten Gelen Çocuk hikâyesinin çocuk kahramanı Gülerk, Seyyare gazetesinde çalışır(s.226).

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) uyuşturucu işiyle uğraşan kahraman, bu işe başlamadan önce bir dairede çalışır. Bu dairede müdür gezerken herkes çok çalışkandır(s.130).

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu, 1999) çalışma mekânı olarak dökümhaneyi görürüz. Regio Gölü kıyısına kurulmuş olan dökümhane, tek bir binadan oluşmaz. Çalışanlar için yatakhaneler ve çalışmalar için döküm atölyesi bulunur(s.8). Maçahaneye gelen Yannis, dökümhanenin en yüksek yerinden ergitme ocağını görür(s.13). Dökümhanede kendisine özel bir oda verilen Verbain, çizimlerini yıkanma dolabına saklar(s.76). Dökümhanede eskisine göre daha büyük olan bir ergitme ocağı yaptırır(s.55). Sırrını kimsenin öğrenmesini istemeyen Verbain dökümhaneye belirlediği kişiler dışında kalanların girmesine izin vermez(s.55).

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Cüneyd'in çıkma hazırlığı yaptığı sefer öncesi, Erdebil'in tamamı bir silah atölyesi, dikimevi ve kundurahaneye dönüşür(s.31). İsmail Reşt'te gizlenirken her sabah, kaldığı caminin etrafındaki dükkânları teftiş edercesine gezer ve burada girdiği bir kuyumcu dükkânında, ömrü boyunca yanından ayırmayacağı Necm ile tanışır. Onun dükkânı ve dükkânın arkasında bulunan büyük odada şiirler okur, Nesimi ve Hurufilik hakkında konuşurlar(s.85-87). İsmail, Tebriz'e yerleştikten sonra bir gün sade kıyafetlerle şehrin pazarına gider ve orada bir Arap aşçının dükkânında humus, bir Farslının kinde cilav yer ve Hintli kuyumcunun dükkânında ise mücevherleri karıştırır(s.213).

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Sabit'in babasıyla birlikte ilk seferine çıkacağı zaman silahçı dükkânları dolaşarak ihtiyaç duyulan şeyler temin edilir(s.170-171). Sarı Abdullah, evlerinin bahçesinde kendisi için kurduğu marangozhanede gittikçe daha başarılı işler yapar(s.229,355,499).

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Ferit Bey, Paris'te kitapçı dükkânlarını gezer ve önünde resim çektirir(s.49). Ebuzziya Tevfik, arkadaşları Mehmet, Nuri ve Reşat Beyler hakkındaki kararları onlara haber verebilmek için sahibini tanıdığı tavukçu dükkânına gider ve burada arkadaşlarını bekler(s.90).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Bey, okulunu bitirdikten sonra atama beklerken Salih'in Galata'daki yazıhanesine gider(s.5-6). İttihat ve Terakki Cemiyetinin genç mebuslarından Ahmet Müfit Beyin Galata'daki yazıhanesinde ise ataması üzerine bir görüşme yapar(s.11). Kemal Beyin atandığı kasabada en çok uğradığı yer ise, Zuhuri Beyin yazıhanesidir(s.22). Burada Kaymakam Ali Naki Bey, Refik Efendi, İsmail Ağa ve Zuhuri Beyle memleketin durumu üzerine sohbetler edilir(s.25-31). Tevfik Beyin, kasabada dikiş makinesi sattığı bir mağazası vardır. Mağazanın bir köşesi yazıhane olarak kullanılır(s.181). Şehre hâkim bir tepede kurulmuş olan hükümet konağı, romanda çokça geçen çalışma

mekânlarındandır. Kasabanın müddeiumumisinin odası hükümet konağı içindeki odalardan biridir(s.32-33). Kaymakam Ali Naki Beyin gidişinden sonra kasabada asayiş bozulur. Asayiş bozan vakalardan biri de hükümet konağında Muhsin Efendinin odasına hırsız girmesidir(s.99). Önemli vakalarda tatil bile olsa Kemal Bey hükümet konağına giderek çalışır(s.131).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Fikret'in babasının Erzincan'daki Taşhan'da bir dükkânı bulunur(s.15. Didar'ın evlendirildiği Fehim Efendi, Erzurum Taşmağazalar'da kuyumcu dükkânı işletir(s.50). Nişandan önce Didar, dükkân önünden geçirilerek Fehim Efendi ile birbirlerini görmeleri sağlanır(s.57-59). Kâzım Beyin arkadaşı tütüncü Naim Efendi, dükkânını sadece yasak matbuatı yaymak ve haberleşmeyi sağlamak için kullanır(s.83). Sivas'ta bulundukları zaman Maran'ı takip eden Didar, onun attarların, bakırcıların sıralandığı tarafta büyük kepenkli bir dükkâna girdiğini görür(s.118). Bu dükkânların yanında şehir çarşılarından Erzincan çarşısı(s.16), Didar'ın babasının gidip dönmediği İstanbul çarşısı(s.43) ve Bağdat'ta Fikret'in kaldığı hastanenin karşısındaki Acem çarşısı(s.149) romanda karşımıza çıkar.

Maria, Göç Acısı (E.Aladağ, 1999) adlı romanda Hristiyan mahallesindeki tek Müslüman bakkalın dükkânına yığılan Türklerin bazıları, memleketlerinden sürülmüş olmanın intikamının alındığını düşünür(s.19).

Güven(V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda Turgut'la buluşan Refik, köşe bakkaldan kendi karnesiyle ekmek, peynir ve helva alır(c.1,s.132). Sahir Hoca, bir gazetede yabancı gazeteleri takip eder(c.1,s.211). Turgut'un da çalıştığı gazete, bir gün basılır ve Turgut'un masa çekmeceleri aranmak istenir(c.1,s.227). Necla, düşünceli bir şekilde sokaklarda dolaşırken Haşet'e uğrayıp kitaplara bakar(c.1,s.558). Rahmi Usta, kendisini terk eden karısının akrabalarından birinin atölyesine gelerek para istemesine sinirlenir ve adamı atölyeden kovar(c.1,s.654). Roman kahramanları, komünist esnaftan olan arkadaşlarının dükkânlarına uğrarlar. Selahattin Ustanın dükkânı(c.2,s.49), Sabahattin Ustanın dükkânı(c.1,s.420), Dede Ahmet'in ayakkabı araç gereçleri satan dükkânı(c.2,s.85) bunlardandır. Galip ve Nazif Beyler, birlikte çalıştıkları ticari işlerini yürütebilmek için bir yazıhane açarlar(c.1,s.643). Kırşehir'e giden Turgut, aradığı Halim Akkanat'ı tabelacı dükkânında bulur(c.2,s.180). Gözaltından çıkarıldıktan sonra gazeteden ayrılan Turgut, Ferzend Beyin mücellithanesinden aldığı kartla Sirkeci'deki Vakıf Han'da yazıhanesi bulunan Avukat Mecit Beyin yanında işe başlar(c.2,s.520).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda Kirkor Amca Mösyö Jak'ın dükkânının demirbaşı gibidir(s.68). Olga ise dükkândaki tüm müşteri ilişkilerini düzenleyen kişidir(s.138). Daha sonra Berti de bu dükkânda çalışmaya başlar(s.350). Kimi zaman, Mösyö Jak ile Berti arasında işlerin devri konusunda çatışmalar yaşanır(s.357,485). Mösyö Jak, babasının fotoğrafını dükkânın duvarından indirerek bu çatışmaya son verir(s.498). Mösyö Jak'ın babası Avram Efendinin Akarçeşme'de tamir edilip satılan her halının sanat eseri olduğu bir dükkânı vardır(s.624). Bu dükkânların yanında Mozes'in, İskenderiye'den İstanbul'a geldiğinde kuzeninin yardımıyla açtığı terzi dükkânı(s.58); Henri'nin, Olga'ya gül gönderdiği Sabuncakis(s.61), pırlanta gerdanlık gönderdiği Diamenstein(s.62); Kirkor Amcanın, küçüklüğünde çalıştığı ve kolunu kaybettiği tornacı dükkânı(s.73); Madam Eleni'nin babası Tanaş'ın Perşembe Pazarı'ndaki mezeci dükkânı(s.182); Ani'nin babası Gamlı Serkis'in pastırmacı dükkânı(s.77); Yelekçi Niko'nun terzi dükkânı(s.82); bisikletçi Hırsto'nun dükkânı(s.190); Jozef'in terzi dükkânı(s.296); Kurtuluş'taki fırın(s.318); Tant Tilda'nın gittiği kraliçenin de alışveriş yaptığı Londra'daki dükkân(s.322); Berti'nin her zaman gittiği Stelyo'nun berber dükkânı(s.392); Nesim'in Biarritz'deki çorapçı dükkânı(s.531) ve Madam Roza 'nın farklı bir samimiyeti olan Yüksekaldırım'daki şapkacı(s.495) romanda karşımıza çıkan diğer dükkânlardır.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Hulki Bey, olayların yaşanacağı günün sabahında evden çıktıktan sonra Rumeli Hanı önündeki gazete aldığı küçük dükkânın, Nisuvaz'ın ve Berber Niko'nun kapalı olduğunu görür(s.183). Uzun zaman kapalı kalan Hachette'ten gazete almak isteyen Hulki'ye Le Monde dışında sorduğu tüm gazetelerin bittiği söylenir(s.198). Paradisos'un yanında her daim buraya giren çıkanları gözleyen Bulgar manav bulunur(s.146). Paradisos yakıldığında bu manav dükkânı da yandığı için, Paradisos yeniden yapılırken Bulgar'a da bir dükkân yapılır(s.265). Kamil'in Eskişehir'de dededen babaya devam eden halıcı dükkânı vardır(s.219). Büyük bir mağaza olan bu mekân, Kamil öldükten sonra Müjde tarafından yönetilir(s.242). Müjde, mağazanın yanındaki kuyumcu dükkânlarını da alıp mağazayı büyütür(s.249). Hulki Beyin babasının yazıhanesi, o dönemde herkesin yazıhane tutamayacağı Karaköy'de, Karaköy Palas'taki üç odalı bir dairedir(s.39). Salih, gazete almak üzere "minik bir evren" gibi olan, içinde ne ararsan bulunabilecek bir dükkâna girer(s.111).

Akkartal'da (H.Özel, 2000) kahraman, atının düşen nalını yaptırmak üzere Tebriz'de bir nalbant dükkânına gider(s.236).

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda çalışma mekânları resim atölyeleridir. Kamil Uzman, Venedik'te, yıllar önce Fikret Mualla'nın Paris'te uzun yıllar çalıştığı, atölyesini ziyaret ettiğini hatırlar(s.126). Giovanni Bellini, bir günlük zamanında anlatılırken atölyesindedir. Giovanni, karısı ve çocuğunu kaybettikten sonra atölyesinden neredeyse hiç çıkmamıştır; geceleri bile atölyede kalır. Ağabeyinin ölüm döşeğinde ona söz verdiği Aziz Marco'nun Vaazı'nı bitirmeye çalışır(s.265-293). Kamil Uzman'ın son günü, Venedik'te karnaval günüdür. Uzman, maske satan bir dükkânın önünde durarak vitrine bakar ve içeri girip kendisi ve Lucia için maskeler alır(s.316).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda attarlar arastasında Aydoğmuş'un dükkânı vardır. Cuma namazına gitmek için dükkânını kapatır(s.195).

Sur ve Sultan(R.Bilge, 2000) adlı romanda Kaan, niteliği tam olarak belli olmayan işyerinde Spinola üzerine çalışırken karşımıza çıkar. Spinola ise Topkapı Sarayı gezisinden sonra bir alışveriş merkezine gider(s.48). 17. yüzyıla geçildiğinde ise Kürkçüler Çarşısı, Edirne'de Kaan'ın Moşe Zavarro'yla konuştuğu Ali Paşa Çarşısındaki dükkânı, Kapalıçarşı'da Spinola'nın Kaşıkçı Elması hakkında bilgi almak için birkaç kez geldiği Kuyumcular Çarşısı dükkânları, isyanın kokusunu alarak hemen kapanan Mısır Çarşısı dükkânları, Bedesten ve Büyük Çarşı dükkânları ile Galata'da taş binaların altına yerleşmiş para değiş tokuş edilen dükkânlar romandaki mekânlardandır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) adlı romanda kendisine hakim olamayarak pastanelerde yediklerini, pastanenin tuvaletinde kusan kahraman, tuvaletten çıkınca yeniden yemeye başlar(s.34). Be-Ce'nin bir resim atölyesinde modellik yaparak kendini onca göze sunması şişman kahramanı çok rahatsız eden bir durumdur(s.93-94). Atölyede onu beklerken sürekli tırnaklarını yer(s.95). Şişman kahramanın kendini en rahat hissettiği yerlerden biri de süpermarketlerdir; çünkü burada yeme isteğini kimse yargılamaz(s.103). Yeni açılan bir kreşte çalışan kahraman, şişmanlığından dolayı velilerin aradığı ve güvendiği bir çalışandır(s.111). Be-Ce ile tebdil-i kıyafet dışarıya çıkan kahraman, sevgilisinin hareketlerinden dolayı gerildikçe acıkır ve onu bir gözlemeciye doğru çekiştirir(s.119).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Namlı Hafız'la evlenerek Ela ismini alan Evangelismos'un Nesibe ile beraber işlettiği aşçı dükkânı Şehadet Sokağının köşesinde bulunur(s.141). Aşçı dükkânı, depolarında Anadolu'da

başlatılacak hareketin hazırlıklarının yapıldığı(s.142,248) ve gözlerden uzak tutulmaya çalışılan bir mekândır(s.203).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda piyano almaya İstanbul'a giden idealist gençler, Tünel'de müzik aletleri satan bir dükkâna girerek Bay Kosti'yi bulur(s.32). Eczacı Nihat'ın kasabadaki Şifa Eczanesi, kasabanın okumuşlarının toplandığı bir mekândır(s.37). Maria Sidorova'nın Rus asili olan babası, Edremit'te Saray Fotoğraf Evi adını verdiği fotoğrafçı dükkânını çalıştırır(s.45). Paris'e gitmeye karar veren Rus Aleksey, dükkânını kapatır(s.148). Gazeteci Burhan Beyin gazetesini çıkardığı bir dükkânı vardır(s.57).

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) adlı romanda Mehmet Efendi'nin şehirde hazır ayakkabı dükkânı bulunur(s.18). Dükkânda, düğün alışverişi için gelen bir grubun bulunduğu sırada gelen Hatem Ağa, Mehmet Efendiye valinin görüşme isteğini bildirir(s.79). Osman'ın teslim olmayıp Hatem Ağanın çiftliğini yakması üzerine yine dükkâna gelen Hatem Ağa, Mehmet Efendi'yi valiye götürür(s.178). Çitoğlu'nun babası Hacı Mustafanın dükkânına gelen komşusu Sezeryan Efendi, ona bir küp altın emanet eder(s.253).

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Alim Bey, Yorgo Ustanın terzi dükkânında çalışmadan önce bir bakırcının yanında çıraklık yapar(s.20). Yorgo Ustanın Samsun'dan ayrılmasından sonra kendisine kalan Saathane Meydanındaki dükkânda çalışan(s.41) Alim Beyin işleri zamanla bozulduğundan küçük bir dükkâna geçmek durumunda kalır(s.108). Sümeyye'nin, ihtiyaçlarını aldığı babasının dükkân komşusu manifaturacı(s.206); Alim Beyin, Sümeyye'yi evlendirirken kızının tüm ihtiyaçlarını kentin en lüks mağazaları(s.211); Sezai Beyin annesinin istediği suyu getirdiği şekerci dükkânı(s.213); Sezai Beyin açtığı fotoğrafçı dükkânı(s.224); sonraki züccaciye dükkânı(s.247); tekrar döndüğü fotoğrafçılığı yaptığı kentin en işlek caddesindeki dükkân(s.260) romanda karşımıza çıkan diğer dükkânlardır.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Sitare'nin babasının Bedesten'de dükkânı vardır(s.71). Ankara'da emlak ve otomobiller daracık dükkânlarda satılır(s.115). Ayşen'in babasının arabası, Karabağlar'daki atölyede tamir edilerek satılır(s.119).

ı) Kütüphane

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda araştırmacı Kamil Uzman'ın zamanı, yoğunlukla müzeler ve kütüphanelerde geçer. Venedik'te ilk olarak Marciana Kitaplığına gider(s.26-27). İkinci defa Marciana Kitaplığına gidecekken vazgeçen kahraman Correr Müzesinin bir parçası olan Correr Kitaplığına girer ve burada çalışan Lucia'yla da ilk kez karşılaşır(s.59). Bundan sonra Lucia'ya darıldığı gün ve pazar günü dışında hep Correr Kitaplığına gider. Querini-Stampala Vakfı'nın kitaplığı da giden Kamil Uzman, burada Giovanni Bellini üzerine yazılmış monografileri getirerek çalışır(s.151).

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) romancı, yazacağı roman için bilgi toplamak amacıyla Bursa'da Muradiye Kütüphanesinde çalışır(s.115).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda bir zamanlar Manisa'da bulunmuş olan Şehzade Korkud'un kalenin içinde bir kütüphanesi bulunur(s.76).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda alayın bulunduğu ilçenin halk kütüphanesi bulunur; ancak girmek yasaktır(s.84).

i) Mahkeme Salonu

İncelediğimiz romanlarda yargılama yapılan mekânlara da rastlıyoruz.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip'in ikisiyle birden sevgili olduğu Vildan Hanım ve Pervin Hanım arasında çıkan tartışmada, Vildan Hanımın Pervin Hanımı tabanca ile yaralaması, mahkemeye taşınır. Gazeteciler de yargılamanın yapıldığı duruşma salonuna gelerek duruşmayı izler ve "Tabancalı Kadınlar Davası" adı ile haber yapar(s.201).

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda İstiklal Mahkemesi, Erzincan'daki adliye binasında toplanır; Seyit Rıza da buraya getirilir(s.116). Bir gün içinde tamamlanan yargılamada, duruşma salonuna Yavan da gelir(s.131).

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda, Beril'e yaptığı işkence dolayısıyla yakalanan Necati, hücresinden alınarak mahkeme salonuna getirilir. Gazetecilerle dolmuş olan salonda yargılama yapılır(s.109-110).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda işgalcilerin kurduğu mahkeme üyelerinin azınlıklardan seçildiği mahkeme salonunda İngiliz ve Fransız bayrakları asılıdır(s.117). Yargılama sırasında dışarıdan gelen seslerden korkan azınlıklar salonu terk eder ve geriye tutuklu ve jandarmalar kalır(s.118).

Yürek Seferi'nde(Y.Bahadıroğlu, 1999) mahkeme binaları da mekân olarak görülür. İmza toplayan kızlar, yaşlı kadının şikâyetiyle gözaltına alınır ve geceyi orada geçirdikten sonra öğleden sonra mahkemeye çıkarılır(118). Sokrates, düşündüğü ve düşünmeyi teşvik ettiği için, site devletinin büyük taş binasında yargılanır(s.120). Kapısında "Daire-i Umur-u Askeriye" yazan büyük taş binalı mahkeme salonunda kurulan Divan-ı Harp'te Said Nursi yargılanır(s.121).

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) adlı romanda, kazayla ilgili olarak, çarpan geminin kaptanı ve denizaltının kumandanı mahkemede yargılanır(s.53).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Şükran, sadece yardım etmek istediği için bulaştığı cinayet davasından, Adana'da yargılanır(s.114).

j) Hastane

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda Seddülbahir'de düşmanın attığı bombaları tekrar onlara atan ve sonunda kolunu kaybeden Bombacı Mehmet Çavuş, hastaneden arkadaşlarına mektup yazarak bir an önce cepheye dönmek arzusunu bildirir(s.88).

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) adlı romanda Şekip'in Cafe Voltaire'deki gösterisini izleyerek çılgına dönen ve dışarı atılan Cemil, gözlerini hastanede açar(s.50). "Tabancalı Kadınlar Davası"nda yaralanan Pervin Hanım, hastanede tedavi gördüğünden dolayı duruşmalara katılamaz(s.201). Tokatlayan otelinde intihar eden Şekip ile sevgilisi Madam Laparra, hastanede tedavi altına alınır(s.247).

Dersim (H.Işık, 1997) adlı romanda Seyit Rıza'nın yaralan oğlu Hüseyin Resik Elazığ Hastanesine sevk edilir(s.43). İdam edilmek üzere hastaneden Buğday Meydanına getirilir(s.159).

Kılıç Yarası Gibi (A.Altan, 1998) adlı romanda Ragıp Beyin Vrangeli'nin evinde vurduğu Arap Dilaver, Fransız hastanesine kaldırılır(s.93).

Çanakkale Mahşeri (M.Niyazi, 1998) adlı romanda yaralı ve hasta olan askerler gemi hastanelerinde veya kara hastanelerinde tedavi edilir. Şair Rupert Brooke, cepheye gidemeden Skyros Adasındaki Fransız Hastanesi'nde son nefesini verir(s.122). Türklerin hastane olarak kullandığı Üsküdar gemisi isabet alarak battığında tüm yaralılar da sulara gömülür(s.203). Müttefikler ise S.S. Arcadian gemisini hastane olarak kullanır(s.215). Kolunun kopması moralleri bozan General Gouroud, Seddülbahir açıklarındaki hastane gemisinde yatar(s.317). Cepheye yaralanan Binbaşı Mahmud Sabri, sargı yerindeki ilk müdahaleden sonra Ağıldere'deki hastaneye sevk edilir(s.392). Molla Kâzım, Ağıldere'deki hastanede yatan, medreseden arkadaşları Pütürgeli Musa ve Arapkirli Davut'u ziyarete gittiğinde karşılaştığı üzücü manzaraların etkisinden kurtulamaz(s.418). Oğuz Amca, yaralı olarak getirildiği hastanede, diğer cephelerde arayıp durduğu oğlu Mustafa'yı görür; ancak bu birbirlerini son görüşleri olur(s.533).

Ankara 1920 (C.Hafifbilek, 1998) adlı romanda Ankara'da hastane bulunmadığından evler bu amaçla kullanılır. Bekir Efe, Eskişehir'de "Yeşilordu Sıhhat Evi" adıyla küçük bir hastane kurar(s.193).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Doktor Sami, Samsun'da Memleket Hastanesi'nde, Doktor Artun ile birlikte çalışır(s.64). Doktor Sami, Eskişehir'de çalıştığı hastanede ise cepheye gelen yaralıları tedavi eder(s.76). Ankara Cebeci Hastanesinde, Doktor Sami'nin karşısına Eskişehir'deki gibi Anadolu'ya has susuz ve sabra sahip insan tipi çıkar(s.78).

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana,1998; Karıncanın Su İçtiği, 2002; Tan Yeri Horozları, 2002; Çıplak Deniz Çıplak Ada, 2012) adlı nehir romanda Karınca Adasının kilisesi, savaşlar sırasında hastane olarak kullanılmıştır(c.1,s.27). Bu hastanede yatan bir arkadaşının adadan övgüyle bahsetmesi Poyraz Musa'nın buraya gelmesine neden olur(c.1,s.30). Savaş sırasında burada çalışan Doktor Selman Sami ve Halil Rıfat, adaya yerleşerek, Poyraz Musa'ya ait olan iki dükkânın birini muayenehane, diğerini ise ameliyathaneye dönüştürür(c.2,s.498). Baytar Cemil, Ruslar tarafından yaralı bir halde götürüldüğü hastanede iyileştikten sonra ülkesine döner(c.3,s.63).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda kanlıları tarafından dövülen Nazım, hastaneye yatırılır(s.175). Nazım, daha sonra İl Numune Hastanesine yatırılır ve bir ay burada kalır(s.176). Nazım tarafından vurulan Zarif de ildeki hastanede epey bir süre yatar(s.192).

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda ciğerlerinden rahatsız olan Saadet, kasabadaki doktora götürülür(s.218). Kıranların Suat, babasıyla amcası arasındaki ölümlü kavgadan dolayı ceza alsa da cezasının çoğunu hastanede geçirir(s.261). Öldürülen Çetin, cenazesini alacak bir kişi gelinceye kadar hastanenin morgunda bekletilir(s.453). Bacağından rahatsız olan Doğan, İstanbul'da klinikte bir ay yattıktan sonra iyileşir(s.462).

Segâh Peşrev (H.Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Beyin ağabeyi Hakkı Bey, Manastır yakınlarında geçen bir çatışmada yaralanarak aylarca ordu hastanesinde tedavi görür(s.43).

Saray Meydanında Son Gece (S.Fındıklı, 1999) adlı romanda Bağdat'ın savunmasında ağır yaralanan Fikret, altıncı ordu karargâhı hastanesinin oda denemeyecek kadar küçük hücresinde tedavi görür(s.138). Bağdat'ın İngilizlere terki esnasında boşaltılan yerlerden biri de hastanedir(s.150). Fikret'in tedavi edildiği bir başka yer Mösyö Antuan'ın Galata'daki eczanesidir(s.63). Fikret, Bekirağa Bölüğünde edindiği işkence izlerini eczanenin arka kısmındaki hasta masasına yatarak tedavi ettirir(s.64).

Güven (V.Türkali, C.I-II, 1999) adlı romanda şeker komasına giren Süheyla'nın kocası için Gureba Hastanesine yatırılır(c.1,s.185); adam üç gün sonra hastanede ölür(c.1,s.248). Polis Müdürü olan arkadaşı Sait'ten, Almanya'dan arkadaşı olan Ute'nin ajan olduğunu öğrendikten sonra, beraber gittikleri morgda Ute'nin kimlik tespiti yaptırılır(c.1,s.409). Felç geçiren Eşref Bey, Amerikan Hastanesine kaldırılır ve bir süre burada kalır(c.1,s.584). Hastanede Eşref Beyi, Ankara'daki sevgilisi Terzi Nezahat ziyaret eder(z.1,s.714). Galip Bey, Eşref Beyin hastanede kaldığı günlerde, iki günde bir ziyarete gelerek ailenin güvenini kazanır(c.1,s.627). MAH'tan olan Hüsnümelek Bey, memleketindeki düğünden döndükten sonra Gülhane Askeri Hastanesi'ne yatırılır(c.2,s.103). Gümüşsuyu Askeri Hastanesine alınan Hüsnümelek Bey, Galip'i hastaneye çağırarak birlikte çalıştığı kişilere güvenmemesi konusunda onu uyarır(c.2,s.326) ve kendisine ait bazı varlıkları ona bırakır(c.2,s.336).

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) adlı romanda dükkândaki kazada kolunu kaybeden Kirkor, Balıklı'da bir hastanede yatar ve çalıştığı çarşıdaki herkes ziyaretine gelir(s.74). Onun kolunun kopmasına neden olan küçük Arto ise, akli dengesini kaybederek La Paix Hastanesinde hayatının sonuna kadar kalır(s.75). İncila Hanımın kayınvalidesi, Balat Hastanesinde sessiz sedasız bir şekilde ölür(s.232). Toplama

Kampından sağ kurtarılan Enrico Weizman, önce kamp yakınındaki Fransız Hastanesine kaldırılır(s.557).

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) adlı romanda çarpışmadan sonra denize dağılan denizaltı mürettebatından kurtarılanlar Çanakkale Hastanesine gönderilir(s.29). Deniz dibine ayak basabilen, ancak kendini kaybeden dalgıç, basınç odasında tedavi edilir(s.50).

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda Katya'nın manevi kardeşi Aleksi, İtalyan Hastanesinde cerrahdır(s.78). 6-7 Eylül olayları sonrasında ağır bir depresyon geçiren Katya, uzun bir süre bu hastanede tedavi görür(s.255).

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanın sonunda Kaan, gözlerini yüzyılımızda bir hastane odasında açarak 17. yüzyıldaki macerasını bitirir(s.425-426).

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda hastane de mekân olarak karşımıza çıkar. Nergizeda sevdiğine kavuşamamanın ve eşini kaybetmenin acısına dayanamayarak hastalanır ve Hafsa Sultan Darüşşifası'na yatırılır(s.244). Bir gün Nurbanu onu hastanede ziyaret eder(s.310-312).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Yemişi evlerinin kızlarından Nesibe, Tatar Emin'in dayağından sonra hastanelik olur. Bir süre hastanede yatan Nesibe buradan çıkar(s.151). Ramo, Nesibe'yi hastanede iken ziyaret eder(s.251). Böbreklerinden rahatsızlanan Mülazım, Merkez Hastanesi'ne kaldırılır(s.247).

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanda Doktor Kemal Bey, hem kasabanın hastanesinde hem de Halkevi Polikliniğinde çalışır(s.12). Belediye hastanesi önce eski mahkeme binasında iken(s.66), sonra yeni binasına taşınır(s.171).

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) adlı romanda Güzin, tiyatrosu kundaklandıktan sonra depresyona girer ve hastanede tedavi altına alınır(s.109).

k) Kimsesizler ve İhtiyarlar Yurdu

Çiçekli Mumlar Sokağı adlı romanda "ospedale" adıyla yer alan kimsesizler yurdu, romanda önemli yer tutan bir mekândır. İhtiyarlar yurduna ise, İstanbul Bir Masaldı'da rastlarız.

İstanbul Bir Masaldı(M.Levi, 1999) adlı romanda Olga'yı gençliğinde terk eden Henri Moskoviç, yıllar içinde tüm servetini yitirmiş olarak Hasköy'de bir

İhtiyarlar Yurduna yerleştirilmiştir(s.63). Onu orada tek ziyaret eden kişi ise Olga'dır(s.64).

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) adlı romanda Venedik'te yaşamış ama Batumlu olan bir hayat kadını, gayrimeşru ve kimsesiz çocuklara bakacak bir hastane kurulmasını vasiyet etmiştir(s.29). Bunun üzerine kurulmuş olan Kuzey Ospedalesi, bu çocuklara bakacak bir çaresizler yurdu olarak Batum Limanında kurulur(s.29). Nusret Şakir, Ospedale'de yaşayan sevgilisi Evangelismos'u göremediği için cesaretini toplayarak buranın kapısını çalar(s.31). İstanbul'da kabadayıları, ellerini bağlayarak sokaklarda gezdiren Mülazım, kabadayılardan Bünyamin'in kendisi gibi Mülazım'ın da Kuzey Ospedalesi'nde büyümüş bir çocuk olduğunu söyleyince, gözyaşlarına boğulan Mülazım, Ospedale'nin bodrumunda nasıl örselendiğini hatırlar(s.38-39).

Alayın Kızları(M.Özünel, 2000) adlı romanda Olhavik Ataman'ın ölümünden sonra kızlara Galata'daki Fukaraperver Cemiyeti sahip çıkar(s.33).

I) Halkevi

Halkevleri, kuruluş amacına uygun olarak romanlarda siyasî bir anlam taşır.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Atatürk Erzincan'a geldiği için istasyondan halkevine kadar kırmızı halı serilmiştir(s.166).

Gölgeden Akan Işık (İ.Dizman, 1998) adlı romanda Samsun'daki halkevi, Cumhuriyet balolarının mekânı olarak kullanılması(s.106) yanında şubelerinin çalışmalarıyla da karşımıza çıkar(s.119). Halkevlerinde dönemin dil ve siyaset meselelerine dair tavır ve tutumlar da konuşulur(s.97); dans dersleri verilir(s.112); toplantılar yapılır(s.162). Ankara Halkevinde ise, kadınların seçme ve seçilme hakkı konusunda hazırlanan programa Ruhat, okuldaki tüm öğrencilerle birlikte katılır(s.146).

Hayatın Öteki Yüzü (A.O.Alkanlar, 1998) adlı romanda zaman zaman kasabaya inen öğretmen ilçedeki halkevinde müzik dinler ve kitap okur(s.151).

1996-2000 yılları arasında basılmış olan tarihî romanlarda, zamanın ikili işlenmesinin yaygınlığı mekânı da ikili bir şekilde görmemize neden olur. Ayrıca, baskı tarihinden en az kırk yıl öncesini işleyen romanlarımızda yakın zamanlara gelindiğinden mekânlar çok çeşitli ve birbirinden farklı görünümlere sahiptir.

36 Baharı (F.Gürel, 2000) adlı romanın asıl konusunun Cumhuriyetin ilk yıllarında halkevlerinin fonksiyonları olduğu görülmektedir. Edremit'teki halkevi 1935 yılında kurulmuştur(s.42). Halkevi başkanı Avukat Tahsin Bey ve diğer görevliler iş çıkışı halkevine gelerek saatlerce çalışır(s.43). Kemal Bey ve Müzik Öğretmeni Niyazi Bey, Edremit'te halkevine piyano almak için uzun bir yolculukla İstanbul'a giderler(s.24). Maria'nın halkevi çalışmalarına yardım ediyor olması, Kemal Beyin halkevine daha çok gelmesine neden olur(s.49). Halkevinde, verilen klasik müzik konserinde piyanoyu Rus Maria çalar(s.69). Kemal Bey, hastane yanında halkevinin polikliniğinde de çalışır(s.12). Üsküdarlı Hocanın kızı Saadet, halkevinin tiyatrolarında rol alır(s.53) ve dikiş kursunda şapka öğretmenliği yapar(s.59). Davetli olarak Edremit Halkevi çalışanları, Bandırma Halkevine gider(s.118). Buradaki eğlence sırasında gelen telgrafın verdiği Montreaux Boğazlar Sözleşmesi haberi, büyük sevinç yaratır(s.120). Abdülhak Hamit'in Edremit'e gelişi, halkevinde verilen bir konser ve sahneye konan oyunla kutlanır(s.196).

III. BÖLÜM

KAHRAMANLAR

Romanda ve Tarihi Romanda Kahramanlar

Her edebî eserde olduğu gibi romanın merkezinde de insan vardır. Roman türünü, kahramandan yazarına, okuyucusuna kadar insandan ayrı düşünmek imkânsızdır. Kurguyu oluşturan kişiyle başlayan bu ilgi, görülen, bilinen ve duyulan insan hayatları ile devam eder. Bu malzemenin yine insanlara ulaşarak olması da insanla olan bağlantıyı devam ettirir. Romanın şekillenmesinde okuyucu profilinin büyük etkisi vardır. Romanda kişi denince ise, asıl akla gelen, roman kahramanlarıdır. Varlıkları ile romanı anlamlandıran, birbirleri arasındaki veya kendi içlerindeki çatışmalar, çelişmelerle eseri okutan, merakı canlı tutan roman kişileridir. Okuyucu, roman kahramanlarıyla birlikte kendi hayatına benzer hayatlar yaşayan ve her yönüyle görebildiği insanlarla karşı karşıya kalır. Bu, romanın çekiciliğini artıran bir durumdur. Her ne kadar romancının asıl amacı insanların iç dünyalarını anlatmak olmasa da romanda, gerçek hayatta karşılaştığı kapalı hayatları, geçmişi ve bugünüyle, içi ve dışıyla görebilmek okuyucunun ilgisini çeker. Bunun anlamlı bir kurgu içinde olması ise merak unsurunu canlı tutar. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dediği gibi, insanın insanla yaşayıp, onu araması ve onunla kendisini bulması¹, romanda tam olarak uygulama alanı bulmuştur.

Roman türünün ortaya çıkışı ile, öncesinde anlatıcının muhatap kitlesine ulaştıracağı olay örgüsünün bir aracı durumundaki kahramanın gerçeğe uygun bir şekilde anlatımı, roman yazarları için üzerinde durulması gereken bir nokta olarak kabul edilmiştir. 19. yüzyıl romanı, yaratılan roman kahramanları ile bu anlamda "birey eksenli roman" olarak isimlendirilebilir.² Psikoloji bilimindeki gelişmeler, roman kahramanını eserin merkezine yerleştirmiş; modern romanda kahramanın anlatımının, dış dünyadan iç dünyaya yönelme şeklinde gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Bu durumda da romanda kahraman gene insandır. Ancak postmodern roman, kahramanın eserin merkezindeki yerini sarsar ve onu silik ve pasif bir duruma

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, İstanbul, 1992, s.54.

² Mehmet Tekin, **a.g.e.**, s.72.

getirir. Kahramanın romandaki yeri belirsizdir; kişisel özellikleri, kim olduğu, hatta gerçek olup olmadığı bile belli değildir. Kimliğinin okuyucunun hayal gücü ve birikimi ile şekillenmesi istenir. Belirli bir kimliği bulunmayan, eser boyunca dönüşümlerle okuyucu karşısına çıkan kahraman, postmodern romanda "özne", "metin figürü" gibi isimlerle ortaya çıkar. Bu haliyle romanın asıl kahramanı metnin kendisidir.³

Romanda kimi zaman şahıs kadrosu, kimi zaman kişiler sistemi şeklinde ifadelerle karşımıza çıkan kahramanların tasnifi konusunda farklı fikirler bulunmaktadır. Bunlardan biri kişilerin romandaki önem derecelerine göre tasnifdir. Bazı araştırmacılar romanın merkez kahraman veya kahramanları ile diğer kahramanların merkeze uzaklığına göre bir tasnifi tercih eder: Kahramanlar, - postmodern romanla tercih edilmeye başlanan ve başkahramana verilen isim olan-protagonist ve ötekiler olarak ikiye ayrıldıktan sonra, protagoniste yaklaşp uzaklaşanlar -bunlar da kendi içinde güldürücü ve işlevsel kişi olarak ayrılmış- ve en uzak olan, figüratif diyebileceğimiz kahramanlar olarak bölümlendirilebilir⁴. Bir başka tasnifte ise kahramanlar olay örgüsünde taşıdığı anlama göre isimlendirilir. Bourneur ve Quellet, roman kahramanlarını dekoratif eleman ve aksiyonun faili olarak ikiye ayırdıktan sonra, 'aksiyonun faili'ni aksiyondaki yerine göre başkahraman(protagoniste), hasım kahraman(antagoniste), istenilen veya istenilmeyen obje, verici kahraman(destinateur), alıcı kahraman(destinataire), yardımcı kahraman(adjuvant) olarak isimlendirir.⁵ Şerif Aktaş'ın tasnifi de Bourneur ve Quellet'nin tasnifi ile bazı noktalarda benzeşir. Buna göre, "vakanın zuhurunda rol alan şahıslar" -bunlar da "asıl kahraman veya birinci derecedeki kahraman", "hasım veya karşı güç", "arzu edilen ve korku duyulan nesne", "yönlendirici", "alıcı", "yardımcı" olarak ayrılmış-, "yazarın sözünü emanet ettiği şahıslar" ve "dekoratif unsur durumundaki kahramanlar" olarak ayrılmıştır.⁶ Genel olarak ise daha sade bir tasnif olan başkişi, başkahraman ya da asıl kahraman olarak adlandırılan ve merkezde yer alan bir kahraman ve yardımcı ve dekoratif anlam taşıyan kahramanlar şeklindeki tasnif karşımıza çıkar.⁷ Buna göre her romanda genellikle sayıları biri geçmeyen

³ Ecevit, **a.g.e.**, s.183.

⁴ Murat Belge, **Edebiyat Üstüne Yazılar**, İstanbul, İletişim Yay., 2009, s.30-33.

⁵ Bourneur- Quellet, **a.g.e.**, s.152-154.

⁶ Aktaş, **a.g.e.**, s.153-158.

⁷ Tekin, **a.g.e.**, s.84.

başkahraman veya ana kahraman olarak nitelendirilen kişi ile, bu kahramanın yanında veya karşısında bulunan, ikinci derece öneme sahip yardımcı kahramanlar ve romanda figüratif bir yere sahip olan kahramanlar genel kabul görmüş bir isimlendirmedir. **Başkahraman** olayların merkezinde yer alan; yokluğunda kurgunun bozulduğu ve anlatılanların boşlukta kaldığı kahramandır. Romanda başkahramanın, bahsi geçmeyen sayfalarda bile varlığı hissedilir. Bu kahraman, psikolojik, fizikî ya da sosyolojik durumu ile eserde olmazsa olmaz kişidir. **Yardımcı kahraman**, başkahramanın romandaki rolünü besleyen ve belirginleştiren kişidir. Bir insanın varlığı, diğer insanlarla kurulan ilişkiler sayesinde anlamlı bir hâl kazanır. Bundan dolayı başkahraman da var olmak için yardımcı kahramanlara muhtaçtır. Her ne kadar anlatılan başkahraman gibi görünse de, yardımcı kahramanlar olmadan o da başkahraman olma niteliği kazanamaz. Romanda arada sırada görünüp, tekrar kendi hayatına döndüğünde okuyucuda neler yaptığı, nasıl bir hayat yaşadığı konusunda merak uyandırmayacak şekilde yer verilen yardımcı kahramanların psikolojik, fizikî ve sosyal niteliklerinden gerekmediği müddetçe bahsedilmez. Bu kahramanların da kendi hayatları olduğu hissi verilen romanda, anlatıcı, ana kahramanın hayatıyla kesişen noktalarda onların hayatından olaylara ve durumlara yer verir. **Figüratif kahramanların** romandaki fonksiyonu ise, oldukça sınırlıdır. Romandaki rolü, bazen sadece bir çift söz söylemek, bazen çok önemli olmayan bir hareketin fâili olmak olan figüratif kişiler, kahramanların ilişkilerine gerçeklik kazandırmak ve olay örgüsünü zenginleştirmek için kendisine ihtiyaç duyulan, dekoratif unsurlardır.

Roman kahramanlarına dair bir başka tasnif, Forster'ın "düz ve yuvarlak" olarak tercüme edilen tasnifidir.⁸ Bu konuda verilmiş tüm hükümlerde çizilen çerçeve aynıdır.¹²³⁹ Tip ve karakter isimlendirmesinin daha çok tercih edildiği bu tasnifte, herhangi bir niteliği veya düşüncesi ile ön plâna çıkan kahramanlar tip adıyla anılır. Gözleme değil klişelere dayanarak yaratılmış bir kahraman olan¹⁰ **tip**, eserde niteliği veya düşüncesi ile ilgili bir olayda gerek duyulduğunda görünür ve sonra kaybolur. Romanda ne zaman rol alsa kendisinden beklenen davranışı gösterir. Bu tek boyutlu kahramanlar, romanlarda nadiren ana kahraman olduğunda genellikle, komik unsur yahut eleştirel bir bakış ön plâna çıkar. Tiplerin gerçek hayatta tam olarak karşılığı

⁸ Bkz.: E.M.Forster, "Düz ve Yuvarlak Karakterler", Philip Stevick, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, **Roman Teorisi**, Gazi Eğitim Fakültesi Yay., Ankara 1988, s.170-178.

⁹ Bkz.: Tekin, **a.g.e.**, s.98; Belge, **a.g.e.**, s.23; Gögebakan, **a.g.e.**, s.46.

¹⁰ Belge, **a.g.e.**, s.27.

bulunmasa da, eserdeki yerleri önemsiz değildir. **Karakter** adı verilen kahraman ise, herhangi bir niteliğin temsilcisi durumunda değildir. Belirgin, değişmez bir tepkisi olmayan; düşünen, karar verebilen; kararını uygulayan; olaylara, durumlara, duygu ve düşüncelerine yön verebilen bir kahramandır. Edebi eserde olumlu veya olumsuz bir kişilikle karşımıza çıkabilecek olan karakterin bir özelliği öne çıkmış olsa bile, bu özellik romanda yaşanan çatışmalarla törpülenmek üzere okuyucuya gösterilir. Karakter, kendine özgü, duygu, düşünce, hayâlleri, davranış ve ifadeleri bulunan; olay ve durumlara farklı tepkileri olan, çok boyutlu bir kahramandır.

Eserde kahramanların pozisyonunu, ana, yardımcı veya figüratif kahraman olması durumunu ya da tip veya karakter olarak ortaya çıkışını belirleyen unsur, pek tabii ki bakış açısidir.

Tarihî romanlar söz konusu olduğunda ise, kahramanın oluşturulması ve romandaki yeri konusunda dikkat edilmesi gereken başka meseleler de vardır. Bunlardan biri, romanda kahramanların tarihî kişilerden seçilmesi durumunda, tarihî gerçeklere bağlı kalınıp kalınmaması meselesidir. Tarihî romanlarda, romancı eğer tarihi, zemin olarak kullanıyor ve olay örgüsünü bu zemin üzerinde kuruyorsa, tarihî kişilere romanında genellikle yer vermez ya da bahsi geçen, ancak aktif olmayan kişiler olarak yer verir. Bu durumda, yazarın tarihî gerçeklere bağlılığı, kişiler konusunda büyük bir problem teşkil etmez. Asıl tartışma meselesi, romanda başkahraman ya da yardımcı kahraman olarak tarihten alınmış şahsiyetler bulunmasıyla başlar. Çünkü bu konudaki beklenti, kahramanın tarihî bilgilerden yararlanılarak oluşturulmuş olması yönündedir. Buna aykırı olarak yer alan her unsur; özellikle kahramana verilmiş, millî vicdanı rahatsız eden her özellik, tartışma konusu yapılabilir. Tarihin ve tarihî şahsiyetin bilinmeyen yönleriyle ilgili olsa bile, kahramanın karakterizasyonunda tarihî gerçeklere bağlı kalınması bir beklenti olarak romancının karşısına çıkar. Eserinde tarihî şahsiyetlere, tarihe bağlı kalarak yer veren ya da tarih biliminin hakkında söylediklerine aykırı bir tavırla yaklaşan romancıların her ikisinde de bir tez ve antitez endişesi, az veya çok bulunur.

Kahramanın karakterizasyonunda tarihî bilgilere sadık kalma konusunda en çok eleştirilen yazarlar, postmodern romancılarıdır. Tarihe, tarihçinin oluşturduğu bir kurgu olarak yaklaşan postmodern tarih romancıları, tarihi kesin bir gerçek olarak kabul etmediklerinden tarihî gerçeklerin dışına çıkmakta da bir mahzur görmezler. Sonuçta

roman da tarih gibi bir kurgudan ibarettir ve gerçekliğe dair bir iddiası olmamalıdır. Dolayısıyla tarihî şahsiyetler konusunda da yazar kendini hür hissetmektedir.

Tarihî romanlarda kahraman oluşturma konusundaki bir diğer mesele, romanda tarihî kahramanın ne kadar yer alacağıdır. Tarihî şahsiyetlere romanda yer vererek bir riski göze alan romancı, ya bu kahramanları ön plâna çıkararak, olay ve şahısların tarihle bağlantısını güçlü bir şekilde kurar ya da tarihî kahramanları arka plâna atarak dönemin ruhuna uygun, muhayyel olay ve şahıslar yaratır. Georg Lukacs, tarihî şahsiyetler romanda ön plânda tutulmadan da tarihî atmosfer yaratılabileceğini ifade eder:

"Fakat büyük tarihsel olaylar ve tarihteki büyük figürler, toplumun gelişiminin somut tipler biçiminde gösterilişine çok ender olarak uydurulabilir. Balzac'ın yapıtlarında Napolyon'un çok ender olarak ve hep kısa bir süre için görülmesi bir rastlantı değildir, oysa Napolyon'ca idealler ve Napolyon'cu imparatorluğun entelektüel özü Balzac'ın romanlarının bir çoğunda egemen bir rol oynar."¹¹

Tezimizde konu aldığımız 1996-2000 yılları arasında basılmış olan tarihî romanlarda, tarihî kahramanlara dair tutumlarda farklılıklar dikkati çeker. Genellikle padişahlar, harem kadınları ve siyasî kişilerin yoğunluğu dikkati çektiği bu dönemin tarihî romanlarında, tarihî şahsiyetler bir bilim adamı titizliği içinde tarihî kaynaklarla örtüştürülmeye çalışılırken, kimi romanlarda tarihle uyumlu olma konusuna hiç özen gösterilmediği dikkati çeker. Tarihî şahıslara olay kurgusunda yer verme konusunda da aynı şekilde farklılıklar görünür. Kimi romanlar bir tarihî şahsiyete atfedilmişken, kimi romanlarda tarihî şahsiyetler çok az görünür ve romanın zamanını tespit etmeye yardımcı olmadan öte bir işleve sahip değildir. Kimi zaman ise, romanda hiç tarihî kahraman bulunmaz.

Ele aldığımız 53 tarihî romanda toplam 11.215 kahraman bulunur. Roman kahramanlarını tasnif ederken öncelikle kahramanların tarihî kimliğe sahip olup olmadığına dikkat ettik. Çalışmamız boyunca 3535 tarihî kahraman ve 7680 kurmaca kahraman karşımıza çıktı. Bazı tarihî kahramanlar, birden fazla romanda karşımıza çıkar. Bu kahramanlar, ilk ortaya çıktığı romanla birlikte incelenmiş; kahramanların farklı özelliklerinin üzerinde durulmuştur. Birden fazla romanda karşılaştığımız kahramanların -biri dışında- tamamı tarihî kişilerden oluşur. Tekrar eden tek kurmaca

¹¹ Georg Lukacs, **Avrupa Gerçekçiliği**, Çev. Mehmet H.Doğan, İstanbul, Payel Yayınları, 1977, s.55.

kahraman, İhsan Oktay Anar'ın tüm romanlarında karşımıza çıkan "Uzun İhsan" adlı kahramandır. Bu kısımda dikkati çeken bir başka husus da, bazı romanlarda ön plâna çıkarılan tüm kahramanların tarihî kişiler oluşması; kurmaca kişilerin sadece figüratif rollere sahip olmasıdır. Bu durum romanların bazılarında ise tam tersi bir görüntü arz eder.

İncelediğimiz romanlardan tarihî kahramanı olmayan romanların postmodern romanlar(Pinhan ve Efrâsiyab'ın Hikâyeleri) olduğu da dikkati çekmektedir. Çalıştığımız romanlarda karşılaştığımız bir sorun, özellikle konuyu aile tarihine kaydıran veya biyografik nitelikli romanlarda (Meyyale, Çete Ayşe) yer alan bazı tarihî kahramanların tarihî kaynaklarda yer almamasıdır. Ancak, romanın sonunda, bahsi geçen roman kahramanlarına ait fotoğraflar bulunması dolayısıyla, bu kahramanları, tarihî kişiler arasında değerlendirdik.

Söz konusu romanlarda tarihî kişilerin isimleri, her roman için nasıl kullanıldıysa incelememizde de öyle yer almıştır. Bu kişiler, tarih kitaplarındaki rolleriyle değil romandaki rolleriyle ele alınmıştır.

Tezimizin bu bölümünde de romanları, baskı tarihlerinin kronolojisine göre sıraladık.

Romanlardaki tüm kahramanları, sosyal konumları açısından da değerlendirdik. Kahramanların roman içindeki konumlarını belirleyen unsurları tespit etmeye çalıştık. Bir kısım kahramanların meslekleriyle bir sosyal konum kazandıklarını, bir başka kısmın ise kişisel özellikleriyle toplumda saygın veya saygın olmayan bir yere sahip olduklarını gördük.

"Eğitim Durumlarına Göre Kahramanlar"ı bir başka alt başlık altında tespit ettik. İncelediğimiz romanlarda kahramanların eğitim durumlarının genellikle bir cümle ile dile getirildiğini ya da hiç dile getirilmediği dikkatimizi çekti. Romanlarda okul, eğitim kurumundan çok kahramanları bir araya getiren bir mekân olarak görülmektedir.

2120 kadın kahramanın, 9091 erkek kahramanın ve 4 tane de çift cinsiyetli veya cinsiyetsiz kahramanın bulunduğu romanlarda, kahramanlar cinsiyetlerine göre de incelendi. Söz konusu tarihî romanlarda erkek kahramanları ağırlıklı bir yere sahip olduğu görülmektedir. Yazarı kadın olan romanlarda bu sayı kadınlar lehine biraz değişiklik gösterse de (Kiraze, Pinhan, Mahrem, Islak Kentin İnsanları, Alayın

Kızları), bu romanlarda da erkek kahraman sayısı kadınlardan fazladır. Ancak, adı belirtilen romanların başkahramanlarının da kadın olması dikkati çeken bir unsurdur. Romanlarda yer alan ve iki gruba da dâhil olmayan kahramanlar Pinhan(E.Şafak, 1998) adlı romanda yer alırlar. Bunlardan biri olan Pinhan, romanın sonuna kadar çift cinsiyetlidir, ancak romanın sonunda geçirdiği değişimle bir kadın olur. Aynı romandaki cinsiyeti belirli olmayan kahramanlar ise Kişniş, Karakura ve Kepoz adlı cinlerdir; ki bunlardan Kepoz vaka örgüsünde belirleyici bir role sahiptir.

Bu bölümdeki son alt başlığımızda kahramanları mesleklerine göre tasnif ettik. Çalıştığımız dönemde basılmış tarihî romanlarda ağırlıklı mesleğin askerlik olduğu dikkatimizi çekti. Bunun yanında padişah ve devlet yönetiminde önemli rollere sahip kişilerin de kayda değer bir ağırlığı olduğu görüldü.

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) 35 tarihî kahraman ve 53 kurmaca kahraman bulunur. Ancak tarihî kahramanlar romanda ön plâna çıkarılmamış, tarihî kahramanların yapıp ettiklerinden etkilenen kurmaca kahramanlara dikkat çekilmiştir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) kahramanlar iktidar hırsı ile okuyucu karşısına çıkarılır. Kösem Sultanın tarihte etkili olduğu dönem de bu hırsla açıklanabilecek bir dönemdir. I. İbrahim'in tahttan indirilişi ve Kösem Sultanın iktidarı elinde tutabilmek için yaptıkları, bir haremağasının gözünden aktarılır. Romanın 9 tarihî kahramanı, 43 kurmaca kahramanı vardır.

Tarihî kişilere fazla yer verilmeyen postmodern romanlardan olan **Kitab-ül Hiye**'de (İ.O.Anar, 1996) var olan 7 tarihî kahraman da olabildiğince belirginleştirilmeden romana yerleştirilmiştir. Romanda 211 kurmaca kahraman vardır ve başkahramanlar da kurmaca kişilerden oluşur.

Çanakkale Savaşını işleyen bir başka roman **Bir Hilal Uğruna**'nın (Y.Çalışkan, 1996) kahraman kadrosu 84 kişiden oluşur. Bunların 26'sı tarihî, 58'i kurmaca kişilerdir.

Kadın olmasına rağmen Kurtuluş Savaşına destek veren ve Aydın'da Yunanlılara karşı savaşan Emir Ayşe'nin romanı olan **Çete Ayşe**'nin (S.Burhan, 1996) 356 tarihî, 126 kurmaca kahramanı vardır.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) de aynı olayı daha keskin bir anlatımla ele alır. Roman kahramanlarının çoğu kurmaca kişilerdir. 27 tarihî, 151 kurmaca kişi romanda rol alır.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) IV. Murat'ın hayatını anlatmayı bir amaç olarak belirlediği için romanın öne çıkarılan bütün kişileri tarihî niteliklidir. Kurmaca kişiler ise belirsiz, figüratif kişilerdir. Romanda 306 tarihî, 114 kurmaca kahraman bulunur.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S.Fındıklı, 1997) Bosna'nın elden çıkışını bir aile üzerinde somutlaştırarak anlatır. Romanın kurmaca kahramanları başrolde iken, tarihî kahramanlar, etkin oldukları tarihî olaylarla kurmaca kahramanların kaderlerini değiştirirler. Romanda 7 tarihî, 83 kurmaca kahraman yer alır.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) Girit'in elden çıkışını bir aileyle somutlaştırarak anlatır. Aileden ana vatana ulaşabilen tek kişi Aynakis Hasan'dır. Romanda 20 tarihî, 102 kurmaca kişi vardır.

1929'un (A.Sipahioğlu, 1997) başkahramanı Şekip Beyin bir yıl içindeki maceraları romanın konusudur. 26 tarihî, 144 kurmaca kişi romanda rol alır.

Tunceli isyanını Kürt bakış açısıyla işleyen **Dersim**'de (M.Oruçoğlu, 1997) 127 tarihî, 227 kurmaca kişi vardır.

Demokrat Partinin iktidara gelişinin zorlu sürecini anlatan **Kırkseviz Kırkdokuz Elli**'nin (G. Azak, 1997) başkahramanı, kasabada partinin kuruluşunu, seçimleri ve iktidara gelişini gözleyen ve anlatan çocuk kahramandır. Romanın 5 tarihî, 83 kurmaca kişisi vardır.

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) 27 tarihî kahraman, 63 kurmaca kahraman rol alır. Romanın başkahramanları kurmaca kişilerden oluşurken, tarihî kahramanların kimliklerine dair tartışmalı ifadeler romanın genelinde karşımıza çıkar. Fetihten sonra İstanbul'a Müslüman kimliğine uyumlu bir görüntü kazandırma çalışmalarının işlendiği romanda, Fatih Sultan Mehmet ve kendi adına cami yaptırdığı Mimar Sinan-ı Atik arasında geçtiği rivayet olunan meselenin farklı bir yorumunu görürüz. Postmodern tarzda oluşturulmuş kurmacada, bazen kahramanların kimlikleri, anlaşılması güçleşecek şekilde birbirine karışır.

Benim Adım Kırmızı (O. Pamuk, 1998), tarihî kişilerin azlığı ile dikkati çeker. 9 tarihî kahramanın olduğu romanda, 166 kurmaca kahraman bulunur ve romanın başrolleri kurmaca kahramanlara verilmiştir.

Kahramanların karakterizasyonunda pek başarılı olmayan **Nü Peride**'nin (H.Akdoğan, 1998) sadece bir tarihî kahramanı, 70 kurmaca kahramanı vardır.

Pinhan (E.Şafak, 1998) tarihi, zemin olarak kullanan bir roman olduğundan hiç tarihî kahramanı yoktur. Kurmaca kahramanların sayısı ise 114'tür.

Yazarın büyükannesi Meyyale'nin başkahramanı olduğu **Meyyale** (H.Topuz, 1998) romanında, kahramanların bir kısmı roman sonuna yerleştirilmiş fotoğraflarla gösterilmiştir. Toplam 285 kahramanın rol aldığı eserin 203 tarihî ve 82 kurmaca kişisi vardır.

İttihat ve Terakki'nin iktidara geliş süreci ve Meşrutiyetin ilan edildiği dönemi vaka zamanı olarak seçen **Kılıç Yarası Gibi** (A.Altan, 1998) romanında, en fazla öne çıkarılan tarihî kişi II. Abdülhamit'tir. Onun doktoru ve Hikmet Beyin babası olan Reşit Paşa Abdülhamit döneminin önemli tarihî olaylarını gözleyen ve okuyucuya aktaran kişi olarak gerektiği anlarda ortaya çıkar. Romanın başkahramanları kurmaca kişilerdir. 170 kurmaca, 34 tarihî kişi, romanın kişi kadrosunu oluşturur.

Çanakkale Mahşeri'nin (M.Niyazi, 1998) kahramanları, romanın adından da anlaşılacağı gibi Çanakkale Savaşının kahramanlarıdır. Toplam 448 kahramanın rol aldığı romanın 265 tarihî, 183 kurmaca kişisi vardır.

Ankara 1920'nin (C.Hafıfbilek, 1998) öne çıkarılan unsuru aslında Ankara'dır; ancak onu romanda Ankaralı Bekir Efe temsil eder. Ankara'nın Kurtuluş Savaşında oynadığı rol ve yaşanan hayal kırıklıkları anlatılan romanda, 308 kahramanın 79'u tarihî, 229'u kurmaca kişilerdir.

Cumhuriyetin kuruluşuna Samsun'dan katkıda bulunmuş ve Cumhuriyet ideolojisine gönülden bağlı Cemal Beyin başkahramanı olduğu **Gölgeden Akan Işık**'ın (İ. Dizman, 1998) 41 tarihî, 153 kurmaca kahramanı vardır.

Bir Ada Hikâyesi (Y.Kemal, 1998) romanı da mübadeleyi ele alır ve kahramanlarıyla Türkiye "mozaik"ini somutlaştırmaya çalışır. Mübadele ile boşaltılan adaya, Türkiye'nin her yerinden Türk, Kürt, Çerkez, Laz, Rum, Ermeni ve Sünni-Alevi birçok kişi yerleşir. 444 kahramanın rol aldığı romanda, başkahramanlar kurmaca kişilerdir. 15 tarihî, 429 kurmaca kahraman bu hikâyede yer alır.

Köy Enstitülerinin fonksiyonunu ve önemini anlatmak gibi bir teze sahip olan **Hayatın Öteki Yüzü** (A.O.Alkanlar, 1998) romanının başkahramanı Umut Öğretmen, tezi hayata geçiren kişidir. Romanın 3 tarihî, 115 kurmaca kahramanı vardır.

Yönetimler değişmesine rağmen halkın kaderinin değişmeyeşine dikkat çeken **Ölü Yüzler** (A.Ö.Çağlar, 1998) romanının üç kuşaktan oluşan başkahramanları kurmaca kişilerdir. Romanda 9 tarihî, 443 kurmaca kahraman vardır.

Efrâsiyab'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanının kahramanları birbirlerine hikâyeler anlatan Ölüm ve Cezzar Dededir. Ancak bu hikâyelerdeki kahramanlar, Uzun İhsan'ı Ölüm'ün elinden kurtarmak için de ortaya çıkarlar. Postmodern romanda tarihî kahraman yoktur, 185 kurmaca kahraman vardır.

Güvercine Ağıt'ın (G.Korat, 1999) 10 tarihî, 104 kurmaca kahramanı vardır. Bu romanda da tarihî kahramanların yaptıklarından etkilenen kurmaca kahramanlar okuyucunun dikkatine sunulmuştur.

Yürek Seferi'nde (Y. Bahadıroğlu, 1999) tarihî kahraman sayısı 47 iken, kurmaca kahramanlar 76 kişidir. Zamanlar ötesine giderek tarih yazan kişilerde dolaşan 'ben'in ruhu, romanda tarihî kişileri ön plâna çıkardığı gibi, birkaç kurmaca kişiye de yer verilmesine neden olur.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu, 1999) romanının tarihî kahramanları 15, kurmaca kahramanları 47 kişiden oluşur. Romanın başkahramanı, İstanbul'un fetih hazırlıklarına dâhil olan ve bu hazırlıkları yapan tarihî kişileri yakından izleyen bir kurmaca kahramandır.

İsmail (R.Çamuroğlu,1999) adlı roman, tarihî kahramanların yoğunlukta olduğu bir eserdir. Adından da anlaşılacağı gibi romanın başkahramanı Şah İsmail ve devletinin kaderini değiştiren tarihî savaştır. Romanda 108 tarihî, 40 kurmaca kahraman yer alır.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) Mithat Paşanın hayatını konu alır. Bundan dolayı başkahramanı Mithat Paşa ve diğer kahramanlar ise onun çevresinde yer alan tarihî kişilerdir. Kurmaca kişiler ise, genellikle belgisizlik ifadeleriyle yer verilen figüratif kişilerdir. Romanın 206 tarihî, 106 kurmaca kahramanı vardır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) III. Selim'in şehzadelik ve saltanat dönemlerini konu alan ve bir tarihî kahramanı ön plâna çıkaran bir romandır.

Dolayısıyla romanın öne çıkarılan kahramanları tarihî nitelikli kişilerdir. 125 tarihî kişi ve 48 kurmaca kişi, romanın kişi kadrosunu oluşturur.

Yeniçeri Ocağının ilgasına giden süreci konu alan **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanının başkahramanları tarihî kişilerin gerçekleştirdikleri işlerden etkilenen kurmaca kişilerdir. Romanın 57 tarihî, 101 kurmaca kahramanı vardır.

Adı ile kahramanları arasında bir uyumsuzluk olan **Paris'te Son Osmanlılar**'ın (H.Topuz, 1999) başkahramanı Damat Ferit'in eşi Mediha Sultandır. Roman boyunca Jön Türkler, Mediha Sultanın ilk eşi Samipaşazade Necip Bey, Mediha Sultanın padişah kardeşleri Mehmet Reşat ve Vahdettin ile bazı saray kadınları bahsi geçen kahramanlardır. 381 kahramanın yer aldığı romanda, 267 tarihî, 112 kurmaca kahraman vardır.

II. Abdülhamit döneminden I. Dünya Savaşına kadar olan süreci bir aşk hikâyesini merkeze koyarak anlatan **Saray Meydanı'nda Son Gece**'nin (S.Fındıklı, 1999) başkahramanları kurmaca kişilerdir. Romanda toplam 95 kahraman yer alır ve bunların 25'i tarihî, 70'i kurmaca kişilerdir.

“Bir İttihat ve Terakki romanı” olan **Segâh Peşrev**(H.Yazıcıoğlu, 1999) tarihî olaylardan ziyade, bu olayların ortaya çıkardığı aksaklıkları işler. Büyük umutlarla gelen İttihat ve Terakki Partisinin düzeni değiştirmek yerine, düzene uymasını ve ahlâklı insanları bertaraf etmesini eleştiren romanda 25 tarihî, 258 kurmaca kahraman vardır. Romanın başkahramanı Kemal Bey de bertaraf edilen namuslu kişilerdendir.

Türk-Yunan nüfus mübadelesini işleyen **Maria-Göç Acısı** (E.Aladağ, 1999) romanında 6 tarihî, 101 kurmaca kişi vardır.

Türkiye’de komünizmin yerleşmeye çalıştığı ve bastırıldığı II. Dünya Savaşı yıllarını konu alan **Güven** (V.Türkali, 1999) romanında komünist kahramanlar ve onların hayal kırıklıklarını görürüz. 731 kişiden oluşan kalabalık bir kişi kadrosuna sahip olan romanda 164 tarihî, 567 kurmaca kahraman yer alır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) İstanbul’da yaşayan Yahudi bir ailenin ve aileyle ilgisi olan Yahudilerin romanıdır. Toplam 362 kişinin rol aldığı romanın 7 kişisi tarihî, 355 kişisi kurmacadır.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999), bir askeri tatbikat sonrasında kaza geçiren ve batan denizaltının içinde şehit olan askerleri anlatır. Romanda 47 tarihî, 27 kurmaca kişi bulunur.

6-7 Eylül olaylarını konu alan **Hulki Bey ve Arkadaşları**'nın (Y.Okur, 1999) kahramanları, Hulki Bey ve onun Galatasaray Lisesinden arkadaşlarıdır. Romanda 14 tarihî kişi, 201 kurmaca kişi rol alır.

Akkartal (H.Özel, 2000) romanında 22 tarihî, 128 kurmaca kahraman rol alır. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünün başkahramanı olan Mete, tarihî bir kişiliğe sahipken, ikinci bölümün başkahramanı olan Akkartal kurmaca bir kişidir.

Çift zamanlı **Sarayın Gözyaşları-Cem Sultan'ın Romanı**'nın (M.A.Erginöz, 2000) 38 tarihî, 37 kurmaca kahramanı vardır. Romanın geçmişteki zamanının kahramanları ağırlıklı olarak tarihî kişiler iken, günümüze yakın zamandaki kahramanlar kurmaca kişilerden oluşur.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) romanında 48 tarihî, 76 kurmaca kahraman vardır. Romanın başkahramanı, kurmaca bir kişi olan Prof. Dr. Kamil Uzman'dır.

Kiraze (S. Kamuran, 2000) romanının da başkahramanları tarihî kişilerden oluşur. Romanda 204 tarihî ve genellikle figüratif rollere sahip 158 kurmaca kahraman vardır.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) adından da anlaşılacağı üzere, Nurbanu Sultan başkahramandır. Romanın kayda değer kahramanları tarihî kişilerden oluşurken, kurmaca kahramanlar figüratif öneme sahiptir. Tarihî kişilerin sayısı 113, kurmaca kişilerin sayısı ise 144'tür.

Başrollerin kurmaca kahramanlara verildiği **Sur ve Sultan**'ın (R.Bilge, 2000) asıl kahramanı "Kâşıkçı Elması"dır. Elması çalmaya gelen bir hırsız ve onu engellemeye çalışan bir polis, kendini elmasın ortaya çıktığı tarihî dönemde bulur. Toplam 235 kahramanın bulunduğu romanın tarihî kahramanlarının sayısı 69, kurmaca kahramanlarının sayısı ise 166'dır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında da bir sultan kardeşi olan Hatice Sultan romanın merkezinde yer alır. 259 kahramanın bulunduğu romanda, 173 tarihî, 86 kurmaca kahraman yer alır.

Postmodern roman **Mahrem** (E.Şafak, 2000) de tarihî bir zemin olarak kullandığından tarihî kişilere fazla ihtiyaç duymamıştır. İki tarihî kahraman da bizim tarihimiz için bir anlamı olmayan yabancılardır. Romanda 119 kurmaca kişi vardır ve başkahramanlar kurmaca kişilerden oluşur.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y.Karakoyunlu, 2000) I. Dünya Savaşı sonrasında başlayan Anadolu'daki direniş hareketine destek veren ve kökeni Batum'a dayanan kahramanların romanıdır. Bu kahramanlar kurmaca olduğundan romanın kurmaca kişi sayısı da tarihî kişilerden fazladır. Romanda 146 kurmaca, 47 tarihî kahraman vardır.

Cumhuriyet ideolojisine ve halkevlerine gönül vermiş kişileri anlatan **36 Baharı**'nın (F.Gürel, 2000) başkahramanları kurmaca kişilerdir. Romanda 30 tarihî, 148 kurmaca kahraman vardır.

Dağı Dağa Kavuşturan (S.Sağlam, 2000) romanı halkın sevdiği bir eşkıyanın romanıdır. Kişilerin karakterizasyonunda çelişkiler olan romanda eşkıya, onun hasımı, eşkıyayı dağdan indirmeye çalışan halk ve devlet olayın taraflarıdır. Romanın 4 tarihî, 166 kurmaca kişisi vardır.

Bir ailenini aşağı yukarı yüz yılını anlatan **Islak Kentin İnsanları** (Z. Koç, 2000) romanında 15 tarihî, 177 kurmaca kahraman yer alır.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) Toprakkale askeri lojmanlarında oturan kızların hayatlarını işler. Romanda 8 tarihî, 179 kurmaca kahraman vardır.

A) TARİHÎ KAHRAMANLAR

1996-2000 yılları arasında basılmış tarihî romanlarda yer alan tarihî kahramanları incelemeye çalıştığımız bu kısımda, öncelikle romanların tarihî kişileri tespit edilmiş; ardından kahramanların romandaki rolleri ve anlatıcı tarafından ön plâna çıkarılan özellikleri üzerinde durulmuştur. Bazı tarihî kahramanların birden fazla romanda karşımıza çıkması dolayısıyla bu kahramanlar, ilk ortaya çıktıkları romanda işlenirken diğer romanlardaki rol ve durumlarıyla da değerlendirilmiştir. Bu şekilde aynı kahramanın farklı romanlarda farklı şekillerde ortaya çıkışlarını da karşılaştırma imkânı ortaya çıkmıştır. Ele aldığımız romanlarda dikkati çeken husus, tarihî kişilerin başrolde olduğu romanlarda kurmaca kişilerin çok az olduğu ve olanların da ön plâna

çıkarılmadığı; bununla birlikte postmodern romanlarda tarihî kişilerin romanın vaka örgüsünde olabildiğince az yere sahip olduğu veya bu kişilere hiç yer verilmediğidir.

Söz konusu yıllarda basılmış tarihî romanlardaki tüm tarihî kişileri, romandaki rolünün önem derecesine göre ele aldık. Başkahraman olan tarihî kişiler, romandaki rolleriyle detaylı bir şekilde anlatırken, figüratif roller üstlenen tarihî kişilerin rolleri birer cümle ile ifade edilmeye çalışıldı. Romanlarda yer alan 3535 tarihî kahramanın gerçek kişiliğiyle ilgili dipnot bilgileri vermenin tezimizi gereksiz bir şekilde şişireceğinden sadece başkahraman olan tarihî kişiler hakkında ansiklopedik dipnot bilgileri vermeyi uygun bulduk. Toplumda herkesin kimliği hakkında bilgi sahibi olduğu kişiler hakkında dipnot vermek de anlamsız olacağından bu kişilerle ilgili dipnotlara da gerek görmedik.

Çalıştığımız romanlarda yer alan tarihî kişiler ve romandaki rolleri romanın basım zamanı esas alınarak aşağıdaki şekilde ele alınmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti dönemini işleyen **Yıldızsayan** (H.Çubukçu,1996) adlı romanda yer alan 31 tarihî kahraman arasında dönemin sultanları, vezirleri, eş ve çocukları, dönemin din adamları ve komutanları da bulunmaktadır. Söz konusu coğrafyada, vaka örgüsünün olduğu tarihlerde devletin siyasî karmaşaya düşmesini önlemeye çalışan **Nizamülmülk**¹², romanda başkahramanla bağlantısı bulunan nadir tarihî kahramanlardandır. Ulu vezir, arkadaşı olan Hakim Mavsili'nin öğrencisi Hüseyin Bin Malik ya da İbni Melâlî'yi müneccimi olarak sarayına getirir. Hakim Mavsili'nin öğrencisiyle ilgili kehaneti ve onu kendisine emanet etmesi yüzünden onu perde arkasından destekler ve yönlendirir. Melâlî, Batınîlere dâhil olmak için çıktığı yolda onları bulamayıp döndüğünde Nizamülmülk, onu odasına kabul eder; ancak bu görüşmede kahramanların kendilerinden ziyade, gölgeleri konuşur. Melâlî'yi Bâtınî merakından kurtarmak üzere Bağdat'taki Nizamiye Medresesine gönderen Nizamülmülk bir suikastla sırtından bıçaklanarak öldürülür. Nizamülmülk'ün ölümünün ardından Melâlî, onun devlet malı konusundaki hassasiyetini, cömertliğini, bir devleti bina eden güçlü kişiliğini, ilme ve sanata verdiği değeri, Şâfi ve Hanefî mezheplerini koruyup geliştirdiğini, memleketi nasıl mamur ettiğini, kendisinin hamisi oluşunu hatırlayarak üzülür.

¹² 1064-1092 yılları arasında Büyük Selçuklu Devleti baş vezirliği yapmış olan devlet adamı. "Nizamülmülk", **a.g.e.**, C: 17, s.8689.

Romanın bir başka tarihî kahramanı **Melikşah**'tır.¹³ Büyük Selçuklu Devletinin Alparslan'dan sonraki sultanı olan Melikşah, romanda doğum şenlikleri, şüpheli ölümü ve kendisinden sonraki taht kavgaları ile okuyucu karşısına çıkar. Melikşah, devletin Bâtınî etkisiyle karıştığı günlerde saltanatını sağlama almak için kıyasıya kelle kesen bir sultandır. Sultanın doğumu için yapılan şenlikler, ülkedeki sıkıntıyı bir nebze unutturmaya yönelik göstermelik bir şenliktir. Bağdat süslenir; birçok konuk, sultanın doğumunu kutlamak için şehre gelir. Romanda sultanın tekrar ortaya çıkışı, ölümü ile olur. Taht üstüne oynanan oyunlar dolayısıyla bu ölümün normal bir ölüm olduğuna kimse inanmaz. Melikşah'ın alelacele Isfahan'daki medreseye gömülmesi; törelere göre askerlerinin atlarının kuyruklarını kesmesi, cesedin bekletilmesi, beylerin kara matem elbiseleri giymesi gerektiği halde bunların hiçbirinin yapılmaması onun ölümü konusundaki şüpheleri artırır. Ancak bu durum, Melikşah'ın sağlığında yaptığı hatalara bağlanır. Terken Hatun'un, üvey oğlu Berkıaruk'un hakkı olan tahta kendi oğlu Mahmud'u geçirmek istemesi; Melikşah'ın Terken Hatun'u hoş tutmayıp, Bizans imparatorunun kızıyla evlenecek olması ve halife ile padişah arasında baş gösteren sıkıntılar sonunda halifeye şehri terk etmesi için on günlük mühlet vermesinin, Melikşah'ın zehirlemesine neden olduğu söylentileri şehirde dolaşır.

Terken Hatun¹⁴, tarihte örneğine sıkça rastlanan bir sultan karısı tipidir. Güzelliği dilden dile dolaşan, akıllı ve ihtirası sonsuz olan, bundan dolayı da iktidarı eline alma hırsıyla Sultan Melikşah'ı zehirleten ve tahta çıkma hakkı Berkıaruk'ta iken, kendi oğlu Mahmud'u çocuk yaşta tahta çıkarmaya çalışan bir kahraman olarak romanda karşımıza çıkar. Terken Hatun, Melikşah'ın, Nizamülmülk'ten bir ay sonraki ölümünden sonra, Ebul Ganaim Tacülmülk'ü vezir yapar. Oğlu Mahmud'un tahta çıkışı için İmam Gazali'den fetva isteyen ancak alamayan Terken Hatun, bunu Melikşah'ın Bağdat'ı terk etmesi için 10 günlük süre tanıdığı halife Muktedi'den alarak oğlunu tahta çıkarır. Bundan sonra ülke karışır ve kardeşleri temsil eden iki ordu, kendini Şam meliki ilan eden amca Tutuş ve Horasan'da saltanat ilan eden Arslanargun arasında çarpışmalar olur. Bu arada Terken Hatun'un iktidarını güçlendirmek için Melikşah'ın amcazadesi Gence Meliki İsmail'e evlilik ve saltanat teklifinde bulunduğu duyulur.

¹³ 1073-1092 yılları arasında Büyük Selçuklu Devletini yöneten Melikşah, Alparslan'ın oğludur. "Melikşah", **a.g.e.**, C: 15, s.7977.

¹⁴ Melikşah'ın eşi olan Terken Hatun, Nizamülmülk'ün öldürülmesi üzerine kendi adamı olan Tacülmülk'ü vezirliğe getirdiği gibi, üvey oğlu Berkıaruk'un taht hakkını elinden alarak oğlu Mahmud'u hükümdar ilan ettirmiş; ancak bu durum ardışık savaşlara yol açmıştır. Terken Hatun, Tutuş'la anlaşacağı sırada bir suikastla 1093'te öldürülmüştür. "Terken Hatun", **a.g.e.**, C: 2, s.11435.

Melâlî'nin Halep'te kaldığı anda, bu tekliften bir sonuç alamayan Terken Hatun'un, kocasının kardeşi Tutuş'a da evlenme teklifinde bulunduğu ve sonunda Berkıaruk veya Nizamülmülk fırkası adamları tarafından öldürüldüğü konuşulur.

"Dağın Şeyhi" Hasan Sabbah¹⁵ da diğer tarihî kahramanlar gibi romanda geri plânda tutulmaktadır. Roman boyunca onun bir konuşmasına ve görüntüsüne rastlamadığımız halde, vaka örgüsünde kritik bir öneme sahiptir. Dönemin -kahramanı da etkileyen- önemli siyasî ve tarihî olaylarında büyük etkisi olan Dağın Şeyhi, Melâlî'nin Rüstem'le tanıştıktan sonra devamlı ulaşmaya çalıştığı kişidir. Sultan Melikşah, cahil halkı kandırıp yeni bir din kurduğu, Abbasi halifesine dil uzatarak, İslam'ı aciz kılmaya çalıştığı suçlamalarında bulunduğ; devlet ve din düşmanı haline gelen taifesiyle birlikte İslam yoluna gelmezse kalesinin yerle bir edileceğini bildiren mektubunu Dağın Şeyhine gönderir. İçinde oyulmuş sarmal merdivenler ve birbirine bağlı dehlizler bulunan Elbruz dağındaki kalesinde yaşayan Hasan Sabbah, bundan dolayı kolay ele geçirilecek durumda değildir. Hasan Sabbah, Vezir Nizamülmülk'e düzenlenen suikastın da emrini veren kişidir.

Romanın tarihî kahramanları arasında olay örgüsü içinde en çok yer alanı **Hüccetülislam İmam Gazali**'dir.¹⁶ Nizamülmülk, İmam Gazali'nin medresesinde yapacağı hizmeti, "sünni İslam'ın, ama yalnızca sünni İslam'ın akidelerine cevaz verecek ve dışlarında kalan hiçbir şeyi aramayacak itaatkâr kullardan ibaret bir ümmeti yeniden inşa etmek için zihinleri düzleyecek bir kuvvet" olarak gördüğünden Gazali'ye, sarayında büyük bir itibar gösterir; ihsanlarda bulunur ve hediyelerle uğurlar. Yapacağı hizmet için harcanan üç yüz bin altın bir önem arz etmez. Nizamülmülk, İmam Gazali'deki vasıfları görmüş ve dönemin ünlü hocalarını vazifelerinden alarak genç yaşına rağmen Gazali'yi medresenin başına getirmiştir. Nizamülmülk'ün Nizamiye Medresesine gönderdiği Melâlî, İmam Gazali'nin derslerinde bulunur. Bir derste, Muti adlı öğrencinin filozof El-Razi'ye ait cümleleri dile getirmesi, medresenin başmüderresi Gazali'nin, tüylerini diken diken eder. Bu durum, Bâtınîliğe yakın Muti ile Gazali arasında fikrî bir tartışmaya neden olur. Bir başka gün Muti, Hüccetülislam'ın dersinde anlattıkları için Melâlî'ye, "Bu kadar kibir

¹⁵ Hasan bin es-Sabbah, Rudbar'da aldığı Alamut ve diğer kalelerde bir egemenlik kurarak din temelli bir örgüt oluşturmuştur. Melikşah, komutasındaki bir ordu bu kalelerin bazılarını alsa da, Hasan Sabbah sultanın ölümü üzerine Rudbar'daki egemenliğini devam ettirir. Kurduğu güçlü örgüt, ölümünden uzun yıllar sonra 1256'da ortadan kaldırılabilmektedir. "Hasan bin es-Sabbah", **a.g.e.**, C:10, s.5057.

¹⁶ Tus'ta doğan İmam Gazali, Nizamülmülk tarafından Nizamiye Medreselerinin başına getirilmiştir. Nizamülmülk'ün oğlu Fahrülmülk'ün vezirliğinde yeniden aynı medresenin başına getirilen İmam Gazali, 1111'de ölmüştür. "Gazali", **a.g.e.**, C: 9,s.4430.

Hüccetülislam'a yakışıyor mu?" diyerek onun kibirli olduğunu ifade eder. Döneme ait iki ayrı düşünceyi temsil eden Muti ve Gazali'nin hesaplaşması olan konuşmadan sonra, Melâlî, Muti'nin medresedeki faaliyetlerinin İmam Gazali'nin bilgisi dâhilinde olduğunu ve hocanın diğer mezheplerin iddialarına dair bilgi toplamak için buna göz yumduğunu öğrenir. İmam Gazali de, ulu vezir gibi, Terken Hatun'un başını çektiği entrikalarla düzeni bozulan ülkede, bu entrikaların sonuçlarından korkar; tatsız, neşesiz ve solgun olduğu görülür. Nitekim Melâlî, medreseyi terk ettikten sonra karşılaştığı medrese arkadaşından, İmam Gazali'nin, Terken Hatun'un oğlu Mahmud için istediği fetvayı vermediği için sıkıntılı olduğunu öğrenir.

Nizamülmülk'ün ölümü ile Bağdat'tan ayrılan Melâlî, Halep'te bir hana yerleştiğinde Halep'te Melikşah'ın yeğeni **Rıdvan bin Tutuş**¹⁷ hüküm sürmektedir. Gökyüzünde gece gündüz kaybolmayan bir yıldız belirmesi üzerine müneccim arayan ve Halep'te bulunan Melâlî'nin bir zamanlar Nizamülmülk'e müneccimlik yaptığını öğrenen Rıdvan bin Tutuş, ondan gökyüzündeki hadisenin anlamını sorar. Sarayın kütüphanesinde birkaç gün çalışma isteğine sabırsızlığından dolayı pek sıcak bakmayan Rıdvan, şehrin Haçlı muhasarası altında bulunması dolayısıyla bu işaretin bir uğursuzluk anlamı taşımasından korktuğu için buna razı olur. Rıdvan bin Tutuş, Melâlî'yi sahte olduğu her halinden belli olan bir coşku ile karşılar. Hafif çekik gözlü olan melik, divanına kurulurken Melâlî'ye, istediği zaman muhatabına küçüklüğünü hissettirecek şekilde yanı başına yerleştirilmiş minderleri gösterir. Melâlî'nin yıldıza dair söylediklerini beğenen melik, önce vermek istemediği esiri sonra göndererek onu ödüllendirir.

Selçuklu coğrafyasında Bâtınîlerin büyük bir etkiye sahip oldukları bir dönemi konu alan **Yıldızsayan**'da (H.Çubukçu, 1996) dönemin tarihî olaylarının yukarıda yer verilen baş aktörleri yanında, daha küçük etkiye sahip kahramanları da vardır. Terken Hatun'un güvendiği ve Nizamülmülk'ün ardından vezir olan **Tacülmülk Ebul Ganaim**, Melâlî'nin de içinde bulunduğu bir orduyla bir yaz boyunca Alamut'u kuşatan **Emir Arslantaş**, Terken Hatun'un karşısına çıkıp onunla taht kavgası yapan **Berkyaruk**, Terken Hatun'un tahta çıkarmak istediği **Mahmud**, yapılacak olan rasathanenin başına getirileceği söylenen **Ömer Hayyam**, zararlı neşriyatın yakılması fetvası veren **Halife Mustencid**, Melikşah'ın şehri 10 gün içinde terk etmesi için

¹⁷ Rıdvan Bin Tutuş, Suriye Selçuklu Sultanıdır. Alparslan'ın oğlu Tutuş'tan torunu olan Rıdvan, döneminde Haçlılarla mücadele etmiş, ağır şartlarla anlaşma yapmak durumunda kalmıştır."Rıdvan Bin Tutuş", **a.g.e.**, C: 19, s. 9814. "Halep", **a.g.e.**, C: 10, s.4953.

zorladığı **Halife Muktedi** ve onun yerine getirmek istediği torunu **Cafer**, imparatorluğun dağılma sürecinde ortaya çıkan meliklerden **Şam Meliki Tutuş**, **Horasan Meliki Arslanargun**, **Gence Meliki İsmail**, taht savaşlarında öldürülen Halep'in eski valisi **Aksungur**, Urfa valisi **Bozan**, I. Haçlı ordusu komutanlarından **Frank Tancred**, Haçlıların komutanı **Kral Boudouin** ve **Saint Gilles'in oğlu**, Halep'i kuşatan Haçlılara karşı yardıma gelen **Sultan Muhammed Tapar** ve komutanları Musul Hâkimi **Mevdud**, **Ahmedil el Kürdi**, **Sökmen**, Haçlılara yardım eden **Sâlim bin Malik** ve Bedrüddevle'nin kardeşi **Balis hâkimi**, kuşatmayı uzatan Haçlıları geri çekilmeye zorlayan **Atabey Tuğtekin**, Haçlıların Efamiye kuvvetlerini ablukaya alan **Ebul Asakir Sultan bin Munkiz** diğer tarihî kahramanlardır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda yer alan 52 kahramandan 9'u tarihî kişilerdir. Romanda isimleri belirtilmeyen bu kahramanların isimlerini, tarihî olaylardan yola çıkarak tespit etmek güç değildir. **Engereğin Gözündeki Kamaşma**'nın öne çıkan tarihî kahramanları **I. İbrahim**, **Kösem Sultan**, **IV. Mehmet** ve **Turhan Sultandır**.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'nın (Z.Livaneli, 1996) en çok işlenen tarihî kişisi olan **I. İbrahim**,¹⁸ padişah olmadan önce hep öldürülme korkusu ile yaşadığından gücü ele geçirdiğinde hep öldürmeyi düşünen bir insan olmuştur. İnsanların nasıl öldüklerini çok merak ettiği için, öldürdüğü kişilerin ölümelerini de izlemekten hoşlanır. Annesi tarafından bir odaya hapsedildiğinde haremağasına “lala” diye hitap eden I. İbrahim, onun okuduğu doğu masallarını dinler. Haremağasının buradan çıkmak için oğlu IV. Mehmet'in öldürülmesi teklifine şiddetle karşı çıkan I. İbrahim, aynı zamanda merhametli bir babadır. Haremağasının İstanbul halkının I. İbrahim'in yeniden tahta çıkarılması şeklinde homurdandığını valide sultana söylemesi, İbrahim'in hapsedildiği odadan çıkarılıp öldürülmesi anlamına gelir. Haremağası onun deli olduğu iddialarını duymak istemez, o deli değil büyük bir padişah, büyük bir insan ve şefkatli bir babadır. **Güç ve Güzellik** (A.Özyalçiner, 1997) romanında öldürülmekten Kösem Sultanın kurtardığı ve daha sonra tahta geçen **İbrahim**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) da tahttan indirilip hapsedilen padişaktır.

¹⁸ Amcası ve ağabeylerinin saltanatları süresince Topkapı sarayında hapis hayatı yaşayan ve öldürülme korkusuyla sinirleri bozulan padişahın deliliğiyle ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Valide sultanın etkisiyle tahttan indirilen padişah, hapsedildikten bir süre sonra boğdurulur. “İbrahim Deli”, **a.g.e.**, C:11, s.5533.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'nın (Z.Livaneli, 1996) kahramanı **Kösem Sultan**¹⁹, oğlu I. İbrahim'i tahttan indirip bir odaya hapsedtiren valide sultandır. İktidarı yeniden ele geçirmek için yedi yaşındaki torununu tahta çıkaran Kösem Sultan, çocuk padişahın annesinin valide sultanlığı kaptırmak istememesi üzerine torununu öldürmeye çalışır. Sünnetinden sonra çocuğun sargılarının açıldığı fark edilince başka bir plânı uygulamaya koyan Kösem Sultan, plânını uygulama fırsatı bulamadan öldürülür. **Güç ve Güzellik** (A.Özyalçın, 1997) romanında dikkat çekici ikinci kahraman olan **Kösem Sultan**, Genç Osman'a yapılanları gördükten ve oğulları öldürülmeye çalışıldıktan sonra başvezir Kemankuş Ali Paşayla işbirliği yaparak oğlu Murat'ın tahta çıkarılmasını sağlar. On bir yaşında olan IV. Murat'ı önceleri kolaylıkla yönlendiren valide sultan, çıkan ayaklanmadan sonra padişahın yönetimi ele almasıyla geri plânda kalır. Bir süre durumdan şikâyetçi olmayan Kösem Sultan, sonraları IV. Murat'ın şehzadeleri birer bahane veya uygun bir zaman kollayarak öldürtmesi yüzünden oğlunu tahttan indirme plânları yapar. Padişahın ölüm yatağında verdiği emirle geride kalan tek oğlu Şehzade İbrahim'in öldürülmesini engelleyen Kösem Sultan, İbrahim'in tahta çıkışıyla yine valide sultan olur. I. İbrahim'in tahttan indirilişi ve IV. Mehmet'in hükümdarlık günlerini konu alan **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000), diğer romanlarda da işlenen olaylar vesilesiyle **Kösem Sultan**'ın iktidar hırsı ön plâna çıkarılır.

IV. Mehmet, Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda babasının tahttan indirilmesinden sonra tahta çıkan çocuk padişaktır. Yedi yaşında bir çocuk olduğundan babaannesi ve annesi arasında devleti yönetme konusunda bir rekabet oluşur. Bu yüzden babaannesi tarafından sünnetinden sonra öldürülmeye çalışılan IV. Mehmet, Kösem Sultan'ın öldürülmesinden sonra annesi Turhan Sultanın vesayetine girer. **Güç ve Güzellik** (A.Özyalçın, 1997) romanında İbrahim'in tahttan indirilmesinden sonra yedi yaşında tahta çıkan ve babaannesi tarafından zehirlenmek istenen **IV. Mehmet, Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanda yine çocuk padişah olarak karşımıza çıkar ve uzun saltanatı sırasında büyür. Avı çok sevdiği için "avcı" lakabı ile anılan ve romanda yaşanan siyasî gelişmelerde

¹⁹Sultan Ahmet'in birinci kadını olan Kösem Sultan, yaşadığı dönemde Osmanlı Devletinin padişahlarının tahta çıkarılmasında büyük etki sahibi bir saray kadınıdır. Torunu IV. Mehmet'in annesi Turhan Sultanla aralarında başlayan rekabet sonucu öldürülür. "Kösem Sultan Mahpeyker", **a.g.e.**, C:14, s.7064.

Fazıl Ahmet Paşanın gerisinde kalan padişah, Kaşıkçı Elması'nı buldurup saray hazinesine katar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda diğerlerine göre daha ayrıntılı işlenen **Turhan Sultan**, Kösem Sultanla çekişme halindedir. Kösem Sultanın büyük umutlarla tahta oturttuğu küçük oğlunu vesayeti altına alan Turhan Sultan, haremde büyük validenin verdiği bazı kararları iptal ettirir ve oğlunu babaannesiyile görüştürmez. Turhan Sultanın beklediğinden daha dirayetli çıkması, Kösem Sultanın küçük padişahı ve annesinden kurtulmak istemesine yol açar. Ancak Turhan Sultanın adamları Kösem Sultandan önce davranır. **Güç ve Güzellik** (A.Özyalçiner, 1997) romanında Kösem Sultan'ın valide sultanlığı bırakmak istemediği **Turhan Sultan, Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanın güçlü kadın kahramanıdır. Kösem Sultanı alt ettikten sonra devlet işleri içinde fazla görünmeyen ve yüzyıllar sonrasından gelen kahraman Kaan'ı güzelliğiyle etkileyen Turhan Sultan, Kaan'ın tavsiyelerini dikkate alır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) romanında isimsiz bir şekilde gördüğümüz **IV. Murat**²⁰, Şehzade İbrahim'in bakış açısıyla değerlendirilir. Çok zâlim olan ağabeyi IV. Murat, küçüklüğünde kendisini öldürtmeye çalışmış, annesi onu kurtarmıştır. Romanda IV. Murat'ın döneminde çıkan büyük yangın nedeniyle getirilen kahve ve tütün yasağı da yer alır. **IV. Murat'ı Güç ve Güzellik** (A.Özyalçiner, 1997) romanının başkahramanı olarak görürüz. Genç Osman'a yapılanlardan sonra I. Mustafa zamanında kendisi de öldürülmeye çalışılmış; ancak güçlü şehzade buna izin vermemiştir. Annesi Kösem Sultan ve Kemankeş Ali Paşa'nın çabaları ile tahttan indirilen I. Mustafa'dan sonra padişah olan IV. Murat, on bir yaşında tahta oturduğu için bir süre annesinin himayesinde kalır ve bir de ayaklanma görür. Tüm yaşadıklarından ders alan padişah, yetişkin bir yaşa geldiğinde kontrolü eline alır ve kimsenin gözünün yaşına bakmaz. Döneminde çıkan ayaklanmanın sorumlularından manidar bir şekilde intikamını aldıktan sonra, büyük bir temizlik harekâtına başlar. Çok güçlü bir insan olan padişah, güce dayalı birçok işte herkesten başarılıdır. Nehre düşen askerini tek eliyle kaldırıp nehirden çıkana kadar taşıyan, adamlarını tek eliyle havaya kaldırıp yukarıda tutan padişah, gücünün görülmesini de özellikle ister. Bağdat ve Revan seferleriyle buraları yeniden fetheden IV. Murat, daha

²⁰ 1623-1640 yılları arasında Osmanlı Devletini yöneten IV. Murat, sert ve otoriter bir padişah olarak kabul edilir. "Murat IV", **a.g.e.**, C: 16, s.8384.

sonra bu şehirlerin elden çıkmasıyla çok üzülür. Güzelliğe de düşkün olan padişahın çok değer verdiği nedimleri vardır. Bunlardan biri Revan kalesini Osmanlı askerlerine teslim eden Emirgüneoğlu Han'dır. IV. Murat, Revan'ın kaybedilişi üzerine eski kale komutanı Emirgüneoğlu'na, "Revan'ı kaybettim, ama seni kazandım" der(s.281). Kahvehanelerin fitne üretilen yerler olduğunu düşünen padişah, kahve, tütün ve içki yasağıyla buraları ve meyhaneleri kapatır. Yasakların uygulanışını sıkı denetim altında tutar, geceleri tebdil-i kıyafetle halk arasında dolaşarak yasaklara uymayanları öldürür. IV. Murat, bilim ve sanata da önem veren bir padişaktır. Perşembe akşamları bilim ve sanat erbabıyla bir araya gelir ve onlarla sohbet eder. Döneminin bilim adamları Hezarfen Ahmet Çelebi ve Lagari Hasan'ın çalışmalarını teşvik eder. Kısa, ama dolu bir hayat yaşayan IV. Murat 29 yaşında ölür. **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanda da gördüğümüz **IV. Murat**'ı, annesi Kösem Sultan, haşin ve cüretkâr bir kartal olarak hatırlar.

İlk olarak **Engereğin Gözündeki Kamaşma** (Z.Livaneli, 1996) adlı romanda karşımıza çıkan ve Almanya'daki yükselişiyle Profesör Ludwig'in Türkiye'ye göç etmesine neden olan Yahudi karşıtı Alman devlet başkanı **Hitler**, **Güven**'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) 'Türkler bizim eski silah arkadaşımız, onlara saldırmayız' demesine rağmen tedirginlik yaratır. Hitler, **Hulki Bey ve Arkadaşları**'nda (Y.Okur, 1999) Paris'in yakılması emrini veren kişidir. Kahraman, **36 Baharı**'nda (F. Gürel, 2000) yeni bir dünya savaşının habercisi olarak gün geçtikçe güçlenir. **Islak Kentin İnsanları**'nda (Z.Koç, 2000) ise, Hitler, Sümeyye'nin Feyzi amcasından da beter olduğunu düşündüğü ve Yahudi arkadaşlarının korktuğu bir kişidir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) I. İbrahim'in tahttan indirilmesi için çalışan ve yeni padişaha sadrazam olan **yeni sadrazam(Sofu Mehmed Paşa)**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) da I. İbrahim'in tahttan indirilmesinde etkili olur.

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z.Livaneli, 1996) romanında yer alan diğer tarihî kahramanlar I. İbrahim'in kendisinden memnun olduğu, ancak padişahın tahttan indirilmesinden sonra yakalanıp öldürülen ve parçalara ayrılan **eski sadrazam(Hezarpare Ahmet Paşa)** ve Türkiye'den sığınma talep ettiği mektubu ve savaşa karşı olan yazılarıyla **Profesör Einstein**'dır.

Kitab-ül Hiyel'in (İ.O.Anar, 1996) kurmaca kahraman sayısı tarihî kahramanlardan fazladır. Romanda sadece zamanı belirginleştirmek üzere kullanılan

tarihî kahramanlar, bilinen tarihî özellikleriyle yer alırlar. Romanda toplam yedi tarihî kahraman bulunur.

Kitab-ül Hiye’in (İ.O.Anar, 1996) kahramanı olan III. Selim, romanda “**Sultan Selim-i Salis Han Hazretleri**”²¹ olarak ifade edilir. Selim’in ön plâna çıkarılan özelliği Nizam-ı Cedit’i kurmaya çalışmasıdır. Bu romandaki farklılık, tarihî bilgilerin aksine Selim’in, Mustafa tahta çıkarken öldürülmesidir. III. Selim’in **Meyyale** (H.Topuz, 1998) adlı romandaki rolü de Kabakçı Mustafa isyanı ile tahttan indirilmesi ve Alemdar Mustafa Paşanın gelişi ile öldürülmesi şeklindedir. III. Selim, saltanatının ve kişiliğinin konu alındığı **Nağmeler Tahtım Olsaydı** (D.Bayladı, 1999) romanının başkahramanıdır. Onun en belirgin özelliği ülkenin gelişmesi için yeniliklerin yapılması gerektiğine inanmasıdır. Şehzadeligi döneminde amcası I. Abdülhamit’in kendisine sağladığı serbestiyetle Avrupa’yı tanımaya çalışmış ve alınacak önlemlerle ilgili kafa yormuştur. Fransa kralı ile mektuplaşan ve Fransa’ya elçi gönderen şehzade, Halil Hamit Paşa hakkında çıkan dedikodular yüzünden bir süre kafese alınsa da daha sonra yeniden serbestlik kazanır. Amcası ölüp tahta çıktığında amca çocuğu olan şehzadelere, amcasının kendisine davrandığı gibi anlayışlı ve koruyucu davranan III. Selim, saltanatı sırasında orduda değişiklik yapamayacağını gördüğü için mevcut ordu yanında yeni bir ordu kurar. Nizamı Cedit adı verilen ordu, yeniçeri ocağında rahatsızlık yaratsa da bu durum açıkça ifade edilemez. İngiliz donanmasının sarayı topa tutmak üzere Boğaz’da beklemesi sırasında yeniçerilerin yakaladığı ve donanmanın çekilmesini sağlayan İngiliz amiralinin oğlunun teslim edildiğinin duyulması, yeniçerilerin rahatsızlığını daha da artırır. Boğaz’ın girişini korumak için Karadeniz’den getirilen yamaklara Avrupaî bir üniforma giydirilmesi söz konusu olduğunda ise, Kabakçı Mustafa’nın başkanlığında bir isyan çıkar. Bu isyanın sonunda tahttan indirilen ve yerine IV. Mustafa geçirilen III. Selim, Alemdar Mustafa Paşanın İstanbul’a gelip devrik padişahı tekrar tahta oturtmak istemesi üzerine öldürülür. Müzisyen kişiliği üzerinde de durulan padişahın musikişinas dostları vardır ve kendisi de müzikle profesyonel bir şekilde ilgilenir. Galata Mevlevihanesine sık sık giden padişah ile Şeyh Galip arasında da dostluk vardır. III. Selim, **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında, Sarı Abdullah’ın gözünden görülür. Yakışıklı

²¹ 1789-1807 yılları arasında Osmanlı padişahlığı yapan ve yenilikçi bir kişi olan III. Selim, III. Mustafa ve Mihrişah Sultanın oğludur. Kabakçı Mustafa isyanı ile tahttan indirilen III. Selim, Alemdar Mustafa Paşanın sarayı basıp kendisini tahta çıkarmak istemesi üzerine öldürülür. “Selim III, Halim”, **a.g.e.**, C:20, s.10335-10336.

olduğu düşünölen, duygululuğu, asaleti, derviş ve müzisyen kimliğı ön plâna çıkarılan padişah, yönetim açısından pek de başarılı bulunmaz. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında da kahraman olarak gördüğümüz III. Selim, rahat kişiliğı ile ön plâna çıkarılır. İlerici, hatta devrimci olarak nitelenen padişah, kadınların kapalı bir hayat yaşamasına karşıdır. Kız kardeşleri Hatice Sultan ve Beyhan Sultanın kaç-göç olmaksızın rahat bir hayat yaşamalarını teşvik eder. Hatice Sultanın Melling’le beraber yaşamasına göz yumar ve kafese alınmadan önce kız kardeşine İzzet Beyi gönderir.

Kitab-ül Hiyel’de (İ.O.Anar, 1996) Yafes Çelebi’nin bürokrasiye kurban giden ve Uzun İhsan’dan geçemeyen ihtira beratının geciktirilmesine çok kızan **Alemdar Mustafa Paşa**, bir süre sonra yeniçerilerin baskını sonucu öldürölür ve Yafes Çelebi çok yaklaştığı izni alamaz. **Meyyale** (H.Topuz, 1998) adlı romanda tarihî rolünde gördüğümüz Alemdar Mustafa Paşa, III. Selim’i tahta çıkarmak için İstanbul’a gelir ve II. Mahmut’u tahta çıkarır. Yeniçeri baskını ile öldürölür. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**’da (D.Bayladı, 1999) **Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa**, yirmi bin askeriyle İstanbul’a gelir. Paşanın amacı Sultan Selim’i yeniden tahta oturtmaktır. Sarayın kapısına dayanan Alemdar Mustafa Paşa, sarayı basmayı istemediğı için kapıda beklerken III. Selim öldürölür. Bunun üzerine paşa, II. Mahmud’u tahta çıkarır. **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında da Alemdar Mustafa Paşa, aynı tarihî role sahiptir; ancak yeniçerilerin gözüyle olaylara bakılan romanda Alemdar’ın yaklaşımının yeniçeriler arasında yarattığı tepkiye dikkat çekilir. Paşanın yeniçerilerden sonra, Sened-i İttifak’ı imzalatarak padişahı da karşısına alması, İstanbul halkına eziyet etmesi, yeniçerilerin sabrını taşırır ve öldürölmesine neden olur. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında yine aynı rolle karşımıza çıkan **Alemdar Mustafa Paşayı** II. Mahmut döneminde görölür. Sadrazam olan ve ilk zamanlarını idamlarla korku oluşturarak geçiren Alemdar Mustafa Paşa, kendisine yönelik ayaklanmada konağının kulesine girerek burayı ve kulenin üzerindeki yeniçerileri havaya uçurur.

Sultan Mustafa²², **Kitab-ül Hiyel**’de (İ.O.Anar, 1996) Sultan Selim’in öldürölmesinin ardından tahta çıkarılır. Ancak bu durumun Yafes Çelebiyi ilgilendiren tarafı istidasıyla ilgili bir değışiklik yapıp yapmaması gerektiğidir. **Meyyale** (H.Topuz, 1998) adlı romanda da karşımıza çıkan kahraman, diğler romanlarda olduğı gibi,

²² 1807-1808 yılları arasında Osmanlı tahtında oturan IV. Mustafa, Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahttan indirilir. “Mustafa IV”, **a.g.e.**, C: 16, s.8402.

Selim'in yerine tahta çıkarıldıktan sonra, Alemdar Mustafa Paşa tarafından tahttan indirilir. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**'da (D.Bayladı, 1999) hırslı annesi Sineperver'in etkisiyle kimseye güvenmeyen ve herkesi kendine düşman sanan **IV. Mustafa**'nın içe kapanık ve sinsi bir kişiliği vardır. Bunu sezen III. Selim padişahlığında amcazadesine karşı mesafeli durmayı tercih eder. Mustafa, tahta çıkışından bir yıl sonra Alemdar Paşanın sarayın kapısına dayanmasının ardından, tahta aday diğer erkekleri öldürtmek üzere ferman çıkarır. III. Selim'i öldürmeyi başaran padişahın adamları, Şehzade Mahmud'u elinden kaçıır. **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında Sultan Mustafa, diğer romanlarda olduğu gibi, Alemdar'ın sarayı basması üzerine III. Selim'i öldürtür. Romanda onun adını bir daha öldürüldüğünde duyarız. IV. Mustafa, **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında daha farklı bir kişiliğe sahiptir. Cariye Peykidil'in tüm gayretlerine rağmen Mahmut ve Selim'e kıymak istemeyen bir padişahdır. Tahttan indirildiğini kabul etmek istemeyen ve bu konuda ayak direyen IV. Mustafa, Alemdar Mustafa Paşayı öldüren yeniçerilerin ayaklanmayı devam ettirmesi üzerine idam edilir.

Kitab-ül Hiye'in (İ.O.Anar, 1996) kahramanı **Sultan Mahmud**²³, Alemdar'ı öldüren isyancıların her dediklerini kabul eder. Bu durumda Yafes Çelebi ihtira beratından bir sonuç alamadığı gibi iki bin kuruş da zarara girer. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi** (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda Firuz Ağanın çocukluğunda halası ve dedesi arasındaki konuşmada II. Mahmut, kibar ama yeniçeri ocağını kaldırmış olmasıyla gerektiğinde sert tavır da takınabilecek bir padişah olarak yer alır. **Meyyale** (H.Topuz, 1998) romanında II. Mahmut'un, diğer romanlarda olduğu gibi olaylı bir süreçle tahta çıkışı ve devrimci kişiliği üzerinde kısaca durulur. **Nağmeler Tahtım Olsaydı** (D.Bayladı, 1999) romanında III. Selim'in ilgi ve sevgi gösterdiği **Şehzade Mahmud**, Selim gibi şiir ve musikiye karşı ilgilidir. On bir, on iki yaşlarında şiirler yazmaya başlayan şehzade, büyüyünce fen bilimlerine, riyaziye ve hendeseyle merak sarar ve annesi Nakşidil'den de Fransızca öğrenir. Mustafa'nın kıskanç yapısıyla karşılaştırıldığında III. Selim'e daha sevimli görünen Mahmut, Mustafa'nın padişahlığı sırasında küçük yaralarla ölümden kurtulur. **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında kendisini tahta çıkaran Alemdar Mustafa Paşa ile yeniçeriler arasında gerçekleşen çarpışmalara müdahale etmeyen padişah, zaten Alemdar'ın tavırlarından

²³ II. Mahmut, 1808-1839 yılları arasında Osmanlı Devletini yönetir. I. Abdülhamit ve Nakşidil Sultanın oğlu olan yenilikçi padişah, Yeniçeri Ocağını ilga eder. "Mahmut II, Adli", **a.g.e.**, C: 15, s.7670.

rahatsızdır. Ondan kurtulduktan sonra yeniçerilerle adeta satranç oynayan II. Mahmud, ocağa soktuğu muhbirlerle onları birbirine düşürür. Yeniçerilerin durdurulması için devletin ileri gelenlerini toplayan padişah için bundan sonraki iş yeniçerilere savaş açmaktır. Yeniçeri ocağı topa tutularak yeniçeriler dağıtılır. Son yeniçeri Sabit ve yanındakiler Belgrad ormanına saklanınca, II. Mahmud ormanı yakmaktan çekinmez. Sonuna kadar üstüne gidilen yeniçerilerin ocağı II. Mahmud tarafından kaldırılır. **Segâh Peşrev** (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Beyin babası Halil Onbaşının hikâyesine dönüldüğünde karşımıza çıkan II. Mahmut, Tahmisçioğlu ayaklanması üzerine bölgeye tam yetkili bir kapıcıbaşı gönderir. **Hatice Sultan**'da (H.Topuz, 2000) da gördüğümüz **II. Mahmut**, yenilikçi bir kişiliğe sahiptir. Yeniçeri ocağını kaldırdıktan sonra kıyafette de Avrupaî bir tarzı benimser ve halk arasında “gâvur padişah” olarak isimlendirilir.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) küçük bir role sahip olan **Sultan II. Abdülhamit**, kendisine yaranmak isteyen paşaların kıyafetini taklit etmeleri görülür. **Bir Hilal Uğruna** (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda II. Abdülhamit'i devrik padişah olarak görürüz. Sultan Reşat, Enver ve Talat Paşalar, iki kişiyi kendisine göndererek payitahtın İstanbul'dan Konya'ya taşınması konusunda görüşünü almak isterler. II. Abdülhamit ise, Çanakkale'deki kaleleri kendi döneminde muhkemleştirdiğini ve İstanbul'u alan düşmanın Konya'ya gelemeyeceğini sanmanın yanlış olduğunu dile getirir. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi** (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda da gördüğümüz **II. Abdülhamit**, Bosna'daki Türk askerî varlığının tamamen çekilmesiyle Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan Firuz Ağa'nın hiç sevmediği padişah'tır. Firuz Ağa, II. Abdülhamit'in kendi dertlerine ortak olmadığını, o rahatına bakarken sıkıntıları kendilerinin çektiğini düşünür. Ona göre II. Abdülhamit'i seven bir kul bile yoktur. Osmanlı'nın Bosna'dan çekilmesinin sorumlusu II. Abdülhamit'tir. Demiryolu yaptırmış olmakla **Savaşın Çocukları**'nda (A. Yorulmaz, 1997) adı verilmeden yer alan kahraman, Aynakis'in babasının konuşmalarında sık sık yer alır. Girit'te Türkler açısından rahatsız edici gelişmeler yaşandığı ilk zamanlar II. Abdülhamit'e çok güvenen Ali Ağa, padişahın Rumlarla iyi geçinmelerini söylediğini dile getirir. Ancak Hacara Hasan, padişahın uyuşuk durduğunu ve diğer devletleri cesaretlendiğini söyler. **Meyyale** (H.Topuz, 1998) adlı romanda II. Abdülhamit, Mithat Paşa ve yanındakiler tarafından tahta çıkarılan bir padişah'tır. Tahta çıkmadan önce, bunun için öne sürülen şartları kabul eden padişah, tahta çıktıktan sonra, Mithat Paşa ve diğer hürriyetçi kahramanları İstanbul'dan uzaklaştırmaya çalışır.

Abdülaziz'in ölümünde dahli bulunduğu iddiasıyla bazı devlet adamlarının yargılanması, mahkûm edilmesi, sürgüne gönderilmesi ve ölümleri, onun padişahlığı sırasında gerçekleşir. II. Abdülhamit, bayramlaşma sırasında yaşanan depremde, sakince yerinde durur ve ezan okutur. **Kılıç Yarası Gibi**'de (A.Altan, 1998) dönemin padişahı olarak gördüğümüz II. Abdülhamit'in yer aldığı kısımlar, padişahın doktoru Reşit Paşa sayesinde okuyucuya yakın plânda gösterilir. İşini şansa bırakmayan bir insan olan padişah, halk ve devlet ileri gelenleri arasındaki gizli faaliyetleri öğrenmek için bir hafiye teşkilatı kurar. Onun bu şüpheli tabiatını anlayan paşalar ise birbirlerinin ayağını kaydırmak için bu zaafı kullanırlar. Müşir Fuat Paşa, paşalar tarafından darbe girişimi içinde olduğu yönünde jurnallerle, kendisine yapılan tacizlerle padişahın gözünden düşürülür ve sürgüne gönderilir. Payitahtta olup bitenlerden nazırlarından önce haberdar olan padişah, bunu onların yüzüne vurmak için konu hakkında bilgileri olup olmadığını sordurur. Avusturya sefiri ve Rus elçisinin tercümanı padişah için çalışmaktadır. II. Abdülhamit'in, çevresindeki paşaların aile hayatlarına dair bilgisi de vardır. Doktoru Reşit Paşanın oğlunun evlenme yaşına geldiğini, Hikmet Beyin evine gelen Fransız mürebbiyeyi, Rıfkı Paşanın oğlunun iri yarı oluşunu, Mihrişah Sultanın İstanbul'da yaptıklarını bilir ve bildiğini de hissettirir. Padişah dedikoduya meraklıdır. Müşfika Kadın Efendinin sırtındaki sinek ısırığının hamamda nasıl olduğunu araştırmak üzere hamama bir haremağası göndererek sinek arattıran padişah, haremi yakmaya kalkan bir cariyeye karşı anlayışlı tavrıyla Reşit Paşayı şaşırtır. II. Abdülhamit'in, hafiye teşkilatı ve diğer haber alma kanallarıyla kurduğu sistem, hiç beklemediği ve önemsemediği bir yerden, küçük subaylar tarafından yıkılır. **Çanakkale Mahşeri**'nde (M.Niyazi, 1998) de gördüğümüz II. Abdülhamit, Bağdat demiryolu hattını Almanlara vererek onların müttefikler safına geçmesini engeller. **Ankara 1920** (C. Hafıfbilek, 1998) romanında da demiryolu yaptırmasıyla yer alır. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda da karşımıza çıkan **II. Abdülhamit**, bu romanda tam bir "Kızıl Sultan" tiplmesiyle anlatılmıştır. Mithat Paşa'nın yardımı ile çıktığı tahtta, onu bir süre sadrazam yapan padişah, Mithat Paşa ve birkaç kişinin daha Sultan Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tutularak yargılanmasının, Taif'e gönderilmesinin ve orada birçok suikast girişiminin ardından öldürülmesinin sorumlusu olarak gösterilir. Paşanın, sadrazamlık başta olmak üzere çeşitli görevlerde bulunması, iki padişahı tahttan indirmesi, padişahlığının ilk yıllarında II. Abdülhamit'in ondan çekinmesine neden olur. Çok şüpheli olan padişah, Mithat Paşa ile iyi geçinmek için önceleri oğluna hediyeler ve vezirlik payesi vermiş,

ancak paşa bunları iade etmiştir. Çok kurnaz olan ve zarafet kuralları ile söz söylemesini iyi bilen II. Abdülhamit, tahta çıkmadan önce Mithat Paşanın başarılarını takdir eden bir veliahttır. Mithat Paşa hakkında, saltanatı Osmanlı hanedanından almak ve cumhuriyet kurmaya çalışmak istediği, halkı arkasına aldığı için çok güçlü olduğunu söylemediği yönünde dedikodular çıkınca, padişahın güveni tamamen sarsılır. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında II. Abdülhamit'e verilen rol, Müşir Fuat Paşa dolayısıyladır. II. Abdülhamit, diğer paşaların uğraşları sonrasında gözden düşürülen Fuat Paşayı Şam'a sürer. **Saray Meydanında Son Gece** (S. Fındıklı, 1999) romanında **II. Abdülhamit**, önceki romanlarda olduğu gibi, özgürlükleri kısıtlayan ve sevilmeyen bir padişahdır. Romanın başkahramanlarından Kâzım Bey, "Kızıl Sultan" olarak bahsettiği II. Abdülhamit için Erzincan'da Saray Meydanında yapılmış olan çeşmenin yanından geçerken öfkesini yere tükürerek gösterir. **Segâh Peşrev** (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda II. Abdülhamit'e, yorumsuz ve çok sınırlı bir yer verilir. Konuşmalar arasında padişahın baskıcı yönetimine karşı çıkılması ve tahttan indirilmesine değinilir. **İstanbul Bir Masaldı** (M.Levi,1999) romanında II. Abdülhamit, Avram Efendinin ustası Kemani Kevork Efendinin istediği zaman ulaşabileceği bir kişidir. Avram Efendi, ustasının anlatımından heybetli bir kişi olarak hayal ettiği padişahı gördüğünde, onun ufak tefek bir adam olmasına şaşırır. **Hulki Bey ve Arkadaşları** (Y.Okur, 1999) romanında II. Abdülhamit, Hulki Beyin dedesi Naşit Beyin, döneminde nazırlık yaptığı padişahdır. **Çiçekli Mumlar Sokağı** (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında da gördüğümüz **II. Abdülhamit**, Midhat Paşanın yargılanması ve ölümü konusunda gündeme gelmenin yanında, tahttan indirilme korkusuyla donanmayı çürümeye terk edişiyle de anlatılır. Tahttan indirilip Selanik'e gönderildiğinde oğlu Şehzade Mehmed Abid Efendi'yi de götüreren ve bir süre eğitimi ile ilgilenen padişah, oğluna haksızlık edildiğini düşünür.

Kitab-ül Hiyel'in diğer tarihî kahramanı (İ.O.Anar, 1996) patrikhane kapısında asılan "**Ortodoks ruhani reisi**", **Son Yeniçeri**'de(R.Çamuroğlu, 1999) de olduğu gibi Rum isyanına destek verdiği için bu cezaya çarptırılmıştır.

Kitab-ül Hiyel'in (İ.O.Anar, 1996) son tarihî kahramanı **Mustafa Reşit Paşa**, tarihî rolüyle, Gülhane Hattı Hümayununu okuyuşuyla karşımıza çıkar.

Kahramanların değil, tarihî vakanın ön plâna çıkarıldığı **Bir Hilal Uğruna** (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda 84 kahramanın 26'sı tarihî kişiliktir. Fazla işlenmeyen tarihî kahramanlar tamamen figüratif roller üstlenir. Bu kahramanlardan **II. Abdülhamit** daha önce işlenmiştir.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) romanında **Enver Paşa**²⁴, İstanbul'un işgal edilmesi tehlikesine karşı, payitahtın İstanbul'dan Konya'ya taşınması düşüncesini II. Abdülhamit'e sorması için iki kişiyi gönderir. Devrik padişahın olumsuz görüş beyan ettiği konuda Enver Paşa ve Talat Paşa karardır. **Kılıç Yarısı Gibi**'de (A. Altan, 1998) Manastır'da, Selanik Merkez Kumandanı olan eniştesi Nazım Beyi, cemiyetten arkadaşlarıyla birlikte öldürmeye çalışan Enver Bey, bu suikast başarısız olunca dağa çıkarak yüzbaşı isyanını başlatır. **Ankara 1920**'de (C. Hafıfbilek, 1998) Enver Paşa, Sabire Büyükanan'ın hayranlığı ile karşımıza çıkar. Sabire Büyükanan, onun fotoğrafını evinde asılı tutar. **Bir Ada Hikâyesi** (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda Enver Paşa, olumsuz bir kahramandır. Sarıkamış'ta binlerce askerin, daha bir kurşun sıkamadan, dağın başına bile ulaşmadan donarak ölmesinin nedeni Enver Paşadır. Kahraman, Kaçak Hasan'ın, Sarıkamış'a giden orduda yer alan bir asker iken şeker yiyerek ayakta kalmış olmasını onun asker kaçağı olduğuna yorarak Hasan ve yanındaki askeri tutuklatır. Bunlar için mermi harcamak istemeyen Enver Paşa, boğulmaları emri verir. **Paris'te Son Osmanlılar** (H. Topuz, 1999) romanında Enver Paşa, kurduğu Kafkas Komisyonunun başına Fuat Paşayı getirir ve tüm Kafkas topraklarını ele geçirmeye çalışır. **Saray Meydanında Son Gece** (S. Fındıklı, 1999) romanında Enver Paşa, kendisine lanetler okunan, Avrupa bıyıklı, esmer yüzlü bir kişidir. Mustafa Kemal'i kıskandığı için yükselmesini engeller. **Segâh Peşrev**'de (H. Yazıcıoğlu, 1999) Enver Bey, Trablusgarp'ın işgali üzerine oraya giderek yerel halkı örgütler. **Maria-Göç Acısı**'nda (E. Aladağ, 1999) Enver Paşa, Almanlarla birlikte Anadolu'da genç erkek kalmamasına neden olur. **Hulki Bey ve Arkadaşları** (Y. Okur, 1999) adlı romanda Enver Paşa, Hulki Beyin dedesi Naşit Beyi de beraberinde Sarıkamış'a götürür. **Çiçekli Mumlar Sokağı**'nda (Y. Karakoyunlu, 2000) ise Enver Paşayı, Türkçülük ve İslamcılık politikasını gerçekleştirmek için kurduğu Teşkilat-ı Mahsusa kurumu ile görürüz. Libya'nın işgali üzerine burada halkı örgütleyen Enver Paşa, beraber çalıştığı Mustafa Kemal'e karşı bir kıskançlık duyar. Kendisinin olduğu yerde "damad-ı şehriyari"nin dışında kimsenin ismine yer yoktur. Bu yüzden Teşkilat-ı Mahsusa'nın adamı olan Yakup Cemil'i Mustafa Kemal'i öldürmek üzere görevlendirir; ancak o bu görevi yerine getirmez. Savaşın gidişatı değiştikten sonra Enver Paşa, Teşkilat-ı

²⁴ II. Abdülhamit'e karşı başlattığı isyanın ardından padişah tahttan indirilir ve II. Meşrutiyet ilan edilir. Osmanlı Devletinin Almanya yanında I. Dünya savaşına katılmasında etkin rol oynayan İttihat ve Terakki Partisi üyesidir. "Enver Paşa", **a.g.e.**, C: 7, s.3735.

Mahsusa'nın adını değiştirir ve kaçışını Kafkasya ve Moskova'da İşlam'ın yüceltilmesi için gidiş olarak göstererek yurtdışına çıkar.

Bir Hilal Uğruna'nın (Y. Çalışkan, 1996) kahramanı **Sultan Reşat**, Ercüment Ekrem Bey ve şeyhülişlamı payitahtın Konya'ya taşınması konusunu görüşmek üzere devrik padişah II. Abdülhamit'e gönderir. **Dersim Tertelesi** (H.İşık, 1996) adlı romanda sultan(Mehmet Reşat), arek ağasına İstanbul'dan elçi yollayarak Rus işgaline karşı durmalarını ister. **Dersim**'de (M.Oruçoğlu, 1997) I. Dünya savaşına katılan Osmanlı Devletinin padişahı olan Mehmet Reşat, Yavan'ın da içinde bulunduğu halkı savaşa çağırır. **Paris'te Son Osmanlılar**'da (H.Topuz, 1999) Damat Ferit'ten nefret ettiği halde kardeşi Mediha Sultanı kıramadığı için onu Ayan Meclisi üyeliğine getiren yeni padişah olarak gördüğümüz Sultan Reşat, **Saray Meydanında Son Gece**'de (S. Fındıklı, 1999) ittifak kurduğu Almanlar tarafından çok da önemsenmeyen, Alman kayzerinin büyük resmi yanında küçük bir resmine yer verilen padişaktır. **Segâh Peşrev** (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Sultan Reşat'ın tahta ıkışı, Kemal Beyin okuldan mezun olup iş bulmaya çalıştığı döneme denk gelir. **Hulki Bey ve Arkadaşları**'nda (Y.Okur, 1999) ise Sultan(Reşat), Almanlarla birlikte savaşa girer. **iekli Mumlar Sokağı** (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında cihat fetvası veren halife **Sultan Reşad**, bu fetvaları tebasına duyuracak güce sahip değildir. Fetvalar da Alman matbaalarında basılır.

Sir Churchill, Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda Çanakkale'deki harekâtı plânlayan İngiliz Bahriye nazırıdır. **Çanakkale Mahşeri** (M. Niyazi, 1998) adlı romanın muhalefeti köşeye sıkıştıran ve Çanakkale Savaşını kazanarak İstanbul'a girme konusunu çok önemseyen bahriye bakanıdır. **Güven** (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda Churchill, Roosevelt'le birlikte Almanya'nın koşulsuz teslimini ister. **İstanbul Bir Masaldı** (M.Levi,1999) romanında Churchill, Türkiye'yi II. Dünya savaşına sokmaya çalışır; fakat İşmet Paşa onu oyalar.

Romanın diğer tarihî kahramanları, olayların geçtiği kasabanın imamının dostu olan ve Rus işgalini hocaya anlatan **Zağra Müftüsü Hüseyin Raci Bey**, Zağra'yı işgal eden Ruslar ve Bulgarları önlemeye çalışırken şehit edilen Kızanlık kaymakamı **Kıbrışlı Akif Efendi**, hamamcı ile askerlerinin yıkanması için ne kadar para istediği konusunu konuşan işgalci **Rus komutan Gurko**, hamamın sahibi **Kamil Bey**, Çanakkale'ye gelin müttetik kuvvetlerin başında bulunan ancak sonra görevden alınan **Amiral Carden**, Çanakkale'de şehit olan **Asteğmen Ahmet Tevfik**, onun için şiir

yazan ağabeyi **İdris Şahin**, Mehmet Çavuş'un 3 Şubat 1915 tarihi için yazdığı raporda şehit olduğu belirtilen 27. Alaydan **Mustafa oğlu Mehmet**, İngilizlerin askerlerine İstanbul'a girme konusunda nasıl motive ettiklerini öldükten sonra cebinden çıkan mektupla kendisinden öğrendiğimiz **Robert**, Rusların İstanbul Boğazını bombardımana tuttuklarını yabancı diplomatlarla birlikte bulunduğu poker partisinde öğrenen **Başvekil Talat Paşa**, dondurucu soğukta erleri ile birlikte çalışan Mecidiye tabyası kumandanı **Manastırlı Yüzbaşı Hilmi Bey**, zabıt mektebi hocası olduğundan atışları şaşmayan Dardanos bataryasında görevli **Yüzbaşı Hasan Mevsuf**, Türk siperlerine düşen el bombalarını müttefik siperlerine atan ve bunu yaparken sağ kolunu kaybeden **Bombacı Mehmet Çavuş**, Amiral Carden'in üzüntü ve yorgunluktan dolayı görevden alınmasından dolayı Haçlı Armadanın başına getirilen **Amiral Robeck**, Mehmet Çavuşun ailesine şiiirini gönderdiği Çanakkale şehidi **Boyabatlı Mustafa**, Enver ve Talat Paşaların isteği üzerine İstanbul'un işgal tehlikesini II. Abdülhamit ile konuşmak üzere Beylerbeyi Sarayına gelen **Ercüment Ekrem Bey**, müttefiklerin büyük hücumuna karşı durmayı intihar kabul eden **Liman Von Sanders Paşa**, düşman saldırı hatlarına mayın döşeyecek Nusret mayın gemisine rehberlik etmekle görevlendirilen mayın uzmanı **Binbaşı Hafız Nazmi Kaptan**, bu göreve birlikte gittikleri ancak görevin heyecanına kalbi dayanmayarak mayın döşemesi bittikten sonra şehit olan gemi kumandanı **Tophaneli Yüzbaşı Hakkı Bey**, Nusret mayın gemisini heyecanla bekleyen kurmay başkanı **Selahaddin Bey**, bir insanın taşıyamayacağı ağırlıktaki top mermisini tek başına taşıyarak Ocean zırhlısını batıran kahraman **Mehmet oğlu Seyit**, onun bu gücünü şaşkınlıkla izleyen ve anlatan arkadaşı **Ali**'dir.

Kahraman sayısının 482 olduğu **Çete Ayşe** (S. Burhan, 1996) romanında 356 tarihî kahraman bulunur. Eserde tarihî kahraman olduğunu tespit ettiğimiz kişilere tarihî kaynaklarda rastlanamasa da, eserin başında yazarın romanı nasıl yazdığına dair ifadelerinden kahramanların geçmişte bahsi geçen coğrafyada yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Bu kahramanların torunlarıyla, başka yakınlarıyla ya da kahramanları tanıyan kişilerin bizzat kendisiyle görüşmüş olması, eserde bu görüşmelerin fotoğraflarının bulunması, dipnotlarla açıklamalar yapılması dolayısıyla bunların tarihî kişiler olduğunu düşündük. Bir kadın olmasına rağmen Kurtuluş savaşı öncesindeki yerel direniş hareketlerinden birine dâhil olan Çete Ayşe'nin tanıtılması için yazılmış olan romandaki diğer kahramanlar küçük rollere sahiptir.

Bu tarihî kahramanların başında **Çete Ayşe**²⁵ gelir. Asıl adı Emir Ayşe olan, uzun boylu ve güzel kahramanın adını Sancakdarın Ali Efe, Çete Ayşe olarak değiştirir. Görende vakarı dolayısıyla saygı uyandıran Ayşe, vaka zamanından önce kocası şehit olduğu için kızlarıyla birlikte ailesinin yanına dönmüştür. Olaylar başladığında 23 yaşında olan kahraman, Yunan askerlerinin haberi olmadan temin ettiği silahla atış çalışmaları yapar. Sancakdarın Ali Efenin kuvvetlerine katılarak bir süre eğitim gören Çete Ayşe, efenin emriyle kendisinin yokluğunda Sultanhisarlı Bahir, Gemicinin Ahmet, Arnavut Tahir, Danişmentli Ahmet ve Deli Mestan'ın efesi kabul edilir. Çatışmalarda aktif olarak görev alan kahraman, Aydın'dan düşmanın çıkarılması için gerçekleştirilen iki taarruzda da yer alır. İkinci taarruzda omzundan yaralanan Çete Ayşe, işgalin yarattığı şaşkınlıktan dolayı yaşanan zor dönemde üstüne düşeni fazlasıyla yapmıştır. Yörük Ali Efe, Yunanlıların Aydın'dan çıkarılmasından sonra kuvvetlerin yeterli sayıya ulaşmış olması ve Çete Ayşe'nin sağlığının bozulması dolayısıyla bizzat ziyaret ettiği yürekli kadına yaptıkları için teşekkür ederek silahını teslim alır.

Emir Ayşe'nin komutanlığında savaştığı direniş çetelerinden birinin ve Yörük Ali Efenin güçlerinin bir kolunun lideri olan **Sancakdarın Ali Efe**,²⁶ evine gittiği Osman Çavuş'tan İmamköy'de yaşayan Emir Ayşe'nin savaşmak istediğini öğrenir ve İmamköy'e giderek onu alır. Sancakdarın Ali Efe, Emir Ayşe'yi aldıktan sonra dönerken Zahiracı Hüseyin'in işkenceler ve gözleri mıhlanarak öldürüldüğünü görünce Arpa Deresi'ndeki Yunan karakoluna baskın düzenler. Yokluğunda Çete Ayşe'yi efe tayin eden Sancakdarın Ali Efe, düşmanın Aydın'dan birinci defa çıkarılışından sonra sevdiği kız ile evlenir. Sancakdarın Ali Efe ve kızanları düşmanın Aydın'dan temizlenmesinde aktif rol alır.

Rüyasında Peygamberimizin sırtını sıvazladığı ve İmamköylü Emir Ayşe'ye gitmesini söylediği on altı yaşındaki **Çiftlikli Kübra**,²⁷ Çete Ayşe'nin İmamköy'e geldiğini duyarak Ayşe'nin yanına gider. Aslında nişanlı olan kahraman, gördüğü rüya üzerine nişanlısına danışmadan savaşa katılır. Çete Ayşe ile birlikte savaşan Kübra'nın

²⁵ Aydın'ın kurtuluşunda Kuvayi Milliye güçleri ile savaşan Emir Ayşe, Aydın'ın İmamköyündendir. "İmamköy Kadın Kahramanı Çete Ayşe", (Çevrimiçi), <http://imamkoy.com>, 12.11.2014.

²⁶ Sancakdarın Ali Efe, Aydın savunmasına katılmış efelerdendir. "Milli Mücadeleye Katılan Efeler", (Çevrimiçi), www.aydinatca.com, 12.11.2014.

²⁷ Çiftlikli Kübra, Emir Ayşe ve Ayşe Çavuş gibi Aydın savunmasında rol almış efelerdendir. "Milli Mücadeleye Katılan Efeler", (Çevrimiçi), www.aydinatca.com, 12.11.2014.

hisleri çok kuvvetlidir. Yaklaşan tehlikeyi hissedebildiği gibi, gördükleri şehitlerin ne şekilde can verdiklerini de hal diliyle öğrenir.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) adlı romanda Ayyıldız Çetesinin kurucularından olan ve köprünün havaya uçurulması sırasında dinamitlerden zehirlenen **Adnan Menderes, Kırksekiz Kırkdokuz Elli** (G. Azak, 1997) romanında, halkın “yetim” ifadesiyle kendinden biri olarak gördüğü ve ümitlerini bağladığı bir siyasî kahramandır. **Ölü Yüzler**’de (A.Ö.Çağlar, 1998) ise aynı kahramanı, köydeki çiftliğin beylerinin ve zenginlerin icraatından memnun oldukları, ancak Rıza’nın pek de hoşlanmadığı ve bir süre sonra darbe ile görevinden alınan başbakan olarak görürüz. **İstanbul Bir Masaldı** (M.Levi,1999) romanında Adnan Menderes, İsmet Paşadan sonra iktidara geçtiğinde Yahudiler bu değişimden sevinç duyar. **Yürek Seferi**’nde (Y. Bahadıroğlu, 1999) kullandığı sözcüklerle Kenan Evren’i çağrıştıran darbeci anlatıcı tarafından, Adnan Menderes ve arkadaşlarının asıldıkları belirtilir. **Islak Kentin İnsanları** (Z.Koç, 2000) adlı romanda Adnan Menderes, idamıyla Sümeyye’yi ve kardeşlerini gözyaşlarına boğar. **Alayın Kızları** (M.Özüal, 2000) romanında Adnan Menderes, yere atılan pembe kâğıtlardan alayın kızlarının Toprakkale’ye geleceğini öğrendikleri ve burada askerler tarafından sessiz protesto ile karşılanan başvekidir.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) adlı romanda toplantıya sonradan katılanlardan iki kardeş Rıfat Bey ile Kâzım Nuri Beyin arasında gelen ve Yavuzköy’de bir süre Şemsi Paşa Camiinde müezzinlik yapan sarıklı cüppeli ve kısa sakallı Galip Hoca, sonradan **Celal Bayar** adıyla cumhurbaşkanı seçilecektir. **Ölü Yüzler** (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda ise Celal Bayar, 1960 darbesi ile cumhurbaşkanlığından indirilir.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında **Saraçoğlu Şükrü Bey**, Kâzım Nuri Bey ve Mahmut Esat (Bozkurt) ile ülkenin kurtarılması için Kuvayi Milliye katılmıştır. **Güven**’de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) de karşımıza çıkan Şükrü Saraçoğlu, romanın komünist kahramanları açısından çok olumsuz bir kahramandır. Şükrü Saraçoğlu, faşist olarak nitelendirilen; dışişleri bakanlığının ardından başbakanın ölümü ile başbakanlık koltuğuna oturan bir kahramandır. **Dağı Dağa Kavuşturan**’da (S. Sağlam, 2000) dönemin başvekiline (Şükrü Saraçoğlu), İsmet Paşa, savaş sırasında içerde bir sıkıntı istemediğini ve eşkıyaların affedilmesi emreder.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında işgalci başkomutan Paraskevopulos’un yetki istediği Paris’te bulunan **Venizelos, Savaşın Çocukları**’nda (A. Yorulmaz, 1997) Girit’te isyanı başlatıp önderliğini yaparak Türklerin nefretini kazanan bir

isyancıdır. Çanakkale savaşı sırasında Yunan başbakanı olan Venizelos, **Çanakkale Mahşeri**'nde (M. Niyazi, 1998)İstanbul'un işgali için hazırda üç tümen bekletir. **Ankara 1920**'de(C. Hafifbilek, 1998) de Türklere karşı savaşan kahraman, savaşmak istemeyen askeri motive etmeye çalışır. Venizelos, **Maria-Göç Acısı**'nda (E. Aladağ, 1999) ise, Zaro adlı silah tüccarı tarafından Balkanlar'ı değil Anadolu'yu ele geçirme konusunda ikna edilmiştir. **Çiçekli Mumlar Sokağı** (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Teşkilat-ı Mahsusa'nın çalışmalarıyla kahramanın işgal plânına ulaşılır.

Romanın diğer tarihî kahramanları, İmamköy'deki mektebin hocası olan ve işgal sonrasında okulu kapatıp kurtuluş hareketine katılan **Üsküplü Tahir Hoca Efendi**, onunla birlikte çalışan muallim damadı **Remzi Efendi**, hoca efendi köye yürüyerek geldiğinde köyde gördüğü tek kişi olan ve kara kara düşünen **Kahveci İbrahim Bey**, köy meydanındaki kahvesi direnişçilerin durağı olan **Kahveci Narcioğlu Mehmet**, Bağdatlı'nın kahvesi denilen bu kahveyi işleten **Bağdatlı Ali Efendi**, bakkalından gelenleri görerek dışarı çıkan **Kuyucaklı Mustafa Efendi**, hocanın zeytin çiçeğim dediği ve Aydın'ın işgali dolayısıyla eğitimine ara vermek zorunda kaldığı öğrencileri **Gaffarın Ali**, köydeki gayrimüslime zararı dokunduğu için hocanın Hasan'ı dövmesini konuşan öğrenciler **Devecilerin Mustafa**, **Bayraktaroğlu Ahmet**, **Dervişin oğlu Osman**, **Kocabaşoğlu Mehmet**, Hasan yüzünden ağzına pislik bulaşan köydeki gayrimüslim ailenin çocuğu **Yorgi**, hocaya köylülerin panik içinde Menderes'in güneyine geçmeye çalıştıklarını söyleyen **Muhtar Mehmet Çavuş**, Aydın'ın vekil olan belediye reisi **Emin Bey** ve mutasarrıfı **Yenişehirli Fuat Bey**, bir avuç erati kırdırmamak için Andon Ağa çifliğine çekilen komutan **Mehmet Şefik Bey**, mukavemet hareketlerine katılmak için Tahir Hoca'nın görüşmek istediği Hilal-i Ahmer Reisi **Esat Efendi**, Emir Ayşe'nin yakın arkadaşlarından olan ve Menderes'in güneyine geçmek isterken bombalanan sallarda şehit olan şehit hanımı Habipoğlu'nun büyük kızı **Keziban**, İmamköy'ün zenginleri olan ve Yunan askeri işgale başladığında onları karşılamaya giden, onlarla işbirliği yapan azınlıklar **Yorgi**, **Karahaç**, eskiden köy meydanında "Ben Osmanlıyım!" diye nutuklar atarken Yunan askerine hizmet eden **İstelyo**, Keziban'ın dünyada kendisinden başka bir kimsesi olmayan ve beraber yaşadığı ve beraber öldüğü kızkardeşi **Asiye**, Çete Ayşe'nin mücadelesi dolayısıyla ailesine emanet ederek hasret kaldığı küçük kızları **Huriye** ve **Hafize**, Ayşe için endişelense de yaptıklarını destekleyen babası **Mustafa Çavuş**, annesi **Hatice Hanım**, onun gibi savaşmak isteyen fakat Ayşe'nin izin vermediği kızkardeşleri **Emir Hatice** ve **Zehra**, Emir Ayşe'nin işgali görünce öldüğüne üzülmeyen kardeşi **Yusuf**,

Ayşe'nin şehit kocası **Mustafa**, keşif ve köyde kalanlara gözdağı vermek için İmamköy'e gelen Yunan birliğini komuta eden **Binbaşı Hrisantos**, binbaşının önüne çıkarak beddualar eden ve Yunanlılar tarafından şehit edilen yaşlı **Hafize Hanım**, İmamköy'e gelirken Yunan askerlerinin şehit ettiği **Dağlı Mehmet**, kaçmayı başaran hanımı **Emine**, Hafize Hanımın katledilişini aklından çıkaramayan ve Menderes'in güneyine geçmeyi başardıktan sonra Yunan kurşunu ile yaralanan **Hasan**, çocuğun kolundan şefkatle tutan ve onunla birlikte Menderes'in güneyine geçmeyi başaranlar **Karaoğlanların Emine**, yanındakiler **Topal Emin** ve **Üzümcülerin Hafize**, Hasan'ın yanına gelen dayısı **Mehmet Çavuş'un Bahri**, Yunan askerlerinin Gölhisar sallarını tutmak üzere olduğunu ve acele edilmesi gerektiğini söyleyen **Mustafa Ali Efendi**, Yunan askerinin halka saldırısı sonrasında Gölhisar sallarına ulaşanlardan kalan **Mehmet kızı Meryem** ve **İsmail kızı Ayşe**, insanlardan geriye kalan öküz ve camusların da suya atılmasını emreden, Araplı köyünde insan bırakmayacak şekilde katliam yapan **Binbaşı Bakoyanis**, sahibinin öldürülmesi üzerine Yunan askerlerine saldıran kangal köpeğinin sahibi **Bağcılı Ömrüye Kadın**, Musul'da yaptığı askerliğin ardından köyüne döndüğünde kendini göç kafilesinde bulan ve İskenderlerin Ayşe'nin feryatlarını unutamayan **Küçük Mehmedin Ali**, Menderes'in karşısına geçmek için çıktıkları yolda omzuna bindirdiği kızkardeşi **Fadime**, geminin yanına gelince Ali'nin karşılaştığı ve gemiden düşen kadını kurtarmaya çalışırken ölen yörük çoban **Yusuf**, onun gelmelerini beklenirken Yunanlıların eline düşen ve şehit edilen **Yörük Hüseyin** ve Yunanlıların tecavüzüne uğrayan hanımı **İskenderlerin Ayşe**, olanlar karşısında ne yapacağını bilmeyen Çete Ayşe'nin başvurduğunu Sancakdarın Ali Efeye onun bu isteğini haber veren ve kendisi de direnişe katılan **Osman Çavuş**, Umurlu'da Yunanlılarla beraber çalışan ve Aydın'ın işgal edildiği gün eline satırı alıp Umurlu halkını satırla doğrayıp kanlarını içeceğini söyleyen yerli Rumlardan celep **Monol**, Yörük Ali Efe birlikte hareket etmek için konuşan Osmanlı subayları İzmir katliamından kurtulan **Yüzbaşı Faik**, **Teğmen Zekai**, Çerkez Yüzbaşı olarak bilinen **Yüzbaşı Ahmet**, **Teğmen Necmeddin**, Osmanlı'nın yardım istediği ve Aydın'ın kurtuluşu hareketini yöneten, yaralandığında Çete Ayşe'yi evinde ziyaret eden **Yörük Ali Efe**, Çine'nin bir köyüne giderek Yörük Ali Efe ile konuşan subayların görüştüğü diğer kişi olan **Kılhoğlu Hüseyin**, her gün Aydın'a giderek simit alıp gelen Emir Ayşe'nin önce eşek ve sandığını, ardından da kuyunun karanlık sularında yüzen cesedini gördüğü **Karacasulu Gevrekçi Ali**, çevredeki mezalimi gezerek müşahade eden Çete Ayşe'nin karşısına çıkarak ona buraların Yunan toprağı olduğunu söyleyen

yerli Rumlardan **Kosti**, Yörük Ali Efe ile birlikte Aydın'ın kurtuluşu için çalışan **Mestan Efe**, Çete Ayşe'nin düşman askerlerini gözlemek için çocuklarını bıraktığı komşusu **Ayşe Teyze**, yaptığı katliamlara rağmen pişkince konuşan komutan **Sihinazi**, askerlerin hakaretlerine karşılık verdiği için şehit edilen **Dağlı Mehmet**, Çete Ayşe'nin Aydın'da alacağı silahı içine saklayacağı çuvalı aldığı, daha sonra gözlerinden çivilendiğini gördüğü **Zahireci Hüseyin Efendi**, Ayşe'nin mavzer aldığı **Arap Çavuş**, durdurulan oruçlu kişileri su içmeye zorlayan **Çavuş Hrisohoos**, zorla ağzına su dökerek orucunu bozdurdukları ve hakaret ettikleri **Sırtmaç Yusuf**, Dağlı Mehmet'ten sonra kuyuda öldürülen **Cerid**, onu öldüren yerli Rumlardan **Sapato**, Çete Ayşe'ye mavzer kullanmasını öğreten ve dipnotta **ismi mahfuz olduğu belirtilen komşusu**, açlıktan ölmek üzere olan delikanlı oğlunun başında ağlayan Yanıkların kızı **Çakır Hatice**, ölmek üzere olan oğlu **Mustafa**, Emir Ayşe'nin terk edilmiş evine girerek birşeyler yemek isteyen Pınardere kolcusu **Yorgi**, düşman trenine açılacak taciz ateşi için çok az sayıda kuvveti olduğu için üzülürken Tahir Hocanın kendi kuvvetlerine katılmak istemesine çok sevinen 175. Piyade Alayı komutanı ve Seroviç kahramanı **Binbaşı Hacı Şükrü Bey**, Tahir Hocanın Yörük Ali Efenin yerini sorduğu **Sünnetçi Hafız**, İkizdere köprüsüne baskın düzenleyen **Teğmen Ertuğrul Bey**, Tahir Efendinin trene düzenlenecek taciz ateşinde kılavuzluğunu yapmak üzere görevlendirildiği **Trablusgarplı Ali Gazban** ve **Şamlı Mehmet Bey**, Karapınar baskınında ve tren baskınında bulunan **Suriyeli Abdülgaftar** ve **Talha**, Sancakdarın Ali Efenin kızanlarından olan **Beylerbeyili Hacı Ahmet** ve **Rekmezli Mustafa Çavuş**, çeteye katılacak olan Ayşe'ye Sancakdarın Ali Efenin tanıttığı zeybekleri baş zeybek sağ kol **Ballesi İsmail**, ikinci zeybek sol kol **Hatipkıslalı Osman**, kızanları **Çineli Deli Mestan**, Salavatlı'dan **Gemicinin Ahmet**, Yavuzköylü **Çalğın Arif**, **Çatalanlı Mustafa**, Salavatlı'dan **Hacı Tahirin Tahir**, **Danışmentli Ahmet**, Çete Ayşe'ye baskının inceliklerini öğretmekle görevlendirildiğinden Ayşe'nin hep yanında olan ve Yunan'ın takibinde şehit olan **Sultanhisarlı Bahir**, **Arnavut Tahir**, **Çaçaranlı İsmail**, **Halil İbrahim**, Yörük Ali Efenin Malgaç karakolu baskınından sonra evine indiği **Hındıroğlu Tahir**, oradan evine geçtiği **İsabeyli Sadık Bey**, Sancakdarın Ali Efenin babasının yanında çırak olarak çalışan ve Emir Ayşe'ye efe kıyafeti getiren **İnce Tahir**, babası **Hacı Mehmet Efendi**, annesi **Fadime Hanım**, Sancakdarın Ali Efenin kendisi için diktirdiği ama Ayşe'nin giyindiği efe elbisesini hazırlayan Sultanhisarlı **Rum terzi Yurgula**, Gemicinin Ahmet'in Sancakdarın Ali Efeye topladığı kuvvetiyle gördüğünü söylediği içinde yüksek rütbeli subayların da

bulunduğu gruptan Ödemişli Polis Komiseri **Hamdi**, Topçu Yüzbaşısı **Fehmi**, Topçu Teğmeni Gelibolulu **Kemal**, Nazilli Jandarma Komutanı **Nuri Bey**, **Tavaslı Ömer Ağa**, **Molla Bekir**, Araplı köyüne giden kuvvetlere rehberlik yapmak üzere köylüleri çağıran **Yüzbaşı Granados**, Araplı köyünün kurucusu olan **Himmet Dede**, Binbaşı Bakoyanis'in Araplı köyünün odasına çağırttığı ve minareden köy halkına Yunanlıların istediği duyuruları yapmak zorunda kalan Konyalı imam **Bahaddin Efendi**, köy odasını yaptırarak odaya isim veren **Hacı Mehmet Ali Efendi**, Araplı katliamından kurtulmayı başaran nadir kişilerden olan ve binbaşının kendilerine hizmetle görevlendirdiği delikanlı **Kamil**, Yunan çavuşunun gelerek evdeki yiyecekleri istediği ve sabaha kadar evinde beslendikten sonra geri gelip dövdükleri ve peşlerinden gidince de öldürdükleri **Softaların Ali**, yiyecekleri hazırlayan ve eşinin komutana şikâyetine gitmemesini isteyen hanımı **Fadime**, askerlerin evini basıp evdeki direğe bağladıkları **Hırbaçların Ali**, namusuna göz dikerek kaçırdıkları ve sonra şehit ettikleri hanımı **Balıkköylü Nazife Gelin**, bağlandığı direktan kurtularak onları takip ederken şehit edilen **Hırbaçların Mehmet**, köyün yetişkin kızlarını evinde toplayarak tecavüz ettikten sonra evini ateşe verdikleri **Karahaliloğlu Süleyman**, babaları gözlerinin önünde dövülen Softaoğlu Ali'nin kızı **Hatice**, oğulları **Kerim** ve **Bayram**, kundaktaki kızı **Gülsüm**, eve kilitleyip diri diri yakılan Matrakoğlu Hüseyin'nin hanımı **Hatice**, aynı şekilde diri diri yakılan köyün en sevilen kadını **Medine Hanım**, evini ateşe verdikleri ancak çatı çökünce bir fırsatını bulup çıkan ama ayağından kurşunlanan Softaoğlu Ali'nin ablası **Ferîştah Hanım**, onun evden götürülen ve bir daha göremediği kocası **Kocaosmanoğlu Osman**, sabaha kadar kendilerine hizmet ettirdikten sonra evini ateşe verdikleri Softaoğlunun kardeşi **Dudu Hanım**, askerlerin salıncakta tatlı tatlı sallanmasından rahatsız olarak ateş edip öldürdükleri küçük **Hasibe**, Hasibe'nin annesi **Karabiber Ayşesi**, Derviş Yeri'ne katledilmek için götürülen Araplı köylüleri **Molla Velioglu Ali**, **Mehmet Efendi**, **Habiplerin Hüseyin**, **Matrak Hüseyin**, Araplı katliamının Sancakdarın Ali Efe ve diğer kuvvetlere haber vermek üzere kızanını gönderen **Danışmentli İsmail Efe**, haberi getiren onun kızanı ve "kayınçı"sı **Konuklulu Şakir**, Bezirganoğlu Bahçesine gitmek için yola çıkan Emir Ayşe ve kızanlarının karşısına çıkan, olan biteni dehşetle izleyen ve ırkdaşlarının yaptıklarından duyduğu utançla köyünü terk eden **Koca Yorgi**, Köşk istasyon binasındaki toplantıda kızanları tebrik eden ve Ayşe ile Kübra'yı efe kıyafetleriyle görünce çok duygulanan, Aydın'ın ikinci defa işgali öncesi istifa edip her türlü mesuliyeti göze alarak savaşa devam eden 57. Tümen komutanı Şumnulu

Binbaşı İsmail Hakkı, onun Sancakdarın Ali Efe ile birlikte övdüğü **Mesutlulu Mestan** ve kardeşi **Süleyman**, Binbaşı İsmail Hakkı'nın gelen kızanları haber veren emir eri **Battal**, Umurlu'da vakıf odasında yapılan toplantıya katılan İsmail Hakkı Beyin yaveri **Mülazım Mevrit**, Aydınlı emekli **Yüzbaşı İbrahim**, toplantıya sonradan katılanlardan iki kardeş **Rıfat Bey** ile İsviçre'deki tahsilini yarıda bırakarak ülkesine koşan **Kâzım Nuri Bey**, Kâzım Nuri Bey ile ülkenin kurtarılması için koşup gelen **Mahmut Esat** (Bozkurt), vakıf odasındaki istişareden sonra hazırlanan beyannamenin gönderileceği kişilerden Aydın'da itilaf devletleri namına İngiliz kontrol subayı **Mister Hoder**, Yunan komutan tarafından hapsedilen Aydın mutasarrıfı **Abdurrahman Bey**, Aydın metropoliti **Simarağdos**, beyannameye imza atan milis ve asker komutanlardan **Bakırköylü Teğmen Kadri**, Denizli Milis müfrezesi komutanı **Ödemişli Komiser Hamdi**, **Teğmen Selami**, beyannameye imza atmayanlar tümen kurmayı **Yüzbaşı Selahaddin**, **Yüzbaşı Kamil**, binbaşının yaveri mülazım **Cafer Bey**, obüs bataryası komutanı **Manastırlı Yüzbaşı Yakup**, obüs tabur kumandanı vekili **Yüzbaşı İsmail Hakkı Bey**, Çete Ayşe'nin oturmanın doğru olmadığı sözlerini onaylayan köylüsü **Pabuşçuoğlu Mehmet Çavuşun İrebiş**, Çete Ayşe ile birlikte gitmek isteyen **Kırlı kızı Hafize Kadın**, Köprübaşı'ndan gelerek kuvvetlerimizin taarruza kalktığını söyleyerek binbaşının kafasını karıştıran **Aydınli Ferit Bey**, Binbaşı Hacı Şükrü Beyin gönderdiği beş kişilik keşif müfrezesi içinde bulunan **Tevfik Bey**, Adnan Menderes ile birlikte müfrezeleriyle taarruza katılan **Etem Menderes**, taarruza kızanlarıyla birlikte yetişen **Kara Durmuş Efe**, makinalı tüfek ateşiyle milisleri destekleyen **Teğmen Şerafeddin Bey**, keskin nişancı kızanlar **Ese Efe**, **Kozalaklı Mehmet**, **Tekeli İsmail**, **Molla Bekir**, **Başçayırlı Şeh Mehmet**, **Dokuzun Hasan Hüseyin**, ağabeyi **Mehmet Efe**, **Pekmezcinin Ahmet**, **Orhaniyeli Kara Durmuş Efenin Dokuz İbrahim**, savaşa iştirak edenlerden Mesutlulu Mestan Efenin kardeşi **Süleyman Efe**, çiftliğinde kalbi çıkarılmış bir kafasız ceset bulunan **Sakızlı Dimitriyaki Filofilidi**, emir erinin yardımıyla cephede zehirlenmekten kurtulan ve şehit olan Yüzbaşı İbrahim Beyle birlikte savaşan ve onun şehadetinden sonra intikam almaya çalışırken kendisi de şehit olan **Suriyeli er Dahhak**, takviye kuvvet isteyen İzmir'deki işgal ordusu kumandanı **General Kostantinos Nider**, Çete Ayşe'nin yanında savaşan ve atılan bombanın arkadaşlarını parçalayacağını anlayarak kendini bombanın üstüne atarak şehit olan güleryüzlü bombacı **Muhacir Mehmet**, binbaşı ile gece ateş hattına gelen **Teğmen Rasim Bey**, Aydın'a giren Yörük Ali Efenin Bey Camii minaresine Türk bayrağını astırdığı **Çolak Ahmet**, milislerin

yorgunlukları had safhaya ulaştığında yetişen **Yüzbaşı İsmet Bey**, kendinden geçmiş şekilde vuruşan **Sığırtmaç Mehmet**, Çete Ayşe ve yanındakilerle Aydın'a girdiklerinde ölümlerin üstünden atlayarak ilerlemeye çalışan **Küçük Ahmet Efe**, üç yavrusu diri diri yanan ve köşede içinde insanların bulunduğu halde ateşe verilen evdekileri kurtarmasını Çete Ayşe'den isteyen **Yumuşak Ahmet**, şehrin Türklere geçmesinin ardından mutasarrıflık makamına oturtulan **Kaymakam Mithat Bey**, Miralay Şefik Beyin Heyet-i Milliye kurma faaliyetine girdiği **Bozüyük Hoca Süleyman Efendi**, Sancakdarın Ali Efenin Aydın'da evine gittiği Hayıtoğlu İbrahim'in oğlu **Hacı Mehmet Efendi**, hanımı Şeyh İbrahim kızı **Dudu Hanım**, Kuva-yı Milliye katılan oğulları **Ahmet** ve **Kamil**, düşmanın zulmünden bodrumda saklanırken Sancakdarın Ali Efenin çıkardığı kızları **Naciye** ve **Kübra** ile Sancakdarın Ali Efendinin sevdiği ve ileride hanımı olacak **Fatma**, Fatma'nın daha önceden nişanlı olduğu **İğnecilerin Hamdi Efendi**, Sancakdarın Ali Efenin nikâhını kıyması istenen Vakıf Camii imamı **Molla Mustafa Efendi**, muhacirlerden dramını Çete Ayşe'ye anlatan **Huda Nur**, onun hikâyesinde Yunanlıların zulümleri için rehberlik eden yerli Rum **Papazoğlu**, Yunanlılardan gördüğü zulüm ve tecavüzden sonra psikolojisini düzeltemeyen ve intihar eden **Melike**, kızın anlatımında Yunanlılara rehberlik eden yerli Rumlardan **Papuşi Mihalaki**, Melike ile aynı akıbete uğrayan ve işkenceler sırasında ölen **Müzeyyen** ve **Mihrimah**, amcası çete kurdu diye karpuz gibi doğradıkları **Pak Ahmet** adlı delikanlı, kızları hiç yalnız bırakmayan yerli Rumlar **Koço**, **Lazer**, **Dimitri**, **Panuri**, **Hristo**, Melike'nin yüzüne bakmadığı nişanlısı **Mülazım Mustafa**, Çete Ayşe ile karşılaşan ve konuşan ellerinin üstü dolgun **Abazoğlu Adil**, Çete Ayşe'yi askerlerin yanına götürdüğü İtalyan komutan **Binbaşı Kapitan Aldo Moro**, yaralandığında Çete Ayşe'yi tedavi eden İtalyan siyasî mümessili doktor **Yüzbaşı Nakarato**, Çete Ayşe'yi görünce efe kıyafetleri içinde bir kadın oluşuna şaşırان ve çektiği acılardan yüzü kurumuş **Pakize**, suya düşürdüğü yavruları **Mustafa** ve **Mahmud**, bayılan Pakize'ye tokat atarak ayıltmaya çalışan eltisi **Nihal**, Kozalaklı Mehmet Efenin Yörük Ali Efeyle görüşmek isteyen Çete Ayşe için yer hazırlanmasını emrettiği **Küçük Ali** ve **Sarı Hüseyin**, yanında kalmasını istediği kızanı **İğ Kuyruk Mustafa**, Dalama'da muhacirlerin aklıktan çabuk olmasını istedikleri fırıncı **Hüseyin Usta**, Çete Ayşe'yi Dalama'da karşılayan **Çırağın Hoca Halil**, **Kırklarlı Emin**, **Dalamalı Şerbetçi Emin Efendi**, Yörük Ali Efenin yanında gelen kızanı **Kör Ahmet**, zulümlerinden dolayı Yörük Ali Efenin öldürttüğü **Yordiges**, Yörük Ali Efenin yanında bulunan **Şerbetçi Ahmet Efendi**, Yörük Ali

Efenin mektubunu alarak Umurlu'ya cepheye koşan **Molla İbrahim, Teke İmamoğlu, Ortakçılı Mehmet Efe, Tavashlı Mustafa**, iki yüz kızanıyla Umurlu'ya gelen **Demirci Mehmet Efe**, Arap Yüzbaşı **Nuri Vural**, toplanıp taarruz plânı yapanlardan **Zurnacı Ali, Memilcioğlu Mehmet, Köpekçi Nuri ve Burhaniyeli Kara Ali, Habibin Ali Efe**, Umurlu'ya gelmesi beklenen **Ispartalı Mahmut, Ödemişli Poslu Mestan, Mahmudun Ali, Sinekçilerli Hasan Hüseyin, Sailarlı Ali, Kara Erkek Mehmet Efe, Çallı Kör Mehmet, Ödemişli Koca Mustafa ve Hacı Ahmet Efe**, Çete Ayşe'nin karşılaşmasında **Demirci Mehmet Efe** ile birlikte savaşıp savaşmadığını sorduğu **Çındırlı Mehmet Efe ve Dıngırlı İbrahim Efe**, Çete Ayşe ve Çiftlikli Kübra'ya sonradan katılan ve bacağından yaralanan **Gazi Ayşe Çavuş**, onun daha önce beraber vuruştugu **Osmanbüklü Nazım Efe**, Kepez sırtlarında mevzilenen düşman güçleri komutanı **Sarıyanis** ve tren yolunun iki yanına mevzilenmiş olan ve taarruzdan sonra askerlerinden daha şaşkın komutanları **Kondilis**, onun gönderdiği raporda Türklerin sayısını on beş bin olarak tahmin ettiklerini söylediği I. Tümen komutanı **Zafiryos**, onun raporu gönderdiği Kostantinos Nider'in raporu ilettiği Yunan Orduları Başkomutanı **Pareskovopulos**, küçük bebekleri Yörük Ali Efe olacaklar diye pişiren **Aynanon** adlı yerli Rum, Ese Efenin cepheye getirdiğini söylediği **Yörük Mahmut ve Kilimcinin Mustafa**, Yunanlıların Çiftlik köyünden Köşk'e götüreceğiz diye alıp kuyu başında işkencelerle öldürdükleri **İbramcıların Osman Amca**, bunu yapan Yunan askerlerinin başında bulunan köyün yerli Rumlarından **Yorgi**, Yorgi'nin alay etmek için söylediği Osman'ım türküsünü kendilerini parçalayarak dinleyen Osman Amcanın karısı **Safiye** ve kızı **Naciye**, Denizli gönüllü müfrezesine kumanda eden **Karpuzcu Ahmet Efendi**, Çiftlikli Kübra'nın kuvvetli hisleriyle şehit olacağını önceden gördüğü Denizli gönüllü müfrezesinden **Hacı Bilal Sadık**, Demirci Mehmet Efe ile birlikte çarpışan **Sökeli Ali Efe**, atılan mermi ile yaralanan koluna değil cepheye su taşıdığı kırılan testisine yanan **Dudu Kadın**, adı Hacı Bilal Sadık'la birlikte anılan **İstanbulluoğlu İsmail**, efeleri yok etmek için yerli Rumları yüreklendiren **Metropolit Hrisostomos**, bomba fırlatır fırlatmaz Yunan askerinin kurşunuyla şehit olan **Mehmet Çavuş**, Adnan Menderes'in Yenipazar'a ulaştıktan sonra çalışmalarına devam ettiği **Şube Reisi Fettah Bey**, Hacı Şükrü Beyin şehit edilişini unutamadığı **Enes Çavuş**, Ayşe Çavuş'un yarasına bakmak için çağırılan fırka baştabibi **Galip Bey**, Yörük Ali Efenin teftişe beraber çıktığı **Mergemeli Ali**, Çete Ayşe'nin dramından çok etkilendiği, yaşadıkları yerde karısına tecavüz edilmiş, evladının pişirilmiş etlerini yemek zorunda bırakılmış ve bu acıyla

yaşamaya dayanamayan ama bir türlü de ölemeyen **ismi mahfuz adam** ve yüzüne bakamadığı **ismi mahfuz hanımı**, mevzileri çok şiddetli dövülen Teğmen Kadri Beyin maiyetindekiler **Muğlalı Topaloğlu Mehmet Efe**, **Ejderhaoğlu, Gıvalattı, Damgaloğlu, Hacıgeçicioğlu** ve **Ahmet Efe**, Osmanbüklü Nazım Efenin amca oğlu olan ve onunla omuz omuza savaşan **Kahyanın Mehmet** ve **Macur İsmail**, Orhaniyeli Kara Durmuş Efenin oğlu **Halil**, Mestan Efenin Süleyman Efeyi çağırdığını söylemek için gelen **Emin Ağaların Mustafa**, köprüyü havaya uçurmak için **Adnan Bey** ve diğerleri yanında giden **Tepeköylü Kerim Ali Efe**, **Yenipazarlı Mestan**, **Şahnalılı İsmail**, **Başpınarlı Mustafa** ve Mesutlu'dan **Molla Osmanoğlu Mehmet**, Kör Ahmet'le birlikte Çete Ayşe'nin de bulunduğu topluluğun yanına giren **Çineli Bacakoğlu Sadık**, Yörük Ali Efenin Çete Ayşe ve kızanlarının yanına gelmesini emrini ulaştıracak **Gurbetin Ali**, Tono Tepe mevkiine yerleştirilen topçu komutanı **Teğmen Mahmut Bey**, sıkıntıda iken yetişen Çete Ayşe'ye teşekkür eden Sinekçilerli Hasan Hüseyin Efenin dayısının oğlu **Mustafa**, Aydın alayının karargâh binasının sahibi **Dönme Ali**, Çete Ayşe'nin Karatepe'deki evinde görüştüğü hoca **Nuri Efendi**, onun yanındaki köylüler **Molla Mehmet** ve **Tayyar**, hocanın hanımı **Feride Hanım**, Karatepe köyüne giderken Çete Ayşe'nin yolda gördüğü evini ve kocasını terk eden Çete Ayşe'nin nasihatlarından etkilenerek evine dönen **ismi mahfuz kadın**, kadının **ismi mahfuz kocası**, Hoca Nuri Efendinin Çete Ayşe ve Çiftlikli Kübra'yı karşılayan büyük kızı **Kübra** ve oğlu **Lütfi**, Kübra'nın nişanlısı **Hafız Nuri**, hoca efendinin diğer kızları **Gülsüm** ve **Hafize**, diğer oğulları **Mustafa** ve **Ahmet**, Sancakdarın Ali Efenin Yunanlılardan öğrendiklerini kendilerine bildirmesini istediği **Yahudi Deli Nesip**, Yörük Ali Efenin Üçyol'a taarruz yapılması düşüncesini destekleyen **Esat Hoca**, **Kâzım** ve **Nuri Beyler**, Nazilli Heyet-i Milliye delegeleri **Avukat Ömer Lütfi**, **Mollaoğlu Hasan**, Denizli Heyet-i Milliye azalarından **Belevli Yusuf**, **Tabip Kâzım**, **Mutasarrıf Faik**, **Kalem Reisi Tevfik**, Milen hattının ihlali durumunda Türklerin suçlu olacaklarını söyleyen **İngiliz General Milen**, bu sözleri Türklere ileten İtalyan işgal kuvvetleri komutanı **General Boncivani**, gizli bir şekilde Yörük Ali Efeye top gönderen 2. Ordu müfettişi **Selahaddin Bey**, Sancakdarın Ali Efe ile birlikte vuruşan ve hastalığında Çete Ayşe'ye yardım eden **Gökçen Efe** ve **Koca Mustafa Efe**, bütün milislerden önce toplanma yerine gitmek üzere yola koyulan **İhtiyat Teğmen Ulalı İdris Bey**, toplanma yeri olan Hamamköy'ün muhtarı **Leboğlu İsmail**, köyün imamı **Yakup Efendi**, yemek pişirecek olan aşçı **Fevzi Efendi**, evini milislere karargâh tayin eden **Müderris Hüseyin Efendi**, evleri aşevi vazifesi gören **Topancaoğlu** ve **Hacı**

Hasan'ın Mehmet, toplanılacak köye giden Danişmentli Efenin küçük kardeşi **Bayram ve Şeref Ali Efe**, Hamamköy'ün milisleri karşılayan itibarlı kişileri **Mehmet oğlu Süleyman, Nebioğlu İsmail, Mustafa oğlu Necip**, kardeşler Şerif oğlu **Süleyman ve Mehmet, Yahya oğlu İsmail ve Yakup Efendiler, Ahmet oğlu İsmail Efendi**, hanım efeleri ağırlamak isteyen **Mustafa kızı Şerife**, sırtında bağlı bebeği **Mustafa**, ona yardıma gelen **Telli kızı Fatma ve Yahya kızı Hatice Hanım**, Şerife Hanımın köydeki varlıklarını borçlu olduğunu söylediği Gökçen Efe ile birlikte **Çamlıcalı Hüseyin Efe, Keleş Mehmet Efe, Musa Bey, Bakırlı ve Tıklaç Efeler**, Tonoz Tepe'de mevzilenen topların başında bulunan **Harekat-ı Harbiye Reisi Tahir Bey**, düşman mevzilerine sızmak için arkadaşlarına birlikte ayrıldıktan sonra şehit olan eski yedek subay **Hüseyin Bey**, Yunanlıların attığı el bombasıyla şehit olan **Tireli Ahmet Efendi ve Çakır Efe**, topu ateşleyen **Mülazım Halil İbrahim Bey**'dir.

Dersim Tertelesi'nin (H.İşık, 1996) 27 tarihî kahramanı vardır. Ancak onların romandaki yeri figüratiftir. Bunlardan **sultan (Mehmet Reşat)**, daha önce işlenmiş olduğundan burada tekrar değinilmeyecektir.

İlk olarak **Dersim Tertelesi**'nde (H.İşık, 1996) karşımıza çıkan **Kemal Paşa(Atatürk)** hakkında Alevi olduğu, bu yüzden camileri ortadan kaldırdığı söylenir. Ancak, Gazi'nin, Dersim'de bir operasyon yapma emrini verdiği anlaşılır. **Savaşın Çocukları**'nda (A. Yorulmaz, 1997) girdiği hiçbir savaşta yenilmemiş olan Kemal Paşanın Anadolu'da bir direniş hareketi başlattığı haberi, Giritli kahramanlarda heyecan yaratır. Yunan'ı İzmir'e kadar kovaladığı duyulan Kemal Paşa, Kızılhaç'a başvuru yaparak Hanya'da esir kampında bulunan Mülazım Kemalettin Beyi vatanına getirir. **1929** (A.Sipahioğlu, 1997) romanında da kahraman olan Mustafa Kemal Paşa, Ankara'nın imarı için Türkiye'ye mimarlar çağırır ve heykelini yaptırır. **Dersim** (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Atatürk, Dersim'e yapılan askerî harekâtın dışında tutulur. Halk arasında onun bu haksızlığı durduracağı, hatta onun Dersimli olduğuna dair konuşmalar gerçekleşir. Seyit Rıza'nın durumuyla ilgili görüşmek istediği Atatürk, Elazığ'daki köprü açılışına geleceği için idamlar bir gün önce gerçekleştirilir. Atatürk, mahkûmların idam sehpasındaki resimlerini çeken sivil polise çok kızar. **Kılıç Yarası Gibi**'de (A.Altan, 1998) Selanik'teki İttihat ve Terakki cemiyeti toplantısında gördüğümüz Mustafa Kemal, zekâsı ve hırslıyla tanınan, sarışın ve ince sesli bir askerdir. **Çanakkale Mahşeri** (M. Niyazi, 1998) romanında onu, Anafartalar'da savaşan Albay Mustafa Kemal olarak görürüz. **Ankara 1920**'nin (C. Hafıfbilek, 1998) kahramanlarından olan Kemal Paşa, Ankara'ya gelişi ile defalarca karşımıza çıkar.

Roman kahramanları için çok önemli olan Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinden sonra Ankaralılar tarafından en iyi şekilde ağırlandı çalışılır. Önceleri Tarım Okulunda kalan paşa için, şanına layık bir ev bulunur ve satın alınarak Kemal Paşa yerleştirilir. Meclisin açılışı çalışmalarına maddî ve manevî destek yanında, ayaklanmaları bastırmak için de görev alan Ankaralıların, çıkarılan Hıyanet-i Vataniye kanunu ile birer birer hapse atılması, dolaylı da olsa Kemal Paşaya bir eleştiri olarak romanda göze çarpar. **Gölgeden Akan Işık** (İ. Dizman, 1998) romanının da kahramanı olan Gazi Mustafa Kemal Paşa, asker kimliğinden ziyade siyasetçi kimliği ile karşımıza çıkar. Bu romanda, cumhuriyetin kuruluşundan sonra yeni bir ülke ve yeni bir toplum yaratmak için uğraşan bir Mustafa Kemal Paşa vardır. Romanın başkahramanı Cemal Bey de kendisine büyük bir hayranlık duyar. Romanın birçok kahramanı da cumhurbaşkanı hakkında aynı düşüncelere sahiptir. Atatürk hakkında onlarla aynı görüşleri paylaşmayan ve İzmir suikastında görev almış kahramanlar da vardır; ancak bunlar romanda tamamen yalnız kalmış görünmektedir. **Bir Ada Hikâyesi** (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı dört ciltlik romanda da kahraman olarak karşımıza çıkan Mustafa Kemal'i, aksiyonun içinde görmekten ziyade, kahramanların konuşmalarında görürüz. Çok yiğit bir kimse olan Mustafa Kemal, kurtuluş savaşında gösterdiği büyük başarı ile romanda zaman zaman bahis konusu olur. Lena Ana, şehit olan oğullarının Mustafa Kemal'in yanında olduğunu söyler; hatta zaman zaman bundan sıkılarak Ankara'ya gideceğini Paşadan oğullarını göndermesini isteyeceğini söyler. **Hayatın Öteki Yüzü**'nde (A.O. Alkanlar, 1998) Mustafa Kemal Paşa, Sülo Dayının Kurtuluş Savaşında emrinde savaştığı ve hayran olduğu bir kişidir. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Abdülhak Hamit'i yakından izleyen ve cumhuriyetten sonra ona maaş bağlatan Mustafa Kemal, millî mücadele sırasında Damat Ferit'in düşmanlığı ile karşılaşır. **Saray Meydanında Son Gece** (S. Fındıklı, 1999) romanında Mustafa Kemal, Enver Paşanın kıskançlığı yüzünden Şam'daki Yıldırım Orduları Grubunda livalığa terfi ettirilir. **Segâh Peşrev** (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda ise Trablusgarp'ta yerel direniş oluşturmakla görevlidir. **Maria-Göç Acısı**'nda (E. Aladağ, 1999) sohbet eden Rum sürgünler, ömrü cephelerde geçmiş olan Kemal'in Yunanlıların savaşı kazandıkları takdirde Türkleri sürececeklerini bildiğini söyler. **Hulki Bey ve Arkadaşları**'nda (Y.Okur, 1999) Atatürk, Abdülaziz'den sonra yetmiş yıl açılmayan tören kapısından ikinci giren kişidir. **Çiçekli Mumlar Sokağı** (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Enver Paşa'nın kıskançlığı dolayısıyla ön plâna çıkarılmayan, hatta öldürülmesi istenen Mustafa

Kemal’i millî mücadeleyi başlatırken görürüz. Romanda Mustafa Kemal’in, Samsun’a çıktığını, Havza’ya geçtiğini ve Amasya’da millî mücadele yapılacağını açıkladığını, kahramanların konuşmalarından öğreniriz. **36 Baharı**’nda (F. Gürel, 2000) Ankara’daki Kemal Paşa, İffet Hanımın her zaman başarıları için dua ettiği bir kişidir. **Islak Kentin İnsanları** (Z.Koç, 2000) romanında Mustafa Kemal Paşa, Alişir’in Samsun’a gelmesini beklediklerini söylediği ve Havza’da Mehmet Reis’le görüşen Selanikli komutandır. **Alayın Kızları**’nın (M.Özüal, 2000) da kahramanı olan Gazi, Sitare Hanımın çocukluk hatıralarında nutuklarıyla yer alır.

Dersim Tertelesi’nde (H.Işık, 1996) **İsmet İnönü**, General Hayrettin Türkkan’ın hayran olduğu ve iktidarda kalması için elinden geleni yaptığı cumhurbaşkanıdır. **Savaşın Çocukları** (A. Yorulmaz, 1997) romanında aynı kahramanı, Lozan’ı imzalayan İsmet Paşa olarak görürüz. **1929** (A.Sipahioğlu, 1997) romanında İsmet Paşa, Takrir-i Sükûn Kanununu kaldıran ve Cumhuriyet fidanının kocaman bir ağaç olduğunu söyleyen bir başbakandır. **Dersim** (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Başbakan İsmet Paşa, Seyit Rıza’yı ele geçirdiği için Abdullah Alpdoğan’a tebrik telgrafı gönderir. **Gölgeden Akan Işık**’ta (İ. Dizman, 1998) Albay İsmet, kurmaca bir kahraman olan milletvekili Cemal Beyi, Karadeniz’deki toprak politikası ile ilgili rapor hazırlamakla görevlendiren Türkiye Cumhuriyeti başbakanıdır. **Bir Ada Hikâyesi**’nde (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) ise Yavuz İsmet, kurulan Cumhuriyet Halk Fırkasının kasaba reisliğini, Kavlakzade Remzi’ye verir. Kahraman, **Ankara 1920**’de (C. Hafıfbilek, 1998) Yozgat’ta çıkan isyandan sorumlu tutulan Genelkurmay Başkanı İsmet Bey olarak karşımıza çıkar. **Hayatın Öteki Yüzü**’nde (A.O. Alkanlar, 1998) Sûlo Dayı, “İnönü cephesi”nde savaşırken kumandanı İsmet Beydir. **Ölü Yüzler**’de (A.Ö.Çağlar, 1998) İsmet İnönü, dünya savaşı meselesinde köylülerin çok kızdığı, ama Rıza’nın hayran olduğu ve soyadını aldığı başbakan, cumhurbaşkanıdır. **Paris’te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Damat Paşanın İngiliz Yüksek Komiserine sunduğu sakıncalılar listesinde yer alan **İsmet Paşa, Güven** (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) romanında kimi zaman “Sağır” ifadeleriyle yer alır; Marksçı roman kahramanlarının istediklerini yapmalarına engel olan CHP ve devleti temsil eder. **İstanbul Bir Masaldı**’da (M.Levi,1999) varlık vergisi yüzünden Yahudiler tarafından pek de sevilen biri değildir. Kirkor Amcanın “antenli baba” ya da “pilli baba” dediği İsmet Paşa, II. Dünya savaşında ustaca bir politika izler. **36 Baharı**’nda (F. Gürel, 2000) Başbakan İnönü’nün Afyon’daki konuşmasından çok etkilenen Sındırgılı kızlar askerlik ve atış eğitimi istediklerini

bildirirler. **Dağı Dağa Kavuşturan** (S. Sağlam, 2000) adlı romanda İsmet Paşa, İkinci Dünya Savaşına girmeme konusundaki direnişi ile yer alır. **Islak Kentin İnsanları**'nda (Z.Koç, 2000) İsmet İnönü, seçim arifesinde Samsun'a gelir ve partisinin milletvekili adayının evinde konuk olur. **Alayın Kızları** (M.Özünal, 2000) romanında İsmet Paşa, Sitare Hanımın şehirlerine geldiğinde yaptığı konuşmayı hatırladığı o zamanların başvekilidir.

Dersim Tertelesi'nde (H.Işık, 1996) Dersim'de gerçekleştirilecek operasyonun plânını **Mareşal Çakmak** hazırlamıştır. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında millî mücadelede yer alması dolayısıyla Fevzi Çakmak hakkında Divan-ı Harp'te idam kararı verilir. **Güven**'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) Hitler'in karargâhına yapılan gezi hakkında Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'a bilgi verilir. **İstanbul Bir Masaldı** (M.Levi,1999) romanında Mareşal Fevzi Çakmak, ikinci askerliğe gönderilen Yahudilerin Yozgat'ta gördükleri tepkinin ardından Yahudilere asker kıyafeti giydirilmesi talimatı verir. Böylece halk askere tepki göstermekten çekinir.

Dersim Tertelesi'nde (H.Işık, 1996) **Seyit Rıza**²⁸, Alevilik için değil Kürtlük için savaşmış bir kişidir. Onu bir kahraman olarak gören Hayriye, Tunceli'ye döndüğünde onun idam edildiği Buğday Meydanına gider. **Dersim** (M.Oruçoglu, 1997) romanında da gördüğümüz Seyit Rıza, Dersimli Kürt aşiret reisidir. Babası zamanında ve Osmanlı Devletinin sonuna rastlayan kendi zamanında, devletin Ermenilere ve Ruslara karşı kendilerinden yardım istemesi dolayısıyla devlet güçlerine katılmışlardır. Erzurum'dan ayrılırken adamları bir miktar cephaneyi de yanlarında götürür Seyit Rıza, diğer Kürt aşiretleri gibi Tunceli yasasını kabul etmez; devletin istediği cephaneleri teslim etmez. Tunceli'de kontrolü sağlamak isteyen askerî güçlere yapılan baskınları destekleyen, oğlu Bra İbrahim'in çatışmalarda öldürülmesinin ardından savaş alametlerini giyinen, karargâhını Halvori Vank'taki bir mağaraya kuran Seyit Rıza, tüm aşiret reislerini çağırır ve bir araya gelmek için toplantı yapar. Romanda net bir çatışmanın içinde göremediğimiz Seyit Rıza'ya Erzincan valisinden uzlaşma için bir heyet gönderilir. Dersimlilerin kendisinden hesap sormasından endişe eden ve vali ile görüşmeye giden Seyit Rıza tutuklanır. İstiklal Mahkemesinde yargılanan 75 yaşındaki Seyit Rıza, 15 yaşındaki oğlu Resik Hüseyin ve diğer beş kişi

²⁸ Kürt aşiret reislerinden olan Seyit Rıza, Tunceli Yasası çerçevesinde yapılan askeri harekate karşı savaşmış ve idam edilmiştir. www.wikipedia.org; Nurer Uğurlu, **Dersim 1937 Seyit Rıza İsyanı**, Örgün Yayınları, İstanbul 2011.

ile birlikte idam edilir. Oğlundan önce idam edilmesi isteği kabul edilmez. Yavan'ın ve onu sevenlerin "Lacê Baboyi", "babasının oğlu" dediği Seyit Rıza'nın ince nûkteleri ve şakacı kimliği Yavan'ı onun sofrasına bağlar. Seyit Rıza'nın hapishane günlerinde düşüncelerinden ve hapishaneye girmeden önceki sözlerinden, Dersimli aşiretler arasında birlik olmayışından rahatsızlık duyduğu anlaşılır. Kırdan fazla aşiretin bulunduğu Dersim'de aşiret reislerinin ikiyüzlülüğu, yalancılığı, burnu büyüklüğu ve birbirlerine düşman oluşlarını düşünen ve dile getiren Seyit Rıza, kimi zaman kendisinin de böyle davranmış olmasına pişman olur.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) romanında Alevi olarak söylenerek Dersimlilerin sempatisi kazandırılmaya çalışılan **Avdula Paşa** (Abdullah Alpdoğan), Dersim'de yapılacak ikinci harekât için Yarbay Gümüşpala'ya emir verir. **Dersim** (M.Oruçoğlu, 1997) romanının bir başka tarihî kahramanı Abdullah Alpdoğan Paşadır. Söz konusu mekânda Tunceli Yasasını uygulamaya koymakla görevlendirilen özel yetkili vali-komutan Abdullah Paşa, yasaya direnen ve silahlarını teslim etmeyen Dersimlilere karşı acımasız tutumu olan bir kahraman olarak çizilir. Tutuklanan Seyit Rıza ile konuşmaları, Tunceli'deki meselenin özeti durumundadır.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda **Şex Said**, din için değil, Kürt halkı için başını vermiş bir yiğit olarak tanıtılır. **Dersim** (M.Oruçoğlu, 1997) romanında ise **Şeyh Sait**, kırk yedi arkadaşı ile birlikte Diyarbakır'ın Siverek kapısında idam edilir.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda **Eli Şer**, Alevilik için değil Kürtlük için ortaya çıkmıştır. **Dersim** (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Yavan'ın kılamlarına hayran olduğu, yeri Rıza'nın sağı olan akıl hocası ihtiyar ozan **Şeyh Hasanahlı Alishêr**, Seyit Rıza'nın yeğeni Rehber tarafından öldürölür.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Tabur komutanı **Yarbay (Ragıp) Gümüşpala**, yaptığı toplantıda Ankara'dan gelen emirlerin tavizsiz uygulanacağını söyler. Yarbay Gümüşpala'nın Rıza Çavuşa Türk olduğunu söyletmeye çalışması, Rıza Çavuşun askerî güçlerin karşısında tavır almasına neden olur. **Dersim**'de (M.Oruçoğlu, 1997) Binbaşı Ragıp müfrezesiyle Laç deresi ortasına kadar gelir ve yaralı olarak milislerin eline geçer; ancak askerlerin alması için uygun bir yere bırakılır. **Islak Kentin İnsanları** (Z.Koç, 2000) romanında Ragıp Gümüşpala, Adnan Menderes'in idamından sonra partinin başına geçirilen ve Samsun'da büyük bir miting düzenleyen bir kahramandır.

Romanda rol alan diğ er tarihçi kahramanlar ise, Şeyh Sait'in karşısında savaşan **Sılo Sur**, Türklük propagandası yapılırken Alevi olduğu söylenen **Vali Cemal (Bardakçı)**, askerlere tercümanlık yapan ve yol gösteren **Milis  avuşu Alanlı Use Heme Dağ**, direniŐiler **Use Cıve Kej**, **Heme M rze Sıl**, ** vise Seykali**, sürgüne g t r lecekleri bilgisiyle yola çıkarılan ve soyundan kimse bırakılmadan öldürülen Alan aşireti ağası **Sülü**, **Hesen** ve **Memed Ağa**, ailesiyle birlikte öldürülen Kureşan aşireti ağası **Eliye Gax**, nahiye müdürlüğü verildikten sonra öldürülen **Areyan ağası Poruk**, **Ali Ağa**, **UŐen Ağa** ve **Xormek Ağası Bertal**, teslim olmadan önce silahlarını gömen **Xıde Ale  sme (Hıdır Ağa)**, Hayriye'nin hayatlarını dinleyerek hayranlık duymaya başladığı kişiler **Behirxan Bey**, **Yezdan Şer'e** ve **Sımko** adlı Kürt direniŐileridir.

G   ve Güzellik (A. zyal ıner, 1997) adlı romanda IV. Murat'ı tahta çıkaran süreç ve hayatı konu alınmaktadır. 420 kahraman bulunan romanın 306 tarihçi kahramanı vardır. Sayının fazlalığıyla orantılı olarak kahramanlar fazlaca işlenmemiş, kısa süreli roller üstlenmiŐlerdir. Romanda en çok işlenen kahramanlar, IV. Murat, Kösem Sultan ve Emirgüneoğlu'dur. Bu kahramanlardan **IV. Murat**, **Kösem Sultan**, **I.  brahim**, **Turhan Sultan**, **IV. Mehmet** daha önce işlenmiştir.

G   ve Güzellik (A. zyal ıner, 1997) romanının kahramanı **Emirgüneoğlu Han**,²⁹ İran'a ait olan Revan kalesinin komutanı iken, ordusuyla kaleyi almaya gelen IV. Murat'a ciddi bir direnç göstermeden kaleyi teslim eder. Bu davranışı ve padişahı gösterişli sarayında ağırlamasıyla IV. Murat'ın dostluğunu kazanır. Padişah ona Yusuf Paşa isminin yanında, Halep valiliğini verir. Ancak Emirgüneoğlu Yusuf Paşa, eski k hyası ve yeni Trablusşam Beylerbeyi Murat Ağa'yı öldürüp, Halep'te de halkın Őik yetine neden olunca padişahı kızdırır ve Halep valiliğinden alınır.  zmit'te padişahı karşılayarak kendisinden özür dileyen Emirgüneoğlu, padişah tarafından affedilir ve beraberinde  stanbul'a gelir. Padişahla  ıktıkları Boğaz gezintisinde çok beğendiği Feridun Paşa bahçesini padişah kendisine hediye eder. Burada çok güzel bir saray yaptıran Emirgüneoğlu, sık sık padişahı sarayında ağırlar. Emirgan semti adını, padişahın "Revan'ı kaybettim, ama seni kazandım" dediği bu kahramandan alır.

G   ve Güzellik (A. zyal ıner, 1997) adlı romanda **Hezarfen Ahmet  elebi**, teftişe çıkan IV. Murat'ın, evinin ışığının yandığını görerek sinirlendiği, fakat onun

²⁹ İran yönetimi altındaki Revan kalesi muhafızı iken IV. Murat'a karşı koyamayacağını anlayıp kenti teslim eder ve Osmanlılara sığınır. Adını Yusuf olarak değiştiren İranlı komutan, kendisini koruyan IV. Murat'ın ölümünden sonra idam edilir. "Emirgüneoğlu, Tahmasp Kuli Han", **a.g.e.**, C: 7, s.3677.

bilimsel çalışmalar yaptığını öğrenince kendisine maaş bağlanmasına karar verdiği bir bilim adamıdır. Ancak onu çekemeyenler padişahın Hezarfen'i İstanbul'dan sürmesine neden olur. **Lagari Hasan** ise, yine padişahın desteklediği bir bilim adamıdır. Padişahın kızı Kaya Sultanın doğumu için düzenlenen şenliklerde Lagari Hasan da bir gösteri yapar. **Yürek Seferi**'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) ise, adını tarihe yazdırmış uçan adamları birlikte görürüz. **Hezarfen Ahmet Çelebi** ve **Lagari Hasan**, kıtalar ve zamanlar arasında uçuş yaparken gördükleri karşısında da hayrete düşerler.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) romanında ölümüyle oğlu Genç Osman'ın tahta çıktığı belirtilen **I. Ahmet**, **Benim Adım Kırmızı** (O.Pamuk, 1998) adlı romanın üçüncü padişahıdır. Bir gece rüyasında Peygamber efendimizi görerek uyanan Sultan Ahmet, Sultan Mehmet'e İngiliz kralının gönderdiği müzikli saati gürzüyle parçalar. **Sultan Ahmet**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) Kösem Sultan'ın şairliğini ve uysallığını hatırladığı bir kahramandır.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) romanında IV. Murat'ın musiki meclisinde bulunan **Ali Ufkî Bey**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanda da yer alır. Eski ismi Polonyalı Alberto Bobevio Bobowski olan musiki sanatçısı **Ali Ufkî Bey**, saraya girmiş ve IV. Mehmet'e sırdaş olmuştur. Büyük hırsız Spinola'yı saraya sokan ve padişaha tanıtan kişi de Ali Ufkî Bey'dir.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçiner, 1997) acıklı hikâyesi IV. Murat'ın hayatına bir başlangıç olmak üzere anlatılan **Genç Osman**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) sadece Kösem Sultan'ın denge ve incelik bilmeyen biri olarak hatırlamasıyla karşımıza çıkar.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda Genç Osman'ın padişahlığı sırasında etkisi altında kaldığı annesi **Mahfiruz Valide Sultan**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) **Mahfiruz** ismiyle yer alan ve Kösem Sultan'ın rakibesi olarak hatırladığı kahramandır.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçiner, 1997) IV. Mehmet'i zehirlemekle görevlendirilen ancak durumu Turhan Sultana bildiren ve küçük padişahı kurtaran **Melaki Kadın**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) **Melek** adıyla karşımıza çıkar. Kösem Sultanın hizmetinde bulunan ve valide sultanın güvenini kazanmış olan Melek, kendisine verilen gizli emri Turhan Sultana bildirerek IV. Mehmet'i kurtarır. Önce yüzyıllar sonrasında gelen polis Kaan'la yakınlaşan Melek, bir süre sonra Kaşıkçı Elmasının peşinde olan Spinola ile gizli bir ilişki yaşar ve ona elmasla ilgili bilgi toplar. Bu durum anlaşıldığında ise idam edilir.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçiner, 1997) Bayram Paşanın Nefi'nin hicviyesine karşılık şiir yazdırdığı **Naili, Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) Halveti tarikatından olan ve Kadızadelerin şiirlerinden rahatsız olduğu bir şairdir.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçiner, 1997) IV. Murat'ın Kur'an-ı Kerim okuyuşundan etkilenerek saraya aldığı ve sohbetinden, hazırcevaplılığından hoşlandığı **Evliya Çelebi, Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) uzun gezilerinden sonra gezdiği yerleri anlattığı sohbetleriyle karşımıza çıkar.

Güç ve Güzellik(A.Özyalçiner, 1997) romanında yer alan ve geniş yer tutmayan diğer tarihî kahramanlar şunlardır: Genç Osman'dan sonra tahta çıkarılan **I. Mustafa**, Mustafa'nın annesinin egemenliği ele geçirmesini engellemeye çalışan **Kızlarağası Mustafa Ağa**, oğlunu tahta görmek isteyen ancak durumunun çok da uygun olmadığını kabul etmek zorunda kalan I. Mustafa'nın annesi **valide sultan**, Genç Osman'ı tahta çıkaran **Şeyhülislam Sofu Mehmet Paşa** ve **Başvezir Halil Paşa**, Genç Osman'ın sözünü dinlediği ve kendisiyle birlikte başının istendiği **Hoca Ömer Efendi**, başvezirliğiyle Ömer Efendi ve Kızlarağası Mustafa Ağayı gözden düşüren **İstanköylü Ali Paşa**, başvezirin görevden aldırıldığı ancak sonra IV. Murat'a başvezir olan Sadrazam Kaymakamı **Gürcü Hadım Mehmet Paşa**, Genç Osman'ın gerilimin tırmanmasından korkarak öldürttüğü on altı yaşındaki kardeşi **Şehzade Mehmet**, bunun için kendisinden fetva alamadığı ve hacca gitmemesi için kendisine fetva gönderen kayınpederi **Şeyhülislam Esat Efendi**, şeyhülislamlık hevesiyle istenen fetvayı veren **Rumeli Kazaskeri Taşköprülüzade Kemalettin Efendi**, Boğaz'ın donuşuna tarih düşüren şair **Haşimi**, Genç Osman'ı hacca gitmesi konusunda kışkırtanlardan **Kızlarağası Süleyman Ağa**, görünüşte tahıl toplamak, aslında ise asker toplamak üzere Anadolu'ya gönderildiği duyulan **Eski Yusuf**, padişahın hacca gitmesine karşı olan **Başvezir Dilaver Paşa**, aynı konuda padişahı uyaran **Üsküdarlı Aziz Mahmut Hüdei Efendi**, ayaklanan yeniçerileri dağıtmak isteyen **Başçavuş Halıcızade**, yeniçerilerin görşümek üzere çağırdıkları on iki din adamı **Müftü Esat Efendi**, **Nakibüleşraf Gubari**, **Ayasofya Vaizi Ömer Efendi**, **Sultanahmet Camii Vaizi Sivasi Efendi**, **Cerrah Mehmet Paşa Camii Vaizi İbrahim Efendi**, **Müftü Zekeriyazade Yahya Efendi**, **Müftü Bostanzade Mehmet Efendi** mahdumu **Mehmet Efendi**, **Azmizade Haleti Efendi**, **Kadızade Feyzi Efendi**, **Derviş Efendi**, **Kethüda Mustafa Efendi**, yeniçerilerin bu din adamlarından öldürülmesi için fetva istediği kişilerden **Sekbanbaşı Nasuh Ağa**, **Kaymakam Ahmet**, **Defterdar Baki**, yeniçerilerin arasında bulunan ve bu konudaki dilekçeyi yazan **Feridun** ve **Hayli**,

padişah için kendisini feda etmeye hazır olduğunu söyleyen eski **Başvezir Hüseyin Paşa**, yeniçerilerin üzerine yürümesiyle yığılıp ölen **Kafzade**, yeniçerilerin evini yağmaladığı İstanbul kadısı **Hocazade Sadettin**, Genç Osman'la birlikte alınacak önlemleri konuşan **Bostancıbaşı Mehmet Ağa**, yeniçerileri ikna etmeye çalışırken onlar tarafından öldürülen **Yeniçeri Ağası Ali Ağa**, Genç Osman'ın ölümüne neden olan ve sonra idam edilen **Başvezir Bosnalı Davut Paşa**, valide sultanın görevlendirmelerini yazan ve kendisi de başçavuşluğa getirilen **Kara Musab** adlı yeniçeri, bu atamalarla yeniçeri ağalığına getirilen **Başimrohor Derviş Ağa**, olaylar sırasında evi yağmalanan **Gümrük Emmini Murat Çavuş**, **Hacı Subaşı**, yeniçerilerin başını istediği kişilerden eski kethüda **Ayas Ağa**, tutuklu padişaha sarkıntılık eden **Altıncıoğlu**, padişahı koruyan **Haseki Sarı Mehmed Ağa**, padişahı öldüren grup içinde yer alan ve sonra idam edilen **Subaşı Kethüdası Kilindir Uğrusu**, aynı grupta yer alan **Kethüda Ömer Ağa**, Esat Efendinin istifası üzerine şeyhülislamlığa getirilen **Yahya Efendi**, ayaklanma sırasında halka gösterilen ve IV. Murat'ın padişahlığı sırasında bir vesile ile teker teker öldürülen şehzadeler **Beyazıt**, **Kasım**, **Süleyman**, ayaklanma sırasında yakalanamayan eski kethüda **Hüseyin** ve **Kara Ali**, Arnavut asıllı ve gaddarlığıyla ün kazanmış olan I. Mustafa'nın başveziri **Mere Hüseyin Paşa**, Hüseyin Paşanın yerine getirilen ve beceriksiz bir kişi olan **Lefkeli Mustafa Paşa**, Erzurum'da ayaklanma çıkarmış olan ancak IV. Murat'ın padişahlığı sırasında affedilerek ona nedim olan **Abaza Mehmet Paşa**, **Reisülküttap Hamza Efendi**, onun padişahın hizmetine verdiği **Cariye Sınavber**, Davut Paşanın eşi ve I. Mustafa'nın kızkardeşi olan **sultan hanım**, idamdan kurtulan Davut Paşayı götüren **Kuloğlu** adlı yeniçeri, kapıcılar kethüdası **Ahmet Ağa**, Davut Paşanın suç ortaklarından olan ve idam fermanları gönderilen **Budin Beylerbeyi Derviş Paşa** ve **Köstendil Sancakbeyi Meydan Bey**, yeniden Mere Hüseyin Paşayı başvezirliğe getirmek isteyen ve bu yolda çalışan **Arnavut Süleyman**, Mere Hüseyin Paşanın görevinden alınmasına çalışan eski **Anadolu Kazaskeri Bostanzade Yahya Efendi**, yeniçeri ocağına sığınan Mere Hüseyin Paşanın neden olduğu yeniçeri-sipahi gerginliğini önlemeye çalışan yeniçeri kethüdası **Bayram Ağa**, önce I. Mustafa'ya sonra ise IV. Murat'a başvezirlik yapan **Kemankes Ali Paşa**, İstanbul kadılığına getirilen **Salih Efendi**, divanda söz sahibi güçlü vezirlerden **Gürcü Hasan Paşa**, IV. Murat'ın hükümdarlığında sık sık savaş meydanında karşı karşıya geldiği **İran Şahı Abbas**, İran Şahının Bağdat'ı ele geçirdiği haberi üzerine görevinden alınan vezirin yerine getirilen **Çerkes Mehmet Paşa** ve yine görevden alınan Bostanzade'nin yerine Rumeli Kazaskerliğine getirilen

Ganizade, padişahın tek eliyle kavrayıp havaya kaldırdığı iri yarı **Silahtar Musa Paşa**, Kösem Sultanın desteğiyle IV. Murat’a başvezir olan ve çıkan ayaklanmada şehit edilen **Hafız Ahmet Paşa**, Hafız Ahmet Paşa ile evlendirilen IV. Murat’ın kız kardeşi **Ayşe Sultan**, başvezirlikten alınan Hafız Ahmet Paşanın yerine getirilen, dönemi çalkantılı geçen ve idamından sonra ayaklanma çıkan **Hüsrev Paşa**, padişahın çok beğenerek yeniçeri ağalığına getirdiği, ancak ayaklanmada öldürülen nedimi **Hasan Halife**, yine ayaklanmada öldürülen çok sevdiği nedimi **Musa Melek Çelebi**, padişahın şiirlerinden hoşlandığı, fakat sivri dili yüzünden öldürülen şair **Nefi**, padişahın ok atmayı öğrendiği **Pehlivan Hacı Süleyman** ve **Sarı Solak**, Abaza Mehmet Paşayı daha on beş on altı yaşlarında iken yakalayan ancak güzelliği hatırına elinden alınan **Kuyucu Murat Paşa**, bu celaliyi Murat Paşanın elinden alan Yeniçeri ağası **Halil Ağa**, Abaza Mehmet Paşanın padişaha nedim olmasından rahatsız olan diğer nedimlerinden **Silahtar Mustafa Paşa**, Mustafa Paşanın ısrarıyla idamına karar verilen Abaza Mehmet Paşanın idamıyla görevlendirilen **Bostancıbaşı Duçe Mustafa**, I. İbrahim’in Abaza Mehmet Paşayı öldürmekle görevlendirdiği **Erzurum Valisi Süleyman Paşa**, rüşvet alıp yolsuzluk yaptığı için padişahın kız kardeşini boşatarak geri aldığı **Kaptanıderya Hasan Paşa**, Anadolu halkına zulmeden ve padişahın idamına karar verdiği **Kara Mustafa Paşa**, padişahın cezalandırdığı Anadolu’daki zorbalar **Baba Ömer**, **Dağlar Delisi Süleyman**, **onun yeğeni Deli İlahi**, **Rum Mehmet**, **Kınalıoğlu**, **Kör Ali**, **Köse Şaban**, **Nazlı Muslî**, **Kütahyalı Kalem Bey**, **Bıçakçioğlu Mehmet**, **Cadı Osman**, **Emir Halife**, askerleri kışkırtarak ayaklanmaya sevk eden ve padişahın manidar bir şekilde idam ettirdiği başvezir **Boşnak Recep Paşa**, askerlerin savunduğu Hüsrev Paşanın düşmanı olan **Balıkesirli İlyas Paşa**, Yahya Efendinin askerlerin isteği üzerine görevden alınmasından sonra şeyhülislam yapılan **Ahizade Hüseyin Efendi**, Hüsrev Paşanın üzerine gönderilen Murtaza Paşayı karşılayıcı olarak gönderdiği eski kethüda **Süleyman Ağa** ve yeni kethüdası **Macar Ali Ağa**, Hüsrev Paşanın idam fermanını getiren **Bostancı Laz Ahmet**, Murtaza Paşanın Hüsrev Paşa için hazırlanan idam fermanını gönderdiği kethüdası **Zülfikar Ağa**, Recep Paşanın yandaşlarından **Canbuladoğlu Mustafa Paşa**, yeniçerilere özenen cebecilerin öldürdüğü **Meşhur Saib** adlı ağa, isyancı sipahilerin elebaşları **Saka Mehmet**, **Cin Ali**, **Salih Efendi**, **Mahmudoğlu**, **Çalık Derviş**, **Yemişçi Mustafa**, yeniçeri ağalığına getirilen **Köse Mehmet**, Recep Paşanın idamından sonra başvezir olan **Tabaniyassı Arnavut Mehmet Paşa**, padişahın ileri gelenleri bir araya getirerek kendilerinden söz aldığı toplantıda herşeyi kaydeden **Allame Şeyhi Efendi**,

bunu imzalayanlardan **Bahadır Hüseyin Paşa**, sözlerini tutmak istemeyen silahtar ve sipahi ağası **Cafer Ağa** ve **Ahmet Ağa**, Saka Mehmet’le birlikte boynu vurulan **Gürcü Rıdvan**, **Sarı Mustafa**, **Kel Abdi** ve **Kumru**, kendi toplayamadığı vergileri Deli İlahi’ye toplatılan **Karaman Beylerbeyi Çerkes Ahmet Paşa**, **Dereli Halil** adlı zorba, onun topraklarını ele geçirdiği **Deli İlahi’nin oğlu Hidayet**, Dereli Halil gibi öldürülen bir başka zorba **Yaycı Hasan**, idam edilen sipahi elebaşlarından **Çerkes Ali Ağa**, temizlik harekâtında idam edilenlerden **Defterdar Niğdeli Mustafa Paşa**, eski bozgunculardan olan ve geç de olsa öldürülen **Köse Ali** ve **Feridun Efendi**, Feridun Efendinin kendi idam fermanı bulunan bir şal götürdüğü **Diyarbakır Valisi Mustafa Paşa**, Lübnan’daki Dürzilerin ayaklanmalarını bastıran **Şam Valisi Küçük Ahmet Paşa**, Kayseri’deki Türkmen isyancılardan çarmıha gerilen **Boynuinceli Beyi Hacı Ahmet** ve oğlu **Ömer**, halk kendisinden şikâyetçi olduğu için idam edilen eski **Şam Valisi Deli Yusuf Paşa**, isyan eden Balıkesirli İlyas Paşa’yı öldüren **Tuluzcu** adlı bostancı, tütün ve kahvenin yasaklanmasından yana olan ünlü vaiz ve din bilgini **Kadızade**, büyük yangında yok olan meşhur yapıların sahipleri **Kara Musa Efendi** ve **Çeşmi Efendi**, dönemin yasaklarını ve öldürülenleri yazan tarihçi **Mehmet Halife**, padişahın yanına alarak Bursa’ya gittiği **Kaptan Cafer Paşa**, büyük imrahor **Yenişehirli Hüseyin Ağa**, **Kapıcılar kethüdası Nasuh Paşazade Hüseyin Ağa**, Bursa’ya giderken yolların bozukluğu dolayısıyla idam edilen **İznik Kadısı Gümüşiade**, Bursalıların şikâyeti üzerine idam edilen **Hasankeyfli Mehmet**, halkın kendisinden de şikâyetçi olduğu ama Kapıcılar Kethüdası Hüseyin Ağanın dostluğunu kazandığı için dokunulmayan Mehmet’in kardeşi **Hasankeyfli Osman**, Bursa’da iken İstanbul’da bir ayaklanma hazırlığı haberi alan ve başkente dönen padişahın görevden alarak sürgüne gönderdiği **İstanbul kadısı Emir Çelebi**, onun yerine kadılığa getirilen **Karaçelebizade Abdülaziz Efendi**, padişahın soyluluğuna hayran kaldığı **Lehistan elçisi Terzebinski**, **Leh kralı Vladislas**, padişahla birlikte yasakları denetlemeye çıkan, şehzadelerin idam fermanını götüren, Nefi’den hiç hoşlanmayan ve sonrasında başvezir olacak **vezir Bayram Paşa**, padişahın yasaklarını dinlemeyen ve verdiği cevaplarla kendini bağışlatan **Bekri Mustafa**, IV. Murat’ın meclisinde şiir okuyan şair **Cevrî Çelebi**, şair **Tıflî**, musiki meclisinde yer alan musikişinaslar **Tokatlı Derviş Ömer Gülşeni**, **Hafız Kumral**, **Derviş Sadayı**, **Koca Osman**, **Âma Kadri**, **Şeştari Murat**, **Udi Mir Mehmet**, **Derviş Abdi Efendi**, çengiler **Kör Hasanoğlu**, **Muslî Çelebi**, **Taklitçi Cifit Hasan**, **Akbaba**, **Sarı Çelebi**, **Çakman Çelebi**, **Simitçizade**, Nefi’nin adını duyması sinirlenmesine yeten **Tahir Efendi**, padişahın yasağına

rağmen afyon yuttuğu anlaşılan ve padişahın üzerindeki tüm afyonu yutturarak öldürdüğü **hekimbaşı Emir Çelebi**, Nefî'yi idamına götüren çavuşbaşı **Boynueğri Mehmet Paşa**, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin uçmayı öğrendiği hoca **Cevheri**, doğumu havai fişeklerle kutlanan padişahın ömrü kısa şehzadelerinden **Mehmet**, doğumu için düzenlenen şenliklerde Lagari Hasan Çelebinin gösteri yaptığı padişahın kızı **Kaya Sultan**, Lagari Hasan'ın ülkesinde öldüğü **Kırım Hanı Selamet Giray Han**, Revan seferi yolculuğunda temizlenen zorbalardan **Karayılanoğlu Sefer Bey** ve kardeşi **Hamza**, Manisa'da öldürülen sancakbeyi **Duducu Hasan Paşa**, zorbalıktan gelen ve sefer yolculuğunda idam edilen **Karaman Beylerbeyi Celepoğlu Ali Paşa**, aynı sonu paylaşan Gürcü Mehmet Paşanın oğlu **Hamit Bey** ve son anda kurtulan **Aydın Beyi Nogay Paşanın oğlu**, onun kethüdası olan ve idam edilen **Koca Aslan Ağa**, kethüdanın idam fermanını getiren **İsmail Ağa**, Genç Osman olayına karıştığı için öldürülen sipahi **Koca Gürcü Osman**, bir çubuk tütün içtiği için öldürülen **Çavuş Cevherizade**, orduya yiyecek sağlamakta geciktiği için öldürülen **Kayseri Kadısı Gökderelizade**, yaptığı zâlimlikler yüzünden öldürülen **Beyşehir sancakbeyi Keskinli Ali Paşa**, öldürülen **Budin Valisi Cafer Paşa**, hakkındaki şikâyetler yüzünden Konya pazarında astırılan **Konya Kadısı Şehla Mehmet Efendi**, aynı sebepten öldürülen **Sivas Beylerbeyi Bosnalı Osman Paşa** ve **Besnili Ali Paşa**, aynı sonu paylaşan yeniçeri **Sakabaşı Çavuşzade** ve sipahi **Işık Yahya**, İran Şahının Revan kalesini korumak üzere gönderdiği **Mir Abdülfettah** ve **oğlu**, kaleyi döven **Kaptan Hasan Paşa**, padişahın otağını korumakla görevli vezirlerden **Kenan Paşa**, Ahmet Paşanın saklandığı yerden çıkardığı **Maanoğlu**, Emirgüneoğlunun kethüdası ve padişahın Trablusşam Beylerbeyiliğine tayin ettiği **Murat Ağa**, Revan'dan çekilen İranlıların yağmaları dolayısıyla üzerlerine gönderilen **Karaman Valisi Rıdvan Bey**, Revan'ın fethi haberini ve şehrayin hazırlıklarını yapmak üzere İstanbul'a gönderilen kapıcılar kethüdası **Salih Ağa** ve padişahın musahibi **Beşir Ağa**, şehzadelerin öldürülmesi fermanını göturdükleri **İstanbul Kaymakamı Bayram Paşa**, Revan fethinden birkaç gün önce ölen padişahın imamı **Evliya Efendi**, Murat Ağanın öldürülmesinden sonra Trablusşam Beylerbeyiliğine atanan **Kastamonu Sancakbeyi Mustafa Paşa**, Halep valiliğinden alınan Emirgüneoğlu yerine tekrar atanan **Ahmet Paşa**, padişahın doğumuna çok sevindiği oğlu **Alaattin**, Şahı takip eden padişaha barış teklif eden **Rüstem Han**, aracılığıyla barış istenen **Hızır Bey**, Rüstem Hana gönderilen **Osman Ağa**, onunla birlikte gelen ve getirdiği şartlar kabul edilmeyen **Kâmran Ağa**, Van'da padişahı karşılayan **Van Valisi Dilaver Paşa**, Mısır valiliği verilen **Hüseyn**

Paşa, Osman Ağanın iyi geçinemediği, Nefi'nin de sevmediği ve idam edilen şair **Mantıkî**, Hakkari idaresi verilen **Zeynel Bey**, idam edilen zorbalardan **Nuh Halife**, Evliya Çelebi'nin babası **Derviş Mehmet Ağa**, padişahın Evliya Çelebiyi çağırtmak üzere müezzinler bölümüne gönderdiği **Kozbekçi Mehmet Ağa** ve **Silahtar Melek Ahmet Ağa**, Emirgüneoğlu'nun yanından ayırmadığı sakisi **Ali Can**, Murtaza Paşanın cenazesini İstanbul'a getiren **Reisülküttap Bekir Efendi** ve kethüdası **Mehmet**, Revan'ı geri alan şahın kalede esir tuttuğu **Sevindik Paşa** ve **Memiş Paşa**, Başvezir Mehmet Paşadan mührü hümayunu almak için Diyarbakır'a gönderilen **Büyük İmrahor Halil Ağa**, Bağdat seferine katılması emredilen **Kaptanıderya Kemankeş Kara Mustafa Paşa**, padişahın sefere katılmasını istediği **Ruznameci İbrahim Efendi**, seferde Rumeli askerinin emrine verildiği **Rumeli Beylerbeyi Arslan Paşaoğlu Ali Paşa**, Anadolu askerinin emrine verildiği **Anadolu Beylerbeyi Vardar Ali Paşa**, donanmayla Karadeniz'e çıkma görevi verilen tersane kethüdası **Piyale Paşa**, halkın şikâyetinde bulunduğu ve kendini Mehdi olarak tanıtan, padişahın adamlarınca öldürülen **Sakarya Şeyhi Ahmet**, onu yakalamakla görevlendirilen ve bunu başaran **Çiftelerli Osman Ağa**, Sakarya Şeyhini öldüren **Cellatbaşı Kara Ali**, hakkındaki şikâyetlerden dolayı öldürülen **Bolu Beyi Abdi Paşa** ve **Yenişehir Beyi Şemsipaşazade**, padişahın bağışını uygun bir şekilde kullanmadığı için sürgün edilen **Konya Mevlevi Şeyhi Bekir Çelebi**, şeyhin bilgili ve akıllı karısı **Şirzat Hatun**, Bekir Çelebi'nin yerine şeyhliğe getirilen **Arif Çelebi**, yıllar sonra padişahın tanıdığı ve intikamını almak istediği Recep Paşanın mataracısı **Hüsrev Subaşı**, Hüsrev Subaşı'nın idamı hakkında ferman gönderdiği yeniçeri ağası **Bektaş Ağa**, halka kötü davranmakla suçlanan ve idam edilen eski **Trablus Beyi Bulgar Ahmet Paşa**, halkın beylerbeyinden şikâyetlerini kendilerini ırmağa atarak padişaha göstermelerinin ardından idam edilen **Adana Beylerbeyi Cafer Paşa**, idam edilen **Karahisar Kaymakamı Saraçoğlu**, **Ohri Sancakbeyi Deli Piri Paşa**, Piri Paşanın haksız yere öldürdüğü **Atlı Beyzade Zülfikar Paşa**, Silahtar Mustafa Paşanın adamlarından olan ve Emir Çelebinin ölümünden sonra hekimbaşı yapılan **Zeynelabidin Efendi**, padişahı Diyarbakır'daki köşkünde bir süre ağırlayan **Rumiye şeyhi Koç Mahmut Efendi**, padişaha bakırdan altın ürettiği söylenen ve padişahın kendisine gerekenleri gönderdiği ancak sonradan bir şarlata kadın olduğu anlaşılan ve öldürülen **Emir Talha**, Trablus kadısını tütün içmek ve büyü yapmakla suçlayan **Trablusşam Valisi Şahin Paşa**, kendisine iftira atıldığı anlaşılan **Trablus kadısı Ünsi Efendi**, Şahin Paşanın öldürttüğü **Seyfoğlu Mir Asaf**, IV. Murat'ın ordusuna karşı Bağdat'ı koruyan

vali **Bektaş Han**, İranlı on iki bin seçkin askerin komutanı olan **Halef Han**, Emir Talha'nın kimliğinin tespit edilmesini sağlayan kardeşi **Hüseyin**, padişaha Bağdat kuşatmasında destek veren **Çöl Emiri Ebu Riş**, onun tutsak olarak getirdiği ve Osmanlı tarafına geçen **Ali Han**, teslim olmak isteyen Bektaş Hanı almaya giden **Çavuşbaşı Toprak Ağa** ve **Niğde mutasarrıfı Hasan Ağa**, Bektaş Hanın kalenin boşaltılması için mektup yazdığı komutanlardan **Yar Ali Han**, **Nakid Han**, komutanların sığındıkları kuleden attıkları okla öldürdükleri **Reisülküttap İsmail Efendi**, fetihname ile Viyana'ya gönderilen **Handanağazade**, Bağdat valiliği verilen Yeniçeri ağası **Küçük Hüseyin Ağa**, padişahın bir mektup gönderdiği **Acem elçisi Maksut**, Maksut'un padişahın gözdağı verdiği mektubu götürdüğü **Şah Şafi Bahadır Han**, Emir Talha'nın durumunu araştırmak üzere görevlendirilen casuslar divan memuru **Necip Efendi** ve **Davulcu Ahmet**, Emir Talha'nın bir kadın olduğunu anlayarak onunla gizli bir şekilde yaşayan **Şerbetçioğlu Mustafa Bey**, Nakşibendi tekkesinde kalan **Rumeli Kazaskeri Ebussuudzade Mehmet Efendi**, Bağdat köşküne çini üstüne yazılar yazan **Hattat Tophaneli Mahmut Efendi**, padişahın armağanlar verdiği yârânlarından Emirgüneoğlu'nun arkadaşı **Acem Ali Yar Han** ve sonradan Müslüman olmuş **Venedikli Biyanki**, Akdeniz'deki karışıklığı gidermek için padişahın emriyle hazırlık yapan **Kaptanı Derya Siyavuş Paşa**, **Tersane Emini Salih Efendi**, Revan'ın Osmanlı'ya bırakıldığı antlaşmayı padişaha getiren İran elçisi **Mehmet Kulu Han**, Bağdat'ın fethini tebrike gelen Avusturya İmparatorluğu yetkilisi **İsdansi**, Tabaniyassı Mehmet Paşanın kayırdığı ve Eflak voyvodalığını vermek istediği Moldovya voyvodası **Leopol'ün oğlu**, kaymakam paşanın voyvodayı görevinden almak için gönderdiği ikinci imrahor **Siyavuş**, onunla birlikte yolculuk yapan **Kapıcıbaşı Süleyman**, kapıcıbaşının kendisine gizli mektup götürdüğü voyvoda **Matyas Basereba**, boğulan kaymakamın ev halkından tutuklanan **Bergamalı Fazlı Ağa**, **Reisülküttap Kadri Efendi**, Emirgüneoğlu'nun köşkünün verildiği **Şeyhülislam Mirza Mustafa Efendi** ve ondan sonraki **Şeyhülislam Vassaf Abdullah Efendi**, Kösem Sultanı boğan **Mahmut** adındaki baltacı, romanın kalabalık kadrosunun üyeleridir.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi'nin (S. Fındıklı, 1997) 90 kahramanının yalnızca 7'si tarihî kişilerdir ve bu kahramanların tamamı figüratif rollere sahiptir. **II. Mahmut**, **II. Abdülhamit**, daha önceki romanlarla beraber işlendiğinden burada tekrar ele alınmayacaktır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda Firuz Ağa, II. Abdülhamit'in tahta çıkmasındansa **Sultan Aziz**'in³⁰ tahtta kalmasının daha iyi olduğunu düşünür. Firuz Ağaya göre, o da zayıftır, ama II. Abdülhamit ondan daha kötü bir padişah'tır. Abdülmecit'in ölümünden sonra tahta çıkan **Meyyale** (H.Topuz, 1998) romanının kahramanı **Sultan Abdülaziz**, III. Napolyon'un daveti üzerine Avrupa gezisine çıkarak bir ilke imza atmıştır. Bundan sonra padişahın halline yer verilen romanda, Abdülaziz, bir sabah denizden ve karadan sarayın çevrildiğini görür. Dolmabahçe sarayından çıkarılarak Topkapı Sarayına götürülen devrik padişah, bu yolculuk sırasında ve eski sarayda yağmur altında bekletmek, abdest almak için ayağına bir nalın vermemek, çorba içmek için sapı kırık bir tahta kaşık vermek, palasını almak gibi aşağılayıcı tavırlara maruz kalır. Abdülaziz, V. Murat'a bir mektup yazarak şartları daha iyi bir yerde tutulmasını ister. Bundan sonra getirildiği Feriye Sarayında padişah, tırnaklarını kesmek için istediği makasla bilekleri kesilmiş olarak bulunur. Devrik padişahın şüpheli ölümü, II. Abdülhamit döneminde yargılanmalara, sürgün ve idamlara neden olur. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda Sultan Abdülaziz, çalışmalarını çok beğenerek sadrazamı yaptığı Mithat Paşayı harcamalarına karışması ve Hıdiv İsmail Paşayla olan sürtüşmeleri gibi nedenler yüzünden görevden alır. Mithat Paşanın oluşturduğu cunta ile Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi ve ardından şüpheli ölümü, Mithat Paşanın Taif'te öldürülmesine neden olacaktır. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Abdülaziz, annesinin isteği üzerine Abdülmecit'in ölümünden sonra saraydan çıkarılacak kadınlar için yeni bir saray yaptırır. Abdülaziz, kendisini hiç sevmeyen Yeni Osmanlıların hazırladıkları bir eylemi önceden haber alarak yakalama emri çıkarır. **Hulki Bey ve Arkadaşları** (Y.Okur, 1999) adlı romanda Sultan Abdülaziz, Hulki Beyin okulunun tören kapısından yıllar önce saray arabasıyla geçen ilk kişidir.

Romandaki figüratif tarihî kahramanlardan biri **Mazhar Paşa**dır. Bosna'daki Osmanlı askerî varlığı anlamını taşıyan Mazhar Paşanın bu topraklardan çekilecek oluşu, buradaki Türkler için herşeyin bittiği anlamını taşır. Osmanlı Devletine karşı ayaklanan **Kara Yorgi**, halk arasında destanlarıyla yaşar. Firuz Ağa'nın göç yolunda karşısına çıkan yaşlı adam, Kara Yorgi'nin bağımsızlık düşünüyü 75 yıl sonra **Mihal**'in

³⁰ 1861-1876 yılları arasında Osmanlı tahtında oturan Sultan Abdülaziz, Mithat Paşanın da bulunduğu bir grup devlet adamı tarafından tahttan indirilmiş ve şaibeli bir şekilde ölmüştür. "Abdülaziz", **a.g.e.**, C: 1, s.25.

(Mihail Obrenoviç) gerçekleştirdiğini söyler. Firuz Ağanın torunu Salih, **Hariciye Nazırı Tevfik Paşanın** düğünü gibi alafranga bir düğün yapmayı hayal eder.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) romanının 20 kahramanı tarihidir. Bunlardan **II. Abdülhamit, Kemal Paşa, İsmet Paşa** ve **Venizelos**'un romandaki rolleri daha önceki romanlarla birlikte ele alınmıştır.

Kurguda önemli bir yere sahip olmayan tarihî kahramanların diğerleri ise, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın gözetiminde adaya genel vali olarak atanan **Yunan prensi Georgiyos**, Hanya kalesine Yunan bayrağı çekişini kahramanların acıyla izlediği **Kral Konstantin**, adayı karış karış gezerek Türkleri sindirecek propagandalar yapan Venizelos'un yakın adamlarından **Mihalis Matrakis**, Mısır ile Trablus arasında sıkışmış olan ve Girit'ten para yardımı gönderilecek olan **Nuri Paşa**, Türk halkına silah taşıma ve kendini koruma fetvasını veren **Fağfurizade Hüseyin Nesimi**, Anadolu'da başlayan kurtuluş mücadelesine gönderilecek yardımı organize eden **Giritli Tahmisçizade Mehmet Macit Bey** ve **Mevlevihane Şeyhi Alyotzade Mustafa Tevfik Bey**, Girit'in parmakla sayılacak okumuş kimselerinden olan **Ağazade Mehmet Behçet Bey**, **Fotinzade Nesimi Bey**, **Kavurzade Celal Bey**, **Bedribeyzade İbrahim Bey** ve çiftliğine saldırı yapılan **Darmarzade İbrahim Bey**, Aynakis Hasan'ın yetişkinliğinde Hanya'daki **Mevlevihane Şeyhi Mehmet Şemsettin Efendi** ve Yunanistan'dan yedi bin askerle birlikte Girit'e gönderilen **Vassos adlı subay**, Vladimiros'un Hasan'a hediye ettiği Türkçe sözlüğü yazarlar Galatasaray öğretmenlerinden **Maliaka** ve Arapça-Farsça-Türkçe öğretmeni **Hafız Refi**'dir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanının 26 kahramanı tarihî kişidir. Bunlardan **Mustafa Kemal Atatürk** ve **İsmet Paşanın** romandaki rolü daha önce işlenmiştir. Romanda tarihî kişiler figüratif roller üstlenir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında ülkede eli silahlı kimse kalmadığını belirten İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya**, **Dersim**'de (M.Oruçoğlu, 1997) ise yine içişleri bakanı olarak Seyit Rıza'nın yakalanması üzerine Alpdoğan Paşaya tebrik telgrafi çeker ve idamların ertesi günü Atatürk'le birlikte Elazığ'a gelir. **Şükrü Kaya**, **Güven** (V.Türkalı, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda Paris'teki Doktor Hikmet'in ülkeye dönmesi için kardeşi avukat Hakkı Bey(Kıvılcımlı)'in makamına çıktığı siyasetçi bir kahraman olarak karşımıza çıkar.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında bıyıkları yeni terleyen Nazım Hikmet'in eleştirilerine maruz kalan şair **Abdülhak Hamit**, **Paris'te Son Osmanlılar**'da

(H.Topuz, 1999) Paris Büyükelçiliğinde görevli iken Paris'e atanan Necip Beyle arkadaşlık yapar. **36 Baharı**'nda (F.Gürel, 2000) ise artık yaşlı bir şair olarak Edremit'e geldiğinde halkevi çalışanları tarafından kendisi için bir gece düzenlenir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında henüz bıyıkları terlemediği halde üstad Abdülhak Hamit'i diline dolaması eleştirilen **Nazım Hikmet, Benim Adım Kırmızı**'da (O.Pamuk, 1998) Ranlı Şair Sarı Nazım adıyla mesnevisinde, Şeküre gibi, mutluluğun resminin yapılmasını ister. **Güven**(V.Türkali, 1999) romanında ise Nazım Hikmet, şiirleri roman kahramanları arasında elden ele gezen ve vaka zamanı sırasında hapishanede olan bir komünisttir.

1929'da rol alan tarihî kahramanlar, Türkiye'ye şehir plânlama projesi için gelen ve Şekip'in Ateş ve Kafes Kulübü'nde gördüğü Alman mimar (Hermann) **Jansen**, onunla birlikte Türkiye'ye davet edilen diğer mimarlar (Joseph) **Brix** ve (M.Leon) **Jausseley**, Şekip'in ahlâksızlıklarını anlatırken Dadacılığına değinen Cemil Beyin anlattığı **Tristan Tzara**, Cemil Beyin Cafe Voltaire'de gördüğü Dadacıların liderlerinden olan **Jaques Vache**, alkolizm illetini bertaraf etmenin imkânsız olduğunu ve tıp fakültelerinin palavra olduğunu söyleyen **Doktor Mazhar Osman** (Usman), İstanbul'a geleceği yönünde söylentiler çıkan **Lyod George**, Atatürk'ün heykelini yapan sanatçı **Kenan Bey** (Yontuç), Türk heykeltıraşlar dururken İzmir anıtının kendisine yaptırılması yadırganan İtalyan (Pietro) **Canonica**, buharla çalışan iki traktör hediye edileceği açıklanan **Mussolini**, Millet Mektebi müdiresi **Fatma Aliye**, Hüseyin Suat'ın oyununu izledikten sonra başyazarın böyle kabiliyetli yazar ve oyuncularını kazandırdığı için tebrik ettiği yönetmen **Ertuğrul Muhsin**, Mars gezegeninden alınan ışınla kanser hastalığını tedavi edilebileceği iddiasını Con Ahmet'in ortaya atmış olabileceğini iddia eden Kandilli Rasathanesi müdürü **Fatin Bey**(Gökmen), uzun süre İstanbul'da kaldıktan sonra İngiltere'ye gitmek niyetinde olduğunu açıklayan **Leon Troçki**, gazetede haberi çıkan tırnakla resim yapma sanatını geliştiren **Şükrü Naili** ve paşa portreleriyle dikkat çeken **İskender Bey**, başyazarın Türkçenin kendisine bırakılamayacağını söylediği Aksaray milletvekili **Besim Atalay**, Şikago'da kendini prens gibi tanıtan Şakir Paşanın oğlu **Suat Şakir Bey**, Şekip'in tanıştığı Dadacılardan **Mösyö (Hugo) Ball**, İstanbul'a gelen ünlü filozof Prof. Dr. **Klaus Menkiçof**, "Komşumun Romanı" adlı romanı piyasaya çıkan **Burhan Cahit Beydir**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanın kahramanlarından 127'si geçmişte var olmuş kişilerdir. Bunlardan padişah (**Mehmet Reşat**), Atatürk, **İsmet Paşa**, **Şükrü**

Kaya, Seyit Rıza, Abdullah Alpdoğan, Şeyh Sait, Şeyh Hasanahlı Alişer, Binbaşı Ragıp daha önce işlenmiştir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda Erzurum'a gelişiyle yediden yetmiş herkesin ayağa kalktığı bir kumandan olan **Kazım Karabekir Paşa, Ankara 1920**'de (C. Hafıfbilek, 1998) doğuda askerin koluna kızıl kurdele taktırır. **Gölgeden Akan Işık**'ta (İ. Dizman, 1998) Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal ile el ele vererek cemiyetleri birleştirecektir. **Paris'te Son Osmanlılar**'da (H.Topuz, 1999) **Kâzım Karabekir Paşa**, Damat Paşanın İngiliz Yüksek Komiserine sunduğu sakıncalar listesinde yer alır.

Dersim'de (M.Oruçoğlu, 1997) **Giresunlu Topal Osman**, Karadeniz'den getirdiği birliğinin başında Koçkiri isyanını bastırmaya gelir. Yavan, onun müfrezesine katılarak asker kaçaklığını gizlemeyi başarır. **Gölgeden Akan Işık** (İ. Dizman, 1998) romanında Atatürk muhaliflerinden olan Giresunlu Osman Ağa, politikanın inceliklerinden yoksun korkusuz ve hoyrat bir kişidir. Topal Osman olarak tarihe geçen kahraman, **Bir Ada Hikâyesi** (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) romanında Karadeniz'deki çetesiyle nerde Rum görse öldüren bir kişidir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında üçüncü ordu müfettişi olarak, Seyit Rıza'nın yakalanması üzerine Alpdoğan Paşaya tebrik telgrafi çeken **Kâzım Orbay Paşa, Güven**'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) emekli edilen Fevzi Paşanın yerine genelkurmay başkanlığına getirilir.

Romanın diğer tarihî kahramanları Seyit Rıza'ya hükümetin yakında Koç Uşağı aşiretine saldıracağı haberini getiren hizmetçisi **Kumo**, Koç Uşağı aşiretinden olan ve Amutka'da konaklayan askeri bölüğü gece baskını ile yok eden **Seyithan Ağa**, cepheden Elazığ'a giderek Dersim'le ilgili Ankara'ya göndereceği raporunu yazan **Haydar Paşa**, Dersim'e yapılacak saldırıya karşılık verileceğini söyleyen ve yakalanarak İstiklal Mahkemesinde Seyit Rıza ile birlikte yargılanan Demenan aşireti reisi **Cebrail Ağa**, Seyit Rıza'nın solunda bulunan savaşçı bir kadın olan ve kocası gibi Rehber tarafından öldürülen Alişer'in karısı **Zarife**, Yavan'a ve Dersimlilere hastalıkları için çeşitli ilaçlar tavsiye eden Dersim'in ünlü doktoru **Miste Siliç**, Deşt köyünde uykuda iken Binbaşı Şevket ve Kırganlıların baskınında öldürülen Seyit Rıza'nın oğlu **Bra İbrahim**, Seyit Rıza'nın oğlunu öldüren istihbarat şefi **Binbaşı Şevket**, oğlunun ölüm haberi üzerine savaş alametlerini giymek isteyen Seyit Rıza'ya bunları giydiren ve kocasıyla katıldığı çatışmada öldürülen Seyit Rıza'nın küçük karısı

Bese, oğlunun katillerinin teslimi için Kırgan aşiretini kuşatan Seyit Rıza'nın görüşmeci gönderdiği Kırgan reisi **Şatoğlu Salman**, Diyarbakır'da yedinci kolordunun Yusufan aşiretini silahsızlandırmak için harekete geçmesinin ardından müfrezelere saldıran sonra da silahlarını teslim eden, Seyit Rıza ile birlikte yargılanan ve idam edilen aşiret reisi **Fındık Ağa**, Kahmut köprüsünü yakıp karakola saldıran ve Demananlıların "dokuz başlı mar" dediği **Hemedê Cıvê Qej**, onunla birlikte devlete karşı savaşanlardan olan kardeşleri **Qemer** ve **Usê**, toplantıya güç bela katılan Ferhadan reisi **Cemşit Ağa**, hükümetin genel saldırıya geçmeden Dersimlilerin saldırması gerektiğini söyleyen, Seyit Rıza ve Alişêr'den sonra adından en çok söz edilen savaşçı **Bahtiyaran Reisi Şahin Ağa**, önceleri direnişe ve yapılan toplantılara katılmayıp sonradan gelen, Binbaşı Şevket'ten gelen haberle Alişêr ve Zarife'nin başını keserek hükümet tarafına geçen Seyit Rıza'nın yeğeni **Rehber**, Şahin Ağa gibi gözde bir liderin yanında bulunmasına Yavan'ın çok şaşırdığı ve daha sonra askerle birlikte çalıştığını öğrendiği düz bakışlı Pırço'nun oğlu **Xıdo**, ölene kadar savaşan Demenanın gözde savaşçılarından **İvise Sey Qali**, Alişêr'in bulunduğu mintıkayı seçen Rehber'in yanında Yavan'la birlikte bulunan amcasının torunu **Vanklı Efendi**, Binbaşı Şevket'in direnişçiler arasından ayrılmasını istediği Rehber'e kendisiyle haber gönderdiği **Çolak Çulog**, Seyit Rıza'nın Demirmağara'da öldürttüğü Kırganlıların **Abbas Ağası**, Rehber'in adamı olan ve Zarife'nin kurşunu ile ölen **Efendi**, Zarife'nin başını kesen Rehber'in yardımcısı **Zeynel**, Yavan'ın vasiyetini düşündüğü Seyit Rıza'nın babasının öğretmeni ak sakallı **Colikzade Memali**, Alişêr'in ölüm haberini alan Seyit Rıza'nın mavzerini verdiği yanibaşındaki muhafızlarından Ermeni kökenli **Kamer**, mağarasına beraber gittiği küçük kızı **Dilif**, Bahtiyaranlı Şahan Ağanın güvendiği adamlarından olan ancak Xıdo ile birlikte onun boğazını kesen **Bozo**, Laç Deresinde kurdukları karargâhta konuşlanan, Abdullah Paşanın baş hedefi haline gelen ve Kırmızı Dağdaki asker çadırlarına baskın düzenleyen **Hesê Gewê**, Yavan'ın Şahan'ın öldürüldüğünü öğrendiği Demenan'ın ünlü reisi **Cebrail'in oğlu Hüseyin**, yaralı oğlunun başında üzgün bir şekilde oturan ve onun tedavi edilmesi için askerlere teslimini kabul eden Seyit Rıza'nın büyük karısı **Elif**, bomba şarapneliyle yaralanan ve tedavi edilmesi için teslim edildiği Erzincan'da önce tedavi edilen ve sonra babası ile birlikte asılan Seyit Rıza'nın küçük oğlu **Usên Resik**, onun yaralı bir halde getirildiği yere Binbaşı Şevket ile gelen **Binbaşı Kemal**, Seyit Rıza'nın kendilerinden sonra sıranın onlara geleceğini söylediği ve onu tersleyen Koçan reislerinden **Lillo İsmail**, Seyit Rıza'nın 1908'de Dersim'e geldiğini hatırladığı **Neşet Paşa**, çatışmada

öldürülüşünü hatırladığı Ferhadan reisi **Keko Ağa**, Yavan'ın yöneldiği mevzilerde savaşı ve ölen Seyit Rıza'nın büyük oğlu **Hasan**, Seyit Rıza ve yanındakileri çembere alan, istihbarat şefi olduğunu söyleyerek yaklaşan Yavan'ı dinleyen ve inanan dördüncü makinalı tüfek bölüğü komutanı **Yüzbaşı Şaban**, çembere alınan gruptan istihbaratçılar ve ailelerini ayırttıran, diğerlerinin kurşuna dizilmeleri emri veren **Yarbay Cevdet Çetin**, Yavan'ın peşinde olduğunu söylediği **Zeyno Çavuş**, Seyit Rıza'nın deve gibi çökmeye alışmış bir milletin şahinleşmesini anlattığını hatırladığı babası **Seyit İbrahim**, Seyit Rıza'nın babasına sığındığını ve babasının onu teslim etmediğini hatırladığı Ermeni gerillası **Rupen**, Seyit İbrahim'e bin altın göndererek Rupen'i isteyen Anadolu müfettişi **Şakir Paşa**, Seyit Rıza'nın kaldığı mağaraya heyet gönderen ve görüşmek üzere gelen Seyit Rıza'yı tutuklayan Erzincan valisi **Ali Rıza**, Keçelan aşiretinin beyaz bıyıklı ünlü direnişçi reisi **Bako Ağa**, Erzincan valisinin Seyit Rıza'yı ikna etmesi için aracı olarak gönderdiği ve Rıza'yı ikna ettikten sonra beraber valiye giden Bako Ağanın silah arkadaşı **Usên Ağa**, onunla birlikte gelen ve yirmi yıl önce kendisini ikna etmek için gönderilen ve yıllar sonra gördüğü için Seyit Rıza'nın tanımakta zorlandığı **Piro**, yirmi yıl önce Ermenilerin Erzincan ve Erzurum'dan çıkarılması için Seyit Rıza'dan yardım isteyen ve beraber savaştıkları **Kumandan Deli Halit**, Seyit Rıza'nın Erzincan'da zehirlenerek öldürüldüğünü hatırladığı, Ermenilere karşı savaşa katılmaya Vehip Paşanın ikna ettiği **Gül Ağa**, Ermenilerin onları yok edeceğini söyleyerek onu ikna eden **Vehip Paşa**, Seyit Rıza'nın kardeşi **Hıdır**, Usên Ağanın Seyit Rıza'ya birlikte geldiği Erzincan'ın emektar tahsildarlarından **Durso**, Seyit Rıza'nın 1912'de Tujik dağının zirvesinde serbest bıraktığını hatırladığı **Boynukara Hıdır Ağa**, Seyit Rıza'nın yedi yıl önce kanlı bir savaşa tutuştuğu Keçel Uşağı reisi **Munzur Ağa**, Seyit Rıza'nın Erzincan'a gideceği zaman hüznü bir şekilde onunla gelen ve tutuklanan çok güvendiği muhafızı **Rıza**, Seyit Rıza'nın adamlarının yolunu kesip düğün eşyaları ve çeyizine el koyarak bir düşmanlığı başlattığı Kureyşanlı **Ali Gax'ın oğlu** ve adamlarını toplayarak Halvori'yi basan **Ali Gax**, hapishanede Seyit Rıza'nın gözünün önüne kanlı cesedi gelen Koçkiri isyanı lideri **Alişan Bey**, çakmağıyla beylerin ve devlet büyüklerinin sigarasını yakmaktan zevk alan Şadan aşireti reisi **Necib Ağa**, "Koçkiri kahramanı" **Zalim Çavuş**, Suriye'deki Taşnakların Dersim'e gönderdiği ve Seyit Rıza, Alişer ve Baytar Nuri ile görüşen Ermeni komitecisi **Movses Potoğliyan**, onun görüştüğü kişilerden biri olan ve daha önceki valinin aşiretlere aracılığıyla hediyeler gönderdiği, devletin Seyit Rıza'dan teslim etmesini istediği halde onun teslim etmediği **Baytar Nuri**, Dersim'in

belalı hırsız olmasına rağmen yol inşaatlarında çalıştırılmak üzere köylü toplayıp getiren Yusufanlı **Hıdır Nergis**, Seyit Rıza'nın Abdullah Alpdoğan'a aralarının çok iyi olduğunu söylediği daha önceki müfettiş **İbrahim Tali**, onun Seyit Rıza'ya bir teneke altın gönderildiğini yayan ve Rıza'nın damadını öldürdüğü için aşireti basılarak öldürülen **Meço Ağanın oğlu Hüseyin**, Hüseyin'in vurduğu Seyit Rıza'nın damadı **İbrahim Ağa**, köyü basılan Abbasan reisi **Meço Ağa**, Mürşid Mirto ile sürekli tartışan savaşı kadın **Kara Besê Reş**, Seyit Rıza'nın hapishanede karşılaştığı, geçmişe dair hesaplaşmalara girdiği ve beraber yargılanarak idam edildiği Kureyşan aşiretinin ünlü lideri **Sey Usên**, Seyit Rıza'nın küçüklüğünü hatırlayarak kendini onun acıdığı kurbanlara benzettiği torunu **Ali Rıza**, Seyit Rıza'nın hapishanede Sey Usên'e kendisinden sonra Erzurum'a girdiklerini anlattığı **Diyarbakırlı Yusuf Ziya Bey**, **Yüzbaşı Ali Ravi Bey**, şehirde gizlenen Ermenilerin açığa çıkarılması emri veren alay kumandanı **Erzurumlu Fazıl Bey**, Seyit Rıza'nın kendisi hakkında olumsuz sözler söylediğini hatırladığı Kırgan reisi **Şatoğlu Salman**, Erzurum'un işgali sırasında Ruslara karşı direnen ve kendisini bir Ermeni'nin ele verdiği **Kürtoğlu Hüseyin**, Erzurum'da Seyit Rıza'nın olduğu bir grup tarafından karşılanan **Dokuzuncu Fırka Komutanı Rüştü Bey**, Erzurum'dan ayrılırken sandık sandık mermi alırken "Elimden gelse Aziziye tabyasını yükler götürürdüm" diyen **İvê Kek**, çatışmalarda çok asker öldüren ve teslim olan askerlerin potinlerini öpen Demenanlıların makineli tüfekçisi **Silê Pêt**, Seyit Rıza ve beraber yargılananları savunan Şadılı aşiretinden dava vekili **Ali Efendi** ve arkadaşı dava vekili **Bahri Efendi**, Seyit Rıza ile konuşarak iddianamesini hazırlayan ve haftasonu asılmasına karşı çıktığı için raporla izne sevk edilen **Elazığ İstiklal Mahkemesi Başsavcısı Hatemi Şahamoğlu**, Seyit Rıza'dan önce yakalanan ve onunla birlikte İstiklal Mahkemesinde yargılanarak idam edilen **Ali Koç Ağa** ve hapis cezası alan **Kamber Ağa**, Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilen silahların bir bölümünü Dersim'e aktarmış olan **Kureşanlı Süleyman Çavuş**, Seyit Rıza'dan Baytar Nuri ile teslim edilmesi istendiği halde bunu yapmadığı **Hasan Hayri**, iki milis lideri ile birlikte mahkemeyi izleyen Çemişkezek tilkilerinden **Hıfzı Saler**, Karsanlı ve Xormekli milis liderleri **Veli** ve **Hasan Ağa**, Seyit Rıza'nın "Kaza geldi mi feza daralır" sözünü hatırladığı Hozat'ın Ağzunik köyündeki medresenin hocası **Milla İbrahim**, Sey Usên'in sürgüne gönderilen karısı **Bese**, Seyit Rıza'nın hücrelerinde Şeyh Sait'i ihbar ettiğini hatırladığı şeyhin bacanağı **Binbaşı Kasım**, Elazığ'a atanan ve idam sırasında orada bulunan **Merkez Emniyet Müdürü İhsan (Sabri Çağlayangil)**, onun ilk görüştüğü kişilerden

disiplini ile tanınan **Elazığ Emniyet Müdürü Sevezli İbrahim Bey, Vali Şefik Bey,** Atatürk Elazığ'a gelmeden idamların haftasonu gerçekleştirilmesine karşı çıkan başsavcının raporla uzaklaştırılmasının ardından yerine getirilen ve idamları gerçekleştiren **savcı vekili,** idam edilen yedi kişi arasında yer alan Demanan reisi **Cebrail'in oğlu Hasan ve Kureyşanlı Hasan,** Atatürk'ün güvendiği kişilerden olduğu için İhsan Beyle birlikte Elazığ'a getirilen ve idam edilmiş mahkûmların fotoğrafını çekmesi Atatürk'ü çok sinirlendiren sivil polis **Macar Mustafa,** orduyu en çok uğraştıran kişilerden olan Ivise Sey Qali'nin babası olan ve Sılıç'ı misafir eden **Sey Qali,** Mürşid Mırto'nun Besê ile ilgili sözlerine gülen Kara Besê'nin direnişçilerden olan kocası **Mırzo,** Dersim'in en vurucu insanları olan ve Laç mağaralarından birinde müfrezeyle saldırmak için bir araya gelen **Raçkanlı Qopo, Seykamallı Er Mustafa, Qemerê Hesen,** arkadan vurulan Koçkiri "kahramanı" **Kımlı Aziz,** Yavan'ın geldiğini görünce ayağa kalkan ve çatışmaların önde gelen isimlerinden olan Koçuşağı aşiretinden **Qopo Usê,** aynı soydan **Valo ve Usiv,** Koçuşağı aşiretinden **Cemşid, Emirê Mıçı ve Rızayê Musa,** Üçüncü Ordu Müfettişliği toplantı salonundaki isyanı bastırmaya yönelik toplantıya Alpdoğan Paşa ve Kâzım Orbay Paşa ile birlikte katılan **Doğu Dersim Birlikleri Başkumandanı Albay Haydar, Yedinci Kolordu Kumandanı Korgeneral Galip Deniz, Albay İsmail Hakkı Tekçe, Onyedinci Tümen Komutanı Vekili Tuğgeneral Kemal Ergüden,** devletle çatışmanın delilik olduğunu savunmak için aşiret büyükleriyle konuşmaya gelenler arasında yer alan ve binbaşıyla zıtlaşarak sakallarını kesmediği için köyde birçok kişinin ölümüne neden olan Bargini köyü muhtarı **Turabi'**dir.

Beş tarihî kahramanı bulunan **Kırksekiz Kırkdokuz Elli** (G. Azak, 1997) romanın kahramanlarından **Adnan Menderes'**in romandaki rolü, daha önce ortaya çıktığı romanlarla birlikte işlenmiştir. Romanın figüratif rollere sahip diğer tarihî kahramanları, Nazmi Beyin tarım politikası hakkındaki sözlerini gazetede okuduğu **Cavit Oral,** demokrasinin insanca yaşamak olduğunu söyleyen **Bahadır Dülger,** kasabadaki Demokrat Parti kuruluşunu destekleyen ve onlarla birlikte çalışan **Yatağanlı Baha Akşit,** seçim propagandası için kasabada konuşma yapan Halkçı **Reşat Aydın'ı'**dir.

Beyazateş Adası'nın(M.Erman, 1998) 90 kahramanının 27 tanesi tarihîdir ve tüm tarihî kahramanlar, alışılmış tarihî bilgilerin dışında bir görüntü ile okuyucu karşısına çıkar.

Romanın başkahramanı tarihî bir kişi olan mimar **Sinan-ı Atik**'tir.³¹ Azadlı Sinan anlamındaki isminden köle olduğunu anladığımız Sinan, romanda kurmacanın merkezinde yer alır. Mimarın hayatının anlatıldığı el yazması kitabı, yerine teslim etmeyi isteyen üveys derviş, mimarın Taklib-i Dineyn Halvetiye adlı Hristiyanlık ve Müslümanlığı bir araya getiren bir tarikatın piri olarak kabul edildiğini söyler. İkiz mezar taşında yazan ifadeler, bu düşüncelere tanık olarak gösterilir. Kitabede, pir mimarın denizler tarafındaki zindanda şehit edildiği söylenir ve arkasından "Toprağı iyi olsun" ifadesi kullanılır. Ayrıca afaroz edilmişlere verilen bir ceza olarak ters gömülmesi de Hristiyanlığının bir delili sayılır. Sinan-ı Atik'in hayatını anlatan tarihî bir kitap, doksanlı yıllarda kendisi gibi bir mimar olan Ermano Muratore'nin eline geçer. Bundan sonra mimarın hayatını kitaptan ve kitaba eklenmiş olan Kristobulos'un tarih kitabının mimarla ilgili kısmından öğreniriz. Kitap, Floransalı mimarın yirmi iki yıllık hayatı ile başlar. Dedesi, Atilla'dan esinlenerek adını Attilio koymuştur. Mesleğini mimarlık olarak belirleyen Attilio'ya annesi ve babası bina yapmamasını öğütler. Çünkü onlar mimarı koruyup kollayarak büyütmüşler, başına elma düşmesin diye bahçeye bile çıkartmamışlardır; onun başına birşey gelmesinden çok korkarlar. Kış mevsiminde Venedik'ten yola çıkan Attilio, gemisinin batması sonucu Kataro denilen yerde Melekper Ana tarafından boğulmaktan kurtarılır. Bunu yeniden doğmak olarak düşünen Attilio'ya, tüm dinleri harmanlamış olan Melekper Ana, Rinascimento Salamandre ismini koyar ve mimar Melekper Ananın dinini kabul eder. Büyük Türk'ün sarayına gitmek için evinden kaçmış olan Sofia'yı götüren Akıncı beyi İshakoğlu İsa ile Edirne'ye giden Rinascimento Salamandre, İyonya'yı görmek hevesiyle buradan çıktığı yolculukta yine bir deniz kazası geçirir. Kurtulduktan sonra köle olarak Yahudi tüccarlara satılan mimar, Ayasofya'nın tamiri için aranan kişi olarak Lukas Notaras ve Yeorgios Francis tarafından azad edilir ve vaftiz edilerek Hristiyan yapılır. Artık adı Hristodulos'tur ve Konstantinopolis'te kiliseler yapmaya başlar. Fatih Sultan Mehmet, fetihten sonra idam ettirdiği Lukas Notaras'ın bahsettiği Hristodulos'u aratır. Mahmut Paşa tarafından keşfedildikten sonra bulunan mimarın paşa için yapılacak olan camide sinanmasına karar verilir. Ancak mimarın camiye yapabilmesi için Müslümanlığı kabul etmesi ve azad edilmesi gereklidir. Bir kere daha din değiştirerek Müslüman olan ve Sinan-ı Atik bin Abdullah adını alan mimar, Mahmut Paşanın camiini

³¹ Fatih dönemi mimarı olan Atik Sinan, İstanbul'daki Fatih Külliyesinin mimarıdır. "Atik Sinan", a.g.e., C: 2, s.979.

yaptıktan sonra padişahın Fatih'te yaptıracığı camii inşasına başlar. Bu sırada padişah tarafından birçok kez ödüllendirilen mimarın zenginleşmesi birçok kişiyi rahatsız eder. Sinan-ı Atik, ulema tarafından Fatih Camii yapımında gerçekleştirildiği iddia edilen hırsızlığın suçlusu olarak cezalandırılmak istenir. Aslında bu durum padişahın halkı salma vergi adı altında haraca bağlaması ve camiyi bu parayla yaptırmasından kaynaklanır. Mimarın, kendisi gibi gizli Hristiyan olan padişahla birlikte caminin yapımında özgür veya köle Hristiyanları işçi olarak kullanması da onun suçlandığı konulardandır. Bu durumlarda padişah suçlanamayacağı için cezalandırılan kişi mimar olur. Elyazması kitapta mimarın kendisinden dinlediğimiz, “tarihçilerin bilmediği ve tarihin yazmadığı bilgiler” bulunur. Padişaha yapılan baskılarla Baba Cafer zindanına götürülen Sinan-ı Atik, padişahın izni ve Mahmut Paşa ile Yakup Paşanın yardımıyla yeni bir kimliğe bürünerek kaçırılır; yerine bir başkası öldürülür. Mimarın son kimliği Leukophyrslı Anatole'dur. Bu kimlikle Tenedos(Bozcaada) adasına, adanın kalesinin tamiri göreviyle gönderilir. Ada yakınında gemiden atlayan Leukophyrslı Anatole, yıllar önce ayrıldığı Sophia tarafından adada iyileştirilir. Kahraman artık burada kimliğini değiştirmeden hayatının sonlanmasını arzu eder. Ruhu bu adadan ayrılamayan kahraman, elyazması kitabın yerine konulmasıyla azaptan kurtulacaktır. Üveys dervişin de tek amacı kitabı yerine ulaştırmaktır.

Fatih Sultan Mehmet, Beyazates Adası (M.Erman, 1998) adlı romanda diğer romanlarda görüldüğünden çok farklı bir kimlikle karşımıza çıkar. İlk padişahlığında acımasız, "küstah, şımarık" bir çocuk olarak anlatılan Sultan Mehmet, ölümünü emrettiği kişilerin can çekişmesini keyifle izleyen bir kahraman olarak çizilir. İkinci padişahlığı döneminde ise, "hünkâr", yani "kan dökücü" ifadesinin kullanımını özellikle isteyen padişah, üvey annesi Mara Sultanın etkisiyle Hristiyanlığı da kabul etmiş, hem Müslüman hem Hristiyan bir kahramandır. Ayasofya'da doktoru Yakup Paşa, Stefanos ve mimar ile padişah arasında geçen konuşma, padişahın çift dinliliğini okuyucuya gösteren uzun bir konuşmadır(s.138-168). Bundan dolayı da kendisi gibi çift dinli Sinan-ı Atik'e yakınlık duyar. Ulemanın baskısıyla ceza vermek zorunda kaldığı mimarın yerine başkasını cezalandırarak onun kaçırılmasını sağlaması da aynı yakınlıktan kaynaklanır. Padişah, mimarı yeni bir kimlikle İstanbul'dan Tenedos'a gönderir. Fatih Sultan Mehmet, hekimbaşısı Jacoppo da Gaéte'nin kollarında ölür; daha doğrusu ulema taifesi tarafından öldürülür. **Yürek Seferi** (Y. Bahadıroğlu, 1999) romanında tarih yazmış büyük kişilerin kimliğine bürünen "ben", fetihten sonra **Fatih Sultan Mehmet** kimliği ile karşımıza çıkar. Hazreti Peygamberin müjdesine ve

övgüsüne mazhar olan Fatih'in bundan sonraki ilk işi, Galata ahalisi için bir amanname hazırlayarak onlara, inanma, ibadet, kıyafet, seyahat ve ticaret hakkı konularında özgürlük vermek olur. Daha sonra Et Meydanına giden padişah, burada toplanmış insanlar görür; yanına eşi Sitti Mükrim Sultan'ı da alarak İstanbul Üniversitesi'ne girmek ister. Ancak, eşi başı örtülü, kendisi de sakallı olduğundan üniversiteye alınmaz. Sultan Mehmet, **Kara Büyülü Uyku** (V.Çıracıoğlu, 1999) adlı romanda da karşımıza çıkan ve İstanbul'u fethetmenin aşkıyla yanıp tutuşan, genç bir padişaktır. Öyle zamanları olur ki, odaklandığı düşünceden dolayı Edirne'deki sarayın hiçbir yerinde mutlu olamaz. Onu rahatlatan tek yer, sarayın tahta kulesidir, buradan çok uzaklara dalarak, Konstantinopolis'i görmeye çalışır. Hareketsiz geçen her günü boş bir gün sayan sultanın, "kavisli, mağrur burnunun altındaki uçları ince, çember sakalı ile birleşmiş olan bıyıkları" vardır. Sarayın kulesine ve kendine ait salonuna kapanan Sultan Mehmet, yalnızca danışmanları ile görüşür. Onlarla görüştüğü konu ise, Konstantinopolis'i daha önce kuşatanların neden başarılı olamadıklarıdır. Dökümhaneye gelen Verbain ile ilgili bilgi padişaha ulaştırıldıktan sonra, onu huzuruna kabul eden padişah, Konstantinopolis'te aldığı ücretin üç katını vereceğini söyleyerek dökümcüyü motive eder. İstanbul'un fethini çok önemseyen Sultan Mehmet, Verbain'in döktüğü topların denemesine bizzat katılır.

Cem Sultanı işleyen romanlarda da gördüğümüz Fatih Sultan Mehmet, önem derecesi azalmış bir kahraman olarak karşımıza çıkar. **Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romani**'nda (M.A. Erginöz, 2000) kısa süreliğine görünen bir kahramandır. Oğulları arasında taht kavgası yaşanacak olan padişah, romanda sadece ölümüyle yer alır. Şeyhülislam Molla Gürani'nin, iyi görünmediğini söylemesi ve sefere çıkmaması konusunda kendisini uyarmasına rağmen sefere çıkan padişah, Üsküdar'da iken bacaklarının şişmesinden kısa bir süre sonra ölür. **Resimli Dünya** (N. Gürsel, 1999) romanında yine ortaya çıkan **Fatih Sultan Mehmet**, bu sefer Venediklilerin gözünden görülür. Padişah, efsanevi bir biçimde korkutucu bir kişidir. Venedik'te, papanın haçlı ordusu toplayarak üzerine yürümek istediği Mehmet'in, çeşitli şekillerde öldürme ve en çok da kazığa oturtma hikâyeleri anlatılır. Bellini, Venediklilerin Gran Turco dedikleri padişahın kendisini çağırmasının nedenini merak ederken, onun daha önce başkalarına yaptığı gibi Venedik'in askerî gücü hakkında kendisine sorular soracağını düşünür. Kamil Uzman'a göre, Bellini, ölümünden altı ay önce yaptığı resimde padişahı, "iktidarın yalnızlığı"nda betimler. Başında sarıığı, kürk yakalı kırmızı kaftanı, solgun yüzü, çukura kaçmış gözleri, kemerli ve uzun burnu, donuk bakışları, bakıra

çalan sakalları ile iki Roma sütunu arasına çizilen padişah, doktoru Yakup Paşa tarafından yavaş yavaş zehirlenmekte, ölümüne doğru gitmektedir. Ressam, bir şeyler sezmişçesine padişahın portresinde ölümün gölgesini üzerine düşürmüştür. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda yine küçük bir rolle karşımıza çıkan kahraman Gazi Hünkâr olarak ifade edilir. Gazi Hünkâr, Manisa'daki sarayın bahçesine dikilen çiçekleri çok beğenir ve bunları yetiştireni ödüllendirir.

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) Şahabettin Paşa ile işbirliği yapan **Zağanos Paşa**, padişahın Lukas Notaras'a gösterdiği teveccühten rahatsız olarak dükün öldürülmesini sağlayan entrikacı bir kahramandır. **Zağanos Paşa, Yürek Seferi**'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet'in yanında Musahip Ortanca Celal ile Et Meydanına giderken görülür.

Dulkadiroğlu Süleyman Beyin kızı **Sitti Hatun, Beyazateş Adası**(M.Erman, 1998) adlı romanda Fatih Sultan Mehmet'in istemeyerek evlendiği eşidir. **Yürek Seferi**'nde ise **Sitti Mükrim Sultan**'ı (Y.Bahadıroğlu, 1999) Et Meydanında başörtüsü eylemi yapıldığını gören padişahın yanında, İstanbul Üniversitesi'ne girmek isterken görürüz; ancak kahraman başörtülü olduğu için üniversiteye alınmaz.

Beyazateş Adası (M.Erman, 1998) adlı romanın kahramanı **Çandarlı Halil Paşa**, çocuk padişah tahta geçtiğinde Bursa'daki Sultan Murat'ın Edirne'deki "dili kulağı"dır; ama paşanın çocuk padişahla arası hiç de iyi değildir. Fetihten sonra padişahın huzuruna çıkan Lukas Notaras, padişaha Çandarlı Halil Paşanın ihanet mektuplarını sunar. Lukas Notaras'ın ölümünden sonra, onu öldürmesine neden olan kişileri temizlemeye karar veren padişah, bu temizlik harekâtına, fetih sırasında kuşatmayı kaldırması yönünde ısrarcı olan ve kuşatma çalışmaları konusunda verdiği bilgiler karşılığında Bizans'tan rüşvet aldığı ortaya çıkan Çandarlı Halil Paşa ile başlar. **Yürek Seferi**'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) ise **Sadrazam Halil Paşa**, tarih boyunca düşüncesinden dolayı cezalandırılan ve işkence görenleri temsil eden kurmaca kahraman baba ile Fatih'e suikast düzenleme suçundan hapse atılır.

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) silik bir kahraman olan Bizans imparatoru **11. Constantine Dragezen**, Yedikule'nin altın kapısından deniz yoluyla kaçmaya çalışırken yakalanarak paramparça edilen bir sefildir. Onu, romanın 90'lı yıllarda yaşanan kesitinin kahramanları Blaherna Sarayı kalıntılarına gittiğinde, okunması ve yaşanması için elyazması kitabı açan kişi olarak da görürüz. İmparatoru, altın işlemeli tuniği ve ayağında imparatorluk simgesi çift başlı kartal işlenmiş sandaletleriyle, kısa sakallı, uzun saçlı bir kişi olarak görürüz. **Yürek Seferi**'nde

(Y.Bahadıroğlu, 1999) sadece İstanbul'un fethi sırasında öldüğü belirtilen **İmparator Konstantin Dragazes, Kara Büyülü Uyku**'da (V.Çıracıoğlu, 1999) ağırbaşlı bir şekilde Agia Sophie'dan çıkar. **Resimli Dünya** (N.Gürsel, 2000) romanında aynı kahramanın İstanbul'un fethiyle kellesi gider.

Mimar Muslihüddin³², **Beyazateş Adası**'nda (M.Erman, 1998) cami yapabilmek için Müslüman olduğu belirtilen, “dinin barıştıracısı” anlamına gelen ismini de iki dinliliğini kastederek kullanmış olabileceği ima edilen bir kahramandır. **Kara Büyülü Uyku** (V.Çıracıoğlu, 1999) romanının tarihî kahramanlarından olan **Hacı Muslihittin Ağa**, kişiliği net şekilde çizilmiş bir kahramandır. Top dökümcülüğünden sorumlu olan Hadım Şahabettin Paşa'nın yardımcısı olan Hacı Muslihittin Ağa, Verbain ile padişahın huzuruna çıktığında, padişahın Verbain'e vaat ettiği ücret karşısında kıskançlığa düşer. Hadım Şahabettin Paşa tarafından Verbain'in top dökümü sırrını öğrenmekle görevlendirilen Hacı Ağa, bunun için Verbain'in yanına en güvendiği adamları yerleştirir. Macar dökümcünün ondan istediği temini zor malzeme listesi, Hacı Muslihittin Ağanın ona iyice diş bilemesine neden olurken Verbain de ona karşı benzer duygular yaşamaktadır. Dökümcü, Ağanın "yalancı ve ikiyüzlü" tavrı dolayısıyla onu yaptığı çalışmalardan uzak tutmaya çalışır. Çalışmaların tamamlandığını öğrenen Hacı Muslihittin Ağa, çizimlerin ele geçirilmesinin vaktinin geldiğini ve bu konuda emir beklediğini saraya bildirmesinin ardından gelen onayla, Verbain'in en yakınındaki kişiyi, Yannis'i ustanın çizimlerini ele geçirmesi için ikna eder. Çizimleri bulmasında cücenin Yannis'e yardımcı olduğunu öğrenmesinin ardından cücenin cesedinin gölde bulunmasından Muslihittin Ağanın cüceyi öldürttüğü anlaşılır. Hatalı topun ateşlenmesine Yannis gönüllü olunca Ağa, bu fırsatı kaçırmaz ve Verbain'in de bu görevde yer alması gerektiğini belirtir. Topun ateşlenmesi sonucu da onlardan kurtulur.

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) padişahın Lukas Notaras'a gösterdiği teveccühten rahatsız olan ve dükün öldürülmesine yol açan vezirlerden **Hadım Şahabettin Paşa, Kara Büyülü Uyku**'da(V.Çıracıoğlu,1999), top dökümünden sorumlu kahraman olarak karşımıza çıkar.

Beyazateş Adası'nda (M.Erman, 1998) Fatih Sultan Mehmet için önemli bir yere sahip olduğunu gördüğümüz **Mara Sultan**, Sultan Murat'la, Mehmet tahta

³² Fatih devrinin en önemli mimarlarından olan Muslihittin, Rumelihisarını dört ayda inşa etmiştir. “Muslihittin”, **a.g.e.**, C: 16, s.8398.

çıkmadan beş yıl önce evlenmiştir. Evlendiğinde 45 yaşında bir Sırbistan prensesi olan Mara Brankoviç, Sultan Mehmet için gerçek bir "daye hatun" yani dadıdır; ona "kültür emziren" kişidir. Daha ziyade Hristiyanlığı ve kökeni ile ilgilenilen Mara Sultan, Sultan Murat'ın ölümünden sonra, Fatih Sultan Mehmet'in izniyle babası Georges Brankoviç'in yanına gönderilir. Mara Sultan, Bizans imparatorundan gelen evlilik teklifini kabul etmez. Mimar, farklı bir isimle Tenedos adasına gönderileceği zaman, padişahın yanında Mara Sultan da bulunur ve mimarın son kimliğini belirleyerek ona Anatole adını verir. **Kara Büyülü Uyku**'da(V.Çıracıoğlu,1999) ise aynı kahraman, Sultan Mehmet'e tahta çıkmadan önceki yaşamına bir daha dönmemesi için nasıl davranması gerektiğini öğretmeye çalışan Hristiyan annesidir.

Lukas Notaras, Beyazates Adası(M.Erman,1998) adlı romanda "'Şehirde, Papalık Tacı 'Tiara'nın gücünü görmektense Türk tülbendini görmeyi yeğlerim'" ifadelerini dile getirirken görülür. Mimar Sinan-ı Atik'i köle iken keşfedip Ayasofya'nın tamiri için getiren, Hristiyanlığa geçiren ve kilisedeki vaftiz töreninde hazır bulunan Lukas Notaras, fetihten sonra mimardan padişaha da bahseder. Mimarın varlığından bu vesile ile haberi olan padişah, etrafındaki kişilerin Notaras'a duydukları kıskançlık yüzünden onun başını kestirir. Ancak padişah, dinini değiştirerek onun hizmetinde çalışma konusunda istekli olan Notaras'ın şehircilik bilgisinden yararlanmadığı için verdiği karardan pişmanlık duyar. **Kara Büyülü Uyku**'da(V.Çıracıoğlu,1999) yine "Papa'nın serpuşu ve sakalı yerine, Türk'ün sarığı ve sakalı..."nı tercih edeceğini Agia Sophie bahçesinde ilan eden Lukas Notaras, **Resimli Dünya**'da (N.Gürsel, 2000) acı akıbetinden bahsedilen bir kahramandır.

Romanın bir diğer tarihî kahramanı, önce Avrupa'da kullanılan ismiyle karşımıza çıkar: **Büyük Türk**. Kendisi için bu sıfatın kullanıldığı kahraman, Fatih Sultan Mehmet'in babası **Sultan Murat**'tır.³³ Mimarın Melekper Ananın yanında karşılaştığı Sofia, Büyük Türk'ün sarayına gitmek için Venedik'teki evinden kaçır. Onu saraya götürecek olan akıncı beyi İshakoğlu İsa, Erdel akınından birlikte döndükleri Büyük Türk'ü "cesur, ama savaşmaktan daha çok okuyup öğrenmeyi ve Edirne'ye toplamayı başardığı onlarca bilim adamıyla meclis kurup saatlerce tartışmayı seven" bir kişi olarak anlatır. Büyük Türk'ün kırk iki yaşında olduğunu öğrenmek Sofia'nın Sultan Murat'a hayranlığını artırır. Sofia ve mimar, saraya

³³ 1403-1451 yılları arasında Osmanlı tahtında oturmuş olan Türk padişahıdır. "Murat II", **a.g.e.**, C: 16, s.8382.

geldiğinde ise Sultan Murat, küçük oğlunu tahta oturtmuş kendisi Bursa'ya çekilmiştir. Siyasî olayların istenmeyen yönde gelişmesi üzerine Sultan Murat, Edirne'ye, tahta geri döner.

Fetihten sonraki imar çalışmaları sırasında isminden sık sık bahsedilen bir kahraman **Mahmut Paşadır**.³⁴ Sırbistan kral vekili Mişel Abakoviç'in kardeşi ve son Bizans imparatorunun akrabası olan paşa, İstanbul'un fethinden sonra ortadan kaybolan mimarı, zengin bir Rum dönmesinin ev yaptırıp kilise onarttığı sırada keşfeder. Kendi adına yaptırmak istediği camiyi mimara yaptırmak için onun azad edilmesi ve Müslüman olması gerekmektedir. Müslüman olarak Sinan-ı Atik ismini alan mimar, Mahmut Paşanın istediği camiyi yaparak rüştünü ispat eder. Fatih Sultan Mehmet için yaptığı camiden sonra ortaya çıkan kıskançlıklar ve haksız suçlamalar nedeniyle idamına karar verilen mimarı, padişahın izniyle tutulduğu zindandan kaçırılan iki kişiden biri Mahmut Paşadır. Çok zeki olan ve devlet yönetmekten, şehir kurmaktan iyi anlayan bir vezir olan Mahmut Paşanın camiini rüşvetlerle yaptırdığını mimarı bilmektedir. Buna rağmen cami yapımında kimsenin hakkını yemez. İlim adamlarına verdiği sohbet yemeklerinde pilavın içine koydurduğu altınların rastladığı insanlar yemekten zengin kalkarlar. Aralarında sürekli bir rekabet bulunan Rum Mehmet Paşanın çabalarıyla vezirlikten alınarak Gelibolu sancakbeyi yapılan Mahmut Paşa, daha sonra kaptan-ı derya olarak Eğriboz adasını alarak padişahın tekrar gönlünü kazanmış ve Rum Mehmet Paşayı idam ettirerek intikamını almıştır.

Rum Mehmet Paşa,³⁵ fetih sonrası şehrin imarı; Konya ve Karaman'dan getirilen halkla kendi adlarına semtler kurma konusunda Mahmut Paşa ile rekabet içindedir. Padişaha yakınlığıyla Mahmut Paşayı İstanbul'dan uzaklaştırmayı başaran Rum Mehmet Paşa, onun padişahın gönlünü almasıyla saraya dönüşüne engel olamaz ve Mahmut Paşanın etkisiyle padişah tarafından idam edilir.

Padişahın hekimbaşısı ve mali danışmanı **Yakup Paşa**,³⁶ Jacopo da Gaète adlı bir Yahudi iken Müslüman olarak padişahın hizmetine girmiştir. Padişah, onun da bulunduğu bir sırada Ayasofya'da dinler hakkında sohbet ederken ondan kolyesini çıkarmasını ister. Yakup Paşanın aslında Yahudiliğini devam ettirdiği kolyesindeki altı

³⁴ Hırvat kökenli Türk sadrazamdır. İstanbul'un fethinin ardından Fatih'e sadrazamlık yapmıştır. "Mahmut Paşa Veli", **a.g.e.**, C: 15, s.7673.

³⁵ Mahmut Paşanın sadrazamlıktan alınmasının ardından Fatih'e üç yıl sadrazamlık yapmıştır. "Rum Mehmet Paşa", **a.g.e.**, C: 19, s.9959.

³⁶ Musevi kökenli olduğu halde Müslümanlığı kabul eden Yakup Paşa, Fatih'in özel hekimliğini yapmıştır. Padişahı zehirlemekle suçlanarak yeniçeriler tarafından parçalanmıştır. "Yakup Paşa", **a.g.e.**, C: 24, s.12369.

ve beş köşeli yıldızdan anlaşılır. Yakup Paşa, bunu mimar ve Stefanos'un görmesinden önce rahatsızlık duyar; ama sonra onların bunu, cuma namazına girişini beğenmeyen gözlerle izleyen asıl dindaşlarına anlatacaklarını düşünerek rahatlar. Mimarı zindandan çıkararak iki kişiden diğeri Yakup Paşadır. Padişah, son nefesini paşanın yanında verir. **Resimli Dünya** (N.Gürsel, 2000) romanında da gördüğümüz kahraman, Fatih Sultan Mehmet'i yavaş yavaş zehirler.

Kutsal topraklara IV. Haçlı seferini düzenleyen **Papa III. İnnocent**, bunun için Venedik Cumhuriyetinden istenen yardımı büyük bir ücret karşılığında yerine getiren Venedik doju **Enrico Dandolo**, sarayda yetiştirilip Müslümanlığı kabul etmesine rağmen tekrar Hristiyanlığa dönerek devlete isyan eden Arnavut **Skanderbeg**, Fatih Sultan Mehmet'in oğlu üzerinde fazla bir etkiye sahip olmayan Makedonya asıllı **öz annesi**, Sinan-ı Atik'in hocası **Floranslı Antonio Averlione**, Bizans imparatorunun başmabeyincisi **Yeorgios Francis**, İmparator **8. Jean**'in öldüğü ve yerine 11. Constantin'in geçtiği yıl papa olarak seçilen **5. Nikolas**, Edirne'nin sonsuza kadar başşehir olacağını söyleyerek sultanın buraya yeni bir saray yaptırmasına neden olan **Konyalı Başhekim Beşir Çelebi**, padişahın eskiden beri dostu olan ve Bursa'dan çağrılarak Ermeni Patriği yapılan **Piskopos Ovakim**, Mara Sultanın Fatih'e kuşatmada kullanacağı mancınık ve diğer silahlar konusunda yardımcı olan babası **Georges Brankoviç**, **Beyazateş Adası**(M.Erman, 1998) adlı romanda karşılaştığımız küçük rollere sahip tarihî kahramanlardır.

Bir aşk hikâyesi ile bir cinayet hikâyesini bir araya getiren **Benim Adım Kırmızı** (O.Pamuk, 1998) adlı romanda 9 tarihî kahraman rol alır. **I. Ahmet** ve **Ranlı Şair Sarı Nazım** daha önce ele alınmıştır.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanın kurgusunda önemli bir rol üstlenen tek tarihî kahraman **III. Murat**'tir³⁷. Roman boyunca adı belirtilmeyen kahraman, nakkaşlar arasında gizli bir çekişmeye neden olur. Padişah, Enişte'ye batılı tarzda resimlenen gizli bir kitap yaptırarak, nakkaşlığın geleneksel tarzda devamını isteyen Başnakkaş Osman'la, batı resminden yararlanmak isteyen Enişte'yi karşı karşıya getirir. Bu kitap ve kitapta batı sanatının ön plâna çıkarılması yüzünden önce Zarif Efendi, sonra ise Enişte öldürülür. Aksiyonda fazla karşımıza çıkmayan padişah, Enişte'nin ölümünden sonra katilin bulunması ve kitabın tamamlanması için Kara ve

³⁷ Selim II ve Nurbanu Sultanın oğlu olan III. Murat, 1574-1595 yılları arasında Osmanlı tahtında oturmuştur. "Murat III", a.g.e., C: 16, s.8383.

Üstat Osman'ın bulunduğu odaya bizzat gelir. **Nü Peride** (H.Akdoğan, 1998) romanında da adı belirtilmeden yer alan **III. Murat**, Halil'in babası Sadi Beyin İstanbul'a getirme izni aldığı kahve ve tütünü yasaklar ve Sadi Beyin boynunu vurdurur. **Kiraze** (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda önce şehzadeliğiyle karşımıza çıkan II. Selim'in oğlu **III. Murad**, büyüye, fala çok meraklıdır. Her yapacağını danıştığı müneccimler ve falcılar yüzünden Safiye'nin etkisiyle yaptırdığı rasathaneyi yıktırır. **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) şehzade olarak gördüğümüz **Murad**'ın adını dedesi Kanuni Sultan Süleyman koymuştur. Bir süre dedesinin yanında kalan Murad, şehzadeler arasındaki savaş sırasında babası ile birlikte Konya kalesinden olup bitenleri izler. Cimriliği ile meşhur olan Murad, padişahlığında annesinin sözünden çıkmaz.

Benim Adım Kırmızı'nın (O.Pamuk, 1998) kahramanı **Sultan (III.) Mehmed**, nakkaşlığa sırtını dönen ve bu sanatın toplumsal önemini kaybetmesine neden olan padişaktır. **Kiraze** (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda **III. Mehmed**, tahta çıktıktan sonra 19 kardeşini boğdurur; gebe cariyeleri de denize attırır. Çok dindar olan padişah, şarabı yasaklatır ve şeriata karşı gelenleri çok sert şekilde cezalandırır ve annesi Safiye Sultanın sözünden çıkmaz.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında Acem Şahı olarak gördüğümüz **Tahmasp**, cihanın en nakkaşsever padişahı iken bunamaya başlamış ve etrafını çevreleyen nakkaşlar Tebriz'den dağılmıştır. **İsmail** (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda **Tahmasb**, Şah İsmail'in Çaldıran sırasında üç aylık olan oğludur. **Kiraze**'de (S.Kâmuran, 2000) Bayezid'in sığındığı **İran Şahı**, Osmanlı sarayından gelen baskılar sonucu şehzadeyi oğullarıyla birlikte öldürtür. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda ise, Bayezid'in hareketlerini dikkatle takip eden **Şah Tahmasb**, daha sonra babasına teslim edilmemek şartıyla kendisine sığınan şehzade ve oğullarını Selim'in adamına teslim eder.

Romandaki diğer tarihî kahramanlar da dönemin önemli tarihî olayları dolayısıyla ya da nakkaşlığa katkıları ve yaptırdıkları kitaplarla gündeme gelir. **Hint padişahı Ekber Şah**, yaptırmaya başladığı yeni kitabı için dünyanın en iyi nakkaşlarını ülkesine davet eder. Romanın katili Zeytin de İstanbul'da kalamayacağını anlayınca bu davete uyarak Hindistan'a gitmeye karar verir. Şah Tahmasp'ın çevresinden dağılan nakkaşların en parlaklarını Tahmasp'ın yeğeni ve damadı olan **Sultan İbrahim Mirza**, valisi olduğu Meşhed'e çağırır ve nakkaşhanesinde toplar. Şah Tahmasp aklını yitirdiği için yerine geçen oğlu **İsmail**, kavgacılığını ve

huysuzluğunu bildiği için babasının yıllarca hapsedtiği bir şehzadedir. Tahta çıkar çıkmaz kardeşlerini öldürtür ve kör ettirir. İsmail, afyonla zehirlenip öldürüldükten sonra tahta “yarım akıllı” ağabeyi **Muhammet Hüdabende** geçirilir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında, yazarın diğer romanlarında olduğu gibi tarihî kahramanların sayısı kurmaca kahramanlardan fazladır. Romanın 285 kahramanından 203’ü tarihî kişidir. **Sultan II. Abdülhamit, II. Mahmut, III. Selim, VI. Mustafa, Sultan Abdülaziz, Alemdar Mustafa Paşa**’nın romandaki rolleri daha önceki romanlarla birlikte işlenmiştir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanının tarihî kahramanlarının başında Meyyale gelir. **Meyyale**,³⁸ Kafkasyalı göçmen bir ailenin çocuğu olarak annesiyle birlikte İstanbul’a gelir. Kırk günlükken yola çıkan bebeğin ilk ismi Ayşe’dir. Henüz bir veliaht olan Abdülaziz’in gizlice doğan çocuğu Yusuf İzzettin’e arkadaşlık etmek üzere Nusretiye Cami avlusundaki Çerkezler arasından seçilerek annesiyle birlikte saraya getirilen Ayşe’nin ismi Meyyale’ye çevrilir ve uzun süre haremde yaşar. Büyüdüğü zaman Pertevniyal Valide Sultanın isteğiyle Nevres Paşa ile evlendirilen Meyyale’nin bu evliliği çok kısa sürer. Bundan sonra mabeyinde çalışan Hasan Hilmi Paşa ile evlendirilir. Bu evlilikten kızları olan kahraman, bir gün Hilmi Paşanın getirdiği Abdülaziz’in halli haberi ile sarsılır. Pertevniyal Valide Sultanı çok seven, ona düşkün olan kahraman, valide sultanı sıkıntılı dönemlerinden sonra bir süre yalısında ağırılar. Meyyale, eşinin Hicaz valiliği döneminde onunla birlikte gitmiş, ancak yaşadığı sıkıntılardan dolayı bundan sonraki görev yerlerinde ona eşlik etmemiştir. Meyyale’nin olumsuz ruh hali, kaprisleri ve ilgisizliği üzerine Hasan Hilmi Paşaya kötü davranışları da eklenince Hasan Hilmi Paşa, Sivas valiliği sırasında Hayriye Hanımla evlenir. Meyyale, uzun bir süre saklanan bu durumu öğrenince kıyamet kopar. Bir süre sonra öfkesini gizleyerek Sivas’a eşinin yanına giden kahraman, burada olduğu günlerde eşini kaybeder ve İstanbul’a döner. Bundan sonra hayatını buradaki yalıda devam ettiren Meyyale, ömrünün son günlerini yalnız geçirir. **Paris’te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında da karşımıza çıkan Meyyale’nin, sadece Yusuf İzzettin’in arkadaşı olarak adı geçer.

³⁸ Kafkasya’dan annesi ile göç eden Meyyale, sarayda büyümüştür. Hıfzı Topuz’un büyük annesidir. Cemal Koyuncu, “Şeyh Edebalı’nın Torunu”, **Aksiyon**, Sayı 274, 4-10 Mart 2000, s.2.

Meyyale'nin kocası **Hasan Hilmi Paşa**,³⁹ su nazırı Musa Paşa'nın oğludur. Meyyale'nin mutsuz olan ilk evliliğinden sonra Pertevniyal Valide Sultan, ona eş olarak mabeyinde çalışan Hasan Hilmi Beyi uygun görür. Hasan Hilmi Bey, Rumeli Hisarında yeni aldığı yalısında Meyyale ile oturmaya başlar. Önce İçel valiliğine, ardından Hicaz valiliğine tayin edilen paşa, emirlerin düzenini bozduğu için görevden alınır. Bu durumun çok ağır geldiği Hasan Hilmi Paşa, Sivas valiliği teklifine sıcak bakar. Kendisiyle gelmek istemeyen Meyyale'nin yarattığı huzursuzluklardan da kaçmak isteyen paşa, Sivas'a yalnız gider. Sivas'taki çalışanlar paşanın yalnızlığını gidermek için onu evlendirmek ister. Burada Meyyale Hanımdan gizli bir şekilde ikinci evliliğini yapan ve bu evliliğinden de iki çocuk sahibi olan Hilmi Paşa, evliliğinin Meyyale tarafından öğrenilmesi üzerine yine bir gerginlik dönemi geçirir. Sivas'a gelerek kendisine ikinci bir konak tutturan Meyyale ile haftanın iki gününü beraber geçirse de Hasan Hilmi Paşanın eşi geldikten sonra iyice huzuru kaçır ve bir kalp sektesi ile hayatını kaybeder.

Meyyale'de (H.Topuz, 1998) küçük bir rolle karşımıza çıkan **Mithat Paşa**⁴⁰, Abdülaziz'i tahttan indirerek önce V. Murat'ı sonra ise II. Abdülhamit'i tahta çıkaran; Abdülhamit'in saltanatı sırasında Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tutularak Taif'te hapsedilen bir kahramandır. **Taif'te Ölüm**'ün (H.Topuz, 1999) başkahramanı olan **Mithat Paşa**, gençliğinde Sadrazam Âli Paşa tarafından Paris'e gönderilmiş ve orada gördükleri, öğrendikleriyle düşünceleri tamamen değişmiştir. Mithat Paşa, Paris'ten geldikten sonra atandığı Tuna valiliği sırasında yaptıklarıyla Sultan Abdülaziz'in takdirine mazhar olur. Şura-yı Devlet başkanlığı ve Şam valiliğindeki başarılı çalışmaları onu Abdülaziz döneminde sadrazamlığa getirir. Bu görevi sırasında padişahın harcamalarını kısmak istemesi; Mısır hıdivinin yaptığı harcamalar ve borçlanmasına izin verilmesi konusunda padişahla ters düşmesi nedeniyle sadrazamlıktan alınan Mithat Paşa, Sultan Abdülaziz'i tahttan indiren kişilerden biri olur. V. Murat'ı tahta çıkardıktan sonra onun da aklî dengesini yitirmesinin ardından, II. Abdülhamit tahta çıkarılır. Mithat Paşa, Kanun-i Esasi'yi ve meşrutiyeti ilan etme

³⁹ Şeyh Edebalı'nın torunlarından olan Hasan Hilmi Paşa, Su Nazırı Musa Paşa'nın oğludur ve Anadolu'nun çeşitli şehirleri ile Hicaz'da valilik yapmıştır. Koyuncu, **a.g.mak.**, s.2.

⁴⁰ 1822-1884 yılları arasında yaşamıştır. Niş ve Tuna valiliğindeki başarılı çalışmaları dolayısıyla Sultan Abdülaziz'in sadrazamlığa getirdiği Mithat Paşa, Sultan Abdülaziz ve V. Murat'ın tahttan indirilmesinde rol oynamıştır. II. Abdülhamit'i tahta çıkaranlar arasında bulunan Mithat Paşa, önce II. Abdülhamit tarafından sadrazamlığa getirilmiş, sonra sürgüne gönderilmiştir. Abdülaziz Han'ın ölümünden sorumlu tutulan Mithat Paşa, yargılanır ve hapse mahkûm edildiği Taif'te ölür. "Mithat Paşa", **a.g.e.**, C: 16, s. 8228.

şartlarıyla tahta çıkarılan Abdülhamit'in sadrazamı olur. Bu görevinde de padişahla ters düştüğü birkaç olay yaşanıp, üzerine padişahın şüphesi ve tedbirli kişiliği dolayısıyla takibe aldığı paşanın, cumhuriyet ve Osmanlı hanedanına yönelik düşünceleri de padişahı rahatsız edince sürgüne gönderilir. Sürgün günlerini Avrupa'da geçiren ve burada da siyasî meselelerle uğraşan Mithat Paşa, padişah tarafından affedilerek Şam'a vali yapılır. Ardından İzmir valiliğine atanan paşa, Sultan Abdülaziz'in ölümünden sorumlu tutularak İstanbul'a getirilir. Yıldız Mahkemelerinde yargılanarak suçlu bulunur. Aldığı idam cezası padişah tarafından müebbet hapse çevrilerek Taif'e gönderilir. Zindanda kendiliğinden ölmüş görüntüsü verilmesi için defalarca zehirlenme girişimine maruz kalan Mithat Paşa, boğularak öldürülür. Romanda II. Abdülhamit, Mithat Paşa hakkında çok çalışkan ve namuslu bir vali olduğunu, ama politikadan hiç anlamadığını, Tuna valiliği sırasında Bulgar okullarında Bulgarca okutulmasını istemesinin ağır sonuçları olduğunu söyler. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında yine Abdülaziz'i tahttan indirmesine yer verilen Mithat Paşa, Abdülhak Hamit'in Berlin Sefareti kâtipliğine atanmasına yardımcı olur. **Çiçekli Mumlar Sokağı**'nda (Y. Karakoyunlu, 2000) ise Midhat Paşa, Çadır Mahkemesinde yargılanması ve öldürülmesi ile karşımıza çıkar. Gülistan Hanım, Midhat Paşa yargılanırken onun için dua eder.

Meyyale'nin (H.Topuz, 1998) kahramanı **V. Murat**, küçük bir rolle karşımıza çıkar. Kahraman, Mithat Paşa tarafından çıkarıldığı tahttan, akli dengesini yitirmesi dolayısıyla kısa bir süre sonra indirilir. **Taif'te Ölüm**'de (H.Topuz, 1999) V. Murat, yine aynı tarihî rolle Mithat Paşanın önderliğindeki bir grup tarafından tahta çıkarılır. Bir İngiliz şehzadesinden etkilenecek masonluğu kabul etmiş olan V. Murat, tahta çıktıktan bir süre sonra akli muvazenesini yitirmesi ve tedavisinin İstanbul'da mümkün olmaması dolayısıyla, yine aynı grup tarafından tahttan indirilir. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Abdülaziz'in Londra ziyaretinde şehzade olan Murat hakkında, İngiliz hanedanına damat olacağı yönünde haberler çıkar. Romanda V. Murat'ı yine Abdülaziz'den sonra tahta çıkarılan ve üç ay sonra indirilen bir padişah olarak görürüz.

Pertevniyal Valide Sultan, Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda torunu Yusuf İzzettin için bir arkadaş arayan bir babaanne olarak karşımıza çıkar. Pertevniyal Valide Sultan, bu amaçla Meyyale, annesi ve Çeşmidil'i, cami avlusundan alarak saraya getirir. Onları büyütür ve Meyyale'ye iyi bir kısmet bulmak için dikkatle uğraşır. Oğlu tahttan indirildikten sonra, kendisini görmeye gelen Tiryal Hanımla

birlikte Topkapı Sarayına hapsedilen ve iri yarı iki haremağasının tehditleriyle korkutulan valide sultan, burada yaşadıklarının izlerini uzun zaman silemez. Oğlu Abdülaziz'in ölümü ile bu sıkıntılar birleşince, valide sultan mutsuz bir kadın olur. Meyyale'nin isteği üzerine yalısında birkaç gün misafir olarak ilk defa hanedandan olmayan birinin evinde kalır. Meyyale'nin onu son görüşünde Pertevniyal Valide Sultan yaşlanmış ve çökmüştür. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) romanında Mithat Paşaya haber göndererek devletin durumunun düzeltilmesi için yapılması gerekenleri sorduran Pertevniyal Valide Sultan, **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında oğlundan saraydan çıkarılan kadınlar için bir yeni saray yapılmasını ister.

Sultan Abdülmecit, Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında çok nazık bir padişah olarak karşımıza çıkar. Pertevniyal Valide Sultan, torununu gizli bir şekilde büyütürken bunun öğrenilmesinden çok da korkmaz; çünkü Abdülmecit gibi kibar bir insanın torununa zarar vereceğini düşünmez. Sultan Abdülmecit, devlette yapılan israftan çok rahatsızdır, bunun için bazı önlemler alır, ancak başarılı olamaz. **Ölü Yüzler** (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Abdülmecid, Ali Gede'nin babası zamanının padişahıdır. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşanın Paris'te öğrendiklerini anlatmak istediği, ancak ulaşamayacağı için vazgeçtiği kahraman, **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Mediha Sultan ve Vahdettin'in babası olarak ön plâna çıkarılır. Abdülmecit, ince, duygulu, zarif bir padişaktır. Tanzimat dönemini başlatarak ülkenin yüzünü batıya çevirir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında **Mahmut Nedim Paşa**, Rus elçisinden aldığı paha biçilmez hediyelerle konuşulur. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mahmut Nedim Paşa, yolsuzlukları herkes tarafından bilinmesine rağmen, Abdülaziz tarafından sadrazamlık makamına defalarca getirilir. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Yeni Osmanlıların kurucularından olan Mehmet'in amcası olan Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın, darbe ile görevden alınacak olan Âli Paşanın yerine sadrazamlığa getirilmesi plânlanır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında **Ebuzziya Tevfik**, Hasan Hilmi Paşanın yakın arkadaşlarından. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda Ebuzziya Tevfik'i Abdülaziz'i devirip yerine Şehzade Murat'ı geçirmek isteğiyle Mithat Paşaya başvururken görürüz. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında da Yeni Osmanlılara dâhil olduğunu gördüğümüz kahraman, yurtdışına kaçan arkadaşlarına yardım eder.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda **Namık Kemal**, Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde rol oynar. II. Abdülhamit tahta çıkarken Namık Kemal'e mabeyin kâtipliği verilmesini kabul etmiş, ancak padişahlığında bunu gerçekleştirmemiş; onu sürgüne göndermiştir. **Taif'te Ölüm**'de (H.Topuz, 1999) Namık Kemal, Mithat Paşanın İbret'teki yazılarını takip ettiği bir yazardır. Kahraman, Mithat Paşaya gönderdiği haberlerle padişahın tahttan indirilmesi için işbirliği teklif eder. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Mehmet, Nuri, Reşat ve Ayetullah Beylerle birlikte Yeni Osmanlılar Cemiyetine katılır. Faaliyetleri ve yazıları hükümeti rahatsız edince, önce Âli Kararname/ Basın Kanunu çıkarılır, ardından Namık Kemal Erzurum'a, diğer Yeni Osmanlılar da başka yerlere atanır. Buraya gitmeyi reddeden Namık Kemal, Mustafa Fazıl Paşanın davetiyle Paris'e gider. Abdülaziz'in ziyareti dolayısıyla Paris'ten ayrılması istenen Namık Kemal, Ziya Paşa ve Âgah Efendi ile Londra'ya geçer. Affedilerek döndüğü İstanbul'dan yeni bir görevle uzaklaştırılmak istenmesi dolayısıyla görevi kabul etmeyen kahraman, Magosa'ya sürülür ve burada ölür. Çok konuşkan ve duygusal bir insan olan Namık Kemal, hem bir kavga adamı hem de bir duygu adamıdır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Meclis-i Vala'da çalışan **Reşat Bey** ile **Menapirzade Nuri Bey**, Hasan Hilmi Paşanın yakın arkadaşlarıdır. **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda **Reşat Bey** ve **Nuri Bey**'in yeri, Mithat Paşanın İbret'teki yazılarını takip ettiğini belirtmesi kadardır. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Yeni Osmanlıların üç kurucusundan biri olan **İskender Beyzade Reşat** da Paris'e kaçanlar arasındadır. Arkadaşı Mehmet ve Nuri ile Paris'in kurtuluşu için Ulusal Savunma Gücüne gönüllü yazılan Reşat, Georgette'in babasıyla birlikte çarpışır. Aynı romanda tekrar eden bir başka kahraman da **Menapirzade Nuri Bey**dir. Kuruculardan bir diğeri olan Nuri Beyin teyzesi, Abdülhamit'e süt verir. Sarayla yakın ilişkileri bulunduğu beş yaşında Muzika-i Hümayun'a kabul edilir. Reşat'la burada tanışan ve dava arkadaşlığı yapan Nuri, Paris'te arkadaşıyla birlikte şehrin savunmasına gönüllü olarak katılır.

Meyyale'de (H.Topuz, 1998) kurban bayramı için muayedeyi başlatan **Müşir Fuat Paşa**, deprem başlayınca padişah tarafından çağrılır ve ezan okutması emri verilir. **Kılıç Yarası Gibi**'de (A.Altan, 1998) de karşımıza çıkan Fuat Paşa, Şam'da mülazım olan Ragıp Beyi ve başka subayları, Fehim Paşanın hafiye çetelerine karşı kendi kuvvetlerini oluşturmak için İstanbul'a davet etmesiyle romana dâhil olur. Fuat Paşanın koruduğu Ragıp Beyin, Beyoğlu gecelerinde bir kabadayıyı vurması ve bu

kabadayının Fehim Paşanın adamlarından olması, Fuat Paşayı padişah karşısında zor duruma düşürmek için kullanılır. Bu olayla başlayan süreçte paşanın darbe girişiminde olduğuna padişahı inandıracak deliller, adeta oluşturulur. Başhafiye Fehim Paşa bu tezgâhı hazırlayanların başında gelir. Bu girişimlerin sonucunda padişah, Fuat Paşayı sürgüne gönderir. Reşit Paşanın en yakın arkadaşı olan Fuat Paşa, tarihî gerçeklerin aksine sürgünde ölür. **Çanakkale Mahşeri** (M.Niyazi, 1998) romanında Fuat Paşa, Çanakkale’ye gönderdiği oğluna “Düşmana aslanlar gibi saldırmazsan, sana hakkımı helal etmem.” der. **Paris’te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında İncirköylü Hasan Paşanın oğlu Fuat Paşa, II. Abdülhamit’in güvendiği paşalardan biridir. Ancak kurdukları tuzaklarla Fuat Paşanın bir darbe plânladığına padişahı inandıran paşaların yüzünden Şam’a sürgüne gönderilir. Sürgünden dönüşü bir bayram gibi kutlanan paşa, Kurtuluş mücadelesine destek verir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda III. Selim’in öldürülmesi sırasında **Refet Kadın** yanındadır. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**’da (D.Bayladı, 1999) III. Selim, nikâhlı eşi **Refet Kadını** çok sever. Padişah öldürüldüğü zaman yanında olan Refet Kadın, padişahın yanında rahatlayabildiği tek kişidir. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında ise sadece III. Selim’in kadınları arasında ismi geçen bir kahramandır.

I. Abdülhamit, Meyyale’de (H.Topuz, 1998) Nakşidil’i çok beğenmesi ve II. Mahmut’un babası olmasıyla yer alır. **Nağmeler Tahtım Olsaydı** (D.Bayladı, 1999) romanında 49 yaşında Osmanlı tahtına oturan, şehzadelerin özgürlüklerini kısıtlamayan ve III. Selim’e de aynı şekilde davranmayı vasiyet eden, ancak kuşkucu kişiliği yüzünden yenilikleri takip edemeyen padişah, Özi kalesinde Rusların yaptığı katliamın acısına dayanamayarak ölür. **Son Yeniçeri**’de (R.Çamuroğlu, 1999) insanlar arasında halkın baskısına dayanamayıp Rusya’ya savaş ilan ettiği şeklinde konuşmalar vesilesiyle yer alır. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında ise sarayda kızlarına baskı yapmayan ve Nakşidil’den dolayı Hristiyan kadınlara sevgi duyan bir padişaktır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda çok küçük bir role sahip olan **Nakşidil**, saraya girişi kısaca anlatılan bir cariyedir. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**’da (D.Bayladı, 1999) II. Mahmut’un Sineperver gibi hırslı olmayan ve oğluna da hırs aşılamanın annesi Nakşidil, **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında Hatice Sultan’ın çok yakın olduğu bir saray kadınıdır. Onunla olan dostluğu II. Mahmut’a da yansır. Mahmut da Hatice Sultanı çok sever.

Meyyale'de (H.Topuz, 1998) isyancı kimliği ile figüratif bir role sahip olan **Kabakçı Mustafa, Nağmeler Tahtım Olsaydı**'da (D.Bayladı, 1999) cahil bir kişi olmasına rağmen kurnazlığı dolayısıyla yamakların seçtikleri “başbuğ”dur. Kabakçı Mustafa Çavuş, Köse Musa Paşa ile dayanışma içinde isyanı gerçekleştirir. Padişahın tahttan indirilip IV. Mustafa'nın tahta çıkarıldığı isyandan sonra turnacıbaşı rütbesiyle Rumeli Kaleleri Nazırlığına getirilir. Ancak Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşanın İstanbul'a gelir gelmez yaptırdığı ilk iş Kabakçı Mustafa'nın öldürülmesi olur. **Son Yeniçeri**'de (R.Çamuroğlu, 1999) Kabakçı Mustafa, yeniçerilerin gözüyle görülür ve gösterilir. Kabakçı Mustafa gibi birini başlarına serdar eyleyen bu kalabalığa karışmak ne Arif Ağanın ne de Sabit'in hoşuna gitmez. Kabakçı'nın ayak divanını Arif Ağa ile seyreden Sarı Abdullah, bunu bir Karagöz oyununa benzetir. Kahraman, **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında da aynı rolde karşımıza çıkar.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda yer alan diğer tarihî kahramanlar ise Abdülaziz'in kadını ve Yusuf İzzettin'in annesi **Dürrinev Kadın**, II. Mahmut'un kadın efendileri **Aşubcan Kadın, Bezmialem Kadın, Hoşyar Kadın, Nevfidan Kadın, Nuritab Kadın**, ikballeri **Hüsnümelek Hanım, Zeynifelek Hanım, Tiryal Hanım, Lebriz Hanım, Zernigar Hanım**, II. Mahmut döneminde haremden yaşayan sultanlar II. Mahmut'un kızları **Saliha Sultan, Mihrimah Sultan, Atiye Sultan, Hatice Sultan, Adile Sultan ve Fatma Sultan**, III. Selim'i yetiştiren **Mihrişah Sultan**, padişah Abdülmecit'e kızıp donanmayı Kavalalı Mehmet Ali Paşaya teslim eden **Kaptanıderya Ahmet Paşa**, Abdülmecit'in devletin yönetiminde çok güvendiği sadrazamı **Mustafa Reşit Paşa**, padişaha coğrafya derslerinde gösterilen haritaların kafir işi olduğunu söyleyen **Damat Sait Paşa**, Tanzimat Fermanından hoşnutsuzluğunu dile getiren **Rum Patriği**, israfın önüne geçmek isteyen padişahın bu konuda uyarı gönderdiği **Münire Sultan**, Abdülmecit'in Babıali'ye giderek borcundan dolayı azarladığı kaptanıderya **Mehmet Ali Paşa**, Abdülaziz'in gizlice büyütülen ve devletin sıkıntıları artınca İngilizlere sığınabileceğini söyleyen **Yusuf İzzettin Efendi**, dairesindeki cariye sayısı verilen **Reşat Efendi**, askerlerini Kafkas halkları üzerine gönderen **Rus Çarı I. Nikola**, o öldükten sonra onun yerine geçen ve aynı siyaseti devam ettiren **II. Aleksandr**, Kafkas halklarıyla savaşan ordunun başkomutanı **Baryatinski** ve generali **Milyutin**, başına Rusların ödül koyduğu **Kafkas Hacı Barzak Bey**, Meyyale ve annesini Anadolu'ya gönderen babası **Barzak İbrahim Bey**, Meyyale'nin Fatma adı saraya girdikten sonra değiştirilen ve sonradan mabeyin başkâtibi Halit Beyle evlenen annesi **Şuhucihan**, Meyyale ile birlikte cami

avlusundan alınarak Yusuf İzzettin ve Meyyale'ye arkadaşlık eden, Abdülaziz tahttan indirildikten sonra âşık olduğu mabeyinci Kemal ile evlenen **Çeşmidil**, Çeşmidil'e âşık olan ve haremden çıkarıldığı zaman onunla evlenen mabeyinci **Kemal**, Şuhucihan'ın hastalığını teşhis eden doktor **Karatodori Paşa** ve doktor **Zografos**, Abdülaziz'e ağabeyinin ölüm raporunu getiren **İkinci Mabeyinci Ali Bey**, valide sultanın tahta yeni çıkan Abdülaziz'e yardımcı olmalarını istediği **Sadrazam Fuat Paşa**, Abdülaziz'in tahta çıkışını kutlamak için ziyarette bulunan **Kıbrıslı Mehmet Paşa** ve **Serasker Rıza Paşa**, Abdülaziz'in evlenmek istediği ancak siyasî nedenler dolayısıyla bu düşüncesinden vazgeçmek zorunda kaldığı Mısır hıdivinin kızı **Tevhide Sultan**, Abdülaziz'in Fuat Paşayı görevden aldıktan sonra sadrazamlık verdiği **Âli Paşa**, Abdülaziz'i Avrupa ziyaretine çağıran **III. Napolyon**, iade-i ziyaret için İstanbul'a gelen ve Meyyale'nin bale gösterisini izleyen **Kraliçe Eugenie**, Süveyş kanalının açılışına gitmek için İstanbul'dan geçen **Avusturya İmparatoru Franz Jozef**, Abdülaziz'in yakın arkadaşı ve Meyyale'nin yaşlılığından dolayı istemeden evlendiği ve ayrıldığı ilk eşi **Nevres Paşa**, padişahın yakın arkadaşı olduğu için Nevres Paşayı yapmaktan vazgeçtiği sadrazamlığa getirdiği **Yusuf Kamil Paşa**, valide sultanın Meyyale'yi evlendirmek için gözüne kestirdiği, ancak Meyyale'nin yaşlı bulduğu mabeyin başkâtibi **Mehmet Atıf Bey**, Mehmet Atıf Beyin padişahın isteği üzerine sadaret mührünü istemeye gittiği ancak bunu yapmaya utandığı dostu **Sadrazam Ahmet Esat Paşa**, saraya çok bağlı, tutucu bir kişiliği olan Meyyale'nin kayınpederi eski su nazırı **Musa Paşa**, onun ilk karısı **Esmâ Hanım**, ikinci karısı **Lalüfer**, üçüncü karısı **Emsal Hanım**, dördüncü karısı **Fikriyar Hanım**, Hasan Hilmi Beyin Yeni Osmanlıcı arkadaşlarından **Suphi Paşazade Ayetullah Bey**, Yusuf İzzettin'in Meyyale'ye fotoğrafını gönderdiği kızı **Şükriye**, Şuhucihan Hanımın evlendiği **Mabeyin Başkâtibi Halit Bey**, Hasan Hilmi Beyin zaman zaman yalıya gelerek ülkenin durumunu değerlendirdiği kardeşleri **Sâlim Bey**, **Albay Kadri Bey**, **Ömer Bey**, **Abdürrezzak**, **Abidin**, **Hüsnü**, kızkardeşleri **Saadet**, **Fatma**, **Hayriye**, **Raife**, Mahmut Nedim Paşaya paha biçilmez hediyeler veren **Rus elçisi İgnatiev**, Yeni Osmanlıcılar **Mehmet Bey**, **Âgâh Bey**, **Ahmet Mithat Efendi**, zaman zaman onlara katılanlar **Zaptiye Nazırı Muavini Mustafa Asım Paşa**, **Karakollar Kumandanı Ömer Naili Paşa**, Yeni Osmanlılara destek veren ve V. Murat'ın mabeyin başkâtipliğini yapan **Sadullah Paşa**, onları finanse eden **Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa**, Fazıl Paşanın kardeşi olan ve hıdivliği kendisine bırakmayan **Hıdiv İsmail Paşa**, Abdülaziz'in hallinde şeyhülislamın desteğinin alınması işini üstlenen ve II.

Abdülhamit'in mabeyin başkâtipliği sözü verdiği halde Kıbrıs mutasarrıflığı verdiği **Ziya Paşa**, Londra'da Muhbir'i çıkararak ve V. Murat'ı tahta yeniden çıkarmak için bastığı Çırağan Sarayında öldürülen gazeteci **Ali Suavi**, devletin ekonomik gidişatının iyi olmadığını anlatan **Cevdet Paşa**, padişahın maşa olarak kullandığı ve defalarca sadrazamlık yapmış olan **Sait Paşa**, Abdülaziz'in hallinde yanında bulunan ve daha sonra devrik padişahı öldürmekle suçlanarak Taif'e gönderilen **Mabeyinci Fahri Bey**, padişahın hallinde sarayda bulunan **Kızlarağası Cevher Ağa**, devrik padişah Topkapı sarayına götürülene kadar yanından ayrılmayan **Başmabeyinci Hafız Mehmet Bey**, V. Murat'ın cülusunu ilk öğrenenlerden **İkinci Mabeyinci Atıf Bey**, darbeyi gerçekleştirenlerden **Askeri Şura Başkanı Redif Paşa**, Serasker **Hüseyin Avni Paşa**, **Sadrazam Rüştü Paşa**, **Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa**, **Mektebi Harbiye Kumandanı Süleyman Paşa** ve **Şeyhülislam Hayrullah Efendi**, Abdülaziz'in hallinde yanında bulunan oğlu **Mahmut Celalettin Efendi**, eski saraya götürüleceği zaman devrik padişahla birlikte rıhtıma inen mabeyinciler **Tahir Bey**, **İbrahim Bey** ve "Dilini tutan başını kurtarır" diyip ortadan kaybolan **Sadettin Bey**, Meyyale'nin darbeye katıldığını düşündüğü **Serasker Ahmet Paşa**, padişahın tahttan indirilmesinden sonra haremın hemen boşaltılmasını isteyen Sultan Murat'ın annesi **Şevkefza Valide Sultan**, padişahın tahttan indirilmesine "çarşaf kadar" fetva vereceğini söyleyen **Fetva Emını Kara Halil Efendi**, V. Murat'ın cülusunda bulunan şerif **Abdumuttalip Efendi**, Abdülaziz'i Feriye sarayına götüren kayığa onunla binen V. Murat'ın **Başmabeyincisi Ethem Bey**, padişahın yanına aldığı altın kâşıklarla alay eden **Binbaşı İzzet Bey**, devrik padişaha adi bir şamdan götüren **Mabeyin Müşaviri Nuri Bey**, Abdülaziz'in cesedini görmek üzere karakola çağrılan özel doktorları **Marko Paşa** ve **Ömer Paşa**, Sultan Murat'ın padişahın cesedini görmek üzere çağırtdığı doktorlar **Sotto**, **Espanyol**, **Mark Markel**, **Petropulo**, **Dekastro**, **Dikson**, **Gül Milincen**, **Espadono**, **Miliyan**, **Vitalis**, valide sultanı cesedin üzerinde zorla ayıran zabıt **Nazif**, Pertevniyal Valide Sultan'ın oğlunun hallinde yaşadıklarını anlattığı **Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi**, Mithat Paşanın konağını basarak toplantı halindeki kişilerden bazılarını öldüren **Çerkez Hasan Bey**, onun ablası ve Abdülaziz'in kadını **Neşerek Kadın**, Mithat Paşanın konağındaki toplantıya katılanlardan **Maarif Nazırı Cevdet Avni Paşa**, Çerkez Hasan'ın kurşunlarıyla ölen **Hariciye Nazırı Raşit Paşa**, Abdülhamit'in tahta çıkışından sonra estirilen bayram havasına doğumu vesilesiyle katılmış olan padişahın kızı **Naime Sultan**, II. Abdülhamit'in küçük yaşta kaybettiği annesi **Tirimüjgan Kadın**, padişahı büyüten

Perestu Kadın, II. Abdülhamit döneminde sözü geçen paşalardan **Ahmet Vefik Paşa** ve **Mehmet Paşa**, 113. Maddenin anayasaya girmesine karşı olan İngiltere'nin İstanbul temsilcisi **Salisbury**, Mithat Paşadan övgüyle bahseden **Bismark**, padişahın bundan hoşlanacağını düşünerek Taif'te tutuklu paşaları öldüren **Hicaz Valisi Osman Paşa**, Mithat Paşayı öldürenlerden **Edirneli Berber İsmail**, Abdülaziz'i öldürmek suçuyla yargılanan mabeyinciler **Necip Bey**, **Ali Bey**, **İzzet Bey**, **Seyyit Bey**, aynı suçla yargılanan Sultan Murat'ın koruyucularından **Pehlivan Mustafa Çavuş**, **Boyabathı Hacı Mehmet** ve **Cezayirli Mustafa**, öldürme emri verme suçuyla mahkûm edilen **Mahmut Celalettin Paşa** ile **Nuri Paşa**, valide sultanı cesedin olduğu odadan çıkaran **Arif Paşa**, Pehlivan Mustafa'ya işkence yaptırarak ifade verdiren **Küçük Tahir Ağa**, Çırağan Sarayı rıhtımına çıkan Ali Suavi'nin karşısına çıkan zaptiyelerin başında bulunan **Yedi Sekiz Hasan Paşa**, Hasan Hilmi Paşa ve Meyyale'nin kızları **Rebia**, **Makbule**, **Seniye**, **Nazmiye**, Abdülhamit'in İstanbul'dan uzaklaştırmak için Adana'ya gönderdiği **Abidin Paşa**, Rebia Hanıma fesiyle su içiren **Abidin Paşanın oğlu Rasih Bey**, Rebia Hanımın evlendiği **Kolağası Ethem Edip Bey**, Ethem Edip Beyin babası **Şerif Paşa**, Rebia ve Ethem Edip Beye düğün hediyesi olarak gelen **Habeş kızı Fetanet**, Konya valiliği sırasında Hasan Hilmi Beyden saraya gönderilecek Çerkez kızlar isteyen **Mabeyin Başkâtibi Ahmet Süreyya Paşa**, Kafkasya'ya giderek saraya kız arayacak olan **Miralay Mehmet Bey**, Hasan Hilmi Paşanın Hicaz'a atandığını bildiren **Ahmet Cevat Paşa**, Hasan Hilmi Paşadan önce Hicaz valiliği görevi yapmış olan ve paşanın görevden alınmasından sonra yeniden aynı göreve getirilen **Ahmet Ratip Paşa**, Abdülhamit'in Osmanlı çıkarları için kullandığı **Necid kralı İbni Suud**, Ahmet Ratip Paşanın Sinop'taki Osmanlı donanmasını koruyamadığı için Bolu'ya sürülen babası **Kaptanıderya Mehmet Paşa**, Ahmet Ratip Paşanın Çamlıca'daki köşkünü yaptırdığı **Mimar Kemalettin**, devleti ayakta tutabilmek için tüm bağımsızlık hareketlerinin karşısına dikilen **Sadrazam Halil Rıfat Paşa**, Halil Rıfat Paşanın köprü üstünde bir Arnavut tarafından vurulan oğlu **Cevat**, görevi bırakmak isteyen Halil Rıfat Paşaya yorgun olduğu günlerde vekâlet edecek olan **Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa**, Meyyale Hanım'ın İstanbul'daki komşuları **Esvapçıbaşı İsmet Bey**, **Tophane Müşiri Zeki Paşa**, **Suphi Paşa**, **Fuham Paşa**, **Mukim Paşa**, **Kadri Raşit Paşa** ve Nişantaşı'ndaki konakları yanında muazzam bir konak yaptıran Abdülhamit'in kızı **Ayşe Sultan**, Hasan Hilmi Paşanın ikinci karısı **Hayriye Hanım**, Hasan Hilmi Paşa ve Hayriye Hanımın oğlu **Baha** ve paşanın ölümünden kısa bir süre sonra doğan kızı **Leman**, Edip Bey ve Rebia

Hanımın çocukları **Hıfzı**, deprem sırasında ayağa kalkan padişaha doğru yürüyen ancak padişahın yerine yolladığı **Şurayı Devlet Reisi Kürt Sait Paşa**, padişahın ezan okunması emri verdiği **Başkâtip Tahsin Paşa**, depremde telaşlanarak kılıcıyla camları kıran ve dışarı çıkan Tıbbiye feriklerinden **Namık Paşa**, onun arkasından dışarı fırlayan **Feyzi Paşa**, Hilmi Paşanın kızlarından Makbule Hanımın evlendiği **Esat Paşa**, Seniye Hanımın evlendiği **Asaf Başpınar**, Nazmiye Hanımın evlendiği **Vasfi Raşit Sevig**, Fetanet Bacı ile evlendikten sonra Çanakkale savaşına katılan ve bir daha geri dönmeyen **Hüsnü**, Fetanet Bacı ve Hüsnü'nün kızları **Jale**'dir.

Kılıç Yarası Gibi'de (A.Altan, 1998) kahraman kadrosu kalabalık olmasına rağmen, bu kadroda tarihî kahraman sayısı nispeten az yer tutar. Romandaki 204 kahramanın 34'ü tarihî kişilerdir. Tarihî kahramanlardan **II. Abdülhamit**, **Müşir Fuat Paşa**, **Enver Bey** ve **Mustafa Kemal Bey** daha önceki romanlarda da karşımıza çıktığından söz konusu romanlarla birlikte işlenmiştir.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A.Altan, 1998) kahramanı **Fehim Paşa**, Elena kahramanı olarak bilinen, halk ve padişah tarafından çok sevilen Fuat Paşadan hiç hoşlanmaz. Mahalleleri paşaların paylaştığı İstanbul'da, Fuat Paşanın mahallesi etrafında dolaşmak üzere paşalar göndererek, evinde cephane yığdığına dair iddiaları jurnalleştirerek, Fuat Paşanın uşaklarının taşıdığı kutularda cephane olduğu iddiasıyla çatışma çıkararak Fuat Paşayı çok öfkelenendirir ve padişahla arasını açar. Sonunda Fuat Paşa, Fehim Paşanın istediği şekilde sürgüne gönderilir. **Paris'te Son Osmanlılar**'da (H.Topuz, 1999) Fuat Paşanın konağını gözetime alan, paşayı taciz ederek hata yaptırmaya ve onu padişahın gözünden düşürmeye çalışan baş hafiye **Fehim Paşa**, **Segâh Peşrev** (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda, hafiyeleriyle hürriyet isteyenleri kovalatır.

Romanın diğer tarihî kahramanları II. Abdülhamit'in tahta çıkarılması girişimlerine karşı her zaman tetikte olduğu veliaht **Murat**, eşinin arabasının geçemediği yol yüzünden şehremininin adamlarıyla çatışmaya giren Ali Şamil Paşanın kardeşi **Abdürrezzak Bey**, şehreminini öldürten **Ali Şamil Paşa**, Ali Şamil Paşa ve Abdürrezzak Beyin babası Kürt beyi **Mir Bedirhan**, bu çatışmalar sonunda öldürülen **Şehremini Rıdvan Paşa**, padişaha çatışma hakkındaki jurnalleri getiren **Başmabeyinci Tahsin Paşa**, sarayın Fehim Paşadan sonraki baş hafiyesi olan ve tutuklanacak olan Fuat Paşayı padişahla görüşeceğine inandırarak saraya gönderen **Kabasakal Mehmet Paşa**, Fuat Paşayı kıskanan paşalardan **Arnavut Tahir Paşa**, Fuat Paşanın evinin etrafında dolaştığı için paşadan dayak yiyen **İstanbul Askeri**

Müddeiumumisi Rasim Paşa, yaşananlara tanık olan **Nazım Paşa**, Rasim Paşayı bu işe mecbur ettiği için Fuat Paşanın makamını basarak hokka takımını başından aşağı geçirdiği ve bundan sonra paşayı gözden düşürmek için canla başla çalışan **Başmabeyin Yardımcısı Arap İzzet Paşa**, Hikmet Beyin hariciye nazırına gönderilmesinin ardından olanları konuşmak için gittiği mabeyin eskilerinden **Ali Nail Bey**, padişahın sırtındaki rahatsızlıktan dolayı Reşit Paşayı yanına gönderdiği **Müşfika Kadın Efendi**, padişahın payitahttaki tüm Bedirhanilerin sürülmesi emrini verdiği **Yedi Sekiz Hasan Paşa**, Reşit Paşanın sıkıntıdan davetlerine katıldığı Sabah gazetesi sahibi **Mihran**, Selanik'te Matmazel Chantal'ın bindiği gemiyi havaya uçuran Bulgar komitacı **Pavel Şatef**, cemiyetin önde gelen üyeleriyle bir araya gelip neler yapılacağını tartışan **Hakkı Bey**, **Talat Bey**, II. Abdülhamit yönetimine yurtdışından destek veren **Ahmet Rıza Bey**, Rumeli'ndeki askerler arasında dehşete ve hareketlenmeye neden olan Reval buluşmasını gerçekleştiren **Rus imparatoru** ve **İngiliz kralı**, Selanik'teki subaylar arasındaki hareketlenmenin bastırılması için padişahın emriyle baskı uygulayan ve kayınbiraderi Enver Beyin hazırladığı bir suikast girişiminde yaralanan **Selanik Merkez Kumandanı Nazım Bey**, Selanik komutanını vurmakla görevlendirilmiş olan **İsmail Canbolad Bey** ve **Mustafa Necip Bey**, Resne'deki birliğinden ayrılarak dağa çıkan **Yüzbaşı Niyazi Bey** ve Ohri'deki birliğinden ayrılan **Yüzbaşı Eyüp Sabri Bey**, yaşanan kargaşa üzerine padişahın Makedonya'ya gönderdiği, ancak asayişini sağladığını düşündüğü anda bir mülazım tarafından öldürülen komutan **Şemsi Paşa** ve onu vuran **Mülazım Atıf Bey**dir.

Belgesel niteliği ağır basan **Çanakkale Mahşeri**'nin (M. Niyazi, 1998) kalabalık kahraman kadrosunda tarihî kahramanların sayısı 265'tir ve tarihteki rolleriyle örtüşecek şekilde işlenmiştir. Romanda rol alan tarihî kişilerden **II. Abdülhamit**, **Enver Paşa**, **Albay Mustafa Kemal**, **Churchill**, **Fuat Paşa** ve **Venizelos** daha önce değerlendirildiği için burada tekrar edilmeyecektir.

Binbaşı Talat'ın taburunda bulunan uzun boylu, geniş omuzlu ve sağlam yapılı **Oğuz Amca**,⁴¹ babasının nüfusa kendisini küçük yazdırması dolayısıyla askere çağırılmıştır. İki oğlunu Sarıkamış'a gönderen Oğuz Amca da Çanakkale'ye gönderilir. Geride bıraktığı kızı Nadiye, oğlu Mustafa ve eşi Hatice'yi sık sık düşünen Oğuz Amca, Sarıkamış'taki oğullarından kara haber almaktan çok korkar. Ancak

⁴¹ Erzincan Kemah'tan Çanakkale Savaşına katılan Oğuz Onbaşı, 44 yaşında iken cepheye gitmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Sarıkamış ve Çanakkale cephelerinde üç oğlunu kaybetmiştir. Recep Babacan, "Oğuz Köyünden Oğuz Onbaşı", (Çevrimiçi), www.kemahtarihi.com, 12.11.2014.

onların şehitlik haberini eşi kendisinden saklasa da memleketten gelen bir komşu çocuğundan bunu öğrenir. On altı yaşındaki oğlu Mustafa da askere alınarak önce Tekirdağ'a sonra Çanakkale'ye gönderilir. Bunu öğrendiğinde oğlunu arayan Oğuz Amca, onunla yaralanarak geldiği hastanede karşılaşır. Oğuz Amca oğlunun, Mustafa ise babasının kendisini yaralı şekilde görmemesi için birbirlerini görmemiş gibi yaparlar. Ancak, Mustafa şehit olunca, bu Oğuz Amcanın oğlunu son görüşü olur.

Belgeselliği ve kahraman sayısının fazlalığı dolayısıyla kahramanların çoğunun figüratif öneme sahip olduğu **Çanakkale Mahşeri**'nin (M. Niyazi, 1998) diğer tarihî kahramanları her söylenene inanacak kadar saf ve temiz bir insan olan, taburun su ihtiyacını karşılayan ve şehit olan **Konyalı Mıstık**, Çanakkale savaşına katılan medreselilerden olan ve cephede Kur'an okuyarak askerlere moral veren **Molla Kâzım**, Oğuz Amcayla çok iyi anlaşılan ve ondan hiç ayrılmayan Ezine'nin Koçali köyünden **Yahya Çavuş**, bir kumandan olarak askerlerinin kendisine emanet edildiğine inanan ve onları rahatlatmaya çalışan **Teğmen Hüsameddin**, Oğuz Amcanın Sarıkamış cephesinde şehit olan oğulları **Akif** ve **Hasan**, Oğuz Amcanın geride kalan tek oğlu olan ve gönderildiği Çanakkale cephesinde babasının gözleri önünde ölen **Mustafa**, Seddülbahir Tabyasında düşmana karşı koyan kumandan **Yüzbaşı Tahsin**, evladını daha önce şehit vermiş ve hayatta torunuyla başbaşa kalmış iken onu da Çanakkale'de kaybeden Hasan Şakir'in dedesi **Müderriş Rasih Efendi**, Oğuz Amcanın mektuplarını okuyan ve Hasan Şakir'in şehitliğine çok üzülen Tıbbiye'den arkadaşı **Yusuf**, gönüllü yazılmak için sınıftan hep birlikte çıkan tıbbiyeliler **Nevzat**, **Sabri**, Haçlı ruhuyla Türklerle savaşmak üzere geldiği halde hastalanarak cephede ölen İngiliz şair **Rupert Brooke**, çatışma sırasında top mermisi isabet eden Alman teknik elemanı **Teğmen Wöhrman**, sol omzundaki kan lekesinin büyümesine rağmen çatışmaları yönetmeye devam eden **Yüzbaşı Şemseddin**, Seddülbahir'e yönelen düşmanı görerek batarya kumandanına haber gönderen Tabur Kumandanı **Binbaşı Talat**, esir aldıkları askeri tabur kumandanına Tıbbiyeli Nazmi ile birlikte teslim eden **Medreseli Hasan**, siperden fırlamasıyla birlikte şehit olan **Salihlili Hüsnü**, şehit olan idealist bir delikanlı olan **Giresunlu Haşim**, Çanakkale Savaşını kumanda eden Üçüncü Kolordu Kumandanı **Esat Paşa**, torunundan aldığı mektuba sevinerek Türk Ocağına giden Rasih Efendinin konuşurken gördüğü **Ziya Gökalp**, karşısındaki **Doktor Mürsel**, Çanakkale'deki çıkarmayı değerlendirmek üzere bakanlarını toplayan İngiltere Başbakanı **Lord Auspuit**, İstanbul'a giriş tarihini "pek yakında" diye ifade eden Dışişleri Bakanı **David Liyod George**, zaferin

Churchill'in başarısı olacağını söyleyen Savunma Bakanı Mareşal **Lord Kitchener**, Kırte'de düşman ordusuna kayıplar verdiren **Binbaşı Mahmud Sabri**, denize mayın döşenmesi gerektiğini düşünen **Binbaşı Talat**, mayınların döşenmesi işini plânlamaya çalışan ve karargâhtan ayrılmayarak sürekli bataryaları dolaşan **Albay Cevat Paşa**, onun bilgi aldığı kara yağız ve sert bakışlı Batarya Kumandanı **Yüzbaşı Mehmed Hilmi**, Albay Cevat'a düşman denizaltısı görüldüğünü haber veren **Muharebe Teğmeni Necdet**, taarruzdan bir gün önce donanma komutanlığından istifa eden ve yerine Amiral De Robeck'in atandığı **Amiral Carden**, düşman kuvvetlerini yöneten ancak Lord Kitchener'in Boğaz'ı geçmek şerefine yalnızca ona ait olmasından hoşlanmadığı **Amiral De Robeck**, bu yüzden amiralin yanına savaşı beraber yönetme görevi ile gönderilen, verilen büyük kayıplar üzerine donanmanın başkomutanı olan **Hamilton**, gizlice Boğaz'a mayın döşeyerek savaşın gidişatını değiştiren, Boğaz'dan geçme ümitlerini suya düşüren **Tophaneli Hakkı**, müstahkem mevki mayın grup kumandanı **Yüzbaşı Hafız Nazmi** ve mayın uzmanı **Üsteğmen Geehl**, geminin elektrik subayı **Teğmen Boyabathı Hasan Abdullah**, Boğaz'da biriken gücü tespit edebilmek için havalanan pilot **Yüzbaşı Serno** ve gözetleme subayı **Yüzbaşı Schneider**, Ertuğrul uçağı ile havalanan pilot üsteğmen **Cemal**, Boğaz'dan geçme hazırlığında olan ittifak kuvvetlerine karşı orduyu alarma geçiren ve Esat Paşa ile görüşmeye çalışan müstahkem mevki kurmay başkanı **Yarbay Selahaddin Adil**, basit bir siperde Selahaddin Adil ile beraber bulunan tahkimat ve tabya konularında uzman olan **Korgeneral Merten**, beraber tüm tabyaların görülebileceği bir sipere geçtikleri **Kurmay Yüzbaşı Ali**, kumandanın Boğaz'dan geçmek üzere hareket eden gemilere ateş edilmesi emrini verdiği, Türkçeyi mükemmel konuşan **Tabya Kumandanı Yarbay Wossidlo**, onun emri ileterek ateş ettirdiği Batarya Kumandanı **Yüzbaşı Süleyman Sırrı**, Amiral De Robeck'in ileri geçmesi için emir verdiği geride bekleyen ikinci grubun komutanı **Amiral Guepratte**, atışların isabetine dikkat eden gözetleme subayı **Üsteğmen Mevsuf**, Fransız Suffren Zırhlısını hedef alan Erenköy Tabyası kumandanı **Yarbay Werle**, Selahaddin Adil'in müttefiklerin öndeki zırhlılarını dövmesini emrettiği Tenker sırtlarındaki obüs bataryasının kumandanı **Yüzbaşı Rifat**, bataryanın ortasına düşen top mermisiyle bacakları kopan o haliyle Bouvet zırhlısının batışını görmek isteyen ve onu izlerken can veren **Cideli Mehmed Çavuş**, tabyaya çıkan Cevat Paşayı görünce doğrulup selam vermeye çalışan yaralanmış ve gözleri şaşılasmış ama buna üzülmeyen **Lapsekili Ali**, ağırlığının iki üç katı top mermisini kaldırarak topa süren, bununla Ocean Zırhlısını batıran ve bundan dolayı padişah

tarafından takdir edilen Edremit'in amlık köyünden **Abdurrahman oğlu Seyit Onbaşı**, onun mermiyi tek başına kaldırışını ümitsizlikle izleyen **Niğdeli Ali**, teğmenlik döneminde Anadolu Kavağında kendisine Çanakkale'de çıkacak olan savaşta fatih olacağını söyleyen meczubu hatırlayan ve kısa süre sonra şehit olan Dardanos tabyası kumandanı **Yüzbaşı Hasan**, Yüzbaşı Hasan'ı çağıran Tabur Kumandanı **Binbaşı Nihat**, Molla Kzım'la Balkan Savaşında omuz omuza çarpıştıktan sonra Çanakkale'de tekrar bir araya gelen **Akyazılı Mehmed**, onların Balkan Harbinde beraber savaştıkları **Kuşbaşı Eşref Bey**, **Selim Sami**, **Cihangiroğlu İbrahim Bey**, **Zenci Musa** ve **Mamaka Mustafa**, İngilizce ve Fransızca gazeteleri takip etmeyi alışkanlık haline getiren ve mtfeik kuvvetlerinin Boğaz'ı geçememesi üzerine gazetelerde çıkanları Cevat Paşaya anlatan, Binbaşı arli ile ller ve yaralıların durumunu görüşmek üzere elçi olarak gönderilen **Kurmay Binbaşı Ohrili Kemal**, gazetelerde İstanbul hayali kurduğu ve hayal kırıklığına uğradığı yazan **ar II. Nikola**, İstanbul'a çıkarma yapmak için Odesa'da bekleyen **General Istomi**, Alman kayzeriyle hısımlığı dolayısıyla Yunanlıların mtfeikler arasında yer almasına önce sıcak bakmayan **Yunan kralı Konstantin**, onun hısımlı **Alman kayzeri**, donanmanın başkomutanı sıfatıyla toplantı yapan Hamilton'un toplantısına katılan **General Baitwaire**, Arıburnu'na çıkartma yapan Anzak birliklerini Kolordu Komutanı **General Birdwood**, Müderri Rasih Efendinin Tıbbiye'den ğrencisi olduğu halde savaşa katılmak üzere gönüllü yazılan ve şehitlik mertebesine erişen **Nazmi**, Rasih Efendinin ğrencileri olan ve onun torununa mektubunu götüren **Osman** ve **şevket**, mtfeiklerin Saroz Körfezinin daralmasını fırsat bilmesinden korkan **Mareşal Liman Von Sanders**, İşkenderiye'de Rupert Brooke'la geceleri piramitleri dolaşan İngiltere Başbakanının oğlu **Arthur Ausquit**, İşkenderiye'deki birlikleri denetleyen Hamilton'u Fransız Genel Kararghında karşılayan ve İstanbul'un Ruslara teslim edilmemesi gerektiğini düşünen **General D'Amade**, araziyi incelemek için Kabatepe'nin deniz tarafına geçen Esat Paşayı karşılayan 27. Alay Kumandanı **Yarbay şefik**, sahili korumakla görevli 4. Tabur kumandanı **Binbaşı İsmet**, Eceabat'ın st kısmında konaklayan, emrindeki askerin paniğinin Conkbayırı'na düşmanın tutunmasına neden olduğu disiplinli kumandan 19. Tümenin 72. Alayının 3. Taburunun kumandanı **Binbaşı Rıfki**, Mehmetçik Burnundaki küçük plaja çıkarma yapacak olan 29. Tümenin komutanı **General Hunter-Weston**, durumu ağırlaşan Rupert Brooke'u ziyarette gelen ve cenazesine katılan Londra'daki sanat çevresinden arkadaşları **Aubrey Herbert**, **Charles Lister**,

müzisyen **Denis Browne**, Uygunsuz Sokak eserinin yazarı **Kapri**, Brooke'un mezar taşına kazılacak şiiri yazan **Bayan Cornford**, Gelibolu Yarımadasının uç kısmının savunmasından sorumlu olan Dokuzuncu tümen Kumandanı **Albay Halil Sami**, Esat Paşanın cepheye hareket için hazır olmaları emri verdiği İkinci Tümenin kumandanı **Yarbay Hasan Askerî**, gece müttefik donanmasını fark ederek alarma geçmiş olan Dördüncü bölük kumandanı **Yüzbaşı Faik**, çatışmalarda ağır yaralanan ve tedavi için İstanbul'a gönderilen **Pütürgeli Musa**, Molla Kâzım'ın müttefik çıkartması sırasında yakaladığı ve üzerinden İstanbul'da geçerli olacak paralar çıkan müttefiklerden **Anzak Teğmen Peterson**, müttefik çıkartması sırasında River Clyde şilebini karaya oturtmaya çalışan gözü karalığıyla ünlü **Binbaşı Unwin**, onunla birlikte iki mavnayı birleştirerek köprü yapmaya çalışırken vurulan ve ölen **William Usta**, Seddülbahir üzerinde uçarken denizin sahilden elli metre açığının kıpkırmızı kesildiğini gören **Hava Komodoru Samson**, asıl birliklerle karaya çıkma emri alan **Tuğgeneral Napier**, ağır yaralanarak sedyeyle götürülürken bile cephanesini ve tüfeğini düşünen **Tavashlı Memiş**, onun yaralanınca cephanesini teslim ettiği **Tekirdağlı Sadık**, tabur kumandanının emrini Teğmen Hüsameddin'e getiren muhabere çavuşu **Hüseyin Çavuş**, tabur kumandanının emirlerinin ulaştırıldığı **Ragıp Çavuş**, mermilere meydan okurcasına atını bir o yana bir bu yana süren **Binbaşı Şevki**, Seddülbahir koyundan gönderdiği raporlar son çılgınlıkları olan takım kumandanı **Teğmen Abdürrahim**, yamaçlardan tırmanan düşmanı denize dökmek için askerine emir veren ve bu son emri olan dokuzuncu bölüğün kumandanı **Yüzbaşı Secaaddin**, kumandanı sargı yerine götürmesini arkadaşından isteyen **Üsteğmen Tarık**, kumandanı sırtına alarak sargı yerine doğru sürünmeye çalışan **Keşanlı İsmail**, Mahmud Sabri'nin Ertuğrul koyundaki durumu öğrenmek üzere gönderdiği ve burada ağır yaralanan **Yüzbaşı Şemsi**, tabur kumandanı Mahmud Sabri'nin ihtiyattaki onbirinci bölüğün yarısıyla Ertuğrul Koyuna takviye olarak gönderdiği Bölük Kumandanı **Yüzbaşı Saim**, diğer yarısını Tekkeburnu'ndan gelen düşmanı durdurmak için beraberinde gönderdiği **Teğmen Hasib**, ikinci bombardımanda şehit olan Yahya Çavuşun yanındaki **Tekirdağlı Kasım**, siperden düşmana ateş etmek için uygun zamanı bekleyen **Tekirdağlı Hakkı**, düşman erine teslim olmasını söyleyen **Tosyalı Mustafa**, bacakları lime lime olan ve Yahya Çavuş'un kangren olmasın diye bacaklarını kestiği **Bigalı Hasan**, Müşir Fuat Paşanın aslanlar gibi düşmana saldırması için cepheye gönderdiği ve burada şehit olan oğlu **Teğmen Halit**, Halit'in II. Balkan savaşında şehit düşen kardeşi **Reşit**, Binbaşı Rıfkı'nın azarlayarak askerlerinin dağınık yürümeleri emri

verdiği **Yüzbaşı Saffet**, Arıburnu'nda savaş tamamen Türklerin aleyhine dönmüş iken elli yedinci alay ile yetişen, elinde kılıçla kurşun yağmuru altında koşarak askerlerini cesaretlendirip ölümü unutturun Elliyedinci Alay kumandanı **Yarbay Hüseyin Avni**, Conkbayırı'nı düşmanların ele geçirdiğini gören, buraya taarruza geçen bölüğün şehit olan kumandanı **Nazif Çakmak**, geri çekilme belirtileri gösteren müttefiklerin üzerine taarruza kalkan taburdaki askerler **Tıbbiyeli Hadi**, **İskilipli Rahmi**, yaralanan Pütürgeli Musa'yı götürmek isteyen Molla Kâzım'a yardıma gelen **Pütürgeli Bilal**, Teğmen Halit'in konuştuğu erin tabur kumandanı şehit düşünce kumandan olarak kalan **Mersinli Hasan Çavuş**, çıkartmanın başarısız olması üzerine yapılan toplantıda durumunun gerçekten zor olduğunu söyleyen **General Carrasthers**, birliklerin yığıldığı plajdan kurtulmasının üç gün süreceğini söyleyen **Amiral Thursby**, toplantı sırasında bir denizaltının Marmara'ya ulaştığı haberiyle toplantının havasını değiştiren **Komodor Keyes**, denizaltıya kumanda eden önyüzbaşı **Stoker**, Molla Kâzım'ın tüm seslenmelerine sadece çılgın bakışlarla karşılık veren **Arapkirli Davut**, aydınlatma fişekleri atılırken Teğmen Hüsameddin'in yanında bulunan, çatışmalar sırasında yara aldığı kolunu teğmendenden kesmesini isteyen **Ömer Çavuş**, yaralı Fransız askerinin üzerini aradıktan sonra sırtında taşıyan **Bekir**, terk edilmiş köyün sokak başlarına nöbetçiler yerleştiren **Ahmet Çavuş**, Mahmud Sabri'nin sargı almak için giderken mevzilerde kalma emri verdiği **Teğmen Ali**, çıra ışığı altında elindeki bıçağı devamlı işleyen **Doktor Mehmed Selim**, Mahmud Sabri'nin ordunun çekileceğini söylemesi üzerine kendilerini kime bırakacaklarını soran yaralı **İstanbulu Bülent**, Yahya Çavuş'un çalılıktan çıkardığı bacağı kopmuş ve göğsünün sağ kısmı kalbura dönmüş **Üsküplü Rahim**, Türklerin önünde çil yavrusu gibi dağılmış kaçan birliklerini izleyen Hamilton'a öldüğü haberi gelen **Albay Koe**, Hamilton'un bütün ümidini cesaretine bağladığı **Albay Matthewei**, zorlu çarpışmanın ardından Mahmud Sabri'den bilgi alan ve alaya çekilme emri veren Yirmialtıncı Alay Kumandanı **Yarbay Kadri**, Teğmen Halit'in ölümü üzerine çok duygulanan Binbaşı Mahmud Sabri'ye cepheye intikal ettiği bildirilen çok yakın dostu **Binbaşı Halit**, Hamilton'un Süveys'ten getirip savaşa sokmak istediği ve görünce sevindiği Hintli Tugayının komutanı **General Cox**, zırhlısından dürbünle izlerken Hamilton'un da gördüğü Oğuz Amcanın sırtında taşıyarak kendi mevzisine attığı yaralı **Teğmen Casey**, askere moral vermek için cepheye giden Hamilton'un yanında giden **General Braitweite**, gittikleri Mosquito muhribinde kendilerine yemek hazırlatan muhribin komutanı **Amiral Johnson**, yarbayın durumunu görerek sıhhiye erlerini çağırarak **Teğmen Şükrü**, alayın

kumandanlığını üstlenen ve vurulmasına rağmen yaveri olduğu yarbay gibi askere destek olmaya çalışan **Binbaşı Yusuf Ziya**, onun yanında bulunan alay imamı **Hasan Fehmi Efendi**, birbirlerini boğmaya çalışırken boyunlarındaki haç ve muskayı tutmuş vaziyette ölen ve öylece kalan bölük kumandanı Kemahlı Üsteğmen **Mustafa Asım** ve bölük komutanı **L. I. Woiters**, Mıstık'tan dürbünü alarak etrafa bakmak isteyen **Tavashı Halil**, Teğmen Hüsameddin'e telefonda tâlimat veren üçüncü tümen karargâhı kurmay başkanı **Kadri**, karargâhında Teğmen Hüsameddin'i bekleyen ve onu üçüncü tümene gideceği yere kadar rehberlik etmekle görevlendiren **Yarbay Nureddin**, Fransız ve Senegalli askerlere farklı görevlerle siperlere yerleştiren **Yüzbaşı Murel**, düşmanın içine sarktıklarını gören ve alayın büyük kısmını sağ tarafa çeviren **Yarbay Sabri**, büyük kayıplar veren İskoç taburunu perakende birliklerle duvar meydana getirip kayıpları azaltan komutan dövüşçü **Auld Reckie**, yarımada büyük bir baraka yaptırarak içine Türk esirleri doldurup barakayı ateşe verdiren **Yüzbaşı John Weistock**, annesinin vatana kurban olarak cepheye gönderdiği **Kınalı Murad**, cepheye sonradan intikal eden Yedinci Tümenin kumandanı **Albay Remzi**, İstanbul'dan gelen onbeşinci tümen kumandanı **Albay Mehmet Şükrü**, Albay Remzi'nin taburunu dokuzuncu tümenin emrine verdiği **Binbaşı Ruhî**, alayı ihtiyat siperlerine yerleşeceği bildirilen **Yarbay Sadık**, gece operasyonu ile Goliaht zırhlısını batırma görevini üstlenen Muavenet-i Milliye gemisi kumandanı **Yüzbaşı Ahmed Saffet Bey**, kumandanın görevi sırasında hatırlatmalarını değerlendirdiği yardımcısı **Yüzbaşı Firle**, gece operasyonunda anlaşılmaz bir İngilizceyle konuşarak düşmanın dikkatini dağıtacak olan **Tıbbiyeli Cemil**, bir müttefik muhribinin projektörle etrafı taradığını Ahmed Saffet'e haber veren **Bolayırılı Namık**, kardeşi Kuzey Grup Kumandanı Esat Paşa ile yardımlaşmaları dileğiyle Güney Grup Kumandanlığına getirilen **Vehip Paşa**, Libya ve Balkanlar'da başarılar kazanmış komutanlardan olan **Alman General Trommer**, bölük kumandanına emir veren **Binbaşı Kasım**, Pütürgeli Bilal'le beraber koşarken şehit olan Bölük Kumandanı **Üsteğmen Fehim**, yaralı askeri gerideki siperlere götüren **Bigalı Hamza**, ölülerin gömülmesi, yaralıların toplanması konusunu konuşmak üzere elinde Kızılhaç bayrağı ile Türk siperlerine yürüyen İngiliz **binbaşısı Majör**, elinde Kızılay bayrağı ile Binbaşı Majör ile görüşmeye giden **Teğmen Ali**, yaralanıp düşen sağlık ekibinden birini gören **Keşanlı Sâlim**, ölümler ve yaralıları için yapılacakları konuşmak üzere Ohrili Kemal'in görüştüğü **Binbaşı Çarlı**, Ohrili Kemal ile geçici anlaşma metnini hazırlayıp imzalayan **Binbaşı Grattan**, D'Amade'nin yerine Fransız birliklerinin başına ve Hamilton'un yardımcılığına

getirilen Norbonne aslanı **General Gouraud**, Hamilton'un doğum gününü düşündüğü **İngiliz kralı**, Teğmen Hüsameddin'in siper yapma emri verdiği **Bedri Çavuş**, boğazından yaralanan **Mardinli Hurşit**, taburları hayalete dönmüş olan dokuzuncu tümendenden direnmeleri fazla netice vermeyen **Binbaşı Lütfi**, Türkler için ümitlerin tükendiğini düşünen Topçu Grup Kumandanı **Alman Binbaşı Binhold**, onun topları tahrip ederek geri çekilme emri verdiği İkinci batarya kumandanı **Teğmen Arif**, teğmenin yaralandığını söyleyen **Elazığlı Hasan**, düşman cephesinden sırkılarla flama sallanmasını merak eden Esat Paşanın bu durumu sorduğu Kurmay başkanı **Fahreddin** ve Topçu Kumandanı **Hasan Rıza**, siperleri dolaşan Esat Paşanın morallerinin yerinde olduğunu gördüğü askerlerden soru sorduğu İzmitli Hacıfettahoğullarından **Hüseyin oğlu Celal**, siperden fırlayan kişiye ateş eden ve onun Müslüman olduğunu öğrenen nöbetçi subay **Teğmen Ahmed Halit**, cephenin sorumlusu **Albay Refet**, sipere düşen el bombalarını geri atan ve bunu yaparken şehit olan **Yanyalı Hulusi**, cepheye iki tümeniyle intikal eden **Mehmed Ali Paşa**, Esat Paşayı arayarak dünyanın Çanakkale savaşı konusundaki yorumlarını anlatan Kurmay Başkanı **Albay Kâzım Bey**, bütün ordunun ikmal işlerine bakan İstanbul'daki **İsmail Hakkı Paşa**, Hamilton'ın karargâhında düzenlediği basın toplantısında Türk siperlerine bildiri atılmasının etkili olacağı görüşünü savunan gazeteci **Aksmead Bakletti**, Hamilton'u yaptıkları taarruz plânlarıyla bekleyen **Fransız Generali Bailaud** ve Kurmay Başkanı **Albay Plepope**, komutasındaki tümenle Seddülbahir cephesine intikal ederek Mehmet Ali Paşa ve General Trommer ile Türk kuvvetlerini hücumu kaldıran **Albay Fevzi**, ordunun önünde giderken buradan sağ çıkılmazsa veya yaralı çıkılırsa birbirlerine yardım etme sözü veren **Yarbay Rıza**, **Binbaşı Kâzım** ve **Binbaşı Abdülkadir**, alevler arasından kendisine doğru bir atlının geldiğini gören Sahra Batarya Kumandanı **Binbaşı Mürsel**, gözetleme yerinden savaş alanına bakan Binbaşı Lütfi'nin yaveri **Üsteğmen Uğur**, onbeşinci ve dördüncü tümenleri ileri süren onbirinci kolordu kumandanı **Weber Paşa**, onbeşinci tümenin kumandanı **Şükrü Bey**, dördüncü tümen kumandanı **Celal Bey**, düşman hücumunun tam üzerlerine olacağını yatıştırıcı bir sesle askerlere anlatan Topçu Batarya Kumandanı **Binbaşı Eşber**, mektubu gelen ancak kendisi şehit olan **Mehmed oğlu Kara Ali**, **Kadir oğlu Hüseyin** ve **Hasan oğlu Rafet**, **Musa oğlu Muharrem**, mektubunu alan Alsancak'tan **Hayati oğlu Sâlim**, vurulduğu halde uzun süre sesini çıkarmayan Binbaşı Mahmud Sabri'nin vurulduğunu anlayan **Teğmen Hamid**, Türklerin hücumu geçmek için havanın kararmasını beklediğini anlayan ve çözüm düşünen **Yüzbaşı Herter**, siperinden

denize bakarken zırhlının döndüğünü ve battığını gören **Kandırallı Sadri**, Triumph'un battığını grup kumandanına bildiren Topçu **Teğmeni Hüseyin**, Triumph ve Majeste zırhlılarını batıran denizaltının kumandanı **Alman Binbaşı Otto Hersing**, düşman askerleri ile yazışan ve birbirlerine yiyecek atan Tıbbiyeli **Şefik** ve **Recai**, siperden yukarı fırlayarak onları kızdıracak işaretler yapan **Zühtü**, Arıburnu'ndaki askerlerinin rahatlığına şaşan ve onları uyaran Hamilton'un askeri sekreteri **Yarbay Pollen**, ölümünden sonra kraliyet nişanı verilen **General Bridges**, şüphe uyandırmadan taarruz hazırlığı yapan onaltıncı tümen komutanı **Albay Rüştü**, Rüştü'nün siperlerde bulunan çok sevdiği arkadaşı **Antalyalı Tefik**, Molla Kâzım'ın aralarına karıştığı askerlerin kumandanı **Yarbay Hasan Basri**, Türklerin dikkatlerinin Kanlısirt'ta olmasından faydalanarak kuzeyden harekâta başlayacak olan **General Godley**, onun başarısından sonra öldürücü yumruğu vurmaya hazırlanan ve yapılan hücumu geciktirdiği için bütün plânı mahveden **General Stopford**, müttefiklerin Ağustos ayında yeniden bir hücum yapacakları ihbarını alan yanağında kılıç izi bulunan **Yarbay Wilmer**, yarbayı görünce siperden çıkan **Hüsrev Çavuş**, ordu kumandanının bir taburu Arıburnu'na istediğini söyleyen ve Yarbay Wilmer'in tercümanlığını yapan **Tıbbiyeli Hayri**, uçakla keşif yaparak Türklerin çıkartma beklemedikleri raporunu veren **Binbaşı Samson**, Hamilton'un ikiye ayırdığı askerlerin bir kolunu yönetecek olan **General Johnston**, General Cox'un Ağıldere'de ikiye ayrılacak olan birliklerinin ayrılan kolunu yönetmesi plânlanan **Tuğgeneral Russel**, Kireçtepe'de bulunan karakolun nöbetini tutarken sesler duyan **Konyalı Osman** ve **Yozgatlı Hasan**, onların önüne bomba attıran **Teğmen Clington**, Rum rehberleri eşliğinde sessizce Türk karakollarını yok ederek giden **Binbaşı Hart**, sırtından süngülenerek şehit edilen köyünün pehlivanı **Kargılı Cemil**, Yarbay Wilmer'in top seslerini sorduğu Çikolata Tepesindeki birliğin başında bulunan **Yüzbaşı Hikmet**, bulundukları yeri kestiremeyen Rum rehberlere sinirlenen **Yüzbaşı Hüges**, Hamilton'un haber alamadığı ve rahat tavırları dolayısıyla onu öfkeliendiren Stopford'un yardımcısı **General Hammersley**, onların durumunu öğrenmek için Hamilton'un gönderdiği **Albay Aspinall**, üzerlerine düşen bombalarla parça parça olan **Ordulu Sâlim**, hücumu kalkan müttefik kuvvetlerinin ilk dalgasının başında bulunan **Yüzbaşı White**, projektörlerin ışığından iki dalganın imha edildiğini gören **Binbaşı Tood**, onun diğer dalgaların çılgınlık olacağını söylediği komutanı **Yarbay Brezier**, aynı sona uğrayan birinci grup hafif atlıların başında bulunan **Binbaşı Glasgow**, müttefiklerin Büyük Anafartalar köyünde görevlendirdiği **General Mohan**, Conkbayırı'ndaki Türk ihtiyat

birliklerinin başında bulunan **Albay Kannengieser**, düşmana ilk vuruşu gerçekleştirmekle görevlendirilen ve evli olmadığına o anda sevinen **Yüzbaşı İbrahim**, hücumla kalkan birlikten kalan iki kişiden biri olan **İlgazlı Rıfkı**, yirmi beşinci alayın en önünde yürüyen ve şehit olan **Yarbay Kısıklı Nail**, 64. Alayın önünde yürüyen **Yarbay Servet**, Yarbay Nail'in hemen ardından şehit olan **Vidinli Mehmed Ali**, ardından yaralanan **Binbaşı Hulusi** ve **Yüzbaşı Filibeli Tahsin**, bombardımanı kesip taarruza kalkma saatini dikkatle takip eden Gurka taburu Kumandanı **Binbaşı Ceciel Allanson**, hem tabanca hem de kılıçla savaşan ve bir Türk askerine kılıcını indireceği anda Pütürgeli Bilal'in yetiştiği **Yüzbaşı Le Marchand**, felaket öncesi havasını dağıtmak için Ömer Çavuş'un şakalaştığı **Suruçlu Hasan**, Türkler karşısında askerlerini cesaretlendirmek için yalın kılıç öne fırlayan tugay komutanı **General Boldwin**, sığınaktakileri el bombalarıyla teslim olmaya zorlayan **Teğmen Little**, bir kargaşadan yararlanarak sığınağı boşaltmaya çalışan Oğuz Amcanın hızla çıkıp çıkamayacağını sorduğu yaralı **Çorlulu Hüsnü**, ümidini kestiği anda "Allah, Allah" sesleri duyan **Sinoplu Ramiz**, ihmalden dolayı görevinden alınan Stopford'un yerien atanan soğukkanlı ve genç **General Lisle**, Molla Kâzım'ın yerin altından duyduğu sesleri doğrulayan ve Anzakları yakalayan nöbetçi subay **Yüzbaşı Orhan**, onların sorgusu sırasında tercümanlık yapan yeni gönüllülerden **Galatasaraylı Mehmed Muzaffer**, savaşa şartlanan Hamilton'un sağlıklı düşünemeyeceğinden dolayı görevden alınmasından sonra başkomutanlığa atanan ve savaşın devam etmesinin anlamsızlığını raporlarında belirten **General Charles Monro**, Çanakkale'ye gelerek çocuklarla konuşan ve aynı zamanda bir Türkolog olan **Mösyö Valentin**, çekildiklerinden Türklerin haberi olmadığını düşünen müttefiklerin korkuya kapılmasına neden olan notu okuyan Birdwood'un yaverlerinden **Üsteğmen Alec Meboriger**'dir.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) romanının tarihî kahraman sayısı 79'dur. Bu kahramanlardan **Mustafa Kemal Paşa**, **İsmet Bey**, **Enver Paşa**, **Abdülhamit Han**, **Kazım Karabekir** ve **Venizelos**'un rolleri daha önceki romanlarla birlikte ele alındığından burada tekrarlanmayacaktır. Başkahramanın kurmaca olduğu romanda tamamı figüratif olan tarihî kahramanlar, tarihteki hallerine ve davranışlarına paralel bir görüntü verirler; ancak bunların romancı ve romanın başkahramanı tarafından yorumu farklıdır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) romanının kahramanlarından **Damat Ferit**⁴², millî mücadeleye durdurmaya çalışan sadrazamdır. Ankara halkının ileri gelenleri, valiyi padişaha telgrafla şikâyet etmek istediklerinde, bunu engelleyen Damat Ferit, halkın doğrudan padişahla görüşemeyeceğini söyler. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında Damat Ferit Paşa, Londra Sefaretinde ikinci kâtip olarak çalışırken Necip'in yanına Paris'e sık sık gelir. O zamanlar iri yarı ve burnu havada bir kişi olan Ferit Bey, tam bir Avrupa hayranıdır. Öğrenciyken bile çok şık olan, saçlarının bilyantini ve tırnaklarının manikürü eksik olmayan, lüks ve zenginlik içinde yaşamayı çok seven Ferit, yıllar sonra eski arkadaşı Necip'in dul eşi Mediha Sultanla evlenir. Bundan sonra "damat"lık sıfatını kazanan Ferit Bey, İttihatçılar kendisine yüz vermeyince Hürriyet ve İtilaf Partisine gider ve partinin başına getirilir. Sultan Vahdettin'in padişahlığı sırasında istemeyerek de olsa defalarca sadrazamı yaptığı Damat Ferit, padişahı kendisinin İngilizler tarafından desteklendiğine inandırır. Onun yaptıklarının yanlışlığını görenlerden biri de Müşir Fuat Paşadır. Padişahın karşısına çıkarak Ferit Paşanın ülkeyi batırdığını ve onu görevden almasını söyler. Vahdettin de Ferit Paşa hakkında aynı şeyleri düşünmektedir. Üç mel'undan biri Damat Ferit Paşadır. Kurtuluş mücadelesini engellemeye çalışan, engelleyemeyince İngilizlerin yardımıyla kaçan Damat Ferit, Fransa'nın güney sahillerindeki San Remo'da ölür. **Islak Kentin İnsanları** (Z.Koç, 2000) adlı romanda Damat Ferit Paşa, işgalcilerin Samsun'a girmesine halkı korumaları için izin verdiğini söyler.

Ankara 1920'de (C. Hafifbilek, 1998) Kurtuluş Savaşı döneminin padişahı olan **Vahdettin**'in İngiliz esiri olduğu belirtilir. Mustafa Kemal Paşayı Anadolu'ya gönderdiği söylenen padişah, halkın ileri gelenlerinin bile ulaşamayacağı uzaklıktadır. **Gölgeden Akan Işık** (İ. Dizman, 1999) romanında küçük bir role sahip olan Sultan Vahideddin hakkında Ankara'ya geleceği, burada bir meclis açacağı ve büyük bir savaş yapacağı söylentisi vardır. **Ölü Yüzler**'de (A.Ö.Çağlar, 1998) Vahideddin, Ali Gede'nin saltanatını gördüğü padişaktır. **Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında babasını ve annesini küçük bir çocukken kaybeden Abdülmecit'in oğlu **Vahdettin**, Şayeste Hanım tarafından büyütülür. Damat Ferit'in tahta çıkmasına çok sevindiği Vahdettin, İngilizlerin istediğini düşündüğü için defalarca hükümeti kurma

⁴² Mehmet Vahdettin'in sadrazamlığını yapan Damat Ferit Paşa, Kurtuluş Savaşını engellemeye çalışmış ve direniş hareketinin başarıya ulaşacağı anlaşıldıktan sonra Fransa'ya kaçmıştır. "Damat Ferit Paşa", **a.g.e.**, C: 6, s.2856.

görevi verdiği Damat Ferit Paşadan hiç hoşlanmaz. Sultan Vahdettin, kız kardeşi Mediha Sultanla evli olan Damat Ferit'in bir cariye ile olan ilişkisini duyduğu zaman çok sinirlenir. O zamanlar henüz padişah olmayan Vahdettin, bir erkek kardeş olarak Damat Ferit'i çağırır ve kız kardeşine karşı yapılan yanlış davranışın hesabını onu tokatlayarak sorar. Damat Ferit'in ülkeyi terk etmesi sonrasında oluşturulan on bir kişilik bir grupla İngilizlerin getirdiği bir ambulansa binerek önce Malta'ya oradan da Mekke'ye gider. Gitmek istediği yerler İngilizler tarafından uygun görülmeyen Vahdettin'in, İtalya'ya gitmesine izin verilir. Altmış beş yaşında sürgünde ölür. **Çiçekli Mumlar Sokağı** (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında da gördüğümüz tarihî kahraman, Şeyh Şenusi tarafından kılıç kuşandırılarak tahta çıkarılır. Vahideddin, ağabeyi Reşad'ın cihat çağrısını geri çeker ve teslim olur; ancak güvendiği bir yaver olan Mustafa Kemal'i mücadelenin içine sokar.

Ankara 1920'nin(C. Hafifbilek, 1998) İçişleri Bakanı **Refet Paşa**, Çerkez Ethem'in adamlarının görevine son verir ve teçhizatına el koyar. **Hulki Bey ve Arkadaşları** (Y.Okur, 1999) adlı romanda Refet Paşa, Kurtuluş Savaşından sonra işgalci Fransız generalinin geçtiği caddeden geçer. Arnavut ise böyle kısa boylu bir paşa gönderdiği için “sarı paşa”ya şaşırır.

Ankara 1920'nin(C. Hafifbilek, 1998) tarihî kahramanları, İzmit'te kurduğu çete ile düşmana karşı direnişi üstlenen ancak bir baskınla öldürülen **Yahya Kaptan**, yolsuzlukları ve işgal güçleriyle anlaşmaları Yahya Kaptan ve diğer vatanseverleri çok rahatsız eden, Yahya Kaptan'ın itibarını düşürmeye hatta öldürmeye çalışan, kendini Kartal ve Havalisi Kuvayı Milliye Reisi ilan eden **Binbaşı Necati**, binbaşının bu işlerini çete eliyle yapmasını sağlamak üzere çete kurdurduğu **Küçük Aslan**, bu çetenin Yahya Kaptan'ı suçlamak için dağa kaçırıp fidye istediği **İstilyanos**, Binbaşı Necati'nin birlikte çalıştığı **Yüzbaşı Nail Efendi**, Ankara eşrafından olan, Atatürk'ü Ankara'ya gelişinde karşılayan ve Hıyanet-i Vataniye yasasından dolayı Allem Kallem Hanında hapsedilen **Bitikli Cafer Ağa**, Ali'nin de çalıştığı Selamet adlı gazeteyi çıkaran **Avukat Mustafa Kemal**, Mefkûre gazetesini çıkaran **Vasfi Bey**, gazeteleri kapattıran ve İstanbul hükümetinin emirlerini yerine getirerek millî mücadeleye destek vermediği için tutuklanan **Vali Muhittin Paşa**, Merzifon Amerikan Kolejinde Ermenileri isyana teşvik eden öğretmenler **Kayyan** ve **Tumayan**, tutuklanan İstanbul hükümeti valisi yerine getirilen Ankara hakani **Yahya Galip**, Hacı Mehmet Ağanın askerliği sırasında okumuş olduğu için yazıcı yapmak isteyen **Ethem Paşa**, Ankara'daki en güzel binayı kendilerine karargâh yaparak şehre yerleşen işgalci

İngiliz birliklerinin kumandanı **Mr. Vitol**, bir Yahudinin konağına zorla yerleşen işgalci Fransız birliği kumandanı **Mösyö Braza**, onun evine zorla girdiği **Yahudi Kalef**, Sivas Kongresini basmaya yeltenen ve halka eziyet eden Ankara valisini sadrazama telgraf çekmesine rağmen aldırılmayan ancak tutuklanarak etkisiz hale getirilmesi konusunda liderlik yapan Hukuku Milliye Derneği Başkanı **Börekçilerin Müftü Rıfat Efendi**, batıdaki direnişinde büyük başarılar kazanarak Bekir Efeye ilham kaynağı olan, Yozgat isyanını bastıran **Çerkez Ethem**, Bekir Efe ile fikri yakınlığı olan ve Yeşilordu adlı bir cemiyet kurmak isteyen **Saruhan mebusu Reşit Bey**, sosyalizmin yayılmasını kolaylaştırmak için bir cemiyet kurulması konusunda Reşit Beyin görüştüğü **Yunus Nadi**, batıda direniş çetesi kurarak düşmana karşı başarılar kazanan **Demirci Efe**, kolordusuyla Ankara’da Etlik sırtlarına çekilmiş olan **Ali Fuat Paşa**, Ankara’da vatanseverlere eziyet eden ve milletin aleyhine çalışan valinin değiştirilmesi konusunu konuşanlardan Osmanlı Meclisi mebusanlarından **Hacı Atıf Bey**, İstanbul hükûmetine gireceği kesinleşmiş olan **Salih Paşa**, Ankara Valisi Muhittin Paşa ile Sivas’a saldırarak millî mücadeleyi yok etme plânları yapan Bedirhan aşiretinin desteğini alan Harput Valisi **Ali Galip** ve **Noel** adlı bir İngiliz binbaşı, Bekir Efenin tutuklanıp İstanbul’a gönderilmesini için içişleri bakanlığından gelen mektubun kopyasını Müftü Rıfat Efendiye veren il mektupçusu **Halet Bey**, valinin gizli plânları dolayısıyla görevden alınmasının sağlanması için yapılan ikinci toplantıya dâhil olan **Hoca Hatıp Ahmet Efendi**, Vali Muhittin Paşanın etkisiz hale getirilmesi için hazırlanan tertipte valinin geçeceği yola çıkarak onu şaşırtmak ve tutuklanmasını sağlamak olan kurulan iki çetenin başına getirilen **Hamitli Rıza** ve **Kara Sait Efe**, valinin yanında bulunan Çorum mutasarrıfı **Sami Fethi Bey**, valinin işbirlikçisi belediye başkanının yerine getirilen **Kütükçülerin Ali Bey**, tutuklanan vali yerine İstanbul’dan gönderilen ancak görevini yapamayacağını anlayarak geri dönen **Vali Ziya Paşa**, Damat Ferit Paşadan sonra sadrazamlığa getirilen **Ali Rıza Paşa**, Cuma namazını Namazgah meydanında kıldırarak hutbe okuyan ve sancak çeken **Beynamlı Hacı Mustafa Efendi**, Ankara’daki duruma karşı fetvalar veren **şeyhülislam**, Ankara’da parasız pulsuz ne yapacakları konusunda yakınan Heyeti Temsiliyenin dört adamından kürkünü satan **Mazhar Müfit**, **Hüseyin Rauf**, **Mehmet Rüstem** ve gizli Yeşilordu derneğinin genel sekreteri olacak olan **Hakkı Behiç**, meclisin açılışında başına rahle, Kur’an-ı Kerim ve sakal-ı şerif konan Sinop milletvekili **Hoca Abdullah Efendi**, meclisin ilk başkanı olan en yaşlı milletvekili, kurulan Hilafet ordusunun başına getirilen **Suphi Paşa** ve **Şefik Paşa**, Biga’da

ayaklanan ve paşa unvanı verilen **Anzavur Ahmet**, halkı bilgilendirmek üzere kurulan Aydınlatma Heyetinin başkanlığına getirilen **Şair Mehmet Akif Bey**, Yozgat'ta isyan çıkaran **Çapanoğlu Edip Bey**, **Celal Bey**, **Salih Bey**, **Halid Bey** kardeşler ve **Aynacı Deli Ömer**, Yunus Nadi ile Anadolu Ajansı'nı kuran **Halide Edip Hanım**, Reşit Beyin resmen kurmak istediği Yeşilordu'nun kuruluşu için yapılan toplantıya katılanlardan **Sağlık Bakanı Adnan Bey**, Yeşilordu derneğinin tüzüğünü hazırlama görevi verilen **Doktor Nazım Bey**, Bekir Efenin kurduğu gazetenin başına getirilen **Arif Oruç Bey**, Reşit Bey ve kardeşi Çerkez Ethem'e gerilla savaşını öğreten **Kuşçuzade Eşref Bey**, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte atlı vaziyette giderken herkesin izlediği **Fevzi Paşa**, paşa ile istasyon binasındaki yemeğe katılanlardan **Doktor Rıza Nur Bey** ve **Celal Bey**, Çerkez Ethem'e kahve pişiren yaveri **Hayati Bey**, Ethem Beyin birliklerinin komutanları **Pehlivan Ağa**, **Ahmet Onbaşı**, **Sarı Mehmet**, **Halil Efe**, **Topal İsmail**, **Onbaşı Aslan**, Yozgat isyanının elebaşlarından olan Yozgat Hakimi **Remzi Efendi** ve **Hoca Şahap Efendi**, Ethem Beyin Yozgat bölgesinde bıraktığı adamı **Gazi Hüseyin**, millî mücadelenin başarısından sonra tüm devletler sıkılmış olduğu halde Yunanistan'ın arkasında yalnız kalan İngiliz başbakanı **Lloyd George**, gizli komünist derneğe üyeliklerinden dolayı milletvekillikleri düşürülmek istenen vekillerden **Muhittin Baha Beydir**.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanının 41 tarihî kişisi vardır. Cumhuriyetin kuruluş sürecinde gerçekleşen tarihî meselelere değinen romanın tarihî kahramanları, aksiyon içinde ikinci plânda kalmaktadır. Romanın tarihî kahramanlarından **Gazi Mustafa Kemal Paşa**, **İsmet Paşa**, **Padişah Vahideddin**, **Kazım Karabekir**, **Giresunlu Osman Ağa** ve **Kılıç Ali**'nin bu romandaki rolü, daha önce kahraman oldukları romanlarla birlikte işlenmiştir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında, Gazi ile birlikte Karadeniz şehirlerine giderken karşımıza çıkan **Latife Hanım**, **Alayın Kızları**'dan (M.Özünal, 2000) Zeynep'in babaannesinin şehrine gelirken giyindiği kare yakalı kıyafetiyle şehirde yeni bir modaya neden olur.

Romanın diğer tarihî kişileri ve rolleri ise şöyledir: Sivas Kongresinin olduğu günlerde Gazi yanında Sezai Bey ile de görüşen **Lois Edgar Browne**, Atatürk'e muhalif olan milletvekilleri **Diyap Ağa**, **Hüseyin Avni Bey**, **Giresunlu Ali Şükrü Bey**, alınan kararlara uymayan tek halkın Türk halkı olduğun yazan **Amiral Robeck**, bu tespitlerini gönderdiği **Lord Curzon**, Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki başarılarını konuştukları bir söyleşi yapan **Ruşen Eşref**, Atatürk'e muhalefetine

yardımcı kişiler arayışında Doktor Sami ile görüşen ve İzmir suikastının plânlayıcılarından olarak tespit edilen **Ziya Hürşit**, Cemal Beyin arkadaşı Selahattin'e çalışmaları yapılan yeni fırkanın başına geçmesini öneren Trabzon milletvekili **Ahmet Muhtar Bey**, Gazi'nin kendisine verdiği söylev gazetelerde basılan **İsveç veliahtı**, Cemal Beyin dostluğunu gördüğü ekonomi bakanı **Celal Bey**, Atatürk'ün her zaman yanındaki kişilerden biri olan "yok adam" **Salih Bey**, seçmenden en çok oyu aldığı ve Gazi tarafından çok da güvenildiği halde İsmet Paşa tarafından bakan yapılmayan milletvekili **Ali Sait Bey**, Kadro dergisi meselesi yüzünden Gazi ile arası açılan, Cemal Beyin tren yolculuğunda sohbet ettiği **Yakup Kadri Bey**, açtığı sergi ile Gazi tarafından takdir edilen ve aralarındaki sıcaklık gözden kaçmayan **Vedat Nedim Bey**, Kâzım Beyin eşinin davetine İsmet Paşa ile birlikte gidecek olan **Mevhibe Hanım**, onları davet eden **Kâzım Özalp'ın eşi**, Gazi'nin kadınlar ve erkeklerin zekâlarının eşit olup olmadığını sorduğu Şebinkarahisar milletvekili **Sadri Maksudi Bey**, Cemal Beyin araba kiralayarak maskeli baloya birlikte geldiği Çanakkale milletvekili **Gevher Bey**, Çocuk Esirgeme Kurumu için düzenlenen baloya katılarak en güzel konuşmayı yapan **Afet Hanımefendi**, aynı baloda Türk kadınlarına seslenerek herkesi duygulandıran **Sıdika Öğretmen**, Atatürk'ün Ankara'ya gelişinin yıldönümünde halkevinde bir konuşma yapan Denizli Saylavı **Necib Ali Küçükka**, Ankara'dan ayrılan **Sovyet Büyükelçisi Karahan**, Ankara'ya geleceği gazetede haber olarak yer alan **Irak Dışişleri bakanı General Nuri**, milletvekili seçilmenin Gazi, İsmet Paşa ve kendisine bağlı olduğu söylenen parti sekreteri **Recep Bey**, Celal Bey ile kol kola salona giren **Tarım Bakanı Muhlis Bey**, Atatürk'ün koluna girerek sohbete başladığı Muğla milletvekili **Yunus Nadi Bey**, Cezmi'nin de bulunduğu bir toplantıda kürsüde konuşan bakanlık görevlisi **Saffet Engin**, onu dikkatle dinleyen **Şevket Süreyya Bey**, konuşulanlarla ilgili notlar alan **İsmail Hakkı Baltacıoğlu**, onun yanında oturan ve daha sonraki genç konuşmacıya bağırıp çağıran Bakan **Reşit Galip Bey**, bu tartışmalı konuşmadan sonra kürsüye çıkan Ülkü dergisi yönetmeni **Nusret Kemal Bey**, romanda yer alan tarihî kahramanlardır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) romanında tarihî kahramanların sayısı genel kahraman sayısına oranla çok azdır. 444 kahramanın 15'i tarihî kahramandır. Romanın tarihî kahramanlarından **Mustafa Kemal Paşa**, **Enver Paşa**, **Topal Osman** ve **Yavuz İsmet**'in (İnönü) rolleri, daha önceki romanlarla birlikte işlenmiştir. Romanın diğer tarihî kahramanları, başkahraman Poyraz Musa'ya "Poyraz" adını veren Urfa'nın millî kahramanı **Ali Saip**

Bey, Poyraz Musa için konağında ziyafet hazırlatan ve ağırbaşlılığı ile dikkat çeken **Kürt Beyi Millî İbrahim Paşa**, İstanbul'daki köpekleri toplayarak Sivriada'ya bıraktıran ve köpeklerin birbirini yemesine neden olan **İstanbul belediye başkanı** (Tevfik Bey), Osmanlı ile düşmanlığı olan ve oğullarının başı kesilen, torunu Ali Paşa Selim Beyin yerleşmek üzere adaya geldiği **Tepedelenli Ali Paşa**, Mustafa Kemal Paşanın esir aldığı **Mareşal Tirikopisi**, Hançerli Efenin kızanlık için yanına gittiği, öldürüldüğünde başı kesilerek kimliğinin bilinmesi engellenen **Çakırcalı Efe**, kendisi de bir efe olan **Çakırcalı Efenin babası**, Çakırcalı Efenin babasının kızanı ve Çakırcalı'nın da "akıl danesi" olan, kendisinden çok küçük olan Hançerli Efenin idaresi altına girmeyi kabul etmeyen **Kürt Hacı**, Hançerli Efeyle birleşerek birlikte Yunanlılara karşı savaşan, ancak daha sonra yaptığı haksızlıklara Hançerli Efenin karşı çıktığı **Demirci Efe**, Sarıkamış'ta bitlerin yiyerek öldürdüğü **Hafız Paşa**, Sarıkamış harekâtına karşı çıktığı için kumandanlık görevinden alınan **Hasan İzzet Paşa**'dır.

Hayatın Öteki Yüzü'nde (A.O. Alkanlar, 1998) rol alan üç kişilik tarihî kahraman kadrosundan **Mustafa Kemal Paşa**, **İsmet Bey** daha önce işlendiğinden, rollerine tekrar değinilmeyecektir.

Hasan Ali (Yücel), **Hayatın Öteki Yüzü** (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda Millî Eğitim Bakanı olarak karşımıza çıkar. Umut'un okullarını ziyaret ettiğini hatırladığı kahraman, öğrencilere görevlerinin köylüleri büyük (büyükbaş hayvanlar) ve küçük(bit) hayvanlarla yaşamaktan kurtarmak söyler. **Güven** (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda Hasan Ali Yücel, millî eğitim bakanlığındaki solcuları korur.

Ölü Yüzler'de (A.Ö.Çağlar, 1998) 9 tarihî kişi rol alır. Bunlardan **Abdülmecid**, **Vahideddin**, **İsmet İnönü**, **Celal Bayar** ve **Adnan Menderes**'in romandaki rolleri, daha önce işlendiğinden tekrar ele alınmayacaktır.

Ölü Yüzler'in (A.Ö.Çağlar, 1998) kahramanı **Rüştü Zorlu**, darbe sonrası tutuklanan siyasîler arasındadır. **Hulki Bey ve Arkadaşları** (Y.Okur, 1999) adlı romanda ise, Dışişleri Bakanı Zorlu, 6-7 Eylül olaylarına neden olan Atatürk'ün evine bomba konmasını, Yunanistan'ı zor duruma düşürmek için kendilerinin plânladığını Yassıada duruşmalarında söyleyen bir kahraman olarak karşımıza çıkar.

Romanın diğer tarihî kahramanları Bekçi Besim'in partizanlık döneminde Bulgaristan dağlarında omuz omuza savaştığı **Tito**, darbe ile tutuklanan **Hasan Polatkan** ve darbenin baş aktörlerinden **Cemal Gürsel**'dir.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda yer alan tarihî kahramanlar, tarihî roman yazarlarının bir kısmının tercih ettiği gibi, geri plânda tutulmuş; onların yapıp ettiklerinden etkilenen kurmaca kahramanlar ön plâna çıkarılmıştır. Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılış sürecini zaman olarak seçen **Güvercine Ağıt**'ta, tahtta olan **Sultan III. Alaüddin**⁴³, verdiği kararları emirlerine ileten temsilcisi Cemalüddin Efendi ile görünür. Sultan, Moğol hâkimiyeti altındaki ülkesinde Peristrama Emiri Stavro'yu Başhisar Emiri Muhyiddin'e bağlayarak, Muhyiddin'e ise bazı yetkiler vererek kendine bağlı emirlikler kurmaktadır. Ancak, bu durumun Anadolu'da karışıklıklara yol açması, sultanın Moğollar tarafından tahttan indirilmesine neden olur. Sultan Mesut, ortadan kaybolan III. Alaüddin'e kanını dökmeyeceğine dair haberler gönderir. Alaüddin hakkında ise, Kilikya Ermeni kralına sığındığına dair haberler duyulur.

III. Alaüddin'in yerine tahta çıkan bir Selçuklu hükümdarı olmanın dışında bir fonksiyona sahip olmayan **Sultan Mesut**, roman kahramanları arasında dehşet salan bir hükümdar olan **Moğol ilhanı Keygato**, Kapadokya Ermenileri başpapazı Vartanyan Efendinin Papaz Civan'la, Selçuklu sultanının kendine bağlı emirlikler kurduğu haberinin iletildiği ve III. Alaüddin'in kendisine sığındığı **Kilikya Ermeni kralı Toğros Hethumyan**, Gazan Hanın casusu olarak önce Livane'ye, sonra da Trapezon'a gönderileceği bilgisiyle Başhisar Emiri Muhyiddin tarafından takip edilen ve ele geçirilecekken kaçırılan **Venedikli Marko Polo**, Anadolu'yu karıştırmak üzere casuslar gönderen Moğol hükümdarı **Gazan Han**, Tatar casusu olduğu ileri sürülen kişilere sorgularında sorulan Gazan Handan önceki İlhanlı hükümdarı **Abaka Han**, Cenova'yı desteklemesinin etkisi Sivas'ta bile hissedilen **Konstantinopolis sezarı**, **Vezir Pervane** ve onun katili olan **Aybek**, **Güvercine Ağıt**(G.Korat, 1999) romanındaki diğer tarihî kahramanlardır.

Yürek Seferi (Y. Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda alışılmış bir mantıksal kurgu yoktur. Ruhun kendi zamanı içinde gezdiği romanda, zaman ve mekân gibi, kişiler de belirgin bir görüntü arz etmez. Roman kahramanlarından **Fatih Sultan Mehmet**, **Sitti Mükrime Sultan**, **Hezarfen Ahmet Çelebi**, **Lagari Hasan**, **Zağanos Paşa**, **Sadrızam Halil Paşa** ve **İmparator Konstantin** adlı tarihî kahramanlar daha önce işlenmiştir.

⁴³ II. Gıyaseddin Mesud'dan sonra gelen Anadolu Selçuklu Devleti hükümdarıdır. "III.Alaeddin Keykubad", (Çevrimiçi), www.wikipedia.org, 12.11.2014.

Romanın asıl kahramanı olan "ben" aslında bir milletin ruhunu temsil eder ve zamana bağlı olmaksızın tarihî şahısların ya da kurmaca şahısların kimliğiyle karşımıza çıkar. Orhan Gazi türbesine giren, kıyafetinden parasının çok olduğu anlaşılan kişiyle başlayan "ben'in kimliklendirilmesi, ikinci olarak Orhan Gazi'nin odasını gözleyen bir nöbetçi olduktan sonra Şehzade Süleyman'la gerçekleşir. Bursa'nın yüzyıllar önceki haline giden "ben", Orhan Gazi'nin oğlu **Şehzade Süleyman**⁴⁴ olur ve babasının yanına gider. Bütün gece uyumayan iki kişiden biri olarak karşımıza çıkan **Orhan Gazi** ve yanına gelen şehzade, yapılacak fetihler üzerine konuşur ve Çimpe Kalesinin fethi görevini üzerine alır. Yanındaki yiğitler **Gazi Fazıl, Yakup Ece, Gazi Evranos, Sunguroğlu Aykut, Hacı İl Beg, Akçakoca, Kara Hasanoğlu, Balabancıkoğlu, Aykut Alp Beg, Tursun Faki, Evranosoğlu** ile Çimpe kalesini fetheden Şehzade Süleyman, şehit olacağını rüyasında görür ve Bolayır tepesine gömülmeyi vasiyet eder. Yapılan savaşta gerçekten şehit olan şehzade, bundan sonra olanları zamana ve mekâna bağlı olmaksızın yaşar ve gördüklerini okuyucuya anlatır. Yüzyıllar sonrasına geçerek Çanakkale savaşına dâhil olur; orada **Yahya Çavuş ve Seyit Onbaşı**'nın omuz omuza ve canla başla çarpıştıklarını görür. Buradan Konstantiniye'ye uçan "ben'in ruhu, fetihten bir gün önce İstanbul'da "Topkapusu" denilen yere kurulmuş olan padişah otağında, bütün gece uyumayan Sultan Mehmet'i gören **Ulubatlı Hasan**⁴⁵ kimliğine bürünür. Ulubatlı Yağız Hasan, güreşmesinde ısrar edilen Tatar pehlivana, İstanbul'un surlarıymış gibi düşünerek abanır ve onu yener. Bu sırada Ulubatlı'yı otağından izleyen ve askerlerinin yarınki ölümü umursamayışları hoşuna giden padişahın kendisini çağırıp "Dile benden ne dilersen" demesi üzerine Yağız Hasan, padişahı otuz dokuz babayiğitle en ön saflarda çarpışmasına izin vermesini diler.

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) "ben'in ruhu, Şehzade Süleyman, Ulubatlı Hasan ve Fatih Sultan Mehmet gibi tarih yapan kahramanların kişiliğine bürünürken bundan sonra düzene karşı çıkan veya düzenin oyuncağı olan kurmaca kahramanlarla karşımıza çıkar. Romanda, düzene karşı çıkan ve bunun için cezalandırılan tarihî kahramanlar da vardır. Sokrates, Said Nursi, Galile Galileo, Adnan Menderes, Deniz Gezmiş böyle kahramanlardır. İmza toplayan genç kızda

⁴⁴ Orhan Gazinin büyük oğlu olan Süleyman Paşa, İzmit ve İzmit'in fetihlerine katılmış ve Karesi sancakbeyliğine getirilmiştir. "Süleyman Paşa", **a.g.e.**, C: 21, s. 10911.

⁴⁵ İstanbul'un fethi sırasında surlara sancağı dikerek İstanbul'a ilk giren Türk askeri olmuştur. **a.g.e.**, C: 23, 11933.

cisimleşen "ben"ın ruhu, yüzyıllar öncesine geçtiğinde düşüncesinden dolayı **Sokrates**'in yargılandığını ve baldıran zehiri içmekle cezalandırıldığını görür. "Sarıklı, cüppeli, kartal bakışlı gençten biri" olan **Said Nursi**, Beyazıt Meydanında kurulu darağaçları ve ölülerin yanından jandarmalar arasında yargılanmaya götürülürken görülür. **Galileo**'nun, dünyanın yuvarlak olduğunu iddia ettiği için yargılanması da "ben"ın zamanlar ötesinde dolaşırken gördüğü sahnelerden biridir. Kullandığı sözcüklerle **Kenan Evren**'i çağrıştıran darbeci anlatıcı, önce sağcılar yani **Adnan Menderes** ve arkadaşlarını; sonra solcular yani **Deniz Gezmiş** ve arkadaşlarını asarak düzeni sağladıklarını ifade eder. Darbeci-anlatıcı dışında düzenin koruyucusu olan başka tarihî kahramanlar da bulunur. Said Nursi'yi yargılayan **Hurşit Paşa**, Şehzade Süleyman'ın dolaştığı hisarlardan birinde karşısına çıkan ve başörtülü kızların üniversiteye girmesine izin vermeyen kale dizdarı **Alemdaroğlu Kemal** de böyle kahramanlardır.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu,1999) romanındaki diğer tarihî kahramanlar, dünyanın diğer ucunda Fatih gibi hedefine kilitlenerek insanlık için büyük bir ilerleme olan matbaayı icat eden **Yohan Gutenberg**, fetihten sonra Fatih Sultan Mehmet'in yanında Et Meydanına giderken görülen **Musahip Ortanca Celal**, Fatih'in yazdırdığı amannamede adları geçen ve padişaha elçi olarak gönderilen **Senyor Balaban Balios**, **Senyor Markiz Drifango**, **Mütercim Nikola Pelazoni**, dünyayı ve zamanları dolaşan "ben"ın karşılaştığı zâlim imparator **Neron**, yakalanışıyla romanda yer alan terörist **Apo**, darbeci anlatıcının oyunbozanlık ettiğinden bahsettiği "**parti liderlerinden badem bıyıklısı**" (Necmettin Erbakan), bakanla teklifsizce konuşan **Alaattin (Çakıcı)**, halkı tribünlerden sahaya inmeye çağıran **tanınmış bir politikacı** (Bülent Ecevit), bir gecede yedi yüz trilyon el değiştirdi diyen **başbakanın biri** (Mesut Yılmaz), Hezarfen ve Lagari Hasan'ın uçuşları sırasında, öldürülüşüne şahit oldukları **Sezar** ve onu öldüren **Brütüs**'tür.

İstanbul'un fetih hazırlıklarının anlatıldığı roman **Kara Büyülü Uyku**'nın (V.Çıracıoğlu, 1999) 15 tarihî kahramanı vardır. Bu kahramanlardan **Sultan Mehmet**, **İmparator Konstantin Dragezes**, **Hacı Muslihittin Ağa**, **Hadım Şahabettin Paşa**, **padişahın Hristiyan annesi** ve **Lukas Notaras** daha önce işlendiğinden tekrar edilmeyecektir.

Romanın tarihî kahramanlarının başında Macar top döküm ustası **Verbain**⁴⁶ gelir. Bizans imparatoruna kızarak İstanbul'dan ayrılan Verbain, Sultan'ın top döktürdüğü Regio Gölü yakınındaki dökümhanesine giderek burada çalışmaya başlar. Çok az para verdikleri ve üstelik bilgilerini çalmak istedikleri için Bizanslılarla çalışmaktan vazgeçen Verbain'in, Avrupa'nın en iyi top döküm ustası olduğunu herkes bilir. Dökümhaneye geldikten bir süre sonra sultanın huzuruna çıkarılan Verbain'e, padişahın döktüğü her top için üç kese altın vereceğini söylemesi, döküm ustasına çalışma şevki verirken diğer çalışanların da kıskançlığına neden olur. Sultan'ın dökümhanesinde çalışmalarını büyük bir gizlilik içinde devam ettiren Verbain, burada sadece Yannis'e güvenir. Hacı Muslihittin Ağa'nın Yannis'i kullanarak çizimlerini ele geçirdiği Verbain, döktürdüğü topların birincisinin denemesini yüzünün akıyla gerçekleştirirken, ikinci denemede hatalı topun geri tepmesi yüzünden Yannis'le birlikte ölür.

Kara Büyülü Uyku'da(V.Çıracıoğlu,1999) Sultan Mehmet'in fetih düşüncesi içindeyken görüşmeyi kabul ettiği nadir kişilerden olan **Molla Gürani**'yi **Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı**(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda da görürüz. Fatih Sultan Mehmet, hocası Şeyhülislam Molla Gürani'nin, iyi görünmediği ve sefere çıkmaması şeklindeki uyarısına rağmen sefere çıkar.

Kara Büyülü Uyku'da(V.Çıracıoğlu,1999) sultanın bir aylıkken öldürttüğü üvey kardeşi **Ahmet** ve Allah'ın rahmetine kendi eceli ile kavuştuğuna sevindiği ağabeyi **Alaaddin**, sultanın İstanbul'un fethini düşünürken görüşmeyi kabul ettiği diğer iki kahraman **Molla Hüsrev** ve **Ak Şemsettin**, Agii Michel Kilisesi yakınlarındaki bağda hayvanları ile çobanları öldürülen ve bundan dolayı küçük bir meydan savaşı yaşanmasına neden olan **Damat İsfendiyarzade Kasım Bey**, bu savaşta ölen kızıl sakallı, saçları kazınarak kafasında bir tutam atkuyruğu bırakılmış olan **Şeyh Kızıl Bedrettin Baba**, Agia Sophie'dan çıkan İmparator Konstantin'le birlikte çıkan sert bakışlı ama huzursuz **Kardina İsadör** figüratif tarihî kahramanlardır.

Kurmaca kişi sayısının azlığı dikkati çeken **İsmail** (R. Çamuroğlu, 1999) adlı romanda yer alan 148 kahramanın 108'i tarihî kişilerdir. Roman kahramanlarından

⁴⁶ İstanbul'un fetih hazırlıkları kapsamında top dökümü Macar Urban tarafından yapılmıştır. "Sultan Mehmed Edirne'ye dönünce bir taraftan mühendis Muslihuddin ve Sarıca Sekban ve Rumelihisarının inşası esnasında İstanbul'dan kaçarak Osmanlılara iltica etmiş olan Macar Urban'ın nezaretleri altında kale muhasarasında kullanılacak büyük tecrübe topları döktürdü" İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I**, 2.bs, Ankara, TTK Yay., 1961, s. 463-464.

Şah Tahmasb daha önce ele alınmıştır. Romanın adından da anlaşılacağı üzere Şah İsmail'in başrolde olduğu eser, kahramanın kimliğini oluşturan unsurları iki nesil öncesinden başlatarak anlatır.

Şah İsmail⁴⁷, hayatının konu alındığı **İsmail** (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda detaylı bir şekilde anlatılır. Erdebil Şeyhi Haydar'ın ikinci çocuğu olarak 1487 Temmuz'unda dünyaya gelen İsmail'in ağabeyi, kendisi ve kardeşi, babasının ölümünden sonra akrabası olduğu Akkoyunlu hanedanı tarafından bir tehdit olarak kabul edilerek İstar'da bir hisarda hapsedilir. Akkoyunlu hükümdarı Yakup'un ölümü nedeniyle iki sene sonra özgürlüğüne kavuşan ailenin büyük oğlu Sultan Ali'nin Yakup'tan sonraki hükümdar Rüstem tarafından öldürülmesiyle İsmail, Safevi hanedanının şeyhi olur. Altı yaşındaki küçük şeyh, müritleri tarafından Akkoyunlulardan kaçırılarak saklanır. Önce Erdebil'de Uba Hatun, Hancan Hatun ve büyük halası Paşa Hatun'un evinde saklanan İsmail, daha sonra bir köyde Şii vaiz Ferruhzad'ın evinde tutulur. Paşa Hatun, onda şiire düşkünlük dışında hiçbir zaaf bulamazken, Şii vaiz onun Kur'an bilgisini çok beğense de bir şeyhin ibadetten bu kadar uzak olmasını hiç hoş karşılamaz. Müritleri tarafından Geylan'da saklanmasına karar verilen yedi yaşındaki şeyh, burada Beyaz Cami'de kalır. Geylan'da kaldığı günlerde teftiş edercesine dükkânları dolaşırken Necm'in kuyumcu dükkânını keşfeder. Hurufî olan Necm'in şiir ve tasavvuf bilgisinden hoşlanan İsmail, ömrü boyunca Necm'i yanından ayırmaz. Geylan'dan Lahican'a götürülen İsmail, bir şeyh için gerekli eğitimleri alır ve dokuz yaşına geldiğinde kılıç tâlimleri yapmaya başlar. Lahican'da iken bir yıl süren hastalığının ardından İsmail, 12 yaşında gizlenmeyi sona erdirir ve Erdebil'e gider; ancak şehrin valisi girmesine izin vermez. Küçük ordusuyla bir süre Erzincan'da kalan kahraman, Necm, Dedebeş ve askerleri, baharla birlikte Erdebil'e hareket eder. Ancak İsmail'i düşündüren bir mesele vardır: Bu da büyük oğlunu çok seven ve İsmail'in yerinde onu görmek isteyen annesi Alemşah Begüm'le karşılaşmaktır. Sünni olan Uzun Hasan'ın kızı Alemşah Begüm'ün etrafındaki tüm kişilerin de Sünni olması, İsmail'in dikkatini çekmekte; İsmail, annesinin kendisine bunca soğuk durmasına da içerlemektedir. Gerçekten de Erdebil'e geldiğinde annesi İsmail'i çok soğuk karşılar. Ona yalnızca birkaç soru soran annesi, hâlâ yalı bir kadındır. İsmail bundan sonra dedelerinin yarım bıraktığı işi tamamlamak üzere kolları

⁴⁷ Safevi devletinin kurucusu ve ilk hükümdarı olan Şah İsmail, 1501-1524 yılları arasında Safevi Devletini yönetmiştir. "Şah İsmail", **a.g.e.**, C: 21, s.10982; Bkz.: Faruk Sümer, **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, Ankara, TTK, 1999.

sıvar ve Şirvanşah üzerine yürür. Şirvanşah'ın öldürüldüğü ve çevre şehirlerin yağmalandığı savaştan sonra Safeviler büyük ganimet kazanır. Büyümeye devam eden Şah İsmail'in devleti, Akkoyunlularla yapılan savaşta Tebriz'in alınmasıyla başkentini Tebriz'e taşır. Burada büyük bir Sünni katliamı gerçekleştiren Şah İsmail, bundan dolayı annesiyle karşı karşıya gelir. Zaten annesinin Sünni inançları olduğundan şüphesi olan İsmail, annesini de idam ettirir. Fetihlerinin yönünü batıya çevirmeyi düşünmeyen İsmail'i bu düşüncesinden vazgeçiren, Anadolu'da çıkan Şahkulu isyanı olur. Bu isyanın sonuçlarına bakarak Osmanlı Devletini gözünde fazla büyüttüğünü anlayan ve bu arada Tacılı Begim ve Tacılı Hanım ile bir ay ara ile evlenen İsmail, Yavuz Sultan Selim'le yapacağı Çaldıran savaşına –Safevilerde adet olduğu üzere- eşlerini de götürür. Ateşli silahlar kullanmadığı için yenildiği savaştan kaçarak kurtulan Şah İsmail, karısı Tacılı Hanım'ın esir edildiğini öğrenince çok üzülür. Araya girenlere rağmen karısını göndermeyen Yavuz Sultan Selim'in onu başka biriyle evlendirmesi, Şah İsmail için son büyük darbe olur. Bundan sonra hayattan elini eteğini çeken Şah İsmail Hatayi'nin “şiir vakti” başlar. Şah İsmail, 37 yaşında ölür. **Şah İsmail, Kiraze**'de (S.Kâmuran, 2000) ise Yavuz Sultan Selim'e yenildiği tek bir cümle ile belirtilen bir kahramandır.

İsmail (R. Çamuroğlu, 1999) adlı roman, Safevi devletini henüz bir tarikat iken anlatmaya başlar. Tarikatın tekkesi Erdebil'de bulunur ve tekkenin başında İsmail'in dedesi olan **Şeyh Cüneyd**⁴⁸ vardır. Cüneyd'le tabiatları farklı olan amcası Şeyh Cafer, Cüneyd'in bir tarikat şeyhi olmakla yetinmemesinden rahatsızlık duyar. Cihanşah'la yakın ilişkileri dolayısıyla da güçlü bir konumda bulunan Şeyh Cafer, gördüğünü söylediği bir rüyayı bahane ederek Cüneyd'i tekkeden uzaklaştırır. Cüneyd, on bir yılını Anadolu'da tekkesinden ayrı geçirir. Döndüğünde Akkoyunlu hanedanından Hatice Begüm ile evlenmiş olan Cüneyd, siyasî güce sahip olur. Cüneyd, ateşli ve orta yolu bilmeyen bir kişidir. Çabuk parlar, aklından geçeni gizleyemez. “Bir lokma, bir hırka” anlayışı Cüneyd'e göre değildir. Amcasının kıyafetleri ne kadar sade ise, Cüneyd'in kıyafetleri bir şehzade gibi gösterişlidir. Şeyh Cüneyd, oluşturduğu fakir ordusuyla Şirvanşah üzerine yürür ve girdiği bu savaşta ölür; ancak, Safevi devletine giden süreci başlatmış olur.

⁴⁸ Safevi tarikatının kurucusu olan Şeyh Safiyüttin'in torunu olan Şeyh Cüneyt, Safevi Devletinin kurucusu olan Şah İsmail'in dedesidir. “Cüneyt”, **a.g.e.**, C: 5. s.252; Faruk Sümer, **a.g.e.**, s.10.

Şeyh Cüneyd, Şirvanşah'la savaşmaya gittiğinde eşi Hatice Begüm bir bebek beklemektedir. Şeyh Cüneyd'in ölümünden bir ay sonra, Akkoyunlu sarayında **Haydar**⁴⁹ doğar. Babasının ölümü ile Haydar'ın doğumunun birbirine çok yakın olması, halk arasında Şeyh Cüneyd'in ruhunun Haydar ile dünyaya yeniden geldiği şeklinde yorumlanır. Bundan dolayı Haydar, doğar doğmaz tarikatın şeyhi ilan edilir. Akkoyunlu sarayında dokuz sene kalarak, Arapça, Farsça ve Kürtçeyi öğrenir, Ali Kuşçu'dan nücüm ilmi konusunda eğitim görür. Erdebil'e döndüğünde Şeyh Cafer, ruhun devrine inandığı halde onun Cüneyd'den daha farklı bir kişiliği olduğunu görür. Haydar'ın büyük bir geleneği hiçe sayarak tarikat sırrını yazıya dökmesi de Şeyh Cafer'i rahatsız eder. Haydar, babasının aksine orta yolu bulan ve Şeyh Cafer'in dediği hiçbir şeye hayır demediği halde hiçbir dediğini de yapmayan bir kişidir. Şeyh Cafer, Haydar'ın içini göremediği için o, Cüneyd'e göre daha bilinmezdir. Şeyhin sert, değişmez ve kararlı bir özü vardır. Şeyh Haydar, müritleriyle birlikte seferlere çıkar ve elde edilen ganimeti müritleri arasında dağıtır. Haydar'ın bu şekilde seferlere çıkması, Uzun Hasan'ın yerine geçen Akkoyunlu hükümdarı Yakub'u rahatsız eder ve öldürmek için Haydar saraya çağrılır. Haydar, bir şeyh olarak saraya değil zaviyeye gider. Bu durumda şehrine gelen ulu bir şeyhi ziyaret etmesi gereken Yakub olur. Daha sonra saraya iade-i ziyarette bulunan Şeyh Haydar'a, sağa sola sefer düzenlemeyeceğine dair yemin ettirilir. Daha sonra Yakub'un halası olan annesi Hatice Begüm'ü göndererek Yakub'dan aldığı izinle Çerkezlere karşı bir sefer düzenleyen Haydar, aslında Çerkezler üzerine değil, babasının intikamını almak üzere Şirvanşah üzerine gider. Ancak bu savaş, Akkoyunluların Safevi tarikatına olan güvenini sona erdirdiği gibi, Şeyh Haydar'ın da hayatının sonu olur.

Şeyh Cafer,⁵⁰ Şeyh Cüneyd'in amcasıdır. Tekkedeki yerini liderlikten ziyade, bilge kişiliğiyle kazanmıştır. Kendisini sevenler ona, “tarikatın direği”, “tasavvufun ekseni”, “kutup” gibi sıfatlar takar. Şeyh Cüneyd'in tavırlarını beğenmediği için onu tekkeden on bir yıl uzaklaştıran Cafer, Cihanşah ile iyi ilişkiler içinde olduğundan siyasî bir güce de sahiptir. Cafer ve Cüneyd, tekkede birbirine tezat iki güçtür. Cüneyd geldikten sonra, onun tarikatı bir devlete dönüştürme girişimlerine sıcak yaklaşmayan Cafer, bunu da engelleyemez. Şeyh Cafer ve Tekelü Haydar arasında gönül yolu bulunur. Tekelü Haydar'ın, hem Cafer'le hem de Cüneyd, Haydar ve İsmail'le dost

⁴⁹ Şeyh Haydar, Şah İsmail'in babasıdır. “Şah İsmail”, **a.g.e.**, C: 21, s.10982; Sümer, **a.g.e.**, s.12.

⁵⁰ Şeyh Cafer, Cihanşah'ın desteği ile Cüneyd'i bir süre Anadolu'ya göndererek Safevi tarikatı şeyhliğini devam ettirmiştir. Sümer, **a.g.e.**, s.7.

olabilmesi, birbirlerine tezat oluşturan bu insanları rahatlatan bir unsurdur. Şeyh Cafer'in en güçlü niteliği, onun emaneti korumadaki titizliğidir.

İsmail (R. Çamuroğlu, 1999) romanının tarihî kahramanlarından biri de **Alemşah Begüm**'dür.⁵¹ İsmail'in annesi olan Alemşah Begüm, Pir Haydar'ın eşidir. Trabzon Rum İmparatoru Kola İoannes'in kızı Despina'nın, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'dan olma kızına, annesi Marta, Türkmenler Hâlîme Begi Aka, Akkoyunlu sarayı ise Alemşah Begüm adını uygun bulur. Uzun Hasan'ın, yeğeni Haydar ile evlendirdiği Alemşah Begüm, Haydar'ın Şirvanşah'la savaşı sonucunda ölmesi ve sonrasında Akkoyunlu devletinin tarikatı kontrol altına almak istemesi dolayısıyla, oğullarıyla birlikte İstar'da bir hisarda tutulur. Oğlu Sultan Ali'nin ölümünden sonra Akkoyunlulardan saklanan İsmail'in yeri, annesine bile söylenmez. Annesi de İsmail'e karşı sıcak bir tavır içinde değildir. İsmail'in Erdebil'e dönüşünde annesine karşı şüpheleri vardır. İsmail, annesinin Sünniliğinden şüphelenirken, kardeşlerine gösterdiği sıcaklığı kendisine göstermemesine de içerler. Tebriz'in alınmasından sonra, oğlundan önce şehre giren Alemşah Begüm, babasının da başşehri olan Tebriz'e girişinde her zaman olduğu gibi saygıyla karşılanır. Alemşah Begüm, İsmail'in şehirde Sünnilere uyguladığı kıyımı durdurmasını ister; ancak oğlunun sözünü dinlememesi üzerine ona karşı çıkınca, oğlu tarafından idam edilir.

Şirvanşah Ferruh Yesar,⁵² Safevi tarikatı ve devletinin üç kuşak boyunca, öldürene kadar üstüne geldiği hükümdardır. Hükmettiği devletin adı zikredilmeyen Şirvanşah, önce Şeyh Cüneyd'in saldırısına uğrar. Onu öldüren şah, bundan sonra Akkoyunlulardan aldığı izinle Çerkezler üzerine yürürken yönünü Şirvanşah'a çeviren Haydar'ın saldırısına uğrar. Akkoyunlulardan gelen mektupla yardım etmesi istenen Haydar'ın kendi üzerine geldiğini anlayan Şirvanşah, hazırlıksız yakalanmasına rağmen, gelen Akkoyunlu yardımıyla bu saldırıdan da kurtulur. Haydar öldürülür. Bundan sonra İsmail'in saldırısına uğrayan Şirvanşah, bu defa Safevilerin elinden kurtulamaz.

İsmail'in her zaman yanında bulunan ve akıl danıştığı kişilerin başında gelen isim **Necm**'dir.⁵³ Akkoyunlulardan kaçırıldığı dönemde Geylan'da kuyumcu

⁵¹ Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızı, Şah İsmail'in annesidir. Türkmenler arasında Halime Bilgi Aka adı ve Alemşah sanıyla tanınmıştır. "Alemşah Begüm", **a.g.e.**, C: 1, s.356.

⁵² Şah İsmail'in babası ve dedesine karşı durabilen Ferruh, Şah İsmail tarafından yenilir ve idam edilir. "Şah İsmail", **a.g.e.**, C: 21, s.10982; Sümer, **a.g.e.**, s. 20.

⁵³ Necm-i Sani olarak bilinen Emir Necm Yâr Ahmed-i İsfahani, Şah İsmail'in komutanlarından biridir ve Şeybani Hanla yapılan Merv savaşında bulunmuştur. Gülay Karadağ Çınar, "İki Büyük Türk Hakanı, Şah İsmail ve Şeybani Han", **History Studies**, 3.2.2011, s.84.

dükkânına girerek tanıştığı Necm ile İsmail, burada yaptıkları şiir sohbetiyle birbirlerine bağlanırlar. Necm, ona Hurufiliği anlatır ve Hurufi şairlerden şiirler okur. Bundan sonra Necm, İsmail'in hep yanındadır. Onunla Lahican'a, ardından Erzincan'a ve Erdebil'e gider. Roman boyunca, felsefi ve siyasî konular hakkında İsmail'le sohbetleri bulunan Necm için İsmail'den daha değerli hiçbir şey yoktur. İsmail'in Necm'e verdiği ilk görev, Erzincan'da başlayan sefer hazırlıklarını yapmak, tedarik edilecekleri ve harcamaları plânlamak, hazineden sorumlu olmaktır. Evlenmeme sözü vererek bir mücerret olan kahraman, İsmail'in askeri başarılarından sonra Tebriz'e girilerek Safevi devleti resmen kurulunca devletin veziri olur. Necm'le en özel meselelerini bile paylaşan İsmail, Yavuz Sultan Selim'le mektuplaşmalarında da Necm'in yardımını alır. Necm, Şah İsmail'in Çaldıran savaşıdan sonra yaşadığı ruhsal çöküntüyle vaktini şiire ayırdığı günlerde İsmail'in hep yanbaşındadır.

Dulkadirli Dedebey,⁵⁴ ilk olarak İsmail'in ağabeyi Sultan Ali'nin yedi halifesinden biri olarak karşımıza çıkar. Akkoyunlulardan kaçırıldığı günlerde İsmail'e kılıç dersleri veren Dedebeý, şeyhin ordusunun eğitimini ve komutanlığını da üstüne alır. Dedebeý, yaptığı bezdirici işte gösterdiği sabır ve soğukkanlılıkla takdir toplar. Şirvanşah'la yapılan savaşta Ustacalu Muhammed Beyin savaş plânu uygulanıp başarılı olunmasından sonra bu iki komutan birbirlerine rakip olurlar. Tartışmalarda Dedebeý'in hep muzaffer olduğu konu, askeri harekâtın yönüdür. Dedebeý, batıya gidilip Osmanlı'yla çatışılmasına karşı çıkar; ama Muhammed Bey onunla aynı görüşte değildir. Tebriz'in alınmasından sonra Dedebeý'in hassa ordusu komutanlığına getirilmesi de Muhammed Beyi iyice rahatsız eder. Çaldıran savaşı öncesi, Yavuz Sultan Selim'in üstlerine doğru yürüdüğünü öğrenen İsmail, komutanlarını çağırarak onlara danışır. Dedebeý, Tebriz'in bir süreliğine terk edilerek Osmanlı'yla savaşılmamasını teklif eder; ancak Muhammed Bey buna karşı çıkar ve İsmail'i de düşüncelerine inandırır. Savaş sonrasında haklılığı ortaya çıkan yaşlı komutan, İsmail'in yaşadığı bunalımdan nasibini alır. Özbek saldırısı karşısında elindeki kaleyi boşalttıran Dedebeý görevinden azledilir, dirlikleri elinden alınır ve kadın kılığına sokularak Tebriz çarşısında dolaştırılır.

⁵⁴ Dulkadirli Dede Abdal Beğ, Şah İsmail'in komutanlarından biridir. Sümer, **a.g.e.**, s.48.

Ustacalu Muhammed Bey,⁵⁵ Şah İsmail'e Erzincan'a geldiğinde atlılarıyla birlikte bağlılığını sunmuş ve onun ordusuna dâhil olur. Şirvanşah'ın yok edildiği savaşta Muhammed Beyin plânının uygulanmış olması ve bu plânın başarı kazanması, Muhammed Beye büyük itibar kazandırmıştır. Aralarında rekabet bulunan Dedebeý ve Muhammed Bey, muhabbet sofralarının baş tartışmacıları olur. Dedebeý, batıya gidilmesine karşı çıkarken, Muhammed Bey, yönün batıya çevrilmesinden yanadır. Akkoyunlular karşısında da başarılı olan Muhammed Beyin taktikleri, Osmanlı ordusu karşısında başarı kazanmaz. Çünkü Osmanlı ordusu ateşli silahlara da sahiptir; ancak Muhammed Bey bunu göz ardı eder. Savaş sonundaki mağlubiyetin sorumlusu olarak kabul edilen Muhammed Bey, savaşın başlarında öldürölür. İsmail, annesi konusunda idam kararı verdiğinde diğér komutanları gibi Muhammed Bey de onun emrini uygulamak istemez. Ancak Alemşah Begüm'ün uğruna canından olduğu Tebriz'deki kıyımlı yöneten kiři de Muhammed Beydir.

II. Bayezid, İsmail (R. Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şah İsmail'in önceleri çekindiği ve onu hedef olarak gösterenlere "babamızdır" dediği bir kahramandır. Şah İsmail'e Osmanlı ülkesini hedef gösteren Muhammed Beye göre ise Sultan Bayezid, uyuşuk ve idaresiz bir adamdır. Tebriz'in alınmasından sonra Sultan Bayezid, Safevi Devletinden tedirgin olmaya başlar. Padişahın gönderdiği elçi önünde Şah İsmail, Sünnileri kazanlarda haşlatır. II. Bayezid, bu romanda oğlu tarafından tahttan indirilişi ile de karşımıza çıkar. **Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı**'nın (M.A.Erginöz, 2000) kahramanlarından **Bayezid**, Cem Sultan'dan on bir yaş büyüktür. Fatih'in şehzadeliği sırasında ve bir cariyeden doğmuştur. Cem'den önce padişahlığını ilan eden Bayezid, ordusuyla Bursa'ya geldiğinde, Selçuk Hatun ve Sadi, kendisiyle görüşmeye gider. Konuşma ve tavırları kusursuz olan Bayezid'in acelesiz hali, düşünmeden bir şey söylemeyişi, onda zayıf bir yön bulunmayışı, Cem'e hayran olan Sadi'yi çok rahatsız eder. Bayezid, Avrupa'da tutsak olduğu günlerde Cem'e bir mektup ve elçi gönderir; ancak kardeşi onun elçisiyle görüşmez. Çünkü o, kendi kendini sultan ilan eden ve hakkını çalan biridir; aynı zamanda fikrini değiştirmesi beklenemeyecek kadar dar görüşlüdür. Mektupta kendisi için her yıl beş bin duka ödeyeceğini gördüğünde ise Cem, cimriliği dillere destan ağabeyinin kendisi için bu kadar para ödeyeceğine şaşıır. Cem'in öldürölmesi için Papa Aleksandr Borgia'yla bir

⁵⁵ Hizmetine girdiği Şah İsmail tarafından Diyarbakır Beylerbeyiliğine atanan Türk kökenli İranlı komutan, Çaldıran savaşı sırasında Osmanlı kuvvetleri tarafından öldürölür. "Ustaçluoğlu Mehmet Han", **a.g.e.**, C: 23, s.11967.

anlaşma yapan Bayezid, Cem'in ölümünden sonra parayı vermez. Kulaklarına inanamayan Avrupalılar, fiyatı yükseltmek için cesedi vermeyince Bayezid, savaş gemilerini Napoli önlerine gönderir. Gemilerin burada üç ay beklemlerine karşılık cenazenin teslim edilmeyişi üzerine padişah, gönderdiği mektupta Cem'i biraz daha geciktirecek olanın kellesini uçuracağını söyler. Bu tehdit karşısında cenaze hemen teslim edilir. **Resimli Dünya** (N.Gürsel, 2000) adlı romanda da gördüğümüz **II. Bayezid**, Avrupa'ya gönderdiği, sonradan büyük deniz zaferleri kazanacak olan Burak Reis adlı casusla Cem Sultanı öldürtür. İspanya'da başlayan **Kirâze** (S.Kâmuran, 2000) romanının Yahudi kahramanlarını dostane tavrıyla İstanbul'a getiren **II. Bayezid** diğer romanlarda olduğu gibi Cem Sultan meselesiyle okuyucu karşısına çıkarılır. II. Bayezid, Papa Aleksandr Borgia tarafından gönderilen elçinin ilettiği teklifle Cem Sultanı öldürtür.

İsmail'de(R.Çamuroğlu, 1999) şehzadeliğinden itibaren romanda karşımıza çıkan (Yavuz Sultan) **Selim**, dışarıdan bakıldığında çok şanssızdır. Babasının dört oğlundan üçüncüsü ve tahta en uzak olanıdır. Kırk bir yaşına gelmiş; babasının, ağabeyi Ahmed'i veliaht göstermesi dolayısıyla idam fermanı verilmiştir. Tahta çıktıktan sonra ise şehzadeliği zamanında gözüne kestirdiği “kızılbaşların” üzerine gitmeye karar verir. Safevilerle Çaldıran'da karşılaşan Osmanlı ordusunun komutanı Yavuz Sultan Selim, kendisini “zamanın İskender'i” olarak nitelendirirken, Şah İsmail'i “dinsizlik”le suçlar. İki sultan, gönderdiği aşağılayıcı mektuplar ve hediyelerle birbirlerini tahrik eder. Çok öfkeli bir padişah olan Yavuz Sultan Selim, askerlerin rahatsızlığını dile getirmek üzere çadırına giren Hemdem Paşa'nın başını bir mızrak ucunda dışarı çıkartır. Şah İsmail'in temsilcisini de hapsettiren padişah, 1520 yılında ölür. II. Bayezid döneminde başlayan **Kiraze**(S.Kamuran,2000) romanının ikinci padişah olan **Yavuz Sultan Selim**, babasını tahttan indiren şehzade olarak ön plâna çıkar. Öfke dolu ve hırslı bir kişi olarak tarif edilen Yavuz Sultan Selim, babasının ordusunun karşısında kayınpederi Tatar hanının yanına kadar kovalanmış, ama yine de pes etmemiştir. Sarayın önünde babasının tahtı terk edip kendisini oturtması için ordusuyla birlikte bekler. Sadrazamın bir heyetle birlikte çıkıp saltanatını kutlamasıyla Selim'in padişahlığı başlar. Sakalsız, sinekkaydı traşlı bir yüze, simsiyah pala bıyıklara sahip olan Yavuz Sultan Selim'in tek kulağında da küpesi vardır. Yavuz, halk arasında acımasızlığıyla ün salmıştır; insanlar yeğenlerini boğdurduğunu ve babası Bayezid'i zehirlettiğini konuşur.

İsmail'in (R.Çamuroğlu, 1999) kahramanı olan (Kanuni) **Süleyman**'ı önce babasının kendisine yazdığı mektuplarla görürüz. Bu mektuplarda Yavuz Sultan Selim, devletin gelecekteki plânlarını oğluna anlatır. Yavuz Sultan Selim'in ölümünden sonra tahta çıkan Kanuni Sultan Süleyman, babasının hapsedtiği Safevi tacirleri serbest bırakır ve ticaret serbestisi peyderpey gelir. **Kiraze** (S.Kamuran,2000) adlı romanda, ilk olarak Kefe Sancakbeyi olarak gördüğümüz Yavuz Sultan Selim'in tek şehzadesi **Süleyman**'ın, kargaburunlu, ince solgun yüzlü ve hafif kamburumsu bir görüntüsü vardır. Babası İstanbul'dan ayrıldığı zamanlarda tahtı Süleyman'a emanet eder. Hürrem Sultanın etkisinde oğlu Şehzade Mustafa'yı öldürten, sağlığında iki oğlunun taht kavgasına tutuştuğunu gören ve bu kavga sonrasında Bayezid'i de öldürten Kanuni Sultan Süleyman, romanda karada ve denizdeki başarılarıyla da yer alır. Tahta tek varis olarak kalan Selim'e çok güvenmese de tahtını ona bırakarak Zigetvar'da ölür. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda **Kanuni Sultan Süleyman**, kendisinden sonra tahta geçecek oğlunun tayini konusunda büyük sıkıntılar yaşarken görünür. Tahta en layık olarak görünen büyük oğul Şehzade Mustafa hakkında, babasını tahttan indirme girişimleri içinde olduğu dedikodusu kendisine ulaşan Kanuni, onu boğdurup bunun vicdan azabı ile baş başa kalır. Mustafa'dan sonra tahta layık olarak görülen Bayezid'in de padişahlık sevdasına erken kapılması, babasını rahatsız eder. Gittikçe gerginleşen ilişkileri, Bayezid'in mektuplarıyla babasına şartlar sunması, atadığı yere gitmek istemeyişi ile iyice bozulur. Diğer tarafta uysal tavırlarıyla Selim, babasını memnun eder. Kanuni, asker toplayan Bayezid'e karşı Selim'in de ordu oluşturmaya izin verir ve yapılan savaşta Bayezid'in mağlup olmasıyla padişahın tahta oturabilecek tek oğlu kalır. Bu olaydan sonra beş yıl daha yaşayan Kanuni, Bayezid de öldürüldükten sonra Selim'in davranışlarından memnun kalmaz.

Antalya'nın kuzeyinde Teke ilinde yaşayan Karabıyık Hasan Halife'nin oğlu olan **Şahkulu**,⁵⁶ babasının Şeyh Haydar'ın yanına Erdebil'e gittiği günlerde doğar. Babası dönene kadar ad konmayacak olan bu çakır gözlü oğlana Hasan Halife, "Şahkulu" ismini verir. Anadolu'da Safevi tarikatının etkili bir halifesi olan Hasan Halifenin her an yanında olan Şahkulu, babasının uyarılarına rağmen Osmanlı'dan dertli olan herkesi başına toplar. Şah İsmail gibi zulmü yok etmek ister. Ancak babası

⁵⁶ Asıl adı Karabıyıkoglu Hasan olan Şahkulu, Antalya'nın Teke bölgesinde Osmanlı Devletine karşı Safevi propagandası yaparak ayaklanmıştı. Sadrazam Hadım Ali Paşa ile giriştiği savaşta öldürüldü. "Şahkulu Baba Tekeli", **a.g.e.**, C: 21, s.10986.

onun düşüncelerine katılmaz ve uyarılarından iki yıl sonra oğluyla küskün olarak ölür. Şahkulu'nun Teke'de yaptığı propaganda ile Tebriz'e gelen Tekelilerin sayısında hissedilir derecede bir azalma meydana gelir. Teke Sancakbeyi Şehzade Korkud da durumun farkına varır ve Şahkulu'nun yakalanıp getirilmesini ister. Kaçmayı başaran Şahkulu, böylece yandaşlarıyla birlikte bir isyanı başlatmış olur. İsyanlıların üstüne yürüyen Karagöz Ahmed Paşanın yenilgisinin ardından, padişahın gönderdiği veziriazamı Hadım Ali Paşa da yenilir ve öldürülür. Bu savaşta yara alan Şahkulu, on beş bin müridiyle birlikte buradan Şah İsmail'in yanına gider. Ancak Şah İsmail, Osmanlı ile arasını bozabilecek olan bu isyandan hiç de hoşnut olmamıştır. Kendisine gelen Şahkulu, İsmail'in emriyle öldürülür.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda **Tacılı Hanım**, İsmail'in evlendiği Bağdat Valisi Taliş Hadım Bey'in kızıdır. Koyu siyah saçlı, beyaz tenli, orta boylu Tacılı Hanım, İsmail'in diğer eşi gibi at biner, ava gider, ok atar; ancak Tacılı Begim gibi erkek tabiatlı değildir. Çaldıran savaşına giderken Tacılı Begim bir kısrağa biner; Tacılı Hanım ise küçük ve süslü bir tahtirevana biner. Savaş sırasında tahtirevanın etrafı sarılır ve Tacılı Hanım esir alınır. İsmail'in tüm girişimlerine rağmen Tacılı Hanım'ı teslim etmeyen Yavuz Sultan Selim, onu **İsmail**'de (R.Çamuroğlu, 1999) "**bir paşa**" olarak belirtilen Kazasker **Tacizade Cafer Çelebi** ile evlendirir. **Kiraze**'de (S.Kâmuran, 2000) ise **Şah İsmail'in karısı** ve tüm haremının Yavuz Sultan Selim'in eline geçtiği ve şahın karısının İslam'a aykırı olarak bir paşa ile evlendirildiği halk arasında konuşulur. Aynı romanda **Kazasker Cafer Çelebi**, padişahın halletmekle iyi etmediğini düşündüğü bir kahraman olarak karşımıza çıkar.

Şehzade Ahmed ve **Şehzade Korkud**'u **İsmail** (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda kısa da olsa aksiyon içinde görmek mümkündür. **Şehzade Ahmed**, babası II. Bayezid tarafından tahta veliaht olarak ilan edilmiştir. **Şehzade Korkud** da, bulunduğu sancak itibarıyla tahta Şehzade Selim'den daha yakındır. Ancak ortaya çıkan Şahkulu isyanı, Şehzade Korkud'un itibarını sarsar. Çünkü isyan onun sancağında çıkmış ve şehzade olayı öngörememiştir. **Kiraze** (S. Kamuran, 2000) romanında ise, şehzadeler Ahmed ve Korkud, yalnızca Yavuz Sultan Selim'in taht rakipleri olan şehzadelerdir.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda, Şehzade Selim'in tek avantajı, kayınpederinin **Kırım Hanı Mengli Giray** olmasıdır. **Kiraze**'de de (S.Kamuran, 2000) figüratif bir yeri bulunan **Tatar hanı**, sadece Selim'in kayınpederi olmakla romanda yer alır.

İsmail (R. Çamuroğlu, 1999) adlı romanda kısa süreli roller üstlenen tarihî kahramanlar da vardır. Azerbaycan fethi öncesinde İsmail'e bağlılığını sunan, Tebriz'in fethiyle birlikte başvezirliğe getirilen ve kimsenin yerine getiremediği Alemşah Begüm'ün idamını, vezir sülalesinden getirdiği soğukkanlılıkla yerine getiren **Emir Zekeriya**, Safevi şeyhlerinin akrabalık kurarak siyasî konumundan faydalandıkları Akkoyunlu hükümdarı **Uzun Hasan**, Uzun Hasan'ın kayınpederi Trabzon Rum İmparatoru **Kola İoannes**, Uzun Hasan'ın eşi ve imparatorun kızı **Despina**, Ankara savaşında Yıldırım Bayezid'i yenerek esir ettiği askerleri götürürken Erdebil'e uğrayan ve bu esirleri şeyhin isteği üzerine tekkeye bırakarak dengeleri değiştiren **Timurlenk**, tekkenin o zamanki şeyhi **Hoca Ali**, Türklerin göğüslemek zorunda kaldıkları iki kasırganın ilkinin gerçekleştiren **Hülagu Han**, Şeyh Cüneyd'in Konya'da "Mehdi" hakkında tartıştığı **Sünni Şeyh Abdüllatif**, Şeyh Cafer'in oğluna gelin aldığı kızıyla akraba olduğu, Ehlibeyt dostu Şii **Cihanşah**, Şeyh Cafer'in sadece adı geçen oğlu **Seyit Kasım**, Şeyh Cüneyd'in evlendiği Uzun Hasan'ın kızkardeşi **Hatice Begüm**, Şeyh Haydar'ın nücum ilmini öğrendiği **Ali Kuşçu**, Uzun Hasan'ın büyük bir yenilgiye uğrattığı Timuroğullarından **Ebu Said Mirza**, Uzun Hasan'ın ölümünden sonra tahta geçen ve kardeşi Yakub tarafından tahttan uzaklaştırılan **Halil**, Halil'den sonra Akkoyunlu tahtına çıkan ve kuzeni Haydar'ı kendisi için büyük tehlike olarak gören **Yakub**, Haydar'ın Yakub'a bağlılığı konusunda huzurunda kitaba el bastığı **Kadı Safiyeddin**, Haydar'ın Şirvanşah üzerine sefer yapması dolayısıyla Haydar üzerine gönderilen Akkoyunlu komutanı **Emir Süleyman Bey**, Şeyh Haydar'ın başını kesen **Ali Aka**, Şeyh Haydar'ın ölümünden sonra bir süre İstar'da tutulan, Yakub'un ölümüyle serbest kalan ve yiğitliğiyle yeni Akkoyunlu hükümdarı Rüstem'i korkuttuğu için öldürülen İsmail'in ağabeyi **Sultan Ali**, İsmail'e hayran bakışlarıyla romanda karşımıza çıkan kardeşi **İbrahim**, İstar'da tutulan Alemşah Begüm ve oğullarına şehzadelere nasıl davranılması gerekiyorsa öyle davranan **Şiraz Valisi Mansur Bey**, Akkoyunlu tahtına çıkan Uzun Hasan'ın torunu **Rüstem**, ona başkaldıran Yakub'un oğlu **Baysungur**, Sultan Ali'nin savaşırken öldüğü, Akkoyunlu Rüstem'i öldürerek tahta çıkmaya çalışan ama sonuçta öldürülen **İbe Bey**, Sultan Ali'nin yedi halifesinden olan **Varsaklı Süleyman**, **Kaçar Kara Piri Bey**, **Abdal Bey**, **Dulkadırlı Ali Bey**, Sultan Ali'nin halifelerinden, İsmail'in askerlerine risale okuma görevini üstlenen, Tebriz'in fethinden sonra beylerbeyiliğe getirilen ve Çaldıran'da ölen İsmail'in lalası **Lala Hüseyin Bey**, İsmail'i almaya tekkeye giremeyen Akkoyunlu askerlerini atlatarak arabasında İsmail'i dışarı çıkaran **Kadı Ahmet**

Kakuli, dul kadın olduğu için evine girilemeyecek olan ve bundan dolayı İsmail'i evinde saklayan **Hancan Hatun**, İsmail'i evinde saklayan ve onda bir zaaf bulamayan halası **Paşa Hatun**, birçok cine hükmettiğine inanılan Dulkadirli dul kadın **Uba Hatun**, İsmail'i Erdebil'den çıkarma işini üstlenen **Karamanlı Rüstem Bey**, Kargan köyünde yaşayan ve evine getirilen İsmail'in ibadetten uzaklığını hoş karşılamayan Kum medreselerinde eğitim görmüş **Şii Vaiz Ferruhzad**, Reşt'e gelen İsmail'i evinde ağırlamak isteyen **Vali İshak**, İsmail'i Lahican'a davet eden Lahican hâkimi **Mirza Ali**, İsmail'in eğitimi için Mirza Ali tarafından görevlendirilen **Hoca Şemseddin**, Akkoyunlu hükümdarı Rüstem'i öldüren yeğeni **Göde Ahmed Bey**, İbe Bey tarafından tahta çıkarılan, İsmail'in üstüne yürümesi yenilgisiyle sonuçlanan **Elvend Bey**, İsmail'i şehre sokmak istemeyen ve eğer gelirse onu alıkoymak zorunda kalabileceğini belirten Erdebil valisi **Cakirlü Sultan Ali Bey**, İsmail'in komutanlarından olan ve Çaldıran'da ölen **Taliş Hadim Bey**, Erdebil'e dönüşünde İsmail'i bekleyen **Rüstem Bey**, **Bayram Bey**, **Aykut Bey**, İsmail'e ilk kayda değer katılımı gerçekleştiren Bayburt'tan gelen savaşçı derviş **Karaca İlyas**, Sarukayası'nda yaşayan ve İsmail'i konuk eden Ustacaluların Çavuşlu Obası lideri **Oğlan Emet**, Oğlan Emet'in babası **Koca Cemal**, İsmail'i karşılayan **Şamlu Yüzbaşı Gülali**, Ustacalu Muhammed Beyle birlikte İsmail'e bağlılığını sunan **Şamlu Abdi Bey**, Trakya'dan Hacı Bektaş'a gelerek İsmail'e yüzünü dönmek istediğini belirten **Balım Sultan**, kendisi üzerine yürüyen Safevilerin canından bezdirdiği Şirvanşah'ın tahtını bırakmak istediği oğlu **Şeyh İbrahim**, İsmail'in Bakü'yü almak üzere Muhammed Beyle gönderdiği **Hınıslu İlyas Bey**, iki Irak'ta hüküm süren ve İsmail'in ordusundan kaçmayı başaran **Akkoyunlu Murad**, İsmail'in babası Haydar'ın kesik başını yıllarca saklayıp sonra İsmail'e getiren **Talişli Yüzbaşı Gülabi**, Tebriz'in alınmasından sonra İsmail'in mühürdarlığa getirdiği **Tekelü Saru Ali Bey**, tavaçıbaşılığa getirdiği **Şamlu Abdi Bey**, avcıbaşılığa getirdiği **Helvacıoğlu İlyas Bey**, Tebriz'in alınmasından tedirginlik duyan **Dulkadirli Beyi Alaüddevle**, mühürdarlık mevkiine getirilen **Musullu Oymağı Beyi Emir Bey**, İsmail'in üzerine yürüyerek Horasan'ı aldığı ve öldürdüğü Özbek hükümdarı **Muhammed Şibahi Han**, Şibahi Hanın başını keserek İsmail'e götüren **Tekelü Burun Sultan**, Erdebil'de Haydar'ın halifelerinden olan ve Anadolu'ya gelerek burada Safevi tarikatını temsil eden Şahkulu'nun babası **Karabıyık Hasan Halife**, Şahkulu'nun galip geldiği **Antalya subaşı Hasan Bey** ve **Karagöz Ahmed Paşa**, Şahkulu'nun adamlarından olan eski tımarlı sipahi **Tekelü Ulama**, Bayezid'in isyanı bastırmak için gönderdiği, ancak çatışmalarda yenilgiye

uğrayan ve öldürülen **Veziriazam Hadım Ali Paşa**, Şahkulu'nun çıkacağı yeri tutan, ancak ani bir baskınla öldürülen **Karaman Beylerbeyi Haydar Bey**, Şahkulu ile Şah İsmail'e giden ve orada kazanda haşlanan **Kara İskender** ve **Sofu İsa**, Şah Sultan'ı öldüren cellat **Div Ali Sultan**, babasına Şah İsmail'den yardım istemesi için yalvaran Şehzade Ahmed'in oğlu **Şehzade Murad**, Şah İsmail'in Rum ülkesine göndererek Osmanlı'nın gücünü sarsmakla görevlendirdiği ve Şehzade Ahmed'e büyük darbe vurarak Selim'in tahta çıkmasına zemin hazırlayan **Nur Ali Halife**, Yavuz Sultan Selim'e Anadolu'daki kızılbaşların temizlenmesi konusunda destek veren ulemalar **Müftü Hamza Efendi** ve **İbni Kemal**, İsmail'in ilk evliliğini yaptığı Akkoyunlu Sultan Yakub'un kızı, at binmesi, ok atması ve ava çıkmasıyla erkek tabiatlı olduğunu düşündüren **Tacı Begim**, Şah İsmail'in kurmaylarından **Şamlu Durmuş Han**, **Saru Pire**, Yavuz Sultan Selim'in çadırına askerin rahatsızlığını dile getirmek için giren ancak başı bir mızrak ucunda çıkan **Hemdem Paşa**, Çaldıran'da Safevi ordusunun merkezini kontrol eden ve savaşta ölen **Seyit Abdülbaki**, Osmanlı'nın öldürülen sol kanat komutanları **Malkoçoğlu Ali Bey**, **Malkoçoğlu Turali Bey**, **Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa**, Şah İsmail'e yaklaşan askerleri şaşırtmak için şah olduğunu söyleyen **Mirza Ali**, Şah İsmail'e atını verip meydandan uzaklaşmasını sağlayan müridi **Hızır**, savaşta ölen **Mir Seyit Şerif**, **Seyit Muhammed Kemune**, **Şıracı Başı Pir**, Şah İsmail'in Yavuz Sultan Selim'den eşini bırakmasını istemek üzere elçi olarak gönderdiği, Yavuz tarafından bir süre hapsedilen İran'ın ünlü âlimlerinden **Seyit Abdülvahab** romanda küçük roller üstlenmiş kahramanlardır.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanın kahramanlarının çoğunluğunu oluşturan tarihî kişilerdir. 312 kahramanı olan romanda tarihî kahraman sayısı 206'dır. Mithat Paşa'nın hayatını konu aldığından romanın başkahramanı Mithat Paşa'dır. **II. Abdülhamit**, **Abdülaziz**, **Mithat Paşa**, **V. Murat**, **Pertevniyal Valide Sultan**, **Mahmut Nedim Paşa**, **Ebuzziya Tevfik**, **Namık Kemal**, **Reşat Bey** ve **Nuri Bey**, **Enver Paşa**, **Sultan Reşat**, **Mustafa Kemal**, **Albay İsmet**, **Fevzi Çakmak**, **Abdülhak Hamit**, **Kazım Karabekir**, **Meyyale**, **Sultan Abdülmecit**, **Fuat Paşa**, **Fehim Paşa**, **Damat Ferit Paşa** ve **Sultan Vahdettin**'in romandaki rolü, daha önce işlendiğinden burada tekrar ele alınmayacaktır. Aynı yazarın, **Taif'te Ölüm** (H. Topuz, 1999), **Meyyale** (H.Topuz, 1998) ve **Paris'te Son Osmanlılar** (H. Topuz, 1999) adlı romanları, birbirlerine çok yakın vaka zamanına sahip oldukları için tarihî kahramanların birçoğu aynıdır. Bunların romandaki rollerinin de aynı olması dolayısıyla tüm kahramanların karşılaştırılmasına gerek görmedik.

Mithat Paşanın hayatını anlatmak üzere yazılmış olan **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanda o dönemde paşa ile beraber çalışmış ve beraber ölmüş kişiler de kahraman olarak yer alır. Ancak bunların romana yerleştirilişi Mithat Paşanın hayatında aldıkları yer kadardır. Mithat Paşa dışında romanda en çok bahsi geçen kahraman, daha önce anlatılan II. Abdülhamit'tir. Romanın diğer tarihî kahramanları, Mithat Paşanın ilk eşi **Naime Hanım**, ikinci eşi **Şehriban Hanım**, büyük kızı **Memduha**, diğer kızları **Vesime** ve **Mesrure**, Mithat Paşanın babası **Hafız Mehmet Eşref Efendi**, Mithat Paşanın kızkardeşi **Sıdika Hanım**, Memduha'nın evlendiği **Vefik Bey**, paşayı Paris'e gönderen ve Şura-yı Devlet başkanlığı sırasında Mithat Paşanın ters düştüğü **Âli Paşa**, Paris'te paşayı karşılayan ve ağırlayan elçilik görevlisi **Necmettin Bey**, onun Fransız karısı **Suzanne**, paşaya Fransızca öğretirken anlattıklarıyla ufkunu açan ve fikirlerini şekillendiren Necmettin Beyin kızı **Miriam/Meryem**, paşanın Paris'te olduğu dönemde belediye başkanı **Baron Haussman**, ona büyük yetkiler veren **III. Napolyon**, demiryolu imtiyazının Fransa'ya verilmesi konusunda dayatan **Fransız büyükelçisi Monsieur Bouree**, Sultan Abdülaziz'in Mithat Paşaya sadrazamlık mührünü gönderdiği **Başmabeyinci Hurşit Bey**, Mithat Paşanın hariciye nazırlığına atadığı Paris sefiri **Cemil Paşa**, Mithat Paşanın her zaman yanında olan yardımcısı ve özel sekreteri **Kilikyan Vasıf Efendi**, Mahmut Nedim Paşanın Avrupa'dan borç alması için aracılık yapan **Köçekoğlu Agop**, Fransa'dan borç almak için padişahın iznini isteyen ve buna Mithat Paşanın karşı çıkmasından hoşlanmayan **Mısır Hıdivi İsmail Paşa**, borçları ödeyemeyen İsmail Paşa yerine hıdiv olan **Tevfik Paşa**, Sultan Abdülaziz'in oğlu **Yusuf İzzettin Efendi**, Abdülaziz'i tahttan indiren grubun içinde yer alan ve hastalığı dolayısıyla yargılanması mümkün olmayan **Sadrizam Mütercim Rüştü Paşa**, Abdülaziz'e sadrazamlık yapmış olan **Şirvanizade Rüştü Paşa**, ondan sonra aynı makama geçen **Esat Paşa**, Mahmut Nedim Paşanın girişimiyle Abdülaziz'in borç aldığı tefeci **Zafiri**, Mahmut Nedim Paşanın yakın dostu olduğu için onun gidişinin kötü olacağı yönünde bir söylenti çıkaran **Rus büyükelçisi Ignatief**, Pertevniyal Sultanın Mithat Paşaya gönderdiği **Kızlarağası Cevher Ağa**, Mithat Paşanın valide sultanın isteği üzerine önerilerini bir tezkereye yazıp gönderdiği **Mabeyinci Hamdi Bey**, Abdülaziz'i devirme fikri kendisinden çıkan Hüseyin Avni Paşanın ordu içindeki has adamları **Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa**, Harp okulu komutanı **Süleyman Paşa**, Askeri Şura Başkanı **Redif Paşa**, oğlu Murat Efendinin tahta oturtulması teklif edilen **Şevkefza Kadın**, Abdülaziz'in tahttan indirilmesi için fetva verdiği için II.

Abdülhamit döneminde Medine'ye sürülen **Şeyhülislam Hayrullah Efendi**, V. Murat'ın saltanatında mabeyinde onun hizmetine verilen **Sadullah Paşa**, Mithat Paşanın konağında yapılan toplantıyı basarak birkaç kişiyi öldüren **Çerkez Hasan**, toplantıda öldürülen **Serasker Hüseyin Avni Paşa**, Çerkez Hasan'ın ablası ve Abdülaziz'in üçüncü kadını **Neşerek Hanım**, Çerkez Hasan'ın öldürdüklerinden Mithat Paşanın uşağı **Ahmet Ağa**, deniz yüzbaşısı yaver **Rüştü Bey** ve Hariciye Nazırı **Reşit Paşa**, annesinin ölümünden sonra Abdülhamit'i büyüten **Perestû Hanım**, Abdülhamit'in küçük yaşta kaybettiği annesi **Tirimüjgan Kadın**, II. Abdülhamit'i Mithat Paşaya karşı dolduran ve sadrazamlığa getirilen **Sait Paşa**, Mithat Paşa hakkında çıkan dedikodulardan birinde kuracağı ordunun başına getireceği söylenen Galata Binası komiseri **Abidin Bey**, padişahın tahta çıkarken mabeyin başkâtipliğine getirme sözü verdiği **Ziya Paşa**, Mithat Paşanın kardeşinin kocası olan ve hakkında padişaha jurnal vermiş olan **Erzurum Valisi Tosun Paşa**, sürgüne gönderilecek Mithat Paşayı evinden alan **Başyaver Mehmet Paşa**, jurnalleri padişaha getiren **Zaptiye Nazırı Ömer Paşa**, Kanuni Esasi'nin tasarısını hazırlayanlardan **Abidin Paşa** ve **Süleyman Paşa**, Kanuni Esasi'ye karşı olanlar **Ethem Paşa** ve **Servet Paşa**, Mithat Paşanın sürgüne gönderilmesini protesto eden **Süleyman Paşazade Hamdi Bey** ve **Arnavut İsmail**, paşanın sürgünü konusunda yorum yapan **Fransız Cumhurbaşkanı Thiers**, Mithat Paşanın gemisini Sıra'da karşılayan **Ahmet Muhtar Paşa**, Kilikyan Vasıf Efendinin Mithat Paşanın yanına gitmesine müsaade eden Rusçuk genel valisi **Sadık Paşa**, Mithat Paşanın Napoli'ye gidince görüşmek istediği Osmanlı konsolosu **Garavani**, paşayı krallar gibi karşılayan Roma elçisi **Esat Paşa**, Fransa'da Mithat Paşayla tanışmak için yanına gelen Pozitivistler derneği başkanı **Pierre Laffitte**, Plevne'de esir düşen ve Mithat Paşanın aldığı idam cezasının uygulanmasını isteyen **Gazi Osman Paşa**, teslim olan Osman Paşayı almaya gelen **Romanya Prensi Karol**, Osman Paşanın ona teslim olmaması üzerine çağırılan **Rus General Todleben**, Plevne'de olanlar üzerine Mithat Paşanın görüştüğü **İngiltere başbakanı Lord Beaconsfield**, bundan sonra görüştüğü Avusturya başbakanı **Kont Andrassy**, Mithat Paşanın İngiltere'de görüştüğü kişilerden daha sonra tahta çıkacak olan Wales prensi **VII. Edward**, bir gezintisi sırasında Mithat Paşanın karşısına çıkan **Kraliçe Victoria**, Mithat Paşanın dinleyici olduğu toplantıya katılan Avusturya veliahtı **Arşidük Rodolf** ve III. Napolyon'un oğlu **Prens Napolyon**, Berlin Kongresi'ne başkanlık eden **Bismarck**, kongreye İngiltere'yi temsilen katılan **Lord Beaconsfield**, Fransa'yı temsilen katılan **Waddington**, İtalya'yı temsilen katılan

Kont Conti, Rusya'yı temsilen katılan **Gorçakov**, Osmanlı İmparatorluğu'nu temsilen katılan **Karatodori Paşa** ve **Mehmet Ali Paşa**, Mithat Paşaya padişah'tan gelen telgrafi vermek isteyen Osmanlı'nın Londra büyükelçisi **Musurus Paşa**, Paris'e gelen paşayı ziyaret etmek isteyen büyükelçi **Arifi Paşa**, İstanbul'a dönerken Kandiya'ya gelen Mithat Paşanın gemisine gelen Kandiya genel valisi **Kostaki Paşa**, Şam valiliğine atanan Mithat Paşanın geldiği Beyrut limanında kendisini karşılayan Beyrut valisi **Raif Efendi**, vilayete gidişinde karşılayan Lübnan valisi **Rüstem Paşa**, Mithat Paşanın yolunun üstündeki Cezayir bağımsızlık kahramanı **Emir Abdülkadir**, Suriye'deki Osmanlı ordusu başkomutanı **Eyüb Paşa**, Şam'da paşa aleyhine çalışan **Raif Efendi**, Mithat Paşa aleyhinde yazılar yazmakla eleştirilen **Ahmet Mithat Efendi**, Abdülhamit'in Mithat Paşa hakkında not yazdırdığı sadrazam **Ahmet Cevat Paşa**, İzmir'de paşanın sığınmayı düşündüğü İngiltere'nin İzmir konsolosu **Mr. Denis**, İzmir polis müdürü **Emin Paşa**, İstanbul'dan paşaya suikast için gizlice gelen padişahın yaveri **Hüsnü Bey** ve **Rıza Bey**, Mithat Paşanın onu izlemekle görevlendirdiği sivil taharri memuru **Bohor Efendi**, diğer görevliler Rum taharri memuru **Anjelos. Karabet** adlı Ermeni, Hüsnü Beyin ziyaret ettiği İzmir Merkez Kumandanı **Hilmi Paşa**, Hüsnü Beyin telgrafları hakkında bilgi almak için Kilikyan Efendinin konuştuğu Telgraf müdürü **Antonoviç**, Kilikyan Vasıf Efendinin eşini saklanmak için yönlendirdiği Osmanlı Bankası müdürü **Heinze**, tutuklanacağını anlayan Mithat Paşanın sığındığı Fransa'nın İzmir konsolosu **Monsieur Helissier de Reynaud**, mabeyin başkâtibinin not göndererek Mithat Paşaya sığınma hakkı verilmemesini istediği Fransız büyükelçisi **Barthelemy Saint Hilaire**, paşaya suikast düzenleyenlere yardım eden haremağası **Nezir Ağa**, Mütercim Rüştü Paşanın babası kayıkçıbaşı **Hasan Ağa**, Rüştü Paşanın Fransızca dersi aldığı **Tanaş Efendi**, Rüştü Efendiye Fransızca sorular soran **Serasker Hüsrev Paşa**, hariciye nazırı **Mısırlı Halil Şerif Paşa**, hıdivin Halil Şerif Paşanın görevden alınması için paşaya rüşvet gönderdiği kapı kethüdası **Abraham Paşa**, Rüştü Paşanın oğlu **Süleyman Reşit Bey**, Abdülaziz'in mabeyin başkâtibi **Atıf Bey**, II. Abdülhamit'in Rüştü Paşanın İstanbul'dan uzaklaştırılması görevini verdiği **Sadrizam Safvet Paşa**, padişahın emrini değiştirmesini rica eden Safvet Paşa yerine getirilen **Sadrizam Tunuslu Hayrettin Paşa**, Mithat Paşayı tutuklandığı gemide sorgulayan başsavcı **Latif Bey**, Şura-yı Devlet başkanı **Ali Paşa**, sorgu yargıçısı **Mehmet Bey**, adliye memuru **Hüseyin Sıtkı Efendi** ve **Emrullah Efendi**, İzmir'e yeni atanan vali **Ali Paşa**, İstanbul'a gelen ve Mithat Paşayı getiren gemiye padişahın emrini getiren **Binbaşı Çerkez Ahmet Bey**

ve **Miralay Ressam Ahmet Bey**, Yıldız Mahkemesi başkan yardımcısı **Hristo Foridis Efendi**, mahkeme üyeleri **Tevfik Efendi**, **Emin Efendi**, **Hüseyin Bey**, **Tekfur Efendi**, sanıkların seçmesine izin verilmeyen avukatlar **Kostaki Efendi**, **Şehri Efendi**, **Mehmet Ali Efendi**, **Refik Efendi**, **İzzet Efendi**, diğer sanıklardan **Pehlivan Mustafa**, **Boyabatlı Hacı Ahmet**, **Cezayirli Mustafa**, **Namık Paşazade Ali Bey**, **Miralay İzzet Bey**, **Mabeyinci Seyyit Bey**, Feriye Karakolu kolağası **Necip Bey**, mahkemeye getirilen doktorlar **Marko Paşa** ve **Nuri Paşa**, Mithat Paşanın itirazı üzerine görevden alınan Sururi Efendi yerine getirilen mahkeme başkanı **Kristofidis**, duruşma çıkışında kapıda bekleyenlerden başmabeyinci **Ragıp Bey**, Mithat Paşanın padişaha yazdığı dilekçeyi götüren **Tüfekçibaşı Tahir Ağa**, mahkemeye yönelik eleştiride bulunan eski sadrazamlardan **Kadri Paşa** ve **Suphi Paşa**, kararı eleştiren İngiliz Avam Kamarası üyesi **Mister M'Coan**, Hristo Foridis Efendinin hafiye olduğunu doğrulayan dışişleri müsteşarı **Sir Charles Dilke**, Mithat Paşayı öven **Sir Drummond Woolf**, Ahmet Mithat Efendinin Mithat Paşanın emrinde çalışmış ağabeyi **Hafız Ağa**, Bağdat'ta Mithat Paşanın çıkarttığı gazeteyi çalıştıran Ahmet Mithat Efendinin dostluk ettiği ressam **Osman Hamdi Bey**, **Raif Efendi** ve **Fevzi Bey**, Nuri Paşanın babası eski vezirlerden **Arif Paşa**, karısı **Fatma Sultan**, Abdülmecit'in oğlu **Reşat Efendi**, Fatma Sultanın ilk eşi **Ali Galip Bey**, Damat Mahmut Celalettin Paşanın karısı **Cemile Sultan**, sultanın annesi **Düzdidil Kadın**, İzzettin vapuruna götürülen mahkûmların etrafındaki askerler Çerkez Hasan'ın kardeşi **Osman**, **Albay Süleyman**, Taif'e gelince Mithat Paşanın yanına götürüldüğü **Mekke Şerifi Abdulmuttalip Efendi**, onun yerine getirilen **Şerif Abdullah Paşa**, itfaiye teşkilatı başkanı **Seçeni Paşa**, Mithat Paşanın konağındaki yangından geriye kalan eşyaları paşanın oğluna gönderen sadrazam **Talat Paşa**, Mithat Paşayı öldürme göreviyle Taif'e gönderilen **Albay Ömer Paşa**, aynı görevle kalede bulunan **Binbaşı Bekir Efendi**, Abdülaziz'i öldürme suçundan yargılanıp Taif'e gönderilen ve burada akli dengesini yitiren Fatma Sultanın eşi **Damat Nuri Paşa**, Cemile Sultanın eşi olan ve aynı suçtan yargılanıp gönderildiği Taif'te öldürülen **Damat Mahmut Celalettin Paşa**, Taif günlerinde Mithat Paşanın hizmetini yapan ve onu suikast girişimlerinden kurtarmaya çalışan uşağı **Arif Ağa**, Mithat Paşanın kendisine yönelik zehirleme girişimlerini şikâyet eden bir mektup yazdığı **Hicaz Valisi Topal Osman Paşa**, Mithat Paşanın yardımına şüphayle yaklaştığı Taif'teki askerî doktor **Naşit Efendi** ve **Cerrah Mehmet Efendi**, Mithat Paşa ile Taif'e gönderilen ve 27 yıl sonra buradan kurtulan **Mabeyinci Fahri Bey**, Yıldız Mahkemesinin ilk başkanı **Sururi Efendi**, mahkeme

sırasında adliye nazırı olan ve mahkemeyi dışarıdan yöneten **Cevdet Paşa**, sürekli mahkûmların mutfağına girerek şüphe uyandıran **Yüzbaşı Mustafa Efendi**, tencerelere zehir koyan **Nuri Teğmen** ve **Memiş Teğmen**, bu zehirleri Mısır'dan getiren **Taburağası İsmail Ağa**, mahkûmlarla asker arasında bir dayanışma olduğunu gören Hicaz valisinin iki bölük askerle Taif'e getirttiği **Miralay Çerkez Mehmet Lütfi**, Mithat Paşanın ölmeden bir gün önce mektup gönderdiği **Hafız Ali Vasfi Efendi**, Mithat Paşayı öldürenlerden **Yüzbaşı Çerkez İbrahim**, **Üsteğmen Sandıklılı Nuri Ağa**, **Kunduracı İsmail**, **Berber İsmail**, erler **Ahmet**, **Mehmet**, **Recep**, **Osman**, **Mülazımievvel Ödemişli Mahmut**, **Kel Memiş Zileli Ali**, **Bursalı Ali Efendi**, paşanın ölümüyle ilgili tabur doktoruna bilgi veren **Albay Lütfi Bey**, padişahın Taif'e gönderdiği yaver **Hacı Hüseyin Paşa** ve yüzbaşı **Şakir Efendi**, II. Abdülhamit'in sakladığı Mithat Paşaya ait eşyaları oğluna teslim eden hareket ordusu kumandanı **Mahmut Şevket Paşa**'dır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) romanında 173 kahraman bulunur ve bunların 125'i tarihî kişidir. **III. Selim**, **Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa**, **IV. Mustafa**, **Şehzade Mahmud**, **Refet Kadın**, **I. Abdülhamit**, **Nakşidil**, **Kabakçı Mustafa Çavuş** adlı tarihî kahramanlar daha önce ele alınmıştır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda padişahın önce şiirlerini sonra kendisini tanıdığı Galata Mevlevihanesi Şeyhi **Galip Efendi**, Divanühümayun kaleminde memur iken ani bir kararla Konya'ya gider ve burada çileye girer. Oradan Yenikapı'ya sonra da Galata'daki Mevlevihaneye gelen Galip'in romanda padişah ile sohbetlerine yer verilir. **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında çok kısa bahsi geçen Şeyh Galib, padişahın kendisine mürid olduğu şeyhtir. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında ise Şeyh Galip, yine padişahın yakın dostudur. III. Selim'in Şeyh Galib'in dizine yatarak şiirler dinlediği söylentisinden rahatsız olan padişah ona bir cariyeye göndererek onu evlendirir. Aslında Şeyh Galip, padişahın kardeşi Beyhan Sultana âşıktır; onun için kasideler yazmıştır. Hatice Sultan ise karşılıksız bir aşkla Şeyh Galip'i sever.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) romanında Mısır'ı işgal ettikten sonra Akka Kalesinde Cezzar Ahmet Paşayla savaşıyor; ancak yenilen **Fransız General Napolyon Bonapart**, yenilgiyi içine sindirebilecek bir yapıda değildir. İkinci defa karşılaştığı Cezzar Ahmet Paşaya yine yenilince Mısır'a geri döner. **Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında Mısır'ı bir çırpıda eline alan Napolyon, sonra Ruslara savaş açar. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında yine görünen Napolyon,

Melling'in İstanbul'u çizdiği resim ve gravürlere gösterdiği ilgiyle onun sanat kariyerini değiştirir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda başvezir Halil Hamit Paşa ile anlaşılamadığı için onun gözden düşmesine neden olan **Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında padişahlıkta gözü olduğu için sadrazamlığı kabul etmediği şeklinde hakkında dedikodular çıkan bir kahramandır. **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında ise III. Selim'in tahta çıktığında ordunun başına getirilir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda kendisiyle çok görüştüğü için Şehzade Selim'in kafese alınmasına neden olan ve Hasan Paşa tarafından gözden düşürülen ve idam edilen yenilikçi veziriazam **Halil Hamit Paşa, Son Yeniçeri** (R.Çamuroğlu, 1999) romanında ise insanların konuştuğu konulardan biri olan askeri değişiklikleri gerçekleştiren sadrazamdır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) romanında yer alan diğer tarihî kahramanlar ve romandaki rolleri şöyledir: III. Selim'in katilleri, "içi de dışı kadar kara" **Zenci Nezir**, II. Mahmut'un padişahlığında öldürülen Sırp asıllı **Hazine Kâhyası Ebe Selim, Başçuhadar Gürcü Abdülfettah, Mirahur Kör Mehmet, Akhadım Cevher Ağa, Deli Mustafa ve Bağdatlı Hacı Ali**, Alemdar Mustafa Paşanın Selim'i getirmesi emri karşısında ne yapacağını şaşırان ve emri uygulamayarak Selim'in ölümüne neden olan **Kızlarağası Mercan Ağa**, III. Selim'in çok sevdiği ve roman boyunca padişahla sohbetleri görülen **Başlala Tayyar Ağa**, III. Selim'e âşık olduğu halde ondan ilgi göremeyen ve bunun intikamını Selim'i arayan katillere yerini göstererek alan IV. Mustafa'nın kadını **Peykidil**, sarayda Peykidil'i koruyan III. Selim'in annesi **Mihrişah Sultan**, IV. Mustafa'nın valide sultan olma hırsıyla oğlunu etkileyen annesi **Sineperver**, Selim ve lalalığını yaptığı Mahmut'un öldürüleceğini öğrenince Tayyar Ağa ile birlikte buna engel olmaya çalışan koğuş kâhyası **Recep Paşazade Mehmet Bey**, Selim ve Mahmut'u kurtarmaya çalışan ancak Mahmut'u kurtarmada başarılı olan zenci haremağaları **Anber, İsa ve Kasım Ağalar**, içinde sıcak küller bulunan çömleği katiller üzerine serperek onları oyalayan **Cevri Kalfa**, batıdaki yenilikleri takip eden ve Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'u açan, nücüm ilmine ve öldürölme korkusuyla zehir ve panzehirleri kendi vücudunda denemeye meraklı padişah III. Selim'in babası **III. Mustafa**, yeğenleri Mustafa ve Abdülhamit'e sınırlı bir özgürlük tanıyan **I. Mahmut**, III. Selim'in musiki meclisinde yer alan musikişinaslar **Kırımlı Hafız Ahmet Kamili Efendi, Tanburi İsak Efendi,**

Emin Ağa, Küçük Mehmet Ağa, Abdülhâlim Ağa, Vardakosta Ahmet Ağa, Rum İlya Efendi, musiki yazısı mucitleri **Hamparsum Limonciyan** ve **Abdûlbaki Nasır Dede**, **Numan Ağa**, yıldızı yeni parlayan **Hamamizade İsmail Dede Efendi**, **Şakir Ağa** ve **Zeki Mehmet Ağa**, padişahın cariyesine âşık olan ve bu yüzden padişahın öldürülmesini emrettiği için ancak pişman olduğu ve öldürülmediğine sevindiği musikişinas **Hacı Sadullah Ağa**, onun âşık olduğu ve padişahın Sadullah Ağayla evlendirdiği cariye **Mihriban**, III. Selim kafese alındığı gün dışarı çıkmak isteyince karşısına dikilen zenci hadım **Süleyman Ağa**, III. Mustafa'ya tavsiyesiyle Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'u açtıran **Baron dö Tot**, Halil Hamit Paşayı reisülküttap yaparak onun yükselmesinin önünü açan eski veziriazam **Seyyit Mehmet Paşa**, Lehistan tahtına âşığını oturtan **Çariçe II. Katerina**, imparatorluğu tırnakları kopuk aslana benzeten ve düşmanına yaklaşmamayı öneren eski veziriazam **Koca Ragıp Paşa**, III. Selim'in mektuplaştığı Fransa kralı **16. Lui**, Selim'in şehzadelğinde 16. Lui'ye gönderdiği elçi **İshak Bey**, Şehzade Selim'i tahta çıkarmak üzere Halil Hamit Paşa ile işbirliği yaptığı iddiasıyla görevden alınan **Şeyhülislam Dürrizade Seyyit Ataullah Efendi**, aynı sohbetinde bulunduğu için aynı iddia ile karşılaşan **Yeniçeri Ağası Yahya Ağa**, Gazi Hasan Paşanın Halil Hamit Paşa için iddia edilenlerden haberdar ettiği I. Abdülhamit'in kızkardeşi **Esmâ Sultan**, anlatılanları duyan padişahın mührü hümayunun alınması için görevlendirdiği **Mirahur Ali Bey**, Halil Hamit Paşanın idamını gerçekleştiren **Kara Kethüdazade Ali Bey**, Halil Hamit Paşanın sınır kalelerine yaptığı yatırımlardan övgüyle bahseden ve Özi kalesinde yaşanan kıyımı anlatan mektubu padişaha ulaşan **Koca Yusuf Paşa**, Divanîhümayun toplantısına veziriazamı temsil etmek üzere katılan **Sadaret Kaymakamı Salih Paşa**, padişahın fenalaştığını görüp telaşlanan Başçuhadar **Benli Abdullah Ağa**, I. Abdülhamit'in kendisinden yüz bulamadığı cariyesi **Ruhşah**, amcasının ölümünü ve Selim'in padişahlığını şehzadeye haber vermek üzere gelen **Kızlarağası İdris Ağa**, Selim'in padişahlığında düzenlenen divanîhümayunda toplantının gündemini okuyan Reisülküttap **Raşit Efendi**, divanîhümayunda devletin durumu hakkında konuşan açsözlü **Rumeli Kazaskeri Hamidizade Mustafa Efendi**, aynı konuda konuşan **Kaleler Nazırı Numan Bey**, III. Selim'in Refet Kadını düşünürken aklına gelen diğer kadınları **Afitab**, **Goncenigar**, **Tabısağa**, **Hüsnümah**, **Nuruşems**, **Zibifer**, **Aynısağa**, **Demhoş**, **Mahbube**, **Safizar**, Nizamı Cedit'i ateşli bir şekilde savunan **Çavuşbaşı Raşit Efendi**, III. Selim'in donanmanın perişan haline çekidüzen versin diye donanmanın başına getirdiği **Küçük Hüseyin Paşa**, padişahın musiki meclislerinde

yer alan ve kendisine gönderilen cariyeye Mihriban'ı eğitmesi için teslim ettiği **Dilhayat Kalfa**, III. Selim'in Fransa'nın Mısır'ı işgali konusunda öfkeyle sorguladığı veziriazamı **İzzet Mehmet Paşa**, Osmanlı Devletinin ilk resmi elçisi olan, ancak padişahın hizmetinden memnun kalmadığı **Seyyit Ali Efendi**, Fransa'nın Mısır'daki heveslerini Babıali'ye haber veren **Mora Valisi Hasan Paşa**, reisülküttabın sorguladığı, ancak durumdan haberdar olmadığını söyleyen Fransa maslahatgüzarı **Ruffin**, Ebukır limanında Fransız donanmasını imha eden İngiliz amirali **Nelson**, Napolyon'u iki defa yenilgiye uğratan yaşlı kartal, Suriye ve Mısır Seraskeri **Cezzar Ahmet Paşa**, onun İstanbul'a geldiğinde hizmetine girdiği **Hekimoğlu Ali Paşa**, Cezzar Ahmet Paşanın güvendiği adamlardan **Mustafa Bey**, Napolyon'un Nasıra'dan çağırdığı takviye gücün komutanı **General Kleber**, III. Selim'le birlikte tebdil-i kıyafet dışarı çıkan **Bostancıbaşı Şakir Bey** ve **Sırkâtibi Ahmet Efendi**, devlete isyan eden Mısır valisi **Kavalalı Mehmet Ali Paşa**, ayaklanan Sırp **Kara Yorgi**, İngiliz donanmasının sarayı tehdit ettiği günlerde padişahı İngilizlere karşı yüreklendiren Fransız elçisi **General Sebatsiani**, Osmanlı Devletinden Eflak ve Boğdan'ı Rusya'ya bırakmasını isteyen İngiltere kralı **III. Corc**, İngiliz elçisini tehdit eden ve gözdağı veren veziriazam **Keçiboynuzu Ağa İbrahim Hilmi Paşa**, İngiliz donanmasının Çanakkale önlerinde demir atmasına aldırmayan **Feyzullah Efendi**, kaptan paşa ve Feyzullah Efendinin gözleri önünden süzülerek geçen İngiliz donanmasının komutanı **Amiral Dukworth**, padişahın İngilizlere karşı oluşturulan istihkâmları denetlerken rastladığı ve sohbet ettiği **Cezayirli Seydi Ali Bey**, padişahın akıl sorarak gururlandırdığı **Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa**, Medine'yi ele geçirerek kutsal mabet ve türbeleri yakan Vehabilerin reisi **Abdülaziz oğlu Suut**, Kabakçı ayaklanmasının hazırlık döneminde pervasızca konuşan ve padişahı hedef gösteren paşalardan **Tayyar Paşa**, padişahın musiki meclisi sonrası isyan hazırlıklarını beraber değerlendirdiği **Mabeyinci Ahmet Bey**, Selim'in, Nizamı Cedit konusundaki başarılı çalışmalarını Rumeli'de de sürdürmekle görevlendirdiği **Karaman Valisi Kadı Abdurrahman Paşa**, Abdurrahman Paşayı kendisine rakip olarak gören ve kıskanan, hilekâr veziriazam **Hafız İsmail Paşa**, Abdurrahman Paşanın üstüne yürüdüğü Rumeli'de isyan eden **Tirsinikli İsmail Ağa**, isyancıların isteği üzerine görevden alınan şeyhülislamın yerine getirilen ve isyancıların istediği kararları veren **Şeyhülislam Topal Ataullah Efendi**, veziriazamın Rus cephesindeki savaşa katılmasından dolayı onun görevini üstlenen ve şeyhülislamla birlikte padişahı düşürmek için gereken herşeyi yapan "iki fesat kumkuması"ndan diğeri **Sadaret Kaymakamı Köse Musa**

Paşa, isyancılar karşısında padişahın iradesizliğinden bostancıbaşına yakınan **Sekbanbaşı Arif Ağa**, Boğaz'da görevli yamaklara Nizamı Cedit üniforması giydirmekle görevlendirilen, ancak yamaklar tarafından öldürülen **Boğaz Nazırı Mahmut Efendi**, onun yamaklara Nizamı Cedit giysisi giydirme görevini verdiği, ancak konuşması sırasında öldürülen ağaları **Halil Haseki**, Köse Musa Paşanın Silistre valiliği sırasında yenilgiye uğratarak yıldızının parlamasına neden olan asi **Pazvantoğlu**, isyancıların yürüyüş kollarına gözcülük etmekle görevlendirilen **Ali Çavuş**, **Süleyman Çavuş** ve **Memiş Çavuş**, Köse Musa Paşanın oyaladığı **Sadaret Kethüdası İbrahim Efendi**, padişahın sergerdeleri durdurmak için onlarla konuşması için getirttiği kazancı ustası **Laz Hacı Mustafa Ağa**, isyancıların başını istediği kişilerden ulema **Lutfullah Efendi**, isyancıların isteklerini yerine getiren ulemadan **Derviş Efendi** ve eski **Sekbanbaşı Osman Ağa**, Selim'in tahttan inmesini dile getiren **Bayburtlu Süleyman**, bunu padişaha iletme görevini üstüne almak zorunda kalan **Anadolu Kazaskeri Hafid Efendi**, Kabakçı Mustafa'yı öldüren **Pınarhisar Ayanı Uzun Ali Ağa**, Alemdar Mustafa Paşanın görevden aldırıldığı şeyhülislamın yerine atanan **Arapzade Arif Efendi**, Alemdar Mustafa Paşaya Selim'e dövmeyi bırakıp Mahmut'u kurtarması gerektiğini hatırlatan akıl hocası **Ramiz Efendi**.

Son Yeniçeri'de (R.Çamuroğlu, 1999) başkahramanlar kurmaca kişilerden oluşurken tarihî kahramanlar geri plânda kalır. Kurmaca kahramanlar, tarihî kahramanların yaptıklarından etkilenen kişilerdir; onlara daha ziyade kurmaca kişilerin konuşmalarında rastlarız. 158 kişilik romanın tarihî kahraman sayısı 57'dir. **I. Abdülhamit, III. Selim, Şeyh Galip, Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Halil Hamid Paşa, Kabakçı Mustafa, Napolyon, Alemdar Mustafa Paşa, IV. Mustafa, II. Mahmut** ve **Rum Ortodoks patriği** daha önceki romanlar vesilesiyle işlenmiş olduğundan bu romandaki rolleri de o kısımda belirtilmiştir.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanının tarihî kahramanları küçük rollerle karşımıza çıkar. Hotin'de Osmanlılara esir düşen Michaul oğlu Petru'nun ordusunda asker olduğu **Çariçe II. Katerina**, aynı savaşın döneminde gerçekleştiği **III. Mustafa**, savaşa giden ordunun başında olan **Sadrizam Koca Yusuf Paşa**, Osmanlı ordusunun karşısına ordusunun başında çıkan **Nemçe kayseri**, Sabit'in yanına giderek mücerret olduğu **Horasanlı Hacı Mehmet Nuri Dede Baba**, Nizam-ı Ceditçi **Kadı Abdurrahman Paşa**, Edirne'de Nizamı Cedit'i kurmaya kalktığı için öldürülen **Bostancıbaşı Ahmed Ağa**, Ruslarla savaşı bahane ederek yeniçerilerin İstanbul dışına çıkarılmaya çabalarıyla kurulan ordunun serdarı **Sadrizam İbrahim**

Paşa, Boğaz'a demirleyen donanmanın **İngiliz paşası**, ilk şaşkınlığın üzerlerinden atılmasını sağlayan **Frenk elçisi**, isyancı yamakların doğradığı **Boğaz ağası**, Kabakçı Mustafa'nın yanındaki adamları **Arnavut Ali**, **Bayburtlu Süleyman**, **Memiş Çavuş**, isyancıları körükleyen ve ikili oynayan **Sadaret Kaymakamı Köse Musa Paşa**, Kabakçı Mustafa'yı öldürmeye gelen **Pınarhisar Ayanı Uzun Hacı Ali Ağa** ve başını kesen **Aydınlı Zeybek Mustafa**, Alemdar Mustafa Paşaya destek veren Nizamcılardan **Kaptanıderya Ramiz Efendi**, **Behiç Efendi**, **Moralı Ali Efendi** ve **Kadı Paşa**, Alemdar'ın mührünü istediği **sadrazam**, Mahmud'u öldürmek isteyenlere karşı şehzadeyi koruyan **Cevri Kalfa**, ayaklanan yeniçerilerin kapısına gelerek kendilerine katılmasını istedikleri, kabul etmeyince öldürülen **Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa**, Yusuf Ağanın konağını ele geçirdiği **Reisülküttap Galip Efendi**, Cafer Çavuşun konağını ele geçirdiği **Sadaret Kethüdası Mustafa Refik Efendi**, Memiş Çavuşun öldürdüğü **Defterdar Tahsin Efendi**, II. Mahmud'un Rum isyanına destek verdikleri anlaşıldığı için patrikhane kapısında idam edilen **Patrik Gregorius**, **Tercüman Kostaki Musuri** ve **Yorgi Mavrokordatos**, Rum isyanını bastırmak için kendisine destek yeniçeriler gönderilen **Reşid Paşa**, Reşid Paşanın ordusuna katılan Kavalalı Mehmed Ali Paşanın oğlu **İbrahim Paşa**, II. Mahmud'un yeniçerilerin başına getirdiği **Yeniçeri Ağası Hüseyin Paşa**, yeniçerilerle oynanan satrançta yeniçeri ağasını kaybedeceğini anlayan II. Mahmud'un getirdiği yeni ağa **Mehmed Celaleddin Ağa**, şeyhülislam konağında toplanan devletin ileri gelenleri **Sadrazam Selim Mehmed Paşa**, **Şeyhülislam Tahir Efendi**, **Reisülküttap Mehmed Şeyda Efendi**, Sekban askeriyle yeniçeriler üzerine yürüyen **Darendeli İzzet Paşa**, Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra idam edilen veya sürgüne gönderilen **Künci Baba**, **Esad Baba**, **Mahmud Baba**, **Ahmed Baba**, **İbrahim Baba**, **Hüseyin Baba**, **Mustafa Baba** romanda küçük roller üstelenen tarihî kahramanlardır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında yine kahraman kadrosu çok kalabalıktır. Kahraman sayısının 381 olduğu romanda tarihî kahramanlar 269 kişiden oluşur. Romanın kahramanlarından **Abdülmecit**, **Abdülaziz**, **Pertevniyal Sultan**, **Meyyale**, **Mithat Paşa**, **V. Murat**, **II. Abdülhamit**, **Namık Kemal**, **Ebuzziya Tevfik**, **Reşat Bey**, **Mehmet Bey**, **Nuri Bey**, **Sadrazam Mahmut Nedim Paşa**, **Müşir Fuat Paşa** ve **Abdülhak Hamit** daha önceki romanlarla birlikte işlendiğinden tekrar edilmeyecektir.

Romanın başkahramanlarından **Mediha Sultan**,⁵⁷ Abdülmecit'in kızlarından biridir. Küçük yaşta annesini ve babasını kaybettikten sonra Verdicanan Kadın tarafından büyütülür. Genç bir kız olduğunda bir mesire yerinde gördüğü Abdurrahman Sami Paşanın oğlu Necip Beye âşık olur. Bir süre aşkını gizleyen Mediha Sultan, o süre içinde Paris'teki elçiliğe gönderilmiş olan Necip Beyle evlenmek istediğini Verdicanan Kadına söyler. Onun valide sultana gönderdiği mektupla bu isteği padişaha iletilir ve Necip Bey Paris'ten çağrılarak Mediha Sultanla evlendirilir. Alafrangalığa pek meraklı olan ve güzel giyinmeyi, iyi yaşamayı seven Mediha Sultanın eşiyle ilişkisi çok saygılı ve dikkatlidir. Önce vezir, sonra paşa yapılan damadın uzun sürmeyen evliliğin ardından ölmesiyle dul kalan kahraman, bu defa Necip Beyin cenazesinde gördüğü ve Paris'te beraber çektiydikleri bir fotoğrafta olan Ferit Beyle evlenmek ister. Vahdettin, Londra'dan çağrılan Ferit Beyle evlenen Mediha Sultan, eşi ve oğlu için 'mel'un' ifadesini kullanır. I. Dünya savaşı sonrasında ülkede yaşanan gelişmeler ve Kurtuluş savaşının başarıya doğru gitmesi sonucu Mediha Sultan ve Damat Ferit İngilizlerin yardımıyla ülkeden gizlice ayrılır. Bundan sonra Fransa'nın güney sahillerine yerleşen Mediha Sultan, yetmiş iki yaşında San Remo'da ölür.

Abdurrahman Sami Paşanın küçük oğlu olan **Necip Bey**,⁵⁸ Ali Suavi'nin ağabeyi Suphi Paşanın konağına sık sık gelip gitmesinden dolayı Paris Sefaretine üçüncü kâtip olarak görevlendirilir. Burada Abdülhak Hamit ile beraber çalışan ve onunla çok iyi anlaşılan kahraman, Georgette adında bir elçilik çalışanıyla da arkadaşlık kurar. Abdülhak Hamit, onun arkadaşı Eugene, Necip Bey ve Georgette sık sık Paris'te dolaşmaya çıkar. Londra'daki elçilikte çalışan Ferit Bey de zaman zaman Paris'e gelerek aralarına katılır. Georgette ile ilişkileri gayet güzel giderken İstanbul'dan gelen çağrı ile memleketine dönmek zorunda kalan Necip Bey, burada Mediha Sultan ile evlendirilir; önce vezirliğe yükseltilir, sonra Şurayı Devlet üyeliği ile paşalık verilir. Babasının çok saygı duyduğu Necip, Georgette'i unutamadan 29 yaşında ölür.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında **Sağır Ahmet Beyzade Mehmet**, Yeni Osmanlıların üçüncü kurucusudur. Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın yeğeni olan Mehmet de diğerleri gibi Paris'e gider; ancak, Abdülaziz'e dilekçe verme

⁵⁷ Sultan Abdülmecit'in kızı olan Mediha Sultan, Kurtuluş savaşının sonucu ortaya çıkınca kocası Damat Ferit ile Fransa'ya kaçar. "Mediha Sultan", **a.g.e.**, C:15, s.7912.

⁵⁸ Samipaşazade Necip Bey (sonra paşa), Mediha Sultanın ilk eşidir. "Mediha Sultan", **a.g.e.**, C:15, s.7912.

eylemine dava arkadaşlarından Ayetullah'ın yetkililere haber vererek kendilerini bu duruma düşürmesini affedemediği için gizlice geri döner ve Ayetullah'ın karşısına çıkar.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) adlı romanda Cemal Beyi gören Mustafa Kemal Paşanın yanından ayrılmayan “taş adam” olarak nitelendirilen **Kılıç Ali, Paris'te Son Osmanlılar** (H.Topuz, 1999) romanında sadece Damat Ferit hakkında idam kararı veren İstiklal Mahkemesinin üyesi olmakla yer alır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında yer alan diğer tarihî kahramanlar, Mediha Sultanın annesi **Gülustû**, Abdülmecit'i ziyarete gelecek olan İngiliz komutan **Lord Reglan** ve Fransız ordusu komutanı **Saint Armand**, padişahla Eflak-Buğdan anlaşmazlığını konuşmak isteyen **Sadrızam Kırbaşlı Mehmet Emin Paşa**, Tanzimat Fermanını açıklayan **Sadrızam Mustafa Reşit Paşa**, hastalanan Abdülmecit için getirilen doktorlar **Zografos Efendi**, özel doktoru **Spitser** ve sonra Berlin Konferansı delegasyonuna başkanlık edecek olan **Doktor Kara Todorî Paşa**, tahta çıkan Abdülaziz'in başkadını **Dürrinev**, gizli büyütülen oğlu **Yusuf İzzettin**, ona arkadaş olarak getirilen **Çeşmidil**, Meyyale'nin annesi **Şuhucihan Hanım**, Gülustû'yu muayene eden saray doktorlarından **Hekim Mümtaz Efendi**, Mediha Sultanı büyüten ve evlendiren **Verdicanan Kadın**, döneminin ünlü vezirlerinden olan **Abdurrahman Sami Paşa**, onun bir süre Mısır'da beraber çalıştığı **Kavalalı Mehmet Ali Paşa**, Suriye valiliği sırasında arkeolojik çalışmalar yaptırmış olan Abdurrahman Sami Paşanın büyük oğlu **Suphi Paşa**, Sami Paşanın diğer çocukları **Hasan Bey, Galip Bey, Hüdayi Bey, Baki Bey, Abdülhâlim Bey** ve **Sami Paşazade Sezai**, Necip'in annesi **Sümbülbeha Hanım**, Abdülaziz'in kadınları **Hayrandil Kadın, Edadil Kadın, Nesrin Kadın, Gevher Kadın**, kızları **Saliha Sultan, Nazime Sultan, Emine Sultan**, Abdülaziz'i tahttan indiren devlet ileri gelenleri **Sadrızam Rüştü Paşa, Serasker Hüseyin Paşa** ve **Bahriye Nazırı Ahmet Paşa**, Abdülhamit'i büyüten **Perestu Kadın**, Yeni Osmanlılara dâhil olup Paris'te ve Londra'da yaşayan, buralarda gazete çıkaran ve arkadaşlarının kendisinden pek hoşlanmadığı **Ali Suavi**, Ali Suavi'yi öldüren sopayı vuran **Yedi Sekiz Hasan Paşa**, Abdülhamit'in tahta çıkışından sonra Ali Suavi'nin birlikte İstanbul'a döndüğü **İngiliz eşi**, eşinin rahat davranışlarından hoşlandığı için Ali Suavi'yi Galatasaray'a müdür yapan **Sadrızam İngiliz Sait Paşa**, Ali Suavi'yi eleştiren broşürler yazan **Kani Paşazade Rifat**, Necip Bey'e saraya damat olmak için evlenmesi önerilen Abdülmecit'in kızı **Seniha Sultan**, onunla evlenen **Mahmut Celalettin Paşa**, onların oğulları **Prens Sabahattin**, Sami Paşanın arkadaşı

olan **Abdülhak Hamit'in babası Hayrullah Efendi**, Hamit'in evlendiği ancak bir süre sonra kaybettiği eşi **Fatma Hanım**, Fatma Hanım ve oğlunu yanına bırakarak Paris'e geldiği Edirne'deki ağabeyi **Nasuhi**, Abdülaziz'i ülkesine davet eden ve resim sergisini gezdiren **III. Napolyon**, Damat Ferit'in babası **Seyyit İzzet Efendi**, Abdülhak Hamit'in evlendikten kısa bir süre sonra kaybettiği ikinci eşi **Nelly**, ondan sonra karşısına çıkan **Portekizli Lucienne**, Hamit'e hatıralarını yazmasını öneren İkdam sahibi **Ahmet Cevdet**, Suphi Paşanın gerçekleştirmeyi plânladıkları eylemi açıklayarak arkadaşlarını ele veren oğlu **Ayetullah**, Yeni Osmanlıların hiç sevmediği, hatta bir darbe ile görevinden almak istedikleri **Sadrizam Âli Paşa**, Paris komüncülerini kurşuna dizdiren **Mösyö Thiers**, Fransa'da hükümetçi birliklere kumanda eden **General Mac Mahon**, Muzika-i Hümayun'u yöneten Reşat'ın amcası **Albay Atıf Bey**, gençlere örnek olup yol gösteren **Şinasi**, padişahın İstanbul'dan uzaklaştırarak Berlin Sefaretinde görevlendirdiği ve orada intihar eden **Sadullah Paşa**, Mehmet'in babası **Sağiroğlu Ahmet Bey**, Yeni Osmanlıların piknikli toplantı öncesi buluşacakları Mir'at dergisi sahibi **Refik Bey**, Yeni Osmanlılar Cemiyetine sonradan dâhil olanlardan Şıpka kahramanı **Süleyman Paşa**, sonradan sadrazam olan **Şirvanlı Rüştü Paşa**, Zaptiye Müşavir Yardımcısı **Mustafa Asım Paşa**, Merkez Kumandanı **Ömer Naili Paşa**, Cuma selamlığına üniformasız katıldığı ve bayram törenine gitmediği için ülkeden çıkarılan ve Yeni Osmanlıları Paris'e davet eden **Mustafa Fazıl Paşa**, Mustafa Fazıl Paşanın kardeşi **Mısır Hıdivi İzzet Paşa**, **Sadrizam Fuat Paşa**, Yeni Osmanlılardan **Asım Bey**, Mustafa Fazıl Paşanın padişahı eleştirdiği mektubunu dağıtan Tasvir-i Efkâr çalışanları **Yusuf Ağa**, **Kâğıtçı Hacı Kadri Efendi**, tersane muhasebecisi **Raşit Efendi**, başmürettip **Rıza Efendi** ve kardeşi, Namık Kemal ve Ziya Beyle Paris'e giden **Âgah Efendi**, onların yurt dışına çıkmak için Fransız sefaretinde görüştükleri elçi **Mösyö Bournet**, Ebuzziya Tevfik'e arandığını söyleyen **Boşnak Salih**, padişahın ziyareti dolayısıyla Paris'ten gönderilen Yeni Osmanlıların Londra'da da aynı şeyi yaşamamak için görüştükleri, İngiliz hükümetiyle arası iyi olan **Halepli Gadban Efendi**, onları koruyan Londra'nın Osmanlı sefiri **Muzurus Paşa**, Şehzade Murat Efendiye özel ilgi gösteren **Kraliçe Victoria**, Namık Kemal'in babası **Mustafa Asım Bey**, Sadrazam Ali Paşanın Mehmet'i beklememesi için haber gönderdiği Mehmet'in nişanlısı **Salika**, bir zamanlar Carbonari gizli örgütünün başkanı olan ve Mehmet'in İstanbul'a gizlice gelmesine yardım eden İtalyan arkadaşı **Jozef Karabaldini**, İstanbul'a gizlice gelen Mehmet'in görüştüğü ve çok saygı duyduğu **Hoca Nasuh Efendi**, Mehmet Beyin İstanbul'da görüştüğü devrimci

arkadaşı **Sâlim Bey**, padişaha suikast hazırladığı gerekçesiyle hapse atılmasına kızarak Paris’e giden ve orada Mehmet Beyle birlikte padişah aleyhine çalışan **Hüseyin Vasfi Paşa**, Hüseyin Vasfi Paşa ile tutuklanan **Altıncı Kostaki Efendi**, haklarındaki iddialara inanarak onları tutuklayan **Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa**, Ayetullah’ın ihanetini yıllar sonra açıklayan amcası **Abdurrahman Hasan Bey**, Ayetullah’ın Arap Yarımadasında kendi devletini kurmak için görüştüğü **Musullu Sami Efendi**, Ayetullah’tan öğrenilen Yeni Osmanlılar eyleminin haber verildiği **Serasker Rüştü Paşa**, Mehmet, Nuri ve Reşat’ın gönüllü yazılmak için başvurdukları **Fransız komutan General Trochu**, Reşat’ın eşi **Zahiye**, oğlu **Ali Ferruh**, Reşat ve Nuri’ye pasaport vermek isteyen **Paris sefiri Cemil Paşa**, İbret’i satın alan **Ahmet Mithat Efendi**, Akka’ya sürgün edilen Nuri’nin yanına giden eşi **Şefika Hanım**, Mehmet’in ölüm haberini Namık Kemal’e yazdığı mektupta veren **Şemsettin Sami**, Abdülhamit’in genç yaşta ölen annesi **Tirimüjgan Kadın**, Mediha Sultanın Necip Beyle evlendiği düğünün yemeğinde bulunan **Tunuslu Hayrettin Paşa** ve **Serasker Rıza Paşa**, nikâh dolayısıyla dört bin kuruş hediye alan **Müneccimbaşı Tahir Efendi**, dönemin ünlü kuyumcusu **Köçoğlu Agop Ağa**, ünlü kadın terzisi **Kirli Meryem**, Mediha Sultanın Necip Beyle evliliğinden doğan oğlu **Sami**, Sami’nin doğduğu yıl aileyi üzen ölümüyle **Fatma Sultan**, Fatma Sultanın ölümüne dayanamadığı kocası **Mabeyinci Nuri Bey**, Mediha Sultanı çok beğenen Sultan Abdülhamit’in kızı **Ayşe Sultan**, Mısır’dan getirdiği dört atlı arabasıyla İstanbul’da gezmesi engellenen Sami Paşanın karısı **Adviye Hanım**, Sami Paşanın Adviye Hanımdan gizlice evlendiği **Gülarayış**, Sami Paşanın alafrangalığa meraklı torunu **Mihri Hanım**, onun Paris modasına uygun olarak giydirdiği kızı **Seniha Hanım**, Suphi Paşanın döneminde arkeolojik yapıtları toplattığı **Tophane Müşiri Damat Fethi Ahmet Paşa**, Suriye’nin Hama kentinde dolaşırken bir binada hiyeroglif yazılı taşı gören arkeolog **Burkhart**, bu yazılarla ilgilenen Amerikalı arkeologlar **Johnson** ve **Jessup**, taşı Suphi Paşanın yardımıyla çıkaran arkeolog **William Wright**, Arkeoloji müzesi müdürü **Alman doktor Dethier**, Suphi Paşanın müdür ölünce yerine getirdiği **Osman Hamdi Bey**, Suphi Paşanın Kadın Esirgeme Derneğini kuran kızı **Hamiyet Hanım**, onun çocuklarından olan **Hamdullah Suphi**, Suphi Paşanın kızı **Semiha Hanım**, onun evlenmek istediği **Müşir Fuat Paşanın oğlu Ali Bey**, Ali Beyin evlenme düşüncesini açtığı annesi **İnşirah Hanım**, Fuat Paşanın diğer eşi **Seyrandil Hanım**, Semiha Hanımın annesi **Dilferip Hanım**, Sami Paşanın kabile kuruyorsun diye eleştirdiği oğlu Suphi Paşanın eşleri **Canfeza Hanım**, **Rengigül Hanım**, **Cemalifer Hanım**, **Burcu**

Hanım, Çeşmiela Hanım, Adile Hanım, Aramdil Hanım, Nevbahar Hanım, Neylüfer Hanım, Bahtiyar Hanım, Ülfet Hanım, Mısır'ı Müslüman olmayan bir devlete bırakmayı kabul etmeyen **Cevdet Paşa,** Rus ordusunun İstanbul'a çok yaklaşması üzerine toplanan Meclis-i Mebusan'da bugüne kadar fikirlerinin sorulmadığını söyleyen İstanbul Mebusu **Astarcılar Kahyası Ahmet Efendi,** Fuat Paşanın toplantıya katılmasını isteyen **Hariciye Nazırı Saffet Paşa,** Ayastefanos'ta barış görüşmelerinde Rusları temsil eden **Grandük Nikola** ve **Kont İgnatief,** görüşmelere çağrılan ancak temsilcilerin yaptıklarını bozmaya başladığı için geri gönderilen **Sadrazam Ahmet Vefik Paşa,** tıkanan görüşmelerden sonra Petrograd'a gönderilerek tatlı diliyle çarı ikna eden **Kaptanıderya Damat Halil Paşa,** onun konuşmalarından çok hoşlanan **Çar I. Nikola,** Berlin'de yapılacak kongreye başkanlık edecek olan **Bismarck,** Osmanlı topraklarının denetimini ellerine aldıklarını söyleyen **İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Derby,** köleliğin kaldırılması kararını uygulayan Meclis-i Vala Adliye komisyonunda konuyla ilgilenen **Osman Paşa,** Fuat Paşanın babası **İncirköylü Hasan Paşa,** Hasan Paşanın Kafkasya'dan kaçırılan ablasını bir köle olarak satın alan **İncirköylü Huzur dersi hocası Şakir Efendi,** Mısır'daki isyanı bastırmak üzere gidip filoyu Mısırlılara teslim eden **Firari Ahmet Fevzi Paşa,** Mısır'da öğrenciyken Fuat Paşanın evlenmeyi kabul etmek zorunda kalsa da pek hoşlanmadığı ilk eşi **Mısırlı Nebile,** Nebile'nin Mısır'da çok ünlü olan babası **Hasan Tavil Paşa,** Fuat Paşanın beraber çalıştığı ancak yıldızı barışmadığı **Hıdiv İsmail Paşa,** Çatalca'ya kadar gelen Rus kuvvetlerinin Fuat Paşayla çarpışan komutanı **General Skobeleff,** Fehim Paşanın babası ve Abdülhamit'in süt kardeşi olan **Esvapçıbaşı İsmet Bey,** 1908'den sonra jurnalleri inceleyen komisyonun üyesi binbaşı **Çerkez Asaf Tugay,** padişahın Fuat Paşayı kovuşturması için görevlendirdiği ancak paşanın nefret ettiği **Mabeyin İkinci Kâtibi Arap İzzet Paşa,** Fuat Paşayı yargılamak üzere kurulan Divan-ı Harbe başkanlık eden **Topal Rauf Paşa,** Fuat Paşayı yargılamamak için Divan-ı Harp başkanlığını reddeden **Müşir Gazi Ethem Paşa,** padişahın Fuat Paşayla ilgili kararı konuştuğu **Mabeyin Başkâtibi Tahsin Paşa,** parolasız kimseyi gemiye almayacak olan İzzettin gemisinin kumandanı **Dragon Faik Paşa,** padişahın Fuat Paşanın orda olup olmadığını öğrenmeleri için gemiye gönderdiği, ancak parolayı bilmedikleri için gemiye giremeyen **Müşir Şevket Paşa** ve **Tatar Şakir Paşa,** Fuat Paşanın kaçmaya hazırlandığı söylentisi üzerine padişahın denetimi sıkılaştırması emri verdiği **Şam Valisi Nazım Paşa,** Fuat Paşa merdivenlerden yuvarlandığında kendisini tedavi eden ve çok beğendiği için kızını

verdiği Alman Hastanesi başhekimini **Doktor Abdi Kurtaran**, Fuat Paşanın Abdi Kurtaran'la evlenen kızı **Ayşe**, Balkan Savaşlarındaki yenilgiler üzerine Fuat Paşanın ordunun başına geçmesi teklifine yanaşmayan **İttihatçı Harbiye Nazırı Nazım Paşa**, Abdülhamit'in cenaze törenine katılan Fuat Paşaya büyüklük ettiğini söyleyen **Sadrazam Talat Paşa**, Fuat Paşanın işgale karşı koyanların tutuklanacağı haberi üzerine mareşal üniformasını giyerek meydan okuduğu ve Damat Ferit'in kaçmasına yardım eden **İşgal Kuvvetleri Kurmay Albayı Maxwell**, Sadullah Paşanın babası **Esat Muhlis Paşa**, Sadullah Paşanın evlendiği Ankara Valisi Vecihi Paşanın kızı **Necibe Hanım**, kayınpederi **Ankara valisi**, Necibe Hanımdaki sinir buhranlarının aynısı görülen kızı **Nazlı**, Berlin Sefaretinde göreve başlayan Sadullah Paşanın görüşmek istediği **Alman İmparatoru Wilhelm**, Berlin Konferansına katılmasını padişahın istemediği **Sadrazam Saffet Paşa**, bu toplantıya Karatodori Paşa başkanlığında katılan üye **Alman asıllı Müşir Mehmet Ali Paşa**, Sadullah Paşanın vatan özlemini dile getirdiği elçilik müsteşarı **Galip Bey**, Damat Ferit Paşanın babası Şurayı Devlet üyelerinden **Arnavut İzzet Efendi**, Mediha Sultanın ile Ferit Beyin evliliği meselesiyle ilgilenmesi için padişahın çağırttığı **Sadrazam Kamil Paşa**, hükümeti yöneten dört kişiden biri olan İttihatçı **Bahriye Nazırı Cemal Paşa**, Hürriyet ve İtilaf Partisinin başında bulunan **Şeyhülislam Hüseyin Hüsnü Efendi**, Albay **Sadık Bey** ve **Mustafa Sabri Efendi**, bu partinin başına geçen Ferit Paşayı padişahla görüşmek üzere geldiğinde soğuk bir şekilde karşılayan **Başmabeyinci Lütfi Simavi Bey**, Almanya yanında savaşa girme kararını tek başına veren Enver Paşanın yaptıklarından pek de haberdar olmayan **Sadrazam Sait Hâlim Paşa**, hükümette etkili olan dört isimden Enver, Talat ve Cemal Paşadan sonraki isim **Adliye Nazırı Halil Paşa**, Talat Paşadan boşalan sadrazamlık makamına Vahdettin'in oturttuğu **Londra Büyükelçisi Tevfik Paşa**, Ayan Meclisi başkanlığına getirilen eski Jön Türk **Ahmet Rıza Bey**, ateşkes imzalamak üzere yanına gidilecek olan **İngiliz Donanma Komutanı Amiral Calthorpe**, Mondros'a gidecek olan delegasyonun başkanlığına getirilen **Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf**, Vahdettin'in sadrazamlığa getirdiği **Ahmet İzzet Paşa**, Sultan Vahdettin'in Ferit Paşa ve ailesi hakkında dert yandığı kızı **Sabiha Sultan**, millî mücadeleyi durdurmak isteyen Ferit Paşanın Kuvayı İnzibatiyenin başına getirdiği **Ahmet Anzavur**, Damat Paşayı destekleyen gazeteciler **Ali Kemal**, **Refi Cevat Ulunay** ve **Asaf Muammer**, Damat Ferit'in isteği üzerine Mustafa Kemal hakkında idam fetvası çıkaran **Şeyhülislam Dürriyade Abdullah Efendi**, Damat Paşanın İngiliz Yüksek Komiserine sunduğu sakıncalıları listesinde yer alan **Ali Fuat**

Paşa, Yakup Şevki Paşa, Cafer Tayyar Paşa ve Albay Behiç, Divan-ı Harp'te hakkında idam kararı verilen **Adnan Adıvar, Refet Bele, Nurettin Paşa, Bekir Sami, Yusuf Kemal Tengirşenk, İsmail Fazıl Paşa, Kara Vasıf, Celalettin Arif, Halide Edip, Cami Bey, Fahrettin Altay, Ankara müftüsü Rıfat Börekçi ve Din İleri Başkanı Mustafa Fehmi Gerçeker**, Sevr anlaşmasını imzalayanlardan şair **Rıza Tevfik**, sadrazama Anadolu'daki direnişi savunan **Harbiye Nazırı Cevat Paşa**, ülkeden gizlice kaçarken Mediha Sultanla birlikte eşyalarını toparlayan torunu **Ruknettin**, Ankara'da kurulan ve Damat Ferit'i idama mahkûm eden İstiklal Mahkemesi üyeleri **Hüseyin Bey ve İhsan Bey**, İstanbul'dan ayrılan Vahdettin'in yanında bulunanlar on yaşındaki oğlu **Ertuğrul Efendi, Başmabeyinci Ömer Yaver Paşa, Baştabip Reşat Paşa, Haremağası Mazhar ve Hayrettin Ağa, Tütüncübaşı Şükrü Bey, Seccadecibaşı Büyük İbrahim Bey, Esvapçıbaşı Küçük İbrahim Bey, Berberbaşı Mahmut Bey ve Yaver Kaymakamı Zeki Bey**, Malta'ya götürüldükten sonra Mekke'ye gitmek isteyen Vahdettin'i Port Sait'te karşılayan **Ürdün Kralı Emir Abdullah**, Cidde'de karşılayan **Kral Hüseyin**, Ankara'da halife olan **Mecit Efendi**, Mediha Sultanı yalnız bırakmayan ailesinden gelini **Peyrestû Devlethan**, torunları **Bahattin, Sait, Kamuran, Gülustû, Fethi, Mehmet Ekrem**'dir.

Saray Meydanında Son Gece'de (S. Fındıklı, 1999) 25 tarihî kahraman vardır. Tarihî kahramanların geri plânda tutulduğu romanda **II. Abdülhamit, Enver Paşa, Sultan Reşat ve Mustafa Kemal**'in rolleri, daha önce işlendiğinden tekrar ele alınmayacaktır. Romanda kendine birkaç cümlelik yerler bulabilmiş tarihî kahramanların diğerleri, padişahın tahttaki 25. yılı şerefine Saray Meydanına çeşme yaptıran **Müşir Zeki Paşa**, Didar'ın annesinin övdüğü Aziziye'deki **Nene Hatun** ve **Ahmet Muhtar Paşa**, Didarların yaşlı emektarı Ermeni Maran'ın başını önüne eğdiren **Ermeni komitacı Antranik**, İstanbul'a vergi ödemek istemeyen Erzurum halkının görüştüğü **Vali Nazım Paşa**, kurduğu kabine üç ay içinde düşürülen **Kamil Paşa**, yakalanan Fikret'in cebinden şiirleri çıkan **Tevfik Fikret**, İttihatçıların öldürdüğü gazeteci **Hasan Fehmi**, hürriyet ilan edildiği gün herkesin yakasına resmini taktığı **Sadrazam Sait Paşa**, pek çok ihtilalciyi kendine inandıran **Prens Sabahattin**, II. Abdülhamit'in kızkardeşi **Seniha Sultan**, padişahın artık mücadele etmeyeceğini söylediği başkâtibi **Kara Tahsin Paşa**, Bağdat fatihi olmaya and içen ancak yenilgiyi kabul eden **General Townshend**, Bağdat'ta üzüntüyle canına kıyan **Süleyman Askeri Bey**, Selmanpak'taki başarıdan sonra yeniden bir başarı kazanacağını düşünen **Kumandan Miralay Nureddin Bey**, asılan resmi padişahın kat kat büyük olan

burma bıyıklı **Alman Kayzeri Wilhelm**, altıncı orduyu teftişe çıkan tifüs hastası **Alman Goltz Paşa**, kumandanlık görevini devralan ve Amare’de başarı kazanan **Halil Paşa**, Kudüs’ü İngilizlere üç günde teslim eden **Falkenheim**, Şam’ı kaptıran **Von Sanders** ve Arap Yarımadasında para dağıtarak istediğini elde eden **Lawrence**’tır.

Segâh Peşrev’in (H. Yazıcıoğlu, 1999) tarihî kahramanları, romanın kurgusunda adları geçmekten öte bir öneme sahip değildir. Romanda 25 tarihî kahraman vardır. **II. Abdülhamit, Fehim Paşa, Sultan Reşat, II. Mahmut, Enver Bey** ve **Mustafa Kemal Bey**in romandaki rolleri, daha önce işlendiğinden burada tekrar edilmeyecektir. Romanın diğer tarihî kahramanları, devleti kurup yaşatanın köylü olduğu halde, hep ezilenin de o olduğunu söyleyen **Prens Sabahattin**, 31 Mart ayaklanmasını bastırdıktan sonra çektiği fotoğrafta mütehakkim bir çehreyle bakan Hareket Ordusu kumandanı **Mahmut Şevket Paşa**, Kemal Beyin atanmasına yardım eden İttihat ve Terakki Fırkasının genç mebuslarından **Ahmet Müfit Bey**, kabineyi kuran **Hüseyin Hilmi Paşa**, adliye nezaretine atanan Bağdat Valisi **Mecmeddin Molla Bey**, onun gelişine kadar nazırlık görevine vekâlet edecek olan **Mahmut Esat Efendi**, Yemen’deki karışıklık üzerine olağanüstü yetkilerle buraya gönderilen **Ahmet İzzet Paşa**, hareket emri geldiğini açıklayan **Binbaşı Süleyman Bey**, Kemal Beyin dedesinin zamanında Mısır’da isyan çıkaran **Vali Mehmet Ali Paşa**, Anadolu’da isyan çıkaran **Tahmisçioğlu Mustafa Ağa**, onu isyan çıkarmak üzere gönderen Mehmet Ali Paşanın oğlu **İbrahim Paşa**, Tuna vilayetinde Ruslara yenik düşen **Gazi Osman Paşa**, onun karşısında yer alan ve Sırlara kumanda eden **Rus generali Çernayef**, Jön Türklerin Paris’teki kongresinde Prens Sabahattin’in karşısında yer alan grubun önderi **Ahmet Rıza Bey**, Trablusgarp’a direnişi örgütlemek üzere gönderilen **Fethi Bey** ve **Eşref Bey**, İtalyan işgaline neden olmakla suçlandığı için istifa eden **Sadrizam Hakkı Paşa** ve onun yerine sadrazamlığa getirilen **Sait Paşa**, cemiyete karşı oluşan muhalefetin liderliğini yapan **Miralay Sadık Beydir**.

Türk-Yunan nüfus mübadelesini işleyen **Maria-Göç Acısı**’nda (E. Aladağ, 1999) tarihî kahraman sayısı 6’dır. Bu kahramanlardan ikisi, **Enver Paşa, Kemal** (Atatürk) ve **Venizelos** daha önceki romanlarla birlikte işlenmiştir. Romanın diğer tarihî kahramanları ise handa konaklayan sürgün Rumlardan iğneci Vasil’in Rumları öldürmek için savaşı fırsat bildiklerini söylediği efeler **Yörük Ali Efe, Çakırcalı Efe** ve **Demirci Efe**dir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) romanında yer alan 164 tarihî kahraman, olay örgüsü içinde aktif roller üstlenmez. **İsmet Paşa, Kâzım Orbay Paşa,**

Şükrü Kaya, Şükrü Saracoğlu, Nazım Hikmet, Hasan Âli Yücel, Fevzi Çakmak, Churchill ve Hitler daha önce çalışıldığından yeniden ele alınmayacaktır.

Güven'in tarihî kahramanları roman kahramanlarının pek hoşlanmadığı ve başarısız bir suikasta uğrayan Alman elçi **Von Papen**, Turgut'un Refik sayesinde tanıştığı ve bazı sözlerinden etkilendiği **Cami Baykurt**, Almanların Moskova'ya giremeyeceklerine dair açıklama yapan **Lozovski**, Moskova'nın sonuna dek savunulacağı konusunda açıklama yapan ve kahramanların onun hakkında birbirleriyle tartıştığı **Stalin**, partinin önde gelenlerinden olan ve roman kahramanlarının bazılarının birebir tanıdığı roman zamanında hapisyanede olan **Doktor Hikmet**, partinin başında görünen ancak komiternden kovulmuş olan ve Sahir Hocaya bir edebiyat dergisi çıkarmasını tavsiye eden **Şefik Hüsnü**, yine partinin genel sekreteri, Mustafa Kemal'in kuzeni olan ve savaşın sonuna doğru tutuklanarak Galip ve Nazif tarafından sorgulanan **Reşat Fuat**, romanın komünist kahramanlarının onaylamadığı bir başka komünist **Kerim Sadi**, Refik'in Küllük'te tanıdığı ünlülerden **Nurullah Ataç, Sait Faik, Abidin Dino ve Arif Dino, Sabahattin Ali, Mustafa Şekip Tunç, Sabri Esat Siyavuşgil, Mükrimin Halil Yinanç, Yavuz Abadan, Sadrettin Celal Antel ve Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu**, Turgut'un tez hocası olan, fakat istediklerini yazmasına müsaade etmeyerek okuldan iyice uzaklaşmasına neden olan **Ahmet Hamdi Tanpınar**, komünistliğini hükümetten saklayan **Hilmi Ziya Ülken**, Refik ile Turgut'un yanına gelen **Lütfi Erişçi**, Necla'nın İzmir'de yeni çıkan "Divan Edebiyatı Beyanındadır" adlı kitabını aldığı ve Turgut'un kendisiyle alay ettiğini hatırladığı hoca **Abdülbaki Hoca(Gölpınarlı)**, Cumhuriyet'te yazan ve faşist olarak nitelendirilen **Peyami (Safa), Abidin Daver, Muharrem Fevzi Togay, Erkilet Paşa ve Nadir Nadi**, partinin genel sekreteri olan ve tutuklandığında tam bir itirafçı olan **Vedat Nedim(Tör)**, Rahmi Usta ile birlikte Moskova'da komiternde iken Türkiye'ye dönünce polise geçen ve roman boyunca olumsuzlanan **Altındış Faik**, Kemalistlerin kuyruğuna takıldığı için eleştirilen ve partinin çizgisini belirleyen **Şevket Süreyya, Özbek Kemal** adlı öğrencinin arasının iyi olduğu Türkoloji hocaları (**Reşit**) **Rahmeti ve (Ahmet) Caferoğlu**, Necla'nın derslerine katıldığı ve mezuniyetinden sonra ona işveren hocası **Halide Edip**, Turgut'un Fransız şiirlerini arakladığını söylediği **Ahmet Muhip**, Kemal'in seminerine katıldığı **Ali Fuat Başgil**, Halide Edip'in asistanı olarak çalışan **Mina Urgan**, Halil'le birlikte Sivas'ta tutuklanan **Ruşen Zeki**, eskiden komünistliği ile bilinirken şimdi Ankara'da milletvekili olan CHP'nin gizli beyni **Cevat Dursunoğlu**, Hitler'in karargâhına giden **General Ali Fuat Erden**, Almanlara

Rus sınırı içerindeki Türklerden giden heyette yer alan Azeri avukat **Mstegip Fagil** ve **Edige Krimal**, Erkilet Paşanın davetlisi olarak gelen bakan **Hentig**, siyaseti hakkında kahramanların tartişmalar yaptığı ve roman zamanı içinde hayatını kaybeden başbakan **Refik Saydam**, şefik Hüsnü'nn komiternde yıllarca birlikte çalıştığı **Dimitrof** ve **Kolarof**, çıkardığı dergilerde takma isimlerle yazılar yazan Reşat Fuat'ın karısı **Suat Derviş**, Refik'in birçok önemli isimle tanışmasını sağlayan **Yusuf Silsüpür**, Nazım Hikmet tutuklandıktan sonra kaçacak delik arayan ve komiternde bir dergi çıkartmakla görevlendirilen **Hasan Ali Ediz**, Nazım'ın ozanlığını küçümsediği için eleştirilen **Suphi Taşhan**, kimi komnrist kahramanların Sovyet düşmanı olan dışişleri bakanı ve başbakanını kendi çizgilerine kaydırmaya çalıştığını kiminin ise anti-Sovyetik dış politikayı tezghladıklarını düşündüğü **Selim Sarper** ve **Feridun Cemal Erkin**, onların tersi bir siyasetle Sovyet-Türk dostluğu kalıntılarından kurtulmaya alışan **Numan Menemencioglu** ve **Hüsrev Gerede**, Rahmi Ustanın Hitler'le birlikte vahşi olduğunu ifade ettiği **Ribbentrop**, gizli baskı aygıtının yerini bilen ve Kırşehir'de sürgün olan **Mehmet (Bozişık)**, Türkiye'deki parti çalışmalarında yer alan **Zeki Baştımara**, Rahmi Ustanın komiternde çalışırken çok karşılaştığı **Piek**, **Hoşiminh**, **Erkoli**, Doktor Hikmet'in karısı **madam** ve kızı **Meryem**, Stalin'in dincilerin başını ezmek üzere üzerine gittiği **Tatar Sultan Galiyef**, **Başkurt Validof**, Türkiye'ye gelerek profesör olan **Zeki Velidi Togan**, Volokolomsk bölgesinde Alman tanklarını durdurduğu için madalya ala **Panfilof**, dört kişilik İran Komnrist partisini anlatan partinin nde gelenlerinden **Laz Dede Ahmet**(Ahmet Fırıncı), tutuklanarak işkenceye maruz kalmış partinin nde gelenlerinden **Laz İsmail**(Bilen) ve **Hüsamettin**(zdoğu), komnristlerin Pavli adasındaki toplantılarına Tufan adıyla katılan **Telgrafi Fuat** (şabanağaoğlu Fuat), şefik Hüsnü başkanlığındaki plenuma katılan **Ali Cevdet**, Reşat Fuat'ın tutuklanan Alman karısı **Greta**, Hüsrev Gerede'nin yerine Almanya'ya gönderilen büyükelçi **Saffet Arıkan**, Galip Beyin dedesi Yumnullah Efendiye bir adamını gönderen **Resulzade Mehmet Emin**, onunla görüşmeye gelen Tatarların nderi **Cafer Seyidahmet Kırımer**, Galip Bey Almanya'da yaşarken Doğu Bakanlığının başında bulunan **Rosenberg**, Alman gizli örgütünün başında bulunan **Wilhelm Kanaris**, Galip Beyin bir davette karşılaştığı gizli rgt SD'nin ikinci adamı olan **General Schaltenberg**, Galip Beyin Almanya'dan Türkiye'ye döndüğünde görüştüğü ve Almanlara karşı büyük bir kızgınlık içinde bulunduğu Enver Paşanın kardeşi **Nuri Paşa**, asker okullarında tarih ğretmenliği yapmış bir subay emeklisi olan ve Sahir Hocanın sorgulamasını yapan

Birinci Şube Müdürü “Parmaksız Hamdi” lakaplı **Hamdi**(Özdemir), Sahir Hocanın yorumlarını dinlemeye dayanamadığı radyo habercisi **Nurettin Artam**, Alman yanlısı yazısından dolayı İsmet Paşanın azarladığı **Yunus Nadi**, komiternin TKP’nin kapatılması kararı aldığını bildiren Polonyalı yoldaş **Valeski**, Nazım Hikmet’in Moskova’daki küçük odasına ziyarette bulunan **Mayakovski**, delice bir kadın olan ve Türkiye’den vize beklerken ölen Nazım Hikmet’in karısı **Lena Yurçenko**, onu Türkiye’de bekleyen **Piraye Hanım**, Rahmi Ustanın Moskova’da iken Şefik Hüsnü ile komiternin evinde kaldıklarını gördüğü değişik milletlerden komünistler **Çinli Van Min**, **Bela-Kun**, **Sen Katayama**, İslam Ansiklopedisi’nin başındakilerden olan ve Necla’ya iş vermek için Halide Edip’in başvurduğu kocası **Adnan Bey**, Necla’nın fakülteye geldiğinde felsefe bölümünde gördüğü **Profesör Von Aster**, Sait Tarkan’ın anlattığına göre Amerikalıların kurduğu örgüt OSS’un ajanlarının kendisini dinlemediği başkanı **Ianning Macfarland**, Kemalizm’e karşı politikayı değiştirmek gerektiğini söyleyen komitern görevlisi **Manuilskiy**, komitern üyeleri **Varga**, **Walecki**, **Kusinen**, Turgut’un ve Sahir Hocanın uzaktan tanıdığı Halil’inse baskı aygıtını saklama konusundan sonra ara sıra görüştüğü **Mihri Belli** ve onu Mihri ile tanıştıran bir süre sonra Turgut kadar yakın arkadaşı olan **Hasan Basri**, Sahir Hocanın Fransa’da dinlediği komünistler **Paul Vaillan Couturie**, **Torez**, **Duclo**, **Marty**, konferanslarına katıldığı **Barbus**, **Romain Rolland**, Sahir Hocanın önemli toplantılara katıldıklarını gördüğü **Hüseyin Cahit(Yalçın)** ve **Zekeriya Sertel**, Remzi Beyin Von Papen’in Mercedes armağan ettiğini söylediği dışişleri bakanı **Necmettin Sadak**, adada bir evde Von Papen’le gizli bir görüşme gerçekleştiren Amerikan ajanı **Theodor Morde**, onların buluşmasını sağlayan Alman **Profesör Rüstow**, Sahir Hocayı ziyarete gelen öğrencisinin okuduğu Dil-Tarih’te eski komünistlerden olduğunu söylediği **Pertev Hoca** (Naili Boratav), Rusların çok korktuğu **Ali İhsan Paşa** (Sabis), Kutulammare savaşında esir düşen ve Kurtdoğan Paşanın çevirmenliğini yaptığı **General Townshend**, Amerikan ordusunun haber alma birimi OSS başkanının Türkiye’deki işlerini yürüttüğü İstanbul’da büyümüş Amerikalı **Cedric Seager**, bunlarla buluşan İstanbul’a gelen Macar Yarbay **Otto Hatz**, gazeteci **Archibald Colman** ve Çek işadamı **Alfred Schwarz**, konuşmasını solcu öğrencilerin engellemeye çalıştığı **İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu**, Türkiye’deki komünist çalışmalar hakkında komiterne rapor gönderen Rus elçi **Aralov**, gerçek Marksist işçinin Şefik Hüsnü olduğunu komiterne bildiren **Şarki Rızayef**, Şefik Hüsnü’nün evinde yapılan üçüncü kongreye katılan **Hacıoğlu Salih** ve **Ahmet Cevat** (Emre), Reşat Fuat’la

öteden beri yıldızı barışmayan, diğerlerine de tam olarak güvenmeyen partili **Tornacı Emin** (Sekun), İzmir tutuklamasının ardından gelen İstanbul tutuklamasında Doktor Hikmet, Laz İsmail ve Hüsametdin ile birlikte tutuklanan **Nesimaçi**, Nazım muhalefeti olarak adlandırılan yedi kişiden olan **Baytar Cevdet** (Fahri) ve **Sarı Mustafa** (Börklüce), Nazım Hikmet'i bayrak yapanlar arasındaki **Şamilof**, **Mussolini Ahmet** (Kavala), Rahmi Ustanın buluşarak Reşat Fuat'a beraber gittikleri partili **Sebatı**(Selimoğlu), Süheyla'nın Sitare olarak çıktığı gazinoya sık sık gelen hayranlarından olan ve Mithat'ın Süheyla'yı arabayla çiğneyerek öldürmesi suçu üstüne atılan **Öner İnönü**, Almanların Macaristan'ı işgali üzerine tutuklandığı haberi gelen Macar Amiral **Horty**, arpa, yulaf yüklü şilebin batırıldığını mecliste açıklayan ulaştırma bakanı **Ali Fuat Paşa**, Galip açısından savaşın beklenmedik seyri sonucunda devrilen ve Almanlar tarafından “gülünç” bir cumhuriyet kurdurulan **Mussolini**, Almanya'nın koşulsuz teslimini isteyen **Roosevelt**, Zübeyde Hanımın Turgut için iş ayarladığı Ülkü dergisini çıkaran **Bedrettin Bey**(Tuncel), onu tanıştırmayı düşündüğü **Ahmet Kutsi** ve **Falih Rıfkı**, başbakana devlete gizli bir şekilde sızmış komünistleri açıklayan bir mektup yazan ve roman kahramanlarının faşist olarak nitelediği **Nihal Atsız**, başbakanı Anadolucu örgütlenmeye karşı uyarın Dil-Tarih'te sosyal psikoloji doçenti olan **Muzaffer Şerif Başoğlu**, onun Turancılardan daha tehlikeli olarak saydığı Anadolucular **Emin Erişirgil**, **Şevket Raşit Hatipoğlu**, **Reşat Şemsettin**(Sirer), **Hıfzı Oğuz Bekata**, **Hüseyin Avni Göktürk**, **Remzi Oğuz Arık**, **Sadi Irmak**, Doktor Hikmet Paris'te iken ülkeye dönmesi için içişleri bakanlığına başvuran kardeşi avukat **Hakkı Bey**(Kıvılcımlı), vurgunculuğuyla İnönü'nün başını ağrıtan kardeşi **Kambur Rıza** (Temelli), Refik'in Turgut'a istifası hakkındaki dedikoduları anlattığı Maliye Bakanı **Fuat Ağralı**, Dışişleri Bakanlığına getirilen **Hasan Saka**, orduyu isyana kıışkırtmaktan yatan **Kemal Tahir**, Süleymaniye minaresine “Saracoğlu faşisttir” mahyasını asmak isteyen ve yakalanan komünist **Tahsin Berkem**, Stalin'in Türklerin kendilerini arkadan vurmadığı için minnettar olduğunu söylediği İngiliz İşçi Partisi adamı **Sir Stafford Cripps**, onun Stalin'in sözlerini aktardığı gazeteci **Ahmet Emin Yalman**, Süheyla cinayeti üstüne yıkılan Öner İnönü'nün bundan üzüntü duyan **annesini**(Mevhibe İnönü)dir.

Bir Yahudinin gözünden İstanbul'da Yahudi bir ailenin ve yakınlarının serüvenini anlatan **İstanbul Bir Masaldı** (M.Levi,1999) romanında 7 tarihî kişi rol alır. **İsmet Paşa**, **Churchill**, **II. Abdülhamit**, **Adnan Menderes** ve **Fevzi Çakmak**'ın romandaki rolleri, daha önce ortaya çıktıkları romanlarla birlikte işlenmiştir. Mösyö

Rober'in anlatıcıya Monte Carlo'ya geldiğini ve onun sigarasını yaktığını anlattığı **Prenses Süreyya**, Avram Efendinin halı dükkânının ziyaretçileri arasında olan **Liman von Sanders**, romanın diğer tarihî kahramanlarıdır.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında gerçekte var olduğu halde tarihî kaynaklarda açık kimliğine rastlayamadığımız ve romanda sadece sıfatlarıyla (dalgiç, radarıcı vb.) yer alan kişileri de kurmaca kişiler olarak değerlendirdik. Romanda 47 tarihî kahraman vardır. Başkahramanları tarihî kişilerden oluşan romanda, dibe çöken denizaltında korunaklı bir alanda hayatta kalan ve üç gün kurtarılmayı bekleyen 22 kişinin bazıları ön plâna çıkarılmıştır. Bu kahramanların soyadlarına Dumlupınar Denizaltısı şehitleri listesinden ulaşılmıştır.⁵⁹

Bunlardan biri olan 34 yaşında **Kıdemli Başçavuş Selami Özben**,⁶⁰ denizaltı dibe çöktüğünde buradan kurtulma konusunda pek ümitvar değildir. Olayın gece meydana gelmesi dolayısıyla sabah bulunan şamandıra civarında sesler duyulduğunda herkes heyecanlanır. Grup adına telefona cevap veren hep Selami Çavuş olur. Ancak Selami Çavuş da üç günlük kurtarma çalışmaları sonrasında şehit olur.

Cemal Başçavuş(Ertaş),⁶¹ batmanın ardından korunaklı bölümde kalanlardandır. Üzgün bir şekilde kurtarılmayı beklerken arkadaşlarının ümitvar ifadeleri, gerçekçi bir kişi olan Cemal Başçavuşu rahatsız eder. Gerçekleşeceği belli olmayan bir ümidi düşünmek istemez. Cemal Başçavuş da Selami'nin yanında zaman zaman yukarı ile telefon bağlantısı kurar. O da içerideki oksijenin tükenmesinin ardından şehit olur.

Astsubay Niyazi Çavuş(Başaroğlu), dibe oturan denizaltıda büyük bir endişe ile kurtarılmayı beklerken daha önce katılmış olduğu bir kurtarma tatbikatı aklına gelir ve bunu arkadaşları ile paylaşır. Eğer kurtulurlarsa, kızkardeşini isteyen Naci Çavuşa vereceğini söyler, ancak bu hiç gerçekleşmez.

Kadir (Demiroğlu), herkesin ümitsizce kurtarılmayı beklediği zamanda arkadaşlarının düşüncesini bir bilmece sorarak dağıtmak ister. Ancak onun bilmececeleri de bezgin havayı dağıtmaz. Ölüme karşı soğukkanlı yaklaşımı arkadaşlarını da etkileyen Kadir Çavuş'tan sonra diğer arkadaşları onun gibi davranır.

⁵⁹ Bkz.: Recep Usta, **Balinanın Ölümü Dumlupınar Denizaltısı ve Aziz Şehitleri**, Creative Yayıncılık, İstanbul 2013.

⁶⁰ Batan Dumlupınar denizaltısından telefonla dışarıya bilgi veren Astsubay Selami Özben, denizaltıda şehit olmuştur. Usta, **a.e.**

⁶¹ Şehit listesinde ismi Cemal olan tek asker, Cemal Kaya'dır. (Çevrimiçi), www.wikipedia.org/tcg_dumlupinar (D-6), 12.11.2014.

Naci Çavuş(Özaydın), buradan çıkabilirlerse Niyazi'nin kızkardeşi ile evlenmek istediğini söyler. Ancak diğerleri gibi o da burada şehit olur.

İçeride kalanlardan olan **Ali (Tayfun)**, bir müddet sessiz bir şekilde arkadaşlarını dinledikten sonra fenalaşır. Dışarı çıkmak için koşar ve kurtarılmak için bağırır. Arkadaşları hemen koşarak onu tutar. Ali, Cemal Başçavuşun verdiği sakinleştirici ile biraz rahatlar.

Deniz dibine çöken denizaltında kurtulmayı bekleyenler arasında olan ve diğerleri gibi şehit olan tarihî kişiler, çarpışmanın etkisiyle uyanan **Murat (Yıldırım)**, çarpışma sonrasında yaralanan **Ahmet**⁶², arkadaşlarıyla biraz durumu değerlendiren konuşmalar yaptıktan sonra dua etmeye başlayan **Hüseyin Çavuş (Uçan)**, çarpışma sonrasında bacağından yaralanan **Hasan Çavuş(Tahsin Cebeci)**, çarpışmadan sonra uzun süre baygın kalan **İbrahim Çavuş (Altıntop)**, nöbetçi er **Kenan(Odacıoğlu)**, başından yaralı olan **Mehmet**'tir⁶³.

Boğaza girmeden önce uyandırılmasını isteyen **Kıdemli Yüzbaşı Sabri Çelebioğlu**, çarpışmadan hemen önce uyandırıldığı için köprü başında, deniz üstündedir. Çarpışma sırasında denize savrulduğu için çarpan geminin gönderdiği filikalarla kurtarılır. Ancak, olaydan sonra gerçekleştirilen yargılamada, Naboland şilebi kaptanı gibi suçlu bulunarak Hendek cezaevinde 20 ay yatar.

Romanın tarihî kahramanları, Çanakkale Boğazına girerken Dumlupınar denizaltısını yöneten **Üsteğmen Nejat Yalın**, Üsteğmen Nejat'ın emriyle komutan Çelebioğlu'nu uyandırmak için aşağı inen **Astsubay Çavuş Nuri Çakmak**, çarpışma sırasında denizaltında uyumakta iken şehit olan Birinci Filotilla komutanı **Kurmay Albay Hakkı Burak**, saat 01:00'de vardiyayı devralan ve denizaltıdan kurtulan nadir kişilerden olan **Üsteğmen Hasan Yamuk**, sigara içmek için köprü üstüne çıkan **Makine Üsteğmeni Fikret Coşkun**, denizaltının batışından sonra denize düşenlerden ilk kurtarılan **Astsubay Çavuş Ali İnkaya**, tüm aramalara rağmen bulunamayan **Başçavuş Ulvi Elhazar** ve **Astsubay Çavuş Şaban Mutlu**, denizaltından sağ kurtarılanlar **Üsteğmen Kemal Ünver**, **Astsubay Başçavuş Hüseyin İnkaya** ve **Astsubay Hüseyin Akış**, çarpışmayı öğrenerek olay yerine en kısa zamanda ulaşmak üzere Gemlik muhbiri ile yola çıkan **Denizaltı Filosu Komutanı Tuğamiral Fahri**

⁶² Şehit listesinde Ahmet Günay ve Ahmet Özkaya adlı iki er bulunmaktadır. (Çevrimiçi), www.wikipedia.org/tcg dumlupınar (D-6), 12.11.2014.

⁶³ Şehitlerin listesinde Mehmet Denizmen(Kıdemli Başçavuş Astsubay), Mehmet Fidan (Kıdemli Başçavuş Astsubay), Mehmet Ali Yılmaz (Astsubay Çavuş), Mehmet Kızılışık (Mükellef Onbaşı), erler Mehmet Aydın, Mehmet Demir ve Mehmet Demirel adlı yedi "Mehmet" bulunmaktadır.

Korutürk, son ana kadar görev yerinden ayrılmayan ve şehit olan serdümen er **Hüseyin Sayın**, çarpışmanın olduğu anda denizaltının üstüne çıkarak kendisini kurtarması mümkün iken radarın başından ayrılmayan ve şehit olan **Astsubay Hamdi Reis**, içeride kurtarılmayı bekleyenlerin şehit olduğunu düşündükleri arkadaşları **Galip(Yılmaz)**, **Ferudun (Kırcalı)**, **Naşit Yüzbaşı (Öngören)**, **İbrahim(Aksoy)**, denizaltında mahsur kalanları kurtarmak için bilgi alan **Albay Zeki Adar**, şamandıra telefonu ile aşağıdakilerin durumu hakkında bilgi alan **Üsteğmen Suat Tezcan**, denizaltındakilerin hatırladığı I. Cihan harbinde İngiliz yük gemisini batıran Alman denizaltısı kaptanı **Kreçnen**, olay yerine gelen **Millî Savunma Bakanı Seyfi Kurtbek**, **Deniz Kuvvetleri Komutanı (Oramiral Sadık Altıncan)**, **Amerikan Yardım Grubu Başkanı (Amiral Hugges)**, **Çanakkale Valisi(Sefaattin Karanakçı)**, **İkinci Ordu Komutanı (Orgeneral Abdülkadir Seven)**, deniz altına inmeye çalışan dalgıçlardan bunu başaran ancak orada kendini kaybeden tek dalgıç **Kastamonulu Astsubay Üstçavuş Nurettin Ersoy**, çıkarıldıktan sonra onu basınç odasına alarak tedavi eden **Denizaltı Filosu Sağlık Şubesi Müdür Vekili Dr. Binbaşı İzzet Demirel** ve denizaltı uzman doktorlarından **Dr. Üsteğmen Osman Köksal**, dalgıcın başarısını tebrik eden **Ana Dalgıç Grup Komutanı Albay Tacettin Baysal**, kurtarma çalışmalarına katılması için bir kurtarma ekibi gönderen **Amerikan 6. Filosu Kumandanı Amiral Cassidy**, olay yerinde bulunarak kurtarma çalışmalarının başında bulunan **Donanma Kumandanı Tümamiral Kemalettin Bozkurt**, olay sonrasında Dumlupınar denizaltısı komutanı **Sabri Çelebioğlu** ile birlikte yargılandıktan sonra diğer tarafla beraber suçlu bulunan **Naboland şilebi kaptanı Oskar Lorentzo**'dur.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) romanın kahramanlarının 14'ü tarihî kişilerdir. Romanın tarihî kahramanları, çok küçük rollere sahiptir. Bu kahramanlardan **Sultan Abdülaziz, II. Abdülhamit, Sultan Reşat, Enver Paşa, Atatürk, Refet Paşa, Rüştü Zorlu ve Hitler**'in rolü daha önceki romanlarla birlikte işlenmiştir.

Romanın diğer tarihî kahramanları, Galatasaray Lisesinden Şehir Tiyatrosuna gelen değerli oyuncular **Reşit Baran** ve **Nejdet Mahfi**, Hulki'nin Paris'te karşılaştığı Galatasaraylılardan Güzel Sanatlar Akademisinde öğrenci olanının atölyesine devam ettiği ressam **Bissiere**, Corinne'in Hulki'ye II. Dünya savaşında yaşadıklarını anlatırken bahsettiği, genel karargâhtan Paris'in yakılması emrini veren **Mareşal Von Kluge**, emri dinlemeyen Paris İşgal Kuvvetleri Komutanı **General Dietrich von Choltitz**, onun Paris'i teslim ettiği **de Gaulle**'dür.

Akkartal (Hüsrev Özel, 2000) adlı romanda 150 kahraman rol alır. Bunlardan 22'si tarihî kahramandır. Romanın birinci bölümü Orta Asya'da kurulduğu bilinen ilk Türk devleti olan Asya Hun İmparatorluğu'nda geçer. Bu bölümün aslî kahramanı **Mete**'dir⁶⁴. Romanın ilk sahnesinde doğumu gerçekleşen Mete, tarihî bilgilere uygun şekilde çizilmiş bir kahramandır. Babası Teoman henüz bir bey iken doğan Mete, Teoman Beyin diğer eşi Katun'a göre, Uluç Tigin'in tahta çıkışına engeldir ve ortadan kaldırılmalıdır. Katun'un istekleriyle Yüecilere yapılan tacizler kendini gösterir ve Mete, iyi niyeti ispat için Yüecilere rehin olarak verilir. Bu süre içinde de Yüeciler savaşa zorlanarak Mete'nin onlar tarafından öldürülmesi hedeflenir. Ancak, Teoman Beyin ordusu Yüeciler üzerine yürürken kaçırılan Mete, babasının karşısına çıkar. Mete, savaş sırasında başına isabet eden bir okla ölen babası Teoman Yabgudan sonra devletin başına geçer. Adı "yiğit" anlamına gelen Mete'nin at sırtında ava gittiği yaşlarda yaşlıları "analarının eteğinden" ayırlamazlar. Onun küçüklüğünde bile "bir bahadır ve komutan" olacağı bellidir. Erdemli bir insan olan Mete Hanı kızdırmak isteyen Tunguzlardan gelen ve at, kadın ve toprak talebinde bulunan elçiye Mete Hanın cevabı herkesi çok şaşırtır. Çünkü kendisine ait olan kadın ve atı verebileceğini; ancak millete ait olan toprağın bir karışını dahi savaşız veremeyeceğini ifade eder. Hükümdarlığı sırasında Çin seddini aşan Mete, Çinlileri vergiye, yirmi altı devleti de kendine bağlamayı başarmıştır. Kurduğu devlet, ölümünden sonra oğulları ve torunları tarafından yönetilir.

Romanın birinci bölümündeki ikinci önemli tarihî şahsiyet **Teoman Bey**'dir.⁶⁵ İlk sayfada "karayağız" bir genç olarak gösterilen Teoman Bey, yaşlı bir kılıç ustası olan Koca Tuğrul'a, Türklerin dağınık durumu ve onları birleştirmek için yaptığı işlerle ilgili akıl danışmaya gelir. Geniş omuzlu, çengel bıyıklı ve kara gözlü olan Teoman Bey, milleti derleyip toparlamaya muktedir olsa da, Mete'nin üvey annesi Katun'un, kendi oğlunu tahta çıkarıp Mete'yi ortadan kaldırma oyununa gelir. Bundan dolayı oğlu Mete'yi düşmana rehin veren ve sonra da onunla karşı karşıya kalan Teoman Bey, bu savaşta hayatını kaybeder.

⁶⁴ MÖ 209-174 yılları arasında Büyük Hun Devletini yönetmiştir. Törelere göre, Hun hakanı Teoman'ın büyük oğlu olarak tahta oturması gereken Mete, üvey annesinin girişimleri sonucu Yüecilere rehin olarak gönderilmiştir. Yüecilere kasten savaş açan babasını, çevresine topladığı kuvvetlerle yenilgiye uğratarak Hun hakanı olmuştur. "Mete", **a.g.e.**, C:15, s.8068.

⁶⁵ MÖ 220-209 yılları arasında hüküm sürmüş olan Teoman, Asya Hun Devletinin kurucusu ve ilk hakanıdır. Oğlu Mete tarafından yenilgiye uğratarak öldürülmüştür. "Teoman", (Çevrimiçi) www.wikipedia.org, 12.11.2014.

Teoman Beyin entrikacı eşi **Katun**; Katun'un tahta çıkarmak istediği **Uluç Tigin**; Yüce başbuğu **Barak Han**; Mete'den toprak, at ve kadın isteyen Tunguz Hanı **Künçün**; Çin imparatoru **Gao-Ti**; Mete'den sonra tahta çıkacak olan Katun Aytolun'un oğlu **Kiok**; Kiok'tan sonra tahta çıkan **Kün Tanhu**; Kün Tanhu'nun aralarında anlaşmazlık çıkan ve devletin bölünmesine neden olan oğullarından annesi bir Çin prensesi olan **Hohanyah** ve Türk anadan doğan **Çuçi**, Mete'nin başkahraman olduğu birinci bölümün figüratif roller üstlenen tarihî kahramanlarıdır.

Moyen Çor⁶⁶, kitabın ikinci bölümde yer alan; ancak ikinci plânda kalan Uygur kağanıdır. Kutluk Bilge'nin ölümünden kırk gün sonra tahta çıkışı şerefine gerçekleştirilen şölen Akkartal'ın yiğitliğini herkese göstermesine vesile olur. Bu şölende Moyen Çor'un görüntüsü haşmetli ve heybetlidir. Emevi Araplardan Müslümanlığa davet mektubu ulaşan Moyen Çor Kağan, konuyu Koca Tuğrul dergâhındaki bilgelere danışmak istese de bu konuya çok önem vermez. Kağanın konuyu ele aldığı kişiler ise, bu daveti bir saygısızlık olarak nitelendirir. Bundan sonra Moyen Çor, Akkartal'ı dinler hakkında bir araştırma yapmak üzere İstanbulig'e gönderilir. Akkartal buradan dönmeden Çin'de gelişen bir ayaklanma ve Uygur kağanından istenen yardım üzerine Çin'e giren ve eski imparatoru yeniden tahtına çıkaran kağan, buna karşılık kendisine verilen Çinli prenses yüzünden muhalifleri tarafından köşeye sıkıştırılır. Bir gün yatağında ölü olarak bulunduğu anda ülkede yas davulları çalınan Moyen Çor'un yerine oğlu Böğü Şad geçer.

Böğü Şad⁶⁷, romanın son sayfalarında karşımıza çıkan bir tarihî kahramandır. Her ne kadar ikincil bir kahraman olsa da, tarihî önemi açısından bu kahramana yer vermeyi de uygun bulduk. Babasının şüpheli ölümünden sorumlu tutulan Böğü Şad, aslında tahta layık bir evlat değildir. Ancak Moyen Çor'un başka erkek evladı olmadığından tahta çıkarılır. Savaş konusundaki becerisi yeterli olmayan Böğü Şad, silah taşımaktan bile hoşlanmaz. Sanatçı bir kişiliğe sahip olan kağan, nefesli sazlarda çok kabiliyetlidir; müzik ve felsefeye düşkündür. Tibet ve Çin arasındaki savaşa Çin yanında giren kağanın, savaş sonrasında karşılaştığı sofistek konuların peşine düşmesi,

⁶⁶ Moyen Çor'un hüküm sürdüğü yıllar Erkin Alptekin'in eserinde 747-759 olarak gösterilmekte (Alptekin, **a.g.e.**, s.18) Saadettin Gömeç'in eserinde ise kardeşi Tay Bilge Tutuk'la girdiği taht mücadelesi sonrasında 748'de başladığı bildirilmektedir. Moyen Çor 759 yılında ölmüştür. Saadettin Gömeç, **a.g.e.**, s.52-58,78.

⁶⁷ Böğü Şad, 759-780 yılları arasında Uygurların üçüncü kağanı olmuştur. Tahta çıkışının ilk yıllarında Çin'de süren isyanı bastıran Böğü Şad, Çin'de bulunduğu süre içinde Mani dinini kabul etmiş ve halkına da kabul ettirmiştir. Komutanı Tun Boğa Tarkan tarafından öldürülmüştür. "Uygurlar", **a.g.e.**, C:23, s.11988.

Tibet'te karşısına çıkan sanat evleri ve manastırları ziyaretleri, Tibetli esirlerden olan rahip Mazda'dan dinlediği dini ve felsefi bilgilerin ilgisini çekmesi sonucu Böğü Şad, Maniheizmi seçer. Çin'den yanında Maniheist rahiplerle dönen Böğü Şad, Koca Tuğrul Dergâhı pirleri ile bu rahiplerin halk huzurunda tartışmasını sağlayarak, halkı da yönlendirmek ister.

Akkartal'ın başkahraman olduğu ikinci bölümde karşımıza çıkan; ancak olay örgüsünde ön plâna çıkarılmayan diğer tarihî kahramanlar şunlardır: Romanda sadece ölümü ve yerine oğlu Moyen Çor'un tahta geçişi ile yer alan **Kutluk Bilge**, Çin ordularına karşı Emevilerin yanında yer alan **Karlukların yabgusu**, Akkartal'ın Moyen Çor'un elçisi olarak kendisiyle görüşmek üzere İstanbul'a gittiği; ancak görüşmekten vazgeçtiği Bizans Tekfuru **Herakles**, Çin imparatorluk tahtını ele geçirmeye çalışan ayaklanmacı **Gan-Lu-Şan**, ayaklanma sırasında kaçan **Çin imparatoru** ve yerine geçen **oğlu**, Gan-Lu-Şan'a karşı imparatoru koruyan Moyen-Çor'a hediye edilen Çin prensesi **Huşe**, Gan-Lu-Şan'ın öldürülmesinden sonra isyanı devam ettiren oğlu **Tanlung**, Böğü Şad'ın komutanı **Tung Baka Tarkan**.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı (M.A.Erginöz, 2000), adından da anlaşıldığı gibi Cem Sultan olayını konu alır. Adı belirtilmeyen anlatıcı-kahraman, Topkapı Sarayında gördüğü, Cem Sultan için hazırlanmış; ancak onun hiç giyemediği tılsımlı gömleği düşünerek evinde vakit geçirirken "bin yaşındaki delikanlı" Şair Sadi yanına gelir ve onu Cem Sultan'ın dünyasına götürür. Çift zamanlı romanda her iki zamanı birbirine bağlayan unsur, geçmiş zamandaki olayların anlatıcısı olan Şair Sadi'dir. Tarihî kahramanların kurmaca kahramanlardan daha etkili olduğu romanda 38 tarihî kahraman bulunur. Bunlardan **Fatih Sultan Mehmet**, **Bayezid** ve **Molla Gürani** daha önce çalışıldığı için tekrar edilmeyecektir.

Cem Sultan'ın Avrupa'daki tutsaklığı boyunca yanında olduğu ve bu konuda bir kitap yazdığı bilinen **Sadi**⁶⁸, romanda ilk olarak yakın zaman halkasında kahraman-anlatıcının karşısına "on sekiz yaşında, beyaz saçlı, sakallı bir delikanlı" olarak çıkar(s.7). Kahramanı yaşadığı dünyadan alarak kendi yaşamına çeken şair, "Cem'in defterdarı, silah arkadaşı, can yoldaşı, dert ortağı, hasılı bir çileli ömrün en yakın tanığı"dır(s.9). Cem'in sohbet meclislerine 24 yaşında ünlü bir şair olarak katılan ve

⁶⁸ Cem Sultanın etrafında ilim ve sanat adamlarından oluşturduğu halkada, şehzadeye en yakın şair Sa'dî'dir. Bunların hepsine birden "Cem Şairleri" denirdi. Mustafa Ceylan, "Öldürülen Şairler 12 Sa'dî", (Çevrimiçi), www.antoloji.com, 12.11.2014; Bkz.: İsmail Hikmet Ertaylan, **Sultan Cem**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1951.

her zaman yanında bulunan Şair Sadi, Bayezid ve Cem arasındaki savaş sırasında Cem Sultanın yanındadır. Bursa'da Cem'in halası Selçuk Hatun'la görüşmesinde ve Selçuk Hatun'un Bayezid'e elçi olarak gittiğinde Sadi de vardır. Bayezid'in kusursuzluğuna tahammülde zorlanan Sadi, Cem Sultana büyük bir hayranlık besler. Savaşın Cem Sultan aleyhine bitmesinin ardından onunla birlikte kaçır, saklanır ve onunla birlikte Rodos'a gider. Bundan sonra bir tutsak olan Cem Sultan'la aynı şekilde tutsak olan Sadi, tüm işlerinde Cem'in yardımcısı ve arkadaşısıdır. Batıya geçince, eski bir Rodos şövalyesi olan Süleyman'ın Cem'e tercümanlık yapması dolayısıyla şehzadenin Sadi'den uzaklaşması durumu, Süleyman'ın bir bahane ile öldürülmesi sonucu değişir. Tutsaklığı boyunca Cem'in yanındaki herkes, farklı nedenle ve farklı şekillerde öldürülür; bir tek Sadi, ölene kadar Cem'le birlikte dir. Tutsak şehzadenin tüm ümitlerinin kırılması ve tutsaklığını kabul etmesinin ardından dünyaya küsmesiyle Sadi'nin hayranlığı, Cem'in zavallılığına tiksintiye dönüşür. Zaman zaman Cem'le geldiğine pişmanlık duyan Sadi, Cemsiz başka bir yerde, başka bir kişi olabileceğini düşünmeye başlar. Cem'in ölümü ve teslim edilmeyen cenazesi yüzünden Bayezid'in gönderdiği savaş gemileriyle birlikte ülkesine yola çıkan Sadi, 14 yıllık esaretten sonra 38 yaşında, boğularak öldürülür. **Resimli Dünya** (N.Gürsel, 2000) romanında **Sadi**, çok kısa bir role sahiptir. Kamil Uzman, Cem Sultanı düşünürken onu Konya'da Şair Sadi ile birlikte havuz başında şiirler okurken hayal eder. **Kiraze**'de (S. Kamuran, 2000) ise **Sadi**'ye, Cem Sultan'ın mabeyincilerine, onu Anadolu'ya gönderdiği için pişman olduğu ve kendisi yüzünden ayağına taş bağlanarak denize atıldığı şeklinde verdiği bilgide rastlarız.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nı (M.A.Erginöz, 2000) anlatan Sadi olsa da, roman Cem Sultanın romanıdır. İlk sayfalarda 20 yaşlarında gördüğümüz **Cem Sultan**, Fatih Sultan Mehmet'in küçük oğludur. Fatih'ten ziyade, annesi Sırp kökenli Çiçek Hatun'u andırır. Altın sarısı saçları, açık renk gözleri ve geniş beyaz alnıyla bir yabancı gibi görünen Cem, "kaftan doğumlu" olması, yani babası tahta çıktıktan sonra doğmuş olması dolayısıyla tahtı daha çok kendi hakkı olarak görür. Ayrıca Cem'in Sırp hanedanına mensup Çiçek Hatun'dan, Bayezid'in ise geçmişi ve ailesi meçhul bir cariyeden doğmuş olması da Cem'in tahta daha layık olduğu düşüncesinin dayanaklarından biridir. Padişahın ölümü sonrasında da Cem, birçok kişiye meşrebi ve inceliğiyle daha sevimli, aynı zamanda kuvveti, iradesi ve cesareti ile de tahta daha uygun görünür. Babasının ölüm haberi kendisine ulaştığında Bayezid'in tahta oturmuş olmasını bir haksızlık olarak değerlendiren Cem Sultan, buna

rağmen ağabeyiyle savaşmak istemez. Onun önce davranarak sahip olduklarını almamak; ama imparatorluğu ikiye bölerek Rumeli ve Anadolu şeklinde paylaşmak fikrini savunur. Girmesine izin verilmeyen Bursa'ya çatışma ile girdikten sonra saraya yerleşen ve burada kendini hükümdar ilan ettiren, tuğra sahibi olup adına sikke bastıran Cem'in sultanlığı burada bulunduğu 18 günlük saltanatından kaynaklanır. Bayezid'in İstanbul'da, kendisinin Bursa'da padişahlığı fikrini savunan Cem'in bu düşüncesini, halası Selçuk Hatun onaylamasa da onu kıramadığı için Bayezid'e götürür. Bayezid'in bunu kabul etmemesi üzerine gerçekleşen savaşta, askerleri saf değiştiren ve yenilen Cem, sınırı geçerek Mısır Sultanı Kayıtbay'a sığınır. Yaraları iyileştikten sonra tekrar Anadolu'ya döner ve Likya dağlarında dolaşarak güç toplamaya çalışır. Bu sırada Rumelili beylerin onu bekledikleri haberi, Cem için tutsaklığın başlangıcı olur. Eski Rodos şövalyesi olan Süleyman'la Rodos'a haber gönderen ve oradan Rumeli'ne geçmek niyetinde olan Cem, Rodos'tan gelen gemiye bindiği andan itibaren özgürlüğünü kaybeder. Tutsak edildiğini anladığında büyük hayal kırıklığı yaşayan Cem, önce ağabeyine bir mektup yazarak yardım ister; ancak ağabeyi ona yardım etmez. Rodos'tan alınan Cem Sultan, şairliğinin en güzel örneklerini Vilfranş kıyıları boyunca verir, oradan da Nis'e giden şehzade, kralın yeğeni olan dükün sarayında ağırlandığı günlerde üzüntüsünü biraz unuttur. Romanın ilerleyen sayfalarında şaibeli bir şekilde ölecek olan dük, Cem'in Macar kralına haberci göndermesine izin verir; ancak giden haberciler bir daha dönmezler. Bayezid, her sene bir elçi göndererek Cem'in sağlığını öğrenir ve onun bakımı, ihtiyaçları için D'obünson'a para öder. Cem'in annesi de onu tarikatın elinden kurtarmak için büyük paralar ödemeyi teklif eder, ancak bir sonuç alamaz. Yanındakiler bir bir öldürülen Cem ve Sadi, bir süre sonra Fransa kralının tutsağı olur. Avrupa'daki yaşantıyı, kadın ve erkeklerin rahatlığını çok yadırgayan Cem Sultanın hayatına, onu tarikat hesabına kaçırmak göreviyle gelen Elen Sasenaj girer. Ama görevini gerçekleştiremeyen ya da Cem'in düşüncesiyle gerçekleştirmek istemeyen Elen, birden bire Cem'in hayatından çıkarılır. Cem, Burganöv'de kendisi için yapılan şatoya götürülür. D'obünson, Cem'e gönderdiği afyonla onu bağımlı hale getirir. Ardından yemeğe de düşkünleşen Cem, gittikçe şişmanlar ve çevikliğini kaybeder. Cem Sultan'dan dolayı Fransa ve papalık arasında var olan çekişmeyi Yoanitler tarikatının kazanması ve Cem'in Vatikan'a götürülmesi, hayatına mal olacak bir soruna dönüşür. Papa, düzenlemek istediği hacı seferi için şehzadeden istediği yardımı alamayıp, onu tekrar Fransa kralına teslim etmek zorunda kalınca zehirletir. Ölümü bir süre saklı tutulan Cem, otuz beş yaşında

ölmesine rağmen ömrünün son günlerinde elli yaşında görünen yaşlı ve yorgun bir yüze sahiptir. **Cem Sultan, Resimli Dünya** (N.Gürsel, 2000) adlı romanda da karşımıza çıkar. Kamil Uzman, Avrupalı ressamların resimlerinde rastladığı Cem Sultan figürleri dolayısıyla onun Rodos şövalyelerine sığındıktan sonra Borgialar tarafından zehirlenişini hatırlar. Henüz 24 yaşında iken, Dauphine'de kapatıldığı Rochechinard Şatosunda bir Noel gecesi şatonun en yüksek kulesine çıkarak nöbetçilerin şaşkın bakışları altında dönüp durmuş ve kış gecesine son yazdığı şiiri okumuştur. Şehzade, Rochechinard Şatosunda Helene Sassenage'la dillere destan bir aşk yaşamış, sevgilisinden kopararak Bourganeuf Kulesine götürüldüğünde ise odasının duvarlarını Helene'i tasvir eden halılarla süslemiştir. II. Bayezid, Avrupa'ya gönderdiği, sonradan büyük deniz zaferleri kazanacak olan Burak Reis adlı casusla Cem Sultanı öldürtür. **Cem Sultan, Kirâze** (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda, diğer romanlardan farklı bir şekilde Vatikan'daki günlerinde daha canlı ve hayat dolu görünür. Bu rezil yerden kurtulduğu için sevinçli; ancak gideceği yer ve kişiler konusunda da kuşkuludur.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nın (M.A.Erginöz, 2000) kahramanlarından Cem Sultan'ın annesi **Çiçek Hatun**,⁶⁹ Sırp hanedanına mensup bir prensistir. Güzelliği ve zerafetiyle olduğu kadar, terbiye ve zekâsıyla da kendisini padişaha sevdirmiştir. Çiçek Hatunun Cem Sultanı, Fatih'in padişahlığı sırasında dünyaya getirmiş olması ve kendisinin Sırp hanedanına mensup olması, Cem'in tahta Bayezid'den daha çok yakıştığı iddialarının nedenleridir. Çiçek Hatun, ilerleyen sayfalarda acılı bir anne olarak karşımıza çıkar. Cem, Mısır sultanına sığındığında oğlunu görme ve torununu babasına gösterme şansına sahip olan kadın, oğlu Rodos'a gittiği andan itibaren onu bir daha göremez. Ona bir mektup yazarak kendisi için tarikata büyük bir para teklif ettiğini ve onu kurtaracağını söylese de bunu gerçekleştiremez. Oğlu dolayısıyla sürekli Avrupalılarla görüşen kadın, son olarak Roma nezdinde aracılık yapması için konseye başvurur, bunun için yirmi bin duka sunar; ama oğlunu görmesine izin vermezler. **Kiraze** (S.Kamuran, 2000) romanında ise Cem Sultan, annesini Mısır'da bıraktığı için üzülür.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000), Osmanlı ocağıyla yaşıt olduğu söylenen **Selçuk Hatun**,⁷⁰ Fatih Sultan Mehmet'in

⁶⁹ Fatih Sultan Mehmet'in kadınıdır. Rum kökenli olduğu söylenir. "Çiçek Hatun", **a.g.e.**, C:6, s.2689.

⁷⁰ I. Mehmet'in kızıdır. Cem ve Bayezid arasındaki taht kavgasında Cem tarafından Bayezid'e elçi olarak gönderilmiştir. "Selçuk Hatun", **a.g.e.**, C:20,s.10319.

halası ve hanedanın en yaşlı kişisidir. Sapsarı, ufalmış ve buruşuk yüzünde genç bakışları bulunan Selçuk Hatun, Cem'in Bursa'ya geldiğini duyunca kalkıp gelir. Hanedanın şımarık evladı Cem'e düşkünlüğü olan Selçuk Hatun, ona ordu toplamasını tavsiye eder. İşin ciddiyetini kavrayamamış bir tavırla çatışma istemediğini söyleyen Cem, Bayezid'in ordusuyla Bursa'ya yaklaştığını öğrenince Selçuk Hatun'dan onunla görüşmesini ister. Selçuk Hatun'un Bayezid'e karşı mesafeli tavrıyla yaptığı konuşma, Cem'in beklediği sonucu sağlamaz.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nın (M.A.Erginöz, 2000) fedakâr kahramanı **Frenk Süleyman**⁷¹, Fatih Sultan Mehmet'in Rodos çıkarması sırasında Cem Sultana gelerek sığınma talebinde bulunmuş, talebi kabul edilmesinin ardından Müslüman olmuş bir tarihî kahramandır. Silah bilgisi çok iyi olduğu için silahtarlık yapan kahraman, Cem Sultan'ın ağabeyiyle tutuştuğu taht kavgası sırasında hep şehzadenin yanındadır. Cem Sultan, tüm girişimleri sonuçsuz kaldıktan ve Rumeli'dekilerin kendisini bekledikleri haberini aldıktan sonra Frenk Süleyman'ı Rodos'a göndererek burayı bir geçiş yolu olarak kullanmak istediğini bildirir. Ancak, Frenk, en başından beri Cem'in bu isteğine karşı çıkar. Rodos Şövalyelerine güvenilmeyeceğini, hiç olmazsa buradan istediği zaman ayrılacağına dair söz alması gerektiğini belirtir. Cem'in ısrarları sonucu Rodos'a giden ve Cem'in adadan istediği zaman ayrılabilceği sözünü alan Frenk Süleyman, şehzadeye bu haberi getirdiğinde bile ona gitmemesi için yalvarır. Kendisinin sağ olarak dönmesini bir işaret olarak gören şehzadeyle birlikte Frenk de Rodos'a gider. Misafirlere adanın gezdirilmesi sırasında, Cem'in nerede tutulması konusunda konuşulduğunu öğrendiği rahibi haklılığının bir delili olarak Cem'e getiren, Avrupa'ya geçtikten sonra şehzadenin tercümanlığını yapan Frenk Süleyman, başına gelecekleri tahmin ederek Sadi'ye gizlice Fransızca öğrenmesini tavsiye eder ve hatta bu konuda onu çalıştırır. Bir gün entrikacı rahipler, Cem Sultanın sandığını karıştırdığını ve hırsızlık yaptığını iddia ederek şehzadeden Frenk Süleyman'ı cezalandırma izni isterler. Cem Sultan vermek istemediği izni her halükarda alacaklarını bildiği rahiplere teslim olarak Frenk'i feda etmek zorunda kalır.

⁷¹ Frenk Süleyman, Cem Sultan'ın kendisini Rodos'a göndererek Pierre D'Abussuon'dan geçiş izni istettirmesi konusunda olumsuz görüş belirtir. Münevver Okur Meriç "Sultan Cem, Sultan Cem'e Yapılmış Olan, Haksız, Ağır ve Belgesiz İthamlar", (Çevrimiçi), www.wordpres.com, 12.11.2014.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000), Cem Sultan'ın Karaman'daki meclisinde bulunan bir şair olan **Haydar**⁷², Sadi ile birlikte Cem Sultanın ilk askerleri olur. Onunla birlikte Rodos'a, oradan Nis'e geçen Haydar, Cem'in Macar kralı Matiaş'a gönderdiği iki elçiden biridir. Ancak, krala ulaşmadan tarikat tarafından öldürülür. Aynı kahramanı **Kiraze**'de (S.Kamuran, 2000) Cem Sultan'la Fransa'ya tekrar gidişi hakkında sohbet ederken görürüz.

Cem, Rodos'a getirildiğinde Rodos Şövalyeleri tarikatının başında **D'obünson**⁷³ isimli başrahip bulunur. Şehzadeye istediği zaman Rodos'tan ayrılabilmesine dair söz veren başrahip, buna izin verilmeyeceğini öğrendiği zaman yanına giden Cem'e oldukça soğuk davranır. Yaptıklarını gizli yapan, öğrenildiği zaman da iyi niyetli bir görüntüye bürümeye çalışan D'obünson, Cem'i buradan Fransa'ya gönderir. Tutsaklığı boyunca sürekli eli şehzadenin üzerinde olan D'obünson, şehzadenin rahatını temin etmek için padişah'tan her yıl altın almaya başlar. Ancak aldığı paranın küçük bir kısmını Cem için harcar. Cem'e sevgi duyan herkesin sonunun kötü bitmesinde tarikatın parmağı vardır. Cem Sultanı Nis'te kendi evinde gibi hissettiren, ona Macar kralına ulaşması konusunda yardım eden Küçük Dük Şarl Savoyski, anlaşılmasa da bir biçimde ölür. Cem'i Fransa'dan tarikat hesabına kaçırmak için gönderilen Elen Dö Sassenaj, Cem'le duygusal bir bağ kurunca bir anda ortadan kaybolur. Uzun bir süre Fransa topraklarında yaşamalarına rağmen Fransa kralı ile şehzadenin görüşemeyişinin ardında da tarikat ve D'obünson vardır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı (M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda **Elen Dö Sassenaj**,⁷⁴ babası Baron Dö Sassenaj ile birlikte Cem Sultanı ziyarete gelir. Hep birlikte yenen akşam yemeğinden sonra buranın sürekli misafirlerinden biri olur. Sadi'ye göre "yamyassı" olan Elen, ilk karşılaşmada Cem'in dikkatini çeker. Yirmi beş yaşlarında olan kahraman, görüştükleri sürece Cem'i özgürlüğünü kazanmak istediğine inandırmaya çalışır. Ancak, bir akşam Sadi onu, bir rahiple konuşurken görür. Rahibin Elen'i azarlarcaasına konuşması ve ardından kadının bir daha Cem'i görememesi, onun tarikat hesabına şehzadeyi kaçırmakla görevli olduğunun ispatı olur. Ancak Cem, onun

⁷² Cem Sultanın Karaman Beylerbeyi olduğu sırada etrafında topladığı ve "Cem şairleri" adıyla tanınan ve Cem'in Avrupa'daki yolculuğunda da yanında bulunan şairlerden biridir. "Cem Sultan", **a.g.e.**, C:5, s.2254.

⁷³ Pierre D'aubusson. Jerusalemli St. John'un emrindeki Rodos Şövalyelerinin liderlerindendir. (Büyük Üstat (Üstad-ı Azam=Grand Master)."Mecmua-yı Tevarih-i Osmani, Rodos Şövalyeleri", (Çevrimiçi), www.ercninal.blogspot.com, 12.11.2014; Bkz.: Ertaylan, **a.g.e.**

⁷⁴ Baron de Sassenage'nın kızı olan Helene de Sassenage, Cem Sultanla bir süre aşk yaşamıştır. Bkz.: Ertaylan, "Cem'in Helene de Sassenage ile Mu'aşakası", **a.g.e.**, s.199.

kendisini kaçırma konusundaki başarısızlığının bilinçli bir davranış olduğunu düşünür. **Resimli Dünya** (N.Gürsel, 2000) adlı romanda Cem Sultan, **Helene Sassenage**'dan koparılıp götürüldüğü Bourgneuf Kulesinde kaldığı odanın duvarlarını Helene'i tasvir eden halılarla süslemiştir.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda Cem'in koruyucuları arasında kendi koruyucusunu bulundurma hakkı olan **Fransa kralı VIII. Şarl**, şehzadenin korunması için en uygun yer olarak seçilen ülkesinden Papalığa götürülmesiyle telaşa kapılır. Papadan Cem'i almak için tüm girişimleri ve siyasî baskıları sonuçsuz kalan kral, yakıp yıkarak Roma'ya gelir. Yeni Papa Aleksandr Borgia, makamını kaybetmemek uğruna Cem Sultanı krala teslim eder; ancak, şehzadeyi hemen öldürmeyen bir zehirle zehirler. **Kiraze**'de (S.Kamuran, 2000) ise **Fransa kralı Charles**, ordusuyla Vatikan'a gelir ve Papa Aleksandr Borgia'nın zehirlettiği Cem Sultan'ı alır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda padişahın ölümünü gizli tutan ve Cem Sultanın padişahlığını daha uygun bulan **Vezir Karamani Paşa**, düşündüklerini gerçekleştiremez. **Resimli Dünya**'da(N.Gürsel, 2000) da gördüğümüz kahraman, fetihten sonra imparatorluğun başkentinde kol gezen hırsızlarla baş etmeye çalışmaktadır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda(M.A.Erginöz, 2000) Cem'i göndermek zorunda kalınca onu zehirleyen **Papa VI. Aleksandr Borgia, Kirâze** (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda da karşımıza çıkar. Fakat burada **Papa Borgia**, el çabukluğuyla karafları değiştiren Kardinal Adrian Corneto için hazırladığı zehirli şarabı kendisi içer ve ömrü boyunca yaptığı kötülüklerin bedelini, yetmiş yedi yaşında acı içinde ölerek öder. Papa Aleksandr Borgia, bu romanda da Fransa kralı Charles'a teslim etmek zorunda kaldığı Cem Sultanı zehirletir.

Sezar Borgia, Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda(M.A.Erginöz, 2000) Papa VI. Aleksandr Borgia'nın oğlu olmakla yer alarak adı bile belirtilmezken, **Kiraze**'de (S.Kâmuran, 2000) ahlâkî düşüklüğüyle işlenen, son derece yakışıklı ve Borgia devletini kurmak için yapmayacağı şey olmayan bir kahramandır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda annesinin Mısır'a getirmesiyle Cem'in gördüğü küçük oğlu **Murad, Kiraze**'de (S.Kamuran, 2000) Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos'u fethinde bulunarak oğlu Cem ile birlikte öldürülür.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda Cem Sultanın ordusunu mağlup eden **Gedik Ahmet Paşa, Kiraze**'de (S.Kamuran, 2000) Bayezid tarafından öldürülmesiyle karşımıza çıkar.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romandaki diğer tarihî kahramanlar kısa süreli roller üstlenirler. Bayezid'le savaşacak Cem'in savaş plânını yapan ve savaş başladığında askerleriyle birlikte Bayezid'in saflarına karışan Cem'in komutanı **Yakup Ağa**, Yakup Ağanın ihanetinden sonra Cem'in yanında kalan en yüksek rütbeli komutan olan ve Rodos'a gidene kadar Cem'in yanından ayrılmayan **Kasım Bey**, Rodos'tan ayrıldıktan sonra getirildiği Nis'te Cem'i ve yanındakileri ağırlayarak Cem'le arkadaşlık eden Cem Sultanın Macar kralına haberci göndermesine izin veren ancak bu iyi muamelenin sonucunda tarikat tarafından öldürülen **Küçük Dük Şarl Savoyski**, Bayezid'in verdiği paralara karşılık Cem'in sağlığını denetlemek üzere her yıl şehzadenin bulunduğu yere gönderdiği yaşlı ve kuru bir adam olan **Rodos Elçisi Hüseyin Paşa**, Fatih Sultan Mehmet'in Üsküdar sahrasında ölümü üzerine, tahtın varisini soran **Şeyh Vefa**, bir cariyeye olan ve Bayezid'in tahta çıkışı önünde bir engel olarak düşünülen **annes**i, Fatih Sultan Mehmet tarafından Bursa'ya sürülmüş aksi bir paşa olan ve Cem'in Bursa'ya girişine engel olmaya çalışan **Bursa valisi**, Bursa civarında Cem ile çarpışıp yenik düşen **Ayaz Paşa**, Cem'i ülkesine kabul edip ağırlayan, ama istediği askeri desteği vermeyen Mısır hükümdarı ve halifesi **Kayıtbay**, Cem'in tarafına geçen, bunu ailesinin tutsak edilmesi ve canıyla ödeyen **Ankara Sancakbeyi Mahmut Bey**, Mahmut Beyi öldüren **Amasya Kumandanı Süleyman Paşa**, Cem Sultanı Rodos'a götürecek olan kalyonda onu karşılayan **Don Alvaro**, küçük dük Şarl Savoyski'nin Savoie Dukalığı kralı **Lüdrük**, Cem'in ulaşmayı başaramadığı ve sonrasında Bayezid'le anlaşılan **Macar kralı Matias Korvin**, kızının Cem'le görüşmesinden hoşlanmayan **Baron Dö Sasenaj**, Cem'i Fransa topraklarından Vatikan'a getirmeyi başaran **Papa VIII. İnokentiy**, Cem Sultanı isteyen **Kutsal Germen İmparatoru Maksimillian**, Fransa'nın saldırdığı Napoli krallığı kralı **Feran Neapolski**, tahttan ayrılarak yerini bıraktığı oğlu **Alfonso**, romanda Cem Sultan olayına karıştığı sezdirilen ve ölüm haberi verilmekle yetinilen **Lorenzo Medici** romanın diğer figüratif kahramanlarıdır.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000), tarihin izlerini resimlerde arayan bir kahramanın romanıdır. Bir sanat tarihi profesörü olan kahraman, Avrupalı ressamlar ve onların resimlerinde yer alan Türk tarihine ait kahramanlarla ilgilenmektedir. İlgilendiği ressamlar Gentile Bellini, üvey kardeşi Giovanni Bellini ve babaları

Jacopo'dur. Venedik'e araştırma yapmak üzere gelen Kamil Uzman'ın en çok ilgilendiği ressam ise, Fatih Sultan Mehmet'in portresini yapan Gentile Bellini'dir. Ressam ve diğer tarihî kahramanlar, zaman zaman Kamil Uzman'ın araştırmalarından çıkıp canlılık kazanır. **Resimli Dünya**(N.Gürsel,2000) adlı romanda 48 tarihî kahraman vardır. Romanda yer alan **Fatih Sultan Mehmet**, son **Bizans imparatoru**, **Lukas Notaras**, Fatih'in doktoru **Jacopo**, şair **Sadi**, **Cem Sultan**, **II. Bayezid**, **Helene Sassenage** ve vezir **Karamani Paşa** adlı kahramanların romandaki rolleri daha önce işlenmiştir.

Fatih Sultan Mehmet ve Cem Sultanın resimlerini yapan **Gentile Bellini**,⁷⁵ Fatih Sultan Mehmet'ten gelen çağrışı, Büyük Konsey toplantı salonunun fresklerini onarıken alır. Elli yaşını geçmiş olmasına rağmen, babasının atölyesinden ayrıldığından beri kendini gösterecek bir şey yapamamış olan Gentile, zorlu bir deniz yolculuğundan sonra İstanbul'a varır ve padişahın kendisini kabul edeceği günü bekler. Daha önce hiç resmini yapmadığı sakallı ve sarıklı birinin resmini nasıl yapacağını düşünür. Fatih Sultan Mehmet, resmin yapımından sonra kendisine "Bey" ünvanı vermiştir. Gentile Bellini ise, babasından kalan iki çizim defterinden birini "Gran Turco"ya hediye eder. Bunun yanında kendisi ve kardeşi, "Pictor Nostrii Domini" yani devlet ressamı unvanını taşır.

Gentile Bellini ile ilgilenmesine rağmen, **Giovanni Bellini**,⁷⁶ trajedisi ile Kamil Uzman'ın daha fazla dikkatini çeker. Ağabeyi gibi devlet ressamı unvanına sahip olan Giovanni Bellini, Jacopo'nun yasak aşkıdan doğmuş ve bundan dolayı da aileye asla dâhil olamamıştır. Üvey annesi başta olmak üzere kardeşleri ve babası tarafından dışlanmış; hatta kız kardeşinin düğününe bile çağrılmamıştır. Babasının ölürken iki çizim defterini de Gentile Bellini'ye bırakmış olduğu için gücenen Giovanni'nin duygulu ve içe kapanık kimliğine bir de alınganlık eklenir. Karısı ve çocuğunu da kaybettikten sonra yaşlılık günlerinde atölyesinden hiç çıkmaz olan ressam, ağabeyinin ölüm döşeginde şarta bağlayarak kendisine bıraktığı çizim defterinin sahibi olabilmek için, ağabeyinin tamamlayamadığı "Aziz Marco'nun Vaazı" adlı tabloyu bitirmeye çalışır. Babasının mirasında adı bile anılmayan Giovanni, babasından kalan defteri ağabeyinin bir şartla kendisine bırakmasına da gücener. Kamil Uzman,

⁷⁵ Venedik okuluna bağlı Jacopo'nun oğlu ve öğrencisi olan Gentile Bellini, Fatih Sultan Mehmet'in de portresini çizmiştir. "Belliniler" **a.g.e.**, C:3, s.1498.

⁷⁶ Çalışmaya babası Jacopo ve ağabeyi Gentile ile birlikte başladıktan sonra kendi tarzını yaratan İtalyan ressamdır. "Belliniler", **a.g.e.**, C:3, s.1498.

annesizliği ve baba sevgisinden yoksunluğu bakımından Giovanni Bellini ile Fikret Mualla'yı kendiyle özdeşleştirir.

Jacopo Bellini,⁷⁷ bir kalaycının oğlu iken baba mesleğini seçmek yerine resimle ilgilenmeyi tercih etmiştir. Roma ve Floransa'da ustası Gentile da Fabriano'nun atölyesinde yetişip ünlendikten, Verona ve Ferrare'de çalıştıktan sonra Venedik'e döner ve kendi atölyesini kurar. Jacopo, Gentile Bellini daha çocukken Floransalı ressam Leon Battista Alberti ile Venedik ve Ferrare'de bir araya gelmiş; Euclide geometrisini tartışmıştır. Mimar Filippo Brunelleschi'nin çizimlerini inceleyip mekâna derinlik kazandıran yeni bir teknik geliştirmişlerdir. Bunları çizim defterine geçiren Jacopo, defterini oğlu Gentile'ye bırakır.

Kamil Uzman'ın yaşamını eserleri ve yaşadığı mekânlardan izlediği bir başka kahraman **Fikret Mualla**'dır.⁷⁸ Yaşamını İstanbul, İsviçre, Berlin ve Paris'ten sonra Provence'deki köyde geçiren ressamın ömrünün son günleri, Provence bölgesindeki düşkünler evinde geçmiştir. Hırçın kişiliği ve yaratıcı dehası ile efsaneleşen bir ressam olan Fikret Mualla da tıpkı Kamil Uzman gibi Galatasaray Lisesinde okumuş; küçük yaşta annesini kaybetmiş, üvey annesi tarafından tartaklanmış ve evden uzaklaştırılmıştır.

Resimli Dünya (N.Gürsel,2000) romanında birçok Avrupa resminde yer verilen Cem Sultanı, II. Bayezid'in emriyle öldüren, sonradan büyük deniz zaferleri kazanacak olan bir casus olarak gördüğümüz **Burak Reis**, **Kiraze**'de (S.Kamuran,2000) kendisine benzeyen kurmaca kahraman Christian'a adını veren büyük bir denizci olarak karşımıza çıkar.

Romanın diğer tarihî kahramanları da sanat tarihinin ilgilendiği ya da sanat tarihiyle ilgilenen kişilerdir. Gentile Bellini'ye "Kont Palaten" nişanını veren **İmparator III. Frederic**, Doclar Sarayının duvar fresklerini tamir etmesi için getirilen, Jacopo Bellini'nin de ustası olacak ressam **Gentile da Fabriano**, onun çırağı **Antonio Pisanello**, Jacopo'nun kızı **Nicolosia**, Jacopo'nun atölyesinin başına getirmeyi isterken **Mantova Dükü Ludovico Gonzaga**'nın davetini kabul edip sarayına yerleşerek kayınpederini hayal kırıklığına uğratan Nicolosia'nın kocası ressam **Andrea Mantegna**, Jacopo'nun kızı ve büyük oğlu Gentile'nin öz annesi,

⁷⁷ Gentile ve Giovanni Bellini'nin babası olan Jacopo Bellini, Venedik okuluna bağlı bir İtalyan ressamdır. "Belliniler", **a.g.e.**, C:3, s.1498.

⁷⁸ Hayatının son dönemini Paris'te geçiren ve inişli çıkışlı bir hayat yaşayan Türk ressamdır. "Fikret Mualla", **a.g.e.**, C: 8, s.4100.

Giovanni'nin ise üvey annesi olan ve Giovanni'nin aileye dâhil olmasına asla razı olmayan kızıl saçlı **Anna Riversi**, Jacopo'nun portre yapma yarışında saf dışı bıraktığı **Pisanello**, huzuruna başı açık çıkmayı kabul etmeyen Osmanlı elçilerinin sarıklarını kafalarına çivileten **Valah Prensi Vlad**, padişahın kazığa oturttuğu **Kaptan Antonio Rizzo**, gövdesi testereyle ikiye biçilen **Paolo Erizzo**, Fatih Sultan Mehmet'in Serenissima'nın konumu ve gücü ile ilgili sorular sorduğu Floransalı tüccar **Jacopo Tedaldi**, padişahın mektup göndererek oğullarından birinin düğününe davet ettiği **Doc Giovanni Mocenigo**, Kaptan Antonio Rizzo'nun gemisinden kurtulan tek kişi olan Domenico di Maestri'nin seyir kâtipliği yapan oğlu **Nicolo**, Gentile'in çocukken Venedik'e geldiğini gördüğü **Bizans İmparatoru VIII. Jean**, Gentile'in çocukluğunda gördüğü büyüdüğünde ise resmettiği Venedik'in en uzun ömürlü docu **Foscari**, Gentile'i İstanbul'a götüren kaptanın kullandığı haritaları çizen **Andrea Bianco**, Jacopo'nun bir araya gelerek Euclide geometrisini tartıştığı ve resme üçüncü boyutu getiren yeni bir teknik icat ettikleri **Floransalı ressam Leon Battista Alberti**, İstanbul'un fethini engellemek için kendini ve iki oğlunu feda eden **Balyos Girolamo**, duydukları gül kokusuyla kör dilencinin ve II. Bayezid'in bulduğu, Kamil Uzman'ın mezarını gördüğü **Gül Baba**, Venedik'e gelişi ile Giovanni'nin uzun zamandır çıkmadığı atölyesinden çıkarak ziyaret ettiği uzun saçlı, mavi gözlü ve sivri sakallı ressam **Albrecht Dürer**, Dürer'in kendisi için mücevher peşinde olduğu **Pirckheimer**, Giovanni'nin öğrencileri **Giorgione**, **Mansueti**, **Vittore**, Gentile'in kendisine teslim ettiği ancak Giovanni'nin çok hırslı ve dahi bulduğu öğrencisi **Tiziano**, Giovanni'nin ergenlik çağında iken kaybettiği oğlu **Alvise**, Giovanni için yepyeni ufuklar açan, yağlı boya tekniğini öğrendiği Sicilyalı ressam **Antonello da Messina**, Gentile Bellini'nin ölümüyle yarım kalan ve Giovanni Bellini'nin tamamladığı resmin siparişini veren **Scuola Grande di San Marco**, Giovanni ile yıllarca aynı atölyede çalışmış, köpekleri ön plâna çıkarmayı seven **Vittore Carpacio**, her konuda bilgisi olan ve Venedik'e geldiğinde Giovanni'yi arayıp bulan ressam **Leonardo da Vinci**, yetmiş yedi yaşındaki Giovanni'ye madonna ısmarlayan **Vendramin**, 15 yaşındayken Fikret Mualla'nın okuldan getirdiği grip mikrobundan ölen annesi **Nuber Hanım**, Fikret Mualla'ya evini dört yağlı boya tablo karşılığında kiralayan, onun koruyucusu olan ve Kamil Uzman'ın ziyaretinden üç yıl önce ölen koleksiyoncu **Madam Angles**, romanın diğer tarihî kahramanlarıdır.

II. Bayezid döneminden başlayarak, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad dönemlerini işleyerek III. Mehmet dönemine uzanan

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda, işlenen zaman dilimine paralel olarak Türk ve dünya tarihinden birçok kahramana yer verilir. Bu tarihî kahramanların birkaçı dışındakiler çokluklarıyla orantılı olarak kısa süreli rollere sahiptir. Çok kalabalık bir kahraman kadrosuna sahip olan romanda toplam 362 kahraman bulunmaktadır ve bunların 204’ü tarihî kahramandır. **Cem Sultan, Sadi ve Haydar, II. Bayezid, Fransa kralı Charles, Sezar Borgia, Cem’in oğlu Murad, Gedik Ahmet Paşa, III. Murad, III. Mehmed, İran Şahı, Şah İsmail, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Şehzade Ahmed, Şehzade Korkud, Tatar hanı ve Burak Reis** adlı kahramanların romandaki rolleri daha önce ele alınmıştır.

Romanın başkahramanı ve romana adını veren kahraman **Kiraze**’nin asıl adı **Ester**’dir.⁷⁹ Ailesiyle İspanya’dan ayrılmak zorunda kalan ve İstanbul’a tüm ailesini kaybederek ulaşan Raşel’in Toledo’dan beri sevdiği; ancak İstanbul’da kavuşabildiği Moşe Nahmias’la evliliğinden doğan Ester, şımarık bir kız olarak büyütülür. Ablasının evinde karşılaştığı, aslında kardeşi olan ve kendisine şaşılacak derecede benzeyen Burak Paşaya âşık olan Ester, annesinin girişimiyle bu ilişkiden uzaklaştırılır. Ester, bundan sonra annesine düşman olur ve bir kuyumcu olan Leon’la evlenir. Saraya mücevherler taşıma işi yanında, Hürrem’in entrikalarına da aracılık yapan Ester, Burak Paşanın idamını sağlar; ama bundan da büyük bir acı duyar. Yıllar sonra bir mektupla neden kavuşamadığını anlayacağı aşkının acısını, daha çok güç kazanarak gidermeye çalışan kahraman, haremdeki kadınların siyasî gücünden de yararlanarak iş takipleri yapar. Önceleri Hürrem Sultanla çalışan Ester, daha sonra Nurbanu ve en çok da Safiye Sultanın valide sultanlığında etkinlik kazanır. Özellikle Venediklilerin ticarî izinleri alabilmek için başvurdukları kahraman, hem çok para kazanır, hem de çok para kazandırır. Onun ünü diğer ülkelerde de Osmanlı’yı yöneten kişi olarak yayılır. III. Mehmed dönemine gelindiğinde artık 80 küsur yaşında olan Kiraze, ayaklanan yeniçeriler tarafından sikkelerin değerini kaybetmesinin nedeni olarak gösterilir ve başı istenir. Yeniçerileri durduramayan padişah ve kaymakam Ester’i feda eder. Ester ve oğulları yeniçeriler tarafından öldürülür.

⁷⁹ Kanuni Sultan Süleyman döneminde saraya kilercibaşı olarak giren Ester Kira, Nurbanu Sultan ve özellikle Safiye Sultan döneminde devletin içişleri ve dışişlerine karışacak kadar etkili olmuştur. Ahmet Hikmet Eroğlu, “Ester Kira”, **Osmanlı Devleti’nde Yahudiler**, Berikan Yayınları, İstanbul 2013, s. 154.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) **II. Selim**,⁸⁰ kardeşiyle giriştiği taht mücadelesinde kazanan taraf olur. Annesinin girişimleriyle Mustafa'nın ve İran Şahı tarafından da Bayezid'in öldürülmesi ile tahtın tek varisi olarak kalan Selim'i, babası kendisine çekidüzen vermesi konusunda uyarmıştır. Şehzade, aslında tahta ve taca layık biri değildir ve onun bu sorumluluğu taşıyacak yapısı yoktur. Heyecanlandığında kekeleyen sultan, İran şahının elçisinin karşısında da kekeler. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda da kahraman olarak karşılaştığımız **II. Selim**, bu romanda daha ziyade şehzadeliliği ve taht çekişmeleri ile karşımıza çıkar. Selim, divanlar toplar, şiir ve tarih sohbetlerinin yapıldığı meclisler kurar, tekkeleri ziyaret eder. Şehzade Selim, Halveti tarikatı mensubudur. Yumuşak tabiatlı olan ve dilinde tatlı bir pelteklik bulunan Selim, etrafındaki kimseyi gücendirmemiştir; ancak gece gündüz içer ve saz âlemlerini, şiir sohbetlerini ve eğlenceyi çok sever. Bundan dolayı da şehzade, gün geçtikçe şişmanlar ve sevimliliği kaybolarak yüz yirmi okkalık, çipil yüzlü, çirkin, yaşlı bir adam görüntüsüne sahip olur. Nurbanu'yu el üstünde tutan ve ondan çocuk sahibi olduğu için ona daha çok âşık olan Selim, gözdesinin haremdeki diğer cariyeleri göndermesine, devlet meselelerine karışmasına ve ticaret yapmasına da müsaade eder. Şehzade Bayezid'in padişahlık heveslerini erken belli etmesi dolayısıyla oluşan taht kavgalarında sessiz ve uysal durmasıyla babasının gözünde büyük bir itibar kazanır. Konya'da Selim ve Bayezid'in ordularının karşılaşması, Bayezid'in İran Şahına sığınması ve öldürülmesiyle tahtın tek varisi olarak kalan Selim, Kanuni'nin pek de onaylamadığı bir varistir. Selim, babasının ölümü üzerine tahta çıkmış ve imparatorluğun sınırlarını genişletmiştir. Yeni yaptırdığı hamamı gezerken düşüp ölür.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000), devlet işlerine karışmayı seven ve Kanuni'yi yönlendiren **Hürrem**,⁸¹ fazla güzel olmayan hatta biraz şişmanca ve uzun, kemikli burunlu, esmer ve yuvarlak yüzlü bir Slav kızıdır. Ancak padişahın aklını çelmeyi başarır. Şehzade Mustafa'nın tahta layık görülmesinden çok rahatsız olan Hürrem'in hedefi onu ortadan kaldırmaktır. Bunun için önce, şehzadenin destekçisi İbrahim Paşayı öldürtür. Ardından Rüstem Paşanın yardımıyla Şehzade Mustafa'nın öldürülmesini sağlar. İktidar hırsıyla yanıp tutuşan Hürrem Sultan, Cihangir gibi sakat bir çocuk dünyaya getirmiş olmaktan çok rahatsızdır. **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) ise

⁸⁰ Kanuni Sultan Süleyman ve Hürrem Sultandan olma Selim, 1566-1574 yılları arasında Osmanlı Devletini yönetmiştir. "Selim II, Sarhoş, Sarı", **a.g.e.**, C: 20, s.10334.

⁸¹ Slav asıllı olan Hürrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın başkadını ve II. Selim'in annesidir. "Hürrem Sultan", **a.g.e.**, C: 11, s.5446.

kayınvalide olarak gördüğümüz Hürrem Sultan, diğer romanlarda olduğu gibi entrikacı bir kişiliğe sahiptir. Nurbanu'yu o keşfetmiş ve Manisa'ya oğlu Selim'e göndermiştir. Hayatının son günlerinde, onu yaptıklarının vicdan azabını yaşayan ve oğullarının başına geleceklerden dolayı üzülen bir kişi olarak görürüz. İbrahim Paşa ve Şehzade Mustafa söz konusu olunca hileci, düzenbaz ve gaddar olabilen Hürrem, mesele oğulları ve torunları olunca yüreği titreyen zavallı bir ihtiyara dönüşür. Kanuni ile resmen evlenen ilk cariyeye olan Hürrem, sağlık durumunun kötüye gittiğini anlayınca padişahın hizmeti için Gülfem adlı cariyeyi görevlendirir.

Kiraze'nin(S.Kâmuran, 2000) sarayda etkili ikinci kadını, Hürrem'in oğlu Selim'e gönderdiği Yahudi asıllı **Nurbanu**,⁸² oğlu olduktan sonra sarayda kendini göstermeye başlar. Nurbanu'nun Josef Nasi ile kredi ortaklığı olduğu, gizli işler çevirdiği Sokollu'nun kulağına kadar gelir. Aynı kahraman, adını verdiği **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda, başkahraman olarak karşımıza çıkar. Hürrem Sultan, şehzadelik günlerini Manisa'da geçiren Selim'e **Nurbanu**'yu gönderir. Manisa'ya geldiğinde 12-13 yaşlarındaki Nurbanu, İspanya'da yaşayan Yahudi bir ailenin kızıdır. Burada Yahudilere karşı takınılan tavır dolayısıyla ailenin, Sicilya'ya gitmek üzere bindiği gemi korsanlar tarafından kaçırılır ve Nurbanu esir alınır. İstanbul'a getirilen, saraya satılan ve adı sarayda Nurbanu olarak değiştirilen kız, burada birkaç yıl eğitim görür ve Hürrem Sultan tarafından şehzadeler için ayrılan cariyelerden biri olur. Hürrem Sultanın oğluna layık gördüğü bu kızın, uzun kirpikli lacivert gözleri, kusursuz burnu, zarif ve özgüvenli bir duruşu vardır. Selim'in haremindeki diğer cariyelerin gözünde Nurbanu, baş edilmesi zor bir rakip olarak kıskançlık uyandırır. Ancak Selim'in gösterdiği ilgi ve yakınlığın görülmesi ve üzerine bir de şehzadeden çocuk sahibi olmasıyla Nurbanu'nun haremdeki konumu değişir. Selim'in önceki cariyeleri Nurbanu ile rekabetten vazgeçer ve birer birer haremden gönderilirler. Şehzadeyi siyasî anlamda da yönlendiren kahraman, onun taht koruyuculuğu yapmak üzere saraydan ayrıldığı günlerde şehrin Yahudi tüccarlarını toplar ve o güne kadar görülmemiş bir şekilde hareme atanmasını sağladığı yazıcı yoluyla bu tüccarlarla ticaret yapmaya başlar. Nurbanu, sırdaşı Canfeda Kethüda ile birlikte sancağın devlet işlerini iyiden iyiye yönetmeye başlar. Venedik Cumhuriyeti ile de mektuplaşan

⁸² Venedik asıllı bir aileden olan Nurbanu Sultan, II. Selim'in başkadını ve III. Murat'ın annesidir. "Nurbanu Sultan", **a.g.e.**, C: 17, s.8740.

Nurbanu, yaptırdığı cami, medrese, darüşşifa, kervansaray gibi yapılar yanında Yahudiler için özel bir bölüm eklettiği bir de hamam yaptırır.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda III. Murad'ı yönlendiren cariyesi Venedikli Korfu Valisi Baffo'nun kızı Yahudi asıllı **Safiye Sultan**,⁸³ saraya getirildiğinde Kiraze tarafından sakinleştirilir. Bundan sonra Safiye Sultan, Ester'i kendisine akıl hocası bilir. Şehzade Murad'ın gözdesi olan Safiye, yaşından beklenmeyen bir zekâ ve olgunlukla entrikalar çevirir. Halk arasında Safiye Sultan kastedilerek İslam'ın bir gün bir Hıristiyan kadın tarafından yönetileceği ve bunun kıyamet alameti olduğu konuşulur. Ester'e çok düşkün olan Safiye Sultan, oğlunun saltanatı sırasında çıkan ayaklanmaya yaşlı kadını teslim etmemek için çok dirense de başarılı olamaz. Aynı kahramanın **Nurbanu** (T.Ergül,2000) romanındaki yeri sadece Şehzade Murad'la büyük aşk yaşaması ve Canfeda Kalfa ile çekişmesi şeklindedir.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda, **Şehzade Mustafa** roman boyunca birçok devlet adamı tarafından tahtın en şanslı adayı olarak düşünülür. Yetenekleriyle tahta en layık olan odur. Şehzade Mustafa, Hürrem'in entrikaları sonucunda öldürülür. Kırk yaşına gelmiş, olgun, şan ve unvan sahibi olan ve bilgisi, cömertliği, ihsanları, şairliği ve hattatlığı, alçakgönüllülüğüyle diğer şehzadelere üstünlük gösteren **Şehzade Mustafa**, **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) aynı şekilde Hürrem Sultan'ı rahatsız eder ve boğdurulur.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda ağabeyi Selim ile babası sağken taht kavgasına giren **Şehzade Bayezid**,⁸⁴ sığındığı şaha yapılan baskılar sonucu öldürülür. **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) daha canlı ve detaylı bir kahraman olarak gördüğümüz Şehzade Bayezid, henüz babası hayatta iken ağabeyiyle taht kavgasına girişmesiyle babasının öfkesini üstüne çeker. Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden sonra, Mihrimah Sultan ve Rüstem Paşa tarafından tahtın doğal varisi gibi gösterilmesi, etrafındaki kişilerin bunu destekleyen tavırları ve kendi hırslı tabiatı bir araya gelince zamansız hareketler yapan Şehzade Bayezid, gittikçe gözden düşer. Mekke emirinin elçisini, padişahlara has yeşil mücevveze takarak ve taht üzerinde karşılaması, babasının kendisine verdiği taht koruyuculuğu görevi sırasında çıkan “Düzmece Mustafa” olayını desteklediğinin anlaşılması ve ardından Kütahya'dan

⁸³ III. Murat'ın başkadını ve III. Mehmet'in annesidir. “Safiye Sultan”, **a.g.e.**, C: 19, s. 10049.

⁸⁴ Kanuni'nin sağ kalan oğullarından olan ve taht kavgasında Hürrem Sultanın desteklediği Bayezid, babasına kafa tutması dolayısıyla tahtı Selim'e kaptırmış ve idam edilmiştir. “Süleyman I Kanuni, Muhteşem”, **a.g.e.**, C: 21, s.10909.

Amasya sancağına gitmemek üzere ayak diremesi Bayezid'i tahta yaklaşmak isterken uzaklaştırır. Ağabeyine ve babasına gönderdiği mektupların sonunda Kanuni, kendisinden “muhkem incindiği” oğlu Bayezid'e karşı Selim tarafında yer alır. Bir taraftan da asker toplayan ve ordu kuran Bayezid, babası tarafından desteklenen Selim'le yaptığı savaştan sonra kaçarak İran Şahına sığınır. Kendisini babasına teslim etmemek üzere anlaştığı şah, iki yıl sonra onu ve oğullarını Selim'in adamlarına teslim eder. Bayezid ve oğullarının öldürülmesiyle Selim rahat bir nefes alır.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda önceleri çuhadarbaşılık görevini yerine getiren **Sokoloviç Mehmed**, gözü yükseklerde bir kişidir. Bir Sırp devşirmesi olan Mehmed, Edirne Enderununda yetişmiştir. Devlet yönetiminde en yakınına dahi müsamahakâr davranmayan Sokollu Mehmed Paşa, vezirliğe kadar yükselir ve üç padişah döneminde veziriazamlık yapar. İzlediği siyasetten rahatsızlık duyanların olduğu Sokollu, bir derviş tarafından öldürülür. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) romanında Sokollu Mehmed Paşa, aralarındaki kavgadan dolayı şehzadelere danışmanlık yapmak üzere gönderilen vezirlerden biridir. Sokollu, Selim'e gönderilmiştir. Bayezid ve Selim arasında gerçekleşecek olan savaşta da Selim yanında görevlendirilen paşa, Selim'in kızı İsmihan ile evlendirilir.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda Hürrem'in varlığından rahatsız olduğu sakat çocuğu **Şehzade Cihangir**, ağabeyi Mustafa'nın öldürülmesine dayanamaz ve kısa bir süre sonra ölür. **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) iyi niyetli bir kişi olarak gördüğümüz **Cihangir**, annesi ve ablası Mihrimah'la Manisa'ya ağabeyini ziyarete gider. Buradaki konuşmalarda Şehzade Mustafa hakkında söylenen kötü sözlere dayanamaz ve annesine itiraz eder. Şehzade Mustafa, bu çift kamburlu, kızıl saçlı ve narin şehzadeye küçüklüğünde oyunlar oynatmış, at binmeyi öğretmiştir. Cihangir, babasıyla birlikte çıktığı sefer sırasında, Halep'te ölür ve İstanbul'a gönderilir.

Kiraze'nin (S.Kamuran, 2000) kahramanı, Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem'den olma kızı **Mihrimah Sultan**, annesi gibi devlet işlerine karışmaya meraklı ve paraya düşkün bir kahramandır. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) romanında da **Mihrimah Sultan**, yine aynı tarzda işlenmiştir. Kocası Rüstem Paşa ile birlikte Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi için çalışmış ve sonrasında ortaya çıkan taht mücadelesinde Bayezid yanında tavır almıştır. Selim, rahatsız olduğu bu durum karşısında babasına Mihrimah'ı şikâyet eder.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) Anadolu Beylerbeyi iken Mihrimah Sultanla evlenen **Rüstem Paşa**, daha sonra veziriazamlığa kadar yükselir. Karısı ve

kayınvalidesi tarafından yönetilen paşa, İbrahim Paşanın idamında Hürrem Sultanın entrikalarına yardımcı olur. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) romanında **Rüstem Paşa**, yine Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinde rolü olduğundan dolayı, olaydan sonra ordugâhtan gizlice kaçmış ve veziriazamlıktan alınmıştır. Çalışkan, güçlü bir hafızası olan, gururlu, sinirli ve rüşvetçi bir kahraman olan Rüstem Paşa, taht kavgasında Mihrimah Sultanla birlikte Bayezid tarafında yer alır.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) **Lala Mustafa Paşa**, çevirdiği dolaplarla Selim ve Bayezid'in birbirine düşmesine neden olur. **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) da gördüğümüz kahraman, Şehzade Selim'in lalasıdır. Bayezid'in mektuplarının padişaha ulaşmasını engellediği gerekçesiyle Selim'in yanındaki görevinden alınan lala, şehzadenin girişimleriyle Van beylerbeyiliğine atanır.

Halası tarafından yetiştirilen ve Yahudiliğini gizli yaşaması öğretilen Josef ya da **Yasef Nasi**,⁸⁵ küçüklüğünde bile yaşından beklenmeyecek bir olgunluk ve bilgiye sahiptir. Kılıç kullanma ve ok atmada da son derece iyi olan Yasef Nasi, Kanuni'nin özel davetlisi olarak İstanbul'a gelir. Padişahın "Frenkoğlu Yasef" adını taktığı Nasi'ye halk arasında "Büyük Yahudi" veya "Zengin Yahudi" denir. Kanuni'den Taberiye'de Yahudilerin yerleşimini sağlamak için izin alan Nasi'nin bu çalışması, daha sonra Venedik savaşı bahanesiyle devlet tarafından desteklenmez. Halasının kızı Reyna ile evlenen Yasef Nasi, Kanuni'nin ölümünden sonra II. Selim'den Nakşa ve çevresindeki adaların dukağını elde eder ve Kıbrıs krallığı konusunda da söz alır. Sokollu'ya göre düpedüz devleti soyan Nasi, dukağından küçük bir vergi öderken, balmumu ticareti yapar, padişaha bile büyük faizlerle para verir. Padişah, Nasi'ye öyle önem verir ki, Nasi'nin Fransa'daki alacaklarına karşılık İskenderiye limanına gelen Fransız gemilerinin mallarına el koyar. Venedik'e ait olan Kıbrıs'ın alınması için padişaha baskı yapan Nasi'nin bu tavrı, Venedikliler tarafından hoş karşılanmaz ve kahraman padişahın gözünde itibarını kaybetmeye başlar. Sonunda padişah Kıbrıs'ı onun yönetimine bırakmayacağını açıklar. Murad tahta çıktıktan sonra ise, Sokollu'nun girişimleriyle saraydan da uzaklaştırılan ve gözden düştükten sonra uzun bir süre kendine gelemeyen kahraman, vebadan ölür. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000)

⁸⁵ Venedik'ten İstanbul'a göç eden Mendeslerden olan Yasef Nasi, Kanuni Sultan Süleyman döneminde saraya girmiş; Avrupa'da edindiği bilgiler sayesinde padişah tarafından korunmuştur. Avrupa'daki Yahudileri korumak için Osmanlı Devletinin gücünü kullanmış; büyük ticari güç elde etmiştir. Eroğlu, "Yasef Nasi", **a.g.e.**, s.139.

romanında tek bir cümleyle rastladığımız kahraman, Selim'in Kıbrıs krallığını vaad ettiği bir Yahudi olarak yer alır.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) romanında sadece ismi geçen **Canfeda Kalfa**, **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda daha detaylandırılmış bir kimliğe sahiptir. Nurbanu Sultan'la birlikte Manisa'ya gönderilen kalfa, kemikli ve iri yapısıyla erkeksi bir görünüme sahiptir. **Canfeda Kethüda**, romanda haremdeki görevini kötüye kullanan bir kahramandır. Bu davranışları yüzünden Nergizeda adlı cariyenin ruhsal çöküntü yaşamasına neden olur. Ayrıca Nurbanu'nun Yahudilerle kurduğu ticarî ilişkilerde aracılık yapan kalfa, Nurbanu ile birlikte sancağın işlerini de yönetir konumdadır. Selim'in padişahlığı sırasında Safiye Sultanla sürekli çekişen kalfayı, Nurbanu ölürken oğlu Murad'a emanet eder.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) sadece ismi geçen II. Selim'in kızı **İsmihan Sultan**, **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda doğumu ve Sokollu Mehmed Paşa ile evlenişyle karşımıza çıkar.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) Sultan Süleyman'ın yakın arkadaşı olan, sadrazamlığını yapan ve padişah tarafından öldürtülen **Pargalı İbrahim Paşa**, **Nurbanu** (T.Ergül,2000) adlı romanda da aynı şekilde yer alır.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) romanında gördüğümüz, halk arasında başarıları ile anılan, kızıl sakallı **Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa**, **Nurbanu** (T.Ergül,2000) romanında şehzadenin ilgisini çekecek esirler konusunda uyarılır.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) devletin yaşadığı buhranlı günlerde evi basılan Canfeda Kalfa'nın kardeşi **Diyarbakir Valisi İbrahim Paşa**, **Nurbanu**'da (T.Ergül, 2000) **Divane İbrahim Paşa** olarak yer alır. Kardeşi Canfeda Kalfa onun isteği üzerine saray hizmetine verilmiştir.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) Sokollu'nun tek dostu olarak gördüğümüz **Şeyhülislam Ebussuud Efendi**'yi **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda Şehzade Bayezid'in katline fetva verirken görürüz.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) romanında Şehzade Selim'in kızlarından biriyle evlenen **Piyale Paşa**, **Nurbanu** (T.Ergül,2000) romanında da aynı role sahiptir.

Kiraze'de (S.Kâmuran, 2000) sadece ismen yer alan **Şeyh Şüca** hakkında, **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda Canfeda Kalfa ile Murad'ın hocası Şüca Efendinin sürekli çekiştiği bilgisi verilir.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda **Kaymakam Halil Paşa**, isyancılara teslim edilecek Ester'i getirmeleri için Galata'ya bir tahtirevan gönderir. Büyük göçte

Portekiz'e göç etmek zorunda kalan **Dona Beatris Mendes** ya da gizli adıyla **Dona Gracia Nasi** ve ailesi, Antwerp'te de baskıyla karşılaşınca Katolikliği seçer ancak, göstermelik din değişimi kızkardeşi tarafından ihbar edilince yeğeni ve kızı ile birlikte İstanbul'a yerleşir. Dona Gracia Nasi'nin kızı **Reyna**, Katolik ismiyle Brilliante, İstanbul'a geldikten bir süre sonra kuzeni Josef Nasi ile evlenir. **İspanya Kralı Ferdinand** ve **Kraliçe İsabella**, 1492'de yayınladıkları mektupla ülkelerinde bulunan Yahudilere, Katolikliği kabul etme ya da yanlarında değerli eşya götürmeden ülkeden ayrılmaları için süre tanır. Bu mektubu kaleme alan kral ve kraliçenin sekreteri Juan Coloma, romanın ilerleyen sayfalarında, kral ve kraliçe tarafından yeni dünyalar keşfetmek üzere finanse edilen **Kristof Kolomb** olarak karşımıza çıkar. Kral ve kraliçenin yanındaki kişiler de Kristof Kolomb gibi Yahudi dönmeleridir. Romanda bunlardan biri olan 80 yaşındaki **Don Abraham Senyor**'un vaftiz töreni kral ve kraliçenin huzurunda gerçekleşir. Ancak bu da ülkedeki Yahudileri zorunlu göçten kurtaramaz. **Don İzak Abravanel**, Yahudi cemaati adına kral ile kraliçeyi ikna etmeye çalışır; ancak bundan da bir sonuç alınamaz. Kendisi de bir Yahudi dönmesi olan Engizisyon Kurulu Başkanı **Torquemada**, kral ve kraliçe üzerinde kurduğu baskıyla Yahudilerin ülkeden sürülmemesi için önerilen paraların reddedilmesini sağlar.

Kiraze (S.Kâmuran, 2000) adlı romanda, kısa roller üstlenen diğer tarihî kahramanlar şunlardır: Papa Aleksandr Borgia'nın güzeller güzeli kızı **Lukres Borgia**, Papanın Lukres'ten boşayacağı **kocası(Don Gasparo de Procida)**, ağabeyi Sezar'ın öldürttüğü Lukres'in ikinci **kocası(Giovanni Sforza)**, papanın öldürmeyi plânladığı kardinale anlattığı genç yaşta ölen oğlu **Juan**, Sezar Borgia'yı inceleyerek "Prens" adlı kitabını yazan **Makyavel**, papanın sadık hizmetkârı, kâtibi, ölümünde yanında bulunan tek kişi olan **Burchard**, Papanın Cem'in öldürülmesinden alacağı paraları San Petro Bazilikasının onarımı için vermeyi plânladığı **Mikelanj**, Borgia odalarını resimleyen **Pinturicchio**, sömürgelerde kiliseyi temsil etme ve mal edinme hakkı verilen **Portekiz İmparatoru Manuel**, aslında Vatikan'ın casusu olan, Cem Sultanı traş ederek öldüren, eski adı Berber Niko olan Galata dönmelerinden Rum kapıcı ve sonradan Rumeli Beylerbeyi ve paşa olacak **Koca Mustafa**, korsanlık yaparken padişahın hizmetine giren ve denizlerde birçok zafere imza atan ve kurmaca bir kahraman olan Chirstian'ı kaçıran Altıparmak Burak yapan **Kemal Reis**, vezir **İskender Paşa**, İnebahtı deniz savaşına katılan **Yenişehir Sancak Beyi Kemal**, **Kara Hasan Reis**, **Herek Reis**, üç yıl önce üç gemisini yakan, mürettebatını kılıçtan geçiren ve mallarına el koyan Kemal Reis'le İnebahtı'da karşı karşıya gelen ve savaşta

öldürülen Venedik donanması komutanı **Alban Armenio**, ona yardıma gelen **Amiral Antonio Grimani**, Alban Armenio'ya yardım için Korfu'dan gelen rakibi **Amiral Lorenado**, Alban Armenio'nun Kemal Reis sandığı **Yenişehir Sancakbeyi Kemal**, kötü hava koşulları dolayısıyla savaşın yapılacağı bölgeye geç gelen **Kaptan Küçük Davud Paşa**, direnmekten vazgeçerek İnebahtı'daki kaleyi teslim eden kale komutanı **Zuano Mori**, İnebahtı'nın kazanılmasından sonra padişahın tebrik ettiği **Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa**, hastalığı şiddetlenen ve hayatından ümit kesilen **Sadrazam İbrahim Paşa**, padişahın sadrazamlığa aday olarak düşündüğü **Hersekli Damat Ahmed Paşa**, **Mora Sancakbeyi Halil Paşa**, **Yakup Paşa**, düşünmenin sonunda çağırttığı **Mesih Paşa**, Kastilya ve Aragon kraliçesinin hasta yatağında başında bekleyen kızı **Catherina**, sarayın sekreteri **Alfonso**, kraliçenin diğer kızı ve tahtın varisi **Juana**, Juana'yı aldatan kocası **Felipe**, kraliçenin daha önce ölen çocukları **Juan** ve **İsabel**, torunu **Miguel**, Raşel'in bir süre yaşadığı Naksos adasının dukası **Yakamo**, İstanbul depreminin izlerini silmek üzere getirilen işçilerin başındaki mimarlar **Hayreddin** ve **Murat**, şehzadeler **Alemşah** ve **Şehinşah**, Selim'in boğdurttuğu Şehinşah'ın yedi yaşındaki oğlu **Mehmed** ve Alemşah'ın yirmi yaşındaki oğlu **Osman**, Yavuz'un 25 Kürt beyini yardımıyla kendine bağladığı **İdrisi Bitlisi**, Venedik dükünün kendisine görkemli bir karşılama yaptırdığı Osmanlı elçisi **Semiz Çavuş**, İstanbul'da çıkan büyük yangını padişahın birlikte izlediği ve ilerleyen yaşlarında idam edilen **Piri Paşa**, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'a sefere çıkmasına vesile olan rüyayı gören **Kapıağası Hasan Ağa**, padişahın Mısır'dan ayrılırken buranın yönetimini bıraktığı **Çerkez**, bunun hakkında ileri geri konuşan ve padişahın hışmına uğrayarak öldürülen **Yunus Paşa**, padişaha Şam'a kadar eşlik eden Venedik elçisi **Kantorini**, yeni bir Haçlı ittifakının peşinde olan **Papa X. Leon**, Sultan Selim'in sohbetinden çok hoşlandığı **Çelebi Hasan Can**, İngiltere kralı **VIII. Henry**, Henry'nin papalığı kaptırdığı Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu kralı **V.Karl**, Henry'nin danışmanı **Thomas Moore**, kralın tüm kararlarını etkileyen **Wolsey**, bu danışmanlara sonradan eklenen **Cromwell**, kralın karısından boşanıp sevdiği kadınla evlenebilmek için desteklemeye karar verdiği **Martin Luther**, sevdiği kadın **Anne Boloyne**, "çıtkırıldım" **François**, Süleyman'ın tahta çıkışını kutlayan Fransa kralı **Şarlken**, yeni padişahın tahta çıkış haberini Macar kralına götüren **Behram Çavuş**, padişaha Hürrem'i gönderen **Kırım Hanı**, Rodos'un fethinden sonra Cem'in oğlu Murad'la birlikte öldürülen torunu **Cem**, Osmanlı donanması komutanları **Serdar Ahmet Paşa** ve **Kurdoğlu Müslihüddin Reis**, Sultan Süleyman'ın kızkardeşi **Hatice Sultan**,

Kanuni Sultan Süleyman'la Mohaç ovasında karşılaşan ve öldürülen **Macar Layoş**, onun askerlerinden padişahı öldürmeye yeminli komutan **Markzali**, Layoş'un askerlerini kuvvetleri çevreleyen **Bosna Beyi Hüsrev**, zaferde büyük katkıları olan Anadolu askerlerinin komutanı **Behram Paşa** ve Semendire Beyi **Yahya Paşazade Bali Bey**, Mohaç savaşı sonrası kalenin anahtarını orduya teslim etmek üzere bekleyen Yahudilerin başkanı **Salamon oğlu Yasef**, sultanın Macar krallığını bıraktığı **Yanoş Zapolyo**, ondan krallığı almak için savaştan **Ferdinand**, Zapolyo'nun kayınpederi **Leh kralı**, Leh elçisi **Jerom Laçki**, sultanın para vererek paşalar üzerindeki etkisini kullandığı **Venedikli Gritti**, Avrupa'da "Kadınlar Anlaşması"nı yapan Şarlken'in halası Habsburglardan **Margaret** ve François'in annesi **Louise Sovoie**, François'in istemeyerek evlendiği Portekiz Kralının dul eşi **Elanor**, Bağdat'ın fethinden sonra İmam Ebu Hanifi'nin mezarını bulduran **Taşkın Şeyh**, Bağdat'ta padişaha kasidesini sunan **Fuzuli**, ahir ömründe İbrahim Paşayla sürtüşmesi sonucu Bağdat'ta idam edilen **Defterdar İskender Çelebi**, Barbaros'un kardeşi **Oruç Reis**, babası Gelibolulu tımarlı sipahi **Yakup Ağa**, annesi **Katalina**, Barbaros gibi eski bir korsan olan **Turgut Reis**, padişahın Cezayir Sultanlığını verdiği Barbaros'un alt ettiği komutan **Andrea Doria**, savaştan canını zor kurtaran Meksika fatihi **Kortez**, Macar kralı Zapolyo'nun karısı **İzabel**, büyüdüğünde tahtın kendisine verileceği oğlu **Sigusmund**, Barbaros'a savaş sırasında gönderilen elçi **Polain**, Turgut Reis'i tutsak eden Andrea Doria'nın yeğeni **Janetino**, François'in yeni dünyaların keşfi için gönderdiği denizciler **Cartier** ve **Roberval**, François'dan sonra tahta çıkan oğlu **II. Henri**, onun karısı ve ileride küçük oğlunun kral olmasıyla Fransa'yı yönetecek olan, büyük sanatsever Floransalı **Catherine De Medici**, İngiltere tahtına oturan **Edward**, annesi **Jane Seymour**, Edward'ın üvey kardeşlerinden İngiltere'nin ilk kadın kraliçesi olan ve kızkardeşini hapsettiren, birçok Protestanı öldüren **Kanlı Mary** ve halkın "İyi Kraliçe Bess" dediği daha sonraki kraliçe **Elizabeth**, Elizabeth'i evlenmeye razı edemeyen **Robert Dudley**, Mary'nin evlenmesine itiraz edilen İspanya Kralı **Felipe**, Rusya'da çar olan **İvan**, padişahın kaptan-ı deryalığa getirdiği **Sinan Paşa**, Şehzade Mustafa'nın kızıyla evlendirilen **Yeniçeri Ağası Abdülkerim**, Yasef Nasi'nin padişahıtan aldığı izinle Tiberiya'da Yahudi yurdu kurmak üzere görevlendirdiği **Yasef İbn Ardut**, İskoçya kraliçesi **Mary Stuart**, Catherine De Medici'nin tahta çıkan oğlu **II. François**, onun ölümünden sonra çocuk yaşta tahta çıkan **IX. Charles**, Medici'nin kızını evlendirmeyi plânladığı Protestan **Navarre**, diğer oğlu **Alençon**, Fransa Adalet Bakanı **Michel de L'Hospital**, Ferdinand'dan sonra Avusturya kralı olan ve Kanuni'nin üzerine Zigetvar

seferine çıktığı **Maksimilyen**, sultana çok benzeyen ve padişahın ölümü üzerine arabasına bindirilen Hasoda oğlanlarından **Bosnalı Hasan Ağa**, Sokollu Mehmed Paşanın padişahın ölümü üzerine Selim’e gönderdiği kâtibi **Feridun Bey**, Feridun Beyin habercisi **Hasan Çavuş**, Selim’in padişahlığından sonra Transilvanya’dan ganimetler getiren **Pertev Paşa**, donanmanın başına getirilen **Müezzinzade Ali**, vezirliğe getirilen Anadolu Beylerbeyi **Zal Mahmut**, padişahla görüşmek için Avusturya elçilik heyetinin paralar ödediği **Vezir Ferhad Paşa**, Osmanlı’nın Kıbrıs’ı almak üzere savaşmasından korkan **Venedik elçisi Barbaro**, hasta olduğu için yatağından çıkamayan ve şehirde çıkan yangına müdahalede geciken ve kayınpederi tarafından görevden alınan Sokollu’nun damadı **Yeniçeri Ağası Cafer**, onun yerine getirilen Macar asıllı **Siyavuş**, Magosa kalesini teslim etmemede direnen ve bunun bedelini ödeyen kale komutanı **Bragadino**, saray doktorlarından **Salamon Eskenazi**, ölen Avusturya kralı Şarlken’in gayrimeşru oğlu **Don Juan**, İnebahtı yenilgisinden seksen yedi parça gemisiyle kurtulan **Uluç Ali**, Avrupa’da Osmanlı’dan alınan ganimetler sergilenirken Roma’ya zafer alayıyla giren **Papalık Amirali Marco Antonya**, Sokollu’yu öldüren **derviş**, Ebussuud Efendiden sonra şeyhülislam olan **Hamit Efendi**, Sokollu’nun kendisinden pek hoşlanmadığı, daha sonra da konağında idam edilen **Şeytanoğlu Kantakuzenos**, romanda sadece ismen yer alan **Raziye Kalfa**, bazı kiliselerin camiye çevrilmesini protesto etmek üzere kilise kapısında bekleyen Fransız elçisi **Jaques Germini**, İngiltere sarayının doktoru İspanyol asıllı **Roderigo Lopez**, Sultan Murad’ın Midilli dükalığını verdiği **Salamon Abenis**, İngiltere ve Osmanlı arasında ticarî ilişkiler başlatan **Hoca Sadeddin**, Elizabeth’ten padişaha gönderilen heyetin başkanı **William Harebone**, karşısında Fransa ile ittifaka girilen İspanya kralı **Filip**, idam edilen “doğancı” lakaplı Rumeli **Beylerbeyi Mehmed Paşa** ve **Defterdar Mahmud**, dağıtılacak sikkenin hafifliği bahanesiyle yeniçeriyi ayaklanmaya kışkırtan **Sinan** ve **İbrahim Paşalar**, Josef Nasi’nin hayatından esinlenerek bir oyun yazan **Christopher Marlowe**, ülkenin dört bir yanında baş gösteren isyanların aktörleri Erzurum’da Şah Tahmasb’ın oğlu olduğunu söyleyen ve öldürülen **İsmail**, Mısır’da kendisine karşı ayaklanılan **Üveys Paşa**, İstanbul’da son peygamberliğini ilan eden ve öldürülen **Mehdi**, evinde ölüsü bulunan **Budin valisi Sinan Paşa**, gizlice Kürt beyleriyle anlaşılan isyancı askerlerin hakkından gelen **Cafer Paşa**, romanda kısa süreli görevler üstlenen tarihî kahramanlardır.

II. Selim’in şehzadeliliğinin daha ziyade Manisa’da geçen günlerini ve dönemin taht çekişmelerini ele alan **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romandaki kahramanların

113'ü tarihidir.. **Nurbanu, II. Selim, Şehzade Mustafa, Hürrem Sultan, Kanuni Sultan Süleyman, Şehzade Cihangir, Şehzade Bayezid, III. Murad, Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa, Pargalı İbrahim Paşa, Sokollu Mehmed Paşa, Lala Kara Mustafa Paşa, Canfeda Kalfa, Safiye Sultan, Şüca Efendi, Piyale Paşa, bir Yahudi(Josef Nasi), Divane İbrahim Paşa, Kaptanı Derya Hayreddin Paşa, Şeyhülislam Ebussuud Efendi, İsmihan Sultan, Gazi Hünkâr Fatih Sultan Mehmet ve Şah Tahmasb**'ın romandaki rolleri daha önce çalışılmış olduğundan burada tekrar edilmeyecektir. Belirtilen kahramanlar arasında romanın başkahramanlarının tamamı da bulunmaktadır. Geri kalan tarihî kahramanların tamamı romanda figüratif bir yere sahiptir.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) zaman zaman Şehzade Selim'le sohbetlerine rastladığımız **Lala Cafer Paşa**, Şehzade Mustafa'nın lalası **Manisalı Senayi Çelebi**, Şehzade Mustafa'nın annesi ve Hürrem Sultanın düşmanlık beslediği **Mahidevran**, Hürrem'in genç yaşta kaybettiği oğlu **Şehzade Mehmed**, Şehzade Selim'in hocalarından **Manisalı İbrahim Çelebi**, Manisa'nın ileri gelen şeyhlerinin sohbetinde gördüğümüz tarikat liderleri **Mevlevi Şeyhi Mevlana Muhiddin Efendi**, Halveti tarikatı şeyhi **Ahmed Şemseddin Marmaravi**, **Halveti Uşşaki Şeyhi Pilavcı Hacı Hüseyin**, Kadiri tarikatı şeyhi **Karlzade Süleyman Efendi**, yeniçerileri kışkırtarak ortalığı karıştırdığı söylenen **Birgivi Mehmed Efendi**, Şehzade Selim'in musahiplerinden **Musahipzade Celal Bey**, Selim'in meclislerinde yer alan **Şair Manisalı Abdi**, Şehzade Selim ve Nurbanu'nun ilk çocukları **Şah Sultan**, ikinci kızları **Gevher Sultan**, beşinci çocukları **Fatma Sultan**, Şehzade Selim'in defterdarı **Turak Çelebi**, Şehzade Murad'la aynı yıl içinde doğan Şehzade Mustafa'nın oğlu **Şehzade Mehmed**, genellikle askerlerinin başında gördüğümüz **Anadolu Beylerbeyi Ahmed Cenabi Paşa**, Şehzade Selim'in lalası **Tütünsüz Hüseyin Paşa**, kendisine gelen şikâyetler üzerine Manisa'nın bir mahallesindeki evleri Yahudilerden alarak sahiplerine veren **Manisa Kadısı Alaeddin Efendi**, Sultaniye mütevellisinden yakınan bir dilekçe veren Timurtaş Ali Bey Vakfı mütevellisi **Timurtaş Oğlu Haydar**, onun şikâyetçi olduğu Sultaniye mütevellisi **Abdulhay oğlu Sinan Bey**, Şehzade Selim'in hocası olan ve romanda sohbetlerine rastladığımız **Ataullah Efendi**, şehzadeyle sohbetini gördüğümüz **Sultan Medresesi Başmüdürrisi Muhyiddin Mehmed Efendi**, **Halveti Şeyhi Abdulkерim Efendi**, Peygamberimiz hakkında olumsuz sözler söylediği için cezalandırılan **Molla Kaabız**, Divanı Hümayunda ona cevap veremeyen **Rumeli Kazaskeri Fenarizade** ve **Kadri Efendi**, onu sorgulayan

Müftü Kemal Paşa ve **İstanbul Kadısı Sadi Çelebi**, Şehzade Mustafa'nın gösterisinden parçalar anlattırdığı **Matrakçı Nasuh**, Mustafa'yı boğan cellatlardan **Zaloğlu Mahmud**, Şehzade Mustafa için mersiye yazan **Taşlıcalı Yahya**, Kanuni'nin vezaret mührünü Rüstem Paşadan alarak kendisine verdiği **Veziriazam Kara Ahmed Paşa**, Şehzade Mustafa'nın katliyle görevden alınan diğer vezir **Haydar Paşa**, İstanbul muhafızlığına getirilen ikinci vezir **İbrahim Paşa**, Rumeli'de kendisinin Şehzade Mustafa olduğunu söyleyen **Düzmece Mustafa**, Hürrem'in Kanuni'yi emanet ettiği cariye **Gülfem**, Kanuni ile Nehcivan seferine çıkan **Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşa**, **Diyarbakır Beylerbeyi İskender Paşa**, **Şam Beylerbeyi Mehmed Paşa**, Düzmece Mustafa'yı destekleyen **Şeyh Bedreddin Simavi**, sahte şehzadenin veziriazam atadığı **Akıncı Üveyl Tuğca**, Bayezid'in tahtta ve yeşil mücevveze ile karşıladığı Mekke Emirinin elçisi **Kutbu'd-din el Mekki**, Şehzade Selim'in saz heyetindeki müzisyenler **Tamburi Mutafa Çelebi**, **Udi Deruni Çelebi**, Şehzade Bayezid'in şehzadeler arasındaki gizli çekişmeleri konuştuğu hocası **Abdülcebbar**, oğlunun hocası **Abdurrahman Gubari**, Şehzade Bayezid'in defterdarı **Hüseyin**, bu konuda fikirlerini beyan eden **Şair Firaki**, Şehzade Selim'in Karaman'a gittiğini şer'îye defterine yazan **Manisa Kadısı Lali Efendi**, Bayezid'in onlar adına babasından istekte bulunduğu şehzadeleri **Osman**, **Orhan**, **Abdullah**, **Mahmud**, Kanuni Sultan Süleyman'ın bir baba olarak yakındığı **Rumeli Kazaskeri Hamid Efendi**, Kanuni'nin oğullarını tahtı bırakmakla tehdit ettiği yeğeni **Osman Şah**, Bayezid'i ikna için gönderilen dördüncü vezir **Pertev Paşa**, Kara Mustafa Paşanın Manisa sancakbeyliğine önerdiği kardeşi **Mahmud**, Şehzade Bayezid'in kendisini kuşatacağını iddia ettiği **Karaman Beylerbeyi Ferhat Paşa**, Bayezid'i Çorum'da karşılayan **Sivas Beylerbeyi Ali Paşa**, Bayezid'in yanına geçen aşiret reisleri **Aksak Seyfettin**, **Turgutoğlu Pir Hüseyin**, **Şah Veli**, **Divane Yakup**, **Bozkırhoğlu Hüseyin**, **Yarmanoğlu Ali**, **Kubad** ve **Emin Ali**, **Celal'in oğlu Teklitçi**, zeamet sahipleri **Dukakin oğlu Hasan Kethüda**, **Ağa Veli'nin Çalabverdi** ve **Tanrıverdi**, **Diyarbakır Kethüdası Osman Paşaoğlu**, **Anadolu Kethüdası Ferruh Bey**, eski **İskenderiye Sancakbeyi Faik**, **Kütahya Kadısı Halil Efendi**, Bayezid'in sipahiler ağalığına getirdiği **Kuduz Ferhad**, silahdar ağalığına getirdiği **Turgutoğlu Hüseyin**, Kanuni'nin emriyle Bayezid'in yarattığı karmaşadan yararlanacak olan **Şah Tahmasb'a** karşı savaş durumuna gelen **Maraş Beylerbeyi Ali Paşa**, **Rumeli Beylerbeyi Kızıl Ahmedli Mustafa Paşa**, Şehzade Selim'in emriyle savaş durumu alan **Adana Valisi Ramazanoğlu Piri Paşa**, taht şansını kaybeden Bayezid'in

kendisini savaşa yönlendirdiği için idam ettirdiği Şehzade Mustafa'nın ağalarından **Veli Ağa**, Bayezid'in bağışlanması için yazdığı mektuplarla arabulucu olarak babasına gönderdiği **Amasya Müftüsü Muhiddin Cürcani**, vaiz **Hayreddin İcadi**, Şehzade Selim'in kızlarından Şah Sultan'la evlenen **Çakırcıbaşı Hasan Paşa**, Şah'ın Bayezid'i teslim ettiği Selim'in adamı **Çavuşbaşı Ali Ağa**, Nurbanu'nun çeşitli eserler yaptırdığı **Mimar Sinan** romanda küçük roller üstlenen tarihî kahramanlardır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda 69 tarihî kişi bulunur. Romanda yer alan tarihî kahramanlardan **Genç Osman, I. İbrahim, IV. Mehmet, I. Ahmet, IV. Murat, Sofu Mehmed Paşa, Kösem Sultan, Mahfiruz Valide Sultan, Turhan Sultan, Ali Ufki Bey**, cariyeye **Melek, Naili** ve **Evliya Çelebi** daha önce işlendiğinden burada yeniden anlatılmayacaktır.

Romanda yer alan diğer tarihî kahramanlar Kösem Sultana sultan naibi olması yönünde fetva veren **Şeyhülislam Karaçelebizade Abdülaziz Efendi**, Kösem Sultanın Turhan Sultanı rahatsız edecek derecede çok görüştüğü **Saliha Dilaşub**, oğlu **Şehzade Süleyman**, devrik padişah İbrahim'in kadınlarından **Şivekâr**, Kösem Sultanın kendine yakın tuttuğu diğer valide sultan adayı **Muazzez** ve oğlu **Şehzade Ahmed**, IV. Mehmet'in hocası **Reyhan Ağa**, , Turhan Sultan ve Kösem Sultan soğuk savaşında Kösem Sultan tarafında yerini alan **Bektaş Ağa** ve **Bostancıbaşı Ali**, Turhan Sultan'la dertleşmeye gelen **Atike Sultan**, Kösem Sultanın başvezirlik vaat ettiği yeniçeri ağası **Murad Ağa**, Turhan Sultanın adamları **Uzun Süleyman** ve **İsmail Ağa**, Turhan Sultan tarafında yer alan, Kaan'ı Turhan Sultana tanıtan ve Kaan'ın dedesine benzettiği için ölümüne çok üzüldüğü **Mimar Kasım Ağa**, Turhan Sultanın Kösem Sultana karşı düşüncelerini aldığı **Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi**, valide sultanın ülkenin durumunu görüştüğü aksakallı bilgin **Şamizade**, başvezirliğe getirilen **Tarhuncu Mehmet(Ahmet) Paşa**, dünyada olup bitenleri valide sultana anlatan **Kâtip Çelebi**, Kâtip Çelebinin İngiltere kralına isyan ettiğini bildirdiği **Kromvel**, Spinola'nın Avrupaya gönderdiği saatleri ucuza kapattığı ustalar **Saatçi Şahin**, **Bulugat Usta**, Fransa tahtına altı yaşında çıkan ve IV. Mehmet'e hediye gönderen **Fransa kralı 14. Lui**, çocuk kralın oyunlarını bozduğu için kızdığı **Kardinal Mazarin**, Mazarin'in sattığı konsey üyeliğinden aldığı paraların bir kısmını paylaştığı **ana kraliçe Avusturyalı Anna**, Mazarin'e IV. Mehmet'in tahta çıkışı için bir hediye gönderilmesini tavsiye eden Fransa'nın İstanbul elçisi **Jean de la Haye**, Osmanlı sarayına casuslar gönderen **Avusturya kralı Leopold**, onun öğretmenini **Kont Johann Ferdinand Portia**, Leopold'ün kendilerini kabul etmesini bekleyen komutanlar

Montecuccoli ve **Kemeny**, görünüşte bir tüccar, aslında ise Avusturya ajanı olan **Schmid von Schwarenhorn**, Avusturya kralının istihbarat örgütü kurmakla görevlendirdiği **Kont Sinzendorf**, Sepetçiler Kasrında Mimar Kasım Ağa ile sohbet eden mimarlar **Mimar Halil**, **Mimar Mustafa Ağa**, Kasım Ağanın yakın dostu olması münasebetiyle Kaan'ın da dostluk kurduğu **Köprülü Mehmet Paşa**, Kaan'ın yakın dostu olan ve ilerleyen zamanlarda vezirliğinde Kaan'la birlikte çalışan **Köprülü Fazıl Ahmet Paşa**, Köprülü Mehmet Paşanın göreve başlar başlamaz sürgüne gönderdiği **Kadızedelerden Üstüvani**, **Türk Ahmed** ve **Divane Mustafa**, bu konuda Köprülü Mehmed Paşaya yardım eden **Mevlevi Şeyhi Hüseyin Çelebi**, padişahın meclisinde bulunan güleç yüzlü şair **Nabi**, tamburi **Hafız Post**, **Itrî**, Osmanlı'nın Viyana Sarayına karşı Erdel Beyi olarak desteklediği **Mihail Apafi**, Avusturya'nın Macaristan üzerindeki etkinliğini azaltmak üzere Osmanlı Devletinin desteklediği ve bu amaçla İstanbul'a gelen Macar soylusu **İmre Tököli Bey**, Hristiyanlığa bağlı yeni din icat edilmesinden Ortodoksların rahatsızlığını Fazıl Ahmet'e bildiren **Ermeni patriği Piskopos Hagop Efendi**, piskoposla birlikte Fazıl Ahmet Paşayı ziyaret eden **Kömürçiyen Eremya Çelebi**, Yahudi dünyasında yeni bir Mesih hareketi başlatan **Sabetay Sevi**, Avusturyalılara karşı Osmanlı'ya destek veren **Kazak beyi Ataman Doroşenko**, Avusturya'nın Macaristan üzerinde izlediği siyasetin devamı olarak İstanbul'da gizli görüşmeler yapan **Avusturya elçisi Prens von Leslie**, Avusturya'ya karşı ittifak içinde olmayı başvezire teklif eden **Fransız elçisi Denis de la Haye**, elçinin selamlarını getirdiği kralın sırdaşı ve hazine yöneticisi **Jean Babtiste Colbert**, Fransa kralının Protestanlara karşı tavrını değiştiren eşi **Avusturyalı Mari Tereza**, İmre Tököli'yi getirmek üzere giden Kaan'ın yanında gönderilen Fazıl Ahmed'in sırdaşı ve özel tarihçisi olan **Osman Dede**, Tököli'nin Osmanlı'ya isyan etmiş olan Rakoçi'nin kızı olan karısı **İlona Zrinyi**, isyankâr **Erdel Beyi Ferenc Rakoçi**, taraf değiştiren Fransa'nın Osmanlı ülkesine tayin edilen, gemisi Topkapı Sarayı açıklarına vardığında toplarını ateşleyerek sultanı selamlamayan ve siyasî bir krize neden olan yeni **Fransız elçisi Nointel**'dir.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında rol alan kahramanların büyük çoğunluğu ve başkahramanların tamamı tarihî kişilerden oluşur. Romanın 259 kahramanından 173'ü tarihî kahramanlardır. **III. Selim**, **Alemdar Mustafa Paşa**, **II. Mahmut**, **Refet Kadın**, **I. Abdülhamit**, **Nakşidil Sultan**, **Kabakçı Mustafa**, **Şeyh Galip**, **Napolyon**, **Cezayirli Gazi Hasan Paşa**, daha önce işlenmiş kahramanlardır.

III. Selim dönemi ile II. Mahmut dönemini işleyen romanın başkahramanı III. Selim'in kızkardeşi Hatice Sultandır.

III. Mustafa'nın kızı **Hatice Sultan**,⁸⁶ sarayda büyümüştür. III. Selim'in padişahlığı sırasında evlenerek saraydan ayrılan Hatice Sultana, ağabeyi bir saray hediye eder. Eşi önce Hotin'de, sonra Erzurum'da bulunan Hatice Sultan, kayıkla gezerken gördüğü Danimarka elçisi Baron Hübsch'ün sarayı ve bahçesini çok beğenince, burayı düzenleyen mimarı buldurarak sarayını yeniletmek ister. Annesi Korsika kökenli olduğu için erkeklerden kaçmayana Hatice Sultan, Melling'le harem dairesinde görüşür ve görüşme sırasında da yüzünü örtmez. Fransız mimar Melling'i, Neşetabad Sarayını Avrupaî zevkle yenilemek üzere görevlendirir. Saraydaki çalışma sırasında Melling ile arasındaki yakınlaşma, mimarın yaşaması için yapılan ek kısımda devam eder. Melling'le Latin alfabesini kullanarak yazışan Hatice Sultan, ona kendisi için elbise modelleri çizdirir, bunlar için kumaşlar seçtirir, şallarına değerli taşlar işlettirir. Ancak, Hatice Sultan ile mimar arasındaki yakınlık bir süre sonra biter. Daha sonra Şeyh Galib'e âşık olan kahramanın, şeyhin Beyhan Sultana âşık olması dolayısıyla ablasıyla arası açılır. Çok sevdiği ağabeyini sık sık ziyarete giden Hatice Sultanın sahilsarayına ağabeyi de zaman zaman ziyarette bulunur. III. Selim kafese alınmadan önce Hatice Sultana, Mabeyinci İzzet Beyi gönderir. Hatice Sultanın ölümüne kadar sahilsarayda yaşayan İzzet Bey, onun ölümünden sonra Melling'den aldığı mektupla onun kendinden önceki hayatında yer alan adama Hatice'nin öldüğünü söylemek ister.

Fransız ressam ve mimar **Antoine-Ignace Melling**,⁸⁷ Lorraineli ve sanatçı bir aileden gelir. Bir yük gemisiyle İstanbul'a gelen ve burada önce resim dersleri veren mimarın onu Baron Hübsch'ün Hatice Sultana göndermesiyle hayatı değişir. Hatice Sultanın yanına ikinci defa gidişinde onun kendisini aşağılar tarzda davranmasından rahatsız olur ve bir daha Hatice Sultanı aramaz. Ona dalkavukluk da etmeyen Melling, birkaç gün sonra Hatice Sultan tarafından tekrar aranır ve bundan sonra daha sıcak karşılanır. Sahilsarayın ve bahçenin düzenlenmesinden sonra Hatice Sultanın isteğiyle kendisi için saraya bağlantılı bir köşk yapar. Hatice Sultanla ilişkileri bozulunca maddi durumu da bozulan Melling, bir süre evinin kirasını ödeyemeyecek duruma düşer.

⁸⁶ 1768-1822 yılları arasında yaşayan ve III. Mustafa'nın kızı olan Hatice Sultan, Arnavutköy'de aldığı büyük arsa üzerine Hatice Sultan sarayını yaptırmıştır. "Hatice Sultan", **a.g.e.**, C: 10, s.5087.

⁸⁷ I. Abdülhamit ve III. Selim dönemlerinde İstanbul'da yaşayan Alman mimar ve ressamdır. Boğaziçinde inşa ettiği sahilsaraylar ve bahçe düzenlemeleriyle İstanbul'da ün salan Melling, Hatice Sultan sarayının mimarıdır. "Melling (Anton Ignaz)", **a.g.e.**, C: 15, s.7980.

Evsahibinin kızı Luiza ile evlenen mimar, Boğaz'ın resimlerini yaparak Fransa'da kariyer sahibi olur. Napolyon ve karısı tarafından çok beğenilen çalışmaları dolayısıyla Fransa'da davetten davete koşan Melling ve karısı, buraya yerleşir. Yıllar sonra İstanbul'da yaşanan olaylar dolayısıyla Hatice Sultana mektup gönderen mimar, İzzet Beyin verdiği bilgiyle Hatice Sultanın ölmüş olduğu öğrenir.

Romanın diğer tarihî kahramanlarından **III. Selim, II. Mahmut, IV. Mustafa, I. Abdülhamit, Alemdar Mustafa Paşa, Nakşidil Sultan, Refet Kadın, Şeyh Galip, Cezayirli Gazi Hasan Paşa** ve **Napolyon** daha önce çalışıldığından tekrar incelenmeyecektir. Ağırlıklı olarak III. Selim dönemini işleyen **Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanında, yine aynı dönemi işleyen **Nağmeler Tahtım Olsaydı**'yla konu alınan tarihî olayların ve tarihî kişilerin aynı rolleri üstlendiği görülür.

Hatice Sultanın Korsika kökenli olan ve çocuklarına Latin alfabesi öğreten annesi **Adilşah Sultan**, III. Selim'in çok sevdiği ve serbest davranmasından hoşlandığı kız kardeşi **Beyhan Sultan**, Hatice Sultanın yıldızlara meraklı babası **III. Mustafa**, onun Prusya kralına müneccimini sordurduğu **Ahmet Resmi Efendi**, Prusya kralı **Büyük Frederik**, imparatorluğu pençesiz aslana benzeten vezir **Koca Ragıp Paşa**, Beyhan Sultanın Halep Valisi eşi **Silahtar Mustafa Paşa**, Hatice Sultanın önce Hotin muhafızı, sonra Erzurum valisi olan eşi **Seyyid Ahmet Paşa**, Hatice Sultanın sarayından çok etkilendiği Danimarka elçisi **Baron Frederik Hübsch**, Hübsch'ü İstanbul'da görevlendiren **Avusturya İmparatoru II. Joseph**, İki Sicilya Krallığı sefiri **Kont De Ludolf**, III. Selim'e padişahlığını haber veren **Kızlarağası İdris Ağa**, yeni padişahın cepheye gönderdiği **Kemankeş Mustafa Paşa**, sadrazama toplumu değiştirmek için alınacak önlemleri rapor olarak sunan **İbrahim Müteferrika**, Beyhan Sultan'ın kardeşinin adını verdiği kızı **Hatice Hanım Sultan**, III. Selim'in genç yaşta ölen kızkardeşi **Şah Sultan**, babasının üç yaşındayken Şah Sultanla nişanladığı **Veziriazam Bahir Köse Mustafa Paşa**, Şah Sultanın yedi yaşında nişanlandığı **Nişancı Mehmet Paşa**, Şah Sultanın evlendiği **Nişancı Seyyid Mustafa Paşa**, cepheden uzak bir merkezde meyve sebze satmaya başlayan yeniçerilerin barakadükkânlarını yıktıran **Serdarı Ekrem Yağlıkcıade Mehmet Emin Paşa**, padişahın yeniçerilerin yarattığı huzursuzluğu gidermek için göreve getirdiği sadrazam **İzzet Mehmet Paşa**, padişahın büyük bir aşkla sevdiği ve yerine kimseyi koyamadığı, erken yaşta ölen cariyesi **Safnaz**, Melling'in çalışmalarıyla ilgilenen **Rus elçisi Bulgakoff**, çalışmalarını görünce Melling'e çocuklarına ders verdirten **Hollanda büyükelçisi Van Dedem**, yeni atanan ve İstanbul'a ressam gönderilmesini isteyen **Fransa elçisi**

Kont Choiseul, onun isteği üzerine İstanbul'a gönderilen ressam **Jean-Baptiste Hilair** ve **Louis François Cassas**, Melling'in evsahibi Cenevizli **Sinyor Kolombo**, **Sinyora Kolombo**, Melling'in evlendiği ve Paris'e yerleştiği karısı **Luiza**, İstanbul'da doğan kızı **Adelaid**, onun vaftiz babası **Raskatlı Jacob Ensle**, Melling'in Fransız elçiliğinde tanıştığı, III. Selim'in resmini yapmak isteyen ressam **Castellan**, Melling'i sıkıntılı günlerinden kurtaran diğer ressam **Preaulx**, Napolyon'un olağanüstü yetkilerle İstanbul'a gönderdiği elçi **General Aubert-Dubayet**, elçi ve yardım heyetini kabul eden **Sadrizam Hafız İsmail Paşa**, III. Selim'in ders aldığı müzisyenler **Tanburi İzak Efendi** ve **Kırımlı Ahmet Kamil Efendi**, padişahın musiki meclislerinde bulunan müzisyenler **Kömürcüzade Hafız Efendi**, **Küçük Mehmet Ağa**, **Abdülhâlim Ağa**, **Hamparsun Efendi**, **Abdülbaki Nasır Dede**, Şeyh Galip'i İstanbul'daki Mevlevihaneye gönderen **Ebubekir Çelebi Efendi**, Galip'in geldiği Yenikapı Mevlevihanesinin şeyhi **Seyyid Efendi**, Şeyh Galip'e "Pamuk Şeyhim" diyen Selim'in annesi **Mihrişah Sultan**, Şeyh Galip'in çok sevdiği kişilerden biri olan **Esrar Dede**, Şeyh Galip'in ölümüne dair rivayetlerde geçen Mesnevi'yi özetleyip yorumladığı için kendisinin bulunduğu bir mekânda bu görevin Şeyh Galip'e verilmesine üzülen **Yusuf Dede**, Şeyh Galip'in yanında başındaki külâhı çıkararak büyük saygısızlık yaptığı **Yenikapı Şeyhi Nutki Dede**, Yenikapı Mevlevihanesinin kapısına kadar atla gelerek saygısızlık yaptığı için Şeyh Galip'i görünce başındaki külâhı çıkaran **Seyyid Ahmet Dede**, Sadullah Ağanın ders verirken âşık olduğu **Mihriban**, bu aşkı duyan padişahın yeni bir musiki makamıyla kendini affettirme şartı koyduğu **Hacı Sadullah Ağa**, Melling'in kendisi için Fransız hükümetine bir İstanbul albümü önermesini istediği Fransız maslahatgüzarı **Pierre Ruffin**, Melling'in resimlerini görüp beğenen Napolyon'un karısı **Josephine**, isyancıların öldürülecekler listesinde yer alan padişahın başkâtibi **Ahmet Efendi**, Selim'in sadece adları geçen kadınları **Afitab**, **Makbule**, **Goncenigar**, **Zibûfer**, **Tab-ı Sefa**, **Nuruşems**, **Hüsnümelek/Hüsnümah**, Sırp isyanını başlatan **Kara Yorgi**, Mısır'da devlete başkaldıran **Mehmet Ali Paşa**, İngilizlerin sınırdışı edilmesini istedikleri **Fransız elçisi Sebastiani**, padişahın İngiliz donanmasına karşı oluşturulmuş istihkamları gezerken görüp konuştuğu **Cezayirli Seyyidi Ali Bey**, aynı konuda tam desteğini aldığı **Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa**, Rus cephesine giderek yerini Köse Musa Paşaya bırakan **Sadrizam Ağa İbrahim Paşa**, isyancıları gizlice destekleyen **Sadaret Kaymakamı Köse Musa Paşa**, onunla aynı tarzda çalışan ve Alemdar Mustafa Paşanın görevden aldırıldığı **Şeyhülislam Topal Ataullah Efendi**, padişahın yamaklara

yeni üniforma giydirmeye emri verdiği ve isyancıların listesinde olduğu için öldürülen **Bostancıbaşı Şakir Bey**, yeni üniforma istemedikleri için yamaklar tarafından öldürülen **Boğaz Nazırı İngiliz Mahmut Efendi**, aynı nedenle isyancıların öldürdüğü **Macar Kalesi Ağası Haseki Halil**, Kabakçı Mustafa'nın yordakçıları **Bayburtlu Oduncu Süleyman**, **Arnavut Ali**, **Bekir**, **Çilli**, **İbiş**, **Memiş**, Musa Paşa'dan hoşlanmayan **Cezzar Ahmet Paşa**, padişaha isyancıların yaptıklarını anlatan haremağası **Musahip Ağa**, Musa Paşanın konağında toplanarak isyana karşı yapılabilecekleri konuşanlar ve isyancılar tarafından öldürülen **Çelebi Efendi**, **İbrahim Kethüda**, **Bahriye Nazırı Hacı İbrahim Efendi**, **Rumeli Kazaskeri Şemsettin Molla**, İbrahim Kethüda'nın evine sığındığı **Mimarbaşı Gülabioğlu Agop Kalfa**, öldürülecekler listesinde olan diğer kişiler Valide Sultanın kahyası **Yusuf Ağa**, reisülküttap vekili **Safi Ahmet Efendi**, Nizamı Cedit defterdarı **Ahmet Bey**, Darphane Müdürü **Ebubekir Efendi**, Yahudi sarraf **Samanta** ve **Şaba**, Ermeni sarraf **Tunguroğulları**, **Kilabioğlu**, gayri Müslimlerin idamına karşı çıkan yeniçeri kâtiplerinden **Ali Efendi**, Şakir Bey'e kızarak idam edilmesini isteyen padişahın bu emri verdiği **Başmabeyinci Ahmet Bey**, şeyhülislamın kıskırtıcılığını haremdeki kadınlara anlatan haremağası **Yusuf Ağa**, padişahın tahttan inmesini istemek üzere görevlendirildiği halde bunu kabul etmeyen kıdemli hoca efendi **Munip Efendi**, bu kararı padişaha tebliğ etmeyi kabul eden **Anadolu Kazaskeri Halit Efendi**, IV. Mustafa'nın borç alarak cülus bahşişi dağıttığı ve hep kendisinden yana olmuş kardeşi **Esmâ Sultan**, oğlu tahta çıkınca saraya gelen ve tahttan indirilince fenalık geçiren Mustafa'nın annesi **Ayşe Sinepver Kadın**, Kabakçı olayını değerlendiren Bektaşî tekkesi postnişini **Seyyid Ali Baba**, öldürülecekler listesinde bulunan **Kapan Naibi Abdüllatif Paşa**, kafese alınmadan önce padişahın saklanması için Hatice Sultanın evine gönderdiği ve Hatice Sultanla beraberliği olan **Mabeyinci İzzet Bey**, Hatice Sultanın kocasının babası **Damat Süleyman Paşa**, Alemdar Mustafa Paşanın isyanını bastırarak yıldızını parlattığı **Pazvandoğlu**, Kabakçı Mustafa'yı öldüren **Pınarhisar Ayanı Uzun Ali**, Alemdar Mustafa Paşanın İstanbul'a gelişinde onu karşılayan ve sancak-ı şerifi alan **Sadrâzam Çelebi Mustafa Paşa**, Alemdar'ın görevden aldırıldığı şeyhülislamın yerine getirilen **Arapzade Arif Efendi**, saray önünde bekleyen Alemdar Mustafa Paşanın Selim'i getirmekle görevlendirdiği ancak bunu yerine getirmeyen **Kızlarağası Mercan Ağa**, Selim'i öldürenlerden **Haremağası Nezir Ağa**, **Bostancı Deli Mustafa**, **Gürcü Fettah**, **Kör Mehmet**, **Deli Mustafa**, **Selim** ve **Mahmut**'u korumaya çalışan **Başlala Tayyar Ağa**, Mahmut'a küçüklüğünde bakmış

olan **Mahmut Bey** ve **Başımam Ahmet Efendi**, mangaldaki külleri katillerin üstüne boşaltarak şehzadeyi korumaya çalışan **Cevri Kalfa**, IV. Mustafa'yı Selim ve Mahmut'u öldürmesi için ikna etmeye çalışan ve bundan dolayı II. Mahmut'un tahta geçer geçmez öldürttüğü **Peykidil**, Selim'in istediği ıslahat raporunu hazırlayan kuruldan **Sadrizam Koca Yusuf Paşa**, kurulun iki yabancı üyesi **Bertrand** ve İsveçli **d'Ohsson**, Ruslara karşı Osmanlı devletini destekleyen Fransızların gönderdiği hocalar **Baron de Tott** ve **Comte de Bonneval**, Selim'in şehzadelğinde ilk iletişim kurduğu **Fransız elçisi Saint Priest**, sonraki **Fransız elçisi Choiseul-Gouffier**, Fransa'ya gönderilen ilk elçi **İshak Bey**, Selim'in Fransa kralına yazacağı mektubu onun isteklerine göre hazırlayan mabeyinci **Tosyalı Ebubekir Ratip Efendi**, yıllar sonra hakkında çıkan söylentiler dolayısıyla onu idam eden Esmâ Sultanın kocası **Kaptanıderya Ramiz Paşa**, Alemdar Mustafa Paşanın havaya uçurduğu kulede kendisiyle birlikte kalmak isteyen ve birlikte ölen cariyesi **Kamertab**, ayaklanan yeniçerilerin kuşatmasını kırarak dışarı çıkan **Sekban-ı Cedit Kumandanı Süleyman Ağa**, ayaklanmanın devamı üzerine IV. Mustafa'yı öldüren **Kadı Paşa**, **Moralı Ali Paşa** ve **İnce Mehmet Bey**, IV. Mustafa'nın kadınları **Seyyare Kadın**, **Dilpezir Kadın**, **Şevkinur Kadın**, II. Mahmut'un Eşkinciler Ocağı fikrine en büyük desteği veren Rumeli kıyısı muhafızı **Ağa Hüseyin Paşa**, şeyhülislamın evinde düzenlenen toplantıya katılan **Sadrizam Selim Mehmet Paşa**, ayaklanan yeniçerilere karşı padişahın hizmetinde olduğunu belirten **Yüzbaşı Kara Cehennem İbrahim Ağa**, birlikleriyle beraber saraya giderek hizmetine giren **Tersane Başçavuşu Yemenicioğlu Ahmet Ağa**, yeniçerileri kışkırtanlardan **Nahila Mustafa Paşa**, ayaklanmanın yakalanıp padişahın huzuruna getirilen elebaşları yeniçeri **Sarhoş Mustafa**, **Tornacı Ömer**, **Babadağlı**, **Kethüda Refik**, Fransa'ya gönderilen ilk daimi elçi koralı **Seyyid Ali Efendi**, ondan sonraki elçi **Nikolaki Mano Efendi**, Napolyon'dan sonra yeniden kurulan krallığın başına geçen **18. Louis**, sonraki kral **10. Charles**, Hatice Sultanı çok seven II. Mahmut'un ismini ondan esinlenerek koyduğu kızı **Hatice Sultan**, Danimarka elçisinin eşi **Madame Baron Hübsch**, baronun kızı **Emilie**, Hatice Sultanın parasını vermeyi unuttuğu mücevhercinin parasını Melling'den isteyen **Defterdar Osman Efendi** ve **Çavuşbaşı Tchikaya Ağa** romanın küçük roller üstlenen diğer tarihî kahramanlarıdır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında tarihî kahraman sayısı yalnızca 2'dir ve bunlar da romanda figüratif öneme sahiptir. Rus **Çarı Aleksis**, şerbetçiotunun toplanmasını yasaklar ve bu yasaklara uymayan cadıların yakılması emrini verir. İkinci

tarihî kahraman Yakut topraklarında Yakutsk şehrinin kurulmasını sağlayan **Beketov**, çara bir rapor yazar.

Osmanlı Devletinin son günlerinde Teşkilat-ı Mahsusa'nın faaliyetlerini ve kurtuluş mücadelesinin başlangıcını işleyen **Çiçekli Mumlar Sokağı** (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında 47 tarihî kahraman rol alır. Roman kurgusu içinde genellikle fazla ön plâna çıkmayan tarihî kahramanlardan sadece birkaçı romanın kurmaca kahramanlarıyla doğrudan iletişim içindedir. Romanda yer alan tarihî kahramanlardan bazılarının rollerine daha önce yer verildiğinden burada tekrar değinilmeyecektir. Bunlar **Enver Paşa, II. Abdülhamit, Mustafa Kemal, Midhat Paşa, Sultan Reşad, Sultan Vahideddin ve Venizelos**'tur. Romanın diğer tarihî kahramanlarından Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli adamlarından **Yakup Cemil**,⁸⁸ roman kurgusunda etkin bir role sahiptir. Romanın, kökleri Batum'a dayanan kurmaca kahramanlarının içindeki vatanperverliği etkinleştirerek organize eden Yakup Cemil, Enver Paşanın kıskançlığı dolayısıyla Mustafa Kemal'i öldürmesini istediği bir kahramandır. Ancak Yakup Cemil, bu görevi yerine getirmediği gibi, romanın kurmaca kahramanlarını organize ederek Anadolu'da başlayan millî mücadeleye para ve silah desteğinde bulunulmasına ön ayak olur.

Romanın diğer tarihî kahramanları ise Mehterhanei Hakani'yi yeniden kuran **Ahmet Muhtar Paşa**, dönemin marşlarında mücadelesi övülen İttihatçılardan **Resneli Niyazi**, marş bestekârlarından **Bimen Şen, Muallim İsmail Hakkı, Giritli Asım Bey** ve **Ali Rifat Bey**, onların eserlerinin notasını basan **Şamlı İskender**, Halit Beyin Teşkilat-ı Mahsusa için görevlendirilmesinde rol oynayan ve Gülistan Hanımla iyi ilişkileri olan Yakup Cemil'in eşi **Nevber Hanım**, Teşkilat-ı Mahsusa'nın yön verici isimlerinden biri olan **Doktor Nazım**, konağının önünden geçerken Harbiye öğrencilerinin saygılı bir şekilde selama durdukları **Adile Sultan**, Enver Paşa ile birlikte çalışan ve birlikte kaçan **Talat Paşa**, Mustafa Kemal'in öldürülmesi emrini getiren İttihat ve Terakkinin umumi kâtibi **Mithat Şükrü**, halk arasında İtalyanları iyi tanıdığı için onların işgal hareketlerini kontrol altında tutabileceği düşünülen **Sadrizam İbrahim Hakkı Paşa**, memlekete yaptığı hizmetleri düşünüldüğünde Midhat Paşanın karşısında duruşuna anlam verilemeyen **Ahmed Cevdet Paşa**, Midhat Paşanın temyiz mahkemesinde bulunup ölüm kararını tasdik eden Plevne kahramanı

⁸⁸ Gözüpekliği ve nişancılığı ile ünlü bir asker olan Yakup Cemil, Teşkilat-ı Mahsusa üyesi iken Enver Paşaya suikast hazırladığı gerekçesiyle idam edildi. "Yakup Cemil", **a.g.e.**, C: 24, s.12369.

Gazi Osman Paşa, Halit Beyin yaverliğine getirildiği ve yetiştirilişi ile yapısından kaynaklanan bir olgunluğa sahip II. Abdülhamit'in küçük oğlu **Şehzade Mehmed Abid Efendi**, onun annesi olan ve Abdülhamit'in beraberinde Selanik'e götürdüğü **İkbal Saliha Hanım**, Abid Efendinin hayranlık duyduğu ağabeyi **Şehzade Burhaneddin Efendi**, sarayın bahçesinde şehzadelerle birlikte fotoğraf çektiren muhafız komutanı **Yarbay Rasim Celaledin Bey**, o resimde yer alan **Şehzade Abdürrahim Efendi**, Enver Paşanın Libya'dan ayrılırken Bingazili yerli halka manevî liderlik yapan **Şeyh Ahmed Şerif Senusi**, Teşkilat-ı Mahsusanın yön verici isimleri **Mithat Şükrü**, **Doktor Bahattin Şakir**, teşkilatın isim babası **Veteriner Yarbay Rasim Bey**, teşkilat konusunda yetkili kişiler Enver Paşanın kardeşi **Nuri Bey**, **Yenibahçeli Nail Bey** ve **Kuşçubaşı Eşref Sencer Bey**, teşkilatın yetkili kişilerinden iken arkadaşları ülkeyi terk ettikten sonra bunun sorumluluğunu hissederek İstanbul'da aşevleri açan **Kara Kemal**, Libya'da Senusi tarikatını kuran **Seyyid Muhammed es-Senusi**, onun Mekke'de intisap ettiği **Şeyh Ahmed bin İdris**, teşkilatçıların Trablusgarp'ta yönetimi altında bulundukları **Afrika Grupları Erkânı Harbiye Reisi Yüzbaşı Neşet Bey**, garp cephesi ve Trablusgarp'ta komutanlık görevini üstlenen **İshak Paşa**, Halit Beyin bilgisine şaşırdığı görünüşte bir fedai gerçekte ise felsefe profesörü olan **Seyyid Kâşif**, Kara Kemal'i ziyaret ederek sağlık durumunu kontrol eden doktoru **Fahri Can**, Şeyh Senusi'nin İstanbul'a getirilmesiyle Arap Yarımadasındaki bölünmeleri plânlayan İngiliz İstihbaratı üyesi **Yüzbaşı Lawrence**, İstanbul'u işgal eden komutanların başında yer alan **Fransız Generali Franchet d'Esperay**, Nevber Hanım ve Gülistan Hanımın görmek istediği fakat işgal nedeniyle gösterimden kaldırılan Mürebbiye filmi çekerek rejişör **Ahmet Fehim Bey**, Enver Paşa ile aşklarına şarkılar yazılan **Naciye Sultan**, Fatih mitinginde konuşma yapan **Halide Edip Hanım** ve **Meliha Avni Hanım**, şiirlerinde İstanbul'daki ahlâki değerlerin azalmasına değinen **Yaşar Nezihe**'dir.

36 Baharı'nın (F. Gürel, 2000) 30'u tarihî kahramanı vardır. Tarihî kahramanlar kurmaca kahramanların başrolünü üstlendiği kurgunun zeminini tamamlayan figüratif unsurlardır. **36 Baharı** (F. Gürel, 2000) adlı romandaki tarihî kahramanlardan **Kemal Paşa**, **Başbakan İnönü**, **Abdülhak Hamit** ve **Hitler**, daha önceki romanlarla birlikte işlenmiştir.

Romanda küçük roller alan diğer tarihî kahramanlar Burhaniye'ye bağlı Karaağaç'ta Kuvayi Milliye'nin ilk kurucuları **Köprülü Hamdi Bey**, Burhaniye Jandarma Alay Kumandanı iken sonradan bayındırlık bakanı olan **Ali Çetinkaya**,

Pelen köylü **Mehmet Bey**, **Sarı Efe Abdullah**, **Çolak İsmail**, **Muzaffer Akpınar**, **Tahsin Türe**, **Kamil Emin**, **Tahir Hoca**, **Halit Hoca**, **Boşnak Hamza**, **Boşnak Kasım**, **Boşnak Celil** ve **Boşnak Abdullah**, İtalya'daki "faşist diktatör" **Mussolini**, Sındırgılı kızlara askerlik ve atış dersleri verdiren Askerlik Şubesi Reisi **Mehmet Ali Arslan**, adı komüniste çıkmış ve Kuyucaklı Yusuf'u yazan Dağlar ve Rüzgâr şairi (**Sabahattin Ali**), evlatlık alınan küçük kızın adını aldığı dünya güzeli **Keriman Halis**, halkevi başkanını çağırarak halkevleri hakkında yapılan olumsuz propaganda yazılarından birini gösteren Kaymakam **Ömer Bedrettin Bey**(Uşaklı), elektriksiz köy kalmayacağını söyleyen Ekonomi Bakanı **Celal Bayar**, Nurten'in kitaplarını okumayı çok sevdiği yazarlar, duygulu ve romantik olduğu için sevdiği **Muazzez Tahsin Hanım**(Berkand) ve hayranlık duyduğu **Reşat Nuri**, Lütfü Beyin dinlemeyi çok sevdiği sanatçılar **Safiye Hanım** (Ayla) ve **Müzeyyen Hanım**(Senar), Nükhet Hanımın çok sevdiği **Münir Nurettin**, Nükhet Hanımın kıyafetlerinden esinlendiği sinema sanatçısı **Cahide**'dir (Sonku).

Dağı Dağa Kavuşturan'ın (S. Sağlam, 2000) tarihî kahraman sayısı 4'tür ve bunların ikisi Kayseri yöresinde tanınan tarihî şahsiyetlerdir. **İsmet Paşa** ve **Şükrü Saraçoğlu**'nun romandaki rolü, daha önce ele alındığından tekrar edilmeyecektir. Osman'ın affedilmesi ve dağdan inmesi konusunda İsmet Paşanın emir verdiği söylenen ve bunu kasabalılara ileten **Saip(Salih) Avgın Paşa** ve Osman'ın affedilmesi emrini iletirken milletvekilinin yanında olan **Akif(Arif) Molu**, romanın Kayserili tarihî kahramanlarıdır.

Islak Kentin İnsanları'nın (Z.Koç, 2000) 15 tarihî kişisi bulunur. Bunların da küçük rollere sahip kahramanlar olduğunu görürüz. Romanda yer alan tarihî kahramanlardan **Mustafa Kemal Paşa**, **Damat Ferit Paşa**, **İsmet İnönü**, **Adnan Menderes**, **Ragıp Gümüşpala** ve **Hitler**, daha önce işlendiğinden tekrar ele alınmayacaktır. Romanın diğer tarihî kahramanları ise, yine figüratif rollere sahip olan Rus baskılarından sonra vergileri ağırlaştıran **Buhara Hanı(Muzaffar al-Din)**, adamları sokak sokak dolaşarak halkı Saathane Meydanında toplanmaya çağıran ve meydanda yaptığı konuşmada işgal kuvvetlerine karşı başkaldıran çetecilerin vatan haini olduğunu söyleyen **Samsun Mutasarrıfı Cevdet Bey**, mutasarrıfın konuşması sırasında yanında hazır bulunan **Belediye Başkanı Ali Rıza Bey**, **Vilayet Kadısı Nevzat Bey**, **Fransız Üsteğmen Fevre**, Mehmet Reis'in peşinde olan ve onu en sonunda yakalamayı başaran ancak garnizonun basılmasıyla Samsun'u terk etmeye mecbur kalan **İngiliz Binbaşı Wilson**, şehre gelen İsmet İnönü'yü konuk eden ve

şerefine yemekler tertip eden ancak seçim sonrasında meclise giremeyen milletvekili adayı **Ali Şan**, sadece 150 kişinin sokağa dökülmesinin kocasının asılmasını engelleyeceğini söyleyen **Berrin Menderes** ve darbe girişimi engellendiği için halkın yüreğine su serpilen **Talat Aydemir**'dir.

Bir 23 Nisan günü, gösteri sonrasında bir araya gelerek fotoğraf çektiren **Alayın Kızları**'nın (M.Özünel, 2000) her birinin farklı kaderine doğru yol alışı ve yollarını kesiştirme isteklerini işleyen romanın 8 tarihî kahramanı vardır ve bu kahramanlar romanda, birkaç cümlelik bir yere sahiptir. Tarihî kahramanlardan **Gazi** (Atatürk), **Latife Hanım**, **İsmet Paşa** ve **Adnan Menderes**'in romandaki rolü, daha önce ele alınmıştır. Romanın tarihî kahramanları, Rusya'daki Bolşevik devriminden kaçarak Ziya'nın dedesiyle beraber İstanbul'a gelen **General Baron Vrangel**, Sitare Hanımın hatırladığı isyancı **Delibaş Mehmed**, Zeynep ve Gönül'ün de bulunduğu anfile gündemde olan petrol yasasını tartışan **Muammer Aksoy**, Ayşen'in babası İsmail Nevzat'ın Samanpazarı'ndaki bürosunda yüzdeli ortaklığa girdiği **Vehbi Bey(Koç)**'dir.

B) KURMACA KAHRAMANLAR

Tezimizin konu aldığı tarihî romanlara bakıldığında, kurmaca kahramanların romandaki durumunun, romancının tarzı ile örtüştüğü görülür. Romancının, ele aldığı olay, dönem veya şahsiyeti ön plâna çıkarmak istediği romanlarda, kurmaca kahramanlar genellikle figüratif önem arzeder. Çalıştığımız romanlardan **Akkartal**, **Sarayın Gözyaşları**, **İsmail**, **Kiraze**, **Nurbanu**, **Güç** ve **Güzellik**, **Nağmeler Tahtım Olsaydı**, **Hatice Sultan**, **Taif'te Ölüm**, **Meyyale**, **Paris'te Son Osmanlılar**, **Çanakkale Mahşeri**, **Çete Ayşe** ve **Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri**'nde kurmaca kahramanlar küçük roller üstlenir. Ancak, romancının, kurgu ile okuyucunun dikkatini çekmek istediği romanlarda kurmaca kahramanlar ön plândadır. Bu romanları da kendi içlerinde ikiye ayırmak mümkündür. Çünkü bunların bazılarında kurmaca kahramanlar tarihî olaylarla hiç ilgisi olmayacak bir şekilde romana yerleştirilir. **Resimli Dünya**, **Benim Adım Kırmızı**, **Nü Peride**, **Pinhan**, **Mahrem**, **Alayın Kızları**, **Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri** böyle romanlardır. Diğer grupta ise, kurmaca kişiler, tarihî kişilerin geri plânda yaptıkları ile hayatı değişen kişiler olarak karşımıza çıkar. **Yıldızsayan**, **Güvercine Ağıt**, **Yürek Seferi**, **Kara Büyülü Uyku**, **Beyazateş Adası**, **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, **Sur** ve **Sultan**, **Son**

Yeniçeri, Kitab-ül Hiyel, Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi, Kılıç Yarası Gibi, Saray Meydanı'nda Son Gece, Segâh Peşrev, Çiçekli Mumlar Sokağı, Bir Hilal Uğruna, Ankara 1920, Gölgeden Akan Işık, Savaşın Çocukları, Maria-Göç Acısı, Bir Ada Hikâyesi, 1929, 36 Baharı, Dersim, Dersim Terteleşi, Dağı Dağa Kavuşturan, Güven, Hayatın Öteki Yüzü, İstanbul Bir Masaldı, Kırksekiz, Kırkdokuz, Elli, Islak Kentin İnsanları, Ölü Yüzler, Hulki Bey ve Arkadaşları'nda kurmaca kahramanlar ön plânda, ama tarihî olaylar söz konusu olduğunda edilmektedir.

Yıldızsayan(H.Çubukçu, 1996) adlı romanın fazla ortalarda görünmeyen; ancak romanın kurgusunda önemli bir yere sahip tarihî kahramanlar yanında, tarihî kahramanların yapıp ettiklerinden fazlasıyla etkilenen ve romanın asıl sahibi durumunda bulunan 53 kurmaca kahraman vardır. Romanın başkahramanı **Hüseyin bin Malik**'tir. Roman boyunca daha çok Melâlî adıyla karşımıza çıkan kahramana bu adı, Nizamülmülk'ün sarayına yerleştirilmiş Bâtınî daisi Rüstem koymuştur. Melâlî, eserde karşımıza iki durumda çıkar: Birinci durumda o, hayatı yazılan bir kahraman; ikinci durumda ise hayatını yazan bir yazardır. Yazarın hayatı, ilk hocası Beytami ile yaptığı derslerle anlatılmaya başlanır. Beytami ile Bâtınî tohumları zihnine ekilen kahraman, daha sonra Nişabur'da Hakim Mavsili'den müneccimlik eğitimi alır. Hocasının Nişabur'a gelen Nizamülmülk'e teslim ettiği Hüseyin bin Malik, vezirin sarayına Rüstem tarafından götürülür ve kahramanın Bâtınîlik ile ilk ciddi teması Rüstem'le gerçekleşir. Saraya gittiklerinde de görüşmeye devam eden iki arkadaş, Rüstem'in başının kesilmesi ile ayrılır. Melâlî, bu olayın ardından Alamut'a gitmek ister; ancak ulaşamaz. Saraya hasta bir halde getirilen kahraman, iyileştikten sonra Nizamülmülk tarafından Bağdat'taki Nizamiye Medresesi'ne yerleştirilir. Melâlî, burada müneccimliği bırakır ve Gazali'nin derslerine devam eder. Melâlî'nin kitaplar konusundaki bilgisi, Gazali'nin de dikkatini çeker. Bâtınîlik ile ilgili meraklarını rafa kaldıran Melâlî'ye, bu ilgisini yeniden hatırlatan kişi, medresedeki Muti adlı kahramandır. Ne kadar müneccimliği terk etmiş olsa da medresenin havuzunda göğü takip etmeye devam eden Hüseyin bin Malik ya da Melâlî, burada Nizamülmülk'e düzenlenen suikastı görür. Bu olayın ardından önce medreseyi, bir süre sonra da şehri terk eder. Halep'e giderek bir handa yaşamaya başlayan, hanın sahibi ve arkadaşları ile dost olan, hayata dair bir beklenti içinde olmadan günlerini geçiren kahramanın, Halep'te bağımsızlığını ilan eden Rıdvân bin Tutuş tarafından çağırılmakla rahatı kaçar. Gökyüzünde gece-gündüz görünen yıldızdan rahatsız olan melik, Bâtınîlerden

sonra Haçlı kuşatması ile çok zor günler yaşamakta; bu yıldızın ne manaya geldiğini, Nizamülmülk'ün müneccimliğini yapmış olan Melâlî'den sormaktadır. Bu sınavı atlatacak ve çok güzel; ama ona bir gün bile sevgi göstermeyen bir esire kazanan Melâlî, Haçlı kuşatması kaldırıldıktan sonra şehirden ayrılarak, neresi olduğu belirsiz olan ama Bâtınî köyü olduğu anlaşılan yere yerleşir ve bıraktığı müneccimliğe yeniden başlar. Bundan sonra hayatını yazmaya başlayan kahraman, romanın sonuna doğru etrafındaki herkesi gönderir; ama onların gölgelerinden kurtulamayarak bir odaya hapsolür ve orada ölür.

Romanda Melâlî kadar etkili bir kahraman olmayan Beytami, Hakim Mavsili, Genceli Rüstem, İbrahim Mirza, Ben Yakup, sıra kendilerine geldikleri zaman başkahramanın yanında karşımıza çıkar, ancak kahramanın mekân değiştirmesiyle kaybolur. **Beytami**, Melâlî'nin ilk hocasıdır. Melâlî, onu hatırladığında çoktan ölmüş olması gereken hocanın Tanrı'ya inandığını düşünmez. Bahçesindeki çiçekleri ile ilgilenmeyi seven Beytami, hiç gülmeyen, ancak ona şefkatli davranan biridir. Küçük Melâlî'ye felsefe dersleri verir. Her gün Melâlî'ye neler öğrendiğini soran babası, Beytami'nin söylediklerini kimseyle paylaşmamasını tembihler. Bir gün El Beytami'nin, Alamut'a gittiği duyulur.

Hakim Mavsili, Melâlî'nin ikinci hocasıdır. Babasının kendisini "siyah gür sakallı, çatık kaşlı ve kısa boylu"(s.21) bir adama teslim ettiğini hatırlayan Melâlî, burada "müneccimler ulusu"ndan dersler alır. Mavsili'nin ilk dersinde söylediklerini hatırlayamayan Melâlî, romanın sonunda ölümü sırasında bu unutmaması gereken ilk dersi hatırlar: "Sen artık bir ahterşümar, yıldızsayan olacaksın ey oğul. Bu da ilk dersin işte: Bütün müneccimler yalancıdır, sakın unutma!"(s.341) 481 yazında göğü seyrederek ülkenin geleceğine dair hayra yorulmayacak şeyler gören ve bunları kendisini ziyarete gelen Nizamülmülk'e anlatan Mavsili, öğrencisinin de kaderine dair bulunduğu kehaneti vezire açıklayarak onu himayesine almasını ister.

Genceli Rüstem, Melâlî'yi Nizamülmülk'ün sarayına götüren genç nedimlerden biridir. Nizamülmülk'ün sarayındaki Bâtınî fedaisi olan Rüstem, çok zengin bir ailenin tek oğludur. Babası onu iyi bir şekilde yetiştirmeye çalışmış; ancak, Rüstem, herkese ve her şeye aykırı olmaya karar vermiş; Dağın Şeyhinin çağrısını kendi ruhuna uygun bulduğu için de Bâtınîliği seçmiştir. Alamut casuslarının başı olan Rüstem'in, suçları sabit görüldüğünden boynu vurularak kesik başı şehir kapılarından birine bırakılır.

İbrahim Mirza, Melâlî'nin yerleştiği Halep'teki hanın sahibidir. Melâlî'yi uzun zaman önce kaybettiği çocuğu yerine koyan İbrahim Mirza, hana ilk geldiği günden

itibaren ona sahip çıkar, onu koruyuculuğu altına alır ve akrabalarından biri olarak tanıtır. Mirza'nın sayesinde Halep işi dokumaların en güzellerini giyen Melâlî'nin aradığı kitapları da onun sayesinde bulur. Melâlî'yi sahiplenen hancı, onun müneccimler ulusu Hakim Mavsili'den ders aldığını, Nizamülmülk'ün sarayının müneccimi olduğunu herkese anlatarak kahramanın Halep'te şöhret kazanmasına neden olur.

Mirza, elli yıllık arkadaşı Yahudi tüccar ve cahbaz olan **Ben Yakup**'la Melâlî'yi tanıştırır. Ben Yakup, çatık kaşlarıyla Melâlî'ye bakarken onun ruhunun derinliklerini okumaya çalışan, güvenmek için sabırlı davranan bir kişidir. Beyaz yüzünde şarabın etkisiyle kırmızı lekeler oluşan Ben Yakup'un zeytin siyahı parıltılı gözleri, bakımlı tırnakları vardır. Hin baktığı kanısı uyandıran, ancak sadece karşısındakinin ruhunu okumaya sabitlenmiş olan Ben Yakup için hayatın başlıca düsturlarından birincisi tedbirdir. Şiir okumadaki ustalığı, bildiği şiir sayısının çokluğu, onları yerine göre seçmekteki mahareti, kelimelerin hacimlerini büyüten sesinin terbiyesi, kelimelerin ve cümlelerin anlamından ziyade ahengini duyuran okumasıyla Ben Yakup, Melâlî'de hayranlık ve şaşkınlık uyandırır.

Büyük hayallerle evlendiği Melâlî ile sadece iki ay evli kalabilen **Save**, Melâlî'nin hiçbir zaman efendisi olamadığı, onun yerine bakırcıyı tercih eden esiresi **Şuhde**, kahramanın karşısına iki defa çıkarak ona Batınî diyarlarına gitmesini söyleyen **ihitiyar çoban**, Gazali'nin medresesindeki **Batınî Muti**, Melâlî'nin ihtiyacı olan kitapları ona veren ve Beytami'ye çok benzeyen **Haydere Hasen**, romandaki diğer yardımcı kahramanlardır. Evinin mahzeninde yaşayarak Melâlî'ye korku dolu anlar yaşatan **mahzendeki**, Melâlî'nin Rüstem'le yolculuğunda, geçtikleri başka âlemde dans ederek Melâlî'yi etkileyen **Rozarin** olağanüstü kahramanlardır. Melâlî'nin eğitimi için çok çaba harcayan **babası**, hasta olduğu için ortalıklarda görünmeyen **annesi**, babasının annesini bu durumda görmesini istememesi yüzünden evlerinde sık kaldığı **amcası** ve **sütannesi**, Melâlî'nin uzun uzun konuştuğu gözleri görmeyen **kardeşi**, oğlunu iyi yetiştirmeyi en önemli hedefi olarak belirleyen Rüstem'in **babası**, Rüstem'in baştan çıkardığı **kadı'nın karısı**, yıkadığı çamaşırlarını çaldığı **kocakarı**, Melâlî'ye bakırcının kendisini görmek istediğini bildiren bir **köle**, Melâlî'nin Halep'ten sonra yerleştiği köyde yaşayan ve müneccimin hizmetine giren **bakırcı** ve **karısı**, Mirza İbrahim'in handan ayrılırken kendisine verdiği azadlı köle **Rükneddin**, Nizamülmülk'ün Melâlî'nin tedavisi için gönderdiği **hekim El-Sincar**, Melâlî'nin kölesi **Zerrin**, medrese kütüphanesinin görevlisi olan **Ebul Hasan**,

Melikşah'ın Alamut kalesine gönderdiği **elçi**, Alamut'a doğru giderken gördüğü köy kalıntısında Melâlî'yi derinden etkileyen can çekişen **çocuk**, kahramanın Nizamülmülk'ün öldürülüşünü gördüğü havuzun suyuna bakarken Kuran okuduğunu duyduğu çok genç **hafız**, şarap ustası Rum bağcı **Estelyo Usta**, Melâlî'ye bir buhurdan veren **satıcı**, **şişman fahişe**, hana gelen ve dönemin tarihî meseleleri ile ilgili dedikoduları anlatan "**davetsiz misafir**", Melâlî için hana getirilen hekim, harabatı bulup bulamayacağını sınamak için Melâlî'nin yanında götürdüğü hanın azatlı **kölelerinden biri**, **bir kadın dilenci**, Melâlî zamanlar ötesine geçtiğinde karşısına çıkan **ninesi**, Halep'in en ünlü hekimi **Nurettin Şirazi**, Melâlî'nin hizmetindeki **gulâm**, Mirza'nın Melâlî'ye hastalığında göz kulak olması için başına diktiği **hizmetçi**, Rıdvan'ın sarayının **kütüphanecisi**, Melâlî ve Mirza'nın içki meclisinde şiir okuyan **tüccar**, Halep'in zor günlerinde kervanını getirerek hanın nüfusunu artıran **Hucendli tacir Ebu Harb İsa bin Zeyd**, Rıdvan'ın sarayında Şuhde'yi gördüğünde düşmek üzereyken Melâlî'yi yakalayan **asker**, roman gerçeğinde var olup olmadığı bilinmeyen ve Melâlî'ye kırmızı diba bir kutuda bir küre veren **satıcı**, hana Melâlî için bir bölüm ekleyen **amelebaşı**, Şuhde'nin dilinden anlayacağı düşüncesiyle getirtilen **Ermeni hizmetçi**, Melâlî'nin bakırcının köyündeki evinin önünden geçen **kumandan** romanda kısa bir süre için karşımıza çıkan kahramanlardır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanın 43 kurmaca kahramanı bulunmaktadır. Bunların başında Profesör Ludwig'in el yazmalarını okuduğu **haremağası** gelir. Romanda anlatılan herşey haremağasının yazdığı eserden öğrenilir ve onun gözüyle görülür. Haremağası küçüklüğünde Habeşistan'dan getirilmiş ve hadım edildikten sonra saraya satılmıştır. Burada olmaktan ve hadım bir erkek olarak saraydaki ayrıcalığından çok memnun olan ve kendini zaman zaman güçlü hisseden Darüssaade ağasının adı Habeş Süleyman'dır. Altmış yedi yaşındaki kahraman, hayran olduğu padişahının bir odaya kapatılmasından sonra onunla sürekli görüşür. Padişah onun gelişini gözlemeye başlamıştır. Siyasî gelişmelerde de etkili olduğunu gördüğümüz haremağası, Safiye adlı cariyeden aldığı haberlerle olayları yönlendirir. Büyük validenin çocuk padişahın sünnet sargılarını açtığı onun sözleriyle anlaşılır. Padişahın öldürülmesinde de onun sokaklara dair verdiği bilgilerin etkisi vardır.

Romanın ikinci zaman halkasının kahramanı ise **Profesör Ludwig Steinfeld**'dir. Alman profesör, II. Dünya savaşı öncesinde Yahudi olduğu için ülkesinde gördüğü kötü muameleden dolayı Türkiye'ye sığınmıştır. Burada

yerleştirildiği üniversitede de insanların mesafeli yaklaştıkları profesör, haremağasının elyazmalarını birlikte okudukları Belgin adlı öğretim üyesiyle yakınlaşır. Ancak daha sonra Belgin, bir başka öğretim üyesiyle evlenmeye karar verir. Kendini haremağasıyla özdeşleştiren profesör, onun notlarını okuyan ve romanın oluşumunu sağlayan kahramandır.

Romanın birinci zaman halkasında yer alan profesörün Almanya’da bıraktığı karısı **Hannelore**, haremağasının notlarını beraber okudukları ancak yakınlaşamadığı **Belgin**, Belgin’le birlikte iken uyuyamadığında duyduğu ezanı okuyan **müezzin**, kendisi gibi Yahudi öğretim üyelerine mesafeli duran **rektör**, Belgin’in evlenecek olduğu doçent **Sedat**, profesörün görüştüğü **Humbolt karı koca**, profesöre ölümseverlik ve ana rahmine dönüş düşüncelerini anlatan **Erich**, diğer zaman halkasındaki kahramanlar çocuk padişahı tutup tahta oturtan **ulemadan biri**, çocuk padişahı tahta oturtma ve eski padişahı öldürtme girişimlerinde pay sahibi olan **şeyhülislam efendi**, padişahın çok sevdiği, ancak hapsedildiğinde Kösem Sultanın yemek yedirerek öldürdüğü **şişman cariy**e, yaşanacak olumsuzlukların emarelerinden olan fil yavrusu doğuran kadını hapsettiren **Sivas valisi**, yavru fili boğduran **subaşı**, fili doğuran **bakire kız**, haremağasını hadım eden **iri yarı biri**, ilk ismi Nissalı Veronica olan ve I. İbrahim’le birlikte hapsedildiği odada ölen cariy **Gülbeden**, padişahın kapatıldığı odanın kilidine kurşun döken **bir ases**, vezire ayakları çıplak bir çocukken ayakkabı veren ve daha sonra vezirin ayakkabıların içini altınla doldurup kendisine gönderdiği **kadın**, haremağasının kesilen parçalarını boynuna astığı hadım edilen **kara derili çocuk**, haremağasının sık sık görüştüğü ahretliği **Mevlevi dervişi**, haremağasına haber taşıyan cariy **Safiye**, Safiye’nin ilgi duyduğu mutfağa odun taşıyan iri yarı **bir Türk**, padişahın yüzüne bakmaya kalktığı için başı eğdirilen **Ceneviz sefiri**, haremağasının yemek getirmek üzere gönderdiği **içoğlanlarından biri**, padişahın tahttan indirilmesinin ardından hıçkıran bir sesle ezan okuyan **müezzin**, öldürülecek olan sadrazamdan para koparmaya çalışan **kethüda**, eski sadrazam için ölüm fermanı istenen **müftü**, eski sadrazamı ve öldürmekten korkup kaçtığı I. İbrahim’i öldüren çingene **saray celladı** ve **yamağı**, öldürülen sadrazamın yağlarının ağrıya iyi geldiğini söyleyen **yenicheri**, küçük padişahı sünnet eden **cerrahbaşı**, I. İbrahim’in suçsuz yere boğdurdyğı **aksakallı vezir**, haremağasının hapsedildiği zindanın iri yarı **Türk muhafızı**, çocukluğunda haremağasına Latince öğretmeye çalışan **Venedikli hoca**, İbrahim’e ağabeyinin öldüğünü haber vermek üzere gönderilen **kapiağası**, İstanbul’un dar sokaklarında padişahın önüne çıktığı için

öldürülen **arabacı**, padişahın evinde konakladığı **imam**, bir gösteride kılıç oyunları sergileyen ve padişah tarafından öldürülen **genç**, haremle ilgili hayaller kuran **Habsburg elçisi**, Kösem Sultanın torununu zehirletmek istediği **helvacıbaşı**, küçük padişaha kıyamadığı için annesine haber veren **cariye**, **Engereğin Gözündeki Kamaşma**'nın (Z.Livaneli, 1996) diğer kurmaca kahramanlarıdır.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) yoğunluk kurmaca kahramanlardadır. Toplam 218 kahramanın 211'i kurmaca, 7'si tarihî kahramandır.

Devr-i daim makinasını yapmaya çalışan **Yafes Çelebi**, romanın ilk nesil başkahramanıdır. Çok yetenekli bir demirci ustası olarak işe başlayan Yafes Çelebinin yaptığı kılıçların başarısı kullananlarca tasdik edilir. Ancak geleneğin dışına çıktığı için pabucu dama atılan Yafes Çelebi, yaptığı kılıç dolayısıyla kendisine müteşekkir olan bir yeniçerinin yardımıyla Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'da çalışmaya başlar. Buradan kendi bilgisini öğrenmek isteyen Frenk muallimi öldürdüğü için atılan hiyelkâr, bundan sonra Zencefil Çelebinin sermayesiyle güvenli bir denizaltı olan debbabe, hırsız saksâğarlardan topladığı altınlarla denizin altından giden bir roket olan kallab, bir tefeciden aldığı 2950 kuruşla tahtelbahir yapar. Bunların her biri için padişaha ulaşip ondan destek almaya çalışan Yafes Çelebi, Uzun İhsan'ın ihtira beratını vermemesi yüzünden bunu başaramaz. Uzun İhsan'ın oğlu Davud'u kaçıınca ihtira beratı tamamen hayal olur. Tahtelbahirle padişahın geçeceği saatte onun karşısına çıkmayı hedefleyen Yafes Çelebi, saatini kurmayı unutunca tahtelbahiri padişahın karşısına çıkaramaz ve bir süre sonra güç bela kurtulsa bile kulakları sağır olur. Bundan sonra hiyel işlerini bırakan hiyelkâr, kölesi Calud'un da öğrettiklerini bir kenara bırakarak bu işlerden elini çekmesini ister. İskender'in kaybedip bulunduğu iktidar taşını elinde tuttuğu Calud tarafından görülen Yafes Çelebi, yeniçeri ocağının ilgası öncesi olaylarda kolundaki dövmeden dolayı ocak piri sanılarak öldürülür.

Devr-i daim makinasını yapmaya çalışan ikinci kahraman **Calud**'dur. Yafes Çelebi'nin kendisine yardımcı olsun diye aldığı kölesi Mağribî ya da Filistî olduğuna dair rivayetler bulunan Calud, çok güçlü bir kişidir. Efendisinden öğrendikleri ile iktidarı ele geçirmeyi tutkuya dönüştüren Calud, iktidarını devam ettirecek çocuklara sahip olmak ister. Bundan dolayı sekiz hanımı vardır. Ancak bunlardan doğan bebeklerin hiçbiri yaşamaz. Çünkü Calud'un iktidar hırsı bebekleri öldürür. Çocuğu olmasından ümidini kestiğinde İstanbul Sanayi Mektebi'nden getirdiği Üzeyir'i yetiştirmeye çalışır. Ancak çocuğa o kadar kötü davranmaktadır ki çocuğun tüm kişilik

özellikleri silinir. Uzun İhsan'ın oğlu Davud'un, -tüm sabrına karşın- kendisine yaptığı eziyetlere dayanamayarak attığı taş Calud'un başına isabet eder ve onu öldürür.

Davud, Uzun İhsan'ın oğludur. Ondan ihtira beratını alamayacağını anlayan Yafes Çelebi, çocuğunu kaçırmak İhsan'ı buna zorlamak ister. Ancak Uzun İhsan, çocuğun kaçırılışından dolayı hiçbir şey yapmayıp ihtira beratını da vermeyeceğini söyleyince Davud, Yafes Çelebinin başına kalır. Hiyelkâr, çocuktaki saflığı görüp onu yaptığı işlerin hiçbirine karıştırmak istemez. Davud, tüm metallere hükmedebilen bir kahramandır; metali elinde yoğurarak ondan çeşit çeşit kuşlar yapar. Onun el falına baktırdıkları falcı, Davud'un hiç büyümeyeceğini, hep çocuk kalacağını ifade eder. Yafes Çelebi öldükten sonra onun gücünden yararlanmak isteyen Calud, Davud'un attığı taşla ölür. Üzeyir ile yalnız kalan Davud, bir gün bekçi ile gelen Uzun İhsan tarafından götürülür.

Üzeyir, Calud'un tüm bildiklerini öğrettiği ve devr-i daim makinesini yaptırmaya çalıştığı bir kahramandır. Calud, ona öyle eziyet etmiş ve öyle korkutmuştur ki, çocuk kimliğine dair ne varsa unuttur. Calud ölüp, Davud da gidince tek başına kalan Üzeyir, evin bahçesindeki kör kuyuya girer ve burada devr-i daim makinasının sırrını keşfeder. Herşeyin tek bir noktadan ibaret olduğunu anlayan Üzeyir, bulduklarının tamamını bu noktaya sığdırarak, diğer bir deyişle unutarak buradan çıktığında dışarıda bambaşka bir hayat olduğunu ve devr-i daim makinasının icad edildiğini görür.

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) kurmaca kahramanların hayatları, rivayetler ve nakiller bir araya getirildikten sonra tamamlanan bir bütün olduğu için kahramanların büyük kısmı râvi ve nâkillerden oluşur. Lodosçular kethüdası Tavukpazarlı Koca Asım Paşazade Turşucu Hüseyin Efendi'nin kan kardeşi merhum **Gelenbevi Sâlim Efendi**, Hacıkadınlı merhum **Deli Bekir**, kalfası **Kul Rıza**, yorgancı **Mikail Efendi**, ayyaş bir zat, sağ garipler devecisi **Dörtboynuz Halil Efendi**, rihtegânbaşı **Abaza İsmail Dede**, Eczacı **Avram Efendi**, divane taifesi eşrafından **Zilkeş Basri Efendi**, Katırcı **Sâlim Ağa**, Çapraz **Beşir Efendi**, Karakullukçu **Hiram Efendi**, Ahırkapılı mecnun Zincirli Mahmud'un vakanüvisi **Divane Sâlim Efendi**, Süleymaniye Tımarhanesi güllabicibaşısı **Demirtokat Haydar Bey**, Kahveci **Aram Efendi**, Çeşm-i Ela Süleyman Dede Efendi, Lodosçu **Feridun Efendi**, adı bilinmeyen bir zat, Kadanacı **Behçet Paşazade Köse Bekir Efendi**, Balat divanelerinden **Deli Danyal Bey**, Langa Hamamı acuzelerinden **Bestenur Kalfa**, Seyis **Ali Efendi**, Tamburlu Kırathane ahalisinden olan **Delisakal İzzet Efendi**, onun

mahdumu **Seksensekiz Recep Bey, Tabaniyassı Tiryaki Beşir Bey**, Kadıkaryeli Rıza Paşanın afyoncubaşısı **Duhani İmdat Efendi**, Karabaltacı Tayyar Paşa dünürü **Altın Bey**, onun mahdumu **Kıl İzzet Efendi**, denizaltı menkıbesini rivayet eden zat, vakanüvis **Hamamcı Cemşid Bey**, Berber Laz Şevket Efendi, ruzaçe halifesi **Vânî Midhat Efendi**, Martaloz **Beşir Bey**, Tiryaki **Fülfül Çelebi**, İspirizade **Enver Efendi**, **Kul İshak Çelebi**, **Abaza Sabit Efendi**, **Çeşm-i Yek Boncuk Çelebi**, Karaaygır Bayram Paşazade Sünnetçi **İmdat Efendi**, **Kürd Recep Efendi**, Emir Buhari şeyhi **Beşir Efendizade Kumru Çelebi**, **Ânî Efendi**, Dolmabağçe reisületibbası **Kirami Efendi**, Esirhane kethüdası **Kâmî Efendi**, **Çeşm-i Badem Ceylan Hatun**, onun torunlarından **Siyahî Sabit Bey**, esirciler şeyhi **Aynacı Zihni Dede**, onun mahdumu **Kokarca Fikri Bey**, mühürler yamağı **Çapraz Cafer Çelebi**, sol garipler ağası **Çakmak Tayyar Paşa biraderzadesi Ayn-ı Ekber Numan Efendi**, **Sinobî Bülbül Dede**, **Sünnetçi Tekir Bey**, kalafat yiğitbaşısı **Sarı Fahir Efendi**, **Vakanüvis Altıparmak Şaban Bey**, Şeyhülkurna Havai **Abbas Efendi**, **Defterci Kürd Fehim Bey**, mahdumu **Siyahi Haydar Çelebi**, **Çeşm-i Yek Tayyar Bey**, vakanüvis **Abaza Haydar Efendi**, namenüvis **Refik Çelebi**, sözüne güvenilir bir zat, **Ânî Murtaza Efendi**, kalafat kethüdası **Karabaş Seyyid Paşa eniştezadesi Kedi Bekir Efendi**, Tophane şakirdi **Arap Hakkı Efendi**, Topuzbaş Cuma Paşazade **Tavşancı Mikail Efendi**, **Şaşı Kamil Bey**, **Kanuni Selim Bey**, İdris Baba Tekkesi şeyhi **Kuzgunî Efraim Dede Hazretleri**, **Kargüllezzade İlham Çelebi**, **Şaşı Kirami Paşa mahdumu Teke Abbas Efendi**, **Kadanacı Abidin Çavuş**, **Davulcuzade Cümbüş Efendi**, **Deli Rıza Efendi**, **Dokuzbıyık Basri Bey**, **Kul Reşid Çavuş**, **Beygircizade Kanuni Tayyar Bey**, **Vani Gafur Dede**, **Çingen Selim Çelebi**, Fitolikısa Cuma Paşazade **Tevfik Efendi**, Diyarbekir Valisi Tokmakçı Abidin Paşa eniştezadesi **Serçebaş Ali Cümbüş Efendi**, **Maymunî İzzet Bey**, **Lalezar Necef Bey**, Kılıç Ali Paşa Camii muvakkitlerinden **Kedigöz Beşir Dede**, Zerduva Kâzım Paşa damadı **Ali Sansar Efendi**, **Delidumanzade Gülcemal Efendi**, **Havaî Mercan Dede**, Eliuzun Kamil Paşa dünürü **Altın Bey**, **Buzağızade Maymun İlhan Efendi**, **Çapraz Gülcemal Efendi**, **Divane Asım Efendi**, **Sivaslı Ali Nazik Efendi**, **Terlikçizade Ali Necef Bey**, **Merkep Abidin Efendi**, **Yusrizade Tokatçı Kevakib Efendi**, kalyoncukulluğu tekresi pirllerinden **Tiryaki Boncuk Dede Hazretleri**, **Çeşm-i Siyah Badem Efendi**, **Katırbaş İzzet Çavuş**, **Seccadecibaşızade Zerduva Basri Çavuş**, **Havaî Efraim Bey**, **Kuyruklu Abidin Çavuş**, **Aynacı Sabit Efendi**, **Laz Beşir Efendi**, **Tatar Mercan Efendi**, **Tütüncüzade Cuma Dede**, **Karagüllezzade İlham**

Çelebi, Emir Buhari Şeyhi Seyyid Efendizade **Kumru Çelebi**, Topuz Cuma Paşazade mübeyyiz **Numan Bey**, **Müsevid Şaban Efendi**, romanda sadece rivayet ve nakletme rolünü üstlenen kahramanlardır.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) Yafes Çelebi'nin bir türlü istida beratı alamadığı **Hiye Kalemi Reisi Uzun İhsan Efendi**, aynı yazara ait olan **Efrasiyâb'ın Hikâyeleri** (İ.O.Anar, 1998) romanında, Ölüm'ün elindeki defterde canı alınmak üzere sırada bulunan, ancak Ölüm ve Cezzar Dedenin anlattıkları hikâyelerin kahramanlarının çıkardığı engeller yüzünden bir türlü yakalanamayan kahramandır.

Romanın diğer kurmaca kahramanları ve rolleri şöyledir: Yafes Çelebi'nin ilk ustası **Demirci Zekeriya Usta**, Yafes Çelebi'nin yaptığı kılıçla hasmını ikiye bölen **otuz ikinci orta çorbacısı**, Yafes Çelebi'nin yaptığı mertliğe yakışmayan kılıcı görüp felç geçiren **esnaf şeyhi**, esnaf şeyhiyle birlikte çarşıya gelen **kethüda**, meyhanede Nizamcı askerler ve yeniçeriler arasındaki çatışmada kapıyı tutan **yeniçeri**, kavgayı başlatan ve devam ettiren **11. Orta başeskisi Deli Abuzer Beşe**, onun öldürdüğü **tâlimlilerden biri**, Abuzer Beşe'den çekinmeyip ona üçgenin iç açılarını soran **Frenk**, başeskiye yardımcı olmaya çalışan ilim irfan sahibi **yeniçeri**, Abuzer Beşe'nin kendisini zor durumdan kurtardığı için Yafes Çelebiyi götürdüğü mühendishanenin **Frenk mühendisi**, Yafes Çelebi'nin Cezeri'ye ait kitabı aldığı **sahaf**, mühendishaneden atılan Yafes Çelebinin yerine alınan Cenabet Haydar Paşanın yeğeni **Lalezar Fülful Çelebi**, Yafes Çelebi'nin debbabesiyle zengin olmak için sevdiği kızla evlenmek üzere biriktirdiği parayı yatıran ve nişanlısı başta olmak üzere herşeyini kaybeden **Zencefil Çelebi**, onun görmeden âşık olduğu **dilber**, Zencefil Çelebi'yi üzmemek için evini satan ve dilencilik yapmak zorunda kalan **babası**, Zencefil Çelebi'ye kız istemeye gidenlerden **mahalle imamı**, kızın şartları zorlaştıran **babası**, debbabenin yapımında görev alan **marangoz**, **dökümcü**, **üfürükçü**, **Bodur** ve **Deve Kalfalar**, Yafes Çelebinin buluşlarını devletin nasıl finanse edeceğini öğrendiği **Françe sefaretinin ayyaş tercümanı**, Zencefil Çelebi'nin istidasını verdiği **mülazım**, debbabenin kendilerine ait olduğunu ispat etmek için hüccet aldıkları **kadı**, saraya ulaşabilmek için temas kurulan komşu mahallede oturan **arslancıbaşı**, ona gönderilen hediyeler sonucu evrakların yükseldiği **daire kâtibi**, evrakların takıldığı **telhisçi**, müneccimbaşına yazı yazdırarak eşref saati sorduran **sadrazam**, hava kapalı olduğu için yıldızları üç hafta gözleyemeyecek olan **müneccimbaşı**, sadrazamın verdiği karara tarih atmak için üç altın isteyen **tarihçi**, Zencefil Çelebi'nin nişanlısının evlendirildiği **kabzımal**, Zencefil Çelebi'nin debbabesine el koyan **Kasımpaşalı**

Mecid, Yafes Çelebi'nin Deli Abuzer'i şişedeki ciniyle çarptığını sanan **kalyoncu**, Yafes Çelebinin müzik kutusundan gelen sesleri duyduğu **ayyaş bir gemici**, Yafes Çelebi'yi hümayun kapısından içeri sokan meyhane ahababı **İbrikdar Selami Ağa**, ibrikdarın Yafes Çelebi'yi emanet ettiği Deavi kasrında ikinci şakird olan **Molla İzzet Çavuş**, ricacıların istidalarını kabul eden **çavuşbaşı**, Yafes Çelebi'nin bir şey anlaşılmayan istidasını garaib defterine işleyen **Köse Danyal Efendi**, istidanın oradan gittiği **Biberci Nusret Efendi**, sonra istida eline geçen **Kırımî Dursun Bey**, istidanın ne zaman çıkacağını öğrenmek isteyen Yafes Çelebi'nin başvurduğu **kahve falcısı**, Yafes Çelebi'nin babasına götürmesi için altın dolu mendil verdiği **Uzun İhsan'ın çocuklarından biri**, Galata kulesinden düşerek Yafes Çelebiye ilham veren **Kırımî Hamdi Bey**, onun yangın gözcüsü olan **ahbabı**, çalışmalarının denenmeye değer görüldüğünü bildiren ve Yafes Çelebi'yi saraya çağıran **topçu çavuşu**, Yafes Çelebi'nin yanına alındığı **Karabaş Aziz Paşa**, çalışmalar için fetva alınması gereken **şeyhülislam**, Yafes Çelebi'ye dövmenin içkiye dayanıklılığı artırdığını söyleyen **sivri akıllının biri**, ona tek-i ala adlı yeni içkiyi deneten **meyhaneci**, Yafes Çelebi'nin müşterisi olduğu **Petrus adlı köle**, Calud'un ne kadar güçlü olduğunu gösteren **satıcı**, Davud'u kaçıran Yafes Çelebi'nin kayığına bindiği **peremeci**, Uzun İhsan'a mektup gönderdiği evsiz çocuk, borç aldığı, ancak borcunu torununun torunu tahsil edebilen **Galatalı tefeci Avram Efendi**, Davud'un el falına bakan ve onun hiç büyüyeceğini söyleyen **falcı**, Yafes Çelebi'nin tahtelbahiri üstüne sürüp korkuttuğu **peremeci**, tefecinin alacağını tahsil etmek isteyen **muhasebeci**, borçlu ve alacaklının gittiği **kadı**, Calud'u sünnet eden kör bir **sünnetçi**, Calud'un seçeceği mesleği kulakları duymayan Yafes Çelebi için yazan **mahalle müezzini**, Calud'un Davud'u dövmeyi sınırlandırmak için su almaya gönderdiği **eşekli saka**, iktidar hırsının çocuklarını öldürdüğünü söylediği için Calud'un dövüp evden attığı **karılarından biri**, onun yerine aldığı **yeni karısı**, Calud'un hesap makinesi satın aldığı **satıcı**, muhasebeciler loncasının Calud'un üstüne saldırdığı **kiralık katil**, babalarından kaçarak Calud'un yanında çalışmayı kabul eden ancak onun istediklerini gerçekleştiremeyip birbirlerini öldüren Diyarbekirli hiyelkâr ikiz kardeşler **Yağmur** ve **Samur Çelebiler**, parasını hırsızlardan korumak için hapse giren ancak burada da Calud'a kasasını çaldıran **tefeci Ali Elmas**, parasını korumak için tefecinin Baba Cafer zindanının aynını yaptırmak istediği **mimar**, Ali Elmas'ın borç alıp hapse girmek için borcunu ödemediği **tefeci**, Ali Elmas'ın kasasını açtırmak için getirilen **kulağı hassas çoban**, kasayı ruh çağırarak açmak isteyen **medyum**, Calud'un ağaran saçlarını boyamak için saç

boyalarını kullandığı perükar **Angilidis Efendi**, Calud'un âşık olduğu ve uğruna sağlığından olduğu Kamelyalı Kadını oynayan **Esmeralda**, onu görmek için Calud'un iletişim kurduğu **kumpanya yöneticisi Portekizli**, Kamelyalı Hatunu izlemeye gelen **bir paşa**, paşanın isteği üzerine oyunu uyarlayan **Ermeni**, tiyatrodaki peygamberliğini ilan eden **bir adam**, Calud'u tedavi eden ve öleceği zaman da onu muayene eden **Yahudi hekim**, Calud'un öldürdüğü **kabadayılardan biri**, küçüklüğünde oynadığı Davud'un hala büyümediğini herkese gösteren **elli yaşlarındaki biri**, Calud'un Davud'u dövmesinden dolayı onu yılanla benzeten ve onun aklına yeni bir proje getiren **biri**, diyapozunun sesini elektrikle yükseltmeyi başaran **Paçinotti adlı âlim**, Üzeyir'in kaçarken yakalandığı ve İstanbul Sanayi Mektebine götürülmesine neden olan **bekçi**, okuldaki **muallimi**, Calud'un öğrenci seçmek üzere başvurduğu **okul müdürü**, Calud'un huzurunda vasiyetini açıkladığı **mahalle imamı**, Uzun İhsan Efendinin oğlunu almak için birlikte geldiği **bekçi**, Üzeyir'in kendisine yeni elbise diktirdiği **Terzi Vodonis**, fotoğrafını çektiirdiği **Fotoğrafçı Vanberg**, Üzeyir'e Yafes Çelebinin öldürülmesine neden olduğunu anlatan ve yüz yaşında görünen **yeniçeri**, Uzun İhsan'ın lügatten üzerine hikâye anlatılacak sözcüğü seçen **çocuğu**, hikâye anlatanlardan **Karagüllezzade İlham Çelebi**, Yafes Çelebinin aldığı parayı tahsil eden **tefecinin torununun torunu**.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanın sayısı 58 olan kurmaca kahramanları, tarihî kahramanlarda olduğu gibi fazla işlenmemiştir. Kahramanlarının tamamı tiplerden oluşan romanın başkahramanları bile, tarihî vakanın ön plâna çıkarılması dolayısıyla geri plânda kalır.

Mehmet Çavuş, çok sevdiği eşinden ve oğlundan ayrılarak çağırıldığı Çanakkale cephesine gider. Buradan gönderdiği mektuplarla savaşın durumunu ve cephedeki insanlar arasında neler yaşandığını ailesine anlatır. Posta eri olması ve manyetolu telefon başında bulunması dolayısıyla romanın vaka kurgusunda önem taşıyan olayların okuyucuya aktarılmasını sağlayan kahraman, Çanakkale'de şehit olur.

Mehmet'in karısı **Kevser**, eşine saygısı ve bağlılığı olan bir Anadolu kadınıdır. Üzülse bile kocasını, vatanın savunması için askere seve seve gönderir; cephe gerisinin tüm sıkıntılarına da katlanır. Eşinin gönderdiği mektuplarla cephede yaşananları öğrenen Kevser, bir taraftan evinin geçimini sağlamaya diğer taraftan da babasının yokluğu dolayısıyla huysuzluk eden oğlunu teskin etmeye çalışır. Kardeşinin nişanlısı

Gönül ve oğlunu Çanakkale'ye gönderen Ayşe Teyze, ona bu zor günlerinde destek olan arkadaşlarıdır.

Kevser'in kardeşi **Murat** da, eniştesi ile birlikte Çanakkale'ye gönderilir. Cepheye gitmeden önce nişanlısı Gönül ile vedalaşan kahraman, cephede eniştesinin şehit olduğunu öğrendiğinde intikam almak için tebdil-i kıyafetle düşman cenahına geçer. Yüzü tanınmayacak bir şekilde yara almış olarak bulunan Murat Çavuş, savaş sonrasında evine döndüğünde, yeğeni onu “korkunç yüzlü” diye tanımlarken nişanlısı Gönül gördüğünde baygınlık geçirir.

Fedakâr Anadolu kadını tiplerinden biri olan **Gönül**, nişanlısı Murat'ın yolunu, Kevser ve Ayşe Teyze ile bekler. Aldığı mektuplarla cephenin durumunu öğrenir.

Babasını ve kocasını daha önce yaşanan savaşlarda şehit veren **Ayşe Teyze**, şimdi de oğlu Halit'i cepheye gönderir. Yaşlı ve yalnız olan kahraman, oğlunun yokluğunda vaktini Kevser ve Gönül ile birlikte onlara gelen mektupları ya da oğlunun gönderdiği mektupları dinleyerek geçirir. Oğlunun şehit olduğu kendisinden bir süre saklansa da Ayşe Teyze, savaş sonrasında dönenlerden oğlunun şehitliğini öğrenir.

Romanın diğer kurmaca kahramanları Kevser ve Mehmet Çavuşun küçük oğlu **Alpaslan**, Kevser'in Yemen şehidi olan **babası**, Mehmet'in cepheye gitmeden görüşmek istediği ancak cepheye giden damadını uğurlamak için gittiğinden bulamadığı **halası**, onun Çanakkale'ye gidecek olan **damadı**, camide vaaz verirken Zağra Müftüsünden dinlediklerini cemaate anlatan **hoca efendi**, Kamil Efendinin söylediklerini kasıtlı olarak yanlış çeviren **Bulgar tercüman**, onun yanlış çevirdiğini görerek müdahale eden **Kırımlı Müslüman asker**, camide kadınlar için ayrılmış bir bölüm bulunmadığından hocanın vaazını dışarıda dinleyen **I. kadın**, **II. kadın** ve **III. kadın**, Bulgaristan topraklarında şehit olan **III. kadının babası**, Alpaslan'ın çok sevdiği ve ayrılmadığı **babaannesi**, Ayşe Teyzenin Çanakkale'de şehit olan oğlu **Halid**, Ayşe Teyzenin İstanbul medreselerinde okumuş bir âlim olan **babası**, Halid'in şehit **babası**, Alpaslan'ın oynamayı çok sevdiği Gönül'ün kardeşi **Fatih**, Murat'ın gitmeden önce ellerini öptüğü Gönül'ün **annesi** ve **babası**, medresede “Takdir-i Hüda kuvvet-i bazu ile dönmez” sözünü dilinden düşürmeyen **Ermenekli Saffet Efendi**, babası ile arasında kan davası olmasına rağmen Halid'e cepheye gitmeden önce para veren ihtiyar **Hasan Dayı**, Halid'in babasının öldürmüş olduğu **Hasan Dayının kardeşi**, savaşa dair plânlamaları yapan **Seddülbahir müstahkem mevki kumandanı**, gün sakın geçerse toplu Cuma namazı kıldırarak olan **alay müftüsü**, Amiral Carden'in yaptığı toplantıyı açan **amiral yardımcısı**, amirale ellerini çabuk

tutmalarının iyi olacağını askerlerin noeli İstanbul’da ya da memleketlerinde kutlamak istediklerini söyleyen **bir kumandan**, yaşadıklarının tarihe geçip geçmeyeceğini merak eden topçu eri **Ahmet**, Murat Çavuşun anlattığı ibretli hikâyeyi memnuniyetle dinleyen topçu eri **Mustafa**, şehit olmadan kısa süre önce abdest alan **Hüseyin**, Anadolu halkının sıkıntılı günlerini fırsat bilerek ellerindeki kıymetli eşyaları ucuza alan ve Kevser’in evine de sık sık uğrayan işportacı **Yanıkyan**, evindeki birçok maddi ve manevî kıymeti olan eşyayı Yanıkyan’a satmak zorunda kalan **Gülsüm Teyze**, Kevser’in evinde bulunan tüfeğin sahibi olan Mehmet’in Plevne gazisi **dedesi**, Mehmet Çavuşun Balkanlar üzerine sohbete daldığı Balkan gönüllüsü **Cemaleddin**, Mehmet Çavuşun destanını okuduğu **Âşık Nedim**, İngilizlerin kendilerini İttihatçıların halifeyi esir aldıkları ve onu kurtarmak için savaşa katılmaları yalanıyla kandırıp getirdiklerini söyleyen **Hintli esir**, dev topları karşısında Türklerin dayanamayacağını düşünen **Bouvet zırhlısı amirali**, taarruz tertibini gözden geçirmek isteyen **İrrezistible zırhlısı amirali**, askerlere devamlı bitmeyen sütünü dağıtan ancak köyüne gidildiğinde bir evliya olduğu öğrenilen **Kâşıklı Dede**, Murat Çavuşun Kâşıklı Dede’yi sorduğunda yüzüne şaşkın şaşkın bakan **kadın**, Beylerbeyi Sarayında padişahın huzuruna kabul edilmek üzere bekleyenleri içeri alan **serkâtip**, Türk askerlerinin ellerinde bir kitapçıkla hayatlarının en mesut anlarını yaşamışçasına duruşlarına şaşırان **Alman müfettiş**, kumandanla birlikte içeri giren **yaveri**, siperlerden gelen “Allahuekber” seslerini duyarak teslim olan **Hintlilerden biri**, onun Türkistanlı olan **dedesi**, Halit’in şehit olduğu haberini getiren **Ahmet Onbaşı**, payitahtın Konya’ya taşınması konusunu konuşmaya giden **şeyhülislam**, Amiral Robeck’e Boğazın geçişi sırasında tek mayın patlamayacağı konusunda teminat veren zırhlı armadanın **mayın uzmanı**, verilen emirlerin sonuçlandığı bilgisini veren **Hamidiye Tabyası Kumandanı**, Mehmet Çavuş irtibatı kesilmiş tabyaların irtibatını sağlamak üzere giderken yanında bulunan er **Rahmi**, kumandanın harp sahasını gezerken yanında bulunan ve savaş sonrasında Kevser’in evinde yemek yiyen **Ferit**, Alpaslan’ın babasını merakını dile getirirken babalarının geldiğini söylediği **Ali** ve **Hasan**’dır.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanının kurmaca kahramanları kimliksizdir. Bir insan, bir kadın veya bir adam şeklinde ifadelerle kullanılır ve belirsizlik taşırlar. Sayıları 126 olan kurmaca kahramanlar, Tahir Hocaya şikâyet gelen **Yorgi’nin anası**, Keziban’ın şehit **kocası**, Küçük Mehmed’in Ali’nin kaçarken merkebe bindirdiği hasta **babası**, üvey **annesi**, caminin minaresinden “Yunan geliyor!” diye bağırان **biri**, Binbaşı Hrisantos’un atını tutan **Yunan askeri**, Yunanlıların Gölhisar sallarıyla

karşıya geçmek isteyenlere ateş açması üzerine kendini sulara atan **yörük gelini**, kıyılara tutunanlardan bir kadının parmaklarını kırarcasına bastıran **Yunan askeri**, sulara atlaması parmaklarına basılarak engellenen ve askerin ellerini kestiği **baştaki kadın**, **ikinci kadın**, kadının başını kasaturası ile kesen **Yunan askeri**, kıyıya tutunanlardan üçüncü sıradaki **delikanlı**, onu öldürmeye çalışırken delikanlının suya çektiği ve bir süre sonra ölüsü su üstüne çıkan **efzun**, kıyıya tutunan parmaklarını kestikleri için suya kapılan **kadın**, sallara gelen insanların tamamı öldürülünce binbaşının sağ kimse kalmamalı emri verdiği **yüzbaşı**, gemiden suya düşen ve Yusuf'un kurtarmaya çalışırken ikisinin de ölmesine neden olan **kadın**, Yörük Hüseyin'in kafasına taşla vuran **Yunan askeri**, Emir Ayşe'nin paramparça cesediyle karşılaştığı **kadın** ve kuyunun kenarında dişleri kırılan ve sonra kuyuya atılarak şehit edilen **kocası**, Emir Ayşe'nin terk edilmiş evine girerek birşeyler yemek isteyen **Yunan asker**, daha önce harman beklerken dürbün bulan Ayşe'nin **komşu çocuğu**, koca kavağa yaklaşan otuz kadar köylüyü durduran **Yunan çavuşu**, Emir Ayşe'nin niçin bekletildiklerini sorduğu yanındaki **kadın**, mavzerini buğday çuvalına saklayan Ayşe'yi durduran **Yunan çavuşu** ve **Rum genci**, silah arayan Yunanlılara silah olmadığını söyleyen **köylü**, Emir Ayşe'nin yanındaki tedirgin **kadın**, oruçlu Türklerin orucunu bozdurmak için elinde testi ve tas tutan **Yunan askeri**, Sırtmaç Yusuf'un orucunu bozdurmak için burnunu sıkan **Yunan askeri**, Sırtmaç Yusuf'un ağzına su döken **asker**, Cerid'i öldüren **Bursalı cavır**, Çete Ayşe'nin evine gelerek eşyaları parçalayan **Yunan askeri**, onun yanında gelen diğer **Yunan askeri**, Çete Ayşe'nin bebeğini emzirirken gördüğü ve açlıktan ölmek üzere olan delikanlıyı emzirmesini istediği **kadın**, kadının kundaktaki **bebeği**, tren baskınında Ertuğrul Beyin vurduğu muhafaza demirlerindeki **Yunanlı asker**, Teğmen Selim Beyin vurduğu diğer **Yunan askeri**, Çete Ayşe'nin ilk çatışması olan Arpa Deresi karakolu baskınında öldürülen nöbetçi **Yunan askeri**, Binbaşı Bakoyanis'in Araplı köyüne gidince çağırttığı **muhtar**, hazırlayacakları ziyafet için dipçikle öldüremediği koçu kurşunlayan **Yunan askeri**, kırçıl bıyıklı ve çürük dişli **Yunan çavuşu**, Softaların Ali'nin evine gelerek yiyeceklerini alan **Yunan çavuşu**, askerlere Hırbaçların Ali ve Mehmet'in karısının güzelliğini haber veren ve onlara rehberlik eden **Aydınlı yerli Rum**, Nazife Gelinle birlikte götürülen **eltisi**, bebeğini kucağından alıp yere çalan **asker**, sesi bir anda kesilen **bebek**, Çiftlikli Kübra'nın **babası** ve Ayşe'ye gelişinden haberi olmayan **nişanlısı**, Çete Ayşe'nin çatışma sırasında öldürdüğü iri yapılı **asker**, kızanların kurşunuyla böğürerek yıkılan **Yunan askeri**, Ferit Beyi binbaşına göndererek taaruza

kalkmalarını isteyen **tümen komutanı**, taarruzun başarıya ulaşmasının ardından zeybek oynamaya başlayan **sert bakışlı zeybek**, Vakıf Camiinden yanık sesiyle ezan okuduğu duyulan **hafız**, bayrak açan uzun boylu gürbüz bir **delikanlı**, Çiftlikli Kübra'nın vurduğu uzun boylu **Yunan piyadesi**, ateş hattındaki milislere su taşıırken vurulan **yaşlı kadın**, İbrahim Beyin vurduğu makinalıyı kullanan şişman **Yunan çavuşu**, cephenin manevî gücü olan **Umurlulu Hoca**, Yüzbaşı İbrahim'in vurulmasından sonra intikam almak isteyen Dahhak'ın öldürdüğü bir **Yunan askeri**, atlarken vurduğu **diğer asker**, süngülediği **asker**, Yüzbaşı Fehmi'nin üstüne atlayıp boğduğu **efzun**, şehit Yüzbaşı İbrahim'e ağlayan Yüzbaşı Fehmi Beyin gördüklerini söylememesini istediği **asker**, Yunan komutan Sihinazi tarafından hapsedilen **Aydın müddei umumisi** ve **hâkimi**, Binbaşı İsmail Hakkı'nın istifasını bildirdiği **komutan**, Çete Ayşe'nin İbrahim Beyin ruhunun şad olması için öldürdüğü **Yunan askeri**, Sancakdarın Ali Efenin vurduğu bir başka **Yunan askeri**, Çete Ayşe'yi omzundan yaralayan **karaltı**, ateş hattında Fetih suresi okuyan yanık sesli **hafız**, Sancakdarın Ali Efeyi öldürmeye çalışan **Yunan askeri**, Hatip kışlalı Osman'ın susadığı için su verdiği ancak biraz kendine gelince Osman'ın yüzüne tüküren nankör **Yunan askeri**, buna rağmen Osman'ın su verdiği diğer yaralı **Yunan askeri**, Aydın'da yanan binadan Çete Ayşe'nin kurtardığı **kız**, bir kadın tarafından kurtarıldığına şaşan içerdeki **ihytiarlardan biri**, ailesini Menderes'in güneyine güvenli bir yere götüren Çete Ayşe'nin gemide karşılaştığı yüzü elem çizgileriyle dolu **anne**, kucağındaki **hasta bebeği**, çarşafının arasına çocuğunu gömmüş pembe yüzlü **muhacir hanım**, **kadının çocuğu**, Huda Nur'un Torlak mahallesinde yakılan **kayınvalidesi**, **annesi** ve **kızkardeşi**, Melike'nin memuriyetinden dolayı Bursa'dan Aydın'a gelen ve Yunanlılar tarafından öldürülen **babası**, **annesi** ve **ağabeyi**, Melikelerde misafir bulunan ve öldürülen **halası**, namusunu teslim etmediği için kızgın yağa batırılarak öldürülen **kızcağız**, Melike'yi kurtaran Yörük Ali Efenin **kızanlarından biri**, ailesini Menderes'in güneyine geçiren Çete Ayşe'nin karşısına çıkan **bir atlı**, Çete Ayşe'nin yanına gelen **İtalyan askeri**, atının yularından tutarak onu komutana götürmek isteyen **İtalyan asker**, Çete Ayşenin karşısına çıkan Türkçe bilen **İtalyan askeri**, yavrularını suya düşürdüğünü anlatırken bayılan Pakize'nin başını kucağına alan **biri**, Pakize'nin Aydın'da diri diri yakılan **kocası**, Çete Ayşe'ye yıkanması için su getiren **kadın**, Mehmet Çavuş'u şehit ettiği anda kendisi de ölen **Yunan askeri**, feryadı işitilen **Yunan askeri**, Bahir'in önüne kadar sokulduğunda cıglığı yarım kalan **Yunan askeri**, düşman mevzilerinde en önde sürünen **Yunan yüzbaşı**, cephede savaşan Tekeli İsmail

Efeye annesinin gönderdiği bulgur aşını vermek isteyen **küçük kız**, kendisi emzikli olduğu halde yemeğinin yarısını cepheye gönderen **kadın**, aniden ayağa kalkan ve öldürülen hırslı bir **Yunan piyadesi**, yaralı olarak bulunan ve Adnan Bey ile arkadaşlarının tedavi ettirmek için götürürken yolda ölen **Yunan askeri**, Çete Ayşe'nin sorular sorduğu kimsenin maiyetinde olmadan çarpışan **gençlerden biri**, ellerinden ve kollarından taşınarak getirilen ağır yaralı **milis**, onu süngüsüyle yaralayan **efzun**, sırtından süngüleyen **efzun**, bu efzunu öldüren **yaralının arkadaşı**, Osman Çavuşun yolunun üstündeki **Yunan nöbetçisi**, havaya uçurulacak köprünün bir ucunda duran **Yunan nöbetçisi**, Yörük Ali Efenin Çete Ayşe ve Çiftlikli Kübra'nın korunmasını istediği İtalyan askerlerden bunu onlara söyleyen **biri** ve yanındaki **asker**, onları görevlendiren **İtalyan yüzbaşı**, yerli Rum İstelyo'nun elçiliğiyle Yörük Ali Efe ile görüşmek isteyen fakat korkusu gözlerinden okunan **Yunan teğmeni**, Yörük Ali Efenin izin vermesiyle ateşlenen silahlardan biriyle vurulan **Yunan yüzbaşı**, Ayşe Çavuşun boğazını sıkan uzun boylu **Yunan askeri**, onun öldürülmesinin ardından yetişen ve Nazım Efenin öldürdüğü **efzun**, elindeki uzun saplı iki orakla düşmana karşı durmaya çalışan sarıklı kahraman **adam**, onun kafasını uçurduğu Yunan askeri, arkasında beliren süngülü **Yunan askeri**, canlı ele geçen ve sorgulanan **Yunan askeri**, Çete Ayşe'nin bulunduğu yerin üst kısmında yatan ve kanı Bahir'in kanı ile birleşen babayiğit **şehit kızan**, Çete Ayşe'nin savaşırken sağına baktığında mor cepkenler içinde gördüğü fidan gibi bir **şehit**, soluna baktığında gördüğü **şehit**, ellerine geçirdikleri şeyle savaşa katılmak isteyenlerden şehit olan **bir kadın**, Gökçen Efenin çemberde kaldığını ve yardıma ihtiyacı olduğunu haber veren **kızanı**, Çete Ayşe'ye doktor geldiğini duyan **köylü kadın**, kucagındaki bir deri bir kemik kalmış olan **çocuktur**.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda başrolleri kurmaca kahramanlar üstlenir. Romanda kurmaca kahraman sayısı 151'dir.

Romanın bilge kahramanı **Alibinat**, etrafına topladığı köylülere her akşam anlattığı tarih dersleri ile onlara bilinç aşılamaya çalışır. Seyit Rıza, Şeyh Sait gibi Kürt isyancılarını kahraman olarak anlatır. Yönetimle arasını iyi tutmaya çalışan ağa Rıza Çavuşun uzaktan akrabası olduğu için konuşmalarına göz yumulan Alibinat, köylülerin kendisinden çok çekindikleri bir kişidir. Rıza Çavuşun babasından sonra köyün en yaşlı kişisi olan kahraman, ağanın hükümetle arası bozulduktan sonra baharla beraber çıktıkları dağda dua edip kurban kesmeye gider. Bu arada köyü basılan Alibinat'ın karısı, çocukları, gelinleri ve torunları öldürülür. Bundan sonra kasabaya,

kızkardeşinin yanına yerleşen Alibinat, burada da köyde olduğu gibi etrafına topladığı kişilere geçmişte Kürtlerin yaptıklarını, başlarına gelenleri ve hatalarını anlatmaya devam eder. Anlattıklarından dolayı Alibinat'ın ilgiyi üzerine toplamasının yarattığı kıskançlıkla bazı kişiler onu komutanlara şikâyet eder. Bu şikâyet üzerine askere alınan yaşlı kahraman, askerlerin eziyetlerine maruz kalır; ancak dişini sıkarak teskeresini alır. Öldüğünde kutsal bir kişi olarak Pule Jare adlı tepeye gömülür.

Rıza Çavuş, Mergasur adlı köyde yaşayan Kureşan aşiretinin reisidir. Şeyh Sait isyanında hükümetin yanında yer alarak Şeyh Sait'e karşı savaşmıştır. Bu başarılarından sonra kolbaşılıktan çavuşluğa terfi ettirilen ve yeni imtiyazlar kazanan Rıza Çavuşa vali ve askeri erkân tarafından ödülleri verilir. Kasabanın kaymakamı da kendisine büyük saygı gösterir. Ancak, aslında bu ödül ve imtiyazlarla onun Kürtlük düşüncesinin peşine takılması önlenmeye çalışılır. Dersim'de yapılan ve kış dolayısıyla ara verilen operasyon sonrasında Rıza Çavuş, kaymakamlıkta karşılaştığı Ragıp Gümüşpala'nın kendisine karşı aşağılayan tavrından sonra düşüncelerini değiştirir, bir dahaki karşılaşmalarında Kürtlük bilinciyle hareket eder ve sözleriyle komutanı rahatsız eder. Kaymakam'ın kendisine ve köylülerine gösterdiği yere gitmeyi de kabul etmeyen Rıza Çavuşun bu olaydan kısa bir süre sonra Yüzbaşı Hayrettin Türkkan tarafından köyü basılır, kendisi ve köylüleri öldürülür.

Gule ya da roman boyunca karşımıza çıktığı isimleri ile **Hayriye** ve **Senem**, Alibinat'ın oğlu Mirzali'nin kızıdır. Köy baskını sırasında götürülüp kurşuna dizilen annesi Zeyne'nin eteklerinin altında kalan ve ölmekten kurtulan Gule, operasyonu yapan Yüzbaşı Hayrettin tarafından evlat edinilir. Çocuğu olmayan Hayrettin Türkkan, onu karısı Cevriye'ye hediye eder. Cevriye tarafından itina ile büyütülen ve üvey babası Hayrettin'in adından esinlenerek Hayriye adı verilen çocuk, başarılı bir eğitim hayatı geçirir. Öğretmen okuluna giden kahraman, son zamanlarda sürekli, insanların öldürüldüğü, makinalı tüfeklerin sesinin duyulduğu bir rüya görür. Bu rüyalarını anlattığı annesi Cevriye, ona hakkındaki gerçeği anlatır ve ölür. Bunun üzerine babasından soğuyan Hayriye, onunla girdiği boğuşmada Hayrettin'in ölümüne neden olur. Olaylardan sonra Cevriye'nin bahsettiği Tuncelili emekli asker Ziya Beyin evine sığınan ve ondan olayların bilmediği yönlerini öğrenen Hayriye, okulundan mezun olarak Tunceli'ye atanır. Ziya Beyle gittikleri Tunceli'de ismini Kürt isimlerinden biriyle değiştirmek isteyen Hayriye, Senem adını beğenir. Duzgün dağındaki dini törene Ziya Bey ile katılan Senem, burada gerçek babası Mirzali ile karşılaşır; ancak babası ona kim olduğunu söylemez.

Hayrettin Türkkan, bir yüzbaşı olarak Tunceli'deki operasyonda görev yapar. Ragıp Gümüşpala'nın verdiği görevle Rıza Çavuşun köyünü basan ve köylüleri öldüren "sarı yüzbaşı", öldürülenler arasında bulunan iki yaşındaki kızı, çocuk sahibi olmayı çok isteyen karısı Cevriye'ye hediye eder. Çocukları olmayan ve her ikisi de sarışın olan çiftin, böylesi kara gözlü, esmer bir kızları oluşu herkesin dikkatini çeker. Emekli bir general olduğunda Kadıköy'de deniz manzaralı bir evde yaşayan Hayrettin Türkkan, Hayriye'nin gördüğü rüyalar üzerine kızı gerçeği açıklamak isteyen karısına çok kötü davranır. Hatta öldüğüne sevinir. Ancak karısının daha önce kızına gerçeği anlattığını anlayınca, Hayriye ile aralarında geçen boğuşmada ölür.

Hayrettin Türkkan'ın karısı **Cevriye**, çocukları olmadığından kocasının kendisine hediye ettiği Gule'yi çok sever. Onunla öz çocuğu gibi ilgilenir ve büyütür. Hayriye'nin gördüğü rüyalar dolayısıyla gerçeği ona anlatıp anlatmama konusunda kararsız kalan kadın, hasta olarak geçirdiği hayatının son günlerinde ona rüyalarının nedenini anlatır. Romanda olumlu tek Türk kahraman olan Cevriye'yi Hayriye de sevgiyle hatırlar.

Dersimli Alevi bir Kürt olan **Teğmen Ziya**, operasyon sırasında Dersim'de bulunmuştur. Hayrettin Yüzbaşının da bulunduğu bir ortamda, Koç Binbaşı, Teğmen Ziya'yı denemek için bir Kürt kadın ve iki çocuğunu öldürmesini ister. Ancak Ziya, üç metreden çocuğu vuramaz. Bunun üzerine çocukları öldüren Koç Binbaşı, onu da öldüresiye döver. Bu olaydan sonra emekliliği sırasında karşımıza çıkan Ziya Bey de İstanbul'a yerleşir. Burada iki kızı ile yaşayan Ziya Beyin adını Cevriye'den duyan Hayriye kendisini bulur ve Dersim'de yaşananları ondan dinler. Hayriye'nin tayininin Tunceli'ye çıkmasını sağlayan Ziya Bey, onu ve ailesini alarak Tunceli'ye gider ve Duzgün dağının zirvesinde Hayriye-Senem'i kendi gerçeğiyle buluşturur.

Romanda rolleri olan diğer kurmaca kahramanlar, Rıza Çavuş'un önce hasta olan ve sonra öldüğü öğrenilen Alibinat'tan yaşça büyük babası **Heseneli**, Dersimlilerin cem türkülerini söyleyen ozan **Bakıl**, önceki senelerde Alibinat'ın bedduasını alarak ölümden dönen **Mergasurlu Cafo Derg**, onun tarlasına tecavüz ederek yetimlerine zarar verdiği **Uso Kor**, Alibinat'tan kocasının affedilmesini dileyen **Cafo Derg'in karısı**, Osmanlı Devleti zor durumdayken ona ihaneti kendine yakıştırmayan üç yüz altmış altı köyün sahibi olan **Ivrahim Bey**, Ruslara karşı yapılan savaşta esir düşen **Qorteli Qali Çavuş**, sünni olmasına rağmen kaçırdığı Berivan ile Alibinat'ın köyüne sığınan ancak karısını kaybettiği için intiharı tercih eden köyün yabancısı **Said**, sevdiğinin yanında olmasına rağmen ailesinin hasreti ve korkusu ile

gün geçtikçe eriyen ve doğum sırasında ölen Sait'in karısı **Berivan**, doğduğunda hem yetim hem öksüz kalan ve Mergasurlularla birlikte kurşuna dizilen çocukları **Şivan**, İstanbul'dan sultanın elçi gönderip yardım istediği **Çarek ağası**, Alibinat'ın sürgüne gönderilen ve kızı bir asker tarafından evlatlık alınan oğlu **Mirzali**, dünya savaşında bozulan ve kaçan Osmanlı'yı takip etmek isteyen ancak başarılı olamayan **Rus generali**, köy baskınında evinde dua ederken ölen Alibinat'ın kendisi gibi bilge karısı **Bese**, Alibinat'ın sohbetini sabırsızlıkla dinleyen **Xıdeyiv**, Alibinat'a soru soran **Memo Derg**, Alan ve Demenan aşiretinin birbirine girmesine neden olan **Heme Sım**, bu çatışmada tetik çekmekten parmağı şişen ve Demenanlılar tarafından öldürülen **Uso Mozık**, Alibinat'ın Şeyh Sait isyanı ile ilgili olarak anlattıklarına yorum yapan **Miste Gule**, Kızılbaşlara saldırmanın dini bir emir olduğunu söyleyen **Lolan ağası**, kırmızı yüzlü **müdür**, Alibinat'ın anlattıklarını dinleyen köyün en zayıfı **Seyxıdır**, yağın karın dört metre olduğunu ölçen Miste Gule'nin oğlu **Usıf**, Rıza Çavuş'un babası Hesentali'nin öldüğü haberini Alibinat'a getiren **Kalmem**, Mergasur köyüne yapılan baskını, öldürülen ve yakılan insanları bir kayanın ardında gizlice izleyen Rıza Çavuşun oğlu **Saverdi**, su almak için gittiği çeşmede saldırısına uğradığı kurtu boğan **Zeynel**, ona yardıma giden ikiz ağabeyleri **Hese** ve **Uşe**, anneleri **Qede**, geçen yıl ölen ve sağlığında bir ayıyı haklayan babaları **Gema Bezik**, birbirleri ile tartışan Cafır ve Seyxıdır'ın arasına giren ve bunca düşman arasında birbirleriyle kavga etmelerine kızan **Ale Mem**, kayınvalidesi ile birlikte cecim dokuyan ve köyün basılmasından sonra kurşuna dizilenlerden olan Gule-Hayriye'nin annesi Alibinat'ın gelini **Zeyne**, onun babası ve Bese'nin kardeşi olan **Hemedi**, Zeyne'nin kurşuna dizilirken ölen oğlu **Seyxıdır**, Zeyne'nin Bese yanındaki yerini kıskanan büyük gelin **Xece**, onun kocası Alibinat'ın oğlu **Seydali**, Berivan'ın oğluyla nişanlı iken çoban Said'le kaçmasını içine sindiremeyen **Abdulrahman**, onun **oğlu**, yaşlı Alibinat'ın kendisine saldıran kurdu öldürmesine şaşırarak **Hese Mem**, köydeki herkes gibi Kureşan aşiretinden olmayan ve duvar ustalığı dolayısıyla kendisinin yaptığı güzel evinde baskın sırasında yanarak ölen **Lolız Memli**, onun Rıza Çavuşun evini yaparken gönül verdiği ve evlendiği Miste Qız'ın kızı **Senem**, pek de gönlü olmadan kızını Memli'ye veren **Miste Qız**, Senem'in annesi **Ele**, cem töreni için gelen ve saz çalarak ayini gerçekleştiren **Dewres-Derviş**, onun karşısında oturan **Ale Hem**, Berivan'ın cem sırasında aklına getirdiği **babası** ve **annesi**, Said'in kızılbaşlara atıp tuttuğunu düşündüğü **şex**, Yarbay Gümüşpala'nın yaptığı toplantıda kendini göstermeye çalışan **Yüzbaşı Fethi Gürler**, Berivan'ın köyündeki **Zozan** adlı güzel kız, onun nişanlısı

olan ancak Zozan'ın köyünde yaptığı bir hatadan dolayı köyü terk eden **ağanın oğlu**, oğlunu kayınpederine yardım için gönderen **Ömer Ağa**, **Zozan'ın babası**, Rıza Çavuşu her zaman övgülerle karşılayan, onu gördüğünde onun gibi konuşarak gönlüne girmeye çalışan, bu şekilde onu kontrol edebileceğine inanan **Kızılkilise Kaymakamı**, Rıza Çavuşun Kürt devleti istemediğine şahit gösterdiği **Lolan Ağası Rıza Efendi**, **Xormek Ağası Bertal**, **Nahiye Müdürü Mamed Ağa**, Rıza Çavuşun Alan aşiret ağası Sülü'nün dostluğunu kıskandığı **tabur komutanı**, Rıza Çavuşu kaymakamın çağırttığı haberini gönderen **İresi karakol komutanı**, Rıza Çavuşa yapılan aşiretini alarak başka bir yere yerleşme teklifi üzerine konuşan **Usıf'e Gulse**, ona katılan **Keko** ve **Ale Sur**, Alibinat ve Rıza Çavuş Duzgün dağına çıkarken atlarını bıraktıkları ve Mergasur köyüne yapılan baskının gizli şahidi olan **Xıdır**, bu yolculukta bir rüya gördüğünü söyleyen ve bütün gece saz çalıp deyiş söyleyen **genç**, değişik aşiretlerden Alibinat'ın etrafında toplanıp ona sorular soran Qıl'dan **Aliqa**, Dewa Sow'dan **Misto Gırs**, Yarbay Gümüşpala'nın Yüzbaşı Hayrettin'i çağırttığı **emireri**, Yüzbaşı Hayrettin'in görevlerini devralan **Üsteğmen Sami**, Yarbay Gümüşpala'nın çağırttığı ve Rıza Çavuşun köyünü yakma işini Yüzbaşı Hayrettin'le birlikte üstlenen **Üsteğmen Cemil** ve **Teğmen Erol**, askerlere yol gösteren ve iz süren Kürtler **Qemo Heyderız** ve **Hese Areyiz**, Yüzbaşı Hayrettin'in ikna ederek Rıza Çavuşu çağırması için gönderdiği **Alişer**, onu Rıza Çavuşun bulunduğu yere götüren orta yaşlı **bir Kürt**, köye gitmek için yola düşen Rıza Çavuşun evinde konakladığı **Sileman Gax**, ateşe verilecek yere girmesi için hane halkını toplaması istenen Cafır'ın çağırdığı karısı **Sawre**, çocukları **Mursa**, **Uso**, **Xece**, **Fate**, **Eli**, **Durso**, **Ivo**, **Hemo**, **Berto** ve **Duzo**, askere yol gösteren Hese Areyiz tarafından iteklenmesini gururuna yediremeyerek onu öldüren ve ardından yüzbaşının üstüne yürürken öldürülen Rıza Çavuşun oğlu **Hesen**, onun başına gelenlere dayanmakta zorluk çeken karısı **Emina**, gelinini sakinleştirmeye çalışan Rıza Çavuşun gün görmüş karısı **Zelal**, babasının konağında toplanan Rıza Çavuşun oğlu **Usen** ve **karısı**, ailesiyle birlikte evinde yakılan Lolız Memli'yi kurtarmak için koşarken öldürülen Memli'nin oğlu **Memed**, Yüzbaşı Hayrettin'in ölüler arasında Gule'yi bulup getiren **emireri**, bakışlarıyla Xece'yi rahatsız eden ve Gulse'ye dokunan **asker**, onun dokunuşuyla kendini kirlenmiş hissederek ve kendini uçurumdan aşağı atan Xece'nin genç kızı **Gulse**, yüzüne bir daha bakamayacağını düşündüğü Memo Derg'in oğlu **Zeynel**, kurşuna dizilen köy halkı arasından canlı kurtulan on yaşındaki **Alixıdır**, altından çıkmaya çalıştığı babası **Yive Ale Gırs**, hareketsiz olduğunu gördüğü **annesi**, onları makineli tüfeğe tutan **Koç Binbaşı**,

kurşuna dizilen Sülü Ağanın gelinlerinin kırılan lavanta kokularının haftalar sonra bile kaybolmadığını anlatan **Kürt**, mağaraya sığınan insanlar askerlerin geçmesini sessiz bir şekilde beklerken öksürük tutan **çocuk**, onun boğazını sıkarak susturmaya çalışan **adam**, çocuğun olanlardan dolayı ağlayan **annesi**, Gule'yi konuşturmak için Yüzbaşı Hayrettin'in kasabadan getirttiği **Kürt kadın**, Alibinat oturduğu kayada düşünürken ona sorular soran **köylü**, tüm ailesini kaybeden Alibinat'ın yanına yerleştiği kasabadaki kızkardeşi **Firaz**, Mirzali'nin yaşadığını ve Ayvalık'a sürgün edildiğini Alibinat'a anlatan **adam**, Mirzali'yle beraber sürülen **Heyderız İmam**, Lozan'a Kürt devleti istemediğini bildiren telgrafi nasıl çektiğini anlatan **Lolan ağası Mudır**, onun Alibinat'ı şikâyet ettiği **tabur komutanı**, Alibinat'ı sorguya çeken **yarbay**, Alibinat'ın kendisini teslim edeceklerini sandığı cellat **Gavur Ali**, yarbayın Alibinat'ı asker kılığına sokması için emir verdiği **asker**, Alibinat'a eziyet eden askerler **Aydınlı Osman, Ordulu Ömer, Kayserili Şaban** ve bir başka **asker**, akrabalarının Alibinat'ı kurtarmak için rüşvet verdiği subaylarla arası iyi olan Türk esnaftan **Bahri**, askerliğini tamamladıktan sonra Pülümür'e gitmek üzere kamyona binen Alibinat'a yaşadıklarını anlatan orta yaşlı **Kürt**, cem tutarken baskın yapılan evde yakalanan ve bıyıkları kesilen **Dewres Xıdır**, sürgünden dönen Mirzali'nin evlendiği **Xatun**, hep aynı rüyayı görerek rahatsız olan Hayriye'nin ruhuna şeytan karıştığını söyleyen **mahalle hocası**, Cevriye Hanımların komşusu **Cavit Bey**, onun rüyalardan anlayan **kayınvalidesi**, yakalanan **kadın**, Koç Binbaşının Ziya'dan öldürmesini istediği **kadının çocuğu**, binbaşının o çocuktan sonra öldürdüğü **diğer çocuk**, albaylıktan emekli olarak İstanbul'a yerleşen Ziya'nın kızları **Elif** ve **Zeynep**, evine sığınan Hayriye'yi sevgiyle karşılayan Ziya'nın karısı **Beser**, Hayriye'nin okulundaki **tarih öğretmeni**, Hayrettin Türkkân'ın ölüm raporunu veren **doktor**, Hayrettin Türkkân'ın cenazesinde üzüntüsünü dile getiren patlıcan burunlu **general**, Ziya'nın kızı Elif'i isteyen fakat babasının sıcak bakmadığı **subay**, Hayriye'ye sınavda Atatürk'ün hayatını soran dudaklarını ciğer kırmızısına boyamış **bayan öğretmen**, kızın cevap veremeyişine takılan **ince bıyıklı öğretmen**, bir general çocuğu olarak bunu bilemeyişine şaşırان **Hitler bıyıklı öğretmen**, Hayriye'nin bir formalite olarak vedalaştığı **en samimi arkadaşı**, Hayriye'nin Tunceli'ye tayinini çıkaran **Tunceli milletvekili**, sürekli dualar okuduğu için eleştirel bir anlatımla bahsi geçen **Ziya Beyin komşusu**, Hayriye'ye Erzurum Kongresine Kürt beylerinin de katıldığını söyleyen **ihtiyar**, Beser'in Tunceli'ye giderken hediyeler götürdüğü amcasının kızı **Zeynep**, **büyük dedesi**, Senem ve Ziya'ya çatışmalarda gördüklerini anlatan kırçıl sakallı **yaşlı Kürt**'tür.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) romanının başkahramanları tarihî kişilerdir. Romanın 114 kurmaca kahramanının tamamı figüratiftir. Genç Osman'ın beraber vakit geçirdiği **Rus asıllı haseki sultanı**, padişahın hacca gitme niyeti üzerine haber salınan **Mekke emiri**, Genç Osman'a ayaklanan yeniçerileri kışlarına davet eden **yeniçeri ağası**, sarayı basan yeniçerilerin durumunu kontrol etmek için Ayasofya'nın minaresine çıkan **yeniçeri**, Sultan Mustafa'yı istediklerini söyleyen yeniçeri **kalabalığından biri**, Mustafa'yı arayan yeniçerilere harem dairesini gösteren **hasoda oğlanlarından biri**, sarayın kubbesinden içeri inen **bir yeniçeri**, Mustafa'nın yerini haber veren **cariye**, Mustafa Eski Saraya götürülürken yanında giden **Derviş adlı köle**, Sultan Mustafa'nın annesinden Davut Paşanın vezirliğe getirilmesini isteyen **zağarcıbaşı**, başı açık dışarı çıkarılan Genç Osman'a başındaki tülbenti veren **sipahi**, Genç Osman'ı öldüren ve cesedi başında bekçi olarak bırakılan **cebecibaşı**, padişahın omzuna balta indiren **cebecibaşının yardımcısı**, Genç Osman'ın cenazesinde emanet ettikleri padişahı öldürenlere kızan **sipahi** ve **yeniçerilerden biri**, hesap sorulması gerektiğini söyleyen **diğeri**, Genç Osman'ın şeyhülislamdan zorla aldığı **kızı**, Sultan Osman'a üzülen kalabalıktan genç **bir delikanlı**, onun **babası**, Davut Paşanın şehzadelerin öldürülmesi karşılığında Mısır'ın yönetimini vaad ettiği **bir akağa**, Şehzade Murat'ı öldürmeye kalkan zâlim **haremağası**, onun karşısına çıkan **harem çalışanlarından biri**, Lefkeli Mustafa Paşanın rüşvet karşılığı Ayasofya ve Sultanahmet Camii müezzinlikleri verilen **bir eşekçi** ve **bir borazancı**, Davut Paşanın evinde saklandığı **adamlarından biri**, yeniçerileri sakinleştirmeye çalışan **yeniçeri ağası**, son anda idamdan kurtulan Davut Paşayı idam edecek olan **cellat**, Mere Hüseyin Paşanın falakaya yatırarak dövdürdüğü **beylerbeyi rütbesindeki biri**, hakaret ettiği **bir kadı**, Sultan Mustafa'nın bahçeye gömülü bir koyun bulmak üzere gönderdiği **bostancıbaşı**, Kemankeş Ali Paşanın Sultan Mustafa'yı tahttan indirmek istemesine karşı çıkmaya çalışan **kazaskerlerden biri**, Abaza Mehmet Paşa yerine öldürülen **adi idam mahkûmu**, Sultan Murat'ın Kaptanı Derya Hasan Paşadan boşattığı **kızkardeşi**, kimseye güvenmeyen padişahın güvenmediği **hekimbaşı**, Rum Mehmet'in nikâhladığı **Mustafa Çelebi'nin dul karısı**, Rum Mehmet'in etkinliğini azalttığı **Konya valisi**, Başvezir Hafız Ahmet Paşanın arandığını haber veren Bayram Paşanın **habercisi**, sipahilerin öldürdüğü başvezirin **adamlarından biri**, yaralanan **diğeri**, on yedi kişinin kellesini isteyen **sipahilerden biri**, Hafız Ahmet Paşaya ilk saldıran **sipahi**, başveziri yaralayan **bir başka sipahi**, onu hançerleyip yere düşüren **başka sipahi**, Hüsrev Paşanın idam fermanının teslim edildiği **Tokat kadısı**, Hüsrev Paşanın

evini topa tutan **kale komutanı**, Hafız Ahmet Paşa'dan dul kalan ve Murtaza Paşa ile evlendirilen **sultan hanım**, padişahın ayaklanmacıların karşısına çıkarken abdest almasına yardım eden **zülüflü oğlanlardan biri**, Hasan Halife'yi öldürmeden önce alay eden **yeniçeri**, Hasan Halife'nin başına sopa indiren **biri**, sipahi ve yeniçerilere özenen **bir cebeci**, Recep Paşayı padişahın huzuruna götürən **bir mabeyinci**, Recep Paşaya taht odasını gösteren **hadımağalarından biri**, Şam Valisi Deli Yusuf Paşayı idam eden **cellat**, Sultan Murat'ın Edirne'ye göndererek orada kahve işletenleri idam ettirdiği **bostancıbaşı**, gece fenersiz gezdiği için öldürülen **imamın oğlu**, padişahın emriyle onu öldüren **bostancı**, Şeyhülislam Ahizade'nin evinin bodrumunda öldürüldüğü **yeniçeri**, hakkındaki şikâyetlerden dolayı idam edilen **Gümülcine kadısı**, padişahın ok atarak öldürdüğü **sarhoş**, padişahın meyhanede sohbet ettiği ve sonra öldürülen **efendiden bir adam**, edebe aykırı resimler yaptığı için padişahın uyardığı **Macar ressam**, Nefi'nin gözden düşmesine sevinen **bir şair**, Nefi'nin bağışlanması için padişaha bir rica dilekçesi yazarken şairin sivri dilini tutamadığı için yazmaktan vazgeçen **hadımağalardan biri**, padişahın Hezarfen Ahmet Çelebi'ye aylık bağlanmasını emrettiği **hazinedar**, esnaf alayında yer alan **çöplük subaşı**, padişahın emrine muhalif bir şekilde yaşlı bir yeniçeriye İstanbul'da bırakan ve idam edilen ordunun eski erlerinden **Galatalı çelebi**, İstanbul'da bırakılan **yaşlı yeniçeri**, idam edilen **Karaağaç kadısı**, padişaha hoş görünmek için idam edilen mahpus **Araboğlu Mustafa** ve **hapishane arkadaşı**, padişahın kaleye atla girişini engellemeye çalışan yaşlı Arnavut **Konya kalesinin komutanı**, padişahı Mevlevihaneye davet eden **Çelebi Efendi**, **Mevlevihane şeyhi**, padişahın yazısını taklit ederek para sızdırdığı için öldürülen **bir bostancı**, padişahı Revan kalesine götürən **kılavuz**, Revan'ın kuzeyindeki ırmağı koruma görevi verilen Erzurum ve Çıldır Beylerbeyi, ateşkes öneren **Emirgüneoğlu'nun adamı**, Ahıska'nın alındığını müjdeleyen **Kenan Paşa'nın ulağı**, padişahın akıntıya kapılmaktan kurtardığı **bir asker**, Topkapı Sarayını dürbünle izleyen ve idam edilen **Venedikli bir tüccar**, padişah ve Emirgüneoğlu'nu Boğaz'da gezdiren **kadırganın kaptanı** ve **dümencisi**, padişahı Evliya Çelebi'nin derslerine göndermesini isteyen **saray imamı hocası**, padişahın Evliya Çelebi'ye verilecek hediyelerin emrini verdiği **hazinedarbaşı**, Hoy'u ele geçiren **Rüstem Han'ın kardeşi**, padişahın İstanbul'u öven **musahiplerinden biri**, hakkındaki şikâyetlerden dolayı idam edilen **Mihaliç kadısı**, Sakarya şeyhinden şikâyetle bulunan **Eskişehir kadısı**, Silahtar Mustafa Paşanın yanından kaçmış olan **güzel delikanlı**, Silahtar Mustafa Paşanın hekimbaşının sırrını öğrenmek için

kandırdığı **hizmetçi**, hekimbaşına afyon yapan **eczacı kalfası**, Bağdat seferine IV. Murat'la birlikte katılan **haseki sultan**, Trablus kadısı Ünsi Efendi'yi çağırarak üzere gönderilen **mübaşir**, başvezirliğin verileceği Tayyar Mehmet Paşaya gönderilen **kapıcılar kethüdası**, Hüsrev Subaşını öldürme fermanı verilen **ocak kethüdası**, Bağdat kuşatması için yapılan hazırlıklarda kapılar önüne yerleştirilenlerden **Sivas beylerbeyi** ve **samsoncu başı köstendil**, Emir Talha'nın yanına bırakılan **kapıcıbaşı**, Bağdat fethinde şehit olan **serdengeçti ağası** ve **çimen alaybeyi**, padişahın huzuruna çıkarılan Bektaş Han'ın kollarına giren **silahtar paşa** ve **kapıcıbaşı**, aman verilen İranlıların gönderilmesine karşı çıkan **Rumeli askerlerinden bir genç**, zincire vurulmuş iki İranlı getiren **Bağdat şeyhlerinden biri**, şehirde olup bitenleri öğrenmesi için gönderilen **küçük çocuk**, Bektaş Hanı zehirleyen **karısı**, Bağdat'ta yaşanacak sel felaketini önceden haber veren **bir derviş**, şeyhi öldürmeye gelen **asesbaşı**, cellat ve asesbaşını görerek korkan **gece bekçisi**, iki kapı arasına yatağını sermiş olan **derviş**, Emir Talha denilen kadınla öldürülen **iki yaşındaki kızı** ve **iki aylık kızı**, Bağdat'ın fethini tebrike gelen **Venedik elçisi**, padişahın burcundaki tutulmayı iyiye yoramayan **saray imamı**, Sultan Murat'ın ölümünden sonra veliaht İbrahim'in çağırılması emri verilen **kapiağası**, cenazede buhurdan dumanı savurarak imam efendiyle giden **yazıcı efendi** romanda yer alan kurmaca kahramanlardır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanın 83 kurmaca kahramanından en dikkat çeken **Firuz Ağadır**. Olaylar başladığında 53 yaşında olan Firuz Ağa öldüğünde de roman tamamlanır. Bosna'da yaşayan bir Türk gümüşçü olan Firuz Ağanın sülalesi uzun zamandır bu topraklarda yaşamaktadır. Ancak, Türk askerinin buradan çekilmesi üzerine İstanbul'a göç etmeye karar veren Firuz Ağa, ailesinin bir kısmını burada bırakarak İstanbul'a hareket eder. Memleketinden ayrılmak bir uzvundan ayrılırcasına canını yakan Firuz Ağa, göç yolunda büyük bir rahatsızlık geçirir. İstanbul'da izbe bir yerde bir süre yaşadıkdan ve eşi İsmihan'ı orada toprağa verdikten sonra Bursa'ya yerleşen Firuz Ağa, Anadolu'daki yaşamını bir türlü içine sindiremez. Memleketindeki zenginliği, görmüş geçirmişliği, görgülü insanları burada bulamaz ve ömrü boyunca bu durumu yadırgar. Tüm bu yaşadıklarından dolayı Osmanlı Devletini ve II. Abdülhamit'i sorumlu tutan kahraman, ona karşı yapılan her protestoyu destekler. Başına gelenlerden dolayı inancını da bir oranda yitiren Firuz Ağa, sarıklı olduğu için çok yadırgansa da içki içmek ister ya da kimi zaman namaz kılmayı reddeder. Memleket hasretiyle kendi dünyasına kapanan Firuz Ağa, memleketine hasret olarak gözlerini kapatır.

Firuz Ağanın eşi **İsmihan**, onun ilk ve son sevdiği kadındır. Firuz Ağanın annesinin bir yemenicinin kızı olduğu için istemediği İsmihan, hala Lebibe'nin yardımıyla Firuz Ağa ile evlenir. Firuz Ağanın göç kararını kendinden önce damatlarıyla konuşmasına çok üzülen İsmihan, o güne kadar arkasını dönmediği kocasına arkasını dönerek uyur. İstanbul'da Firuz Ağa hasta iken çocuklarına sahip olmaya çalışan kadın, İstanbul'daki virane evde elindeki ekmek torbasıyla birlikte yıkılır ve bir daha uyanamaz.

Boşnak kökenli Müslüman bir ailenin oğlu olan **Aliya**, Firuz Ağanın kızı Şefika ile evlidir. Kayınpederinin kendisinden pek hoşlanmadığı, kızını vermek istemediği Aliya, Firuz Ağanın göç konusunu açarken en çok çekindiği damadıdır. Türk olan diğer damadı Mustafa'nın kendisiyle geleceğini düşünen Firuz Ağa, Aliya'nın memleketini terk etmek istemeyeceğini sanır. Ancak, gerek göç düşüncesini desteklemekte, gerek göç yolunda Firuz Ağanın kolu kanadı olarak kayınpederine en çok desteği veren Aliya olur. Bursa'ya geldiklerinde ortak dükkân açan kuyumcu Aliya ve gümüşçü Firuz Ağa, dükkânda pek de iyi anlaşamaz. Bursa'da dikiş tutturamayan Firuz Ağanın aksine Aliya'nın dükkânı iyi iş yapar. Evlenmelerinden bu yana çocukları olmayan Şefika ve Aliya, kocası kendisiyle gelmeyen ve göç yolunda hamile olduğu anlaşılan Fatma'nın çocuğunu ele güne karşı sahiplenir ve çocukları olarak büyütür.

Firuz Ağanın tek oğlu **Ramiz**, babasının onayladığı bir kişi değildir. Olgun bir insan olamayan kahraman, babasında güven uyandırmaz. Roman boyunca yaşananlar da Firuz Ağanın Ramiz hakkındaki yargısını doğrular niteliktedir. Göç yolu boyunca Firuz Ağaya destek kendi oğlu Ramiz'den değil, damadı Aliya'dan gelir. Firuz Ağa hastalandığında da doktoru getiren yine Aliya olur. İstanbul'da tüm aile virane bir evde ayakta kalma çabası içindeyken Ramiz, Kumru adlı bir kadına gidip gelmeye başlar. Aile Bursa'ya yerleştğinde eniştesinin dükkânında babasıyla birlikte çalışan kahraman, babası dükkândan ayrıldıktan sonra eniştesinin eline bakan bir kalfa olur.

Şefika, Firuz Ağanın büyük kızıdır ve Aliya ile evlidir. Çocukları olmadığından kızkardeşinin çocuğunu evlat edinen Şefika, kardeşinden çekindiği için küçük Murat'a annelik yapamaz.

Firuz Ağanın diğer kızı olan **Fatma**, kocası Mustafa'nın babası ile göç etmeyi kabul etmemesi ve Fatma'nın gidişini engellemek için oğlu Murat'ı koyvermemesi dolayısıyla her zaman üzgündür. Küçük kızı Meryem ile İstanbul'a yola çıkan Fatma'nın hamile olduğu yolda anlaşılır. Babası Bosna'da kalan çocuğun, gidilecek

yerde nasıl karşılanacağı bilinmediğinden ve Şefika'nın da çocuğu olmadığından bu çocuğun Şefika tarafından büyütülmesini isteyen Fatma, çocuk doğduktan sonra onu Şefika'dan kıskanır. Bu yüzden her ikisi de çocuğa tam bir anne olamazlar. Doğan oğluna, Bosna'da bıraktığı oğlunun adını veren kahraman, bıraktığı Murat'ı asla unutamaz ve bazen bunun acısını Meryem'den çıkaracak kadar hırçındır.

Ramiz'in eşi **Lamia**, kocasının olgun bir insan olmayışının sıkıntısı onun tek sıkıntısı değildir. Kocasının İstanbul'da bir kadına takılmasına çok üzülen Lamia'nın annesi göç yolunda, babası ise Bursa'ya gelir gelmez ölür. Kardeşi ise kendi işinde gücündedir ve Lamia'nın durumu ile ilgilenmez. Kahramanın sıkıntıları ve yalnızlığının üstüne yeni muallim olmuş olan oğlu Salih'in ölümü de eklenir.

Firuz Ağanın çocukluktan itibaren arkadaşı, kan kardeşi olan **Stanko**, bir Sırp'tır. Bosna'dan ayrılırken Firuz Ağanın evini ve dükkânını sattığı kan kardeşi, arkadaşını incitmemek için kendi ırkdaşlarından bahsederken “düşman” ifadesini kullanır. Firuz Ağa ile aynı zamanda meslektaş olan Stanko geçmişte Firuz'un babasının yanında çırak olarak çalışmıştır. Stanko, oğlunun düğününe gelen Firuz Ağa orada iken gelinin amcasının okuduğu Kara Yorgi destanını, Firuz Ağayı incitmemek için susturur. İlk aşklarını, ilk içki tecrübelerini birlikte yaşayan arkadaşlardan Firuz Ağa, Stanko'yu ve onunla geçirdikleri günleri hiç unutmaz.

Romanın diğer kurmaca kahramanları Firuz Ağadan şamdan almaya gelen **Simon Efendi**, Bosna illeri yönetimi kendisine bırakılan **Nemçe Çesarı**, Kafkas diyarının bırakıldığı **Rus çarı**, Firuz Ağanın geri dönüşlerinde halası ile yavaş yavaş Osmanlı'dan ayrılan diyarlar hakkında konuşan **dedesi**, Budinlilerin gelini olan hala **Lebibe Hanım**, Lebibe Hanımı almaya gelen eşi Budinli enişte **İzzet Bey**, Firuz Ağanın dedesinden dinlediği Budin'i Türklerden alan **Nemçe Çesarı**, kardeşi olmayan Firuz Ağanın erken yaşta ölen **Reşit Amcası**, hala Lebibe Hanımın eve gelişine çok sevinen **Firuz'un babaannesi**, Lebibe Hanımı karşılayan bazen onunla bayram alışverişine çıkan Firuz'un annesi **İfakat Hanım**, çarşıda kardeşi ile gümüşçü dükkânı olan **Firuz'un babası**, onun sesini çok beğendiği Çuhacı Süleyman Camiinin **bülbül sesli müezzini**, Üsküp'ten gelirken Vişgrad'da köprü üstünde kesik başlar gören İzzet Beyin **eski bir tanıdığı**, Firuz Ağanın onlarla birlikte gelmeyi kabul etmeyen, oğlu Murat'ı annesine vermeyen ve üçüncü çocuğundan habersiz yaşayan güzel sesli müezzin damadı **Mustafa**, Mustafa'nın çocukları Fatma'dan gizlemek üzere emanet ettiği **yaşlı annesi**, Fatma'nın Bosna'da kalan ve ömrü boyunca hasretini çektiği büyük oğlu **Murat**, Fatma'nın babasından kaçırarak Anadolu'ya getirdiği ve burada hiç de

kendine layık olmayan biriyle evlenmek zorunda kalan **Meryem**, İsmihan'ı Firuz'un ailesinin beğenmemesine neden olan **yemenici babası**, Firuz Ağaya her zaman dost olan Stanko'nun karısı **Mino**, Firuz Ağanın kendi oğlu Ramiz'e benzettiği, asker olmak istese de Osmanlı kurallarına göre yabancı olduğu için askeriye kabul edilmeyen Stanko'nun oğlu **Miho**, göç yolundaki ilk durak olan baba dostu **Mahmut Ağa**, ayrı gelecekleri bilinen ancak göç yolunda ölen **Lamia'nın annesi**, Bursa'ya gelir gelmez ölen **babası**, Aliya'nın ailesinin ilk durağı olan Niş'te yaşayan **Aliya'nın dayısı**, onların ardından Bursa'ya ulaşan ve küçük Murat'ı torunu bilen Aliya'nın babası **Ramadan Ağa**, Aliya ile Şefika'nın evlenmesine aracılık ederek Firuz Ağanın öfkesini üzerine çeken **komşu**, onun Şefika ile yaşıt **kızı**, yolda hastalanan Firuz Ağa için getirilen **hekim**, viraneye yerleşen ailenin yoksul durumuna iğrenerek bakan **küçük kız**, oruç tutmayan Firuz Ağaya ayıplayan ve öfke dolu bakan, Firuz Ağanın ise Miho'ya benzettiği **zabit**, bir hafta boyunca muhacir ailenin yanlarına tek gelen **imam efendi**, dışarıdan davulunun sesi gelen **Ramazan davulcusu**, Ramiz'in takıldığı kadın **Kumru**, Firuz Ağanın çocukluğuna dönüşünde annesi ve halasının bayram alışverişi yaptıklarını hatırladığı kumaş satıcısı **Süleyman Ağa**, Bosna'da her sabah çarşığı tüm esnafla birlikte dua ederek açan ve çocukken Stanko'nun karşısına çıkıp "Meryem oğlu İsa aşkına" diye bağırdığı için öfkelenen **bölükbaşı**, Bursa'ya göçmeden önce ailenin geriden geleceklere mektup bıraktığı **Süleymaniye'nin imam efendisi**, Bursa'da önceleri aileye fazla yüz vermeyen sonra yakınlık gösteren komşu **Fırıncı Şükrü Efendi**, onun gelin olan **kızı**, Bursa'da dünyaya gelen ve iki kardeş arasında kıskançlığa neden olan, evlendikten sonra eşinin huzur vermediği küçük **Murat**, evden sesi duyulan **ciğerci**, Şefika'nın kapıya fazladan çentik atarken yakaladığı **ekmekçi**, Firuz Ağadan torunu Meryem'i ikinci eş olarak isteyerek ne hallere düştüğünü bir kez daha hissettiren bakımsız görünüşlü **Kahveci Selim**, Ramiz'in öğretmen okulunda okuduktan sonra mesleğe başlayan, ancak padişah düşmanlığı yaptığı için dedesinin desteğini babasının ise tepkisini çeken ve genç yaşta ölen oğlu **Salih**, Ramiz'in komşusuna gelin giden kızı ve Firuz Ağanın evinde öldüğü torunu **Muradiye**, çocukların kendisini görünce "Padişahım çok yaşa" dedikleri **sivil giyimli zabit**, Salih'e okulda padişahı öven kendi şiirini ezberleten **hoca efendi**, Kahveci Selim'in marazlı **karısı**, Mostarlı **bohçacı kadın**, onun Sırp tarafından öldürülen **kocası**, bahçeden yanık sesiyle türküsü duyulan ve Salih'in "mıymıntı" bulduğu Fırıncı Şükrü Efendinin öğretmen oğlu **Cemil**, sarığıyla meyhaneye giden yaşlı bir adam olarak Firuz Ağanın alaylı bakışlarına maruz kaldığı **meyhaneci**,

Stanko'nun oğlunun düğününde Kara Yorgi destanını durduran Stanko'ya bozulan dünürü **Rado Efendi**, dünürlerden olduğu için masanın başında oturan **kadın**, düğünde **ıçki dağıtan kız**, Stanko'nun gelini **Zlata**, düğüne gelen **Peder Miša**, Firuz Ağanın ilk kez içmek için gittiği meyhanenin sahibi meyhaneci **Leon Baba**, düğünde Kara Yorgi destanını okuyan **Zlata'nın amcası**, Firuz Ağanın göç yolunda karşısına çıkan ve Osmanlı'nın bu duruma getiren hatalarını anlatan **ak sakallı adam**, onun yıllar önce ölen karısı, Fırıncı Şükrü'nün cenazesine gittiği **akrabası**, Namazgah deresine koynundan çıkardığı bir kâğıdı atarak dileğinin gerçek olmasını isteyen bir **kadın**, Firuz Ağanın “öküz boğazlı koca” dediği Meryem'in kocası **Rıfkı Bey**, Lamia'nın derdiyle ilgilenmeyen **kardeşi**, onun **karısı**, Murat'a huzur vermeyen ve Şefika'yı da sindiren, Firuz Ağanın isminin Munise olmasına şaşıttığı **gelin**, Meryem'le aynı evde yaşayan üç çocukla dul kalmış **eltisi**, Muradiye'nin oğlu **Kerim**, yaşlı **kaynanası**, Firuz Ağanın kabalığından çok rahatsız olduğu ve ilk defa evine geldiği Muradiye'nin kocası **Ömer**, hükümet dairesi önündeki gösteriden dolayı dışarı çıkan ve kalabalığa seslenen **Vali Azmi Bey**, Nemçe mallarına boykot gösterisinde Mekteb-i Mülkiye yazılı bayrağı taşıyan **delikanlı**, Firuz Ağanın neler olduğunu sorduğu **başka delikanlıdır**.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanın kurgusunda aktif rolleri kurmaca kahramanlar üstlenir. 102 kurmaca kahramanı bulunan romanın başkahramanı **Aynakis Hasan**'dır. Bu ismi, onu sürekli izleyen ve sevgilisi olmayı başaran Süslü Hüsnüye vermiştir. Girit'te Kandiye'nin bir köyünde ailesi ile birlikte yaşarken, adada Türklere karşı yapılan saldırılardan dolayı mülklerini satarak ve Rumlar tarafından öldürülen ağabeyi Mahmut'u bırakarak ailece kıyıya doğru harekete geçerler. Hasan, yolculuk sırasında sığındıkları bir köyde babasının öldürülmesinden sonra Hanya'ya annesi, ablası ve ablasının nişanlısı ile ulaşır. Burada evlenen ablası, eniştesi ve annesi ile birlikte Varusi adlı bir kenar semtte yaşamaya başlayan Hasan, annesinin hazırladığı “sikula” adı verilen incirleri satarak geçimini sağlar. Küçük Hasan, incirlerini bitirdikten sonra Fotoğrafçı Baha Beye yardım ederken onun yanında çalışmaya başlar. Matbaacı Kir Vladimiros'un kendisine iş teklif etmesiyle matbaada çalışmaya başlayan Hasan için, Kir Vladimiros'un diğer Rumlardan farklı düşünen ve İstanbul'da yaşamış bir insan oluşu, ufuk açıcı olur. Kendisini uzaktan izleyen Süslü Hüsnüye ile yakınlaşan Hasan, bir süre sonra Rum işkadını Kir Mariya ile arsa ve ev alıp satmaya başlar. Bu şekilde iyi para kazanan Hasan, Kir Vladimiros'un yanından ayrılır ve Marigo ile çalışmaya ve aşk yaşamaya başlar. Hem

başarılı iş hayatından hem de Marigo ile ilişkisinden rahatsız olan Rumların Aynakis’le ilgili kötü plânları duyulduğunda Hasan, bir gemi ile gizlice Ayvalık’a göç etmek zorunda kalır.

Kir Vladimiros, doğma büyüme İstanbullu olmasına rağmen, küçüklüğünde Tahtakale’de dayısından öğrendiği matbaacılıkla Girit’te daha çok kazanacağını düşünerek buraya yerleşmiştir. İncir satan Hasan’ın en iyi müşterilerinden olan Vladimiros, onun çalışkanlığını çok beğenerek düzenli bir işi olması düşüncesiyle yanına alır. Yobaz olmayan Rum matbaacı, Hasan’ı yanına alarak koruyuculuk yapmanın dışında, Türklere karşı yapılan saldırılar konusunda Hasan’a destek olur. Ona Rumların yayılmacı politikasının doğru olmadığını söyler. Karısı iyi bir Hristiyan iken kendisi bir tanrıtanımaz olan Vladimiros, kilise ve Yunan politikacılarının kafa kafaya vererek Girit’i mutlaka alacaklarını söyler.

Kandonalı olan **Hacara Hasan**, Aynakis Hasan’ın ailesi ile yola çıkıp Kandona’da kırk gün kuşatma altında kaldıklarında tanıdığı bir kahramandır. Adaşı olan Hasan’ın Vladimiros’tan önce ilk koruyucusu olan Hacara Hasan, çok iyi bıçak kullanır. Hacara da “hançerci” anlamına gelmektedir. Kuşatma altındayken bıçaklarıyla birçok Rum askerini öldüren kahraman, yapılane karşılık verme taraftarıdır; o da isyanın durması için öldürür, yoksa öldürmekten hoşlanan bir insan değildir.

Süslü Hüsnüye, gizlice izlediği ve Aynakis adını verdiği Hasan’ı eniştesi yoluyla yardım istemek üzere evine çağırır. Resmi bir evrakın teslimi ve takibi ile ilgili yardım istedikten sonra aralarında yakınlaşma doğan Süslü Hüsnüye ve Hasan, bir süre bu ilişkiyi devam ettirir. Fakirliğin ne demek olduğunu iyi bilen kadın, bundan dolayı babasından kalmış olan malı mülkü iyi kullanarak geçimini sağlar. Kuzey Afrika kökenli Süslü Hüsnüye ile ilişkisini onaylamayan Hasan’ın annesi, ona “halihut kadın”la ilişkisini bitirmesini söyler.

Bir gün pencereden Aynakis Hasan’ı çağırır, çeşit çeşit şapkalı ve şık bir kadın olan **Kira Mariya**, avukatı aracılığıyla ona iş teklif eder. Kötü durumdaki evleri alarak yaptırıp satan, arsalar alıp satan Mariya ve Aynakis, birlikte çok iyi para kazanmaya başlar. Önceleri Hasan’ın ikinci işi olan Mariya ile çalışmak, sonradan tek işe dönüşür. Bundan sonra Hasan ile aralarında aşk ilişkisi de başlayan Mariya, Hasan’la tanıştığında yıllar önce ölmüş kocasının yasını tutan bir kadındır. Ancak Hasan’ı çok sever. Aşkları yerli Rumları rahatsız ettiğinde ve ada Türklerin elinden tamamen çıktığında, Hasan’ın işini olabildiğince kolaylaştırarak Girit’ten kaçmasını sağlar.

Romanın küçük roller üstlenen diğer kurmaca kahramanları ise, yakasındaki karanfili el fenerinin ampulünü takarak aydınlatan **Kokulu Nail Bey**, büyük bir çiftliği olan ve Türklerle ilgili gelişmelerden dolayı Fransız vatandaşlığına geçen **Şakirağazade Ferit Bey**, onun Fransızca konuştuğu **adam**, Derne'nin nerede olduğunu, kuzeyin hangi yönde olduğunu bilemeyen coğrafya öğretmeni **İsmail Efendi**, arkadaşı **Nesip Öğretmen**, Girit'teki sayılı okur-yazarlardan anayurda göçenlerin belgelerini hazırlayan Karma Göç Komisyonu'nun **Türk üyesi**, **Ustaogullarından Behçet Bey** ve Hanya'daki fotoğrafhanenin sahibi olan, Hasan'ın da bir süre yanında çalıştığı **Baha Bey**, Behçet Beyin yardımcısı olduğu Göç Komisyonu'nun başkanı **İsviçreli**, Türkleri de Yunan askeri sayılması ve savaşa katılmadıkları için cezalandırılmalarını engelleyen **Fransız generali**, Hasan'ın köyünde iken bir özentî ile selam verdiği meyhaneci **Rum Manusakis**, hazırladığı ciğerden kesip Hasan'a veren Rum bakkal **Hristakis**, köylerindeki en yakın dostları ve onların gidişine çok üzülen komşuları **Evangeliki Teyze**, Aynakis Hasan'ın Girit mutfağından çok iyi anlayan annesi **Zeynep Hanım**, köyün papazı ile iyi geçinen imam **Şerif Efendi**, imam ile selamlaşıp hatır soran papaz **Trasakis**, Hasan'ın Türk bakkalı Arif ile nişanlı olan ve daha sonra evlenen **Nazire** ablası, köyden ayrılacakları gün uzun bir iğne kalbine batırılarak öldürülen Hasan'ın ağabeyi **Mahmut**, oğullarının okumasını çok isteyen, gelişen olaylara karşılık vermeyi en son davranış olarak değerlendiren ve Kandona'da gittiği caminin topa tutulması sonucu şehit olan Hasan'ın babası **Ali Ağa**, Hasan'ın ailesi ile birlikte göçen damatları Türk bakkalı **Arif**, Hasan'ın ders almak isteyerek babasını duygulandırdığı ve kendisine matematik öğreten Evangeliki Teyze'nin oğlu **Manolis**, Hasan'ın ağabeyi Mahmut'a yakınlık gösteren bahçe komşusu dul **Fotini**, onun ölmüş kocası **Aristidis**, Mahmut'un diğer iki sevgilisi **Ayşe** ve **Ariadni**, Ali Ağanın dedesi zamanında Türklerin silahlarını saklamasını söyleyen **padişah**, silahını saklayan Ali Ağanın **dedesi**, silahı Ali Ağaya bırakan **babası**, göç yolunda Hasan'ın ailesine arkadaşlık eden, Kandona'da birlikte kuşatma altında kalan ve burada Ali Ağa ile birlikte camide şehit edilen siyahi ve çok duygusal **Molla Mavruk**, kocası gibi siyahi ve duygusal bir insan olan Molla Mavruk'un karısı **Cemile Teyze**, doğuştan kör ve şişman olduğu için Hasan'ın ne olacağını düşündüğü köyde karşı komşuları olan çocuk **Hilmi**, Hasanlar ayrılırken onları uğurlamaya gelmiş olan **Hilmi'nin annesi**, köyden ayrılan Ali Ağanın zeytinliğini satın alan **Kir Kosti**, Ali Ağanın evini Manusakis'in kendisi için satın aldığı **dul kızı**, üç arabadan oluşan kervanla gidenleri durduran silahlı **Rumlardan**

biri, Rum çeteciler **Kapetan Frangiskos**, **Kapetan Kamaryanos**, Hacara Hasan'ın kuşatmacı Rumları öldürmek için beraber gittiği ama çok heyecanlanan yanındaki **adam**, Hasan'ın ablasının doğan oğlu **Mustafa**, Venizelos'a oy verecek Türk'ün kolunu kesmek lazım diyen manav **Şaban Ağa**, ona üstü kapalı Venizelos'a oy vermesini söyleyen komşusu peynir toptancısı **Nikola Kokoloyannis**, onun Şaban Ağaya sandığında oy kullanmasını söylediği **Kaptan Kaloyeris**, Hanya'nın Splântzia Meydanında bulunan esnaflardan kurutulmuş balık satılan dükkânın kralcı sahibi **Rum**, yansız görünmekle birlikte kralı tutan bakkal **Manusos** ve aslında Vladimiros'a benzer yanları bulunan ve Aynakis'in de meyhanesine sık sık gittiği **Meyhaneci Sifis Voleonitis**, Vladimiros'un matbaacılığı öğrendiği Tahtakale'de çalışan dayısı **Stavro**, Vladimiros'un matbaasında ayak işlerine bakan **Nikolaki**, babasıyla birlikte nişanlısına giderken Rum çeteciler tarafından kaçırılan ve tecavüz edilen, din değiştirme isteğini kabul etmediği için de canlı cenaze gibi serbest bırakılan **Giritli Havva**, yanındaki **babası**, **nişanlısı**, onu kaçıran **Sağır Yorgi**, Kir Vladimiros'un matbaasında çalışan ve Hasan'ın şahsında Türkleri korkutmak için çetecilerin yaptıklarını anlatan yobaz Rum **Vomvolakis**, çetesinin cinayetleri paniğe neden olan **Kaptan Bunato**, bu panikle köylerini terk edip denize açılan ancak akıbetleri hakkında bilgi edinilemeyen **Cemal** ve **Mustafa Baduraki**, güleryüzlü, şirin bir kadın olan ve Hasan'ın her gelişinde çeşit çeşit mezeler hazırlayan Vladimiros'un karısı **Kira Evthimiya**, savaşta Yunanlıların esiri olan ve Hanya kalesinde tutulurken Hasan'a Türkçe öğreten, daha sonra Kemal Paşanın girişimleri ile memleketine geri dönen **Mülazım-ı Sani Kemalettin Bey**, karısına kalan mirası kullanmayı bilemeyerek bir kahvede ocakçılık yapan Süslü Hüsnüye'nin eniştesi **Kör Rahmi**, **Hüsnüye'nin ablası**, Kör Rahmi'nin yanında çalıştığı **Kahveci Floru**, Hasan'ın Hanya'nın varoşlarındaki evine gittiği **Rum hayat kadını**, Hasan'ı sert bir yüzle karşılayan Hüsnüye'nin yaşlı yardımcısı **Hatice**, Hüsnüye'nin dükkânı üzerinde hak iddia eden **bir Rum**, Hasan'ın Hüsnüye'nin dilekçesini götürdüğü valilikte çalışan memur **Stamatakis**, minarede ezan okunurken taşlanan **müezzin**, Darmar İbrahim Beyin çiftliğine yapılan saldırıyı Hasan'a anlatan yakın arkadaşı ve çiftliğin kâhyası olan **Badoyan Mustafa**, Hasan'ın beraber meyhaneye gittiği arkadaşlarından ve Badoyan gibi kır adamı olan **Grand Mehmet**, Hasan ve Mariya'nın iş ortaklığının aracısı durumunda olan **avukat Varuçakis**, İtalyan konsolosunun karısı ile ilişkisi olan ve Anadolu'dan gelen haberleri arkadaşlarına ileten **Kavas Ahmet Ağa**, konsolosun **karısı**, Kavas Ahmet Ağanın Kir Vladimiros'un bile kendisinden akıllı olduğunu

söylediği **İtalyan konsolosu**, Hasan ve arkadaşlarının meyhanesini güvenli buldukları ve devam ettikleri meyhaneciler **Pavli, Renieri, Bolari**, Mustafa Kemal’e yardım olarak gönderilen paraları İttihatçılara gönderen Atina’daki **Osmanlı sefiri**, Rum tehditlerine dayanamayarak ailesini alıp giderken Rum alaylarına maruz kalan Kukunara çiftliği kâhyası **Terzi Hüseyin Ağa**, Kira Evthimiya’nın cenaze törenini yöneten **papaz**, eşinin cenazesinde Kir Vladimiros’un koluna giren basımevinin **ustabaşısı**, eşinin ölümü üzerine Vladimiros’a yardımcı olması için getirilen yaşlı ve zayıf **bir kadın**, Hasan ve arkadaşları ile birlikte içen **Meyhaneci Nuri**, Kira Marigo’nun şapkalarını temizletip ütülediği şapkacı **Frangakis**, Fağfurizade’nin yapılanlara karşılık verileceği bildirisini haber vermek üzere Yunan valisini beraber gittiği **kadı**, **Yunan valisi**, Hasan’ın eski arkadaşlarından olan ve gözüpekliğiyle Rumları korkutan **Zambetula İsmail**, onun beraber yaşadığı **bir şarkıcı kadın**, kadına askıntı olan ve Zambetula tarafından ağır yaralanan **Rum**, Hasan’ın grubuna sonradan katılan ve anayurda göçme taraftarı olan çiftçi **Şahap Bey**, Mariya’nın hizmetçisi **Ariadni**, resimlerini görerek Hasan’ın rahatsız olduğu **Mariya’nın kocası**, bağınaz Rumların bir Türk’e yaşıyor diye Marigo’yu şikâyet ettikleri papaz **Agapios**, Hasan’ın anayurda göç yolculuğunda kendisine çevirmenlik yapan **pamuk tüccarı Yunan**, Brindisi’de odasına getirttiği **kadın**, bu kadına verdiği altını duyan ve bir altın da kendisi kapın **otelci**, Kordon’a gelen Hasan’ın ilk iş olarak uğradığı **fesçi**, vapuruna binerek Ayvalık’a geldiği Edremitli banker **Ali Bey**, iskeleye geldiğinde kıyafeti dolayısıyla onu bir subay sanan ve selama duran **bir asker**, onun komutanı **Sabri Paşa**’dır.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında 144 kurmaca kahraman bulunmaktadır. Romanın başkahramanları kurmaca kişilerden oluşur.

Romanın başkahramanı **Şekip**, müzik eğitimi almak için devlet bursuyla İsviçre’ye Cenevre Konservatuarı’na gönderilmiştir. Ancak kahraman hakkında anlatılanların oluşturduğu bütün, onun İsviçre’de müzik eğitiminden ziyade başka işlerle uğraşarak ülkeyi kötü bir şekilde temsil ettiği yönündedir. Burada hocası Mösyö Laparra’nın eşi Madam Laparra ile yasak aşk yaşayan Şekip, kadın hamile iken babasının ölümü üzerine annesinin kendisini çağırmasını da bahane ederek ülkesine döner. Madam Laparra da kendisiyle gelmek ister; ancak Şekip Türkiye’nin bakımsız ve kötü bir yer olduğunu söyleyerek onu vazgeçirmeye çalışır. Zürih’te Cafe Voltaire denilen ve Dadacıların geldiği bir mekânda piyano çalan ve hokkabazlık gösterileri yapan Şekip, ondan nefret eden Cemil Hasımimar adlı Türk öğrenci tarafından sürekli

izlenir. Ülkeye döndüğünde başyazar, gazetede “muvaffak olmuş bir gencimiz” diyerek hakkında yazdığı yazıda onun Avrupa’daki tahsilini başarıyla tamamlayıp ülkesine faydalı olmak üzere döndüğü anlatır. İstanbul’da Belediye Konservatuvarı’nda görevlendirilen kahramana burada yapacağı bir iş olmadığından aydan aya maaşını almaya gelmesi söylenir. Vaktinin çoğunu Ateş ve Kafes Kulübü’nde geçiren, bir kısmında ise özel piyano dersi veren Şekip, götürüldüğü Millet Mekteplerinde tanıştığı öğretmen Pervin ve piyano dersi verdiği Vildan Hanımla yakınlaşır ve birbiriyle arkadaş olan kadınlardan Vildan’ın Pervin’i tabancayla yaralamasına neden olur. 1 Mayıs gösterisine katılıp olay çıkarma, gramofon dükkânlarından plak çalma ve tabancalı kadınlar davalarına adı karışan Şekip, Madam Laparra’nın İstanbul’a gelmesi ve bir otelde kadınla birlikte intihara kalkışması sebebiyle iyice gözden düşer. Hakkında övgü dolu yazı yazan başyazar, bunlardan sonra tersi istikamette bir yazı yazar; Belediye Konservatuvarı’ndaki görevinden atılır ve Ateş ve Kafes Kulübü’ne sokulmaz. 1929 yılı Şekip Bey için böyle geçer.

Romanın başkahramanı Şekip’in baş düşmanı **Cemil Hasmimar**, mimarlık tahsili için Cenevre’ye gönderilmiştir. Şekip’in burada yaptıklarını kızgınlıkla, daha çok da kıskançlıkla takip eder. Şekip’in Madam Laparra’yla ilişkisi veya çalıştığı yerdeki rezaletlerini Cemil’in ağzından Ateş ve Kafes Kulübü diyaloglarından veya Cemil’in başyazara gönderdiği mektuptan öğreniriz. Şekip’in durumu anlaşıldığında ise yıldızı parlayan Cemil olur; Şekip’ten sonra “muvaffak olmuş bir genç” olarak gazetede tanıtılan kişi artık Cemil Hasmimar’dır.

Madam Laparra, Şekip’in kandırdığı kadınlardan biridir. Mösyö Laparra adlı piyano hocasının karısı olan Madam Laparra, kocasının öğrencisi Şekip ile yasak aşk yaşamaya başlar. Babasının ölümünün ardından ülkesine dönen Şekip’le İstanbul’a gelmek ister ve Şekip gittikten sonra ardından sürekli mektuplar yazar. Şekip’in yazdığı mektuplarla İstanbul’u kötü bir yer olarak göstermesine rağmen İstanbul’a gelen Madam Laparra, Şekip’le birlikte bir otel odasında intihar teşebbüsünde bulunur ve kocasının ihbarı üzerine ölmeden kurtarılır.

Pervin, Millet Mekteplerinde muallimedir. Aslında bakımsızlığı ve çirkinliği ile alay konusu olan bir kadındır; fakat o kendisini güzel bulur. Gazetenin açtığı güzellik yarışmasına da bu düşünceyle başvurur. Millet Mektebinde ders gören Şekip Beyden piyano dersi almaya başlayan ve ona âşık olan Pervin, birkaç akşam Şekip’le dışarı çıkar. Ancak arkadaşı Vildan Hanımın da Şekip’le ilişkisi olduğunu öğrenen

kahraman, Vildan Hanımla tutuştuğu kavgada tabancayla yaralanır. Mahkemeye taşınan olayda dinlenen Şekip'in olaylara hiçbir dahli olmadığını, kadınların başarısız piyano öğrencileri olduğunu söylemesi, Pervin'i gözyaşlarına boğar.

Vildan Hanım, piyes yazarı Hüseyin Suat Beyin eşidir. Ancak yaşadığı hayat ve eşi onu mutlu etmemektedir. Böyle sıkıntılı bir anında Figaro'ya giderken 1 Mayıs gösterisine katıldığını gördüğü piyano hocası Şekip'e katılır ve bundan sonra aralarında bir ilişki başlar. Vildan, Pervin'in de Şekip'le ilişkisi olduğunu öğrenince arkadaşını tabancayla yaralar. Mahkemeye intikal eden olay, gazetelerde de yer alır. Yargılama sırasında dinlenen Şekip'in sözleri kadını hayal kırıklığına uğratar. Mahkeme beraatine karar verince kocasına döner.

Romanın figüratif roller üstlenen kurmaca kahramanları, Şekip'in kendisini aldatan kocasından ve hizmetçisi Sıdika'dan şikâyet ederken gördüğümüz annesi **Cemile Hanım**, ölümü üzerine Şekip'in memlekete dönmek zorunda kaldığı babası **Avukat Fuat Bey**, onun Greta Garbo zannettiği ve ölümü sonrasında bir barda konsomatrislik yapmak zorunda kalan besleme **Sıdika**, Şekip'in babasının ölümü üzerine annesine cinayet isnat eden Sıdika'nın eve getirdiği komiser **Mehmet Efendi**, onunla birlikte getirdiği **adli tabip** ve **mahalle imamı**, Mösyö Solomon'un Şekip yokken büyüüp serpilen kızı **Merkada**, Şekip'in ülkeye dönüşünü önce büyük bir müjde olarak yazan, yaptıklarından sonra ise Şekip'in beklendiği gibi çıkmadığını köşesinde yazan **Başıyazar Beyefendi**, aynı zamanda Şekip'in hocası olan ve karısının kendisini Şekip'le aldattığını öğrenmesine rağmen eşinden vazgeçmeyen **Mösyö Laparra**, Madam Laparra'nın tüm erkeklerden nefret etmesine neden olan **babası**, karısının kendisine pişirdiği kahveyi içerken birden fenalaşan ve medyumluk yönü ortaya çıkan, içine Letafet Hanımefendinin ruhu giren ve gazetede hakkında yazılar çıkan **Medyum Enis Behiç**, onun muhterem **zevcesi**, Enis Behiç Bey fenalaştığında müdahale eden, bunu gazetede anlatan ve köşesinde bazı sağlık bilgileri veren **"Doktorunuz"**, Şekip'in Zürih'te sık sık gittiği, hatta çalıştığı Dadacı Cafe Voltaire'in sahibi şişko **Witternborn**, bu cafenin bir şubesi olarak Ateş ve Kafes Kulübü'nü İstanbul'da açan **Mösyö Krull**, kulübün barmeni **Herr Laban**, Şekip'in "arkada oturan matmazel" şeklinde sorduğu çok zengin bir ailenin tek oğlu iken cinsiyet değiştiren **travesti**, Şekip'le konuşan **Amerikalı**, onun hayvanları acımasızca kamçıladığını söylediği hain **arabacı**, kulübün bir köşesine şark köşesinin kurulmasını isteyen **biri**, açılan Millet Mekteplerine öğrenci toplamak için kulübe gelen **"lisan polisi"**, onun konuştuğu diğer polis **Ramazan**, yeni Türk alfabesini kaleme alan

Yakup Cemil, Şekip'in Millet Mektebi'nde karşılaştığı ve icatlarıyla insanların alaylarına maruz kalan mucit **Con Ahmet**, Madam Laparra ve Şekip'in karşısında oturan ve onların ahlâksızlığından şikâyet eden mefluç **yaşlı teyze**, Şekip'in İsviçre'deki ahlâksızlıklarını anlatan Cemil'in onun çalıştığı kafede yabancı bir dille bağırıldığını gördüğü beyaz sakallı **yaşlı bir adam**, günlük bir gazetede çalışan ve zeplinle Avrupa turuna çıkarak buradan gazeteye haber gönderen "**muhabir**", Cemil Beyin babası **Avni Bey**, Medyum Enis Behiç Beyi evine davet ederek ispiirtizma masası kuran **avukat**, gramofonun icat edilişi ile musikin vefat ettiğini gazetede yazan **Udi Şevket**, onun gramofon dükkânına girip gördüğü gramofonlara esef etmesi üzerine eski günlerin geçtiğini anlatan babacan dükkân sahibi **Kabaret**, onunla birlikte dükkânı soyulan **Şişlili saatçi**, dükkânlardan çalınan plakları Udi Şevket ile birlikte satarken yakalanan **Siirtli Reşit**, onların plakları aldıklarını söylediği **Sami Bey**, gramofon davasında Şekip'in de içinde bulunduğu sanıkları beraat ettiren **reis bey**, onun susması için azarladığı **avukat bey**, Sıdika'yı güzellik yarışmasına sokan ve her konuşmasında filozofluk yapan Darülfünun'da felsefe profesörü **Kamran Şerif Üstad**, İstanbul'da konser veren keman virtüözü **Volfi**, Con Ahmet'in makine tasavvurlarını dinledikten sonra bunların hayata geçirilemeyeceğini söyleyen **müdür bey**, Con Ahmet'in sinirlenip dışarı attığı **hanımı**, Şekip'in Madam Laparra'nın yanına uğrayıp hatrını sormayışına şaşırıldığı **Hugo** ve **Elsa**, hükümeti yıkmak için faaliyetlerde bulunduğu iddiasıyla tutuklanan haremağaları **Şehabettin** ve **Mehmed** kardeşler, onları sorgulayan polis müdür muavini **Haşmet Bey**, kafayı Kübizm akımına takmış olan ve henüz pek tanınmayan **Karikatürcü Ramiz**, gazetenin açtığı güzellik müsabakasına resim gönderen **Güneş Hanım**, **Araksi**, **Siyah İnci** rumuzuyla yarışmaya katılan kız, **Rebeka Hanım**, **Semine Hanım**, **Eleni Ladukadi**, **Suzan Hanım**, **Feriha Tevfik Hanım**, **Nina**, **Hicran Hanım**, **Sema Hanım**, **Melek Aslan**, **Mualla S.**, **Türkan R.**, **Nezaket Hanım**, **Leman Hanım**, parasızlıktan Rusya'ya kaçan tüccar **Lütfi Bey**, gazetede yazın ne giyileceği telaşı saran gençlerin hizmetinde olduğunu açıklayan **Terzi Teofil**, yılın başarılı çöpçüsü seçilmesi haber olan **Fahri Efendi**, Pervin'in diktirdiği elbiseyi getiren **kız**, iki yüz yaşında olduğunu iddia eden **Cilo Ağa**, İstanbul'da grip salgını olduğu yönünde çıkan haberleri yalanlayan **sağlık müdürü**, Millet Mekteplerinde ders anlatan Pervin'in görüntüsü hakkında aralarında konuşan **bir şahıs** ve **yanındaki**, gazetede tevkif edildiklerine dair haberler çıkan tehlikeli komünistler on beş yaşındaki Bakırköylü çiçekçi **Ali**, Sirkeci'den on altı yaşındaki **Muhittin**, yetmiş beş yaşındaki **Şarapçı Kemal** ve Beşiktaş'tan futbolcu

Yüksel, yazdığı piyesler sahnelenen ünlü oyun yazarı ve Vildan Hanımın kocası **Hüseyin Suat Bey**, onun emektar şoförü **Vileda**, diktirdiği elbiseyi beğenmeyen Pervin'in başına aynı şey gelen arkadaşı **Madam Safiye**, harabelerde yaşadığı hakkında haber çıkan **Fındık Fatma**, **Fantoma Mehmet** ve **Eyüplü Halil**, pis koktuğu için insanların kendisinden kaçtığını Pervin'e söyleyen **Münire Muallime**, tenasül hastalıklarına çare bulduğunu açıklayan **Doktor Fevzi Ahmet**, Şekip'in kendisine gönderdiği gülleri Pervin'e gösteren ve Şekip'le gittiğinde sabaha kadar kapı önünde uyuyakalan **annesi**, çenesi çıkan Pervin'e kuvvetli bir yumruk atarak çenesini yerine oturtan **okul doktoru**, Arap entarisi ve poşuyla dolaştığı için gözaltına alınan **Deveci Halil**, onu sorgulayan ve kıyafet kanununa muhalefetten hapis cezası veren **hâkim**, güzellik yarışmasına katılan Semine Hanımın İstanbul'un tanınmış doktorlarından olan **babası**, başyazarla birlikte Hüseyin Suat'ın oyununu seyretmeye giden **zevcesi**, güzellik yarışmasına katılan Eleni Ladukadi'nin Park Otel'in eski şef garsonlarından olan **babası**, cebinden 769 lira çıkan **dilenci**, Vildan'ı ziyaret eden Pervin'e kapıyı açan **besleme**, evindeki poker partisine Hüseyin Suat Bey ve Vildan'ı davet eden **Sami Bey**, Fatih ve Edirnekapı surları çevresinin mürteci yuvası olduğunu söyleyen İstanbul milletvekili **Avni Bey**, Galata Köprüsü üzerinde yaptığı trafik kazası gazeteye haber olan **Avukat Halil Bey**, Marmara Denizinde korsanlık yaptığı için tutuklanan **Kadri**, tümüyle kendi buluşu olan bir alfabe geliştirdiğini açıklayan **Dr. Noyan**, Türkiye'de çok Cadillac sattığını söyleyen Türkiye dağıtımıcısı **Mr. Jonathan Oblivion**, otomobiliyle dünya turuna çıkan ve İstanbul'a uğradığı gazetelerde yazan **Roger Locor**, İstanbul'un kafeşantanlarında fırtına gibi esen opera-komik sanatçısı **Odette Datyho**, Venedik'te bir restoranda Mösyö Laparra'nın Şekip'e benzettiği ve bıçakla saldırdığı **garson**, 10 TL para cezasına mahkum edilen **Prenses Şivekar**, İstanbul'un belli yerlerinde atış poligonları kurulmasını teklif eden İstanbul milletvekili **Haşmet Bey**, Pervin Hanımı yaralayan Vildan Hanımı savunan **avukatı**, sarhoş bir şekilde havuz kenarında yürürken suya düşen **Rudolph**, kadınlar ve tesettür hakkında araştırma yapmak üzere İstanbul'a gelen Çinli gazeteci **Chang Theng**, Leipzig'den Türkiye'ye dönen **Psikiyatrist Dr. Asım Bey**, Vildan Hanımın yargılamasını yapan **reis bey**, muhabirin katılacağı zeplin seyahatindeki ertelemeyi bildiren kaptan **Binbaşı Leyman**, zaman zaman zeplin kumandasını üstlenen başmühendis **Dr. Ekener**, zeplinde üşüyen muhabirin kendisine kazak koymadığı için sitem ettiği **karısı**, zeplin yolculuğu sırasında muhabirin Almanya'nın savaş hazırlığı içinde olup olmadığını sorduğu gazeteci **Alman Heinz**, sohbet sırasında Almanların cihan harbi çıkarmayı iyi

bildiğini söyleyen **Kont Voldi**, intihar mektubu bırakarak ortadan kaybolan ve Violet'e âşık olan **Nihat Bey**, güzellik yarışmasına katılan kızlardan olan ve Nihat Beyin âşık olduğu **Violet**, zeplinden bakılınca gece Münih'in manzarasına hayran kalan Amerikalı seyyah **Mister Erickson**, şapkası ve peruğunu zepline giren kargaya kaptıran İspanyol gazeteci **Madam Carmen**, tabancalı kadınlar davasında Şekip Beyi çağıran **mübaşir**, zeplinden aşağıya şişe atan yolculardan **biri**, şişe ile yaralanan **bir köylü**, Şekip Beyi İstanbul Belediye Konservatuarı'ndan kovan **adam**, önceleri gazetede Rus barmen olarak haberleri çıkan aslında casus olduğu anlaşılan ve yargılanmaya başlanan **Casus Kâzım**, 4500 TL'lik büyük ikramiyeyi kazanan **çamaşırcı kadın**, tanrıyla konuştuğunu iddia eden **bir adam**, Greta Garbo'nun filmi yüzünden ağır yaralanan **bir kabadayı**, Elhamra Tiyatrosu'ndaki gösteri sırasında Hüseyin Suat Beyin yumruk yumruğa girdiği **Muhlis Sabahattin**, zeplin yolcularını karşılayarak ziyafet veren **Zagreb belediye başkanı**, psikoterapi tedavisi sırasında elektrik kaçağı dolayısıyla hastasının ölümüne neden olan ruh hekimi **Dr. Celal Bey**, ölümü halk arasında infiale neden olan **hasta kadın**, doktorun bu alet sayesinde tedavi ettiği hastalardan olan **bir haremağası**, Şekip Beye alaylı bir ifade ile mektubunu getiren **postacı**, Mösyö Laparra'nın ihbarı üzerine Tokatlayan Otel'i'ne baskın yapan **savcı**, sıkıştırılarak odanın anahtarı alınan **otelin kâtibi**, kapıyı vuran ama ses alamayan **komiser**, susuzluk konusunda açıklama yapan **Terkos Şirketi müdürü**, hakkında Sinop açıklarında dalgaların güverteden alıp geri getirdiği şeklinde haber çıkan **bir tayfa**, Üsküdar'da köpeklerin saldırdığı **bir emekli**, muhabire Sinop'tan mektup yazan **Mümin Efendi**, silahlı saldırıya uğrayan **Bakkallar Cemiyeti başkanı**, Şekip'in mefruşat dükkânını ateşe verdiği **Solomon**'dur.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romandaki kurmaca kahraman sayısı 227'dir. Romanın başkahramanı da kurmaca bir kişidir.

Başkahraman **Yavan**, romanda önce 93 yaşında bir dede olarak karşımıza çıkar. Munzur suyuna bakarak ömrünün 93 yılını ve Dersim'i düşünür. Küçüklüğünden başlayarak hayatı anlatılan Yavan, annesine zor bir doğum yaşatır. İki yaşında iken Kur'an-ı Kerim'in yapraklarını yırtarak babasından ilk ölümcül dayasını yer. Dört yaşında, annesinin çok hasta olduğu bir gün evi yakmaya kalkışır. On yaşında sofradaki tavuk budunun kendisine verilmeyişi üzerine küserek evden kaçan Yavan, kendisini aramaya giden annesinin Munzur dağlarında donarak ölmesine neden olur. On dört yaşında Eşkîya Kel Rızo'nun yanında eşkıyalık yapmaya başlayan kahraman, daha sonra bu işi yalnız başına devam ettirir. Birinci Dünya savaşının çıkmasının

ardından askere çağırılır. Yaptığı uygunsuz bir iş yüzünden ceza veren kumandanının kendisini kurşuna dizdireceğini düşünür ve firar eder. Dört yıl sonra dağdan inerek Topal Osman'ın saflarına katılır. Çapakçur Zazalarının saldırılarından korkarak saklanan Yavan, bir köşede kendini yaralar, mermisini atar ve bıyığının yarısını keserek kumandana gider. Son kurşununa kadar savaştığını ancak saldırıdan tek kurtulmanın kendisi olduğunu, bu yüzden de bıyığının yarısını kestiğini anlatarak binbaşının sevgisini kazanır. Şeyh Sait'in idam edildiği gün terhis olan Yavan, Dersim'e döner ve Seyit Rıza'nın yanında bulunur. Türk ordusu ile Koçan aşireti arasında başlayan çatışmalardan iki yaşındaki bir çocuğu kurtarmak isterken bulunduğu yerin yakınına uçak düşer. Uçağı Yavan'ın düşürdüğü söylentileri, Yavan'a "teyyare canavarı" unvanını kazandırır. Seyit Rıza'nın yaralı oğlu Usên Resik'in tedavi edilmek üzere teslim edilmesi için Bılbıl Bilo ile giden Yavan, buradan istihbaratçı belgesi alarak döner. Aldığı belgeyi Seyit Rıza'ya gösteren kahraman, Bılbıl Bilo'nun durumunu da bildirir. Dersim'de gerçekleşecek uzlaşmadan rahatsız tek kişi olan Yavan, bunun Dersimlileri "keçileştirme"ye yarayacağı kanısındadır. Gerçekleşecek "büyük ve ilginç bir savaş" yerine, kan davaları ve keçi hırsızlığı günlerine geri dönmek Yavan'ın hoşuna gitmez. Seyit Rıza'nın vali ile görüşmeye gitmesini de bu yüzden istemez. Giden ve tutuklanan Seyit Rıza'nın yargılanmasını takip etmek üzere Elazığ'a giden Yavan, burada karşılaştığı ve evinde misafir olduğu, sahipsiz kadınları toplayıp satan Kozık Kazo'dan önce Şifa ve Awkê'yi, sonra Gulê'yi alarak döner. Daha öncesinde askerliğini tamamladığı zaman on yaşında iken gördüğü Cino ile evlenmiş; ancak kadın, onu hiçbir zaman sevmemiştir. Bu yüzden Cino'dan doğan dört çocuğu da ölür. Kurşuna dizilecek Çapakçurlular arasından istihbarat belgesini kullanarak ve karısı olduğunu söyleyerek kurtardığı Cilsur'u, sahipsiz üç çocukla birlikte bir mağaraya yerleştirir. Kozık Kazo'dan aldığı kadınları da mağaralara yerleştiren Yavan, dağdaki gezilerinden birinde de Ermeni Ano ile karşılaşır. Halvorili Cemo'yu da kadınları arasına katan Yavan, kâh bu kadınların mağaralarında, kâh Demenanlıların mağaralarında, kâh savaşçıların arasında, kâh Seyit Rıza ile ilgili gelişmeleri takip etmek üzere Elazığ'da gezerek okuyucuya Tunceli'de gerçekleşen olayları aktarır.

Romanda rol alan diğer kurmaca kahramanlar, Yavan'ı zorlukla dünyaya getirmiş olan, dağa kaçtığında peşinden giderek donan ve cesedine ancak baharda ulaşılan annesi **Fato**, Yavan'ın Kuran-ı Kerim'i yırtmasına sinirlenerek oğluna ilk ölümcül dayacağını atan **babası**, çocuk Yavan'ın uygunsuz bir durumda gördüğü ve

gördüğünü herkese anlattığı için ikinci dayağı yemesine sebep olan çok iyi tanıdığı **köylü**, adamın **karısı** ve adamı beraber gördüğü **kadın**, Yavan'ın on dört yaşında iken çetesine girip iki yıl kaldığı Munzur dağlarının eşkıyası **Kel Rizo**, savaş kurallarına aykırı davranışları dolayısıyla kurşuna dizilecek olan Yavan'ın Ermenilerden kalma bir küp altını nereye sakladığını açıklayacağını söyleyerek görüştüğü Teşkilat-ı Mahsusa'nın genç kurtlarından **Kolağası Mezar Mahmut**, askerden firar eden Yavan'ın susuzluktan ölmekten kurtardığı **yaralı asker**, Yavan'ı kırk pencereli çadırında ağırlayan yaralı askerin babası **Kürt şeyhi**, Topal Osman'ın yanından firar eden Yavan'ın on yaşında iken rastladığı, daha sonra evlendiği, fakat hiçbir zaman gönlünü kazanamadığı karısı **Cino**, Şeyh Sait isyanına karşı ordu ile savaşırken mevziini terk ettikten sonra Yavan'ın kendisini son mermisine kadar savaşmış gösterdiği ve onu minnettarlıkla karşılayan **binbaşı**, Yavan'ın atına saygısızlık yaptığı **yüzbaşı**, aç bırakılan Yavan'a verilmek üzere yüzbaşının kuşçu üvezi toplattığı **emir eri**, Koç Uşağı aşireti ile hükümet güçleri arasındaki çatışmada ölen annesinin başında ağlayan ve Yavan götürmek isterken at altında kalan iki yaşındaki **çocuk**, Cino'nun çatışmalarda ölen sağır **babası**, üç kızla bir başına kalan **anası**, Yavan'ın Cino'yla birlikte Munzur'a giderken gördüğü ve hükümetin Dersim'e saldırıp saldırmayacağını sorduğu **yaşlı kadın**, Yavan'ın keçilerini satıp tüfek almasından dolayı çatışmanın yaklaştığını anladığı **Çolak Eftal**, Yavan'ın Kırmızı Dağdaki çatışmalar hakkında bilgi aldığı Roşnikli silahlı **bir ihtiyar**, Laç deresindeki karargâhın önünde nöbet tutan ve en acılı zamanlarda bile şakayı ihmal etmeyen ak sakallı **Lal Mirto**, Hesê Gewê'nin kellesini getirerek herkese gösterdiği **kumandan**, asker hesabına çalışan, Binbaşı Şevket'in Usên Resik'in teslimi ve tedavisi hakkında gönderdiği haberi ileten istihbaratçılığı öğrenildikten sonra Seyit Rıza'nın adamları tarafından öldürülen **Bılbıl Bilo**, onun Usên Resik'i getirdiği sedyeyi çözmesine yardım eden **bir yüzbaşı**, Yavan'ın tüfeğini alan **bir milis**, yaralıyı muayene eden ve Binbaşı Şevket'e durumu hakkında bilgi veren **askeri doktor**, Seyit Rıza'nın ağır sözlerle kovduğu karısı Elif'in oradan beraber ayrıldığı **hizmetçisi**, Seyit Rıza'nın oğlu Hasan'ın öldürüldüğünü Yavan'a söyleyen **Ferhadanlı Mızımız Kazo**, Yavan'ın istihbarat şefi olduğuna inanan yüzbaşının durumu bildirdiği **altmış ikinci alay komutanı**, Yavan'ın kurşuna dizilecek kadınlar arasından karım diyerek kurtardığı ve kendisine bir mağara yaparak bakımını üstlendiği **Cilsur**, Yavan'ın yalan söylediğini bildiği halde sesini çıkarmayan istihbaratçı **Ferhadanlı Musa**, Yavan'la birlikte giden Cilsur'un ölü kadınların üstünde ağlaşan çocuklardan almak istediği **bir yaşındaki çocuk**, Yavan'ın çocuğu

vermek için yanına gittiği hırsızlıktaki ünü kırk aşirete yayılmış olan **Usên Kek**, İvisê Sey Qali'nin kaldığı mağaraya giden Yavan'ın sırtındaki içinde çocuk olan çuvalı ekmek çuvalı sanarak gülen **nöbetçi**, hayvanların karaciğerini çiğ çiğ yemeyi seven ve kurşun çıkarmada usta olan **Demenanlı Hese Alê Qej'in gelini**, Seyit Rıza'nın doğduğunda Resik Hüseyin'i karlara sokup çıkaran ebesi **Adisa**, çocuk konusunda Yavan'ı uyaran **Haydaranlı Xeyal Kadın**, ayran yapmak için kurut çıkaran Seyit Rıza'nın yanındaki **bir savaşı**, ekmek torbasının ağzını açan **bir başka savaşı**, Seyit Rıza ve savaşçıları birlikte eski bir Ermeni kilisesine giderken arkadan sözlerini duyduğu **silahlı adamlarından birisi**, Seyit Rıza'yı ikna için gelen heyette yer alan ve Dersimli olmadığı halinden belli olan turna gözü rengine çalan **kravatlı adam**, Seyit Rıza'nın kendisinden önce Yavan'la birlikte Erzincan'a gönderdiği adamı **Haydar**, Erzincan'a giderken Seyit Rıza ve yanındakilerin geceyi evinde geçirdikleri Usên Ağanın tanıdığı **köylü**, Muti Köprüsüne ulaşınca gördükleri **nöbetçi er**, Seyit Rıza'nın dürbününde yazılı adını okuyarak onu tanıyan **asker**, Seyit Rıza'yı tutuklayan **karakol komutanı**, Usên Ağadan bilgi alan **vali yardımcısı**, Seyit Rıza'nın tutuklanmasının ardından ağlamaya başlayan Usên Ağayı teselli eden ve Yavan'a Dersim'de başıboş kalan hayvanları getirip Erzincan'da satmayı teklif eden Mercan ağalarından tombul **Usxan**, ünlü hekim Xidê Siliç'e derdini anlatan Siliç'teki fukara **Poso**, babası **Semerci Drêj Dergo**, cipe bindirilen Seyit Rıza'yı götüren **yüzbaşı**, Seyit Rıza için döşek ve battaniye getiren meydancı **mahkûm**, Yavan'ın ölürken söylediği son sözleri hatırladığı doksan iki yaşındaki **Galo**, **Abbasanlı Mıstê Sure**, onun çok güvendiği milislerden olan ve yakalanan **Kortik Kamo**, Cilsur'un mağarasından ayrılırken Yavan'ın zor durumda başvuracağı kişi olarak bildirdiği ve yerini tarif ettiği nöbetçi **Esrafil**, Yavan'ın onunla birlikte girdiği mağarada gördüğü kişiler homurdanan **tek gözlü ihtiyar**, çocuğun kulağındaki iltihabı kurutmak için sigara dumanı üfleyen sol kolu sarılı **adam**, **çocuk**, ziyaretlerden topladığı taşları omzuna diken **kadın**, mağarada büyük bir topluluk oluşturmuş insanları akli dengesini kaybetmesiyle bazen güldüren, bazen de insanların tahammül sınırını zorlayan yaşlı **Demenanlı Mürşid Mırto**, Mırto Dedenin işkence ile öldürerek malını mülkünü çaldıkları için aşiretini azarladığı **Husê Mozik**, Yavan'ın Munzur suyunu seyrederken ölümünün kurşunla olacağını söylediğini hatırladığı **Halvorili Gewrê Kadın**, asker tarafından vurulduğunu söylediği oğlu, Sılê Pêt ile İvisê Sey Qali'nin yanına giden Yavan'ın yolda Mıstê Siliç ile birlikte karşılaştığı silahlı **Cefo**, Kürtoğlu Hüseyin'i Ruslara veren **Ermeni**, Erzurum'a giren Türk askerinin topladığı Ermenilerden birinin

Kürtoğlu'nu ihbar eden kişi olarak yakasına yapışan Erzurumlu **bir Kürt**, onun Ermenilerin sürgün edilmemesi için bir zamanlar ayaklarına kapandığını anlattığı **bir Türk zabiti** ve **bir Alman zabiti**, Seyit Rıza'yı avukatı ile görüşmek üzere dışarı çağıran Harputlu gardiyan **Cebo**, Elazığ İstiklal Mahkemesi Başsavcısı Hatemi Beyin Seyit Rıza'yı içeri almasını emrettiği **yazıcısı**, Mürşid Mırto'nun mağarasında kurulan büyük sofrada Mırto Dedenin yanına oturan ve yiyecekleri getirmede yardımcı olan **Bako** ile **İso**, mahkeme heyetinin içeri girmesiyle salondakileri ayağa kaldıran görevli **subay**, Yavan'ın ciddi bir medeniyet alimine benzettiği **ortadaki çatık kaşlı hakim**, suyu berrak ama dibi çamur olan pınarlara benzettiği **sağdaki hakim**, eski yüzbaşısına benzettiği **soldaki hakim**, idam cezasına çarptırılan mahkûmlarla görüşme yapan **gazeteci**, Yavan'ı Elazığ'da evinde konuk eden ve üç kadın satan **Kozık Kazo**, onun sattığı kadınlardan olan ve Yavan'ın alıcı gözle incelediği fakat almadığı **kör kadın**, sürgün vagonundan kendini dışarı atan ve kırık koluyla Kozık Kazo'nun evine getirilen **Yemoş** adlı kadın, çocukları yıkılan evinin altında kalan, kocası da kurşuna dizilen ve Kozık Kazo'nun evine aldığı **kadın**, kocasının yaptıklarına sinirlenen ve sofradan kalkıp giden Kozık Kazo'nun ilk karısı **Ayşo**, Yavan'ın Kozık Kazo'dan aldığı kadınlardan olan ve dağda yerleştirdiği mağarada Yavan'a zorluk çıkarmadan yaşayan **Şifa**, adamdan aldığı ikinci kadın olan, ailesinin büyük çoğunluğunu kaybeden bir kızıyla birlikte Yavan'a satılan ancak ona zorluk çıkaran hatta yaralayan kadın **Awkê**, onun silahşör babası **İwo**, kan davasında kaçırılan ve Awkê'yi ormanda dünyaya getirdikten sonra bir ayı tarafından parçalanan **Ermeni annesi**, Awkê'yi bulan **keçi çobanı**, köyünün basılmasının ardından kaçan Awkê'nin Munzur sularına verdiği iki çocuktan sonra sığındığı mağarada ölen **biri** ve Yavan'ın Harput'tan alıp getirdiği dokuz yaşındaki kızı **Fincan**, Kozık Kazo'nun kızı bakmak üzere verdiği ve daha sonra Yavan'ın alıp Awkê'ye getirdiği **Kunduracı Yusuf**, Awkê'nin buğday tarlasında yanmış cesedi bulunan **kocası**, Awkê'nin beraberinde gitmeyi kesinlikle reddettiği **Malatyalı adam**, Seyit Rıza'nın sözlerini hatırladığı hizmetçisi **Asko**, idamı gerçekleştirmek için bulunan ağırbaşlı çingene cellat **Paşo**, onun dayağından kaçarak ikinci karısıyla tanışmasına vesile olan ve idamını gerçekleştirdiklerinden biri olan **ilk karısı**, bir gardiyan olan ve adamın cellat olarak işe başlatan **ikinci karısı**, ilk karısının uykudayken gırtlığını kestiği **ikinci kocası**, cezaevinin girişinde gelen zevatı karşılayan **müdür** ve **başgardiyan**, orada bulunan **imam** ve **katip**, savcıya Resik Usên'in yaşını soran **yüksek rütbelilerden biri**, on beş, on altı gösterdiğini söyleyen **biri**, idam öncesi Seyit Rıza'nın üstündekileri alan **gardiyan**, boynuna yaftayı geçiren

gardiyan, ellerini kelepçelemeye çalışan **gardiyan**, Rıza'nın dağdakilere teslim ol çağrısı yapmasını isteyen **yüksek rütbelilerden biri**, Seyit Rıza'yı Buğday Meydanı'na götüren aracın **şoför çavuşu**, Seyit Rıza'nın sakalının ipin altından çıkarılıp ellerinin bağlanmasını emreden **yarbay**, onu çoban dedeye benzeten **Akçadağlı bir asker**, İhsan Sabri Çağlayangil'in idamlarla ilgili yazıyı verdiği **Ulus muhabiri**, Yavan'a rüyasını anlatan Mürşid Mirto'nun süt kardeşi ihtiyar **Galo**, Sîlê Pêt'i azarlayan **İvis'in anası**, Mürşid Mirto'nun sözlerini üzerine alınarak mağaradan çıktığı **kadın**, onun beddua ettiği **diğer kadın**, Dersim'in namlı eşkıyalarından olan Ali Mexsê'nin sağ kolu olan Şifa'nın babası **Xıdo Kor**, eşkıya **Ali Mexsê**, Yavan'ın Şifa'nın babasını evinde gördüğü **Xıdê Alê Isme**, evi eşkıyalar tarafından soyulan yaşlı **Geya Loliza**, Şifa'nın eşkıyaların peşine düşen yiğit bir kadın olan **Kalmamlı annesi**, Awkê'nin annesinin ilk kocası olan ve Müslüman kılığına sokarak devlete teslim etmedikleri, ancak Müslüman olmadığı anlaşıldığı için köy meydanında öldürülen **Ermeni kocası**, mağara ve kış şartlarından ölen üç çocuk gömülürken isyan eden ihtiyar **Beko**, tedavi için köyleri dolaşan Siliç'in evine gittiği ve zayıflıktan hortlağa döndüğünü gördüğü **Susê Kadın**, onun bahar çatışmalarında ölen **kocası**, bir başka evde Siliç'in gördüğü hasta ihtiyar **Kali Qız**, adamın karısına uyararak mağaradan gelmeyen **oğlu**, onun kaypak **karısı**, ocağın başında iki büküm oturan **yaşlı kadın**, Siliç'in üç aydır baldırında taşıdığı kurşunu çıkardığı **kişi**, iki dişini çektiği **kişi**, çıbanlarını patlatamadığı için macun hazırladığı **kadın**, Mürşid Mirto'ya "vıro vırık" diyerek sinirlendiren **Bitli Şado**, Mirto Dedeye çıkışan **kadın**, dedenin tekerlemesini hatırladığı ünlü divane gezginci **Derveşe Heçikan**, konuşamayan çocuğunun konuşması için serçenin kafasını kopardığı için Mirto Dedenin suçlu bulunduğu **Derman Kadın**, onun bir yaşını geçtiği halde konuşamayan **çocuğu**, Yavan'ın Düzgün Baba ile ilgili anlattıklarını hatırladığı bir kaya kovuğunda kalan **Xanê Kadın**, Yavan'ın Demenahlıların mağarasında savaşçılarla bir araya geldiğini gördüğü **Mırsılê Him**, Türklerle kardeş olmadığını söyleyen **Bertê Gul**, Mıste Siliç'le birlikte gezen ve ondan doktorluğu öğrenen yeğeni **Xıdê Siliç**, Mıste Siliç'in efsane dinlediği Halvorili Emrali'nin **babası**, efsaneyi doğrulayan Silo Sur'un **karısı**, Awkê'nin kızını getirmek için gittiği Harput'tan dönen Yavan'ı durduran **Müfreze Komutanı Kemal Çavuş**, Yavan'ın sorulandan farklı cevaplar vermesinden bir şeyden haberi olmadığını düşünen **askerlerden biri**, Harput'a gittiğinde Kozık Kazo'nun Yavan'ın başına sardığı bir başka kadın **Gulê**, mağaranın dibinde romatizma ağrılarından kıvranan kocakarı **Fato**, Mıste Siliç'in getirdiği ve Yavan'ın Şifa ile Gulê'ye eğlence olsun diye

aldığı **sahipsiz çocuklardan biri**, çocuklardan **kıvırcık saçlı ve çilli olanı**, tek çocuğunu öldüren ayıyı öldürdüğü için **Ayı Ano** adı verilen Yavan'ın karşısına önce ihtiyar kocasıyla çıktıktan sonra kocası ölünce kahramanın kadınlarından biri olan Ermeni Ano, onun ayının parçaladığı on üç yaşındaki **oğlu**, Ano'yu küçük bir kızken ölümden kurtaran ve büyüdükten sonra evlendiği için Ano'nun nefret ettiği **ihhtiyar kocası**, Ano'nun ayıyla boğuşmasında aldığı yaraları iyileştiren **Sınıkçı Zelê**, öldürdüğü ayıların dişini ezen Ano'ya bunu yapmamasını tavsiye dene **Şeyxanlı kocakarı Topal Kume**, Ano'nun evine yılda bir kere uğrayan ve Yavan'a da sadece ona serdiği ipek döşeği serdiği **Heyder Dede**, Mıstê Siliç'in arada bir uğradığı evine geldiğinde ve evinde oturmadığı için sitem eden **karısı**, doktorun tedavi ettiği bacağı uyuşan **Demirkapılı Ayşo Kadın**, Mıstê Siliç'in göreceği için sevindiği dostu **Halvorili Xaskara**, onun çatışmalarda ölen **kocası**, beraber yaşadığı on yaşındaki **oğlu**, doktorun ağrılarına dayanamayarak kendini uçurumdan attığını hatırladığı **Sorpiyanlı bir aksakal**, Mıstê Siliç'in karısının evinde oturduğu için kızdığı, Dersim'in Lokman Hekimi olduğunu iddia eden **İso'ye Merêcê**, kadının İso'ya çene çaldığını söylediği **Kel Qız**, Mıstê Siliç ile Halvori'ye giden Yavan'ın kendisinden hoşlandığını öğrendiği ve kadınlarından olmayı isteyen **Cemo**, mağaradaki insanların sabrını taşıran Mürşid Mirto'nun verilmesini istedikleri **Dırık Dırso**, Mürşid Mirto'yu taklit ederek keçileri gözünden öpen **bir çocuk**, yeni doğum yaptığı ve alkarısından korunması için mağaranın arkasına soğan sarımsak asılan **gelin**, çatışma plânları yapanlar arasında Yavan'ın gördüğü doksanlık **Avdê**, onunla konuşan yaşlı **Zorik Xıdo**, Hesê Gewê'nin Demenanlılar tarafından sevilmemesinin nedeni olan katili olduğu **Silo Sur**, bir kömde yaşarken Yavan'ın bulduğu, çatışmada tek bacağı kaybetmiş olan ve Yavan'ın dağdaki haremini bilen **Bılbıl Bilo'nun kızı**, çatışmada bayılan ve ayıldığında kızına sınıkçı getiren **anası**, kızın bacağı kesen ihtiyar **sınıkçı kadın**, mağaradakilerin izlediği ve baharla birlikte hareketlenen dereden geçen silahlı güçlerden olan **Şaşı Xıdır**, önünde yürüyen **Haydaranlı Usên Tikmi, Xelko, Bertal'ın oğlu, Haydar**, onları izleyenlerin hatırladığı Haydar'ı erken doğum yapan **annesi**, onun göbeğini kesen ve beş aylık doğan bu bebeği yaşatacağını söyleyen **Ermeni kadın**, Haydar'ın kendisine zağar olduğu söylenen ve paranın esiri olan **Xıdo Nergis**, baharla birlikte Kırmızı Dağın tepesine yürüyüşe geçenlerden olan ve kendisini çimdikleyeni bulmak için etrafındakileri süzen **kadın**, yürüyüşte kardelen gören **kadın**, Ano'nun evindeki ayı postlarının bir kısmını satın aldığı **Varamkomlu Kamo**, ona üç post hediye eden **Tanzikli Mursa Dede**, Ano'nun evinin eski sahibi

olan ve evi ateşe veren **Ermeni duvar ustası**, ateşe verildiğinde içeride olan **karısı** ve Ano'nun babasının kurtardığı, sonra evlendiği ve kendisini öldüren **kızı**, Ano'nun **annesi**, kızın âşık olduğu **Köhteranlı delikanlı**, Mustafa Kemal'in atalarının Dersimli olduğunu iddia eden ihtiyar **Arzê Kadın**, kargaların Dersim'e sıra geldi dediğini iddialarının doğru olduğunu söyleyen Karaman Ağanın hanımı **Ani Hatun**, Halvori'nin en güzel kadını soran Yavan'a Mıstê Sılıç'ın adını söylediği **Satê**, herkesin en güzel olduğunu söylediği ama gözleri küçük olan **Suna**, Sılıç'ın Suna'dan güzel olduğunu söylediği **Yimê**, Yavan'ın sorduğu Yimê'nin ablası **Şire**, onu isteyen ancak alabilmesi için tuttuğu bilek güreşlerinde kadına yenilen Cülümoğlu Mıstê, Yavan'ın Dersim'in en uzun boylu kadını olduğunu söylediği **Halvorili Medina**, mağaradan kaçan Mırto Dedenin karşılaştığı ve Dersim'deki durumdan şikâyet ettiği **Mille Pazapuni**, mağara dışından gelen silah seslerine söylenerek oğlunun yarasına merhem süren **Hüsnê kadın, yaralı oğlu**, çatışmaların şiddetlendiği bir zamanda Yavan'ın Mıstê Sılıç'ı sorduğu ama konuşmalarından bir şey anlayamadığı **kadın**, doktoru başında bulduğu ölmek üzere olan **çocuk**, Sılıç'ın dışında yaralılarla ilgilenen, fakat fazla bir şey bilmeyen **Zozikoğlu'nun kardeşi**, Usiv Ağa vurulmasaydı askerlerin Amutka'ya zor gireceğini söyleyen **Emirê Mıçı**, Qopo'ya kendisiyle görüşmek isteyenleri haber veren uzun boylu **silahlı kişi**, aşiretin ileri gelenleriyle görüşmeye gelen **Muxudunlu Pir Usên**, çatışmalarda ailesini kaybetmiş olan ve Yavan'ın bulduğu üç yaşındaki **kız çocuğu**, Binbaşı Ragıp'ı alması için erleri gönderen **tabur komutanı**, İvis'in öldüğünü komutanlara bildiren **Demolu Dılê Xel**, ordunun ikmal işlerine destek olan ve Hesê Gewe'yi teşhis eden **Dersimli bir milis**, Hesê Gewê'nin gözünü çıkaran **Giresunlu Ömer Çavuş**, cesetler arasından çıkan iki yaşındaki **yarı baygın çocuk**, yaralı bir şekilde mağaraya getirilen **Xımê Kadın**, yaralı kadını götüren **Herçel**, bir keçiyi sırtlayan Memkan, iki keçiyi sırtlayan **Usê Doy**, yakılan köyden tek sağ kalan ve adı **Besê** konulan bebek, Mırto Dedenin öldürdüğü askerin sayısının çokluğunu dile getirdiği kolbaşı **Memê Xej**, kurşuna dizilenler arasından kaçan Galo'nun kızı **Rındê**, Yavan'ın kayalıklar arasından ağıt yaktığını duyduğu **bir kadın**, kızının ölüsü başında ağlayan **kadın**, yanarak ölen **kız**, Yavan ve Mıstê Sılıç'ın Halvori'deki herkesin nereye kaybolduğunu öğrenmek üzere mağarasına gittikleri **Emrali**, mağaranın dibinde tortop iken gördükleri **Menez** adlı kadın, Mürşid Mırto'yu yakalayan **Yüzbaşı Recep**, yüzbaşının emriyle tabanca getiren **er**, Mürşid'in bağlandığı **yaşlı biri**, ona vuran ve öldüren **asker**dir.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında başrolleri kurmaca kahramanlar üstlenmiştir. Romanda 83 kurmaca kahraman bulunur.

Romanın başkahramanı, bir çocuktur. **Ali**, romanın gözlemci anlatıcısı konumundadır. Fakir bir ailenin tek erkeği olarak yaşından büyük sorumluluklar yüklenen Ali, annesi ve ninesi ile birlikte, buğdayları kaldırılmış tarlalara dökülen başakları toplar. O ve arkadaşları ayakkabıları olan, evlerinde un, yağ ve şekerleri bulunan memur çocuklarından hiç hoşlanmaz; o çocukları her gördüklerinde döver. Halkın yaşadığı fakirliği ve sıkıntıları yakînen yaşayan kahraman, kasabada serbestçe gezerek Demokrat Partinin kuruluş çalışmalarını takip eder. İstanbul'dan sürgün edilen kiracıları Demokrat Nazmi Beyin çok sevdiği ve her gün gazete aldırıldığı Ali, Nazmi Beyin düşüncelerinden de çok etkilenir. Seçimlerin kazanılmasının ardından duyulan Arapça ezan, herkes gibi Ali'yi de ağlatır.

Demokrat Nazmi Bey, elli yaşlarında bir orman mühendisidir. İstanbul'dan Denizli'ye sürülmüştür ve Alilerin hanayının üst katında kiracıdır. Kasabada insanların konuşmaktan çekindiği Nazmi Beyin en yakın arkadaşı Ali'dir. Evindeki tek iskemlenin sahibi olan Ali, her gün onun gazetelerini alır. Ancak Nazmi Bey, aldırıldığı gazeteleri, başka bir yere sürülme korkusuyla işyerine götüremez; ülkenin demokratik durumuna dair gazetelerden kestiği haberleri duvara yapıştırır. Kasabadaki gelişmeleri ve Demokrat Partinin kuruluş çalışmalarının durumunu da Ali'den öğrenir. Zaten hasta olan ve sürekli öksürük krizleri geçiren kahraman, sürgün olduğu bu kasabada tek başına ölür; karısı aldığı telgraftan ancak altı gün sonra kasabaya gelebilir.

Romanın diğer kurmaca kahramanları ise, çocuklarını çuvala doldurarak hükümet binası kapısına boşaltan ve yol parası ödeyemeyeceğini haykıran bakırcı **Recep Dayı**, onun delirdiğini söyleyerek kahramanın yanına gelen arkadaşı Berber Süleyman'ın oğlu **Ayhan**, fakir bir hayat süren çocuk kahramanın tarlalara dökülen başakları toplayan ve onu cesur bir erkek olarak yetiştirmek isteyen ninesi **Haççana**, çarşıda başörtüsü çekilerek eşarp takması istenen **annesi**, ölmüş **babası**, Çanakkale'de şehit düşen **dedesi**, okul dönüşlerinde çocuk kahramanla birlikte babasının dükkânına uğrayan Recep Dayının oğlu **Ahmet**, Recep Dayının bağırımlarına dışarı çıkan ve ne olduğunu soran **jandarma yüzbaşısı**, Ali'nin komşuları **Ayazlı gelin** ve **Uğuzlu Teyze**, çarşıda dükkânı bulunan **Terzi Hasan**, han sahibi **Mustafa Dayı**, kırtasiye dükkânı işleten **Gözlüklü Mustafendi**, evleri çarşıya yakın olan **Hamza**, **Kulübeci Ahmet**, **Kulübeci Himmet**, kasabanın hancıları **Fettah** ve **Ayazlı Amca**, arzuhalci

dükkânı bulunan **Kara Hasan**, ötede dükkânı olan ve Demokrat Partinin kuruluşu dükkânında yapılan toplantılarla kararlaştırılan **Terzi Hulusi Amca**, onun alt katında bulunan **Fırıncı Apti** ve **Akalanlı Şevket**, Ali'nin Nazmi Bey için gazete aldığı gazeteci **Mustafa Dayı** ve oğlu **Mehmed**, belediye bahçesinde tavla oynarken kahkahaları gelen dava vekili **Faik Bey**, parti çalışmalarından önce sabah akşam ispiro içen ve Demokrat Partinin ilçede kuruluşunda önemli rol oynayan **Sarhoş Tahir**, Demokrat Partinin kuruluş çalışmalarında rol alan **Şoför Akif**, Halkçıların “yobaz, mürteci” demelerinden çekindiği için partiye katılmayan **çarşı camii imamı**, Terzi Hulusi'nin dükkânındaki parti toplantılarına katılan ve parti için yapılacak etkinliği duyurması engellenmeye çalışılan **Tellal Cemil Dayı** ve imamın düşüncelerini anlatan **Berber Süleyman**, kasabadaki parti çalışmalarına destek veren ve yapılacak çalışmaları yönlendiren, bundan dolayı diğer partililer gibi evi taşlanan **Hörü Hala**, yeni partinin önde gelen isimlerinden olan, ancak hamallık yapması ve fakir olmasıyla bu işlere layık bulunmayan **Deli Yusuf**, oyun oynayarak otuzbeş kuruşluk Yenice sigarasını kazanan Ali'nin sigarayı götürdüğü komşusu **İbrahim Dayı**, onun oyun oynamasını ayıplayan **Osman Amca**, Haççana ve Ali'nin annesiyle birlikte tarlalara dökülen buğday başaklarını toplamaya giden **Fadime Teyze** ve bunu yapmaktan utanan **gelini**, on beş yıl önce yaşamış olan, hükümetin yaptığı haksızlıklara karşı dağa çıkarak halkı koruduğu için efsaneleşmiş ve bir pusu ile öldürülmüş **Gümüş Diş**, onunla baba-oğul olan ve Ödemiş civarında dağlarda yaşayan **İnce Mehmet**, Gümüş Diş'in düğününe katılmak için düze indiği **yetim bir kız** ve **fakir bir delikanlı**, Gümüş Diş'i düğüne çağıracağını söyleyip durumu zaptiye çavuşuna haber veren **Sarı Mustafa**, Gümüş Diş'in ölümüne inanamayarak yarım saat bekleyen **zaptiye çavuşu İbrahim**, Demokrat Partililerin yaptıkları güreş organizasyonuna getirilen güreşçiler **Arıkayalı Rasim** ve **Girenizli Hamza**, deste ile ayakta soyunması plânlanan **Çöp Hasan**, organizasyona katılmaya çalışılan **Dodurgalı Ahmet Ali Pehlivan**, Ali ve arkadaşlarının kar helvası aldıkları **ihtiyar dede**, pehlivanların yarışacaklarını halka duyuran Tellal Cemil Dayının peşinde gezerek onu taciz eden **bir Halkçı**, gazete almaya giden Ali'nin tiktaklarını duyduğu, bütün ailesi halkçı olduğu halde Cemil Dayıya yapılanlardan sonra demokrat olmaya karar veren ve parti tabelasını dükkânına astıran **Nalbant Ramazan**, halkçı olduğu için parti tabelası asmasına izin vermeyecek olan Terzi Hulusi'nin **dükkân sahibi**, Hulusi'nin tabelaya yazılacakları söyleyerek Ali'yi gönderdiği **Mühürücü Sami**, Ali'nin okul arkadaşı olan oğlu **Haydar**, Demokrat Partinin kuruluşunda yardımcı

olan ve Deli Yusuf'un yarım nalını ile yarım çarığını ikinci tabela olarak duvara asan **Meytar Mustafa**, önce okuduğu Türkçe ezana dikkat çekilen seçimlerden sonra ise ezanı Arapça okuyarak herkesi gözyaşlarına boğan yetmişlik **Veli Hoca**, Ali'nin ebecilik oynadığı arkadaşı **Metin** ve **Tahsin**, onların rahat hallerini kıskanarak dövdükleri memur çocukları **Ataç** ve **Selçuk**, Ataç'ın babası yeni gelen **posta müdürü**, şirret bir kadın olan ve Alilere kızan **annesi**, ilk defa bisiklet gören çocukların bisikletin yavrusunu kendinden istemesini gülümseyerek karşılayan Alaaddin köyünün yeni **öğretmeni**, incecik bir asker olan Dodurgalının karşısına çıktığı ve yenerek ün kazandığı yağlı kurum yüzlü ve kömür karası bedenli **pehlivan**, Dodurgalının güreşmesi için tezahürat yapan askerlere kızan **çavuş**, onların gürültüsüne sinirlenen paşalar tarafından **bir paşa**, adı bilinmeyen bu ak pak çocuğu pek övmeden tanıtan **cazgır**, Demokratların düzenlediği güreşin **cazgırı**, Hörü Hala ile Haçcana'nın Deli Yusuf'a kız göstermesi için gittikleri baba dostu **yaşlı adam**, gelenlere ikramda bulunan **evin hanımı**, onların kız bakmaya gittikleri **Ayşe Gelin**, Deli Yusuf'a bakılan **güzel kız**, Ali ve Sarhoş Tahir'e bir tuhaf bakan **köylü**, evleri taşlanan Tellal Cemil Dayının ağlayan **karısı**, yokluk ve hastalıktan artan ölümlere ağıtlar söyleyen bağlamacı **İbrahim**, ölümüne ağıt yakılan **Gülsüm Kız**, akşamları evinde gizli gizli Kur'an-ı Kerim okunan **Sultan Teyze**, Halkçıların konuşmacısı Reşat Aydın'ın önce çıkan **konusmacı**, ölen Nazmi Beyin telgrafla çağırılan ve ancak altı gün sonra gelebilen İstanbul'daki **karısı**, kasabanın Demokrat Partililerine laf atan Halkçı **eşraftan biri**, Halkçıların Demokratlarla alay etmek için oy verilmesini söyledikleri **Kolcu Osman'ın dul karısı**, Ali'nin Demokrat Partinin seçimleri kazandığını feryadından anladığı Faik Beyin hanımı **Rukiye Teyze**, eski milletvekillerinden **Faik Beydir**.

Postmodern tarzı deneyen bir roman olan **Beyazateş Adası'nda** (M.Erman,1998) kurmaca kahramanlar da bu tarzın etkisiyle belirsiz bir kimliğe sahiptir. İsimler, anlamları ve meslek unsurlarıyla kurulan bağlantılar sonucu kişiler birbirleriyle ilişkilendirilir ve kimliklerine paralellik kazandırılır. Bu tarz kahramanların ilki ve romanın başkahramanı, Sinan-ı Atik ve Murat Erman'la paralel kahraman olan **Ermano Muratore**'dir. İtalyan bir mimar olan Ermano Muratore, Ayasofya'nın tamiri için Türkiye'ye çağrılır. O da tıpkı Sinan-ı Atik gibi bir mimar, üstelik Ayasofya'nın tamirini gerçekleştirmiş bir mimardır. Otuz yaşında olan Ermano Muratore, uzun boylu ve yeşil gözlüdür, siyah dalgalı saçlara sahiptir. Pir mimar gibi Floransalı olan Ermano Muratore, çocukluğunda manastırda eğitim almış bir

Hristiyan'dır; hatta yedi yıl keşişlik yapmıştır. Tercümanı ve kız arkadaşı olan Yasemin'le birlikte gittiği Bozcaada'da tanıştığı Dimitri'den aldığı elyazması kitapla birlikte ülkesine dönmek istese de bunu başaramayan Muratore, üveys dervişle pir mimarın dünyasına girer ve onun ruhunu azad ettirmek için, dervişle birlikte kitabı yerine ulaştırmaya çalışır. Aynı zamanda yönetmen Murat Erman'la da yolları kesişen Ermano Muratore, Murat Erman'ın doğduğu evin yerinde bulunan Sunshine Otel'inde kalır. Murat Erman'a verdiği kitap, bir kez daha onun eliyle dervişe teslim edilir.

Murat Erman ise, aslında doğduğu evin yerine yapılmış olan Sunshine Otel'i'nin Ayasofya'ya bakan odasında tüm bu romanı nasıl kurguladığına şaşırان bir yönetmendir. Yaptıklarını ve yazdıklarını bulunduğu ortamın aurasına bağlayan Murat Erman, Bozcaada'dan aldığı İtalyanca kitabı, İtalyanca bilmediği halde Türkçeye çevirerek yazmış, kitabın aslını ise Kumrulu Mescit önünde birine vermiştir. Tüm yaşadıklarını bir hayal gibi hatırlayan Murat Erman, kendisini arayan kız arkadaşı Gelsomino'nun Bozcaada'ya Dimitrilere gidecekleri haberi üzerine yeniden kitabın dünyasına girer.

Üveys derviş, nüfusu Hoca Üveys Mahallesine kayıtlı olan Murat Erman'ın doğduğu evin yerinde yükselen Sunshine Otel'i'nin Ayasofya'ya bakan bir odasında kalan Ermano Muratore'nin karşısına ilk olarak, Bozcaada'da Dimitri'yle birlikte gittiği kale kalıntısındaki ikiz taşlı mezarın başında çıkar. Her seferinde farklı bir görüntüyle Muratore'nin karşısına çıkan üveys derviş, ilk karşılaşmada cüppeli ve sarıklıdır. Bir dahaki karşılaşma, ada dönüşü feribot yolculuğunda gerçekleşir. Bu sefer derviş, üzerinde kaptan üniforması bulunan bir kişidir. Hiçbir tarikata bağlı olmayan ama onlarla ilişki kurabilen anlamına geldiği belirtilen “üveys” sıfatını kullanan derviş, İtalyan mimarla dil problemi yaşamadan anlaşır. Yaşı mimarın tahmininden çok çok öte olan derviş, yüzlerce yıl önce ölmüş kişilerle de iletişim kurabilir ve istediği yaratığın biçimine bürünebilir. Bundan dolayı da mimarın karşısına başka biçimlerde, genç bir erkek veya bir balıkçı olarak çıkar. Kitabı mimarla birlikte okur ve onu mimarla birlikte Kumrulu Mescit'teki tekkenin şeyh odasındaki yerine bırakır. Ancak kitabın bir kopyasını yapan Ermano Muratore, sonrasında ise Murat Erman, pir-i sani Latif bin Sinan'ın ruhunu taşıyan dervişin yüzyıllar sonra bile olsa kitabı tekkeye götüreceğine dair verdiği sözü tutmasına ve pir mimarın ruhunu azad edememesinden kaynaklanan azabının dinmesine engel olarak üveys dervişin görevini tamamlamasına da engel olur.

Melekper Ana, Sofia ve Gelsomino ile paralel özellikleri bulunan **Yasemin**, Ermano Muratore'nin İstanbul'daki tercümanı ve kız arkadaşdır. Muratore'nin, Bozcaada'dan döndükten sonra kendisiyle görüşmeyi azaltmasından dolayı onu takip etmeye başlayan Yasemin, mimarın geceleri Fatih semtinin izbe köşelerinde dolaştığını görür. Bir süre sonra ani bir kararla İstanbul'dan ayrılan mimarın bavulunu VIP'teki arkadaşları sayesinde değiştiren ve kitabı ele geçiren Yasemin, Ermano Muratore'nin İstanbul'a tekrar dönmesini sağlar. Muratore ve üveys dervişle birlikte kitabın dünyasına giren Yasemin'i bundan sonra romanın son sayfalarında, Bozcaada'nın fenerinde her akşam denizciler için Melekper Ana ve Sofia gibi ateş yakarken görürüz.

Yasemin'le benzer özellikleri bulunan, hatta belki Sofia'nın soyundan gelen, ülkenin kıyılarındaki denizlerin yerlisi bir Levanten olan **Gelsomino**'nun köklerindeki İtalyanlık ağır basmaktadır. Gelsomino, Murat Erman'a telefon ettiğinde, onların da tıpkı Yasemin ve Ermano Muratore gibi, Bozcaada'da Levantepuloslara konuk olacağını söyler. Murat Erman'ın dünyasından bakılınca, aynı zamanda Ermano Muratore'nin tercümanı olarak da karşımıza çıkan Gelsomino, Murat Erman'ın İtalyan mimardan kıskandığı sevgilisidir.

Mimar Sinan-ı Atik'i, Attilio da Firenze olarak boğulmaktan kurtaran ve onu ateşte kutsayarak adını Rinascimento Salamandre'ye dönüştüren **Melekper Ana**, Dalmaçya-Kataro kıyılarında manastır bile kurulamayacak kadar dik bir yerde eşiyle birlikte yaşamını sürdürür. Mimarın gemisi kıyılarda parçalandığında onu kurtaran Melekper Ana'dır. Tıpkı Yasemin gibi uzun sarı saçları olan Melekper Ana'nın teni açık, gözleri mavidir. Asıl adı Anjelik iken, Budistlikten Hristiyanlığa ve Ateşperestlikten Şamanizme kadar pek çok dini İslamiyetle harmanlayan Cavlakî bir dervişin etkisinde kalarak adını Melekper'e çevirmiştir. Tek evladı Mişel, bir Türk akıncısı tarafından yıllar önce kaçırılmış olan Melekper Ana, yaşadığı bu sivri burunda, gemilerin batmaması için her gece ateş yakar.

Sofia, Büyük Türk'ün sarayına gitmek için Venedik'teki evinden kaçmış; ancak gemiden gemiye köle olarak gitmiş, üç yılda Adriyatik denizini aşamamıştır. Kataro kıyılarında denize düşmüş veya atlamış olan Sofia, iyi kalpli bir balıkçının ağına takılmıştır. Balıkçı, günden güne solmasına dayanamayarak onu, hayalini gerçekleştirecek tek kişi olarak gördüğü Melekper Ana'ya teslim eder. Melekper Ana, oğlundan haberler getiren akıncı Türk'le birlikte, onu ve Rinascimento Salamandre'yi Edirne'ye gönderir. Burada Büyük Türk'ün tahtını çocuk yaştaki oğluna bıraktığını

gören kahraman, Bursa'ya gönderilir. Daha sonra Mara Sultan'ın nedimesi olarak gördüğümüz Sofia, yeni adıyla Safiye Hatun, Mara Sultandan izin alarak Bozcaada'ya yerleşir. Bozcaada'ya gönderilen mimarın karşısına bir daha, gemiler için ateş yakan, "adı Lucifer bozuntusu cadıya çıkmış" bir kadın olarak adada çıkar.

Bozcaada'da eşi Eleni ile yaşayan **Dimitri Levantepulos**, Yasemin ve Ermano Muratore'nin üç günlüğüne kiraladığı bağ evinin sahibidir. Onları bir akşam yemeğine çağıran Dimitri'nin doksan yaşında olduğunu söylemesi genç mimarı şaşırtır. Muratore ile babadan oğula geçen fakir bir İtalyanca ile anlaşmaya çalışan Dimitri, onunla ertesi gün buluşmaya karar verir. Mimarla Dimitri, gittikleri kale kalıntısındaki karanlık bir delikten girer ve ikiz taşlı mezarın tam altında bulunan kutuyu alıp eve dönerler. Kutudan çıkan el yazması kitabı mimara veren Dimitri, kitabın yerine teslimi için üveys dervişle genç mimar uğraşırken ölür. Ancak romanın son sayfalarında, Murat Erman'ı arayan sevgilisi Gelsomino'nun, Dimitri ve Elenilere davetli olduklarını ve Bozcaada'ya gideceklerini; Dimitri'nin ölmemiş olmasına şaşırarak Murat Erman'a onun hayatta olduğunu söylemesi, romanın postmodern tarzına bağlanabilecek bir karmâşıklıktır.

Dimitri'nin eşi olan **Eleni**, dinine bağlı bir Hristiyan'dır. Dimitri'nin bu konudaki ilgisizliğini papaz efendiye unutturmak için kiliseye mum yapar. Ailenin sırrından haberi olmayan Eleni'nin kız çocukları olduğundan Dimitri'nin ailede sırrını emanet edeceği kimse yoktur. Dimitri'nin ölümünden sonra Eleni, Atina'ya kızının yanına gider.

Sinan-ı Atik'in Bozcaada'daki yaşamında önemli bir yer tutan iki kişiden biri olan ve Dimitri'nin köklerinin dayandığı büyük dedesi **Toma da Lever**, ikinci kişi ise pir mimarın kitabını Bozcaada'ya getiren ve onu yüzyıllar sonra bile olsa tekkesine götüreceği sözü veren, bunun için üveys derviş görüntüsüne bürünen **pir-i sani Latif bin Sinan**, her yıl Melekper Ana'yı görmeye gelen ve yüzüne kalıcı savaş maskesi takmak için bıçak izi yapan Türk akıncı **İshakoğlu İsa**, Melekper Ana'nın Mişel adını verdiği ama onu kaçıran Akıncı İshak'ın **Mikail bin Abdullah** adıyla saraya harem ağası yaptırdığı oğlu, Sinan-ı Atik yerine dövülerek öldürülen ve onun için yapılan **mezara konan kişi**, kahramana Attilio adını koyan **dedesi**, Attilio'yu koruyup kollayarak büyüten **anne** ve **babası**, mimarın Venedik'te karşılaştığı, kendisine gemi bulan, genç ve şımarık tefeci **Marcello**, doğudan Venedik'e mal taşıyabilen birkaç kaptandan biri ve onların en cesuru, gözüpeki **Raguzalı kaptan Marco**, IV. Haçlı seferinde patrik tahtına oturtulan **fahişe**, çocukluğunda mimarı eğiten **papaz**, onu el

üstünde tutarak büyüten **dadısı**, Melekper Ana'yı etkileyerek ismini değiştirmesine neden olan, birçok dini İslamiyetle harmanlayan **Cavlak derviş**, Melekper Ana'nın Katolik kocası **Leo**, Mişel'i kaçıran akıncı Türk **İshak**, Sofia'nın ağlarına takıldığı ve onu Melekper Ana'ya teslim eden **iyi kalpli balıkçı**, akıncı Türk İshakoğlu İsa'nın akıncı birliğinin komutanı olan **Mihayl**, akıncı birliğin öldürdüğü, isyancı Skanderbeg'in **kabile reislerinden biri**, mimarın gemisini Rodos'a giderken durduran ve onu esir eden **Mavros Moshos**, mimarın satıldığı **Yahudi Nathan**, mimarın satıldığı, işinin inceliklerini bilen, köle tüccarı **Avram**, Ayasofya'nın tamiri için mimar arattıran **Konstantiniye tekfur**, Konstantiniye **kadısı**, fetih sonrası mimarı Kanlı Kilise'den dışarı çıkaran tek gözü akmış **azap eri**, omzundan sarkan kolunu aç bir köpeğe kaptıran **serdengeçti**, mimarı satın alarak ona ev yaptıran ve kilise onarttıran Rum dönmesi tüccar **Abrülrahim Efendi**, saygısızlığından dolayı padişahın boynunun vurulmasını emrettiği **sıva ustası**, Mahmut Paşayla birlikte batıya hareket eden Rumeli birliklerinde yer alan akıncılar **Mihayloğlu Ali**, **Umur Bey**, mimarın padişahın huzuruna geldiğini haber veren **baş teşrifatçı**, Baba Cafer zindanında mimarı Müslüman olmamakla itham edip tülbentini başından alıp çiğneyen **zindancı**, mimarın mezar taşını yazan **hakkak**, Mahmut Paşa ve Yakup Paşanın ardından köşke girdiği ve eteklerini uçuşturarak yürüyen **nişancıbaşı**, padişahın sancaktarı **Ali**, padişah, Yakup Paşa ve mimarın Ayasofya'da dinler üzerine ettiği sohbette yer alan **Stefanos**, Bozcaada'da ateş yakma geleneğini başlatan kadını anlatan **gemici**, baygın durumda iken ayılan mimarın baş ucundaki **genç Venedikli**, Kumrulu Mescit'teki tekkede düğümlere üfleyen **çarşafli kadın**, üveys derviş ve mimarın feribotta karşılaştığı **Kayserili komisyoncu**, Murat Erman'ın doğumunu anlatan **ebeanası**, Yasemin'in bagajın uçağa yollandığını öğrendiği **Alitalia yetkilisi**, Muratore'nin bavulunu ele geçirmek isteyen Yasemin'e yardım eden **VIP'teki arkadaşı**, Ermano Muratore'nin ayrıldığı günün sabahında İstanbul'a dönüşünü şüpheli bulan ve inceleyen **havaalanı memuru**, memurun VIP salonundaki **arkadaşlarından biri**, mimar hakkında araştırma yapmak için otele gelen **sivil polis**, polisin sorguladığı Sunshine Otelinin **resepsiyon kâtibi**, Rumeli Hisarı yakınlarındaki balık lokantasında oturan Ermano Muratore ve Yasemin'e yaklaşan balıkçı kılığındaki üveys dervişten rahatsız olan **garson**, Dimitri'nin **Atina'da yaşayan kızı** ve İstanbul'da yaşayan **diğer kızı**, Dimitri'nin kiliseye soğuk duruşundan hoşlanmayan **papaz efendi**, kitabın bulunduğu kutuyu açarken ölen Dimitri'nin **babası**, ortalığı birbirine katan ve Ermano

Muratre'nin hayal olduğunu düşündüğü **firari polis** roman kurgusunda figüratif bir yere sahip kahramanlardır.

175 kahraman bulunan **Benim Adım Kırmızı** (O.Pamuk, 1998) adlı romanda kurmaca kahraman sayısı 166'dır.

Benim Adım Kırmızı'nın (O.Pamuk, 1998) başkahramanı **Kara**'dır. Bir cinayetle başlayan romanda, Kara'nın 12 yıl boyunca uzak kaldığı İstanbul'a dönüşü, 36 yaşında, Enişte'sinin daveti üzerine olur. Enişte Efendi, padişah için hazırlattığı kitabın nakkaşlarından birinin öldürülmesi üzerine rahmetli karısının yeğeni Kara'yı çağırır. Yıllar önce Enişte'nin kızı Şeküre'ye olan aşkına karşılık bulamadığı için İstanbul'dan ayrılarak Acem ülkesinde kâtiplik yapan ve vergi toplayan Kara, döndüğünde Şeküre'nin sipahi kocasının gittiği savaştan dört yıldır dönmediği için babasının yanında yaşadığını öğrenir. Bu dönüşle birlikte Şeküre'ye karşı duyguları canlanan Kara, Şeküre'nin de kendisine karşılık vermesinden dolayı ümitlenir. Uzun boylu, ince ve yakışıklı olan Kara'nın geniş alnı, badem gibi gözleri, zarif bir burnu vardır. Kara, Enişte'nin kendisini gönderdiği, çıraklık yıllarında bir süre beraber çalıştıkları nakkaşhanenin usta nakkaşları Zeytin, Kelebek ve Leylek'in evlerine giderek cinayet hakkında bir ipucu yakalamaya çalışır ve onlardan nakkaşlık hakkında çeşitli hikâyeler dinler. Zarif Efendinin katilinin Enişte'yi de öldürmesi, Kara'nın Şeküre'yle evlenmesini hızlandırdığı gibi, kitabın bitirilmesi işinin de Kara'ya kaldığı anlamına gelir. Bundan sonra saraydan çağırılan Kara, Başnakkaş Üstat Osman'la saraydaki kitapları inceleyerek katili bulmaya çalışır. Kara, sonunda katili bulsa ve Şeküre'yle evlenmiş de olsa tam olarak mutlu olamaz. Katil tarafından yaralanan kahraman, ömrü boyunca boynu eğik, ezik ve kederli kalır; evlendikten 26 yıl sonra evlerinin bahçesinde düşüp ölür.

Şeküre, romandaki aşk hikâyesinin merkezindeki diğer kahramandır. On iki yaşındaki Şeküre'ye ilgi duyduğu anlaşılan ve İstanbul'dan uzaklaştırılan Kara'nın yokluğunun üçüncü yılında çok yakışıklı bir sipahi ile evlenerek kocasının babası ve erkek kardeşi ile yaşadığı eve yerleşir. Önceleri kocasının savaşımlardan getirdiği ganimetlerle rahat bir hayat yaşayan Şeküre, kocasının Safevilerle yapılan savaştan dönmemesinin ardından fakirlik çekmeye başlar. Kocasının kardeşi Hasan'ın kendisine âşık olması ve onu rahatsız etmeye başlaması fakirliğin üstüne eklenince Şeküre babasının evine döner. Kara'nın İstanbul'a dönmesiyle ona ilgi duymaya başlayan ve babasının hazırladığı kitap için eve gelen nakkaşlara yaptığı gibi, Kara'yı da yan odadan gizlice izleyen Şeküre, Bohçacı Ester yardımıyla Kara'yla ve Hasan'la

mektuplaşır. Babasının ölümünün ardından Kara’yla evlenen Şeküre, bir yandan da Hasan’a karşı duygularından emin olamaz ve Kara sarayda çalışırken Hasan’ın evine gider. Katille ilgili büyük bir ipucu yakalayan Kara, önce evi basarak Şeküre’yi buradan alır ve bir akrabasının evine götürür; sonra katili bulur. Şeküre, Kara’yla 26 yıl süren evliliğinde kocasını ezik bularak beğenmez.

Enişte, doğu resmindeki panoramik görüntü yerine batı resmindeki perspektifi Osmanlı’ya taşımaya çalışan bir kahramandır. Bu yönüyle romandaki çatışmanın baş nedeni olan kahramana “Enişte” adının verilmesi romanın başkahramanı Kara’dan kaynaklanmaktadır. Enişte, Kara’nın teyzesinin kocasıdır. Padişahın elçisi olarak birkaç kez Venedik’e gitmiş olan Enişte, burada gördüğü resimlerden çok etkilenir. Bir Venedikli ressamı padişahın resmini Frenk usulünce yaptırır ve Üstat Osman’ı da bunun aynısını yapmaya zorlatır. Padişahın batılı tarzdaki resme ilgisini uyanmasına neden olan kahraman, bu yeni tarzla gizli bir kitap hazırlar. Padişah için hazırlanan kitap, nakkaşhanenin başnakkaşı Üstat Osman’la aralarının daha çok açılmasına neden olur. Nakkaşhanenin usta nakkaşlarına kitabı batı usullerine göre ve birbirinden habersiz olarak resimletir. Bu resimlerdeki tarzın duyulması, tutucu kesimler tarafından hoş karşılanmaz. Kitabı resimleyenlerden Zarif Efendi, bu konuda tutucularla aynı safa geçmesi dolayısıyla öldürülür. Kitabın nakkaşlarından birinin öldürülmesi, kitap hakkındaki dedikoduları çoğaltır. Enişte, katilin çok merak ettiği diğer resimleri görmek için geldiği evinde öldürülür.

Asıl adı Velican olan **Zeytin**, çırakken nakkaşhaneye gelme sırasına göre önce Salı takma adını kullanırken, Üstat Osman bunu Zeytin’e çevirir. Zeytin’in çok gururlu bir kişiliği vardır ve nakkaşhanenin en parlak ressamıdır. On yaşındayken İstanbul’a gelmiş, o güne kadar da Tebriz’deki nakkaşhanede Siyavuş tarafından yetiştirilmiştir. Enişte’nin kitabı için çalışan nakkaşlardan olan Zeytin, Zarif Efendinin burada çizilen resimlerin İslamiyete aykırı yönleri bulunduğu ve Erzurumlu Nusret Efendi cemaatinin gizli kitaptan haberdar olduğundan korktuğu için kendilerini ele vereceğini anlayarak onu öldürür. Öldürdüğü yerin yanındaki kuyuya atar. Katil olmaya alışamayan kahraman, her akşam evde duramayarak virane bir Kalenderi tekkesine gider. Yine böyle kendini dışarı attığı bir gün Kara’yı takip ederek Enişte’nin evine gelir. Zarif Efendinin sözlerinden etkilenen, Enişte’nin Zarif Efendiye öldürdüğü için onu desteklemediğini gören ve resimlerin dine aykırı olup olmadığını merakla görmek isteyen Zeytin, Enişte’yi de öldürür. Zarif Efendinin cebinden çıkan at resmi ile küçüklüğünde aldığı nakkaşlık terbiyesinden kendini ele veren Zeytin, Ekber Şah’ın

nakkaşhanesine gitmeyi plânlarken virane Kalenderi tekkesinde bulunur. Kara'yı yaralayarak buradan kaçan kahraman, bineceği gemiye yetişmeye çalışırken Hasan tarafından öldürülür.

Üstat Osman'ın önce Cuma, sonra **Leylek** takma adını verdiği kahraman, imzasını Musavvir Günahkâr Mustafa Çelebi diye atar. Enişte'nin gizli kitabına çizimler yapar. Kara'nın sorgulamalarında ziyaret ettiği nakkaşhanenin usta nakkaşlarındandır. Devam ettiği nakkaşlar kahvehanesinde, Enişte'nin kitabı için çizdiği varlıkları meddah için de çizer. Üstat Osman'ın ölümünden sonra nakkaşhanenin başnakkaşı olur.

Kelebek, Enişte'nin padişah için hazırladığı kitabın nakkaşlarından biridir. Üyesi olduğu nakkaşhanenin başnakkaşı Üstat Osman'ın önce Pazar, sonra Kelebek adını taktığı kahramanın gerçek adı, Baruthaneli Hasan Çelebi'dir. Yüzü çok güzel olan Kelebek, aynı zamanda nakkaşlıkta çok da yeteneklidir. Erzurumlu Hoca'nın taraftarlarıyla düşüp kalkan Kelebek, kendisi ve Zarif Efendi arasında Üstat Osman'dan sonra nakkaşhanenin başına geçme konusunda bir rekabet ve buna bağlı bir husumet olduğu için Zarif Efendinin öldürülmesinde kendisinin suçlanacağını düşünerek Enişte'ye bunu Zeytin ve Leylek'in yaptığını söyler. Basılan ve meddahı öldürülen kahvehanenin önünde karşılaştıkları Kara'yla evine giden Kelebek, buradan Leylek'i de alarak virane Kalenderi tekkesine gider.

Romanın kendisiyle başladığı **Zarif Efendinin** öldürülmesi, romanda kurgunun düğümlendiği noktadır. Nakkaşhanenin usta tezhip sanatçısı olan kahraman, Erzurumlu Nusret Hoca taraftarlarının etkisi ile, Enişte'nin gizli kitabı için süslediği resimlerde kullanılan batı tekniklerinin İslamiyete aykırı olduğunu düşünmeye başlar. Bu konudaki sıkıntılarını paylaştığı Zeytin, kendilerini ele vererek başlarına iş açacağını düşündüğü Zarif Efendiyi, onun paraya olan tutkusunu kullanarak öldürür ve yakındaki kuyuya atar. Cesedi bulunarak kuyudan çıkarılan Zarif Efendinin cebinden çıkan at figürü, katilin kim olduğunu gösteren bir delil olur.

Nakışta eski geleneklere bağlı kalınmasını isteyen **Başnakkaş Üstat Osman**, padişahı etkileyerek onun ilgisini batı sanatına çeken Enişte'yle iki ayrı kültürü temsil eder ve rakip durumundadır. Yıllar önce Venedikli bir ressama padişahın portresini çizdirerek Üstat Osman'ın da benzerini çizmesi konusunda kendisine baskı uygulatması, başnakkaşın Enişte'ye kızgınlık duymasına neden olur. Enişte, nakkaşhanenin usta nakkaşlarını gizli kitabı için evlerinde çalıştırarak Üstat Osman'ın başnakkaşlığını fonksiyonsuz hale getirmiş olması da üstadın kızgınlıklarından biridir.

92 yaşındaki başnakkaş, kendini okuyucuya, hayatını sanatına adanarak ihtiyarlamış, aksi, uzun boylu, kemikli ve ince, hemen parlayıp sönen, herkese illallah dedirten, aksi ihtiyarlardan biri olarak tanıtır. Yarı kör Üstat Osman, Enişte’ye göre ise hem kör, hem de bunaktır. Enişte’nin ölümünden sonra Kara ile sarayın kütüphanesinde katilden bir iz ararken Behzat’ın kendini kör ettiği sorguç iğnesi eline geçen Üstat Osman, bu iğne ile gözlerini kör eder. Kör olduktan iki yıl sonra da ölür.

Baştan aşağı pembeler giyen ve kocaman bir görüntüye sahip **Yahudi Ester**, kadın ve erkek dünyasının ayrı olduğu dönemde bu iki dünya arasındaki bağlantıyı kuran bohçacı kadınlardandır. Mektup alışverişi dışında, evde kalmış kızları da evlendiren ve Haliç’te bir Yahudi mahallesinde yaşayan kahraman, okuma yazması olmadığından güvenli bir aracıdır. Ancak, okuması olmasa da Ester, kendine özgü yöntemlerle mektubun dediğini anlar. Şeküre, Kara’ya gönderdiği mektupları Ester aracılığıyla ulaştırırken, Kara ve Hasan da aynı kanalı kullanır. Kara’nın ve Şeküre’nin mektuplarını aynı zamanda Hasan’a da okutan Ester, bu iş için onlardan bahşiş alır.

Şeküre’nin savaştan dönmeyen kocasının gümrükte çalışan kardeşi **Hasan**’ın romandaki rolü, Kara ile Şeküre’nin bir araya gelmesini engellemek şeklindedir. Ağabeyinin savaştan dönmeyeceği anlaşıldığında zaten fakirleşmiş bir evde, ev işlerine yardımcı bir kadının sağlayacağı yarardan mahrum kalmak istememesi ile başlayan Hasan’ın Şeküre’ye ilgisi, Şeküre’nin evi terk etmesinden sonra bir aşka dönüşür. Geceleri Şeküre’nin odasının kapısını zorlamaya başlayan ve çeşitli edepsizlikleriyle kadının kendisine âşık olmasına izin vermeyen Hasan, bu tavırları yüzünden Şeküre’nin babasının evine dönmesine neden olur. Onu bu şekilde elinden kaçıran kahraman, kadının yeniden evlenmesini engellemek için ağabeyinin ölmediğini ileri sürer. Bu engel ise, Üsküdar kadısının Şafi naibi sayesinde aşılır. Şeküre’nin çocuklarından Şevket, amcasına hayrandır ve dedesini öldüren Zeytin’i, yanlışlıkla da olsa Hasan öldürdüğü için Şevket ona hep hayran kalacaktır.

Şeküre’nin küçük oğlu olan **Orhan**, romanda hep ağabeyi ile çekişirken görülür. Küçük ve mağdur görüntüsü olan kahraman, romanda kilit rollere sahiptir. Kara, Hasan’ın evini bastığında kapıyı kimsenin açmak istememesi problemi, küçük bir çocuk olan Orhan’ın kapıyı açmasıyla çözümlenir ve hiç kimse bir sorumluluk yüklenmiş olmaz. Orhan’ı romanın sonunda, bir yazar olarak görürüz. Annesinden dinlediği hikâyeyi, “yalanlarla süsleyerek” anlatmıştır.

Şeküre’nin büyük oğlu **Şevket**, romanda aksi bir çocuk olarak çizilir. Kara’yı sevmeyen, babası olarak onu görmek istemeyen Şevket, kardeşi Orhan’a da kötü

davranır. Amcası Hasan'a ve onun kırmızı kılıcına hayrandır. Onun böyle bir karakter olarak çizilmesinin, Orhan'ın sevmediklerine haksızlık etmekten korkmayan tabiatından kaynaklandığı romanın sonunda ifade edilir.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda cinayeti çözen at figürünü kızgınlıkla da olsa veren Zarif Efendi'nin karısı **Kalbiye**, Enişte Efendinin kitabındaki resimleri canlandırarak bazı kesimlerin öfkesini üstüne çeken ve öldürülen nakkaşlar kahvesi **meddahı**, dini toplum üzerinde baskı kurma amacıyla kullanan ve bu baskı sonucu cinayetler işlenmesine neden olan **Erzurumlu Nusret Hoca**, ölüp ölmediğinin bilinmemesiyle Şeküre'nin nikâhını ikilemde bırakan **sipahi kocası**, Enişte'nin evin çalışan ve Kara ile Şeküre'nin haberleşmelerine yardımcı olan cariye **Hayriye**, oğlu Hasan'ın yaptıklarından rahatsız olan ancak evine gelen eski gelini Şeküre'yi Kara'ya teslim etmek istemeyen, kibar, çelebi **kayınpeder**, Şeküre ve durumu onun gibi olan kadınların başvurarak boşandığı **Üsküdar kadısının Şafii naibi Şahap Efendi**, Enişte'ye evindeki portreleri göstererek onu etkileyen **Venedikli bey** kurguya yardımcı roller üstlenir. Bunların dışında figüratif öneme sahip kahramanlar da bulunur. Üzgün üzgün babasını bekleyen **Zarif Efendinin kızı**, aksiyon sırasında ölmüş olan Kara'nın bahtsız **annesi**, İstanbul'a döndüğünde Kara'nın kiraladığı evin meraklı sahibi **kadın**, kadının Kara'yı benzettiği Safevilerle savaş sırasında ölmüş **oğlu**, Ester'le her zaman çekişen köşe başındaki küfürbaz **kör dilenci**, Kara'nın öldüğünü öğrendiği **Şeküre'nin annesi**, Kara'nın yokluğunda İstanbul'da ve Şeküre'nin ailesinde neler olduğunu öğrendiği **berber ustası**, padişahın Enişte'yi göndereceği ve kitabın hediye edileceği **Venedik doçu**, Zeytin'in kendisi gibi katil olabileceğinden şüphelendiği **adam**, adamın koluna giren **tanıdığı**, ücra medreselerde müderrislik yapan Kara'nın huysuz **babası**, cinayetin çözümü için padişahın görevlendirdiği ve Kara ile Üstat Osman'a sarayın kütüphanesini açtıran **Hazinedarbaşı Hazım Ağa**, cinayetin çözümü için görevlendirilen diğer kişi **bostancıbaşı**, Orhan ve Şevket'in çıraklığını yaptıkları **ciltçi**, Ester'in kocası **Nesim**, Ziver Paşanın kızı **Mesrure**, Hasan'ın sattığı evlerindeki **cariye**, nakşın en iyisini arayıp bulan Sultan İbrahim Mirza'nın **hakikatlı kitapdarı**, Kara'nın Ester'e haber gönderdiği **çocuk**, Kara'nın nakkaşhanede gördüğü genç ve yakışıklı **çırak**, devekuşu yumurtası boyayan **ihtiyar**, bir çekmece nakşeden **amca**, onları izleyen genç bir **çırak**, nakkaşhanede nakşedilen kitapların çoğunun yazarı **Şehnamecibaşı Lokman Efendi**, zanaatında ustalaşamadan yaşlanan **Nuri Efendi**, çırakları falakaya yatırmış olan **serbölüklerden biri**, bir resme devam eden **kalfa**, **hattat Cemal**, **Cetvelkeş Nasır**,

ucuz işler yapmasına şaşılın **Sadiki Bey**, onun resimler çizdiği **Özbek sipahisi**, doğu seferinden dönen görgüsüz bir **paşa**, paşada bulunan murakkada resimleri bulunan üstat **Siyavuş**, Kelebek'in mahallenin en güzel kızı olan ve Kara'nın tıkırtılarını dinlemesinden rahatsızlık duyduğu **karısı**, Kelebek'in çırağı **Mahmut**, Venedik doğunun hediyeler gönderdiği padişahın kızı **Nurhayat Sultan**, Enişte'nin birlikte sefere çıktığı **Mahmut Paşa**, Kara'nın gençliğinde intisap etmeye çalıştığı pek itibarlı **Naim Paşa**, İran şahı ile savaşa tutuşan **Serhat Paşa**, Enişte'nin cenazesine gelen vezirler **Kıbrıslı Hacı Hüseyin Paşa**, **Topal Baki Paşa**, **Defterdar Kırmızı Melek Paşa**, **Çavuşbaşı Mustafa Ağa**, **Tezkireci Kemalettin Efendi**, **Mektupçubaşı Sert Sâlim Efendi**, Enişte'nin ruhunun çıktığı yüksekçe bir yerden gördüğü **Sadrizam Kel Ragıp Paşa**, ona götürülecek olan **Venedik elçisi**, boğazda ilerleyen **reisülküttap**, bir lahanayı kucığına alan **şişman kadın**, Enişte'nin öldüğüne sevindiği **Divan Çavuşu Ramazan Efendi**, **annesi ve anneannesi**, Şeküre'yi doğum yapacak annesi için gelen **ebe**, Enişte'nin kemerini çalan **Vasfi**, Gori kalesindeki isyancıların burun ve kulaklarını göndeen **Gürcistan Beylerbeyi Ali Bey**, padişahın kızkardeşi **Necmiye Sultan**, **Eğri Süleyman Paşa**, padişaha müzikli bir saat gönderen **İngiliz kralı**, Ester'in evlendirdiği **kaknem kız**, cenazede hıçkırarak ağlayan **Zarif Efendinin kardeşlerinden biri**, bunu kimin yapabileceğini söyleyerek bağırın **Zarif'in ağabeyi**, tekbir getiren **gösteriş meraklısı**, mezarlığın yerini söyleyen “**gençten sakallı ve öfkeli bir salak**”, cenazede Zeytin'e sorular soran **Zarif Efendinin bir akrabası**, **Üstat Osman'ın gözdesi**, nakşını bırakarak herkese ihanet eden **Üstat Osman'ın oğlu**, genç yaşta ölen **Perşembe kardeşi**, Enişte'nin gittiği Komo gölü yakınlarındaki bir malikânede resimlere bakması için onun gezinmesine izin veren **ev sahibi**, Zeytin'in kendisi için kıyafetname çizdiği **Ermeni**, “asılmış Yahudinin evi” diye bilinen evin sahibi olduğu söylenen padişahın hekimi **Moşe Hamon**, onun **Amasyalı Yahudi kapatması**, **kadının kardeşi**, bu kadını arayan **Rum genci**, Ester'in evlendirdiği **bir başka kız**, Zarif Efendinin ölümü hakkında çıkan dedikoduları Zeytin'e anlatan **bölük ağası**, Şeküre'nin çocuklara dedelerinin gittiğini söylediği **Mustafa Paşa**, arada bir yerini Şafii naibine bırakarak kadınların boşanmasını sağlayan **Üsküdar kadısı**, buna göz yuman **şeyhülislam**, Kara'nın altın bozdurduğu **Yahudi sarraf**, mahkemede Şeküre için şahitlik yapacak **imam efendi**, ikinci şahit olacak **imam efendinin kardeşi**, nikâhı kıyacak olan **öte mahallenin imamı**, eski mahalledeki berberin yanına aldığı **çırak**, Hasan'ın evinden Şeküre'yi almaya giderken Kara'nın yanında gelen **kâtip arkadaşı** ve **hamam işleten arkadaşı**, düğün alayının önünden geçtiği **manav**,

bakkal, fırıncı ve çırağı, nikâh için gelen **mahalleli ihtiyar**, Enişte'nin ölümünün ilanından sonra eve gelen **ihhtiyar teyze**, onun **torunu**, cenazeyi yıkamak için uygun insanlardan olan imamın kardeşinin **yarı kör can yoldaşı**, Kara'nın babası tarafından akrabası olan **döşemeci**, Kara'yı saraya götüren **terzibaşı yardımcısı**, Kara'ya sarayda yol gösteren **kapı oğlanı**, arada bir sesi duyulan **hazine kâtibi**, onunla konuşan bir **kilitçi ustası**, hazinedarbaşının odasındaki **kâtip**, odadan çıkan **kadife ustası**, Üstat Osman'ın yaşlandığında kendisine benzediği ustaları **Nurullah Selim Çelebi** ve **Sarı Ali**, Kara'yı saraya çağıran **kapı oğlanı**, padişaha kahve getiren **oğlan**, cinayetin sorgulanması sırasında işkence yapabilmek için izin alınan **kadı efendi**, yakın zamanda Necmiye Sultanın fincanını çaldığı için cezalandırılan **bir zerger** ve **bir kuyumcu**, Enişte'nin cenazesinde Ester'in yaslanarak ağladığı **güzel kız**, Şevket ve Orhan'ın bağladığı evdeki **kadınlardan birinin oğlu**, bağlanan çocuğun **kızkardeşi**, evin sofa penceresinin kepengini takan yılışık **marangoz**, Kara'yı saraya çağıran bir başka **kapı oğlanı**, Kara'ya işkence eden **cellatlardan biri** ve **öteki**, odasından kitap getirilen **genç şehzadelerden biri**, Zeytin'e saraydan gelen **bostancıbaşının adamı**, Kelebek'e at resmi yarışmasını haber veren **saraydan gelen çocuk**, Leylek'e **saraydan gelen biri**, sarayın kütüphanesine bakan **cüce ağası Cezmi**, Zeytin'in Kalenderi tekkesine giderken gördüğü **fırıncı dede**, köşeye çökmüş bir **çelebi**, **Halepli ahçı**, Zeytin'i dikkatle dinleyen **hattat çırağı**, Kara'nın girdiği camide gördüğü namaz kılarken uyumaya devam eden **ihhtiyar**, **caminin imamı**, nakkaşlardan gelen at resimlerini getiren **zarif ve nazik genç**, saray içinde ilerlerken Kara'nın gördüğü **mavi atlas kaftanlı adam**, Frenk usullerince padişahın resmi yaptırılan ressam **Sebastiano**, Ester'in öldürüldüğünü dehşetle hatırladığı **bohçacı kadın**, **Ester'in anneannesi**, basılan kahveden çıkan kanlar içindeki **çırak**, Leylek'in evi aranırken yan odada uyuyan **karısı**, **çırak Rahmi**, **Edirneli kahvehaneci**, tekkeye doğru giden Kara, Leylek ve Kelebek'e dikkatle bakan **takkeli bir amca**, tekkede bir araya gelen nakkaşların hatırladıkları ilhamsız ve ihtiyatlı rahmetli **eski usta**, aşırı çalışmaktan şaşı olduğu için evine gönderilen **sıska çırak**, yetmişlik paşanın güzel karısı **Çerkez hanım**, **şehla cetvelkeş**, **yetmişlik tezhip ustası**, **asabi üstat**, **şişman nakkaş**, **küçük ince nakkaş**, **yetmişlik ustanın kızı**, Zeytin'e hayatının dersini veren **annesi**, **amcası** ve küçüklüğünde ona eziyet eden **amcasının oğlu**, İstanbul'a geldiğinde kaldığı **uzak akrabası**, Enişte'nin kitabını olmadık bir şekilde ilgisiz resimlerle birlikte ciltlettiren **işgüzar hafızlıkütüp**, padişahın parçaladığı saati anlatarak olayı kaydettirdiği sadık tarihçisi romanın küçük rollere sahip kahramanlarıdır.

Çift zamanlı bir roman olan **Nü Peride**'de (H.Akdoğan, 1998) toplam 71 kahraman bulunur. Biri dışındaki tüm kahramanları kurmaca olan romanın ilk zamanının başkahramanları Necati, Beril ve Nevtan iken, geçmişteki zamanın başkahramanları Halil, Ante ve Peride'dir.

Necati, çocukluğunda arkadaşı Beril ile oynarken, ağaçtan onun istediği elmayı almaya çalışmış; ancak ağaçtan düşmüştür. Bu kaza sonucu sakat kalan ve belden aşağısı tutmayan kahraman, Beril arkadaşlarıyla mutlu oldukça, hayatının tekerlekli sandalye, evi ve evinden görünen sokağa mahkûm kalmasının acısını daha çok hisseder. Suçluluk duygusuyla zaman zaman kendisini ziyaret eden Beril'e âşık olan Necati, Beril'in erkek arkadaşını kışkırdığı ve Beril'den intikam almak istediği için erkek arkadaşının ilgisini çekecek bir hikâyeyi parça parça Beril'e anlatır. Nevtan, hikâyenin sonuna yaklaştığında Necati, evinde hapsettiği Beril'e işkence eder ve bu yüzden hapse atılır.

Beril, küçük bir çocuk iken istemediği kaza sonucu arkadaşının sakat kalmasından hep suçluluk duyar. Kendisine ilgisi olduğunu bilse de onu zaman zaman ziyaret ederek vicdanını rahatlatmak ister. Erkek arkadaşı Nevtan'ın, Necati ile ilişkisini yanlış değerlendirmesi sonucu sevgilisinden ayrılan Beril, bir iki günlüğüne Necati'nin evine gider. Kendisinden haber alamadığı için merak eden Nevtan'ın sayesinde ölümden dönen Beril, gördüğü işkenceden sonra yürüyemez haldedir.

Nevtan, eline geçen Ermeni Ante'nin günlüğünde yazılanların peşine düşmüştür. Açmak istediği antikacı dükkânı için Ante'nin yüzyıllar önce kullandığı ve uğursuz olarak kabul edilen dükkânı satın alır. Nevtan'ın ilgilendiği hikâyenin diğer yarısı ise Necati'dedir. Kendisini delice kıskanan Necati, Nevtan'ın ilgilendiğini bildiği için Beril'e Ante ve Halil'in birlikteliğini, Peride'nin hikâyesini yavaş yavaş anlatır. Beril'den dinlediği hikâye parçaları ile elindeki parçayı birleştirmeye çalışan Nevtan, bunları bir araya getirdiğinde Beril'i kaybeder.

Romanın tarihî halkasının kahramanlarından olan **Halil**, babası padişahın sohbet etmekten hoşlandığı ve sevdiği bir adam olmasına rağmen, babasının işleriyle hiç ilgilenmemiştir. Halil'in yapmaktan mutlu olduğu tek şey, resim çizmektir. Çok yetenekli olduğu resim sanatında, kendisini bir türlü tatmin edemeyen Halil, nü resimler çizmek ister. Bunun için hamamın damında açtığı delikten içeriği gözleyen kahraman, burada gördüğü Peride'yi kaçırmak için evinin mahzeninde onun nü resimlerini yapar. Peride'yi arayan mahalleli, kızı bu şekilde bulup evdeki diğer nü resimleri de görünce tüm bu resimleri yakmaya başlar. Evine gelen Halil, Peride'nin de ateşe

atıldığını görür. Gizlendiği yerden onu kurtarmaya çalışırken kendisi de büyük ölçüde yanar. Bu haliyle insan içine çıkamayan kahraman, Ermeni Ante'nin meyhanesinin mahzeninde Ante ile yaşamaya başlar. Burada Ante'nin, hastalığı yüzünden dışarı çıkamaması nedeniyle ayrı kaldığı nişanlısı Mihriban Hanıma ulaşabilmesi için kazdıkları tünelde, bir rivayete göre Ante'nin yardımcısı Abid Efendi yüzünden, Ante ile birlikte ölür. Bir başka rivayete göre ise Mihriban'la Ante'nin kavuşacağını ve yalnız kalacağını anladığından Ante ve Mihriban'ın tünelde hapsolmasına göz yumar ve kendisi de alkol komasından ölür.

Ermeni Ante'yi mahzene mahkûm eden süreç vergisini ödemediği için kadiya götürülmesiyle başlar. Gayrimüslimlerin tâbi olduğu vergiden kurtulmak için Müslüman olmak isteyen, ama bunu ciddiyetle istemeyen Ante, Müslüman olarak buradan ayrılır. Yakınlarının tepki gösterdiği Müslümanlığı gerçek olmadığı kadı tarafından anlaşıldığında cezası tersaneye çalışmaya gönderilmek olur. Buradan katıldığı deniz savaşında gösterdiği büyük başarı sonrasında bir kahraman olan Ante, savaşta aldığı yaranın tedavisi için bir süre beklediği Tunus'ta arkadaşlık yaptığı Sarı Kulak Behçet'in tüm vücudunda yaralar çıkmasına neden olan hastalığını kapar. İstanbul'a döndüğünde durumun farkında olmayan Ante, padişahın ve paşaların büyük ilgisine mazhar olur. Bu paşalardan Şemsî Ahmed Paşa, Ante'ye kızı Mihriban'ı nişanlar. Ancak yüzündeki lekeler çoğalan ve insan içine çıkamayan Ante, açtığı meyhanenin mahzeninde yaşar. Bir yanlışlık sonucu Ante'nin burada yaşadığını öğrenen Halil'le dostluk kuran Ante, onu ateşin içinden alır ve tedavi eder. Kendisi gibi insan içine çıkamayacak bir halde olan Halil'le birlikte mahzende yaşayan Ante, sevgilisi Mihriban'a yer altından kazdığı tünelle ulaşmak ister. Ancak bir rivayete göre meyhaneyi işleten Abid Efendi, bir başka rivayete göre ise Halil tarafından tünelde bırakılarak ölüme terk edilir.

Peride, aslında olay kurgusunda edilgen bir role sahiptir. Halil, Peride'yi hamamın damına açtığı delikten görür. Onu, nü resimlerini yapmak üzere kaçırarak mahzeninde hapseder. Halil, birkaç resmini yaptıktan sonra boyaya ihtiyaç duyduğu için evden çıktığında, Peride'yi arayanlar onu Halil'in evinde bulurlar. Nü resimleri de görünce çılgına dönen mahalleli hem bu resimleri hem de Peride'yi yakar. Peride'yi kurtarmak isteyen Halil de yanar; ancak Peride ölür.

Romanın figüratif kahramanları, ülkeye kahve ve tütünü sokarak servetini artıran ancak tütünden çıkan yangın sonrasında padişah tarafından boynu vurdurulan Halil'in babası **Sadi Bey**, kocasının ölümünden sonra taşrada bir akrabanın yanına yerleşen

Halil'in annesi, Sadi Beye Fransa'da tütünü tanıtan **Fransız kadın**, Halil'in annesinin yanına yerleştiği **taşradaki akraba**, Halil'in hatırlamak istemediği hayat kadınları **Kıvrak Safiye** ve **Rum kadın**, Halil'in takip ederek yokluğunda hamamın damını deldiği **hamamcı kadın** ve **hamamcı kocası**, Halil'in boyalarını aldığı **nakışçı**, nakışçıya yardımcı olan **kızı**, nakışçı kız ve Peride'nin ziyarete gidecekleri **yaşlı hala**, Peride'nin gecikmesinden dolayı merak etmeye başlayan annesi **Şerife Hanım**, Peride'yi aramaya çıkan grupta yer alan helvacılar piri **İzmitli Sağır Salih**, marangoz **Yahya Kalfa**, demirci **Kadim Usta**, Halil'in evinde kimseyi bulamayarak ayrılan mahalleliyi geri döndüren **çocuk**, Ermeni Ante'yi yakalayan kısa boylu, şişman **vergi tahsildarı**, onun yanındaki tok sesli, iri **yenicheri**, Ante'nin yaptıklarını onaylamayan tüccar dayısı **Apraham**, Ante'nin getirildiği ve huzurunda Müslüman olduğu **kadı**, Müslüman olması için getirilen **imam**, **sünnetçi**, Ante'nin sünnet olmasıyla alay eden türküler söyleyen şair **Hayali Hakkı Efendi**, Ante'nin bir süre mahalleden uzaklaşmak için gittiği **halası**, Ante'yi Edincik tersanesine götüren ve ona burası hakkında bilgi veren **ases Elvan**, tersanede Ante'yi rahatsız edenlerin elebaşısı **Mahmud**, tersane kumandanı **Selim Paşa**, Ante'nin katıldığı deniz savaşında donanma kumandanı **Kaptanpaşa Mustafa Paşa**, **düşman donanması komutanı**, **ateş gemisi kaptanı**, düşman gemisini gören **Musullu Atmaca Latif**, kürek çekme emri veren ikinci kaptan **Giritli Nusret**, Ante'nin yardım ettiği **yaralı genç**, Tunus'ta beklerken Ante'nin yakın arkadaşı olan **Sarı Kulak Behçet**, kabadayı **Karamanlı Güzel Ahmed**, Ante'nin evine gittiği Musullu Atmaca Latif'in evinin kapısını açan **oğlu**, padişahтан sonra Ante'ye yakınlık gösteren **Şehzade Ahmed**, onu tüm uyarılara rağmen huzuruna kabul eden **Bahrî Kadın**, Ante'nin kahramanlığını takdir ederek ona önem veren ve kızıyla nişanlanmasına izin veren **Şemsî Ahmed Paşa**, Ante'yi paşanın evine götüren **arabacı**, kapıyı açan ve Ante'nin üşütmemesi için gerekenleri yapan **uşak**, Ante'yi tedavi etmek için gelen paşanın aile hekimi **Bosnalı Kerim Bey**, Ante ile birbirlerini seven, ancak nişanlısının hastalığından dolayı evlenemediği için tünel yoluyla ona kavuşmaya çalışan **Mihriban**, Ante'nin Şemsî Paşa'nın hizmetçisi **Mısırlı kadın**, paşanın kaybettiği eşi **Naime Hanım**, limana giren malların fiyatlarını açıklamak için Ante'ye danışan **İstanbul kadısı** ya da onun **görevlendirdiği kişi**, Ante'yi Şemsî Paşaya davet etmek üzere kapıya kadar gelen **hizmetçi**, Ante'nin tedavi olmak için başvurduğu **alazcı kadın**, büyücülükle ünlenmiş olan ve Ante'nin meyhanesini işleten **Abid Efendi**, Ante ile Mihriban arasındaki iletişimi sağlayan Mihriban'ın **Ermeni hizmetçisi**, Halil'in yaptığı resmi çaldığı fiçinin içinde bulan

evsiz çocuk, çocuğun resmi sattığı resme meraklı Yahudi tüccar, tüccarın resmi emanet ettiği yakın arkadaşı olan **Necati'nin büyükbabası**, Necati düştükten sonra sıcak elini alnına değdiren **annesi**, ilk defa gülümsediğini gördüğü **babası**, Necati'ye Beril'in sevgilisini anlatarak acı veren **eski dost**, Necati'nin küçüklüğünden hatırladığı **şıpidik terlikli kadın**, Nevtan'ın satın aldığı dükkânın sahibi **Tarık Bey**, Nevtan'ın Ante'nin günlüğünü satın aldığı yaşlı **İstanbul hanımefendisi**, Nevtan'ın yarasını tedavi etmek için Tarık Beyin çağırmaya gittiği **karşı evdeki arkadaşı**, Nevtan'ın Tarık Beyin evini gezerken gördüğü Beril'e benzeyen **yatalak kız**, Necati'yi yargılayacak olan **yargıç** ve onu savunmayı kabul eden tek avukat olan **yeni mezun avukattır**.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında yer alan 114 kahramanın tamamı kurmacadır. Romanın başkahramanı **Pinhan**, küçük bir çocuk iken arkadaşlarıyla elma çalmaya geldiği Dürri Babanın tekkesine yerleşir. Adını Dürri Babanın koyduğu Pinhan, burada diğer dervişlerin hizmetini yaparken gördüğü rüya ve Dertli Hagopik'in ona hikâyesini bulması gerektiğini söylemesi üzerine Dürri Babadan izin alarak tekkeden ayrılır. Tekkeden ayrılmadan saçsız sakalsız bir dervişe dönüşen, İstanbul'a geldiğinde bir süre bazı tekkelerde kalan Pinhan, Dürri Babanın kendisine hediye ettiği inciye çaldırınca onun peşinde Cüce Cafer'e ulaşır. Ondan Nakş-ı Nigar'ın hikâyesini dinleyen ve birlikte gittikleri meyhanede Karanfil Yorgaki ile karşılaşan Pinhan, Karanfil'e âşık olur. Çift cinsiyetli bir kahraman olan Pinhan, İstanbul'dan ayrılmadan önce kendisi gibi "iki başlı olan" Akrep Arif, nam-ı diğer Nakş-ı Nigar mahallesini "ikibaşlılık"tan kurtarır. Bu olağanüstü olaylar esnasında kendisi de çok güzel bir kadına dönüşen kahraman, hikâyesini bularak döndüğü Denizli'de tekkenin yerle bir olduğunu görür. Kadın olduğunda adı Canfeza'ya dönüşen kahraman, burada son nefesini verir. Ardından incisini getiren Yorgaki, inciye mezartaşındaki yerine koyar.

Pinhan, tekkenin bahçesinden elma çalmak için çıktığı ağaçtan aşağıda bekleyen adam yüzünden inemez. **Dürri Baba**, aşağıda kendi kendine konuşur gibi Pinhan adı verilecek çocukla konuşur. Mavi, bulutlu ve incecik çizilmiş gözlerinde Pinhan'ın birçok şeyler gördüğü Dürri Baba, kahramana Pinhan ismini verdikten sonra çocuk bambaşka bir insan olur. Pinhan, hikâyesini bulmak üzere yola çıkarken ona bir inci veren Dürri Baba, tekkeden ayrı iken de onun hikâyesini bulması için yardım eder. İnciyi kaybetmiş, ama hikâyesini bulmuş olarak tekkeye dönen Pinhan, Dürri Babayı bulamaz. Çünkü şeyhin tekkesi İstanbul'dan gelen gizli kitap yüzünden yıkılmıştır.

Dürri Baba tekkesinde hikâyesini bulmuş ve her biri kendine özgü özelliklere sahip dervişler bulunur. Bunlar dudaklarından tebessüm eksik olmayan, kimsenin kusurunu görmeyen ve kendilerini kızdırmak çok zor olan **Kul Hüseyin** ve **Budala Tosun**, kahve, tütün, afyon, bade, gecenin matemi, dost cemali, nar-ı aşk tiryakisi olan ve karşılıksız aşk hikâyesiyle tekkeye gelen **Dulhani Hasan** ve hiç konuşmayan, gözleri her zaman dolu dolu olan, bir gün Pinhan'ı çağırarak hikâyesini anlatan ve onun da hikâyesini bulması gerektiğini söyleyen **Dertli Hagopik**'tir.

Akrep Arif, nam-ı diğer Nakş-ı Nigar mahallesi mensuplarından olan **Nevres**, bir ayağı diğerinden kısa, içi öfke dolu bir çocuktur. Babasının ölümünden sonra yalnız kalan Nevres'in annesi, yıllar önce mahallenin bekçisi ile kaçmıştır. Halasının yanına yerleşen kahramanın gözleriyle nesneleri etkileyebilme gücü vardır. Halasının kızı Safinaz'ın mükemmelliğinden ve insanların hayatının yolunda olmasından fazlasıyla rahatsız olan Nevres, Nakş-ı Nigar'ın ruhunun mahalleliden intikamını alması için iyi bir araçtır. Nakş-ı Nigar, Nevres'in rüyasına girer ve Kevser Ninenin kontrol altında tuttuğu Kepoz adlı cini serbest bırakarak Kevser Ninenin öldürülmesine neden olur.

Mahalleye adını veren iki kişi, bedenen kahramanlar arasında bulunmaz; ama aralarındaki çatışma mahalleliler tarafından hissedilir. Bir zamanlar mahallenin mensubu iken öldükten sonra adı mahalleye verilen fukara dostu kabadayı **Akrep Arif**'in ruhu, mahallenin isminin Nakş-ı Nigar olarak değişmesinden rahatsız olur ve mahallede bazı uğursuzluklar görülür. Mahalleye adını veren diğer kahraman **Nakş-ı Nigar**, bir paşa kızıdır. Yakalandığı hastalıktan kurtulmak için Akrep Arif mahallesindeki bir koca karıya getirilen kız, burada gördüğü Civan Ömer'e âşık olur. Ancak dışarıdan kız alınmaması mahallenin bir kuralıdır. Nakş-ı Nigar'ın hastalığı aşk yüzünden ilerler ve kız ölür. Ölmeden önce mahalleye bir hamam yaptırdığı ve mahallelinin bir ihtiyacını giderdiği için, mahalleye onun adı verilir. Ancak bu durum uğursuzlukları da beraberinde getirir. Nakş-ı Nigar'ın ruhu mahalleliden intikam almak için, öfke dolu bir kız olan Nevres'i yönlendirerek mahallenin yedi koca karısından birini kendi cinine öldürtür.

Akrep Arif, nam-ı diğer Nakş-ı Nigar mahallesinin sözü dinlenen, bilge bir kişiliğe sahip olan yedi koca karısı vardır: İsmihan Kadın, Kevser Nine, Sidikli Safiye, Bedrenk Asiye, Hoyrat Hacer, Şebgir Kamer, Macuncu Makbule. Mahallede herkesin çekindiği ve biri zararlı üç cini olan **İsmihan Kadın**, Nevres'in Kepoz'u serbest bırakmasıyla cini tarafından öldürülür. Mahallenin yedi bilge kadınından olan **Kevser Nine**, otlara dair bilgisi vardır. Mahallenin adının Nakş-ı Nigar olarak değiştirilmesine

karşı çıkmış, ancak ömründe ilk defa sözünü dinletememiştir. Mahallenin bilge koca karılarından olan **Sidikli Safiye**, her zaman mütebessimdir ve herşeyde olumlu bir yan görmeyi başarır. Ancak, mahallenin içinde bulunduğu durumda Sidikli Safiye bile iyi bir yan bulamaz. Olumsuz tabiatı ile Safiye'nin zıddı olan **Hoyrat Hacer**, her zaman en kötüyü düşünmenin kötüyü defetmek için bir tılsım olarak görür. Mahallenin rüya tabircisi olan **Şebgir Kamer**, Ramazan'da evine davet ettiği mahallelinin rüyasını tabir eder ve Nevres'in içindeki kötülüğü kontrol etmek için ona bir halka verir. Koca karıların en genci **Macuncu Makbule**'nin bilmediği, yapmadığı macun yoktur. Macunlarının tarifini isteyenleri fena tersleyen Makbule, en mahrem konularda bile güvenilir bir kişidir. Cafcaflı renkler tercih ettiği için **Bedrenk Asiye** adı verilen koca karının kem gözlere bilmediği deva yoktur. Bu kadınlar mahallenin sorununu çözecek kişi olan Pinhan'ı bulduktan sonra Nida hamamında onun ve mahallenin ikibaşlılığından kurtulmasını sağlarlar.

Horoz Baba tekkesinin postnişini olan ve bir sır olarak saklanan gizli kitabın ortaya çıkması üzerine kitabı Dürri Babaya gönderen **Şeyh Mehmed Mühür Efendi**, Pinhan'ın incisini çalan Kayserili Kavanoz Bekir'in inciye sattığı, zamanında Nakş-ı Nigar'a âşık olan ve etrafına topladığı kişilere afyonlu macunlar yedirerek onları kendi çıkarları için kullanan **Cüce Cafer**, Cafer'le gittikleri meyhanede güzelliği Pinhan'ın dikkatini çeken ve Pinhan'ın ardından incisini Denizli'ye getiren ateş oğlu **Karanfil Yorgaki**, romandaki diğer yardımcı kahramanlardır.

Pinhan (E.Şafak, 1998) adlı romanda figüratif rollere sahip olan kahramanlar da vardır. Pinhan doğduğunda kulağına ezan okuyan **dedesi**, Pinhan ile birlikte tekkenin bahçesine giren çocuklardan **şehla ve şirret olanı**, Pinhan'ın durumuna hem sevinen hem de kızan, hem dua, hem beddua eden **dul annesi**, Dürri Baba tekkesindeki dervişlerden **Tokatlı Lütfi**, Dertli Hagopik'in kuyumcu babası **Ohannes Usta**, Hagopik'in ağabeyi **Dikran**, intihar edeceği yüzüğü Hagopik'e yaptıran **Müslüman kadın**, Hagopik'in çalışmasından memnun olan **annesi**, kardeşleri **Artin** ve **Nuritza**, Pinhan'ın hatırlamaya çalıştığı **babası**, Akrep Arif/Nakş-ı Nigar mahallesinin dedikoducusu ve uğursuz karıncayı ilk gören **Ceviziçi Tahir**, Nevres'in içki içmekten ölen **babası**, mahallenin evliyasının sanduka örtüsünü çalabilecek kadar sefih olan **Sefih Ali**, Defterdar Celal mahallesinde çıkan yangının hırsızlık için uygun zamanını kollayan Sefih Ali'nin gözüne çarpan **genç kadın**, yangında Sefih Ali'ye gerdanlığını çaldıran **dul kadın**, kadının gerdanlığını çalmakla itham ettiği **diğer dul kadın**, mahallenin bekçisi **Beberuhî Rıza**, mahallede bekçi iken Nevres'in annesiyle kaçan

Kabakulak Reşo, mahallenin bekçisiyle kaçan ama Nevres'in unutmadığı **annesi**, yaşlılıktan emekli olan diğer bekçi **Sabırküpü Sabri**, İsmihan Kadın'ın eline batırdığı çuvaldızla kontrol ettiği, ancak Nevres'in çuvaldızı çıkarmasıyla serbest kalan ve İsmihan Kadını öldürerek intikamını alan **Kepoz adlı cin**, mahalleli ile Hokkagülü İfakat'ın evini basmaya giden **imam**, Nakş-ı Nigar'ın âşık olduğu, ancak mahallenin kuralları yüzünden kavuşamadığı **Civan Ömer**, Kevser Ninenin çok önem verdiği torunu **İdris**, babası ölen Nevres'i isteksizce evine alan **halası**, Nevres'in babasının ölümü dolayısıyla eve gelen **müezzın**, Nevres'in annesi hakkında ileri geri konuşan ve kızın gözleriyle küpesinin kulağını yırtarak düşmesini sağladığı **Düşükçene Pakize**, onun sözlerine itiraz eden **kadının biri**, taziye evinde söylenen bu sözlerden rahatsız olduğu için erken kalkan, evinde yaptığı alem dolayısıyla mahallelinin evini basmak istediği **Hokkagülü İfakat**, Kevser Ninenin beraber yaşadığı **en büyük oğlu**, ninenin torunu İdris'e karşılık hürriyetini teslim ettiği **gelini**, İsmihan Kadının kontrol ettiği, ancak Kepoz gibi kötü olmayan cinleri **Kişniş** ve **Karakura**, Şeyh Mehmed Mühür Efendinin büyük kızı **Züleyha**, ortanca kızı **Zümrüd**, küçük kızı **Zühre**, şeyhin tanbur çalmayı öğrendiği **Mardiros Ağa**, şeyhten gizli kitabı isteyerek Horoz Baba ve Dürri Baba tekkelerinin sonunu getiren **Mısırlı İbrahim Efendi**, gizli kitabı İbrahim Efendiye götürecek olan kadın **Emsalinur**, Horoz Baba tekkesinin daha önceki postnişini ve Mehmed Mühür Efendinin amcası **Şeyh Abdülfettah Efendi**, Mehmed Mühür Efendinin küçük yaşta kaybettiği **babası**, küçük kız Zühre'nin doğumundan sonra ölen karısı **Rabia Hanım**, genç bir dervişle Mehmed Mühür Efendiye selamını gönderen **Mesnevihan Hamdi Dede**, selamı ve amcasının çağrısını getiren **genç derviş**, Pinhan'ın çocuğunun hastalığı dolayısıyla çaresizliğini gördüğü **kadın**, onun hastalıktan kedi yavrusu gibi büzülmüş **küçük kızı**, Pinhan'ın incisini çalan ve Cüce Cafer'e satan **Kayserili Kavanoz Bekir**, Pinhan'ın kahvede gösterisini izlediği **yılanbaz**, kahvenin **meddahı** ve **kahveci**, Pinhan'ın inciye almak için gittiği evin kapısını açan **gür saçlı genç**, afyonlu macunları getiren **iri benli ve şehla oğlan**, Cüce Cafer'in evinde çalıştığı Nakş-ı Nigar'ın babası **Semiz Halil Paşa**, Nakş-ı Nigar'ın hastalığına Akrep Arif mahallesinde çare arayan **Nazikter Kalfa** ve paşanın karısı **Peyveste Hanım**, Cafer ve Pinhan'ın birlikte gittiği meyhanenin sahibi **meyhaneci Manol**, Cüce Cafer'in altına minderler getiren **hizmetkârlardan biri**, içki getiren **birinci Rum saki**, **ikinci Rum saki**, **Ermeni saki** ve **Kıptı saki**, Karanfil Yorgaki'yi sahiplenilen ve koruyan **Felekmeşreb Ferid Bey**, onun karısı **Kerime Hanım**, Karanfil Yorgaki'nin annesinin sütünü paylaştığı **Recep**, Yorgaki'nin çamaşırcılık yapan

annesi, Yorgaki'yi kaçıran kabadayı **Deryakeş**, onu pusuya düşüren **Tannaz Mustafa**, iki kabadayı arasındaki kavgaya yetişemeyen **gece bekçisi**, Nevres'in kusursuzluğu dolayısıyla çok kıskandığı halasının kızı **Safnaz**, mahalledeki garipliklerden birini yaşayarak altı parmaklı bir kız dünyaya getiren **kadın**, kadının **altı parmaklı kız bebek**, kaşları burnuna değecek kadar uzun bir oğlan dünyaya getiren **kadın** ve **bebeği**, on bir dişli bebek dünyaya getiren **Ganime**, onun **bebeği**, mahallenin ebeliğini yapan **Eligüzel Emine**, Macuncu Makbule'ye mahrem meseleler danışan **Şehla Nefise** ve gelini **Vesile**, Kevser Ninenin istediği otları toplayan Kıptî kadınlar **Maile** ve **Naile**, üçüncü kadın **Sallabaş Dürdane**, Maile ve Naile'nin dövdükleri için tutuklanmalarına neden olan **konağın hanımı**, bayram bahşişini babasıyla birlikte toplayan **Beberuhî Rıza'nın oğlu**, evliliklerinin ilk senesinde ölen **Hokkagülü İfakat'ın kocası**, İfakat'ın evindeki alemde oynayan ve ev sahibinin çok değer verdiği çengi **Kaymaktabağı Rana**, İfakat'ın haber göndererek saz heyeti ve Rana'yı istediği **kolbaşı kadın**, Rana'nın İfakat'ı kıskandırmak için cilve yaptığı **bir misafir**, evi basan mahalleliyi İfakat'ın birlikte karşıladığı yardımcısı **Zişan**, Nida hamamını çalıştıran **Sarsak Zehra**, Pinhan'ın vücudu şehrinde karşılaştığı **yılanbaz**, Dürri Baba tekkesinin yıkılması ve dervişlerin hapsedilmesi emrini veren **Denizli kadısı** romanın figüran kahramanlarıdır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda yer alan 82 kurmaca kahramanın tamamı figüratif kişilerdir. Nakşidil'i saraya satan **Cezayir dayısı**, III. Selim'i öldürmek üzere **gülle atan kişi**, Abdülmecit'in kardeşinden bahsettiği **özel doktoru**, Abdülmecit'in Münire Sultanı uyarmak üzere gönderdiği **kızlarağası**, Pertevniyal Kadın'a Nusretiye Camii avlusuna gelen Çerkezleri haber veren **halayık**, Çeşmidil'i satmaya razı olan **annesi**, Çeşmidil'i annesinin koynundan alan **halayık**, Ubih beylerinin önüne getirildiği **Rus komutan**, Nevres Paşanın evlenmesine razı olan **eşi**, Nevres Paşa ile Meyyale'nin nikâhını kıyan **şeyhülislam**, Meyyale'nin gelin arabasının kapısını açan **haremağası**, Pertevniyal Sultanla dostluğu olan **Atıf Beyin annesi**, üst düzey bir müdür olan **babası**, Musa Paşanın kendisiyle görüşmek isteyen valide sultana geldiğini haber vermek için gönderdiği **darüssaade ağası**, padişahın Çeşmidil'i getirmesi için gönderdiği **Sümbül Ağa**, Çeşmidil'i çağıran **başhaznedar**, Şuhucihan Hanım ile Halit Beyin konağındaki **haremağası**, **kâhya kadın**, **Bolulu aşçı**, **bir cariye** ve **bir uşak**, Hıdiv İsmail Paşanın Pertevniyal Valide Sultana hediye ettiği **Selim Ağa**, Osmanlı Devletinin Avrupa'dan borç almasını delik miğfere su doldurmaya benzeten **İngiltere kralı**, onun bu uyarıyı gönderdiği **İngiltere elçisi**,

Hasan Hilmi Beyin konağında yaşayan haremağası **Fidan Ağa**, saraydaki haremağası **Elmas Ağa**, padişahın şemsiye istediği esvapçıbaşı, devrik padişahın hizmetine verilen **kalfa**, Meyyale'nin padişahın hallinden dolayı ağlamalarını duyan konak çalışanları **aşçıbaşı**, **Ali Efendi**, **Kayıkçı Rıza Reis**, **bahçıvan Mustafa**, **Saadet Bacı**, **Müjgan Kalfa**, devrik padişahın bahçeye yürümesini engelleyen **asker**, onu aşağılayarak konuşan **bir başka asker**, Abdülaziz'in omzuna dayandığı **kalfa**, padişahın palasını alan **ikinci haznedar**, valide sultanı eski saraya beraber gönderdikleri **bir haremağası** ve **ibrikdar usta**, Feriye sarayına dönen valide sultanın girdiği odanın pencerelerini kapatan **haremağası**, Şevkefza Kadının gönderdiği zebella gibi haremağaları **İsmet Ağa** ve **Emin Ağa**, onlar gittikten sonra gelen **haremağası**, Mithat Paşanın konağını basan Çerkez Hasan'ın öldürdüğü **paşanın koruması** ve **sadaret yaveri**, Musa Paşanın konağındaki halayık **Azmidil**, Hasan Hilmi Paşanın kardeşi Ömer'in kahvehanede padişahın hallini konuştuğu **bir miralay emeklisi** ve **kahvede oturan biri**, Sultan Murat'ın hastalığından anlamayan **saray doktoru**, Viyana'dan getirilen **sinir hastalıkları uzmanı**, Sadrazam Rüştü Paşanın V. Murat'ı tahttan indirme düşüncesini danıştığı **İngiliz büyükelçisi**, Kemal Beyin Çeşmidil'i bulduğu **deponun müdürü**, müdürün kızların yatakhaneğine gönderdiği **haremağası**, Kemal Bey ve Çeşmidil'in bindikleri arabanın **arabacısı**, Kemal Beyin evinde çalışan **Zerafet Bacı**, Mithat Paşanın kuracağı cumhuriyetin başına geçireceği söylenen **Mekke şerifi**, hakkında tutuklama emri verilen Mithat Paşayı karşılamayan **başmabeyinci**, Taif'te tutuklu Mithat Paşayı öldürmek üzere gönderilen **bir yüzbaşı**, **bir teğmen** ve **bir çavuş**, tüfeğin kayışıyla paşayı öldüren **bir cellat**, Sait Paşanın tanımadığı yeni **maarif nazırı**, Pehlivan Mustafa Çavuşun hapishanede olayların nasıl geliştiğini anlattığı hemşerisi olan **bir nöbetçi**, padişahın ölümü sırasında haremden gelen sesler üzerine dışarı çıkan **bir zabıt**, padişahın ölümünden sonra kendini denize atmaya çalışan **kadın**, Pehlivan Mustafa'ya işkence yapan **Kâğıthane köyü imamı**, Hasan Hilmi Paşanın Hicaz valiliği sırasında aldığı hediyeleri geri çevirmesi üzerine onu uyararak **yaşlı emir**, Rebia'nın Fransızca öğrendiği **matmazel**, Sadrazam Halil Rıfat Paşanın oğlunu öldüren **bir Arnavut**, Hasan Hilmi Paşanın yeni atandığı görevi vermek üzere sadrazamın çağrısını getiren sadarettin **bir kâtip**, Meyyale'nin konağında çalışan halayık **Cavidan**, Sivas'a giden Hasan Hilmi Paşanın yalnızlığını görüp onu evlendirmek isteyen **mektupçubaşı**, ikinci evliliğini saklayan Hasan Hilmi Paşanın bu konuda uyardığı **posta müdürü**, Meyyale'nin eşinin ikinci evliliğini öğrenmesine neden olan **emir eri**, Hasan Hilmi Paşanın yanına gidecek kızını götür

Musa Paşanın **emekli arabacısı**, onlarla birlikte giden haremağası **Dilaver Ağa**, deprem sırasında padişahın çağırdığı **kızlarağası**, Hasan Hilmi Paşayı muayene eden **doktor**, Hayriye Hanımın doğumunu yaptıran **ebe**, Hasan Hilmi Paşanın vefatını mabeyine haber veren **tahrirat müdürü** romanda küçük roller üstlenen kahramanlardır.

Kılıç Yarısı Gibi'de (A.Altan, 1998) kahramanların çoğu kurmacadır. Romanın kurmaca kahramanlarının sayısı 170'dir. Tarihî zemin üzerine oturtulan kurgunun merkezinde **Mehpare Hanım** bulunur. İlk evliliğini gerçekleştirdiği ve onu gördüğünde bu kadar güzelliğin uğursuzluk olduğunu düşünen Şeyh Efendi ile uyum sağlayamadığı için bir yıl sonunda ayrılan Mehpare Hanım, daha sonra Avrupaî tarzda yetişmiş ve Paris'te büyümüş Hüseyin Hikmet Beyle evlenir. Evlendikten kısa bir süre sonra eşi ile Paris'e, kayınvalidesinin yanına gider. Çok güzel ve asil bir kadın olan kayınvalidesi Mihrişah Sultan ile Mehpare Hanım arasında, erkekler üzerinde etkileri konusunda gizli bir kıskançlık başlar. Hikmet Bey her iki kadının da kendini ispat etmek için kullandığı bir araçtır. Mehpare Hanım, kendisini unutamayan Şeyh Yusuf Efendinin, İstanbul'a gelen kayınvalidesi tarafından ziyaret edilmesinden çok rahatsız olur ve padişaha Mihrişah Sultan hakkında jurnal yazarak Paris'e dönmesini sağlar. Hikmet Bey de Mehpare Hanıma büyük bir aşk duyar; ancak Mehpare Hanımın bu aşkı çok da önemseyemediği söylenemez; onun istediği, yeni heyecanlardır. Bundan dolayı diğer erkeklerin kendilerine kur yapmalarına izin verir. Mehpare Hanım, eşini aldatmaz ancak güven vermeyen bir sadakati vardır. Şeyh Efendiden olan kızını ve Hikmet Beyden olan oğlunu geleneksel tarzda yetiştirmek isteyen Mehpare Hanım, Selanik'e yerleştiklerinde artık sıkıldığı hayatının dışına çıkabilmek için bir fırsat yakalamış olur ve yeni heyecanlar uğruna burada tanıştığı Konstantin Sezar'la eşini aldatır. Mehpare Hanımın uğursuz güzelliğinin etkisinde kalan iki erkek de mutsuz olur.

Babası padişahın doktoru, annesi ise Mısır prensesi olan **Hüseyin Hikmet Bey**, üç yaşından sonra babasından ayrılan annesi ile Paris'e yerleşmiş ve burada eğitim görmüştür. Yetişkin bir insan olduktan sonra babasının yanına İstanbul'a gelen Hikmet Bey, burada kendisini baskı altında hissetse de bu konunun üzerinde pek durmaz. Ne padişah karşıtı hareketler içinde, ne de padişaha dalkavukluk edenler arasında yer alır. Ancak padişaha jurnal yazarlar arasında olmayışı da dikkati çeker. Padişahın Reşit Paşayı uyarmasıyla Hikmet Bey, Mehpare Hanımla evlendirilir. Başlangıçta çok uyumlu ve güzel giden evlilikleri süresince Mehpare Hanım, Hikmet Beyi etkisi

altında tutmaya devam eder. Mihrişah Sultan ve Mehpare Hanım arasındaki sessiz rekabette araçlardan biri olan Hikmet Bey, eşinin sadakatini bilir; ancak ona güvenemez. Annesinin İstanbul'a geldiğinde kendisinin ne kadar baskı altında olduğunu daha fazla hissettirmesinden sonra İstanbul'da hürriyet için çalışanların tercümanlığını yapmaya başlayan Hikmet Bey, hayatı ve kendini yeniden sevmeye başlar. Bu faaliyetleri yüzünden Selanik'e tayin edilen Hikmet Bey, burada İttihat ve Terakki Cemiyeti çalışmalarında bulunur. Yoğun çalışmaları sırasında da olsa Mehpare Hanımın kendisini aldattığını anlayan Hikmet Bey, hürriyetin kutlandığı gün intihar eder.

Mehpare Hanımın ilk eşi olan **Şeyh Yusuf Efendi**, düğünden bir gün önce müstakbel eşini gördüğünde güzelliğinden etkilenmiş ve bu kadar güzelliği bir uğursuzluğa yormuştur. Bundan sonra da hayatı gerçekten bu aşkın uğursuzluğu ile devam eder. Bir yıl sonra küçük kızı Rukiye ile tekkeyi terk eden Mehpare Hanımdan sonra Şeyh Efendi yeniden evlense de bu evlilik mutsuz, suskun bir evlilik olur. Doğan çocukları da aynı şekilde suskun ve hayatın gadrına uğramış gibidir. Gün geçtikçe yüzü şeffaflaşan, saçları beyazlaşan Şeyh Efendi ve ona haber taşıyan Hasan Efendi, Mehpare Hanımın tekkeye uğursuzluk bulaştırdığına inanır. Osman'ı ziyaretinde Şeyh Efendi, Mehpare Hanımın kendisini Mısır Çarşısındaki tüccarlarla aldattığını söyler. Şeyh Efendinin Mehpare Hanıma olan aşkı, yaşadığı acının altında ezilir ve artık ortada sadece bir acı kalır. Mehpare Hanımla günaha çok yaklaşmış, ancak günahı işleyememiş Şeyh Efendi bir günah tutkunu olur. Her gece tekkede Allah'tan kendini bu tutkudan kutarması için dua eder. Ancak şeyhin bu azabı, tekkenin ve şeyhin ününe ün katar; imparatorluğun dört bir yanından insanlar şeyhi görmeye gelir. Suskun ve tekkesinde inzivaya çekilmiş görüntüsüne rağmen, herşeyden haberdar olmasını sağlayan bir sistemi olan Şeyh Efendi, Mehpare Hanım hakkında herşeyi bilir. Hatta kimi zaman Rukiye için evde kimin bıraktığı bilinmeyen elbiseler bulunur. Şeyh Efendi de, Mihrişah Sultan ve Mehpare Hanım arasındaki gizli rekabetin araçlarından biri olur. Şeyh, İstanbul'a gelen Mihrişah Sultanın ziyaret etmesi ve kendisini güzelliği yanında aklıyla etkilemeye çalışmasının ardından gönlünde ona da yer açar; şeyhin rengi daha da şeffaflaşır. Şeyh olmanın bedeli olarak yalnız bir hayat süren Yusuf Efendi, paşalar savaşıdan saklanmak için tekkeye gelen Ragıp Beyle bir dostluk kurar. Onlar bir araya geldiklerinde biri şeyh, öbürü asker olduklarını unutarak tekkenin ardındaki gül bahçesinde hiç konuşmadan gezerler. Şeyh Efendi, büyük kızı 14 yaşına geldiğinde onu çok sevdiği dostuyla evlendirir.

Mısır hıdivinin yakın akrabası olan **Mihrişah Sultan**, Reşit Paşa ile istemeden evlendirilmiş; Hikmet Bey üç yaşında iken de ayrılarak Paris'e yerleşmiştir. Fransa'da güzelliği, hâkim tavırları ve servetiyle ilk geldiği günden itibaren Fransızların dikkatini çekmiş olsa da hayatına bir erkek sokmayan sultan, güzelliğini bir başkasıyla paylaşamayacak kadar kendine âşıktır. Oğlu ile birlikte Paris'e gelen Mehpare Hanımın güzelliği yüzünden aralarında gizli bir rekabet başlar. Önceleri Hikmet Beyi etkilemek şeklindeki bu rekabet, birlikte oldukları zamanlarda gündüzleri annenin galibiyeti ile sonuçlanır. Mihrişah Sultan, İstanbul'a geldiğinde oğlunu, içinde bulunduğu baskı ortamının farkına varmasını sağlayarak Mehpare Hanımın etkisinden kurtarmak ister. Bunda da kısmen başarılı olan Mihrişah Sultan, İstanbul günlerinde Mehpare Hanımın etkisinden kurtulamamış bir başka erkeği, Şeyh Efendiyi de etkilemek ister. Bunun için birçok defa tekkeye giden ve burada hem güzelliği hem zekâsı ile Şeyh Efendiyi etkilemeyi başaran sultan, buna dayanamayan Mehpare Hanımın jurnali neticesinde kibar bir uyarıyla Paris'e gönderilir. Hasan Efendinin öğrendiğine göre Parist'te Şeyh Efendiye çok benzeyen bir papaz yamağı ile birlikte yaşamaya başlar.

Reşit Paşa, II. Abdülhamit'in doktorudur ve padişahın iç dünyasını okuyucuya göstermek için adeta bir ekran görevi görür. Kendisiyle istemeden evlendirilen Mihrişah Sultana olan aşkını, yıllar geçmiş olsa bile gönlünden çıkaramayan Reşit Paşanın tüm hayatı saraydır. Oğlu Hikmet Beyi mabeyine aldırın paşa, padişahın uyarısı üzerine oğlunu evlendirir ve ona şaşaalı bir düğün yaptırır. Düğünde atılan havai fişeklerle Çırağan sarayına mesaj gönderildiği jurnalleri gönderilse de padişah doktoruna güvenir. Zaman zaman da kendisiyle dertleşir. Hikmet Bey, faaliyetleri dolayısıyla Selanik'e gönderildiğinde Reşit Paşaya Sarıyer'de büyük bir arazi hediye edilir.

Sonradan paşa olduğu romanın başında belirtilen **Ragıp Bey**, bıçak kullanmadaki mahareti dolayısıyla Fuat Paşanın dikkatini çekmiş olan bir mülazımdır. Fuat Paşa, İstanbul'da paşaların kendilerine bağlı küçük çeteler kurmalarından rahatsız olarak kendine bağlı küçük bir grup kurmaya karar verdiğinde Ragıp Beyi Şam'dan İstanbul'a çağırır. Ancak, Ragıp Bey İstanbul'a geldiğinde Beyoğlu gecelerinde vurduğu bir kabadayının Fehim Paşanın adamı çıkması, hem Ragıp Beyi, hem de Fuat Paşayı zor durumda bırakır. Hasan Efendinin yardımıyla tekkeye sığınan Ragıp Bey, önceleri Şeyh Efendinin soğuk tavrıyla karşılaşsa da sonradan aralarında büyük bir dostluk kurulur. Çalıştığı okulda, bir paşazadenin şımarık tavırlarına tahammül

edemeyerek onu döven ve bundan dolayı paşa tarafından padişaha şikâyet edilen Ragıp Bey, kendisini görmek isteyen ve o sıralar fotoğrafa merak saran padişah için bir fotoğraf çektirir. Bir süre sonra unutulmuş bu fotoğraf, Almanya'nın harbiye nezaretinden bir asker istediği günlerde ortaya çıkınca Ragıp Bey bu temsil görevini yerine getirebilecek bir asker olarak Almanya'ya gönderilir. Kişiliği burada da çok beğenilen Ragıp Bey, bir Alman albayın kızıyla ilişkisinden rahatsız olması üzerine dönmek isteyince devletin kendisini Almanya'da unuttuğunu anlar. Dönebilmek için yine Şeyh Efendiden yardım isteyen Ragıp Bey, ülkeye döndükten sonra İstanbul'da bir köşk satın alır ve Şeyh Efendinin kızı ile evlenir. Annesi ve karısını bir arada bırakarak Selanik'e gider ve burada İttihatçı bir asker olan ağabeyi Cevat gibi, İttihat ve Terakki Cemiyeti için çalışır. Hürriyet ilan edildikten sonra İstanbul'a dönüp herşeyin aynı çürümüşlükle devam ettiğini gördüğünde, hayal kırıklığı yaşar.

Şeyh Efendinin müridlerinden olan **Hasan Efendi**, geniş omuzlu, kalın enseli ve koca kafalı bir adamdır. Osman'ı ziyaret eden ölümler içinde onu en çok eğlendiren odur. Ürkütücü görüntüsü ve ejderha gibi bir adam olan Hasan Efendi, Haliç'te bağlı duran Donanma-yı Hümayun'a zabıt olarak atanmıştır, ancak padişahın korkusu yüzünden Haliç'te çürümeye terk edilmiş donanmada yapacak hiçbir iş yoktur ve gemi zabıtlarına maaş ödenmez. Yapacak işi olmayan Hasan Efendi de eskisi gibi Beyoğlu âlemlerine gitmeye başlamışken Şeyh Efendinin zikir ayinine katılır ve bundan sonra hayatı bambaşka bir mecraya akar. Şeyhine çok bağlı olan Hasan Efendi, onun Mehpare Hanımdan ayrılışından sonra, eski eşi hakkında bilgi toplayıp Yusuf Efendiye getirmeyi kendine iş bilir. Mehpare Hanımın olduğu her yerde Hasan Efendi de vardır. Hayatının en özel köşeleri hakkında bile Hasan Efendinin bilgisi olur. Aslında Mehpare Hanımın etrafında dolaşması sırf Şeyh Efendiye haber taşıma görevinden kaynaklanmaz, Hasan Efendi de Mehpare Hanıma âşıktır, hatta onun en büyük âşığıdır.

Osman, romanda bir vesile ile birbiriyle akraba olmuş bu insanların her birinin öldükten sonra ziyaret ettiği bir kahramandır. Ölümlerin nesillerinin son temsilcisi olan yarı deli torunları Osman, Beyoğlu'nda kendisinden caz dinlediği hem çirkin hem çok yakışıklı bir adamın peşine takılarak onunla rutubet kokan terk edilmiş bir binanın bodrum katına inmiş ve bu tozlu evde ölümleri bulmuştur. Onlar birer birer, akın akın veya birbirini çağırarak Osman'ın yanına gelirler ve ona sadece kendi hayatlarını anlatırlar. Tüm roman, Osman'ın ölümlerinden dinlediği hayat hikâyeleri ile oluşur. Yaşadığı bu dünyada Osman, zaman kavramını kaybeder ve deliliği artar.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A.Altan, 1998) diğer kurmaca kahramanları ise Şeyh Efendi ile olan düğününde gördüğümüz Mehpare Hanımın babası **Gümrük Müdürü Tefrik Bey**, Mehpare Hanımın uğursuzluğunun nişanlarından biri olarak kestiği kurbanın kanı bir minare boyu yükselen tekkenin eskilerinden **Kasap Baba**, sütannesi yıkık tekkeye yerleşen **Osman'ın babası**, kör **sütanne**, sütannenin tekkenin mezarlığını açık hava sineması yapan serseri **oğlu**, burayı kiralayan **sinemacı**, Şeyh Yusuf Efendinin düğününe katılan **Edirnekapı Dergâhı şeyhi**, annesi gibi insanları bakışlarıyla yönlendirebilen babası gibi de suskun olan ve Osman'a yaşadıklarından sonra mutluluktan şüphe ettiğini söyleyen Mehpare Hanımın Şeyh Efendiden olma kızı **Rukiye**, Mihrişah Sultanın akrabası olmakla romanda yer alan **Mısır hıdivi**, Hikmet Beyin Fransa'dan döndüğünde kıyafetlerini diktirdiği **Fransız sefirinin Pera'daki terzisi**, Hikmet Bey için bulunan kızları Reşit Paşaya anlatan **dadı kalfa**, Hikmet Bey ile Mehpare Hanımın evinde görüştüğü **Mehpare Hanımın halası**, düğünde ziyafete katılanların çıkışta dış kirası aldığı **kâhya**, düğünde şarkı söylemesi için İtalya'dan getirilen **ünlü virtüözlerden biri**, Fransa'dan getirilen ve düet yapan **karı-koca**, konukların "acaib-ül garaip" diyerek karşıladıkları başı açık **Fransız şarkıcı**, düğündeki fenerlerle Çırağan Sarayındaki veliahta işaret verildiği **jurnalini gönderen kişi**, Osman'ın peşine takılarak ölümleri bulduğu caz çalan dişsiz ve yakışıklı **adam**, Hasan Efendiyi tekkeye götüren **gemi çavuşu**, Hasan Efendinin gümrükte çalışan **ahbabı**, Hasan Efendinin ahababının söylediğine göre Rum papazı olan **Mehpare Hanımın dedesi**, Mehpare Hanımın tekkede kaldığı süre içinde suratı asılanlardan ve kavga edenlerden **aşçı baba**, onun **yamağı**, Mehpare Hanımın tekkeyi terk etmesinden sonra Şeyh Efendinin sessiz sedasız bir düğünle evlendiği ikinci hanımı **Habibe Hanım**, Mihrişah Sultanın gönlünü çalmanın mümkün olmadığını çünkü onun kendine âşık olduğunu söyleyen **genç bir Fransız şair**, şairin bu sözleri söylediği **Mösyö le Vikont**, Paris'e giden Hikmet Beyi şatosuna davet eden **okul arkadaşı** ve babası **Kont de Moulen**, Hikmet Bey ve Mehpare Hanımı şatoya götürürken ayaklanan Fransızlardan arabayı kurtarmak isteyen **arabacı**, Mehpare Hanımın yıllar sonra Beyoğlu'nun en tanınmış çapkınlarından olacak olan oğlu **Nizam**, Hasan Efendiyi Mehpare Hanımın komşusu olan Abdürrezzak Beyin Kürt muhafızlarıyla tanıştıran **Kürt arkadaşı**, Mehpare Hanım ve Hikmet Beyin çocukların bakımı ve eğitimine yardımcı olması için aldıkları, ancak aralarında sapık bir ilişki kurulan **Fransız mürebbiye Matmazel Helen**, Abdürrezzak Beyin üzerine genç bir kuma aldığı için sinirli olan ve bunun üzerine köşklerinin girişinde yapılmayan yola

batarak arabasının tekeri kırılan **birinci karısı**, **genç kuma**, Abdürrezzak Beyin yola parke taşı döşenmesini istemek için şehrine gönderdiği **kâhyası**, Abdürrezzak Beyin emriyle derdest edilip getirilerek köşke hapsedilen Şehremini Rıdvan Paşanın kâhyası **Ahmet Ağa**, şehremininin beyin konağını basarak Ahmet Ağayı getirmekle görevlendirdiği **amelebaşı**, köşkün pencerelerine bir taş atarak çatışmanın başlamasına neden olan **kalabalıktan biri**, cam şangırtılarından ürküp silahını ateşleyen ve çatışmayı başlatan **Kürt muhafız**, muhafızlara bakmak için aşağı indiğinde isabet eden kurşunla ölen **Abdürrezzak Beyin oğlu**, Ali Şamil Paşa ve Şehremini Rıdvan Paşanın aynı anda padişahı görmeye geldiklerini haber veren **mabeyinci**, Reşit Paşayı evine götüren **arabacı**, Reşit Paşanın tedavi etmek için Hicaz'a gittiği **Arap şeyhi**, Fuat Paşaya Rasim Paşanın arabasının evin etrafında dolaştığını haber veren **kâhyası**, Rasim Paşanın atlarını dinlendirdiğini söylediği **arabacı**, Fuat Paşa hakkındaki iddialardan birine konu olan **Avrupa'da okuyan oğlu**, Ragıp Beyle birlikte Şam'dan İstanbul'a gelen arkadaşı **Mevlut Bey**, Ragıp Bey ve Mevlut Beyin İstanbul'a dönüş yolunda Kastamonu'da gördükleri düğünün gelini **muhtarın kızı**, on üç yaşındaki **damat**, köy meydanına akbabalar için bir tepsi ciğer yerleştiren **muhtar**, Ragıp Beyin sessiz, şikâyetsiz, ama samimi bir sevgiye sahip olan **annesi**, Ragıp Beyin İttihat ve Terakki Cemiyeti ile tanışmasını ve cemiyet için çalışmasını sağlayan, cemiyet içinde önemli bir yere sahip olan ağabeyi **Cevat Bey**, Ragıp Beyin riyaziye hocası olarak atanmasının görev emrini veren **binbaşı**, Ragıp Beyin evinde olaylı bir gece geçirdiği Beyoğlu'ndaki **Vrangel**, evdeki kızlar **Despina**, **Nadide** ve **İpek**, Ragıp Beyin Vrangel'in evinde vurarak Fuat Paşaya karşı birleşen paşalara fırsat verdiği **Arap Dilaver**, Beyoğlu'nun namlı kabadayılarından **Matlı Mustafa**, onun forsunu bir tokatta alan **Arif Bey**, bu olaydan sonra saklanmak isteyen Ragıp Bey ve Hasan Efendiyi tekkeye götüren **kayıkçı**, Hasan Efendinin tekkede uyandırdığı kapıcı **mürid**, Fehim Paşanın tekkeye soktuğu şeyhin bir punduna getirip tekkeden uzaklaştırdığı **hafiye**, Arap Dilaver için Fehim Paşanın gönderdiği **şahsi doktoru**, Fuat Paşanın görüşerek Ragıp Bey'e altı ay tebdili hava verilmesini sağladığı **harbiye nazırı**, şeyhin Mehpare Hanımın oğlu ile aynı anda doğan ve 13'üne geldiğinde Hasan Efendi ile evlenen cüce kızı **Binnaz**, Hikmet Bey gelip giderken yüklüce bahşişler verdiği halde ona küçümseyerek bakan dilenci görünümlü **hafiye**, dilencinin hafiye olduğunu Hikmet Bey'e söyleyen **Sabit Paşazade Ali Kemal Bey**, Fehim Paşanın jurnal ettiği zabitin sürülmesine çok öfkelenen genç mabeyin kâtiplerinden **Celil Bey**, Yemen'e sürülen **zabit**, Hikmet Beyi İzzet Paşanın çağırdığını

söyleyen **zenci hizmetkâr**, yabancı elçiler arasında geçen görüşme hakkında bilgisi olmadığını bildiği halde padişahın sordurmak üzere Hikmet Beyi gönderdiği **hariciye nazırı paşa**, Hikmet Beyi hariciye nazırına götüren **arabacı**, gizli görüşme yaptıkları padişah tarafından haber alınan **Fransız sefiri**, **İngiliz sefiri** ve **Alman sefiri**, padişahın her ay bin altın ödediği **Rus elçisinin tercümanı**, her ay maaşını saraydan alan **Avusturya sefiri**, Hikmet Bey İzzet Paşanın odasındayken gelen ve Fuat Paşadan bahseden **Fehim Paşanın adamlarından biri**, Fuat Paşanın ciltçiye gönderdiği kitapları almaya giden kâtibi **Avnullah Bey**, Babıali'deki ciltçi **Nasrullah Efendi**, ciltlenmiş kitapların bulunduğu paketi uşakların elinden kapalı **hafiye**, paketi kaptıran **uşak**, olayları duyan Fuat Paşanın çağırttığı **Şehzadebaşı Karakolu'nun başkomseri** ve **bir cerrah**, Fuat Paşayı saraya bırakan uşağı evine gönderen **subay**, nazır paşalarla birlikte Fuat Paşanın ifadesini alan **şeyhülislam efendi**, İzzettin vapurunun hazırlanması emri verilen **bahriye nazırı**, Ragıp Beye ortada görünmemesini söyleyen Harbiye Nezaretinden **bir subay**, fırtına dindikten sonra maaşını almak için Harbiye Nezaretine gelen Ragıp Beyin gördüğü **şişman adam**, masada gezen sineği öldürmeye çalışan **memur**, Fransız sefaretindeki yılbaşı partisine katılan Hikmet Beyin dans ettiği **kadın**, annesi hastalandığından Fransa'ya giden Matmazel Helen'in dönüşü beklenmeden yerine alınan, önceki mürebbiyenin içinde bulunduğu ilişkinin aynısının yaşandığı ve Selanik'teki olaylar yüzünden ülkesine dönmek için bindiği gemiye konan bombanın patlamasıyla ölen **Fransız mürebbiye Matmazel Chantal**, Ragıp Beyin kendini İstanbul'da yapayalnız ve çaresiz hissettiği gece evine gitmek için bindiği kayığın **kayıkçısı**, Üsküdar'da beş parası olmayan Ragıp Beyin arabasına bineceğini sanan **arabacı**, Ragıp Beyin çalıştığı okulda yaptığı saygısızlıktan dolayı tokatlayarak burnunu kırdığı **Rıfkı Paşanın iri yarı mahdumu**, bu olayı hemen padişaha şikâyet eden **Rıfkı Paşa**, olaydan dolayı Ragıp Beyi onaylamayan ve karşılaşacağı sıkıntılardan korkan **okul müdürü**, Rıfkı Paşanın oğlunu döven zabitan resmini isteyen padişahın bu konuda emir verdiği **mabeyinci**, Reşit Paşayı Müşfika Kadın Efendiyi muayene etmek üzere hareme götüren **haremağası**, hamamı inceledikten sonra eve gitmek üzere arabaya binen Reşit Paşayı götüren **arabacı**, Ragıp Beyi Harbiye Nezaretine götürmek üzere gelen zaptiyelerden **munis zaptiye**, Ragıp Beyi çağırtan çatık kaşlı **miralay**, fotoğrafının istenmesi üzerine Ragıp Beyin fotoğraf çektiği **İnnadi Efendi**, Cevat ve Ragıp Beyin gözlerden uzak evinde toplanan İttihatçılardan hürriyet lazım diyen askeri tabip **Lütfullah Bey**, Hikmet Beyin yaptığı mumlarla ilgili jurnaller üzerine padişahın Reşit Paşanın yanına katarak işin iç

yüzünü öğrendiği **hafiye paşa**, hazırlanan bildirileri sarayın duvarına yapıştırarak olan Cevat Beyin yolda gördüğü **Ermeni papaz**, Yıldız sarayında görevli olan Cevat Beyin askeri liseden arkadaşı **Yüzbaşı Kâzım Hilmi Bey**, Kâzım Beyin yemeğe davet ettiği **nöbetçi binbaşı**, Kâzım Beyin çağırıldığını söyleyen **bir asker**, Ragıp Beyin Almanya’da düelloya davet ettiği **Alman yüzbaşı**, Alman yüzbaşının Ragıp Beyi gönderdiği eşcinseller cafesinin **garsonu**, cafede Ragıp Beye bakan **bir delikanlı**, Ragıp Beyi sakinleştiren göğsü nişanlarla dolu **bir yarbay**, yapılan at yarışını kazanan Ragıp Beyi izleyen ve ona ödülünü veren **Alman imparatoru**, yarışmada zaman zaman Ragıp Beyin önüne geçen **siyah üniformalı subay**, şehremini ile birlikte öldürülen **oğlu**, Hikmet Beye Fransızca bir gazete vererek tercüme isteyen paşazade **İsmet Hulusi Bey**, Arap İzzet Paşanın rüşvet istediği **Fransız şirketi mümessili**, marangozhanede yangın çıktığını söyleyen **mabeyinci**, evlendirilmeyişinden dolayı sinirlenerek marangozhaneyi ateşe veren **Rum cariye**, Reşit Paşanın evindeki **Dilruba cariye**, cemiyetin artık harekete geçmesi gerektiğini düşünen **Yüzbaşı İsmail Hurşit**, onunla bu konuyu tartışan **Yüzbaşı Fazıl Hüsnü Bey**, Cevat Bey ve arkadaşlarının tayinini çıkaracak olan **Üsküdarlı Binbaşı Cemil Bey**, İstanbul’dan ayrılmadan önce Cevat Bey ve arkadaşlarının dinlemeye gittikleri **lavtacı Lambo**, kemençe çalan **Akribaz**, def çalan **Arap İbrahim**, şarkı söyleyen **kadın**, gittikleri yerde kavgaya tutuştukları **kabadayılardan biri**, Cevat Beyin kavgayı başlatan arkadaşı **Hulusi Bey**, kaçmalarına yardım eden **Rum garson**, gittikleri evin kapısını açan iriyarı **Arap baci**, evin sahibi **Hüsniye Hanım**, evdeki **genç kadın**, Mehpare Hanımın çocukluk hatıralarında yer alan mahalledeki evlerden birini basmaya giden kalabalığın önündeki **imam**, basılan evden çıkan **bir kadın** ve **bir adam**, Hikmet Beyin Selanik’te her zaman kaymak aldığı Bulgar komitacıların üssü olan **sütçü**, çatışmanın yaşandığı günlerde Hikmet Beyin işe giderken yanında götürdüğü babayiğit **Arnavut bahçıvan** ve **arabacısı**, ne yapılması gerektiğini bilmeden emirler yağdıran **vali bey**, şehirde yaşananlar hakkında valinin açıklama istediği **polis müdürü**, Hikmet Beyin telgraf çekmek için başında durduğu **telgraf memuru**, bombayla birlikte içeri giren **Bulgar komitacı**, Hikmet Beyin cemiyete katılmasına yardım eden yakın dostu **İsmet Bey**, cemiyetin adamlarından olan **arabacı**, Ragıp Beyin Almanya’da birlikte olduğu Albay Schimmel’in kızı **Fraulein Constanza**, bu durumdan hoşlanmayan babası **Albay Schimmel**, Ragıp Beyin İstanbul’a gelince Hasan Efendinin çıtlatmasıyla şeyhin de istediğini anlayarak evlendiği ancak hiç mutlu olamadığı Şeyh Yusuf Efendinin suskun, büyük kızı **Hatice**, padişahın macun yaptırdığı Mısır çarşısında **bir adam**,

cemiyet toplantısında Bulgarlara iç işlerinde hürriyet verilebileceğini söyleyen Hikmet Beye karşı çıkan süvari binbaşı **Naci Bey**, Mehpare Hanımın Hikmet Beyi aldattığı İtalyan ve Yunan melezi **Konstantin Sezar Togliatti**, onun dans ettiği **esmer kadın**, Ragıp Beyin Selanik'te çatışmaya girerek öldürdüğü Bulgar **Kaptan Uzunof**, Ragıp Beyin askerlerinden **Yozgatlı çavuş**, Mustafa Necip'in esnaftan para toplayarak komitacılara götürdüğü için öldürdüğü **melon şapkalı adam**, Selanik Merkez Komutanını öldürmeye gelen mülazımların konuştuğu kapıdaki **nöbetçi çavuş**, Mihrişah Sultanın eve kapattığı genç **papaz yamağı**, Ragıp Beyin köşkünü satın aldığı **Sami Paşadır**.

Çanakkale Mahşeri (M. Niyazi, 1998) adlı romanın kurmaca kahramanlarının sayısı 183'tür. Bu kahramanlar romanda önemli roller üstlenmezler. Kurmaca kahramanlar içinde en çok işlenmiş kahramanlar Hasan Şakir ve Oğuz Amcanın Erzincan'ın Kemah ilçesinde cephe gerisinde bıraktığı karısı ve kızıdır.

Tıbbiyeli Hasan Şakir, Müderris Rasih Efendi'nin hayattaki tek yakınıdır. Dedesinin hoca olduğu Tıbbiye'de okurken, arkadaşları gibi o da Çanakkale'de savaşmak için okulunu bırakarak gönüllü yazılır. Sevdiği kız Dilara ile bu düşüncesini paylaşan Hasan Şakir, onun da bu konuda kendisini desteklemesine çok sevinir. Cephede bütün gücüyle savaşan ve ölmekten değil dedesini yalnız bırakmaktan korkan Hasan Şakir, şehit olarak bir ağacın dibine gömülür.

Cephe gerisinde büyük sıkıntılar yaşayan Oğuz Amcanın karısı **Hatice**, önceleri oğlu Mustafa ve kızı Nadiye ile yaşarken, oğlunun da askere alınmasıyla kızı ile yalnız kalır. Cepheden gelen iki oğlunun şehitlik haberini kocasından saklayan ve ona oğullarından iyi haberler geldiğini söyleyen Hatice, çektiği sıkıntılar hakkında da eşine bilgi vermez. Ölen öküzünün yerine ineğini koşarak tarlasını sürmeye çalışan Hatice, eski elbiselerini ters yüz yaparak kızına bayramlık diken fedakâr Türk kadınıdır.

Nadiye ise, olan biteni tam olarak anlayamasa da yaşananları annesinin hallerinden tahmin eder. Ağabeylerini ve babasını özleyen Nadiye, iki ağabeyinin şehitliğini öğrenince çok üzülür.

Romanda küçük roller üstlenen diğer kurmaca kahramanlar düşmanı görerek tabur kumandanını çağıran **nöbetçi**, batarya kumandanına haber götüren **Ahmed**, Rasih Efendinin Dömeke'de şehit olan **oğlu**, saldırıda bacağı koptuğu için feryat eden **bir asker**, başı ezilmiş **bir er**, Yahya Çavuş'un topların menziline uzatılıp uzatılmayacağını soran **Halil Usta**, Hasan Şakir'in Çanakkale'de savaşmasına destek olan sevdiği kız **Dilara**, Hasan Şakir'in Dilara'ya aracılığıyla mektup göndermek

istediği arkadaşı **Raif**, atılan top mermisi ile yaralanan ve sargı yerine getirilirken can veren **er**, cephede gür sesiyle Kur'an-ı Kerim okuyarak askerlere moral kaynağı olan **imam Abdürrahim Efendi**, Oğuz Amcanın gençliği dikkatini çekerek yaşını sorduğu ve oğlu Mustafa ile yaşıt olduğunu öğrendiği **er**, Nadiye'yi dışarı çağıran komşularının kızı **Fatma**, askere gidecek oğlu olanların evinin önünde duran **davulcu** ve **zurnacı**, büyüklerinin elini öpen **delikanlı**, onun arkasından su döken **ninesi**, asker toplayanların arasındaki köyün **muhtarı**, Hatice'nin evinden dördüncü kişinin cepheye gittiğini bilen ve oğullarının şehitlik haberini aldığı da onu teskin etmeye, destek olmaya çalışan köyün imamı **Ömer Hoca** ve karısı **Selime**, savaş boyunca sürekli birbiriyle didişen ve savaşmak istemeyen ama sonunda şehitlik mertebesine ulaşan **Mendebur İdris** ve **Muzır Ruşen**, Mendebur İdris'in aldığı yemeği almadığını söylediği için aralarında tartışma çıkan **çorba dağıtan kişi**, nöbetini devreden **nöbetçi asker**, nöbete başlayan **asker**, çatışma dolayısıyla Teğmen Hüsameddin'in yanına gelen kapısındaki **nöbetçi**, Tophaneli Hakkı'nın devamlı rüyasında gördüğü dört yaşındaki kızı **Hilal**, batan zırhlının mermi deposunun sular altında kaldığını söyleyen **müttefik askeri**, Seyit Onbaşının vurduğu Ocean zırhlısının batışına şaşırان genç **Alman subayı**, Balkan Harbinden dönen Akyazılı Mehmed'i evlendiren **annesi**, tekrar askere çağırıldığında hamile olan **hanımı**, Akyazılı Mehmed ve Molla Kâzım'ın gittikleri kahvede Cevat Paşayı anlatan tek müşteri **Hacı Mahmud**, onun anlattıklarını doğrulayan **kahveci**, Cevat Paşanın Seyit Onbaşının fotoğrafını çekertirmek için getirdiği **fotoğrafçı**, Oğuz Amcanın karısına oğullarının şehit olduğunu bildiren mektubu getiren esmer **jandarma**, onun yanındaki **jandarma**, Rupert Brooke'u hastanede ziyaret eden Hamilton'u kapıda karşılayan **başhekim**, Yahya Çavuş'un sık sık aklına gelen üç yaşındaki oğlu **Muharrem** ve **eşi**, cephede karşılaşınca Oğuz Amcaya oğullarının şehadeti haberini veren komşusu **Rasim'in oğlu Rıza**, Oğuz Amcadan dört yaş büyük komşusu **Rasim**, bir hemşehrisini ziyaret etmek için Oğuz Amcanın taburuna Rıza ile gelen **Hüseyin**, nüfusa küçük yazdırılan Oğuz Amcanın çocuklarının üzerine kayıtlı olduğu **babası**, Yüzbaşı Hasan'a Çanakkale'de çıkacak olan savaşta fatih olacağını söyleyen **Hindi Baba** adını taktıkları meczup, Esat Paşaya bir bardak çay getiren **hizmet eri**, Hasan Şakir'in Cuma namazına gittiği **Ulu Caminin imamı**, çıkartmanın başladığı zaman ormanın sıklaştığı bölgede durumu değerlendiren Esat Paşanın yanında bulunan **emir subayı**, Rupert Brooke'un cenazesinde bulunan genç **papaz**, Yusuf'un Oğuz Amcayı Tekirdağ'a oğlunun yanına göndermesini istediği **Yüzbaşı Serdar**, güvertedeki subay kantininde Denis Browne'un şarkılarını dinleyen

merdiven başındaki **er**, müzik dinlerken sevgilisine mektup yazan, el bombasıyla balık yakalayan **John**, sevgilisi **Maria**, babasının gönüllü gitmemesini söylediği **Charles**, onun kahvaltısını yaparken aklına gelen **babası**, asker kıyafeti giydirilen genç **papaz**, yüzlerce geminin geldiğini Teğmen Hüsameddin'e haber veren siperdeki **nöbetçi**, esir teğmenin ellerini çözen **nöbetçi**, teğmenin üstünden çıkanları zarfla götürüp teslim eden **posta eri**, asıl birliklerin çıkartma yaptığını görerek River Clyde'dan yaklaşmayın diye bağırان **bir başçavuş**, atılan topların emirlerini veren ve Hakkı'nın namlusunun ucuna gelince ateş edip öldürdüğü **düşman subayı**, Tekirdağlı Hakkı ve Tosyalı Mustafa'nın esir aldığı **düşman eri**, Teğmen Halit'le Seddülbahir köyüne çekilen askerlerden şehit olan **Osman**, Hasan Şakir'in gözü önünde şehit olan **Ali** ve **Sami**, arkta yatan yaralı er **Hüseyin**, onun yanındaki **er**, kendisini bekleyen komutanları haber veren Hamilton'ın **yaveri**, komutanların toplantısına girerek Komodor Keyes'e bir haber veren **genç subay**, Yahya Çavuş'un sırtına aldığı beyninden kurşun giren **asker**, Yahya Çavuş'un Harapkale'ye çekilme emrini arkadaşlarına vermek isteyen Tekirdağlı Sadık'ın seslendiği ancak şehit olan **Sefer**, Hüseyin, fundalıklar arasından su istediği duyulan ve suyu içtikten sonra şehit olan **yaralı er**, cesetler arasında yatan **Fransız asker**, Türklerin önünü kesip müttefiklerin kaçışını önlemek üzere bombardıman yapan **Saffire Zırhlısı komutanı**, taburdan ayrılmadan Teğmen Hüsameddin'in gerekli tâlimatları verdiği **nöbetçi çavuş**, fundalıklardan çıkarak rehberlik edecek bir subaya ihtiyaç duyulduğunu Yarbay Nureddin'e bildiren **subay**, Yahya Çavuş ve Tekirdağlı Sadık'ın karşısına çıkan ve sırtında süngü sallanan **İngiliz eri**, Kınalı Murat'ı neden kınaladığını mektupla anlatan **annesi**, Hasan Şakir'i öldürmek üzere satırını kaldıran **iri yarı zenci**, Yusuf'un şehadeti halinde üzüleceğini düşündüğü **annesi**, oğlu ölüm haberi geldiğinde yıkılan komşusu **Rahime Teyze**, Kınalı Murat'ın kardeşleri **Ramazan**, **Ali**, **Safinaz**, **Cavit**, Yüzbaşı Ahmet Saffet'in gözlerinin önünden gitmeyen **annesi**, Tıbbiyeli Cemil'in anlaşılma bir İngilizceyle cevap verdiği Goliath zırhlısı **kule nöbetçisi**, Pütürgeli Bilal'in düşman askeri sanarak dipçığı vurduğu **asker**, Molla Kâzım'ın karşısına çıkan ikinci tümenin üçüncü alayından olan gerideki siperlere götürülen **yaralı asker**, sağlık ekibinden yaralanan **asker**, hazırlanan toplu mezarlardan Müslüman mezarlığı kısmında bir **hoca**, müttefik mezarlığının başında bulunan bir **papaz**, Mıstık'a namaz kılarken bir şey düşünmemesini söyleyen köydeki **hoca**, Hasan Şakir on altı yaşındayken ölen **annesi**, polislerin baskın yaptığı dükkândan çıkan ve milletin zor durumundan yararlanan hırsızlara kızan **ak sakallı ihtiyar**, hırsızlık yapan **Hasan**

Efendi, bakkaldan aldıklarını ödemekte zorlandığı için aldıklarının parasını Müderris Rasih Efendinin ödediği **çocuk**, onu bakkala gönderen **annesi**, bakkal **Mekki Efendi**, Teğmen Ahmed Halit'in karanlıkta Müslüman olduğunu bilmeden öldürdüğü karayağız **delikanlı**, Hasan Şakir'i öldüren **düşman eri**, Yanyalı Hulusi'nin künyesini alan Albay Halil Sami'nin **emir subayı**, yüzünü gözünü şarapnel dağıtmış **er**, onun başında bekleyen elinde kanlı bir satır bulunan **Senegalli**, bir Senegalliye süngü saplayan sıska **bir Anadolu çocuğu**, birbirini öldüren kan içinde **bir Türk askeri** ve **bir İngiliz askeri**, erlerin bıçak oynadığını anlayan Vehip Paşanın bıçağı attırdığı **er**, bıçağın sahibi olan **er**, Türk top bataryasının mermi yağdırması üzerine bottaki Hamilton'ı bırakıp ateş menzili dışına çıkan **muhribin komutanı**, ölüleri toparlayan İngilizlerin ölümlerinin arasına attığı henüz ölmemiş **bir Türk askeri**, onu çukura atan İngiliz askerlerinden **Thomas**, diğer **İngiliz askeri**, askerlere mektuplarını getiren **Sai**, Türk askerlerine su taşıyan Mıstık'ı çeviren düşman askerlerinden namlusunu göğsüne dayayan **asker**, ensesinden tutup kaldıran **asker**, onu götürdükleri **bölük kumandanı**, Mıstık'ın konuşmalarını tercüme ettirmek istedikleri **Rum tercüman**, bölük kumandanının Mıstık'ın hediye olarak su getirdiğini ve esir almaya değmeyeceğini anlattığı **komutan**, suyun karşılığında Mıstık'a şekerleme ve çikolata vermesini emrettiği **levazım teğmeni**, Mıstık'ın getirdiği suyu önce ona içiren **er**, hediyelerin olduğu torbayı getiren **bir başka er**, Binbaşı Mahmud Sabri'yi tedavi eden **gözlüklü cerrah** ve bacağıyla uğraşan **diğer cerrah**, cerrahın attığı bitmemiş sigarayı toplayan **bir asker**, onun aldığı sigarayı almayı düşünen **diğer asker**, bacağına görmek için feryat eden bacağı kesilmiş **asker**, ona bacağına gösteren **bir asker**, su getiren Mıstık'ın karşısına çıkan ve ondan su isteyen **İngiliz asker**, onun yanında yatan ve su isteyen **diğer asker**, Yarbay Pollen'i gördüğü halde umursamayan ve **gitar çalan asker**, onların hallerinden rahatsız olduğu için görmezlikten gelen Yarbay Pollen'in asil kanlı olduğunu söyleyen **bir asker**, Ağıldere'deki hastanede yatan arkadaşları Pütürgeli Musa ve Arapkirli Davut'u ziyaret etmek için giden Molla Kâzım'ın görüştüğü **başhekim**, Molla Kâzım'ı arkadaşlarına götüren **er**, içeriden çıkan üstü başı kanlı **bir doktor**, Kâzım'ın Arapkirli Davut hakkında bilgi aldığı **doktor**, Molla Kâzım ve arkadaşlarının önüne çıkarak bitmeyen suyuyla askerlerin matarasını dolduran ak saçlı **Derviş İbrahim**, onun köyünde kendisini tanımayan **yaşlı adam**, Molla Kâzım'ın Derviş İbrahim'i sorduğu ve ona İbrahim'in türbesini gösteren **camii imamı**, mevziyi çok iyi bilen ve bu konuda müttefiklere yardım eden Rumlardan **Aleksandro** ve **Galiti**, Teğmen Clington'ın karakola bomba atacağını söylediği

sağındaki çavuş ve taşı ileri savurmasını istediği **er**, Binbaşı Hart'ın baskın yaptığı karakolda memleket havaları söylerken şehit edilen **er**, basıldık feryadıyla birlikte öldürülen diğer **er**, tetiği çeken **diğer nöbetçi**, telaştan kim olduğuna bakmaksızın ateş eden **siperdeki nöbetçi**, Kargılı Cemil'in öldürdüğü **Anzak askeri**, onu süngüleyen **bir başka Anzak askeri**, karakol baskınına bertaraf eden ama ağır kayıplara uğrayan taburun kumandanı **Binbaşı Erdem**, çıkartmayı plânlamak için müttefikler arasında şifreli telgraflar yazan **telgrafçı**, Ahmed Feyzi ile Suvla istikametine giden **yaveri**, savaştan kaçmak için kendini vuran ve öldürülen **er**, onun kendini vurduğunu fark eden kumandanı **Teğmen Kayıhan**, bu konudaki kati emre uyararak eri öldüren **Binbaşı Harun**, Albay Mustafa Kemal'in İsmailoğlu tepesini takviye edilmesini emrettiği **emir subayı**, Hamilton'ın Kabatepe açıklarına hareket etmesini emrettiği **Triat zırhlısı komutanı**, kumandanına yemek götürürken elinde sefer taşıyla şehit olan **Türk askeri**, Yüzbaşı Le Morchand'ın kılıcı indireceği anda Bilal'in yetiştiği **Türk askeri**, yanına mermi düştüğü için geriye doğru kaçan **müttefik askeri**, herkesin değerli eşyalarını teslim ettiği **tabur kâtibi**, çatışma sırasında Ömer Çavuş'un yere serdiği **bir İngiliz**, sığınağa sokulan ve Oğuz Amcanın yaraladığı **müttefik askeri**, boğazından yaralanan **müttefik askeri**, Pütürgeli Bilal'i el bombasıyla şehit eden **asker**, Molla Kâzım'ın Bilal'i defnetmesine yardım eden **bir asker**, Bilal'le ilgili sorular soran **diğer asker**, Oğuz Amcanın köyünü basan Ermenilere hınç duyan **Hacı Hüsvrev**, Çanakkale'deki büyük direnişi anlayabilmek için gelen gazetecilerin fakirliğin âşıkâr görüntüsü olan çocukları görmesini istemeyen **Bakkal Mithat Efendi**, Mösyö Valentin'in konuştuğu çocuklara babalarının din için öldüğünü söyleyen **camî imamı**, bastonuna dayanarak dışarı çıkarak torunlarını çağıran **kocakarı**, torunları **Gazanfer**, **Muzaffer**, **Mücahit**, başkomutan Monro'ya komutanların geldiğini haber veren **emir subayı**, onlara konyak getiren **hizmet eri**, yaralı Mustafa'nın yattığı sedyeyi omuzlayanlardan yere düşen **er**, yaralı Oğuz Amcayı koğuşa almalarına izin veren **doktor**, sedyesine yatırıldığı **biraz önce ölmüş er**, Mustafa'nın hayaliyle türküler söylediği komşularının kızı **Nazmiye**, Çanakkale zaferini yazdığını bağırarak Rasih Efendinin dikkatini çeken soğuktan morarmış **gazete satan çocuktur**.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanın kurmaca kahraman sayısı 229'dur. Romanın başkahramanları da kurmaca kişilerden oluşur.

Ankaralı olan ve daha önce Sarıkamış'ta savaşmış olan **Bekir Efe**, ülkenin içinde bulunduğu durumda yerinde duramayarak ve Sabire Büyükananın "paşaların

asker istemesi bitmez” sözlerine aldırmadan Yahya Kaptan çetesine katılır. Yahya Kaptanın sıkıştırılıp öldürülmesinden sonra Hüseyin ile birlikte memleketine dönen Bekir Efe, Mekteb-i Mülkiye’de okurken sosyalist fikirlerle tanışmış ve Osmanlı Sosyalist Fırkasına üye olmuştur. Toprağın devlete ait olması gerektiği gibi bazı fikirleri Hüseyin’e çok garip gelir. Ankara’ya gelen Mustafa Kemal Paşa’yı karşılayanlar arasında yer alan ve Mefkûre gazetesinde sosyalist fikirlerini paylaşan kahraman, Ankara’da kurduğu çeteyle, işgal kuvvetlerine güvenerek halka eziyet eden azınlıkları cezalandırır. Ankara valisinin görevden alınmasının istenmesi ve tutuklanması vakalarında aktif rol oynayan Bekir Efe, Çerkez Ethem’in başarılarını örnek alarak Eskişehir’de Yeşilordu adını verdiği çetesiyle Yunanlılara karşı savaşır. Ankara’ya döndüğünde yazdığı kitapta yer alan sosyalist fikirleri ve meclisi tahkir ettiği suçlamasıyla aranmaya başlanır. Bekir Efenin Bakü’ye kaçmasıyla roman sona erer.

Ordular terhis edildikten sonra memleketine dönmek üzere yola çıkan **Hüseyin**, Kırşehirlidir. Memleketinde kendisini bekleyen nişanlısı Narin’e ve köpeği Karabaş’a kavuşacağı için sevinçli olan Hüseyin’in cebinde hiç parası olmadığından trene binemez ve Rum çeteci Hristo’nun eline düşer. Yahya Kaptanın çeteye baskın yapması sonucu buradan kurtulan kahraman, Yahya Kaptan çetesinde Bekir Efe ile tanışır. On beş gün kalacağı Yahya Kaptan çetesinde dört ay kalan Hüseyin, Yahya Kaptanın emri üzerine Bekir Efe ile, Hristo’nun peşine düşer ve onu bağ evinde öldürür. Memleketine gittiğinde nişanlısının öldüğünü öğrenen ve oralarda duramayıp Ankara’ya geri dönen Hüseyin, devlet malı silah bulundurmak suçuyla Hıyanet-i Vataniye kanununa göre Allem Kallem hanında hapsedilir. Buradan Yozgatlı gardiyan sayesinde kaçan kahraman, Yozgat’taki isyana katıldığı sırada Bekir Efe ile çatışmaya girer.

Sabire Büyükana, Bekir Efenin babaannesidir ve evin reisidir. Çok sevdiği kocası Kızıl Ali, savaşa gidip dönmediğinden yemeğini hep tek başına yer. Atatürk’e “Konguru Paşası” diyen kahraman, kocası Kızıl Ali’den sonra torunları Bekir ve Ali ile Name ve gelinleri Fatma’nın da millî mücadelede rol oynamalarından rahatsızdır. Çünkü ona göre paşalar, hocalar, “Osmanlı mülkü gidiyor, yetiş ya Ümmet-i Muhammet” diye alıp götürürler, ama dönen olmaz. En yakın arkadaşı Gümüş kedicik olan Sabire Büyükan, geçmişteki günlerini kedicisine anlatır. Sabire Büyükan, torunu Bekir’in Bakü’den gönderdiği ilk mektubu okunduktan sonra hayatını kaybeder ve roman da sona erer.

Romanda rol alan diğerkurmaca kahramanlar Bekir Efenin kurduğu Yeşilordu'nun sıhhat takımında yer alarak ağabeyine ve millete destek olan kızkardeşi **Name**, Bekir Efenin Ankara'da fırıncılık yapan ve geçirdiği bir kaza sonucu beli kırılarak kambur kalan babası **Hacı Mehmet Ağa**, kayınvalidesinin reisliğini kabul etmiş annesi **Kezban Ana**, Bekir Efenin en büyük yardımcısı ve desteği olan, Ankara'da meclisin kurulması için yardımlar toplayarak maddi ihtiyaçları karşılayan ancak yanında bulunan tüfek yüzünden Hıyanet-i Vataniye kanunuyla idama mahkûm edilmişken hapishaneden kaçıırılan erkek kardeşi **Ali**, romanın başında Bekir Efenin nişanlısı iken Eskişehir'de kurduğu Yeşilordu'nun sıhhat takımına dâhil olan ve burada Bekir Efe ile evlenen, roman boyunca Kekliğin Kızından Bekir Efeyi kıskanan ve sonunda onu Bakü'ye uğurlamak zorunda kalan **Fatma**, mesleği sofçuluk olan ve gittiği savaştan dönemeyen dedesi **Kızıl Ali**, Hacı Mehmet Ağanın ortak fırıncılık yaptığı ve Ermenilerin çıkardığı olaylarla bir ilgisi olmadığı halde kurşuna dizilen **Agop Ağa**, onun kızı ve Ali'nin önce yavuklusu sonra karısı olan **Siranuş** veya Safiye, kızını ve eşini kaybetmiş olmasından dolayı akli dengesi bozulan Siranuş'un annesi **Hayganuş**, askerlerin tecavüzüne uğrayan ve bir süre sonra ölen Siranuş'un ablası **Ani**, idama mahkûm edilmiş olan Hüseyin'i kaçıırarak Yozgat'a götüreren ve burada isyana dâhil eden **Yozgatlı gardiyan**, Kırşehirlileri soran yaşlı **gardiyan**, Hüseyin'in cebine para koyan terhis edilen birliğinin **yedek subay teğmeni**, Hüseyin'in Kırşehir'e yanına gittiği, ancak onun öldüğünü öğrendiği nişanlısı **Narin**, Eminönü'nde Hüseyin'e vapurun askerlere parasız olduğunu söyleyen **adam**, vapurda Hüseyin'i oturduğu yerden kaldıran **gemici giysili biri**, karşısında **simit yiyen adam**, Hüseyin'in bindiği katır arabasındaki kutuları sorduğu arabanın sürücüsü olan **asker**, İstanbul'da çeteler kuran **Rum başpapazı** ve **Ermeni başpapazı**, bu çetelerden birinin lideri olan ve Hüseyin'e hakaret dolu davranışlarda bulunduğu için Bekir Efeyle birlikte intikamını almak için Hüseyin'in öldürdüğu **Hristo**, Hüseyin'i Hristo'ya getiren **adamı**, Hüseyin'i Binbaşı Necati'ye gönderme fikri aklına gelen bir başka **çete üyesi**, Hüseyin'i sırtından iten **çete üyesi**, başını sıkıştıran **biri**, basıldıklarını söyleyen **biri**, Hristo'dan kurtulduktan sonra kıyafetlerini ve cebindekileri aldığı, sağlığında halka eziyetler etmiş olan çeteci Rum **Antoniadis** adlı ölü çeteci, Hüseyin'in tefeciliğini hatırladığı memleketindeki **Yani**, tren istasyonunu sorduğu **yaşlı adam**, geceyi geçirebileceği bir han bulamayan Hüseyin'e geceyi kahvehanesinde geçirmesine izin veren **kahveci**, sabahleyin Hüseyin'i uyandıran kahvecinin yanında duran ve onu Yahya Kaptana götüreren **silahlı bir adam**, Hristo ile birlikte karargâhtan çıkan adamı,

bağ evine gelen **Hristo'nun karısı**, Bekir Efenin gelişini kutlamak üzere verilen ziyafette fırını üç gün boyunca çalışan **Eşkilerin İsmail Ağa**, Ali'nin şarap alarak ziyafete getirdiği işgal günlerindeki ihaneti dolayısıyla kellesi kesilen **Rum İspiro**, Fatma'nın ağabeyi cezaevi müdürü **Şakir Bey**, Bekir Efenin basur hastalığından muzdarip **tabur doktoru**, Bekir Efenin bir süre yanında kaldığı, işgal askerleri tarafından kaçırılan ve Bekir Efe tarafından kurtarılan Fatma'nın en büyük rakibi **Kekliğin Kızı**, kendilerini izlediğini görerek Hüseyin'e tokaçla birlikte yürüyen çamaşır yıkayan **kadınlardan biri**, Allem Kallem hanındaki tutuklulara ekmek dağıtan **bir jandarma** ve yanındaki **jandarma**, son iki somunu dağıtması için verdikleri sonuncu **mahkûm**, kulağını fare yiyen **hasta mahkûm**, onun ölümü üzerine ipten kurtulduğunu söyleyen **bir mahkûm**, Ali'ye gelen pusulayı veren **jandarmanın biri**, Agop Ağayı kurtarmak için Sincan'daki cezaevine giden Hacı Mehmet Ağanın görüştüğü asker arkadaşı **kumandan**, Ermenilerin Yahudi kızlara yaptıkları öğrenilince Ankara'daki sinagogda yapılan büyük yas töreninde dualar eden **hahambaşı**, Ermenilere karşı oluşan infiale Ali'nin okulunda karşı durmaya çalışan **sınıf mümessili**, Ali'nin Ermeni sevgilisi olduğu için böyle düşündüğünü söyleyen **öğrenci**, insanları savaşa çağıran **Tellal İbrahim, Hüsnü ve Osman**, yılcık hastalığı ocağı olan Sabire Büyükananın küçüklüğünde annesi ile birlikte gittiği kuleli sarayın yılcık hastalığına yakalanan **beyi**, adamın yarasına dokunamadığı için kızı Sabire'ye el veren **annesi**, Sabire'ye çatalı ve nasıl tutulacağını öğreten beyin **uşağı**, iyileşen adamın gönderdiği etli pilavla Sabire'nin annesinin evine gelen **Kel İbrahim**, Sabire Büyükana'nın önceleri sevdiği ama efelik yolunda ölen **Yağcıların oğlu**, Kızıl Ali ile evlendiklerinde kendilerine yemek getiren **kaynanası**, Kızıl Ali öldükten sonra fırın işlerine Sabire Büyükananın elini sürdürmeyen ortağı Agop'un babası **Garabet**, Kırşehirli Hüseyin'in kaçtığı muştusunu Cafer Ağaya getiren **adam**, Yozgatlı jandarmanın kaçmak ve Hüseyin'i kaçırmak için acemiliğinden faydalandığı **jandarma**, Cafer Ağanın Hüseyin'den bahsettiğini duyduğu **jandarma**, Atatürk'ün Ankara'ya gelişinden dolayı heyecan yaşayan halktan kapısına incik boncuk asan kibar **Yahudi Salomon Efendi**, Akköprü'deki meyhanesini açan **Baba Boğuz çorbacısı**, Cafer Ağa ile birlikte düğün hazırlıkları için Ankara'ya gelen **nişanlısı**, seferberlik ilan edildiğini duyuran **Tellal Ali Dayı**, Sabire Büyükananın hatırladığına göre Yemen'den dönen tek kişi olan **Bulgurcuların Emin**, dul kaldıktan sonra kötü yola düşen **Kör Sırma**, direniş derneklerinin kuruluşunu konuştuklarını duyması halinde Ali'yi okuldan atabilecek Vali Muhittin Paşanın adamı olan **müdür**,

Ermenilerin ihanetine dâhil olan Ali'nin arkadaşı **Vasilaki**, Bekir'in Kekliğin Kızının yanında geçirdiği birkaç gün sonra kendini affettirmek için şeker aldığı **şekerci**, kediciğinin arkasından bağırarak Sabire Büyükanaya tehdit edici bir işaret yapan işgalci **askerlerden biri**, aldığı tiftiğin parasını vermeyince kendisine kızan Abdi'den intikam almak için İngiliz kumandana Abdi'nin evinin kendisine ait olduğunu ve zorla kendisinden aldığını söyleyerek evi alan **Rum Vangel**, borcunu alamadığı gibi evi de elinden alınan ve yataklara düşen **Semerci Abdi**, dövülen ve kapıda kalan **karısı, kızı** ve on yaşındaki **oğlu**, Sabire Büyükananın çocukluğunda beraber oynadığı **Abdi'nin büyükanası**, Esat'ta bağı olan **Vangel'in babası**, Kekliğin Kızına sarkıntılık eden **bir İngiliz askeri**, Kekliğin Kızından şemsiye yiyen **Fransız askeri**, işgalci askerlerin Kekliğin Kızını kaçırmalarının ardından sokaklara dökülen halkın başında yer alan **Başlı Sadullah Hoca**, Bekir Efenin muhabbet arkadaşı olan ve kurduğu çetede bulunan **Negezenin Ahmet**, Kekliğin kızını kurtarmak için giden Bekir Efe ve Negezenin Ahmet'in atlattıkları **nöbetçi asker**, kapıdan çıktığını gördükleri **bir Fransız asker**, çıplak **bir asker**, işgalcilerin bastığı Kekliğin kızının evinden köçek giysilerini aşarak **bir asker**, Fatma'yı süzen **bir Fransız askeri**, evinde İngilizleri ağırlayan ve Bekir Efe tarafından çatışma süsü verilerek öldürülen **Kara Stelyo**, ölen **karısı**, metres hayatı yaşadığı **kadın**, Stelyo'yla birlikte çıkan ve Negezenin Ahmet tarafından öldürülen **İngilizlerden biri** ve diğer **İngiliz**, Vangel'in kesik başını görünce çılgılığı koparan **karısı**, Müslümanların barbarlığından bahseden **Ortodoks kilisesi papazı**, kesik başlardan dolayı satışları azalan **Kelleci Eşkinin İsmail**, başları kesilen Rumlar **Antonie, Apostol** ve **Niko**, Bekir Efenin çetesinin yaptıkları yüzünden tutuklanan **Hacı Bayram şeyhi**, Bekir Efenin evini gözaltına aldırarak **zaptiye çavuşu**, kendisi kurtulmak için Bekir Efenin adını veren **biri**, bekçilerden **biri**, vali paşanın Bekir Efeyi istediğini bağırarak söylediği **kolluk müdürü**, işgal güçlerinin düzenlediği düzmece **mahkemenin başkanı**, tutukluların kalkmasını söyleyen **mübaşir**, Allem Kallem hanında hasta adamın öldüğünü jandarmaya bildiren **bir tutuklu**, cesedi almaya gelen **sarışın jandarma** ile yanındaki **jandarma**, herkesi asacaklarını söyleyen **tutuklu**, Kavaklıdere'deki bağ evinde Kekliğin Kızı ile Bekir Efeyi ararken depoya bakan **adam**, arama yapanlardan Coni ve ona seslenen **biri**, padişaha telgraf çekmek isteyen grubun evinden aldıkları **telgraf memuru**, Yahşihan'da Kara Sait Efeyi tanıyan kahveci **Sarı Ahmet**, efenin nöbetçi bıraktığı **adamı**, kahvenin önüne insanların toplanmasına neden olan **davulcu** ve **zurnacı**, valinin yanında bulunan **albay**, valiyi etkisiz hale getirme oyununun bir parçası olarak

atının nalına bakan **çeteci**, Kara Sait'e padişah ve sadrazamsız olur mu diye soran **yaşlı biri**, valiyi taşıyacak olan **arabacı**, Bekir Efeye kendilerini validen kurtardığı için teşekkür eden **biri**, açılan halk meclisinin toplantısından çıkanları halka duyurmak isteyen **davulcu**, vali ile işbirliğinde olduğu için değiştirilen belediye başkanı, vali seçildikten sonra Yahya Galip'in çay istediği **odacısı**, Mr. Vital'in Ankara hakanı Yahya Galip'i ziyaretinde yanında getirdiği **çevirmeni**, Allem Kallem hanının hastane olarak kullanılmasına izin veren **Attarbaşı Mehmet Bey**, Ethem Bey ve Bekir Efeyi konuk eden **bir köylü**, Bekir Efenin doğuda savaşırken öldürdüğü ve cebinde sosyalist bir eser bulan **Ermeni asker**, Bekir Efenin gördüğü ışığın yanına gönderdiği **adamı**, sıhhat takımı içinde Ankara'dan gelenlerden **biri**, bu grupta yer alan **Kapısızların Osman, Cerrah Tefik**, şaşkın bakan **üçüncü adam**, Bekir Efe ile Fatma'nın nikâhını Eskişehir'deki bir handa kıyan **köy imamı**, Bekir Efenin tavuk pişirmesini istediği **bir çeteci**, ihanetleri dolayısıyla esir edilen, ancak pişman olarak Bekir Efenin Eskişehir'de çıkardığı sosyalist gazetenin baskı işleri ile ilgilenirken bir gelen ihbar sonucu öldürülen ve adları Mirza ile İsa'ya çevrilen Rum esirler **Mihaliki ve Kosta**, Yunan birliğinin Domaniç dolaylarında görüldüğünü haber veren **bir çeteci**, Bekir'in gittiği köyde karşılaştığı **köyün ihtiyar delisi**, çeteye kurulan tuzağı fark eden ve Bekir Efeye haber veren **atlı**, çetecinin aldığı ağaç dibinde duran ölü **çocuk**, **çeteci**, yanında yatan **kadın** ve **çocuk**, kurtarılacak köye getirilenlerden öne fırlayan **bir kadın**, kendilerini kurtardığı için Bekir Efeye teşekkür eden **yaşlı kadın**, ormandan çıkarken gelen **Yunan askeri**, kıskançlık yapan **bir kadın** ve kadının kırıklıkla öldürdüğü on sekiz yaşındaki **bir kız**, Rum esirlere Türkçeyi nerede öğrendiğini soran **cerrah**, onlara sitem eden **diğer cerrah**, Rum esir Kosta'nın İstanbul'da bıraktığı Rum **kız arkadaşı**, Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşanın yol boyunca resimlerini çeken **İngiliz casusu**, Mazhar Müfit'in kürkünü satan **Kayserili tüccar**, kürkü satın alan **Yahudi**, Mazhar Müfit Beye para getiren Rıfat Efendinin geldiğini haber veren **emirber**, evin daha önceki sahibi Ermeni, bir gecede kaybolan Ermenilerden **Grekor**, onun evini satın alan ve küp küp altınlar bulan **Koçların Mustafa Efendi**, Hüseyin'in dönüşüne heyecanlanan ve bayılan annesi, bunun için mevlit okutmaya karar veren **babası**, Narin'in ölümünü Hüseyin'e haber veren **ağabeyi**, Bekir Efenin Eskişehir'de çıkardığı gazeteye yazdığı yazıları verdiği **tren makinisti**, meclise asılmak üzere bulunan büyük **avizenin sahibi**, Mustafa Kemal Paşanın meclisin açılışı konusunda direktifler içeren genelgesini ileten **telgrafçı**, onun şişen parmağına hamur saran **karısı**, paşayı Cuma günü cemaatin arasından getirip arkasına koydukları **imam**,

Anzavur ayaklanmasının Ayaş ve Beypazarı'ndaki elebaşlarını öldüren Bekir Efeyi silahı tutukluk yapmasa öldürecek olan **bir elebaşı**, bunlardan başları kesilen **jandarma onbaşı**, Beypazarı **mal müdürü vekili**, **imam efendi**, **Beypazarlı Tevfik Bey** ve eşkıya **Kıllı İsmail**, karakolda çok tüfek olduğunu Bekir Efeye haber veren **jandarma eri**, Cafer Ağanın paçasının yandığını fark eden **bir çeteci**, Bekir'in müftüye çektiği telgrafın bir örneğini de Hilafet ordusu kumandanına çeken **telgrafçı**, Hüseyin'e Ankara'da yatacak yer bulmasının zor olduğunu söyleyen **hancı**, Hüseyin'in çamaşır yıkayan kadınlar arasında **Narin'e benzettiği kız**, **kızın anası**, oluşan karmaşayı görüp gelen **bir zaptiye** ve yanındaki **inzibat**, Sabire Büyükana'nın rüyasını anlattığı **Tacettin camii hocası**, tüfeğini Ali'ye emanet bırakarak Hıyanet-i Vataniye kanunuyla idama mahkûm edilmesine neden olan **adam**, Ali ile uzaktan hısımlık olan **adamin karısı**, Ali'nin millî mücadele için para toplarken uğramadığı için kendisine sitem eden kumaşçı **Yahudi Yasef**, Ali'nin söylediği marşın temposuna uygun yürümesini garip bularak yanına gelen iki **zaptiyeden biri** ve **diğeri**, Bekir Efenin gazetesine mektup bırakan **postacı**, mektubu gönderen ve savaştan şikâyet eden **Rum kızı**, savaşta ölen **ağabeyi** ve **nişanlısı**, arkadaşı **Ayşe** ve Yunanlıların öldürdüğü **babası**, Hüseyin'in ekmek aldırıldığı **çocuk**, Yozgatlı jandarmayı bağlayan **Çapanoğlu'nun adamı**, onun Edip Beyin hısımlık olduğunu fark eden **bir başka adam**, Bekir Efeye meclisin kuruluşundan sonra neler olduğunu soran **bekçi**, Bekir Efeyi merak etmesinler diye ailesine Kekliğin Kızının haber gönderdiği komşunun **küçük oğlu**, Çerkez Ethem'in kim olduğunu sorduğu **asılmış adam**, onun Yunan casusu olduğunu söyleyen **Ali Fuat Paşanın yaveri**, Ali Fuat Paşanın **şifre subayı**, Yozgat'taki isyanı haber veren **telgrafçı**, Ali'nin tutuklandığını haber veren Bekir Efenin tanıdığı bir **zaptiye**, Bekir'i sorguya çeken handaki **nöbetçi çavuş**, Bekir Efelerin evinin altındaki yatırın kalkıp gittiğini rüyasında gören komşu **Akkadın Hala**, hapisneden Ali'yi kaçırmak için giden Fatma ve Bekir Efeyle hapishaneye gelen Şakir Beyin uyuduğu için azarladığı **nöbetçi jandarma eri**, Ethem Beyin yanına giden Ali ve Bekir Efeyi durduran **asker**, Cafer Ağaya iftira ederek hapse atılmasına neden olan **kaymakam**, kaymakamın getirttiği **köçek oğlanı**, Ethem Beyin hesaplarını tutacak olan Ali'ye defterleri getiren **adam**, Edip Beyin durumu öğrenmek için çadırına girdiği isyanın **elebaşlarından biri**, Çapanoğlu'na yazılan ultiatomun verileceği **esir**, Ethem Beye telgraf getiren **posta eri**, Çerkez Ethem'in askerlerinin saldırdığı on beş yaşındaki **bir kız**, onun bağırımlarına yetişen **müezzin**, tecavüze uğrayan ve ölen Ani için eve çağırılan **papaz** ve sonradan Name ile evlenen **askeri**

doktor, bebeğini kaybeden Siranuş için gelen **Dudu ebe**, Mihaliki'yi tanıyan ve ihbar eden **Rum esir**, Bekir'in Möhye köyünde kitabından verdiği **muhtar** ve **imam**, rakı aldirtan **ağanın oğlu**, Bekir'e Bakü'de yardım edilmesi konusunda mektup gönderen **Rus elçisi**, Bekir'i arayan **zaptiyelerden biri**, Fatma'yı gören **diğer zaptiyedir**.

153 kurmaca kahramanı bulunan **Gölgeden Akan Işık** (İ. Dizman, 1998) romanının başkahramanı kurmaca bir kişidir. **Cemal**, Samsun'un ileri gelen ailelerinden birine mensuptur. Ülkenin işgali üzerine Kuvayi Milliye hareketine katılır. Kuvayi milliye yararına Osmanlı Bankasına düzenlenen soygunu arkadaşı Halil ile gerçekleştiren Cemal, bundan sonra bir heyetle 1920'de Mustafa Kemal Paşanın yanına Ankara'ya gider. Onun Atatürk'le ikinci karşılaşması, cumhurbaşkanlığı sonrasında Karadeniz turuna çıkan Atatürk'ün Samsun'a gelmesi ile gerçekleşir. Bu görüşmelerle Atatürk'ün güvenini kazanan Cemal Bey, bundan sonra Ankara'da yaşayan bir milletvekili olarak karşımıza çıkar. Atatürk'ün ülkülerine sonuna kadar sahip çıkan Cemal Bey, ikinci defa milletvekili seçilme konusunda endişeye düşse de yeniden aday gösterilir. Atatürk'ün katıldığı toplantılarda iltifat ettiği kişilerden biri olan Cemal Bey, soyadı kanunundan sonra "Gürkan" soyadını alır. Kızkardeşinin sevdiği ve evlenmek istediği genç olan Cezmi'nin, Atatürk'e suikast düzenleyen kişilerden birinin oğlu olması, Cezmi'nin babasıyla tamamen zıt görüşte olduğu için Cemal Beyi fazla ilgilendirmez. Onun en belirgin özelliği Atatürk'e olan hayranlığıdır.

Cemal Beyin Atatürk ilkeleri ışığında düzenlediği hayatında yanında veya karşısında olan kahramanlar şunlardır: Trabzon'daki Rus işgali üzerine, babası tarafından annesi ile Samsun'a yerleştirilen **Melekper**, burada tanıştığı Cemal Beye âşık olur. Babasının önceleri pek sıcak bakmadığı bu evliliğe izin vermesi sonucu Cemal Bey ile evlenen Melekper, eşinin en büyük yardımcısı ve desteğidir. Babasını küçükken kaybeden **Ruhat**, ağabeyi Cemal Beyin milletvekili seçilmesi dolayısıyla onunla birlikte Ankara'ya yerleşir. Burada okuyan ve tam bir Cumhuriyet kadını olan Ruhat'ın, Cezmi'ye yazdığı mektuplarda, Ankara'nın siyasî ve sosyal meseleleri anlatılır. Cemal Beyin Kuvayi Milliyeci arkadaşı **Posta Müdürü Cahit**, Kurtuluş mücadelesine görevi dolayısıyla etkili biçimde katılır. Ancak, cumhuriyetten sonra muhalif kanatta yer alır. İzmir suikastı ile suçlandıktan sonra pişmanlığını dile getiren Cahit Bey, affedilir; ama aktif siyasî hayatı biter. Cemal Beyin yakın arkadaşları arasında olan **Doktor Sami**, Samsun'daki hastanede çalışır. Eskişehir'de cephede çalışmış olan doktor, insanların cehaletine ve Atatürk'ün ülküsünden ne kadar uzak olduğuna şaşırır. Posta müdürü Cahit Bey ve Ziya Hurşit Bey kendisine teklif ettikleri

muhalifliği reddeder. Doktor Sami'nin eşi **Rabia Hanım**, Samsun'da bir rüştiyede öğretmendir. Eşi gibi ilerici bir insan olan Rabia'nın varlığı okuldaki öğrenciler tarafından tam olarak kabul edilememiştir. Zaman zaman öğretmenler odasında başını açan Rabia Öğretmen, böyle yaptığı zamanlarda en ilerici olduğunu söyleyen öğretmenlerin bile kendisine bakmamaya çalıştığını fark eder. Eski Kuvvacı Posta müdürü Cahit Beyin oğlu olan **Cezmi**, babasının aksine tam bir cumhuriyet öğretmenidir. Samsun'da bir okulda çalışan kahraman, Cemal Beyin kızkardeşi Ruhat'la konuşur. Sevdği kız gibi cumhuriyetin getirdiği yenilikleri bir ideal haline getirmiş olan Cezmi, babası ile bu konuda çatışır. Cahit Bey, onun kendisini bir kenara atanlarla birlikte balolalara, kutlamalara ve başka faaliyetlere katılmasından rahatsızlık duyar ve bunu oğluna söyler. Cezmi ise, babasını haksız bulur. Ruhat ile evlenmek isteyen kahraman, Cemal Beyle tanışmak için Ankara'ya gelir; ancak İzmir suikastında adı geçen bir babanın çocuğu olmaktan dolayı büyük bir tedirginlik duyar. Cemal Beyin sıcak tavrı bu tedirginliği ortadan kaldırır.

Romanın diğer kurmaca kahramanları ise, sabahın erken saatlerinde Cemal Beyle birlikte sokakta olan **yaşlı**, Samsun'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden **Mülazım Kemalettin**, banka soygununu caiz bulan **müftü**, banka soygununda yardım eden Cemal'in yakın arkadaşı **Halil**, banka soygunu konusunda son sözü söyleyen cemiyetin başkanı olan subay **Salih Bey**, olumsuz fikirleriyle tepki çeken **Hacı Sadi**, hukuka aykırı bir iş yapmayı uygun bulmayan **Sadık Bey**, bunu borç almak gibi kabul eden subay **Sezai Bey**, cemiyete kredi vermeyen Osmanlı Bankası müdürü **Seracettin Bey**, Cemal Beylerin yardımcısı **Asiye**, Cemal'in kısa bir süre önce kaybettiği **babası**, mide ağrıları ile başı dertte olan annesi Batumlu **Zehra Hanım**, cumhuriyetten sonra maddi durumu gözle görülür biçimde iyileşen Melekper'in babası **Ruhî Bey**, banka soymaya giden Cemal Beyin geçtiği sokaklarda gördüğü esnaflar **Kadayıfçı İlya**, bakırcı **Harutyun**, deri mağazası olan **Zühtü Efendi**, Cemal ile korulukta gizli buluşmaya gelen **Sacit** ve **Kenan**, bankaya girdiklerinde can sıkıntısıyla oturduğu görülen **hademe**, bir **memur**, yanında oturan ve kahve içen **kişi**, soygunculara müdahale etmek isterken bir jandarma tarafından öldürülen rüştiye müdürü olan Hürriyet ve İtilaf Partili **Nazif Bey**, küfür eden **vezne görevlisi**, Nazif Beyi vuran **İzmirli jandarma**, Samsun'da İstiklal adlı bir gazete çıkaran ve gazetenin sermuharirliğini yapan **Cavit Bey**, cemiyet toplantısında Amerikan himayesinden bahseden **deri tüccarı**, toplantı sırasında nöbetçilik yapan **genç**, toplantıya katılanlar için semaver hazırlayan Salih Beyin eşi **Narin Hanım**, çörek getiren **bir genç**, İstiklal

gazetesini dağıtan **Kambur Ali**, banka soygunu sonrasında haklarında yakalama kararı çıkan cemiyet üyelerinin bir süre saklandıkları Cemal Beyin çiftliğinin kâhyası **Yakup**, çiftlikte saklanma durumundan hiç memnun olmadığından hiç konuşmayan **Öğretmen Tevfik Bey**, cemiyetin mektuplarını Yakup ile birlikte köy muhtarlarına götüren **genç**, mutasarrıflık binasına bildiri asan çopur **subay**, Sadık Beye hesaplarını getiren **muhasebecisi**, Cemal Bey şehre indiğinde karşısına çıkan ve onu görünce önünü ilikleyen **Osmanlı Bankası memuru**, banka baskınında görev alan kışla kapısındaki **asker**, Ankara’da meclis açılacağı söylentileri karşısında tası tarağı toplayarak gitmeye karar veren **mutasarrıf**, Mustafa Kemal’in çıkardığı kalpağını saygıyla alan **görevli**, Atatürk’ün sorularına tatmin edici cevaplar veremeyerek sadece dalkavukluk yapan, görevine layık olmayarak ilerlemenin önünde engel olan **vali**, Atatürk’e kahve uzatan **yağız er**, kapıda uyuklayan yaşlıca **bir asker**, odada kâğıtların arasına gömülmüş **yaver**, Cemal Beyin Samsun’dan yola çıkmadan önce yüz kişilik müfreze ile fotoğraf çektirdikleri **Kosta**, Mustafa Kemal’e ıhlamur getiren **emir eri**, ecnebi vapurlarına hizmet etmekten bıktığını söyleyen **Cemil Kaptan**, Ermenilerin ihanetine uymayan ve göç sırasında da şehrini bırakıp gidemeyen **Doktor Artun**, fırından elinde simitle çıkan **köylü**, Cemal Beye alaylı bir şekilde başkanlık teklif eden **Tüccar Selim Efendi**, valiliğin kapısındaki **asker**, Osmanlı Ajansını çıkaran **Kirkor Efendi**, Cemal Beyin babasıyla İttihat ve Terakki Partisi yıllarında siyâsî sohbetler eden **İttihatçı Azmi Bey**, gazeteye yazdığı yazıyı plânlarken Cemal Beyin gördüğü sepetli kadın, türkü söyleyerek işini yapan **belediyenin fenercisi**, dükkânını kapatan **zahireci**, yazısının bitip bitmediğini soran **dizgici**, Trabzon’dan ayrılmak zorunda kaldıklarında gözyaşları içinde kalan **Melekper’in annesi**, şehirden ayrılırken Melekper’in görüp vedalaşmak istediği arkadaşı **Neriman**, Melekper’le birlikte şehirden ayrılan ağabeyi **Selim**, Trabzon’daki arkadaşı **Marika**, Melekper’in muhteşem bulduğu eve sahip olan **Kabayanidis Efendi**, bu eve gittiğinde piyano çalışını dinledikleri **Madam Maria**, Gavur Meydanı’nda İngiliz ve Yunan bayraklarıyla dolaşan ağabeyinin arkadaşı **Hristo**, Doktor Sami’nin hastaneden girdiğinde göz göze geldiği hastabakıcı **Hasan**, Doktor Sami’nin doğum yapamayacağını düşündüğü elli yaşında gibi görünen otuz yaşındaki **köylü kadın**, dünyaya getirdiği **kızı**, Doktor Artun’un şehri terk etmeyi seçen kardeşi **Harut**, savaş sonrası günlerde Ermenilerdeki silahların sayımını yapan **papaz efendi**, bacağı kırıldığı için hastaneye getirilen orta yaşlı **bir köylü**, ağlayan **karısı**, Rabia Öğretmenin okulunda zilleri çalan hademe **Osman Efendi**, Rabia Hanımın

cumhuriyetçi olamayacaklarını düşündüğü öğretmen arkadaşları gecikmiş bir Jöntürklük taslayan öğretmen **Cami Efendi** ve cumhuriyetçi bir tutum takınan **Alaeddin Reşit Bey**, Cahit Beyin kahve ısmarladığı **çolak garson**, Doktor Sami'nin gittiği lokantada İstiklal gazetesi okuyan **bir genç**, Cemal'in cumhuriyet sonrasında birçok kişinin beklentisinin gerçekleşmediğini vurgulamak üzere Doktor Sami'ye savaşa katıldıktan sonra hırsızlık yaptığını anlattığı kâhyanın yanındaki **adam**, Cemal Beyin yanına gelen kâhyanın **karısı**, ardında koşturan küçük **çocuk**, Zehra Hanım'ın Batum günlerinden hatırladığı **Mihail**, Cemal'in cephede konyak içerek ısındıklarını hatırladığı tabur komutanı **Fevzi**, Trabzon'a giden Cemal ve Melekper'i eve götüren **arabacı**, bavulları taşımak için gelen **yaşlı bir adam**, Cemal Beyin sultaniden arkadaşı olan ve Trabzon'da muhalefet partisi temsilcisi olan **Selahattin**, gittikleri lokantada eskiden çalışan ve işgal günlerinde ihanet eden Rum piyanist **Ernest Hegler**, lokantanın **garsonu**, Melekper'i istemeye giderken bindiği vapurda Mustafa Kemal'in Anadolu'ya gittiğini söyleyen **geminin ikinci kaptanı**, Melekper'i istemeye gittiklerinde yanlarında olan **Selahattin'in annesi** ve **babası**, Ernest'in piyano çaldığı günlerde yanında şarkı söyleyen **kadın**, Selahattin'in Cemal'e arasının nasıl olduğunu sorduğu **Faik**, Cemal'in dükkânındaki saate baktığı **Namık Baba**, Cemal'in önünde duran arabadan inen **şoför**, otomobilin peşinden koşan **çocuk**, yanındaki **kadın**, Cezmi'nin konuşmacı olarak katıldığı toplantıda sunuculuk yapan **kişi**, halkın anlayacağı bir dil kullanmayı savunan **yaşlı öğretmen**, dilin ve halkın gelişmesinin birlikte olacağını savunan başka **bir öğretmen**, ilbaylarından okul isteyen **bir köylü**, valinin heyecanlandığını söyleyen **Cezmi'nin arkadaşı**, valinin konuşmasını kutlayanlardan biri olan **parti müfettişi**, Cezmi'nin halkevindeki kutlamaya beraber gittiği öğretmen arkadaşı **Ercüment**, Cezmi baloya hazırlanırken mutfaktan tıktırıları gelen **annesi**, baloda vali ile dans eden savcının karısı **Şahende**, bu baloya günlerce hazırlık yapan halkevi hizmetlisi **Fazıl**, Cezmi'nin dans dersi aldığı **Frenk Sacit**, Ruhat ile dans eden Osmanlı Bankası müdürü **Ahmet Bey**, piyano çalan **Sacide Öğretmen** ve keman çalan **Cavit**, Ruhat'a evlenmek için şehirli birini bulmasını tavsiye eden arkadaşı **Nihal**, onun sevgilisi **subay**, dans etmek için eşini alarak piste çıkan **tapu müdürü**, onun narin eşi **Gülendam Hanım**, sarhoş olan valinin dansa kaldırdığı kim olduğunu bilmediği **bir kadın**, baloyu dışarıdan izleyen **Cezmi'nin öğrencisi**, para yok diye köylüyü geri gönderen **Ziraat Bankası müdürü**, Cemal Beye tren yolcuğu sırasında kahve getiren beyaz eldivenli **garson**, Cemal Beyi tanıyarak yanına gelen ve yolculuk boyunca sohbet ettikleri İzmir tüccarlarından **Solakzade**

Atıf, tüccarın tiyatro sanatçısı olan **baldızı**, tanıştırdığı **eşi**, Cemal Beyin başbakanla görüşmesi sırasında kahve getiren **genç hizmetçi**, başbakanın zile basması üzerine odaya saygıyla süzülen **genç adam**, buraya gitmek için acentesinden araba kiraladığı **Camcıyan Efendi**, köşkün kapısındaki polisi selamlayan **şoför**, genç **polis**, Atatürk'ün maskeli baloya giderken yasakladığı kisveleri görürse ne yapacağını sorduğu **başyaveri**, baloda Atatürk'le dans eden Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı **Ayla Hanım**, elleri titreyerek Atatürk'e rakı hazırlayan **garson**, masasına uğramadığı için Atatürk'ün haşladığı **milletvekili**, Atatürk'ü baloya davet etmek üzere giden ve heyecandan kekeleyen **kurul başkanı**, Cezmi'nin trende gördüğü sepetli **köylü kadın**, Ankara'da gittiği otelin resepsiyonunda duran **yaşlı adam**, sıcak su isteyen Cezmi'ye sobanın üstündeki çaydanlığı işaret eden **otel görevlisi**, Cezmi'nin Ruhat'la buluşacağı Manolya pastanesinde masayı silen **bir delikanlı**, çay ocağıyla meşgul olan **pastacı**, dışarıdan geçen polis motosikletini süren **polis** ve sepetinde oturan **bir başka polis**, Çankaya Köşküne çıkan Cemal Beyin Atatürk'e rakı getirdiğini gördüğü yağız **garson**, halkevindeki toplantıya katılmak için gelen Cezmi'nin üzerinde "delege" yazan kartı aldığı **görevli**, yapılan konuşmaları dinleyen **Amerikalı uzman**, onun yanında oturarak konuşulanları çeviren **tercüman**, konuşmasına itiraz eden bakanı, cumhuriyet öğretmeni konuşurken saygılı olmaya davet eden **genç konuşmacı**, Cezmi'nin Ruhat'lara giderken getirdiği çiçeği düzenleyen acemi **çiçekçi**, Cezmi'ye gereksiz sorular soran apartmanın **kapıcısı**, Cemal Beyin çiftlik evinde Kemal Paşayı eleştirdiği için Cahit Beyin burnuna silahı dayadığını hatırladığı **Kadir Beydir**.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda 429 kurmaca kahraman bulunmaktadır. Başkahramanların tamamı ise kurmacadır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı dört ciltlik romanın başkahramanı **Poyraz Musa** takma isimli kahramandır. Asıl adı Abbas olan kahraman, ada hastanesinde çalışmış bir arkadaşından duyduğu ve mübadeleden sonra boşaltılan Karınca Adasına ilk gelen ve yerleşen adamdır. On altı yaşında askere çağırılan kahraman, Urfa'da Fransızların kovulmasının ardından Fransız askeri üniformaları giyerek zengin Bedevi kabilelerine baskınlara katılmıştır. Fırat'ın suyunun öldürülen Yezidilerin kanlarıyla kıpkırmızı kesildiğini ve parçalanan Yezidi kadınlarının etlerini yiyen akbabaları görmüştür. Bu baskınlardan birinde şeyhin kardeşini vuran ve bundan sonra sürekli kendisini takip ettiren şeyhten kaçan Abbas, ilk olarak Emir Selahattin'in çadırına sığınır. Emir Selahattin kendisine sığınan

bir insanı teslim edecek nitelikte biri olmadığından Abbas'ı şeyhin adamlarına teslim etmez ve uzun bir süre yanında misafir eder. Çerkez olan Abbas, burada emir ve emireden büyük yakınlık görür. Emire de kendisi gibi Çerkez'dir. Emir ve eşinin, yanlarından ayrılmaması isteğine rağmen Abbas'ın ayrılmakta ısrarlı olması dolayısıyla ona birçok tarihî anlam taşıyan hediye ile boynundan asla çıkarmamasını istedikleri tılsımlı bir muska verirler. Emir Selahattin'in yanından koruyucuları ile birlikte ayrılan ve Urfa'ya gelen Abbas, şeyhin adamları tarafından da takip edilir. Urfa'da kendisini merak eden ve bekleyen alayına döndüğünde, millî mücadelede gösterdiği yararlılıklar dolayısıyla istiklal madalyası ile ödüllendirildiğini öğrenir. Buradan köyüne dönen Abbas, köyünde hiç kimsenin kalmadığını, köyün ve köylülerin bir gece içinde eşyalarıyla birlikte ortadan kaybolduklarını, kasabadaki bir yakınından öğrenir. Romanın ilerleyen ciltlerinde, kendisi ile akraba olduğunu öğrendiği emirenin, Abbas'ı ve ailesini korumak için bunu yaptırdığını anlar. Bundan sonra adını Poyraz Musa olarak değiştiren ve mübadeleden sonra Rumların boşalttığı Marmara'daki Karınca Adasına ilk yerleşen kişi olan kahraman, adada yeni bir hayatın ve düzenin başlamasına yardımcı olur. İlk günlerde adada yalnızlıktan sıkılan ve kendisini takip eden karaltının ortaya çıkmasını isteyen Poyraz Musa, adaya gelen ve kalan insanlarla birlikte sevinirken, adaya gelen ve kalmak istemeyen insanlarla birlikte de üzülür. Anadolu'nun bir köşesinden sıkıntı ve yoksulluğun bu adaya attığı insanlara yardım etmek için Yezidi baskınlarından topladığı altınları kullanan Poyraz Musa, mübadele dolayısıyla adaya yerleşen Giritli Musa Kâzım Ağaefendinin kızı Zehra'ya âşık olur. Bu adaya yerleşmeyi bir türlü kabul edemeyen, hep Girit'e ve oradaki at çiftliğine geri döneceğini hayal eden Musa Kâzım Ağaefendinin bu düşüncesi, Poyraz ve Zehra'nın geleceklerine dair hayal kurmalarını zorlaştırır. Musa Kâzım Ağaefendinin bir Alevi dedesi olduğunu öğrendiğinde ise, Fırat kenarından öldürülen Yezidi kızlarını hatırlaması, içinde büyüttüğü bu meseleden dolayı bir süre Zehra'dan uzak durmasına neden olur. Bu cinayetlere şahit olan Şerife Hatun ve Zehra'nın yardımıyla bu sıkıntıdan kurtulan kahraman, Musa Kâzım Ağaefendiye Girit'e dönmesi ve kasabada bir at çiftliği kurması için yardımcı olur. Romanın son sayfalarında Girit'e dönme ümidini yitiren ve buraya alışan Musa Kâzım Ağaefendinin evlenmesiyle Poyraz Musa ve Zehra da evlenebilir. Poyraz Musa, kasabada da büyük saygı uyandırır. Nüfus memuru Üzeyir Han, mal müdürü Abdülvahap Sey, kaymakam ve tapu memuru Talip Bey tarafından saygıyla karşılanan ve önemli biri olduğu düşünülen kahramandan rahatsız olan tek kişi Kavlakzade Remzi'dir. Ona göre Poyraz

Musa, devlet tarafından görevlendirilmiştir. Şeyhin izini bulduğu ama bir türlü kimliğinden emin olamadığı Poyraz Musa, buradaki dostlarının desteği, Emir Selahattin'in kral olması ve şeyhin ölmesi üzerine peşindeki adamlardan kurtulur.

Adada yaşayan yerli Rumlardan olan **Vasili**, mübadele sırasında adada gizlenerek Yunanistan'a gitmez. Adaya gelecek ilk kişiyi öldürmeye yemin eden Vasili, adada yalnız kaldığı ilk günlerinde ilk aşkı olan Alik'i hatırlar. Vasili, ailesiyle birlikte Amerika'ya gitmek istemeyen ve evlerine gelen Alik'i çok sevmesine rağmen ailesiyle gitmesi için ikna etmiş olduğuna pişman olur. Poyraz Musa adaya geldiğinde önce yalnızlıktan sıkıldığı için sevinse de verdiği sözü hatırlayarak onu öldürmek için fırsat kollar. Çanakkale savaşına katılan, çok insan öldüren ve cesetleri kokmuş şehitleri sırtında taşıdığı için ceset kokusunu unutamayan Vasili, Poyraz Musa'yı öldüremez. Nefretini canlı tutmak için Poyraz'ı, savaş sırasında caniliklerini, haksız yere askerleri ve insanları öldürdüğünü gördüğü yüzbaşına benzetir. Vasili, fırtınalı bir gecede yağmurda yürürken denizde boğulma tehlikesi geçiren Poyraz'ı kurtarır ve bundan sonra onun en yakın arkadaşı olur. Adada yeni bir düzen kurulması konusunda Poyraz Musa'ya yardımcı olur.

Lena Papazoğlu, adanın yerlilerinden bir Rumdur. Çanakkale'de iki oğlunu kaybetmiştir. Oğullarının şehadetine dair gelen mektuba inanmak istemeyen Lena Papazoğlu, onların Ankara'da Mustafa Kemal Paşanın yanında olduğuna inanır. Mübadele ile adadan ayrılan Lena, uzun bir yolculuktan sonra vardığı Yunanistan'dan bir Türk gemisi ile kaçarak adaya geri döner. Adaya geldiğinde Poyraz ve Vasili birbiri ile henüz karşılaşmamıştır. Adaya gelip Poyraz ile tanışınca onu çok seven Lena, adada olduğunu bildiği Vasili'den Poyraz'a zarar vermemesini söyler. Uzun zaman adadaki tek kadın olan yaşlı Lena, Poyraz Musa'yı oğlu olarak kabul eder ve onunla birlikte yaşar. Romanın son sayfalarında, Lena'nın öldüğüne inanmadığı oğulları adaya döner.

Adaya annesiyle birlikte yerleşen ikinci kişi olan **Kadri Kaptan**, adalı bir Rum kaptanın tayfasıdır. Kaptan, mübadele dolayısıyla Yunanistan'a gönderilme söylentisi çıkınca, yeni aldığı motorunu Kadri Kaptana hediye eder. Böyle bir motora sahip olması için çok uzun süre çalışması gereken Kadri, buna çok memnun olur. Poyraz Musa'nın adada yerleşmek için aldığı eşyaları taşımasına yardım ederken Musa ile tanışan kahraman, onun sayesinde adadan Güzel Ket'i'nin evini satın alır. Kadri Kaptan, babasını Çanakkale'de kaybetmiştir. Annesi Melek Hatun ile kasabada yaşar. Ket'i Sotiri'nin evini aldığını annesine korku ile söyler; çünkü annesinin kasabadaki evinden ayrılmak istemeyeceğini sanır. Melek Hatunun bunu sevinçle karşılaması

üzerine adaya yerleşen Kadri Kaptan, motoru ile adalılara her zaman yardım eder ve Hırsto'nun güzeller güzeli kızı ile evlenir.

Kasabada yaşayan **Kavlakzade Remzi**, romanın olumsuz tipidir. Sarıkamış'ta karlar altından Kürt bir kadın sayesinde kurtulur ve bundan sonra askerden kaçır. Batıya gelerek dağa çıkar ve hatta Yunanlılara yardım eder. Yunanlıların İzmir'e doğru kovalandığını öğrendiğinde emrindekilerle birlikte askerler arasına karışarak Kuvayi Milliye güçlerindenmiş gibi davranır. Elinde bayrakla büyük bir kahraman gibi kasabaya girdiğinde asker kaçağı Kavlakzade Remzi'yi görmek için köylerden akın akın insanlar kasabaya gelir. İşini bilen ve her ortamda kendini kurtaran bir tip olan Kavlakzade Remzi, Rumların gidişinden sonra onlardan kalan mal ve mülkü ucuza alarak zenginleşir. Rum arkadaşı Lefteris'in konağına yerleşir. Çorbacı Elia Efendinin at çiftliğini almak isteyen Kavlakzade'ye karşı duran Elia Efendinin kâhyası İsmail'i öldüresiye dövdürür; ancak çiftliğin sahibi olamaz. Köylülerin bulup iyileştirdiği İsmail, bundan sonra Kavlakzade Remzi'nin en büyük korkusu olur. İsmail'in kendisini öldüreceğini her yerde dile getirir. Adada Rumlardan kalma kiliseyi ve değirmenlerin bazılarını ucuza satın alan Remzi, buraları yıkarak kerestelerini satar. Kiliseyi yıktırmak üzere geldiği adada karşılaştığı Nişancı Veli'nin devletin gizli görevle adaya gönderdiği bir kişi olduğunu düşünür. Poyraz Musa için de aynı şeyi düşünen Kavlakzade, yeni açılan Cumhuriyet Halk Fırkasının kasaba temsilcisi oluşu üzerine Ankara'dan gelen milletvekilleri ile birlikte yapılan törende, milletvekillerinin Poyraz'a özel bir ilgi göstermelerini de buna yorar. Ancak Poyraz'ın düşmanları olduğunu fark eden kahraman, bunları da himayesinde tutmayı ihmal etmez. Kavlakzade'nin İsmail korkusu ve kasabalı ile adalıların kendisinden kurtulmak istemeleri dolayısıyla milletvekilliğini teşvik ettikleri Kavlakzade Remzi, Ankara'ya gittiğinde romanın mutlu son tablosu tamamlanmış olur.

Kadri Kaptan'ın annesi **Melek Hatun**, o günlerde Kaz Dağı, fakat eskilerde Rumların İda Dağı dediği yerde yaşarken, Kadri Kaptan'ın babası ile tanışır ve evlenir. Uzun bir süre Melek Hatun'un ailesinden saklanan çift, kasabada yaşamaya başlar. Ancak kocasının çağırıldığı Çanakkale savaşında şehit olmasıyla Melek Hatun, oğlu Kadri Kaptan ile birlikte kalır. Tayfa olan oğluna yanında çalıştığı kaptan'ın motorunu bırakmasıyla durumları düzelmeye başlayan Melek Hatun, oğlunun aldığı eve taşınarak adaya yerleşir. Burada Lena Hatunla iyi anlaşılan ve sık sık adadan Kaz dağlarına bakarak hasretini dile getiren Melek Hatun, adaya Giritli Musa Kâzım Ağaefendinin gelmesiyle daha mutlu olur. Çünkü kendisi de bir Alevi olan Melek

Hatun, Musa Kâzım Ağaefendinin elinde on iki köşeli yüzüğü gördüğünde onun Alevi dedesi olduğunu anlar ve ona özel bir ilgi, muhabbet gösterir. Bu özel ilgi, zamanla bir aşka dönüşür. Musa Kâzım Ağaefendinin bu konudaki çekingen tavrı, ağaefendinin kızları ve Melek Hatun'un yakın tavrı ile aşılr; Melek Hatun, Musa Kâzım Ağaefendi ile evlenir. Melek Hatun da adanın diğer önemli kişileri gibi, adaya yerleşen kişilerin sıkıntılarının giderilmesinde yardımcı olur.

Vanlı **Baytar Cemil**, doğu cephesinde savaşırken Ruslara esir düşer. Buradan kurtulduktan sonra ailesinin ve nişanlısının yanına döndüğünde Van'ın terk edilmiş olduğunu görür. Onları aramak için tüm Türkiye'yi gezen Baytar Cemil, adaya da gelir. Burada Poyraz Musa ile tanışır. Geri dönebileceği ihtimalini dile getirerek adadan ayrılan ve ailesini aramaya giden kahraman, Van'a yeniden gittiğinde yine kimseyi bulamaz. Şehirde yalnız Sofi ve Balıkçı Kirkor kalmıştır. Ailesini aramak için dolaşırken ailesi öldürülmüş, kendileri de bir çukura doldurulmuş ve ölüme terk edilmiş Yezidi çocuklarını gören Baytar Cemil, bunları kurtarmak için kaymakam ve vali ile görüşür. Ancak görüştüğü herkes çocukların ölmesi gerektiğini söyler. Baytar Cemil ise, çocuklara yardım etmek ister ve onlara ekmek götürür. Ailesini bulamadan, ama ümidini de kaybetmeden adaya tekrar dönen kahraman, Poyraz Musa'nın yardımıyla bir tekne satın alarak balıkçılığa başlar. Poyraz Musa ile adadaki değirmenler ve kovanlarla da ilgilenen Baytar Cemil, daha sonra arıcılık konusunda Dengbej Uso'dan yardım alır. Romanın son sayfalarında onun da Hatice adlı, güzelliği dillere destan bir kahramanla yakınlaştığı görülür.

Doktor Binbaşı Selman Sami, Çanakkale savaşında, hastaneye çevrilmiş ada kilisesinde çalışmıştır. Poyraz adada tek başına iken, buraya gelen doktor kulağını savaşta kaybetmiştir ve bacağı da topaldır, ayrıca psikolojik sıkıntılar yaşamaktadır. Savaşta yaşadıklarının psikolojisini bozmasından dolayı kiliseye tekrar giremez; adada daralır. Ada biraz dolduktan ve psikolojisi düzeldikten sonra arkadaşı Doktor Halil Rifat ile tekrar gelen Selman Sami, Poyraz'ın satın aldığı dükkânların ikisine yerleşir. Dükkânların birini muayenehane, diğerini ise ameliyathane olarak kullanmak üzere düzenler. Adada bir okul açılması için çalışan ve herkesin çocuklarını okula göndermesini sağlayan Doktor Selman Sami, Kaçak Hasan'ın da tezkere almasında ona yardımcı olmaya çalışır.

Önceleri tek başına Yunanlılara karşı savaşırken, aynı amaç için çalışan Çakırcalı Efeye katılma kararı alan **Hançerli Efe**, Çakırcalı tarafından çok beğenilir. Bir baskında öldürölme ihtimaline karşı Çakırcalı Efenin yerine efe olarak gösterdiği

Hançerli Efe, yaşının küçüklüğü dolayısıyla diğer kızanlar tarafından efeliği kabul edilmez. Tekrar yalnız kalan efe, bu sefer Demirci Efe ile birleşir. Ancak Demirci Efenin haklı haksız demeden herkesi öldürmesine dayanamadığı için onun yanından ayrılır. Hakkında yakalama kararı olan ve adaya ilk gelenlerden olan Hançerli Efe, Poyraz’la tanıştıktan sonra adadan ayrılır; ancak uzun süre sonra adaya tekrar gelir. Burada çiftçilik yapmaya başlar.

Hüsmen, adaya altı kızı ve karısı ile yerleşen bir mübadildir. Adaya gelmeden önce birçok yerler gezmiş, tüm parasını bu yerlerde bitirmiş; ancak yerleştiği yerlerde rahat edememiştir. Girit’ten karısı, kızları, annesi ve babası ile çıktığı yolculuktan sonra, Anadolu yollarında oradan oraya savrulurken annesi ve babasını kaybeder. Adaya yerleştikten sonra annesi ve babasının belli bir mezarı bile olmadığına üzülen Hüsmen, adadaki eski Rum evlerinden hangisine oturmak istediğine bir türlü karar veremez. Günlerce o evden öbür eve dolaşır durur. Aradığı evi bulduğunda buraya yerleşir ve adanın sakinlerinden olur.

Nışancı Veli, adaya açlıktan ölmek üzere olan ve lime lime elbiselerinden vücutları görünen bir grup insanla birlikte çıkar. Çok yaşlı görünen Nışancı Veli ve yanındakilere önce hazırlanan şekerli su verilerek canlandırılır; ardından da Poyraz ve arkadaşlarının kasabadan aldığı kumaşlarla yeni elbiseler dikilerek giydirilir. Kendisinin kopyası olan üç torunu ile adaya gelen Nışancı Veli, Yemen’de uzun zaman savaştıktan sonra askerden kaçmış ve Karadeniz’deki evine dönmüştür. Aslında bir balıkçı olan Nışancı Veli, pazara ürünlerini satmak için gelen Sultan’ı görüp âşık olmuş, onun peşinden yaşadığı dağ köyüne gitmiş ve ailesinden onu istemiştir. Sultan’ın da istemesi üzerine onunla evlenen Veli, bu evlilik için Sultan’ın babasının şartı olan balıkçılığı bırakıp köye yerleşmeyi kabul etmiştir. Askere gidene kadar üç oğlu olan Nışancı Veli, döndüğünde oğullarını büyümüş bulur, kayınvalidesi ve kayınpederi de ölmüştür. Her birinden birer oğlan torunu doğan Nışancı Veli’nin oğulları, askerde şehit olur. Sultan’ın oğullarının geri döneceğine inanmasına rağmen, Nışancı Veli, karısı ve torunlarını alarak perişan halkla birlikte başka memleketlere gider. Barınacak bir yer bulmalarına rağmen mübadillerin gelmesiyle buradan çıkarılan Nışancı Veli ve ailesi, perişan köylülerle birlikte Karınca adasına getirilir. Poyraz Musa’nın başlangıçta balık tutmaya götürmek istemediği, ancak ısrarları karşısında dayanamadığı için balığa götürdüğü Nışancı Veli, balıkçılıktaki ustalığını gösterdiğinde yanındakiler çok şaşırır. Nışancı, denizin yüzüne bakarak nerede çok balık olduğunu ve balıkların cinsini tahmin edebilir. Zaten “nışancı” adını da bundan

dolayı almıştır. Poyraz Musa'nın yardımıyla mübadil Rumlardan kalan bir motor alan Nişancı Veli, bu motorla çok balık yakalar ve çok para kazanır. Bundan sonra memleketine dönerek karısı Sultan'ı alır ve adaya geri döner. İnsanları bakışlarıyla etkileyebilen Nişancı Veli, kendisine motoru satmak istemeyen Kör Salih'i, adadaki kiliseyi yıkmaya gelen Kavlakzade'yi ve kasabadaki bir köye yerleşen ama sokağa çıkmayı reddeden mübadilleri kendinden çekindiren ve istediklerini yaptıran bir kahramandır.

Sultan, Nişancı Veli ile pazara gittiğinde karşılaşır ve peşinden köyüne kadar gelen, onu ailesinden isteyen ve tuttuğunu koparan bu adamla evlenir. Önce kocasını, sonra oğullarını askere gönderen Sultan, kocasının kaçarak dönmesi, oğullarının şehit olması ve gelinlerinin torunlarını bırakarak köylerine dönmesi sonucu Nişancı Veli ve torunları ile baş başa kalır. Künyeleri geldiği halde ardından kendileri gelen askerler olduğu için oğullarının şehit olduğuna bir türlü inanmayan Sultan, Nişancı Veli ile önce Karadeniz'de başka yerlere ardından Marmara'ya giderken kaçarak köyüne geri döner. Çünkü oğulları geldiğinde kendisini bulamamalarından korkar. Köy boşalmıştır; ancak köyde Sultan gibi düşünen iki kadın daha vardır. Onlar da oğullarının geleceğini düşünür ve boş bir köyle karşılaşp izlerini kaybetmelerinden korkar. Kadınlar her gün bir araya gelerek gördükleri rüyaları birbirlerine anlatır. Bu rüyalar hep çocuklarının gelişine dairdir. Böyle bir rüyanın ardından köye kendinden önce künyesi gelmiş olan askeri görmek Sultan'ı umutlandırırsa da, Osman'ın kadınların oğulları hakkındaki olumsuz sözleriyle ümidi kırılır. Bu arada kendisini almaya gelen Nişancı Veli ile birlikte adaya gider ve torunlarına kavuşur.

Musa Kâzım Ağaeferdi, Girit'in ileri gelen Türk ailelerinden birine mensuptur. Girit'teki at çiftliğinde çok soylu ve pahalı atlar yetiştiren Musa Kâzım Ağaeferdi, mübadele sonucu Girit'ten koparılarak Karınca Adasına getirilir. Ağaeferdi, adaya gelmiş de olsa, bu durumu kabullenemez ve Girit'e dönmekten başka bir şey düşünmez. Kızlarına Girit'e dönünceye kadar sandıklarını açmamaları konusunda söz verdirir. Poyraz Musa, onu mutlu edebilmek için kasabadaki bir at çiftliğini gösterir. Çorbacı Elia Efendinin çiftliği olan bu yer, sahibi göç ettirildiği için kâhyasına kalmıştır. Kâhya İsmail'e Kavlakzade Remzi'nin yaptırdıklarını duyunca, kendi çiftliğinde de bunların olabileceğini düşünerek kahrolur. Poyraz Musa, Ağaeferdi'nin Girit'e dönme izni alabilmesi için onu Ankara'ya götürür ve şimdi milletvekili olan, zamanında kendisine istiklal madalyası verilmesini sağlayan yüzbaşının yanına gider. Milletvekilinin Girit'e dönme isteğini duyunca çok kızdığı ve odasından kovduğu

Musa Kâzım Ağaefendi, Poyraz Musa ile İstanbul’da babası hatırlı bir kimse olan okul arkadaşı Sait Rahmi’nin yanına gider. Onun aracılığıyla Yunan sefiri ile görüşür. Ancak bu konuyu duyanlar Ağaefendi’ye çok soğuk davranmaktadır. Sait Rahmi de, babası da bir anda ortadan kaybolur. Savaş sonrası hapishanede tutulan Girit’ten eski bir arkadaşı Yunan generalinden aldığı mektuplarda da istediğini duyamayan Ağaefendi, dönmekten ümidini ancak Melek Hatun’la evlendikten sonra keser. Kızlarının sandığını açmasına izin verir; at çiftliğini satın alır; Poyraz ve Zehra’yı, Ali Hüseyin ile Nesibe’yi evlendirir.

Musa Kâzım Ağaefendinin büyük kızı **Zehra**, güzeller güzeli bir kızdır. Adaya geldiği günlerde Poyraz’ın dikkatini çeken kız da Poyraz’a âşık olur. Ancak Zehra’nın babası adada kalmayı kabul edemediğinden, Zehra da Poyraz da aşkları konusunda hayal kuramazlar. Kızkardeşi Nesibe ile birlikte, Girit’e dönene kadar sandıklarını açmayacaklarına dair babasına söz vermiş olan Zehra, sandığını açma isteğini babasına söylediğinde babası buna izin vermediği gibi çok üzülür. Zehra bundan dolayı bir daha bu konuyu açmaz. Şerife Hatun’un yanında kilim dokuyan kahraman, kadının Yezidi kırım ile ilgili gördüklerini Poyraz’a anlatmasını isteyerek sevgilisinin bu olaydan kaynaklanan bunalımdan kurtulmasını sağlar. Babasının tüm dönme girişimlerinin sonuçsuz kalması, adada bir düzenin oluşması ve babasının Melek Hatuna âşık olması, Girit’e dönme ümitlerini suya düşürdüğünden Musa Kâzım Ağaefendi, Zehra’nın sandığını açmasına izin verir. Melek Hatun ve Musa Kâzım Ağaefendinin evlenmesinin ardından Poyraz ve Zehra da evlenir.

Kaçak Hasan, Sarıkamış’a savaşmak için giderken babasının tavsiyesiyle cebine şeker doldurmuştur. Bu şekerler sayesinde donmaktan kurtulan Kaçak Hasan, kendisi gibi hayatta olan, ancak donmak üzere olan bir askere şekerlerinden vererek hayatını kurtarır. Ancak bu iki askere rastlayan Enver Paşa, onların asker kaçağı olduğuna hükmederek ağzına kurşun doldurmaktan kurşunlara kıyamadığı için vazgeçer ve öldürülmeleri için birliğe teslim eder. Kendileriyle birlikte idam edilmek üzere teslim edilmiş askerler idam edilirken kaçmayı başaran Hasan’ın hayatı, bundan sonra kaçarak geçer. Bir köye yerleşerek burada bir kız ile nişanlanmışken kaçaklığı fark edilerek tutuklanan Hasan, yine kaçır. Ruslara da esir düşmüş olan kahraman, bunu gurur meselesi yaparak Poyraz ve doktorlara sonradan anlatır. Babasının tavsiyesine uyarak denizde saklanan kahraman, Hatice’nin güzelliğini görerek adaya geldiğinde adalıların kendisine asker kaçaklarının affedildiğine dair verdikleri bilgiye bir türlü inanmak istemez. Onun Sarıkamış hikâyesini dinleyen Doktor Selman

Sami'nin ikna etmek isterken daha çok korkuttuğu Kaçak Hasan, adadan da kaçır ve bir süre hiç gelmez. Kaptan Kadri'nin yardımcılarıyla yeniden adaya getirilen Kaçak Hasan, kasabaya götürülerek askerlik şubesinden teskeresi alınır.

Poyraz'ın adaya yerleştiği ve adada Lena, Vasili ve Poyraz'ın bulunduğu günlerde adaya gelen **Kerim**, şeyhin Poyraz'ı bulmak üzere gönderdiği bir adamdır. Abbas'ı soran Kerim, Vasili'nin kedisinin adının Abbas olmasından şüphelenerek aradığının Poyraz olduğunu anlar. Ancak onu öldürmek istemeyerek adadan ayrılır. Romanın son cildinde tekrar adaya gelen Kerim'in yanında Peri adlı bir de kız vardır. Sonraki gelişinde niyetini anlayan Nişancı Veli'nin göz hapsine aldığı Kerim, aslında Poyraz'ı öldürmek istemez. Küçüklüğünde babasının kendisini teslim ettiği şeyh, Kerim'i büyütmüş ve onu bir fedai olarak yetiştirmiştir. Kendisi de bir Çerkez olan Kerim, Poyraz'ı değil, aslında şeyhi öldürmek ister. Zaten Poyraz'ı öldürmezse eğer kendisi öldürülecektir. Şeyh, Emir Selahattin'den de hiç hoşlanmaz. Kerim'i onu öldürmek için de görevlendirmiş; ancak Kerim onu da öldürmemiştir. Emir Selahattin kral olup, şeyh de ölünce Kerim özgür kalır.

Romanın ilerleyen ciltlerinde ortaya çıkan ve deyim yerindeyse yazarın sonradan keşfettiği ve romanın sonlarına doğru kimliklerini ayrıntılandığı kahramanlar şunlardır: Adaya ilk yerleşenlerden olan **Nesibe**, Musa Kâzım Ağaeftinin ikinci kızı ve Zehra'nın kardeşidir. Son ciltte ise Nesibe, Şerife Hatuna kök boya hazırlamak için getirilen Ali Hüseyin'e âşık olur. Onların fazla işlenmeyen aşkları romanın mutlu sonunu tamamlamak üzere kurgulanmıştır. **Şerife Hatun**, Anadolu'nun doğusundan gelerek kocası Şehmus'la adaya yerleşir. Romanda Şerife Hatun, Anadolu'nun güzel kilimlerini dokuyan, onların kökboya ile boyayan ve bu geleneği yaşatan bir kahramandır. Poyraz'ın Yezidi kırımını bunalımını aşmasına yardımcı olur. Bir Kürt ozanı olan **Dengbej Uso**'nun işi, efsaneler söylemektir. Onun anlattığı hikâyeler Kürtçe olsa da yürekten gelen seslerle ifade edildiği için Kürtçe bilmeyenler tarafından da anlaşılır. Uso'nun söylediği efsane ve hikâyelerin anlaşılmayan yerleri Baytar Cemil tarafından tercüme edilir. **Doktor Halil Rifat Bey**, Doktor Selman Sami ile birlikte adaya yerleşir. Selman Sami gibi malulen emekli olan Yüzbaşı Doktor Halil Rifat Bey, savaşta kolunu kaybetmiştir. Onunla birlikte bir dükkânı muayenehane, bir dükkânı ise ameliyathaneye çevirerek adada çalışırlar. Adada bir okul açılması, insanların bilinçlenmesi, adil bir düzen kurulması konusunda Poyraz Musa ve Selman Sami'nin en büyük yardımcısıdır. Kerim ile birlikte adaya gelen **Peri**, adadaki Anadolu köylülerinden birlikte olarak onlardan bilgi toplamaya

çalışır. Kendilerini göz hapsinde tutan Nişancı Veli'nin bu tavrından sıkılan Kerim ve Peri, bir süre Hayırsız Adada kalır, ancak döndüklerinde Nişancı Veli kendilerini beklemektedir.

Romanın diğer kurmaca kahramanları ve romandaki rolleri ise şöyledir: Küçüklüğünde Poyraz'la birlikte su değirmeninde un öğüten **babası**, Emir Selahattin'in yanından dönen Poyraz Musa'nın bir çift çizme yaptırdığı Halep'in ünlü kunduracısı **Muho**, Poyraz adaya gideceği zaman kasabada gördüğü **berberlerden biri**, ancak girmeyi tercih ettiği ve kasabanın ileri gelenleri hakkında bilgi aldığı **Uğur İncelik Berberi Nuri**, berberin dükkânı satın aldığı yüz yaşında **bir adam**, o adamın berberlik yapan **dedesi** ve **babası**, berberin rüşvet yemekten zengin olduklarını söylediği, Poyraz Musa'nın hatırını sayan bir kişi olan kasabanın **kaymakamı**, berberin rüşveti sevdiğini söylediği ve Poyraz Musa'nın da adadan ev ve değirmen satın alırken birkaç altın rüşvet verdiği, fakat daha sonra bunları Poyraz'a iade eden mal müdürü **Abdülvahap Bey**, dedesi Çeçen Hanı iken sürülerek Osmanlı İmparatorluğuna gelen ve bu kasabada bir nüfus memuru olan, Poyraz'ı da çok seven **Üzeyir Bey**, onun Çeçen hanı olan **dedesi**, berberin Poyraz Musa'nın ayakkabısını boyaması için getirdiği **boyacı**, mal müdürlüğünün kapısında durarak Poyraz Musa'nın görüşmek istediğini müdüre haber veren **hademe**, Poyraz'ın evini satın aldığı mübadillerden Rum **Çorbacı Manolis**, mal müdürünün Poyraz'ı lokantasına götürdüğü **Hacı Stavro**, Poyraz'a adadan bahseden ve Karınca Adasındaki hastanede yatmış **bir arkadaşı**, Poyraz'ın halinden ve tavrından etkilenererek ondan rüşvet istemeyen tapu müdürü **Talip Bey**, Poyraz'ın değirmenini satın aldığı Rum mübadil **Değirmencioğlu Yani**, tapu müdürünün çay getiren **hademesi**, tapuları yazan **kâtip**, Poyraz'a nüfus cüzdanı yazan nüfus müdürünün **kâtibi**, Üzeyir Hanın Poyraz'ı misafir eden, tertemiz giyimli ve beyaz başörtülü karısı **Zübeyde Hanım**, Üzeyir Han'a kahve içip içmeyeceğini soran sakallı **yaşlı kahveci**, Mekke kahvelerini yapan **Hasib**, adalılara mübadelenin olacağını haber veren yerlilerden **Barba Spiros**, buna inanmak istemeyen, Çanakkale'de savaşmış ve bacağına kaybetmiş **Yordanis Güzeloğlu**, kendisine âşık olan onlarca kişiden Lena'nın seçtiği ve evlendiği **Gözükaraoğlu Yordanis**, mübadelenin mümkün olmadığını, Rumların da bu ülkenin bir parçası olduğunu söyleyen yaşlı ve kuvvetli **bir adam**, Kavlakzade Remzi ile birlikte Sarıkamış'ta donmaktan bir Kürt kadın tarafından kurtarılan ve Kavlakzade'nin gidecekleri için eşyalarını istemesi üzerine bir gecede evini bırakarak adadan ayrılan **Perikles Karagüloğlu**, Perikles'e gelen Kavlakzade'ye kahve getiren ince, alımlı **bir**

genç kız, Kavlakzade'nin dükkânını bıraktığı Fransız Mektebinde okuyan **oğlu**, Kavlakzade'nin söylediklerinden sonra adada durmak istemeyen **Perikles'in karısı** ve **büyük oğlu**, adayı terk ederken kış için hazırladığı hiçbir yiyeceğe dokunmayan **Tanasi Koçiras**, bölgenin en iyi balıkçısı olan ve mübadele ile giderken yeni motorunu tayfası Kadri'ye hediye eden **Panos Valyanos**, adalılara mübadele haberini veren ve onlara hazırlık için süre tanıyan **yüzbaşı**, adanın idarecisi olan **Milto Angelu**, yüzbaşının okuduğu kâğıttan mübadele anlamı çıkmadığını iddia eden ve adalıları da buna inandıran yaşlı balıkçı **Aleko Makris**, kısa bir süre sonra gideceklerini bildikleri halde bunu kabul etmeyen ve arazilerinin sınırları konusunda kavgaya tutuşan **Haris Kondoğlu** ve **Petros Politis**, adalıların gitmeden önceki son Pazar günü doldurdukları kilisede dua ettiren adanın **papazı**, adayı terk etmeme konusunda beraber söz verdikleri halde gittikleri için Vasili'nin sitem ettiği **Stelyos**, **Angelos** ve **Stavros**, Vasili'nin adadaki yalnız günlerinde hatırladığı ve bir gün döneceğine inandığı çocukluk aşkı **Aliki**, Manol'a verdiği sözü tutarak adaya geri dönen **Aliki'nin ablası**, **Manol**, Vasili'nin değirmene gittiğinde hatırladığı adanın en güzel kızı olan **Hariklia**, üç katlı köşkünün cihannümasında Vasili'nin yattığı **Dimitro**, gördüğü güzellikler karşısında utancından yüzünü örten **Barba Tanasi**, Aliki'nin Amerika'nın en yüksek mektebini bitirdiğini söyleyen Hariklia'nın balıkçı **kocası**, Vasili'nin evine kaçan Aliki'yi arayan **babası** ve **annesini**, Vasili'nin zaman zaman döndüğü savaş günlerinde sesini duyduğu mangasındaki **Manisalı Ali**, savaşta yaralanan Vasili'yi tedavi eden **doktor**, her askerin bir ölüyü sırtında taşıması emrini veren **yüzbaşı**, sırtındaki ölüyle tepenin ardına geçtiğinde koku kaçkını kişiler arasında rengi bembeyaz olmuş **bir binbaşı**, hakkında kaçakçılık yaptığı ve Mustafa Kemal Paşanın ordusuna silah kaçırdığı gibi söylentiler çıkan **Ali Osman Reis**, onunla kaçakçılık yapan **Rum balıkçı**, Vasili'nin savaşı çıkaranlara sövdüğünü gördüğü ilk kişi **doktor binbaşı** ve her yeri yara içindeki **teğmen**, adaya yaklaşan teknede Vasili'nin gördüğü ak sakallı **bir adam**, balıkların olağandışı bir şekilde kaynaştıkları yerlere “benim tarlam” diyen **Ermeni Avram Reis**, emrindeki askerlere ve halka çok acımasız davranan ve köyleri yaktıran Vasili'nin Poyraz'ı benzettiği **yüzbaşı**, yüzbaşının kendisini hoşgeldiniz diye karşılarken öldürdüğü **yaşlı adam**, taşınan yaralı **askerlerden biri**, onun öldüğünü sandığı için bırakan ve bu yüzden yüzbaşının vurduğu **asker**, Vasili'nin nefret ettiği Poyraz'a benzettiği çölde Yezidileri öldüren **Arap emiri** ve Murat Dağının dibinde karşılaştığı **eşkıya çetesinin reisi**, kötü yürekli yüzbaşına su dolu matara ve yiyecek bulduğunu söyleyen **çavuş**, Ali Osman Reisin Poyraz'a kendisinden bahsettiği ustası

Kara Yani Reis, adada yırtıcı bir kuş gördüğünü söyleyen **Lefter Reis**, Vasili'nin hatırladığı Türkmen köyünde yaşayan sözünün eri **Kürt Haydar**, kendisinin isteğine rağmen Müslüman olmasını istemediği bir Rum kızı olan **karısı**, bu denizlerin en ünlü balıkçısı olan **Vasili'nin babası**, Kadri Kaptanın adaya getirdiği Osmanlı'ya ateş püsküren ve Poyraz'la da tartışan Tepedelenli Ali Paşanın torunu **Ali Paşa Selim Bey**, Sivriada'dan kurtulan tek köpeği tedavi eden **baytar**, Demirci Efenin girdiği köyde çağırttığı **imam** ve **muhtar**, Hançerli Efenin Demirci Efe elinden canını kurtardığı, onu Karınca adasına getiren balıkçı **Yörük Haydar**, Lena'nın Türkiye'ye geri dönerken bindiği İngiliz gemisinin ona yardım eden Karadenizli **baş tayfası**, tayfanın Lena'yı teslim ettiği ve onu kasabaya getiren balıkçı **Hayri**, içinde Poyraz'ın da bulunduğu Yezidileri basan yağmacıların **genç beyi**, Mustafa Kemal'in Fransızlara karşı halkı örgütlemek üzere Urfa'ya gönderdiği, Poyraz'a istiklal madalyası verdiren ve milletvekili olduğunda Ağaefendinin Girit'e dönebilmesi için meclise yanına gittiklerinde onları kovan Kerküklü bir Kürt olan **yüzbaşı**, Bedevilerden kaçarak çadırına sığınan Poyraz'ı teslim etmeyen, onu iyileştiren, ağırlayan ve koruyan, romanın son sayfalarında kral olduğu öğrenilen **Emir Selahattin**, Poyraz'ın yarasına bakması için emirin çağırdığı **cerrah**, Poyraz'ın kendisi Yezidi olmamasına rağmen emirin saygı gösterdiğine şaşırdığı **Yezidi şeyhi**, emirin Poyraz gibi Çerkez olan hatta Poyraz'la akrabalığı bulunan ve onun köyünü bir gecede bilinmeyen güvenli bir yere götürten emirin karısı **Nazlı Sultan**, Poyraz'ı emirden isteyen, yaşadığı müddetçe onu öldürtmek için adamlarını adaya gönderen ve emiri de öldürtmeye çalışan **Bedevi şeyhi**, Poyraz'ın baskın sırasında öldürdüğü **şeyhin kardeşi**, emirenin el çırpmasıyla keseler getiren uzun **zenci hizmetçi**, atların hazır olduğunu haber veren başka **bir zenci hizmetçi**, Poyraz'la birlikte yola çıkan ve kendilerini takip edenlerin yettiğini söyleyen baştaki Çerkez atlı **Şamil**, takip edildiklerini bildiği için yüzü karmakarışık olan **kılavuz**, korktuğunu söyleyen kısa boylu **atlı**, kendisinin de korktuğunu söyleyen **öteki atlı**, Poyraz Urfa'ya döndüğünde yüzbaşının yerine tayin edildiğini öğrendiği **binbaşı**, onu binbaşının odasına götüren **arkadaşı**, Poyraz'a madalya verilmesi için düzenlenen törene katılan **Urfa valisi** ve fırka kumandanı **albay**, Poyraz'a odasını gösteren **küçük zabıt**, Poyraz'ın kendisine emirin verdiği muskayı kaplattırdığı ünlü saraç **Şehmus**, mülazım çağırttığı **nöbetteki asker**, yanına gelen ve bir çift körüklü çizme ısmarladığı **teğmen arkadaşı**, Poyraz'ın aşiret basma fikrine aklı yatan **Tuğrul Teğmen**, köyüyle ilgili söylenenlerden şüphelenen Poyraz'ı tersleyen **çavuş**, kebab yemek için gittiği ve kendisini tanıyan **kebabçı**, Poyraz'ın köyünde kimseyi

bulamayınca bilgi almak için gittiği baba dostu **Avşar Beyi Davut Ali**, onun hanımı, Vasili'nin Çanakkale'de yan çarpıştığı **Vanlı Ahmet Çavuş**, onun Vasili'yi tanıttığı **binbaşı**, Vasili'nin dedesi olan ve bir gün adaya gelerek adanın en güzel kızıyla evlenen, at yetiştiren ve oğlunun balıkçı olmasını içine sindiremeyen **Atoynatanoğlu Vasili**, köyün en güzel kızı olan **babaannesi**, köyün en zengini olan **kızın babası**, kaymakamın Karınca adasına geleceğini müjdelediği **Doktor Binbaşı Halil Nuri Bey**, Kadri Kaptanın evini satın alarak annesiyle birlikte yerleştiği Rum mübadil **Keti Sotiri**, onun Balkan savaşında ölen kocası **Mülazım Elia Efendi**, Kadri Kaptanla birlikte çalışmak isteyen arkadaşı **balıkçı Kara Hasan**, adadaki evi aldığı için sevinçli olan Kadri'yi hiç böyle görmemiş olan **kahve ocakçısı**, Çanakkale'de atılan bir topla paramparça olan **Kadri Kaptan'ın babası**, Hayırsız Adadaki Hızır'ın keçilerinin sütünü içerek 127 yaşına kadar yaşayan **Barba Dimitri**, bir grup mübadili adaya getiren **kravathlı adam**, tütüncü köylülerden buraya gelmek istemediklerini söyleyen ak sakallı, uzun boylu **adam**, buraya getirilmiş olmanın öfkesini Poyraz'a dile getiren **adam**, Melek Hatunun kocasıyla siperleri yan yana olan ve onun şehit olduğunu söyleyen **Topal Hasan**, Melek Hatun ve Lena Anaya adanın işlerinde yardımcı olan Hüsmen'in karısı **Sabiha**, kızlarından büyük olanı **Nermin**, arkadaşlarıyla yılcılık oynayan **küçük kızı**, onları bırakıp dönen **motorcu**, yerleşecek bir yer arayışları sırasında bozkırı geçemeden ölen Hüsmen'in **annesi** ve **babası**, Nişancı Veli ile birlikte adaya gelenlerden **bir delikanlı**, kıyafetleri perişan köylülere Melek Hatunla birlikte elbise diken **Hatçe**, onun iyi dikiş bildiğini söyleyen **yaşlı kadın**, iki oğlunu Çanakkale'de şehit veren, dövülerek atılan İsmail Çavuşu iyileştiren, kıyafetsiz köylüler için kumaş hediye eden ve Poyraz'ın kasabadaki en büyük destekçilerinden olan mağazacı **Hayri Efendi**, devletin kendilerine yaptığı para yardımını Hayri Efendiden alan **kavruk yüzlü köylü**, Sultan'ın peşinden köyüne giden Nişancı Veli'yi görünce dışarı çıkan **Sultan'ın anası**, Nişancı'ya kızını balıkçılığı bırakması şartıyla veren Sultan'ın babası **Sarı Müslüm**, Nişancı'nın ilk doğan ve şehit olan **oğlu**, ikinci doğan ve şehit olan **oğlu**, doğduğunda savaş çıkan ve Nişancı'nın gitmek zorunda kaldığı, ilerleyen yıllarda şehit olacak **üçüncü oğlu**, şehadet haberi geldiği halde daha sonra gelen oğullarını görerek heyecandan ölen Nişancı'nın ustası Karadenizli **Dursun Ali Reis**, Nişancı'nın adaya aç bi-ilaç gelen ve yemek yedikçe mutlu olan **büyük torunu**, **ikinci** ve **üçüncü torunu**, Nişancı'nın adaya gelmeden önce yerleştiği köyü boşaltmalarını emreden aksak ve çolak **subay**, Nişancı'nın yanından kaçarak köyüne dönen Sultan gibi oğullarını bekleyen kadınlar **Zarife**, **Zeynepli**, **Fatma**, **Emine**,

savaştan sol kolu kopmuş, sağ bacağı eğrilmiş ve perişan bir halde köyüne dönerek kadınları sevindiren **Osman**, Osman'ın anası **Safiye**, Osman'ın kadınlara anlattığı karların altından çıkarılıp Ruslara esir olmuş **bir zabıt**, Ruslara esir düşen ve bacağından yaralanan Baytar Cemil'in bacağını kurtaran **Rus doktor binbaşı**, Ermeni obasına giden Baytar Cemil'e elini yıkaması için su ve sabun getiren **bir kız**, Ermeni obasını basıp onlardan istediklerini vermezlerse hükümete kendilerini ihbar edeceğini söyleyen ve obasının beyi tarafından cezalandırılan hançerli **Çerkez adam**, Ermeni obasından verilen sürüyü adamla birlikte götürmesi için yanına verdikleri **çoban**, hançerli adamın aldıklarını geri getirerek onlardan özür dileyen **öbür obanın beyi**, onun bir kese uzattığı ve özür dilediği **Ermeni obası beyi**, Baytar Cemil'in tüm Türkiye'yi iki defa gezerek aradığı ama bulamadığı nişanlısı **Gazele**, baytarın gün görmüş **babası**, Van'ın en büyük sarrafı olan **nişanlısının babası**, Van'daki çivi yazılı kayalığı incelerken öldürülen **Alman arkeolog**, onu öldüren kır atlı **bir adam**, bu adamın bulunmasını emreden **padişah**, emir üzerine harekete geçen **Van valisi** ve **ordu kumandanı**, terk edilmiş Van'da Baytar'ın karşısına çıkan tek kişi olan **Sofi**, onun baytarı götürdüğü Akdamar adasında yaşayan balıkçı **Kirkor**, çukura doldurulmuş çocukları gören baytarın kaymakamlığı sorduğu **karşısına ilk çıkan kişi**, çocukların halka büyük zararlar verdiğini ve öleceklerini söyleyen yaşlı pos bıyıklı **kaymakam**, güzel bir dille baytarı bu konuya karışmaması için uyarı **yaşlı adam**, baytarın ekmek aldığı **fırıncı**, çocuklardan bahsedince buz kesen ve onların öleceklerini söyleyen **vali**, çocuklara yardım etmek isteyen baytarın yakaladığı ve diğer çocuklara haber gönderdiği **çocuk**, baytarla konuşan **çocukların lideri**, baytarın Konya'da karşılaştığı ve ailesini sorduğu askerden dönmüş olan **kapı komşusu**, memleketinden ayrıldığı için hüznü olan Musa Kâzım Ağaeftendi yeni evine götüren kırmızı kuşaklı **genç adam**, mübadeleyi duyduğunda Musa Kâzım Ağaeftendinin konağına gelerek bunun canavarlık olduğunu söyleyen, Ağaeftendinin Karınca Adasından mektupla haberleştigi ve hapisanede olduğunu öğrendiği ünlü **Yunan generali olan arkadaşı**, Melek Hatun'un bin pınarlı İda dağındaki piri olan **Musa Kâzım Ağaeftendi**, Girit'in en güzel kızı iken Musa Kâzım Ağaeftendi ile evlenmiş ve mübadele sırasında gemide ölecek denize atılmış olan **Huri**, Kerim'in adaya ikinci defa gelişinde inmediği **teknenin kaptanı**, Çorbacı Dimitri'nin adadaki mağazasında çalışırken mübadele sonrasında onun mallarını emanet alan ve Dimitri gelene kadar maaşını alarak ve kazandığı paraları patronu için biriktirerek dükkânı çalıştıran ve adalılarının alışverişlerinde yardımcı olan **Cafer**, adadaki çarşının ilk

mağazasının sahibi olan ve çok zengin **Çorbacı Dimitri**, Dimitri gidince hemen ayrılan mağazanın **Rum kâtibi** ve **katip yardımcısı**, adanın demircisi **Yani Usta**, Çanakkale’de gözünden yaralanan arkadaşı Salih’i yaralı bacağı ile taşıdığı için bacağı kesilen ve adalılara yardımcı olan tahta bacak **Ali Çavuş**, mübadeleden saklansa da Yunanistan’a gönderilmekten kurtulamayan Urum Âşık Hıdır’ın sesi güzel oğlu, Ali Çavuş’un Çanakkale’de kolunu bırakmış arkadaşı ve iyi bir balıkçı olan **Hiristo**, onun askere giderken teknesini sattığı **İzmirli çorbacı**, mübadele çıkınca bunu insanlara anlatan karakol **onbaşı**, Nişancı ile birlikte adaya gelen ve hükümetten kendileri için para alınan ve daha sonra adayı terk eden köylülerden **çifte koltuk değnekli genç**, Ali Çavuş’un Nişancı’ya gösterdiği **kalafat ustası çocuk**, kır bıyıklı **boyacı**, Nişancı’ya çırak olarak verilen ve zamanla bir balık ustası olan Ali Çavuş’un yeğeni **Ahmet**, Nişancı’nın evlerini tek tek ziyaret ederek bakışlarıyla etkilediği ve dışarı çıkmalarını sağladığı Türk mübadillerden ak sakallı ve **yaşlı adam**, Nişancı’nın motorunu elden geçirmek üzere gelen motor ustası **Halis Usta**, onun **çırağı**, Ali Çavuş’un Nişancı’ya tarhana ve kabak çiçeği dolması pişiren **karısı**, adaya yerleşmek için gelen Şehmus’un askerden kaçması öğüdünü dinlemeyerek şehit olan oğulları **Heko** ve **Muho**, Ali Çavuş’un Çanakkale’de yaralı olmasına rağmen taşıyarak bacağına kaybettiği, kendisinin de bir gözü kör kalan en yakın arkadaşı **Kör Salih**, Kör Salih’in baytara satmak istemediği teknenin mübadele ile giden ve teknesini Salih’e emanet eden balıkçı **Aleko**, Hacı Remzi’nin kiliseyi yıktırmak için getirdiği **amele başı**, askerde iken Nişancı’nın tuttuğu mercanları çok seven **paşası**, Nişancı’dan korkan Hacı Remzi’nin kilise ve köşklerin yıkımına bakmak üzere yerine gönderdiği **kalpaklı adam**, Uso’nun destanlarına kavalıyla eşlik eden karısı **Hace**, Uso ve karısını gemiye götüren **hükümetin adamı**, onları götürmesi için anlaştığı **gemici**, Şerife Hatun’un kocası **Şehmus**, şeyhin Poyraz’ı öldürmesi için gönderdiği uzun boylu **sarışın adam** ve yanındaki **kısa boylu adam**, Uso’nun canlılar arasında en çok arıları seven **babası**, Ali Çavuş’un köyüne giden adalıları karşılayan **yaşlı bir adam**, mübadele ile kasabadan ayrılırken at çiftliğini İsmail Çavuşa emanet etmiş olan **Çorbacı Elia**, onun kâhyası olan ve Elia Efendinin mallarını koruduğu için Kavlakzade Remzi tarafından öldüresiye dövülen, köylüler ve Hayri Efendinin yardımıyla iyileşen ama Remzi için öldürülme korkusuna neden olan Çanakkale gazisi **İsmail Çavuş**, İsmail Çavuşu dövenleri öldürmek isteyen Salih Çavuşu durduran **Çolak Memet**, misafirlere ellerini yıkaması için su ve havlu getiren **genç kız**, İsmail’in Elia Efendinin durumunu anlatmaya çalıştığı **yüzbaşı**, İsmail’in hatırladığı Gelibolu savaşında ona yaralarına

dayanmasını söyleyen **yüzbaşı**, öldü sanılarak atılan İsmail'i gören ve Hayri Efendiye götüren **İbrahim Onbaşı**, onu tanıyan yaşlı adam, **Hayri Efendinin hanımı**, cerrah çağırtmak üzere gönderilen **uşak**, İsmail'i tedavi eden cerrah **Sait Efendi**, Musa Kâzım Ağaefendinin at yetiştirici olan **babası** ve **dedesi**, Musa Kâzım Ağaefendinin İsmail'in hikâyesini dinleyince hatırladığı ve çiftliğindeki her şeyi kendisine emanet ettiği, zamanla onu olduğundan daha muktedir görmeye başladığı kâhyası **Niko**, onun Kavlakzade Remzi'ye benzettiği Girit'teki **Pavli**, mal müdürünün Elia Efendinin çiftliğinin satışı için açılacak ihaleyi yazdırdığı **katip**, İstiklal Mahkemeleriyle alay eden ve temyiz azası olacakken kasaba hakimi olarak atanan **Mahir Bey**, garsonluğu lokantanın Rum sahiplerinden öğrenmiş olan **Dursun Efendi**, Salman Sami Beyin ufak tefek olmasına rağmen bir düşman cephaneliğini ateşe vermiş olduğunu anlattığı **Pire Hacı**, ona bu emri veren **yüzbaşı**, doktorların raf ve masa yaptırmak istedikleri kasabadaki marangoz **Hüseyin**, Karadeniz'den kan davalarından kaçan kadınları getiren **balıkçı**, kan davalarını çocuklarından ve herkesten saklayan bu kadınlardan Salman Sami'nin evinde kalarak ona yardım eden **Emine** ile oğlu **Cemal** ve Halil Rifat'ın ev işlerine yardım eden **Esme** ile oğlu **Hamdi**, kadınların cami avlusunda beklemelerine dayanamayan **adam**, adaya Poyraz'ı öldürmek üzere geldiği halde hastalanarak burada bakılan, Poyraz'a sevgi duyduğu için bildiklerini anlatan ve bir süre sonra gelerek şeyhin öldüğünü müjdeleyen şeyhin adamı **Süleyman**, Musa Kâzım Ağaefendinin ölen karısı Huri'nin çiftlikler sahibi bir bey olan **babası**, Musa Kâzım Ağaefendinin Girit'e dönme meselesini görüştüğü, ona yardımcı olmak isteyen fakat bir şey yapamayan İstanbul'daki **Yunan sefiri**, Ağaefendiyi Ankara'ya götüren Poyraz'ı karşılayan ve onlara yardımcı olan **yüzbaşı arkadaşı**, Ağaefendinin Girit'e dönme konusunda babasının nüfuzu dolayısıyla yardım istediği, ancak mesele anlaşılmıca ortadan kaybolan İstanbul'da okuduğu günlerden arkadaşı **Sait Rahmi**, onun mebus **babası**, Poyraz'ın Ankara'daki yüzbaşı arkadaşının tanıdığı ve onları iyi karşılayan **istasyon müdürü**, Ağaefendi ve Poyraz'ın İstanbul'da bindikleri **taksinin şoförü**, kaldıkları otelin **zenci uşağı**, Ağaefendinin Anadolu'ya yolculuğunu anlatırken bahsettiği öldüğünü gördüğü **direnışçi**, battaniyeyi kaldırarak altındaki ölüleri gösteren **adam**, Sait Rahmi'yi tanıyarak yanlarına gelen **otelin müdürü**, Sait Rahmi'nin Yunan sefirine mektubunu gönderdiği **otel görevlisi delikanlı**, Abbas'ı bulmak için adaya gelen sütbeyaz teknedeki hepsi bir örnek beş adamın başındaki **kara adam**, Kaçak Hasan'a teskeresini veren Salman Sami'nin savaş arkadaşı askerlik şubesi reisi **Topal Binbaşı İshak Bey**, Hasan'ın doğu cephesinde savaşmış ve Enver

Paşanın yeteneksizliğini anlatan kolordu kumandanı akrabası **paşa**, Hasan'ın donmak üzereyken bulduğu **çavuş**, Enver Paşanın Hasan ve çavuşu arkadan getirmesini emrettiği **yüzbaşı**, Hasan'ı dinleyen ve hikâyesine inanan posbıyıklı ve iyi yürekli **paşa**, paşanın Hasan'daki şekerleri görünce çay hazırlattığı **zabit**, Hasan'ın şeker verdiği ayakta duramayacak kadar kötü durumdaki **asker**, Kavlakzade Remzi'nin yakın arkadaşı iken mübadele ile kasabadan ayrılan ve konağını Remzi'ye bırakan yörenin en zenginlerinden **Lefteris Farasoğlu**, Kavlakzade'nin fırka reisliği için kasabaya gelen ve Poyraz'ın koluna girerek ona özel bir ilgi gösteren uzun boylu **mebus**, ona kasaba meydanına gidileceğini haber veren **mebus**, mübadeleden dolayı boş kalan konağa yerleşmiş olan ve İshak Bey tarafından çıkarılan **delikanlı**, Kaçak Hasan'a dağda gezmemesini, dağdaki asker kaçaklarını Topal Osman'ın öldürdüğünü söyleyen **babası**, sahiplerini Topal Osman'ın öldürdüğü tekneleri satan nur yüzlü **bir sakallı**, Hasan'ın onu görerek adaya geldiği, Musa Kâzım Ağaeftendinin ilgi gösterdiği ama baytar ile yakınlaşan **Hatice**, Rusya'daki esirlikten Hasan'la birlikte kaçan delikanlı **zabit**, Cafer Efendinin Rum kızı olan **karısı**, Hasan ile kasabaya erken gelen Poyraz'a ekmek pişiren **fırıncı**, Enver Paşanın yanında asker kaçaklarının durumunu öğrenmeye gelen **Alman general** ve **Alman binbaşı**, Enver Paşanın kaçakların asılması emrine ormandaki ağaçların her birinde on asker asılı olduğunu söyleyen şişman **tümen komutanı paşa**, Sarıkamış'a gidileceği emri üzerine önce Allahuekber dağlarına bakan sonra intihar eden **kolordu komutanı tuğgeneral**, Enver Paşanın rüya gördüğünü söyleyen en uzun **paşa**, onun çay yaptırmak için çağırdığı **yüzbaşı**, içlerinde Hasan'ın da olduğu asker kaçaklarını asma emri verilen **Mülazım Ömer**, bir ipi ağaca bağlayan asker, asılan iriyarı kaçak **Pehlivan Rüstem**, ipleri sabaha kadar yağlayan **Osman Çavuş**, Hasan ve arkadaşının orman içine doğru kaçtıktan sonra evine sığındığı **yaşlı bir adam**, Hasan'ın içeri girdiğinde gördüğü beli bükülmüş yaşlı **Hüseyin Ağa**, oradan evine geçtiği ve ana-oğul gibi olduğu yaşlı **Döne**, Döne Teyzeye Hasan'la evlenmek istediğini söyleyen ve onunla nişanlanan köyün en güzel kızı **Fadime**, Hasan'ı yakalayan **jandarma**, solunda gördüğü **jandarma**, onların idam mahkûmu olup olmadıklarını soran ve Hasan'ın yüreğini yumuşatamadığı alayını aradığına inandırdığı **onbaşı**, Hasan'ın Enver Paşanın kâğıdını götüreceği **yüzbaşı**, adaya taşınan ve demircilik yaparak zıpkınlar ve oltalar üreten Çanakkale'de savaştan askerlerden **Ermeni Arsen Seditryan Usta**, savaştan yaralı olarak gelen Arsen Ustayı evinde saklayan **kapı komşusu**, pos ormanlarının sedir ağaçlarını çok iyi bilen Arsen Ustanın marangoz ve demirci **babası**, Arsen Ustanın eşyalarını adaya taşıyanlardan

fesli olan kişi ile **başı kabak olan kişi**, Arsen Ustanın İstanbul’da yanında çalıştığı **Hüseyin Usta**, Cafer’in Nişancı’yı kıyafet almak için götürdüğü Rum terzinin kalfası **Sami**, diktiğı kıyafetler ve kumaşları kalan **Rum terzi**, Sultan’ı almak için memleketine dönen Nişancı’nın kasabada evinde kaldığı yakın arkadaşı **Ali Duran**, üstündeki fıstan “hilim hilim” olan **Ali Duran’ın karısı**, Nişancı’ya Sultan’ı soran **Salih Ağa**, Nişancı’nın köyden ayrılırken adanın adresini bıraktığı **Topal Hacı**, köyde oğullarını bekleyen kadınlardan olan Zarife’nin peşine takıldığı Artvin’den gelen **Âşık Garip**, Nişancı ve Sultan’ın misafir olduğı **evin hanımı**, elinde ibrikle gelen **evin kızlarından biri**, Nişancı ve eşine kamaralarını gösteren **sivri burunlu adam**, vapurun lokantasındaki **garson**, salondaki kadınlardan **tango olanı**, adadaki incir ağaçlarının, üzüm bağı ve şeftali bahçelerinin toplanıp satılması için başvuru ve yanında savaşla ilgili bir şey konuşulduğunda günlerce suskun kalan komisyoncu **şükrü Efendi**, Salman Sami’nin adadaki okul için muallim istediğı **vali bey**, sandıklarını açmak isteyen kızlarını İstanbul’a götüreren Ağaefendi’nin onlar için elbise diktirdiğı terzi kadınlar **Madam Atina** ve **Madam Eleni**, hazırlanan elbiseleri madamların elinden alan **beyaz önlüklü kız**, Ağaefendi’ye mektubu olduğı müjdesini veren **posta müdürü**, Zehra’nın okulunda öğrencilerine mahrem meseleler hakkında bilgi veren **profesör**, adaya son gelenlerden olan, kan davalı Esmeye ile Emine’yi tanıyarak onlara kan davalarını hatırlatan ve Nişancı Veli’nin uyarması ile bundan vazgeçen uzun sakallı **Aziz** ve **karısı**, askerden döndüğü gün Cemal’in amcasını öldüren **Hamdi’nin amcası**, **Cemal’in amcası**, Poyraz’a adasının dolacağı ve hazırlıklı olması gerektiğı haberi getiren **yaşlı adam**, adanın ballarını toplamak için şükrü Efendinin getirdiğı balcıların **ustabaşı**, Salman Sami’nin adaya gelen köylülerden akıllı başında biri olarak çağırıp konuştuğı **Topal Osman Çavuş**, adadaki bağı sahipsiz diye yağmalayan köylülerden olan ve gruba liderlik yapan **Karaca Elif**, adaya bakkal dükkânı açan gözleri fıldır fıldır **Salih Efendi**, onun geldiğı teknenin kaptanı, Hüsmen’in küçük kızına arkadaşlık eden aynı yaşlardaki **köylü kıızı**, bağı sahipsiz sanarak üzümleri yemeye başlayan ve eve götüreren **küçük çocuk**, eteklerini üzümle dolduran **uzun kıızı**, fıstanı olmadığı için eve üzüm götüremeyeceğini söyleyen **bir oğlan**, eve ilk varan **baştaki çocuk**, üzümleri görünce üzüm hırslılığında adadan kovulacağını düşünen çocuğun **annesi** ve öfkelenen **babası**, anne ve babaya çocuğunun yaptığı densizlik yüzünden söylenen **kabasakal köylü**, bundan sonra sürüneceklerini iddia eden **Kel Ali**, ishal olan çocukları doktora götürmek gerektiğini söyleyen **köylülerden biri**, onların neden ishal olduklarını doktorların anlamasından

çekinen **bir başka köylü**, vali beyin adadaki okul için gönderdiği **Muallim Sıtkı Bey**, Şükrü Efendiyle çalışan sol kolu dirsekten kopmuş **katip**, onun yanındaki topal **kantarcı**, Doktor Halil Rifat'ın ada hastanesinde herkesin ölümünü beklediği halde hayata tutunduğunu anlattığı **Erzurumlu Cemşit**, çalışırken yanında aksakallı bir pirden uyarı aldığı için ağaç kesmek istemeyen ve hızarını da kimseye vermeyen **yaşlı hızarıcı**, Binboğa dağlarından olan ve ağaç kesiminde yardım eden tahtacı **Haydar**, Kerim'in nice savaşımlardan arta kalmış **dedesi**, kardeşleri kabile savaşlarında öldürülen **Kerim'in babası**, babasının ölüsünü görünce yitip gitmiş olan **Kerim'in annesi**, Kerim'in silah kullanmayı öğrendiği yaşlı **Çerkez**, şeyhin Kerim'i teslim ettiği **Çerkez usta** ve **nişancı ustası Kürt**, Peri'nin bugünlerini görmediği için şükrettiği **annesi**, Çerkezlere çok düşman olan ve eğer bir Çerkezle kaçtığını öğrenirse kendisini öldürtmek isteyeceğini düşündüğü **babası**, evden kaçıp Musa Kâzım Ağaefendiye gelen Huri'yi evine gönderip babasından isteten Ağaefendinin becerikli halası **Pakize Hatun**, Musa Kâzım Ağaefendinin Girit'ten ayrılmadan önce Arap atını verdiği babasının arkadaşı olan soylu **bir Türkmen beyi**, Girit'ten gelen ve Musa Kâzım Ağaefendinin haberler sorduğu **adam**, Nişancı'nın bakışlarıyla evlerinden çıkmaya ikna ettiği mübadillere şaşkınlığını anlatan **yaşlı adam**, at çiftliği sahibi Elia Efendi giderken ona fayton gönderen yakın çiftliğin sahibi **İzzet Bey**, İsmail Çavuş'un su aramak için paşadan izin isteyerek askerlerine su götürdüğünü anlattığı **Yüzbaşı Şahin**, onun izin aldığı **paşa**, Niko'nun çiftlikte kalan atları sattığı at çiftliği olan **bir dost**, Şerife Hatuna sici otunu gösteren yakışıklı **şeyh oğlu**, Şerife Hatun'un **kardeşi**, İda dağından Şerife Hatuna kök boya yapmak için gelen, Nesibe'ye âşık olan Alevi kök boya ocağı **Ali Hüseyin**, onun boyacı ocağı olan babası **Caferi Sadık**, kasabada Şerife Hatunun kilimlerini görüp öve öve bitiremeyen **yaşlı adam**, Ali Hüseyin'i uğurlayanlardan **biri**, İsmail dövüldüğünde onu merhemleriyle iyileştiren merhemci **İraz Hatun**, Melek Hatun'un kasabadaki arkadaşı binbaşının karısı **Nermin Hanım**, Hırsto Reis adaya geldiğini bağırarak duyuran **adam**, Hırsto'ya parası olmadığını söyleyen **Adem**, İsmail'i döven Kavlakzade'nin **askeri**, Kavlakzade'nin İsmail'in kendisini öldüreceği için şikâyetle bulunduğu **savcı**, Kavlakzade'nin sözlerinin yalan olduğunu söyleyen savcının **odacısı**, Kavlakzade'ye atını getiren **seyisi**, Kavlakzade'nin İsmail'i öldürmesi için Hançerli Efeyi ikna etmesini istediği **Müslüm Efe**, Hayri Efendinin dükkânında çalışan **çocuk**, **Binbaşı Faik Bey**, Kadri Kaptanın ilgisini çeken Hırsto Reisin güzelliği dillere destan **kızı**, Kavlakzade'nin beraber geldiği **vali yardımcısı** ve **belediye başkanı**, Hırsto'nun Türkmen obalarında çok

tanınan saz şairi babası **Âşık Hıdır**, Hırsto'nun **anası, büyük anası** ve **karısı**, Hırsto'nun arkadaşı **Aleko** ve **karısı**, Adem'i adaya getiren Çanakkale ve Afyon'da çarpışmış **Ahmet Çavuş**, Hırsto ile konuşan **Mustafa** ve **İsmet**, Hırsto'yu Yunanistan'a göndermemek için birşeyler yapmak istemeyen **öğretmen arkadaşı**, konaktan sandalye getiren **İsmail'in karısı**, savaştan bahseden **kolsuz Ali, Ahmed**, Melek Hatun ve Musa Kâzım Ağaeftendinin nikâhlarını kıyan **kasaba hocası**, Ağaeftendi ve yanındakilerin Pera Palas'ın önünden bindikleri **taksinin şoförü**, mübadillerin bir kısmının yerleştiği Adana'ya sıtmanın yaygınlaştığı dönemde gelen **Doktor Seyfi Bey**, Adana'da kaybolan muhacirleri tanıyan çok kültürlü bir adam olan **Ferhat Hoca**, Poyraz'ın kendilerine yardım edeceğini söylendiğinden Karınca adasına gelen **Ahmet**, Ali Hüseyin'in Nesibe'yi istemeye giden **annesı**, Kavlakzade'nin adamlarının yetiştirdiği **yaman çocuk**, çocuğun **babası**, Kavlakzade'nin arattığı **çoban**, Adem'in kaldığı **konağın sahibi**, İsmail'le birlikte Ankara'ya gelen **adam**, Lena'nın oğullarının Karınca adasından biri olup olmadığını sordukları **adam**, Kadri Kaptana yol boyunca sorular soran Lena'nın oğullarından **biri** ve **diğeri**, Hırsto'nun Urum Hıdır'ın oğlu olduğunu söyleyerek görüştüğü Türkmen obası **Amber Ağa**, onu ağaya götüren **adam**, Hırsto'nun Yunanistan'a gitmesi emrini veren **yüzbaşı**, romanın diğer kurmaca kahramanlarıdır.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanın toplam 118 kahramanının 115'i kurmaca kişilerden oluşur. Romanın başkahramanları da kurmaca kişilerdir.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanın başkahramanı idealist bir öğretmen olan **Umut**'tur. Köy Enstitüsünden mezun olarak memleketine geri dönen Umut, Yüksekkapı köyüne atanır. Gelir gelmez okulda ve köyde birçok eksiklik tespit eden kahraman, okulda kendisine öğretilen misyon doğrultusunda köyde çalışmaya başlar. Bu misyona göre Umut'un görevi, halkın eksikliklerini tespit edip giderme yolunda gerekenleri yapmak; eğitim sayesinde hayatı değiştirmek ve böylelikle bir ulusun kaderini olumlu yöne sevkettir. Onun yapmak istedikleri konusunda en büyük yardımcısı, bilge bir kişi olan Sülo Dayı ve köyün muhtarıdır. Bu kişiler, Umut'un projelerini hayata geçirebilmesi ve başarılı olabilmesi için ellerinden geleni yaparlar. Umut, öncelikle muhtarın yardımıyla köyde okula gelmeyen öğrencilerin okula gelmesi sağlar. Yeni yapılan ve çok eksikleri bulunan öğretmen evinin yapımından sonra, okulda iken demirci olduğu için bir demirci atölyesi hazırlar. Kendisine verilen birkaç hayvan ve bahçede de köylüye örnek çalışmalar yapar. Köyün

su sorununu gidermek için sulama kanalı yapılması, köye yol yapımı ve bilimsel yöntemlerle ziraat yapmak Umut'un köyde yaptığı çalışmalardır. Ayrıca köylüler arasındaki bir anlaşmazlığın kan davasına dönüşmesi, Umut'un çözmesi gereken bir başka mesele olarak karşısına çıkar. Aileler arasında meselenin konuşulması, çocukların okutulması ve dostluklarının sağlanmasıyla kan davasının ortadan kaldırılması, Umut'un başardığı işlerden biridir. Ona bu işlerde büyük destek veren Sülo Dayının ölmesi ve köyde yapılacak işlerin bitmesi üzerine, Umut başka bir köye tayin ister.

Sülo Dayı, köyün yaşlılarından biridir. Birinci Dünya savaşı ve Kurtuluş Savaşlarında bulunmuş olan kahraman, Atatürk'ün ve İsmet Beyin emrinde savaşmıştır. Bundan dolayı özellikle Atatürk'e büyük bir hayranlık duymaktadır. Ülkenin geçirdiği felaketleri ve kötü günleri devamlı hatırlayan Sülo Dayı, bu yüzden köylerine gelen Umut adlı idealist öğretmenin köyü geliştirmek uğruna girdiği her işte ona yardımcı olur. Öğretmen evinin yapımı, sulama kanallarıyla ve bilimsel yöntemle tarım yapılması, köye yol yapımı, köylünün arasındaki meselelerin halledilmesi, eğitimin sağlanması çalışmalarını yaparken Umut'un en büyük destekçisi Sülo Dayıdır. Çok sigara içen Sülo Dayının ölümü, Umut'un da köyden ayrılmasına neden olur.

Romanın küçük rollere sahip diğer kurmaca kahramanları ise, Umut'un memleketine beraber döndüğü öğretmenliğe yeni atanan arkadaşı **Enver**, soğuktan üşüdükleri için girdikleri kahvehanede hallerine acıyan **kahveci**, sobaya tezek atan **garson**, kahvehanede çay demleyen **ocakçı**, Umut'un memleketeye dönmesiyle durumlarının düzeleceği umudunu taşıyan ve onunla birlikte gittiği köye yerleşen **annesi**, Umut eve geldiğinde onu karşılayan **ablası**, Umut'un Köy Enstitüsüne giderek öğretmen olmasını sağlayan **Başmuallim Ramiz Bey**, Maarif Memurluğuna gittiğinde bahçeyle uğraşırken gördüğü hademe **Bilal Amca**, köyde Umut'un yapmak istediklerini destekleyen ve yardımcı olan, ancak köylülerle yetmişden fazla davası olan muhtar **Ş. Murat**, kaldığı handa Umut'u köye getiren ve misafir eden, ancak daha sonra kan davasında öldürülen **Reşit Ağa**, Umut'la hasret gideren mahalle arkadaşı **M. Lütfü**, Reşit Ağa ile birlikte köye gelirken Umut'la karşılaşan ve çok küçük olduğu için onu beğenmeyen Hemid'in uşaklarından **yaşlı olanı**, Umut'un hazırladığı okul teslim listesini ilçeye gönderdiği **bir köylü**, mektebin açıldığını köylüye duyurmakla görevlendirdiği bekçi **Hüseyin**, Umut muhtarın yanına gittiğinde onun tartıştığını gördüğü **bir köylü**, muhtarın köylülerle mahkemelik olduğunu söylediği kendinden

önceki **muhtar**, davalıları azarlayan **hâkim**, Umut'un muhtara okuduğu listede adı yazan ve okula gönderilmeyen çocuklar **Gülsüm Akçalı** ve **Neriman Sade**, Umut'un kendisi için verilen bir yemek davetinde devamlı ağladığını gördüğü ve daha sonra ölen **çocuk**, muhtarın jandarmalarla birlikte geldiği bir gece korktuğu için erken doğum yapan **annesi**, muhtarı dava eden **evsahibi**, tarlaları kamulaştırılan **Selim Ağa** ve **Cuma Ağa**, köyün hayvanları için tutulan **nahırcı**(sığırtmaç), hayvan sayım memurlarıyla birlikte gelerek hayvanların dışarı kaçırılmasını önlemek üzere nöbet tutan silahlı **bir jandarma**, hayvan sayımına gelen **ilçe inhisar(tekeli) memuru**, **ilçe nüfus kâtibi** ve **zabıt kâtibi**, memurlarla birlikte köyü dolaşan ihtiyar heyeti üyesi **Aziz**, kızının kaçırılması köyde olay olan ve hatırlı kişilerin araya girmesiyle hasımlarıyla barışan **Resul Ağa**, onun kaçırılan **kızı**, onu kaçıran Davo'nun oğlu **Nedim**, bir köşede saçını başını yolarak ağlayan kızın annesi **Seyran Ana**, Umut'un Seyran Anayı sakinleştirmek üzere söylediği sözleri beğenen **Haçça Nene**, Umut'u bekleyen muhtarın yanındaki **bir aza**, kaçırılan kızın köyüne giden grubun Resul Ağanın geldiğini öğrendiği akrabası **Kör Hamit**, kızı kaçıranın peşine düşen ağabeyleri **Eziz** ve **Yusuf**, Resul Ağanın bildiğinden şaşmamasına kızan **ihtiyar adam**, Resul Ağa ile barıştırılan **Davo Ağa**, okulda cinlerin geceyarısı baskınına uğrayarak kaçan önceki **öğretmen**, her görüşünde Umut'a okul binasında kalmamasını tavsiye eden muhtarın eşi **Tükezbhan Hala**, köyün öğretmen evinin sıvasını yapan **sıva ustası**, öğretmen evi için kireç almaya giden öğretmen ve yanındakileri karşılayan ufak tefek yapılı kireç ocağı sahibi **Selim**, onun atların bağlanması için çağırdığı **Latif**, Selim'i okutmaya çok uğraşan **babası**, kireç ocağı çalışanlarından **Kerim**, atlar ve öküzleri doyurmak için götüren **Ali**, Sülo Dayı ile omuz omuza savaştan hemşerisi **Hemo**, diğer silah arkadaşı **Balığkesirli Murat**, Umut'un çok sevdiği Sülo Dayının karısı **Nazire Ana**, susuzluk çeken köyde yağmur duasına çıkacak olan imam **Halim Hoca**, yağmurun yağmaması üzerine söylenenlerin örnek gösterdiği Üçpınar köyünün **imamı**, köylülerin borçlarının ertelenmesi için muhtarın yazı götürdüğü **kaymakam**, Umut'un penceresinin önünden kağııyla geçen arabacı, kedinin korkuttuğu Umut'un dışarı çıkınca gördüğü **Ali**, onun yanındaki kardeşi **Adil**, okula sık sık yumurta ve süt getiren Sülo Dayının torunu **Feti**, muhtarın yanına giden Umut'un karşılaştığı ve muhtarın yerini söyleyen kurul üyesi **Aslan**, bahçe sınırı için kavga eden **Çolakların İzzet** ve **Yılankırkan Hasan**, öğretmen evinin camlarını yaptırmak için gittikleri ancak cam kalmadığını öğrendikleri ilçedeki camcı **Rıza Efendi**, Sülo Dayının Büyük Taarruz'da şehit düştüğünü anlattığı **İstanbul teğmeni**, Reşit Ağanın otluğunu

yakan ve söndürmeye çalışanlara ateş eden **adam**, otluğu yaktırma işini yapan, karşılık olarak ambarı soyulan ve bu olaydan sonra başlayan kan davasında öldürülen Hemo'nun oğlu **Sülheddin**, Umut Öğretmenin okulda kavga ettiklerini gördüğü, yönlendirmeleri sonucu kan davasını unutup birbiriyle dost olmalarını ve okumalarını sağladığı öğrencileri Reşit Ağanın torun **Çimşit** ve Sülheddin'in torunu **Hamit**, bilimsel yöntemlerle çiftçilik yapmayı tavsiye eden Umut'a bunu kendi tarlasında uygulamasını söyleyen köylü **Binali**, yiyecek ambarlarının soyulduğunu gören **Sülheddin'in karısı**, öğrencilerin bitlerinin temizlenmesi işini şaşkınlıkla karşılayan ve okula gelerek öğretmeni bu konuda uyaran **kadın**, camuşlarını dövüştürecek olan **Cevo Ağa** ve **Topal Etem**, mandanın başına bağlanan ipi tutan Cevo Ağanın oğlu **Fahrettin**, arkasındaki hizmetkârı **Halis**, dövüş için çağırılan zurnacı **Nebi** ve **davulcu**, hayvanlara tezahürat yapan **Etem'in oğlu**, hazırlıkları başlayan su kanalına ilk kazmayı vuracak olan köylü **Müşir Çelik**, muhtarla su kanalı yüzünden kavga eden ve muhtarı yaralayan Kör İbo'nun oğlu **Muhammet**, su kanalı yapan diğer iki köyü sık sık yoklayan ve işin peşini bırakmayan kaymakam vekili **Zühtü Bey**, Reşit Ağanın öldürülmesi üzerine ağıt yakan **karısı**, evde ağıt yakarak diğer kadınları ağlamaya teşvik eden **kadın**, sulama sırası yüzünden Binali ile kavga eden Eğri Salih'in oğlu **Cazım**, onları barıştıran Umut ve Sülo Dayının tarlasını sularken gördüğü **Hürüşan**, köyün yolunun yapımına evinin önünden başlanacak olan **Gidikçi Ali**, yol yapımını üstelenen **Kemal Usta**, Reşit Ağanın öldürülmesini araştıran ve oğullarının köyde olmadığını saptayan **savcı**, kan davası peşine düşen Reşit Ağanın oğulları **Kâzım** ve **Nazım**, Nazım'ı yakalayıp öldüresiye döven Sülheddin'in büyük oğlu **Zarif** ve kardeşi **Ahmed**, Sülheddin'in Zarif'i bakmasını için gönderdiği **çoban**, Sülheddin'in ölümü üzerine kışkırtıcı bir şekilde konuştuğu için Sülo Dayı ve Umut'u rahatsız eden papates burunlu **adam**, yine kışkırtıcı biçimde konuşan genç irisi **biri**, Nazım'ın muayene edip rapor veren **hükümet tabibi**, hasta evinde kışkırtıcı konuşmaları dolayısıyla Sülo Dayının azarladığı yaşlı **Sefer**, Umut'un elindeki çantayı kaparak öğretmen odasına götüren beşinci sınıf öğrencisi **Sabri**, derse gelmeyen öğrenciler **Ayşe Duman** ve **Halit Öztürk**, tipiye yakalanan yolcuları damdan gözlemek için yüksekteki evi seçilen **Rüstem**, ilk nöbeti tutan **Yusuf**, silah sesiyle gelenleri yönlendirmek için bekçiye çağırmaya giden **Yunus**, tipiye yakalanan ve köye zor bela varan **Zinnur** ve **Halim Tarla**, Halim'i sırtına alan **gençlerden biri**, Umut ve Sülo Dayının teklif ettiği bostan ekimine karşı çıkan **Ramiz**, bahçesinin ekimi için öğretmenden yardım isteyen Topal İdris'in oğlu **Şükrü**, Zarif'in vurulması üzerine kasabaya giden ihtiyar heyeti üyesi

Hamdi ve köyden **Zeki**, Sülo Dayıya sigara içmemesini tavsiye eden **doktor**, Sülo Dayının hastalandığını Umut'a haber veren küçük torun **Salih**, Umut'u adını sayıklayan Sülo Dayının yanına çağıran küçük oğlu **Mustafa**'dır.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda 443 kurmaca kahraman rol alır. Romanın başkahramanları da kurmaca kişilerden oluşmaktadır.

Birinci Dünya Savaşına katılan Manisalı **Ali Gede**, ardından devam eden Kurtuluş Savaşından sonra ancak evine dönebilmiştir. Savaşta iken Ali Gede'nin karısı koleradan ölür. Onu bekleyen iki çocuğu ve annesidir. Babası Arap Hüseyin'in ağaların yanında hizmetkâr olarak çalıştığı için, döndüğünde Ali Gede de beylerin çiftliğinde çalışır. Bahçesi veya tarlası olmayan kahraman, bir süre arabacılık da yapar. Kırkına geldiğinde annesinin ısrarıyla ikinci evliliğini yapan Ali Gede'nin karısı başlangıçta iki çocuğunu sahiplenmiş görünse de kendi çocukları doğunca Ali Gede'nin çocuklarını dışlamaya başlar. Bundan dolayı Ali Gede, küçük bir yer de olsa oğlu Rıza için satın alır ve iki göz bir ev yapar. Babası gibi fakir bir hayat yaşayan kahraman, oğlu Rıza'ya da fakir bir hayat miras bırakır.

Babası savaşa gitmeden önce doğan ve o sırada annesini kaybeden **Rıza**'yı babaannesi ve üvey annesi Cemile büyütür. Başlangıçta sorun çıkarmayan üvey anne, kendi çocuklarının doğmasından sonra Rıza ve kardeşini dışlar. Babaannesi ve babasının ölmesinden sonra bu durum daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Komşularından Bekçi Besim'in kızı Saadet'e âşık olan Rıza, uzun uğraşlardan sonra Saadet'le evlendikten sonra askere gitmek zorunda kalır. O askerliğini yaparken annesi, karısı ve kızını evden atmaya çalışır. Üvey annesi babasının nikâhlı karısı olduğu için kendi çocuklarını kayıran üvey anneden Rıza'ya kalan iki göz odalı bir evdir. Buraya yerleşen Rıza'ya kayınpederi bir bahçe alır. Bu şekilde geçimini sağlayan kahraman, babası ve dedesi gibi fakir bir hayat sürer. Bir erkek evladı olmasını çok isteyen Rıza'nın ancak üçüncü çocuğu erkek olur. Bundan sonra doğan çocuklarıyla üç erkek çocuk sahibi olan Rıza, en çok yardımı yine de kızlarından görür. Köyde ilk tütün ekmeye başlayanlardan olan Rıza'nın tütünleri, bu konuda gösterdiği ihtimam dolayısıyla çok kalitelidir ve Rıza, yılın tütüncüsü seçilir. Askerliğini yaparken birliğini denetlemeye gelen İnönü'ye hayranlığından CHP'li olan Rıza, önce "İnönü" soyadını alır; ancak DP iktidarında soyadını değiştirir. Köyde sesinin güzelliği ile tanınan Rıza, köyden ayrılan birinin evini taksitli bir şekilde satın alarak zor şartlarda da olsa bir ev sahibi olur. Arap Hüseyin'den sonra üçüncü nesil olarak köyde yaşayan Rıza, babası ve dedesi gibi fakir bir hayat yaşar.

Romanın üçüncü nesli olan **Doğan**, Rıza'nın ilk oğludur. Doğduğunda gece gün doğana kadar oğullarını izleyen Saadet ve Rıza, ona Doğan adını vermiştir. Annesi gibi çok narin bir çocuk olan kahraman, sık sık hastalanır ve anne-babasını telaşlandırır. Bacağındaki menüsküs dolayısıyla İstanbul'da bir ay tedavi görür. İlkokulu başarıyla bitirdiği için öğretmeninin babasına okutmasını tavsiye ettiği Doğan'ı babası işlerine yardımcı olacağı ümidiyle okutmaz. Ancak Doğan, babasına yardımcı olacak bir çocuk değildir, tarla işlerinden hiç hoşlanmaz. Babası hafız olması için hocaya gönderir; ancak Doğan, bundan da hoşlanmaz. Hikâye ve şiir yazar; uzaktan eğitimle İngilizce öğrenir. Köydeki öğretmen kızlarla arkadaşlık eder. Romanın sonunda Almanya'ya çalışmaya giderken gördüğümüz Doğan'ın uçakta köyden gelip geçmiş bütün ölü yüzler gözünün önünden geçer ve Doğan fenalaşır.

Romanın diğer kurmaca kahramanları, Ali Gede'nin savaştan dönmesine çok sevinen ve dönüştü onu yeniden evlendiren annesi **Emine Kadın**, beylere hizmet etmeye başlayan ve her köylü gibi karın tokluğuna çalışmak kaderi olan Ali Gede'nin babası **Arap Hüseyin**, Ali Gede savaşta iken kolera salgınında ölen iki çocuğunun annesi **Hafize**, annesinin ölümünden sonra üvey anne elinde sıkıntı yaşayan ve evlenmeyi çare olarak gören Ali Gede ve Hafize'nin kızı **Ayşe**, Ali Gede'ye faydası olmayan sakat **kardeşi**, savaşta ilk çarpışmada şehit düşen **Kado**, koyunları kurtarmak için çok uğraşmasına rağmen başarılı olamayan köyün çobanı **Hıdır'ın İsmail**, köye hükmeden beylerden bölgeye ilk gelen **Boşnak Ahmet Ağa**, yaşadıkları Larissa'dan gelerek ağabeyi Ahmet Ağa ve kendisi için büyük bir toprak satın alan **Larissalı Hayrettin Efendi**, savaştan dönen Ali Gede'nin karşılaştığı **çoban**, onun Ali Gede'ye sorduğu kişiler Sağır'ın Yusuf ve vurulduğunu duyduğu **Bodur'un kardeşi**, Emine Kadına askerlerin döndüğünü söyleyen komşusu **Şevkiye**, ona bu bilgiyi veren **Dursun'un Elif**, Balıca'dan gidenlerin döndüğünü söyleyen kocasının **dayıoğlu**, savaştan döndüğü duyulan Gökçeköy'den **Bakır'ın Yusuf**, onun döndüğünü ama bir bacağına olmadığını söyleyen **Yalak Şerife**, Rıza'nın çayın kenarında beraber oynadığı sığırtmacının **küçük kızı**, Ali Gede'yi görerek evinin penceresinden kafasını uzatan **kadın**, Ali Gede'nin ilk gördüğü kişi **Fadıl Efendi**, adamın ardından çıkan ve Ali Gede'yi tanıyan **Fadıl Efendinin karısı**, onun geldiğini duyarak dışarı çıkan **Hamit Ağa**, yanına gelip "Hoş geldin" diyen **Ülfet'in Hüsniye**, Arap Hüseyin'in çalıştığı çiftliğin Ali Gede zamanındaki sahibi **Mehmet Ali Bey**, her ikisinin adlarının aynı olmasından dolayı **Büyük Hikmet Hanım** ve **Küçük Hikmet Hanım** olarak adlandırılan beylerin eşleri, küçükken çiftlikte zaman geçirmeyi seven büyüdüğünde

ise şehirde ticaret yaparken arada sırada çiftliğin işleriyle ilgilenen Küçük Hikmet Hanımın oğlu **Fuat**, Fuat'la sürekli kavga eden ablası **Lamia**, Küçük Hikmet Hanımın iâşe ve ambar memuru **babası**, çiftliğin kahyası **İbrahim**, çiftliğin karşısında oturan **Satılmış**, yağışsız havadan şikâyet eden kahveci **Topal Aziz**, onun konuştuğu **Topal Raşit**, yağmur duasına çıkan köyün beylerle arası iyi olan imamı **Kara Hafız**, Lamia ile iyi arkadaş olan kızı **Zehra**, telaşla aşağı mahalleden geçen **İffet** ve eteğine yapışan oğlu **Ali**, oğullarını göndererek ihtiyaçlarını isteyen **Hamdi Ağanın karısı**, Hamdi Ağanın ihtiyaçların alınması için oğullarını gönderdiği **Bakkal Ahmet**, yağmurun yağmama ihtimalini dile getiren Hamdi'nin biraderi **Halil**, kahveye sığmayarak Bakkal Ahmet'in dükkânına toplanan **Kara Şevket**, çekirdek yiyen **Ali Efendi**, bakkalın kahveye göndererek çay getirttiği oğlu **Mustafa**, bakkalın tarttığı şeyleri almak için bekleyen tezgahın önündeki **çocuk**, Kado'nun **Veysel**, onun Mehmet Ali Beyden toprak isteyip icarına ekme konusunda ısrar eden **anası**, büyükbaş hayvanları otlatan **sığırtaç**, onu yanına çağıran koyunların çobanı **Bekir**, yağmur duasından sonra yenecek yemekleri yapan **Fatma Dudu**, o gün için dükkânını kapatarak balon satan maharetli demirci **Çingene Hasan Usta**, lokma döken kadınlar **Hicriye**, **Kırmızı Emeti**, Çingene Hasan Ustanın dükkânında körükte çalıştırdığı oğlu **Mahmut** ve örste çalıştırdığı büyük oğlu **Cemal**, Hasan'ı bir demircinin yanına çırak veren ileri görüşlü babası **Çeribaşılardan Kocabaş Şaban**, Bekirler köyündeki **demirci**, çobanların otlattığı boynuzu kırık keçinin sahibi **Deli Emin'in küçük biraderi**, kahvede Ali Gede ile bir masaya oturan **Bacak Halim**, köye bir kahve daha açan **Cıgı'nın Ali**, kahvenin yanında evi olan **Deli Rıfat**, oğullarını bir arada tutarak zamanla zenginleşen ve büyük toprakların sahibi olan Kıranların **Koca Duran**, karısı **Kıranların Hadiye**, babalarının ve kendilerinin yaptığı haksızlıklar yüzünden malları paylaşma sırasında girdikleri kavgada kardeşini öldüren **Kıranların Fahrettin**, onu öldürdüğü için hapse giren **Kıranların Hayrettin**, kocasının kardeşiyle kavga etmesine neden olacak şeyler söyleyerek kardeşlerin kavgasına ve kocasının ölümüne neden olan **Kıranların Serviye**, ona fazla uymayan ama çok da aşağı kalmayan eltisi **Zahide**, Kıranların Duran'la ortak çalıştıktan sonra parasını istemeye geldiğinde hırsızlık yaptığı iddiasıyla parasını alamayan ve Duran'dan dayak yiyen ortakçısı **Seyfi**, Ali Gede'ye olayı anlatan **Kamil**, dayak yiyen kocasının etrafında dört dönen bir taraftan da böyle bir işe bulaştığı için kocasına kızan Seyfi'nin karısı **Raziye**, babasının durumunu merak eden **küçük kızı**, onaltı yaşındaki büyük kızı **Sultan**, babasına bakmaya çıktığında onu eli yüzü kan içinde bulan on dört yaşındaki büyük oğlu **Yusuf**, oğlanın

yardım için çağırdığı tarla komşuları **Bulgar Kerim**, küçükken bahçede hindileri yayan babasıyla amcasının kavgasından sonra çiftleyle gezen Kıranların büyük torunu **Hadi**, Ali Gede'nin düğününde kadınları oynatan çalgıcı **Kadriye**, Ali Gede'nin kızı Ayşe'yi oğluna isteyen **Kara Şevket'in Zeynep**, kadının Ayşe'yle evlendirdiği oğlu **Haydar**, Kara Hafız'dan sonra köyün imamlığını yapan aynı zamanda evinin bir köşesini bakkal dükkânına çeviren **Mehmet Hoca**, köye kahve açmayı düşünen **Halil Ağa**, ona fırın açmayı teklif eden kardeşi **Sadri**, Boşnak Ahmet Ağanın oğullarından olan **Hüseyin Bey**, Larissalı Hayrettin Beyin oğullarından olan ve Ali Gede'nin çiftliğinde çalıştığı **Seyit Bey**, Ali Gede'nin ikinci evliliğini yaptığı, ancak ölümünden sonra Hafize'den olan çocuklarına çok kötü davranan karısı **Cemile**, Ali Gede'ye oğlu olduğu müjdesini getiren **arabacı**, Rıza'yı dışlayan üvey annesinin evini verdiği öz oğlu **Rasim**, kadının ikinci çocuğu olan **Azime**, Rıza ile kasabaya gittiğinde Ali Gede'nin lokantasında yemek yediği **Ahmet Zogo**, Ali Gede'nin kasabaya götürdüğü kavunların hepsini satın alan **adam**, atlarını teslim ettikleri **Nalbant Ali**, elindeki şişede kara sülükler bulunan **adam**, yonca aldıkları **ihtiyar adam**, Ali Gede'yle tavşan avına çıkan **Kara Derviş'in Mehmet Efendi**, Hamit Ağa, ava giden Topal Aziz'e heybe hazırlayan **annesi**, babasının etrafında dolaşan oğlu **Ali Hikmet**, Kıranların ortakçısı **Arnavut Kemal**, aynı ördeği vurduğunu söyleyen avcılara saçmaları kontrol etmeyi teklif eden **beyin adamlarından biri**, Rıza'nın âşık olduğu ancak zor kavuştuğu her zaman hasta olan karısı **Saadet**, muhacir olarak geldikleri köyde bekçilik yapan, Rıza'ya kızını vermemek için çok uğraşan **Bekçi Besim**, Saadet ve Rıza'nın aşkı konusunda kocası Bekçi Besim'i sakinleştirmeye çalışan **Şevket**, Besim'e bekçilik yaptıran **muhtar**, Saadet'in zayıflığından dolayı üzülen annesine kızın yapısının böyle olduğunu söyleyen **doktor**, Saadet'in çocuğunu ortada bırakarak kaçan kardeşi **Bahire**, Besim'in küçük oğlu **Necdet**, Ali Gede'ye vatanın yoksulların olduğunu söyleyen **zabiti**, Rıza'nın şarkı söylediği düğünün sahiplerinin emirler verdiği yemek dağıtan kişiler **Kâzım**, **Hatice**, **Cevriye** ve **Kara Şayde**, Bekçi Besim'in partizanlık günlerinde savaşırken köşeye sıkıştırdığını hatırladığı “**gavur**”, Ali Gede'nin traş olmak için dükkânına gittiği **Berber Halil İbrahim**, Ali Gede'nin evine makarna kesmeye gelen kadınların arasında sessizliğiyle dikkat çeken Figani'nin karısı yeni gelin **Rabia**, karısını dövmeye kıyamayan **Figani**, İffet'in sözlediği oğlu **Ali**, çok güzel olan **sözlüsü**, evlilik hazırlığı yaptığı konuşulan aşağı mahalleden **Deli Azim**, Hasan Usta'ya öküz arabasının okunu yaptıran Topal Raşit'in yanında getirdiği oğlu **İbrahim**, önlerine kattıkları öküzleri çaya sulamaya götüren **Deli Hasan** ve

torunu, Berber Halil İbrahim ve Kör Yusuf'un hayalet kılığına girerek mezarlık yanında önüne çıktıkları **Hamdi Ağa**, adamın silahla kovaladığı **Kör Yusuf**, Rıza'ya âşık olan ve ona ufak hediyeler veren **Halil Ağa'nın Hüsniye**, Ali Gede'nin Besim Ağa ile kahvesinde karşılaştığı **Kahveci Ahmet**, Ali Gede'nin yanındaki **Nuri**, Hüseyin Beyin ölümünden sonra topraklarını işletemeyerek satan ya da icara veren oğlu **Nedim Bey**, Besim'in beygirini nallattığı **Nalbant Halil İbrahim**, ovada çalı çırpı toplayan Karaman Ağa'nın **Ayşe**, Bacak Halim'in ekinine girerken bekçinin düdüğüyle telaşlanan **çocuk**, İbrahim Kahyanın yönlendirdiği işçiler **Murat** ve **Halim**, İbrahim Kahyadan önceki kahya **Salih**, İbrahim Kahyanın oğlu **Mehmet**, geçen askeri cipi kullanan **uzatmalı asker**, cipteki Gökçeköy'ün **muhtarı**, saçlarını tarayıp köşede dikilen **Hoca'nın Hayri**, Karaman'ın eşeğini alıp on kuruşa geri verdiği **çingene**, Topal Aziz'in kahvesine davetli olan ve yılan, çıyan sokmasına karşı okuyup üfleyen **Yılanıcı Dede**, Mehmet Ali Beyin yılan görünce Yılanıcı Dedeyi çağırmak için gönderdiği **işçi**, Mehmet Hoca'dan sonra camiye ilk girenlerden olan **Resul Ağa**, onun müezzinlik için yarıştığı sesi güzel **Arnavut Mustafa**, onun camide gördüğü tarla komşusu **Bulgar Bekir**, adamın Mustafa'ya gülümseyen **dul gelini**, Bekir'in ölen **oğlu**, okuduğu duaların karşılığını alırken Mehmet Hocadan daha insafli davranan **Recep Hoca**, Mehmet Hoca'nın bakkal açmasına başlangıçta karşı çıkan karısı **Nesime Hanım**, hocaya Arap harfli yazılar yazan kutuyu getiren ve ne olduğunu soran **bir genç**, Rıza'nın yıkarken delik deşik ettiği fanılayı aldığı **levazımcı**, verirken mırın kırın eden depodaki **çavuş**, Rıza'nın çamaşırını parçalamasına gülen asker arkadaşı **Balıkesirli Rıfkı**, öğle yemeği için karavananın geldiğini haber veren **er**, yeni yazıyı öğrenme konusunu konuşan **Kırkağaçlı Osman**, Rıza'ya oğlu için mevlit okutan **Kıdemli Başçavuş Kadir Demirtürk**, havanın çok sıcak olduğunu söyleyen **bir asker**, Rıza'nın yirmi günlükken askere gitmek zorunda kaldığı ilk çocuğu kızı **Hasibe**, ikinci kızı **Nesibe**, Kado'nun karısının torununa istediği **Mehmet Hoca'nın kızı**, kadının düğünlerde şarkı söylemesi yüzünden Mehmet Efendinin kızını vermediği **oğlan**, arabacılığa başlayan ve postacılık yapan **Leyla'nın Mehmet**, "Arabacı Mehmet'in karısı" diye anılan **Leyla**, Bekçi Besim'le kahvede oturan **Karaderviş'in Mehmet Efendi**, postacının mektup getirdiği kişiler **Mustafa oğlu Kara Emin**, **İsa Çavuş**, **Hatem Hoca**, **Koca Ayan**, **Satılmış'ın Ali**, **Kara Yusuf'un Hasan**, **Dede Niyazi**, **Nakiye Dudu**, **Köse'nin Muharrem**, **Göllülerin Bayram**, **Şevket oğlu Muhittin**, Nakiye Dudu'nun mektubunu teslim ettiği oğlu **Veli**, Postacı Mehmet'ten mektupları okumasını isteyen **biri**, karakoldan postacıyla köye resmi zarf

gönderen **üst çavuş**, Rıza'nın askerlik dönüşü bindiği Mehmet Efendinin arabasında karşılaştığı **bir işçi** ve **Kıranların Hayrettin'in ortağı**, dünya savaşında Almanların yanında olan köydeki tek kişi sağlık memuru **Ragıp Bey**, Bekçi Besim'in kızı ve damadına karşısından bahçe aldığı **Dalyan Ağa**, Saadet'in doğumunu yaptıran ebe **Kara Fatma**, Rıza'nın yanı başındaki tarlanın sahibi **Pinti Hamit**, Kahveci Ahmet'in çocuğu olmayan **ilk karısı**, kadının kardeşi olan ve ablasıyla iyi geçinen **ikinci karısı**, Rıza'nın kardeşi Rasim'in evlendiği **İstanbulu kız**, onun hısım olduğu Seyit Beyin oğlu **Hayri Beyin karısı**, Rıza'nın küçük kardeşi Azime'nin evlendiği **Akhisarlı biri**, Bakkal Ahmet'in Mustafa'nın evlendirdiği oğulları **Sabahattin** ve **Çakır Salahattin**, ikinci oğlunun benzediği annesi **Servet Hanım**, annesi gibi güzel olan kızları **Hamidiye** ve **Sevil** ile boy atmayan küçük oğulları **Ergun**, onların düğünleri için kendi evlerinin duvarını boyayan **Hasan Ahmet**, biraderi **Kırlı Hasan**, boyama işini üstlenecek olan Hasan Ahmet'in karısı **Hafize** ve yengesi **Misliye**, Mehmet Hocanın bakkal için ısmarladığı malları getiren **Gömleksiz Sadri**, içkiliyken Sadri'nin bıçak çekip üstüne yürüdüğü **adam**, Çakır Salahattin'in düğününde içkili Gömleksiz Sadri'nin attığı kurşunla vurulup ölen **Muhittin**, klarnetini sarhoşların çiğnemesinden dolayı ağlayan **çingene**, sessizce getirilen **gelin**, Azime'nin tulumbacı kocasının içki arkadaşları Halil Ağa'nın **Sarı Fuat** ve **Saka Hasan**, tulumbacının yanında çalışmaya başladığı **Değirmenci İsmail**, veresiye çay içenlere kızan kahvenin ocakçısı **Yusuf**, berberde traş olan **bir genç**, sıra bekleyen **ihhtiyar**, köylülerin cinayet işlenmiş gibi göstererek helvaları bırakıp kaçmasını sağladıkları **helvacı**, onu korkutmak için kavga ediyor numarası yapan **iri adam** ve daha **kısa boylusu**, Azime'nin oğlu **Halil**, onu iterek üstünü kirleten **Kenan**, tulumbacının helvacıya oynadığı oyunu hatırlatan ve gülen **Kıymet**, berberin gerçekten öldüğü sanıldığı için baş sağlığına gidilen **karısı**, aşırı yağmurun killi su olarak tarlaları basmasını konuşan **bir işçi**, ava giden **Berber Bayram**, arkasından paytak paytak yürüyen **biri**, avda Kayışlar köyü istikametinden hayvanlarıyla birlikte gelen **Çoban Raşit**, Saadet'in kardeşi Bahire'nin yeğenine bakma bahanesiyle evden çıkıp kaçtığı **İbrahim Kahyanın oğlu Mahir**, onların aralarını yapan **Huriye**, onun kocası kooperatif müdürü **Kara Abdullah**, kız kaçırma olayı üzerine kalabalıklaşan İbrahim Kahyanın evinin önünde olanları izleyen **Dangul Şerif Ali** ve karısı **Mihriye**, kahya ve oğlunun barikat kurmasına yardım eden kahyanın karısı **Rabia Hanım**, Besim'in baltayı savurmasıyla düşen sığırtmacın karısı **Esmâ**, Rıza'nın küçük kızının lastiklerinin su alması üzerine velisine haber yollayan **öğretmeni**, lastiği yamayacak olan **Eskici İsmail**, sığırtmaç Raşit'in yalınayak

gezmek zorunda kalan oğlu **Recep**, üstünde doğru dürüst kıyafeti olmayan küçük oğlu **Abdurrahim**, Kıranların Hayrettin ve Fahrettin'in döverek kovaladığı bahçeye bakan **işçi** ve **karısı**, Rıza'nın sık sık hastalanan Saadet'i götürdüğü **Doktor Ziya Bey**, doktorun gönderdiği **röntgenci**, Rıza'nın hayvan kesilince dalakları Saadet için ayırmasını tembih ettiği **Kasap Ferit** ve kardeşi **Kasap Hüseyin**, Besim Ağanın kızı için bal aldığı **Deli Hasan'ın Ali**, Ali Beyin Doktor Ziya Bey ile evli olan kızı **Leman Hanım**, Manisa'da yaşayan **üvey kızı**, onun kocası Manisa Belediyesi **Başkâtibi Kamil Bey**, Ali Beyin öz kızı olan **Seyyide Hanım**, beyin köydeki işlerini yürüten ve arazilere pirinç ekmeye karar veren Seyyide Hanımın kocası **Adanalı Mehmet Bey**, Ali Beyin ölümünden sonra çocukları ile aralarında anlaşmazlık çıkan **üvey anneleri**, Bekçi Besim'in gördüğü sınırdaki otlarla oynayan **çocuk**, her yıl Ramazan ayında kullanılan topu onarttırıp yeniden kullanmak için çok uğraşan **Karaman Ağa**, köyde bir bakkal dükkânı ve bir kahve açan **Nazım Efendi**, Hayrettin ve Fahrettin'in kavgalarına yardım eden ve hapishaneden çıktıktan sonra bir süre daha kini ve düşmanlığı devam ettiren Fahrettin'in gözünü budaktan esirgemeyen köylünün illallah ettiği **Duran**, olaydan sonra hapse giren ve çıktıktan sonra da avare bir hayat süren Fahrettin'in oğlu **Suat**, hapisten çıktıktan sonra Fahrettin'in oğullarına gözdağı vermeye çalışan Hayrettin'in oğlu **Taha**, Saadet'in oğullarını çiftlediğini söylediği aşağı mahalleden **Cevriye** ve **Kırlı'nın Sıtkiye**, Saadet'in ailesinden ayrı yemek yediğini duyduğu **Değirmenci Şükrü**, köyde kızamıktan ölen bir haftalık **kız bebek** ve bir buçuk yaşındaki **oğlan**, kızın babası **Bulgar Osman** ve oğlanın babası **Lütfü**, Mehmet Hocanın kızına aldığı ve daha sonra köye imam olan **Çerkez içgüveysi**, okulda yapılacak törende oynayacağı için babasından elbise isteyen Hasan Ustanın kızı **Binnaz**, kızın ağlamaları yüzünden adamın yanına gelen karısı **Bahriye**, Cumhuriyet Bayramı müsamesesinde Binnaz'a prenses rolü veren öğretmeni **Kör Kadir**, arabasının parçasını tamir ettirmek için Hasan Ustaya gelen Kemerova'dan **Parlak İsmail**, okuldaki tören için gelen **Macuncu Hasan Ağa**, **şamtatlıcı hoca**, balon ve düdük satan **biri**, müsamere için prova yapan çocuklar **Veysel** ve amcasının kızı **Kebire**, onların kıyafetini garipseyen **bir çocuk**, prova yapıldığını söyleyen **diğer çocuk**, müsamereden sorumlu olan **Ballicalı Ahmet Nedim Öğretmen**, müsamereye gelecek olan Akhisar Millî Eğitim Şubesinden **bir görevli** ve **kaymakam**, Binnaz'ı izlemeye gelecek olan **Gördesli Kara Taybe**, onun dostu **Çeribaşı Çingene Şaban**, adamın katır tekmesiyle ölen **karısı**, kadının Taybe'ye ana diyen **oğlu**, oyunda Fatih rolünü oynayan **çocuk**, Hüma Hatun rolünü oynayan **kız**, oğlu Suat'ın hapisten

çıkması dolayısıyla ağlayan Serviye Kadını teskin etmeye çalışan kızı **Hadiye**, Suat'ın gelmesinden sonra silahları yağlayan Duran'ın davranışlarından ürken ve onu durdurmaya çalışan karısı **Şevkiye**, babalarının ölümünden anneleri Serviye'yi sorumlu tutan küçük kız **Bedriye**, önüne kattığı danalarla yoldan geçen **Pamak Osman**, akşam namazı için camiye giden **Muhtar Akif** veya Pırasacı Akif, yoldan geçen traktöre yol veren **ihtiyar**, Taha'nın traktörle geçmesini hemen Serviye Kadına anlatan **Pamağın Ayşe**, Taha'nın yeşil traktörüyle tarla sürdüğünü gördüğü **Kamil'in Enver**, annesinin Taha'ya nasihat etmesi için sofradan erken kalkan Taha'nın karısı **Sevim**, koyunlarını götüren Deli Bekir'in elini tuttuğu oğlu hasta **Yaşar**, karşı sokaktan gelen **Topal İrfan** ve **Cebir Usta**, Taha'nın Suat'la karşılaştığında yanlarında bulunan **Hamdi'nin Şerafettin**, beylerin çiftliğinde sökülen kepengi onarmaya çalışan **bir kadın**, çiftliğe gelecek olan **Hayri Bey** ve hanımı **Makbule Hanım**, Kara Fatma'nın evlendiği kendinden yirmi yaş büyük **kocas**, adamın daha önceki evliliğinden olan **Şükriye**, mübadele ile gönderilen çiftliğin emektar hizmetçileri **Eleni** ve **Panayoti**, gitmek istemeyen kızları sürükleyerek götüren **jandarma yüzbaşısı**, Mehmet Ali Bey zamanında çiftlikte ağırlanan **Bahri Bey**, **Abbas Bey** ve **nişanlıs**, **Şükriye Hanım**, **Tapucu Ali Bey**, Kayışlar'dan **Abidin Bey**, çiftliğin yan duvarına tuvaletini yapan **Gülbeyaz'ın Çakır**, köpeği görünce hemen yanına koşan Makbule Hanımın oğlu **Atilla**, onun **ablas**, Fuat Beyin beraber çiftliğe geldiği bayan arkadaşı **Muazzez Hanım**, onlarla birlikte çiftliğe gelen **Cemil Bey** ve eşi **Mahide Hanım**, İbrahim Kahya ile birlikte bahçeye ocak kuran **bir işçi**, Atilla ile ateş yakmaya çalışan **Mahide Hanımın kızı**, Boşnak Ali Ağaya “Boşnak” lakabını veren **bir Rum**, dayağından kaçan karısını bularak öldüren ve hapse giren **Arif Dayı'nın Mustafa**, köylünün güzelliğini konuştuğu ancak kocası tarafından öldürülen **Emine**, Deli Duran'ın içki arkadaşlarından **genç olan**, onun Duran'a gördüğünü anlattığı Kemerova'dan Nişadır'ın komşusu **Halim**, köye yabancıları getiren **Eskici Nuri**, gökyüzüne bakarak yağmur yağacağını söyleyen kahveci **Deli Emin**, yanındaki büyük oğlu **Bekir**, çay tarafından gelen **Mucap**, yürürken tarlasından geçtiği **Eskici Osman**, Mucap'ın babası olan **Kemerovalı Selim Usta**, Kemerova'dan Bekir'le konuşan **Bacak Ali**, Taha'nın yolda rastladığı üç kardeşlerin **Murat**, köyde Rıza ile birlikte tütün ekmeye başlayan **Kara Ali**, Duran silahla kahveyi bastığında rengi bembeyaz olan **Deli Bekir**, yüzü donan **Deli Muharrem**, şaşı gözleri daha da şaşılacak Bahattin'in ortakçısı **Akça Halil**, kırmızı yanakları mora dönen **Azim**, yanında oturan **Cebir**, olay üzerine köye gelen **uzatmalı çavuş**, gözaltına alınanları cipe bindiren

başçavuş, Dalyan Ağanın komşusu olan **Kara Mustafa'nın Süleyman**, geç kalan sığırlarını ahıra götürme telaşında olan Recep Hocanın annesi **Taybe Hala**, Besim Ağadan sonra köyde bekçilik yapan biri, sabahtan kestiği danayı ayıran **Kasap Hüseyin**, köye otobüs alan Bacak Halim'in fikrini aldığı tamirci **Mecit Usta**, Bacak Halim'in ehliyet aldirmayı düşündüğü **oğlu**, otobüsü getirebileceğini iddia eden **Pepe Salih**, evine kadife koltuk alması köyde olay olan **Çete Memet**, çok beğenilen koltuk takımı olan **Nasip Hala'nın Seyfettin**, bilezikleri konuşulan **Necip Ustanın karısı**, kocası öldüğü için bir kızıyla kalan **Koca Cemile**, **kızı**, kocasının otobüs alma düşüncesi köyde konuşulan Bacak Halim'in karısı **Mürvet**, Rıza'nın okutmak istediği için "küçük öğretmen" diye hitap ettiği **küçük oğlu**, Rıza'ya Doğan'ı okutmasını tavsiye eden **öğretmen**, aynı konuda ısrar eden Dangul Fadime'nin oğlu **Şerif Öğretmen**, Bakkal Nazım Efendinin dolmuş aldığı **büyük oğlu**, Doğan'ın arkadaşlık ettiği **Figani'nin Necati** ve Kemerova'dan **Mehmet Ağanın oğlu**, köye gezici sinemayı getiren Yayaköylü **Deve Yaşar**, kışın Nazım Efendinin kahvesinde sinema gösterimi yapan **Çötre Mehmet**, evliliklerinin üstünden bir yıl geçmesine rağmen çocukları olmadığı için sürekli bir şeyler içirilen **Necdet'in karısı**, Saadet'e üçüncü erkek çocuğu olacağını söyleyen **İlmiye Karı**, Sıtkiye'nin uçağını görerek Demokrat Partinin kuşları dediği **Ali Demirağ**, seçim zamanı köye sık sık gelip vaatlerde bulunan Dere köyden AP'li parlamenter **Vahit Eskişehirlioğlu**, onun konuşması için köylüleri köy meydanına toplayan **Bakkal Zekir** ve **muhtar**, karısını öldürdüğü için hapse giren Mustafa'ya çıktığında geçmiş olsun ziyaretinde bulunan eniştesi **Hulusi**, Mustafa'nın hapisten çıkacağına yakın evi temizleyen **ablası**, babasının evine dönen Emine'ye destek veren **annesi** ve **babası**, Mustafa'nın o zamanlar bir buçuk yaşında olan **küçük çocuğu**, üç buçuk yaşında olan **büyük çocuğu**, cinayetten sonra Mustafa'nın yanına gittiği **babası** ve **Nuri Amcası**, herşeyi gizlemeden anlatan Mustafa'yı uyaran **avukatı**, oğlunun düğününde Muhittin'in öldürülmesinden dolayı köyden soğuyan Mustafa Efendinin kazada birlikte eczane açtığı **eczacı**, Rıza'nın Mustafa Efendinin evini aldığını duyunca canı sıkılan Leyla'nın küçük kızı **Kevser**, duruma per aldırış etmeyen kocası **Kara Mustafa**, Rızaların yeni evlerine gelişiyile bahçenin şenlendiğini söyleyen Deli Hasan'ın Ali'nin karısı **Nasip Hala**, turşuculuk yapan **Şaban Usta**, Kıranların Suat'ın hizmetkârlığını yapan ve tarlaya götürüp getirirken karısıyla arasında bir ilişki başladığı için öldürülen iri yarı kabadayı kılıkli arkadaşı **Çetin**, Konurca çayı yakınlarındaki gençleri bahriyeli yazan askerlik şubesi **binbaşısı**, yeni evlerine taşınır taşınmaz Saadet'in dünyaya getirdiği **dördüncü oğlu**,

darbe sonrasında Cemal Gürsel'in resmini parçalanması olayı yüzünden elleri kelepçelenip götürülen **Hoca'nın Hayri'nin büyük oğlu**, jandarmalarla birlikte köye gelen **uzatmalı çavuş**, yanındaki sarı sırmalı **başçavuş**, cipi kullanan **er**, cipten inen **Muhtar Temindar** ve bir başka **uzatmalı**, tek görgü şahidi olan **Berber Bektaş**, olayı anlatan Kahveci Ahmet'in büyük oğlu **Tevfik**, Cemal Gürsel'in resmini parçalayan **Vildan**, bunu karakola şikâyet eden **biri**, oğlanın tutuklanmasına iyi olmuş diyen **Kara Bahittin'in ortakçısı**, köyden devlet için yardım toplayan ekibin **memuru**, Deli Bekir'in küpelerini vermek istemediği için kulaklarını kopardığı söylenen **karısı**, parasını ocakta sakladığı için delik deşik olan ve sağlam paraları yardım ekibine getiren Yugoslav göçmeni **Koçanalı Demir Ağanın anası**, kadının ölen **kocas**, ondan sonra birlikte yaşadığı **oğlu** ve **gelini**, kadının yaptığı yardımdan gözleri dolan yaşlı **başçavuş**, Nuri'nin Mustafa'nın tamir etmeye uğraştığı gri fordsonun sahibi **Ayakkabıcı Vehbi**, Nuri'nin Mustafa, toprak işini pek sevmeyen karısı **Ayşe**, sinemacı Yaşar'a takılan **Boz Fuat**, siyah bir otomobil alarak köylüye hava atan **Hamdi'nin Osman'ın Şerafettin**, hapisten çıkan Mustafa'nın evlenmesi gerektiğini düşünen Kahveci Ahmet'in karısı **Hamide Yenge**, Bacak Ali ile birlikte gezen **Topal İrfan**, tütüne gittiği için yorgunluktan annesi gibi gözleri şişen **Suat'ın kızı**, arabanın dizginlerini tutan **oğlu**, Suat'a Çetin'i tavsiye eden hapishane arkadaşı **Kulüpçü Enver**, Çetin'in genelevde çalışan **annesi**, kadına ev alan **bir dostu**, annesiyle ilgili sözleri yüzünden Çetin'in bıçakladığı **kasabın tombul oğlu**, ilkokulu bitirdikten sonra Çetin'i yanına alan **babası**, çırak olarak verildiği **araba tamircisi**, sonra yanında çalıştığı **koltukçu**, yanında devam ettiği **başka bir koltukçu**, Çetin'in içkiliyken çıkan kavgada bıçakladığı üç günlük **dostu**, Serviye'nin zeytinyağı almak için gittiği **Kasap Ferit'in Cemile**, cız bız yapan Saka Hasan'ın karısı **Müeyesser**, Parlak İsmail'le birlikte içen **Kemerova'dan Cemil**, Deli Duran'ın Çetin'i öldürüp hapse girmesinden sonra babasız kalan oğlu **Sadi**, karısının ihanetinden sonra Suat'ın evden kovduğu karısıyla birlikte giden **kızı**, kadını almaya gelen oğlan **kardeşi**, cinayetten sonra Duran'ın evinde saklandığı asker arkadaşı **Ömer**, Duran'a hoş geldin diyen adamın **karısı**, Ömer'in at getirmesini istediği oğlu **Bekir**, Duran'a yirmi sene verileceğini söyleyen **avukat**, gün geçtikçe fakirleşen Kıranların Suat'ın tarlasının bir kısmını daha satmak zorunda kaldığı **Hamit**, Suat'ın **büyük kızı**, onu isteyen **Leyla'nın Mehmet**, Doğan'ın dizindeki menisküsün tedavisi için gittikleri İstanbul'daki **Doktor Deli Orhan Bey**, doktorun Doğan'ı sinemaya götürmesi için gönderdiği yeğeni **Nurhan**, doktorun hemşirelik yapan karısı **İrfan Hanım**, köydeki okullara atanan iki kızkardeş

öğretmenin büyüğü ve Doğan'dan hoşlanan küçüğü **Şehnaz**, Doğanların evine kiracı olarak gelen **Hatiye** isimli öğretmen, dolmuşuyla öğretmenlere hizmet eden ve Doğan'ın öğretmenlerle yakınlığını kıskanan **Hadi Sutaşı**, Doğanların komşuları olan ve rahat iletişim kuran **Raşıde Abl**, onun silik bir kişi olan kocası **İsa**, Rıza'ya Doğan'a bir dükkân açmasını tavsiye eden Eczacı Mustafa Efendi'nin oğlu **Sabahattin**, Rıza'nın çok kilo aldığı için gittiği **Doktor İhsan Bey**, Doğan'a kitap veren **Mehmet Öğretmen** ve **Özcan Öğretmen**, Doğan gibi yazılar ve şiirler yazan aşağı mahalleden **Balcıların oğlu**, Almanya yolculuğunda köyden gelmiş geçmiş birçok insanın ölü yüzlerini görerek fenalaşan Doğan'a kolonya getiren **hostes**, uçağın sarsıntısıyla yaralanan Doğan'a pansuman için malzeme getiren **hostes**, Doğan'ı karşılayan gözlüklü telaşlı **biridir**.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında bütün kahramanlar kurmacadır. 185 kahramanı olan romanın **Uzun İhsan** adlı kahramanı, yazarın **Kitabü'l-Hiyel** adlı kitabında da yer aldığı için, söz konusu romanla birlikte işlenmiştir. Romanın başkahramanları ve hikâyelerin anlatıcıları **Ölüm** ve **Cezzar Dededir**.

Roman kahramanlarından bir kabadayının canını almak üzere ortaya çıkan **Ölüm**, ondan sonra uğradığı Cezzar Dedeyi torunlarına masal anlatırken bulur. Onunla birlikte sıradaki kişi olan Uzun İhsan'ı ararken bir oyun oynamayı teklif eden Ölüm'ün teklifi, birbirlerine hikâye anlatmak ve her hikâye karşılığında Cezzar Dedenin bir saat yaşamasına izin vermek şeklindedir. Ölüm, Cezzar Dedeye “Güneşli Günler”, “Dünya Tarihi”, “Hırsızın Aşkı”, “Gökten Gelen Çocuk” adlı hikâyeleri anlatır ve onun hikâyelerini dinler. Bu arada gittikleri her mahallede Uzun İhsan'ı bulup kaybeder. Çünkü anlatılan hikâyelerin kahramanları, Ölüm'ün Uzun İhsan'ı yakalamasını engeller. Yüzü mühürlü olan ve yüzünde en ufak bir duygu belirtisi bulunmayan Ölüm, kendisiyle gezmekten ve hikâye anlatmaktan sıkılan Cezzar Dedenin isteği ile oyuna son verir. Tam bu sırada ortaya çıkan Cezzar Dedenin torunları, Ölüm'ü gülümsetmeyi başarinca yüzündeki mühür çözülür ve Ölüm, Cezzar Dedenin de Uzun İhsan'ın da canını alamaz.

Yetmişlik bir ihtiyar olan **Cezzar Dede**, torunlarına masal anlatırken borcunu almaya gelen Ölüm'ün davetiyle dışarı çıkar. Önce kabadayı ile Ölüm'ün oynayacağı oyunda Ölüm'ün eşi olan Cezzar Dede, onun teklifi ile hikâye anlatma oyununa başlar. Ölüm, her hikâye karşılığında Cezzar Dedenin ömrünü bir saat uzatma sözü verir. Bu arada da Uzun İhsan'ı aramaktadır. Cezzar Dede, Ölüm'e “Bidaz'ın Laneti”, “Bir Hac

Ziyareti”, “Ezine Canavarı” ve “Şarap ve Ekmek” adlı hikâyeleri anlatır. Sekiz hikâye sonunda bu oyundan sıkılan Cezzar Dede, Ölüm’den canını almasını ister. Bu sırada ortaya çıkan torunları Ölüm’ü tanır ve onu gülümseterek yüzündeki mührü çözdükleri için dedelerinin Ölüm’le gitmesini engeller.

Romanın diğer kurmaca kahramanları ise, Ölüm’ün Cezzar Dede’ye gitmeden önce uğradığı, oynadıkları oyunu kazanmaları halinde yüz yıl ömür, kaybetmesi halinde ise kendi canı ve kefil gösterdiği bir canı vaat eden, ancak oyunu kaybettiği için kefil ile birbirini öldüren **kabadayı**, onun kendisini böyle bir konuda kefil göstermesine sinirlenerek kabadayıya silah çeken ve onunla birlikte kendisi de ölen yirmi yıllık **kankardeşi**, kabadayıyı her gün kapıda bekleyen ve ona kusursuz hizmet eden **karısı** ile kadının **kuması**, kabadayı içeri girer girmez ayağa kalkıp kahvesini hazırlayan **ocakçı**, kabadayının ensesinde soğuk nefesini hissettiği heybetli adamı anlattığı lakabı “Okkalı” olan **fenni sünnetçi**, Cezzar Dedenin canını almaya gelen Ölüm’ün soğuk görüntüsünden çok etkilenecek Cezzar Dedeyi çağıran **torunlarından biri**, dedesi ile Ölüm’ün Efrasiyâb’ın hazinesini aramaya gittiğini ve kendilerini götürmeyecekleri için Ölüm’ün ayakkabılarını sakladıklarını söyleyen **oğlan torunu**, kabadayıyla Ölüm’e oyun takımlarını getiren **kahveci çırağı**, Ölüm’ün anlattığı korkunç hikâyenin başkahramanı olan ve Uzun İhsan’ı ararken Ölüm’ün bir odada gördüğü, resme yeteneği olduğu için güneşi görmek isteyen müdürün güneşin resmini yaptırdığı, bir yandan da kanını emerek öldürdüğü “Alyanak” lakaplı öğrenci **Bora Mete**, onun okuduğu yatılı okulda elinde “Döv beni adam olayım” ifadesi yazılı olan cetvel taşıyan **hoca**, okulda ceza alan öğrencilerin cezalarını özel bir yöntemle infaz eden **beden eğitimi hocası**, cezadan sonra öğrencilere bir hatip edasıyla nutuk çeken **okul müdürü**, sınıfa girdiklerinde ise onlara nasihat ve gözdağı veren **din dersi hocası**, ona cin çarpmasını soran ve hocadan tokat yiyen **öğrenci**, porfiria hastalığından dolayı güneş göremediği için okuldaki bütün perdeleri kapattıran, kırmızı yanaklı çocuğa güneşin resmini yaptırırken bir taraftan da kanını emerek öldüren “Kont” lakaplı yeni gelen **müdür**, onun kan takviyesi olsun diye kendine dalak pişirttiği **ahçıbaşı**, yemekhanede bir arkadaşına çelme takan **öğrenci**, çelme sonucu düşerken perdeyi aşağı indiren **diğer öğrenci**, güneşi gördüğü için yüzünde açılan yaralardan iki gün boyunca kanaması devam eden müdüre kan yapıcı yiyecekler tavsiye eden **okul hekimi**, müdürün okula ışık sorumlusu olarak tayin ettiği ve kırmızı yanaklı çocuğa gün doğumunun resmini yaptıran “Sağır” lakaplı **resim hocası**, hocanın daha önce görev yaptığı okulda okuyan ve onun hakkında bilgi veren **öğrenci**,

resim hocasının daha önceki okulunda kullanılmasını yasakladığı çingene pembesini kullanan ve hocadan bir Osmanlı tokadı yiyen **isyankâr öğrenci**, Alyanak’a müdür tarafından çağrıldığını söyleyen **sınıf mümessili**, arkadaşlarıyla iddiaya girerek hortlak ve hayaletlere inanmadığını, korkmadığını ispat etmek için şimşekli ve yağmurlu, karanlık bir günde bahçeye inerken Kont’un Alyanak’ın kanını emdiğini gören ve saçları bembeyaz olan **talebe**, sabah yatağında ölü bulunan Alyanak için zabıt tutan **müdür muavini**, yemekhaneye asılan çocuğun resminin altına “Güneşli Günler” yazan **bir talebe**, Cezzar Dedenin anlattığı “Bidaz’ın Laneti” adlı hikâyede define ararken kayınvalidesi altına dönüşen **Kallioğulları’ndan Hamdi**, adamın nemrut mu nemrut **karısı**, hazine arama masraflarını paylaşan ve Hamdi’nin peşinden gizlice girdiği mağarada hortlağın dokunmasıyla altına dönüşen eli maşalı **kaynanası**, Fatti Kralı Abunezayir’in hazinesini bularak oğluna muhteşem bir düğün yapan **Hamdi’nin komşusu**, komşunun **oğlu**, adamın oğluna aldığı yörenin en edalı **kızı**, geline hazineden bir gerdanlık takan **görümcesi**, bir pırlanta yüzük takan **kayınço**, hızma takan **enişte**, geline halhal takan damadın **amcalarından biri**, geline altın göğüs zırhı giydiren **kaynana**, altından anladığı için danışılan kasaba **kuyumcusu**, Uzun İhsan’ı bir sandıkta saklayarak Ölüm’ün bulmasını engelleyen ve “Bidaz’ın Laneti” hikâyesinde Galloğlu Hamdi’ye Bidaz’ın hazinesini beraber aramayı teklif eden **Aptülkehribar**, Hamdi’nin, kaynanasının bileziklerini vererek hazineni yerini gösteren haritanın yarısını satın aldığı tövbeli **defineci**, adamın hacca gidecek olan **dedesi** ve **babası**, Galloğlu’nu küçükken bir marangozun yanına çırak vermek isteyen **babası**, Galloğlu’nun kendini tutamayarak dokunmasıyla canlanan ve definecileri kovalarken kaynanayı altına çeviren **hortlak**, altına dönüşen kaynanasını satan Hamdi’nin elbise diktirdiği, ancak elinde kalan Napolyon kostümünü adama satan uyanık **terzi**, satın aldığı atı getiren **seyis**, Galloğlu’nun evine telefon alarak eviyle arasına hat çektiirdiği **muhtar**, Cezzar Dede’nin anlattığı “Bir Hac Ziyareti” adlı hikâyenin kahramanı olan ve Divana köyünün imamı iken hacca gitmek üzere çıktığı yolculuğu Budist manastırında sonlandıran imam **İlimdar**, köyün yetmişini aşmış **eski imamı**, köylünün tuhaf bulduğu İlimdar’ın ezan okuması için gönderdiği beş yaşındaki **çocuk**, köpeklerin saldırısına uğradığında kaçarken kitabını düşüren kasaba okulunun **öğretmeni**, kitabı bulup İlimdar’a getiren **köylü**, İlimdar’ın Gothama’nın resmi olan sayfayı yırtarak kitabı öğretmene götürmesi için verdiği **oğlan**, rakip köy Zengefil’in İlimdar’a hiç benzemeyen akıllı uslu **imamı**, Divana ve Zengefil köyünün arasını açan **Zengefilli saz şairi**, rakip köy imamının hacca gitmesi üzerine kendi imamlarını da

hacca göndermek isteyen köylünün başvurduğu yörenin **nüfuzlu ve zengin ağası**, onun İlimdar'ı hacca göndermenin şartı olarak yanında götürmesini istediği, huysuz, aksi ihtiyar babası **Zekeriya Dede** ve on sekiz yaşında olan, herkesin karasevdalı bildiği ancak Budist manastırında bir ermiş olduğu anlaşılan **kurt-oğlan**, mukaddes topraklara ayak bastığında çocuğun içindeki şeytanın onu serbest bırakacağını söyleyen **“sivri akıllının biri”**, İlimdar'ı bu iki kişiyle birlikte hacca gitmeye ikna eden **köyün muhtarı**, köylüler imamı ikna etmeye çalışırken imamın eline bir Reşat altını tutuşturarak beş yaşlarındaki **bir velet**, Zekeriya Dede ve kurt-oğlanın yanında kaldığı ilk gece İlimdar'ı rahatlatmak için eve yemek getiren **bir kadın**, hac yolculuğuna çıkan İlimdar'ın yanına oturduğu **şoför**, Zekeriya Dedenin otobüsün arkasına bağladığı kurt-oğlanın etrafına topladığı kurtlara “hoş” diyen **Kayserili tüccar**, dolunaylı gecede kurt-oğlanın kulağını kaptığı otobüs yolcularından **Merzifonlu tüccar**, bu olay üzerine otobüsten indirilen **imam**, Zekeriya Dede ve kurt-oğlanın bindiği **kamyonun şoförü**, onların vardığı Budist manastırında okuduğu ilahiyi duyunca kurt oğlanın yatıştığı **rahip**, manastırda yerden bir adam boyu yükselerek bilinen bir Budist destanını değişik bir makamda okuyan kurt oğlanın oluşturduğu makamı çözmeye çalışan **Macar musikişinas**, oğlanın sesini kaydedebilmesi için musikişinasa seyyar kayıt stüdyosu gönderen **karısı**, imam ve Zekeriya Dedenin köye dönerken bindikleri otobüsün **şoförü**, Zekeriya Dedenin imamı çekiştirdiği **bir yolcu**, Ölüm'ün anlattığı “Dünya Tarihi” adlı hikâyede çarşının yakınındaki caminin minaresinde ezan vaktini beklerken insanların dünya hali ile bu kadar meşgul olmasını yanlış bulan **müezzin**, çarşıdaki nazar boncuklarını çatlatan bir kem gözün dükkânların bereketini kesmesi üzerine esnafın kendisinden yazılı dua aldığı **tarikât şeyhi**, önce Ölüm ve Cezzar Dedenin malını mülkünü bağışladığını gördüğü daha sonra “Dünya Tarihi” adlı hikâyenin kahramanı olarak karşımıza çıkan, rüyasında gördüğü bir aksakalın peşinden birçok macera yaşayarak aradığının kendi olduğunu anlayan tüccar **Aptülzeyyat**, camide fakirliğin fazileti hakkında hutbe okuyan **camî imamı**, parasını dağıtmaya eli gitmeyen Aptülzeyyat'a kızan **kalabalıktan biri**, sadaka dağıtımının artık başlamasını öfkeyle dile getiren seksenlik **bir ihtiyar**, tüccarın parasını dağıtacak olan **muhasebecisi**, kalan son üç altınını vermekten vazgeçen Aptülzeyyat'a aradığını bulamaması için **beddua eden adam**, yolculuk sırasında Aptülzeyyat'ın karşısına önce güzeller güzeli bir afet olarak çıkan, ebemkuşağı altından geçtikten sonra palabıyık müzekker bir yiğit olan **kişi**, yiğitin kovaladığı Aptülzeyyat'a bir tas su veren **bir hayır sahibi**, tüccarın sorduğu Acıpayam

dağını gösteren **ahaliden biri**, dağı gösterince herkesin dehşetle ürperdiğini fark eden Aptülzeyyat'ın ağzını aradığı **bir ihtiyar**, dağda yaşayan belalı kişilerin dedesi olan ve vaktiyle Erzurum'da yaşayan dini bütün bir şahıs olan **Selami Tuz**, onun sofulukta kendisinden geri kalmayan, saatçinin kızı Hürmüz ile evlendikten sonra onu kaybeden ve aslında Aptülzeyyat'ın aradığı, bulduğunda kendi olduğunu anladığı büyük oğlu **Salih**, adamın felsefe ve simya tahsili yapan ve Hürmüz'ün kardeşi Ehriban ile evlenen hayırsız küçük oğlu **Feyyuz**, büyük kardeşe Hürmüz'ü vermenin şartı olarak Ehriban'ın da Feyyuz'la evlenmesi şartını koşan **saatçi**, Hürmüz'e kavuşamadığı için yatalara düşen büyük oğlanın aşk derdinden yandığını söyleyen hekim, büyük oğlanla evlenen ve bir süre sonra ölen **Hürmüz**, Feyyuz'la evlenen ve ona yedi çocuk dünyaya getiren **Ehriban**, sadece aynaların bulunduğu yerde dolaşan, güzelliğe çok önem veren, Feyyuz'un istediği ilim ve irfanı ona vermek için bir elma yedirerek geçmişini ve geleceğini gösteren Ehriban'ın erkek kardeşi **Azazil**, Feyyuz'un Acıpayam dağında eşkıyalık yapan ve insanlara zulüm ve eziyet eden oğulları **Zehir**, **Nezir** ve **Demir**, bıraktığı çiftlik evinde sefil ve alçak bir hayat süren oğulları **Silâhîr**, **Zübeyir**, **Cihangir** ve **Fedair**, Feyyuz'un ölümünden sonra töre gereği Ehriban'la evlenmek zorunda kalan Salih'in bu evlilikten doğan birbirine tamı tamına zıt tabiatlı yapışık ikizleri **Abuzer** ve **Alemdar**, Feyyuz'un harami oğullarından birinin durdurduğu sürele avına çıkan **bir köylü**, haraminin silahını doğrulttuğu **kalabalıktan biri**, yapışık ikizlerden kötü tabiatlı olan Alemdar'ın öldürdüğü **ağa oğlu**, oğlu katledildiği için yasa giren ve katili ihbar edene ödül vaat ettikten sonra Abuzer'in ikizini ihbar etmesi karşısında ne yapacağını şaşırarak **ağa**, Salih olduğunu fark eden Aptülzeyyat'ın, rüyasına girerek malını mülkünü fakirlere dağıtmasını söylediği ama onu ciddiye almayan **tüccar**, Acıpayam köylerinden birinde torunlarına hikâyeye anlatan **dede**, onun anlattığı münzevinin hangi dağda yaşadığını soran **torunu**, Uzun İhsan'ı arayan Ölüm ve Cezzar Dedenin düşünlerine rastladığı, "Ezine Canavarı" hikâyesinin kahramanı olan ve dört kızıyla birlikte Ezine'de yaşayan dul **Hamiyet**, onun en küçük kızı **Alemnaz**, görenlerin bir içim su dediği onun büyüğü **Gönlenaz**, ondan bile güzel olan **İşvenaz** ve en büyükleri olan **Cilvenaz**, kızlardan birinin eve çağırdığı **sütçü**, Ezine'nin şöhretli çöpçatanı **Nafile Kalfa**, onun, kendisini Hamiyet'le oğullarını ise Hamiyet'in kızları ile evlendirmek istediği, ancak evinde bir canavar olan dul kasap **Ayvaz Bey**, onun yıllar önce vefat eden **karısı**, kasabın Hamiyet'in kızları ile evlenen oğulları **Selahattin**, **Celalettin**, **Nizamettin** ve gözü büyük şehirde film yıldızı olmak isteyen, evi temizlerken bütün pislikleri bir odaya topladığı için zamanla bir canavara

dönüşen farenin eve yerleşmesine neden olan **Hüsamettin**, Nafile Kalfanın oğlanlar için elbise diktirdiği **terzi** ve **çırağı**, kadının oğlanları yıkaması için Dersaadet'ten çağırdığı şöhretli tellak **Yahya**, oğlanları traş etmesi için eve çağırılan mahalle berberi, kasabanın ünlü dedikoducuları **Pullu Hayriye**, **Sansar Melahat**, **Aybaşı Neriman**, **Allı Mualla** ve **Boncuklu Rabiş**, Ayvaz Kasabın karşısında oturduğu için evde olağanüstü bir şeyler olduğunu sezen ve eve geldiğinde evdeki canavarı gören kasabanın dedikoducu kadınlarından **Maymun Saniye**, kadının gözlerindeki rahatsızlığı tedavi ettirmesine yardımcı olan hastane hademesi **yeğeni**, Maymun Saniye'den Ayvaz Kasabın evindeki canavarı öğrenen **komşusu**, Ölüm'ün anlattığı “Hırsızın Aşkı” adlı hikâyedeki hırsız ailenin fertlerinden maymuncuk imal eden **dayılardan eli yatkın biri**, halı hırsızlığı için gerekli olan kedileri eğiten **amcaoğlu**, talihsiz hırsızlara yataklık eden **teyzelerden biri**, Cezzar Dede ve Ölüm'ün karşısına ağlayarak keman çalarken çıkan ve “Hırsızın Aşkı” hikâyesinde önce kemanını çaldığı kadına sonra ise kemana âşık olan hırsız kemancı **Fezai**, sandığında ailenin ne kadar köklü olduğunu gösteren değerli parçalar bulunan ve Fezai'ye keman çalma görevini veren ailenin **en büyük dedesi**, çok hisli ve titiz bir kişi olan Fezai'nin söküklüklerini diktirdiği **annesi**, büyük dedenin Fezai'ye kemanını çalma görevi verdiği, Belediye Tiyatrosunda çıkacak olan ve Fezai'nin görür görmez vurulduğu ünlü **hanım kemancı**, dedenin çalınacak kemana 27 Reşat altını veren **bir beyzade**, onun musikiye heves eden **oğlu**, Fezai'nin kemancı kadını dinlemek için gitmiş gibi girdiği salonda yanına oturup altın cep saatini çaldığı **tüccar**, cüzdanını ve yüzüğünü çaldığı **vakıf müdürü**, elmas kravat iğnesini yürüttüğü **maliye amiri**, cüzdanını çaldığı kapıdaki **hademe**, çingene mahallesinde yaşayan ve Fezai'ye keman çalmayı öğreten klasik müziğe merak sarmış **Klas Hıdır**, adamın Fezai'ye sevgilisinin gözüne girmesi için bestesini verdiği ve Bursa'da hiç tanınmadığı için “şanssız” lakabını almış olan **Kamil** adlı bestekar, Fezai'nin çaldığı kemana satan **zalim babası**, kemana 49 altına satın alan musikişinas **Davut Hoşdurak**, onun vereceği resitale katılan **reisicumhur**, kemana adamın elinden aldıktan sonra çatıya çıkan ve oradan kendini atan Fezai'nin ardından ağlayan kemana bulan **jandarma eri**, Ölüm ve Cezzar Dedenin karşısına etrafına topladığı insanlara ahlâki bir nutuk atarken gördükleri ve babasına doğru yolu göstermeye çalışan “Şarap ve Ekmek” hikâyesinin kahramanı beş yaşındaki çok bilmiş kız **Bestenur**, vaktiyle Kayseri'de yaşayan ve oğlunu evlenmeye ikna edemeyen ihtiyar kadın, çok titiz olduğu için çocuklardan hoşlanmayan, ancak kızını kaybeden imamın üzüntüsünü gördükten sonra fikri değişen **Zeynelabidin**, kızının sözünü

dinlemediği, onun gibi saf, temiz olamadığı için kızıyla cennete gidemeyen, namaz kıldırıktan sonra soluğu meyhanede alan ve sürekli ağlayan **Sefa** adlı imam, Zeynelabidin'e imamın, kızı kendisini terk ettikten sonra teselli bulmak için ilahiyat tahsili yaptığını anlatan **meyhaneci**, vaktiyle çok zengin olan Sefa'nın mandırasını işleten kötü kalpli **kahya**, bir gün kucağında gül yüzlü bir bebekle Sefa'nın kapısını çalan ve bebeğin babasının Sefa olduğunu söyleyen **bohçacı kadın**, Sefa'nın bebeği teslim ettiği duası makbul bir kadın olan yetmiş yaşındaki **sütninesi**, Bestenur'u kandırarak babasına götürdüğü yiyecekleri yiyen **kötü niyetli biri**, Sefa'nın sütninesine bir anıtkabir yaptırdığı **usta**, Ölüm ve Cezzar Dedenin karşısına ahaliye kuvvet gösterisi yaparken çıkan, Ölüm'e meydan okuyarak Uzun İhsan'ın kaçmasına neden olan ve süpermene benzetilen "Gökten Gelen Çocuk" adlı hikâyenin kahramanı beş yaşlarındaki gürbüz çocuk **Gülerk**, yıllar boyu bir evlat isterken bahçelerine düşen çocukla sevinen ve oğlunu bir kız çocuğu gibi narin bir şekilde büyütmek isteyen **annesi**, oğlanı annesinin tam tersi bir şekilde yetiştirmek isteyen, kadının çocuğun adını Güler koyma isteğini kırmayarak Gülerk'i kabul eden babası **Muhsin Kent**, adamın oğluna hediye ettiği mavi pelerine adının baş harfini işlettiği babası **Sabri**, Gülerk'in mavi pelerini ile yanından hızla geçtiği, çocukların korkulu rüyası **bisikletli sünnetçi**, Gülerk'in çalıştığı Seyyare gazetesini çıkaran kasabanın ihtiyar **matbaacısı**, burada çalışan imlası kuvvetli kız **Yelda**, matbaacının nutuklarını gazetede basacağını vaat ederek öğrencilerin yanında çalışmasına ikna ettiği **müdür**, bir farenin ürküttüğü atın çektiği arabadan düşen **arabacı**, ürkmüş atın bir o yana bir bu yana çektiği arabada yalnız kalan ve Gülerk'in kurtardığı **yaşlı kadın**, bu önemli olayı kaçırmayı yüzünden matbaacının kızması, annesi ve babasının fikir ayrılıkları dolayısıyla minareye çıkan Gülerk'in ezan okumasına izin vermediği **müezzin**, çocuğun elindeki yaba ile korkuttuğu minareye çıkan **itfaiyeci**, Ölüm'ün uyurken bulduğu Uzun İhsan'ın yanında gördüğü ve İhsan'ı uyandırmasını engelleyen ablası **Uyku**, Cezzar Dedeyi bulan **torunu**, Ölüm'ü tanıyan **torunu**, dedesini alamayacağını söyleyen **bir başka torun**, kendisini güldürme oyunu oynamayı teklif eden Ölüm'ün teklifini kabul eden **kabadayı görünümlü torun**, Ölüm'ün arkasında kesekağıdı patlatan **latifeperdaz torun**, Ölüm'ün dedesini götüreceğini anlayarak dudağını büzüp ağlayan ve bu haliyle Ölüm'ün gönlünü yumuşatıp gülümseten **en küçük kız torun** ve kitabında kendilerinden insafli bir dille bahsettiği için tüccarların sabah akşam dua ettikleri **muharriir**dir.

Güvercine Ağıt (G.Korat,1999) adlı romanda olaylar birkaç kahramanda düğümlense de bu düğümü atan kişi olarak öne çıkan **Peristrama Emiri Stavro**'dur. Eski Başhisar Emiri Haydar ile Uçhisar Emiri Vasili'nin Moğollara karşı ayaklanmaları ve iki dini bir araya getirme çabalarından sonra ortadan kaybolmaları, haklarında efsanelere yol açmıştır. Haydar'dan sonra karısı Marika, Peristrama Emiri Manuel'le evlenmiş ve Manuel, Marika'nın Haydar'dan olma çocuklarının dinlerini ve adlarını değiştirmiştir. Bu çocuklardan Tamara'nın oğlu olan Stavro, Haydar'ın karısı ve çocuklarının bu ihanetleri sonucu, lanetlendiğini ve her birinin acı sonlarla öldüğünü gördüğünden bu lanetin kendisini bulmasından da endişe etmektedir. Annesinin ölümünün ardından karısının da ölümü üzerine iyice endişelenen Stavro, Başhisar Emiri Muhyiddin'in işbirliği ile kendi bölgesinde bir temizlik harekâtına girişmek ve korktuğu laneti temsil eden Haydar'ın yeğeni Andaluçyalı tüccar Ebu Fazıl İbn-i Kuseyri'yi öldürmek üzere harekete geçer. Varlığından rahatsız olduğu ve şüphelendiği kimseleri Kapadokya'nın mağaralarına hapsedtirir.

Ermeni papazı Civan, Kapadokya Ermenileri başpapazının haberini, Ermeni kralına götürdükten sonra ormanda yolunu kaybedip akşama kadar ormandan çıkamaz. Ardından yerin altında başka, üstünde başka bir hayat yaşayan Türkmenlerin, görmemesi gereken bir ayinini gördüğü için, yer altında hapsedilir. Burada bir aydan fazla tutulan Civan, fırında bir köle olarak çalıştırılır. Şamnalika adlı Türkmen kızı ile levhalar okuyan papaz, kıza âşık olur. Buradan çıkarıldıktan sonra kaldığı handa, destan anlatan Alitokuş'u öldüren Stavro'nun adamları, Civan'ı da tutuklayarak Kapadokya'nın mağara zindanlarına atar. Bir süre burada kalan Civan'ın anlattıklarını teyit ettirmek için çağırılan Ermeni papazları onu tanımadıklarını söyler ve krala haberci olarak gönderildiğini açıkladığı için ona ayıplayarak bakarlar. Stavro ve Muhyiddin'in yaptıklarının ortaya çıkmasından sonra durumun değişmesiyle buradan kurtulan Civan, Şamnalika'nın yanında Türkmenlerle birlikte gider.

Andaluçyalı tüccar Ebu Fazıl İbn-i Kuseyri, ölmüş annesinin vasiyetini yerine getirmek üzere Endülüs'ten Anadolu'ya gelmiş bir tüccardır. Babası Kuseyri, Niğde Meliki Mahmud'un evinde çıkan yangından sonra Kürdî aşiretler tarafından kaçırılan annesi Gülcihan'ı satın almış ve Gülcihan bir daha doğup büyüdüğü yerleri görememiştir. Oğluna ana dilini öğreten anne, onun Anadolu'ya gitmesini vasiyet etmiştir. Bunun üzerine Anadolu'ya gelen Fazıl, kervanağasının inatçılığına kızarak kervandan ayrılır ve Mihayıl adlı bir keşişle yoluna devam eder. Elli beş yaşında ancak dinç olan Fazıl'ın saçları hâlâ siyahtır. Elmacık kemikleri çıkık, yüzü uzundur. Kırık

dökük bir Türkmen lehçesini Arap aksanı ile konuşur. Vardıkları bir Türkmen oymağında, onun yıllar önce kaybolan Haydar'ın öz yeğeni olduğunun anlaşılması, oymakta ve civarda bir heyecan dalgası yaratır. Bu durumdan hoşlanmayan tek kişi Peristrama Emiri Stavro'dur. Dedesinin lanetinden korkan Stavro, dayısının peşine düşer ve kendisine çok benzeyen bu kahramanı önce hapsedirir, sonra öldürtür.

Tamışvarlı Mihayıl, kervandan ayrılan Fazıl'a yol arkadaşlığı eder. Aynorozlu bir keşiş olan Mihayıl, bölgeyi iyi bilen, sevecen bir insandır. Fazıl'la Türkmence kullanarak anlaşılan Mihayıl da Fazıl gibi 55 yaşındadır. Fazıl'a göre daha yaşlı görünen Mihayıl, ak sakallı ve çok zayıf da olsa yürümeye Fazıl'dan daha dayanıklıdır. Tamışvarlı Mihayıl, Fazıl'la birlikte Türkmen yurdunda on iki gün boyunca ağırlanır. Bu süre içinde düşünmeye bol bol zamanı olan Mihayıl, Türkmen yurdundaki eşitlik ve uyuma büyük saygı duyar. İki dini bir araya getirmeye çalışan ve Haydar'la birlikte ortadan kaybolan Vasili'nin bu yurttan bile saygı görüyor olmasını buna bağlar. Burada kendisine ikram edilen et yemeklerine elini sürmez. Dini anlayışına et yemek uygun düşmeyen Mihayıl'a, bir çözüm olarak balık ikram edilmesi de sonuç vermez. Çünkü balık da Hristiyanlığın simgesidir ve Mihayıl kendine has yorumuyla balık da yemez. Mihayıl, Ortodoksluğun kutsal üçlemesi olan ayia triada'yı reddeder; onları tek bedende cisimleşmiş birer nitelik olarak kabul eder. Bundan dolayı da Athos Dağı'ndaki Ayion Oros'tan bir gece pılını pırtısını toplayarak kaçmıştır. Buradan ayrıldıktan sonra geçirdiği on yıl boyunca gezginlik yapan Mihayıl, gezdiği her yerden taşlar toplar ve buna da dini bir anlam yükler. Keşiş, bazen torbasından üç taş çekerek bu üçünün oluşturduğu bileşkeye göre fal bakar. Bu Türkmen aşiretinde iken baktığı taş falında gördükleri ona göre ya bir manastıra kapılanmak ya da ölmek anlamını taşır. Fazıl'ın peşinde olan Stavro, Fazıl'la birlikte onu da sorgulamak için konağına getirtir. Stavro'nun Fazıl'ı öldüreceğini anlayan Mihayıl, episkoposa durumu anlatarak Fazıl'ı kurtarmaya çalışsa da böyle davrandığı için kendi canından da olur.

Müridleri bulunan bir derviş olan **Saruca Abdal**, gençliğinde Haydar'la bir tartışma yaşamış ve bu tartışmada kaybeden taraf olmuştur. Hacı Bektaş Dergâhına bağlı Babagan bir derviş olan Saruca'nın evlenmesi yasaktır. Kuran'ı eksiksiz öğrendiği için şeriat kapısını, dinleri öğrenip bir mürşitten el aldığı için tarikat kapısını, şeyhinden el aldığı için de marifet kapısını geçen Saruca, yakında el alıp bir tekkeye şeyh olarak çekilmeyi bekler. Çıktığı yolda eşiği Tatar'ın inadının tutmasında gizli bir anlam olduğunu düşünen dervişin, bir mucize beklemeye ve hakikati toprakta aramaya karar vermesi hayatını değiştirir. Bundan sonra kırk gün çileye çekilen Saruca, çilesini

bitirdiğinde cerre çıkıp dinlenmeye, düşlerinden çıkardığı yorumla Bor'a gitmeye karar verir; ancak, yolda Tatar casusu olmakla itham edilerek tutuklanır ve hapse atılır. Ünü ve kerametleri bilinen bir derviş olan Saruca Abdal, bir süre sonra yanına getirilen Gülbeyaz adlı Çiftaslan Dergâhı halifesi ile Bektaşilik ve tasavvuf üzerine konuşur. Kaldığı hücreye Mihayıl ve Manzoni dışında Fazıl'ın da getirilmesini Saruca, hakikati toprakta araması öngörüsünün doğru çıktığına ve Haydar'la gençliğinde yaptığı tartışmanın rövanşını alabileceğine yorar. Gülbeyaz'ın öldürülmesinin ardından kadının kesik kafasına sarılarak çıldıran Saruca'yı zindandan çıkararak yaptıklarını affettirmeyi plânlayan Stavro, onun hücresine girdiğinde dervişin cansız bedeni ile karşılaşır.

Stavro'nun dış bilediği kişiler arasında yer alan ve onun gazabından kurtulamayanlardan biri de **Gülbeyaz**'dır. Babuyanlı bir Ermeni kızı olan Gülbeyaz, Ermenileri, Türkmenleri, Ortodoksları ve ateşperestleri tarikatına toplar ve "Tanrı'nın insanda görünür hale geldiğini, Tanrısal özün hem erkeksi hem de kadınsı olduğunu" söyler; Adelfiyani Romaikos adlı tarikatında kadınları da dervişliğe alır; Çiftaslan pirleri aşkına esrar çektirir. Saruca da onun ününü duymuş; tutuklanmadan önce onun dergâhına uğramaya karar vermiştir. Ancak zindanda karşılaşan iki derviş, önce tartışır, sonra aynı düşünce etrafında bir araya gelir; gülbank çeker ve esrar içerler. Kiraz gibi narin dudağı, dalgalı saçları, erik gibi canlı gözleri, güzel bir eğimle çenede sivrilen oval yüzü olan Gülbeyaz, otuzunu aşmıştır. Saruca, kendisine düşünü anlatan Gülbeyaz'a bu düşü ölüme yordugunu söyleyemez. Bir süre sonra zindana gelen askerler Fazıl'la birlikte Gülbeyaz'ın kafasını keser; Fazıl ve Gülbeyaz'ın cesedine dokunmadan Saruca'nın üstüne kapıyı kapatırlar.

31 Ağustos 1294 gününde yağın yağmurun hayatını değiştirdiğı kişilerden biri de **Venedikli tüccar Giuseppe Manzoni**'dir. Parma'daki baba evinden genç yaşta ayrıldıktan sonra ticaret yapan gemilerde miço ve tayfa olarak çalışan Manzoni, bulduğu ortakla birlikte ticarete atılmış ve artık son olacağını düşündüğü bir ticaret yolculuğuna çıkarak Anadolu'ya gelmiştir. Bu işten sonra işlerini büyük oğluna devrederek köşesine çekilmeye karar vermiştir. Yolculuğu sırasında gördüğü korkunç düş, onun bu yolculuktaki tüm şevkini kırmış, neşesini kaçırmıştır. Bundan sonra gelişen olaylar, tüccarın uğursuz rüyasını doğru çıkaracak cinstendir. Kaldığı han basılan Manzoni, Karasankor Turabi tarafından tutuklanır. Tüm mallarına ve parasına el konulan tüccar, Saruca ve Gülbeyaz'ın hücresine atılır. Mihayıl ve Civan'la birlikte serbest bırakılan Manzoni, onlarla birlikte etraftaki kiliseleri dolaşır ve buralarda hangi

dine ait olduğu bilinmeyen yazılar görür. Manzoni, zaten burada gördüğü her şeyin görüntüsü ile tezat teşkil ettiğini fark eder. Hristiyan olduğunu düşündüğü kişi Müslüman, Müslüman sandığı kişi bir Hristiyan çıkar. Manzoni'nin Mihayıl'la birlikte gittiği manastırda, Mihayıl Fazıl'ın yanına götürüleceği yalanıyla kandırılarak götürülür ve öldürülür.

Başhisar Emiri Muhyiddin İbn-i Bekr El İspilî, kimisi öldürülen kimisi ise serbest bırakılan kişilerin zindana atılmasının kilit ismidir. Peristrama Emiri Stavro'nun kendisine bağlandığını bildirmek ve onu denetlemek üzere gelen Sultan Alaüddin'in özel temsilcisi Cemalüddin Efendi'nin oğlu yaşında olan Muhyiddin, bu özel temsilciyi fazla önemsemez. Stavro sadece şansından dolayı emirliğe getirildiği halde, Muhyiddin bu iş için seçilmiş bir insandır. Otuz yaşındaki emir, Kalenderî tarikatlarına yakınlık duyar. Bölgenin yabancısı olmasına rağmen kısa sürede etrafı çok iyi tanımıştır. Yakındaki aşiretleri ziyaret ettiğini; kiliselere bağışlarda bulunduğunu söylerken bir sultan edası takınır. Cemalüddin Efendi, onun Peygamber efendimizden bahsederken salavat getirmeyişine rağmen, Meryem Anamız derken bir Hristiyan'a benzeyişine şaşırır. Muhyiddin, sultanın aldığı gizli kararlardan da haberdardır. Sultanın elçisi, onun Venedikli Marco Polo'yu elinden kaçırdığını anlatmasından, bu işler için gizli bir örgüt kurduğunu anlar. Bu görüşmeden sonra Başhisar'ın tezcanlı emiri, Stavro'yu çağırır ve ona Tatarlarla işbirliği yapan kişilerin cezalandırılmasında yetki verir. Muhyiddin, gizli plânı çerçevesinde en güvendiği adamı Karasankor Turabi ile Kayseri Emiri Mengüberdi'nin konağını bastırır ve emiri öldürtür; şehirdeki Moğol garnizonunu çatışmada mağlup eder. Cemalüddin Efendi, Muhyiddin'in yanına ikinci defa, içinde açık bir azarlama bulunan mektubu getirmek üzere gelir. Ancak Muhyiddin'in buna aldıracak durumu yoktur; çünkü civardaki Türkmenleri vuran Muhyiddin, bunlar arasında eline geçirdiği Urkuş adlı cariyeye âşık olmuştur. On yıllık karısının üstüne getirdiği bu cariyeye, ona kesinlikle yüz vermez. Hesabını alamadığı için emirin yanından ayrılamayan Cemalüddin Efendi ile aralarındaki tartışmada, Başhisar Emiri Muhyiddin, eski Başhisar Emiri Haydar'ın yarım bıraktığı işi tamamlayarak Tatarları Anadolu'dan kovmak istediğini söyler. Yaptıklarıyla Moğolların Anadolu içlerine dalmasına neden olan ve Sultan Alaüddin'in denetimi yitirmesiyle korkuya kapılan Muhyiddin, Urkuş'un aslında Türkmen kocası Handili'nin öz kızı olduğunu öğrenmesiyle, ne yaptığını bilen ve kendine güvenen tavrını kaybeder. Emirliği de elinden alınmış zavallı bir insan olarak Urkuş'tan

kendisini af ve kabul etmesini ister. Ancak Urkuş'un buna verdiği olumsuz cevap Muhyiddin için son darbe olur.

Yağan yağmurla ormanlık bir alanda yolunu kaybeden ve Türkmenler tarafından hapsedilen Civan'ın burada gördüğü **Şamnalika**, Şahveli'nin gelini ve Handili'nin kızıdır. Kocası Çuglan'la at üstünde yaptıkları yarışlardan birinde kocasının ölümüne neden olmuştur. Gerçek adı Urkuş olan Şamnalika, o günden sonra Urkuş adını bir daha kullanmaz ve ne zaman katil olmaya karar verirse Urkuş, ne zaman ağlayabilirse Şamnalika adını kullanacağına söz verir. Arhalıys Emiri Feramerz'in adamları Türkmen aşiretine düzenlediği baskında esir alınan Şamnalika, Muhyiddin'e bir cariye olarak getirilir. Emir'in yanında Urkuş ismini kullanan kadın emir'in tüm çabalarına rağmen aşkına karşılık vermez. Aşkından yanıp tutuştuğu Urkuş'un Handili'nin kızı olduğunu öğrenince yaptığından utanan Muhyiddin, Urkuş'tan af diler, onunla evlenmek ister. Ama Urkuş'un cevabı kesin bir hayır'dır. Stavro'nun üvey dedesi Manuel'in konağında Urkuş'u bekleyen babasının yanında Civan da vardır. Şamnalika'nın babasına kavuştuğunda tutamadığı gözyaşları ve uzun süre ağlaması, onun kocasının ölümünden sonra ağlayamadığını bilenleri çok etkiler. Şamnalika'nın davetiyle Civan da onlarla birlikte gider.

Kayseri Emiri Salâh-üd din-i Cânib-i Mengüberdi, Kayseri Hristiyanları tarafından pek seilmeyen bir emirdir. Sultanın temsilcisi kendisini ziyarete geldiğinde, sultanın birtakım gizli girişimlerine katılmasını istemiş; ancak "İlhanlı daruğacısı"nın da bulunduğu bölgenin emiri olan Mengüberdi, Moğollardan korktuğu için buna sıcak yaklaşmamıştır. Küçük yaşta kaybettiği kızı için "Gülbeyaz kafiri"nin müridine kümbet yaptıran emir, bunu yapan tezyinkârın kümbetin gölgesini güvercin şeklinde tasarlamasını dini kurallara aykırı bulmuş; ancak sonra kabul etmiştir. Kendilerine yardım etmeyen Mengüberdi'ye gizli bir baskın düzenleyen Muhyiddin'in adamı Karasankor Turabi, emir'in konağına gelir ve onun boynuna ip geçirerek atının tergisine bağlar, sarıksız, kaftansız ve çıplak ayak sokaklardan geçirir. Emir'in, kızına hazırlattığı türbe önünde boynunun vurulduğu baskında, şehirdeki Selçuklu ve Moğol birlikleri de etkisiz hale getirilir. Sultanın gizli emrinin bu baskın, Moğolların Anadolu'ya tekrar gelmesine ve sultanın değiştirilmesine neden olacaktır.

Moğol idaresi altında bulunan Selçuklu Devletinde, Moğollara baş kaldırıldığı Babai isyanından sonra ortadan kaybolan, Müslümanlık ve Hristiyanlığı birleştirme düşüncesinde olan **Başısar Emiri Haydar** ve **Uçhisar Emiri Vasili**, romanda düğüm noktasını oluşturan kişilerdir. Yıllar önce ortadan kaybolan bu kahramanlar,

efsaneleşmiş ve onlardan yıllar sonra Haydar olduğunu söyleyen dervişler ortaya çıkmıştır. Stavro, Haydar'dan sonra Manuel'le evlenen anneannesinden dolayı ailenin lanetlendiğini düşünür; Fazıl, Haydar'ın yeğeni olduğu için öldürülür; Saruca Abdal, Haydar'ın yeğenini bulup Haydar'dan yıllar öncesinin öfkesini çıkarmak ister; Türkmen aşireti Haydar'a ve Vasili'ye büyük saygı gösterir. Başhisar Emiri Muhyiddin, Haydar'ın yıllar önce yarım bıraktığı işi tamamlamak için kendini sorumlu hisseder.

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) bahsi geçen ve fazla işlenmemiş olan diğer kahramanlar Taurus dağlarında kaybolan Civan'ın karşısına çıkan acayip topluluğu yöneten, Stavro tarafından hapsedilen ve sonra Handili'nin çabalarıyla serbest bırakılan, Şamnalika'nın kayınpederi olan **Şahveli**; Türkmen aşiretinin beyi, yurt kocası ve Şamnalika'nın babası olan **Handili**; Emir Muhyiddin'in önemli işlerinde kullandığı sadık adamı olan ve bir zamanlar Hristiyan olan **Kasankor Turabi**, Stavro'nun lanetlenme meselesini kafasından atamayışına kızan, onu intikamdan alıkoymaya çalışan ve genç yaşta ölen karısı **Siranuş**; çok dindar olan sultanın özel temsilcisi yaşlı **Cemalüddin Efendi**, Civan'ın gördüğü acayip toplulukta en **acayip kılıklı olanı**; bunlardan **boğa putu tutan çocuk, bir acuze, kurt postu giymiş adam, başına öküz kafası takan adam**, Civan'ı Ermeni kralına gönderen Kayseri Ermeni cemaati başpapazı **Vartanyan Efendi**, Civan'ı yakalayan topluluktan **biri**, Cemalüddin Efendinin yaveri **Yakup**, Cemalüddin Efendinin seccadesini seren **hizmetkâr**, Haydar'ın Manuel'le evlenerek ailenin lanetlenmesine neden olan karısı **Marika**, eski Peristrama emiri **Manuel**, her biri ilginç şekillerde ölen Haydar ve Marika'nın eski adı Hasan olan **oğlu**, eski adı Mahperi olan küçük kızı **Aleksiya**, eski adı Gülendam olan Stavro'nun annesi **Tamara**, Stavro'nun annesinin adını verdiği bebeği **Tamara**, Fazıl'ın inatçılığına kızarak kervanından ayrıldığı **kervanağası**, Fazıl'ın yıllar önce Anadolu'dan kaçırılan annesi **Kurtubalı Fatıma**, Fazıl ve Mihayıl'ı ulaştıkları Türkmen yurdunda durdurarak yanlarına gelen **genç**, Fazıl'ın annesinin babası **Niğde Meliki Mahmut**; annesini satın alan babası **Kuseyri**, Türkmen aşiretinde **kubuz çalan adam**, Civan'ın hatırladığı **annesi**, yer altında yaşayan Türkmen aşiretinin Güz Ayinini yöneten **Anniyata adlı battal ebe**, Handili'nin Stavro'ya Fazıl'ın gelişini haber vermek için gönderdiği **habercisi**, Stavro'nun yaptığı kötülükleri önlemeye çalışan **Episkopos Makriyannis**, Siranuş'un episkoposa gönderdiği mektubu yazan **yazıcı**, Haydar'la birlikte kaybolan **Şeyh Cabiri**, Saruca'nın inatçı eşiği Tatar'ın yağmaladığı **bağın kâhyası**, 25 yıl önce "Ben Haydar'ım" diyen

ve Şeyh Cabir'i temsil eden ağacı kesmeye kalkan **divane**, ağacı son anda kurtaran **derviş**, Haydar olduğunu iddia eden **ihtiyar derviş**, Saruca'nın deyiş'inden etkilenererek yere kapaklanan **genç talip**, inadı tutan Tatar'ın yanına yaklaştığı için çifte attığı **derviş**, Kayseri'deki Moğol askeri temsilcisi **Tökşin**, Emir Mengüberdi'nin kızına yaptırdığı türbeye güvercin gölgesi veren ve burada yıldırım çarpan, Gülbeyaz'ın müridi, tezyinkâr **Hayrüddin Aka**, onun mezarına kümbet yaptığı **Didarşah Hatun**, Mengüberdi'nin güvercin gölgesini danıştığı **şeyh**, **kadı**, Mengüberdi'nin **karısı**, Ermeni seyis **Eymur Dede**, Kayseri'de yağmur yüzünden düştüğü çukurda ölmek üzereyken kurtarılan **kör bir adam**, Hayrüddin Aka'nın ölüm haberini Mengüberdi'ye getiren **subay**, Civan'ın yeraltında fırında çalışırken dost olduğu Türkmen **Şirali**, serbest kaldığında Civan'ın gittiği **hanın sahibi**, burada destan anlatan ve Turabi'nin askerleri tarafından öldürülen **Alitokuş**, Alitokuş'un dinleyicileri arasında yer alan **Rumi tüccar Vasilis Akritas**, Alitokuş'a gülüp duran **bir asker** ve onu tekmeleyen **bir başka asker**, Alitokuş'un **başını kesen asker**, Kayseri'deki baskında surlarda görevli olan **gözcü asker**, Mengüberdi'nin **hizmetkârı**, Saruca'nın Güldere'de gördüğü **yaşlı papaz**, Saruca'nın hatırladığı **annesi**, Saruca'yı durduran ve ısrarla tamgasını soran **komutan**, Muhyiddin'in Kayseri baskınında öldürttüğü **Venedik ticaret ataşesi**, Manzoni'nin ortağı **Venedikli Bernardino**, Manzoni'nin büyük **oğlu**, **seyisi**, Manzoni'nin rüyasını yorumlatmak için gittiği Ortodoks münzevi keşiş **Sicilyalı Hermanus**, Manzoni'nin kaldığı **hanın sahibi**, baskından önce kulede gözcülük yapan **Moğol**, onun uyardığı **Selçuklu nöbetçi**, Gülbeyaz'ı zindana getirip bırakan **asker**, Siranuş için ikona çizen **Rahibe Ekaterini**, Handili'nin davetine icabet etmeyen Stavro'ya sitem dolu haberini getiren **atlı ulak**, Şamnalika'nın ölümüne yol açtığı eşi **Çuglan**, Fazıl'ı bulunduğu manastırdan almaya gelen Stavro'yu karşılayan **şaşkın yüzlü papaz**, **ak sakallı papaz**, Stavro'nun **baş kâhyası**, Saruca'nın Gülbeyaz'ı sorduğu **nöbetçi**, Muhyiddin'in on yıllık **karısı**, Manzoni'yi zindana getiren **subay**, Stavro'nun kiliseye gitmek istemeyen **büyük kızı** ve **oğlu**, kayınbiraderi **Yanni**, Türkmen aşiretini basarak Şamnalika'yı tutsak eden **Arhalayıs Emiri Feramerz**, Civan'a Tatarların yanına gidebileceğini söyleyerek serbest bırakan **subay**, Stavro'nun **özel hizmetkârı**, Manzoni ve Civan'ın dolaşırken gördükleri **kilisenin yaşlı papazı**, Stavro'nun bebeğinin sütannesi olan **kâhyanın sünepe karısı**, Stavro'nun **kâhyası**, Mihayıl'ı almaya gelen Stavro'nun adamlarına manastırın kapısını açan **zangoç**, Gülbeyaz'ın başını kesen **asker**, Handili'nin Stavro'ya teşekkür etmek için yurttan elli

davar getirmekle görevlendirdiği **İsmail** adlı toraman, Saruca'nın omuzuna elini koyan ve ölü olduğunu anlayarak irkilen **komutandır**.

76 kurmaca kahramana sahip olan **Yürek Seferi** (Y.Bahadıroğlu,1999) adlı romanda tarihî kahramanlar gibi kurmaca kahramanlar da sembolik bir kimlikle karşımıza çıkar. Özünde aynı olan ancak, anlayış, hoşgörü ve saygıyı kaybettiği için başarısızlıklar yaşayan bir milletin tarihteki başarılı evlatları yanında kimi zaman haksızlık karşısındaki mücadelesini bırakmayan, kimi zaman ise zâlim kişilerin oyuncağı olarak zulme aracılık eden evlatları da roman kişileri olarak karşımıza çıkar. Romanın kendisiyle başladığı "**esmerden sarışın da kumral bir çocuk**" düşüncesinden dolayı hapsedilen bir babanın çocuğudur ve bu durum onun yaşantısını, maddi durumunu etkilemektedir. "Ben", tarihte dikey gezinti yaparken çocuk, internet aracılığıyla tek bir zamanda birçok mekânı dolaşırken yatay bir gezintiye çıkar. Esmerden sarışın ama kumral olan, şişmancanın zayıfı, tombulun incesi bu çocuk, bir tuş darbesiyle dünyayı gezen, o yaşta büyüklerden daha çok insan tanıyan, teknoloji çağı çocuğudur.

Düşündüğü için hapsedilen **çocuğun babası**, tarih boyunca bu yüzden ve daha başka haksız nedenlerle cezalandırılmış ve öldürülmüş kişileri sembolize eden bir kahramandır. Onun, kimi zaman Orhan Gazi'ye suikasta gelen Urumça martoloslarından olmakla; kimi zaman Bizanslılar tarafından, Azapkapusu denilen zindanda Türk casusu olmakla; kimi zaman Sadrazam Halil Paşayla birlikte padişaha suikast plânlamakla; kimi zaman da komünist örgüt kurmakla veya mürteci olmakla suçlanarak sorgulandığını görürüz.

"Ben" in karşımıza kimliğiyle çıktığı ilk kahraman, giydiği her şey pahalı markalara ait olan kişi, bir başka yerde geçen ifadesiyle "**trilyoner görünümlü biri**"dir. Bu haliyle, Bursa'da Orhan Gazi türbesini ziyarete gelen ve görüntüsü dolayısıyla oradaki insanlar tarafından yadırganan kişi, türbeye girdiğinde Fatiha okumayı bile bilmediğini fark eder. Burada geçen yarım saatlik süre içinde "ben" in ruhu zamanlar ve mekânlar dolaşır. Önce Orhan Gazi'nin nöbetini tutan bir nöbetçi olur. Daha sonra Şehzade Süleyman, Ulubatlı Hasan, Fatih Sultan Mehmet olarak karşımıza çıkar. Bundan sonra yine kurmaca kahramanlarla gördüğümüz "ben", Beyazıt'ta başörtülü eğitime izin verilmesi için imza toplayan bir kıza, ardından sağ-sol çatışmasında bir öğrenciyi öldürerek hapiste yattıktan sonra özgür kalarak Beyazıt Meydanına gelen bir eski komüniste, daha sonra yeniden "trilyoner görünümlü" kişiye dönüşür. Bu kahramanı, ikinci defa karşımıza çıktığında daha iyi tanırız. Aslında

sıradan, az kazanan bir memur iken karşısına çıkan Neron kılıklı bir mafya babası sayesinde işini bırakmış ve çok para kazanmaya başlamıştır. Mafya babasının uyuşturucu madde dağıtımını konusunda yararlandığı kahraman, para kazanmaya başlamanın bir sonucu olarak karısından ayrılır. Çalıştığı devlet dairesine gelen zehir taciri, onu çalışkanlığından dolayı seçmiştir. Kahraman, dürüst tarafı ile savaşarak bocalarken dinazorlar zamanına gider; ardından harf inkılabını ve şapka inkılabını yaşar. Türbede yarım saat kaldıktan sonra dışarı çıktığında artık eskisi gibi değildir. Kendinde farklı bir "ben" bulmuştur.

"Ben" in kimliğine büründüğü diğer kurmaca kahraman, Beyazıt Meydanında başörtülü eğitim hakkı için **imza toplayan kızdır**. Aslında tıp öğrencisi olan ve başörtülü birçok öğrenciden biri olan bu kahraman, Süheyla adlı arkadaşından imza toplama işini devralmaya geldiğinde yetmişinde bir yaşlı kadının tacizine uğrar. Yaşlı kadın, bağırarak onların Atatürk'e hakarete bulunduklarını söyler; etrafına birçok insanı, polis ve gazetecileri toplar. Bunun üzerine genç kız ve arkadaşlarından biri nezarete alınır. Ertesi gün çıkarıldığı mahkemede serbest bırakılan genç kız, dönerken tarih içinde bir yolculuk yaparak, kendisi gibi hakları elinden alınan başka insanları, Sokrates'i, Said Nursi'yi ve Galileo'yu görür. Tekrar imza toplamaya başlayan kahraman, yanlarına gelerek imza kâğıdına mühür basan Fatih'in mührünün büyümesiyle uzaya kadar ulaşır.

Diğer "ben", sağ-sol çatışması yaşandığı yıllarda **komünist bir genç** olan kahramandır. Bir çatışmada, karşı görüşten bir öğrenciyi öldürmüş ve bundan dolayı on bir yıl hapisshanede yatmıştır. Hapishanedeki ilk yılları iyi geçse de sonradan yaşadıklarının ağırlığını ve ideolojisinin boşluğunu iyiden iyiye hisseden kahraman, buradan çıkıp özgür olduktan sonra da mutlu olamaz. Öldürdüğü kişinin hayatını çalmış olması onun vicdanını hiçbir zaman rahat bırakmaz. Dışarıdaki "kurt kapanı" da ayrıca onu korkutmaktadır. Özgür kaldıktan sonra kaderini değiştiren o olayı yaşadığı yeri, Beyazıt Meydanını defalarca turlayan kahramanın duyduğu ezan sesiyle kafası karışır ve bayılacak gibi olur. Bu kahraman, yıllarını pişmanlıkla geçirmiş bir kahraman olarak, ideolojik saplantılarına kurban gitmiş tüm insanları temsil eder.

Yürek Seferi'ndeki (Y.Bahadıroğlu,1999) diğer kurmaca kahramanlar da sembolik karakter taşıyan ancak romanda çok az yer kaplayan kahramanlardır. Bunların büyük çoğunluğu roman boyunca sadece bir kez okuyucu karşısına çıkar. Babası hapse atılan çocuğun internet üzerinde konuştuğu **John, Gamze, Margaret;** çocuğun üzgün **annesini**, çocuğun evinin karşı apartmanında Kur'an okuyan **gölge,**

türbede Kur'an okuyan **kadın**, Bursa'da bir evde Kur'an okuyan **adam**, "ben"in dolaştığı bir başka kişi olan Orhan Gazi'yi gözleyen **nöbetçi**, nöbeti devralmaya gelen **gencecik asker**, babayı sorgulayan **sorgucu**, **zindancı başı**, Çimpe kalesinin fethine yardım eden bir **köylü**, Çanakkale'de omuz omuza savaşan, ama şimdi karşı karşıya gelen Yahya Çavuş ve Seyit Onbaşının torunları PKK'lı **Maho kod adlı Yahya** ve Türkiye Cumhuriyeti askeri **Seyit Onbaşı**, bir avuç insandan kaçan askerlerine sinirlenmiş İttifak güçleri amirali **Ulrik Tatyanos**, Şehzade Süleyman'ın ruhunun zamanlar ötesinde gezerken Boğaz köprüsünde gördüğü kendini aşağı atmak isteyen "**nâbecânın teki**", onun "**hatunu**", babayı sorgulayan **cüsseli sorgucu**, **zindancı**, fetih hazırlığı yapan ordunun **sekbanbaşı** ve onun "pelvan"larından **Tatar pelvan**, Ulubatlı Hasan'ı güreşe zorlayan **Yahya Çavuş**, padişahın Hasan'ı otağına çağırdığını söyleyen **muhafız**, Fatih'i üniversiteye almayan resmi kıyafetli **bekçilerden biri**, padişahı deli sanan diğer **bekçi**, imza toplayan kızlardan **Süheyla**, ilk imzayı atan yaşlı **hacı amca**, ikinci imzayı atan bıyıkları henüz terlemiş, kırmızı yüzlü **bir genç**, kâğıdı yırtmaya çalışan ve kızları nezarete attıran aşırı boyalı yüzlü **yetmişini geçkin kadın**, onun arkasında duran savruk giyinişli ama özü iyi olan **genç kız**, imza toplayan asıl kızla birlikte nezarete giren ve orada ağlayan **Şeyda**, onları gözaltına alan **uzun boylu**, **esmer yüzlü polis** ile **uzun boylu**, **buğday benizli polis**, komünist kahramanın **annesi** ve **babası**, onun Akademi mezunu arkadaşı **Hakan**, meydanda yanına gelen **boyacı çocuk**, çocukluğunda hatırladığı, Arapça ezan okuduğu için götürülen ve dövülen **dedesi**, Beyazıt Camiinde babasının okuduğunu sandığı ezanı okuyan **Oflu Hoca**, bir iskelet olarak boğazına sarılan **öldürdüğü kişi**, Kenan Evren gibi konuşan darbeci-anlatıcının ebesi **Fati Kadın**, imza toplayan kızların nezarete karşılaştıkları orta yaşlı, yırtık tavırlı **hayat kadını**, nezarete kızlara saldıran hayat kadınıni durduran, kızların karşısına daha sonra başı örtülü olarak çıkan **Hicran adlı mavi şapkalı kadın**, trilyoner görünümlü adamın **karısı**, çalıştığı devlet dairesinde onu dürten **bir arkadaşı**, **müdürü**, 45-50 yaşlarındaki yorgun bir gorile benzeyen **zehir taciri**, otelde Kitab-ı Mukaddes okuyan **adam**, Neron'u selamlayan **süslü bir adam**, sokakta bir şeyler okurken askerler tarafından götürülerek işkence yapılan **bilgin görünümlü kel bir adam**, Neron'un başına tükürdüğü **sokaktan geçen kel adam**, trilyoner görünümlü adamın yaptığı zaman yolculuğunda gördüğü kendisini okula hazırlayan **haminnesi**, **annesi**, **babası**, **hocası Himmetzade Ali Efendi**, şapkasından dolayı Hicran sandığı **turist**, Hezarfen Çelebi ve Lagari Hasan'ın inişine izin vermeyen **kule görevlisi**, Said Nursi'yi götüren **sarışın jandarma** ve **uzun boylu esmer jandarma**, onlara yardım

etmek isteyen ancak Said Nursi'yi tanıyınca çok üzülen **genç köylü**, jandarmanın beş vakit namaz kılan **annes**i ve **babası**, Alaattin'in teklifsizce görüştüğü **bakan**, her işi öncelikli yapılan memleketin tanınmış bir **işadamı**, Beyazıt Meydanında karşılaşan ve bir Türk gibi öpüşüp ailelerini soran **beyaz Amerikalı** ve **esmer Amerikalı**, beyaz Amerikalının **eşi**, yıllar sonra aynı meydanda karşılaşan ve sadece tokalaşan **zayıf Türk** ve **şişman Türk**, zayıf Türk'ün başını örtmek istediği için boşandığı **eşi**, diğerinin de boşandığı **eşi**, romanın figüratif kahramanlarıdır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu, 1999) adlı romanın kurmaca kahramanlarının başında, romanın kahraman-anlatıcısı **Yannis** gelir. Adını ancak 106. sayfada öğrenebildiğimiz kahraman, çocukluğundan beri dökümcülük yapmaktadır. Verbain'in memleketlisi olarak dökümhanede onun sağ kolu ve tercümanı olan Yannis, hatırladığı çocukluğundan anlaşıldığı kadarıyla, yaklaşan Türk tehlikesinin yarattığı huzursuzluk ile memleketinden ayrılmış, Konstantinopolis'e yerleşmiştir. Asomato köyünde yaşayan Yannis, sultanın fetih hazırlıklarının bir parçası olan dökümhanesinde çalışır. O güne kadar karşılaştığı tüm ustalar gibi Verbain de ona bilgilerini öğretmek istemez. Konuşurken ağzından bir şey kaçırmamaya, iş yaparken püf noktalarda Yannis'i oradan uzaklaştırmaya çalışır. Ancak kahraman, o güne kadar öğrendiklerini ustalarını gizlice izleyerek öğrenmiştir. Verbain'in sırrını öğrenmesi ise Hacı Muslihittin Ağanın yardımı ile olur. Ağa, onu gizlice Verbain'in odasına gönderir ve onun çizim defterinin kopyasını yaptırır. Yannis, Ağaya çıkardığı kopyanın aynısını kendisine de çıkarır. Ancak, top döküm denemesinde, denemeyi yapacak olan çingenenin kendine güveninden etkilenerek bu fırsatı kaçırmak istemeyen Yannis, topun geri tepmesi yüzünden Verbain'le birlikte ölür.

Narkisos, Mercree Hermes'in sefahat mabedinin "bir numaralı fahişesi"dir; ancak Yannis, ona âşıktır. Yannis bu Grek kızını ilk defa arkadaşları ile kendilerine şarap getirdiğinde görür. Narkisos'un gözleri, "ince uzun burnunun üzerinde birbirine yakın ve loş mabet gibi hüznü"dür(s.10). "Narkisos" adını müşterilerin koyduğu kahraman, Hermanion Burnu'ndan uzakta, dökümhanede geçirdiği günlerde Yannis'in hep aklındadır. Damat İsfendiyarzade Kasım Beyin hayvanlarının bağa girmesi sonucu çıkan çatışma, Yannis ve Narkisos'un birlikteliği için sonun başlangıcıdır. Bundan sonra sefahat mabedi ve ardından Agii Michel Kilisesi yıkılır ve içindekiler esir edilir. Narkisos da esir edilenler arasındadır. Geçmişini yalanlarla değiştirmeye çalışan Narkisos, Yannis'e küçükken bir incir ağacından baş aşağı düştüğünü ve bundan sonra hayatının kendi iradesi dışında geliştiğini söyler; kahraman hem kendisi hem de

başkaları için sürekli yalanlar uydurur. Yannis, onun demir zırhla kaplı kalbine girecek bir yol bulamaz.

Yannis'in yaşadığı köydeki yakın arkadaşları Mıgırdıç ve Vulgarlı, roman boyunca Yannis, izinle köyüne döndüğü ve onları hatırladığı zamanlarda karşımıza çıkan kahramanlardır. **Mıgırdıç**, Yannis'in kulübe komşusu ve demkeşidir. Gözlerini kısarak gülen ve her güldüğünde çizgi halini alan gözlere sahip Mıgırdıç'ın en iyi bildiği iş, andontaları(büyük midye) üzerlerine acı biberle kıyılmış peynir parçaları ekerek pişirmektir. Sefahat mabedi yıkılıp, Narkisos'un bir esir olarak götürülmesinin ardından da ne yaptığını bilmeden aynı işi yapmaktadır.

Yannis'in sakinliği, inatçılığı ve balık yakalamadaki ustalığıyla dökümhanede bile hatırladığı **Vulgarlı**, sarı saçlı, iri burunlu ve mavi gözlüdür. Yüzünde hiç değişmeyen sarımsı bir beyazlık vardır. Çıplak ayakla gezmeye bayılan Vulgarlı'nın elleri ve ayakları çok büyüktür. Vulgaristan'dan gelmiştir. Önceleri onun balık yakalayışını ve bu işi yaparken gösterdiği dikkat ve sabırı uzaktan izleyen Yannis, çevresindeki insanların ona alaycı ve küçümser davranışlarını garipser. Köyün belalısı sayılan Vulgarlı ile Yannis'in arkadaşlığı, Yannis'in onu bir gece dayak yemiş ve yarı baygın bir halde bularak evine getirmesi ve tedavi etmesiyle başlar.

Mercree Hermes, Agii Michael Kilisesinin bulunduğu Asomata köyünün üst yanındaki taş ocaklarının yakınına bir sefahat yuvası kurmuştur. Kilisedeki tüm papazlar bu durumdan rahatsız olsa da Mercree Hermes, tekfura verdiği dükalarla papazların şikâyetlerinin dikkate alınmamasını sağlar. Kilisenin önünden "ayaklarının ucu yere degecek şekilde semersiz" bindiği eşeğiyle geçen, ablak yüzlü, yılışık Mercree Hermes, buradan geçerken "yağlı göbeğini ovuştur"ur ve papazları rahatsız etmek için kilisenin önündeki eski zamanlardan kalma yazılı taşları okşayarak geçer. Civarda gerçekleşen çatışmadan sonra, sefahat mabedi, buraya kurulacak hisar için yıkılır. Papazın sultana gönderdiği mektuptan yaptıkları bilinen Mercree Hermes, yakalandığında derisi yüzülerek kazığa oturtulur.

Agii Michael Kilisesi **papazının** en büyük sıkıntısı, biraz yukarılarında bulunan Mercree Hermes'in sefahat mabedidir. Yukarıda bulunan sarnıçtan su almaya giden keşişleri taciz eden bu insanlar, papazın sabrını taşırır. O güne kadar defalarca tekfura şikâyet ettiği Mercree Hermes, verdiği rüşvetle bu işten sıyrılmıştır. Tepesi hale biçiminde kazınmış olan papaz, son olarak tekfuru görmek istese de, şehrin üzerindeki hüznün ve tedirginliği, dua etmek için gittiği Agia Sophie bahçesinde de gördükten sonra yardım isteyeceği kişinin sultan olduğunu anlar. Bunun üzerine riskli bir iş

yaptığını bilse ve yaptığından korksa da sultana mektup yazarak sıkıntılarını bildirir ve buraya bir hisar yapmasını tavsiye eder. Damat İsfendiyarzade Kasım Beyin koyunlarının bağa girmesi sonucu çıkan çatışmadan sonra, hisar yapmak için yıkılan yerlerden biri de Agii Michael Kilisesi olur. Başına gelecekleri tahmin eden papaz, su borularından kaçmaya çalışırken yakalanır ve hisar yapımından çalışırken aziz Agii Michael'in ruhunun uçarak orayı terk ettiğini görür.

Romanda olay örgüsünde dikkate değer bir yere sahip olup kişiliğine değinilen kahramanlardan biri de **kambur cücedir**. Merakı ölümüne yol açan cüce, dökümhanenin ayak işlerine bakan çalışanıdır. Yannis dökümhaneye geldiğinde olduğu gibi, Verbain dökümhaneye yerleştiğinde de onlara yatak denklemlerini getiren kişi cücedir. Yannis, yaşlı bir yüzü ile küçük görüntüsü tezat oluşturan cücenin arkadan görüntüsünde, döküleceği topları görür. O, kambur gövdesiyle yaşamının sonuna kadar bu işi yapmaya mahkûmdur. Dökümhanedeki gizli kalması gerekenleri bilen cüce, Yannis, Verbain'in odasına girdiğinde aradığı şeylerin yerini ona gösterir. Ancak bu durum Hacı Muslihittin'in renginin atmasına yeter. İzinli olan Yannis, toparlanırken yokluğunu fark ettiği cücenin cansız bedenini, gölün yanından geçerken insanların toplandığı bir yerde yüzerken görür. Olanları bilen herkes Yannis'e öfkeyle baksa da o, aşırı merakından dolayı ölen cücenin bu halini komik bulur.

Asıl kahramanların bile gerek kişilikleri gerekse dış görünüşleri ile ayrıntılandırılmadığı romanda birçok figüratif kahraman da bulunur. Yannis'in **lağımçı** ve **taş ustası** arkadaşları, dökümhanenin kapısındaki **nöbetçi**, aslında dökümcü olmayan yaşlı ve babacan **ustabaşı**, ustabaşının şaykaları beraber kontrol ettiği **vardiyabaşı**, başarısız top dökümüne sinirlenerek işçileri azarlayan ve Muslihittin Ağa ile çalışan **dökümcübaşı Rıza Usta**, kararmış yüzünde gözleri ateşböceği gibi parlayan **çırak**, Verbain'i dökümhaneye gelmeden durduran **çerilerden biri**, hapsedilen Verbain'i getirmekle görevlendirilen **hizmetkâr**, sultanın her gördüğünde tiksinti duyduğu **kızlarağası**, sarı, uzun saçlı ve ürkek mavi gözlü **Radu** adlı sultandan kaçan cariyesi, su sarnıcına giderken taciz edilen **keşiş**, sefahat mabedindeki **bir fahişe**, Mercree Hermes'ten rüşvet alarak yaptıklarını görmezden gelen **tekkur**, Lukas Notaras'ı papaza tanıtan **yaşlı adam**, papazın sultana mektup göndermek için çağırdığı kayığın **karatyası**(balıkçı), **bir başka karatya**, **başkaratya**, onları kiliseye getiren **keşiş**, Verbain'in gülle dökümünde usta memleketlisi **Rudnik**, çocukluğunda Yannis'le bilgilerini paylaşmak istemeyen **ustası**, Verbain'in açtığı çukuru işaretlettirdiği **çırak**, Verbain'e çizimlerini ölüm döşeginde iken veren çekik gözlü,

sarı suratlı, kısa boylu **ustası**, Yannis'in ceza olsun diye kaz dışkılarını sürdürdüğü **en tembel çırak**, dökümün üzerindeki cürufu alan **çırak**, Yannis'in yaklaşan Türk tehlikesinden dolayı dua ettiklerini hatırladığı **annesi** ve **babası**, Kasım Beyin koyunlarının girdiği **bostanın sahibi**, sultana çobanlarla bostan sahibi ve yanında gelenler arasında geçen çatışmanın haberini getiren **çavuş**, sultanın köylüleri cezalandırma görevi verdiği **kul kethüdası**, flüt çalan **fahişe**, sahildeki ateşin çevresinde âlem yapanlardan bir **adam**, Yannis'in çocukluğunda bulduğu soğuktan donmuş kuşları ısıtan **büyükannesi**, Mercreea Hermes'in ellerini bağlayıp derisini yüzen **savaşçı**, papazın ensesine soğuk demiri dayayan **asker**, Narkisos'un başında bekleyen **çeri**, Yannis'e uykularında sayıkladığını söyleyen yan odadaki **şakirtlerden biri**, döküm yapılırken hafif yaralanan **ocakçılardan biri**, ilk top denemesini yapacak olan süklüm püklüm ve sarhoşluktan ayakta zor duran **çingene**, ikinci deneme için getirilen ve yüzündeki kararlılıkla Yannis'in topu ateşlemek istemesine neden olan **çingene** figüratif kahramanlardır.

İsmail (R. Çamuroğlu, 1999) adlı romanda kurmaca kahraman sayısı oldukça azdır. 148 kahramanın sadece 40'ı kurmacadır ve Tekelü Halife Haydar dışında tüm kurmaca kahramanlar figüratif öneme sahiptir.

Şah İsmail'in doğumu ile başlayan İsmail (R. Çamuroğlu, 1999) adlı romanda, **Tekelü Halife Haydar**, bebeğin doğumunun ardından üç gün hücrelerine kapanır. Şeyh Cüneyd'den itibaren Safevi şeyhlerinin halifelerinden olan Tekelü Haydar'ın gönül gözü açıktır. Haydar, Türkmen kökenli bir dervıştır. Okuma yazmanın yanında Arapça, Farsça ve nücum ilmini bilen ender dervişlerdendir. Nücum ilminde hocası Şeyh Cafer'i geride bırakmıştır. Hamile kadınlar bebeklerini, çiftçiler yağışları hep Haydar'a sorar. Bu Türkmen'in öngörülerinde yanıldığını gören olmamıştır. Şeyh Cafer, Haydar'ın "aynasının daha temiz" olduğunu söyler. Tekelü Halife Haydar ile günah ayrı tabiattadır. İsmail'in de yedi halifesinden biri olan Tekelü'ye herkes birşeyler anlattığı halde o, çok az konuşur. Şeyh Haydar'ın başını getiren derviş İsmail'e geldiğinde, bu başın gerçekten babasına ait olup olmadığını öğrenmek isteyen İsmail, Tekelü'ye danışır ve onun sözlerine inanır. Tekelü Haydar, Tebriz'in alınışı ve Safevi Devletinin ortaya çıkışından sonra Şah İsmail'in yanından ayrılır. Tekelü, Çaldıran öncesi güneşte bir tuhafılık gören Şah İsmail'in yanına tekrar döner ve ona güneş kararırsa savaşa girmemesini söyler.

İsmail'in doğumunun müjdesini babasına vermek için Haydar'ın bulunduğu köşke ilk varan **derviş**, Şeyh Cafer'in oğluyla evlendirdiği **Cihanşah'ın kızı**, Şeyh

Cafer'in üzgün dervişleri rahatlatmak için hikâyeler anlattırdığı **Selman Derviş** ve **Recai Derviş**, ilahi okutturduğu **Haydar Derviş**, Şeyh Cüneyd'in Erdebil'e dönüşüyle Kum'dan dönen halifeleri **Said**, **Rıza** ve **Selman**, Şeyh Cüneyd'in Şirvanşah'la savaşta öldürüldüğü haberini getiren **haberci**, Cüneyd'in adı belirtilmeyen **yetişkin oğlu**, Şirvanşah'ın hoş bir şekilde karşıladığı **Haydar'ın elçisi**, Şirvanşah'a Safevi ordusunun kendisinin üstüne yürüdüğünü bildiren **haberci**, İstar'a gelerek Sultan Yakub'un öldüğünü bildiren **haberci komutan**, İsmail'in Şeyh Cafer'in konutunun anahtarını sorduğu **derviş**, tekkenin mutfağını yöneten kasap **Dulkadirli Veli Derviş**, tekkenin mezbahasını idare eden **Geylanlı Naki**, tekkedeki yakacak sorununu gideren **Tekelü bir derviş**, tekkenin saz atölyesinde yeni ustalar yetiştiren **Ustacalu bir derviş**, Şirvanşah'ın sarayındaki **Çerkez köle**, İsmail'in savaş meydanındaki ölümler arasında Şirvanşah'ı teşhis ettirdiği **Talişli bir asker**, Şürur savaşının galibiyetle sonuçlandığını ve ardından yapılanları Alemşah Begüm'e haber veren **haberci**, İsmail'in sarayında görevli olan **Çerkez köle**, İsmail'e Trakya'dan gelen Bâlim Sultan'ı anlatan Hacı Bektaşlı **Kanber Derviş**, Tebriz'in alınmasından sonra İsmail'in dükkânında humus yediği **Arap aşçı**, dükkânında cilav yediği **bir Farşlı**, dükkânına girdiği **Hintli kuyumcu**, Bayezid'in Tebriz'in alınmasını tebrik etmek üzere Şah İsmail'e gönderdiği **Osmanlı elçisi**, Yavuz Sultan Selim'in oğluna yazdığı mektubu gönderdiği **posta tatarı**, Hasan Halife'nin ayıları gördüğü için erken doğum yapan **annesi**, Hasan Halife'nin karısı **Hatice**, ilk doğan çocuğu olan **kızı**, ikinci çocuğu olan **diğer kızı**, Şahkulu'nu şahtan destur almadığı için eleştiren Tokat'ta **bir halife**, halifenin bu düşüncelerini söylediği **Şahkulu'nun elçisi**, Şahkulu'nun kervanları vurarak ilerlediğini Şah İsmail'e bildiren **Akkoyunluların mabeyincilerinden Perviz**, İsmail'in Şahkulu'nu öldürecek Div Ali Sultan'ı çağırttığı **hizmetkâr**, İsmail'in ordusunda bulunan ve türküler söyleyen **Bozoklu ozan**, Şah İsmail'i öldürmeye gelen **Osmanlı sipahisi**, Şah İsmail'e Yavuz Sultan Selim'in ölüm haberini getiren **haberci** romanın az sayıdaki kurmaca kahramanlarıdır.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda rol alan 106 kurmaca kahraman vardır. Romanda kurmaca kahramanların çok küçük rollere sahip olduğu gözlenmektedir. Bunlar Mithat Paşanın Taif'te süt aldırarak istediği **bir asker**, askerle birlikte giden **nöbetçi subay**, **sütçü**, paşanın karısı Naime Hanım'a doğum yaptıran **ebe**, bir daha doğum yapamayacak Naime Hanımı muayene eden **nisaiyecisi**, bebeğin **dadısı**, evde görevli **kalfa**, Bağdat valiliğine atanan Mithat Paşanın burada gördüğü rüyayı anlatmak için ziyaret ettiği **Alevi dedesi**, dedenin yanında oturan **genç**,

Bağdat'ın ileri gelenlerinden olan ve Mithat Paşayı evine ziyafete davet ederek onun Şehriban'ı görmesine vesile olan **bir Türk**, onun **Iraklı karısı Hatice**, Ebuzziya'nın Mithat Paşanın evine geldiğinde hayvanını bıraktığı **beygirci**, konağın kapısını açan **uşak**, paşaya sadrazamlık görevini getiren mabeyincinin geldiğini haber veren **kâhya**, Mahmut Nedim Paşanın memurların sürekli yerini değiştirmesini yadırgayan **Avusturya imparatoru**, Mahmut Nedim Paşadan hesap sorulması için padişah'tan izin istenmesini savunan **bir vekil**, hıdivin verdiği yemek ardından Mithat Paşaya gönderdiği altınlar ve hediyeyi getiren **başyaveri**, V.Murat'ın mason olmasına neden olan **İngiliz veliahtı**, sarayın kıdemli doktorlarından olup V. Murat'ı geleneksel tıp yöntemleri ile tedavi etmeye çalışan **Capalion**, Viyana'dan getirtilen ruh ve sinir hastalıkları **uzmanı**, Sadrazam Mahmut Rüştü Paşanın en büyük danışmanı olan ve padişah değişikliğini danıştığı **İngiliz büyükelçisi**, büyükelçiye gelip Abdülhamit'in tahta geçirilmesini ima eden **veliahtın bir yakını**, Namık Kemal'in padişah yapmayı tasarladığı **Mekke şerifi**, Mithat Paşanın sürgüne gönderileceğini eniştesi Tosun Paşaya haber veren **mabeyin kâtibi**, Tosun Paşanın birlikte Dolmabahçe sarayına gittiği **padişahın yaveri**, onları götüreren **arabacı**, Mithat Paşanın kol düğmelerinin rehin verildiği Napolili **banker Alatini**, sonradan düğmeler eline geçen **mücevherci Bucheron**, sürgün haberini öğrenen Mithat Paşanın konağına gönderdiği uşağı **Yusuf Ağa**, Mithat Paşaya bir zarfla para getiren **bir yaver**, güvertede paşayı saygıyla karşılayan **gemî kaptanı**, sürgünü protesto edenleri durdurmak isteyen mülahızın, onun rapor verdiği **zaptiye kumandanı**, Mithat Paşanın yanında kalan evrakları gönderdiği **Gelibolu mutasarrıfı**, paşayı selamlayan **Sıra'daki şehbender**, **Brindisi şehbenderi**, paşanın Napoli'de görüştüğü belediye başkanı **San Danetto**, Paris'e gittiğinde kaldığı otelin müdürü **Mösyö Martin**, görevlisi **Madam Henriette**, Mithat Paşa hakkında övgüler dizen **Fransız gazeteci**, Plevne'nin düşüşü üzerine Mithat Paşanın Avusturyalı yetkililerle görüşmek istediğini bildirdiği **Osmanlı'nın Viyana sefiri**, Londra'ya geçen paşanın yanında çalışan **uşak**, **aşçı** ve Ali Haydar'a İngilizce öğretecek **bir matmazel**, Mithat Paşayı şatosuna davet eden **Southerland dükü** ve **düşes**, Londra'daki dostlarından **Hollanda veliahtı Oranj prensi**, paşanın Orta Afrika'daki maceralarını dinlemeye gittiği **Stanley**, üç yıldır kayıp olup Stanley'in bulunduğu **Livingstone**, Stanley'i dinlemeye gelen **Galler prensi**, ülkesine dönen paşayı almak üzere gönderilen **geminin kaptanı**, paşayı Girit'te karşılamaya gelen **Girit yerel meclis başkanı**, **jandarma komutanı**, Beyrut limanında paşayı karşılayan **müftü**, **metropolit** ve **hahambaşı**, Mithat Paşaya “yaşasın” denmesini eleştiren **bir**

mülazım, paşanın ailesiyle birlikte İzmir'e gelen **kâhya Tayfur Ağa**, **aşçı Hüseyin Ağa**, **İngiliz matmazel Miss Smith**, **halayık Ruhsar**, paşaya düzenlenecek suikastı haber veren Vasıf Efendinin **bir dostu**, İstanbul'dan gizli bir görevle gelen kişiyi Vasıf Efendiye haber veren **liman komiseri**, komiserin kişinin peşine taktığı **sivil memur**, Mithat Paşanın gizli haber alma işinde kullandığı **Yahudi zaptiye görevlisi**, gizli görevlinin çektiği telgrafi haber veren **telgraf memuru**, Vasıf Efendinin yokluğunda Osmanlı Bankası müdürüne gitmesini salık verdiği **eşi**, Mithat Paşanın gelişiyile yatağından fırlayan **Fransız konsolosunun eşi**, paşanın konağını basan **subaylardan biri**, Nezir Ağanın üstüne atlayarak tabancasını alan **halayıklardan biri**, Mithat Paşanın ailesine kucak açan bostancı **Süleyman Ağa**, meseleye karışmak istemeyen **Rusya başkonsolosu** ve **Almanya başkonsolosu**, İngiltere'ye sığınma işine sıcak bakmayan İstanbul'daki **İngiliz büyükelçisi**, Fransız büyükelçisinde Mithat Paşayı isteyen padişahın **yaveri**, Mithat Paşaya ait gizli belgeleri götüren Vasıf Efendiyi İngiliz gemisine bindiren **dostu**, Halil Şerif Paşanın ısrarla görevden alınmasını isteyen **Mısır Hıdivi**, Halil Paşanın görevden alınması için başvurulanan **sadaret müsteşarı**, Rüştü Paşanın dert yandığı **Abdülaziz'in yakınlarından biri**, Rüştü Paşadan isteyen **bir garip adam**, Rüştü Paşayı yargılamak için almaya gidenlere kapıyı açan **kâhya**, Hüsnü Beyin Rüştü Paşanın durumunu anlattığı **merkez kumandanı**, Rüştü Paşanın sağlık durumunu tespit için İstanbul'dan gönderilen doktorlar **İsfini**, **Laskaris** ve **İsak**, Mr. Denis'in Mithat Paşanın ailesini gönderdiği takma ismi **John Smith olan dostu**, Ahmet Mithat Efendinin Fransızca öğretmesi karşılığında Galata'daki dükkânının önünü süpürdüğü **adam**, Yıldız mahkemesi hakkında yazan **Times muhabiri**, padişahın başmabeyinci ile eleştirel yayınların durdurulmasını istediği **Times sorumlu müdürü**, Fatma Sultanın düğün alayında bulunan **hazine kethüdası**, Mithat Paşayı ziyaret ederek idam cezasının sürgüne çevrildiğini haber veren padişahın yakını **bir paşa**, Mithat Paşayı sürgüne götürecek **geminin kaptanı**, Taif'e sürülen şeyhülislam Hayrullah Efendinin evlendiği **bir Arap kızı**, Hayrullah Efendinin hapsedilince ailesini teslim ettiği bakıcısı **İbrahim Ağa**, onu da tutuklayan yeni **Taif valisi**, paşanın mektubunda borcu olduğunu belirttiği tüccar **Hristaki Efendi**, alacağı olduğu **Sarraf Kevork**, paşanın ailesini görmeye gelen Southerland dükünü getiren köşkün **kâhyası**, paşanın öldürülmesinde Arif Ağadan yardım isteyen **yüzbaşı**, mahkûmların aralarında konuşmalarını engelleyen **mülazım Memiş**, Mahmut Celalettin Paşa öldürüleceği zaman odaya kilitlenen bakıcısı **Şükrü Ağa**, ölümlerin haber verildiği tabur imamı **Yunus Efendi**, zindandan gelen seslerle

uyan an etrafta yaayan bir ailenin **çocuğu**, bu seslerle titreyen **anne** ve **babası**, padişahın gönderdiği iki kişinin Mithat Paşanın mezarının yerini öğrendiğı **Taif kumandanıdır**.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda yer alan 48 kurmaca kahramanın tamamı figüratif roller üstlenir. Saraydaki olağanüstülük dikkatini çektiğı için bakmaya çıkan **cariye**, kapı arkasından koridoru gözleyen **cariye**, Selim'i korumak isteyen cariyenin üzerine atıldığı **bostancı neferi**, padişahı öldürmeye gelen **zülüflü baltacılardan biri**, Tayyar Ağanın kendi halinde bir fırıncı olan **büyükbabası**, III. Selim'in yeniçeri zabitinden kurtardığı **güzel kadın**, kadına saldıran ve padişahın haddini bildirdiğı **yeniçeri neferi**, kadının ilaç almak için dışarı çıktığı **hasta çocuğu**, veliaht şehzadenin Fransa kralıyla iletişim kurmak istediğini bildirdiğı **Fransız elçisi**, Halil Hamit Paşanın Şehzade Selim hakkındaki övgü dolu sözlerini Gazi Hasan Paşaya götüren **hizmetlilerden biri**, I. Abdülhamit'e Özi kalesinde olanların anlatıldığı mektubu getiren **karakullukçu ağa**, padişaha inme indiğı teşhisini koyan **hekimbaşı**, amcasının ölüm haberini almadan önce Selim'e abdest aldır an **cariye**, Selim'e kılıç kuşandıran **şeyhülislam**, III. Selim'i camide öldürmeye çalışan **Mağribi meczup**, Galata Mevlevi Dergâhına gittiğinde padişahın yanında bulunan **bostancı zabiti**, Konya Mevlevihanesinden çilede olan Galip Efendi'yi İstanbul'a gönderen **Çelebi Efendi**, sema öncesi İtri'nin rast Nat-1 Şerifini söyleyen **mutrib dede**, Selim'i çok etkileyen suzidılara taksimini yapan **neyzenbaşı**, **semazenbaşı**, padişaha gönderilen Mihriban'ı nasıl davranması gerektiğı konusunda uyaran **kızlarağası** ve **kalfa kadın**, toplantıya geç kalan Tanburi İsak Efendi'yi içeri almayıp hırpalayan ve padişah tarafından azarlanan **bostancı zabiti**, Fransa'nın Mısır'ı işgali konusunda Babıalı'yi uyaran İstanbul'daki **Rus elçisi**, bu konuda Fransız elçisiyle görüşen ve onun bir bilgisi olmadığını öğrenen **reisülküttap**, Cezzar Ahmet Paşanın Napolyon'dan gelen mektubu görüştüğü **mabeyincisi**, Cezzar Ahmet Paşaya Napolyon'un mektubunu getiren, ancak Napolyon'a kesik başı giden **Fransız subayı**, Napolyon'un kesik başın bulunduğu paketi getiren **yardımcısı**, padişahın tebdil-i kıyafet gittiğı ve burada Benli Hâlime'nin destanını dinlediğı kahveyi işleten **kahvecibaşı**, burada destanı söyleyen **âşık**, ihmalıyla İngiliz donanmasının Çanakale Boğazından geçişine seyirci kalan **kaptan paşa**, İngilizlerin baskısıyla İstanbul'dan gönderilmek istenen Fransız elçisi Sebastiani'ye bu durumu sıkıntıyla anlatan **reisülküttabın adamı**, İngiliz donanmasına gönderilen ve oradakileri çok ustaca oyalayan **divan tercümanı**, İngiliz elçisiyle birlikte onu dinleyen **donanma**

komutanı, padişaha İngilizlerin kabulü zor şartlarını getiren **İngiliz elçisi**, yeniçeriler tarafından kaçırılması olayların seyrini değiştiren **İngiliz amiralinin oğlu**, donanmaya tepki gösteren halktan durumu değerlendiren **biri** ve onunla konuşan **bilgiç tavırlı kişi**, Nizamı Cedit askerlerine giydirilen kıyafetleri eleştiren **vaiz efendi**, Rumeli’de Nizamı Cedit kurulacağı fermanını okuyan **Tekirdağ kadısı**, Boğaz Nazırı Mahmut Efendinin yamaklardan kaçarken bindiği kayığı çeken **kayıkçı** ve **yamağı**, isyancıların öldürülmesini istediği kişileri öldüren **cellatbaşı**, isyancıların Et Meydanında yüksek bir yere çıkararak yeni padişahın tahta çıkışı için dua ettirdikleri **hoca efendi**, Kabakçı Mustafa’nın öldürüldüğü gün evlendiği **karısı**, kaçtığı İstanköy’de Köse Musa Paşayı bulup öldüren **kapıcıbaşı**, III. Selim’i öldüren Ebe Selim’in eve kapattığı **genç oğlan**, II. Mahmut’un bir Boğaz gezintisi sırasında görüp tanıdığı ve Selim’i ve Mahmut’u öldürmeye çalışma suçunu itiraf eden ve cezalandırılan **hamlacı** romanın kurmaca kahramanlarıdır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında yer alan 101 kurmaca kahraman, tarihî kahramanlar yanında daha önemli roller üstlenir.

Romanın başkahramanlarından biri **Sarı Abdullah**’tır. Önceki ismi Michaul oğlu Petru olan kahraman, Ruslarla yapılan savaşta Arif Ağa tarafından yakalanarak esir edilmiş ve onunla birlikte İstanbul’a gelmiştir. Dinini değiştirmesi konusunda kimsenin zorlamadığı Petru, bir süre kiliseye gider. Arif Ağanın telkini ve kendi isteği ile Müslüman ve Bektaşi olarak Abdullah adını alan kahramana Arif Ağa her zaman “Sarı” diye hitap eder. Zeynep Hanımla evlenerek Arif Ağaya damat olan Sarı Abdullah, Ağanın oğlu Sabit’in de ağabeyi gibidir. Önceleri devletle barışık yeniçerilerin geldiği Erikli Baba tekkesinde Ahmed Babanın sohbetlerine katılan kahraman, sonradan eleştirel yaklaşıma sahip yeniçerilerin geldiği Çardak Kahvesinde Abdi Babanın sohbetlerine katılır. Arif Ağanın da, ailenin de sağ kolu olan Sarı Abdullah, Abdi Babanın ölümünden sonra onun mahfiline yerleşir. Marangozluk işinde de usta olan kahraman, ocak kaldırıldıktan sonra ailenin tek erkeği olarak mahalleden ayrılma kararı verir. Sarı Abdullah, aksiyon içinde görev almaktan ziyade, izleyen ve aktaran bir kahramandır.

Arif Ağa, 38. ortanın en çok sevilen zabiti ve odabaşısıdır. Çok güçlü bir insan olan ağa, Petru’yu bir vuruşta bayıltmış ve esir almıştır. Sarı Abdullah, bir süre sonra ona damat olsa bile Arif Ağadan korkmaya devam eder. Yeniçerilerden birkaçının yaptığı gereksiz davranışlar yüzünden kalyoncularla aralarında çıkan çarpışmaya, ulema ve sarayın yeniçerilerin korktuğunu düşünmesin diye isteksizce katılan,

özeleştiri yaparak ocağın yanlışlarını da gören Arif Ağanın babası ve dedesi de kendisi gibi yeniçeridir. Ortanın çorbacısı olma isteği, onun tek zaafıdır. Kendisinin gelemediği makama oğlunun gelmesine bu yüzden çok sevinir. Oğluyla katıldığı savaşta tek kolunu kaybeden Arif Ağa, bunu annesinin Sabit'i dövdüğü için ettiği bedduaya bağlar. Kabakçı Mustafa isyanına yeniçerilerin karışmasını bayağılık olarak değerlendiren Arif Ağa, Yeniçeri Ocağına yönelik son girişimde doksan yaşında olmasına rağmen yeniçeri kıyafetlerini giyerek sokağa çıkar ve yeniçeri arayan grubun önüne çıkarak bir topçu zabitanı öldürür. Bunun üzerine etraftan ateşlenen silahlardan biriyle kendisi de ölür.

Son yeniçeri **Sabit**, Arif Ağanın Petru'yu esir aldığı gün doğduğundan Petru öldürülmez. İstanbul'a getirildikten sonra evdeki işlerinden biri de Sabit ve diğer çocukları oynatmaktır. Biraz daha büyüdüğünde Sarı Abdullah Sabit'i Erikli Baba tekkesine götürür ve burada Seyyid Mehmed Babadan dersler aldırır. İlk olarak babasıyla birlikte Nemçelilerle girilen savaşa katılan Sabit, burada serdengeçtiliği kabul ederek İstanbul'a Bayraktar Sabit Ağa olarak döner. Daha sonra çalışkanlığı ve yerinde kararları dolayısıyla 38. ortanın çorbacılığına terfi ettirilen Sabit, bununla babasını çok sevindirirken mücerret olup evlenmemeye karar vererek ailesini üzer. Nemçelilerle yapılan ve kazanılan savaş sonrasında yeniçerilerin kontrol edilemeyen davranışlarını, çıkılan seferde ordudan kaçan yeniçerileri, aralarındaki ahlâksızlıkları, isyankâr tavırları eleştiren ve bunları durdurmaya çalışan Sabit, bu davranışları yüzünden ocağa tavır alanlara karşı -isteksiz de olsa- ocaklıların yanında durmak zorunda kalır. Saraya karşı girilen ve ocağın ilgasıyla sonuçlanan ayaklanmaya katılmama kararı alan Sabit ve onun askerleri, yeniçerilerin gördüğü muameleye dayanamadığı için ayaklanmaya dâhil olur. Bir süre Belgrad ormanlarında geri döneceği günü bekleyen Sabit'ten ailesi bir haber alamaz. O günden üç yıl sonra Sabit, yanında küçük bir oğlan çocuğuyla ailesinin yanına döner.

Sabit'in çocukluğundan itibaren çok yakın arkadaşı olan ve onunla birlikte katıldığı Nemçe savaşında serdengeçti olan **Habip**, Sarı Abdullah'ın her zaman tedirgin olduğu bir kişiliğe sahiptir. Sabit'le birlikte Nemçe zaferi sonrasında yeniçerilerin yaptıklarına öfke duyan Habip, sonradan asi tavırlar takınır. Sefere çıkan ordudan ayrılarak İstanbul'a geri dönen yeniçerilerden biri de odur. Her fırsatta yeniçerilerin ezilmeye çalışıldığını, Osmanlı'yı istemediğini dile getiren ve bu asi tavırları yüzünden terfi ettirilerek odabaşı yapılan Habip, Sabit'i de çok kızdırır.

Sabit'in karşı olduğu son isyanın liderlerinden biri olan Habip, bu savaşta öldürülür ve asıldıktan sonra boynuna elebaşı, asi ve zındık olduğu yazılır.

Çardak Kahvesinin postnişini olan **Abdi Baba**, bazı yeniçerilerin saygıyla kullandıkları bir isim olduğundan Sarı Abdullah'ın merakını celb eder. Cumhur devletinin kurulması düşüncesini sık sık dile getiren, yetmiş yaşlarındaki, çatık kaşlı ve aksi Abdi Babanın sohbetlerine devletle başı hoş olmayan yeniçeriler katılır. Sarı Abdullah'ı çok seven kahraman, 95 yıllık ömrünü Arif Ağanın evinde tamamlar.

Romanda küçük rollere sahip olan kurmaca kahramanlar ise, müridlerini uhrevi konularla ilgili irşad etmeyi tercih eden ve Arif Ağa, Sabit ve Sarı Abdullah'ın nasipli olduğu Erikli Baba tekkesi şeyhi **Ahmed Baba**, Petru'nun Osmanlı'ya karşı savaşa birlikte katıldığı arkadaşı **Nikola**, Petru'yu yıkayan **iri yarı tellak**, Arif Ağanın kölesiyle merakından dolayı konuşan ve İstanbul'da onun yakın arkadaşlarından biri olan **Yusuf bin Mürsel**, 38. ortanın çorbacısı **Mustafa Ağa**, Petru'nun ardından çok üzülmeyeceğini tahmin ettiği babası **Michaul**, onun için çok üzüldüğü annesi **Any**a, Nemçelilerle girişilen savaşta şehit olan **Mehmed adlı nefer**, savaştan dönen Arif Ağayı karşılayanlar arasındaki **Bektaşî dervîşi**, Sabit'i dövdüğü için oğluna beddua eden ve Arif Ağanın kolunu kaybetmesinden sonra dünyaya küsen annesi **Zehra Hanım**, Zehra Hanımın dünyadan elini eteğini çekmesiyle evdeki işleri devralan Arif Ağanın karısı **Hatice Hanım**, Sarı Abdullah'ın karısı **Zeynep Hanım**, Ahmed Babanın hizmetinde bulunan ve Sabit'e de ders veren **Mehmed Dervîş**, Arif Ağaya ticareti tavsiye eden zahire tüccarı yeniçeri **Mahmud Ağa**, Arif Ağanın kendisi gibi yeniçeri olan babası **Kâzım Ağa** ve dedesi **Câfer Ağa**, yeniçerilerin devam ettiği kahvenin emekli yeniçeri kahvecisi **Koca Hamza**, Koca Hamza'yı öldürerek bir çatışmaya neden olan kalyoncu neferi **Simon**, Sarı Abdullah'ın ahlâksızlıklarına şahit olduğu **bir yeniçeri neferi** ve yanındaki **genç nefer**, çatışmada Arif Ağanın öldürdüğü **kalyoncu neferi** ve Ağaya saldıran **kalyoncu neferi**, yerdeki kanları yıkayan **Bektaşî dervîşi**, sadrazamdan yoldaşlarının katilini istediklerini anlatan 25. Orta çorbacısı **Musa Ağa**, eve dönüşlerinde kalyoncular ve yeniçeriler arasındaki çatışma için Arif Ağayı tebrik eden **dalkavuk fırıncı**, Sabit'in eğitim sırasında cevaplânamayan sorular sorduğunda havale edildiği **Seyyid Mehmed Baba**, yeniçerilerin meseleleri konusunda Arif Ağa ile anlaşamayan 33. Cemaat ortası çorbacısı **Latif Ağa**, evi yandığında Arif Ağa ve ailesinin bir süre evinde kaldığı arkadaşı **Hayri Bayraktar** ve **karısı**, Sabit'in Habib ile birlikte çocukluk arkadaşı olan ancak dervîşlik yolunu seçmiş olan **Lülecioğlu Ahmed**, Çardak kahvehanesini işleten 26. Cemaat ortasından

emekli **Cezmi Ağa**, Habib'in şehit düşen yeniçeri neferi **babası**, Lülecioğlu Ahmed'in babası **Aksaraylı derviş Mustafa**, cumhur devletinden ilk söz eden yeniçeri **Çalık Ahmed**, Sabit'in bıçakladığı Rum genci **Nikola**, onun nişanlısı Rum **Ali**, Sabit'in ve babasının özür dilediği Nikola'nın babası **Terzi Kosta**, Ahmed Babanın cenazesinde uduyla "Gâh çıkarım gökyüzüne, seyrederim alemini"yi çalan **Fikri Derviş**, cenazede bulunan **bir Mevlevi şeyhi**, **bir Nakşibendi şeyhi**, savaşa giden Arif Ağanın oğlu ve kendi için silah temin ettiği silahçı **Mehmed Usta**, Arif Ağanın silah alamayan nefere yardım emri verdiği **orta kâtibi**, savaşa gidenlere muska yaptırılan **Aksaraylı Zeki Baba**, Arif Ağanın evlenip evden ayrılan kızları **Gülsüm** ve **Fatma**, tünel kazan lağımçıların öldürdüğü **Nemçelilerden biri**, lağımıcılardan birini öldüren **diğer Nemçeli**, öldürülen **lağımçı**, sağ kalan **lağımçı**, ortaları teftiş ederek serdengeçti arayan **Başçavuş Rüstem Ağa**, saldırı emri veren **serdengeçti başı**, Sabit'e silahını doğrultan **Nemçe süvarisi**, Abdi Babanın çağrısını Sarı Abdullah'a getiren **Otman Derviş**, Fransızlar gibi ayaklanma tehdidi içeren mektubu Abdi Babaya bulan **derviş**, yeni askere sahip çıkılıp yeniçerilerin gözden düşürülmeye çalışıldığını söyleyen 58. Orta çorbacısı **Yusuf Ağa**, Sabit'e çorbacılığa getirildiğini bildiren **Kethüda Nazik Ağa**, Habib'in arkasından konuştuğunu Sabit'e yetiştiren **dokumacı**, içeri giren Sabit'i durdurmaya çalışan **Habib'in kapı muhafızı**, Habib'in yanında gördüğü **genç oğlan**, Sabit'e Habib'in ziyarete geleceğini haber veren **nefer Rıza**, her gün yeni bir destan düşen kahvehanede bunları seslendiren **destancı**, Nizamı Cedit'in kurulması konusundaki fermanı okurken öldürülen **Tekirdağ kadısı**, İngiliz paşasının yeniçeriler tarafından yakalanan **oğlu**, Kabakçı isyanını Sarı Abdullah ve Arif Ağaya iğneleyerek haber veren **imam**, yeniçerileri sakinleştirmeye çalışan Arif Ağaya hak veren 52'nin çorbacısı **Kürt Yusuf Ağa**, Kabakçı Mustafa'nın yeni evlendiği **karısı**, Abdi Babanın ölümünden sonra Sarı Abdullah'tan mahfile geçmesini isteyen Çardak sahibi **Memiş Ağa**, Sarı Abdullah'ın marangozhanesine aldığı **kalfa**, yeniçeri ağasından kendileriyle birlikte olmasını isteyen 9. Bölük ortası çorbacısı **Himmet Ağa**, Sabit'in Alemdar'ın harem halkını Yeni Odalar'a götürmekle görevlendirdiği **bir neferi**, Alemdar'la içerde kalan **bir kadın** ve **bir haremağası**, isyancı yeniçerileri durdurmaya çalışan Sabit'in söylediklerine hak veren 43'ün çorbacısı **Arnavut Şaban Ağa** ve 36'nın odabaşısı **Kandırılı Mehmed**, Behiç Efendinin konağını ele geçiren **Ramazan Ağa**, Reisülküttap Galip Efendinin konağını ele geçiren **Yusuf Ağa**, sadaret kethüdasının evini ele geçiren **Cafer Çavuş**, defterdarı öldüren **Memiş Çavuş**, Sarı Abdullah'a mobilya yaptırmak isteyen bez tüccarı **Yorgi**, onun **hanımı**, Yeniçeri Ocağında olup

ocak adına kötü işler yapanlardan 74'ün odabaşısı **Halil Ağa**, Sabit'in bir yangın sırasında gördüğü **Alikî'nin torunu**, Eşkinci Ocağı'nda tâlim yaptırmak için Mısır'dan getirilen ve bir ocaklı nefer attığı tokatla fitili ateşleyen **tâlim muallimi**, tokat atılan **ocaklı nefer**, Arif Ağanın evinin önünden yeniçeri bulup öldürmek için geçenler arasındaki **Kasap Mustafa, Berber Zihni, Oduncu Kemal**, Arif Ağanın öldürdüğü en rütbeli **topçu zabiti**, Erikli Baba tekkesinin enkazı başında oturan **Abdurrahman Derviş**, Erikli Babanın nereye götürüldüğü belli olmayan şeyhi **Hüseyin Baba**, Sarı Abdullah'ın Habib'in cesedini almak için izin istediği **yaşlı nefer**, ormanda saklanan yeniçerilerin arasına gelen **bir bezzaz**, şehre inen külahlı **bir Türkmen**, onun külahını yeniçeri külahına benzeterek telaşlanan ve kaçan **bir esnaf**, Sarı Abdullah'ın evini satın aldığı **Rum tüccar**, Sabit'in eve döndüğünde yanında getirdiği 2-3 yaşlarındaki **çocuktur**.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında öne çıkan roller tarihî kahramanlara ait olduğundan romanda yer alan 112 kurmaca kahramanın tamamı figüratif roller üstlenir. Menton'da yaşayan Damat Ferit için Paris'ten getirilen **ünlü doktor**, iyileşmesi için okutulan **hoca**, muayede salonuna gelen kadınları selamlayan **kızlarağası**, Gülustu'nun bakımı ile meşgul olan **haznedar usta**, Abdülmecit'in ölümünden sonra saraydan Eyüp'te bir eve taşınan Gülustu'nun emektar haremağası **Süleyman Ağa**, koleradan ölen Gülustu için duasını evin dışından okuyan **camî imamı**, haremağasının Gülustu'nun ölümünü bildirdiği **başmabeyinci**, İhlamur Kasrında iken Mediha ve Necip'i tanıştıran **Nazikmisal/Nergisnihal**, Mediha ve Nazikmisal'in yanındaki diğer kızlar **Şebisefa** ve **Şevkiyar**, Necip'in yanındaki arkadaşları **Hüsrev** ve **Yusuf**, muayede salonundaki törende padişahın eteğini ilk öpen **şeyhülislam**, **Rum patriği**, **Ermeni patriği** ve **hahambaşı**, bayramlaşma için hareme geçen padişahı kapıda karşılayan **ikinci haznedar**, padişaha geçenleri tek tek tanıtan **başkâtibe**, top seslerinden padişahın devrildiğini anlayan **yaşlı ağalardan biri**, padişaha onu hapsetmeyip konuk edeceklerini söyleyen **mabeyincilerden biri**, Hamit'i çok seven **Paris sefiri**, Hamit'in Paris'teki sevgilisi **Eugenie**, sefirin sekreteri olan ancak sonradan Necip'le gönül ilişkisi yaşayan **Georgette**, gezmeye giden Hamit, Eugenie, Necip ve Georgette'yi götüren **arabacı**, gittikleri yerde onları kapıda karşılayan **restoranın patronu**, eski müzet valsleri çalan **kemancı**, restoranın **şef garsonu**, Hamit'in Almanya'ya gitmek için bindiği vapurda karşılaştığı ve görüntüsüyle onu Berlin'e gitmekten vazgeçiren **Alman kızı**, Georgette'in Necip'i götürdüğü Paris'in kenar semtlerinde gizlice devrim şarkıları söylenen **şaraphanenin**

patronu, içkiyi fazla kaçıran **Mösyö Paul**, şaraphanenin **fazla içenleri evine götürme görevlisi**, Necip'e Paris'i gezdiren elçilik kavasası **Mösyö Roger**, Necip ve Georgette'in gittiği evde kapıyı açan **zenci uşak**, evin sahibi **orta yaşlı kadın**, Georgette'in işe girmeden önce görüştüğü **elçilik birinci kâtibi**, Georgette'in Fransızca öğreteceği **elçinin kızı**, Georgette'in Paris'i kurtarmak için Reşat, Nuri ve Mehmet Beyle birlikte çarpıştığı **babası**, Nuri Beyin saraya yakın **teyzesi**, tüm nazırları toplantı halindeyken basıp öldürmek isteyen **bir Jön Türk**, Ebuzziya Tevfik'in vapurdan çıkacak arkadaşlarını gözlediği **tavukçu dükkânının sahibi**, zaptiyelerden edindiği bilgileri Ebuzziya'ya anlatan Ermeni arkadaşı **Revelaki Bey**, Ebuzziya Tevfik'e arananlar listesini gösteren **bir zaptiye**, polisten kaçan Nuri'yi önce Beylerbeyi'ne sonra Kuzguncuk'a götüren **kayıkçı**, Beylerbeyi sahilinde bekleyen **bir müfettiş**, Nuri'nin yerinin sorulduğu **kayınpederi**, Nuri'nin evine giderek biraz para aldığı **kaynanası**, Mehmet'in gizlice geldiği evde para istediği **dadısı**, ona sebze taşıdığı beygirini veren **bahçıvan**, İngiltere kraliçesinin Murat Efendi ile evlendireceği söylentisi çıkan **kızlarından biri**, Ayetullah'ı gizlendiği yerde bekleyen Mehmet'in üzüm aldığı **üzümcü**, İstanbul'a döndüğü anlaşılan Mehmet'e kaçması için yardım eden **Fransız elçilik müsteşarı**, Ayetullah'ın evlendiği **Çerkez kızı**, Reşat, Nuri ve Mehmet'in savaşta yardım ettiği yaralı **Fransız asker**, Reşat ve Nuri Beylerin aflarını dilemek için sefarete dilekçe vermeleri gerektiğini söyleyen **başmabeyinci**, Necip Beyin İstanbul'a çağrılınca yanına gittiği **hariciye nazırı**, valide sultanın çağrısını Verdicenan Kadına getiren **kâtip**, Mediha ve Necip'in nikâhlarından dolayı hediyeler alan **Ayasofya Camii imamı** ve **Sultanahmet Camii imamı**, Sami Paşanın konağındaki kızları Paris tiyatrolarındaki güzellere benzeten **bir hanım**, Suphi Paşanın Şam'a gönderdiği **bir yaver**, Fuat Paşanın yönettiği ikinci piyade tümenine saldıran Rus ordusunun başındaki **Rus veliahtı**, Kaptanıderya Halil Paşanın çarın hoşuna giden konuşmalarını durdurmaya çalışan **Rus harbiye nazırı**, küçük bir kızken kaçırılarak köle yapılan İncirköylü Hasan'ın **ablası**, kadının Şakir Efendiye yalvararak Kafkasya'dan getirttiği ancak yolda ölen **annesi** ve **babası**, Suphi Paşaya bir zenci çocuk hediye eden **Arap şeyhi**, evdeki cariyeye âşık olup onunla kaçan bu zenci çocuk **Yusuf**, Yusuf'a âşık olan ve onunla kaçan Çerkez cariyeye **Suzidilara**, esir pazarının en güzel kızlarını satan esirci kadın **Nezir Hanım**, başına gelenlerden dolayı yaşadığı konaktan kaçan **Nabedit adlı cariyeye**, Nabedit'i küçük bir kızken satın alarak konağa getiren **kâhya**, konakta Nabedit'e sarkıntılık ederek kaçmasına neden olan kahramanlar konağın oğlu **Süleyman**, küçük oğlan **Adil**, **Boncuk** adlı zenci halayık,

konağın çalışanlarından **Şehriban Kalfa** ve arabacı **İbrahim**, Nabedit'e Adliye Komisyonu adlı bir kurumun olduğunu söyleyen **bir cariye**, Osman Paşanın konağındaki cariyeyi almaya çekindiği **Arap İsmail Paşa**, kaçan Yusuf'u yakalamaya çalışan bekçi **Mehmet Ağa**, onu yakalamaya çalışan **devriyelerden biri**, Suzidil'in yatağında olmadığını fark eden **oda arkadaşı**, Fuat Paşayı beğenen Nebile'nin babasının Fuat Paşaya ulaşmak için bulduğu **harp okulu kumandanı**, Fuat Paşanın hoşuna giden cevabı vererek onun hışmından kurtulan **yapı işçilerinden biri**, Fuat Paşanın açamadığı vapur penceresini açan **bir yolcu**, paşa denize bakarken gelen **padişah yaveri**, paşanın adamları ile hafiyeler arasında çıkan çatışmada vurulan **Fuat Paşanın adamlarından biri**, parolayı bilmeyenleri içeri almayan Fuat Paşanın tutuklu bulunduğu **geminin kaptanı**, Fuat Paşanın Beyrut limanında yanına götürüldüğü Fransız **gar müdürü**, gar müdürünün paşaya yemek hazırlayan **Fransız karısı**, Fuat Paşanın çarşıya göndererek alışveriş yaptırdığı ve kendisine benzediğinden hafiyelerin Fuat Paşa olduğunu sandıkları **aşçısı**, Sadullah Paşayla çıkacağı yolculuğa silahlar kuşanarak hazırlanan **uşağı**, Sadullah Paşanın Alman imparatoru ile görüşmesini sağlayan **bakan**, Alman imparatorunun Sadullah Paşayla yiyeceği yemeği kiskanacağını düşündüğü **Rus sefiri**, katıldığı davette bütün sefirleri saydıktan sonra Sadullah Paşayı çağıran **protokol görevlisi**, davette Sadullah Paşayla sohbet eden aynı zamanda İngiliz prensesi olan **imparatorun gelini**, Sadullah Beyin Almanya'daki sevgilisi **Rosa**, Sadullah Paşanın intihar etmek için bir plastik hortum aldığı **tezgahtar**, hizmetçi **Frau Emma**, Sadullah Paşanın öldüğünü anlayan Emma'nın çağırdığı **kavas**, Sadullah Paşanın ölümü üzerine hastaneye gelen **Alman dışişleri bakanı** ve **saray nazırı**, Sadullah Paşanın eşine haberi götüren **mabeyin kâtibi**, Ferit Beye İstanbul'a çağrıldığını söyleyen **Londra sefiri**, İstanbul'a gelen Ferit Beyi saraya götüren **arabacı**, sarayda görüştüğü **başmabeyinci**, Ferit Beye padişahın kendisiyle görüşmek istediğini bildiren **bir yaver**, Damat Ferit'in ilişki kurduğu **cariye**, bundan bilgisi olan **bahçıvan**, Damat Ferit'e lüks içinde yaşadığını gördüğü iki kişiden biri olduğunu söyleyen **İngiliz büyükelçisi**, lüksü seven diğer kişi İngiltere'nin **Hindistan sefiri**, Menton'da kendisini tanımadığı halde hakkında duyduklarından bahseden **barmen** romanın kurmaca kahramanlarıdır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanının başkahramanları kurmacadır. 70 kurmaca kahraman içinde ön plâna çıkanlar şunlardır:

Erzincan'da yaşayan bir ailenin oğlu olan **Fikret**, okuyucu karşısına annesini de kaybedip hayatta yapayalnız kalmış bir kahraman olarak çıkar. On dört yaşında olan

kahramana okuldaki Fransızca muallimi Kâzım Bey sahip çıkar ve bundan sonra onları bir ağabey kardeş gibi ve aynı ülkü etrafında birleşmiş olarak görürüz. Okulunu tamamladıktan sonra, İstanbul'a tayini çıkan Kâzım Bey ile önce muallimin ablasına, Erzurum'a, ardından da İstanbul'a giden Fikret, Kâzım Beyin yeğeni Didar'a âşık olur. Fikret, İstanbul'da Hassa Ordusunda olan ağabeyi Nüzhet Bey gibi olmak istemediği için askeri idadiye değil Mercan İdadisine devam eder. Kâzım Bey gibi Abdülhamit düşmanı olan Fikret, hürriyet düşüncesini dile getirdiği için önce II. Abdülhamit idaresinin, sonra da sözde hürriyeti getiren ancak kendi istibdadını yaratan İttihat ve Terakki idaresinin işkencesine maruz kalır. I. Dünya savaşı çıktığında güney cephesinde savaşan Fikret, Arapların ihanetini içine sindiremez. Küçüklüğünde Arap Süreyya ile okula gitmek istemediği günleri hatırlayarak kendine hak verir. Savaşta büyük yaralar aldıktan sonra iyileşen Fikret, Didar'ı bulmak için memleketine döner.

Kâzım Bey, Erzincan'daki askeri rüştiyede Fransızca öğretmenidir. Annesinin öldüğünü öğrenince Fikret'i ziyaret eden Kâzım Bey, sahip çıkacak kimse olmadığını gördüğü için onu evine götürür. İki yıl sonra tayini İstanbul'a çıkınca Fikret'i de ağabeyine götürmeye karar veren Kâzım Bey, İstanbul'dan önce Erzurum'daki ablasına uğrar. İstanbul'da Mercan İdadisi'nde görevine devam eden muallim, Abdülhamit'ten nefret eder. Fikret ile beraber katıldıkları bir yürüyüşten sonra tutuklanan ve işkence gören Kâzım Bey, Fikret'in Didar'ı sevdiğini anlar ve onları bir araya getirmeye çalışır.

Kâzım Beyin yeğeni **Didar**, dayısı ile beraber gelen sarı oğlana âşık olur. Ancak İstanbul'a gittikten sonra kendisinden hiç haber alamaz. Bu arada büyüyen Didar, Fehim Efendi adında bir tüccarla evlendirilir. Bu evlilik, Fehim Efendinin de Didar'ın da gönlü başkasında olduğu için gerçek bir evlilik değildir. Bir yıl sonra Fehim Efendi, sevdiği Mihri ile evlenir, bir kızı, bir oğlu olur. Erzurum'a Ruslar girince kocasını askere gönderen Didar, annesi, emektar Maran, Mihri ve çocuklarıyla şehirden ayrılarak Sivas'a gelir. Fehim Efendinin savaşta öldüğü tahmin edilirken Didar, derviş görüntülü bir kişinin Fikret için tespih falına bakmasıyla rahat bir nefes alır. Sivas'a gelmeden annesini kaybeden Didar, yalnız kaldığı Maran'ın Sivas'ta Ermenilerle görüşmesini bir ihanet olarak yorumladığı için Maran kendisini terk eder.

Romanın diğer kahramanları, Fikret'in kibar ve görmüş geçirmiş annesi **Vesile Hanım**, Hassa Ordusunda padişahı beklediği için Fikret'in pek sevmediği, onun da üvey kardeşine pek sahip çıkmadığı **Nüzhet Bey**, Nüzhet'in ölen annesi, Fikret'in dışı ağrıdığı için çenesine bağladığı bezden dolayı oğlunun öldüğünü düşünen ve bu

heyecana dayanamayarak ölen babası **Mahmut Efendi**, Fikret'in beraber okula gitmeyi reddettiği **Arap Süreyya**, Süreyya'nın babası Hudeyde mutasarrıfı **Arif Müştak Bey**, annesi **Arap halayık**, Kâzım Beyin Fikret'in durumunu görüştüğü mektep kumandanı **miralay**, Fikret'in sesini duyarak uyandığı **müezzin**, annesinin hastalığında işleri aksatmaya başlayan **orta işlerine bakan kadın** ve **çamaşıra bakan kadın**, Kemah'tan dönen Mahmut Efendiyi getiren **yağız arabacı**, babasının görgüsüz bir yün tüccarıyla evlendirdiği ve hiçbir zaman mutlu olamayarak hırçın, öfkeli olan Fikret'in halası **Gülzade Hanım**, çam kütüğüne benzeyen yün tüccarı **Mükerrem Enişte**, Kâzım Beyi Fikret'in evine getiren **arabacı**, annesinin ölümünden sonra bir süre okula gelemeyen Fikret'e geriye dönük rapor verecek olan **mektep hekimi**, Fikret'in velisi olan ama bundan hiç hoşlanmayan, babasına benzeyen halasının oğlu **Şerif Efendi**, annesi ve babasının evine gittiği ölen **ahbabı**, Kâzım Beyin Sivas yollarında ölen ablası **Murassa Hanım**, Didar'ın sesini duyarak Fehim Efendiyi uyandırdığı kız sesli **müezzin**, Didar'ın istemediği, kendisi de başka birini seven ve sonra onunla evlenen kocası **Fehim Efendi**, oğlunu zorlayarak Didar'la evlendiren Fehim Efendinin **annesi** ve **babası**, Didar'ı memlekete bağlılığından şüphelendiği için terk eden Murassa Hanımın emektar yardımcısı **Ermeni Maran**, ticaret için gittiği İstanbul'dan cenazesi dönen Didar'ın babası **Raif Efendi**, onun ölümünü haber vermek için eve gelen **zaptiye**, Maran'ın tilki avına gidip dönmeyen kocası **Dikran Efendi** ve **oğlu**, Didar'ı gelin götüreren **arabacı**, Fikret'in ayağındaki nasırları temizleyen eczacı **Mösyö Antuan**, onun Fransızca sohbet ettiği **kadın**, Fikret'e işkence eden **kolağası**, ayağı tedavi edildikten sonra evine götüreren ancak kapıya kadar yardım etmeyen **faytoncu**, Kâzım Bey ve Fikret'e çilek gönderen **bir komşu**, padişahın saltanatı için kaleme alınmış bir şiir yazdırdığını sanan Fikret'in ihtiyar edebiyat öğretmeni **Memduh Bey**, içeri girip Namık Kemal'in Hürriyet kasidesini yazdığını görerek Fikret'i döven nöbetçi muallim **Şefik Bey**, Fikret'in sınıf arkadaşları **Ayıntaplı Reşo**, minare boylu **Şamil**, Arnavut **Ramadan**, yasak yayınları satabilmek için rüştiye bitirdiği halde tütüncü dükkânı işleten **Naim Efendi**, onunla konuşurken Fikret'in görerek Didar'ı hatırladığı pembeli **genç kadın** ve yanındaki **yetişkin kadın**, Fikret'in ayağındaki tümsekleri gösterdiği **hekim**, Fehim Efendinin Didar'ın üstüne evlendiği **Mihri**, Mihri ve Fehim Efendinin **oğlu** ve **kızı**, Erzurum'dan çıkarken arabalarını durduran çetecilerden Didar'ın küçüklüğünden hatırladığı komşu oğlu **Serkis**, onun babası **Kunduracı Bogos Efendi**, Sivas'ta Didar'ın gördüğü ve ona tespih falı bakan **derviş kılıklı adam**, Mihri'nin balık aldığı **satıcı**, çörek satan **oğlan**,

Maran'ın gizli görüşmesiyle şüphe uyandırdığı, kendisiyle evlenmek isteyen **Nişan Efendi**, kalleş Bedevilerin öldürdüğü Fikret'in askerlerinden **Aziz Çavuş**, Fikret'i güneydeki cepheye götüren trenin **makinisti**, Fikret'in bağlı olduğu taburun kumandanı **Binbaşı Mümtaz Bey**, Fikret'in yerine getirildiği hummadan şehit düşen **Yüzbaşı Hâlim Efendi**, ateşe ara verilmesi emrini getiren **haberci mülazım**, Türklerin ateşi kesmesini fırsat bilerek ateş eden akları parlayan gözleriyle **bir Arap**, **bir başka Arap**, Aziz Çavuşu vuran **Bedevi**, Fikret'i tedavi eden ve Bağdat'ın düştüğünü haber veren **kır saçlı doktor**, Fikret'in elinden çorba içmeyi reddettiği **Arap hastabakıcı**, Fikret'e pansuman banyosu yaptıran **genç doktor**, Fikret'e sigara tutan **nefer Sefer**, Fikret'in tabakasını kullandığı şehit **Nejad Şevki Bey**, savaştan sonra Erzincan'a dönen Fikret'in gördüğü **yaşlı kadın**, genç yüzlere rastlanmayan şehirde karşılaştığı **bir başka yaşlı kadındır**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda kurmaca kahraman sayısı 258'dir. Romandaki çatışma kurmaca kahramanlarla oluşturulur.

Kemal Bey, İstanbul'da Hukuk Mektebini birincilikle bitirmiştir. İttihatçı ağabeyi Hakkı Beyin görüştüğü bir mebusun kendisine yardım etmesi üzerine babasının, hiç bahsetmediği memleketine müddeiumumi olarak tayin olunur. Kendisinin de buralı olduğunu birkaç kişi haricinde kimseye söylemeyen Kemal Bey, yine de bunun duyulmasına engel olamaz. Yaşlı bir adam, babasını tanıdığını söyleyerek ona geçmişte ailesinin başına gelenleri anlatır. Kemal Beyin dedesinin elinden, ailesinden kalan herşey zorla alınmış, babası da başına gelenlerden sonra memleketini terk etmiştir. Yaşanan zamanda ise, babası ve dedesine eziyet eden kişilerin torunları kasabada hüküm sürmekte ve gizli gizli zorbalık yapmaya devam etmektedir. Kemal Bey, bir müddeiumumi olarak halkın hakkını korurken bu kişiler, onu ailesinin intikamını almaya çalışmakla itham eder. Bu haksız düzeni, devlet namına bozmaya çalışan Kemal Bey, bunun karşılığında nişanlandığı kızın ailesine yapılan baskı sonucu nişanlısından ve kasabadan ayrılmak zorunda kalır.

Kasabada adliye emrinde çalışan pala bıyıklı zaptiye **Haydar Ağa**, Kemal Beye kurulan tuzakların farkındadır ve onu bunlardan korumaya çalışır. Önceleri Kemal Beyin pek de güvenmediği Haydar Ağa, kötülerin zorbalığına zorbalıkla karşılık veren, ama iyi bir insan olan Kurtoğlu Selim'in yardımıyla Kemal Beye zarar verilmesine engel olsa da onun düzen karşısındaki yenilgisine engel olamaz.

Kasabadaki dava vekili **Zuhuri Bey**, Ezher ve İstanbul Hukuk Mektebini bitirmiş bir kadıdır. Eğitiminden sonra bir süre Avrupa'da kalmış ve orada Genç

Türklerle tanışmış olan Zuhuri Bey, padişahın baskısına karşı çıkmakla beraber bunların da baskıcı tavırlarına boyun eğmeyerek bir süre memleketin çeşitli yerlerinde kadılık yapar. Daha sonra memleketine döndüğünde de kasabadaki işlere karışmaksızın dava vekilliği yapar. Ancak Meşrutiyet öncesi padişahı nasıl eleştirmişse, Meşrutiyet sonrası da İttihatçıları eleştirdiği için kimseye yaranamaz. Burada Kemal Beyin en yakın dostlarından olan Zuhuri Bey, Kemal Beyi korumak için Haydar Ağa ile Kurtoğlu Selim'e haber gönderir. Kemal Beyin yenilgiyi kabul ettiği günlerde Zuhuri Bey de felç geçirerek uzun süre tedavi görmek zorunda kalır.

Karabaşzade Tevfik Bey, yıllar önce kasabadaki Erenler köyünün sipahiliği verilen, ancak zorba bir kişi olan Karabaşoğlu Mehmet Ağanın torunudur. Kasabaya atanan Kemal Beyi ziyaret eden Tevfik Bey, İttihat ve Terakki Cemiyetinin kaza temsilcisi, rüşdiye mezunu ve sevimli görüntülü bir insan olmasına rağmen, yaptığı her işi kılıfına uydurabilen, her iktidarda kendini kurtarabilen bir tiptir. Dürüst bir insan olan eski kaymakam ve birçok kişinin görevden alınmasında da rolü olan Tevfik Bey, yeni gelen kaymakama her istediğini yaptırır. Mültezimi olduğu Kızılyar'da yaşanan kolcu cinayeti ile ilgisi üzerinde Kemal Beyin iz sürerek ulaştığı bilgiler sonucu, birçok yolsuzluğu ortaya çıkan Tevfik Bey, bir ay nezarete tutulduktan sonra hapisneden çıkar ve Kemal Bey aleyhinde çalışmaya devam eder.

Çalıkoğlu Hamdi Ağa da Çandır mültezimidir ve kolcu cinayeti ile ilgisi vardır. Tevfik Bey gibi, her iktidarda işini yürütebilen bir kişi olan Hamdi Ağa, yeni kaymakamın gelişinden sonra Ziraat Bankası muhasebe sandığı başkanlığına getirilir. Ancak Kemal Beyin çalışmaları sonucu işlediği cinayet ve yaptığı yolsuzluklar meydana çıkınca Tevfik Beyle birlikte tutuklanan Hamdi Ağa ile ilgili iddialar ispatlanamadığı için serbest bırakılır.

Görünüşte çok saygılı ve devlet umuru görmüş bir kişi izlenimi bırakan tahrirat kâtibi **Zeki Efendi**, memurlar arasında pek sevilmez; ama korkudan kaynaklanan bir saygı görür. Kasabada olup biten herşeyden haberdar olan Zeki Efendi, burada kurulan düzenin işleyişini idare eder. Yaşanan gelişmelerin nereye varacağını da iyi bilir, hatta sonucu kendisi oluşturur.

Romanda yer alan diğer kurmaca kahramanlar Kemal Beyin hukuk fakültesinden İttihatçı arkadaşı **Salih**, Kemal Beyi ardından takip eden ve destek olan İttihatçı ağabeyi **Hakkı**, Salih'in kayınpederi **Hüsnü Paşa**, Salih'in kendisine düşkünlüğünü iyi kullanan karısı **Mualla**, Kemal Bey Salih'in yanına geldiğinde sohbet ettiklerini gördüğü tüccar **Mazhar Bey**, öğretim üyesi **Necip Tahsin Bey**,

hareket ordusu mülazımı **Yusuf Cemal Bey**, Prens Sabahattin'in yakını **Zekâî Bey**, şair **Selim Sadi**, konuşmada Yusuf Cemal'in yıldızlı aferin aldığı hatırlanan **Atıf Hoca**, yurt kardeşliği fikrini savunan **Ali Namık Bey**, Kemal Beyin yengesinin gösterdiği kızlar içinde kendisine en uygun bulduğu, ancak sonra evlenmekten vazgeçtiği **Keriman Hanım**, Ahmet Müfit Beye kasabanın ihtiyacı olan müddeiumumiye bildiren ve kasabaya atanmasından sonra Kemal Beyi karşılayarak ilgilinen **Müderriş Emin Efendi**, Ahmet Müfit Beyin oda hizmetini gören **kadın**, Necmeddin Molla ile aralarında eski husumet olduğu için istifa eden **Şükrü Efendi**, Kemal Beyin memleketinde kendisine, ailesine yapılan haksızlıklara dayanamayarak İstanbul'a yerleşen, burada fırıncılık yapan ve çocuklarını memleketinden uzak ve habersiz büyüten babası **Halil Onbaşı**, Kemal Beyin atanma işlemlerini başlatmak için başvurduğu Adliye nezareti sicil kalemi başmümeyyizi **Muharrem Zühtü Bey**, kasabanın elifi mertek sanan **posta dağıtıcısı**, onun Ahmet Müfit Beyin mektubunu yanlışlıkla verdiği **tüccar**, Halil Onbaşının kucağında son nefesini veren tabur kumandanı **İbrahim Ethem Efendi**, Kemal Beyin nişanında yardımcı olan kumandanın karısı **Hâlîme Hatun**, kızı **Fatma Hanım**, onun tüccar **kocası**, Emin Efendinin asker oğulları Erzurum'da olan **Nazım** ve Edirne'de olan **Fuat**, Kemal Beyin evlerine gelişine çok sevinen Emin Beyin **karısı**, Hakkı Ağabeyin eşi **Meliha Yenge**, Kemal Beyin yeğenleri **Münire** ve **Enver**, Kemal Beye nişanlanması için takılar gönderen **Hakkı Beyin kayınpederi**, Kemal Beyin kasabaya geldiği günlerde kardeşinin geçirdiği bir kaza ile karşılaştığı, nişanlandığı, kasabadaki düzene karşı çıktığı için ayrılmak zorunda kaldığı nişanlısı **Şadiye**, Şadiye'nin yaralanan kardeşi **Fuat**, onun yarasını pansuman eden Kemal Beye doktor olup olmadığını soran **kadın**, Kemal Beyin kitaplarının teslim edildiği **Kocaoğlu**, Haydar Ağaya eve geç kaldığı için surat asan **karısı**, Emin Efendi ve Kemal Beye yemeğin hazır olduğunu haber veren **kalfa kadın**, babasının fırınında çalıştığı ve evlerinin bir köşesinde yaşadıkları, Kemal Beye Yunus Emre ilahileri okuyan **Ebubekir Efendi**, Zuhuri Bey ve Kemal Beyin dostlarından olan, Kemal Bey kasabayı terk edeceği zaman ona segâh peşrevi sevmesinin nedenini anlatan evkaf muhasebecisi **Refik Efendi**, Kemal Beyin damatları tarafından götürülen yaşlı **evsahibi kadın**, eşkıya Akbıyıkoglu'nun fidyeye için dağa kaldırdığı **köylü**, Haydar Ağanın işbirliği içinde olduğu zaptiye kumandanı **İsmail Ağa**, kâtip ve Haydar Ağayı çağırmak üzere gönderilen **zaptiye**, çağırılan **kâtip**, adli vakaları muayene eden hükümet tabibi **Şerafettin Efendi**, Kurtoğlu Selim'in sevdiği için ölümü üzerine köyü terk ettiği **kız**, Selim'in yokluğunda annesine

adam göndererek kızkardeşini isteten ve sonra Selim tarafından öldürülen eşkıya **Çatalkafa**, Akbıykoğlu için istenen Selim'in kızkardeşi **Zühre**, onu kaçırmak isteyen Akbıykoğlu'na kurşun yağdıran Selim'in annesi **Fadim Ağa**, yatalak olduğu için halde Akbıykoğlu'nun kurşunuyla ölen **babası**, kalıbının adamı olmayan Selim'in küçük kardeşi **Halit**, cesur olmasına rağmen yaşı küçük olan kardeşi **Şahin**, Çatalkafa'nın yerine geçtikten sonra Selim'i sindirmek için üstüne gelen ve bir baskınla öldürülen **Tomaçoğlu**, eşkıyanın hanında bulunduğunu haber veren **hancı**, Kasabaya konuşma yapmak üzere İstanbul'dan gelen; ancak eşraftan Tevfik Beye, Singer markasının dağıtıcılığını vererek bu ziyareti ticarete dönüştüren İttihatçı **Memduh Sezai Bey**, kasabadaki zorba çetenin pis işleri için kullandığı ve Kemal Beye gözdağı vermek için kasabaya inişi Kurtoğlu Selim tarafından engellenen eşkıya **Akbıykoğlu Ali**, iyilerin hakkını korumaya kendini adayan ve Kemal Beyi koruduğu için bir pusuda öldürülen eşkıya **Kurtoğlu Selim**, Kemal Beyin göreve başladığı zaman yapması gerekenler konusunda kendisine tavsiyelerde bulunan **Eşref Sami Bey**, İsmail Ağanın kayırıldığını düşünenlerin buna neden olarak gösterdikleri sarayda tüfekçi yüzbaşısı olan **ağabeyi**, bütün gün odasından dışarı çıkmayan, ancak kasabada kurulu düzenin bir parçası olan sorgu hâkimi yardımcısı **Fehmi Efendi**, dünyaya boşvermiş görüntüsü arkasına gizlenen cin gibi bir medreseli olan mahkeme naibi **Mecid Efendi**, kasabada düzeni sağlamak görevini üstlenen ancak kuyumcu hırsızlığında bir bekçinin sorumlu tutulmasının ardından gerçek hırsız bulup küskün bir şekilde emekliye ayrılan **Bekçibaşı Deli Mustan**, kasabadaki düzeni benimsemediği için hakkında iftiralar atılan ve görevinden alınan **Kaymakam Ali Naki Bey**, kolcu cinayeti için çağrılan Çalıkıoğlu Hamdi'nin olay gecesi evinde kaldığını söylediği **muhtar**, Kemal Beyin babasının ölüm haberini getiren posta ve telgraf memuru **Reşit Efendi**, Zeki Efendinin sinirlendikçe hırpaladığı, fakir bir ailenin çocuğu olan tahrirat kaleminde çalışan **Sâlim**, kasabadan ayrılmak zorunda kalan Kemal Beyin yerine ifadeleri alan **İhsan Efendi**, Kemal Beyin yakında seferleri varsa katılmak istediği katırcı **Karamehmetoğlu**, Kemal Bey altı aylıkken ölen annesi **Fatma Hanım**, dört yaşında iken dualarla uğurlandığı okulun **hocası**, Ebubekir Efendinin ailesini İstanbul'a yerleştirerek fırıncılık yapmasına yardımcı olan vezir kethüdası **Büyük Ebubekir Efendi**, Ebubekir Efendinin fırıncılık işini devraldığı **babası**, annesi ölünce Kemal Beyi emziren **kapıkızı**, Ebubekir Efendinin evindeki toplantılarda herkesten büyük hürmet gören **Şeyh Abdülkerim Efendi**, kendi konumlarına rağmen ona büyük saygı gösteren hassa ordusu levazım dairesi başkanı

Hurşit Paşa, seraskerlik yaverlerinden miralay **Ali Rıza Bey**, mabeyn-i hümayun kâtiplerinden **Enis Bey**, dergâha gelerek şeyhin elini öpen ve harpte yaşadıklarını anlatan **yabancı**, kasaba kahvesinde halkı bilgilendiren tarih sohbetleri yapan eşraftan **Boyacıoğlu Hacı Hafız Mehmet Efendi**, müftü **Ahmet Muhtar Efendi**, Körşeytanın Sadullah'ın şikâyet ettiği kalaycı **Nuri Efendi**, kasabada işlerin eski düzeninde gitmesini sağlamak isteyenlerin Kemal Beyin evine taş atmak gibi ayak işlerini yaptırdıkları **Körşeytanın Sadullah**, Sadullah'ın saldırıp çarşafını yırttığı **Vasfi Efendinin kızı**, fırınından ekmek çaldığı **kethüda efendi**, eşkıyanın soyduğu **Yemenici Bekir Usta**, yanındaki **çırağı**, onu soyanlardan firari **Kel Çavuş**, adının Kel Çavuş olmasına neden olan mülazım **Abdullah Ağa**, soygunculardan biri olan **Köçek Halil**, bir başka eşkıya **Turalı Hasan**, eşkıyanın kasabayı basmaktan çekindiren bekçi **Kadıkıranoğlu**, kasabada olan bitene öfkelenen ve Haydar Ağa ile birlikte Kemal Beye gözdağı baskınını engellemeye çalışan **Yemenici Efe Hüseyin**, Kemal Beye destek olan kasabadaki arkadaşlarından biri tüccar **Kel Kâzım**, Kemal Beye babasının kendisinden sakladığı hikâyesini anlatan yaşlı köylü **Memiş Dayı**, kasabaya beraber geldiği özürlü **kızı**, Kemal Beyin Memiş Dayı için evde hazırlık yaptırdığı **kalfa kadın**, yüzyıllar önce bu bölgeye yerleşen **Tolun Bey**, **Kızıl Bey** ve Kemal Beyin de aynı soydan geldiği **Halil Gazi**, Rumeli'de şehit düşen sipahi **Süleyman Ağa**, bundan dolayı Erenler'in sipahiliği kendisine verilen, ancak burada kurduğu adaletsiz ve haksız düzen dolayısıyla sipahilik elinden alınınca intihar eden ve kasabadaki Karabaşoğlu soyunu başlatan **Mehmet Ağa**, ağanın zorba adamları zurnacı **Hasan**, **Körşeytan Ramazan**, **Kız Ali**, Karabaşoğlunun yerine ayan olduğu **Mollazade İbrahim Ağa**, ayan olabilmek için rüşvet verdiği **beylerbeyi**, Erenler divanının iltizamı kendisine verilen ve Çalikoğlu Hamdi Ağanın atası olan **Çalikoğlu Şaban Ağa**, bu konuda çıkan tartışmada beylerbeyi ile birlikte Karabaşoğlunu koruyan **sancakbeyi**, civarın kendisine dirlik olarak verildiği ve bu yüzden Karabaşoğlu ile çekişmeye giren ve onun idam fermanını gönderen **Nizam-ı Ceditçi vezir**, vezirin kasabaya gönderdiği ve burada yaralanan kethüdası **Bayram Ağa**, kethüdanın öldürülen **kâhyası**, Karabaşoğlu'nun vezire Bayram Ağayı şikâyet etmek için name yazdırdığı **kâtibi**, vezirin yazışmalarını yürüten **divitdarı**, mektubun önemli olduğunu fark eden **divitdarın yardımcısı**, vezirin görevlendirdiği çok **becerikli adamı**, vezirin durumdan haberdar etmek için divitdara bir sunuş yazısı yazdırdığı ve Karabaşoğlu için idam fermanı çıkarttığı **sadrazam**, fermanın gönderildiği **kadı**, fermanın gösterildiği ve Mehmet Ağayı kalede sıkıştıran **kale dizdarı**, Kastamonu'da konağı

basılan **sancakbeyi**, padişahın bölgeye gönderdiği kapucubaşı **Mesud Ağa**, isyancıların üstüne giden bölge ayanı Hasançavuşoğlu Hüseyin Ağa, ormanda gördüğü bir adama yardım ettiği için zorbalar tarafından dövülen ve boyunun uzaması duran, bir ayağı sakat ve kekeme kalan Halil Onbaşının babası **Süleyman**, onun ormanda gördüğü **yaralı adam**, bir zamanların namlı yosması **Akpekmez**, onun Süleyman'ı sakat bıraktığı olaydan sonra öldürülen zorba oğlu **Akpekmezin Recep**, Akpekmez'in sonradan evlendiği **adam**, Recep'i keşfeden **orman kaçakçısı**, Recep'in kirlettiği kız, olaydan sonra yanına saklandığı **ayan**, isyanı bastıran Hüseyin Ağanın bölgeye başbuğ tayin ettiği ve Recep'i yanına alan oğlu **Musa Bey**, Recep'in Süleyman'ı götürmesine engel olmaya çalışan **babası**, onların peşinden giden ve Recep'in adamları tarafından öldürülen **İbrahim Pehlivan**, onu durdurmaya çalışan İbrahim Pehlivanın **annesi**, Recep'in Süleyman'a vurmasını durduran **adamı**, Musa Beye olayı anlatan **ulak**, İbrahim Pehlivanın cenaze namazını hasta olduğu bahanesiyle kıldırmayan **imam**, namazı kıldıran **kişi**, Süleyman'a çeşitli ilaçlar yaparak iyileştiren **annesi**, onu evlendirdikleri sakat ama akıllı olan **Halil Onbaşının annesi**, uğradığı haksızlıklardan sonra Halil'in çetesine katılmayı düşündüğü **Kel Sait**, Halil Onbaşının evi ve bahçeyi sattığı **Karabaşoğlunun adamlarından birinin damadı**, Halil'i odun kırarken gören ve işe yarayacağını düşündüğü için onu bir tabakhaneye yerleştiren **Mülazımievvel Hacı Abdi Ağa**, Halil'in çalışkanlığını beğenen tabakhanedeki ustası **Hocazade Tahir Efendi**, savaştan sonra döndüğü tabakhanede beraber çalıştığı **bir başka usta**, kasabadan Tuna cephesine gidecek olan taburu uğurlama konuşması yapan kaymakam rikab kapucubaşı **Husrev Bey**, dualar okuyan müftü **Hacı Abdullah Efendi** ve şeyh **Hasan Efendi**, taburun sancaktarı **Kaygusuzoğlu Ömer**, Halil Onbaşı'nın İstanbul'da görüp ondan aldığı haberlerden sonra köye dönmekten vazgeçtiği Karabaşoğlu Mehmet Ağanın torunlarından **Hacı İbrahim Efendi**, edebiyata düşkün olan ve teftişleri sırasında temsiller izleyen **vali**, kasabaya gelecek olan Memduh Sezai Beyin konuşmasını duyuran belediye tellalı **Arif Ağa**, Memduh Sezai Beyle gelenleri konuk eden katırcı **Tatar İzzet**, kasabanın diğer ileri gelenleri gibi konuşmacıyı dinlemek için gelen belediye reisi **Ahmet**, rüşdiye muallimi **Hâlim**, konuşmaları anlamayıp Zuhuri Beye soran **delikanlı**, padişaha karşı İngilizleri savunurken hapse düşen Memduh Sezai Beyi kurtaran **İngiliz büyükelçisi**, Keriman Hanımın vefat eden **babası**, Kemal Beyin taşraya gitmek istediğini duyunca Keriman Hanımı vermek istemeyen **annesi**, Ali Naki Beyin hiddetli olduğu gün ona atını getiren **zaptiye**, kasabada gerçekleşen adli olayda **yaralı** ve **fail**, olayda tanık olarak gelen ve sonradan

torunu Şadiye'yi Kemal Beye verecek olan nüfusçu **Lütfi Efendi**, ilk tanık **yaşlı adam**, ikinci tanık onun **karısı**, Şadiye ile Kemal Beyi görüştürmek için evde bir toplantı düzenleyen Ali Naki Beyin karısı **Nefise Hanım**, onun tâlimatlar verdiği yardıma gelen **komşu kadın**, Ali Naki Beyi eşinin çağırdığını söylemeye gelen **torunu**, Hâlîme Hanım ile birlikte Kemal Beyin nişanlanmasına yardımcı olan **Naile Hanım**, Şadiye'nin Kemal Beye verilmesi konusunun sorulduğu **amcası**, Kemal Beyin hazırladığı takı kutusunu Lütfi Efendiye götüren **damatlardan biri**, kız evine bohça götüren komşu **gelinlerden biri**, kasabanın düzenine uymadıkları için görevden alınan kişilerin yerine gelen yeni naib **Tahsin Efendi**, farkında olmadan düzene alet olan yeni zaptiye kumandanı **Hüseyin Ağa**, yeni telgraf ve posta memuru **Mümin Efendi**, Tevfik Bey, Hamdi Ağa ve Zeki Efendinin ağzına bakan, görevinin ciddiyeti ve sorumluluğundan uzak yeni kaymakam **Hıdır Bey**, gece hükümet konağındaki odasına hırsız giren **Muhsin Efendi**, hükümet konağının yakınındaki cezaevinde kalan **kaymakamın zaptiyesi**, naib efendinin evinin önünde kuşkulu biçimde dolaşırken yakalanan ve Kemal Beye getirilen **delikanlı**, onu yakalayan ve bunun bedelini hırsızlık suçuyla hapse atılmakla ödeyen **mahalle bekçisi** ve tutuklayan **zaptiye onbaşı**, kuyumcu dükkânı soyulan **Hacı Kerim Efendi**, mahalle bekçisini tedavi için gelen **bekçinin oğlu**, Deli Mustan'ın gizli gizli iz sürerek yakaladığı gerçek **hırsız**, Deli Mustan'ın görevden ayrılması üzerine atanan Zeki Efendinin hemşerisi olan **yeni bekçibaşı**, bekçinin dövülmesi olayını soruşturmak için vali tarafından gizli görevle gönderilen **Ahmet Ziya**, Ziraat Bankası muhasebe sandığı başkanlığından istifa eden **Hacı Kadri Efendi**, Akbıyıköğlu'nun hanına gelmesini istemediği için Kurtoğlu Selim'i hanında konuk eden, ancak ona pusu kurulmasına yardım eden hancı **Kör Ahmet**, hancının kendisini yaptığı işlere bulaşmasını istemediği oğlu **Süleyman**, Akbıyıköğlu'nun Kör Ahmet'in hanında oynattığı **yosmalardan biri**, babasının Süleyman'ı yemenici çıraklığına vermesine yardım eden **hafız efendi**, kasaba eşrafının Kemal Beyin girişimleri hakkında bilgi aldıkları mahkeme kâtibi **Şevki Efendi**, Kemal Beye vilayetten gelen bilgiyi veren başkâtip **Hilmi Efendi**, tabibe gönderilen **zaptiye**, Tevfik Beyin bağ evinde verilecek ziyafet için hazırlık yapan **kadın aşçı** ve **erkek aşçı**, eğlence için getirilen zurnacı **Kel Şakir**, kemaneci **Sarı Celal**, çengi **Ballı Habibe**, onun ağası **Kafir Musa**, Akbıyıköğlu'na yataklık yapan **Yularkastı Hasan**, onun **oğlu**, yatsı ezanını okuyan **müezzin**, kızkardeşine tecavüz eden Akbıyıköğlu'ndan intikam almak için onu ve işbirlikçilerini ele veren **Fırfır Osman**, Akbıyıköğlu'nun kasabaya indiği konusunda bilgi verilen **Muharrem**

Çavuş, Kemal Beyin evine gelemeden Kurtoğlu tarafından yakalanarak götürülen Akbıyıkoglu'nun adamı **Hergeleci Kasım**, kasabada yaşananları çiftlik evinde eğlenmeye gidenlere haber veren **adam**, içlerinden **onbaşı** olanı, kasabanın basılması sırasında görev başında bulunmadığı için görevinden alınan Hüseyin Ağanın yerine getirilen **Yüzbaşı Necip Efendi** ve **Mülazım Mahmut Ağa**, kasaba merkezinde görev yapmak üzere gönderilen polis memuru **Mehmet Efendi**, Mahmut Ağanın işin aslını öğrenmek için Selim'e gönderdiği **Ali Kalfa**, bankaya borcunu ödeyemeyen köylüye tefecilik yapan **Kapancızade Ömer Efendi**, esnafa geçmiş olsun ziyaretinde bulunan meclis başkanı **Hacı Ahmet Ağa**, Selim'in ticaret için anlaştığı ve gideceği çiftliğinde kendisine pusu kurulduğunu öğrendiği **Sarıbeyoğlu Hasan Ağa**, onun güvenilirmez oğlu **Selahattin**, Selahattin'in adamı olan ve pusuda yardımcı olan **değirmenci**, Selim'i koruyan amcasının oğlu **Cafer**, Fırfır Osman'ın Akbıyıkoglu aleyhine tanıklık yapacağı bilgisini Selim'e getiren **Dikkulakların Haşım**, başlarına gelenlerden ürken **Fırfır Osman'ın küçük kardeşi**, Fırfır Osman'ın **kızkardeşi**, Fırfır Osman'ın sığındığı **köylü**, Zeki Efendinin Tevfik Beye kapıyı açan **gelini**, vilayetten gelecek olan adliye müfettişi **Cevat Asım Bey** ve **tahrirat müdürü**, sorgulamadaki eksikliklerin tamamlanması için vilayetten gönderilen **Nazmi Bey**, Tevfik Beylere geçmiş olsun ziyaretine giden ve orada öfkeyle karşılanan Şadiye'nin annesi **Hatice Hanım** ve **anneannesi**, onlara kapıyı açan **kapıkızı**, onlara sitem eden Tevfik Beyin **karısı**, vilayet müddeiumumisi **Musa Kâzım Bey**, Selim'in pusuya düşürüldüğü yolculukta yanında olan **Balaban Ağa** ve **karısı**, Selim'in çocukluk arkadaşı **Ziya**, Bozova'da Selim'i bekleyen **tüccar**, mülazımın vurulduğunu Selim'e haber veren **Siverekli Halit Çavuş**, vurulan mülazımı almaya giden Selim'i koruyan **Mustafa Çavuş**, vurulan mülazım **Fethi Bey**, kurulacak pusu içine doğduğu için Selim'i göndermek istemeyen **karısı**, sorgulanan yaralı **çeteci**, eşkiya Turalı Hasan'ın sağ kolu attığını vuranlardan **Erkanıharp Yusuf**, Kemal Beyi vurmak için birilerinden para almış olan **Çamur Ali**, kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkasının kaza temsilciliğini üstlenen **Solakzade Baki Bey**, Hakkı Paşa briç oynarken İtalyan notasını getirdiği için azarladığı **görevli**, Kemal Beye nişanın bozulduğu haberini getiren komşusu **Hacı Sabri Efendi**, kahvehanesinde türkü söyleyen **Parmaksız Sadık Çavuş**, Refik Efendinin **kadı babası**, bu memleketten olan **karısı**, gizli gizli ney üfleyerek öğrenen Refik Efendinin neyinin sesini duyunca şaşırان **şeyh efendi**, mevlevihanenin neyzenbaşısı **Abdülbaki Efendi**, Refik Efendinin âşık olduğu ve segâh peşrevi çok sevdiğini anladığı komşu kızı **Hatice**, Tevfik Beyin hesaplardan **sorumlu adamı**,

mağazada sabah temizliği yapan **delikanlı**, Tatar İzzet'i alem var diyerek köye götüren ve tehdit eden **köylü**, babası Karabaşoğlu'nun intikamını alan **Tevfik Beyin babası İbrahim**'dir.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) rol alan kurmaca kahraman sayısı 101'dir. Roman kurgusu daha ziyade kurmaca kahramanlarla oluşturulmuştur. Bu kahramanların başında Şükrü gelir.

Şükrü, Cavur Çiftliği adı verilen bir Rum çiftliğinde çalışırken burada görüp âşık olduğu Mihail Usta'nın Maria adlı kızı ile evlenir. Mübadele öncesinde gerçekleşen bu evlilik dolayısıyla Müslüman olarak Fatma adını alan Maria'dan Mehmet adında bir çocuk sahibi olan Şükrü, Denizli'ye götürülen Rum erkeklerine eşekçilik yaparak onlarla birlikte yola çıkar. Yakın arkadaşı Vangil'in isteği ile Şükrü'nün güvenilir eşekçiler olarak bulduğu asker kaçağı arkadaşlarının bir Rumu öldürmesi ile Şükrü eski günlerine döndüğünde onun nasıl askerden kaçtığını öğreniriz. Girdiği çatışmada ölümden dönen Şükrü, kendisine bu zor anları yaşatan kişiyi yakaladığında kalbini çıkarıp yemeye yemin eder. Bu kişiyi ölü ele geçirdiğinde kalbini çıkarırken kendisini gören yüzbaşının onu engellemesi üzerine, kalbi yemez, ama bir süre yanında taşır. Ancak yüzbaşı, kendisinden nefret etmiştir. Şükrü, yüzbaşının kendisini affetmesini çok ister. Kaçmadan önce onunla son bir defa konuşmaya gittiğinde bir kurşun yüzbaşını öldürür. Bundan sonra askerden kaçan Şükrü, kendisi gibi asker kaçağı arkadaşlarıyla bir süre eşkıyalık yaptıktan sonra memleketine gelir. Erkeklerden sonra kadınların da sürgüne gönderileceği zaman karısı Maria'nın gitmesini engellemek için çok uğraşan Şükrü, bunu başaramaz; ancak oğlunun gitmesine izin verilmediği için yalnız kalmaz. Oğlu ile yalnız günlerini geçirirken yüzbaşının öldürülmesinden sorumlu tutularak hapse atılır ve idam edilir.

Mihail Usta'nın erkeklere düşkünlüğünden şikâyet ettiği ve ona akıl vermesi için Gülfidan'la arkadaşlık yapmasını istediği kızı **Maria**, Cavur Çiftliğinde çalışırken Şükrü ile tanışır ve onunla evlenir. Önceleri sadece Muğla'da yaşamak isteyen Maria, sürgün sırası kadınlara geldiğinde Yunanistan'a gitmeye karar verir. Oğlu Mehmet'i de götürmek isteyen Maria, çocukluk aşkı Yorgo'nun sürgüne gitmeden Maria'ya verdiği paralarla orada birlikte yeni bir hayat kurmayı plânlar. Maria, Müslüman olmaktan vazgeçmiştir; zaten tam olarak da hiçbir zaman Müslüman olmamıştır.

Gülfidan, Moralı Ali'nin oğlu Ahmet'le evlidir. Aslında bir Rum olan Gülfidan'ın asıl ismi Maria'dır. Komşu oğlu Ahmet'le evlenerek Müslüman olan ve Gülfidan adını alan kahraman, gerçekte Müslüman olmamıştır. Moralı Ali'nin evini

tamir eden ve sıvayan Mihail Usta'ya evin bir yerine Hz.İsa ikonası koydurarak üzerini sıva ile kapattıran Gülfidan, burada dua eder. Bu tadilat sırasında Mihail Usta ile kahraman arasında bir yakınlık doğar. Birbirlerine âşık olan iki kahraman zaman zaman görüşür. Mübadele kararı sonrası intihar eden Mihail Ustanın mezarına her zaman uğrayan ve Mevlevihaneye sık sık gelen Gülfidan, annesiz ve babasız kalan Mehmet'e sahip çıkar.

Aslen Moralı olmasına rağmen dedesinin çocukluğunda Muğla'ya yerleşmiş bir Rum aileye mensup olan **Mihail Usta**, Moralı Ali'nin evini tamir ederken kendisiyle aralarında bir sır olacak şekilde evlerine ikona yerleştirdiği Gülfidan'a âşık olur. Aralarındaki ilişkinin aynı zamanda gizli din birliği ile de ilgisi vardır. Mihail Usta, erkekler için Denizli'ye sürgün kararı çıkınca memleketinden ayrılmak yerine intihar etmeyi tercih eder.

Romanın ilk sayfalarında karşımıza çıkan **Güzel Fatma**, Girit Kandiya'da küçük bir çocuk iken tüm kadınlarla birlikte camiye doldurulur ve tüm erkeklerle birlikte babası da Rumlar tarafından öldürülür. Bunu hiç unutamayan Güzel Fatma, yıllar sonra bir evlilik yapar; ancak bu evlilik kocasının girdiği çatışmada ölmesiyle biter. Sahip olduğu tek evladını ise Rum çetecilerden biri öldürür. Girit'i terk etmesi istenen Türklerden olan Fatma, ailesinin mezarlarını terk etmeme sözü verir. Bundan sonra romanın son sayfalarında karşımıza çıkan Güzel Fatma, Muğla'ya gelen Türklerden biridir. Burada karşılaştığı Kemal adlı bir Muğlalının yakın ilgisini görür. Daha sonra da onunla evlenir.

Romanın diğer kurmaca kahramanları, Kandiya'da Giritli Rumların başını kesmeden önce onun korkusuyla alay ettikleri imamın oğlu **Murat**, çocukluğunda aynı katliamda öldürülen Güzel Fatma'nın **babası**, ilk defa böyle dehşet dolu gördüğü **annesi**, yanına sığındığı **ninesi**, Fatma'nın on yedi yaşında evlendiği, ancak bir çatışmada yitirdiği subay **kocas**, Giritli bir isyancının öldürdüğü tek çocuğu **Mehmet**, ailesi daha önce Mora'dan göç ettirilen ve bunu içine sindiremediği için nüfus mübadelesini destekleyen **Moralı Ali**, Mihail Ustanın Moralı olmasına rağmen Muğla'da dünyaya gelen **babası**, daha çocukken Muğla'ya gelen dedesi **Hristo**, Gülfidan'ın önceleri komşu ağabeyi iken sonradan eşi olan Moralı Ali'nin oğlu **Ahmet**, Gülfidan'ın tanımadığı **annesi** ve **babası**, onu büyüten **anneannesi**, Cavur Çiftliğinin sahibi olan ve İzmir'de yaşayan Hristiyan tüccar **Barutçu**, Rum erkeklerinin toparlanışını izlerken Rumca konuşan Müslüman **bakkal**, bir başka **Muğlalı Müslüman**, onlara acıdığı için eleştirilen ve Bolşeviklikle suçlanan **Giritli**,

şehirden uzaklaştıkça değişen eşekçilerden Keskin Diş tarafından “Keklik” adı verilen ve işkenceyle öldürülen **Niko**, öldürülmekten kurtulan “Sakallı Tavşan” adını verdikleri değirmenci **Yorgi**, eşekçileri davranışlarından dolayı ikaz eden **görevli subay**, Yorgi’nin değirmeninde çalışan ve kızı Maria’ya âşık olan manevî evladı **Ali**, onun çok sevdiği ve mübadeleden korumak için sakladığı, ancak yakalanan Yorgi’nin kızı **Maria**, Yorgi’nin oğlu **Yani** ve karısı **Despina**, ahırlarındaki ineği Yorgi’ye hediye eden Ali’ye çok kızan **dedesi**, Ali’nin babasının yokluğunda Maria konusunda ikna etmek istediği ancak ikna edemediği gibi yakalanmalarına ve linç edilmelerine neden olan **annesi**, Ula’da olmayan **babası**, sürgüne götürülen Rumlara eşlik edenlerden atıcılığı ile Rumları ürküten **Kara Ömer**, bunun gibi asker kaçağı olan ve gerçek isimlerini kullanmak yerine lakaplarını kullanan diğer eşekçiler **Sivri Diş**, **Keskin Pençe**, **Canavar**, **Koca Pençe**, **Köpek Diş**, **Küçük Pençe**, Venizelos’u Anadolu’ya çıkmaya ikna eden ve bundan kazanacağı paraları düşünen silah tüccarı **Zaro**, Şükrü’nün köyünde gizli Müslüman gerçekte Hristiyan olarak yaşayan **Zaro’nun ablası**, Zaro’ya vatanına zarar vermeme konusunda söz verdirmiş olan **annesi**, Niko’nun öldürülmesi üzerine hatırladığı yıllar önce yaşadığı çatışmada çok sinirlendiği ve ele geçirdiğinde kalbini çıkarmaya başladığı **ölü asker**, bundan dolayı Şükrü’ye karşı çok mesafeli duran, onun kendisini affetmesini istediği halde affedemeyen ve Şükrü’nün kaza ile öldürdüğü **yüzbaşı**, Şükrü’nün askerden kaçma plânları yaptığı asker arkadaşları **Kısa Oğlan**, **Kara Ali** ve **Battal**, Şükrü’nün yıllar önce askerden kaçan ve bu lekeyi silemeyen **dedesi**, Şükrü’ye askerden kaçmaması için yemin ettirmiş olan **babası**, yüzbaşının uzun süredir mektup alamadığı **karısı**, yüzbaşının kendisi gibi okumuş yazmış **babası**, yüzbaşını büyüten ve Fransızca öğreten **Rum dadı**, karısından mektup gelmeyişinin nedenini mektuplarıyla anlatan **annesi**, Şükrü ve askerden kaçan diğer arkadaşlarının yol üzerinde buldukları eve girdikleri evin **Rum sahibi**, Canavar’ın tecavüz ettiği Rum **genç kız** ve **annesi**, kaçaklar gidince adamın şikâyetine gittiği **komutan**, bu olaydan sonra askerler tarafından Keskin Diş’le birlikte yaralı olarak yakalanan ve Keskin Diş tarafından öldürülen **Yılan**, girdikleri değirmende buldukları ve un istedikleri **kadın** ve babasını çağıran **çocuk**, çaldıkları unu geri istediği için Keskin Diş’in kulağından yaraladığı **değirmenci**, Canavar’ın gönlünü kazandığı Hristiyan göçmenlerden **bir Rum kızı**, evlerine gitmek isteyen asker kaçaklarından Şükrü’nün geldiğini haber vermek üzere evine gönderdiği ancak bir süre sonra ablasını taciz ettiğini gördüğü ve grup kararıyla öldürülen **Böce** takma isimli asker kaçağı, **Şükrü’nün ablası** ve **annesi**, Keskin Diş’in

bir Rum ile evlendiği için kızgın olduğu **annes**i, üvey babası **Rum işçi**, üvey babasından doğan **kardeşi**, annesinin bir Rumla evlenmesine misilleme yapmak için evlendiği, ama askerden kaçtığında kendisini aldattığını öğrenerek öldürdüğü **Rum karısı**, Keskin Diş'in çocuklarının çok sevdiği cavur **nineleri**, evini gözetleyen Keskin Diş'in karısının kendisini aldattığını gördüğü **genç adam**, Cavur Çiftliğini yöneten **Sarı Manol**, çiftliğin kâhyası **Dillik**, Sarı Manol'un torunları **Aleksandra** ve **Sandre**, çiftliğin işlerine koşuşturan Sarı Manol'un oğlu **Vangil**, Şükrü'nün köyünde hacca gitmiş ve ezan zamanı kahvelerden döve döve adam toplayan imam **Hasan Hoca**, köydeki tek dükkânın sahibi olan ve yapmadığı pislik kalmayan imamın oğlu **Hasan**, iki adamıyla cavur avına çıkan ve Yani'yi öldürdükten sonra Cavur Çiftliğindeki ambarlarda bulunan erzakın halka dağıtılması emrini veren **Kara Efe**, işkence ile öldürülen yirmi beş yaşlarındaki Hristiyan değirmenci **Yani**, Kara Efenin buna kızması üzerine tüfeğini Kara Efeye uzatarak cezasını vermesini isteyen **grubun baş**ı, uzun zamandır Kara Efeye yataklık eden ancak ondan bıktığı için ihbar ederek jandarmadan önce öldüren **Tepeli Hacı Veli**, Kara Efeye ateş etmek isterken tüfeği ateş almayan **jandarma**, Maria ile Şükrü'nün evliliğinden doğan, annesiyle Yunanistan'a gitmesine izin verilmeyen ve babası da idam edildiğinde yalnız kalan, köylülerin Cavuroğlu diyerek dışladıkları **Mehmet**, sürgün kafilesinin konakladığı Yenihan'da çalışan dokuz yaşındaki **İbrahim**, sürgün kafilesinde bulunan ve handa sohbet eden Rumlardan eczacı **Haralombos**, **Emanuil**, iğneci **Vasil**, hanını arkadaşlarına emanet eden hancı **Apostol**, **Yorgi Usta** ve doktor **Dimitri**, Yorgi Ustanın evlenerek Müslüman olan **büyük kızı** ve yine Müslüman olacak **küçük kızı**, sürgün kafilesinin komutanının sürgünlere çay götürmesini söylediği **hancı**, Haralombos'un ardında bıraktığı **karısı** ve beş yaşındaki **oğlu**, Müslüman olarak Fatma adını alan Maria'nın Yunanistan'a gönderildiği için üzüldüğü ve onsuz yaşayamayacağını düşündüğü çocukluk aşkı **Yorgo**, Rum kadınlardan oluşan kafilede Müslüman olmak istedikleri için kadınların yalvardığı ve Mehmet'in Maria ile gitmesine izin vermeyen **katip**, Apostol'un hanını korumak isteyen ve Güzel Fatma'dan çok etkilenecek yanından ayrılmayan daha sonra da onunla evlenen **Muğlalı Kemal**, küçük Mehmet'i Mevlevihaneye bağlayan hem Müslümanların hem de Hristiyanların çok saygı gösterdiği Şahidi Hazretlerinin ailesinden olan **Şahi**, babasını öldüreceği için Mehmet'in taş yağmuruna tuttuğu **çingene cellat**tır.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda roller üstelenen 567 kurmaca kahraman da Türkiye Komünist Partisi ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde

ilişkileri olan kahramanlardır. Başkahramanlar, 1400 sayfayı aşkın romanda içkonuşmaları ile okuyucu karşısına çıkarılır. Romanın mesajı bu kahramanlar üzerinden okuyucuya taşınır.

Romanın başkahramanlarından biri **Turgut**'tur. Romanın başlangıcından sonuna kadar, olay örgüsü içinde aktif rol alan Turgut, illegal TKP'yi arayan üniversiteli gençlerden biridir. İstanbul Üniversitesi, Türkoloji bölümünde okuyan Turgut, üniversitedeki az sayıdaki komünist öğrenciden biridir. Hukuk fakültesinde okuyan Halil ile aynı kiralık odada yaşayan kahramanın Necla adında bir kız arkadaşı vardır. Turgut ile Necla arasındaki yakınlığı sağlayan ve devam ettiren ana unsur Nazım Hikmet'in şiirleridir. Aslında kızı pek sevmeyen Turgut, kimi zaman kendi parasızlığı yanında Necla'nın rahat ve lüks hayatı işini kolaylaştırdığı için bu ilişkiyi devam ettirir. Komünistliğine rağmen geleneksel yargılardan tamamen kurtulamayan Turgut, böyle bir nedenden Necla'dan soğuduğunda, aynı apartmanın başka bir kiralık odasında kalan Süheyla ile yakınlaşır. Ablası Mediha'nın kocasından ayrılarak küçük kızı ile birlikte Turgut'un yanına gelmesi, onu apartmandaki odadan ayrılarak bir ev tutmaya mecbur eder. Bu durumdan ve akli dengesini zaman zaman bozulan ablasından pek de hoşlanmayan Turgut, okulunu da bir süre dondurmamak zorunda kalır. Aslında son sınıfta olan ve tezini yazmakta olan kahraman, tez hocası olan Ahmet Hamdi'nin Ahmet Vefik Paşa ile ilgili yazdıklarına katlanamayarak çizmesinden dolayı tezden ve okuldan daha da soğur. Ablasının gelişi ve paraya olan ihtiyacı dolayısıyla bir gazetede çalışmaya başlar. Burada Sahir Hoca ile tanışan ve ablasının hastalığında yeğenini onlara bırakan Turgut, Sahir Hoca'nın eşi Nedret'i çok beğenir. Ailesinden ayrılan Necla ile yeniden yakınlaşan ve Halil'e parti tarafından verilen baskı aygıtını Necla'nın kaldığı evde saklayan kahramanın, İstanbul'a dönüp şarkıcı olan Süheyla ile ilişkisini Necla'nın fark etmesi üzerine terk edilir. Hakkındaki ihbarla bir süre nezarete alınması ve bir süre sonra bırakılmasından sonra yeniden Necla'ya giden kahraman, bu defa kabul edilmez. Partiyi arayan gençlerden olan Turgut ve arkadaşları, parti ile iletişim kurduklarında görevler alır. Turgut'un aldığı görev, sürgünde olan bir komüniste haber götürmektir. II. Dünya savaşının sona yaklaşip dengelerin değişmesinden Türkiye'deki komünistler olumsuz etkilenir. Turgut ve tanıdığı tüm komünistler 44 tutuklamasında Sansaryan Hana alınır ve burada işkencelere tâbi tutulur. Turgut, gördüğü tüm işkencelere rağmen, bildiklerini anlatmaz. Turgut'u işkenceden kurtaran Refik'in tanıştırdığı ve yasak ilişki yaşadığı Zübeyde Hanım olur.

Gözaltından çıkarıldıktan sonra bir avukatın yanında kâtiplik yapan Turgut için ve diğer kahramanlar için hayat hiçbir zaman eskisi gibi olmayacaktır.

Hukuk Fakültesi öğrencisi olduğu halde okulla fazla bir ilgisi bulunmayan **Halil**, çok idealist bir kişidir. Tokatlı bir çiftçi ailesinin çocuğu olan kahramanı okutabilmek için ağabeyi ona dört yıldır para göndermektedir. Ancak onun tek derdi gizli TKP'yi bulmaktır. Turgut'la aynı odada kalan Halil, zaman zaman diğer komünist arkadaşları ile de görüşür. Halil, partide aktif çalışmış bir akrabası olan Kemal'in vesilesiyle bu kişiye ulaşmak isterler. Rahmi Usta adlı bu işçiye Hasan ve Kemal ile birlikte giden Halil, ondan parti ile ilgili bilgiler öğrenmek ister; ancak Rahmi Ustanın temkinli davranması dolayısıyla çok sinirlenir. Rahmi Ustanın yapacağı bir şey yoktur, çünkü parti için desantralizasyon(yetkinin yerel yönetimlere bırakılması) kararı alınmıştır. Partiyi arama faaliyetlerine devam eden Halil, bir gün vapurda karşılaştığı ve lise yıllarında Sivas'ta birlikte hapisanede kaldığı Mazlum yoluyla partiye ulaşır ve kendisine herkesten saklanan dizgi-baskı aygıtı verilir. Halil, aygıtı ulaşma öncesi ve sonrası Rus Mihail ve Yuri tarafından bilgilendirilir. Bu aygıtı Kasımpaşa'da bir ev kiralayarak döşemelerin altına saklayan kahraman, eski evinde Süheyla tarafından tanıştırıldığı Seher adlı arkadaşı ile bir süre burada kalır. Ancak, bir gün eve su dolması yüzünden aygıtı yeni bir yer arayan Halil, Turgut tarafından Rifat adıyla Necla ile tanıştırılır ve aygıt Necla'nın evine saklanır. Emniyetin faaliyetleri hakkında az çok bilgi sahibi olduğu kahraman, Sovyet elçiliğinde saklanır. Burada birkaç ay kalan ve Seher'in yardımıyla bir ev tutarak elçilikten ayrılan Halil, bu ev basılarak yakalanır. Yapılan tüm işkencelere rağmen konuşmayan Halil'e işkence dozu artırıldığında kahraman, iç kanamadan ölür ve bir faili meçhul olur.

Rahmi Usta, romanın işçi kahramanıdır. Bir tamirhanede çalışan Rahmi Usta, zamanında Sovyetler Birliğinde yaşamış ve parti faaliyetlerinde bulunmuştur. Partinin önde gelenleri ile tanışan ve birlikte olan Rahmi Usta, Türkiye'de bir eşi bulunmasına rağmen Sovyetler Birliğinde Larissa ile birlikte yaşamış ve Senem İrina adında bir kızı olmuştur. Türkiye'ye döndüğünde eşi Fehime Hanımla olan yaşamına devam eden Rahmi Usta, aslında Fehime Hanımla aynı düşünceleri paylaşamaz. Rahmi Ustanın, özellikle inanç noktasındaki rahatlığı Fehime Hanımı rahatsız eder. Rahmi Ustanın bu evlilikten çocuğu yoktur. Komiternin verdiği desantralizasyon kararı ile Türkiye'deki hâkim güç olan CHP ve Kemalizm ile barışma çalışmaları dolayısıyla, partiyi ararken kendisine gelen üniversiteli gençlere temkinli davranarak fazla bilgi vermez. Ancak bu yaptığını da tam olarak doğru bulmaz. Asıl adı Abdurrahmi olan Rahmi Usta,

partinin önde gelenleri ile gerektiğinde görüşebilecek konumdadır. Her zaman tartıştığı ve kimi zaman Stalin muhalefeti yapması yüzünden Troçkist olarak adlandırdığı için çatıştığı Sahir Hoca ile TKP lideri Şefik Hüsnü'nün görüşmesine ön ayak olmuştur. Romanın örnek bir komünist olarak gösterdiği Rahmi Usta, komünistlerin üstüne gidildiği dönemde bir süre tutuklanır ve MAH üyesi olan roman kahramanları tarafından sorgulanır.

CHP milletvekili Eşref Beyin kızı olan **Necla**, özgür yetiştirilmiş bir kızdır. İstanbul Üniversitesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde okuyan genç kız, aynı fakülteden Turgut'a âşıktır. Nazım Hikmet'in şiirlerini okumak suretiyle başlayan ilişkileri, Turgut'un gelenekçi tavrı dolayısıyla biter; ancak bir süre sonra tekrar başlar. Bu süre içinde komünist düşüncelere sahip olan Necla, zaten saygı duymadığı annesi ve babasına karşı daha da soğuk davranır. Ailesinin verdiği parayı ve sağladığı imkânları reddederek arkadaşı Sadi'nin dedesinden kalma eski bir konakta yaşamaya başlar. Parti ile ilişki kuran Turgut ve Halil'in baskı aygıtını saklamalarına yardım eden Necla, üniversiteyi tamamladıktan sonra hocası Halide Edip ve Felsefe bölümü hocası Mansur Reşit Beyden aldığı tercümelerle para kazanmaya başlar. Bir süre sonra asistan olan Necla, Turgut'un kendisini Süheyla ile aldattığını öğrendiği için ortadan kaybolur; Bursa ve İzmir'e gider. Geri döndüğünde komünistlerin tutuklandığı dönemde gözaltına alınan Necla, buradan kurtulduktan sonra arkadaşı Jülide'nin daha önce yaşadığı Laleli'deki eve yerleşir. Jülide ile birlikte yaşamaya başlayarak komünist arkadaşlarından uzaklaşır.

Refik, Turgut'un okuldan arkadaşıdır ve Nazım Hikmet'in şiirleri Turgut'a Refik yoluyla ulaşır. Romanın başında bir süre içeri alındığı duyulan Refik, daha sonra okulu bırakarak Ankara'ya yerleşir. Babasını küçükken kaybeden, annesi ise yanında çalıştığı bir doktorla birlikte yaşadığı için büyük bir rahatsızlık duyan Refik, Ankara'da gazecilik yaparak kalburüstü bir çevrenin içine girer. Burada yaşlı bir kadın olan Müjgân Hanımla birlikte yaşayarak kadının hem maddi gücü hem de siyasî konumundan yararlanan Refik, zaman zaman İstanbul'a gelerek Turgut ile görüşür ve onun Zübeyde Hanım ile tanışmasına vesile olur.

Turgut ve Halil'in bir odasını kiralayarak oturduğu Beşiktaş'taki eski ahşap binada yaşayanlardan biri olan **Süheyla**, Berber Şahin Efendinin karısıdır. Tecrübesiz bir genç kız iken Şoför Rasim tarafından evlenme vaadiyle kandırılan ve 60'lı yaşlarında olan Berber Şahin ile evlenmek zorunda kalan genç kadın, sinemaya gittiği için zaman zaman kocasından dayak yer ve bu tüm konak sakinleri tarafından duyulur.

Binanın tuvaletine saklanan yasak şiirleri bularak Turgut'a getiren Süheyla ile Turgut arasında başlayan yasak aşk, Şahin Efendinin şeker komasına girerek ölmesi ve ardından Turgut'un ablasının boşanarak İstanbul'a gelmesinin ardından sona erer. Süheyla, memleketi Çanakkale'ye döner. Çok saf ve cahil görünen kahraman, aslında saf değildir. Tuvalette saklanan Nazım Hikmet şiirlerini bulduktan ve Turgut'un ıslıkla çaldığı Enternasyonal marşını duyduktan sonra, akrabası olduğunu söylediği Seher'i Turgut ve Halil ile tanıştırır. Komünist düşüncelerle Seher vasıtasıyla tanışan Süheyla, Turgut'tan da bir şeyler öğrenir. Bir süre sonra kardeşi ile İstanbul'a tekrar gelen kahraman, burada bir klarnetçinin yardımıyla gazinolarda söylemeye başlar. Artık Sitare adını kullanan genç kadın, Eşref Beyin ortağı Ali Rıfkı'nın eski kâtibi olan Mithat'ın metresi olur. Onun kendisi için düzenlediği apartman dairesinde yaşamaya başlar. Bir süre sonra Turgut'a tekrar ulaşan Süheyla, Turgut'la da yakınlık kurarak Necla ile ayrılmasına neden olur. Refik'le birlikte Turgut'un da katıldığı bir düğün töreninde olay çıkaran, düğündeki insanlara komünist düşüncelerini haykıran kadın, aynı gece Mithat tarafından trafik kazası süsü verilerek öldürülür.

Rahmi Ustanın karısı **Fehime Hanım**, romanın sessiz izleyici konumundaki bir kahramanı iken kansere yakalandığında sesini çıkarmadığı konulara tepkisini gösterir. Kocasını Rahmi Ustanın dinî konulardaki rahatlığı Fehime Hanımı rahatsız eder. Hastalandığında doktora giden ancak ilaç kullanmayı reddeden kadın, hocalara giderek tedavi olmaya çalışır. Bir süre sonra eşine tepki olarak evi terk eder ve akrabalarının evine yerleşir. Rahmi Ustaya akrabalarını göndererek eşyalarını aldırır; onun kendisinden boşanmasını ister.

Seher, Süheyla'nın Turgut ve Halil'le tanıştırdığı bir yakındır. Süheyla onu akrabası olarak tanıtmış olsa da aralarında akrabalık bağı bulunmaz. Çapa'da öğretmen okulunda okuyan Seher, memleketindeki karı-koca Ramiz Abisi ve Öğretmen Nurten Ablasından etkilenecek komünist fikirlerle tanışmış ve bu düşüncelerin savunucusu olarak okula gelmiştir. Turgut ve Halil ile tanıştığı gece, Halil ile aralarında bir yakınlaşma başlar. Seher, Halil ortadan kaybolana kadar onun kız arkadaşı olur. Halil'in Kasımpaşa'da kiraladığı evde gizlediği aygıtın yerini bilen ender kişilerden olan Seher, aygıt Necla'nın evine konduğunda ve Halil de saklandığında aygıtı parçalayarak dışarı çıkarır. Sovyet konsoloslukunda saklandığı günlerde Halil'in gönderdiği adamla buluşarak onun çıkınca kalacağı gizli evi ayarlayan Seher, bir dansöze ait bu evde Halil'in dışarıdan getirilecek ihtiyaçlarını karşılar. Eve baskın düzenlendiğinde yakalanan Seher, evin arka tarafına atlayan Halil'in kaçtığını

düşünür. Halil'in ölümünden sonra, okulunu bitiremez ve bir terzinin yanında çalışmaya başlar.

Okulda siyasî faaliyetlerde bulunduğu iddiası ile görevinden atılan felsefe öğretmeni **Sahir Hoca**, bir süre Fransa'da ve Sovyetler Birliğinde yaşamıştır. Fransa'da kurulan komünist partisinde çalışan Sahir Hoca, Sovyetler Birliği ve Stalin'in bazı politikaları ile Stalinciliği kıyasıya eleştirir. Hatta bu yüzden Rahmi Usta ile de kırıcı tartışmalar yaşamıştır. Rahmi Ustanın onu Troçkist olmakla suçlaması Sahir Hocaya ağır gelir. Politikalarını çok eleştirdiği partinin ileri gelenlerinden Şefik Hüsnü ile Rahmi Ustanın yardımı sayesinde iki defa görüşen kahraman, Şefik Hüsnü'nün bir edebiyat dergisi çıkarması teklifiyle parti çalışmalarına dâhil edilmek istenir. Piyano dersleri veren Nedret ile uyumlu bir evliliği olan kahramanın iki oğlu vardır. Görevinden atıldıktan sonra bir gazetede tercümanlık yapar ve yabancı gazeteleri takip etmekle sorumlu olarak çalışır. Aynı gazeteye giren Turgut'un ablasının rahatsızlığı dolayısıyla yeğeni Serpil'in evlerinde kalmasına izin verir. Ancak bu durumun meydana getirdiği Turgut ve Nedret arasındaki yakınlaşmadan rahatsız olur. Nedret'in öğrenci velilerinden olan Kürt Doktor Nurettin'le olan konuşmasından ve evine gelen, şovenist bir Kürt olmadığını söyleyen öğrenci Veysel'e sözlerinden Kürtlük hakkındaki görüşlerini öğrendiğimiz kahraman, tüm komünist kahramanlarla birlikte içeri alınır. Sahir Hoca, çıktığında büyük bir ruhî bunalım yaşar.

Sahir Hocanın karısı olan **Nedret**, roman kahramanlarının aradıkları, bilgili, kültürlü, uyumlu ve yapıcı bir kadın karakterdir. Sahir Hoca ile komünizm hakkında her konuyu konuşabilen, hatta komitern raporlarını birlikte okuyabilecek kadar kültürlü bir kadındır. Romanın genç kahramanlarından Turgut, bu özellikleri dolayısıyla Nedret'e platonik bir aşk duyar. Turgut'un, Sahir'in eski öğrencileriyle birlikte evlerine geldiğinde, bir vesileyle eşinin Nedret'i azarlaması, oradaki herkesi çok şaşırtır. Turgut ise, bunu Nedret gibi bir kadının kıymetini bilmeme şeklinde yorumlar. Piyano dersleri vererek aile bütçesine katkıda bulunan Nedret'in karşıda bir konakta oturan Rasim Efendi adlı bir dedesi vardır. Nedret ve ailesi, tatilleri burada geçirir.

Necla'nın annesi **Mükerrem Hanım**, önce babası sonra ise kocası Eşref Bey tarafından ezilmiştir. Eşref Beyin Ankara'da milletvekili seçildiği ilk yıllarda Mükerrem Hanımı balolara götürmekten ödü kopar; çünkü karısının özgürleşmesini istemez. Bundan dolayı Mükerrem Hanım da eşinin sözünden çıkmayan, onun

kendisine çizdiği sınırların dışına çıkmayı aklından bile geçirmeyen silik bir kadındır. Kızı Necla bile kendisine saygı duymaz. Kocas ı Eşref Beyin Ankara'da Terzi Nezahat'le ilişkisi olduğunu bilmesine rağmen buna tepki gösteremeyen ve bilmezlikten gelen Mükerrerem Hanımın hayatta en çok değer verdiği şey kızıdır. Onun yaşadığı hastalığa rağmen ev tutmasına ve tüm şımarıklıklarına bu yüzden ses çıkarmaz. Eşref Beyin felç geçirerek yatağına bağılı olduğu günlerde ise önceleri Necla ile evlenmesi plânlanan Galip Beyin, Eşref Beyin ticarî işlerini takip etmesine izin veren Mükerrerem Hanım, sonradan Galip Beyle bir ilişki yaşamaya başlar.

CHP milletvekili **Eşref Bey**, dürüst ve vatansever görüntüsü altında yaptıklarıyla düzenin ve gücün temsilcilerindendir. Kurtuluş savaşı yıllarında ülke için savaşan ve yeni Türkiye Cumhuriyetini kuranlardan biri olan kahraman, çektiğı sıkıntıların bir ödülü olarak rahat bir hayat yaşamaktadır. Ali Rıfkı Beyle bütün ticareti yapan Eşref Beyin, aynı zamanda arasında bir aşk ilişkisi olan Terzi Nezahat'le de ticarî ilişkileri vardır. Kızı ve karısının yaşadığı İstanbul'daki evinde her türlü konfor bulunan Eşref Bey, kızının arkadaşı Turgut'un siyasî yaklaşımını anladığı için kimi zaman onu hesaba çeker; ama kızını ondan uzak tutamaz. Geçirdiğı felç sonrasında yatağına bağılı kalan kahraman, hastalıkla birlikte tüm gücünü kaybeder.

Alman istihbaratının adamı olarak Almanya'da bir süre yaşad ıktan sonra Türkiye'ye dönen ve II. Dünya savaşını sürdüren Almanya lehine çalışmaya başlayan **Galip Bey** MAH'ta görevlendirilir. Dedesi Yumnullah Efendi ve babasının MAH'ın görevlisi olarak çalışması, onun için önemli bir referans olur. Kod adı, babası gibi "Nadir" olan Galip Bey, Hüsnümelek Bey tarafından Eşref Beyin kızı Necla'ya uygun görülse de bu düşünce Necla tarafından kabul görmez. Gerçi bir süre Galip Bey düşüncesinden vazgeçmeden Necla'nın etrafında görünür, hatta ondan İngilizce dersi almaya başlar; ancak tüm bunlar bir sonuç vermez. Galip Beyin Necla ile evlenmek istemesi, Necla'dan ziyade Eşref Beyin konumundan kaynaklanmaktadır. MAH görevi sırasında yakın arkadaşları ile birlikte komünist kahramanların sorgusunda bulunan Galip Bey, aynı zamanda MAH'ta görevli bazı kişilerle birlikte Almanya'ya satılacak krom işine de girer. Devletin istihbarat teşkilatını, ticarî çıkarları için kullanan Nazif ile birlikte aynı yönde hareket eder. Necla'dan ümidini kestiğinde Eşref Beyin felçli bir yatalak haline gelmesi, Galip Beyin işine yarar. Ailenin ticarî işlerini yürütme konusunda Mükerrerem Hanımın en büyük yardımcısı olan Galip Bey, kızını razı edemediğı Mükerrerem Hanımla bir ilişki yaşamaya başlar. Romanın sonunda,

Galip Beyin, babası ölüm döşeğindeki Semra ile evlenip mirasına konduğu, bacanağı Alman asıllı mimar Yunus'la Almanya'yı imar ile çok para kazandığı bildirilir.

Eşref Beyin kızkardeşinin kocası olan **Hüsnümelek Bey**, Tatarlar konusunda çalışan MAH görevlisidir. Emekli bir asker olan Hüsnümelek Bey, Galip ile Necla'yı evlendirmek ister. Ancak bunu gerçekleştiremez. Romanın komünist kahramanlarının sorgularında yer alan kahraman, Almanya'ya krom satışında Galip Beyi aldatmaya çalışan Nazif konusunda kahramanı uyarır. Kansere yakalandığında Galip Beyi hastaneye çağırarak vasiyetini ona açıklar; mal varlığının bir kısmını ona bırakır.

MAH'ın adamlarından olan **Binbaşı Mahir Çatan**, Nazif takma adıyla Galip Beyin karşısına çıkar. MAH'ta üst düzey bir pozisyonda görevli olan Nazif, Galip Beyi hem MAH'a alır, hem de krom işine ortak eder. Ancak, pek de güvenilir bir adam olmayan Nazif, Galip'le "kedinin fareyle oynadığı gibi" oynar. Savaşın Almanların aleyhine dönmesiyle Almanya'ya satılamayacağı anlaşılan kromu Galip'i atlatarak daha kazançlı bir şekilde satmaya çalışır. Bu durum Hüsnümelek Bey tarafından Galip'e haber verilir. Nazif, Galip'i Sansaryan Hana götürür ve burada sorgulama yerleri ve işkence yerlerini gösterir. Halil'in evine baskın yapılarak yakalanması, sorguya alınması Nazif'in sorumluluğunda gerçekleşen bir operasyonla olur. Halil'e yapılan işkencenin dozunun kaçması ve Halil'in ölmesine çok sinirlenen kahraman, onun içeri alınışının ve ölümünün kaydını yaptırmaz.

Romanın küçük rollere sahip kurmaca kahramanları ise, Turgut'un Refik'i beklerken oturduğu kahvenin **garsonu**, kahveden çıktıktan sonra şüphe içinde incelediği çevresinde gördüğü bir **yaşlı adam**, bir **çocuk**, Arhavili İsmail şiirindeki kahramana benzettiği **sandalcı**, bir anda karşısına çıkan ve kendisini takip ettiğinden şüphelendiği sarı yüzlü **adam**, sokakta üzüm satan **işportacı**, Turgut ve Necla'ya sofrakuran, kimi zaman telefona çıkan Eşref Beylerin hizmetçisi **Hanife**, Mükerrer Hanımın zaman zaman gittiği komşusu **İclal Hanım**, namaz kılındığı için kimseyi ayakkabıyla eve sokmayan Turgut'un rahmetli **annes**i, romanın ilk sayfalarında kardeşine para gönderirken gördüğümüz, sonradan kocasından ayrılarak kızıyla İstanbul'a gelen, bazen akli dengesini yitirerek hastaneye yatırılmak zorunda kalınan ve birlikte yaşamaktan Turgut'un pek de mutlu olmadığı ablası **Mediha**, Halil'in zaman zaman yanında kaldığı, cin gibi bir kadın olan Pendik'teki **teyzesi**, Eşref Beyin iş ortağı olan ve vaka örgüsünün başlarında hastalığı sonucunda ölen tütüncü **Ali Rıfkı**, Turgut'un yaşadığı eski konağı işletmek için vekâletname almış olan açığız **emlakçı**, Süheyla'nın sürekli döven ve şeker komasından ölen yaşlı kocası **Berber Şahin**

Efendi, eski konakta oğlu ile yaşayan dedikoducu ve kahramanlara göre büyücülük yapan yaşlı cadı **Nesime Teyze**, onun Süheyla'dan korumaya çalıştığı gazete dağıtıcısı **oğlu**, Halil'in Sivas'taki cezaevinde birlikte kaldıkları yaşlı **devrimci**, partiyi arayan Halil'e ufak tefek bilgiler anlatan **Kasımpaşalı Hasan**, Halil'e para gönderen memleketteki çiftçi ağabeyi **Recep**, komünistlerin içeri alınacağını söyleyen ve kahramanlar tarafından "Kerim Sadici" olmakla itham edilen **oğlan**, partiyi arayan Halil'e sabırlı olmasını tavsiye eden **Taşkıran Ahmet**, Turgut'un Necla'yı sorduğu Küllük'te tavla oynayanların izleyicisi **Melahat**, Yavuz Abadan'a "pehlivan amca" diyen **dilenci kadın**, Küllük'ün garsonu **Nimet**, Turgut ve Halil'in arkadaşlarından olan ve babasına ders notları çoğaltmak bahanesiyle daktilo aldırان **Mustafa**, Turgut'un gittiği Eminefendi Lokantasında karşısında oturan yaşlı bir **kadın**, Necla'yı görme umuduyla dolaşan Turgut'un karşılaştığı Sovyet düşmanı **Azeri Mehdi** ve beraber fakülteye gittiği **Özbek Kemal**, onlarla birlikte dolaşan bir **Alman kadın**, Refik'in gözüaltına alındığını Turgut'a haber veren **Lütfi**, Turgut'un parti ile ilişki kuramadıklarını söylediği ve verdiği cevaptan "korkutulmuş" olduğunu çıkardığı **Bahri Usta**, Turgut'un Necla'yı yanında görüp kıskandığı, dedesinden kalma eski konağı Necla'nın kullanımına bırakarak yurtdışına giden **Bopstil Sadi**, Turgut ve Necla ile tramvaya binen arkadaşları **Zehra**, Necla'yı ararken karşılaştığı ve Atatürkçülük konusunda farklı fikirlere sahip olduğu **Fuat**, Mersin'de öğretmenliğe başlayan ve Fuat ile evlenen **Sümeyra**, Fuat'ın Necla'yı birlikte çalışırken gördüğünü söylediği **Lamia**, Turgut ve Halil'in komünist arkadaşlarından olan başarılı Askeri Tıbbiye öğrencisi Ermeni **Ohannes**, aynı gruptan olan ve babasının çiftliğın başına geçme çağrılarına olumsuz cevap verdiği için para yollamadığı felsefe öğrencisi **Nihat**, Fehime Hanımla olan akrabalığı dolayısıyla Halil ve Hasan'ı Rahmi Usta ile görüştüren ve evi terk eden Fehime Hanımın kocası ile iletişimini sağlayan Turgutların grubundan hukuk öğrencisi **Kemal**, Kasımpaşalı tütün işçilerinden iken mobilyacılığa geçen ve Rahmi Usta ile görüşmeye Halil'le birlikte giden **Emnoş'un Hasan**, Hasan'ın genç yaşta ölen **babası**, tütünde çalışarak Hasan ve ablasını büyüten anaları **Emine**, genç yaşta tütüne giren ve veremden ölen **ablası**, Nihat'ın okumasını değil çiftliğın başına geçmesini isteyen **babası**, okumaktan iş yapmadıklarını söyleyerek aralarından ayrılan Turgut'un çok sevdiği kişilerden biri olan ayakkabıcı **Faruk**, Kemal ve Nihat'ın medresedeki odalarının bitişğinde kalan ve onların faaliyetlerinden rahatsız olan "molla" adını verdikleri **hukuk öğrencisi**, Necla'ya sivilce için ilaç bulunduğunu söyleyen fakat onun yalancı olduğunu düşündüğü arkadaşı **Ingrid**,

Necla'yla Galip Beyin evliliği için çok uğraşan ve köylülüğünü bırakamamış olan hala **Şerife Hanım**, Necla'nın çocukluğunda ilk cinsel uyarıları aldığı Hüsnümelek Beyin **emireri**, Necla'nın aynı şekilde yakınlık kurduğu komşu çocuğu **liseli ağabey**, Notre Dame de Sion'un bir üst sınıfındaki **Leyla** ve **Erkek Binnaz**, uzak akraba genç **bir avukat** ve Ali Rıfkı Beylerde tanıştığı yaşlı mühendis **İzzet Bey**, İzzet Beyin yanında öldüğü **kadın**, Necla'nın Nazım Hikmet'le ilgili bir anekdot dinlediği **okul arkadaşı**, Eşref Beyin metresi olmak yanında ticarî ilişkileri de bulunan ve Eşref Beyin rahatsızlığında hastanede onu ziyaret ederek Mükerrerem Hanımı rahatsız eden Ankara'nın nüfuzlu isimlerinden **Terzi Nezahat**, herkesin çekindiği halde Necla'nın dövdüğü okuldaki **Memduha**, Turgut'u çok beğendiğini Melahat'e söyleyen **Fusun**, Necla'yı telefonla arayan Notre Dame de Sion'dan arkadaşı **Fehamet**, onun evlendiği bir **konsoles adayı**, fakültede düzenleyeceği çay için Necla'nın yardımını isteyen tarih bölümünden **Belgin** adlı kız, Necla'yı konsere çağıran Romanoloji'den **Murat**, Halil ve Hasan'ın tramvayda arkalarından inen ve polis Kara Kemal'e benzettikleri **esmer adam**, kahramanların karşılaşmaktan korktukları birinci şubede çalışan orta yaşlı, uzun boylu polis **Kara Kemal**, Hasan'ın yanında çalıştığı Ermeni **Karakin Usta**, Hasan'ın Rahmi Usta'da güven sağlamak için saydığı komünist kişiler akrabası **Conga Ali**, Ortaköy'deki **Memedaki**, **İskeçeli Ali** ve **Seyid**, Halil'in Almanya'ya Alemanyaya dediğini hatırladığı ortaokuldaki coğrafya öğretmen **Leman Hanım**, Fehime Hanımın Kemal'in ders vermesini istediği komşunun **liseli kızı**, Necla'nın Romanoloji'deki arkadaşı iken önce sadece ev arkadaşı sonra ise sevgilisi olan **Jülide**, Halil'in tutuklandığını haber verdiği yaşlı ayakkabıcı **Şevket Ağbi**, Nihat'ın babasına oğlu ve arkadaşları için ihbar olduğunu söyleyen akrabadan bir **polis**, Turgut'un konaktan çıkarken karşılaştığı mektup getiren **postacı**, Turgut'un ablasından on yaş kadar büyük olan ve asıl işi tefecilik olan eniştesi **Kamil Urgancı**, Turgut'un erken yaşta ölen **babası**, Turgut'un ablasına baskı yaparak evlendiren ve babalarından kalan malı hileli bir şekilde idare eden **amcası**, ablası Mediha ile birlikte Turgut'un yanına yerleşen Sahir Hocanın mızımız bulduğu yeğeni **Serpil**, hastalandığında Necla'yı iyileştiren **Doktor Frank**, Mükerrerem Hanımın bebekken kaybettiği ve güzelliğini hatırladığı kızı **Saliha**, çocukluğunda kendisini çok sıktığını düşündüğü Mükerrerem Hanımın babası Yozgatlı **Arpacı Hacı Tahir Efendi**, Eşref Beyin ortağı Ali Rıfkı'nın karısı iken kâtibi ile ilişki yaşayan ve Ali Rıfkı ölünce kâtibi Mithat ile evlenen sonra da genç kocasının kendisini aldatmasından şikâyet eden **Pakize**, üzerine kuma olarak gelen Pakize'yi her zaman kıskanan Ali Rıfkı'nın ilk karısı **Esma**, kendisinden büyük olan Pakize ile

evlenerek Ali Rıfkı'nın servetine konan, Süheyla için bir ev açıp döşeyen, ancak kızın komünistliğini anlayınca onu öldüren **Mithat**, Terzi Nezahat'le arasında bir ilişki olduğu dedikodusu çıkan **İzmirli tüccar**, Eşref Beye Mükerrerem'in babasının düğün için istediklerini azaltması pazarlığında yardım eden malmüdürü **Hacı Seyfi Bey**, Ali Rıfkı'nın ticaretteki başarısı üzerine milletvekilliğini kendisine bıraktığı **genç doktor**, Eşref Beyin aldığı ilk mülk olan apartmanı satın aldığı göç eden **Rum**, doktora ilaca verilen paranın boğaza verildiği takdirde hasta olunmayacağını iddia eden Alman tüccar **Herr Munke**, Eşref Beyle Sakarya'da birlikte yaralanan ve Almanlardan nefret eden **Miralay Emin Bey**, komünist ayakkabı işçileri arasında saygın bir yeri olan İzmirli **Efe Selahattin**, Halil'in kasabadan hatırladığı **Sıyrık Fadime**, Halil'i kadına götüren **Kamil**, kadının yoğurdunu yok fiyata sattıran **vali**, Turgut'u beklerken Halil'in dükkânına oturduğu **Hüseyin Usta**, çok hasta olan ve Hasan'ın Turgutlara getirdiği komünist tütün işçisi **Naim**, onun ağabeyi **Dramalı İsmet**, Trakyalı olduğu için askerliği sırasında Naim'e hep çingene diyen **çavuşu**, Naim'in ayakları tutmayan **annesi**, hasta **kızkardeşi**, Süheyla'nın kendisine asıldığını söylediği konağın ikinci katında oturan **balıkçı yamağı**, Süheyla'yı kandıran **Şoför Rasim**, Süheyla'nın Çanakkale'de bir fotoğrafçının yanında çalışan **erkek kardeşi**, Turgut'un gelip gelmediğini merak ettiği **Muhittin Ağbi**, Refik'in eski kız arkadaşı **Lamia**, Refik'i yalnız başına büyüten sonra bir doktor tarafından kandırılan **annesi**, **ablası**, evlenme vaadiyle annesini kandıran halk düşmanı **ünlü bir doktor**, Refik'in doktora haddini bildirmek için Ankara'ya giderken yanında götürdüğü Rumelili tütüncü **Macit**, Seher'in Nazım'ın şiirlerini ilk duyduğu kişi davavekili **Bedri Bey**, Süheyla'nın hala dediği ve **Seher'in annesi**, prina fabrikasında çalışan **babası**, Seher'in komünist fikirleri tanıdığı kişiler Bedri Beyin kardeşi fen memuru **Ramiz Ağbi** ve onun öğretmen karısı **Nurten Abl**, Seher'in okuduğu okulda komünist olabileceğini düşündüğü **bir kız** ve resim bölümündeki **bir öğretmen**, Süheyla'nın Çanakkale'de savaştığı **babası**, Selahattin Ağbilere giden Halil'in Turgut'a ev bulma işini konuşacağı **yenge**, Turgut'un sokakta gazete aldığı **satıcı oğlan**, konağın ikinci katında karşılaştığı Beyoğlu'nda terzilik yapan **Rum kız**, bütün Ortaköy'ü tanıyan ve "baş kovcu" olduğu söylenen **Postacı Mümin**, şeker komasına giren Şahin Efendi için getirilen **doktor**, bazen tayın getiren Ohannes'in Askeri Tıbbiye'den **arkadaşı**, Naim'i terk eden karısı **Sakine**, mahalleye girip çıkan yabancıları gözden kaçırmayan ve polisin takibini fark ettiğinde çekingen bir sevgiyle bağlı olduğu Rahmi Ustaya haber veren Ermeni bakkal **Bedros**, Rahmi Ustanın ustabaşı olarak dükkânında işe başladığı

siyasetten asla söz açmayan **Siracettin Bey**, Fehime Hanımın evi gözetlediğini gördüğü sarı çıyan gibi **biri** ve **bir uzun herif**, Rahmi Ustanın Moskova günlerini düşünürken hatırladığı kahramanlardan orada tanıdığı, birlikte yaşadığı **Larissa**, ustanın ondan sahip olduğu kız çocuğu **Senem İrina**, kızın ismini aldığı Rahmi Ustanın genç yaşta yitirdiği ablası **Senem** ve Larissa'nın çok sevdiği teyzesi **İrina**, Rahmi Ustanın şakalaşmak için Larissa'yla beraber gideceklerini söylediği trendeki **iri yarı delikanlı**, Larissa'nın tek tük Türkçe sözcük öğrendiği **Noğay babaannesi**, Rahmi'nin bir süre dolaştığı çilli **Rus kızı**, Larissa'nın hastalığı dolayısıyla görmeye gittiği emekli müzik öğretmeni olan **babası**, genç yaşta ölen **annesi**, Sahir Hocanın Rahmi Ustayla tanışmasını sağlayan gazeteci **Emrullah**, Rahmi Ustanın sıkıntılarla yaşayıp erkenden öldüğünü hatırladığı **annesi** ve altmışında ölmüş **babası**, Rahmi Ustanın Moskova günlerinden anımsadığı koyu bir Müslüman ve komünist arkadaşı **Yakubof**, Larissa'nın alt katında oturduğunu hatırladığı **bir Kalmık**, Rahmi Ustanın Siracettin Ustanın evini yaparken geçen ve pek komik olarak hatırladığı konuşmayı yapan inançsız **Laz Harun** ve onun sözlerine sinirlenen **Tatar imam**, gençliğinde birlikte bildiri dağıttıklarını, yakalandığı halde Rahmi Ustayı ele vermediğini hatırladığı Kürt **hamal**, Rahmi Ustanın Kürt **ninesi**, Rahmi Ustanın hatırladığı üç dil bilen **Nikos Asmakopulos**, Deutsche Orientbank'ta çalışan **Şafman**, elektrikçi **Nuri**, dayak attığı için Rahmi Ustanın İstanbul'a kaçmasına neden olan **ağabeyi**, İstanbul'a geldiği günlerde kendisine yol gösteren, partiyle tanıştıran, okumasına ön ayak olan **Yakup Usta**, Rahmi gibi çirak iken Yakup Ustanın yanından ve partiden ayrılmak isteyen **Kel Muhittin**, Hasan Ali'nin bir yakını olan ve Moskova'da bir ayakkabı atölyesinde çalışan kunduracı **Osman**, Rahmi Ustanın ayrılışından sonra Larissa'nın evlendiği **bir mühendis**, Nedret'in piyano dersi verdiği **Kürt doktorun kızı**, Sahir Hocanın Fransa'dan sanat tutkunu **arkadaşı**, büyük oğlu **Tuğrul** ve küçük oğlu **Özgür**, Nedret'in karşıda bir konakta oturan ve sinirli tavırlarıyla Sahir Hocanın kendini yakın hissedemediği, ancak komünistlerin zor gününde onlara sahip çıkan, Sahir Hocalara evini açan dedesi **Rasim Efendi**, konakta yaşayarak Rasim Efendinin yardımcılığını yapan **Tahsin Ağa** ve karısı **Firdevs Teyze**, Sahir Hocanın çalıştığı gazetenin her duruma uyum sağlayabilen sahibi **Remzi Bey**, Turgut'la Alman-Rus tartışması yapan gazetede çalışan **kız**, Sahir'in beraber Leningrad'a gittiği kız arkadaşı **Janet**, onu atlatıp sabaha kadar gezdiği **Nadya**, gazeteden Sahir Hocayı arayan ve güvenlikten gelenlerin Turgut'un masasının çekmecesini açmaları konusunda yardımını isteyen gazete çalışanı **Tatar Nafiz**, Turgut'un alınmasından sonra Birinci

Şube'ye çağırılan Sahir Hocanın girişte neden geldiğini anlattığı **nöbetçi polis**, neden geldiğini yeniden anlattığı içerideki çakır gözlü, zayıf **sivil polis**, bekleyen Sahir Hocaya kapıdan uzanıp bakan dağınık kır saçlı **esmer polis**, Sahir'in bulunduğu yere giren esmer kısa boylu **bir polis**, Sahir Hocanın kapısının önünde arabası bulunan komşu şoför **Muhsin Efendi**, evine gelip Turgut'u götüren esmer, tıknaz polis ve suratsız uzun boylu **polis**, Turgut'u bir odaya kapatan uzunca kamburumsu **polis**, biraz sonra kapıyı açan kırmızı yanaklı **tıknaz bir adam**, Turgut'u sorgusunda bulunan kır saçlı, çatık kaşlı **polis**, daktilo başında oturan kösemen, sarı benizli **polis**, maroken koltukta oturan çiroz adam ve ayakta duran esmer **polis**, Turgut'u hapsedildiği odaya getiren **sivil polis**, odadan ihtiyaçlarını gidermesi için çıkaran irikıyım bir **polis**, çıkarıldığı zaman Turgut'a eşyalarını geri veren uzun boylu, gözlüklü **sivil polis**, Beşiktaş'taki konağın yıkılmasını sağlayan **mirasçılardan biri**, Turgut'un gözaltından kurtarılması için yardım edecek olan komşu **Naile Hanım**, içeri alındığında Mediha'nın yardımını istediği Naile Hanımın **polis damadı**, Galip Beyin küçük yaşta kaybettiği gizli örgüt görevlisi "Nadir" kod adlı **babası**, onun Mısır'a gidişlerinin görev gereği olduğunu Galip'e babası öldükten sonra anlatan **annesi**, fotoğraflardan tanıdığı babasından **paşa dedesi**, Galip'in hayatında asıl iz bırakan kişi olan ve Türk toplulukları arasında çalışan istihbaratçı annesinden dedesi **Kırımli Tatar Yumnullah Efendi**, onun ak toprakta gömülmek isteyen annesi ve bir marangoz kızı olan **Fatihli karısı**, Galip Beyin, Yumnullah Efendiyle konuşmak için geldiğini hatırladığı **Resulzade Mehmet Emin'in bir adamı**, Galip Beyin Ankara'da bir yemekte birlikte olduğu, görüntüsü görkemli ama biraz "bön" olarak nitelendirilen **General Veysi Kurtdoğan Paşa**, paşayı parmağında oynatan yaşlı ve doyumsuz karısı **Nebile Hanım**, Kurtdoğan Paşanın selamlaşmanın yanında bir pastanede kısa bir süre oturdukları MAH'a bildirilen İngilizlerin en usta ajanı **Mister Hill**, Galip Beyin Yumnullah Efendiye çok benzettiği için yakınlık duyduğu MAH'çı **Salim Bey**, Galip Beyin Almanya'dayken tanıştığı ve Türkiye'de de beraber çalışırken memleketine gönderilen viskonsül **Alfred Chapol Roug**, onun gidişinden sonra asıl kimliğini bilmeden Galip'in yakınlaştığı, Alman istihbaratının başı olan **Paul Leverkuhn**, Nazilerin ilk günlerinde sola yakınlığı sezilen öğrencilerin Almanya'dan çıkarılmalarını sağlayan Türkçü bir **öğrenci müfettişi**, Almanya'da Galip'in sık sık görüştüğü uzak akraba **Şemsil Hanım**, onun dışlanması neden olan Alman kocası **Manfred Enişte**, Almanya'nın krom alımı yaptığını Galip'e söyleyen **Alman elçi Groba**, kuyumcu bir aileden gelen, gizli döviz işleri ile altın kaçakçılığı yapan ve

Galip'in gizli işlerinde arkasında ekonomik destek olarak duran hem kuyumcu hem de tütün işiyle uğraşan Mithat'ın ortağı olan **Yetvart Mannikyan**, Sirkeci'ye iner inmez kendisi için hazırlanan evin anahtarını Galip'e getiren Mannikyan'ın akrabası **Keveork**, gizli bir mektup getiren dostu **von Hentik**, çocukluk arkadaşı olduğu halde Galip'in gizli görevini beraber çalışmak zorunda kaldığında öğrenen, Mithat'ın Süheyla cinayetini örtbas eden ve tüm komünistlerin nefretle tanıdığı polis müdürü **Sait Tarkan**, polis müdürü Sait Tarkan'ın her yanından yağ fıskırırcasına şişman olan karısı **Leman Hanım**, Ali Rıfkı'nın ikinci karısı Pakize'den olduğu halde nikâhlı karısı Esmâ'nın nüfusuna kaydettirdiği oğlu **Tahir**, Esmâ'nın iddiasına göre Tahir'in asıl babası Ali Rıfkı'nın arkadaşı **Muhittin Bey**, Sahir Hocanın çalıştığı gazetenin sahibi Remzi Beyle araları açık olan fıkra yazarı **Sabih Ertan**, Atatürk'ün hastalığı ile ilgili yazı yazdığı için Ankara'ya çağrılarak gözdağı verilen ve bir süre sonra ölen Remzi Beyin eski ortağı **Şükrü Bey**, Eşref Beyin zaman zaman buluşup yemek yediği ve "Tevariş" diye takıldığı, ancak ilişkileri istihbarata Ruslarla yakınlaşma şeklinde yansıyan komünist düşmanı **Rus tüccar Çerviyenkof**, Galip Beyin daha önce tanıştığı, Nazif'in de resmini gösterdiği SD'nin adamlarından olan **Hellmut Yungeburg**, Nedret'in bir piyano sanatçısı olmasını önleyen okul arkadaşı **Bedia**, Rahmi Ustayla birlikte görevli olarak Urallara gönderilen **Kerimof**, Halil'in parti ile iletişim kurabilmesini ve baskı aygıtını saklama görevi üstlenmesini sağlayan, ancak eşiyle arasının bozuk olmasından kendisi ve arkadaşları zarar gören kahveci **Mazlum**, onu evinden çağıran kahvenin **garsonu**, Mazlum'un bahsettiği kız **Muradiye**, gizli baskı makinası Halil'e verilmeden önce gizli görüşmelerle onu bilgilendiren ve partinin emirlerini getiren **Yuri** ve **Mihail**, Seher'in Edremit'te oturan **ablası**, onun evli olduğu **elektrikçi**, Galip ile Necla arasında bir yakınlaşma olması için Necla'ya çeviriler veren, onları tanıştıran, Galip'in arkadaşı İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümü doçenti **Mansur Reşit**, evinde Mansur Reşit'in de bulunduğu ve "ulusçuluk"un konuşulduğu bir toplantı yapılan Ziraat Fakültesinden **bir profesör**, Galip'e daha önce gizli güvenlik örgütüne katılma teklifi yapmış olan **yaşlı biri**, tel gözlükleri, sıradan görüntüsü ile küçük bir kâtip olduğunu sandığı halde Ankara'da kaldığı otele gelerek MAH'a katılma teklifi yapmasıyla Galip'i çok şaşırtan MAH'çı **Şahap Bey**, Galip'in Almanya'dan hatırladığı, daha iyi çalışsınlar diye üç çocuğunu kışkandırarak birbirine düşüren **Frau Eulenbach**, Ankara-İstanbul gedikli yolcuları arasında olan ve Eşref Beyin trende karşılaştığı **profesör**, sürgünden kaçması emri geldiği için İstanbul'a gelen, dizgi-baskı makinesi sormak için geldiği Rahmi Ustaya

pek de güven vermeyen **Bekir**, Rahmi Ustanın bir teneke içinde makinenin verildiğini söylediği **Celal**, Rahmi Ustanın Moskova günlerinde evlerine misafir gittiği günleri hatırladığı **Petrof** ve onun Semaşko'da öğretmen olan Tatar karısı **Saniya**, Necla'nın ilişkilerinin devletin dikkatini çektiğini Eşref Beye bildiren hemşehrisi **müsteşar**, Necla'yı çok şımarık hatta ahlâksız bulan **Kolejli Semahat**, Jülide'nin çok sevdiği, ancak zaman zaman kadını döven tiyatrocu sevgilisi **Salih Arda**, Jülide'nin dövüldüğü zaman evinde tedavi gördüğü kimya mühendisi **ağabeyi**, zor günlerinde Jülide'ye bakan iyi yürekli **yengesi**, Necla'ya Marksist kitaplar bulan **Sacide**, onun kitapları bulduğu Ankara'daki **doçent**, Necla'yı yemeğe çağıran Mansur Hocanın hastalandığı için gelememesine neden olan **Bora**, Turgut'un hastalanan ablasının götürüldüğü **Doktor Şadan**, muayenehanenin kapısını açan **hastabakıcı**, Refik'in Ankara'da edindiği evli ve nüfuzlu sevgilisi **Müjgan Hanım**, İstanbul'a gelerek Amerikalılarla görüşme yolları arayan Alman kurmay subayı **Helmuth von Moltke**, İstanbul'da Almanya'ya uygulanan ambargoyu delmek için bulunan Alman istihbaratının büyük başlarından olan ve zaman zaman Galip'in karşısına çıkan Avusturya kökenli tüccar-gazeteci görünümlü **Wilhelm Hamburger**, beraber çalıştığı diğer büyükbaş istihbaratçı **Paula Koch**, Ankara'da karaborsacılık yapan **Fehmi Bey**, komünistlere karşı görevini yaparken kendisine kara çalınmasından korkan Berlin'deki **askeri ataşe**, Galip'e iyi bir yere kapılanmak gerektiğini ima eden gümrük-komisyon işleriyle meşgul **biri**, Almanya'dan Galip'i görmeye gelen, Alman güvenliğinde görevli eski sevgilisi **Fraulein Ute**, Galip'in kısa bir birliktelik yaşadığı ve ajan olduğunu sonradan öğrendiği Macar garson **Mariya**, Sait'in Ute hakkında konuşmak için çağırdığı Galip'le arabada iken dışarı çıkardığı **şoför**, Kevork'un ayarlayıp gönderdiği Galip'in evine temizliğe gelen **Ermeni Hıdır Efendi**, Ute'nin teşhisi için Galip'i evinden alıp morga götüren **ince adam**, Halil'in zaman zaman gidip görüştüğü komünist arkadaşlarından ayakkabıcı **Sabahattin**, Halil'i karnesiz günlerinde idare eden okul yemekhanesinde garson **Hafız**, Basri'nin yaşadığı köyde öğretmenlik yapan **karısı**, açık artırma salonuna Halil'i ilk götüren **oğlan**, onun gerekmediği halde artırmadan bir terazi alan **babası**, evde sürünüp duran teraziye söylenen **annesi**, Halil ve arkadaşlarının gittikleri muhallebicide oturdukları **masadaki kız**, para ödediği **garson**, Halil'in pastanede karşılaştığı ve evine gittiği, bir süre sonra da polisten kaçarken evine girerek kurtulduğu terzi görünümünde olan aslında Almanya için çalışan bir istihbaratçı **Lüsyen Ayyazyan**, onunla birlikte çalışan ve Alman istihbaratında çalışan Koch'un büyüttüğü **Ermeni Jozef**, Lüsyen'in Halil'i benzettiği **Osep Amca**, Lüsi'nin

atölyesinde çalıştığı **Madam Arusyak**, Lüsyen’in İtalyan **babası** ve Rum **annesi**, onu büyüten ve bir süre saraya terzilik yapan **halası**, Lüsyen’le dört yıl birlikte yaşayan **Diyamandi**, onun daha sonra evlendiği **Haronların kızı**, Lüsyen’in Halil’e ekmek getirdiği fırıncı dayıoğlu **Herakli**, yardımcısı **Madam Anita**, onlara kapıyı açan **genç kadın**, Rahmi Ustalara gelmek için haber gönderen komşuları **Şahinde Abla**, haberi getiren oğlu **Ergin**, Rahmi Ustanın Ruslar hakkında kötü sözler söylediğini duyduğu için pek hoşlanmadığı Şahinde Abla’nın kocası eski muhtar **Recep Efendi**, Elbistan’da Ermenilerle birlikte Rusların yaptıkları zulmü Recep Efendiye anlatan memleketindeki **hamalbaşı**, komiternin tavsiyeleri doğrultusunda komünistliğini gizleyerek MAH’a giren ancak Rahmi Ustanın pek de onaylamadığı **Hürriyet Ergintürk**, Rahmi Ustalara mısır unu gönderen Laz komşuları **Hüsniye Abla**, Fehime Hanımın Rahmi Ustadan gizlice hastalığını tedavi ettirmek için gittiği Merdivenköyü’ndeki **hoca**, Turgut’a Mihri Belli’yi gösteren arkadaşı **Selami**, Turgut’un Sahir Beyin gittiği köfteciye götürdüğü gazeteye yeni girmiş **bir kız** ve **bir erkek** iş arkadaşı, Sahir Beyin katılacağı gazete toplantısının yerini değiştirdiklerini haber veren mızımız yazı işleri müdürü **Hami Bey**, toplantıda gazetecilerden hükümetin varlık vergisini temizleme kararını övmesini isteyen **vali yardımcısı**, toplantıdan sonra varlık vergisi konusunda hassaslaşan Remzi Beye laf çarptıran Sahir Beyin sözlerine gülümseyen gazetenin ayak işlerinden sorumlu sarhoş **Nihal Bey**, özgürlüğün iyi olduğu fakat kan dökülmesinin kötü olduğunu söyleyen Remzi Beyin İzmir İdadisi’ndeki Yahudi ya da Levanten Fransızca hocası **Mösyö Berç**, Sahir Bey ve Turgut ile birlikte gazetede çalışan, aslında MAH’ın görevlisi olan ve bunu hiç hissettirmeyen **Muharrem**, Remzi Beyle birlikte yaptıkları çapkınlıkları Muharrem’in anlattığı **Nizamettin Nazif**, Dil-Tarih’te okuyan ve İstanbul’a geldiğinde arkadaşlarını da alarak hocasının evine giden ve Turgut’la tanışmak isteyen Sahir Hocanın eski öğrencisi **Tayyar**, onun PTT’de küçük bir memur olan **babası**, Tayyar’la birlikte Sahir Hocaya giden Türkoloji’de okuyan kız arkadaşı **Meral**, onun doktor olan **ablası** ve manifatura tüccarı **babası**, Şahap Beyin getirdiği teklifi kabul eden Galip’in çağırıldığı oto parçaları satan dükkânda ona yol göstererek Mahir Çatan’a götüren **hademe kılıklı biri**, belli bir istikamete giderken önünde duran kara arabadan çıkarak kapıyı açan ve Galip’i MAH’ta kullandığı takma adıyla arabaya davet eden **gençten adam**, arabanın **şoförü**, Nazif kod adlı Mahir Çatan’la birlikte girdikleri bir apartman dairesinde kapıyı açan orta yaşlı **bir adam**, Galip Beyin gizli görevli babasının yanında göreve başlamış olan ve şimdi MAH’ta Galip’in bağlandığı bölümün başkanı olan **Razi Bey**, Galip’in

babasının zamanındaki başkan **Hamdullah Bey**, Nazif Beyin Galip Beye fotoğrafını göstererek tanıyıp tanımadığını sorduğu Macar gizli örgütünden yazar kimliğindeki **Helena Pikoçelli**, onun **İtalyan babası**, diğer fotoğraftaki Alman gizli örgütünün çalışanı **Wilhelmina Wargasiy**, onunla beraber yaşamasından İngilizlerin tedirgin olduğu **Amerikan subayı**, Almanya'ya çalışan diğer istihbaratçılar Beyrut'taki **Şarapçı Corc** ve Tripoli'de limon ihracatçısı **Aleksandr Azar**, Mithat'ın hovardalık arkadaşı avukat **Sezai Bey**, Mithat'ın aptal bulduğu **kâtibi**, Galip'in Mithat ve Sezai Beyle gittiği meyhanenin ortakları **Laz Osman** ve **Madam Ani**, Süheyla'nın çalıştığı grubun aralarına almadığı Sulukuleli şarkıcı **Nalan**, onun askerliğini yapan kocası **Hayri**, Süheyla'yı şarkıcı yapan klarnetçi **Lingo Mustafa**, Süheyla şarkı söylerken çalan **darbukacı**, ayakta duran **kemancı**, Mithat'ın daha önce gönlünü kaptırdığı **Nahide**, gazinoya giden gruptan arabayı kullanan tüccar **Medih Bey**, Galip'e verilen görev üzere ada iskelesinde beklerken vapurdan indiğini gördüğü **bir madama**, savaştan önce Almanya'ya geldiğinde tanıştığı ve ada vapurundan inerek Galip'i gören iş adamı **Hadi Bey**, Galip'in oturduğu iskeleyi gören lokantanın **garsonu**, barda şişeleri sıralayan **yaşlı kadın**, emlak komisyoncusu olan Hadi Beyin kayınbiraderi **Sermet Bey**, Salih'in doğum gününde tiyatrocularla Necla'nın da oturduğu masada Turgut'tan gözlerini ayırmayan tiyatrocu **Nezahat**, Cumhuriyet gazetesinden hiç hoşlanmayan tiyatrocu **Umran Ağbi**, saat geç olunca gruptakilerin gitmeleri için gözüne bakan **garson kız**, Mükerrerem Hanımların evlerine aldıkları ama pek de memnun olmadıkları hizmetçi kadın **Makbule**, Necla'nın yaptığı çevirileri bekleyen **Romanoloji'deki kız**, Ankara'ya Refik'in yanına giden Turgut'un arkadaşıyla Karpiç'teki yemeğine katılan, Turgut'la kısa bir ilişki yaşayan ve göz altına alındığında salınmasında büyük etkisi bulunan **Zübeyde Hanım**, onun çok saygın ve babacan Sayıştay emeklisi kocası **Fikri Bey**, Turgut'un önceleri gözü tuttuğu halde hakkında öğrendiklerinden dolayı uzaklaştığı fakültedeki **Suat**, onun MAH'çı olduğu herkesçe bilinen **ağabeyi**, Turgut ve ablası için bulunan yeni evi Nedret'e haber veren alt kattaki komşusu **Hanife Hanım**, medresedeki arkadaşlarının Turgut'a çingene diye kızın birini dövdüğünü anlattıkları köşe odadaki softa oğlan, **çingene kız**, Halil'le birlikte eve gelen kocası Mazlum'a kızmış gibi bakıp odaya kapanan ve daha sonra Mazlum ve arkadaşları hakkında bildiklerini anlatarak onları zor duruma düşüren **karısı**, Halil'in hiç hoşlanmadığı bir konu olan Basri'nin **Rum metresi**, Halil'in teyzesinin kazada ölmüş **birinci kocası**, kaçarak terk ettiği **ikinci kocası**, beraber kaçtığı istasyon şefi **Rüstem Bey**, Halil'in tanıdığı teyze kızları birinci kocasından

olan **kızı**, bir başka kızı **Şahinde Abla**, onun faşist levazım subayı **kocas**, Sahir Hocalara Tayyar’la birlikte gelen ve Kürt olduğu halde şovenist olmadığını söylediği için hocanın azarladığı, daha sonra Sahir Hocayı ihbar eden **Veysel**, onun Türkçesi zayıf olan **annesi**, şovenist olmayan ileri görüşlü ve MAH’ta çalıştığı sonradan ortaya çıkan **babası**, Sahir Hocaların Ankara’daki dernekte görevli diğer öğrencileri **Halim** ve **Havva**, Nedret’in piyano dersi verdiği öğrencisi **Enise**, onun dersin vaktini değiştirmek isteyen ve Sahir Hocayı kızdıran **annesi**, hocanın Nedret’e olan kızgınlığını çıkarmak için birlikte olmayı düşündüğü kendisinden hoşlanan **tiyatrocu kız**, elektrik saatini okumaya gelen memura çay veren karısını döven Sahir Hocaların komşusu **Rıza Bey**, onun karısı ve yakışıklı **memur**, Fehime Hanımın evi terk ettiğini Sahir Hocaların oğluna söyleyen **Hamdiye Hafızların kızı**, Rahmi Ustanın dükkânına gelerek Fehime Hanım için derin bir hoca bulunduğunu söyleyen Fehime Hanımın **akrabalarından biri**, usta İngiliz ajanı Mister Hill’in karısı İrlanda kökenli terzi **Miss Vendy**, İngilizlere esir düşen Kurtdoğan Paşanın kaçmasına göz yuman Müslüman **Hintli asker**, Galip’i Sansaryan Hana götüren Nazif’in kahve söylediği kapıda bekleyen **adam**, Nazif Beyi “buyrun albayım” diye karşılayan **karayağız biri**, Nazif’in gösterdiği fotoğraflarda bulunan, hücreleri gezerken Galip’in gördüğü ve Nazif’in ortaklığını gizlenerek Galip’e takip ettirdiği “Çarliston” adını taktıkları ajan **Bjornston**, Nazif ve Galip’i saygıyla karşılayarak asansöre alan **çilli görevli**, karaborsacı Fehmi Beyin tekel ağında olan adamları şişman **Hazım** ve Ankara’da kurt bir **Musevi**, Siracettin Beyin görmeye gittiği Ticaret Bakanlığında görevli **akrabası**, Siracettin Beyin anlattığına göre karaborsa işinde yer alan ünlü bir **şarkıcının kocası**, şişman Hazım’ın metresi olan **bir polisin kız kardeşi**, Rahmi Ustanın işini yetiştirmesine yardım eden **Arap yüzlü bir herif**, Kemal’in konuştuğu tarikattan olan ve yeğenini hoca ile tedavi etmekte ısrar eden Fehime’nin cadı teyzesi **Kadın Hanım**, Fehime Hanımı götürdükleri Merdivenköy’deki hocayı bulan akrabaları tarikattan olan **bakkal**, onlara içerleyen **Kemal’in ağabeyi**, Rahmi Ustanın boşanmak için görüştüğü bir avukat arkadaşı **Rana**, iç yüzü MAH’a birini ihbar ettiği için öldürüldüğü halde ölümü yasak aşktan kaynaklanmış gibi gösterilen iki yanlı **eczacı**, Turgutların üst katında oturan ve kızını Turgut’a vermeyi plânlayan ebelikten emekli komşu **Ebe Hanım**, Turgut’la evlendirmeyi düşündüğü kızı **Rabia**, deniz gediklisi olan ve Turgut kızıyla evlenirse karşılığında Mediha’yı evlendirmeyi plânladığı **oğlu**, bir başka komşuları **banka müdürü emeklisi**, doktor olan **oğulları**, Refik’in bazı haberleri aldığı Müjgan Hanımın dışişlerinde çalışan oğlu **Servet**, Ankara’da Refik’in

karşısına çıkan komünistlerden **İngiliz gazeteci**, Süheyla'nın evlerine sığındığı **eskici**, onun evlere temizliğe giden karısı **Zarife**, yatalak Eşref Beyin bakımını hafta sonları üstlenen **kapıcının karısı**, evde günlük işlere bakan **diğer kadın**, Mükerrerem Hanımın Rebeka'nın romanını almayı plânladığı **Madelet Hanım**, hayatındaki boşluğu nasıl dolduracağını düşünürken hatırladığı kocası öldükten sonra kedi beslemeye başlayan **Saniye Hanım**, Salih'le barışmayı düşünen Jülide'nin evine gittiği Salih'in arkadaşı **Fazıl**, Necla'nın Halil'e verilmek üzere kaldığı konağın anahtarını yapmak için eve gelen **çilingir çırağı**, Jülide'nin Necla'ya farklı cinsel tercihleri olduğunu söylediği tiyatrocü **Nuran** ve **Sabite**, Nazif ve Galip'in görüştükleri Karaköy'deki yazıhanede görevlendirilen ve sorguda öldürülen Halil'i ortadan kaldırma görevi verilen **Nuri Yolaş**, Yetvart'ın Galip'i götürmek istediği balık lokantası olan **Kör Agop**, Sansaryan Hana soruşturma yapmaya giren Sait ve Galip'in giriş kapısından beri arkalarından gelen **gençten sivil**, kahve söyledikleri bekleyen **adam**, Mithat'ın Süheyla'ya bakışlarından rahatsız olduğu arkadaşı **Siyami**, Çarliston'la eski yapıları gezen Polonyalı göçmen sanat tarihçisi **Lusina**, Galip ve Çarliston'u masasında bir araya getiren Alman tüccar **Holbach**, Galip'in konsoloslukta tutuklanmalar olduğunu öğrendiği görevli **Alman**, Almanya'ya krom satışının durdurulmasının ardından ortadan kaybolanlardan biri olan kocasının hastalandığını telefonda Galip'e bildiren **Nuri'nin eşi**, Nedret'in piyano dersi verirken tanıştığı ve ailece görüşmeye başladıkları Kürtçü düşünceleri dile getiren **Kürt Doktor Nurettin**, onun Çerkez karısı **Kevser Hanım**, saygılı görünümü altında dini inançlara bağlılığıyla Sahir'in Nurettin'i benzettiği Beşiktaş'taki komşuları Vanlı Kürt bakkal **Mahmut Efendi**, Doktor Nurettin'e gelen Sahir Hocaları karşılayan esmer güzeli **Nadide**, Doktor Nurettin'in kendisi gibi düşünen ve görüntüleriyle de bir Kürt tipi çizen yeğenleri **Muhsin**, **Sıddık** ve Sıddık'ın beş-altı yaşlarındaki oğlu **Abdullah**, Doktor Nurettin'in hukukta okuyan ve zaman zaman babasıyla fikir ayrılıkları yaşayan oğlu **Selahattin**, Doktor Nurettin'in üç karısı olduğunu anlattığı **babası**, ona sekiz çocuk veren **birinci karısı**, doktorun çok yaşlı **halası**, onun götürüldüğü **ortanca torun**, Sahir'i çocukluğunda hiç yere döven öğretmeni **Ermeni Kemal**, Necla'nın nereye gideceğini düşünürken aklına gelen Damdösyon'dan arkadaşı Adanalı toprak ağası ailenin kızı **Şadıman**, Bursa'da kaldığı otelde İzmir'e nasıl gideceğini sorduğu resepsiyondaki **kâtip**, Basmene'de bindiği **taksinin şoförü**, otelde valizini taşıyan **oğlan**, Necla'nın otele giderken karşılaştığı lise arkadaşı **Ester**, yanındaki küçük kızı **Liza**, Ester'in otomobil acentalığı yapan **kocas**, Necla'nın evlendiğini Ester'e anlatan Üsküdarlı

arkadaşları **Perihan**, Kalyoncukulluğu'ndaki dairesini Salih ve Jülide'ye ucuza kiralayan Salih'in hayranı **Sarafis** adlı Rum, Necla, Jülide ve Salih'in tiyatrocu arkadaşlarıyla gittikleri yerde söylenen şarkıya katılan tiyatrocu **Nedim Ağbi**, herkes kalktıktan sonra Neclaların yanında kalan tiyatrocu **Memduh Ağbi**, kalan kişilerle birlikte dinlemeye gittikleri ve masalarına gelen Süheyla'ya verilmiş sözünü hatırlatan **garson**, başlayan 44 tutuklamasında Ankara'da tutuklanan postacılar **Hikmet Elin** ve **kardeşi**, Sitare'nin söylediği gazinoya giden Turgut'u karşılayan **garson**, içeri girdiğinde sahnede şarkı söylediğini gördüğü **kelebek kravathlı adam**, ondan sonra sahneye çıkan **şarkıcı genç kadın**, Süheyla'nın kocası öldükten sonra kürtaç yaptırmak için görüştüğü **Haseki'deki doktor**, Pakize'nin kendisini vurduracağını söyleyen Süheyla'ya koruma veren gazinonun sahibi **Mahmut Ağbi**, Mithat'ın Süheyla'ya musiki dersleri aldırduğu **Nubar Baba**, teyzesine karneyi verirken Halil hakkında sorular soran muhtar **Faik Efendi**, Halil'in komünist arkadaşlarından olan ve bir anda İzmir'e giden ayakkabıcı Selahattin Ustanın yerine başlayan sarışın, çakır gözlü **adam**, Selahattin Ustayı görmeye gittiği handan çıkınca Halil'i takip eden **polis**, tramvaya binen Halil'in ardı sıra binen **kıvrıcık saçlı biri**, adamı içeri alıp kapıyı kapatan **biletçi**, polise Halil'in kendisine partiye girmeyi teklif ettiğini söyleyen ressam **Hayri**, Halil'in kiraladığı evi onartmasını söylemek üzere gittiği ev sahibi **Setrark Efendi**, Halil'e muhtarlığa kaydını yaptırması gerektiğini söyleyen Kasımpaşa'daki mahallenin muhtarı **Mahir Efendi**, Sahir Hocalardan çıktıktan sonra Haseki'ye doğru yürüyen Turgut ve Halil'in yanından geçen **bekçi**, Rahmi Ustanın Sahir Hoca için randevu almak üzere evine gittiği Şefik Hüsnü'nün kapısını açan **hizmetçi kız**, Rahmi Ustanın sevmediği Laz İsmail'in yakalandığı **Saatçi Niko'nun karısı**, İstanbul'dan beri çok sevdiği **Saatçi Niko**, Rahmi Ustanın gençliğinde gittiği evden çıkarken kapıda rastladığı iş arkadaşı **Zeynel**, Rahmi Usta Laz Dede Ahmet'in ayakkabıcı dükkânına uğradığında dükkâna gelerek Ahmet'le kösele pazarlığına tutuşan **ayakkabıcı**, zaman zaman Dede Ahmet'in dükkânının karşısına gelip oturan birinci şubenin ünlü sivil polisi **Balıkçı Nuri**, Fehime Hanımın teyzesinden çekinerek kocasıyla helalleşmek istediğini o çıkınca söylediği **Kemal'in yengesi**, Sahir Hocanın Rahmi Ustayı anlattığı, Moskova'da Stalin sözünü çok duymuş olmaktan rahatsız olan ve bunu Fransız Komünist Partisinde dile getirdiği için partiden atılan Sorbon'da felsefede **asistan kız**, atölyeden çıkıp evine gelen Rahmi Ustanın evini arayan ve şubeye götüren **sivil polis**, tutuklama dalgasında içeri alınan Turancıların yaptıklarını Mithat'a anlatan avukat **İskender**, Sait Tarkan'ın lacivert giysili **sivil koruması**, Sait Tarkan'ın

Turancıların sorgusunda gözüne kızgın ışıklı lamba tutarak **kör ettiği biri**, bu olayı Mithat'a anlatan **Profesör Mehdi Bey**, Galip'in adada kaldığı otelde karşısına onlardan başka kadın çıkmadığını düşündüğü **oda hizmetçisi** ve **orta yaşlı madam**, Galip'in Salim Başkur'la görüşmeye gittiği lokantanın **şef garsonu**, Salim Başkur'un masasında bulunan bir **Alman** ve **İsviçreli**, Salim Beyin misafirlerinin beraberinde gönderdiği **şoförü**, Turgut'un ablasının komşu Ebe Hanımla birlikte gittikleri **Yeşil Hoca**, takip edildiğini düşünen Turgut'un girdiği sinema gişesi önünde gördüğü **bir kadın** ve **bir oğlan**, Turgut'un nota götürmekle görevlendirilen Halim Akkanat'a kendisini ulaştıracak olan tabelacı **Mahmut**, Turgut'un sürgünde iken kaçması emrini götürdüğü **Halim Akkanat**, Turgut'a notu getiren kişi, bindiği trende yaşlı Ermeni kadına **laf çarptıran adam**, **Ermeni kadın**, Yerköy'e indiğinde Kırşehir'e nasıl gidileceğini sorduğu **bir adam**, onu Nevşehir'deki bir öğretmene benzeten **yaşlıca adam**, onun borcunu ödemeyen **damadı**, tabelacı Mahmut'a tabela yaptırmak için gelen **Mustafa Göynekeçi**, kamyonu için maşallah tabelası isteyen **adam**, Refik'in Turgut'u da düşününe götürdüğü, Ankara'da dostluk kurduğu cumhurbaşkanlığında görevli birinin oğlu **Cenani**, onun evlendiği İstanbullu tüccar bir ailenin **kolejli kızı**, Refik ve Turgut'un beraber gittikleri lokantada birilerine benzeterek eğlendikleri **esmer kadın** ve çalı süpürgesi kafalı **kalantor**, yeni Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya "bisum sakaların Hasan!" diye takılan **Karadenizli doktor**, onun Basın Yayın Genel Müdürlüğünde çalışan **baldızı**, Turgut'un evini aradıktan sonra kömürlüğe bakacaklarını söyleyen kabak sarısı **polis**, Doktor Hikmet'in kitapçısına gelen komünistliğe meraklı **oğlan**, Rasim Efendinin emektarı **Tahsin Ağanın kızı**, onun astsubay olan **kocası**, Rasim Efendi tarafından kovulduktan sonra ihbarı üzerine konağın aranmasına neden olan komşu köşklerden birinin sahibi emekli **Kurmay Yarbay Nevzat Bey**, Halil'e kamufle olması için kıyafet getiren **bir adam**, onu alıp Sovyet elçiliğine getiren **şoför**, elçilikte ona arkadaşlık eden **Radiyef Yoldaş**, Yuri'nin Halil'in kaldığı odaya getirdiği ve çıkacağı zaman Seher'le iletişime geçmesine yardımcı olan iri kıyım, gözlüklü **Rus Vasili**, Seher'le iletişim kuran **Azeri Mıstafa Bağirof**, Halil'in Sovyet elçiliğinde ara sıra uzun söyleşiler yaptığı **Saşa**, Halil'in saklanması için bulunan evin sahibi Arap dansöz **Calibe**, evin kapısına gelerek dansöz Calibe'yi arayan ve Seher'in temizlikçi rolü yaparak başından savdığı **Paytoncu Arif**, kanser olan Hüsnümelek Beyi ziyaret eden Galip'in görüştüğü **albay doktor**, ardından yürüyen **hemşire**, Süheyla'nın öldürülmesi üzerine Sait'in görüştüğü **Zahit** adlı polis, Sansaryan Han'a gelen Galip ve Nazif'i karşılayan **bir sivil**, Nazif'i başıyla

selamlayan **bir başka sivil**, komünistlere karşı alınacak tedbirleri konuşmak üzere yapılan toplantıya katılan ve Galip'in düşüncelerini dinlemek isteyen örgüt görevlileri **Ragıp ve Harun Beyler**, Süleymaniye Camii minaresine yasadışı mahya asmaya kalkan ve kaçarken yaralanan **biri**, onun yara izlerini saptayan örgüt adamı **bir öğretmen**, Galip'in Ragıp ve Harun Beylerle katıldığı toplantıya sorgulanmak üzere Rahmi Ustayı getiren şişmanca **bir görevli**, her şeye rağmen ticareti ön plâna koyan ve ticaret için Türkiye'ye gelen **İngiliz milletvekili Stokes**, Galip'in iş yaptığı ortaklarından Sermet Beyin getirdiği gaga burunlu **emekli kurmay albay**, Sait'in yanında Hüsnümelek Beyin cenazesine katılan **Birinci Şubeden "bilmem kim"**, cenazede konuşma yapan yaşlıca **bir Tatar**, Galip'in bindiği tramvayda yanına dikilen ve Türk olsaydı istemeyerek de olsa yer vereceğini düşündüğü **yaşlı madama**, Nadir Bey olarak emniyet müdürlüğüne gelen Galip'i müdür Sait'in yanına alan sıska, **tel gözlüklü biri**, Anadolu'da sürgün olan fakat kaçıp İstanbul'a gelenlerden Şakir, Naim ve Mustafa gibi askerlikten kapmış komünistlerden **Osman**, Galip'in de katıldığı Turgut'un sorgusunda daktilo başında bulunan **sivil**, yılbaşı partisi için Galip'i de evine davet eden emekli konsolos **Hüdaî Bey**, partide Galip'in dansa kaldırdığı Mansur'un dokuz yaşındaki **kızı**, partide bulunanlardan Mithat'ın çok çekindiği **Muhittin Nakışçı**, onun ikinci kızı ve Galip'e yakınlık gösterdikten sonra birkaç gün evinde kalan **Semra**, partideki güzel kadınlardan **Alman Rita**, Semra'nın çoluk çocuğa karışmış ablası **Nevra**, onun Alman asıllı kocası mimar **Yunus Bey**, yaptığı karikatür partide elden ele gezen **Ressam Nahit**, Galip'in partide ilk kez gördüğü Zahit Beyi benzettiği Ticaret Bakanlığında herkesi parmağında oynatan **Suzi Bey**, Semra'nın kendisini kandırdığını Galip'e anlattığı futbolcu **Celal**, Turgut'un salınmasını sağlamak isteyen Zübeyde Hanım'ın polis müdürü Sait'e selamını getirdiği **Mukbil Anakan**, Sait'i tehdit eden Zübeyde Hanım çıktıktan sonra içeri giren **özel kalem müdürü**, Sait'le görüşmek isteyen sıkıyönetimden **Yargıç Albay Sabri Bey**, satın alacakları kromu teftiş için İngilizlerin gönderdiği biri Rum maden mühendisi **Karbonides**, bir **İngiliz**, Galip'i Nazif Beye götüren esmer ve **hiç konuşmayan adam**, Halil'i sağlık muayenesinden geçiren **Doktor Binbaşı Kasım Bey**, Halil'in Sovyet elçiliğinde tanıdığı Azeri Mustafa'nın sevgilisi **Sula**, sorguda ölen Halil'in gizlice ortadan kaldırılması görevini Nuri ile birlikte üstlenen **Feyzullah**, Necla'nın evini arayan **gözlüklü polis**, Necla'nın arkadaşlarının pek çekici bulduğu Türkoloji'deki asker öğrenci **Yusuf Atılgan**, Necla'yı sorgulayan **çatık kaşlı adam** ve sıska denecek kadar zayıf adam **binbaşı yargıç**, hapishanedeki Necla'ya birşeyler

getiren Mükerrerem Hanımların apartmanın kapıcısı **Derviş Bey**, Necla'ya gelen paketi getiren **yılışık polis**, ona tecavüz etmeye çalışan **bir başka polis**, gözaltı sonrasında fakülteye giden Necla'ya herkes gibi soğuk davranan **kitaplık görevlisi kadın**, Salih'in Jülide'yi kandırıp getirdiği evin sahibi olan ve Salih'le gizli bir ilişkisi olan **Madam Teta**, Turgut'un gözaltında gördüğü işkenceler sonrasında sağlık durumunu gözden geçiren **Guraba'daki doktor**, Turgut'un iş bulmak için gittiği Mücellithane'deki **Ferzend Bey**, onun gönderdiği ve Turgut'u yanına kâtip olarak alan **Avukat Mecit Bey**, Turgut'un yazıhanenin anahtarını bıraktığı **kahveci**, yemeğe gittiği köftecide şekerpare yediğini gördüğü ve kendisini falakadan sonra hakaretlerle yürütmeye çalıştığını hatırladığı koca kafalı **sivil polis**, Birinci Şubenin emektar görevlilerinden olan ve gece nöbetleri sırasında Rahmi Ustayla konuşan **Laz Hüseyin**, Turgut'a haklarında bilgi veren Mediha'nın komşusu Ebe Hanımdan bahsederken anlattığı kadının ayrıldığı **ilk kocası**, ölen ikinci kocası, deniz astsubayı oğlunun ayrıldığı **karısı**, on üç yaşındaki **kızı**, Refik'e Ankara'da hiçbir şeyin gizli kalmayacağını söyleyen gazeteci arkadaşı **Emin Bey**, Mecit Beyin yazıhanesine gelerek onu bir süre bekleyen **davacı kadın**, Edebiyat Fakültesi hakkında Turgut'tan bilgi almak isteyen Mecit Beyin lise öğrencisi kızı **Ferda**, Mecit Beyin Ferda'dan sekiz yaş büyük özürü oğlu **Nusret**, ortaokula giden ve ilerde işleri devretmek istediği oğlu **Ömer**, Ferda'nın adını aldığı 85 yaşındaki **nine**, gözaltı sonrası okuldan atılan Seher'in yanında işe başladığı terzi **Seniha Hanım**, gözaltında aç bırakılan Seher'e gizlice yiyecek getiren **sivil polistir**.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi,1999) romanında 355 kurmaca kişi rol alır. Romanın başkahramanı **anlatıcıdır**. Tüm kahramanların arasında ilgiyi kuran, kurguyu bir araya getiren kişi anlatıcıdır. Adı belirtilmeyen kahraman, söz konusu kişilerle görüşür. Bu bazen bir dost toplantısında, bazen bir düğünde, bazen bir cenazede, bazen bir lokantada olur. Anlatıcı, diğer roman kahramanlarını dinler ve onların hikâyelerini bu romanda birleştirir.

Anlatıcının okuyucuya hikâyesini anlattığı ve daha sonra diğer hikâyelerle birleştirdiği kahramanlardan biri **Olga**'dır. İskenderiye'den göç etmiş bir ailenin küçük kızı olan Olga, okulunun son yılında tanıştığı Henri ile büyük bir aşk yaşar. Ona kendini prenses gibi hissettiren Henri, pırlanta bir gerdanlık hediye ederek onu terk ettiğinde, Olga büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Hiç evlenmeyen kahraman, dükkânında çalıştığı Mösyö Jak'la gözlerden uzak bir ilişki yaşar. Aslında bu ilişkiyi herkes bilir, ama kimse dile getirmez. Yıllar sonra Olga'nın tekrar karşısına çıkan Henri, bir huzur

evinde kalırken, kahraman onu ziyarete gitmeyi ihmal etmez. Mösyö Jak'ın karısı Madam Roza'nın ölümünden altı ay sonra Olga da ölür.

Henri Moskoviç, imparatorluk zamanında büyük servet edinmiş bir tüccarın oğludur. Lüks içinde yaşadığı günlerde Olga'yla tanışan ama daha sonra Viyana'daki bir kontesle yaşamaya başlayarak Olga'yı terk eden Henri, yıllar sonra bütün servetini tüketip bir huzur evine yerleşir. Henri, her zaman Olga tarafından ziyaret edilir.

Madam Roza, Mösyö Jak'ın karısıdır. Küçük yaşta annesini kaybettiği için kardeşlerine anne olmuş ve kol kanat germiştir. Kızkardeşinin bir Müslümanla evlenmesini içine sindiremeyen kahramanın, erkek kardeşi Mösyö Rober'e karşı bir düşkünlüğü vardır. Geleneksel kurallara aşırı bağlı ve katı bir kişiliğe sahip olan kadın, kocası ile Olga arasındaki ilişkiyi bilmesine rağmen bilmiyormuş gibi davranır.

Madam Estreya, Madam Roza'nın kızkardeşidir; ancak, ilişkileri yıllar önce kopmuştur. Çünkü Madam Estreya, bir Müslüman olan Muhittin Beyle evlendiği için aileden dışlanmış. Müslümanların oturduğu Harem'e yerleşmesi de Yahudiler arasında şaşkınlıkla karşılanır. Herkesten habersiz bir şekilde kocaları görüşen kızkardeşlerden Madam Estreya, ailesine cenazesıyla döner. Onun cenaze yemeği de çok sessiz geçer.

Selahattin Pınar'ın içli şarkılarını çok seven **Muhittin Bey**, Madam Estreya'nın kocasıdır. Herşeye rağmen Madam Estreya'yı seven Muhittin Bey, onunla evlendiğinde ailesi karısını dışlar. Muhittin Beyin Mösyö Jak'la görüştüğünü kimse bilmez.

Yahudi kahramanlar arasındaki bir Hristiyan olan **Kirkor Amca**, Mösyö Jak'ın dükkânının ikinci adamıdır. Küçüklüğünde tornacı çırağı iken acıdığı bir başka çırağın hatası yüzünden kolunu kaybettiği için tornacılıktan ticarete geçmek zorunda kalmıştır. Yıllar sonra evlenip bir yuva kurduğunda da mutlu olamaz. O yüzden dükkân onun asıl evidir.

Mösyö Jak'ın oğlu Berti'nin karısı olan **Jülyet**'in anlatıcı için özel bir yeri vardır. Anlatıcının çok beğendiği Jülyet, onun karşısına güçlü bir kadın görüntüsüyle çıkmak ister. Ancak anlatıcı, onun bir kızının ölümünün ve diğer kızının uzaklara gitmesinin acısının içinde yarattığı fırtınaları, çok güzel çekilmiş fotoğrafların ardından bile görebilir.

Mösyö Jak'ın büyük oğlu **Berti**, Cambridge Üniversitesinde siyasî bilimler tahsili yaparken aslında okuduğu bölümün hiç işine yaramayacağını bilir. Onun mesleğiyle ilgili bir işe atanması Yahudiliğinden dolayı mümkün değildir.

Cambridge’de yaşadığı büyük aşktan sonra İstanbul’a döndüğünde Jülyet ile evlenir. Karısı ile çok mutlu olan Berti, Cambridge’deki sevgilisini hiç unutmaz. Berti, babasının dükkânında çalıştığından, uzun yıllar yaşayan Mösyö Jak’la arasında bir üstünlük savaşı yaşanır. Savaşı kazanan Berti’dir.

Madam Roza’nın kardeşi olan **Mösyö Rober**, Londra’da yaşar. Büyük paralar kazandığı dönemde kendisini ailesine çok başarılı bir kişi olarak tanıtmak ister. Bu büyük yalana inanmayan tek kişi Mösyö Jak’tır. Mösyö Rober’in karanlık işler çevirdiğini bir tek o görür. Madam Roza ise kardeşine toz kondurmayan bir abladır. Başarısız bir evlilik yapan Mösyö Rober, Londra’da İncila Hanımın pansiyonunda yaşar.

Tant Tilda, Madam Roza, Madam Estreya ve Mösyö Rober’in en küçük kardeşidir. Diğerlerine göre daha uçarı bir tavır içinde olması, gezmeyi ve eğlenmeyi çok sevmesi, onun bir süre sonra aileden dışlanmasına neden olur. Hayatında bir defa âşık olan ve evlenen Tant Tilda’nın birçok sevgilisi olmuştur. Evliliğini yaptığı Jozi’nin kısa bir süre sonra ölmesi, kadın için büyük bir hayal kırıklığı olur ve ömrü boyunca kocasını unutmaz. Sinemalar, konserler, çeşitli etkinlikler Tant Tilda için yaşama sebebi denecek kadar önemlidir. Aileyi bir arada tutan Madam Roza’nın ölümünden sonra aileden dışlanan Tant Tilda, yeğeni Rozi’nin düğününe bile davet edilmez.

Mösyö Jak veya Jak Ventura, Madam Roza’nın kocasıdır. Babası Avram Efendi ile halı tamirciliği yaparken yanan evleri ve atölyelerinin ardından işini değiştirir. İki oğlu Berti ve Ceri’den sadece Berti yanındadır. Dükkânında çalışan Kırkor Amca, dükkân için de, Mösyö Jak için de çok önemlidir. Bir diğer çalışan Olga ise, Mösyö Jak için ayrı bir öneme sahiptir. Olga, onun zaman zaman evine giderek farklı bir dünyada yaşadığı sevgilisidir. Madam Roza da bu ilişkiyi bilmesine rağmen, Mösyö Jak’a bilmiyormuş gibi davranır. Cambridge’de üniversite okumasına rağmen Mösyö Jak’ın yanında çalışan Berti ile Mösyö Jak arasında ilerleyen yıllarda bir üstünlük savaşı yaşanır. Bu savaştan sonra Mösyö Jak, yavaş yavaş dükkândaki yerini Berti’ye terk eder.

Mösyö Jak’ın kardeşi olan **Nesim**, Viyana’da üniversite eğitimi alır. Osmanlı Devletinin savaştığı günlerde Viyana’da olan Nesim, döndüğünde kurulmuş olan cumhuriyeti kabul edemez ve karısını alarak İstanbul’u terk eder. Paris’e doğru çıktığı deniz yolculuğunda Osmanlılığının simgesi olan fesini denize atar. Fransa’da Biatriz’e yerleşen ve orada hem halı ticareti yapan, hem de çorap satan Nesim’in üç kızı olur.

II. Dünya savaşında Yahudilerin toplanmasından kaçamayan Nesim, karısı ve iki kızı, önce hapishaneye, sonra ise toplama kampına götürülür. Nesim, karısı ve kızları burada ölür.

Anne-babasını ve kardeşlerini II. Dünya savaşındaki toplama kamplarında yitiren **Jinet**, annesinin kendisini apartmanın kapıcısına vermesi sonucu kurtulur. Bir Yahudiyi sakladığı için korkan kapıcı kadın Jinet'i bir manastıra verir. Babasının arkadaşı Enrico Weizman'ın kendisini manastırdan alması sonrasında akrabaları ile iletişim kurabilir ve amcası Mösyö Jak'ın evine gelerek yeniden bir aile kazanır. Ancak İstanbul'da kalmak yerine Viyana'ya yerleşir. Anlatıcı onun hikâyesini dinlemek için Viyana'ya gider.

Hikâyesinden bahsedilen diğer kahramanlar, şıklığı, bastonu ve siyah gözlükleriyle emekli bir gazeteciden çok eski bir casusu andıran Mösyö Rober'in pansiyon arkadaşı **Mösyö Tahar**, zamanında Paris büyükelçiliği yaparken, aralarında Nesim'in de olduğu toplama kampına götürülecek Yahudileri kurtarmaya çalışan **Konsolos Fahri Bey**, İstanbul'a Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunun bir subayı olarak talim yapmaya gelen ve burada unutulmuş **Schwartz**, "kıрма" olan ve Anadolu'da taşımacılık yaparken bir kasabada ölen **Arap Sedat**, Berti ve Jülyet'in evlendikten kısa bir süre sonra esrarengiz bir biçimde intihar eden kızları **Rozi**, anlatıcının kısa bir ilişki yaşadığı ve daha sonra ailesinden uzak bir yere yerleşen Berti ve Jülyet'in diğer kızı **Nora**, Jülyet'in pek de hoşlanmadığı ressam **damadı**, Yahudi bir adamla evlenmesi ailesi tarafından kabul edilmeyen ve kocasıyla geldiği Londra'da yaşamaya kocasının ölümünden sonra da devam eden **İncila Hanım**, Mösyö Rober'in beraber kirli işler yaptığı **Mösyö Aldo** ve kabarelerde sahneye çıkarken tanıdığı karısı **Lola**, anlatıcının bir zamanlar evlenmek istediği çilli **hayat kadını**, anlatıcının bir ağustos böceğini avucuna aldığını hatırladığı **annes**i, Madam Estreya'nın cenaze törenini yapan **haham**, 6-7 Eylül olaylarında Muhittin Beyin evinde sakladığı arkadaşı **Apostol**, Muhittin Beyin olaylar sonrasında Beyoğlu'ndaki yıkımı göstermeye götürdüğü altı yaşındaki **yeğeni**, Madam Estreya'nın öldüğünü ailesine bildiren **bir komşusu**, Olga'nın İskenderiye'den İstanbul'a gelen babası terzi **Mozes Bronstein**, Olga'nın Rıgalı bir bankerin kızı olan annesi **Eva**, Olga doğmadan aileden ayrılarak Meksika'ya yerleşen ağabeyi **Jacob**, onun Meksika'ya gittiğinde çalıştığı **lokantanın sahibi** ve Jacob'un evlendiği lokanta sahibinin **kızı**, yıllar sonra bir mektupta resmini gönderdiği, bir lisede öğretmenlik yapan kızı **Evita**, kızın elendiği Venezuelalı **bir kelebek koleksiyoncusu**, bu evlilikten sahip olduğu dört yaşındaki **oğlu**, Evita'nın

çalıştığı okulda tanıştığı ve birlikte yaşadığı **meslektaşı**, Mozes Bronstein'in ağrılarının nedeninin farklı iklimden kaynaklandığını söyleyen **doktor**, İskenderiye'den göç ederken İstanbul'a uğramaya karar veren Mozes ve karısını İstanbul'da kalmaya ikna eden teyze oğlu tüccar **Norbert Feldman**, Mozes'in İstanbul'da aldığı ilk siparişi veren **Alman mühendis**, Norbert Feldman'ın ortağı olan Henri Moskoviç'in babası **İzak Moskoviç**, Henri ile gezen Olga'nın Taksim'de rastladığı **okul arkadaşı**, Henri'nin kıyafetlerini diktirdiği **Beyrut'taki terzi**, Henri'nin mektuplaştığı, daha sonra İstanbul'a getirdiği ama ona istediği hayatı veremediği **Viyanalı kontes**, kadının Henri'den sonra geri döndüğü kendisinden otuz yaş büyük **kocas**, Henri'nin son bir serüven yaşadığı Fransızca **öğretmeni**, Kirkor Amcanın hayatta başarılı olmayışını sürekli yüzüne vuran ve onu aldatan karısı **Madam Ani**, Kirkor Amcanın gittiği Saint Michel Lisesi'nde kendisine büyük sevgi gösteren '**frere'si**, yanına çırak olarak girdiği tornacı **Barkev Usta**, dükkân komşuları olan gümüş kakmacı huysuz **Hrant Usta**, onun yanında çırak olarak çalışan ve Kirkor Amcanın kolunu kaybetmesine neden olmasının bedelini aklını kaybederek ödeyen **Küçük Arto**, Kirkor Amcanın kolu koptuğunda üzerinde çalıştığı işin sahibi olan ve günün birinde intihar eden 'lunaparkçı' **Mıgır Usta**, onun sevdiği ve bir başka adama kaçan şarkı söyleyen **genç kadın**, kadının kaçtığı **genç adam**, Venturaların Asmalımescit'teki evlerine mobilya yapan ve oğlu Kirkor için Mösyö Jak'tan iş isteyen **Vahan Usta**, Kirkor Amcanın kadınla tanıştığı sıralarda Topal Ani'yle ilişkisi yeni bitmiş olan evli **bir albay**, Ani'nin babası **Gamlı Serkis**, Kirkor Amcanın çay ikram ettiği dükkân komşusu **Şarapçı İsmail**, Kirkor Amcaya sözlük getiren Marsilya'da oturan **kuzini**, harp senelerinde börekçilik yaptığı için Kirkor Amcayı yağsız bırakmayan **amcaoğlu**, bir gece yarısı apar topar ailesiyle birlikte New York'a kaçan karaborsacı komşuları **Parsek Dikranyan**, **karısı** ve kızı **İda**, Kirkor Amcanın II. Dünya savaşı sırasında hayatta olan ama Kirkor'un evlendiğini göremeyen annesi **Madam Silva**, çaldığı kumaşlarla yelek diktığı söylentisi yüzünden adı "Yelekçi Niko"ya çıkmış olan ve İstanbul'daki Rumların gönderilişi sırasında Atina'ya gitmek zorunda kalan Kirkor Amcayla dükkân komşusu **Terzi Niko**, Urfa'daki kan davasından kaçarak Niko'nun yardımcılığını yapan **Şeref**, Kirkor Amcanın Abanoz'da bulunduğu **sevgili**, kadının bir süre sonra İzmir'e giderek orada evlendiği emekli **eczacı kalfası**, Arap Sedat'ın kanserden tedavisi gören karısı **Eliza**, kadının Arap Sedat'ın ölümünden sonra iyileşip evlendiği **adam**, Arap Sedat'ın öldüğünde yanında olan ve anlatıcı kendisini görmeye gittiğinde bunu inkar eden **eczacı kadın**, kadının evlendiği

üniversite arkadaşı, anlatıcının Sedat'ın ölümü hakkında bilgi aldığı itriyatçı amcaoğlu **Vedat Bey**, Arap Sedat'ın Antakyalı bir Ermeni olan **babası** ve Antepli bir Yahudi olan **annesi**, filmlerin kaçak kopyalarını yapan makinist **Toros**, Niko'nun istavrit yakaladığı için kendisini balıkçı zannetmesiyle alay ettiği **adam**, Niko'yu terk ederek Atina'ya giden **karısı**, kadının birlikte gittiği **Yedikuleli**, bir muhabirle dünyayı dolaşan Niko'nun eşcinsel **oğlu**, onun dünyayı dolaştığı Amerikalı **televizyon muhabiri**, Niko'nun kendisini Selanik'te beklediğini söylediği **kadın**, varlığı sonraları öğrenilen Kirkor Amcanın garsonluk yapan **kardeşi**, Olga'nın babası Mozes'in dükkânında kendisine lacivert kostüm diktiren **Mösyö Bompiani**, onun boşandığı yirmi yıllık **eşi**, evlenmeye karar verdiği sekreteri Fındıkzadeli **esmer kız**, Schwartz'ın evine yerleştiği **Carlo**, onun gönül verdiği ve hep beklediği kız **Sylvia**, kızın birlikte Arjantin'e gitmek zorunda olduğu tüm servetini yitirmiş **babası**, Carlo'nun patronu **Mösyö Lazarro**, patronun Carlo'yu işi bırakma fikrinden vazgeçirmek için konuştuğu **annesi**, Schwartz'ın biraz oyalanması için yanında iş bulunan **bakkal**, Madam Roza'nın genç yaşta ölen **annesi** ve hem sevgi hem de sitemle söz ettiği **babası**, Madam Roza'nın ilkelerine bağlı matematik öğretmeni **Madam Gurland**, hayatının son günlerinde gözlerini kaybetmiş olan Mösyö Jak'ın annesi **Madam Perla**, nişanlısının eşcinsel olduğunu öğrendikten sonra İzmir'e giden ve burada başka biriyle evlenen Berti'nin kuzeni **Ceni**, onu hayal kırıklığına uğratan nişanlısı **Moris**, Ceni'nin İzmir'e yanına gittiği **teyzesi**, orada evlendiği kendisinden yaşça büyük **bir adam**, Jülyet'in uzun zaman sonra adada rastladığı Moris'in yanındaki sarışın **genç adam**, küçüklüğünde herkesin alay ettiği, misketleri çok seven saf yürekli **Mimiko**, o doğduktan altı ay sonra ölen tüccar **babası**, Mimiko'ya hem annelik hem babalık yapmak zorunda kalan annesi **Madam Viktorya**, kocasının ölümünden sonraki ilk günlerde kadına yardımcı olan ve sonraları ise aralarında bir ilişki başlayan kocasının ortağı **Mösyö Dimitro**, adamın genç yaşta evlendiği **karısı**, Mimiko'nun evlendiği ama onu kullanan ve sonra terk eden karısı **Lena**, bu ayrılıktan sonra Mimiko'nun sürekli gittiği lokantanın **şef garsonu**, aynı lokantaya sık sık gelen **kadın**, onu öldüren **kocas**, Muhittin Beyin beraber oturduğu **kız kardeşi**, askere gittiğinde Mimiko'ya attığı tokatla bir kulağının sağır olmasına neden olan **çavuş**, sevdiği adamla kaçmaması için babasının eve kilitlediği ve yıllarca evden dışarı çıkmayan **Madam Eleni**, onun yaşadığı apartmanın kapıcısı olan **Hüsnü** ve evden kaçarak hayat kadını olan daha sonra bir otel odasında ölü bulunan Hüsnü'nün kızı **Şükran**, anlatıcının çocukluğunda parkeleri cilalamasına yardım ettiğini hatırladığı

Madam Matilda ve **Madam Floridis**, anlatıcının cilalama sırasında dans ettiği **Sandra**, Şükran'ın bir sevgilisi olduğunu söyleyen **Madam Çela**, Şükran'ın birlikte kaçtığı **sevgilisi**, Şükran'ı öldüren **eski sevgilisi**, onunla birlikte öldürülen **nişanlısı**, Madam Eleni'nin gönlünü kaptırdığı **Türk subay**, onunla evlenmesine izin vermeyerek kızını eve hapseden mezeci **Tanaş**, adam kapıyı açtıktan sonra dışarı çıkmayı reddeden Madam Eleni'nin gitmeyi tercih ettiği tek kişi olan Kurtuluş'taki **eski dostu**, Eleni'nin babasının ölümünü telefonla haber verdiği **halası**, babasının cenazesine katılmayan Eleni'nin o günlerde çok özlediği **annesi**, Eleni ve Tanaş'ın hikâyesini anlatan **Muammer Bey**, Tahtakale'de küçük bir itiriyatçısı olan **Moiz Abudaram**, onun âşık olduğu genç kızın ağabeyi tarafından öldürülen **amcası**, adamın pencereden bakarak resmini çizdiği **genç kız** ve onu öldüren **kızın ağabeyi**, İsrail'e yerleşen **Moiziko'nun kızı**, onu evlendirmeyi tercih ettiği İstanbul göçmeni ailenin **çocuğu**, Kadıköy'deki Bit Pazarında taş plaklar satan **Şerafettin Bey**, onun düşünce suçundan hapiste yatan **kızı**, Şerafettin Beyin baktığı **torunu**, Şerafettin Beyin gördüğü bir kartpostal hakkında sorular sorduğu kunduracı **Haçık**, Moiziko'nun ölen karısı **Raşelika**, karısının ölümünden sonra beraber yaşadığı **kadın**, Moiziko'nun karısının ailesinden tek kuruş "dota" almayışından dolayı onunla alay eden **babası** ve **amcası**, kapıcı Hüsnü'nün Zonguldak'a gelin giden **küçük kızı**, onun kömür ocağında çalışan **kocası**, Hüsnü'nün Almanya'ya giden **oğlu**, orada evlendiği Alman vatandaşı **Türk kadın**, Hüsnü'nün Erzincan'dan gelmeyen **karısı**, üç gün evinden ses çıkmadığı dikkati çeken Madam Eleni'nin evine giren anahtarcı **İbrahim Amca**, Madam Eleni'nin öldüğünü anlayan Hüsnü'nün çağırdığı **Madam Suzan**, eve gelerek Madam Eleni'yi muayene eden **doktor**, Berti ve Jülyet'in bir resitalde anlatıcı ile tanıştırdığı **Anita**, sürekli yanında olan **babası**, adamın gizli gizli mektuplaştığı söylenen **Anita'nın annesi**, Tant Tilda'nın bahsettiği Polonyalı **piyanist**, kadının konuştuğu **bir kadın** ve **bir erkek**, anlatıcının dinlemeye gittiğinde Anita'yı yeniden gördüğü piyanist şantör **Metin**, anlatıcının filozofça laflar eden alkolik **arkadaşı**, İncila Hanımın çok sevdiği ve bütün tepkilere rağmen evlenerek Londra'ya yerleştiği kocası **Hugo Fridman**, kafası para kazanmak ve harcamaktan başka bir şeye çalışmayan Hugo'nun **babası** ve kumarbaz annesi **Amalia**, Hugo'ya annesinin ölümünü yazan **bir yabancı**, İncila Hanımın Hugo ile evliliğini onaylamayan hariciyecisi **paşa babası**, ressam **annesi**, bu evlilikten onu vazgeçirmeye çalışan müsteşar **amcası** ve **yengesi**, İncila Hanımın pansiyonunda kalan Brezilyalı antropolog **Dinah**, onun âşık olarak oradan ayrılmasına neden olan sevgilisi **step öğretmeni**, Dinah'tan sonra o odada

kalan New Yorklu reformcu haham **İsaac Jacobi**, hahamın Londra'ya gelmesine neden olan **amcası**, toplama kamplarında ölen Lola'nın **eski kocası**, Lola'nın oğlu Johan'ın birlikte Amerika'ya gittiği **erkek sevgilisi**, anlatıcının Mösyö Rober'in kaldığı otelde çalıştığını söylediği fakat hiç olmayan Mr. Jefferson'u aramasına gülümseyerek bakan yaşlı **otel çalışanı**, anlatıcının görüşmek için gittiği Mösyö Rober'in Sıraselviler'deki otelin koridorunda gördüğü söylenen **kadın**, Mösyö Rober'in anlatıcıya bahsettiği **Pakistanlı kumaşçı**, arabalar hakkındaki tüm ayrıntıları bilen **Trinidadlı kapıcısı**, pipo koleksiyoncusu yaşlı **Yahudi**, Tant Tilda ile konuşmaya giden anlatıcının telefondaki konuşmadan bir ayrılık olduğunu anladığı kadının **sevgilisi**, adamı bırakmayan **kızı**, kızın adama hatırasına saygı duyması gerektiğini söylediği **annesi**, Tant Tilda'nın hatırlı müşterilerinden olduğu **İzmirli balıkçı**, Tant Tilda'nın benzemesinden korkulan akli dengesi yerinde olmayan **Fortüne Teyze**, kadının eve çağırdığı İskenderunlu **berber çırağı**, Fortüne Teyzeyi hiçbir açıklama yapmadan terk eden avukat **kocası**, onun birlikte yaşadığı meslektaşı **kadın**, Fortüne Teyzenin nereye gittiği bilinemeyen **oğlu**, Fortüne Teyzenin ölümünü Madam Rozalara haber veren **Madam Evdoksiya**, Tant Tilda'nın kısa süren evliliğinde üstüne titredigi ama erken yaşta kaybettiği terzi kocası **Jozef Rotman**, onun güvenini kazanmayı çok istediği aynı zamanda ustası olan **babası**, onların terzi dükkânına gelen **Mösyö Saltiel**, Londra'ya giden Tant Tilda'nın fotoğraf çektiirdiği **saray nöbetçisi**, Mösyö Rober'in kardeşini kaldığı otelden beraber almaya geldiği **şoförü**, Tant Tilda'nın kürk tamircisi olan **kiracısı**, kumaş satıcısı olan **diğer kiracı**, Tant Tilda'nın dükkânlarının değerinin altında satılmasına neden olan sevgilisi **Bedros**, kadının dairesini boşaltmak zorunda bırakılan **arkadaşı**, onun evinden çıkmasını isteyen **malsahibi**, arkadaşı ve Tant Tilda'nın gitmeyi düşündükleri **Avukat Çerni**, Rozi'nin evlendiği fakat intihar ederek ayrıldığı kocası **İzzet**, intiharın nedeni olarak gösterilen Japon elçiliğindeki üst düzey bir yetkilinin **karısı**, olayların tırmanması üzerine karısı tarafından başka bir ülkeye gitmeye razı edilen elçiliğin **üst düzey yetkilisi**, Berti'de siyasî bilimler okuma isteği yaratan English High School'daki öğretmeni **Mr. Page**, onun hayatındaki tek aşkı olan **kadın** ve onun İşçi Partisinde ünlü bir siyasetçi olan **kocası**, Berti'nin istakazonun güzelliğinden bahsettiği **Meyhaneci Hristo**, Cambridge'e okumak üzere giden Berti'nin kaldığı küçük oteli işleten **tuhaf aksanlı adam**, yurt odasına yerleştikten uzun bir süre sonra yeniden gittiğinde oteli satın aldığını söyleyen **kadın**, Berti ile Cambridge'de büyük aşk yaşarken aslında bu aşkı bütün arkadaşlarıyla da yaşadığını Berti'nin bilmediği ve

hep sevmeye devam ettiği sevgilisi **Meksikalı Marcelina**, eğitimini okul bittikten sonra da devam ettirmesini isteyen ve Berti'ye yol göstermeye çalışan öğretmenini **Mr.Dyson**, hocasının kalp krizinden öldüğünü belirten bir mektup yazan **yabancı**, Marcelina'nın Berti'nin gördüğü gibi bir kişi olmadığını anlatıcıya söyleyen okul yıllarında Berti'nin en iyi arkadaşı **Gordon Lucas**, Ceri'nin hayalinde bambaşka bir kişilik oluşturduğu sonradan anlaşılan biyoloji öğretmeni **Claudette**, Ceri'nin sınıfa kurbağa getirmesinden sonra ailesini okula çağırın **müdür**, yıllar sonra Cambridge'e bir daha gittiğinde Berti'nin yanından geçen **bisikletli kız**, Berti'nin her zamanki berberi **Stelyo**, Marcelina'nın evlendiği yüksek rütbeli **ataşe**, Berti'ye özel müşterisi olduğunu hissettiren **mezeci**, Berti'nin ailesine dota(drahoma) teklifi yapan **Jülyet'in babası**, kutlama yemeği için gidilen lokantanın sahibi **Panayot**, birbiriyle kavgalı olan kardeşler misafiri olacağı için çok tedirgin olan **Jülyet'in annesi**, yemekte duygularını Fransızca dile getiren Jülyet'in **Lehli yengesi**, ona küçümsemeyle bakan **dayılardan biri**, adamın böyle bir kadınla evli olmasını anlayamadığı **kardeşi**, Jülyet'in dayısı **Onkl Viktor** ve onun Avusturyalı **genç sevgilisi**, şıklığıyla dikkat çeken **bir başka dayı**, öğretmenlerini dinleyerek ünlü bir oyuncu olan Jülyet'in arkadaşı **Nora**, Rozi'nin intihar ettiğinde üç yaşında olan **kızı**, anlatıcının Rozi'nin hayatına dair izler bulduğu profesyonel müzisyen **Harun**, sonunda onunla gurur duyan emekli bir paşa olan **babası**, şarkılarda hatırladığı **annesi**, içkilerin tazelenmesi için Harun'un işaret ettiği **barmen**, müzisyenin eski iş hayatından bahsederken radikal bir şekilde işini değiştirmesine neden olduğunu söylediği **genel müdür**, gazetede Osmanlıca dersi verdiği ilanını gören müzisyenin aradığı **kadın**, Rozi'nin görüldüğü **bir yabancı**, Harward Üniversitesine okumaya gittiği Amerika'dan hiç dönmeyen ve kendisinden haber alınamayan Mösyö Jak'ın diğer oğlu **Ceri**, onun Amerika'da evlendiği duyulan **dul kadın**, oğlunu bu durumdan kurtarmak için Madam Roza'nın gittiği **büyücü**, Madam Roza'nın en iyi müşterilerinden biri olduğu şapkacı **Rum kadın**, anlatıcı ve Jinet'in buluştuğu kahvedeki **yaşlı adam**, Jinet'in mutsuz bir evlilik yaparak iki çocuk sahibi olduğu **ilk kocası**, biraz deli dolu bir kemancı olan **ikinci kocası**, Jinet'in **kızı** ve **oğlu**, anlatıcının Viyana'da kaldığı **otelin sahibi**, adamın çok yaşlı ve korkutucu **annesi**, anlatıcıya katedrali gezdiren **rehber**, katedralde kaybolduğunda karşısına çıkan **görevli**, Nesim'le birlikte toplama kamplarında öldürülen Jinet'in annesi **Rahel**, Nesim'in Viyana'da tanıdığı ve Viyana Üniversitesinde din felsefesi dersleri veren "yaşsız" **komşusu**, Nesim ve Rahel'in toplama kamplarında ölen kızları **Paulette** ve **Anette** , büyük bir halı ustası olan ve halıcılık yapan Mösyö Jak ve Nesim'in babası

Avram Efendi, Rahel'in akli dengesi yerinde olmayan ve Paris'e gittikten kısa bir süre sonra ölen **Anriko**, Rahel'in ateist ağabeyi **Marsel Algrante**, onun ateist olduğu için mutsuz olduğunu söyleyen **okul öğretmeni**, Nesim'in toplama kampından sağ kurtulan ve kızı Jinet'e sahip çıkan komünist gazete satıcısı **Enrico Weizman**, adamın öldürülen karısı **Marie** ve oğlu **Danielle**, Enrico Weizman'ın Bayonne Hapishanesinde bulunduğu akrabaları **Isaac** ve **Lilianne**, Rahel'in Jinet'i emanet ettiği kapıcı **Madam Manzil**, kadının Jinet'i sakladıkları için yakalanmaktan korkan **kocas**, Paulette'in geride bıraktığına üzüldüğü sevgilisi, öldükten sonra fitık kemerini Nesim'e verdikleri **adam**, Weizman'ın ateizme tüm benliğiyle bağlı **babası**, Enrico Weizman'ın Jinet'e ulaşmasını sağlayan çarşıdaki balıkçı **Madam Angela**, kadının öldüğüne inanmadığı **kocas**, Jinet'in gönderildiği manastırın başrahibesi **Marie-Therese**, yıllar sonra Enrico Weizman'ın ölümünü bildiren bir mektup yazan **avukat**, anlatıcının Taksim'e yürürken gördüğü ve Jinet'e Arman'ı soran **yaşlı kadın**, anlatıcıyla kahve içen Jinet'in yanına gelen **garson**, Jinet'in kızının dinine göre yaşayan **kocas**, toplama kamplarından kurtulmayı başaran bir kadın, çok ağır hasta olan kadının **annes**, Berti'nin adadaki evin bahçesini yaza hazırladığı **bahçıvan**, Berti'nin sokakta gördüğü bankacı **kadın**, **hemşire kadın**, Yahudi **ithalatçı**, sekreterlik yapan **biri** ve doktor olan **adam**, Berti'nin matemamit öğretmeni **Mösyö Natan**, yazın adada satış yapan **Salamon** adlı balıkçı, adadaki çiçekçi **Mordo**, Bertilerin adadaki komşusu **Madam Alegra**, kadının Milano'da yaşayan **oğlu**, Cenevre'de psikolog olan **diğer oğlu**, kadının **Kader** adındaki bakıcısı, Kader'in evlendiği **Selami Bey**, Mösyö Jak'ın pencereden gördüğü ve Kader'e çok benzeyen **kız**, kızın koluna girdiği **adam**, Küçük Zabit Mektebinde Fransızca öğretmenliği yapmış olan **Mösyö Moiz Pardo**, kendisiyle evlenmek istemediği için Yahudi kızını öldüren **subay**, öldürülen **Yahudi kızı**, Avram Efendinin halı tamir etmeyi öğrendiği ustası **Kemani Kevork Efendi**, Avram Efendinin dükkânına gelerek bir üç parçası elinde olan bir Tebriz halısı satan garip **bir adam**, atölyenin en kıdemli işçisi olan ve ser verip sır vermeyen **Ali Burhan Usta**, bir gün ölü bulunan ustanın cenazesini kaldıran **İmam Hulusi Efendi**, Pera Palas yakınlarındaki dükkânında nadide eserler satan **Setrak Efendi**, Avram Efendinin görüldüğü duyulan Şehzadebaşı'ndan **bir bayan**, Avram Efendinin görmeye gittiği arkadaşı **Minakyan Efendi**, Madam Perla'yı Avram Efendiye sıkıntısızca veren ve evlilikten kısa bir süre sonra Filistin'e yerleşen Perla'nın **anne** ve **babası**, onların İngilizler gelince bir gün ortadan kaybolduklarını söyleyen **bir komşuları**, halı dükkânına sık sık gelen İtalya Büyükelçisinin olağanüstü

güzel karısı ve **büyükelçi**, Avram Efendinin yeğeni **Yasef**, onun ortaklarından biriyle kaçan **nişanlısı**, **ortaklarından biri**, Yasef'in Madam Perla'nın yardımlarıyla evlendiği, ancak erken kaybettiği karısı **Diyamante**, bu evlilikten doğan ve babasının ikinci evliliğini kabul edemeyen **İzak**, Yasef'in ikinci evliliğini yaptığı, ancak onu terk eden karısı **Bella**, yirmi yıllık evlilikten sonra birlikte kaçtığı **balıkçı**, Yasef'in çocuk yaşta kaybettiği **babası**, onu çamaşırcılık yaparak büyüten **annesi**, Diyamante'nin hastalığında getirilen **Doktor Barbut**, kadının ölümünü Avram Efendiye haber veren **bir işçi**, Avram Efendinin Halıcıoğlu'ndaki büyük ve güzel evinin yanmasına neden olan sarhoş kahya **Topal Cako**, Avram Efendi ve ailesinin yangından sonra evlerinde kaldığı kuzeni **Alber Naon**, onları iyi karşılayan adamın karısı **Beki**, Avram Efendinin Halıcıoğlu'ndaki evde yardımcılık yapan **Lilika**, Konsolos Fahri Beyle II. Dünya savaşı sırasında Yahudilerin sıkıntılarını konuşan **İzidor**, Konsolos Fahri Beyin Nesim'i kurtarmak için gittiği hapisanede Nesim olduğunu söyleyerek kurtulan **biri**, Kirkor'un çalıştığı şirketin genel müdürü **Mösyö Busaac**, onun Paris'te yaşayan ihtiyar **annesi**, Mösyö Busaac'ın evlendiği **Afrikalı kadın**, ömrünün sonbaharında sahip olduğu **çocuğu**, ikinci askerliğe giden Yahudilere her sabah cesetlerinin nerede olduğunu, neden ölmediklerini soran **çavuş**, Mösyö Jak'ın iyi ilişki kurmayı başardığı bölüğün komutanı **yüzbaşı**, Mösyö Jak'ın Madam Roza'ya tektaş yüzük aldığı kuyumcu **Dikran Efendi**, Mösyö Jak'ın ailesiyle birlikte sayfiye evine gittiği komşuları **Stavropulos**, onun genç yaşta ölen ilk karısı şişman **Filiça**, hayat dolu olan ikinci karısı **Afro**, kadının evlendikten kısa bir süre sonra ölen Fransızca öğretmeni **kocası**, Afro'nun Stavropulos'la evliliğinde yanında getirdiği kız kardeşi **Sofia**, anlatıcının annesinin çok sevdiği **Türkan Öğretmen**, çocukluğunda anlatıcının çikolatalı harcın tadına bakmak istemesini tatlı bir şekilde reddeden **Yorgo Usta**, anlatıcının öğrencilik yıllarındaki tek arkadaşı **Selahattin**, anlatıcının okuluna her gün yemek getiren **anneannesi**, çeşitli hayvan taklitleriyle öğrencilerin sevgisini kazanan hizmetli **Dursun Amca**, onu sürekli azarlayan **müdire hanım**, Selahattin'e yarım saat tek ayak üzerinde durma cezası veren **Müzeyyen Öğretmen**, anlatıcının çocukluğundan hatırladığı köşe başındaki **dilenci**, yırtık pırtık elbiseleriyle dolaşan **Madam Vera**, Feriköy maçlarını kaçırmayan **Deli Kemalettin**, burnu gerçekten uzun olan **Pinokyo Gatenyo**, astımlı marangoz **Mösyö Oskar**, ud çalan ve "Tereddüt" şarkısını çok seven **Münip Bey**, kazıkçı bakkal **Kürt Bekir**, ütücü ve kolacı **Sessiz Talat**, yorgancı **Aslan**, çocuklara dükkânından birşeyler hediye eden kırtasiyeci

Selahattin Amca, tuhafiyeci **Madam Alis** ve intihar eden eczacı kalfası **Cüce Kemal**'dir.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında 27 kurmaca kişi rol alır. Kurmaca kişiler romanda figüratif öneme sahiptir. Bunlar, Dumlupınar denizaltısı ile aynı tatbikattan dönen Birinci İnönü denizaltısının **komodoru**, batan denizaltıdan kurtarılanları muayene eden ticarî geminin **doktoru**, Niyazi Çavuş'un katıldığı kurtarma tatbikatında aşağı indirilen **dalgıç**, Ali'nin olaydan bir süre önce yangından kurtardığı **Halet**, Naci Çavuş'un Niyazi'ye sorduğu **ağabeyi**, **ablası**, ablasının usta olan **kocası** ve eğer buradan sağ çıkacak olurlarsa kendisine istediği kızkardeşi **Zehra**, Naci'nin kendisi hakkında ne düşündüğünü merak ettiği **Niyazi'nin annesi**, şamandıra telefonundan olayın nasıl olduğunu aşağıda kurtarılmayı bekleyen askerlere soran **cumhuriyet savcısı**, öldüğüne üzülecek kimsesi olmayan Kenan'ın 14 yaşında kaybettiği **annesi**, Naci'nin bir hafta önce difteriden ölen dört yaşındaki **yeğeni**, Cemal Başçavuşun kendisinden sonra ne yapacağını düşündüğü ve nasıl tanıştıklarını hatırladığı karısı **Yıldız**, Cemal'in karısıyla tanışmasına vesile olan arkadaşı **Nedim**, Cemal'in Yıldız'ı beraber yürürken gördüğü **Necla**, Selami'nin bir hafta önce beraber yaptıkları pazar kahvaltısını hatırladığı karısı **Sabahat**, dört yaşındaki kızı **Nermin**, sekiz yaşındaki oğlu **Murat**, oğlunun saçlarını uzun tutan Nermin'in arkadaşı **İnci** ve **Selami'nin yengesi**, saçları uzun olan yeğeni **Fuat**, her sene gelip bir ay kalan **annesi**, karısının Selami'den kıskandığı arkadaşı **Özden**, kurtarma çalışmaları yapılırken hazırlıklarını yapmaları emri alan **Gemlik gemisi komutanı** ve **doktoru**, suya ancak ertesi gün girebilen ilk **dalgıç**, hastalanıp denizaltıyla gelemediği için kazadan kurtulan **Dündar Çavuş**'tur.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın kurmaca kahramanları 201 kişidir. Romanın başkahramanları da kurmaca kişilerden oluşur. Hulki Bey, Katya, Kocakafa Kamil, Aktör Cem, Kılkuşruk Salih ve Müjde öne çıkan kurmaca kişilerdir.

Romanın başkahramanı **Hulki Bey**dir. Dedesinin Abdülhamit döneminde başlayan nazırlık hayatının, İttihat ve Terakki ile devam etmesinin üstüne, avukat olan babası Abdurrahman Beyin oluşturduğu çevre de eklenince işleri yolunda giden Hulki, Beyoğlu'ndaki tarihî lisede eğitim görür. Burada edindiği ve ömür boyu devam edecek bir arkadaşlık kurduğu kişiler olan Kocakafa Kamil, Kılkuşruk Salih ve Aktör Cem ile lise sonda iken bir akşam okuldan kaçarak gittikleri Paradisos adlı meyhanede Katya'yı tanıyan Hulki, kıza âşık olur. Ancak o gece okuldan kaçtıkları anlaşıldığı için

üç gün okuldan uzaklaştırma cezası alır. Hulki Beyin o geceden sonra Katya'yla ilişkisi devam eder. Liseyi bitirdikten sonra Paris'te hukuk eğitimi alması babası tarafından kararlaştırılan Hulki Bey, Paris'e babasından gizli Katya'yı da götürmek ister. Tüm hazırlıkların yapıldığı gün, arkadaşı Kocakafa Kamil'in, durumu babasına anlatması yüzünden Katya, Hulki Beyle Paris'e gelemmez. Paris'te bir yıl hukuk okuyan kahraman, burada Corinne adlı bir Fransız kızla arkadaşlık eder. Bir yılın sonunda babasının ölüm haberini alan Hulki Bey, ülkesine döner ve Katya ile Afrika Pasajındaki babasından kalma daireye yerleşir. Babasının dostlarından olan İstanbul valisi, onu tanıımı olmayan bir işe yerleştirir. "İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İdaresi Teftiş Heyeti Müşaviri" şeklinde bir sıfatı olan Hulki Beyin yaptığı bir iş yoktur. Gecikmiş bir Tanzimat mirasyedisi tipine benzetilen Hulki Bey görüntüsüne çok dikkat eder. Her sabah bıyıklarını maşa ile kıvrır. Onun hayatının son günüyle başlayan romanda, kahraman on yıllık birlikteliğin ardından Katya'ya evlenme teklif etmeye hazırlanmaktadır. Ancak 6-7 Eylül olayları sırasında yağmalanan ve yakılan Paradisos'a koşan Katya'nın peşinden giderken, olaya müdahale etmek üzere hazır bekleyen tankın geri manevrası sırasında ezilerek hayatını kaybeder.

Hulki'nin lise son öğrencisi iken Paradisos adlı meyhanede tanıdığı **Katya**, siyah, kuzguni saçları olan çok güzel bir kızdır. Babası Yorgo Usta ile ağabeyi Andon'un çalıştırdığı meyhanede şarkı söyleyen ve dans eden kız, Hulki'nin liseyi bitirmesinin ardından onunla birlikte Paris'e gitmek ve orada konservatuvar eğitimi almak ister. Ancak Hulki'nin babası Abdurrahman Beyin şiddetle karşı çıkması üzerine gidemez. Bir yıl sonra Abdurrahman Beyin ölmesi üzerine geri dönen Hulki ile yeniden başlayan ilişkileri, on yıl da Afrika Pasajındaki dairede devam eder. Hulki'nin tam evlenme kararını Katya'ya açıklayacağı gün çıkan 6-7 Eylül olaylarında, Paradisos'un yakılması, yangında ağır yaralanan babası Yorgo Usta ve ağabeyi Andon'un ölmesi, onun Paradisos'a gitmesini engellemeye çalışan Hulki Beyin ezilerek ölmesi sonucunda ağır bir travma geçirir. Aylarca manevî kardeşi Aleksi tarafından tedavi edilir. Tedavi sürecinin ardından Paradisos'u orijinaline sadık kalarak yeniden yaptırmak ve yaşatmak, onu hayata bağlayan bir neden haline gelir. Paradisos'u yaşatarak gücünü yeniden bulan Katya, meyhanede kaldığı bir gece sigarasından çıkan yangında hayatını kaybeder.

Hulki'nin tarihî liseye başladığı günden itibaren sınıf arkadaşlarından olan **Kocakafa Kamil**, Eskişehir'den İstanbul'a gelerek Beyoğlu'ndaki bu tarihî lisede eğitim görür. Ailesinin durumu iyi olan kahraman, diğer arkadaşlarına göre ders

çalışmayı sevmeyen ve kaba biridir. Okulun yetmiş yıldır sadece iki defa açılmış olan tören kapısının bir tehlike oluşturduğunu öne sürerek, okulda “Kapı Kolu” adlı bir eğitsel kol oluşturmayı başarır. Ancak amacı bu kapıyı dışarı çıkmak için kullanmaktır. Bir gece dört arkadaş okuldaki kaçarak Paradisos’a gelir. Tüm arkadaşları aralanan kapıdan rahatlıkla geçerken Kamil’in kafası aralıktan geçememiş, bundan dolayı tırmanarak dışarı çıkmıştır. Okulu bitirdikleri gün bir fotoğraf çektirerek arkadaşlarından ayrılan Kamil, arkadaşı Hulki’nin Katya’yı da Paris’e götüreceğini öğrendiğinde bunu hemen Abdurrahman Beye iletir. Hulki Bey ise, bu ihaneti hiçbir zaman öğrenemez. Kamil, üniversitede başladığı iki bölümü de yarım bırakarak askerliğini yapmaya gider. Döndüğünde amcasının kızı Müjde ile evlenerek babası ve amcasından kalan halı mağazasının başına geçen kahramanın çocuğu olmaması onu çok düşündürür. Müjde’ye bir kuma getirmeyi düşünür; ancak Müjde, buna şiddetle karşı çıkar. Konunun konuşulmasının ertesi günü Kamil, 50 yaşında hayatını kaybeder.

Aktör Cem, Hulki Beyin üç yakın arkadaşından biridir. Onun en önemli özelliği, annesinin güzelliğidir. Paris’te hukuk eğitimi almış olan annesinin kendisiyle fazla ilgilenmesinden ve özellikle okuluna gelmesinden çok rahatsız olan Cem, okulda Tiyatro Kolu Başkanıdır. Bu görevini de severek yapar. Ancak okuldaki kaçıp Paradisos’a gitmeleri, onun bu görevinden alınmasına neden olur. Cem’in aktörlük hayalleri de burada sona erer. Okul bittikten sonra annesinin yönlendirmesiyle üniversite eğitimini tamamlayan Cem, Paris Büyükelçiliği Birinci Kâtipliğine atanır. Onun bundan sonraki görevi Londra Büyükelçiliğinde olur ve arkadaşlarıyla görüşme imkânı ortadan kalkar.

Kalkuyruk Salih, diğer üç arkadaştan farklı olarak, fakir bir aileden gelir. Annesi ve babasını küçükken kaybeden Salih’i halası büyütür. Parasız Yatılı sınavlarını kazanarak bu okula gelen Salih, her ay eniştesinin gönderdiği küçük bir miktar para ile idare etmeye çalışır. Tanıdığı hayat kadını Şükran’a gidebilmek için okulun kendisine verdiği paltoyu satan ve bu yüzden hiç palto giyemeyen Salih, okuldaki uzaklaştırma cezası aldığı zaman Şükran’ın evinde kalır ve onun trajik hayatını öğrenir. Okuldaki mezun olduğunda bir süre Kamil’in yanında otelde kalan, daha sonra mezun olduğu okula öğretmen yardımcısı olarak geri dönen Salih, üniversite eğitimini devam ettirir. Lisansüstü eğitimini yurtdışında tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde doçentliğe kadar yükselir. Hulki Beyin ölümünden sonra Katya’nın her zaman yanında olarak ona destek olmaya çalışır.

Kamil'in karısı **Müjde** de, Katya gibi güçlü bir kadındır. Üniversite eğitimini tamamladıktan sonra amcaoğlu Kamil ile evlenen kahraman, Eskişehir'de fakir çocukların eğitimine yardımcı olmak üzere kurduğu derneğin çalışmalarını yürütür. Kocasının çocukları olmadığı için yeniden evlenmesine fikrine karşı çıktıktan bir gün sonra Kamil ölür. Kocasını toprağa verdikten hemen sonra halı mağazasında işe girişen ve işleri toparlayan kadın, kocasının çocuk isteğinden faydalanmaya çalışan kişileri de mağazadan uzaklaştırır.

Romanın küçük roller üstlenen kurmaca kişileri, Büyük Taarruz'da bir Yunan kurşunuyla Hulki Beyin babasının kollarında son nefesini veren ve Hulki Beye geçecek olan saati hediye eden **Mülazım Mukdim Bey**, Hulki Beyin avukatlık yaparak oluşturduğu çevre ile öldükten sonra bile oğluna destek olan ve Katya ile evliliğini engelleyen babası **Abdurrahman Bey**, Mülazım Mukdim Beyin saatine tarih işleyen **Ermeni kuyumcu**, Hulki Beyin tiyatro müsamesesi kostümlerini bulmasına yardım ettiği Galatasaray Lisesinden esmer **delikanlı**, Hulki Beyin borcu olduğu için önünden geçmediği **Terzi Blum**, onunla birlikte çalışan **oğul Blum**, Hulki Beyin babasının yanında avukatlık stajı yaptıktan sonra Beyoğlu Emniyet Amiri olan ve Hulki Beye fazla yüz vermeyen **Remzi Bey**, Hulki Bey ve Katya'nın yaşadığı Afrika Pasajındaki apartmanın kapıcısı **Dursun Efendi**, Hulki Beyden çok hoşlanmayan ve agresif bir kişiliği olan Katya'nın ağabeyi **Haydut Andon**, Markiz'in önünden geçen Hulki Beyin içeride oturduğunu gördüğü ve makaleler anlatarak kendisini esir almasından korktuğu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi **Anayasa Profesörü**, Hulki Beyin itibar görmek istediğini bildiği için onu görünce hemen yanına gelen Tokatlıyan'ın **metrdoteli**, onun arkasından gelen **garson**, her zaman Hulki Beyin Tokatlıyan'da bir araya geldiği ve sohbet ettiği, ancak olaylı bir gün olduğu için o akşam gelmeyen, bir zamanlar Madrid konsoloslugu yapan **Konsolos Beyefendi**, liseli esmer delikanlının tiyatro kostümlerini alması için Hulki Beyin görüştüğü Şehir Tiyatrosu sanatçısı ve babası Abdurrahman Beyin eski arkadaşı **Vasfi Bey**, Konsolos Beyin Şehir Tiyatrolarına çöreklandığını söylediği **profesör** ve tiyatronun **müdürü**, Hulki Beyi babasının hatırı için tanımlanmamış bir işe atanmasını sağlayan **İstanbul valisi**, Tokatlıyan'a her girdiğinde Hulki Beyin ayağa kalkarak selamladığı ve onu alnından öpen **Galatasaray Lisesi hocası**, liseli gençle Hulki Beyin birlikte gittikleri Şehir Tiyatroları oyuncusu ve babasının yakın dostu olan **Bedia Hanım**, Abdurrahman Beyin pek de dürüst olmayan İttihatçı nazır babası **Naşit Bey**, Abdurrahman Beyin umudunu kestiği büyük oğlu **Sarhoş Niyazi**, onun maddiyata değer verdiği için

İçerenköy'deki köşkü kat karşılığına anlaşılarak yıktıran karısı **Hilalkaş Nükhet**, Abdurrahman Beyin yazıhanesinde katiplik yapan ve yazıhanenin bel kemiği olan **Sulhi Bey**, liseli delikanlı ile tiyatrodan karşılaştıktan sonra bir süre beraber yaşayan ve sonra onu evden kovarak kızıl saçlı **oyuncu hanım**, liseli gencin flört ettiği Çocuk Tiyatrosu oyuncusu **genç kız**, nazırlıktan istifa eden Hulki Beyin dedesinin nezaretten koltuğunu taşıyıp köşke getiren **hademe**, Hulki Beyin dedesinin kitaplığından yüklü bir kısmını sattığı çolak **kitapçı**, onun kitapları taşımalarını izleyen **Berber Niko**, Katya'nın babasının manevî evlat edindiği ve okuttuğu, Hulki Beyin Katya'yla evlenme kararını ilk açıkladığı kişi olan **Doktor Aleksi**, Hulki Beyin arkadaşı Cem'in güzelliğiyle tüm arkadaşlarının dikkatini çeken annesi **Jale Hanım**, onun sürekli şehir dışında bulunan inşaat mühendisi **kocası**, Jale Hanımın okula geldiğinde uğradığı **başmuavin** ve **Fransız Ders Nazırı**, sözde okulda kapıdan sorumlu öğrencileri bir araya getirecek Kapı Kolunu kurmak için Kocakafa Kamil'in konuştuğu **muallim muavini**, onun konuyu açtığı son sınıflardan sorumlu **müdür muavini**, bu konuda muavin tarafından ikna edilen **müdür**, Kocakafa Kamil'i Kapı Kolu Başkanlığına atayan **kartiye amiri**, okulun eski öğrencisi olduğu için müdürün küçük adıyla hitap ettiği **Millî Eğitim Bakanı**, hem yetim hem öksüz olan Kalkuyruk Salih'i büyüten **halası**, her ay başı Salih'e para gönderen **halasının kocası**, Salih'in okuldan verilen paltoları sattığı **Yahudi eskici**, Salih'in kıyafetlerini satın sık sık ziyaret ettiği ve okuldan uzaklaştırıldığında evinde kaldığı hayat kadını **Şükran**, kadının anne dediği **Mama**, cumartesi günleri öğleden sonra okulu tatil ederken İstiklal Marşını söyleten **müzik hocası**, Kocakafa Kamil'in Eskişehir'deki evinde çalışan emektar **Fadime Bacı**, dört arkadaşın okuldan kaçtığı gece nöbetçi olan **şarapçı muavin**, Katya'yı izlemeye giden gençleri kapıda karşılayan askılı önlüklü **garson**, Katya'dan önce sahneye çıkan **akordeoncu**, **kemancı** ve **darbukacı**, 6-7 Eylül olaylarının olduğu gün meyhanenin yakılışıyla öldürülen Katya'nın şişman ve sevecen babası **Yorgo Usta**, Aleksi'yi Yorgo Ustayla büyüten ve o hasta olduğunda da Aleksi'nin elinden geleni yaptığı Katya'nın annesi **Tiya Anna**, çocuklara disiplin cezası veren **Disiplin Kurulu üyelerinden biri**, ceza alacak öğrencileri içeri çağıran Kayıt Bürosu'ndan sorumlu **müdür muavini**, tiyatro kolu başkanlığından alınan Cem'in yerine getirilen **Abdülkadir**, Cem'in âşık olduğu ve oyunda kraliçeyi oynayan **kız**, okula bulâşıkçı olarak girdikten sonra Çanakkale savaşında ve Kurtuluş savaşında görev alan ve kapıdan sorumlu olduğu okula kızların alınması kararından sonra istifa eden **Arnavut**, onun Çanakkale'ye gitmesine izin veren iri kıyım burma bıyıklı **müdür**, okulun

önünden beyaz atıyla geçen işgalci **Fransız generali**, Arnavut'un hem kapıcı hem çamaşırcı olan **dostu**, ön kapıya torpille atanan **genç biri**, ona torpil yapan **partili**, okula kız öğrenci alınmasına karşı olan Arnavut'un doğrudan gittiği **müdürün hademesi**, Arnavut'un iadeli taahhütlü mektupları verip zimmet defterini imzalattırdığı **postane memuru kız**, Kocakafa'nın odasına rakı göndermesi için anlaştığı otelin **şef garsonu**, Salih'in gittiği camide alçak sesle Kur'an okuyan **ihtiyar**, daha sonra girdiği ve içinde herşeyin bulunduğu **dükkânın sahibi**, Şükran'ın babası belli olmayan ve Salih'in okuma öğretmeye çalıştığı kızı **Ayşe**, Şükran'ın Adana'da çalıştığı barda Melahat'ı çekiştiren avurtları çökük **pamukçu** ve **şişman pamukçu**, bu kavgada öldürülen **Melahat** adlı hayat kadını, bu olaydan dolayı Şükran'ı sorgulayan **Cevat Savcı**, hükümet tabibiyle kırıştıran **karısı**, **hükümet tabibi**, Şükran'ı satan **adam**, bu adamın **avukatı**, Cevat Savcı'nın sürekli "yaz ulan" dediği **yazıcı**, olaydan dolayı Şükran'ı mahkum eden **Ağır Ceza reisi**, hakimın hükmü yazdırdığı **daktilo kız**, reisin sağındaki **cüppeli adam** ve solundaki **cüppeli adam**, Şükran'ı çalıştıran adamın arabasına tuttuğu **şoför**, adamın Şükran'ın hapisaneden çıktığını haber verdiği **patron**, düşman pamukçuların kavgasında tarlada öldürülen **adam**, kuyu başında öldürülen **adam**, barın kapısında öldürülen **adam**, borcu karşılığında Şükran'ı muhtara satan **babası**, sarı uzun dişleri olan **muhtar**, dört arkadaşın mezun oldukları gün Zafer Anıtı önünde fotoğraflarını çeken **şipşakçı**, Kamil'e bira getiren **garson**, Hulki Beyle beraber Paris'e gitmeye hazırlanan Katya'nın eşyalarını teslim ettiği **Emanetçi Sultana**, Abdurrahman Beyin kızgınlığından korkarak mutfaktan çıkamayan emektar **Memnune Bacı**, Abdurrahman Beyin nazır babasının Sarıkamış dönüşü köşke getirdiği ve nikâhsız yaşadığı çocuk yaştaki Ermeni kız **Nadya**, odasından attığı karısı **Mukaddes Hanım**, Hulki Beyin kalkmaya hazır vapura biletsiz bindiği için cezalı bilet kesen **biletçi**, Hulki Beyin Paris'e gittiğinde Katya ile nikâhını kıyabileceklerini düşündüğü liseden büyüğü olan **başkonsolos** ve aynı liseden konsolosun büyüğü olan **büyükelçi**, şubat 28 çektiği için Katya'nın reşit olmadığına hükmeden Pasaport Dairesi'ndeki **yetkili memur**, onun yanlış hesapladığını söyleyen **müdür**, Katya'nın babasının meyhanesi Paradisos'un yanındaki dükkânda çalışan ve 6-7 Eylül olayları sırasında dükkânına Türk bayrağı astığı için zarar görmeyen **Bulgar manav**, Hulki'nin bavullarını taşıyan **Erzincanlı hamal**, Paris'e giden Hulki'yi bulan aynı liseden mezun öğrencilerden ona hukuk okumak için İsviçre'ye gitmesi gerektiğini söyleyen **biri**, otele para dayandıramayacağını söyleyen **diğeri**, ona kalacağı oda bulan komünist öğrenci **Murat**, oturdukları cafede hesabı almaya gelen **garson kız**, Hulki'ye bulunan

odanın sahibi olan ve II. Dünya savaşında Fransız Direniş Örgütü'nde olan **madam**, Paris'te Hukuk Fakültesinde okuyan Hulki'nin ilk dersini aldığı imparator gibi görünen **cüppeli hoca**, Hulki'nin sınıf arkadaşı iken bir süre sevgili olduğu **Corinne**, öğrencilerini çok zorlayan **Medeni Hukuk Profesörü**, savaşta Fransız Direniş Örgütüne üye olan **Corinne'in babası** ve hiç bahsetmek istemediği babasını Nazilere ihbar eden **annesi**, kadının kocasını ihbar ettiği **Nazi subayı**, Corinne'in kendisine okuduğu şiiri Hulki'ye lisede ezberleten **Fransız Edebiyatı hocası**, Hulki şiiri okurken Fransız hocanın Paris'te ne durumda olduklarını düşündüğü **annesi, babası** ve **kızkardeşi**, babasının ölüm haberini veren telgrafı Hulki Beye getiren bıkkın yüzlü **adam**, İstanbul'a dönecek Hulki'ye yardım etmesi için Paris başkonsolosunun aradığı **Marsilya Konsolosu**, ondan bulmasını istediği **Şefik Kaptan**, Hulki'ye kamerasını gösteren **kamarot**, elinde kalan paraların bir kısmını vermek zorunda kaldığı **faytoncu**, Katya'nın ailesinin oturduğu apartmanın kapıcısı **Sivash Rüstem Efendi**, onun yüreğine kin tohumları eken ve Rumlardan nefret etmesine neden olan Emin Efendi Camiinin **hocası**, Andon'un ilkokuldan sonra başladığı Saint Benoit'da dövdüğü öğretmenlerinden **bir papaz**, Yorgo Ustanın gecenin hesabını aldığı **muhasebecisi**, Yorgo Ustanın büyütüp okuttuğu Aleksi'nin felçli babası **Aleko Kostopulos**, yasa girmiş Ortodoks kadınları gibi siyahlar içinde olan annesi **Hirisula**, Hulki Beyle buluşan Aleksi'nin yetismeye çalıştığı **hasta**, acele hesap getiren **garson kız**, Hulki Beyin yeni işi için kartvizit bastırdığı **Ermeni matbaacı**, Hulki Beyin olaylar sırasında Hachette'in kapı sahanlığında gördüğü güneş gözlüklü **Fransız gazeteci**, ameliyata hazırlanan Aleksi'nin kıyafetlerini değiştirmesini bekleyen **hemşire**, Paradisos'un yakıldığını öğrenen Katya'nın peşinden giderken Hulki Beyi tutmaya çalışan **bir polis**, tankına geri manevra yaptırırken arkasındaki Hulki'yi görmeyen ve onu ezen **başçavuş**, emniyet amirinin odasına gelerek Yorgo, Andon ve Katya'nın durumu hakkında bilgi veren **başkomiser**, Remzi Beyin içeri kimseyi sokmaması emrini verdiği **polis**, olayla ilgili zaptı tutmak için gelen **polis**, Remzi Beyin maktülün nüfus cüzdanını alıp gelmesini söylediği **Komiser İlyas**, Kamil'in halı mağazasında çalışan Dil-Tarih'te **Coğrafya öğrencisi**, burada halılara bakan ve birkaç yıl sonra bu oğlanı memleketine götürerek onunla yaşayan **Belçikalı turist kadın**, Kamil'in mağazasının önündeki çınarı elli yıl önce diken ve oturduğu malikaneyi kırk yıl önce alan dedesi **Kamil Ağa**, mağazanın yanında dükkânı bulunan ve Kamil'e kızını vermeyi plânlayan **kuyumcu**, onun tavla oynadığı **diğer kuyumcu**, dört kez hamile kalan ve çocuğunu düşüren Müjde'ye bir daha hamile kalmamasını

tavsiye eden **doktor**, karısının üstüne kuma getiren **Karaköseler'in Nuri**, duruma ses çıkarmayan karısı **Makbule Hanım**, ülkenin en önemli halı koleksiyonuna sahip Kamil'in mağazasının **müdür muavini** ve Kamil'e hiç itiraz etmeyen **genel müdürü**, Kamil Ağa'ya malikane arsasını satan **Eskişehirli Rum**, Kamil Ağanın iki erkek çocuğundan **Kamil'in babası** ve **Müjde'nin babası**, Kamil Ağa tarafından seçilen **Kamil'in annesi** ve **Müjde'nin annesi**, Kamil'in askerliğini yaparken kafa tuttuğu **binbaşı**, Kırklareli'ne gönderildiğinde sorun yaşadığı **yüzbaşı**, Müjde'nin çalıştığı Yoksul Çocuklar İçin Eğitim Derneği'nin onur başkanı olan **valinin karısı**, başkan yardımcısı olan **havacı paşanın karısı**, Müjde'nin şehrin bakımına ilişkin talimatlarını karısı aracılığıyla verdiği **belediye başkanı**, **belediye başkanının karısı**, Müjde'nin verdiği yemeklerde bulunan **millî eğitim müdürü**, Abdurrahman Beyin yanına gelerek arkadaşının kaçma plânını babasına haber veren Kamil'in gördüğü **daktilo kız**, Müjde'nin kurduğu derneğin brifing vereceği **bakan**, brifinge katılan **vali bey**, konuşma yapan Müjde'ye Kamil'in ölüm haberini veren **genel müdür**, Kamil'in ölümünden sonra başsağlığına gelen **ağır ceza reisinin hanımı**, **millî eğitim müdürünün hanımı**, cenazede bulunan **hoca efendi**, Müjde'nin beraber çalışmayı teklif ettiği İş Bankası müdürü **Taner**, onun ağır ceza reisi olan **babası**, Taner'in teklifi danışmak istediği **karısı**, halı mağazasına olan borcunu ödemeyen Belçikalı turist kadının pırlanta ticareti yapan ve şüpheli bir şekilde ölen **yaşlı kocası**, Katya'ya yaptığı sakinleştiricinin yetmediğini gören Aleksî'nin eczaneye gönderdiği **sedye taşıyıcılardan biri**, Aleksî'nin aranmasını istediği **nöbetçi hekim Atila**, Katya'nın tedavisinde elektrikle beyne şok verilmesini uygun gören **psikolog**, bu yöntemle karşı çıkan **psikiyatr**, Kamil'in Aleksî'ye ulaşmasını geciktirdiği için bağırdığı şehirlerarası telefon bağlayan **kız**, Katya'nın hizmetçisi **Aspasya**, Katya'nın Paradisos'u onarttığı **mimar**, Paradisos'un yeniden yapımı sırasında ortaya çıkan tüm sorunları halleden **avukat**, yapılacak olan işlerin maliyet envanterini tutan muhasebeci **Muslih Bey**, Paradisos'un ilk gecesinin başarısını kutlayanlara şampanya açan **başgarson**, Muslih Bey yüzünden geceyi boykot eden **kemancı kız**, bir gece gösterinin sonuna doğru yere yuvarlanan **akordeoncu**, o gece Aleksî'nin konuğu olarak Paradisos'a gelen **İtalyan sefiri**, okulun kasaba borcunu ödeyemediği için Katya'nın yardım etmek istediği Galatasaray Lisesi **müdürü**, borcu Muslih Beye fısıldayan **kasap**, zaman zaman Paradisos'a gelen müdürün yanında getirdiği **karısı**, Salih'in mezun olduğu liseye yıllar sonra giderek müdürle görüşmek istediğini bildirdiği **hademe**, okulda bir zamanlar Arnavut'un oturduğu görev mahallinde oturan **kişiliksiz bir adam**, Salih'i

itekleyerek geçen okulun **basketbol kolu başkanı olan kız**, Salih'i fakülteden alacak olan **Katya'nın şoförü**, Salih'in yaklaşan rektörlük seçimi hakkında gizli bir toplantı yapıldığını söylediği **Hukuk Fakültesi Dekanı Nazım**, Katya'nın okulun borcunu ödemesinin nasıl bir prosedürle yapılacağını konuşmak için Salih'in yanına gelen hukuk asistanı **Erhan Akay**, Salih'in tezini düzelttiği ama kendisini çok yapışkan bulduğu **doçent adayı**, Salih'in evine haftada iki kez gelen **temizlikçi kadındır**.

Akkartal(H.Özel, 2000) adlı romanda 128 kurmaca kişi vardır. Bunların başında Uygur Devletinin anlatıldığı bölümün ana kahramanı olan **Akkartal** gelir. Mete Handan sonra gelen ve "Turan diyarının efsanevi silahşörlerinden" Akbaş Noyan'ın yedinci göbekten torunu olan Akkartal, Moyen Çor Kağan'ın tahta çıkış törenleri sırasında yapılan yarışlarda ortaya çıkar. Yarışlardaki başarısı, mantık yürütmede ve konuşmadaki ustalığıyla yarışı kazanan kahraman, Tamuro adlı yabancı savaşçıyı da geride bırakarak herkesin dikkatini üzerine çeker. Yarışma sonunda "Yiğitleryiğidi" sanını alarak büyük ödülü de hak eder. Tüm destansı eserlerde olduğu gibi bu romanda da kahramanın çok becerikli atı Karaşımşek ve rüyasında kendisine verilen Mete'nin kılıcı Alpagut'u vardır. Rüyalarında kendisine mesajlar gönderilen Akkartal, rüyasında despot Zungo'nun yaptıklarından dolayı zor durumda olduğunu gördüğü eski rakibi Tamuro'ya yardım etmek üzere, Yeşil Ejder Adasına doğru uzun bir yolculuğa çıkar. Akkartal, şeytanın kölesi olan ve kimsenin gücünün yetmediği Despot Zungo adlı kötü kahramanı ortadan kaldırarak yiğitliğini ispatlar. Bu yolculuğu beraber gerçekleştirdiği Müslüman Mirza ve Budist Tao-Li ile dinleri hakkında konuşur ve kendi dini ile bunları karşılaştırır. Emevi Araplardan Moyen Çor'a ulaşan Müslümanlığa davet mektubu ile dinler hakkında bir araştırma yapmak üzere İstanbul'a gönderilen Akkartal, bu defa Mirza'nın kardeşi Cihangir, Ermeni Agop ve Musevi Salamon ile birlikte olur. Bu yolculuk ise Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik ile Göktanrı dininin karşılaştırılmasına vesile olur. Akkartal, İstanbul'da da başpiskoposun bilgi alarak ülkesine geri döner. Müslümanlığa sıcak baksa ve diğer dinlerin olumlu yönlerini tespit etse de Akkartal, Göktanrı dininden yana tavır koyar. Uygur kağanı ve halkının Maniheizm'i seçmelerinin ardından Türk töresince eğitim veren Koca Tuğrul Dergâhının hocalığını üstlenen Akkartal, Tangülü'nün kendisinin peşinden dergâha gelmesiyle sevdiği kıza da kavuşur.

Tamuro adlı yiğit, Moyen Çor'un tahta çıkış şöleni için düzenlenen yarışmalarda Akkartal'ın en önemli rakibi olarak karşımıza çıkar. Akkartal, onu konuşmadaki üstünlüğü ile alt eder. Akkartal gibi bir rakibe yenilmiş olmak kendisini

üzmeyen Tamuro, yarışma sonunda rakibinin elini sıkar. Daha sonra rüyasında Despot Zungo'nun Tamuro'ya zarar vermek istediğini gören Akkartal, Despot Zungo'yu öldürdükten sonra Tamuro'yu bulur ve onun aslında "Denizler Ülkesi"nin hükümdarı olduğunu öğrenir. Tamuro, Akkartal'ı Kanhantu limanındaki muhteşem kadırgasında karşılar ve ağırlar.

Şeytanın kölesi olan **Büyücü Zungo**, onun gibi güçlü bir kişinin kendi hesabına çalışmasını istediği için Akkartal'ın rüyasına girerek yanına getirtmeye çalışır. Ancak, bunu kabul etmeyeceğini anladığında onu öldürmeye ister. Zungo ve adamlarının, yetmiş yıldır yaşadıkları Yeşil Ejder Adasına giden Akkartal, zorlukları yenerek Zungo'nun şatosuna girer. Akkartal'ın tok sesinden ürken Zungo, "cırtlak sesiyle" cevap verirken Akkartal'ın baskısıyla efendisi şeytanı çağırmak zorunda kalan Zungo, ateşin başında dualar ettikten sonra bir anda büyüyen ateşin içinde yok olur. Efendisi, görünüşü de ruhu gibi çirkin olan Zungo'yu bu şekilde cezalandırır.

Tangülü, romana olması gerektiği için dâhil edilmiş bir kahraman görüntüsündedir. Akkartal gibi büyük bir kahramanın elbette ki âşık olacağı bir kişi olmalıdır. Tangülü, Noyan Arık Buğa'nın kızıdır. Yarışlar esnasında Akkartal'ı gören kız, "destansı bir güzelliğe" sahiptir. Yarış sonrası sarayda ağırlanan Akkartal'ın odasına girerek onunla konuşan kahraman, "konuşma ve davranış tarzıyla fütursuz ve çok doğal"dır. Kendi kararlarını alabilecek karakterde bir insan olduğunu ve törenin de buna izin verdiğini hatırlatan Tangülü, Akkartal'a aşkını ilan eder; ancak Akkartal, yapmak istedikleri dolayısıyla Tangülü'nü reddeder. Akkartal'ın Koca Tuğrul Dergâhına yerleşmesi, Tangülü'nün sevdiğine kavuşması anlamını taşır.

Türk kültürünün vurgulanmaya çalışıldığı Akkartal'da, bilge kişiler önemli bir yer tutar. Bunlardan ilki **Koca Tuğrul**'dur. Bir demirci ve kılıç ustası olan Koca Tuğrul'un mağaradan atölyesi, yüzyıllar sonra Koca Tuğrul Dergâhına dönüştürülerek bir eğitim yuvası olur. Teoman Bey ulusun durumu ile ilgili Koca Tuğrul'un düşüncelerini alır. Ak sakallı, ama hâlâ dinç bir ihtiyar olan yaşlı kılıç ustası 46 yıldır bu işi yapar. Yeni bir çelikleme usulü tasarlayan Koca Tuğrul Türklerin derlenip toparlanabilmeleri için orduya silah hazırlar ve Türkleri esaretten kurtarması için Teoman Beyi yüreklendirir. Yaşlı ve bilge kılıç ustası, Mete'nin efsanevi kılıcı Alpagut'un ustasıdır.

Yüzyıllar sonra savaşçı ve bilge kahramanlar yetiştiren bir eğitim mekânına dönüştürülen Koca Tuğrul Dergâhının piri, **Kam Ulu Tolga**'dır. Akkartal'ın ortaya çıktığı bölümün başlangıcında öğrencilerine Töre ve Kişinin yaratılışı kıssasını

anlatırken karşımıza çıkan Kam Ulu Tolga, "eski zamanların namılı silahşörlerinden biri olan Kazan'ın sekizinci göbekten torunu"dur. Uzun ak sakalları, kara kaşları, ela gözleri ile öğrencilerine munis bir şekilde bakan Ulu Tolga, davudî sesiyle dersin sonunda ozanlara söz verir. Ulu Tolga, öğrencilerinde savaşçılık bilgi ve becerisi yanında sanatkârane kabiliyetleri görmekten de mutluluk duyan bir hocadır. Akkartal da Ulu Tolga'nın öğrencilerindendir.

Kam Kül Erkin de bilge bir kişidir ve romanda halkın huzurunda öğrencilerinin kendisine sorduğu soruları cevaplar, dinî kargaşaya dair açıklama ve karşılaştırmalar yapar. Kır saçlı, ak sakallı, uzun boylu ve vakur bir kişi olan Kam Kül Erkin, Türk töresi ve diğer dinlerle Göktanrı dininin kıyaslanmasında yazarın sözcüsü olur.

Bilgiç Ata, Yedisu civarındaki Zengibar dağında bir mağarada inzivaya çekilmiştir. Kurtlar ve kartallara söz dinleten bir insan, "ruh derinliğine" sahip bir kişidir. Orta boylu, aksakallı ve nur yüzlü bir kişi olan Bilgiç Ata, dinler konusunda kendisine danışan Akkartal'a nasihatlerde bulunur.

Bu kahramanlar dışında romanda bulunan ancak bahsi geçenler kadar önemli bir yere sahip olmayan kahramanlar da vardır. **Küngülü**, Teoman Beyin “esmer güzeli” Türk eşidir. Mete'nin doğumunu Teoman Beye **yaşlı annesi** haber verir. Koca Tuğrul'un oğlu olan **Sarıbörü**, Mete'nin hocası, yüzbaşısı ve Yüecilerden kaçırılmasını sağlayan kahramandır. **Kula** adlı yiğit, romanın ilk sayfalarında Teoman Beyle Koca Tuğrul'un yanına gider. **Onbaşı Ötemiş** de Sarıbörü gibi Mete'ye tiginliğinde ve hanlığında yardım eden kahramanlardandır. **Bars** ve **Berkiş** de Onbaşı Ötemiş'le birlikte Yüecilerde esir tutulan Mete'nin yanına gönderilen askerlerdir. Bunların dışında Mete'nin kaçırılması plânını gerekli yerlere ileten **Ulak Bozok**, Yüecili nöbetçi **Gabor**, Mete'nin güreştiği **Yüecili kişi**, bir başka **nöbetçi**, askerlerin Mete'nin yanına geçmesine şaşırان Katun'un kardeşi **Tümenbaşı Uruz**, Mete'ye kılıcı Alpagut'un verilmesi şerefine düzenlenen şölende bir yarışma yapan ancak yenilemeyen kılıç ustaları **Akbaş** ve **Kazan** adlı tümenbaşılar, Mete'nin kayınbiraderi Wang'ın **Çinli gözdesi**, Çin'e doğru savaşa giden Mete'nin tümenbaşılardan **Kurthan** ve **Kuman**, Çin seddinden geçmek için ilk girişimde bulunan **Çatar** adlı er, onun karşısına çıkan **kule bekçisi**, **kule komutanı**, Ötemiş'le birlikte Çin seddine giren **Balaban**, bir Çin prensesi olan **Hohanyah'ın annesi**, Çuçi'nin **Türk annesi**, Moyen Çor'un tahta çıkışı şerefine yapılan törende kağanın kuşanacağı kılıcı taşıyan **kız** ve kağanlık tacını taşıyan **kız**, bu törenlerde yapılan yarışmada Akkartal'ı zorlayacak yiğitlikteki **Ögeday**, Tamuro'nun karısı **Tekimi**, Tamuro'nun Akkartal'a âşık olan kız

kardeşi **Miyaki**, Tangülü'nün babası **Noyan Arık Boğa**, Tangülü'nün halası **Aytolun**, Akkartal'ı yarışmalarda göremediğine hayıflanan çocuk kahraman **Sançar**, arkadaşı **Pulat**, onun **dayısı**, **eçisi** ve **Sançar'ın dedesi**, Zungo'nun yardımcısı **Yaver Zebo**, Şantung adlı şehirde kavga eden geniş gövdeli iri **adam** ile onun yere düşürdüğü **adam**, Akkartal'ın Şantung'da kaldığı **hanın sahibi**, kızı **Şu** ve **hancının yamağı**, Akkartal'ı Yeşil Ejder Adasına ulaştıracak olan kaptan **Huan**, aynı gemiye binen **Mirza** ve **Tao-Li**, **aşçı**, Zungo'nun isteğiyle gemiyi batırmaya çalışan aşçı yamağı **Taro**, gemi tayfalarından **Takimo**, tayfalardan **Cheng**, ele geçirdikleri korsan gemisinin kaptanı **Kato**, Akkartal'ın korsanları teslim ettiği **samurai reisi**, Kanhantu'yu yöneten **daimyo**, **Şogun Hideyoşi**, Akkartal'ın Yeşil Ejder Adasına gitmesini engellemeye çalışan meyhanedeki **kadın** ve **Şiu** adlı adam, onları gören tayfa **Yokuta**, Akkartal'ın dinlemekten hoşlandığı **ozan**, Zungo'nun sadık **nöbetçilerinden biri**, Zungo'nun şatosundan kurtarılan esirlerden söz alarak teşekkür eden **bir esir**, Tamuro'nun en seçkin samuraileri **Mushaşi** ve **Kojiro**, bir kavgada tayfa Cheng'i öldüren tayfa **Wang**, **Hakido** ve **Yasuaki**, Akkartal'ın bulunduğu gemiye sığınan **Hintli**, saldıran gemiden Akkartal'ı hedef alan bir **okçu**, onların komutanı olan genç **Türk savaştısı**, yaralı Tao-Li'yi tedavi etmek için getirilen **otacı**, yollarına karadan devam eden Akkartal ve Tao-Li'ye yol gösteren kılavuz **Temar**, Akkartal'ın dergâha gelişini ilk gören **çocuk kahraman** ve arkadaşı **Çopur**, öğretmenleri **Çuçi**, dergâh hocalarından "**Kılıç Piri Gökbörü**", Koca Tuğrul Dergâhına Moyen Çor'un haberini götüren **bitikçi ulak**, Arapların din davetine sinirlenen, Moyen Çor'un tümenbaşlarından **Kül Bilge** ve kara uzun saçlı çatık kaşlı **Tung Baka Tarkan**, kendini Akkartal'ın cenkdaşı olarak tanıtan **Okyaran**, Kam Kül Erkin'in öğrencilerinden **kara bıyıklı seyrek olanı** ve Kül Erkin'le beraber gelen öğrencisi **Salur**, Akkartal'ın kaldığı handa sohbet ederek dönemin dini hayatındaki kargaşayı yansıtan **kalın bıyıklı adam** ile **kırçıl sakallı, iri burunlu adam**, Arık Buğa Noyan'ın yaveri **Temir Ağa**, Tangülü'nün erkek kardeşi **Sunkur**, Tangülü'nün annesi **Çiçek Hatun**, fazla bahsi geçmeyen ünlü kamlardan **Kıraç Ata**, Akkartal'ın Tebriz'de karşılaştığı **Yaman** adlı Azeri çocuk; onun arkadaşları **Çandar** ve kardeşi **İlkut**, Tebriz'de bulduğu **nalbant ustası**, aynı yerde karşılaştığı Mirza'nın kardeşi **Cihangir**, handaki **aşçı yamağı**, **hancı**, Cihangir'in dostu tacir **Cabir**, Akkartal ile beraber İstanbul'a yola çıkan **Ermeni Agop** ve **Musevi Salamon**, Akkartal'ı İstanbul'da karşılayan mihmandar **Vasili**, hipodromda tekfur huzurunda karşılaşacak olan **Ayı İgor** ve Macar kralı Hunyad'ın yeğeni olan ve soyu Atilla'ya dayanan esir **Arpad**, Ayı

İgor'u yenen Arpad'ın karşısına çıkan ikinci savaşçı **Bizanslı Kosta**, serbest kalan Macar savaşçısı karşılayan **dostu, Eleni** ve Akkartal'a Hristiyanlık konusunda bilgi veren başpiskopos **Yohannis**, Hagasophiya'da Akkartal bilgi alırken Vasili ile konuşan **papaz**, Moyen Çor'un ölümüne ağıt yakan **Altaylı yağız ozan**, Böğü Şad'a esir Mazda'yı dinlemeyi salık veren **rahip**, Böğü Şad'ın Maniheizmi kabul etmesini sağlayan esir rahip **Mazda**, Maniheist rahiplerle tartışmaya gelen dergâh hocalarının yanında gelen savaşçılar **Gökbörü, Tarhan, Boran, Dağhan**, dergâh hocalarının dönüş yolculuğunda kurulmuş olan tuzağı haber veren **adam**, Akkartal'ın dergâha önden gönderdiği genç savaşçıların en büyükleri olan **Tardu**, Tangülü'yle evlenmek isteyen ve onun Akkartal'a ulaşmasını engellemeye çalışan Arık Boğa'nın özel birliklerinin komutanı **Kıyan**, Kül Bilge Noyan'ın binbaşısı **Tuğçe**, Kıyan'ın haber götürdüğünü söylediği **İlteber Baytu**, Akkartal'ın yoluna çıkan **keşiş**, romandaki bahisleri burada belirtildiği kadar geçen kahramanlardır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) baş rollerin tarihî kahramanlara verildiğini söylemek mümkündür. Üstkurmaca tekniğinin kullanıldığı romanın **yazarı**, kurmaca şahısların başında gelir. Topkapı Sarayında gördüğü, Cem Sultana ait "tılsımlı gömlek"ten çok etkilenen romancı, kendisini ziyarete gelen "bin yaşındaki delikanlı" Sadi ile Cem Sultanın dünyasına girer. Bundan sonra kendisini Bursa'da Cem Sultan'ın kabri yakınlarında kiraladığı cumbalı bir evde tek başına romanını yazarken gördüğümüz kahraman, 1980 Eylülünde, polisler tarafından aranan arkadaşı Mehmet'in evinde saklanmasıyla, 12 Mart darbesi sonucu üniversitedeki asistanlığını bırakıp Paris'e kendisini "sürgün et"tiği günleri hatırlar. O günlerde kahraman, doktorasını bırakmış ve bir mimarlık bürosunda çalışmaya başlamıştır. Bu sırada tanıştığı bir Fransız'la evlenmiş ve bir oğlu olmuştur. Paris'te yaşayan kahraman, arkadaşı Mehmet ile Cem Sultan ve kendisi ile Sadi arasında bir denklik kurarak Mehmet'i Paris'e kaçırma plânları yapar. Muradiye Kütüphanesinde Cem'in divanını inceleyen romancı, araştırma yapmak üzere İstanbul'daki Venedik Elçiliğini de ziyaret etmiştir.

Romanın diğer kurmaca kahramanı **Mehmet**'tir. 1980 ihtilali sonrası aranan ve üniversiteden arkadaşı olan romancının Bursa'daki evine sığınan Mehmet, Cem Sultan'la özdeşleştirilir. Romancının buradan kendi sürgününü yaşadığı Fransa'ya kaçırmayı plânladığı Mehmet, her gece karabasanlar görür ve uyurken işkence görüyormuşçasına konuşur. Vücudunun birçok yerinde de işkence izleri vardır. Polis,

romancıyla yaptıkları kaçış plânından ve romanın bitmesinden önce davranarak baskın yaptığı için Mehmet, evin penceresinden kaçır ve kaybolur.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nın (M.A.Erginöz, 2000) diğer kurmaca kahramanlarının tamamı kurguda figüratif yere sahiptir. Fatih Sultan Mehmet'in hastalığını tedavi etmeye çalışan **Hekimbaşı Hıdır Ağa**, divanın toplanmasını öneren **vezirlerden biri**, Cem Sultan'a babasının ölüm haberini getiren **sipahi**, Bayezid'i sultan ilan eden **müftü**, Cem Sultan'a Rumeli'ndeki beylerin ve askerlerin kendisini beklediğini ve istediğini haber veren **yabancı sipahi**, Cem Sultan'ın geçişinin kabul edildiğini bildiren mektupla dönen Frenk Süleyman'ın yanında yer alan **Rodos şövalyesi**, Cem Sultan'ın götürüldüğü kalyonda yemekleri kontrol eden **çeşnicibaşı şövalye**, şehzade ve yanındakilere ada gezdirilirken toplanan büyük konseyin Cem Sultan'ın nerede tutulacağına dair karar aldığını Frenk'e söyleyen ve bunu canıyla ödeyen **genç rahip**, Cem'in Macar kralına gönderdiği iki elçiden biri olan ama krala ulaşmadan tarikat tarafından öldürülen **Ahmet Ağa**, Sadi'nin gönderilen haberciler konusunda bilgi verdiği tarikat mensubu rahip **Blanşfor**, Frenk Süleyman'ı öldürmek üzere Cem'den izin isteyen yirmi kişilik rahip grubundan Sadi'yi iten **bir rahip**, bu gruptan kendi tercümanlarını isteyen **rahip**, Cem Sultan'a annesinin mektubunu getiren **tacir**, Bayezid'in elçisinin geldiğini Cem'e haber veren **rahip**, Bayezid'in kendisini kaçırma girişimini haber aldıkları iddiasıyla şehzadeyle birlikte gelen askerleri isteyen **rahip şövalye**, Roşinar'da iken yakınlık kurdukları ve kaçmaları için onlara yardım eden şarkıcı **Renie**, Cem'in ahlâk anlayışlarını yadırgadığı **madam**, onu rahatsız edici bir yakınlıkla atından indiren **genç adam** ve madamın **kocası**, Cem'i tarikat hesabına kaçırma plânları gerçekleşmediği için Elen'i azarlayan **rahip**, bunu gören Sadi'nin durumu haber verdiği **kale kumandanı**, Cem Sultan için yaptırılan Zizim Kulesindeki hamamın varlığını bir sır açıklarcasına Sadi'ye söyleyen **meşaleli rahip**, Vatikan'a getirilen Cem'e Fransa'dan ayrıldığı için teessüflerini bildiren **Fransız elçisi**, hükümdarının Cem Sultan'ı almadan haçlı ordusu için parmağını bile kıpırdatmayacağını söyleyen Kutsal Germen İmparatoru **Maksimillfan'ın temsilcisi**, haçlı toplantısını yapan elçilerin toplantısına katılan ve Cem'in Vatikan'da kaldığı sürece Osmanlı'nın Hristiyanlara ilişmeyeceğini bildiren **Bayezid'in elçisi**, Osmanlı'nın Macarlara karşı başlattığı seferi durdurulmaması halinde İnnokentiy'in Cem Sultan'ı serbest bırakacağını Bayezid'e bildiren **Vatikan elçisi**, kendisine Bayezid'in Cem'in öldürülmesini istediği mektubu okuyacak olan Aleksandr Borgia'ya Sadi'yi götüren **rahip**, zehirlendiği için rahatsız olan Cem'e alay eder tarzda

Fransa kralıyla gideceğini haber veren **Fransız subayı**, Cem'e zehirlendiği teşhisini koyan **doktor**, Cem'in naaşını teslim etmeyen Napoli'ye Bayezid'in tehdit dolu mektubunu getiren **elçi**; romanın diğer halkasında yer alan romancının **Fransız eşi, oğlu**, Venedik Elçiliğini gezme iznini gösterdiği kapıdaki **görevli**, onu gezdirecek **güvenlik görevlisi**, Mehmet'i evinde saklayan romancının evine gelen **polis memuru** romanın figüratif kurmaca kahramanlarıdır.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanın başkahramanı, kurmaca bir kişi olan **Kamil Uzman**'dır. Genç sayılabilecek bir yaşta sanat tarihi profesörü olan Kamil Uzman, İstanbul'un en ünlü üniversitelerinin birinde hocadır. Galatasaray Lisesinde okumuş ve Paris'te sanat tarihi doktorası yapmıştır. Batı sanatıyla ilgilense de sonradan Türk tarihine yönelmiş olan Kamil Uzman, Osmanlı'da resim sanatının belli bir yeri olduğunu düşünür. Uzman, Avrupa resimlerinde yer alan sarıklılarla yani Osmanlılarla ilgilenmektedir. Yine bu araştırma çerçevesinde Venedik'e gelen Kamil Uzman, burada Gentile Bellini ile ilgili bir araştırma yapmak istese de dikkati tüm aile üzerine dağılır; hatta kahraman için Giovanni Bellini biraz daha öne çıkar. Venedik'te bulunduğu günlerde çeşitli kütüphanelerde çalışan Kamil Uzman'ın en çok tercih ettiği kütüphane Correr Kitaplığıdır. Çünkü burada çalışan Lucia ile yakınlaşır. Onunla sözleştiği karnaval akşamında Lucia'dan haber alamayınca beraber olmak istediği hayat kadını ve yanındaki "izbandutlar" tarafından öldürülür.

46 yaşında olmasına rağmen evli olmayan kahraman, pazar ressamlığı yapmak için emekliliği beklememiştir. Yaptığı resimler beğenilir ve sanat çevrelerinde tartışılır. Orta boylu, orta yaşlı ve saçları biraz dökülmüştür. Venedik'te kaldığı basık stüdyo, kendisine küçüklüğünde yaşadığı bodrum katı anımsattığı için hüzünlenen kahramana, bu basık stüdyoda duyduğu anason kokusu babasının içki sofrasını, içki arkadaşlarını ve annesine rağmen eve getirdiği kadınları hatırlatır. Burada, küçük yaşta kaybettiği annesine duyduğu özlemi yeniden yaşar. Annesinin ölümünden sonra babasının başka bir kadınla evlenmesini kabul edememiş; sevdiği kızın mahalleden taşınması konusunda üvey annesini suçlamış, tıpkı Fikret Mualla gibi üvey annesi tarafından tartaklanmış ve ardından 12 yaşında yatılı okula gönderilmiştir.

Lucia, Kamil Uzman'ın araştırma yaptığı Correr Kitaplığında çalışır. Duygularını, düşüncelerini bilemediğimiz Lucia, tamamen Kamil Uzman'ın gözünden görüldüğü gibi okuyucuya aktarılır. Kamil Uzman, kütüphanede çalıştığı sırada lavanta kokusu ile dikkatini çeken kadınla yakınlık kurabilmek için bayağı uğraşır. Uzun boynu, geniş alnı, düzgün bir burnu ve etli dudakları olan, siyah saçlarını

ensesinde toplayan Lucia'yı bir resimdeki Azize Caterina'ya benzeten Uzman, bu bahaneyle onu kahveye, bir başka gün ise yemeğe götürür. Yemekten sonra gondolla evine bıraktığı Lucia'yla üçüncü sözleşmeleri Kamil Uzman'ın kaldığı evde gerçekleşecektir. Ancak Venedik'e gelince açtırması gereken telefonu unutunca, Lucia'dan boş yere telefon bekler.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000)'nın bir başka ayrıntılı olarak çizilen kahramanı, Fatih Sultan Mehmet'in kendisini kabul etmesini bekleyen Bellini'ye meyhane arkadaşlığı yapan **kör dilenci**dir. Saçı sakalı birbirine karışmış, avutları çökmüş, giysileri lime lime olmuş, kendisi bir deri bir kemik olan ve esasına dayanarak yürüeyebilen kör dilenci, meyhanede okuduğu ilahi ile Bellini'nin dikkatini çekmiştir. Onun bir Hristiyan olduğunu öğrenince uzunca bir süre Venedik'te bir köle olarak yaşadığını, satıldığı soylu ailenin kızına âşık olduğunu, aşkını anlattığı kuyunun efendinin hanımına sırrını söylediğini ve efendisinin gözlerine mil çektiğini, sonra da azad edip İstanbul'a gönderdiğini anlatır. Kör dilenci, bir gün duyduğu gül kokusuyla Gül Baba'yı bulmuş, ona mürid olmuş ve görmemenin acısını hissetmemeye başlamıştır. Bellini'nin daha sonra Ayasofya'da rastladığı dilenci, onun yaptığı işin ve padişahın kendi suretini yaptırmasının günahkârlık olduğunu söyler.

Romanda figüratif bir yere sahip olan diğer kurmaca kahramanlar şunlardır: Kırmızı kurdeleli hasır şapkası ve siyah kıyafetiyle bir filme ait gibi görünen **gondolcu**, Kamil Uzman'ı oturduğu kahvenin terasında aqua alta'nın başladığı konusunda uyarın **piyanist**, Japon turistleri gezdiren gondolda akordeon çalan **yaşlı adam**, arkada kürek çeken **gondolcu**, Kamil Uzman'la göz göze gelen **Japon turist**, profesörün annesini aldatan, annesinin ölümünün ardından tekrar evlenen, üvey annesine tepki duyduğu için kendisini yatılı okula gönderen **babası**, babasının yaptıklarını çaresiz bir şekilde sineye çeken ve kahramanın erken yaşta kaybetmenin acısını hep hissettiği **annesi**, Kamil Uzman'ın Carlo Levi üzerine doktora tezi yazan **İtalyan sevgilisi**, Accademia'yı gezerken kafeteryayı sorduğu **görevli**, yağmurlu bir havada Ca Rezzonico'yu filme alan **kamerahlı turist**, Cafe Chioggia'da içki ısmarladığı **garson**, günlerce resmini yapmaya uğraştığı, adı Kıvılcım olan **alev saçlı kadın**, Kamil Uzman'ı Bourgeneuf'a götürmek üzere gelen **Souterraine Belediye kitaplığı sorumlusu**, oturduğu kafede sürekli kalkması dolayısıyla kahramanı göz hapsine alan **garson**, Academia köprüsüne sehpasını kurup turistik resimler yapan ve Kamil Uzman'ın kendini tutamayıp neden günbatımını doğru çizmediğini sorması yüzünden onu tersleyen **delikanlı**, Kamil Uzman'ın takside gördüğü **sarışın kadın**, gittiği

mahallede ilk konuştuğu **hayat kadını**, **ikinci hayat kadını** ve ilk bir araya geldiklerinde Kamil Uzman'ı soyup ikincisinde öldüren **hayat kadını**, profesörün soyulduğu için bankamatikten para çekerek ücretini ödediği **taksi şoförü**, Kamil Uzman'ın kaldığı stüdyoda onun için herşeyi düşünmüş olan **evsahibi**, vaporettodaki son yolcu Kamil Uzman'ı indiren **biletçi**, yanına gittiği **kaptan**, Cafe Chioggio'da cappucino söylediği **garson**, profesör olduktan sonra Kamil Uzman'ın mezun olduğu okulun arka bahçesinde resim yapmasına izin veren **okul müdürü**, onun yatılı okula gönderilmesine neden olan **üvey annesi**, küçükken mahallelerinde oturan sonra taşınan **sevdiği kız**, Kamil Uzman'ın evlilik yıldönümü ya da balayı için Venedik'e geldiklerini tahmin ettiği, gondol gezintisi yapan **kadın** ve **erkek**, onlara müzik yapan **akordeoncu**, Correr Kitaplığında Lucia'nın iş arkadaşı olan, istediği belgeleri zaman zaman Kamil Uzman'a getiren **arşiv sorumlusu**, Gentile Bellini'ye Gran Turco'nun davetini getiren bir **görevli**, padişahı deccale benzettiği için kazığa oturtulan **papaz**, Cem Sultanın Mısır'daki **karısı**, Kaptan Antonio Rizzo'nun başına gelenleri Senato'ya bildiren **Fabrizio Corner**, Gentile Bellini'yi İstanbul'a zorlu bir yolculukla getiren **Kaptan Melchiorre Travizano**, Bellini'nin yolculuk sırasında sohbet ettiği geminin **Muranolu serdümeni**, padişaktan haber beklerken Bellini'nin gittiği meyhanenin sahibi **Dimitri**, kör dilencinin köle olarak çalıştığı evin, ilk kez peçesiz gördüğü kadın olan, keman kaşlı, kiraz dudaklı, inci dişli **kızı**, dilencinin aşkını kızın babasına söyleyen **annesi**, dilencinin gözlerine mil çektiren **babası**, Bellini'nin İstanbul sokaklarında gördüğü omzunda falaka asılı olan **sekbanbaşı**, onun ardından getirilen burun ve kulaklarından mıhllanmış **adam**, Bellini'ye Müslüman mahallelerinde fazla dolaşmamasını tavsiye eden **balyos**, Bellini'ye Ayasofya kubbesinde uçmaya hazırlanan meleklerden bahseden **yaşlı gemici**, Ayasofya'nın mozaiklerini anlatan bir **başka gemici**, Fatih Sultan Mehmet İstanbul'a girdiğinde evrenin ışığından ümidini keserek Venedik'e sığınan **rahip**, Giovanni Bellini'nin kendisinden önce ölen **karısı**, Kamil Uzman'ın İngiltere'de atına hükümdar edasıyla kuruluşundan etkilendiği **polis**, Piccadilly'de saksafon çalan **zenci**, otobüste gördüğü **Hintli biletçi**, karnaval öncesi yüzünde yarım ay biçiminde maskesiyle Kamil Uzman'ın stüdyosunun yanındaki dar sokaktan geçen **adam**, Lucia'yı bıraktığı gondolla evine dönmek istemeyince memnuniyetsizliğini belli eden **gondolcu**, Venedik sokaklarında dolaşırken gördüğü evinin içinde dolaşan ve pencereden bakan **kadın**, tersane yanında bulunan kahvenin **garsonu**, dizine saplânan ağrı yüzünden sendelediğinde düşmemesi için kendisini tutan **delikanlı**, Lucia'dan haber çıkmayınca evine gitmeye karar veren Kamil

Uzman'ın tahminen geldiği evde karşısına çıkan **kadın**, evin ikinci katındaki **yaşlı adam**, Lucia'nın geçeceğini tahmin ettiği bir yerdeki kahvede oturup gelen geçeni takip ederken gördüğü bir **çocuk**, bir **adam**, vaporettoya bindiğinde Kamil Uzman'ın aklından geçen tabloyu, Viyana'daki evinde ziyaret ederek gördüğü **zengin koleksiyoncu**, lisede Victor Hugo'nun bir tiyatro eserini sınıflarına oynatan, bir melek kadar iyi Fransızca öğretmenleri **Matmazel Soullignac**, Lucrezia Borgia rolünü üstlenen, fiziken de Lucrezia'ya benzeyen sarı bukleli saçlı, mavi gözlü, küçük burunlu, incecik ve Kamil'le yaşadığı yakınlaşmadan sonra oyuna üç gün kala başka bir sevgili bularak oynadığı karakterle bütünleşen Robert Kolej öğrencisi **Ayşe**; oyunda Don Alfonso rolünü üstlenen sıra arkadaşı **Ömer**, Gubetta rolünü oynayan **öğrenci**, Jeppo'yu oynayan **çelimsiz çocuk**, Kamil'e maskesi olup olmadığını soran **barmen**, karnavalda Türk kılığına girerek başına da sarık takan keşköllü **kör dilenci**, hayat kadını ile Kamil Uzman'ı stüdyoya götüren **taksi şoförü**, Fikret Mualla'nın eşyalarını Reillanne'ye taşıyan kızıl saçlı, dul **kadın**, Fikret Mualla'nın kaldığı evi onartan Madam Angles'in kızı **Françoise**, Fikret Mualla'nın Provence'teki köyde sık sık gittiği kahvenin sahibi **Canoni**, Kamil Uzman gittiğinde aynı yeri işlettiğini gördüğü **Canoni'nin torunu**.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda 158 kurmaca kahraman vardır. Romanın aslî kahramanları genel olarak tarihî kişilerden seçilmiştir; ancak öne çıkan kurmaca kahramanlar da bulunur.

Romanın başladığı sayfalarda ön plâna çıkan kahraman **Raşel De Toledo**, kurmaca bir kahramandır. Kiraze ya da Ester'in annesi olan Raşel, İspanya'da, Toledo'da ailesi ile birlikte mutlu bir yaşam sürerken ortaya çıkan Yahudi göçüyle hem şehrinden hem de sevdiği Moşe Nahmiyas'tan ayrılmak zorunda kalır. Ağabeyi Hayım'ın öldürülmesinden sonra şehri terk etmeye karar veren aile, önce Portekiz'e yerleşir, ancak orada da rahat edemeyeceklerini anlayınca İstanbul'a gelmeye karar verir. Bindikleri gemi battığında Raşel, tüm ailesini yitirir. Fez kıyılarında ulaşan Raşel, burada Alegria ve Amran'la birlikte fakir bir Yahudi mahallesinde yaşar. Bir gece burada altıparmaklı bir adamın tecavüzüne uğrar ve altıparmaklı bir oğlan çocuğu dünyaya getirir. Çocuğu başka bir aileye vererek ondan kurtulan Raşel, bir süre Napoli'de, bir süre de Santorini adasında yaşadıkdan sonra nihayet İstanbul'a ulaşır. Raşel'den çok uzun zaman önce İstanbul'a ulaşmış olan ve o günlerde İstanbul'da yaşanan depremde ailesini ve eşini kaybeden Moşe Nahmiyas, annesiz kalan bebeğini Raşel'in kaldığı sinagoga getirdiğinde kadını görür. Moşe ile evlenen Raşel, Moşe'nin

bebeği Luna, diğer adıyla Soli'yi sahiplenir. Raşel, bu evliliğinden doğan kızına Ester adını verir. Raşel, Ester'le aralarında bir yakınlaşma başlayan Burak Paşa'nın, uğradığı tecavüzden doğan bebeği olduğunu anlayarak onları ayırır. Bundan dolayı annesine düşman olan Ester'in getirdiği Burak Paşa'nın ölüm haberi, Raşel'in hayatını kaybetmesine neden olur. Ancak Ester, yıllar sonra bulduğu bir mektupla annesini anlayacaktır.

Raşel ile komşu çocukları olan **Moşe Nahmiyas**, farklı zamanlarda Toledo'dan ayrılır. İstanbul'a ulaştıktan sonra bir süre Raşel ve ailesini bekleyen Moşe, Raşel'in ailesinin deniz kazasında öldüğünü öğrendikten sonra Rebeka ile evlenir. Raşel'le tekrar yollarının kesişmesinden kısa bir süre önce Rebeka'yı depremde kaybeden Moşe, henüz bir bebek olan kızını emanet ettiği sinagogda Raşel'i görür. Onunla evliliğinden bir kızı daha olan Moşe, Raşel öldükten bir süre sonra evinin bahçesinde otururken hayatını kaybeder.

Raşel'in uğradığı tecavüzden doğan çocuk, önce bir Hristiyan aileye verilir. Çocukları olmayan bu aile, ona **Christian** adını verir. Ancak, daha sonra çocuğun Yahudi anneden geldiğini anlayarak onu Kora Anaya gönderir. Kora Ana'nın köyünde, keçileri otlatırken Türk korsanların saldırısına uğrayan çocuk kaçırlır. Kemal Reis'in gemisine getirilen Christian'ın adı, Burak Reis'e çok benzediği için **Burak** olarak değiştirilir. Önce enderunda eğitim gören ve kuşların eğitiminde başarı gösteren Burak, Şehzade Süleyman'ın doğancıbaşısı olur. Saray doktoru Mordohay Çiprut'un evinde Ester'le karşılaşan ve ona âşık olan Burak, Raşel'in durumu öğrenmesi ve Kira Kadının arabuluculuğunu engellemesi sonucu Ester'le bir araya gelemez. Kanuni Sultan Süleyman ile çıktıkları seferin ardından, padişahın Baden'de bıraktığı akıncı güçlerin arasında kalan Burak Paşa, burada büyük bir saldırıya uğrar ve uzun süre tedavi görür. İstanbul'a döndüğünde Ester'in evlendiğini öğrenen kahraman, haremde Lilian, yeni adıyla Neylan'la evlenir. Ancak kıza karşı vahşi tutumu dolayısıyla Lilian, korkusundan ona yaklaşamaz. Hürrem Sultanın yapmak istediklerine muhalefet edecek herkesi ortadan kaldırma hedefinin kurbanlarından biri de Burak Paşa olur. Ester, Hürrem tarafından Burak Paşanın evine gönderilir ve orada bir muhalefet varmış gibi göstererek Burak Paşanın idamını sağlar. Görüntüsü Ester'e çok benzeyen Burak Paşanın kesik başını gören Ester'in oğlunun "bıyıklı anne" deyişi Ester'in kulaklarından yıllarca gitmez.

Luna ya da Raşel'in verdiği isimle **Solika**, Moşe'nin Rebeka'dan doğan kızıdır. Annesini depremde yitirdiğinde henüz bir bebek olan Solika, Raşel'in kendisini

sahiplenmesiyle annesizliğini hissetmez. Hatta Soli, Raşel'e Ester'den daha çok benzer. Babasıyla ilişkisinde de Ester'den çok farklı olan Soli, babasının işi olan matbaacılığı devam ettirir. Kendisinden yaşça büyük olan saray doktoru Mordahay Çiprut ile evlenen Soli'nin hiç çocuğu olmaz; ancak kızkardeşinin çocuklarını, özellikle sakat olan Moşe'yi çok sever. Nakşa Düşesi Reyna ile de dostluk kuran Soli'nin kardeşi gibi hırsları yoktur.

Ester'in yıllar önce Hürrem Sultan'ın Şehzade Cihangir'e hissettiklerini benzer duygular hissettiği sakat oğlu **Moşe**, dedesinin ölümünün üstünden fazla bir zaman geçmeden doğduğu için dedesinin adını alır. Hafif kamburu olan ve bir ayağı aksayan Moşe'ye annesinin ilgisizliğini teyzesi gidermeye çalışır. Moşe, teyzesiyle birlikte dedesinden kalan matbaayı işletir. Birgün teyzesiyle gittiği şenliklerde tanıştığı altıparmaklı Mikail ile arkadaşlığı annesini çok rahatsız eder. Yeniçerilerin isyanında öldürülen annesinden ve kardeşlerinden sonra kendisini de bulan isyancılara karşı Mikail onu korur ve Müslüman olduğunu söyleyerek onu kurtarır.

Moşe'nin küçüklüğünde bir şenlikte tanıştığı **Mikail**, Burak Paşanın ölümünden sonra cezalandırılan Lilian'ın Kütahya'da dünyaya getirdiği oğlunun çocuğudur ve o da altı parmaklıdır. Onun altı parmaklı oluşu Ester'i çok rahatsız eder; ancak yıllar sonra annesine gelen mektup Moşe tarafından kendisine getirildiğinde gerçeği anlayarak Mikail'e karşı tavrını değiştirir. Mikail, isyancılar matbaaya geldiğinde Moşe'yi "Aksak Mustafa" olarak tanıtır ve onun hayatını kurtarır.

Kiraze'nin (S.Kamuran, 2000), roman boyunca birkaç kez görünmekten öteye gitmeyen kahramanları ise şunlardır: İstanbul'un günlük manzarasının bir parçası olan işine hile karıştırdığı için götürülen **esnaf**, Toledo'dan ayrılarak önce Portekiz'e giden ve oradan İstanbul'a gitmek üzere bindikleri geminin batmasıyla ölen Raşel'in babası **David**, oğullarına çok düşkün annesi **Ester**, hastalıklı küçük kardeşi **Avram**, Hristiyanlar tarafından öldürülerek Raşel'in ailesinin Toledo'dan ayrılmasına neden olan ağabeyi **Hayım**, şehri Raşellerden altı ay önce terk eden **Dona Sara**, Don Abraham Senyor'u vaftiz eden bembeyaz giysili **yaşlı rahip**, Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'nın Yahudilerin sürgün edileceğini ilan ettikleri mektupta adı geçen **Prens Juan**, Raşel'in ailesinden önce Toledo'dan ayrılarak İstanbul'a ulaşan ve burada bir matbaa işletmeye başlayan Moşe Nahmiyas'ın babası **Don Salvatore**, annesi **Dona Graziella**, İspanya'daki Yahudileri Edirne'ye yönlendiren haham **Don İzak Sarfati**, Moşe'nin sadece ismi geçen kardeşi **Abraham**, Hayım'ın boğazına sarılan **kara giysili Hristiyan**, İspanya'yı terk eden Raşel ve ailesini durduran

çetecilerden **sakallı süvari**, siyah sakallı olan **adam**, Raşel'in sakladığı şeyi almaya çalışan **süvari** ve onlara yol gösteren Jose Marciano adlı **şişman atlı**, II. Bayezid'in adı belirtilmeyen Divan-ı Hümayun üyeleri **sadrazam**, **nişancıbaşı**, **defterdarbaşı**, papanın elçisi Bochiardo'nun sultana söylediklerini tercüme eden Galatalı İtalyan dönmesi **tercüman**, Cem Sultanın öldürülmesi işini yapabilecek kişiyi tavsiye eden bir **vezir**, bu kişiyi çağırmaya gönderilen **çavuşlardan biri**, II. Bayezid'e Yahudilere yardım edip etmeyeceğini soran **diğer vezir**, Cem Sultanın ayrıldığına üzüldüğü **karısı**, Mısır ve İran'a gelin giden **Cem Sultanın kızı** ve **Bayezid'in kızı**, Bayezid'i rahatsız eden **Venedik elçisi Zankani**, Moşe'den hoşlandığını belli eden ve Raşel'den ümidini kesince de onunla evlenen ve İstanbul depreminde ölen, komşu Altamiraların kızı **Rebeka**, Don İzak Sarfati'yi Moşe ve babasıyla tanıştıran **Ahrida Sinagogu hahamı**, sultanın iki güge yapımını emrettiği **tersane emini**, Fez'de yanındaki küçük çocuğu Raşel'i göstererek korkutan **yaşlı Arap**, yanındaki **çocuk**, çocuğun hurmalarından almak istediği **satıcı**, Raşel'in Fez'de evlerine sığındığı İspanyol Yahudisi **Alegria** ve kocası **Amran**, buradaki Yahudi mahallesinde yaşayanlardan kına gecesi olan **Biba**, kına gecesinde ona tecavüz eden **altı parmaklı Arap**, Raşel'in görmek istemediği bebeği bir Hristiyan aileye satan her yeri kahverengi kumaşla sarılı **kadın**, bebeği götürdüğü ailenin yaşadığı malikânenin **güvenlik görevlisi adam**, boyu kısa olan diğer **görevli**, malikânenin sahibi ve bebeği sahiplenene **Sinyora Miro**, bebeğin Yahudi bir aileye ait olduğunu anlayarak onu istemeyen **Sinyor Miro**, Sinyora Miro'nun hizmetçisi **Maria**, bebeğe süt annelik yapacak bahçıvanın karısı **Vivian**, bahçıvan **Juan**, bahçıvanın bebeği götürdüğü **Kora Ana**, Rebeka ve Moşe'nin nikâhlarını kıyan **hahambaşı**, Moşe'nin kayınpederi **Altamira**, **Altamira'nın karısı**, Merillia'dan kaçırılan çocukların sünnet edilmesini onaylayan Kemal Reis'in gemisinin **serdümeni**, çocuklardan Christian'ın sünnetli çıktığını söyleyen **kolları dövme bir denizci**, **dümenci**, Kemal Reis'in konuştuğu **Kel Hasan**, Christian'ı getiren **şişman gemici**, Santorini adasında kendisiyle arkadaşlık eden **Maria**, onun hep şikâyet ettiği kocası **Mario**, Raşel'i İstanbul'a götürmek için gemisine alıp bu adaya bırakan **kaptan**, Raşel'in burada evinde kaldığı **Rabi Salamon**, Enderunda Christian-Burak'tan çok ümitli olan **oda kethüdası**, Yavuz Sultan Selim'i tahta götürmek üzere yol gösteren **kapiağası**, Moşe ve Raşel'in yan komşuları **Doktor Salvo**, Ester'e Kiraze adını veren dokumacı Sibrikos'un kızı **Eti**, Doktor Salvo'yla sohbet eden dokumacı **Sibrikos**, Yavuz'un babası Bayezid'i zehirlettiği konuşulan **Doktor Danon**, öldürülmesini engellemeye çalışan Alemşah'ın oğlu Osman'ın

bıçakladığı **cellat**, kolunu kırdığı diğer **cellat**, Venedik'e gönderilen elçiyi karşılayan **dük**, Kanuni'nin tahta çıkışını tebrik için gelen **Fransız elçisinin tercümanı**, elçinin ardından padişahın görüştüğü Luther'in yandaşlarından olan **siyah giysili papaz**, padişahın Cem Sultanın oğlu ve ailesinin teslimini şart koştuğu **Rodos temsilcisi**, Cem Sultanın oğlu **Murad'ın karısı**, Pargalı İbrahim'in Parga gemicilerinden biri olan **babası**, kaçırılan İbrahim'i satın alan **Manisalı dul kadın**, Hürrem'in yoksul bir papaz olan **babası**, varlıklı bir saray doktoru olan ve Soli ile evlendiğinde 35'ini geçmiş **Mordohay Çiprut**, Çiprut'un evine Burak Paşanın geldiğini bildiren yaşlı **hizmetkâr**, Venedikli Gritti'nin Zapolyo'nun vereceği vergiyi detaylı bir şekilde anlattığı **serasker**, Ester'i oğlu Leon'la evlendirmek isteyen Kapalıçarşı'nın ünlü kuyumcusu **Sarfati**, Burak Paşadan ümidini kesince Ester'in evlenmeyi kabul ettiği, ama hiç sevmediği **Leon**, Rodos'un fethinin ardından İstanbul'a getirilen ve âşık olduğu Burak Paşa ile evlenen ancak mutlu olamayan Cem Sultanın oğlu Murad'ın kayınbiraderinin kızı Lilian ya da sonradan aldığı adla **Neylan**, Ester ve Burak Paşa arasındaki iletişimi sağlayan ve son nefesinde Ester'e onları ayıranın annesi olduğunu söyleyen Rum **Kira Kadın**, Raşel'in Kira Kadının evini ararken geçtiği yolda gördüğü bir **balıkçı** ve bir **yoğurtçu**, Kira Kadın'ın evini sorduğu siyah giysili kamburu çıkmış **kadın**, Kanuni dönemi divanında İbrahim Paşanın konuştuğu **şeyhülislam**, diğer üyeler **yeniçeri ağası**, **sipahi ağası**, **kapıağası**, François'in süvari komutanı **Pierre**, Kanuni'nin kral gibi karşılattırdığı **Fransız elçisi**, François'in Şarlken'le nişanladığı **kızı**, Şarlken'e Kutsal Roma İmparatorluğu tacını giydiren **papa**, Burak Paşayı ölüm makinesine çeviren haberi, Ester'in evlilik haberini getiren **son sefere katılanlardan biri**, Burak Paşayı aylarca iyileşemeyecek derecede yaralayan adamlardan iri yarı, sapsarı sakallı **adam**, **Şehzade Cihangir'in dadısı**, yaralı Burak Paşayı bulan **askerlerden biri**, Burak Paşayı aylarca tedavi eden **yaşlı bir kadın**, vaktiyle Ebu Hanifi'nin kabrinin bekçilerinden **bir çavuş**, Ester'in ilk çocuğu **Abraham**, Neylan'ı bayılmadan yakalayan **hadım**, Beatris Mendes'in **hizmetçisi**, Şehzade Mustafa'yı öldürenlerden **Cellat Ali**, Şehzade Mustafa'ya mektup taşıdığı iddia edilerek öldürülen İbrahim Paşanın **çeşnicibaşısı**, Abraham'ın **zenci dadısı**, Ester'in Abraham'ı teslim ederek hareme geçtiği **genç kız**, Kiraze'nin sayesinde el konulan mallarını kurtaran **Venedikli tacir**, ölen Macar kralının karısı İzabel'in konuştuğu **rahip**, rahibe altın harflerle yazılmış fermanı uzatan **sarıklı bir adam**, Ester'in ikinci oğlu **Hayım**, Ester'i görmeye gelen Venedik elçiliği **kâtibi**, kâtibin yakında geleceğini söylediği **Fransız elçisi**, François'a güney sahillerinden haberler getiren **komutanı**, François'ya Josef

Mendes'in geldiğini haber veren **haberci**, Dona Beatris Mendes'i ihbar eden **kızkardeşi**, Beatris Mendes'in mektubunu teslim ettiği **özel hizmetçisi**, Ester'in üçüncü oğlu **Sami**, Barbaros'un 23 yaşında olduğuna çok şaşırdığı ve kızdığı Fransız **donanma komutanı**, Süleymaniye Külliyesindeki hastanenin **başhekimi**, burada tıp eğitimi veren bir **müderris**, **Ester'in hizmetçisi**, Kira Kadının ölüm döşğinde Ester'i görmek istediği için gönderdiği **siyah giysili yaşlı dul**, kapıyı açan başka **yaşlı kadın**, Tiberias projesine karşı çıkanlardan iki kişiyi astıran **vali**, Moşe'yi şenliğe götüren Soli'nin tanıştığı **Mikail'in annesi**, Mikail ve annesinin yanına yerleştirildiği **ihtiyar kadın**, Mikail'in babası ve Burak Paşanın **oğlu**, Şehzade Bayezid'i öldüren **şahın elçisi**, II. Selim'in paşayla evlendirilen **kızı**, Şehzade Mustafa'nın yeniçeri ağasıyla evlendirilen **kızı**, Ester'in hediyeler götürdüğü Salamon Eskenazi'nin **karısı**, Venedikli tüccarlar **Pietro Giovanni** ve **Frederico Cellini**, bu tüccarlardan Safiye Sultan için sipariş veren **Konstantinopolis elçisi**, İngiltere kraliçesi Elizabeth'in aldığı mektupla ilgili sorular sorduğu **sekreteri**, Medici'nin oğlu Charles'ı evlendirmek istediği **Avrupa prensesi**, Protestan Navarra'ya vermeyi plânladığı **kızı**, Alman asıllı tercüman **Mahmut**, Leh asıllı tercüman **İbrahim**, Sultan Mehmed'in tahta çıkışıyla saraydan ayrılmak zorunda kalan **Haseki Sultan**, Safiye Sultanın Kiraze'ye kendisine gelen mektubu göstermek için dışarı çıkmasını beklediği **hizmetkâr kız**, ince ve hafif sikkeler basılmasına yol açarak sipahinin isyan etmesine neden olan darphane memuru **Yahudi**, Raşel'e oğlu hakkında mektup yazan **Ferraralı adam**, Ester'in **torunu**, Diyarbekir Valisinin evini basanların valinin öldürdüğünü iddia ettikleri **yeniçeri**, ayaklanan sipahinin kellesini istediği **defterdarbaşı**, duruma müdahale ederek sipahileri kovalayan **yeniçeri ağası**, Kiraze'yi öldüren **sipahi**.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda yer alan 144 kurmaca kahramanın büyük kısmı Manisa halkından seçilmiştir. Şehzade sarayının halkına da yer verilen romanda, Şehzade Selim'in haremde bulunan cariyelerden bazıları ön plâna çıkarılır. Nurbanu'nun gelmesiyle gözden düşen ve Nurbanu'nun çocuklarına bakma görevini üstlenerek saraydan çıkarılmasını önleyen **Nergizeda**, romanın öne çıkan kahramanlarından. Bostancı Hasekisi Resul'e duyduğu aşk yüzünden ve onu görebilme ihtimalinin ortadan kalkmasından korkarak saraydan ayrılmak istemeyen Nergizeda, eski harem arkadaşının evinde Resul ile buluşur. Bu görüşmede, Resul'ün kaçma teklifine olumsuz cevap veren kahraman, bundan sonra büyük bir buhran geçirir. Haremin yazıcısı Mustafa ile evlendirilen Nergizeda, Resul'ün Mustafa'yı öldürmesinden sonra aklını kaçıracak hastaneye yatırılır.

Bostancı Hasekisi Resul, Rumeli'deki Hıristiyan bir ailenin Lagalık adlı çocuğu iken devşirme olarak alınmış ve Sinop'ta bir ailenin yanına Türkçe, Türk gelenekleri ve Müslümanlığı öğrenmesi için gönderilmiştir. Buradan Manisa'ya gönderilen ve Sultan Sarayında görevlendirilen Resul, Hürrem Sultanla birlikte gelen grup içinde gördüğü Nergizeda'ya âşık olur. Nurbanu'nun gelişiyile şehzade sarayından ayrılan Çeşmiferah'ın evinde Nergizeda ile buluştuklarında, ona beraber kaçmayı teklif eder. Nergizeda'nın teklifini kabul etmemesi üzerine ortadan kaybolur. Harem yazıcısı Mustafa'nın öldürülmesinde kullanılan bıçağın ona ait olduğu söylenir. Resul, hakkında birçok rivayet üretilir; ancak onun Sinop dağlarında gezen “deli çoban” olduğunu kimse bilmez.

Çeşmiferah, Nurbanu şehzade sarayına geldikten sonra saraydan ayrılan cariyelerdendir. Alaybeyi Hüseyin Ağa ile evlenerek saraydan çıkan ve Ayşe ismini alan kahraman, önceleri sarayda muteber bir yere sahipken, Hüseyin Ağanın torunlarının sünnetinde Nergizeda ile Resul'ün buluşmalarını sağlaması yüzünde gözden düşer. Kocasına ölüm cezası verilen Çeşmiferah, saraya gelerek Nurbanu'dan özür diler ve şehirden ayrılması için kendisine yardım etmesini ister.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda figüratif öneme sahip roman kahramanları şunlardır: Nurbanu'yu Manisa'ya getiren grubun **arabacısı**, grupta yer alan **haremağası**, arabanın sarayda durması üzerine dışarı çıkan **kapıcıbaşı**, gelenleri karşılayan **kapiağası**, arabaların yanında yolculuk yapan **Haremağası Sümbül**, saraydan gelen arabayı konuşan Manisa'nın zenginlerinden **Kumaşçı Hacı Sinan**, **Pür Nefes Çelebi**, **Attar Çalabvermiş Dede**, Sinop'tan geldiğinde Resul'ün yanına gittiği **Bostancıbaşı Davud**, odada bulunan **bostancı ortası yazıcısı**, Nurbanu'nun gelişinden sonra Çeşmiferah'la dayanışma içine giren ancak daha sonra vazgeçip bir yazıcıyla evlenerek saraydan çıkan cariyeye **Ruhîsar**, zaman zaman şehre inerek harem kadınlarının ihtiyaçlarını alan **Haremağası Behlül**, şehrin hanlarında yaptıkları işlerin haberleri duyulan tüccarlar **Hüseyin Hoca**, **Hacı Hasan**, **Yahudi tüccar**, onlara fiyat veren **kadı**, hububat satın alan **Venedikli** ve ona kefil olan **Sakızlı tüccar**, Nurbanu'nun hareme yazıcı tayin ettirdiği ve Nergizeda ile evlendikten sonra Resul tarafından öldürülen **Molla Mustafa**, Mustafa'nın dedesi olan **Çalabvermiş'in karısı**, küçüklüğünde Çalabvermiş'le birlikte dağlarda gezip otlar toplayan **dedesi**, bu gezmelerden birinde karşılaşılan Horos köyü **papazı**, Çalabvermiş'in kendisi gibi attar olan oğlu **Paşayığit Aydoğdu**, saraydan çıkarak Paşayığit ile evlenen ve oğlunun Nergizeda ile evlenmesine sevinen **Terendil**, Paşayığit'in Gazi Hünkar'ın sarayına

getirdiği çiçekleri eken **bostancı**, çiçekleri çok beğenen Gazi Hünkar'ın Paşayığit'i çağdırtmak üzere gönderdiği **çavuş**, Sicilya'ya yerleşmeye karar veren Nurbanu'nun Yahudi **babası**, Nurbanu'ya tavsiyelerde bulunan **esircibaşı**, paşalarla evlendirilen **Hüsnümelek** ve **Aşubcan**, haremdeki kızlara nasıl davranmaları gerektiğini anlatan **yaşlı lala**, Nurbanu'yu Hürrem Sultanın huzuruna götürülen **haremağası**, Hürrem'in süslü bir sandığını istediği **kethüda kadın**, hamama götürülen Nurbanu'ya hizmet eden **kızlardan biri**, **hamam ustası kadın**, **sarayın ebesi**, şeyhlerin sohbetinde bulunan **Bektaşî Dedesi Cafer Çelebi**, **Nakşibendi Dedesi Rahmanullah**, **Kadiri Şeyhi Mehmed Efendi**, **Altmışlı Medresenin Darül-Hadisi Mehmed Efendi**, lokma kazanının kapağını gülbanklarla açan **Kazancı Dede**, şehzadenin Manisa'ya gelişini kaydeden **Manisa Kadısı Abdullah Efendi**, Şehzade Selim'le sohbetlerini gördüğümüz **Musahip Manisalı Deruni Çelebi**, **Tacaddin**, **Şehabi Efendi**, **Turabi Çelebi** ve onun kardeşi **Cafer Ağa**, şehirdeki önemli olayları kaydeden ve bazen divana katılan **Manisa Kadısı Mehmed Efendi**, musahipleriyle sohbeti sırasında Selim'in yaklaştığını gördüğü **çavuşbaşı**, Selim'in annesinden gelen mektubu okuyup verdiği divan kâtibi **Muhiddin oğlu Mustafa**, Selim'in hareme haber gönderdiği **haremağası**, Nurbanu'nun Manisa'ya gelmeden önce şehrin uğurunu dinlediği **Manisalı yaşlı kadın**, Şehabi'nin babası **sipahi**, Resul'ü ailesinden alan **devşirme memuru**, devşirme memurunun Resul'ü teslim ettiği **sürücü**, devşirme çocuklara şehadet getirterek Müslüman yapan **koca sarıklı bir hoca**, çocukların alınlarındaki çizgiye bakarak saraya alınacakları seçen **Sarayî Amire hocası**, Resul'ü Sinop'a gönderen **İstanbul ağası**, Resul'ün Sinop'ta yanında kaldığı ve kendi ailesinden daha yakın hissettiği çiftlik sahipleri **analığı** ve **babalığı**, Resul'ün önünden geçirildiği **yeniçeri ağası** ve kendisini bostancı olarak seçen **bostancıbaşı**, divan üyelerini camiye götürülen **Yeniçeri Serdarı Derviş**, toplantı salonuna önden giren **kapıcılar kethüdası** ve **reisülküttab**, Lala Cafer Paşayı karşılayan paşalı kâtibi kavuğu bulunan **çavuşbaşı**, divan üyelerinden **Nişancı Kara Fazlı Bey**, divanda görüşülecek konuları hazırlayan **yazıcılarbaşı**, güzel kokulu ve soğuk şerbetler getiren **sakabaşı**, gündemin maddelerini okuyan **tezkirecilerden biri**, ikinci maddeyi okuyan **ikinci tezkireci**, çiçeklere konulan vergiyle ilgili madde hakkında bilgi veren **bahçıvanlar kethüdası** ile **attarlar kethüdası**, Bozdağ'a giden Nurbanu'nun sağlık durumunu kontrol eden **harem hekimi** ve **hekimbaşı**, şehrin zenginlerinden olan ve Çeşmiferah'la evlenip mutlu bir hayat yaşarken eşinin hatası yüzünden öldürülen ve tımarlarına el konulan **Alaybeyi Hüseyin Ağa**, büyük oğlu **Ahmed**, Çeşmiferah'ın Nergizeda ve Resul'ü

usulsüz bir şekilde görüştüğünü fark eden **lalanın karısı** ile **İbrahim Çelebinin karısı**, Nergizeda ile Çeşmiferah'a gelen **Arap oğlan Bilal**, Ruhîsar'ın yazıcı **kocas**, oğullarının sünnetinde üvey kayınvalideleri Çeşmiferah uygunsuz bir iş yaptığı için tedirgin olan Hüseyin Ağanın gelinleri **Ahmed'in karısı** ve **Hasan'ın karısı**, sünnet çocuklarının **kına anası**, fenalaşan Nergizeda'nın başına soğuk havlu koyan **yaşlı kadın**, Nergizeda'yı muayene eden ve ilaçlar veren **saray hekimlerinden biri**, Resul'ün ortadan kayboluşunu soruşturan **Subaşı Mustafa Ağa**, bu konuda dinlenilen **bir bostancı**, Hüseyin Ağanın oğlunu Sultan yaylasına giderken gördüğünü söyleyen **Ulu Cami müezzini Seyit Efendi**, Sümbül'ü saraydan kovan **ak ağa**, şehzadenin İran Şahına karşı toplanan orduya katılması emrini bildiren fermanı getiren **çavuşbaşı**, Nurbanu'nun sarayda görüştüğü **Haham İzak Dayan** ve **tüccar Rev Dayan**, yazıcı Mustafa için hazırlanan evde görev yapacak olan **kâhya kadın**, şehirde meyhanesi bulunan **Rum Yanko**, şehrin ileri gelenleriyle birlikte meyhaneye giden **sahtiyan tüccarı Abdurrezzak**, **kumaşçı Hüseyin**, garsonluk yapan **meyhanecinin kızı**, meyhanedeki **yabancı müşteri**, meyhanenin asıl sahibi olan **sipahiağası**, şarabı çok beğenilen **Züema Rüstem Ağa**, Mustafa'nın saraya yazıcı olmasını sağladığı söylenen attar **Yahudi Yakup**, şehzadenin geleceği caminin etrafını kontrol eden caminin mütevellisi **Sakıp Ağa**, sarayın büyük kapısından çıkan **peykbaşı**, peykbaşının yanında yürüyen **solakbaşı**, Sultan Camisinin hutbe okuyan **yaşlı imamı**, Cuma namazı sonrası Kuran-ı Kerim okuyan Manisa'nın güzel sesli hafızı **Ömer**, Nehcivan seferine çıkılacağı haberiyle birlikte padişahın hediyeler gönderdiği **Hoca Şemsüddin**, **çavuş Ahmed**, Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi sonrasında Rüstem Paşadan mührü hümayunu isteyen **kapıcılar kethüdası**, padişaha elçi gönderen **Mekke emiri**, sefer sırasında konaklanan Maraş'ta kızlarını yanına getirten Selim'e tepki gösteren **kızların babası**, şehzadenin sohbetinde bulunan **Bektaşî dedesi Hüseyin**, Hürrem'in sağlık durumuyla ilgilenen **hekimbaşı**, padişahın fermanını getiren **Kapıcıbaşı Mahmut Ağa**, esasına vurarak divan odasının kapılarını açılmasını sağlayan **çavuşbaşı**, Selim'in atandığı Konya'da hazırlık yapması için önceden gönderdiği eski kapıcılardan **Ali**, Bayezid'in Amasya'ya atanması fermanını götüren ve hakarete uğrayan kapıcıbaşılardan **Mihnet Ağa**, Bayezid'in atamayı tartıştığı nişancısı **Ahmed Bey**, mirahuru **Hasan Ağa**, Selim'in avlandığı ormandaki şüpheli kişiler **Hamza**, **Bayram**, onlara Selim'in asker yazdığını söyleyen Bayezid'in adamı **Recep**, Selim'in ordugâhına yakın kurulan bir çadırda bulunan **Bayezid'in eski sekban kethüdası**, Nurbanu'nun Çeşmiferah'ın mücevherlerinin hazırlanması için

kendisiyle haber gönderdiği **harem yazıcısı**, Çeşmiferah için Bursa’da bir ev almak için yola çıkan **yazıcı**, Nergizeda’nın kaldığı hastanenin **başhekim**, **hastabakıcı kadın**, haremın Manisa’dan ayrılışını şeriye siciline kaydeden **Manisa kadısı**, Nurbanu ve kızlarının Konya’da ziyaret ettikleri **Mevlevi dergâhının şeyhi**, padişahın davranışlarını düzeltmesi uyarısını getiren ve Selim tarafından azledilen **çavuşbaşı**, padişahın buna sinirlenerek boğdurduğu **Selim’in adamı**, Selim’in saraydakiler merak ediyor diye çağırıp on iki gün sarayında alıkoyduğu **beylerbeyinin karısı**, padişaha şikâyete giderken yoldan çevrilen **beylerbeyi**.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanın 166 kurmaca kahramanından öne çıkan ikisi İsviçreli hırsız Gianno Spinola ve onu yakalamaya çalışan polis Kaan’dır. İsviçre’de standardı yüksek bir hayat yaşayan **Spinola**, methini duyduğu Kâşıkçı Elması’nı çalmak üzere İstanbul’a gelir. Görüntüsünden herhangi bir millete ait bir özellik tespit etmesi güç bir kahraman olan Spinola, kendisiyle aynı özelliklere sahip Alman ve İsveç yardımcısıyla ayrı zamanlarda geldiği İstanbul’da önce Topkapı Sarayını ziyaret eder. Kâşıkçı Elması’nı çalmak üzere yaptığı plânı uygulamaya koyan Spinola, Kaan tarafından engellenir; ancak her iki kahraman da zaman değiştirerek 17. yüzyıl İstanbuluna, IV. Mehmet’in tahta çıktığı günlere gider. Topkapı sarayından ayrılarak Galata’ya giden usta hırsız, burada yaptığı birkaç soygunla bir süre idare edebilecek birikime sahip olur. Bundan sonra ticaret yaparak zenginleşmeye başlayan Spinola, bir meyhanede tanıştığı Ali Ufki Bey yoluyla saraya girmeyi başarır. Bu arada ilişki kurduğu Avusturyalı kahramanlarla işbirliği yaparak saraydan elde ettiği bilgileri onlarla paylaşır. Cariye Melek de bu konuda onun en büyük yardımcısı olur. Spinola, Kâşıkçı Elması hakkında duyduğu bilgileri takip ederek elmasa ulaşmaya çalışsa da elması, saray hesabına arayan Kaan’a kaptırır. Kahramanlar gerçek zamanlarına döndüğünde Spinola, helikopterle kaçarak izini kaybettirir.

Kaan, Spinola ile hemen hemen aynı özelliklere sahiptir. Hırsız ülkeye girdiği andan itibaren takipte tutan Kaan, Topkapı Sarayında elması çalmak üzereyken baskın yapar; ancak başına aldığı darbeye kendini 17. yüzyılda bulur. Mimar Kasım Ağa sayesinde saraya giren Kaan, Turhan Sultan ve Kösem Sultan arasında yaşanan hesaplaşmada Turhan Sultan yanında yer alır. Bundan sonra Turhan Sultanın çok güvendiği adamlardan biri olan Kaan, çok iyi arkadaşı olan başvezir Fazıl Ahmet Paşanın verdiği görevle bir istihbarat örgütü kurar. Oluşturulan bu yapı ile İmre Tököli’yi İstanbul’a getiren Kaan, Kazak beyi Ataman Doroşenko ile IV. Mehmed’i tesadüfen karşılaşmış gibi görüştürür. Spinola’yı burada da adım adım takip eden

Kaan, onun Melek'le ilişkisini de Avusturyalılarla görüşmelerini de bilir. Kâşıkçı Elmasını duyan ve onu hazinesine dâhil etmek isteyen padişah hesabına elması arayan Kaan, Spinola ile aynı izleri takip eder. Spinola'dan önce elması elde eden kahraman, zamanına döndüğünde kendini bir hastane odasında bulur.

Romanda yer alan diğer kurmaca kahramanlar çocuk **padişahın lalası**, Sultan İbrahim ile hapsedilen cariyelerden ince, uzun boylu ve esmer olan **cariye**, sultanın hapsedilmesinden sonra küçük padişahın sünnet edilmesi gerektiğini söylemek üzere Turhan Sultana gelen **akağa** ve **kara haremağası**, küçük padişahı sünnet eden **hekimbaşı**, çocuk padişaha babasının katledilmesine dair fermanı imzalatan **adam**, Kaan'ın hostes kılığındaki **yardımcısı**, Spinola'nın kaldığı otelin **resepsiyon görevlisi**, bavulunu taşıyan **çocuk**, Kaan'ın çok sevdiği ve ava meraklı olan **dedesi**, Kaan'ın İstanbul Emniyet Müdürlüğü ile irtibatı sağlayan **yardımcısı**, Spinola'nın resepsiyon görevlisi ile ne konuştuğunu öğrenen takip **ajanlarından biri**, Spinola'nın katıldığı turun **rehberi**, İstanbul'a aynı amaç için gelmiş olan Spinola'nın yardımcıları bir **İsveçli** ve bir **Bavyeralı Alman**, bu Alman hırsızın tek zaafı olan **şişman karısı**, Kaan'ın ajanların eşgüdümünü sağlayan **yardımcısı**, Spinola'nın çağırdığı **hayat kadını**, Kaan'ın 17. yüzyıl Osmanlı sarayı hakkında doktora tezi yazan arkadaşı **Gülsüm**, kanıt olmadığından Spinola hakkında yapılacak bir şey olmadığını söyleyen **İstanbul Emniyet Müdürü**, kent içinde takip yetkisi olmadığını söyleyen **jandarma komutanı**, Kaan'ın aratıp bulamadığı **Topkapı Sarayı koruma müdürü**, Kaan'ın saray içindeki takip esnasında gördüğü **ajanlarından biri**, iki hırsız takip eden **ajan**, ikinci avlu girişinde gizli duran **ajan**, Turhan Sultanın yanında duran siyah **sakallı ve kaftanlı adam**, diğer yanındaki **zenci**, Turhan Sultana Atike Sultanin geldiğini haber veren **cariye**, Kösem Sultanin torununu öldürme plânının parçası olan **tatlıcıbaşı**, büyük valide sultanin Melek'le haber yolladığı **kızlarağası**, arada bir haremi gözleyen yüksek rütbeli bir **kara haremağası**, Kösem Sultanin odasında bulamayıp geri dönecekken vazgeçen ve valide sultanin bulan **baltacı**, Melek'in ardından gittiği genç **zenci haremli**, Kromvel'in kendisine karşı ayaklandığı **İngiliz kralı**, konsey üyeliğini satan Mazarin'e para getiren **tombul**, **çilli yüzlü kişi**, Leopold'ün ziyaret ettiği kilisenin **başrahibi**, Leopold'e kabul edilmeyi bekleyen komutanları haber veren **uşak**, Spinola'nın giysilerini ve parasını çaldığı **zavallı**, hırsızın Ortodoks kilisesi bahçesinde gördüğü **papaz**, Spinola'nın kurbanı olan **bir Farşlı tüccar** ve **bir Arap tüccar**, Spinola'nın Ali Ufki Beyle tanıştığı meyhanenin sahibi **Habip Efendi**, Ali Ufki Beyin şarkısına eşlik eden güzel sesli **levant**, Kaan'ın İstanbul halkını tanımak

üzere yaptığı gezintilerden birinde rastladığı Karamanlı Hristiyanlardan bir **aksakal**, padişahın girişinden önce içeridekileri uyaran **akağa**, **Saatçi Adem**, Galata’da yerleşik **Cenevizli tüccar**, onun Spinola’yla ilişkisi olan **karısı**, Ali Ufki Beyin yanında Spinola’ya gelen **uşak**, saraya atıyla gelen Spinola’yı uyaran **asker**, bu uyarılara bakan siyah sakallı bir **subay**, Ali Ufki Beyi karşılayan saraydaki **hassa subayı**, onu içeri alacak olan **mabeyinci**, Spinola’nın padişahı ziyaretinde tahtın arkasında duran **silahçıbaşı** ve **ibrikçıbaşı**, Kaan’ın Don Kazaklarıyla görüşme yapmak üzere gittiği Ukrayna ve Moldovya’da tanıdığı ve sevdiği **Ala**, padişahın kayık gezintisine çıkacağını bildiren **bostancıbaşı**, Kaan’ın Spinola ile ilgili görüşme yaptığı **kaptan paşa**, kaptan paşanın Spinola’yı araştırttığı **deniz subayı**, Kaan’ın Spinola’yla ilgili görüştüğü fakat güvenemediği **subaşı**, Kaan’ın Kadızadeler ve Merakiler hakkında bilgi edindiği **Seyyid Hasan**, oturdukları **kahvenin çırağı**, onların sohbeti sırasında içeri giren ataist müderris **Lari Mehmed Efendi**, Kaan’ın Don Kazaklarıyla iletişime geçmesine yardımcı olan **Mahmudi Ömer Efendi**, Spinola’nın davetini beklediği ancak onu davet etmeyen **Venedik balyosu**, Fazıl Ahmet’in Ermeni patriği ile yapacağı görüşmeye Kaan’ı çağırmak için gönderdiği **kâtip**, Topkapı Sarayındaki ziyafete davetli Kaan’ı içeri alan **kapıcı**, avcılarının yaptığı geçit resminde önde yürüyen **avcı kuş eğitmenleri ustası**, ardındaki **doğancı**, padişahı Edirne’de karşılayan **Edirne bostancıbaşısı**, Edirne bedestenindeki dükkânda Moşe Zavarro ile sohbet eden **esmer adam** ve Kaan’a Yahudiliğin durumu hakkında bilgi veren **Moşe Zavarro**, Büyük Sinagog’un **kapıcısı**, Kaan’ı çağıran Fazıl Ahmet’in **ulağı**, Melek ile Spinola arasındaki iletişimi sağlayan eski ismi Massimo olan akağa **Yadigar**, Yadigar’ı ailesinden satın alarak hadım ettiren **Venedikli tüccar**, Yadigar’ı İstanbul’a getiren **Türk beyi**, Fazıl Ahmet’le Sabetay Sevi hakkında görüşmek isteyen **hahambaşı**, Kızkulesi’nde Spinola ile gizli görüşme yapan **elçi Leslie’nin tercümanı**, Spinola hesabına yeniçerilerle ahbaplık kuran adamlarından biri, Spinola’yı Fransız gemisine götüren sandalın **kürekçisi**, Moşe Zavarro’nun Kaan’a mektubunu getiren **özel ulak**, gezintilerinden birinde Kaan’a davetkâr bakan **Rum kadın**, Sipahi Kışlasında kılıç çalışan Kaan’ın karşısındaki **sipahi çavuşu**, kışlaya aniden gelen Kaan’a saygıda kusur etmeyen **kışla komutanı**, Kaan’ın girdiği küçük kahvede ne istediğini soran **delikanlı**, Fransız elçiliğine giden Kaan’ı karşılayan elçiliğin **Rum çevirmeni**, Yadigar’ın gizli bilgiler öğrendiği oda arkadaşı **akağa**, Tophane’de Spinola’nın önderliğinde toplanıp gizli çalışmalar yapan ve Kaan’ın karşısına çıkan **karaltı**, Tophane binasında toplananlardan **yeniçeri olan biri**, Protestan göçmenlerden olan

diğeri, Tophane'nin bağlı olduğu **topçubaşı**, Spinola'nın elmas hakkında bilgi almak istediği **falcı kadın**, Spinola'yı dışarı atan falcının koruması **iri yarı zenci**, Spinola'nın falcıya beraber gittiği **adamı**, fal bakılması için kahve getiren **orta yaşlı kadın**, Spinola'yı padişahın yanına götüren **hizmetli**, padişahın yanından ayrıldığında ona refakat eden **adamı**, Fazıl Ahmet'in elmasla ilgili araştırma yapmakla görevlendirdiği **yardımcısı**, Turhan Sultanla görüşecek olan Kaan'ı valide taşlığına götüren **karaağa**, burada onu karşılayan **kethüda kadın**, Kaan ve Turhan Sultanı yalnız bırakmamak için ayak sürüyerek odadan çıkan **yaşlı haremağası**, padişaha Evliya Çelebinin geldiğini haber veren **teşrifatçı**, elması arayan Spinola'nın bastığı **kuyumcu**, Spinola'nın dükkânkapısını kapatan **adamı**, elması gördüğü söylenen ve Spinola tarafından sorgulandıktan sonra öldürülen **Serena adlı kadın**, sokakta ağzından ateş saçma gösterisi yapan **adam**, sokakta bul karayı al parayı yapan **adam**, kalabalıkta Spinola'nın aradığı Serena'nın çalıştığı evi sorduğu **adam**, buldukları evdeki **denizci**, kapısının eşiğindeki **zenci kadın**, içerideki **esmer kadın** ve **sarışın kadın**, evi çalıştıran **yaşlı kadın**, Serena'nın **müşterisi**, İmre Tököli'nin İstanbul'a geleceği haberini Spinola'ya getiren **adam**, ona kapıyı açan **çirkin uşak**, oradan çıkan adamı öldüren saraylı **iri yarı zenci**, Melek'in Spinola ve Avusturyalılar için çalışmak üzere ayarladığı **yeniçeri çavuşu**, padişahın Habsburg elçisini kabul etme kararını bildirmek üzere gönderilen **özel ulak**, elçinin kabulünden önce gelerek padişahın sağ tarafındaki yerine geçen **yeniçeri ağası**, **Anadolu kazaskeri** ve **Rumeli kazaskeri**, elçinin padişaha mektubunu verdiği **sancak emiri**, Fazıl Ahmet'in kendisiyle görüşmek istediğini bildiren **karakulak ağası**, elçi şerefine düzenlenen eğlencede dolaşan çalgıcı, **bir yarışçı**, Spinola'nın adamlarından **iri yarı olanı**, meydandaki sahnede türkü söyleyen şişman ve **bıyıklı adam**, onu izlerken Spinola'nın elmas konusunda sorgulayarak bıçakladığı **yaşlı adam**, Fazıl Ahmet'in çağrısını Kaan'a ileten **uşak**, yeniçerilerin isyanının duyulması üzerine kapanan büyük çarşının içinde kalan **bekçi başı**, yeniçerilere konuşma yapan **yeniçeri çavuşu**, Turhan Sultanın yeniçeri ağasını çağırttığı **emektar yardımcısı**, sultana kahve getiren **hizmetli**, Nabi'nin geldiğini sultana haber veren **odacı**, isyancı **yeniçerilerden kıdemli olanı**, isyanın bastırılmasını Turhan Sultanla konuşan Fazıl Ahmed'in yanındaki **danışmanı**, İmre Tököli'ye kendini saraydan gelmiş gibi gösteren **haberci**, Spinola'yı elçi Leslie'nin yanına götüren **genç**, Spinola'nın Kamil Efendiyi sorduğu baharat **satıcısı**, Spinola'nın elması gören kuyumcu hakkında bilgi aldığı **Kamil Efendi**, elması gördüğü için dükkânını Spinola'nın bastığı kuyumcu **Sarkis**, oğulları **Nubar**, **Arsen**, Spinola'nın

elmas sorgusunda öldürdüğü adamlardan balıkçı reisi **Yorgo**, barınakta çalgı çalan **adam**, sultanı selamlamayan elçilik gemisini durmaya zorlayan Türk savaş gemisi **kaptanı**, elmasla ilgili cinayetlerden dolayı Kaan'ı durduran ve aralarında tartışma geçen karakolun genç **komutanı**, Kaan'ın balıkçıları görünce dostça selam veren **adamlarından biri**, Kâşıkçı Elması'nın kendisinde olduğu ve onu Kaan'a veren balıkçı reisi **Dursun Reis**, Dursun Reis'i korumaya çalışan **genç balıkçı**, elması alan Kaan ve yanındakilere Spinola'nın saldırısında düşen ve parçalanan **atlı**, çatışma sırasında öldürülen **adam**, onu öldüren **asker**, ikinci saldırıda Kaan'ın yaraladığı **saldırganlardan biri**, Spinola'nın İstanbul'dan ayrılırken yanına aldığı en güvendiği **adam**, Spinola'nın peşindeki Kaan'ı handa karşılayan **uşak**, Kaan'la birlikte gelen **yardımcısı**, **hancı**, Kaan'ın hastanede gözlerini açtığı anda yanında gördüğü **yardımcısı**, Spinola'yı kaçıran helikopterin pilotu **Perkut Erkan**'dır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında sayısı 86 olan kurmaca kahramanların tamamı figüratif öneme sahiptir. I. Abdülhamit'in Beyhan Sultan ve Hatice Sultanın evlendirilmeleri yönünde tâlimat verdiği **sadrizam**, Hatice Sultan'ın kocası Seyyid Ahmet Paşayla birlikte Hotin'e giden **yaveri**, Baron Hübsch'ün İstanbullu **tüccar babası**, Hatice Sultanın sarayının işlerine bakan **başaga**, Hatice Sultanın Melling'i saray kadınlarına göstermeden harem odasına getirmesini istediği **kethüda**, mimarı harem odasına getiren haremağası, Melling'le birlikte gelen **çevirmeni**, Hatice Sultanın el çırparak çağırdığı yan odadaki **cariye**, ikinci gelişinde Melling'e zorluk çıkaran **bostancı**, Selim'in gönderdiği mektupta devletin maddi sıkıntılarından bahsettiği **sadaret kaymakamı**, padişahı öldürmeye çalışan **Trabluslu bir asi**, Melling'in yüksek sanat okulunda öğretmen olan **ağabeyi**, Hatice Sultanın hediyelerini karşılık İki Sicilya kontunun hediyelerle Hatice Sultana gönderdiği **kızı** ve eski İzmir konsolosunun kızı **Amareux**, Sinyor Kolombo'nun **oğlu**, Melling'in sahilsarayına aylığını almak için gönderdiği **uşağı**, ona parasını eksik veren **Kilerci İbrahim**, Mevlevi ayinlerini sürekli izleyen **bir İtalyan**, onun sema töreni öncesi hazırlandığını gördüğü **bir derviş**, sürekli dergâha gelen ve öldüğünde buranın mezarlığına gömülen **Rum genç**, gencin buraya gömülme isteğini ileten **babası**, Selim'in Şeyh Galip'in evlenmesi için verdiği **cariye**, şeyhin ondan olan çocukları **Zübeyde**, **Ahmet** ve **Mehmet**, her şeyi Beyhan Sultana sorarak Mustafa Paşayı rahatsız eden **kethüda**, İstanbul'da çıkan yangının ardından zarar görenlere padişahın emriyle altın götüren **sekbanbaşı**, İngiliz donanmasının Boğazda demirlemesi sırasında Fransız elçisiyle görüşen **reisülküttap**, İngiliz donanmasının **kumandanı**,

yeni üniformaya karşı çıkan **yamaklardan biri**, Halil Ağaya çok bağlı olan **neferi**, Boğaz nazırını kaçıran **emireri**, Boğaz nazırını öldüren **yamaklardan biri**, Kabakçının yerini öğrenmek için sıkıştırdıkları **karısı**, yamakları içeri kabul eden **Topçu Kışlasının kumandanı**, Musa Paşanın konağında toplananlardan **İstanbul efendisi**, can korkusuyla toplantıdan çıkan Çelebi Efendinin beraber konağına gittiği **uşağı**, İbrahim Kethüda'yı tanıyan **hamallardan biri**, kethüdanın evine sığındığı **dostu**, beraberindeki **kâtibi**, Kabakçı başkanlığında toplanan ve şeyhülislâmı çağırmayı teklif eden **bir yamak**, Kabakçı'yı saraya çağırarak padişahın mektubunu getiren **karakullukçu**, öldürüleceklerin listesini padişaha götürmekle görevlendirilen **hazine kâhyası**, Beyhan Sultana haber getiren **saray çavuşlarından biri**, Hatice'yi saraya götüren **arabacı**, onun yanındaki **çavuş**, saltanatın değiştiğine dair fermanı alan **Darüssaade ağası**, Bektaşî tekkesinde ayaklanmaya dair konuşanlardan **Yunus dede**, bir başka **dede**, mabeyinci Ahmet Beyi öldürenlerden **biri**, kaçan Bahriye Nazırını tersaneye kabul etmeyen **liman reisi**, nazırın gizlendiği yeri söyleyen **uşağı**, İzzet Beyin Hatice Sultanla kıyasladığında sade ve duygulu bir kadın olduğunu gördüğü ölen **eşi**, isyancıların Divanhaneye hapsedtikleri **Ermeni papazı**, Alemdar'ın emriyle sadrazamdan mührü alan **çavuşbaşı**, sadrazamı Çırpıcı Çayırına götüren **Boşnak Ağa**, Alemdar Mustafa Paşanın Selim'i getirmekle görevlendirdiği **silahdar ağa**, Selim'i öldürme fikrini Nezir Ağanın kendisine açtığı **sadaret kethüdası**, Mustafa'nın bunun için yanına topladıklarından **hazine kethüdası** ve **başçuhadar**, gelen katillere engel olmak isteyen **akağalardan biri**, Selim'in yanına koşan iki **cariyeden biri**, gelenleri haber veren **diğeri**, Alemdar'ın Mustafa'nın söylenmelerine kızarak yanına gönderdiği **bir adamı**, korkudan kaçan **kahvecibaşı**, Sultan Mahmut'un **başlalası**, sarayda başlayan yeni dönemde öldürülen valide sultanın **kahvecibaşısı**, padişahın **kahvecibaşısı**, **kaftancibaşı**, bir Yahudi **bezirgân**, Selim'in öldürüldüğünü Neşetabad'daki İzzet Beye getiren **bir asker**, saraya gönderilen **kâhya**, Alemdar Mustafa Paşaya gelerek kardeşinin sürgüne gönderilmesini şikâyet eden **kazaskerlerden biri**, Esmâ Sultanın yeniçerileri körüklemesinin bildirildiği **kızlarağası**, Alemdar Mustafa Paşaya çok bağlı olduğu için öldürülen **yeniçeri ağası**, Alemdar Mustafa Paşanın sıkıştığı konağından harem halkının dışarı çıkarılması için konuşmaya çağırdığı **42. Yeniçeri bölüğü kumandanı**, Alemdar Paşa ile konakta kalan ve ölen **başkadını**, devrik padişah Mustafa'nın hazırladığı komploları II. Mahmut'a ileten **bir yeniçeri**, kardeşini boğdurtan Mahmut'un bu konudaki düşüncesini söylediği **veziri**, II. Mahmut'un düzenlediği toplantıya katılan ve

düşüncelerini söyleyen **ulemadan biri**, yeniçerileri kışkırtan Nahila Mustafa Paşanın evinde bir sepet içindeyken yakalandığı **sevdiği kadın**, Melling'in evine giden İzzet Beyi karşılayan **kapıcı**, kaldığı otelin **resepsiyon görevlisi**, II. Mahmut'un Muzika-yı Hümayun için İtalya'dan getirttiği **müzisyen**, Baron Hübsch'ün yerine geçen **oğlu**, Melling'in Hatice Sultan adına borçlandığı ve sıkıntıya düştüğü **Fransız mücevher satıcısı** romanda rol alan kurmaca kahramanlardır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında yer alan 121 kahramanın 119'u kurmacadır. Kurmaca kahramanların başında adı belirtilmeyen şişman kahraman gelir. Romanın diğer başkahramanları gibi gözden kaçamayacak kadar dikkat çekici biri olan **şişman kahraman**, genç bir kadındır. Bir gün vapurda giderken kendisinin fotoğrafını çeken Be-Ce ile tanışan kadın, onunla dostluk kurmuş ve sonrasında aynı evde yaşamaya başlamıştır. Her ne kadar aynı evde yaşıyor da olsalar iki kahraman beraber dışarı çıkmaz. Çünkü şişman kadın gözlerin üzerinde olmasından hiç hoşlanmaz. O yüzden dışarı çıkacakları zaman tebdil-i kıyafetle çıkarlar. Romanın ilk sayfalarında bir dolmuşa bindiğini, çok yer kapladığı için insanların kendisinden rahatsız olduğunu gördüğümüz kahraman, yanındaki çocuğun birden üçe kadar saymasından büyük rahatsızlık duyar. Çünkü çocukluğunda gözlerini kapatıp birden üçe kadar saymasını isteyen bir yabancıнын tecavüzüne uğramıştır. Yaşadığı bu olaydan sonra babaannesinin evsahibi Kısmet Hanım Teyzenin çok değer verdiği kedisini öldürür ve sürekli yemek yemeye başlar. Bir süre kreşte çalışan ve şişmanlığı dolayısıyla çok güvenilir bir görüntüye sahip kadın, işten ayrılıp evde diyetle başladığı günlerin birinde Be-Ce'nin onun görünüşüne dair ilk defa ettiği rahatsız edici bir söz yüzünden yeniden yemek yemeye başlar. Havagazıyla intihar etmeye kalkan kahramanın ve romanın tüm kahramanlarının hayatının romanın başladığı noktaya dönmesiyle o da ölmez.

Be-Ce de gözden kaçamayacak bir görüntüye sahiptir. Bir cüce olan Be-Ce'nin adı, çocukluğunda arkadaşlarının "cüce büce" demelerinden gelir. Kendisine adını soranlara önceleri "büce" diye karşılık veren kahraman, sonraları adını Be-Ce'ye çevirir. Bu ismi kullanmayı seven Be-Ce, insanların karşısında kendini göstermekten de hoşlanır. Hatta haftada bir gün bir resim atölyesinde manken olarak çalışır. Görülmekten hoşlanmayan şişman kadın, onu atölyede görmeye her gidişinde çok rahatsız olur ve şeytandırnaklarını yer. Be-Ce'nin şimdi oturduğu yerde, yıllar önce Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin kurduğu gösteri çadırı vardır. Be-Ce de tıpkı Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi gibi iki çizgi halindeki gözlere sahiptir ve

farklılığını hayatının her alanında vurgulamak amacıyla “Nazar Sözlüğü” yazar. Şişman kahramana olan ilgisi de onu bu sözlük için bir malzeme olarak kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi, 1800’lerin sonunda yaşayan bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Erkek çocuk sahibi olmayı çok isteyen bir annenin son çocuğu olarak doğan Memiş’in doğumundan hemen sonra annesi ölür. Bir mum kıvamında olan bebeği gören herkes kaçar; yüzü olmayan bebeğin donmak üzere olduğunu anlayan halası ona aceleyle bir yüz çizer, en sona kalan gözlerini yetiştiremeyeceğinden korkan kadın, ona göz olarak iki çizgi çizince Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin gözleri iki çizgiden ibaret olur. Tuttuğunu koparan cin gibi bir adam olan Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi’nin kafasının içinde “her akşam ayrı bir iblis tayfası sazlı sözlü cümbüş yapar”. Babasının kendisinden pek hoşlanmadığı Memiş Efendi için, ablalarının kendisine bulduğu ve evlendiği dilsiz kızın gözleriyle anlattıkları bir dönüm noktası olur. Kızı babasının evine gönderen kahraman, bundan sonra değişen insanları fark eder ve onlar için şimdi Hayalifener Apartmanının bulunduğu yokuşta vişne rengi bir çadır kurar. Çadırın batıya bakan kapısından yalnız kadınlar, doğuya bakan kapısından ise yalnız erkekler girebilir. Kadınların girdiği kapıda dünyanın en çirkin kadınlarıyla çirkinliğin ta kendisi, erkeklerin girdiği kapıda ise büyüleyici güzellikteki kadınlarla güzelliğin ta kendisi gösterilir. Her iki gruptaki insanlar da yine dikkat çekicilik noktasında aynı seviyededir. Romanda herşey başa döndüğünde, Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, vişne rengi çadırında Samur-kızı ve La Belle Anabelle’i bulamaz.

Sibiry’a’da bir samur avcısı olan **Timofei Ankidinov**, yaralı arkadaşını kurtarmaya çalışırken önünden geçen iri bir samurun peşine düşer. Onun ters çevrilmiş bir sepetin içine girdiğini gören Timofei Ankidinov, sepeti kaldırdığında samur-oğlanı bulur.

Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin vişne renkli çadırında çirkinliğin ta kendisi olarak sergilenen **Samur-kızın** kökeni Sibiry’a’da Timofei Ankidinov’un yakaladığı Samur-oğlana dayanır.

1800’lerin sonunda Fransa’da yaşayan ve bir günah çocuğu olduğu için ailesinin varlığından rahatsız olduğu **La Belle Anabelle**, güzelliğinden etkilenen bir kumpanya sahibi tarafından ailesinden satın alınır ve İstanbul’da, erkeklerin girdiği çadırda güzelliğin ta kendisi olarak sergilenir.

La Belle Anabelle'in annesi **Madame de Marelle**, inançlarına çok düşkün ve kuralcı bir kadındır. Tavanarasında o uğursuz resmi gördükten sonra kocasının öldüğünü, kâhyanın kocası olduğunu ve resimdeki delikanlıyı da kâhyanın yardımcısı olduğunu sanan Madame de Marelle, yapmaması gerektiğini bile bile delikanlı ile birlikte olduktan sonra bunun aslında hiç sevmediği kâhya olduğunu fark eder. Bundan sonra doğan çocukların biri kadının kâhya sandığı kocasına, diğeri ise resimdeki delikanlıya benzer. Olaylar başa döndüğünde Madame de Marelle, tavanarasında o resmi eline alır; ancak açmaktan vazgeçer. Böylece La Belle Anabelle de dünyaya gelmemiş olur.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanının diğer kurmaca kahramanları Be-Ce'nin şişman kahramanı uyandırarak gösterdiği, sokakta **cinnet geçiren kadın**, kadının kendisini aldatan **kocas**, adamın karısını aldattığı **genç kadın Sinem**, mahremiyetlerinin daha fazla elden gitmemesi için cinnet geçiren kadını alıp götürən **enişte bey**, kadının **kızkardeşi** ve **annesi**, onları götürən **taksinin şoförü**, taksicinin kendisi için çalıştığı **piyango zengini adam**, taksicinin çalışmasına izin verdiği **karısı**, onun çalıştığı dükkâna dadanan **adam**, taksicinin beraber çalıştıkları diğeri **taksi şoförü**, onun çalışmasına izin vermediği **karısı**, dolmuşta şişman kadının yanına çocuğuyla birlikte oturduktan sonra uflayıp pufleyarak şişman kadından rahatsızlığını ifade eden **kadın**, kadının pörtlek gözlü ve sürekli üçe kadar sayan **çocuğu**, şişman kahramanın zayıflamak için gittiği spor **salonunun müdiresi**, dolması beklenen dolmuşa binen **genç adam**, silinmedik cam bırakmadıktan sonra yola çıkan **dolmuş şoförü**, son anda dolmuşa binerek kadının fazla yer kapladığını daha fazla ortaya çıkaran **liseli genç kız**, şişman kahramanın kendisine “Ne zaman yemek yiyorsunuz?” diye sorduğunu hatırladığı midesini yıkayan **doktor**, dolmuş yolcularından kelli felli **emlakçı** ve dalgın bakışlı **adam**, gittiği pastanede yediklerini kustuktan sonra yeniden sipariş verdiği **garson**, yaya geçidinden karşıya geçmeye çalışarak dolmuş şoförünü kızdıran **kör adam**, Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin erkek çocuk isteyen **annesi**, erkek çocuğu olduğu için sevinse de Memiş Efendiden hoşlanmayan **babası**, çocukta bir tuhafılık olduğunu gören **ebe** ve **komşu kadın**, Memiş Efendinin yüzünü çizen **halası**, Memiş Efendi için bulunan, güzel ama dilsiz ve Memiş Efendiyi görünce kendisini bırakması için yalvaran gözlerle bakan **gelin**, Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin gördüğü ve zamanın kadınlarının değiştiğini anlamasına sebep olan **bir kadın** ve erkeklerin değiştiğini anlamasına sebep olan **bir erkek**, çarın cadılarını yakalanması tâlimatı verdiği **Belgorod voyvodası**, çarın imanını savunucusu olan

başvaizi, Kremlin’i kuşatanlardan arkadaşlarının omuzlarında yükselerek bağırان **isyancı**, Sibirya’ya giderken geçirdikleri kazadan yaralı olarak kurtulan ve Timofei Ankinidov’un donmaktan kurtarmaya çalıştığı **denizci**, şaman olması için sepetin içinde gelecek olan samuru bekleyen ve şaman olma süreci tamamlanmadan sepet açıldığı için yarı insan yarı samur olan **Samur-oğlan**, oğlanın **ablası** ve **annesi**, Timofei Ankinidov’un Samur-oğlanı götürdüğü **Tobolsk askeri valisi**, Ankinidov’un kendisin görmek istediğini valiye haber veren **emir eri**, Samur-oğlanın hastalığına bakmayı kabul eden **şaman**, Samur-oğlandan yarı insan yarı samur çocuklar doğuran **bir fahişe**, kadının insan olarak doğan **ilk bebeği**, yarı insan yarı samur olarak doğan **ikinci bebeği**, samur-insanların soyunu devam ettirerek para kazanmaya devam eden **askeri valinin torunlarının torunlarından biri**, ona gelerek Memiş Efendinin Samur-kızı almak istediğini söyleyen **ulak**, Memiş Efendinin çadırının batı kısmında çirkin maskesini çıkardığında da aynı çirkinliğe sahip bir yüzü olan kadın **Siranuş**, birinde bir, diğerinde iki, öbüründe üç meme olan üç çirkinler **Mari**, **Takuhi** ve **Agavni**, her yerinde çiçek açmış frengi benekleri olan **Kartopu Vergin**, bu hastalıkla kızını dünyaya getirmek zorunda kalan **Vergin’in annesi**, ona frengi hastalığını bulaştıran **mirasyedi cici bey**, Vergin’den sonra sahneye çıkan **yılanbaz**, daha sonra çıkan kuklacı **Kınar Hanım**, şişman kadının hırkasını apartmanın kapısına takılmaktan kurtarmak için uzun süre uğraşan komşu **yaşlı adam**, şişman kadının çocukluğundan hatırladığı zebella gibi **natır**, onun keselediği **zayıf çocuk**, Be-Ce’nin çalıştığı **resim atölyesinin sahibi**, çeşit çeşit nazar boncuğu satan **kör satıcı**, kreşte yarım gün çalışan şişman kadına velilerin tüm gün çalışmasını istediğini söyleyen **kreşin müdiresi**, keseceği modelin şişman kadının yüzünü zayıf göstereceğini söyleyen **kuaför**, Be-Ce ve şişman kahraman tebdil gezerken gördükleri **midye dolmacı çocuk**, erkek kılığındaki şişman kahramana kadın kılığındaki Be-Ce’yi bırakmasını söyleyen **ablak yüzlü adam**, oturdukları gözlemecideki **garson**, Madame de Marelle’nin doğumu için gelen **ebe**, Madame de Marelle’yi büyüleyen ve bir çocuk sahibi olduğu resimdeki **delikanlı**, karısının kâhya sandığı kocası **Monsiuer de Marelle**, delikanlıdan kaçmak için evden ayrılan madamı nehrin kabardığı için karşıya geçiremediği **arabacı**, kadının doğan ikiz bebeklerinden babası gibi pas rengi saçları olan **çirkin bebeği**, annesinin emzirmeyi reddettiği La Belle Anabelle’ye süt vermesi için getirilen **sütanne**, La Belle Anabelle’yi İstanbul’a götüren **kumpanyanın sahibi**, vişne rengi çadırın doğu kısmında gösteri yapan maskesi kadar kendi de güzel olan maskeli kadın **Hayganoş**, üçü de birbirinden güzel olan üç güzeller **Lisa**, **Maria**,

Rosa, rol gereği derken gerçekten yaralandığı için aynalara küsmüş ve Memiş Efendi tarafından güzelliğine yeniden kavuşturulmuş olan **Hoyrat Aruzyak**, yılanbazdan sonra çıkan kuklacı **Betri Hanım**, Be-Ce'nin yüksek sesle konuşmasından rahatsızlığını dile getiren yan dairededeki **asabi kadın**, aşçılığı iyi olan **alt dairededeki kadın**, şişman kadının insanların görüşlerinin önemli olmadığını anlatırken onu can kulağıyla dinleyen **çilli oğlan**, çilli oğlanın **genç annesi**, onun sakat **kızkardeşi**, oğlanın annesini uçayaklı uğursuz oğlak doğurmakla suçlayan **kaynanası**, elektrik kesintisinde büyük sıkıntı yaşayan Hayalifener apartmanının bu durumu gidermeye çalışan **yöneticisi**, apartmanın altının bataklık olduğunu söyleyen **belediye memuru**, yeni tanıştıklarında Be-Ce ve şişman kahramanın gittikleri lokantada onları işaret eden **komi**, onun işaret ettiği diğer **komi**, babasının küçüklüğünde şişman kadını bıraktığı ve yaptıklarıyla yıllardır oturduğu evinden kovulmasına neden olduğu **babaannesi**, kedisi Elsa'ya çok değer veren ve torunu kedisini öldürdüğü için babaanneyi evinden çıkaran çok şişman ev sahibi **Kıymet Hanım Teyze**, Kıymet Hanım Teyzenin kiracısı olan ve kedisine ciğer aldığı **kasap**, Kıymet Hanım Teyzenin kurutulmuş patlıcan dolmasına bayılan ortanca oğlu **Nurettin**, Elsa'nın cesedini daldan indiren küçük oğlu **Zekeriya**, çocukların televizyon izlemesinin zararını her vesileyle vurgulayan **ilkokul müdürü**, mantı yemeye hazırlanan mahalleliden **uzun boylu komşu kadın**, mantıların yağını döken **komşu kadın**, çocuğun götürüldüğü ancak gözlük taktıktan sonra çocuğun konuşmayı reddettiği **doktor**, doktorun gözlüğünü seçen **karısı**, mahalleden hüznle ayrılan babaannenin yanına oturduğu **şoför**, babaannesine çocuğu bırakan **babası**, babaannesinin çocuğun çektiğini düşündüğü **annesi**, babaannenin yanına yerleştiği **kızı** ve **damadı**, saklanbaç oynarken girdiği kömürlükte şişman kahramana küçüklüğünde tecavüz eden **yabancı adam**, arkadaşlarının saklanması için sayan **ebe**, sobelenen **bir çocuk**, ebeye kızan **çocuğun annesi**, Kıymet Hanım Teyzenin arabalara düşkün büyük oğlu **Abdullah**, karşı evde oturan astım hastası **emekli tarih öğretmeni**, görülmemiş bir iştahla yemek yiyen çocuğa ayran veren **komşu kadınlardan biri**, olayların başlangıç noktasına dönülmesine neden olan davranışı göstererek Madame de Marelle'nin resme bakmasını engelleyen **yaşlı hizmetçidir**.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında 146 kurmaca kahraman bulunur ve romanın vaka örgüsünde aktif olan kahramanlar da kurmacadır.

Batum'da Yesevi Dergâhı şeyhi olarak okuyucu karşısına çıkan **Namlı Hafız**'ı, babası vurulduktan ve aynı gün yatalak olan annesi de öldükten sonra Boğos Ağa evine

alır. Namlı Hafız'ın en yakın arkadaşı Boğos Ağanın oğlu Şayakçı Hırant, gönlünü kaptırdığı kız ise Hırant'ın kardeşi Erguvan'dır. Ancak Boğos Ağa ölünce karısı Flora, kızı Erguvan'ı da alarak Tiflis'e yerleşir. Namlı Hafız, şeyhi olduğu Yesevi dergâhının kapısına doğum yapmak üzereyken gelen Evangelismos'a dergâhın kapılarını açar. Onu ve oğlunu sahiplenir. Batum'da asayiş bozulunca İstanbul'a gönderilen ve burada Piyalepaşa Camiine görevlendirilen Namlı Hafız, Evangelismos ve oğlu İsa Ahmet'i de yanında götürür ve onunla İstanbul'da evlenir. Roman boyunca asıl adı olan Rauf'un, sadece bir kere kullanıldığı kahraman, Piyalepaşa Camii'nde Anadolu'daki direniş hareketine yapılacak teslimat için para toplar. Ela ismini alan Evangelismos'la birlikte, millî mücadele için yapılan çalışmalara Çiçekli Mumlar Sokağı'na benzeyen Feriköy'deki aşçı dükkânında da devam eder. Bu çalışmaları sırasında artık Seniha Saffet olan Erguvan'la tekrar karşılaştıklarında onun bıraktığı kişi olmadığını görür.

Çocukluğunda Namlı Hafız'ın âşık olduğu, bazen birlikte kitap okudukları Boğos Ağa'nın kızı **Erguvan**, babası ölünce eğitimi için annesi ile Tiflis'e gider. Burada Fransız okuluna gittiği haberi gelen Erguvan, daha sonra karşımıza Lübnanlı bir tüccarın genç yaşta dul kalmış ve daha sonra Mahmut Şakir'in şirketinin İstanbul acentesi müdürlüğünü yapan Fransız bahriyeli ile evlenmiş **Seniha Saffet** olarak çıkar. İstanbul'da onun kimliği hakkında daha fazlasını bilen yoktur; zaten Seniha Saffet de daha ötesinin bilinmesini istemeyen bir otoriter tavırla bütün kapıları kapatır. Çünkü geçmişte Tiflis'te bir hayat kadını olduğunun bilinmesini istemez. İlk bakışta güzel görünmeyen kadın, seyrettikçe değerlenen bir güzelliğe sahiptir. Hukuk tahsili için Mahmut Şakir'in İstanbul'a gönderdiği oğlu Nusret Şakir'i kocası ile birlikte karşılayan Seniha Saffet, Nusret Şakir'e İstanbul'da rahat edeceği bir düzen kurması için yardımcı olur ve bir süre sonra da Nusret Şakir'le bir ilişki yaşamaya başlar. Amacı, Batum'dan İstanbul'a gelene kadar her limanda acentesi bulunan büyük şirketin tek varisi olan Nusret Şakir'i elde ettikten sonra, Batum'daki Ermenilere yardımcı olmaktır. Seniha Saffet, kocasına Akdeniz ve Karadeniz acenteliklerini vermesi için Nusret Şakir'i ikna eder. Millî mücadele için çalışmaya başlayan Nusret Şakir'in tüm ilişkilerine hâkim olan kadın, onun evine gelen Namlı Hafız'la karşılaştığında, geçmişte onun üzerinde bıraktığı tesiri yeniden yaratmaya çalışır. Bu görüşmeden sonra millî mücadeleye destek veren kadın, daha sonra kocasından ayrılarak Nusret Şakir'le evlenir.

Nusret Şakir, Batumlu tüccar Mahmut Şakir'in büyük taşımacılık şirketinin tek varisidir. Batum'da Ospedale'nin papazının kızı olan Evangelismos ile yaşadıkları

ilişkinin ardından hamile kalan sevgilisini önce ailesinin isteği ile terk eden, sonra aradığı halde bulamayan Nusret Şakir, İstanbul'a hukuk tahsili için gelir. Burada Seniha Saffet ve Fransız kocasının karşıladığı kahraman, sahip olduğu ve olacağı maddi güçten etkilenecek bu gücü Batumlu Ermenilere yardım için kullanmak isteyen Seniha Saffet ile bir aşk ilişkisi yaşar. Millî mücadele çalışmalarına katıldığında kendini ispat edebileceği bir fırsat yakaladığını fark eden; bu vesileyle kendini olgunlaştırmış ve cesur hisseden Nusret Şakir, babasının desteğiyle direniş hareketine yardım için ilk sevkiyatı yapacaktır. Bu çalışmalar sırasında hâlâ unutmadığı Evangelismos ile karşılaşan Nusret Şakir, her adımda yapacağı şeyin hatırlatılması gereken, olgunluğunu ve ölçüsünü tam bulamamış bir kişiliğe sahiptir. Namlı Hafız, bunu onun evine gidip sevkiyat hakkındaki bilgileri Seniha Saffet'e verdiğini görünce anlar. Nusret Şakir, sevkiyat başarıyla tamamlandıktan sonra asıl kişiliğini bulur ve kendisiyle gurur duyar. Daha sonra Seniha Saffet ile evlenir.

Batum'daki Ospedale'nin papazı olan Hırastos'un üçüncü kızı olan **Evangelismos**, Nusret Şakir'den hamile kaldıktan sonra, sevgilisi kendisine sahip çıkmaz. Doğum yapmak üzere iken Yesevi Dergâhına sığınan Evangelismos, kendisini kabul eden Namlı Hafız ve dergâhın komşusu olan Gülistan Hanımın yardımı ile bu zor gününü atlatır. Bundan sonra dergâhta yaşamaya başlayan Evangelismos, Namlı Hafız'ın İstanbul'da görevlendirilmesi üzerine şeyhle birlikte gider. Burada Namlı Hafız'la evlenen ve **Ela Hanım** adını alan kahraman, millî mücadeleye destek olan kocası ile birlikte Feriköy'deki aşçı dükkânında para biriktirmeye başlar. Güzelliği ile dükkâna gelenlerin ilgisini çeken Ela Hanım, yapılacak sevkiyat dolayısıyla gerçekleşen gizli görüşmelerin birinde Nusret Şakir'le karşılaşır.

Gülistan Hanım, Batum'da bir yanda Yesevi Dergâhını diğer yanda Ospedale'yi gören evinde yaşar. Evangelismos'un zor durumda dergâha sığındığı gün, tüm olgunluğuyla ona ve şeyhe yardımcı olur. Onun bu olgunluğu, İstanbul'a gittiğinde herkesin kendisine "saraylı" demesine neden olur. Tüm erkeklerin harbiyede eğitim görmesi geleneğine sahip bir aileden gelen Gülistan Hanımın erkek kardeşlerinden küçüğü dışındakiler bir Rus baskını sırasında öldürülür. Bundan dolayı küçük kardeşi Reşit ile İstanbul'a gelen ve burada Tevfik Beyle evlenen Gülistan Hanım'ın Halit adında bir oğlu olur. Mahallelinin fakirlerine yemek vermenin, evdeki beslemelerle özel olarak ilgilenmenin adet olduğu evinde Gülistan Hanım, dönemin meşhur marşlarını piyanoda çalar ve mahallenin çocuklarına öğretir. Yakup Cemil'in karısı Nevber Hanımla dostluğu olan Gülistan Hanım, oğlunun Teşkilat-ı Mahsusa'da

görevlendirilmesine aracılık eder. Kocası öldükten ve oğlu gizli görevle Trablusgarp'a gittikten sonra, devletin oğlunun maaşını ödeyemeyişi dolayısıyla eski adetlerini terk etmek zorunda kalan kadın, çocuklara ücret karşılığında müzik eğitimi vererek geçimini sağlamaya çalışır. Ülkede yaşananlara kayıtsız kalamayan Gülistan Hanım, Fatih mitingine katılarak direnişe destek verir.

Gülistan Hanım İstanbul'a geldikten sonra Tevfik Beyle evliliğinden doğan **Halit Bey**, ailedeki askerlik geleneğinin dışına çıkılarak babasının ısrarıyla Mülkiye'ye gönderilir. Burada bir süre okuduktan sonra babasının ölümü ve dayısının ısrarı üzerine Harbiye'ye geçer. Okulundan mezun olduğunda Beylerbeyi Sarayında Şehzade Mehmed Abid Efendinin yaverliğine getirilen Halit Beye yaptığı iş yetmez. Onun güvenilirliğini bilen Mülkiye'deki arkadaşlarının etkisiyle Yakup Cemil'in, gizli görevle Avusturya'ya oradan da Trablusgarp'a gönderdiği Halit Bey, buradaki mücadelesi sırasında hastalanır. Bu yüzden geri göreve çekilen kahraman, burada geçici olarak kurulan okulun müdürlüğüne getirilir. İstanbul'a döndüğünde Anadolu'da başlayacak olan direniş hareketine Yakup Cemil'in organizasyonu ile başlayan yardım hareketinde görev alarak ilk sevkiyatın başarıyla yapılmasını sağlar.

Anadolu'da başlayan direniş hareketine maddi destek vermek üzere yapılan sevkiyatta görev alan diğer kahramanlar şunlardır: Ospedale çocuğu iken İstanbul'a gelerek burada yeni bir hayata başlayan **Mülazım**, sevkiyatta görevli kişiler arasındaki iletişimi sağlamakla yükümlüdür. Cumhuriyetten sonra Nesibe ile evlenerek Çorum'a yerleşir. **Külhanbeyi Bünyamin**, Ospedale'deki adıyla Benjamin, İstanbul'da karşılaştığı Mülazım ile dost olur. Millî mücadele çalışmalarında yer alan Bünyamin, sevkiyatın yetişmesi için çalışanlardan biridir. **İmrozlu Ramazan**'ın, Arhavili Kalfa ile tanıştıktan sonra mayasına kötülük bulaşır. Önce Yemişçi evlerindeki kızları çalıştıran Ramo, Namlı Hafızla tanıştıktan sonra harekete destek vermek ister; ancak mayasındaki kötülük paraları alıp kaçmasına yol açar ve bundan dolayı öldürülür. **Vardacı Haslet Bey**, ardından gelen arabanın rahat ilerlemesi için yolları açmakla görevli fakir bir insan iken, korunduğu paşa tarafından eğitim alır ve paşanın ölümünden sonra karısı Nur Hatun ile evlenir. İşleri yoluna giren, önce paşa, sonra Edirne valisi olan Vardacı, millî mücadeleye destek veren çalışmalar yapar. Sevkiyatın gerçekleşmesi için toplanan paralar Vardacı'da toparlanır. Kaptana vermesi için Ramo'ya teslim ettiği paralar konusunda şüpheye düşünce Ramo tarafından öldürülür.

Romanın diğer kurmaca kahramanları ise, Batum'daki Amerikan okulunun öğretmeni olan ve Namlı Hafız'a okul kütüphanesinden kitaplar getiren **Muallim**

Rakım Bey, Namlı Hafız'ın çok sevdiği arkadaşı olan ve annesinin Namlı Hafız'a emanet ettiği **Şayakçı Hırant**, Namlı Hafız'ın öldürülen babası **Bekir**, kocasının ölüm haberi üzerine aynı gün ölen Namlı Hafız'ın **annesi**, Bekir'e ardında davasının izini süreceği biri olmadığı için şanslı olduğunu söyleyen **meczubun biri**, tek başına kalan Namlı Hafız'ı evine alıp koruyan ve büyüten **Boğos Ağa**, kocasının ölümü ile Tiflis'e giden ve orada Çiçekli Mumlar Sokağında çalışan bir hayat kadını olan Boğos Ağanın karısı **Flora**, onun Tiflisli bir cambaz olan **babası**, Muallim Rakım Efendinin babası olan ve azledildiği zaman ettiklerini bulduğu söylenen **Yağmurlu Servet Paşa**, Batum'daki bayındırlık çalışmaları sırasında hile ile büyük bir servet kazanmış olan Muallim Rakım Efendinin dedesi **Rakım Ağa**, onun yatağını ısıtmak için aldığı ve Servet'i dünyaya getiren **yetim kız**, doğum için kova getiren **köy kadınlarının en genci**, doğumu yaptıran **köy ebesi**, bebeğin "Rahmet" olan adını kulağına "Servet" olarak okuyan **sağır imam**, Batum'daki Amerikan okulunun **müdürü**, Evangelismos'un tekkeye geldiği sırada kendinden geçmiş olan **mürid**, Evangelismos'un o gün doğan ve yıllar sonra cumhuriyet savcısı olan oğlu **İsa Ahmet**, Evangelismos'un babası **Papaz Hristos**, Nusret Şakir'in Evangelismos'a hakaret eden ve taşımacılık şirketi sahibi olan **Mahmut Şakir Bey**, Nusret Şakir'in iftihar hikâyelerini dinlediği ve adını aldığı **dedesi**, biriktirdiği paralarla Ospedale'yi kuran Batumlu eski **hayat kadını**, Nusret Şakir'e Evangelismos'un artık Ospedale'de olmadığını söyleyen **saygılı sesin sahibi**, Ospedale'de Mülazım ve Bünyamin'e eziyet eden **kâhya kadın**, denizci olduğu söylenen **Mülazım'ın babası**, hayat kadını olan **annesi**, Gülistan'ın kendini tarifleriyle tanıdığı ve bir Rus baskınında öldürülen **ağabeyi**, İmrozlu Ramazan'ın Yemen'e giden, hiç haber alınamayan ve adı Yemenli kalan **babası**, babasının en yakın arkadaşı olan ve annesi Hanife ile ilişkisi bulunan Rum berber **Georgios Efendi**, Ramazan'ın Yemenlinin mi Georgios'un mu çocuğu olduğundan emin olamayan annesi **Hanife**, Rus baskınında ağabeylerinin ölmesinden gözü korkan ve ablası Gülistan'ı alarak İstanbul'a yerleşen **Yüzbaşı Reşit**, Yemişçi evlerindeki kızları çalıştıran ve Nesibe tarafından öldürülen **Tatar Emin**, aynı işi yapan diğer kişi **Burdurlu Bahri**, evsafi olan ama zihni temiz olmayan, Ramazan'ın mayasına da kötülük bulaştıran fakat yaptığı mescidin gizli bölmelerini açarak direnişe yardım eden **Arhavili kalfa**, Arhavilinin yanında çalıştığı, Ramazan'a ondan uzak durmasını söyleyen **Mimar Kiryakidis Efendi**, İtalyan elçiliğinde fayton bakıcılığı yapan **Vardacı'nın babası**, hastalandığı için Haslet'in vardacılık yapmaya başladığı **annesi**, **İtalyan sefiri**, Vardacı'nın ailesinin küçük bir kulübe sahibi olmasını sağlayan

sefirin iyi kalpli eşi, Vardacı'nın her yıl damının aktarılması için para bıraktığı **mescidin hocası**, Yüzbaşı Reşit'in Batum'dan ayrılırken bindiği geminin yorgun **kaptanı**, kurnaz **çarkçısı**, Halit Beyin Yıldız Sarayı Telgraf Müdürü olan babası **Tevfik Bey**, Gülistan Hanımın piyano çalmayı öğrendiği Gürcü **göçmen**, halkın tepkisini ve duygularını müzikle dile getirmesini başlatan **Dıraçlı Abdülkadir**, İmrozlu Ramazan'ın babasının zamanında yardım ettiği ve Ramazan'a yardım eden **iskele amiri**, onun evinde basılmak üzereyken Yemenli sayesinde kurtulduğu **İstavrula**, Halit Beyin iftihar vesilesi olmaya aday dayısı Reşit'in sert bakışlı **hukukçu arkadaşı**, kökeni Gerede'ye giden babasının sülalesinden İstanbul'a ilk gelen ve İstanbul'da Geredeli Abdullah olarak tanınan dedesi **Yakup Efendi**, Nusret Şakir'in şefkatli **annesi**, İmrozlu Hanife'nin sesini duyarak eve gitme vaktinin geldiğini anladığı küçük mescidin **müezzini**, Vardacı'nın babasının ölümünden sonra mirası istediği gibi taksim eden **ağabeyi**, genç karısını kurtardığı için Vardacı'ya destek olarak okumasını ve yükselmesini sağlayan **Yaver Paşa**, onun ölürken Vardacı'ya emanet ettiği ve Vardacı'nın da evlendiği **Nur Hatun**, genç kadına sarkıntılık etmeye kalkan şımarık **paşazade**, Vardacı'nın faytondan indirdiği **fayton seyisi**, Kiryakidis Efendinin inşaatında çalışan amelelerden Ramo'daki mektubu alan **biri**, Mahmut Şakir'in İstanbul acenteliğini yapan Seniha Saffet'in **Fransız kocası**, Halit Beyin okulunda cılız olduğu için kıtaya çıkamayan ancak yıllar sonra Teşkilat-ı Mahsusa'nın adamı olarak karşısına çıkan okul arkadaşı **İhsan**, Halit Beyin kıtaya çıkacağı bölüğün başçavuşu **Fikret Ziyaeddin**, Yaver Paşanın karısından çok hoşlanmayan **paşa babası**, köprü tahsildarlarının dilencilerle ortak çalıştıklarını söyleyen **Harbiye öğrencisi**, ona çok kızan ve dayısının nasıl namuslu çalıştığını anlatan **diğer öğrenci**, onun her akşam gömleğini eşine verirken bu gömleğin tertemiz olduğunu hiç harama bulaşmadığını söyleyen **dayısı**, dayısının **eşi**, Namlı Hafız'ın İstanbul'da yanına gitmesi istenen ve kapıda uzun uzun bekletildikten sonra akşam görüşebildiği **Bahariye Mevlevihanesi şeyhi**, Namlı Hafız'ın olgunlaştığını bir şiirle ifade ederek tavsiye mektubu yazan **Batumlu Şeyh Efendi**, Halit Beye “es”in müzikte taşıdığı anlamı öğreten **dayısının arkadaşı**, Yemişçi evlerinin kızlarından biriyle millî mücadele için çalışmaya başlayan ve paraları alıp kaçmaya yeltenen Ramo'yu öldüren **Nesibe**, eve yeni gelen Çorumlu **yeni kız**, Vardacı'nın evine gelip Yaver Paşanın hanımının kendisini görmek istediğini söyleyen **hoş hatun**, Halit Beyin çalışacağı sarayı görmek için kayığına bindiği çocukluk **arkadaşı**, ilk görevine başlayan Halit Beye bilgi veren **emir eri**, Gülistan Hanım'ın okuma yazma öğrettiği

genç besleme, Nusret Beye gideceği gizli yeri gösteren küçük **çocuk**, Seniha Saffet'in tanıdığı yakışıklı **papaz**, onun antikacılık yapan **annesi**, Yaver Paşanın babasından gizlediği serveti yatırdığı **Yahudi sarraf**, Tatavla'da gezinirken Bünyamin'e laf atan **biri**, Bünyamin'in Mülazım'a hamile olduğunu ve kendisine bir şey olursa onu nikâhlamasını söylediği **kapatması**, Seniha Saffet'in ismini aldığı Lübnanlı bir armatör olan ve Seniha'ya bir servet bırakarak ölen kocası **Enver Saffet**, Halit Beyin babası Tevfik Beyin bağlı olduğu **Yahya Efendi Dergâhının şeyhi**, dergâha giden Halit Beyin burada karşılaştığı ve kendisine gizli görevi getiren mülkiyeye birlikte başladığı **arkadaşı**, dergâhın kapısında nöbet tutarak onların konuşmalarını sağlayan **diğer kişi**, Enver Paşanın Halit Beye gönderdiği ismi yazılı tabancayı getiren **haberci**, Burdurlunun boynuna dedesinden kalma muskayı asan **babası**, muskanın kutsiyetine inandığını oğluna söyleyen **annesi**, Halit Beyin Mülkiye'de iktisadi nimetleri anlatan hocası **Mehmet Cavit Bey**, İngiliz sarayı karşısındaki meddah kahvehanesini işleten **Kız Ahmet**, bir zamanlar onun çırağı olup şimdi kendi kahvehanesini çalıştıran **Aşkî Mustafa**, Bünyamin'in Mülazım'ın evinde gördüğü **ocakçı**, Vardacı'yı takip eden ve onunla çatışmaya giren **hafiyelerden biri**, mezarlıkta pusuya yatmış olan diğer **hafiye**, Vardacı'nın göremediği **üçüncü hafiye**, Halit Beyin Avusturya'da masasına tabaklar getiren **garson kız**, ona mihmandarlık eden **Avusturyalı teğmen**, kaldırıma oturarak uda benzer bir alet çalan **dilenci**, Tevfik Beyin toprağa verilişinde bulunan ve görev ahlâkının öneminden bahseden **hoca**, Ramo'nun gücünden kuvvetinden faydalanan **Sofyalı Bulgar kız**, onun babası **Sofyalı bıçakçı**, Bulgar kızın kapatması olarak beraber İstanbul'a geldiği **Vardacı'nın seyislerinden biri**, Trablusgarp'ta Halit Beyi muayene eden ve karısına mektup yazmak isteyen **İtalyan hekim**, Halit Beyin fedai Seyyit Kâşif'i çağırması için gönderdiği **emir eri**, Seniha Saffet'in hayatına girenlerden biri olan **bakır tüccarı**, Hilal-i Ahmer'e gelenlerin gurunun değil karnının gurultusunun önemli olduğunu söyleyen **Kızılay aşevi sorumlusu**, Gülistan Hanımın ücretle ders verdiği **tapucunun kızı**, Halit Beyin görmeye gittiği **Harbiyeli arkadaşı**, aşevinde sıraya girdiği halde insanların gençliğinden dolayı onu ayıpladığı için çıkmak zorunda kalan, elleri olmayan **genç adam**, Vardacı'nın kolunda Yaver Paşanın pırlantalı saatini gördüğü **Danıştay azalığında etkili paşa**, Vardacı'nın çalındığını sandığı saatle ilgili sorgulama yaparken kolunu kırdığı **hizmetkâr**, Nesibe'yi oğluna almak isteyen **köylü kadın**, Rum kopillerin vurduğu **arabacı**, hapisten çıkan Bünyamin'in elini öptüğü **anası**, arkadaşı Sürmeneli'nin elini öptüğü **anası**, akşam beraber evine gidecekleri **Eteksiz Pembe**, birlikte giderken Rum kopillerinin

baskınıyla ölen Bünyamin'in hapishane arkadaşı **Sürmeneli Cevher**, onu alnından vuran **Rum kopili**, Bünyamin'deki silahın sahibi olan kumara düşkün **paşazade**, Halit Bey'e layık görülen kocası Kafkaslarda şehit düşmüş bir taze dul olan saraylı **sarışın hanım**, Kafkaslarda şehit düşen **yüzbaşı**, Teşkilat'tan haber getiren Bünyamin'in geldiğini Halit Bey'e haber veren **posta eri**, Yemişçi kızlarına bol bahşiş bırakan ve Vardacı'nın sevkiyata yetişip parayı ulaştırmasını engellemek isteyen saray **hafiyesi**, Yemişçi evindeki **küçük kız**, Fatih mitinginde kürsüden Kur'an okuyan **genç kadın**, teknelerin kalkacağı gün ödemenin kendisine yapılacağı **kaptan**, Bünyamin'in sevkiyattan herkesin haberdar olduğunu öğrendiği Yemişçi Mahallesiindeki **dostu**, haberdar olanlardan biri olan **Ukraynalı tayfa**, Nusret Şakir'e Teşkilat'tan haber getiren acentenin **en sessiz kâtibi**, paketi almak için gelecek olan **denizci**, Halit Beyin ikinci evliliğini yaptığı **Zehra Hanım**, ondan doğan oğlu **Güngör Tevfik**, Arhavili'yi bıçaklayan **kara gözlü delikanlı**, mektubu kendisine ulaşmayan **İtalyan doktorun karısı**, onun gönül düşürdüğü **köse ressam**, Bünyamin'in adını Mülazım koyduğu **oğludur**.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romandaki kurmaca kahramanların sayısı 148'dir. Romanın başkahramanları kurmaca kişilerden oluşur.

Başkahraman **Kemal Bey**, eğitiminin bir kısmını Fransa'da tamamlamış, ancak yeni bir Türkiye kurmak için başka memleketlerde kalmayı aklından bile geçirmemiş idealist bir Cumhuriyet doktorudur. Edremit'te annesi, dul ablası ve küçük yeğeni ile birlikte yaşayan Kemal Bey, hem hastanede çalışır, hem de halkevinde gönüllü doktorluk yapar. Halkevinin diğer çalışmalarında da yer alan Kemal Bey, kasabada klasik batı müziği çalışmaları yapılabilmesi için müzik öğretmeni Niyazi Bey ile birlikte İstanbul'a giderek halkevine piyano getirir. İlerleyen yaşına rağmen hâlâ evlenmemiş olan Kemal Bey, kasabadaki birçok kızın da hayalindedir. Ancak onun gönlünde ülkesinden kaçarak Türkiye'ye sığınmış Rus ailenin kızı Maria vardır. Halkevi çalışmalarında tanıştığı Maria ile aralarında başlayan aşk, herkesi, başta Kemal Beyin annesini rahatsız eder. Bir süre sonra Maria'nın Paris'ten gelen amcasının onları Paris'e götürmek istemesi ve ailenin de bunu kabul etmesi sonucu Kemal ve Maria ayrılır. Ayten ile evlense de Maria'yı unutamayan Kemal, yıllar sonra bir Fransız gazetesinde gördüğü resimdeki kızı Maria'ya benzeterek Fransız Konsoloslukuna gider ve kızın Maria değil kardeşi Katia olduğunu öğrenir.

Maria, Rusya'da çara yakınlığıyla bilinen soylu bir ailenin mensubu iken ülkesinde gerçekleşen devrim sonrasında ailesiyle birlikte Rusya'yı terk etmek

zorunda kalmıştır. Bütün itibarının ve servetinin bir gecede yok olmasının üzüntüsünü yaşayan babası, memleket hasretiyle kendini içkiye vermiş halası, hasta annesi ve küçük kız kardeşi ile Edremit'te yaşayan Maria, Kemal Beyle halkevi için yapılacak bir çeviri dolayısıyla tanışır. Halkevi çalışmalarına bu şekilde dâhil olan Maria, verilen konserde de piyano çalar. Kemal Beyin âşık olduğu Maria, Kemal Beye karşı tam olarak ne hissettiğini bilmez. Onun adını “Meral” olarak değiştirmek istemesinden de rahatsız olur. Bir gün öldüğünü sandıkları amcasının ortaya çıkıp kendilerini Paris'e götürmek istemesi ve Maria'nın da burada gerçek bir sanatçı olmaya karar vermesi, Kemal Beyle aralarındaki ilişkiyi bitirir.

Romanın diğer kurmaca kahramanları, kurgunun bir kısmını anılarından dinlediğimiz, Maria'nın kardeşi Katia'nın yakın arkadaşı olan ve Kemal Beyin ailesinin gözbebeği tek torunu **Pervin**, Pervin'in Maria ve dayısının ilişkisi hakkında bilgi edindiği okul arkadaşı ve yıllar sonra Fransa'da öldüğü öğrenilen Maria'nın kızkardeşi **Katia**, Pervin'in diğer okul arkadaşları **Şule, Sumru, Semra, Fatma, Ali, Can** ve **Ahmet**, kasabanın ileri gelenlerinden olan, Kuvayi Milliye hareketine katılmış ve uzunca bir süre belediye başkanlığı yapmış olan Pervin'in dedesi **Seyitzade Rıza Bey**, çok kuralcı, görmüş geçirmiş bir kadın olan, oğlunun bir Rus'a âşık olmasını bir türlü içine sindiremeyen ve onu beğendiği biriyle evlendirmek için uğraşan Pervin'in anneannesi **İstanbul İffet Hanım**, Pervin beş yaşında iken eline batan dikenle ölen **babası**, onun ölümünden sonra ailesinin yanına geri dönen ve anneannesinin en büyük yardımcısı olan kültürlü **annesi**, Pervin'in babasının çok sevdiği bir **binbaşı**, isminden esinlenen kızı **Pervin**, bir akşam vakti kızının hastalığı dolayısıyla eve gelen **kadın**, kucağında ağlayan **kız çocuğu**, bir zamanlar Almanya'da sürgün hayatın yaşayan ve kasabalıların ilaçlarını hazırlayan **Eczacı Nihat Bey**, eve temizlik ve çamaşıra gelen **Hatice Teyze**, İffet Hanımın 93 harbine giden ve bir daha dönmeyen **babası**, Balkan Savaşında şehit düşen bir yaş küçük **erkek kardeşi**, Pervinlere İzmir'den misafir gelen ve Kemal Beye İzmirli bir kız bulan uzak akraba **hacı amca** ve beyaz başörtülü ufak tefek karısı **hacı teyze**, onların Kemal Beye buldukları iyi aile kızı Ömer Rıza Beyin kerimesi **Perihan**, kızın beyaz yüzlü güleç bir kadın olan **annesi** ve yanında oturan **teyzesi**, maddi durumu iyi olan babası **Ömer Rıza Bey**, hacı amcanın göğüs ağrılarını tedavi eden **Doktor Nişanyan**, Kemal Beyle halk evine piyano almak için İstanbul'a giden, halkevinin müzik faaliyetlerini organize eden kasabanın müzik öğretmeni **Niyazi Bey**, İstanbul yolculuğu öncesinde Kurşunlu Camiinden Türkçe ezan okuyan **müezzin**, yolcularını bekleyen otobüsün **şoförü**, bavulları bagaja yerleştiren genç

şoför yardımcısı, yan koltukta oturan emanetçi **Hayri Bey**, kasabanın elektrik işlerini gören ve Hayri Bey'e zaman zaman İstanbul'dan sipariş veren **Elektrikçi Rıza**, kasabada kurulacak müzik topluluğunda flüt çalan **Yüzbaşı Asım**, Sıtma Savaşı Derneğinin başında bulunan **Doktor Ekrem Bey**, Kemal Beyin piyano almak için gittiği İstanbul'daki müzik aletleri satan kır saçlı, düzgün giyimli **satıcı**, onun gönderdiği **Terzi Kosti**, onun dükkândan ayrılacağını haber verdiği **karısı**, piyanosunu satacak olan **Bayan Heleni**, onun yanına yerleşmeyi düşündüğü **kızı**, Kemal ve Niyazi Beyin girdiği pastanenin beyaz önlüklü **garson**, Niyazi Beyin etraftaki kadınlara bakmaktan kendini alamayıp kızan karısı **Saliha**, piyanoyu görmeye gelen Temsil şubesi başkanı **Rıza Bey**, köycülük şubesinden **Mahmut Bey**, kitaplık kurmaya uğraşan yazın öğretmeni **Nermin Hanım**, Niyazi Beyin yanına uğradığı Eczacı Nihat Beyin dükkânında gördüğü **Dr. Behçet Bey** ve kasabadaki gazeteyi tamamen kendi imkânları ile ve tek başına çıkaran **Ziya Bey**, birçok cephede savaştıktan sonra şimdi Ankara'da milletvekili olan **Nihat Beyin ağabeyi**, onların büyük oğlunun cepheden Nihat Beyin ise sürgünden dönmesini göremeden ölen **anneleri**, müzik şubesinde yöresel ezgileri derleyen ve bunlar üzerinde çalışmalar yapan **Aliye Öğretmen**, Rus müziğinin gelişmesini sağlayan etkenleri araştıran ve yazısında bunları paylaşan **Violonist Bedri**, ilçe parti örgütünün başkanı olan ve ilçede çıkan yangında ailesini kaybeden bir çocuğu evlat edinen halkevi başkanı **Avukat Tahsin Bey**, onunla birlikte çalışan Belediye Başkan Yardımcısı **Cahit Bey**, halkevinin sağlık hizmetlerini üstlenen hastane başhekimisi **Doktor Bedia Hanım**, okuma yazma kurslarını gerçekleştiren Tahsin Beyin Kemal Bey'e âşık öğretmen kızkardeşi **İkbal Hanım** ve kurslarda ders veren **Öğretmen Sadi Bey**, halkevinde dikiş-şapka kursları veren ve nişanlısının isteklerini kabul ederek Cumhuriyet ideolojisinden ayrılan Üsküdarlı Hocanın kızı **Saadet Hanım**, Rusya'da Çar'a yakın kişilerden iken 1917 devrimi sonrası ülkeden kaçmak zorunda kalan ve Edremit'te Saray Fotoğraf Evini açarak fotoğrafçılık yapan Maria'nın babası **Aleksey Sidorov**, İkbal'in Kemal Bey'e olan duygularını fark ederek ağabeyine anlatan, eşiyle birlikte felaketzede bir kızı evlat edinen Tahsin Beyin eşi **Muazzez Hanım**, halkevinin erkek kostümelerini diken ve temsillerde Saadet ile oynarken aralarında bir aşk gelişen, ardından Saadet'e sınırlar çizerek Cumhuriyet ideolojisinden uzaklaştıran nişanlısı **Terzi Ali Nuri**, kızının çeyizindeki dikiş makinesini halkevine hediye eden Cahit Beyin İzmir'de okuyan **kızı**, Saadet'in evine misafir olduğu şekerçi Hasan Beyin karısı **Naciye Hanım**, evin yanındaki camiin hava sıcak olduğu için cemaati bahçeye çıkaran

imamı, Saadet'in o akşam yaptığı canlandırma kendisine anlatıldığında kızını uyaran, cami hocası olmasına rağmen yenilikçi, Cumhuriyetçi olan babası **Üsküdarlı hoca**, Saadet'in kızı ve kocasının gölgesinde kalan **annesi**, Fransızca Madam Bovary'nin Türçesi olup olmadığını sordukları gazeteci **Burhan Bey**, Saadet'in başını örtmesini isteyen ve onu kabul ettikten sonra her istediğini kabul etmek zorunda kaldığı kayınvalidesi **Giritli Ayşe Hanım**, dişi ağrıyan Maria'nın gittiği, adı komüniste çıkan **Dişçi Mustafa Bey**, Maria'nın Rusya'yı çok özleyen hasta annesi **Bayan Amalia**, içkiye düşkün şişman halası **Tatiana**, Maria'nın ailesinin İstanbul'da kaldığı günlerde gizemli ölümünden rahatsızlık duydukları **kaçak Beyaz Rus**, Bayan Amalia'ya Edremit'in iklimini tavsiye eden **doktor**, muhacir mahallesinde çıkan yangında ailesini kaybeden ve Avukat Tahsin Beylerin evlatlık aldığı kız çocuğu **Keriman**, kasaba gazetesini çıkarırken Ziya Beye yardım eden **yeğeni**, onun Çanakkale'de şehit olan **babası**, Yüzbaşı Asım, Maria ve Kemal Beyin klasik batı müziği tarzında verdikleri konseri dinlemeye gelen **belediye başkanı**, **fabrikatör Tahsin**, **Ahmet** ve **İsmail Beyler**, Bedia Hanımın eşi **Doktor Kâzım Bey** ve **annesi**, Yüzbaşı Asım'ın nişanlandığı akrabalarından bir **kız**, evinde radyo dinlemek üzere toplanılan **Noter Hasan Bey**, onun titizliğiyle tanınmış **eşi**, konsere ilişkin görüşlerini dile getiren **konuklardan biri**, yeni model radyoyu uzun uzun öven **bir başka konuk**, toplantıda bulunanlardan biri olan **Dişçi Mustafa Beyin karısı**, Avukat Tahsin Bey ve karısını yangın alanına götüren **yaşlı bir adam**, felaketzede çocuğun bulunduğu evin kapısını açan yemenili ürkek bakışlı **kadın**, çocuğun yangında ölen ve Avukat Tahsin'e benzeyen **babası**, Tahsin ve Muazzez'in Keriman'ı evlat edindikten sonra doğan büyük oğlu **Cumhur**, küçük oğlu **İnanç**, Eczacı Nihat Beyin dükkânına gelen sakallı **yobaz adam** ile atkıyla başını örten yanındaki **kadın**, yobaz adamdan sonra içeri giren ve karısı için ilaç alan **mal müdürü**, onun ülseri azan **karısı**, Niyazi'nin karısı Saliha ile birlikte Bursa'ya giden **küçük oğlu**, karısının ameliyat masraflarına yardım eden Niyazi'nin **kayınpederi**, onlarla birlikte ilçeye dönen **kayınvalidesi**, Maria'nın Kemal'i benzettiği **edebiyat öğretmeni**, Yavuz zırhlısının da bulunduğu deniz filosunu görmeye Akçay'a giden ve orada fenalaşan Ziraat Bankası ikinci müdürü **Lütfü Beyin annesi**, babaannesine çok düşkün olan ve Maria gittikten sonra Kemal Beyin evlendiği Lütfü Beyin kızı **Ayten**, Akçay yolculuğu dönüşünde duraklayarak yolcuların çiçek toplamalarına izin veren **makinist**, Kemal'in Maria'ya olan aşkıdan haberdar olduktan sonra hastalanan annesi İffet Hanıma geçmiş olsuna gelen **arkadaşı**, onun çare olarak önerdiği **Hoca Hafize**, büyücü kadının geçen yıl eve

döndürdüğü karısının üstüne birini seven **Ali İhsan Beyin büyük oğlu**, sevdiği **kadın** ve **karısı**, evde dua ettirmeye karar veren İffet Hanımın eve çağırdığı **hoca hanım**, Edremit Halkevi çalışanlarını Bandırma'ya davet eden **Bandırma Halkevi başkanı** ve **eşi**, halkevindeki baloda davetlilerle birlikte yemek yiyen **Bandırma kaymakamı**, balo sırasında gelen Montreaux Boğazlar Sözleşmesinin imzalandığı haberi üzerine Çanakkale Şehitleri şiirini okuyan **ortaokul müdürü**, Edremit'in imarıyla ilgilenen **Cemil Bey**, Maria'nın ailesinin devrimden beri haber alamadıkları ve öldüğünü sandıkları, Paris'te yaşayan, onları da Paris'e götüren Bay Aleksey'in kardeşi **Vladimir Nikolay Sidorov**, onun birkaç yıl önce ölen **karısı**, güneşte yanarak göğsüne ay-yıldız görüntüsü veren ve Maria'ya birşeyler anlatıp güldürmesi Kemal'i rahatsız eden **askeri okul öğrencisi**, Ziya Beyin gazetesine yazılar ve şiirler veren kasabalılar **Şair Ruhî Bey**, İngilizce öğretmeni **İhsan Bey**, Ziya Beyin uğradığı berber dükkânının sahibi bilge bir kişi olan **Berber Hüseyin**, traş olurken kasabanın zorluklarından yakınan İstanbul'dan gelmiş **yağ tüccarı**, Kemal'in ablasına kocasından kalan eve evi alamayınca hem eve hem de ablasına talip olan, nasıl zengin olduğu belirsiz **Banker Cafer Ağa**, Pervin'in okuldaki öğretmeni **Resmiye Öğretmen**, Kemal'in tedavi için gittiği durumu oldukça ağır olan **genç kadın** ve onun küçük **çocuğu**, köycülük şubesinin köylere düzenlediği yardım amaçlı gezilere katılanlardan ziraat teknisyeni **Ahmet Tevfik**, yolculuğu şarkılarıyla şenlendiren gruptan **Ümran Hanım**, **Rıfat**, **Muhlis** ve **Osman Beyler**, köyün iki odasını hasta bakımı için doktorlara ayıran **muhtar**, İkbal'le birlikte kadınlara gebelik hakkında bilgi veren **Fitnat Hanım**, Başhekim Bedia Hanıma Kemal Beyin Maria'ya olan aşkını anlatan **başhemşire**, Kemal Beyin dalgınlığı döneminde farkında olmadan yerine nöbet tuttuğu arkadaşı **Doktor Cevat Bey**, çok sıkıntılı bir doğumdan kurtarılan **köylü kadın**, bunun için doktorlara dua eden **kocası**, adamın isteği üzerine doktorların adını **Ülkü** koydukları bebek, karısına kumaş alması için izin vermeyerek küsmesine ve yıllarca evden dışarı adım atmamasına neden olan eski kafalı **Zahireci Zihni Bey**, istediği yeni mantoyu diktirmesine izin vermeyen kocasına sinirlenerek evden çıkmamaya yemin eden Zihni Beye hiç de uygun olmayan yeniliklere açık karısı **Afet Hanım**, yandaki evde oturan Ziraat Bankası ikinci müdürü **Lütfü Bey**, onun Ayten'in küçüğü olan kızı **Nurten**, en küçükleri olan ve Pervin'le Katia'yla oynayan kızı **Semra**, kızların dışarı dikiş diken anneleri **Nükhet Hanım**, onun film artistlerinin kıyafetlerinden esinlenerek kıyafet diktiği fabrikatör **Ahmet Beyin karısı**, gazetadaki ölmüş kızı Maria'ya benzeterek Fransız Konsolosluğuna giden Kemal'in konuştuğu

konsolosluk görevlisi kadın, Kemal Beylere çamaşıra gelen kadının halkevinde keman öğrenen **oğludur**.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) adlı romanın kahramanlarının çoğunluğunu kurmaca kişiler oluşturur. Romanda 166 kurmaca kahraman vardır ve romanın başkahramanları da kurmaca kişilerden seçilmiştir.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) adlı romanın başkahramanı **Sarıahmedin Osman**, Kayseri’de Yılanlı Dağda yaşayan bir eşkıyadır. Geçmişte Hatem Ağa ile birlikte Antep’te Fransızlara karşı savaşmış; ancak sonrasında kötü işlere de bulaşmıştır. Ancak onunla birlikte dağda yaşayan herkes düze inmiş ve beraber işledikleri tüm suçları Osman’ın üzerine atarak aklanmışlardır. Bunlardan Osman’ın en çok kızdığı kişi Hatem Ağa’dır. Dağda iken hep birlikte hareket ettikten sonra hapishaneye girdiğinde onu unutan ve iki kez hapishanede öldürtmeye çalışan Hatem Ağa bu kızgınlığı bildiğinden onun yakalanması için canla başla uğraşır. Birkaç kez kurulan pusulardan kurtulan Osman, halka zararı dokunmayan bir eşkıya olduğu için ondan korkan tek kişi Hatem Ağadır. Halk Osman’ı sever ve onu korur. Gittiği birçok yerde ihbar edilmeden saklanır. Osman’ın dindar bir insan oluşu da halkın sevgisini artırır ve hakkında efsanelere neden olur. Onu atının üstünde Allah’ı tespih ederken gören askerlerin ateş etmeye eli varmaz. Osman’la ilgili af çıkarıldığı haberi, kasabanın ileri gelenlerinden olan Mehmed Efendi tarafından kendisine iletildiğinde önce bu işe sıcak bakan ve kabul eden, ancak adamlarıyla konuştuktan sonra bunun Hatem Ağanın bir oyunu olduğuna inanarak onun çiftliğini yakan Osman, adamlarıyla birlikte Tekmezar Adasına saklanır. Bundan sonra saklanmaya devam eden Osman, altında yanındaki evlere açılan gizli geçit bulunan evinde saklanırken, fırıncının ihbarıyla buradan da kaçmak zorunda kalır. Son sığındığı kişi Çitoğlu Mehmed Efendi olur. Burada ise, ağasına kızgınlığının intikamını almak için yanaşmanın ihbar ettiği Osman, buradan da ayrılmak zorunda kalır. Kaçtığı dağda köşeye sıkıştığında eski arkadaşı Amir Efe, ona gizli bir yol göstererek kaçmasına yardımcı olur. Osman kurtulur, ancak memleketinden ayrılmak zorunda kalır.

Vaktiyle Osman’la birlikte dağlarda gezen ve Antep’te Fransızlara karşı savaşan **Hatem Ağa**, pis işlere karıştığı için kahraman değil eşkıya olmuştur. Cumhuriyet kurulup af çıkınca düze inen Hatem Ağa, kurnazlığı ve insanları tanımasıyla kısa zamanda söz sahibi bir kişi olur. Partiye üye olur, gittikçe güçlenir, ticarete atılır ve zenginleşir. Ancak, dağlarda omuz omuza oldukları zamanları unutarak Osman’a

yardım etmeyişi, hapse düştüğünde gönderdiği haberlere cevap vermeyişi ve hapisshanede Osman'ı iki defa öldürtmeye çalışması dolayısıyla Hatem Ağa, Osman'ın baş düşmanı olur. Hatem Ağa onun hem dağdan inmesini ister, hem de bundan korkar. Hükümetin Osman hakkında af çıkarmasına çok sevinen Hatem Ağa, ardından Osman'ın çiftliğini yakmasıyla yeniden korkmaya başlar. Bundan sonra Osman'ın peşinden başlanan takipte Hatem Ağa da hep vardır. Bunun için son kozu olan Amir Efenin onu vurmayıp kaçmasını sağlaması, Hatem Ağa için umduğu gibi olmayan bir kurtuluştur.

Arabulucu bir kahraman olarak karşımıza çıkan **Mehmed Efendi**, yemeniciliği babasından öğrenmiş ve çarşıdaki ayakkabıcı dükkânını işleten kasabanın önde gelen esnaflarından biridir. Küçüklüğünde halasının oğlunun attığı bir taşla tek gözünü kaybeden Mehmed Efendi, bir gözü kör olduğu için askere alınmayacağı düşünülmektedir. Hayriye Hanımla kolaylıkla evlenmiştir. Dört oğluyla birlikte köyde yaşayan Mehmed Efendi, hükümet üyelerinin Osman'ın dağdan inmesini sağlamak üzere yardımını istemeleri üzerine Osman'la bu konuda birkaç kez görüşür ve onu ikna eder. Ancak Mehmet Efendi, Osman'ın daha sonra teslim olmaktan vazgeçerek Hatem Ağanın çiftliğini yakmasından sonra evinin aranmasına çok kızar ve kasabaya yerleşir.

Romanda küçük roller üstlenen diğer kurmaca kahramanlar, Mehmet Efendinin büyükannesine giderken Osman'ı dağda gören küçük oğlu **Sırrı**, çocuğun büyükannesi **Ayşana**, Sırrı'nın oyun arkadaşı **Yaşar**, onu çağıran **annesi**, Sırrı'yı merakla karşılayan teyzesi **Fadime**, eşkıya Osman'a tuzak kurmak isteyen Sırrı'nın ağabeyi **Nuhmamed**, Osman'ı gördüğü için korkup kaçan Sırrı'yı karşılayan büyükamcanın karısı **Küçükana**, **Büyükamca**, Sırrı'yı böyle telaşlı görünce meraklanan ve cesur bir kadın olan annesi **Hayriyanım**, Mehmet Efendinin evinin işlerine bakan hizmetçi kız **Resmiye**, Hayriyanım'ın Osman'ı korkutmak için tüfeğini ateşlemeden önce uyardığı **gelin abla**, tüfek sesinden sonra meraklanan komşular **Fadime Hala**, **Pembe Hala** ve **Nezahat**, Hayriyanımların evinin yanındaki oyukta asker kaçağı olduğu için yıllarca saklanmış olan Fadime Hala'nın kocası **Musa**, eşkıyanın yakınlarda olmasından tedirgin olan ve kafasının şeklinden dolayı adı "kazankafa"ya çıkan Sırrı'nın büyük kardeşi **Kemal**, kasabadaki işten dönerken eşeğe verdiği komutlar duyulan Büyükamca'nın oğlu **Tarık**, Sarıahmet'in Osman'la gizli gizli görüşen **Sucunun Deli Çavuş**, Mehmet Efendinin ayakkabıcılığı öğrendiği babası **Sümbaba**, Bağdat'ta bir Arap kurşunuyla şehit düşen **amcası**, Sarıkamış'ta şehit düşen **bir başka amcası**, çocukken attığı taşla Mehmet Efendinin bir gözünün kör olmasına neden olan hala

oğlu **Çilağa**, Osman'ı yakalamaya yemin eden ve roman boyunca onu yakalamaya çalışan **Jandarma Komutanı Binbaşı İbrahim Bey**, ona Osman'ın peşine düşmesi için emir veren **vali bey**, Binbaşı İbrahim Beyin ardından giden **Muharrem Çavuş**, jandarmalar dağa çıktığında Osman'ın düzdeki evine indiği ve atı evinde saklı olan yeğeni **Semiha** ve Osman'ın çok güvendiği kişilerden olan yeğenin kocası **Demircioğlu Mustafa**, Osman'ın dağdaki hayatına çok üzülen, onun gibi iyi bir silahşör olan zaman zaman yanına geldiği karısı **Hürmet**, onun ve Osman'ın çocukları olmadığı için kendi çocukları gibi sevdikleri ve Osman'ın şehirdeki gözü kulağı olan yeğeni **Sabit**, Hatem Ağanın azarlamasıyla yeri yerinden oynattığı yanaşması **Kadir**, İbrahim Binbaşının vurduğu kekliği getiren **asker**, Osman'ın Kızık Köyünde davar beslettiği ve onu oğlunun düğününe çağıran **Çerkezoğlu Süvari**, onun Çerkez **annesi**, onun Osman'la dostluğunu kışkandığı için Hatem Ağaya yanaşan ve ona pusu kurmasına yardım eden **Hamdi Ağa**, Osman'ın düğünü için köye indiği, kardeşinin ölümü üzerine Osman'a katılan ve Kanlı Bekir'i öldüren Süvari'nin oğlu **Kâzım**, düğüne Osman'ın geleceğini haber alan Hatem Ağa ile valilikte toplananlardan **Emniyet Müdürü Eşref Bey**, düğüne gelen Osman'ı karşılayan **davulcu** ve **zurnacı**, Kâzım'ın evlendiği kız **Hasibe**, evliliği kayda geçen **muhtar**, Hatem Ağanın gözcü olarak yerleştirdiği pusuda Nazım'ı vuran, çiftliğindeki pis işleri yapan ve Osman'ın çiftlik baskınından sonra saklandığı yeri bulduğu için öldürülen **Kanlı Bekir**, düğünden ayrılan Osman'a köyün çıkışına kadar eşlik etmek için beraber giden ve hazırlanan pusuda Bekir'in kurşunuyla ölen Süvari'nin küçük oğlu **Nazım**, yaralanan Osman'ı Sucunun Deli Çavuş'la birlikte tedavi eden **Ayşe Hala**, Osman'ı tedavi için çağırılan **Pansumancı Kel Mustafa**, dağa çıktıklarında Nuhmamed'le birlikte Osman'a acemice bir pusu kuran Pembe Halanın oğlu **Mehemmed**, korkarak döndüklerinde onları gören Büyükamcanın anası **Eminana**, Mehmet Efendinin dükkân komşuları biri kunduracı diğeri kitapçı olan **Kel Emir**, **Muhsin Tok**, karşı komşu beyaz eşyacı **İpşircioğlu**, onun dükkânının yukarı katında yazıhanesi bulunan avukat **Kör Sacit** ve ortağı **Ramiz Bey**, yazıhaneleri açan **Kâtip Hasan**, erkenden gelip dükkânını açan Mehmet Efendinin yan komşusu **Hacı Emmi**, Mehmet Efendinin İstanbul'dan dolgun maaş vaadiyle getirdiği **Tezgâhtar Saim**, İsmet Paşanın Almanların Rusları vurmasını beklediğini söylediği şehrin mebusu **Kaşcioğlu Ömer Efendi**, Mehmet Efendinin dükkânından küçük çocuğuna beğendiği ayakkabıyı düşük fiyata almak için tezgâhtarla tartışan ve Mehmet Efendinin ayakkabıyı hediye ettiği **genç kadın**, bir yaşlarındaki **çocuğu**, kadının Trakya'da asker olan **kocası** ve **ihtiyar**

kaynanası, mağazanın bir köşesine çekilerek gizli gizli kitap okuyan Mehmet Efendinin oğlu **Ahmed**, düğüncülerin alışveriş yapmak için dükkâna getirdikleri on dördüne yeni basmış **gelin adayı**, dükkâna gelen Hatem Ağaya çay söylenen **kahveci**, Nuhmamed'in âşık olduğu, rahat tavırları ve kibarlığından etkilendiği öğretmeni **Serpil Hanım**, elli yaşındaki hayat kadını **Keziban**, savaş sırasında buldukları taze karpuz kabuğunu bölüşmek için askerlerin birbirine silah çektiklerini anlatan Mehmet Efendinin eniştesi **Mehmed Ağa**, Hatem Ağanın yüzüne düze indiğinde Osman'ın peşini ağanın kendisinin bırakmayacağını söyleyen **İbrikçinin Kadir**, onunla birlikte Osman'ı korumaya karar veren **Habib'in Nuh**, **İslam'ın Rifat**, **Numana'nın Mehmed Ağa**, **Hacı Küçük** ve **Cenkçi'nin Cemal**, Mehmed Efendi ile Hayriye Hanımın evlenmesine vesile olan ve Mehmed Efendiyi ziyaret ederek Almanların Ruslara saldırmakla savaşı kaybettiklerini anlatan ve Osman'ı düze indirme konusunda Mehmed Efendiyi kutlayan **Yüzbaşı Kuddusi Bey**, Mehmed Efendinin teraziye taş koymasına kızarak taşı tarttırdığı ve taşın tam bir kilo gelmesinden dolayı kendisinden utandığı **pazarcı**, Mehmed Efendinin sancılanan atını tedavi etmesi için çağırılan **Devegüden'in Recep Emmi**, kendisinde okunmuş çipki bulunan ancak bunun duyulmasından rahatsız olan **Kara İsmail**, onun oğlu **Şerafettin**, Nuhmamed'in atı iyileştirmek için İyiler Mezarlığında yedi defa dönmesinin ardından aynı şeyi yapan ama mecnun gibi gezdiği hatırlanan **Uzun Ali**, ona muska yazdırılacak olan **Hacı Ali Emmi**, teslim olması için Osman'la konuşmaya gelenlerden **Ahmed Amca**, **Şamirli Mehmed Efendi**, **Çitoğlunun Mahmud Efendi**, **Talash Haciosman Ağa**, **Löğmen'in Mehmed**, toplantıda konuşulanları hemen Hatem Ağaya yetiştiren **Rifat Ağa**, ona ve kocasına pehli yediren Hatem Ağanın karısı **Pakize Hanım**, akşam gelecek müşterileri için bahçesini hazırlayan **Kenan**, Hatem Ağanın vilayet binasının kapısından girerken gördüğü **polis**, valinin kendisini kabul edeceğini haber veren **mihmandar**, Mehmed Efendiyi valiliğe çağırان **görevli**, Mehmed Efendinin caddeden geçerken yazıhanesinin pencerelerine baktığı **Avukat Nafiz Bey**, valinin kahve ısmarladığı **kavas**, yaptığı yağlamalara, katmerlere doyum olmayan Mehmed Efendinin annesi **Zübeyde Ana**, Osman'ın teslim olmasına sıcak bakmayan, çiftlik baskınından sonra birlikte Tekmezar adasında gizlendikleri daha sonra Ovaçiftlik'e giderek gruptan ayrılan **Kürt İdris**, onu kapılarda karşılayan **hemşehrisi**, Osman'la birlikte Çopur Mustafa'nın köyüne giden ve onun kızıyla evlenen **Hacılarlı Hacı**, birlikte Hatem Ağanın çiftliğini basmaya giderken gece yarısı hayalet gibi karşılarına çıkıp yanlış yaptıklarını söyleyen **Cemil Emmi** ve **anası**, Kanlı Bekir'in emrindeki

çiftlik çalışanları **Fevzi, Hasan** ve **Hayri**, Tekmezar adasında gizlenen Hacılarlı Hacı'nın Osman'la karşılaşmadan önce karısını alıp kaçtığını hatırladığı **halı tüccarı**, onun yalvararak kendisi için halı dokumaya ikna ettiği sonra da Hacı'yı bırakıp halı tüccarına kaçan karısı **Gülizar**, kazandıkları parayla hediyeler aldıkları çocukları **Can** ve **Canan**, Hacı ve Osman'ın evinde konuk oldukları ve Hacı'ya kızını veren **Çopur Mustafa**, Hacı'nın ikinci karısı **Hanife**, çiftlik baskınından sonra Osman'ın peşine düşen jandarmalara Hatem Ağa ile birlikte katılan **Batağın Hasan**, Mehmed Efendiyi karşılayan kardeşi **Mustafa Efendi**, karısı **Servet** ve çocukları **Nezahat, Sare, İlhan**, Hatem Ağanın Osman'ı öldürmesi için tuttuğu **serdengeçti**, Hatem Ağaya traş olması için su getiren **hizmetçi kız**, yolu un pazarına düşen Hatem Ağanın fakirliklerine acıdığı ve para verdiği un toplayan **kadın** ve **kız torunu**, Mehmed Efendinin kahve söylediği Mevlüd, Osman'ı yakalamak için çevre illerden gelen **Yozgat komutanı**, **Niğde komutanı** ve **Adana komutanı**, Tekmezar adasına gitmek için kürek çeken güçlü **çavuş**, bir manga askeriyle Erciyes'e doğru giden **bir onbaşı**, Binbaşı İbrahim Beyin keşif yapmasını emrettiği **bir onbaşı**, Kanlı Bekir'in mezarını bulan **bir er**, Tarık'la birlikteyken jandarmaların geldiği Pembe Hala'nın kızı **Elmas**, Hatem Ağanın teklifini kabul edip Osman'ın peşine düşen ancak daha sonra kaçmasına izin veren ve yol gösteren eşkiya **Endürlüklü Amir Efe**, adamları **Hacı Dabak'ın Veli**, grubun beslediği kadın **Fadime**, İzmir'de asker iken sandalı devrilerek ölen **kocası**, Hatem Ağanın kasaba eşrafı ile Amir Efeyi bir araya getirme niyetiyle düzenlediği ziyafete katılan **müddeiumumi**, bağlama çalacak olan **Mangalcı İsmail**, arabası getirilen **Hacı Arap**, ziyafet için Fadime ve Amir Efenin evine gittiği **Muzaffer**, Fadime'nin yanına çıktığı **Muzaffer'in karısı**, Osman'ın Hacılarlı Hacı'nın evinde bir süre kaldıktan sonra atını ve tüfeğini teslim ettiği **Şaban Ağa**, Osman'ın kasabadaki evinin altından bir tünelle bağlanan evine geldiği ve bir gece İyiler Mezarlığından topladığı kurukafalara ud çaldırıp rakı içiren **Kirişçi'nin Ahmed Efendi**, irikıyım bir kadın olan karısı **Emine Hala**, beraber yaşadıkları **Emine Halanın anası**, savaş sırasında Ahmed Efendinin kasığına süngüsünü saplayarak onun kısır olmasına neden olan **Yunan askeri**, Çanakkale savaşında kulak arkası kemiklerinin kırılmasına neden olan bombayı atan **bir Anzak askeri**, orada toplanan kanı her yıl bahar vakti kazıyıp alan **Berber Şükrü**, kurukafalara ud çaldırmak için Ahmed Çavuş'un uyandırıp getirdiği **Cemal Ağa**, ondan önce uyanan karısı **Hikmet Hala**, erkenden namaza giderken duyduğu ud sesinden şüphelenerek kurukafalara çekilen ziyafeti ve oradaki Osman'ı gören, onu ihbar ederek başına konan parayı almak isteyen **Fırıncı Ali**

Alkanat, onun yanında çalışan yardımcısı **Kirli Musa**, ertesi gün yine merakla namaza giden Ali'nin camiye açıldığını ve ezan okumaya hazırlandığını gördüğü **camî hocası**, komutanın görevine gelmesini bekleyen Ali'nin geldiğini gördüğü **mektupçu**, komutanın kapısının önünde dolanan ve Ali'nin neden komutanı görmek istediğini soran **posta eri Şaban**, binbaşının yazı makinesiyle birlikte gelmesini emrettiği **Kemal Çavuş**, Osman'ın evinin altındaki geçitten evine çıkılan **Ermeni Haçıkıyan**, evlerine gelen polisi sessizce izleyen kardeşi **Artin**, bu konağın eski sahibi Ermeni devleti kurma hevesindeki Taşnak Partisi Başkanı **Camcıyan**, Osman'ın çiftliğine saklandığı **Çitoğlu Mehmed Efendi**, onun kendisine attığı dayağın intikamını almak için Osman'ı ihbar eden yanaşma **Hüseyin**, şehrin ileri gelenlerinden olan ve Sezeryan Efendinin verdiği altınları saklayarak oğluna emanet eden Mehmet Efendinin babası **Hacı Mustafa Efendi**, göç ederken ona bir küp altını emanet eden ve eğer dönemezse kendisinin alabileceğini söyleyen dükkân komşusu **Sezeryan Efendi**, babalarının ölümünden sonra Mehmed Efendiyle birlikte harekete geçen lisede muallim olan **Çitoğlu Ahmed Efendi**, Beyrut'ta buldukları ve altınları teslim ettikleri, daha sonra Mehmed Efendinin Osman'ı yanına gönderdiği Sezeryan Efendi'nin oğlu **Agop**, Osman için ekmek pişiren Çitoğlu'nun karısı **Ayşe**, ihbara gelen Hüseyin'i sakınleştirmeye çalışan **Komiser Avni Efendi**, Çitoğlu'nun hükümette vekil olan iş ortağı ve bacanağı **Arif Ağa**, Osman'ı yakalamaya gelen komutanın atını tutan **onbaşı**, Amir Efenin Osman'a sıkıştığı noktadan çıkış yolu olarak gösterdiği bağın sahibi **Leblebici Hacı Emmi**'dir.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanın başkahramanları kurmaca kişilerden oluşur. Yüz yıllık bir dönemi kapsadığı için başkahraman sayısı fazla olan romanda 117 kurmaca kahraman bulunmaktadır. Romanda önemli yer tutan kahramanlar Alim Bey ve aile üyeleridir.

Babası Buharalı Kerim Bey ve annesi Lola Hanımın Sürmene'ye yerleştiklerinde ikinci çocukları olarak dünyaya gelen **Alim**, babasını Sürmene'de kaybettikten sonra annesiyle Samsun'a yerleşir. Önce ağabeyi ile bir bakırcının yanında çırak olarak işe başlayan Alim, daha sonra Samsun'un tek terzisi olan Yorgo'nun yanında mesleği öğrenir. Yorgo'nun gönderdiği siparişleri evine götürmek için geldiği mahalledeki evlerin güzelliğini gören Alim Bey, savaş sonrasında Yorgo'nun gidişiyle dükkânın sahibi olduğu gibi, çok para kazanarak aynı mahalleden güzel bir evin de sahibi olur. Annesi ve kardeşi Feyzi ile beraber oturdukları evde, komşu kızı Gülhiz'e âşık olan kahraman, ağabeyinin biraz direnmesinden sonra bu

soylu kadınla evlenir. Birbirlerini çok seven çiftin üç kızı olur. Halbuki Alim Bey, bir erkek çocuğu olmasını çok istemektedir. Karısı, Alim Beyin bu isteği yüzünden öleceğini bile bile üçüncü kızını dünyaya getirdikten sonra işler de kötüye gitmeye başlar. Karısı ölünce, Alim Bey önce evdeki yardımcı Pürçihan'ı gönderir, sonra evini satar ve çocuklarını bir köye yerleşen amcalarının yanına gönderir. Burada çok sıkıntı çeken çocuklar yanına gelince bir ev alarak buraya yerleşen ve bir köylü kızı ile evlenen Alim Bey, çocuklarının hayatındaki sıkıntıları daha da artırır. Şahide ile imam nikâhı ile evli olan kahraman, onun Demokrat Parti çalışmalarına katılmasına sevindiğinden resmi nikâh kıysa da Şahide ile olan hayatı çok huzursuz geçer. Çocuklarının mutsuz evliliklerini engelleyemeyen ve karısının eziyetlerini durduramayan Alim Bey, felç geçirerek önce vücudunun bir kısmını kullanamazken sonra yatalak olur; ardından da bir yıl sonra ölür.

Alim Beyin küçük kardeşi olan **Feyzi**, komşu kızı Gülhiz'le bakışanın ağabeyi değil kendisi olduğunu düşündüğü için kıza âşık olur. Ne var ki düşüncesini Alim Beyden bir gün sonra annesine açtığı için annesi, bu düşüncesini unutmasını ister. Alim Beyin Gülhiz'le evliliğinden mutlu olmayan ve ağabeyine bundan dolayı çok uzak davranan Feyzi, annesinin isteğine uyarak Samsun'dan ayrılır. Gülhiz'in ölümünden sonra dönen Feyzi, yanına aldığı Rus kızı ile bir köye yerleşerek tütüncülük yapar. Karısının ölümünden sonra çok sıkıntıya düşen Alim Bey, çocuklarını bir süreliğine amcalarının yanına gönderir. Çok kötü bir insan olan Feyzi, çocukların gelişini, her ay ağabeyinin bir miktar para ödeyeceğini öğrenince kabul eder. Burada çocukları sürekli döven ve bir işçi gibi çalıştıran amcaları, onları babalarının yanına götürürken de köyde yaşadıklarını söylememeleri yolunda tehdit eder. Kızların kaçma girişimlerini engelleyen kahraman, Rus kızına da eziyet eder. Onu nikâhlanmadığı gibi, çocuğunu alarak bir başka kadınla evlenir. Rus kızını da bir başkasına satar. Kızlar yıllar sonra, Feyzi'nin acılar içinde kıvranarak öldüğünü öğrenirler.

Buhara Türklerinden olan **Gülhiz**, ağabeyi ile Alim Beyin karşısındaki evde yaşar. Görmüş geçirmiş bir ailenin, eğitilmiş ve nazenin bir kızı olan kahraman, pencereden bakıştığı Alim Beyle evlenmesine ağabeyinin izin vermemesi üzerine hastalanır. Turgut Bey bundan dolayı evlenmelerine razı olur. Alim Beyi çok seven kadın, ona bir erkek çocuk dünyaya getirebilmeyi çok ister. Çok narin bir yapısı olan Gülhiz, erkek çocuk uğruna doktoru izin vermediği halde üçüncü çocuğuna hamile kalır. Bu doğumla birlikte de ölür.

Annesi öldüğünde sekiz yaşında olan **Ebrar**, Alim Bey ve Gülhiz Hanımın ilk çocuğudur. Diğerlerine göre daha olgun olan ve babasına hayran olan Ebrar, Feyzi'nin köyüne gönderildiğinde de kardeşlerini sakinleştirme görevini üstlenir. Amcasının köyünde sıkıntılı dört yılın ardından babalarının yanına geri döndüklerinde bu sefer de Şahide'den sıkıntı çekmeye başlar. El işlerine yatkınlığı olan Ebrar, bu konuda eğitim alacağı bir yurda kaydolar. Burada gösterdiği başarı yurt müdürünün de dikkatini çeker ve onun yurttan eğitici olarak kalmasını ister. Ancak Ebrar, bunu kabul etmez. Bir süre sonra kendisini isteyen muhacir Fuat Beyle evlenen, ancak onu babasına benzetmeye çalıştığı için adamın evden kaçmasına neden olan Ebrar, bir türlü mutlu olamaz. Okumasını çok istediği büyük oğlu Kerim'in, eniştesinin sözüne uyarak şehre gelen tiyatro kumpanyasıyla İstanbul'a kaçması, onun en büyük üzüntüsü olur.

Alim Beyin ikinci kızı **Sümeyye**, kardeşlerine göre daha cevval bir kişiliğe sahiptir. Haksızlık karşısında sessiz kalamayan kahraman, amcaları Feyzi'nin yanına gönderildiklerinde de hem köylülerden hem de amcasından bu tavrı dolayısıyla çok dayak yer. Köyden kaçma ve babalarının yanına dönme konusunda da kardeşlerini cesaretlendiren odur. Adı “güçlü, sağlam, dirayetli kadın” anlamı taşıdığı için hayat boyunca savaşan ve romanın sonunda artık uzman bir savaşçı olduğu dile getirilen kahraman, Ebrar ve Piraye'nin evlenmesinin ardından evde Şahide ile baş başa kalır ve onun eziyetlerine göğüs germek zorunda kalır. Gönül Hanımın oğlu Sedat'a duyduğu aşkın bir sonuca ulaşması da, kendisini isteyen subayla evlenmesi de Şahide tarafından engellenen Sümeyye, en sonunda çalışmaktan hoşlanmayan, sürekli iş değiştiren ve ikiyüzlü bir adam olan Sezai Beyle evlenir. Yıllarca ona tahammül eden ve kocasının istememesine rağmen iki çocuk sahibi olan kahraman, kocasının yeni tekniklerle fotoğrafçılık yapabilmesi için çocuklarından ayrı Almanya'da birkaç yıl çalışır. Döndükten sonra önce babasını, sonra Piraye'yi, en sonunda da oğlunu kaybeden kahraman, babasının evinin yerine yapılan apartmanın bir dairesine yerleşerek kocasını terk eder. Burada Şahide'nin karşısındaki dairede oturan kahraman, İstanbul'da yaşayan kızının sıkıntılarıyla hayat savaşına devam edecektir.

Narin bir kız olan **Piraye**, doğumuyla birlikte annesini kaybetmiştir. Bez bebekleriyle oynayan bir çocukken amcasının yanına gönderilir. Burada yaşadığı sıkıntılar ve haksızlıklar karşısında kendisini ablası Sümeyye savunur. Kardeşleri arasında en erken evlenen Piraye, muhacir bir aileye gelin olur. Ancak, kayınvalidesi ve görümcesi çok acımasızdır. Onu bir hizmetçi gibi kullanmaları yanında çocuklarının da onu anne olarak bilmesine izin vermezler. Kardeşlerinin ve babasının

da eve gelmesine sıcak bakılmaz. Önceleri sıkıntılarını kocasıyla paylaşan Piraye'nin anlattıklarını duyan kayınvalidesi, oğlunu doldurarak içkiye alışmasına ve sürekli Piraye'yi dövmesine neden olur. Piraye, yaşadığı sıkıntılar dolayısıyla babasının ölümünden bir yıl sonra ölür.

Alim Beyin müşterisi olan anneannesinin teklifi ile şehre gelin gelen **Şahide**, görgüsüz bir kadındır. İmam nikâhı ile evlendiği Alim Beyle anlaşamazlar. Alim Bey görgüsüzlüğüyle alay ettikçe hırslanan kadın, önce konuşmasını düzeltmeye çalışır, ardından örtüsünü atarak şapkalar takar. Ancak bu konudaki zevksizliğiyle de Alim Bey ve kızlarını güldürür. Kötü yürekli bir kadın olan Şahide, komşusunun oğlu Sedat'a âşık olan Sümeyye'yi ve Sedat'ın ağabeyi Selim'e âşık olan Merih'i, Sedat ve Selim'in anneleri Gönül Hanıma kötüleyerek onları ayırır. Sümeyye'yi isteyen ve çok beğenen subay ve ailesine, Sümeyye hakkında olumsuz sözler söyleyerek onları vazgeçirir. Kendisine nikâh kıyması konusunda kocasına baskı yapan ve onu aşağılayan kadın, Demokrat Parti kadın kollarına üye olarak, koyu bir Demokrat Partili olan Alim Beyi ikna eder. Parti çalışmalarına kendini kaptıran Şahide, Adnan Menderes'in idamından sonra Ankara'ya giderek Berrin Menderes'i ziyaret eder. Alim Beyin boşanma tehditleri karşısında bir avukattan aldığı akılla kocasına boş bir kağıt imzalatmaya çalışan kadın, kocasının son nefesinde bile bunun için uğraşır. Alim Beyin ölümünden sonra evin yerine yapılan apartmanda, Sümeyye'nin karşısındaki daireye oturan Şahide, Sümeyye tarafından evinde tek başına ölmüş olarak bulunur.

Romanın figüratif kahramanları ise, Buhara Türklerinden olduğu halde ailesinin katledilmesinin ardından Osmanlı'nın son günlerinde Sürmene'ye yerleşen ve memleket hasretine dayanamayarak kısa sürede ölen **Kerim Bey**, onun pamuk ekimine dair herşeyi öğrendiği ve bir Rus baskını sonucu kaybettiği **babası**, aynı baskında öldürülen **annesi** ve **kızkardeşi**, Kerim Beyin atı üzerinde karaca sürüsünü kovalarken gördüğü, evlendiği ve beraberce Türkiye'ye yerleştikleri karısı **Lola Hanım**, kökü hanedanlığa kadar giden ve vadinin en büyük bağının sahibi olan **Lola Hanımın babası**, Lola Hanım ve Kerim Beyin Sürmene'de doğan ve katıldığı Samsun'un işgaline karşı savaşırken öldürülen büyük oğulları **Alişir**, Samsun'a yerleştiklerinin ilk günlerinde Alişir ve kardeşi Alim'in yanında çırak olarak çalıştıkları huysuz ve kaba **bakırcı**, Alim'in terziliği kendisinden öğrendiği ve Kurtuluş Savaşı döneminde yaşananlardan sonra göç etmeye mecbur kalan Samsun'un tek terzisi **Yorgo**, Alişir'le birlikte dağa çıkan ve onun ölümüne şahitlik eden arkadaşı **Sabri**, Alim'i dükkânın dışına çağırarak silah yüklü bir arabanın Alişir ve arkadaşı tarafından ele geçirildiğini

haber veren **adam**, Samsun'da işgale karşı direniş çetelerinin lideri olan ve işgal kuvvetleri tarafından tutuklanan **Mehmet Reis**, Alişir ve Sabri'nin ele geçirdiği silah yüklü arabayla giderken karşılaştıkları ve İngilizlere taşıyıcılık yaptığını sonradan anladıkları bir **araba sürücüsü**, ondan sonra katıldıkları gizli toplantıdan dönen Alişir ve Sabri'nin geceleme için girdikleri köyde kaldıkları evin sahibi olan ve Alişir'i uykuda iken baltayla öldüren **Rum adam**, adamın **karısı**, **kızı** ve yetişkin **oğlu**, idam edilmiş adama sapanla taş atmak isterken Alim'in engellediği dokuz on yaşlarındaki **oğlan çocuğu**, Mehmet Reis'in işgalci askerleri evine almasına dayanamayarak döverek öldürdüğü **Güzel Fatma Hanım**, onun evine dadandığı söylenen ve Mehmet Reis'in öldüresiye dövdüğü **İngiliz subayı**, Yorgo'nun siparişlerini Alim'le eve yolladığı **karısı**, yakalanan Mehmet Reis'e zindanda her akşam tütün bırakan **nöbetçi asker**, Mehmet Reis'i işgalcilerin ellerinden kurtarmaya karar veren reisin sağ kolu **Feridun Bey**, işgal kuvvetlerinin garnizonunun yanında oynarmış gibi yapıp Mehmet Reise haber ileten Feridun Beyin on yaşlarındaki **oğlu**, Gülhiz Hanımın evlenmesinden sonra İstanbul'a taşınan ağabeyi tüccar **Turgut Bey**, onun bebekken alıp yetiştirdiği ve kızkardeşi evlenince onunla birlikte gönderdiği besleme **Pürçihan**, Gülhiz altı yaşındayken tüberkülozdan ölen **annesi**, ikinci evliliğini yaparak İstanbul'a yerleşen **babası**, kızın hiç sevmediği **üvey annesi**, Turgut Beyin karısı **Bahar Hanım**, Turgut Beyin evinin her zaman bahçede olan **bahçıvanı**, Gülhiz'in ikinci doğumdan sonra bir daha doğum yapmaması gerektiğini söyleyen **doktor**, Turgut Beyin Gülhiz Hanımı muayene etmek üzere her gün gönderdiği **aile doktoru**, Sivas'tan dönen Feyzi'nin getirdiği, nikâhsız yaşadığı ve çeşitli eziyetlerle çocuğunu alıp başkasına sattığı **Rus kadın**, kadının Sibiry'a sürülen **babası**, bir adamla kaçan **annesi** ve kaçtığı **adam**, kervanına sığınarak Rusya'dan göçtüğü **kervancı**, Alim Beyin köyde Feyzi'nin evini sorduğu **köylülerden biri**, ona evi gösteren on üç on dört yaşlarında **bir erkek çocuk**, Feyzi'nin Rus kadının elinden aldığı oğlu **Osman**, Feyzi'nin Sümeyye'yi şeker almaya gönderdiği **Sarıların Cemal**, kıza şekerleri sarıp veren Cemal'in karısı **Kezban**, Rus kızının cezalandırmak için Sümeyye'yi bırakarak gittiği evin yanaşması **Kırık Mustafa**, Piraye'yi döven **Dudu Teyze**, Sümeyye'nin dövdüğü Dudu Teyzenin kızı **Havva**, Piraye'nin ayakkabısını giymek istediği **Fadime**, Feyzi'nin Sümeyye'ye attığı dayağa dayanamayan gündelikçilerden **bir adam**, tekrar evlenmeye karar veren Alim Beye eş bulması istenen, ancak kısa bir süre sonra ölen malumatfuruş ve geniş gönüllü **Şevket Baba**, bahçesindeki ağacın gövdesini kazıyan kiracısının **oğlu**, Şevket Babanın eve geldiğinde namaza kalktığını gördüğü **karısı**, Feyzi'nin Rus kızın üstüne eve

getirdiği ve nikâh kıydığı kötü bir kadın olan **Remziye**, Feyzi'nin köyünden kaçan kızların kente geldiklerinde onları sokağın başında gören ve babalarına götüren **kadın**, bahçesindeki güllerin bir benzeri olmayan ve Alim Beyin çiçek tohumu almaya karar verdiği **Jacop**, evlenmek isteyen Alim Beyle torununu evlendiren Alim Beyin eski müşterisi **yaşlı kadın**, Alim Beye satılık bir ev bulduğunu söyleyen **dükkân komşusu**, Alim Beyin pazarlık yaptığı **evin satıcısı**, Sümeyye'nin Hitler'den korkan Yahudi arkadaşları **Rachel, Lea ve Nehema**, Ebrar'ın el işi öğrendiği yurdun müdürü **Hadiye Hanım**, Sümeyye'ye okuma yazma öğreten ve sırlarını dinleyen komşu kızı **Yıldız**, Şahide'nin yakın arkadaşı olan ve onun etkisiyle çocuklarıyla Sümeyye'nin arkadaşlık yapmasını istemeyen **Gönül Hanım**, Sümeyye'nin âşık olduğu, ancak üvey annesi dolayısıyla kavuşamadığı Gönül Hanımın küçük oğlu **Sedat**, Sümeyye'nin arkadaşı Merih'in âşık olduğu ama Şahide yüzünden evlenemediği Sedat'ın ağabeyi **Selim**, Gönül Hanımın kızı ve Sümeyye'nin arkadaşı olan **Sema**, lokantasıyla evin geçimini sağlayan büyük oğlu **Nihat**, Gönül Hanımın ölen **kocası**, Samsun'a tayin edilmiş bir yarbayın kızı olan ve Selim'e duyduğu aşk Şahide yüzünden sona eren Sümeyye'nin arkadaşı **Merih**, Halk Partisi seçimi kazandığı için kızına bilezik alan **yarbay babası**, Merih'in kısa sürede dostluk kurarak Selim'e pusula gönderdiği yarbayın **emir eri**, kızını istemeye gelen Gönül Hanımı oğlunun öğrenci olduğunu söyleyerek geri çeviren **Merih'in annesi**, Alim Beyin küçük kızı Piraye'yi isteyen ve karısı Zişan Hanımın sözünden çıkmayan mobilyacı kayınpeder **Mehmet Ali Bey**, Piraye'ye hizmetçi muamelesi yapan kayınvalidesi **Zişan Hanım**, Bolu'da oturan ancak zamanının çoğunu ailesiyle birlikte geçiren, kendini beğenmiş ve Piraye'ye eziyet etmekte annesiyle yarışan görümce **Zeliha**, onun iki aylık **kızı**, Zeliha'nın Bolu'da ziraat mühendisi olarak çalışan ve etrafında saygınlık uyandıran kocası **Nurettin Bey**, Piraye'ye yapılan eziyeti gördüğü halde sesini çıkarmaktan aciz olan ve kendini içkiye veren kocası **Kudret**, Zişan Hanımların alt katında oturan kiracı **Elmas Hanım**, Kudret'i içkiye alıştıran amcası **Topal Reşat**, onun evde içki içmesine izin vermeyen **karısı**, Ebrar'ı baskılar sonucu evlendiği ama mutlu olamadığı çalışmayı sevmeyen kocası **Fuat Bey**, onun Samsun'a yerleşmesine neden olan **asker arkadaşı**, Fuat'ın Ebrar'la evlenme isteğini kızı ileten aracı kadın **Muhibe Teyze**, oğlu için Sümeyye'ye bakmaya gelen ancak Şahide'nin söyledikleri yüzünden niyetinden vazgeçen **kadın**, onun subay olan **oğlu**, kayınvalide adayını eve getiren **aracı kadın**, 27 Mayıs devrimi ile ilgili olumsuz bir kompozisyon yazdığı için okuldan atılan ve Sezai eniştesinin sözleriyle İstanbul'a oyuncu olmaya giden Ebrar'ın oğlu **Kerim**, şehir kulübünde

çocuklara tenis dersi veren Macar asıllı **hoca**, Gönül Hanımın İstanbul'a yerleşmesinin ardından Şahide'nin yakın arkadaşı olan ve onun Demokrat Parti kadın kollarına kayıt yaptırmasını sağlayan **Fikriye Hanım**, Şahide'nin Sümeyye'ye hakaret etmek için kızı almasını söylediği **eskici**, Sümeyye'nin alışveriş yaptığı manifaturacı **Kani Tulas**, Sümeyye'nin evlendiği ama mutlu olamadığı önce Üretme Çiftliğinde müdür yardımcısı iken Almanya'da işçilik dâhil birçok işe girip çıkan kocası **Sezai Bey**, oğlunun çok kötü davrandığı Sümeyye'nin kayınvalidesi **Mevlûde Hanım**, Sezai Beyin evlenmeden önce beraber yaşadığı **ağabeyi**, Sümeyye'nin kocasına rağmen dünyaya getirdiği kızı **Lale**, kocasının çocuğu aldırmasını istediği için Sümeyye'nin gittiği ama çocuğu almayan **doktor**, Lale ile kırkları karışan Ebrar'ın ikinci oğlu **Ali**, kocası kendisine para vermediği için Ebrar'ın el işi takımlarını sattığı **komşusu**, Ebrar'ın üçüncü **oğlu**, Sezai eniştesine çok gülen Piraye'nin büyük kızı **Seval**, Şahide'nin kocasına boş kağıt imzalatmasını söyleyen **avukat**, Sezai'ye züccaciye işinde çok para olduğunu söyleyen lise arkadaşı **Naci**, Sümeyye'nin alışveriş yaptığı bakkal **Ali Rıza**, Sümeyye'nin Almanya'ya gitmek istemediği için kendisine çürük raporu verilmesini söylediği **hemşire**, annesinin Almanya'ya gitmesinden çok etkilenen ve döndükten sonra akciğerlerindeki rahatsızlık sonucu ölen **oğlu**, yeni açtığı fotoğrafçı dükkânında Sezai Beyin işleri tamamen kendisine bıraktığı **çırağı**, Alim Beyin ölümünden sonra evin arsasını alan **müteahhit**, Lale'nin annesi olmadan İstanbul'da evlendiği ve beraber Sümeyye'nin yanına geldiği **kocas** ve Piraye'nin ölümünden sonra Samsun'a gelen Lale'nin annesine bıraktığı **oğludur**.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında yer alan kurmaca kahraman sayısı 179'dur. Romanın başkahramanları altı kurmaca kahramandır.

Küçük bir kız iken Toprakkale askeri lojmanlarında arkadaşlık yaptığı kızları yıllar sonra hatırlayarak yeniden bir araya gelmeyi plânlayan **Zeynep**, Sitare Hanım ve yüzbaşı bir babanın kızıdır. Ablası Mine'nin, Sitare Hanım tarafından bir hanımefendi olarak yetiştirilmesine karşın Zeynep, ablasının uyduğu kuralları reddeden asi bir çocuktur. Öğrencilik yıllarında Gönül ile farkında olmadan karşılaşır; onunla ve Güzin'le mektuplaşır. Kahramanı, yıllar sonra yaşlı bir kadın olarak bulduğumuzda, askerlik yapan oğlundan bir mektup alır. Mektubun yanında, annesinin gönderdiği kitaptan çıkan, alayın kızlarının bir 23 Nisan günü çektiği toplu fotoğraf da vardır. Bunun üzerine Zeynep, alayın kızlarını yeniden bir araya toplamak ister; ulaşabildiği yalnız Cahide olur.

Yıllar sonra bir bilimadamı olarak karşımıza çıkan **Gülay**, Antalya'ya yerleşmiş Afrikalı dedesi dolayısıyla esmer bir kızdır. Toprakkale lojmanlarında otururken annesini kaybettiği için kardeşlerine anne olmak zorunda kalan kız, sorumluluklarını hayatından önde tutan bir yapıya sahiptir. Ankara Fen Lisesini kazanan ve bilim adamı olmayı tercih eden kahraman, Nil nehri yakınında kurulan bilim merkezinde bir süre çalışır. Kızlarla buluşma isteğinin kendisine ulaştığını görmediğimiz Gülay, yıllar sonra Antalya'ya dönerken kaçırdığı şeyler için burukluk yaşamaktadır.

Cemal Binbaşı ve Neriman Hanımın kızı olan **Gönül**, babasının İtalya'da görevlendirilmesinden sonra annesinin ihanetine tanık olarak ilk hayal kırıklığını yaşar. Üniversitede tanıştığı ve fikirlerinden çok etkilendiği Halil'le nişanlanan kahraman, onun gibi komünist olur. Kuryelik yaparken de gördüğümüz Gönül'ün arkadaşlarının bazıları ve Halil, çıkan çatışmalarda vurulur. Arananlar listesinde de adı bulunan kahramanın öldüğü, gazetedeği ilanla, geçmişte mektuplaştığı Zeynep'e ulaşır.

Sert bir babaya sahip olan **Güzin Eren**, Toprakkale lojmanlarında iken karton Karagöz yüzünden babasından dayak yer. Onun babasından bu yüzden bütün kızlar çekinir. Yıllar sonra büyük bir tiyatro sanatçısı olan kahraman, kendi tiyatrosunu kurup büyük bir başarının eşiğindeyken salona konulan bomba süsü verilmiş paket ve tiyatronun kundaklanması, herşeyini kaybetmesine neden olur. Bu olaydan sonra akli dengesini yitiren Güzin, hastanedeki odasında yangın çıkarak ölür.

Küçükken tombul bir kız olan **Ayşen**, bir levazım subayı olan İsmail Nevzat ve güzelliği ile kızların dikkatini çeken Laika Hanımın kızıdır. Yıllar sonra Ankara'ya yerleştiklerinde, babasının aldığı Ford marka araba ile yaptığı kaçak ticaret dolayısıyla görevinden alınmasının ardından arabada intihar etmesi, onun bu arabadan nefret etmesine neden olur. Ancak, dedesinin onları alıp İzmir'e götürmesi, arabanın yeni sahibi olan Selim ile tanışmalarına neden olur. Laika Hanımın yeniden evlenmesinin ardından dedesi ile kalmaya devam eden Ayşen'in evlendiği Selim, at yarışlarına düşkün ve burnunun dikine giden bir adamdır. Ayşen'in kızı da babası gibi burnunun dikine gittiğinden, kızının gayrimeşru hamileliği kadının canını sıkır. Bu sıkıntılı zamanda, Zeynep'ten gelen davetiye eline ulaşır. Yıllar sonra buluşmaya giden Ayşen, buluşacakları otelin bir odasına çıkan Cahide ve Zeynep'i göremez.

Romanın diğer kurmaca kahramanları, bir Kazak beyinin kızı iken babası tarafından kaçırılarak getirilen ve babasının ölümünden sonra hizmetçilik yaparak geçimini sağlayan Zahide'nin son çocuğu olan **Cahide**, alayın kızları ile aynı okula

gider. Zahide'nin hizmetçilik yaptığı valinin evinde, valinin kızlarından biri ile birlikte keman dersleri alırken müzik öğretmeni Ziya ile aralarında bir ilişki başlar. Bu ilişkinin duyulmasından sonra okuldan alınan Cahide ile vali kızlarının görüşmesi yasaklanır. Ziya ile buradan kaçan Cahide, onun ısrarı ve hırısıyla konservatuvara girer. Evliliğinden bir oğlu olan kadın, Ziya'nın Adana'da bir gazinoda karıştığı bıçaklama olayı dolayısıyla hapse düşmesinden faydalanarak, kendisini sürekli döven kocasından boşanır. Yıllarca oğlu ile birlikte Ziya'dan uzak kalmayı başaran kadın, yıllar sonra bile olsa oğlunu babasının etkisinden kurtaramaz. Büyük bir keman sanatçısı olan Cahide Cansev, bir törenle bakandan plaket aldığı gece, oğlunun Bekaa'da öldüğünü öğrenir. Aynı gece felç geçiren kadın, bir elinde bastonuyla da olsa buluşmaya gider. Alayın kızlarından sadece iki yaşlı kadın, Cahide ve Zeynep bir araya gelebilir.

Romanın küçük roller üstlenen diğer kurmaca kahramanları, lojmandan kızları kızak ile okula götüren **Kahraman** adlı er, lojmana girişte onu durduran **nöbetçi asker**, Gönül'ün annesinin beslenmesine koyduğu kurabiyeleri verdiği kapıcının küçük kızı **Dilan**, karton Karagözleri bulduğunda Güzin'i döven babası **Nurettin Kumandan**, okulun müdür yardımcısı **Erol Bey**, Cahide'ye ödül vermek üzere yapılan törene katılan **bakan**, bakanın geldiğini haber veren kapıya yakın **biri**, Cahide'yi sahneye çağıran genç erkek **sunucu**, Cahide'nin tören sırasında dikkatini çeken ve eve gittiğinde ona ölen oğlunun eşyalarını getiren **adam**, Cahide'nin babası Ziya'yı tercih eden ve Bekaa'da ölen **oğlu**, Cahide'yle Toprakkale'deyken başlayan maceraları fırtınalardan sonra ayrılıkla biten müzik öğretmeni **Ziya**, Gülay'ın kökeni Afrika'ya dayanan babası **Özkan Çavuş**, Afrikalı atalarının son temsilcisi olan gözleri görmeyen denizci dedesi **Arap Ali Reis**, patlıcan reçeli yapan Arap Reisin annesi **Amber**, büyükannelelerinin esir pazarından alınışını anlatan reisin teyzesi **Sultan**, Arap Reisin yıllarca üflediği mızıkayı kendisine veren **İtalyan subayı**, reisin annesiyle birlikte portakallığında yattığı **Halil Bey**, böyle bir gece kapılarını çalan ve reise sünger avcılığı teklif eden ağanın **deniz kahyası**, kahyanın yanında duran ve Ali'nin teklifi kabul etmesini işaret eden yaşıtı **Kerim**, Arap Ali Reisin şaşılığına rağmen evlendiği **Sabahat**, denizcilerin uğursuz saydıkları Sabahat'ın çamaşırcılık yapan **annesi**, Özkan Başçavuşun Toprakkale lojmanlarında ölen **karısı**, Özkan Başçavuşun Kore'de âşık olduğu adı "sukamışı" anlamına gelen **kadın**, okuma yazması olmadığı için Özkan'a doğacağını yazamadığı **bebeği**, okulda Gülay'a âşık olan arkadaşı **İlhan**, Cahide'nin bir Kazak beyinin kızı olan annesi **Zahide**, seferberlik dönüşü Zahide'yi kaçıran babası **Cihan**, şehre gelen ve evlerine hizmetçi olarak Zahide'yi alan **vali**,

onun giderken Cahide'nin okumasını tavsiye eden **marazlı karısı**, yeni gelen ve beş güzel kızı olan **vali**, kızlarından güzel olan **anneleri**, Ziya'nın müzik eğitimi verdiği ve Cahide ile Ziya arasındaki ilişki duyulunca Cahide ile konuşması yasaklanan büyük kız **Nazan**, Ziya'nın Don Kazaklarından olan ve İstanbul'da çaresizlikten şoförlük bile yapan dedesi **Olhavik Ataman**, onun İstanbul'un nemli havasına ancak bir yıl dayanabilen karısı **Arneskaya**, Olhavik Ataman'ın şoförlüğünü yaptığı **Romen sefiri**, Olhavik'in cenazesine katılan koreograf **Zimin**, piyanist **İvanov**, ressam **Petrov** ve bilet satma işine bir gün ara veren yaşlı **amiral**, Ataman'ın şarkılı bir kahvede sahneye çıkan, bu gecelerden birinde bir Osmanlı zabıtine gönül veren ve Ziya'yı dünyaya getiren kızı **Valentin**, Ziya'ya keman çalmayı öğreten keman hocası teyzesi **Katerin**, Valentin ile bir süre beraber yaşadıktan sonra büyük bir mefkurenin peşinden Rusya'ya giden ve burada elinde bomba patlatan **Zabit Ziya**, Valentin'in Vahide olarak evlendiği ve Ziya'nın babası olduğunu kabul eden kocası boksör **Macit**, Ziya'nın teyzesi Katerina'nın evlendiği bir muhallebici dükkânı olan **Baron Moris Mihalov**, on üçünü doldurduğunda Ziya'yı alan Macit'in kardeşi **Pertev**, onun bir macera yaşadığı **Avusturyalı düşes**, Ziya'nın kendisinden pek de memnun olmadığı üvey kızkardeşi **Mediha**, daha önce ölüp giden **üvey kızkardeşi**, Gülay'ın El Halili Çarşısında hatırladığı **Musevi satıcı**, çarşıda beraber dolaştığı arkadaşı **Nisa Nesrin**, Nil'deki çok amaçlı proje için gelmiş olan bilimadamları **Marko**, **Tunuslu Maşrık** ve Gülay'ın âşık olduğu Malezyalı şehzade **Tuanku Rahman**, birlikte çalıştıkları araştırma merkezine Nuh'un gemisi diyen **Profesör Taylor**, kurucusu olduğu lisenin ilk öğrencilerini titizlikle seçen **Nasuh Hoca**, Gülay'ın girdiği sınavda kağıdını almaya gelen **gözetmen**, sınav sırasında Gülay'ı dışarıda bekleyen babasının Kore gazisi arkadaşı **Emin Amca**, onun Güneydoğu'da vurulan oğlu **Koray**, Tuanku Rahman'ı almaya gelen **siyah takım elbiseli adam**, Gülay'ın bindiği trende karşı koltukta oturan **genç kadın**, yatırdığı **bebeği**, kadının sokulduğu yanındaki **adam**, karşılarındaki **geçkin kadın**, Gülay'ın katıldığı eğlenceli toplantıda etleri kızartan **vakıf başkanı**, Gülay'ın fazla çalışıp hayattan bihaber yaşamasını eleştiren **adam**, trende Afyon aktarmalı yolcuların inmesini duyuran **kondüktör**, küçük bir istasyondan binerken aralarındaki samimiyet ve bağlılık dikkatini çeken kadın **Haco** ve ona tembihlerde bulunan **yaşlı adam**, onların fazla bir şey beklemedikleri oğulları **Mamo**, memnun olmadıkları **gelin**, tabur gecesine katılan **Yarbay Recep Bey**, genç pilotla dans eden ve alayın kızlarının gözünde pilotla nişanlanmış sayılan **yarbayın kızı**, çocukların her gördükleri uçağın pilotu olduğunu düşündükleri **Teğmen Birkan**, Zeynep'e oğlundan

mektup getiren **özel ulak**, askerden annesine mektup gönderen ve annesinden gelen mektupta gördüğü alayın kızlarının resmini mektupla annesine yollayan **oğlu**, onun mektubunda bahsettiği **Doğan**, Zeynep'e mektubu veren ve Cahide'nin aradığını söyleyen **sekreter kız**, Zeynep'in eski günleri hatırlarken bir piknikte gözünün önünde canlanan **babaannesi**, ona ilk yakası açık markizeti diken **Berdük**, onun bitli bir kız olduğunu söyleyen Zeynep'in **yüzbaşı babası**, onlara türkü söyleyen **Melek**, babaanneye yelek ören **Tahire**, Sitare Hanımın hanım hanımcık bir kız olarak yetiştirdiği **Mine**, Zeynep'in tek erkek kardeşi **Mümtaz**, Sitare Hanım ve çocuklarını gidecekleri ilçeye katır sırtında rehberlik ederek götürülen **bir asker**, onun ağzındaki yaraların vitaminsizlikten kaynaklandığını söyleyen **tabur doktoru**, Delibaş Mehmed'in idam edilen sadık adamı **Sabit Amca**, Sitare Hanımın medreselerin kapatılmasında Gazi'ye destek olan medrese hocası olan babası **Hoca İsmail Efendi**, karısı **Şerife Hanım**, onun ahretliği **Gülnaz**, Sitare'nin okuyup okumayacağına karar verip annesine bildiren dayıları **Tevfik** ve **Tahir Efendiler**, öksüz kalan ve uzak bir akrabanın tecavüzüne uğradığı için intihar eden Sitare'nin teyze kızı **Nezihe**, Şerife Hanımın bir zamanlar Nezihe'yle evlendirebileceğini düşündüğü, daha sonra Toprak Mahsulleri Ofisinde çalışmaya başlayan oğlu **Ramazan**, Nezihe'nin intiharına neden olan uzak akrabadan **bir adam**, onun Şerife Hanımı kızı ve yeğeniyle evine davet eden akça pakça ve tatlı dilli **karısı**, Nezihe'nin tecavüze uğradığı kış gecesinde keten helvası kavuran **yaşlı kadın**, tatlı dilli kadının Şerife Hanımları alması için gönderdiği **arabacı**, onun yanına kattığı **bahçıvanın kızı**, misafirler için şarkı söyleyen evsahibine ud çalan **kadın**, Sitare'nin çarşıdan geçmek için gittiğini söylediği **Dişçi Oskar**, evdeki yardımcı kızlara çay ikram ettirmemesi gerektiğini bilen Sitare'nin komşusu **Refiye Hanım**, çocukları bahçeye sokmayan ilçe halk kütüphanesi görevlisi olan **Nigar'ın babası**, Zeynep'in arkadaşı **Nigar**, topaç satan **Bakkal Emin Çavuş**, topaca durmaya yakın takla atsin diye çentik atan **Bekçi Yusuf'un oğlu**, Sitare'nin cenazesine gelen **şişman**, kısa boylu **imam**, kayınvalidesinin ölümüne ağlayan Mümtaz'ın sarı saçlı **karısı**, Gönül'ün yol sorduğu **adam**, bodrum katındaki eve götürdüğü küçük zarfı uzattığı ufak tefek **genç adam**, onu içeri alan **öteki genç adam**, kurmay subay olarak İtalya'ya gönderilen babası **Cemal Binbaşı**, Toprakkale'de iken her zaman kızığın yanına kadar gelip kızını geçiren ve babası İtalya'da iken onu aldatan annesi **Neriman Hanım**, kadının sevgilisi elçilik memuru **Hint asıllı İngiliz**, onun bileziklerini bozdurduğu **tefeci sarraf**, Gönül'ün olanlardan habersiz **kardeşi**, Gönül'ün düşüncelerinden etkilenecek Marksist fikirler edindiği maliye bölümünde

okuyan nişanlısı **Halil**, onun gibi maliyeci olan **babası** ve **dedesi**, Halil gibi çatışmada vurulan arkadaşı **Taylan**, alayın kızlarına sıcak lavaş ekmeği getiren Kürt kızı **Bergüzar**, onu çağıran **annesi**, getirdiği içinde mercimekli pilav bulunan yufkayla Zeynep'e çocukluğunda yediği lavaşı hatırlatan Leyla'nın **Ürdünlü arkadaşı**, başvekilin koluna girerek "Şıhım" dediği ve daha sonra milletvekili seçilerek Halil'in cezası onaylanırken oy verenlerden biri olan yöreden **iri yarı adam**, hep birlikte aracına bindikleri **vali**, Güzin'in tiyatrosunun başarısını tebrik eden sevgilisi **Ender**, oyunda yargıç rolünü oynayan **oyuncu**, tiyatroya gönderilen bomba süsü verilmiş paketi haber vereren **vestiyer görevlisi**, Ayşen'in gayri meşru gebeliği olan ve burnunun dikine giden **kızı**, gözü kızının parasında olan **çocuğun babası**, çocuğu aldirmek için gittikleri **Doktor Atay Bey**, Ayşen'in at yarışı meraklısı olan kocası **Selim**, Vehbi Beyle yüzdeli ortaklığa girişerek iş takibi yapan, ardından kaçak mallar satan bundan dolayı görevinden atılınca Ford marka arabasının arkasında intihar eden Ayşen'in levazım subayı babası **İsmail Nevzat**, arabayı ilk satın alan **Doktor Fahri**, arabayı satan tamirci **Ohannes**, İsmail Nevzat'ın sattığı ipleri aldığı **Mişel**, onun Gar Gazinosunda dinlemeye gittiği **Gönül Hanım**, İsmail Nevzat'ın Ford marka arabayı satın aldığı **Komisyoncu Kâzım**, darbe sırasında kiralık ev aradığı için Kâzım'ın karşısına çıkarak yüreğini hoplatan İsmail Nevzat'ın arkadaşı **levazım subayı**, arabayı en küçük parçasına kadar ayırarak elden geçiren hünerli tamirci **Cumali Onbaşı**, İsmail Nevzat'ın masasında sarı zarf olduğunu söyleyen iş arkadaşı **Osman**, darbenin erdemine inanan **askeri savcı**, Ayşen'in babasının arabaya binişini izleyen **inzibat**, İsmail Nevzat'ın intiharının ardından gelen, kızı ile torununu götüren **kayınpederi**, onun arabayı sattığı kaportacı **Hüseyin**, oğlunun sürekli Mercedesini kaçırmasına sinirlenen ve ona Ford arabayı alan Selim'in babası **Rüstemoğlu Ekrem Bey**, arabayı çiftlik evine getiren **şoför**, Ekrem Beyin babası **Rüstemoğlu**, çiftliği çok seven karısı **Keriman Hanım**, onun dirayetli ve cerbezeli kayınvalidesi **Müesser Hanım**, demirkıratlığı seçen **kayınpederi**, Keriman Hanımın doğumuna yardım ettiği **çapacı kadın**, Keriman adı verilen doğan **bebek**, Ekrem ile malları bölüşen ablaları **Haslet** ve **Zinnur**, Ekrem Beyin çiftlikten hoşlanmayan ve şehirde yaşamak isteyen karısı **Nevres**, Toprakkale lojmanlarında otururken güzelliği ve zarafeti ile Ayşen'in arkadaşlarının dikkati çeken ve babasının ölümünden kısa bir süre sonra yeniden evlenen annesi **Laika Hanım**, deniz kenarında bir yalısı olan ve Ayşen'e her zaman iyi bir üvey baba olan **Esat Bey**, Ayşen'in **üvey erkek kardeşi**, Laika Hanımın muhacir olarak gelen **kayınvalidesi**, göç sırasında ağlayan sütünesi **Hasbiye Hanım**,

onun çarşaf giymeyen **annesi**, kendisini ağlamasına rağmen çarşafa sokan **Naciye Halası**, geri dönmek isteyen kardeşleri **Niyazi** ve **Fuad**, işe gittiği için ailesini kızkardeşi Naciye'ye bırakan **babası**, Esat Beyin genç yaşta ölen **ilk karısı**, kızların buluşacakları **otelin kapıcısı**, Cahide'yi otele getiren **taksi şoförü**, içerideki kırmızı yelekli **genç adam**, Cahide'nin boynundaki mor lekeyi görerek ona acıyan **genç garson**, otel görevlisi kırmızı yelekli **kız**, yerleri silen gri önlüklü **kadın**, resepsiyonda işini yapan **kızdır**.

C) CİNSİYETLERİNE GÖRE KAHRAMANLAR

Kahramanlar, romandaki sosyal hayatın içinde kadın ve erkek oluşlarıyla bir yere sahiptirler. Çünkü onlar da, gerçek hayatta olduğu gibi, sevgili, eş, anne, baba, seven veya sevilendir. Romanlarda, kahramanların cinsiyetlerine bağlı rolleri bazen barizleştirilir. Roman kahramanları, gerçek hayatta olduğu gibi cinsiyetine bağlı sorunlar yaşayabilir, hatta bu sorunlar romanın çatışması durumunda bile olabilir. Bazen de önemsiz bir nitelik olarak kahramanın birçok rolünün yanında ikinci veya üçüncü sırada yer alabilir.

Romanlarda kadının ve erkeğin sahip olduğu konum, toplumsal kabullere göre değişiklik gösterir. Türk toplumunda da elbette zaman içinde kabuller değişmiştir; buna bağlı olarak kadın ve erkeğe yüklenen rol ve sorumluluklar da değişmiştir. Türk tarihini konu olarak seçen romanlarda bu farklılaşmanın izlerini sürmek mümkündür. İncelediğimiz romanlarda, kadın ve erkeğin sosyal hayatta ve birbirlerinin gözündeki konumlarında en büyük değişim cumhuriyet sonrasını işleyen romanlarda karşımıza çıkar. Değişen toplumsal yapı, yeni yönetimin kadınlara kazandırmaya çalıştığı rol ile kadın-erkek ilişkilerinde oluşturulmaya çalışılan yeni bir dönem söz konusudur. Bu yeni dönemin kadın-erkek ilişkilerini, daha ziyade tezli romanlarda görmek mümkündür. Osmanlı dönemini işleyen romanlarda ise kadınların farklı bir sosyal yapı içinde bulunduklarını ve bundan dolayı da farklı bir konuma sahip olduklarını görürüz. Bu yapının bir sonucu olarak gösterilen, farklı cinsel tercihlerin de romanlarda tarihi kişilere yakıştırıldığını görmek mümkündür. Herhangi bir tezi savunmaktan ziyade ilgi ve dikkat çekici bir roman olmak iddiasında bulunan romanlarda ise, kadın ve erkeği daha ziyade aşk ilişkisi içinde görürüz. Bunun yanında kahramanları anne, baba, eş olarak da görürüz. Çocukları olan kahramanları şefkatli, merhametli ya da acımasızca

rollerle görmek mümkündür. İncelediğimiz romanlarda toplumsal kabullerin oluşturduğu kadın veya erkek tipinin dışına çıktığı için toplum tarafından reddedilen kişileri de vardır. Roman kahramanlarının bazıları, kadın olmalarına rağmen bir erkek gibi devleti yönetmeye çalışır. Bazıları ise, kadın olmalarına rağmen bir erkek gibi tarikat liderliği yapar. Bu ve buna benzer durumların normalin dışında olduğu ve kurguda bir çatışma olarak gösterildiği dikkati çeker. Sözü geçen durumların dışında Pinhan adlı romanın kahramanının çift cinsiyetli oluşu, diğer romanlardan farklıdır ve çalıştığımız romanlar arasında benzeri yoktur. 1996-2000 yılları arasında basılmış olan tarihî romanlarda kadın kahraman sayısının azlığı ve genel olarak kadın kahramanların, başkahramanı aşk yönünden tamamlama şeklinde basit bir role sahiptir. Romanlarda 2120 kadın, 9091 erkek kahraman bulunmaktadır.

Eserlerin basım yıllarına göre sıralandığı bu bölümde, kahramanların cinsiyetleri şu şekilde işlenir:

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda 72 erkek kahraman, 16 kadın kahraman yer alır. Romanda ele alınan dönem, kadın ve erkeğin ev dışında farklı sosyal ortamlara sahip olduğu bir dönemdir. Sultan eşi olarak karşımıza çıkan **Terken Hatun**, önce Melikşah'ın, ikinci evlilik fikrine tahammül edemeyerek onu öldürtür. Bu durum, halk arasında Melikşah'ın ölümü ve ardından çıkan taht kavgalarının altında Terken Hatun olduğu şeklinde konuşulur. Bundan sonra Terken Hatun anneliğini kullanarak iktidarı ele geçirmeye çalışır. Çünkü sultandan doğmuş bir erkek çocuğun annesidir ve bu durum ona iktidar hakkı tanır. Çocuk yaştaki oğlunu tahta çıkarmaya çalışan kahraman, Melikşah'ın ölümünden sonra küçük oğlu için fetva almayı başarır. Ancak tahtın kendi hakkı olduğunu iddia eden üvey oğlu Berkyaruk, kardeşine karşı savaşı kazandığından bu iktidar uzun sürmez. Saltanat ailesi üyelerinin ayrı ayrı bağımsızlığını ilan etmesi sonucu Terken Hatun, saltanat üyesi erkeklere evlilik teklifleri göndererek meşru bir iktidar sahibi olmaya çalışır.

Romanda Terken Hatun dışındaki kadınların birçoğu Melâlî'nin âşık olduğu, evlendiği veya kışkırtmak amaçlı kullandığı kadınlardır. Bunlar Rozarin, Şuhde, Save ve Zerrin'dir. **Rozarin**, hayali bir kahramandır ve onun Melâlî üzerindeki etkisi, herhangi bir özelliğinden ziyade, içine çektiği atmosferle onu kendisine âşık etmesinden kaynaklanmaktadır. Melâlî ve Rüstem'in gittikleri hayali köyde, Rozarin dans ederek kahramanı kendine âşık eder. **Şuhde**, Melâlî'nin bir esire olarak aldığı ancak asla hâkim olamadığı kadındır. Şuhde, bir cariye olmasına rağmen, Melâlî

karşısında asla başını eğmemiş ve onu küçümseyen bir tavır takınmayı sürdürmüştür. Melâlî, âşık olduğu ama hiçbir zaman sahip olamadığı cariyesi Şuhde'yi, ona olan sevgisi dolayısıyla romanın sonunda serbest bırakır. Melâlî'nin karısı olan **Save**, adeta sadakatin ve fedakârlığın sembolü gibidir. Kahraman, Melâlî, arkadaşı Rüstem'in ölümünü öğrenip deliye döndüğünde kocasına yardımcı olmaya çalışan, onu ürkütmemek için konuşmaya bile korkan bir eştir. Bu olayın ardından Melâlî'nin gitmesine engel olmamış, döndüğünde de günlerce başından ayrılmamıştır. Romancı, Save ile seven, şefkatli bir eşi canlandırmıştır. Melâlî'nin kölesi olan **Zerrin**, cinselliğini kullanarak efendisi yanında itibarlı bir yere sahip olmaya çalışır. Melâlî, Zerrin ile cinsel ihtiyaçlarını giderirken Zerrin, bu durumu hanımı Şuhde'ye bir üstünlük gibi kullanır. Melali de Zerrin ile Şuhde'yi kıskandırır.

Romandaki erkek kahramanlardan **Melâlî**, önce hayalî kahraman Rozarin'e âşık olur. Nizamülmülk'ün sarayında, ona çok sadık ve fedakâr bir eş olan Save ile evlendirilse de onun sadakati ve iyiliği kahramanı mutlu etmez. Zerrin ise, onun hiçbir şey hissetmediği halde kendisinden faydalandığı ve bu şekilde Şuhde'yi kıskandırdığı bir cariyedir. Melâlî'nin gerçekten âşık olduğu tek kadın kahraman Şuhde'dir. Melâlî, bir esir olarak Rıdvan'ın sarayında gördüğü ve görür görmez âşık olduğu kadını, münecimliğinden faydalanması karşılığında Halep hâkimi Rıdvan'dan ister. Rıdvan'ın onu vermek istememesi, Melâlî'nin günlerce odasından çıkmamasına neden olur. Ancak Yahudi arkadaşı Ben Yakub sayesinde Rıdvan, Şuhde'yi ona gönderir. Şuhde'ye bir esir veya cariyeye gibi davranmayan, onu kendine hanım yapan Melâlî, kadından bunun karşılığını göremez. Hiçbir zaman kendini teslim etmeyen Şuhde'ye olan aşkı, karşılık bulamayınca daha da güçlenir. Romanın sonunda her şeyle birlikte aşkıdan da vazgeçen Melâlî, onu, âşık olduğunu hissettiği bakırcı ile gönderir. Romanın tarihî kahramanlarından **Melikşah** ise, yapmak istediği ikinci evlilik dolayısıyla karısı tarafından öldürtülen bir koca olarak karşımıza çıkar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda 11 kadın kahraman, 41 erkek kahraman vardır.

Romanın ön plâna çıkan kadın kahramanlarından **Kösem Sultan**, iktidarı uğrunda çocuklarının hiçbirine acımayan bir anne olarak çizilir. Oğullarını padişahlığında kendi kontrolünde tutabilmek için birini eşcinsel yapan, diğerini ise cinsellikten tamamen uzaklaştıran Kösem Sultan, küçük oğlu İbrahim padişahlığında şişman cariyesinin yanından ayrılmayıp kendi kontrolünden çıkınca, onu tahttan indirerek torununu çıkarmıştır. O iktidarı uğruna torununa da acımayan bir

babaannedir. Tahta çıkardığı torununu annesinin kontrol ettiğini görünce onu da öldürmek ister.

Turhan Sultan da Kösem Sultan gibi anne olma sıfatıyla ön plâna çıkar. Anneliğinin ona verdiği valide sultanlık makamını işgal eden ve oğlunu öldürmeye çalışan Kösem Sultanla arasındaki güç savaşını Turhan Sultan kazanır. Turhan Sultan romanda, çocuğunu Kösem Sultandan korumaya çalışan bir annedir.

Romanın kadın kahramanlarından bir diğeri, padişahın buldurduğu payitahtın en şişman kadını olan **Ermeni cariyedir**. I. İbrahim'in şişmanlığı dolayısıyla haremde ilgi gösterdiği tek kadın olan şişman cariyeye, padişahın tahttan indirilmesinden sonra Kösem Sultan tarafından öldürülür.

Haremağasının saray içindeki haber kaynağı olan **Safiye** adlı cariyeye, padişahın hiç dikkatini çekememiştir. Ancak, haremağasına getirdiği haberlere ödül olarak onun kadını olur. Bu durum, elyazmalarını okuyan profesör ile Belgin'i meraklandırır ve aynı zamanda güldürür.

Romanın yakın zamanında kadınlığı ile yer alan kahraman **Belgin**'dir. Profesör Ludwig'e haremağasının elyazmalarını okurken yardım eden kahraman ile profesör arasındaki yakınlaşma, başarısız bir cinsel ilişki ile sonuçlanınca Belgin, başka bölümden bir doçentle nişanlanır.

Romanda birçok yönden rol verilen **I. İbrahim**, cinsiyeti bakımından da işlenmiştir. Onu, önceleri annesinin etkisiyle kadınlardan uzak duran bir erkek olarak görürüz. Ancak tahta çıkınca birden bire farklı bir karaktere bürünür ve özellikle şişman kadınlara ilgi duymaya başlar. Payitahtın en şişman kadını buldurarak hareme alır ve bütün harem kadınları içinde yalnızca onunla ilgilenir. I. İbrahim, aynı zamanda merhametli bir babadır. Hapsedilen padişaha, oğlunu öldürerek buradan çıkabileceğini söyleyen haremağasına karşı çıkar; oğlunu öldürmeye yanaşmaz. O, çektiği sıkıntılara rağmen çocuğuna kıyamayan bir babadır.

Elyazması kitabın yazarı olan haremağası **Habeş Süleyman**, romanın cinsiyetsiz kabul edilen kahramanıdır. Ancak, gerçekte ise durum başkadır. Kaçırıldıktan sonra İstanbul'a getirilirken hadım edilen ve bunu “değerli kılınmak” olarak ifade eden kahraman, bu özelliği sayesinde padişahın bile hiç görmediği harem kadınlarını bilir. Haremdeki kadınların ve saray erkeklerinin, kendisini cinsiyetsiz farz ederek rahat davranışlarının bir yanılgı olduğunu ifade eden haremağası, bu durumda da bir kadınla yaklaşabileceğini, cariyeye Safiye ile kurduğu ilişkiyi anlatırken ifade eder.

Yakın zamanın kahramanı olan **Profesör Ludwig** ile Habeş Süleyman arasında cinsel yönden bir paralellik yer alır. Profesör de haremağası gibi cinsel açıdan yetersizdir. Yakınlaştığı arkadaşı Belgin ile bundan dolayı ayrılır.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) 6 kadın, 212 erkek kahraman bulunur. Bunlardan **Calud**'un cinsiyetiyle ön plâna çıktığı görülür. Kahraman, diğer açılardan olduğu gibi, erkekliği konusunda da açgözlü ve hırslıdır. Kadınları soyunun devamını sağlamak ve kendisi gibi mucitler yetiştirmek için bir vesile olarak gören kahraman, birçok kadınla birden evlenir. Her biri hamile kalan kadınların çocukları ölü doğar. Calud'un iktidar hırsı çocukları öldürmektedir. Çocuğu olmasından ümidini kesen kahraman, eşlerini döverek evden atar. Calud, İstanbul'un hayat kadınları arasında çok meşhurdur. Kadınlar Calud'dan hoşlanır. Bir gün gravürünü gördüğü Esmeralda'ya âşık olan ve onunla bir buluşma ayarlayan Calud, bu buluşmanın iyi geçmesi için aldığı iksir sonucu cinsel uzvunun kesilmesine neden olur. Bu durum ise, Calud'un daha sinirli ve hırslı olmasına yol açar.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda 11 kadın, 73 erkek kahraman yer alır. Fazla işlenmeyen kahramanların kadın veya erkek olmaları da temsil ettikleri tiplerle ilgisi olduğu kadar yer alır. **Mehmet Çavuş**, cepheye gitmek için uyuyan oğluna veda ederken, evladı için yaşanabilir bir ülke bırakmaya çalışan bir babadır. **Kevser**, vatani için kendini feda edebilecek bir yüreğe sahip eşine destek olan ve onun cepheden dönmesini bekleyen, onu merak eden, sevgi dolu, fedakâr bir eştir. **Ayşe Teyze** ise, anne kimliği ile ön plâna çıkar. Yetim oğlu Halit'i büyütürken sıkıntılar çeken Ayşe Teyze, oğlu askere alındığında onun cephe şartlarında nasıl yaşayacağı konusunda endişeye kapılır. Fakat yine de onun cepheye gitmesi gerekliliğini fedakârca kabul ederek onu vatan savunması için gönderir.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında 83 kadın, 399 erkek kahraman bulunur. Romanda kadın kahraman sayısının azlığına rağmen, romanın adını aldığı kahraman bir kadındır. **Çete Ayşe**, kadın olduğu için vatan savunmasını yapamayacağını düşünmemiş; erkekler de onu ve arkadaşlarını cepheye görünce önce şaşkınlıkla, sonra hayranlıkla karşılamıştır. Romanda kadınlığını arka plana atarak erkek gibi davranan diğer kahramanlar **Çiftlikli Kübra** ve **Ayşe Çavuş**'tur. Onların romandaki durumu da Çete Ayşe ile aynıdır.

Dersim Tertelesi (H. Işık, 1996) adlı romanda 31 kadın, 147 erkek kahraman vardır. Ancak, romanın tezli olması dolayısıyla kahramanların cinsiyetleri ön plâna çıkarılmamıştır.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda 20 kadın, 300 erkek kahraman bulunmaktadır. Bunlar içinde ön plâna çıkan kadın kahraman **Kösem Sultan**'dır. Padişahın annesi olmak, bir saray kadını için çok önemlidir ve güç anlamı taşımaktadır. Kösem Sultan ise, padişahın annesi olma konumunu, siyasi ve ekonomik güç kazanmak için kullanır. IV. Murat çocuk yaşta tahta çıktığında yönetim, padişahın annesindedir. Daha sonra oğlunun yönetimi ele alması, onun valide sultanlığının sınırlarını daraltır. Bundan rahatsız olan valide sultan, gücünü yeniden kazanabilmek için oğlunu tahttan indirmeyi düşünür ve padişah oğlunun diğer oğullarını öldürmesinin ardından, son oğlu İbrahim'in öldürülmesini, valide sultanlığını sağlayabilmek adına, engeller.

Romanın erkek kahramanlarından **IV. Murat**, erkeklerin nedimliğinden hoşlanan eşcinsel bir kahraman olarak gösterilmiştir. Padişah, güç yanında erkek güzelliğine hayrandır. Romanda güzelliğinden etkilenerek kendisine nedim yaptığı kahramanlar vardır. Bunlar, yaptıklarını onaylamadığı halde güzelliği dolayısıyla bağışladığı ve kendisine nedim yaptığı Abaza Mehmet Paşa, demir döverken görerek güzelliğinden etkilendiği ve yeniçeri ağası yaptığı Hasan Halife ve Musa Melek Çelebidir. Romanda IV. Murat'la olan ilişkilerine ayrı bir yer verilen nedimi Emirgüneoğlu'dur. Emirgüneoğlu ile padişah arasında geçen sahneler, adeta bir aşk sahnesi gibi canlandırılır. Padişahın kadınlara yakınlığı sadece soyunu devam ettirebilmek içindir. IV. Murat, çocukları doğduğunda İstanbul'da kutlamalar yaptırır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanın 29 kadın, 61 erkek kahramanı vardır. Romanda kadın kahramanlar, annelik rolleriyle ön plâna çıkar. **Fatma**, Bosna'dan ayrılırken kendisiyle birlikte gelmek istemeyen eşini bırakırken, eşinin kendisinden sakladığı oğlu Murat'ı da geride bırakmak zorunda kalır. Ömrü boyunca bunun acısını içinde yaşayan Fatma, kızı Meryem'i bile hak ettiği gibi sevmez. Bursa'ya geldiklerinde doğan küçük Murat'ı -yolda istediği gibi- kız kardeşi Şefika'ya verdiğinde de benzer duygular yaşayan kahraman, Murat'ı kız kardeşi ile paylaşmak istemez. Romanın göçten sonraki sayfalarında, Fatma'yı yarım kalan anneliğinden dolayı çok hırçın bir anne ve hırçın bir kadın olarak görürüz. **Şefika**, gerçek anlamda anneliği tadamayan bir kahraman olsa da göç yolunda, hamile olduğu anlaşılan ve eşini Bosna'da bırakan Fatma'nın doğacak çocuğunu sahipleneceğine söz verir. Ancak çocuk doğduktan sonra kız kardeşi, küçük Murat'ı onunla paylaşmaya dayanamaz. Zaman zaman kıskançlık yapmasından dolayı Şefika, kendini tam bir anne gibi hissedemez. Bu yüzden ne Fatma, ne de Şefika, Murat'a

gerçek bir anne olamaz. Firuz Ağanın gelini **Lamia** ise, yirmi yaşında toprağa verdiği oğlu Salih'ten dolayı çok acı çeker. Onun ölüm yıldönümünde helva kavrulan evde Lamia, hem acılı bir anne, hem de saf ve sorumsuz bir kocanın çok yalnız karısıdır. **Firuz Ağanın** geri dönüşlerinde İsmihan'la evlenmelerini ve ona olan aşkını görmek mümkündür. İsmihan'ı bir gün Şehir Kayhası Köprüsü'nde gören Firuz, onun kavuşmak için Ali Fakih Türbesinde mum yaktığını öğrenir. İsmihan'la evlenmesini annesi istemeyen Firuz Ağanın sevgisini gören halası ona destek olur ve evlenmelerini sağlar. Firuz Ağa, karısını çok seven, değer veren ve İstanbul'a gelindiğinde kadının ölümünün ardından çok acı çeken bir eştir.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda 20 kadın, 102 erkek kahraman yer alır. Romanın kadın kahramanlarından Süslü Hüsnüye ve Marigo ön plâna çıkarken, erkek kahramanlarından Aynakis Hasan dikkati çeker. Aynakis'in sevgilisi olan **Süslü Hüsnüye**, onunla tanışmadan önce Hasan'ı çok beğenen ve onu izleyen bir kadındır. Bir tanışma bahanesi yaratarak onu evine çağıran kadın ile Hasan arasında bir ilişki başlar. Hasan'ın Marigo ile çalışmaya başlamasından rahatsız olan ve onu kıskanan Hüsnüye, daha sonra bu kıskançlığının yersiz olmadığını görür. Buna rağmen Hasan'la ilişkisini devam ettirir. Hasan'ın diğer sevgilisi **Marigo** veya **Mariya** ise, Hasan'la tanıştıklarında ölmüş kocasının yasını tutan bir kadındır. Önceleri Hasan'la arasında sadece iş ilişkisi bulunan ve gayet mesafeli şekilde davranan Marigo, daha sonra Hasan'la yakınlaşır. Girit'te olaylar tırmanıp Türklerin yok edilmesi şeklinde bir düşünce gelişince, Hasan'la ilişkisi Rumlar arasında rahatsızlık yaratmaya başlayan kahraman, birlikte olabilmek için onun Hıristiyan olmasını ister. Hasan'ın bunu kabul etmemesi üzerine, onun anayurduna gitmesine istemeye istemeye yardımcı olur.

Aynakis Hasan, özenli giyinmesi, yakışıklılığı, bilgisi ve çalışkanlığıyla Rum ve Türk kadınlar tarafından beğenilen bir erkektir. Kendisine bu ismin takılmasının nedenini bir türlü anlayamasa da bunun çok güzel giyinmesinden kaynaklandığını düşünür. Kıyafetinin birçok yerinde parlak eşyalar vardır. Hasan'ı ilk fark eden Süslü Hüsnüye, zamanla ona lakap olacak Aynakis adını verir. Süslü Hüsnüye'den sonra Mariya ile iş ilişkisi olarak başlayan zamanla samimiyet kazanan ilişkileri uzun bir süre birlikte yürür. Rumların kendisi ile ilgili hain plânları duyulduğunda Girit'ten ayrılmak zorunda kalan Hasan, daha çok Mariya'dan ayrılmış olmaktan üzüntü duyar.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında 38 kadın, 132 erkek kahraman vardır. Romanın erkek kahramanı **Şekip**, hiçbir şeyi önemsemediği gibi, kadınları da

önemsemez. Kadınlarla olan ilişkisinin kendisi için ne anlam ifade ettiği belli değildir. Cenevre’de eğitimiyle ilgilenmek yerine hocasının karısı Madam Laparra ile yasak aşk yaşar. İstanbul’a döndüğünde de birbiriyle arkadaş olan Pervin ve Vildan’la aynı anda kurduğu ilişki, kadınlar arasında yaralamalı bir kavgaya neden olur. Madam Laparra da Cenevre’den İstanbul’a geldiğinde Şekip, onunla intihara kalkışarak yeniden gündeme gelir.

Romanın kadın kahramanlarının üçü Şekip’e âşıktır. **Madam Laparra**, Cenevre’de Şekip’le tanışır, ona âşık olur ve evli olmasına rağmen Şekip’le yasak aşk yaşamaya başlar. Sevgilisinin ülkesine dönmesinin ardından kocasının kendisini mutlu etme çabalarına rağmen Şekip’i düşünmekten vazgeçemeyen kadın, onun ardından Türkiye’ye gelir. Şekip’le intihara kalkışmışken kocasının ihbarı üzerine ölmeden bulunur.

Evli olmasına rağmen Şekip’e âşık olan bir başka kadın **Vildan Hanım**’dır. Kocasından, hayatından sıkılmış olan ve bir heyecan arayan kadın, 1 Mayıs gösterisinde Şekip’i görür ve onunla birlikte gösteriye katılır. Aynı zamanda piyano dersi aldığı Şekip ile Vildan Hanım arasında gösteri sonrasında bir ilişki başlar. Kahramanın Pervin’le de ilişkisi olması, kadının arkadaşını yaralamasına ve bu nedenden yargılanmasına sebep olur. Şekip’in bundan sonraki tavrı, Vildan Hanımın aklını başına getirir ve tahliye olunca kocasına döner.

Erkekler tarafından pek beğenilmeyen **Pervin** de diğer kadınlar gibi Şekip’e âşıktır. Millet Mektebinde muallime olan Pervin, dersine devam eden Şekip’le yaşadığı ilişkiyi arkadaşı Vildan Hanımla paylaşınca onun tarafından yaralanır. Dava sırasında Şekip, her iki kadını da sevmediğini söyleyince Pervin hayal kırıklığı yaşar.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanda 77 kadın, 277 erkek kahraman yer alır. Romanın kadın kahramanlarının bilge kişiliklerine rağmen toplum hayatında ikinci plânda kaldıkları göze çarpar. Yavan’ın kadınları Cino, Cilsur, Awkê, Şifa, Gulê, Ano ve Cemo, bu şekilde edilgen kişilikleri ile ön plâna çıkar. Aslında kendi başlarına kaldıklarında çok cesur olabilen ve kendi hayatlarını idame edebilecek güce sahip olan kahramanlar, hiçbir zaman kendi başlarına bırakılmaz. Kadınların alınıp satılabilmesi de dikkat çekicidir. **Cino**, Yavan’ın karşısına on yaşında iken çıkar. Yavan’ın aklının bir tarafında kalan kahraman, aradan birkaç yıl geçtikten sonra, babası da öldüğü için Yavan’a verilir. Ama o, hiçbir zaman Yavan’ı sevmez ve bir eş olarak görmez; ona çok vahşi bir şekilde davranır. Yavan’ın Cino’dan doğan dört

çocuğu da ölür. Romanda Cino’yu Yavan’ın ilk aşkı ve başarısız ilişkisi olarak görürüz.

Cilsur, savaşçı bir kadındır. Türk ordusuna silah çektiği tespit edildiği için kurşuna dizilmek üzere iken Yavan’ın “karım” diyerek kurtardığı kadın, Yavan tarafından bir mağaraya yerleştirilir. Ona yiyecek bırakan ve sahipsiz çocukların yanında kalmasına yalnız kalmaması için izin veren Yavan, buraya tekrar döndüğünde mağaranın bıraktığından üç kat daha büyük olduğunu görür. Cilsur, Yavan’ın kendisine sabırlı bir şekilde yaklaşmasından etkilenerек ona kendisini sunar. Hem savaşçı hem de güçlü bir kadın olan Cilsur, mağarasına arada bir uğrayan Yavan’ı kıskansa da ona bağlıdır, onu bekleyerek günlerini geçirir.

Awkê, ailesinden birçok ferdi ve kocasını kaybedip sahipsiz kaldığı için Kozık Kazo’nun evinde kendisini satın alacak kişiyi bekleyen bir kadın olarak karşımıza çıkar. Onu isteyen Malatyalıyla gitmeyi kesinlikle reddeden Awkê, Yavan’la gitmeyi kabul eder; ancak Yavan’ın önce, beraberinde gelen Şifa ile birlikte olduğunu görünce kıskançlık krizine tutulur ve Yavan’ı yaralar. Aksi, inatçı ve güçlü bir kadın olan Awkê, diğer kadınlara göre daha özgür bir ruha sahip olmasına rağmen, o da erkeğine bağlıdır.

Şifa, Yavan’ın Kozık Kazo’dan aldığı kadınlardan biridir. Kozık Kazo’nun çok cesur olduğundan ve dayanıklılığından bahsettiği Şifa, Yavan’ın birçok kadını olduğunu bilmesine rağmen sorun çıkarmaz. Bir diğer uyumlu kadın, Yavan’ın Kozık Kazo’dan alarak Şifa ile aynı mağaraya yerleştirdiği **Gulê**’dir. Her iki kadın da Yavan’ı paylaşma konusunda bir sıkıntı çıkarmaz.

Ano, öfkesi ve cesareti ile bir ayıyla girdiği boğuşmada ayıyı öldürdüğü için Ayı Ano adını almıştır. Talihsiz bir evlilik yapan ve hasta kocasından hoşlanmayan kadın, kocasının ölmesinden sonra cinsel açlığını Yavan’la giderir.

Çatışmalardan dolayı dul kalmış bir kadın olan **Cemo**, Yavan’ın Halvori köyündeki kadınıdır. Yavan’dan hoşlandığını dile getirdiği için, Yavan kendisine hayır, demez.

Romanın erkek kahramanlarından olan **Yavan**, ilk aşkı Cino’ya sabırsız ve yanlış bir tavırla yaklaştığı için ondan sonra karşısına çıkan kadınlara karşı nasıl davranması gerektiğini öğrenmiştir. Bu yüzden Cino hariç tüm kadınları ona saygı duyar ve onu bekler. Kozık Kazo’dan aldığı kadınlar dışında diğer kadınların hiçbirinin öbüründen haberi yoktur. Her birinin ayrı bir evi veya mağarası vardır. Bundan dolayı da Yavan, kadınlar arasında itibarlı bir yere sahiptir. Birbirini bilen

Kozık Kazo'dan alınan kadınlar arasında bu durumu kabullenemeyen sadece Awkê'dir. Yavan, bu kıskançlık dolayısıyla Awkê tarafından yaralanır; ancak onu yine de bırakmaz.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında 18 kadın, 70 erkek kahraman bulunur. Ancak kahramanlar dönemin partilerine yakınlıklarına göre konumlandırılmıştır. Romanda kısa bir süreliğine cinsiyeti ön plâna çıkarılan **Deli Yusuf**, Hörü Halanın kendisini evlendirme çalışmalarıyla yer alır.

Beyazateş Adası(M.Erman,1998) adlı romanda, yoğunluk yine erkeklerde bulunmakta, ama kadın kahramanlar az sayılarına rağmen romanda etkili roller üstlenmektedir. Romanın 90 kahramanından 15'i kadın, 75'i erkektir. **Yasemin**, **Gelsomino**, **Melekper Ana** ve **Sofia**, kadın kahramanlar arasında öne çıkan kişilerdir. Birbirine paralel özellikler taşıyan bu kahramanlar, adeta aynı ruhun farklı kadınlarda canlanan tezahürleri olarak karşımıza çıkar. Ancak, bunlardan **Sofia**, **Yasemin** ve **Gelsomino**'nun cinsiyetlerine dair öne çıkarılan tek unsur, romanın asıl kahramanları olan erkeklerle aralarındaki aşk ilişkisidir. Bu kadınlar, romanın erkek kahramanlarının tamamlayıcılığı rolünü üstlenir.

Beyazateş Adası'nın öne çıkan erkek kahramanları, kadın kahramanları gibi aynı ruhun farklı zamanlarda, farklı erkeklerdeki tezahürü olan kişilerdir ve paralel özellikleri olan kadın kahramanlarla ilişkileri vardır. **Murat Erman**'ın Gelsomino ile, **Ermano Muratore**'nin Yasemin ile ve **Sinan-ı Atık**'in ise Sofia ile aralarında aşk vardır. Bu kahramanların cinsiyetleri, elyazması kitaba dair konumları ile ön plana çıkarılır. Çünkü kitabın yalnızca erkeklere teslim edilmesi kuralı vardır.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda 30 kadın kahraman, 145 erkek kahraman bulunur. Romanın kadın kahramanlarından **Şeküre**, kocasının yokluğunda, gerek koca evinde, gerekse babasının evine yerleştiğinde kendisine istediği şekilde davranacak bir erkeğe ihtiyaç duyar. Yıllar önce, kendisinden on iki yaş büyük olan teyzesinin oğlu Kara, Şeküre'ye âşık olur. Kara'nın duygularını öğrenen kahraman, bunu babasına söylediğinde Kara, Enişte'nin evinden de şehirden de uzaklaştırılır. Bundan üç yıl sonra evlenen Şeküre'nin sipahi kocası Safevilerle yapılan savaştan dönmez. Kara, İstanbul'a geldiğinde nikâhı devam eden ama kocası olmayan Şeküre, Kara ile mektuplaşmaya başlar. Mektuplaşma ile başlayan ilişkide, Enişte'nin ölümü, Şeküre'nin boşanmasını ve Kara ile evliliğini hızlandırır. Enişte'nin hazırladığı kitaba resimler çizen diğer nakkaşları olduğu gibi, Kara'nın babasıyla

görüşmelerini de yan odadan gizlice izleyen Şeküre, asılmış Yahudinin evinde ve evlendikten sonra Kara ile yakınlaşır.

Erkek kahramanlardan dikkati çekecek kadar ön plâna çıkan kahraman **Kara**'dır. Kahramanın romandaki rolleri teyzesinin kızına duyduğu aşkla şekillenir. Roman boyunca başına gelen ne varsa, Şeküre'ye duyduğu aşktan kaynaklanır. Aşkını âşikâr ettiği için İstanbul'dan ayrılmak zorunda kalan ve yıllarca doğuda kâtiplik yaparak oradan oraya gezen kahraman, Enişte'nin davetiyle İstanbul'a döndüğünde, Şeküre'nin kocasının ve nikâhının belirsiz olduğunu görür. Şeküre'nin kendisine gönderdiği mektupla, on iki yıl boyunca unutamadığı aşkına karşılık bulur. Sevgilisini elde etmek için Enişte'nin kitabının tamamlanmasına yardımcı olması gereken kahraman, Enişte'nin katilini bulduktan sonra Şeküre tarafından eş olarak kabul edilir. Ancak bu evlilikte Kara, bir baba ve bir eş olarak yeterince değer görmediğini düşündüğünden hiç mutlu olmaz.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında kadın kahraman sayısı 21, erkek kahraman sayısı ise 50'dir. Romanda kadınlar edilgen bir role sahiptir. **Beril**, roman kahramanlarından iki erkeğin âşık olduğu bir kadındır. Küçüklüğünde Beril'in neden olduğu bir kaza yüzünden sakat kalan Necati, Beril'i kazanma şansını kaybetmiştir. Beril ise, Necati'nin kendisine âşık olduğunu bildiği halde, suçluluk duygusundan dolayı onu ziyarete gelmekten kendini alamaz. Sevgilisi Nevtan'ın kıskançlığına neden olan bu durumdan dolayı onu terk eden Beril, Necati'nin yaptığı işkencelerle onun gibi yürüyemez olur. **Peride** de kendisini seven bir erkeğin kurbanı olur. Hamamın damını delerek Peride'yi çıplak bir şekilde gördükten sonra ona âşık olan ve onu kaçıran nû resimlerini yapan Halil, Peride'nin mahalleli tarafından yakılarak öldürülmesine neden olur. **Mihriban** ile Ante birbirlerini sever; ancak kavuşmazlar. Mihriban, nişanlısına kavuşmak için Ermeni hizmetçisi yoluyla Ante ile haberleşse ve Ante'nin mahzeninde yaşamayı kabul etse de bu plân gerçekleşmez. Bir rivayete göre Ante ile tünelde hapsolür ve ölür. **Necati**, romanın, âşık, ama intikam hisleriyle dolu erkek kahramanıdır. Beril'e âşık olsa da bu konuda bir şansı olmadığını bilir. Onun sevgilisi olan Nevtan'ı da delice kıskanır. Beril'i işkencelerle sakat bırakarak kendisi gibi onu da aşktan mahrum etmek ister. Beril'in sevgilisi **Nevtan**, Beril ile Necati'nin ilişkisinin masum olduğunu düşünmek istese de bunu başaramaz. Beril'in itirazlarına rağmen, Necati'nin kadına karşı olan hastalıklı aşkını anlar. Nevtan'ın kıskançlığından rahatsız olan Beril kendisini terk ettiğinde, bir süre onu aramaz. Ancak onu bulmak için Necati'nin evine gittiğinde hem hikâye hakkında bilmediği şeyler öğrenir; hem de

Beril'i burada perişan halde bulur. **Halil**'in tek tutkusu resimdir. Peride'yi hamamda açtığı delikten gördükten sonra ona âşık olan ve onu kaçırarak çıplak resimlerini yapan Halil, Peride'nin mahalleli tarafından yakılmasına neden olur. Mihriban'ın hasta nişanlısı **Ante**'nin Mihriban'a olan kavuşma isteği, Halil tarafından da desteklenir. Halil'le beraber kazdıkları tünel ve hazırladıkları plân başarıya ulaşmak üzere iken Şemsî Paşa tarafından tünelde hapsedilip öldürülürler.

Yazarı bir kadın olan **Pinhan**'da (E.Şafak, 1998) kadın kahraman sayısının dikkat çekici oranda fazla olduğu görülmektedir. Hatta romanda kadın ve erkek kahramanların sayısı birbirine çok yakındır. Romanda 51 kadın, 59 erkek kahraman bulunur. Geri kalan dört kahramandan biri olan Pinhan çift cinsiyetli, **Kışniş**, **Karakura** ve **Kepoz** da cin kahramanlardır.

Cinsiyeti ile ön plâna çıkarılan kahramanlardan **Pinhan**, çift cinsiyetlidir. Bu durum, romanın ana çatışmasını oluşturur. İkibashılığından utanan ve bunu herkesten gizleyen kahraman sırrını ancak tekkenin yakınında dere ile paylaşır. Romanın son sayfalarında vücudu şehrine girerek hem mahalleyi ikibashılıktan kurtarır, hem de kendisi bu durumdan kurtularak çok güzel bir kadına dönüşür.

Romanın kadın kahramanlarından biri **Nakş-ı Nigar**'dır. Tedavi edilmek için getirildiği Bedrenk Asiye'nin evinde gördüğü Civan Ömer'e âşık olan kahraman, mahallenin dışarıdan kız almama geleneği yüzünden sevdiğine kavuşamaz ve ölür. Ancak, öldükten sonra mahalleliden bunun intikamını alır.

Dertli Hagopik, kuyumcu dükkânına gelen ve âşık olduğu kadına, evleneceği gün içine zehir koyup içeceği yüzüğü kendi eliyle yapmış olmanın acısını hayatının her anında yaşar. **Cüce Cafer**, evinde çalıştığı Semiz Halil Paşanın kızı Nakş-ı Nigar'a âşıktır; ancak onun aşkı ümitsiz bir aşktır. Sevdiği kişileri kaybeden **Karanfil Yorgaki**'nin Pinhan'a karşı duyguları da aynı şekilde sonuçlanır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda, sarayda yetiştirilen kadın kahramanın evlendirilmesi de saray usullerince olur. Önce fikri sorulmadan kendisinden yaşlı Nevres Paşayla evlendirilen **Meyyale**, bu evliliği bitince üzülen valide sultana daha genç biriyle evlenmek istediğini söyler. Bundan sonra kendisine gösterilen Hasan Hilmi Paşadan hoşlanan kahraman, onunla evlenmeyi kabul eder. Ancak, şımarık bir kadın olan Meyyale'nin yıllar geçtikçe kaprisleri artar; eşini elinden kaçırdığını, eşini yeniden evlendiğinde anlar.

Meyyale'nin kocası **Hasan Hilmi Bey**, Meyyale'nin kaprislerinden ve evde yarattığı huzursuzluktan rahatsızdır. Sivas'taki görevine kendisiyle birlikte gelmeyen

Meyyale ile aralarındaki son bağ da bu şekilde kopar. Hasan Hilmi Bey Sivas'ta yeniden evlenir; ancak bunu öğrenip Meyyale'nin Sivas'a gelmesi kahramanın huzurunu yeniden kaçıır.

Meyyale ile saraya getirilen **Çeşmidil**, mabeyinde çalışan Kemal'e âşık olur. Onunla gizli gizli buluşan kahraman, Abdülaziz'in kendisinden hoşlanması üzerine padişahla istemeyerek de olsa birlikte olur. Abdülaziz'in halliyle saraydan atıldığında, bir depoda tutulan Çeşmidil, Kemal Bey tarafından bulunur ve onunla evlenir.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A.Altan, 1998) 30 kadın kahramanı, 174 erkek kahramanı bulunur. Romanın kadın kahramanlarının başında **Mehpare Hanım** gelir. Roman boyunca kahramanın kadınlığı hep ön planda tutulur. Olağanüstü bir güzelliğe sahip olan Mehpare Hanım, Şeyh Efendi ile evlendiğinde bu özelliği yüzünden, dış dünyanın günahını tekkenin içine taşır. Ona vurulmak günaha da dokunmak anlamı taşır. Her zaman cinsel açıdan farklı arayışlar içinde olan Mehpare Hanım, hayatına girdiği erkekleri mutsuz eder. Bu yüzden kendisine âşık olan erkekler, ya farkında olmadan onun sunduğu günah seçeneğini değerlendiremeyip bunun acısını yaşayan Şeyh Efendi gibi, ya da onunla günahı tadan ama ona yetememenin acısını yaşayan Hikmet Bey gibi olmak zorundadır. Mehpare Hanım, cinsel açıdan doyumsuz bir kadındır. Şeyh Efendi, onun kendisini Mısır Çarşısı esnafıyla aldattığını söyler. Romanın sonlarında ise özgürlük çalışmalarına kendini kaptıran Hikmet Beyi, Selanik'te yaşayan bir Rum'la aldatır.

Mihrişah Sultan, Mehpare Hanım gibi çok güzel bir kadındır ve onun gibi kadınlığı ile ön plana çıkarılır. Asil ve zengin bir kadın olan sultan, Reşit Paşadan ayrıldıktan sonra hiçbir erkeğe yüz vermemiştir; çünkü o kendisine âşıktır. Mihrişah Sultan ve gelini Mehpare Hanım arasında dile getirilmeyen bir rekabet vardır. Bundan dolayı Mihrişah Sultan, gelininin etkisi altına aldığı iki erkeği, Hikmet Bey ve Şeyh Efendiyi etkileyerek Mehpare Hanımla rekabet etmeye çalışır ve İstanbul'dan ayrıldığında her iki erkeği de etkilemiştir. Paris'e döndüğünde Şeyh Efendiye çok benzeyen genç bir papazı eve kapattığı duyulur. Bir anne ve kayınvalide olarak da karşımıza çıkan kahraman, oğlunun gelininin etkisi altında kalmasından kıskançlık duyar.

Mehpare Hanımın ilk kocası olan **Şeyh Efendi**, onun güzelliğinin ve kadınlığının kurbanlarından biridir. Düğünden bir gün önce Mehpare Hanımı gördüğünde bu kadar güzelliğin uğursuzluk olduğunu düşünür. Mehpare Hanımla evlenerek dış dünyanın günahını tanıyan ama işleyemeyen Şeyh Efendi, ömrü boyunca

eski eşini takip ettirir. İstanbul'a gelen Mihrişah Sultan tarafından birçok kez ziyaret edilen Şeyh Yusuf Efendi, Mihrişah Sultanın güzelliği ve zekâsından da etkilenir. Onun kalbine sığan Mehpere Hanım ve Mihrişah Sultanın aşkı, yüzünün daha çok solmasına neden olur. Şeyh Yusuf Efendi, Mehpere Hanımdan olan kızını da gizliden gizliye takip eden, fark ettirmeden kızına hediyeler gönderen bir babadır.

Mehpere Hanımın güzelliğinin esiri olan bir başka kişi, ikinci kocası **Hikmet Bey**dir. Onun yüzünü ilk görüşünde olağanüstü bir güzellikle karşı karşıya olduğunu gören Hikmet Bey, ona âşık olmanın kaçınılmaz olduğunu anlar. Şeyh Efendiden farklı olarak Mehpere Hanımla günahı yaşar ve bir süre sonra ona yetmediğini fark eder. Evlerine aldıkları mürebbiyelerin cinsel hayatlarına dâhil olmasına Mehpere Hanımı mutlu edebilmek için razı olur. Annesinin İstanbul'a gelmesinden sonra Mehpere Hanıma bu kadar bağlanmaktan rahatsızlık duymaya başlayan Hikmet Bey, bundan kurtulabilmek için özgürlük çalışmalarına katılır. Bu durumun Mehpere Hanımın hayatında yarattığı boşluğu, kadının, kocasını aldatarak doldurması Hikmet Beyin intiharına neden olur.

Çanakkale Mahşeri (M. Niyazi, 1998) romanında kadın kahraman sayısı oldukça azdır. Toplam 21 kadın kahramanın olduğu romanda 427 erkek kahraman bulunmaktadır. Romanda, aşkı ile cinsiyeti vurgulanan tek kahraman **Hasan Şakir**'dir. Çanakkale'ye gitme konusunu sevdiği Dilara ile paylaşır. Dilara ile arkadaşı Raif aracılığıyla mektuplaşıırken gördüğümüz Hasan Şakir de, romanda bu yönüyle belirginleşen bir kahraman değildir.

Çanakkale Mahşeri'nde (M. Niyazi, 1998) **Oğuz Amca** sık sık babalığıyla ön plâna çıkarılır. Kahraman, Sarıkamış'a giden oğullarından alacağı kötü haberi her an beklemekte, duyacağı şeyden korkmaktadır. Eşinin kendisinden sakladığı haberi aldığı zaman, bildiğini düşünen ve rahat bir şekilde konudan bahseden kişiye, oğullarının şehitliğini bilmediğini belli etmemek için çabalayan Oğuz Amca büyük acılar yaşar. Cephe gerisinde bıraktığı diğer oğlu için de sürekli bir endişe halinde gördüğümüz kahramanı, cepheye gördüğü çok genç erin Mustafa'yla yaşıt olması daha da çok endişelendirir. Cepheye alındığını ve önce Tekirdağ'a, sonra Çanakkale'ye gönderildiğini öğrendiği küçük oğlu Mustafa'yı bulmaya çok çabalayan Oğuz Amca, onun türküsünün sesini duyar; ancak onu son görüşü şehitlik öncesi hayatının son anlarını yaşarken olur. Oğuz Amca, ülkenin içinde bulunduğu savaştan dolayı ailesini kaybeden isimsiz kahramanların temsilcisi olarak romanda yerini alır.

Oğuz Amcanın eşi **Hatice** de bir anne olarak Sarıkamış'a gönderdiği evlatlarını ve Çanakkale'ye gönderdiği eşini düşünür. Evdeki kızını da üzmemek isteyen Hatice, bir odada gizli gizli ağlar. Küçük oğlu Mustafa'nın da askere çağırılması, onun içini ayrıca yakarken, Sarıkamış'taki oğullarının şehadetini haber almak bir anne için çok acıdır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanda 36 kadın, 272 erkek kahraman yer alır. Cinsiyetleri ile ön plâna çıkan kahramanlardan birincisi **Sabire Büyükanadır**. Kahraman, burada bir babaanne olarak torunlarını korur. Çünkü paşalar sürekli savaştacak asker ister ve onları kullanır. Romanın sonunda, bütün yararlılıklarına rağmen Bekir Efenin kaçmak zorunda kalmasıyla Sabire Büyükananın haklılığı kanıtlanmış olur. Torununun başına gelenlerin üzüntüsü ile yatağa düşen yaşlı kadın, ondan gelen mektubu duyduktan sonra ölür.

Fatma, Bekir'in uzatmalı nişanlısı olarak romanda yer alır. Bekir ile sözlendikten sonra nişanlısını hemen cepheye göndermek zorunda kalan ve yıllarca da onunla evlenemeyen Fatma, Bekir'in zaman zaman evine gittiği hayat kadını Kekliğin Kızı'nı da ölesiye kışkırtır. Ancak kadınla konuşan ve onun bu konuda büyük hayaller kurmadığını anlayan Fatma, nişanlısı ile gittiği Eskişehir'de nikâhlanarak Bekir'e kavuşur. Fatma, bundan sonra Bekir Efeye her zaman destek olan bir eş olarak karşımıza çıkar.

Kekliğin Kızı da Bekir Efeyi çok sevmektedir; ancak onun bir hayat kadını olması Bekir'le ilgili fazla hayal kuramamasına neden olur. Bekir Efe kendisine geldiği zaman uzun süre evinden göndermeyen Kekliğin Kızı, bu davranışları ile Fatma'da kıskançlığa neden olur.

Siranuş, önceleri Ali'nin sevgilisi, sonra ise karısıdır. Babasının ortağı olan Agop Efendinin kızı olan Siranuş, Ali ile uzun zaman birbirini sever ve birlikte olur. Kahraman, Ali hapishaneye düştüğünde ona mektup gönderir ve çıktığında da onunla evlenerek Safiye adını alır.

Bekir Efe, birlikte olduğu kadınlara karşı duyguları çok belli olmayan bir erkek kahramandır. Ancak, kadınlar Bekir Efeye büyük ilgi gösterir. Hem nişanlısı Fatma, hem de ara sıra gittiği hayat kadını Kekliğin Kızı, Bekir Efeye büyük bir aşk beslemektedir. Nişanlısı Fatma ile evlenmekte acele etmeyen Bekir Efe, aynı zamanda Kekliğin Kızı ile de görüşür. Bu durum, kadınlar arasında kıskançlığa neden olur. Bekir Efenin, Kekliğin Kızı işgal askerleri tarafından kaçırıldığında sinirlenip kadını kurtarması ve saklandığı dönemde yanında Kekliğin Kızının bulunması, nişanlısı

Fatma için dayanılmaz bir durumdur. Rum çeteci Hırsto'dan intikamını almak isteyen arkadaşının isteği üzerine Hırsto'nun karısına tecavüz eden Bekir Efe, daha sonra bu yaptığından çok pişman olur.

Romanın erkek kahramanlarından olan **Ali**, önceleri sevgili olduğu Siranuş'la sonradan evlenir. Kahramanın Allem Kallem hanında hapsedildiği günlerde, Siranuş'tan gelen mektup sevgilisiyle arasındaki ilişkinin niteliğini okuyucuya gösterir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanının kadın ve erkek kahramanları, birer tiptir. 34 kadın, 160 erkek kahramanı olan romanda kadın veya erkek kahramanlar, cumhuriyetten sonra oluşturulmak istenen kadın ve erkek tipinin örnekleridir. Romanın kadın kahramanları Rabia Hanım, Ruhat ve Melekper, cumhuriyetle birlikte oluşturulmaya çalışılan, çağdaş, bilgili, kültürlü ve sosyal hayatın içinde yerini alan bir kadın tipidir.

Rabia Hanım, çalıştığı okuldaki kişilerin, cumhuriyetçi görünseler de içlerinin nasıl başka olduğunu ya da cumhuriyetçiliği nasıl yanlış anladıklarını görür. Rabia Hanım, ilk kadın öğretmenlerden biri olarak çalıştığı okulda, hem öğrenci ve hem de öğretmenler tarafından çok yadırgandır; erkekler iş hayatında bir kadının aralarında bulunmasından huzursuz olur. Rabia Hanım kimi zaman öğretmenler odasında başını açtığında, etrafındaki kişilerin duyduğu rahatsızlığı daha çok hisseder. Bu da onların cumhuriyet düşüncesini içlerine sindiremediklerini gösterir. Rabia Hanım, bu davranışları ile cumhuriyet kadını tipini topluma kabul ettirmeye çalışan bir kahramandır.

Cumhuriyetin kadına yüklediği toplumsal görevin uygulayıcılarından biri de ağabeyi Cemal ile Ankara'da yaşayan **Ruhat**'tır. Yeni ülkedeki, yeni kadın tipinin bir örneği olan Ruhat, şehrin siyasî ortamına ayak uydurmuş, kendisini yetiştirmeye ve cumhuriyete hizmet etmeye çalışan bir cumhuriyet kadınıdır. Tüm bu özellikleriyle toplumdaki diğer kadınlara örnek olmaya çalışır. **Melekper** ise, bir milletvekili eşi olarak Atatürk'ün çok önemseydiği gibi kendini yetiştirir. Melekper, Cemal Beyin her zaman yanında ve ona destek olan bir kadındır.

Romanın erkek kahramanlarından Cemal Bey ve Doktor Sami ise, bir cumhuriyet erkeğinin nasıl olması ve neler düşünmesi gerektiğinin tipidir. **Cemal Bey**'in iç konuşmaları ve aile içindeki konuşmaları dolayısıyla gerçek bir cumhuriyetçi erkeğin özelliklerini görürüz. Kızkardeşinin bir erkekle görüşmesinden rahatsız olmayan bir ağabey olan Cemal Bey, karısı Melekper'le de aşk evliliği yapmıştır.

Doktor Sami de Cemal Beyle aynı şekilde cumhuriyet ve Atatürk'e bağlılığın bir sembolü olan bir erkek tipidir. Karısı Rabia Hanım ile modern bir görüntü çizmeye çalışan kahraman, karısının başını açmasından ve içki içmesinden rahatsızlık duymayan bir eştir.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda 67 kadın, 377 erkek kahraman bulunur. Romanda Poyraz ve Zehra arasında roman boyunca gelişen ve evlilikle sonuçlanan bir aşk ilişkisi bulunur. **Zehra**, Girit'ten mübadil olarak adaya yerleştirilmiş bir ailenin, güzeller güzeli kızıdır. Adaya ilk yerleşen Poyraz'a âşık olan Zehra için bu ilişkinin gelişmesini engelleyen tek unsur, babasının Girit'e dönme ümidini yitirmemiş olmasıdır. Sevdiğine her konuda destek olmaya çalışan kahraman, savaş sırasında göğüsleri kesilerek öldürülen Yezidi kızlarına yapılan işkencelere seyirci kalmış olmanın ıstırabını yaşamaya devam eden Poyraz Musa'nın bu sıkıntılarını gidermesine yardım eder.

Poyraz Musa yakışıklı ve genç bir erkektir. Adaya gelenlerden Zehra onun ilgisini çeker. Ona olan aşkı dolayısıyla yağmur altında Zehra'nın evinin önünde yürüyerek birkaç kez hasta olan ve Zehra ile değirmende buluşan Poyraz Musa, askerliği sırasında işkence ile öldürülen Yezidi kadınlarını hatırlar. Bu durum Poyraz'ı, Aleviliği dolayısıyla Zehra'dan onu bir süre uzaklaştırır. Poyraz Musa, kendisini rahat bırakmayan hatıralarından Zehra ve Şerife Hatun sayesinde kurtularak Zehra'yı rahat duygularla sever; roman sonunda Zehra ile evlenir.

Romandaki bir başka gönül ilişkisi Musa Kâzım Ağaefendi ile Melek Hatun arasındadır. **Melek Hatun**'un Musa Kâzım Ağaefendiye olan duygularında aşk ile karışık bir hürmet ve hayranlık da vardır. Çünkü Ağaefendi, bir Alevi dedesidir. Melek Hatun, duygularını dile getirme konusunda başarılı olamaz. Ağaefendinin kızları ise Melek Hatun'u bu konuda yüreklendirerek onun babalarına yakın davranmasını sağlar. Ağaefendi ile menekşeleri seyretmeye giderken yaklaşan Melek Hatunun Musa Kâzım Ağaefendi ile evliliği, romanın birçok düğümünün çözülmesine yol açar.

Musa Kâzım Ağaefendi, Melek Hatuna karşı bir aşk beslemesine rağmen, hem Girit'e geri dönme isteğinin yoğunluğu, hem de yaratılıştan bu konudaki çekingenliği dolayısıyla Melek Hatuna açılmaz. Musa Kâzım Ağaefendi ilk eşi olan Huri'ye de açılmamıştır. İlk eşi, bohçasını alıp evine gelme cesareti gösterdiği için onunla evlenebilmiştir. Ayrıca Musa Kazım Ağaefendiyi hem şefkatli, hem de kararlı bir baba olarak görürüz. Kızlarını çok seven ve koruyan kahraman, onların Girit'e dönmeden eşyalarının bulunduğu sandıkları açmasına izin vermez.

Romanda anneliğiyle karşımıza çıkan kadın kahraman Lena Papazoğlu ve Sultan'dır. **Lena Papazoğlu**, oğullarını askere göndermiş ve şehadetlerini de almıştır. Buna rağmen, oğullarının öldüğüne asla inanmaz. Onları Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya yanına almış, Lena Ana'ya göndermemektedir. Roman boyunca bu özelliği ile okuyucu karşısına çıkan Lena'nın buna olan inancı, kimi zaman roman kahramanlarının duygulanmasına ve Lena'ya acımasına neden olur. Ancak Lena, sonunda haklı çıkar ve iki oğlu geri döner.

Sultan da Lena ile aynı duyguları yaşamaktadır. Şehit oldukları haberiyle birlikte künyeleri ailelerine ulaştığı halde, kendilerinin geldiğine şahit olunan veya duyulan askerler, Sultan için bir ümit kaynağı olur. Oğullarının şehitliği haberi geldikten sonra, Nişancı ve torunları ile köyden ayrılan Sultan, bir süre sonra dayanamayarak geri döner. Oğulları geldiğinde onu bulamayacaklarından korkar. Köyde onun gibi çocuklarını bekleyen üç kadın daha vardır. Bir süre köyde oğullarını bekleyen Sultan, Nişancı ile adaya giderken, oğullarının dönebileceği umidini yitirmemiştir ve gittikleri yerin adresini birkaç kişiye bırakır.

Tezli bir roman olan **Hayatın Öteki Yüzü**'nde (A.O. Alkanlar, 1998) 16 kadın, 102 erkek kahraman bulunur; ancak kahramanların hiçbiri cinsiyetleri ile ön plâna çıkarılmaz.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda 126 kadın, 326 erkek kahraman rol alır. Romanda aşklarıyla ile ön plâna çıkarılan kahramanlar Rıza ve Saadet'tir. Ali Gede'nin oğlu olan **Rıza**, köydeki arkadaşı Saadet'e âşık olur ve onunla evlenmeyi başarır. Köylerine muhacir olarak yerleşen Bekçi Besim'in kızı Saadet arasında önceleri normal bir arkadaşlık varken, köyün imamı Mehmet Efendinin minareden onların işaretlediğini görmesi ve Bekçi Besim'in kızını bunun için dövmesi, bu arkadaşlığın aşk olduğunun anlaşılmasına neden olur. Bu olaydan sonra Rıza, Saadet'ten başkasıyla evlenmeyeceğini, onu sevdiğini herkese söyler. Bekçi Besim'in kızını vermeme konusunda ısrarı da durumu değiştirmez. Rıza, Saadet'i sevmeye ve istemeye devam eder. Büyük mücadelelerden sonra Saadet'le evlenmeyi başarır.

Saadet, önceleri "ağabey" dediği Rıza'ya âşık olduğunu, aynı şekilde anlar. Babası bu olaydan sonra kendisini çarşafa soksa ve annesini başına bekçi bıraksa bile Rıza ile gizli gizli görüşür. Rıza'nın ve tüm köylünün babasına yaptığı baskı sonucu, Rıza ile evlenir.

Bekçi Besim, kıskanç ve sert bir baba olarak karşımıza çıkar. Saadet'in Rıza ile olan ilişkisini kabul edemez ve ailesini alarak köyü terk eder. Defalarca istemeye

gelseler de kızını vermeye razı olmaz. Diğer kızı Bahire'nin de köyden birine kaçması, Bekçi Besim'i deli eder ve kızın kaçtığı evdeki kişilere baltayla saldırır.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında 37 kadın, 148 erkek kahraman yer alır. Romanda yer alan hikâyelerde Galloğlu Hamdi'nin nemrut bir **karısı** vardır ve kadın evlenirken yanında annesini de getirmiştir. Hamdi, karısına bir söz söyleyecek olsa **kaynanası** hemen müdahale ederek kızına söz söyletmez. Ezine Canavarı hikâyesinin kahramanları dul **Ayvaz Kasap**, dul **Hamiyet**'le, onların çocukları olan **Cilvenaz**, **Selahattin**'le, **İşvenaz**, **Celalettin**'le, **Gönlenaz**, **Nizamettin**'le, **Alemnaz**, **Hüsamettin**'le evlenir. Aynı hikâyede, anlatıcı, her iki cinsin de meraklı olmasına rağmen kadınların teferruatı fark etmelerinin daha kolay olması dolayısıyla dedikodu konusunda daha başarılı olduklarını söyledikten sonra, Ezine'nin dedikoducu kadınları olarak **Pullu Hayriye**, **Sansar Melahat**, **Aybaşı Neriman**, **Alı Mualla**, **Boncuklu Rabiş** ve **Maymun Saniye**'yi zikreder. "Gökten Gelen Çocuk"ta, adı Gülerk konulan **çocuğun annesi**, onu bir kız çocuğu gibi narin bir şekilde yetiştirmek ister. Ona üstünü temiz kullanması, pis çocuklarla oynamaması ve akıllı uslu olması şeklinde tembihlerde bulunur. Babası **Muhsin Kent** ise, erkek olması dolayısıyla oğlunun her fırsatta gücünü göstermesini ister. Annesi ve babası arasında kalan çocuk, nasıl bir kişilik geliştireceğini bilemez.

Güvercine Ağıt (G.Korat, 1999) adlı romanda kahramanların çoğunluğu erkek olmakla birlikte, olay örgüsünde önemli yer tutan kadın kahramanlar da vardır. Romanın toplam 114 kahramanından 20'si kadın, 94'ü erkektir. Romanda öne çıkan iki kadın kahraman **Gülbeyaz** ve **Şamnalika**'dır. **Gülbeyaz**, alışılmadık bir şekilde kadın tarikat lideri olarak karşımıza çıkar; ancak bir erkek şeyh gibi davranmaz. Bu durum, bizim için olduğu gibi roman kahramanları için de şaşırtıcıdır. Zindanda karşısındaki kişinin Gülbeyaz olduğunu anlayan Saruca Abdal ona, "Avrattan derviş olmaz", "Avrat Tanrı'nın cemalini zıddıdır, aynadaki hayalidir. İrkek arılık duruluğ ise avrat aynadakidir: şeytanlık. İrkek mertliğise, avrat tersidir: kahpelük."(s.144) der. Gülbeyaz ise, kadın ve erkeği birbirinden ayırmayan bir öğretiye sahiptir ve Tanrısal özün hem kadınsı hem de erkeksi olduğunu söyleyerek durumunu meşrulaştırır. Bir süre aynı zindanda kalan Gülbeyaz ile Saruca Abdal arasında başlayan aşk, Gülbeyaz'ın öldürülmesi ile sona erer.

Şamnalika adlı kahraman güzelliği, çekiciliği ve güçlülüğü ile öne çıkan bir kadındır. Romanda, onun güzelliğinden ve yeteneklerinden ilk etkilenen kahraman Ermeni papazı Civan'dır. Yeraltı şehrinde tutsak edildiği zamanlarda Civan'a dinî

levhalar okuyan Şamnalika, papazı serbest bırakıldıktan sonra bir daha Stavro'nun üvey dedesi Manuel'in konağında görür. Onlarla gelmek isteyen, ancak Şamnalika karşısında kendini güçsüz hisseden Civan, onun çağrısı karşısında Türkmenlere katılır. Bir erkek gibi at binen ve yarışlar yapan Şamnalika, böyle bir yarış sırasında eşi Çuglan'ın ölümüne sebep olmuş; bundan dolayı katil olmaya karar verdiği zaman -asıl ismi olan- Urkuş'u kullanacağına, o günden beri ağlayamadığından eğer ağlamaya karar verirse Şamnalika ismini kullanacağına söz verir. Kahraman, Civan'a kendini Şamnalika olarak tanıtırken, cariye olarak kendisini tutsak eden Muhyiddin'e Urkuş adını kullanır. Ondan etkilenen ikinci erkek, Başhisar Emiri Muhyiddin'dir. Ancak, on yıllık karısının üstüne evlenmek istediği Şamnalika, onun aşkına karşılık göstermez. Burada önceleri sadece bir cariye olarak görülen Şamnalika, keşfedilen farklı yönleri ve gücüyle Muhyiddin'i güçsüzleştirir. Onun Türkmen yurdunun kocası Handili'nin kızı olduğunu öğrenildiğinde yaptığı hatayı anlayan Muhyiddin, âşık olduğu Şamnalika'dan af dilese de kadın onu affetmez.

Güvercine Ağıt'ın erkek kahramanlarının öne çıkanlarından **Başhisar Emiri Muhyiddin, Ermeni papazı Civan**, yerin altında ve üstünde farklı bir hayat süren Türkmen obasının kızı olan Şamnalika'ya âşık olan iki kahramandır. Aşkına karşılık alamayan Muhyiddin, bunun verdiği yılgınlığa siyasî plânlarının da bozulması eklenince çareyi ortadan kaybolmakta bulur. Ermeni papazı Civan ise, Şamnalika'ya olan aşkından dolayı onunla Türkmen obasında yaşamaya razı olur. Stavro'nun Hristiyanlığa zarar verdiğini düşündüğü için hapsettirdiği Gülbeyaz ve Saruca Abdal arasında da bir aşk gelişir. **Saruca Abdal**, evlenmeme kararı almış bir Bektaşî dervişi olarak karşı cinsi aklından çıkarmıştır. Ancak, zindanda Gülbeyaz'la birlikteliği onun bu düşüncesini değiştirir. Saruca Abdal, Gülbeyaz'a öyle âşık olur ki, kadın öldürüldüğünde kesik başını elinde tutarak ölür.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu,1999) adlı romanda diğer romanlarda olduğu gibi kadın kahraman sayısı, erkek kahraman sayısının çok altındadır. Romanın 25 kadın kahramanı, 98 erkek kahramanı bulunmaktadır. Romanda kadın kahramanlardan öne çıkanı Beyazıt Meydanında imza toplayan **genç kızdır**. Bu kahramanın cinsiyeti, dininin kadınlara emri dolayısıyla başını örtmek istemesiyle ön plâna çıkarılır. Genç kız, bu isteğine izin verilmemesi yüzünden eğitimine ara vermek ya da eğitimini bırakmak zorunda kalan kızların temsilcisi durumundaki bir tiptir.

Kara Büyülü Uyku(V. Çıracıoğlu, 1999) adlı romanın kahramanlarından sadece 7'si kadın kahramandır. Geri kalan 55 kahraman ise erkektir. Romanın kadın

kahramanlarından öne çıkan tek isim **Narkisos**'tur. Mercree Hermes'in sefahat yuvasındaki hayat kadınlarından biri olan Narkisos, buraya sık sık gelen Yannis'in âşık olduğu kadındır. Ancak, Narkisos kendine yalanlarıyla kurduğu dünyasının içinden çıkabilme ümidini yitirmiş ve kalbini demir bir zırhla kapatmıştır. Onun en çok kullandığı ifade "Pseftikos kosmos"tur(yalancı dünya)(s.118). Sultanın askerleri Mercree Hermes'in sefahat yuvasını yıktığında o da esir edilir. **Yannis**, bir fahişe olan Narkisos'a âşıktır ve onunlayken mutlu olan kahramanın, Narkisos tutsak edildiğinde dünyası yıkılır.

İsmail'de (R.Çamuroğlu, 1999) 135 erkek, 13 kadın kahraman vardır. Romanın öne çıkan kadın kahramanlarından ilki, oğluyla pek yakın ilişkiler kuramamış bir anne, **Alemşah Begüm**'dür. Anne-oğul arasındaki uzaklık, romanın ilerleyen sayfalarında Alevi-Sünni çatışmasına dönüşür. Alemşah Begüm, İsmail'e göre ölen ağabeyi Sultan Ali'yi çok sever ve İsmail'in yerinde onu görmek ister. Küçük kardeşi İbrahim'e de yakın olan Alemşah'ın soğuk olduğu tek çocuğu İsmail'dir. Oğlunun kazandığı büyük başarılarla övünen ve mutlu olan Alemşah, zaferlerinin ardından gerçekleştirdiği Sünni kıyımından büyük rahatsızlık duyar ve bunu engellemeye çalışır. Tebriz'in alınmasından sonra anne-oğul bir kez daha aynı mesele dolayısıyla karşı karşıya gelir. Alemşah Begüm, annesinin hâkimiyetini paylaşmak istediğini ve Sünnileri koruduğunu düşünen İsmail tarafından idam ettirilir.

İsmail'in Erdebil'e dönerken karşılaşmak istemediği annesi dışında bu şehirde kendisi için özel olduğunu düşündüğü kadınlar vardır. Bunlar, Hancan Hatun, Paşa Hatun ve Uba/Liba Hatun'dur. İsmail, Akkoyunlulardan kaçırılırken evinde saklandığı kadınlardan ilki **Hancan Hatun**'dur. Hancan Hatun'un evinin saklanmak için uygun oluşunun nedeni, onun dul olmasıdır. Dul bir kadının evine askerlerin girmesinin uygun olmaması, bu evi İsmail için güvenli kılar. İsmail'in saklandığı bir diğer ev, **Uba Hatun**'un evidir. Cinlerle bağlantı kurabildiği söylenen ve yine dul olduğu için İsmail'in saklanmasına uygun bir eve sahip olan Uba Hatun, bundan dolayı İbe Bey'den işkenceler görür.

İsmail'in hayatında önemli bir yere sahip olan diğer kadınlar, İsmail'in hanımları Tacı Begim ve Tacı Hanım'dır. **Tacı Begim**, Akkoyunlu Yakub'un kızıdır. Sarışın, yeşil gözlü ve uzun boylu olan Tacı Begim, at biner, ok atar ve ava çıkar. Erkeksi özelliklere sahip olan Tacı Begim, İsmail'in aynı anda âşık olduğu ve evlendiği kadınlardan biridir. **Tacı Hanım** ise Bağdat Valisi Taliş Hadim Beyin kızıdır. Tacı Begim'den hiç ayrılmayan Tacı Hanım da Begim gibi at biner, ok atar, ava çıkar;

ancak onun gibi erkek tabiatlı değildir. Tacılı Hanım'a da âşık olan İsmail, Tacılı Begim'den bir ay sonra onunla da evlenir. Çaldıran savaşına eşi ile birlikte giden Tacılı Hanım, süslü tahtırevanı çevrilerek esir edilir. İsmail için büyük darbe olan bu halin giderilmesi için gönderilen elçilerden sonuç alınamaz. İsmail için ikinci Çaldıran ise, Tacılı Hanım'ın Tacizade Cafer Çelebi'ye verilmesi olur.

Romanın erkek kahramanlarından **İsmail**, önce annesiyle ilişkisi bakımından sonra eşleriyle ilişkisi bakımından dikkati çeker. Annesi ile ilişkisi, İsmail için bir gerginlik kaynağıdır. İsmail, adeta annesinin varlığından ve güçlü duruşundan rahatsız olur. Bu gerginlik, Alemşah Begüm'ün idamı ile sonuçlanır. Romanın ortasına kadar kadınlarla ilgilendiğini pek görmediğimiz İsmail, iki kadına birden âşık olur ve bir ay arayla ikisiyle de evlenir. Tacılı Hanım'ın Çaldıran'da esir düşmesi ve İstanbul'da Tacizade Cafer Çelebi ile evlendirilmesi, İsmail için son büyük darbe olur.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda 31 kadın, 281 erkek kahraman bulunur. Kadın kahramanlardan Paris Osmanlı elçiliğinde görevli Necip Bey'in yarı Fransız kızı **Miriam** ya da **Meryem**, Mithat Paşanın Paris'e gelişinde ona yardımcı olur ve aydınlanma dönemi yazarlarını ona tanıtır. Bu süreç içinde Mithat Paşayla aralarında yakınlık doğan Meryem, paşanın kısa bir süre sonra Paris'ten ayrılması ve kendisine bir mektup bile yazmaması üzerine bir bunalım yaşar; Mithat Paşayı zor unuttur.

Romanın başkahramanı **Mithat Paşa**, Naime Hanımla evlendikten sonra gittiği Paris'te Miriam/Meryem'le yakınlaşır. Ancak bu aşk, Mithat Paşanın İstanbul'a dönmesiyle sona erer. Yıllar sonra bir sürgün olarak Paris'e geldiğinde yine Meryem'i görmek isteyen Mithat Paşanın Meryem'e ulaşmasını annesi istemez. Çünkü Mithat Paşa gidince Meryem çok üzölmüştür. Mithat Paşa, Bağdat valiliği sırasında gördüğü bir rüyadan sonra karşısına çıkan Şehriban'a âşık olur ve ikinci eşi olarak onunla evlenir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda 25 kadın kahraman; 148 erkek kahraman bulunur. Çok fazla işlenmeyen kadın kahramanlardan ön plâna çıkanlar Refet Kadın, Mihriban ve Sinepver Valide Sultan'dır. **Refet Kadın**, padişahın sevgisini diğer kadınlarından daha fazla kazanmış ve bundan dolayı onun nikâhlı eşi olmayı başarmıştır. Romanda III. Selim, Refet Kadını her zaman sevgiyle hatırlar. **Mihriban** adlı kahraman, padişaha Mısır'dan hediye olarak gönderilmiş bir cariyedir. III. Selim, müziğe ilgisi olduğunu gördüğü bu cariyeyi, müzik eğitimi alması için Sadullah Ağaya teslim eder. Ancak Mihriban ve Sadullah Ağâ birbirine âşık olur.

Önce onları cezalandırmak isteyen padişah, sonra evlenmelerine izin verir. **Sinepver** **Valide Sultan** ise IV. Mustafa'nın annesidir. Romanda olumsuz bir kahraman olan Sinepver, valide sultan olmadan önce, bu hırsı yüzünden oğlunu da olumsuz yönlendiren, onda kişilik bozukluğuna neden olan bir anne olarak çizilir.

Romanın erkek kahramanlarından **III. Selim**, diğer kadınları arasında en çok Refet Kadını sever; ancak Mihriban adlı cariyeye de aşk duyar. Mihriban ile Sadullah Ağa arasındaki duygusal yakınlığı öğrendiğinde ise Mihriban'ı çok kıskanır. Bundan dolayı Sadullah Ağanın idamını emreder. Ancak merhametli padişah, idam edilmeyen Sadullah Ağa ve Mihriban'ı evlendirir. **Sadullah Ağa**, Mihriban'la olan yasak aşkları dolayısıyla ön plâna çıkan diğer erkek kahramandır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında 13 kadın, 145 erkek kahraman bulunur. Romanda bu yönüyle ön plâna çıkan tek kahraman, Arif Ağanın annesi **Zehra Hanım**dır. Bir bıçaklama olayına karıştığı için oğluna çok kızan ve döven Arif Ağaya “Elin kırılsın” diye beddua eden Arif Ağanın annesi Zehra Hanım, oğlunun, savaştan sol kolu olmadan dönüşünü “ana bedduası”na bağlaması üzerine hayattan elini eteğini çeker.

Roman kahramanlarından **Sabit** ise, ailesinin tek erkek evladı olmasına rağmen, mücerret olarak -evlenmemeye karar vererek- ailesini hayal kırıklığına uğratar. Ancak, ocağın ilgasından sonra evine döndüğünde onun yanında küçük bir çocuğun olması, bu kararın ortadan kalktığını gösterir.

Romanın olumsuz kahramanı **Habip**, önceleri yeniçeriler arasındaki eşcinselliği eleştirirken daha sonra diğer yeniçerilere uyar. Katıldıkları ilk savaş sırasında yeniçeriler arasında yaygın olan eşcinselliği gören ve durumu Sabit ile birlikte eleştiren kahramanın, bu tarz ilişkiyi benimsemiş olmasına şahit olan Sabit ise, yaşadığı hayal kırıklığını arkadaşını döverek gösterir ve ona eski düşüncelerini hatırlatır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda 85 kadın, 296 erkek kahraman bulunur. Romanın kadın kahramanı **Mediha Sultan**, âşık olduğu erkeklerle rahatlıkla evlenir; çünkü o bir sultan kızıdır. Önce bir mesire yerinde gördüğü Necip Beye âşık olur ve padişah tarafından Necip Bey ile evlendirilir. Necip Beyin erken yaşta ölümünden sonra ise Mediha Sultan, Necip Beyin bir fotoğrafında gördüğü Ferit Beyi beğenir ve onunla evlenmek isteyince Ferit Bey, Londra'dan çağrılır. Mediha Sultan, Damat Ferit'in olumsuz rolüne karşın, romanda kocasına her zaman destek olan bir kadındır.

Georgette, Necip Beyin Paris'teki sevgilisidir. Arkadaşlıkla başlayan ilişki, daha sonra aşka dönüşür. Abdülhak Hamit'in Necip Beyle tanıştırdığı Georgette, rahat bir kadındır. Necip Bey Paris'in hiç bilinmeyen yönlerini tanıtır. Bu beraberlik İstanbul'dan gelen çağrı ile sona erer. Yıllar sonra Necip'e bir mektup gönderen kahraman, onu saraya damat olmayı seçtiği için eleştirse de hâlâ ona âşıktır.

Dönemindeki şanslı cariyelerden olan **Suzidilara**, Suphi Paşanın konağında rahat bir hayat yaşar. Konakta yaşayan ve hadım zannedilen Yusuf adlı zenci haremağasına âşık olur ve bir süre sonra Suzidilara, Yusuf ile kaçır; akıbetleri bilinmez.

Necip Bey, Paris'te sevgilisi Georgette ile Paris'in tadını çıkarırken, kendisine ulaşan saraya damat olma teklifini reddedemeyerek Mediha Sultanla evlenir. Karısıyla arasında saygılı bir ilişki bulunan Necip Bey, tanıdığı diğer kadınlardan daha farklı ve rahat bulduğu Georgette'i unutamaz.

Yusuf, bir Arap şeyhinin Suphi Paşaya hediyesidir. Zenci bir çocuk olan Yusuf, hadım olduğu düşünülerek konağın harem kısmında görevlendirilmiştir. Ancak, Yusuf hadım değildir, evde çalışan cariye Suzidilara'ya âşık olur ve birlikte kaçarlar.

Saray Meydanında Son Gece'de (S. Fındıklı, 1999) 19 kadın kahraman, 76 erkek kahraman yer alır. Bu kahramanlardan Didar ve Fikret, aşkları dolayısıyla cinsiyetleri ön plâna çıkarılan kahramanlardır. Aralarında sessiz bir aşk ve anlaşma olan kahramanlar, birbirlerine gözleriyle verdikleri sözü tutar. **Didar**, evlerine dayısı ile birlikte gelen Fikret'in karşısına sakınmadan çıkar. Annesinin geç kalmış uyarısı bir işe yaramaz, çünkü birbirlerini gören iki kahraman âşık olur. İstanbul'a gittikten sonra bir haberini duyma umudunu besleyen Didar'ın umutları boşa çıkar. Erzurum'da Fehim Efendi ile evlendirilen Didar, Fikret'e duyduğu aşk yüzünden kocasına eş olmaz; Fikret'i beklemeye devam eder.

Kâzım Beyle Erzurum'a gittikleri günden beri Didar'ı seven **Fikret**, sosyal konumunun elverişsizliği dolayısıyla onu isteyemez. Fikret, aralarında aşklarına dair hiçbir söz geçmemesine rağmen kendisini beklediğinden emin olduğu Didar'ı, savaştan sonra bulmaya gider.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romandaki kadın kahraman sayısı 46, erkek kahraman sayısı ise 237'dir. Romanda **Kemal Bey**in cinsiyetine bağlı rolü de, diğer rolleri gibi, düzene karşı koyamayışının ispatı olarak yer alır. İstanbul'da iken yengesinin bulunduğu kızlardan Keriman Hanım ile nişanlanmaktan son anda vazgeçen Kemal Bey, müddeiumumi olarak göreve başladığında Şadiye adlı bir kıza âşık olur.

Bir tesadüfle tanık olarak karşısına çıkan Şadiye'yi istetir ve aile kabul edince nişanlanır. Bir yıl sonra evlenmesi plânlanan nişanlılar, Kemal Beyin dürüst tavrı dolayısıyla karşısına aldığı kasaba eşrafının baskısı yüzünden ayrılmak zorunda kalır. Kemal Bey ve Şadiye'nin ilişkisi, yerleşmiş düzene karşı çıkan Kemal Beyin ödediği bedelleri vurgulamak üzere romana yerleştirilmiştir. Romanın kadın kahramanı **Şadiye** ise, iyi işlenmiş bir kahraman değildir ve onun Kemal Beyle nişanlanma ve evlenme konusunda sadece adı geçer.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) 27 kadın, 80 erkek kahraman vardır. Kadın ve erkek kahramanlar arasında kısa süreli aşklar ve evlilikler yaşanır. Bu aşk ve evliliklerin romandaki anlamı, Manisa'daki Türk ve Rumların kaynaştıklarını, uyum içinde yaşadıklarını göstermektir. Romandaki çiftlerden kadınlar Rum, erkekler ise Türk'tür.

Roman kahramanlarından **Gülfidan**, Moralı Ali'nin oğlu Ahmet'le aşkla evlenmiş olmasına rağmen, evlerini tamir eden Mihail Usta ile de aşk yaşar. Ona duvara gizli bir ikona koyduran kahraman, gizli dinini paylaştığı için ayrıca bir yakınlık duyar. Mihail Usta'nın kızı **Maria**'nın erkek düşkünlüğü herkesin dilinde olduğu gibi, babası için de rahatsız edicidir. Cavur Çiftliğinde Şükrü'ye âşık olan ve onunla evlenerek Fatma adını alan kahraman da gizli bir şekilde dinini devam ettirir. Şükrü'ye olan aşkı bittiğinde, dinini değiştirerek çocukluk aşkı Yorgo'yla Yunanistan'da yeni bir hayat kurmak ister.

Cavur Çiftliğinde çalışırken Maria'ya âşık olan **Şükrü**, onunla evlenir. Ancak Maria uyumlu bir kadın olmadığından ve Muğla'da Rumlarla birlikte yaşamak istediğinden karısıyla arası açılan Şükrü, daha sonra karısının dinini değiştirip oğlunu da alarak Yunanistan'a gitmek istemesini hazmedemez. Onu göndermemek için elinden geleni yapsa da karısını ikna edemez. **Mihail Usta**, evinde çalıştığı Moralı Ali'nin gelini Gülfidan'a büyük bir aşk duyar. Onu bir sevgili olarak görmenin yanında kızına arkadaşlık edecek ve akıl verecek bir anne olarak da düşünür. Muğla'dan sürgün edilme durumu söz konusu olduğunda ise gitmemek için intihar eder.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda 171 kadın, 560 erkek kahraman vardır. Romanın kadın kahramanlarının bir kısmı, kadınlıklarından dolayı modern görünümlü erkekler tarafından ezilmiş kişilerdir. Mükerrerem Hanım ve Süheyla böyle ezilmiş kadınlardandır. **Mükerrerem Hanımı** önce babası, sonra da kocası ezmiştir. Bundan dolayı bazı şeyleri düşünmek aklının ucundan bile geçmez. Kocasının kendisini aldatmasına dahi göz yumar. Evlendikleri ilk yıllarda, milletvekili

kocasını onu Ankara'daki balolara özellikle götürmemiştir; çünkü karısının özgürleşmesinden korkar. Mükerrerem Hanım, kocası Eşref Beyin felç geçirmesinin ardından, Galip Bey ile yasak aşk yaşamaya başlar. Ancak Mükerrerem Hanım, bu ilişkide parasından faydalanmak isteyen Galip'in niyetini çok sonra anlar.

Süheyla da ezilmiş ve bastırılmış bir kadındır. Erkeklerin bencilliklerinin kurbanı olan Süheyla, Şoför Rasim tarafından evlenme vaadiyle kandırıldıktan sonra, toplum baskısından dolayı yaşlı berber Şahin Efendi ile evlenmek zorunda kalır. Şahin Efendi de kanı kaynayan genç karısını dayakla yola getirmeye çalışır. Ancak Süheyla, kaderine razı değildir. Dayak yese de istediklerini yapmaktan geri durmaz. Gizli gizli sinemaya gider. Sinema localarında erkeklerle birlikte olur. Eski konaktaki oda komşuları olan Turgut ile de yasak aşk yaşayan Süheyla, akrabam dediği yakın arkadaşı Seher ve Turgut sayesinde Marksist düşüncelerle tanışır. Kocasının ölümünden sonra şarkıcı olan kadın, Galip'in arkadaşının metresi olur. Ancak bu arada, akrabası olarak tanıttığı Turgut'la da yeniden kurduğu ilişki yüzünden Turgut ve Necla'nın ayrılmasına neden olur. Saf ve cahil zannedilen kadının, bir düğünde Marksist düşüncelerini haykırması, ölümüne yol açar.

Romanın ezilmiş olmayan kadın kahramanları, komünist kadınlar Necla, Seher ve Nedret'tir. **Necla**, özellikle Marksist düşünceler edinmesinden sonra, hayatında beğenmediği her şeye karşı çıkan tavrını özellikle cinsel kimliği ile gerçekleştirir. Necla, Eşref Beyin karısının aksine özgürleştirmeye çalıştığı kızıdır. Necla ile her şeyi konuşmaya özen gösteren ve ona her imkânı tanıyan babası, kadeh tokuşturarak içki içmeyi öğretir. Ancak bir süre sonra Necla, kendi doğrularını oluşturduğu için annesini ve babasını beğenmemeye başlar. Babasını düzenin adamı olması, annesini ise ezilmişliği ve tepkisizliği dolayısıyla beğenmeyen kahraman, cinselliğe yaklaşımıyla da diğer kadınlardan farklı ve isyankâr bir tavır sergiler. Necla, küçüklüğünde eniştesinin emir eri vasıtasıyla cinsiyetini keşfeder. Bundan sonra komşu oğlu ve lisedeki lezbiyen ilişkisinin ardından birlikte olduğu akrabadan bir avukat, onun yüzünden nişanlısından ayrılır. Yaşlı bir mühendisle kurduğu ilişki, annesinin kulağına geldiğinde kadın bunu kabul edemez. Üniversitede tanıştığı ve çok beğendiği Turgut'un, yaşadıkları ilişkinin ardından bunun ilk olmadığını anlayarak gösterdiği aşağılayıcı tavır, Necla'nın çok canını yakar. Bundan dolayı Necla, geleneksel kabullere başkaldıramayan Turgut'un komünistliğini eleştirir. Bir süre görüşmeyen Turgut ve Necla'nın ilişkisi daha sonra yeniden başlar. Necla'nın kaldığı eski konak onların aşk yuvasıdır. Ancak, Turgut'un kendisini aldattığını anlayan Necla, onu terk

eder. Gözaltılar sonrasında kendisine tekrar dönen Turgut'u reddeden kadını, romanın sonunda kız arkadaşı Jülide ile birliktelik yaşarken görürüz.

Komünist kahramanların ideal bir kadın olarak gördükleri **Seher**, nispeten serbest bir kızdır. Halil'le arkadaşlığı sırasında ona her açıdan destek olan kahraman, Halil ile evlenmeyi düşünüyorken Halil –öldürüldüğü için- ortadan kaybolur. Romanın son sayfalarında Seher ve Turgut'un karşılaşmaları, aralarında bir yakınlaşmayı düşündürür.

Sahir Hocanın karısı **Nedret**, Seher gibi, komünist kahramanların düşlediği kadın tipidir. Bilgili, kültürlü, Marksist düşüncelere sahip, ailesini korumayı bilen bir kadın olan Nedret, bu özellikleriyle Turgut'un hayalindeki kadındır.

Turgut, yakışıklılığı ile tüm kadınların dikkatini çeken bir erkek kahramandır. Önce Necla, ardından Süheyla ve Ankaralı, evli bir kadın olan Zübeyde ile birliktelik yaşayan Turgut, Necla'nın ve Süheyla'nın kendisine duyduğu aşktan dolayı kadınların siyasî düşüncelerinde de etkili olmuştur. Her iki kadının da komünizmi benimsemeleri Turgut sayesinde olur. Kendisinden çok etkilenen Zübeyde, onu gözaltından kurtarmak için her şeyi göze alarak İstanbul'a gelmiş ve polis müdürünü tehdit etmiştir. Ancak, Turgut'un gerçekten etkilendiği iki kadın vardır: Nedret ve Seher. Her ikisi de güzelliğinden ziyade fikirleri ve kişilikleri ile Turgut'u etkiler.

Halil, ilk gördüğü andan itibaren Seher'den etkilenir. Evliliğe doğru giderken parti faaliyetleri dolayısıyla arka plâna atılan ilişki, Halil'in ölümü ile biter.

Kadınları sosyal ve ticarî konumunu kuvvetlendirmek için bir araç olarak gören **Galip Bey**, anti-komünist bir kahraman olduğundan, durumu diğer kahramanlardan biraz farklılık gösterir. Roman boyunca birçok kız arkadaşı olduğunu öğrendiğimiz Galip, Necla'yla Eşref Beyin siyasi ve ticari gücünü kullanmak için evlenmek ister; ancak ona ulaşamayınca annesi Mükerrrem Hanımla ilişki kurarak yatalak Eşref Beyin işlerini devralır, kendi çıkarına çalışır. Daha sonra evlendiği Semra'nın da mirasından faydalanmak yanında, Alman asıllı mimar eniştesi ile savaş sonrası Almanya'yı imar ederek büyük paralar kazanır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında 127 kadın, 235 erkek kahraman rol alır. Romanda İstanbul'u bir masal olarak yaşayan ve genellikle Yahudi olan kahramanların büyük çoğunluğunun birden fazla evlilikleri veya ilişkileri vardır.

Önceleri Henri Moskoviç'le bir aşk yaşayan **Olga**, Henri kendisini bir kontes için terk ettikten sonra uzun süre başka bir ilişki yaşayamaz. Daha sonra beraber

çalıştığı Mösyö Jak’la aralarında gelişen yasak aşk, herkesin bildiği, ama dile getirmediği bir aşktır.

Henri Moskoviç, Olga’yı Viyanalı bir kontes için terk ettikten yıllar sonra Olga’nın karşısına terk edilmiş, serveti tükenmiş ve huzur evinde yaşayan bir ihtiyar olarak çıkar.

Madam Roza ile evli ve iyi bir aile babası olan **Mösyö Jak**’ın, Olga ile gizli ilişkisi, ailesini ve karısını ihmal etmeyişi dolayısıyla çevresindeki herkes tarafından kabullenilmiştir. Madam Roza’nın ölümünden altı ay sonra sevgilisi Olga’nın da ölmesi, onun Tanrı tarafından cezalandırılışı olarak düşünülür.

Madam Roza, kocasına karşı görevlerini ihmal etmeyen bir kadın olmasına rağmen daha çok ailesine ve kardeşlerine iyi bir anne olmaya gayret eden bir kahramandır. Anne ve babasının ölümünden sonra kardeşlerini bir arada tutmayı görev edinen Madam Roza’nın bu düşüncesi, kız kardeşinin bir Müslüman ile evlenmesi, erkek kardeşinin başarısız hayatı ve küçük kardeşinin uçarılığı yüzünden başarıya ulaşamaz.

Madam Roza’nın kız kardeşi olan **Madam Estreya**, Müslüman bir erkekle evlendiği için aileden dışlanır. Ama o, aşkı için ailesini feda edebilen bir kadındır. **Berti**, Cambridge’de saf ve temiz olduğunu düşündüğü; ancak öyle olmayan Marcelina ile büyük bir aşk yaşamıştır. Ülkesine dönünce Jülyet’le güzel bir evlilik yapsa da Marcelina, hep yüreğinin bir köşesinde durur. Hayatının diğer alanlarında da başarısız olan **Mösyö Rober**, Lola ile başarısız bir evlilik yapar ve ayrılır. **İncila Hanım** da Madam Estreya gibi, onaylanmayan birine âşık olur ve ailesine rağmen Yahudi Hugo Fridman’la evlenerek Londra’da yaşamaya başlar. **Tant Tilda**, gençliğinde evlendiği Jozi’yi genç yaşta kaybedince birçok kişi ile ilişki yaşar. Ancak Jozi’nin yerini ise kimse alamaz.

62 erkek, 12 kadın kahramanın rol aldığı, ancak yeterince işlenmediği **Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri** (T.Umay, 1999) romanında kurtarılmayı bekleyen 22 kişi arasında yer alan **Naci**, arkadaşı Niyazi’nin ailesinin evini ziyareti sırasında Niyazi’nin kardeşi Zehra’yı görmüştür. Her geçen an ölümüne yaklaştığını düşündüğü için Zehra’ya olan duygularını, ağabeyi Niyazi’ye açar. Eğer buradan sağ kurtulurlarsa, onu kendisine verip vermeyeceğini sorar.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda 47 kadın, 168 erkek kahraman rol alır. Bu kahramanlardan cinsiyetleri ön plâna çıkarılanlar Hulki Bey, Katya, Corinne, Kamil, Müjde, Şükran ve Salih’tir.

Hulki Bey, Paradisos'a kaçtıkları gecedan itibaren Katya'yı sever. Uzun birlikteliklerini yurtdışında evlilikle sonuçlandırmak niyetinde iken, arkadaşı Kamil'in planlarını babasına anlatması yüzünden bu niyetini gerçekleştiremez. Ancak Paris'ten döndükten sonra Katya ile beraber yaşamaya başlayan kahraman, ona evlenme teklif edeceği gün çıkan 6-7 Eylül olaylarında hayatını kaybeder.

Hulki Beye çok bağı olan ve herşeye rağmen onu terk etmeyen **Katya**, Hulki Beyle Paris'e gitmeyi ve burada konservatuvar okumayı ister. Son ana kadar her şey yolunda giderken, Hulki Beyin babası Abdurrahman Beyin müdahalesi sonucu sevgilisinden ayrılır. Bir yıllık ayrılık sonrasında beraber yaşamaya başlayan Katya ve Hulki Bey on yıl birlikte yaşar. Hulki Beyin ölümünden sonra Katya, güçlü bir kadın imajı ile karşımıza çıkar.

Corinne, Hulki Beyin Paris'teki sınıf arkadaşıdır. Başlangıçta arkadaşça başlayan ilişkileri, zamanla özel bir arkadaşlığa dönüşür. Corinne, Hulki Beyin alıştığı kadınlardan değildir. Fransız toplumunda yetişmiş, Hulki Beyle birçok meselede tartışan ve fikrini rahatça ifade eden bir kadındır.

Kamil, Müjde'yle evlenmesinin üstünden yıllar geçmesine rağmen çocuk sahibi olamayışına içerler. Bundan dolayı Müjde'nin üstüne kuma getirmeyi düşünür. Ancak Müjde, bu fikre şiddetle karşı çıkar.

Müjde, Kamil'le evliliği boyunca dört defa hamile kalmış, ancak dördünü de düşürmüştür. Doktoru ise bundan sonra hamile kalmaması gerektiğini söylemiştir. Kamil'in geleneksel bir tavır takınarak çocuk sahibi olmak için ikinci evliliği düşünmesi, Müjde'yi çok sinirlendirir. Kamil öldükten sonra, onun kızıyla evlenmeyi düşündüğü kuyumcuya ve Kamil'in otele bıraktığı turist kadına karşı çok acımasız olduğunu fark ederek kıskançlığına kendisi de şaşıır.

Bir hayat kadını olan **Şükran**, erkek hükümrancılığının kurbanı bir kadın kahramandır. Babasının borcu karşılığında muhtara satılır. Bundan sonra başladığı fahişeliğinin ilk haftasında saflığından dolayı üstüne kalan cinayet yüzünden bir süre hapse düşer. Okuldan verilen paltoları satarak kendisine gelen Salih, okuldan üç gün uzaklaştırma aldığıında onu evine alır, yardım eder ve sonra ortadan kaybolur. **Salih**, okuldan kendisine verilen paltosunu satıp her zaman hayat kadını Şükran'a gider.

Akkartal(H.Özel, 2000) adlı romanda kadın kahramanların sayıca çok az olduklarını ve bir tanesi dışındakilerin figüratif kahraman olduğunu söyleyebiliriz. Romanda 19 tanesi kadın kahraman, 131 tanesi erkek kahraman rol alır.

Romanda öne çıkan kadın kahraman olan **Tangülü**, Akkartal'a âşık olan, aynı zamanda Akkartal'ın da kendisini sevdiği bir kadın kahramandır. Ancak Akkartal, aşkını geri plânda tutup milletin meseleleri ile meşgul olmayı tercih eder. Romanda, Tangülü'yle, sevdiği erkeğin karşısına çıkıp aşkını ilan edebilecek ve sevdiğine kavuşmak için önüne çıkan engelleri aşabilecek, güçlü bir karaktere sahip Türk kadını imajı oluşturulmaya çalışılmıştır; ancak iyi bir karakterizasyon yapılamamıştır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda yine kadın kahraman sayısı fazla değildir. Sadece yedi kadın kahramanın bulunduğu romanda erkek kahraman sayısı 68'dir.

Romanda ön plâna çıkan kadın kahramanlar **Çiçek Hatun** ve **Elen Dö Sassenaj**'dir. Çiçek Hatun, çocuğunu kurtarmak için çalışan ve vazgeçmeyen bir anne, Elen Dö Sassenaj ise Cem Sultan'la gönül ilişkisi kurması sağlanarak şehzadeyi kaçırmak için kullanılan bir kadın kahramandır.

Cem Sultan ise, yalnız kaldığı Avrupa'daki hayatında karşısına çıkan veya çıkarılan Elene Sassenaj'la birliktelik kurmuş ve bu durum bir süreliğine de olsa Cem Sultanın hayatını çekilir hale getirmiştir.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda kadın kahraman sayısı, diğer romanlara göre nispeten fazladır. Romanın 98 erkek kahramanına karşılık 26 kadın kahramanı vardır.

Kadın kahramanlardan öne çıkan tek kahraman **Lucia**'dır. Kahraman, Kamil Uzman'ın Venedik'te iken yakınlığı bir kadın olma niteliğinden başka bir niteliğe sahip değildir. Kamil Uzman'ın araştırma yaptığı kütüphanenin görevlisi olan Lucia, Uzman'la iki defa dışarıda buluşur; ancak üçüncü buluşma gerçekleşemez. Romanda saçlarını topuz yapışı, parfümü, giydiği pantolon ve eteklerle, Lucia'nın dişiliği vurgulanır. Romandaki her şey Kamil Uzman'ın gözünden görüldüğü için Lucia, iç dünyası ve geçmişi ile Kamil Uzman'a da, okuyucuya da meçhuldür.

Kamil Uzman için önemli kadın kahramanlardan biri **annesidir**. Onu çocukluğunda kaybetmiş olmanın acısını hep içinde hissetmiş ve bastırmış olan Kamil Uzman, Venedik'teki bu stüdyo dairede bastırıldığı duygularını tekrar yaşar. Annesinin onu küçükluğündeki gibi gelip uyumadan önce öpeceğini hayal eder. Üvey annesini kabullenemeyişi ve babasına olan kızgınlığı, annesinin yokluğuna alışamayışından kaynaklanır. Kendisi gibi **Fikret Mualla'nın annesi** de o küçükken ölmüştür.

Giovanni Bellini ise evlilik dışı bir çocuktur ve üvey annesi **Anna Riversi** tarafından onun aileye dâhil olmasına hiç bir zaman izin verilmemiştir.

Romanın bir başka kadın kahramanı, **üçüncü hayat kadınıdır**. Kamil Uzman'la ilk bir araya gelişinde, kadınlığını kullanarak parasını çalan kadın, ikincisinde çok parası olduğunu söyleyen Kamil Uzman'ın evinde izbandutlara parayı aratır, bulamayınca kahramanı bıçaklayarak öldürür.

Romanın erkek kahramanı **Kamil Uzman**, o güne kadar birçok ilişki yaşamıştır. Yaşı kırka vardığı halde evlenmeyi de düşünmemiştir. Annesinin erken yaşta ölmesi yüzünden hep bir yanı eksik kalan kahraman, bu yönüyle kendini Fikret Mualla ve Giovanni Bellini ile özdeşleştirir. Araştırma yapmak amacıyla geldiği Venedik'te ilk olarak lavanta kokusunu hissettiği Lucia ile arkadaşlık kurmaya çalışır. Ancak, bunun için bir süre uğraşmak zorunda kalır. Kızı iki kez buluşmaya ikna eden Kamil Uzman ile Lucia arasındaki yakınlaşma, üçüncü buluşmanın gerçekleşmesiyle biter. Bunun yarattığı hayal kırıklığı ile hayat kadınlarına giden Kamil Uzman, bundan dolayı canından olur.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) kadın kahramanların sayısı 71, erkek kahramanların sayısı ise 291'dir. Romanın başkahramanı **Ester** veya **Kiraze**'nin imparatorluğu yönetecek kadar büyüyen hırsının nedeni sevgilisine kavuşamamış olmasıdır. Aslında ağabeyi olan Burak Paşaya âşık olan Ester, annesinin engellemesi sonucu başka biriyle evlenerek farklı bir yola girer. Ancak, tatmin edemediği duygularını, güç kazanarak gidermeye çalışır. Ester, yıllar sonra oğlu Moşe'nin kendine getirdiği mektupla tüm gerçeği anlar; fakat artık ömrünün son günlerini yaşamaktadır.

Ester'in âşık olduğu Burak Paşaya âşık bir başka kişi daha vardır: **Lilian**. Rodos'un fethinde Cem Sultanın oğlu Murad'ın ailesinin İstanbul'a getirilen kadınlarından olan Lilian ya da sonraki adıyla Neylan, çok hassas ve narin bir kızdır. Rodos'ta kendisine güven veren davranışlarından etkilendiği için Burak Paşaya âşık olan kahraman, onunla evlenme hayalleri kurar. Ester'e olan kızgınlığını, evlendiği gece Neylan'dan çıkaran Burak Paşa ve evliliği, bundan sonra Neylan için korkutucudur.

Raşel De Toledo, önce birçok sıkıntılar yaşayan âşık bir kadın, sonra ise bir anne olarak karşımıza çıkar. Toledo'da yaşarken Moşe ile birbirlerini severler. Ancak, zorunlu göç onları birbirinden ayırır. İstanbul'a doğru ailesiyle çıktığı yolculukta tek başına kalan Raşel, Fez'de bir Arap'ın tecavüzüne uğrar. Bundan doğan çocuğunu

evlatlık olarak verdikten sonra buradan ayrılarak İstanbul'a ulaşan ve Moşe'yle tesadüfen karşılaşan Raşel, sevdiği adamla evlenir. Evliliğinden doğan Ester'in, bir tecavüzden doğan ve istenmeyen bir çocuk olan ağabeyine âşık olduğunu anladığında ise, Raşel'i çocuklarını korumaya çalışan bir anne olarak görürüz. Burak Paşayla yakınlaşmalarını engellediği için annesini hiç affetmeyen Ester'in intikam alırcasına verdiği Burak Paşanın idamı haberi, Raşel'in ölümüne neden olur.

Romanda hırslı saray kadınları da karşımıza çıkar. Bunlardan ilki **Hürrem Sultandır**. O, padişaha yakınlığını devlet işlerine müdahale için bir araç olarak kullanır ve oğullarından Bayezid'in tahta çıkması için Şehzade Mustafa'yı ve bu duruma engel başka kişileri de öldürtür. Bunların sonucunda iki oğlu arasında da kavga çıkan ve sonunda Bayezid'in de öldüğünü gören Hürrem, başka bir açıdan bakıldığında evlatlarını korumaya çalışan bir annedir. Küçük oğlu Şehzade Cihangir'in sakatlığı ise Hürrem için katlanılmaz bir şeydir. Hırsı, anneliğinin önüne geçen kahraman, Cihangir'i görmek istemez.

Kiraze'deki (S.Kamuran, 2000) diğer saray kadınları **Nurbanu Sultan** ve **Safiye Sultan**'dır. Onlar da padişahlara hem eş hem de anne olarak yakınlıklarını, devlet işlerine müdahale aracı olarak kullanır.

Kiraze'nin (S.Kamuran,2000) erkek kahramanlarından **Burak Paşa**, Kiraze ile arasında aşk ilişkisi bulunan bir kahramandır. Sevgilisine kavuşamayan ve onun başka biriyle evlendiğini öğrenen Burak Paşa, savaş meydanında bir ölüm makinesine dönüşür. Bundan sonra evlendiği Neylan'a da evliliğinin ilk gününde çok kötü davranan Burak Paşa, bu aşkın acısını unutamaz.

Raşel'in büyük sıkıntılar yaşadıktan sonra kavuştuğu sevgilisi ve kocası **Moşe Nahmiyas**, Toledo'da iken komşularının kızı Raşel'e âşıktır. Aileler gençleri evlendirmeyi plânlarken mecbur kaldıkları göçle sevgilisinden ayrılan Moşe, İstanbul'a ulaştıklarında Raşel ve ailesinin bir gemi kazasında öldükleri haberini alınca Rebeka ile evlenir. Raşel'le tekrar karşılaşmaları, büyük İstanbul depreminde karısını yitirdikten hemen sonra gerçekleşen kahraman, Raşel'e her zaman iyi bir eş olur.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda 35 kadın kahraman, 222 erkek kahraman yer alır. Romana adını veren kadın kahraman **Nurbanu**, esir olarak satın alındıktan sonra sarayda yetiştirilmiş ve Hürrem Sultan tarafından Şehzade Selim'e uygun görülmüştür. Manisa'ya gönderildiğinde Selim'in gözdesi olmayı başaran ve haremdeki kızları birer birer çıkarttıran kahraman, Selim'e dört kız ve bir de erkek evlat verir. Romanda şehzadeyle aşk sahnelerine yer verilen kahraman, kadınlığını

kullanarak Manisa'nın yönetiminde ve ticaretinde söz sahibi olur. Selim'in ölümünden sonra ise, yönetimde ve ticaretteki konumunu, tahta çıkan Murad'ın da annesi olması hasebiyle devam ettirir.

Nergizeda, Selim'in haremde Nurbanu'dan önce yer alırken onun gelişile tüm şansını kaybetmiş ve Selim ile Nurbanu'nun çocuklarına dadılık yapmaya başlamış bir cariyedir. Nurbanu'nun çok sevdiği Canfeda Kalfa'nın cinsel tacizlerine maruz kalan Nergizeda, bunu kimseye söyleyemeyerek kadının isteklerine boyun eğer. Bu sırada sarayda gördüğü bostancı hasekisi Resul'e âşık olur. Onunla gizli buluşmaları sarayda duyulunca zor duruma düşen kahraman, Resul'ün kaçma teklifini kabul etmez. Bunun üzerine Resul'ün önce ortadan kaybolması, sonra ortaya çıkarak evlendiği adamı öldürmesi kadının aklını kaçırmasına neden olur.

Nurbanu'nun (T.Ergül, 2000) erkek kahramanlarından **Selim**, romanın ilk yarısında Nurbanu ile yaşadığı aşkla karşımıza çıkar. Saraydan gönderilen Nurbanu'yu çok seven Selim, haremdeki diğer kadınların gönderilmesine ses çıkarmaz. Nurbanu'nun isteklerini geri çevirmez ve şehirde Yahudilerin zenginleştiğini de fark etmez. Romanda şehzade, padişahın doğu seferi sırasında konakladığı yerde köyden getirttiği iki Müslüman kız kardeşi sabaha kadar alıkoymasıyla, kızların babasının isyanına neden olur.

Romanın öne çıkan diğer erkek kahramanı, kurmaca bir kişi olan Resul'dür. Bostancı hasekisi **Resul**, Selim'in haremdeki Nergizeda'ya âşık olur. Ona kaçmayı teklif eden kahraman, duyduğu olumsuz cevaptan sonra şehri terk eder. Daha sonra Nergizeda'nın evlendiği Mustafa'yı öldürmek için şehre gelen Resul de aklını kaybederek Sinop dağlarında gezer.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanındaki kahramanların 26'sı kadın, 209'u erkektir. Kadın kahramanlar içinde cinsiyeti ile ön plâna çıkan kahramanların başında **Turhan Sultan** ve **Kösem Sultan** gelir. Her ikisi de padişah annesi olan kahramanlar, valide sultanlık için çatışır. Kösem Sultan, Turhan Sultan'dan memnun kalmayınca diğer şehzade anneleriyle de görüşerek Turhan Sultanı devre dışı bırakmak ister; ancak valide sultanlık, Turhan Sultan'da kalır.

Cariye Melek, güzel ama cinsel isteklerinin esiri olmuş bir kadındır. Önce Kaan ile birliktelik yaşayan, ancak daha sonra, kişiliğine daha uygun bir kahraman olan Spinola'yla birlikte olan Melek, yaşadığı aşk vesilesiyle saraya dair bilgileri Spinola'ya taşır.

Erkek kahramanlardan **Kaan**, Melek'le yakınlaşmasının ardından Don Kazaklarıyla görüşürken Melek'e çok benzeyen Ala adlı bir kadına âşık olur. Ancak Kaan'ın Melek'le ilişkisi de Ala ile ilişkisi de romanda fazla işlenmez.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında 43 kadın, 216 erkek kahraman bulunur. Romanın başkahramanı olan **Hatice Sultan**, dönemine göre çok serbest bir kadındır. Güzelliğinden ve kendine güveninden çok etkilenen Melling'e sarayını yaptırdıktan sonra bu sahilsarayda bir süre onunla birlikte yaşar. Kahramanlar arasındaki aşk sahneleri canlandırılan romanda, sahilsaraydaki yalı köşkünde Melling için bir bölüm yaptırdığı belirtilir. Hatice Sultanın Melling'den sonra âşık olduğu bir başka kişi Şeyh Galip'tir. Ancak bu aşk karşılıksızdır; çünkü Şeyh Galip Beyhan Sultana âşıktır.

Romandaki erkek kahramanların başında gelen **Melling**, Hatice Sultanın sahilsarayını yaparken aralarında başlayan yakınlaşmayla yaptığı köşkte yaşamaya başlar. Bir süre devam eden ilişkileri Hatice Sultanın soğuk davranışları nedeniyle biter. Ancak, Melling, Hatice Sultanın ölümünden sonra gönderdiği mektupla onu evlendikten sonra bile unutmadığını gösterir.

Romanın erkek kahramanlarından **İzzet Bey**, Selim'in, kardeşine gönderdiği bir kahramandır. Burada daha önce Melling'in kaldığı köşkte yaşayan İzzet Bey ile Hatice Sultan arasında bir ilişki oluşur. Hatice Sultan öldükten sonra Melling'den gelen mektupla onun kendinden önceki hayatını düşünen İzzet Bey, Paris'e giderek Melling'in mektubunda sorduğu soruların cevabını verir.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında, kadın dünyası daha fazla işlenmiş olarak karşımıza çıkar. Romandaki kadın kahraman sayısı ile erkek kahraman sayısı da birbirine yakındır. 55 kadın kahramanın bulunduğu romanda, 66 da erkek kahraman vardır.

Küçüklüğünde arkadaşlarıyla oynadığı saklambaç sırasında tecavüze uğrayan ve bunun izlerini hayatı boyunca silemeyen **şişman kahraman**, Be-Ce ile ilk defa bir sevgili edinir. Yaşadığı tecavüzün bir sonucu olan şişmanlığı, onun bu tür ilişkiler kurmasına engeldir. Şişman kahramanın Be-Ce'ye duyduğu aşkta hayranlık da vardır; çünkü Be-Ce, kendiyse barışıktır ve bu yönüyle şişman kadını şaşırtır. Ancak Be-Ce'nin kendisini Nazar Sözlüğü için bir malzeme olarak kullandığını anlaması kahraman için büyük hayal kırıklığıdır.

Be-Ce, vapurda şişman kahramanın fotoğrafını çekerek başladığı bu ilişkide kadın gibi saf duygular taşımaz. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendiye benzeyen Be-Ce, bir Nazar Sözlüğü yazarak şişman kadını göz önüne çıkarmak ister.

Aslında katı kurallara sahip bir kadın olmasına rağmen, bir büyüye tutulmuşçasına yaşadığı yasak aşkı hayatından çıkarmaya çalışan **Madame de Marille**, bir resimde gördüğü, âşık olduğu hayal kahramandan kaçmaya çalışsa da başarılı olamaz ve ona kendini teslim eder. La Belle Anabelle'in babası olan delikanlıyı ve yasak aşkını hatırlamak istemeyen madam, bu ilişkinin meyvesi olan kızını gezici bir kumpanyaya satar.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında 43 kadın, 150 erkek kahraman bulunur. Boğos Ağanın evinde yaşadığı ilk gençlik günlerinde **Namlı Hafız**'ın Erguvan'a duyduğu aşk, yıllar sonra İstanbul'da Nusret Şakir vesilesiyle karşılaşma sırasında Erguvan tarafından yeşertilmeye çalışılır. Ancak Namlı Hafız'ın, millî mücadele karşısındaki durumu şüpheli olan Erguvan'a güvenmesi kolay değildir. Namlı Hafız, Batum'da doğum yapmak üzere iken tekkesine sığınan Evangelismos/Eda Hanım ile İstanbul'da evlenir.

Erguvan'ın yıllar sonra Namlı Hafız'a dediğine göre, onun aşkına karşılık vermesi annesi Flora tarafından engellenmiştir. İstanbul'daki karşılaşmada Namlı Hafız'ın aşkını canlandırmaya çalışması, okuyucuya pek de samimi gelmez. Sonradan aldığı ismi **Seniha Saffet** olan kahramanın, Nusret Şakir'le yaşadığı yasak aşk, başlangıçta onun servetinden faydalanmak içindir. Ancak sonraları, milli mücadeleye destek veren kahraman, Nusret Şakir ile evlenir.

Ospedale'nin papazının kızı olan Evangelismos'la romanda işlenmeyen zamanlarda yaşadığı aşkına sahip çıkamayan **Nusret Şakir**, karakteri olgunlaşmamış bir erkek kahramandır. Bu ilişkiden hamile kalan Evangelismos, Yesevi dergâhına sığınmak zorunda kalır. Nusret Şakir, defalarca Ospedale kapısına gelip gitse de Evangelismos'u bulamaz. Babasının hukuk eğitimi için İstanbul'a gönderdiği Nusret Şakir, burada Seniha Saffet ile yasak aşk yaşar. Kadına güvenen kahraman, Namlı Hafız'la olan konuşmasında Seniha Saffet'in söylediği sözler yüzünden ona güvenmekle hata ettiğini düşünse de yıllar sonra onunla evlenir.

Evangelismos, Nusret Şakir'den umudunu keserek geldiği Yesevi dergâhında çocuğunu dünyaya getirdikten sonra Namlı Hafız'la birlikte İstanbul'a giderken oğluyla olan ilişkisinden dolayı Mahmud Şakir'in hakaretlerine maruz kalır. İstanbul'a geldikten sonra Namlı Hafız'la evlenen kahraman, Ela ismini alır ve millî mücadeleye

destek olmak için çalışır. Bu çalışmalar sırasında Nusret Şakir'le Ela Hanım'ın karşılaşmasında bir farklılık oluşu Namı Hafız'ın gözünden kaçmaz.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda 68 kadın, 110 erkek kahraman rol alır. Bu kahramanlardan Maria ile Kemal arasında bir aşk ilişkisi vardır. Maria ve Kemal arasındaki ilişki, halkevi çalışmaları sayesinde kurulur. İhtilal dolayısıyla ülkesinden ayrılıp Türkiye'ye yerleşmek zorunda kalan soylu bir Rus ailenin kızı olan **Maria**, halkevi çalışmalarına dâhil olduktan sonra Kemal ile yakınlaşır. Roman boyunca Maria'nın duygularının fazla öne çıkarılmadığı dikkati çeker. Ailesi Paris'e yerleşme kararı aldığı anda ise Kemal'e karşı duygularının pek de güçlü olmadığı ortaya çıkar.

Kemal Bey ise, Maria'yı çok sever. Onunla aynı ülküyü paylaşabilmek Kemal'in Maria'ya olan aşkını pekiştiren bir unsurdur. Bir Rus kızını sevdiğini öğrendiğinde annesinin gösterdiği tepkiye ve hastalanmasına rağmen Kemal, Maria'dan vazgeçmez. Hatta Maria, onu terk ederek ailesi ile Paris'e yerleştikten sonra bile mektuplar gönderir. Kemal, Maria'yı evlendikten sonra bile unutamaz.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) adlı romanda 39 kadın, 131 erkek kahraman bulunmaktadır. Ancak, kahramanlar cinsiyetleri ile ön plâna çıkarılmamıştır.

İslak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda 48 kadın, 84 erkek kahraman rol alır. Romanda evlilikleri ile yer alan **Alim Bey**, önce karşı komşuları Gülhiz'e âşık olur ve zor da olsa Gülhiz'le evlenir. Birlikte mutlu bir yuva kuran Alim Beyin tek sıkıntısı erkek evladı isteğidir. Onun bu takıntısı, karısı Gülhiz'in ölümüne neden olur. Gülhiz'e iyi bir koca olan Alim Bey, kızlarına iyi bir baba olamamıştır. İkinci karısı çocuklarına tam bir üvey anne olduğu için Alim Bey, bu evlilikte hiç mutlu olmaz.

Cinsiyeti yüzünden babasının istemediği bir çocuk olan **Sümeyye**, hayatı boyunca zorluklarla baş etmeye çalışır. Önceleri komşunun oğlu Sedat'la aralarında karşılıklı bir aşk yaşanır. Sedat'la evlenme konusunda oldukça ümitli olan Sümeyye'nin ümitlerini kötü kalpli üvey annesi kırar. Şahide, onun hakkında Sedat'ın annesi Gönül Hanıma söylediği sözlerle Sedat'ın Sümeyye'den uzaklaşmasını sağlar. Sezai Beyle olan evliliğinde mutlu olamayan Sümeyye, aynı zamanda oğlunun ölümünü ve kızının mutsuz evliliğini görerek üzülen bir annedir.

Sümeyye'nin arkadaşı **Merih** de Sedat'ın ağabeyi Selim'e olan aşkını üvey anne Şahide'nin yalanları bitirir.

Alim Beyin büyük kızı **Ebrar**, duygularını kontrol edebilen bir kızıdır. Bu yüzden evliliğe de pek sıcak bakmaz. Kendisini isteyen Fuat Beyle adeta bir zorlama ile evlenir. Çünkü o babasına hayrandır ve kocasının da babası gibi olmasını ister. Oğlu Kerim'in bir hayalin peşinden İstanbul'a kaçmasının ardından Ebrar'ı acı çeken bir anne olarak görürüz.

Ablalarından önce evlenen **Piraye**, kocası Kudret'i çok sever. Ablalarının evlenmemesi yönündeki uyarılarını bu yüzden dikkate almaz. Ancak evliliği, kocasının ailesi yüzünden çok kötü geçer ve Piraye'nin kocasına olan sevgisi de sona erer.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında 66 kadın, 121 erkek kahraman rol alır. Başkahramanları kadınlardan oluşan romanda, yüzeysel biçimde yer alsa da, cinsiyeti ile ön plâna çıkarılan kahramanlar şunlardır:

Gülay'ın kendini çalışmalarına ve sorumluluklarına fazla kaptırması, Amerika'da iken karşılaştığı bir iş arkadaşı tarafından cinsiyeti ön plâna çıkarılarak eleştirilir. Adam, Gülay'ın bütün erkeklerle, çalıştığı makinalardan birine bakar gibi baktığını iddia eder. Gülay ise, bunun doğru olmadığını ispat etmek için adamla birlikte olur.

Gönül'ün nişanlısı Halil'e hayranlığı, Marksist düşüncelerinden kaynaklanır. Ancak, ilişkileri Halil'in hapse girmesi ve Gönül'ün ölmesi ile sona erer.

Cahide'nin, valinin kızının ders aldığı müzik öğretmeni Ziya'yla birlikte olması, onun toplum tarafından dışlanmasına neden olur. Bundan üzerine Ziya ile başka bir şehre kaçan Cahide, onunla evlenir; ancak baskılarına dayanamayarak ayrılır.

Kendisinden çok atlarla ilgilenen bir kocası olan **Ayşen**, evliliğinden memnun değildir.

1996-2000 yılları arasında basılmış olan romanların kahramanlarının cinsel kimlikleri ve rolleri, genellikle aşk içeriklidir. Bazı romanlarda kadın kahramanlar, sadece cinsiyetleri ile rol alır. Onların romandaki tek rolleri, erkek kahramanları tamamlamaktır. Anlatıcının bakış açısı ile ilgili olarak, bazı romanlarda kahramanların cinsel kimlikleri alışılmışın dışında bir şekilde karşımıza çıkar. Bu tarz ilişkiler, Güç ve Güzellik'te olduğu gibi, romanın önemli bir unsuru olabilir. Anne, baba kimliği ile karşımıza çıkan roman kahramanları böyle roller üstlendiğinde genellikle acı çeken kişilerdir. Çocuklarını özleyen, kaybeden veya korumaya çalışan kahramanlardır. Ancak, özellikle saray romanlarında, gücü evladına tercih eden ebeveynler de vardır.

D) EĞİTİM DURUMUNA GÖRE KAHRAMANLAR

Roman yazarının, kahramanlarını çeşitli özelliklerle donatmasının kurguda bir ifadesi vardır. Romanın çatışması, aslında kahramanların çatışması anlamına geldiğinden, onların sahip olduğu özellikler de önem taşır. Kahramanın nitelikleri, duygularında, düşüncelerinde, ilişkilerinde, konuşmalarında, davranışlarında etkisini göstererek roman kurgusunu yönlendiren bir unsur olur. Mesela, kahraman yardımsever olarak nitelendirilmişse ondan merhametsiz bir davranış bekleyemeyiz; bunun gibi kahraman öğretmen ise onun mühendis olarak çalışmasını da bekleyemeyiz. Kahramanlar, romanda kendine giydirilen niteliklere göre davranır. İyi bir romanda, kahramana verilen her bir nitelik, ilerleyen sayfalarda anlamını bulmuş olarak karşımıza çıkmalıdır.

Roman kahramanlarının eğitilmiş olmasının da roman kurgusunda bir anlamı ve önemi vardır. Kahramanın eğitimi, davranışlarında, ilişkilerinde, olaylara yaklaşımında, yaşam tarzında, meslek hayatında, diğer kahramanlarla diyaloglarında, iç konuşmalarında, çevreye bakışında vs. karşımıza çıkar. Onun eğitilmiş olması, roman kurgusunu doğrudan etkileyen bir unsurdur. Bundan dolayı bu başlıkta eğitim durumlarını incelenerek kahramanların karakterizasyonunda veya davranışlarının açıklanmasında eğitiminin yerini ortaya koymaya çalıştık.

Tezimizin bu kısmında da romanlar basım tarihlerine göre sıralanmıştır.

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda kahramanın eğitimine, meslek sahibi olmasını açıklamak ve kahramanda Batınlık etkisinin dayandığı noktayı göstermek için yer verilmiştir. El Beytami'nin evine giderek ondan özel felsefe dersleri alan **Melâlî**, hocasının Bâtînlere katılması sonrasında babası tarafından, gök bilimleri ile ilgilenen Hakim Mavsili'ye teslim edilir. Burada Hüseyin bin Malik/Melali'nin başka öğrencilerle birlikte olduğu anlaşılmakta; ancak derslere dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Buradaki eğitiminden sonra müneccim olarak Nizamülmülk'ün sarayında gördüğümüz kahraman, El Beytami'nin ektiği Batını tohumların ardından saraydaki arkadaşı Rüstem'den etkilenerek Bâtınlığa yakın bir tutum takınınca, Nizamülmülk tarafından Nizamiye Medresesine gönderilir. Burada Hücetüislam Gazali'den dersler alan Melâlî'deki Bâtınlık izleri silinmeye başlamışken, Muti adlı

öğrenci bu düşünceleri yeniden canlandırır. Romanda, medresedeki dersler ve derslerdeki Muti-Gazali tartışmaları, Bâtînî ve Sünnî akidelerin çarpıştığı sembolik bir anlam ifade eder.

Yıldızsayan'da dönemin eğitim anlayışının özel hocalardan ders almak ve büyük merkezlerde yer alan medreselerde eğitim görmek şeklinde olduğunu görüyoruz. Kahraman Melali, özel hocalardan aldığı eğitimler sonucu iyi bir müneccim olmuş ve ilk olarak Nizamülmülk'ün sarayında müneccimlik yapmıştır. Müneccimliğe tövbe ettiği Nizamiye Medresesinden ayrılıp Halep'e yerleştiğinde kaldığı hanın sahibi, onun ulu vezire müneccimlik yaptığını etrafa yayınca Halep hakimi Rıdvan bin Tutuş tarafından çağrılır. Gökyüzünden gece gündüz kaybolmayan yıldızın hikmetini Halep hakimine açıklayarak şöhret, para ve Şuhde adlı esireyi kazanan Melali, romanın sonunda yerleştiği Batını köyünde de müneccimlik yapar. Haftada bir gün ücretsiz müneccimlik yaptığından çok sayıda kişi tarafından tanınır ve müneccimliği dolayısıyla çok itibar görür. Ancak, Nizamiye Medresesinde aldığı eğitim sonuçsuz kalmış, roman boyunca seçim noktasında kararsızlık yaşadığını gördüğümüz kahraman, roman sonunda Bâtınlılığı seçmiştir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda eğitimi söz konusu edilen **haremağası**, tüm saray çalışanlarında olduğu gibi eğitime tâbi tutulmuştur. Haremağasının eğitimi, kahramanı devrin anlayışına göre donatarak inandırıcılık hissi yaratmak üzere romanda yer alır. “Kömür rengi çocuk” saraya geldiğinde ağır bir eğitimden geçirilerek geçmişe ait ne varsa çıkarılmış, yerine İslami kurallar, Arapça, Farsça, Türkçe, Latince ve Yunanca gibi diller, şiirler ve meseller yerleştirilmiştir. Latince derslerini Venedikli bir hocadan almıştır. Haremağası, kendisinin bilgi biriminin insanlarda ender rastlanan bir birikim olduğunu ifade eder. Bu yüzden konuşmasını Osmanlıca yanında Latin, Yunan, İtalyan, Arap ve Fars dillerinde sözcüklerle süsler ve bu sözleri duyan halktan insanlar yüzüne “bel bel” bakar. Haremağası ise bilgisinin onlara ne kadar fazla geldiğini görür.

Romanın bir diğer kahramanı olan Profesör Ludwig, İstanbul'a gelirken Türk hükümeti ile yapılan iş akdinde, iki yıl içinde Türkçe öğrenmek ve dersleri Türkçe verebilmek şartlarını kabul etmiştir. Bundan dolayı Türkçe öğrenmeye çalışan profesör, bu işte zorlanır. Eğitimli bir insan olduğu profesörlüğünden ve yaptığı çalışmalardan anlaşılan kahraman, haremağasının elyazmalarını okuyarak “iktidar” konulu bir makale hazırlar.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) kahramanların eğitimleri söz konusu edilerek, Osmanlı Devletinde yenileşmenin devlet politikasına dönüştürüldüğü bir dönemde, ilim ve ırfana ulaşma yöntemi ile değişen eğitim sistemine dikkat çekilir. **Yafes Çelebi**, önce geleneksel eğitimden geçerek çıraklıktan ustalığa yükselir. Zanaatkârlıktan atılınca, bir yeniçerinin yardımıyla mühendishaneye girer. Romanda burada verilen eğitime dair bilgi yoksa da, o dönemde eğitim anlayışına farklı bir bakış açısı getirildiği, mühendishane adı verilen bir eğitim kurumunun varlığından anlaşılır. Ancak Yafes Çelebi derslerinde fazla başarı gösteremez. Mühendishanede ders veren Frenk mühendisin çalıştığı laboratuvara temizlik bahanesiyle giren Çelebi, burada gizlice çalışmalar yapar. Batı ülkeleri karşısında yenilgiler alan Osmanlı Devletinin, özellikle askeri alanda yenileşme çabaları içinde olduğu bir dönemde, Yafes Çelebinin aldığı eğitimin ve yaptığı çalışmaların hedefi, askeri alanda bilimsel keşifler yaparak padişahın dikkatini çekmektir. Ancak Yafes Çelebinin hiye çalışmaları geleneksel bir şekilde sona erer; Çelebi, iktidar taşını bulduktan sonra gerçek bilginin sırrına vakıf olur ve dünyevi ve boş bir iş olduğunu anladığı hiye bırakır. Yafes Çelebinin bilimsel çalışmalarında kendisine yardımcı olması için aldığı köle **Calud**, önce Yafes Çelebinin eğitiminden geçer. Çok hırslı biri olan Calud, Yafes Çelebinin öğrettiklerini anlamakta zorluk çekse de, öğrendikten sonra gözü hiyeden başka bir şey görmez. İktidar taşını ve gerçek bilgiyi keşfeden Yafes Çelebinin, yaptığı çalışmalara tövbe edip Calud'a öğrettiklerini unutturmaya çalışması, onu saatçi çırağı olarak vermesi bir işe yaramaz. Calud, öğrendiklerini devr-i daim makinasını yapmak için kullanmaya devam eder. Bilgisi onu, Yafes Çelebi gibi, olgunlaştırmadığı, daha hırslı bir kişi yaptığı için Davud'un attığı küçük bir taşla ölür. **Üzeyir**, bir sokak çocuğu iken yakalanarak yeni açılan ve ilk öğrencileri sokak çocukları olan İstanbul Sanayi Mektebi'ne getirilir. Burada yatılı eğitim alan Üzeyir'in zekâsı ve kavrama yeteneği arkadaşlarından kat be kat fazladır. Okulda "Fisagor"dan habersiz olarak üçgenin dik kenarlarının karesinin toplamına eşit olduğunu ispatlar. Çocuğu olması ümidini yitiren Calud, onu okuldan alarak eğitime tabi tutar. Üzeyir, Calud'un ölümünden sonra, ondan öğrendikleriyle devri daim makinasını keşfeder. Ancak, yılan şeklindeki devri daim makinasının kendi kendini yiyerek tek bir noktaya dönüşmesi, onun "ilmin tek bir noktadan ibaret olduğu"nu görmesine neden olur. Öğrendiklerini aynı anda unutan Üzeyir, gerçek dünyaya döndüğünde toplumdaki kültür dönüşümünün gerçekleştiğini ve devri daim makinasının keşfedildiğini görür.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda eğitim durumundan bahsedilen tek kahraman **Ayşe Teyzenin babasıdır**. Dönemin ve Anadolu'nun bir gerçeği olan okumuş kişilerin azlığı dolayısıyla kahramanın İstanbul medreselerinde eğitim görmüş olması onu çevresinde önemli bir kişi yapar. Eğitimi ve bilgisi dolayısıyla etrafındaki herkesin saygı gösterdiği kahraman ölmüş olmasına rağmen, kızı Ayşe Teyze bu saygıdan hâlâ nasiplenir.

Dersim Terteleşi'nde (H. Işık, 1996) **Hayriye**, cumhuriyet dönemini işleyen bir romanın kahramanı olduğu için, yeni eğitim sisteminde okula gider. Üvey annesi Cevriye'nin özverisiyle ilkokulda büyük başarı göstererek üçüncü sınıfı okumadan dördüncü sınıfa atlar. Bu başarısından dolayı anne ve babasına okuldan tebrik mektubu gelir. Daha sonra İstanbul'da öğretmen okulunda okuyan Hayriye, üvey anne ve babası öldükten sonra okulunu bitirir ve Tunceli'ye öğretmen olarak atanır. Hayriye, aldığı eğitimi, bilgiyi ve kültürü, kendi milletini aydınlatmakta kullanmak üzere memleketine döner. Hayriye'nin eğitim hayatı, onun ne kadar akıllı ve başarılı olduğunu milliyetine bağlamak, dolayısıyla tezi ispat etmek üzere romanda işlenmiştir.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda, dönemin aydınlarının II. Abdülhamit karşıtlığını göstermek üzere kahramanların eğitimlerine vurgu yapılır. Firuz Ağanın torunu **Salih**, çıktığında muallim olduğu, ancak adı belirtilmeyen bir okula giderek Abdülhamit karşıtlığını öğrenir. Salih'in aldığı eğitim, onun padişaha karşı özgürlükçü bir düşünceye sahip olmasını sağlar. Kahraman, kısa ömründe padişah karşıtı gösterilere katılarak ve babasıyla bu konuda çatışma yaşayarak roman kurgusunda aldığı eğitimi yansıtır. Komşunun oğlu **Cemil** de onunla aynı okula gidip muallim olmuştur. Cemil ise, padişaha boyun eğerek ve bundan dolayı Salih tarafından eleştirilir.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda kahramanların eğitimi, Girit'in anayurttan ne kadar kopuk olduğunu göstermek üzere değinilen bir unsurdur. Romanın başkahramanı **Aynakis Hasan**, Giritlilerin eğitim durumlarını göstermek üzere eğitimiyle okuyucu karşısına çıkarılır. Girit'te, yaşadıkları köyde fazla imkân bulamayan Hasan'ın babası, oğullarının okumasını çok istemiştir. Girit'te okul demek cami, ders demek köy imamından Kur'an dersleri almak demektir. İstanbul'dan gönderilen öğretmenlerin bilgisizliği ise, halk arasında ayyuka çıkmıştır. Coğrafya öğretmeni olarak gönderilen öğretmen, yönünü bilmez ve Derne şehrinin Yunanistan gibi kuzeyde olduğunu söyler. Önce köy imamından dinî dersler ve biraz da matematik dersi alan Hasan, daha sonra kasabadaki Rum lisesinde okumuş olan komşu oğlu

Manolis'ten matematik ve Rum alfabesi öğrenir. Öğrenmeyi çok seven kahraman, bundan sonra bundan sonra eğitimini kendi kendine tamamlar. Kir Vladimiros'un matbaasında basımını yaptıkları kitaplardan öğrendiği bilgiler yanında Hasan, patronunun verdiği Türkçe'den Helence'ye sözlüğü sevinçle karşılar ve okumaya çalışır. Adadaki tüm Türkler gibi çok çok az Türkçe bilen Hasan, Hanya kalesinde tutsak olan Bursalı Mülazım-ı Sani Kemalettin Bey'den Türkçe öğrenir. Kendi gayretiyle aldığı eğitim sayesinde, Müslümanlar arasında eğitimli olarak kabul edilen Hasan ile Süslü Hüsniye'nin iletişim kurması da bu yolla olur. Hüsniye, dükkânı ile ilgili tapu işini okumuş bir kişi olan Hasan'ın halletmesini ister. Hasan'ın bilgisi dikkatini çeken Mariya'nın ona iş teklif etmesi, kahramanın bilgisini servete dönüştürmesini sağlar. Ancak bu, Rumların pek hoşuna gitmez. Hasan, adadan ayrılmak zorunda kaldığında, öğrendiği Türkçe sayesinde de Ayvalık'a donanımlı bir şekilde gelir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanının başkahramanı **Şekip Bey**, Cumhuriyetin ilk yıllarında, Batılı eğitim alması, kendini yetiştirmesi ve dönüşte ülkesi için hizmet etmesi amacıyla yurt dışına gönderilen öğrencilerden biridir. Şekip Bey, ilk mektebe Galatasaray Lisesinin ilk bölümünde başlar. Liseyi de Galatasaray'da tamamladıktan sonra Maarif Vekâletinin açtığı yarışmayı beşincilikle kazanarak Cenevre'ye gönderilir ve Cenevre Konservatuarı'nda eğitim alır. Ancak, Şekip Beyin Cenevre'de yaptıklarının eğitimle bir alakası yoktur. Yurtdışında hocasının eşiyle yasak aşk yaşayan kahraman, Dadacıların kulüplerinde sahneye çıkarak gösteriler yapar. Türkiye'ye döndükten sonra ise Şekip Bey, alfabe değişikliği sonrasında açılan Millet Mekteplerine polislerin topladığı öğrenciler arasında yer alır ve yeni alfabe ile Türkçe tahsil etmeye başlar. Romanda, atandığı işi yapmayan, huzursuzluk çıkaran ve insanlar arasında kavgalara neden olan Şekip Beyin büyük ümitlerle gönderildiği Avrupa'dan eğitim ve kültür getirmek yerine, orada şımarık ve kendini beğenmiş bir kişilik geliştirdiğini görürüz. **Cemil Hasmimar** da Şekip Bey gibi Avrupa'ya gönderilen öğrencilerdendir. Cenevre Güzel ve Tabii Bilimler Üniversitesi, Mimarlık Fakültesindeki eğitimini beş yılda ve yüksek derece ile bitirerek Türkiye'ye döner. Cenevre'de iken Şekip'in yaptıkları dolayısıyla çok öfkelenen Cemil Bey, eğitimle ilgilenmek yerine Şekip Beyi takip edip onu kıskanmakla meşgul olduğundan onun bilgi ve donanımı da yaşantısında kendini göstermez.

Beyazateş Adası(M.Erman,1998) adlı romanda eğitimlerinden az da olsa bahsedilen kahramanlar, çift zamanlı romanın başkahramanları **Sinan-ı Atik** ve

Ermano Muratore'dir. Romanda bu iki kahramanın eğitiminin yer alması ise, aralarında kurulmaya çalışılan paralellikten kaynaklanır. Sinan-ı Atik'in eğitimine dair ciddi bir bilgi olmayan romanda, onun Floranslı Antonio Averlian'ın bir süre çıraklığını yaptığı bilgisine rastlarız. Ancak o, yaptığı mimari eserlerle, padişahın bile dikkatini çekecek şekilde kendini yetiştirdiğini ispat eder. Romanda, Ermano Muratore'nin de mimarlık eğitime dair bilgi bulunmamakla beraber, onun bir manastırda dini eğitim gördüğünü Yasemin'le konuşmalarından öğreniriz. Romanda Ermano Muratore, işindeki başarısı yaşını aşmış bir mimar olduğundan Ayasofya'nın tadilatı için Türkiye'ye çağırılır. -Sinan-ı Atik de yüz yıllar önce Ayasofya'nın tadilatında görevlendirilmiştir- Burada tanıştığı tercümanı vasıtasıyla gittiği Bozcaada'da, manastır eğitimi aldığı -Sinan-ı Atik de Taklib-i Dineyn Halvetiye tarikatının piridir- ve erkek olduğu için el yazması kitap kendisine verilir.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda, çatışma nakkaşlık sanatının değişimiyle ilgili olduğundan nakkaşların eğitimi ve aldıkları eğitimi icra şekilleri söz konusu edilir. Geleneksel nakkaşlık eğitimi, usta-çırak ilişkisine dayalıdır; bu eğitim anlayışında, falaka, cetvelle ellere vurma şeklinde cezalar verilir. Başnakkaş Üstat Osman, şimdiki ustalarının çıraklık yıllarında onlara kimi zaman dayak atar; ama kimi zaman da ellerinden, gözlerinden öperek onları aşka getirir. Nakkaşların eğitimi, roman kurgusunda da kendini gösterir. **Zeytin, Leylek, Kelebek** ve **Zarif Efendi**, padişahın nakkaşhanesinde yetişmiştir. Üstat Osman, Kara ile nakkaşları hakkında sohbet ederken onların eğitimlerini kendisinin verdiğini ifade eder. Bu eğitimlerin sonucunda nasıl bir nakkaş olduklarını uzun uzun Kara'ya anlatır. Usta nakkaşlar, katili bulmak için diğer kahramanlarla görüşmeler yapan Kara'ya, aldıkları geleneksel eğitimi gözler önüne seren hikâyeler anlatır. Bu kahramanlar arasında aldığı eğitim ile diğerlerinden farklı olan Zeytin'dir; o on yaşına kadar Tebriz'de Siyavuş'tan eğitim almıştır. Kahramanın her zaman Üstat Osman'a unuttuğunu söylediği Tebriz'deki eğitimi, Enişte'nin kitabına resimler çizerken yeniden ortaya çıkar. Üstat Osman'ın ise unutmadığını bildiği bu Herat tarzı eğitim, katilin kim olduğunun anlaşılmasına neden olur. Zeytin'in, küçüklüğünde aldığı bu eğitimle çizdiği at resmi, işlediği cinayeti ele verir. **Kara** da çocukluğunda bir süre nakkaşhaneye devam etse de kâtiplik yapmayı kendine daha uygun bulduğundan buradan ayrılmıştır. Roman kahramanlarından **Yahudi Ester**, kahramanların mektuplarını birbirine götüren bir kişidir. Herkes onun okuması yazması olmadığı için mektupları okuyamadığını düşünür. Mektupları başkasına okutan Ester, mektupların dilinden de anlayan bir kişidir. Mektubu veren

kişinin tavrından, mektubun kokusundan, yazının tarzından, beraberce gönderilen resimlerden ne yazıldığını anlar.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda kahramanların eğitimleri, onların nasıl itinalı ve modern yetiştirildiklerini göstermek için yer alır. **Meyyale** ve **Çeşmidil**'in, sarayda bale eğitimi aldığı belirtilen romanda, kahramanlar, III. Napolyon'un karısı Eugenie'in İstanbul ziyaretinde kraliçeye bale gösterisi yapar. Ayrıca Meyyale, sarayda yetiştirildiği için kocası Hasan Hilmi Paşanın ailesini beğenmez. Hasan Hilmi Paşanın kardeşi **Ömer**, Mekteb-i Sultani'nin ilk mezunlarından ve onun da dönemin aydınları gibi istibdat karşıtı görüşlere sahip olduğunu, ağabeyleri ile sohbetlerinden anlamak mümkündür. Romanda kahramandan bahsedilirken her zaman "Galatasaraylı Ömer" ifadesi kullanılır. Onun eğitimini, Hasan Hilmi Paşa ve diğer ağabeyleri ile ülkenin sorunları hakkında sohbet ederken görürüz. Meyyale'nin kızı **Rebia**, okula gönderilmez; ancak konakta Fransız matmazedden Fransızca öğrenir ve piyano dersi alır. Rebia, romanda bu özellikleriyle değil, Meyyale'nin olgun kişilikli kızı olması özelliğiyle öne çıkar.

Kılıç Yarası Gibi'de (A.Altan, 1998) kahramanların eğitimi, dönemin insanının ikilemini ortaya koymaktadır. **Hikmet Bey**, bu ikilemi yaşayanlardan biridir. Onun ikili kültürle yetişmesi, eğitiminde de kendisini gösterir. Kışları Fransa'da annesinin yanında eğitim alan kahraman, Baudelarie, Hugo, Balzac okurken, yazları İstanbul'a babasının yanına gelerek Şeyh Galip, Nedim, Fuzuli divanlarını ezberler. Hikmet Bey, Paris'te hukuk fakültesini okuduktan sonra babasının isteği üzerine ülkesine dönerek mabeyin kâtipliği yapmaya başlar. Babasının saraydaki konumu dolayısıyla bir iş sahibi olan Hikmet Beyin saraydaki işi ile eğitimini aldığı alan arasında bir ilgi yoktur. Hikmet Beyin aldığı ikili eğitimin etkisi tüm hayatında hissedilir. Mehpare Hanımla evlilik töreninde çarpıcı bir şekilde gösterilen ikilik, önce başı açık Fransız şarkıcı ve sanatçıların, ardından ise ünlü hafızlardan ilahilerin dinlenmesi şeklindedir. Çocuklarını da Avrupai tarzda yetiştirmek isteyen Hikmet Bey, geleneksel Osmanlı eğitiminden yana olan karısı ile çatışır. Annesi Mihrişah Sultanın yardımıyla Mehpare Hanımın etkisinden kurtulduktan sonra eğitim ve bilgisini, İttihat ve Terakki Partisi çalışmalarına yardımcı olmak üzere kullanır.

Mehpare Hanımın kızı **Rukiye** ve oğlu **Nizam**, Selanik'te bir Fransız okuluna devam eder. Burada verilen eğitimin izleri Rukiye'de daha çok görülür. Yaşı on beşe vardığı halde Rukiye çarşaf giyinmeyi reddeder ve okuldaki arkadaşları gibi başı açık gezmeyi ister.

Çanakkale Mahşeri (M. Niyazi, 1998) romanında eğitimlerinden bahsedilen kahramanlar, okullarını bırakarak cepheye gelen tıbbiyeli ve medreseli kahramanlardır. Onların eğitimi, Çanakkale savaşında yok olan nitelikli insanımızın gözler önüne serilmesi için romanda yer alır. Bundan dolayı, gönüllü olarak savaşa katılan bu kahramanların aldıkları eğitimin niteliğine dair bilgi verilmez. Tıbbiyeli kahramanlar **Hasan Şakir, Yusuf, Nevzat, Sabri, Nazmi, Osman, Şevket, Hadi, Cemil, Şefik, Recai, Hayri**'dir. Medreseli kahramanlar ise **Molla Kâzım, Pütürgeli Bilal, Pütürgeli Musa, Akyazılı Mehmed, Arapkirli Davud, Hasan**'dır. Savaş sırasında Kuran-ı Kerim okuyarak ve tekbir getirerek arkadaşlarını heyecanlandığını, maneviyatlarını kuvvetlendirdiğini gördüğümüz medreseli kahramanlardan Molla Kazım ve birkaç arkadaşı Akyazı'daki Abdullah Efendi Medresesinde eğitim görürken gönüllü olarak Çanakkale'ye gelmiştir. **Galatasaraylı Mehmed Muzaffer**, cepheye yeni gelen gönüllülerdendir. Onu da esir düşman askerlerine tercümanlık yaparken görürüz. **Binbaşı Ohrili Kemal**, iyi derecede İngilizce ve Fransızca bildiği için, kısa süreli ateşkes görüşmesi yapmak üzere düşman saflarına giderek Binbaşı Çarlı ile konuyu konuşur. Bu sırada onları çalılıkların arasından izleyen Molla Kazım, Ohrili Kemal ile gurur duyar. Cephedeki kahramanlardan okuma yazma bilmeyen **Oğuz Amca**, memleketinden gelen mektupları **Yusuf** adlı askere okutur. Okuma yazma bilmeyen **Kınalı Hasan** da ailesine mektup yazmak istediğinde yine Yusuf'tan yardım ister. Oğuz Amca gibi okuma yazması olmayan karısı **Hatice**, eşine göndereceği mektupları köyün imamı olan **Ömer Hocaya** yazdırır ve gelen mektupları ona okutur. Eğitimleri, okullarını bırakarak cepheye koşmaları dolayısıyla romanda yer alan tıbbiyeli kahramanlardan **Hasan Şakir** ise, müderris dedesine ve sevdiği Dilara'ya edebi bir anlatımla mektup yazar. Oğuz Amcanın cepheye alınan küçük oğlu **Mustafa**, Tekirdağ'da kısa bir askeri eğitime tabi tutulduktan sonra cepheye gönderilir.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanın başkahramanı Bekir Efenin yiğitliği ve gösterdiği yararlılıklara rağmen dışlanmasının nedeni, eğitimi sırasında edindiği düşünceleridir. **Bekir Efe**, İstanbul'da okumuştur. Mekteb-i Mülkiye'den mezun olduğu yıl hemen savaşa katılan kahraman, bu okulda okurken İnsaniyet gazetesinde düzeltmenlik yapmış; bu yıllarda sosyalist fikirlerle tanışmıştır. Eğitimi sırasında edindiği bu fikirler, onun hayatına yön veren bir nitelik taşır. Ülkenin işgal edildiği günlerde fikirleri değil, kurtuluşa katkısı önemli olan Bekir Efe, Ankara'da işgalcileri arkalarına alarak yerli halka zulmetmeye çalışan azınlıklara cezasını

verirken, Eskişehir’de Kızıl Ordu benzeri kurduğu Yeşil Ordu ile Yunan ilerleyişini durdurmaya çalışır. Burada kurduğu Emek ile fikirlerini dile getirmeye başlayan kahraman, Ankara’daki gazetede de fikirlerini ifade eder. Son olarak sosyalizmi temel alarak yazdığı kitabı, Bekir Efenin hem kurtuluş hareketi ile ters düşmesine hem de halk tarafından dışlanmasına neden olur. Tüm bunlardan sonra Bekir Efenin Bakü’ye kaçmak zorunda kalması, sosyalist düşünceleri nedeniyledir. **Ali** ise Ankara Sultanîsinde okur. Onu son sınıf öğrencisi iken, arkadaşlarıyla birlikte kurduğu gizli bir topluluğun başkanı olarak düşman işgaline karşı konum alırken görürüz; ancak bu tavırda eğitiminin bir etkisi olup olmadığı anlaşılmaz.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda kahramanların kişiliklerinin yapılandırılmasında eğitim küçük bir etkiye sahiptir. **Poyraz**, zabıt mektebinde okurken askere çağırılmıştır, on altı yaşındaki zabıtlar grubundadır. Onu, roman boyunca olgun tavırlarla görürüz. **Musa Kâzım Ağaefendi** ise eğitimini İstanbul’da almıştır. Girit’te yaşayan Türkler eğitim için İstanbul’a gelmektedir. Bundan dolayı Musa Kazım Ağaefendi, İstanbul’u iyi bilmekte ve itibarlı kişileri tanımaktadır. Ağaefendi, bu arkadaşlarından babası eski paşa ve yeni milletvekili olan arkadaşından Girit’e dönmek için yardım ister. Musa Kazım Ağaefendinin soylu, okumuş ve kültürlü bir insan olduğu her halinden belli olur. Görenler onun bu özelliklerini davranışlarından anlayarak saygı duyarlar. **Emir Selahattin** de itibarlı bir kişidir ve iyi bir eğitim almak için İstanbul ve Fransa’da okumuş; kendini yetiştirmiştir. Okuduğu yerlerde tanıdığı arkadaşlarına hep Mezopotamya’yı anlatan emir, Poyraz’ı çok sever ve ömrü boyunca onu gizliden gizliye korur. Olumsuz tip, Kavlakzade Remzi, dönemin zenginlerinin yaptığı gibi, **oğlunu** İzmir’de Fransız mektebinde okutur. Girit’te yaşarken **Zehra** ve **Nesibe**, anneleri **Huri** gibi İngiliz mektebinde, Türk kültürüne göre açık bir eğitim alır. Bundan dolayı Zehra, bazı konularda rahat bir kızdır. Poyraz, Zehra’nın okulundaki profesörden dinlediklerine inanamaz.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda önemi ispat edilmeye çalışılan bir eğitim kurumu vardır: Köy Enstitüleri. Başkahraman **Umut**, bu okulun bir ürünü olduğundan onun başarısı, okulun başarısıdır. Umut, ilkökul öğretmeni Başöğretmen Ramiz Beyin yardımıyla, Köy Enstitüsünde yatılı bir şekilde eğitim görerek öğretmen olmuştur. Okulda demircilik konusunda da zanaat eğitimi almıştır. Onun eğitimi, köy insanına donanım kazandırmak için tasarlanmıştır. Bundan dolayı Umut, eğitiminin gereği olarak köylüyü yetiştirmeye çalışır. Köyün ihtiyacı olan yol,

su ve doğru tarım yöntemlerini köylülere öğreten Umut, köydeki kan davasını bitirerek güzel bir sosyal ortamın kurulmasını da sağlar. Öğretmenin eğitimini köyde başarılı bir şekilde göstermesi, eski bir kurum olan Köy Enstitüsünü yüceltmek için kurgulanmıştır. Umut Öğretmen, köyde aralarında kan davası bulunan Sülheddin ve Reşit Ağanın torunları **Çimşit** ve **Hamit**'i Köy Enstitüsüne gönderir. Bu yolla hem kan davasına son verir, hem çocukların eğitim almasını, hem de kendi aldığı eğitim yönteminin devamını sağlar.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) romanında fakir köylünün durumu işlenirken, onun eğitime yaklaşımı ve eğitim hakkının olmayışı üzerinde durulur. **Rıza**, yeni alfabeyi askerliğini yaparken öğrenir. Çünkü köylü, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da ihmal edilmiştir. Rıza, babası ve dedesi, eğitimsiz köylünün örneğidir. Oğlu **Doğan** ise, çok akıllı bir çocuktur. Öğretmeni, babasına Doğan'ı mutlaka okutmasını söyler. Ancak Rıza da paraya ve oğlunun iş gücüne ihtiyaç duyduğu için onu okutmaz. Babası, Doğan'ın hafız olmasını ister ve bu nedenle köy imamından dersler aldırır. Doğan'ın ise, çiftçilikte olduğu gibi, hafız olmakta da hevesi yoktur. Köydeki öğretmenlerden uzaktan eğitim olduğunu öğrenir ve bu şekilde İngilizce eğitimi alır. Doğan'ın, aldığı eğitimlerle kendini yetiştirmesine, edebi eserler yazabilecek bir nitelik kazanmasına rağmen, Almanya'ya işçi olarak gitmek zorunda kalması, yetenekler, hevesler ve hayatın gerçekleri arasındaki çatışmanın, köylü ekseninde okuyucuya gösterilmesini sağlar. Fakir köylünün eğitim almaya hakkı ve eğitiminin bir anlamı yoktur.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında kahramanların eğitimi ile kurgu arasındaki ilgi şöyledir: “Güneşli Günler” hikâyesindeki **al yanaklı çocuk**, bir yatılı okulda okumaktadır. Ancak bu okul, müdüründen, öğretmenlerinden ve fiziksel ortamından kaynaklanan biçimde korkunç bir okuldur ve bir korku hikâyesinin mekânını oluşturmaktan başka bir anlam ifade etmez. “Bir Hac Ziyareti” adlı hikâyenin kahramanı **İlimdar**, köyün imamı çok yaşlandığı için köy çocukları arasından seçilerek imam-hatip lisesine gönderilen köyün en akli başında çocuğudur. Adı da romandaki konunumu ironik biçimde çağrıştıran kahraman, okula başladığında yaramazlık yaptığı ve her seneyi iki defa okuyarak geçtiği için zorla mezun olur. Köylüler onun mezun olması için sürekli okula, yumurta, sebze, meyve taşır. İlimdar, okul hayatı gibi, imamlığı konusunda da köylülerin memnuniyetini kazanamaz. Köylüler, tüm çabalarına rağmen, olgun ve bilgili bir imama sahip olamazlar. Aynı hikâyedeki rakip köy Zengefil'in **imamı**, bir dalavere sonucu imam-hatip lisesinden

ikinci olarak mezun olmuş; akli başında, mazbut bir imamdır. Zengefil köylüleri, imamlarının bilgisinden de işinden de memnundur. “Dünya Tarihi” adlı hikâyenin kahramanı **Feyyuz**, felsefe ve simya eğitimi alabilmek için, gerekli olan parayı alıp evden kaçar. Birkaç yıl sonra onun bütün fenlerin ustası olduğu, zahirî âlemdeki tek mil olayların gidişatına yön veren kanunları, remil ve istihare yoluyla keşfeden bir âlim olduğu yolunda gazete haberleri çıkar. Feyyuz, ilmini tamamlayabilmek için, karısı Ehriban’ın dağa sürülmüş kardeşi Azazil’in verdiği yasak elmayı yer ve o zaman yoldan çıkar. Bilgisi ve eğitimini, kötü işler için kullandığından çocukları da yoldan çıkar. “Ezine Canavarı” hikâyesindeki Hamiyet, kızlarını okutmaya çalışır. Dört kızı, **Cilvenaz, İşvenaz, Gönlenaz ve Alemnaz**’ı kız meslek lisesinin dikiş ve nakış bölümlerine gönderir. Burada el işleri yanında, evliliğe dair incelikleri de öğrenirler. Kahramanların kız meslek lisesine gitmeleri, iyi bir ev hanımı olmaları konusunda donanım kazanabilmeleri için gereklidir.

Yürek Seferi(Y. Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda yer alan kahramanlara dair eğitim unsurları, toplumsal ve siyasi dönüşümle paralel değişimlere bir eleştiri anlamı taşır. Romanda, eğitimi engellenen başörtülü kızlardan **adı belirtilmeyen kahraman**, eğitim hakkının elinden alınmasına karşı gösterdiği dirençle yer alır. Üniversitede okuyan ve üniversiteye alınmayan başörtülü kızlar ve sakallı erkekler gibi, fetihten sonra İstanbul’u gezmeye çıkan Fatih ve eşi Sitti Mükrime Sultan da, sakallı ve başörtülü oldukları için üniversiteye alınmaz. Romanda, "ben"in zamanlar arası gezintisi sırasında Osmanlı eğitim sistemine dair izler de bulabiliriz. **Trilyoner görünüşlü kahraman**, farklı bir zamana giderek kendini çocukluğunda mahalle mektebine başladığı günde görür. Mahalledeki öğrencileri toplayan hoca, onun evine gelerek onu da öğrencileri arasına katar ve marşlar okuyarak mektebe götürür. Kahraman, bir başka gezintisi sırasında bir sabah uyandığında okuma-yazma bilgisini kaybetmiş olduğunu fark eder. Karısı ona Millet Mekteplerine kayıt yaptırarak yeni alfabeyi öğrenmesi gerekeceğini ifade eder.

Kara Büyülü Uyku(V. Çıracıoğlu, 1999) adlı romanda kahramanların bilgisi çok önemlidir. Onların bilgileri, kimi zaman bir çağın kapanıp, bir çağın açılmasında etkili olabilir. Romanda eğitimleri ile ilgili tam bir bilgiye rastlanmasa da, kahramanların zanaatkârlığı nasıl öğrendiklerine dair izler bulmak mümkündür. **Yannis**, Verbain’le dökümhanede bir araya geldiğinde, ustanın ağzından bir bilgi kaçırmamak için ne kadar dikkatli davrandığını fark eder. Yannis’in tüm ustaları böyledir. Çocukluğundaki ustası, işin püf noktası olan kalıbı kapatmadan önce, dizinin

altına sakladığı malasını Yannis'ten ister ve o malayı ararken kalıbı kapatır. Yannis ise, bunu fark ettikten sonra, malayı arıyormuş gibi yaparak gizlice ustasını izler ve öğrendiği bilgileri ancak böyle edinebilir. **Verbain**, elindeki çizimleri Uzakdoğulu olduğu anlaşılan ustasından ölüm döşeğinde iken almış; bildiklerini bu şekilde öğrenmiştir. Ustalar bilgilerini başkalarıyla paylaşma konusunda ketum davranırlar; çünkü bilgileri ve ustalıkları oranında saygı görür ve para kazanırlar. Verbain ve Yannis, sultanın dökümhanesindeki önemli konumlarını, kazandıkları bilgileriyle edinmiştir.

İsmail'de (R.Çamuroğlu, 1999) yalnızca iki kahramanın eğitiminin etkisine değinilir. Bunlardan biri **Şeyh Haydar**'dır. Akkoyunlu sarayında doğan Haydar, bulunduğu makama uygun bir eğitimden geçirilir. Dokuz yaşına kadar burada eğitim gördükten sonra dayısı Uzun Hasan tarafından Erdebil'e getirilen Haydar'ın Tebriz'de aldığı eğitim şöyledir: Arapça, Farsça, Kürtçe ve Türkçe dersleri alır. Ali Kuşçu'dan da ilm-i nücuma dair bilgiler öğrenir. Erdebil'e geldiğinde Şeyh Cafer, ona ilm-i nücumu öğretmek ister; ama öğreteceği bir şey olmadığını, güzel yazıyı ana karnında öğrenmişçesine yazdığını, Arapça ve Farsça bahislerinde de kusursuz olduğunu görür. Onun şeyhliği de aldığı eğitim dolayısıyla mükemmeldir. Ancak o bir şeyh olarak eğitildiği için girdiği savaşta öldürülür. Akkoyunlulardan kaçırılan küçük şeyh **İsmail** de Lahican'a geldiğinde eğitim alır. Ona çok iyi davranan Lahican hâkimi Mirza Ali, İsmail'e niteliği belirtilmeyen dersler vermesi için Hoca Şemseddin'i vazifelendirir. Gerekli ilimleri öğrendiği anlaşılan İsmail için eksikliği fark edilen tek eğitim, kılıç kullanma ve ok atma eğitimidir. İsmail'e bu konuda dersler veren ise Dedebeş olur. Hem bir şeyh, hem de bir hükümdar olmak isteyen İsmail'in aldığı eğitimler, onun girdiği savaşlarda başarı kazanarak hükümdar olmasında etken olur.

Taif'te Ölüm (H. Topuz, 1999) adlı romanda, eğitimleri kahramanların tanıtılmasında yer verilen bir unsurdur. **Yusuf İzzettin Efendi**, Ahmet Muhtar Paşadan özel ders alır. **Mütercim Rüştü Paşanın** eğitiminden bahsedilir. Önce mahalle mektebinde okuyan Rüştü Paşa, sonra Âsakir-i Muntazama Taburuna gider. Bu askerî okulda Arapça ve Farsça öğrenen ve Tanaş Efendi'den Fransızca okuyan Rüştü Efendi, okulu bitirerek mülazım olur. Kahramanın eğitimini, onun lakabından da anlamak mümkündür. Fransızca bildiği ve çeviriler yaptığı için bu lakabı alan Mütercim Rüştü Paşa, şartlarının zorluğuna rağmen kendini yetiştirmiş ve sadrazamlığa kadar yükselmiştir. Ancak kahramanın aldığı eğitimler, hakkında verilen

bilgi içinde yer alan, romanda sadrazamlığı dışında etkisi olmayan bir nitelik olarak verilir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D. Bayladı, 1999) adlı romanda padişah adaylığı dolayısıyla şehzadelere verilen eğitimlere değinilir. Ancak, batı karşısındaki eksikliklerin fark edildiği bir dönem söz konusu olduğu için eğitim, eski şehzade eğitiminden biraz farklılık gösterir. III. Mustafa, oğlu **Şehzade Selim**'e her türlü eğitim olanağını sunmuştur. Amcası Abdülhamit de onu kafese almamış, zaman zaman saraydan dışarı çıkarak halkı tanınmasına izin vermiştir. Selim, tahta çıktığı zaman aldığı eğitimi, özellikle askeri alanda yaptığı yeniliklerle gösterdiği gibi, musiki çalışmalarıyla da ortaya koyar. **II. Mahmut**'un eğitiminden bahsedilirken onun fen bilimlerine, riya ziye ve hendeseye meraklı olduğu; annesi Nakşidil'den de Fransızca öğrendiği belirtilir. O da bir padişah adayı olduğu için iyi yetiştirilmesi gereken bir kahramandır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında yeniçerilerin Bektaşî tekkelerinde aldığı eğitime değinilir. Babası, dedesi ve büyük dedesi yeniçeri ve Bektaşî olan **Sabit**, on bir yaşında Erikli Baba tekkesinde haftanın üç günü ders almaya başlar. Okumayı, yedi yaşında öğrenmiştir. Sabit bu derslerle o kadar ilgilenir ve başarılı olur ki babası onun yeniçeri olmaktan vazgeçmesinden korkar. Ancak, Sabit'in eğitimi, onun ağırbaşlı, düşünen ve eleştiren bir yeniçeri olmasını sağlar.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda, eğitimlerinden bahsedilerek dönemin aydınlarının yetişme tarzları ile kültürel ortam hakkında okuyucunun fikir sahibi olması hedeflenir. **Damat Ferit**'in babası, oğlunun eğitimine çok önem verir. İngilizce ve Fransızca öğrenmesi için ona dersler aldırır. Bundan sonra Ferit Beyi Londra büyükelçiliği çalışanı olarak görürüz. Sadrazamlığı sırasında ise, Londra'daki günlerine dayanarak, İngiltere'nin onu koruduğuna herkesi inandırır. Dönemin Jön Türklerinin eğitimleri ise şöyledir: **Nuri Bey**, beş yaşında iken Muzika-yı Hümayun'a kabul edilir. Dönemin önemli bir okulu olan Muzika-yı Hümayun'da müzik eğitiminden önce genel kültür konularında temel bilgiler verilir. Aynı okula **Reşat Bey** de devam eder. Reşat ve Nuri, o dönemin seçenekleri olan Harbiye veya Bahriye Mektebi, Askeri Tıbbiye ya da okumaya meraklı olanlar ve dil bilenlerin tercihi olan Meclis-i Vala Tercüme Dairesi'ne girmekten sonuncusunu tercih ederler. **Mehmet**'le de burada karşılaşrlar. **Ali Suavi**, medrese eğitimi gördükten sonra bazı rüştiye okullarında hocalık, hatta Galatasaray Lisesi müdürlüğü yapar. **Sami Paşazade Sezai**, eğitimini özel hocalarla alır. Sezai, evde Fransızca ve Almanca öğrenir. **Fuat**

Paşa ise, ilkokulu İstanbul'da okuduktan sonra Kahire'de Abbasiye Harp Okuluna yazılır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında -yazarın diğer romanında olduğu gibi- kahramanların eğitimi, II. Abdülhamit karşıtlığı kazandırması ile söz konusu olur. Romanda eğitiminden bahsedilen kahraman **Fikret**'tir. Erzincan'da askerî rüştiyede okula başlayarak askerlik eğitimi alan Fikret, buradaki eğitimini tamamladıktan sonra, kendisine hamilik yapan hocası Kâzım Beyle İstanbul'a gider ve Mercan İdadisine başlar. Aslında askerî idadiye gitmek isteyen Fikret, hiç sevmediği ağabeyi gibi padişahın hassa ordusunda görev almamak için bu okula gitmekten vazgeçer. Mercan İdadisi ise hürriyetçi fikirleri olan öğrencilerin yetiştiği bir okuldur. Fikret de bundan dolayı hocası Kazım Bey gibi, hürriyeti kısıtlayan istibdat yönetimi karşıtı, daha sonra ise İttihat ve Terakki Partisi karşıtı düşüncelere sahip olur. Okulda ifade ettiği bu fikirleri dolayısıyla Abdülhamitçi bir hocanın şikâyet ettiği Fikret, işkencelere maruz kalır.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda, eğitilmiş ve dürüst kişiler ile düzenin adamı, ikiyüzlü kişilerin çatışması işlenir. Başkahraman **Kemal Bey**in eğitimi, dört yaşında dualarla hocaya teslim edilmesiyle başlar. Daha sonra Hukuk Mektebini bitirdiği belirtilen Kemal Bey, buradan birincilikle mezun olmuştur. Okulda iken Abdülhamit karşıtı olan Kemal Bey, cemiyetin önde gelen savunucularındandır. İstese İstanbul'da güzel bir memuriyete girebileceği halde Anadolu'ya atanarak ülkesine hizmet etmek ister. Bunun için bayağı uğraştıktan sonra, babasının memleketine müddeiumumi olarak atanır ve burada adaleti tesis etmeye çalışır. Ancak büyük ümitlerle iktidara gelen İttihat ve Terakkiciler de mevcut düzeni kendi çıkarları için kullanmaya başladığından başarılı olamaz ve dışlanır. **Zuhuri Bey** ise önce Ezher, sonra İstanbul Hukuk Mektebini bitirir. Çok iyi Arapça ve Farsça, iyi derecede Fransızca bilir. Eğitimini gösterebileceği alanlar arayarak, bir süre Fransa'da, bir süre İstanbul'da bulunur, ancak bunu sağlayamayacağını görünce memleketine dönerek dava vekilliği yapar. Dava vekilliğinden para kazanma konusunda da pek başarılı değildir. Söz konusu dönemde, eğitimin bir değeri yoktur; önemli olan yerleşik düzene uyum sağlayabilmektir ki, bunu ne Kemal Bey, ne de Zuhuri Bey başarabilmiştir. Onların eğitim bakımından donanımları, yerleşik düzeni eleştirmek için romancı tarafından mükemmelleştirilmiştir. Kemal Beyin nişanlanmaktan son anda vazgeçtiği **Keriman Hanım** da Darülmuallimat öğrencisidir. Ancak, romanda kahramanın eğitiminin tezahürüne yer verilmemiştir.

Kahramanlarını eğitimli kişilerden seçen **Gölgeden Akan Işık** (İ. Dizman, 1998) romanında, Samsun'daki işgale direniş hareketini yöneten kişilerin önde gelenleri önemli makamlardadır. Bunlar arasındaki gençlerden olan başkahraman Samsunlu **Cemal Bey**, eğitimini Trabzon Sultanîsinde almıştır. Memleketin zor günlerinde tarafını Ankara hükümeti olarak seçen kahraman, o dönemde ve cumhuriyet sonrasında Atatürk'ün dikkatini çekmiştir. İkinci defa Samsun'a geldiğinde onu yanına çağıran Atatürk, başarılı ve istikrarlı tavrı dolayısıyla cumhuriyet sonrasında milletvekili olarak meclise sokar. Cemal Bey, eğitimiyle makamını dolduran, Atatürk ve İsmet Paşanın güvendiği bir kişidir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda kahramanların birçoğu üniversite öğrencisidir. İşlenen konunun gerçeği olan, komünizmin üniversiteli gençler arasında yayılması, romanda da kendini gösterir. Ancak, bu kahramanların büyük çoğunluğunun, eğitimi ikinci plana atarak parti çalışmalarına kendilerini kaptırmaları dolayısıyla okulları bitmez. **Turgut**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji bölümü son sınıf öğrencisidir. Ancak onun okul hayatı hakkında daha ziyade devamsızlığı ön plâna çıkar. Okulda veya derste iken göremediğimiz kahraman, bitirme tezini Ahmet Hamdi Tanpınar'dan alır. Ahmet Vefik Paşa hakkında çalışır. Ancak hocasının yazdıklarının üstünü çizmesi, onu okuldan ve tezinden soğutur. Ablasının kocasından ayrılarak yanına gelişi, işe başlaması ve ardından gelen gözaltılar sonucu, Turgut'un okulu bitmez. **Halil**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisidir. Ancak o da Turgut gibi devamsızdır. Dört yıldır İstanbul'da olmasına rağmen okulunu bitiremeyen Halil, kendisine para gönderen ağabeyinin, devamlı okulun ne zaman biteceğini sormasından rahatsız olur. Halil ve Turgut'un Marksist arkadaşları **Ohannes**, Askeri Tıbbiye'nin başarılı öğrencilerindendir. Hukuk fakültesinde okuyan **Nihat**, eğitimi konusunda babası ile inatlaşır. Babası çiftliğin başına geçmesini isterken o, eğitimini tamamlama azmiyle medrese köşelerinde kalarak okula gider. Rahmi Ustanın karısı Fehime Hanım'ın akrabası olan **Kemal** de hukuk fakültesinin son sınıfındadır ve derslerinde başarılı olduğu için Turgut onun artık avukat sayıldığını düşünür. Milletvekili Eşref Beyin kızı **Necla**'nın eğitimi hakkındaki bilgi Notre Dame de Sion'la başlar. Ailesinin sosyal konumuna paralel olarak, eğitime büyük özen gösterdiği Necla'nın buradaki günleri, onu eğitmekten ziyade şımarık ve tatminsiz bir kişi olmasını sağlar. Bundan sonra İstanbul Üniversitesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde Halide Edip'in öğrencisi olan Necla, kendisi gibi üniversite öğrencisi Turgut'un yakışıklılığından etkilenerek onunla

arkadaş olur. Turgut'ta gördüğü Nazım Hikmet şiirleri bahanesi ile aralarında özel bir arkadaşlık gelişir. Turgut'la birlikte Marksist düşüncelerle de tanışan kahraman, Turgut'a yakinken Marksist, uzakken ise daha ılımlı siyasi görüşlere sahiptir. Necla, okulu bitirdikten sonra kendi ayakları üzerinde durabilmek için fakültede çeviri işleriyle ilgilenir ve bir süre sonra okulda çalışmaya başlar. Ancak onun şımarık ve özgüveni yüksek kişiliğinde bir değişiklik olmaz. Marksist kahramanlardan olan **Seher**, ortaokulu Ayvalık'ta okumuştur. İstanbul'da Çapa Öğretmen Okulu'nda okurken Halil ile tanışır ve gözaltılar sırasında o da içeri alındığından okuldan atılır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında kahramanların büyük çoğunluğunun eğitilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Kahramanları azınlıklardan oluşan romanda eğitim, insanın kendini yetiştirmesi için gerekli bir unsur; hayatın bir parçasıdır. Azınlık olmalarından kaynaklanan bir şekilde kahramanların, aldıkları eğitimden herhangi bir makam beklentisi yoktur. Yahudi kahramanlar, kendilerine ait okullarda eğitimlerini görme konusunda tutucudur. Bunun dışına çıkanlar da pek mutlu olmazlar. Kahramanların eğitimleri, iş hayatlarında çok etkili olmaz, sadece onların kültürlü kişiler olmasını sağlar. **Madam Roza**, ilkokulu Çatalca'daki Rum ilkokulunda okur. Okuldaki papazların görüntüsü küçük bir kız için çok ürkütücüdür; ama onun okuduğu yıllarda Yahudi okulları yoktur. Ailesi İstanbul'a yerleşince eğitimine Alliance Israélite Universelle'de devam eder ve Fransızca'yı orada öğrenir. **Mösyö Jak** da deniz manzaralı Alliance Israélite Universelle'de okur. Çok disiplinli öğretmenleri vardır. **Mimiko**, ailesinin fakirliği yüzünden bir ticaret lisesine gitmek zorunda kalır. Ancak bu onun için zor bir deneyimdir. Bir Türk okulunda Yahudi olmak sıkıntılı bir durumdur. Saint Joseph Lisesinde okuyan **Ceri**, yaramaz bir öğrencidir. Harvard Üniversitesinde eğitimine devam etmek üzere Amerika'ya giden kahraman, buradan dönmez. **Berti**, lisedeki siyaseti çok seven İngiliz öğretmenin etkisiyle siyaset bilimi okumak ister. Bunun için Cambridge Üniversitesine gider; ancak bu eğitimin kendisine bir yol açmayacağını bilir. **Anlatıcı**, romanın sonunda ilkokuluna dair hatıralarını yazar. Okulun dikkat çekici özelliği öğretmenlerinin ve diğer çalışanlarının Türk olmasıdır. Romanın Rum kahramanı **Kirkor Amca**, Saint Michel Lisesindeki eğitimini yarıda bırakır. Ortaokulun son sınıfında yedi dersten başarısız olduğu için babası onu okuldan alır.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın kahramanları, yolları Galatasaray Lisesinde kesişen dört kişi ve onların hayatlarına giren kişilerdir: Dört kişiden biri olan **Hulki Bey**, “Beyoğlu'ndaki tarihî lise” olarak ifade edilen

Galatasaray Lisesi'nde okur. İlkokul, ortaokul ve lise yılları burada geçen kahraman, babasının isteğiyle Paris'e Sorbonne Üniversitesine hukuk okumak üzere gider. Ancak babasının ölümü üzerine Türkiye'ye döner ve eğitimini yarım bırakır. Kahramanın eğitiminin kişiliğinde bir tezahürü olmadığını söylemek mümkündür. Geç kalmış bir Tanzimat aydını taklidi olarak nitelendirebileceğimiz Hulki Bey, babasının çevresinin kendisine sağladığı imkânlarla girdiği memuriyette, yapacak bir iş bulamaz. Hulki Beyin okul arkadaşlarından **Kocakafa Kamil**, okula ilkokuldan girerek Hulki Beyle on iki yıl birlikte okuduktan sonra, İktisat Fakültesine kayıt yaptırır. Burada iki yıl okuduktan sonra bölümü bırakıp, İktisadi İlimler adlı başka bir okula girer ve iki yıl da burada okuduktan sonra mezun olamadan öğrenim hayatı sona erer. Eğitime meraklı olmayan, mecbur kaldığı için okul hayatını devam ettiren Kamil'in hayatını şekillendiren eğitimi değil, aileden devraldığı mirasıdır. Romanın ikinci kısmında onu ailesinin kendisine bıraktığı halı dükkânını işletirken görürüz. Aldığı eğitimin kendisini geliştiremediğini söyleyebileceğimiz Kamil'in romanda bunu ortaya koyacak davranışları olur. Hulki Beyin Paris'e Katya'yı da götüreceğini babası Abdurrahman Beye söyleyerek Hulki ve Katya'nın ayrılmasına neden olan Kamil, çocuğu olmadığı için karısı ve amcasının kızı Müjde'nin üstüne kuma getirmeyi düşünür. **Kalkuyruk Salih**, liseye hazırlık sınıfında geçmiştir. Diğer üç kahraman ile sekiz yıl birlikte okur. Okulu burslu kazanan Salih, dersleri çok iyi olmasına rağmen arkadaşlarından ayrılmamak için fen bölümünü değil, edebiyat bölümünü seçer. Mezun olduktan sonra üniversite eğitimi boyunca, lisesinde öğretmen yardımcılığı yapar. Yurt dışında tamamladığı lisansüstü eğitiminin ardından İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinde doçent olur. Başarılı bir eğitim hayatı olan Salih, bunun karşılığı olarak arkadaşları arasında en iyi konumda bulunandır. Hulki Beyin ve Kamil'in ölümlerinin ardından Katya ve Müjde'ye destek olan kahraman, Katya'nın Galatasaray Lisesine yapmak istediği maddi yardıma hukuki bir boyut kazandırmak için okul müdürüyle konuşur, Hukuk Fakültesindeki arkadaşlarından destek alır. **Müjde** de okumuş bir kadındır. Liseyi Eskişehir'de bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde İngiliz Filolojisi bölümünü okur. Akademik kariyer yapma hayalleri kurarken, amcasının, babasının, annesinin ve yengesinin art arda ölümü üzerine memleketine dönmek zorunda kalmış; bilgi ve eğitimini sosyal sorumluluk projeleri yapmak için kullanmaya başlamıştır. Bu şekilde şehirde sözü geçen bir kişi olan Müjde, kocasının ölümünden sonra işlerin başına geçerek başarılı bir işkadını olur. Cem'in annesi **Jale Hanım**, Dame de Sion

mezunudur. Ardından Hukuk Fakültesi okumuş; ancak evlenip ev hanımı olmayı tercih etmiştir. Eğitimi çok önemseyen ve sık sık oğlunun okuluna gelerek öğretmenleri ile görüşmeler yapan Jale Hanım, Fransa'ya gideceği gün Hulki Beyle vapurda karşılaştığında ona kendi eğitiminden bahseder. Ona Fransa'daki günlerini nasıl değerlendireceği konusunda nasihatler verir. Katya'nın ağabeyi **Andon**, ilkokulda arkadaşlarını dövünce babası onu Saint Benoit'ya yazdırır. Ancak burada da arkadaşlarını döven kahramanın, son olarak bir papaz öğretmeni dövmesi eğitim hayatını bitirir. O, eğitimden çok uzak bir kişidir. Onun herkesi dövmeye çalışmak şeklinde içgüdüsel bir davranışı vardır ve Hulki Bey bundan dolayı ondan çok çekinir. Yorgo Ustanın manevî evladı olan **Aleksi**'nin ailesi çok sıkıntıda olduğu için onu Yorgo Usta okutur. Strasburg'da yedi yıl genel cerrahi ihtisası yapmıştır. Bu eğitimin sonucu iyi bir doktor olan Aleksi, İtalyan Hastanesinde çalışmaya başlar. Yorgo Usta ve Katya'nın her zaman yanında olarak eğitiminin minnettarlığını gösterir. Aleksi'yi, 6-7 Eylül olayları sırasında evi yağmalanan annesinin gönderdiği mesajı ameliyattan sonra alıp, kanlı elleriyle annesine telefon etmeye çalışırken görürüz. Başarılı bir doktor olduğu için başını kaşıyacak vakti olmayan Aleksi, Hulki Beyin görüşme isteğini de bir araya sıkıştırır. Aleksi, olaylar sonrasında, Katya'nın tedavisini kendi çalıştığı hastanede gerçekleştirir; psikolog ve psikiyatr arkadaşlarından bu konuda destek alır ve titizlikle onun iyi olması için uğraşır.

Türk kültürünün diğer kültürlerle karışmadan önceki saf halinin mükemmelliğini ortaya koymak üzere yazılmış **Akkartal** (H.Özel, 2000) adlı romanda Türk eğitim sistemi, kişiye sadece bilgi değil bilgelik de kazandırır. Romanda Koca Tuğrul Dergâhı, hem Şamanizmin, hem savaşçılığın, hem de bilgeliğin öğretildiği bir eğitim kurumu olarak karşımıza çıkar. Bu kuruma ismini veren Koca Tuğrul, hem bilge, hem de usta bir karakterdir. **Akkartal** da bu eğitim kurumunda yetişmiş savaşçı bir yigittir. Buranın piri, en meşhur hocası ve din adamı Kam Ulu Tolga'dan, Töre ve Kişinin yaratılışı kıssalarını dinler. Bu kurumda, öğrencilerin sanatsal yönleri de ihmal edilmez. Akkartal, yeni kağanın tahta çıkma şerefine yapılan yarışmalarda birinci olur. Bu yarışmanın fiziki güce dayanan kısımları olduğu gibi, akla ve bilgeliğe dayanan tartışma kısmı da vardır. Fiziki güç kısmında Denizler Ülkesi kralı Tamuro ile eşit görünen Akkartal, tartışma kısmında Kral Tamuro'yu yenerek birinciliği elde eder. Onun yarışmadaki başarısından çok etkilenen Tangülü, Akkartal'a âşık olur. Kahramanın başarısı, halk arasında da efsanevi bir şekilde anlatılmaya başlanır. Akkartal, gördüğü bir çocuktan kendi başarılarını dinler, ama kim olduğunu söylemez.

Kağan Moyen Çor, kendilerine gelen Müslümanlığa davet mektubunun ardından dinler hakkında araştırma yapma görevini, güvendiği Akkartal'a verir. Kahraman, yaptığı yolculuklarda Budist, Hristiyan, Müslüman ve Yahudi kahramanlarla dinler hakkında tartışmalar yaparak bilgisi ve aklı sayesinde onların saygısını kazanır. Mani dininin seçiminden sonra, hocaların bir kısmının öldürülmesi sonucu dergâhın başına, bilge ve başarılı savaşçı Akkartal geçer.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda kahramanın eğitimi, romanın tümünde kendini gösterir. Başkahraman **Kamil Uzman**, İstanbul'daki ünlü üniversitelerden birinde sanat tarihi profesörüdür ve onun uzmanı olduğu alan hakkındaki bilgisi, romanın hemen her satırında karşımıza çıkar. Arkadaşları, onun profesörlüğünü ispat edercesine bilgiçlik taslayarak konuşmalarını “Kamil Uzman, uzman olmadığı konuda konuşmaz!” diyerek alaylı bir şekilde keser. Avrupa resimlerindeki Osmanlıları araştıran kahramanın arkadaşları yaptığı işi, “sarıklı avına çıkmak” şeklinde isimlendirir. Kamil Uzman'ın Venedik'e gelmesinin nedeni ise Batılı ressamlarca yapılan Cem Sultan portrelerini araştırmaktır. Annesinin ölümü ve üvey annesine duyduğu tepki nedeniyle babasının yatılı okula gönderdiği Uzman, Galatasaray Lisesi mezunudur. Okulunda Fransızca eğitim verilmektedir. Profesör, Cem Sultan hakkında araştırma yaptığı için Borgiaları düşünürken, lise yıllarında sınıfça hazırladıkları Victor Hugo'nun Fransızca tiyatrosunu, Lucrezia Borgia rolünü oynayan kız öğrenci yüzünden oyunun gerçeğe döndüğü bir tiyatro olarak hatırlar. Kamil Uzman'ın üniversite hayatına dair bir iz bulunmayan romanda, kahramanın Paris'te sanat tarihi doktorası yapmış olduğu ve genç denebilecek bir yaşta profesör olduğu ifade edilir. Zamanın Venedik'te geçtiği romanda kahraman, ilk kez geldiği Venedik'in her bir taşını -eğitimi ve mesleği gereği- ezbere bilir. Venedik'e gelmesi ve Santa Lucia İstasyonundan çıkmasıyla başlayan romanda, onun gelir gelmez sanat tarihçisi kimliğiyle çevresini değerlendirdiğini görürüz. Kalacağı yere giderken geçtiği taş köprüde, yapılış öyküsünü hatırladığı San Lorenzo Kanalı'na Düşen Haçın Mucizesi adlı tabloyu hayalinde canlandırır. Bundan sonra onu, Venedik'te gezdiği, gördüğü her şey hakkında sürekli düşünce halinde görürüz. Gezdiği müzeler, dolaştığı sokaklar ve gördüğü sanat eserlerine bakışından, onlar hakkında aklından geçirdiklerinden onun sanat tarihi eğitimi almış olduğu anlaşılır. Gördüğü her yapıyı mimari açıdan, her resmi sanatsal açıdan değerlendiren profesör, bu eserleri, sanatçıların diğer eserleri ile bağlantılı bir şekilde inceler. Eserlerde resimleri bulunan tarihi kahramanları düşünen, bunların farklı eserlerdeki görüntüsü hakkında ilgi kuran,

karşılaştırmalar yapan Uzman, eserlerin sanatçıları hakkında yaptığı araştırmaları hatırlayarak veya onların hayatlarına dair düşündükleriyle de eğitimi, araştırmalarını ortaya koyar. Kahramanın düşüncelerinde, daha önce Fikret Mualla ve Cem Sultanın yaşadığı yerleri görmek için yaptığı araştırma gezilerini de görürüz. Kütüphane görevlisi Lucia ile yakınlaşmasında bile onun eğitiminin izleri vardır. Uzman, Lucia'ya onu bir resimdeki Azize Catherina'ya benzettiğini söyleyerek onun kendisine ilgi duymasını sağlar. Kahramanın Venedik'teki günleri, bilgi ve eğitimi dolayısıyla, resimler ve onların yapıldığı zamanlar arasında geçirilmiş günlerdir.

Romanda 15. yüzyıla gidildiğinde Venedik ve İtalya'da ressamlığın usta-çırak ilişkisi ile öğrenildiğini görürüz. **Jacopo**, bu şekilde Gentile da Fabriano'nun çıraklığını yapmıştır. Yaşlılığında gördüğümüz Giovanni Bellini'nin etrafında da birçok öğrenci bulunmaktadır. Bunlar, çalışkan ve uysal, hocasının güveninin tam olduğu **Giorgione**, **Mansueti**, resimde sarıklıları ve kalabalığı çok seven **Vittore**, Gentile Bellini'nin kendisine emanet ettiği hırslı ama gözlerinde dehanın ışığı parlayan **Tiziano**'dur. Bunlar ressam kimlikleri dolayısıyla profesörü ilgilendirir.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda kahramanların eğitimi, saraydaki yabancı kökenli kişilerin çokluğunu göstermek üzere ön plana çıkarılır. Farklı memleketler ve milletlerden kaçırılan veya köle olarak satın alınan kahramanlar, Enderun'da eğitildikten sonra saray hizmetine alınıp, bilgi ve yetenekleri doğrultusunda makamları yükseltilir. Bu kahramanlar, pek tabii ki devlet yönetiminde önemli noktalara gelebilir. Bunlardan biri olan **Sokollu Mehmed Paşa**, Edirne Enderununda parlak bir eğitim görmüştür. Daha sonra da İskender Çelebi'nin eğitiminden geçmiş; saray çalışanı olmayı hak etmiştir. Çok akıllı ve tedbirli bir kişi olan Sokollu, 80 yaşındaki İskender Çelebi'nin, Makbul İbrahim Paşanın idamından gereken dersi alarak sultana güvenilmeyeceğini öğrenir. Tüm bu tecrübeler sadrazamlık koltuğuna oturduğunda ona yardımcı olacaktır. Sadrazamlığında ilk yaptığı işlerden biri Yahudi Yasef Nasi'yi saraydan uzaklaştırmak olur. Kiraze'nin âşık olduğu kardeşi **Burak Paşa**, Kemal Reis tarafından kaçırıldıktan sonra İstanbul'a getirilerek Enderun'a verilir. Buradaki derslerinde, özellikle doğancılıkta başarılı olan Burak, kendisine doğancıbaşılığı hedef seçer ve gerçekten bir gün padişah olacağı belli olan Şehzade Süleyman'ın doğancıbaşısı olur. Avlarda şehzade ile bir araya gelen Burak, şehzadenin güvendiği bir kişidir, şehzade onunla devlete dair meseleleri konuşur. Ancak Burak'ın bu konularda fazla konuşmadığı dikkati çeker. Şehzadenin padişahlığında da yine doğancıbaşılık görevini ifa eden Burak, savaşlarda padişahın

yanında yer alır. Ancak onun romandaki asıl önemi, kardeşine duyduğu aşktan kaynaklanır. Romanın tedbirli kahramanlarından **Yasef Nasi**, anne ve babasını kaybedince halası Dona Gracia Nasi tarafından yetiştirilmiştir. Yalnızca mükemmel bir beyin eğitimi değil, mükemmel beden eğitimi de alan Nasi, kılıç kullanmakta, ok atmakta ve savaş oyunlarında çok iyidir. Ancak romanda onu, daha ziyade bir iş adamı olarak görürüz. Onun eğitimi, ticari alanda ve insani ilişkilerde daha çok öne çıkar. Padişahlarla arasını iyi tutmayı bilen Nasi, II. Selim'den Nakşa dukalığını ve Taberiye'yi kopardığı gibi, Kıbrıs krallığı konusunda da söz almıştır. Onun padişahı parmağında oynattığı dışarıdan daha iyi görüldüğü için, Sokollu'nun iktidarında tüm imtiyazlarını kaybeder. Kiraze'nin matbaacılık yapan babasının yanında çalışan ablası **Soli**, okula gittiğinden bahsedilmese bile- matbaada basılan kitaplardan öğrendikleri ve kişiliğinden kaynaklanan bir şekilde çok bilgili ve olgun bir kızdır. Evlendiği saray doktoru **Mordohay Çiprut**, aslında ondan yaşça çok büyük olsa da aralarında iyi bir anlaşmanın gerçekleşmesi, Soli'nin okumuşluğu ve olgunluğundan kaynaklanır. Çiprut da mesleği ile ilgili konulara çok meraklıdır. Her zaman doktor arkadaşları ile bir araya gelerek tıp dünyasındaki gelişmeler hakkında bilgi edinir. Bir hastayı iyileştirmek onun için hacca gitmek kadar değerlidir. Nasi ve Çiprut, saraya eğitimleri dolayısıyla girebilmiş kişilerdir.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda kahramanın **Nurbanu**'nun eğitimine dair bilgiler verilse de bunlar Nurbanu'nun kişiliğini kurgulamaktan öte, dönemin cariyeye yetiştirme eğitimi hakkında bilgi vermek amacı taşır. Dolayısıyla aldığı eğitim kahramanın kişiliğinde ve davranışlarında karşımıza çıkmaz. Nurbanu'nun sarayda aldığı birkaç yıllık eğitim Türkçe, okuma-yazma, doğu hikâyeleri, İslam dininin esasları, Türk musikisi, ud çalma, karagöz ve kukla oynatma, bıçkı, dikiş, nakış gibi bilgileri kapsar. Şehzadeye gönderilecek cariyeye Nurbanu, diğer cariyeler gibi sarayda dikkatli bir eğitime tâbi tutulmuştur. Romanda Yahudilerle ticari ilişkiler kurduğu ve özellikle Yahudileri korumak şeklinde şehrin yönetimine karıştığını gördüğümüz kahramanın bu nitelikleri de eğitimiyle bağlantılandırılmaz.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda eğitimi konu edilen kahraman **Polis Kaan**, roman kurgusunda ilerleyen zamanlarda başına gelecekler için donatılmış görünmektedir. Onun eğitimiyle kazandığı tüm niteliklerin romanda kullanıldığını görürüz. Kaan'ın kısaca bahsedilen eğitimi, genç yaşlarda okulda öğrendiği Fransızca, sonra öğrendiği İngilizce, dedesi sayesinde öğrendiği ağaçların içgüdüleri, tenis-eskrim kulübünde öğrendiği eskrim ve dersane yoluyla öğrendiği Uzak Doğu

sporlarını kapsar. Kaan, uluslararası hırsız Spinola'nın peşinden 17. yüzyıla gittiğinde, eskrim ve dövüş sporlarına dair bilgilerini, önce Turhan Sultana yardımcı olarak IV. Mehmet'in tahtta kalmasını sağlamak ve Kösem Sultanı onlara zarar vermeden etkisiz hale getirmek için saraydaki çatışmada kullanır. Daha sonra ise Spinola'nın peşine düştüğü Kaşıkçı Elmasını ondan önce ele geçirebilmek için girdiği çatışmalardan savaş bilgileri dolayısıyla başarıyla çıkar. Kaan'ın bildiği yabancı diller de 17. yüzyıla gittiğinde işine yarar. Kahraman, Sarayburnu açıklarında top atışı ile sultanı selamlamayı siyasi krize neden olan yeni Fransız elçisi Nointel ile görüşme yapmak üzere elçinin gemisine gönderilir. Ancak elçiye Kaan'ın Fransızcası biraz garip gelir. Kaan, akıllı ve bilgisi sayesinde bu görüşmeyi de başarıyla sonuçlandırır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanı kahramanlarının eğitilmiş eğitimsiz hepsi, ülkesini işgalden kurtarmak için yekvücut olmuştur. Ancak, eğitilmiş kahramanlar ile eğitimsizlere düşen rol aynı değildir. Eğitime yer verilen ve Batumlu asil bir aileden gelen kahraman **Halit Bey**in anne tarafından ailesinde, tüm erkeklerin Kurmay Mektebine gitmesi şeklinde bir adet vardır. Aile İstanbul'a geldikten sonra doğan Halit Bey için de aynı tartışma yaşanır. Halit Beyin babası Tevfik Bey onun Mülkiye'ye, dayısı ise Harbiye'ye gitmesini ister. Bu okulların her ikisi de iyidir. O dönemde Mülkiye'ye girebilmek için istenen belgeleri tamamlayabilmek, ancak hatırlı kişilerin becerebildiği bir iştir. Halit Bey, babasının isteği üzerine Mülkiye'ye başlar. Babasının ölümünden sonra ise, dayısının ısrarıyla Harbiye'ye geçen Halit Bey, burada askerlik mesleğinin sırlarını öğrenmek kadar ülkenin sorunları ve dünya meseleleriyle ilgili kültür de kazanır. Başlangıçta Harbiye'ye geçmek kendini bir kahraman gibi hissetmesine sebep olsa da, Halit Bey mezun olduktan sonra zaman zaman Mülkiye'den ayrıldığına pişman olur. Çünkü askerliğin önemini bilmesinin yanında, bir devlet için ekonominin de bir o kadar önemli olduğunu fark eder. Mülkiyeli arkadaşlarıyla daha çok görüşmeye başlar. Okuldan mezun olduktan sonra tüm arkadaşları Anadolu'da görevlendirilirken Halit Bey, babasının saraydaki telgraf müdürlüğünün hatırası dolayısıyla Yıldız Sarayı muhafızlığına atanır. Her ne kadar padişahı Selanik'e gönderilmiş de olsa Yıldız Sarayındaki görevi Halit Beyin güvenilir subaylar arasına katılmasına neden olur. Kahramanın bundan sonraki görev yeri Beylerbeyi Sarayı ve Şehzade Mehmed Abid'in yaverliği olur. Bir süre sonra görevi kendisini tatmin etmeyen Halit Bey, Mülkiyeli arkadaşları yoluyla kendisine gelen Teşkilat-ı Mahsusa görevlisi olarak, kaybedilen Trablusgarp'ta çalışma teklifini kabul eder. Önce Avusturya'ya giden ve

oradan Trablusgarp’a geçecek olan Halit Bey ve diğer görevli subaylar, burada çok güzel karşılanır ve ağırlanır. Eğitilmiş ve bilinçli bir kişi olduğundan ülkenin kurtuluşu için önemli bir görev verilen Halit Beyin Trablusgarp çalışmaları, rahatsızlığı dolayısıyla son bulur. Çok olgun bir kadın olan Halit Beyin annesi **Gülistan Hanım**, olgunluğu ve kocasının saray telgrafhanesinin müdürü olması dolayısıyla “saraylı” diye anılır. Donizetti Paşa üslubunda yetişmiş bir Gürcü’den piyano çalmayı öğrenmiştir. Önceleri mahallelinin çocuklarına gönüllü olarak piyano öğreten Gülistan Hanım, çocuklara dönemin meşhur marşlarını çaldırır. Kocasının ölümü ve ardından oğlunun Trablusgarp’ta göreve gönderilmesi sonrasında maddi sıkıntıya düşünce bu bilgisini paraya dönüştürmek için özel dersler vermeye başlar. Ancak bu durum Gülistan Hanımın pek hoşuna gitmez ve bunu saklamaya çalışır.

Türklere karşı, kendi milleti Ermenileri desteklemesi ile ön plana çıkarılan **Erguvan**’ın bu davranışında, eğitiminin ne kadar etkili olduğu anlaşılmaz. Çok kısa bir şekilde dile getirilen kahramanın eğitimini tamamlayıp tamamlamadığı da anlaşılmaz. Eğitim, Erguvan ve annesinin Batum’dan ayrılıp izini kaybettirmesi için bir bahanedir. Erguvan, Batum’da iken Amerikan Okuluna devam eder. Babasının ölümünden sonra ise Tiflis Konservatuvarında eğitim almak için annesiyle birlikte Tiflis’e gider. Romanın ilerleyen sayfalarında onu kimliğini Seniha Saffet olarak değiştirmiş ve Ermeniler için çalışırken görürüz. Dedesinin hikâyeleri ile büyüyen **Nusret Şakir**’i, babası hem Evangelismos’tan kurtarmak hem de hukuk tahsili için İstanbul’a gönderir. Nusret Şakir’in eğitimi ise, yolu İstanbul’da kesişen Batumlu kahramanlardan biri olması noktasında bir anlam kazanır. Armatörlük yapan babasının hayali, şirketini hukukçu oğluna teslim etmektir. Ancak romanda Nusret Şakir’i, Kurtuluş savaşına destek olmak üzere babasının şirketinin imkânlarını kullanırken görürüz. Romanın sonunda hukuk mektebini bitirmiş olarak gördüğümüz Nusret Şakir, babasının işlerinin başına geçer.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanın eğitilmiş tüm kahramanları halkevi çalışmalarına destek olmakta ve bu çalışmaları çok önemsemektedir. Bunların başında gelen başkahraman **Kemal Bey**, Galatasaray Lisesinde okumuş; uzmanlık eğitimini Fransa’da tamamlamış bir doktordur. Kendisine birçok kişinin şaşırmasına rağmen, eğitimini ve bilgisini halkı için kullanmaya karar veren Kemal Bey, Edremit’e dönerek halkevi bünyesinde memleketinin insanına hizmet eder. Kasabada çalıştığı hastane yanında, halkevi bünyesinde de doktorluk yapan kahraman, köylere giderek insanları sağlık taramasından geçirir. Birçok insan, Ankara ve İstanbul’da daha iyi bir konumda

olabileceği ve daha çok para kazanabileceği halde onun Edremit'te olmasını anlayamaz. Kemal Beyin hedefi ise, daha çağdaş bir halk yaratmak için halkevine hizmet etmektir. Kemal Bey, kasabada modern müzik zevkini oluşturmak için müzik öğretmeni Niyazi Beyle zor şartlarda İstanbul'a gider ve buradan satın aldıkları piyanoyu Edremit'e getirir. Bu şekilde kasabada batı müziği tarzında konser verilmesine katkıda bulunur. Kendisi de keman çalan Kemal Bey, bu konserde Maria'nın çaldığı piyanoya eşlik eder. Rus **Maria**, Dame de Sion mezunudur. Paris'te müzik eğitimi almak istemesi, Kemal ve Maria'yı ayırır. Müzik öğretmeni **Niyazi Bey**, Bursa Müzik Öğretmeni Okulu'nda piyano, keman ve obua çalışmıştır. Bilgisini, halkevi çalışmalarıyla, halkın müzik zevkini geliştirmek için kullanır. Kemal'in annesi **İffet Hanım**, bir akrabasının yardımıyla ilkokuldan sonra iki yıl bir kız rüşdiyesinde okumuş, zamanına göre kültürlü bir kadındır. Edremit'te ona, bilgi ve kültürü dolayısıyla "İstanbullu İffet Hanım" denir. Çok becerikli olan kahraman, nezaket kurallarına çok önem verir. Sofra ve yemek hazırlama kuralları da kesin ve değişmez olan İffet Hanım, hem Osmanlı'nın son yıllarını hem kurtuluşu hem de cumhuriyeti yaşamış bir kişi olmasından dolayı zengin bir birikime sahiptir. Sabah kahvesine gelen komşularına mahallede olup bitenleri anlatmanın yanında, dünyanın durumundan, Almanya ve İtalya'da ortaya çıkan tehlikelerden bahseder. İffet Hanım, eğitilmiş ve modern kişiliğine rağmen, oğlunun bir Rus kızına âşık olmasını kaldıramaz. Henüz çıkılan savaşta bize düşmanlık eden bir milletin mensubunu gelin olarak evine sokmak istemez. Hatta bu yüzden yataklara düşer.

Bir eşkıyalık romanı olan **Dağı Dağa Kavuşturan** (S. Sağlam, 2000) adlı romanda kahramanların eğitimleri çok da önemli değildir. Romanda eğitimi söz konusu olan iki kahramandan biri eski yazıyı hafız okulunda öğrenerek okur-yazar olan **Mehmed Efendi**, diğeri ise Ticaret Lisesinden mezun olmak üzere olan Mehmed Efendinin oğlu **Nuhmamed**'dir. Kahramanlardan Mehmed Efendi, etrafında sayılan ve sevilen biridir, ancak bunda eğitiminin etkisi belirtilmez.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda kahramanların eğitimleri, trajik hikâyeleri bulunan kahramanların trajedilerini tamamlamak için yer alır. Alim Beyin okutmadığı kızı **Ebrar**, daha sonra el işi öğreten bir yurttan eğitim alır ve bu konudaki yeteneği ile yurt müdürünü bile şaşırtır. Kardeşi **Sümeyye** ise, eylül aylarından nefret eder; çünkü eylülde tüm çocuklar okula giderken o gidemez. Yıldız Ablasından aldığı okuma-yazma dersiyle bu açığı kapatmaya çalışır. Yıllar sonra Akşam Sanat'a giderek el işi eğitimi alır. Sümeyye'nin âşık olduğu **Sedat**, İstanbul'da

Polis Koleji'nde okumaktadır. Ağabeyi **Selim** ise yine İstanbul'da tıp fakültesinde öğrencidir. Onların kız kardeşi **Sema** ise, On Dokuz Mayıs Lisesi'nde okur. Sümeyye, tiyatro kolu öğrencisi olan Sema'nın da katıldığı tiyatro oyununu izlemeye gider. Kahramanlardan Sedat ve Selim, eğitimleri dolayısıyla roman zamanının yaz tatilleri kısmında okuyucu karşısına çıkar. Ortaokula giden Ebrar'ın oğlu **Kerim**, Türkçe hocalarının verdiği "27 Mayıs Devriminin Önemi" konulu kompozisyon ödevini, devrimi eleştirerek yazdığı için okuldan atılır ve şehrin diğer okulları da Kerim'i kabul etmez. Bu yüzden Kerim, başka bir kente yatılı okumak üzere gönderilir; ancak Kerim, bu yaşadıklarından dolayı okuldan soğumuştur ve eğitim hayatına devam etmez.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında, askeri lojmanda oturup aynı okula giden kahramanların hayat hikâyeleri konu alındığından, kahramanların eğitim hayatları biyografik anlam taşır ve çok da işlenmemiştir. Lojmandan ayrıldıktan sonra kahramanların eğitim hayatları ve buna bağlı olarak tüm hayatları farklılık gösterir.

Gülay, Ankara'ya giderek girdiği fen lisesi sınavını kazanır. Eğitiminin bundan sonraki kısmı hakkında detaylı bilgi edinemediğimiz kahraman, aldığı eğitim sonucunda bir bilimadamı olur. Romanda onu bilimsel çalışmalar yaparken görürüz. Ziya ile ilişkisi anlaşıncı okuldan alınan **Cahide**, sevgilisi ile kaçtıktan sonra Ziya'nın zoruyla konservatuvara girer ve bir keman sanatçısı olur. Romanda onu müzisyenlikteki başarısı dolayısıyla bakan elinden ödül alırken görürüz. **Gönül**, Süphan dağının eteklerindeki o okuldan sonra, Ankara'ya taşındıklarında annesinin çabasıyla Maarif Kolejine girer. Burada ilkokuluna göre çok çok modern bir eğitim alan kahramanın daha sonra üniversite okuduğu anlaşılmaktadır. Üniversitede tanıştığı Marksist düşünceler dolayısıyla yasa dışı faaliyetlerde bulunan Gönül, bundan dolayı arananlar arasındadır. Gönül'ün okuluna misafir öğrenci olarak gelen ve okulu Anadolu şehirlerinden birinde olan **Zeynep**'i, aldığı eğitim sonucu avukat olarak görürüz. **Ayşen**, İzmir'de okuduğu kız lisesinin en çalışkan öğrencisi iken, annesinin ikinci evliliğinin ardından sınıfta kalır.

İncelediğimiz romanların çoğunda kahramanların eğitime değinilmesinin sebebi, mesleki durumun eğitime bağlanmasıdır. Sahip olacağı veya sahip olduğu mesleği nereden edindiğini okuyucuya açıklamak için eğitim geçmişinden bahsedilen bu kahramanların romandaki konumu, mesleki hayatları ile ilgilidir. Bu romanlarda kahramanın eğitimi, onun kişiliğini yapılandıran, hayata bakışını şekillendiren bir unsur olarak kurguda önemli bir yer tutar ve kahramanın davranışlarında kendini gösterir. Romanların bir kısmında ise, kahramanların eğitimi, sadece kahramana dair

bir nitelik olarak zikredilir ve kahramanın eğitimini davranışlarında veya yaşantısında görmek mümkün değildir.

E)SOSYAL KONUMLARINA GÖRE KAHRAMANLAR

Tarihimizde gerçek bir sınıf ayrımının hiçbir zaman olmadığı bilgisinin doğruluğu bir yana, toplumsal hayatta kendiliğinden oluşan konum farklılığı da inkâr edilemez bir gerçektir. İnsanların zenginlikleri, fakirlikleri, okumuş veya cahil oluşları, mesleki hayatları, dış görünüşleri, fiziksel güçleri veya güçsüzlükleri, siyasi güçleri, inandıkları değerler toplumsal hayatta farklı sosyal mevkilere yerleşmeye neden olur. Bu konumları dolayısıyla saygı görme, aşağılanma, yok sayılma ya da önemsenmeme şeklinde davranışlara maruz kalabilirler. Roman kahramanlarının da gerçek hayatta olduğu gibi romanda, vaka örgüsüyle ilgisi olacak şekilde, sosyal çevre içinde konumları ve rolleri vardır.

Gerçek hayatta insanların, birden fazla sosyal çevreleri ve dolayısıyla birden fazla sosyal konumları bulunabilir. Ancak romanlarda kahramanın sosyal konumu vaka örgüsü içindeki bir veya birkaç konumuyla ön plana çıkarmak şeklindedir. Romanda kahramanların sosyal konumlarından herhangi birisi baskın olarak karşımıza çıkabilir. Fakat baskın konumun yanında barizleştirilmesine gerek duyulmayan konumları da vardır. Bazen romandaki merak unsuru, statü ve rollerin çatışması şeklinde de oluşturulabilir.

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanın kahramanı **Hüseyin bin Malik**, diğer adıyla Melâlî, müneccimdir. Nizamülmülk'ün dostu olan hocası Hakim Mavsili, gökleri takip ederek dönemin siyasî hayatını etkileyecek olayları gözler ve en iyi öğrencisi Melâlî'yi zamanın hâkimi ulu vezire müneccim olarak gönderir. Melâlî, bir süre Nizamülmülk'ün müneccimliği göreviyle vezirin sarayında bulunur. Bu sırada kahramanın sosyal konumunu gösterecek bir olay cereyan etmez. Ulu vezir, Melâlî'nin Rüstem etkisiyle, Bâtîni itikatlara ilgi duyduğunu görünce onu medreseye gönderir. Orada bir süre kalan kahraman, Nizamülmülk öldürülünce medreseden ayrılır ve Halep'te yaşadığı handa ve yerleştiği Bâtîni köyünde müneccimlik yapar. Halep'te bulunduğu sırada, Halep hâkimi Rıdvan bin Tutuş, onu sarayına çağırarak gökyüzünde gece gündüz görülen yıldızın hikmetini sorar. Yerleştiği köyde haftada bir gün ücretsiz

olarak münecimlik yaparak halk tarafından sevilen ve sayılan biri olur. Gönüllü olarak onun hizmetine girenler olur. Melali'yi Halep'e yerleştikten itibaren münecimliği dolayısıyla etkili ve aranan biri olarak görürüz.

Roman kahramanlarından **Nizamülmülk** ve **Melikşah** yönetici kahramanlardır. Onlar, bu etkili konumlarından dolayı suikasta uğrarlar. **Rıdvan bin Tutuş** da yöneticilik konumuyla okuyucu karşısına çıkar. Münecimliği karşılığında, Rıdvan, esiresi Şuhde'yi vermemesiyle Melali'yi çok sinirlendirse de, konumu dolayısıyla kahramanın Halep hâkimine gücü yetmez. Devletin dağılmasından sonra Halep hâkimi olan kahraman, Haçlı ordusuna karşı şehri savunur.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda padişah **I. İbrahim**'in sosyal konumu dikkati çekmektedir. Padişahlığının sağladığı gücü dolayısıyla herkesten büyük saygı gören ve sözü dinlenen bir konumda iken, tahttan indirildiğinde durumu bir anda değişir. Saray çalışanları, valide sultanın oluşturduğu baskıyla onun hapsedildiği odayı yok sayarak yanından geçer. Padişahlığı sırasındaki haşmetini hatırlayarak bu etkiden kurtulamayan haremağası, odaya yemek götürme görevini üstlenerek padişahla görüşür. Ancak ona saygı mı duyacağını, yoksa önemsememesi mi gerektiğini bilemez.

Kösem Sultan, diğer romanlarda olduğu gibi oğlunun padişahlığını kullanarak devlet yönetiminde söz sahibi olmaya çalışan bir valide sultandır. Oğullarını kendi sözünden dışarı çıkmayacak bir şekilde yetiştirerek, padişahlığın sağladığı siyasi gücü kullanmaya çalışan kahraman, bu uğurda oğlunu tahttan indirmekten, oğlunu ve tahta çıkardığı torununu öldürmekten çekinmez.

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) kahramanlar yeni icadlar yapma peşindeki bilim adamlarıdır. **Yafes Çelebi** ile başlayan bu zincirdeki kişilere verilen isim bile onların sosyal konumuna dair bir işarettir: Hiyelkâr/Hilekâr.⁸⁹ Hiyelkarlıkla uğraşan, bu işe para ve zaman ayıranlar toplum tarafından saygı görmez. Zaten Yafes Çelebi de, yaptığı işlerden bir sonuç alamayıp işitme yetisini kaybedince bu işlerin uğursuzluğunu anlar.

Calud baştan ayağa iktidar tutkusudur. Yapmaya çalıştığı makinalar ve yaptığı iş ile iktidar tutkusu bir araya gelince kendisinden çekinilen ve kendi kendini yiyen bir kişilik ortaya çıkar. Yapmaya çalıştığı “yılan” da aynen böyledir. Calud, “büyücülüğe”

⁸⁹ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 24. Baskı, Ankara, Aydın Kitabevi Yay., 2007, s.374.

benzeyen işi, hırsı ve çok kuvvetli olması dolayısıyla etrafındaki kişilerde korkudan kaynaklanan bir saygı uyandırır. Onun, sürekli dövdüğü Davud adlı çocuk kahraman tarafından küçük bir taşla öldürülmesi, kıssada olduğu gibi, fiziksel gücün küçük bir etkiyle sona erebileceğini gösterir.

Üzeyir ise, Calud'un çok uğraşıp yapamadığı yılanın mekanik yapısını anlar; aslında bütün ilmin tek bir noktadan ibaret olduğunu da bu anlamayla birlikte keşfeder. Bundan sonra bildiği her şeyi unutur ve normal insanlar gibi yaşamaya başlar. Edilgen bir kişiliğe sahip olan Üzeyir, Calud tarafından ezilir. Ancak Calud'un ölümünden sonra sosyal hayata karışır. Onu son olarak Uzun İhsan'ın hikâye meclisinde görürüz.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda kahramanların sosyal konumları Çanakkale Mahşeri'nde olduğu gibi vatani koruma duygularından kaynaklanmaktadır. Romandaki bütün kahramanlar vatanlarına saldıran düşmanın karşısında elinden geldiğince, üstüne düştüğünce vatanını savunan, milli duyguları kuvvetli ve bundan dolayı saygıdeğer bir konuma sahip kişilerdir.

Romanda sosyal konumu farklı olan tek kahraman **Yanıkyan**'dır. Anadolu halkının içinde bulunduğu güç durumdan faydalanarak para kazanmaya çalışan Yanıkyan'ın bu tavrı onun sosyal konumunu tespit eder. Romanın diğer kahramanları, ondan hiç hoşlanmasa, onu aşağılasa, hatta bunu kendisine söylese de içinde bulundukları durumun zorluğu dolayısıyla onunla alış veriş yaparlar.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanındaki kahramanlardan **Çete Ayşe**'nin sosyal konumu cinsiyeti ve millî duyguları ile alakalıdır. Yaşadığı şehrin Yunanlılar tarafından işgal edilmesini içine sindiremeyen Emir Ayşe, diğer kadınlar gibi Menderes'in güneyine, İtalyanların bölgesine geçmek yerine savaşmayı tercih eder. O zamana kadar erkekler arasında efeler önderliğinde cılız bir grup oluşmuş; düşmana karşı yapılanmaktadır. Direnişçilerin azlığında Çete Ayşe'nin varlığı çok önemlidir. Onun bir kadın olmasına rağmen cesareti ve kararlılığı ile erkek işi olarak kabul edilen savaşmaya talip olması, çoğu kadını şaşırtır; bazı askerleri de duygulandırır. **Çiftlikli Kübra** ve **Ayşe Çavuş** da Çete Ayşe ile aynı sosyal konuma sahiptir. Gittikleri her yerde insanlar onları tanır; saygı ve hayranlıkla bakar.

Romandaki efelerin başı **Yörük Ali Efe**, ona bağlı savaşan **Sancakdarın Ali Efe**, **Gökçen Efe** ve diğer efelerin sosyal konumunu belirleyen ise cesaretleri ve asaletleridir. Onlar, ülkelerini işgal eden ve halka olmadık zulümler yapan, sivil-asker demeden öldüren ve işkenceler eden düşmanı engellemeleri dolayısıyla halkın çok saygı duyduğu kişilerdir. Asil tavırları ve düşmanlarından bile esirgemedikleri

merhametleri ile Türk insanının savaşçı ve saygıdeğer kimliğine uygun bir resim verirler. Bu halleriyle dūřman askerleri arasında da saygı ile karşılanır.

Dersim Tertelesi (H.İřık, 1996) adlı romanın bařkahramanlarından olan **Alibinat**'ın Kūrtler arasında saygın bir konumu vardır. Kōyūn en yařlı kiřisi olduęundan ve Kūrtlerin bařından geęen olayları anlatarak onlarda bir bilinę oluřturmaya ęalıřtıęından herkes ona deęer verir. Onun sōzūnū dinler. Ancak asker kahramanlar, onun Kūrtler arasında bōyle bir misyon yūklenmiř olmasından haberdar olduklarında bundan rahatsız olur. Kahramanın, Kūrtler arasındaki saygın konumu ile asker kahramanlar arasında sosyal konumu birbirinin tam zıddıdır. Alibinat öldūęünde Pule Jare adlı kutsal tepeye gōmūlūr ve burası bir yatır olarak kabul edilir.

Romanın bir bařka kahramanı **Gule/Hayriye/Senem**, ailesi öldūrūldūkten sonra evlat edinildięi için Kūrt olduęunu bilmeden bōyūr. Bir Tūrk aile içinde ve Tūrkler arasında yetiřtięi için ve babası general olduęu için saygın bir konumu vardır. Ancak o hakkındaki gerçeęi ōęrendikten sonra bu konumu reddederek Tunceli'ye dōner.

Gū ve Gūzellik (A.Ōzyalıner, 1997) adlı romanda **IV. Murat**, padiřah olduęu için romanın sosyal konumu en ūst seviyede olan kahramanıdır. Kendisinden ōnceki padiřahların gūlerini kaybetmiř olduklarını ve bundan dolayı bařlarına gelenleri gōzleriyle gōrdūęu için gūcūnū korumaya ęalıřır. Bunun için fiziksel gūcūnū gōstermeye ōzellikle dikkat eden padiřah, çeřitli yasaklar getirmiř ve bunları sıkı takipte tutmuřtur. Kendi dōneminde ve ōnceki dōnemlerde ayaklanma çıkaran ya da zorbalıkla saygın konumlar elde etmiř olan kiřileri, çeřitli bahanelerle idam etmiř ve padiřahın gūcūnūn karřısında oluřabilecek bařka gūleri bōyūmeden yok etmiřtir. IV. Murat'ın sarayda ve halk arasındaki konumu, baskıcı yōnetimi, acımasızlıęı ve fiziksel gūcū ile oluřan korkuyla karıřık saygı nitelięindedir.

Valide sultanlık makamının verdięi saygın konumla yetinmeyerek padiřah oęlunun sosyal konumunu kullanmak isteyen **Kōsem Sultan**, IV. Murat, kūek yařta tahta çıktıęı zaman bir sūre bu durumdan faydalanmıř; devlet iřlerini idare etmiřtir. Ancak, IV. Murat bōyūyūp yōnetimi eline alınca geri plānda kalmak Kōsem Sultan'ın hořuna gitmez; bunun ūzerine oęlunu tahttan indirmek için çalıřmalar yapar. Sultan Murat'ın ōlūmūnden sonra tahta çıkan oęlu İbrahim'le devlet iřlerine karıřma řansını bir kez daha yakalayan Kōsem Sultanın, kardeřlerini öldūrten IV. Murat'ın, İbrahim'i de öldūrtmesini engellemesi, valide sultanlık dolayısıyla devleti yōnetme hırsından kaynaklanır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanın başkahramanı **Firuz Ağa**, Bosna’da yaşarken görmüş geçirmiş ve zengin bir ailenin mensubudur. Başka kardeşi olmadığı için ailenin bütün birikimi kendisine kalan kahraman, bulunduğu toplulukta saygıdeğer kişilerdendir. Göç etmeye karar verince evini ve dükkânını kan kardeşi Stanko’ya satan ve İstanbul’da bir viraneye yerleşen Firuz Ağanın sosyal statüsünü kaybettiğini ilk fark edişi, elindeki ekmeğe bakan küçük kıza ekmekten bir parça uzatınca kızın “Pis... Pis...” diyerek kaçmasıyla olur. İstanbul’da kimsenin kendilerini beğenmemesi ve bu kadar çok göçten sonra İstanbul’un muhacirleri almayacağı şeklinde, istenmediklerini gösteren ifadeler Firuz Ağayı çok yaralar. Ancak, onu en çok üzen, orta yaşını çoktan geçmiş, bakımsız ve pis bir adam olan Kahveci Selim’in karısının üstüne, on altı yaşındaki torunu Meryem’i istemesi olur. Bu kadar düşmüş olmayı içine sindiremez. Pek beğenmediği evi, devam ettiremediği mesleği, değişen ve Anadolu’ya uyum sağlayan gelenekleri, gül gibi torunlarının kendilerine layık olmayan kişilerle evlenmek durumunda kalması, Firuz Ağanın kaybettiğini kabul edemediği saygıdeğer konumunu ve dâhil olmayı kabul edemediği fakir insan konumunu gösteren unsurlardır.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanın kahramanlarının sosyal konumlarını şekillendiren unsurların başında milliyet ve din gelir. Bunun yanında tarihî süreç de sosyal konuma etki eden bir unsurdur. Milliyetçilik duygularının Rumlar tarafından ortaya dökülmesi, Türklerin katledilerek Girit’in Yunanistan’a bağlanması çalışmaları, ister istemez adada yaşayan Türk ve Rumları karşıt bir konuma getirmiştir. Türkler, gücünü büyük devletlerden alan Rumlar tarafından, adada istenmeyen ve her fırsatta hakları gasp edilen kişiler olur. Rumların Türkleri asimile etme çalışmaları din değişimi ile sağlanmaya çalışılır. Romanın Türk kahramanları, Girit’te Rumlar tarafından aşağılanan, asimile edilmeye çalışılan kişilerdir. Rumlar ise, Türklere karşı düşmanlık besleyen ve bunu her fırsatta ifade etmekten çekinmeyen kişilerdir. Girit’te yaşanan durumdan dolayı, kahramanların sosyal konumları, milliyetlerine göre ve her iki millete göre değişiklik gösterir.

Romanda sosyal konumu diğerlerinden farklı olan iki kahraman bulunur. Bunlardan birincisi Kir Vladimiros’tur. Aslen İstanbullu olan **Vladimiros**’un Türkler arasında saygın bir konumu vardır. Onu tanımayan Türkler kendisinden şüphe etse de bu durum kısa zamanda giderilir. Türkler, Rum ve Yunanların yayılmacılığını doğru bulmayan Vladimiros’a tarafsız kişiliğinden dolayı saygı gösterir. Kahraman, Türklerin yanında yer almasıyla Türk kahramanlar tarafından, özellikle Hasan

tarafından onaylanan ve sevilen bir kahraman iken, Rumlar arasında onaylanmaz. Matbaasında çalışan Vomvolokis, Vladimiros ile Hasan'ın dostluğunu pek iyi karşılamaz.

Sosyal konumu farklı olan diğer kahraman ise **Marigo**'dur. Aslında Rumların sevdiği ve saygı duyduğu bir işkadını iken Hasan ile çalışmaya başladıktan sonra, asıl olarak ise sevgili olduktan sonra Rumlar tarafından dışlanır. Hatta Rumlar, kendisini Hasan'la beraber yaşadığı için papaza şikâyet ederler. İkisinin birlikte olmasının Rumlar tarafından kabul edilebilir tek bir seçeneği vardır, o da Hasan'ın hristiyan olmasıdır. Rumlar tarafından yapılan baskı dolayısıyla sevgilisinden ayrılmak zorunda kalan Marigo, bu şekilde çevresinde yeniden onaylanan bir kişi olur.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında Avrupa'da tahsil gören **Şekip Bey**, Avrupa hayranlığı dolayısıyla Türkiye'ye döndüğünde büyük saygı görür. Gazetede hakkında “muvaffak olmuş bir genç” haberleri ve yazıları çıkar. Ülkeye büyük faydası olacağı düşünülür. Şekip'in Avrupa'da okumaktan ziyade, oranın serbest hayatından faydalanmış olduğunu, onunla aynı dönemde Cenevre ve Zürih'te bulunan Cemil Bey ısrarla anlatsa da bu sözler Şekip Beyin toplumdaki itibarını sarsmaz. Ancak, Şekip Bey, İstanbul'da gösterilere katılmak, dükkânları yağmalamak ve kadınlar arasında kavgaya neden olmak, yasak aşk yaşamak şeklinde gayrimeşru işlere girişince durum değişir. İnsanların gözünden düşer, dışlanır, işinden atılır, saygıdeğer konumunu kaybeder. Avrupa'da okumuş olması bile ona yeniden itibar kazandırmaz.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) adlı romanın kahramanlarından **Seyit Rıza**, Dersim'de devletin aldığı kararlara karşı direnişi başlatan ve bir kısmının liderliğini yapan kişidir. Bu anlamda kendisine bağlı olanların saygısını kazanmıştır. Babası da kendisi gibi saygı duyulan bir kişi olan Seyit Rıza'ya “Lacê Baboyi”, “babasının oğlu” diye hitap edilir. Kendisinden önce başlayan direniş hareketlerinin başarısızlığı sonrasında, Seyit Rıza, tüm aşiret liderlerini toplayarak onlara liderlik eder ve bu toplantıdan Abdullah Paşayla yeniden görüşme kararı çıkar. Erzincan valisi, Seyit Rıza'nın liderlik konumundan dolayı ona haberci gönderir ve görüşmeye çağırır. Seyit Rıza, aşiretler arasındaki sosyal konumuyla Dersim direnişini etkileyebilecek güçte olması dolayısıyla idam edilir.

Romanda **Yavan**'ın hak etmediği bir sosyal konumu vardır. Kürtler arasında yiğit ve kahraman bir kişi olarak bilinen, hatta uçak düşürdüğü sanılarak “tayyare canavarı” lakabı takılan Yavan, aslında kendini korumak için her duruma uyum sağlayan bir kişiliğe sahiptir. Halk arasında hakkında yayılan efsanevi hikâyeler

gerçek değildir, ancak Yavan bunları inkâr etmez. Bu şekilde, Kürtler arasında kendine saygıdeğer bir konum sağlamış, askerler arasında ise istihbaratçı belgesi olarak güvenilir bir konum kazanmıştır.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında **Demokrat Nazmi Bey**, dönemin hükümeti olan CHP tarafından, İstanbul'dan Denizli'ye sürülmüştür. Hükümet tarafından sürgün edilmiş bir kişi olduğundan Denizli'de, halk kendisi ile konuşmaya çekinir. Onun kasabadaki tek arkadaşı küçük Ali'dir. Çünkü Halkçıların ayrıcalıklı konumuna karşın o bir sürgündür ve kasaba halkı onunla yakınlaşırlarsa kendilerinin de başına aynı şeyin geleceğinden korkar. Demokrat Nazmi Bey de başına gelenlerden sonra temkini elden bırakmaz ve okuduğu gazeteyi işyerine götürmez. Kendisine Demokrat Partinin “Demokrat”ı lakap olan Nazmi Beyin romandaki sosyal konumu, siyasi düşüncesinden dolayı aşağılanmak, dışlanmak şeklindedir. Düşüncesinden dolayı dönemin hükümeti tarafından ceza ve baskıya maruz kalır.

Beyazateş Adası(M.Erman,1998) adlı romanda kahramanların sosyal konumlarını belirleyen unsur dindir. Dinler arası geçişlerin kolaylıkla yapıldığı ve bunun insanın kendi isteğine bağlı olmadığı dönemde, **Mimar Sinan-ı Atik**, girdiği sosyal ortamlarda kabul görebilmek için birçok kez din değiştirir ve ancak bundan sonra saygıdeğer bir mimar olur. Önceleri bir Katolik iken, Melekper Ana ile tanışınca onun tüm dinlerden bir miktar bulunan dinini kabul eder. Daha sonra bir köle olarak getirildiği Konstantinopolis'te Ayasofya'nın tamiri ve kilise yapımı için Ortodoksluğu seçmek durumunda bırakılan mimar, son olarak cami inşa edebilmesi için Müslüman yapılır. Kahramanın içinde bulunduğu toplumsal yapıya uyum sağlamasının baş şartı, dininin içinde bulunduğu toplum ile uyumlu olmasıdır. Bu din değişikliklerinin gönüllü gerçekleşmeyişi, farklı durumları da beraberinde getirir. Gönüldeki din ile dildeki ve görüntüdeki din bazen farklılık gösterir. Mimar Sinan-ı Atik de, görüntüde Müslüman iken, aynı zamanda bir Hristiyan gibi davranır. Kurduğu Taklib-i Dineyn Halvetiye tarikatı iki dini harmanlamış; romanın yakın zamanında da devam eden gizli bir tarikat oluşturmuştur. Mimar gibi, saygın bir konum kazanmak ve toplum tarafından kabul görmek adına dinini değiştiren diğer kahramanlar için, Sinan-ı Atik, bir tarikat lideri olma konumuna da sahiptir.

Dönemin padişahı **Fatih Sultan Mehmet**, Hristiyan olan üvey annesi Mara Sultan'dan etkilenecek iki dini birlikte yaşayan bir kahramandır. Padişah, görüntüde Müslüman, gerçekte ise Hristiyan'dır. Onun, Müslümanların padişahı olmasından kaynaklanan sosyal konumu, bu durumu açıklamasını engeller. Her ne kadar padişah

olduğundan büyük bir güce sahip olduğu düşünülse de, ulemanın Fatih üzerinde büyük bir baskısı vardır. Ancak, padişah sosyal konumunun kazandırdığı güçle, iki dinli kahramanları gizliden gizliye korur. Mimar Sinan-ı Atik yerine bir başka mahkûm idam edilmiş, mimar farklı bir kimlikle Beyazateş Adasına gönderilmiştir. Padişahın hekimi **Yakup Paşa** da, sarayda hekimlik yapabilmek için dinini değiştirip Müslüman olmuştur. Ancak, o hem Yahudiliği hem de Müslümanlığı bir arada yaşar ve padişah da bunu bilir. Romanda bunun gibi, İstanbul’u fetheden hükümdarın devletinde önemli bir mevki kazanabilmek için Müslüman olmuş; ama önceki dinini de devam ettiren birçok kahraman bulunur. Aslen bir Sırp olan sadrazam **Mahmut Paşa**, Rum dönmesi tüccar **Abdülrahim Efendi**, **Mimar Muslihüddin**, haremağası **Mikail bin Abdullah**, cariye **Sofia/Safiye Hatun** bu niteliği taşıyan kahramanlardır. Dinini değiştirerek sarayda önemli bir göreve getirilme ümidi beslerken öldürülen **Lukas Notaras**’ı da bu gruba dâhil edebiliriz.

Ayasofya’nın tamiri için İstanbul’a gelen İtalyan mimar **Ermano Muratore**, Mimar Sinan-ı Atik ile paralel özellikler taşımasından dolayı romanda önemli bir kahramandır. O da bir mimardır, Ayasofya’nın tamirinde görev almıştır ve Hristiyan’dır. Bu yüzden Muratore, pir mimarın ruhunu azad ettirmek için gereken kişidir. Ancak onun bu özelliğini sadece, kitabın hikâyesine vakıf olanlar bilir. Muratore, kitabın teslim edileceği kişi olarak seçilmiştir ve kendisine verilen görev gereğince, “üveys derviş”le birlikte kitabı yerine ulaştırmaya çalışır.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanın başkahramanları nakkaşlardan oluşmaktadır. Romanın çatışması da, kültürel değişim yaşanan bir dönemde, nakkaşlığın bu değişimden nasıl etkileneceğidir: Nakkaşlığın geleneksel biçimde devamı veya değişimi nakkaşların da sosyal konumunu değiştirecektir. Enişte’nin kitabı çıkar ve beğenilirse nakkaşlık geri plânda kalacak, batı resmi ön plâna çıkacaktır. Dolayısıyla bu geleneksel sanat ve sanatçıları toplumdaki değerli konumunu kaybedecektir.

Romanda batı resim sanatını, nakkaşlığa yerleştirmeye çalışan **Enişte**, padişah tarafından Venedik’e elçi olarak gönderildiğinde karşılaştığı batı resim sanatından etkilenmiştir. Padişahı da ikna ederek batılı resim sanatını nakkaşlıkla bir araya getireceği bir kitap hazırlama izni alır. Kitap bitirildiğinde, Enişte onu Venedik doçuna hediye olarak götürecektir. Bu kitapta, perspektif usulüyle yapılan çalışmalar, dönemin tutucu kimseleri tarafından eleştirildiği gibi, başnakkaş Üstat Osman’ın da öfkesini üstüne çeker. Çünkü kitabın tamamlanması demek batı resim sanatı ve

Enişte'nin itibarının artması; nakkaşlık ve Üstat Osman'ın itibarının azalması anlamına gelir.

Üstat Osman, padişahın nakkaşhanesinin başnakkaşıdır. Ancak, Üstat Osman'ın başnakkaşlığı, Enişte'nin faaliyetleri dolayısıyla eski saygınlığını kaybetmiş görünmektedir. Burada kendi yetiştirdiği nakkaşları Zeytin, Leylek, Kelebek ve tezhip ustası Zarif Efendi, Enişte'nin gizli kitabı için evde çalışır. Eskiden padişahların sık sık ziyaret ettiği, bu ziyaretlere özel törenlerin yapıldığı nakkaşhane de, Üstat Osman gibi, önemini ve anlamını kaybetmiştir. Tüm bunların sorumlusunun Enişte olduğunu bilen Üstat Osman, geleneksel doğu nakkaşlığının devamından yanadır.

Romanın katil kahramanı **Zeytin**, geleneksel nakkaşlık anlayışı ile yetişmiştir. Ama batı resim sanatına göre çalışmaya olumsuz yaklaşmaz. Nakkaşlar için, padişahın nakkaşhanesinin ustası olmak önemli ve saygındır. Zeytin de nakkaşhanenin en yetenekli nakkaşıdır. Ancak işlediği cinayetler ortaya çıkınca, arkadaşları tarafından dışlanır. Zarif Efendiyi batılı tarzda çalışılmış resimler yüzünden tutucu kesimlere kendilerini deşifre etmesini engellemek için öldürür. Enişte'yi öldürmesinin nedeni ise, onun işlediği cinayeti onaylamamasıdır.

Gizli kitap için yapılan çalışmaları ve süslediği resimlerde gördüklerini Müslümanlığa aykırı bulduğundan **Zarif Efendinin** içi içini yer. Nakkaşhanenin usta tezhipçisi Zarif Efendi, mesleğinin ve çalıştığı kurumun kendisine sağladığı konumdan memnundur. Onun hazırlanan kitabın tepki çekip itibarını yitirmesine neden olacağından korkması sonunu getirir.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda ressam **Halil**, yaşadığı sosyal ortamda anlaşılmayan bir kahramandır. Halil'in ressamlığı ve yapmaya çalıştığı nü resimler, içinde bulunduğu toplumsal yapıyla zıttır. Ne yaptığı bilinmediğinden ve yaptıklarına bir anlam verilemediğinden kahraman, onaylanmaz. Mahalleli Halil'i yarı deli olarak nitelendirir. Yaptığı nü resimler ortaya çıktığında ise, öldürülmek istenir.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında sosyal konumuyla dikkat çeken kahramanlar, Akrep Arif, nam-ı diğer Nakş-ı Nigar mahallesinin yedi kocakarısıdır. Mahallede herkesin çekindiği ve saygı duyduğu kocakarılar, bilge kadınlardır. Mahallenin ikibaşlılığından kaynaklanan uğursuzluğu da yine bu kadınlar tarafından giderilir. Her birinin farklı nitelikleri olan kadınlardan **Kevser Nine**, otların dilinden anlar ve mahalleliye ihtiyaca göre karışımlar yapar. **İsmihan Kadın**, gözleriyle insanın içini görebilen ve cinleri kontrol edebilen bir kadındır. **Macuncu Makbule**, bilgeliğinin yanında çeşit çeşit şifalı macunlar yapmasını bilir. **Şebgir Kamer**,

mahallenin rüya tabircisidir. **Bedrenk Asiye**, nazara karşı kurşun döken, nazarlıklar yapan bir kadındır. Herşeyde iyi bir taraf bulmasıyla **Sidikli Safiye**, herşeyin en kötüsünü önce düşünmesiyle **Hoyrat Hacer** birbirlerini dengeleyen iki kadındır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanın başkahramanı **Meyyale**'nin sarayda büyümüş olması, ona saygın bir konum kazandırır. Bir bebek iken girdiği bu çevrede, valide sultanın değer verdiği bir kişi olur. Valide sultan, onu evlendirmek için özel bir çaba harcar ve bu konuda onun fikrini de alır. Meyyale'nin sarayla olan bağı, onun evliliklerine de etki eder. Önce Nevres Paşa ile sonra Hasan Hilmi Paşa ile evlenmesi, padişahın yakınında olmasının yarattığı saygınlığa bağlıdır. Ancak, kahraman evlendikten sonra, sarayda kendisine gösterilen ihtimam, özen ve saygıyı göremeyince hırçınlaşır ve çok kırıcı olur. Bu tavırları dolayısıyla insanların kendisinden uzaklaşmasına neden olduğu gibi, eşini de kaybeder.

Hasan Hilmi Paşa ise, babası da bir paşa olan üst düzey bir memurdur. Danıştay üyeliği ve valilik yapmış olan kahramanın saygınlığı, bürokratik konumundan kaynaklanır. Roman boyunca onu, önemli görevlerde görürüz.

Kılıç Yarısı Gibi'de (A.Altan, 1998) **Mehpare Hanımın** sosyal konumunu güzelliği belirler. Güzelliği dolayısıyla herkesi etkisi altında bırakarak etrafında hayranlık uyandıran Mehpare Hanımın güzelliğindeki uğursuzluk, ona âşık olan erkekleri mahvettikten sonra anlaşılır.

Önceleri bir paşazade olmakla çevresinde saygın bir konumu olduğunu gördüğümüz **Hikmet Bey**, kendisinin çocukluğunu bilen padişahın izniyle mabeyinde çalışmaya başlar. Ancak bu görevinin itibarına bir etkisi yoktur. Yetişkinliğine kadar Fransa'da annesiyle yaşayan Hikmet Bey, paşazade olmasına rağmen ülkedeki meselelerden fazla haberdar değildir, bunlarla pek de ilgilenmez. Romanda, kahramana İttihat ve Terakki Cemiyetindeki çalışmaları toplumsal bir anlam kazandırır. Annesinin İstanbul ziyaretinden sonra hürriyet meselelerine ilgi duymaya başlayan Hikmet Bey, yasak matbuattan yaptığı tercümelerden dolayı Selanik'e gönderilir. Bu bir nevi sürgün demektir ki, padişahın çevresinden dışlandığı anlamına gelir. Selanik'te ise, babasının padişahın doktoru olduğunu duyanların kimisi ona dalkavukluk ederken, İttihatçılar bundan dolayı kendinden uzak durur. Hürriyetçi olduğu anlaşılınca İttihatçıların arasına girmeyi başaran Hikmet Bey, onların beyin gücünden ziyade silah gücüne güvendiklerini üzümlere görür. Hikmet Beyin paşa babasının ve hürriyet çalışmalarının oluşturduğu itibar, Mehpare Hanımın ihaneti ile anlamsızlaşır ve Hikmet Bey intihar eder.

Şeyh Efendi, İstanbul'da bir tarikatın şeyhi olmakla önemli derecede siyasî ve sosyal güce sahiptir. Ülkenin dört bir yanından insanlar onu görmeye, elini öpmeye gelir. Mehpâre Hanımla yaşadığı başarısız evliliğin verdiği acıların olgunlaştırdığı ruhu, onun dış görüntüsüne ve davranışlarına yansır. Şeyhin acısı arttıkça zikir törenleri daha yakıcı geçmekte ve de ünü artmaktadır. Siyasîler de şeyhe karşı hürmetkâr bir tavır içindedir. Ragıp Bey, Beyoğlu gecelerinde bir kabadayıyı vurduğunda Hasan Efendi tarafından buraya getirilir. Şeyh bundan hoşlanmasa da başhafiye Fehim Paşa, Ragıp Beyi şeyhten isteyemez. Daha sonra bir paşazadenin burnunu kırarak yine tekkeye gelen Ragıp Beyi yine şeyhin itibarı kurtarır. Ragıp Beyin Almanya'ya gönderilmesi haberini ilk öğrenenlerden olan Şeyh Efendi, Almanya'da unutulmuş Ragıp Beyin ülkeye davetini de yaptıran kişidir. Tüm bunlar, şeyhin gerek üst tabaka, gerekse alt tabakada ne kadar saygı duyulduğunu, bir dedişinin iki edilmediğini gösterir. Ancak herkesin kendisini üstün bir insan olarak görmesinden dolayı dostsuz kalan Şeyh Efendi, kendisini sıradan bir insan olarak kabul eden Ragıp Beyle samimi bir dostluk geliştirir.

Çanakkale Mahşeri (M. Niyazi, 1998) romanının büyük çoğunluğunu asker kahramanlar oluşturur ve bunlar çeşitli memleketlerden, birbirinden farklı işlerini bırakarak gelmiş, tek bir amaç için birleşmiş insanlardır. Cephe gerisinde kalan kahramanlar da aynı amaca hizmet etmek için maddi ve manevî olarak ellerinden gelen her fedakârlığı yapan insanlardır. Romanın sosyal ortamı cephe olduğundan, kahramanların sosyal konumlarını belirleyen tek unsur vatanperverlikleridir. Romanın tüm kahramanları da vatanlarına canlarını feda etmek üzere düşmanın karşısına çıkmıştır. Ancak Çanakkale Mahşeri'nde bu tipin dışına çıkan üç kahraman bulunur. Bunlar Muzır Ruşen, Mendebur İdris ve savaştan kaçmak için kendini yaralayan askerdir. **Muzır Ruşen** ve **Mendebur İdris**, birbirleri veya başkaları ile sürekli didişme içinde olan kahramanlardır. Romanda da hemen her zaman adları birlikte anılır. Bu kahramanlar cepheden kaçmak için fırsat kollasalar da buna hiç fırsat bulamazlar. Onların bu düşünceleri ve olumsuz davranışları, arkadaşlarının kendilerine yaklaşımını belirler. Bu durum kahramanların isimlerine de yansır. "Muzır" ve "Mendebur" sıfatları, onların sosyal konumlarına dair ipucudur.

Cepheden **kaçmaya çalışan diğer kahraman**, çalılar arasında kendini vurur ve yanlışlıkla vurduğunu iddia eder. Bunu bilerek yaptığı anlaşıldığında da kurşuna dizilir. Böylece şehit olarak sosyal konumu yüceleceği halde, kaçak damgası yer.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanın başkahramanı olan **Bekir Efe**, ülkesinin işgalden kurtulması için Sarıkamış'ta ve Yahya Kaptan çetesinde savaştıktan sonra, Ankara'nın işgal edilmesi üzerine burada da bir çete kurarak yapılan haksızlıkları cezalandırır. Eskişehir'de kurduğu Yeşilordu ile Yunanlılara karşı savaşır. Bekir Efe, bu tutumuyla halkın ve ileri gelenlerin saygısını kazanır. Düşmana karşı halkı koruyacak güce sahip olması ve bu gücü yerinde kullanmasıyla sosyal konumu yücelen Bekir Efe, Mekteb-i Mülkiye'de iken tanıştığı sosyalist fikirlerini Ankara'da yazdığı gazete, Eskişehir'de kurduğu ve Reşit Beye devrettiği Emek adlı gazete ve son olarak da yazdığı kitabı ile duyurması sonucu, sosyal konumu değişir ve fikirleri dolayısıyla onaylanmayan bir kişi olur. Hakkında çıkan yakalama kararı yanında, halk da onun bu fikirlerini beğenmez; Bekir Efe sosyalist Bakü'ye kaçmak zorunda kalır.

Sabire Büyükananın içinde bulunduğu sosyal ortamdaki konumu da çok saygıdeğerdir. Seksen yaşında mı, doksan yaşında mı olduğunu bilemeyen kahramanın saygıdeğer konumunun ilk nedeni yaşıdır. Ancak Sabire Büyükanan, görmüş geçirmişliği, uygun kararlar verışı, yılcık hastalığı ocağı oluşu, sözü dinlenir bir bilge oluşu ve hoşgörüsü yüzünden de bu konuma sahiptir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında kahramanların sosyal konumunu belirleyen unsurlar dönemin siyasîleri olan Atatürk ve İsmet İnönü'ye yakınlık ile cumhuriyet ideolojisine bağlılıktır. Romanın başkahramanı **Cemal Bey**in Samsun'daki saygın konumu öncelikle Kuvayı Milliye hareketine katılmak ve desteklemekle oluşur. Cumhuriyet kurulduktan sonra, daha önceden kurtuluş mücadelesi dolayısıyla tanıştığı Mustafa Kemal Paşaya olan bağlılığı devam eden Cemal Bey, cumhuriyetin ilkeleri ve ideallerini gönülden destekleyen ve bu uğurda elinden gelen her şeyi yapan bir kişidir. Bundan dolayı Atatürk'ün milletvekili yaptığı kahraman, hem memleketinde hem de Ankara'da herkesten büyük saygı görür; Atatürk'ün ve İsmet İnönü'nün övgülerine mazhar olur.

Romanda Atatürk'ün, İsmet İnönü'nün karşısında duran eski posta müdürü **Cahit Bey**in sosyal konumu pek de parlak değildir. İzmir suikastına katıldığı gerekçesiyle İstiklal Mahkemelerinde yargılanan ve pişmanlığı dolayısıyla affedilen kahraman, kurtuluş savaşı günlerinde Mustafa Kemal Paşanın en ateşli savunucularındandır. Ancak İzmir suikastı sorumlularından olduğu anlaşıncı, İstiklal Mahkemesinde yargılanır. İdam cezası affedildikten sonra köşesine çekilmek zorunda kalan Cahit Bey, tamamen dışlanmış; insan içine çıkamaz. Siyasi hayatı sona

ermiştir. Oğlunun kendisini dışlayanlarla birlikte olması, onları haklı bulması Cahit Beyi üzer. Ancak o kadar kötü bir şey yapmıştır ki, oğlu Cezmi'nin gözünde bile saygınlığını yitirmiştir.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanın kahramanlarından **Poyraz Musa**, bir süre de olsa askerden kaçmış; ama savaş sonunda İstiklal madalyası almış bir kahramandır. İstiklal madalyası kazanan bir asker olması dolayısıyla da itibarlı bir kişi olan Musa, adanın ününü duyarak kasabaya geldiğinde, kendine haşmetli bir görüntü verir; kasabalılarla yüksek perdeden konuşarak kendinden çekindirir. Kasabadaki herkes, onun Kurtuluş Savaşında büyük işler başarmış ve siyasiler arasında sözü geçen bir kişi olduğunu düşünür. Kavlakzade Remzi bu görüntüsünden ve varsayılan siyasi gücünden rahatsız olarak onun açığını aramaya başlar. Bundan dolayı onu arayan ve ardından kasabaya, adaya gelen kanlılarına destek olarak Poyraz Musa'dan kurtulmak ister. Karınca adasına yerleştiğinde geçmişte yaptıklarını veya seyirci kaldıklarını unutmak ve bunları bilmeyen kişilerle bir arada olmak isteyen Poyraz, zengin bedevileri basarak kazandığı altınları, Anadolu'daki sıkıntılı hayatın adaya savurduğu kişilere yardım etmek için kullanır. Yardımseverliği ve iyi yürekliliği dolayısıyla adadaki ve kasabadaki herkesin saygısını kazanır. Hatta onu öldürmek için adaya gelenler bile ona saygı duyar ve öldürmekten vazgeçerek geri döner.

Vasili'nin sosyal konumunda, Çanakkale ve Dumlupınar'daki savaşlara katılmışlığının bir etkisi olsa da Rum kimliği daha belirleyicidir. Hem kendisi hem de beraber yaşadığı Türkler, katıldığı savaşlarda yaşadığı sıkıntılarla, ülkesini savunmak için elinden geleni yapmış olmakla bu topraklarda yaşamayı hak ettiğine inansa da, siyasî bir karar olan nüfus mübadelesi sonucunda, Rum olduğu için Yunanistan'a gitmek zorunda kalır. Vasili'nin bu karara direnerek adada saklanması ve Yunanistan'a gitmemesi, onu bir kaçak durumuna düşürür. Kökeninin İstanbul'a bağlanması şeklinde bir çözüm bulunarak mübadeleden kurtulan Vasili, meşru bir konuma yükselir. Ayrıca o, adanın sevilen ve sayılan bir üyesidir.

Lena Papazoğlu'nun durumu da Vasili ile hemen hemen aynıdır. Oğullarını memleketi uğrunda şehit vermiş bir vatandaş iken, Rum kimliği dolayısıyla mübadil olan Lena, bunu kabul edemeyerek adaya geri döndüğünde, kendisi yaşlılığından dolayı farkında olmasa da, herkes onun kaçak olduğunu bilir.

Romanın diğer kahramanları Baytar Cemil, Doktor Salman Sami, Doktor Halil Rifat, Hançerli Efe, ülkenin içinde bulunduğu zor koşullarda savaşa katılmış ve

ülkesini savunmuştur. Her birisi bu zor süreçten izler taşır. **Baytar Cemil**'in bacağı aksar, önceleri psikolojisi bozulan **Salman Sami**'nin kulağı yoktur ve topaldır, **Halil Rifat**'ın ise kolu yoktur. Hepsi Kurtuluş Savaşı gazisi olmak yanında, ada insanının ihtiyaçlarını gidererek aranan kişiler olma niteliği taşırlar.

Romanın sosyal konumu dikkat çeken diğer kahramanlarının üçü asker kaçağıdır. **Kaçak Hasan**, aslında asker kaçağı değilken, onu kaçak sanan ve ısrarla onu öldürmeye çalışan Enver Paşa yüzünden asker kaçağı olmuştur. İçinde bulunulan durumdan kaynaklanan bir şekilde, birçok asker kaçağından biri olan Kaçak Hasan, bu durumun değiştiğini anlayamaz. Onun sosyal konumu kaçaklığı ile bütünleşmiştir. Savaşın sona erdiğine ve kaçaklığın bittiğine, toplumda ve devlette meşru bir konumda olduğuna bir süre inanamaz. Kısacası yeni sosyal konumunu kabul edemez. Kahramanın asılma korkusu, herkes tarafından acıyla karşılanır.

Bir başka asker kaçağı **Nişancı Veli**'dir. I. Dünya savaşı sırasında, uzun süren askerlikten kaçarak evine gelen Nişancı Veli'nin bu durumu, sonrasında çıkan Kurtuluş Savaşı dolayısıyla fark edilmemiştir. Kaçaklığı unutilan Nişancı'nın balıkçılıktaki ustalığı adalılar arasında takdire şayandır. Ayrıca çok etkileyici bakışları olan kahraman, bakışlarıyla kahramanları kendinden çekindirir ve bakışlarıyla istediğini yaptırır. Bundan dolayı, özellikle romanın olumsuz tipleri olan Kavlakzade Remzi ve Kerim, Nişancı Veli'den çok çekinir.

Asker kaçaklığının yanında her durumda kendini kurtarmayı bilen ve yaşananları kendisi için avantaja çevirebilen kahraman **Kavlakzade Remzi**'dir. Onun asker kaçağı olduğu herkes tarafından biliniyor olsa da, elde etmeyi başardığı siyasî konumu dolayısıyla insanlar kendisinden çekinir. Devletin imkânlarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilen Remzi, önce kasabanın Cumhuriyet Halk Fırkası reisliğine, sonra da mebusluğa seçilerek zenginliğinin sağladığı itibara, siyasi gücün sağladığı itibarı ekler.

Musa Kâzım Ağafendi, nesiller boyu at yetiştiren Giritli soylu bir ailenin üyesi olmanın yanında, bir Alevi dedesidir. Onun parmağındaki on iki köşeli yüzüğü gören Melek Hatun bunu hemen anlar ve ona “sultanım” diye hitap eder. Musa Kâzım Ağafendi, romanın Alevi kahramanları tarafından saygı duyulan bir kahraman olsa da, o kendisini bu özelliği ile ön plâna çıkarmaz. Alevi olmayan kahramanlar da Musa Kâzım Ağafendiye asil tavırları dolayısıyla büyük bir saygı duyar.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda sosyal konumu dikkat çeken kahraman **Umut Öğretmen**dir. Köy Enstitüsünden mezun olarak atandığı

okulda pek de saygıyla karşılanmayan öğretmen, bu işi yapmak için çok genç bulunur. Köylülerin emeklerinin karşılığını daha çok alabilecekleri yöntemlerle tarım yapmalarını tavsiye eden öğretmenin düşünceleri önceleri desteklenmez. Kendine inanan birkaç kişiden fazlası yoktur. Ancak, bu birkaç kişinin yardımıyla köyde başardığı işler, onun sosyal konumunun değişmesine neden olur. Başarıları sonucu Umut Öğretmen, köyde sözü dinlenen ve aranan bir insan konumuna yükselir; köyün kan davasını bitirmeye bile muvaffak olur.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda dede, baba ve oğul, üç neslin hayatları fakirlikle mücadele ederek geçer. Köyde beylerin ise ayrıcalıklı bir konumu vardır, çünkü onlar zengindir. Tüm köy halkı onların işçisidir ve zenginlikleri, işveren olmaları yüzünden onlara saygı duyar. Köy halkı Ali Gede'nin ailesi gibi fakirdir ve toplumun alt tabakasını oluşturur.

Ali Gede, savaştan döndükten sonra, babasından devraldığı beylerin çiftliğinin hizmetkârlığını devam ettirir. Ali Gede, yıllarca savaşmış, vatanı için gereken fedakârlığı göstermiş; savaştığı yıllarda ailesini yalnız bırakmıştır. Savaşı kazanıp döndüğünde ise, fakir yaşantısında hiçbir değişiklik olmayışı Ali Gede'nin dikkatini çeker. Zaten savaşa giden, ülkesi için canını veren de alt tabaka olan Anadolu halkıdır. Osmanlı Devleti yıkılmış, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş; ama Ali Gede yine hizmetkâr ve fakirdir. Ömrünü fakirlikle tamamladıktan sonra babasından devraldığı mirası oğluna bırakır.

Rıza da fakirliğinden dolayı alt tabakanın insanıdır. Onun hayatı da fakirlikle geçer. Babası savaşa gitmeden önce doğan Rıza, babası döndüğünde küçük bir çocuktur. Ali Gede'nin güç bela toparlayabildiği mal ve mülkün büyük bir kısmını üvey annesine kaptırınca, hayata neredeyse sıfırdan başlar. Küçük bir bahçede çiftçilik yapar. Hasta olan karısına et, süt, bal yedirmesi gerekmektedir; ancak Rıza'nın bunları alacak bir geliri yoktur. Oğlan çocuğu olmasını çok arzu eden kahraman, bu sayede iş gücüne para vermeyerek daha çok kazanacağını hesap eder. Rıza, artık yaşlandığında bir evi, bir de tütün ektiği tarlası vardır; fakirlik yazgısı değişmemiştir.

Rıza'nın oğlu **Doğan**, önce hastalıklı bir çocuk olduğundan, daha sonra da böyle alıştığından bağ bahçe işleriyle ilgilenmez. Edebiyata meraklı olan ve okumayı seven kahraman, babasının kendisine iş gücü gözüyle bakmasından dolayı okuyamaz. Doğan, ailesinin kaderi olan fakirliği yenmek için Almanya'ya işçi olarak gider. O da yetenekleri ve isteklerine rağmen, alt tabaka insanı olduğu için, istediğinden farklı bir hayat yaşamak zorunda kalır.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında öne çıkan iki kahraman Ölüm ve Cezzar Dededir.

Ölüm adlı kahraman, görüntüsü çok soğuk ve insanların pek de hoşlanmadıkları biridir. Ölüm, görevi dolayısıyla soğuk, duygusuz ve dehşet verici bir görüntüye sahiptir. Onu görenler, ondan korkar ve uzak olmak ister. Ölüm, insanların sevmediği, görmek istemediği bir kahramandır. Kabadayının karşısına çıktığında, Cezzar Dedenin torunları onu gördüğünde, kahramanların ona karşı tavrını daha açık bir şekilde görürüz. Kabadayı, Ölüm'e kafa tutmak istediğinde bunun mümkün olmadığını anlar. Cezzar Dedenin torunu ise, dedesini çağıran adamın tuhaf ve soğuk görüntüsünden ürker.

Yetmiş yaşlarında olan **Cezzar Dede**, o yaşlardaki diğer dedeler gibi torunlarına masal ve hikâyeler anlatma görevini üstlenir. O yaşlarda dedeler, aile içinde pek de önemsenmez, fikirleri fazla dikkate alınmaz. Onların aile içindeki işleri, torunları oyalamak, onlara zevkli vakit geçirtmektir. Cezzar Dede de bu görevi büyük bir başarı ile devam ettirir. Başarılı bir dede olduğu için, onu çok seven torunları, hikâyelerini merakla dinler. Ölüm, dedelerini götürdüğü zaman, buna engel olmaya çalışır ve dedelerini ararlar. Ölümün gülümsemesini sağlayan da Cezzar Dedeyi çok seven torunlarıdır.

Güvercine Ağıt (G.Korat, 1999) adlı romanda kahramanların sosyal konumları, din kavramı etrafında şekillenir. Emirlerin kahraman olarak seçildiği romanda **Peristrama Emiri Stavro**, ailesinin üstünde bir lanet olduğuna inanır. Bunu ise, üvey dedesi Manuel'in, Hristiyan karısı Marika'nın ilk kocası Müslüman Haydar'dan olan çocuklarına din değiştirtmesine bağlar. Bu lanetten kaçmak için dinine iyice bağlanan, şapeller yaptıran Stavro'nun çocukları, aynı nedenden dolayı kiliselerden kaçır. Emir olduğu için sözü geçen bir kişi olan Stavro, dini düşünceleri ve Hristiyanlar üzerindeki etkileri dolayısıyla masum insanları hapsedirerek ya da öldürterek yanlış kararlar verdiği için emirliğini ve insanlar arasındaki saygın konumunu kaybeder.

Yıllar önce **Başhisar Emiri Haydar** ve **Uçhisar Emiri Vasili**, Müslümanlık ve Hristiyanlığı bir araya getirmeye çalışan iki önderdir. Bu iki kişinin ortadan kaybolmasıyla sonuçlanan bu girişim, Müslümanlığın Bektaşî, Kalenderî mezhepleri ile bazı Hristiyanlar tarafından devam ettirilmeye çalışılır. Bundan dolayı Haydar ve Vasili, Bektaşîler, Kalenderîler, Türkmenler ve bazı Hristiyanlar tarafından şeyh, pir gibi saygı görürler. **Başhisar Emiri Muhyiddin**, eski Başhisar emirinin yarım bıraktığı işi, hem siyasî hem de dini anlamda devam ettirmeye çalışır; ama o da

başarısızlığa uğrar. Verdiği yanlış kararlar dolayısıyla sultan yanındaki ve Türkmen obaları arasındaki saygın konumunu ve emirliğini kaybeder.

Ermeni papazı **Civan** bir din adamıdır; ancak romanda onun papazlığının sosyal konumuna pek bir etkisi yoktur. Kendi cemaatinin Anadolu'daki durumu için Ermeni kralından yardım istemeye giderken Türkmen aşiretleriyle karşılaşır. Civan, okuyucu karşısına çıktıktan kısa bir süre sonra Türkmenlere esir olur ve bundan sonra kahramanı hep esir, mahkûm durumunda görürüz. Esirlikten, mahkûmluktan kurtulduktan sonra, romanın sonunda Şamnalika'nın aşkına mahkûm olarak Türkmenler arasına geri döner.

Saruca Abdal, bir Bektaşî dervişidir ve şeyhten el alarak bir posta oturması yakındır. Halk arasında da saygı duyulan Saruca Abdal'ın birçok dervişi vardır. Onun Hristiyanlar arasında yarattığı olumlu etki, Stavro'yu rahatsız eder ve onu hapsedtirir.

Gülbeyaz, aslında Ortodoks bir Ermeni'dir. Kurduğu tarikatla Türkmenleri, Ortodoksları ve ateşperestleri tarikatında toplar; tanrısal özün hem erkeksi, hem de kadınsı olduğunu söyler. Saruca Abdal, ününü duyduğu için Gülbeyaz'ın tarikatını merak eder ve onun dergâhına gitmeye niyetlenir; ancak buraya ulaşmadan onunla zindanda karşılaşır. Hristiyanları ve Bektaşî-Kalenderî Müslümanları dergâhında toplayan Gülbeyaz, tarikatında kadınlara da aktif görevler vermesi dolayısıyla Saruca Abdal tarafından eleştirilir. Hristiyanlar arasında oluşturduğu etki ise, Stavro'nun hiç hoşuna gitmez. Hristiyanlığa zarar verdiği düşüncesiyle Stavro tarafından öldürülür.

Saruca ve Gülbeyaz'la aynı kaderi paylaşan **Fazıl**, kendi halinde bir tüccar iken, annesinin vasiyetini yerine getirmek için geldiği Anadolu'da Stavro tarafından öldürtülür. Onu bu kadere götüren Haydar'ın yeğeni olmasıdır. Haydar'ın Türkmenler arasındaki saygın konumu dolayısıyla onlardan saygı gören Fazıl, Stavro'nun Haydar'ın lanetinden korkması dolayısıyla öldürülür.

Civan'ın ve Başhisar Emiri Muhyiddin'in âşık olduğu **Şamnalika**, Türkmen kocası Handili'nin kızıdır ve savaşçı, yiğit bir Türkmendir. Ermeni papazı Civan'ın hapsedildiği yeraltı şehrinde üzerinde resimler bulunan levhalar okuyan ve ilkel kabileleri andıran dinî törenler yapan; yerin üstünde ise normal şekilde yaşayan bir Türkmen obasına mensuptur. Şamnalika, asaleti ve kararlılığıyla hem Civan, hem Emir Muhyiddin, hem de etrafındaki tüm kahramanlarda, saygıyla karışık bir hayranlık uyandırır.

Yürek Seferi(Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda, kahramanlar tamamen sembolik bir karakter taşır. Romandaki kahramanların her biri tarihimizin dönüm

noktaları olarak kabul edilen dönemlerin en önemli isimleri veya isimsiz kahramanlarıdır. Yürek Seferi'nde, ön plâna çıkarılan kahramanların sembolize ettiği kavram ve kurumlar önemlidir. Kahramanlar, anlatılmak istenenler için bir aracı durumundadır. Bu kahramanlarla, Türk milletinin, anlayış, hoşgörü, inanç ve çalışkanlığı hatırlatılarak eskisi gibi büyük başarılarla imza atabilecek güce sahip olduğu vurgulanır.

‘Ben’in ruhunun dolaştığı tarihî kişiler tarihte saygın bir iz bırakmış kişilerdir. Bunlardan biri **Süleyman Paşa** Orhan Gazi’nin oğludur. Babasından aldığı izinle Çimpe Kalesini fethederek tarihî öneme haiz bir iş yapmıştır. **Fatih Sultan Mehmet**, o güne kadar birçok kişinin denediği İstanbul’u fethetme işini başaran ve tarihte önemli bir yere sahip olan padişaktır. **Ulubatlı Hasan**, İstanbul’un fethinde büyük başarılar göstermiş bir Türk askeridir.

Türk milletinin tarih boyunca kazandığı başarılar ve bunların ardında yatan inancı temsil eden bu tarihî kahramanlar yanında “ben”in ruhunun dolaştığı kurmaca kişilerden **başörtülü kız**, İstanbul Üniversitesinde tıp öğrencisidir. Başörtülü olduğu için derslere girmesine izin verilmeyen öğrenci bu durumu protesto ederek imza toplar. Genç kız, tüm başörtülü kızların eğitim hakkını savunarak kimi kahramanlarda saygı, kimi kahramanlarda ise nefret uyandırır. Eski **komünist genç** ise, öğrenciliği yıllarında sağ-sol çatışmasında karşı görüşten bir öğrenciyi öldürmüş ve bundan dolayı hapisanede kalmıştır. Yaptığı işin pişmanlığı ve anlamsızlığı onun yakasını bırakmaz. Kahraman, gençliğinin, öğrenciliğinin ve tecrübesizliğinin kullanıldığını geç anlayan, toplumsal açıdan dışlanmış bir kişidir. Zehir tacirinin adamı ve zenginliği giyiminden belli olan **kahraman**, Orhan Gazi’nin türbesine girerek romanı ve “yürek seferi”ni başlatan ve türbeden çıkarak bitiren kahramandır. Bir devlet dairesinde sıradan bir memur iken zehir tacirinin emrine girerek bol para kazanmaya başlar. Anlatıcı tarafından onaylanmadığı anlaşılan kahramanın ruhunda temiz kalan bir taraf olduğu da hissedilir.

Kara Büyülü Uyku(V. Çıracıoğlu, 1999) romanının kurgusunu oluşturan kişiler arasındaki tüm ilişkiler, şahı topu yapmak ve İstanbul’u fethetmek üzerine kuruludur. **Fatih Sultan Mehmet**’i İstanbul’un fethine kilitlenmiş ve bunun için savaş tekniklerini geliştirmeye çalışan bir padişah olarak görürüz. Bilindiği gibi Peygamberimizin hadisi, tüm İslam dünyasında İstanbul’un fethi konusunda bir çabaya neden olmuştur. Osmanlı Devletinin padişahı olmakla zaten saygın bir konuma

sahip olan Fatih Sultan Mehmet, Peygamberimizin hadisinde övdüğü komutan olarak Müslümanlar arasında da itibarını yükseltmeyi hedefler.

Roman boyunca bu istek ve hırs içinde gördüğümüz padişahın dolayısıyla romanın en önemli kişileri, fethi sağlayacak teknik bilgilere sahip **Verbain** ve **Yannis**'tir. Bu kahramanların her ikisi de döküm ustasıdır ve özellikle Verbain, döküm bilgisi dolayısıyla padişah ve çalışanları yanında kıymetli bir yere sahiptir. Onun her sözü dinlenir, her emri yerine getirilir ve her hareketi dikkatle takip edilir. Ancak onun kıymetli yeri, kişiliğinden değil bilgisinden kaynaklandığı için zorakidir. Padişahın konudaki hassasiyeti bilindiğinden en üst makamdan en alt makama kadar dökümhanede görevli olan herkes, Verbain'in kaprislerine katlanır. Diğer kahramanlar, Verbain'in bilgilerini öğrenerek gücü ele geçirme çabasındadırlar. **Yannis** ise Verbain'in dilini bilen ve ona tercümanlık yapan bir kahraman olması dolayısıyla dökümhanedeki ikinci kişidir. Verbain'in çizimlerini çalarak Hacı Muslihittin'e götürmesi, dökümhanede Verbain'e de, Yannis'e de ihtiyaç kalmadığı anlamına gelir.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda dinî konumlarıyla şeyhler, siyâsî konumlarıyla sultanlar ve aileleri, askerî konumlarıyla komutanlar ön plâna çıkan kahramanlardır.

Romandaki ilk şeyh **Cüneyd**'dir. Safevi tarikatı şeyhi olan Cüneyd'in etrafında gerek Erdebili, gerek Anadolu'dan gelmiş birçok müridi bulunur. Cüneyd'in dervişleri arasında ve Akkoyunlu Devleti yöneticileri arasında büyük itibarı vardır. Ancak, Cüneyd bununla yetinmeyerek devlet sahibi olmak ister. Safevi tarikatının, devlete dönüşmesi düşüncesi, bazı dervişler ve Şeyh Cafer tarafından yadırganır. Bu durum, Cafer ve Cüneyd arasında çatışmaya neden olur. Cafer, Cüneyd'in tarikat şeyhliği konumuyla yetinmesini isterken, Cüneyd tarikatından aldığı güçle bir devlet başkanı gibi davranır. Ancak bir devlet tecrübesine sahip olmadığı için Şirvanşah'la girdiği savaşta yenilir.

Şeyh Cüneyd'in şeyhliği devralan oğlu **Haydar** da babası gibi tarikat şeyhliğinin sağladığı sosyal konumla yetinmez; ancak tarikat şeyhliğinden de devlet başkanlığından da vazgeçmez. Bir devlet başkanı gibi ordu kurar, seferler düzenler. Tabii kurduğu ordu müritlerinden oluşmaktadır. Onun bu hükümdarane tavrı, Akkoyunlu hükümdarı Yakub'u rahatsız eder. Sarayına çağırdığı Haydar, zeki bir davranışla zaviyeye gider. Bu şekilde şehrini bir şeyh ziyaret ettiğinde, onun makamına saygıdan dolayı hükümdarın şeyhi ziyaret etmesi gerekliliğini Yakub'a hatırlatır ve Yakub'un ziyaretini bekler. Bundan sonra hükümdara iade-i ziyarette

bulunan Haydar, sağı sola sefer düzenlemeyeceğine dair Yakub'a söz verse de Şirvanşah üzerine sefere çıkar ve Akkoyunluların da karşısına çıktığı savaşta öldürölür.

Safevi tarikatı şeyhlerinin hükümdarlık hevesleri romanın başkahramanı olan **Şah İsmail**'le tamamlanır. İsmail, Safevi tarikatı şeyhi Haydar'ın ikinci oğlu olarak dünyaya gelir. Ağabeyinin kısa süren şeyhliğinden sonra, babası ve ağabeyinden devraldığı şeyhlik makamına oturur. Babası ve dedesi gibi, müritlerinden oluşan askerleri ile diğer hükümdarlardan farklı bir görünüme sahip olan İsmail'in askerlerinin bir kısmı da Anadolu'dan gelir. Onun askeri gücü, dinî kisveye sahiptir. Bu şekilde büyüyen ve güçlenen ordusuyla İsmail, Safevi devletini kurar. Devletin kuruluşu ile şeyh-hükümdar olan İsmail'in tebaası, onun şeyhliğini kabul ettiğı için hükümdarlığına da itaat eder. Ancak, devletin büyümesi ve sünni tebaaya da sahip olmasıyla İsmail'in halkı arasındaki sosyal konumu farklılık göstermeye başlar. Tebriz'in alınmasından sonra gerçekleştirilen Sünni kıyımı, İsmail'in Sünniler arasında yarattığı korkunun nedenidir. Bunun yanında Kızılbaşlar arasında İsmail, yine sayğı duyulan ve hayran olunan bir hükümdar-şeyhtir.

Şeyhlerin halifeleri de sosyal konumları bakımından önemli bir mevkidedir. Bunlardan en çok dikkati çeken **Tekelü Halife Haydar**'dır. O, sessizliği ve gönöl gözünün açıklığıyla, birbirinden hoşlanmayan insanların bile kalbinde özel bir yere sahiptir.

Şahkulu, babasının halifesi olduğı Şeyh Haydar'a ve Şah İsmail'in başarılarına güvenerek, Anadolu'da Osmanlı Devletine başkaldırır. Babasının Safevi tarikatı halifeliğı dolayısıyla Anadolu Alevileri arasında oluşturduğu saygınlığı kullanarak, etrafında topladığı kişilerle Osmanlı veziriazamını öldüren Şahkulu, Aleviler ve Safeviler arasında heyecan yaratır; efsaneleşir. Ancak yaptıkları, Şah İsmail tarafından hoş karşılanmaz ve Tebriz'e gelen Şahkulu öldürölür. Şahkulu, Sünni ve Alevi Müslümanlar arasındaki etkisini öldükten sonra da devam ettirir; Osmanlı ve Safevi ordularının karşı karşıya gelmesine dolaylı olarak neden olduğundan tarihin seyrini değıştirir.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda siyasî gücüyle ön plâna çıkan sultanlar görürüz. Şeyhlerin bu güçten faydalanmak için çocuklarını sultan çocuklarıyla evlendirdikleri de dikkati çeker. Şeyh Cüneyd, bu şekilde Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızkardeşi Hatice Begüm'le evlenir. Akkoyunlu sarayında doğan Şeyh Haydar ise dayısının kızı olan Alemşah Begüm ile evlenir.

Alemşah Begüm, sultan kızı olduğunu her zaman hissettirir. İstar'da oğullarıyla tutsak olduğu günlerde bile ona ve oğullarına özel bir muamele vardır. Tebriz'in alınışından sonra şehre girdiğinde her zaman olduğu gibi çok saygılı bir şekilde karşılanır. İsmail'in de şehre gelmesinin ardından tahtta oturan oğlunun arkasına koydurduğu süslü bir sandalyede oturarak halkı karşılaması, annesinin hükümdarlığına müdahale edeceği düşüncesiyle İsmail'i çok rahatsız eder.

İsmail'in devletinin altyapısının olduğu günlerde Osmanlı tahtında **II. Bayezid** bulunmaktadır. Ömrünün son günlerinde iradesiz ve yaşlı bir padişah olarak görülen ve oğlu tarafından tahttan indirilen padişah, halkı ve diğer devletler arasında saygınlığını, çekinilirliğini kaybetmiş görüntüye sahiptir. Bayezid'in ülkesinin doğusunda rahatsızlık duyduğu gelişmelerin yansımaları, Şahkulu isyanı ile Osmanlı ülkesinde de görülünce, Safeviler, Osmanlı Devletinden eskisi gibi korkmamaya başlar. Padişah, Safevilere karşı siyasi gücünü kullanamadığından Yavuz Sultan Selim ve İsmail karşı karşıya gelecektir.

Yavuz Sultan Selim, başta talihsiz bir şehzade gibi görünür. Kırk yaşına gelmiştir, babası ağabeylerinden birini veliaht olarak göstermiştir. Padişahlığa en uzak şehzade Selim'dir. Ancak, kendi gayreti, Kırım hanı kayınpederinin desteği ve Şahkulu isyanının bir ağabeyini, Şah İsmail'in batıya gönderdiği Nur Ali Halife'nin diğer ağabeyini zayıflatmasıyla tahta oturur. Bir zamanlar herkesin acıdığı şehzade, astığı astık, kestiği kestik bir padişah olur. Zaten padişahlığı dolayısıyla saygı duyulan Selim, yarattığı korkuyla da karşısında kimsenin konuşamadığı bir padişaktır.

Romanda İsmail'in askerî gücünü yöneten iki önemli isim vardır. Bunlardan biri Dulkadirli Dedebeý, diğeri ise Ustacalu Muhammed Bey. İsmail'in henüz küçük bir askerî güce sahipken ordusunu eğiten **Dedebeý**'dir. Dedebeý, askerlikteki tecrübesi ve doğru öngörülerini dolayısıyla İsmail'in saygı duyduğu bir komutanıdır. O, her zaman İsmail'in Osmanlı'yı hedef almaması gerektiğinin altını çizer. Ancak, Dedebeý'in İsmail'in yanındaki önemini azaltan komutan Ustacalu Muhammed Bey, bu konuda tersi fikir beyan eder. Dedebeý, Yavuz Sultan Selim'in İsmail üzerine geldiği haberlerini alınca Osmanlı ordusunun karşısına çıkmamasının uygun olacağını belirtir. Ancak onun, doğru olan bu öngörülerini kabul görmese de haklılığı anlaşılır.

Dedebeý'in öngörülerine karşı çıkan komutan **Ustacalu Muhammed Bey**'dir. İsmail'in değer verdiği komutanı Dedebeý'in konumunu kıskanan ve onun fikirlerinin doğru olmadığını savunan Muhammed Bey, bir süre sonra Dedebeý'in saygınlığını elinden alarak onun yerine geçer. Ayrıca, savaş taktiklerinin Şirvanşah ve Özbek

hükümdarı Muhammed Şibahi Han'ın ordusuna karşı kazandığı başarılar Muhammed Beyin yerini sağlamlaştırır. Her zaman İsmail'in yönünü batıya çevirmesi gerektiğini vurgulayan Muhammed Bey, Dedebeý'in Osmanlı ordusunun karşısına çıkmayıp Tebriz'i boşaltma fikrine de itiraz eder. Ateşli silahlar kullanmayan ordulara karşı başarı kazandığı savaş taktikleri, Çaldıran'da işe yaramayan kahraman aynı savaşta öldürölür ve öldükten sonra bile olsa itibarını kaybeder.

Romanda sosyal konumu diğerlerinden farklı olan kahraman **Necm**'dir. Onun İsmail'le olan ilişkisi güce değil, şiir sevgisiyle beslenen dostluğa dayanmaktadır. İsmail, sohbetler ve şiir tartışmaları yaptığı Necm'le, Hatayi mahlasıyla yazdığı şiirleri paylaşır. Necm için İsmail, dünyadaki herşeyden daha değerlidir.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda konumları dolayısıyla çatışan iki kahraman vardır. Bunlardan birincisi **Mithat Paşa**'dır. Paşa, devletin yönetiminde üst kademelere kadar çıkmış, sadrazamlık yapmış ve Abdülaziz'i devirdikten sonra getirdiği V. Murat'ı da tahttan indirmiştir. II. Abdülhamit'in tahta çıkışını da ileri sürülen şartları kabul ettiği için sağlamış olan Mithat Paşanın gücü, bir sadrazamın alışlagelmiş gücünden çok fazladır. Bunun farkında olan Mithat Paşa, devletin padişahın iradesiyle değil, milletten aldığı düşünödüğü güce dayanarak devlet ileri gelenlerinin iradesiyle yönetilmesini ister; padişahın iradesine boyun eğmez. Padişahın kulağına sık sık gelen Mithat Paşaya ait sözlerde "cumhuriyet" ifadelerinin geçmesi, halkın paşaya gösterdiği yoğun ilgi ve onun padişaha söylenen sözlerle övölmesi padişah açısından rahatsız edicidir. Bu haliyle Mithat Paşa, roman kahramanlarından padişahın gözünde tehlikeli ve çekinilen bir kişi iken, dönemin aydınları ve anlatıcı için hürriyet kahramanı olarak sevgi ve saygı duyulan bir kişidir.

II. Abdülhamit, konumu gereği devletin kontrolünü elinde tutmak ister; ancak Mithat Paşanın gücünden çekinir. Padişah, ilk sadrazamı Mithat Paşayla, ailesine gönderdiği hediyeler yoluyla dostluk kuramayacağını anlayınca, onu yönetimden uzaklaştırmak ister. Önce paşayı Avrupa'ya sürgüne gönderen padişah, sonra onu daha iyi kontrol etmek için ülkeye çağırarak valiliğe getirir. Bu görevlerde paşaya "yaşasın" denmesi, her yerde "hürriyet kahramanı" olarak karşılanması padişahın rahatsızlık nedenlerinden olur. Padişah için Mithat Paşa, tehlikeli bir rakiptir; ancak padişah, anlatıcı için olumsuz, onaylanmayan bir kahramandır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda yine padişah bir başkahraman bulunur. Gücünü padişahlık makamından alan **III. Selim**, bu gücü gereksiz yere göstermekten hoşlanmayan, alçakgönüllü ve merhametli bir padişaktır.

Galata Mevlevihanesi şeyhi olan Galip Efendi ile dostluğu da bir padişah gibi değil, eşit konumdaki insanlar gibidir.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında yer alan kahramanların büyük bölümü yeniçerilerden oluşur. Yeniçeri ocağının yıllar boyunca devlete, padişaha isyanın merkezi bir kurum olması, kurumun üyelerine bakışı da etkiler. **Sabit**, yeniçeriliğin kaldırıldığı dönemde görev yapan bir yeniçeri çorbacısıdır. Genel yeniçeri profilinin dışında, devlete bağlı, ancak ocağa daha bağlı bir yeniçeri olan Sabit, yeniçerilerin içindeki yanlışları görür ve bu yanlışları devam ettirmemeleri konusunda yeri geldikçe uyarıda bulunur. Ancak yeniçerilere yapılan bir saldırı - onların haksız davranışlarından bile kaynaklansa- Sabit'in ocağın yanında yer almasına neden olur. Dönemin yeniçerilik kurumuna bakışı olumlu değildir. Halk da, padişah da her fırsatta ayaklanan yeniçerilerden hoşlanmaz, ancak ellerinde kılıç olduğundan bunu ifade etmekten çekinir. Bu yüzden Sabit, yeniçeriliğin ilgasında bölüğündeki arkadaşları ile Belgrad ormanına saklanır. Kahramanların çoğunun yeniçeri olduğu romanda, Sabit'in yeniçeriler arasında saygın bir yeri vardır. Avusturya ile yapılan savaşta “serdengeçti” olarak başarı gösteren Sabit, yıllar sonra başarılarından dolayı çorbacılığa atanır. Sabit ve babası “çorbacılık” makamını, bölüğünün her sıkıntısıyla ilgilenen, bölüğündeki askerlerine adeta babalık yapan kişi demek olarak bilir. Sabit'in bölüğündeki yeniçerilere yaklaşımı da böyledir. Onların her sıkıntısı ile ilgilenir ve mecbur kalmadıkça onları isyanlara dahil etmez. Babasının çok istemesine rağmen ulaşamadığı bir makam olan çorbacılık Sabit'e verilince Arif Ağa çok sevinir. Bu durum, hayata küsmüş kahramanı yeniden hayata döndürür. Sabit'in yeniçeriler arasında, çorbacılığından ve doğru davranışlarından dolayı saygı gördüğü anlaşılır.

Sabit'in babası **Arif Ağa**, 37. orta bölük odabaşısıdır. Arif Ağanın babası ve dedesi de yeniçeridir. Odabaşılığı çok önemseyen ve askerlerine her zaman sahip çıkan Arif Ağanın gönlünde aslında çorbacılık yatar. Ancak, savaşta kolunun birini kaybederek emekli olmak zorunda kalınca hayalinden vazgeçmeye mecbur olur. Ocağa sonuna kadar bağlı olan Arif Ağa, ocaklıların yaptığı yanlışlıkları görür. Yeniçerilerin sokak kavgalarına karışmalarına, isyan çıkarmalarına, savaşa gitmeyişlerine, ganimet peşinde oluşlarına, şehirde çıkardıkları huzursuzluklara, yaptıkları kanunsuzluklara, Kabakçı'ya destek vermek gibi yakışıksız davranışlarına çok kızar. Kendisine isyan önerileri getirenlere veya padişaha dair eleştirilerde bulunan kişilere de yeniçerilerin bu yanlışlarını dile getirmekten çekinmez. Tarafsız

bir yaklaşımda içinde olan Arif Ağa, yine de sonuna kadar bir yeniçeridir ve dışarıya karşı yeniçerileri savunur. Bölüğündeki yeniçerileri evlatları gibi görür ve onların her eksiği ile ilgilenir. Onun ortasındaki herkes, çorbacıdan çok ona hürmet eder. Yeniçeriler arasındaki önemli konumu dolayısıyla isyanlarda Arif Ağanın desteğini almak önemlidir. Ancak, Arif Ağa bunlara destek vermez. Tüm yanlışlarına rağmen yeniçeri ocağının ilgası, Arif Ağa için kabul edilebilir bir şey değildir. Sokakta yeniçeri avı başladığında 90 yaşına rağmen yeniçeri kıyafetini giyip dışarı çıkarak yeniçerileri yakalamaya çalışanların önüne geçer ve yeniçerileri savunduğu için öldürülür.

Habip, eleştirilen yeniçeri davranışlarını sergileyen bir kahramandır. Sabit'in çocukluk arkadaşı olan Habip, arkadaşıyla katıldığı savaşta "serdengeçti" olarak büyük başarı gösterir ve o zamanlar Sabit'in yeniçerilere dair eleştirilerine hak verir. Katıldıkları savaşta kazandıkları zafer, yeniçerilerin açgözlü bir şekilde köle ve ganimet alarak savaştan ayrılmalara dolayısıyla hezimete dönünce Sabit ve Habip, yeniçerileri eleştirir. Ancak bir süre sonra Habip, isyankâr yeniçerilerden biri olur. Her fırsatta padişaha ve devlete eleştirilerini dile getiren Habip, makamla susturulmaya çalışılır. Başarılarından dolayı Sabit çorbacı olduğunda, Habip'e de bölükbaşılık verilir. Bu durum da Habip'in isyankâr tavrını değiştirmez. Her isyanın içinde elebaşı olarak yer alan kahraman, yeniçeri ocağı kaldırılınca öldürülür ve boynuna asılan yazıda asi ve zındık olduğu yazar.

Sarı Abdullah bir köle olduğundan sosyal konumuna uygun olarak romanda izleyen ve aktaran bir kahramandır. Müslüman-Bektaşî olduğu zaman azad edilir ve bir süre sonra da Arif Ağanın kızı ile evlenerek damatlık konumunu kazanır. Bundan sonra Sarı Abdullah, olayların içinde daha aktiftir. Romanın Bektaşîlik kısmının aktörü olarak gördüğümüz kahraman, önceleri Ahmet Baba, sonra ise Abdi Babanın sohbetlerine devam eder. Cumhuriyetçi Abdi Babanın Çardak Kahvesindeki makamını sık sık ziyaret eden Abdullah, zamanla bir derviş kimliği kazanır. Abdi Babanın ölümünden sonra ise onun makamına geçerek Bektaşî dervişlerle sohbetler eder. Kahvehaneye devam eden yeniçeriler ve dervişlerin saygısını kazanan kahraman, ocağın ilgası ve Bektaşî tekkeleri ile kahvelerinin kapatılmasından sonra derviş kimliğini gizlemek zorunda kalır.

Yeniçerilerin çoğu Bektaşîdir. **Abdi Baba** da Bektaşî şeyhlerinden biridir. Döneminde cumhur devletini savunuyor olması, onu sakıncalı bir kişi kılar. Abdi Babanın mahfili bulunan Çardak kahvesi de muhalif düşünceler taşıyan yeniçerilerin sık sık geldiği bir kahvedir. Abdi Baba cumhur devletini savunur; ama yeniçerilerin

yanlışlarını da gören bir kişidir. Kabakçı Mustafa isyanında, yeniçerilerin bir yamağın etrafında toplanmasından hiç hoşlanmaz.

Paris’te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanının kahramanı **Damat Ferit Paşa**, isabetsiz kararlarıyla ülkenin gidişatını olumsuz seyre sokan bir sadrazam olduğundan onaylanan bir konumda değildir. Padişahlar da, onun kayınbiraderi olmasına rağmen, hakkında olumsuz düşüncelere sahiptir. Sultan Vahdettin’in, bu dünyadaki üç şeytandan biri olarak saydığđ Damat Ferit, bir defasında Vahdettin tarafından dövülür. Buna rağmen, kendisini padişahlara, arkasında İngiltere devleti varmış gibi gösterir; defalarca sadrazamlığa gelir. Sadrazamlığın sağladığı gücü milli mücadeleye karřđ kullandığı için, Ankara hükümetinin başarısı, ülkeyi gizlice terk etmesine neden olur. Damat Ferit, sadrazamlığından kaynaklanacak bir şekilde saygın bir konumda olmasına rağmen, kiřiliğđ ve yaptıklarıyla insanların nefretine uğramış bir kahramandır. Bir sürgün olarak ölmesi de bunun göstergesidir.

Mediha Sultan, padişah kızı olduğundan çevresinden değeri görür. Sultan Reşat’ın ve Sultan Vahdettin’in saltanatıyla padişah kardeşi olma avantajını da kazanan Mediha Sultan, padişah kızı olma konumundan faydalanarak eşini kendisi seçer ve Necip Beyle, onun ölümünden sonra ise Ferit Beyle evlenir. Her iki kiřđ de bir sultanla evlenme teklifini, saraya damat olma konumu dolayısıyla reddetmez. Genç yaşta len Necip Beyin ardından evlendiğđ Ferit Beyin devlette önemli bir makama gelmesi de Mediha Sultanın sosyal konumundan kaynaklanır. Kardeşleri padişah olan Mediha Sultanın bu konumu ona, eşini üst makamlar taşıyacak bir güç verir.

Romanda ne çıkan diğeri kahramanlar Paris’teki son Osmanlılar olan **Reşat, Nuri, Mehmet, Namık Kemal, Ziya Paşa**’dır. Bu kahramanlar, romanda padişaha isyankr duruşları ile konumlandırılır. Onlar, yönetim sistemi hakkında yeni teklifler getirmekte, ancak öncesinde yapacakları eylemlerle g kazanmak, kendilerini ispat etmek istemektedir. Babıali’yi basıp tüm kabineyi öldürmek, Âli Paşayı sadarettten indirmek, Abdülaziz’in karşısına çıkararak dilekçe vermek gibi eylemler plnlayan Yeni Osmanlılar, kendi düşüncelerine özgürlük isterler. Ancak Paris’e kaçmak zorunda kalırlar. Paris’te iken Reşat, Nuri ve Mehmet, halkın özgürlüğü ve Paris’in kurtuluşu için savaşa gönüllü gider. Namık Kemal ve Ziya Paşa ise, çıkardıkları gazeteler ile Osmanlı Devletinde düşüncelerini yaymaya çalışırlar. Onların bu muhalif tavırları onlara “hürriyet kahramanı” sıfatı kazandırır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında **Fikret**, savaştan önce hürriyet savunuculuğ yapan bir öğrencidir. Kzım Beyin Erzurum’a telgraf

çekip Didar'ın nişanını bozma teklifini, bu sosyal konumu dolayısıyla reddeder. Çünkü padişaha ve ardından gelen İttihat ve Terakki hükümetine muhalif olan Fikret, onaylanmayan bir konumdadır ve ne olacağı belli değildir. Düşüncelerinden dolayı işkenceye maruz kalmıştır. Kendileri gibi düşünmeyenlerin canına bile kasteden bir yönetim var iken Fikret, Didar'ı istemeye hakkı olmadığını düşünür. Çünkü kahraman, devrin yöneticilerinin istemediği kişilerdendir.

Kâzım Bey de hürriyet düşüncelerini öğrencilerine aşılamaaya çalışan bir hoca olduğu için işkence görür. O da öğrencisi gibi devrin hakim gücü tarafından onaylanmayan bir kişidir. Ancak, anlatıcının Kazım Hoca için yücelten tavrı okuyucu tarafından hissedilir.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda **Kemal Bey**in sosyal konumu, babasının memleketine müddeiumumi olmakla anlam kazanır. Çünkü babasının, köyünden ayrılmasının nedeni uğradığı haksızlıklar ve bu haksızlıklarla savaştığı gücü bulamayıdır. Yıllar sonra Kemal Bey, aynı yere müddeiumumi olarak döndüğünde, babasının intikamını almak üzere hareket etmese de, onun adaletin yerini bulması için yaptığı çalışmalar, yıllar önce ailesinin dışlanmışlığının intikamını almak istediği şeklinde yorumlanır. Düzene karşı çıkan kişiliği dolayısıyla, düzenin çarkları arasında ezilen ve dışarı atılan Kemal Bey, kasabada adaleti sağlayamaz.

Kemal Beyle benzer durumda olan **Zuhuri Bey**, aslında yüksek mevkilerde bulunanlarla karşılaştırıldığında donanım açısından çok üst seviyede olmasına rağmen, haksızlıklara karşı susamadığı için basit bir dava vekili olarak çalışır. Romandaki diğer dürüst kahramanlar gibi onun da sonu başarısızlık ve üzüntüden felç geçirmek şeklinde hüsrana olur.

Bunun karşısında **Tevfik Bey**, çıkarları için her yönetime ayak uyduran ve işlerini yürüten bir kahramandır. Kemal Beyin, onun ve diğer ortaklarının haksızlıklarını ortaya çıkarması biraz rahatsız etse de sonuçta kazanan her zamanki gibi kendisi olur. Zenginliğinin ve her ortama ayak uydurmasının kendisine kazandırdığı saygın ve çekinilir olma konumu, Kemal Bey yüzünden biraz sarsılsa da yıkılmaz. Onun birlikte hareket ettiği **Zeki Efendi** de, düzeni iyi tanıyan ve çıkarına göre kullanan bir kişidir. Meşrutiyet'ten önce her arayan sorana namazda olduğunu söyletirken Meşrutiyet ilan edildiği gün fesini çıkararak harıl harıl kalpak aramaya başlar. Zeki Efendinin devre kolay uyum sağlaması, herkesin onu önemsemesine, kendisinden çekinmesine neden olur.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) roman kahramanlarının sosyal konumlarını etkileyen unsurlar milliyet ve dindir. Kahramanların birçoğunun Rum olduğu romanda, mübadele öncesinde Müslüman olmuş olan kahramanlar mübadeleye dahil değildir. Özellikle romanın kadın kahramanlarının sosyal statülerinin bununla doğrudan ilgili olduğu görülür. **Gülfidan**, Morali Ali'nin oğlu ile evlenerek Müslüman olmakla Türk ve Müslüman halk arasında kabul gören bir yere sahip olmuştur. Ancak, gizli bir şekilde eski inancını devam ettirir. Herkes kendisini Müslüman sanarken o görünüşte Müslüman, gerçekte ise Hristiyanıdır. Evinin bir köşesine ikona yerleştiren kahraman, Mihail Usta'nın kızı Maria ile kiliseye de gider. Gülfidan için aşk da, din de değiştirilebilirdir. Dini inancının bilinmesini istemeyen kahramanın, bunu sosyal konumunu korumak için yaptığı anlaşılır.

Romanın diğer kahramanı **Maria**, Şükrü ile evlendikten sonra Müslüman olarak Fatma ismini alır. Tıpkı Gülfidan gibi, görünüşte Müslümanlığı kabul etmiş olsa da özünde Hristiyanlığı devam ettiren Maria, Muğla'ya geldiğinde mutlaka kiliseye gider. Şükrü'ye olan aşkı bitip, çocukluk aşkı Yorgo'yu yeniden sevmeye başlayınca tekrar dinini değiştirip Yunanistan'a gitmek ister. Maria için de aşk ve din değiştirilebilirdir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda kahramanları sosyal konumları açısından iki grup şeklinde görürüz. Bir yanda Marksist kahramanlar yer alırken diğer yanda onlarla savaş içinde olan, düzenin içinde kendine bir yer edinerek rahat bir hayat yaşayan ve Marksist kahramanların bu düzeni bozmamaları için onlarla kıyasıya savaşan kişiler yer alır. Romanda yer alan onaylanan kahramanların tümü Marksist, olumsuz kahramanların tümü de onların karşısında yer alan düzenin temsilcileridir.

Romanın başkahramanlarından olan **Turgut**, İstanbul Üniversitesinde Türkoloji öğrencisidir. Ancak okula sadece arkadaşları ile iletişim kurmak için gider. Komünist arkadaşı Halil'le aynı odayı paylaşan kahraman, kendisi gibi düşünen kişilerle arkadaşlık etmeye çalışır. Onun gibi düşünmeyenlere karşı ise mümkün olduğunca temkinlidir. Bu kişilerle ilgili gerçek düşüncelerini iç konuşmalarından anlarız. Necla'nın babası Eşref Beyin onu sorguya çeker gibi konuşması, tezinde dile getirdiği düşüncelerden hocası Ahmet Hamdi Tanpınar'ın rahatsız olarak yazdıklarını çıkarması, Atatürkçü arkadaşı Fuat'ın düşünceleri Turgut'un iç konuşmalarındaki eleştirilerden nasibini alır. Komünist olmak gizlenecek bir niteliktir. Düşüncelerinin polise ulaşması, bu düşüncelerin açık veya gizli bir faaliyete dökülmesi

tutuklanmalarına neden olur. Nitekim Turgut iki defa gözaltına alınır. Bir günlük gözaltı korkutucu olmasa da ikinci gözaltında işkenceler görmüş, Ankara’da etkili bir kişinin karısı Zübeyde Hanım sayesinde kurtulmuştur.

Halil, Turgut’a göre daha idealist bir komünisttir. Hukuk fakültesi öğrencisi olduğu halde tek işi partiyi aramak olan Halil, sonunda parti için çalışmaya başlar ve faaliyete geçmeye karar veren partinin yayınlarının basılacağı baskı aygıtının sorumluluğunu üstlenir. Lise yıllarında Marksist düşüncelerinden dolayı Sivas’ta hapse atılan kahraman, tutuklamalar başladığında Sovyet elçiliğine sığınır ve çıktığında gözaltına alınır. İşkenceye dayanamayarak ölen kahraman da tüm komünist kahramanlar gibi, ideolojik bir çatışmada illegal komünist partisinin temsilcisidir.

Rahmi Usta, partide önemli bir konumda bulunmasıyla diğer komünist kahramanlardan ayrılır. O, Moskova’da komitern faaliyetlerinde bulunmuştur. Ancak Türkiye’de partinin CHP içine sızma ve düzene uyum sağlama kararı dolayısıyla kendi kabuğuna çekilmiştir. Partiye ulaşmak isteyen gençler, partide görev alması dolayısıyla ona başvurur. Rahmi Usta da diğer komünistler gibi halktan ve hatta karısından bile düşüncelerini saklamak durumundadır. Rahmi Usta, romanın anlatıcı tarafından onaylanan örnek komünist tipidir.

Sahir Hoca, Stalinci olmayan bir komünisttir. Bu niteliği dolayısıyla Rahmi Usta tarafından çok eleştirilir. Marksist düşüncelerinden derste bahsettiği için öğretmenlik görevinden atılan Sahir Hoca, bundan sonra düşüncelerini işine karıştırmamaya gayret ederek bir gazetede tercümanlık yapar. Parti ile doğrudan bir ilişkisi de yoktur; ancak Rahmi Ustanın sayesinde birkaç kez Şefik Hüsnü ile görüşür. Gizli tutması gerektiği düşüncelerini, kendisi gibi düşünen karısı Nedret’le paylaşabilir. Çünkü düşünceleri onun toplumsal hayattan dışlanmasına neden olmuştur.

Düzenin temsilcisi kahramanlardan olan **Eşref Bey**, Kurtuluş Savaşı sırasında ülkesi için savaşmış ve Cumhuriyet kurulunca da emeklerinin karşılığını almaya başlamıştır. CHP milletvekili olan kahraman, milletvekilliğinin sağladığı siyasî konumunu kullanarak ticarî işler yapar ve büyük paralar kazanır. Ankara’da etkili bir konumu vardır. Eşref Bey, bu gücünü sevgilisi Terzi Nezahat’ın Ankara’daki çevresinin oluşturduğu gücü ile birleştirerek daha da etkili bir konuma sahip olmuştur. Sovyetler Birliği ile savaş halinde bulunan Almanya’nın yenilmesi, Marksizm tehlikesinin ülkenin düzenini tehdit edecek bir hal alması, Eşref Beyin

korkularındandır. Kahraman, sahip olduğu gücü ve etkiyi kaybetmek istemez. Bu yüzden komünist olduğunu anladığı Turgut'tan da hoşlanmaz.

Anti-komünist grubun içinde yer alan önemli kahramanlardan olan **Galip Bey**, Almanya yanlısı bir kişidir. Eşref Beyin siyasî ve ticarî gücünden yararlanmak için kızı Necla ile evlenmeye çalışan Galip Bey, MAH'çı olan babasının referansıylâ örgüte davet edilir. Diğer istihbaratçılar gibi, örgütteki görevini kullanarak Almanya'ya satılacak krom işine giren ve buradan kazanç sağlayan Galip, kızını elde edemediği Eşref Beyin felçli ve yatalak halinden yararlanarak karısı ile ilişki kurar. Bu şekilde Eşref Beyin işlerini üstlenmesi, ölen Hüsnümelek Beyin ve karısı Şerife Hanımın mirasını ona bırakması ve daha sonra yaptığı kârlı evlilikle işlerini yoluna koyar. Düzenin saygı duyduğu ve onayladığı bir kişi olan Galip, komünizmin ülkeye hâkim olmasıyla işlerinin bozulacağını bildiğinden komünistlerin amansız düşmanıdır; bazı komünist kahramanların sorgusunda ve işkencesinde bulunur.

Sosyal konumu ile dikkati çeken bir başka kahraman **Fehime Hanım**dır. O, cahil, din ile uyutulan bir kadındır. Rahmi Beyin karısı olan Fehime Hanım, kansere yakalanana kadar kocasının dine uzak tavırlarına sessiz bir rıza ile katlanırken, hastalıktan sonra bunlara tahammül etmek istemez ve evi terk eder; tedavi olmayı reddeder; cahil akrabaları ile hocalardan şifa umar; aynı nedenlerle kocasından ayrılmak ister. Fehime Hanımın sosyal konumunu cahilce dindarlığı belirler.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında Yahudi kahramanlar vardır. Ancak, kahramanların daha ziyade kendi içlerindeki ilişkileri anlatılır. Bu durumun istisnası olan iki kahraman vardır. Bunlardan birincisi **Madam Estreya**'dır. Annelerinin ölümünden sonra kardeşleri için anne konumuna geçmiş olan Madam Roza'nın kızkardeşi olan Madam Estreya, Müslüman bir Türk olan Muhittin Beyle evlenir. Bu durum, başta Madam Roza olmak üzere aile tarafından kabul edilmez. Madam Estreya ise dindaşları ve ailesi tarafından reddedilmeyi kabul ederek Müslümanların oturduğu Harem'e yerleşir. Onun ailesine geri dönüşü son yolculuğunda ve sessizce olur.

Buna benzer bir dışlanmışlığı yaşayan ikinci kahraman **İncila Hanım**dır. Onun da bir Müslüman olarak, bir Yahudi ile evlenmesini ailesi hoş karşılamaz. Bütün ailesi, onu bu fikirden caydırmak için uğraşır. Ama İncila Hanım, Hugo Fridman'la evlenir ve Londra'ya yerleşerek ömrünü ailesinden uzak geçirir.

Madam Roza, annesinin ölümünden sonra, abla olarak kardeşlerini kanatlarının altına alır. Madam Estreya, Mösyö Rober ve Tant Tilda, onun sayesinde bir aile

olduklarını hisseder. Ancak Madam Estreya'nın bir Müslümanla evlenerek aileden dışlanması, Madam Roza'nın ilk hayal kırıklığıdır. Mösyö Rober'in büyük bir başarıymış gibi göstermeye çalıştığı başarısızlığı da Madam Roza'nın gizlemeye çalıştığı hayal kırıklığıdır. Tant Tilda ise, onun ölümünden sonra aileden tamamen dışlanır. Madam Roza'nın varlığı, ailesi için birleştiricidir ve bu açıdan önem taşımaktadır.

Olga, Madam Roza'nın gizlediği, aslında varlığını bildiği rakibidir. Olga ile Mösyö Jak arasındaki ilişkiyi herkes bilir, ama bilmiyormuş gibi davranır. Olga da bu durumu kabullenmiştir. Gençliğinde onu terk ederek yaşamını yalnız tamamlamasına neden olan Henri Moskoviç'i her hafta huzur evinde ziyareti de, Olga'nın ona yıkılmadığını göstermek istemesine dayanır.

Roman kahramanlarının tamamı, hayata dair hüznelerini, hayal kırıklıklarını kimseye göstermemeye çalışan gülümseyişlere sahiptir. Ancak **anlatıcı**, bu gülümsemenin ardındaki hikâyeyi bulmaya çalışan kişidir ve kahramanların tanıdığı biri olmak yanında roman yazarı olarak kabul edip hikâyelerini paylaştıkları kişidir. Kahramanlar ona hayatlarını anlatırken gülümsemeleriyle hayal kırıklıklarını kapatmaya, göstermemeye çalışsalar da ipuçları, anlatıcıyı gerçek hikâyeye yaklaştırır.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanındaki kahramanların sosyal konumlarına çok dikkat çekilmemiştir. Öne çıkarılan tüm kahramanların sosyal konumlarına dair tek nitelik vatanlarına kendi canlarından daha fazla değer veren askerler olmalarıdır.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın başkahramanı **Hulki Bey**, sosyal konumunu babasından miras almış bir kahramandır. Babası, büyük oğlundan ümidini kestiği için Hulki'nin okumasını ister. Ancak Hulki, Galatasaray Lisesindeki eğitiminden sonra Paris'te başladığı hukuk eğitimini bir yıl sonra babasının ölümünün ardından bırakıp gelir. Babası Abdurrahman Beyin çevresinin genişliğinden yararlanarak hiçbir iş yapmadığı bir göreve atanır. Elektrik İdaresindeki görevinde hiçbir işe yaramadığını, kurumun en alt kademe çalışanları bile fark eder ve bundan dolayı etrafından pek saygı göremez.

Katya, Hulki Beyle olan ilişkisi sırasında çok kişilikli ve sosyal konumu dikkat çeken bir kahraman değildir. Babasının çalıştırdığı Paradisos adlı meyhanede şarkı söyleyen bir kızdır. Ancak, 6-7 Eylül olaylarında Hulki Bey, babası ve ağabeyinin ölümü sonrasında girdiği büyük bunalımdan aylar sonra çıkınca hayata bağlanmak için, olaylar sırasında yakılan Paradisos'u inşa etmeyi kafasına koyar. Katya'nın sosyal

konumu bundan sonra değişir. Paradisos'u yeniden yaşatmaya başlamak büyük ve masraflı bir iştir; Katya'nın bunu başarması, onun kendi gücünü keşfetmesi anlamına gelir. Katya, bundan sonra gücünü herkese hissettiren, g c l  bir kadın tavrı takınır. Bu yüzden herkes ona büyük bir saygı duyar. Kendini topluma adayan Katya, sosyal sorumluluklarının da bilincindedir. Eğitime katkıda bulunabilmek için tarihi lisenin borçlarını öder.

Kocakafa Kamil'in karısı olan **Müjde**, Eskişehir'de sözü geçen bir kadındır. Aile büyüklerini ardı ardına kaybedince akademisyenlik hayaline veda edip memleketine dönmek zorunda kalan kadın, Eskişehir'de bir dernek kurar.  alışmalarına şehrin ileri gelenlerinin eşlerini de d hil ettiği eğitimle ilgili dernekteki çalışmaları yanında, şehrin düzeni ile de ilgilenir. Belediye başkanının karısına verdiği direktifler, belediye başkanı tarafından uygulanır. Kocası Kamil'in ölümünden sonra, gücünü ve aklını ondan devraldığı hal  mağazasında da gösteren Müjde, işleri daha sistemli bir şekle sokar; her zaman saygı duyulan ve kendisinden çekinilen bir insan olur.

Akkartal (H. zel,2000) adlı romanda  ne çıkan kahramanların tamamı Türk milletin n savaşçı, bilge, azimli kişiliğini ve Türk töresini  n pl na çıkarmak üzere seçilmiş kahramanlardır. **Teoman Bey**, büyük zorlukların üstesinden gelerek Türkleri toparlayan ve Hun Devletinin kuran bir liderdir. Ancak, eşine uyararak verdiği yanlış karar neticesinde oğlu ile karşı karşıya gelerek itibarını sarsar.

Teoman Beyden sonra Hun Devletinin başına geçen **Mete Han**, hanlığın hile ile elinden alınmasına engel olmak ve milletin n selametini sağlamak  ğruna babasını bile karşısına alabilecek karakterde bir kimsedir. Düşmanlarının kadın, at ve toprak taleplerine, kadın ve at  kendisine ait olduğu için verebileceği, ama millete ait olan toprağı savaşmadan veremeyeceği şeklinde cevabı vatan toprağına verdiği değeri gösterir. Kendinden önce halkını düşünen, akıllı ve g c l  bir lider olması Mete Hanın halkı arasında çok tibarlı bir yere sahip olmasını sağlar.

T re ve bilgelik kavramlarını temsil eden kahramanlar, romanın toplumsal yapısında önemli bir yere sahiptir. İkinci bölümdeki **Akkartal** da aynı gelenek ile yetişmiş savaşçı ve töresine bağlı bir kahramandır. Törenin devamı bilge kişiler yoluyla sağlanır. Akkartal da Koca Tuğrul derg hında yetişmiş bilge bir kişidir. Romanda, Yeşil Ejder Adasında Büyücü Zungo'yla olan savaşında, yol arkadaşlarıyla ve İstanbul'da dinler hakkında yaptığı sohbetlerle bilgeliğini, aklını ve gücünü

gösteren Akkartal, halk arasında efsaneleşir. Öldürülen kamların ardından Koca Tuğrul dergâhının başına geçer.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda sosyal konumu en çok öne çıkan kahraman **Cem Sultan**'dır. Cem Sultanın çektiği sıkıntıların tamamının sosyal statüsünden kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. Bir şehzade ve tahtın varisi olarak devleti yönetmek üzere donatılmış bir kahraman olan Cem Sultan, valilik yaptığı Karaman'da geleceğin padişahı olarak büyük saygı görür. Ağabeyinin tahta çıkmasının ardından padişah olma hedefini gerçekleştirmek için Bayezid'le taht kavgasına girişen Cem Sultanın, Avrupa'ya geçtikten sonra bir daha buradan kurtulamayışı yine Osmanlı şehzadesi olmasından kaynaklanır. Avrupa'yı titreten Fatih Sultan Mehmet'in oğlu ve şimdiki Osmanlı sultanının kardeşi olan Cem Sultan, Avrupalılar için güvenliklerinin teminatı olan değerli bir esirdir. Sultanın kardeşi ellerinde olduğu sürece, sultan Avrupa'yı rahatsız edemeyecektir. Bunun yanında Cem Sultan'ın güvenli bir şekilde elde tutulmasına karşılık yıllık Bayezid'den beş bin duka alınır. Bu değerli esirin öldürülmesine karşılık ise üç yüz bin dukaya anlaşılmış; ancak Bayezid bu parayı ödememiştir.

Resimli Dünya (N.Gürsel, 2000) adlı romanda, sanat tarihi profesörü olan **Kamil Uzman**'ın sosyal konumu profesörlüğünden kaynaklanır. Profesör, Avrupa resimlerindeki Türk ve Osmanlı unsurlarını ayırt etmek, bu konuyu Gentile Bellini'nin resimlerinde araştırmak üzere Venedik'e gelmiştir. Ancak, vaka zamanını oluşturan zaman dilimi, Venedik'te geçtiği ve etrafında kendisini tanımayan insanlar olduğu için onun sosyal statüsünün bir anlamı yoktur. Burada Kamil Uzman, Giovanni Bellini gibi annesinin eksikliğini duyarak büyümüş, yalnız ve mutsuz bir insandır.

Geçmişe gidildiğinde karşımıza çıkan kahramanlar **Gentile Bellini** ve **Giovanni Bellini**'dir. Onların sosyal konumlarını oluşturan unsur, resim sanatındaki başarılarından kaynaklanır. Babaları da ressam olan iki kardeş, geçmişten beri resim ve heykel sanatının son derece ileri olduğu Venedik'te "devlet ressamı" unvanını kazanmıştır. Her ikisi de eserleriyle geçimlerini sağlar. Gentile Bellini, Fatih Sultan Mehmet'in çağrısıyla İstanbul'a gitmiş ve padişahı resmetmiş olan ünlü bir ressamdır.

Uzunca bir zaman dilimini işleyen **Kiraze**'de (S.Kamuran, 2000) dönemin tarihine yön veren kahramanlar bulunmaktadır. II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed'in padişah kahramanlardır ve sosyal konumları devletin siyasî gücünden kaynaklanır. Ancak bu siyasî güç, romanın Yahudi kahramanları için sahip olunan bir güç değil çekinilen ve

aynı zamanda güvenilen bir güçtür. **II. Bayezid** Cem Sultan’la yaşadığı saltanat savaşıyla ön plâna çıkarken İspanya sürgünü Yahudilere kucak açan ve gücüyle onları koruyan bir padişahdır. **Yavuz Sultan Selim**, dizginlenemez öfkesiyle kendini gösteren bir kahramandır. Romanda babasını tahtı bırıkmaya zorlayan bir padişah olarak Yahudi kahramanlar arasında bahsi geçer. Yahudiler için daha ziyade çekinilen bir padişahdır. **Kanuni Sultan Süleyman**’ın, Hürrem Sultanın entrikalarına inanarak milletin vicdanını yaralayan işler yaptığı da kahramanlar arasında konuşulur. O gücünden ziyade, gücünü kullanmaya çalışan karısı ile gündeme gelir. Karısına zaafi fark edilen “muhteşem” padişahın gücü, bu dönemde Kiraze ve Yahudiler tarafından kullanılmaya başlanır. Layık olmadığı halde tahta çıkan **II. Selim**, Yahudi kökenli Nurbanu Sultanın etkisinde kalmasıyla Yahudiler arasında konuşulur. Sarayda etkili olmaya başlayan Kiraze’nin Nurbanu Sultanla ilişkisi, Selim’in cihan devleti padişahlığının sağladığı güçten Yahudilerin yararlanması anlamına gelir. Selim’in koruması altına aldığı ve vaadler verdiği Yahudi kahramanlar vardır. Yasef Nasi adlı Yahudiye Nakşa dukalığını, Taberiye’yi verir; Kıbrıs krallığını vaad eder ve padişahlığında Yahudileri kısıtlamaz. Nasi’nin borçlarına karşılık Fransa’nın gemilerine el koyması, padişahlığının gücünü Yahudilerin kullanımına ne kadar açtığını gösterir. **III. Murad**, büyüye fala meraklı bir padişah olarak öne çıkar. O da babası gibi Nurbanu Sultan’ın ve Safiye Sultanın etkisinde kalır. Yine Yahudi kahramanlar, haremdeki etkileriyle padişahın ve devletin gücünü kullanırlar. **III. Mehmed**’in tek belirgin özelliği annesi Safiye Sultanın her dediğini yapıyor olmasıdır. III. Murad ve III. Mehmed’in padişahlığında, görünüşte güçlü olan padişahlar, Yahudi kökenli anneleri tarafından, onların anneleri ise Kiraze tarafından yönetilir. Padişahların gücü, dolaylı olarak Yahudi kahramanların elindedir.

Saray kadınlarının siyasete etkisini bu romanda da görmek mümkündür. Hürrem Sultan, Nurbanu Sultan, Safiye Sultan, romanın ele aldığı dönemde dört kuşak padişahlar üzerinde etkilerini gördüğümüz kadın sultanlardır. Bunlar, padişah karısı ve valide sultan olma konumlarını kullanarak devlet yönetimine karışırlar. **Hürrem Sultan**, Şehzade Mustafa’nın ve Pargalı İbrahim’in öldürülmesinde büyük bir etkiye sahiptir. **Nurbanu Sultan** ve **Safiye Sultan**, Yahudi kökenli iki kadın sultan olarak Yahudileri korumuş ve onlarla ticaret yapmışlardır. Kiraze ya da Ester, özellikle bu iki sultanın konumlarından faydalanarak çok paralar kazanmış ve kazandırmıştır.

Romanın Yahudi kahramanlarının dinî konumları ile siyasî ve ticarî konumları birbiriyle iç içedir. İspanya’dan kovulan Yahudi ailenin İstanbul’da doğan kızı **Ester**,

kayınpederi ve kocasının kuyumcusundan aldığı mücevherleri saray kadınlarına götürerek onlarla tanışıklık kurar ve harem kadınlarının devlet yönetimindeki güçlü konumlarını kullanarak bulunduğu devletin tüm imkânlarından yararlanır ve büyük paralar kazanır. Ülke içinden ve dışından Yahudi ve Hristiyanlar, Osmanlı devletinden istedikleri izinleri alabilmek için önce Kiraze'ye başvururlar. Dönemin siyasetine de perde arkasından müdahale eden Kiraze, Pargalı İbrahim'in ve Burak Paşanın öldürülmesinde etkili olmuştur. Onun siyasete etkisi halk arasında da konuşulur, öyle ki incecik basılarak sipahiye verilen sikkelerin altında Ester'in olduğunu düşünen sipahiler ayaklanır ve onu öldürür.

Bir başka Yahudi kahraman **Josef Nasi**'dir. Nasi de, Yahudi olduğu için ailesiyle birlikte kovulmak üzere olduğu Portekiz'den padişahın davetlisi olarak İstanbul'a gelmiştir. Zaten bankacılık yapan ve çok zengin olan, gittiği tüm yerlerde ticarî gücünden ötürü çok saygı gören Nasi, İstanbul'da padişahla yakınlık tesis etmiş ve Nakşa dukağını elde etmiştir. Gözünü Kıbrıs krallığına diken Nasi, bu konudaki aşırı hırsı dolayısıyla elde ettiklerini de kaybeder. Özellikle III. Selim döneminde, padişahla kurduğu yakın ilişki dolayısıyla saygınlığı artan, büyük ticarî işler yapan Nasi'nin Nurbanu ile ortak işler yaptığı da konuşulur. Padişah, borcuna karşılık Fransa gemilerine el koyacak kadar Nasi'yi korur.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanın kahramanları saray mensuplarından seçilmiştir. **Nurbanu**, bir esir olarak saraya satılmış olmasına rağmen, Hürrem Sultan tarafından keşfedilerek oğluna gönderilmiş ve Şehzade Selim'in gözdesi olmayı başarmış bir cariyedir. Ancak, şehzadenin gözdesi olması, onu sıradan bir cariyeden farklı bir konuma yükseltir. Ardından erkek evlat sahibi de olunca Nurbanu'nun saraydaki konumu güçlenir. Nurbanu, önce şehzade, sonra padişah gözdesi ve müstakbel padişahın annesi olma konumundan faydalanarak devlet işlerinde söz sahibi olmuş ve ticarete girmiştir.

Şehzade Selim, padişah oğlu ve padişah adayı olma konumuyla karşımıza çıkar. Şehzadeliği dolayısıyla Manisa şehrini idare eden Selim, tüm bu niteliklerinden dolayı şehirde büyük saygı görür. Kardeşi Bayezid'le aralarında gerçekleşen savaş da yine aynı sosyal konumdan kaynaklanmaktadır. Padişahlığı eline geçiren şehzade, diğerine acımayacak ve öldürecektir. Mehmed'in ölümü, Mustafa'nın öldürülmesi ve Bayezid'in hırslı tavrından dolayı gözden düşmesi, tahta layık olduğu düşünülebilecek son şehzade olan Selim'i, tahta taşıyan etkenler olmuştur. Selim, bu kavgada uysal bir tavır takınarak Kanuni'nin gözünde değer kazanmış ve padişah olmuştur.

Şehzade Bayezid de Selim’le aynı durumdadır. Tahta çıkamamanın aynı zamanda ölüm olduğunu bilen Bayezid, Şehzade Mustafa’nın öldürülmesinden sonra, Mihrimah Sultan ve Rüstem Paşanın erken desteği ile tahtı kendi hakkı olarak görmeye başlar. Onun sosyal konumunu bir tarafa bırakarak bir şehzade iken padişah gibi davranması sonunu hazırlar. Bayezid, davranışları ve padişahın kendisine verdiği emirleri dinlememesiyle isyankâr bir duruş sergiler. Bundan sonra gerçekleşen savaşta İran Şahına sığınan Bayezid, bir süre sonra Selim’in adamlarına teslim edilir ve öldürülür.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanın başkahramanları Kaan ve Spinola, romandaki sosyal konumları gereği birbirlerine karşıdır. Biri hırsız, diğeri polistir. Bu iki kahraman arasındaki kovalama geçmişe gidildiğinde de devam eder. **Spinola**, geçimini hırsızlıkla sağlamadığı halde adrenalin tutkusuyla büyük soygunlar yapar. Zaman değiştirdiğinde de donanımlı kişiliğini kötü amaçlar için kullanmaya devam eder. Kâşıkçı Elması da onun bu tutkuyla ele geçirmek istediği bir mücevherdir. Spinola, romanın kötü kahramanıdır.

Spinola gibi donanımlı olan ancak yeteneklerini ve bilgisini suç işlenmesinin önüne geçmek için kullanan **Kaan**, başarılı bir polistir. Spinola’nın tutkusundan ve yaptığı işlerden haberdardır. Bundan dolayı onun Türkiye’ye gelecek olması, Kaan için üzerinde durulması gereken bir konudur. Türkiye’ye geldiğinde onu yakın takibe alır ve Kâşıkçı Elması’nı ele geçirmesine engel olur. Romanın iyi kahramanıdır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında sosyal konumu söz konusu olan kahramanların başında **Hatice Sultan** gelir. Hatice Sultan, bir padişah kızı ve padişah kardeşidir. Onun sahip olduğu bu konum, kendini beğenmesine ve insanlara yüksekte bakmasına neden olur. Melling’in karşısında da bu tavrı takınan kahraman, önce onunla sevgili olsa da sonra mimarı kendinden soğutur. Bu ilişkiden sıkıldığı zaman yine Melling’e soğuk davranan Hatice Sultanın kendine güveni sosyal konumundan kaynaklanır.

18. yüzyılda İstanbul’da bir yabancı olan **Melling**, Hatice Sultanın sahilsarayını yaptıktan sonra İstanbul’da ünlü olur. Padişahın da bazı işler yaptırdığı mimar, Hatice Sultanla arası açılınca yeniden sıkıntılar yaşar. Ülkesinde merak konusu olan İstanbul’la ilgili bir albüm yaparak Napolyon ve eşinin dikkatini çekmeyi başarır. Bu şekilde Paris’te de ünlü bir ressam olur.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanının kahramanları okuyucu karşısına dış görünüşlerinin oluşturduğu sosyal konumları ile çıkar. **Şişman kahraman**,

şışmanlığından dolayı her zaman diğer insanlardan farklı karşılaşılır. Bindiği dolmuşta insanlar onun kapladığı yerden rahatsızdır. Zayıflamak için gittiği spor salonunda aşırı şışmanlığından dolayı kimse onu kendine rakip olarak görmez. Çalıştığı kreşte, şışmanlığı velilerin ona daha çok güvenmesine neden olur. Saçını kesen kuaför, onun hoşuna gitsin diye saçına onu zayıf gösterecek bir model vereceğini söyler. Sipariş verdiği garsonlar, ona alaycı bir şekilde gülümser. Şışman kadının kendini rahat hissettiği tek yer marketlerdir. Burada çok alışveriş yapıyor olması market sahibini memnun eder. Şışman kahraman, dikkat çekmemek için sokağa fazla çıkmamaya çalışır.

Bir cüce olan **Be-Ce** de normal insanlardan farklı bir görüntüye sahiptir. Ama Be-Ce, şışman kahramanın aksine bu farklılığı avantaja dönüştürmeyi bilir. Kendisini herkesin görebileceği şekilde durur ve fark edilecek şekilde davranır. Bir resim atölyesinde modellik yaparak farklılığından para kazanır. Yazdığı “Nazar Sözlüğü” de gözlerden korkmadığını gösterir.

Gözlerden kaçamayacak görüntüye sahip bir diğer kahraman **Keramet Mumi Keşke Memiş Efendidir**. Onun yüzünün olağanüstü görüntüsü, halasının aceleyle çizmeye çalıştığı yüzden kaynaklanır. Çirkinliğinin farkına varması Keramet Mumi Keşke Memiş Efendiye bol para kazandıracak bir şeyi keşfetmesine neden olur. Farklı ve çirkin görüntüsünün çevresinde merak uyandırdığını, insanların güzellik ve çirkinliğe merakını anlar. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, insanların bu zaafını kullanmak üzere kurduğu çadırında güzelliği ve çirkinliği sergileyerek para kazanmaya başlar.

İnsanların görmekten kendilerini alamadıkları ve dış görüntüsü ile romanda konumlandırılan kahramanlardan bir diğeri de **Samur-kız**dır. Yarı insan yarı samur olmakla normal insanlardan oldukça farklı olan Samur-kız, bu farklılığını insanlara göstererek zengin olmanın bir aracıdır. **La Belle Anabelle** de güzelliği ile diğer insanların dikkatini çeken bir kahramandır. Onun normal insanlardan farkı da güzelliğidir ve bu yüzden o da nazarlardan kaçamaz.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanındaki kahramanların sosyal konumlarını tespit eden şey, onların vatanperverlik duygularıdır.

Yesevi tarikatı şeyhi olan **Namlı Hafız**, karşımıza bir şeyh olmaktan ziyade, ülkesinin kurtulması için gereken parayı toplamaya çalışan bir vatanperverdir. Namlı Hafız’ın dergâhının kapısına yasak aşkıdan doğacak çocuğuyla gelen **Evangelismos** veya Ela Hanım da Türk millî mücadelesine destek vererek yücelir. Millî mücadele

karşısındaki konumu tam olarak belli olmayan Erguvan veya sonraki ismiyle **Seniha Saffet**, Nusret Şakir’le ilişki kurduğu zamanlarda onu, destek olmak istediği Batumlu Ermeniler için kullanmaya çalışır. Ancak Namlı Hafız’la karşılaştığında tekrar Erguvan olur ve Namlı Hafız’ın topladığı paraya o da katkıda bulunur. Başlangıçta Ermeniliğini ön plana çıkaran kahraman, daha sonra geçmişte beraberce mutlu yaşanmış günleri hatırlayarak düşmanca tavrından vazgeçer. Kişiliği tam oturmamış bir kahraman olarak karşımıza çıkan **Nusret Şakir**, kendi gücünü kullanarak Anadolu’ya yapılacak sevkiyatı götüren gemiler yola koyulduğu zaman kimliğini bulur ve kendine güvenini kazanır. Batumlu gayrimeşru çocukların bakımhanesi olan Ospedale’de yetiştikten sonra İstanbul’da yaşamaya başlayan **Mülazım Efendi**, geçmişin izlerini vatanın kurtarılmasına yardım ederek silmeye çalışır; bundan sonra sosyal konumu değişir ve kabul gören bir insan olur. **Külhanbeyi Bünyamin** de Mülazım Efendi gibi Ospedale’de yetişmiş; İstanbul’a geldiği zaman ise Yemişçi kızlarının evlerinden aldığı haraçla kabadayılık yapan bir kişi iken Anadolu’da başlayacak direnişe destek olarak yücelir, farklı bir kimlik kazanır. Kapatmasıyla evlenerek normal bir hayata başlar.

Romanda **Halit Beyin** sosyal konumu, görgülü ve olgun bir anne ile Yıldız Sarayı Telgraf Müdürü bir babadan doğmakla iyi bir noktadan başlar. Bundan sonra aldığı eğitim, II. Abdülhamit’in oğlunun yaverliği ve ardından gelen Teşkilat-ı Mahsusa’nın güvendiği adamlardan biri olma özellikleri dolayısıyla Halit Beyin sosyal konumu her zaman saygıdeğerdir.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanın kahramanlarının sosyal konumları dönemin ideolojisi ile örtüşür. Cumhuriyetin henüz çok genç olduğu bir dönemi konu alan romanda cumhuriyet ideolojisine bağlılık ve halkevlerinde bu ideoloji çerçevesinde çalışmalar yapmak roman kahramanlarının sosyal konumlarını şekillendirir.

Romanın başkahramanı **Kemal Bey**, Türkiye’de ve Fransa’da en iyi okullarda okumuş olmasına rağmen, İstanbul’da, Ankara’da veya Paris’te yaşamayı tercih etmemiştir. Memleketi Edremit’e dönmüştür. Burada halka hizmet etmek ve onları cumhuriyetin oluşturmaya çalıştığı yeni insan profiline uygun kişiler yetiştirmeye çalışmak onun başlıca ülküsüdür. Görevli olduğu hastane yanında, akşamları da halkevinde doktorluk yapmaktadır. Halkevi çalışmalarında aktif olarak yer alan kahraman, insanları klasik batı müziği ile tanıştırmak için İstanbul’a gider ve oradan

aldığı piyanoyu zor şartlarda Edremit'e kadar getirir. Kemal Bey, tüm bu uğraşları dolayısıyla kasabalıların çok saygı duyduğu bir kişidir.

Maria da halkevi çalışmalarında aktif rol alan bir kahramandır. Ancak onun sosyal konumunu oluşturan en önemli etmen Rus oluşudur. Halkevinin yayınlarının çevirilerini yapar, verilecek konserlerde piyano çalar, köy eğitimlerinde görev alır ve kasaba ileri gelenlerinin halkı eğitime çalışmalarına katılır. Herşeye rağmen, onun Rus olması, Kemal Beyin annesini çok rahatsız eder. Çünkü kısa bir süre önce Türkler ve Ruslar savaş halindedir ve İffet Hanımın babası Rus harbinde ölmüştür. Rus olması, Maria'nın da tam olarak Türkiye'ye uyum sağlamasını engeller. Maria, kendisine daha yakın bir kültüre sahip olan Fransızlarla yaşamayı tercih eder.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) adlı romanda eşkıyalığı iş haline getirmiş olan **Sarıahmed'in Osman**, iyi ve doğru insanlara zararı dokunmayan bir kişi olduğundan halk tarafından sevilir. Onun meselesi, kendisine haksızlık yaptığını düşündüğü Hatem Ağa ile. Halkın kendisine yardımı ve sevgisi dolayısıyla devlet güçlerinin onu yakalaması bir türlü mümkün olmaz.

Hatem Ağa'nın olumsuzluğu net bir şekilde çizilmemiş olsa da yaratılmaya çalışılan kahraman, geçmişte eşkıyalık yaparken işlediği suçları yakın arkadaşı Osman'ın üstüne atarak aklanan, kurnaz ve yüksek mevkideki kişilerle arasını iyi tutmayı bilen bir kahramandır. Partiye girerek yerini sağlamlaştıran Hatem Ağanın, sosyal hayattaki konumu gücünden çekinilen ama pek de sevilmeyen bir kahraman olmasıyla ilintilidir.

Mehmed Efendi, sosyal konumu itibarıyla Osman'ı dağdan indirebilecek saygınlığa sahip bir kişi olarak görülür. Herkesin sevip saydığı kahraman, Osman'la konuştuğunda onu gerçekten de ikna eder. Ancak Osman'ın adamlarının konuşmaları ve Hatem Ağaya olan güvensizlik dolayısıyla Osman'ın teslim olmaktan vazgeçmesi, Mehmet Efendinin itibarını zedeler.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanın kahramanlarının sosyal konumları iyi veya kötü kalpli olmalarıyla ilişkilidir. Roman kahramanlarını iyi ve kötü kişiler olarak ayırmak mümkündür. İyi kahramanlar hep sıkıntılar çekip mutlu olamazken, kötü kahramanlar sıkıntılar çektirir, ancak onlar da mutlu olamaz. Ölümleri ise yaptıklarının karşılığıdır.

İyi kalpli bir kişi olan **Alim Bey**, bundan dolayı mutluluğu bulamaz. İlk karısı Gülhiz'le mutlu günler geçirse de erkek çocuk sahibi olamamak Alim Bey için sıkıntı yaratır. Gülhiz'in ölümünden sonra da çocuklarla ne yapacağını bilemeyişi, çocukların

köyden dönüşünden sonra Şahide ile evliliği ve çocuklarının mutsuz evliliklerini görüşü Alim Beyin mutsuzluk nedenleridir.

Sümeyye de tıpkı Alim Bey gibi iyi kalpli bir insandır. Sevdığı insanla evlenmesi Şahide tarafından engellenir. Evlendiği Sezai Bey de Sümeyye'ye çok kaba davranır ve onu döver. Kendi hayalleri için Almanya'da çalıştırır. Kızının kendinden uzaklaşmasını ve ardından oğlunun ölümünü gören kahraman, kocasını terk ederek babasının evine yerleşir.

Romanın iyi kahramanlarından bir başkası **Ebrar**'dır. O da Sümeyye gibi, hayattan umduğunu bulamaz. Kocasını, onu mutlu etmediği gibi oğlu Kerim okumamış, tiyatro hevesiyle İstanbul'a kaçmış ve annesini aramaz olmuştur.

Piraye, amcasından çektiği sıkıntılardan sonra, evlendiği ailede hizmetçi gibi kullanılmıştır. Kocasını sevdiği için tüm sıkıntılara göğüs geren Piraye'nin, bu durumdan biraz şikâyet edecek olması, kocasının dayaklarına maruz kalmasına neden olur. Çektiği sıkıntılar sonrasında erken yaşta öldüğünde geride vicdan azabı bırakır.

Kötü kahramanlardan biri **Feyzi**'dir. Önce ağabeyi Alim ve Gülhiz'i birbirinden ayırmak ister. Onların evliliğinden sonra ağabeyine uzak duran ve sonra şehri terk eden kahraman, döndüğünde Alim Beyden alacağı parayı hesap ederek yeğenlerinin yanında kalmasına izin verir. Ancak onlara ettiği eziyetler, küçük çocukların dayanacağı şey değildir. Onları döver, aç bırakır, işçi gibi çalıştırır. Babasına şikâyet etmelerini önlemek için tehditler savurur. Kaçmak isteyen çocukları yakalayıp cezalandırır. Metresi Rus kızına da çocuklara davrandığı gibi kötü davranır. Ölümü ise kötülüğünün bedelini ödetecek şekilde acılı olur. Acıları dinsin diye kendisine bir iğne vurulup öldürülmesini ister.

Şahide, romanın bir başka kötü kahramanıdır. Alim Beyin ikinci eşi ve görgüsüz bir köylü kızı olan kahraman, başta kocası olmak üzere ailede herkese çok kötü davranır. Konuşmasını düzeltip, doğma büyüme şehirli olduğunu söylemeye başlar. Zevksiz kıyafetler giyip, büyük işler yapmaya kalkar. Demokrat Parti çalışmalarına katılır. Ebrar ve Piraye'nin evlenerek kurtulduğu evde bir süre daha kalan Sümeyye'nin çay içmesi bile Şahide tarafından yasaklanmıştır. Sümeyye'nin Sedat'la aşkının evlilikle sonuçlanmasını engelleyen ve Sümeyye'nin iyi kismetlerine kızı kötileyen üvey anne, onu evde kalmış diye aşağılar. Ölüm döşegindeki kocasına boş kağıt imzalatmaya çalışan kadın, Alim Bey öldüğünde kağıdı imzalatamadığı için cesedi tokatlar. Şahide'nin ölümü de kötülüğüne uygun bir şekilde olur. Evde tek başına ölür, evden gelen kokularla öldüğü anlaşılır ve morarmış bir şekilde bulunur.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında küçükken bir askeri lojmanda yaşayan kahramanların tümünün sosyal konumunu oluşturan unsur hepsinin asker çocuğu olmalarıdır. **Cahide** adlı kahramanın durumu diğerlerinden farklıdır. Cahide, hizmetçilik yapan bir annenin kızı olarak valinin evinde yaşar. Başlangıçta vali ve karısı, onun kendi kızlarıyla arkadaşlık yapmasına müsaade eder; ancak Cahide ile müzik öğretmeni arasındaki ilişkinin duyulması, Cahide'nin hizmetçi kızı olduğunun hatırlanmasına neden olur. Yıllar sonra başkemancı olarak gördüğümüz kahramanın sosyal konumu değişmiştir.

Ayşen'in babası **İsmail Nevzat**'ın intiharında da sosyal konumu etkili olur. Levazım Subayı İsmail Nevzat, Ankara'ya geldikten sonra ticaret yapmaya başlar. Ancak bir süre sonra ticarete kaçakçılık da karıştırır. Bu durumun anlaşılması, İsmail Nevzat'a önce disiplin cezası verilmesine, sonra ise meslekten atılmasına neden olur. İsmail Nevzat, dışlanmışlığı kabul edemeyerek intihar eder.

İncelediğimiz romanlarda kahramanların sosyal konumlarını belirleyen en önemli etkenin siyasî güç olduğu dikkati çeker. Bundan dolayı devlet yöneticisi kahramanlar, en etkin olanlar, kendilerinden en çok bahsedilenlerdir. **Akkartal, Sarayın Gözyaşları, İsmail, Güç ve Güzellik, Nağmeler Tahtım Olsaydı, Taif'te Ölüm, Gölgeden Akan Işık ve Kırksekiz, Kırkdokuz, Elli**, kahramanların sosyal konumlarını siyasî gücün belirlediği romanlardır. Romanlarda kahraman olarak karşımıza çıkan saray kadınlarının da etkisi, devletin siyasî gücüne yakınlığı ile doğru orantılıdır. **Nurbanu, Engereğin Gözündeki Kamaşma, Sur ve Sultan, Hatice Sultan, Meyyale, Paris'te Son Osmanlılar**, kadınların siyasî güce yakınlıklarını ya da bu gücü kullanarak sultanlığın sağladığı saygı duyulan konumlarını sağlamlaştırma çabalarını konu alan romanlardır. Bunun yanında maddi gücün de kahramanların sosyal konumlarını etkilediği görülür. Buna en iyi örnek **Kiraze** adlı romandır. Zengin kahramanların toplumsal hayatta sözleri daha fazla dikkate alınır. Güzellik, çirkinlik, şişmanlık gibi kahramanların dış görünüşlerine ait unsurlar da kahramanların sosyal hayatta beğenilen, hayran olunan veya hoşlanılmayan konumlarını tespit eder. **Mahrem** adlı romanın kahramanları dış görünüşlerinin farklılıkları ile konumlandırılır. Din ve ırk da romanlarda kahramanların sosyal konumlarını etkiler. **Güvercine Ağıt, Beyazateş Adası ve İstanbul Bir Masaldı** romanlarında dinî değerler; **Çanakkale Mahşeri, Bir Hilal Uğruna, Çete Ayşe, Savaşın Çocukları, Maria-Göç Acısı, Dersim, Dersim Tertelesi** romanlarında ise millî değerler,

kahramanların sosyal konumlarını şekillendiren unsurlardır. Bunların dışında ise, kahramanların meslekleri sosyal hayattaki konumlarını belirleyen önemli unsurdur.

F) MESLEKLERİNE GÖRE KAHRAMANLAR

Bu alt bölümde mesleklerine göre sınıflandırdığımız kahramanlar, mesleklerine bağlı rolleriyle ele alınmıştır. Bazı kahramanların rolleri ile meslekleri arasında fazla bağlantı yokken bazılarının ise meslekleri sadece isimlerinin başında bir sıfat olarak yer alır.

I. YÖNETİCİLER

a) Han, Padişah, Çar, İmparator, Kral, Cumhurbaşkanı, Başbakan

Yıldızsayan'da(H.Çubukçu,1996) karşımıza ilk çıkan devlet yöneticisi **Melikşah**'tır. Büyük Selçuklu Devletinin sıkıntılı günlerinde tahtta oturan Melikşah, romanda Bâtınîlere karşı savaş açan ve halkın sıkıntılarını gösterişli doğum günü şenlikleriyle unutturmaya çalışan bir hükümdardır.

Terken Hatun, Melikşah'ın ihtiraslı eşidir. Kocasının ölümünden sonra oğlunu tahta çıkarmaya çalışmış; ancak istediği sonucu tam elde edemeyince, kocasının ailesinden kişilerle evlenerek amacına ulaşmak istemiş ve bu uğurda ölmüştür.

Terken Hatun'un oğlu **Mahmud**, küçük bir çocuk ve taht kavgalarının piyonu durumundadır. Annesinin tahta çıkarmayı başardığı Mahmud için bu durum uzun sürmez.

Melikşah'ın diğer oğlu ve tahtın varisi olan **Berkyaruk**, üvey annesinin haksızlığı karşısında susmaz ve onunla savaşır. Savaşı kazanıp tahta çıksa da ülkedeki karışıklıklar durulmaz.

Rıdvan bin Tutuş da, saltanat sülalesinden olup çeşitli yerlerde hâkimiyetlerini ilan edenlerden biridir. Rıdvan, Halep'te bir devlet kurmuştur; ancak burada Haçlılara karşı mücadele vermek durumunda kalır.

Romanda önemli bir yer tutmasa da bu kahramanlar dışında **Şam Meliki Tutuş, Horasan Meliki Arslanargun, Gence Meliki İsmail, Sultan Muhammed Tapar, Musul Hâkimi Mevdud, Atabey Tuğtekin** de saltanat sülalesinin mensubu olup kendi hâkimiyetlerini ilan etmiş ve savaşmış hükümdarlardır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) iktidar savaşında kullanılan padişahlar **I. İbrahim** ve **IV. Mehmet**'tir. Hapsedilen I. İbrahim yerine IV. Mehmet çıkarılır. I. İbrahim'in ağabeyi **IV. Murat** da İbrahim'in üzerindeki etkisiyle anlatılır.

Kitab-ül Hiye'in (İ.O.Anar, 1996) padişah kahramanları **III. Selim, IV. Mustafa, II. Mahmud** ve **II Abdülhamid**'dir ve bu kahramanların her birisi sadece isimleri ile romanda zaman tespiti için yer almıştır.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda sözü geçen padişahlar Sultan Reşat ve II. Abdülhamit'tir. **Sultan Reşat**, payitahtın Konya'ya taşınması konusu açıldığında gözyaşlarına hâkim olamaz. Bu konuda devrik padişah **II. Abdülhamit**'in fikirleri padişah ve başvekil tarafından sorulur. Romanın **başvekili Talat Paşa**, devletin önemli işleriyle ilgilenmek yerine yabancı elçilerle poker oynamayı tercih eden bir devlet yöneticisidir.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında yer alan tek devlet başkanı kahraman **Venizelos**'tur. İşgalci Yunanlıların başkomutanı, Paris'te bulunan Venizelos'tan yetki ister.

Dersim Tertelesi (H.İşık, 1996) adlı romanın padişah kahramanı Rus işgaline karşı Çarek ağasından yardım isteyen **Mehmet Reşat**'tır. Hakkında çıkarılan Alevi olduğu yönündeki söylentilere rağmen, Dersim harekâtının emrini verdiği dile getirilen **Gazi Hazretleri** ve General Hayrettin'in desteklediği sonraki cumhurbaşkanı **İsmet İnönü** romandaki diğer devlet yöneticileridir.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçın, 1997) birçok padişaktan söz edilir; ancak ön plâna çıkan padişah, **IV. Murat**'tır. Onun tahta çıkışı, askerî ve siyasî başarıları ile bilim ve sanata önem veren kişiliği yanında, acımasız bir padişah oluşu romanda işlenen özellikleridir. Romanın diğer Osmanlı padişahı kahramanları, trajik bir sonu olan **Genç Osman**, padişahlık için yeterli niteliklere sahip olmayan **I. Mustafa**, aynı şekilde tahta layık olmayan **İbrahim**, onun yerine geçirilen **IV. Mehmet**'tir. Romanda küçük rolleri bulunan diğer devlet başkanları IV. Murat'ın seferlerinin muhatâbi olan **İran şahı Abbas, Lehistan kralı Vladislas**'dır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda kibar padişah **Sultan II. Mahmut**, Firuz Ağanın ve torunu Salih'in hiç sevmediği **II. Abdülhamit**, ona tercih edilen **Sultan Aziz**, Osmanlı padişahlarıdır. Onların dışında Budin'i Osmanlılardan alan **Nemçe Çesarı**, Bosna'nın bırakıldığı **Nemçe Çesarı** ve Sırlara destek veren **Rus çarı** romandaki diğer devlet yöneticileridir.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda “padişah” sıfatıyla yer alan **II. Abdülhamit**, Ali Ağanın gözünde onların Rumlarla iyi geçinmesini ister ve mutlaka onlara yardım gönderecektir. Romanda rol alan bir diğer **padişah**, Ali Ağanın dedesinin zamanında Türklerin silahlarını saklamasını isteyen padişaktır.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında Ankara'nın şehir plânlamasının tamamlanması için yarışma açan ve yabancı mimarları ülkeye davet eden **Mustafa Kemal Paşa** cumhurbaşkanıdır. Başbakan, Takrir-i Sükûn kanununu yürürlükten kaldıran **İsmet Paşa**dır. Romandaki diğer devlet başkanları, İstanbul'a geleceği haberleri çıkan **Lyod George**, Türkiye'ye buharlı traktör hediye edeceği açıklanan **Mussolini**'dir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanının padişahı **Mehmet Reşat**'tır. Dönemin cumhurbaşkanı **Atatürk**, başbakanı ise **İsmet Paşa**dır.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında **Adnan Menderes**, seçimi kazanan partinin başkanı olarak başbakanlık görevini üstlenir.

Beyazateş Adası'nda(M.Erman,1998) **Fatih Sultan Mehmet**, İstanbul'u fetheden padişaktır. Fetih sonrasında İstanbul'un yeniden ve Müslüman kimliğine uygun bir şekilde yapılandırılması için kolları sıvayan padişah, bu isteği dolayısıyla Mimar Sinan-ı Atik ile çalışmaya başlar.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) batı resmine merakı ile nakkaşlar arasında rekabete neden olan adı belirtilmeyen Osmanlı padişahı **III. Murat**'tır. Enişte'nin ölümünden dolayı öfkelenen padişah, cinayetin soruşturulmasını bizzat takip eder. Olayların üstünden dört sene geçtikten sonra ölen padişahın yerine geçen **III. Mehmet**'in, nakkaşlık sanatı ile hiç ilgilenmemesi sanatın değerini kaybetmesine neden olur. Ondan sonra tahta çıkan **I. Ahmet**, İngiliz kralından gelen müzikli saati, gördüğü rüya üzerine kırar.

Romanda yer alan diğer milletlere ait padişah kahramanlar şunlardır: Nakkaşları ülkesine çağırın Hint padişahı **Ekber Şah**, Acem şahı **Tahmasp**, oğlu **İsmail Şah**, ondan sonraki şah **Muhammet Hüdabende** ve padişaha saat hediye eden **İngiliz kralıdır**.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında adı belirtilmeyen **padişah**, Sadi Beye kahve ve tütünü ülkeye getirmesi konusunda önce izin verir; ancak, İstanbul’da çıkan büyük yangından sonra onu idam ettirir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında karşımıza çıkan ilk padişah **Abdülmecit**’tir. Kibar ve ince ruhlu bir padişah olan kahraman, Tanzimat Fermanını ilan ettirir. Ondan sonra tahta çıkan **Abdülaziz**, Mithat Paşanın önderliğinde tahttan indirilir ve şüpheli bir şekilde ölür. **V. Murat**, Abdülaziz’den sonra tahta çıkarılsa da sağlığı bu işi yapmaya elverişli olmadığından yerine **II. Abdülhamit** geçirilir. Abdülhamit, kendisini tahta çıkaranları hayal kırıklığına uğratar ve onları İstanbul’dan uzaklaştırmakla işe başlar. Romanda daha önceki dönemlerin padişahlarına da kısa kısa yer verilmiştir. **I. Abdülhamit**, Nakşidil’e olan sevgisiyle, **III. Selim**, yenilikleri ve dönemindeki isyanla, **II. Mahmut**, zor bir süreç sonrasında tahta çıkışı ve yaptığı devrimlerle, **IV. Mustafa**, Selim ve Mahmut arasındaki kısa saltanatı ile romanda yer alır.

Romanın yabancı devlet başkanları ise Kafkaslarla savaşan ve onları göçe zorlayan Rus Çarı **I. Nikola**, yerine geçen **II. Aleksandr**, padişahı Avrupa’ya davet eden **III. Napolyon**, Avusturya İmparatoru **Franz Jozef**, **İngiltere kralı** ve İngiltere başbakanı **Bismark**’tır.

Kılıç Yarası Gibi’nin (A. Altan, 1998) padişah kahramanı **II. Abdülhamit**’tir. Kendisini tahttan indirmeye yönelik tüm çalışmaları engellemek için uyguladığı politikayla çok eleştirilen II. Abdülhamit, Selanik merkezli İttihat ve Terakki Cemiyeti çalışmaları sonucu tahttan indirilir. Reval buluşmasını gerçekleştiren **İngiltere kralı** ve **Rus imparatoru** ile Ragıp Beyin birinci olduğu at yarışının ödülünü elinden aldığı **Alman imparatoru** romanın diğer devlet yöneticisi kahramanlarıdır.

Çanakkale Mahşeri’nde (M. Niyazi, 1998) işlenen dönemden daha önce padişahlık yapmasına rağmen kendisinden bahsedilen padişah **II. Abdülhamit**’tir. Onun dışında doğum günü dolayısıyla **İngiltere kralı**, Çanakkale’de yapılan çıkarma konusunda İngiltere başbakanı **Lord Auspuit**, İstanbul hayali kuran **Çar II. Nikola**, yardıma hazır halde bekleyen **Yunan Başbakanı Venizelos**, önceleri Almanya’yı karşısına almak istemeyen **Yunan kralı Konstantin**, onun hısımları **Alman kayzeri**, romanda yer alan devlet yöneticileridir.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanda yer alan padişahlardan **Vahdettin**, İngilizlerin esiri olmuştur. **II. Abdülhamit Han** ise yaptırdığı demiryolu ile söz konusu olur. Romanda rol alan diğer devlet yöneticileri, askerlerini motive

etmeye çalışan **Venizelos** ve Yunanlıların arkasında tek başına kalan İngiliz başbakanı **Llyod George**'dur.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında **Atatürk**, cumhurbaşkanı sıfatı ile karşımıza çıkar. Başbakan ise **İsmet İnönü**'dür. Romanın cumhuriyet öncesi işgal günlerinin devlet yöneticisi ise **Sultan Vahideddin**'dir.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) romanında **Mustafa Kemal Paşa**, Ankara'da kurulan yeni devletin başkanıdır. **Yavuz İsmet** ise, başbakandır. Zamanın **padişahı** Van'da öldürülen arkeoloğun katilinin bulunması için emir verir. Kasabada nüfus memuru olan Üzeyir Beyin **dedesi, Çeçen hanıdır. Emir Selahattin**, kral olduğunda Poyraz rahat bir nefes alır. **Emire Nazlı Sultan** da Poyraz'ı çok sever.

Ölü Yüzler'de (A.Ö.Çağlar, 1998) karşımıza çıkan devlet başkanları, Ali Gede'nin babası zamanında hüküm süren **Abdülmecid**, Ali Gede'nin zamanının padişahı olan **Vahideddin**, Rıza'nın hayran olduğu **İsmet İnönü** ve hiç hoşlanmadığı **Adnan Menderes** ile 1960 darbesiyle cumhurbaşkanlığından indirilen **Celal Bayar**'dır.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında **reisicumhur**, hırsız Fezai'nin kemanını satın alan Davut Hoşdurak'ın resitalini dinlemeye gelir.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda, olayların geçtiği coğrafyaya hükmeden devlet Selçuklu Devletidir. Gücünü Moğollara kaptırmış olsa da burada hüküm sürmeye devam eden devletin hükümdarı Sultan Alaüddin'dir. **Sultan Alaüddin**, Moğol hâkimiyeti altında çalışan bir hükümdar olarak bu durumdan gizli çabalarıyla kurtulmaya çalışmaktadır. Bunun için görevlendirdiği adamlar, kendi çıkarları doğrultusunda hareket edince zor durumda kalır ve Anadolu'ya tekrar giren Moğollar tarafından tahttan indirilir. Yerine getirilen **Sultan Mesut** da, tahta Moğollar tarafından oturtulur. Romanda sadece, ortadan kaybolan Alaüddin'e kanını dökmeyeceğine dair söz vererek ortaya çıkmasını isterken görülür. Alaüddin'in yaptıklarını fark eden emirler, **Moğol ilhanı Keygato**'nun Anadolu'da zayıfladığını düşünse de gelişmeler onları yanıltır. **Gazan Han** ve **Abaka Han**, Anadolu içlerine casuslar yollayarak olup bitenleri haber almaya çalışan yöneticilerdir. **Ermeni kralı Toğros Hethumyan**'a giden haber, Alaüddin'in gizli çabalarının oluşturduğu durumu Ermeniler açısından değerlendirir. Venedikliler, **Konstantinopolis** sezarının Cenovalıları koruyan tavrının etkisini, Anadolu'da bile hisseder.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda Osmanlı hükümdarları **Orhan Gazi** ve **Fatih Sultan Mehmet** azim ve çalışkanlıklarıyla ön plâna çıkarılan başarılı padişahlardır. Romanda **Sezar**, evlatlığı **Brütüs** tarafından öldürülürken; **Neron** zalimliğine dikkat çekilerek, **İmparator Konstantin Dragazes** fetih sonrası ölümü ile yer alır. **Sitti Mükrim Sultan** ise, başörtülü ecdadın temsilcisi olarak eşiyle birlikte üniversiteye girmek ister; ancak alınmaz. Cumhuriyetten sonraki yöneticilerin de görüldüğü romanda, darbecileri temsilen **Kenan Evren**, darbecilerin idam ettiği eski başbakan **Adnan Menderes** ve bir gecede yedi yüz trilyonun el değiştirdiğini söyleyen bir başbakan olarak **Mesut Yılmaz**'ı görürüz.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) romanının iki yöneticisi vardır. Bu iki yöneticiden biri İstanbul'u fethetmeyi kafasına koymuş Osmanlı padişahı **Sultan Mehmet**; diğeri ise ümitsiz bile olsa İstanbul'u kaybetmemek için çalışan **İmparator Konstantin**'dir.

Sofia'nın, sarayına gitmek için Venedik'teki evinden kaçtığı Büyük Türk **Sultan Murat**'tır. Romanda fazla öne çıkarılmayan kahraman, tarihe uygun bir şekilde oğlunu tahta çıkarıp Bursa'ya çekilmesi, bir süre sonra tahta oturması ve ölümü ile okuyucu karşısına çıkar.

Sultan Murat'ın tahta döndüğü yıl, Bizans İmparatoru **VIII. Jean** ölür ve yerine **XI. Konstantin Dragezen** tahta çıkar. Fetih sonrası kaçmaya çalışırken bir sefil gibi öldürülen XI. Konstantin'i, el yazması kitap Blaherna Sarayına götürüldüğünde, kitabı alıp açan kişi olarak görürüz. Kitabı aldığı anda adı geçmeyen imparatoru ayağındaki sandalette bulunan imparatorluk armasından tanırız.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda **Şah İsmail** anlatılmaktadır. İsmail, tarikatten devlet kurmuş bir hükümdardır. Osmanlı'nın doğusunda büyüyen bir devlet olan Safeviler, karşısına Yavuz Sultan Selim çıkana kadar da büyümeye devam eder. Romanın diğer hükümdarları olan **Şirvanşah Ferruh Yesar**, **Akkoyunlu Murad** ve **Akkoyunlu Elvend Beyler** ile **Özbek hükümdarı Muhammed Şibahi Han**, Şah İsmail'in ordusu tarafından ya öldürülmüş ya da devletleri yıkılmıştır.

Safevi Devletinin batısında kalan Osmanlı Devleti ise, Şah İsmail'in büyümesinden ve Anadolu'daki nüfuzundan rahatsız olur. Şahkulu isyanı, hükümdarlığı sırasında yaşanan **II. Bayezid**, bu durumdan ilk rahatsızlık duyan padişaktır. Ondan sonra tahta çıkan **Yavuz Sultan Selim**'in ilk işi Safeviler üzerine yürümek olur. Çaldıran'daki savaştan sonra İsmail'in ve devletin büyümesi durur.

Romanda yer verilen diğer hükümdarlar Safevi şeyhleri ile akraba olan Akkoyunlu sultanı **Uzun Hasan**, ondan sonra tahta çıkanlar Akkoyunlu sultanı **Halil**, onu tahttan indiren Akkoyunlu sultanı **Yakub**, Yakub'un ölümüyle tahta çıkan **Akkoyunlu Rüstem**, Ehlibeyt dostu Şii **Cihanşah**, Uzun Hasan'ın kayınpederi Trabzon Rum imparatoru **Kola İoannes**, Yavuz Sultan Selim'in kayınpederi Kırım Hanı **Mengli Giray**, romanın son sayfalarında tahta çıkan **Kanuni Sultan Süleyman**, Erdebil'deki tekkede güç dengesini değiştiren esirleri getiren **Timurlenk**, Anadolu'daki büyük kasırgalardan birini yaratan **Hulagu Han**'dır.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) küçük bir yer verilen **Sultan Abdülmecit** dışındaki padişahlar, olayların gidişatını etkileyen rollere sahiptir. İlk padişah **Sultan Abdülaziz**, Mithat Paşayı kendisine sadrazam yapmış, ancak daha sonra görevden almıştır. Mithat Paşa ise, beraberindeki arkadaşları ile Abdülaziz'i tahttan indirmiş; **V. Murat**'ı tahta çıkarmıştır. Bir mason olan ve sonradan aklî melekelerinde bozukluk fark edilen V. Murat, dört ay sonra tahttan indirilerek yerine **II. Abdülhamit** çıkarılır. Romanda II. Abdülhamit, bir süre Mithat Paşa ile çalışsa da sonrasında önce onu sürgün eden, sonra da öldüren bir güç olarak karşımıza çıkar.

Romanda yer alan yabancı ülke devlet başkanları ise, **Avusturya imparatoru**, Fransız cumhurbaşkanı **Thiers**, İngiltere başbakanı **Lord Beaconsfield**, Avusturya başbakanı **Kont Andrassy**, **Kraliçe Victoria**, **III. Napolyon**, **Bismarck**'tır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) romanında **III. Selim**, başkahramandır. Önce veliaht şehzade olduğu dönem anlatılan kahramanın yenilikçi kişiliği yanında, alçakgönüllü, merhametli oluşu ve ihtirassızlığı ön plâna çıkarılır. İsyancılar kendisinin tahttan inmesini istediklerinde hiç direnç göstermeden yerini IV. Mustafa'ya bırakmıştır.

Romanda III. Selim dışındaki padişahlar, Selim'in yenilikçi babası **III. Mustafa**, şehzadelerin özgürlüklerini kısıtlamayan padişah **I. Abdülhamit**, Abdülhamit ve Mustafa'ya serbest bir şehzadelik yaşatan **I. Mahmut**, hırslı tabiatına dikkat çekilen **IV. Mustafa** ve olaylı bir şekilde tahta çıkan **II. Mahmut**'tur.

III. Selim'in şehzadelğinde mektup gönderdiği Fransa kralı **16. Lui**, Eflak ve Boğdan'ın Rusya'ya bırakılmasını talep eden İngiltere kralı **III. Corc**, Lehlerin ayaklanmasına neden olan çariçe **II. Katerina** romanda yer alan diğer devlet yöneticileridir.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında çok az bahsedilen **III. Mustafa**, **I. Abdülhamit** ve **IV. Mustafa** dışında iki padişah daha bulunur. Bunlardan birincisi

III. Selim'dir. Nizamı Cedit girişimi ile Kabakçı Mustafa isyanına neden olan **III. Selim**'in yeniden tahta çıkarılmak istenmesi öldürülmesine neden olur. Diğer padişah **II. Mahmut**, Alemdar Mustafa Paşanın ortadan kaldırılmasından sonra yeniçerilerle başbaşa kalır ve karşılıklı hamlelerle iki taraftan biri üstün gelmeye çalışır. Ancak bu savaşın galibi Eşkinici Ocağını kuran ve Yeniçeri Ocağını zorla da olsa kaldıran II. Mahmut olur.

Romanın yabancı devlet başkanları Osmanlılarla savaş halinde gördüğümüz **Çariçe II. Katerina** ve ordusu başındaki **Nemçe kayseri** ve **Napolyon**'dur.

Paris'te Son Osmanlılar'daki (H.Topuz, 1999) padişahlardan en dikkat çekici olanları Sultan Vahdettin, Sultan Abdülaziz ve Sultan Abdülhamit'tir. **Sultan Vahdettin**, dağılan imparatorluğun son padişahı ve yıkılan Osmanlı Devletinin yurtdışında yaşamaya mahkûm saltanat üyesidir. **Sultan Abdülaziz**, döneminde ortaya çıkan Yeni Osmanlılarla mücadele eden bir kahraman olarak karşımıza çıkarken **Sultan Abdülhamit**, Sadullah Paşayı Berlin'e hapsederek intiharına neden olan, hafiyelerinin aldatmasıyla Fuat Paşayı sürgüne gönderen bir padişaktır. Romanın diğer padişahları Gülustu'dan çok hoşlanan **Abdülmecit**, Abdülaziz'den sonra tahta çıkarılan **V. Murat**, Damat Ferit'ten hoşlanmayan **Sultan Reşat**'tır.

Abdülaziz'i davet eden **III. Napolyon**, Şehzade Murat'a kızını vermek istediği ileri sürülen **Kraliçe Victoria**, Damat Halil Paşanın tatlı sözleriyle ikna olan **Çar I. Nikola**, İngiltere'nin Türklerden hoşlanmayan başbakanı **Bismarck**, Sadullah Paşaya pek itibar etmeyen **Alman İmparatoru Wilhelm**, devrik padişah Vahdettin'i Ürdün'de karşılayan Ürdün kralı **Emir Abdullah** ve Cidde'de karşılayan **Kral Hüseyin**'dir.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında **II. Abdülhamit**, hürriyet savunucularının kendisinden hoşlanmadığı bir padişaktır. Ondan sonra tahta çıkan **Sultan Reşat** ise, müttefikleri tarafından önemsenmez; onun resminin yanında **Alman kayzeri Wilhelm**'in resmi kat kat büyüktür.

Segâh Peşrev'de (H. Yazıcıoğlu, 1999) yer alan padişah kahramanlar, fazla işlenmeyen **II. Mahmut**, **II. Abdülhamit** ve **Sultan Reşat**'tır.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) Yunan başbakanı **Venizelos**, yönünü Balkanlar'dan Anadolu'ya çevirmiştir.

Güven'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) **İsmet Paşa**, komünist kahramanlar tarafından onaylanmayan eski başbakandır. Görevde iken hayatını kaybeden **Refik Saydam** ve onun yerine başbakanlığa geçen **Şükrü Saracoğlu** da komünistlerin

“faşist” sıfatını yakıştırdığı başbakanlardır. Almanlara karşı savaşan ve komünistlerin çok sevdiği **Stalin**, karşısındaki “faşist” **Hitler**, “gülünç” bir cumhuriyet kurdurulan **Mussolini**, Almanya’nın teslimini isteyen **Roosevelt** ve **Churchill**, romandaki diğer devlet başkanlarıdır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanının devlet yöneticileri, Yahudilerin hoşlanmadıkları **İsmet Paşa**, yönetime geldiğine sevindikleri **Adnan Menderes**, Türkiye’yi savaşa sokmaya çalışan **Churchill** ve Avram Efendinin ustasının görüşebildiği bir kişi olan **II. Abdülhamit**’tir.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) romanının padişah kahramanları okulun tören kapısından ilk giren **Abdülaziz**, I. Dünya Savaşına Almanların yanında katılan **Sultan Reşat**, Naşit Bey siyasî kariyerine başladığında padişah olan **II. Abdülhamit**’tir. Okulun tören kapısından ikinci giren kişi olan **Atatürk** ve Paris’in yakılmasını isteyen **Hitler**, romanın diğer devlet yöneticileridir.

Akkartal(H. Özel, 2000) romanının ilk kağanı, Büyük Hun kağanı **Teoman Bey**dir. Öncelikle dağılmış, parçalanmış milleti derleyip toparlayan; Türk milletini dağıtanlardan intikamını alan bir kahraman olarak karşımıza çıkan Teoman Bey, daha sonra eşi Katun'un oyununa gelerek oğlu ile karşı karşıya kalır. Bu savaşta başına isabet eden bir okla hayatını kaybeder. Onun yerine geçen kağan **Mete**'dir. Mete, Yüecilere rehin verildiği zamanlarda da, savaş zamanında da soğukkanlı bir kişiliğe sahiptir. Kendisi üzerinde oynanan oyunları anlar ve bu oyuna karşı tedbirini alarak Hun devleti tahtına oturur. Mete, 35 yıllık hükümdarlığında 16 devleti Hun Devletine bağlamış ve aşılmaz deneni Çin seddini aşarak düşmanlarına korku salmıştır. Mete'den sonra gelen oğulları, **Kiok**, **Kün Tanhu**, **Hohanyah** ve **Çuçi**, romanda sadece hükümdarlık süreleriyle yer almıştır.

Romanın ikinci bölümünde Uygur kağanları karşımıza çıkar. Bunlardan ilki **Kutluk Bilge**'dir. İkinci bölüm onun ölümü sonrasında yapılan yas törenleri ile başlar. **Moyen Çor**, Kutluk Bilge'nin oğludur ve tahta çıkışı şenliklerle kutlanır. Çin'deki ayaklanmayı bastıran kağana hediye edilen Çinli prenses, Moyen Çor'un ülke içindeki itibarını düşürür ve sonunda kağan şüpheli bir şekilde ölür. Yerine geçen oğlu **Böğü Şad**, sanatçı bir kişiliğe ve sofistikonulara meraklı bir tabiata sahiptir. Onun bu merakları milletini toptan etkileyecek bir karar vererek Maniheizmi benimsemesine neden olur.

Denizler Ülkesi kralı **Tamuro**, yiğitliği ile dikkatleri üzerine çeken bir kahramandır. Akkartal'ın ortaya çıktığı, Moyen Çor'un tahta çıkış törenlerinde kahramanı en çok zorlayan yarışmacı Tamuro'dur.

Akkartal'daki diğer devlet başkanları, aksiyonda yer almaz; romandaki yerleri figüratif bir anlamdan öte değildir. Yüce Başbuğu **Barak**, Tunguz Hanı **Künçün**, Çin imparatoru **Gao-Ti**, **Karluk Yabgusu**, Bizans Tekfuru **Herakles**, Macar kralı **Hunyad**, Çin imparatoru, Hun ve Uygur devletleri ile ilişkide bulunan devletlerin başkanlarıdır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda(M.A. Erginöz, 2000) **Fatih Sultan Mehmet**, ömrünün son günlerini yaşayan bir padişah olarak okuyucu karşısına çıkar. Onun ölümü oğulları Cem ve Bayezid arasında bir kavgaya neden olacaktır. **Cem Sultan**, padişahın oğlu olması dolayısıyla tahtın varislerindendir. Bursa'da kendini sultan ilan ettirmiş, kısa bir süre sultanlık yapmıştır. Taht için kardeşiyle savaşan **Bayezid**, savaşı kazanarak Osmanlı İmparatorluğu tahtına oturur. Bayezid, Cem'in Avrupa'daki tutsaklığına göz yummuş hatta para ödeyerek bunu teşvik etmiştir.

Cem'in sığındığı **Mısır Sultanı Kayıtbay**, onu ağırlamış ancak askerî destek vermemiştir. Cem Sultanın hacca gitmesine yardım etmiş; ailesini himaye etmiştir. Cem'in karşısına çıkan ikinci lider, bir tarikat olmasına rağmen bağımsız bir yapısı bulunan Rodos Şövalyeleri Tarikatının lideri **D'obünson**'dur. D'obünson, Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem'i, Rodos'un güvencesi olarak kabul eder ve o elinde olduğu müddetçe Bayezid'in Hristiyan dünyasına zarar veremeyeceğini düşünür. Bu kıymetli rehineyi iyi saklayabilmek için önce Savoie Dukalığına sonra Fransa topraklarına gönderir. Savoie Dukalığının kralı küçük dükün dayısı **Lüdrük**'tir. Hasta olduğu için küçük dükün ziyaretiyle romanda karşımıza çıkar. **Macar Kralı Matias Korvin**, Cem Sultan'ın ulaşmaya çalıştığı kişidir. Şarl Savoy'ski'nin haberci göndermesine izin verdiği Macar kralına bu haberciler ulaşmaz. Daha sonra Macar kralını Osmanlı sultanı ile anlaşma halinde, ardındansa Osmanlılara karşı savunma halinde görürüz. **Fransa Kralı VIII. Şarl**, Cem'in kendi topraklarında korunurken Vatikan'a götürülmesini siyasî bir krize dönüştürür. İtalya topraklarına ordusu ile giren Şarl, buraları yakıp yıkarak Vatikan'a ilerler. Vatikan devlet başkanı **Papa VIII. İnokentiy**, Cem Sultanı Vatikan'a getirir ve ona kurulacak olan Haçlı ordusuyla birlikte hareket etmeyi teklif eder. Onun ölümünden sonra yerine **Papa VI. Aleksandr Borgia** geçer. Bayezid'den aldığı mektupla Cem Sultanı zehirleyen kişi de Borgia'dır. **Kutsal German İmparatoru Maksimillian** da Cem'e sahip olmak isteyen Avrupalı bir imparatordur.

Cem Sultanı almadan kurulacak olan Haçlı ordusu için parmağını kıpırdatmayacağını bildirir. **Napoli Kralı Feran Neapolski**, Fransa kralının topraklarında ilerlemesi üzerine tahtını oğlu **Alfonso**'ya bırakır.

Resimli Dünya'da (N.Gürsel,2000) **Fatih Sultan Mehmet**'in, Hristiyan gözüyle görüntüsü karşımıza çıkar. Gentile Bellini, acımasız ve kıyııcı bir padişah olan Fatih Sultan Mehmet'in resmini yapmak üzere İstanbul'a giderken kendini aslanın ağzına atar gibi hisseder.

Profesör, **Cem Sultan**'ı Avrupa resimlerinden takip etmenin yanında, yaşadığı yerleri dolaşarak da onun hayatı hakkında bilgi edinir. Bu resimlerde Cem Sultan, birçok ressamın çizdiği ilginç bir kahraman, aynı zamanda Avrupa elindeki ilginç bir tutsaktır. **Bayezid**, Cem Sultanı zehirletmek üzere Vatikan'a casus gönderen bir kahraman olmak yanında, kaybolduğu bir ormanda duyduğu gül kokusunu takip ederek Gül Baba'ya ulaşan ve onun isteği üzerine burada eğitim kurumu kuran bir padişaktır.

Gentile Bellini'ye 'Kont Palaten' unvanı veren **İmparator III. Frederic**, sarıklarını çıkarmayı reddeden Osmanlı elçilerinin sarıklarını başlarına çivileten **Valah Prensi Vlad**, yaşlanana kadar görevinden ayrılmayan **Doc Foscari**, Fatih'in oğlunun düğününe davet ettiği **Doc Giovanni Mocenigo**, Gentile Bellini'nin çocukluğunda gördüğü **İmparator VIII. Jean**, fetih sırasında öldürülen **Bizans İmparatoru Konstantin** romanın diğer hükümdar kahramanlarıdır.

Osmanlı dönemini işleyen **Kiraze** (S. Kamuran,2000) adlı romanda, padişahlar yanında, dönemin Avrupalı kral ve kraliçelerini de görmek mümkündür. **II. Bayezid** dönemiyle başlayan romanda, padişahı yine Cem Sultanla saltanat savaşı halinde iken görürüz. Yahudileri ülkeye davet eden padişah, oğlu **Yavuz Selim** tarafından tahttan indirilir. Yavuz Sultan Selim, babasını tahttan indiren ve Mısır'ı fethederek kutsal emanetleri İstanbul'a getiren padişaktır. Kendisinden sonra tahta tek varisi olan **Kanuni Sultan Süleyman** geçer. Kanuni'nin, Avrupa seferleri yanında iç siyasette, karısı Hürrem Sultanın entrikalarıyla Şehzade Mustafa'yı ve İbrahim Paşayı öldürmesi çok tartışılır. **II. Selim**, tahta pek de layık olmayan bir padişaktır. Ancak öncesinde Şehzade Mustafa'nın öldürülmesi, Bayezid'le girişilen taht mücadelesinde, Kanuni'nin Selim yanında yer alması ve Bayezid'in öldürülmesi sonucu tek varis olarak kalır. Döneminde daha ziyade Nurbanu Sultanın etkisi hissedilir. II. Selim'in oğlu **III. Murad**, büyü ve fala meraklı bir padişaktır. Annesi ve Safiye Sultanın etkisinde kalan bir hükümdardır. **III. Mehmed** döneminde ise tüm güç Safiye Sultan

ve Ester'in elindedir. **Cem Sultan** ise yine Vatikan'da tutsaktır, Fransa kralı ile Fransa'ya gitmek üzere hazırlanırken görünür.

Romanda dünya tarihinden yönetici kahramanlar da vardır: **İspanya kralı Ferdinand** ve karısı **Kraliçe İsabella**, Fransa kralı **Charles**, Portekiz İmparatoru **Manuel**, İngiltere kraliçesi **Catherina**, İsabella'nın kızı İspanya kraliçesi **Juana**, kralı **Felipe**, Portekiz kraliçesi olan kızı **İsabel**, Naksos Dukası **Yakamo**, **Şah İsmail**, **Papa X. Leon**, İngiltere kralı **VIII. Henry**, sonraki kral **Edward** ve kraliçeler **Kanlı Mary**, **İyi Kraliçe Elizabeth**, Kutsal Roma-Germen İmparatoru **V.Karl**, Fransa kralı **Çıtkırıldım François**, Fransa kralı **Şarlken**, Behram Çavuşu öldürten Macar kralı **Layoş**, Osmanlılarca Macar kralı yapılan **Zapolya**, Zapolya'nın **Leh kralı** kayınpederi, Macar krallığı için savaşan **Ferdinand**, **Fransa kraliçesi**, Macar kraliçesi **İzabel**, Macar krallığı garantisi verilen ve Erdel kralı olan **Sigismund**, Fransa kraliçesi **Catherine De Medici**, Fransa kralı **II. Henri**, Rus çarı **İvan**, İspanya kralı **Felipe**, **İran Şahı**, İskoçya kraliçesi **Mary Stuart**, Fransa kralı **II. François**, oğlu **IX. Charles**, Macar kralı **Maksimilyen** dönemin dünya siyasetinin baş aktörleridir.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanın hükümdar kahramanları Gazi Hünkâr Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad ve İran Şahı Tahmasb'dır. Anlatılan dönem itibariyle en çok işlenen padişah **Kanuni Sultan Süleyman**'dır. Onu, oğullarından birini tahta çıkarmak isteyen Hürrem Sultanın entrikalarıyla sonradan pişman olacağı işler yaparken görürüz. Bunlardan ilki yakın arkadaşı İbrahim Paşanın idamı, ikincisi Şehzade Mustafa'nın boğdurulmasıdır. Mustafa'dan kısa bir süre sonra Şehzade Cihangir'in ve ardından Şehzade Selim'le taht kavgasına tutuşan Şehzade Bayezid'in ölümünü gören padişah, sağlığında hem saltanatına yönelik ihtirasları, hem de dört evladının acısını yaşar.

Romanda yer alan diğer Osmanlı hükümdarları, roman zamanından ileri ve geri gidişleriyle ortaya çıkar. Roman boyunca şehzade iken gördüğümüz **II. Selim**, romanın son sayfalarında imparatorluğu genişlettiği, Kıbrıs krallığını bir Yahudiye vaad ettiği ve yeni yaptırdığı hamamı gezerken öldüğü bilgisiyle karşımıza çıkar. **III. Murad**, dönemindeki isyanlar, Safiye Sultanla yaşadığı aşk ve annesinin sözünden çıkmaması ile kısaca anlatılır. **Gazi Hünkâr**, Paşayığit'in yetiştirdiği çiçekleri çok beğenir ve onu ödüllendirir.

İran Şahı Tahmasb, Osmanlı Devletindeki karışıklıkları takip edip pusuda bekleyen bir hükümdardır. Şah, baskılarla kendisine sığınan Bayezid'i Selim'in adamlarına teslim eder.

IV. Mehmet, Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanının ilk sayfalarında üzerinden güç kavgası yaşanan bir çocuk, ilerleyen sayfalarda ise devlet işlerini sadrazamına bırakmış bir padişahdır. Romandaki diğer padişahlar, önce hapsedilen sonra ise öldürülen **I. İbrahim**, Kösem Sultanın hatırlamasıyla romanda yer bulan **I. Ahmet, Genç Osman** ve **IV. Murat**'tır. Avrupalı krallar ise, Fransa kralı **14. Lui**, Avusturya kralı **Leopold**, ana kraliçe **Avusturyalı Anna** ve **İngiliz kralıdır**.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında Hatice Sultanın ağabeyi **III. Selim**'dir. Yüzü batıya dönük ve yenilikçi padişah, kızkardeşlerinin serbest yaşamasını destekler. **IV. Mustafa**, Kabakçı Mustafa isyanı sonrası tahta çıkarılır. **II. Mahmut**, yeniçeri ocağını kaldıran ve batılı anlamda büyük yenilikler yapan bir kahramandır. Hatice Sultan'ın babası **III. Mustafa**, Selim'den önceki padişah **I. Abdülhamit**, III. Mustafa'nın müneccimini sorduğu Prusya kralı **Büyük Frederik**, Avusturya İmparatoru **II. Joseph**, Selim'in mektuplaştığı Fransa kralı **16. Lui**, **Napolyon**, **18. Louis**, **10. Charles** romandaki diğer padişah ve kral kahramanlardır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında **Çar Aleksis**, yaşadığı dönemdeki vebaya savaş açar ve cadıları yaktırır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında üç padişah karşımıza çıkar. Baskıcı ve korumacı yaklaşımıyla karşımıza çıkan **II. Abdülhamit**'ten sonra tahta çıkan **Sultan Reşad**, halifelik makamını kullanarak Müslümanlar arasında cihat ilan eder. Son padişah **Vahideddin** ise, cihat emrini geri alır. **Venizelos**, Osmanlı toprakları üzerinde işgal plânları yapar.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanın devlet başkanı kahramanları, **Cumhurbaşkanı Kemal Paşa**, **Başbakan İsmet İnönü** yanında yeni bir savaşa hazırlanan **Hitler** ve İtalya'daki diktatör **Mussolini**'dir.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanındaki devlet başkanı kahramanlar II. Dünya savaşına girmemekte direnen ve Osman'ın teslim olmasını isteyen **İsmet Paşa** ve onun Osman'ın affedilmesini emrettiği başvekil **Şükrü Saraçoğlu**'dur.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda **Buhara hanı**, Rus baskılarını önleyemez. **Adnan Menderes**, başbakanlığı sırasında gerçekleştirilen darbe ile idam edilir. **Hitler**, II. Dünya savaşında yaptıklarıyla Türkiye'deki Yahudilerin de korkusu olmuştur.

Alayın Kızları (M.Özüenal, 2000) romanında küçük rolleri olan devlet yöneticileri vardır. Bunlar, Sitare Hanımın nutuklarını hatırladığı **Gazi**, şehirlerine

gelerek konuşma yapan dönemin başvekili **İsmet İnönü** ve alayın kızlarının fotoğraf çektirdikleri 23 Nisan günü, garnizona yaptığı ziyaret pek de sıcak karşılanmayan **Başvekil Adnan Menderes**'tir.

b) Sadrazam, Vezir, Paşa

Yıldızsayan'daki (H.Çubukçu,1996) önemli kahramanlardan biri, ulu vezir **Nizamülmülk**'tür. Ölümü ülkeyi iç karışıklığa düşüren Nizamülmülk, devletin ihyası için uğraşmış; Bâtınîlerin yaydığı fesatlara karşı savaşmıştır. Bunun için bir medrese bile açan ulu vezir, Bâtınîler tarafından öldürülmüştür. **Yıldızsayan**'ın ikinci veziri, Nizamülmülk'ün ölümünden sonra, Terken Hatun'un kendi yanında yer alacak bir kişi olarak vezir yaptırdığı **Tacülmülk Ebul Ganaim**'dir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) yer alan vezir kahramanlar, padişahın tahttan indirilmesinden hemen önce öldürülen ve parçalara ayrılan **eski başvezir**, ayaklanmayı ve başvezirin ölümünü plânlayan **yeni başvezir** ve padişahın karşısına çıkan arabacı yüzünden boğdurttuğu **aksakallı veziridir**.

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) yer alan ilk **sadrazam**, Yafes Çelebinin istidasının okunması için müneccimbaşına eşref saati sorar. Romandaki ikinci sadrazam **Alemdar Mustafa Paşa**'dır. Yafes Çelebiye ihtida beratı verilmemesine çok kızar, ancak kısa bir süre sonra gerçekleşen isyan sonucu yeniçeriler tarafından öldürülünce Yafes Çelebi yine beratı alamaz. Romandaki paşalar ise Yafes Çelebiye yardım eden Alemdar Mustafa Paşanın adamı olan **Karabaş Aziz Paşa** ve Kamelyalı Hatun'un sahneye uyarlanmasını isteyen ve izlemeye gelen **paşadır**.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda **Harbiye Nazırı Enver Paşa**, payitahtın Konya'ya taşınmasını savunur.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçiner, 1997) çalkantılı bir dönen işlendiğinden vezirlerin sık sık değiştiği göze çarpar. Romanda yer alan vezirler ve başvezirler **Başvezir Halil Paşa, Başvezir İstanköylü Ali Paşa, Başvezir Hadım Gürcü Mehmet Paşa, Başvezir Dilaver Paşa, Başvezir Hüseyin Paşa, Başvezir Davut Paşa, Başvezir Mere Hüseyin Paşa, Başvezir Kemankeş Ali Paşa, Vezir Gürcü Hasan Paşa, Başvezir Çerkes Mehmet Paşa, Başvezir Hafız Ahmet Paşa, Başvezir Hüsrev Paşa, Başvezir Recep Paşa, Vezir Canbuladoğlu Mustafa Paşa, Başvezir Tabanyassı Mehmet Paşa, Vezir Bayram Paşa, Vezir Kenan Paşa**; paşalar ise

Lefkeli Mustafa Paşa, Abaza Mehmet Paşa, Kaptanıderya Hasan Paşa, Balıkesirli İlyas Paşa, Bahadır Hüseyin Paşa, Besnili Ali Paşa, Kaptan Hasan Paşa, Sevindik Paşa, Memiş Paşa, Bolu Beyi Abdi Paşa, Kaptanıderya Siyavuş Paşa’dır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda **Hariciye Nazırı Tevfik Paşa**, yaptığı alafranga düğünle Salih’e örnek olur. Salih de kendi düğününü Tevfik Paşanın düğünü gibi yapmanın hayalini kurar.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda rol alan paşalar Mısır ve Trablusgarp arasında sıkışan **Nuri Paşa** ve Lozan’a imza atan **İsmet Paşa**dır.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında Dodurgalı’nın Arap’la güreşmesine paşalar tarafından **bir paşa** izin verir.

Sultan Murat’ın çok güvendiği, ancak ihaneti Lukas Notaras tarafından ispatlanan **Çandarlı Halil Paşa**, padişaha sadrazamlık yapan **Mahmut Paşa**, Mahmut Paşa ile aralarında rekabet bulunan **Rum Mehmet Paşa**, padişahın hekimbaşısı **Yakup Paşa, Beyazateş Adası**(M.Erman,1998) adlı romanın sadrazam ve paşalarıdır.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) adlı romanda paşalar, halkın kendisine intisap etmeye çalıştığı kişilerdir. Çıktığı sefere Enişte’yi de beraberinde götürən **Mahmut Paşa**, Kara’nın intisap etmeye çalıştığı **Naim Paşa**, Muhammet Hüdabende ile savaşa tutuşan **Serhat Paşa**, Enişte’nin cenazesine katılan vezirler **Kıbrıslı Hacı Hüseyin Paşa** ve **Topal Baki Paşa**, Venedik elçisini kabul eden **Sadrazam Kel Ragıp Paşa**, Enişte’nin ölümünü gizlemek için Şeküre’nin çocuklara dedelerinin beraberinde gittiğini söylediği **Mustafa Paşa**, Kara’nın kâtipliğini yaptığı **Eğri Süleyman Paşa** romanda yer alan vezir, sadrazam ve paşalarıdır.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında yer alan paşalar, Ante’nin çalıştığı tersanenin kumandanı **Selim Paşa**, donanma kumandanı **Kaptanpaşa Mustafa Paşa** ve Ante’yle dostluk eden ve ona kızını veren **Şemsî Ahmed Paşa**dır.

Pinhan’da (E.Şafak, 1998) Nakş-ı Nigar’ın babası **Semiz Halil Paşa**’dır. Cüce Cafer’in yanında çalıştığı paşa, kızının kocakarı ilaçlarıyla tedavi olmasını istemez.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanın sadrazamları **Alemdar Mustafa Paşa**, Tanzimat Fermanını ilan eden **Mustafa Reşit Paşa**, Abdülaziz’in sadrazamları **Âli Paşa, Fuat Paşa, Yusuf Kamil Paşa, Ahmet Esat Paşa** ve **Mahmut Nedim Paşa**, Abdülaziz’i tahttan indiren grupta yer alan **Rüştü Paşa**, II. Abdülhamit’in defalarca aynı göreve getirdiği **Sait Paşa** ve **Halil Rıfat Paşa**, Abdülaziz cinayetiyle yargılanıp Taif’e sürgün edilen **Mithat Paşa**’dır. Romanın paşaları ise, **Kaptanıderya Ahmet**

Paşa, Damat Sait Paşa, Kaptanıderya Mehmet Ali Paşa, Kıbrıslı Mehmet Paşa, Nevres Paşa, Hasan Hilmi Paşa, Musa Paşa, Prens Mustafa Fazıl Paşa, Ziya Paşa, Cevdet Paşa, Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa, Maarif Nazırı Cevdet Avni Paşa, Hariciye Nazırı Reşit Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Mehmet Paşa, Mahmut Celalettin Paşa, Nuri Paşa, Arif Paşa, Yedi Sekiz Hasan Paşa, Abidin Paşa, Ahmet Cevat Paşa, Şerif Paşa, Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa, Suphi Paşa, Fuham Paşa, Mukim Paşa, Kadri Raşit Paşa ve Şurayı Devlet Reisi Kürt Sait Paşa'dır.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) rol alan sadrazam, isyanı öğrenen padişaha Kanuni Esasi'yi tekrar yürürlüğü koymayı teklif eden **Sait Paşa**dır. Romanın paşaları ise padişahın doktoru olan **Reşit Paşa**, şehremini ile çatışmaya giren **Ali Şamil Paşa**, çatışmalar sonunda oğluyla birlikte öldürülen **Şehremini Rıdvan Paşa**, kendisine kurulan tuzakla sürgüne gönderilen **Fuat Paşa**, Fuat Paşaya tuzak kuran paşalar padişahın başhafiyesi **Fehim Paşa**, bir diğer hafiye **Kabasakal Mehmet Paşa**, **Arnavut Tahir Paşa**, **Rasim Paşa**, paşanın evine ziyarete gelen **Nazım Paşa**, **Yedi Sekiz Hasan Paşa**, adı belirtilmeyen **hariciye nazırı paşa**, Ragıp Beyin oğlunu tokatladığı **Rıfkı Paşa**, padişahın Hikmet Beyin evine gönderdiği **hafiye paşa** ve Ragıp Beyin köşkünü satın aldığı **Sami Paşa**dır.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda **Sadrazam Damat Ferit Paşa**, Ankara'dan padişahla görüşmek isteyen ileri gelenleri engeller. Daha sonra da **Ali Rıza Paşa** sadrazam olur. Romanın paşa kahramanları ise, hükümete gireceği kesinleşmiş olan **Salih Paşa**, Çerkez Ethem'in ordusuna ve teçhizatına el koyan içişleri bakanı **Refet Paşa**dır.

Bir Ada Hikâyesi'nde (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) rol alan ve asker kimliğiyle karşımıza çıkmayan paşalar torunu adaya gelen **Tepedelenli Ali Paşa**, Poyraz için yemek veren Kürt Beyi **Millî İbrahim Paşa**dır.

Güvercine Ağıt'ta(G.Korat, 1999) **Vezir Pervane**, Anadolu'daki karışık ortamdan yararlanılarak öldürülmüştür.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) romanında yer alan sadrazamlar, padişahın güvenini kaybetmiş **Çandarlı Halil Paşa** ve fetihten sonraki ilk sadrazam **Zağanos Paşa**'dır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda sultanın döküm işleriyle ilgilenme görevi verdiği kişi sadrazamı **Hadım Şehabeddin Paşa**'dır.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda karşımıza ilk çıkan vezir **Necm**'dir. İsmail'in çocukluğundan beri yanında olan Necm, aslında bir kuyumcudur. İsmail'in tarikatının devlete dönüşme sürecinde önce hazineden sorumlu iken Tebriz'in alınması ve Safevi Devletinin kurulmasıyla İsmail'in veziri olur. Romandaki diğer vezir **Emir Zekeriya**'dır. Vezir sülalesinden olan Emir Zekeriya, Azerbaycan'ın alınmasından önce İsmail'e gelerek bağlılığını bildirir ve bu yüzden "Azerbaycan kilidi" lakabını alır. Tebriz'in alınmasından sonra ise Emir Zekeriya başvezirliğe getirilir. Şahkulu isyanında öldürülen II. Bayezid'in veziriazamı **Hadım Ali Paşa** romandaki diğer vezirdir. **Hemdem Paşa** ise, Yavuz Sultan Selim'in hışmına uğrayarak başı kesilen veziridir. Romanda yer alan paşalar ise Şahkulu'nun yenilgiye uğrattığı **Karagöz Ahmed Paşa**, Çaldıran'da ölen **Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa**dır.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda **Mithat Paşa**, Avrupa'da tanınan, halkın sevdiği, padişahın gücünden çekindiği bir sadrazamdır. Romanın diğer sadrazam kahramanları **Âli Paşa**, **Mahmut Nedim Paşa**, **Mütercim Rüştü Paşa**, **Şirvanizade Rüştü Paşa**, **Esat Paşa**, **Sait Paşa**, **Ahmet Cevat Paşa**, **Safvet Paşa**, **Tunuslu Hayrettin Paşa**, **Talat Paşa**, eski vezirlerden **Arif Paşa**'dır. Romandaki paşa kahramanlar ise, **Damat Nuri Paşa**, **Damat Mahmut Celalettin Paşa**, **Cevdet Paşa**, **Hıdiv İsmail Paşa**, **Hıdiv Tevfik Paşa**, **Kayserili Ahmet Paşa**, **Redif Paşa**, **Sadullah Paşa**, **Reşit Paşa**, **Ziya Paşa**, **Ömer Paşa**, **Abidin Paşa**, **Süleyman Paşa**, **Ethem Paşa**, **Servet Paşa**, **Ahmet Muhtar Paşa**, **Sadık Paşa**, **Gazi Osman Paşa**, **Karatodori Paşa**, **Mehmet Ali Paşa**, **Halil Şerif Paşa**, **Kadri Paşa**, **Suphi Paşa**, **Hacı Hüseyin Paşa**, **Şerif Abdullah Paşa**, **Seçeni Paşa**dır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanın başvezirleri Selim'e yönelik övücü sözleri I. Abdülhamit'i tahttan indirmek istediğine yorulan ve idam edilen **Başvezir Halil Hamit Paşa**, Halil Hamit Paşayı reisülküttabı yaparak yükselmesine vesile olan eski **Veziriazam Silahtar Seyyit Mehmet**, III. Mustafa'nın veziriazamı **Koca Ragıp Paşa**, Mısır'ın işgalinden sonra III. Selim'in öfkesine maruz kalan **Sadrizam İzzet Mehmet Paşa**, olmadık isteklerde bulunan İngiliz elçisini korkutan **Sadrizam Keçiboynuzu Ağa İbrahim Hilmi Paşa**, Şehzade Mustafa tarafından desteklenen Nizamı Cedit düşmanı **Sadrizam Hafız İsmail Paşa**'dır. Romanın paşaları ise sarayı basarak Selim'i yeniden tahta çıkarmak isteyen **Alemdar Mustafa Paşa**, Halil Hamit Paşayı gözden düşüren **Cezayirli Gazi Hasan Paşa**, ordunun başına geçirilen **Koca Yusuf Paşa**, kaptanıderya yapılan **Küçük Hüseyin Paşa**, Suriye ve Mısır Seraskeri **Cezzar Ahmet Paşa**, Cezzar Ahmet Paşanın

hizmetinde bulunduğu **Hekimoğlu Ali Paşa**, Sadaret Kaymakamı **Salih Paşa**, isyancıları yüreklendiren **Tayyar Paşa** ve başvezirin yokluğunda onun görevine vekâlet ederken iki taraflı davranarak III. Selim'i tahttan indiren **Sadaret Kaymakamı Musa Paşa**'dır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında çok az yer tutan sadrazamlar **Halil Hamid Paşa**, **Koca Yusuf Paşa**, **Serdar İbrahim Paşa**, Alemdar'ın mührünü aldığı **sadrizam**, **Selim Mehmed Paşa**dır. Ön plâna çıkan sadrazam ise devrik padişahı tahta çıkarmak için İstanbul'a gelen, II. Mahmud'u tahta çıkarıp bir süre İstanbul'da zorbalık yapan ve yeniçeriler tarafından öldürölen **Alemdar Mustafa Paşa**dır. Romandaki paşalar ise **Kadı Abdurrahman Paşa**, **Köse Musa Paşa**, **Reşid Paşa**, Kavalalı'nın oğlu **İbrahim Paşa** ve **Darendeli İzzet Mehmet Paşa**'dır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda yer alan sadrazamların başında **Damat Ferit Paşa** gelir. Devletin sonunu hazırlayan Damat Ferit Paşa, sultanları arkasında İngiliz devleti olduğuna inandırarak kendini sadrazam yaptırır. Onun dışındaki sadrazamlar, Abdölmecit'in sadrazamları **Kıbrıslı Mehmet Emin Paşa** ve **Mustafa Reşit Paşa**, Abdölaziz'i tahttan indiren mevcut sadrazamı **Rüştü Paşa**, eski sadrazamı **Mithat Paşa**, Yeni Osmanlıların kanlı bıçaklı oldukları **Sadrizam Âli Paşa**, Yeni Osmanlıların sadrazamlığa getirmeyi plânladıkları **Mahmut Nedim Paşa**, Yeni Osmanlılara destek veren ve sonradan sadrazam olan **Şirvanlı Rüştü Paşa**, Namık Kemal'i hem beğenen hem de ondan kurtulmak isteyen **Sadrizam Fuat Paşa**, Mediha Sultanın düğününe katılan **Sadrizam Tunuslu Hayrettin Paşa**, Ruslarla yapılan görüşmelere çağrılan **Sadrizam Ahmet Vefik Paşa**, Abdöhamit'in Berlin Konferansına göndermek istemediğı **Sadrizam Saffet Paşa**, Enver, Talat, Cemal ve Halil Paşanın yaptıklarının pek de farkında olmayan **Sadrizam Sait Hâlim Paşa**, Abdöhamit'in cenaze törenine katılan **Sadrizam Talat Paşa**, Vahdettin'in sık sık yer değıştirdiğı sadrazamları **Tevfik Paşa** ve **Sadrizam Ahmet İzzet Paşa**dır.

Romanda rolü olan paşalar ise eski vezirlerden **Abdurrahman Sami Paşa**, **Suphi Paşa**, **Necip Paşa**, **Yedi Sekiz Hasan Paşa**, **Ziya Paşa**, İngiliz **Sait Paşa**, **Mahmut Celalettin Paşa**, **Sadullah Paşa**, **Mustafa Fazıl Paşa**, **Hüseyin Vasfi Paşa**, **Müşir Fuat Paşa**, **Cevdet Paşa**, **Osman Paşa**, **İncirköylü Hasan Paşa**, **Firari Ahmet Paşa**, **Enver Paşa**, **Topal Rauf Paşa**, **Dragon Faik Paşa**, **Müşir Şevket Paşa**, **Tatar Şakir Paşa**, **Müşir Mehmet Ali Paşa**, **Cemal Paşa**, **Arap İsmail Paşa**, **Hasan Tavail Paşa**, **Halil Paşa**, **Ahmet Anzavur Paşa**, **Kâzım Karabekir Paşa**, **Yakup**

Şevki Paşa, Cafer Tayyar Paşa, Mustafa Kemal Paşa, Nurettin Paşa, İsmail Fazıl Paşa, Ali Fuat Paşa’dır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında yer alan sadrazamlar kurduğu kabine üç ay sonra dağıtılan **Kamil Paşa**, hürriyet sevinci sırasında yakalara resimleri takılan **Sadrizam Sait Paşa**; paşalar ise Erzincan’a Hamidiye çeşmesini yaptıran **Müşir Zeki Paşa**, Murassa Hanımın övgüyle bahsettiği **Ahmet Muhtar Paşa**, Mustafa Kemal’i kıskanan **Enver Paşa**dır.

Segâh Peşrev’deki (H. Yazıcıoğlu, 1999) sadrazamlar **Hüseyin Hilmi Paşa, Hakkı Paşa**, yerine gelen **Sait Paşa**, Karabaşoğlu Mehmet Ağa hakkında idam fermanı çıkartan **Nizam-ı Ceditçi vezir**, idam fermanı veren **sadrizam**dır. Paşalar ise **Fehim Paşa, Mahmut Şevket Paşa, Hurşit Paşa, Ahmet İzzet Paşa**, Salih’in kayınpederi **Hüsnü Paşa**, Mısır valisi Mehmet Ali Paşanın oğlu **İbrahim Paşa** ve **Gazi Osman Paşa**dır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında **İncila Hanımın hariciyeci paşa babası**, onun Hugo Fridman’la evlenmesini onaylamaz. **Müziyen Harun’un paşa babası**, oğlu çok para kazanmaya başladığından beri onunla gurur duyar.

Hulki Bey ve Arkadaşları’ndaki (Y.Okur, 1999) iki paşa, Naşit Beyin beraber Sarıkamış’a gittiği **Enver Paşa** ve Arnavut’un böyle kısa boylu biri olmasına şaşırıldığı **Refet Paşa**dır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı’nda (M.A.Erginöz, 2000) Fatih’in ölümünü yeniçerilere belli etmemeye çalışan **Veziriazam Karamani Paşa**, divanı toplayarak her iki şehzadeye de haber gönderilmesine karar verir. Adı belirtilmeyen bir **vezir** de divanın toplanmasını teklif eder. Bursa civarında **Ayaz Paşa** ile Cem’in orduları arasında gerçekleşen çarpışmayı Cem Sultan kazanır ve Bursa’ya girer. Cem’in kendini Bursa’da sultan ilan etmesi üzerine Yenişehir ovasında konuşlandığı ordusuyla savaşmaya gelen Bayezid’le çarpışan Cem, yenilip kaçarken **Gedik Ahmet Paşa** tarafından takip edilerek sıkıştırılır. Kendisine yardım eden Ankara Sancakbeyinin ailesini tutsak alan **Amasya Kumandanı Süleyman Paşa**, sancakbeyini öldürür. **Rodos Elçisi Hüseyin Paşa** Cem ve Bayezid arasındaki mektupları götürmenin yanında sağ olup olmadığını kontrol amacıyla her yıl Cem’i görmeye gelir.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda fetihten sonra İstanbul’daki hırsızlıkları önlemeye çalışan **Vezir Karamani Mehmet Paşa**, padişahı yavaş yavaş zehirleyen doktoru **Yakup Paşa**, devlet ricalinden kahramanlardır.

Kiraze'de (S.Kamura, 2000) işlenen sürenin uzun olması ve tarihî şahsiyetlerin çoğunlukta bulunması dolayısıyla vezir, sadrazam ve paşaların sayısı oldukça fazladır. Cem Sultana karşı savaştıktan sonra II. Bayezid tarafından öldürülen **Gedik Ahmet Paşa**, II. Bayezid'e sadrazamlık yapan **Koca Mustafa Paşa**, **İskender Paşa**, İnebahtı'da savaşan **Kaptan Küçük Davud Paşa**, **Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa**, İnebahtı Yaylasında ölen **Sadrazam İbrahim Paşa**, onun yerine getirilme ihtimali bulunan **Hersekli Ahmed Paşa**, **Mora Sancakbeyi Halil Paşa**, **Yakup Paşa**, **Mesih Paşa**, Yavuz Sultan Selim'in sadrazamı **Piri Paşa**, **Yunus Paşa**, Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı **Pargalı İbrahim Paşa**, Rodos'un fethine katılan **Serdar Ahmed Paşa**, Mohaç'ta Anadolu askerlerinin komutanı **Behram Paşa**, **Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa**, üç padişah döneminde sadrazamlık yapmış olan **Sokollu Mehmed Paşa**, Kanuni'nin damadı ve sadrazamı olan **Rüstem Paşa**, **Kaptan-ı Derya Sinan Paşa**, Kanuni'nin doğancıbaşısı **Altıparmak Burak Paşa**, Şehzade Bayezid ve Şehzade Selim'i birbirine düşüren **Lala Mustafa Paşa**, II. Selim'in kızı İsmihan Sultanla evlenen **Piyale Paşa**, Transilvanya'yı alan **Pertev Paşa**, Sokollu'nun sevmediği ama II. Selim'in vezirliğe getirdiği **Zal Mahmud Paşa**, vezir **Ferhat Paşa**, yeniçeriye kışkırtan paşalar **Sinan Paşa** ve **İbrahim Paşa**, Mısır'da kendisine karşı ayaklanan **Üveys Paşa**, öldürülen **Budin Valisi Sinan Paşa**, Kiraze'yi sipahilere teslim eden **Kaymakam Halil Paşa**, Kürt beyleriyle anlaşarak ayaklanmayı bastıran **Cafer Paşa**, askerlerin evini bastığı **Diyarbakir Valisi İbrahim Paşa** romanda sadece birer cümle ile yer alırlar.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) romanında **İbrahim Paşa**, Şehzade Mustafa'dan yana olduğu için Hürrem Sultanın entrikalarıyla Kanuni Sultan Süleyman tarafından öldürülür. Daha önce Şehzade Mustafa'nın lalası olan daha sonra Selim'in lalalığına atanan **Lala Cafer Paşa**, aslen Manisalıdır ve divana başkanlık etmeyi sevmeyen Selim'in yerine kimi zaman divana başkanlık eder. Veziriazamlığa kadar yükselen, Mihrimah Sultanın eşi **Rüstem Paşa**, Şehzade Mustafa'nın ölümünü hazırlayan entrikanın içinde bir kahraman olarak, Mustafa'nın ölümü ordugâhta duyulduktan sonra İstanbul'a kaçar ve mührü hümayun kendisinden alınır. Romanda Rumeli Beylerbeyliğinden 3. vezirliğe kadar yükselen **Sokollu Mehmed Paşa**, şehzadeler arasındaki gerginlikte danışmanlık yapmak üzere Selim'e gönderilir. Bulunacak esirler için uyarılan **Kaptanı Derya Barbaros Hayreddin Paşa**, kardeşi Canfeda Kalfayı saray hizmetine aldırır **Divane İbrahim Paşa**, hep askerlerinin başında gördüğümüz **Anadolu Beylerbeyi Ahmed Cenabi Paşa**, Selim'in lalası **Tütünsüz Hüseyin Paşa**,

Şehzade Mustafa'dan yana olması dolayısıyla azledilen vezir **Haydar Paşa**, İstanbul muhafızlığına getirilen 2. vezir **İbrahim Paşa**, Rüstem Paşadan alınan mührü hümayunun verildiği **Kara Ahmed Paşa**, padişahla Nehcivan seferine çıkan **Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşa**, **Diyarbakır Beylerbeyi İskender Paşa**, **Şam Beylerbeyi Mehmed Paşa**, Şehzade Murad'ın hocası **Lala Sofu Ali Paşa**, Bayezid'in mektuplarının padişaha ulaşmasını engellediği ileri sürülen **Kara Mustafa Paşa**, Şehzade Bayezid'in iknası için görevlendirilen 4. vezir **Pertev Paşa**, Bayezid'in kendisini öldüreceklerini iddia ettiği **Karaman Beylerbeyi Ferhat Paşa** ve **Sivas Beylerbeyi Ali Paşa**, Bayezid'den yana olan **Maraş Beylerbeyi Kızıl Ahmedli Mustafa Paşa** ve **Adana valisi Ramazanoğlu Piri Paşa**, Selim'in kızlarından Gevher Sultanla evlenen **Piyale Paşa** ve Şah Sultanla evlenen **Çakırcıbaşı Hasan Paşa** romanda yer alan diğer paşalardır.

Sur ve Sultan'da (R.Bilge, 2000) **Fazıl Ahmet Paşa**, Kaan'ın en büyük destekçisi, dostu ve ülke politikasını belirleyen kişidir. IV. Mehmet'in tahta çıktığında başvezir **Sofu Mehmed Paşa**dır. Onun görevden alınmasından sonra **Tarhuncu Ahmet Paşa** başvezirliğe getirilmiştir. Romanın fazla bahsi geçmeyen diğer başveziri, Fazıl Ahmet'in babası **Köprülü Mehmet Paşa**dır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında vezir **Koca Ragıp Paşa**, imparatorluğu pençeleri kopmuş aslana benzetir, o yüzden düşmanıya karşılaşmamalıdır. Şah Sultan'ın üç yaşında nişanlandığı **Veziriazam Bahir Köse Mustafa Paşa**, I. Abdülhamit'in Hatice Sultan ve Beyhan Sultanın evlendirilmesi emrini verdiği **sadrazam**, III. Selim'in tahta çıktıktan sonra getirdiği **Sadrazam İzzet Mehmet Paşa**, padişahın dertleştiği **Sadrazam Hafız İsmail Paşa**, Rus cephesine savaşa giden **Sadrazam Ağa İbrahim Paşa**, Alemdar Mustafa Paşanın sadaret mührünü istediği **Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa**, padişahın isteği üzerine ıslahat raporu hazırlayan kurulun başkanı **Sadrazam Koca Yusuf Paşa**, II. Mahmut'un ülkeye çekidüzen vermek üzere yaptığı toplantıya katılan **Sadrazam Selim Mehmet Paşa**, yeniçeriler tarafından öldürülen **Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa**, II. Mahmut'un kardeşinin ölümünden bahsettiği **vezir**, romanın vezir ve sadrazam kahramanlarıdır. Paşalar ise **Kemankes Mustafa Paşa**, **Cezzar Ahmet Paşa**, **Nahila Mustafa Paşa** ve **Damat Süleyman Paşa**'dır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında **Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa**nın İtalyanları işgal plânlarından vazgeçireceği düşünülür. Romanda yer alan paşalar **Ahmet Muhtar Paşa**, **Enver Paşa**, **Midhat Paşa**, **Ahmet**

Cevdet Paşa, Gazi Osman Paşa, Nuri Paşa, İshak Paşa, Vardacı Haslet Paşa, Vardacı'nın elinden tutan **Yaver Paşa,** Yaver Paşanın **paşa babası,** Vardacı'nın pırlantalı saati kolunda gördüğü **Danıştay azalığında etkili paşa,** Rakım Beyin babası **Yağmurlu Servet Paşa**'dır.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında **Saip(Salih) Avgın Paşa,** İsmet Paşa'nın Osman'ın affedilmesi emrini haber verir.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda **Damat Ferit Paşa, I. Dünya Savaşından sonra gerçekleşen işgallerin halkın korunması için gerçekleştirildiğini iddia eder.**

c) Defterdar

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) romanında yer alan ve meslekleriyle ön plana çıkarılmayan defterdar kahramanlar **Defterdar Baki Paşa ve Defterdar Mustafa Paşa**'dır.

Kabakçı Mustafa isyanına katılanların kara listesinde yer alan **Nizamı Cedit Defterdarı Ahmet Bey,** Hatice Sultanın aldığı mücevherin parasını isteyen **Defterdar Osman Efendi, Hatice Sultan** (H.Topuz, 2000) romanındaki defterdarlardır.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) **Defterdar Kırmızı Melek Paşa,** Enişte'nin cenaze törenine katılır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında Alemdar Mustafa Paşaya saldırıya geçilmeden önce ona yardım gönderebileceklerden **Defterdar Tahsin Efendi** etkisiz hale getirilir.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) meslekleri sadece unvan olarak karşımıza çıkan defterdar kahramanlar şunlardır: II. Bayezid'in topladığı divandaki **defterdarbaşı,** Pargalı İbrahim'le çekişmeleri sonucu Bağdat'ta idam edilen **Defterdar İskender Çelebi,** Ester'in kesik başını gördüğü **Defterdar Mahmud** ve sipahi isyanında kellesi istenen **defterdarbaşı.**

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda yer alan defterdarlar, Şehzade Selim'in defterdarı **Turak Çelebi,** Şehzade Bayezid'in defterdarı **Hüseyin**'dir.

d) Nişancı

Beyazateş Adası'nda (M.Erman,1998) Bozcaada'ya gönderilen mimar, Mahmut Paşa ve Yakup Paşa tarafından saraya götürüldüğünde, **nişancıbaşı** eteklerini savurarak köşke girer ve ardından paşalar içeri çağırılır.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) romanında Cem Sultanın **nişancısı Haydar**, II. Bayezid'in divanındaki **nişancıbaşı** sadece adları geçen kahramanlardır.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Selim'in nişancısı **Kara Fazlı Bey**, Bayezid'in nişancısı **Ahmed Bey**, beraber çalıştıkları şehzadelerle kardeşlerin gerginleşen durumunu görüşürken karşımıza çıkar.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanındaki nişancılar, Şah Sultan'ın çocuk yaşta nişanlandığı **Nişancı Mehmet Paşa** ve evlendiği **Nişancı Seyyid Mustafa Paşa**'dır.

e) Kazasker

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda adı geçen kazaskerler **Rumeli Kazaskeri Taşköprülüzade Kemalettin Efendi**, **Anadolu Kazaskeri Bostanzade Yahya Efendi**, **Rumeli Kazaskeri Ganizade**, **Rumeli Kazaskeri Ebussuudzade Mehmet Efendi** ve başvezire itiraz eden **kazaskerlerden biri**'dir.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) romanında **Kazasker Cafer Çelebi**, İsmail'in karısı Tacı Hanım ile evlendirilir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı'da (D.Bayladı, 1999) **Rumeli Kazaskeri Hamizade Mustafa Efendi**, divanhümayunda söz alarak devletin olumsuz gidişatı hakkındaki görüşlerini dile getirir. **Anadolu Kazaskeri Hafid Efendi**, padişaha tahttan inmesinin istendiğini söyleme görevini isteksizce üstüne alır.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) **Kazasker Cafer Çelebi**, Yavuz Sultan Selim'in halletmekle hata ettiğini düşündüğü kazaskeridir.

Nurbanu'nun (T.Ergül, 2000) kazasker kahramanları, Molla Kaabız'ın iddialarına cevap veremeyen **Rumeli Kazaskeri Fenarizade**, Kanuni'nin oğullarının davranışlarından yakındığı **Rumeli Kazaskeri Hamid Efendi**dir.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında Avusturya elçisinin padişahı ziyareti sırasında **Anadolu kazaskeri** ile **Rumeli kazaskeri** padişahın sağındaki yerini alır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında yer alan kazaskerler Köse Musa Paşanın evinde toplananlardan **Rumeli Kazaskeri Şemsettin Molla**, padişaha saltanatının bittiğini haber vermeyi üstüne alan **Anadolu Kazaskeri Halit Efendi**, Alemdar Mustafa Paşaya kardeşinin sürgün edilmesi konusunda sitem eden **kazaskerlerden biridir**.

f) Reisül-Küttap

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanın reisülküttap kahramanları, **Reisülküttap Hamza Efendi, Reisülküttap Bekir Efendi, Reisülküttap İsmail Efendi** ve **Reisülküttap Kadri Efendi**'dir.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) Enişte ölümü sırasında hayatını izlerken Venedik elçisini yalısından aldıklarını görür. Grubu huzura getirmesi için **reisülküttap** yedi çifte kayığını gönderir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda **reisülküttap**, Mısır'ın işgal edileceği haberleri üzerine Fransa'nın İstanbul'daki elçisini çağırıp bu haberleri sormuştur. **Reisülküttap Raşit Efendi**, padişahın isteği üzerine divanhümayunda toplantı gündemini okur.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında Alemdar'a yardım göndermesini engellemek için **Reisülküttap Galip Efendinin** evine bir grup yeniçeri gönderilir. Gerginliği gidermek için II. Mahmud'un şeyhülislamın evinde yaptığı toplantıya **Reisülküttap Mehmed Şeyda Efendi** de katılır.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) **reisülküttap**, divanın yapılacağı odaya kapıcılar kethüdasıyla birlikte önden girer.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında reisülküttap vekili **Safi Ahmet Efendi**, Kabakçı Mustafa isyanında kara listeye alınır; III. Selim'in **reisülküttâbi** Mısır'ın işgali üzerine Fransız elçisi ile görüşür.

g) Vali, Beylerbeyi, Sancakbeyi, Eyalet ve Taşra Yöneticileri, Kaymakam

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda Halep'in eski valisi **Aksungur**'un, halkın sevdiği bir yönetici iken taht kavgalarında öldürülmüş olması üzüntüye yol açar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda **Sivas valisi**, bir fil doğuran kadını hapsedtirir.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda **Kızanlık Kaymakamı Kıbrıslı Akif Efendi**, Rus işgaline karşı durmaya çalıştığı için şehit edilir.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında mutasarrıf kahramanlar bulunur. Bunlar Aydın'da vekil olduğu için güçlü olmayan mutasarrıf **Yenişehirli Fuat Bey**, Yunanlıların hapsedtiği mutasarrıf **Abdurrahman Bey**, işgalden kurtarılınca Aydın'a mutasarrıf yapılan kaymakam **Mithat Bey** ve Denizli Heyet-i Milliye azalarından **Mutasarrıf Faik**'tir.

Dersim Terteleşi (H.Işık, 1996) adlı romanda **Vali Cemal**, Alevi olduğu söylenerek Kürtlere sevimli gösterilmeye çalışılır. **Kızılkilise kaymakamı**, Rıza Cavuşu iltifatlarla kontrol altında tutar.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçınır, 1997) adlı romanda yer alan ve bu başlık altında değerlendirilebilecek kahramanlar, **Kaymakam Ahmet Paşa**, **Budin Beylerbeyi Derviş Paşa**, **Köstendil Sancakbeyi Meydan Bey**, **Erzurum Valisi Süleyman Paşa**, **Budapeşte Valisi Murtaza Paşa**, **Karaman Beylerbeyi Çerkes Ahmet Paşa**, **Diyarbakır Valisi Mustafa Paşa**, **Şam Valisi Küçük Ahmet Paşa**, **Şam Valisi Deli Yusuf Paşa**, **Manisa Sancakbeyi Duducu Hasan Paşa**, **Karaman Beylerbeyi Celepoğlu Ali Paşa**, **Beyşehir Sancakbeyi Keskinli Ali Paşa**, **Budin Valisi Cafer Paşa**, **Sivas Beylerbeyi Bosnalı Osman Paşa**, **Karaman Valisi Rıdvan Bey**, **Trablusşam Beylerbeyi Murat Ağa**, **İstanbul Kaymakamı Bayram Paşa**, **Kastamonu Sancakbeyi Mustafa Paşa**, **Halep Valisi Ahmet Paşa**, **Van Valisi Dilaver Paşa**, **Mısır Valisi Hüseyin Paşa**, **Rumeli Beylerbeyi Arslanpaşaoğlu Ali Paşa**, **Anadolu Beylerbeyi Vardar Ali Paşa**, **Bolu Beyi Abdi Paşa**, **Yenişehir Beyi Şemsipaşazade**, **Trablus Beyi Bulgar Ahmet Paşa**, **Adana Beylerbeyi Cafer Paşa**, **Karahisar Kaymakamı Saraçoğlu**, **Ohri Sancakbeyi Deli Piri Paşa**, **Trablusşam Valisi Şahin Paşa**, **İranlı vali Bektaş Han**, **Niğde Mutasarrıfı Hasan Ağa** ve Mere Hüseyin Paşanın falakaya yatırttığı **bir beylerbeyidir**.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanın tek valisi, Nemçe mallarını boykot etmek üzere toplanan halkın karşısına çıkan **Bursa Valisi Azmi Beydir**.

Savaşın Çocukları'nda (A. Yorulmaz, 1997) **Yunan prensi Georgiyos**, adaya genel vali olarak atanır. **Yunan valisi**, Fağfurizade ve yanındaki kadı tarafından ziyaret edilir ve ona bundan sonra Türklerin tüm saldırılara karşılık vereceği bildirilir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında **Erzincan Valisi Ali Rıza**, Seyit Rıza'yı görüşmeye çağırır. **Vali yardımcısı**, tutuklanan Seyit Rıza'yı getiren Usên Ağadan bilgi alır. İdamları gerçekleştirmek üzere Elazığ'a gelen grup **Vali Şefik Bey** ile görüşür.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) Şah Tahmasp'ın dağıttığı nakkaşları, **Meşhed Valisi Sultan İbrahim Mirza** şehrinde toplar. **Gürcistan Beylerbeyi Ali Bey**, burada çıkan isyanın elebaşlarının baş, kulak ve burunlarını İstanbul'a gönderir.

Meyyale'nin (H.Topuz, 1998) vali kahramanları, İçel, Konya, Sivas ve Hicaz valiliği yapmış olan **Hasan Hilmi Paşa**, **Hicaz Valisi Osman Paşa**, Hasan Hilmi Paşadan önce ve sonra Hicaz valiliği yapan **Ahmet Ratip Paşa**'dır. Mısır'da özerklik ilan eden **Kavalalı Mehmet Ali Paşa**, **Hıdiv İsmail Paşa** ve **Necid "kralı" İbni Suud** özerk bölgelerin yöneticileridir.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) vali kahramanı, şehirde birden bire başlayan komitacı saldırılarını anlamaya çalışan **Selanik valisidir**. **Mısır hıdivi** de Mihrişah Sultanın akrabası olmakla romanda yer alır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanda **Ankara Valisi Muhittin Paşa**, Ankara halkının işgal kuvvetlerine karşı duruşlarını engellemeye, hatta Sivas Kongresini basmaya kalkar. Bundan dolayı da Ankaralıları tarafından görevden alınarak tutuklanır. **Harput Valisi Ali Galip** de Muhittin Paşa ile birlikte Sivas Kongresini basma plânları yapar. Görevden alınan Ankara valisi yerine **Yahya Galip** getirilir. İstanbul'dan gönderilen **Vali Ziya Paşa** da Ankaralıların tutumu dolayısıyla istifa eder. Ankara valisi tutuklanırken yanında **Çorum Mutasarrıfı Sami Fethi Bey** de vardır. Yozgat isyanının elebaşlarından biri de şehrin hâkimi **Remzi Efendi**'dir. Bitikli Cafer Ağa, **kaymakamın** iftirası dolayısıyla hapse atılır.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında rol alan **Samsun'un valisi**, cumhuriyetten sonra burada görevlendirilmiş olsa da gerçek bir cumhuriyetçi değildir. Şehrin kurtuluş mücadelesi yıllarındaki **mutasarrıfı** ise, gelişmeler üzerine şehri terk etmeyi düşünür.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda yer alan vali ve kaymakam kahramanlar, kasabanın **kaymakamı**, adanın bağlı bulunduğu ilin **valisi** ve **vali yardımcısı**, **Urfa valisi**, **Van valisi**, çukura doldurulmuş çocukların bulunduğu ilin **valisi** ve **kaymakamıdır**.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda ilçenin **kaymakamı**, muhtardan gelen köylülerin borçlarının ertelenmesi yazısını kabul eder. **Kaymakam vekili Zühtü Bey** de üç köydeki su kanalı yapımı çalışmalarını yakından takip eder.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda, ilçenin **kaymakamı**, Binnaz'ın oynadığı müsamereyi izlemeye gelir.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) romanında birbirlerine bağlı birimler olan emirlikler şeklinde bir yapı göze çarpar. **Peristrama Emiri Stavro, eski Peristrama Emiri Manuel, Başhisar Emiri Muhyiddin, eski Başhisar Emiri Haydar, eski Uçhisar Emiri Vasili, Kayseri Emiri Mengüberdi, Arhalayıs Emiri Feramerz ve eski Niğde Meliki Mahmut** romanda adı geçen yerleşim birimi yöneticileridir.

İsmail'i Erdebil'den kaçıran **Şiraz Valisi Mansur Bey**, İsmail'i misafir eden **Reşt Valisi İshak Bey** ve **Lahican Hâkimi Mirza Ali**, İsmail'in Erdebil'e girişini engelleyen **Erdebil Valisi Cakirlü Sultan Ali Bey** ile Çaldıran'da ölen **Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa**, Şahkulu'nun adamlarının baskın yaptıkları **Karaman Beylerbeyi Haydar Bey, Teke Sancakbeyi Şehzade Korkud, İsmail** (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanın bu başlık altında ele alınabilecek kahramanlarıdır.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) Mithat Paşanın Taif'teki zindandan mektup yazdığı **Hicaz Valisi Topal Osman Paşa, Mekke şerifi**, paşanın eniştesi **Erzurum Valisi Tosun Paşa, Gelibolu mutasarrıfı, Kandiya Genel Valisi Kostaki Paşa, Beyrut Valisi Raif Efendi, Lübnan Valisi Rüstem Paşa, İzmir'e atanan Vali Ali Paşa, Mekke şerifi Abdulmuttalip, yeni şerif Abdullah Paşa, yeni Taif valisi, Mısır Hıdivi İsmail Paşa** ve sonraki hıdiv **Tevfik Paşa**dır.

Mısır'ın işgal edileceği haberlerini önceden duyan **Mora Valisi Hasan Paşa**, Nizamı Cedit'i yerleştirmede başarısı padişah tarafından görülen **Karaman Valisi Abdurrahman Paşa**, devlete başkaldıran **Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Nağmeler Tahtım Olsaydı** (D.Bayladı, 1999) adlı romanın vali kahramanlarıdır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda yer alan valiler, Mısır'da hâkimiyetini ilan eden **Kavalalı Mehmet Ali Paşa**, Ayetullah'ın Suriye'de krallığını kurmayı konuştuğu **Basra Valisi Abdurrahman Hasan Paşa**, Sadullah Paşanın kayınpederi **Ankara Valisi Vecihi Paşa**, padişahın Fuat Paşaya karşı denetimin sıkılaştırılması emrini verdiği **Şam Valisi Nazım Paşa, Hıdiv İsmail Paşa**, Mustafa Fazıl Paşanın kardeşi **Mısır Hıdivi İzzet Paşa**dır.

Saray Meydanında Son Gece'nin (S. Fındıklı, 1999) vali kahramanı, Erzurum'da yüksek vergileri vermek istemeyen halkın sesini duymamakta direnen **Vali Nazım Paşadır**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Karabaşoğlu Mehmet Ağaya sahip çıkan **beylerbeyi** ve **sancakbeyi**, adı belirtilmeyen kasabanın bağlı olduğu **vali**, ayaklanan Mısır valisi **Mehmet Ali Paşa**, Bağdat valisi **Necmeddin Molla Bey**, eski kaymakam **Ali Naki Bey** ve yeni kaymakam **Hıdır Bey** bu gruba dâhil edilebilir.

Güven'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) rol alan vali kahramanlar, Halil'in kasabadan hatırladığı Sıyrık Fadime'nin yoğurdunu yok fiyatına sattıran **vali** ve gazetecilerle bir toplantı yaparak hükümetin varlık vergisini kaldırma kararını övgüyle yazmalarını isteyen **vali yardımcısıdır**.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında **Çanakkale Valisi Sefaatin Karanakçı** da kurtarma çalışmalarını takip eder.

Hulki Bey ve Arkadaşları'nda (Y.Okur, 1999) Abdurrahman Beyin arkadaşı olan **İstanbul valisi**, Hulki'yi bir işe yerleştirir. Müjde'nin vereceği brifinge katılan **Eskişehir valisi**, romanın diğer vali kahramanıdır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda adı belirtilmeyen **Bursa valisi** ve Cem'e destek vermesini canıyla ödeyen **Ankara Sancakbeyi Mahmut Bey** bu başlık altında değerlendirebileceğimiz kahramanlardır.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) İnebahtı savaşına katılan **Yenişehir Sancakbeyi Kemal**, **Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa**, **Mora Sancakbeyi Halil Paşa**, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'a bey olarak bıraktığı **Çerkez**, Taberiye'de kurulacak Yahudi yurdu için yapılan çalışmalara karşı çıkan iki kişiyi astıran **vali**, Mohaç savaşında başarı gösteren **Bosna Beyi Hüsrev**, **Semendire Beyi Yahya Paşazade Bali Bey**, evinde ölü bulunan **Budin Valisi Sinan Paşa** ve askerlerin evini bastığı **Diyarbakır Valisi İbrahim Paşa** karşımıza çıkan taşra yöneticileridir.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) romanının beylerbeyi kahramanları **Anadolu Beylerbeyi Ahmed Cenabi Paşa**, **Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşa**, **Diyarbakır Beylerbeyi İskender Paşa**, **Şam Beylerbeyi Mehmed Paşa**, **Karaman Beylerbeyi Ferhat Paşa**, **Sivas Beylerbeyi Ali Paşa**, **Maraş Beylerbeyi Ali Paşa**, **Rumeli Beylerbeyi Kızıl Ahmedli Mustafa Paşa**, **Adana Valisi Ramazanoğlu Piri Paşadır**. Bayezid'e destek veren **Eski İskenderiye Sancakbeyi Faik** ile Selim'in, eşini sarayda on iki gün tuttuğu için intihar eden **beylerbeyi** romanın diğer sancakbeyi ve beylerbeyi kahramanlarıdır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında yer alan vali kahramanlar sultanların eşleri **Halep Valisi Silahtar Mustafa Paşa** ve **Erzurum Valisi Seyyid Ahmet Paşa**'dır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında Timofei Ankidinov'dan Samur-oğlanı satın alan **Tobolsk askeri valisi**, bu yaratıktan çok para kazanır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında **Vardacı Haslet Paşa**, İstanbul'dan uzaklaştırılarak Edirne valiliğine atanır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanında **Edremit Kaymakamı Ömer Bedrettin Bey**, halkevi aleyhine yapılan yayınlardan rahatsız olur. Edremit Halkevinin çağırın Bandırma Halkevinin verdiği baloya **Bandırma kaymakamı** da katılır.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında **vali bey**, Osman'ı yakalaması için Binbaşı İbrahim Beye emir verir; af haberi geldiğinde ise toplantı yaparak Mehmed Efendiye Osman'la konuşma görevini verir.

Islak Kentin İnsanları'nda (Z.Koç, 2000) **Samsun Mutasarrıfı Cevdet Bey**, yaptığı konuşmada işgal kuvvetlerine başkaldıran çetecilerin vatan haini olduğunu ilan eder.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında Cahide'nin annesi Zahide, valilerin evinde hizmetçilik yapar. Onu işe alan ilk **vali**, marazlı karısı olan validir. Onların ayrılışından sonra gelen **valinin**, kızları ve karısı çok güzeldir. Adnan Menderes, garnizona geldiğinde görevli olan **vali** ise, daha sonra milletvekili olacak iri yarı bir adam ve başvekili aracına bindirir.

II. DİN GÖREVLİLERİ (Şeyhülislam, Ulema, Müderris, Kadı, İmam, Haham, Papaz)

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda **Halife Mustencid** kitapların yakılmasını emretmesiyle; **Halife Muktedi** Melikşah'la aralarındaki soğukluğun sultanın ona şehri terk etmesi için on günlük mühlet tanınmasıyla yer alır. **Haydere Hasen**'in ölmeden önce en çok yapmak istediği, Halep'te Mısır halifesi adına hutbe okumaktır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) padişahın tahttan indirilmesinde ve çocuk padişahın tahta çıkarılmasında dahil bulunan **şeyhülislam efendi**, eski sadrazam için ölüm fermanı istenen **müftü**, profesörün duyduğu ezanı

okuyan **müezzın**, padişahın tahttan indirilmesinden sonra hıçkırarak ezan okuyan **müezzın**, padişahın evinde konakladığı **imam** ve çocuk padişahı kaldırıp tahta oturtan **ulemadan biri** bu başlık altına alınabilir.

Kitab-ül Hiye’de (İ.O.Anar, 1996) yer alan din adamları Zencefil Çelebi için kız istemeye giden **mahalle imamı**, Yafes Çelebi’nin hazırladığı çalışmalar için fetva alınması gereken **şeyhülislam**, Calud’un söylediklerini Yafes Çelebi için yazan **müezzın**, Calud’un ölümünde yanında buluna **mahalle imamı**, isyancı Rumlara yardım ettiği için idam edilen **Ortodoks ruhani reisidir**. **Galata kadısı**, Yafes Çelebinin buluşlarının kendine ait olduğunu gösteren hücceti vermesi için başvurulacak kişidir. Bir diğer **kadı** ise, Yafes Çelebi ve tefeci arasındaki meseleyi tefeci aleyhine giderir.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanının din adamları, II. Abdülhamit’in payitahtın Konya’ya taşınması konusunu sormaya giden **şeyhülislam**, kasabanın **hoca efendisi**, hoca efendinin dostu olan **Zağra müftüsü Hüseyin Raci Bey**, cephede Cuma namazı kıldırıma çalışan **alay müftüsüdür**.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında yer alan din görevlileri Araplı köyüne gelen Yunan askerlerinin sözlerini köylüye duyurmak zorunda kalan imam **Bahaddin Efendi**, daha sonra cumhurbaşkanı olacak olan ve Şemsi Paşa Camii’nde müezzinlik yapan **Galip Hoca**, Sancakdarın Ali Efenin nikâhını kıyan Vakıf Camii imamı **Molla Mustafa Efendi**, Hamamköy’ün imamı **Yakup Efendi**, cephede savaşımlara manevî güç veren **Umurlulu Hoca**, ateş hattında Kur’an okuyan **hafız**, Vakıf Camiinden yanık sesiyle ezan okuyan **hafız**, Çete Ayşe’nin evinde ziyaret ederek bilgisinden faydalandığı Karatepeli hoca **Nuri Efendi**, yerli Rumları örgütleyen metropolitler **Simarağdos** ve **Hrisostomos**’tur.

Dersim Terteleşi (H.İşık, 1996) adlı romanda cem törenlerinde değişler söyleyen ozanların dinî nitelikleri vardır. Bunlar, Dersimlilerin cem türkülerini söyleyen ozan **Bakıl**, Mergasur’daki cem töreninde saz çalan ve değişler söyleyen **Dewres-Derviş**, cem tutarken yapılan baskında yakalanan ve bıyıkları kesilen **Dewres Xıdır**’dır. Hayriye’nin gördüğü rüyaları, onun ruhuna şeytan karıştığı şeklinde yorumlayan **mahalle hocası** da romanın din görevlisi kahramanıdır.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda rol alan din adamları **Şeyhülislam Sofu Mehmet Paşa**, **Şeyhülislam Esat Efendi**, **Müftü Esat Efendi**, **Nakibüleşraf Gubari**, **Ayasofya Vaizi Ömer Efendi**, **Sultanahmet Camii Vaizi Sivasi Efendi**, **Cerrah Mehmet Paşa Camii Vaizi İbrahim Efendi**, **Müftü**

Zekeriyazade Yahya Efendi, **Müftü Bostanzade Mehmet Efendi Mahdumu Mehmet Efendi**, **Azmizade Haleti Efendi**, **Kadı**zade Feyzi Efendi, **Derviş Efendi**, **Şeyhülislam Yahya Efendi**, **Şeyhülislam Ahizade Hüseyin Efendi**, **Kadı**zade Mehmet Efendi, **Padişahın İmamı Evliya Efendi**, **Şeyhülislam Mirza Mustafa Efendi**, **Şeyhülislam Vassaf Abdullah Efendi**, padişahın son anlarında yanında görevini yapmak üzere bekleyen **saray imamı**, Evliya Çelebi'nin **saray imamı olan hocasıdır**.

Romadaki kadı kahramanlar ise **İstanbul Kadısı Salih Efendi**, **İstanbul Kadısı Hoca**zade Sadettin, Hüsrev Paşanın idam fermanı gönderilen **Tokat Kadısı**, **İznik Kadısı Gümü**şizade, **Kayseri Kadısı Gökderelizade**, **Konya Kadısı Şehla Mehmet Efendi**, suç işleme fırsatı bulamadan idam edilen **Gümü**lcine kadısı, Şeyhülislam Ahizade'nin oğlu olduğundan görevden alınan **İstanbul kadısı Emir Çelebi**, Mere Hüseyin Paşanın hakaret ettiği **kadı**, ilgisizliğinden kuşkulandırıldığı için idam edilen **Karaağaç kadısı**, hakkındaki şikâyetlerden dolayı idam edilen **Mihaliç kadısı**, Sakarya şeyhinden şikâyetçi olan **Eskişehir kadısıdır**.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi'nin (S. Fındıklı, 1997) küçük roller üstlenen din adamları Firuz Ağanın kendisiyle birlikte İstanbul'a gelmek istemeyen damadı **müezzin Mustafa**, Firuz Ağanın babasının bülbül sesli diyerek övdüğü **müezzin**, İstanbul'da kaldıkları viraneye gelen tek kişi olan **imam efendi**, arkadan gelenlere haber bırakılan **Süleymaniye'nin imam efendisi**, Miho ve Zlata'nın nikâhlarını kıymak için gelen **Peder Mişa**'dır.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda Hasan'ın köyündeki imam **Şerif Efendi** ve papaz **Trasakis**, birbirleri ile selamlaşıp birbirlerine hatır sorarlar. Ancak tırmanan olaylar dolayısıyla ezan okuyan **müezzin**, Rumlar tarafından taşlanır. Kira Evthimiya'nın cenazesi töreni bir **papaz** tarafından yapılır. Fağfurizade'nin Yunan valisini ziyaretinde yanında **kadı** da bulunur.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında Şekip'in babasının ölümünü kabul edemeyen besleme Sıdika, polis ve doktorla birlikte **mahalle imamını** da evine getirir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında idam edilecek Seyit Rıza için **imam** getirilir.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında **çarşı camii imamı**, parti çalışmalarına katılmak istemez; çünkü kendisinin içinde bulunduğu partinin yobazlıkla suçlanacağını düşünür. Romanın diğer din görevlisi, okuduğu Arapça ezanla herkesi gözyaşına boğan yetmişlik **Veli Hoca**dır.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) adlı romanda yer alan din adamları IV. Haçlı seferini düzenleyen **Papa İnnocent**, padişahın Bursa'dan getirtip Ermeni patriği yaptığı **Piskopos Ovakim**, Bozcaada'da Dimitri'nin dine karşı soğuk tavrını olumsuz karşılayan **papaz efendi**, pir mimarın çocukluğunda onun eğimiyle ilgilenen **papazdır**. Tekkede düğümlere üfleyen **çarşafli kadın** ise dinî kimliği öne çıkarılan bir kahramandır. Sinan-ı Atik'in vakfiyesini bozanlar için beddua yazdırdığı **Konstantinopolis kadısını** da bu başlık altına alabiliriz.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) kocası savaştan dönmeyen kadınların boşanmak için başvurdukları **Şafii Kadı Naibi Şahap Efendi**, Şeküre'nin de boşanmasını sağlar. Haftada bir gün yerini bu naibe bırakan **Üsküdar Kadısı** ve buna göz yuman **şeyhülislam** da romanın bu meslek grubuna dâhil kahramanlarıdır. Enişte'nin katilini bulmaya çalışan bostancıbaşı, **kadı efendiden** sorgu sırasında işkence yapma izni alır. Romanda Şeküre'nin boşanmasına şahitlik yapması için Kara'nın yardımını istediği mahallenin **imamı**, Şeküre ve Kara'nın nikâhını kıyan öte mahallenin **imamı**, Kara'nın sabah namazını kılmak üzere girdiği caminin **imamı** da bu grupta değerlendirilmelidir.

Nü Peride'nin (H.Akdoğan, 1998) bu başlık altında yer alacak kahramanları Ermeni Ante'nin vergisini ödemediği için huzuruna getirildiği **kadı**, Ante'yi vergi borcundan kurtaracak çözüm olan Müslümanlığı seçmesi dolayısıyla getirilen **imam**, limana getirilen malların fiyatını tespit etmek için Ante'ye danışan **İstanbul kadısıdır**.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında Hokkagülü İfakat'ın evini basmaya gidenler arasında **mahallenin imamı** da bulunur. Nevres'in babasının ölümü üzerine evlerine gelen **müezzin** Kur'an okur.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanın din adamlarının başında Abdülaziz'i tahttan indiren fetvayı veren **Şeyhülislam Hayrullah Efendi** ve **Fetva Emini Kara Halil Efendi** gelir. Nevres Paşa ve Meyyale'nin nikâhlarını kıyan **şeyhülislam**, deprem esnasında padişahın ezan okuttuğu **müezzin Abdullah**, Pehlivan Mustafa'ya istenen yönde ifade verdirmek için işkence eden **Kâğıthane imamı** ve Tanzimat Fermanından hoşlanmayan **Rum patriğidir**.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) **şeyhülislam efendi**, Fuat Paşanın ifadesini alan grupta yer alır. Mehpare Hanımın çocukluğundan unutamadığı görüntülerden birinde arkasına mahalleliyi alarak ev basan **imam** başroldedir. Ayrıca Gümrük Müdürü Tevfik Beyin Rum **papazı olan babası**, saray duvarına bildiri

yapıştırmak için giden Cevat Beyin yolda gördüğü **Ermeni papazı** ve Mihrişah Sultanın Fransa’da eve kapattığı **papaz yamağı** da romanda yer alan kahramanlardır.

Çanakkale Mahşeri’nde (M. Niyazi, 1998) yer alan din görevlileri cephede Kur’an-ı Kerim okuyarak askerlere moral veren **imam Abdürrahim Efendi**, Oğuz Amcanın köyünde Hatice ve diğer şehit ailelerine manevî destek olmaya çalışan **imam Ömer Hoca**, Hasan Şakir’in Cuma namazına gittiği **Ulu Caminin imamı**, cesetleri toplanan şehitlerin başında bulunan **hoca**, Mıstık’a namazda bir şey düşünmemesi gerektiğini söyleyen köydeki **hoca**, çocuklara babalarının din için öldüğünü söyleyen **cami imamı**, Rupert Brooke’ın cenazesinde bulunan **papaz**, asker kıyafeti giydirilen **papaz**, cesetleri toplanan askerlerin toplu mezarı başındaki **papaz**dır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanda rol alan din görevlileri İstanbul’a başkaldıran Hukuku Milliye Derneği Başkanı **Börekçilerin Müftü Rıfat Efendi**, valinin görevden alınmasında ona yardım eden **Hoca Hatıp Ahmet Efendi**, Ankara’da gelişen durum karşısında fetvalar veren **şeyhülislam**, Yozgat isyanının elebaşlarından **Hoca Şahap Efendi**, İstanbul’da çeteler kuran **Rum başpapazı** ve **Ermeni başpapazı**, Ermenilerin Yahudilere yaptıklarını Ankara’daki sinagogda kınayan **hahambaşı**, Kekliğin Kızın kaçırılmasından sonra sokaklara dökülenlerin başında bulunan **Başlı Sadullah Hoca**, Namazgâh meydanında Cuma namazı kıldırان **Beynamlı Hacı Mustafa Efendi**, Müslümanların barbarlığından bahseden Ortodoks kilisesi **papazı**, Bekir Efenin nikâhını kıyan **imam**, Beypazarı isyanının elebaşlarından **imam efendi**, Tacettin Camii **imamı**, tecavüze uğrayan kızı kurtaran **müezzin**, ölen Ani için eve çağırılan **papaz**, Bekir Efenin kitabını verdiği **imam**dır.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında rol alan din görevlileri, Osmanlı Bankası soygununun caiz olduğunu söyleyen cemiyet üyesi **müftü** ve Ermenileri silahlandıran **papaz efendidir**.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda adanın **papazı**, gitmeden önceki son Pazar günü kilisede ayin yapar. Kasabanın **hocası**, Melek Hatun ve Musa Kâzım Ağaeftendinin nikâhını kıyar. Demirci Efe, geldiği köyde muhtar yanında **imamı** da çağırır.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romandaki din adamları, köyün yağmur duasına çıkan imamı **Halim Hoca** ve yağmur yağmayınca hocaya örnek gösterilen **Üçpınar köyü imamıdır**.

Ölü Yüzler’de (A.Ö.Çağlar, 1998) köyün imamı **Kara Hafız**, yağmur duasına çıkar. Köyün ondan sonraki imamı **Mehmet Efendi**, sonraları evinin bir köşesini

bakkal dükkânına çevirerek iki işi birden yapar. Köye iç güveysi olarak giren Mehmet Efendinin **Çerkez damadı**, köyün ondan sonraki imamı olur. **Yılandı Dede**, okuduğu dualarla köy halkını yılan, çıyan sokmasına karşı korur. **Recep Hoca**, okuduğu dualar için Mehmet Efendiye göre daha az ücret alır.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanındaki din görevlileri, hac yolculuğunu Budist manastırı yolculuğuna çeviren Divana köyünün farklı imamı **İlimdar**, çok yaşlandığı halde imamlık yapmakta ısrar eden köyün **eski imamı**, akıllı uslu bir imam olan **Zengefil köyü imamı**, okuduğu ilahi ile kurt oğlanı sakinleştiren **Budist rahibi**, Dünya Tarihi hikâyesinde çarşı halkının dünya işleriyle çok meşgul olmasına esef eden **müezzin**, Aptülzeyyat'ın malını mülkünü fakirlere dağıtması üzerine fakirliğin fazileti hakkında hutbe okuyan **camî imamı**, “Şarap ve Ekmek” hikâyesinin kızını kaybettiği için namaz sonrası meyhaneye gelerek içip ağlayan imamı **Sefa**, “Gökten Gelen Çocuk”ta, minareye çıkan Gülerk'in minareye sokmadığı **müezzindir**.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda yer alan din görevlilerinin neredeyse tamamı Hristiyan-Ortodoks papaz ve keşişleridir. **Ermeni Papazı Civan**, **Kayseri Ermeni Kilisesi Başpapazı Vartanyan Efendi**, **Episkopos Makriyannis**, **Rahibe Ekaterini**, **Tamışvarlı keşiş Mihayıl**, **Sicilyalı Hermanus** ile “yaşlı papaz”, “şaşkın yüzlü papaz”, “ak sakallı papaz”, “kilisenin yaşlı papazı”, “zangoç” ifadeleriyle karşımıza çıkan kahramanlar, Ortodoks din adamlarıdır. Mengüberdi'nin kızı için yaptırdığı kümbetin güvercin şekilli gölgesini danıştığı **kadı** ve **şeyh** yanında, yer altında farklı bir kimliğe bürünen Türkmenlerin yaptıkları dinî ayinleri yöneten **Şahveli** ile “**Anniyata denen battal ebe**” de din adamı kimliğiyle karşımıza çıkar.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanın dinî kimlikli kahramanları Türkçe ezan okunduğu bir dönemde Arapça ezan okuyan **Oflu Hoca** ve Anadolu'nun pek çok yerinde müritleri bulunan **Said Nursi**'dir.

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu,1999) en çok karşımıza çıkan din adamı **Agii Michael Kilisesi papazıdır**. Yakınlarında kurulmuş olan sefahat mabedinden şikâyetlerine cevap bulamayınca sultana ulaşan ve ona bulundukları burunda bir kale yapmayı tavsiye eden papaz, kilisesi yıkılınca bu mektubundan büyük pişmanlık duyar. Aynı kilisenin keşişlerinden tacize uğrayan ve sultana mektubu götürecek karatyalı kiliseye getiren **keşişi** de romanın diğer Hristiyan din adamlarıdır. **Kardinal İsadör**'u, Agia Sophie'dan çıkan imparator ve yanındakiler arasında, sert bakışlı ama huzursuz bir ifade ile görürüz.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şeyh Haydar, Sultan Yakub’a sefer düzenlemeyeceğine dair **Kadı Safiyeddin** huzurunda söz verir. İsmail, saklandığı dönemde kendisini tekkeden çıkararak kaçırarak **Şii Kadı Ahmet Kakuli**’nin ve **Şii Vaiz Ferruhzad**’ın evinde kalır. Yavuz Sultan Selim, **Müftü Hamza Efendi** ile **İbni Kemal**’den doğuya yürürken Anadolu’da yaşayan kızılbaşların temizlenmesine dair fetva alır.

Taif’te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Sultan Abdülaziz’in tahttan indirilmesine fetva veren **Şeyhülislam Hayrullah Efendi**’nin sonu da Taif zindanı olur. Mithat Paşayı İzmir’de karşılayanlar arasında **müftü, metropolit** ve **hahambaşı** da vardır. **Tabur imamı Yunus Efendi**, paşaların öldürülmesine karşı olduğu için cenazeleri yıkama görevini reddeder.

Nağmeler Tahtım Olsaydı’da (D.Bayladı, 1999) III. Selim’in kılıcını **şeyhülislam** kuşandırır. I. Abdülhamit’in şeyhülislamı **Dürrizade Seyyit Ataullah Efendi**, Musa Paşa ve isyancılarla işbirliği yaparak padişahı tahttan indiren **Şeyhülislam Topal Ataullah Efendi** ve Alemdar Mustafa Paşanın baskısıyla şeyhülislamlığa getirilen **Arapzade Arif Efendi** diğer şeyhülislamlardır. Nizamı Cedit’in Rumeli’de kurulacağı fermanını okuyan **Tekirdağ Kadısı**, isyancıların isteği üzerine öldürülen ulemadan **Lutfullah Efendi**, şehzadelere muhafız olarak saraya gelenlerden ulema **Derviş Efendi**, Frenk kıyafeti giymeyi lanetleyen **vaiz efendi**, isyancıların dua ettirdikleri **hoca efendi**, kadı ve ulema kahramanlardır.

Son Yeniçeri’de (R.Çamuroğlu, 1999) Kabakçı Mustafa isyanını körükleyen **Şeyhülislam Ata Efendi** ve II. Mahmud’un konağında uzlaşma toplantısı yaptığı **Şeyhülislam Tahir Efendi**, Nizamı Cedit kurulması fermanını okuyan **Tekirdağ kadısı** ve isyancı Rumlara yardım ettiği için idam edilen **Patrik Gregorius**, namaza gelmediği için Arif Ağaya kınayan bir tavır takınan **mahalle imamı** bu gruba dâhil edilebilecek kahramanlardır.

Paris’te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda rolleri bulunan din görevlileri, Damat Ferit’in hastalığı için getirilen **hoca**, tifodan ölen Gülustu’nun duasını evin dışından okuyan **camii imamı**, bayramlaşmada padişahın eteğini öpen **şeyhülislam, Rum patriği, Ermeni patriği** ve **hahambaşı**, Mediha Sultanın düğününde bahşiş alan **Ayasofya Camii imamı** ve **Sultanahmet Camii imamı**, Hürriyet ve İtilaf partisi başkanlığı yapan **Şeyhülislam Hüseyin Hüsnü Efendi**, Mustafa Kemal için idam fermanı veren **Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi**, Damat Ferit Paşanın kara listesinde yer alan **Ankara Müftüsü Rıfat Börekçi** ve **Din**

İşleri Başkanı Mustafa Fehmi Gerçekler, Türkiye Cumhuriyetinin ilk ve son halifesi **Mecit Efendidir**.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında yer alan din görevlileri ezan okurken Fikret'i gündüz uykusundan uyandıran **müezzın** ve Didar'ın sesini duyarak Fehim Efendiyi uyandırdığı **kız sesli müezzındır**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda yer alan kadı kahramanlar **Zuhuri Bey**, Karabaşoğlunun idam fermanını alan **kadı**, Refik Beyin **kadı babası**; din görevlisi kahramanlar yatsı ezanını okuyan **müezzın**, müftü **Ahmet Muhtar Efendi**, İbrahim Pehlivan'ın cenazesini kılmak istemediği için hasta olduğunu söyleyen **imam**, yolcu edilen tabura konuşma yapan müftü **Hacı Abdullah Efendidir**.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) rol alan imam **Hasan Hoca**, hacca gitmiştir ve ezan vaktinde köylüleri zorla camiye götürür.

Güven'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) Fehime Hanım, kanseri yok etmesi için Merdivenköyü'ndeki **bir hocaya** gider. Rahmi Ustanın hatırladığı inançsız Laz Harun'un sinirlendiği **Tatar imam**, Turgut'un ablasının komşusu ile birlikte gittiği **Yeşil Hoca**, romandaki diğer hoca ve imamlardır.

İstanbul Bir Masaldı'nın (M.Levi, 1999) din adamları, Madam Estreya'nın cenazesine katılan **haham**, İncila Hanımın pansiyonunda kalan reformcu haham **İsaac Jacobi**, Jinet'in gönderildiği manastırın başrahibesi **Marie-Threse** ve Ali Burhan Ustanın cenazesini kaldıran imam **Hulusi Efendidir**.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda **Emin Efendi Camii hocası**, Katyaların apartamanın kapıcısı Rüstem Efendinin yüreğine kin tohumları eken konuşmalar yapar. Kamil'in cenazesinde bulunan **hoca efendi** ve Andon'un başladığı okulda dövdüğü **papaz**, romanın diğer din görevlileridir.

Akkartal(H.Özel, 2000) adlı romanda **Tao-Li** bir Budist rahibidir. Tao-Li'nin dini hakkında verdiği bilgiler Akkartal'ı tatmin etmez. **Başpiskopos Yohannis** ise, Akkartal İstanbul'a Hristiyanlık hakkından bilgi edinmek üzere gittiğinde görüştüğü kahramandır. Hagia Sophia'da yapılan görüşme sırasında **bir papaz** da Akkartal'ın Orta Asya'da dinlerini yayacağından umutludur. Çin'le birlikte yenilgiye uğratılan Tibetlilerden **bir rahibi** dinleyen Böğü Şad, duyduklarından etkilenince rahip ona **Mazda** adlı esir rahibi dinlemesini tavsiye eder. Göktanrı dininin, din adamları olan kamlar, aynı zamanda Koca Tuğrul Dergâhının hocası oldukları için eğitim görevlileri başlığı altında değerlendirilecektir.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Osmanlı devlet yapısında yer alan **Şeyh Vefa** ve padişahı tahta oturtan **müftü** dışında daha ziyade Hristiyan din adamları ön plândadır. Cem'i tutsak eden Rodos Şövalyeleri Tarikatı lideri **D'obünson** ve Cem'in gözaltında tutulması görevini üstlenen diğer üyeler **Blanşfor**, adı belirtilmeyen **rahip şövalyeler**, romanın diğer din adamlarıdır.

Padişahın kendisini deccale benzettiği için kazığa oturttuğu **papaz** ve İstanbul fethedildiği için evrenin ışığından ümidini keserek Venedik'e sığınan **rahip, Resimli Dünya**(N.Gürsel,2000) adlı romanın din adamlarıdır.

Bir din çatışması ile başlayan **Kiraze**'de (S.Kamuran, 2000), Yahudilerin İspanya'dan gönderilmesini isteyen Engizisyon Mahkemesi Başkanı **Torquemada**, ömrünün son günlerinde vaftiz olmak zorunda kalan yaşlı haham **Don İzak Abranavel**, onu vaftiz eden **yaşlı rahip, haham İzak Sarfati**, Cem Sultanı zehirleten **Papa Aleksandr Borgia**, papanın zehirlemeye çalışırken kendini zehirlediği **Kardinal Adrian Corneto**, **Ahrida Sinagogu hahamı**, Moşe ve Rebeka'nın nikâhlarını kıyan **hahambaşı**, Protestanlığın kurucusu **Martin Luther**, **Luther yandaşı papaz, haham Salamon**, Macar kraliçesi İzabel'le konuşan **rahip**, Hürrem'in **papaz babası**, adı belirtilmeyen **şeyhülislam**, Ebu Hanifi'nin kabrini bulan **Taşkın Şeyh, Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Şeyhülislam Hamit Efendi** romanda küçük roller üstlenen kahramanlardır.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) romanında şehirdeki şehzadenin harekâtını izleyip şeriye siciline not aldığını gördüğümüz Manisa kadıları **Abdullah Efendi, Mehmed Efendi, Alaeddin Efendi, Lali Efendi**, adı belirtilmeyen **Manisa kadısı**, Bayezid'den yana olan **Samsun kadısı**, Bayezid'in yanında yer alan Kütahya kadısı **Halil Efendi**, Molla Kaabız'ı sorguya çeken İstanbul kadısı **Sadi Çelebi** ve **Müftü Kemal Paşazade**, Şehzade Mustafa'nın ve Şehzade Bayezid'in katline fetva veren **Şeyhülislam Ebussuud Efendi**, Şehzade Bayezid'in babasına göndererek affını istediği **Amasya Müftüsü Muhiddin Cürcani** ve **vaiz Hayreddin İcadi**, şehzade ile şehirdeki okulların durumunu konuşan **Sultan Medresesi Başmüderrisi Muhyiddin Mehmed Efendi**, diğer başmüderris **Kaba Lütfi Efendi**, **Altmışlı Medresenin Darül-Hadisi Mehmed Efendi**, Hüseyin Ağanın ölümüne neden olan ifadeyi veren **Ulu Cami müezzini Seyit Efendi**, Şehzade Selim'in katıldığı Cuma namazını kıldırان **yaşlı imam**, namaz sonrası Kuran okuyan **Hafız Ömer**, Attar Çalabvermiş'in dedesi ile Manisa'nın dağlarında rastladığı bitkilerle ilgilenen Horos köyü **papazı**,

Nurbanu'nun hareme çağırarak görüştüğü **Haham İzak Dayan** bu başlık altında zikredilebilecek kahramanlardır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında **Şeyhülislam Karaçelebizade Abdülaziz Efendi**, Kösem Sultanın “sultan naibi” olduğu yönünde fetva verir. **Fransız Kardinal Mazarin**, Leopold'ün geldiği kilisenin **başrahibi**, Spinola'nın gördüğü Ortodoks kilisesinin **papazı**, **Ermeni Patriği Piskopos Hagop Efendi**, başvezirle Sabetay Sevi'nin neden olduğu gelişmeleri görüşmek isteyen **hahambaşı** romandaki diğer din adamlarıdır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında **Şeyhülislam Topal Ataullah Efendi**, ikili oynayarak Kabakçı Mustafa isyanının başarılı olmasını sağlayan kişilerdendir. Ataullah Efendi görevden alındıktan sonra **Şeyhülislam Arapzade Arif Efendi** şeyhülislamlığa getirilir. **Ulemadan biri**, yeniçerilere karşı girişilecek ıslah hareketinde padişahın yanında olduğunu belirtir.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında **çarın başvaizi**, İmanın Savunucularındandır. Samur-oğlan aslında bir şaman adayı olarak sepetin içine girmiştir. Olayların başa döndüğü romanın sonunda Timofei Ankidinov, sepeti kaldırmaktan vazgeçince **oğlan** şaman olarak sepetten çıkar. Hastalanan Samur-oğlanı **bir şaman** dışında kimse tedavi etmeyi kabul etmez.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında rolleri bulunan Yağmurlu Servet Paşanın adını Rahmet iken Servet anlayan **sağır imam**, Ospedale'nin **papazı Hristos**, Arhavili'nin yaptığı **mescidin hocası**, İmroz'daki mescidin akşam ezanını okuyan **müezzin**, Seniha Saffet'in hayatına giren **papaz**, Halit Beyin babasının cenazesindeki **hoca efendi**, romanın din adamlarıdır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanın din görevlileri, Saadet'in çağdaş bir imam olan babası **Üsküdarlı Hoca**, Niyazi Beyin Türkçe ezan okuyuşunu çok beğendiği **müezzin**, Saadet'in canlandırmalarından dolayı namazı kıldırımda zorlanan **imam** ve İffet Hanımın evine davet ederek dualar okuttuğu **hoca hanımıdır**.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında Fırıncı Ali, Kirişçi'nin Ahmet'in evini gözlemek için erkenden kalktığında, **camii hocasının**, camiye açmış olduğunu ve ezan okumaya hazırlandığını görür.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda **Samsun Vilayet Kadısı Nevzat Bey**, işgalcilerin karşısındaki çetecilerin vatan haini ilan edildiği konuşmada mutasarrıfın yanında bulunur.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında Sitare'nin cenazesine, kısa boylu ve küt parmaklı bir **imam** gelir.

III. EĞİTİM GÖREVLİLERİ ve BİLİM ADAMLARI (Hoca, Lala, Mürebbiye, Öğretmen, Akademisyen, Bilim Adamı)

Melâlî'nin hocaları felsefeci **El Beytami**, müneccimler ulusu **Hakim Mavsili**, büyük din âlimi **Gazali** ve Nizamülmülk'ün görevinden alarak yerlerine Gazali'yi getirdiği dönemin ünlü hocaları **El Hüseyin bin Ali**, **Ebu Muhammed El Fami**, **Yıldızsayan** (H.Çubukçu, 1996) adlı romandaki hocalardır.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'nın (Z.Livaneli, 1996) eğitim çalışanı kahramanları Yahudi oldukları için Almanya'dan ayrılmak zorunda bırakılan **Profesör Ludwig Steinfeld**, **Profesör Einstein**, Steinfeld'in geldiği üniversitenin öğretim üyeleri **Belgin** ve **Doçent Sedat**, üniversitenin **rektörü** ve haremağasına Latince dersi veren **Venedikli hocadır**.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) **Yafes Efendi** ve **Calud** devr-i daim makinesini bulmak üzere uğraşan bilim adamlarıdır. Mühendishane'nin hocası olan **Frenk mühendis**, İstanbul Sanayi Mektebi'nde Üzeyir'in arkadaşlarının korkusuyla sorduklarını bildiği halde bilmediğini söylediği **muallim**, mektebin **müdürü** aynı meslek grubuna dâhildir.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda **Ermenekli Saffet Efendi**, medresede öğrencilerine takdirin tedbiri bozduğunu söyler.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında rol alan eğitim görevlileri İmamköy'deki mektebin muallimi **Üsküplü Tahir Hoca Efendi** ve damadı **Remzi Efendi**, evini milislere karargâh tayin eden **Müderri Hüseyin Efendi**dir.

Dersim Terteleşi (H.İşık, 1996) adlı romanın öğretmen kahramanlarının başında **Hayriye** gelir. Ancak okuldan mezun olarak atanmasına rağmen henüz görevine başlamamıştır. Diğer öğretmen kahramanlar, Hayriye'nin Kürtleri yerden yere vurduğunu hatırladığı **tarih öğretmeni**, mezuniyet sınavını yapan **bayan öğretmen**, ince bıyıklı öğretmen ve **Hitler bıyıklı öğretmendir**.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi'de (S. Fındıklı, 1997) **Salih**, muallim olmak için okuduktan sonra mesleğinin ilk yılında ölür. Komşu oğlu **Cemil** de Salih gibi muallim olmuştur; ancak Salih onu mıymıntı bularak padişaha karşı çıkmadığı için

eleştirir. Salih'in küçüklüğünde **hoca efendi**, padişahı övmek için yazdığı şiiri çocuklara ezberletir.

Savaşın Çocukları'nda (A. Yorulmaz, 1997) Girit'teki yetersiz eğitimin örneği olan yönünü bilmeyen coğrafya öğretmeni **İsmail Efendi** ve **Nesip Öğretmen** ile Türkçe-Helence sözlük yazar Galatasaray öğretmenleri **Maliaka** ve **Hafız Refi**'dir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında öğretmenlik mesleğini icra eden kahramanlar İstanbul Belediye Konservatuarı'na piyano hocası olarak atanan **Şekip**, Millet Mekteplerinde halka yeni alfabeyi öğreten **Pervin**, Millet Mektebinin müdiresi **Fatma Aliye**, Cenevre Konservatuarı'nda piyano hocalığı yapan **Mösyö Laparra**, Darülfünun'da felsefe profesörü olan **Kamran Şerif Üstad**, Pervin'i kötü kokusu yüzünden uyarmak zorunda kalan iş arkadaşı **Münire Muallime**, İstanbul'a gelen ünlü filozof **Prof. Dr. Klaus Menkiçof**'tur. Bilimle uğraşanlar ise, yeni Türk alfabesini kaleme alan **Yakup Cemil**, icatlarıyla alay konusu olan **Con Ahmet**, tümüyle kendi buluşu olan bir alfabe geliştirdiğini açıklayan **Dr. Noyan**, Kandilli Rasathanesi müdürü **Fatin Bey**, kadın ve tesettür konusunda araştırma yapmak üzere Türkiye'ye gelen **Çinli Chang Theng**'dir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Seyit Rıza'nın babasının öğretmeni olan **Colikzade Memali**'nin vasiyeti Yavan'ın dikkatini çeker. Seyit Rıza, Ağnuzik köyündeki medresenin hocası olan **Mılla İbrahim**'in "Kaza geldi mi feza daralır" sözünü hatırlar.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında Alaaddin köyünün yeni öğretmeni, bisikletiyle Ali ve arkadaşlarının çok ilgisini çeker.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) mürebbiye kahramanları Mehpare Hanımın çocukları için eve alınan **Matmazel Helen** ve **Matmazel Chantal**'dır. **Ragıp Bey** de askerî okulda bir müddet riyaaziye öğretmenliği yapar. Burada Ragıp Beyin bir paşazadeyi dövmesi **okul müdürünü** çok telaşlandırır.

Çanak kale Mahşeri'nin (M. Niyazi, 1998) eğitim görevlisi kahramanı **Müderri Rasih Efendidir**. Tıbbiyede hoca olan Rasih Efendi, torunu Hasan Şakir'in de hocasıdır.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanının eğitimci kahramanları, Ermenileri isyana teşvik eden Merzifon Amerikan Koleji öğretmenleri **Kayyan** ve **Tumayan** ile Vali Muhittin Paşanın adamı olan Ali'nin okulunun **müdürü**dür.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında cumhuriyetin ilk yıllarında öğretmenlere büyük görev düşmüş olması dolayısıyla öğretmen kahramanlara yer

verilmiştir. Bunlar, banka soygunu sonrasında Cemal Beyin çiftliğine çekilenlerden **Öğretmen Tevfik Bey**, katıldığı baloda çok duygulu bir konuşma yapan **Sıdika Öğretmen**, tam bir cumhuriyet öğretmeni olan **Rabia Hanım**, onun iş arkadaşları olan gecikmiş Jöntürk **Cami Efendi** ve **Alaeddin Reşit Bey**, cumhuriyete çok bağlı **Öğretmen Cezmi**, onun arkadaşı **Ercüment Öğretmen**, halkevindeki kutlamada piyano çalan **Sacide Öğretmen**, bakana cumhuriyet öğretmenin konuşmasını engelleyemeyeceğini hatırlatan **konuşmacı öğretmendir**.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda adaya gelen doktorların girişimleriyle yapılan okula **Muallim Sıtkı Bey** atanır. Romanın diğer eğitim görevlileri, Hırsto'nun **öğretmen arkadaşı**, Zehra'nın okulundaki kadın **profesör** ve **Ferhat Hocadır**. Vaka zamanından yıllar önce, Van kalesindeki çivi yazılı kayayı okumak isteyen **Alman arkeolog**, bir atlı tarafından öldürülür.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanın başkahramanı, öğretmenliğe başladığı köydeki hayatı değiştirmeye çalışan **Umut Öğretmendir**. Romanın diğer öğretmen kahramanları, onunla birlikte göreve başlayan arkadaşı **Enver**, Umut'u Köy Enstitüsüne gönderen **Başmuallim Ramiz Bey**, okulda yatarken cinlerin baskınına uğrayarak kaçan **önceki öğretmendir**.

Ölü Yüzler'deki (A.Ö.Çağlar, 1998) öğretmen kahramanlar, Rıza'ya yeni ayakkabılar alması için haber gönderen **küçük kızın öğretmeni**, müsamerede Binnaz'a prenses rolü veren **Başöğretmen Kör Kadir**, müsamereden sorumlu öğretmen **Ahmet Nedim**, Rıza'ya Doğan'ı okutmasını tavsiye eden **öğretmen**, aynı konuda ısrar eden Dangul Fadime'nin oğlu **Şerif Öğretmen**, köy okulunda öğretmenlik yapan iki kardeşten **büyüğü** ve **küçüğü Şehnaz**, Doğanların kiracısı olan öğretmen **Hatiye**, Doğan'a kitap veren öğretmenler **Mehmet Öğretmen** ve **Özcan Öğretmendir**.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında eğitim görevlileri daha ziyade “Güneşli Günler” hikâyesinde rol alır. Bunlar, elinde “Döv beni, adam olayım” yazılı cetvel taşıyan **hoca**, okulda öğrencilerin cezalarını infaz eden **beden eğitimi hocası**, ceza sonrası nutuk çeken **okul müdürü**, cin çarpmasını tokatla gösteren **din dersi hocası**, al yanaklı çocuğun kanını emen Kont lakaplı **yeni müdür**, onun okuldaki ılık takibini yapmakla görevlendirdiği **resim hocası**, al yanaklı çocuğun ölümüne dair rapor tutan **müdür muavini**dir. “Bir Hac Ziyareti” hikâyesinde köpeklerin kovaladığı **kasaba öğretmeni**, düşürdüğü kitapla İlimdar'ın Budizm'le tanışmasına neden olur.

“Gökten Gelen Çocuk” hikâyesinde **okul müdürü**, Gülerk ve arkadaşı Yelda’nın gazetede çalışmasına izin verir. “Dünya Tarihi” hikâyesinde ise, **Feyyuz**, yasak ilimlerle ilgilenen ve kayınbiraderi Azazil tarafından yoldan çıkarılmış bir âlimdir.

Yürek Seferi’nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) **Ak Şemsüddin, Sokrates, Himmetzade Ali Efendi** hoca kimliği ile karşımıza çıkarken, dünyanın döndüğünü keşfeden **Galileo**, matbaanın mucidi **Yohan Gutenberg**, dünyanın ilk uçuş denemelerini yapan **Hezarfen Ahmet Çelebi** ve **Lagari Hasan**’ın ise bilim adamı kimliği ön plâna çıkarılır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda beyaz sakallı, güngörmüş **Ak Şemsettin, Molla Gürani** ve **Molla Hüsrev** sultanın danışmanlarıdır. Sultan, papazın gönderdiği mektubu ve Verbain’le yaptıkları konuşmayı sadece onlarla paylaşır.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda **Ali Kuşçu**, Haydar’a ilm-i nücum hakkında eğitim verir. **Hoca Şemseddin** ise, Lahican’da İsmail’in eğitimi ile vazifelendirilir. **Lala Hüseyin Bey** ise, önce Sultan Ali’nin sonra İsmail’in lalası olmuştur.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda III. Selim, **Başlala Tayyar Ağa**’yı çok sever. **Recep Paşazade Mehmet Bey**, çocukluğunda II. Mahmut’a lalalık yapmıştır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında **Mısır’dan getirilen tâlim muallimi**, bir ocaklı nefere tokat atarak, ocağın kaldırılmasına yol açacak sosyal patlamanın fitilini ateşler.

Paris’te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Hama’daki hiyeroglif yazıyı keşfeden arkeologlar **Burkhart, Johnson, Jessup** ve Suphi Paşanın yardımıyla yazılı taşı çıkarmayı başaran **William Wright**’tır. İncirköylü Hasan Paşanın eniştesi **Şakir Efendi**, huzur dersi hocasıdır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında rol alan öğretmenler, hayatta yalnız kalan Fikret’i kanatları alan askerî rüştiyedeki **Fransızca muallimi Kâzım Bey**, Mercan İdadisinde Fikret’e padişah için yazılmış bir şiiri tahtaya yazdıran **edebiyat muallimi Memduh Bey**, tahtadaki Hürriyet Kasidesini gören ve Fikret’i döven **nöbetçi muallim Şefik Bey**dir.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romandaki eğitim görevlileri Yusuf Cemal’e yıldızlı aferin veren **Atıf Hoca**, kasabaya müddeiumumi isteyen **Müderris Emin Efendi**, Kemal Beyin ilk **hocası** ve rüştiye muallimi **Hâlim**’dir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda yer alan eğitim görevlisi kahramanlar, Marksist propaganda yaptığı için öğretmenlikten atılan felsefe öğretmeni **Sahir Hoca**, karısı piyano öğretmeni **Nedret**, Turgut'un tez hocası **Ahmet Hamdi Tanpınar**, kahramanın eleştirdiği **Abdülbaki Gölpınarlı**, yine Turgut'un hocaları **Reşit Rahmeti Arat**, **Ahmet Caferoğlu**, Necla'nın hocası **Halide Edip**, onun asistanı **Mina Urgan**, İstanbul'da Alman istihbaratına yardımcı olan **Profesör Rüstow**, komünistliğini hükümetten saklayan **Hilmi Ziya Ülken**, Kemal'in seminerine katıldığı **Ali Fuat Başgil**, komünist olduğu söylenen **Pertev Naili Boratav**, Felsefe bölümü öğretim üyesi **Profesör von Aster**, konuşmasını öğrencilerin engellemeye çalıştığı **İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu**, Anadoluculara karşı başbakanı uyaran Dil-Tarih'teki psikoloji doçenti **Muzaffer Şerif Başoğlu**, Turgut'un arkadaşı Fuat'ın evlendiği ve Mersin'de öğretmenlik yapan **Sümeyra**, Halil'in "Alemania" diyen ortaokuldaki coğrafya öğretmeni **Leman Hanım**, Seher'e Marksist düşünceleri aşılayan **Öğretmen Nurten Abla**, Seher'in komünist olduğunu düşündüğü okulundaki **öğretmen**, Larissa'nın emekli müzik öğretmeni **babası**, Galip'in arkadaşı ve Necla'nın tercümelerine yardım ettiği Felsefe doçenti **Mansur Reşit**, evinde toplantı yapılan **profesör**, hem Ankara hem de İstanbul'da derslere girdiği için Eşref Beyin trende sık sık karşılaştığı **profesör**, Rahmi Ustanın Moskova günlerinden hatırladığı Semaşko'da öğretmen olan **Tatar Saniya**, Sacide'nin Necla'ya Marksist kitaplar getirdiği Ankara'daki **doçent**, Hasan Basri'nin **öğretmen karısı**, Remzi Beyin İzmir'den öğretmeni **Mösyö Berç**, Sahir Hoca'yı gereksiz yere döven öğretmeni **Ermeni Kemal**, Sait Tarkan'ın acımasızlığını anlatan **Profesör Mehdi Bey**, Stalinciliği eleştirdiği için Fransız Komünist Partisinden atılan **felsefe asistanı kız**, mahya asma olayında yaralanan kişiyi teşhis eden **öğretmendir**.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanının eğitim görevlileri, Olga'nın ağabeyi Jacob'un lisede öğretmenlik yapan kızı **Evita**, onun birlikte yaşadığı **meslektaşı**, Henri Moskoviç'in bir gönül macerası yaşadığı **Fransızca öğretmeni**, okuldaki günlerinde Kirkor Amcaya sevgi göstererek onu etkileyen 'frere'si, Madam Roza'nın ilkelerine bağlı matematik öğretmeni **Madam Gurland**, İncila Hanımın pansiyonunda kalan Brezilya antropolog **Dinah** ve onun âşık olduğu **step öğretmeni**, Berti'ye siyaset bilimi okuma hevesi veren öğretmeni **Mr. Page**, İngiltere'deki eğitiminde Berti'ye yol göstermeye çalışan öğretmeni **Mr. Dyson**, Ceri'nin korkuttuğu biyoloji öğretmeni **Claudette**, Ceri'nin ailesini okula çağırان **müdür**, Nesim'in Viyana'da tanıdığı üniversitede din felsefesi dersleri veren **komşusu**, Marsel

Algrante'nin ateist ve mutsuz **öğretmeni**, Berti'nin matematik öğretmeni **Mösyö Natan**, Küçük Zabit Mektebinde Fransızca öğretmenliği yapan **Mösyö Moiz Pardo**, anlatıcının okulundaki **müdür hanım**, Selahattin'e tek ayak üzerinde durma cezası veren **Müzeyyen Öğretmen** ve anlatıcının annesinin çok sevdiği öğretmeni **Türkan Öğretmendir**.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın eğitim görevlileri, Fen Fakültesi doçenti olan **Salih**, Hulki'nin karşılaşmak istemediği **Anayasa Profesörü**, Tokatlıyan'da karşılaştıklarında Hulki'yi alnından öpen eski lisesinden bir **öğretmen**, Konsolos Beyin Şehir Tiyatrolarına çöreklendiğini söylediği **profesör**, Jale Hanımın okula geldiğinde uğradığı **başmuavin** ve Fransız **ders nazırı**, "Kapı Kolu"nu kurmak isteyen Kamil'in konuyu görüştüğü **muallim muavini**, onun fikri ilettiği **müdür muavini**, onun ikna ettiği **müdür**, Kamil'i Kapı Kolu başkanlığına atayan **kartiye amiri**, okulun kapanışında İstiklal Marşı söyleten **müzik hocası**, dört arkadaşın okuldan kaçtıkları gece nöbetçi olan **şarapçı muavin**, çocuklara ceza veren **okul disiplin kurulu üyesi**, cezayı tebliğ eden kayıt bürosundan sorumlu **müdür muavini**, Hulki'nin Paris'teki eğitiminde sınıfa imparator gibi giren **cüppeli hoca**, öğrencilerini zorlayan **Medeni Hukuk profesörü**, Hulki'ye lisede Fransızca şiirler ezberlettiren **Fransız Edebiyatı hocası**, Müjde'nin vereceği brifinge katılan **millî eğitim müdürü**, Katya'nın okulun kasap borcunu ödeyerek yardımcı olmak istediği **okul müdürü**, Salih'in öğretim üyeleri arasındaki gizli toplantıyı haber verdiği **Hukuk Fakültesi Dekanı Nazım**, okulun borcu ödenirken prosedürlerden kurtulmayı sağlayan asistan **Erhan Akay** ve Salih'in tezini düzelttiği **doçent adaydır**.

Akkartal(H.Özel,2000) adlı romanda Koca Tuğrul Dergâhı kamları, aynı zamanda dergâhın hocalarıdır. Dergâhın piri **Kam Ulu Tolga**, öğrencilerine törenin önemini kavratan dersler verme yanında sanatsal etkinliklerini de destekler. **Kam Kül Erkin**, öğrencileriyle birlikte gezerek halkı dönemin karışık ortamında töre ve Göktenrı dini hakkında bilgilendirir. Koca Tuğrul Dergâhının öğretmenleri arasında **Öğretmen Çuçi**, **Kılıç Piri Gökbörü** de yer alır. Daha sonra **Akkartal**'ın da hocası olduğu dergâhın genç öğrencilerinden biri de **Tardu**'dur.

Molla Gürani, Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A. Erginöz, 2000) romanında da karşımıza çıkan bir kahramandır.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda **Kamil Uzman**, üniversitede hoca olduğunu bildiğimiz ancak hocalık yaptığını roman boyunca görmediğimiz bir kahramandır. Bunun dışında Kamil Uzman'ın Galatasaray Lisesi'ndeki Fransızca

öğretmeni olan ve öğrencilerine tiyatro çalıştırarak Kamil Uzman'ın unutamayacağı anılara sahip olmasını sağlayan **Matmazel Soullignac** ve kahramanın mezuniyetinden yıllar sonra, profesörlüğünde eski okulunun bahçesine resim yapmak üzere girmesine izin veren **okul müdürü** diğer eğitimci kahramanlardır.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) Süleymaniye Külliyesinde kurulan şifahanede **bir müderris** haftanın dört günü tıp dersleri verir. Sokollu Mehmed Paşa, önce Enderun eğitimi almış, sonra ise **Defterdar İskender Çelebi**'nin eğitiminden geçmiştir. **Lala Mustafa Paşa** ise, Şehzade Selim ve Şehzade Bayezid'i birbirine düşürmüştür.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) lalaları şehzadelerin sürekli yanında görürüz. Şehzade Mustafa'nın da lalalığını yapmış olan **Lala Cafer Paşa**, Selim'in lalası **Tütünsüz Hüseyin Paşa**, Şehzade Mustafa'ya hocalık yaptıktan sonra Selim'in yanına gönderilen **Manisalı Senayi Çelebi**, Selim'in hocaları **Manisalı İbrahim Çelebi**, **Ataullah Efendi**, **Şemsüddin Efendi**, Selim'e lalalık yapan **Kara Mustafa Paşa**, Şehzade Murad'ın lalası **Sofu Ali Paşa** ve hocası **Şüca Efendi**, Bayezid'in hocası **Abdülcebbar**, Bayezid'in oğlunun hocası **Abdurrahman Gubari** ve haremdeki kızlara eğitim veren **yaşlı lala** romanın bu başlık altında değerlendirilebilecek kahramanlarıdır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanın eğitimcileri IV. Mehmet'in hocası **Reyhan Ağa**, Avusturya kralı Leopold'ün öğretmeni **Kont Johann Ferdinand Portia**, ataist müderris **Lari Mehmed Efendi**'dir. **Hezarfen Ahmet Çelebi** ve **Lagari Hasan Çelebi**, bilimsel çalışmaları padişah tarafından desteklenen bilim adamlarıdır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında **Başlala Tayyar Ağa**, Selim'i ve Şehzade Mahmut'u kurtarmaya çalışır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında **şişman kadın** bir kreşte öğretmenlik yapar. Kahramanın babaannesinin evinin karşısında astım hastası **emekli tarih öğretmeni** oturur. **İlkokulun müdürü** ise sürekli televizyon izlemenin zararlarından bahseder. Şişman kahramanın çalıştığı **kreşin müdiresi** onun yarım gün değil tüm gün çalışmasını ister.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında rol alan Namı Hafız'a okulun kütüphanesinden kitaplar getiren Amerikan Okulu öğretmeni **Muallim Rakım Bey**, **okulun müdürü**, Halit Beyin Mülkiye'den hocası olan **Mehmet Cavit Bey** ve Halit Beyin bir gönüllü sandığı, felsefe profesörü olduğunu sonradan öğrendiği **Seyyid Kâşif**, romanın eğitimci kahramanlarıdır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romandaki öğretmen ve eğitimciler, müzik öğretmeni **Niyazi Bey**, kitaplık kurmaya çalışan yazın öğretmeni **Nermin Hanım**, yöresel ezgiler derleyen **Aliye Öğretmen**, Tahsin Beyin öğretmen kardeşi **İkbal Hanım**, Üsküdarlı Hoca'nın şapka öğretmeni kızı **Saadet Hanım**, kurslarda ders veren **Öğretmen Sadi Bey**, Maria'nın Kemal'i benzettiği **edebiyat öğretmeni**, İngilizce öğretmeni **İhsan Bey**, Pervin'in öğretmeni **Resmiye Öğretmen** ve Montreaux Boğazlar Sözleşmesinin imzalanması üzerine Çanakkale Şehitlerine şiirini okuyan **ortaokul müdürüdür**.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında rol alan öğretmenler, Nuhmamed'in hayran olduğu İstanbullu **Serpil Hanım** ve lisede öğretmen olan **Çitoğlu Ahmed Efendidir**.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romandaki eğitimciler, Ebrar'ın işlerini çok beğenen yurt müdürü **Hadiye Hanım** ve şehir kulübünde tenis dersi veren **Macar asıllı hocadır**.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanının başkahramanlarından olan **Gülay**, Amerika'da ve Nil kenarındaki bilim merkezinde çalışmış bir bilimadamıdır. Romandaki diğer eğitim ve bilim adamları, Zeynep ve Gönül'ün panelde izledikleri **Muammer Aksoy**, Toprakkale'deki okulun müdür yardımcısı **Erol Bey**, Cahide'nin ve valinin kızı Nazan'ın müzik öğretmenliğini yapan **Ziya**, Gülay ile aynı bilim merkezinde çalışan **Marko**, Tunuslu **Maşrik** ve **Tuanku Rahman**, bu merkeze Nuh'un gemisi diyen **Profesör Taylor**, Gülay'ın girdiği lisenin kurucusu olan ve öğrencilerini titizlikle seçen **Nasuh Hoca**, Gülay'ın sınavındaki **gözetmen** ve Sitare'nin cumhuriyet öncesinde medrese hocalığı yapan babası **Hoca İsmail Efendidir**.

IV. GÜVENLİK GÖREVLİLERİ (Asker, Bekçi, Polis, Savaşçı, Şövalye)

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda Haçlılar safında **Frank Tancred**, **Saint Gilles'in oğlu**; Müslümanlar safında **Ahmedil el Kürdi**, **Sökmen**, **Bedrüddevlenin kardeşi**, **Ebul Asakir Sultan bin Munkiz** bulunur. Melâlî'nin köydeki evinin önünden **kumandan** geçer ve **bir asker** Rıdvan'ın sarayında Şuhde'yi gördüğünde düşecek olan Melâlî'yi tutar.

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda rol alan asker ve güvenlik görevlileri, Sivas'ta doğan fil yavrusunu öldürten **subaşı**, padişahın odasının kilidine kurşun döken **bir ases**, öldürülen sadrazamın parçalanmasına yol açan **yeniçeri**, saray zindanının **muhafızıdır**.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) yer alan asker kahramanlar Yafes Çelebi'nin yaptığı kılıçla hasmını ikiye ayıran **32. orta çorbacısı**, Nizamı Cedit askerlerine sataşan **11. orta başeskisi Deli Abuzer**, öldürülen Nizamı Ceditçi **tâlimlilerden biri**, üçgenin iç açılarını Deli Abuzer'e anlatmaya çalışan **yeniçeri**, Zencefil Çelebinin istidasını verdiği **mülazım**, Yafes Çelebinin istidasını alan **çavuşbaşı**, hiyelkârı saraya çağırان **topçu çavuşu**, Yafes Çelebi'ye Uzun İhsan'ın mektubunu getiren **yeniçeri**, Üzeyir'e Yafes Çelebinin ölümünü anlatan yüz yaşında gibi görünen **yeniçeridir**. Bekçiler ise kendisinden kaçarken Üzeyir'i yakalayıp okula götürnen **bekçi**, Davud'u almak üzere gelen Uzun İhsan'ın yanındaki **bekçidir**.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanın asker kahramanlarının sayısı, konusu itibariyle fazladır. Bunlar **Mehmet Çavuş**, **Murat Çavuş**, **Halit**, **Amiral Carden**, şehit asteğmen **Ahmet Tevfik**, **Mustafa oğlu Mehmet**, subay **Münir**, onun **siper arkadaşı**, İstanbul'u haçlı zihniyetiyle fethetmek isteyen **Robert**, Mecidiye Tabyası Kumandanı **Manastırlı Yüzbaşı Hilmi Bey**, **Yüzbaşı Hasan Mevsuf Bey**, **Amiral Robeck**, Bouvet zırhlısı **amirali**, İrrezistible zırhlısı **amirali**, **Boyabatlı Mustafa**, **Liman Von Sanders**, **Binbaşı Hafız Nazmi Kaptan**, Gemi Kumandanı **Tophaneli Yüzbaşı Hakkı Bey**, Kurmay başkanı **Selahaddin Bey**, **Mehmet oğlu Seyit Onbaşı**, er **Ali**, Kevser'in Yemen şehidi **babası**, Mehmet'in halasının cepheye çağırılan **damadı**, **Seddülbahir müstahkem mevki kumandanı**, **amiral yardımcısı**, **kumandanlardan biri**, topçu eri **Ahmet**, topçu eri **Mustafa**, şehit **Hüseyin**, Balkan gönüllüsü **Cemaleddin**, **Bombacı Mehmet Çavuş**, **Hintli esir**, **kumandan yaveri**, **Hintli asker**, **Ahmet Onbaşı**, **mayın uzmanı**, **Hamidiye tabyası kumandanı**, er **Rahmi**, er **Ferit**, Rus General **Gurko**, **Kırımlı Müslüman askerdir**.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanının kahramanlarının büyük çoğunluğu efeler, kızanları, Türk ve Yunan askerlerinden oluşur. Çete Ayşe'nin başta olduğu savaşan kahramanların sayısı 247'dir. Romanın kahramanlarından katledilen siviller, yaşlılar, çocuklar ve kadınlar dışındaki tüm kahramanlar savaşçıdır.

Dersim Tertelesi (H.İşık, 1996) adlı romanda asker kahraman sayısı çoktur. Bunlar, Dersim Harekatını yöneten **Avdula Paşa**, emri veren **Fevzi Çakmak**, Mergasur'da emri uygulayan **Ragıp Gümüşpala**, Mergasur'a baskın yapan **Yüzbaşı**

Hayrettin Türkkan, Dersimli bir Alevi olduğu için bu harekate katılmayı istemeyen **Teğmen Ziya**, dünya savaşında Kürtler tarafından Anadolu'dan çıkarılan **Rus generali**, Ragıp Gümüşpala'nın gözüne girmeye çalışan **Yüzbaşı Fethi Gürler**, Alan aşiret ağası Sülü'nün dost olduğu **tabur komutanı**, Rıza Çavuşu kaymakamın çağırdığı haberini gönderen **İresi karakol komutanı**, Yarbay Gümüşpala'nın **emireri**, Yüzbaşı Hayrettin'in **emireri**, Hayrettin'in görevini devralan **Üsteğmen Sami**, Hayrettin'le birlikte Mergasur'a giden **Üsteğmen Cemil** ve **Teğmen Erol**, Gulse'ye dokunan **asker**, köylüleri kurşuna dizdiren **Koç Binbaşı**, Alibinat'ın şikâyet edildiği **tabur komutanı**, yaşlı adamı sorguya çeken **yarbay**, Alibinat'a asker kıyafetleri giydiren **asker**, ona eziyet eden askerler **Aydınlı Osman**, **Ordulu Ömer**, **Kayserili Şaban** ve bir başka **asker**, Hayrettin'in cenazesinde konuşma yapan **general**, Ziya'nın kızı Elif'i isteyen **subaydır**.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda yer alan asker ve diğer güvenlik görevlileri **Başçavuş Halıcızade**, yeniçeri ağası **Ali Ağa**, **Kara Musab** adlı yeniçeri, **Arnavut Süleyman** adlı sipahi, yeniçeri ağası başımrahor **Derviş Ağa**, subaşı kethüdası **Kilindir Uğrusu**, yeniçeri kethüdası **Bayram Ağa**, ayaklananları uyaran **yeniçeri ağası**, Ayasofya'nın minaresine çıkan **yeniçeri**, "Sultan Mustafa'yı isteriz" diye bağırان **yeniçeri**, kubbeden hareme inen **yeniçeri**, Genç Osman'a tülbentini saran **sipahi**, Genç Osman'ı öldürenlerden **cebecibaşı**, askerlerine Davut Paşanın ayaklandığını söyleyen **yeniçeri ağası**, Davut Paşayı cellat çeşmesinden alan **Kuloğlu adlı yeniçeri**, yeniçeri ağası **Hasan Halife**, yeniçeri ağası **Halil Ağa**, **Meşhur Saib** adlı zabıt, yeniçeri ağası **Köse Mehmet**, sipahi komutanı **Ahmet Ağa**, on yedi kişinin kellesini istediğini söyleyen **sipahi**, Hafız Ahmet Paşaya ilk saldıran **sipahi**, palasıyla vuran **sipahi**, göğsünden hançerleyen **sipahi**, Hüsrev Paşanın evini topa tutan **Tokat kalesi komutanı**, Hasan Halife'yi öldürmeden önce alay eden **yeniçeri**, yeniçeri ve sipahilere özenen bir **cebeci**, idam edilen yeniçeri ocağından **Sakabaşı Çavuşzade** ve sipahi zorbası **Işık Yahya**, Ahizade'nin evinde öldürüldüğü **yeniçeri**, **çöplük subaşı**, İstanbul'da bırakıldığı için idam edilen **yaşlı yeniçeri**, **Konya kalesi komutanı**, **Hüsrev Subaşı**, **Samsoncu Köstendil**, Bektaş Hanın komutanı **Halef Han**, padişahın suya düşen **korumalarından biri**, İranlı komutanlar **Mir Abdülfettah**, **Yar Ali**, **Nakid Han**, Bağdat'ta şehit olan **serdengeçti ağası** ve **çirmen alaybeyi**, İranlılara aman verilmesine karşı çıkan **Rumeli askeridir**.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi'de (S. Fındıklı, 1997) yer alan asker kahramanlar, Bosna'daki Osmanlı birliğinin komutanı **Mazhar Paşa**, Ramazan ayında

Firuz Ağayı elinde ekmekle gördüğü için ayıplayan ve Firuz Ağanın Miho'ya benzettiği **zabit** ve Bursa'da çocukların görünce "Padişahım çok yaşa" diye bağırdıkları **sivil giyimli zabittir**.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda yer alan asker kahramanlar Anadolu'da direniş hareketi başlatan ve Yunanlıları İzmir'den denize döken **Kemal Paşa**, Enver Paşanın kardeşi **Nuri Paşa**, Türklerin Yunan askeri sayılmasını ve Türklerle savaşa zorlanmasını engelleyen **Fransız general**, Yunanistan'dan Girit'e gönderilen askerlerin komutanı subay **Vassos**, savaşta esir düşen ve Hanya kalesinde tutsak olan **Mülazım-ı Sani Kemalettin Bey**, Ayvalık'ta **Sabri Paşa** ve Aynakis'i bir subaya benzeterek selam veren **askerdir**.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanındaki güvenlik görevlisi kahramanlar, Şekip'in babasını annesinin öldürdüğünü iddia eden besleme Sıdika'nın eve getirdiği **Komiser Mehmet Efendi**, Millet Mekteplerine öğrenci toplamak üzere Ateş ve Kafes Kulübü'ne gelen **lisan polisi**, yanındaki **Polis Ramazan**, zeplini kullanan **Binbaşı Leyman**, hükümeti yıkma girişiminden yakalanan haremağalarını sorgulayan **Polis Müdür Muavini Haşmet Bey**, intihar eden Şekip ve Madam Laparra'nın odasının kapısını vuran ama ses alamayan **komiserdir**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Tunceli'de gerçekleşen askerî operasyonun konu alınması dolayısıyla asker kahraman sayısı fazladır. Daha önce gerçekleşen Koçkiri isyanını bastırmak için gelen **Topal Osman**, Dersim'le ilgili rapor yazarak Ankara'ya gönderen **Haydar Paşa**, Tunceli yasasını uygulamak üzere görevlendirilen **Abdullah Alpdoğan Paşa**, istihbarat şefi **Binbaşı Şevket**, Usên Resik'in yanına gelen **Binbaşı Kemal**, 1908'de Dersim'e hareket düzenleyen **Neşet Paşa**, makinalı tüfek bölük komutanı **Yüzbaşı Şaban**, çembere alınan isyancı gruptan bazı kişilerin kurşuna dizilmeleri emri veren **Yarbay Cevdet Çetin**, Yavan'ın peşine düştüğü **Zeyno Çavuş**, Seyit İbrahim'e altın gönderen Anadolu müfettişi **Şakir Paşa**, dünya savaşı sırasında Ermenilere karşı Seyit Rıza'dan yardım isteyen **Kumandan Deli Halit**, Kürt aşiretlerinin Ermenilere karşı desteğini sağlayan **Vehip Paşa**, Alpdoğan Paşadan önceki müfettiş **İbrahim Tali**, Üçüncü Ordu Müfettişi **Kâzım Orbay**, Seyit Rıza'nın Erzurum'a birlikte girdiklerini hatırladığı **Diyarbakırlı Yusuf Ziya Bey**, **Yüzbaşı Ali Ravi Bey**, Alay Kumandanı **Erzurumlu Fazıl Bey**, Erzurum'a girişiyle şehrin ayağa kalktığı **Kâzım Karabekir Paşa**, şehirde Seyit Rıza'nın karşıladığı **Dokuzuncu Fırka Komutanı Rüştü Bey**, Şeyh Sait'i ihbar eden bacanağı **Binbaşı Kasım**, Seyit Rıza'nın idamı için Elazığ'da görevlendirilen **Merkez**

Emniyet Müdürü İhsan (Sabri Çağlayangil), disiplinli **Elazığ Emniyet Müdürü Sevezli İbrahim Bey**, Atatürk'ü sinirlendiren sivil polis **Macar Mustafa**, askerî harekatı plânlama üzere toplantı yapan **Doğu Dersim Birlikleri Başkumandanı Albay Haydar**, **Yedinci Kolordu Kumandanı Korgeneral Galip Deniz**, Albay **İsmail Hakkı Tekçe**, **Onyedinci Tümen Komutanı Vekili Tuğgeneral Kemal Ergüden**, isyancıların yaralı halde bulup uygun bir yere bıraktıkları **Binbaşı Ragıp**, Yavan'ın komutanlarından **Kolağası Mezar Mahmut**, Yavan'ın kurtardığı **yaralı asker**, Yavan'ın son mermisine kadar savaştığını söyleyerek sevgisini kazandığı **binbaşı**, atına saygısızlık yaptığı **yüzbaşı**, Yavan'a ot toplayan **emir eri**, Hesê Gewê'nin başını getirdiği **kumandan**, Usên Resik'i çözmeye yardım eden **yüzbaşı**, **altmış ikinci alay komutanı**, Muti Köprüsündeki **nöbetçi er**, Seyit Rıza'yı tanıyan **asker**, onu tutuklayan **komutan**, hapishaneye götüren **yüzbaşı**, Ermeni tehcirinde görevli **bir Türk** ve **bir Alman zabıt**, mahkeme heyetini içeri alan **subay**, Seyit Rıza'yı Buğday Meydanı'na götüren **şoför çavuş**, ellerinin bağlanmasını emreden **yarbay**, onu çoban dedeye benzeten **Akçadağlı bir asker**, Yavan'ı durduran **Müfreze Komutanı Kemal Çavuş**, onun birşeyden haberi olmadığını düşünen **asker**, yaralı Binbaşı Ragıp'ı almak üzere asker gönderen **tabur komutanı**, **Giresunlu Ömer Çavuş**, Mürşid Mirto'yu yakalayan **Yüzbaşı Recep**, tabanca getiren **er** ve Mirto'ya vuran **erdir**. Romanda hapishane güvenliğini sağlamakla görevli kahramanlar da bulunmaktadır. Bunlar Seyit Rıza'yı avukatıyla görüşmesi için dışarı çağıran **Harputlu gardiyan**, cellatın ikinci karısı olan **gardiyan kadın**, idam öncesi cezaevi girişinde görevli zevatı karşılayan **başgardiyan**, Seyit Rıza'nın üstünü arayan **gardiyan**, idama hazırlayan **gardiyan**, ellerini kelepçelemek isteyen **gardiyan**dır.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli'nin (G. Azak, 1997) asker kahramanları, Recep Dayının hükümet konağı önündeki bağırımlarına dışarı çıkan **jandarma yüzbaşısı**, Gümüş Diş'i öldüren **zaptiye çavuşu İbrahim** ve Dodurgalı'nın **çavuşudur**.

Beyazateş Adası'nın (M.Erman,1998) günümüze yakın zamanında intihar etme tehdidiyle çevresindekileri korkutan **fırar etmiş polis**, İtalyan mimarla ilgili soruşturma yapmak üzere otele gelen **sivil polis**, 15. yüzyılda geçen halkasında ise Melekper'in oğlunu kaçırarak akıncı Türk **İshak**, onun oğlu akıncı **İshakoğlu İsa**, akıncı birliğinin komutanı **Mihayl**, Mahmut Paşa ile sefere çıkan **Mihayloğlu Ali**, **Umur Bey**, fetih sonrasında Kanlı Kilise'dekilerin başında duran **azap eri**, kolunu köpeğe kaptıran **serdengeçti**, **sancaktar Ali**, yeni kimliği için Sinan-ı Atik'e elbiseler getiren

asker, Skanderbeg'in **kabile reislerinden biri**, Sinan-ı Atik'in tülbentini çiğneyen **zindancı** güvenlik görevlisi kahramanlardır.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) **Şeküre'nin kocası** bir sipahidir. Safevilerle yapılan savaşa katılmış, bir daha İstanbul'a dönememiştir. Romanın diğer sipahi kahramanı, Sadiki Beye, verdiği kırk altınla basit resimler yaptıran **Özbek sipahisidir**.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında vergisini ödemeyen Ante'yi götürmeye gelenlerden biri iri yarı **bir yeniçeridir**. Edincik tersanesine götürmek üzere gelen **Bekçi Elvan** Ante'nin iyi bir insan olduğunu düşünür. Bu grupta değerlendirilecek diğer kahramanlar, Ante'nin kumandanları ve deniz savaşındaki arkadaşları olan tersane kumandanı **Selim Paşa**, donanma kumandanı **Kaptanpaşa Mustafa Paşa**, **düşman donanması kumandanı**, **ateş gemisi kaptanı**, **Musullu Atmaca Latif**, **Giritli Nusret**, Ante'ye hastalık bulaştıran **Sarı Kulak Behçet** ve Ante'nin yardım ettiği **yaralı askerdir**.

Pinhan'da (E.Şafak, 1998) **Bekçi Beberuhî Rıza**, mahallede yaşanan tüm olağanüstü olaylara şahitlik eder. Mahallenin bekçilerinden **Kabakulak Reşo**, Nevres'in annesiyle kaçmış; yaşlı bekçi **Sabırküpü Sabri** ise emekli olmuştur. Deryakeş'in vurulduğu kavgaya **gece bekçisi** yetişemez.

Meyyale'de (H.Topuz, 1998) **Kaptanıderya Ahmet Paşa**, **Kaptanıderya Mehmet Ali Paşa**, **Rus başkomutanı Baryatinski**, **General Milyutin**, Kafkas savaşçı beyleri **Hacı Barzak Bey** ve **Barzak İbrahim Bey**, Kafkas beylerin önüne getirildiği **Rus komutan**, **Serasker Rıza Paşa**, **Zaptiye Nazırı Muavini Mustafa Asım Paşa**, **Askeri Şura Başkanı Redif Paşa**, **Serasker Hüseyin Avni Paşa**, **Mektebi Harbiye Kumandanı Süleyman Paşa**, **Serasker Ahmet Paşa**, **Binbaşı İzzet Bey**, padişaha ağır gelen muameleleriyle **bir asker** ve **diğer asker**, padişahın devrilişini konuşan **bir miralay emeklisi**, **Miralay Mehmet Bey**, **Kaptanıderya Mehmet Paşa**, **Kolağası Ethem Edip Bey**, paşaları öldürmek üzere Taif'e gönderilen **bir yüzbaşı**, **bir teğmen**, **bir çavuş** ve **hapishanedeki Pehlivan Mustafa'nın hemşehrisi nöbetçi**, asker, savaşçı ve güvenlikten sorumlu kahramanlardır.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) kahramanlarında asker yoğunluğu vardır. Elena kahramanı **Müşir Fuat Paşa**, Arnavut tüfekçilerin başı **Arnavut Tahir Paşa**, Şam'dan Fuat Paşanın tayinini çıkarttığı **Mülazım Ragıp Bey**, ağabeyi askeri tabip **Cevat Bey**, İttihat ve Terakki cemiyeti önde gelen yüzbaşısı **Enver Bey**, **Hakkı Bey**, **Mustafa Kemal Bey**, **İsmail Canbolad Bey**, **Niyazi Bey**, **Eyüp Sabri Bey**,

Mustafa Necip Bey, ittihatçıların suikast düzenlediği **Selanik Merkez Kumandanı Nazım Bey**, şehirdeki hareketliliği düzene koyması için gönderilen ancak öldürülen **Şemsi Paşa**, Şemsi Paşayı öldüren **Mülazım Atıf Bey**, gemi zabiti olan **Hasan Efendi**, Hasan Efendiyi tekkeye götüren **gemi çavuşu**, Abdürrezzak Beyin konağının **Kürt muhafızı**, Ragıp Beyle birlikte İstanbul'a gelen mülazım arkadaşı **Mevlut Bey**, Ragıp Bey'e görev emri veren **binbaşı**, Fuat Paşanın çatışmadan sonra çağırdığı **Şehzadebaşı Karakolu başkomseri**, paşanın kâhyasını konağa gönderen saray **subayı**, Ragıp Beyi Harbiye Nezaretine götüren munis **zaptiye**, yanına getirildiği çatık kaşlı **miralay**, askeri tabip **Lütfullah Bey**, Cevat Beyin sarayda görevli arkadaşı **Yüzbaşı Kâzım Hilmi Bey**, nöbetçi **binbaşı**, binbaşının çağırdığını haber veren **asker**, Ragıp Bey'e şaka yapan **Alman yüzbaşı**, onu sakinleştiren **Alman yarbey**, at yarışında Ragıp Beyi zaman zaman geçen siyah üniformalı **subay**, Ragıp Beyin kızıyla ilişkisinden hoşlanmayan **Albay Schimmel**, Cevat Beyin ittihatçı arkadaşları **Yüzbaşı İsmail Hurşit**, **Yüzbaşı Fazıl Hüsnü Bey**, **Üsküdarlı Binbaşı Cemil Bey**, **Ramiz Bey**, Selanik'te valinin komitacıların şehre nasıl girdiğini sorduğu **polis müdürü**, Hikmet Beyin düşüncelerine şiddetle karşı çıkan **Binbaşı Naci Bey**, Ragıp Beyin birliğindeki **Yozgatlı çavuş**, Selanik Merkez Kumandanının **nöbetçi çavuşu** romandaki asker kahramanlardır.

Çanakkale Mahşeri'nde (M. Niyazi, 1998) rol alan 448 kahramanın büyük çoğunluğu askerlerden oluşmaktadır. Romanda azınlıkta kalan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve diğer meslek sahiplerinin sayısı 87'dir. Geriye kalan 361 kahraman askerdir ve romanda okuyucu karşısına savaşıırken çıkar. Ancak, ölmek ve öldürmekle görevli kahramanların insani yönleri de gösterilir. Yaralı düşman askerini, kurşun yağmuruna rağmen düşman saflarına bırakıp kaçan, susuzluktan ölmek üzere olan düşman askerlerine su veren, düşman saflarına atılan notlarla ve yiyeceklerle haberleşen Türk askeri, sadece vatanının işgalden kurtulmasına uğraşmaktadır.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda rol alan asker ve çeteci kahramanlar, **Bekir Efe**, **Hüseyin**, **Yahya Kaptan**, **Binbaşı Necati**, **Küçük Aslan**, **Yüzbaşı Nail Efendi**, **Bitikli Cafer Ağa**, **Ethem Paşa**, işgalci komutanlar **Mr. Vitol** ve **Mösyö Braza**, **Çerkez Ethem**, **Demirci Efe**, **Ali Fuat Paşa**, **Binbaşı Noel**, **Hamitli Rıza**, **Kara Sait Efe**, Hilafet ordusu komutanları **Suphi Paşa** ve **Şefik Paşa**, isyancı **Anzavur Ahmet**, **Kâzım Karabekir Paşa**, **Genelkurmay Başkanı İsmet Bey**, **Kuşçuzade Eşref Bey**, **Fevzi Paşa**, Çerkez Ethem'in komutanları **Pehlivan Ağa**, **Ahmet Onbaşı**, **Sarı Mehmet**, **Halil Efe**, **Topal İsmail**, **Onbaşı Aslan**, **Gazi**

Hüseyin, Hüseyin'in **yedek subay teğmeni**, sürücü **asker**, ekmek dağıtan **jandarma**, yanındaki **jandarma**, Sincan'daki **kumandan**, acemi **jandarma**, Ali'ye pusulasını veren **jandarma**, Hüseyin'den bahseden **jandarma**, işgalci **askerlerden biri**, Kekliğin Kızını rahatsız eden **İngiliz askeri**, kadının şemsiyeyle vurduğu **Fransız askeri**, nöbetçi **Fransız asker**, Kekliğin Kızının evinden köçek giysilerini alan **asker**, Fatma'yı süzen **Fransız asker**, sarışın **jandarma**, valinin yanında bulunan **albay**, valiyi kaçırma plânının bir parçası olarak atının nalını kontrol eden **çeteci**, Bekir Efenin cebinde sosyalist bir kitap bulduğu **Ermeni asker**, Bekir Efenin çetesindeki adamlardan **biri**, ölü çocuğu gören **çeteci**, Müfit Beyin **emirberi**, başı kesilen **jandarma onbaşı**, **jandarma eri**, handaki **nöbetçi çavuş**, Ethem Beyin **askeri**; güvenlikten sorumlu diğer kahramanlar **Yozgatlı gardiyan**, **yaşlı gardiyan**, cezaevi müdürü **Şakir Bey**, Bekir Efenin evini gözaltına alan **zaptiye çavuşu**, **bekçilerden biri**, **kolluk müdürü**, Bekir Efeyi kuyuda gördüğü halde söyleyemeyen **bekçi**, kargaşayı gören **zaptiye**, yanındaki **inzibat**, Ali'yi yakalayan **zaptiye**, yanındaki **zaptiye**, **bekçi**, Ali Fuat Paşanın **şifre subayı**, Ali'nin tutuklandığını Bekir Efenin öğrendiği **zaptiye**, Bekir Efeyi arayan **zaptiye**, Fatma'yı gören **zaptiyedir**.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanının asker ve güvenlik görevlisi kahramanları, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri **mülazım Kemalettin**, **subay Salih Bey**, **subay Sezai Bey**, bankada Nazif Beyi öldüren **jandarma**, mutasarrıflık kapısına bildiri asan **çopur subay**, banka baskınında görev alan **asker**, Atatürk'e kahve getiren yağız er, karargâh olan İstasyon binasının kapısındaki **yaşlıca asker**, Atatürk'e ıhlamur getiren **emir eri**, valiliğin kapısındaki **asker**, ısınmak için konyak içen tabur komutanı **Fevzi**, Nihal'in sevgilisi **subay**, köşkün kapısında bekleyen **polis**, Cezmi'nin pastaneden gördüğü motosikletli **polis**, motosikletin sepetindeki **polistir**.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda geçmişte asker olduğu romanda belirtilen kahramanların çoğu, roman zamanında farklı bir mesleği icra ettiğinden, okuyucu karşısına askerlik mesleğiyle çıkan kahramanlara yer vereceğiz. Bunlar, Urfa'nın millî kahramanı **Ali Saip Bey**, **Maraşal Tirikopisi**, Yunanlılarla savaşa katılan milisler **Çakırcalı Efe** ve **Demirci Efe**, doğu cephesinde tifüsten şehit olan **Hafız Paşa**, Sarıkamış'ta bir faciaya neden olan **Enver Paşa**, onun görevden aldığı komutan **Hasan İzzet Paşa**, adalılara mübadeleyi haber vermeye gelen **yüzbaşı**, Vasili'nin mangasındaki **Manisalı Ali**, Vasili'ye ölü taşıma emri veren **yüzbaşı**, onun tepeyi aştığında sararmış gördüğü **binbaşı**, savaşa küfreden **teğmen**, Vasili'nin Poyraz'ı benzettiği beyin dağıtan

yüzbaşı, öldü sanılıp bırakılan **asker**, onu bırakan **asker**, yüzbaşıya yiyecek bulduğunu söyleyen **çavuş**, daha sonra mebus olan **yüzbaşı**, onun yerine Urfa'ya gelen **binbaşı**, Poyraz'a madalya verilmesi törenine katılan fırka kumandanı **albay**, Poyraz'a yer gösteren **küçük zabit**, kapısındaki **nöbetçi asker**, arkadaşı **mülazım**, Bedevileri basmaya aklı yatan **Tuğrul Teğmen**, Poyraz'ın köyü ile ilgili bildiklerini söylemeyen **çavuş**, Vasili'yi binbaşına götüren **Vanlı Ahmet Çavuş**, ölü taşıttığı için üzüntüsünü dile getiren **binbaşı**, Ketî Sotiri'nin Balkan savaşında ölen kocası **Mülazım Elia Efendi**, Melek Hatunun **kocas**, onun şehadetini gören **Topal Hasan**, Nişancı'nın şehit olan **büyük oğlu**, **ortanca oğlu** ve **küçük oğlu**, Lena'nın oğullarından **biri** ve **diğeri**, Nişancı ve diğer köylüleri yerleştikleri köyden çıkaran **çolak subay**, Van **ordu kumandanı**, baytarın Van'da kapı komşusu olan **subay**, Ağaefendinin Yunanistan'daki **general arkadaşı**, köylülere mübadeleyi anlatan **karakol onbaşı**, İsmail'i dövdüren **yüzbaşı**, Gelibolu'daki günlerinden hatırladığı **yüzbaşı**, İsmail'i tanıyan **İbrahim Onbaşı**, küçüklüğüne rağmen büyük işler başaran **Pire Hacı**, ona düşman cephanesini patlatma emri veren **yüzbaşı**, kasaba askerlik şubesi reisi **Binbaşı İshak Bey**, Hasan'ın Enver Paşayı tanıyan bir akrabası **paşa**, Hasan'ın ölmek üzereyken şeker vererek canlandırdığı **çavuş**, Enver Paşanın emir verdiği **yüzbaşı**, Hasan'ın kaçmadığına inanan pos bıyıklı babacan **paşa**, Hasan'daki şekerlerle çay içmek için paşanın çay demlettiği **zabit**, açlıktan zayıf düşmüş **asker**, Hasan'la Ruslara esir düşen **bir zabit**, Enver Paşanın yanındaki **Alman general** ve **binbaşı**, askerleri asmak istemeyen şişman **tümen komutanı**, intihar eden **tuğgeneral**, babacan paşanın çay demlettiği **yüzbaşı**, kaçakları asacak olan **Mülazım Ömer**, ipi ağaca bağlayan **asker**, idam edilen asker kaçağı **Pehlivan Rüstem**, urganları yağlayan **Osman Çavuş**, Hasan'ı yakalayan **jandarma**, yanındaki **jandarma**, Hasan'ın kandırdığı **onbaşı**, Enver Paşanın emrini götüreceği **yüzbaşı**, Safiye'nin oğlu **Osman**, onun anlattığı **esir zabit**, İsmail Çavuş'un **yüzbaşısı Şahin** ve onun su bulmak için gitmesine izin veren **paşa**, Kavlakzade'nin İsmail'i dövdürdüğü **asker**, **Binbaşı Faik Bey**, Hırsto'yu Yunanistan'a gönderen **yüzbaşıdır**.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) romanındaki asker ve güvenlikten sorumlu kahramanlar, Sülo Dayının emrinde savaştığı **Mustafa Kemal Paşa** ve **İsmet Bey**, köyün bekçisi **Hüseyin**, hayvan sayım memurlarına nezaret eden **jandarma**, Sülo Dayının silah arkadaşları **Hemo** ve **Bahğkesirli Murat**, Sülo Dayının Büyük Taarruz'da şehit düşen **İstanbulu teğmenidir**.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romandaki güvenlik görevlilerinin başında **Bekçi Besim** gelir. **Karaman Ağa** ile birlikte köyün bekçiliğini yapar. Romandaki asker kahramanlar, 1960 darbesinin baş aktörlerinden olan **Cemal Gürsel**, köyden savaşa katılan ve şehit düşen **Kado**, Ali Gede'ye vatan yoksullarıdır diyen **zabiti**, köyden geçen cipi kullanan **uzatmalı asker**, Rıza'nın askerliğini yaparken fanila aldığı **levazımcı**, vermek istemeyen depodaki **çavuş**, Rıza'nın askerlik arkadaşları **Balıkesirli Rıfki**, **Kırkağaçlı Osman**, karavananın geldiğini haber veren **er**, Rıza'ya mevlit okutan **Kıdemli Başçavuş Kadir Demirtürk**, bir **asker**, köye resmi zarf gönderen **karakol üst çavuşu**, mübadelede gitmek istemeyen çiftlik hizmetkârlarını zorla götüren **jandarma yüzbaşısı**, Duran'ın kahveyi basması üzerine köye gelen **uzatmalı çavuş** ve **başçavuş**, **askerlik şubesi binbaşısı**, darbe sonrası gözaltılar için köye gelen **uzatmalı çavuş**, **başçavuş**, cipi kullanan **er** ve bir başka **uzatmalıdır**.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında bir **jandarma eri**, Fezai'nin intiharı sonrasında ağlayan kemanını bulur.

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) yer alan **Karasankor Turabi**, Muhyiddin'in en güvendiği adamlarından biridir. Karasankor Turabi, baskın ve tutuklamalarda askerî grubun komutanıdır. **Tökşin** ise, Anadolu'daki Moğol varlığını korumakla görevlidir. Romanın figüratif askerleri ise tezyinkarın yıldırım çarpması sonucu ölüşünü Mengüberdi'ye haber veren **bir subay**, hanı basarak Alitokuş'u yakalayan **askerlerden biri**, Alitokuş'u Vezir Pervane'yi öldürmekle suçlayan **bir asker**, baskını yöneten **süvaribaşı**, Muhyiddin'e Mengüberdi'ye bağlı Selçuklu süvari kışlasının teslim olduğu işaretini veren **surlardaki gözcü**, Saruca Abdal'ı yakalayan **komutan**, gelen Selçuklu askerlerini haber veren **Moğol gözcü**, Selçuklu nöbetçi asker **Hüsrevoğlu**, Saruca Abdal'ı zindana sokan **asker**, Manzoni'yi zindana atan **subay**, Civan'ı serbest bırakan **subay**, Mihayıl'ı Fazıl'a götüreceğini söyleyen **asker**, Gülbeyaz'ı öldüren **asker** ve zindanda ölen Saruca'ya çıkabileceğini söyleyen **komutandır**.

Yürek Seferi'nde (Y.Bahadıroğlu, 1999) savaşçılığı ön plâna çıkarılan kahramanlar Çimpe'yi fetheden **Şehzade Süleyman**, yanındaki yiğitleri **Gazi Fazıl**, **Yakup Ece**, **Gazi Evranos**, **Sunguroğlu Aykut**, **Hacı İl Beg**, **Akçakoca**, **Kara Hasanoğlu**, **Balabancıkoğlu**, **Aykut Alp Beg**, **Tursun Faki**, **Evranosoğlu**, Orhan Gazi'nin güvenliğini sağlayan **nöbetçi** ve **gencecik asker**, fetihde gördüğümüz savaşçılar **Yağız Hasan**, **sekbanbaşı**, **tatar pelvan**, **muhafızlardan biri**, Çanakkale zaferinin savaşçıları **Seyit Onbaşı**, **Yahya Çavuş** ile karşı tarafta yer alan **Amiral**

Ulrik Tatyanos, PKK ile savaşta karşı karşı gelen taraflardan Seyit Onbaşı'nın torunu **Seyit Onbaşı**, imza toplayan kızları nezarete götüreren **esmer ve buğday benizli polisler**, Said Nursi'yi götüreren **esmer ve sarışın jandarmalar** ve Neron'a haber getiren **askeri** bu başlık altında zikredebiliriz.

Yannis'i dökümhanenin kapısında durduran **nöbetçi**, Verbain'i dökümhaneye getiren **çeri**, Kasım Beyin koyunlarının ve çobanlarının öldürüldüğü haberini sultana getiren haberci **çavuş**, padişahın köylülerin cezalandırmasını emrettiği **kul kethüdası**, Mercreea Hermes'in derisini yüzen **iri yarı savaşçı**, papazın ensesine kılıcı dayayan **asker**, Narkisos'un başında bekleyen **çeri**, **Kara Büyülü Uyku** (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda yer alan asker kahramanlardır.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) romanında yer alan asker ve güvenlikten sorumlu kahramanlar, Akkoyunluların komutanı **İbe Bey**, diğer Akkoyunlu komutanları **Emir Süleyman Bey** ve **Ali Aka**, İsmail'in komutanları **Lala Hüseyin Bey**, **Dulkadirli Dedebe**, **Ustacalu Muhammed Bey**, **Hadim Bey**, **Rüstem Bey**, **Bayram Bey**, **Aykut Bey**; İsmail'in askerlerinden **Şamlu Yüzbaşı Gülali**, **Talışlı Yüzbaşı Gülabi**; Çaldıran'da şehit olan Osmanlı askerleri **Malkoçoğlu Ali Bey**, **Malkoçoğlu Turali Bey**; İsmail'in askerleri **Saru Pire**, **Avşar Sultan Ali**, **Seyit Abdülbaki**, **Mir Seyit Şerif**, **Seyit Muhammed Kemune**, **Şıracı Başı Pir**; Çaldıran'da İsmail'i kurtaran **Mirza Ali**, ona atını veren **Hızır**; eski bir Osmanlı sipahisi olan **Tekelü sipahi Ulama**, **Antalya subaşı** **Hasan Bey**, Yakub'un ölüm haberini İstar'a getiren **komutan**, Şirvanşah'ın cesedini teşhis eden **Talışlı bir asker**, savaşta İsmail'e doğru gelen **Osmanlı sipahisidir**.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda askerlik veya güvenlikle ilgili mesleklere sahip olan kahramanlar Mithat Paşanın tutulduğu zindanda görevlendirilen **Miralay Ömer Paşa** ve **Binbaşı Bekir Efendi**, paşanın konağındaki toplantıyı basarak içerdekilerden bir kısmını öldüren **Çerkez Hasan**, Taif kalesi görevlileri **Yüzbaşı Mustafa Efendi**, **Nuri Teğmen**, **Memiş Teğmen**, **taburağası İsmail Ağa**, **Albay Çerkez Mehmet Lütfi**, mahkûmların başında duran **bir asker**, **nöbetçi subay**, padişaha darbe yapan grupta yer alan **Harp Okulu Komutanı Süleyman Paşa**, **Askeri Şura Başkanı Redif Paşa**, **Serasker Hüseyin Avni Paşa**, **Deniz Yüzbaşı Rüştü Bey**, **Galata Binası Komiseri Abidin Bey**, Rus kumandan **Todleben**, sürgüne giden Mithat Paşanın başındaki **mülazım**, **zaptiye kumandanı**, başkomutan **Eyüb Paşa**, **Binbaşı Çerkez Ahmet Bey**, **Miralay ressam Ahmet Bey**, İzmir Polis müdürü **Emin Paşa**, İzmir merkez kumandanı **Hilmi Paşa**, **liman komiseri**, tutuklananlar

arasında olan **Binbaşı Namıkzade Ali Bey**, **Kolağası Necip Bey** ve **Miralay İzzet Bey**, Mithat Paşanın dilekçesini alan tüfekçibaşı **Tahir Ağa**, onu gemiye götüren Çerkez Hasan'ın kardeşi **Osman**, Albay **Süleyman**, paşayı öldürenler **Yüzbaşı Çerkez İbrahim**, **Üsteğmen Sandıklılı Nuri Ağa**, erler **Ahmet**, **Mehmet**, **Recep**, **Osman**, **Mülazımievvel Ödemişli Mahmut**, **Kel Memiş**, **Zileli Ali**, **Bursalı Ali Efendi**, Albay **Lütfi Bey**, **Yüzbaşı Şakir Efendi**, Hareket Ordusu Kumandanı **Mahmut Şevket Paşa**, bir yüzbaşı, **Mülazım Memiş** ve **Taif kumandanıdır**.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) romanında rol alan asker kahramanlar, Halil Hamit Paşanın Selim'den övgüyle bahsettiği **Yeniçeri Ağası Yahya Efendi**, yenilikçi **Çavuşbaşı Raşit Efendi**, Mısır'ı işgal ederek Cezzar Ahmet Paşaya iki defa yenilen **Fransız Generali Napolyon**, Napolyon'un başı kesilen subayı, Fransız donanmasını yakan **İngiliz Amirali Nelson**, Napolyon'a yardıma gelen **General Kleber**, sarayın karşısına demir atan İngiliz donanması amirali **Dukworth**, İngiliz donanmasını etkisiz hale getirmek için görevinin başında olan **Yeniçeri Ağası Pehlivan Ağa**, yeniçeri ağalığına vekâlet eden **Sekbanbaşı Arif Ağa**, şehzadelere muhafız olarak saraya gönderilen eski **sekbanbaşı Osman Ağa**, Boğazı korumakla görevli olan isyancı yamaklar **Kabakçı Mustafa Çavuş**, **Ali Çavuş**, **Süleyman Çavuş**, **Memiş Çavuş**, **Bayburtlu Süleyman**, **Laz Hacı Mustafa Ağa**, yamakların ağası **Halil Haseki**, **Boğaz Nazırı Mahmut Efendi**, tebdili kıyafet dolaşan Selim'in bir kadını rahatsız ettiğini gördüğü **yeniçeri neferi**, Mahmut'u öldürmeye gelen **zülüflü baltacı**, İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazından geçişini izlemekle yetinen **kaptanpaşa**, **İngiliz donanması komutanıdır**.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında kahramanların büyük bölümü askerdir. Dede ve babadan yeniçeri olan **Arif Ağa**, son yeniçeri ve çorbacılık makamına yükselmiş **Sabit**, muhalif **Habib** romanın asker başkahramanlarıdır. Bunların dışında figüratif rollere sahip yeniçerileri ve yamakları, nizamcı, topçu, eşkinci ocağından ya da küffar askerlerini romanda görmek mümkündür. Yamaklar **Kabakçı Mustafa Çavuş**, **Bayburtlu Süleyman**, **Memiş Çavuş**, **Boğaz ağası**; düşman askerleri Petru'nun arkadaşı **Nikola**, **İngiliz paşası**, bir **Nemçeli** ve **Sabit'e** doğru gelen **Nemçe süvarisi**; kaçan yeniçerilerin peşine düşen **topçu zabiti**, Eşkinci ocağından **yaşlı nefer**; kalyoncular **kalyoncu neferi Simon**, Arif Ağanın öldürdüğü **kalyoncu neferi**, **ikinci kalyoncu neferi**; yeniçeriler **58. Orta çorbacısı Yusuf Ağa**, **Kethüda Nazik Ağa**, bir **nefer**, **nefer Rıza**, **Yusuf bin Mürsel**, **Mehmed**, tüccarlık yapan yeniçeri **Mahmud Ağa**, Arif Ağanın dedesi **Kâzım Ağa**, babası **Cafer Ağa**,

38'in çorbacısı Mustafa Ağa, ahlâksız bir nefer, yanındaki genç nefer, 25. Orta çorbacısı Musa Ağa, 33. Cemaat ortası çorbacısı Latif Ağa, emekli asker Hayri Bayraktar, 26. Cemaat orsatından emekli Cezmi Ağa, Habib'in şehit yeniçeri babası, cumhur devleti fikrini ortaya atan Çalık Ahmed, 52'nin çorbacısı Kürt Yusuf Ağa, Alemdar'ın haremını götüren yeniçeri neferi, 43'ün çorbacısı Arnavut Şaban Ağa, 9. Bölük ortası çorbacısı Himmet Ağa, Alemdar'a gelebilecek yardımları önlemeye gönderilen Şaban Ağa, Kandıralı Mehmed, Ramazan Ağa, Yusuf Ağa, Cafer Çavuş, Memiş Çavuş, 74'ün odabaşısı Halil Ağa, Mısırlı muallimden dayak yiyen nefer, savaşta öldürülen lağımıcı, sağ kalan lağımıcı, Başçavuş Rüstem Ağa, serdengeçti başı, yüksek rütbeli askerler Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa, Kaptanıderya Ramiz Efendi, Yeniçeri Ağası Hüseyin Paşa, Yeniçeri Ağası Mehmed Celaledin Ağa'dır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda askerliği veya güvenlikle ilgili bir görevi üstlendiği dikkati çeken kahramanlar **İngiliz komutan Lord Reglan, Fransız komutan Saint Armand, Mustafa Kemal Paşa**, Fransa'da Paris'in savunmasında gönüllü savaşan **Mehmet, Reşat ve Nuri Beyler**, Fransız komutan **Thiers ve General Mac Mahon**, Reşat'ın Muzıka-yı Hümayun'da çalışan amcası **Albay Atıf Bey**, Yeni Osmanlılara gizli destek veren **Kolağası Süleyman Efendi**, Zaptiye Müşavir Yardımcısı **Mustafa Asım Paşa**, Merkez Kumandanı **Ömer Naili Paşa**, Ebuzziya Tevfik'e arkadaşlarının arandığını söyleyen **zaptiye memuru**, kıyıda arananlardan gelecek olanları yakalamak üzere bekleyen **müfettiş**, Hüseyin Vasfi Paşayı padişaha suikast hazırlığı yaptığı suçuyla tutuklayan **Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa**, Yeni Osmanlıların plânladıkları eylemin bildirildiği **Serasker Rüştü Paşa**, Nuri, Mehmet ve Reşat Beyin gönüllü asker olmak istediğini bildirdiği **General Trochu**, onların savaşta kurtardıkları **yaralı asker**, kaçan Suzidılara ve Yusuf'u yakalamaya çalışan **bekçi Mehmet ve devriyelerden biri**, Mediha Sultanın düğününe katılan **Serasker Rıza Paşa, Tophane Müşiri Damat Fethi Ahmet Paşa**, Rus komutanlar **Grandük Nikola ve Kont İgnatief**, Hariciye Nazırı **Saffet Paşa, Kaptanıderya Damat Halil Paşa**, Halil Paşanın çarı ikna etmesine kızan **Rus harbiye nazırı**, yıllar sonra jurnalleri inceleyen **Binbaşı Çerkez Asaf Tugay**, Fuat Paşanın ordunun başına geçmesini kabul etmeyen İttihatçıların **Harbiye Nazırı Nazım Paşa**, işgal kuvvetleri kurmay başkanı **Albay Maxwell**, Hürriyet ve İtilaf partisinin başkanlığını yapan **Albay Sadık Bey, Rus General Skobeleff**, Kahire'deki **harp**

okulu kumandanı, Mondros'ta karargâh kuran komutan **Amiral Carlthorpe**, Damat Ferit'in kara listesinde yer alan **Albay İsmet** ve **Albay Behiç**'tir.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanındaki güvenlikten sorumlu kahramanların başında **Fikret** gelir. Fikret, I. Dünya savaşında güney cephesinde savaşmış ve büyük yaralar almıştır. Onun dışındaki asker ve güvenlik görevlileri, güney cephesindeki kumandan **Halil Paşa**, Çanakkale'de üstün başarı gösterdikten sonra Şam'da livalığa yükselen **Mustafa Kemal**, cephede intihar eden **Süleyman Askeri Bey**, zafere dair ümitler besleyen **Miralay Nureddin Bey**, müttefik Almanlardan **General Townshend** ve **Goltz Paşa**, korudukları yerleri kısa sürede düşmana teslim eden **Falkenheim** ve **Von Sanders**, Fikret'le cephede beraber olduğu **Binbaşı Mümtaz Bey**, **Yüzbaşı Hâlim Efendi**, haberci mülazım, nefer **Sefer**, tabakasını kullandığı şehit **Nejad Şevki Bey**, Fikret'in Erzincan'daki okulunun kumandanı **miralay**, ağabeyi Hassa ordusunda görevli **Nüzhet Bey**, Didar'ın babasının ölüm haberini getiren **zaptiye**, Fikret'e işkence eden **kolağasıdır**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Beyin ağabeyi **Hakkı**, İttihat ve Terakki Cemiyetinin başlattığı isyan hareketinde önemli rol oynayan bir askerdir. Babası **Halil Onbaşı** da Ruslarla savaşa katılmış ve esir düştükten sonra kurtulmuştur. **Ahmet İzzet Paşa** olağanüstü yetkilerle Yemen'e gönderilir; kasabalıya Yemen'e gidiş haberini ise **Binbaşı Süleyman Bey** duyurur. Romandaki diğer asker ve güvenlikçi kahramanlar Hareket Ordusu mülazımını **Yusuf Cemal**, hükümet konağındaki zaptiye **Haydar Ağa**, kasabanın zaptiye kumandanı **İsmail Ağa**, Haydar Ağayı çağırması için gönderilen **zaptiye**, Kemal Beyin çocukluğunda herkes kendisine saygı gösterirken kendisinin şeyhe daha büyük bir saygı göstermesine şaşırdığı Hassa Ordusu levazım dairesi başkanı **Hurşit Paşa** ve seraskerlik yaverlerinden **Miralay Ali Rıza Bey**, Kel Çavuşa bu lakabı veren **Mülazım Abdullah Ağa**, Rumeli'de şehit düşen **Sipahi Süleyman Ağa**, köyün yeni sipahisi **Karabaşoğlu Mehmet Ağa**, Halil'i bir işe yerleştiren **Mülazımievvel Hacı Abdi Ağa**, son nefesini Halil Onbaşının kollarında veren **Binbaşı İbrahim Ethem Efendi**, **Rus General Çernayef**, onunla savaşan **Gazi Osman Paşa**, kasabanın dürüst insanlarından **Bekçibaşı Deli Mustan**, Ali Naki Beye atını getiren **zaptiye**, yeni zaptiye kumandanı **Hüseyin Ağa**, hırsızlık olayıyla ilgili bir gelişmeyi haber veren **zaptiye**, şüpheli bir delikanlı yakalayan **zaptiye onbaşı** ve **mahalle bekçisi**, Zeki Efendinin hemşehrisi **yeni bekçibaşı**, Kemal Beyin tabibi çağırıldığı **zaptiye**, kasabayı eşkıya bastığını haber veren **zaptiye onbaşı**, Hüseyin Ağa yerine atanan **Yüzbaşı Necip Efendi** ve **Mülazım Mahmut**

Ağa, polis memuru **Mehmet Efendi**, Selim'in Makedonya'da savaştığı sırada ölen arkadaşı **Halit Çavuş** ve **Mustafa Çavuş**, bölük kumandanı **Mülazım Fethi Bey**, Hürriyet ve İtilaf partisinin kuruculuğunu yapan **Miralay Sadık Beydir**.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) asker kahramanlar yanında asker kaçağı kahramanlar da yer alır. Romandaki asker kahramanlar, Almanlarla birlikte halkı kırdıran **Enver Paşa**, Anadolu'da Yunanlıların başını ezen **Kemal (Atatürk)**, Rumları öldürmek için savaşı bahane ettikleri söylenen **Yörük Ali Efe**, **Çakırcalı Efe** ve **Demirci Efe**, Güzel Fatma'nın şehit olan **subay kocası**, **Şükrü'nün** kalbini dişlemek istediği **ölü asker**, ona engel olan **yüzbaşı**, bir Rum'un kendisine zarar veren asker kaçaklarını şikâyet ettiği **komutan**, sürgüne götürülen Rum erkeklerinin başında bulunan **görevli subay**, Kara Efe'yi vurmak isterken tüfeği çalışmayan **jandarmadır**. Asker kaçağı oldukları için **Şükrü** dışında gerçek isimlerini kullanamayan kahramanlar, **Kara Ömer**, **Sivri Diş**, **Keskin Pençe**, **Canavar**, **Koca Pençe**, **Köpek Diş**, **Küçük Pençe**, **Kısa Oğlan**, **Kara Ali**, **Battal**, **Yılan** ve **Böce**'dir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda polis kahramanlara, komünist kahramanların peşinde iken ve çoğunlukla sivil olarak rastlarız. Kahramanların sorgularında da gördüğümüz polis kahramanlar, Birinci Şubenin meşhur müdürü **Parmaksız Hamdi**, kahramanların karşılaşmaktan korktukları Birinci Şubeden **Kara Kemal**, Moskova'da Rahmi Ustalarla birlikte iken Türkiye'ye dönünce polise geçen **Altındiş Faik**, Nihat hakkında ihbar olduğunu söyleyen akraba **polis**, Fehime Hanım'ın evi gözetlediğini fark ettiği çıyan gibi **bir sivil** ve uzun **bir sivil polis**, Turgut için ifade vermeye giden Sahir Hoca'nın Birinci Şubede ilk karşılaştığı **polis**, içerde gördüğü **zayıf sivil polis**, **esmer polis**, **kısa boylu polis**, evden Turgut'u alan **tıknaz polis**, **suratsız polis**, Turgut'u odaya kapatan **kamburumsu polis**, kapıyı açan **kırmızı yanaklı polis**, sorguda daktilo kullanan **kösemen polis**, maroken koltukta oturan **çiroz polis**, sorguda ayakta duran **esmer polis**, Turgut'u hapsedildiği odaya götüren **sivil polis**, onu tuvalete götüren **polis**, eşyalarını vererek çıkabileceğini söyleyen **sivil polis**, Mediha'nın Turgut için yardım istediği **Naile Hanımın polis damadı**, tüm komünistlerin nefretle bahsettiği **Polis Müdürü Sait Tarkan**, Sansaryan Hana gelen Galip ve Nazif'i karşılayan **sivil**, kapıda bekleyen **sivil polis**, Selahattin Ustanın yanından çıkınca Halil'i takip eden **polis**, ardından tramvaya binen **biri**, Dede Ahmet'in dükkânının karşısına oturan Birinci Şubenin ünlü sivil polisi **Balıkçı Nuri**, Rahmi Ustayı gözaltına alan **sivil polis**, Sait Tarkan'ın **sivil koruması**, Turgut'un evini arayan **kabak sarısı polis**, Sait'in yardımcılarında **Zahit**, Sansaryan Handa Galip ve

Nazif'i karşılayan **sivil polis**, Nazif'i başıyla selamlayan **sivil polis**, Rahmi Ustayı sorgulanmak üzere getiren **şışmanca polis**, Galip'in iş ortaklarından **emekli kurmay albay**, Hüsnumelek Beyin cenazesinde Sait'in Galip'e tanıştırdığı Birinci şubeden “**bilmem kim**”, Sait'in yanına gelen Galip'i içeri alan **tel gözlüklü polis**, Turgut'un sorgusunda daktilo başındaki **sivil polis**, Zübeyde Hanımdan sonra Sait'le görüşmek isteyen **Yargıç Albay Sabri Bey**, Necla'nın evini arayan **sivil polis**, gözaltındaki Necla'ya ailesinden gelen paketi getiren **yılışık polis**, ona tecavüze yeltenen **polis**, Turgut'un kendisine işkence eden ve daha sonra lokantada gördüğü **sivil polis**, gözaltında iken aç bırakılan Seher'e gizlice yemek getiren **sivil polistir**.

Asker kahramanlar faşist gruptan olarak nitelendirilen **Erkilet Paşa**, Hitler'le karargâhında görüşme yapan **General Ali Fuat Erden**, Genelkurmay Başkanı **Fevzi Çakmak**, Kafkaslar'a ulaşma hedefindeki **Führer**, Enver Paşa'nın kardeşi **Nuri Paşa**, Fevzi Paşanın yerine genelkurmay başkanlığına getirilen **Kâzım Orbay**, Rusların çok korktuğı **Ali İhsan Paşa**, Kurtdoğan Paşanın tercümanlığını yaptığı **General Townshend**, İstanbul'a gelen **Macar Yarbay Otto Hanz**, tutuklandığı haber alınan **Macar Amiral Horty**, Hüsnumelek Beyin **emireri**, Eşref Beyin savaşta birlikte olduğı **Miralay Emin Bey**, askerde Naim'e hep çingene diyen **çavuşu**, Ankara'da çevrilen dolaplarda dahli olan **General Veysi Kurtdoğan Paşa**, Amerikalılarla görüşmeye çalışan Alman kurmay subayı **Helmuth von Moltke**, Alman ajanla birlikte yaşayan **Amerikan subayı**, Halil'in teyze kızı şahinde Ablanın faşist **subay kocası**, Kurtdoğan Paşanın esir iken kaçmasına göz yuman **Hintli asker**, Turgut'un komşusu Ebe Hanımın Mediha'yla evlendirmeyi düşündüğü **deniz astsubayı oğlu**, Tahsin Ağanın **astsubay damadı**, Rasim Efendinin konağının aranmasına neden olan ihbarı yapan koçu köşklerden birinin sahibi emekli **Kurmay Yarbay Nevzat Bey**, Türkoloji'deki asker öğrenci **Yusuf Atılgan**'dır. Bir **bekçi**, Haseki'ye doğıru yürüyen Halil ile Turgut'u tedirgin eder.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında **Mareşal Fevzi Çakmak**, ikinci askerlik döneminde gayrı-müslimlere asker kıyafeti giydirerek halkın tepkisini azaltır. **Liman von Sanders**, Avram Efendinin halı dükkânının ziyaretçilerinden biridir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun İstanbul'da unutilan subayı **Schwartz**, Topal Ani'nin Kirkor Amcadan önceki sevgilisi evli bir **albay**, Mimiko'nun bir kulağının sağır olmasına neden olan **çavuş**, Madam Eleni'nin gönlünü kaptırdığı **Türk subay**, kendisini istemeyen Yahudi kızını öldüren **subay**, ikinci

askerlik sırasında gayrimüslimlere her sabah cesetlerini soran **çavuş** ve Mösyö Jak'ın iletişimi kurduğu **yüzbaşı**, romanın diğer asker kahramanlarıdır.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında kahramanların çoğunluğunu askerler oluşturur. Bunlar, Dumlupınar denizaltısında şehit düşen **Kıdemli Başçavuş Selami Özben**, **Cemal Başçavuş (Ertas)**, **Astsubay Niyazi Çavuş(Başaroğlu)**, **Kadir (Demiroğlu)**, **Naci Çavuş(Özaydın)**, **Ali (Tayfun)**, **Murat (Yıldırım)**, **Ahmet**, **Hüseyin Çavuş (Uçan)**, **Hasan Çavuş(Tahsin Cebeci)**, **İbrahim Çavuş (Altıntop)**, nöbetçi er **Kenan(Odacıoğlu)**, yaralı **Mehmet**, denizaltının batışından dolayı yargılanıp hapse mahkûm edilen komutanı **Kıdemli Yüzbaşı Sabri Çelebioğlu**, Çanakkale Boğazına girerken Dumlupınar denizaltısını yöneten **Üsteğmen Nejat Yalın**, komutan Çelebioğlu'nu uyandıran **Astsubay Çavuş Nuri Çakmak**, denizaltında uyumakta iken şehit olan **Birinci Filotilla Komutanı Kurmay Albay Hakkı Burak**, denizaltıdan kurtulan nadir kişilerden olan **Üsteğmen Hasan Yamuk**, **Makine Üsteğmeni Fikret Coşkun**, ilk kurtarılan **Astsubay Çavuş Ali İnkaya**, tüm aramalara rağmen bulunamayan **Başçavuş Ulvi Elhazar** ve **Astsubay Çavuş Şaban Mutlu**, denizaltından sağ kurtulan **Üsteğmen Kemal Ünver**, **Astsubay Başçavuş Hüseyin İnkaya** ve **Astsubay Hüseyin Akış**, hemen olay yerine ulaşan **Denizaltı Filosu Komutanı Tuğamiral Fahri Korutürk**, şehit olan serdümen er **Hüseyin Sayın**, radarın başından ayrılmayan ve şehit olan **Astsubay Hamdi Reis**, içeride kurtarılmayı bekleyenlerin şehit olduğunu düşündükleri arkadaşları **Galip(Yılmaz)**, **Ferudun (Kırcalı)**, **Naşit Yüzbaşı (Öngören)**, **İbrahim(Aksoy)**, denizaltında mahsur kalanları kurtarmak için bilgi alan **Albay Zeki Adar**, şamandıra telefonu ile aşağıdakilerin durumu hakkında bilgi alan **Üsteğmen Suat Tezcan**, I. Cihan harbinde İngiliz yük gemisini batıran Alman denizaltısı kaptanı **Kreçnen**, olay yerine gelen **Deniz Kuvvetleri Komutanı (Oramiral Sadık Altıncan)**, Amerikan Yardım Grubu Başkanı (**Amiral Hugges**), İkinci Ordu Komutanı (**Orgeneral Abdülkadir Seven**), deniz altına inmeyi başaran ancak orada kendini kaybeden tek dalgıç **Kastamonulu Astsubay Üstçavuş Nurettin Ersoy**, dalgıcın başarısını tebrik eden **Ana Dalgıç Grup Komutanı Albay Tacettin Baysal**, kurtarma çalışmaları için bir kurtarma ekibi gönderen **Amerikan 6. Filosu Kumandanı Amiral Cassidy**, olay yerinde bulunarak kurtarma çalışmalarını izleyen **Donanma Kumandanı Tümamiral Kemalettin Bozkurt**, Birinci İnönü denizaltısının komodoru, Niyazi Çavuş'un katıldığı kurtarma tatbikatında denize indirilen **asker dalgıç**, kurtarılanlara ilk müdahaleyi yapmak üzere hazır bekleyen **Gemlik gemisi komutanı**, aşağı indirilen

ilk **dalgıç asker** ve hastalandığı için denizaltıya binmeyen ve ölümden kurtulan **Dündar Çavuş**'tur.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın asker kahramanları, II. Dünya savaşında Paris'in yakılmasını emreden **Mareşal Von Kluge**, emri dinlemeyen **General Dietrich von Choltitz**, onun Paris'i teslim ettiği **De Gaulle**, Büyük Taarruz'da şehit olan ve saati Hulki'ye ulaşan **Mülazım Mukdim Bey**, İstanbul'un işgali sırasında okulun önünden beyaz atıyla geçen **Fransız generali**, Corinne'in annesinin babasını ihbar ettiği **Nazi subayı**, Hulki'yi ezen tankın **başçavuşu**, Kamil'in askerliği sırasında kafa tuttuğu **binbaşı** ve Kırklareli'nde sorun yaşadığı **yüzbaşısıdır**. Romanın polis kahramanları ise, Hulki'nin babasının yanında avukatlık stajı yaptıktan sonra Beyoğlu Emniyet Amiri olan **Remzi Bey**, 6-7 Eylül olayları sırasında Hulki Beyi tutmaya çalışan **polis**, olaylar sonrasında Remzi Beye bilgi veren **başkomiser**, Remzi Beyin odasına kimseyi almaması emri verdiği **polis**, olayla ilgili zabıt tutan **polis** ve Hulki'nin nüfus cüzdanını getiren **Komiser İlyas**'tır.

Savaşçı kahramanların çoğunlukta olduğu **Akkartal**'da (H.Özel,2000) **Sarıbörü**, Mete'nin en güvendiği askerlerdendir. **Ötemiş**, **Bars** ve **Berkış** de Mete'nin Yüceçilerden kaçmasına yardımcı olan sadık askerleridir. Katun'un kardeşi **Tümenbaşı Uruz**, Teoman Beyin ordusundaki askerlerin Mete'nin safına geçişi karşısında şaşkınlığını gizleyemez. **Akbaş** ve **Kazan** ise Mete'nin tümenbaşısıdır. **Kurthan**, **Kuman**, **Çatar** da Mete'nin askerlerindendir. **Chang-Hua**, Mete'nin kayınbiraderi Prens Wang'ın Çin içindeki destekçisidir.

Romanın ikinci bölümünün savaşçıların başında **Akkartal** gelir. Yapılan yarışmada, Büyücü Zungo'nun öldürülmesinde, korsan gemisinin ele geçirilmesinde gösterdiği başarıyla kahramanlığını ispat eder. Tangülü'nün babası **Noyan Arık Boğa**, Moyen Çor'un askeridir. **Tümenbaşı Kül Bilge** ve **Tung Baka Tarkan**, Moyen Çor'un kendisine ulaşan Müslümanlığa davet mektubunu danıştığı askerleridir. **Salur** ve **Ögeday**, Akkartal gibi, hem dergâhın öğrencisi, hem de savaşçıdır. **Tarhan**, **Boran**, **Dağhan** ve **Gökbörü** de kamlarla birlikte tartışmanın yapılacağı kurultaya giren savaşçılardandır. Arık Boğa'nın özel birliklerinin komutanı olan **Kıyan**, Tangülü'yle evlenmek isteyerek Akkartal'a rakip olur. Akkartal, Noyan Kül Bilge'nin binbaşısı olan **Tuğçe**'den, Tangülü'nün durumunu öğrenir.

Cem'e ihanet eden **Yakup Ağa**, **Karamanlı Kasım Bey**, **Ankara Sancakbeyi Mahmut Bey**, **Amasya Kumandanı**, **Gedik Ahmet Paşa**, Cem'e babasının ölümünü haber veren **sipahi**, Rumeli beylerinin davetini ileten **yabancı sipahi**, Rodos'a kabulün

mektubunu getiren **şövalye**, **çeşnicibaşı şövalye**, **rahip şövalye**, Cem'in tutulduğu şatonun **kumandanı**, Cem'i götüren **Fransız subayı**, Venedik elçiliği **güvenlik görevlisi**, romancının evine gelen **polis memuru**, **Sarayın Gözyaşları**, **Cem Sultanın Romanı**(M.A.Erginöz, 2000)'nın asker kahramanlarıdır.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda Gentile Bellini, İstanbul'un fethinden sonra düzenin sağlanabilmesi için çalışan, ardında mihlanmış adamlar bir yere giden **sekbanbaşı** görür. Kamil Uzman ise, İngiltere'ye gittiğinde kaldığı otelin penceresinden hükümdar gibi kurumlu bir atlı **polis** görür.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) işlenen dönemde denizlerde kazanılan başarılar dolayısıyla zikredilen denizci askerler, eski bir korsan olan **Kemal Reis**, deniz savaşında şehit olan **Burak Reis**, **Kara Hasan Reis**, **Herek Reis**, İnebahtı deniz savaşını kazanan Osmanlı komutanlarının karşısında yer alan **Alban Armenio**, **Amiral Antano Grimani**, Osmanlı ordusuna katılan **Kurdoğlu Müslihüddin Reis**, **Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa**, **Oruç Reis**, **Turgut Reis**, Osmanlı ordusu karşısında yer alan **Andre Doria**, Fransa'nın genç **donanma komutanı**, Kemal Reis'in Burak'ı kaçırdığında gemisinde bulunan denizci askerler **serdümen**, **kolları dövme**li biri, **dümenci**, **şişman gemici** ve **Kel Hasan**'dır. Romandaki diğer asker ve güvenlik görevlisi kahramanlar, Christian/Burak'ın verildiği Sinyor Miro'nun malikânesinin güvenlik görevlisi **nöbetçilerden biri** ve kısa olan **diğeri**, padişahın doğancıbaşısı ve akıncı birliğinde yer alan **Burak Paşa**, Kanuni'nin divanında yer alan **yeniçeri ağası**, **sipahi ağası**, **François'nın komutanı**, **Yeniçeri Ağası Abdülkerim**, sipahi isyanına müdahale eden **yeniçeri ağası**, Vali İbrahim Paşanın öldürdüğü iddia edilen **yeniçeri** ve Ester'in başını kesen **sipahidir**.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) **Aksak Seyfettin**, **Turgutoğlu Pir Hüseyin**, **Şah Veli**, **Divane Yakup**, **Bozkırhoğlu Hüseyin**, **Yarmanoğlu Ali**, **Yarmanoğlu Kubad**, **Yarmanoğlu Emin Ali**, **Celal'in oğlu Teklitçi**, **Ağa Veli'nin Çalabverdi** ve **Tanrıverdi** Bayezid'in askerî gücü içinde yerini alan kahramanlardır. Bostancı hasekisi Resul'ün ortadan kayboluşunu soruşturan **Subaşı Mustafa Ağa**, **Yeniçeri Serdarı Derviş**, Yanko'nun meyhanesinin sahibi **sipahi ağası** romandaki diğer güvenlik görevlileridir.

Polis **Kaan**, yeniçeri ağası **Murad Ağa**, Spinola'nın atını çeken **saray askeri**, duruma bakmaya çıkan sakallı **subay**, **deniz subayı**, Kaan'ın güvenemediği **subaşı**, Kaan'ın çalıştığı sipahi kışlasının **çavuşu** ve **komutanı**, Tophanedeki **yeniçeri**, Fazıl Ahmet'i öldürmeye çalışan **yeniçeri çavuşu**, padişahın ardında yerini alan **yeniçeri**

ağası, bedestenin **bekçi başı**, isyancı **yeniçeri çavuşu**, **kıdemli yeniçeri**, **savaş gemisi kaptanı**, Kaan’la tartışan **karakol komutanı**, Spinola’yla çarpışan **bir asker**, emniyet müdürlüğüyle irtibatı sağlayan **polis**, takip ajanı olan **polis**, ajanların eşgüdümünü sağlayan **polis**, **İstanbul emniyet müdürü**, **jandarma komutanı**, **polis ajanlarından biri**, iki hırsızın peşindeki **ajan polis**, ikinci avlu girişinde bekleyen **polis**, komutanlar İngiliz **Kromvel**, İtalyan **Montecuccoli**, Avusturyalı **Kemeny**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanda yer alan güvenlik görevlisi kahramanlardır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanındaki asker kahramanlar, yangında zarar görenlere yardım götüren **sekbanbaşı**, **Serasker Cezayirli Gazi Hasan Paşa**, **Serdarı Ekrem Yağlıkçızade Mehmet Emin Paşa**, yeniçeri ağası **Pehlivan Ağa**, isyancı yamaklar **Kabakçı Mustafa**, **Bayburtlu Oduncu Süleyman**, **Arnavut Ali**, **Bekir**, **Çilli**, **İbiş**, **Memiş**, **yamaklardan biri**, **bir başka yamak**, **diğer yamak**, Macar Kalesi Ağası **Haseki Halil Ağa**, onun **neferi**, Boğaz Nazırı **İngiliz Mahmut**, onun **emireri**, İngiliz donanması **kumandanı**, Topçu kışlası **kumandanı**, saraydan haber getiren **çavuş**, Hatice Sultanın arabacısının yanındaki **çavuş**, **sekbanbaşı ağa**, Sekban-ı Cedit Kumandanı **Süleyman Ağa**, Rumeli kıyısı muhafızı **Ağa Hüseyin Paşa**, **Yüzbaşı Kara Cehennem İbrahim Ağa**, Tersane Başçavuşu **Yemenicioğlu Ahmet Ağa**, isyancı yeniçeriler **Yeniçeri Sarhoş Mustafa**, **Tornacı Ömer**, **Babadağlı**, **bir asker**, **yeniçeri ağası**, **42. Yeniçeri bölüğü kumandanı**, **bir yeniçeridir**.

Çiçekli Mumlar Sokağı’nda (Y. Karakoyunlu, 2000) şarkılarda kahramanlıkları anlatılan **Enver Paşa** ve **Resneli Niyazi**, Teşkilat-ı Mahsusa’nın önemli adamlarından olan **Yakup Cemil**, başarısı Enver Paşa tarafından kıskanılan ve Anadolu’da millî mücadeleyi başlatan **Mustafa Kemal**, Enver Paşa ile birlikte Mustafa Kemal’in öldürülmesini isteyen Teşkilatçı **Talat**, Halit Beyin dayısı **Yüzbaşı Reşit**, Teşkilat-ı Mahsusa’nın görevlisi olarak Trablusgarp’ta direnişi yönlendirme görevini icra eden **Halit Bey**, Teşkilat’ın görevlisi olarak Halit Beyin Trablusgarp’ta karşılaştığı **İhsan**, onun kıtaya çıkmasına izin vermeyen **Başçavuş Fikret Ziyaeddin**, Halit Beye ilk görev yerini gezdiren **emir eri**, Halit Beye Avusturya’da mihmandarlık yapan **teğmen**, şehzadelerle birlikte fotoğraf çektiren muhafız komutanı **Yarbay Celaleddin Bey**, **Veteriner Yarbay Rasim Bey**, Teşkilat-ı Mahsusa’da yetkili isimler olan **Bahattin Şakir**, **Doktor Nazım**, **Yarbay Rasim Bey**, **Kara Kemal**, Afrika Grupları Erkânı Harbiye Reisi **Yüzbaşı Neşet Bey**, Trablusgarp’ta komutanlık görevini üstlenen **İshak Paşa**, Halit Beyin Trablusgarp’taki **emir eri**, İstanbul’u işgal

eden kuvvetlerin başındaki **Fransız General Franchet d'Esperay**, genç dulun Kafkaslarda şehit düşmüş **yüzbaşı kocası** asker kahramanlardır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) romanındaki asker kahramanlar, Edremit'te Kuvayi Milliye'nin kurucuları **Köprülü Hamdi Bey, Pelenköylü Mehmet Bey, Sarı Efe Abdullah, Çolak İsmail, Muzaffer Akpınar, Tahsin Türe, Kamil Emin, Tahir Hoca, Halit Hoca, Boşnak Hamza, Boşnak Celil, Boşnak Abdullah**, Sındırgı Askerlik Şubesi Reisi **Mehmet Ali Arslan**, Pervin'in babasının çok sevdiği **binbaşı**, İkbâl Hanımın Balkan Savaşında şehit düşen **babası**, konserde flüt çalan **Yüzbaşı Asım**, Ziya Beyin Çanakkale'de şehit düşen **kardeşidir**.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında Osman'ı yakamaya uğraşan asker ve polis kahramanları görürüz. Bunlar, **Jandarma Komutanı Binbaşı İbrahim Bey, Muharrem Çavuş**, Osman'ı yakalamak için dağa çıkan Binbaşı İbrahim Beyin vurduğu kekliği getiren **asker**, Osman'ı yakalamak üzere yapılan toplantılara katılanlardan **Emniyet Müdürü Eşref Bey**, Osman'ı yakalamak için gelen **Yozgat, Niğde ve Adana komutanları**, Tekmezar adasına giden botu kullanan **çavuş**, askerleriyle Erciyes'e giden **onbaşı**, keşif için gönderilen **onbaşı**, Kanlı Bekir'in mezarını bulan **er**, binbaşının çağırdığı **Kemal Çavuş**, Osman'ı ihbar eden Hüseyin'in yanına getirildiği **Komiser Avni Efendi**, komutanın atını tutan **onbaşısıdır**. Romandaki diğer güvenlik görevlileri Mehmed Efendinin Bağdat'ta şehit olan **amcası** ve Sarıkamış'ta şehit olan **amcası**, Mehmed Efendinin dükkânındaki çocuk ayakkabısını çok beğenen kadının Trakya'da asker olan **kocası**, Mehmed Efendi ile Hayriye Hanımın evliliğine vesile olan **Yüzbaşı Kuddusi Bey**, Hatem Ağanın vilayet kapısından girerken gördüğü **polis**, Kirişçinin Ahmed'i yaralayan **Yunan askeri** ve kulak arkası kemiklerinin kırılmasına neden olan bombayı atan **Anzak askeridir**.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda rol alan askerler, Alişir ve tüm Samsun'un beklediği Selanikli komutan **Mustafa Kemal Paşa**, işgalci **Fransız Üsteğmen Fevre**, Mehmet Reisi hapseden **İngiliz Binbaşı Wilson**, darbe girişimi anlaşılmayla engellenen **Talat Aydemir**, Samsun'da işgal kuvvetlerine karşı kurulan çeteye katılan **Alişir**, arkadaşı **Sabri**, liderleri **Mehmet Reis**, onun sağ kolu **Feridun Bey**, Mehmet Reis'in Güzel Fatma'nın evinde bulup dövdüğü **İngiliz subay**, hapsedilen Mehmet Reis'i bekleyen **nöbetçi asker**, Merih'in **yarbay babası**, Selim ve Merih arasında mektup taşıyan yarbayın **emir eridir**.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanındaki başkahramanların babaları askerdir. Romanın asker kahramanları Gülay'ın babası **Özkan Başçavuş**, Ayşen'in

babası levazım subayı **İsmail Nevzat**, Güzin'in babası **Nurettin Kumandan**, Gönül'ün İtalya'ya kurmay subay olarak gönderilen babası **Cemal Binbaşı**, Zeynep'in yüzbaşı **babası**, alayın kızlarını kızakla okula götüren er **Kahraman**, lojman girişinde onu durduran **nöbetçi asker**, Arap Reise mızıkla veren **İtalyan subay**, Bolşevik devriminden kaçan Rus asker **General Baron Vrangell**, aynı sebepten İstanbul'a gelen Don Kazaklarından Ziya'nın dedesi **Olhavik Ataman**, onun cenazesi için bilet satma işine bir gün ara veren **yaşlı amiral**, büyük mefkûresi için Rusya'ya giden ve burada intihar bombacısı olan Ziya'nın babası **Zabit Ziya**, sınava girmek için Ankara'ya gelen Gülay'ı sınava götüren Kore gazisi **Emin Amca**, onun Güneydoğu'da vurulan oğlu **Koray**, tabur gecesine katılan **Yarbay Recep**, onun kızıyla dans etmesi çocukların dikkatini çeken **Teğmen Birkan**, annesi Zeynep'e askerden mektup gönderen **oğlu**, Sitare'ye yolculuğunda rehberlik eden **asker**, İsmail Nevzat'ın sarı zarf almasından mutluluk duyan iş arkadaşı **Osman**, intihar etmek üzere arabasına binen adamı gözleriyle izleyen **inzibattır**.

V. SAĞLIK GÖREVLİLERİ

Yıldızsayan'da (H.Çubukçu, 1996) Alamut'a gitmekten vazgeçip döndüğü Nizamülmülk'ün sarayında hastalanan Melâlî'ye, ulu vezir kendi doktorlarından **El-Sincar**'ı gönderir. Halep'teki handa hastalandığı zaman **bir hekim**, diğer hastalığında ise Halep'in ünlü hekimlerinden **Nurettin Şirazi** kahramanı tedavi eder.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da(Z.Livaneli, 1996) IV. Mehmet, cerrahbaşı tarafından sünnet edilir.

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) Calud'un tedavisi ile ilgilenen **Yahudi hekim** ve Yafes Çelebi'nin bulduğu, suda patlayan maddenin budasyum olduğunu rivayet eden **Eczacı Avram Efendi**, Calud'u sünnet eden **kör sünnetçi** ve nâkillerden **Karaaygır Bayram Paşazade Sünnetçi İmdat Efendi** ve **Sünnetçi Tekir Bey** romanın sağlık görevi ifa eden kahramanlarıdır.

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında yer alan doktor ve diğer sağlık görevlileri, Çete Ayşe'yi tedavi eden İtalyan doktor **Yüzbaşı Nakarato**, Ayşe Çavuşun yarasına bakan fırka baştabibi **Galip Bey**, Denizli Heyet-i Milliye azalarından **Tabip Kâzım** ve **Sünnetçi Hafız**'dır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanın doktorları Yeşilordu derneğinin tüzüğünü hazırlayan **Doktor Nazım**, Mustafa Kemal Paşa ile yemeğe katılan **Doktor Rıza Nur**, Bekir Efenin Sarıkamış'taki askerliği sırasında tanıdığı **tabur doktoru**, Bekir Efeye yardıma gelen sıhhat taburunda görevli **Cerrah Tevfik**, Rum esire sorular soran **cerrah**, onlara sitem eden diğer **cerrah**, Name ile evlenen **askerî doktordur**. Romanda bebeğini kaybeden Siranuş için **Dudu Ebe** çağırılır.

Dersim Terteleşi (H.İşık, 1996) adlı romanda Ziya'nın Hayriye'nin evine getirdiği **doktor**, Hayrettin Türkkan'ın ölüm raporunu yazar.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçınar, 1997) adlı romanın doktorları padişahın güvenmediği **hekimbaşı**, padişahı dinlemeyip afyon yuttuğu için öldürülen **hekimbaşı Emir Çelebi** ve onun yerine hekimbaşı yapılan **Zeynelabidin Efendidir**.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda Aliya, göç yolunda hastalanan kayınpederi Firuz Ağa için **hekim** getirir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanının sağlık görevlisi kahramanları Sıdika'nın eve getirdiği **adlî tabip**, gazetede Enis Behiç Bey hakkında ve bazı sağlık bilgileri hakkında yazılar yazan **Doktorunuz**, İstanbul'daki grip salgını hakkında açıklama yapan **il sağlık müdürü**, tenasül hastalıklarına çare bulduğunu açıklayan **Doktor Fevzi Ahmet**, Pervin'in çenesini yumrukla yerine oturtan **okul doktoru**, güzellik yarışması kızlarından birinin İstanbul'un tanınmış doktorlarından olan **babası**, Leipzig'den Türkiye'ye dönen **Psikiyatrist Doktor Asım Bey**, elektrik tedavisi sırasında hastasının ölümüne neden olan **Ruh Hekimi Celal Bey**, tıp fakültelerinin palavra olduğunu söyleyen **Doktor Mazhar Osman**'dır.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanındaki sağlık görevlileri Dersim'in Lokman Hekimi olarak adlandırılan, mağara ve köyleri dolaşarak halk hekimliği ile köylüleri tedavi eden **Mistê Siliç**, ona yardım eden yeğeni **Xidê Siliç**, Dersim'in Lokman Hekimi olduğunu iddia eden **İso'ye Merêcê**, Usên Resik'i muayene eden **askerî doktor**, Usên Resik'i doğumundan sonra karlara sokup çıkaran ebesi **Adisa**, ayıyla boğuşan ve kemikleri kırılan Ano'yu tedavi eden **Sınıkçı Zelê**, Bılbıl Bilo'nun kızının yaralı bacağını kesen **sınıkçı kadın** ve fazla bilgisi olmadığı halde yaralılarla ilgilenen **Zozikoğlu'nun kardeşidir**.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) romanında Fatih Sultan Mehmet'in hekimbaşısı **Yakup Paşa**, eski dini olan Yahudiliği gizli bir şekilde devam ettirir. **Konyalı Hekim Beşir Çelebi** ise, hekimliğiyle değil de fetihten önce padişahı

Edirne'nin sonsuza dek başşehir olacağına inandırması ve oraya yeni bir saray yaptırmasıyla karşımıza çıkar.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanındaki “asılmış Yahudi” **Moşe Hamon**, padişahın hekimidir. Enişte, ölümünden sonra hayatını izlerken eşinin doğumuna gelen **ebeyi** görür.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda yağmurda ıslanan ve hastalanan Ante'yi tedavi etmek üzere çağırılan **Bosnalı Kerim Bey**, Şemsî Ahmed Paşanın aile hekimidir.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında mahallenin ebesi **Eligüzel Emine**'dir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında Abdülaziz'in ölümündeki şüphe nedeniyle ceset birçok doktora gösterilir. Padişahın doktorları olan **Marko Paşa** ve **Ömer Paşa** dışında, **Doktor Sotto**, **Doktor Espanyol**, **Doktor Mark Markel**, **Doktor Petropulo**, **Doktor Dekastro**, **Doktor Gül Milencen**, **Doktor Espadaro**, **Doktor Miliyan**, **Doktor Vitalis**, **Doktor Dikson** padişahın cesedini görmek üzere getirilir. Romanın diğer sağlık çalışanları, Şuhucihan'ın hastalığını teşhis için getirilen **Karatodori Paşa** ve **Zografos**, Abdülmecit'in **özel doktoru**, V. Murat'ın hastalığını tedavi etmeye çalışan **saray doktoru** ve Viyana'dan getirilen **doktor**, deprem korkusuyla camları kırıp dışarı çıkan Tıbbiye feriklerinden **Doktor Namık Paşa** ve ardından çıkan **Doktor Feyzi Paşa**, Meyyale'nin kızının evlendiği **Doktor Esat Paşa**, Hasan Hilmi Paşayı muayene eden **doktor** ve Hayriye Hanım'ın doğumunu yaptıran **ebedir**.

Kılıç Yarısı Gibi'de (A. Altan, 1998) **Reşit Paşa**, padişahın doktoru ve sevdiği bir insandır. Ragıp Beyin ağabeyi askerî tabip **Cevat Bey**, Fehim Paşanın vurulan adamı için gönderdiği **özel doktoru**, Fuat Paşanın hafiyelerle çatışmaya giren uşağı için çağırdığı **cerrah**, askerî tabip **Lütfullah Bey**, romanın diğer doktor kahramanlarıdır.

Çanakkale Mahşeri'nde (M. Niyazi, 1998) cephede savaşan ve yaralanan askerler cephe gerisindeki sargı yeri ya da hastanelerde doktorlar tarafından tedavi edilir. Romanın doktor kahramanları Ziya Gökalp'le konuşan **Doktor Mürsel**, Hamilton'u kapıda karşılayan Rupert Brooke'ın yattığı hastanenin **başhekimi**, Binbaşı Mahmud Sabri'yi tedavi eden **gözlüklü cerrah**, binbaşının bacağıyla ilgilenen **diğer cerrah**, arkadaşını görmek için Molla Kâzım'ın gittiği hastanenin **başhekimi**, bir odadan çıkan üstü başı kanlı **doktor**, Molla Kâzım'a arkadaşı hakkında bilgi veren **doktor**, yaralı Oğuz Amcayı koğuşa aldırان **doktordur**.

Gölgeden Akan Işık'ta (İ. Dizman, 1998) **Doktor Sami**, kurtuluş yılları sırasında Eskişehir'de görev yapmıştır. Onu daha sonra Samsun ve Ankara'da görev yaparken görürüz. Doktor Sami'nin Samsun'daki iş arkadaşı **Doktor Artun**, yöre halkını iyi tanıyan ve vatanına ihanet etmemiş bir doktordur. Bu hastanede **hastabakıcı Hasan** da çalışır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romandaki sağlık görevlisi kahramanlar **Doktor Binbaşı Salman Sami**, **Doktor Yüzbaşı Halil Rifat**, balıkçılık yanında arıcılıkla da ilgilenen **Baytar Cemil**, Vasili'yi savaşta tedavi eden **doktor**, emirin çadırında Poyraz'ı tedavi eden **cerrah**, savaşa küfreden **doktor binbaşı**, Sivriada'dan kurtulan tek köpeği iyileştiren **baytar**, **Doktor Binbaşı Halil Nuri Bey**, baytarı iyileştiren **Rus doktor binbaşı**, İsmail Çavuşu iyileştiren **Cerrah Sait Efendi** ve merhemci **Iraz Hatun** ile Adana'daki doktor **Seyfi Beydir**.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanın doktor kahramanları, kan davalı Nazım'ı muayene edip rapor veren **hükümet tabibi** ve Sülo Dayıya sigara içmemesini tavsiye eden **doktordur**.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanın sağlık görevlileri, annesine Saadet'in yapısından dolayı zayıf olduğunu söyleyen **doktor**, Saadet'in doğumunu yaptıran ebe **Kara Fatma**, Rıza'nın sık sık hastalanan Saadet'i götürdüğü kasaba doktoru **Ziya Bey**, doktorun onları gönderdiği **röntgenci**, Doğan'ın dizinin tedavisini gerçekleştiren **Doktor Deli Orhan Bey**, onun hemşire karısı **İrfan Hanım**, Rıza'nın çok kilo aldığını söyleyen **Doktor İhsan Bey** ve Bakkal Ahmet'in oğlu Mustafa'nın ortak eczane açtığı **eczacıdır**.

Kabadayının Ölüm'ün soğuk nefesini hissettiğini anlattığı **fenni sünnetçi**, hasta olan Kont lakaplı müdüre kan yapıcı yiyecekler tavsiye eden **okul hekimi**, Feyyuz'un ağabeyi Salih'in aşk hastalığına yakalandığını söyleyen **doktor** ve Gülerk'in mavi pelerini ile yanından hızla geçtiği bisikletli **sünnetçi**, **Efrasiyâb'ın Hikâyeleri** (İ.O.Anar, 1998) romanının sağlık görevlileridir.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşa, Taif kıışlasında görevli olan doktorlar tarafından öldürülmeye çalışılır. Bu doktorlar **Naşit Efendi** ve **cerrah Mehmet Efendidir**. Eski saray hekimlerinden olan **Capalion**, geleneksel yöntemlerle V. Murat'ı tedavi etmeye çalışır. Daha sonra Viyana'dan **sinir hastalıkları uzmanı** getirilir. Yargılanmasına hastalığı engel olan Rüştü Paşanın sağlık durumunun tespiti için İstanbul'dan **Isfini**, **Laskaris** ve **İsak** adlı doktorlar

gönderilir. **Doktor Marko Paşa** ve **Doktor Nuri Paşa**, Abdülaziz'in ölümü hakkında dinlenmek üzere mahkemeye çağırılır. Mithat Paşanın karısı Naime Hanım, bir **ebe** kontrolünde doğum yapar; kadını muayene eden **nisaiyeci** onun bir daha çocuk dünyaya getirmemesini söyler.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Özi kalesinde olanları duyan padişahın yanına koşan **hekimbaşı**, onun felç geçirdiğini söyler.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romandaki doktorların genellikle saray doktoru olduğu dikkati çeker. Abdülmecit'in özel doktorları **Zografos Efendi**, **Spitser** ve **Karatodori Paşa**, Gülustu'yu iyileştirmesi için getirilen saray doktoru **Mümtaz Efendi**, devrik padişahın ülkeden ayrılırken yanında götürdüğü **Baştabip Reşat Paşa**, merdivenden düşen Fuat Paşayı tedavi eden ve paşanın kızını verdiği **Doktor Orhan Abdi Kurtaran**, romanın doktorlarıdır. Menton'da hastalanan Damat Ferit Paşa için **çok ünlü bir doktor** getirilir.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında rol alan sağlık görevlileri, Fikret'e rapor verecek olan **mektep hekimi**, Fikret'in ayağındaki nasırı temizleyen eczacı **Mösyö Antuan**, ayağındaki tümsekleri sorduğu **hekim**, güney cephesinde büyük yaralar alan Fikret'i tedavi eden **kır saçlı doktor** ve **genç doktor**, kahramanın elinden çorba içmeyi reddettiği **Arap hastabakıcıdır**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda **Tabip Şerafettin Efendi**, hükümet konağında görevli olan ve kasabada gerçekleşen adli vakalara bakar.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) sürgün olan Rumlar arasında eczacı **Haralombos**, iğneci **Vasil** ve **Doktor Dimitri** de vardır.

Güven'de (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) doktorluklarından ziyade TKP'li oluşlarıyla ön plâna çıkan kahramanlardan **Doktor Hikmet** ve **Doktor Şefik Hüsnü**, hastalandığında Necla'yı iyileştiren **Doktor Frank**, işleri iyi giden Ali Rıfkı'nın milletvekilliğini kendisine bıraktığı **genç doktor**, Refik'in annesini kandıran **halk düşmanı doktor**, şeker komasına giren Şahin Efendi için getirilen **doktor**, Turgut'un ablasına bakan **Doktor Şadan**, Turgutlara muayenehanenin kapısını açan **hastabakıcı**, Sahir Hocanın evine gelen **Meral'in doktor ablası**, Turgut'un komşusu emekli **banka müdürünün doktor oğlu**, Kürtçü düşünceleriyle öne çıkarılan **Kürt Doktor Nurettin**, Süheyla'nın kürtaj için başvurduğu **Haseki'deki doktor**, dışişleri bakanıyla çok samimi olan **Karadenizli doktor**, Hüsnümelek Beyin tedavisini gerçekleştiren **albay doktor**, onun yanındaki **hemşire**, iki yanlı çalışan ve öldürülen

eczacı, Turgut'un ebelikten emekli komşusu **Ebe Hanım**, işkenceden çıkan Turgut'un görüldüğü **Gureba'daki doktor** da kahraman olarak karşımıza çıkar.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanının doktor ve diğer sağlık işlerinde çalışan kahramanları, Mozes Bronstein'in ağrıların nedeninin farklı iklimden kaynaklandığını söyleyen **doktor**, Arap Sedat'ın yanında öldüğü **eczacı kadın**, onun evlendiği **eczacı arkadaşı**, Madam Eleni'nin cesedini muayene eden **doktor**, Mösyö Jak'ın gördüğü işe giden **doktor**, Madam Alegra'nın Cenevre'deki **psikolog oğlu** ve Diyamante'nin hastalığında getirilen **Doktor Barbut**'tur.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında deniz dibinde kendini kaybeden dalgıca müdahale eden **Denizaltı Filosu Sağlık Şubesi Müdür Vekili Doktor Binbaşı İzzet Demirel** ve **Uzman Doktor Üsteğmen Osman Köksal**, çarpışmadan hemen sonra kurtarılanlara ilk tedaviyi uygulayan Naboland şilebinin **doktoru**, kurtarma çalışmaları sırasında hazır bekleyen Gemlik gemisi **doktorudur**.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın sağlık çalışanları, Katya'nın manevî ağabeyi olan ve İtalyan Hastanesinde çalışan **Aleks**i, onun yanında çalışan **hemşire**, Müjde'ye bir daha hamile kalmamasını tavsiye eden **doktor**, Aleks'i'nin aradığı nöbetçi doktor **Atila**, Katya'nın tedavisi konusunda anlaşılamayan **psikolog** ve **psikiyatridir**.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda, gemisinin uğradığı saldırıda yaralanan Tao-Li için bir **otacı** getirilir.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda(M.A.Erginöz, 2000) iki sağlık görevlisi karşımıza çıkar. Bunlardan biri padişahın son anlarında onu tedavi etmeye çalışan **Hekimbaşı Hıdır Ağa**, diğeri ise zehirlenen Cem Sultanı tedavi etmeye çalışan **doğtordur**.

Kiraze (S.Kamuran,2000) adlı romanda Kiraze'nin ablası Soli, kendisinden yaşça büyük bir saray doktoru olan **Mordohay Çiprut**'la evlenir. Raşel ve Moşe'nin komşusu **Doktor Salvo**, diğerkomşusu **Doktor Danon**, gözden düşen Josef Nasi'nin yerini alan **Doktor Salamon Eskenazi** ve Süleymaniye Külliyesindeki şifahanenin **başhekim**i sağlık görevlisi kahramanlardır.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) bebeğini dünyaya getirmek istediği için Bozdağ'a çıkan Nurbanu'nun sağlık durumunu kontrol eden **harem hekim**i ve **hekimbaşı**; Resul'e olumlu bir cevap veremediği için üzülererek hasta olan Nergizeda'yı tedavi eden

sarayın **hekimlerinden biri**; Nergizeda'nın yatırıldığı hastanenin **başhekim**i ve **hasta bakıcısı** bu başlık altında değerlendirilir.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında IV. Mehmet, **hekimbaşı** tarafından sünnet edilir.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında şişman kahraman çocukluğunda **bir psikiyatra** götürülür. Ancak gözlük takmaya başlayan adamın gözlerini göremeyince çocuk onunla konuşmaktan vazgeçer. **Bir doktor**, rejim yaptığı günlerin birinde daha fazla yiyen şişman kahramanın midesini yıkar. Madame de Marelle'nin doğumunu **bir ebe** yaptırır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanındaki sağlık görevlileri, Servet Paşanın oğlunu dünyaya getirecek yetim kızın doğumunu yaptıran **köy ebesi**, Teşkilat'ın yetkili kişilerinden olan **Doktor Bahattin Şakir**, **Doktor Nazım**, **Veteriner Yarbey Rasim Bey**, Kara Kemal Beyin hastalığını takip eden **Doktor Fahri Can** ve Trablusgarp'ta hastalanan Halit Beyi muayene eden esir **İtalyan doktordur**.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romandaki doktorlar, hastane ve halkevi polikliniğinde çalışan **Kemal Bey**, hacı amca'yı tedavi eden **Doktor Nişanyan**, Sıtma Savaş Derneği başkanı **Doktor Ekrem Bey**, **Doktor Behçet Bey**, hastane başhekim **Bedia Hanım**, eşi **Doktor Kâzım Bey**, adı komüniste çıkmış olan **Dişçi Mustafa Bey**, Bayan Amalia'ya Edremit iklimini tavsiye eden **doktor**, **Doktor Cevat Bey**; sağlık çalışanları, kasabalıların ilaç ihtiyacını karşılayan **Eczacı Nihat Bey**, Kemal Beyin Maria'ya aşkını Bedia Hanıma anlatan **başhemşiredir**.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında kendisine kurulan pusuda yaralanan Osman'ı tedavi etmek için **Pansumancı Kel Mustafa** çağırılır. Mehmed Efendinin atının tedavisi için çağırılan kişi ise **Devegüden'in Recep Emmidir**.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda rol alan sağlık görevlileri Gülhiz'e üçüncü doğumu yapmaması gerektiğini söyleyen **doktor**, hastalanan Gülhiz için ağabeyinin her gün gönderdiği **aile doktoru**, kocasının isteği üzerine çocuğunu aldirmaya giden Sümeyye'nin istediğini yapmayan **doktor** ve Sümeyye'nin Almanya'ya gitmek için sağlık raporu almaya gittiği hastanedeki **hemşiredir**.

Alayın Kızları (M.Özünal, 2000) romanındaki doktor kahramanlar, askerlerin vitaminsizlikten ağız yaraları çektiğini söyleyen **tabur doktoru**, Sitare'nin gençliğinde çarşıdan geçebilmek için gittiği **Dişçi Oskar**, Ayşen'in kızının çocuğunu

aldırmak için gittikleri **Doktor Atay Bey**, Ayşen'in babasının arabasını satın alan **Doktor Fahri**'dir.

VI. ADALET ÇALIŞANLARI

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında yer alan adalet görevlileri Nazilli Heyet-i Milliye delegesi **Avukat Ömer Lütfi**, Yunan komutan tarafından hapsedilen **Aydın müddei umumisi** ve **hâkimidir**.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda Mariya ve Hasan'ın birlikte çalışmaya başladığı zamanlarda onlar arasındaki iş ilişkisini avukat **Varuçakis** düzenler.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanındaki hukukçular Şekip'in babası **Avukat Fuat Bey**, Enis Behiç Beye ispiirtizma masası hazırlatan **avukat**, gramofon davasında Şekip'i yargılayan **reis bey**, onun azarladığı **avukat**, Deveci Halil'e ceza veren **hâkim**, trafik kazası yapan **Avukat Halil Bey**, Tokatlayan Oteline baskın yapan **savcı**, Vildan Hanımın **avukatı**, kadını yargılayan **reis beydir**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanının hukukçu çalışanları, Seyit Rıza'yı yargılayan mahkeme üyeleri ve onu savunan dava vekilleridir. Bunlar Seyit Rıza'yı savunan dava vekilleri Şadıllı aşiretinden **Ali Efendi** ve arkadaşı **Bahri Efendi**, Elazığ İstiklal Mahkemesi Başsavcısı **Hatemi Şahamoğlu**, idamları haftasonu gerçekleştirme kararı veren **savcı vekili**, mahkemeyi izleyen Yavan'ın bir medeniyet âlimine benzettiği **çatık kaşlı hâkim**, dibi çamurlu berrak sulara benzettiği **sağdaki hâkim**, tanıdığı bir yüzbaşıya benzettiği **soldaki hâkimdir**.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında dava vekili **Faik Beyin** belediye bahçesinden kakhaha sesleri yükselir.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda **Avukat Mustafa Kemal Bey**, Selamet adlı gazeteyi çıkarır. İşgal kuvvetlerinin tutukladığı kişileri yargılamak için kurulan düzmece mahkeme, **mahkeme başkanı** tarafından açılır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda adaya atanan hâkim **Mahir Bey**, İstiklal Mahkemeleri ile alay eder. Kasabanın **savcısı**, Kavlakzade Remzi'nin İsmail Çavuş hakkındaki şikâyetlerini dinler.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda, **hâkim** muhtarı dava eden köylüleri azarlar. Köydeki kan davası üzerine köye gelen **savcı**, Kâzım ve Nazım'ın köyde olmadığını tespit eder.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda karısını öldürerek hapse giren **Mustafa'nın avukatı**, onu herşeyi anlattığı için uyarır. Cinayet işleyen **Duran'ın avukatı**, ona yirmi yıl verileceğini tahmin eder.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda yargılamayı yapan mahkemenin üyeleri mahkeme başkanı **Sururi Efendi**, başkan yardımcısı **Hristo Foridis Efendi**, sonraki mahkeme başkanı **Kristofidis**, sorgu yargıcı **Mehmet Bey**, adliye memuru **Hüseyin Sıtkı** ve **Emrullah Efendi**, mahkeme üyeleri **Tevfik Efendi**, **Emin Efendi**, **Hüseyin Bey**, **Tekfur Efendi**dir.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanının başkahramanı **Kemal Bey**, müddeiumumidir. Anadolu'da çalışmak isteyen kahraman kendi memleketine görevlendirilince dürüstlüğü kişisel meselelere yorulur. Romandaki diğer adalet çalışanları dava vekili **Zuhuri Molla**, sorgu hâkimi yardımcısı **Fehmi Efendi**, naib **Mecid Efendi**dir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda rol alan adalet çalışanları, Almanlarla görüşmeye giden Azeri **Avukat Müstegip Fagil**, Doktor Hikmet'in Türkiye'ye dönebilmesi için bakana başvuran kardeşi **Avukat Hakkı Bey**, Necla için nişanlısından ayrılan akrabadan **bir avukat**, Seher'in Nazım Hikmet şiirlerini ilk duyduğu davavekili **Bedri Bey**, Mithat'ın arkadaşı **Avukat Sezai Bey**, Zübeyde Hanımın Sayıştay emeklisi kocası **Fikri Bey**, Rahmi Ustanın başvurduğu eski arkadaşı **Avukat Rana**, içeri alınan Turancılara sorguda yapılanları anlatan **Avukat İskender**, Necla'yı sorgulayan **binbaşı yargıç**, Turgut'un yanında çalıştığı **Avukat Mecit Bey**dir.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanının avukat kahramanları, Fortüne Teyzeyi terk eden **avukat kocası**, onun birlikte olduğu **meslektaşı**, Tant Tilda ve arkadaşının gitmeyi düşündüğü **Avukat Çerni**'dir.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında, **cumhuriyet savcısı** olay hakkında denizaltında mahsur kalanlar ve diğer şahitlerle görüşme yaparak olayın adli boyutunu takip eder.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romandaki adalet çalışanları, Hulki Beyin avukat babası **Abdurrahman Bey**, Şükran'ı sorgulayan **Cevat Savcı**, savunan **avukat**, yargılayan **ağır ceza reisi**, reisin sağındaki **cüppeli adam** ve

solundaki **cüppeli adam**, Paradisos'un yeniden inşası konusunda çıkan tüm engelleri aşan **avukattır**.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) romanında asıl mesleği avukatlık olan **Tahsin Bey**, aynı zamanda halkevinin başkanlığını da yürütür.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında Mehmed Efendinin çarşıdaki dükkân komşuları arasında avukatlar da bulunur. Bunlar **Avukat Kör Sacit**, ortağı **Ramiz Bey**, **Avukat Nafiz Bey** ve Hatem Ağanın ziyafete götürdüğü ama usul erkân bilmeyen **müddeiumumidir**.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Şahide'nin danıştığı **avukat**, kocasına boş kâğıt imzalatmasını tavsiye eder.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında **askerî savcı**, darbenin erdemine inananlardandır.

VII. YEREL YÖNETİM GÖREVLİLERİ

Çete Ayşe (S. Burhan, 1996) romanında köylülerin Menderes'in güneyine geçmeye çalıştıklarını söyleyen İmamköy'ün muhtarı **Mehmet Çavuş**, Aydın'ın vekil belediye reisi **Emin Bey**, Yunan binbaşının Araplı köyünde çağırttığı **muhtar**, Hamamköy'ün **muhtarı**, yerel yönetim başkanlarıdır.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanındaki tek yerel yönetim görevlisi zeplin yolcularını ağırlayan **Zagreb belediye başkanıdır**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Bargini köyü muhtarı **Turabi**, binbaşının sakalını kesme emrine uymayarak köyde birçok kişinin ölümüne neden olmuştur.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda Bekir Efe Möhye köyü **muhtarına** kitabından verir. Ankara **belediye başkanı** görevden alınır ve yerine **Kütükçülerin Ali Bey** getirilir.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda yerel yönetim liderleri Sivriada'ya köpekleri toplayan **İstanbul belediye başkanı**, Demirci Efenin çağırttığı köyün **muhtarı**, kasabanın **belediye başkanıdır**.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda **köyün muhtarı** Ş. Murat, Umut Öğretmenin köy için yaptığı tüm çalışmaları destekler. Ş.Murat'tan **önceki muhtar** da köylüler tarafından mahkemeye verilmiştir.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romandaki yerel yönetim görevlileri köyün üç nesil boyunca değişen muhtarlarıdır. Muhacir olarak köye gelen Besim'e bekçilik görevi veren **muhtar**, köyden geçen cipteki **Gökçeköy'ün muhtarı**, camiye giderken gördüğümüz **Muhtar Akif**, milletvekilini dinlemek için köylüyü meydana toplayan **muhtar** ve köye gelen askerlere eşlik eden **Muhtar Temindar**, romanın muhtar kahramanlarıdır.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanındaki yerel yönetim görevlileri, Galloğlu'nun eviyle arasına telefon hattı çektiği **muhtar** ve İlimdar'ı Zeynel Dede ve kurt oğlanla hacca gitmeye ikna etmeye çalışan **Divana köyü muhtarıdır**.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanın muhtar kahramanları, Rahmi Ustanın Sovyetler aleyhine konuşmalarından rahatsız olduğu **Muhtar Recep Efendi**, teyzesine Halil'i soran **Muhtar Faik Efendi**, Halil'e kayıt yaptırması gerektiğini hatırlatan Kasımpaşa'daki evin **mahalle muhtarıdır**.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanında, Şükran'ın köyünün **muhtarı**, babasının borcu karşılığında Şükran'ı alır. Eskişehir'in **belediye başkanı**, Müjde'nin fikirlerine çok önem verir ve onun fikirlerinden faydalanır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda, Kemal Beyin uzun zaman belediye başkanlığı yaptıktan sonra vefat eden **babası**, çok sesli müzik konserini dinlemeye gelen **Edremit belediye başkanı**, halkevinde Tahsin Beyle çalışan belediye başkan yardımcısı **Cahit Bey** ve köycülük şubesinin gittiği köylerden birinde doktorların hasta bakması için bir oda ayıran **muhtar**, yerel yönetim görevlileridir.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında **Kızık köyü muhtarı**, Çerkezoğlu Süvari'nin oğlunun nikâh kaydını yapar.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanda Samsun'daki işgalcilere karşı kurulan çeteleri ve çetecileri vatan haini ilan eden mutasarrıfın konuşması sırasında, şehrin belediye başkanı **Ali Rıza Bey** de mutasarrıfa destek olmak üzere meydana bulunur.

VIII. SARAY ÇALIŞANLARI

a) Musahip

Güç ve Güzellik'in (A.Özyalçiner, 1997) musahip kahramanları, padişahın özel işlerine bakan musahibi **Beşir Ağa** ve padişaha İstanbul'dan övgüyle söz eden **musahibidir**.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda **Musahip Ortanca Celal**, padişah ile birlikte fetihten sonra İstanbul'u gezmeye çıkar.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) romanında Şehzade Selim'i musahipleri ile birlikte taht kavgasındaki durumu veya şehirdeki gelişmeleri değerlendirirken görürüz. Selim'in musahipleri **Musahipzade Celal Bey, Manisalı Deruni Çelebi, Manisalı Abdi, tarihçi Şehabi Efendi, Taceddin, Turabi**'dir.

b) Mabeynci

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda rastladığımız mabeynci kahramanlar **İkinci Mabeynci Ali Bey**, Şuhucihan Hanımın eşi **Mabeyin Başkâtibi Halit Bey**, devrik padişahın yanından ayrılmak istemeyen **Başmabeynci Hafız Mehmet Bey**, **İkinci Mabeynci Atıf Bey**, padişah götürülürken yanında olan mabeynciler **Tahir Bey, İbrahim Bey, Saadettin Bey**, V. Murat'ın **Başmabeyncisi Ethem Bey**, **Mabeyin Müşaviri Nuri Bey**, devrik padişahı öldürmekten mahkûm olan **Mabeynci Fahri Bey**, **Mabeynci Necip Bey**, **Mabeynci İzzet Bey**, **Mabeynci Seyyit Bey**, Konya valisi Hilmi Paşaya mektup gönderen **Mabeyin Başkâtibi Ahmet Süreyya Paşa**, Sadrazam Mithat Paşayı karşılamayan **başmabeyncidir**.

Kılıç Yarısı Gibi'nin (A. Altan, 1998) mabeynci kahramanları, **Başmabeynci Tahsin Paşa**, **Mabeyin Başyardımcısı Arap İzzet Paşa**, Abdürrezzak Bey ve şehremini arasındaki olayları haber veren jurnalleri padişaha getiren **mabeynci**, padişahın Ragıp Beyin fotoğrafını görmek istediğini söylediği **mabeynci**, Rum cariyenin çıkardığı yangını haber veren **mabeyncidir**.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda **Akkoyunlu mabeyncilerinden Perviz**, İsmail'e Şahkulu'nun kervanları vurarak kendisine doğru geldiğini bildirir.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda yer alan mabeyinciler Mithat Paşa ile birlikte Taif'e gönderilen **Mabeyinci Fahri Bey** ve **Mabeyinci Seyyit Bey**, Mithat Paşaya sadrazamlık mührünü götüren Abdülaziz'in **Başmabeyincisi Hürşit Bey**, Mithat Paşanın valide sultan için yazdığı önerilerini gönderdiği **Mabeyinci Hamdi Paşa**, Mithat Paşaya temyiz süresinin dolduğunu hatırlatan **Başmabeyinci Ragıp Beydir**.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Napolyon'un işgalini Cezzar Ahmet Paşaya **mabeyincisi** bildirir. **Mabeyinci Ahmet Bey**, padişahın isyancıların durumunu değerlendirdiği kişilerdendir.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romandaki mabeyinciler Gülustu'nun ölümünü valide sultana anlatmak için Zografos Efendinin başvurduğu **başmabeyinci**, Abdülaziz'e kendisini konuk edeceklerini söyleyen **bir mabeyinci**, affedilmek isteyen Reşat ve Nuri Beylere ayrı ayrı dilekçe yazmalarını tavsiye eden **başmabeyinci**, Londra'dan dönen Ferit Beyin görüştüğü **Abdülhamit'in başmabeyincisi** ve ülkeden ayrılan Vahdettin'le birlikte giden başmabeyinci **Ömer Yaver Paşadır**.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) Cem Sultan, mabeyincileri **Sinan** ve **Celal** Beylerle Fransa'ya tekrar gidişini konuşur.

Sur ve Sultan'da (R.Bilge, 2000) **bir mabeyinci** Ali Ufki Beyi padişahın yanına götürür.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında padişah bostancıbaşının idam edilmesi emrini **Başmabeyinci Ahmet Beye** verir. Şehzade Selim'in Fransa kralına yazmak istediği mektubu hazırlayan mabeyinci **Tosyalı Ebubekir Ratip Efendidir**. Hatice Sultan, hayatının son yıllarını mabeyinci **İzzet Beyle** geçirir.

c) Haremağası

Engereğin Gözündeki Kamaşma'nın (Z.Livaneli, 1996) başkahramanı bir haremağasıdır. **Darüssaade Ağası Habeş Süleyman**, 67 yaşında bir saray görevlisidir. Padişahın gücünden çok etkilenen ve ona hayran olan haremağası, sarayın her yerine girip çıkabilme hakkına sahip olduğu için kendini ayrıcalıklı hisseder.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda yer alan haremağaları, Davut Paşanın emriyle şehzadeleri öldürmeye çalışan **zalim haremağası** ve aynı amaç

için görevlendirilen **bir akağa**, Recep Paşayı padişahın yanına götüren **hadımağalardan biri**, sivri dili yüzünden Nefi'ye yardım etmekten vazgeçen **hadımağalardan biridir**.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında emekli haremağaları **Şehabettin** ve **Mehmet** kardeşler, hükümeti yıkma girişimi suçundan gözaltına alınır. Ruh doktoru Celal Beyin elektrikli cihazıyla tedavi ettiği **haremağası** kendini çok iyi hisseder.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) romanında akıncı Türk tarafından kaçırılan ve hadım edilen Mişel, saraya gönderilir. Sarayda haremağası olan kahramana, **Mikail bin Abdullah** adı verilir.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) padişahın Müşfika Kadın Efendiye bakması için gönderdiği Reşit Paşanın yanında bulunan **haremağası**, doktorun kadın efendinin sırtına bakmasına izin vermez.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda görevli haremağaları, Abdülmecit'in kadınlara haber gönderdiği **kızlarağası**, Meyyale'nin gelin arabasının kapısını açan **haremağası**, Musa Paşanın geldiğini valide sultana bildiren **Darüssaade ağası**, Abdülaziz'in çağırdığı **Sümbül Ağa**, Şuhucihan Hanımın konağındaki **haremağası**, Hıdiv İsmail Paşanın valide sultana hediye ettiği **Selim Ağa**, **Kızlarağası Cevher Ağa**, Hasan Hilmi Paşanın konağının haremağası **Fidan Ağa**, tahttan indirildiğini padişaha haber veren **Elmas Ağa**, valide sultanı yeni saraya kapatmak için götürürken yanında gelen **haremağası**, gelip pencereleri sıkı sıkı kapatan **haremağası**, valide sultana sorgulayan haremağaları **İsmet Ağa** ve **Emin Ağa**, valide sultanı oradan çıkaran **haremağası**, Kemal Beyin Çeşmidil'i almaya geldiğini bildirmek için yatakhaneye gönderilen **haremağası**, Meyyale ile Sivas'a giden **Dilaver Ağa**, deprem sırasında padişahın işaret ettiği **kızlarağasıdır**.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) Mithat Paşanın evinde çalışan ve aslında bir hafiye olan haremağası **Nezir Ağa**, paşanın İzmir'deki konağı basıldığında camlara ve avizelere tabancayla ateş eder. **Kızlarağası Cevher Ağa**, Pertevniyal Valide Sultan tarafından Mithat Paşadan devletin durumunun düzelmesi için gereken önlemleri bir rapor halinde getirmekle görevlendirilir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanın haremağaları, Alemdar Mustafa Paşanın emrini dinlemeyerek Selim'i getirmeyen **Kızlarağası Mercan Ağa**, padişahı öldürmeye gelenlerden **Akhadım Cevher Ağa**, padişah ve Şehzade Mahmut'u koruyan haremağaları **Anber**, **İsa** ve **Kasım Ağa**, Şehzade Selim

kafese alındığında onun dışarı çıkmasını engelleyen **Hadım Süleyman Ağa**, padişaha amcasının ölümünü haber veren **Kızlarağası İdris Ağa**'dır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında haremini gönderen Alemdar Mustafa Paşanın yanında **bir haremağası** kalır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romandaki haremağaları, Abdülmecit'in **kızlarağası**, Gülustu ile Eyüp'teki evde yaşayan **haremağası Süleyman Ağa**, top seslerinden Abdülaziz'in tahttan indirildiğini anlayan **yaşlı haremağası**, Suphi Paşaya bir Arap şeyhinin hediye ettiği, ancak konaktaki cariye Suzidilara'yı kaçıran **Yusuf**, ülkeden ayrılan Sultan Vahdettin'in yanında götürdüğü haremağaları **Mazhar Ağa** ve **Hayrettin Ağa**dır.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Nurbanu'yu Manisa'ya getiren grup içinde yer alan haremağası **Sümbül**, Nergizeda'yı götürdüğü sünnet düğününde Resul'le buluştuğu öğrenildiği için saraydan uzaklaştırılır. Bir başka haremağası **Behlûl**, şehzade sarayındaki kadınların şehirdeki alışverişlerini yapmak üzere görevlidir. Romanın ismi belirtilmeyen diğer haremağaları, Nurbanu'yu getiren arabacının yanında oturan **haremağası**, Nurbanu'yu Hürrem Sultanın huzuruna götüren **haremağası**, Selim'in hareme haber gönderdiği **haremağası** ve Sümbül'ü çağırarak saraydan kovulduğunu bildiren **akağadır**.

Turhan Sultana çocuk padişahın sünnet olması gerektiğini söyleyen **akağa** ve kara **haremağası**, valide sultanlar arasındaki çatışmanın gerginliğini yaşayan yüksek rütbeli **haremağası** ve kara **haremağası**, padişahın gireceği mekândakileri uyaran **akağa**, Melek'in hizmetindeki **Yadigâr**, onun oda arkadaşı **akağa**, Kaan'ı valide taşlığına götüren **karaağa**, Kaan'ı Turhan Sultanla yalnız bırakmak istemeyen yaşlı **haremağası**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) romanının haremağası kahramanlarıdır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanının haremağası kahramanları, **Kızlarağası İdris Ağa**, Hatice Sultanın sarayında görevli **başağa** ve **haremağası**, haremağası **Musahip Ağa**, **Kızlarağası Mercan Ağa**, haremağası **Nezir Ağa**, haremağası **Yusuf Ağa**, padişahın tahttan indirilme fermanı verilen **darüssaade ağası**, Selim'i öldürmeye gelenleri durdurmaya çalışan **akağadır**.

d) Kapıcıbaşı ve Kapıcılar

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda IV. Murat'ın öldüğü haberini, Şehzade İbrahim'e **bir kapıağası** verir.

Güç ve Güzellik'te (A.Özyalçiner, 1997) yer alan kapıcılar, kapıcılar kethüdası **Ahmet Ağa**, kapıcılar kethüdası **Hüseyin Ağa**, kapıcılar kethüdası **Salih Ağa**, Tayyar Mehmet Paşaya başvezirlik haberini götüren **kapıcılar kethüdası**, Eflak voyvodasına gönderilen **kapıcıbaşı Süleyman**, Bektaş Hanı padişahın huzuruna çıkarırken koluna giren **kapıcıbaşı**, Emir Talha'nın yanına bırakılan **kapıcıbaşı**, padişahın ölümünü başvezire ileten **kapıağasıdır**.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında sarayın kapı oğlanları kimi zaman haber getirip götürürken, kimi zaman kahramanlara yol gösterirken karşımıza çıkar. Enişte'nin ölümünü haber vermek üzere saraya giden Kara'yı gideceği yere götüren **kapı oğlanı**, Üstat Osman'ı saraya çağıran **kapı oğlanı**, Kara'yı sorgulanmak için saraya çağıran **ketum kapı oğlanı** romanda gördüğümüz kapıcılardır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı'da (D.Bayladı, 1999) Köse Musa Paşa, saraydan gönderilen **kapıcıbaşı** tarafından öldürülür.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda kapıcıbaşı **Mesud Ağa**, II. Mahmut tarafından Tahmisçioğlu ayaklanmasını bastırması emrini şehrin ayanına bildirmekle görevlendirilir.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda şehzadenin Konya'ya atandığı fermanını getiren **Kapıcıbaşı Mahmut Ağa**, Konya'ya hazırlıklar için gönderilen eski kapıcılardan **Ali**, Bayezid'e götürdüğü ferman yüzünden kötü muamele gören kapıcıbaşılarından **Mihnet Ağa**, Nurbanu'yu getiren arabayı görünce dışarı çıkan **kapıcıbaşı**, onları saygıyla karşılayan **kapıağası** romanın kapıcı kahramanlarıdır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında saraydaki ziyafete giden Kaan'ı **bir kapıcı** içeri alır.

e) Hazinedar

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanın hazinedar kahramanları, padişahın Hezarfen Ahmet Çelebi'ye maaş bağlanmasını emrettiği **hazinedar ağa** ve Evliya Çelebinin hediyelerini yazdırdığı **hazinedarbaşıdır**.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) Enişte Efendinin katilini bulma görevi, padişah tarafından bostancıbaşı ile hazinedarbaşı **Hazım Ağaya** verilir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda **Hazine Vekili Zenci Nezir** ve **Hazine Kâhyası Ebe Selim**, III. Selim'i öldürmeye çalışanların başında gelir.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında isyancıların hazırladığı kara listeyi padişaha götüren **hazine kâhyasıdır**.

f) Kethüda

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) **kethüda** para vermek gerektiğini söyleyerek ölmek istemeyen eski sadrazamdan tüm altınlarını alır.

Kitab-ül Hiye'in (İ.O.Anar, 1996) **kethüda** kahramanları Yafes Çelebinin yaptığı kılıcı görmeye gelen esnaf şeyhinin yanındaki **kethüda**, nâkillerden **esirhane kethüdası Kâmî Efendidir**.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanın **kethüda** kahramanları, **Kethüda Mustafa Efendi**, **Kethüda Ayas Ağa**, **Kethüda Ömer Ağa**, eski **kethüda Hüseyin**, yeni **kethüda Kara Ali**, yeniçeri **kethüdası Bayram Ağa**, eski **kethüda Süleyman Ağa**, yeni **kethüda Macar Ali Ağa**, **Kethüda Zülfikar Ağa**, **Kethüda Koca Aslan Ağa**, reisülküttabın **kethüdası Mehmet**, tersane **kethüdası Piyale Paşa**, Hüseyin Subaşının ölüm fermanının verildiği **ocak kethüdasıdır**.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda yer alan **kethüdalar** Mısır hıdivinin Halil Şerif Paşanın görevden alınması için Rüştü Paşaya rüşvet gönderdiği **kapı kethüdası Abraham Paşa**, Fatma Sultanın düğününde yer alan **hazine kethüdasıdır**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda yer alan **kethüdalar**, Körşeytanın Sadullah'ın fırınından ekmek çaldığı **kethüda** ve Nizamı Ceditçi vezirin kasabaya gönderdiği **kethüdası Bayram Ağadır**. **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda birçok grubun **kethüdasıyla** karşılaşmak mümkündür. Bunlar, **Nurbanu**'yu hamama götüren **kethüda kadın**, divanda Lala Cafer Paşayı karşılayan **kapıcılar kethüdası**, divanda sorunları dinlenen **bahçıvanlar kethüdası** ve **attarlar kethüdası**, Rüstem Paşadan mührü hümayunu alan **kapıcılar kethüdası** ve Bayezid'in eski **sekbân kethüdasıdır**.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) adlı romanda Turhan Sultanın yanına gelen Kaan'ı **kethüda kadın** karşılar.

Hatice Sultanın sarayının işlerine bakan **kethüdası**, Beyhan Sultanın **kethüdası**, isyancılardan **kethüda Refik**, Nezir Ağanın Selim'i öldürme düşüncesini açtığı **sadaret kethüdası**, Selim'i öldürenler arasında yer alan **hazine kethüdası**, isyancıların kara listesinde adı bulunan **İbrahim Kethüda**, **Hatice Sultan**'da (H.Topuz, 2000) yer alan kethüdalarıdır.

g) Silahtar

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda yer alan silahtar kahramanlar, padişahın tek eliyle kaldırdığı iri yarı bir kişi olan **Silahtar Musa Paşa**, Sultan Murat'ın çok sevdiği nedimi **Silahtar Mustafa Paşa**, divana getirtilen **Silahtar Cafer Ağa**, padişahın Evliya Çelebi'yi yanına çağırtmak için gönderdiği **Silahtar Melek Ahmet Ağa**, Bektaş Hanı padişahın huzuruna koluna girerek çıkaran **silahtar paşadır**.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında saray kapısında bekleyen Alemdar Mustafa Paşa, **silahtar ağayı** dışarı çağırır.

h) Bostancıbaşı

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanın bostancı kahramanları **Bostancıbaşı Mehmet Ağa**, **Bostancıbaşı Duce Mustafa Ağa**, Hüsrev Paşanın idam fermanını getiren **Bostancı Laz Ahmet**, padişahın yasaklarına uyulmadığını öğrendiği için Edirne'ye gönderdiği **bostancıbaşı**, imamın fenersiz oğlunu öldüren **bostancı**, görevini kötüye kullandığı için derisi yüzülen **bir bostancıdır**.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanının **bostancıbaşısı**, Enişte'nin katilinin yakalanması konusunda padişah tarafından bizzat görevlendirilmiştir.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda yer alan bostancı kahramanlar, padişahın birlikte tebdili kıyafet ettiği, isyancıların durumunu değerlendirdiği **Bostancıbaşı Şakir Bey**, Selim'i öldürmeye gelenlerden **bostancı**

neferi, Şeyh Galib'i ziyarete gelen Selim'in yanındaki **bostancı zabiti**, meclise geç kalan İsak Efendiyi içeri almak istemeyen ve padişahın azarladığı **bostancı zabiti**dir.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında Edirne'de Nizamı Cedit'i kurmaya çalışan **Bostancıbaşı Ahmed Ağa**, öldürülür.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda bir devşirme olan **Resul**, bostancı olarak seçilmiş ve Manisa'ya bostancı hasekisi olarak gönderilmiştir. Buraya gelen Resul, **Bostancıbaşı Davud**'un odasına girer. İstanbul'da saray görevine alınacak çocuklardan arda kalan gruba bakan **bostancıbaşı**, Resul'ü bostancılık için seçer. Romandaki diğer bostancılar yeni ektiği çiçeklere Gazi Hünkâr'ın hayran olduğu **bostancı**, Resul'ün ortadan kayboluşuyla ilgili bilgi veren **bostancılardan biridir**.

Kösem Sultan yanında yer alan **Bostancıbaşı Ali**, padişahı karşılayan **Edirne bostancıbaşısı** ve padişahın kayık gezintisine çıkacağını başvezire haber veren **bostancıbaşı, Sur ve Sultan**'ın (R.Bilge, 2000) bostancı kahramanlarıdır.

Hatice Sultan'da (H.Topuz, 2000) **Bostancıbaşı Şakir Bey**, isyancıların isteği üzerine idam edilir. Selim'i öldürmeye gidenlerden biri olan **Bostancı Deli Mustafa**, Melling'e sahilsarayın kapısını açmak istemeyen **bostancı** diğer bostancı kahramanlardır.

IX. POLİTİKACI VE MİLLETVEKİLİ

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Ziya'nın başvurduğu **Tunceli milletvekili**, Hayriye'nin Tunceli'ye atanmasını sağlar.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanındaki siyasetçi kahramanlar, Fatih ve Edirnekapı'daki mürtecilerden şikâyet eden İstanbul milletvekili **Avni Bey**, İstanbul'da atış poligonu kurulmasını tavsiye eden İstanbul milletvekili **Haşmet Bey**, Aksaray milletvekili **Besim Atalay** ve İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya**'dır.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında **İçişleri Bakanı Şükrü Kaya**, Atatürk ile birlikte köprü açılışı için Elazığ'a gelir.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli'nin (G. Azak, 1997) siyasetçi kahramanları, tarım politikası hakkındaki düşüncelerini dile getiren **Cavit Oral**, demokrasinin insanca yaşamak olduğunu söyleyen **Bahadır Dülger**, kasabadaki Demokrat Parti kuruluşuna katılan **Yatağanlı Baha Akşit**, seçim öncesi kasabada konuşma yapan **Halkçı Reşat Aydın** ve eski milletvekili **Faik Bey**dir.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda rol alan milletvekilleri Saruhan mebusu **Reşit Bey**, **Hacı Atıf Bey**, meclis başkanı seçilen **en yaşlı milletvekili**, Sinop milletvekili **Hoca Abdullah Efendi**, Yeşilordu derneğine üye olduğu için milletvekilliği düşürülmek istenen **Muhittin Baha Beydir**.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında cumhuriyet dönemi siyasetinden bahsedildiği için milletvekili kahramanlar bulunur. Romanın başkahramanı bir milletvekili olan **Cemal Beydir**. Diğer milletvekili kahramanlar ise, **Hüseyin Avni Bey**, **Diyap Ağa**, **Ali Şükrü Bey**, **Ziya Hurşit Bey**, **Ahmet Muhtar Bey**, **Salih Bey**, **Ali Sait Bey**, **Sadri Maksudi Bey**, **Gevher Bey**, **Necip Ali Küçük**, **Yunus Nadi**, **Şevket Süreyya Bey**, **İsmail Hakkı Baltacıoğlu**, **Akil Bey**, **Davut Bey**, yanına gelmediği için Atatürk'ün azarladığı **milletvekilidir**.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda **Kavlakzade Remzi**, önce kasabada fırka reisi iken sonra Ankara'ya mebus olarak gider. Poyraz'a İstiklal Madalyası verilmesini sağlayan eski yüzbaşı, bir **milletvekili** olmuştur ve Musa Kazım Ağaefendinin Girit'e dönmesine yardım ettiği için Poyraz'ı azarlar. **Sait Rahmi'nin babası** Ankara'da mebustur. Kasabada fırka temsilciliği açılması törenine katılan **mebuslardan uzun olanı** ve onun yanına gelen **mebus** romandaki diğer milletvekilleridir.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda **Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel**, Umut'un okulunu ziyaret ederek öğrencilere tavsiyede bulunur.

Darbeyle tutuklanan bakanlar **Rüştü Zorlu** ve **Hasan Polatkan** ile seçim zamanı köye sık sık gelen AP milletvekili **Vahit Eskişehirlioğlu**, **Ölü Yüzler** (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanın siyasetçileridir.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanın cumhuriyet dönemine değinen kısmında politikacılar karşımıza çıkar. Halkı tribünlerden sahaya inmeye davet eden **politikacı (Bülent Ecevit)**, öldürülen **Adnan Menderes**, darbecilere karşı çıkan **badem bıyıklı politikacı (Necmettin Erbakan)**, bir gecede yedi yüz trilyon el değiştirdi diyen bir **başbakan(Mesut Yılmaz)** romanda yer alan politikacılarıdır.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda siyasetçi kahraman sayısı fazladır; ancak bunların çoğu olumsuz tiplerdir. Bunlar, siyaseti ticarî amaçlarla kullanan milletvekili **Eşref Bey**, Anti-Sovyetik dış politika üreten **Selim Sarper** ve **Feridun Cemal Erkin**, Sovyet-Türk dostluğu kalıntılarından kurtulmaya çalışan **Numan Menemencioğlu** ve **Hüsrev Gereade**, Rahmi Ustanın vahşi bulduğu Alman **Ribbentrop**, savaş hakkında açıklamalar yapan Rus siyasetçi **Lozovski**, Erkiilet

Paşanın davetlisi olarak gelen Alman bakan **Hentig**, Von Papen'in Mercedes armağan ettiği konuşulan Dışişleri bakanı **Necmettin Sadak**, solcuları koruyan Millî Eğitim Bakanı **Hasan Ali**, Ulaştırma Bakanı **Ali Fuat Paşa**, İçişleri Bakanı **Şükrü Kaya**, Maliye Bakanı **Fuat Ağralı**, yeni Dışişleri Bakanı **Hasan Saka**'dır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında Mr. Page'in sevgilisinin kocası, İngiliz İşçi Partisinde ünlü **bir siyasetçidir**.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında Millî Savunma Bakanı **Seyfi Kurtbek**, kurtarma çalışmalarını bizzat takip eder.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanın siyasetçileri, Yassıada duruşmalarında 6-7 Eylül olayları ile ilgili açıklamalar yapan eski dışişleri bakanı **Zorlu**, okul müdürünün eski öğrencisi olan **millî eğitim bakanı**, Müjde'nin brifing vereceği **bakan** ve okulun ön kapısında görevlendirecek kişi konusunda torpil yapan **partilidir**.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda Bayındırlık Bakanı **Ali Çetinkaya**, Ekonomi Bakanı **Celal Bayar**, Eczacı Nihat Beyin **milletvekili ağabeyidir**.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında şehrin mebusu **Kaşçioğlu Ömer Efendi** ve Çitoğlu'nun hükümette vekil olan bacanağı **Arif Ağa**, siyasetçi kahramanlar olarak karşımıza çıkar.

Islak Kentin İnsanları'nda (Z.Koç, 2000) CHP lideri olarak Samsun'a gelen **İsmet İnönü**, partisinin milletvekili adayının evinde kalır. Onu evinde ağırlayan **Ali Şan**, İnönü'nün Samsun milletvekili adaydır. Adnan Menderes'in yerine partinin başına geçen **Ragıp Gümüşpala**, Samsun'a gelerek bir miting düzenler.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında garnizona gelen başvekilin koluna girdiği ve "şılıhım" dediği **iri yarı adam**, daha sonra milletvekili olarak parlamentoya girer. Cahide için düzenlenen ödül törenine, genç **bakan** katılır.

X. MÜZİSYEN ve ŞARKICILAR

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda padişahın musiki meclisinde yer alan müzisyenler **Hanende Tokatlı Derviş Ömer Gülşeni**, **Hafız Kumral**, **Derviş Sadayı**, **Koca Osman**, **Âmâ Kadri**, **Şeştari Murat**, **Udi Mir Mehmet**, **Derviş Abdi Efendi**, **Ali Ufki Bey**'dir.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) romanında Zlata ve Miho'nun düğününde Kara Yorgi destanını söylemeye başlayan **Zlata'nın amcası**, Stanko tarafından durdurulur.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanının müzisyen kahramanları gramofonun çıkışını gerçek müziğin ölümü olarak gören **Udi Şevket**, İstanbul'da konser veren keman virtüözü **Volfi** ve kafeşantanlarda fırtına gibi esen opera-komik sanatçısı **Odette Dathyo**'dur.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında **Bağlamacı İbrahim**, kasabada çoğalan ölümlere ağıt yakar.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında Şeyh Mehmed Mühür Efendi, tambur çalmayı **Mardiros Ağa**'dan öğrenmiştir.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) Hikmet Bey ve Mehpare Hanımın düğününde Avrupa'nın ünlü **virtüözü** ve düet yapan Fransız **şarkıcı karı-koca** vardır. Manastır'a tayini çıkan Cevat Bey ve arkadaşları ayrılmadan önce Beyoğlu'na gittiklerinde **lavyacı Lambo**, **kemençe çalan Akribaz**, **def çalan Arap İbrahim** ve **çingiraklı sesli kadın şarkıcıyı** dinlemeye gider. Osman, ölümlerle görüştüğü eve **caz çalan dişsiz bir adam** sayesinde gelir.

Çanakkale Mahşeri'nde (M. Niyazi, 1998) Oğuz Amcanın köyünde askere gidecek olanları evlerinden almak üzere gelen grubun içinde bir **davulcu** bir de **zurnacı** bulunur. Çanakkale'de ölen Rupert Brooke'ın cenazesine müzisyen arkadaşı **Denis Browne** da katılır.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda duyuru yapmak üzere kahvenin önüne insanları çağıran **davulcu** ve **zurnacı** ile meclisin açılışını halka duyuran **davulcuları** görürüz.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında **Sacide Öğretmen**, halkevindeki baloda piyano çalar, **Cavit** ise keman çalar. Rum piyanist **Ernest Hegler**, Trabzon'da Cemal Beyin öğrencilik yıllarında çok dinlediği, ancak vatanına ihanet eden bir müzisyendir. O tarihlerde piyanistin yanında Fransızca şarkılar okuyan bir de **kadın şarkıcı** vardır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda Dengbej Uso, destan söylemeye başladığında karısı **Hace** ona kavalıyla eşlik eder.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) romanında köyde gerçekleşen hayvan dövüşüne **Zurnacı Nebi** ve **davulcu** eşlik eder.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanın düğünlerde kadınlar arasında şarkı söyleyen kahramanı **Kadriye**'dir.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanındaki müzisyenler, kurt oğlanın söylediği destanı kaydeden **Macar musikişinas**, Fezai'nin kemanını çaldığı ünlü **hanım kemancı**, Fezai'ye keman dersi veren **Klas Hıdır**, onun Fezai'ye bestesini verdiği bestekâr **Şanssız Kamil**, Fezai'nin kemanını satın alan musikişinas **Davut Hoşdurak**'tır.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda Türkmenlerin ilkel kabileleri andıran dinî ayinlerinde "**kubuz denen çalgıyı coşku ile çalan adam**" romanın tek müzisyen kahramanıdır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda müzikle bizzat ilgilenen III. Selim'in etrafında hep bestekâr ve musikişinas kişiler bulunur. **Kırımlı Hafız Ahmet Kamili Efendi, Tanburi İsak Efendi, Hacı Sadullah Ağa, Tanburi Emin Ağa, Küçük Mehmet Ağa, Abdülhâlim Ağa, Vardakosta Ahmet Ağa, Rum İlya Efendi, Ahmet Kamil Efendi, Hamparsum Limonciyan, Abdülbaki Nasır Dede, Hamamizade Dede Efendi, Numan Ağa, Şakir Ağa, Zeki Mehmet Ağa ve Dilhayat Kalfa**, padişahın musiki meclislerinde bulunan musikişinaslardır. Ayrıca, padişahın izlediği sema töreninde gördüğümüz **mutrib dede** ve **neyzenbaşı** da romanın müzisyen kahramanlarıdır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Necip ve Georgette'in gittiği restoranda **bir kemancı** eski müzet valsleri çalar.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda kasaba eşrafına çiftlik evinde verilen ziyafette **Zurnacı Kel Şakir** ve **Kemaneci Sarı Celal** çalar. Kasabada kendi kahvehanesinde **Parmaksızın Sadık Çavuş** türkü söyler.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda **Bedia**, Nedret'in salon rezervasyonunu iptal ettirerek büyük bir sanatçı yeteneğine sahip arkadaşının kaderini değiştirmiştir. Kocası öldükten sonra İstanbul'a dönen **Süheyla**, gazinolarda şarkıcılık yapmaya başlar. Onu klarnetçi **Lingo Mustafa** grubuna alarak meşhur etmiştir. Mustafa'nın grubunda **darbukacı** ve **kemancı** da vardır. Grubun eski şarkıcısı ise **Sulukuleli Nalan**'dır. Süheyla'yı dinlemek için gelen Turgut, sahnede önce kelebek kravatlı **erkek şarkıcıyı**, ardından genç **kadın şarkıcıyı** görür. **Nubar Baba**, Süheyla'ya musiki dersleri verir.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanındaki müzisyen ve şarkıcı kahramanlar, Tant Tilda'nın kendisinden bahsettiği **Polonyalı piyanist**, anlatıcının

dinlemeye gittiği piyanist-şantör **Metin**, anlatıcının Rozi hakkında görüştüğü müzisyen **Harun**'dur.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda **Katya**, Paradisos'ta hem şarkı söyler, hem de dans eder. Hulki Beyin Paradisos'a gittiği ilk gece sahneye çıkan **akordeoncu, kemancı, darbukacı**, Paradisos'un ikinci açılışından sonra bir gece Muslih Bey yüzünden sahneye çıkmayan **kemancı kız** ve gösterinin sonunda yere yuvarlanan **akordeoncu** romanın müzisyenleridir

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Roşinar'da Aslan Yürekli Rişard'a söylediği şarkılarla meşhur olmuş **Renie** adlı şarkıcı, kaçmaları için Cem Sultan ve Sadi'ye yardım eder.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) romanında gondollarda turistlere yönelik müzik yapan akordeonculara rastlanır. Kamil Uzman'ın Venedik'e geldiği gün gördüğü **akordeoncu** ve daha sonra gördüğü **yaşlı akordeoncu**, oturduğu kahvede ona aqua alta başladığı için evine gitmesini tavsiye eden **piyanist**, İngiltere'de gördüğü **saksafon çalan zenci** müzisyen kahramanlardır.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) Selim'in eğlence meclislerine **Udi Deruni Çelebi** ve **Adanalı Tamburi Mustafa Çelebi** sazlarıyla birlikte katılır.

Padişahın musiki meclisinde yer alan **Ali Ufki Bey, tamburi Hafız Post**, sokakta dolaşarak **çalğı çalan kişi, Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) yer alan müzisyen kahramanlardır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında III. Selim'in musiki meclisinde bulunan musikişinasların adları geçer. Bu kahramanlar, **Tamburi İzak Efendi, Kırımlı Ahmet Kamil Efendi, Küçük Mehmet Ağa, Abdülhâlim Ağa, Hamparsun Efendi, Abdülbaki Nasır Dede, Sadullah Ağa**dır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Gülistan Hanım'ın piyano ve marşlara ilgisi dolayısıyla birçok besteci ve müzisyen kahraman bulunur. Bunlar **Bimen Şen, Muallim İsmail Hakkı, Giritli Asım Bey, Ali Rifat Bey, Dıraçlı Abdülkadir** ve Gülistan Hanım'a piyano çalmayı öğreten **Gürcü göçmendir. Gülistan Hanım** da hem bestelenen marşları çalar, hem de komşu çocuklarına müzik eğitimi verir.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romandaki şarkıcı kahramanlar, 36 yıllarında herkesin dinlemekten çok hoşlandığı **Safiye Hanım, Müzeyyen Hanım, Münir Nurettin**'dir.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanındaki müzisyen kahramanlar, davetli olduğu düğünde Osman'ı karşılayan **davulcu** ve **zurnacı**, Hatem Ağanın kasaba eşrafına verdiği ziyafete bağlama çalmak için getirilen **Mangalcı İsmail** ve Kirişçi'nin Ahmed Efendinin kurukafalara ud çaldırmak için uyandırıp getirdiği **Cemal Ağadır**.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanının başkahramanlarından **Cahide**, konservatuvar eğitiminden sonra başkemancı olur. Olhavi Ataman'la birlikte Türkiye'ye sığınan **piyanist İvanov**, Ataman'ın şarkıcılık yapan kızı **Valentin**, Ziya'nın keman eğitimini veren teyzesi **Katerin**, Sitare'nin annesi ve Nezihe'yle gittiği akrabalarında ud çalan **kadın**, İsmail Nevzat'ın Gar Gazinosu'nda dinlemeye gittiği **Gönül Hanımdır**.

XI. ŞAİR, YAZARLAR

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) bir paşanın isteği üzerine **bir Ermeni**, Kamelyalı Hatun adlı eseri uyarlamıştır.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda **Âşık Nedim**'in destanı cephede askerler arasında söylenir.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda padişahın şiiri sevmesi dolayısıyla yer alan şairler, İstanbul Boğazının donması üzerine tarih düşüren **Haşimî**, padişahın ok atışına tarih düşüren **Cevrî Çelebi**, sivri dili yüzünden idamdan kurtulamayan **Nefî**, Nefî'den hoşlanmayan **Tıflî**, hakkındaki şikâyetten dolayı idam edilen şair **Mantıkî**, Bayram Paşa'nın Nefî'ye karşı hicviye yazdırdığı **Nailî**'dir.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanının yazar ve şair kahramanları, gazetede köşesinde roman kahramanlarıyla ilgili yazılar yazan "**Başyazarımız**", oyun yazarı **Hüseyin Suat Bey**, Abdülhak Hamit'i diline dolayan genç şair **Nazım Hikmet**, onun eleştirilerine maruz kalan **Abdülhak Hamit** ve yeni romanı çıkan **Burhan Cahit Beydir**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanının şair kahramanı, Yavan'ın kılamlarına hayran olduğu yaşlı ozan **Şeyh Hasananlı Alişîr**'dir.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında **Ranlı şair Sarı Nazım**, bir mesnevisinde mutluluğun resminin yapılp yapılmayacağını merak eder. **Şehnamecibaşı Lokman**, nakkaşhanede nakşedilen kitapların çoğunun yazarıdır.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında Ante'yi sünnet kıyafeti ile gören şair **Hayali Hakkı Bey**, onun için bestelediği şiiriyle Ante'nin iyice utanmasına neden olur.

Kılıç Yarısı Gibi'de (A. Altan, 1998) bir müellif olan paşazade **İsmet Hulusi Bey**, Hikmet Bey'e tercüme etmesi için yasak matbuattan bir gazete verir. Bir **Fransız şair**, Mihrişah Sultanın gönlünü çalmanın mümkün olmadığını, çünkü onun kendine âşık olduğunu söyler.

İstanbul'u almak aşkıyla Çanakkale'deki savaşa katılan ancak burada ölen şair **Rupert Brooke**, onun cenazesine katılan sanatçı arkadaşı **Aubrey Herbert, Charles Lister**, Uygunsuz Sokak eserinin yazarı **Kapri**, Brooke'ın mezar taşına şiir yazan **Bayan Cornford, Çanakkale Mahşeri** (M. Niyazi, 1998) romanının şair ve yazar kahramanlarıdır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanda şair **Mehmet Akif**, halkı aydınlatmak üzere kurulan komisyonun başına getirilir.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda rol alan âşık kahramanlar, askerden dönecek oğlunu uzun zaman bekleyen Zarife'nin peşine takıldığı **Âşık Garip** ve Hırsto Reisin Türkmenler tarafından iyi tanınan babası **Urum Âşık Hıdır**'dir.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında **Zengefilli saz şairi**, Divana kızlarıyla ilgili söylediği şiirle iki köyün düşman olmasına neden olur. **Muharrir**, romanında kendilerinden insaflı bir dille bahsettiği için tüccarlardan dua alır.

Güvercine Ağıt'ta (G.Korat, 1999) bir handa etrafına topladığı kişilere destan okuyan **Alitokuş** adlı kahramanını burada zikredebiliriz.

İsmail'in (R.Çamuroğlu, 1999) şair kahramanı, Çaldıran savaşı öncesinde İsmail'in otağı civarında çalıp söyleyen **Bozoklu ozandır**.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşanın okuduğu İbret'te yazanlar **Namık Kemal, Reşat Bey** ve **Nuri Beydir**.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda padişah tebdili kıyafet gittiği kahvehanede **bir âşıktan** Benli Halime Destanını dinler.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında kahvehanelere her gün yeni destanlar düşen bir dönemde Çardak Kahvesinde bu destanları dillendiren **bir destancı** vardır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında yazarlığından bahsedilen **Sami Paşazade Sezai Bey** ve **Namık Kemal**, şairliğinin bahsi geçen **Abdülhak Hamit**, Sevr anlaşmasına imza atan şair **Rıza Tevfik**, şair ve yazar kahramanlardır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında Fikret'e, cebinde **Tevfik Fikret**'in şiirlerinin bulunması, işkence sırasında sorulur.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Bey, Salih'in yazıhanesinde şair **Selim Sadi** ile karşılaşır.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında İstiklal gazetesini çıkaran **Cavit Bey**, aynı zamanda gazetenin sermuharriridir. Cemal Bey, trende romancı **Yakup Kadri Beyle** sohbet eder. Yazar **Ruşen Eşref**, Mustafa Kemal ile bir söyleşi yapar.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda dönemin gerçek yazar ve şairleri ile kurmaca yazarlar karşımıza çıkar. Bu kahramanlar, Turgut'un tanıştığını hatırladığı **Cami Baykurt**, şiirleri gizli bir şekilde elden ele gezen **Nazım Hikmet**, onunla zaman zaman görüşen **Mayakovski**, Küllük'e gelen ünlü yazarlar **Nurullah Ataç**, **Sait Faik**, **Abidin Dino**, **Arif Dino**, **Sabahattin Ali**, **Mustafa Şekip Tunç**, **Sabri Esat Siyavuşgil**, **Mükrimin Halil Yinanç**, **Yavuz Abadan**, **Sadrettin Celal Antel**, **Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu**, kahramanlar tarafından "faşist" olarak nitelendirilen ve Cumhuriyet'te yazan **Peyami Safa**, **Abidin Daver**, **Muharrem Fevzi Togay** ve **Nadir Nadi**, Reşat Fuat'ın yazar karısı **Suat Derviş**, Alman yanlısı yazısından dolayı İsmet Paşadan azar işiten **Yunus Nadi**, Sahir Hocanın önemli toplantılara katıldıklarını gördüğü yazarlar **Hüseyin Cahit**, **Ahmet Emin Yalman** ve **Zekeriya Sertel**, Zübeyde Hanımın Turgut'u tanıştırmak istediği **Ahmet Kutsi** ve **Falih Rıfkı**, kahramanların Türkçülüğü dolayısıyla nefretle bahsettikleri **Nihal Atsız**, orduyu isyana kışkırtma suçundan hapse atılan **Kemal Tahir**, kurmaca kahramanlardan mevcut düzeni öven şiirler yazan **Fuat**, Sahir Hocanın çalıştığı gazetenin sahibiyle araları açık olan fıkra yazarı **Sabih Ertan**'dır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında **anlatıcı**, kahramanların hikâyelerini dinleyerek bir araya getirmeye çalışan roman yazarıdır.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda kahraman, Zungo'nun izini sürerken, kopuza benzeyen sazını çalan bir **ozan** görür ve ondan etkilenir. Romandaki **Altaylı yağız ozan**, Moyen Çor'un ölümü üzerine bir ağıt söyler.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın Karaman'daki sarayında şair ve bilim adamlarından oluşan bir grubu vardır.

Şair **Sadi** ve **Haydar** da bu grupta yer alır. Her iki şair, kendisi de bir şair olan **Cem Sultan**'la birlikte, önce ağabeyi üzerine, sonra Mısır'a ve ardından da Avrupa'ya gider. Üst kurmaca tekniğinin kullanıldığı romanda, Cem Sultan'ın giyemediği tılsımlı gömleğinden etkilenen ve onun romanını yazmaya karar veren **romancı** da bir kahraman olarak karşımıza çıkar. Romancının asıl mesleği mimarlık olsa da, romanda bu yönüyle değil yazarlık yönüyle ön plâna çıkar.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda Kamil Uzman, Cem Sultan ile **Şair Sadi**'yi Konya'daki sarayda havuzbaşında şiirler okurken hayal eder.

Kiraze'de (S.Kamuran, 2000) Sezar Borgia'nın hayatından esinlenerek bir eser yazan **Makyavel** ve Josef Nasi'nin hayatından esinlenerek bir eser yazan **Marlawe** romanın yazar kahramanları; Bağdat'ta Kanuni'ye kasidesini sunan **Fuzuli** şair kahramanıdır.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) anlatılan **Şehzade Selim**'in kendisi de Selimi mahlasıyla şiirler yazar. Şehzadenin musahiplerinden biri de şair **Manisalı Abdi**'dir. **Şair Firaki** de Bayezid'in sohbetlerinde bulunarak Selim'in durumunu değerlendirir.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında küçük rollerle yer alan şairler **Nailî**, **Nâbi**, sokakta türkû söyleyen **âşıktır**.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında **Yaşar Nezihe**'nin, ekmek yokluğundan kadınların yoldan çıktığını anlatan şiiri olduğu dile getirilir.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda şair ve yazar kahramanlar da yer alır. Bunlar, Edremit'te kitabını yazan Dağlar ve Rüzgâr şairi **Sabahattin Ali**, kahramanlardan Nurten'in kitaplarını çok okuduğu yazarlar **Muazzaz Tahsin** ve **Reşat Nuri**, Edremit'te kendisi için bir gece düzenlenen şair **Abdülhak Hamit**, kasaba gazetesine şiir yazan **Şair Ruhî Bey**dir.

XII. TÛCCAR, HANCI, ESNAF VE ZANAATKÂRLAR

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda **Ben Yakup**, tefecilik de yapan Yahudi bir tüccardır. Halep'teki hana gelen **tüccar**, Ben Yakup kadar olmasa da güzel şiir okur. Bir başka tüccar, Mirza'nın hanına kalabalık kervanı ve beş yüz yük çeşitli malla yerleşen **Hucendli tacir Ebu Harib İsa bin Zeyd**'dir. Romanda Melâlî'nin yerleştiği Halep'teki hanın sahibi **Mirza İbrahim**'dir. Melâlî burada Mirza'dan büyük

dostluk görür. Melâlî'nin yerleştiği köyde karısıyla birlikte hizmetine giren **bakırcı**, özel olduğu hissettirilen kişiliğiyle Melâlî'ye yakındır.

Kitab-ül Hiye'l'de (İ.O.Anar, 1996) rol alan esnaf, nâkillerden **Yorgancı Mikail Efendi**, **Eczacı Avram Efendi**, Yafes Çelebinin kitap aldığı **sahaf**, debbabenin yapımında rol alan **marangoz** ve **dökümcü**, **kahveci Aram Efendi**, Yafes Çelebiye tek-i ala içiren **meyhaneci**, râvi berber **Laz Şevket**, perükar **Angilidis Efendi**, Üzeyir'in elbise diktirdiği terzi **Vodonis**, fotoğraf çektiirdiği fotoğrafçı **Vanberg**'dir.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanın esnaf ve tüccar kahramanları, hamamında Rus askerlerin yıkanmasına izin veren hamamcı **Kamil Bey** ve fırsatçı işportacı **Yanıkyan**'dır.

İmamköy'ün kahvecileri **İbrahim Bey**, **Narcioğlu Mehmet** ve **Bağdatlı Ali Efendi**, köyün bakkalı **Kuyucaklı Mustafa Efendi**, Rum celep **Monol**, şehit edilen **Karacasulu Gevrekçi Ali**, gözlerinden çivilenen **Zahireci Hüseyin Efendi**, **Terzi Yurgula**, **Fırıncı Hüseyin Usta**, **Yahudi Deli Nesip**, **Çete Ayşe** (S. Burhan, 1996) romanının esnaf ve tüccar kahramanlarıdır.

Dersim Tertlesi (H.İşık, 1996) adlı romanda **Lolız Memli**, çok güzel evler yapan bir duvar ustasıdır. Alibinat'ın askere alınması üzerine akrabaları, Türk esnaf **Bahri**'ye rüşvet vererek kendilerine yardım etmesini isterler.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçınır, 1997) adlı romanda Bağdat köşkünü yazılarıyla süsleyen hattat **Tophaneli Mahmut Efendi**'dir.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanın esnaf kahramanlarının başında **Firuz Ağa** gelir. Bir gümüşçü olan kahramanın **babası**, amcası **Reşit**, arkadaşı **Stanko** ve oğlu **Ramiz** de gümüşçüdür. Firuz Ağanın damadı **Aliya** ise, kuyumcudur. Bursa'ya gelince beraber çalışan Aliya, Firuz Ağa ve Ramiz, gümüşçülüğü tutturamazken kuyumculuk işi tutar. Fakir bir yemenici olan **İsmihan'ın babası**, Firuz Ağanın annesi ve halasının kumaş aldığı **Süleyman Ağa**, Bursa'daki komşu **Fırıncı Şükrü Efendi**, sokaktan geçen **ciğerci**, kapıya fazla çentik atan **ekmekçi**, çocuk yaştaki Meryem'i ikinci eş olarak isteyen **Kahveci Selim**, Mostarlı olan **bohçacı kadın**, meyhaneye gelen Firuz Ağaya alaylı bakışlar atan **meyhaneci**, ilk içkisini meyhanesinden içtiği **Meyhaneci Leon Baba**, romanın diğer esnaf ve tüccarlarıdır.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda önceleri seyyar satıcılık, fotoğrafçılık ve matbaacılık yapan **Aynakis Hasan**, sonradan **Mariya** ile gayrimenkul satışı yapar. Hasan'ın yanında çalıştığı ve çok şey öğrendiği matbaacı **Vladimirov**,

dükkânına kendiliğinden yamandığı fotoğrafçı **Baha Bey**, köydeki meyhaneci **Manusakis**, bakkal **Hristakis**, Hasan'ın bakkallık yapan eniştesi **Arif**, Venizelos'a bir Türk'ün oy veremeyeceğini söyleyen manav **Şaban Ağa**, ondan oy isteyen peynir toptancısı **Nikola Kokoloyannis**, kurutulmuş balık satan dükkânın sahibi **Rum**, meyhaneci **Sifis Voleonitis**, bakkal **Manusos**, Kör Rahmi'nin yanında çalıştığı kahveci **Floru**, meyhaneci **Pavli**, meyhaneci **Nuri**, şapkacı **Frangakis**, kahveci **Zambetula İsmail**, meyhaneci **Renieri** ve **Bolari**, İskenderiye'deki pamuk tüccarı **Yunan**, Brindisi'deki İtalyan **otelci**, İzmir'deki **fesçidir**.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanındaki tüccarlar Ateş ve Kafes Kulübü'nün sahibi **Mösyö Krull**, Cafe Voltaire'i işleten **Witternborn**, gramofon dükkânı sahibi **Kabaret**, Rusya'ya kaçan tüccar **Lütfi Bey**, Bakırköylü çiçekçi **Ali**, mefruşat dükkânı sahibi **Solomon**, Türkiye'deki Cadillac dağıtımıcısı **Mr. Jonathan Oblivion**'dir. Zanaatkârlar dükkânı soyulan **Şişlili saatçi**, gençlerin hizmetinde olduğunu açıklayan **Terzi Teofil**'dir.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Yavan, Awkê'nin kızını **Kunduracı Yusuf**'tan alarak annesine getirir. Ano'nun evini yapan ve eskiden içinde yaşayan bir **Ermeni duvar ustasıdır**.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında en çok karşılaşılan meslek grubu esnaf, zanaatkâr ve hancılarıdır. Bunlar, yol parasını ödeyemeyerek her yıl hapse atılmasına isyan eden bakırcı **Recep Dayı**, çarşıda dükkânı bulunan esnaflar **Terzi Hasan**, kırtasiyeci **Gözlüklü Mustafendi**, **Kulübeci Ahmet**, **Kulübeci Himmet**, arzuhalci **Kara Hasan**, hancılar **Mustafa Dayı**, **Fettah Amca** ve **Ayazlı Amca**, parti çalışmaları dükkânında yapılan **Terzi Hulusi Amca**, onun alt katındaki **Fırıncı Apti** ve **Akalanlı Şevket**, gazete dükkânı olan **Mustafa Dayı**, parti çalışmalarına katılan **Berber Süleyman**, Ali'nin kar helvası aldığı **ihtiyar dede**, parti tabelasını dükkânına astıran **Nalbant Ramazan** ve tabelayı hazırlayan **Mühürücü Sami**'dir.

Venedik'ten doğuya doğru gitmek isteyen mimar Attilio'ya gemi bulan tefeci ve tüccar **Venedikli Marcello**, köle Hristobulos'a evini yaptıran Rum dönmesi tüccar **Abdülrahim Efendi** ve üveys derviş ile Ermano Muratore'nin adaya son gidişlerini gerçekleştirdikleri feribot yolculuğunda karşılaştıkları **Kayserili komisyoncu**, **Beyazateş Adası** (M.Erman,1998) adlı romanın tüccar kahramanlarıdır. Romandaki zanaatkârlar, Sinan-ı Atik'in mezar taşını yazan **taşçı-hakkâk** ve padişahın

Ayasofya'daki konuşmasını duyacak kadar padişaha yaklaşan ve bundan dolayı canından olan **sıva ustası**dır.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında esnaf kahramanlara rastlamak mümkündür. Kara'nın İstanbul'a döndüğünde yokluğunda olanları öğrendiği **berber ustası**, onun **çırağı**, Orhan ve Şevket'in yanında çıraklık yaptıkları **ciltçi**, Kara'nın altınlarını bozdurduğu **Yahudi sarraf**, Kara'nın **hamam işleten arkadaşı**, Şeküre'nin düğün alayını izleyen **manav**, **bakkal**, **fırıncı**, **fırıncı çırağı**, Kara'nın akrabası **döşemeci**, Kara'nın sarayda gördüğü **kilitçi ustası** ve **kadife ustası**, Necmiye Sultanın kahve fincanını çalan **zergar** ve **kuyumcu**, Enişte'nin evine taziye gelen kadınları izleyerek pencereyi tamir eden **marangoz**, Zeytin'in dışarda dolaşırken gördüğü **fırıncı dede** ve **Halepli ahçı**, nakkaşlar kahvesinin Edirneli **kahvecisi** ve **kahveci çırağı** romanda yer alan esnaflardır.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanda **Sadi Bey**, kahve ve tütün ticareti yapar. Halil'in gözetlediği **hamamın sahibi** ve **karısı**, Halil'in boya aldığı **nakışçı**, ona yardım eden **kızı**, Peride'yi aramaya çıkan mahalleliden helvacılar piri **İzmitli Sağır Salih**, marangoz **Yahya Kalfa**, demirci **Kadim Usta**, Ante'nin tüccar dayısı **Apraham**, Halil'in çizdiği nü resmi evsiz çocuktan satın alan **Yahudi tüccar** romanın esnaf ve tüccar kahramanlarıdır.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında **kahveci**, Pinhan'ın her gün kahvehaneye gelmesini şaşkınlıkla karşılar. Dertli Hagopik'in babası **Ohannes Usta**'nın bir kuyumcu dükkânı vardır. **Meyhaneci Manol**, devamlı müşterisi Cüce Cafer'e özel bir ihtimam gösterir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Hicaz valisi Ahmet Ratip Paşa, Çamlıca'daki köşkünü **Mimar Kemalettin**'e yaptırır.

Kılıç Yarısı Gibi'nin (A. Altan, 1998) ticaretle meşgul olan kahramanları viraneye dönmüş tekkenin mezarlığını açık hava sinemasına çeviren **sinemacı**, Hikmet Beyin elbiselerini diktirdiği **terzi**, Hikmet Beyin kaymak ve yoğurt aldığı, aslında komitacıların üssü olan **sütçü**, Fuat Paşanın kitaplarını ciltleyen **ciltçi Nasrullah Efendi**, **fotoğrafçı İnnadi Efendi**dir.

Çanakkale Mahşeri'nde (M. Niyazi, 1998) rol alan esnaflar Molla Kâzım'ın gittiği kahvede Hacı Mahmud'un anlattıklarını doğrulayan **kahveci**, Cevat Paşanın Seyit Onbaşının fotoğrafını çektiirmek üzere getirttiği **fotoğrafçı**, Müderris Rasim Efendinin borçlarını ödediği küçük çocuğu dükkânında gördüğü **Bakkal Mekki**

Efendi, şanlı direnişin ardından merak edilen Çanakkale'ye gelenlerin fakir çocukları görüp yüreklenmelerini istemeyen **Bakkal Mithat Efendidir**.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda yer alan esnaflardan İzmit'teki **kahveci**, Hüseyin'in geceyi kahvehanesinde geçirmesine izin verir. **Rum İspiro**, ağabeyinin dönüşünü kutlayan Ali'nin şarap aldığı dükkânı işletir. Bekir Efe, Kekliğin Kızın yanında geçirdiği günleri affettirmek için Fatma'ya **şekerciden** şeker alır. Bekir Efenin çetesinin kestiği kelleler dolayısıyla **Kelleci Eşkinin İsmail**'in satışları azalır. Ali Müfit'in kürkünü alan **Kayserili tüccar**, bir yahudiye satar. Meclisin açılışı için gereken parayı toplamaya çalışan Ali'nin uğramadığı **kumaşçı Yasef**, bunun için sitem eder. **Baba Boğuz çorbacısı**, Mustafa Kemal Paşanın Ankara'ya gelişi şerefine dükkânını açar. Bekir Efenin babası **Hacı Mehmet Ağa**, fırını **Agop Efendi** ile birlikte işletir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanındaki tüccar ve esnaf kahramanlar İzmirli tüccar **Solakzade Atıf Bey**, Melekper'in babası **Ruhî Bey**, kadayıfçı **İlyâ**, bakırcı **Harutyun**, mağazacı **Zühtü Efendi**, Amerikan himayesi isteyen **deri tüccarı**, Cezmi'nin pastanesine gittiği **pastacı**, fotoğrafçı **Kosta**, tüccar **Selim Efendi**, dükkânını kapatan **zahireci**dir. Otel resepsiyonunda çalışan **yaşlı adam** ve **otel görevlisi** de romanın mesleği otelcilik olan kahramanlarıdır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda rol alan tüccar, hancı, esnaf ve zanaatkâr kahramanlar, Poyraz'ın çizme yaptırdığı Haleb'in en ünlü **kunduracısı**, gitmekten vazgeçtiği **berber**, girdiği Uğur İncelik Berberi **Nuri**, ayakkabı **boyacısı**, değirmenci **Yani**, Poyraz'ın muskasını yaptırdığı saraç **Şehmus**, **Çorbacı Manolis**, lokantacı **Hacı Stavro**, kahveci **Hasib**, Poyraz'ın Urfa'da gittiği **kebapçı**, baytarın nişanlısının **sarraf babası**, kasabadaki **fırıncı**, mağazacı **Hayri Efendi**, kasabadaki diğer mağazanın sahibi **Cafer Efendi**, onun mağazasının eski sahibi **Çorbacı Dimitri**, demirci **Yani Usta**, **kalafat ustası çocuk** ve **tekne boyacısı**, motor tamircisi **Halis Usta**, marangoz **Hüseyin**, Baytar Cemil'in çocuklara ekmek aldığı **fırıncı**, **balcı ustası**, kasabaya dükkân açan bakkal **Salih**, demirci ve marangoz **Arsen Usta**, terzi kalfası **Sami**, onun ustası **Rum terzi**, komisyoncu **Şükrü Efendi**, İstanbul'daki terziler **Madam Atina** ve **Madam Eleni**, kökboyacı **Ali Hüseyin**, Pera Palas **otelinin müdürüdür**.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda rol alan esnaf ve zanaatkârlar, Enver ve Umut'un memleketlerine döndüklerinde onların hallerine acıyan **kahveci**, çay demleyen **ocakçı**, öğretmen evinin sıvasını yapan **usta**, kireç

ocağı sahibi **Selim**, camların temin edildiği ilçedeki camcı **Rıza Efendi**, köyün yolunu yapan **Kemal Ustadır**.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanın esnaf ve zanaatkârları, şehirde mağaza açan **Fuat Bey**, köyün ilk kahvesinin sahibi **Topal Aziz**, demirci **Çingene Hasan Usta**, ona kalfalık ve çıraklık yapan oğulları **Mahmut** ve **Cemal**, Hasan Ustanın zanaatı öğrendiği Bekirler köyündeki **demirci**, köye ikinci kahvehaneyi açan **Cığı'nın Ali**, köyün bakkalı **Ahmet**, oğlunun düğününde işlenen cinayetten dolayı köyden ayrılıp kasabada bir eczacıyla ortak eczane açan Bakkal Ahmet'in oğlu **Mustafa**, kasabaya giden Ali Gede'nin lokantasına gittiği **Ahmet Zogo**, sattığı kavunların hepsini alan **adam**, kasabadaki **Nalbant Ali**, çarşıda sülük satan **adam**, yonca satan **adam**, **Berber Halil İbrahim**, **Kahveci Ahmet**, Azime'nin **tulumbacı kocası**, **Değirmenci İsmail**, ocakçı **Yusuf**, **helvacı**, **Berber Bayram**, su alan lastik ayakkabıları onaran **Eskici İsmail**, Saadet'e dalak ayıran **Kasap Ferit** ve **Kasap Hüseyin**, köyde bakkal ve kahvehane açan **Nazım Efendi**, **Değirmenci Şükrü**, insanların toplandığı yerlere giden **Macuncu Hasan Ağa**, **şamtatlıcı hoca**, balon ve düdük satan **biri**, **Eskici Nuri**, kahveci **Deli Emin**, **Eskici Osman**, köye gezici sinema getiren **Yayaköylü Deve Yaşar**, kahvehanede sinema gösterimi yapan **Çötre Mehmet**, **Bakkal Zekir**, **Berber Bektaş**, **ayakkabıcı Vehbi**, **Kulüpçü Enver**, Çetin'in çıraklık yaptığı ustalar **araba tamircisi**, **bir koltukçu** ve **bir başka koltukçudur**.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanındaki tüccar, esnaf ve zanaatkârlar, kabadayının kahvesini pişiren **ocakçı**, Ölüm ve kabadayıya oyun takımlarını getiren **kahveci çırağı**, Kont lakaplı müdüre dalak pişiren **ahçıbaşı**, malını mülkünü fakirlere dağıtarak rüyasında gördüğü derviş arayan tüccar **Aptülzeyyat**, definecilerin danıştığı kasaba **kuyumcusu**, Galloğlu Hamdi'ye Napolyon kostümü satan **terzi**, hac yolculuğuna çıkan İlimdar'ın yolculuk arkadaşları **Kayserili tüccar** ve **Merzifonlu tüccar**, Hürmüz ve Ehriban'ın babası **saatçi**, Aptülzeyyat'ın rüyasına girdiği ama onu dikkate almayan **tüccar**, dul Hamiyet'in kızlarının eve çağırdığı **sütçü**, dul kasap **Ayvaz Bey**, onun kasap dükkânının bir şubesini açtığı oğlu **Selahattin**, Nafile Kalfanın Ayvaz Beyin oğullarına kıyafet diktirdiği **terzi** ve **çırağı**, onları yıkamaya gelen tellak **Yahya**, traş etmeye gelen **mahalle berberi**, konsere giden Fezai'nin saatini çaldığı **tüccar**, Sefa hakkında Zeynelabidin'e bilgi veren **meyhaneci**, Sefa'ya küçük bebeği getiren **bohçacı kadın**, Sefa'nın sütninesine anıtkabir yaptırdığı **usta**, Seyyare gazetesini çıkaran **matbaacıdır**.

Güvercine Ağıt'ta(G.Korat, 1999) **Andaluçyalı Tüccar Ebu Fazıl İbn-i Kuseyri, Venedikli Tüccar Guiseppe Manzoni, Rumi Tüccar Vasilis Akritas**, Manzoni'nin ortağı **Venedikli Bernardino** adlı kahramanlar ticaretle ilgilenmektedir. Gıyabında romanda yer alan **Manzoni'nin ortağı** dışındaki kahramanlar, ticaret için Anadolu'ya gelmiş ve burada yolları kesişmiş kişilerdir. **Fazıl** ve **Manzoni'nin** yolları bir zindanda kesişirken **Vasilis Akritas**, bir handa Alitokuş'un destanını dinlerken karşımıza çıkar. İnadından yağmurun dinmesini beklemeden yola çıkmak isteyen **kervanağasına** kızarak kervandan ayrılan Fazıl, hayatının en büyük hatasını yapar. Manzoni'nin kaldığı hanın sahibi **hancı** ile Alitokuş'un destan okuduğu hanın **hancısı** da figüratif kahramanlardır.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda tanınmış **iş adamı**, devletin tüm kademelerinde sözü geçen, bir dediği iki edilmeyen bir kahramandır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda istediği büyüklükte topları dökebilecek bir usta bulmakta zorlanan sultan, **Verbain'e** imparatorundan aldığı ücretin üç katını vererek onun bilgisinden faydalanmak ister. Romanın bir başka dökümcüsü **Yannis'tir**. Çocukluğundan beri bu işi yapan Yannis, sultanın dökümhanesinde Verbain'in kalfası olur. Romanda **Hacı Muslihittin Ağa**, döküm işiyle ilgilenen bir görevli olarak yer alır; ancak bu işe dair ustalığından romanda bahsedilmez. Dökümhanenin diğer görevlileri **ustabaşı, vardiyabaşı**, dökümcü başı **Rıza Ustadır**. Ayrıca romanda Yannis'in bilgilerini gizleyen **ustası**, Verbain'e çizimlerini veren **çekik gözlü usta** ve Verbain'in dökümcü ustası arkadaşı **Rudnik**, Yannis'in arkadaşları **lağımçı** ve **taş ustası** karşımıza çıkan diğer zanaatkârlardır.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda İsmail, **bir Arap** aşçının dükkânında humus yer, **bir Farşlı** aşçının dükkânında ise cilav yer. Bundan sonra ise **bir Hintlinin** kuyumcu dükkânına gider.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda yer alan tüccar ve esnaf kahramanlar, Mithat Paşanın gönderdiği askere süt satan **sütçü**, paşanın kol düğmelerini bankerden alan Parisli **mücevherci Bucheron**, tutuklanan Mithat Paşanın ailesinin yanına yerleştirildiği **İngiliz tüccar John Smith**, Mithat Paşanın borcu olduğunu mektubunda yazdığı **tüccar Hıristaki Efendi** ile alacağı olduğunu yazdığı **Sarraf Kevork'tur**.

Nağmeler Tahtım Olsaydı'da (D.Bayladı, 1999) padişah tebdili kıyafet gittiği kahvehanede, **kahvecibaşının** saygılı tavrıyla karşılanır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında emekli yeniçeri **Koca Hamza**'nın işlettiği kahvede öldürülmesi, bir çatışmaya neden olur. Bu çatışmadan dönerken kendisini tebrik eden **dalkavuk fırıncı**, Arif Ağanın sinirlenmesine neden olur. 26. Cemaat Ortasından emekli **Cezmi Ağa**, Çardak Kahvesini işletir. Sabit'in bıçakladığı Nikola'nın babası **Kosta** terzidir. Çardak kahvesinin sahibi **Memiş Ağa**, savaşa gidecek olanların silah satın aldıkları **Silahçı Mehmed Usta**, Sarı Abdullah'a mobilya ısmarlayan bez tüccarı **Yorgi**, ormanda saklanan yeniçerilerin yanına gelen **bezzaz**, yeniçeri korkusu yaşayan **bir esnaf**, yeniçeri arayanların arasında bulunan mahalle esnafı **Kasap Mustafa**, **Berber Zihni**, **Oduncu Kemal** ve Sarı Abdullah'ın evini satın aldığı **Rum tüccar**, romanda yer alan tüccar ve esnaf kahramanlardır.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda esnaf kahramanlar azınlıktadır. Necip ve Georgette'in gittiği **restoranın sahibi** ve **şaraphanenin sahibi**, padişaha suikast girişiminden hapse atılan **Altıncı Kostaki**, muayedeye gelen kadınların takılarını aldıkları **Köçoğlu Agop Ağa**, elbiselerini diktirdikleri terzi **Kirli Meryem**, Mehmet'in üzüm aldığı **üzümcü**, Ebuzziya Tevfik'in vapurdan çıkacak arkadaşlarını beklediği **tavukçu**, en güzel kızların bulunduğu esirci kadın **Nezir Hanım**, romanın esnaf ve tüccarlarıdır.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanının tüccar ve esnaf kahramanları, Gülzade Halanın yün tüccarı kocası **Mükerrem Enişte**, yasak matbuat dağıtabilmek için tütüncülük yapan **Naim Efendi**, çeteci Serkis'in babası **Kunduracı Bogos Efendi**, Mihri'nin balık aldığı **satıcı**, **çörek satan oğlan** ve Maran'la evlenmek isteyen tüccar **Nişan Efendidir**.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Tomaçoğlu adlı eşkıyanın basılıp öldürülmesini sağlayan kaldığı **hanın sahibidir**. Akbıyıkoglu çetesinin Kurtoğlu Selim'i öldürmesini sağlayan yine bir hancı, **Kör Ahmet**'tir. Romanın tüccar ve esnaf kahramanları ise, Salih'in yazıhanesindeki tüccar **Mazhar Bey**, Kemal Beyin kasabaya geleceğini bildiren telgrafın yanlışlıkla götürüldüğü **tüccar**, Halil Onbaşının kucağında ölen İbrahim Ethem Efendinin kızı Fatma Hanımın **tüccar eşi**, kalaycı **Nuri Efendi**, yemenici **Bekir Usta**, yemenici **Efe Hüseyin**, dükkânı soyulan kuyumcu **Hacı Kerim Efendi**, tüccar **Hacı Kadri Efendi**, dülgere **Ali Kalfa**, **değirmenci**, Selim'in ticaret yaptığı **tüccar**, Kemal Bey'e nişanın atıldığı haberini getiren tüccar **Hacı Sabri Efendidir**.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) rolleri bu başlık altında değerlendirilebilecek kahramanlar, değirmenci **Yorgi**, silah tüccarı **Zaro**, Keskin

Diş'in yaraladığı **değirmenci**, öldürülen değirmenci **Yani**, Cavour Çiftliğinin sahibi tüccar **Barutçu**, Rumların toparlanışını dükkândan izleyen Müslüman **bakkal**, sürgünlerden hancı **Apostol**, sürgünlerin konakladıkları **hanın sahibi** ve onun dokuz yaşındaki yardımcısı **İbrahim**'dir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanın tüccar kahramanları İstanbul'a gelen Çek işadamı **Alfred Schwarz**, romanın başlarında ölen Eşref Beyin ortağı tütüncü **Ali Rıfkı**, onun kâtibi iken dul karısı ile evlenerek mirasına konan **Mithat**, Terzi Nezahat'le birlikte adı anılmaya başlayan **İzmirli tüccar**, doktora verilen paranın boşa gittiğine inanan Alman tüccar **Herr Munke**, Mithat'ın iş ortağı kuyumcu ve tütüncü **Yetvart Mannikyan**, Eşref Beyin iş yaptığı Rus işadamı **Çerviyenkof**, Ankara'da karaborsacılık yapan **Fehmi Bey**, onun ticaret ağında yer alan **Şişman Hazım** ve bir **Musevi**, Meral'in manifatura tüccarı **babası**, Mithat'ın arkadaşlarından tüccar **Medih Bey**, işadamı **Hadi Bey**, onun beraber çalıştığı kayınbiraderi **Sermet Bey**, Alman tüccar **Holbach**, Ester'in otomobil acentalığı yapan **kocasıdır**.

Romanın esnaf kahramanları Turgut ve Halil'in kaldığı eski konağı işletme vekâleti almış açikgöz **emlakçı**, Rahmi Ustayı korumak için mahalleye giren çıkını kollayan bakkal **Bedros**, kahveci **Mazlum**, Fehime Hanıma hoca bulan **bakkal akraba**, lokanta işleten **Kör Agop**, Vanlı Kürt bakkal **Mahmut Efendi**, Galip'in Sezai Beyle birlikte gittiği meyhaneyi işleten **Laz Osman** ve **Madam Ani**, Turgut'un avukat yazıhanesinin anahtarını bıraktığı **kahvecidir**.

Zanaatkâr kahramanlar ise, ustalığı üzerinde çok durulmayan ve bir atölyede çalıştığı bilinen **Rahmi Usta**, Turgut'un görüştüğü ve ustalığının niteliği belli olmayan **Bahri Usta**, Süheyla'nın ölen kocası berber **Şahin Efendi**, Turgut'un çok sevdiği kişilerden olan ayakkabıcı **Faruk**, Eşref Beyin sevgilisi ve aynı zamanda iş ortağı olan **Terzi Nezahat**, Hasan'ın yanında çalıştığı **Ermeni Karakin Usta**, ayakkabıcı **Şevket Ağbi**, ayakkabıcılar arasında saygın bir yeri olan ayakkabıcı **İzmirli Efe Selahattin**, **Hüseyin Usta**, Turgutların kaldığı konakta yaşayan ve Beyoğlu'nda terzilik yapan **Rum kız**, Rahmi Ustanın ustabaşısı olan **Siracettin Usta**, elektrikçi **Nuri**, Rahmi Ustayı TKP ile tanıştıran **Yakup Usta**, kunduracı **Osman**, Seher'in ablasının elektrikçi **kocası**, ayakkabıcı **Sabahattin**, Lüsyan'ın birlikte çalıştığı terzi **Madam Arusyak**, terzi **halası**, dayısının oğlu fırıncı **Herakli**, ajan Mister Hill'in terzi karısı **Miss Vendy**, Dede Ahmet'le kösele pazarlığı yapan **ayakkabıcı**, tabelacı **Mahmut**,

boyacı **Halim Akkanat**, mücellitlik yapan **Ferzend Bey** ve Seher'in yanında işe başladığı terzi **Seniha Hanım**dır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanının esnaf, zanaatkâr ve tüccar kahramanları tuhafiye dükkânı olan **Mösyö Jak**, onun işleri devrettiği oğlu **Berti**, Fransa'da halı ticareti yapan ve çorap dükkânı işleten **Nesim**, Olga'nın terzi babası **Mozes Bronstein**, onun tüccar teyze oğlu **Norbert Feldman**, Meksika'ya yerleşen Jacob'un çalıştığı **lokantanın sahibi**, Henri Moskoviç'in oğluna büyük bir servet bırakan tüccar babası **İzak Moskoviç**, Henri'nin kıyafetlerini diktirdiği **Beyrut'taki terzi**, Kirkor Amcanın yanına çırak olarak girdiği tornacı **Barkev Usta**, onların dükkân komşusu gümüş kakmacı **Hrant Usta**, Kirkor'un işini yaparken kolunu kaybettiği 'lunaparkçı' **Mıgır Usta**, Kirkor'un mobilyacı babası **Vahan Usta**, Mösyö Jak'ın dükkân komşusu **Şarapçı İsmail**, savaş yıllarında Kirkor Amcayı yağsız bırakmayan **börekçi amcaoğlu**, 'yelekçi' lakabı takılan **terzi Niko**, Kirkor Amcanın sevgilisinin evlendiği **eczacı kalfası**, Arap Sedat'ın kuzeni itriyatçı **Vedat Bey**, Schwartz'ın yanında çalıştığı **bakkal**, Mimiko'nun **tüccar babası**, onun ortağı **Mösyö Dimitro**, Madam Eleni'yi eve hapseden mezeci **Tanaş**, taş plak satan **Şerafettin Bey**, kunduracı **Haçık**, Madam Eleni'nin evinin kapısını açan anahtarcı **İbrahim Amca**, Mösyö Rober'in bahsettiği **Pakistanlı kumaşçı**, Tant Tilda'nın hatırlı müşterilerinden olduğu **balıkçı**, Tant Tilda'nın ölen kocası terzi **Josef Rotman**, onun ustası olan **babası**, Tant Tilda'nın **kürk tamircisi** kiracısı ile **kumaş satıcısı** olan kiracısı, meyhaneci **Hristo**, Berti'nin berberi **Stelyo**, Berti'nin her zaman alışveriş yaptığı **mezeci**, Madam Roza'nın müşterisi olduğu şapkacı **Rum kadın**, halı ticareti ve tamirciliği yapan **Avram Efendi**, gazete satıcısı **Enrico Weizman**, balıkçı **Madam Angela**, yoldan geçen **Yahudi ithalatçı**, adada balık satan **Salamon** ve çiçekçi **Mordo**, kuyumcu **Dikran Efendi**, marangoz **Mösyö Oskar**, kazıkçı bakkal **Kürt Bekir**, ütücü ve kolacı **Sessiz Talat**, yorgancı **Aslan**, kırtasiyecisi **Selahattin Amca** ve tuhafiyeci **Madam Alis**'tir. Romanın otel sahibi kahramanları ise Londra'da evini pansiyona çeviren **İncila Hanım**, Berti'nin Cambridge'e gittiğinde kaldığı oteli işleten **tuhaf aksanlı adam**, daha sonra orayı devralan **kadın** ve anlatıcının Viyana'da kaldığı **otelin sahibidir**.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında şehit olan Niyazi Çavuş'un **ablasının kocası** ustadır.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanında tüccar, esnaf ve zanaatkâr kahramanlar da rol alır. Bunlar, halı ticareti yapan **Kocakafa Kamil**, onun

ölümünden sonra işini devralan karısı **Müjde**, Mülazım Mukdim Beyin saatine tarih işleyen **Ermeni kuyumcu**, Hulki Beyin borcu olduğu için önünden geçmediği **Terzi Blum** ve oğul **Blum**, Paradisos'u işleten **Yorgo Usta** ve oğlu **Andon**, Hulki Beyin dedesinden kalma kitapları sattığı çolak **kitapçı**, **Berber Niko**, Salih'in içinde herşeyin bulunduğu şaşırdığı **dükkânın sahibi**, dört arkadaşın fotoğrafını çeken **şipşakçı**, Katya'nın eşyalarını teslim ettiği **Emanetçi Sultana**, Paradisos'un yanındaki **Bulgar manav**, Hulki Beyin kartvizit bastırdığı **Ermeni matbaacı**, halı ticareti yapan **Belçikalı kadın**, onun pırlanta ticareti yapan ve şüpheli bir şekilde ölen **kocası**, Kamil'in dükkânı açan dedesi **Kamil Ağa**, Kamil'e kızını vermeyi plânlayan **kuyumcu** ve onun yanındaki **diğer kuyumcudur**.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda, Akkartal'ın yol arkadaşı Fars **Mirza**, bir tüccardır. Akkartal'ın Tebriz'de karşılaştığı Mirza'nın kardeşi **Cabir** de tüccardır. Denizler Ülkesi'ne yola çıkan Akkartal'ın Şantung'da kaldığı **hanın sahibi** ve İstanbul'a giderken Tebriz'de kaldığı **hanın sahibi**, Şantung'daki **hanın yamağı** ve babasına yardım eden **Şu**, romanın hancı kahramanlarıdır. Akkartal, Tebriz'de bir **nalbant ustasına** atına nal taktırır.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Cem Sultan'ın yanına girmesine izin verilen **tacir**, ona annesinden mektup getirir.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda padişahın Venedik hakkında stratejik bilgiler sorduğu **Floransalı tüccar Jacopo Tedaldi**, Venedik'e gelen Albrecht Dürer'in hesabına zümrüt aradığı **Pirckheimer** tüccar kahramanlardır. Fikret Mualla'nın Fransa'nın bir köyünde geçirdiği günlerde sık sık gittiği kahvenin sahibi **Canoni**'dir. Kamil Uzman, ressam hakkında araştırma yapmak üzere bu köye gittiğinde kahveyi de ziyaret eder. Ancak kahve artık Canoni tarafından değil **Canoni'nin torunu** tarafından işletilmektedir. Gentile Bellini, İstanbul'da padişah tarafından kabul edilmeyi beklerken **Dimitri**'nin meyhanesinde vakit geçirir.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) romanında ticarî kimliğiyle öne çıkan **Ester**, bir kuyumcudur. Saray kadınlarına mücevher götürerek hareme giren Ester, bu avantajı değerlendirerek balmumu ticareti yapar, lotarya oynatır. Onun gibi bir başka isim **Josef Nasi** ve onun halası **Dona Gracia Nasi**'dir. Para alışverişi yapan hala-yeğen, İstanbul'a geldikten sonra Ester'le balmumu ticareti ve hakkında bilgi verilmeyen işler yapar. Romanda yer alan diğer tüccar ve esnaf şunlardır. Hile yaptığı için götürülen **bir esnaf**, **Fez'deki hurma satıcısı**, **dokumacı Sibrikos**, **kuyumcu Sarfati**, oğlu **Leon**, Safiye Sultanın istediklerini hazırlayan tüccarlar **Pietro Giovanni** ve **Frederico**

Cellini, Kiraze'nin kurtardığı **tacirlerden biri**, Raşel'in Kira Kadınının mahallesinde gördüğü balık satan **bir balıkçı** ve **bir yoğurtçu**.

Başkahramanı **Nurbanu**'nun da ticaretle uğraştığı **Nurbanu** (T.Ergül, 2000) adlı romanda Manisa esnafıyla çeşitli şekillerde karşılaşırız. Romanın ilk sayfalarında sohbet ederken gördüğümüz **Kumaşçı Hacı Sinan**, başka bir sohbet sırasında aldığı kumaşlardan bahsedilen Hacı Sinan'ın oğlu **Hüseyin Hoca**, İstanbul'dan kumaşlar getirttiği söylenen **Yahudi tüccar**, Nurbanu'nun ticarî işlerine yardımcı olan **Venedikli tüccar** ile **Sakızlı tüccar**, romanda sohbetleriyle gördüğümüz attar **Çalabvermiş Dede**, onun yine attar olan **babası**, attarlığı devam ettiren ve yetiştirdiği çiçekler Gazi Hünkâr tarafından çok beğenilen oğlu **Paşayîğit/Aydoğdu**, Nurbanu saraya çağırdıktan sonra işleri açılan **Yahudi tüccar Rev Dayan**, Rum Yanko'nun meyhanesinde bir araya gelen sahtiyan tüccarı **Abdurrezzak**, kumaşçı **Hüseyin**, Aydoğmuş'un dükkân komşusu attar **Yahudi Yakup** romanda yer alan Manisalı tüccarlardır.

Spinola'nın soyduğu **Fars tüccar** ile **Arap tüccar**, **Cenevizli tüccar**, **Venedikli tüccar**, elmasın peşindeki hırsızın dükkânını bastığı kuyumcu **Sarkis**, genç **baharatçı**, Melek'in adını verdiği **kuyumcu**, meyhaneci **Habip Efendi**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanın tüccar ve esnaf kahramanlarıdır. Romanın saatçi kahramanları **Saatçi Şahin**, **Bulgat Usta** ve **Saatçi Adem**'dir.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında Danimarka elçisinin babası İstanbullu zengin **bir tüccardır**. İsyancı yeniçerilerin listesinde sarraf **Samantov** ve **Şaba**, Ermeni sarraf **Tunguroğulları** ve **Kilabioğlu** gibi Yahudi ve Ermeni esnaflar da vardır. Hatice Sultanın borcunu ödemeyi unuttuğu Fransız **mücevher tüccarı**, parasını Melling'den ister.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında ticaret ve esnafılık yapan kahramanlar, cinnet geçiren kadını götüren **taksici**, onun beraber çalıştığı **taksici**, **taksinin sahibi**, Be-Ce'nin çalıştığı **resim atölyesinin sahibi**, nazar boncukları satan **kör satıcı**, **kuaför**, **midye dolmacı çocuk**, dolmuştaki **emlakçı**, Kıymet Hanım Teyzenin kedisine ciğer aldığı **kasap** ve babaannenin eşyalarını taşıyan **şofördür**.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Batumlu **Mahmud Şakir Bey**, büyük bir taşımacılık şirketinin sahibidir. İmrozlu **Rum berber Georgios Efendi**, Seniha Saffet'in adını aldığı **Beyrutlu armatör Enver Saffet**, kahveci **Kız Ahmet**, kahveci **Aşkî Mustafa**, Seniha Saffet'in hayatına giren **bakır tüccarı** romanın diğer esnaf ve tüccar kahramanlarıdır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda tüccar, esnaf ve zanaatkârlar, kahramanların piyano almak için yanına gittikleri müzik aletleri satan **adam**, onun gönderdiği **Terzi Kosti**, emanetçi Hayri Beye İstanbul'dan siparişler veren **Elektrikçi Rıza**, Maria'nın kasabada fotoğrafçılık yapan babası **Aleksey Sidorov**, çok sesli müzik konserine katılan fabrikatörler **Tahsin, Ahmet** ve **İsmail Beyler**, bilge bir kişi olan **Berber Hüseyin**, İstanbul'dan gelen yağ tüccarı, zenginliğinin kaynağı bilinmeyen **Banker Cafer Ağa**, eski kafalı **Zahireci Zihni Bey**, evinde terzilik yapan **Nükheth Hanım**dır.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanındaki tüccar, esnaf ve zanaatkâr kahramanlar, ticaret yapan **Hatem Ağa**, Mehmed Efendinin yemeniciliği öğrendiği babası **Sümbaba**, ayakkabı mağazası işleten **Mehmed Efendi**, onun dükkân komşuları kunduracı ve kitapçı **Kel Emir** ve **Muhsin Tok**, beyaz eşyacı **İpşircioğlu**, Mehmed Efendinin yanında dükkânı bulunan **Hacı Emmi**, arada çay söylenen **kahveci**, Mehmed Efendinin kilo yerine teraziye taş koymasına kızdığı **pazarcı**, çay bahçesi işleten **Kenan**, Hacılarlı Hacı'nın karısını kaçıran **halı tüccarı**, kahveci **Mevlûd**, Kirişçi'nin Ahmed'in kulağının ardında toplanan kanı her bahar kazıyan **Berber Şükrü**, Osman'ı ihbar eden **Fırıncı Ali**, Çitoğlu'nun Mehmed Efendinin dükkânı olan **babası**, ona bir küp altın bırakan Ermeni dükkân komşusu **Sezeryan Efendi**, Osman'ın bağına geçerek kuşatmadan kurtulduğu **Leblebici Hacel Emmidir**.

Islak Kentin İnsanları (Z.Koç, 2000) adlı romanın tüccar, esnaf ve zanaatkârları, terzilik yapan **Alim Bey**, onun terziliği öğrendiği **Yorgo**, Alishir ve Alim'in yanında çırak olarak işe başladıkları **bakırcı**, Turgut Beylerin **bahçıvanı**, Piraye'nin mobilyacı kayınpederi **Mehmet Ali Bey**, Şahide'nin çağırdığı **eskici**, Sümeyye'nin alışveriş yaptığı manifaturacı **Kani Tulas** ve bakkal **Ali Rıza** ile fotoğrafçılık, züccaciyecilik ve bakkallık gibi işlere girip çıkan **Sezai Beydir**.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanının tüccar, zanaatkâr ve esnaf kahramanları, Samanpazarı'ndaki bürosunda Ford marka arabanın satıldığı ilk tamirci **Ohannes**, tamir eden **Kaportacı Hüseyin**, alayın kızlarına topaç satan **Bakkal Emin Çavuş**, Zeynep'in babaannesine elbise diken **Berdük**, İsmail Nevzat'a küçük bir ortaklık veren **Vehbi Bey**, subayın ip alıp ticaret yaptığı **Mişel**, muhallebici dükkânı olan Ziya'nın eniştesi **Baron Moris Mihalov**, Gülay'ın El Halili çarşısında gördüğü **Musevi satıcı**, Neriman Hanımın bileziklerini bozdurduğu **tefecî sarraf**, İsmail Nevzat'ın arabasını satın aldığı **Komisyoncu Kâzım**'dır.

XIII. MİMAR VE SANATKÂRLAR

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) çok parası olan tefeci parasını korumak için Baba Cafer zindanının aynını yaptırmak üzere çağırdığı **mimar**, tefeciye yapılacak binanın çizimini getirir. **Esmeralda**, Calud'un gravürünü görerek âşık olduğu ve Kamelyalı Kadın'ı oynayan bir tiyatroçudur.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanının mimar kahramanlarının başında Cenevre'de mimarlık eğitimi alan ve Şekip'ten nefret eden **Cemil Hasmimar** gelir. Diğer mimar kahramanlar ise, Ankara'nın imarı için Türkiye'ye gelen mimarlar **Jansen, Jausseley, Brix**'tir. Sanatçı kahramanlar, **Karikatürcü Ramiz**, Atatürk'ün heykelini yapan **Kenan (Yontuç)**, İzmir anıtını yapan **İtalyan Canonica**, yönetmen **Ertuğrul Muhsin**, tırnakla resim yapan **Şükrü Naili** ve **İskender Bey**dir.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) adlı romanda mimar kahramanlardan **Sinan-ı Atik**, Ayasofya tamiri yanında, Konstantinopolis'te Bizans'a kilise, Rum dönmesi tüccara ev, Müslümanlıktan sonra Mahmut Paşa için cami ve Fatih Sultan Mehmet adına cami inşa etmiştir. **Ermanno Muratore**, mimarlıktaki becerisi yaşını aşmış bir kahraman olarak Ayasofya'nın tamiri için İtalya'dan çağırılmıştır. **Mimar Muslihüddin**, Edirne'ye Rinencmente Salamandre ismiyle gelen mimara, kendi yaptığı camiyi anlatır. Sinan-ı Atik'in hocası ise meşhur mimar **Floranslı Antonio Averlion**'dur.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanın başkahramanları nakkaşlardır. Padişahın nakkaşhanesinin usta nakkaşları **Zeytin, Leylek, Kelebek** ve nakkaşhanenin tezhip ustası **Zarif Efendi**dir. **Üstat Osman**, nakkaşhanenin başnakkaşıdır. Kara nakkaşhaneye gittiğinde ona yol gösteren **genç çırak**, devekuşu yumurtası boyayan **ihtiyar**, bir çekmece nakşeden **amca**, onları izleyen **çırak**, Kara'ya vaziyet veren nakkaş **Nuri Efendi**, serbölüklerden biri, bir kalfa, hattat **Cemal, cetvelkeş Nasır** romanda yer verilen nakkaşhane çalışanlarıdır. Bu kahramanlar dışında basit resimler yaptığı için eleştirilen **Sadiki Bey**, Kelebek'in çırağı **Mahmut**, kahvehanede Zeytin'i dikkatle dinleyen **hattat çırağı**, kahve basıldığında orada bulunan **güzel çırak Rahmi**, Zeytin, Leylek ve Kelebek'in hatırladıkları **ilhamsız ve ihtiyatlı rahmetli usta**, evine yollanan **sıska çırak**, **şehla cetvelkeş**, kendi kendine

gülen **küçük, ince bir nakkaş, yetmişlik tezhip ustası, asabi üstat, şişman nakkaş** bu grupta yer alan kahramanlardır.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) adlı romanın tek sanatkâr kahramanı ressam **Halil**'dir. Kahramanın nü resim yapmak istemesi, kendi hayatını da resmini yaptığı kızın hayatını da değiştirir.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda Babuyanlı Gülbeyaz'ın müridi olan tezyinkâr **Hayruddin Aka**, Mengüberdi'nin ölmüş kızı için yapılacak olan kümbetin gölgesini bir güvercin olarak tasarlamıştır. Yağan şiddetli yağmurda, kümbete düşen yıldırımın Hayruddin Aka'yı öldürmesi, yasak olan bir işi yaptığı için Allah'ın gazabı olarak değerlendirilir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) romanının mimar kahramanı, Muhittin Nakışçı'nın Alman asıllı damadı mimar **Yunus Bey**dir. Romanın tiyatro sanatçısı kahramanları Jülide'nin sevgilisi **Salih Arda**, Turgut'u çok beğenen tiyatrocü **Nezahat**, Sahir Hoca'yı beğenen **tiyatrocü kız**, birlikte yaşayan tiyatrocü kadınlar **Nuran** ve **Sabite**, **Nedim Ağbi** ve **Memduh Ağbi**dir. Ressam kahramanlar, Halil'in kendisini partiye davet ettiğini söyleyen **Hayri** ve yılbaşı partisinde yaptığı karikatür elden ele gezen **Ressam Nahit**'tir.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanındaki sanatçılar, Viyana'da kabarelerde çıkan Mösyö Rober'in karısı **Lola**, Jülyet'in pek hoşlanmadığı **ressam damadı** ve İncila Hanımın **ressam annesidir**.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romandaki sanatçı kahramanlar, tarihî liseden Şehir Tiyatrolarına geçen **Reşit Baran** ve **Necdet Mahfi**, Paris'teki komünist Murat'ın atölyesine devam ettiği ressam **Bissiere**, Hulki Beyin babasının arkadaşı olan Şehir Tiyatroları oyuncusu **Vasfi Bey** ve **Bedia Hanım**, liseli gençle bir süre beraber yaşayan **primadonna** ve onun kıskandığı çocuk tiyatrosu oyuncusu **genç kızdır**. Romanın mimar kahramanı ise, Paradisos'u aslına uygun bir şekilde yeniden inşa eden **mimardır**.

Resimli Dünya'nın (N.Gürsel, 2000) ressam kahramanları, Gentile ve Giovanni Bellini'nin babası **Jacopo Bellini**, Fatih Sultan Mehmet'in resmini yapan **Gentile Bellini**, üvey annesi yüzünden aileden dışlanması dolayısıyla Kamil Uzman'ın kendisine benzettiği **Giovanni Bellini** ve **Fikret Mualla**, kayınpederinin atölyesinde çalışmak yerine bir soylu ile çalışmayı tercih eden Jacopo'nun damadı **Andrea Mantegna**, Jacopo Bellini'nin de ustası olacak ressam **Gentile da Fabriano**, onun çırağı **Antonio Pisanello**, Jacopo'nun portre yapma yarışında saf dışı bıraktığı

Pisanello, Jacopo ile resme üçüncü boyutu getiren yeni bir teknik icat edeh Floransalı ressam **Leon Battista Alberti**, Giovanni'nin uzun zamandır çıkmadığı atölyesinden çıkarak ziyaret ettiği ressam **Albrecht Dürer**, Giovanni'nin öğrencileri **Giorgione**, **Mansueti**, **Vittore**, Gentile'in Giovanni'ye teslim ettiği hırslı ve dahi öğrencisi **Tiziano**, Giovanni'nin yağlı boya tekniğini öğrendiği Sicilyalı ressam **Antonello da Messina**, resimlerinde köpekleri ön plâna çıkarmayı seven **Vittore Carpaccio** ve Venedik'e geldiğinde Giovanni'yi arayıp bulan ressam **Leonardo da Vinci**'dir.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) romanında, büyük İstanbul depreminden sonra şehrin onarımı **Mimar Hayreddin** ve **Mimar Murat**'ın başkanlığında gerçekleştirilir.

Mimar Kasım Ağa, **Mimar Halil**, **Mimar Mustafa**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanın mimar kahramanlardır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında **Melling**, hem ressam hem de mimardır. Hatice Sultanın sarayını Avrupaî tarzda yenilemenin yanında III. Selim için de bazı mimarî çalışmalar yapmıştır. İsyancıların hazırladıkları listede **Mimarbaşı Gülabioğlu Agop Kalfa** da bulunur.

Vişne rengi çadırında güzelliği ve çirkinliği sergileyen **Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi**, çadırın batı kısmında çirkinliğiyle insanları eğlendiren **Siranuş**, üç çirkinler **Mari**, **Takuhi**, **Agavni**, **Kartopu Vergin**, **yılanbaz**, **Samur-kız** ve **Kınar Hanım**; doğu kısmında güzelliğiyle insanları eğlendiren **La Belle Anabelle**, **maskeli kadın Hayganoş**, **üç güzel Lisa**, **Maria**, **Rosa**, **Hoyrat Aruzyak** ve **Betri Hanım**, **La Belle Anabelle**'yi satın alan **kumpanya sahibi**, **Mahrem** (E.Şafak, 2000) romanın eğlendirme işi yapan kahramanlarıdır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Madam Flora'nın babası **Tiflisli bir cambaz**dır. İtalyan hekimin gönderdiği mektup karısına ulaşmaz ve kadın **köse ressama** âşık olur. **Rejisör Ahmet Fehim Beyin** filmi Mürebbiye, işgal kuvvetleri tarafından gösterimden kaldırılır. Romandaki mimarlar ise, yaptığı mescidin damının her yıl aktarılması gereken **Arhavili Kalfa** ve onun ustası **Mimar Kiryakidis Efendi**'dir.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanın sanatçı kahramanı kasabalı kadınların kıyafetlerine özendiği sinema sanatçısı **Cahide Sonku**'dur.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanındaki sanatçıların başında **Güzin** gelir. **Güzin**, kendi kurduğu tiyatronun yetenekli oyuncusudur. **Güzin**'in tiyatrosunda yargıç rolünü oynayan **oyuncu**, Olhavik Ataman'la birlikte Türkiye'ye sığınan Don Kazaklarından koreograf **Zimin** ve ressam **Petrov**, romandaki diğer sanatçılardır.

XIV. TARİKAT MENSUPLARI

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda haremağasının en yakın dostu ve ahretliği Galata Mevlevihanesindeki **Mevlevi derviş** tir. Haremağası onunla dünyanın ve her türlü gücün boşluğu konularında sohbet eder.

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) olayları nakledenlerden biri de **İdris Baba Tekkesi Şeyhi Kuzgunî Efraim Dede Hazretleri**dir.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda tarikat ehli kahramanlar, kendini Mehdi ilan eden ve öldürülen **Sakarya şeyhi Ahmet**, padişahın yaptığı bağışı usulsüz kullandığı için sürülen **Konya Mevlevi şeyhi Bekir Çelebi**, onun yerine gelen **Şeyh Arif Çelebi**, Sitti Zühre'nin kimliğini padişahı tan sakladığı için öldürülen **Rumiye şeyhi Koç Mahmut Efendi**, şeyhin odasını gösteren **derviş**, aman verildiği halde yakıp yıkarak giden İranlılardan ikisini padişahın huzuruna getirerek şikâyet eden **Bağdat şeyhlerinden biri**, Bağdat'a gelecek seli önceden haber veren **derviş** tir.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda Mevlevi şeyhi **Alyotzade Mustafa Tevfik Bey**, Anadolu'ya gidecek olan paraları organize edenlerden biridir. Hasan'ın yetişkinlik günlerinde Hanya'daki Mevlevihaneyi **Şeyh Mehmet Şemsettin Efendi** yönetir.

Beyazates Adası (M.Erman,1998) adlı romanda **Cavlak derviş**, Hristiyanlık, Budizm, Ateşperestlik gibi birçok dini İslamiyetle harmanlamış ve Melekper Ana'yı etkileyerek, onun farklı bir inanca sahip olmasına yol açmıştır.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanının başkahramanı **Pinhan**, Dürri Baba tekkesine elma çalmaya geldikten sonra Dürri Baba'dan çok etkilene rek buraya kapılanmıştır. Dürri Baba, bu dervişin adını Pinhan koyduktan sonra değişim yaşayan ve kendisini olgunlaştıracak hikâyesini aramak üzere tekkeden ayrılan kahraman, hikâyesini bularak döner. **Dürri Baba**, diğer şeyhler gibi pek konuşmaz. Pinhan'ı gönderirken ona bir inci hediye ederek onun hikâyesini bulmasına yardım eder. Tekkedeki diğer dervişler **Kul Hüseyin, Dulhani Hasan, Budala Tosun, Dertli Hagopik, Tokath Lütfi**, hikâyesini bulmuş, olgunlaşmış dervişlerdir. Horoz Baba tekkesinin şeyhi **Şeyh Mehmed Mühür Efendi**dir. Kendisinden önceki şeyh ise amcası **Abdül Fettah Efendi**'dir. Konya'ya yerleştikten sonra, amcasının tekkenin şeyhi olması için çağrısı

yanında **Mesnevihan Hamdi Dede**'nin selamı kendisine ulaşır. Bu çağrışı ve selamı kendisine ileten de **bir dervîştir**.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) başkahramanlarından **Şeyh Yusuf Efendinin** hangi tarikatın şeyhi olduğuna dair bilgi verilmez. Ünü ülkenin her yerine yayılan bir şeyh olan Yusuf Efendi, ilk eşi Mehpare Hanımı unutamaz. Bu evliliğin uğursuzluğunun ilk işareti **kasap baba** kurban keserken yaşanır. Sonra da herkesin öfkeli olduğu tekkede **aşçı baba**, **yamağının** başına kepçe ile vurur. Hasan Efendi Ragıp Beyi tekkeye getirdiğinde **kapıcı müridi** uyandırır. Şeyh Efendi ve Mehpare Hanımın düğününe **Edirnekapi şeyhi** de katılır. Reşit Paşa, padişah tarafından Hicaz'a **bir Arap şeyhini** tedavi etmeye gönderilir.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda **Hacı Bayram şeyhi**, Bekir Efenin kurduğu çete dolayısıyla tutuklanır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda Giritli mübadil **Musa Kâzım Ağaefendi**, bir Alevi dedesidir. Van'a dönen Baytar Cemil'in orada gördüğü iki kişiden biri **Sofi**'dir. Melek Hatunun İda dağındaki köyünde **Pir Musa Kâzım Ağaefendi** yaşar.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanında çarşının bereketi kesilince **tarikât şeyhinin** yazdığı dua dükkânlara asılır.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda bir Bektâşi dervîşi olan **Saruca Abdal**, yaşadığı her olayı kendisine bir işaret olarak kabul eder. Eşeği Tatar'ın inadı tutunca onu köprüden atan Saruca'nın, bu olaydan çıkardığı dersle yolunu değiştirmesi kahramanın zindana düşmesine neden olacaktır. Zindanda karşılaştığı **Babuyanlı Gülbeyaz**'la birlikte gülbank çekip tasavvufî konuşmalar yapan Saruca Abdal, Gülbeyaz'ın kurduğu tarikatı beğenmeyip ona kadından dervîş olamayacağını söylese de sonradan onun zekâsından ve sözlerinden çok etkilenir. **Şeyh Cabiri** ise yıllar önce, Haydar'ın kaybolduğu dönemlerde kayıplara karışmış bir şeyhtir. Şeyh Cabiri'nin mezarı bir kayısı ağacıdır ve bu ağaç şeyhin kendisi olarak kabul edilir. Haydar olduğunu iddia eden **bir divane** bu ağacı kesmeye kalkışmış; ancak ağaç **bir dervîş** tarafından kurtarılmıştır. Saruca'nın deyişlerinden etkilenecek eteğine kapaklanan **dervîş** ile Mengüberdi'nin güvercin gölgeli kümbetin caiz olup olmadığını danıştığı **şeyh** de roman kahramanları arasında yer alır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda **Şeyh Kızıl Bedrettin Baba**, fetih öncesi çıkan çatışmada şehit olmuştur.

İsmail'de (R.Çamuroğlu, 1999) daha önce ayrıntılarıyla bahsettiğimiz **Şeyh Cafer, Şeyh Cüneyd, Şeyh Haydar, Şah İsmail**, öncelikle Safevi tarikatı lideri olarak okuyucu karşısına çıkar. Timurlenk zamanında ise tarikatın şeyhi **Hoca Ali**'dir. Cüneyd'in Kum'dan gelen halifeleri **Said, Rıza** ve **Selman**, Sultan Ali'nin en güvendiği halifeleri ve aynı zamanda İsmail'e de halifelik yapmış olan **Tekelü Halife Haydar, Varsaklı Süleyman, Lala Hüseyin Bey, Kaçar Kara Piri Bey, Abdal Bey, Dulkadirli Dedebe, Dulkadirli Ali Bey**; Şeyh Haydar'ın halifelerinden olup Anadolu'ya geri dönmüş **Karabıyık Hasan Halife**, oğlu **Şahkulu**; Şahkulu'nun yaptıklarını beğenmeyen **Tokat'taki bir halife**, İsmail'in Erzincan taraflarına gönderdiği **Nur Ali Halife**, Hacı Bektaş'tan Şah İsmail'in yanına gelen **Kanber Derviş**, onun şaha yüzünü döndüğünü söylediği **Trakyalı Balım Sultan**, Çaldıran'da İsmail'e atını veren müridi **Hızır**, İsmail'in doğum müjdesini babasına götüreren **derviş**, Şeyh Cafer'in menkıbeler anlattırdığı, ilahiler okuttuğu dervişler **Salman, Recai** ve **Haydar**, İsmail'in Cafer'in konutunun anahtarını istediği **derviş**, tekkenin mutfağını idare eden dervişler **Dulkadirli Veli Derviş, Geylanlı Naki**, ormancılıkta mahir olan **Tekelü bir derviş** ve saz atölyesinde sazlar yapıp ustalar yetiştiren **Ustacalı bir derviş**, **İsmail** (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Safevi tarikatının adı geçen üyeleridir.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Bağdat valiliği sırasında bir rüya gören Mithat Paşa, rüyasını yorumlatmak üzere **bir Alevi dedesini** ziyaret eder.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda **Şeyh Galip**, Galata Mevlevihanesinin şeyhi ve padişahın yakın dostudur. Mevlevihaneye gelen padişahın izlediği sema töreninden önce gelen şeyhe **semazenbaşı** selam verir.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında yeniçerilerin birçoğunun mensubu olduğu Bektaşiliğin üyelerini görmek mümkündür. Arif Ağa ve Sabit'in bağlı olduğu Erikli Baba tekkesi şeyhi **Ahmed Baba**, Sarı Abdullah'ın sonradan keşfedip bağlandığı cumhur devleti isteyen **Abdi Baba**, Abdi Babanın ölümünden sonra mahfiline yerleşen **Sarı Abdullah**, son yeniçeri Sabit'in yanına giderek mücerret olduğu **Horasanlı Hacı Mehmet Nuri Dedebebe**, Abdullah'ın esir edildiği savaştan döndüğünde Arif Ağayı karşılayan **Bektaşî dervîşi**, Erikli Baba tekkesinde Ahmed Babanın hizmetinde olan **Mehmed Derviş**, kalyoncular ve yeniçeriler arasındaki çatışmada ara verilince yerdeki kanları yıkayan **Bektaşî dervîşi**, Sabit'in Mehmed Dervişin cevaplayamadığı sorularını sorduğu **Seyyid Mehmed Baba**, Sabit'in dervîşliği tercih eden arkadaşı **Lülecioğlu Ahmed**, onun babası **Aksaraylı Derviş**

Mustafa, Sarı Abdullah'ı Abdi Babaya çağıran **Otman Derviş**, cumhur devleti istendiği belirtilen mektubu bulan **derviş**, yıkılan Erikli Baba tekkesinde şaşkın bir şekilde bekleyen **Abdurrahman Derviş**, nereye götürüldüğü belli olmayan yeni şeyh **Hüseyin Baba**, ocağın ilgasından sonra idam edilen ya da sürgüne gönderilen Bektaşî babaları **Künci Baba, Esad Baba, Mahmud Baba, Ahmed Baba, İbrahim Baba, Hüseyin Baba, Mustafa Baba** romanda yer alan Bektaşî babaları ve dervişleridir. Diğer tarikatlara mensup kahramanlar ise padişahın kendisine bağlandığı **Şeyh Galib**, Ahmed Babanın cenazesinde bulunan **bir Mevlevî şeyhi** ve **bir Nakşibendi şeyhidir**.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında **derviş kılıklı bir adam**, gittiği türbede Didar söylemeden derdini anlayarak tespih falına bakar.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda Kemal Bey, küçüklüğünde herkesin **Şeyh Abdülkerim Efendiye** saygı göstermesinden etkilenerek büyüyünce şeyh olmak ister. Romandaki diğer şeyh ve dervişler, savaşa giden tabura konuşma yapan **Şeyh Hasan Efendi**, Refik Efendinin ney üflemesine şaşırان **şeyh efendi** ve neyzenbaşı **Abdülbaki Efendidir**.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) **Şahi**, Mevlevî Şahidi Hazretlerinin sülalesinden gelen ve Mehmet'in çok sevdiği bir Mevlevî dervişidir.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda **Gül Baba**, yaydığı gül kokusuyla hem kör dilenciye hem de II. Bayezid'i yanına çağırmıştır. Padişahı çok güzel ağırlayan Gül Baba, kendisinden istediğini dileyebileceğini söyleyen padişahıtan burada bir eğitim kurumu yapılmasını istemiştir. **Kör dilenci**, Venedik'te bıraktığı sevgilisi ve körlüğün verdiği perişanlıkla yaşarken duyduğu gül kokusunu takip ederek Gül Baba'ya ulaşmış; elini öpüp müridi olmuş ve renksizliğin sırrına vararak huzura kavuşmuştur.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) adlı romanda Sokollu Mehmed Paşa **bir derviş** tarafından öldürölür.

Nurbanu (T.Ergöl, 2000) adlı romanda Şehzade Selim, Manisa'nın dinî liderleri olan tarikat şeyhleriyle zaman zaman dinî sıkıntılar hakkında sohbetler eder. Kendisi de bir Halveti olan Selim'in sohbetinde bulunan tarikat liderleri **Mevlevî Şeyhi Mevlana Muhiddin Efendi, Ahmed Şemseddin Marmaravi, Halveti Uşşaki Şeyhi Pilavcı Hacı Hüseyin, Kadiri Tarikatı Şeyhi Karlzade Süleyman Efendi, Bektaşî Dedesi Cafer Çelebi, Nakşibendi Dedesi Rahmanullah, Kadiri Şeyhi Mehmed Efendi, Bektaşî Dedesi Hüseyin, Halveti Şeyhi Abdülkerim**'dir. Ayrıca gülbanklar çekerek lokma kazanını açan **Kazancı Dede**, Düzmece Mustafa'ya destek veren **Şeyh**

Bedreddin Simavi ve Nurbanu ile kızlarını dergâha kabul eden Konya'daki **Mevlevi şeyhi** romanda yer alan diğer tarikat mensuplarıdır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında **Mevlevi şeyhi Hüseyin Çelebi**, Köprülü Mehmet Paşanın Kadızadelerle olan mücadelesine destek verir.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında **Şeyh Galip**, padişahın dostlarından biridir. Romanda yer alan diğer şeyh ve dervişler, Şeyh Galip'in çilesine başladığı Konya Mevlevihanesinin şeyhi **Ebubekir Çelebi Efendi**, devam ettiği Yenikapı Mevlevihanesinin şeyhi **Seyyid Efendi**, Şeyh Galip'in çok sevdiği dervişlerden **Esrar Dede**, Şeyh Galip'in ölümüne dair rivayetlerde yer alan **Yusuf Dede**, Yenikapı Şeyhi **Nutki Dede** ve **Seyyid Ahmet Dede**, Bektaşî dergâhı şeyhi **Seyyid Ali Baba**, dervişleri **Yunus Dede** ve **bir başka dede**, sema töreni için hazırlanan **bir dervîştir**.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında **Namlı Hafız**, Batum'da Yesevi dergâhının şeyhidir. **Batumlu şeyh efendi** onu İstanbul'a **Bahariye mevlevihanesi şeyhine** gönderir. Romanın diğer tarikat ehli kahramanları, Batum'da kendinden geçmiş **mürîd**, **Yahya Efendi Dergâhı şeyhi**, Libya'daki tarikatın İstanbul'a getirilen şeyhi **Ahmet Şerif Senusi**, tarikatın kurucusu **Seyyid Muhammed es-Senusi**, onun intisap ettiği **Şeyh Ahmet bin İdris**'tir.

XV. ELÇİ, ATAŞE

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) padişah huzuruna çıkarılan **Ceneviz elçisi** padişaha bakmaya kalkınca başı eğdirilir. **Habsburg elçisi** için ise harem çok ilginçtir.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romandaki elçi kahramanlar, padişahın vakur duruşundan etkilendiği **Lehistan elçisi Terzebinski**, padişahın mektup gönderdiği **Acem elçisi Maksut**, antlaşma yapmak üzere gelen **İran elçisi Mehmet Kulu Han**, Bağdat'ın fethini tebrike gelen **Avusturya imparatorluğu yetkilisi İsdansi** ve **Venedik elçisidir**.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda Kavas Ahmet Ağaya göre yanında çalıştığı **İtalyan konsolosun** Vladimiros kadar akli yoktur. Giritli Türklerin Anadolu'ya göndermek üzere topladıkları para Atina'daki **Osmanlı sefiri** aracılığıyla gönderilir.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) **Enişte**, yıllar önce Venedik'e Osmanlı elçisi olarak gitmiştir. Yine yıllar önce İstanbul'a gelen **Venedik elçisinin** mihmandarıdır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında İstanbul'daki yabancı elçiler kahraman olarak karşımıza çıkar. Mahmut Nedim Paşaya hediye veren **Rus elçisi İgnatiev**, kralın sözünü ileten **İngiliz elçisi**, padişahın hallinin danışıldığı **İngiliz büyükelçisi**, **İngiltere'nin İstanbul temsilcisi Salisbury**, romandaki yabancı elçilerdir.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) yer alan elçi kahramanlar gizli toplantı yapan **Fransız sefiri**, **İngiliz sefiri** ve **Alman sefiri** ile maaşını saraydan alan **Avusturya sefiridir**.

Gölgeden Akan Işık'ta (İ. Dizman, 1998) gazeteler Ankara'daki **Rus büyükelçisi Karahan**'ın ülkesine geri döndüğünü yazar.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda Sultan Alaüddin'in özel temsilcisi olan **Cemalüddin Efendi**, Peristrama Emiri Stavro'ya, Başhisar Emiri Muhyiddin'e ve Kayseri Emiri Mengüberdi'ye gizli yapılanmayı oluşturma göreviyle gelir.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) romanının elçi kahramanları Şeyh Haydar'ın Şirvanşah'a gönderdiği **elçi**, II. Bayezid'in Şah İsmail'in Tebriz'i alışıni tebrik etmek üzere gönderdiği **Osmanlı elçisi** ve Tokat'taki bir halifeye destek için gönderilen **Şahkulu'nun elçisidir**.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Selim, şehzadeligi sırasında Fransa'ya elçi olarak **İshak Beyi** gönderir. Devletin ilk daimi elçisi, padişahın kendisinden çok memnun olmadığı **Seyyit Ali Efendi**'dir. Mısır'ı işgal eden Fransa'nın İstanbul'daki **elçisinden**, reisülküttap tarafından konu hakkında bilgi istenir. Bu işgalden, devletten önce haberdar olan **Rus elçisi**, Babıali'yi bu konuda bilgilendirir. İstanbul Boğazına demirleyen İngiliz donanmasındaki **İngiliz elçisinin** sunduğu kabul edilemez şartlardan biri de **Fransız elçisi Sebatiani**'nin sınır dışı edilmesidir. Fransız elçisi, padişah ve veziriazamla görüşerek şartların kabul edilmemesi konusunda onları yüreklendirir.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) sürgüne gönderilen Mithat Paşa gittiği her yerde elçi, elçilik görevlisi ve şehbenderlerle iletişime geçer. Paris'e ilk gidişinde ona yardımcı olan **Necmettin Bey**, elçilik görevlisidir. İtalya'daki Osmanlı elçisi **Garavani**, Roma elçisi **Esat Paşa**, **Viyana büyükelçimiz**, Londra büyükelçisi **Musurus Paşa**, Paris büyükelçisi **Arifi Paşa**, Sıra konsolosu **Azelos Efendi**, **Sıra şehbenderi**, **Brindisi şehbenderi**, paşanın gittiği yerlerde görüştüğü elçilerdir.

Tutuklanacağını anlayan paşanın sığınmak istediği İngiltere konsolosu **Mr. Denis**, sığındığı Fransa başkonsolosu **Monsieur Pelissier Reynaud**, kendisinden Mithat Paşanın teslimi istenen Fransa büyükelçisi **Barthelemy Saint Hilaire**, sığınma konusuna sıcak bakmayan **İngiltere'nin İstanbul büyükelçisi** ve yorum yapmaktan kaçınan **Rus başkonsolosu** ve **Alman başkonsolosu**, Mithat Paşanın tutuklanması olayında adı geçen elçilerdir. Ülkede görev yapan diğer elçi ve büyükelçiler, demiryolu imtiyazı isteyen **Fransa büyükelçisi Monsieur Bourre**, Mahmut Rüştü Paşanın herşeyi danıştığı **İngiliz büyükelçisi**, Mahmut Nedim Paşanın dostu **Rus elçisi Ignatief** dir.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında **Frenk elçisi**, Boğaza demirleyen İngiliz donanmasının gönderilmesinde padişah ve yeniçerileri yüreklendirir.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romandaki elçiler de devletlerin daimi elçileridir. Yeni Osmanlıların Fransa'ya kaçışına yardım eden İstanbul'daki **Fransız elçisi Mösyö Bournet**, Yeni Osmanlıları Londra'da koruyan **Osmanlı elçisi Muzurus Paşa**, Reşat ve Nuri Beylere pasaport yetkisi olup olmadığını soran **Paris sefiri Cemil Paşa**, **Berlin büyükelçisi Sadullah Paşa**, Alman imparatorunun Türk elçisiyle yakınlaşarak kızdırmak istemediği **Berlin Rus sefiri**, Damat Ferit Paşa gibi lüksü seven **İngiltere'nin Hindistan elçisi**, bu iki kişinin bu kadar lüksü sevmesine şaşırان **İngiliz büyükelçisi**, romanda rol alan elçi kahramanlardır.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda İttihatçı Memduh Sezai Beyi İngilizler lehine gösteri yaptığı sonrasında hapisten **İngiliz büyükelçisi** kurtarır.

Güven'in (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) elçilik görevini icra eden veya etmiş kahramanları, başarısız bir suikasta uğrayan Alman elçisi **von Papen**, Türkiye'deki faaliyetler hakkında komiterne rapor yazan Rus elçi **Aralov**, Necla'nın lise arkadaşının evlendiği **konsolos adayı**, memleketine gönderilen Alman viskonsül **Alfred Chapol Roug**, Almanya'nın krom alımı yaptığını Galip'e söyleyen Alman elçi **Groba**, Almanya'ya gönderilen büyükelçi **Saffet Arıkan**, Almanya'daki komünistlerle mücadelesinden zarar görmekten korkan **askeri ataşe** ve evinde yılbaşı partisi vererek Galip'i de çağıran emekli konsolos **Hüdaî Beydir**.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında **Fahri Bey**, konsolosluğu sırasında Türk vatandaşı Yahudileri Nazilerden korumaya çalışır. Japon elçiliğinin **üst düzey görevlilerinden biri**, karısı ile Rozi'nin kocası arasındaki ilişki yüzünden Türkiye'den ayrılır. Karısı Avram Efendinin halı dükkânına sık sık gelen **İtalya büyükelçisi** ve Berti'nin sevdiği Marcelina'nın evlendiği üst rütbeli bir **ataşedir**.

Hulki Bey ve Arkadaşları'ndaki (Y.Okur, 1999) elçilik görevi yapan kahramanların başında **Aktör Cem** gelir. Önce Paris Birinci Kâtipliği yapan kahraman, daha sonra Londra'ya atanır. Hulki Beyin en yakın arkadaşı, bir zamanlar Madrid konsolosluğu yapan **Konsolos Beydir**. Hulki'nin Paris'te Katya ile evlenmesine yardım edeceklerini düşündüğü **başkonsolos** ve **büyükelçi**, İstanbul'a dönen Hulki'ye yardımcı olması için Paris büyükelçisinin aradığı **Marsilya Konsolosu** ve Aleks'i'nin Paradisos'a davet ettiği **İtalyan sefiri** aynı görevi ifa eden kahramanlardır.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda, Tunguzlardan Mete'ye gelen **elçi**, Han Künçün'ün at, kadın ve toprak talebini iletir. Bunun üzerine Tunguzlarla savaşıp Mete, kazandığı zaferden sonra Yüce'lere gönderdiği **elçi**yle kendisine tâbi olunmasını ister.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı(M.A.Erginöz, 2000) adlı romanda Bayezid'in Rodos elçisi **Hüseyin**, sağlığını kontrol etmek üzere her sene Cem'in bulunduğu yere gelir. Bayezid, Vatikan'a da Cem Sultanın tutulmasına karşılık Hristiyan dünyasına zararı dokunmayacağını bildiren bir **elçi** gönderir. Romanda Bayezid'in bir diğer elçisi, Cem'in naaşını teslim etmeyen Napoli krallığına gönderdiği tehdit mektubunu getiren **elçidir**. Romanda Avrupa ülkelerinin elçileri de bulunur: Bunlar, **Fransız elçisi**, Kutsal German İmparatoru **Maksimillian'ın temsilcisi**, Vatikan'dan padişaha giden **elçidir**.

Resimli Dünya'da (N.Gürsel,2000) kısa süreli elçiler değil İstanbul'da fetih öncesi ve sonrasında bulunan ve Venedik'in temsilcisi durumundaki balyosları görürüz. **Balyos Girolamo** fethin gerçekleşmemesi için oğullarıyla birlikte savaşmış ve ölmüştür. Fetihden sonraki **balyos** ise, Bellini'yi Müslüman mahallelerinde gezmemesi konusunda uyarır.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) adlı romanın elçi kahramanları Aleksandr Borgia'nın elçisi **George Bochiardo**, Venedik elçisi **Zankani**, bir başka Venedik elçisi **Kantorini**, Rodos temsilcisi, Fransız elçisi, **Şahın elçisi**, **Konstantinopolis elçisi**, Leh elçisi **Jerom Laçki**, elçi **Polain**, Venedik elçisi **Barbaro**'dur.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanda Mekke Emirinin padişaha gönderdiği elçi **Kutbu'd-din el-Mekki**'yi Bayezid'in bir padişah gibi yeşil mücevveze ve taht üzerinde karşılaması, padişahın hoşuna gitmez.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında **Fransa elçisi Jean de la Haye** ve oğlu sonraki elçi **Denis de la Haye**, Fazıl Ahmet'le yaptıkları görüşmelerle okuyucu karşısına çıkarken, son **Fransız elçisi Nointel**'in gemisi padişahı selamlamadığı için

siyasî krize neden olur. **Avusturya elçisi Prens von Leslie**, padişah tarafından kabul edilmeyi beklerken Spinola ile görüşmeler yapar.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında **Danimarka elçisi Baron Frederik Hübsch**, **İki Sicilya Krallığı sefiri Kont de Ludolf**, **Rus elçisi Bulgakoff**, **Hollanda büyükelçisi Van Dedem**, **Fransız elçisi Kont Choiseul**, Napolyon'un gönderdiği **elçi General Aubert Dubayet**, **Fransız elçisi Sebastiani**, **Fransız elçisi Saint Priest**, sonraki elçi **Choiseul Gouffier**, Fransa'ya gönderilen **Türk elçi İshak Bey**, daimi elçi **Moralı Seyyid Ali Efendi**, sonraki elçi **Nikolaki Mano Efendi**, elçi kahramanlardır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Vardacı'nın bir kulübe sahibi olmasını sağlayan yanında çalıştığı **İtalyan sefirdir**.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanının tek sefir kahramanı, Olhavig Ataman'ın şoförlüğünü yapmaya fazla dayanamadığı **Romen sefiridir**.

XVI. DENİZCİ VE BALIKÇI

Kitab-ül Hiye'in (İ.O.Anar, 1996) denizcileri Yafes Çelebi'nin müzik kutusunun sesini duyduğu **ayyaş bir gemici**, Davud'u kaçırıp kayığına bindirdiği **peremeci**, tahtelbahirle korkuttuğu **bir başka peremecidir**.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında **bir tayfa** hakkında dalgaların güverteden alıp tekrar güverteye koyduğu haberi çıkar. **Ankara 1920** (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda **gemici giysili biri**, Hüseyin'i vapurda oturduğu yerden kaldırır.

Beyazateş Adası'nda (M.Erman,1998) diğer kaptanlar doğuya gitmeye çekinirken gözüpek ve cesur **Raguzalı Kaptan Marco**'nun gemisi doğuya sürekli gider gelir. Attilio da onun gemisiyle doğuya doğru yola çıkar. Ağına takılan Sofia'ya çok iyi bakan **balıkçı**, yine de üzgün olduğunu görünce onu, Büyük Türk'e göndermesi için Melekper Ana'ya bırakır.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) Ragıp Bey, Hasan Efendiyle birlikte tekkeye ilk gidişinde uyuyan **kayıkçılardan birini** uyandırır. Kendini dibe vurmuş hissettiği gün ise yine Üsküdar'a Ragıp Beyi **bir kayıkçı** geçirir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında Cemal Beyin Melekper'i istemeye giderken bindiği **geminin ikinci kaptanı**, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçerek buradaki kuvvetlerle birleşeceğini söyler.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) bir adada geçtiğinden romanın başkahramanlarının çoğu denizci ve balıkcıdır ya da bu işi adaya geldikten sonra yapmaya başlar. Özel bir mesleği olmayan **Poyraz Musa** ve **Vasili**, adada balıkçılık yapar. **Nişancı Veli**, geçmişte de balıkcıdır ve balıkçılıktaki ustalığı olağanüstüdür. **Kaptan Kadri**, önce tayfa iken sonradan tekne sahibi olarak kaptan olmuştur. **Baytar Cemil**, adaya yerleştikten sonra bir tekne alarak balıkçılık yapar. **Kaçak Hasan**, denizlerde saklanırken aynı zamanda kaptanlık yaparak para kazanır. Romanın diğer denizci ve balıkçıları, adalı mübadiller balıkçı **Tanos Valyanos**, balıkçı **Aleko Makris**, Hariklia'nın **balıkçı kocası**, balıkçı **Ali Osman** ve beraber çalıştığı **Rum balıkçı**, **Ermeni Avram Reis**, **Kara Yani Reis**, **Lefter Reis**, Vasili'nin balıkçılıktaki ustalığıyla dedesini kızdıran **babası**, balıkçı yörük **Haydar**, Lena'yı Türkiye'ye geri getiren Karadenizli **baştayfa**, balıkçı **Hayri**, balıkçı **Kara Hasan**, Karadenizli **Dursun Ali Reis**, Akdamar adasında yaşayan balıkçı **Kirkor**, Kerim'i getiren **teknenin kaptanı**, adanın en iyi balıkçılarından **Hristo Reis**, balıkçı **Aleko**, Uso'yu getiren **teknenin kaptanı**, bakkal Salih'i adaya getiren **kaptandır**.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) romanında papazın sultana haber göndermek için çağırdığı kayığın **karatya** adı verilen balıkçısı ve **başkaratyası** denizci kahramanlardır.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) Mithat Paşayı Avrupa'ya sürgüne götüren İzzettin gemisinin **kaptanı**, dönerken kendisini almaya gelen geminin **kaptanı** ve Taif'e götüren geminin **kaptanı** bu meslek grubunda değerlendirilmelidir.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda **Rum kayıkçı**, Mehmet'i önce Beylerbeyi'ne sonra Kuzguncuk'a götürür. Fuat Paşanın bekletildiği **geminin kaptanı** parolayı bilmeyenleri içeri almaz.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda denizde çalışan kahramanlar, Turgut'un gördüğü ve şiirdeki Arhavili İsmail'e benzettiği **sandalcı**, eski konakta yaşayanlardan **balıkçı yamağıdır**.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında Yasef'in karısı, **bir balıkçı** ile kaçar.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T.Umay, 1999) romanında denizaltıya çarpan Naboland şilebinin kaptanı **Oskar Lorentzo**, denizaltı komutanı ile birlikte yargılanır ve mahkûm olur.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanındaki denizci kahramanlar, Hulki Beyi Marsilya'dan İstanbul'a getiren **Şefik Kaptan** ve Hulki Beye kamarasını gösteren **kamarottur**.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda, **Kaptan Huan**, Akkartal'ı Denizler Ülkesine götüren geminin kaptanıdır. Geminin tayfaları **Takimo, Cheng, Wang, Yasuaki** ve **Hakido**'dur. Batan gemiden yararlanmak için Akkartal ve diğer yolcuların olduğu adaya gelen ünlü **korsan**, Akkartal'ın zekâsı sayesinde yakalanır.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanda kahramanların çoğu Venediklilerden seçildiği için birçok denizci kahraman vardır. Fatih Sultan Mehmet tarafından öldürülen **Kaptan Antonio Rizzo**, Bellini'yi İstanbul'a götüren geminin kaptanı **Melchiorre Trapisano**, geminin **serdümeni**, haritalar çizen gemici **Andrea Bianco**, **vaporetto kaptanı**, **birinci**, **ikinci** ve **üçüncü gondolcu**, Bellini'ye Ayasofya'yla ilgili efsaneler anlatan **yaşlı gemici** ve Ayasofya'nın mozaiklerini anlatan **başka bir gemici** romanın denizci kahramanlarıdır. Bunların yanında, romanda öncelikle bir casus olarak gördüğümüz **Burak Reis**'in daha sonra büyük deniz zaferleri kazanacak olan bir denizci olacağı bilgisi okuyucuya verilir.

Kiraze (S. Kamuran, 2000) romanında **Kristof Kolomb** yeni dünyalar bulmak üzere denize açılır.

Spinola'nın aradığı kadının çalıştığı evdeki **denizci**, elmasın bir balıkçı reisinde olduğu bilgisiyle aranan balıkçı reisleri **Yorgo** ve **Dursun Reis**, Dursun Reis'in yanındaki genç **balıkçı**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) adlı romanının denizci kahramanlarıdır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında Sibirya'ya yolculuk yapanların geçirdiği deniz kazasından Timofei Ankidinov'un yanında **yaralı bir denizci** kurtulur.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Gülistan Hanım ve Reşit Beyi İstanbul'a getiren geminin yorgun **kaptanı**, kurnaz **çarkçısı**, Halit Beyin beraber ilk görev yerine baktığı çocukluk arkadaşı **balıkçı**, sevkıyatı gerçekleştirmek için parayı alacak olan **kaptan**, sevkıyattan bahseden **Ukraynalı tayfa**, Vardacı'ya soracağı soru ile parolayı söyleyecek olan **denizci**, Tatar Emin'e benzediği için Ramo'nun bıçakladığı **genç denizci** bu başlık altında yer alabilir.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında Gülay'ın Afrika kökenli dedesi **Arap Ali Reis**, sünger avcısıdır. Onu sünger avlamaya ikna eden arkadaşı **Kerim** de aynı işi yapar.

XVII. HİZMET İŞÇİLERİ

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanda Silahtar Mustafa Paşa, sevmediği hekimbaşını gözden düşürmek için onun **hizmetçilerinden birini** para ile kandırır. Emirgüneoğlu'nun yanından ayırmadığı sakisi **Ali Can**'dır.

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) adlı romanda Miho'nun düğününde **hizmetli kız** elindeki tepsiyle karafakileri misafirlere dağıtır.

Savaşın Çocukları (A. Yorulmaz, 1997) adlı romanda Süslü Hüsnüye'ye giden Hasan'a, kapıyı yaşlı hizmetçi **Hatice** açar. Vladimirov'un karısı öldükten sonra, ev işlerinde kendisine yardım etmesi için yaşlı, ama dinç **bir kadın** bulunur. Mariya'nın evinde çalışan hizmetçisi ise **Ariadni**'dir. **Badoyan Mustafa**, Darmar İbrahim Beyin çiftliğinin kâhyasıdır. **Ahmet Ağa** ise, İtalyan konsolosluğunun kavaşısıdır. Kâhya **Hüseyin Ağa**, aldığı tehditlerden sonra çalıştığı çiftliği terk eder.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanındaki hizmetli kahramanlar, Ateş ve Kafes Kulübünün barmeni **Herr Laban**, Pervin'in terziye diktirdiği elbiseyi getiren **kız**, yılın başarılı çöpçüsü seçilen **Fahri Efendi**, Park Otel'in eski şef garsonlarından olan **Eleni'nin babası**, Vildan'ın evinde çalışan **besleme**, tabancalı kadınlar davasında Şekip Beyi çağıran **mübaşir**, büyük ikramiyeyi kazanan **çamaşırcı kadındır**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanındaki hizmetli kahramanlar Seyit Rıza'nın hizmetçisi **Kumo** ve **Asko** ile karısı **Elif'in hizmetçisidir**.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanın kahramanı **Deli Yusuf**, hamallık yapar.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında Şemsî Paşaya giden Ante'ye **uşak** kapıyı açar. Paşanın evinde **Mısırlı bir kadın hizmetçisi** vardır. Ante'ye Şemsî Paşanın davetini kapıya kadar gelen **bir hizmetçi** iletir. **Mihriban'ın Ermeni hizmetçisi**, hanımı ve Ante arasındaki haberleşmeyi sağlar.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanındaki hizmetkârlar, meyhanede Cüce Cafer'in altına minderler getiren **hizmetkâr**, meyhanedeki **birinci Rum saki**, **ikinci Rum saki**, **Ermeni saki**, **Kıptî saki** ve İfakat'ın yardımcısı **Zişan**'dır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Şuhucihan Hanımın konağında **kâhya kadın**, **bir aşçı** ve **uşak** bulunur. Meyyale'nin konağında çalışan **kalfa**, **aşçıbaşı**, **bahçıvan**, **Saadet Bacı** ve **Müjgân Kalfa**, devrik padişahın hizmetine verilen **kalfa**,

Rebia'ya düğün hediyesi olarak gönderilen **Fetanet Bacı**, Kemal Beyin evinde çalışan **Zerafet Bacı**, romanın diğer hizmetlileridir.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) hizmetli kahramanları Hikmet Beye kız arayan **dadı kalfa**, düğüne gelenlere diş kirası veren **Reşit Paşanın kâhyası**, Rıdvan Paşanın Abdürezzak Beyin konağında alıkonulan **kâhyası Ahmet Ağa**, Ahmet Ağayı getiren **Abdürezzak Beyin kâhyası**, Rasim Paşanın arabasının evin etrafında olduğunu haber veren **Fuat Paşanın kâhyası**, Fuat Paşanın ciltlenmiş kitapları getirirken paketi hafiyelere kaptıran **uşağı** ve çatışmada yaralanan **uşağı**, Alman arkadaşlarının şaka yaparak Ragıp Beyi gönderdikleri cafenin **garsonu**, Cevat Beyin gittiği eğlence yerindeki **Rum garson**, daha sonra gittikleri evin kapısını açan **Arap bacı**, Hikmet Beyi Arap İzzet Paşanın çağırdığını haber veren **zenci hizmetkâr**dır.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda yılcık hastalığına yakalanan **beyin uşağı**, Sabire Büyükanaya çatalı nasıl tutacağını öğretir. Vali seçildikten sonra Yahya Galip, **odacısından** çay ister.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında rol alan hizmet görevlileri, Cemal Beylerin yardımcısı **Asiye**, baskın yapılan bankanın **hademesi**, Rabia Hanımın okulunun hademesi **Osman Efendi**, Trabzon'daki lokantanın **garsonu**, halkevi hizmetlisi **Fazıl**, trende kahve getiren **garson**, Atatürk'e rakı hazırlayan **garson** ve rakı getiren **garson**, Cemal Beylerin apartmanının **kapıcısı**dır.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda mal müdürünün **hademesi**, tapucunun **hademesi**, emirenin **zenci hizmetlisi** ve diğer **zenci hizmetli**, Çorbacı Elia Efendinin at çiftliğinin kâhyası **İsmail Çavuş**, Musa Kâzım Ağaeftendi'nin Girit'teki çiftliğinin kâhyası **Niko**, Hayri Efendinin **uşağı**, Sait Rahmi'nin Yunan sefirine mektup gönderdiği **adam**, garson **Dursun Efendi**, otelin **zenci hizmetlisi**, vapur lokantasının **garsonu** ve kamaraları gösteren **görevli**, İstanbul'daki terzi kadınların **hizmetçisi**, Kavlakzade'yi yalanlayan savcının **odacısı** küçük roller üstlenir.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda rol alan hizmetliler Enver ve Umut'un girdiği kahvenin sobaya tezek atan **garsonu**, Maarif Memurluğunun bahçesiyle uğraşan hademe **Bilal Amca** ve manda dövüştüren Fahrettin'in arkasındaki hizmetkârı **Halis**'tir.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda Ali Gede'nin babası **Arap Hüseyin**, beylerin hizmetkârlığını yapar. **Ali Gede** de savaştan döndükten sonra aynı işi devam ettirir. Çiftliğin kâhyalığını ise **İbrahim Kâhya** yapar. Ondan önceki kâhya

Salih Kâhyadır. Mübadele döneminde çiftlikte hizmetkârlık yapan **Eleni** ve **Panayoti** gitmek istemez. **Çetin**, Kıranların Suat'a hizmetçilik yaparken Kıranların Duran tarafından öldürülür.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O.Anar, 1998) romanındaki hizmetli kahramanlar, Maymun Saniye'nin gözlerini tedavi ettiren hastane **hademesi** olan yeğeni, Sefa'nın işlerini idare eden kötü kalpli **kâhyadır**.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) romanında Stavro'nun konağında sultanın temsilcisinin seccadesini seren **hizmetkâr** ile Civan'a yardım eden Stavro'nun **özel hizmetkârı** bu başlıkta yer alacak kahramanlardır. Stavro'nun **kâhyası** ve **baş kâhyası** figüratif kahramanlardır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda bir **hizmetkâr**, Verbain'i dökümhanenin mahzeninden çıkarmakla görevlendirilir. Dökümhane çalışanlarından **kambur cüce**, diğer görevlilerin hizmetini yerine getirirken aynı zamanda onların özel hayatlarına dair bilgiler de edinir. Cücenin bildikleri ölümüne neden olur.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda İsmail, **hizmetkârlarından birine** gözüyle işaret ederek, Şahkulu'nu idam edecek celladı çağırır.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda **Arif Ağa**, Mithat Paşayı zindanda bile yalnız bırakmayan uşağıdır. Mithat Paşanın büyük kızına bakan **dadı**, Ebuzziya'yı paşanın evine kabul eden **uşak**, Mabeyinci Hurşit Beyi kabul eden **kâhya**, Fransa'da paşanın kaldığı otelin hizmetlisi **Madam Henriette**, sürgüne giderken paşanın yanında bulunan uşağı **Yusuf Ağa**, Londra'da yaşarken paşanın evinde görevlendirdiği **uşak** ve **aşçı**, İzmir'e paşanın ailesi ile birlikte gelen aşçı **Hüseyin Ağa** ve kâhya **Tayfur Ağa**, Rüştü Paşanın **kâhyası**, eski şeyhülislam Hayrullah Efendinin bakıcısı **İbrahim Ağa**, Mahmut Celalettin Paşanın bakıcısı **Şükrü Ağa**dır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Halil Hamit Paşanın konuştuklarını dinleyen **hizmetlilerden biri**, duyduklarını kendince yorumlayarak Gazi Hasan Paşaya götürür.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında hizmet sektörü üyesi olan kahramanlar, Necip ve Georgette'in gittiği evde kapıyı açan **zenci uşak**, gittikleri restoranın **şef garsonu**, içkiyi fazla kaçıranları **evine götüren adam**, Fuat Paşanın **özel aşçısı**, Nuri'nin kaçmak için para istediği **dadısı**, Sadullah Paşanın Berlin'e giderken savaşa gider gibi hazırlanan **uşağı**, Nabedit'i satın alan Arap İsmail Paşanın **kâhyası**, Sadullah Paşanın hortum aldığı **tezgâhtar**, Damat Ferit Paşaya ülkesindeki kötü ününden bahseden **barmendir**.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında Didar'ın annesinin yardımcısı Ermeni **Maran**'dır. Vesile Hanımın hastalığında **orta işlerine bakan kadın** ve **çamaşıra bakan kadın** gözle görülür biçimde özensizleşir.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanda yer alan hizmetli kahramanlar, Müderris Emin Efendinin evinde çalışan **hizmetçi kadın**, Kemal Beyin yaşlı köylüsü için hazırlık yapmasını istediği **kalfa kadın** ve Nizamı Ceditçi vezirin yolladığı kethüdanın **kâhyasıdır**.

Şükrü'nün yüzbaşısını büyüten **Rum dadısı**, Cavur Çiftliğinin kâhyası **Dillik, Maria-Göç Acısı**'nda (E. Aladağ, 1999) rol alan hizmetlilerdir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda rolleri hizmet olan kahramanlar Turgut'un oturduğu kahvenin **garsonu**, Eşref Beylerin hizmetçisi **Hanife**, Küllük'ün garsonu **Nimet**, Rasim Efendinin konağında çalışan **Tahsin Ağa** ve **Firdevs Teyze**, Mazlum'un kahvesinde çalışan **garson**, Galip'in evine temizliğe gelen **Hıdır Efendi**, üniversite yemekhanesinin garsonu **Hafız**, Halil'in oturduğu pastanenin **garsonu**, Galip'in adada oturduğu lokantanın **garsonu**, tiyatrocuların oluşan grubun gitmesi için gözüne bakan **garson**, Eşref Beylerin yeni hizmetçisi **Makbule**, hastalığından sonra Eşref Beyin bakıcılığını yapan **kapıcının karısı**, günlük temizliğe bakan **diğer kadın**, Süheyla'nın İstanbul'a geldiğinde yanında kaldığı temizliğe giden **Zarife**, Necla'nın İzmir'de kaldığı otelde valizini odaya taşıyan **oğlan**, kendisini dinlemeye gelen grubun yanında iken Süheyla'ya verilmiş sözünü hatırlatan **garson**, gazinoya gelen Turgut'u karşılayan **garson**, Şefik Hüsnü'nün **hizmetçisi**, Galip'in kaldığı otelin **oda hizmetçisi**, Salim Beyle gittiği lokantanın **şef garsonu**, Eşref Beylerin kapıcısı **Derviş Beydir**.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanındaki hizmet görevi yapan kahramanlar, Kirkor Amcanın **garson kardeşi**, Mimiko'nun gittiği lokantanın **şef garsonu**, Madam Eleni'nin apartmanının kapıcısı **Hüsnü**, Mösyö Rober'in arabalar hakkında herşeyi bildiğini söylediği **Trinidadlı kapıcı**, Harun'un içkilerin tazelenmesini istediği **barmen**, Rahel'in Jinet'i emanet ettiği kapıcı **Madam Manzil**, Madam Alegra'nın bakıcısı **Kader**, Yasef'i çamaşırcılıkla büyüten **annesi**, Avram Efendinin evindeki yardımcı **Lilika** ve anlatıcının okulunun hizmetlisi **Dursun Amcadır**.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda, Tokatlıyan'ın **metrhoteli**, arkasındaki **garson**, Naşit Beyin koltuğunu köşke getiren **hademe**, Afrika Pasajının kapıcısı **Dursun Efendi**, Kamil'in evinde çalışan **Fadime Bacı**, Paradisos'a

gelenleri kapıda karşılayan **garson**, okulun kapısında görevli **Arnavut**, onun çamaşırcılık yapan **dostu**, ön kapıya torpille atanan **biri**, müdürün **hademesi**, Kamil'in gittiği otelin **şef garsonu**, Kamil'e bira getiren **garson**, Hulkilerin evinde çalışan **Memnune Bacı**, Hulki'nin bavullarını taşıyan **hamal**, Paris'teki **garson kız**, Katyaların apartmanın kapıcısı **Rüstem Efendi**, Aleksi'nin acele hesap istediği **garson kız**, **sedye taşıyıcı**, Katya'nın hizmetçisi **Aspasya**, Doçent Salih'in görüşmeye gittiği lise müdürünün **hademesi**, Arnavut'un yerinde oturan kişiliksiz **adam** ve Salih'in evine gelen **temizlikçi kadın**, hizmet görevi yerine getiren kahramanlardır.

Akkartal'da (H. Özel,2000) Moyen Çor'un tahta çıkışı şöleninde düzenlenen yarışmayı kazandığı için sarayda ağırlanan Akkartal, bir **hizmetçi** eşliğinde odasına gönderilir. Denizler Ülkesi kralı Tamuro, kızkardeşi Miyaki'yi Akkartal'la yalnız bırakmak için, **hizmetçi** göndererek eşini yanına çağırır.

Resimli Dünya'da (N.Gürsel,2000) Kamil Uzman'ın gittiği kahvelerdeki **birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü garsonları** bu başlık altına almak mümkündür.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) romanında Dona Gracia Nasi'nin evinde bir **hizmetçisi**, bir de özel işlerini yaptırdığı **özel hizmetçisi** bulunur. Ester'in evindeki **hizmetçi**, Solilerin **yaşlı hizmetkâr** ve haremdeki **hizmetçi kız** da romanın kahramanlarıdır. Romandaki dadılar, **Şehzade Cihangir'in dadısı** ve Ester'in oğlu **Abraham'ın dadısıdır**.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) saraya yazıcı olan Molla Mustafa'nın evinin hizmetine bakması için bir **kâhya kadın** tutulur.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında yer alan uşak ve hizmetli kahramanlar, Ali Ufki Beyin **uşağı**, **saray hizmetlisi**, Spinola'nın **çirkin uşağı**, Fazıl Ahmet'in **uşağı**, Turhan Sultanın **emektar yardımcısı**, padişahın kahve yapan **hizmetlisi** ve **odacısı**, Kaan'ın gittiği hanın **uşağıdır**.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında Melling'in **uşağı**, Hatice Sultanın kilercisinden efendisinin parasını almaya gider. Çelebi Efendi isyancılardan kaçarken yanına **uşağını** da alır.

Mahrem'de (E.Şafak, 2000) yer alan hizmetliler, şişman kahramana alaylı bakan **garson**, gözlemecinin **garsonu**, Be-Ce ve şişman kahramanın oluşturduğu tezadı arkadaşına gösteren **komilerden biri** ve gösterdiği **diğer komi** ile Madame de Marelle'nin resme bakmasını engelleyen **yaşlı hizmetçidir**.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Ospedale'nin **kâhya kadını**, Halit Beyin masasına yiyecek getiren Avusturyalı **garson kız**, kayıp

saat için sorgularken Vardacı'nın kolunu kırdığı **hizmetkâr** bu meslek grubunda yer alan kahramanlardır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda **Hatice Teyze**, Kemal Beylerin evine çamaşır için gelir. İstanbul'da bir pastaneye oturan Kemal Bey ve Niyazi Beyin masasına beyaz önlüklü **bir garson** gelir.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında Mehmet Efendilerin ev işlerine bakan besleme **Resmiye**, Hatem Ağanın evindeki **hizmetçi kız**, yanaşması **Kadir**, Mehmed Efendiyi valiliğe çağıran **görevli**, Hatem Ağanın çiftliğinde çalışan **Hasan, Fevzi, Hayri** ve Çitoğlu'nun Osman'ı ihbar eden yanaşması **Hüseyin** bu grupta ele alınabilecek kahramanlardır.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında rol alan hizmetli kahramanlar, Arap Ali Reis'e sünger avcılığı teklif eden Halil Ağanın **kâhyası**, Arap Reis'in çamaşırcılık yapan **kayınvalidesi**, bir Kazak beyinin kızı iken kaçırılıp getirildiği Toprakkale'de hizmetçilik yapan **Zahide**, alayın kızlarının buluşmak için sözleştikleri otel çalışanlarından **kırmızı yelekli adam**, Cahide'nin boynundaki izi gören **garson**, **kırmızı yelekli kız** ve yerleri silen **önlüklü kadındır**.

XVIII. KÖLE, CARIYE

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda Mirza'nın hanındaki azatlı kölelerden **Rükneddin**, handa iken her zaman Melâlî'nin yanındadır; bakırcının köyüne yerleştiğinde de onunla birlikte gider. Halep'teki handa ve Melâlî'nin köydeki evinde cariyeye **Zerrin** ve **gulâm** daha sonra Melâlî tarafından azad edilir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma'da (Z.Livaneli, 1996) padişahla birlikte odaya hapsedilen **Gülbeden** adlı cariyeye burada ölü bulunur. Padişahlığında İbrahim'in buldurduğu imparatorluğun **en şişman kadını**, padişahın en sevdiği cariyesidir. Haremağası, sarayda olup bitenlerin haberini **Safiye** adlı cariyeden alır. **Bir cariyeye**, çocuk padişahın öldürülme plânını Turhan Sultana anlatır.

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) köle almaya giden Yafes Çelebinin gözüne ilk kestirdiği köle **Petrus**'tur. Ancak o satılınca **Calud**'u kendisine işlerinde yardım edecek bir köle olarak alır.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçınar, 1997) adlı romanda yer alan köle ve cariyeler, yeniçerilere harem dairesini gösteren **cariye**, I. Mustafa Eski Saray'a götürülürken

yanında bulunan **Derviş adlı bir köle**, I. Mustafa'nın hattı hümayunlarını yazan **cariye Sınavber**'dir.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) adlı romanda Sofia ve Sinan-ı Atik, gemiden kaçırılarak köle yapılır. **Sofia**, önce Adriyatik denizinde, o gemiden bu gemiye giden bir köle, sonra ise saraya gönüllü olarak giden bir cariyedir. **Sinan-ı Atik** ise, Ege denizinde Mavros Moshos'un eline geçer ve köle olarak satılır. Müslüman olduğunda azad edilir ve isminin yanına azadlı anlamına gelen "atik" sözcüğü eklenir.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında Şeküre'nin kocasının evindeki **cariye** satılınca bütün işler Şeküre'ye kalır. Enişte'nin evinde çalışan cariyeye **Hayriye**, Şeküre'ye ev işlerinde yardımcı olduğu gibi, Kara'ya gidecek mektupları da götürür.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda cariyeye ve halayıklar bulunur. Bunlar valide sultana yeni gelen Çerkezleri haber veren **halayık**, Çeşmidil'i annesinin kucağından alan **halayık**, Şuhucihan Hanımın konağındaki **cariye**, Musa Paşanın konağındaki **halayık Azmidil** ve Meyyale'nin yanında çalışan **halayık Cavidan**'dır.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) cariyeye kahramanları sarayda yangın çıkaran **Rum cariyeye** ve Reşit Paşanın cariyesi **Dilruba**'dır.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda Türkmen kocası Handili'nin kızı **Şamnalika**, Başhisar Emiri Muhyiddin için satın alınmış ve cariyeye yapılmıştır. Handili'nin kızı olduğu anlaşılınca Şamnalika, serbest bırakılır.

Kara Büyülü Uyku (V.Çıracıoğlu,1999) adlı romanda **Radu** adlı kahraman sultanın cariyesidir; ancak sultanı gördüğü an vahşi bir tavırla ağaçlara tırmanarak ondan kaçır.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şirvanşah'ın sarayında **Çerkez kölesi** ve İsmail'in sarayında **Çerkez kölesi** vardır.

Paşanın ailesi ile İzmir'e gelen halayık **Ruhsar**, ateş eden Nezir Ağanın elindeki silahı alan **bir halayık**, **Taif'te Ölüm** (H.Topuz, 1999) adlı romanın halayık kahramanlarıdır.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanın cariyeye kahramanları, öldürülmek istenen III. Selim'in yanına gelenlere bakmaya dışarı çıkan **bir cariyeye** ve içerde kalan **diğeri**, amcasının ölüm haberini almadan önce padişaha abdest aldırın **cariyedir**.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında **Sarı Abdullah**, Michaul oğlu Petru adıyla bir köle olarak getirildiği İstanbul'da, efendisinin damadı ve Bektaşî babası olmuştur.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanındaki cariyeye ve halayık kahramanlar Suphi Paşanın konağında yaşayan cariyeye **Suzidilara**, kaçan Suzidilara'nın yokluğunu fark eden **oda arkadaşı**, Arap İsmail Paşanın konağında çok eziyet çektikten sonra Suphi Paşanın konağına alınan **Nabedit**, İsmail Paşanın konağındaki zenci halayık **Boncuk**, **Şehriban Kalfa**, Nabedit'e kölelerin hakkını koruyan komisyondan bahseden **cariye** ve Damat Ferit'in ilişkisi kurduğu **cariyedir**.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) saraydaki cariyeler **Ruhîsar**, **Çeşmiferah** ve **Nergizeda** Nurbanu'nun gelişi ile rahatsız olur. Zamanla Nurbanu ile rekabetten vazgeçen cariyeler evlenerek saraydan ayrılırlar. **Nergizeda** ise, Nurbanu'nun çocuklarına bakmak için saraydan ayrılmaz. **Aşubcan** ve **Hüsnümelek** de padişah sarayından paşalarla evlenerek ayrılmış cariyelerdir. Molla Mustafa'nın annesi **Terendil**, yine evlenerek saraydan çıkarılmış eski bir cariyedir. Ayrıca Nurbanu'ya hamamda şehzade sarayındaki **cariye kızlardan biri** yardım eder.

IV. Mehmet'i öldürmeye çalışan Kösem Sultan'ın plânını Turhan Sultana haber veren cariyeye **Melek**, devrik padişahla birlikte hapsedilen **cariye**, İbrahim'in cariyesi **Şivekâr**, **Sur ve Sultan**'da (R.Bilge, 2000) yer alan cariyeye kahramanlardır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında Hatice Sultan el çırparak yan odada bekleyen **cariyeyi** çağırır. Padişahla Şeyh Galip hakkında çıkan dedikoduları engellemek için III. Selim, saraydan **bir cariyeye** göndererek Şeyh Galip'i evlendirir. **Bir cariyeye** Selim'i öldürmeye gelenleri gözler ve **diğer cariyeye** ise onların geldiğini haber verir.

XIX. DİĞER MESLEKLER

a) Kâtip, Mektupçu, Sekreter

Kitab-ül Hiye'l'de (İ.O.Anar, 1996) arslancıbaşına verilen hediye sonucunda dilekçeler **orta kâtibine** gelir.

Bir Hilal Uğruna (Y. Çalışkan, 1996) adlı romanda **serkâtip**, II. Abdülhamit'in kendilerini kabul etmesini bekleyen misafirleri padişahın yanına alır.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda **yazıcı efendi**, IV. Murat'ın naaşı önünde buhurdanlıkla yürür.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında Madam Laparra ve Şekip'in kaldığı odanın anahtarı sıkıştırılan **otel kâtibinden** alınır.

Dersim'deki (M.Oruçoğlu, 1997) kâtip kahramanlar Elazığ İstiklal Mahkemesi Başsavcısı Hatemi Beyin **yazıcısı** ve Seyit Rıza'nın idamı sırasında orada görevli bulunan **kâtiptir**.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanının başkahramanı **Kara**, bir kâtiptir. İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Acem ülkesinde kâtiplik yaparak geçimini sağlar. Romandaki diğer kâtip kahramanlar **Kara'nın kâtip arkadaşı**, Enişte'nin ölümünden sonra Kara'nın saraya götürdüğü resimleri hazinedarbaşına veren **hazine kâtibidir**. Enişte'nin cenazesine katılan **Tezkireci Kemalettin Efendi**, **Mektupçubaşı Sert Sâlim Efendi** de bu grupta yer alan kahramanlardır.

Meyyale'nin (H.Topuz, 1998) kâtip kahramanları Çeşmidil'in âşık olduğu **mabeyin kâtibi Kemal**, Şuhucihan'ın evlendiği **mabeyin başkâtibi Halit Bey**, **mabeyin başkâtibi Ahmet Süreyya Paşa**, II. Abdülhamit'in **başkâtibi Tahsin Paşa**, Hasan Hilmi Paşayı çağıran **sadarettin bir kâtiptir**.

Kılıç Yarası Gibi'nin (A. Altan, 1998) kâtip kahramanları mabeyin kâtibi **Hikmet Bey**, Fehim Paşanın yaptıklarına kızan mabeyin kâtibi **Celil Bey**, Müşir Fuat Paşanın kâtibi **Avnullah Beydir**.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda **İl Mektupçusu Halet Bey**, içişleri bakanlığından gelen mektubun kopyasını Müftü Rıfat Beye getirir.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda **nüfus memurunun kâtibi** ile **tapu memurunun kâtibi**, roman kahramanlarının adaya yerleşimleri sırasında küçük roller üstlenir. Romandaki diğer kâtipler, mübadele ile adadan ayrılan Çorbacı Elia'nın gidişinden hemen sonra işi bırakan **kâtip** ve **kâtip yardımcısı** ile Komisyoncu Şükrü Efendinin kolsuz **kâtibidir**.

Hayatın Öteki Yüzü (A.O. Alkanlar, 1998) adlı romanda köye gelen hayvan sayım işini **ilçe nüfus kâtibi** ve **zabıt kâtibi** yapar.

Ölü Yüzler'deki (A.Ö.Çağlar, 1998) kâtip kahraman, çiftliğin beylerinden Ali Beyin damadı, **Manisa Belediyesi Başkâtibi Kamil Beydir**.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda Stavro'ya gelen haberin onu korkutacağını düşünen karısı, **yazıcıya** yazdırdığı mektubu episkoposa gönderir.

Taif'te Ölüm (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mithat Paşanın sürgüne gönderileceği haberini eniştesi Tosun Paşa'ya **mabeyin kâtibi** götürür. Rüştü Paşa, kendisini ziyarete gelen Abdülaziz'in **mabeyin başkâtibi Atıf Bey**e durumundan dert yanar.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında Arif Ağa, **orta kâtibine** silah alamayacak neferlere yardım edilmesi emri verir.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda mabeyin kâtipleri dikkati çeker. Bayramlaşmada kadınları padişaha tek tek tanıtan **başkâtibe**, Verdicanan Kadını görmeye mabeyinden gelen bir **kâtip**, padişahın Fuat Paşa hakkında verilen kararı danıştığı **Mabeyin Başkâtibi Tahsin Paşa**, Sadullah Paşanın ölümünü ailesine haber veren **mabeyin kâtibi** ve Fransız sefaretinin **birinci kâtibi**, romanda yer alan kâtiplerdir.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında padişah, **başkâtibi Tahsin Paşa**'ya hürriyet isteyenlere artık direnmeyeceğini söyler.

Segâh Peşrev (H. Yazıcıoğlu, 1999) adlı romanın kâtip kahramanları Kemal Beyin küçüklüğünde şeyhe saygı gösteren mabeyn kâtibi **Enis Bey**, Karabaşoğlu Mehmet Ağanın vezire mektup yazdırdığı **kâtibi**, vezirin **divitdarı** ve **yardımcısı**, Kemal Beyin çalıştığı kasabada hükümet konağında görevli mahkeme kâtibi **Şevki Bey**, başkâtip **Hilmi Efendidir**.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) **kâtip**, mübadele listesinde adı olmayan Maria'yı göndermek istemez. Israrı üzerine kendisini gönderir, ama çocuğunu göndermez.

Güven'in (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) kâtip kahramanları, Mithat'ın aptal bulduğu **kâtibi** ve Bursa'da Necla'nın kaldığı otelde İzmir'e nasıl gideceğini sorduğu resepsiyondaki **kâtip**dir.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında Mösyö Jak, pencereden bakarken **sekreter olduğunu bildiği birinin** işe gittiğini görür.

Hulki Bey ve Arkadaşları (Y.Okur, 1999) adlı romanda, Abdurrahman Beyin yazıhanesinin kâtibi **Sulhi Bey**, Şükran'ı sorgulayan Cevat Savcının sürekli "yaz ulan" dediği **yazıcısı**, hâkimin hükmünü yazdırdığı **daktilo kız** ve Abdurrahman Beyin yazıhanesinde çalışan **daktilo kız**, yazıcı ve kâtip sınıfına sokulabilecek kahramanlardır.

Kiraze'nin (S.Kamuran, 2000) kahramanları arasında İspanya saray sekreteri **Alfonso**, Kraliçe **Elizabeth'in** sekreteri, **Venedik elçiliği kâtibi**, Sokollu Mehmed Paşanın kâtibi **Feridun Bey** de vardır.

Nurbanu (T.Ergül, 2000) adlı romanın yazarı, tezkireci ve kâtip kahramanları, Nurbanu tarafından hareme yazarı tayin edilen ve Nergizede ile evlendiği için öldürülen **Molla Mustafa**, Resul'ün gördüğü **bostancı ortasının yazarı**, divan maddelerini hazırlayan **yazarlarbaşı**, divanda gündem maddelerini okuyan **birinci tezkireci** ve **ikinci tezkireci**, Ruhîsar'ın **yazarı kocası**, Nurbanu'nun kuyumcılara gönderdiği **harem yazarı**, Çeşmiferah'a ev alma göreviyle Bursa'ya gönderilen **yazarı**, Selim'in okuduğu fermanı teslim ettiği divan kâtibi **Kâtip Muhiddin'in oğlu Mustafa**'dır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanındaki kâtipler, III. Selim'in başkâtibi **Ahmet Efendi**, yeniçeri kâtiplerinden **Ali Efendi** ve İbrahim Kethüdayı yalnız bıramayan **kâtibidir**.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında yer alan İttihat ve Terakki Partisinin umumî kâtibi **Mithat Şükrü**, Mahmud Şakir'in İstanbul'daki acentesinin kâtibi olan Seniha Saffet'in **Fransız kocası**, sevkியatta Nusret Şakir'e yardım eden acentenin **en sessiz kâtibi** romanın kâtip kahramanlarıdır.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında **Kâtip Hasan**, her sabah avukatların yazıhanelerini açar. **Mektupçu**, Fırıncı Ali'nin, Osman'ı ihbar için geldiği vilayet binasının görevlileri arasındadır.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında **Zeynep'in** sekreteri, oğlundan gelen mektubu iletir ve Cahide'nin telefonunu bağlar.

b) Müneccim

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) romanının başkahramanı bir müneccimdir. Nizamülmülk'ün sarayına da bu mesleği icra etmek üzere gönderilen **Melâlî**, vezir tarafından medreseye gönderildiğinde göklere bakıp da yorumlarda bulunmamaya söz verir; ancak göğün yansımaları gördüğü havuzun başından da ayrılamaz. Halep'te bir handa yaşarken ve bakırcının köyüne yerleştiğinde müneccimlik yaparak hayatını kazanır. **Hakim Mavsili**, Melâlî'yi bir müneccim olarak yetiştiren hocası, ulu vezir Nizamülmülk'ün dostudur. Öğrencisini vezirin sarayına gönderen de Mavsili'dir.

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) sadrazamın dilekçeleri okumak için eşref saati sorduğu **müneccimbaşı**, gökyüzü bulutlu olduğu ve yıldızlar görünmediği için üç hafta beklenmesi gerektiğini söyler.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) adlı romanda Mediha Sultanın düğününe katılan **Müneccimbaşı Tahir Efendi** bahşiş alır.

c) Büyücü, Falcı, Medyum

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) debbabenin dökümünün tutması için çağırılan **üfürükçü**, Yafes Çelebinin istidasına ne zaman cevap geleceğini öğrenmek için başvurduğu **kahve falcısı**, Davud'un el falına bakarak onun hiç büyümeyeceğini söyleyen **falcı** ve Calud'un çaldığı kasayı açmak için ruh çağırmak üzere getirttiği **medyum** kahramanlar vardır.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında **Enis Behiç Bey**, önce fenalaşarak hastalanır; ardından medyumluk yapmaya başlar.

Nü Peride (H.Akdoğan, 1998) romanında hastalığına şifa bulamayan Ante, **alazcı** kadından sonra büyücülükte ünlenmiş olan **Abid Efendiye** gider.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında Madam Roza, oğlu Ceri'nin hoşuna gitmeyen hayatı için **bir büyücü**yle görüşür.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda, **Despot Zungo**, hem bir büyücü, hem de şeytanın dünyadaki temsilcisidir. Kalesinde esir ettiği birçok insanı kurtaran Akkartal, sahibinin Zungo'yu öldürmesine neden olur.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanda bir arkadaşı İffet Hanıma, **Hoca Hafize** adlı bir kadının oğlu Kemal'i Maria'dan uzaklaştırmak için büyü yapabileceğini söyler.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında **Hacı Ali Emmi**, gece İyiler Mezarlığına gittiği için mecnun gibi gezen Uzun Ali'ye muska yazacaktır.

d) Tercüman

Kitab-ül Hiyel'de (İ.O.Anar, 1996) Yafes Çelebi, yaptığı çalışmaları devletin finanse etmesi için yapması gerekenleri **Françe sefaretinin ayyaş tercümanından** öğrenir.

Bir Hilal Uğruna'da (Y. Çalışkan, 1996) **Bulgar tercüman**, bilinçli bir şekilde hamamcının sözlerini tersine tercüme ederek, Rus generalin sinirlenmesine neden olur.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) adlı romanda Ayasofya'nın tamiri için İstanbul'a gelen İtalyan mimar Ermano Muratore'nin tercümanı **Yasemin**'dir. Bu tanışmadan sonra mimarın aynı zamanda kız arkadaşı olan Yasemin, Bozcaada'dan döndükten sonra kendisiyle fazla görüşmeyen mimarın ne yaptığını öğrenmek için onu takip eder. Ayrıca Murat Erman'ın dünyasına geçilince sevgilisi **Gelsomino**'nun Muratore'nin tercümanı olduğunu görürüz. Postmodern karmaşıklık bu iki kahramanın kimlikleri konusunda yine karşımıza çıkar.

Kılıç Yarısı Gibi'de (A. Altan, 1998) **Rus elçisinin tercümanı** padişah için çalışmaktadır.

Çanakkale Mahşeri'nde (M. Niyazi, 1998) müttefik güçlerinin tercümanlığını yapan **Rum** ve esirlerin tercümanlığını yapan **Galatasaraylı Mehmed Muzaffer**, tercüman kahramanlardır.

Ankara 1920 (C. Hafifbilek, 1998) adlı romanda Mr. Vital, Yahya Galip'i tebrike geldiğinde yanında **çevirmenini** de getirir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında toplantıya katılan Amerikalı uzmanın yanında bir **tercümanı** vardır.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda Fatih'in hazırlattığı amannamede ismi geçen **Mütercim Nikola Pelazoni**'yi bu başlık altına alabiliriz.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda Boğaz'a demir atan İngiliz donanmasına gönderilen **divan tercümanı**, elçi ve donanma komutanını oyalamayı başarır.

Son Yeniçeri (R.Çamuroğlu, 1999) romanında **Tercüman Kostaki Musuri**, isyancı Rumlara destek verdiği için idam edilir.

Sarayın Gözyaşları, Cem Sultanın Romanı'nda (M.A.Erginöz, 2000) Rodos'a giden Cem Sultanın tercümanlığını üstlenen kahraman eski bir Rodos şövalyesi olan **Frenk Süleyman**'dır. Bir süre sonra tarikatın öldürerek intikam aldığı Frenk Süleyman'ın ardından tercümanlık görevini **Sadi** üstlenir.

Kiraze (S.Kamuran, 2000) romanında, **İtalyan asıllı tercüman**, François'nın elçisinin sözlerini tercüme eden **bir tercüman**, **Alman asıllı tercüman Mahmut**, **Leh asıllı tercüman İbrahim** bu mesleği icra eden kahramanlardır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında Spinola'nın katıldığı turun **rehberi**, Avusturya elçisinin **tercümanı** ve Fransız elçiliğinin Rum **tercümanı** bu bölümde değerlendirilebilecek kahramanlardır.

Hatice Sultan'da (H.Topuz, 2000) Hatice Sultan'ın yanına gelen Melling, yanında **çevirmenini** de getirir.

e) Vakanüvis

Kitab-ül Hiye'de (İ.O.Anar, 1996) olayları nakledenlerden vakanüvisler **Hamamcı Cemşid Bey, Altıparmak Şaban Bey, Abaza Haydar Efendidir.**

Güç ve Güzellik'in (A.Özyalçın, 1997) tarihçi kahramanı, Tarih-i Gılmanî'de padişahın fenersiz gezmeme yasağıyla ilgili ölümleri kaydeden **Mehmet Halife**'dir.

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) adlı romanda Fatih Sultan Mehmet'in tarihçisi **İmbrozlu Kristobulos**, bu başlık altında yer verilecek bir kahramandır. Kristobulos, Sinan-ı Atik'le ilgili yazmış olduğu bölümleri, kitabından çıkararak ona gönderir.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında I. Ahmet'in yıllar önce İngiliz kralından hediye gelen saati parçalamasını padişahın **sadık tarihçisi** kaydeder.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Pertevniyal Valide Sultan, oğlunun tahttan indirilme sürecini ve yaşadıklarını **vakanüvis Ahmet Lütfi Efendiye** yazdırır.

Nurbanu'da (T.Ergül, 2000) Şehzade Selim'in sohbetlerinde bulunanlardan biri de **Tarihçi Şehabi Efendidir.**

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanında Fazıl Ahmet'in **özel tarihçisi Osman Dede**, Kaan'la birlikte İmre Tököli'yle görüşür.

f) Kütüphaneci

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda Rıdvan bin Tutuş'un sarayının kütüphanesinde çalışma yapan Melâlî'yi takiple görevlendirilmiş "sersem" bir **kütüphaneci** bulunur. Nizamiye Medresesinin kütüphane görevlisi **Ebul Hasan**, Melâlî burada bulunduğu sırada en çok görüştüğü kişilerdendir.

Benim Adım Kırmızı'da (O.Pamuk, 1998) ölümünden sonra Enişte'nin kitabı için yapılan resimleri, işgüzar bir **hafızülkütüp**, farklı kitaplara dağıtarak ciltlettirir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda üniversitenin kitaplığında **görevli kadın**, gözaltından çıkarılan Necla'ya gayet soğuk bir şekilde bakar.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) adlı romanın başkahramanının en çok kullandığı mekânlardan biri kütüphanelerdir. Bu kütüphanelerden birinde çalışan **Lucia**, güzelliğiyle Kamil Uzman'ı etkiler. Correr Kitaplığında Lucia ile birlikte çalışan **arşiv sorumlusu**, hazırladığı kitaplar ve dergilerle araştırmacıya zaman zaman yardımcı olur. Bourganeufta Kamil Uzman'ı **belediye kitaplığı uzmanı** karşılar.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında Zeynep'in arkadaşı **Nigar'ın babası**, görevli olduğu ilçe halk kütüphanesinin bahçesine çocukları sokmaz.

g) Cellat

Engereğin Gözündeki Kamaşma(Z.Livaneli, 1996) adlı romanda eski sadrazamı öldüren **cellat**, padişahın öldürülmesine sıra geldiğinde korkarak kaçır. Zorla getirilen cellat, kemendi boynuna kendi geçiren padişahı öldürür. Cellat, eski sadrazamı öldürürken yanında **yamağı** da vardır.

Dersim Terteleşi (H.Işık, 1996) adlı romanda kışlaya çağırılan Alibinat, kendisinin cellat **Gavur Ali**'ye teslim edileceğini düşünür.

Güç ve Güzellik (A.Özyalçiner, 1997) adlı romanın cellat kahramanları, Davut Paşayı idam edecek olan **cellat**, Abaza Mehmet Paşa yerine bir idam mahkûmunu, Sakarya şeyhini ve Rumiye şeyhini öldüren **cellat Kara Ali**, Şam valisi Deli Yusuf Paşanın verildiği **cellattır**.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında Seyit Rıza ve diğer altı kişinin idamını cellat **Paşo** gerçekleştirir.

Benim Adım Kırmızı (O.Pamuk, 1998) romanında Kara'ya işkence eden **cellatlardan biri** onu etkisiz hale getirir, **diğer cellat** kafasına bir kafes geçirerek mandalını ağır ağır çevirir.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda Taif'teki paşaları öldürmek üzere gönderilen grubun içinde **bir cellat** vardır. **Edirneli Berber İsmail** de paşanın cellatları arasındadır.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romanda Şahkulu, **Div Ali Sultan** adlı bir cellat tarafından öldürülür.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) Mithat Paşanın cellatı olarak anlatılan kahramanlar **Yüzbaşı Çerkez İbrahim, Üsteğmen Sandıklılı Nuri Ağa, Kunduracı İsmail, Berber İsmail, er Ahmet, Mehmet, Recep, Osman, Mülazımievvel Ödemişli Mahmut, Kel Memiş, Zileli Ali, Bursalı Ali Efendidir.**

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) romanında isyancıların Selim'den öldürülmesini istediği kişiler **cellatbaşı** tarafından acısız bir şekilde öldürülür.

Maria-Göç Acısı'nda (E. Aladağ, 1999) yüzbaşını öldürmekten hüküm giyen Şükrü'nün infazını gerçekleştirecek olan **çingene cellat**, Mehmet tarafından taş yağmuruna tutulur.

Kiraze'nin (S.Kamuran, 2000) cellat kahramanları da bulunur. Yavuz Sultan Selim'in öldürttüğü Alemşah'ın oğlu Osman, kendisini öldürmek isteyen **cellatlardan birini** bıçaklar, **diğer cellatın** da kolunu kırar. **Cellat Ali** ise Şehzade Mustafa'yı öldürenlerden biridir.

h) Casus

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda **Genceli Rüstem**, Nizamülmülk'ün sarayındaki Bâtınî casuslarının başıdır.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında **Casus Kâzım**, barmen sanılırken casus olduğu anlaşılan ve yargılanan bir kahramandır.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) hafiye kahramanlar vardır. **Başhafiye Fehim Paşa**, hafiye paşalardan **Kabasakal Mehmet Paşa, Yedi Sekiz Hasan Paşa**, Hikmet Beyin düğünündeki fenerlerle ilgili padişaha jurnal gönderen **jurnalci**, Fehim Paşanın tekkeye soktuğu **hafiye**, Hikmet Beyin dilenci zannederek para verdiği **hafiye**, Fuat Paşanın uşaklarıyla çatışan **hafiyelerden biri**, kulağı kesilen **hafiye**, padişahın Hikmet Beyin mum yapması meselesini öğrenmek üzere konağına gönderdiği **hafiye paşa**, romanın hafiyeleridir.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) adlı romanda **bir İngiliz casusu**, Mustafa Kemal Paşanın Ankara'ya gelişinde ilerlediği yol boyunca fotoğraflarını çeker.

Taif'te Ölüm'de (H.Topuz, 1999) haremağası **Nezir Ağa** devlet hesabına hafiyelik yapar, Mithat Paşa için hafiyelik yapanlar ise sivil taharri memuru **Bohor Efendi**, Rum taharri memuru **Anjelos**, Ermeni **Karabet** ve **Yahudi hafiye**dir.

Paris'te Son Osmanlılar (H.Topuz, 1999) romanında **başhafiye Fehim Paşa**, Fuat Paşa ile ilgili jurnaller olduğu iddiasıyla onu gözden düşürür.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanının casus kahramanı Arap yarımadasında Türk hâkimiyetine son vermek için para dağıtan **Lawrence'**dir.

Güven (V.Türkali, 1.c., 1999; 2.c., 1999) adlı romanda komünist kahramanların faaliyetlerini takip eden, Anti-Sovyet politika güderek Sovyeter Birliği halkları üzerine çalışan Türk istihbaratçılar ve savaşın Almanya lehine bitmesi için uğraşan Alman istihbaratçılarla karşılaşırız. Bunlar, Kırım ve civar Türklerle ilgili çalışmalar yapan **Hüsnümelek Bey**, babasının referansıya MAH'a giren **Galip Bey**, onunla kedinin fareyle oynadığı gibi oynayan **Nazif kod adlı Mahir Çatan**, Galip'in sürekli Mısır'a gittiği söylenen Nadir kod adlı istihbaratçı **babası**, Türk toplulukları konusunda çalışan dedesi **Yumnullah Efendi**, onu görmeye gelen **Resulzade Mehmet Emin Beyin adamı**, Alman gizli örgütünün başında bulunan **Wilhelm Kanaris**, Galip'in bir davette karşılaştığı Alman gizli örgütü SD'nin başındaki **General Schaltenberg**, Amerikan örgütü OSS'nin başkanı **Ianning Macfarland**, OSS'nin İstanbul'daki üyesi **Cedric Seager**, Kurtdoğan Paşayla görüşmeleri MAH'a haber verilen usta İngiliz ajanı **Mister Hill**, von Papen'le gizli bir görüşme yapan Amerikan ajanı **Theodor Morde**, Galip'in dedesine benzettiği MAH'çı **Salim Bey**, Galip'in kimliğini bilmeden yakınlığı Alman istihbaratının başı **Paul Leverkühn**, Galip'e daha önce örgüte girme teklifi getiren **yaşlı istihbaratçı**, Galip'e ikinci teklifi getiren şapşal görüntülü **Şahap Bey**, Nazif Beyle anlaşmalı olduklarını bilmeyerek Galip'in takip ettiği **Çarliston**, Galip'in sık sık karşısına çıkan Avusturya kökenli istihbaratçı **Wilhelm Hamburger**, SD'nin adamlarından olan **Hellmut Yungeburg**, beraber çalıştığı istihbaratçı **Paula Koch**, Galip'in Alman istihbaratında olduğunu Sait'ten öğrendiği eski sevgilisi **Fraulein Ute**, Galip'le kısa bir arkadaşlığı olan garsonluk yapan istihbaratçı **Macar Mariya**, Halil'i evine alan ve terzi olduğunu söyleyen aslında Alman istihbaratına çalışan **Lüsyen Ayvazyan**, onunla birlikte çalışan **Ermeni Jozef**, komünistliğini gizleyerek MAH'a giren **Hürriyet Ergintürk**, Turgut'la aynı gazetede çalışan, Turgut ve Sahir hakkında bilgi toplayan istihbaratçı **Muharrem**, Galip'i Nazif'in yanına götüreren **hademe kılıklı görevli**, Galip'i kod adıyla arabaya çağıran **genç adam**, arabayı kullanan **adam**, Nazif'le Galip'in girdikleri apartman dairesinin kapısını açan **adam**, göreve Galip'in babasının yanında başlayan örgütün bölüm başkanı **Razi Bey**, eski başkan **Hamdullah Bey**, yazar kimliğindeki Macar gizli örgütü üyesi **Helena Pikoçelli**, Alman gizli örgütü çalışanı

Wilhelmina Wargasiy, Almanya için çalışan **Şarapçı Corc** ve **Aleksandr Azar**, Turgut'un komünist zannettiği fakülte'deki Suat'ın MAH'çı **ağabeyi**, Kürt Veysel'in MAH'ta çalıştığı sonradan anlaşılan **babası**, Sansaryan Han'da MAH görevlileri Nazif ve Galip'in emirlerini bekleyen **adam**, Nazif Beyi "Buyrun albayım!" diye karşılayan **adam** ve onları asansöre alan çilli **görevli**, Nazif Beyin yardımcısı **Nuri Yolaş**, onunla Halil'i gizlice ortadan kaldırma görevini üstlenen **Feyzullah**, Galip'in bir toplantıda bir araya geldiği MAH çalışanları **Ragıp Bey** ve **Harun Bey**dir.

Resimli Dünya(N.Gürsel,2000) romanında **Burak Reis**, Bayezid tarafından Vatikan'a gönderilmiş bir casustur.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanında Vardacı'yı takip eden ve cami kapısına gizlenen **hafiye**, mezarlığa pusu kuran diğer **hafiye**, görünmeyen üçüncü **hafiye**, sevkiyat yapılacağını öğrenerek bunu engellemeye çalışan **saray hafiyesi** ve Araplar arasında bölücü çalışmalar yapan **Yüzbaşı Lawrence**, bu başlık altında yer alması gereken kahramanlardır.

1) Ulak, Haberci

Güç ve Güzellik (A.Özyalçın, 1997) adlı romanda yer alan haberci kahramanlar Hafız Ahmet Paşayı saraya gelmemesi için uyan **Bayram Paşanın habercisi**, Ahıska'nın fethi haberini getiren **Kenan Paşanın ulağıdır**.

Pinhan (E.Şafak, 1998) romanında Şeyh Mehmed Mühür Efendi Horoz Baba tekkesinin sırrı olan gizli kitabı, ulak **Cenaze Mustafa** ile Denizli'ye gönderir.

Güvercine Ağıt(G.Korat, 1999) adlı romanda Türkmen kocası Handili, Fazıl'ın gelişini dört bir yana yolladığı **habercisi** ile duyurur. Daha sonra Fazıl için verdiği davete katılmayan Stavro'ya gönderdiği **athı ulak** Handili'nin sitemlerini emire ulaştırır.

Kara Büyülü Uyku'da (V.Çıracıoğlu,1999) **haberci çavuş**, Damat İsfendiyarzade Kasım Beyin koyunlarının ve çobanlarının öldürüldüğü haberini sultana getiren kahramandır. Başına geleceklerden dolayı sultanın huzurunda bayılan çavuş, padişahın emri ile öldürülür.

İsmail (R.Çamuroğlu, 1999) adlı romandaki haberciler Şeyh Cüneyd'in ölüm haberini Cafer'e getiren **haberci**, Şirvanşah'a yaklaşan Safevi ordusunu haber veren **haberci**, Alemşah Begüm'e oğlunun Şurur savaşını kazandığını ve ardından yaptığı

kıyımı bildiren **haberci**, Şah İsmail'e Yavuz Sultan Selim'in ölüm haberini getiren **habercidir**. Yavuz Sultan Selim, oğluna yazdığı mektubu **posta tatarına** verir.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında **haberci mülazım**, Fikret'e ateşi kesmesi emrini getirdikten sonra ateş eden Bedevi Araplar Aziz Çavuşu öldürür.

Segâh Peşrev'de (H. Yazıcıoğlu, 1999) Musa Beyin adamlarından biri **ulak** olarak beye gider ve Akpekmezin Receb'in Süleyman'ı ve İbrahim Pehlivanı öldürdüğünü bildirir.

Akkartal(H. Özel,2000) romanında, **Ulak Bozok**, Mete'nin Yüceçilerden kaçırılma plânını başlatan haberi taşır. Ötüken'den Mete'ye, oğlu Kiok'un doğum haberini yine bir **ulak** getirir. Moyen Çor'a gelen Müslümanlık daveti üzerine aranan Akkartal'ı, **ulak**, Karaşar yakınlarında bulur.

Fatih Sultan Mehmet'in ölümü üzerine İstanbul'a çağrıldığı haberini Cem'e getiren **sipahi** ile Rumeli'ndeki beylerin kendisini beklediği haberini getiren **yabancı sipahi**, **Sarayın Gözyaşları**, **Cem Sultanın Romanı**'nın (M.A.Erginöz, 2000) haberci kahramanlarıdır.

Kiraze'nin (S.Kamuran, 2000) haberci kahramanları, Fransa kralına Antwerppli bankacı Josef Mendes'in geldiğini haber veren **haberci** ve Sokollu'nun kâtibinin habercisi **Hasan Çavuş**'tur.

Kaan'a Fazıl Ahmet'in çağrısını bildiren **özel ulak**, Kaan'ın **özel ulağı**, Avusturya elçisine gönderilen **özel ulak** ve İmre Tököli'yle Kaan'ın görüşmesine engel olmak için Tököli'yi tuzağa düşürmeye çalışan **haberci**, **Sur ve Sultan** (R.Bilge, 2000) romanının ulak kahramanlarıdır.

Mahrem (E.Şafak, 2000) romanında Keramet Mumi Keşke Memiş Efendinin gönderdiği **ulak**, Samur-kızı satın almak istediğini askerî valinin torunlarının torunlarından birine iletir.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında **özel ulak**, Zeynep'e oğlundan mektup getirir.

i) Kılavuz

Güç ve Güzellik (A.Özyalçınar, 1997) adlı romanda Sultan Murat ve ordusunu Revan kalesine **bir kılavuz** götürür.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanda emirin çadırından ayrılarak Urfa'ya doğru giden Poyraz'ın yanında **kılavuzu** da vardır.

İstanbul Bir Masaldı (M.Levi, 1999) romanında Viyana'daki katedralin **rehberi**, anlatıcıya katedrali gezdirir.

Akkartal(H. Özel,2000) adlı romanda, Akkartal ve Tao-Li, Denizler Ülkesinden dönüş yolculuğunu karadan devam ettirirken **Temar** adlı bir kılavuzdan yardım alırlar.

j) Çoban

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda Melâlî'nin karşısına çıkan gözleri iki kor **çoban**, onu Alamut'a yönlendirmek ister. İlk karşılaşmalarında onu saraya dönmekten alıkoyamayan çoban, ikinci karşılaşmalarında Halep'e gitmesini sağlar.

Bir Ada Hikâyesi (Y. Kemal, C.I, 1998; C.II, 2002; C.III, 2002; C.IV, 2012) adlı romanın çoban kahramanları, Ermeni obasını basan hançerli Çerkez'e obanın koyunlarıyla birlikte verilen **çoban** ile Kavlakzade'nin arattığı **çobandır**.

Hayatın Öteki Yüzü'nde (A.O. Alkanlar, 1998) köyün hayvanları için bir **nahırcı** tutulur. Oğlunu **çobana** bakmaya gönderen Sülheddin öldürülür.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) romanında savaştan dönen Ali Gede'nin karşılaştığı **çoban** ona köylülerini sorar. Romandaki diğer çoban kahramanlar, koyunları kurtarmak için çok uğraşan ama başaramayan **Hıdır'ın İsmail**, köyün büyük baş hayvanlarını otlatan **sığırtmaç**, koyunların çobanı **Bekir**, çoban **Raşit**'tir.

k) Havayolu Görevlileri

Beyazateş Adası (M.Erman,1998) adlı romanda havaaalanı görevlileri, Ermano Muratore'nin İstanbul'dan ayrıldığı günün sabahında tekrar Türkiye'ye giriş yapmasını şüpheli bulan **memur**, onun **VIP'teki arkadaşı**, Yasemin'in Muratore'nin bagajını değiştirmesine yardım eden **VIP'teki arkadaşı** ve bagajların uçağa ulaşıp ulaşmadığı konusunda Yasemin'e bilgi veren **Atilalia havayolu yetkilisidir**.

Ölü Yüzler (A.Ö.Çağlar, 1998) adlı romanda uçakta ölü yüzler gözünün önüne gelerek fenalaşan Doğan'a yardım etmeye çalışan **hostes** ve yaralanan Doğan'a pansuman yapan **hostes** kahramanlar vardır.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda **havaalanı görevlisi** Lagari Hasan ve Hezarfen Ahmet Çelebi'nin inişine izin vermez.

I) Yasadışı İşleri Meslek Edinenler

Yıldızsayan (H.Çubukçu, 1996) adlı romanda **Hasan Sabbah** dönemin terör örgütü olarak nitelendirilen büyük bir grubun lideridir. Onun adamları olarak romanda yer alan kahramanlar Halep'in Da'ru'd-dave teşkilatının lideri **Ebul Feth es-Saig** ve vezirin sarayındaki casusların başı **Genceli Rüstem**'dir.

Dersim Tertelesi (H.Işık, 1996) adlı romanda Dersim isyanına katılan kahramanlardan bahsedilir. Ancak bunlar romanda bir isyancı değil yiğit kişiler olarak ifade edilir. Bu kahramanlar **Şex Said, Seyit Rıza, Eli Şer, Use Cıve Kej, Heme Mirze Sil, İvise Seykali** ve Hayriye'nin hayranlık duymaya başladığı **Bedirxan Bey, Yezdan Şer'e, Sımko**'dur.

1929 (A.Sipahioğlu, 1997) romanında **Korsan Kadri**, Marmara Denizinde korsanlık yapmaktan tutuklanır.

Dersim (M.Oruçoğlu, 1997) romanında devletin haklarında aldığı karara isyan eden kahramanlar yer alır. Bunlar Dersim isyanı lideri olan ve idam edilen **Seyit Rıza**, Şeyh Sait isyanı lideri olan ve idam edilen **Şeyh Sait**, Amutka'daki askeri bölüğü baskınla yok eden **Seyithan Ağa**, Seyit Rıza ile birlikte yargılanan ve idam edilen **Cebrail Ağa, Fındık Ağa**, Seyit Rıza'nın oğlu **Usên Resik**, Kureyşan aşireti lideri **Sey Usên**, Cebrail Ağanın oğlu **Hasan**, Kureyşanlı **Hasan**, **Ali Koç Ağa**, Seyit Rıza'nın sağ kolu olan **Alişêr**, Demenanlıların "dokuz başlı mar" dediği **Hemedê Cıvê Qêj**, kardeşleri **Qemer**, **Usê**, Dersimlilerin saldırıya geçmesi gerektiğini söyleyen Ferhadan reisi **Cemşit Ağa**, Bahtiyaran reisi **Şahin Ağa**, Demenan'ın önde gelen savaşçılarından **İvise Sey Qali**, Seyit Rıza'nın adamlarından Ermeni **Kamer**, Kırmızı Dağdaki askerlere baskın düzenleyen **Hesê Gewê**, Cebrail Ağanın oğlu **Hüseyin**, çatışmada öldürülen Ferhadan reisi **Keko Ağa**, çatışmada ölen Seyit Rıza'nın büyük oğlu **Hasan**, Seyit Rıza'nın babasının teslim etmediği Ermeni komitacı **Rupen**, Keçelan aşiretinin direnişçi reisi **Bako Ağa**, Seyit Rıza ile birlikte tutuklanan adamı **Rıza**, daha önce tutuklanmış olan **Kamber Ağa**, Koçkiri isyanı lideri **Alişan Bey**, Koçkiri isyanında yer almış **Zalim Çavuş**, Seyit Rıza'nın görüştüğü Ermeni komitacısı **Movses Potoğliyan**, Seyit Rıza'nın devlete teslim etmediği **Baytar Nuri**

ve **Hasan Hayri**, savaşı kadınlarından **Kara Besê Reş**, kocası **Mirzo**, Anadolu'ya gönderilen silahların bir bölümünü Dersim'e aktarmış olan **Kureşanlı Süleyman Çavuş**, Karsanlı ve Xormekli milis liderleri **Veli** ve **Hasan Ağa**, bir müfrezeyle saldırmak üzere bir araya gelen **Raçkanlı Qopo**, **Seykamallı Er Mustafa**, **Qemerê Hesên**, **Kımıl Aziz**, **Qopo Usê**, **Valo**, **Usıv**, Koçuşağı aşiretinden **Cemşid**, **Emirê Mıçî**, **Rızayê Musa**, **Silê Pêt**, Roşnikli **bir ihtiyar**, Laç deresindeki karargâhta nöbet tutan **Lal Mirto**, Yavan'ın karşılaştığı nöbetçi, Seyit Rıza'nın yanındaki kurut çıkaran savaşı ve ekmek çıkaran **savaşı**, Seyit Rıza'ya seslenen **adamlarından biri**, Yavan'la birlikte Erzincan'a giden **Haydar**, yakalanan **Kortik Kamo**, nöbetçi **Esrafil**, **Cefo**, **Mırsilê Him**, **Bertê Gul** ve Qopo'nun silahlı **adamlarından biridir**. Yavan'ın iki yıl yanında eşkıyalık yaptığı **Kel Rizo**, hırsızlıktaki ünü kır aşirete yayılmış olan **Usên Kek**, bu gruba dâhil edilebilecek diğer kahramanlardır.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli (G. Azak, 1997) romanında halkın gönlünde taht kuran **Gümüş Diş** ve onu oğlu gibi görüp koruyan **İnce Memed**, eşkıyadır.

Meyyale (H.Topuz, 1998) adlı romanda gülle atan "**bir yobaz**" III. Selim'i bulunduğu mahfilde öldürmeye çalışır.

Kılıç Yarası Gibi'de (A. Altan, 1998) Bulgar komitacılar Selanik'i alt üst eder. Matmazel Chantal'ın olduğu gemiyi bomba koyarak batıran **Pavel Şatef**, Ragıp Beyin çatışmada öldürdüğü **Kaptan Uzunof**, **Bulgar sütçü**, telgrafhanede elindeki bombayı dışarı attıktan sonra kendini öldüren **Bulgar komitacı** ve onlara yardım ettiği için öldürülen **melon şapkalı adam** bu grupta değerlendirilebilir.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998) romanında Cemal Beyin kâhyası Yakup'un yanında bulunan **adam**, savaşa katılmış olmasına rağmen savaş sonrasında hırsızlık yapar.

Feyyuz'un oğulları **Zehir**, **Nezir** ve **Demir**, Acıpayam dağında haramilik yapar. "Hırsızın Aşkı" hikâyesindeki maymuncuk imal eden **dayılardan eli yatkın biri**, halı hırsızlığı için kedi eğiten **amcaoğlu**, hırsızlara yataklık eden **teyzelerden biri**, hırsız kemancı **Fezai**, ona keman çalma görevi veren **ailenin büyük dedesi**, **Efrasiyâb'ın Hikâyeleri** (İ.O.Anar, 1998) romanının harami ve hırsız kahramanlarıdır.

Yürek Seferi (Y.Bahadıroğlu, 1999) adlı romanda Çanakkale Savaşlarında omuz omuza çarpışan Seyit Onbaşı ve Yahya Çavuş'un torunları Seyit Onbaşının karşısında PKK'lı **Maho kod adlı Yahya** vardır. **Apo**, ise Roma Havaaalanı'na inen Rus uçağından çıkar. **Trilyoner görünümlü adam**, sıradan bir memur iken Neron'a

benzeyen **zehir taciri** karşısına çıkar. Bundan sonra işinden ayrılan ve zehir taciri için çalışan adam, artık bir trilyoner gibi yaşar.

Nağmeler Tahtım Olsaydı (D.Bayladı, 1999) adlı romanda **bir mağribi meczup**, camide padişahın bulunduğu mahfile demir gürzünü atarak padişahı öldürmek ister.

Saray Meydanında Son Gece (S. Fındıklı, 1999) romanında yer alan Maran'ın başını önüne eğen **Ermeni komitacı Antranik**, ateş kesildiği halde ateş eden **çeteci bir Arap**, bir başka **çeteci Arap** ve Aziz Çavuş'u öldüren kurşunu sıkın **Bedeviyi** bu gruba dâhil edebiliriz.

Segâh Peşrev'in (H. Yazıcıoğlu, 1999) eşkıya kahramanlarından iyi olan **Kurtoğlu Selim** ve onun karşısında yer alan ve halka zulmeden eşkıyalar **Akbıyıkoglu, Tomaçoğlu, Turalı Hasan** ve **Çatalkafa**'dır.

Sur ve Sultan (R.Bilge, 2000) romanının başkahramanı **Gianno Spinola**, İsviçreli bir hırsızdır. **İsveçli hırsız** ve **Bavyeralı Alman hırsız**, Spinola'nın yardımcısıdır.

Hatice Sultan (H.Topuz, 2000) romanında "**Trabluslu bir asi**" olarak belirtilen kişi, III. Selim'i öldürmeye çalışır ve idam edilir.

Dağı Dağa Kavuşturan (S. Sağlam, 2000) romanında eşkıyalık yapan ve Hatem Ağanın kirli işlerinde kullandığı kişileri burada zikredebiliriz. Romanın eşkıya kahramanı **Sarıahmed'in Osman**, onun adamlarından olan ve Kanlı Bekir'i öldürerek kardeşinin intikamını alan **Kâzım**, Osman'la birlikte çiftliği yakan **Kürt İdris** ve **Hacılarlı Hacı**, Osman'a kurulan pusuda Nazım'ı öldüren **Kanlı Bekir**, Hatem Ağaya yardım eden **Batağın Hasan**, Hatem Ağanın Osman'ı öldürmesi için tuttuğu **serdengeçti** ve Osman'ın evinin yanındaki konağın eski sahibi **Taşnak Partisi Başkanı Camcıyan**'dır.

Alayın Kızları (M.Özünel, 2000) romanında Cumhuriyete başkaldıran **Delibaş Mehmed**, onun sadık adamı olduğu için idam edilen ve Sitare'nin ailesinin zarar görmesine neden olan **Sabit Amca**, isyancı kahramanlardır.

IV. BÖLÜM

BAKIŞ AÇISI

Romanda ve Tarihî Romanda Bakış Açısı

İnsanın var oluşundan beri, yaratılışından kaynaklanan duyguların ve etrafındaki varlıkların genel niteliği değişmediği halde, ele alınan konuların niteliğine dair büyük değişiklikler olmadığı halde, bunca kurmaca eser nasıl oluşturulmuştur?

Allah, insanların her birini diğerinden farklı yaratmıştır. Herkesin kaşı, gözü, eli, ayağı, vs. organları, ortalama görüntüsü birbiriyle aynı olmasına rağmen, ayrıntılar her insanı bir diğerinden farklı kılar. Her insanın parmak izi, DNA'sı, retinası birbirine benzemeyecek biçimde yaratılmıştır. Dolayısıyla her insan özeldir. Buna içinde yetişilen aile ve toplum, eğitim ve kültür gibi unsurlar da eklenince, insanlar birbirlerinden görüntüleriyle olmasa bile, iç dünyaları ile farklılaşırlar. Etrafımızda görüntüleri birbirlerine benzeyen, ancak ruh dünyaları diğerlerinden bambaşka olan insanlar olduğunu bilmemiz, bu soruyu cevaplamaya doğru yerden başlamanız anlamına gelir. Çünkü ruhsal açıdan farklı milyonlarca insan, milyonlarca bakış açısı demektir. Görüntüde değişmeyen eşyanın algılanışını farklılaştıran unsur bakış açısıdır. Her bir insan, bir farklı bakış açısı demekse eğer, insanların kurabileceği hayaller, oluşturabileceği kurmacalar sınırsız ve birbirinden farklıdır.

Roman söz konusu olduğunda bakış açısı, romanın bilindik unsurları olan olay, zaman, mekân ve kişilere yaklaşımın adıdır ve eserin yazarı ile ilgili bir kavramdır. Romancı, eserini zihninde şekillendirirken farkında olmadan ya da olarak bir bakış açısı ile şekillendirir. Olay örgüsünün şekli, başlangıç ve bitiş noktası, diğer olaylarla kesiştiği veya ayrıldığı yerler; şahısların oluşturulması, tanıtılması, mekânın seçimi ve tasviri bakış açısı belirler.¹ Romancının bakış açısı seçmesi, şairin şiiri için nazım şekli seçmesi kadar önemlidir.² Romanda gerçekleşen olaylar, tarihî roman söz konusu olduğunda ise gerçekleşmiş olaylar, romancının dünya görüşü veya olay hakkındaki bilgisi ile bir bakış açısı kazanır.

¹ Aktaş, **a.g.e.**, s.82; Hayrettin Orhanoğlu, “Anlatıcılar Açısından Romanın Gelişimi”, Hece-Türk Romani Özel Sayısı, Sayı 65/66/67, 2. Basım, Ankara 2010, s.185-199

² Stevick, **a.g.e.**, s.125.

“Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrâk edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.”(Şerif Aktaş, age, s.84)

Bu noktada, bakış açısı kavramını tek başına ele almanın mümkün olmadığı dikkati çeker. Çünkü romancı eserini anlatacak bir kişi seçmek durumundadır. Hikâyeyi ya bir kahraman okuyucuya anlatır, ya da yazar, kişiliği belirsiz bir anlatıcı belirler. Her halükarda romancının zihninde beliren kurguyu, okuyucuya ulaştıracak bir anlatıcıya ihtiyaç vardır. Anlatıcı kavramını, yazar kavramı ile eşleştirmek mümkün değildir. Çünkü anlatıcı, eğer bir roman kahramanı ise, yazar olaylara onun penceresinden bakmak durumundadır; eğer kimliksiz bir anlatıcı ise, yazar onun gibi her şeyi bilme yeteneğine sahip bir kişi değildir, anlatıcı ise hâkim bir konumda, geçmiş, gelecek, an, görünen ve iç yüzü hakkında bilgi sahibi olan ve bu özelliğiyle insanüstü yeteneklere sahip bir kişidir. Dolayısıyla roman yazarı, eserini kaleme alırken bir anlatıcı oluşturur ve zihnindekileri onun anlatımı ile okuyucuya ulaştırır. Kahraman-anlatıcı veya yazar-anlatıcı, romancıdan izler taşımakla birlikte yazarın kendisi değildir. Aslında anlatıcı, tüm roman kişileri gibi “kâğıttan bir varlık”tır.¹²⁴³ Bir bakış açısı çerçevesinde oluşturulmuş anlatıcı, okuyucuya olayları kendi gördüğü gibi göstermeye çalışır. Buna en güzel örnek, Tolstoy’un Anna Karanina adlı eseridir. Romanda kocasını aldatarak onaylanmayacak bir iş yapmış olan Anna Karanina adlı kahramanı, anlatıcı öyle anlatır ki, okuyucu olarak biz ona kızmak şöyle dursun, onun duygularını anlayıp ona hak verecek duruma geliriz. Çünkü bakış açısı kavramı, okuyucuyu anlatıcı gibi düşünmeye iter. Anlatıcı, kahramanlarına karşı duygularını açık veya örtülü bir şekilde okuyucuya hissettirir. Okuyucu, olaylara, kahramanlara, zamana ve mekâna anlatanın yaklaştığı gibi yaklaşmak, gördüğü gibi görmek durumunda kalır. Anlatıcının tavrı, yorumsuz gibi görünse de yaptığı seçimler, dikkati çektiği unsurlar bir çeşit yorumdur ve roman en yorumsuz hâliyle bile bir yorum, bir tutum ortaya koymaktadır. Anlatıcı, anlattığı olay, durum ya da nesneyi, onaylayarak, veya eleştirerek, ve yahut gülünç bir şekilde anlatabilir, kahramanlardan birinin veya bir kısmının tarafını tutabilir, olumsuzluklarını gizleyebilir, ya da nefretle yaklaşabilir.

³ Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*, İstanbul 1983, s.103.

Okur, bu şekilde anlatıcı tarafından yönlendirilir. Aslında okuyucu, eline aldığı eserin bir bakış açısının ifadesi olduğunu bilir ve bu oyunu oynamayı kabul ederek okumaya başlar; yönlendirilmeyi ve esere anlatıcı gibi bakmayı kabul etmiştir. Okuyucunun anlatıcının bakış açısından rahatsızlık duyması da mümkündür; ancak okuyucu bunun bir kurmaca olduğunu bilerek romanı eline almıştır. Bu durum, tarihi romanlarda daha sık karşımıza çıkar. Çünkü anlatıcı, tarih kitaplarında da yazan bir olayı eserinde işlerken, millî vicdanı rahatsız edecek bir bakış açısına sahip olabilir ya da olayı veya kişiyi gereğinden fazla yüceltmış olabilir. Bakış açısı konusu, tarihî romanlar söz konusu olduğunda bir başka dikkati de beraberinde getirmektedir ki, bu okuyucunun, eserin kurmacalığı konusunda şüphe duyması, bunun gerçek bir tarihî kaynak olduğu izlenimine kapılmasıdır.

Bakış açısı, modernleşme sürecinde gündeme gelen bir kavramdır. Bu kavrama dikkatleri ilk çeken Percy Lubbock'tur. 1921'de yayımladığı *The Craft of Fiction* adlı eseriyle bakış açısının roman sanatı açısından yeri ve önemini tespit eder. Buna göre roman sanatı, tamamen bakış açısına dayanmaktadır.⁴ Bundan önce ise, bakış açısı var olan bir kavram iken farkında olunmadan uygulanmakta idi. Eseri kendisinden bağımsız düşünemeyeceğimiz anlatıcı, ilahi bakış açısı ile okuyucu karşısına çıkar. Bizim geleneksel anlatılarımızda, “Raviyan-ı ahbar, nakılan-ı asar buyururlar ki” diyerek başlayan metinlerin anlatıcısı, okurun veya dinleyicinin kendisini takip ettiği, belirli bir kişidir ve kimi zaman okuyucu ile konuşur.⁵ Geleneksel roman ve öncesinde destanlarda, masallarda, hikâyelerde, mesnevilerde karşımıza çıkan ilahi bakış açılı anlatıcı, modernleşme sürecinde kazandığı farkındalıkla değişik bakış açıları kullanmaya başlar.

Romanda bakış açısı ve anlatıcının kimliği konusunda edebiyat bilimciler arasında bu konuda tam bir fikir birliği olmadığı dikkati çeker. Bu konuda Prof. Dr. Şerif Aktaş, üç bakış açısı belirler: Bunlardan biri masal ve destan tarzı eserlere has olan ancak modern eserlerde de kullanılan ve okuyucuda gerçeklik duygusu oluşturan “hâkim bakış açısı”dır. Bu bakış açısını kullanan anlatıcı da yazar-anlatıcıdır. İkincisi “kahraman anlatıcının bakış açısı”dır. Bu bakış açısını kullanan anlatıcı, romanın kahramanlarından biridir ve metnin yapısı bu kahramanın özelliklerine göre oluşur.

⁴ Ünal Aytür, **Henry James ve Roman Sanatı**, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1977, s.18.

⁵ Necmettin Turinay, “Klasik Romanın ‘Hikâye-Gû’ları ve ‘Hikâye-nüvis’leri”, **a.g.e.**, s.435-443.

Otobiyografik karakterli bu bakış açısında “ben” dili kullanılır. Şerif Aktaş’ın önerdiği üçüncü bakış akısı, “müşahit-anlatıcıya ait bakış açısı”dır. Bu bakış açısında anlatıcı, olayları ve kişileri bir kamera tarafsızlığıyla izler. (Ş. Aktaş, s.95-118) Mehmet Tekin ise, dört bakış açısından bahseder. Bunlar her şeyi bilen anlatıcının “tanrısal bakış açısı”, kurmaca yapının içinde kalmasıyla tanrısal bakış açısından ayrılan “gözlemci figürün bakış açısı”, otobiyografik yöntemin hakim olduğu romanlarda kullanılan “tekil bakış açısı”, tiyatrodaki olduğu gibi sahne tekniği kullanılan ve gösterme yönteminin ağırlık kazandığı “çoğul bakış açısı”dır⁶. Roland Bourneuve ve Real Quillet ise Roman Dünyası ve İncelenmesi adlı eserlerinde, Jean Pouillon’un üçlü anlatıcı tipolojisini esas alır. Buna göre bakış açıları “geriden bakış açısı”, “içerden bakış açısı” ve “dışarıdan bakış açısı”dır. Geriden bakış açısına sahip olan anlatıcı, kahramanın davranışlarını değil, ruhi durumunu da görmek ister. İçerden bakış açısı, hikâyenin merkezini teşkil eden kahramanın bakış açısı; dışarıdan bakış açısı ise, olay ve kahramanların gözlenebildiği ölçüde aktarıldığı bakış açısıdır.⁷

Biz ise çalışmamızda üç çeşit bakış açısını esas aldık. Bunlardan birincisi, “tanrısal/ilahi bakış açısı” da denilen ve anlatıcısının her şeyi bildiği bakış açısı olan “Hâkim Bakış Açısı”dır. Anlatıcı, bu bakış açısında “o” zamirini kullanmaktadır. İkinci bakış açısı, “Kahraman-Anlatıcının Bakış Açısı”dır. Bu bakış açısı, bilindiği üzere, roman kahramanlarından birinin okuyucuya olayları anlatma görevi üstlendiği bakış açısıdır. Anlatıcı, bu bakış açısında “ben” zamirini kullanır. Bir diğer bakış açısı ise “Gözlemci Bakış Açısı”dır ki, bu bakış açısında anlatıcı kamera gibi izler, gördüklerini okuyucuya aktarır ve yorumu okuyucuya bırakır.

İncelediğimiz tarihî romanlarda genel olarak hâkim bakış açısı ve kahraman anlatıcısının bakış açısının kullanıldığı görülmektedir. Anlatıcıların zaman zaman gözlemci bir tavır takınmasına rağmen, romanın tamamında gözlemci bakış açısını kullanan bir eser, çalıştığımız romanlar arasında bulunmaz. Romancılar, bakış açısında farklılık yaratmak adına romandaki anlatıcıyı çeşitlendirmeyi denerler. Bazı romanlarda “ben” ve “o” anlatımı bir arada kullanılırken, bazı romanlarda “ben” dilini kullanan birden fazla anlatıcı bulunur.

⁶ Tekin, **a.g.e.**, s.50-60

⁷ Bourneuve- Quillet, **a.g.e.**, s.78-79.

1996-2000 yılları arasında basılmış tarihi romanları kapsayan tezimizde, eserleri, bakış açılarına göre incelerken yine basım tarihlerine göre kronolojik olarak sıraladık.

Yıldızsayan (H. Çubukçu, 1996) romanında “ben” ve “o” anlatımının her ikisi de kullanılmıştır. Kahramanın kendi hayatını yazarken onun yapıp ettiklerini okuyucuya aktaran anlatıcı, hâkim bakış açısını kullanır. Melali’nin yazdığı metinler okuyucu karşısına çıktığında ise anlatıcı, kahramanın kendisidir. Romanın büyük çoğunluğunda kahraman-anlatıcı “ben” anlatımını kullanmıştır ve öne çıkarılan kahraman vesilesiyle, döneme akseden Batınî etkisi, Selçuklu Devletinin dağılma sürecinde yaşanan siyasî olaylar anlatılır.

Yıldızsayan’da kahraman-anlatıcı, Bâtını arkadaşları olan bir kişidir ve onlardan etkilenmiştir. Onu her iki grup arasında da görebiliriz. Melali’yi, kimi zaman Alamut dağına kuşatmaya giden ordunun içinde, kimi zaman ise Alamut’a Bâtınilere katılmak üzere giderken görürüz. Kahramanı, kimi zaman Bâtınilerle mücadele eden Nizamiye Medresesi öğrencisi olarak, kimi zaman da bir Bâtını köyüne yerleşmiş olarak görürüz. Medrese öğrencisi iken Bağdat’ta yaşayan kahraman, Nizamülmülk ve Melikşah’ın ölümünden sonra Halep’e yerleşir. Kahraman, dönemin önemli olaylarını iki taraftan da bakarak okuyucuya aktaran bir çift göz niteliğindedir. Onun bulunduğu tüm konumlar, tarihî dönem açısından kritik önem taşır. Kahraman medresede ve Bağdat’tayken İmam Gazali ve öğrencilerinin, Bâtınilere; Melikşah’ın ölümünden sonra ise devleti yönetenlere karşı tutumunu, devlet yönetiminde Bâtınilerin ve hırslı kişilerin oluşturduğu sarsıntıyı görürüz. Halep’e geldiğinde Halep Selçuklu Devletinin kurulduğu şehrin yeni yönetimini ve Haçlı muhasarası altına alınan şehirde Bâtınilerin güçlenişine dikkat çekilir. Romanın sonunda kahraman iki taraf arasından seçimini yapmış ve bir Bâtını köyüne yerleşmiştir.

Engereğin Gözündeki Kamaşma (Z. Livaneli, 1996) romanının iki ayrı zamanının iki anlatıcısı bulunur. II. Dünya savaşı öncesi, Almanya’dan ayrılıp Türkiye’deki üniversitelere yerleşen profesörlerden biri olan Ludwig yakın zamanın anlatıcısıdır. I. İbrahim’in saray içindeki bir odaya hapsedilip kısa bir süre sonra boğdurulması arasında geçen zamanı anlatan elyazması kitabın anlatıcısı ise Habeş Süleyman’dır. Her iki kısımda da kahraman-anlatıcının bakış açısı kullanılmıştır.

Romanın iki kısmını birbirine bağlayan iktidar tutkusudur. Yakın zamanı anlatan Profesör Ludwig, ülkesinde iktidarı ele geçiren Hitler’in Yahudi karşıtı politikası

dolayısıyla karısını Almanya’da bırakarak Türkiye’ye gelir. Fakat burada da insanlar tarafından ihtiyatla karşılanır. Haremağasının notlarını okurken iktidar hırsının ne noktalara gelebileceğini görerek bu konuda bir deneme yazmak ister. Profesörün, kendini özdeşleştirdiği haremağasının notlarını okurken atladığı Osmanlı zamanında ise, anlatıcı olan haremağası, dönemin gerçeklerini okuyucuya yansıtan bir kişidir. Hadım edilerek kıymetli bir duruma geldiğini kavrayan kahraman, bu özelliği sayesinde kimsenin girmeyi aklına bile getiremeyeceği saray köşelerinde bulunma hakkı elde eder. Padişahın bile hiç görmediği harem kadınlarına hükmeder. Şehirde dolaştığında ise saray halkından olduğu için saygıyla karşılanır. Padişahın hapsedilmesinden çok, Kösem Sultanın iktidar tutkusunun ön plana çıkarıldığı romanda, anlatıcı I. İbrahim’in padişahlığından bazı şeyler hatırlayarak onun nasıl bir padişah olduğunu okuyucuya gösterir. Haremağasının hatıralarına göre I. İbrahim, ölüm korkusuyla büyüdüğünden bunun nasıl bir duygu olduğunu çok merak eder. Bundan dolayı da sudan sebeplerle insanları öldürür ve onları ölürken izler. Samur merakı ve şişman kadın merakı da haremağasının notlarında yer verdiği padişaha dair hatıralardır. Aynı zamanda hücrelerine yemek götürme görevini yerine getirerek padişahın hâlihazırdaki durumunu da okuyucunun gözü önüne serer. Kösem Sultanla gerçekleştirdiği görüşmeler ise padişahın hapsedilmesi ve çocuk şehzadenin padişah ilan edilmesinin altındaki kişinin kim olduğunu göstermek amacıyla gerçekleşir. Haremağası notlarında, Kösem Sultanın kendi iktidarı uğruna oğullarından birinin koynuna en işvebaz oğlanları sokarak eşcinsel yaptığını, bir diğerini ise kadınlardan uzak tutarak cinsellikten uzaklaştırdığını dile getirir. Haremağasının padişaha olan saygısı, onun saltanat günlerindeki gücünün etkisinden kurtulamamasından kaynaklanır. Romanda, bir haremağasının, boyun eğdiği iktidarın gücünü algılayışı ve kadınlar üzerinde kurduğu iktidarıyla kendini mutlu hissedışı ile dönemin yaşam tarzına dair özellikler biraz da oryantalist bir bakış açısı ile okuyucuya sunulur. Bakış açısının oryantalist özelliği ise, Alman profesör ile anlam kazanır.

Kitab-ül Hiye (İ. O. Anar, 1996) romanının “o” anlatımını tercih eden anlatıcısı, hâkim bir konumda bulunmakla birlikte, her şeyi bilen bir anlatıcı değildir. Yafes Çelebi, Calud ve Üzeyir hakkında nakledilen ve rivayet edilenleri birleştiren anlatıcı, bunları bir sıraya koyarak okuyucuya anlatır. Dolayısıyla anlatıcının bildiği, rivayet edilenler kadardır. Romanın sonunda Uzun İhsan Efendinin rivayetine göre, Üzeyir Beyin defterine ismi geçenler hakkında rivayet edilenleri yazdığı ve

insanoğlunun hayatının da “hiylelerle dolu” olduğu için eserine “Kitab-ül Hiyele” adı verdiği belirtilir. Bu durumda romanın anlatıcısı ve rivayetleri bir araya getiren Üzeyir’dir. Ancak bunu romanın son satırlarına kadar okuyucunun anlamasını sağlayacak bir emare bulunmamaktadır.

Anlatıcının merkeze aldığı konu, devr-i daim makinesinin yapımıdır. Bu şekilde bitmeyen bir enerji oluşturulacaktır. Devr-i daim makinesini yapmaya çalışan ilk kişi Yafes Çelebidir. Onun bu konudaki tüm girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Yafes Çelebi, hiyelkârlığı bırakır ve iktidar taşının sırrına vakıf olacak olgunluğa ulaşır. Daha önce yanına aldığı ve bu konuya hırsıyla yaklaşan çırağı Calud da kendi hırsının kurbanı olur. Aynı amacı gerçekleştirmeye çalışan üçüncü kuşak olan Üzeyir ise, Calud’un eziyetleriyle birçok bilgiye sahip olsa da devr-i daim makinesini ustasının ölümünden sonra keşfeder, ama keşfettiği anda da unuttur. Yaşanan dünyaya döndüğünde ise devr-i daim makinesinin keşfedilmiş olduğunu, aslında gerçeğin tek bir noktadan oluştuğunu ve tüm yaşananların da “hiyel” veya “hayal”den ibaret olduğunu anlayarak ortadan kaybolur. Romanın anlatımı ve anlatıcının tarzı şaşırtıcı olma üzerine kurulmuştur. Romanda, son satırlara gelindiğinde başa dönerek okunanların tekrar düşünülmesinin sağlanması yanında, kelime oyunları ile okuyucunun anladıklarını derinleştirmesi sağlanmaya çalışılır.

Bir Hilâl Uğruna (Y.Çalışkan, 1996) adlı romanda kullanılan bakış açısı, tanrısal nitelik taşır. Anlatıcı, geleneksel yöntemle Çanakkale’de gerçekleşen büyük savaşı okuyucuya anlatmaya çalışır. Kahramanların aksiyondaki hareketleri dışında geçmişlerini ve duygu dünyalarını da bilen anlatıcı, Türk geleneklerini ön plana çıkararak Anadolu’nun bir köyünde eş, oğul ve nişanlısını bekleyen fedakâr Türk kadınlarını okuyucuya gösterir. Onlar, cepheden gelen bir mektubu defalarca okuyarak sevdikleriyle birlikte olmuşçasına mutlu olurlar. Çanakkale cephesinde gerçekleşen savaşın okuyucuya aktarılması ise, zaman zaman Mehmet’in eşi Kevser’e, Murat’ın nişanlısı Gönül’e ve Halit’in annesi Ayşe Teyzeye gönderdiği mektuplarla gerçekleşir. Bu mektuplarda anlatıcı değişir ve mektubu gönderen kahramanın “ben” anlatımıyla ifade bulur. Anlatıcının kimi zaman savaşla ilgili kısımlarda bazı raporlara başvurduğu da görülür. Bu raporların alındığı kaynaklar da dipnotlarda belirtilmiş ve anlatılanların gerçekliği ispatlanmaya çalışılmıştır. Romanda vatani için kendini feda edebilen yüksek millî şuur okuyucunun dikkatinin çekildiği unsurdur.

Belgesel bir nitelik taşıyan **Çete Ayşe** (S. Burhan, 1996) romanında da hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Bu romanda, olay örgüsünden ziyade Kurtuluş savaşı sırasında yaşanan vahşetin gözler önüne serilmesi amaçlandığı için geleneksel bir yöntem olan hâkim bakış açısı tercih edilmiştir. Roman boyunca yer verilen diyaloglar ise romanın tekdüzeliği bir nebze giderir. Yazarın memleketlisi olan ve çevrede kahramanlığıyla tanınan Çete Ayşe'nin tüm Türkiye tarafından tanınması maksadıyla yazıldığını düşündüren romanda, Çete Ayşe'nin kadın olmasına rağmen vatanını işgal eden Yunanlıların yaptıkları zulümlere sessiz kalamayışına dikkati çekilir. Türk kadınının, eşini vatan savunmasına gönderme fedakârlığını göstermenin yanında, gerektiği zaman silaha sarılıp vatanını savunacak yiğitliğe de sahip olduğu romanda Çete Ayşe adlı tarihî kahramanla somutlaştırılır.

Dersim Tertelesi (H. Işık, 1996) romanı, okuyucunun düşüncesini yönlendirmek isteyen tüm romanlarda olduğu gibi hâkim bakış açısını kullanır. Kürt meselesine dikkat çekilen romanda, Alibinat yazarın sözünü teslim ettiği kişidir. Kahraman, köyündeki tüm Kürtlere, millî bilinç aşılamanın yanında Türklerin yönetimini kabul etmemeyi öğretir. Dersim'de 1937-38'de yaşanan çatışmaların özellikle Seyit Rıza'nın idamından sonraki kısmının gösterildiği romanda Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti devleti hakkında olumsuz bir önyargı dikkati çeker. Özellikle asker kahramanlara karşı yöneltilecek olumsuz bakış açısı, iki kişide somutlaştırılır. Bunlardan biri Rıza Çavuş ile tartışan ve onu Kürt olmadığına inandırmaya çalışan Ragıp Gümüşpala, diğeri ise onun emriyle Rıza Çavuşun köyü Mergasur'da katliam gerçekleştiren Yüzbaşı Hayrettin'dir. Katledilmeye götürülen Kürt kahramanlardan Gulse'ye bir Türk askerinin şehvetle dokunması sahnesinin romanda yer alması, bunu içine sindiremeyen Alibinat'ın torunu Gulse'nin kendini kirlenmiş hissederek intihar etmesi, romanın Kürt kahramanlarının Türk askerine bakışına en iyi örnektir. Dersim'de yaşananlardan sonra Hayrettin Yüzbaşı ve ailesiyle devam eden romanda, ailesiz kalan Gule, Hayrettin'in Hayriye ismi vererek evlat edindiği ve kimliğini unutturduğu bir kahramandır. Burada da olumsuzlanan Türk kahramanlar arasında, Hayriye akıllılığıyla ön plana çıkarılır. Bütün okullardan başarıyla mezun olur. Ancak benliğini unutmadığı gördüğü rüyalarla ortaya çıkar. Romanın olumlu tek Türk kahramanı olan üvey anne Cevriye'nin ölmeden önce Hayriye'ye anlattıklarıyla gerçeği öğrenen kahraman, Hayrettin'in de ölümü sonucu, Kürtlerden toplanan

ganimetlerle oluşturulan mal varlığının gerçek sahibi olur ve Tunceli'ye dönerek Kürtlüğünü yeniden keşfeder.

Osmanlı dönemine eleştirel yaklaşan romanlardan biri Adnan Özyalçiner'in **Güç ve Güzellik** (1997) adlı romanıdır. Tamamında hâkim bakış açısının kullanıldığı eserde, anlatıcı her şeyi bilen ve okuyucunun da kendisi gibi düşünmesini isteyen bir tutuma sahiptir. Roman kahramanlarına yaklaşımı, belirgin bir şekilde taraflıdır. Genç Osman'ın saltanat günlerini anlatarak başlayan roman, IV. Murat'ın tahta çıkışı ile asıl konuya giriş yapar. Genç Osman'ın padişahlığının anlatıldığı başlangıç kısmında, tarihte herkesin vicdanını kanatan Genç Osman hadisesini, bilindiği şekilde anlatır. Genç Osman'ın yeniçerilere karşı bir hareket içinde olması dolayısıyla padişahın tahttan indirilmesi ve hoş olmayan bir muameleye tâbi tutulduktan sonra öldürülmesi, anlatıcının hadiseye tarihî gerçeklerle örtüşen bakış açısıyla anlatılır. Genç Osman'ı öldürenler ve ona kötü muamele edenler için anlatıcı, "çapulcu" ifadesini kullanır. Genç Osman hadisesinde padişahın yanında olan anlatıcı, IV. Murat'ın padişahlığına geçildiğinde önce tarafsız ifadelerle tarihî olayları anlatırken, IV. Murat'ın Kösem Sultan'ın emrinden çıkıp kişiliğini kazandığı dönemlerde IV. Murat'a karşı olumsuz bir tavır takınır. Padişahın, Genç Osman'ı öldürenleri birer birer bulup öldürtmesi konusunda ise IV. Murat'ı desteklemektedir. Bundan sonra padişahın otoriter bir tavır takınması, anlatıcının açtığı yeni bölüme "IV. Murat Astığı Astık Kestiği Kestik Bir Padişah Oluyor" başlığını koymasıyla bir yoruma ulaşır. Padişahın İstanbul'da ve Anadolu'da huzursuzluk çıkarıp fesat yaratmaya çalışanları bulup öldürmesinden bahsedilirken padişah "ellerinden kan damlayan" bir yönetici olarak tanımlanır. Tütün ve içki yasağının anlatıldığı bölüme "Yasakçı Bir Padişah" adı verilmiştir. IV. Murat'la ilgili en çarpıcı ifadeler, onun kadınları sadece soyun devamı için bir araç olarak görmesi ve erkek güzelliğinin hayranı olması şeklindedir. Anlatıcı, onun erkek nedimlerini anlatarak bu konuyu detaylandırır. Musa Melek Çelebi, Hasan Halife ve romanın ikinci yarısında ortaya çıkan Emirgüneoğlu, IV. Murat'ın nedimleridir. Bu kahramanlardan bahsedilen kısımlar, bir aşk sahnesi gibi canlandırılmaya çalışılmıştır. Anlatıcının, padişaha dair yorumsuz kaldığını ya da olumlu olduğunu düşündürecek şekilde anlattığı tek nitelik, padişahın bilim ve sanata olan hayranlığıdır. Her perşembe bilim ve sanat adamlarını toplayarak meclisler kuran padişah, Nef'î'yi sever ve sabrını taşıran kadar korur. Hezarfen Ahmet Çelebi ile Lagari Hasan da onun koruduğu bilim

adamlarıdır. IV. Murat'ın ölümü ardından anlatıcının ifadeleri padişaha ve dönemine yaklaşımının en kısa ifadesidir:

“Güçlü ve güzel olana hayrandı. Tıpkı atlara hayran oluşu gibi. Yirmi dokuz yıl süren kısacık yaşamı boyunca güçlülüğün ve güzelliğin ardından koştu. Bu uğurda, haklı haksız demeden ezip geçen, keyfine düşkün bir padişah olmaktan kurtulamadı.” (s.355)

Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi (S. Fındıklı, 1997) romanında II. Abdülhamit döneminden bir olay seçilmiş ve bu tarihî olaydan yola çıkarak II. Abdülhamit'e karşı eleştirici bir tutum takınılmıştır. Romanın anlatıcısı Bosnalı Firuz Ağadır ve olaylar Firuz Ağanın Osmanlı kuvvetlerinin Bosna'dan çekilerek şehri Nemçelilere bıraktığını öğrenmesi ile başlar. Bu andan itibaren Osmanlı, Firuz Ağanın ifadeleri ile olumsuzlanır. Askerlerin Bosna'dan çıkması, kahraman tarafından, Osmanlı'nın Bosna kullarını gözden çıkarıp Nemçelinin “pençesi”ne bıraktığı şeklinde algılanır. Onlar göç yoluna düşerken İstanbul'daki padişahın “atlas döşeli yatağında” yattığını düşünen Firuz Ağa, Sultan Aziz tahtta kalsaydı bunların olmayacağını söyler ve Abdülhamit'i seven bir kul görmediğini ekler. Ona göre Abdülhamit'e paşaları bile güvenmez, tahta çıkmak için verdiği Meşrutiyet sözünü bir yıl uyguladıktan sonra kaldırır. Halkın özgür olmasından korkar. Kahraman, ailesi ile Bursa'ya yerleştiğinde, faytonla sokaktan geçen zabıtlere çocukların “Padişahım çok yaşa!” demelerinden sonra, II. Abdülhamit'in 17 yıldır sırmalı tahtında oturduğunu; ancak bunu hiç hak etmediğini düşünür. Firuz Ağanın memleketinden sürülmesine, kızı Fatma'nın oğlundan ayrılmasına, Selim gibi seviyesiz bir adamın sultanlara layık torununu kuma olarak istemeye cesaret etmesine, Bosna'nın bırakılmasına mührü basarak, II. Abdülhamit neden olmuştur. Göç yolunda Firuz Ağanın karşısına çıkan yaşlı adam da Osmanlı'nın yanlış politikasının bu sonu getirdiğini düşünür. Bosna'nın elden çıkması sürecini değerlendiren yaşlı adam, Osmanlı'nın Sırpların eline koz verdiğini, “edepsiz yeniçeriler ve baş belası dayılar”la halkı canından bezdirdiğini ve Sırp isyanını davet ettiğini ifade eder.

Memleketinden ayrılmayı mecburen kabul eden Firuz Ağa, önce İstanbul'da bir viraneye yerleşir. Memleketinde ağa iken burada bir viranede yaşamak ve insanların kendilerini hor görmelerine katlanmak çok ağırla giden Firuz Ağa, Bursa'ya yerleştiğinde de hiç mutlu olamaz. Romanın başından sonuna kadar memleket

hasretinin yarattığı bir aksilik içinde olan kahramanın düşünceleri, aksiliği dolayısıyla olumsuzdur. Saraybosna'ya çok benzediği için Bursa'ya yerleşmiş olsalar da burayı hiç sevmeyiz. Herkesin beğendiği bu şehir, Firuz Ağanın gözüne hiç hoş görünmez. Kahraman-anlatıcının olumsuz ruh hali roman boyunca hissedilir.

Osmanlı Devletinin çökme döneminde Girit'te Müslüman-Türklere karşı başlayan soykırımı işleyen **Savaşın Çocukları** (A. Yorulmaz, 1997) romanının anlatıcısı, Giritli Aynakis Hasan'dır. Olaylar kahraman-anlatıcının bakış açısından anlatılmıştır. Aynakis Hasan, adadaki Türk-Müslüman kimliğinin bir temsilcisidir. Onun yaşadıkları, duydukları ve gördükleri vesilesiyle Türk kimliğinin Girit'te yaşadıklarına, sindirilmeye, yok edilmeye çalışılması ve göçe zorlanmasına dikkat çekilir. Romanın anlatıcısı olan kahraman, Türk ve Müslümandır. Ancak Girit'te yaşayan tüm Türk ve Müslümanlar gibi, onları Rumlardan ayıran tek gösterge fes ve çarşaftır. Burada yaşayan Türkler, Türkçeyi bile bilmezler, ancak Türklük bilincine sonuna kadar sahiptirler. Türkler ve Rumlar birbirleriyle bütünleşmiş ve mutlu yaşarken Venizelos'un öncülüğünde Hanya'da çıkan ayaklanma iki millet arasında düşmanlık oluşmasına neden olur. Çıkan olaylar sonucu köylerini terk eden Aynakis Hasan'ın ağabeyi Mahmut ve babası, Rumlar tarafından öldürülür. Bundan sonra Hanya'ya göç eden aile, Rumların Türk cinayetlerini, tecavüzlerini ve çeşitli eziyetlerini öğrenerek korku dolu bir hayat sürer. Hanya'ya geldikten sonra adadan ayrılan Osmanlı kuvvetlerini görürler. Türk bayrağının parçalanmasına, "Türk'ü öldürün, parçalayın zalimi" şeklinde sözleri olan marşlar çalınmasına şahit olurlar. Anadolu'da Yunanlıların İzmir'den denize dökülmelerinin ardından Girit'e gelen Yunanlıların, ya da göç eden Rumların saldırılarına maruz kalırlar. Girit'te Türklere karşı takınılan tavır dolayısıyla Türklerin silahlanması yönünde fetvalar verilir. Romanın başkahramanı Aynakis Hasan'ın Rum Mariya ile çok para kazandıran işler yapması, ayrıca aralarında bir aşk oluşması Rumları rahatsız eder. Hasan, Rumların kara listesindeki isimlerin başına yazılır. Hasan'ın ölümden kurtulmasının tek yolu Hristiyanlığı kabul etmesidir. Ancak Hasan bunu kabul etmez ve Girit'i mecburen terk eder. Aynakis Hasan, Giritli Rumların Giritli Türklere uyguladığı soykırım ve zorunlu göçle varlığına son verme siyasetinin kurbanlarından yalnızca biridir.

1929 (A. Sipahioğlu, 1997) romanına ilk bakışta bir anlatıcı görmek mümkün değildir. Roman diyaloglar yanında bazı kahramanların yazdıkları mektuplar ya da gazetede çıkan haber yazılarından oluşur. Diyaloglar kısımlarında herhangi bir anlatıcı

bulunmazken, mektuplar ve haber yazılarında ise kahraman-anlatıcılar kullanılır. Bu kahramanlardan bazıları Şekip, annesi, Medyumunuz, Başyazarınız, Doktorunuz, Cemil Hasımın, Con Ahmet, Madam Laparra ve Udi Şevket'tir. Kahramanlar yanında isimsiz haber yazıları da romanda anlatılan olaylara katkıda bulunur. Romanda ortaya çıkmayan anlatıcının fonksiyonu, parça parça verilen ve hepsi 1929 yılında gelişen olayları ve haberleri bir araya getirişte ortaya çıkar. 1929 yılında Avrupa'daki tahsilini yarım bırakarak ülkeye dönen Şekip, muvaffak olmuş bir genç olarak tanıtılırken, aslında onun Avrupa'da okulunu tamamlayamadığı, yasak aşklar yaşadığı ve Dadacıların kulüplerinde sahneye çıktığı anlaşılır. Ülkeye döndüğünde de 1 Mayıs eylemlerine katılması, gramofon satan dükkânların camlarını kırması, birbiriyle arkadaş olan iki kadınla kurduğu ilişki yüzünden onların birbirlerini yaralamalarına neden olması ve ardından mahkemeye düşmesiyle, muvaffakiyetinin gerçek olmadığının ortaya çıkması romanda anlatıcının dikkat çektiği olaylardır.

Dersim (M. Oruçoğlu, 1997) adlı roman, adından da anlaşılacağı gibi 1937-38 Tunceli isyanını işleyen bir romandır. Hâkim bakış açısının kullanıldığı romanın başkahramanı olan Yavan, olayların en can alıcı noktalarında ortaya çıkar. Askerlerden aldığı istihbaratçı belgesiyle askerler arasına girebilen, Seyit Rıza'nın yanındaki itibarlı yeriyle Kürt tarafındaki düşünceleri ve davranışları görebilen, aynı zamanda dağdaki mağaralara yerleştirdiği kadınların yanına gidip gelirken kışı dağlara çekilerek geçiren Dersim halkının durumunu gözlemleyebilen kahraman, anlatıcının takibi için uygun bir kişidir. Onun arasına girdiği kahramanlar, olayların birçok açıdan değerlendirilebilmesini sağlar. Açık bir taraf belirtilmese de Yavan'ın asıl yanında olduğu kişiler Kürtlerdir. Askerler arasında istihbaratçı olarak bilinen Yavan, tek kurşun atmadığı halde Kürtler arasında bir kahraman, hatta "teyyare canavarı" olarak bilinir. Onu izleyen anlatıcı da aynı şekilde açık bir taraf bildirmez. Ancak, anlatıcının bazı ifadeleri, kelime seçimleri -Dersim Tertelesi kadar açık ve net olmasa da- tarafını gösterir. "Yenilmiş, yitirilmiş mağrur Dersim", "Devletin, Koçanları silahsızlandırma ve sürme planı" gibi ifadeler bunlardan sadece ikisi olan romanda, Kürtlerin I. Dünya savaşı sonrasında silahlanmaları ve silahlarını devlete teslim etmeyişi doğrudur.

Kırksekiz Kırkdokuz Elli'nin (G. Azak, 1997) anlatıcısı, aynı zamanda kahraman olan Ali'dir. Küçük bir çocuk olan Ali'nin şahit oldukları ve okuyucuya anlattıkları, 1940'ların son yıllarında, tüm Anadolu'nun bir minyatürü olarak ön plana çıkarılan kasabada yaşanan fakirlik ve ezilmişliği vurgulayacak biçimde bir araya

gelir. Aslında Ali, kiracıları sürgün Nazmi Beyin gazetesini alırken, onunla konuşurken, sevdiği insanların yanında gezerken bir kamera işlevi görür. Onun bir araya getirdikleri, fakirlikten ve devletin sömürsünden bıkmış olan halkın, Demokrat Parti ile başkaldırışıdır. Roman, yol vergisinden bıkan ve her sene vergiyi ödeyemediği için hapse düşen Recep Dayının çocuklarını bir torbaya doldurup hükümet konağı önünde “Devleeeet” diye haykırması ve vergiyi ödeyemeyeceğini söyleyerek çocuklarını torbadan dökmesiyle başlar. Kasabada hâli vakti yerinde kim varsa hepsi CHP’lidir ve DP’nin kuruluşuna karşıdır. Kasabada Demokrat Partinin kuruluş çalışmaları, fakir halkın çabaları ile olur. Ancak tüm bunlar mevcut düzeni koruma taraftarlarınca engellenmeye çalışılır, alayla ve aşağılanma ile karşılaşılır. Diğer tarafta ise ezilen halk, fakirlikten ve bakımsızlıktan ölmekte, harman sonrası tarlalara dökülen başakları toplayarak geçinmekte, paralanmış kıyafetler giyinmekte ve ibadetlerini gizli gizli yapmaktadır. Türkçe ezan okunması da Ali’nin okuyucuya aktardığı kesitlerdendir. Bunları yaşayan halk, bir kurtarıcı olarak Demokrat Parti ve Menderes’e sarılır. Tüm engellemelere rağmen kasabada bir şubesi kurulan Demokrat Parti, 1950 seçimlerini kazandığında ilk uygulama olan ezanın orijinal şekliyle okunuşu, Ali ve tüm kasaba halkını gözyaşlarına boğar.

Beyazateş Adası’nda (M. Erman, 1998) “ben” anlatımı kullanılmıştır; ancak kahraman-anlatıcı değişiklik gösterir. Murat Erman adlı kahramanın anlatımı ile başlayan romanda anlatıcının kimliğini ancak son sayfalarda öğrenebiliriz. Yine aynı kahramanın anlattığını düşündürecek şekilde devam eden romanın ikinci bölümünden itibaren anlatıcı, Ermano Muratore isimli mimardır. Muratore’nin eline geçen elyazması kitabın yazarı olan Sinan-ı Atik ise, kitabın dile geldiği kısımların anlatıcısıdır. Postmodern tarzda oluşturulmuş romanda, her üç anlatıcı da birbirinin devamı olan tek bir kahraman gibi gösterilir. Anlatıcıların paralel özellikleri, elyazması kitabın kendilerine teslim edilmesinin de nedenidir. Romanda “o” anlatımının kullanıldığı tek kısım, İmbrozlu tarihçi Kristobulos’un mimar Sinan-ı Atik’in hayatını anlattığı kitabından kaybolan, ancak kahramanların elyazması kitabın içinde bulunduğu parçadır.

Beyazateş Adası, Murat Erman’ın, Ermano Muratore’nin, Sinan-ı Atik’in ve Kristobulos’un anlattıklarıyla, tarihî bir kahraman olan Sinan-ı Atik ve onun dönemindeki tarihî kişiler hakkında, kitaplarda yer almayan yeni bir tarihle karşılaşırız. Sinan-ı Atik’in yazdığı elyazması kitap ve İmbrozlu tarihçinin kitabından

kaybolduğu kurgulanan parça, bu alternatif tarihin kaynaklarıdır. Romanda Katolik doğan Sinan-ı Atik, daha sonra Melekper Ananın bir Cavlakî dervişten etkilenecek oluşturduğu zerdüştlüğe benzer din sentezine mensup olur. İstanbul’da Ortodoks olan mimar, son olarak Müslümanlığa geçer. Bu dinlerden Melekper Ananın dini dışındakileri kendi arzusu ile seçmeyen kahraman, Müslümanlık ve Hristiyanlığı harmanladığı gizli bir tarikat kurarak Taklib-i Dineyn Halvetiye adını verir. Romanda, İstanbul’un fethinden sonra Müslüman olan birçok devlet adamı da bu şekilde çift dinli olarak gösterilir. Fakat ulemanın baskısı dolayısıyla bu gizli tutulmaktadır. Dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet, hekimbaşısı Yakup Paşa, sadrazamı Mahmut Paşa da aynı şekilde çift dinli kişilerdir. Ulemanın baskısıyla idama mahkûm edilen Sinan-ı Atik, padişahın emri ve Mahmut Paşanın yardımıyla adî bir mahkûmla yer değiştirir ve idamdan kurtulur.

Postmodern tarzda yazılmış **Benim Adım Kırmızı** (O. Pamuk, 1998) romanında da birden fazla anlatıcı vardır. “Ben” diliyle kurgulanmış romanın ana kahramanlarının her biri birer anlatıcı konumundadır. Kara, Şeküre, Ölü(Zarif Efendi), Zeytin, Leylek, Kelebek, Enişte, Üstat Osman, Orhan ve Ester romanın kahraman-anlatıcılarıdır. Bazı anlatıcılar ise, Enişte’nin kitabında resimleri bulunan konuşamayacak varlıklardır. Köpek, ağaç, para, at, şeytan, kırmızı, resimdeki iki abdal ve kadın, meddah tarafından konuşturulan resimlerdir. **Benim Adım Kırmızı**, kahramanların kendilerini anlatmaları şeklinde kurgulanmış ve bu kurgu, romanın kahramanlarından biri olan Orhan tarafından yapılmıştır. Romanın gerçek anlatıcısı/yazarı son sayfada, Şeküre’nin dilinden ifade edilir:

“...Kara’yı olduğundan şaşkın, hayatlarımızı olduğundan zor, Şevket’i kötü ve beni olduğumdan güzel ve edepsiz anlatmışsa sakın inanmayın Orhan’a. Çünkü hikâyesi güzel olsun da inanalım diye kıvırmayacağı yalan yoktur.”

Anlatıcının romanda ön plana çıkardığı, doğu medeniyetinin batı medeniyeti ile karşılaşması ve batı medeniyetinden etkilenenlerin doğuya getirmeye çalıştıkları yeniliklerin tepki ile karşılanmasıdır. Batı resminden etkilenen Enişte, perspektif usulünü doğu nakşına uygulamak ister; ama bu konuda tepki çekmemek için bunu gizli bir şekilde yapar. Resimleri çizen nakkaşların bile çıkacak olan resimle ilgili bilgileri yoktur. Tutucu kesimleri temsil eden Erzurumlu Nusret Efendi ve taraftarları arasında

kitapla ilgili haberler dolaşmasının korkuttuğu Zarif Efendi, tutuculara bilgi vermesinden korkulduğu için öldürülür. Bu cinayetle başlayan romanda, Enişte'nin de öldürülmesi ve ardından Erzurumîlerin nakkaşların kahvehanesini basıp meddahı öldürmeleri, tutucu kesimlerin istediği gibi düzenin kendi baskılarıyla devam etmesini sağlar. Roman değişime karşı çıkanların zaferi ile sonuçlanır.

Nü Peride (H. Akdoğan, 1998) adlı romanda da iki ayrı anlatıcı ve iki ayrı bakış açısı vardır. Romanın kahraman-anlatıcısı Necati, birinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde “ben” dilinin kullanıldığı kısımların anlatıcısıdır. Roman zamanı geçmişe gittiğinde ise anlatıcı, hâkim bakış açısını ve “o” anlatımını kullanır. Nü Peride'nin birinci bölümü, kahraman bakış açısı- hâkim bakış açısı sırası ile okuyucuya sunulur. İkinci bölümde ise, yakın zamanda Necati'nin içinde olmadığı olaylar ve geçmiş zamanda yaşanan olaylar, hâkim bakış açısı ile anlatılır. Romanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinin anlatıcısı ise sadece Necati'dir.

Nü Peride'nin birinci vaka halkasının anlatıcısı olan Necati, sakatlığı dolayısıyla ruh sağlığı yerinde olmayan bir kahramandır. Geçirdiği kazaya sebep olan Beril'i hem sever, hem de ondan intikam almak ister. Bu yüzden onu ve sevgilisini kendisine bağlayacak hikâyeyi onlara anlatır. Beril'in sevgilisinin de başka bir kaynaktan ulaştığı hikâyenin kahramanı Halil, içinde bulunduğu 16. yüzyıla aykırı bir portre çizer. Halil'in hayatı resim sanatından ibarettir. Manzara resimleri yapmakta ustalaşan Halil, aslında nü resimler çizmek ister. Bunun için de hamamın damında açtığı delikten içeriye gözleyerek Peride'yi keşfeder. Halil'in 16. yüzyılda batı tarzında manzara resimleri çizmesi ve nü resimlere merak sarması, içinde bulunulan yüzyılın sosyal ortamı düşünüldüğünde okuyucuya inandırıcı gelmez. Anlatıcı, romanı kendi zamanından kopamadan ve 16. yüzyılın gerçeklerini göz ardı ederek kurmuştur.

Pinhan (E. Şafak, 1998) adlı romanda hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Postmodern bir tavır takınan anlatıcının hâkim bakış açısını seçmesi de aynı nedenden kaynaklanır. Anlatıcı, kelime seçiminde, romanın bölümlere ayrılmasında, kurgunun oyuna dönüştürülmesi, tarihî bir zamanın ve tasavvufî motiflerin seçilmesinde postmodern geleneğe uyar.

Romanda anlatıcı, tarihî bir zemine yerleştirdiği konusunu, yine Osmanlı Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça sözcükler ile eski Türkçe sözcükler ve söz kalıplarıyla süslemiştir. Anlamı ile bütünleşen kelimeler ve kalıpların romanda kullanımı roman dilini etkili kılmaya yöneliktir. Bunların ahenkli bir biçimde

kullanılmasının yanında, kurulan cümlelerin veya kelime kalıplarının zaman zaman aynen tekrar etmesi veya hatırlatacak biçimde kullanılması da kelimelerle kurulan oyunu gösterir. Bazı kelimeler, herhangi bir devri hatırlatacak şekilde eski sözcükler olmasa da oyunlaştırılmıştır. Bunlara birkaç örnek verebiliriz:

“Kül dediğin devr-i Yusuf’tan beri havaya savrulurdu”. (s.10)

“Kül dediğin buydu, ne fayda;

ta devr-i Yusuf’tan beri yaptığından

şaşacak değildi ya.”(s.51)

“İsimler büyölüdür. Sade büyülü mü, isimler hem de büyücüdür.” (s.35)

“Ol vaziyette şehir-i şehir-i İstanbul’a vardı.”(s.64)

“K K

A A

N N

C

I I

K

L L

I I

K K” (s.125)

Romanın bölümlerine koyulan başlıklar da geleneksel dil kalıplarından faydalandığını gösterir:

“BU BAB TOPRAK AHVALİN BEYAN EDER

Kİ TABİATI SOĞUK VE KURUDUR”(s.7)

Romanda yeri geldikçe bahsedilen “halka” motifi, yine geleneksel bir unsur olarak romanda yer almış, ancak bir oyuna dönüştürülmüştür. Romanda her vaka parçası kendi içinde tamamlanan bir halkadır ve başladığı yere geri döner. Karmaşık

bir kurguya yerleştirilen halkalar, ipucu anlamı taşıyacak biçimde yeri geldikçe kullanılması için okuyucunun karşısına çıkarılır.

“Pinhan çıkan kanı damla yapıp toprağa damlattı. Bir nokta oluştu toprağın bağrında; kırmızı, şiddet ve şehvet kokan bir nokta. Onu gözden ırak kılmak istedi Pinhan. Çevresine bir halka çizerek etrafını ördü. Yetmedi; bir halka daha, sonra bir halka daha. Kale içinde kale, duvar içinde duvar, sırlar içre sırlar inşa etmişti. Uzaktan bakan göremezdi ortadaki noktayı. İlk duvarı geçebilen, ikincisine takılır, o da olmadı bir üçüncüsü zebani gibi dikilerek geçit vermez, sır saklardı.”(s.34)

“Hal-ka-hal-ka-hal-ka

Halka, bir nokta idi başlangıçta/ne küçüktü ne büyük/ ne yerdeydi ne arşta/ çünkü sadece o vardı/ nokta dediğinse ısırılmamış, dişlenmemiş bir elma/ elma diri, elma sulu ve kan kırmızıydı/...”(s.59)

Meyyale (H.Topuz, 1998) romanında anlatıcı, hâkim bakış açısını kullanan anlatıcı, etrafına topladığı gençlere geçmiş zamanları anlatan görmüş geçirmiş bir kişi izlenimi vermektedir ve bu postmodern romanda olduğu gibi bilinçli bir görüntü arz etmez. Özellikle romanın başlangıcında gördüğümüz bu anlatım tarzı, romana başlarken oluşmuş zaman çelişkisi şeklindedir. Anlatıcı, Meyyale’nin büyüdüğü ortamı anlatmak için değindiği son dönem padişahlarından II. Mahmut’un yaptıklarından bahsederken şu ifadeleri kullanır.

“Kolay mıydı o zamanlarda o kara yobazların karşısında bunları söylemek? II. Mahmut Türkiye’de laikliği başlatanların başında yer alır.” (s.12)

Abdülaziz’in kadını Dürrinev’in Yusuf İzzettin’e hamileliği hakkında ise şu “bilgileri” verir:

“Bir de şu var: Diyelim ki, Dürrinev çocuğunu doğurdu ve çocuk büyüdü, ama tahta çıkması uzak bir olasılıktır, çünkü Abdülaziz’den sonra Osmanlı ailesinin en büyük erkeği Murat Efendi’dır. Osmanlı ailesinin en büyük erkeği Murat Efendi’dır. Ondan sonra sırada Abdülhamit vardır. Yani Dürrinev’in çocuğuna pek sıra gelmez. Ama yine de hiç belli olmaz, kim öle, kim kala.” (s.15)

Yukarıda belirtilen ifadeler, anlatıcının içinde bulunduğu zamanı okuyucunun hissetmesine neden olur. Romanın anlatıcısının Hıfzı Topuz olduğu açık bir şekilde görülür. Bunu romanın sonuna koyulan resimlerden de anlamak mümkündür. Büyük büyük annesi olan Meyyale’yi anlatmak isteyen Hıfzı Topuz, Meyyale’nin yaşadığı yıllarda Osmanlı ailesinin durumunu anlatarak işe başlar. Ama aslında amaç, Topuz’un, özel bir hayat hikâyesi olduğuna inandığı ve bir zamanlar Osmanlı Devleti’ni yönetenlerle birlikte yaşayan büyük annesini Türk okuyucusuyla paylaşmak istemesidir.

Bir Çerkez beyinin kızı olarak dünyaya gelen ve annesiyle birlikte İstanbul’a göçmek zorunda kalan Meyyale’nin yolunun, gizlice doğan Şehzade Yusuf İzzettin’e arkadaşlık etmek üzere sarayla kesişmesi; yıllarca sarayda yaşayıp özel bir eğitim görmesi; Pertevniyal Valide Sultanın kendisini evlendirmek için harcadığı özel gayret ve ona eş seçerken Meyyale’nin görüşlerini de dikkate alması; başarısız ilk evliliği ve ardından Hıfzı Topuz’un büyük büyük dedesi ile evlenmesi ile devam eden hayat hikâyesi, Meyyale ön plana çıkarılarak anlatılır. Roman, biyografik roman ya da aile romanı olarak adlandırılabilir.

Anlatıcının hâkim bakış açısını kullandığı **Kılıç Yarası Gibi** (A. Altan, 1998) adlı romanın kurgusu kahramanların anlattığı parçaların birleştirilmesi şeklindedir. Kahramanların ruhları, birkaç nesil sonrasındaki torunları olan Osman’ın yanına gelerek ona hikâyelerini anlatır. Ancak, Osman adlı kahramana anlatılanlar, anlatıcı tarafından bir araya getirilerek okuyucu karşısına çıkarılır. Kurguyu birleştiren Osman gibi görünse de o da, diğer kahramanlar gibi, anlatıcı tarafından takip edilen bir kahramandır.

Kılıç Yarası Gibi’nin anlatıcısı, uğursuz güzelliğiyle Mehpare Hanımın hayatını mahvettiği erkeklerin hikâyesini anlatır görünürken, roman kurgusu içine dönemin yenileşme çabasını, bu çabanın gülünçleştirdiği çelişkili halleri, dönemin padişahı II. Abdülhamit’in magazinsel yönlerini, İttihat ve Terakki Cemiyetinin ortaya çıkışını ve yarattığı hayal kırıklığını yerleştirilmiştir.

Mehpare Hanım ve Hikmet Beyin düğünleri dönemin çelişkisini gösterecek biçimde kurulur. Düğünde Avrupa’nın ünlü piyano virtüözlerinden biri, Fransız karı-kocanın şarkıları, sonrasında bir ince saz heyeti ve onun da sonrasında ünlü hafızlardan ilahiler dinlenir. Düğünle ilgili jurnaller anında padişaha ulaşır. Anlatıcının çizdiği padişah II. Abdülhamit, kurduğu hafiye teşkilatı ile payitahtta uçan kuştan haberdar

olur. Bunu herkese göstererek gözdağı vermeyi de ihmal etmez. Doktoru Reşit Paşa ve onun oğlu Hikmet Beyin aile hayatına dair her şeyi bilir. Anlatıcı, padişahın hayatı ve kişiliğini Reşit Paşanın gözünden aktarır. İttihat ve Terakki Cemiyeti ise Ragıp Bey ve Hikmet Bey sayesinde gösterilir. Padişaha ummadığı bir yerden, güçlü olmadığını sandığı yüzbaşılardan gelen isyan sonrasında iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi, kendisini destekleyen kahramanları hayal kırıklığına uğratmasıyla roman kurgusunda yerini alır.

Çanakkale Mahşeri (M. Niyazi, 1998) romanında da karşımıza her şeyi bilen bir anlatıcı çıkar. Anlatıcının tavrı, bir tarihçinin tavrından çok az farklıdır. Romanın kahramanları ve kurgunun belkemiğini oluşturan Çanakkale savaşı tarihî kaynaklara dayanır. Tarihî bilgilerin arasına yerleştirilen kurgu da yine kaynağını tarihten alır. Oğuz Amca, onun Erzincan'da bıraktığı aile fertleri, Sarıkamış'a gönderdiği iki oğlu ve ardından Çanakkale'ye gönderilen küçük oğlunun acıklı hikâyesi, Mehmed Niyazi'nin anlatımı ile zenginleştirilmiş olsa da yaşanmış bir hikâyedir. Türk tarihinin trajik sayfalarından biri olan Çanakkale Savaşında şehit olan ve her biri trajik öykülere sahip kahramanları roman sayfalarında ölümsüzleştirmek ve onların hikâyelerini bugünün gençlerine ulaştırmak isteyen anlatıcı, bu tarihî olayı en ufak ayrıntılarına kadar anlatmayı tercih eder. Belgesel roman görüntüsü veren eserde anlatıcı, bu tarihî dönemde yaşanan acıları, fedakârlıkları okuyucuya ulaştırmaya çalışmıştır. Romanda tarihî kişi olmayan iki kahraman Muzır Ruşen ve Mendebur İdris ise olumsuz kahramanlardır. Anlatıcının tarihî olayı ve kişileri yücelten tavrı, sadece Muzır Ruşen ve Mendebur İdris için geçerli değildir; ancak onlar anlatılırken yine de olumsuz sözler kullanılmaz ve ne kadar istemeyerek orda olsalar da o kahramanlar da şehitlik mertebesine ulaşır.

Ankara 1920 (C. Hafıfbilek, 1998) romanında iki anlatıcı vardır. Bunlardan ilki hâkim bakış açısını kullanır. Diğeri ise her şeyi bilen anlatıcının sözü kısa süreliğine teslim ettiği kahraman-anlatıcı Sabire Büyükanadır. Bekir Efenin babaannesi, kedisi Gümüş'e anlattıkları ile olay örgüsündeki eksikleri tamamlar.

Yeri geldiğinde öncesi ve sonrası anlatılarak 1920 yılında Ankara'da yaşanan olayların ön plana çıkarıldığı romanda, alternatif bir tarihle karşı karşıya kalırız. Romanda gördüğümüz tarihî olaylar gerçekte yaşandığını bildiğimiz ve Cumhuriyetçi bakış açısı ile yorumladığımız olaylardır. Romanda ise bu tarihî olaylar, anlatıcının tezine göre oluşturduğu romanın kurmaca başkahramanı Bekir Efe tarafından farklı

yorumlanır. 1920 yılında gerçekleşen tarihî olaylar, Atatürk'ün Ankara'da can u gönülden karşılanması, Ankara'da oluşan yeni yapılanmaya başta Bekir Efe ve ailesi olmak üzere tüm Ankaralıların destek vermesi, bu desteğe rağmen bir süre sonra roman kahramanlarının kendilerini hapishanede buluşu şeklinde karşımıza çıkar. Bu dönem ve kahramanların seçilişi, anlatıcının dönemi yorumlayışı ile yakından ilgilidir. Bekir Efe, doğuda Ermenilerle savaşırken Marksist düşüncelerle tanışmış, İstanbul'da okuduğu sırada düşüncelerini olgunlaştırmıştır. Yahya Kaptan çetesindeki çalışmalarından sonra Ankara'ya döndüğünde düşmana karşı Milli Mücadeleyle ortak hareket eden ve büyük başarılar gösteren Bekir Efe, komünizme dayalı fikirlerini anlattığı kitapları, gazetedeki yazıları ve çalışmaları dolayısıyla dışlanır ve Bakü'ye kaçmak zorunda kalır. Çerkez Ethem'in Milli Mücadelenin dışında kalışının da aynı sebebe dayandırıldığı okuyucuya hissettirilir. Bekir Efenin aksiyonu ve babaannesi Sabire Büyükananın sözleriyle, dönemin tarihî olaylarının sadece düşmanla mücadele şeklinde değil, farklı düşünen herkesle mücadele şeklinde yürütüldüğünü, aslında bunun bir çıkar çatışması olduğu dile getirilir. Sabire Büyükananın sık sık "Paşaların isteği bitmez" ifadelerini kullanır.

Gölgeden Akan Işık (İ. Dizman, 1998), Atatürk ve cumhuriyete bağlılığı ön plana çıkaran bir anlatıcı tarafından, hâkim bakış açısı kullanılarak okuyucuya sunulmuştur. Romanın başkahramanı olan Cemal Bey, anlatıcının tezi doğrultusunda örnek bir kişi olarak oluşturulan kahramandır. Kurtuluş mücadelesinin başladığı zamanlarda Kuvayi Milliyeci olan Cemal Bey, cumhuriyetin kuruluşundan sonra Ankara'ya milletvekili olarak gider. Kurtuluş mücadelesinde yaptıkları ve Atatürk'ün ikinci defa Samsun'a gelişinde ona bağlılığını göstermesi dolayısıyla milletvekilliğine layık görülen kahraman, Atatürk'ün cumhuriyetin kuruluşundan sonra izlediği politikaları sonuna kadar destekler. Hatta bu politikaların ilk uygulayıcılarından olmaya özen gösterir. Soyadı kanunundan hemen sonra soyadı alır. Dil devrimini destekler. Davetlerde Atatürk'ün beğendiği davranışları göstermeye çalışır. Eşinin ve kız kardeşinin cumhuriyete bağlılıkla yürüttükleri tüm çalışmaları destekler. Romanın aynı şekilde çizilmiş ama ikinci planda bırakılmış bir başka kahramanı Doktor Sami'dir. Kendisine teklif edilen muhalifliği sert bir şekilde reddeder. Romanda Atatürk'e suikast girişiminde bulunan kişiler cezalarını bulur; bunlardan kurmaca bir kişi olan Cahit Bey ise hem siyasî hem de sosyal açıdan dışlanmış bir kişidir. Dönemin ikiyüzlü yöneticileri, gerçekten inanmadıkları cumhuriyeti çıkarları için kullanan

kişiler şehrin valisinde somutlaştırılırken, halkın yenilikleri içine sindiremeyip dışarıda başka, evlerinde başka bir hayat sürdürmeleri de anlatıcının döneme dair eleştirilerinden biridir.

Hâkim bakış açısını kullanan **Bir Ada Hikâyesi**'nin (Y. Kemal, 1998) anlatıcısının roman kahramanlarını özenle seçtiği ve donattığı dikkati çeker. Mübadele öncesi Rumların yaşadığı Karınca Adasına ilk yerleşen kişi Poyraz Musa, savaş sırasında onaylanmayan işler yapmış ve bundan dolayı adaya sığınmış bir Çerkez'dir. Adaya gizlenerek mübadeleden kurtulan Vasili, Yunanistan'dan adaya dönen mübadil Lena Ana, Yunanistan'a gönderilen Hristo, romanın Rum kahramanlarıdır ve bu kahramanlar Anadolu'yu, bu adayı memleketleri olarak görmektedir. Savaş sonrası perişan Anadolu'dan adaya gelen başka kişiler de vardır. Bunlardan biri Nişancı Veli'dir. Bu kahraman da yıllarca süren askerliğe dayanamayarak askerden kaçmıştır. Laz Nişancı Veli adaya yerleşir. Karınca Adasına gelmek zorunda kalanlardan biri de Giritli mübadil Musa Kazım Ağaefendidir. İki kızıyla adaya istemeyerek yerleşen Musa Kazım Ağaefendi, bir Alevi dedesidir. Kadri Kaptan ve annesi Melek Hatun da yine Aleviliği vurgulanan, Nesibe'nin nişanlandığı Ali ise "Anadolu'nun ezilmiş Alevileri"nden kahramanlardır. Kürt Baytar Cemil ve Dengbej Uso, adaya sonradan yerleşir. Bunlar dışında da adaya Kürt, Laz, Çerkez, Rum, Ermeni ve Alevi kahramanlar gelir gider. Romanda, tüm bu kahramanların farklılıkları vurgulanırken, Türk kahramanların milliyetine vurgu yapılmaz. **Bir Ada Hikâyesi**, aslında minyatür Anadolu'nun hikâyesi olmak üzere yazılmış ve Anadolu'da yaşayan farklı özelliklere sahip kahramanlar, Türklerle aynı çoğunluğa sahip gibi gösterilmiştir.

Bir Ada Hikâyesi'nin anlatıcısı, Osmanlı'nın çöküş devrindeki bitmeyen savaşlardan Kurtuluş Savaşına kadar, birçok savaşı konu edinir. Güneyde Fransızlara karşı savaşan Poyraz Musa, bir süre ortadan kaybolduğunda Bedevi çadırlarına baskın düzenler ve Yezidi katliamlarına istemeyerek dâhil olur. Nişancı Veli, dünya savaşı öncesinde uzun yıllar askerlik yapmış, çocuklarının büyüdüğünü görememiştir. Bundan dolayı askerden kaçır; yıllar sonra oğullarını yine savaşlarda şehit verir. Onun gibi Kaçak Hasan, askerden kaçtığı için yıllarca denizde yaşar ve yıllar sonra savaşın bittiğine inanamaz. Romanın olumsuz tipi Kavlakzade Remzi de asker kaçağıdır. Bunun gibi Anadolu dağlarında birçok asker kaçağı vardır. Buna rağmen, azınlıklardan Rum ve Kürt kahramanlar, Çanakkale'de ve doğu cephesinde savaşmıştır. Vasili, Çanakkale'de taşıdığı şehit cesetlerinin etkisinden hâlâ kurtulamaz ve bu şekilde

Anadolu topraklarında yaşamayı hak etmiştir. Baytar Cemil de, savaşta yaralanmış, Ruslara esir düşmüştür. Osmanlı'nın sürekli savaş halinde olması, savaş yanlısı Enver Paşanın politikaları, bu savaşlarda Anadolu halkının perişan hâle düşmesi, anlatıcının gündeme getirerek sık sık eleştirdiği konulardır. Anlatıcı, mübadeleyi de onaylamaz bir tavır içindedir. Adadan istemeyerek ayrılan ve kalan kahramanlar yoluyla bu durum okuyucuya gösterilir. Kavlakzade Remzi tipi ise, cumhuriyet sonrası ikiyüzlü politikacıları eleştirmek üzere oluşturulmuş bir tiptir.

Hayatın Öteki Yüzü (A. O. Alkanlar, 1998) romanında kahraman-anlatıcının bakış açısı kullanılır. Anlatıcı, romanın başkahramanı olan Umut Öğretmendir ve tüm özellikleriyle Anadolu halkına umut olacak bir tiptir. Köy Enstitülerinde yetişmiş bir kahraman olan Umut, okulunu bitirdikten sonra görevlendirildiği köyde, köylülere ufuk açar ve daha iyi yaşamak için gerekenler konusunda onlara rehberlik eder. Köy Enstitüsünde, donanımlı bir şekilde yetiştirilen ve donanımı, köyü imar çalışmalarında kazandığı başarılarla okuyucuya gösterilen Umut Öğretmen, Anadolu'nun ihtiyaç duyduğu öğretmen kişiliğinin bir örneği olarak sunulur. Roman, Köy Enstitülerinin faydası ve gerekliliğine değinmek için yazılmış, tezli bir romandır. Eserin önsözünde yazar, bunu kendi ifadeleriyle okuyucuya duyurur.

Ölü Yüzler (A. Ö. Çağlar, 1998) romanında hâkim bakış açısını kullanan anlatıcı, Türk köylüsünün kuşaklar boyunca değişmeyen kaderini ön plana çıkarır. Padişahlar veya rejimler değişse de köylünün durumu değişmez. Ali Gede'nin, babası Arap Hüseyin'le başlayan beylere hizmetçilik, sülalenin kurtulamadığı yazgısıdır. Babasından sonra Ali Gede bu işi sürdürür. Onun oğlu Rıza, geçimini çiftçilikle kıt kanaat sağlarken oğlu Doğan, bu kaderi yenmek için Almanya'ya gider. Siyasetçilerin de yer aldığı romanda İsmet İnönü, Rıza'nın çok beğendiği bir siyasetçidir. Hatta Rıza, onun soyadını alır. Adnan Menderes'in partisi ve milletvekilleri ise Rıza'nın hiç hoşlanmadığı siyasetçilerdir. Kahramanın İsmet İnönü'nün hangi yönünü beğendiği belirtilmezken, Demokrat Partililere karşı duygularının nedeni ise belirtilir. Rıza, Demokrat Parti'nin ayrımcılık yaptığını ve halkın fakirliğini kullanarak onlardan oy aldığını düşünür.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri (İ.O. Anar, 1998) adlı romanda birden fazla anlatıcı vardır. Hikâyelerden oluşan romanda, hikâyeleri birbirine anlatan Ölüm ve Cezzar Dede, anlatıcıdır; ancak bunlar anlattıkları hikâyelerin kahramanı değildir. Ölüm ve Cezzar Dedenin kahramanı olduğu büyük hikâyenin de bir anlatıcısı bulunur. Kısaca,

romanda bir üst-anlatıcı, iki hikâye anlatıcısı vardır. Bu üç anlatıcı da hâkim bakış açısını kullanır.

Efrasiyâb'ın Hikâyeleri romanının anlatıcıları, geleneksel bir tarzı tercih eder. İç içe geçmiş hikâyeler anlatma, doğu kültüründe sık sık karşımıza çıkan bir anlatı geleneğidir. Üst-anlatıcı, oluşturduğu iki kahramana anlattırdığı hikâyelerle geleneksel bir yapı oluşturmaya çalışır; ancak, anlatıcının meselesi gelenekseli gündeme getirmek değil, postmodern bir oyun kurmaktır. Ölüm ve Cezzar Dede, anlattıkları hikâyelerin kahramanı değilken, üst-anlatıcı, bu hikâyelerin kahramanları ile alt-anlatıcılar Ölüm ve Cezzar Dedeyi bir araya getirerek postmodern bir farklılık yaratır. Olağan dışı kahramanların yer aldığı romanın masalsı havası, anlatıcının kullandığı kalıplaşmış ifadelerde de kendini hissettirir.

Güvercine Ağıt (G. Korat, 1999) romanında da hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı, “bin iki yüz doksan dört yılının ağustos ayının son gününde” yağan yağmurla anlatmaya başladığı romanında, farklı kahramanların aynı günde değişen kaderlerini okuyucu karşısına çıkarır. 1294 yılı, 31 Ağustosunda yağan yağmurun yol açtığı felaket nedeniyle birçok kişinin yolu Kapadokya'nın taş zindanında kesişir. **Güvercine Ağıt**'ın anlatıcısının 13. yüzyıl Anadolu'sunu her yönüyle okuyucuya göstermek isteyen bir tutumu vardır. Bu yüzyılda Anadolu'da hüküm süren Selçuklu Devleti, Moğol baskınları sonucu yitirdiği bağımsızlığını yeniden kazanmaya çalışır. Anlatıcı, devletin içinde bulunduğu duruma, Anadolu'nun dinî yapısındaki kargaşayı yerleştirerek bir tarihî roman oluşturur. Anadolu'da yer üstünde Müslüman gibi yaşayan, yer altında ise ilkel tanrılarına olan inançlarını devam ettiren Türkmenler, Hristiyanlıkla ilgili eleştirileri olan keşişler, Hristiyanlık ve Müslümanlığı birleştirmeye çalışan kişiler ve tarikatlar, bu görüşlere yatkınlık duyan Bektaşiler ve bunları eleştiren sofî Müslümanların oluşturduğu dinî yapıya dikkati çeker. 13. yüzyıl Anadolu'su daha ziyade bu dinî karmaşa ile okuyucu karşısına çıkarılırken kahramanların zaman zaman Eski Anadolu Türkçesini kullanmaları, bu şekilde söylenen şiirler ve dinî metinler, anlatıcının romana doğallığı bozmadan yerleştirdiği kısımlardır.

Yürek Seferi (Y. Bahadıroğlu, 1999) tarihî dönemler arasında gezinen ve aynı zamanda anlatıcı olan “ben”in hikâyesidir. Romanda, kahraman-anlatıcının bakış açısı kullanılmıştır. Kimi zaman hâkim bakış açısı kullanılmış gibi görünse de, bu anlatıcı olan “ben”in ruhunun henüz bir bedene girmemiş olması ve izleyen konumunda

olmasından kaynaklanır. “Ben”in tarihî dönemlere yaklaşımını belirleyen ana unsur, ülke insanının mutlu olması ve kendini rahat ifade edebilmesidir. Bundan dolayı “ben”in kendini bulduğu, başarılar kazandığı, ülkesini dünya ülkeleri arasında önemli bir noktaya taşıdığı dönemler ön plana çıkarılır. Bu dönemler ise daha ziyade Osmanlı Devletinin kuruluş ve yükselmesini başlatan tarihî hadiseleri gerçekleştiren kişilerin yaşadığı dönemdir. Şehzade Süleyman Çimpe Kalesini, Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethederek Türk tarihinde zirveleri yaşatmış kişilerdir. “Ben”, bu kişilerin bedenine büründüğünde, içindeki büyük gücü ortaya çıkarabilmiştir. Ancak yaşanan dönemde, insanlar düşüncelerinden dolayı hapsedilmekte, dinî inançlarını uygulamalarına izin verilmeyen hoşgörüsüz bir ortamda yaşamaktadır. Bu mutsuz düzenin değişebilmesi için atalarımızın sahip olduğu çalışkanlık ve hoşgörüye sahip olmamız gerektiği, Osmanlı’nın bu dönemleri ön plana çıkarılarak okuyucuya gösterilmeye çalışılır.

Kara Büyülü Uyku (V. Çıracıoğlu, 1999) romanında hâkim bakış açısını kullanan anlatıcı yanında, kahraman-anlatıcının bakış açısını kullanan Yannis, anlatıcı olarak karşımıza çıkar. Dökümhanede çalışan kahramanın “ben” anlatımı ile başlayan romanda, Verbain’in çalışmaları, Sultanın Edirne sarayındaki günleri anlatılırken “o” anlatımı tercih edilir. İstanbul’un fethini sağlayan şahı adlı topların dökülmesiyle gerçekleştirilen fetih hazırlıklarının anlatıldığı romanın merkezinde top ve top dökümü yer alır. Top dökümüne dair tüm inceliklerin yer aldığı romanda, topa dair çizimler bile bulunur. Romanın başında yazara ait özgeçmişe bakıldığında ise, onun demir-çelik dökümhanelerinde mühendis ve yönetici olarak çalıştığını görürüz. Romancının bu niteliği, romandaki anlatımı ve çizimlerinde de kendini gösterir. Romancı adeta bu bilgilerini paylaşmak üzere romanı yazmış gibi görünmektedir.

Safevi tarikatının devlete dönüşünü işleyen **İsmail** (R. Çamuroğlu, 1999) adlı romanın anlatıcısı, hâkim bakış açısını kullanır. Kahramanların ruh dünyalarını ve diğer kahramanların neler yaptığını her zaman bilen anlatıcı, merkeze Safevi tarikatını alır. Bundan dolayı en dikkat çekici kahraman İsmail’dir. Ancak, bu süreç İsmail’den önce başladığı için, anlatıcı da konuya İsmail’in dedesi Cüneyd döneminden başlar. Safevi tarikatında değişimi başlatan ilk şeyh Cüneyd’dir. Onun karşısında ise amcası Şeyh Cafer vardır. Tarikatın lideri durumundaki iki kişi, hem görüntü, hem de kişilik bakımından birbirinin zıddıdır. Şeyh Cafer’in “bir lokma bir hırka” öğretilerine karşılık, Şeyh Cüneyd’in bir şehzade gibi gösterişli kıyafetler giyinmesi, tarikatını bir devlete

dönüştürecek şekilde sefere çıkması, anlatıcının okuyucuya göstermek istediği ayrıntılardır. Şeyh Cüneyd'in bu heves uğruna ölümünün ardından Şeyh Cafer'in karşısına çıkan ikinci zıt kişilik, Cüneyd'in oğlu Haydar'dır. Cafer'in tarikat olarak devam etme düşüncesi karşısında bu defa Haydar vardır ve tarikata dair davranışları kimi zaman Cafer'i dehşete düşürür. Haydar da babasının yarım bıraktığı işi tamamlamak üzere, bir devlet başkanı gibi Şirvanşah üzerine sefere çıkar ve ölür. Niyetleri açıkça anlaşılan şeyhlerin sülalesinden gelen oğulların gözetim altında tutulduğu bir dönemden sonra, anlatıcı, asıl kahramanı olan İsmail'i anlatmaya başlar. Gözetim altında tutulduğu İstar'da olgun tavırları ile herkesin dikkatini çeken ve “yaşlı bir çocuk” olduğu düşünülen kahramanın tek zaafı, şiire olan ilgisidir. Necm sayesinde Nesimi ile tanışan İsmail, Hatayi mahlasıyla şiirler de yazar.

İsmail'in Sünni-Alevi vurgusu, Akkoyunluları yenerek Tebriz'i ele geçirdikten sonra kendini gösterir. Tebriz'deki saraya yerleştikten sonra bir Sünni kıyımı gerçekleştiren İsmail, Osmanlı padişahı Bayezid'in elçisini, kazanda haşlanan Sünnilerle karşılar. O kadar çok kıyım yapılır ki, Tebriz sokakları haftalarca kan kokar. Bu durumdan en büyük rahatsızlığı duyan kişi, İsmail'in Sünni kökenli annesi Alemşah Begüm'dür. İsmail'in yakasına yapışarak bu katliamı durdurmasını isteyen Begüm de İsmail'in emri ile idam edilir ve ardından katliamlar son bulur. Mezhep ayrılığının belirginleştirildiği bir başka durum, Anadolu'dan Safevi tarikatı ve devletine akın akın Türkmenlerin gelmesidir. Osmanlı Devletinde rahatsızlık yaratan bu durum, Şahkulu isyanı ile açıkça ortaya çıktığında, bundan sonra tahta çıkacak olan Yavuz Sultan Selim'in padişahlığındaki hedefi kesinleşir. Gittikçe gerginleşen Osmanlı-Safevi ilişkisi, her iki sultanın birbirlerine gönderdiği tahrik edici mektuplarla savaşı zorunlu kılar. Sultanlar, bu mektuplarda birbirlerini dinsizlikle suçlar. Çaldıran savaşı ise, İsmail'e büyük bir ruh çöküntüsü yaşatan savaş olur. Bundan sonra toparlanamayan şah, genç yaşta ölür. Sünni-Alevi Türklerin ayrıştığı ve çatıştığı bir dönemi ele alan anlatıcı, bu konuda herhangi bir tarafın yanında olduğunu hissettirmez. Ancak asıl kahramanın İsmail olması, onun ön plana çıkarılmasına neden olur.

Osmanlı padişahı II. Abdülhamit ve Mithat Paşa arasında yaşananları anlatmaya yönelik bir roman olan **Taif'te Ölüm**'de (H. Topuz, 1999) anlatıcı, hâkim bakış açısını kullanır. Ancak romanın anlatımında Ahmet Mithatvari bir tarz dikkati çekmektedir. Anlatıcı, olay ve kişilerle ilgili düşüncelerini gizlemeden, hatta okuyucuyu

yönlendirecek biçimde dile getirir. Anlatıcı, iki kez sadrazamlık yapmış ve padişahlar tahttan indirmiş, padişahlar tahta çıkarmış Mithat Paşa ile onun tahta çıkardığı II. Abdülhamit arasında geçen olayların anlatımında tamamen Mithat Paşanın yanında, II. Abdülhamit'in karşısındadır. Mithat Paşa için övgü dolu sözler bulunan romanda, padişah için “Kızıl Sultan”, “Kanlı Sultan” gibi ifadeler kullanılmıştır. Valilik ve sadrazamlık görevleri sırasında yaptığı hizmetler anlatılan ve padişahla olan çatışmalarının devleti korumaya çalışma tavrından kaynaklandığı dile getirilen Mithat Paşanın, Cumhuriyet yönetimi istediğine dair çıkan dedikoduların da padişahı rahatsız ettiği belirtilir. II. Abdülhamit, paşanın başına gelenlerde sahne arkasındaki aktör olarak gösterilmiştir. “Yıldız Mahkemesi Komedi” başlıklı bölümde, düzmece bir mahkemede, sonucu belli olan bir yargılamadan sonra Mithat Paşa idama mahkûm edildiğinde padişah onun idam cezasını müebbet hapse çevirerek “yüceliğini ve insanseverliğini” ispat etmeye çalışır. “Kızıl Sultan”ın asıl maksadı, mahkeme sonrası gerginlik giderildikten sonra Mithat Paşayı eceliyle ölmüş gibi göstererek öldürmektir. Paşa, Taif zindanına gönderildiğinde birçok kez zehirlenme girişimiyle karşılaşır; ancak sadık yardımcısı sayesinde bunlardan kurtulur. Bir gece düzenlenen baskında paşa ve birkaç mahkûm daha idam edilir ve gece yarısı kimsenin haberi olmadan gömülür. “Kanlı Sultan”a Mithat Paşanın “evrak-ı metrukesi” ile kesik başı getirilir. Padişah paşaya ait eşyaları yirmi dört yıl dolabında saklar. Bu durum da padişahın “ruh hastalığı, deliliği” olarak nitelendirilir. Anlatıcının padişaha karşı taraflı tavrını, padişaha destek veren kişilere karşı da yönelttiği dikkati çeker. Mithat Paşanın yargılanma sürecinin anlatılacağı bölüme “Cevdet Paşanın Düşmanlığı” adı verilmiştir. Bunun gibi, Mithat Paşa karşısında yazılar yazan Ahmet Mithat Efendi de “küstahlık” ve nankörlükle itham edilir.

Dönemin padişahına yöneltilen eleştirilerle dolu bir eser olan romanın bütününde anlatıcının tutumu, sanki karşısında bir dinleyici kitlesi varmış gibi anlatmak şeklindedir. **Taif’te Ölüm**’de, anlatıcı, Mithat Paşayı önce Taif zindanında cinayet girişimlerinden kurtulmaya çalışırken gösterir. Ardından “Bu cinayet girişimini burada kesip biraz gerilere gidelim.” (s.22) cümlesiyle Mithat Paşanın hayatını anlatmaya başlar. Romanda, anlatıcıyı okuyucuya aşıkâr eden buna benzer ifadelerle sıkça rastlanır. Mütercim Rüştü Paşadan bahsedilirken “Rüştü Paşa kimdi?”(s.175); “Rüştü Paşanın öykülerinden biri de şu.” (s.180); Ahmet Mithat Efendiden bahsedilirken “Peki Sultan Hamit’ten aldığı talimatla Mithat Paşa’ya bu

kadar küstahça saldıran Ahmet Mithat Efendi kimdir?” (s.200); “Basınımızın yıllar boyu ‘Efendi babamız’ diye yücelttiği Ahmet Mithat Efendi buydu işte.” (s.204); Nuri Paşadan bahsedilirken “Mithat Paşa’yla birlikte idama mahkûm edilen Nuri Paşa kimdi?” (s.218); Mahmut Celalettin Paşadan bahsedilirken “Ya Mahmut Celalettin Paşa kimdi?” (s.222) ifadeleri ile okuyucuyla konuşuyormuş gibi bir tavır takınılır.

Anlatıcı, kullandığı ifadelerle okuyucuya, vakaya baktığı zamanı da hissettirir. Mithat Paşanın konağını basan ve birkaç kişiyi öldüren Çerkez Hasan’ın idam edildiği mekân için kullanılan “şimdiki üniversitenin bahçesinde” ifadesi ile içinde bulunduğu yüzyıla damgasını vuran Rüştü Paşadan “günümüze” pek iz kalmadığı ifadesi ve benzeri ifadeler, anlatıcının kendini gizlemediğini gösterir.

Osmanlı padişahı III. Selim’in hayatının konu alındığı **Nağmeler Tahtım Olsaydı** (D. Bayladı, 1999) romanında genel olarak hâkim bakış açısı kullanılmıştır; ancak III. Selim’in gizli kalmış hatıra defterinden alıntılar yapıldığında anlatıcı III. Selim olur. Her ne kadar ikili bir anlatım tercih edilmiş olsa da romanda, hatıra defterine fazla başvurulmadığı ve genellikle hâkim bakış açısının kullanıldığı dikkati çeker.

Hâkim bakış açısını kullanan anlatıcının III. Selim’e olan yaklaşımı, padişahın yenilikçi kişiliğine vurgu yapmak şeklindedir. III. Selim, amcasının anlayışlı tavrı dolayısıyla şehzadeliğinde padişahlığa hazırlık yaparken, batıya açılmak gerektiğini görür. Padişah olduğunda ise, imparatorluğu içinde bulunduğu kısır döngüden çıkarmak için girişimlerde bulunur. Sorunun ordudan kaynaklandığını düşünerek Yeniçeri Ocağının yanında bir ordu daha kurmak isteyen III. Selim, kurduğu ordunun askerlerine Avrupaî kıyafetler giydirmek isteyince, yenilik karşıtlarının aradığı bahane ortaya çıkar. Kabakçı Mustafa isyanından sonra padişah tahttan indirilir ve iki yıl sonra da yeniden tahta çıkarılmak istendiği için öldürülür. Anlatıcı açısından III. Selim’in öldürülmesi canilik, tahttan indirilmesi ise büyük haksızlıktır. Bunu anlatıcının, III. Selim’in katilleri için kullandığı “meymenetsiz yüzlü adamlar”, “dışı kadar içi de kara Zenci Nezir”, “melunca niyetleri” gibi ifadelerden anlamak mümkündür. Aynı şekilde, padişahın tahttan indirilmesinin ardından tahta çıkan IV. Mustafa, annesi Sineperver ve cariyesi Peykidil, Köse Kaymakam Musa Paşa ve Şeyhülislam Topal Ataullah Efendi de III. Selim’in padişahlığının son bulmasına ve öldürülmesine çanak tuttukları için aynı tarzda olumsuz ifadelerle romanda yer alırlar. Anlatıcı Mustafa için “içten pazarlıklı, sinsî, güvenilmez”; Sineperver için “huysuz, geçimsiz bir o kadar da

kıskanç”, Peykidil için “yüzü melek ama içi şeytan”; Musa Paşa ve şeyhülislam için ise “iki fesat kumkuması” gibi ifadeler kullanır.

III. Selim’e karşı sevgi dolu bakış açısına sahip olan anlatıcının padişaha dair ön plana çıkardığı özelliklerden biri musiki sevgisi ve ilgisi, diğeri ise onun Mevleviliğidir. Musikiye düşkün olan padişah, her zaman musiki meclisleri toplar ve musikişinasları korur; musiki ile ilgilenen cariyelerine bu konuda eğitim aldırır. Kendisi de bir musiki üstadı sayılabilecek padişahın bu özelliği, onun ruh güzelliğini yansıtır. Galata Mevlevihanesi şeyhi Şeyh Galip ile dost olan III. Selim, arada sırada Mevlevihaneye giderek burada sema töreni izler. Mevlevihaneye yardımları da olan padişahın, merhametli kişiliği, sanatçılığı ve Mevleviliğinden kaynaklanır.

Son Yeniçeri’nin (R. Çamuroğlu, 1999) iki anlatıcısından biri, ailenin kölesi Rus Petru, sonraki ismiyle Sarı Abdullah; diğeri ise ailenin oğlu Sabit’tir. Anlatıcılardan ilki yeniçeri Arif Ağanın Rus savaşında esir ettiği ve oğlunun doğumu şerefine hayatını bağışlayarak evine getirdiği Sarı Abdullah da, Sabit de dönemin tarihî olaylarını okuyucuya en iyi şekilde aktarmak için seçilmiş iki anlatıcıdır. Sarı Abdullah, bir yabancı gözüyle efendisi Arif Ağanın ve onun içinde bulunduğu yeniçerilerin durumundan haberdar olmamızı sağlar. Sabit ise yeniçerilerden biri olarak gördüklerini ve düşündüklerini okuyucuya aktarır.

Romanın ana meselesi yeniçeriliktir. Tüm tarih kitaplarında, bir sorun teşkil etmeye başladığından itibaren devlet ve saltanat açısından değerlendirilen yeniçeri ocağı, romanda yeniçerilerin gözüyle değerlendirilmiştir. Sarı Abdullah’ın bir yabancı gözüyle gördüğü yeniçeriler ve saltanat, Arif Ağa ve Sabit tarafından da objektif bir gözle değerlendirilir. Tarih kitaplarında yeniçerilerin hatalı gösterildikleri meseleler örneklerle ortaya konurken, meselenin sadece yeniçeri kaynaklı olmadığı, olayları körükleyen kişi ve kurumların olduğuna dikkat çekilmeye çalışılır. Yeniçerilerin gücünden faydalananarak kendine siyasî bir konum oluşturmaya çalışan ocaktan kişiler; yeniçerilerin gücünden çekindiği için dalkavukluk yapan, aslında onlardan kurtulmaya çalışan, yeniçerilerin şehirden gitmesi ve daha çok satış yaparak para kazanmak için savaş çıkmasını isteyen esnaf; kendi konumlarını korumak için yeniçerileri öne süren ulema; romanda yeniçeri ocağının içinde bulunduğu durumun sebebi olarak gösterilir. Yeniçerilere karşı yapılan bir yanlışın karşılıksız bırakılmayacağını bildiği için, ahali ve saraya gücünü göstermek isteyen çorbacılar yüzünden şehir içinde çatışmalar çıkar. Arif Ağa, kalyoncular ve yeniçeriler arasındaki bu çatışmaya katılmak mecburiyetinde

kalsa da tüm bunların bir çorbacıdan kaynaklandığını Sarı Abdullah’a söyler. Çatışmadan sonra onu “Gazan mübarek olsun” diye tebrik eden kasaba Arif Ağanın tepkisi sert olur. Yeniçerileri şehirden göndermek isteyen ve savaş sebebiyle onların yapacağı alışveriş ile halkın yapacağı alışverişten dolayı savaş çıkmasını isteyen esnaf yüzünden I. Abdülhamit, Rusya’ya savaş açmak zorunda kalır. Bu durum Sarı Abdullah’a Çardak’taki Abdi Baba tarafından ifade edilir. Arif Ağa da durumu Abdi Baba gibi değerlendirir. Ulema ise orduya getirilmek istenen yeni nizamı istemediği için yeniçeriyi tahrik eden ifadeler kullanır ve kıyafetlerin “Frenk usulü” olduğunu söyler. Yeniçeri ocağı bunların sonucu olarak bozulmuştur ve anlatıcılar bunu göz önüne seren kişilerdir. Anlatıcılar ve onların yanında bulunan kişiler, ocağın içinde bulunduğu durumun farkında olmalarına rağmen ocaktaki birliktelik ruhuna zarar vermemek için bu yanlışlara katılmak veya görmezden gelmek mecburiyetinde kalır. Bunu Arif Ağa ve Sabit’in yorumlarından anlarız. Yeniçeriler arasında, şehir içinde kendi kurallarını koyan ve bu şekilde haksız kazançlar elde edenler, sefere çıkıldığı halde yoldan geri dönüp İstanbul’da ayaklanma hazırlığı yapanlar, savaşmayan ve ticaret yaparak yeniçerilerin ailelerini sözde geçindiren yeniçeriler, ulufe alım-satımı yapanlar ve oğlancılar, yeniçeri ocağının içinde olduğu halde Sabit ve Arif Ağanın eleştirdiği, ancak değiştiremediği yanlışlardır.

Yeniçerilerin Bektaşiliği ise roman kahramanlarının yaşam biçiminde okuyucuya gösterilir. Sarı Abdullah Müslüman olmak istediğinde, önce şehadet getirir, ardından Bektaşiliğe giriş ritüelleri uygulanır. Bu konudaki en bilgili kişi Arif Ağanın annesi Zehra Hanımdır. Ailenin erkekleri önce Ahmed Baba’nın tekkesine, sonra ise Abdi Babanın bulunduğu Bektaşî kahvesine devam eder. Romanda Bektaşilere karşı olumsuz tavırlara da dikkat çekilir. Mahallenin imamı, olan bitenden haberi olmayan Arif Ağaya, namaz kılmadığını hatırlatmak üzere, namaza gelmediği için olanları duymadığını söyler. Ayrıca Yeniçeri Ocağının ilgasından sonra bütün Bektaşî tekkeleri yıkılır ve Bektaşî babaları idam veya hapsedilir.

Paris’te Son Osmanlılar (H. Topuz, 1999) romanında, yazarın diğer romanlarında olduğu gibi kendini gizleyemeyen anlatıcı vardır. Onun tavrı, adeta bildiklerini paylaşmak isteyen görmüş geçirmiş bir kişinin tavrına benzer. Romancının diğer romanlarında olduğu gibi anlatımda kendini gizlemediğini ve olaylara baktığı zamanı aşağıdaki gibi birçok ifadeden anlamak mümkündür:

“Durun, durun hemen sınırı geçmeyelim ve biraz Menton’da kalalım.” (s.8)

“Bugün Galatasaray Üniversitesi’nin ve Kabataş Lisesi’nin bulunduğu o eski saraylar 1860’lı yılların ortalarında en şenlikli dönemlerini yaşıyordu.” (s.22)

Anlatıcının hâkim bakış açısı ile anlattığı romanın merkezinde Mediha Sultan yer alır. Ancak, dönemin padişahları ve paşaları da romanda çeşitli şekillerde ön plana çıkarılır. Anlatıcının dönemin padişahlarından II. Abdülhamit’e yaklaşımı diğer romanlarında olduğu gibi, yargılayıcıdır; ancak bu romanda II. Abdülhamit fazla gündeme getirilmez. Romanın en çok işlenen kahramanları, Mediha Sultan ve Damat Ferit Paşadır. Mediha Sultan daha ziyade evlilikleri ile anlatılırken, içinde bulunulan siyasî durum ve Damat Ferit Paşa daha çok işlenir. Damat Ferit, tarihî kaynaklarda olduğu gibi, padişah kayınbiraderleri V. Mehmet Reşat ve Vahdettin tarafından hiç sevilmeyen, ancak mecbur kalındığı için göreve getirilen bir kişidir. Anlatıcı, Damat Ferit ve Vahdettin’e karşı olumsuz bir tavır takınır. Romanda Mithat Paşa ve Atatürk ise, cumhuriyeti kurma çalışmaları dolayısıyla övülen kahramanlardır.

Paris’te Son Osmanlılar, bazı çelişkileri de içinde barındırır. Romancı, Osmanlı Devletinin son dönemine cumhuriyet gözlüğü ile baktığı romanına “Paris’te Son Osmanlılar” adını koymuştur. Ancak Vahdettin, Mediha Sultan ve Damat Ferit’in Fransa’nın güney kıyılarında yaşadığı ve öldüğünü belirtir. Paris’te bir süre yaşayan Osmanlılar ise, Yeni Osmanlılar Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Reşat, Nuri ve Mehmet Beyler ile Mediha Sultanın ilk eşi Necip Bey ve Abdülhak Hamit olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla romanın başlığı ile muhteviyatı arasında bir ilgisizlik dikkati çeker.

II. Abdülhamit dönemini eleştiren bir başka roman **Saray Meydanı’nda Son Gece**’dir(S.Fındıklı, 1999). Kahraman anlatıcının bakış açısı kullanılan ve iki anlatıcısı olan romanın ilk anlatıcısı Fikret, ikincisi ise Didar’dır. Okuyucu, vakaların siyasî tarafını Fikret’ten, siyasî hadiselerin sosyal hayata yansımalarını ise Didar’dan öğrenir.

Erzincan’da yaşayan Fikret, önce babası, sonra annesini kaybedince, hocası Kazım Beyin himayesi altına girer ve onun sayesinde dönemin siyasî fikirleri ile tanışır. II. Abdülhamit’ten nefret eden Kazım Hoca, Erzincan’ın meydanına padişah için yapılan çeşmenin önünden her geçişinde kimseye göstermeden tükürür. Fikret’i

yanına aldığında onu kendi düşünceleri doğrultusunda yetiştirmek istediğini söylerken padişah hakkında “koca burunlu, korkak” ifadelerini kullanır. Beraber İstanbul’a geldiklerinde Fikret, hür düşünceli öğrenciler yetişen Mercan İdadisine gitmek ister. Padişah karşıtı düşünceleri yüzünden Kazım Hoca gibi işkence gören kahraman, II. Abdülhamit’e karşı İttihatçıları destekler; çünkü Kazım Hoca da İttihatçıları desteklemektedir. Ancak İttihatçıların yönetimi ele geçirmelerinden kısa bir süre sonra onların da jurnal ve hafiye sistemi kurarak kendi baskı yönetimlerini oluşturduğu görülür. Kazım Hoca ve Fikret, bundan dolayı ellerindeki yasak matbuatı yakmak zorunda kalır. Fikret’in tüm düşüncelerini paylaştığı Kazım Hoca, Enver Paşaya da veryansın eder. Çünkü devleti savaşa o sürüklemiştir ve savaş sırasında parladığını gördüğü Mustafa Kemal’i kıskanarak önünü kesmeye çalışır.

Fikret’in okuyucunun dikkatini çekmek istediği bir başka hadise, devletin I. Dünya savaşında uğradığı Arap ihanetidir. Çocukluğunda babasının okula beraber gitme konusunda Fikret’e baskı yaptığı Arap Süreyya’ya olan bilinçsiz tepkisi, I. Dünya savaşında güney cephesinde savaşırken neden kaynaklandığı belli olan bir tepkiye dönüşür. Savaş sırasında gece baskını yapan Bedeviler, Fikret’in arkadaşı Aziz Çavuşu şehit eder. Kendisi de büyük yaralar alan Fikret’in tedavisinde, doktorlara yardım eden hastabakıcı Arapların varlığı bile onun için katlanılmaz olmuştur. Onların uzattığı çorbayı bile içmek istemez.

İkinci kahraman-anlatıcı Didar, daha ziyade Fikret’e olan sevgisi ve sadakati ile okuyucu karşısına çıkar. Ancak Didar’ın yüreğinde bunlar olurken, ülkede de I. Dünya savaşı yaşanmaktadır. Erzurum’un Rus işgaline uğraması sonucu şehri terk etmek zorunda kalan Didar; annesi, Ermeni yardımcıları Maran, kuması ve onun çocukları ile Sivas’a yerleşmek zorunda kalır. Didar’ın anlattığı kısımlarda, daha ziyade Ermeni ihaneti üzerinde durulur. Ermeni çeteleri şehirden ayrılırken yollarını kesmiş, ancak Didar’ı tanıyan içlerinden birinin sayesinde zarar görmeden kurtulmuşlardır. Ancak, anlatıcının Ermenilere yönelik bakışı, Fikret’in Araplara yönelik bakışı gibi keskin değildir. Ermeniler arasında iyiler de vardır. Didar’ın Ermeni çetesinde rastladığı çocukluk arkadaşı Serkis’in babası Boğos Efendi, şehirden Türkleri kovacaklarını söyleyen oğluna tokat atar. Didarların Ermeni yardımcısı Maran ise, çok vefakâr bir insan olarak işlenir. Didar’ın annesi, son nefesini onun dizlerinde verir. Ancak Didar’ın Maran’dan şüphelenerek gizli gizli gittiği yerleri sorgulaması, vefakâr

yardımcıyı çok gücendirir ve Didar'ın tüm özür dilemelerine rağmen Maran geri dönmez.

İttihat ve Terakki dönemine yönelik eleştirileri bulunan bir eser de **Segâh Peşrev**'dir(H. Yazıcıoğlu, 1999). Geleneksel bir yöntem olan hâkim bakış açısının kullanıldığı romanda, anlatıcı, merkeze babasının memleketine müddeiumumi olarak atanan Kemal Beyi alır. Kahraman, II. Abdülhamit tahtta iken, ona karşı özgürlük yanlısı grubun içinde yer almış bir İttihatçıdır. Kemal Beyin ağabeyi, asker Hakkı Bey, İttihatçıların bizzat aralarında olmuş, padişahı tahttan indiren Hareket Ordusunda bulunmuştur. Ancak, Kemal Bey de birçok kişi gibi İttihat ve Terakki'nin beklendiği gibi çıkmadığını müşahade eder. Kemal Beyin bu düşüncelerini, okul arkadaşının yazıhanesine gittiğinde orada bulunan kişilere anlattığı sırada öğreniriz. Ancak Kemal Beyin ifadelerinde, yaşanan durumu değerlendiren bir kişiyi değil, üzerinden uzun zaman geçmiş bir meseleyi değerlendiren bir kişiyi görürüz. Anlatıcı, sözünü teslim ettiği Kemal Beyi, kendi bakış açısı ile konuşturur. Kemal Bey, Kanuni Esasi yeniden yürürlüğe girince bütün sorunların çözüleceğinin düşünüldüğünü, hürriyet gelince her şeyin değişeceğinin sanıldığını, ancak tüm bunların özgürlük yerine kargaşa getirdiğini ifade eder. İttihatçıları ve kendisini, çökmekte olan bir tavana alttan eliyle destek olmaya çalışan kişilere benzetir. İttihatçıların somut tasarıları olmadığını, sadece eylemci olduğunu söyler. Kendisi idealist bir kişi olarak, taşraya gitmek ve yaralı, fakir halkı âbâd etmek ister. Kemal Beyin Devlet-i Aliye'nin zor günlerinde yetişecek olanın taşra olduğu düşüncesi de anlatıcının içinde bulunduğu zamandan kaynaklanan tarihî bilgisiyle ilgilidir. Ancak Kemal Bey taşraya gidip göreve başladığında İttihat ve Terakki'nin uzantılarının buralarda yerleşmiş olan düzenle uyum sağladığını, oluşturulan çıkar birlikleri sayesinde halkın ve haklının yine ezildiğini, bu düzeni değiştirmeye çalışanların dışarı atıldığını bizzat yaşayarak görür.

Maria- Göç Acısı (E. Aladağ, 1999) romanında Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan Rum-Türk göçleri işlenir. "O" anlatımını kullanan anlatıcı, romana Kandiya'daki bir Türk katliamı ile başlar. Ancak romanda Türklerin yaşadığı acıyı dile getiren tek kısım bu birkaç sayfalık kısımdır. Bunun dışında romanda tamamen Muğla'da yaşayan Rumların memleketlerinden ayrılmak istemeyişleri, zorla çıkarılışları, yaşadıkları acılar ve zulümler anlatılmaktadır. Tüm bunlara karşı Türk halkın tutumu ise çok zalimcedir. Müslüman Türkler, onların memleketlerinden çıkarılışlarını intikam duygusu ve sevinçle izler; göç sırasında bazı Rumların

katledilmesine göz yumar ve onları “cavır” diye aşağılar. Müslüman olmaya razı olarak saklanan Ali’nin sevgilisi Maria, linç edilerek öldürülür. Anlatıcı, Türkleri mazlum değil zalim olarak ele alan bir bakış açısına sahiptir. Romanı anlaşılması güç bir kurguyla oluşturan ve anlatımda da fazla başarılı olmayan anlatıcı, bazen düşüncelerini aracsız bir şekilde okuyucuya aktarır:

“Çünkü pislğin ve çirkefin bir temiz örtüyle örtülerek gizlenmesi gerekiyordu ki, çirkeflik ve pislikler devam edebilsin. Yani herkesin, özellikle de din adamlarının ve zenginlerin, yani güçlülerin başları o temiz örtünün üzerinde parlıyordu. Ama tüm vücutları, o kötülüğün, ihtiras ve hırsın içinde vıcık vıcık oynuyordu. Bu örtüye ihtiyaç duyanlar bir şeyleri saklamak isteyenlerdir.” (s.78)

Komünizmin Türkiye’deki serüvenini konu alan **Güven** (V. Türkali, 1999) romanının anlatıcısı, hâkim bakış açısını kullanır. Romanın anlatımında daha ziyade iç konuşmaları kullanan anlatıcı, dili ve seçtiği konuları ile okuyucu kitlesi olarak Marksist kesime hitap eder. Anlatıcı, TKP’nin CHP içine sızma çalışmalarını, Komintern’in aldığı desantralizasyon kararı çerçevesindeki uygulamaları, Komintern’in raporlarını ayrıntılı bir şekilde okuyucuya aktarır. Atatürkçülüğü dışlayan ve İsmet Paşadan hoşlanmayan komünist kahramanlar, cumhuriyetin oluşturduğu burjuva kesiminden nefret eder; onları “finans-kapitale satılmış ulusal kahramanlar” olarak görür. Romanda, komünizmin Türk siyasetindeki yeri, cumhuriyet ideolojisinde komünistliğin algılanışı ve komünist kahramanların gizli teşkilatlanmasını işleyen anlatıcı, komünistler ve anti-komünistlerin mücadelesini ele almanın yanında komünistler içindeki sıkıntıları da anlatır. Romancının anti-komünistlere karşı olumsuz tutumu, devletin imkânlarını elinde bulundurarak bunları çıkarı için kullanan ve komünizmin gelişmesi çıkarlarını zedeleyeceği için korkan kişiler olarak gösterme şeklindedir. Bunun yanında komünistler de, mükemmelleştirilen kahramanlar değildir. Komünist kahramanlar içinde sadece Rahmi Usta, anlatıcının komünist kimliğini onayladığı kahramandır.

Anlatıcı, romanın tamamlandığı V. Kitap’ta okuyucu ile konuşur ve II. Dünya Savaşının bitişi ile romanın kendisi için bittiğini, ancak okuyucuların romanı devam ettirebileceğini söyler.

İstanbul Bir Masaldı (M. Levi, 1999) romanının anlatıcısı, söz konusu “masalı” yaşayan ve anlatan bir kahramandır. Çevresindeki kişilerin hayatından bir roman

yazmaya karar veren kahraman, yazacağı roman için diğer kahramanlarla görüşmeler yapar. Bu görüşmelerde edindiği bilgileri okuyucu ile paylaşırken bu bilgilerin ne kadarının doğru, ne kadarının yalan, ne kadarının hayal olduğunu kendisinin de bilmediğini, ancak bazı tahminleri olduğunu ifade eder. Bazı kahramanlarla konuşmalarından edindiği bilgileri ise beğenmeyerek, belki de inanmayarak, yeniden kurgular ve tüm bunları kurguladığını, bunların anlatıcının hayalleri olduğunu okuyucu da görür. Anlatıcı, aynı zamanda “masal”ları anlatılan kahramanların dostu ve romanın kahramanıdır. Onu romanda, bir yazar-kahraman olarak görürüz, ancak roman aynı zamanda onun da “masalı”dır.

İstanbul Bir Masaldı’da kahraman-anlatıcı, adını kullanmasa da, Yahudi olduğunu gizlemez. Romanın diğer kahramanlarının çoğu da Yahudi’dir. Bu kahramanlar arasında Hristiyan olanlar da vardır; ancak kahramanların ortak özelliği çoğunun Yahudi olması, tamamına yakınının Türkiye’deki azınlıklardan seçilmesidir. Romancı, bu kahramanların dünyalarını okuyucuya anlatırken, onların ve kendilerinin farklılıklarını daima hissettirir. Müslüman bir toplulukta Yahudi olmanın sıkıntılarını, kendilerine karşı önyargıları yeri geldikçe dile getirir. Roman kahramanlarının Türk okullarına gitmediklerini, gitmek zorunda kalan Mimiko’nun arkadaşları tarafından “Yahudi” diyerek çağırıldığını, Yahudilerin toplumda güvenilmez bilindiğini ve azınlıktan kadınların hafif kadınlar olarak düşünüldüğünü, Osmanlı’nın son dönemlerinde ve II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’nin Yahudilere nasıl kucak açtığını, ancak Varlık Vergisi ve ikinci askerlik ile İsmet İnönü’nün Yahudiler arasında nasıl sevimsiz bir konuma geldiğini, bir Türk ile evlenen Madam Estreya ile bir Yahudi ile evlenen İncila Hanımın ailelerinden nasıl dışlandıklarını, roman kahramanlarının hikâyesi arasında, yeri geldikçe vurgulanan din farklılığının yol açtığı çatışmalar olarak görürüz. Ancak anlatıcının tavrı, eleştirmek şeklinde değil, okuyucuyla dertleşmek şeklindedir.

Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri (T. Umay, 1999) romanının anlatıcısı hâkim bakış açısını kullanan romancıdır. Batışından sonra denizaltının içinde olanları okuyucuya anlatır, hatta onların düşündüklerini de bilir.

Adının altında “Gerçeğin Romanı” ibaresi bulunan **Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri**’nde olabildiğince tarihî gerçeklere bağlı kalınmıştır. Ancak kahramanların, aile hayatlarına ve içerideki konuşmalarına dair olan kısımlarda kurmaca dikkati çeker. Önsöz, romanın yazım serüveninin okuyucuya

anlatıldığı kısımdır ve anlatıcının bakış açısını daha net görebilmek için önemlidir. Romancı, bu konuyu yazmanın nereden aklına geldiğini ve romanı yazarken kimlerle görüştüğünü, yararlandığı kaynakların neler olduğunu, kullandığı şiirlerin hangi şairlere ait olduğunu bu bölümde ifade eder. Okuduğu roman ve öykülerde kullanılan benzetmeler ve uzun tasvirlerden çok sıkıldığı için bunları romanına koymadığını söyleyen romancının tavrı, trajik ve ilgi çekici bir olayı, amatörce romana dönüştürmek şeklindedir.

Hulki Bey ve Arkadaşları'nın (Y. Okur, 1999) hâkim bakış açısına sahip anlatıcısı, romanın ana düğümü olarak 6-7 Eylül olaylarını kullanır. Romanın başkahramanı Hulki Bey, 6 Eylül günü çıkan olaylar sırasında yaşanan bir kazada hayatını kaybeder. Hulki Beyin ölümünden sonraki kısımda ise ön plana çıkarılan kahramanların başında, Hulki Beyin Rum sevgilisi Katya gelir. Anlatıcı, Hulki Bey, Katya, Hulki Beyin lise arkadaşlarını anlatıyor olsa da, aslında 6-7 Eylül olaylarının yol açtığı ağır tabloya dikkat çekmek ister görünmektedir. Bu günlerde Rumlara yönelik tavrı eleştiren anlatıcı, yaşanan acıları Katya'da somutlaştırır. Bu olaylarda babasını, ağabeyini ve sevgilisini kaybeden kadın, düştüğü bunalımdan çıkmak için, olayların öncesine kadar babasının işlettiği Paradisos adlı meyhaneye hayat vermeyi bir amaç edinir.

Akkartal'ın bakış açısı da geleneksel romanın hâkim bakış açısıdır. Kahramanlara dair her şeyi bilen anlatıcı, roman boyunca da kendini gizlemez:

“Mate ve fedaileri, yapılan firar planı uyarınca at süredursunlar, biz bu arada Yüeciler üzerine yürüten Teoman Yapgu ve onun ordusuna bir göz atalım.”(s.17)

Ancak anlatıcı bunu yaparken postmodern anlatıcının üstkurmacasından farklı bir tavır içindedir. Anlatıcının romandaki varlığı Ahmet Mithatvari bir görüntü arz eder:

“Baş kahramanımız Akkartal da başını ot ve yapraklardan yaptığı bir yastığa koymuş olduğu halde uyurken, beynindeki mana edaları mimiklerinde değişimler yaratıyor, ihtimal ki gene bir düş görüyordu. Dilerseniz şimdi onun muhayyilesinde açılan rüya ekranına göz atıp, orada elan vizyona giren hadiselerle bir bakalım neler olmakta..?” (s.103)

Bir roman denemesi olan Akkartal'ın ilk sayfalarında, anlatıcı, araya girer ve farklı bir yazı karakteri ile konuyla ilgili bir dipnot gibi “bir anımsatma”da bulunur.

“Bir anımsatma: Bundan asırlar sonra, Batıya göçen Hun Türklerinden Muncuk'un oğlu Atilla'nın da benzer bir yazgıyla, Romalılara rehin verilmesi olayı dikkat çeken bir husus olarak

görülmektedir. Bu iki cihan şumulüne sahip Türk komutanının düşman içinde rehin kalmış olmalarının sonraki başarılarında çok özel bir etkisi olsa gerek.” (s.10)

Yazar-anlatıcı, roman boyunca müdahaleci bir anlatımla, her yönüyle mükemmel bir kahramanın oluşumunu bize göstermekten ziyade onu oluşturmaya çalıştığını hissettirir. Çünkü roman boyunca Akkartal, birbirinden bağımsız olaylar içinde kahramanlığını, savaçcılığını, zekâsını, tevazusunu, kısacası mükemmelliğini ortaya koyacak olaylarla karşılaşır. Bu olaylar, yazar-anlatıcının düşüncesindeki kahramanın özelliklerini vurgulamak için vardır ve başka anlam taşımamaktadırlar. Yine romanın kalabalık şahıs kadrosunun çoğu da Akkartal’ın mükemmelliğini ortaya çıkartmak için bir vesiledir. Anlatıcı, istediği zaman olayları adeta bir tarih kitabı gibi, kronolojik bir şekilde, ayrıntıya hiç yer vermeden birkaç cümlede özetlerken, istediği zaman da tarihi olayları zenginleştirerek anlatmaktadır. Romanda anlatıcının tutumu, gösterme’den ziyade anlatmaya dayalıdır.

Sarayın Gözyaşları Cem Sultanın Romanı (M. A. Erginöz, 2000) adlı romanda iki anlatıcı bulunur. Bunlardan birincisi romanı yazma macerasını okur ile paylaşan romancı kahraman, ikinci anlatıcı ise Cem Sultanın en yakınında bulunarak hayatını romancıya anlatan Şair Sadi’dir. Romanın her iki anlatıcısı da kahraman-anlatıcının bakış açısını kullanır. Romancı, eserini üst-kurmaca tekniği ile oluştururken, böyle bir eseri yazmaya nasıl karar verdiğini, hangi çalışmalar yaptığını ve Sadi’nin yazdığı tahmin edilen eser ile bir Frenk tarihçisinin Cem Sultan hakkında yazdığı eserden yararlandığını anlatır. Romancı-anlatıcı, eserini daha iyi yazabilmek için Bursa’ya yerleşir ve Muradiye Kütüphanesinde araştırmalarını sürdürür. Romanın ikinci anlatıcısı olan Sadi, romancının karşısına saç sakalı bembeyaz, ama gözleri ateş gibi bir görüntü ile çıkar. Romancı onun için “bin yaşındaki delikanlı” ifadesini kullanır. Roman, Cem Sultanın kahraman olduğu bölümlerde Sadi’nin anlatımı, romancının roman yazma çalışmalarını ve kendi zamanını anlattığı bölümlerde romancı-anlatıcının anlatımı üzerine kurulmuştur.

Cem Sultanın giyemediği tılsımlı gömlekten etkilenecek şehzadenin trajedisini anlatan bir roman yazmaya karar veren romancı-anlatıcı, yazma çalışmalarına devam ederken 80 darbesi gerçekleşir. Devrimci bir grubun lideri konumunda olan ve polisten kaçıp evine sığınan arkadaşı Mehmet, onu 60 darbesinin gerçekleştiği günlere götürür. O günlerde akademisyenliği ve doktorasını bırakarak Fransa’ya kaçmak zorunda

kaldığını hatırlayan romancının, ülkesinden sürgün oluşu ile Cem Sultanın sürgünlüğü arasında paralellik kurduğu dikkati çeker.

Resimli Dünya (N. Gürsel, 2000) romanında anlatıcı, hâkim bakış açısını kullanır. Romanın başkahramanı Kamil Uzman'ın bir araştırma için Venedik'e gelmesi ve orada öldürülmesi arasında geçen zamanı işleyen romanda, kahramanın bilgi ve görgüsü attığı her adımda kendini hissettirir. Venedik'in sokaklarını ve müzelerini gezerken, çalışmalarını yaparken, sanat tarihi profesörü olan kahramanın, gördüklerini yorumlayışını okuyucuya aktaran anlatıcı, "resimli bir dünya" çizerek kahramanı romana gerçekçi bir şekilde yerleştirmiştir. Romanda yer alan Venedik tasvirleri, Kamil Uzman'ın gözünden okuyucuya aktarılırken ayrıntılı bir anlatım tercih edilmiştir; ancak bu ayrıntılar okuyucuyu sıkacak ve bilgi verildiğini düşündürecek şekilde değildir.

Kamil Uzman'ın zamanı ile Bellinilerin zamanı arasında gidip gelen anlatıcı, Bellinileri, ailevî meseleleri ile anlatır. Gentile Bellini'nin Fatih Sultan Mehmet'in portresini yapmak üzere çağrılması ve İstanbul'a gelmesi dolayısıyla karşımıza çıkan Fatih dönemi, Bellini'nin gözünden görüldüğü için, Batılı bakış açısı ile romanda yer alır. Bellini için korkutucu bir kişi olan Fatih Sultan Mehmet, Venedik'te, Hristiyanları kazığa oturtan, cariyelerini öldürten, acımasız ve Hristiyan dünyası için tehlike oluşturan bir kişi olarak bilinir.

Kirâze (S. Kamuran, 2000) romanında da hâkim bakış açısı ve "o" anlatımı kullanılır. Başkahraman ve tarihî bir kişi olan Kirâze'nin hayatının anlatıldığı romanın konusu, Bayezid döneminde Osmanlı Devletine kabul edilen Yahudilerin Osmanlı toplumunda etkin bir hale gelmeleri ve bunun sonuçlarıdır. Ancak, konu, Ester'in, bilmeden öz kardeşine âşık olması ve kavuşmasının annesi tarafından engellenmesinin yarattığı hırs ile birleştirilerek ilgi çekici hale getirilmiştir.

Ester Kira, Bayezid döneminde İstanbul'a yerleşen Yahudi bir ailenin çocuğudur. Öz ağabeyine olan aşkı ve kavuşamamanın oluşturduğu öfke ile işine sarılan kadın, Osmanlı Devletindeki ve bazı Batı ülkelerindeki Yahudi ve Hristiyan tüccarların en büyük yardımcısı olur. Haremin Yahudi kökenli valide sultanlarıyla kurduğu iyi ilişkiler dolayısıyla Osmanlı Devletinde büyük itibar sahibi olan Ester Kira, rüşvet alarak birçok kişinin saraya ulaşmasını, önemli izinleri almasını sağlar. Döneminde Osmanlı ekonomisindeki düşüşün nedeni olarak görüldüğünden, bir isyan sonucu öldürülür. Onunla birlikte Osmanlı ekonomisinde önemli bir etkiye sahip olan

Yasef Nasi adlı Yahudi de II. Selim döneminden sonra etkinliğini kaybeder. Anlatıcının bakış açısı, Osmanlı döneminde ilginç bir kişilik olan Ester Kira'nın hayatını bir aşk hikâyesi ile birleştirerek anlatmak şeklindedir.

Bir saray kadını olan Nurbanu Sultanın konu alındığı **Nurbanu** (T. Ergül, 2000) adlı romanda “o” anlatımını tercih eden anlatıcı, hâkim bakış açısı ile olayları görür. Nurbanu adlı cariyenin, Manisa'ya Şehzade Selim'e gönderilişi ile başlayan romanda, son yıllarda moda olan oryantalist bakış açısı ile haremi gündeme getirme çabası görülür. Nurbanu'nun Manisa'ya Şehzade Selim'e getirilmesinin ardından yapılan hazırlıklar, Nurbanu ile Selim arasındaki yakınlaşma, diğer cariyelerin birer birer haremde gönderilişi, Selim'in Nurbanu'ya olan düşkünlüğü, haremdeki diğer cariyelere Cevri Kalfanın muamelesi, bir cariyeye olan Nergizeda'nın bostancı hasekisine duyduğu yasak aşk, bazı harem gelenekleri romanda hareme dair anlatılanlardandır. Bunun yanında Yahudi kökenli Nurbanu'nun şehirde Yahudileri koruyan tavrı ve onlarla ticarî ilişkiler kurması, halkın dikkatini çeker. Nurbanu, Manisa'da iken ve Selim henüz şehzade iken devlet işlerine müdahale etmeye başlamıştır. Anlatıcı, haremi, Nurbanu'nun Yahudilerle ticarî ilişkisini ve şehre gelip giden saray mensuplarını anlatırken Manisa Şer'iyeye Mahkemesi Sicili'nden yararlandığını çeşitli atıflarla okuyucuya gösterir. Manisa'da yaşayan romancı, bu eseri yazarken barındırdığı birçok şehzadesi padişah olan Manisa şehrini, tarihî yapısı, doğal güzellikleri ve sosyal yapısı ile ön plana çıkarmaya çalışmaktadır.

Çift zamanlı bir roman olan **Sur ve Sultan** (R. Bilge, 2000) romanında anlatıcı hâkim bakış açısı ile olayları okuyucuya aktarır. Her şeyi bilen anlatıcı, zamanlar arasındaki bağı, birbirine çok benzeyen; ancak yeteneklerini birbirine zıt şekillerde kullanan iki kişi ile sağlar. Aynı zamanda romanın başkahramanları olan polis Kaan ve hırsız Spinola, hem yakın zamanda, hem de IV. Mehmet zamanında Kaşıkçı Elmasıyla ilgilenen kişilerdir. Yakın zamanda Topkapı Sarayından elması çalmak isteyen Spinola ile elması koruyan Kaan arasındaki kovalamaca, bilinmeyen bir şekilde yüzyıllar öncesine gidildiğinde de devam eder. IV. Mehmet'in çocuk yaşta tahta çıkarılışı ve Kösem Sultan ile Turhan Sultan arasındaki güç savaşı ile başlayan roman, polisiye özelliklerini yitirmeden devam eder. Sur ve Sultan romanının anlatıcısının işlediği olaylara bakış açısı, postmodern romanın ön plana çıkardığı, polisiye kurgu oluşturmak ve olayları oyunlaştırmak şeklindedir. Anlatıcı, dönemin

tarihi olaylarını, hırsız-polis kovalamacası arasına yerleştirerek Sur ve Sultan'ı ilgi çekici bir hale getirmeye çalışmıştır.

Hatice Sultan (H. Topuz, 2000) romanında, yazarın diğer romanlarında olduğu gibi, hâkim bakış açısı kullanılmış ve yine anlatıcı romanda kendini gizleme gereği duymamıştır. Ancak, yazarın diğer romanlarına göre anlatıcının olaylar ve kişiler hakkında daha az yorum yaptığı dikkati çeker.

Romanda III. Selim'in kız kardeşi olan Hatice Sultanın hayatı anlatılır. Anlatıcının Hatice Sultanı seçmesinin nedeni, bir süre yanında çalışan Melling adlı Fransız mimarla yasak aşk yaşamış olmasıdır. Hatice Sultanın padişahın kız kardeşi olması, evli olması ve Melling'in Fransız olması, başkahraman olarak Hatice Sultanın seçilmesine neden olmuştur. Anlatıcı, bu durumu olağan karşılar. III. Selim de kız kardeşi için aynı şeyleri düşünmektedir. Hatta padişahlığı sona erip kafese konacağı zaman, bir daha dışarı çıkamayacağını bildiği için kız kardeşine mabeyinden İzzet Beyi gönderir. Hatice Sultanın ölümüne kadar Neşetabad Sarayında yaşayan İzzet Bey, yıllar sonra Fransa'ya giderek Hatice Sultanla aşk yaşayan Melling'le tanışır. O İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Osmanlı Devletinde yaşananları anlatır. Anlatıcının modern bir durum olarak karşıladığı yasak aşk, çalkantılı bir tarihî dönemin içinden okuyucuya sunulur.

“Görmeye ve Görülmeye Dair Bir Roman” olan **Mahrem**'de (E. Şafak, 2000) çift zaman ve anlatıcı bulunur. Bunlardan birincisi yakın zamanın kahramanıdır; ikincisi ise geçmişteki farklı zamanların anlatıcısıdır. Birincisi kahraman-anlatıcının bakış açısını, ikincisi ise hâkim bakış açısını kullanır. Yakın zamanın kahramanı olan şişman kadın, romanın diğer kahramanları gibi görüntüsü farklı olduğu için bakışlardan kaçamayan bir kahramandır. Sevgilisi Be-Ce de kendisi gibi gözlerden kaçamayan, aslında kaçmak da istemeyen bir cücedir. Romanın geçmişe gidilen halkasında doğduğunda yüzü olmayan ve halasının alelacele çizdiği farklı bir surata sahip olan Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi, bir samurla dönüşüm yaşayarak şaman olacakken dönüşümün ortasında görüldüğü için samur-oğlan olarak kalan çirkinliğin görüntüsü samur-oğlan ve onun soyundan gelen çocukları, güzelliği bir yasak aşktan kaynaklandığı için ailesine rahatsızlık veren La Belle Anabelle ve romanın diğer birçok kahramanı gözlerden kaçamayan görüntülere sahip kişilerdir. Şişman kadın, bu durumdan hiç memnun olmadığı için evden olabildiğince çıkmamaya çalışır. Ancak Be-Ce, bundan hiç rahatsızlık duymaz; hatta farklılığını

göstermek için modellik yapar. Keramet Mumi Keşke Memiş Efendi de kendi farklılığını fark ettikten sonra, insanların merak duygusundan yararlanarak para kazanmaya başlar. Kurduğu vişne rengi çadırının kadınlara ayırdığı tarafında çirkinliği, erkeklere ayırdığı tarafında güzelliği teşhir eder. İnsanlar ne göreceklerini bilseler de buraya gelmekten kendilerini alamaz. İnsanların bu merakından faydalanan Be-Ce de, şişman kadının rüyalarını dikkatle anlattırır ve bunları kullanarak gizlice “Nazar Sözlüğü”nü yazar. Bu davranışıyla Be-Ce, görülmekten hoşlanmayan şişman kadının bilinçaltını gizlice gözlemektedir. **Mahrem** adlı romanın –iki kahramanı hariç- tüm kahramanları görülmekten rahatsızlık duyar ve mahremiyetlerine hiçbir gözün girmesini istemez. Romanın kahramanlarını bir araya getiren mahremiyetlerini koruma duygusudur.

Anlatıcının seçtiği konuya yaklaşımı postmodern tarzdadır. **Mahrem** adlı romanı bittiği noktada yeniden başlatacak bir şekilde kurgulayan anlatıcı, aslında okuyucuya ilgi çekici bir hikâyeyi anlatırken, anlatılanların masalsı bir gerçekliğe sahip olduğunu göstermeye çalışır. Romanın sonunda havagazı ile intihar etmek isteyen şişman kadın, aslında bir rüyadan, romanın başında gördüğümüz sokaktaki cinnetin sesleri ile uyanır. Roman kahramanlarından Samur-oğlanın şamana dönüşümünün tamamlanmasını engelleyen samur avcısı, oğlanın ve samurun içinde bulunduğu sepeti kaldırmaktan son anda vazgeçer ve samur-oğlan hiçbir zaman var olmaz. La Belle Anabelle’in annesi, büyülu resmi görmekten vazgeçer ve o da doğmaz.

“(Ama işin doğrusu, bu kısmı tamamen atlamak mümkün. Yazmadan geçmek de mümkün; okumadan geçmek de. Hiç oyalanmadan buralarda, rahatlıkla sıçranabilir bir sonraki rakama. Ne de olsa hiç yaşanmayabilirdi olanlar.” (s.142)

Bu sözlerle ve yaşandığı anlatılan olayların yaşanmaması ihtimaline dikkat çekilerek anlatılanların bir kurgu olduğu okuyucuya hatırlatılır.

Çiçekli Mumlar Sokağı (Y. Karakoyunlu, 2000) romanının anlatıcısı, hâkim bakış açısını kullanarak olayları anlatır. Anlatıcı, hikâyeleri Batum’da ve şehirdeki Ospedale’de başlayan kahramanları, İstanbul’da bir araya getirir. Bir kısım kahramanlar, Anadolu’da başlayacak kurtuluş mücadelesi için çalışırken, bir zamanlar

aynı evde büyümüş ve aralarında bir aşk gelişmiş olan kahramanlardan Ermeni Seniha, önce Ermeniler için çalışır, sonra düşüncelerini değiştirerek kurtuluş mücadelesini destekler. Tarihsel bir süreci anlatmakla kalmayan anlatıcı, roman kahramanlarını birbirine aşk ile bağlar, ancak bunlar kavuşulamayacak aşklardır.

36 Baharı (F. Gürel, 2000) adlı romanın birden çok anlatıcısı bulunmaktadır. Roman kahramanlarının anılarını anlatması üzerine kurulmuş olan **36 Baharı**'nda, başkahraman Kemal Beyin yeğeni çocuk kahraman Pervin, halkevi çalışmalarında bulunan Müzik Öğretmeni Niyazi, Halkevi Başkanı Avukat Tahsin Bey, Üsküdarlı Hocanın kızı Saadet, gazeteci Ziya Bey, Avukat Tahsin'in karısı Muazzez ve Başhekim Bedia Hanım romanın anlatıcı kahramanlarıdır. Bunların yanında Kemal ve Maria'nın birbirlerine yazdığı mektuplar aracısız olarak okuyucuya sunulur. 1936 yılının gazete haberleri, küçük reklamları her bölümün başına eklenmiş, o yılların imkânları okuyucuya gösterilmiştir.

Roman, 1936 yılında yaşanmış bir aşk hikâyesi içinde, halkevlerinin o dönemki Türk toplumu için fonksiyonlarını anlatmak üzere yazılmıştır. Kahramanların büyük çoğunluğu halkevinde görevlidir. Her biri, insanını eğitmek üzere halkevinde gönüllü olarak çalışır. Amaç, Türk halkını daha eğitimli ve batılı zevkleri gelişmiş bir duruma getirebilmektir. Bunun için Kemal Bey, asıl mesleği doktorluk olmasına rağmen, zor şartlarda İstanbul'a giderek Edremit'e piyano getirir. Verilen batı müziği konseri yanında, yabancı eserlerin çevirileri de halkevlerinde yapılan faaliyetlerdendir. Romanın yazarı, önsözde eseri "örnek bir kültür kurumu olan Halkevleri"ne ışık tutmak ve hatırlatmak için yazdığını ifade eder.

Dağı Dağa Kavuştur (S. Sağlam, 2000) adlı roman, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Kayseri'de geçen bir eşkıyalık hikâyesi olan Dağı Dağa Kavuştur, yerel özellikleri ile ön plana çıkan bir romandır. Olayların Kayseri'de yaşanması, yazarının da Kayseri'de yaşaması dışında bakış açısını ilginç kılan bir özelliği yoktur. Romancı, aslında iyi bir insan olan eşkıya Osman'ın, kötü karakter Hatem Ağayı cezalandırıp jandarmanın elinden kaçmasını işler.

Islak Kentin İnsanları (Z. Koç, 2000) romanında da hâkim bakış açısı kullanılır. Bu romanda ise romancı, Samsun şehri ve şehrin kültürel yapısını ön plana çıkarmaktadır. Islak kent Samsun'a yerleşen Buharalı bir ailenin 100 yıllık hikâyesini işleyen romanda, anlatıcı üç neslin trajik hikâyesini okuyucu ile paylaşır.

Yine hâkim bakış açısının karşımıza çıktığı roman **Alayın Kızları** (M.Özünel, 2000), çocukluk arkadaşı kızların, yıllar sonra tekrar buluşma çabalarını işler. Ancak roman kahramanlarının her biri bir yere gitmiş, farklı kaderlere sürüklenmiş ve bazıları buluşma gününe kadar bile yaşayamamıştır. Romancı, kahramanların yaşadığı yılların siyasî hayatına da değinir. Kızların çocukluğunda bulundukları yerin askerî garnizonunu ziyarete gelen başvekil Adnan Menderes, soğuk bir şekilde karşılanmış; başvekilin burada gördüğü ve “Şeyhim” diye seslendiği kişinin koluna girişi dikkatleri çekmiştir. Roman kahramanlarından bazıları devrimci olmuş ve biri bu yolda ölmüştür.

SONUÇ

Türk Edebiyatında Konusunu Türk Tarihinden Alan Romanlar (1996-2000) adlı tezimiz, söz konusu dönemin tarihî romanlarını incelemek üzere hazırlanmıştır. Bir seri doktora tezinin devamı niteliğindeki çalışmamızla, başlangıcından günümüze kadar edebiyatımızda verilmiş tarihî romanların incelenmesine bir katkıda bulunmayı hedefledik. Titiz bir çalışmanın ardından beş yıllık sürecin tarihî romanları hakkında bazı sonuçlara ulaştık.

Dünyada ortaya çıkışının üzerinden yaklaşık iki yüz yıllık bir zaman dilimi geçen tarihî roman türü, uzun bir zaman, yapı unsurlarının işlenişi ile konunun ele alınışı bakımından klasik roman çizgisinde devam eder. Bu dönemde tarihî konulara yaklaşım genellikle tezlidir, mesaj vermeye yöneliktir. Ancak tarihî romanın, modern dönemde diğer roman türleri gibi teknik bakımdan ve postmodern dönemde ise tarihi yorumlama bakımından değişikliğe uğradığı görülür. Aslında modern dönemde bu değişim, tarihî romandan ziyade roman türünde kendini gösterir. Zaman tercihlerinin çoğalması, keşfedilen tekniklerin tarihî romanda da kullanılması anlamına gelir. Postmodern roman ise, roman türündeki yeniliklerin tarihî romanı etkilemesinin dışında, tarihî roman için ayrı bir önem taşır. Çünkü postmodern düşüncenin tarihle ilgili tezleri, tarihî romanı da ilgilendirir. Postmodernizmin ortaya çıkardığı Yeni Tarihselcilik düşüncesi ile tarihe bakış başka bir anlam kazanır. Yeni Tarihselcilikçe göre, aslında tarih de roman gibi bir kurgudur. Tarihçi elindeki kaynakları kullanarak gerçeğe uygun, objektif olmaya çalışan bir kurgu meydana getirir. Bunu yaparken seçtiği, öne çıkardığı belgeler, bulgular, kişiler ve ulaştığı sonuçları ifade etmek üzere kullandığı cümleler, kelime seçimleri bile aslında tarihçinin kurguladığı gerçeği inandırıcı kılmak üzere oluşturulmuş bir bütünün parçalarıdır. Yeni Tarihselcilikle ortaya çıkan, tarihî bilgiye şüpheyile yaklaşma, tarihin sorgulanabilir olması, postmodern romancı için büyük bir hazinenin kapılarını açmıştır. Postmodern edebiyat, tarihe zengin bir kaynak olarak yaklaştığından, gözler tarihî romana çevrilir. Tezimize konu olan romanlarda geleneksel tarzda yazılmış romanlar olduğu gibi, modern ve postmodern tarihî romanlar da bulunduğu görülmüş ve bunlar zaman, mekân, kahraman yaratma ve bakış açısında kullandıkları tekniklerle birlikte roman incelemelerinde dile getirilmiştir.

Yeni Tarihselcilik anlayışı etkisiyle bir kısım romanların tarihi sadece bir zemin olarak kullandığı; bir kısmının tarihi oyunlaştırdığı, değiştirdiği, yeniden kurma iddiasında olduğu ve tarihi fantastik bir dünya olarak düşündüğü görülmektedir. **Benim Adım Kırmızı, Kitabül-Hiyel, Mahrem, Nü Peride** gibi romanlar bazı ipuçları vermenin dışında, tarihî döneme ve tarihî kişilere açık bir şekilde yer vermez. Yine **Pinhan**'da, romanın sosyal zamanında bile tarihî belirginlik yoktur. İncelediğimiz romanların bir kısmında ise, tarih bir bilmeceye, kitabı kapattığınızda da bitmeyen bir oyuna dönüştürülür. **Beyazates Adası**, bilmece gibi bir kurgunun yanında, tarihî şahsiyetler hakkında rahatsız edici yaklaşımlara sahiptir. **Sur ve Sultan, Güvercine Ağıt, Yıldızsayan** ve **Kitabül-Hiyel**'de daha sınırlı olmak kaydıyla tarihte aynı tarz değiştirmelere rastlarız.

1996-2000 yılları arasında basılmış tarihî romanların zaman kullanımı bakımından geleneksel tarzdan uzaklaştığı, modern ve postmodern tekniklerin yaygınlaştığı dikkati çeker. Başarısı tartışılır olsa da romanların çoğunda geri dönüş, bilinç akışı, iç konuşma, eşzamanlı anlatım gibi tekniklerle zamanı olabildiğince kısaltmaya dayalı modern ve postmodern yaklaşımlar görülür. Çalıştığımız romanların sadece ikisinde zaman kronolojik bir şekilde işlenir: **Akkartal**, ve **Çanakkale Mahşeri**. Söz konusu romanlarda, aynı zamanın farklı kahramanlarca tekrar tekrar yaşanması şeklinde eşzamanlı bir anlatıma (**Güvercine Ağıt**); farklı kahramanların anlatımıyla sağlanan paralel zamana (**Benim Adım Kırmızı, Pinhan, Bir Ada Hikâyesi, Güven, İstanbul Bir Masaldı, Alayın Kızları**) rastlarız. Bilinç akışı ve iç monolog teknikleri de bu dönem romanlarında kullanılan tekniklerdir. Bilinç akışı ve iç monolog yöntemi en çok **Güven** adlı romanda karşımıza çıkar. Bunun dışında **Ölü Yüzler**'de kahramanın kendini kaybetmeye varan bir bilinç akışını; **Ankara 1920**'de roman zamanının bilinç akışını hatırlatacak şekilde sıralandığını görürüz.

Zamanı olabildiğince kısaltma ve tek bir ana yaklaştırma çabasını da romanlarda görmek mümkündür. **Yürek Seferi** romanında vaka zamanı, kahramanın türbeye giriş ve çıkışı arasındaki yarım saat olmasına rağmen kahramanın ruhu bu sürede yüzyılları dolaşır. **Beyazates Adası**'nda altı gün olan vaka zamanında 19 yıl anlatılır; **Resimli Dünya**'da zaman on gündür, ancak bilinç resimlerin dünyasına girerek yüzyıllar öncesinde dolaşır. **Benim Adım Kırmızı, Pinhan, Engereğin Gözündeki Kamaşma** adlı romanlarda zamanın buzdağı şeklinde düğümün çözümüne yaklaşan bir noktadan

işlendiği görülür. **Sarayın Gözyaşları**'nda bir aya Cem Sultanın 18 yılının, **Nü Peride**'nin bir gününe uzun bir zamanın; **Sur ve Sultan**'daki 3 güne 31 yılın sığdırıldığı çalışmalarımızda ortaya çıkmıştır. **Mahrem**'de yarım saatlik bir süre olan vaka zamanının halka olacak şekilde oyunsu bir kurguyla oluşturulduğu; yarım saatin sonunda başladığı noktaya geri döndüğü dikkati çeker. Zaman konusunda iddialı olan **Yıldızsayan**'da kahraman, zaman ve mekânın üstünde bir yerde, adeta tüm zamanları birlikte yaşar. Bunun gibi **Yürek Seferi** de dünyanın yaratılışından itibaren tüm zamanları bir arada hissettirmeye çalışan, zamanlar üstü bir tutum içindedir. **Kılıç Yarası Gibi**'nin kahramanı da zamanı bir bütün olarak yaşar, zamanla ilişkisini kaybeder ve adeta zamansızlaşır.

Üstkurmaca tekniğinin de, incelediğimiz dönemdeki romanlarda karşımıza çıktığını görmekteyiz. Cem Sultan'ın romanını yazmak için Bursa'ya gelen romancı kahraman ile **Sarayın Gözyaşları**'nda, kahramanın romanla aynı konuyu işleyen hikâyesi ile **Nü Peride**'de, bir roman yazmak üzere dostlarının hayat hikâyelerini dinlerken kendini farklı bir yolda bulan roman yazarı kahramanı ile **İstanbul Bir Masaldı**'da; üstkurmacayı son sayfaya kadar okuyucudan saklayan **Benim Adım Kırmızı**'da üstkurmaca tekniğinin kullanıldığını söyleyebiliriz.

Postmodern tekniklerden biri olan metin adacıkları oluşturarak zamanı çoğaltma da çalıştığımız romanlarda kullanılan tekniklerden biridir. **Beyazateş Adası**'nda Mimar Sinaüddin Yusuf bin Abdullah'ın hayatı yazılmış bir elyazması kitapla çoğaltılan zaman, **Sarayın Gözyaşları**'nda romancının yararlandığı Vakıat-ı Cem Sultan adlı bir kitapla derinleştirilir. **Nü Peride**'de, Ermeni Ante'nin günlükleri ve kahramanın yazdığı hikâye ile zaman genişletilir. **Engereğin Gözündeki Kamaşma** romanında, haremağasının elyazmalarını okuyan Profesör Ludwig'in zamanında, derinleştirilmiş 11 gün anlatılır. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**'nın ada metni, III. Selim'in Gizli Kalmış Hatıra Defteridir. **Hatice Sultan ve Bir Hilal Uğruna, 36 Baharı ve Alayın Kızları**'nda mektuplar; **Mahrem**'de Be-Ce'nin yazdığı Nazar Sözlüğü; **Efrasiyab'ın Hikâyeleri**'nde Ölüm ve Cezzar Dede'nin anlattıkları öykü adacıklarına rastlarız.

Romanlarda kullanıldığını gördüğümüz montaj tekniği yine postmodern bir tercihtir. **Kitabül-Hiyel**'de, kahramanların hikâyesi farklı kişiler tarafından anlatılan rivayetlerin bir araya getirilerek bir bütün oluşturması şeklinde tanzim edilmiştir. **1929**, takvim benzeri düzenlenmiş gibi görünse de yapılan seçmelerin oluşturduğu bir

vaka örgüsü vardır. **Mahrem**'de ise, farklı zamanlarda yaşanan vakaların ilgisini kurmak okuyucuya bırakılmıştır.

Romanlarında, postmodern bir tutum olan sanatlar arasılık da kullanılmıştır. **Resimli Dünya**'da resim sanatının, **Benim Adım Kırmızı**'da nakkaşlık sanatının detayları ile karşılaşırız. **Kitabül-Hiyel** ve **Kara Büyülü Uyku**'da ise “sanat-bilim arasılık” diyebileceğimiz, bilimsel buluşlara ve top döküm yöntemlerine dair resimler de farklı bilimlere dair detaylardır.

Çalışmamıza esas dönemde basılmış tarihî romanların seçtikleri tarihî dönemler konusunda da dikkat çekici bulgularla karşılaştık. Romanların tarihî dönemlerine bakıldığında günümüze yakın tarihî dönemlerin daha yoğun ilgi topladığı; uzak tarihî dönemlerin ise romancılar açısından fazla ilgi çekici bulunmadığı görülür. Hun İmparatorluğu, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerine dair birer roman yazılmıştır. Osmanlı Devletinin 500 yılına dair 33 roman vardır; ancak bu romanların 16 tanesi 19 ve 20. yüzyılları konu alır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise yüz yıldan az bir zaman dilimi için 16 roman yazıldığı görülür. İşlenen konulara bakıldığında, romanların tarihî dönem tercihlerini şekillendiren unsurların, konuların popülerliği ve günümüze etkilerinin devam edip etmemesi ve trajikliği olduğu anlaşılır. Osmanlı dönemini işleyen romanlarda yer verilen konuların başında, son zamanlarda okuyucunun ilgisini çeken saray kadınları gelir. Nurbanu'da olduğu gibi bazen cariyelikten valide sultanlığa yükselmiş kadınlar romanın konusu olurken, kimi zaman da bu kadınlar **Kiraze**, **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, **Sur ve Sultan**'da olduğu gibi dolaylı bir şekilde karşımıza çıkar. Hatice Sultan ve Mediha Sultanın hayatlarının konu alındığı **Hatice Sultan** ve **Paris'te Son Osmanlılar**'la padişahların kız kardeşleri, **Meyyale**'de sarayda yetişmiş bir kadın romanlara konu olarak seçilmiştir.

Konu bakımından ilgi odağı olan dönemlerin bir diğeri de İstanbul'un fethi öncesi ve sonrasıdır. Sınırsız bir zamanda İstanbul'un fethini de işleyen **Yürek Seferi**, fetih hazırlıklarını konu alan **Kara Büyülü Uyku**, fetih sonrasını işleyen **Beyazates Adası**, tarihin bu dönemini ön plana çıkaran romanlardır.

Taht kavgasını kaybederek tutsak olan Cem Sultanın trajedisi, **Sarayın Gözyaşları** ve **Resimli Dünya** adlı romanların ilgisini bu döneme kaydıran nedendir.

Osmanlı İmparatorluğunda batılılaşma yolunda adımlar atıldığı dönemler de roman yazarlarının ilgisini çeker. III. Selim dönemi özellikle bu açıdan ön plana çıkarılır. **Nağmeler Tahtım Olsaydı**'da, III. Selim'in yenilikçi ve müzisyen yönü, **Hatice Sultan**'da, padişahın kız kardeşinin mimaride döneme getirdiği Avrupaî anlayış ve III. Selim'in yenilikçi **anlayışı**; **Son Yeniçeri**'de, III. Selim'le başlayan yeni ordu fikrinin olgunlaşma süreci; **Kitabül-Hiyel**'de, III. Selim döneminden başlayıp ve II. Abdülhamit dönemine kadar uzanan vakalarla orduya yeni silahlar tasarlayan mucitleri konu alınır. **Mahrem**'de ise, yenileşmenin toplum hayatındaki akislerine dikkat çekilir.

Jön Türkler, istibdat ve İttihat Terakki örgütü kavramları ile gündeme gelen II. Abdülhamit döneminin, günümüzde de güncelliğinden fazla bir şey yitirmediği, romanlarda çok işlenen bir konu olmasıyla teyit edilir. **Taif'te Ölüm**, II. Abdülhamit ve Mithat Paşa arasındaki mücadeleyi işleyen; **Meyyale**, Abdülaziz'in ölümü, Yıldız Mahkemeleri ve Mithat Paşanın ölümünü kahramanın hayatının arka planında yer veren romanlardır. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**, II. Abdülhamit döneminde kaybedilen Bosna'dan göç eden bir aileyi; **Saray Meydanında Son Gece** ve **Kılıç Yarası Gibi**, II. Abdülhamit'e karşı ayaklanma çalışmalarını ele alır. **Segâh Peşrev** ve **Paris'te Son Osmanlılar** ise Jön Türkler, İttihat ve Terakki Partisi icraatları gibi Abdülhamit dönemi konularını işler.

Osmanlı Devletinin çöküş döneminde art arda gelen Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları da romanlarda işlenmiştir. Bu dönemi ön plana çıkaran romanlarda Çanakkale savaşı ve Kurtuluş savaşı karşımıza çıkar. **Çanakkale Mahşeri** ve **Bir Hilal Uğruna** adlı romanlar Çanakkale Savaşını; **Çiçekli Mumlar Sokağı**, **Çete Ayşe**, **Ankara 1920** ve **Gölgeden Akan Işık** adlı romanlar ise Kurtuluş Savaşını konu almaktadır. **Bir Ada Hikâyesi** dörtlemesi ise Çanakkale ve Sarıkamış cepheleri ile Kurtuluş savaşına kısa süreli olarak yer verir.

İmparatorluğun çöküş döneminde yaşanan göçler ile Lozan Anlaşması sonrası gerçekleşen Türk-Yunan nüfus mübadelesi, romanların bir başka ilgi odağıdır. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**, bir Bosna göçmeninin acılarını; **Savaşın Çocukları**; **Girit'ten Sonra Ayvalık**, **Maria: Göç Acısı** ile **Bir Ada Hikâyesi** dörtlemesi ise Türk-Yunan nüfus mübadelesi konusunu işler.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde romanlarda Cumhuriyet sonrası ideal bir nesil yaratma uğruna çalışan kişi ve kurumlar; Tunceli isyanı, DP-CHP çekişmesi, II.

Dünya Savaşı ve komünizm ilgi çeken konulardır. **36 Baharı** ile **Hayatın Öteki Yüzü**'nde Cumhuriyet ruhuyla halkı aydınlatmaya çalışan kahramanlar; **Dersim** ve **Dersim Tertelesi**'nde Tunceli'de yaşanan çatışmalar; **Kırksekiz, Kırkdokuz, Elli, Islak Kentin İnsanları, Alayın Kızları** ve **Ölü Yüzler**'de DP-CHP arasındaki iktidar mücadelesi; **Güven** ve **Dağı Dağa Kavuşturan**'da II. Dünya savaşı dönemi karşımıza çıkar. **İstanbul Bir Masaldı**, II. Dünya savaşındaki Nazi kampları, DP-CHP çekişmesi ve CHP'nin Yahudileri rahatsız eden uygulamalar gibi konular yanında I. Dünya savaşına kadar geri dönen bir romandır. Kurtuluş Savaşı yıllarında komünizmin durumunu ön plana çıkaran **Ankara 1920** ve aynı düşünceyi Cumhuriyet sonrasına taşıyan **Güven** de konuları ile dikkat çeker.

Çalışmamızda romanların kozmik zamanları ile zamanın sosyal hayattaki yansımaları da incelenmiş; kozmik zamanın bazı romanlarda vaka zamanının tespitinde tek ipucu olduğu görülmüştür. Sosyal zaman ise, vakanın geçtiği dönemi canlandırmada önemli olması dolayısıyla romana inandırıcılık katan bir unsur olarak karşımıza çıktı. İncelediğimiz romanlar, vaka zamanı ile yazma zamanı arasındaki mesafesi bakımından da ele alındı.

Bir tarihî dönemi işleyen romanda mekân da önemli bir yere sahiptir. Diğer roman türlerinde mekânı oluşturmak yazarın elinde iken tarihî romanlarda romancı mekân bilgilerine sadık kalmak durumundadır. Tarihî romanın mekânı diğer romanlardan daha fazla zamana bağlıdır. Mekânın anlatılışı, romanın sosyal zamanı ve seçilen zamanın sosyo-kültürel yapısı hakkında bize ipucu olmaktadır. Ele aldığımız romanlarda mekân algısının yeterince güçlü olduğunu söylemek mümkün değildir.

Son dönemin postmodern tarihî romanlarında mekânın farklı tezahürleri vardır. Çalıştığımız romanlarda mekânın, çift zamanlı romanların bağlantı aracı olarak kullanıldığını, ya da eğlendirme unsuru olarak geleneksel kimlik taşıyan mekânlara yer verildiğini söyleyebiliriz. Mekânı imgeleştirme ve oyunlaştırma gibi yaklaşımlar yanında, bazı mekânların haritalarla somutlaştırıldığını, bazı mekânların ise tarihî döneme ait isimlendirmelerle kullanıldığını görürüz. Çalıştığımız dönemde basılan tarihî romanlardan **Yıldızsayan**'da Selçuklu Devleti dönemi mekânları olayların içinde okuyucuya gösterilir. Mekâna yüklenen anlamlarla postmodern bir görüntü çizen **Yıldızsayan**'da başkahraman, yazma eylemi sırasında evindeki odada, yazdıklarının yaşandığı bölümlerde ise tarihî olaylar açısından kritik mekânlarda

okuyucu karşısına çıkar. Mekânı fazla önemsemeyen **Engereğin Gözündeki Kamaşma**'da asıl mesele, Osmanlı'daki iktidar kavgası olduğundan, mekânlar sadece ihtiyaç duyulduğunda okuyucu karşısına çıkarılır. Romanda en çok bilgi sahibi olduğumuz mekân padişahın kapatıldığı çinili odadır. **Kitab-ül Hiyele**'de en çok kullanılan mekânlar, Yafes Çelebi'nin evi, gittiği ve hakkında rivayetler anlatılan meyhaneler ve kiraathanelerdir. Ayrıntılara yer verilmeyen mekânlardan sadece gerektiği kadar bahsedilir. **Bir Hilâl Uğruna** romanını mekânı cephe ve kahramanın köyüdür. Vaka kurgusu gibi mekânın anlatımı da çok yeterli değildir. **Çete Ayşe**'nin genel mekânı Aydın şehridir. Yunan zulmünün anlatılması hedeflenen romanda, dönemi görenlerin verdiği bilgilerden ve tarihî bilgilerden hareketle çoğunluğu doğal mekân olan vahşetin yaşandığı mekânlar seçilmiştir. **Dersim Tertelesi** romanı, **Dersim** romanıyla aynı tarihî meseleyi ele aldığından mekânlar arasında büyük benzerlikler vardır. Ancak **Dersim Tertelesi**'nde anlatıcı, estetik tercihler yerine bir mesaj vermeyi hedeflediğinden mekân fazla işlenmemiştir. Genellikle doğal mekânların görüldüğü romanda, bazı doğal mekânlara da kutsiyet atfedilmiştir. **Dersim** romanında genel mekân, Tunceli'nin dağ, mağara ve dereleri ile zaman zaman Erzincan şehridir. İnsanı tabiatın bir parçası olarak gördüğümüz romanda kullanılan tabiî mekânlar, Dersimliler için inanç bağlamında özel anlamlar taşımasının yanında, çatışmalar için de anlamlıdır. Zorlu tabiat, Dersimliler için bir avantaj, ordu için dezavantajdır. Romancı mekân anlatımında tasvirici bir yaklaşımdan ziyade, mekânı aksiyon içinde göstermeyi seçer. **Güç ve Güzellik** romanında bir padişah konu alındığından mekânlar, tabiî olarak saraylar ve savaş meydanlarıdır. Padişah güzelliğe önem verdiği için romanda betimlemelere çok yer verilir. Bağdat ve Revan köşkleri, Emirgüneoğlu'nun Revan'daki sarayı ve Emirgan'da yaptırdığı saray betimlenen mekânlardır. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi** adlı roman, Firuz Ağa ve ailesinin asıl memleketi olan Bosna ile daha sonra yerleştiği Bursa, birbirini hatırlatan yönleriyle karşımıza çıkar. Ancak roman kahramanı Firuz Ağa için Bosna özlenen, Bursa kabul edilemeyen bir mekândır. **Savaşın Çocukları** adlı romanda mekân Girit adasıdır. Roman boyunca mekânların fazla önemsenmediği, en fazla bir-iki cümleyle betimlendiği ve daha ziyade isimlerinin telaffuzu ile yetinildiği dikkati çeker. **1929**'da olayların genel mekânı İstanbul'dur. Tarihî zamanların oyunlaştırıldığı romanda, mekânlara ihtiyaç olduğu kadarıyla yer verilir. **Kırksekiz Kırkdokuz Elli** romanında adı belirtilmeyen ancak Acıpayam olduğu anlaşılan kasabadaki tüm mekânlar DP-CHP çatışmasını dile getirmek üzere seçilmiştir ve uzun uzun anlatılmaz. Çift zamanlı

Beyazateş Adası'nda kullanılan mekânlar, zamanları birbirine bağlamak üzere kullanılır. Bozcaada, Fatih semti, Kumrulu Mescit ve kahramanlar, gizemli kitapla zamanlar arasında birbirine bağlanır. **Benim Adım Kırmızı** adlı romanda, evler, İstanbul sokakları, kahvehane, terk edilmiş tekke, nakkaşhane ve sarayın bazı odaları mekân olarak karşımıza çıkar. Mekânın önemsendiği görülen romanda, mekânlar tasvirden ziyade öyküleme tekniği ile hissettirilir. Çift zamanlı **Nü Peride**'de İstanbul'da Sadi Beyin konağı ile Ermeni Ante'nin meyhanesi, yine zamanları birbirine bağlayan mekânlardır. **Pinhan** romanında, mekânların sembolik anlamları yanında, gizemli bir şekilde birbirine bağlandığı görülür. Dürri Baba Tekkesi, Hezarpare Horoz Baba Tekkesi, Nakş-ı Nigar/Akrep Arif mahallesi, Nida hamamı gibi mekânlar, ya iki başlılığı ya da iki başlılığın bir olarak oluşturduğu güzelliği temsil eder. Romanda her şeyin, eşyaların bile ruhu ve özelliği olduğu gibi mekânların da ruhu ve kimliği vardır. Romanın başkahramanı Pinhan ile Akrep Arif Mahallesi aynı kaderi paylaşır. **Meyyale**'de olayların geçtiği mekânlar genel olarak İstanbul'da bulunur. Roman mekânlarının tamamı, okuyucu tarafından biliniyormuşçasına, isimler düzeyinde kalır. **Kılıç Yarası Gibi**'nin mekânı da, zamanlar arasında bağlantı kurmak üzere kullanılır. Kahramanların ruhları son torunları Osman'ı buldukları odaya gelerek hayatlarını ve birbirleriyle ilişkilerini kahramana anlatır. Roman mekânları, tasvirden ziyade olay örgüsü içine yerleştirilmiş bir şekilde okuyucuya sunulur. Bazı mekânlar zamanın zevk ikiliğini göstermek amacıyla tasvirli ifadeler serpiştirilerek anlatılırken bazen de kahramanların karakteri ile mekân özdeşleştirilir. **Çanakkale Mahşeri** romanında kullanılan mekânlar, cephe ve cephe gerisi şeklindedir. Romanın diğer unsurlarında olduğu gibi mekânda da ayrıntılı bir anlatım tercih edilir. **Ankara 1920** adlı romanda mekânların tasvir edilmediği, mümkün olduğunca aksiyon içine yerleştirildiği gözlenir. Samsun'da başlayan ve kahramanla birlikte Ankara'ya uzanan **Gölgeden Akan Işık** adlı romanda bazı mekânlar tasvirî anlatımla kurgu içine yerleştirilirken bazı tasvirler aksiyon arasına sıkıştırılmış olan bir veya birkaç cümle şeklindedir. Romanda mekân ön planda değildir. **Bir Ada Hikâyesi** adlı nehir romanda mekân, Marmara Denizindeki hayalî bir ada olan Karınca Adasıdır. Roman kahramanları adeta tabiatla bütünleşmiş bir görüntü içindedirler; hatta tabiatın, oluşturduğu atmosferle roman kahramanlarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Bundan dolayı adadaki yapma mekânlar da tabî mekânla uyum içindedir. Bu mekânlar roman boyunca uzun tasvirlerle okuyucuya anlatılır. **Hayatın Öteki Yüzü**'nde genel mekân, Anadolu'nun doğusundaki bir

köydür. Sunulan tezin tüm unsurların üstünde olduğu romanda, mekâna kısa tasvirler dışında fazla yer verilmez. **Ölü Yüzler** adlı romanda mekân Manisa'daki Mecidiye köyüdür. İlk sayfalarında mekân tasvirlerinin sıkça karşımıza çıktığı romanda ilerleyen sayfalarda tasvirî anlatım yerini aksiyona bırakır. **Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri** romanında olaylar, "Anadolu'nun orta yerindeki bir kasaba"da geçer. Cezzar Dede ve Ölüm, Uzun İhsan'ı hikâyeler anlatarak ararken bu kasabanın mahallelerinde dolaşır. Romanın metin adacıklarındaki mekânlar olabildiğince belirsizdir ve masalsı özellikler taşır. **Güvercine Ağıt**'ta Çukurova'dan, Kayseri'den, Beyşehir düzlüğünden, Bor'dan yola çıkan kahramanların yolu, İhlara Vadisindeki mağara-zindanlarda kesişir. Romanda emirlerin konakları dışında karşılaştığımız mekânlar olan İhlara vadisindeki manastır ve kiliseler, zindanlar ve yer altı şehirleri aksiyon içinde gösterilir. **Yürek Seferi**'nde derli toplu bir tarihî döneme bağlanması zor olan mekânların bazen zamanla örtüşmediği görülür. Roman kahramanları zamanda ve mekânda, dikey ve yatay geçişler yaparlar. **Kara Büyülü Uyku** adlı romanın Regio-Büyükçekmece gölü civarında bulunan top döküm atölyesi olan mekânı, sadece top dökümü söz konusu olduğunda ayrıntılandırılır. **İsmail**'de mekân, isimler düzeyinde yer alır. Romanın çoğunlukla kullanılan mekânları, Erdebil'deki Safevi tekkesi, Azerbaycan ve Anadolu coğrafyasıdır. **Taif'te Ölüm**'de Mithat Paşanın bulunduğu şehirler, İstanbul, Girit, Paris, Londra ve valilik yaptığı Tuna, Şam ve İzmir vilayetleri ile öldüğü Taif, mekân olarak karşımıza çıkar. Anlatıcı, Mithat Paşaya yapılan haksızlıkları anlatırken mekânı geri plana iter. **Nağmeler Tahtım Olsaydı** romanında mekân, ön plana çıkarılmadan, gerektiğinde ismi belirtilerek kullanılmıştır. **Son Yeniçeri** adlı romanda mekânlar, Yeni Odalar, Bektaşî kahvehaneleri ve tekkeleridir. Bu mekânlar, bir grubun aidiyet duygusunun somutlaştığı yerlerdir. **Paris'te Son Osmanlılar**, bir tasvirle başlasa da mekân anlatılacak olaylara geçiş için bir araçtır. Roman boyunca mekânın okuyucu tarafından bilindiği kabulüyle hareket eden, mekâna dair yalnızca isimleri ve birkaç niteliği belirten bir anlatıcı vardır. **Saray Meydanı'nda Son Gece** romanı Erzincan Saray Meydanında başlar ve aynı meydanda biter. Romanda, mekânlar dönemin savaşları ile birlikte değişiklik gösterir. **Segâh Peşrev**'in mekânı adı belirtilmeyen bir Anadolu kasabasıdır. Romandaki tüm mekânlar, kasabanın sokakları; Kemal Beyin misafir olduğu Emin Efendinin konağı; kasaba çarşısı, dükkân ve kahvehaneleri; Erenler köyü; İttihat ve Terakki cemiyetinin kasabadaki kiraathanesi, Tevfik Beyin Obacık'taki çiftlik evi vs. uzun uzun tasvir edilmiş mekânlardır. **Maria, Göç Acısı** romanındaki anlatıcının Rumlara acıyan bakış

açısı dolayısıyla mekân, çoğunlukla Muğla'dır. Buradan göç etmek zorunda kalan Rumların acılarını dile getirme isteği ile ön plana çıkarılan mekânlar, yeterince işlenememiştir. **Güven** adlı romanda mekânlar, kahramanların ideolojik görüşleri ile paralellik gösterir. Komünist kahramanlar sıradan mekânlarda, hatta kötü mekânlarda yaşarken, "burjuva" olarak nitelendirilen kesimin zenginliği yaşadığı mekânlardan anlaşılır. Romanda kahramanların iç konuşmaları ve diyalogları, mekânı ikincil bir konuma iter. **İstanbul Bir Masaldı** adlı romanda İstanbul dışında Londra, Viyana, Telaviv, İskenderiye gibi mekânlarla karşılaşırız. Yolu İstanbul'a düşmüş Yahudi kahramanlarla görüşmeler yapan romancı, "İstanbul'un 'batı'ya en yakın yarımadasında" doğduğunu söyleyerek din ve mekân arasında bağlantı kurar. Romanda, mekânlar, anlatıcıdan kaynaklanan şekilde, masalsi bir anlatımla ve intibalar şeklinde anlatılır. **Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri** adlı romanda mekân Çanakkale Boğazında Nara Burnu açıkları ve batan denizaltının içidir. Bilimsel bir üslupla gerektiği kadar anlatılan mekân geri dönüşlerle kısa süreli olarak değişir. **Hulki Bey ve Arkadaşları** adlı romanda tüm kahramanları birbirine bağlayan iki mekân Galatasaray Lisesi ve Paradisos adlı meyhanedir. **Akkartal** romanında, mekân, Türklerin kültürünü ve Uygur devleti zamanındaki yaşantısını okuyucuya ulaştırmak için oluşturulmuştur. Zaman zaman masalsi mekânlara da yer verilen romanda, bu mekânların tasviri de abartılı ve ayrıntısızdır. **Sarayın Gözyaşları, Cem Sultan'ın Romanı**'nda kullanılan mekân, çift zamanlı romanın, zamanları arasında bağlantı kurulacak şekilde oluşturulur. **Resimli Dünya** adlı romanda mekân olan Venedik'in sarayları, kiliseleri, evleri, müzeleri, meydanları, sokakları ve bu yapıların duvarlarındaki, müzelerdeki resimler ve heykelleri kahramanın izlenimleri ve yaşantıları ile bütünleşerek "resimli bir dünya" meydana getirir. **Kirâze** adlı romanda, İstanbul, İspanya'da Toledo, Granada, Fas'ta Fez, Merillia; Lizbon, Napoli, Vatikan, Medina Del Campo, Antwerp, Baden, Loire, Edirne, İnebahtı, Bağdat, Mohaç romanda söz konusu olan, ancak öne çıkarılmayan kahramanların çok gerisinde kalan mekânlardır. **Nurbanu** romanı, aslında Nurbanu'nun değil, şehzadeler şehri Manisa'nın romanıdır. Manisa, sosyal hayatı, coğrafi güzellikleri ve şehzade sarayıyla ilgili unsurlar öne çıkarılarak romana yerleştirilir. **Sur ve Sultan** romanında da mekân, iki zamanı birbirine bağlamak için kullanılmaktan öte gitmez. **Hatice Sultan** romanında sultanın Avrupaî tarzda yaptırdığı sarayı, anlatıcının gerekli gördüğü kadar bir tasvirle ön plana çıkarılır. **Mahrem**'de, Pera'daki Hayalifener Apartmanı, geçmiş ve yakın zamanı birbirine

bağlar. Romanda mekân gerektiği kadar anlatılmış, postmodern tarzda oyunlaştırılmış ve sembolleştirilmiş bir biçimde kullanılır. **Çiçekli Mumlar Sokağı** kahramanlarını birbirine bağlayan unsur Batum şehridir. Batum'da Çarşı Camisi avlusu tasviri ile başlayan **Çiçekli Mumlar Sokağı**'nda, Kuzey Ospedalesi, Ramo'nun Kiryakidis'i ararken çıktığı yokuş, Halit Bey gözüyle Yıldız Sarayının bahçesi, Viyana'daki otel, Pola Körfezi, Trablusgarp'taki mektep binası uzun tasvirlerinin yapıldığı mekânlardır. Mekânın önemli bir yer tutmadığı **36 Baharı** adlı romanda olaylar Edremit'te geçer. Nadiren tasvirlere de yer verilen romanda, Edremit halkevi ve diğer halkevleri sembolik mekânlardır. **Dağı Dağa Kavuşturan** adlı romanda Kayseri şehrinin sokakları, çarşısı, dükkânları, Mehmet Efendinin evi, dağlarda yaşayan Osman'ın, mahzeninden iki yanındaki evlere geçiş olan ve saklandığı kendi evi, Hatem Ağanın evi, çiftlik evi, Osman'ın saklandığı Çitoğlu'nun çiftlik evi, göldeki ada, sığınak olarak kullanılan mağaralar ve dağlar romanın mekânlarıdır; ancak fazla işlendiği söylenemez. Üç neslin romanı olan **Islak Kentin İnsanları**'nın uzunluğu ve mekâna verilen önem birbiriyle ters orantılıdır. **Alayın Kızları** adlı romana Van-Erciş'teki Toprakkale Askeri Lojmanlarının betimlemesi ile başlanır. Roman boyunca mekân tasvirleri konuya giriş yapmak için kullanılmıştır.

Çalışmamızda romanların mekânlarını, Tabii Coğrafya ve Yapma Mekânlar şeklinde iki ana başlık altında tasnif ettik. Bu ana başlıkların alt başlıkları da bulunmaktadır. Bu şekilde romanlarda tercih edilen mekânları belirlemiş olduk.

İncelediğimiz romanlarda tabii coğrafya unsurları, kahramanların yararlandığı doğal mekânlardır. Alt başlıklara ayırarak incelediğimiz tabii coğrafyanın romanlarda kullanımına dair sonuçlar ise şöyledir: Doğal mekânlardan dağ ve tepeler, romanlarımızda genellikle yasadışı işler yapanların saklanmak üzere kullandıkları mekânlardır. Yine aynı amaçla kullanılırken karşımıza çıkan mağaraları bazen de yaşam alanı, çalışma mekânı, çile ve inzivaya çekilme yeri, soğutucu, zindan veya mezar olarak görürüz. Tabii coğrafya unsurlarından olan ormanlar, güzelliğinden faydalanmak için ya da tehlikeli olsa da yol olarak kullanılır. Genellikle ulaşım amacıyla kullanılan akarsular, bazen dinlenmek, balık tutmak veya yol bulmak işlevleriyle karşımıza çıkar. Hemen her romanda görülen denizler, güzelliğiyle romanlarda yer almanın yanında deniz kazalarıyla da dikkat çekici oranda fazla kullanılır. Göller ise daha ziyade güzelliğiyle ön plana çıkarılır. Nadiren karşımıza çıkan bataklıklar, ya tehlikeli mekânlar ya da kurutulup kullanıma uygun hale

getirilmiş mekânlar olarak görülür. Ovalar, incelediğimiz romanlarda toprağa dayalı faaliyetlerde ve düzlük olması nedeniyle savaş meydanı olarak kullanılır. Adalar da romanlarda kullanılan tabiî mekânlardır. Uğruna savaşlar yapılan adalar bazen yaşam alanı, bazen de gizlenmek amacıyla kullanılan mekânlardır. Mekân olarak sadece birkaç romanda karşımıza çıkan çöller, genellikle Osmanlı Devleti dönemindeki Arap coğrafyasındadır. Bozkırlar, yaşam alanından ziyade, yapılan yolculuklarda geçilen yerler olarak karşımıza çıkar.

Mekânın ikinci başlığı olan Yapma Mekânlar kısmını ise açık ve kapalı mekânlar olarak ikiye ayırdık. Açık mekânlar, halkın genel kullanımı için açık alanlara yapılmış mekânlar iken; kapalı mekânlar, özel kullanım için tasarlanmış mekânlardır. Romanların açık mekânlarının ilk başlığı özellikle 20. yüzyıl öncesini konu alan romanlarda daha çok karşımıza çıkan bir mekân olan kalelerdir. Bu mekânlar, büyüklüğüne göre saklanma ve hapsetme amacıyla kullanılır. Romanlarda cadde, sokak ve meydanlar, şehir ve içinde yaşayanlarla ilgili ciddi ipuçları ihtiva eder. Şehrin yerleşime dair kültürü, sosyal hayatı, canlılığı, siyasî huzursuzlukların olup olmadığı bu mekânlardan anlaşılır. Köprüler, incelediğimiz romanlarda ulaşım aracı olarak kullanılmanın yanında kimi zaman stratejik bir nokta, kimi zaman 'ikilik'i temsil eden bir sembol, kimi zaman tarihî bir yapı olarak, kimi zaman da sadece güzelliğiyle görünür. Bahçeler, romanlarımızda topraktan yararlanma anlamı dışında güzelliğiyle rahatlatan ve içinde eğlence meclisleri kurulan bir mekân olma anlamı taşır. Çadırlar, incelediğimiz romanlarda göçebe hayatı vurgulamak üzere kullanılır. Bunun yanında savaş alanları, çadırların kullanıldığı bir başka ihtiyaç alanıdır. Seyirlik sanatların mekânı çadırlardır. Kuyular, romanlarımızda genellikle öldürülen kişilerin atıldığı mekânlar olarak karşımıza çıkar ve cinayet öncesindeki işkenceler de genellikle kuyunun başında gerçekleşir. Siperler ve sığınaklar savaşa dair mekânlardandır.

Çalıştığımız romanların kapalı mekânları, insanların genel kullanımına açık olmayan ve belirli kişi ve grupların kullanımına açık olan, barınmak, çalışmak, dini ihtiyaçları karşılamak, eğitim, konaklama ve buna benzer başka ihtiyaçlar için kurulmuş mekânlardır. Söz konusu romanlarda karşımıza çıkan kapalı mekânların başında meskenler olan saray, köşk, yalı, şato, konak ve evler gelir. Bu mekânlar, içinde yaşayan kişi veya kişilerin zenginliğiyle doğru orantılıdır. Romanlarda dinî mekânlar ve eğitim mekânları da bulunur. Dinî mekânlar, camiler başta olmak üzere

kilise, havra ve manastırdır. Tekke, türbe ve dergâhlara da dinî bir nitelik atfetmek mümkündür. Ancak tekke ve dergâhlar eğitici bir işlev de üstlenir. Medreselerin de buna benzer bir hüviyeti vardır. Bir eğitim kurumu olan ancak, niteliği medreselerden farklı olan üniversiteler ve diğer okullar da çalıştığımız romanlarda rastladığımız eğitim kurumlarıdır. Kapalı mekânlardan olan kervansaray/han veya bugünkü adıyla oteller geçici konaklama mekânları olarak roman kahramanlarının faydalandıkları yerlerdir. Bunlar dışında çeşme, hamam gibi dinlenmek ve temizlenmek için kullanılan mekânlar, kahvehane, lokanta ve meyhaneler gibi bir araya gelme anlamı ağır basan mekânlar da çalıştığımız romanlarda sıkça rastladığımız mekânlardandır.

Toplam 11.215 kahramanın bulunduğu bu dönem romanlarında, 3535 tarihî kahraman ve 7680 kurmaca kahraman karşımıza çıktı. Birden fazla romanda karşımıza çıkan ve rollerinde farklılık görülen kahramanlar, baskı tarihi en eski olan romanın çalışıldığı bölümde bir araya getirildi. Bir arada çalıştığımız kahramanların biri haricinde tamamı tarihî kişilerden oluşmaktadır. İhsan Oktay Anar'ın her romanında yer alan ve kendisine işaret eden "Uzun İhsan" adlı kurmaca kahraman, iki romanda karşımıza çıkmış ve yine baskı tarihi eski olan romanla birlikte işlenmiştir. Kahramanlar kısmında dikkati çeken bir başka husus, bazı romanlarda ön plana çıkarılan kahramanların tamamının tarihî kişiler olması, kurmaca kişilerin figüratif rollere sahip olması; bazı romanlarda ise hiç tarihî kahraman bulunmamasıdır. Tarihî kahramanları olmayan romanların postmodern romanlar olduğu dikkati çekmektedir. Bazı romanlarda, tarihî ve kurmaca kahramanların dağılımı ciddi farklar göstermez. Konuyu aile tarihi veya biyografik bir tarzda ele alan romanlarda (**Meyyale, Çete Ayşe**) kahramanlar açısından karşılaştığımız bir sorun, bazı tarihî kahramanların tarihî kaynaklarda yer almamasıdır. Ancak, romanın sonunda bu kişilerin fotoğraflarının bulunması, bu roman kişilerini de tarihî kişiler olarak kabul etmemize neden oldu.

Roman türünde yaşanan gelişmeler ve yazarların anlayışlarında oluşan farklılıklar dolayısıyla roman kahramanlarına yaklaşımda da değişiklikler meydana gelmiştir. Yazarların tarihî romana biçtikleri rolle ilgili olarak tarihî ve kurmaca kişilere yaklaşımları da farklıdır. Tezimize konu aldığımız tarihî romanların kimisinde tarihî kahramanlar bir bilim adamı titizliği içinde tarihî kaynaklarla örtüştürülmeye çalışılırken, kimi romanlarda tarihle uyumlu olma konusuna hiç özen gösterilmediği dikkati çeker. Tarihî şahıslara olay kurgusunda yer verme konusunda da aynı şekilde

farklılıklar görünür. Kimi romanlar bir tarihî şahsiyete atfedilmişken, kimi romanlarda tarihî şahsiyetler çok az görünür. Kimi romanlarda ise, hiç tarihî kahraman bulunmaz.

İncelediğimiz romanların bazılarında tarihî kişileri veya olayı ön plana çıkarmaktan ziyade tarihî bir döneme dikkat çekmek isteyen ya da bu dönemi roman zemini yapmak isteyen bir tutum karşımıza çıkar. Bu anlayışla yazılmış romanların bir kısmında az sayıdaki tarihî kahramanlar, eleştirel yaklaşımla romanda yer alır. **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi** ve **Saray Meydanında Son Gece** romanlarının eleştirilen tarihî kahramanı II. Abdülhamit'tir. Bunun yanında bir başka tartışmalı dönem, çok partili hayata geçişin gerçek manada uygulanması döneminin kahramanları Adnan Menderes ve İsmet İnönü de aynı şekilde karşımıza çıkar. **Ölü Yüzler** romanında İsmet İnönü'den övgü, Adnan Menderes'ten yergi ile bahsedilirken, **Kırksekiz**, **Kırkdokuz**, **Elli** romanında İsmet İnönü yerilir, Adnan Menderes ise kurtarıcıdır. Bu romanlarda tarihî kahramanlar, yarattıkları etki ile kurmaca kahramanların hayatlarını yönlendirir. Ele aldığımız romanlardan bazıları ise tarihî kahraman sayısını çoğaltarak kullanır ve aynı eleştirel tutumu takınır. **Taif'te Ölüm** ve **Paris'te Son Osmanlılar**, II. Abdülhamit'i eleştirirken dönemin birçok tarihî kahramanına romanda yer vermiş, II. Abdülhamit'in etkisini tarihî kahramanlar üzerinde göstermiştir.

Çalıştığımız tarihî romanların bir kısmında tarihî kahramanlara hiç yer verilmez ya da tarihimizi ilgilendirmeyen kahramanlar romanda figüratif roller üstlenir. Bu tarz romanlarda romanın eğlendirme işlevinin ön planda olduğunu söyleyebiliriz. **Efrasiyab'ın Hikâyeleri** ve **Pinhan**'da hiç tarihî kahraman yoktur; **Mahrem**'deki iki tarihî kahramanın ise yabancı uyruklu ve bizim tarihimizle alakasız kişiler olduğunu görürüz.

Kahramanlar konusunda dikkatimizi çeken bir başka husus, tarihî kahramanların kimliklerinin gizlenmesidir. Bazı romanlarda tarihî olaylara yer verilmesine rağmen tarihî kişilerin adları belirtilmemiş, ama nitelikleri sayılmıştır. Kim olduğu aslında belli olan kahramanın isminin zikredilmemiş olması, kişilerin değil, olayların taşıdığı anlamın önemli olduğunu okuyucuya hissettirir. Tüm tarihî kahramanların “büyük valide, padişah, yeni sadrazam, eski sadrazam” gibi ifadelerle yer aldığı **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, aslında romanın birçok yerinde belirtildiği gibi “iktidar hırısı” meselesi üzerinde durmaktadır. Bunun yanında **Kitabü'l-Hiyel**, **Savaşın Çocukları** ve **Benim Adım Kırmızı**, bunun gibi tarihî

kahramanların isimlerinin değil sıfatlarının zikredilerek, kimliklerinin belirsizleştirildiği romanlardır. Romanların bir kısmında da buna benzer bir yol izlendiği halde, tarihî kahramanların kimlikleri belirtilmiş; ancak tarihî kişilere sayıca çok az yer verilmiştir. Bu şekilde dönem belirtilmiş olduğu gibi, kişiler değil dönem ön plana çıkarılmış olur. **İstanbul Bir Masaldı, Maria: Göç Acısı, 1929, Hulki Bey ve Arkadaşları, Dağı Dağa Kavuşturan, Islak Kentin İnsanları, Alayın Kızları**, tarihî dönemlerin kurmaca kahramanlar üzerindeki etkilerine yer verir.

Tarihî kişiler ve olayları romanın merkezine alarak okuyucunun dikkatine sunan romanlarımızda ise tarihî kişi sayısı oldukça kabarıktır. III. Selim ve döneminin tarihî olaylarını işleyen **Nağmeler Tahtım Olsaydı**, IV. Murat'ın hayatını işleyen **Güç ve Güzellik**, Mithat Paşanın hayatını dramatik bir şekilde işleyen **Taif'te Ölüm**, Şah İsmail'in hayatını ele alan **İsmail**, Kurtuluş Savaşının kadın kahramanı Çete Ayşe'nin cesaretinin konu alındığı **Çete Ayşe**, Çanakkale Savaşına dikkat çeken **Çanakkale Mahşeri**, Dumlupınar denizaltısının ve içindekilerin acıklı sonunu işleyen **Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri** romanlarında tarihî kişiler ağırlıklı bir yere sahiptir.

Tarihî ve kurmaca kişilere postmodern tarzda, sadece bir malzeme olarak yaklaşan romanlar, Bâtınıliğe dikkat çeken **Yıldızsayan**, iktidar hırsını işleyen **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, iki dini birleştirme iddiasında kahramanları olan **Beyazateş Adası**, tarihî dönemi anlayamamış **Nü Peride**, tarihî kişileri polisiye kurguya malzeme yapmış **Sur ve Sultan**, kişiler üzerinden dönemin ikiliğini işleyen **Benim Adım Kırmızı** ve birkaç hiyeliyi konu alan **Kitabü'l Hiyel**'dir.

Tarihî kahramanlara sansasyonel şekilde yaklaştığı dikkat çeken romanlar ise eşcinsel olarak gösterilen IV. Murat'ın romanı **Güç ve Güzellik** ile İbrahim ve IV. Murat'ın cinsel kimlikleri ile ilgili iddiaları olan **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, hem Müslüman hem Hristiyan olarak gösterilen Fatih Sultan Mehmet ve dönemindeki tarihî kahramanları işleyen **Beyazateş Adası**, resim sanatı ve dönemin çatışmasını ön plana çıkaran **Nü Peride**'dir.

Romanlarımızın bazıları, ideal kişiler ve bu kişilerin yarattığı ideal ortamlara dikkati çeker. Poyraz Musanın ideal kişiliği ve oluşturduğu barış ortamını ele alan **Bir Ada Hikâyesi** ile Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmenin başarılarının işlendiği **Hayatın Öteki Yüzü** bu tarz romanlardır.

Çalıştığımız romanlarda, sosyal konumları ile de araştırma konusu yapılan kahramanların birçok açıdan toplumsal kabul veya red ile karşılaştıkları görülmüştür. Genel olarak ise roman kahramanlarının bazıları zengin veya fakir oluşuyla, bazıları okumuşluğu veya cahilliğiyle, bazıları mesleğinin yarattığı sosyal konumla romanda kendine bir yer edinir. Bunun yanında bazı kahramanlar dış görünüşlerinin oluşturduğu sosyal konumla dikkati çekerken bazıları fiziksel güçleri ile insanlar üzerinde etkiye sahiptir. İnandıkları değerlerle toplumsal hayatta farklı sosyal mevkilere yerleşen kahramanlar da vardır. Kahramanlar, romanlarda sosyal konumları dolayısıyla saygı görür, aşağılanır, ciddiye alınır/alınmaz ya da yok sayılma durumuyla karşılaşır. Kahramanların değerlendirildiği bir başka alt başlık olan “Eğitim Durumlarına Göre Kahramanlar” kısmında, romanlarda kahramanların eğitim durumlarının çok dile getirilmediği, ancak kahramanların davranışlarından, konuşmalarından, yaşam standartından vb. anlaşıldığını tespit ettik ve bunları örnekleriyle ortaya koyduk.

2120 kadın kahramanın, 9091 erkek kahramanın ve 4 tane de cinsiyeti belirsiz (çift cinsiyetli veya cinsiyetsiz) kahramanın bulunduğu bu dönem romanlarında, erkek kahramanların ağırlıklı bir yere sahip olduğu görülür. Bu durum, kadın romancıların eserlerinde bir nebze değişse ve başkahramanlar kadın olsa da(**Kiraze, Pinhan, Mahrem, Islak Kentin İnsanları, Alayın Kızları**), bu romanlarda da erkek kahraman sayısı kadınlardan fazladır. Romanlarda yer alan ve iki gruba da dâhil olmayanlar **Pinhan** adlı romanın kahramanlarıdır. Bunlar, çift cinsiyetli başkahraman Pinhan ile Kişniş, Karakura ve Kepoz adlı cinlerdir. Romanlarda, kadın ve erkeklerin daha ziyade sevgili, eş, anne veya baba olarak roller yüklendiği görülür.

İncelediğimiz romanların kahramanlarını mesleklerine göre tasnif ettiğimizde, çalıştığımız dönemde basılmış tarihî romanlarda, ağırlıklı mesleğin askerlik olduğu dikkatimizi çekti. Padişah ve devlet yönetiminde önemli kademelerde görevli kişiler de dikkat çekici bir ağırlığa sahiptir. Bunların dışında kahramanların mesleklerinin geniş bir çerçevesi olduğunu söyleyebiliriz. Romanlarımızda hemen her sosyal tabakadan meslekle karşılaşırız.

Çalışmamızın son bölümü olarak tespit edilen “Bakış Açısı”nda romanlarda anlatıcının kullandığı bakış açıları tespit edildi. Çoğunluğunda hâkim bakış açısının kullanıldığı romanlarda, kahraman anlatıcının bakış açısına da rastlarız. Bazı anlatıcıların zaman zaman gözlemci bir tavır takınması, romanda gözlemci bakış

açısını kullandığı anlamı taşımaz. Bu dönem romanlarında yazarlar, bakış açısında farklılık yaratmak adına romandaki anlatıcıyı çeşitlendirmeyi denerler. Bu çeşitlilik bazı romanlarda “ben” ve “o” anlatımı bir arada kullanma şeklinde (**Yıldızsayan, Nü Peride, Ankara 1920, Kara Büyülü Uyku, Nağmeler Tahtım Olsaydı, Mahrem**); bazı romanlarda “ben” dilini kullanan birden fazla anlatıcı oluşturma şeklinde (**Beyazateş Adası, Engereğin Gözündeki Kamaşma, Benim Adım Kırmızı, Yürek Seferi, Son Yeniçeri, Saray Meydanında Son Gece, Sarayın Gözyaşları, 36 Baharı**); bazılarında ise “o” dilini kullanan farklı anlatıcılar kullanma şeklindedir(**Efrâsiyâb’ın Hikâyeleri**).

Türk Edebiyatında Türk Tarihini Konu Alan Tarihî Romanlar (1996-2000) başlıklı tezimizle beş yıllık bir süreçte basılmış tarihî romanların tespit edilmiş; roman tahlili esasına göre detaylı bir şekilde çalışılmıştır. Çalışmamızla son dönem Türk tarihî romanında yaygın tercihlerin hangi yönde olduğu ortaya konmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

I. İncelenen romanlar

- Akdoğan, Hakan: **Nü Peride**, 12. bs., İstanbul, Doğan Kitap, 2009. (1.bs., İstanbul, Can Yayınları, 1998)
- Aladağ, Ertuğrul: **Maria-Göç Acısı**, 1. bs., İstanbul, Belge Yayıncılık, 1999.
- Alkanlar, Ali Osman: **Hayatın Öteki Yüzü**, 1. bs., y.y., Eğitim Alanı Yayınları, 1998.
- Altan, Ahmet: **Kılıç Yarısı Gibi**, 52. bs., İstanbul, Alkım Yayınları, 2006. (1.bs., İstanbul, Can Yayınları, 1998)
- Anar, İhsan Oktay: **Efrâsiyâb'ın Hikâyeleri**, 21. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010. (1. bs., 1998)
- Anar, İhsan Oktay: **Kitab-ül Hiye**, 20. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010. (1. bs., 1996)
- Azak, Gürbüz: **Kırksekiz Kırkdokuz Elli**, İstanbul, Zafer Yayınları, 1997.
- Bahadıroğlu, Yavuz: **Yürek Seferi**, İstanbul, Nesil Yayınları, 1999.
- Bayladı, Derman: **Nağmeler Tahtım Olsaydı**, III. Selim'in Romanı, İstanbul, Say Yayınları, 1999.
- Bilge, Reha: **Sur ve Sultan**, İstanbul, Evrim Yayınları, 2000.
- Burhan, Sabahattin: **Çete Ayşe**, C.I, 3. bs., İstanbul, Nesil Yayınları, 2009. (1. bs., İstanbul, 1996); **Çete Ayşe**, C.II, 3. bs., İstanbul Nesil Yayınları, 2007.
- Çağlar, Ali Özenç: **Ölü Yüzler**, İstanbul, Ad Kitapçılık, 1998.
- Çalışkan, Yaşar: **Bir Hilal Uğruna**, 1. bs., Konya, Uysal Kitabevi, 1996.

- Çamuroğlu, Reha: **İsmail**, 10. bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2007. (1. bs., İstanbul, Om Yayınları, 1999)
- Çamuroğlu, Reha: **Son Yeniçeri**, 2. bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2010. (1. bs., İstanbul, Om Yayınları, 1999)
- Çıracıoğlu, Vecdi: **Kara Büyülü Uyku**, 3. bs., İstanbul, İthaki Yayınları, 2003. (1. Baskı, İstanbul, Can Yayınları, 1999)
- Çubukçu, Haldun: **Yıldızsayan**, 2.bs., İstanbul, Gendaş Yayınları, 2004. (1.bs., İstanbul, Telos Yayınları, 1996)
- Dizman, İbrahim: **Gölgeden Akan Işık**, 2. bs., İstanbul, Heyamola Yayınları, 2008. (1. bs., Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999)
- Erginöz, Murat Aykaç: **Sarayın Gözyaşları- Cem Sultan'ın Romanı**, İstanbul, Yalçın Yayınları, 2000.
- Ergül, Teoman: **Nurbanu**, 9. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, t.y. (1. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2000)
- Erman, Murat: **Beyazateş Adası**, İstanbul, Telos Yayınları, 1998.
- Fındıklı, Selma: **Gözüm Yaşı Tuna Selidir Şimdi**, 2. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2005. (1. bs., İstanbul, Sel Yayıncılık, 1997)
- Fındıklı, Selma: **Saray Meydanı'nda Son Gece**, 2. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000. (1. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)
- Gürel, Fatma: **36 Baharı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000.
- Gürsel, Nedim: **Resimli Dünya**, 7. bs., İstanbul, Can Yayınları, 2002. (1. bs., İstanbul, Can Yayınları, 2000)
- Hafifbilek, Celal: **Ankara 1920**, İstanbul, Telos Yayınları, 1998.
- Işık, Haydar: **Dersim Terteleşi**, İstanbul, Belge Yayınları, 1996.
- Kamuran, Solmaz: **Kiraze**, 23. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, t.y. (1. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2000)

- Karakoyunlu, Yılmaz: **Çiçekli Mumlar Sokağı**, 8. bs., İstanbul, Doğan Kitap, 2004. (1. bs., 2000)
- Kemal, Yaşar: **Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana, Bir Ada Hikayesi**, C.I, 11 bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010. (1. bs., İstanbul, Adam Yayınları, 1998)
- Kemal, Yaşar: **Tan Yeri Horozları, Bir Ada Hikayesi**, C.III, 7. bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010. (1. bs., İstanbul, Adam Yayınları, 2002)
- Kemal, Yaşar: **Çıplak Deniz Çıplak Ada, Bir Ada Hikayesi**, C.IV, 1.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Kemal, Yaşar: **Karınca'nın Su İçtiği, Bir Ada Hikayesi**, C.II, 7.bs., İstanbul Yapı Kredi Yayınları, 2010. (1.bs., İstanbul, Adam Yayınları, 2002)
- Koç, Zerrin: **Islak Kentin İnsanları**, 2. bs., İstanbul, Can Yayınları, 2000. (1. bs., 2000)
- Korat, Gürsel: **Güvercine Ağıt**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2009. (1. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1999)
- Levi, Mario: **İstanbul Bir Masaldı**, 6. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999. (1.bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)
- Livaneli, Zülfü: **Engereğin Gözündeki Kamaşma**, 21. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001. (1. bs., İstanbul, Can Yayınları, 1996)
- Niyazi, Mehmed: **Çanakkale Mahşeri**, 51. bs., İstanbul, Ötüken Yayınları, 2010. (1. bs., İstanbul, Ötüken Yayınları, 1998)
- Okur, Yiğit: **Hulki Bey ve Arkadaşları**, 8. bs., İstanbul, Can Yayınları, 2008. (1. bs., 1999)

- Oruçoğlu, Muzaffer: **Dersim**, İstanbul, Babek Yayıncılık, 1997.
- Özel, Hüsrev: **Akkartal**, Ankara, Kam Yayınları, 2000.
- Özünal, Mucize: **Alayın Kızları**, İstanbul, Can Yayınları, 2000.
- Özyalçiner, Adnan: **Güç ve Güzellik**, IV. Murat'ın Olağandışı Yaşamı, 2. bs., İstanbul, İnkılap Yayınevi, 2005. (**IV. Murat Ve Mirgün Bahçeleri**, 1. bs., İstanbul, AD Yayıncılık, 1997)
- Pamuk, Orhan: **Benim Adım Kırmızı**, 32. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2009. (1. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1998)
- Sağlam, Süleyman: **Dağı Dağa Kavuşturan**, İstanbul, Can Yayınları, 2000.
- Sipahioğlu, Ahmet: **1929**, İstanbul, Metis Edebiyat, 1997.
- Şafak, Elif: **Mahrem**, 31. bs., İstanbul, Doğan Kitap, 2010. (1. bs., İstanbul, Metis Yayınları, 2000)
- Şafak, Elif: **Pinhan**, 14. bs., İstanbul, Doğan Kitap, 2010. (1.bs., İstanbul, Doğan Kitap, 1998)
- Topuz, Hıfzı: **Hatice Sultan**, 11. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2008. (1. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2000)
- Topuz, Hıfzı: **Meyyale**, 32. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009. (1. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1998)
- Topuz, Hıfzı: **Paris'te Son Osmanlılar**, 21. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009. (1. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)
- Topuz, Hıfzı: **Taif'te Ölüm**, 19. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009. (1. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999)
- Türkali, Vedat: **Güven**, C.I, 12 bs., İstanbul, Everest Yayınları, 2008. (1. bs., İstanbul, Gendaş Yayınları, 1999); **Güven**, C. II, 13.bs., İstanbul, Everest

Yayınları, 2009. (1.bs., İstanbul, Gendaş Yayınları, 1999)

Umay, Tunç: **Dumlupınar Denizaltısındakilerin Son Saatleri**, İstanbul, Göktaş Matbaası, 1999.

Yazıcıoğlu, Hulusi: **Segâh Peşrev**, Bir İttihat Terakki Romanı, 1. bs., İstanbul, Ayışığı Kitapları Yayınları, 1999.

Yorulmaz, Ahmet: **Savaşın Çocukları**, 8. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 2006. (1.bs., İstanbul, Belge Yayıncılık, 1997)

II. Diğer Kaynaklar

“Abdülaziz”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.1, t.y., s.25.

Aktaş, Şerif: **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Ankara, Akçağ Yay., 1991.

“Alemşah Begüm”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.1, t.y., s.356.

Alptekin, Erkin: **Uygur Türkleri**, İstanbul, Boğaziçi Yay., 1978.

Arı, Kemal: **Büyük Mübadele**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2010.

Aygündüz, Filiz: “Benim Derdim İnsan”, (Çevrimiçi) <http://www.milliyet.com.tr>, 10 Mayıs 2002.

Aytaç, Gürsel: **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Ankara, Gündoğan Yay., 1990.

Aytür, Ünal: **Henry James ve Roman Sanatı**, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., 1977.

Babacan, Recep: “Oğuz Köyünden Oğuz Onbaşı”, (çevrimiçi) <http://www.kemahtarihi.com>, 12.11.2014.

- Bachelard, Gaston: **Mekânın Poetikası**, İthaki Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2014.
- Barthes, Roland: **Göstergebilimsel Serüven**, Çev.Mehmet Rifat-Sema Rifat, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2008.
- “Beklemenin ve Sabrın Romanı, Karıncanın Su İçtiği Bir Ada Hikâyesi 2, Yaşar Kemal”, (Çevrimiçi) <http://www.insanokur.org>, 19 Ekim 2009.
- Belge, Murat: **Edebiyat Üstüne Yazılar**, İstanbul, İletişim Yay., 2009.
- “Belliniler”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 3, t.y., s.1498.
- “Boğaziçi Köprüsü”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, C. 4, Milliyet Yay., t.y., s.1754.
- Bourneur, Roland, Real Quellet: **Roman Dünyası ve İncelenmesi**, Çev. Hüseyin Gümüş, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1989.
- “Cem Sultan”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 5, t.y., s.2254.
- Ceylan, Mustafa: “Öldürülen Şairler 12 Sa’dı” (Çevrimiçi) <http://www.antoloji.com>, 12.11.2014.
- Collingwood, R.G.: **Tarih Tasarımı**, Çev. Kurtuluş Dinçer, Ankara, Doğu-Batı Yay., 2010.
- “Cüneyt”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 5, t.y., s.10982.
- “Çiçek Hatun”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 6, t.y., s.2689.
- “Damat Ferit Paşa”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.6, t.y., s.8228.

- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2007.
- Doğan, Mehmet Can: “Tarihi Romanın Dinamikleri ve Son On Beş Yılın Tarihi Romanları”, **Türk Yurdu Türk Romanı Özel Sayısı**, C. 20, Sayı 153-154, Mayıs-Haziran 2000, s.140-157.
- Duman, Murat: “Fatih Devrinde Topçuluk”, **Sızıntı**, Sayı 376, Mayıs 2010, (Çevrimiçi) <http://www.sizinti.com.tr>, 12.11.2014.
- Ecevit, Yıldız: **Orhan Pamuk’u Okumak**, İstanbul, İletişim Yay., 1996.
- Ecevit, Yıldız: **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**, İstanbul, İletişim Yay., 2011.
- “Emirgüneoğlu, Tahmasp Kuli Han”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 7, t.y., s.3677.
- “Enver Paşa”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 7, t.y., s.3735.
- Eraydın Argunşah, Hülya: **“Türk Edebiyatında Tarihî Roman”**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1990.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet: **Osmanlı Devleti’nde Yahudiler**, İstanbul, Berikan Yay., 2013.
- Ertaylan, İsmail Hikmet: **Sultan Cem**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1951.
- Ertop, Konur: “Romancılığımızda Tarihe Yaklaşım”, **Hürriyet Gösteri**, Nisan-Mayıs 1997, s. 60-62.
- “Fikret Mualla”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 8, t.y., s.4100.

- Forster, E. M.: **Roman Sanatı**, Çev. Ünal Aytür, İstanbul, Adam Yay., 1982.
- Furrer, Priska: “Mekanın Anlamlandırılması ve Tarihsel Romanda Tarih Bilinci”, **Tarih ve Toplum**, Çev. İnci Tuna, C.33, Haziran 2000, s.371-376.
- “Gazali”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 9, t.y., s.4430.
- Göğebakan, Turgut: **Tarihsel Roman Üzerine**, Ankara, Akçağ Yay., 2004.
- Gömeç, Saadettin: **Uygur Türkleri Tarihi**, Ankara, Berikan Yay., 2009.
- Güngör, Erol: **Dünden Bugünden**, İstanbul, 1990.
- Gündüz, Sevim: **Roman ve Öykü Yazma Sanatı**, İstanbul, Toroslu Kitaplığı, 2007.
- “Halep”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 10, t.y., s.4953.
- “Hasan bin es-Sabbah”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 10, t.y., s.5057.
- “Hatice Sultan”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 10, t.y., s.5087.
- “Hunlar”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 11, t.y., s. 5423.
- “Hürrem Sultan”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 11, t.y., s.5446.
- “II. Viyana Kuşatması”, (Çevrimiçi) <http://www.wikipedia.org>, 12.11.2014.
- “III. Alaeddin Keykubad”, (Çevrimiçi) <http://www.wikipedia.org>, 12.11.2014.

- “İbrahim Deli”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 11, t.y., s.5533.
- “İmamköy Kadın Kahramanı Çete Ayşe”, (Çevrimiçi) <http://imamkoy.com>, 12.11.2014.
- Jacobsen, Hans-Adolph: **1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1989.
- “Kahvenin Vatanı-Yetiştirilmesi ve Anadolu’ya Gelişi”,(Çevrimiçi) ekitap.kulturveturizm.gov.tr, 12.11.2014.
- Karadağ Çınar, Gülay: “İki Büyük Türk Hakanı, Şah İsmail ve Şeybani Han”, **History Studies**, 3/2.2011, s.75-87.
- Koyuncu, Celal: “Şeyh Edebalı’nın Torunu”, **Aksiyon**, Sayı 274, 4-10 Mart 2000.
- Küçük, Mehmet: **Modernite Versus Postmodernite**, Ankara, Vadi Yay., 2000.
- “Kösem Sultan Mahpeyker”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 14, t.y., s.7064.
- Lukacs, Georg: **Avrupa Gerçekçiliği**, Çev. Mehmet H.Doğan, İstanbul, Payel Yay., 1977.
- “Mahmut II, Adli”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 15, t.y., s.7670.
- “Mahmut Paşa Veli”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.15, t.y., s.7673.
- “Mecmua-yı Tevarih-i Osmani, Rodos Şövalyeleri”, (Çevrimiçi) <http://www.ercninal.blogspot.com>, 12.11.2014.
- “Mediha Sultan”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 15, t.y., s.7912.

- “Melikşah”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.15, t.y., s.7977.
- “Melling (Anton İgnaz)”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 15, t.y., s.7980.
- Meriç, Cemil: “47’liler –yahut- Bir Romanın Düşündürdükleri”, **Hisar**, No. 138, Haziran 1975.
- “Mete”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 15, t.y., s.8068.
- “Milli Mücadeleye Katılan Efeler”, (Çevrimiçi) <http://www.aydinatca.com>, 12.11.2014.
- “Mithat Paşa”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 16, t.y., s.8228.
- Miyasoğlu, Mustafa: **Roman Düşüncesi ve Türk Romanı**, İstanbul, Ötüken Yay., 1998.
- “Murat II”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 16, t.y., s.8382.
- “Murat III”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 16, t.y., s.8383.
- “Murat IV”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 16, t.y., s.8384.
- “Mustafa IV”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 16, t.y., s.8402.
- “Nizamülmülk”, (Çevrimiçi) <http://wikipedia.org>, 12.11.2014.
- “Nizamülmülk”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 17, t.y., s.8689.
- “Nur Banu Sultan”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 17, t.y., s.8740.

- Okur Meriç, Münevver: “Sultan Cem, Sultan Cem’e Yapılmış Olan Haksız, Ağır ve Belgesiz İthamlar”, (Çevrimiçi) <http://www.wordpress.com>, 12.11.2014.
- Oppermann, Serpil: **Postmodern Tarih Kuramı**, Ankara, Phoenix Yay., 2006.
- Ögel, Bahaeddin: **Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I**, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1981.
- Özdenören, Rasim: “Yazar Ne Kadar Kahramandır”, **Hece-Türk Romanı Özel Sayısı**, Ankara, Sayı 65/66/67, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2002, s.238-239.
- Özdenören, Rasim: **Yazı, İmge ve Gerçeklik**, İstanbul, İz Yay., 2002.
- “Rıdvan Bin Tutuş”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.19, t.y., s.9814.
- “Safiye Sultan”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C.19, t.y., s.10049.
- Ricœur, Paul: **Zaman ve Anlatı: Dört, Anlatılan (Öykülenen) Zaman**, YKY Yay., İstanbul, 2013.
- Sağlık, Şaban: “Kurmaca Alemin Kurmaca Sözcülerinden Romanda Zaman-Mekan-Tasvir”, **Hece-Türk Romanı Özel Sayısı**, Ankara, Sayı 65/66/67, Mayıs-Haziran-Temmuz, 2002, s.124-158.
- “Selçuk Hatun”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 20, t.y., s.10319.
- “Selçuklular”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, C. 20, Milliyet Yay., t.y., s.10324.
- “Selim II, Sarhoş, Sarı”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 20, t.y., s.10334.

- “Selim III, Halim”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 20, t.y., s.10335-10336.
- Stevick, Philip: **Roman Teorisi**, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, Gazi Üni. Yay., 1988.
- “Süleyman I Kanuni, Muhteşem”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 21, t.y., s.10909.
- “Süleyman Paşa”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 21, t.y., s.10911.
- Sümer, Faruk: **Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü**, TTK Yay., 1999.
- “Şah İsmail”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 21, t.y., s.10982.
- “Şahkulu Baba Tekeli”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 21, t.y., s.10986.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi: **Edebiyat Üzerine Makaleler**, İstanbul, 1992.
- Tekin, Mehmet: **Roman Sanatı, Romanın Unsurları**, İstanbul, Ötüken Yay., 2010.
- “Teoman”, (Çevrimiçi)
<http://www.wikipedia.org>, 12.11.2014.
- “Terken Hatun”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, C. 22, s.11435.
- The Travels of John Sanderson in the Levant, 1584-1602**, Hakluyt Society, 1931.
- Toy, Erol: “Roman Yazarı Fili Kör Gibi Tarif Etmeyip Bütününü Anlatmalıdır”, **Hürriyet Gösteri**, Nisan Mayıs 1997, s.66-68.

- Turinay, Necmettin: “Klasik Romanın ‘Hikaye-Gû’ları ve ‘Hikayenüvis’leri”, **Hece- Türk Romanı Özel Sayısı**, Sayı 65/66/67, Ankara, 2010.
- Türkeş, Ömer: “Romana Yazılan Tarih”, **Tarih ve Toplum**, Sayı 91, 2002, s.166-210.
- Uğurlu, Nurer: **Dersim 1937 Seyit Rıza İsyanı**, İstanbul, Örgün Yay., 2011.
- Usta, Recep: **Balinanın Ölümü Dumlupınar Denizaltısı ve Aziz Şehitleri**, İstanbul, Creative Yay., 2013.
- “Ustaçluoğlu Mehmet Han”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 23, t.y., s.11967.
- “Uygurlar”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 23, t.y., s.11988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi I**, Ankara, TTK Yay., 1961.
- “Yakup Cemil”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 24, t.y., s.12369.
- “Yakup Paşa”, **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi**, Milliyet Yay., C. 24, t.y., s.12369.
- Yalçın, Alemdar: **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**, Ankara, 1992.
- Yalçın-Çelik, Dilek: **Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları**, Ankara, Akçağ Yay., 2005.
- Yavuz, Hilmi: “Tarihi Roman Ancak Belli Bir Tasarımdan Yola Çıkılarak Yazılabilir”, **Hürriyet Gösteri**, Nisan Mayıs 1997, s.67-69.
- Yılmaz, Durali: **Roman Sanatı ve Toplum**, İstanbul, Ötüken Yay., 1996.

SEMİHA ÖZEL YAMAN'IN ÖZGEÇMİŞİ

1976 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da bulunan çeşitli okullarda tamamladıktan sonra, 1995 yılında girdiği Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 1999 yılında mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı ana bilim dalında başladığı yüksek lisans eğitimini, Prof. Dr. Sadık Tural'ın danışmanlığında hazırladığı “Edebiyat Nazariyatı Açısından Hikâye Türü” başlıklı tezi ile 2002 yılında bitirdi. Ankara'da başladığı edebiyat öğretmenliği görevini, İstanbul'da devam ettirirken İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı ana bilim dalında doktora eğitimine başladı.